THEOLOGIA MORALIS ANTEHAC EX PROBATIS AUCTORIBUS...

37
31 E
10

R. P. CLAUDII LA CROIX THEOLOGIA MORALIS.

THEOLOGIA MORALIS

ANTEHAC EX PROBATIS AUCTORIBUS
BREVITER CONCINNATA
A R. P. HERM. BUSENBAUM
SOCIETATIS JESU SS. THEOLOGIÆ LICENTIATO;
NUNC PLURIBUS PARTIBUS AUCTA
A R. P. CLAUDIO
LA CROIX
EJUSDEM SOCIETATIS JESU,
SS. THEOLOGIÆ IN UNIVERSITATE COLONIENSI DOCTORE,
& Professore publico.

OPUS IN DUOS TOMOS DISTRIBUTUM,

Ab aliquot millenis erroribus, qui in Editionem Venetam aliasque irrepserant, summâ curâ expurgatum, & in plurimis locis emendatum & auctum, cum Indice gemino, altero Tractatuum &c. Rerum altero notabilium.

ACCESSIT HUIC EDITIONI *BULLA CRUCIATA*, CUM ANNOTATIONIBUS, UTI & *BULLA UNIGENITUS* in Quênelli Propositiones 101. damnatas, cum Explicationibus.

TOMUS PRIMUS.

COLONIÆ, ANNO M. DCC. XXIX.
EX OFFICINA NOETHENIANA.
SUPERIORUM PERMISSU, AC SPECIALI PRIVILEGIO CÆSAREO.

MONITUM AD LECTOREM.

Amice Lector, Bullam Cruciatam *cùm Annotationibus, utì &* Bullam Unigenitus *in Quênelli propositiones 101. damnatas, cum explicationibus, invenies in fine Tomi secundi, ante Indicem generalem.*

PRÆFATIO.

P*aucis te volo*, Amice Lector, *ut & consilii mei rationem, & scribendorum ordinem modumque habeas.*

§. I. *Opusculum hoc, est additamentum ad Medullam* Reverendi Patris Busenbaum, *de quo* Nathanaël Sotuellus *in Bibliotheca Scriptorum Societ.* JESU, *ita habet*: Hermannus Busenbaum, natione Germanus, patriâ Nottelenensis in Westphalia, natus anno sæculari 1600. Deo se in Societate devovit 1619. & votorum quatuor sacramentum solemne dixit. Docuit in ea Humaniora, Philosophiam, Theologiam Scholasticam & Moralem, rexitque Collegia, Hildesiense & bis Monasteriense in Westphalia, Vir eximiæ prudentiæ & singularis doctrinæ, unde à Celsissimo Principe Episcopo Monasteriensi [*Christophoro Bernardo de Galen*] in arbitrum conscientiæ suæ est adlectus, eoque munere magnâ tam ipsius Principis quàm Aulicorum commendatione perfunctus..... In sacro tribunali Pœnitentiæ, commissos sibi animos mirâ dexteritate regebat...... Susceptis præsenti animo extremis Sacramentis spiritum Deo reddidit Monasterii, ubi tunc erat Rector, die ult. Jan. 1668. Dum Theologiam, quæ de Moribus tractat, prælegeret Coloniæ, composuit auream illam Medullam Casuum, quæ in omnibus dein recusa Provinciis, omnium tenuit approbationem; atque ita edidit Medullam Theologiæ Moralis, Monast. Westph. apud Bern. Raesfelt 1645. recusam Coloniæ, Francofurti, Lugduni, Romæ, Venetiis, Maceratæ & alibi, ad minimum 45. vicibus, & editio 45. facta est Ulyssipone. *Postea iterum sæpiùs, ac recusa est tum Antverpiæ, tum Coloniæ, ita ut facilè quinquagesies subierit prælum.*

§. II. *Sequar Ordinem hujus Medullæ, ejusque textum primo loco statuam cum notis Commatum ad marginem, ut discerni possit. Et quamvis in dicta Medulla sint aliqua propositiones posimodùm notata à Pontificibus, (scripta enim est & impressa ante decreta, etiam* Alexandri VII.) *tamen non correxi quicquam nec immutavi contextum, tum ob rationes, quas notant* Vindiciæ Gobatianæ *parte 1. Observ. 7. tum maximè, ne Cavillatores dicerent pluribus vitiis scatuisse: nil autem incommodi potest timeri ex hac impressione, quia suis locis, ubi propositiones illæ occurrent, statim subjiciam damnationem, ac indicabo sensum, qui reprobandus est. Sed nec in aliis semper sequar sententias* Patris Busenbaum, *verùm illas, pro quibus mihi videbitur esse major Auctoritas & ratio firmior.*

§. III. *Sæpe referam propositiones damnatas à Conciliis vel Pontificibus, quas omnes simul reperies hìc post præfationem, nempe Articulos* Wicleff, Huss, Lutheri; *Item propositiones* Baji, Jansenii, Molinos, *aliasque reprobatas ab* Alex. VII. Innoc. XI. Alex. VIII. Innoc. XII. *Alia decreta Pontificum aut etiam damnationes aliarum propositionum ponentur suis locis, quando agetur de illis materiis.*

§. IV. *Referam etiam sæpe varias sententias, quas licèt non semper positivè improbaturus sim, attamen non ideo judico esse absolutè probandas aut passim sequendas; refero tamen, ut Confessarius sciat eas à gravibus Auctoribus doceri, & possit dissimulare quandoque in necessitate cum Pœnitentibus, si certa accedant circumstantiæ, quæ reddant practicabiles, uti pluribus dicetur l. 6. quando de prudentia Confessarii. Etiam sæpe referam sententias utrimque probabiles, & non addam, pro qua parte sit meum de illis judicium, maximè ubi quæretur de peccatis; cujus causam dabo l. 4. n. 1542.*

§. V. *Auctores brevitatis causâ citabo adductis tantùm primis litteris nominum, quæ citationes ut intelligantur, & ut habeatur rudis aliqua notitia Auctorum, hìc ante lib. 1. post propositiones damnatas, n. 23. redigam plerosque in Ordinem Alphabeticum, cum explicatione dictarum abbreviationum.*

§. VI. *Ubi non assignavero Librum vel Tractatum Auctoris, quem cito, intelligetur Liber vel Tractatus, in quo agit de subjecta materia, v.g si in materia Præceptorum Decalogi dixero*, ita Sanch. *l. 1. c. 4. intelligetur* Sanchez *in Opere morali sive in Decalogum; si citavero in materia Matrimonii, intelligetur* Sanchez *in Libris de Matrimonio; & ità de aliis. Quando autem non exprimam totum locum, sed v.g. tantùm* §. *vel n. in quo hoc vel illud habet Auctor, citatio, quæ omittitur, reperietur paulò ante in eadem quæstione, cum ulteriore designatione libri & loci. Modum intelligendi citationes Juris Canonici & Civilis, reperies l. 1. à n. 876.*

§. VII. *Etiam citabo quandoque Auctores Romæ confixos, quos legeram, antequam configerentur: videbitque Lector, quòd illorum nimiam laxitatem aut mordacitatem nullo modo probem sed potiùs impugnem: locos autem illorum annoto, ut inspicere possint illi, qui à S. Sede facultatem habent tales libros legendi.*

§. VIII. *Medulla* Patris Busenbaum *divisa est in septem libros, quorum*

Liber Primus *est, De actuum Moralium regula, tum interna, hoc est, Conscientia; tum externa, hoc est, præceptis in genere.*

Liber Secundus. *De præceptis Fidei, Spei & Charitatis.*

Liber Tertius. *De præceptis Decalogi & Ecclesiæ.*

Liber Quartus. *De præceptis certorum hominum statui propriis.*

Liber Quintus. *De modo discernendi naturam & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.*

Liber Sextus. *De Sacramentis novæ legis.*

Liber Septimus. *De Censuris Ecclesiasticis & Irregularitatibus.*

SPECIALE PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

AROLUS SEXTUS, Divinâ favente Clementiâ, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Rex, Archi-Dux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium universis, quòd cùm Nobis noster, Sacrique Imperii fidelis dilectus PETRUS NOETHEN nomine Patris sui SERVATII humillimè supplicarit, ut Privilegium impressorium super P.C. LA CROIX Societatis JESU Theologia Morali sibi impertitum ad alios decem Annos extendere Clementissimè dignaremur; Nos submissæ pariter ac æquæ ejus petitioni annuendum censuerimus; ac proinde Authoritate Nostrâ Cæsareâ omnibus & singulis Bibliopolis, Bibliopegis, Typographis, & aliis quibuscunque rem librariam seu negotiationem exercentibus firmiter inhibemus, vetamus & interdicimus, ne quis supra nominatam P. CLAUDII LA CROIX Theologiam Moralem sub hoc, aliove Titulo per decem Annorum spatium à lapsu prioris computandum intrà Sacri Romani Imperii, & Regnorum, Ditionumque Nostrarum hæreditariarum fines recudere, vel aliis recudendum dare, aliorsumvè impressam apportare citra præfati impetrantis ejusdemque hæredum, ac successorum voluntatem & assensum in scriptis obtentum ausit vel præsumat; si quis verò secus faciendo Privilegium hoc Nostrum seu Interdictum violare contemnereque præsumpserit, eum non solùm ejusmodi Exemplaribus ubicunque locorum repertis, perperam quippe recusis, seu apportatis (quæ dictus NOETHEN sive propriâ Authoritate, sive Magistratûs illius loci auxilio sibi vendicare poterit) de facto privandum, *sed & decem marcarum auri puri pœnâ Ærario seu Fisco Nostro Cæsareo, & parti læsæ ex æquo pendendâ, omni spe veniæ sublatâ, mulctandum decernimus*, dummodo tenor hujus Privilegii in fronte libri impressus reperiatur; Mandamus itaque omnibus & singulis Nostris & Sacri Romani Imperii, Regnorumq; & Dominiorum Nostrorum hæreditariorum subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis, quàm Sæcularibus, cujuscunque statûs, gradûs, dignitatis aut Ordinis fuerint, præsertim verò iis, qui in Magistratu existentes, vel suo, vel Superiorum suorum loco Jus justitiamque administrant, nè quemquam Privilegium hoc Nostrum Cæsareum violare, spernere aut transgredi patiantur, sed si quos contumaces compererint, constitutâ à Nobis mulctâ eos puniri, & quibuscunque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipsi gravissimam Nostram indignationem, prædictamque pœnam evitare voluerint; Harum testimonio Litterarum Manu Nostra subscriptarum & Sigilli Nostri Cæsarei appressione munitarum, quæ dabantur in Civitate Nostra Viennæ die decimâ octavâ mensis Septembris, Anno Millesimo Septingentesimo vigesimo septimo, Regnorum Nostrorum Romani decimo septimo, Hispanicorum vigesimo quinto, Hungarici & Bohemici verò pariter decimo septimo.

CAROLUS m. pp.

(L.S.) Vt Frid. Carl. Comes de Schönborn m. pp.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium.

J. J. Hayeck de Waldstætten m. pp.

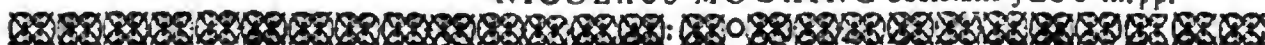
ORDI.

ORDINARIUM
PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

Cum olim à Sacris Cæsareis Majestatibus Gloriosissimæ memoriæ, & nuper à Sacra Cæsarea & Catholica Majestate CAROLO VI. *Gloriosissimè regnante, Diplomate edito Anno* 1712. *die* 13. *Octobris omnibus Typographis, Bibliopolis, & aliis librariam negotiationem exercentibus inhibitum sit, ne quis libros, scripta & icones à Patribus Societatis* JESU *edita, sine Superiorum ejusdem Societatis licentiâ, intrà S. R. Imperii ac Regnorum & Dominiorum suorum fines sive in toto, sive in parte imprimere, recudere, in aliam linguam convertere, vel recudendos aliò mittere, aut alibi impressos adducere ac distrahere audeat aut præsumat, sub mulctâ viginti marcarum auri puri Fisco Imperiali pendendâ, aliisque in Diplomate expressâ, Ego* NICOLAUS MOCKING *per Provinciam Societatis* JESU *ad Rhenum inferiorem Provincialis, jus hujus Privilegii Cæsarei ad decem annos concedo* D. SERVATIO NOETHEN *Bibliopolæ Coloniensi recudendi* Theologiam Moralem à P. CLAUDIO LA CROIX conscriptam, & Indicem in illam à P. LEONARDO COLENDAL concinnatum, utroque Societatis nostræ Sacerdote. *In cujus rei fidem has litteras manu propriâ subscriptas, & officii sigillo munitas dedi Coloniæ* 23. *Augusti* 1717.

(L.S.)

NICOLAUS MOCKING Societatis JESU m.pp.

FACULTAS
R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS JESU, Flandro-Belgicæ, & summa Privilegii Cæsarei.

Cum Edictis Philippi II. Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archi-Ducum Alberti & Isabellæ, Belgii Principum, rursumque Philippi III. ac novissimè CAROLI II. &c. Regum confirmatis, die XI. Decembris M. DCXCII., & XIX. Junii M. DCXCIV., Provincialibus Societatis JESU per Flandro-Belgicam pro tempore futuris potestas facta sit eligendi Typographos & Bibliopolas, qui ad quorumcumque aliorum exclusionem, soli imprimere ac reimprimere possint libros & opera quælibet, ritè approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita, aut porrò edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quàm in scriptis obtentâ & præexhibitâ Licentiâ prædicti Provincialis, idque sub gravibus pœnis, in contraventores, aut aliter impressa importantes statutis, ut latiùs in ipsis patentibus Litteris apparet. Cùm etiam Sacra Cæsarea Majestas idem valere voluerit in Ditionibus S. R. Imperio subjectis;

Ego infra-scriptus Societatis JESU per Flandro-Belgicam Provincialis, juxta Potestatem supradictam, ac Privilegium, concessam à Decessoribus meis D. SERVATIO NOETHEN Bibliopolæ Coloniensi Facultatem recudendi, & per se, aliósque vendendi *Theologiam Moralem à Patre* CLAUDIO LA CROIX *conscriptam, & Indicem in illam* à P. LEONARDO COLENDAL *concinnatum*, utroque Societatis nostræ Sacerdote, extendo ad decem annos proximos, quorum primus incipiet 25. Maji Anni 1728. In quorum fidem hasce manu propriâ subscriptas, consuetóque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ die 18. Septembris 1727.

(L.S.)

PETRUS MAELCAMP.

APPROBATIO R. P. Provincialis.

Ego infrascriptus Societatis JESU *in Provincia Rheni Inferioris Præpositus Provincialis, potestate ad id mihi factâ ab Adm. R. P. nostro Angelo Michaële Tamburino Præposito Generali librum, cui titulus est*, Theologia Moralis, antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata à R. P. HERMANNO BUSENBAUM Societatis JESU, SS. Theologiæ Licentiato; nunc pluribus partibus aucta à R. P. CLAUDIO LA CROIX ejusdem Societatis in Universitate Coloniensi SS. Theologiæ Doctore & Professore publico, *à deputatis ad id Societatis ejusdem Patribus lectum & approbatum*, typis mandari *permitto. In cujus rei fidem has litteras manu propriâ subscriptas & officii sigillo munitas dedi Coloniæ* 24. *Februarii Anno* 1707.

(L.S.)

JOANNES DIRCKINCK. S. J. m.pp.

ARTI-

ARTICULI XLV.

JOANNIS VVICLEFF

Damnati anno 1418. in Concilio Constantiensi, Sessione 45.

Tom. 29. Concilior. Regiorum. pag. 617.

1. Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis remanent in Sacramento Altaris.

2. Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem Sacramento.

3. Christus non est in eodem Sacramento identicè, & realiter propriâ præsentiâ corporali.

4. Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.

5. Non est fundatum in Evangelio, quòd Christus Missam ordinaverit.

6. Deus debet obedire diabolo.

7. Si homo fuerit debitè contritus, omnis Confessio exterior est sibi superflua, & inutilis.

8. Si Papa sit præscitus & malus, & per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi fortè à Cæsare.

9. Post Urbanum VI. non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Græcorum sub legibus propriis.

10. Contra Scripturam S. est, quòd viri Ecclesiastici habeant possessiones.

11. Nullus Prælatus debet aliquem excommunicare, nisi priùs sciat eum excommunicatum à Deo: & qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus, vel excommunicatus.

12. Prælatus excommunicans Clericum, qui appellavit ad Regem, vel ad Concilium Regni, eo ipso traditor est Regis, & Regni.

13. Illi, qui dimittunt prædicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in Dei judicio traditores Christi habebuntur.

14. Licet alicui Diacono, vel Presbytero prædicare verbum Dei absque auctoritate Sedis Apostolicæ, sive Episcopi catholici.

15. Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, id est, ex habitu, non solùm actu delinquentibus.

17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

18. Decimæ sunt puræ eleëmosynæ, & possunt Parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.

19. Speciales Orationes applicatæ uni personæ per Prælatos, vel Religiosos, non plùs prosunt eidem, quàm generales, cæteris paribus.

20. Conferens eleëmosynam Fratribus est excommunicatus eo facto.

21. Si aliquis ingreditur Religionem privatam qualemcumque, tam possessionatorum quàm Mendicantium, redditur ineptior, & inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

22. Sancti instituentes Religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

23. Religiosi viventes in Religionibus privatis non sunt de Religione Christiana.

24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, & non per mendicitatem.

25. Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

26. Oratio præsciti nulli valet.

27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.

28. Confirmatio juvenum, Clericorum Ordinatio, locorum Consecratio reservantur Papæ, & Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis, & honoris.

29. Universitates, studia, Collegia, Graduationes, & Magisteria in eisdem sunt vanâ gentilitate introducta, tantùm prosunt Ecclesiæ sicut diabolus.

30. Excommunicatio Papæ, vel cujuscumque Prælati non est timenda, quia est censura Anti-Christi.

31. Peccant fundantes Claustra; & ingredientes sunt viri diabolici.

32. Ditare Clerum est contra Regulam Christi.

33. Silvester Papa, & Constantinus Imperator erraverunt Ecclesiam dotando.

34. Omnes de ordine Mendicantium sunt hæretici, & dantes eis eleëmosynas sunt excommunicati.

35. Ingredientes Religionem, aut aliquem Ordinem eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina præcepta, & per consequens ad perveniendum ad regnum cœlorum, nisi apostataverint ab eisdem.

36. Papa cum omnibus Clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici, eo quòd possessiones habent: & consentientes eis, omnes videlicet Domini sæculares, & cæteri laici.

37. Ecclesia Romana est Synagoga Satanæ, nec Papa est proximus, & immediatus Vicarius Christi, & Apostolorum.

38. Decretales Epistolæ sunt apocryphæ, & seducũt à fide Christi; & Clerici sunt stulti, qui student eas.

39. Imperator, & Domini sæculares sunt seducti à diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus.

40. Electio Papæ à Cardinalibus, à diabolo est introducta.

41. Non est de necessitate salutis credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.

42. Fatuum est credere Indulgentiis Papæ, & Episcoporum.

43. Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandos humanos contractus, & commercia civilia.

44. Augustinus, Benedictus, & Bernardus damnati sunt, nisi pœnituerint de hoc, quòd habuerunt possessiones, & instituerunt, & intraverunt Religiones: & sic à Papa usque ad ultimum Religiosum omnes sunt hæretici.

45. Omnes Religiones indifferenter introductæ sunt à diabolo.

Articuli

11. *Articuli 30. Joannis Hus, damnati anno 1418. in Concil. Constantiensi Sess. 45.*

Tom. 29. Concil. Regiorum pag. 920.

1. Unica est sancta universalis Ecclesia, quæ est prædestinatorum universitas.

2. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licèt fecit quosdam actus actibus Ecclesiæ malignantium consimiles.

3. Præsciti non sunt partes Ecclesiæ, cùm nulla pars ejus finaliter excidet ab ea, eò quòd prædestinationis charitas, quæ ipsam ligat, non excidet.

4. Duæ naturæ, Divinitas & humanitas, sunt unus Christus.

5. Præscitus etsi aliquando est in gratia secundùm præsentem justitiam, tamen nunquam est pars S. Ecclesiæ: & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licèt aliquando excidat à gratia adventitia, sed non à gratia prædestinationis.

6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione prædestinatorum, sive fuerint in gratia sive non secundùm præsentem justitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

7. Petrus non est, nec fuit caput Ecclesiæ S. Catholicæ.

8. Sacerdotes quomodolibet criminosè viventes Sacerdotii polluunt potestatem; & sic ut filii infideles sentiunt infideliter de 7. Sacramentis Ecclesiæ, de clavibus, officiis, censuris, moribus, ceremoniis & sacris rebus Ecclesiæ, veneratione Reliquiarum, Indulgentiis & Ordinibus.

9. Papalis dignitas à Cæsare inolevit, & Papæ perfectio & institutio à Cæsaris potentia emanavit.

10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel alio, quòd esset caput Ecclesiæ particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanæ Ecclesiæ particularis.

11. Non oportet credere, quòd iste, quicumque est, Romanus Pontifex, sit caput cujuscumque particularis Ecclesiæ sanctæ, nisi Deus eum prædestinaverit.

12. Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus, cùm nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat à Deo procuratoriam potestatem, quia ad illud officium Vicariatûs requiritur & morum conformitas & instituentis auctoritas.

13. Papa non est verus & manifestus successor Apostolorum Principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro; & si quærit avaritiam, tunc est Vicarius Judæ Scarioth. Et pari evidentiâ Cardinales non sunt veri & manifesti Successores Collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata & consilia Domini nostri JESU Christi.

14. Doctores ponentes, quòd aliquis per censuram Ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, sæculari judicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, Scribas & Pharisæos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes, *nobis non licet interficere quenquam*, ipsum sæculari judicio tradiderunt: & quòd tales sint homicidæ graviores quàm Pilatus.

15. Obedientia Ecclesiastica est obedientia secundùm adinventionem Sacerdotum Ecclesiæ, præter expressam authoritatem Scripturæ.

16. Divisio immediata humanorum operum est, quòd sunt vel virtuosa vel vitiosa, quia si homo est vitiosus, & agit quicquam, tunc agit vitiosè; & si est virtuosus, & agit quicquam, tunc agit virtuosè: quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

17. Sacerdotes Christi viventes secundùm legem ejus & habentes Scripturæ notitiam & effectum ad ædificandum populum, debent prædicare non obstante prætensâ excommunicatione. Quòd si Papa vel aliquis Prælatus mandat Sacerdoti sic disposito non prædicare, non debet subditus obedire.

18. Quilibet prædicantis officium de mandato accipit, qui ad Sacerdotium accedit; & illud mandatum debet exequi, prætensâ excommunicatione non obstante.

19. Per censuras Ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis & interdicti ad sui exaltationem Clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit & viam præparat Anti-Christo. Signum autem evidens est, quòd ab Anti-Christo tales procedunt censuræ, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus Clerus principalissimè procedit contra illos, qui denudant nequitiam Anti-Christi, qui Clerum pro se maximè usurpabit.

20. Si Papa est malus, & præsertim si est præscitus, tunc ut Judas apostolus est diaboli, fur & filius perditionis, & non est caput S. Militantis Ecclesiæ, cùm nec sit membrum ejus.

21. Gratia prædestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiæ & quodlibet ejus membrum jungitur Christo capiti insolubiliter.

22. Papa vel Prælatus malus & præscitus est æquivocè Pastor, & verè fur & latro.

23. Papa non debet dici Sanctissimus, etiam secundùm officium, quia aliàs Rex deberet etiam dici Sanctissimus secundùm officium; & tortores & præcones dicerentur Sancti, imò etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit Officiarius Dei.

24. Si Papa vivat Christo contrariè, etiamsi ascenderet per ritam & legitimam electionem secundùm Constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quàm per Christum, dato etiam quòd intraret per electionem à Deo principaliter factam: nam Judas Scariotes rite & legitimè est electus à Deo Christo JESU ad Episcopatum, & tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

25. Condemnatio 45. artic. Joannis Wicleff per Doctores facta, est irrationabilis & iniqua & malè facta, & ficta, est causa per eos allegata, videlicet ex eo, quòd nullus eorum sit Catholicus, sed quilibet eorum aut est hæreticus, aut erroneus, aut scandalosus.

26. Non eo ipso, quo electores vel major pars eorum consenserit vivâ voce secundùm ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitimè electa, vel eo ipso est verus & manifestus Successor vel Vicarius Petri Apostoli, vel alterius Apostoli in officio Ecclesiastico: unde sive Electores bene sive malè elegerint, operibus electi debemus credere, nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritoriè ad profectum Ecclesiæ, habet à Deo ad hoc copiosiùs facultatem.

27. Non est scintilla apparentiæ, quòd oporteat esse unum caput in Spiritualibus regens Ecclesiam, quòd semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur & conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces Discipulos sparsos per orbem terrarum meliùs suam Ecclesiam regularet.

29. Apostoli & fideles Sacerdotes Domini strenuè in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papæ officium foret introductum: sic facerent deficiente per summè possibile Papâ usque ad diem judicii.

30. Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

14. *Articuli* 41. *Martini Lutheri*, *anno* 1520. *damnati à Leone X. per Bullam*, *Exurge Domine &c.* Tom. 1. Bullarii apud Cherubinum pag. 451.

1 HÆretica sententia est, sed usitata, Sacramenta novæ legis justificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post Baptismum negare remanens peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem à corpore animam ab ingressu cœli.

4. Imperfecta charitas morituri fert secum necessariò magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam Purgatorii, & impedit introitum regni.

5. Tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, Confessionem & Satisfactionem, non est fundatum in S. Scriptura, nec in antiquis SS. Christianis Doctoribus.

6. Contritio, quæ paratur per discussionem, collationem & detestationem peccatorum, quâ quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis ac æternæ damnationis acquisitionem, hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, & omnium doctrinâ de contritionibus hucusque datâ præstantius; de cætero non facere, summa pœnitentia: optima pœnitentia nova vita.

8. Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas: unde in primitiva Ecclesia solùm manifesta mortalia confitebantur.

9. Dum volumus omnia purè confiteri, nihil aliud facimus, quàm quòd misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente Sacerdote credat sibi remitti: imò peccatum maneret, nisi remissum crederet, nòn enim sufficit remissio peccati & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem sed propter verbum Christi, *Quodcumque solveris* &c. Hic, inquam, confide, si Sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum, & absolutus verè eris, quidquid sit de contritione.

12. Si per impossibile, confessus non esset contritus, aut Sacerdos non seriò sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissimè est absolutus.

13. In Sacramento Pœnitentiæ ac remissione culpæ non plùs facit Papa aut Episcopus, quàm infimus Sacerdos; imò ubi non est Sacerdos, æquè tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

14. Nullus debet Sacerdoti respondere se esse contritum, nec Sacerdos requirere.

15. Magnus est error eorum, qui ad Sacramenta Eucharistiæ accedunt, huic innixi, quòd sint confessi, quòd non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis, quòd præmiserint orationes suas & præparatoria, omnes illi ad judicium sibi manducant & bibunt: sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros & dignos.

16. Consultum videtur, quòd Ecclesia in communi Concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi sub utraque specie communicantes sunt hæretici, sed schismatici.

17. Thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat Indulgentias, non sunt merita Christi & SS.

18. Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium & remissiones bonorum operum; & sunt de numero eorum, quæ licent, & non de numero eorum, quæ expediunt.

19. Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud Divinam justitiam.

20. Seducuntur credentes Indulgentias esse salutares & ad fructum Spiritûs utiles.

21. Indulgentiæ necessariæ sunt solùm publicis criminibus, & propriè conceduntur duris solummodo & impatientibus.

22. Sex generibus hominum Indulgentiæ, nec sunt necessariæ nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitimè impeditis, his, qui non commiserunt crimina, his, qui crimina commiserunt, sed non publica, his, qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantùm externæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.

24. Docendi sunt Christiani plùs diligere excommunicationem quàm timere.

25. Romanus Pontifex Petri successor, non est Christi Vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in B. Petro institutus.

26. Verbum Christi ad Petrum, *Quodcumque solveris super terram &c.*, extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro.

27. Certum, in manu Papæ aut Ecclesiæ prorsus non esse statuere articulos fidei; imò nec leges morum seu bonorum operum.

28. Si Papa cum magna parte Ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum aut hæresis contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium universale, alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem Conciliorum & liberè contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum decreta, & confidenter confitendi, quidquid verum videtur, sive probatum fuerit sive reprobatum à quocumque Concilio.

30. Aliqui articuli Joannis Hus condemnati in Conc. Constantiensi sunt Christianissimi, verissimi & Evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

31. In omni opere bono justus peccat.

32. Opus bonum optimè factum, est veniale peccatum.

33. Hæreticos comburi, est contra voluntatem Spiritûs.

34. Præliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiæ vitium.

36. Liberum arbitrium post peccatum, est res de solo titulo; & dum facit, quod in se est, peccat mortaliter.

37. Purgatorium non potest probari ex S. Scriptura, quæ sit in Canone.

38. Animæ in Purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes; nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis, ipsas esse, nec extra statum merendi aut agendæ charitatis.

39. Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem & horrent pœnas.

40. Animæ ex Purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minùs beantur, quàm si per se satisfecissent.

41. Prælati Ecclesiastici & Principes sæculares non malè facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

Pro-

13. *Propositiones 79. Michaelis Baji & aliorum, quas damnavit Pius V. die 1. Oct. 1567. per Constit.* Ex omnibus. *Quam damnationem confirmarunt Greg. XIII. die 29. Jan. 1579. per Constit.* Provisionis nostræ. *Et Urban. VIII. die 6. Martii 1641. per Bullam,* In eminenti.

1. NEc Angeli, nec primi Hominis adhuc integri merita rectè vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.

3. Et bonis Angelis, & primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, & non gratia.

4. Vita æterna homini integro, & Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, & bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.

5. In promissione facta Angelo & primo homini continetur naturalis justitiæ constitutio, quâ pro bonis operibus, sine alio respectu, vita æterna justis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera, sed juxta modum loquendi Scripturæ sacræ non rectè vocantur gratia; quo fit, ut tantùm merita, non etiam gratia debeant nuncupari.

8. In redemptis per gratiam Christi, nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

9. Dona concessa homini integro & Angelo, forsitan, non improbandâ ratione, possunt dici gratia: sed quia secundùm usum sacræ Scripturæ, nomine gratiæ, ea tantùm munera intelliguntur, quæ per JESUM CHRISTUM malè merentibus & indignis conferuntur, ideo neque merita, neque merces, quæ illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio pœnæ temporalis, quæ, peccato dimisso, sæpe remanet, & corporis resurrectio, propriè non nisi meritis Christi adscribenda est.

11. Quod piè & justè in hac vitâ mortali usque in finem conversati, vitam consequimur æternam, id non propriè gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ, justo Dei judicio deputandum est; neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantùm ad primam institutionem generis humani, in qua, lege naturali constitutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

12. Pelagii sententia est, Opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium.

13. Opera bona à filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quòd fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda Filiorum Dei, sed tantùm ex eo, quòd sunt conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legi.

14. Opera bona Justorum non accipiunt in die judicii extremi ampliorem mercedem, quàm justo Dei judicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo, quòd qui benè operatur, habeat gratiam & inhabitantem Spiritum Sanctum; sed in eo solùm, quòd obedit Divinæ legi.

16. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum Deificum.

18. Opera Catechumenorum, ùt fides, & pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita, quam vitam ipsi non consequentur, nisi priùs præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera Justitiæ & Temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis non traxerunt majorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

21. Humanæ naturæ sublimatio & exaltatio in consortium Divinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis, & proinde naturalis dicenda est & non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt*, intelligunt de gentibus, fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt, hominem ab initio, dono quodam supernaturali & gratuito, supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut Fide, Spe & Charitate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis, & otiosis hominibus, secundùm insipientiam Philosophorum, excogitata est sententia, quæ ad Pelagianismum rejicienda est, Hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita, fuerit largitate Conditoris sublimatus & in Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.

27. Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio, non nisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error, dicere, quòd liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli fures ii sunt latrones, qui Christum, viam & ostium veritatis & vitæ negant; sed etiam quicumque aliunde, quàm per ipsum in viam justitiæ (hoc est, aliquam justitiam) conscendi posse docent;

30. Aut tentationi ulli, sine gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.

31. Charitas perfecta & sincera, quæ est ex corde puro & conscientiâ bonâ & fide non fictâ, tam in Catechumenis, quàm in pœnitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

32. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus justè, rectè & sanctè vivit, & mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in Baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ùt auctor naturæ; & gratuiti, quo Deus amatur ùt beatificator; vana est & commentitia, & ad illudendum sacris Litteris & plurimis veterum testimoniis, excogitata.

35. Omne, quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola Philosophia per elationem præsumptionis humanæ, cum injuria Crucis Christi defenditur à nonnullis Doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas quâ mundus diligitur, quæ à Joanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, quâ per Spiritum sanctum in corde diffusâ, Deus amatur.

39. Quod voluntariè fit, etiamsi necessariò fiat, liberè tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis modus, qui est à necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis à peccato.

42. Justitia, quâ justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum Justitia, non autem in gratia aliqua animæ infusâ, quâ adoptatur homo in filium Dei, & secundùm interiorem hominem renovatur, ac Divinæ naturæ consors efficitur, ut sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere & Dei mandatis obedire possit.

43. In hominibus pœnitentibus, ante Sacramentum absolutionis; & in Catechumenis ante Baptismum, est vera justificatio; separata tamen à remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque, quæ à fidelibus fiunt, solùm ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt, obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, à furto, à fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia, & vera legis justitia, non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium Missæ non aliâ ratione & Sacrificium, quàm generali illâ quâ omne opus, quod fit, ut sanctâ societate, Deo homo inhæreat.

46. Ad rationem & diffinitionem peccati non pertinet voluntarium; nec diffinitionis quæstio est sed causæ & originis, utrùm omne peccatum debeat esse voluntarium:

47. Unde peccatum originis verè habet rationem peccati sine ulla ratione ac respectu ad voluntatem, à qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, & habitualiter dominatur parvulo, eò, quòd non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus discedens sine regenerationis Sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet & legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, *Non concupisces.*

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est ejus conditionis, ut suum authorem, & omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantùm meritorum malorum à generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quàm qui cum majoribus.

54. Diffinitiva hæc sententia, Deum homini nihil impossibile præcepisse, falsò tribuitur Augustino, cùm Pelagii sit.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt; actus, & reatus, transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus; sive obligatio ad pœnam:

57. Unde in Sacramento Baptismi aut Sacerdotis absolutione, propriè reatus peccati dumtaxat tollitur; & ministerium Sacerdotum solùm liberat à reatu.

58. Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed à solo Deo, qui pœnitentiam suggerens & inspirans, vivificat eum & resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solùm reatus tollitur.

59. Quando per eleëmosynas aliaque pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant, (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores,) sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur & communicatur.

60. Per passiones Sanctorum in Indulgentiis communicatas non propriè redimuntur nostra delicta, sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartiuntur, ut digni simus, qui pretio Sanguinis Christi à pœnis pro peccatis debitis liberemur.

61. Illa Doctorum distinctio, Divinæ legis mandata bifariam impleri, altero modo quantùm ad præceptorum operum substantiam tantum, altero quantùm ad certum quemdam modum, videlicet secundùm quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc est ad modum meritorum) commentitia est & explodenda:

62. Illa quoque distinctio, quâ opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto & omnibus circumstantiis rectum est & bonum, (quod moraliter bonum appellare consueverunt,) vel quia est meritorium regni æterni, eò quòd fit à vivo Christi membro per Spiritum charitatis, rejicienda est:

63. Sed & illa distinctio duplicis justitiæ, alterius, quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem, alterius, quæ fit ex inspiratione quidem Spiritûs Sancti cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis & in eo charitatem diffundentis, quâ divinæ Legis justificatio impleatur, similiter rejicitur:

64. Item & illa distinctio duplicis vivificationis; alterius, quâ vivificatur peccator, dum ei pœnitentiæ & vitæ novæ propositum, & inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius, quâ vivificatur, qui verè justificatur & palmes vivus in Vite Christo efficitur; pariter commentitia est & Scripturis minimè congruens.

65. Non nisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus; & gratiæ Christi injuriam facit, qui ità sentit & docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

67. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo, quod necessariò facit.

68. Infidelitas purè negativa, in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.

69. Justificatio impii fit formaliter per obedientiam Legis, non autem per occultam communicationem & inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem; & charitas, etiam perfecta, potest consistere cum reatu æternæ damnationis.

71. Per contritionem, etiam cum charitate perfecta, & cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.

72. Omnes omnino justorum afflictiones, sunt ultiones peccatorum ipsorum: unde & Job & Martyres, quæ passi sunt propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, præter Christum, est absque peccato originali; hinc beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut & aliorum Justorum fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut & alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiæ, sunt, pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto, *Non concupisces:* Unde homo eos sentiens & non consentiens, transgreditur præceptum, *Non concupisces,* quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente

diligente est, non facit præceptum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

77. Satisfactiones laboriosæ Justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam.

78. Immortalitas primi Hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.

79. Falsa est Doctorum sententia, primum Hominem potuisse à Deo creari & institui sine Justitia naturali.

Quas quidem Sententias stricto coram Nobis examine ponderatas, quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento, hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas & in pias aures offensionem immittentes, respectivè, ac quæcumque super iis verbo scriptoque emissa, præsentium auctoritate damnamus, circumscribimus, & abolemus; déque eisdem & similibus posthac quoquo pacto loquendi, scribendi & disputandi facultatem quibuscumque interdicimus.

Posteriora hæc verba sic interpunxerunt quidam Discipuli Baji: Quas quidem sententias stricto coram nobis examine ponderatas, quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent in rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento, hæreticas, erroneas &c. damnamus: *Ex qua interpunctione inferebant nullam determinatè dici posse damnatam, sed tantùm aliquas indeterminatè, ideoque posse singulas defendi in sensu ab assertoribus intento: sed Urb. VIII. in Generali Congreg. die 26. 1644. produxit ex Archivio Bullam,* In eminenti, *in qua repetit verba Pii V., & comma, ponitur post Tò,* possent; *erantque interpunctiones, uti primò retulimus. Postmodum Bajani dixerunt Bullam illam;* In eminenti, *esse subrepititiam, quod etiam damnavit Alex.* VIII. *die 7. Decembr. 1690. in prop. 31. uti referemus hîc num. 20.*

Propositiones Jansenii, & designatio quorundam locorum, è quibus desumptæ sunt.

15. I. PRopositio. Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundùm præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia; deest quóque illis gratia, quâ possibilia fiant.

Jansenius in suo Augustino T. 3. l. 3. c. 13. sic habet, *Ex hac indubitata doctrina quædam non parvi momenti ad hanc rem spectantia inferuntur & clarescunt: 1. quidem esse quædam homini præcepta secundum statum & vires, in quibus constitutus est, impossibilia. 2. Non adesse semper gratiam, quâ possimus; hoc est, quâ illa eadem præcepta implere sufficiamus. 3. Hanc impotentiam reperiri non solùm in excæcatis, obduratis & infidelibus, sed etiam fidelibus & justis: qui & fidem Christi & charitatem justitiæ susceperunt. 4. Hanc impossibilitatem fidelibus accidere, non tantùm quando nolunt præcepta facere; sed etiam quando volunt ...... Hæc igitur omnia plenissimè planissiméque demonstrant nihil esse in S. Aug. doctrina certius ac fundatius, quàm esse præcepta quædam, quæ hominibus non tantùm infidelibus, excæcatis & obduratis, sed fidelibus quóque & justis volentibus, conantibus, secundùm præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia, deesse quoque gratiam, quâ fiant possibilia.* Hanc eandem propositionem inculcat toto illo libro, exceptis duobus ultimis capitibus.

II. *Propositio.* Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.

Jansenius T. 3. l. 2. c. 24. ait, *Gratiam Dei Augustinus ità victricem statuit, ut non rarò dicat hominem operanti Deo per gratiam non posse resistere.* Cap. 25. *Quod est perinde, ac si apertissimè diceret, nunquam illa caret effectu suo.* Cap. 29. *Docens ipsimet* Recentiores *cum omnibus istis gratiis optimè consistere posse, ut voluntas iis excitata & suasa atque prolecta nolit, quod certissimum est illi gratiæ medicinali repugnare, quam Augustinus lapsis hominibus dari tradit.* Tom. 3. l. 3. c. 1. pro titulo habet, *Nullum dari post lapsum Adami adjutorium sufficiens, quin simul sit efficax.* Et totus secundus liber fuit pro ea prop. firmanda.

III. *Propositio.* Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione.

Jansenius T. 3. l. 6. c. 6. ait, *Quòd sola necessitas coactionis adimat libertatem .... demonstrari potest.* Lib. 8. c. 19. ait, *Nulla necessitas actibus voluntatis liberis formidanda est, sed sola vis, coactio & necessitas violentiæ.* Toti libri, 6. 7. & 8. non continent nisi unam illam prop., prout etiam tituli ostendunt manifestè.

IV. *Propositio.* Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; & in hoc erant hæretici, quòd vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Jansenius Tom. 1. l. 8. c. 6. ait, *Certum esse & indubitatum esse debere sentio, quòd Massilienses præter prædicationem atque naturam, veram etiam atque internam & actualem gratiam, ad ipsam etiam fidem, quam humanæ voluntatis ac libertatis adscribunt viribus, necessariam esse fateantur.* Idem docet c. 7. 8. & seqq. Eodem c. 6. ait, *In hoc ergo propriè Massiliensium error situs est, quòd aliquid primævæ libertatis reliquum putant, quo sicut Adam, si voluisset, poterat perseveranter operari bonum, ità lapsus homo saltem credere posset, si vellet, neuter tamen absque interioris gratiæ adjutorio, cujus usus vel abusus relictus esset in uniuscujusque arbitrio & potestate.* Cap. 15. dicit errorem Massiliensium fuisse, *quòd initium fidei, orationem, gemitus & desideria & hujusmodi ex nobis, hoc est, ex libero arbitrio prodire senserint, & tamen gratiam etiam actualem in eorum opinione fuisse ad istos actus necessariam, cujus influxus in eorum libero relinqueretur arbitrio.* Et hic est scopus omnium librorum de hæresi Pelagiana.

V. Propositio. Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut Sanguinem fudisse.

Jansenius T. 3. l. 3. c. 21., *Respondetur & ad hoc argumentam,* quòd Christus sit Redemptor omnium, pro omnibus crucifixus & mortuus, *Sicut alia præcedentia jam olim ad nauseam usque à Pelagianis, præsertimque Massiliensibus inculcatum fuit, ut mirum sit Recentiores tanto studio trita hæreticorum arma colligere & obsoleta recudere.* Ibidem ait, *Juxta doctrinam antiquorum respiciendum tanquam errorem à fide Catholica abhorrentem, quòd Christus pro omnibus omnino passus aut mortuus, aut pro omnibus tam generaliter sanguinem fudit ...... Vanum est & stultum pro eo irritando vel avertendo rogare Deum, quod immutabili decreto sancitum & prædeterminatum esse jam nostr: vanum etiam pro talibus salvandis pati, mori; vanum pro talibus à perditione decreta liberandis offerre Patri vota, preces, mortem & Sanguinem suum .... Quæ sanè cùm in Aug. doctrina perspicua certaque sint, nullo modo principiis ejus consentaneum est, ut Christus Dominus pro infidelium in infidelitate morientium, vel pro justorum non perseverantium æterna salute mortuus esse, Sanguinem fudisse, semetipsum redemptionem dedisse, Patrem orasse sentiatur, ex quo factum est, ut juxta summum Doctorem non magis Patrem pro æterna salute ipsorum, quàm pro diaboli deprecatus fuerit.* Postrema capita hujus libri 3. non sunt nisi hæc 5. propositio repetita.

Bullas Pontificum, & modum, quo singulæ hæ propositiones damnatæ sunt, habes hîc l. 1. n. 210.

16. INNOCENTII D. P. Papæ X. *Decretum adversus libros continentes propositionem, qua asseritur æqualitas SS. Petri & Pauli.*

Feriâ V., die 29. Januarii 1647. In Congregatione Generali S. Rom. & universalis Inquisitionis &c.

EDitus est anno 1645. Liber Gallico idiomate impressus, cui titulus: *De l'autorité de S. Pierre & de S. Paul, qui reside dans le Pape Successeur de ces deux Apôtres*, absque nomine Authoris, & impressionis loco. Hujus Libri evulgationem subsecuta est editio alterius Libri Anonymi eodem idiomate impressi, cui titulus: *La Grandeur de l'Eglise Romaine establie sur l'autorité de S. Pierre & de S. Paul.* Nec non Epistolæ ejusdem argumenti Latino idiomate conscriptæ, ac typis excusæ, plurimis adductis atque congestis Sanctorum Patrum, Summorum Pontificum, Sacrorum Conciliorum & Doctorum locis.

Quocirca, ne in re tanti ponderis error aliquis mentibus Christi fidelium irreperet, libris prædictis de mandato Sanctissimi maturè examinatis, locisque adductis diligenter inspectis ac ponderatis:

Sanctissimus relatâ unanimi Theologorum ad hoc specialiter deputatorum censurâ, & auditis votis Eminentissimorum & Reverendissimorum DD. Cardinalium Generalium Inquisitorum, propositionem hanc: S. Petrus, & S. Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, qui unicum efficiunt. Vel: sunt duo Ecclesiæ Catholicæ Coriphæi, ac supremi Duces summâ inter se unitate conjuncti. Vel: sunt geminus Universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coaluerunt. Vel: sunt duo Ecclesiæ Summi Pastores, ac Præsides, qui unicum caput constituunt, ità explicatam, ut ponat omnimodam æqualitatem inter S. Petrum & S. Paulum, sine subordinatione & subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema & regimine Universalis Ecclesiæ, hæreticam censuit, & declaravit.

Epistolam verò ac libros prædictos, aliosque, in quibus Propositio ùt suprà explicata & damnata asseritur & defenditur, tam impressos quam imprimendos, quocumque idiomate aut quomodolibet, etiam in scriptis evulgatos, vel imposterum evulgandos, Sanctitas Sua omnino damnatos & prohibitos esse voluit, prout præsenti Decreto damnat & prohibet.

Mandans ut nemo cujuscumque gradûs & conditionis existat, etiam speciali seu specialissimâ notâ dignus, libros prædictos, aut aliquem ex illis apud se retineat aut legat, nec imprimere, aut imprimi curare audeat, sub censuris, & pœnis contra hujusmodi delinquentes statutis, sed statim à præsentis Decreti notitia, quicumque illos habuerit, locorum Ordinariis seu Inquisitoribus consignare teneatur.

17. ALEXANDRI *Divinâ Providentiâ Papæ VII. Decretum prius adversus Propositiones 28. scandalosas & perniciosas in praxi.* Feriâ V. die 24. Septemb. 1665.

SAnctissimus D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes; partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam indies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset vitæ Christianæ corruptela: Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu veriùs perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali sollicitudine in rectam semitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit: qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulo incumbentes, & maturè discussis usque ad hanc diem infrascriptis Propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ singillatim exposuerunt.

1. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare Facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa & tolerata est.

4. Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructûs ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio, aliâ parte stipendii sibi retentâ.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere & sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmatâ, danti stipendium, quòd pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitæ aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtentâ ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.

14. Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propriâ authoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni,

gioni, publicè & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propriâ authoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio à Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eò quòd sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecuniâ interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium Propositionum examini cura & studium impenditur, interea idem Sanctissimus re maturè consideratâ statuit & decrevit, prædictas Propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimùm tanquam scandalosas esse damnandas & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet: ità ut quicumque illas, aut conjunctim aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute S. Obedientiæ & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis ac status, etiam speciali & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

PROPOSITIO 29.

In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolutè à Præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleëmosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit Præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici Præcepto, pro die præsenti & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ Regularibus & revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini, factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula, *quamprimum*, intelligitur, cùm Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo, *Regalo*, dum deficiente illâ nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum, non durat plùs quàm per decem annos.

44. Quoad forum conscientiæ, Reo correcto ejusque contumaciâ cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibitâ diligentiâ corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit ac decrevit prædictas Propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimùm, tanquam scandalosas esse damnandas & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet. Ita ut quicumque, *&c. uti in priore Decreto.*

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, &c. *uti in priore etiam Decreto.*

ALEXANDRI *Divinâ Providentiâ Papæ VIII. Decretum posterius adversus Propositiones alias scandalosas & in praxi perniciosas. Feriâ V. die* 18. *Martii* 1666.

Sanctissimus D. N. post latum Decretum die 24. Sept. proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulò & accuratè usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos & Reverendissimos DD. Cardinales adversùs hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia sigillatim super unaquaque ipsarum audivit.

INNOCENTII *Divinâ Providentiâ Papæ XI. Decretum contra Propositiones* 65. *scandalosas & in praxi perniciosas.* Feriâ V., die 2. Martii 1679. 18.

Sanctissimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus, ovium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas Propositiones, partim ex diversis vel libris vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis Dominis Cardinalibus

dinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus Propositionibus sedulò & accuratè sæpius discussis, eorumdem Eminentissimorum Cardinalium & Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis: Idem Sanctissimus D. N. re postea maturè considerata statuit & decrevit pro nunc sequentes Propositiones & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ùt minimùm tamquam scandalosas & in praxi perniciosas, esse damnandas & prohibendas, sicuti eas damnat & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias Propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas vel exhibendas, ullatenus approbare.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententiâ probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, sive intrinsecâ sive extrinsecâ quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solùm obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possumus.

8. Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno & formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui: Et ità vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ùt malum Patris, sed ùt bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ùt Deo & fidei gloriosum consulo; tacere, ùt peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis, imò cum formidine, quâ quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis sive gravis.

26. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propriâ sponte, sive recreationis causâ, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ità ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa, Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solùm licitum est defendere defensione occisivâ, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram vel præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtûs, ne puella deprehensa gravida, occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere animâ rationali, & tunc primùm incipere eandem habere, cùm paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis præviè inito, cum intentione lucri.

41. Cùm numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quàm futuram, potest creditor aliquid ultra

ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitũ, sed solùm, si exigatur tanquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat: Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivũ conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contrà:

46. Et id quóque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.

47. Cùm dixit Concilium tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores & Ecclesiæ magìs utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium, vel primò videtur per hoc, *digniores*, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundò, locutione minùs propriâ ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est: Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeóque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, sepofito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor, simul à diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam corporis Domini manducationem.

56. Frequens Confessio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiatè tantùm confessos, ratione magni concursûs pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis aut Indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio; dummodo ore proferat se dolere & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest & non vult omittere, quinimo directè & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali, nostro vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis Domini nostri JESU CHRISTI.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, statûs & dignitatis, illas vel illarum aliquam, conjunctim vel divisim, defenderit, vel ediderit, vel de eis disputativè, publicè aut privatim tractaverit vel prædicaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quâcumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ Obedientiæ & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis & statûs; etiam speciali & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injuriosis contentionibus Doctores seu Scholastici, aut alii quicumque imposterum se abstineant, & ut paci & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quàm in thesibus, disputationibus ac prædicationibus caveant ab omni censura & nota, nec non à quibuscumque conviciis contra eas Propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec à S. Sede recognitæ super iisdem Propositionibus judicium proferatur.

ALEXANDRI Divinâ Providentiâ Papæ VIII. Decretum contra duas Propositiones Feriâ V. die 24. Augusti 1690. 19.

SAnctissimus D. N. ALEXANDER Papa VIII. non sine magno animi sui mœrore audivit duas Theses seu Propositiones, unam denuo, & in majorem Fidelium perniciem suscitari, alteram de novo erumpere, & cùm sui Pastoralis Officii munus sit, Oves sibi creditas à noxiis pascuis avertere, & ad salutaria semper dirigere, dictarum Thesium sive Propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus Inquisitoribus sedulò commisit, qui pluries re maturè discussâ infrascriptis Thesibus seu propositionibus super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ sigillatim exposuerunt.

I. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; Formalis verò in conformitate actûs cum Regula morum: Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè: HUNC HOMO NON TENETUR AMARE, NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORALIS.

II. Peccatum Philosophicum seu mortale, est Actus humanus disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi: Theologicum verò & mortale, est transgressio libera Divinæ Legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei,

Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum.

Quibus peractis, Sanctissimus, omnibus plenè & maturè consideratis, primam Thesim seu Propositionem declaravit hæreticam, & uti talem damnandam & prohibendam esse, sicuti damnat & prohibet sub censuris & pœnis contra hæreticos, & eorum fautores in jure expressis. Secundam Thesim seu Propositionem declaravit scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam & erroneam, & uti talem damnandam & prohibendam esse, sicuti damnat & prohibet, ità ut quicumque illam docuerit, defenderit, ediderit, aut de ea etiam disputaverit publicè, seu privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quâcumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi. Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, Dignitatis & Status, etiam specialissimâ notâ dignis, ne prædictam Thesim seu Propositionem ad praxim deducant.

20. *Decretum S. D. N. ALEXANDRI VIII. Contra Propositiones 31. Feriâ V. die 7. Decemb. 1690.*

SAnctissimus D. N. ALEXANDER, Divinâ Providentiâ Papa VIII. Prædictus: Pro pastorali Cura Ovium à Christo Domino sibi commissa de earum salute sollicitus, ut inoffenso gradu per rectas semitas possint incedere, & pascua nimiùm perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare, unius supra triginta Propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis ac Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, eique sedulò ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ sigillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infrascriptæ, videlicet:

1. IN statu naturæ lapsæ ad peccatum formale & demeritum sufficit illa libertas, quâ voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali & voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat à peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis Electis, sed pro omnibus, & solis Fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt à Jesu Christo influxum, adeoque hinc rectè inferes in illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficienti.

6 Gratia sufficiens statui nostro, non tam utilis, quàm perniciosa est, sic ut proinde meritò possimus petere, *à gratia sufficienti, Libera nos Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio vel mundi; si Dei, Charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, quâ quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides, & etiamsi videantur credere, non est Fides Divina, sed humana.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licèt beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit, non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi Lex & præscriptio, naturâ rei idipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere totâ vitâ pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque, vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui Eleëmosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi & incongrua pœnitentia seu satisfactione ob quæstum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt à sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat à B. V. M. in die Purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testantur, quòd indiguerit purificatione, & quòd Filius, qui offerebatur, etiam maculâ Matris maculatus esset, secundùm verba Legis.

25. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus, quæ defertur MARIÆ, ùt MARIÆ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus, *In nomine Patris, &c.* prætermissis illis, *Ego te baptizo.*

28. Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit, *Non intendo, quod facit Ecclesia.*

29. Futilis & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolutè potest tenere & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, est subreptitia.

Quibus maturè consideratis idem Sanctissimus statuit & decrevit 31. supradictas Propositiones tanquã temerarias, scandalosas, malè sonantes, injuriosas, hæresi proximas, hæresim sapientes, erroneas, schismaticas & hæreticas respectivè, esse damnandas & prohibendas, sicut eas damnat & prohibet, ità ut quicumq; illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quâcumque

cumque etiam Dignitate fulgente, niſi à pro tempore exiſtente, Romano Pontifice abſolvi.

Inſuper diſtrictè in virtute S. Obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcumque conditionis, Dignitatis & Statûs, etiam ſpeciali & ſpecialiſſimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones aut aliquam ipſarum ad praxin deducant.

Non intendit tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias Propoſitiones in majori numero ultra ſupradictas 31. jam exhibitas, & in hoc Decreto non expreſſas approbare.

21. INNOCENTII D. P. *Papæ XI. Decretum, quo damnantur Propoſitiones 68. Michaëlis de Molinos.*
Feriâ V. die 28. Auguſt. & iterum
19. Nov. 1687.

AD abolendam pernicioſiſſimæ hæreſis pravitatem, quæ in pleriſque mundi partibus, non ſine maximo Animarum diſcrimine invaluit, rigor debet Apoſtolicus excitari, ut Pontificiæ ſollicitudinis authoritate & providentiâ, hæreticorum protervia in ipſis ſuæ falſitatis conatibus elidatur, & Catholicæ veritatis lumen in Eccleſia Sancta reſplendens, eam utique demonſtret ab omni execratione falſorum dogmatum expiatam. Cùm igitur compertum fuerit quemdam *Michaëlem de Molinos* perditionis filium, prava dogmata, tum verbis, tum ſcriptis, paſſim docuiſſe & in praxim deduxiſſe, quæ prætextu Orationis, Quietis, contra doctrinam & uſum à SS. Patribus, ab ipſis Eccleſiæ naſcentis primordiis receptum, fideles à vera Religione & à Chriſtianæ pietatis puritate in maximos errores, & turpiſſima quæque inducebant; Sanctiſſimus D. N. INNOCENTIUS Papa XI. cui cordi eſt, ut fidelium Animæ ſibi ex alto commiſſæ, purgatis pravarum opinionum erroribus, ad optatum ſalutis portum tutò pervenire poſſint, pro re tam gravi, auditis pluries coram ſe Eminentiſſimis & Reverendiſſimis DD. Cardinalibus in tota Republica Chriſtiana Generalibus Inquiſitoribus, ac pluribus in Sacra Theologia Magiſtris, eorumque ſuffragiis, tum voce tùm ſcripto ſuſceptis, maturéque perpenſis, imploratâ etiam Sancti Spiritûs aſſiſtentiâ, ad damnationem infraſcriptarum Propoſitionum ejuſdem *Michaëlis de Molinos*, à quo fuerunt pro ſuis recognitæ, & de quibus Propoſitionibus tanquam à ſe dictatis, ſcriptis, communicatis & creditis; & ipſe convictus, & reſpectivè confeſſus devenire, ùt infrà, decrevit.

PROPOSITIONES.

1. NEceſſarium eſt annihilari potentias; & hæc eſt via interna.

2. Velle operari activè, eſt offendere Deum, qui vult ſolus Agens eſſe, & ideo neceſſe eſt derelinquere ſe in illo, & deinde ſe habere corporis mortui inſtar.

3. Vota faciendi aliquam rem, ſunt impeditiva perfectionis.

4. Activitas naturalis eſt inimica gratiæ, & impedit operationem Dei & veram perfectionem, quia Deus vult operari in nobis, ſine nobis.

5. Anima nihil operando annihilat ſe, & redit ad ſuum principium & ad ſuam originem, quæ eſt eſſentia Dei, ubi manet transformata, & diviniſata; & tunc Deus manet in ſe ipſo, quia tunc non ſunt ampliùs duæ res unitæ, ſed una ſola, & ſic vivit & regnat Deus in nobis, & anima ſe annihilat in eſſe operativo.

6. Interna via eſt illa, in qua non cognoſcitur aut lumen, aut amor, aut reſignatio, neque neceſſarium eſt cognoſcere Deum, & ſic bene proceditur.

7. Non debet anima cogitare, aut præmium, aut pœnam, aut Paradiſum, aut infernum, aut mortem, aut æternitatem.

8. Non debet velle ſcire, an ambulet cum voluntate Dei, an ſit reſignata illi, vel non; nec eſt neceſſe, ut velit cognoſcere ſuum ſtatum, nec proprium nihilum; ſed ſeſe habeat quaſi corpus mortuum.

9. Non debet anima memor eſſe, vel ſui ipſius, vel Dei, vel ullius rei, & in Via interna omnis reflexio eſt nociva, etiam reflexio ſupra ſuas actiones humanas ac proprios defectus.

10. Si propriis defectibus aliquis ſcandalizat alterum, non eſt neceſſe ad id facere reflexionem, dummodo non ſit voluntas ſcandalizandi; & non poſſe reflectere ad proprios defectus, eſt donum Dei.

11. Ad dubia, quæ accidunt, rectene procedamus, an non, non eſt neceſſarium reflectere.

12. Qui dedit liberum arbitrium Deo, non debet curare de ulla re, nec de inferno, nec de Paradiſo, nec de habendo deſiderio ſuæ propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ Sanctitatis, nec propriæ ſalutis, à cujus etiam ſpe ſe purgare debet.

13. Dum conſignatum fuerit liberum arbitrium Deo, illi debet relinqui cura & cogitatio omnium rerum noſtrarum, & permitti, ut in nobis ſine nobis ſuum divinum faciat velle.

14. Qui reſignatus eſt divinæ voluntati, non debet à Deo quidquam petere, quia petere eſt imperfectio, cùm ſit actus propriæ voluntatis & electionis, & eſt quodammodo velle, ut divina voluntas noſtræ ſe conformet, & non noſtra voluntati divinæ: & illud, *Petite & accipietis*, ex Evangelio, non fuit dictum à Chriſto pro animabus internis, quæ nolunt habere voluntatem; quin & iſtæ eò deveniunt, ut non poſſint à Deo quidquam petere.

15. Unde ſicut nihil debent à Deo rogare, etiam non debent reddere illi gratias pro ulla re, quia utrumque eſt æqualiter actus propriæ voluntatis.

16. Non oportet quærere Indulgentias pro pœna debita peccatis propriis; quia melius eſt ſatisfacere divinæ juſtitiæ quàm quærere miſericordiam, nam illud procedit ex puro Dei amore, & hoc ex amore intereſſato, id eſt, perſonalis commodi noſtri, & non eſt res grata Deo, nec meritoria, quia eſt velle ſubterfugere crucem.

17. Ex quo traditum eſt Deo liberum arbitrium, cura etiam ac cogitatio animæ noſtræ, non debent ulteriùs æſtimari tentationes, nec alia fieri illis reſiſtentia niſi negativa, non utendo induſtriâ: & ſi natura inde patitur, neceſſe eſt illam ſinere pati, quia natura eſt.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, ſpeciebus, & propriis conceptibus, non adorat Deum *in ſpiritu & veritate.*

19. Qui amat Deum prout illum Ratio argumentando repræſentat, aut intellectus comprehendit, non amat Deum verum.

20. Dicere, in Oratione utendum diſcurſu, & cogitatibus tunc, cùm Deus non loquitur animæ, eſt ignorantia: Deus non loquitur unquam, illius loqui, eſt operari; ſemperque in anima operatur, dum iſta ſuis diſcurſibus, cogitationibus & operationibus eum non impedit.

21. In oratione manendum eſt in fide obſcura & univerſali, cum quiete & oblivione omnis alterius cogitationis particularis & diſtinctæ attributorum Dei & Trinitatis: atque ſtandum in præſentia Dei ad eum adorandum, amandum, eique ſerviendum: verùm ſine productione ullorum actuum; Deus namque id genus rebus non delectatur.

22. Non eſt hæc cognitio Fidei actus quiſpiam productus à creatura, ſed cognitio quædam illi à Deo data, quam creatura non novit ſe habere, neque adeo poſtea ſcit ſe habuiſſe; idemque dicendum de amore.

23. My-

23. Mystici cum S. Bernardo *in Scala Claustralium*, distinguunt quatuor gradus, Lectionem, Meditationem, Orationem, & Contemplationem infusam. Qui semper est in primo, nunquam transit ad secundum. Qui semper est in secundo, nunquam ad tertium pertingit, quæ est Contemplatio nostra acquisita, ubi consistendum est totâ vitâ, dummodo Deus non trahat animam, nihil tale exspectantem, ad Contemplationem infusam: & hac cessante, redeundum est Animæ ad gradum tertium, & in eo consistendum, non ampliùs revertendo ad secundum aut primum.

24. Quantæcumque cogitationes inter Orandum accidant, etiam impuræ, quin & contra Deum & Sanctos, contra Fidem & Sacramenta; si non voluntariè foveantur, neque actu aliquo voluntatis rejiciantur, sed cum indifferentia & resignatione tolerentur, non impediunt Orationem Fidei: imò illam reddunt perfectiorem, quia Anima magis est resignata voluntati Divinæ.

25. Tametsi superveniat somnus & dormiatur, omnino tamen oratur & contemplatio fit actualiter; quia Oratio & resignatio, Resignatio & oratio, totum est idem; & quamdiu continuatur Resignatio, utique etiam Oratio continuatur.

26. Tres hæ Viæ, Purgativa, Illuminativa, & Unitiva, ineptia est maxima, quæ unquam prolata sit in ipsa Mystica, cùm non sit nisi Via unica, id est, Via interna.

27. Qui desiderat & amplectitur devotionem sensibilem, is nec desiderat nec quærit Deum, sed seipsum: quique per Viam internam incedit, malè facit eam desiderando ac habere conando, sive in locis sacris, sive diebus solemnibus.

28. Bonum est tædium rerum spiritualium; quia sic ab amore proprio expurgamur.

29. Cùm anima interna fastidit discursus de Deo & Virtutibus, manetque frigida, non sentiendo se ad fervorem accendi, bonum signum est.

30. Quidquid sensibile in vita spirituali percipitur, illud omne abominabile est, sordidum & immundum.

31. Nemo meditativus exercet veras virtutes internas, quales non possunt cognosci à sensibus. Perdere oportet Virtutes.

32. Nec ante nec post Communionem aliâ opus est præparatione aut gratiarum actione, (pro animabus hisce internis) quàm ut se teneant in solita Resignatione passiva; quia in hac invenitur amor, qui supplet modo perfectiori, quàm omnes alii virtutum actus, qui fieri possunt & fiunt in via ordinaria. Et si in hac occasione Communionis accidant motus humiliationis, petitionis aut gratiarum actionis, reprimi debent, quoties non cognoscuntur esse speciales Dei impulsus; aliter enim sunt impulsus naturæ, nondum mortuæ.

33. Malè facit anima, quæ Viâ ista Interna graditur, si diebus solemnibus facere velit conatum aliquem particularem ad habendum sensum aliquem Devotionis; quia animabus internis omnes dies sunt pares; omnes festi: idemque est de locis sacris, cùm omnia loca his animabus sint paria.

34. Deo gratias agere linguâ & verbis non est animarum internarum, quarum est in silentio se tenere, non præbentes Deo impedimentum, quominus in iis operetur: & quantò ampliùs se Deo resignant, tantò magis experiuntur impotentiam dicendi, *Pater noster*.

35. Animabus hujus vitæ internæ non convenit, ut faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione & activitate; alioqui mortuæ non forent. Nec debent facere actus amoris erga D. Virginem, Sanctos, Humanitatem Christi; quia cùm hæc sint objecto sensibilia, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, neque D. Virgo, nec Sancti, sedem habere debent in corde nostro; quia Deus solus vult occupare illud & possidere.

37. In occasione tentationum etiam vehementium, non debet anima facere actus explicitos virtutum oppositarum, sed tenere se in supradicto amore & resignatione.

38. Crux voluntaria mortificationum gravis est & sine fructu, ideoque omittenda.

39. Opera sanctissima, & austeritates, quas Sancti subierunt, non sufficiunt ad animam vel uno assultu liberandam.

40. B. Virgo nunquam opus aliquod externum fecit, & omnium Sanctorum fuit sanctissima: Igitur perveniri potest ad Sanctitatem sine opere externo.

41. Deus, ut nos humiliet & ad veram transformationem pertingere faciat, permittit & vult in animabus quibusdam perfectis, etiam non arreptitiis, ut dæmon operetur violentiam in earum corporibus, illasque committere faciat actus carnales, etiam in vigilia & sine mentis offuscatione, movendo illis physicè manus aliaque membra contra earum voluntatem; & idem dicendum est in ordine ad alios actus per se peccaminosos: quo casu non sunt peccatum, quia non adest consensus.

42. Potest dari casus, quo hæ violentiæ ad actus carnales existant in eodem tempore ex parte duarum personarum, id est, viri & fœminæ, & consequatur actus ex parte amborum.

43. Deus temporibus præteritis faciebat Sanctos per medium tyrannorum, hodie eos facit per medium dæmonum, qui dum illis causant dictas violentias, facit, ut ii magis se vilificent & annihilent in se ipsis, seque in Deo resignent.

44. Job blasphemavit, & tamen in eo *non peccavit labiis suis*; quia id fuit per violentiam dæmonis.

45. Sanctus Paulus passus est in suo corpore tales violentias dæmonis; unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago; sed quod nolo malum, hoc facio.*

46. Hæ violentiæ sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, eamque promovendam ad veram transformationem & unionem: neque alia est via; estque via facilior & securior.

47. Cùm hæ violentiæ accidunt, oportet, sinamus satanam agere, non utendo propriâ industriâ aut viribus, sed consistendo in nihilo nostro: ac tametsi accidant pollutiones, actusque obscœni manibus procurati, atque etiam his magis insolita & peregrina, non opus est his inquietari, sed excludendi sunt scrupuli, dubia, timores, quia anima magis illuminata, robustiorque & candidior efficitur, & acquiritur sancta illa libertas. At inprimis non oportet ea confiteri, fitque sanctissimè illa non confitendo, quia sic vincitur dæmon, & thesaurus quidam pacis obtinetur.

48. Satanas, qui facit tales violentias, suggerit deinde esse graves defectus ad inquietandam Animam, ut non progrediatur in via interna: unde ad tollendas illi vires præstat ea non confiteri, quia nequidem sunt peccata venialia.

49. Job per violentiam dæmonis faciebat pollutiones manibus suis eo ipso tempore, quo *mundas habebat ad Deum preces*, Ità interpretando in tali sensu textum quendam Cap. 16. Job.

50. David, Jeremias & multi è Prophetis sanctis patiebantur ejusmodi violentias harum impurarum operationum externarum.

51. In Scriptura Sacra multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos; ut Sampsonis, qui per violentiam occidit seipsum cum Philistæis, uxorem duxit alienigenam, fornicatus est cum Dalila meretrice; quæ aliàs erant res prohibitæ, & fuissent peccata: Item Judith, quæ mentita est Holoferni;

Elisei,

Elisei, qui pueris maledixit; Eliæ, qui igne consumpsit duos Duces cum cohortibus Regis Achab. An autem fuerit violentia facta immediatè à Deo, vel dæmonis ministerio, ùt in aliis accidit animabus, in dubio relinquitur.

52. Quando hæ violentiæ, etiam impuræ, veniunt sine mentis offuscatione, tum anima potest se unire Deo, & reipsa semper magis unitur.

53. Ad cognoscendum in praxi, in aliqua operatio in aliis personis fuerit violenta, regula, quam ea de re habeo, non solùm est, quòd protestentur hæ animæ se non consensisse, vel quòd non possint jurare se consensisse; ac quod videamus esse animas, quæ profectum faciunt in Via internâ: sed præsertim me dirigo lumine quodam actuali, & quod superius est cognitione humanâ ac Theologicâ, quo cognosco certò cum interna securitate, operationem ejusmodi esse violentam: & hoc lumen certus sum venire à Deo, quia mihi venit conjunctum cum securitate, quod veniat à Deo, neque mihi vel umbram dubii in contrarium relinquit, eum in modum, quo interdum accidit, ut Deus revelando rem quampiam, eodem tempore animam securam reddat, se esse, qui eam revelationem facit, neque anima possit in contrarium dubitare.

54. Spirituales illi Viæ ordinariæ, in hora mortis se delusos & confusos invenient, cum omnibus passionibus in altero mundo expurgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi cum multa tolerantia, ad expurgationem & mortificationem omnium passionum, ità, ut nihil ampliùs sentiatur, nihil, nihil planè, neque percipiat quis inquietudinem ullam perinde ùt corpus quoddam mortuum, neque anima se ampliùs in diversa transferri sinat.

56. Duæ leges & duæ voluntates, altera animæ, altera amoris proprii, durant, quamdiu amor proprius durat: unde ubi hic expurgatus & mortuus fuerit, uti fit per Viam internam, non ampliùs ibi sunt illæ duæ leges, neque duæ voluntates, nec ultrà fit ulla subreptio, aut motus improvisus; neque aliquid porrò sentitur, ne unum quidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non peccandi ampliùs, seu mortaliter seu venialiter.

58. Ad ejusmodi statum pervenitur, non faciendo reflexionem ad operationes proprias, quia defectus nascuntur ex reflexione.

59. Via interna separata est à Confessione, à Confessariis & casibus conscientiæ, à Theologia & à Philosophia.

60. Animabus provectis, quæ reflexionibus mori incipiunt, quin & eò, ut mortuæ sint, jam pertingunt, Deus nonnumquam impossibilem reddit Confessionem, ipseque supplet tantundem ipsis largiendo gratiæ præservantis, quantùm reciperent ex Sacramento: ideoque his animabus non expedit eo casu Sacramentum Pœnitentiæ accedere, quia non possunt.

61. Anima, cùm ad mortem mysticam pertigit, non potest ultrà velle aliud, quàm vult Deus; quia non habet ampliùs voluntatem, & Deus illam ipsi ademit.

62. Per viam Internam pervenitur ad continuò consistendum immobiliter in pace quadam imperturbabili.

63. Pervenitur etiam mediante viâ Internâ ad mortem sensuum; imò signum, quòd quis in nihilo illo consistat, id est, mortuus sit morte mysticâ, est, si sensus externi non magis jam repræsentent res sensibiles, quàm si non existerent; quandoquidem non efficiant, ut intellectus se iis applicet.

64. Theologus minùs est dispositus quàm simplex & idiota, ad hoc ut sit contemplativus: Primò, quia non habet fidem tam puram: Secundò, quia non est tam humilis: Tertiò, quia non curat perinde de sua salvatione: Quartò, quia habet caput plenum phantasmatibus, speciebus, opinionibus & speculationibus; & in eum nequit verum lumen intrare.

65. Superioribus obediri debet in exteriore, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum pertingit solummodo ad exterius: aliud est in interiore, quò solus Deus & Director intrant.

66. Risu digna est doctrina quædam nova in Ecclesia Dei; Animam, ad interna quod attinet, gubernari debere per Episcopum; & si is idoneus non fuerit, eundum animæ ab illo ad suum Directorem. Dico novam, quia nec Scriptura sacra, nec Concilia, nec Canones, nec Bullæ, nec Sancti, nec Auctores unquam id dixerunt, neque dicere possunt, quia *Ecclesia non judicat de occultis*; habetque jus Anima, ut eligat, quem maluerit.

67. Dicere, opus esse, ut Internum manifestetur tribunali externo Superiorum, & esse peccatum, nisi fiat, ea est deceptio manifesta, quia *Ecclesia non judicat de occultis*; atque animabus suis damnum adferunt fraudibus hisce & fictionibus.

68. In mundo non est facultas nec jurisdictio ad mandandum, ut manifestentur litteræ directoris circa internum animæ: & idcirco monitos esse oportet, esse hunc assultum quemdam satanæ.

Quas quidem Propositiones tanquam hæreticas, suspectas, erroneas, scandalosas, blasphemas, piarum aurium offensivas, temerarias, Christianæ disciplinæ relaxativas & eversivas, & scandalosas respectivè, ac quæcumque super iis verbo, scripto, vel typis emissa, pariter cum voto eorundem Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium & Inquisitorum Generalium damnavimus, circumscripsimus, & abolevimus; deque eisdem & similibus omnibus & singulis posthac quoquo modo loquendi, scribendi, disputandi, easque credendi, tenendi, docendi, aut in praxim reducendi facultatem quibuscumque interdiximus; & contrafacientes omnibus dignitatibus, gradibus, honoribus, beneficiis & officiis ipso facto perpetuò privavimus, & inhabiles ad quæcumque decrevimus, vinculoque etiam anathematis eo ipso innodavimus, à quo nisi à Nobis & à Romanis Pontificibus Successoribus nostris valeant absolvi. Præterea eodem nostro Decreto prohibuimus & damnavimus omnes Libros omniaque Opera quocumque loco & idiomate impressa, nec non omnia Manuscripta ejusdem *Michaëlis de Molinos*, vetuimusque ne quis, cujuscumque gradûs, conditionis, vel statûs, etiam speciali notâ dignus, audeat sub quovis prætextu, quolibet pariter idiomate, sive sub iisdem verbis, sive sub æqualibus aut æquipollentibus, sive absque nomine, seu ficto aut alieno nomine, ea imprimere vel imprimi facere, neque impressa seu manuscripta legere, vel apud se retinere, sed Ordinariis locorum aut hæreticæ pravitatis Inquisitoribus statim tradere & consignare teneatur sub eisdem pœnis superiùs inflictis; qui Ordinarii & Inquisitores statim ea igni comburant & comburi faciant.

Tandem ut prædictus *Michaël de Molinos* ob hæreses, errores & turpia facta prædicta debitis pœnis in aliorum exemplum & ipsius emendationem plecteretur, lecto in eadem nostra Congregatione toto processu, & auditis dilectis filiis Consultoribus nostri Sanctæ Inquisitionis Officii, in Sacra Theologia & in jure Pontificio Magistris, cum eorundem Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium unanimi voto, dictum *Michaëlem de Molinos* tanquam reum convictum & confessum respectivè, & uti hæreticum formalem, licèt pœnitentem, in pœnam arcti & perpetui carceris, & ab peragendas alias pœnitentias salutares, præviâ tamen adjuratione de formali per ipsum emittendâ, servato Juris ordine damnavimus, mandantes ut die & horâ præfigendis in Ecclesia Sanctæ

Mariæ ſupra Minervam hujus almæ urbis, præſentibus omnibus Venerabilibus Fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, & Romanæ Curiæ noſtræ Prælatis, univerſoque populo ad id etiam per conceſſionem Indulgentiarum convocando, ex alto tenor Proceſsûs, ſtante in ſuggeſto eodem *Michaële de Molinos*, unà cum ſententia inde ſecuta legeretur. Et poſtquam idem *Michaël de Molinos* habitu pœnitentiæ indutus prædictos errores & hæreſes publicè abjuráſſet, dedimus facultatem Dilecto Filio noſtri Sancti Officii Commiſſario, ut eum à cenſuris, quibus innodatus erat, in forma Eccleſiæ conſueta abſolveret: quæ omnia in executionem dictæ noſtræ Ordinationis die 3. Septembris labentis ſolemniter adimpleta ſunt.

Et licèt ſuprà narratum Decretum mandato noſtro latum ad majorem Fidelium cautelam typis editum publicis locis affixum & divulgatum fuerit; nihilominus, ne hujus Apoſtolicæ damnationis memoria futuris temporibus deleri poſſit, utque populus Chriſtianus Catholicâ veritate inſtructior per viam ſalutis incedere valeat, Prædeceſſorum noſtrorum Summorum Pontificum veſtigiis inhærentes, hac noſtrâ perpetuò valiturâ Conſtitutione ſupradictum Decretum denuò approbamus, confirmamus, & debitæ executioni tradi mandamus; iterum ſupradictas Propoſitiones definitivè damnantes & reprobantes, Libroſque & Manuſcripta ejuſdem *Michaëlis de Molinos* prohibentes & interdicentes ſub eiſdem pœnis & cenſuris contra tranſgreſſores latis & inflictis.

Decernentes inſuper præſentes Litteras ſemper & perpetuò validas & efficaces exiſtere & fore, ſuoſque plenarios & integros effectus ſortiri & obtinere; ſicq; per quoſcumque Judices Ordinarios & Delegatos, quâvis auctoritate fungentes & functuros ubique judicari & definiri debere, ſublatâ eis & eorum cuilibet quâvis aliter judicandi & interpretandi facultate & auctoritate, ac irritum & inane, quidquid ſecus ſuper iis à quocumque, quavis auctoritate, ſcienter vel ignoranter contigerit attentari. Volumus autem, ut præſentium tranſumptis, etiam impreſſis, manu Notarii publici ſubſcriptis & ſigillo alicujus perſonæ in Dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem fides prorſus adhibeatur, quæ ipſis Originalibus Litteris adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam &c.

22. *Conſtitutio S. D. N.* INNOCENTII XII. *Quâ damnat Librum, cui titulus*: Explication des Maximes des Saints, &c.

INNOCENTIUS *Papa* XII. *ad perpetuam rei memoriam.*

Cum aliàs ad Apoſtolatûs Noſtri notitiam pervenerit, in lucem prodiiſſe Librum quendam Gallico idiomate editum, cui titulus: *Explication des Maximes des Saints ſur la vie interieure, par Meſſire François de Salignac Fenelon, Archevêque Duc de Cambray, Precepteur de Meſſeigneurs les Ducs de Bourgogne, d' Anjou, & de Berry. A Paris chez Pierre Aubouin, Pierre Emery, Charles Clouſier* 1697., ingens verò ſubinde de non ſana libri hujuſmodi doctrina excitatus in Galliis rumor adeò percrebuerit, ut opportunam Paſtoralis vigilantiæ noſtræ opem efflagitaverit; Nos eumdem librum nonnullis ex Venerabilibus Fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, aliiſque in Sacra Theologia Magiſtris, maturè, ut rei gravitas poſtulare videbatur, examinandum commiſimus. Porrò hi mandatis noſtris obſequentes, poſtquàm in quamplurimis Congregationibus varias Propoſitiones ex eodem libro excerptas diuturno accuratoque examine diſcuſſerant, quid ſuper earum ſingulis ſibi videretur, tam voce quàm ſcripto Nobis expoſuerunt. Auditis igitur in pluribus itidem coram Nobis deſuper actis Congregationibus memoratorum Cardinalium, & in Sacra Theologia Magiſtrorum ſententiis, Dominici Gregis Nobis ab æterno Paſtore crediti periculis, quantum Nobis ex alto conceditur, occurrere cupientes, motu proprio, ac ex certa ſcientia & matura deliberatione Noſtris, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, Librum prædictum ubicunque, & quocunque alio idiomate, ſeu quâvis editione aut verſione hucuſque impreſſum aut in poſterum imprimendum, quippe ex cujus lectione & uſu fideles ſenſim in errores ab Eccleſia Catholica jam damnatos induci poſſent, ac inſuper tanquam continentem Propoſitiones, ſive in obvio earum verborum ſenſu, ſive attentâ ſententiarum connexione, temerarias, ſcandaloſas, malè ſonantes, piarum aurium offenſivas, in praxi pernicioſas, ac etiam erroneas reſpectivè, tenore præſentium damnamus & reprobamus, ipſiuſque Libri impreſſionem, deſcriptionem, lectionem, retentionem & uſum omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus etiam ſpecificâ & individuâ mentione & expreſſione dignis, ſub pœna excommunicationis per contrafacientes ipſo facto abſque alia declaratione incurrenda, interdicimus & prohibemus: Volentes & Apoſtolicâ auctoritate mandantes, ut quicunq; ſupradictum Librum penes ſe habuerint, illum ſtatim atque præſentes Litteræ eis innotuerint, locorum Ordinariis, vel hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus tradere ac conſignare omnino teneantur. In contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcunque. Cæterùm Propoſitiones in dicto libro contentæ, quas Apoſtolici Cenſurâ judicii, ſicut præmittitur, confingendas duximus, ex Gallico idiomate in Latinum verſæ, ſunt tenoris, qui ſequitur, videlicet:

1. Datur habitualis ſtatus amoris Dei, qui eſt Charitas pura, & ſine ulla admixtione motivi proprii intereſſe. Neque timor pœnarum, neque deſiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur ampliùs Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.

2. In ſtatu vitæ contemplativæ ſive unitivæ, amittitur omne motivum intereſſatum timoris & ſpei.

3. Id, quod eſt eſſentiale in directione animæ, eſt, non aliud facere, quàm ſequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, præcautione & ſubtilitate. Oportet ſe intra hos limites continere, ut ſinatur Deus agere, & nunquam ad purum amorem ducere, niſi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum eſt animabus adhuc ſibimet affixis, & adeo poteſt illas ſcandalizare aut in perturbationem conjicere.

4. In ſtatu ſanctæ indifferentiæ anima non habet ampliùs deſideria voluntaria & deliberata propter ſuum intereſſe, exceptis iis occaſionibus, in quibus toti ſuæ gratiæ fideliter non cooperatur.

5. In eodem ſtatu ſanctæ indifferentiæ nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut ſimus perfecti & beati propter intereſſe proprium; ſed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantùm Deo placet, efficere, ut velimus res iſtas impreſſione ſuæ gratiæ.

6. In hoc ſanctæ indifferentiæ ſtatu nolumus ampliùs ſalutem, ùt ſalutem propriam, ùt liberationem æternam, ùt mercedem noſtrorum meritorum, ùt noſtrum intereſſe omnium maximum; ſed eam volumus voluntate plenâ, ùt gloriam & beneplacitum Dei, ùt rem, quam ipſe vult, & quam nos vult velle propter ipſum.

7. Derelictio, non eſt niſi abnegatio ſeu ſuî ipſius renuntiatio, quam JESUS CHRISTUS à nobis in Evangelio requirit, poſtquam externa omnia reliquerimus. Iſta noſtri ipſorum abnegatio non eſt, niſi quoad intereſſe proprium.... Extremæ probationes, in quibus

quibus hæc abnegatio seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium; etiam æternum.

8. Omnia Sacrificia, quæ fieri solent ab Animabus quàm maximè disinteressatis circa earum æternam beatitudinem, sunt conditionalia.... Sed hoc Sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc Sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexâ, & quæ non est intimus conscientiæ fundus, se justè reprobatam esse à Deo.

10. Tunc anima divisa à semetipsa exspirat cum Christo in Cruce dicens: Deus, Deus meus, ùt quid dereliquisti me? In hac involuntaria impressione desperationis conficit Sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte Superiori, id est, in suis actibus directis & intimis spem perfectam, quæ est desiderium disinteressatum promissionum.

12. Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse & justæ condemnationi, quam sibi à Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in Cruce non communicavit Superiori suas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quædam separatio partis Superioris animæ ab inferiori... In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino cæca & involuntaria perturbatione; nam totum quod est voluntarium & intellectuale, est partis Superioris.

15. Meditatio constat discursivis actibus, qui à se invicem facilè distinguuntur... Ista compositio actuum discursivorum & reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

16. Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectæ, ut fiat habitualis, ità ut quoties anima actu orat, sua Oratio fit Contemplativa, non discursiva. Tunc non ampliùs indiget redire ad meditationem ejusque actus methodicos.

17. Animæ Contemplativæ privantur intuitu distincto, sensibili & reflexo JESU CHRISTI duobus temporibus diversis... Primò, in fervore nascente earum Contemplationis.. Secundò, Anima amittit intuitum JESU-CHRISTI in extremis probationibus.

18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctæ, non cogitando, quòd sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quàm facere id, quod Deus vult: ampliùs & amor Zelotypus simul efficit, ne quis sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute præditus, quàm cùm virtuti ampliùs affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quòd Anima passiva & disinteressata nec ipsum amorem vult ampliùs, quatenus est sua perfectio & sua felicitas, sed solùm quatenus est id, quod Deus à nobis vult.

20. In confitendo debent Animæ transformatæ sua peccata detestari, & condemnare se, & desiderare remissionem suorum peccatorum, non ùt propriam purificationem & liberationem, sed ùt rem, quam Deus vult, & vult nos velle propter suam gloriam.

21. Sancti Mystici excluserunt à statu Animarum transformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis hæc doctrina (*de puro amore*) esset pura, & simplex perfectio Evangelica in universa traditione designata, antiqui Pastores non proponebant passim multitudini justorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiæ proportionata.

23. Purus amor ipse solus constituit notam vitam interiorem, & tunc evadit unicum principium, & unicum motivum omnium actuum, qui deliberati & meritorii sunt.

Non intendimus tamen per expressam Propositionum hujusmodi reprobationem alia in eodem Libro contenta ullatenus approbare. Ut autem eædem præsentes Litteræ omnibus faciliùs innotescant, nec quisquam illarum ignorantiam valeat allegare, volumus pariter, & auctoritate præfatâ decernimus, ut illæ ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum ac Cancellariæ Apostolicæ, nec non Curiæ Generalis in Monte Citorio & in Acie Campi Floræ de Urbe, per aliquem ex Cursoribus nostris, ùt moris est, publicentur, illarumque exempla ibidem affixa relinquantur, ità ut sic publicatæ, omnes & singulos, quos concernunt, perinde afficiant, ac si unicuique illorum personaliter notificatæ & intimatæ fuissent: Utque ipsarum præsentium Litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides, tam in judicio, quàm extra illud, ubique locorum habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, sub Annulo Piscatoris die 12. Martii 1699.

Aliæ Propositiones damnatæ addentur per decursum suis locis.

Nomina & explicatio citationis abbreviatæ præcipuorum Auctorum, qui in hoc aut seqq. libris referuntur.

ABb. Nicolaus de Tudeschis, Benedictinus, *Abbas* Monacensis, Archi-Episcopus *Panormitanus*, quo utroque nomine citatur. Scripsit Commentaria in libros Decretalium. Consilia. Quæstiones. Practica.

Abell. Ludovicus Abelly, Episcopus Ruthenus. Medulla Theologica. Vixit circa 1660.

Abul. Alphonsus Tostatus, Hispanus, Episcopus *Abulensis*, quo nomine citatur. Obiit circa 1454.

Æg. Rom. Ægidius Romanus, ex Ordine S. August., Archi-Episcopus Bituricensis, Doctor Fundatissimus, S. Thomæ discipulus. Vixit circa 1292.

Alb. M. Albertus Magnus, Suevus, ex Ordine S. Dominici, Archi-Episcopus Ratisponensis, S. Thomæ Præceptor. Obiit 1270.

Alens. Alexander de Ales seu *Alensis*, Britannus, Ordinis S. Francisci, Doctor Irrefragabilis, S. Thomæ, S. Bonaventuræ & Scoti Præceptor; hinc dictus Doctor Doctorum. Obiit 1245.

Alloz. Joannes de Alloza Soc. JESU. Flores Summarum, sive Alphabetum morale casuum Conscientiæ. Obiit 1666.

Alv. Didacus Alvarez, Dominicanus, Archi-Episcopus Tranensis. Vixit usque ad 1640.

Alvis. Virginius Alviset, Benedictinus. Murenulæ sacræ vestis &c., Opus de privilegiis Ordinum Regularium.

Ambr. S. Ambrosius Romanus, Episcopus Mediolanensis, Doctor Ecclesiæ. Obiit 397.

Ameyd. Theodorus Ameyden, aliàs Amydenius, Advocatus Romanus. De officio & jurisdictione Datarii, nec non de stylo Datariæ. Recusus est Coloniæ 1701.

Amic. Franciscus Amicus, Italus, Soc. JESU. Obiit 1651.

Andr. Joannes Andreæ, Juris C. Summa Novella. Super Decretales. Glossæ ad Jus Canonicum. Scripsit circa 1510.

Angel. Josephus Angeletz vel Angeles, Franciscanus, Episcopus Bosanus. Vixit circa 1584.

Anselm. S. Anselmus, Benedictinus, Abbas Becensis, Cantuariensis Episcopus. Claruit circa 1080.

Anton. S. Antoninus, Dominicanus, Archi-Episcopus Florentinus, dictus Antoninus Consiliorum. Obiit 1459.

Apost. S. Paulus Apostolus, Doctor Gentium.

Arck. vel Arsd. Richardus Arckdekin, Hibernus, Soc. Jesu. Theologia Polemica, practica, Sacra. Prodiit circa 1666.

Arcud. Petrus Arcudius, Corcyræus presbyter &c. De concordia Ecclesiæ Occid. & Orient. &c. 1625.

Arm. Bartholomæus Fumus, Dominicanus. *Armilla* aurea, quo etiã nomine citatur. Scripsit circa 1550.

Arrag. Petrus Arragonius, Augustinianus. Scripsit circa 1584.

Arr. Rodericus de Arriaga, Hispanus, Soc. JESU. Obiit 1667.

A. S. Jos. v. *Petrus à S. Joseph.*

Athan. S. Athanasius, Episcopus Alexandrinus. Obiit 370.

Avers. Raphaël Aversa à S. Severino, Clericorum Regularium Min. Generalis. Floruit circa 1631.

Aug. S. Aurelius Augustinus, Afer, Episcopus Hipponensis, Doctor Sublimis. Obiit 433.

Aureol. Petrus Aureolus, Franciscanus, Cardinalis & Archi-Episcopus Aquensis, Doctor Facundus. Obiit circa 1323.

Az. Joannes Azor, Hispanus, Soc. JESU. Institutiones Morales. Obiit 1602.

Bachon. Joannes de Bacho vel Bachonius, Ordinis Carmelitarũ, Doctor Resolutus, Floruit circa 1350.

Baldel. Nicolaus Baldellus, Italus, Soc. JESU. Disputationes ex Theologiâ Morali. Obiit 1655.

Bald. Baldus de Ubaldis, Juris C. Perusinus, discipulus Bartholi. Floruit circa 1370.

Banh. Joannes Banholzer, Germanus, Soc. JESU. Ethice Christiana, seu Regula Morum.

Bann. Dominicus Bannes, Hispanus, Ordinis S. Dominici. Obiit 1604.

Barb. Augustinus Barbosa, Episcopus Uxentinus, De officio Episcopi. De officio Parochi. De jure Ecclesiastico &c. Obiit 1649.

Barth. Bartholus, celebris Juris consultus, Italus. Obiit 1355.

Barth. à S. Fausto. Bartholomæus à S. Fausto, Cisterciensis. Thesaurus Religiosorum. Speculum Confessariorum & Pœnitentium. 1628.

Basil. S. Basilius Magnus, Cæsareæ Episcopus. Obiit 380.

Biss. Eligius Bassæus, Capucinus. Flores totius Theologiæ practicæ. Scripsit circa 1645.

Bauny. Stephanus Bauny, Gallus, Soc. JESU. Summa casuum Conscientiæ, Obiit 1649.

Bec. Martinus Becanus, Belga, Soc. JESU. Obiit 1624.

Beda S. Beda, dictus Venerabilis, Ordinis S. Benedicti. Obiit 734

Beja. Ludovicus de Beja, Augustinianus. Responsiones Casuum. 1587.

Bellar. Robertus Bellarminus, Italus, Societatis Jesu. Cardinalis & Archi-Episcopus Capuanus. Controversiæ, aliáque opera Theologica. Obiit 1621.

Belleg. Franciscus Bellegambe, Soc. IESU. De Iubilæo. 1699.

Bernal. Augustinus Bernal, Hispanus, Soc. Iesu. De Sacram. in genere, Eucharistia & Ordine. 1640.

Bern. S. Bernardus, Abbas Claravallensis, Doctor Mellifluus. Obiit 1153.

Berteau. Bartholus Berteau, Gallus. Regula prudentis & pii Confessarii &c. Scripsit circa 1637.

Binsf. Petrus Binsfeldius, Suffraganeus Trevirensis. De Confessionibus maleficorum & sagarum. Pastorale. De usuris. Vixit circa 1595.

Bona. Joannes Bona, Cisterciensis Abbas, postea Cardinalis. De Sacrificio Missæ Manuductio ad Cœlum.

Bonac. Martinus Bonacina, Mediolanensis, Doctor Theologiæ & utriusque Juris, ac Episcopus. Opera Moralia. Obiit 1631.

Bonæsp. Franciscus Bonæspei, Carmelita. Scripsit anno 1659.

Bonagr. Bonagratia Habsensis, Capucinus. Summula qq. Regularium. Prodiit 1664.

Bonart. Oliverius Bonartius, Belga, Soc. JESU. De Horis Canonicis. Obiit 1655.

Bonav. S. Bonaventura, Hetruscus, Ordinis Minorum, Cardinalis & Episcopus Albanensis, Doctor Seraphicus. Obiit 1274.

Bordon. Franciscus Bordonus, Tertii Ordinis S. Francisci.

Bosco. Joannes Bosco, Franciscanus. Theologia Sacramentalis. 1665.

Boss. Joannes Angelus Bossius, Barnabita. Scripsit circa 1648.

Boudevv. Michaël Boudevvins. Ventilabrum Medico-Theologicum. Antverpiæ 1666.

Brand. Georgius Branden, Canon. Augustanus. In Concordata.

Burgh. Adamus Burghaber, Bavarus, Soc. Jesu. Tres centuriæ Casuum. Prodiit 1665.

Bursat. Franciscus Bursattus, Mantuanus Juris C., Eques S. Joannis Laterani. Floruit circa 1582.

Butr. Antonius de Butrio, Bononiensis Juris C. De jure Patronatûs &c. Francofurti 1581.

Cabass. Ioannes Cabassutius, Congregationis Oratorii. Iuris Canonici Theoria & Praxis. 1675. Lugduni.

Caj. Thomas de Vio, vel Vius, Dominicanus, Cardinalis & Archi-Episcopus Palermi. In D. Thomam. Summa Casuum. Obiit 1534.

Camar. Ignatius de Camargo, Doctor Salmanticensis, Soc. IESU. Regula honestatis moralis. Neapoli 1702.

Can. Melchior Canus, Dominicanus, Episcopus Canariensis. Loci Communes Theologici, &c. Obiit 1560.

Caram. Ioannes Caramuel de Lobkovvitz, Disembergensis, Cisterciensis, Abbas Mesrosensis, Episcopus Misiæ. Theologia fundamentalis. Moralis Theologia Regularis.

Carde. Carden. Ioannes de Cardenas, Hispanus, Soc. Iesu. Prima crisis Theologica. Secunda crisis Theologica circa propositiones ab Inn. XI. damnatas.

Caspens. Ludovicus Caspensis, Franciscanus. Circa 1635.

Castro. Antonius de Castro, Franciscanus. Obiit 1558.

Castrop. Ferdinandus de Castro Palao, Hispanus, Soc. Iesu. Opus morale. Busenbaum vocat eum Palaum Obiit 1633.

Chapeav. Ioannes Chapeaville, Vicarius Generalis Leodii. Obiit 1617.

Chass. Bruno Chassaing. vel Chassainus, Franciscanus. De privilegiis Regularium. 1654.

Chok. Erasmus à Chokier, Leodiensis Iuris C. De Iurisdictione Ordinarii &c. 1629. Ioannes à Chokier, Leodiensis Canonicus. In Regulas Cancellariæ. De commutationibus beneficiorum. De primariis Precibus. 1621.

Chrys. S. Ioannes Chrysostomus, Antiochenus, Archi-Episcopus Constantinopol Obiit 405.

Clarus. Iulius Clarus, Iurisc. Italus. Obiit 1575.

Cocq. Florentius de Cocq, Canonicus Ordinis Præmonstratensis. Theologia Moralis. 1626.

Comit. Paulus Comitolus, Italus, Soc. Iesu. Consilia seu Responsa Moralia Obiit 1626.

Côn, vel Con. Ægidius de Côning, seu Kôning, sive Regius, Belga, Soc. Iesu. De actibus humanis; Fide, Spe, Charitate; Sacramentis; Censuris. Obiit 1633.

Cordub.

Cordub. Antonius de Corduba seu Cordubensis, Franciscanus. Vixit circa 1553.
Coriol. Franciscus Longus à Coriolano, Capucinus. De casibus reservatis &c. Scripsit 1618.
Corrad. Pyrrhus Corradus, Canonicus Neapolitanus. Praxis dispensationum, Coloniæ 1677. Praxis beneficiaria, 1679.
Covarr. Didacus Covarruvias Aleyem, Episcopus Segobiensis. Obiit 1577.
Cresp. Ludovicus Crespinus à Borgia, Episcopus Oriolensis. Quæstiones selectæ morales. Lugduni 1658.
Cruz. Joannes de la Cruz, Dominicanus. Obiit 1613.
Curiel. Joannes Alphonsus Curiel, Doctor Salmanticensis. Obiit 1609.
Dec. Philippus Decius, Jurisc. Mediolanensis. Consilia.
De Justis. Vincentius de Justis, nobilis Lucensis. De impedimentis & dispensationibus Matrimonialibus. Lucæ. 1691.
Delb. Thomas Delbene, Clericus Regularis. De Immunitate Ecclesiastica. Scripsit 1649.
Delr. Martinus Antonius Delrio, Belga, Soc. JESU. Disquisitiones magicæ. Obiit 1608.
Desch. Stephanus Deschamps, Gallus, Soc. Jesu. Quæstio facti circa opiniones probabiles. Prodiit 1659.
Dian. Antoninus Diana, Clericus Regularis. Scripsit circa 1628.
Dicast. Joannes de Dicastillo, Neapolitanus Soc. JEsu. De Sacramentis; juramento & censuris; justitia & jure &c. Obiit 1653.
Dion. Areop. S. Dionysius, Areopagita, Doctor Hierarchicus. Vixit cum Apostolis. De cœlesti Hierarchia.
Dionys. Carthus. Dionysius Rikelius, Carthusianus. Doctor Extaticus Obiit 1471.
Dript. Laurentius à Dript, Benedictinus. Speculum Archidiaconale. Prodiit 1646.
Du Hamm. Baptista du Hammel, Professor Parisiensis. Theologia speculatrix & practica. 1690.
Durand. Durandus de S. Porciano, Dominicanus, Magister sacri Palatii & Episcopus. Vixit circa 1320.
Duval. Andreas Duvallius, Regius in Sorbona Professor. In S. Thomam. De Potestate Pontificia. 1614.
Ehrentr. Adamus Ehrentreich, Germanus, Soc JESU. Principiorum de usu probabilis opinionis declaratio. Prodiit Romæ. 1699.
Eliz. Antonius Celladeus seu Michaël de Elizalde, Hispanus, Soc. JESU. Recta doctrina morum Friburgi. 1684.
Engel. Ludovicus Engel, Benedictinus. Collegium universi Juris Canonici. Salisburgi 1688.
Escob. Antonius de Escobar & Mendoza, Vallisoletanus, Soc. JESU. Universa Theologia moralis. Obiit 1669.
Esp. Martinus de Esparsa Artieda, Navarrus, Soc. JESU. Cursus Theologicus 1666.
Eug. Lomb. Eugenius Lombardus, id est, Cardinalis Sfondratus, Benedictinus. Regale Sacerdotium.
Fagnan. Prosper Fagnanus, Juris C. Romanus. In libros Decretalium. 1659.
Fagund. Stephanus Fagundez, Lusitanus, Soc. Jesu. In præcepta Ecclesiæ & Decalogi. De justitia & contractibus Obiit 1645.
Farin. Prosper Farinacius, Jurisc. Romanus. Decisiones Rotæ Romanæ. Circa 1618.
Felin. Felinus Sandeus, Rotæ causarum Auditor. Commentarii in libros decretalium.
Feneck. Joannes Lucas Feneck, J. U. D., Romæ Parochus. Flores casuum conscientiæ.
Fill. Vincentius Filliutius, Italus, Soc. Jesu. Moralium QQ. cursus. Appendix posthuma de statu Clericorum. Beneficiis &c. Obiit 1622.
Francol. Balthasar Francolinus, Societatis JESU. Clericus Romanus. De dolore ad Sacramentum Pœnitentiæ requisito. Disciplina pœnitentiæ.
Fumus. V. *Armilla.*
Gabriel. Gabriel Biel, Ordinis Clericorum Regularium vitæ communis, Doctor Profundissimus. Floruit 1480.
Galli. Franciscus Galli, Juris C. Brixianus. De contractibus. Genuæ 1692.
Gamach. Philippus Gamacheus, Doctor Sorbonicus. Obiit 1625.
Gandav. Henricus Gandavensis, Archidiaconus Tornacensis, Doctor solennis. 1608.
Garc. Nicolaus Garcias, Abulensis Canonicus. De Beneficiis. De dispensationibus.
Gavant. Bartholomæus Gavantus, Clericus Regularis S. Pauli. Thesaurus Rituum. In Rubricas Missalis & Breviarii.
Gers. Joannes Charlier, dictus Gerson, Gallus, Cancellarius Parisiensis. Obiit 1429.
Gig. Hieronymus Gigas. Jurisc. Floruit circa 1548.
Gob. Georgius Gobat, Germanus Soc. Jesu. Experientiæ sacramentales. Quinarium Tractatuum. Obiit 1679.
Gom. Antonius Gomez, Jurisc. Salmanticensis. Scripsit circa 1550.
Gon. Joannes Baptista Gonet, Gallus, Dominicanus Scripsit circa 1659.
Gonz. In materiis Canonicis; Hieronymus Gonzalez, Jurisc. Hispanus. Glossema ad Regulam 8. Cancellariæ. Ad Decretales &c. In materia de conscientia & de Fide, Thyrsus Gonzalez, Soc. Jesu. Fundamentum Theologiæ moralis, id est, de recto usu opinionum probabilium. Dilingæ 1694. Ejusdem synopsis cum Logistica per Patrem Estrix. Tyrnaviæ 1696. contra Mahumetanos &c.
Gorm. Joannes Baptista Gormaz, Hispanus, Soc. Jesu Cursus Theologicus.
Graff. Jacobus de Graffio vel Graffiis, Benedictinus, Abbas Cassinensis. Scripsit 1593.
Gran. Jacobus Granadus seu de Granado, Hispanus, Soc. Jesu. Obiit 1632.
Gratian. Gratianus, Benedictinus, Compilator Decreti seu partis I. Juris Canonici circa 1151.
Gregor. Arim. Gregorius Ariminensis, Augustinianus, Doctor Excellentissimus. Venetiis 1518.
Greg. S. Gregorius Magnus, Romanus, ex Ordine S. Benedicti, Papa, Doctor Ecclesiæ. Obiit 604.
Greg. Naz. S. Gregorius Nazianzenus Episcopus, Doctor Theologus Circa 390.
Greg. Nyss. S. Gregorius Nyssenus Episcopus, S. Basilii M. frater. Circa 380.
Gutt. Joannes Guttierez, Iuris C. Hispanus. Circa 1580.
Henric. Henricus à S. Ignatio, Carmelita. Ethica amoris. Leodii 1709.
Henriq. Henricus Henriquez vel Enriquez, Soc. IESU. Summa Theologiæ Moralis. Obiit 1608.
Her. Heri. Guilielmus Herincx, Belga, Ordinis S. Francisci, Episcopus Iprensis. Circa 1671.
Hieron. S. Hieronymus, Stridonensis, Doctor Ecclesiæ. Obiit 420.
Homob. Homobonus de Bonis. Ord. Cleric. Regularium S. Pauli. Theologia Moralis.
Hostien. Henricus de Segusia, Cardinalis & Episcopus *Hostiensis*, quo nomine communiter appellatur. Aurea Summa. Obiit 1272.
G. Hurt. Gaspar Hurtado, Hispanus, Soc. JESU. De Sacramentis. Obiit 1651.
P. Hurt. Petrus Hurtadus de Mendoza, Hispanus, Soc. JESU. De Fide, Spe, Charitate, Justitia, Actibus hum. &c. Obiit 1646.
Th. Hurt. Thomas Hurtado, Hispanus, Clericus Regularis Minorum. De Residentia &c. 1647.
Ills. Jacobus Illsung, Germanus, Soc. JESU. Theologia practica Universa. 1693.

Inn. Innocentius III. Papa, natione Campanus. Circa 1200.

Jo. à S. Th. Joannes à S. Thoma, Dominicanus. Obiit 1644.

Isamb. Nicolaus Isambertus, Doctor Sorbonicus. Circa 1632.

Isid. S. Isidorus, Episcopus Hispalensis. Circa 1130.

Kerc. Simon Kærcne, Societatis JESU. In quartum Decretalium.

Kon. v. *Con.*

Krimer. Ferdinandus Krimer Soc. Jesu. Quæstiones Canonicæ in quinque libros Decretalium. 1701.

Kugl. Joannes Kugler, Societatis JESU. De Matrimonio & Sponsalibus.

Laurent. Augustinus Laurentius, Soc. Jesu. Syntagmata Theologica &c. 1692. Leodii.

Laym. Paulus Layman, Germanus, Soc. Jesu, Theologia Moralis. In Libros Decretales Obiit 1625.

Leand. Leander à SS. Sacramento, Ordinis SS. Trinitatis. Obiit 1663. Summa novem partium.

Le Dent. Maximilianus le Dent, Belga, Soc. Jesu. De attritione ex metu gehennæ. 1667.

B. Led. Bartholomæus de Ledesma, Episcopus Antequeramus. Obiit 1598.

P. Led. Petrus de Ledesma, Dominicanus. Obiit 1616.

Le Drou. Petrus Lambertus Le Drou ex Ordine Eremit. S. Augustini, Episcopus Porphyriensis De contritione & attritione. Monachii. 1708.

Less. Leonardus Lessius, Belga, Soc. Jesu. De justitia & Jure. Auctarium ad 1. 2., in quo varii casus conscientiæ. Obiit 1623.

Leur. Petrus Leurenius, Coloniensis, Soc. Jesu. Forum Beneficiale 1704. De Vicario Episcopi. 1706.

Lez. Joannes Baptista de Lezana, Carmelita. Summa QQ. Regularium. Mare magnum. Consulta moralia Obiit 1659.

Logistica. v. *Gonz.*

Lohn. Tobias Lohner, Germanus, Soc. Jesu Instructiones pro Confessariis. De Missa, divino officio &c. Dilingæ. 1680.

Lop. Ludovicus Lopez, Dominicanus, circa 1595.

Lorc. Petrus de Lorca, Cisterciensis, circa 1602.

Loth. Ludovicus Bertrandus Loth, Dominicanus. Resolutiones Theologicæ, 1652.

Lott. Melchior Lotterius, Italus Juris C., De re beneficiaria.

Luca. Joannes Baptista, Cardinalis de Luca. Theatrum Veritatis & Justitiæ Coloniæ 1690.

Lug. Joannes Cardinalis de Lugo, Hispanus, Soc. Jesu. De Jure & Justitia. Responsa Moralia. De Sacramentis in genere, Eucharistia, Pœnitentia. Obiit 1660.

F. Lug. Franciscus Lugo, Hispanus, Soc. Jesu. Frater Joannis. De Sacramentis. Obiit 1652.

Machad. Joannes Machado de Chaves, Archidiaconus Limanus. Obiit 1653.

Mag. Magist. Sent. Petrus Lombardus, Episcopus Parisiensis, dictus *Magister sententiarum*, quia Theologiam redegit in Sententias per quatuor libros distributas, quas sequentes Theologi explicarunt. Claruit circa 1140.

Maj. Joannes, dictus *Major*, Professor Parisiensis. Vixit circa 1528.

Mald. Joannes Malderus, Episcopus Antverpiensis. Obiit 1633.

Mangion. Valentinus Mangionius, Italus, Soc. Jesu. De Religiosa paupertate. Obiit 1660.

Manig Henricus Manigart, Leodii Pastor ad S. Remigium. Pastorale, circa 1664.

J. March. Jacobus Marchantius, Decanus Convensis. Resolutiones Pastorales, circa 1630.

P. March. Petrus Marchantius, Ordinis S. Francisci. Tribunal sacramentale, circa 1630.

G. Mart. Gregorius Martinez, Dominicanus. Obiit 1637.

Martin. Joannes Martinon., Gallus, Soc. Jesu. Obiit 1662.

Masc. Josephus Mascardus, Juris C. Sarzanensis. De Probationibus 1595.

Mastr. Bartholomæus Mastrius de Meldula, Franciscanus, circa 1669.

Maur. Silvester Maurus, Italus, Soc. Jesu. Quæstiones Theologicæ. 1672.

Mean. Carolus de Mean, Consul Leodiensis. Definitiones ad Jus Civile. Leodii 1678.

Med. Bartholomæus de Medina, Dominicanus. Expositiones in 1. 2. S. Thomæ. Obiit 1580.

Menoch. Jacobus Menochius, Jurisc. Papiensis. De præsumptionibus. Consilia. 1592.

Merat. Ludovicus Meratius, Gallus, Soc. Jesu. Obiit 1664.

Merc. Julius Mercorus, Dominicanus. Basis Theologiæ Moralis. 1658.

Mlodz. Thomas Mlodzianovvski, Polonus Soc. Jesu. Prælectiones Theologicæ, circa 1666.

Molf. Andreas Molfesius, Jurisc. Italus, circa 1613.

Mol. Ludovicus Molina, Hispanus, Soc. Jesu. De Justitia & Jure. Obiit 1600.

Montes. Ludovicus de Montesinos, Doctor Hispanus, Obiit. 1621.

Moya. Matthæus de Moya, Hispanus, Soc. JEsu. Quæstiones selectæ Morales. Prodierunt 1670.

Muniess. Thomas Muniessa, Hispanus Soc. Jesu. Stimulus Conscientiæ. Prodiit 1695.

Nat. Alex. Natalis Alexander, Dominicanus. Scripsit circa 1693.

Nav. Martinus ab Azpilcueta, dictus *Navarrus*, Doctor Hispanus, Canonicus Regularis. Commentarii in Jus Canonicum. Enchiridion sive Manuale. Obiit 1586.

P. Nav. Petrus Navarrus, Doctor Hispanus. De Restitutione &c. Scripsit circa 1590.

Neuss. Bruno Neusser, Franciscanus Recollect. Absolutissima Polyanthea Theologo-Morali-Canonica. Moguntiæ 1680.

Nicol. Laurentius Nicolartz, Leodiensis. Compendiosa praxis beneficiaria ex Concordatis Germaniæ. Coloniæ 1655.

Novocastr. Andreas de Novocastro, Franciscanus, Doctor Ingeniosissimus.

Ochag. Petrus de Ochagavia, Doctor Salmanticensis, circa 1619.

Onn. Petrus de Onnate, Vallisoletanus, Soc. Jesu. De Contractibus. Obiit 1646.

Opstr. Joannes Opstraedt. Dissertatio Theologica, De praxi administrandi Sacramentum Pœnitentiæ &c.

Orig. Origenes Adamantius, patriâ Alexandrinus, Obiit 260.

Ovied. Franciscus de Oviedo, Hispanus, Soc. Jesu. In 1. 2. S. Thomæ: item de Fide, Spe, Charitate. Obiit 1651.

Palav. Sfortia Palavicinus, Romanus, Soc. Jesu, Cardinalis. De Universa Theologia Assertiones. Obiit 1667.

Palaus v. *Castrop.*

Palud. Petrus de Palude, dictus *Paludanus*, Gallus, Dominicanus, Patriarcha Hierosolymitanus. Claruit circa 1330.

Panormit. v. *Abbas.*

Paris. Flaminius Parisius, Advocatus Romanus. De Resignatione Beneficiorum.

Pasq. Zacharias Pasqualigo, Theatinus. De Sacrificio novæ legis. Vixit 1630.

Passer. Petrus Maria Passerinus, Dominicanus. De Electione Canonica. Coloniæ 1694.

Pelliz. Franciscus Pellizarius, Italus, Soc. Jesu. Manuale Regularium. Obiit 1651.

A. Perez. Antonius Perez, Hispanus, Soc. Jesu. Doctor mirabilis, Obiit 1649.

Mart. Perez. Martinus Perez, Soc. Jesu. De Matrimonio, 1656.

Pesant. Alexander Pesantius, Romanus, S. T. & J.U. Doctor. Coloniæ 1617.

Petr. à S. Jos. Petrus à S. Joseph, Cisterciensis. 1638.

Petsch. Benedictus Petschacher, Benedictinus. De Restitutione. Salisburgi 1676.

Peyr. Laurentius de Peyrinis, Ordinis Minimorum. De Privilegiis Regularium. Subditus. Prælatus. Formularium &c. circa 1620.

Philip. Philippus à SS. Trinitate, Carmelita Discalceatus. 1655.

Phœb. Franciscus Phœbeus, Italus, Soc. Jesu. Institutiones Juris Canonici. Coloniæ 1704. Obiit 1706.

Piasec. Paulus Piasecius, J. U. D. Protonot. Apostolicus, Archi-Diaconus Varsaviensis. Praxis Episcopalis & Ecclesiastica. Coloniæ 1665.

Pignat. Jacobus Pignatelli. Consultationes Canonicæ. Venetiis 1645.

Pinth. Franciscus Pinthereau, Gallus, Soc. Jesu. De Attritionis sufficientia cum Sacramento Pœnitentiæ. 1664.

Pirrh. Ernricus Pirrhing, Germanus. Soc. Jesu. Juris Canonici methodus nova. 1664.

Platel. Jacobus Platelius, Belga, Soc. Jesu. Synopsis cursus Theologici. 1679.

Plett. Hunoldus Plettenberg, Germanus, Soc. Jesu. Introductio ad Jus Canonicum. Notitia Curiæ Romanæ, Obiit 1696.

Polanc. Joannes Polancus, Societatis Jesu. Directorium ad Confessarii ac confitentis munus ritè obeundum. Appendix ad Directorium. Methodus adjuvandi eos, qui moriuntur.

B. Pont. Basilius Pontius, Augustinianus. De Matrimonio. Obiit 1629.

J. Pont. Joannes Pontius, Franciscanus, Cursus Theologicus, circa 1644.

Portel. Laurentius Portel, Franciscanus. Responsa Moralia, Dubia Regularium, circa 1617.

Prado. Joannes Martinez de Prado, Dominicanus. Obiit 1668.

Præp. Joannes Præpositus, Belga, Soc. Jesu. Obiit 1634.

Quart. Paulus Maria Quarti, Congreg. Clericorum Regularium, In Rubricas Missæ, Romæ 1655.

Quintanadv. Antonius de Quintanadvennas, Hispanus, Soc. Jesu, Singularia Theologiæ Moralis, Obiit 1651.

Rayn. Theophilus Raynaudus, Gallus, Soc. Jesu. De Beneficiis Ecclesiasticis, Opera varia Moralia, Obiit 1663.

Rebell. Ferdinandus Rebellus, Lusitanus, Soc. Jesu, De justitia, De Religione, De Charitate, Obiit 1606.

Rebuff. Petrus Rebuffus, Jurisc. Parisiensis, Praxis beneficiorum &c. 1610.

Redin. Augustinus Reding, Benedictinus; Abbas Einsidlensis. Theologia Scholastica, 1667.

Redoan. Guilielmus Redoanus, Episcopus Nibionensis, De spoliis Eccles. De simonia. 1570.

Regin. Valerius Reginaldus, Burgundo-Sequanus, Soc. Jesu. Praxis fori Pœnitentialis. De prudentia Confessarii. Obiit 1623.

Reiffens. Anacletus Reiffenstuel Franciscanus, Theologia Moralis.

Reques. Josephus Maria Requesenius, Siculus, Soc. Jesu. Selectæ Disputationes in 1. 2. S. Thomæ, 1659.

Rhod. Georgius de Rhodes, Gallus, Soc. Jesu, Theologia Scholastica, Obiit 1661.

Ricc. Aloysius Riccius, Neapolitanus Canonicus, Praxis aurea fori Ecclesiastici Venetiis 1674.

Richard. Richardus de Media Villa, Franciscanus. Doctor solidus, In libros sentent.

Roder. Gaspar Rodericus, Jurisc. Hispanus. De annuis redditibus, Lugduni 1672.

Rodriq. Emmanuel Rodriquez, vel Rodericus, Franciscanus, quæstiones Regulares & Canonicæ, circa 1594

Rosa. Thomas de Rosa, Episcopus Cavensis. De Executoribus litterarum Apostolicarum. Coloniæ 1683.

Rosmer. Paulus Rosmer, Belga, Soc. Jesu. De Actibus humanis, De jure & justitia, De pœnitentia. Obiit 1664.

Rosell. Josephus Rosell, Carthusianus, Praxis deponendi conscientiam dubiam & scrupulos. 1656.

Sa vel *Saa.* Emmanuel Sa, Lusitanus, Soc. Jesu, Aphorismi Confessariorum, Obiit 1596.

Salas. Ioannes de Salas, Hispanus, Soc. Iesu, In 1. 2. S. Thomæ, De Contractibus &c. Obiit 1612.

Salmant. Carmelitæ Discalceati Collegii *Salmanticensis*. Cursus Theologicus, Parisiis 1634.

Salon. Michaël de Salon sive Salonius, Augustinianus, De Iure & Iustitia &c. 1620.

Salvian. Salvianus, Episcopus Massiliensis, circa 480.

Sanch. Thomas Sanchez, Hispanus, Soc. Iesu, Opus Morale in Decalogum, De Matrimonio, Consilia sive Opuscula, Obiit 1610.

J. Sanch. Ioannes Sanchez Hispanus, Doctor Theol. & utriusque Iuris. Disputationes Selectæ, circa 1620.

Sayr. Gregorius Sayrus, Benedictinus, Clavis Regia, Thesaurus Casuum Conscientiæ, De Censuris, Obiit 1602.

Sbroc. Iacobus Sbroccius seu Sbrozzius, De Vicario Episcopi, 1592.

Schiara. Antonius Thomas Schiara, Clericus Regularis, Theologia bellica.

Schild. Ludovicus de Schildere, Belga, Soc. Iesu. De principiis formandæ Conscient. Obiit 1667.

Scot. Ioannes Duns, natione *Scotus*, Franciscanus, Alexandri Alensis discipulus, Doctor subtilis, Obiit 1308.

Silv. Apud Busenbaum, *Sylv.* Sylvester Mazolini & Prierate, Dominicanus, Magister S. Palatii, Summa Sylvestrina, Obiit 1520.

Sot. Dominicus Sotus, Dominicanus, In libros sententiarum, De jure & justitia, Obiit 1560.

P. Sot. Petrus de Soto, Dominicanus, De Institutione Sacerdotum &c. Obiit 1563.

Spe. Fridericus Spe, Germanus, Soc. Iesu. Cautio criminalis, seu de processibus circa sagas, Obiit 1635.

Sperel. Alexander Sperellus, Episcopus Eugubinus, Decisiones fori Ecclesiastici, 1638.

Sporer. Patritius Sporer, Recollecta. Theologia Moralis in Decalogum. Tyrocinium sacramentale, Theologia sacramentalis, 1681.

Steph. Steph. à S. Paulo, Carmelita, Theologia Moralis, 1664.

Steph. Grat. Stephanus Gratianus J. U. D. Romanus, Disceptationes forenses,

Stoz. Matthæus Stoz, Germanus, Soc. Iesu, Tribunal Pœnitentiale. Dilingæ 1684.

Stryck. Samuel Stryckius Iurisc De Cautelis contractuum, De successione hæreditaria, De Actionibus, & Præscriptione &c.

Suar. Franciscus Suarez, Hispanus, Soc. Iesu, Doctor Eximius, Obiit 1617.

Sylv. Franciscus Sylvius, Duacensis Professor & Decanus, Variæ Resolutiones Casuum &c.

Sylv. Apud Busenbaum, v. *Silv.*

Synops. v. *Gonz.*

Tabern. Ioannes Baptista Taberna, Belga, Soc. Iesu Synopsis Theologiæ practicæ, 1698.

Tabien. Joannes Cognatius de Tabia seu Tabiena, Dominicanus. Summa Tabiena seu summa summarum. Circa 1525.

A. Tamb. Ascanius Tamburinus, Congregationis Vallis umbrosæ, Abbas Passiniacensis. De Jure Abbatum.

Tamb. Thomas Tamburinus, Siculus, Soc. JESU In Decalogum. De Confessione, Communione, Sacrificio, Sacramentis, Matrimonio, Contractibus &c. Obiit 1675.

Tancred. Vincentius Tancredus, Siculus, Soc. JESU. Quæstiones Morales. De Matrimonio. De virtute Religionis. Obiit 1659.

Tann. Adamus Tannerus, Germanus, Soc. JESU. Obiit 1632.

Tapia. Petrus de Tapia. Dominicanus, Archi-Episcopus Segobiensis. Obiit 1657.

Teril. Antonius Terillus, Anglus, Soc. JESU. De Conscientia probabili. Regula Morum. Leodii 1668.

Tertul. Quintus Septimius Tertullianus, Carthaginensis. Floruit circa 200.

Tibur. vel *Navar.* Tiburtius Navar. Ordinis S. Francisci de Observantia. Manuductio ad praxin Executionis litterarum S. Pœnitentiariæ Romæ.

S. Th. Sanctus Thomas Aquinas, Dominicanus, Doctor Angelicus. Obiit 1274.

Thomass. V *Tomassinus.*

Tiraq. Andreas Tiraquellus, JurisC. Parisiensis. De privilegiis piæ causæ &c. Floruit circa 1547.

Tol. Franciscus Toletus, Hispanus Soc. JESU. Summa Casuum. De Peccatis Mortalibus. Obiit 1596.

Tomass. Ludovicus Tomassinus, Oratorii Ordinis. Vetus & nova disciplina Ecclesiæ circa beneficia & & beneficiatos. Circa 1676.

Tond. Petrus Franciscus de Tonduti. Quæstiones & resolutiones Canonicæ & Civiles.

Trull. Joannes Ægidius Trullenchus Hispanus, Doctor Theologiæ. Praxis Sacramentorum. Circa 1633.

Turrecrem. Joannes de Turrecremata, Dominicanus, Cardinalis & Episcopus Sabinensis. Claruit circa 1460.

Turr. Luisius Turrianus seu Torres, Hispanus, Soc. JESU. In 2. 2. S. Thomæ. De Pœnitentia. De virtutibus & vitiis. Obiit 1635.

Tusch. Dominicus Tuschus, Cardinalis. Practicæ conclusiones Juris. Obiit 1620.

Valens. Franciscus Valens, vel Valente, Lusitanus, Soc. JESU. Concordia Juris Pontificii cum Cæsareo. Obiit 1662.

Val. Valent. Gregorius de Valentia, Hispanus, Soc. JESU. Obiit 1603.

Vallens. Andreas Vallensis, J. U. D. Lovaniensis. Circa 1636.

Vasq. Gabriel Vasquez, Hispanus, Soc. JESU, Doctor acutus. Obiit 1603.

Vega. Alphonsus Vega Ordinis Minorum. Circa 1596.

Ventrig. Joannes Baptista Ventriglia, Episcopus Cafertanus.

Ugol. Bartholomæus Ugolinus, JurisC. De Censuris & Irregularitatibus.

Victor. Franciscus de Victoria, Dominicanus. Obiit 1545.

Viexm. Claudius Viexmontius. Parisiensis. Salutaris pœnitentia peccatoris. 1595.

Villal. Henricus de Villalobos, Franciscanus. Candelabrum aureum, de Sacramentis & censuris. Circa 1620.

Vind. Gob. Vindiciæ Gobatianæ, sive examen propositionum, quas ex operibus P. Gobat damnavit Episcopus Atrebatensis 1706.

Vind. Tab. Vindex Tabernæ, sive Auctor Anonymus, qui Tabernam defendit contra damnationem Episcopi Atrebatensis, scripto Gallico, *Liste des Saints Canonisez*, &c., & latino, *Collectanea* &c. 1706.

Vinit. Gerlacus Vinitoris, Vicarius ad S. Ursulam Coloniæ. Compendium de Sacramentis &c. 1654.

Viva. Dominicus Viva, Societatis JESU. Damnatæ Theses ab Alex. VIII. Innoc XI.

Vivald Martinus Alphonsus Vivaldus, Italus, Canonicus Regularis Congregationis S. Salvatoris, Theologiæ & Jurium Doctor. 1590.

Volpil. Philippus de Volpiliere. Theologia speculativa & practica. 1697.

Urb. ab Asc. Urbanus ab Ascensione, Carmelita. 1648.

Wading. Petrus Wadingus, Hibernus, Soc. Jesu. De contractibus. Obiit 1644.

Wammes. Joannes Wammesius, Jurisc. Lovaniensis.

Wagner. Henricus Wagnereck, Bavarus, Soc. Jesu. Commentarius exegeticus in Decretales. 1665.

Wex. Ariadne Carolino-Canonica, Auctore Jacobo Wex, Societatis JESU.

Wiestn. Jacobus Wiestner, Societ. JESU. Institutiones Canonicæ.

Wigg. Joannes Wiggers, Doctor Lovaniensis. Obiit 1639.

Zabar. Paulus Cardinalis, aliàs Zabarella, Patavinus, Ordinis S. Augustini

Zacch. Paulus Zacchias, Medicus Romanus. Quæstiones Medico-Legales.

Zambr. Melchior Zambranus, Pastor Segobiensis. Aureæ decisiones casuum conscientiæ. Circa 1604.

Zech. Lœlius Zecchus, vel Cecchus, Jurisc. Canonicus Brixiensis. De Rep. Ecclesiastica &c. Circa 1580.

Zerol. Thomas Zerola, Episcopus Minoricensis. Praxis Episcopalis. Praxis Sacramenti Pœnitentiæ. Circa 1592.

Zoës. Henricus Zoësius J. U. D. Lovanii. In Jus Canonicum Universum. Obiit 1627.

Zumel. Franciscus Zumel, Ordinis de Mercede. Obiit 1607.

Zyp. Franciscus Zypæus, Jurisc. Vicarius Generalis Antverpiæ. Responsa de Jure Canonico. De Jurisdictione Ecclesiastica. Jus Pontificium novum.

INDEX

Tractatuum, Capitum, Dubiorum, & Quæstionum, Libri I.

Numeri hìc designant paginam.

LIBER I.

De Regula actuum humanorum. Pag. 1.

TRACTATUS I.

De Regula interna sive Conscientia. 1.

CAPUT I.

De Conscientia, & an sequenda 1.

CAPUT II.

De Conscientia dubia. 5.

DUBIUM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum. 5.

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia. 10.

Q. 48.

DUBIUM III.

CAPUT III.

TRACTATUS II.

CAPUT I.

DUBIUM I.

DUBIUM II.

DUBIUM III.

DU-

DU-

INDEX

Tractatuum, Capitum, Dubiorum, & Quæstionum, Libri II.

Numeri hìc designant paginam.

TRACTA-

TRACTATUS II.

TRACTATUS III.

INDEX

Tractatuum, Capitum, Dubiorum, & Quæstionum, quæ sunt in Libri III. Parte I.

Numeri hìc designant paginam.

Q. 37.

ARTICULUS II.

ARTICULUS III.

TRACTATUS II.

CAPUT I.

CAPUT II.

DUBIUM I.

DUBIUM II.

DUBIUM III.

DUBIUM IV.

DUBIUM V.

Q. 132.

TRACTATUS III.

DU-

INDEX

Tractatuum, Capitum, Dubiorum, & Quæstionum, quæ sunt in Libri III. Parte II.

Numeri hìc designant paginam.

Q. 74.

ARTICULUS III.

CAPUT III.

DUBIUM I.

DUBIUM II.

DUBIUM III.

DUBIUM IV.

DU-

Q. 218.

DUBIUM III.

CAPUT II.

CAPUT III.

DUBIUM I.

DUBIUM II.

INDEX

INDEX

Tractatuum, Capitum, Dubiorum, & Quæstionum, Libri IV.

Numeri hìc designant paginam.

LIBER IV.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia. 528.

ARTICULUS III.

Quæ intentio & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum. 577.

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia. 593.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur. 596.

ARTICULUS IV.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

ARTICULUS II.

ARTICULUS. III.

ARTICULUS IV.

D U-

INDEX

INDEX

Tractatuum, Capitum, Dubiorum, & Quæstionum, quæ sunt in Libro V.

Numeri hic, designant paginam.

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPUT I.

De peccato in genere.

DUBIUM I.

DUBIUM II.

ARTICULUS I.

ARTICULUS II.

DUBIUM III.

ARTICULUS I.

ARTICULUS II.

CAPUT II.

DUBIUM I.

Q. 36.

LIBER

LIBER PRIMUS.

DE REGULA ACTUUM HUMANORUM.

TRACTATUS PRIMUS.

De Regula interna, sive Conscientia.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

Num. 1. RESpondeo I. Conscientia est dictamen rationis seu actus intellectûs, quo judicamus aliquid hìc & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque per modum præcepti, vel consilii. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit, v.g. esse bonum, quod est malum, diciturque erronea, quia contingit cum errore, idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit, vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia recta secundùm quid, sive in ordine ad nos, Ex D. *Thom.* Lay. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 2. *n* 1. & *cap.* 3.

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, ut eam sequaris; & si contra facis, peccas; & quidem peccato ejus speciei, contra cujus virtutis speciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, derivata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege divina & æterna, S. *Thom.* 1. 2. *q.* 19. *art* 3. & 4. Ratio posterioris est, tum, quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum vult illud facere, jam voluntas verè consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum quia *omne, quod non est ex fide*, hoc est (ùt à sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundùm conscientiam, *peccatum est*, ùt dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid ùt bonum & præceptum, esto non ità sit, sed malum, voluntas enim illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit actui speciem, prout hìc & nunc ab intellectu proponitur. S. *Thom. l. c. art.* 5.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus, & similes.

I. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet, S. *Thom. loc. cit.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Laym. lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 4. *n.* 2.

III. Scrupulosus, licèt putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ *Becan. in* 1. 2. *t.* 1. *c* 4. *q.* 7. *Laym. loc. cit.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas, si contra eam, & si secundùm eam opereris: graviùs tamen (cæteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris est, tum, quia non agis secundùm regulam humanorum actuum: tum quia voluntas, cùm per se sit cœca, debet sequi rationis judicium: si enim perseverante illo judicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ùt cum *D. Thom.* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideóque imputatur ad culpam. S. *Th. l. c. a.* 6. *Bon. to.* 2. *d.* 2. *q.* 4 *p.* 6. *n* 14.

Unde resolvuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v.g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientiâ erroneâ, non possit effugere peccatum; absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet eandem deponere, cùm sit error vincibilis, & culpabilis; & tunc operari. Vide *Laym. n.* 4. & *Beca. loc. cit.*

II. Qui peccavit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumstantiam in Confessione, dicendo: Feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem gravem. *Cardin. de Lugo disp.* 15. *num.* 503.

ADDENDA.

QUæstio I. *Quale sit peccatum agere contra Conscientiam dictantem aliquid esse peccatum, non cogitando, an sit grave vel leve* ?

2. §. I. Si fiat cum comparatione animi, quâ hoc velit, sive sit mortale, sive veniale, sic operans peccat mortaliter, non aliter ac si de eo dubitaret, tum quia exponit se periculo peccati mortalis, tum quia reipsa amplectitur saltem indeterminatè malitiam mortalem, quam sufficienter cognoscit. Sed in praxi vix fiet, ut operans, qui cognoscit aliquid esse malum, ità abstrahat, uti innuit S. *Th.* 1. 2. *q.* 19. *a.* 5 *ad* 3. Ratio est, quia quamvìs reflexè non agnoscat esse mortale vel veniale, neque signatè discernat differentiam illam specificam, tamen conscientia semper se ità habet, ut vel multùm refugiat facere, & tum directè & exercitè satis apprehenditur malitia gravis, vel non ità refugiat facere, sed quasi leve pertrâseat, & tum apprehenditur malitia tantùm levis.

3. §. II. Si ponamus, quòd cognitio abstrahat à malitia mortali & veniali, & tantùm in genere dictet esse peccatum, *Az. Sayr. Bonac. Regin. Tann. aliique cum Castrop hic d.* 1. *pu.* 3. *n.* 6. adhuc dicunt semper fore mortale, quia amplectitur malitiam venialem & mortalem, cùm feratur modo indifferête ad utramque: Quòd si cognosceret malitiam in certa specie, sed non cognosceret, an venialis esset an mortalis, *Vasq. Merat.* de peccatis d. 7. s. 7. *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 11. n. 6. dicunt fore mortale aut veniale, prout fuerit objectum, unde si cum tali cognitione, v. g. furetur rem levem, erit veniale, si furetur rem gravem, erit mortale, quia cùm se determinet ad speciem furti, vult malitiam, quæ hìc & nunc illi inest: hæ duæ sententiæ sunt probabiles, videtur tamen probabilius, quod docent *Nav. Val. Sal. Gran.* aliique multi cum *Oviedo* in 1. 2. tr. 4 *controv.* 1. pu. 3 *Gob.* in Quin. tr. 5. c. 9. n. 84. *Burgh.* cent. 1. cas. 20. & probabile agnoscunt *Sanch.* suprà, *Dicast.* de juram. d. 2. n. 262. *Diana* p. 3. tr. 4. R. 162. & p. 5. tr. 5. R. 31. nempe in utroque casu venialiter tantùm peccari, quia neque cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magis inquirendi, neq; indifferentia, quam objectum habet ad malitiam mortalê & venialem, neque absolutè cognoscitur malitia mortalis, sed tantùm malitia abstracta & communis mortali & veniali, ergo sic operans non est positivè indifferens ad malitiam utramque, sed tantùm ad malitiam, quæ non excedit venialem: peccat tamen venialiter, quamvìs non cognoscat malitiam esse venialem, quia ad peccandum venialiter satis est, quod cognoscat se peccare & non cognoscat se graviter peccare.

4. §. III. Si operans nollet attendere, an malitia esset mortalis aut venialis, ideoque operaretur quasi bonâ fide, cum metu peccati in genere, & ne sibi faceret scrupulos, aut ne fortè opus esset abstinere ab objecto proposito, nollet examinare vel de hoc audire; sic operans procederet malâ fide, per se loquendo, peccarêtque mortaliter, ob rationes n. 2. datas, & reipsa in illum caderet istud *Psalmi* 35. ℣. 4. *Noluit intelligere ut bene ageret*; item illud *Isaiæ* 30. *Nolentes audire legem Dei; qui dicunt videntibus, nolite videre; & aspicientibus, nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placentia*: cujus autem speciei, & quomodo confitendum sit peccatum, quod committens in genere tantùm apprehendebat esse mortale, dicetur l. 5. n. 228.

5. Q. 2. *Quid notandum sit circa divisionem Conscientiæ in rectam & erroneam.* ℞. Sequentia.

§. I. Conscientia potest esse tam recta quàm erronea vel Physicè vel Ethicè sive moraliter: Physicè recta est, quæ est conformis objecto, sive quæ enunciat objectum, sicuti à parte rei est: Physicè erronea, quæ est difformis objecto & aliter enunciat, quàm à parte rei sit: Ethicè recta est, quæ est conformis appetitui recto, id est bene ordinato & disposito ad implendam omnemDei legem, ideoque dicitur Ethicè, id est, in ordine ad mores recta, hinc etiam *Aristoteles* 6. Eth. c. 2. ait, *Activæ mentis veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit*: Ethicè erronea est, quæ est difformis appetitui recto.

§. II. Conscientia Physicè recta potest esse Ethicè erronea, v. g. si juvenis de homine, qui verè non est pater suus, prorsus temerè judicet, quòd non sit pater suus, ideóque nolit eum honorare, formando sibi conscientiam hoc modo, *non teneor eum honorare ut patrem, qui verè non est pater meus, sed iste homo non est verè pater meus, ergo non teneor eum honorare*, hæc conscientia est Physicè recta, quia omnes illius propositiones sunt secundum se conformes objecto, attamen est Ethicè erronea, quia est difformis appetitui recto, & ideo secundum illam operans peccat, quia nempe quisque tenetur velle honorare eum, de quo prudenter dubitare non potest, quin sit pater suus, etiamsi fortè reipsa non sit. 6.

§. III. Conscientia Physicè erronea potest esse Ethicè recta, uti patet à contrario, nam juvenis ille tenetur sibi formare hanc conscientiam, *illum honorare debeo, qui est pater meus, sed hic homo est pater meus, ergo illum honorare debeo*: hæc conscientia est Physicè erronea, quia minor est falsa ac difformis objecto, est tamen Ethicè recta, quia est conformis appetitui recto. 7.

§. IV. Conscientia propter ignorantiam invincibilem Physicè erronea, est Ethicè recta, uti jam insinuatum est, & probabitur à n. 734. E contra conscientia propter ignorantiam vincibilem Physicè erronea, non est Ethicè recta, quia est difformis appetitui recto, cùm enim homo talis posset & deberet meliùs inquirere, id autê negligat, non excusatur à peccato, uti explicabitur à n. 42. 8.

§. V. Divisio conscientiæ in rectam & erroneam à Theologis potissimùm intelligi deberet de Ethicè recta & erronea, quia conscientia ab illis præcipuè consideratur in ordine ad mores, unde sola conscientia vincibiliter erronea deberet à Theologis dici erronea, cum illa sola sit Ethicè erronea, & in hac suppositione, 9.

§. VI. Conscientia sic posset dividi cum *Terillo* in Regula morum q. 3. n. 77. Conscientia alia est recta, alia non recta: recta, alia est certa, alia tantùm probabilis: certa, alia est talis cum evidentia, alia sine evidentia, v. g. per fidem: similiter probabilis, alia est conformis objecto & simul appetitui recto, alia est difformis objecto sed conformis appetitui recto, & ad hanc spectat invincibiliter erronea: è contrà conscientia non recta, alia est erronea, quæ nempe est difformis objecto & appetitui recto, alia temeraria, quæ licèt sit conformis objecto, tamen, quia formatur sine prudente motivo, est difformis appetitui recto. 10.

§. VII. Quando conscientia communiter dividitur in rectam & erroneam, erronea autem subdividitur in vincibilem & invincibilem, conscientia recta sumitur strictissimè pro Physicè & Ethicè recta; *Teril.* autem sumit latiùs pro Ethicè recta, sive sit Physicè recta sive non, hinc secundùm *Teril.* conscientia recta sub se comprehendit invincibiliter erroneam, consequenter conscientia erronea, secundùm ipsum, non debet subdividi in vincibilem & invincibilem, sed tantùm partim in erroneam Physicè & Ethicè, partim in erroneam non Physicè sed Ethicè tantùm, quia nempe temeraria est, uti n. 10. dictum est. Et hæc notanda fuerunt pro solvendis difficultatibus postea proponendis. 11.

Q. 3. *An dari possit conscientia invincibiliter erronea maximè circa jus naturæ.* Potest, uti pluribus ostendetur à n. 719. & 720.

Q. 4. *An conscientia invincibiliter erronea non tantùm excuset à peccato, sed etiam dici possit verè conscientia, & formalis regula operationis.* ℞. Negat *Elizalde* in doctrina morum in append. q. 9. item *Camargo* in Regula honest. mor. p. 1. l. 2. controv. 1. à n. 33. Sed rectè cum communi affirmat *Terillus* in Regula q. 35. assert. 1. Ratio est I. quia omne judiciû hîc & nunc invincibiliter proponens regulam objectivam, sive voluntatem Dei saltem permittentem, verè dicitur conscientia & formalis regula operationis honestæ, sive judicium illud sit verum sive falsum. 12.

falſum, cùm enim omnis honeſtè operans agat ſecundùm regulam objectivam, debet habere judicium proponens illam, ratione cujus judicii honeſtas etiam refunditur in actum, uti à n. 14. dicetur, ergo hoc judicium eſt verè conſcientia & formalis regula, quamvìs non ſit
13. conſcientia recta, ſive vera materialiter. II. Judicium verum, ſecundùm *Eliz.* eſt conſcientia & formalis regula, ergo etiam invincibiliter erroneum, quia æquè proponit objectum ſub ratione boni, æquè applicat regulam objectivam, æquè regulat & dirigit, ergo.

Q. 5. An opus ex conſcientia invincibiliter erronea factum ſit etiam honeſtum & poſitivè bonum. ℞.

14. §. I. Negant aliqui cum *Eliz.* l. 3. q. 4. l. 5. q. 18. & *Camargo* p. 1. l. 2. cont. 4. à n. 341. Sed rectè affirmat ſententia communiſſima cum *Terillo* in Reg. q. 3. ubi n. 60. pro ea ſententia refert *Alnai. Cordub. Lorc. Duval. Sylvium, Malder. Peſant. Wiggers, Suar. Az. Sanch. Vaſq. Salas, Amic. Becan. Eſp.*, & certiſſimam vocat *Cardenas* in 1. Criſi. diſp. 56. n. 1307. eandem tenet *Gran.* 1. 2. contr. 2. tr. 12. d. 7. ſ. 1. addit tamen ejuſmodi opus non fore ſupernatu-
15. rale. *Probatur* auctoritate, nam S. *Aug.* de util. cred. c. 12. & l. 2. c. 18. de peccat. merit. item S. *Th.* 1. 2. q. 10 a. 9. docent omnes actus humanos in individuo eſſe vel bonos vel malos, ſed actus factus ex ignorantia invincibili non eſt malus, uti fatentur adverſarii, ergo eſt bonus; quod S. *Auguſt.* probat in puero, qui honorat illum, quem per errorem invincibilem putat eſſe patrem ſuum, puer enim in eo eſt ſecundùm mores laudabilis, ergo actus ejus eſt moraliter bonus: item S. *Th.* q. 19. a. 6. expreſsè dicit idem eſſe, quærere an cōſcientia erronea excuſet, &, an voluntas concordans rationi erranti liget & conſequenter ſit bona; adverſarii autem plerumque concedunt conſcientiam invincibiliter errantem excuſare à peccato, ergo & debent concedere voluntatē concordantem rationi invincibiliter erranti ligare, adeoque eſſe bonam. Similiter S. *Bernardus* de præcepto & diſcip. c. 12. & 17. docet obedientem vel operantem ex bona intentione, operari laudabiliter & meritoriè, quamvìs fortè materialiter operetur contra legem Dei: idem docent alii SS. PP. quos ex-
16. pendit *Teril. Ratio* autem eſt, I. quia actus voluntatis ſpecificantur ab objectis, non prout in ſe ſunt, cùm ità non attingantur, ſed prout ab intellectu proponuntur, ergo ſi objecta invincibiliter proponantur tanquam bona, refundent bonitatem in actus, maximè cùm objectum formale hìc ſit vera honeſtas virtutis, quæ movet, ſicuti ſi putem me dormiendo peccâſſe mortaliter, licèt nullo modo peccârim, tamen occaſione illius falſæ perſuaſionis poſſum elicere veram contritionem ex motivo bonita-
17. tis Dei à me aliàs offenſi. II. Objectum, quod ſcitur eſſe indifferens, ſi ad finem bonum ordinetur, refundit bonitatem in actum, uti fatetur *Eliz.* l. 5. q. 18. §. 5. ergo multò magìs illud, quod invincibiliter putatur eſſe bonū, ſicuti enim malitia objectiva quaſi ſeparatur per illum erro-
18. rem, ità moraliter additur bonitas. III. Judex ex motivo juſtitiæ condemnans innocentem, quem invincibiliter putat nocentem, exercet actum obligatorium & laudabilem, ergo poſitivè honeſtum & bonum: idem eſt de eo, qui pauperi donat nummum cupreum, quem invincibiliter putat eſſe aureum, hìc enim tantundem meretur apud Deum, qui cor reſpicit, atque ſi fuiſſet aureus, nam
19. IV. iidem ſunt actus intellectûs & voluntatis, ſive adſit ſive abſit error, v. g. ſive hoſtia ſit ſive non ſit conſecrata, eoſdem actus adorationis habeo, ergo ſi in caſu hoſtiæ conſecratæ actus meus eſt poſitivè bonus, etiam eſt talis in caſu non conſecratæ, quando error eſt invincibilis. *Conf.* nam redditio debiti conjugalis eſt actus præceptus, licèt fortè Matrimonium ſit nullum, uti conſtat ex Cap. *Inquiſitioni*, de ſent. excom. & Cap. *Dominus* de 2dis nuptiis, ergo certò eſt conformis voluntati Dei ſaltem ſecundariæ. Aliam rationem à priori vide n. 747.
20. §. II. *Objicies* 1. Actus bonus debet proficiſci ex ratione recta, uti expreſsè docent S. *Auguſt.* de util. cred. c. 12. & S. *Th.* q. 19. a. 3. Sed actus proficiſcens ex aliquo errore, non eſt ex ratione recta, ergo. ℞. Actus bonus debet proficiſci ex ratione recta, ſaltè reflexa, proximè dirigente actum, c. ex ratione recta, directa, remotè ſe habente ad actum ſubdiſtinguo, debet proficiſci ex ratione directa ſemper Phyſicè recta, n. ſaltem Ethicè recta, c. maj. & ſimiliter diſtinctâ min. n. conſequentiam. Qui ho- 21.
norat hominem, quem falsò, attamen prudenter putat eſſe patrem ſuum, habet duas quaſi conſciētias, prima eſt directa & ſic dicit, parentes honorare debeo, hic eſt meus parens, ergo hunc honorare debeo: altera eſt reflexa & ſic dicit, honorare debeo illos, quos judicare debeo eſſe parentes meos, ſed hunc hominem judicare debeo eſſe parentem meum, cùm de eo mihi non liceat dubitare, ergo hunc hominem honorare debeo: prior illa directa conſcientia eſt & manet Phyſicè erronea, eſt tamen Ethicè recta, quia dirigit ad actum laudabilem & bonis moribus conformē, quamvis remotè tantùm dirigat, dando occaſionem poſteriori conſcientiæ reflexæ, quæ prudentiſſimè formatur propter circumſtantias prioris conſcientiæ invincibiliter erroneæ, & ſola illa reflexa conſcientia eſt dictamen ultimum proximè regulans actum, eſtque ratio rectiſſima & certa: ubi in ſimilibus caſibus obſervandum eſt, quòd conſcientia illa directa, quando dictat objectum malum eſſe licitum, ideo ſit Phyſicè falſa, quia dicit objectum non eſſe materialiter malum, v. g. non eſſe materialiter injuſtum, ſi Judex condemnet hunc hominē, quem tamen ſupponimus eſſe innocentē; è contrà conſcientia reflexa proximè dirigens Judicem, nō dicit hoc non eſſe materialiter injuſtum, ſed dicit non eſſe injuſtum formaliter, quia nempe invincibiliter ignoratur innocentia, & juridicè probatus eſt nocens; atque ex his clariſſimè patet, quomodo conſcientia directa & reflexa non ſint de eodem objecto affirmato vel negato.

Obj. 2. Actus bonus debet dirigi à prudentia, ſed actus 22.
circa objectum malum non poteſt dirigi à prudentia, quia dirigitur ab errore intellectûs, ergo. ℞. n. min. & patet falſitas, tum ex jam dictis, tum ex dicendis à n. 97. ubi oſtendemus opinionem etiam falſam poſſe à prudentia imperari, atque etiam ſapientem errare poſſe. *Inſtabis.* Re- 23.
cta ratio, quam requirit prudentia, habetur tantùm per conformitatem intellectûs ad rem, ergo ubi actus eſt difformis rei in ſe, non eſt prudens. ℞. n. Anteced. cum S. *Th.* ſuprà ad 3. ubi ſic habet, *Verum intellectûs practici aliter accipitur quàm verum intellectûs ſpeculativi, uti dicitur 6. Eth. c. 2. nam verum intellectûs ſpeculativi accipitur per conformitatem intellectûs ad rem . . . , verum autem intellectûs practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum*, ſive ad voluntatem bene diſpoſitam in ordine ad implenda omnia Dei præcepta, ſed certum eſt, quòd voluntas talis ſæpe per accidens imperet actus difformes rei, nam ſi invincibiliter judicem me peccare, ſi non elevem crucem ſtramineam, certum eſt me peccare, ſi non elevem, ideoque recta ratio & prudentia imperat, ut elevem, quamvìs certum ſit, quòd non elevare, in ſe nō ſit peccatum, ergo.

Obj. 3. Abſurdum eſt dicere, quòd voluntas mentiendi 24.
poſſit unquam à Deo exigere præmium, quia mendacium eſt intrinſecè & neceſſariò ſemper diſplicens Deo, ac conſequenter voluntas mentiendi non poteſt eſſe aliquid placens Deo. ℞. Abſurdum eſt dicere, quòd voluntas mentiendi poſſit, per ſe loquendo, à Deo exigere præmium, c, per accidens, ſi mendacium invincibiliter repræſentetur ùt bonum & obligatorium, n. *Nec obſtat*, 25.
quòd mendacium ſit objectum intrinſecè diſplicens Deo, *nam* non repræſentatur eſſe tale, ſed apparet bonum, ideoque voluntas non tendit in objectivam malitiam, quæ ineſt, ſed in bonitatem, quæ per errorem pùtatur ineſſe, ſicque terminat volitionem, ac ſi reipſa ineſſet, ergo licèt mendacium maneat in ſe materialiter malum, non ideo voluntas mentiendi erit formaliter mala, ſed bona.

16. *Inst.* 1. Actus specificantur ab objectis, ergo ubi objectum in se est malum, volitio illius non potest esse bona. ℞. Specificantur ab objectis, semper prout in se sunt, n. etiam prout invincibiliter nobis repræsentantur, c. ant. & n. conseq. maximè in electione voluntatis, cujus honestas desumitur præcipuè ab objecto formali motivo prout per intellectum proposito.

17. *Inst.* 2. Bonitas Dei est prima regula omnis bonitatis moralis, sed voluntas mentiendi semper repugnat bonitati Dei, ergo nunquam est bona moraliter. *Conf.* Quia sicut se habet intellectus ad verum, ità voluntas ad bonum, ergo sicut implicat intellectum nostrum perfici per tendentiam in aliquid reipsa difforme intellectui Divino, ità voluntatem nostram per tendentiam in aliquid reipsa difforme voluntati Dei. ℞. n. min. Deus enim illam permittit, & potest ad illam esse obligatio sub peccato, ergo non repugnat voluntati saltem secundariæ Dei, ergo nec bonitati, vide dicenda n. 339. *Ad Conf.* dicam n. 706. intellectum etiam perfici posse per errorem probabilem: de cætero non esse omnimodam paritatem, debent adversarii fateri, nam omnis error est aliquod malum intellectûs, & tamen volitio mali procedens ex ignorantia invincibili, secundùm ipsos, non est ullo modo mala voluntati, sed tantùm non bona.

28. *Inst.* 3. *S. Th.* q. 19. a. 6. ad 1. expressè dicit, ad hoc, ut aliquid sit bonum, requiri, ut & secundùm suam naturam sit bonum, & ut apprehendatur tanquam bonum, sed mendacium secundum suam naturam nunquam est bonum, ergo. ℞. *S. Th.* loquitur de illo, quod est absolutè & ex omni parte bonum, non tantum formaliter sed & materialiter: tale autem mendacium non est quidem in se bonum, est tamen formaliter à volitione interna & honesta illud imperante & denominante bonum.

29. *Inst.* 4. Omnis voluntas bona est à Deo auctore, sed volitio mendacii non est à Deo auctore, ergo non est bona. ℞. 1. Retorquendo, omnis voluntas non mala est à Deo auctore, quia Deus est auctor omnium, præterquam peccati, sed volitio mendacii, secundùm te, non est mala, ergo est à Deo auctore. ℞. 2. Omnis voluntas per se bona est à Deo auctore, c., per accidens bona, n., unde & ejusmodi mendacium, reipsa absolutè solùm permittitur à Deo, id enim tantùm dicitur absolutè & simpliciter intendi à Deo, in quod Deus per se & ex lege seu voluntate primaria fertur.

30. *Inst.* 5. Saltem Deus præcipiet mentiri, nam non mentiendo peccaret, ergo hoc esset contra aliquod Dei præceptum, quia omne peccatum est contra Dei legem. ℞. Præceptum Dei est hoc, *faciendum est, quod Deus præcipit*, cui præcepto contraveniret non mentiens, quia invincibiliter putat Deum hoc præcipere: malè autem sic sublumit, *sed Deus præcipit mentiri*; quod per accidens est, & per errorem invincibilem excusatur: videri potest *Eliz.* l. 5. q. 18. §. 3. Item dicenda n. 43., nam illa difficultas est etiam ab adversariis solvenda.

31. *Obj.* 4. Deus nullâ falsâ religione rectè colitur, ergo nec colitur opere malo, quamvìs quis putet esse bonum. ℞. Si sensus antecedentis sit, quòd nulla falsa persuasio possit esse fides Theologica & supernaturalis, c., quia fides illa debet niti auctoritate Dei & esse circa objectum verè revelatum: si autem sensus sit, quòd nulla persuasio falsa possit esse intellectuale obsequium Deo placens, n., quia honestas, quæ est objectum formale virtutis moralis, potest convenire objecto materiali tantùm existimato, & ideo actus, quo credo aliquid, quod puto esse revelatum, utique Deo gratus est, quamvìs fortè illud à parte rei non sit revelatum.

32. *Obj.* 5. Peccator, qui bonâ fide putat vel se esse in gratia vel actum suum esse meritorium ùt octo, non ideo per suum actum meretur cœlum de condigno, nec præmium ùt octo, ergo similiter qui bonâ fide putat se bene operari, non ideo bene operatur. ℞. N. conseq. Priora judicia habent se planè per accidens & impertinenter ad meritum, neque sunt regula, vel mensura illius, sive enim adsint sive absint, meritum est idem: è contrà conscientia non habet se per accidens & impertinenter ad honestatem operationis nostræ, sed est regula ac mensura illius, si enim dictaret aliquid esse malum, quamvìs in se foret bonum, propter conscientiam refunderetur malitia in actum, ergo patet, quòd conscientia se ad honestatem operationis aliter habeat, quàm ista judicia ad rationem meriti.

Obj. 6. Si ab errore refundi possit bonitas in operationem, ergo operatio regulata per errorem erit æquè perfecta, atque si reguletur per actum verum, certum & evidentem. ℞. cum *Terillo* suprà q. 4. universaliter negando seq., nam I. operatio per cognitionem certam & evidentem regulata, est cæteris paribus melior illâ, quæ regulatur per cognitionem veram & incertam, nam imprimis cognitio perfectior constituit actum primum perfectiorem, ergo sequitur etiam actus secundus perfectior; deinde cognitio certior firmiùs applicat medium fini, facitque voluntatem esse alacriorem: præterea ratio voluntarii respondet cognitioni, ergo quò cognitio est perfectior, tantò est major ratio voluntarii, ergo tantò perfectior actus voluntatis: quod etiam à posteriori colligitur, nam etiam ideo amor beatificus est perfectior amore viæ, quia ille dirigitur à perfectiore cognitione. II. Operatio, quæ regulatur à cognitione certa & evidente, est cæteris paribus melior, quàm quæ regulatur ab errore invincibili, nam illa, quæ regularetur à cognitione vera sed tantùm probabili, esset imperfectior, ut jam dictum est, ergo etiam esset imperfectior, si reguletur ab errore invincibili, qui solùm probabilis esse potest. III. Operatio regulata ab errore invincibili, cæteris paribus, tam bona est, quàm operatio regulata à cognitione vera sed tantùm probabili, quia actus probabilis erroneus est intrinsecè tam perfectus, quàm probabilis verus, denominatio enim veritatis formalis est partim extrinseca, accidentaliter conveniens actui, qui verus est, idem enim numero actus potuisset esse falsus: hinc si duo fratres putent Titium esse patrem suum, unus verè, alter falsò, & similiter honore afficiant Titium, uterque, cæteris paribus, operatur æquè honestè. 33.

Q. 6. An peccet formaliter, qui invincibiliter putat actum internum non esse malum, & tamen cognoscit objectum talis actûs esse malum, v. g. qui desiderat fornicari, invincibiliter putans hoc desiderium internum non esse malum, quamvìs sciat, quòd reipsa fornicari sit malum. ℞. §. 1. *Oviedo* 1. 2. t. 4. contr. 1. pu. 5. aliique dicunt peccare formaliter, si actu efficace in objectum tale tendat, I. quia scit fornicationem à Deo esse prohibitam, & nihilominus eam efficaciter ac liberè vult ponere; Itē scit se liberè velle ponere aliquid, quod scit esse peccatum, & quo scit violari legem Dei, ergo non potest non peccare formaliter. II. Ut quis formaliter peccet, non est opus reflexè cognoscere malitiam sui actûs, sed satis est directè cognoscere malitiam objecti, & in eam per voluntatem efficacem liberè ferri, hoc ipso enim cum advertentia & libertate vult agere aliquid difforme legi Dei, ergo formaliter peccat. III. Tale desiderium stare nequit cum amore Dei, ergo est formale peccatum. IV. Actus internus & efficax desumit speciem suam ab objecto cognito, in quod fertur, ergo ubi objectum est & cognoscitur esse malum, actus internus efficax in illud tendens est malus. 34.

§. 2. E contrà *Gran.* de peccat. tr. 5. d. 3. f. 2. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 16. n. 17. aliique plures probabiliùs dicunt non peccare formaliter sed materialiter tantùm, quia licèt desiderium illud sit ex objecto malum, attamen excusatur per errorem invincibilem, ex quo hìc & nunc prudenter format sibi dictamen, quo judicat desiderium sibi esse licitum, nemo autē peccat per actum, quem hìc & nunc prudenter judicat sibi esse licitum, ergo. Loquor 35.

ex

ex ſuppoſito, ſi daretur talis caſus, nam fortè eſt impoſſibilis.

36. §. 3. *Ad* 1. rationem ℞. Scit ſe velle ponere aliquid, quod ſcit eſſe peccatum, prout objicitur illi deſiderio, n., quod ſcit eſſe peccatum, ſi à parte rei poneretur, c., prudenter enim judicat Deum non offendi per fornicationem volitam præcisè, ſed tantùm per illam à parte rei poſitam. *Nec obſtat*, quòd velit illam ut ponendam à parte rei, *nam* cum hoc ſtat, quòd adhuc prudenter judicet Deum non offendi illâ ut ponendâ præcisè, ſed tantùm ut exercitè poſitâ, ſive tantùm poſito ipſo exercitio,
37. quod de facto non conjungitur cum illo deſiderio. *Ad* 2. Quamvìs ad formaliter peccandum non ſit opus reflexè tendere in malitiam actûs, tamen vel debet hoc directè & exercitè cognoſci, vel ſaltem non debet invincibiliter judicari, quòd per illum actum non peccetur, alioquin peccaret quis agendo ex conſcientia, quâ prudenter judicat ſe ità agendo non peccare, quod abſurdum
38. eſt. *Ad* 3. n. antec., quia prudenter judicat illud deſiderium ſtare cum Divina amicitia. *Ad* 4. Actus internus deſumit ab objecto ſpeciem ſaltem materialem, error autem invincibilis hìc facit, ut ſpecies malitiæ formalis non refundatur, ſicuti non refunditur in actum, cui deeſt libertas, quamvìs etiam ille ab objecto deſumat ſpeciem malitiæ materialis.

39. Q. 7. *An peccet ille, qui habet legitimam excuſationem, v. g. qui excuſatur à Miſſa audienda in die feſto, dicitque ſe eam audire non poſſe; attamen etiam ſe ſcire, quòd peccet non audiendo.* ℞. §. I. Si abſolutè non poſſet audire, v. g. quia detineretur in carcere, vel eſſet in loco, ubi Miſſa non legitur, non peccaret omittendo, quamvìs judicaret ſe peccare, quia non habet libertatem ad audiendum.

40. §. II. Quamvìs abſolutè non poſſet, ſi tamen non vellet audire Miſſam independenter ab illo impedimento, peccaret, non quidem per omiſſionem, ad quam non eſt liber, ſed per voluntatem omittendi independenter ab impedimento, hæc enim comparatio animi eſt libera & mala.

41. §. III. Si abſolutè quidem poſſet, attamen ob juſtam excuſationem, v. g. ob febrim non teneretur adire Eccleſiam pro Miſſa audienda, & nihilominus judicaret ſe peccare non adeundo, probabilius eſt, quòd peccaret ex conſcientia erronea, ſi non adiret, quia ſimpliciter in ejus poteſtate eſſet Miſſam audire, & judicaret ſe teneri audire, ergo non audiendo ageret contra conſcientiam, ergo peccaret, ita *Dicaſt.* de juram. d. 2. n. 234.

42. Q. 8. *An Conſcientia vincibiliter erronea ſit judicium, obligetque operantem.* ℞. §. I. Eſſe judicium adhæſivè certum docet *Teril.* hìc q. 17. aſſert. 3, quia alioquin operans non teneretur illam ſequi: certum eſſe negat *Carden.* in 1. Criſi d. 66. à n. 283, quia error vincibilis videtur ſemper habere adjunctam rationem dubitandi, quæ pulſet animum in contrarium, alioquin reipſa vinci non poſſet, uti notant *Suar. Vaſq* aliique cum *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 1. à n. 7. & c. 16. n. 21.; ſententiæ illæ facilè concilianeur, nam *Teril* loquitur de operante ex errore vincibili præterito, quem non ampliùs actu advertat: *Carden* autem & alii videntur loqui de operante ex errore, cujus vincibilitas actu advertitur.

43. §. II. Multi cum *Vaſq.* 1. 2. d. 60. c. 2. dicunt hominem vincibiliter errantem non obligari poſitivè ſequi conſcientiam erroneam, ſed ex ſuppoſito, quòd eam habeat, tantùm teneri non agere contra eam, abſolutè autem teneri eam deponere; è contrà *Teril.* aſſ. 2. dicit, ſi quis non habeat actuale dubium, ſed ex ſuppoſitione erroris vincibilis dictamen adhæſivè certum, ſecundùm dicta n. 42., illud obligare, & hæc videtur eſſe expreſſa mens *S. Th.* apud *Teril.* Ratio autem eſt, quia tenetur quivis ſe conformare ultimo dictamini, quod hìc & nunc habet; hinc addit per actum, quem cum ponit, non contrahi formalem malitiam ſpecialem tunc ignoratam, aut circa quam erratur, ſed in iſta ſpecie peccari tantùm denominativè, ratione negligentiæ antecedentis in vincenda ignorantia. Hæ omnes ſententiæ ſunt probabiles, & potiùs de nomine, quàm de re, unde & parùm faciunt ad praxin. An autem contrahatur malitia, ſi propter ignorantiam vel errorem non fuerit præcognita, dicemus hìc n. 755. & pluribus l. 5. à n. 16.

Obji. Si conſcientia vincibiliter erronea obliget, ergo talis homo ſub peccato tenebitur peccare. ℞. Per accidens tenebitur ponere actum materialiter malum, quando aliter vitare non poterit peccatum formale contra conſcientiam, cujus dictamen reflexum eſt hìc & nunc certum, ſicque formatur, *peccatum eſt ratione ſui imputabile, non ſequi dictamen conſcientiæ, quo quis abſolutè credit ſe debere hìc & nunc aliquid facere, ſed ego hìc & nunc abſolutè credo me debere mentiri, ergo*. Vide dicenda l. 5. n. 21.

Inſt. Conſcientia obligans debet eſſe conformis Dei voluntati, ſed conſcientia ſupponens errorem vincibilem non eſt conformis Dei voluntati, ergo. ℞. Eſſe conformem Dei voluntati per accidens obliganti, nam ſuppoſito errore, quòd per accidens eſt, Deus vult, ut quiſque ſe ſuæ conſcientiæ conformet. Vide dicta n. 29.

Q. 9. *An illa conſcientia ſit attendenda, quæ poſt actum ſequitur.* ℞. Non eſt attendenda, hinc errant, qui poſt 44.
actum commiſſum, antequam accedant ad Confeſſionem, inſpiciunt libros, vel inquirunt, an hoc vel illud, quod fecerunt, ſit peccatum, & an ideo confiteri debeant, hæc enim ſubſequens opinio, quam ſibi formabunt, non poteſt facere, ut actio præcedens fuerit vel non fuerit peccatum: ſimiliter aliqui volentes confiteri fruſtra petunt à ſuis Confeſſariis, an hoc vel illud agendo peccaverint, nam utrùm peccaverint, necne, pendet à conſcientia, quam habuerunt, dum agebant, hanc autem ipſi ſcient & ab illis diſcet Confeſſarius, ſi enim operati ſunt bonâ fide & ex ignorantia aut errore invincibili, non peccârunt, ſi malâ fide, ex notitia peccati, aut ex dubitatione practica, ex ignorantia aut errore vincibili, peccarunt: rectè tamen quæri poſſunt talia ad alios fines, v. g. pro actionibus dirigendis in futurum, ut talia, ſi in ſe mala ſunt, non ampliùs faciam, ſi mala non ſunt, ut in eis non timeam peccatum; item ad tollendum ſcandalum, ſi aliquod dedi per talem actum, aut ut reſciam, an fortè propter talem actum obliger ad aliquam reſtitutionem &c. ità *Sporer* hìc n. 33.

CAPUT II.

De Conſcientia dubia.

DUBIUM I.

Quid ſit Conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Reſp. I. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſenſûs circa ob- 45.
jectum apprehenſum. Idque eſt duplex: Speculativum ſeu Univerſale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus uſurarius ſit licitus; an die feſto liceat venari, piſcari, pingere, &c. Et Practicum, ſeu Particulare, cùm dubitatur, an his circumſtantiis, v. g. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit Conſcientia practicè dubia, ſcilicet, quæ practicè dubitat; ſpeculativè dubia, quæ ſpeculativè. Ita *Navar. Laym. Sanch. Bec. t.* 1. c. 4. q. 8.

Reſp. II. Qui cum Conſcientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato ejuſdem rationis ac ſpeciei, cujus eſt peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 7. n.* 3. Ratio prioris eſt, tum quia is exponit ſe periculo peccati: tum quia, quod non eſt ex fide, eſt peccatum, id eſt, quod non fit cum determinato judicio Conſcientiæ, eſſe licitum. Idque verum eſt, etiamſi ſpeculativè non dubitet: v. g. Certus ſum, abſolutè licitum eſſe die feſto docere; dubito tamen, an hìc & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poſte-

rioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conscientia erronea, quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum, (sive mortale, sive veniale) ità ut malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 529. c. 3. & alii*, esse mortale; quod negant *Navar. Valent. &c.* Vide Bonac. *Lay. l. c.*

Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere: Et quidem non per solum affectum & voluntatem: (hoc enim non sufficere rectè docet *Vasq. Sanch. l. 1. mor. c. 10. n. 4. & alii communiter* contra *Cajet.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi, sed per motivum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium, *Sanch. Bon. l. c.* 3. Auctoritas viri alicujus docti & pii. Quòd si tamen dubium sine ratione & justa causa temerè conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi. Et ità explicari potest *Cajet.*

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso Sacro, an verò Sacrum audire, tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioquin enim exponet se periculo peccandi.

Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex Confessione rem intellexit, consideret, quantùm res & tempus fert, utrùm ex duobus illis sit vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. g. in casu prædicto, minus malum est, omittere Sacrum, quàm deserere infirmum, quia de Sacro audiendo est præceptum affirmativum tantum, & juris humani; at de infirmo est negativum, & juris naturalis, *Sanch. Bec. l. c.* 3. Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, utralibet. Vid. *Laym. l. c. c. 4. n. 4. & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon. l. c. p. 6. n. 27.*

ADDENDA.

46. QUæst. 10. ***An dictamen conscientiæ debeat esse certum.*** ℞.

§. I. Dictamen speculativum, quale est, v. g. *pingere die festo non est servile*, non necessario debet esse certum, sed sufficit esse saltem probabilius. & hoc tantum volunt multi ex antiquis, quos refert *Oviedo* 1. 2. t. 4. controv. 1. n. 6., nec aliud volunt *Vasq. & Sanch.* uti rectè *Terillus* de consc. prob. q. 13. n. 1. licèt aliqui eos citent in contrarium: aliud etiam non vult *Suar.* uti patet ex illis, quæ habet in 1. 2. tr. 3. d. 12. s. 3. n. 2. Item s. 5. à n. 2.

47. §. II. Ad honestè operandum debet dictamen ultimum & practicum esse saltem moraliter certum, ità DD. omnes communiter cum *Cardena* in 1. Crisi d. 15. c. 4. n. 238. *Ills.* t. 1. d. 1. a. 2. & *Terillo* suprà, item in Reg. mor. q. 40.; est autem partim contra *Eliz.* l. 3. q. 1. & 2. & 18. § 4. *Gonz.* d. 4. à n. 82. Auctorem Synopsis n. 121. *Camargo* p. 1. l. 2. contr. 4. à n. 177. qui dicunt sufficere judicium practicum prudens: partim contra aliquos recentiores, qui expressè docent ad honestè operandum sufficere, quòd dictamen ultimum etiam practicum sit tantùm probabile vel saltem probabilius: *Taber.* c. 3. dicit sufficere probabile, dummodo judicetur absolutè verum: quid *Esp.* sentiat, non satis liquet, nam in append. a. 197. dicit non requiri, ut dictamen ultimum & reflexum habeat certitudinem, postea a. 200. dicit ultimum dictamen quà reflexivum habere perfectam certitudinem; quidquid sit de illo, responsio nostra *Probatur*, nam in primis ità videtur docere *S. Th.* quodl. 8. a. 13. O. ubi ad conscientiam requirit, ut in nullam dubitationem adducatur: similiter 1. 2. q. 19. a. 5. Conscientiam vocat applicationem scientiæ ad actum, & de verit. q. 17. a. 2. ad 1. dicit conscientiam includere scientiam. *Ratio* autem est I. quia qui operatur ex judicio practico tantùm probabili, scit judicium, quo nititur, posse esse falsum, ergo non est certus se non peccare formaliter, ergo sic operando se exponit periculo peccandi formaliter, & virtualiter contemnit legem, ergo peccat. *Neque dicas* cum *Eliz.* q. 2. §. 5. esse tantum periculum remotum, quod vitare non tenemur, *nam* revera est proximum, cùm omnes sic operando semper agnoscant periculum, quod semper est conjunctũ, adeoque semper formidare debeant, ne peccent. *Conf.* quia ultimum dictamen conscientiæ debet esse tribunal irrefragabile, coram quo homo sine dubitatione vel condemnetur ut nocens vel absolvatur ut innocens, sed dictamen tantùm probabile non est irrefragabile, cùm possimus illud negare, utpote non convincens nec necessitans intellectum, ergo. II. Qui habet suspi- 48.

cionem vel scrupulum peccati, debet prius se resolvere saltem exercitè, sic enim Cap. *Per tuas*, 2. *De simonia*, dicitur esse peccatum operari contra conscientiam scrupulosam, nisi priùs scrupulus deponatur sive contemnatur, item Cap. *Inquisitioni*, 44. *De sent. excom.* dicitur, quòd conjux habens conscientiam ex credulitate levi ac temeraria de impedimento dirimente possit exigere debitum, si tamen ad Pastoris sui consilium vel aliter explodat credulitatem illam levem ac temerariam, atqui opinans tantùm probabiliter aliquid esse licitũ, meritò habet plus quàm suspicionem, scrupulum vel credulitatem vanam de eo, quòd idem sit illicitum, agnoscit enim pro hoc esse motiva gravia, hinc prudenter formidat, ne sit illicitum, ergo nisi aliunde se certificet de honestate operationis, sic operando peccat. III. Ut excludatur periculum peccandi, debeo cognoscere hoc ipsum esse verum, quòd operando secundùm dictamen probabile, non peccem, sed per solam hanc ultimam cognitionem dirigetur mea operatio, ergo hæc sola ultima cognitio erit dictamen practicum, idque certum, ergo adhuc ad prudenter operandum prærequiritur dictamen practicum certum. Vide dicenda n. 66. *Dixi*, debere esse sal- 50.

tem moraliter certum, nam impossibile est de omnibus agibilibus habere dictamina Metaphysicè aut physicè certa, ergo cùm Deus non jubeat impossibilia, satis est habere moraliter certa, uti communissimè omnes cum *Moya* de op. prob. n. 57. contra *Palav.* de fide n. 72. qui requirit judiciũ Metaphysicè evidens; sed *contra* est, quia ubi adest moralis certitudo, non manet locus prudenti dubio vel probabilitati in oppositum, ergo tum verè operor *ex fide*, adeoque secundùm debitum conscientiæ.

51. §. III. *Objicies* 1. *S. Th.* 1. 2. q. 96. a. 1. postquam sibi objecisset, quòd lex, utpote mensura, debeat esse certissima, *respondet ad 3.* quod in rebus contingentibus & humanis sufficiat talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licèt interdum deficiat in paucioribus, id est, sufficere, ut sit probabilius; sed quod dicitur de lege, æquè aut magis valet de dictamine conscientiæ, ergo, ità *Eliz.* ℞. n. min. quamvis enim ad legem humanam sufficiat, quòd probabiliùs enunciet verum, tamen id non sufficit ad operandum secundùm legem humanam, quia cùm legislator humanus possit falli & fallere, non evitaretur periculum peccandi formaliter, & ideo ad licitè operandum secundùm legem humanam, necesse est ex motivis reflexis sibi formare dictamen ultimum, uti explicabitur à n. 303.

52. *Obji.* 2. Si ad licitè operandum prærequiritur dictamen certum de honestate operationis, ergo certi sumus

non

nos non peccare operando, ergo certi esse poterimus de statu gratiæ, quod est contra scripturam, dicentem nescire hominem, an amore an odio dignus sit, item contra eandem scripturam & SS. PP. frequentissime dicentes, viam justorum esse inter spem & metum, neque nos scire posse, an Deo placeamus, ità *Eliz.* l. 8. q. 3. §. IV. ℞. Ergo certi sumus nos non peccare operando hunc actum, & nos non peccâsse operando alios actus, n. primam & secundam seq., fortè enim aliàs operati sumus cum dubio vel ex temeritate vel cum ignorantia vincibili: item, si antehac peccavimus, jam non possumus esse certi de efficacia contritionis nec de valore Sacramenti suscepti, ergo non sumus certi de statu gratiæ, sed stamus inter spem & metum.

53. *Inst.* Saltem in nobis non dabuntur peccata occulta vel dubia, neque scrupuli. ℞. n. aff., nam inprimis potuimus peccâsse & peccatorum esse obliti, quæ peccata utique erunt occulta: deinde cùm non semper ità perceptibiliter formemus dictamen reflexum, sæpè dubitamus, an satis formaverimus nobis conscientiam practicam; item, quia operamur quandoque cum timore peccati materialis, dubitamus, an etiam non processerimus cum timore peccati formalis; item nescimus, an semper satis restiterimus tentationibus &c., & hæc sunt peccata dubia: denique adhuc faciliùs sunt scrupuli, cum hi sint anxietas consistens cum certitudine conscientiæ, uti c. 3. dicetur: & simili modo quandoque experimur quasdam tentationes in fide, quæ nos reddunt anxios, afferùntque formidinem levissimam de opposito, quamvìs citò credamus omnia, & inde etiam esse possunt scrupuli.

54. *Obj.* 3. Quando objectum est probabiliter prohibitum, habeo hoc judicium, *non sum certus, quòd Deus illud non prohibuerit*; & tamen simul deberem habere etiam hoc judicium, *certus sum me non peccare prosequendo hoc objectum*, atqui illa duo judicia pugnant inter se, ergo non possum habere judicium certum, quòd non peccem. ℞. n. min., non enim sunt de eodem secundum idem, nam primum judicium pro objecto habet actum secundùm se, prout substat dubiæ prohibitioni; secundum judicium pro objecto habet actum, prout substat circumstantiis invincibiliter ignoratæ prohibitionis, libertatis, quæ possidet, &c., uti in dub. seq. explicabitur: & ità judex condemnando hominem secundum allegata & probata, habet hæc duo judicia, *certus sum me non peccare condemnando; non sum certus, quòd hæc condemnatio non sit prohibita*, nam posset esse contra jus hominis fortasse reipsa innocentis.

55. *Obj.* 4. Ad cavendum periculum formaliter peccandi, satis est, si præmissâ morali diligentiâ faciam id, quod mihi videtur honestum, sed etiamsi præmiserim illam diligentiam, non semper erit mihi certum, quòd honestè operer, ergo. ℞. Non erit mihi certum ex vi judicii directi & speculativi, c, non enim semper inveniam certam rationem pro honestate objecti: non erit mihi certum ex vi judicii reflexi & practici, n, si enim omnibus consideratis sit mihi probabile, quòd sit licitum, hoc ipso reflexè & practicè certò judicabo, hoc mihi esse licitum, uti magis explicabitur ad dub seq.

56. *Inst.* 1. Rudes semper peccabunt, non enim formant sibi ejusmodi ultima dictamina certa. ℞. n. aff., nam interrogati, cur non peccent hoc vel illud faciendo, respondent se ideo non peccare, quia faciunt, quod putant sibi licitum, & hoc reipsa est dictamen ultimum reflexum.

57. *Inst.* 2. Nullus homo potest esse certus, quòd in ultimo etiam illo judicio procedat sine passione, ergo nullus homo potest habere judicium practicum certum, ità *Gonz.* ℞. 1. multò minùs potes esse certus, quòd in judicio directo etiam probabiliore ità procedas, ergo nunquam ex vi judicii etiam probabilioris certò honestè operaberis. ℞. 2. n. anteced. quia experior me procedere bonâ fide, ergo habeo moralem certitudinem, quòd non procedam ex passione, etiamsi fortè habeam ignorantiam, inadvertentiam aut errorem inculpabilem circa veritatem objecti, sicuti in se est.

Obj. 5. Operans ex judicio prudenti non peccat, quia operatur prudenter, sed operans ex judicio probabili operatur ex judicio prudenti, quia judicium probabile est prudens, quamvis enim fortè non sit verum, tamen illi adest rationabile motivum & abest omnis temeritas, ergo operans ex judicio probabili non peccat. ℞. Operans ex judicio prudenti removente periculum peccati formalis, non peccat, c, ex judicio prudenti sed non removente periculum peccati formalis, n. maj vel potiùs ejus suppositum, nam si in istis circumstantiis sit practicum, non est prudens, nam imprudenter facit, qui se exponit periculo formaliter peccandi, quod fit, si operetur immediatè ex judicio tantùm probabili. 58.

Inst. 1. Dictamen probabile est sufficiens ad excludendam omnem conscientiam peccati, quia operans ex illo sic dicit, est mihi licitum pingere die festo; sed impossibile est, ut cum illo judicio stet alterum, quo dicat, pecco pingendo die festo, ergo. ℞. n. antec., talis enim per judicium directum cum formidine dicit, est mihi licitū pingere, hinc non potest quidem per simile judicium directum dicere, pecco pingendo, attamen per judicium reflexum tendens in eam formidinem prioris judicii, & in cognitum periculum peccandi, debet dicere se peccare pingendo, quia cognoscit, quòd exponat se periculo peccandi, itaque hoc judicium cum priore, quia est de alio planè objecto. 59.

Inst. 2. Judicium directum de honestate operationis necessariò fundat & post se trahit judicium reflexum ac certum de eadem honestate, ergo excludit formidinem peccati, ergo se solo sufficit ad honestam operationem. ℞. 1. n. antec., quamvìs enim, si judicem probabile esse, quòd pingere non sit servile, ex vi hujus judicii impediar, quominus judicem prohibitum esse, ut pingam, quia est servile; attamen adhuc potero judicare esse periculum peccati formalis, si pingam, & sic pingens peccabo, quia exponam me periculo peccati formalis. 60.
℞. 2. Cum *Terillo*, distinguendo 1. seq., ergo excludit 61.
fundamentaliter formidinem peccati, id est, fundat judicium reflexum, per quod formido illa excludatur, c, excludit formaliter & seipso, n. 1. & 2. seq.

Inst. 3. Si judicium illud reflexum esset impossibile, licitè operarer ex judicio directo saltem probabiliore, ergo etiam nunc. ℞. n. antec., quia operans cum tali formidine peccati, non operaretur bonâ fide, uti rectè *Terillus.* 62.

Obj. 6. Operans ex conscientia invincibiliter erronea non peccat, sed talis non operatur ex dictamine certo, quia dictamen illud nequidem est verum, ergo, ità *Eliz.* q. 18. §. 4. ℞. n. min. nam sic operans habet duplex judicium, unum directum, quod v. g. sic format, quando mendacio potest impediri injustum homicidium, licitum est mentiri, sed hic potest mendacio impediri injustum homicidium, ergo hic licitum est mentiri; hoc judicium est falsum, sed inculpabiliter mentiens non operatur proximè & immediatè ex hoc judicio, verùm ex alio reflexo, quo sic dicit, mentiens, quando invincibiliter judicat esse mentiendum, non peccat, sed ego hic & nunc mentiens pro impediendo homicidio invincibiliter judico mihi esse mentiendum, ergo non pecco: hoc ultimum judicium est certum, ex quo proximè & immediatè regulatur mea operatio. 63.

Obj. 7. Missionarius licitè adit barbaros nudos, spe convertendi, quamvìs probabiliter tantùm judicans se non inducendum ad peccatum: similiter Medicus licitè adhibet dubia medicamenta, quamvìs tantùm probabiliter sperans fructum, ergo similiter licitè operabor, tantùm probabiliter judicans me non peccaturum. ℞. n. 64.

consc. nam etiam uterque certus est de honestate suæ operationis, Missionarius quidem ex vi hujus dictaminis: honestum est pro salute proximi se exponere periculo peccandi remoto, maximè quia ità operans ex charitate, meritò sperat specialia Dei auxilia: Medicus autem ex vi illius; ubi desunt certa media, honestum est secundùm regulas artis adhibere dubia, quæ desperatis sæpe fuerunt saluti.

65. *Obj.* 8. Si ad licitè operandum requiritur judicium certum de honestate operationis, ergo ad illicitè operandum etiam requiretur judicium certum de inhonestate. ℞. n. seq.; nam potius sequitur oppositum, hoc ipso enim quòd operer sine judicio de honestate operationis, inhonestè operor, possumque advertere carentiam illius judicii, etiamsi non habeam reflexum judicium certum de inhonestate operationis: Ratio à priori est, quia bonum est ex integra causa, malum ex quolibet defectu, ità *Suar. Ovied.* n. 16. *Bardi* discept. 1. c. 9. n. 12. aliique. Posset etiam permitti seq., nam videtur semper adesse judicium certum obligationis aliter operandi vel abstinendi: *Ʃ dicas*, Sic semper adsore plenam advertentiam malitiæ, adeóque nunquam peccabitur ex semiplena advertentia. ℞. erit plena advertentia malitiæ alicujus, sive malitiæ in genere, non tamen semper gravis, ideóque poterit peccari venialiter ex semiplena advertentia malitiæ gravis, uti rectè *Illſ.* t. 1. d. 1. n. 4. Ex dictis

66. *Sequitur* I. contra Auctores n. 47. citatos, quamvìs judicium reflexum conscientiæ debeat esse certum, non tamen requiri, ut directum sit certum, alioquin non erit licitum operari ex opinione probabilissima, quod damnat *Alex. VIII.* nam opinio probabilissima non excedit fines probabilitatis. II. Si judicium directum debeat esse certum, cessat quæstio, an liceat sequi opinionem minùs probabilem, nam si pro una parte sit moralis saltem certitudo, oppositum non erit strictè probabile, controversia autem est de conflictu opinionis directè tantùm probabilioris, cum minùs probabili. III. Rarissimè licitum erit operari secundùm alterutram opinionem probabilem, sed erit obligatio sequendi tutiora, uti ostendetur n. 293. IV. Quamvis adversarii dicant se operari ex judicio suo directo tanquam dictamine ultimo, tamen reipsa nituntur aliâ certiore ratione reflexâ, uti fatetur *Ehrentr.* a. 15. & innuunt *Gonz.* d. 10. à n. 27. ac *Camargo* p. 1. l. 2. controv. 4. à n. 608. & 616. qui ex hoc probat sufficere judicium directum simpliciter prudens & probabile, quia raró fallit, quia Deus ab homine non requirit nisi humanum agendi modum, nec prudentia requirit majorem certitudinem in negotiis gravissimis, & denique quia periculum peccandi, quod remanet, est leve ac remotum, quæ rationes sunt reflexæ & faciunt dictamen ultimum reipsa certum hoc vel simili modo, *ille certò prudenter agit, qui sequitur judicium, quod raró fallit, quo nec Deus ab homine, nec prudentia à quoquam requirit certius, & cum quo non est conjunctum periculum peccandi nisi leve & remotum, sed qui sequitur judicium directum simpliciter prudens & probabile, ille sequitur judicium, quod raró fallit, quo nec Deus ab homine, nec prudentia à quoquam requirit certius, & cum quo non est conjunctum periculum peccandi nisi leve & remotum, ergo ille certò prudenter agit*: vel si vis breviùs: *certò prudenter agimus sequendo judicium directum simpliciter prudens & probabile, quia Deus & prudentia non obligant nos ad judicium certius*: hæc judicia reflexa, sunt utique prudentia & certiora quàm præcisè directum, ergo dicendum est in illis consistere ultimum dictamen practicum.

67. Q. 11. *Quid addi possit ad clariùs explicandam, partim naturam & species dubii, partim conscientiam dubiam.* ℞. seqq.

§. I. Dubium aliud dicitur objectivum, aliud formale: objectivum est res, circa quam versatur intellectus dubitans; formale est actus, quo intellectus dubitans circa rem versatur, & de hoc solo hìc est sermo.

§. II. Dubium est motus mentis suspensæ, sive est suspensio intellectûs quasi in æquilibrio hærentis inter duo contraria ipsi proposita, quorum neutri assentitur, neutri dissentit, utì rectè explicant *Carden.* in 1. Crif. d. 6. c. 1. & *Teril.* in Reg. q. 50. Hinc conscientia dubia propriè non est conscientia, sed potiùs privatio conscientiæ, cùm sit suspensio omnis judicii. 68.

§. III. Dubium non est mera apprehensio utriusque partis oppositæ, alioquin quisquis tentaretur in fide, hoc ipso dubitaret: neque etiam est mera inquisitio veritatis in hac vel illa parte, nam etiam hæc fieri potest in materia fidei absque peccato: itáque superaddit aliquam dispositionem animi, quâ ità ferimur in rem propositam, ut saltem virtualiter reputemus esse incertam: 69.

quamvìs autem *Suar.* & alii putent requiri judicium absolutum de insufficientia medii ad judicandum, tamen putat *Teril.* n. 6., cùm judicium illud sit sæpe inevidens & falsum, posse per voluntatem aut aliunde impediri, & nihilominus haberi dubium per suspensionem omnis judicii, cum dispositione animi de se causativa talis judicii de insufficiẽtia vel incertitudine motivi: quòd si intellectus aliquo modo determinetur ad unam partem, erit opinio vel suspicio; & de opinione dicetur à n. 95. de suspicione autem l. 3. p. 2. à n. 1176. 70.

§. IV. Dubium quandoque contingit ex defectu motivi sufficientis ad judicandum, & tum dicitur dubium negativum, per quod intellectus est negativè dubius, quia non habet rationem sufficientem pro hac vel illa parte: aliquando etiam contingit ex eo, quòd intellectus habens motivum de se sufficiens ad assensum vel dissensum, tamen vel ratione voluntatis nolentis applicare intellectum, vel aliunde fit, ut nullum judicium ponatur, & tum dicitur dubium positivum, per quod intellectus manet in æquilibrio ad utramque partem, uti libra, quando paria utrimque pondera habet, ad neutram se partem inclinat, sed manet in medio, quamvìs utrimque pondus habeat sufficiens ad eam inclinandam, si pondus oppositum abesset, vel ipsa aliunde ex una parte magìs impelleretur. Porrò ubi dubium utrimque positivum adest, reflexè judicari potest, quòd circa utramque partem sint motiva de se sufficientia pro opinione probabili formanda de singulis, uti pluribus dicetur à n. 237. hic tamen actus reflexus non est dubium, sed potest esse certus ac evidens, versaturque circa dubium tanquam objectum suum. 71. 72.

§. V. Si dubium negativum fundetur in sola possibilitate, uti si dubitem, an occiderim aliquem, quia potui occidisse, hoc dubium est Metaphysicum & imprudens: è contrà si fundetur in aliqua ratione sed de se non sufficiente ad assensum vel dissensum, tum propriè dicitur dubium morale: putant quidem *Carden.* n. 115. & *Teril.* n. 7. omne dubium negativum per hoc distingui à positivo, quòd in negativo nulla occurrant motiva pro alterutra parte, in positivo autem occurrant saltem pro alterutra, sed est quæstio de nomine, si enim nulla prorsus ratio occurrat, est potiùs mera nescientia, uti docent *Elız.* l. 4. q. 3. §. 6. & *Gonz.* d. 7. n. 97. quorum ratio hæc est, quia ad dubium morale requiritur, ut intellectus vacillet, in hanc partem trahatur & retrahatur in aliam, ut interrogatus, cur dubitet, aliquam saltem causam dare possit, denique ut dubitando veritatem desideret, hæc autem non videntur salvari, si nullum planè motivum occurrat: qui tamen aliter loqui volet, & ad omne dubium negativum requirere carentiam omnis motivi, legat *Teril.* qui id bene defendit. 73.

§. VI. Dubium aliud est juris, aliud facti: juris est, quando dubitatur de lege aliqua vel de obligatione legis aut consuetudinis, vel de valore actûs, inquit *Stoz* l. 1. p. 5. n. 122. Facti est, si dubitetur de alio quàm de illis, 74.

75. v. g. an homicidium sit factum, an operando intentio-
nem rectam habuerim &c. Utrumque hoc dubium
aliud est speculativum, quod versatur circa rem secun-
dùm se spectatam, præscindendo à circumstantiis & ab
operatione exercenda, utì si dubites, sitne hodie dies fe-
stus: aliud practicum, quod versatur circa rem affectam
omnibus circumstantiis & in praxi exercendam, sive
quod versatur circa rem, prout me hìc & nunc agentem
76. respicit: quod iterum duplex est, unum generale & ab-
stractum, quando generatim dubitatur, v. g. an liceat die
festo talem laborem exercere, & hoc aliqui confundunt
cum speculativo, cum quibus etiam postea loquemur;
alterum est propriè practicum, quando in particulari
dubitatur, v. g. an hìc & nunc die festo possim talem la-
borem exercere.

77. §. VII. Ut quis dicatur agere cum dubio practico,
sive cum conscientia dubia, *Salas* apud *Bardi* disc. 5. c. 1.
n. 2. requirit judicium aliquod reflexum, quo cogno-
scat se habere illam ipsam suspensionem intellectûs; è
contrà *Vasq. Carden.* in 1. Crisi d. 78. c. 3. & *Schild.* tr. 3.
n. 1. negant hoc requiri, quamvis enim absit, adhuc
operatur contra conscientiam, hoc ipso, quòd operetur
non habens dictamen practicum de honestate operatio-
nis: utraque sententia fortè conciliabitur, dicendo,
quamvis determinatè non requiratur judicium, tamen
ut peccetur operando cum conscientia dubia, requiri
saltem exercitam cognitionem malitiæ operationis cum
tali dubio factæ, (utì colligetur ex dicendis l. 5. à n. 16.)
quam *Carden.* n. 17. dicit certò haberi, hoc ipso, quòd
operetur cum dubitatione de malitia operationis, quia
ad dubitationem illam subsequitur timor & fuga mali,
ergo sufficienter agnoscit malum. *Nec obstat*, quòd ad
mortale requiratur advertentia plena malitiæ, utì dice-
tur l. 5. n. 216., *nam* hæc adesse potest ex vi dubii pra-
ctici, sicuti sufficientem advertentiam ad nocumentum
veneni habet ille, qui practicè dubitat, an hoc, quod vi-
det, sit serpens, an piscis. Addit n. 22. probabile esse,
quòd semper resultet aliquod judicium directum vel
reflexum, cùm enim advertat malitiam, lumen naturale
statim dictat malum esse eam non timere & non fugere,
& sic defendi potest *Salas*.

78. Q. 12. *Quomodo dubitans debeat se practicè resolvere, an-
tequam operetur.* ℞.

§. I. Ad hoc, ut se prudenter resolvat, duo requi-
runtur, 1. dubium speculativum, quod habet, debet
esse invincibile, id est, tale, ut adhibitâ debitâ & pro
conditione personæ ac circumstantiarum moraliter
possibili diligentiâ in inquirenda veritate, nihilominus
dubium perseveret: 2. Debet adesse causa aliqua ratio-
79. nabilis movens ad eligendam alteram partem & ad for-
mandam conscientiam practicam contra dubium spe-
culativum, v. g. speculativè dubitas, an hac die sit indi-
ctum jejunium, practicè autem dubitas, an tu hìc & nunc
tenearis jejunare; ut prudenter te resolvas, formesque
dictamen practicum, quòd jejunare non tenearis, debes
ante omnia adhibere moralem diligentiam ad vincen-
dum illud dubium, ad cognoscendam veritatem, sit ne
hodie indictum jejunium nec ne, v. g. inspiciendo Ca-
lendarium, interrogando alios: si non possis deprehen-
dere veritatem, tutius quidem erit, si jejunes, attamen
poteris te practicè resolvere in alteram partem contra
jejunium, judicando te non obligari, pro quo judicio
habes rationabile motivum, quia nempe possessio est
pro tua libertate, neque illa lex jejunii tibi sufficienter
est applicata, quia alii viri prudentes de hoc jejunio ni-
hil sciunt vel non jejunant &c. tumque non peccabis
omittendo jejunium: è contrà si te resolveres ad non
jejunandum ante adhibitam moralem diligentiam in
rescienda veritate, aut sine motivo, quia nempe nolles
dubitare, peccares, quia prudenter te non resolveres con-
tra dubium speculativum, ità *Sporer* n. 74.

§. II. Ex dictis patet, dictamen practicum formari 80.
posse stante dubio speculativo; nam etiam judex ità fer-
re potest sententiam, ut dubium speculativum non de-
ponat, si enim ipsi non constet, pro qua parte sit jus, po-
test speculativè dubitare, & nihilominus carere dubio
practico, sed sententiam ferre pro una parte, pro quo
regulam habet, nempe, *Quando de jure non constat, pro illo
stare debeo, pro quo est possessio vel major probabilitas.*

Q. 13. *Quid circa conscientiam perplexam sit addendum.* 81.
℞. seqq.

§. I. Ille dicitur habere conscientiam perplexam, qui
putat se peccaturum, sive actum ponat sive omittat, sive
hoc sive illud eligat, & tamen unum illorum debet eli-
gere: ut autem non peccet ille, qui habet conscientiam
perplexam de opere postea faciendo, tenetur adhibere
media ad perplexitatem tollendam priùs, quàm tempus
operis exequendi adveniat, quia quivis tenetur adhibe-
re medium ad evitandum illud, per quod putat Deum
offendi, medium autem hìc & nunc est, si tollat illam
perplexitatem: quod si conatus sit, & perplexitatem tol-
lere non potuerit, agens in perplexitate non peccabit, sed
dirigetur hoc dictamine reflexo conscientiæ, per quod
exercitè & reipsa tolletur perplexitas, & quo sibi dicet,
quidquid hìc agam, non pecco, sive *perinde est*, *quid hìc agam*:
& quamvis fortè hoc dictamen non ità advertat propter
scrupulum vel perturbationem, reipsa tamen habet, utì
rectè *Platelius* p. 2. n. 128. *Si dicas*, Christus meritoriè
operatus est, licèt constitutus in necessitate agendi hoc
vel illud bonum, ergo perplexus operatur demeritoriè,
licèt necessariò agat hoc vel illud malum: *Contrà* est,
Christus retinuit libertatem Physicam etiam ad minùs
perfectum, quod cognoscebat.

§. II. Etiam abstrahendo ab illo dictamine, adhuc 82.
tamen perplexus talis non peccat defectu libertatis, quia
quamvis actus ille, quem præeligit, sit in se & absolutè
liber in ordine ad hoc, ut ponatur vel omittatur, non est
tamen liber in ordine ad culpam vitandam, quia quam-
cunque partem eligat, æqualis culpa necessario imminet;
ut autem actio imputetur ad culpam, debet adesse liber-
tas actionis vel omissionis, per quam operans possit cul-
pam vitare, ità *Dicast.* de juram. d. 2. n. 236. Simili mo- 83.
do docet *Oviedo* de merito, controv. 1 pu. 4., quòd ad
meritum non sufficiat libertas inter actus omnino æqua-
les cum necessitate ad hunc vel illum, quia si quis ità ne-
cessitetur, non poterit imputari ad laudem nec conse-
quenter ad meritum, quòd hunc præ illo ponat, cùm
major non sit bonitas in uno quàm in altero.

§. III. Si perplexo videatur una pars magìs, altera 84.
minus mala, eligens eam, quæ videtur magìs mala, pec-
cat secundùm quantitatem excessûs apprehensi, ad hunc
enim est liber, hinc si mortale, quod apprehendit esse
gravius, apprehenderetur habere supra alteram partem
excessum venialem malitiæ, eligens hoc gravius pecca-
ret tantùm venialiter, quia ad gravitatem malitiæ non
est liber, sed tantùm ad excessum, qui venialis est, ità
Schild. tr. 1. n. 30. *Dicast.* & alii.

§. IV. Si id, quod videtur esse minùs malum, sit in- 85.
trinsecè malum, alterum autem non, v. g. si quis putet
se debere vel venialiter mentiri vel mortaliter peccare
omittendo Missam, *Schild.* n. 29. adhuc tenet debere eli-
gere, quod videtur minus: quia omittendo Missam con-
traheret malitiam, quæ secundùm opinionem ejus mor-
talis esset: oppositum tenent *Gran.* & *Dian.* p. 4 tr. 3. R.
70. quia malitia contra jus naturæ meritò formidabilior
est, cùm sit indispensabilis: quidquid sit de his sententiis,
quivis prudens in tali casu deberet se resolvere, judican-
do præceptum positivum non obligare, quando sine læ-
sione præcepti naturalis observari non potest.

§. V. Si perplexus sciat unam partem esse peccatum, 86.
& dubitet, an altera sit peccatum, si utrumque sit æquale,
tenetur eligere illud, de quo dubitat, quia qui eligit pec-
catum

catum tantùm dubium, magis recedit à malitia, quàm qui eligit certum: si tamen ex altera parte dubitaret de graviore peccato, v. g. qui sciret mentiri esse veniale, & dubitaret, an hic & nunc eleëmosynam negare indigenti esset mortale, & tamen deberet alterutrum eligere, *Schild.* n. 31. dicit aliquando fieri posse, ut debeat eligere peccatum certum, quod est minus, & abstinere à dubio, quod est majus, ideoque hanc dat regulam, nempe quòd amplecti debeat eam partem, in qua spectato excessu malitiæ ex una parte, & excessu certitudinis ex altera, apparet malitia minus esse imputabilis.

87. §. VI. Si perplexus nequeat discernere vel non audeat judicare, quid sit tutius vel melius, & tamen necesse sit hoc aut illud fieri, eligat & faciat, quod voluerit, nec ullo modo peccabit, defectu libertatis moralis, ità *Tamb.* in decal. l. 1. c. 3. §. 6. n. 4.

88. Q. 14. *Quomodo explicetur illa regula juris, in dubio non
præsumitur factum sed probari debet.* L. *in bello.* §. *Facta*,
ff. *De captivis postliminio reversis.* ℞. sic explicari: 1.
Quando dubitatur de principali facto, v. g. an ego per-
cusserim aliquem, hoc factum præsumi non debet, sed
89. qui affirmat, debet positivè probare. 2. Quando dubi-
tatur de homicidio tanquam actu principali facto, Jus,
Cap. *Significasti*, & Cap. *Ad audientiam*, t. *De homicidio*,
statuit, ut in ordine ad incurrendam irregularitatem
præsumatur factum; è contrà in ordine ad alios effectus
non præsumitur factum, sed manet regula generalis,
90. quòd delicta non præsumantur. 3. Si actus principalis
sit certus, & dubitetur de aliquo tantùm accessorio, si hoc
accessorium de jure faciendum erat, aut si ordinariè ità
fieri solet, aut si ità factum esse est favorabile facienti,
præsumitur illud accessorium factum, v. g. si quis scit se
confessum peccatum, & postea dubitet, an seriò doluerit,
præsumat se doluisse seriò, quia actus principalis, qui
hìc est Confessio, est certus, & tantùm dubitatur de ac-
cessorio, quod adesse debebat, & ordinariè præmitti so-
let, sicque præsumi, quòd adfuerit, est favorabile confi-
91. tenti. 4 Quando constat de actu externo ritè peracto,
v. g. de Confessione, testamento, contractu, in dubio
præsumuntur actus interni requisiti & sufficientes ad-
fuisse, nisi accedat alia præsumptio in oppositum, ità
Sporer n. 78. *Stoz* l. 1. p. 5. n. 130. Universaliter autem
definitur præsumptio ab *Eliz.* l. 7. q. 16. §. 1. probabilis
conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non
adducto pro veritate habetur. Vide dicenda l. 4. à
n. 1434.

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia.

92. Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergo hìc, an & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa.

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minùs tutam, (hoc est, quæ minùs remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relictâ probabiliore & tutiore propriâ, seclusâ tamen omni injuriâ, & periculo proximi; & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur *Laym.* & *Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9.* Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi authoritate, vel non levis momenti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium: tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*: quia parùm refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè: speculativum enim illud judicium, eo ipso, quòd fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis, cùm operans aliam regulam eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quam viri docti ùt probabilem & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus potest consulenti respondere secundùm probabilē aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit favorabilior, prætermissâ etiam propriâ probabiliore, & tutiore. Ità *Sanch. Bon.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi: Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, ùt monet *Sanch. l. c. c. 19. Bec. n. 16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculativè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi indicare non prohibeor. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 9. Bonac. p. 9. n. 8.*

III. Pœnitentem, qui secundùm probabilem opinionem operari vult, potest, imò, secundùm communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali, absolvere, licèt ipse judicet doctrinam illam esse falsam: ideóq; frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Lay. n. 10.* Additque *Dia p. 2. t. 13. R. 11.* ex *Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali Confessio fit; tametsi non sit proprius ejus Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodo is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ità *Sanch. l. 1. c. 9. n. 24. Bonac. & alii* contra *Navarrum.*

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem; v. g. si paululùm ægrotus probabilius & tutius putes te teneri ad jejuniū, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro Superiore. *Lay. n. 11. & 12.*

VI. Potest advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem. *Lay. Bon. n. 16.* Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. Vide infrà *l. 4. c. 3. dub. 3. Resp. 1.*

Dixi 2. In responsione, *seclusâ injuriâ*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Unde resolvuntur hi Casus:

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculativè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, utendum est sententiâ securiore, materiâ ac formâ certâ, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreverentiam, quia tamen effectus Sacramenti, ùt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, graviter proximo noceret, ideóque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit: quia tum proximus juvari debet, ùt potest: & ex duobus malis minus eligendum. Vid. *Laym. hic*, & *Suar. t. 4. d. 26. s. 6. Bec. c. 4. q. 9.* II.

» II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & »probabiliora, nec uti possunt, v. g. explorandi gratiâ, »medicamento probabili, multóque minùs dubio, si »certum habeant, *Sanch. Bonac. l. c. Bald. de consc. dub.* Vid. »infra *lib. 4. c. 3. dub. 9.*

» Dixi, *si adhuc sit probabilis*: quia si probabilitatem a»miserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gra»vem censuram, vel rationem gravem de novo inven»tam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet lo»cum responsio. *Unde resolvitur hic Casus.*

» Non licet nunc absolvere pœnitentem absentem, et»si plures Doctores antehac id senserint, horum enim »sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam »habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clem. »VIII. *Bonac. l. c. n. 17. & alii communiter.*

ADDENDA.

93. Esparsa in Appendice ad quæst de usu licito opinionis probabilis a. 240. verissimè dicit, controversiam illam, liceátne sequi sententiam probabilem & minus tutam relictâ probabiliore & tutiore, esse difficillimam & abstrusissimam inter omnes quæstiones de moribus, seu speculativas seu practicas, nam supponit cognitionem speculativam materiarum circa mores, & est universalissima regula circa omnes conclusiones practicas: similiter *Carden.* in 1. *Crisi* d. 56. n. 119. ait, materia de probabilitate res est obscura & valde Metaphysica, quæ multas subit reflexiones mentis: est præterea controversia illa celeberrima hoc tempore & summi momenti, ideóque diligenter tractanda in utramque partem, cogárque præter morem & propositum esse longior, ad quod etiam permovit me comminatio *Eliz.* putantis neminem posse esse in conscientia tutum, qui rationes à se per magnum tomum in folio allatas non expendisset, iitoque perlegi, ejusque postea adversarium *Teril.*, item *Carden. Moyam, Gonz.* ejus *Synopsin, Ebrenir. Camargo*, aliosque plures, & nullum argumentum utriusque partis dissimulabo, ut expensis omnibus ferre possimus judicium de quæstione illa gravissima.

In hoc autem Dubio tantùm agam de comparatione opinionis probabilis cum probabiliore; in sequente dicetur de comparatione probabilis & minus tutæ cum tutiore, ità enim etiam tractat *Busenbaum*.

94. Q. 15. *Quænam propositiones circa materiam probabilitatis sint damnatæ.* ℞. Inter damnatas ab Alex. VII hæc est 27. *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.* Inter damnatas ab Inn. XI. hæc est 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententiâ probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis.* 2. *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.* 3. *Generatim, dum probabilitate sive intrinsecâ sive extrinsecâ quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Inter damnatas ab Alex. VIII. hæc est 3. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Quis sensus sit harum propositionum & damnationis earundem, dicetur per decursum.

95. Q. 16. *Quid & quotuplex sit opinio.* ℞. §. I. Opinio in genere, prout complectitur etiam fidem humanam, secundùm *S. Bern.* de consid. l. 5. c. 2., est quasi pro vero habere, quod falsum esse nescias. & c. 3. ait, est assensus verisimilis, id est, judicium incertum nitens motivo fallibili, vel infallibili quidem, attamen non cognito ùt tali, sed cognito tantùm modo fallibili: *S. Th.* 1. p. q. 79. a. 9. ad 4. & 2. 2. q. 1. a. 4. dicit esse actum intellectûs, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius: circa quem actum ejusque formidinem videri possunt multa acutè disputata apud *Eliz.* in app. q. 6. & 7. item apud *Teril.* in Reg. q. 34. ubi in multis arguit *Elizaldum:* sufficit hìc scire, quòd formido illa non semper sit actualis, sed quandoque tantùm radicalis; si autem sit actualis, vel est actus reflexus, quo cognoscimus nos per actũ nostrum exponi periculo errandi, vel est ipsummet judicium ex suo modo tendendi propter motivum fallibile non adhærens firmè objecto, sicuti è contrà firmitas scientiæ est ipse actus scientificus ex suo modo tendendi propter motivum infallibile firmiter adhærens objecto: illud autẽ motivum dicitur fallibile, quod per se cum objecto asserto connectitur, absolutè tamen separari potest; quòd si separari non possit, erit infallibile.

§. II. Opinio alia est probabilis, alia improbabilis, alia speculativa, alia practica, de quibus in qq. seqq. 96.

Q. 17. *An aliqua opinio possit esse actus prudens.* ℞. Affirmativè, nempe illa, quæ probabilis est, sive, quæ nititur motivo gravi: è contra opiniones improbabiles sunt imprudentes. Non omnem opinionem esse imprudentem, insinuatur ab *Apost.* ad Rom. 14. ℣. 5. *Unusquisque in suo sensu abundet*, hoc enim non fit, nisi opinando: Similiter *S. Petrus* Act. 2. usus est argumento tantùm probabili, dicens Apostolos non esse ebrios, eò quod esset priùs hora diei tertia: Docet idem expressè S. Th. 1. 2. q. 57. a. 4. ad 2. dicens prudentiam esse etiam in parte opinativa animæ. Denique actus tantùm probabiles sæpissimè in practicis, & speculativis habuerunt ac in suis libris consignârunt SS. PP. omnes, S. Th. aliique, utì patet legenti. Ratio autem positiva responsionis est, 1. Quia aliquod judicium distinctum à fide divina est imperabile à prudentia, sed hoc non est judicium scientificum, hoc enim non indiget imperio, cùm ad illud necessitetur intellectus, ergo est judicium probabile seu opinativum, ergo opinio potest imperari à prudentia, & consequenter potest esse actus prudens. 2. Prudentia dictat filio, ut honoret hunc hominem, de quo dubitare non audet, quin sit suus pater, quamvis fortè reipsa non sit: item dictat Judici, ut judicet hunc hominem esse nocentem, quia quamvis fortè sit innocens, tamen per tres testes, qui deposuerunt de visu, probatus est nocens &c. ergo. 3. Nemo dicet, quòd judicium nitens motivo gravi & plerumque vero sit imprudens, licèt sit tantùm opinativum. Videri potest *Teril.* in Reg. q. 41., ubi rem hanc demonstrat contra *Sinnichium & Eliz.* 97 98.

Obji. 1. S. Aug. in Ench. c. 27. ait, *Anima rationalis quantum potest, devitat errorem*, sed qui opinatur, non devitat errorem, quantùm potest, posset enim suspendere judicium, ergo qui opinatur, non agit secundùm animam rationalem, ergo nec prudenter: hinc idem S. Doctor l. de util. cred. c. 11. ait, *Tria sunt velut finitima sibimet in animis hominum, distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari, quæ si per seipsa considerentur, primum sine vitio est, secundum aliquando in vitio, tertium nunquam sine vitio:* Similiter S. Th. de veritate q. 18. a. 6., *Quandocunque intellectus movetur ab aliquo fallibili signo, est aliqua inordinatio in ipso, sive perfectè sive unperfectè moveatur:* Consonat S. Bern. de consid l. 1. c. 3. *Opinio, quæ habet assertionem, temeraria est.* ℞. S. Aug. in primo loco vult animam rationalem devitare errorem quantùm potest, si certò haberi possit veritas, ubi autem certò haberi non potest, melius est ei opinari ex gravi motivo, licèt per accidens quandoque erret, quàm suspendere omne judicium, utì n. 705. dicetur: in altero, per Tò *opinari*, intelligit, putare se scire esse certum, quod tamen est incertum, utì ex contextu aliisque locis *S. Aug.* ostendunt *Gonz.* diss. 1. n. 2. & *Esp.* in App. a. 21. speciatim de util. credendi c. 11. ubi dicit, unum genus hominum esse *opinativum, id est, eorum, inquit, qui se scire arbitrantur, quod nesciunt:* & in eodem sensu dici solet, quòd sapiens non opinetur. *S. Th.* dicit opinionem 99.

pinionem esse inordinationem, quia est imperfectio & in pœnam peccati, hinc putat nos in statu innocentiæ non fuisse opinaturos. S. *Bern.* loquitur de opinione, quæ est sine rationabili fundamento, uti ex contextu ostendit *Carden.* in 1. Crif. d. 56. à n. 202. *Instat Camargo* p. 1. l. 1. cont. 8. à n. 15. Nullus errans est sapiens, ergo nullus error potest esse prudens. ℞. n. ant nam si nullus errans est sapiens, ergo vel S. *Hier.* vel S. *Aug.*; Item, vel S. *Th.* vel S. *Bonav.* non fuit sapiens, quia hi vel illi errârunt, uti constabit ex dicendis n. 719. & 722. Item S. *Aug.* non fuit sapiens ante vel post libros Retractationum, quia opposita docuit; Item, vel schola Thomistarum vel schola Scotistarum non est sapiens, quia alterutra errat in sententiis oppositis, etiam circa moralia. Imò *Camargo* ipse per decursum sæpe vocat defensores Probabilismi viros sapientissimos, & tamen sæpissimè dicit illos in eo errare. Itaque cum errore invincibili stat prudentia, & consequenter sapientia, de qua hìc debet esse sermo. Vide dicenda n. 709.

100. *Obji.* 2. Actus prudentiæ est actus virtutis intellectualis, quæ semper dicit verum, sed judicium probabile non semper est verum, ergo non est actus virtutis prudentiæ. ℞. Actus prudentiæ elicitus & immediatus, est actus virtutis, quæ semper dicit verum, c. actus imperatus à prudentia, qui dicitur actus mediatus prudentiæ. n. maj. judicium autem probabile tantùm imperatur à prudentia actuali, & mediatè tantùm pendet ab habitu prudentiæ: sic prudentia actualis imperat Judici, ut innocentem judicet nocentem, si probatus sit nocens; item, ut unumquemque judicet probum, si non sit probatus improbus &c. hæc judicia, quibus hic homo judicatur nocens vel probus, imperantur à prudentia, sed immediatè eliciuntur ab habitu opinionis, possúntque esse falsa, & tamen sunt prudentissima: è contrà hi actus, *judicandum est secundum allegata & probata*; *habendus est innocens, qui non est probatus nocens*, sunt actus immediati prudentiæ, qui ab habitu prudentiæ eliciuntur, suntque semper veri.

101. *Inst.* I. Omnis actus prudentiæ etiam imperatus magìs se habet ad verum quàm ad falsum, prudentia enim ab *Arist.* 6. Ethic. c. 5. definitur habitus cum vera ratione activus, & ideo consultationes sunt prudentes, quia in veritatem inquirunt, sed opinio habet se æqualiter ad verum & falsum, ergo opinio non est actus prudentiæ nequidem imperatus. ℞. Omnis actus prudentiæ etiam imperatus magìs se habet ad verum in se, quàm ad falsum in se, n. magìs se hab[et] ad verum saltem apparens, quàm ad falsum, c. & similiter dist. min. n. conseq. nam omnis opinio est assensus, quem quis putat verum, & non falsum, quia impossibile est assentiri, nisi moveat veritas saltem apparens & apprehensa, ergo omnis opinio est ad solum verum, uti optimè *Teril.* q. 24. à n. 12. & iterum q. 36., licèt enim propositiones sint contradictoriæ, & una certò sit falsa, tamen motivum affirmationis est apparentia veri & non falsi, ipsaque affirmatio est assensus ad verum apparens & non ad falsum; similiter motivum negationis est apparentia veri in opposito, & ipsa negatio est recessus à falso & accessus ad solum verum oppositum, ergo omnis probabilitas habet se magis verum quàm ad falsum. Vide dicenda nu. 357. & 358.

102. *Inst.* II. Opus externum imperatum ab arte non est artificiosum, si in illo materialiter, quamvìs invincibiliter, erretur, ergo similiter de opere interno à prudentia imperato, ità *Eliz.* ℞. n. conseq. disparitatem dat S. *Th.* 1. 2. q. 57. a. 5. ad 1. *Bonum artis consideratur, non in ipso artifice sed magis in ipso artificiato, cum ars sit ratio recta factibilium, factio enim in exteriorem materiam transiens non est perfectio facientis sed facti*, consequenter cùm mea existimatio, licèt invincibiliter erronea, non immutet objectum in se, etiam non potest facere, ut objectum ex errore factum sit artificiatum: è contrà *prudentiæ bonum attenditur in ipso agente, cujus perfectio est ipsum agere, est enim prudentia recta ratio agibilium*, ergo si prudentia imperet actum, qui invincibiliter putatur verus, licèt erretur materialiter, habetur finis prudentiæ, qui est ex parte subjecti rectè agere; & constant hæc etiam ex dictis à n. 14., ubi ostendimus actum bonum posse dirigi per ignorantiam vel errorem invincibilem: n. autem 706. etiam probabitur, quòd actus probabilis falsus sit perfectio intellectûs. Vide etiam dicta n. 99. in fine.

Q. 18. *Quid sit opinio probabilis.* ℞. Varii variè definiunt, uti videri potest apud *Moyam* de op. prob. q. 1. 103.

§. I. Certum est per probabile hìc non debere intelligi omne illud, quod habet qualemcunque speciem veritatis, secundùm illud *Ciceronis*, *nihil est tam improbabile, quod dicendo non fiat probabile*, nam hoc probabile idem significat, quod in specie seu ementitè verum, licèt agnoscatur esse falsum; per probabile autem nostrum intelligitur aliquid, quod ab intellectu est approbabile tanquam verum: è contrà admitti debet, quòd falsum possit esse probabile, uti à n. 237. dicetur, hinc ex *Arist.* est commune adagium, multa falsa esse probabiliora veris.

§. II. *Eliz.* dicit probabile esse, quod plerumque contingit, ad quod putat sufficere, quòd pluries cum vero quam cum falso connectatur, alioquin, inquit l. 8. q. 1. §. 1. si ex centenis sexaginta sint suspendendi, quadraginta liberandi, probabile esset Petrum ex illis centenis unum, esse liberandum. *Contrà* est, nam ad probabile non requiri, ut plerumque contingat, patebit ex n. 105., & ideo *Teril.* in Reg. q. 37. admittit posse esse probabile aut saltem probabili proximum, quòd iste Petrus sit liberandus: quando autem *Arist.* innuit probabile esse, quod fit ùt plurimum, sensus est, si aliquid plerumque contingat, inde haberi prudens motivum ad probabiliter judicandum, quòd etiam jam contigerit, secundum illud, *ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.* Videri potest *Esp.* in app. à n. 89. 104.

§. III. Idem *Eliz.* l. 2. q. 16. tria requirit ad opinionem probabilem, nempe ut objectum sit contingens; ut ferè semper contingat; ut medium, quo probatur, sit universalius objecto probato: hanc doctrinam benè rejicit *Teril.* suprà, nam dicuntur multa probabiliter circa Deum, qui est objectum necessarium, & multa certò circa creaturas, quæ sunt objectum contingens: deinde utraque pars contradictionis sæpe est probabilis, uti à *n.* 237. dicetur, & tamen utraque non ferè semper contingit; similiter probabile est prædestinationem ad gloriam fieri ante prævisa merita, & tamen vel nunquam vel semper ità contingit: denique si dicam, *omnes matres hujus urbis amant filios, sed omnes fœminæ hujus urbis sunt matres, ergo:* hìc medium, quod est, *matres hujus urbis*, non est universalius quàm probatum, quod est, *omnes fœminæ hujus urbis* amant filios. 105.

§. IV. *Caram.* dicit opinionem probabilem esse, quæ habet rationem pro & contra se: *Contrà* est, rationes pro una parte, possunt eam facere probabilem, etiamsi pro altera nullæ occurrant rationes, nam si aliqui mihi dicant Petrum esse domi, id erit mihi probabile, quamvìs nemo sit, qui dicat oppositum, neque mihi occurrat ratio negandi. 106.

§. V. *Gonet* dicit opinionem probabilem esse assensum, qui nititur motivo fallibili sive incerto: *Contrà* est, ergo omnis hæresis & quivis assensus imprudens erit opinio probabilis. 107.

§. VI. Opinio probabilis est judicium incertum nitens motivo absolutè & respectivè gravi, ità *Lay. Sanch. Esp. Fabri*, *Teril.* q. 23. aliique communissimè, & satis colligitur ex dictis. *Dicitur* autem 1. *Judicium incertum*, id est, nec certò verum nec certò falsum. 2. *Nitens motivo*, nam si opinio pro se non habeat ullum motivum, quam- 108.

quamvis etiam contra se nullum habeat (uti hæc, *stellæ sunt pares*) reipsa non erit probabilis, nisi negativè, id est, non probabilis, uti rectè evincit *Teril.* q. 28. contra *Eliz.* 3. *Motivo gravi*, id est, magni momenti, quod, per se loquendo, aptum sit virum prudentem determinare ad assensum, sive, cui, si quis assentiatur, judicio prudentum non mereatur reprehensionem. 4 *Absolutè*, id est, secundùm se *gravi* & non tantùm ex accidente, v. g. ex vehemente passione, ex pertinacia, ex inordinatione affectûs, ex negligentia inquirendi verum. 5. *Et respectivè gravi*, id est, quamvis attendantur etiam opposita motiva; si enim hæc fuerint certa, motivum his oppositum non erit respectivè grave, sed elidetur, uti rectè *Teril.* q. 26., quando enim hoc motivum est certum, intellectus prudentis hominis non potest impelli vel sollicitari ad oppositum, & ità nulla hæresis est probabilis, quamvis enim pro hac sæpe sint difficillima argumenta, quæ ideo etiam aliquo sensu dici possint gravissima, tamen eliduntur per motivum oppositum fidei, quod est certissimum. Unde ad veram probabilitatem secundùm omnes requiritur, ut neque Sacræ Scripturæ, neque traditioni, neque communi PP. sententiæ, neque rationi certæ adversetur, imò neque communibus Theologorum placitis, nisi horum auctoritatem refringant novæ & majoris momenti rationes.

109. §. VII. *Obj.* Motivum opinionis probabilis, vel debet esse grave respectu omnium intellectuum, vel respectu aliquorum tantùm: non respectu omnium, quia quod est grave respectu imperitorum, sæpe non est grave respectu peritorum. Nec aliquorum tantùm, hi enim deberent esse periti, ergo sensus erit, respectu habentium authoritatem, adeoque omnis probabilitas erit tantùm extrinseca, ita *Eliz.* ℞. Intelligi respectu peritorum, non quòd ad assensum moveat eorum auctoritas, sed quia movet aliquid, aptum movere peritum, id est, hominem aptè dispositum ad materiam illam intelligendam, juxta statum ipsius materiæ, & conditionem imbecillitatis humanæ.

110. *Inst.* I. Saltem in expositione motivi gravis recurritur ad homines prudentes, prudens autem dicitur, qui non movetur levi sed tantùm gravi motivo, ergo fit circulus. ℞. Per prudentes hìc intelliguntur periti, sive aptè dispositi ad intelligendum, nec assueti ferre sententiam, nisi omnibus utrimque consideratis, in qua explicatione nullus fit circulus. Videri potest *Teril.* q. 23. & 24.

111. *Inst.* II. Ignotum est nobis, quinam sint periti, ergo semper ignotum erit, quodnam motivum sit grave, consequenter quænam opinio sit verè probabilis. ℞. n. antec., alioquin *Tob.* 4. ℣. 19. frustra diceretur, *Consilium semper à sapiente exquire*: Itaque periti judicantur S. *Th. Scot. S. Bonav. S. Anton. Caj. Nav. Suar.* aliique similes; item alii, quos communis persuasio reputat, aut experientia probat peritos in hac vel illa materia, quam profitentur, cuique studuerunt, vel quam bene tractârunt.

112. *Inferes*, probabilitatem sic posse definiri, quòd sit fallibilis & magna apparentia veritatis circa aliquod objectum.

Q. 19. *Quotuplex sit opinio probabilis.* ℞. Multiplex, nam.

113. §. I. Alia est probabilis ab intrinseco, cujus motivum consistit in ratione gravi, quæ rei ipsi inest, sive ex re ipsa petitur: alia ab extrinseco, cujus motivum est auctoritas gravis ità sentientium & dicentium, quæ auctoritas consistit præcipuè in peritia, probitate, sapientia & veracitate: hæc tamen auctoritas non movet, nisi in quantùm præsumitur cum hac esse conjunctam etiam rationem sive probabilitatem intrinsecam, quia nempe præsumimus viros sapientes non dicere aliquid sine ratione, unde optimè dicit S. *August.* Epist 19. *Alios* (libros præter Scripturam) *ità lego, ut quantâlibet sanctitate doctrinâque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ità senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreant, persuadere potuerunt.* Probabilia ab extrinseco definiuntur ab *Arist.* in Topic. l. 1. c. 1. *Quæ videntur omnibus vel plerisque vel sapientibus, atque his vel omnibus vel plerisque vel maximè notis*, de qua definitione videri potest *Esp* in App. a. 99. & seqq & dicetur n. 159

114. Hìc advertenda sunt duo, inprimis ut aliquid sit probabile ex auctoritate, debere manere incertum, & per assertionem multorum non fieri certum, uti certum fit Romam dari, ideóque non manet nobis tantum probabile: deinde ut sciamus, quis hìc censeri debeat sapiens necne, attendendam esse famam publicam vel experientiam, sic enim, uti antè insinuatum est, aliqui omnium confessione sunt sapientes, uti S. *Aug. S. Th. Scot.*; Alii per experientiam, ex modo, quo res tractant, vel de eis discurrunt, vel consilia dant pro praxi, uti *Suar. Sanch. Lugo* &c. Quandonam verò Auctores dicantur omni exceptione majores, explicabitur à n. 160. ubi plura dicentur de auctoritate extrinseca, & etiam exponetur, quinam dicendi sint meri summistæ.

115. §. II. Alia dicitur speculativè tantùm probabilis, alia etiam practicè; quam divisionem varii variè explicant, uti videre est apud *Moyam* de op. prob. q. 2., nam aliqui vocant speculativè probabilem, quæ objectum tantùm considerat non referendo ad praxin, uti si dicam, valet Baptismus in aqua rosacea; quæ autem dicit licere saltem in necessitate baptizare in aqua rosacea, est practicè probabilis: alii vocant speculativè tantùm probabilem, quæ licitè redigi non potest ad praxin, sic potest mihi esse speculativè probabile, quòd animal à longè se movens sit fera, non ideo tamen est practicè probabile, quia mihi licitum non est in illud jaculari: alii dicunt illam speculativè probabilem, quæ absolutè per nos reduci non potest ad praxin, uti hæc, globus terræ potest loco moveri; si autem simul ad praxin reduci possit, dicetur simul nobis practicè probabilis: alii cum *Moya* eam vocant speculativè tantùm probabilem, quæ asserit aliquid licere præscindendo à circumstantiis personæ, loci, temporis &c. uti si dicam, licitum est pingere; practicè probabilem vocant, quæ dicit aliquid alicui hìc & nunc licere, v. g. quia servile non est, hinc mihi licitum est hoc etiam festo die pingere: alii dicunt illam esse tantùm speculativè probabilem, quæ est de objecto secundùm se licito, quia tamen non potest ad praxin deduci, quin accedat aliqua circumstantia illicita, hinc non erit practicè probabilis, uti secundùm *Teril.*, si dicam, licitum est secundùm se attingere corpus alienum nudum, id enim licitè faciunt Chirurgi, ut in necessitate medeantur, quia tamen ordinariè non fit ejusmodi tactus, quin in tangente suboriantur pravæ commotiones, & adsit periculum consensûs in delectationem veneream, hinc ordinariè non est practicè probabile, quòd licitum sit attingere corpus alienum nudum: denique Recentiores, ut has omnes explicationes concilient, dicunt illam esse speculativè tantùm probabilem, quæ vel de praxi nihil enunciat, vel tantùm procedit habitâ ratione principii universalis, non consideratis illis, quæ cum praxi communiter conjunguntur; è contrà dicunt illam esse etiam practicè probabilem, quæ enunciat licitam esse praxin post omnia considerata, quæ in praxi apta sunt contingere: & cum his communiter loquemur.

116. §. III. Alia dicitur probabilis quoad se, alio quoad nos: probabilis quoad se est, quæ à parte rei nititur motivo gravi, licèt fortè ejus gravitas à nobis non agnoscatur; probabilis quoad nos, quæ invincibiliter à nobis judicatur niti motivo gravi, quamvis reipsa grave non sit, ideóque opinio talis, quæ reipsa non nititur motivo gravi existente sed tantùm præsumpto vel existimato, licèt secundùm se non sit reipsa probabilis, tamen respectivè ad intellectum nostrum ità dispositum censetur probabilis. Opinio probabilis quoad nos subdividitur in cer-

certò, probabiliter, tenuiter & dubiè probabilem, uti dicetur à n. 119.

117 Q. 20. *An omnis opinio speculativè probabilis, etiam sit practicè talis.* R. Negativè cum *Carden.* in 1. crisi d. 14. c. 2. & d. 56. c. 3. contra *Caram. J. Sanch. F. Lugo* & alios. *Ratio* est, quia potest dari actio alioqui licita, quæ in praxi exerceri non possit absque circumstantia scandali aut irreverentiæ, vel absque periculo peccandi aut damni proximo causandi, uti constat in exemplis n. 115. allatis aliisque similibus, sic enim etiam speculativè probabile est consecrationem in pane siligineo esse validam, tamen non est probabile practicè, quia probabile non est, quòd liceat in pane siligineo consecrare.

118. *Respondet* Caramuel, si in praxi addatur nova circumstantia, quæ non fuerit considerata in speculatione, fore casum diversum, circumstantia enim nova mutat casum: *Contra* est, manet hoc, quòd praxis possit superaddere circumstantiam non consideratam a speculatione, & ideo opinio non sit practicè probabilis, quamvis fuerit talis speculativè; patetque etiam in hoc exemplo, nam si a Superiore mihi prohiberetur usus alicujus sententiæ probabilis, illa respectu mei maneret speculativè probabilis, non tamen practicè: videri tamen potest *Illus.* t. 1. d. 1. n. 69. non male explicans Auctorum aliorum sententiam.

119. Q. 21. *Quænam opiniones dicantur certò, probabiliter, tenuiter, dubiè probabiles.* R. Certò probabiles dicuntur, quarum probabilitas certò nobis innotescit; tantùm probabiliter probabiles sunt, quarum probabilitas innotescit tantùm probabiliter; tenuiter probabiles sunt, quæ nituntur motivo ità levi, ut non mereatur assensum viri prudentis; dubiè probabiles sunt, de quarum probabilitate est prudens dubium: quæ omnia declarari possunt hoc modo.

120. §. I. Certò probabilis est opinio, quæ de facto viget inter Auctores, quamque Ecclesia tolerat, nec sapientes improbant: si tamen alicui contra eam occurrerent novæ & gravissimæ rationes, desineret respectu ipsius esse certò probabilis.

121. §. II. Si sciam opinionem aliquam esse communem Theologorum, vel doceri a S. *Th.* & ejus schola, tunc est mihi certò probabilis: è contrà si vir magnæ auctoritatis dicat opinionem aliquam esse communem, vel a S. *Th.* & Thomistis doceri, potero tantùm probabiliter judicare esse probabilem, non erò tamen de hoc certus, quia illius unius dictum non reddit me certum, quòd ità sit, nisi aliunde scirem ab eo inspectos esse Auctores, de quibus testatur, & sufficienter intellectos.

122. §. III. Opinio, quæ ab omnibus communiter asseritur esse probabilis, etiam est certò talis, licèt fortè alicui, qui rationes non expendit, videatur esse falsa: item certò probabilis est, quam omnibus diligenter expensis absolutè tenent ut veram quinque aut sex Theologi probitate, judicio & scientiâ præstantes, si de probabilitate non dubitent, etiamsi alii communius rejiciant, ut falsam, si enim isti priores ità absolutè teneant, dubitari non potest, quin habeat rationem gravem.

123. §. IV. Non ideo præcisè debet opinio censeri probabilis, quòd doceatur ab uno Auctore impresso, uti à n. 153. dicetur: neque ideo præcisè, quod doceatur etiam à multis, & non sit damnata ab Ecclesia, uti dicetur à n. 136.

124. §. V. Illa opinio est viro probo & docto certò probabilis, quam ipse scit se diligenter discussisse, & experitur se sine passione vel inordinato affectu ob rationes graves tenere ut veram.

125. §. VI. Certum videtur dari posse opiniones tantùm probabiliter probabiles, uti evincit *Teril.* in Reg. q. 32. contra *Eliz.* in app. q. 4., nam 1. probabilitas opinionis est objectum indifferens, ut sciatur vel ignoretur, non aliter ac quævis alia veritas, ergo etiam est indifferens, ut tantùm probabiliter cognoscatur. 2. Licèt certus sim opinionem, quam S. *Th.* & Thomistæ docent, esse certò probabilem, tamen si certus non sim, sed tantum a viro Theologo audiam aliquam opinionem esse D. *Th.* & Thomistarum, tantum probabiliter cognoscam probabilitatem illius opinionis, ideoque erit mihi tantum probabiliter probabilis. 3. Opiniones, quas aliqui negant, alii affirmant esse certò probabiles, non sunt certò probabiles, neque etiam sunt certò, sed tantùm probabiliter improbabiles, propter auctoritatem & motiva negantium, manent tamen etiam propter auctoritatem & motiva affirmantium probabiliter probabiles, falsum enim est, quòd motiva tum se elidant, uti intelligetur ex dicendis à n. 261.

§. VII. Opiniones tenuiter probabiles habent motivum, sed ita leve, ut censeatur imprudens, qui illi assentitur, ideóque rectè notat *Carden* in 1. crisi diss. 4. n. 16. duos illos terminos, *tenuis probabilitas*, esse veluti oppositos, nam Tò *probabilitas*, simpliciter & absolutè, dicit habere grave fundamentum, Tò *tenuis* autem hoc tollit, sicuti quando dico aliquem esse tenuiter prudentem, significo non esse absolutè prudentem, sed habere parum prudentiæ seu defectum illius, possunt enim ejusmodi termini sumi æquivocè pro re vera & apparente, gravi & levi: inde infert *Carden.* n. 23. sententiam oppositam opinioni tenuiter probabili communiter esse moraliter certam aut ferè certam, quia cum communiter occurrant rationes pro & contra, si ratio pro hac sit tenuis, erit pro illa tantò fortior, adeóque accedet ad certitudinem. 126.

§. VIII. Opinio tum est dubie probabilis, 1. Si dubitetur, an motivum ejus sit grave an leve. 2. Si sapientes dubitent de probabilitate illius. 3. Si detur principium certum, & dubitetur, an ei repugnet opinio. 4. Si Auctores ejus non sint, vel si dubitem, an sint omni exceptione majores, de quo dicetur à n. 160. 5. Si ratio ejus non videatur firma. 6. Si sit opinio singularis Auctoris, qui rationem sufficientem non afferat. 7. Si unus vel alter tradat eam, & plures alii dicant eam vel improbabilem vel parùm tutam vel rejiciendam. 8. Si Auctor vel Auctores ejus non sint diu probatæ auctoritatis, vel non sint mihi sufficienter noti ex suis scriptis aut aliunde: *Nec obstat*, quòd sint multi, *quia* sæpe unus exscribit ex altero & sequitur velut ovis ovem. Videri possunt *Teril.* hìc q. 5. & 6. *Carden.* in 1. Crisi d. 11. c. 2. a. 4. d. 55. n. 30. d. 58. c. 2. Item in 2. Crisi d. 4. à n. 35. 127.

Objicies I. Ex hoc, quòd aliqui Auctores graves dicant aliquam opinionem esse probabilem, non sequitur omnes debere dicere esse probabilem; quia non valet ab aliquibus ad omnes, uti non valet à particulari ad universale; ergo falsum est, quod dicitur n. 121. & 122. R. n. ant. valet enim argumentatio ab aliquibus ad omnes, quando illi aliqui dant rationem, quâ prudenter moveri debent omnes, v. g. si decem periti aurifabri dicant aliquid esse aurum, omnes habent rationem dicendi esse aurum, & sicuti potest valere à particulari ad universale, si probetur, quòd illud particulare habeat in se rationem, quæ se extendat ad universale, uti cùm dico, *Petrus est animal, & reliqui homines habent naturam similem Petro, ergo etiam reliqui homines sunt animal*, ita hìc, est enim idem, ac si dicam, *est grave motivum, propter quod S. Th. cum sua schola hoc dicit, ergo est grave motivum, propter quod omnes hoc dicant.* Videri potest *Illus.* d. 1. n. 63. 128.

Obji. II. Omnis opinio probabilis si sit immediata & per se nota, est per seipsam evidenter probabilis; si autem sit mediata & per aliud nota, deducitur ex aliqua immediata, ergo per hanc est etiam evidenter probabilis, ergo falsum est, quod dicitur n. 125. ità *Eliz.* R. 1. Mediatè probabilis potest tantùm probabiliter deduci ex probabili immediata, ratione connexionis objectivæ tantum probabilis, uti si argumenter per illationem à pari, à contrario, à majore ad minus &c., maximè si illatio fiat in figura & modo imperfecto syllogizandi, cujus evidentia non satis appareat. R. 2. Etiam imme- 129.

immediatè probabilis potest ob dispositionem imperfectam intellectûs ità apprehendi, ut appareat tantùm probabiliter probabilis.

130. *Inst.* I. Probabiliter scibile non est simpliciter scibile, sed ad summum probabile, ergo probabiliter probabile non est simpliciter probabile, sed ad summum dubiè, quia sicut se habet opinari ad scibile, sic dubitare ad probabile, nempe tanquam imperfectum degenerans à perfecto, *ità Eliz. Conf.* nam Tò *probabiliter*, non significat idem, quod Tò *probabile*, ergo est diversum & quid minus, alioquin ineptè repeteretur idem, utì si dicerem, scibiliter scibile, visibiliter visibile &c., si autem idem significet, quod prudenter approbabile, erit certò probabile, ergo. ℞. n. conseq., Tò *probabiliter*, opponitur scibili, estque terminus alienans, cùm dicat incertitudinem, ergo aliquid tantum probabile non est scibile: è contrà, Tò *probabiliter* non opponitur probabili, sed maximè illi convenit, nam probabile potest cognosci esse

131. tale, vel certò vel probabiliter tantum. *Ad Conf.* dico, per Tò *probabile*, significari objectum, quod cognoscitur, è contrà per Tò *probabiliter* significatur modus, quo objectum probabile cognoscitur, unde non sunt idem: admitto autem, quòd probabile sit idem quod approbabile, sed hoc fieri potest per judicium vel certum vel probabile tantùm, utì dictum est: aliud est de istis, scibiliter scibile, &c. nam in his & similibus, modus attingendi significatus per adverbium, *scibiliter*, &c. est unicus, qui etiam significatur per ipsum nomen adjectivum scibile, hinc frustra repeteretur: è contrà modus attingendi significatus per Tò *probabiliter*, non est unicus, quo cognosci potest probabile, cùm etiam cognosci possit certò, ergo non frustra additur.

132. *Inst.* II. Illa probabilitas opinionis probabilis vel cognoscetur certò, vel tantùm probabiliter; si certò, erit certa probabilitas; si tantùm probabiliter, dabitur processus in infinitum, ità *Eliz.* ℞. Judicium directum circa probabilitatem opinionis erit tantùm probabile, habebo tamen aut habere potero simul judicium reflexum, quo certò cognoscam illud judicium probabile existere in meo intellectu ac niti motivo probabili tantùm, in quo judicio sistam.

133. *Inst.* III. Saltem sic opinans non dicet absolutè, *sic mihi videtur*, nam hoc esset dicere, sic mihi est absolutè probabile, sed dicet, *sic mihi videtur videri.* ℞. Absolutè dicit, probabilitas illius opinionis mihi videtur dari in rerum natura, ubi *probabilitas* est tantùm objectum, actus autem id enuncians, absolutè id enunciat, sed ex motivo tantùm probabili, ergo absolutè dicit, sic videtur, id enim potest absolutè dici vel certò vel tantùm probabiliter, utì sæpe dictum est.

134. *Q. 22. Quænam opinio dicatur probabilior.* ℞.

§. I. Probabilior intrinsecè est, quæ pro se habet meliores rationes; probabilior extrinsecè, quæ pro se habet majorem auctoritatem: quòd si una habeat rationes meliores, & altera majorem auctoritatem, illa simpliciter est probabilior, quæ habet rationes meliores, quia auctoritas fundatur in rationibus, nec Auctores plùs valent, quàm valeant rationes, quas afferunt, vel quas præsumuntur habere, utì dictum est n. 113.

§. II. Si opiniones sint circa revelata, illa est probabilior, pro qua videtur potiùs stare revelatio; si circa res spectantes ad jus positivum, illa est probabilior, cui magìs favent leges vel consuetudo, quæ est optima legum interpres; si circa mentem legislatorum vel circa intelligentiã legum, etiam naturalium, plùs tribuẽdum est antiquis quàm recentioribus, quia illi fuerunt magìs vicini Auctoribus legum, & ab initio interpretes earum; si sint circa materias fidei & morum, plùs est tribuendum Sanctioribus quàm aliis, quia illi & ampliùs illuminantur à Deo, & meliùs sciunt mystica discernere; circa materias attingentes conscientiam, plùs tribuendum Theologis quàm Juristis; circa materias juridicas, plùs Juristis, quàm Theologis &c., quia cuique in sua arte & professione est magis fidendum.

§. III. Major numerus Auctorum, per se loquendo, facit majorem auctoritatem, quia plures oculi plus vident quàm pauciores: intellige tamen, cæteris paribus; nam S. *Aug.* de doct. Christ. l. 2. c. 8. loquens de auctoritate extrinseca manifestè docet graviores Auctores & pauciores posse æquivalere pluribus non ità gravibus, utì rectè expendit *Esp.* in app. a. 126. *Nav.* ait, quòd opinio, quæ docetur à sex Doctoribus eam ex professo tractantibus, sit censenda communior & probabilior, quàm quæ tenetur à 50. aliis, qui alicujus alterius auctoritatem sequuntur; & hoc demonstrat *Carden.* in 1. crisi d. 11. c. 2. n. 4. item in 2. crisi d. 3. n. 9. Similiter plus tribuendum est scribentibus absque passione & particulari affectu, quàm antecedenter affectis uni parti aut pro una æmulantibus, ideóque plus docentibus indifferenter & sine spe lucri, quàm Advocatis unius patris; plus liberè dicentibus, quod sentiunt, quàm obligatis ad sequendum unum Auctorem vel certam viam. Videri potest *Laurent.* hic d. 4. à n. 62. 135.

Q. 23. An opinio aliqua censeri debeat probabilior vel etiam probabilis, hoc ipso, quòd doceatur à pluribus vel à multis. 136.

℞. cum *Carden.* in 1. crisi d. 11. à n. 197. non semper, utì ostenditur in exemplis apud *Carden.*, nam,

Quinque Auctores docent, quòd contritio perfecta non semper sit conjuncta cum remissione peccatorum: quòd possit revelari Confessio ad probandum valorem Matrimonii; aut ad impediendum, ne invalidè contrahatur: quòd Doctor in Theologia vel Jure Canonico possit sine Episcopi approbatione audire Confessiones: quòd Sacerdos possit consecrare extra Missam pro viatico infirmi: quòd Matrimonium fidelis cum hæretico sit invalidum.

Sex docent, verba non esse de essentia absolutionis, sed alio signo perfici posse: Eum, qui se polluit tactious Religiosi, non teneri in Confessione explicare circumstantiã sacrilegii: non esse mortale, si Confessarius revelet veniale; nec si revelet peccatum publicum pœnitentis: non posse omnes Sacerdotes absolvere in articulo mortis 137.

Septem docent, non omnia Sacramenta fuisse à Christo instituta: Episcopum hæreticum vel degradatum vel à Papa impeditum invalidè ordinare: non licere communicare nisi cibo digesto & capto somno: Matrimonium consummatum posse dissolvi saltem auctoritate Papæ per professionem religiosam: Matrimonio clandestino valido non legitimari prolem antea susceptam, utì refert *Sanch.* de Matr. l. 3. d. 44. n. 2. 138.

Octo docent, non esse mortale solenniter administrare Sacramenta in mortali: posse fidelem in mortali constitutum & contritum accedere ad Communionem sine Confessione, si speret brevì adfuturum Confessarium, cui devotiùs confitebitur: posse Papam dispensare in impedimentis jure naturali dirimentibus Matrimoniũ. 139.

Novem docent, Prælatos regulares posse sine approbatione Episcopi audire Confessiones sæcularium. 140.

Decem docent, votum non peccandi non posse commutari: Diaconatum non esse verum Sacramentum Ordinis: concubitum Clerici in Sacris esse simplicem fornicationem, utì refert *Sanch.* l. 7. d. 27. n. 20. 141.

Duodecim docent, non violari sigillum per revelationem peccatorum committendorum: Christum non consecrâsse verbis sed solâ voluntate vel alio signo externo. 142.

Tredecim docent, mappas Altaris non necessariò debere esse benedictas. 143.

Sedecim docent, infantes sine ullo Baptismo decedentes posse aliquibus casibus salutem consequi. 144.

Viginti quinque docent, omnes gradus consanguinitatis vel affinitatis *Levit.* 18. prohibitos dirimere Matrimonium jure naturali. 145.

Viginti octo docent, Matrimonium Eunuchi carentis utroq; testiculo esse validum: in quibusdam causis Eccle- 146.

fiasticis posse cognoscere & judicare laicos, uti refert *Carden.* n. 248.

147. *Quadraginta & plures*, quos referunt *Sanch.* l. 6. d. 16. n. 2. *Arsd.* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 3. q. 16. *Stoz* l. 2. n. 244. dicunt Confessarium, qui ex Confessione novit pœnitentem esse indignum officio, posse ideo illi in electione gratuita & secreta suum suffragium negare: Sententiæ autem illæ omnes sunt improbabiles, & oppositæ illis sunt certæ, ergo præcisè numerus Auctorum, etiam Catholicorum, non facit sententiam esse probabilem:

148. *Nec obstat*, quòd Ecclesia vix possit ignorare ejusmodi opiniones teneri, & tamen non semper damnet, *nam Ecclesia Dei*, inquit S. *August.* Epist. 119. c. 19. *inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat, & tamen, quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat.*

149. Ratio autem, cur numerus Auctorum præcisè non reddat semper opinionem probabilem, hæc est, quia quandoque primi Auctores ejusmodi sententiarum non satis examinàrunt utrimque fundamenta, reliqui auté transcripserunt tantùm, & similiter cœcè secuti sunt; quandoque successu temporis inventæ sunt novæ rationes convincentes aut principium certum in contrarium; quandoque emanàrunt declarationes, per quas antiquatæ sunt ejusmodi sententiæ & elisa earum probabilitas. Sapienter dixit *Cardin. Sfondratus* in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. & l. 2. §. 14. n. 6. *Sunt opiniones instar monetæ, cujus valor non ex numero sed pondere & metallo æstimatur: sic opiniones, non Doctorum numerus, sed major ratio, veritas & prudentia commendat, alioquin semper vincerent fatui, quorum numerus, quàm prudentum major est.*

150. Q. 24. *Quis rescire possit, & ad quem spectet judicare, an hæc vel illa opinio sit probabilis.* ℞.

§. I. De probabilitate intrinseca opinionis possunt judicare soli doctissimi & in re morali versatissimi, non autem mediocriter docti, ita *Tapia, Moya, Carden.* in 1. cr. d. 59. n. 4. Ratio est, quia ut sciatur, an hæc opinio sit intrinsecè probabilis, sciri debet, quid sit stricta probabilitas; item conferri debent motiva hujus & oppositæ opinionis, ac considerari, an motiva pro hac non sint fortè levia, dubia, æquivoca, sophistica; item an non pro contraria sint motiva certa, hoc autem non possunt nisi viri doctissimi & in re morali versatissimi, ergo. Notat autem specialiter *Gran.* viris ingeniosis parùm in re morali versatis maximum esse periculum hìc errandi, nam facilè nova inveniunt, & quæ invenerint, facilè judicant certa, (quia suum cuique pulchrum) cùm tamen aliis sapientibus sæpe videantur frivola.

151. §. II. Vir mediocriter doctus potest judicare de probabilitate extrinseca opinionis, si statum quæstionis rectè intelligat, & assertam inveniat in Auctoribus hujus ætatis omni exceptione majoribus, si enim hi affirment niti gravi fundamento, aut esse probabilem, credere potest, quia scit alios prudentes ità judicare, ita *Carden.* n. 7. *Dixi*, hujus ætatis, nam multæ opiniones antiquorum amiserunt probabilitatem, ùt constat ex q. præced.; deinde multæ etiam recentiorum per damnationem Pontificum etiam amiserunt probabilitatem, uti à num. 201. dicetur, de hoc autem admonebunt Auctores, qui hac ætate & post damnationes factas scribunt.

152. §. III. Si Auctores opinionis non sint notoriè omni exceptione majores, non poterit de probabilitate extrinseca opinionis judicare, nisi doctissimus & in re morali versatissimus, ità *Tapia, Gran. Carden.* n. 11. Probatur, nam valde difficile est rescire, an conditiones ad Auctorem omni exceptione majorem requisitæ huic vel illi conveniant, uti constabit ex dicendis à n. 160., rescire enim debet, an non fortè sæpè doceat ex levi fundamento, an non sæpe laboret in æquivocis vel sophismatibus, an non doceat singularia & exotica sine sufficiente ratione &c. Ex his patet, quàm periculosè procedant, qui quamlibet opinionem Auctorum statim arripiunt, quia favet libertati, commodo, lucro vel voluptati suæ, & non examinant, imò sæpe ipsi discernere non possunt, an sit verè & practicè probabilis.

Q. 25. *An auctoritas unius faciat opinionem esse certò probabilem.* ℞. 153.

§. I. Alex. VII. damnavit hanc 27. prop. *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.* Ex damnatione illa patet, non ideo præcisè censeri debere opinionem probabilem, quòd doceatur ab uno Auctore etiam impresso, uti rectè ostendit *Moya* de op. prob. q. 4. §. 3., hinc propositio illa rectè damnata est, utpote nimis indefinita, cùm certum sit quosdam Auctores, etiam doctos, esse nimis laxos, aut nimium sectari novitates, ac sæpe contra communem, protrudere opiniones singulares non satis diligenter utrimque expensas, & carentes sufficiente fundamento: notàtque rectè *Carden.* in 1. cr. d. 57. damnatam illam propositionem fuisse radicem plurimarum conclusionum improbabilium & scandalosarum. *Nec juvat*, quòd 154. plures talis Auctoris librum censuerint & approbàrint, ideoque videatur etiam horum auctoritas accedere, *nam* libros quandoque censent & approbant homines parùm periti, vel qui non legunt attentè, vel qui dissimulant multa, & acquiescunt, si doctrina apertè non sit falsa aut contra bonos mores.

§. II. Unicus Auctor, si sit omni exceptione major, 155. afferatque rationem, quam alii non consideràrint vel non satis solverint, ipse autem aliorum rationes commodè solvat, quamvìs doceat contra communem, poterit reddere opinionem suam certò probabilem, donec alii expensas vicissim ipsius rationes solvant & dicant non esse sufficientes, ità docent 23. Auctores cum *Carden.* d. 11. n. 254. d. 55. n. 4. d. 57. c. 2. Plures idem affirmantes referunt *Mendo* in stat. d. 13. q. 15. n. 204. & *Moya* q. 3. & 4., qui assentitur: Idem docent *Sporer* n. 41. *Arsdekin.* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 2. §. 5. *Tamb.* in Dec. l. 1. c. 3. §. 3. n. 5. Ratio est, quia si istæ circumstantiæ adsint, prudenter judicatur habere rationem gravem pro opinione sua.

§. III. Homo rudis, cui vir probus, prudens & doctus 156. dicit aliquam opinionem esse certò probabilem vel veram, potest censere esse talem, quamdiu nemo illi dicit contrarium, nec ipse oppositum agnoscit, cùm enim ipsemet examinare non possit, potest stare judicio illius, de cujus probitate, prudentia & scientia dubitare non debet: hinc *S. Anton.* apud *Esp.* in app. a. 161. pro regula dabat doctis illud Prov. 27. ℣. 11. *stude sapientiæ fili mi*; indoctis autem illud Deut. 32. ℣. 7. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, majores tuos, & dicent tibi.*

§. IV. Si Parochus vel Confessarius vel Theologus, 157. qui communiter habetur sufficiens & aptus muneri suo, dicat aliquid ex communibus dubiis esse licitum, reputari potest esse probabile, & talem sequens plerumque non errat, sed sequitur regulam verè & positivè probabilem, maximè si sit rudis, ità *Teril.* in Reg. q. 53. n. 9.

§. V. *Obji.* I. Pro regula in Jure dicitur, opinio com- 158. munis habenda est pro lege, ergo dicta n. 151. non sunt vera. ℞. Hoc ùt plurimum intelligitur in materia legis humanæ, neque semper tenet, sed tantùm ordinariè, uti fusè ostendit *Carden.* in annot. post. 2. part. 1. crisis à n. 26., & specialiter hìc non tenet ob rationem datam. n. 151.

Obji. II. *Aristoteles* ad probabilia ab extrinseco re- 159. quirit, ut videantur omnibus vel plerisque vel maximè notis, uti dictum n. 113. ergo ad probabile est necesse, ut ità videatur pluribus. ℞. n. conseq., nam ibi agit de principiis, per quæ conclusiones probabiles inferuntur, & loquitur in plurali de probabilibus, hinc in plurali requirit sapientes, cum quo stat, quòd probabile in singulari possit haberi per sapientem, si rationem gravem afferat à reliquis non expensam vel non solutam.

Q. 26.

160\. *Q. 26. Quis Auctor dicatur esse omni exceptione major.* R.

§. I. Ille est omni exceptione major, contra quem opponi non potest una harum exceptionum, vel 1. quòd ejus opinio sit contra principium aliquod certum, tum enim est certò falsa & improbabilis: vel 2. quòd levi, æquivoco, aut sophistico fundamento nitatur: vel 3. quòd ipse aliàs varia improbabilia & à cæteris Theologis reprobata docuerit, cùm enim gravitas fundamenti dicatur relativè ad judicium prudentum, si hi aliquid communiter rejiciant ùt improbabile, censeri non poterit grave: vel 4. quòd sit merus summista, qui sententias utrimque non examinatas à se, tantùm sumat ex aliis & solùm exscribat, tum enim stari non potest ejus judicio, cùm incertum sit, an quæstionem bene intellexerit & argumenta penetrârit: si unum horum possit contra ipsum opponi, non est omni exceptione major: *Nec refert*, quòd sit vir probus & doctus, adeóque videatur esse præsumptio pro ipso, *nam* cùm alii viri probi & docti melioribus fundamentis nixi dicant illius opinionem esse improbabilem, est major præsumptio pro his, & sic major præsumptio elidit minorem, ità *Carden.* in 1. crisi d. 11. n. 282. d. 55. n. 4. d. 57. à n. 7. ubi ostendit à probatissimis Auctoribus requiri omnes conditiones illas ad hoc, ut aliquis Auctor possit opinionem suam reddere probabilem.

161\. §. II. Rectè notat *Carden.* in 2. crisi d. 1. c. 13. per hoc nihil decedere de auctoritate alicujus Auctoris, quòd aliqua ipsius sententia sit postmodum damnata, dummodo ante damnationem fuerit à gravibus Theologis habita tanquam verè probabilis, talis enim invincibiliter erravit, & cum motivo, quod secundùm prudentum judicium erat grave: & sic quoque SS. PP. inveniuntur errâsse, de quorum auctoritate non ideo aliquid decessit: sic refert *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 52. n. 5. *Sanctum Th.* & *S. Bonav.* docuisse omnes gradus affinitatis & consanguinitatis, in quibus Matrimonium *Levit.* 13. prohibetur, facere illud jure naturæ illicitum, quod tamen nunc est improbabile, neque ideo desinunt SS. illi DD. esse omni exceptione majores. Similiter *S. Th.* in 4. dist. 17. q. 3. a. 4. q. 1. docuit valere Sacramentum pœnitentiæ, licèt dolor absolutionem sequatur: item ibid. a. 3. q. 2. moribundum teneri confiteri laico, si desit Sacerdos; non credo autem nunc esse aliquem, qui eas opiniones dicat esse adhuc probabiles.

162\. §. III. Illi non sunt meri summistæ, qui licèt collegerint casus in parvas Summas, tamen id fecerunt post doctam Theologiam præcipuè moralem, aut post examinatas Auctorum sententias, tum enim doctrinam suam jam antè cum rationibus suis cognitam sæpe cum magno judicio collegerunt in compendia pro majore commoditate legentium, & tales sunt *Cajet. Nav. Tolet. Sa, Busenb.* aliique plures, qui pariter esse possunt omni exceptione majores.

163\. §. IV. Auctor omni exceptione major vocari solet Classicus, quia nempe ejus auctoritas in scholis vel tribunalibus recipitur tanquam probabilis: qui autem non est hujusmodi auctoritatis, dicitur proletarius, nam apud Romanos plebei, & qui erant parvæ auctoritatis, dicebantur proletarii, uti habet *Aulus Gellius* in noct. Attic. l. 16. c. 10. & l. 19. c. 8. & tales proletarii, quamvis etiam multi sint, non faciunt opinionem suam probabilem, nisi alia adminicula accedant.

164\. §. V. Auctor, cujus librum aut scripta non legi, non facit mihi opinionem suam probabilem, licèt sciam esse promotum Doctorem Theologiæ in aliqua Universitate, nisi fortè ex fama publica vel aliunde satis resciam de ejus probitate & doctrina, nam alioquin non potero esse certus, quòd materias debitè excutiat, aut prudenter concludat, uti rectè *Carden.* à n. 20. & experientia docet promoveri multos ac etiam protrudere aliquos in lucem, qui non sunt omni exceptione majores.

§. VI. Licèt inveniam in aliquo Auctore plures alios citatos pro aliqua opinione, ex hoc præcisè non semper potero prudenter judicare illam opinionem esse probabilem, tum quia non ideo scio, an ille citans Auctores illos inspexerit vel intellexerit, & an ipse atque ab ipso citati sint omni exceptione majores, tum etiam quia citationes sæpissimè fallunt, uti experientiâ didici, & qui pro una opinione citantur sæpe stant pro opposita, ità *Teril, Moya, Carden.* à n. 23. Communiter tamen, quando Auctores citantes sunt aliunde satis noti de scientia & fidelitate, simulque citati sunt pariter satis noti, opinio relata censeri poterit probabilis. 165.

§. VII. Longum esset in individuo referre Auctores omni exceptione majores: *Cardenas* à n. 44. fusissimè probat omni exceptione majores esse *Suar. T. Sanch. Vasq. Valent. Molin. Less. Az. Nav.* Longè plures scio, sed invidiosum foret aliquos referre & alios omittere. Auctores Classicos ex antiquis refert longo ordine *Az.* l. 2. c. 14. Quæ autem contra hìc dicta opponit *Eliz.* l. 8. q. 5. & seqq., nullius sunt momenti. 166.

Post hæc scripta incidi in librum, qui si verus est, nullus Auctor Jesuita est omni exceptione major: Titulus libri est, *Artes Jesuiticæ in sustinendis pertinaciter novitatibus damnabilibusque Sociorum laxitatibus, quarum 660. hic exhibentur*, SS. D. N. *Clementi Papæ XI. Denunciatæ per Christianum Aletophilum. Salisburgi apud Amatorem Kerckhove* 1703. à §. 1., usque ad §. 27. habet 660. propositiones, quarum velut Auctores refert Jesuitas: à §. 28. usque ad finem refert alia quæ vocat: *Artificia Jesuitica.* Auctor ille non audet prodere nomen suum, quicumque autem sit, judicio sapientissimorum Præsulum, Doctorum, aliorumque virorum, qui Jesuitæ non sunt, est iniquè malevolus, 1. quia sententias plurimas, si non omnes, quarum Auctores primi sunt alii, attribuit Jesuitis velut Auctoribus. 2. quia ad invidiam refert pro illis sententiis solos Jesuitas, cùm evidens sit doctas esse & multas etiamnum doceri ab aliis plurimis. 3. quia sententias vel correctas vel nunc damnatas, quas antehac Auctores ex omni ordine, statu & conditione admittebant velut probabiles, adhuc attribuit Jesuitis, atque si ab illis approbentur in sensu reprobato, & postquam Ecclesia aliud declaravit. 4. quia sententias ab uno vel altero, etiam in privatis tantùm thesibus, aut saltem à paucioribus Jesuitis doctas, & à plerisque aliis Jesuitis improbatas ac efficaciter confutatas, pergit referre veluti sententias Jesuitarum proprias. 5. quia aliquas sententias, quas omnes ferè Doctores etiamnum fatentur probabiles, refert tanquam laxitates intolerabiles & velut certò improbabiles. Hæc omnia demonstrare possem, sed non est operæ pretium.

Apologia doctrinæ Jesuitarum anno 1704. impressa Leodii, item alia similis anno 1706 impressa Coloniæ justificat Jesuitarum doctrinam his propositionibus. 1. Jesuitæ in materia morum semper tenuerunt opiniones, quæ in scholis Catholicis eo tempore erant communes. 2. si Jesuitæ aliqui tenuerunt aliquas opiniones contra communem, in hoc secuti sunt alios non Jesuitas, & major pars Jesuitarum illis contradixit. 3. si aliqua opinio à S. Sede damnata fuit, eandem damnârunt Jesuitæ, nec permiserunt à suis impunè doceri.

Quæ Auctor famosus à §. 28. vocat artificia Jesuitica, plena sunt mendaciis & calumniis, ac virulentum hominis animum apertè detegunt.

Quod in conclusione habet pag. 355. de vaticinio S. Borgiæ, hoc infideliter corrupit, quia S. Borgias non dixit unquam tempus venturum, quo id eveniet apud Jesuitas, sed ità habet: *Sanè si nullâ habitâ ratione vocationis & Spiritûs, quo quisque impulsus accedit, litteras modò spectemus & alia exteriora talenta ac dona, veniet tempus, quo se Societas multis quidem hominibus abundantem, sed* spiritu

spiritu & virtute destitutam mærens intuebitur, unde exsistet ambitio &c. Si nempe neglexerit vocationem & Spiritum, id autem speramus nunquam futurum, neque hactenus est factum. Ex hoc uno loco potest Lector facere conjecturam de sinceritate ac fidelitate scriptoris in reliquis. *Voluit audacter calumniari, quia scivit semper aliquid hærere*, maximè apud indoctos & imprudentes.

167. *Q. 27. An opinio hoc ipso sit probabilis, quòd deducatur ex aliis saltem probabilibus.* ℞.

§. I. Non semper, uti latè demonstrat *Carden.* in 1. crisi d. 7. & 8., sæpe enim fit, ut duæ propositiones seorsim sint probabiles, quæ tamen simul sumptæ non sunt probabiles, ideóque dicuntur non comprobabiles, unde quod ex illis inferetur, non erit probabile, v. g. *Prædeterminatio Physica tollit libertatem, sed datur prædeterminatio Physica, ergo datur aliquid tollens libertatem. Quantitas non distinguitur à substantia, sed quantitas panis manet in Eucharistia, ergo substantia panis manet in Eucharistia*: utraque conclusio est hæretica, & tamen utraque sequitur ex præmissis probabilibus, ideo autem malè ità deducitur, quia præmissæ istæ non sunt comprobabiles, id est, non sunt tales, ut judicari possint esse simul probabiles aut simul aptæ movere ad unam conclusionem, hinc adæquatum motivum conclusionis, quod est utraque præmissa per modum unius indivisibiliter movens, non est probabile, nec stimulat intellectum ad assensum conclusionis, nam si prædeterminatio Physica tollat libertatem, certum est eam non dari, & si detur prædeterminatio Physica, certum est, quòd non tollat libertatem, quia de fide est dari libertatem; similiter si quantitas non distinguatur à substantia panis, certum est quantitatem panis non manere in Eucharistia, & si quantitas panis manet in Eucharistia, certum est quantitatem panis distingui à substantia panis, quia de fide est, quod substantia panis non maneat in Eucharistia; ergo utræque illæ præmissæ non sunt comprobabiles.

168. §. II. Quamvis præmissæ seorsim sumptæ essent evidentes, si tamen non sint simul verificabiles, conclusio ex eis deducta nequidem erit probabilis, uti in istis syllogismis patet, *Probabile est prædeterminationem Physicam tollere libertatem, sed probabile est dari prædeterminationem Physicam, ergo probabile est dari aliquid tollens libertatem. Probabile est quantitatem non distingui à substantia, sed probabile est quantitatem panis remanere in Eucharistia, ergo probabile est substantiam panis remanere in Eucharistia*: utræque præmissæ sunt evidentes, & tamen utraque conclusio est hæretica: Ratio autem jam suprà data est.

169. §. III. Conclusio illata ex duabus præmissis probabilibus tantùm, semper est minùs probabilis, quia ex duplici capite, nempe ratione utriusque præmissæ, habet duplicem & diversam incertitudinem: imò talis conclusio quandoque nullam habebit probabilitatem, uti patet in hac, *Baptismus in cerevisia est validus, sed Baptismus in expresso solo nomine SS. Trinitatis etiam est validus, ergo Baptismus in cerevisia & in expresso solo nomine SS. Trinitatis est validus*: Præmissæ sunt probabiles, & conclusio est improbabilis.

170. §. IV. Opinio est certò probabilis, quæ certò noscitur inferri ex præmissis simul veris, quarum una est certa & altera certò probabilis, quia non potest esse majus periculum falsitatis in conclusione, quàm sit in præmissa certò probabili.

171. §. V. Opinio, de qua certum est, quòd probabiliter inferatur ex duabus præmissis certis & simul veris, est certò probabilis, quia certum est, quòd probabiliter connectatur cum veritate.

172. §. VI. Opinio, quæ ex præmissis probabilibus & comprobabilibus, tantùm probabiliter infertur, habet minorem probabilitatem, quàm præmissæ, quia habet incertitudinem illati & illationis: unde etiam fieri poterit, ut nequidem sit probabilis, maximè in materiis juris positivi, potest enim legislator præcipere aut prohibere unum objectum & non aliud, licèt pro hoc esse potuerit eadem ratio præcipiendi aut prohibendi.

§. VII. Si præmissæ, etiam prout simul sumptæ per modum complexi indivisibilis, sint certò probabiles, & opinio certò rectè inferatur ex illis, hæc opinio etiam erit certò probabilis, quia in conclusione, quæ certò rectè infertur, non potest esse majus periculum falsitatis, quàm sit in præmissis prout simul sumptis & indivisibiliter inferentibus conclusionem. 173.

Q. 28. An bona sit hæc illatio, opinio illa est probabilis vel probabilior, ergo opposita est etiam probabilis. ℞. 174.

§. I. Si in antecedente ponatur, opinio illa est tantùm probabilis vel tantùm probabilior, simulque significetur esse simile aut ferme simile motivum pro opposita, illatio erit bona, quia æquivalenter dicitur, & illa est probabilis, & hæc est probabilis, ità ut prior habeat æqualia aut majora pro se motiva.

§. II. Si antecedens dicat primam esse probabilem vel probabiliorem simpliciter, præscindendo ab eo, an etiam sit certa necne, & an pro altera sint motiva necne; non ideo sequetur oppositam esse probabilem, nam si una sit certa, etiam dici potest probabilis, non specificè, seu probabilis tantùm, sed genericè, id est, nitens gravi motivo, atque ideo approbabilis: item, si una sit probabilis tantùm, & tamen pro altera nullum sit grave motivum, prior erit probabilis & altera improbabilis, v. g. si duo viri graves mihi dicant Petrum esse domi, hoc erit mihi probabile tantùm, neque tamen ideo probabile erit oppositum: si quis nullius peccati sibi conscius accedat ad Communionem, est ipsi probabile, quòd accipiat gratiam, neque ideo oppositum erit probabile: probabile tantùm est mihi, quòd sis castus, nempe ex fama, neque ideo mihi probabile est, quòd non sis castus, sed temerarius essem, si id judicarem: probabilius est hanc hostiam esse consecratam, sed non ideo est probabile non esse consecratam, alioquin liceret iterum consecrare &c. *Nec refert*, quòd quando una dicitur probabilior, videatur innui, quòd opposita sit probabilis, eò quòd comparativum connotet positivum, *nam* inprimis id non semper tenet, verè enim dico *S. Paulum* esse sanctiorem divite Epulone, quamvis hic nullo modo sit sanctus: deinde, quando dicitur, quòd comparativum connotet positivum, sensus est, quòd supponat positivum esse in illo, cui convenit comparativum, sed non ideo semper est in altero comparativè opposito; & sic bene infertur, opinio est probabilior, ergo est probabilis, homo est sanctior, ergo est sanctus. 175. 176.

§. III. *Obji.* Si ex eo, quòd aliqua opinio sit tantùm probabilis & pro opposita sit motivum, rectè inferatur, oppositam etiam esse probabilem, uti dicitur n. 167., ergo quò magis probabilis fiet prima per nova argumenta, eò opposita etiam fiet probabilior, quia magis probato antecedente, ex quo aliquid sequitur, etiam magis probatur hoc, quod ex illo sequitur. ℞. n. seq. nam contrarium potiùs sequitur, quia probabilitas oppositæ non sequitur ex majoritate probabilitatis, quam habet prior, sed ex negatione certitudinis pro priore, & ex motivo pro hac opposita, ergo quò prior per plures probationes magis accedet ad certitudinem, eò minùs movebit motivum oppositæ, adeóque plus decedet de probabilitate illius. 177.

Q. 29. Quandonam sententia aliqua dicatur moraliter certa. 178.

℞. §. I. Certitudinem moralem malè explicant aliqui per hoc, quòd objectum ità proponatur, ut pro opposito nulla appareat probabilitas, nam pro eo, quòd stellæ sint pares numero, nulla apparet probabilitas, neque tamen ideo moraliter certus sum esse impares.

§. II. Certitudo moralis duplex est, perfecta & imperfecta; perfecta est, quæ nullam obscuritatem aut dubium deliberatum, nequidem imprudens relinquit, uti cùm dico, *datur Roma*: imperfecta est, quæ potest relinquere aliquam obscuritatem & admittere dubium deliberatum saltem imprudens, uti sæpe fit in objectis fidei, de quorum 179.

quorum tamen existentia certi sumus: Ea autem certitudo credenda est sufficere ad honestatem electionis in rebus ad salutem pertinentibus, quæ moralis imperfecta est, sive, uti ait *Esp.* in app. a. 159., quali in temporalibus ancipitis exitûs rebus atque negotiis contenti esse solent homines, sui rerumque suarum temporalium minimè negligentes, nec imprudentes ac stulti habiti in sæculo, hinc *S. Th.* 2. 2. q. 70. a. 2. universaliter pronunciat, materiam moralem talem esse, ut ei non conveniat perfecta certitudo.

180. §. III. Ad certitudinem moralem alicujus sententiæ non requiritur, ut nulli omnino Auctores oppositam doceant, aut ut oppositam docentes careant omni planè ratione, alioqui vix ullæ essent sententiæ moraliter certæ, cùm ferè semper pro oppositis sint Auctores aliqui & rationes quædam saltem leves: è contrà ut aliqua sententia sit moraliter certa, non sufficit, quòd sit longè probabilior, aut etiam probabilissima, per hoc enim nondum excedit terminos probabilitatis, neque opposita ideo est improbabilis: unde quamdiu pro opposita manet grave motivum sive ratio prudens & magni momenti, tamdiu hæc manet probabilis, & consequenter altera non est certa; ideóque universaliter valet, si hæc sententia sit certa, opposita non est probabilis, &, si ista sit probabilis, opposita non est certa.

181. §. IV. Si omnibus ex veritatis amore utrimque perpensis aliquis judicet sententiam aliquam ità esse veram, ut vix supersit aliqua apparentia veri, vel scrupulus pro opposita, eò quòd etiam hujus argumenta ad satisfactionem intellectûs facilè solvantur, talis sententia dici debet ipsi moraliter certa: hinc *Silvest.* & *Sanch.* dicunt sententiam illam moraliter certam, si attentis motivis & circumstantiis meritò firmiter adhæreat objecto vel veritati ipsius, sive, inquit *Less.*, quando aliquid prudenter ità creditur, ut contrarium non videatur satis probabile; quos loquendi modos refert & approbat *Gob.* in Exp. tr. 9. n. 297.

182. §. 5. In quæstione facti; item in quæstione dependente à significatione aut ab usu vocum; item in quæstione, an detur præceptum positivum, traditio vel consuetudo; item in illis, quæ pro mensura sive regula magnitudinis aut parvitatis suæ habent commune judicium prudentum; item in quæstione de sensu vel intelligentia legis humanæ, seu entia communis DD. facit certitudinem moralem, uti rectè *Carden.* in 1. crisi d. 12. c. 5. d. 55. & 57. à n. 31., quia cùm tota probatio in his petatur à testimonio hominum vel communi judicio prudentum, ubi certum erit hoc testimonium aut judicium esse contrarium, certum erit nullum superesse prudens motivum pro opposito, & exemplum dabitur num. 583.

183. §. VI. Si consentiant illi, qui jus habent interpretandi aliquam legem, statutum vel rescriptum; item illi, qui ex professo de re illa scribunt, licèt unus aut alter, pauci non perpensâ ratione contrariæ sententiæ aliter dicant, horum opinio non ideo est probabilis, sed opposita manet certa, ità *Carden.* d. 55. n. 35. & *Mangionius* in apolog. f. 3. in fine.

184. §. VII. Certitudo moralis resultare potest ex multis conjecturis probabilibus simul sumptis, uti rectè *Carden.* d. 84. n. 47. hinc *S. Anton* & *Silv.* apud Esp n. 159. & 211. sic habent, *Certitudo moralis non consurgit ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis & figuralibus magis ad unam partem quàm ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus & maximè sapientibus apparent vera .... ex his igitur sequitur, quòd in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele & experientiâ, sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes abjiciat, sed sufficit, ut contemnat seu superet eos*: Similiter *Fagnanus* apud *Moyam* de op. prob q. 6. n. 39. ait, etsi argumenta seorsim considerata non concludant omnino, nec sint evidentia, sed tantùm probabilia, tamen si simul jungantur & sint multi ponderis, sunt apta nata generare talem certitudinem, ut virtus apprehensiva cognoscat vel apprehendat absque ulla trepidatione rem ità se habere.

185. Q. 30. *Quænam opinio dicatur improbabilis, levis, laxa, temeraria, erronea, errori proxima, scandalosa, piarum aurium offensiva, malè sonans, suspecta, sapiens hæresin, hæresi proxima, hæretica, blasphema, schismatica, seditiosa, impia.* ℞.

§. I. *Improbabilis* est, quæ nititur motivo fallibili, non gravi, sed simpliciter indigno, propter quod fiat assensus: quòd si contra se habeat motivum certum, est certò falsa & dicitur improbabilis positivè; è contrà si non habeat quidem contra se motivum certum, attamen etiam pro se nullum habeat motivum grave, non erit certò falsa sed improbabilis negativè, uti hæc, *stellæ sunt pares*: notat autem rectè *Carden.* in 1. crisi d. 56. n. 682. & seqq. ad improbabilitatem opinionis satis esse, quòd contra eam militet argumentum certum, quamvis argumenta pro ipsa non solvantur evidenter positivè, sed tantùm probabiliter, sic enim est improbabile non dari libertatem, quia per fidem certum est dari, & tamen argumenta hæreticorum tantùm probabiliter solvuntur, vel secundùm doctrinam scientiæ mediæ, vel secundùm doctrinam prædeterminationis Physicæ, quæ utraque doctrina tantùm est probabilis.

186. *Levis* est, quæ levi tantùm fundamento nititur, ideóque dicitur levis in judicando, qui illi assensum præbet.

Laxa in communiore sensu dicitur, quæ favet libertati, estque licentiosa: *Caram.* in Herc. Log. etiam illam vocat laxam, quæ in materia morum est improbabilis & libertatem ampliat, ideóque qui eam usurpat, dicitur laxus seu laxæ manicæ, qui autem docet, scandalosus.

187. *Temeraria* positivè est, quæ contra se habet rationes firmissimas & pro se nullam gravem: temeraria negativè est, quæ nec pro se nec contra se habet rationem ullam, uti si judices stellas esse pares, ità *Carden.* in 2. crisi d. 1. n. 136. Dicit autem *S. Th.* 2. 2. q. 53. a. 3. ad 2. *Illa dicuntur fieri temerè, quæ ratione non reguntur, quod quidem potest contingere dupliciter, uno modo ex impetu voluntatis vel passionis, alio modo ex contemptu regulæ dirigentis, & hoc propriè importat temeritas.*

Erronea est, quæ contradicit conclusioni Theologicæ, sive deductæ ex una de fide & altera evidente.

Errori proxima, quæ contradicit tali conclusioni, quæ à plerisque non tamen ab omnibus habetur tanquam Theologica.

188. *Scandalosa*, quæ aliquibus præbet occasionem ruinæ seu peccati, & ideo quandoque dicitur perniciosa in praxi. Scandalosam etiam illam vocat *Arriaga*, quæ dat occasionem errandi in materia fidei vel malè suspicandi de fide: putat autem *Carden.* suprà c. 10. & in 1. crisi d. 9. n. 372. eo ipso, quòd propositio à Papa declaretur esse scandalosa in materia morum, etiam censeri debere improbabilem & falsam, quia declaratio Papæ est certa & perpetua, ergo debet nunquam inveniri posse ratio gravis pro ea opinione, ergo debet judicari pro omni tempore improbabilis & falsa: quidquid sit de hoc, de quo iterum n. 204., certum videtur posse propositionem aliquam esse scandalosam & veram, uti si occultam luxuriam Monachi revelares, vel apud innocentes vera loquereris de peccatis luxuriæ.

189. *Piarum aurium offensiva* est, quâ in materia religionis dicitur aliquid, si non falsum, attamen indecens, uti si dicas, *hodie est festum meretricis*, intelligendo S. Mariam Magdalenam.

190. *Malè sonans* simpliciter est, quæ abutitur vocibus contra communem sensum fidelium, uti si primus & obvius sensus illius sit hæreticus, alter verò latens sit catholicus.

191. *Suspecta*, quæ in rigore grammatico vera esse potest, attamen innuere videtur latentem hæresin.

 Sapiens

192. *Sapiens hæresim*, cujus contradictoria non est quidem expressè definita, sic tamen communiter recipitur in Ecclesia, ac si esset de fide, ideoque præbet indicium saltem probabile judicandi, quòd in defensore illius lateat hæresis.

193. *Hæresi proxima*, si sit contradictoria illi, quæ vel à plerisque habetur tanquam de fide, vel per evidentem consequentiam infertur ex una de fide & altera indubitata.

194. *Hæretica*, quæ formaliter opponitur alicui revelatæ, sive, cujus contradictoria est de fide.

195. *Blasphema*, quæ continet injuriam contra Deum vel Sanctos.

196. *Schismatica*, quæ sine hæresi nata est inducere vel promovere schisma, id est, separationem Ecclesiæ à suo capite.

197. *Seditiosa*, quæ nata est concitare tumultum contra Superiores in Ecclesia vel Rep.

198. *Impia*, quæ est contra cultum Deo vel SS. debitum.

199. §. II. Plures Pontifices apud *Arsd.* T. 2. p. 2. c. 7. §. 1., & novissimè Innocent. XI. in fine Decreti circa 65. propositiones damnatas præcipit in virtute S. Obedientiæ, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quàm in thesibus, disputationibus ac prædicationibus omnes caveant ab omni censura & nota, nec non à quibuscumque convitiis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec à S. Sede recognitæ, super iisdem propositionibus judicium proferatur: si quis tamen sententiam aliquam appellet improbabilem vel levem, saltem in communiore sensu, non est censura, utì notant *Hurt. Lugo* & *Carden.* in 1. crisi d. 9. n. 197., neque si appellet laxam in communiore sensu, ideóque dicit *Carden.* quòd levissimum genus censuræ Theologicæ sit dicere temerariam, licèt propriè, in sensu *S. Thomæ*.

200. §. III. Prohibetur tantùm formalis censura, non autem si dicatur aliquid de sententia, ex quo inferri possit censura, alioquin nemo auderet dicere suam sententiam teneri à Scriptura vel à Tridentino, nam si hoc est verum, opposita est hæretica, quod tamen, quia ipse non dicit, nec adversarii concedunt, ipse etiam non censurat.

201. *Q. 31. An & quomodo possit opinio amittere vel acquirere probabilitatem.* ℞.

§. I. Certum est opinionem posse reddi ex probabili improbabilem vel ex improbabili probabilem, si nunc innotescat firma aliqua ratio contra vel pro illa, quæ ratio hactenus ignorabatur; & sic sæpe factum esse ac fieri docet experientia, nam aliquando probabile fuit esse licitum ducere alteram conjugem dimissâ adulterâ, teste *S. Aug.* de adult. nupt. l. 1. c. 25. ubi ait, *Et in ipsis divinis sententiis ità obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur*; id tamen nunc est certò improbabile: è contrà ex *Conc. Triburiensi* referuntur hæc verba, Cap. *Illud etiam*, 30. q. 3. *Illud etiam nec Canonicâ institutione definimus nec interdictione aliquâ refutamus, sed propter eos, qui diversè de eo sentiunt, hoc loco aliquid commemoramus, si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitò & ità contingente rerum casu in conjugium duxerit, consilio maturiori servato habeat, atque honestè legitimo conjugio operam det*; ubi innuitur, antè probabile fuisse id non licere; nunc verò certum est id licere. Vide dicta n. 161.

202. §. II. Certum quoque videtur, quòd Pontifex, etiam sine Concilio sit infallibilis in materiis, non tantùm fidei, sed etiam morum, quando aliquid circa materiam juris definit è cathedra, utì *Carden.* in 2. crisi d. 1. latè demonstrat ex Conciliis, SS. PP. & ratione: idem fusissimè evincit *Eugenius Lombardus*, sive *Cardin. Sfondratus* in Regali Sacerdotio l. 3. §. 2. & seqq.; maximè ex illo Matth. 28. *Docete &c.* Et, *Ego vobiscum sum usque ad consummationem.* Quod etiam professi sunt 58. Episcopi Galliæ in litteris ad Innoc. X., quas referunt *Plat.* p. 3. n. 124. & *Arsd.* controv. Eccl. Gallic., dicitque *Lugo* de fide d. 20. n. 109. oppositum esse erroneum vel errori proximum; *Malder.* q. 11. de fide a. 1. memb. 5. dicit pertinaciter negantem fore hæreticum. Tunc autem dicitur Pontifex loqui ex cathedra, quando post maturam deliberationem & debitum examen, circa rem spectantem ad fidem vel mores, ùt caput Ecclesiæ edit decretum pro universali Ecclesia, quod ab omnibus fidelibus vult indubitanter admitti & observari, utì communiter explicant Auctores cum *Carden.* in 1. crisi d. 9. à n. 329. Itaque si Pontifex damnet aliquam propositionem circa materias fidei vel morum, quales sunt, quæ concernunt casus conscientiæ, illa eo modo censeri debet reprobata, quo eam damnat Pontifex; & videtur hoc sufficienter colligi ex prop. 29. ab *Alex.* VIII. damnata, quæ sic habet, *Futilis & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.* Vide dicenda l. 4 n. 1406. Et ratio ulterior est etiam quoad quæstiones morum, si enim Pontifex in his erraret, vel approbando turpia, vel improbando honesta, erraret etiam Ecclesia, quæ probat & damnat idem, quod Pontifex: itaque si propositionem antehac probabilem nunc damnet Pontifex ùt improbabilem, certò est improbabilis, utì contra *Caram.* & paucos alios evincunt *Carden.* post 1. crisin in annot. add. 9 post n. 93., in 2. verò crisi d. 1. c. 2. & *Du Bois* in præf. ad prop. ab *Alex.* VII. damnatas c. 8., & Ratio à priori omnium est, quia debet in Ecclesia dari regula infallibilis ad decidendas controversias, quæ frequentissimè occurrunt, non tantùm de rebus fidei, sed etiam de honestate vel inhonestate actionum, hæc autem regula non potest esse, nisi definitio Pontificis & Ecclesiæ: unde rejiciendus est *Cajet.*, inquit *Mendo* d. 13. n. 105., quando asserit in scibilibus rationem esse supra Pontificem, & eum non posse statuere quicquam contra eam, nec decidere, sed solùm Deum id posse; *Cajetani* sententiam referens *Catharinus* dicit eum in eo loco perniciosè errare; Similiter rejiciendi sunt illi apud *Moyam* de op. prob. q. 4. n. 4., qui dixerunt per nullam damnationem elidi posse probabilitatem intrinsecam, nam licèt ratio videatur firma, potest tamen esse falsa & ùt talis declarari à Pontifice, utì ex scriptura & Jure rectè probant *Moya* n 4. & 5. & *Teril.* in Reg. q 27.

§. III. Hactenus dicta certò tum tenent, quando decreta damnantia immediatè prodierunt ab ipso Pontifice post maturam deliberationem ex Cathedra loquente, 203.
certum autem est decreta damnantia varias propositiones immediatè prodiisse ab ipsis Summis Pontificibus, v. g. ab Innocent. X. Urb. VIII. Alex. VII. Innocent. XI. Alex VIII. Clemente XI. utì ipsimet testantur; itáque dubitari non potest, quin ea decreta debeant esse regula infallibilis circa materias fidei & morum, utì latè demonstrat *Carden.* in 2. crisi d. 1. c. 3. 4. 5. Vide *Vind. Gob.* p. 1. obs. 3., ubi rectè probatur ad dictam infallibilitatem non prærequiri examen Episcoporum in orbe Christiano, neque acceptationem aut consensum particularium Ecclesiarum.

§. IV. Ex dictis certum est, quòd propositiones eo 204.
modo damnatæ à Pontificibus amiserint omnem probabilitatem practicam, quam antea fortè habuerunt, damnantur enim ùt perniciosæ in praxi, & doctrina ususque earum districtè prohibetur: *Dixi*, practicam, nam non est adeo certum, an etiam speculativam amiserint, nam licèt *Carden.* relatus n. 188. dixerit propositionem certò esse falsam, si damnata sit veluti scandalosa & in praxi perniciosa, tamen in 2. crisi d. 23. n. 23. dicit opinionem, quæ tantùm speculativè procederet, non incurrere damnationem; & *Lugo* de fide d. 20. n. 134. *Moya* in sel. tr. 3. d. 6. q. 5. §. 5. cum *Cano* de locis l. 12. c. 10. §. *propositionem*, absolutè docent propositionem aliquam

aliquam poſſe damnari ùt ſcandaloſam aut offenſivam piarum aurium, neque tamen inde inferri poſſe, eſſe falſam; ſi tamen damnetur ùt temeraria, & aliquis abſque nova ratione inventa judicaret eſſe veram, eſſet error contra fidem, quia judicaret nunc habere grave fundamentum, cujus oppoſitum pro nunc declaràſſet Eccleſia.

205. §. V. Rectè notat *Thyrſus Gonz.* d. 1. §. 4. opinionem per decretum vel declarationem Eccleſiæ longè certiùs & univerſaliùs reddi practicè improbabilem, quàm per novas rationes ab Auctoribus contra eam inventas, nam definitio Eccleſiæ certò & æqualiter obligat omnes ad opinionem illam deſerendam, novæ autem rationes non ſemper ità ſunt evidentes aut certæ, & illos tantùm obligant, quibus certæ videntur; fit enim ſæpe, ut quod uni videtur certum, alteri nequidem verum eſſe appareat.

206. §. VI. *Objicit Eliz.* Nullus Pontifex poteſt rectam regulam morum reddere improbabilem, ergo vel opinio probabilis non eſt recta regula morum, vel Pontifex non poteſt talem opinionem reddere improbabilem, ſed damnando declarat ſemper fuiſſe improbabilem. ℞. 1. Opinionem probabilem non eſſe propriè regulam morum, ſed tantùm applicare: ſed hoc diſſimulato, ℞. 2. Nullus Pontifex poteſt regulam morum per ſe rectam reddere improbabilem, tranſeat, per accidens tantùm rectam, n. anteced. & conſeq., opinio enim probabilis, quæ falſa eſt, tantùm per accidens ſervit pro habenda recta regula morum, nempe ex ſuppoſitione ignorantiæ ſeu erroris invincibilis. Videri poteſt *Tertil.* n. 9. item dicenda n. 339. Quid Epiſcopi poſſint circa damnationem librorum aut propoſitionum, dicetur l. 7. c. 2. d. 4. ad a. 5.

207. Q. 32. *An decretum Pontificis etiam poſſit tollere probabilitatem opinioni verſanti circa materiam facti.* ℞.

Negant abſolutè Janſeniſtæ & pauci alii, ſed,

§. I. Omnino tenendum eſt, quòd Pontifex in illis quæſtionibus facti ſit infallibilis, quæ ità conjunctæ ſunt cum quæſtionibus juris, ut à negata infallibilitate circa materiam facti valeat conſequentia ad negandam infallibilitatem in quæſtionibus juris: Ratio eſt, quia cùm ex vero poſſit ſequi falſum, ſit autem falſum Papam eſſe fallibilem in materiis juris, ſequitur non poſſe eſſe fallibilẽ in materiis facti, ſi inde ſequeretur etiam eſſe fallibilem in materiis juris.

208. §. II. Quando quæritur, an doctrina alicujus libri ſit hæretica, duo quæruntur, 1. quæ ſit doctrina & ſenſus libri: 2. an illa doctrina in illo ſenſu ſit hæretica: certum autem eſt hanc poſteriorem quæſtionem eſſe juris, debet enim ſolvi ex jure divino, conſiderando, an ſit contra verbum Dei ſcriptum aut traditum: prior quæſtio etiam non eſt puri facti, ſed habet annexam quæſtionem juris, nam ſuppoſitâ inſtitutione vocum, ſi ſermo ſit ità clarus, ut ad judicandum de illo non ſit opus ullis teſtimoniis hominum, ſed quiſque idioma intelligens apertè ſciat hunc eſſe ſenſum, quæſtio illa, *quæ ſit doctrina talis libri*, ſolvenda eſt ex jure divino, ſuppoſitis legibus, quibus obligantur utentes vocibus, ut nempe in communi hominum commercio non utantur, niſi ſecundùm voluntatem inſtituentium, Reip. manifeſtatam & à communitate acceptatam: hinc quærere, an doctrina libri ſit hæretica, idem eſt ac quærere, quem ſenſum conficiat contextus verborum, qui in libro eſt, ſuppoſitis legibus ſermonis humani, ergo illa quæſtio non eſt puri facti ſed potiùs juris.

209. §. III. Ex his ſequitur potuiſſe Pontifices infallibiliter declarare, quòd doctrina hæretica contineatur in libro Janſenii, & in ſenſu ab eo intento, quia non tam erat quæſtio facti quàm juris, & licèt aliquid facti interveniret, tamen hoc connexum erat cum quæſtione juris: quòd magis probatur, nam 1. ſi Papa non poſſit infallibiliter definire, quòd liber & ſenſus Janſenii contineat hæreſin, ergo nec poteſt definire, quòd hæc propoſitio contineat hæreſin, *ad merendum ſufficit libertas à coactione*, ſed Papa poteſt ultimum definire, ergo & primum. Minor eſt certa & ab adverſariis admittitur, eſt enim materia juris: maj. prob., liber & ſenſus Janſenii manifeſtè habet illam propoſitionem, ergo ſi non poſſit definire, quòd liber & ſenſus Janſenii contineat hæreſin, nec poteſt definire, quòd propoſitio illa ſit hæretica; ubi vides, quomodo negatâ infallibilitate circa hanc materiam facti neganda ſit infallibilitas circa materiam juris. 2. Papa non tantùm ea poteſt definire, quæ habentur in ſcripturis vel traditione, ſed etiam ea, quæ ex ratione naturali per concluſionem Theologicam deducuntur ex una de fide & altera naturaliter certa, utì probant *Canus* de locis l. 6. c. 8. §. *Sed & id. Mangionius* in apol. de ſolenn. vot. *Platel.* p. 3. n. 146., atqui concluſio illa, quòd liber & ſenſus Janſenii contineat hæreſin, deduci poteſt ex una de fide & altera naturaliter certa, utì oſtenditur in hoc ſyllogiſmo, *hæreſis eſt, quòd libertas à coactione ſufficiat ad meritum, ſed liber & ſenſus Janſenii habet, quòd libertas à coactione ſufficiat ad meritum, ergo liber & ſenſus Janſenii habet hæreſin.* Maj. eſt de fide, min eſt naturaliter evidens ſcienti latinum & legenti librum Janſenii, ergo. 3. Si Papa non poſſit infallibiliter judicare de doctrina & ſenſu alicujus libri, eò quòd videatur eſſe materia facti, ergo nullus Canon fidei, nulla damnatio erit de fide, nunquam enim infallibiliter reſciri poterit ſenſus Concilii vel Papæ definientis, quia de eo judicare erit materia facti. 4. Papa poteſt infallibiliter declarare alicujus libri doctrinam eſſe Catholicam, utì adverſarii contendunt feciſſe *Cæleſtinum* I. de quibuſdam libris *S. Aug.* circa materiam gratiæ, uti notat *Platel.* p. 2. n. 482., ergo etiam poteſt infallibiliter declarare alicujus libri doctrinam eſſe hæreticam, eſt enim paritas & æquè ſpectat ad Paſtorem poſſe ovibus oſtendere noxias herbas, ut fugiant, quàm ſanas, ut ſumant, neque tantùm extra libros, utì vult *Sinnichius*, ſed etiã in ipſis libris, qui maximè vitandi ſunt; & ſi poteſt ſanas herbas cum libris oſtendere, cur non etiam noxias cum libris? 5. Eâdem infallibilitate poteſt Papa declarare ſenſum totius libri, quâ declarare poteſt ſenſum cujuſvis propoſitionis ex libro deſumptæ, ſed ſenſum cujuſvis propoſitionis ex libro deſumptæ poteſt declarare eſſe orthodoxum vel hæreticum &c., ergo etiam totius libri. Min. concedunt Adverſarii: Major etiam patet, quia totus liber non ſunt niſi propoſitiones ſingulæ; imò ex toto libro, qui mentem Auctoris pluribus proponit, faciliùs intelligitur ſenſus, quàm ex brevi aliqua propoſitione, ergo. *Conf.* 1. nam Eccleſia non erravit in intelligendis & damnandis libris *Neſtorii*, *Pelagii*, *Lutheri* &c., ergo nec *Janſenii*. *Conf.* 2. nam *Janſenius* ſe & ſuum librum ſubmiſit examini ac judicio Eccleſiæ, *ut illud jam teneam, ſi tenendum; revocem, ſi revocandum; damnem & anathematizem, ſi damnandum & anathematizandum eſſe judicaverit* &c., uti habet in Epilogo, & confirmat in teſtamento ſuo, ergo agnovit Eccleſiam poſſe intelligere & judicare de libri ſui ſenſu, ergo idem agnoſcere debent Janſeniſtæ.

Reſpondent 1. Nec Papam nec Eccleſiam poſſe ſcire, quem ſenſum in mente habuerit *Janſenius*. *Contrà* eſt, neque nos hoc dicimus, Eccleſia enim non damnavit perſonam *Janſenii* velut hæreticam, ſed librum: neque Eccleſia declaravit *Janſenium* in mente habuiſſe talem ſenſum, ſed tantùm declaravit hunc eſſe ſenſum obvium, quem verba *Janſenii* præferunt.

Reſpondent 2. Eccleſiam non conſenſiſſe in condemnationem ſenſûs Janſeniani. *Contrà* eſt, 1. nam decreta Pontificum circa hunc ſenſum admiſſa ſunt à tota Eccleſia, nec audent ſe opponere niſi clam *nonnulli iniquitatis filii*, utì loquitur *Alex.* VII., non obeſt autem tales homines repugnare, utì non obeſt hæreticos repugnare deciſionibus Eccleſiæ: eſtque pudor Janſeniſtas eſſe magis ſollicitos de honore *Janſenii* quàm Eccleſiæ & Pon-

& Pontificum. *Contrà* 2. nam independenter à consensu Ecclesiæ est Papa infallibilis, Ecclesia enim debet à Papa doceri, & non contrà.

Respondent 3. Papam esse quidem infallibilem in declarando, *qualis sit sensus* propositionis vel libri, sed non *quis sit sensus*. *Contra* est 1. Papa vel etiam Ecclesia non potest declarare, qualis sit sensus, nisi priùs sciat, quis sit sensus; v. g. declarare non potest, an sensus sit hæreticus vel Catholicus, nisi sciat, an voces significent hæresin necne, ergo si infallibiliter declaret sensum hæreticum, scit per voces significari hæresin, adeóque scit, quis sit sensus. *Conf.* nam si Judex non sit infallibilis in judicando, quòd hic homo sit reus, non potest esse infallibilis in imponenda illi hac vel ista pœna: si Medicus non sit infallibilis in judicando, quo morbo laboret homo, non potest esse infallibilis in judicando, qualis determinatè illi adhiberi debeat medicina, ergo similiter hìc. *Contrà* est 2. Vel Jansenistæ sciunt, *quis sit sensus* quinque propositionum damnatarum, vel non sciunt: si non sciunt, quomodo fateri possunt esse hæreticas? Si sciunt, ergo multò magìs sciet Ecclesia; & consequenter Jansenistæ etiam sciunt, quem sensum Ecclesia tribuat Jansenii propositionibus & libro, nam tribuit sensum hæreticum & damnatum, ac nullum alium.

Respondent 4. Saltem quoad juratam subscriptionem formularii ab *Alex.* VII. præscripti sufficiet promittere obsequiosum silentium, quia plerique non legerunt librum Jansenii, ergo nec jurare possunt circa sensum à Jansenio per propositiones è libro excerptas intentum. *Contrà* est, nam *Clemens* XI. per Constitutionem num. 210. referendam declarat obedientiam, quæ Constitutionibus Pontificum & formulario debetur, non impleri obsequioso silentio, sed debere in animo damnari omnia, prout damnata sunt, in sensu à *Jansenio* intento; & addit huic damnationi corde præbendum esse assensum. *Nec obstat*, quòd non legeris Jansenii librum, *nam* nec hæreticorum libros legisti, quos damnas, nec fortè legisti omnes Canones Conciliorum & Tridentini, & tamen in professione fidei juras omnia, quæ in istis definita sunt: itaque satis est, quòd Ecclesia post tam exacta examina tibi proponat téque edoceat propositiones illas contineri in libro *Jansenii*, & talem esse illarum sensum obvium, adeoque à Jansenio intentum.

Objicies. Ecclesia in Conc. Chalcedonensi probavit scripta *Theodoreti*, *Ibæ* & *Theodori Mopsuesteni*, & tamen postea in Conc. V. Constantinopolitano dixit illa esse hæretica, ergo Ecclesia non est infallibilis in intelligendo sensu alicujus libri. ℞. Negando 1. partem antec., nam postquam Auctores illi in Conc. Chalced. explicâssent sua scripta in bono sensu & detestati fuissent errores *Nestorii*, Ecclesia illorum personas iterum admisit, abstrahendo ab eorum scriptis, postea autem examinavit scripta, & hæc damnavit in Conc. Constantinop. Videri potest *Instructio Pastoralis* Episcopi Cameracensis edita 10. Febr. 1704.

210. §. IV. Papa non est infallibilis in quæstionibus particularibus facti non habentibus ullam connexionem cum quæstionibus juris circa fidem aut mores: Et hic est sensus quorundam Auctorum, quos malè citant pro se adversarii, uti ostendit *Arsd.* de Pontif. q. 3. *Ratio* est, quia infallibilitas talis nullibi ei promissa est, talia enim definire non spectat ad officium universalis Pastoris animarum aut capitis Ecclesiæ, cui appromissa est assistentia S. Spiritûs ad dirigendas oves in rebus salutis, seu fidei & morum. Nunc habe Decreta Pontificum in negotio Janseniano.

SS. D. N. CLEMENTIS XI.

CONFIRMATIO ET INNOVATIO CONSTITUTIONUM

INN. X. ET ALEX. VII.

Adversùs Jansenianam Hæresim editarum, cum nonnullis Declarationibus pro debita illarum observantia adjectis.

VINEAM Domini Sabaoth, quæ est Catholica Ecclesia, pro commisso Nobis divinitùs Apostolicæ servitutis munere custodire atque excolere omni studio atque industriâ jugiter satagentes, ea, quæ à Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris ad succrescentes in illa perniciosarum novitatum vepres radicitùs evellendos, prudenti salubrique consilio constituta esse noscuntur, ut quibuscumque inimici hominis molitionibus dejectis, firmius semper atque exactiùs observentur, Apostolici muniminis nostri præsidio libenter roboramus, atque aliàs desuper sollicitudinis & providentiæ nostræ partes interponimus, sicut omnibus maturæ considerationis trutinâ perpensis, ad fidelem ac tutam orthodoxæ veritatis custodiam, necnon animarum pretioso Unigeniti Dei Filii Domini nostri JESU Christi Sanguine redemptarum salutem expedire in Domino arbitramur.

Sanè postquam fel. record. INNOCENTIUS Papa X. Prædecessor noster per quandam suam desuper editam Constitutionem quinque famosas Propositiones ex libro Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, cui titulus, *Augustinus*, excerptas Apostolici censurâ judicii ritè confixerat, rec. mem. ALEXANDER Papa VII. etiam Prædecessor noster ad ejusmodi jam damnatos errores è Christi fidelium mentibus prorsus abolendos, publicæque tranquillitatis perturbatorum subtili tectas calliditate machinationes penitus evertendas, prædictam INNOCENTII Prædecessoris Constitutionem, toto illius inserto tenore, confirmavit, novarumque declarationum accessione constabilivit, suâ in id pariter editâ Constitutione tenoris, qui sequitur, videlicet:

ALEXANDER Episcopus, Servus servorum Dei. Universis Christi fidelibus salutem & Apostolicam benedictionem. Ad sanctam B. Petri Sedem & universalis Ecclesiæ regimen, inscrutabili divinæ Providentiæ dispositione, nullis nostris suffragantibus meritis evecti, nihil Nobis antiquius ex muneris nostri debito esse duximus, quàm ut sanctæ Fidei nostræ, ac sacrorum Dogmatum integritati traditâ Nobis à Deo potestate opportunè consuleremus.

Ac licèt ea, quæ Apostolicis Constitutionibus abunde fuerunt definita, novæ decisionis sive declarationis accessione nequaquam indigeant, quia tamen aliqui publicæ tranquillitatis perturbatores illa in dubium revocare, vel subdolis interpretationibus labefactare non verentur, ne morbus iste latiùs divagetur, promptum Apostolicæ authoritatis remedium censuimus non esse differendum.

Emanavit siquidem aliàs à fel. rec. INNOCENTIO Papa X. Prædecessore nostro Constitutio, & Definitio tenoris, qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS Episcopus Servus Servorum Dei, Universis Christi fidelibus salutem, & Apostolicam benedictionem. Cùm occasione impressionis libri, cui titulus, *Augustinus* Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, inter alias ejus opiniones orta fuerit, præsertim in Galliis, controversia super quinque ex illis, complures Galliarum Episcopi apud Nos institerunt, ut easdem propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam & perspicuam ferremus sententiam:

Tenor

Tenor verò præfatarum propoſitionum eſt, prout ſequitur: *Prima*. Aliqua Dei Præcepta hominibus juſtis volentibus & conantibus ſecundum præſentes, quas habent, vires ſunt impoſſibilia; deeſt quoque illis gratia, quâ poſſibilia fiant. *Secunda*. Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunquam reſiſtitur. *Tertia*. Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione. *Quarta*. Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris neceſſitatem ad ſingulos actus, etiam ad initium fidei; & in hoc erant hæretici, quòd vellent eam gratiam talem eſſe, cui poſſet humana voluntas reſiſtere vel obtemperare. *Quinta*. Semipelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum eſſe, aut Sanguinem fudiſſe.

Nos, quibus inter multiplices curas, quæ animum noſtrum aſſiduè pulſant, illa in primis cordi eſt, ut Eccleſia Dei Nobis ex alto commiſſa, purgatis pravarum opinionum erroribus, tutò militare, & tanquam navis in tranquillo mari, ſedatis omnium tempeſtatum fluctibus ac procellis, ſecurè navigare & ad optatum ſalutis portum pervenire poſſit, pro rei gravitate coram aliquibus S. R. E. Cardinalibus ad id ſpecialiter ſæpius congregatis, ac pluribus in S. Theologia Magiſtris, eaſdem quinque propoſitiones, ùt ſuprà, Nobis oblatas fecimus ſigillatim diligenter examinari, eorùmque ſuffragia tum voce tum ſcripto relata maturè conſideravimus, eoſdémque Magiſtros variis coram Nobis actis Congregationibus prolixè ſuper eiſdem, ac ſuper earum qualibet differentes audivimus.

Cum autem ab initio hujuſmodi diſcuſſionis ad divinum implorandum auxilium, multorum Chriſti-fidelium preces, tum privatim, tum publicè indixiſſemus; poſtmodum iteratis eiſdem ferventius, ac per Nos ſollicitè imploratâ S. Spiritûs aſſiſtentiâ, tandem Divino Numine favente ad infraſcriptam devenimus Declarationem & Definitionem:

Primam prædictarum propoſitionum: *Aliqua Dei præcepta hominibus juſtis volentibus & conantibus, ſecundum præſentes, quas habent, vires ſunt impoſſibilia, deeſt quoque illis gratia, quâ poſſibilia fiant*; Temerariam, impiam, blaſphemam, anathemate damnatam & hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Secundam: *Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunquam reſiſtitur*; Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Tertiam: *Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas à neceſſitate ſed ſufficit libertas à coactione*; Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Quartam: *Semi pelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris neceſſitatem ad ſingulos actus, etiam ad initium fidei, & in hoc erant hæretici, quòd vellent eam gratiam talem eſſe, cui poſſet humana voluntas reſiſtere vel obtemperare*; falſam & hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Quintam: *Semi pelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum eſſe, aut Sanguinem fudiſſe*; Falſam, temerariam, ſcandaloſam; & intellectam eo ſenſu, ut Chriſtus pro ſalute duntaxat prædeſtinatorum mortuus ſit, impiam, blaſphemam, contumelioſam, divinæ pietati derogantem & hæreticam declaramus & uti talem damnamus.

Mandamus igitur omnibus Chriſti-fidelibus utriuſque ſexûs, ne de dictis propoſitionibus ſentire, docere, prædicare aliter præſumant, quàm in hac præſenti noſtra declaratione & definitione continetur, ſub cenſuris & pœnis contra hæreticos & eorum fautores in jure expreſſis.

Præcipimus pariter omnibus Patriarchis, Archi-Epiſcopis, Epiſcopis, aliiſque locorum Ordinariis, necnon hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus, ut contradictores & rebelles quoſcunque per cenſuras & pœnas prædictas, cæteraque juris & facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſecularis, omnino coërceant & compeſcant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem, & definitionem ſuper prædictis quinque propoſitionibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelii Janſenii. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem. Anno Incarnationis Dominicæ 1653. 31. Maji.

Cum autem, ſicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii prædictas quinque propoſitiones, vel in libro prædicto ejuſdem Cornelii Janſenii non reperiri, ſed fictè & pro arbitrio compoſitas eſſe, vel in ſenſu ab eodem intento non damnatas fuiſſe, aſſerere magno cum Chriſti fidelium ſcandalo non reformident:

Nos, qui omnia, quæ in hac re geſta ſunt, ſufficienter & attente perſpeximus, utpote qui ejuſdem Innocentii Prædeceſſoris juſſu, dum adhuc in Minoribus conſtituti, Cardinalis munere fungeremur, omnibus illis Congreſſibus interfuimus, in quibus Apoſtolicâ authoritate, eadem cauſa diſcuſſa eſt, eâ profectò diligentiâ, quâ major deſiderari non poſſet, quamcunque dubitationem ſuper præmiſſis impoſterum auferre volentes, ut omnes Chriſti fideles in ejus fidei unitate ſeſe contineant, ex debito noſtri Paſtoralis officii, ac maturâ deliberatione, præinſertam Innocentii Prædeceſſoris noſtri conſtitutionem, declarationem & definitionem, harum ſerie confirmamus, approbamus & innovamus, & quinque illas propoſitiones ex libro præmemorati Cornelii Janſenii Epiſcopi Iprenſis, cui titulus eſt, *Auguſtinus*, excerptas, ac in ſenſu ab eodem Cornelio Janſenio intento damnatas fuiſſe, declaramus & definimus, ac uti tales, inuſtâ ſcilicet eâdem ſingulis notâ, quæ in prædicta declaratione & definitione unicuique illarum ſigillatim inuritur, iterum damnamus, ac eundem librum ſæpedicti Cornelii Janſenii, cui titulus, *Auguſtinus*, omnéſque alios, tam manuſcriptos quàm typis editos, & ſi quos forſan impoſterum edi contigerit, in quibus prædicta ejuſdem Cornelii Janſenii doctrina, ùt ſuprà damnata defenditur vel aſtruitur, aut defendetur vel aſtruetur, damnamus itidem atque prohibemus: Mandantes omnibus Chriſti fidelibus, ne prædictam doctrinam teneant, prædicent, doceant, verbo vel ſcripto exponant vel interpretentur, publicè vel privatim, palàm vel occultè imprimant, ſub pœnis & cenſuris contra hæreticos in jure expreſſis ipſo facto abſque alia declaratione incurrendis.

Præcipimus igitur omnibus Venerabilibus Fratribus noſtris Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis, Archi-Epiſcopis, Epiſcopis, cæteriſque locorum Ordinariis, ac hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus, Judicibus Eccleſiaſticis, ad quos pertinet, ut præinſertam ejuſdem INNOCENTII Prædeceſſoris conſtitutionem, declarationem ac definitionem, juxta præſentem noſtram determinationem, ab omnibus obſervari faciant, ac inobedientes & rebelles prædictis pœnis aliiſque juris & facti remediis, invocato etiam, ſi opus fuerit, brachii ſecularis auxilio, omnino coerceant. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, Anno Incarnationis Dominicæ 1656. 16. Octob.

Subinde verò, quò omnis Apoſtolicarum definitionum eludendarum aditus intercluderetur, memoratus ALEXANDER Prædeceſſor, priſcum Eccleſiæ morem ſequutus, certam edidit formulam ab omnibus Eccleſiaſtici Ordinis, tam ſecularibus, quàm regularibus perſonis ſubſcribendam per aliam ſuam hac in re promulgatam Conſtitutionem tenoris ſequentis videlicet:

ALEXANDER Epiſcopus, Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Regiminis Apoſtolici Divinâ Providentiâ Nobis, quamvis immeritis, commiſſi ratio poſtulat, ut ad ea potiſſimùm, quæ Catholicæ Reli-

Religionis integritati & propagationi, animarumque saluti & fidelium tranquillitati consulere apta & idonea esse judicantur, animam & curam omnem, quantùm licet, in Domino applicemus: Quamobrem Cornelii Jansenii hæresim in Gallia præsertim serpentem, ab INNOCENTIO X. fel. rec. Prædecessore nostro ferè oppressam, ad instar colubri tortuosi, cujus caput attritum est, in varios gyros & cavillationum deflexus euntem, singulari Constitutione ad hunc finem editâ, altero assumptionis nostræ anno, extinguere conati fuimus.

Sed ùt multiplices hostis hominum generis artes adhibet, nondum plenè consequi potuimus, ut omnes errantes in viam salutis redirent, qui tamen unicus erat votorum & curarum nostrarum scopus, quibus operam & industriam suam egregio sanè studio Venerabiles Fratres nostri Archi Episcopi & Episcopi Regni Galliæ, earundem Constitutionum Apostolicarum executioni præcipuè intenti contulerunt, & Charissimus in Christo Filius noster Rex Christianissimus singulari pietate auxiliarem dexteram strenuo ac constantissimo animo porrexit.

Cùm autem præfatus Rex Christianissimus eodem religionis zelo ductus, per suum in Urbe Oratorem Nobis significari exponique curavit, nullum aliud opportunius remedium pestiferæ hujus contagionis reliquiis extirpandis adhiberi posse, quàm si omnes certam Formulam subscriberent nostrâ authoritate firmatam, in quâ quinque propositiones ex Cornelii libro, cui titulus, *Augustinus*, excerptas sincerè damnarent, ac proinde illam à Nobis quantocyus expediri, ad quælibet effugia præcludenda omnesque removendos obtentus, flagitaverit.

Nos tam piis dicti Regis Christianissimi votis benignè annuendum esse ducentes, Formulam infrascriptam ab omnibus Ecclesiasticis, etiam Venerabilibus Fratribus nostris Archi-Episcopis & Episcopis, necnon aliis quibuscunque Ecclesiastici Ordinis tam regularibus quàm secularibus, etiam Monialibus, Doctoribus & Licentiatis, aliisque Collegiorum Rectoribus atque Magistris subscribi districtè mandamus, idque intra tres menses à die publicationis seu notificationis præsentium; aliàs contra eos, qui intra terminum prædictum non paruerint, irremissibiliter procedi volumus juxta Canonicas Constitutiones & Conciliorum Decreta.

Formula à supradictis subscribenda.

EGO N. Constitutioni Apostolicæ INNOCENTII X. datæ die 31. Maji 1653., & Constitutioni ALEXANDRI VII. datæ die 16. Octobris 1656. Summorum Pontificum, me subjicio, & quinque Propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen *Augustinus*, excerptas, & in sensu ab eodem Authore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo rejicio ac damno, & itâ juro: Sic me Deus adjuvet & hæc sancta Evangelia.

Decernentes insuper præsentes literas semper & perpetuò validas & efficaces existere & fore, suosque plenos & integros effectus sortiri & obtinere. Sicque per quoscunque Judices Ordinarios & Delegatos ubique judicari & definiri debere, sublatâ eis & eorum cuilibet quâvis aliter judicandi & interpretandi facultate & authoritate; ac irritum & inane, si secus super his à quocunque quâvis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca Venerabilibus Fratribus Archi-Episcopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis committimus & mandamus, ut singuli in suis Diœcesibus ac locis suæ jurisdictioni subjectis præsentes literas & in eis contenta quæcunque exequantur, & executioni mandari ac observari ab omnibus curent, & inobedientes quoscumque per sententias & pœnas aliaque juris & facti remedia, appellatione postpositâ, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii secularis auxilio omnino compellant.

Volumus autem, ut præsentium transumptis, etiam impressis, manu Notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus literis adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram Constitutionem & Ordinationem infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei ac BB. Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Anno 1664. 15. Febr.

Sic equidem causa finita est; non tamen sic, ùt par erat, finitus est error Apostolico toties mucrone percussus: Neque enim defuêre, nec adhuc desunt homines veritati non acquiescentes, & nunquam Ecclesiæ contradicendi finem facientes, qui variis distinctionibus, seu potiùs effugiis ad circumventionem erroris excogitatis Ecclesiam ipsam turbare, eamque interminatis quæstionibus, quantùm in ipsis est, involvere & implicare conantur; quodque deterius est, ipsamet Apost. Sedis decreta redarguendis eorum pravis sensibus condita, ac præsertim quasdam piæ mem. CLEMENTIS Papæ IX. die 19. Januarii 1669. ad quatuor Galliæ Episcopos, nec non binas similis mem. INNOCENTII Papæ XII. etiam Prædecessorum nostrorum die 6. Febr. 1694. & die 24. Novembris 1696. ad Episcopos Belgii in forma Brevis respectivè datas literas in erroris sui patrocinium advocare, temerario planè ausu non erubescunt, perinde ac si memoratus CLEMENS Prædecessor, qui eisdem suis literis se INNOCENTII X. & ALEXANDRI VII. Prædecessorum Constitutionibus supradictis firmissimè inhærere, ac à dictis quatuor Episcopis veram & totalem obedientiam, adeóque Formulæ à præfato ALEXANDRO Prædecessore, sicut præmittitur, editæ sincerè per eos subscribi voluisse declaravit, aliquam in tam gravi negotio exceptionem, seu restrictionem, quam nullâ prorsus se unquam admissurum fuisse protestatus fuit, reipsâ admisisset; dictus verò INNOCENTIUS XII. Prædecessor, dum sapienter ac providè prædictas quinque propositiones ex memorato libro Jansenii excerptas in sensu obvio, quem ipsamet propositionum verba exhibent ac præseferunt, damnatas esse pronuntiavit, non de ipsomet obvio sensu, quem in Jansenii libro habent, quive ab eodem Jansenio intentus, ac à præfatis INNOCENTIO X. & ALEXANDRO VII. Prædecessoribus damnatus fuit, sed de alio quopiam diverso sensu cogitâsset, dictasque INNOCENTII X. & ALEXANDRI VII. Prædecessorum Constitutiones temperare, restringere, aut alio quovis modo immutare voluisset, iisdem ipsis literis, quibus eas in suo robore fuisse & esse, seque illis firmiter inhærere verbis apertissimis asserebat.

Præterea iidem inquieti homines sparsis undequaque scriptionibus ac libellis exquisitâ ad fallendum arte compositis, non sine gravi Apostolicæ Sedis injuria maximoque totius Ecclesiæ scandalo docere non sunt veriti, ad obedientiam præfatis Apost. Constitutionibus debitam non requiri, ut quis prædicti Jansenianí libri sensum in antedictis quinque propositionibus, sicut præmittitur, damnatum, interius ùt hæreticum damnet, sed satis esse, si ea de re obsequiosum (ùt ipsi vocant) silentium teneatur. Quæ quidem assertio, quàm absurda sit, & animabus fidelium perniciosa, satis apparet, dum fallacis hujus doctrinæ pallio non deponitur error, sed absconditur; vulnus tegitur, non curatur; Ecclesiæ illuditur, non paretur: Et lata demum filiis inobedientiæ via sternitur ad fovendam silentio hæresim, dum ipsam Jansenii doctrinam, quam ab Apostolica Sede damnatam Ecclesia universalis exhorruit, adhuc interiùs abjicere & corde improbare detrectent.

Quin etiam eò impudentiæ nonnullos devenisse compertum

pertum eſt, ut veluti naturalis honeſtatis, nedum Chriſtianæ ſinceritatis obliti, aſſerere non dubitaverint præfatæ Formulæ à memorato ALEXANDRO Prædeceſſore præſcriptæ ſubſcribi licitè poſſe etiam ab iis, qui interiùs non judicant prædicto Janſenii libro doctrinam hæreticam contineri: Quaſi verò, contrà quàm ſcriptum eſt: Qui loquitur veritatem in corde ſuo, Et: Qui jurat proximo ſuo & non decipit, hujuſmodi erroris ſectatoribus liceat Eccleſiam ipſam jurejurando decipere, ſimulque Apoſtolicæ Sedis providentiam fallere, dum ejuſdem Formulæ conceptis verbis loquuntur, quod Eccleſia loquitur, quòd tamen ſentit ipſa, non ſentiunt; ſeque parere Conſtitutionibus Apoſtolicis profitentur, quibus animo contradicunt.

Hinc eſt, quòd Nos ad opportunum & efficax tam exitiali morbo, qui ùt cancer ſerpit, & quotidie in deterius vergit, remedium adhibendum, non minùs demandatæ Nobis omnium Eccleſiarum ſollicitudinis debito, quàm plurimorum Venerabilium Fratrum noſtrorum diverſarum partium, ac præſertim Regni Galliarum, Epiſcoporum zelo ac precibus excitati, ne hujuſmodi pravi homines Catholicæ Eccleſiæ pacem ſubvertere impunè pergant, & ſimplicium ac puſillorum mentibus imponere, docentes quæ non oportet; nève ullus apud eos quóque, qui bonâ, ùt ajunt, fide, ac falſis rumoribus decipi ſe fortaſſe patiuntur, de mente ac ſententia Apoſtolicæ Sedis ampliùs ambigendi ſupereſt locus, Divino priùs tam privatis noſtris, quàm publicè indictis precibus, implorato præſidio, ac re maturè diſcuſsâ, de nonnullorum Venerabilium Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium conſilio, auditiſque complurium in Sacra Theologia Magiſtrorum ſuffragiis; Primò quidem præinſertas INNOCENTII X. & ALEXANDRI VII. Prædeceſſorum Conſtitutiones, omniáque & ſingula in iis contenta authoritate Apoſtolicâ tenore præſentium confirmamus, approbamus & innovamus.

Ac inſuper, ut quævis impoſterum erroris occaſio penitus præcidatur, atque omnes Catholicæ Eccleſiæ filii Eccleſiam ipſam audire, non tacendo ſolùm (nam & impii in tenebris conticeſcunt) ſed & interiùs obſequendo, quæ vera eſt Orthodoxi hominis obedientia, condiſcant, hâc noſtrâ perpetuò valiturâ Conſtitutione; Obedientiæ, quæ præinſertis Apoſtolicis Conſtitutionibus debetur, obſequioſo illo ſilentio minimè ſatisfieri, ſed damnatum in quinque præfatis propoſitionibus Janſeniani libri ſenſum, quem illarum verba præſeferunt, ùt præfertur, ab omnibus Chriſti-fidelibus, ùt hæreticum, non ore ſolùm ſed & corde rejici ac damnari debere, nec aliâ mente, animo, credulitate ſupradictæ Formulæ ſubſcribi licitè poſſe; ità ut qui ſecus, aut contrà, quoad hæc omnia & ſingula, ſenſerint, tenuerint, prædicaverint, verbo vel ſcripto docuerint aut aſſeruerint, tanquam præfatarum Apoſtolicarum Conſtitutionum tranſgreſſores, omnibus & ſingulis illarum cenſuris & pœnis omnino ſubjaceant, eâdem authoritate Apoſtolicâ decernimus, declaramus, ſtatuimus & ordinamus.

Decernentes pariter eaſdem præſentes & præinſertas literas ſemper & perpetuò validas & efficaces exiſtere & fore, ſuoſque plenarios & integros effectus ſortiri & obtinere, ſicque per quoſcunque Judices Ordinarios & Delegatos ubique judicari & definiri debere, ſublatâ eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & interpretandi facultate & authoritate; ac irritum & inane, ſi ſecus ſuper his à quoquam quavis authoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca Venerabilibus Fratribus Archi-Epiſcopis, aliiſque locorum Ordinariis, nec non hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus & Judicibus Eccleſiaſticis, ad quos pertinet, committimus & mandamus, ut ſinguli in ſuis reſpectivè Diœceſibus ac locis ſuæ juriſdictioni ſubjectis ipſas præſentes literas & in eis contenta quæcunque exequantur, & exequutioni mandari & obſervari ab omnibus curent, & inobedientes & rebelles quoſcunque per cenſuras & pœnas præfatas, aliaque juris & facti remedia, appellatione poſtpoſitâ, invocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, brachii ſecularis auxilio, omnino coërceant & compellant.

Volumus autem, ut earumdem præſentium tranſumptis, etiam impreſſis manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis eadem fides prorſus adhibeatur, quæ ipſis Originalibus literis adhiberetur, ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ Confirmationis, Approbationis, Innovationis, Decreti, Declarationis, ſtatuti & Ordinationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno 1705. 16. Julii.

Q. 33. *Quid ſi opinio videatur doceri ab aliquo è SS. PP. v.g. à S. Aug., an adhuc poſſit deſinere ejus probabilitas per damnationem Pontificis, vel aliter.* R. 211.

§. I. Poſſe, quia nulli S. Patri in particulari, ſed Eccleſiæ & Pontifici appromiſſa eſt infallibilitas per aſſiſtentiam Spiritûs S; & ideo docet *Trident.* ſeſſ. 4. in decreto de editione & uſu Sacrorum librorum, quòd Eccleſiæ ſit judicare de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum: damnavit etiam Alex. VIII. hanc trigeſimam propoſitionem, *Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clarè fundatam, illam abſolutè poteſt tenere & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam*: unde patet, quàm ſtulta ſit illa locutio cujuſdam Religioſi apud *Fierland* in Concordia triumvirali c. 2. a. 2. §. 1., qui occaſione Bullæ *Innocentii* X. damnantis 5. propoſitiones *Janſenii* dixit, *malo errare cum Auguſtino, quàm bene ſentire cum Papa.* Sapienter dixit S. *Th* 2. 2. q. 10. a. 12. *Ipſa doctrina Catholicorum DD. ab Eccleſia auctoritatem habet, unde magis ſtandum eſt auctoritati Eccleſiæ, quàm auctoritati vel Auguſtini, vel Hieronymi vel cujuſcumq; Doctoris.*

§. II. Non eſt ſtatim credendum, quòd illi, qui ſe S. 212. *Auguſtini* diſcipulos dicunt, ſemper ejus mentem aſſequantur, nam & ipſi inter ſe de ejus mente diſputant, nec illis promiſſus eſt Spiritus diſcernendi verum ſenſum à falſo: eſtque ſæpe difficile intelligere S. *Auguſtinum*, maximè dum ſcribit contra unam hæreſin, tum enim quandoque videtur favere oppoſitæ, ideoque rectè ait, S. *Th.* in expoſ. aurea in cap. 1. Joannis lect. 7., *Antiqui Doctores & Sancti emergentes errores circa fidem perſequebantur, ut interdum viderentur in errores labi contrarios, ſicut Auguſtinus contra Manichæos, qui deſtruebant libertatem arbitrii, taliter diſputat, quòd videtur in hæreſin Pelagii incidere*; è contrà dum oppugnat Pelagianos, videtur libertatem evertere. Similiter S. *Gregorius Thaumaturgus*, dum *Ælianum* ethnicum Chriſtianos polytheiſmi intimulantem oppugnat, ità de Deo uno agit, ut cum *Sabellio* videatur confundere perſonas: *Dionyſ. Alexandr.* dum confutat *Sabellium*, ità perſonas diſtinguit, ut videatur ipſam naturam divinam dividere; quia nempe, ùt inquit *Theodoretus* Tom. ult. dialogo 3. pag. 170., *Vehemens cum adverſarius contentio facit, ut modus excedatur.* Et ſpecialiter de S. *Aug* ait *Cardin. Valerius*, *Auguſtini ſcripta Clerici cautè legant, ità enim acumine ingenii præſtitit, & de rebus difficilibus tam ſubtiliter diſputavit, ut non mediocri ingenio præditi Viri ejus libros legentes in errorem aliquando lapſi ſint*: atque ità S. *Proſper* in Chronico teſtatur Prædeſtinianorum errorem ab *Auguſtini* libris malè intellectis ſumpſiſſe initium: certè *Lutherus* lib. de ſervo arbitrio, ait, *Auguſtinus totus meus eſt*: *Calvinus* l. 3. de lib arbitr. contra *Pighium*, *Gloriatus ſum*, inquit, *de Auguſtino, illum prorſus*

Prorsus nostrum esse: & infrà, *Nos nihil, quàm Augustinum sequimur*: & iterum, *Etiamsi crepet Pighius, nobis hoc extorquere non potest, quin Augustinus sit noster*: ideo Calvinistæ gloriantur Augustinum in scriptis *Calvini* plùs loqui, quàm *Calvinum* ipsum. *Joannes Wicleff* ità Augustinum inclamabat & se sequi protestabatur, ut passim à suis vocaretur *Joannes Augustini*, teste *Th. Waldensi* T. 1. l. 1. c. 2. n. 34. *Berengarius* se ità in Augustino fundabat, ut *Lanfrancus* in Biblioth. PP. T. 6. pag. 207. sic de ipso scribat, exultas in *B. Augustini* verbis, hìc vicisse te & superiorem esse gloriaris &c. *Guilielm. de S. Amore* hæresin suam contra Mendicantium Ordines fabricavit ex S. *Augustino*, teste S. *Bonav.* de paupert. q. 2. *Claudius Taurinensis* Iconoclastarum instaurator in Gallia, maximè se *Augustino* niti dicebat, teste *Dungalo* in resp. contra illum. *Bajus* occasione hujus prop. 27., *Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccatum valet*, postquam damnata esset velut hæretica, pro excusatione in Apologia ad Pium V. dicebat, *sunt ipsissima verba Augustini* l. 3. contra 2. Epist. *Pelagii* c. 8. *Jansenius* pro suis quinque hæresibus solo ferme *Augustino* est usus, ideóque librum, in quo eas docet, vocat *Augustinum*: *Plures Jansenistæ* dixerunt *Augustinum* constanter tenuisse Christum pro solis prædestinatis esse mortuum, & tamē *Innoc.* X. & *Alex.* VII. hanc propositionem 5tam Jansenii, *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus hominibus mortuum esse aut Sanguinem fudisse*, damnârunt ùt hæreticam; & in eo sensu, quasi Christus pro solis prædestinatis sit mortuus, damnârunt velut impiā, blasphemam & contumeliosam: Item *Alex.* VIII. damnavit hanc qnartam. *Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis sed pro omnibus & solis fidelibus*, ergo fatendum est *Augustini* mentem esse sæpe obscurari, ùt quæ malè explicari possit à legentibus: Neque hoc est *Augustini* vitium, sed illorum qui legunt, qui etiam, si se non submittant judicio Ecclesiæ, ex ipsa Sacra Scriptura cudunt hæreses, affingunt enim sensum, quem nec scriptura habet, nec *August.* intendit: Consequenter cùm isti qui se S. *Augustini* discipulos dicunt, non ostendant se habere specialem assistentiam circa intelligentiam S. *Augustini*, errare possunt, ergo non est statim credendum, quòd ejus mentem semper assequantur.

213. §. III. S. *Augustinus* non est irrefragabilis, nisi in illis, quæ Ecclesiæ auctoritas confirmat: patet, nam fassus est sæpe S. *Augustinus* se errâsse, utì constat ex libris Retractationum, ideoque ipsemet dixit nolle sibi credi, nisi adesset simul alia auctoritas vel ratio: *Errare in rebus obscuris & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ*, inquit *Canus* de locis l. 7. c. 1. n. 3. *aut Cypriano aut Ambrosio aut Augustino accidit*: *Abulensis* defens. p. 2. c. 18. ait, *Non est ergo necesse nobis, quæcunque Augustinus scripsit, credere... constat quòd Augustinus, cum scriberet, in multis erravit*: & c. 85.: *De Augustino constat, quòd potuit errare, & in multis erravit, quorum quædam ipse retractavit, alia vero non potuit retractare*: ipsemet S. *Aug.* relatus dist. 9. c. 4. sic de se loquitur in Epist. 8. ad Hier., *Negare non possum nec debeo sicut in ipsis majoribus, ità multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possint justo judicio & nullâ temeritate damnari.* Quantum autem & in quibus punctis circa materiam gratiæ auctoritas S. *Augustini* sit irrefragabilis, notant *Platel.* p. 2. à n. 482. & *Arsde.* in T. 2. p. 2. c. 7. §. 3.

214. Q. 34. *Si opinio ab aliqua Sacra Congregatione Romæ damnetur, an ideo amittat probabilitatem.* R.

§. I. Variæ sunt Congregationes Romæ, nempe S. Officii, Rituum, Tridentini, Indicis librorum, Episcoporum, Regularium, Cardinalium.

Congregatio S. Officii constat multis viris primariis, interquos 5. Cardinales deputati à Papa, quorum tres adesse debent, ut aliquid concludatur: huic concessit Paulus III. potestatem inquirendi, citandi, procedendi in omnibus causis tam hæresin manifestam quàm schismata, divinationes, Sacramentorum abusum concernentibus, utì etiam circa crimen sollicitantium ad turpia in Confessione.

Rituum, præest consultationibus de moribus Ecclesiæ, de ritibus Sacramentorum, de Horis Breviarii, de cultu & canonizatione SS., habetúrq; semel tantùm in anno.

Tridentini, resolvit dubia circa decreta morum contenta in Tridentino, & habetur singulis mensibus semel.

Indicis librorum, instituit examen circa libros prohibitos eorumque catalogos & indices.

Episcoporum, dirimit dubia ac lites circa jura, immunitates, privilegia, quæ referuntur à Patriarchis, Archi-Episcopis, Episcopis, aliisque Ecclesiasticis Prælatis.

Regularium, respondet ad dubia proposita à Regularibus; itemque ad eorum controversitas & circa apostasiam.

Cardinalium, agit de propaganda fide: habetur quolibet mense; semel de anno coram Papa, adhibitis aliquot Curiæ Romanæ Prælatis ac Religiosis viris: præsunt illi Cardinales, inter quos Senior bis per annum eam habet in sua domo. Vide etiam *Gobat* in Exp. tr. 3. à n. 606.

§. II. Declarationes omnium harum Congregationum non sunt infallibiles, nisi fiant de speciali mandato Papæ & nomine ipsius toti Ecclesiæ, post rem cum eo collatam, tum enim non tam sunt declarationes vel decreta harum Congregationum, quàm Papæ ipsius, quas per tales Congregationes facit; de cætero tali Congregationi ùt contradistinctæ à Papa nulla infallibilitas est appromissa, quamvìs magna tribui debeat auctoritas, ità *Card.* in 1. crisi d. 9. & *Teril.* in Reg. q. 14. n. 55. Vide dicenda n. 574. 215.

§. III. Si in aliqua Congregatione damnetur opinio post informatum Papam & ex mandato ipsius, illáque damnatio rite communicetur toti Ecclesiæ, erit infallibilis & censebitur immediatè exire à Papa, ideóque opinio illa amittet probabilitatem, utì constat ex dictis: 216.

Nec refert, quòd aliqui apud *Carden.* in 2. crisi d. 1. n. 99. dicant, quando Pontifex per Congregationem ità condemnat aliquid, tunc non loqui ùt caput Ecclesiæ, sed solùm ùt caput & præsidem talis Congregationis, sicuti quando Rex Hispaniæ in Congregatione Ordinis S. Jacobi aliquid præcipit, non præcipit ùt Rex, sed ùt Administrator Generalis illius Ordinis, *nam* tum Pontifex loquitur ùt caput Ecclesiæ, quando edit decretum pro tota Ecclesia, quódque vult ab omnibus observari, sed hoc facit in nostro casu, ergo: atque idem est de Rege Hispaniæ, quando enim edit decretum pro toto regno, loquitur ùt Rex Hispaniæ; si edat pro Ordine S. Jacobi, tùnc tantùm loquitur ùt præses ejus. 217.

§. IV. Responsiones Congregationis rituum dantur solùm pro dubiis singularibus interrogantium, hinc non promulgantur, nec obligant, inquit *Escob.*, maximè quando non sunt legitimè subscriptæ & sigillo munitæ, multò minùs sunt infallibiles. 218.

§. V. Declarationes Cardinalium ad Tridentini textū adjectæ ex *Farinacio*, non sunt authenticæ, sed declaratæ incertæ sub Greg. XV. anno 1621. & sub Urb. VIII. anno 1631. utì testatur *Scalenus*: falsò quoque affingitur operi Farinacii edito Francofurti anno 1608. quòd illæ sint decisiones Rotæ Romanæ, utì notat *Gobat*. 219.

§. VI. Quid dicendum sit de Indice Romano quoad libros prohibitos, dicetur, quando de Censuris: an autem declarationes Cardinalium, Regulæ Cancellariæ, decisiones Rotæ vim habeant legum, dicetur à n. 574. 220.

Q. 35. *An propositiones illæ damnentur, quæ vel continentur sub damnatis, vel inferuntur ex damnatis, vel ex quibus aliqua damnata inferri potest.* R. 221.

§. I. Ex eo, quòd universalis sit damnata, non ideo damnata est particularis sub ea contenta, quia potest universalis esse falsa & particularis vera, v. g. nullum præceptum obligat sub mortali, est falsa & damnabilis; aliquod præceptum non obligat sub mortali, est vera & non est damnabilis.

§. II.

222. §. II. Illa propoſitio, ex qua evidenter infertur propoſitio damnata, cenſeri debet falſa & improbabilis practicè, quamvis non ſit expreſsè damnata, quia propoſitio damnata, quæ infertur, eſt falſa, ergo etiam illa, ex qua infertur, cenſeri debet falſa, quia, ſecundùm regulam dialecticæ, ex vero non poteſt ſequi falſum, ergo ſi damnata, quæ infertur, ſit falſa, altera, ex qua infertur, non poteſt eſſe vera; e. g. *præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali*, eſt damnata, ergo etiam hæc, ex qua infertur, *nullum præceptum Eccleſiæ obligat ſub mortali*, erit falſa & improbabilis practicè. *Conf.* quia contradictoria damnatæ debet eſſe vera, ergo hæc debet eſſe vera, præceptum ſervandi feſta obligat ſub mortali, ex hac autem evidenter infertur, ergo aliquod præceptum Eccleſiæ obligat ſub mortali, ergo hæc contradictoria, nullum præceptum Eccleſiæ obligat ſub mortali, erit evidenter falſa.

223. §. III. Propoſitio, quæ inferri poteſt ex damnata, non ideo cenſeri debet damnata vel improbabilis, quia dialectica dicit, quòd ex falſo poteſt ſequi verum, ergo ex eo, quòd inferens ſit falſa, non ſequitur, quòd illata ſecundùm ſe ſit falſa, v. g. præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ergo qui per quadrantem laborat die feſto, non peccat mortaliter; hoc conſequens ſecundum ſe eſt verum, & tamen rectè infertur ex antecedente falſo ac damnato: Item, non tenemur proximum diligere actu interno, eſt propoſitio falſa & damnata, & tamen hæc illata, ergo non tenemur omni momento proximum diligere actu interno, eſt ſecundum ſe vera & non damnabilis.

224. §. IV. Propoſitio, quæ infertur ex contradictoria propoſitionis damnatæ, eſt vera, quia contradictoria propoſitionis damnatæ eſt vera, ex vero autem non poteſt inferri niſi verum, v g. contradictoria damnatæ eſt hæc, præceptum ſervandi feſta obligat ſub mortali, conſequenter illa inde illata, præceptum ſervandi feſtum S. Andreæ obligat ſub mortali, etiam eſt vera. Videri poteſt *Carden.* in 2. criſi d. 1. c. 4. Circa propoſitionem, de qua dubitatur, an ſit damnata, vide dicenda n. 890.

225. *Q. 36. Quomodo peccet, qui non obſervat decreta facta circa propoſitiones damnatas.* ℞.

§. I. Qui docet vel defendit aliquam propoſitionem damnatam, peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem majorem Papæ reſervatam, uti conſtat ex verbis decretorum: neque in hoc eſt parvitas materiæ, ſemper enim grave eſt reſiſtere doctrinæ Romanæ Cathedræ.

226. §. II. Etiam peccat mortaliter, qui alteri ſuadet, ut decreta illa non recipiat, uti mortaliter peccat, quicunque alteri ſuadet, ut ne obtemperet præcepto graviter obliganti, eſt enim grave præceptum & obligatio illa decreta recipiendi, uti patebit ex dicendis.

227. §. III. Qui mente non diſſentit à doctrina illorum decretorum, ſed tantùm operatur contra illam doctrinam cum advertentia ſufficiente, quòd praxis illa ſit prohibita, ſi operetur in materia levi, v. g. ſi utatur reſtrictione purè mentali, peccat venialiter etiam ratione inobedientiæ, quia Pontifices in virtute S. Obedientiæ & ſub interminatione Divini judicii omnibus & ſingulis, præter doctrinam, ſpecialiter prohibent etiam praxin ſingularum iſtarum propoſitionum: ſi autem operetur in materia gravi, peccabit mortaliter etiam ratione inobedientiæ in hac materia gravi, ſicuti ſi quis furetur contra expreſſam prohibitionem ſui Superioris factam in virtute S. obedientiæ, peccat etiam ratione illius inobedientiæ.

228. §. IV. Quamvis aliquis in materia tantùm levi operetur contra doctrinam ejuſmodi decretorum, v. g. utẽdo reſtrictione purè mentali, ſi tamen ſimul diſſentiat ab ea doctrina, & judicet propoſitionem damnatam eſſe veram, aut Pontificem in tali damnatione erràſſe, peccat mortaliter, quia talis diſſenſus opponitur regulæ fidei, ergo ſicuti mortale eſt diſſentire minimo fidei articulo, ità & hìc. Videri poteſt *Carden.* in 2. criſi d. 1. c. 15.

Q. 37. An promulgari debeant talia decreta damnantia propoſitiones, vel ab eis appellari poſſit. ℞. 229.

Decreta, quibus damnantur propoſitiones, ſpectari poſſunt, vel ùt declaratoria doctrinæ pernicioſæ, vel ùt prohibitoria, ne ea doctrina tradatur aut practicetur, vel ùt pœnalia, in quantùm imponunt pœnam excommunicationis illis, qui dictam doctrinam tradunt vel defendunt.

§. I. Decreta illa prout declaratoria ſunt, ſi ſint Romæ promulgata, & id nobis conſtet, nos obligant, quamvìs non ſint promulgata hìc in partibus, quia quamvìs fortè ad leges Pontificias requireretur promulgatio in ſingulis provinciis, uti multi docent apud *Carden.* in 1. criſi d. 9. c. 20. a. 11., tamen illa non requiritur, ut hæc decreta, quatenus ſunt declaratoria, nos obligent, quia ſi Romæ promulgata ſint, certum eſt propoſitiones damnatas eſſe tales, quales eas declarat Papa, cùm errare non poſſit in materia fidei vel morum loquens ùt caput Eccleſiæ, ergo ſi declaret eſſe in praxi pernicioſas, ſcandaloſas &c., reipſa tales ſunt. 230.

§. II. Ad hæc decreta, in quantùm prohibent praxin talium propoſitionum, non requiritur promulgatio juridica, ſed ſufficit notitia moraliter certa illius, uti pluribus oſtendit *Carden.* in 2. criſi d. 1. c. 11., cum enim pleræque propoſitiones damnatæ ſpectent ad jus naturale vel poſitivum divinum, hoc ipſo, quòd Papa declaret illas eſſe in praxi pernicioſas, ſignificat eſſe prohibitas jure naturali vel divino, ad jus autem naturale vel divinum non requiritur promulgatio juridica, ſed ſufficit notitia certa: quòd ſi aliqua ſint juris humani, adhuc ad illa prohibenda non requiritur promulgatio juridica, fruſtra enim eſt hæc, ubi adeſt notitia certa: quod idẽ tenet de præcepto obedientiæ à Papa lato, ne propoſitiones illas deducamus ad praxin, ut enim nos obliget præceptum Superioris, non requiritur promulgatio illius juridica, ſed ſufficit etiam notitia certa præcepti. 231.

§. III. Ad illa decreta, in quantum pœnalia ſunt, etiam ſufficit notitia certa promulgationis Romæ factæ, uti colligitur ex dictis n. 231. 232.

§. IV. Poſſet ſupplicari apud Papam pro ſuſpenſione pœnæ, quamvìs ſupplicari non poſſit pro ſuſpenſione declarationis aut prohibitionis, uti clarè evincit *Carden.* c. 12. a. 1., ubi a. 2. probat illa decreta, prout ſunt declaratoria, non indigere populi acceptatione, nam veritas rejici non poteſt nec debet: prout autem ſunt prohibitoria, etiam non indigent acceptatione, quia mala non poſſunt non eſſe & manere prohibita, poteſtque Superior aliquid prohibere ſubdito licèt invito, maximè Pontifex, qui à ſubditis poteſtatem imperandi non habet, ſed immediatè à Chriſto: Denique prout ſunt pœnalia, ſi adeſſet gravis cauſa, qualis tamen non adeſt, poſſet populus non acceptare, mens enim Pontificum non eſt obligare ad talem pœnam, ſi juſta eſſet cauſa illam deprecandi. 233.

Q. 38. Quid præterea notari debeat circa damnationem propoſitionum. ℞. ſeqq. 234.

§. I. Quando propoſitiones dicuntur damnari, prout jacent, ſic intelligi debet, quòd damnentur in eo ſenſu, quem verba habent ſecundùm ſe ùt ſeparata ab omni alio contextu, non autem in eo ſenſu, qui fortè eſt in libro Auctoris talem propoſitionem habentis, fortè enim eam modificavit per antecedentia & conſequentia: Excipe propoſitiones 79. Bajanas, & 5. Janſenii, quæ damnantur in ſenſu ab Auctoribus earum intento, ità *Eſtrix* in conf. triumv. in Prolegom. n. 7.

§. II. *Arſdekin* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 1. in fine docet propoſitiones copulativas communiter habendas pro damnatis quoad omnes partes: certum autem videtur id de omnibus dici non poſſe, & ſpeciatim de his ab *Alex.* VIII. 24. Aug. 1690. damnatis: Bonitas objectiva conſiſtit 235.

sistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis verò in conformitate actûs cum regula morum: Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè... *hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.* Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi; Theologicum verò & mortale est trāsgressio libera divinæ legis: *Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterná pœna dignum*: nam l. 2. n. 114. & l. 5. n. 59. ostendemus propositiones illas non esse damnatas, nisi ratione eorum, quæ diverso charactere expressa sunt.

236. §. III. Quando prohibetur, ut de propositione ejusmodi damnata nequidem disputativè publicè aut privatim tractetur, nisi forsan impugnando, sensus est, nisi ostendendo ejus falsitatem, unde qui rationes pro ea proponeret inter argumentandum & non solveret aut infirmaret, incideret in pœnas, quia sic defenderet, auctoritatem & robur addendo tali propositioni.

237. Q. 39. *An opiniones contradictoriæ possint esse simul probabiles.* ℞.

§. I. Possunt esse respectu diversi intellectûs, utì patet, sic enim diversi Judices opposita sæpe concludunt circa eandem causam; diversi Theologi vel Juristæ opposita resolvunt circa eandem quæstionem.

238. §. II. Idem intellectus non potest eodem tempore simul habere duas opiniones contradictorias, sive duo judicia directa, quorum uno dicat v. g. pingere die festo est servile, pingere die festo non est servile: patet, quia idem intellectus non potest simul judicare idem esse verum & falsum, idem esse & non esse, quod hìc fieret.

239. §. III. Idem intellectus potest eodem tempore simul de duabus opinionibus contradictoriis, quæ vel simul in diversis intellectibus, vel successivè in eodem intellectu existere possunt, reflexè judicare, quòd sint probabiles, ità ut hæ duæ opiniones contradictoriæ sint duo objecta, de quorum singulis, non tantùm simul affirmet probabilitatem, sed etiam verè affirmet probabilitatem esse simul, quamvìs neutram opinionem directam eliciat vel actu habeat, E. g. potest intellectus meus unico actu dicere: hæ duæ opiniones, *pingere est servile, pingere non est servile*, sunt strictè probabiles, & una non elidit probabilitatem alterius; est communissima cum *Terillo* de consc. prob. q. 5. assert. 8. contra *Eliz.* l. 2. q. 8. & seqq. *Gonz.* d. 7. §. 18. *Palav. Camargo* & paucos alios. *Prob.* 1. auctoritate *S. Aug.* apud *Esp.* in app. a. 127. sufficit hic locus Epist. 18. c. 7. ubi ait, *Neminem cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus*: quibus verbis manifestè innuit eo tempore fuisse probabile, & non licere & licere comedere ante sumptionem Eucharistiæ: similiter loquitur c. 3., ubi rationibus ostendit probabile esse, quòd fiat laudabiliter, & quòd non fiat laudabiliter, si quis quotidie Eucharistiam suscipiat, unde neutram opinionem probat aut damnat, sed agnoscit utramque probabilem, remittens unumquemque ad piam suam fidem & affectionem, utì

240. latiùs expendit *Esp.* a. 128. *Prob.* 2. experientiâ, nam de facto judico has duas opiniones Physicas, *continuum constat punctis, continuum non constat punctis*; similiter istas morales, *pingere die festo est licitum, pingere die festo non est licitum*, esse simul probabiles, evidens enim est mihi, quòd pro singulis sint motiva gravia, & nulla certitudo: & licèt certum sit, quòd alterutra earum sit falsa, certum tamen etiam est unam earum esse veram, & quoniam incertum est, quænam determinatè sit vera, pro utraque autē affertur ratio, quæ vehementer alliciat intellectum ad assensum, utraque determinatè redditur probabilis, non eo sensu, quasi detur probabilitas de simultanea utriusque partis veritate, hoc enim manifestè repugnat, sed quòd detur simultas duarum probabilitatum; quam distinctionem inter probabilitatem simultatis & simultatem probabilitatis si notâsset *Eliz.* inquit *Bannholzer* n. 11, sua sibi sophismata facilè solvisset. *Conf.* nam si in eodem homine videam esse justitiam & luxuriam, homo ille respectu meæ voluntatis est amabilis propter justitiam & odibilis propter luxuriam, ergo similiter si respectu ejusdem objecti videā gravia motiva & pro & contrà, rectè dico pro eodem objecto esse motiva, hæc apta movere ad assensum, illa ad dissensum, hoc autem est assensum & dissensum esse probabilem, & consequenter etiam opiniones contradictorias esse probabiles, ergo. 241.

§. IV. Idem intellectus potest eodem tempore elicere opinionem directam probabilem circa aliquod objectum, & simul habere actum reflexum, quo affirmet probabilitatem opinionis contradictoriæ, e. g. potest simul sic dicere, *continuum non constat punctis, probabile tamen est constare punctis; pingere die festo est servile, attamen etiam est probabile, pingere die festo non esse servile*; patet iterum, sic enim experimur nos judicare, & sic etiam passim legimus apud Auctores, qui postquam conclusiones suas posuerunt, vel ùt probabiliores vel ùt absolutè veras, nihilominus sæpe simul fatentur oppositas etiam suo judicio esse probabiles. *Conf.* 1. nam odisse possum illum, quem judico amore dignum, ergo etiam dare possum assensum uni objecto, quamvìs judicem etiam posse dari dissensum, in his enim probabilibus non determinatur intellectus per evidentiam aliquam, sed sæpe per voluntatem, quæ potest ad unam partem determinare & non ad alteram, utì à n. 398. & à n. 414. dicetur. *Conf.* 2. nam aliqui judicant B. Virginem esse maculatè conceptam, & tamen simul judicare debent probabile esse, quòd sit immaculatè concepta, alioquin non posset Ecclesia velle eam coli sub titulo Immaculatæ Conceptionis, quod tamen certum est velle, ergo.

§. V. *Obji.* 1. Si occurrant motiva in utramque partem æqualia, hæc se mutuò elident; si autem pro una parte sint majora, hæc elident probabilitatem aliorum minorum, ergo duo contradictoria nunquam erunt simul probabilia. ℞. n. antec., cujus falsitas intelligetur ex dicendis à n. 261. 242.

Inst. I. Si unus dicat se vidisse Petrum domi, alter dicat se eodem tempore vidisse foris, hæc motiva se elidunt; ideóque etiam in jure statuitur, ut si utrimque sint pares testes, neutris credatur, sed idem est de quibuscumque motivis suadentibus contradictoria, ergo. *Prob. min.*, ideo priora se elidunt, quia certum est unum illorum dicere falsum, sed etiam certum est unum contradictoriorum esse falsū; & sicuti ibi de neutro ex illis hominibus determinatè certum est, quis dicat falsum, sed tantùm indeterminatè & vagè, & nihilominus auctoritas utriusque eliditur, ità hìc, ubi motiva sunt pro contradictoriis, utrimque elidetur probabilitas. ℞. Datâ maj, de qua à n. 261., n. min. ad prob. n. maj., sed ideo se elidunt, quia sunt planè æqualia & similia, ac præterea certum est unum illorum scienter dicere falsum, & consequenter certus sum deesse uni auctoritatem gravem, & non mereri, ut credam, in eo enim consistit auctoritas hominis loquentis, quòd ex malitia non fallat, & ex ignorantia non præsumatur falli in æstimanda gravitate motivi, quod hìc non manet, quia cùm uterque testetur de visu proprio, scio alterutrum ex malitia fallere, ergo scio in alterutro deesse auctoritatem, ergo cùm nesciam ex qua parte desit, determinatè neutri possum prudenter credere. Videri potest *Teril.* in Reg. q. 29. n. 36. & q. 38. n. 36. Quid autem dicendum esset, si de visu non testarentur, intelligetur ex dicendis n. 398. 243.

Inst. II. Saltem si Auctores viginti sint pro una opinione, & totidem pro contradictoria, neutra pars reddetur nequidem extrinsecè probabilis, quia ubi nulla est præsumptio veritatis, ibi nulla est auctoritas, sed in Auctoribus sibi contradicentibus nulla est præsumptio 244.

ptio veritatis in utrisque simul, sive in sensu composito, quia certum est alterutros errare, ergo, ità *Eliz.* q. 11. §. 4. *Conf.* nam probabile ab extrinseco fundatur in peritia Doctorum, qui opiniones docent, sed quando sunt contradictoriæ, certum est in alterutra parte esse imperitiam, errorem & ignorantiam, ergo tum non potest pro utraque parte esse auctoritas. ità *Eliz.* §. 1. ℞. 1. Si hæc argumenta valent, ergo in tali casu nequidem potest esse dubium de veritate, quia ubi nulla est præsumtio veritatis, nullum potest esse dubium, cùm dubium sit circa veritatem, sed tum nulla erit præsumptio veritatis, quia certum erit alterutros errare & esse imperitos. ℞. 2. n. ass., ad prob. dist. min., in Auctoribus sibi contradicentibus nulla est præsumptio veritatis, id est, non est præsumendum, quòd utraque pars copulativè dicat verum, c. quòd utraque pars distributivè, sive quòd utrique divisivè dicant verum, n, de singulis enim partibus præsumitur, quòd nitantur gravi motivo.
245. Ad *Conf.* dist.; probabile ab extrinseco fundatur in peritia, quæ prudenter præsumitur conformis objecto & communiter non fallit, c, quæ necessariò semper sit conformis objecto & nunquam fallat, n, hinc licèt certum sit alterutram partem hìc & nunc non habere peritiam conformem objecto, sed falli, tamen de singulis prudenter præsumitur peritia, quia singuli communiter verum dicunt, & neutra pars temerè aut sine fundamento solet loqui. Videri potest *Teril.* q. 29. à n. 61. & q. 44. n. 16., ubi rectè dicit nomine periti, scientis & prudentis hìc venire illum, qui juxta humani intellectûs capacitatem est instructus principiis ad materiam illam penetrandam sufficientibus, & debitam in veritate invenienda diligentiam adhibuit. Vide dicta n. 99. in *Instantia.*

246. *Obj.* 2. Quod mihi certò est falsum, non est mihi verè probabile, sed una pars contradictionis est mihi certò falsa, ergo una non est mihi verè probabilis, ita *Eliz.* §. 4. ℞. 1. retorq., quod mihi certò est falsum, non est mihi verè dubium, sed una pars contradictionis est mihi certò falsa, ergo una non est mihi verè dubia, quòd negat *Eliz.*, volens utramque partem reddi solum dubiam. ℞. 2. Si argumentum valet, ergo nequidem judicare potero utramque esse probabilem respectu diversi intellectûs: quòd autem falsum reddi possit probabile, patet ex communi adagio ex *Aristotele*, quòd multa falsa sint, & non tantùm appareant probabiliora veris. ℞. 3. Quod mihi certò & determinatè est falsum, non est mihi probabile, c, si sit mihi certò falsum, sed indeterminatè & vagè, n. maj., & similiter dist. min. n. conseq., cùm enim rescire non possim, quæ pars sit falsa, & pro singulis sit grave motivum, prudenter dico utramque esse probabilem. Vide *Teril.* à n. 75.

247. *Inst.* I. Si per revelationem tibi constaret unam ex contradictoriis esse demonstratam, utraque non esset tibi verè probabilis, ergo neque nunc. ℞. n. ant., dummodo pro singulis maneret motivum grave, nec rescire possem, pro qua staret veritas, uti rectè *Teril.* n. 81.

248. *Inst.* II. Motivum pro una parte est falsum, ergo pro utraque parte non est motivum verè grave. *Prob. Conseq.*, aurum falsum non est verè aurum sed tantùm apparenter, ergo motivum grave falsum non est verè motivum grave, sed tantùm apparenter. *Conf.* quia si motivum appareret, quale in se est, appareret nullam habere connexionem cum objecto, ergo reipsa non est verè grave sed tantùm apparenter. ℞. n. utramque conseq., verè aurum est quid Physicum, quod per apparentiam haberi non potest, è contrà motivum verè grave est motivum propter apparentiam veritatis multùm impellens ad assensum, quod potest motivum falsum, cùm apparere possit verum, & falsitas invincibiliter ignoretur, unde licèt ex parte objecti sit falsitas & sola apparentia, tamen propter hanc ipsam apparentiam est verissima motio magna ex parte motivi impellentis, quod sufficit ad motivum verè grave. *Ad Conf.* n. 249.
conseq., quia quamvis verè non sit verum motivum, sed tantùm appareat esse verum, tamen verè multùm movet, ergo est verè motivum & verè grave: *Nec obstat*, quòd sit apparentia falsa, *nam* est quidem falsa respectu objecti, attamen est vera in ratione motivi, quia verè est apparentia veritatis, & quidem talis, quæ verè multùm trahat ac moveat intellectum, ergo est apparentia verè gravis, sicuti error est verè error, licèt respectu objecti sit falsus.

Inst. III. Motivum illud est grave tantùm ex errore & ignorantia, ergo non est verè grave. *Conf.* nam licèt contra SS. Trinitatem sint gravissima argumenta, tamen non faciunt probabilitatem, quia nempe sunt de objecto falso, ergo similiter hìc. ℞. Si sensus antecedentis sit, per errorem & ignorantiam judicatur esse grave, n, ex suppositione erroris & ignorantiæ invincibilis est grave, c, ant. & n. conseq., quamvis enim error & ignorantia sit causa, cur motivum illud multùm moveat, tamen verissimum est, quòd multùm moveat, & consequenter quòd sit grave. *Ad Conf.* n. conseq. non est autem ideo, quia motiva sunt de objecto falso, sed quia eliduntur per certitudinem motivi fidei, quæ docet dari Trinitatem: in nostro casu neutrum motivum elidit alterum & neutrum est certum. 250. 251.

Inst. IV. Saltem motivum illud non est verè grave respectu objecti, sed tantùm respectu intellectûs, quem multùm impellit, ergo simpliciter non est grave, sed tantùm secundùm quid & relatè ad hunc intellectum. ℞. n. ant., non enim potest esse grave respectu intellectûs, nisi etiam sit grave respectu objecti, ideo enim intellectus multùm impellitur, quia motivum multùm apparet esse connexum cum objecto. 252.

Inst. V. Ergo hæreticus etiam poterit habere motivum simpliciter grave respectu objecti sui falsi. ℞. Hæreticus materialis, c, hæreticus formalis, subdist., poterit habere, imprudenter, transeat, prudenter, n. seq., hic enim habet ignorantiam vincibilem, quam si excluderet considerando omnia, uti posset & deberet, videret oppositum motivum certum, quo elideretur apparentia sui motivi, & appareret imprudentia sui actûs: adde, quòd apparentia, quam habet hæreticus formalis, non tam sit ratione objecti quàm ratione voluntatis malè dispositæ & imprudenter pertinacis, ideóque non possit constituere motivum verè probabile, quod requirit apparentiam rationabilem, & consequenter ratione objecti, cum dispositione rectæ voluntatis. Videri potest *Teril.* n. 10. 253.

Inst. VI. Onus, quod est grave propter malam subjecti dispositionem, v. g. propter ægritudinem, non potest dici simpliciter grave, sed motivum grave ex suppositione erroris & ignorantiæ, est grave propter malam subjecti dispositionem, ergo non est simpliciter grave. ℞. Onus grave propter malam subjecti dispositionem, non potest dici simpliciter grave, si omnes ordinariè non sint obnoxii illi malæ dispositioni, uti ordinariè omnes ægri non sunt, c, si ordinariè omnes illi malæ dispositioni sint obnoxii, uti omnes sumus obnoxii errori, & ignorantiæ invincibili, n. maj., & similiter dist. min. n. conf. 254.

Inst. VII. Si talis apparentia possit reddere motivum grave, ergo poterit ità crescere, ut reddat motivum certum. ℞. 1. n. seq., certitudo enim supponit veritatem, cùm sit adhæsio firma ad objectum verum. ℞. 2. Poterit ità crescere, ut reddat objectum certum objectivè, n, certum adhæsivè, id est, ut intellectus de se & ex modo tendendi ità firmiter adhæreat objecto falso, sicuti adhæreret vero, c. seq. 255.

Inst. VIII. Ratio, quæ est purum sophisma, non est verè sed tantùm apparenter gravis, atqui ratio falsa est purum sophisma, quod ab *Aristotele* definitur, id, quod tantùm apparet verum, ergo. ℞. Ratio falsa est purũ sophisma, si sciatur esse falsa, c, & hoc vult Aristoteles, si au- 256.

tem invincibiliter nesciatur esse falsa, n. min. & conseq. Nemo dicitur sophista, qui judicando invincibiliter errat, sed sophista est, qui sciens fallaciam argumentationis, eâ utitur ad capiendum alterum, cum ipse sciat se non posse ei assentiri, uti rectè *Tirsl.* q. 25. à n. 34.

257. *Inst.* IX. Motivum verè probabile & prudens debet esse conforme rationi rectæ, sed motivum falsum non est conforme rationi rectæ, quia *ratio non dicenda est nec existimanda, nisi vera,* inquit *S. Aug.* de quantit. animæ c. 16., ergo motivum falsum non est verè probabile & prudens, ita *Gonz.* d. 8. n. 34. ℞. 2. Ergo motivum probabilius, si falsum sit, non erit verè probabile & prudens, quod nemo admittet. ℞. 2. Motivum verè probabile & prudens debet esse conforme rationi, semper physicè rectæ, n. saltem ethicè rectæ, c. maj., & similiter dist. min. n. conseq. *S. Aug.* tantùm vult rationem physicè rectam debere esse veram. Vide dicta à n. 5.

258. *Obj.* 3. Si quis possit simul assentiri probabilitati duarum contradictoriarum, ergo & poterit simul inferre duo conscientiæ dictamina contradictoria, nempe quòd tale objectum sit & non sit licitum. ℞. poterit hæc inferre ex diversis præmissis, uti explicabitur à n. 313., ubi etiam ostendetur ejusmodi dictamina nullo modo sibi contradicere.

259. *Obj.* 4. Qui assentitur uni parti, non potest eodem tempore assentiri alteri, uti dictum n. 238., ergo nec tum potest opinionem de altera habere, ergo multò minus poterit de altera habere opinionem probabilem. ℞. Ergo nec tum potest de altera opinionem habere tanquam actum informantem & tum simul receptum in suo intellectu, c, non potest habere tanquam objectum, de quo reflexè dicat, quòd sit opinio prudenter elicibilis, n. seq., & patet falsitas ex dictis n. 241.

260. *Obj.* 5. Verum & falsum improbabile pugnant, ergo etiam verum & falsum probabile, ità *Eliz.* ℞. n. ant., nam hæc duo, stellæ sunt pares, stellæ non sunt pares, sunt verum & falsum, & tamen utrumque est improbabile, quia pro neutro est grave motivum.

261. Q. 40. *Quid sit unum motivum elidi ab altero opposito, & quandonam hoc fiat.* ℞.

§. I. Tum dicitur unum motivum elidi, si propter alterum oppositum amittat vim permovendi intellectum ad prudentem assensum, v. g. si unus testetur Cajum priore anno esse mortuum, & tres alii fide digniores testentur se hoc anno vidisse vivum, testimonium primi eliditur.

262. §. II. Motivum aliàs probabile eliditur per motivum certum illi oppositum; hinc si sententia aliqua hactenus fuit probabilis, nunc autem contra eam inventæ sint rationes evidentes, vel ab Ecclesia declarata sit esse falsa, omnis probabilitas eliditur, quia motivum non ampliùs aptum est determinare intellectum ad prudentem assensum.

263. §. III. Motiva opposita incerta & dissimilia non elidunt se perfectè: *Probatur*, inprimis ex *S. Aug.* Epist. 117. c. 3., ubi disputat, an quotidie sit communicandum; pro parte negativa adducit, quòd magis expediat se certis tantùm diebus tantò meliùs disponere; pro affirmativa, quod quotidie peccemus, hinc quotidie indigeamus medicinâ: concludit, ut faciat quisque, quod piè credit faciendum: ergo agnoscit pro utraque parte manere sufficiens motivum ad honestè operandum, & consequenter unum non elidi ab altero. Idem docet Cap. *In Canonicis*, dist. 19. ubi loquens de receptione Scripturarum Canonicarum ait, *In eis, quæ non accipiuntur ab omnibus* (Ecclesiis) *præponat eas, quas plures gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent: si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi, quanquam hoc inveniri vix possit, æqualis tamen auctoritatis esse habendas puto:* ubi manifestè docet, quòd motiva auctoritatis, unum propter plures numero, sed non ità graves, alterum propter graviores, sed numero pauciores, se mutuò non elidant, sed maneant æqualiter fortia: Deinde idem evincunt omnia argumenta allata à n. 239. Præterea id probat experientia, nam qui tentatur in fide, experitur se trahi motivis, tum ad assensum tum ad dissensum; & licèt agnoscat motivum fidei censeri debere majus, tamen etiam experitur se propter motivum oppositum posse motivo fidei dissentire, fierique positivè infidelem: & idem est de illo, qui potest vel bene vel malè judicare de proximo; experitur enim se utroque trahi, & posse utroque permoveri, si voluntatis imperium accedat, ergo evidens est, quòd ejusmodi motiva incerta & dissimilia se mutuò non elidant: *Ratio* à priori est, quia motiva dissimilia mutuò se excedunt secundùm quid, id est, unum habet aliam speciei vim & rationem movendi, quam non habet, & cui directè non opponitur alterum, ideo enim dicuntur dissimilia, ergo non potest unum perfectè elidi per alterum, quia nempe in singulis manebit illa specie diversa & quasi disparata vis ad movendum intellectum; quod maximè valet, si nesciatur, quodnam sit absolutè potentius, nam vis utriusque videbitur vim sui oppositi excedere, ergo manifestum est vim neutrius elidi. *Conf.* nam si motiva majora elidunt minora, ergo sententia, pro qua sunt motiva majora, erit certa quodammodo, & altera improbabilis, quod est contra suppositum, nam loquimur de conflictu probabilioris cum probabili.

§. IV. Motiva tamen ejusmodi opposita se imperfectè elidunt, hoc est, hoc & illud minus movet in præsentia sui contrarii, uti experientiâ constat, plùs enim moverent singula, si solitariè cognoscerentur, licèt utrumque adhuc sufficienter moveat in ordine ad persuadendum intellectum: & in hoc concursu motivorum fundatur libertas opinandi quoad speciem, sive assentiendi & dissentiendi, prout accesserit impulsus ex parte voluntatis, uti iterum probat experientia, & dicetur à n. 398. & 414. 264.

§. V. Motiva similia & æqualia se perfectè elidunt, id est, si vis movendi unius sit æqualis vi movendi alterius, & ob similem ac sibi mutuò directè oppositam rationem moveant, neutrum retinet vim simpliciter permovendi intellectum, quia quidquid affertur pro una parte, cognoscitur habere aliud æquale prorsus simile contrarium, ergo intellectus fiet immotus, sicuti si duo pondera planè similia sint in lancibus, aut si duo equi æquè fortes trahant in oppositas partes, reddunt libram vel currum immotum: hoc tamen non obstante poterit voluntas imperare assensum ad unam partem præ altera, sed quia ex parte intellectûs neutrum motivum in hoc concursu erit sufficiens, assensus non erit rationabilis sed imprudens ac merè voluntarius. 265.

§. VI. Motivum minus, si sit simile, id est, ejusdem rationis, & directè oppositum motivo majori, ab hoc eliditur, uti sequitur ex jam dictis, & exemplum datum est n. 261.; notari tamen debent dicta à n. 243. & dicenda à n. 398. 266.

Objicies. Hic actus est probabilis, *omnis mater diligit filium*, iste est improbabilis, *læsus diligit lædentem*, ergo si hæc motiva probabilitatis, quamvis dissimilia, se non elidant, hic actus, *mater læsa diligit filium lædentem*, erit probabilis & improbabilis. ℞. Iste actus, *læsus diligit lædentem*, est improbabilis, per se loquendo & plerumque, c., in omnibus circumstantiis & semper, n., nam si sit de subjecto maximè disposito ad diligendum, uti est mater, ex hoc motivo, quia persona læsa est mater, poterit esse probabile, quòd nihilo-minus amet filium lædentem. Suppositis dictis sit. 267.

Q. 41. *Quibus argumentis probetur licitum esse sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore.* ℞. seqq. 268.

§. I. Auctoritate SS. Canonum & Pontificum: nam Cap. *Ego solus*, dist. 9. expressè dicitur ex *S. Aug.* rationes probabiles sufficere ad regulandum judicium prudens; Cap. *Sicut quædam*, dist. 14. ex *S. Leone* dicitur, *in hic*

his, quæ vel dubia fuerint vel obſcura, id novernimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis SS. PP. *inveniatur adverſum*; ex quo textu hanc ſententiam probat S. *Anton.* apud *Eſp.* in app. c. 156. Similiter *Inn. III.* Cap. *Inquiſitioni* De ſent. excom. de conjuge credente Matrimonium eſſe invalidum, ait, *Cùm conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili & diſcreta, quamvis non evidenti, reddere poteſt, ſed petere non poteſt debitum*: Cur autem petere non poſſit, putat *Arr.* eſſe ob hanc ipſam prohibitionem Eccleſiæ; *Sanch.* & alii putant etiam poſſe petere, ſi bonâ fide contraxerit, poteſtque videri de Matr. l. 3. d. 41. à n. 45. & totâ d. 44. Item *Eſp.* a. 179. Plures enim Pontifices proceſſiſſe ſecundùm opinionem ſibi viſam minùs probabilem, oſtendit *Carden.* in 1. criſi d. 15. c. 2. a. 7.; ſufficit, quod teſtatur *D. Sot.* in 4. diſt. 27. q. 1. a. 4., nempe *Adrianum VI.* propter unius *Cajetani* auctoritatem, contra propriam opinionem diſpenſâſſe in Matrimonio rato.

269. §. II. Communi conſenſu DD., nam ex omni ætate, ſtatu, conditione afferri poſſent pro hac ſententia Auctores typo editi plures quàm 160. teſte *Arſd.* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 1. princ. 17. & c. 2. *Teril.* hic q. 22. citat eorum 200. pleroſque à ſe inſpectos: *Gob.* in Clyp. n. 5. addit alios 25. à *Teril.* non viſos: plures alios addit *Moya* de Op. prob. q. 6. §. 2. & 3.; libet aliquos deſignare.

Cardinales vel Epiſcopi, qui hanc ſententiam tenent, ſunt, *Alb. M. S. Anton. Palud. Panorm. Alv. B. Med. Ledeſ. Zerol. Mald. Bonac. Barboſ. Caram. Tolet. Lugo* apud *Deſchamps* in q. facti c. 3.

Thomiſtæ, inter quos Dominicani plurimi, *Ang. Viguer. Med. Lop. Vict. Mercad. Nazar. Bann. Nugn. Martin. P. Ledeſ. Candid. Ildelph. Blanchis, Hacquetus* apud *Deſch.* c. 5. & *Illſ.* t. 1. d. 1. a. 6. §. 6. Accedunt *J. à S. Th. Tapia, Gravina, Navarette* &c. Hinc ait *Deſch.*, Thomiſtas recentiores tam admirabili conſenſu patrocinium ſuſcepiſſe hujus ſententiæ, ut ex iis, qui poſt B. *Medinam* de de hac controverſia ſcripſerunt, nullum viderit, qui vel in ſpeciem tenuerit contrarium: hinc *Gallego* apud *Eſp.* a. 236. ait, hæc ſecunda ſententia communior eſt inter Thomiſtas: *Salon.* anno 1562. editus dicit multos ac graviſſimos Theologos ità ſentire, ac maximè ex diſcipulis S. *Thomæ*, uti fatetur *Gonz.* in introd. n. 3.

Ex Auguſtinianis, *Salon.* jam relatus, *Arragon. Beja*, *B. Pontius*, apud *Deſch.* c. 6.

Ex Carmelitis, *Cornejo, Lezan. Urb. ab Aſcenſ.* apud *Deſch.* ibid. Accedunt *Salmant.* in 1. 2. tr. 11. d. 7. dub. 2. §. 4. *Gabriel à S. Vincentio* de remed. ignor. d. 12. dub. 27. n. 251.

Ex Benedictinis, *Sayrus* apud *Deſch.* ibid. Item *Reding.* hìc q. 9. a. 4. contr. 5.

Ex Carthuſianis, *Roſſell.*

Ex Ciſtercienſibus, *Lorca, P. à S. Joſeph. Malletus* apud *Deſch.* ibid.

Ex Franciſcanis, *Pelb. Villal. Port. J. Pontius, P. Marchant. Hauz. Cortol. Caſpenſ. Geſvald. Ragg.* apud *Deſch.* ibid. Accedunt *Baſſ.* in floribus V. *Conſcientia* n. 9. *Bordonus* in propugn. Op. prob. c. 6. *Boſco* in Th. Sacram. T. 4. d. 8. ſ. 8. concl. 5. *Sporer* de Conſc. à n. 41.

Ex Clericis Regularibus, *Leander à S. Sacram.*, *H. Garcias, Averſa, Paſq. Diana, Vivald. Lanfr. Boſſ. Homob. Spinol. Morin. Meroll. Guazz. Joſeph. de Januario* apud *Deſch.* ibid. Item *Delbene* de immun. Eccl. c. 10. d. 4. n. 20. Accedunt maximo numero DD. ſæculares præſtantiſſimi, Ex Italia, *Peſant. Carbo, Zechus*, apud *Deſch.* c. 7. Ex Hiſpania *Nav.* uterque, *J. Med. Montes. J. Sanch. La Rua, Ochag. Trullen. Roccaf. Guttier. Solorz. Machad.* apud *Deſch.* ibid. Ex Gallia, *Gammach. Duval. Iſamb. Bail.* apud *Deſch.* ibid. Accedit *Dumez.* apud *Daniels* Epiſt. 3. Ex Belgio *Wiggers, Mercer. Mauden. Sylvius, Gauger. Hallus* apud *Deſch.* ibid., qui horum, uti & præcedentium omnium à ſe citatorum locos, verba & encomia accuratiſſimè refert. Ad Belgas accedit *Manigart* p. 2. c. 6. §. 5. Item Auctores ferè omnes è Societate JESU, quorum præcipuos referunt *Deſch.* c. 8. & *Eſp.* a. 233., qui a. 232. ait, quòd ad Auctores attinet, certos & agentes hac de re in propriis terminis, ſingulis Theologis partis contrariæ reſpondet decas, ùt minimùm, Theologorum pro parte noſtra, idque juxta ſupputationem ipſorum adverſariorum: *Teril.* in Reg. q. 38. n. 33. dicit, pro hac ſententia eſſe 40. ubi pro oppoſita unus: hinc etiam *Valent.* jam ab anno 1593. vocat communem, ſimiliter *Suar.*, item P. *Nav.* anno 1597. vocat communiorem: *Gonz.* ipſe n. 5. fatetur ab eo tempore uſque ad annum 1656. traxiſſe omnes ferè Theologos in ſui aſſenſum, & jam dixerat n. 1. nullam fortaſſe opinionem eſſe, quæ plures curſu non longo temporis ſectatores & defenſores habuerit. Denique *Opſtraedt* licèt juratus hoſtis probabilitatum in diſſ. pag. 13. ait, *nihil per multos annos communius probabilitatum doctrinâ..... communis ergo & univerſalis per Eccleſiam erat probabilitatis doctrina.*

Reſpondet 1. *Contenſ.* nihil ad rem facere multitudinem Auctorum, quia *argumentum peſſimi turba eſt*; inquit *Seneca* de Beata vita c. 1. Addit *Eliz.* l. 7. q. 11. §. 2. plures ex eis, qui libros edunt, verè Theologos non eſſe, & multos ſcientiæ morali prorſus impares eſſe, qui vel in Logicam ſcribere non auderent, ſe autem Theologiæ Moralis Doctores conſtituunt, quorum proinde numerus nihil ponat in eſſe. *Contrà* eſt 1. S. *Aug.* de quant. anim. c. 7. ait, *utiliſſimum maximæ multitudini, excellentiſſimæ auctoritati cedere, & ſecundum hoc agere vitam.* Putant etiam omnes ſapientes ſatis conſuli prudentiæ, ſi quis ſequatur communem ſenſum, eſt enim incredibile tot viros præſtantiſſimos errare: hinc etiam in utroque jure, uti refert *Teril.* q. 2. n. 181., dicitur, ubi diverſæ ſententiæ proferuntur, potiùs vincit numerus Doctorum, vel ſi numerus æqualis ſit, ejus partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir *Papinianus* eminet, qui ùt ſingulos vincit, ità cedit duobus: unde *Eſp.* nu. 230. rectè dicit certum eſſe, quòd numerus & qualitas Auctorum maximi facienda ſit, præcipuè in hac abſtruſa & univerſaliſſima quæſtione: neque id negare potuit *Gonz.*, nam diſſ. 5. n. 30. ait, qui contra communem cenſet quid illicitum, poteſt deponere opinionem hoc modo, *ſcientia mea & ingenium meum nequeunt comparari cum ſcientia & ingenio tot DD., credibiliuſque eſt falli unum minus doctum, quàm tot ſapientes, qui conveniunt in aliqua aſſertione*: id poteſt ipſe ſibi applicare in hac quæſtione. 2. Nemo prudens contemnit Authores omni exceptione majores, uti conſtat ex jam dictis, & ratio eſt, quia præſumi debent duci gravibus motivis, hinc etiam adverſarii conantur ad ſuas partes trahere Authores etiam nolentes. Quod dicit *Seneca*, verum eſt de popularibus factioſis, qui re non examinatâ feruntur, quò rapit paſſio, impetus aut ſeditioſorum exemplum. 3 Authores benignæ ſententiæ ſunt veri Theologi, Elizaldo ſuppares, nec præſumi debet Deum in materia morum tam univerſali & neceſſaria permiſiſſe tamdiu errare tot viros ſapientiſſimos & probiſſimos. Rectè S. *Aug.* Epiſt. 119. *Eccleſia Dei multa tolerat, & tamen quæ contra fidem ſunt vel bonam vitam, nec approbat, nec tacet, nec facit.* Videri poteſt *Terillus* q. 45. 270.

Reſp. 2. *Eliz.* l. 6. q. 6. §. 7., per nullam multitudinem DD. privatorum poſſe fideles reddi ſecuros de ſuo non peccato, ſed tantùm per veritatem & conformitatem cum lege Dei. *Contrà* eſt 1. Nam ſi hoc valet, ergo nec ſecurus es ſequendo probabiliorem vel probabiliſſimam, ſi fortè falſa ſit. 2. Ubi veritas certò comperiri non poteſt, pro qua parte eſt multitudo DD. prudenter præſumitur pro ea eſſe veritas, conſequenter pro qua parte eſt major multitudo DD. prudentiùs præſumitur pro ea eſſe veritas, ergo cùm pro ſententia benigna ſint notoriè plures gravioreſque DD. prudentiùs præſumimus hanc eſſe veram: hinc fit, 271.

272. §. III. Non constat nobis certò de illa lege, quæ prohibeat sequi probabiles, & obliget ad sequendas semper probabiliores opiniones, ergo prudenter judicamus talem legem non dari, in dubio enim, an sit lex an non sit, standum est pro libertate nostra, quia hæc est in possessione, hoc enim axioma, *melior est conditio possidentis*, valet etiam extra materiam justitiæ, uti dicetur à n. 495. Hinc rectè *Lactant.* L. 3. Instit. c. 27., *Stultissimi est hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrùm vera an falsa sint, dubitatur, & ideo nemo paret, quia nemo ad incertum vult laborare.* Et ideo etiam Cap. *Cum in jure*, 31. *De off. & pot. jud. deleg.* dicitur, *Nisi de mandato certus exstiteris, exequi non cogeris, quod mandatur. Conf.* 1., nam si lex illa daretur, esset lex naturæ & quidem generalissima, ergo non deberet latere plerosque homines, qui bonâ fide judicant eam non dari, maximè cùm multi ex adversariis dicant in jure naturæ non dari ignorantiam invincibilem, esset autem summè temerarium velle omnes eos, qui defendunt vel docent sententiam benignam, damnare erroris culpabilis & tantæ malitiæ, ergo. *Conf.* 2., nam non inventio legis post sincerum examen tot Doctorum per ità longum tempus, est manifestum signum, quòd talis lex non existat, uti ex principiis *Eliz.* rectè ostendit *Teril.* q. 53. & dicemus à n. 718. *Conf.* 3. directè contra *Eliz.*, nam secundùm ipsum, si motiva pro & contra legem sint æqualia, tum se utrimque elidunt, sæpe autem fit, ut quando operandum est, motiva pro & contra legem sint æquè probabilia, ergo erit, ac si tum nulla essent motiva pro lege prohibente operari secundùm minùs probabilem, ergo licebit secundùm hanc operari.

273. *Respondent*, falsum esse, quòd sola præcisè incertitudo legis sufficiat ad negandam illius obligationem, uti fatetur ipse *Carden.* in 1. crisi d. 60., nam inprimis ex illa incertitudine oriri potest dubium practicum, cum quo non est licitum operari: deinde quamvis lex sæpe sit incerta, tamen censeri debet esse in possessione, adeoque obligare; sic enim si quis sciat se commisisse furtum, & dubitet, an sit confessus, lex confitendi hoc furtum est incerta, attamen quia lex confitendi omne mortale est in possessione, etiam possidet lex confitendi hoc furtum, licèt fortè antehac sit confessus. *Contrà* est 1. si oriatur dubium practicum, hoc deponi potest per rationem probabilem de non existentia legis, vel saltem per motiva reflexa, uti n. 307. dicetur. 2. absolutè contra legem incertam sufficit ratio probabilis, ex qua aliquis prudenter judicet, se illi satisfecisse, uti probabitur à n. 599., hinc quamvis generalis lex confitendi omne mortale commissum, sit prior, & in certa possessione contra libertatem non confitendi, tamen si probabile sit te esse confessum hoc furtum, non est nec unquam fuit respectu tui in certa, sed tantùm in incerta & dubia possessione, ideoque potiùs possidet tua libertas contra eam legem incertam, eò quòd non sit tibi sufficienter applicata, uti dicetur n. 274., quod *Conf.*, nam si sit probabile te esse confessum, est probabile te satisfecisse legi, ergo non est certum, quòd ei non satisfeceris, ergo lex iterum confitendi non est certa, ergo ad summum erit probabilis, sed & tua libertas est probabilis, quia probabile est te esse confessum, ubi autem directè probabile est esse legem, & directè probabile non esse legem, reflexè certum est, non dari obligationem legis defectu sufficientis promulgationis vel applicationis illius, uti jam dicetur, ergo. Vide dicenda à n. 495.

Camargo p. 1. l. 1. cont. 9. à nu. 104. contra rationem illam sic insurgit: Possessio libertatis est dominium, quod homo habet ad ponendas actiones suas, sed hoc dominium non potest prævalere contra Deum, quia Deus necessariò habet dominium altius respectu earundem actionum, cui non potest prævalere ullum dominium hominis, ergo in homine non potest esse possessio libertatis contra Deum. ℞. 1. Idem argumentum valet in casu etiam majoris probabilitatis contra legem Dei; item in materia justitiæ, si ideo, quia possideo, me excusem à divina & naturali lege restituendi, quod probabiliter aut etiam probabiliùs est alienum. ℞. 2. Hoc dominium & hæc possessio libertatis non potest dari contra Deum, si non possit prudenter judicari, quòd hæc actio permittatur à Deo, c. si hoc possit judicari, n., quia dominium à Deo concessum ad ponendas actiones est nobis certum, nec impeditur, quamdiu prudenter judicamus Deum actionem talem permittere & non restringere libertatem nostram.

Instat à n. 109. Illa permissio Dei, ut homo in tali circumstantia agat, est dubia, ergo non potest resultare in homine, nisi jus dubium tum agendi, atqui agere cum dubio, an sit jus agendi, est peccatum, ergo. ℞. 1. Idem valere in casu majoris probabilitatis contra legem, itẽ in materia justitiæ. ℞. 2. n. ant., nam positivè & prudentissimè judicatur dari, ob rationes datas & dandas, præcipuè n. 339., ergo non est jus dubium, sed saltem verissimè probabile.

§. IV. Quamvìs fortè existeret lex prohibens sequi probabilia, tamen videtur evidens, non esse satis promulgatam, ergo nos non obligat. Conseq. patet, nam secundùm S. *Th.* 1. 2. q. 90. a. 4. *ad hoc, ut lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet, quòd applicetur hominibus, qui secundùm eam regulari debent, talis autem applicatio fit per hoc, quòd in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione, unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, ut lex habeat suam virtutem*: hinc *Gratianus* in Cap., *In istis*, dist. 4. ait, *Leges instituuntur, cùm promulgantur. Antecedens* verò *probatur*, promulgatio sufficiens est externa publicatio, per quam existentia legis fit subdito certa & manifesta, in dubio enim, an detur lex nec ne, possidet contra eam libertas, atqui evidens est talem publicationem externam legis prohibentis sequi probabilia non dari, ergo. *Prob. min.* quando prudenter dubitatur de existentia talis publicationis, imò quando hæc publicatio probabiliter negatur, tum evidens est non dari talem publicationem, atqui prudenter dubitatur, imò probabiliter negatur publicatio talis legis, ergo. *Prob. min.* prudenter dubitatur, an existat talis lex prohibens, & probabile est non existere, certum enim est ex dictis n. 269. plurimos negare, & certum est eam sententiam negantem esse probabilem, ergo existentia publicationis illius etiam non potest dici esse certa & manifesta. *Conf.* nam plures sunt, qui affirmant dari legem permittentem sequi probabilia, & reipsa probabiliùs est id licere, uti dicetur à n. 298., ergo hæc lex permittens est magis promulgata, quàm opposita prohibens, maximè in sententia adversariorum, qui dicunt motiva probabilia elidi per probabiliora: nos itaque sic concludimus, si lex prohibens fuisset lata & sufficienter promulgata, utique veritas talis legis innotuisset post tantam inquisitionem, sed non innotuit illa veritas, ergo talis lex non est lata, vel non est sufficienter promulgata. Videri potest *Teril.* q. 53.

Respondent 1. *Eliz.* l. 7. q. 4. §. ult. & *Gonz.* d. 6. n. 37. 275. argumentum illud ad summum habere locum in lege humana, nam legislator humanus potest legem concepisse & postea mutato consilio nolle promulgare, sicque tacitè revocat: at implicat Deum legem concipere, quin habeat voluntatem efficacem eam promulgandi, alioqui frustra concepisset: hæc autem lex sequendi probabiliora est Divina, imò naturalis, ergo implicat eam non esse sufficienter promulgatam. *Contrà* est 1. nam lex naturalis, cùm sit à natura insita, multò magis innotesceret, si daretur, ergo cùm non innotescat, vel non datur, vel non est satis promulgata; & idem est de lege Divina positiva. 2. Quamvìs implicet legem Dei non esse promulgatam aliquibus saltem aliquando, tamen non ideo debet esse promulgata omnibus & semper, nam operans secundùm probabiliorem & minùs tutam sæpe ope-

operatur contra legem Dei, vel etiam naturæ, & tamen non peccat, quia lex hìc & nunc non est illi sufficienter applicata; idem est, si revelatio Dei non sit mihi sufficienter proposita, datur enim tum lex Divina & naturalis credendi Deo, attamen me hìc & nunc non obligat; similiter hìc, si enim daretur talis lex Dei vel naturæ prohibens sequi tantùm probabilia, satìs esset promulgationem ejus aliquibus esse satìs notam, aut saltem aliquando esse notificandam per Ecclesiam, nobis autem, qui habemus gravissima argumenta contra illius existentiam, non est notificata, & inde inferimus non dari hìc & nunc obligationem talis legis.

276. *Resp.* 2. *Camargo* contr. 6. à n. 38. Leges Divinas & & naturales non indigere promulgatione. *Contrà* est, voca, ùt voles; saltem indigent sufficiente notitiâ & applicatione quoad nos, divina quidem lex per prædicationem vel revelationem, naturalis autem partim remotè per ipsam naturam rationalem productam, in qua relucet; partim proximè per dictamina rationis, quæ indicant, quid naturam rationalem quà talem deceat aut dedeceat; non habemus autem vel revelationem vel talia dictamina de sequendis semper probabilioribus, ergo.

277. *Resp.* 3. Leges naturales & divinas esse æternas, adeoque priores libertate creatâ & consequenter contra hanc possidere, ergo in dubio an existant, nec ne, standum erit pro illis contra libertatem, maximè cùm sint favorabiles, utpote utiles, & favorabilia sint amplianda. *Contrà* est, lex naturalis, prout est in Deo, non habet proximè rationem legis, nisi compleatur per legem naturalem, prout in creatura, hanc autem ità definit S. *Th.* in suppl. 65. a. 1. O. *Lex naturalis nihil aliud est, quàm conceptio homini naturaliter indita, quâ dirigitur ad convenienter agendum in actionibus propriis*: Ex his evidens est legem naturalem non habere completam rationem legis & consequenter non posse possidere, priusquam supponatur ex parte creaturæ sufficiens dictamen vel cognitio conformitatis aut difformitatis cum natura rationali quà tali: similiter licèt demus legem positivam, prout in Deo est, esse simpliciter ab æterno, attamen non possidet respectu singulorum, nisi apud singulos sit cognita, quod fateri debent Adversarii, nam si probabilius sit legem naturalem aut divinam non existere, lex illa non possidet, nec ità obligat, ut contraveniens peccet formaliter, ergo: si vis, sic distingue: lex æterna, si sit certa, est prior, & possidet contra libertatem, c, si sit incerta, n., cùm enim tota ejus essentia & omnia prædicata sint dubia, etiam dubia est ejus prioritas & possessio, ergo libertas dejici non potest de sua certa possessione. Quod additur de favore legum illarum, manifestè retorquetur, nam si lex naturalis vel divina in dubio positivo amplianda est tanquam favorabilis, ergo etiam obligat in casu opinionis probabilioris de non existentia talis legis: unde sicuti ipsi dicunt sufficere, quòd sit probabilius non dari, sic nos dicimus sufficere, quòd sit probabile, vel ostendant, ubi aut Deus aliter statuerit, aut Ecclesia aliter declarârit, quamvìs enim Auctor naturæ potuerit arctare libertatem creatam ad obtemperandum legi in casu, in quo probabiliùs, aut etiam tantùm probabiliter judicatur existere, tamen non est fundamentum dicendi, quòd ità arctaverit.

278. *Resp.* 4. Ut lex naturalis vel Divina obliget, non esse opus, ut saltem communitati promulgetur, alioquin qui per revelationem vel per scientiam privatam sciret dari legem de sequenda probabiliore, posset se excusare per aliorum ignorantiam, allegando defectum sufficientis apud omnes promulgationis, ergo satìs est esse notam aliquibus. *Contrà* est, nam licèt satìs sit esse notam aliquibus, ut hi aliqui, quibus est nota, obligentur, non tamen ut obligemur nos & omnes alii, qui saltem probabilissimè negant existentiam talis legis, nec agnoscere possunt esse satis promulgatam ulli homini.

279. *Resp.* 5. Si talis lex non foret nobis sufficienter promulgata, ergo agere contra illam nequidem esset transgressio materialis, ità *Eliz.* l. 3. q. 8. & *Auctor* Syn. n. 114. *Contrà* est, si reipsa non existat talis lex, utì non existere dicimus, agere contra, nequidem materialis est transgressio; si autem existat lex talis, cujus nobis desit sufficiens promulgatio vel applicatio, agere contra illam erit transgressio materialis legis, inprimis prout existentis in mente Legislatoris, deinde etiam prout satìs promulgatæ, aliquibus saltem, v. g. Adamo, B. Virgini, aut fortè etiam quibusdam ex Adversariis, hoc enim ipsum debent omnes dicere in casu ignorantiæ invincibilis cujuscumque legis.

Resp. 6. Quando probabilius est dari legem, etiam probabilius esse, quòd detur sufficiens ejus promulgatio, adeóque legem tum esse sufficienter promulgatam. *Conf.* 1., quia hoc ipso, quòd adsint rationes firmiores, quibus probatur legem esse & obligare, communis sensus & recta ratio dictat esse observandam, ergo. Ità *Gonz.* n. 32. *Conf.* 2., nam ille servus est reprehensibilis, qui nihil vult facere, nisi quòd certò scit esse à suo domino præceptum. *Contrà* est 1. Ut lex me proximè obliget, debet vel esse mihi moraliter certum, quòd lex existat, vel non esse probabile, quòd non existat, alioquin est certa possessio libertatis contra legem; atqui licèt probabilius sit legem ejusque promulgationem existere, non ideo mihi moraliter certum est legem existere, sed manet mihi probabile, quòd non existat, utì supponitur, ergo. 2. Falsum est, quòd probabilius sit dari legem obligantem ad probabiliora, sententia enim negans est saltem probabilior, utì dicetur à n. 298., ergo non datur sufficiens promulgatio legis obligantis ad sequenda probabiliora: & sic patet ad *Conf.* 1. *Ad* 2. *R.* Laudabile esse facere illa, quæ sunt etiam consilii, & quæ putamus esse Deo gratiora vel in se tutiora, sed negamus obligationem; unde sicuti servus imprudenter sibi fingeret obligationem ad omnia, de quibus dubitat, an à domino sint præcepta, attamen bene facit, si agat, quæ putat domino magìs placere, ità & nos. Vide dicenda n. 457. & 510. 280.

Resp. 7. Si requiratur talis promulgatio, frustra erit omnis Theologia moralis, nam certum erit, ubi erunt utrimq; probabilia motiva, certò deesse sufficientem promulgationem legis adversantis libertati, ideoq; certò licere partem benignam, ità *Gonz.* d. 3. à n. 103. *Contrà* est, necesse est scire, an dentur motiva probabilia necne, an hæc motiva sint vel non sint certò probabilia, quod non facilè rescitur, utì dictum à n. 150. nec resciri potest nisi per Theologiam moralem, inquirendo in veritatem & conferendo utrimque motiva: quòd si reperero incertam esse veritatem & certam esse probabilitatem opinionis directæ faventis libertati, tum priùs potero reflexè judicare promulgationem legis adversantis libertati non esse certam, adeoque certò esse legem permittentem operari oppositum. Videri potest *Teril.* q. 18. qui q. 43 affert confutationes plures eorum, quæ hic respondent Adversarii. 281.

§. V. Qui operatur contra legem ex ignorantia invincibili legis, non peccat, utì certum est ex dicendis à n. 735., sed qui operatur secundum opinionem probabilem, si erret, operatur contra legem ex ignorantia invincibili legis, ergo non peccat. *Min. prob.*, ipse re sufficienter examinatâ, bonâ fide judicat non esse obligationem, & quamvis conetur, tamen non potest eam agnoscere, vel veritatem invenire, utì supponitur, ergo si erret, invincibiliter errat. 282.

Respondet 1. *Wendrochius.* Deum rogandum esse, qui suggeret, quid à parte rei verum sit. *Contrà* est, orârunt SS. *Hieron.* & *August.*, SS. *Th. Antonin.* & *Bonav.*; nec tamen semper attigerunt verum, cùm sæpè teneant contradictoriè opposita, quorum unum certò est falsum, utì ostendemus n. 719. 722. 729. *Camargo* p. 1. l. 1. cont. 9. insinuat recurrendum esse ad judicium Ecclesiæ, sicuti 283.

Deuter.

Deuter. 17. jubebantur Judæi in dubiis recurrere ad Sacerdotes. *Sed* responsum dat ipse sibi à n. 73., neque efficaciter oppugnat; quis enim dicat pro singulis dubiis scribendum esse ad Papam? hic certè nos remitteret ad scholas & Doctores, donec ipsi libeat de aliqua propositione sententiam ferre: & notum est nostram sententiam benignam sæpius esse denunciatam S. Sedi, quæ tamen hactenus non declaravit esse falsam, si autem declaret, abjurabimus.

284. *Resp.* 2. *Gonz.* d. 6. n. 8. & d. 11. c. 2., sic operantem posse proximè & quidem ex motivis probabilioribus judicare, quòd res illa sit objectivè mala, ergo non laborat ignorantiâ invincibili illius malitiæ objectivæ, tum enim tantùm est invincibilis secundùm *S. Th.* 2. 2. q. 76. à. 2. O., quando studio superari non potest, potest autem hic studio superari, quia per motiva probabiliora, quæ invenit, potest ignorantiam illam deponere. *Contrà* est 1., Etiam ille, qui sequitur probabiliorem faventem libertati, posset proximè ex motivis probabilibus judicare, quòd res illa sit objectivè mala, utì dicetur à n. 414., Et quamvis id non posset judicare, tamen agnoscit esse certò probabile, quòd res sit objectivè mala, adeóque posset suspendere judicium, atque ità non errare, utì dicetur n. 387. Et præterea si judicet rem esse objectivè bonam, sicque erret, errat invincibiliter, & non peccat formaliter, ergo. Ratio à priori est, quia licèt hoc posset judicare, & sic non errare, tamen ad hoc non tenetur, quia habet motivum prudens aliter judicandi. 2. Quamvis judicaret secundùm probabiliora, tamen non judicaret certò, neque elideretur probabilitas judicii oppositi, ergo pergeret invincibiliter ignorare, an objectum sit in se reipsa malum an non, ergo si amplectatur objectum in se reipsa malum, id per accidens erit, & nascetur ex ignorantia invincibili, possuntque nostræ ignorantiæ applicari omnia, quæ pro sua affert *Gonz.* c. 3.

285. §. VI. Ignorantia invincibilis excusat eum, qui propter motiva probabiliora docet licere sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore, uti fatentur *Gonz.* d. 12. c. 1. *Auct. Syn.* à n. 95. *Estrix* in Logistica pag. 234.; & certum est, alioqui innumeros viros probissimos & sapientissimos damnaremus gravissimi peccati, probátque *Esp.* in app. a. 225., quia proxima regula operationis honestæ est propria conscientia, quam quis format ex judicio prudente saltem propter rationes, quas bonâ fide judicat firmiores: ergo etiam excusat eum, si secundùm illam suam doctrinam operetur, & consequenter etiam excusat quemcunque alium sic operantem. *Conseq. prob.*, quia talis, qui docet talem praxin licere, putátque hoc esse verum, habet hanc doctrinam tanquam practicam, directivam, per se intentivam & causativam praxeos apud se & apud alios, ergo si doctrina excusetur, etiam excusabitur praxis, quia doctrina, si falsa esset, foret longè magìs noxia, quàm hæc vel illa praxis in particulari, & è contrà si praxis non excusetur, multò minùs universalis doctrina approbans, intendens & causans illam praxin. *Conf.* nam qui sic docet & judicat licitum esse operari secundùm minùs probabilem, potest suadere alteri, ut sic operetur, quia suadet ex prudente dictamine suæ conscientiæ, concepto ex motivis sibi probabilioribus; possumque id suadere alteri, quod judico illi esse licitum, ergo etiam potest sic operari, quia suadere est reipsa moraliter operari.

286. *Respondent* 1. Docentem ideo excusari, quia docet hoc, quod judicat esse probabilius & reipsa verum, è contrà operantem non excusari, quia operatur hoc, quòd judicat esse minùs probabile & potiùs falsum. *Contrà* est, ideo docens excusatur, quia si erret, errat invincibiliter, cùm veritatem, utì in se est, rescire non possit, sed idem est de operante, qui non scit de ulla lege obligante se ad sequenda probabiliora, ergo.

287. *Resp.* 2. Posset aliquis invincibiliter judicare & consequenter invincibiliter docere, v. g. desiderium internum fornicandi non esse peccatum, si nihil operaretur externè: Item se non peccare, si operaretur cum conscientia purè negativè dubia, & tamen per tale desiderium & per operationem cum conscientia dubia peccaret, ergo. *Contrà* est, nam illum desiderantem non peccaturum formaliter, dixi n. 35.; sed nec peccaret operans cum tali dubio, utì rectè *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 16. n. 18., & certum esse dicit *Carden.* in 1. crisi d. 78. c. 4., quia reipsa non operaretur cum conscientia dubia, sed supposito illo errore directo operaretur ex dictamine reflexo invincibiliter formato, quo diceret, licitum est mihi operari cum conscientia, quam hìc & nunc invincibiliter judico sufficere, atqui sic operor, ergo. Vide dicta n. 63.

Resp. 3. Falsitatem ejusmodi dictaminum consistere in hoc, quòd affirment non dari peccatum formale, ubi peccatum formale datur, & ideo ejusmodi dictamina non excusare: *Contrà* est, nam ad summum dicunt, ibi non dari peccatum formale, ubi peccatum formale daretur, nisi interveniret ignorantia invincibilis, quod verissimum est. 288.

§. VII. Qui prudenter operatur, non peccat, sed qui operatur secundùm opinionem probabilem, ille prudenter operatur, ergo non peccat. *Min. prob.* qui operatur secundùm rationem firmam & gravem, ille prudenter operatur, quia agit conformiter rationi rectæ, sed qui operatur secundùm opinionem probabilem, ille operatur secundùm rationem firmam & gravem, ergo. *Conf.* nam opinio, secundùm quam operatur, est certò probabilis, & quidem in ordine ad praxin, loquimur enim de opinione practicè probabili, ergo praxis illius est rationabilis & prudens. 289.

Respondet Auctor Synop. n. 128., opinionem probabilem tum esse conformem rectæ rationi, quando est vera, aut si sit falsa, quando est conformis rationi in existimatione hominis, qui judicat illam esse veram & legi æternæ conformem, non autem in existimatione hominis, qui judicat vel potest judicare esse potiùs falsam ac difformem legi æternæ: hinc dicit etiam *Gonz.* d. 3. à n. 53. & d. 8. §. 4. motivum talis opinionis esse grave & firmum respectu illorum, qui illi assentiunt tanquã absolutè vero vel saltem tanquam verisimiliori, non autem respectu aliorum, quibus videtur potiùs falsum vel minùs verisimile, hi enim illud approbare non possunt in sensu composito, quòd oppositum agnoscant esse potius verum & verosimilius, adeóque respectu horum non est probabile. *Contrà* est 1., Opinio adhuc est conformis rectæ rationi, hoc ipso quod sciam niti ratione firmâ & gravi, quâ aptus sit moveri vir prudens ad assensum, licèt mihi videatur, quòd pro opposita sit ratio æqualis vel etiam firmior, alioqui quisquis unam opinionem defenderet ut probabiliorem, deberet judicare opinionem oppositam esse improbabilem & difformem rectæ rationi, quod est contra sensum omnium sapientum, & oppositum satis constat ex dictis n. 263. 264. 2. Posset quis, etiam in sensu composito, quòd agnoscat oppositum esse probabilius, assentiri, utì ostendetur à n. 414.; Et quamvis id non posset, etiam non est opus, utì constabit ex dicendis à n. 387. 290.

§. VIII. Deus permittit in rebus incertis illud facere, quod omnibus bene expensis judicamus esse licitum, sed omnibus bene expensis judicamus hoc esse licitum, quod probabile est esse licitum, ergo Deus permittit in rebus incertis hoc facere, quod probabile est esse licitum. *Min. prob.*, quia quamvis judicemus probabilius esse, quòd sit illicitum, adhuc tamen manet in nobis hoc judicium, quòd probabiliter sit licitum, ideóque me hìc & nunc posse ponere. *Conf.* nam licèt aliqui teneant tanquam probabilius, quòd B. Virgo sit maculatè concepta, tamen licitè colunt Immaculatam Conceptionem, uti certum est, cùm Ecclesia non tantùm id permittat, 291.

sed

ſed etiam præcipiat omnibus, ergo talis licitè operatur ſecundùm opinionem ipſi minùs probabilem, ergo & aliàs idem poterit.

292. §. IX. Obligatio ſequendi opinionem probabiliorem inde orietur, uti volunt adverſarii, quia operans ex probabili eſſet practicè dubius de honeſtate actionis, hoc autem eſt falſum, nam habet judicium probabile directum de honeſtate actionis, & licèt hoc judicium omittat, habet ultimum dictamen certum de honeſtate illius actionis, uti explicabitur à n. 303., ergo.

293. §. X. Si ſit obligatio ſequendi probabiliorem, naſcentur incommoda intolerabilia, nam 1. quiſque tenebitur ante operationem inquirere, quænam opinio ſit probabilior, rectè enim dicit *Suar.* de conſ. d. 4. ſ. 8. n. 15., in debito faciendi, intrinſecè includi debitum ſciendi, & reipſa aliàs non ſincerè procedet cum Deo, ſed ſe exponet periculo violandi jus illius; quid autem ſemper ſit probabilius, hoc moraliter eſt impoſſibile, aut invenire aut diſcernere, etiam doctis, uti conſtat ex dictis à n. 50., hinc ſapienter dicit *Suar.* in 1. 2. tr. 3. d. 12. ſ. 6. n. 8., fore onus intolerabile, obligare omnes homines ad conferendas ſingulas opiniones. 2. Non licebit Advocato defendere partem minùs probabilem, ſicque tenebitur cum labore & ſine mercede diſcutere utriuſque partis argumenta, antequam unam poſſit tueri: ſimiliter non licebit mihi à Papa petere diſpenſationem, ubi mihi probabilius erit eum diſpenſare non poſſe &c., quæ tamen ſunt contra ſenſum & praxin communem. 3. Si quis contractum inierit vel aliquid ſuaſerit ſecundùm opinionem, quam tum putabat probabiliorem, auditâ novâ ratione, quæ gravior videbitur, tenebitur reſcindere aut revocare, iterumque occurrente novâ ratione in oppoſitum, tenebitur redintegrare, ne alteri ſit injurius vel malè ſuaſor, & ſic in infinitum 4. Scrupuloſus, præſertim ſi ſit vir doctus, non poterit ſequi judicium Confeſſarii, imò quivis ſubditus, cui Superior aliquid præcipiet ſecundùm ſententiam ſibi probabiliorem licitum, ſi ſubdito probabilius ſit eſſe illicitum, non poterit obedire, quod admitti non debet, uti à n. 432. oſtendetur. 5. Confeſſarius non poterit contra propriam opinionem, quam probabiliorem judicat, abſolvere pœnitentem volentem permanere in ſua opinione probabili oppoſita, quod à n. 443. etiam oſtendemus eſſe falſum. 6. Sequetur nos plerumque obligandos ad tutiora, nam ſi opiniones ſint æqualiter probabiles, aut ſi præponderantia pro una parte non ſit magna & notabilis, adverſarii docent vel abſtinendum eſſe ab operatione, vel ſequenda eſſe tutiora, rariſſimè autem agnoſcetur talis præponderantia motivi ex una parte, quin intellectus ob motivum grave oppoſitum fluctuet & prudentiſſimè formidet de falſitate partis probabilioris, aut ſaltem difficillimè ſciemus, an hæc vel illa præponderantia ſit ſufficiens; & etiam in hoc dubio erit obligatio ſequendi tutiora, ſicque paſſim incidemus in Tutioriſmum, cùm tamen, ſecundùm dicenda à n. 478. certum ſit non eſſe obligationem ſequendi tutiora, niſi in quibuſdam materiis, de quibus dicam à n. 476. Denique etiam conſiderandum eſt, quod dicit *Terillus* in Præfat. ad Reg. morum, nempe Janſeniſmum eſſe matrem ſententiæ probabilioris, *ſic enim non poterant habere melius medium perſuadendi aliqua Dei præcepta eſſe ſecundum præſentes vires obſervatu impoſſibilia: item hoc erat aptiſſimum medium Sacramenta, præſertim Pœnitentiæ & Euchariſtiæ, reddendi magis odioſa.* Hæc ille.

294. §. XI. In quæſtione particulari & dubia, an aliquid faciendum ſit ſub peccato necne; Item an aliquid faciendum ſit ſub mortali vel veniali, ſtandum eſt pro parte benigna, dicendumque non eſſe peccatum, vel non eſſe mortale, niſi auctoritas certa aut ratio evidens evincat oppoſitum, uti oſtendetur de Pœnit., quando de prudentia Confeſſarii, & hìc inſinuabitur n. 475., ergo hìc multò magis tenendum eſt in hac univerſaliſſima quæſtione, quæ eſt veluti regula pro infinitis aliis, uti optimè expendit *Eſp.* a. 217. & ſeqq., ubi addit, quòd ſententia rigida Adverſariorum ſit fautrix omnium auſteritatum poſſibilium in opinabilibus, ideoque ſit formaliter periculoſior quàm benigna, uti eodem n. 475. dicetur.

Reſpondent 1. Doctrinam hoc ipſo eſſe ſuſpectam, 295.
quòd benigna ſit, cùm Scriptura & SS. PP. ubique dicant viam ad cœlum eſſe arctam, per dura & aſpera eò tendendum. *Nec obſtat*, quòd Chriſtus dicat jugum ſuum eſſe ſuave, nam ſuave non eſt ex rebus ipſis præceptis, ſed tantùm, partim ex gratiis & auxiliis divinis, partim ex affectu pio, præſertim dilectionis erga Deum. Ità *Eliz.* l. 6. q. 5. ſub finem, & q. 9. §. 6. *Contrà* eſt, nam Scriptura addit, 1. Jo. 5. v. 3. *& mandata ejus gravia non ſunt*, & licèt carni & ſanguini repugnent, ſintque importabilia naturæ ſibi relictæ, quod tantùm volunt Scriptura & PP., tamen nunc per ordinarias etiam Dei gratias portabilia ſunt & abſolutè levia, maximè ſecundùm illud *S. Aug.* ſerm. 47. de diverſis c. 1. *Quidquid durum eſt in præceptis, ut ſit leve, charitas facit*: ſi autem eſſet obligatio, quam aſſerit *Eliz.*, ſemper operandi vel ſecundùm ſententiam reipſa veram, vel ſecundùm tutiorem, id foret onus intolerabile, uti rectè *Teril.* q. 9. n. 52., & magis declarabitur ad dub. ſeq.

Reſp. 2. Non ſpectat ad homines tollere vel per opi- 296.
nationes ſuas reddere leviora Dei præcepta, aut leges æternas immutare. *Contra* eſt, quamvis ad nos non ſpectet legem illam Dei certam & per ſe talem tollere, aut per opinationes noſtras leviorem reddere, tamen quando dubium eſt, an lex Dei exiſtat, ad nos ſpectat prudenter opinari circa illam, & tollere legem, quæ fortè nunc per accidens & ob errorem obligat, vel minorem ejus obligationem ex gravibus fundamentis declarare, uti rectè *Teril.* à n. 58. ſic enim *Matth.* 23. v. 4. carpuntur Scribæ & Phariſæi, qui obligationes nimias legum imponebant populo: unde ſicuti Deus *Deuter.* 2. v 4. dixit nihil auferendum à verbo ſuo, ità dixit nihil addendum, addunt autem ſine ſufficiente fundamento Adverſarii, inducentes legem iſtam duriſſimam ſemper ſequendi probabiliora.

Reſp. 3. Homines ob depravationem naturæ & in- 297.
clinationem ad malum ut plurimùm diſcordare à recta regula, non per exceſſum ſed per defectum, ergo certum periculum eſt, ne deficiamus laxando, non autem reſtringendo libertatem: hinc *Ariſt.* 2. Eth. c. 9. ait, magis recedendum ab eo, ad quod naturâ ſumus propenſiores. *Contrà* eſt, nam cùm hic ſermo ſit de ignorantia legum, quæ quamvis ſit invincibilis, tamen eſt pœna peccati, præſumendum non eſt, quòd natura lapſa invincibiliter ignoret multas leges, ne ex ſua culpa reportet commodum: ex adverſo potiùs præſumendum eſt, quòd Deus permittat, ut ipſa invincibiliter ſibi imponat plures leges, quàm reipſa ſint, ut ità ſuum ipſa onus aggravet: & ſic legimus, quòd ab initio Eccleſiæ plus fuerit erratum per adjectionem quàm per ſubtractionem legum, nam multi volebant adhuc ſervandam legem Moſaicam, alii imponebant leges, quas nec ipſi nec Patres eorum potuiſſent ferre, uti habetur *Act.* 15. v. 10., & ſi attentè conſideremus, inveniemus per conſuetudinem multa tranſiiſſe in leges, quæ nec à Deo nec ab Eccleſia præcepta erant, uti communiter docetur de multis abſtinentiis & jejuniis: primi etiam hæretici per improbitatem ſuam communiter nimiùm reſtringebant libertatem, quamvis poſteriores nimiùm laxârint: nos tenemus medium, & ne in immenſum ultra debitum exceſcant leges, de quibus non ſatis conſtat, dicimus contra has poſſidere libertatem: & hanc de benignitate ſequenda eſſe mentem SS. ac ſapientiſſimorum virorum, oſtendemus loco notato de Pœnitentia.

§. XII. Secundùm adverſarios, ille prudenter opera- 298.
tur, qui operatur ſecundùm opinionem probabiliorem,

ſed

sed opinio benigna, dicens licitum esse operari secundùm probabilem, est reipsa probabilior, ergo qui secundùm illam operatur, prudenter operatur: hinc *Moya* de op. prob. q. 6. n. 11. sic breviter subdit, *Hanc ego amplector, quia probabiliorem judico, quod proinde qui senserint, tutâ conscientiâ, juxta communem Theologorum sententiam, amplecti poterunt, & à peccati periculo immunes erunt.*

299. *Respondent* 1. Ille prudenter operatur, qui operatur secundùm opinionem probabiliorem, probabilitate directâ immediatè respiciente honestatem objecti, c. probabilitate tantum reflexâ immediatè respiciente honestatem formalem actûs, subdist., si illa opinio reflexa sit vera, c, si sit falsa, n. maj. jam verò opinio illa reflexa, quæ dicit licere sequi probabilem relictâ probabiliore, ad summum est probabilior probabilitate tantùm reflexâ, & reipsa est falsa, ergo secundùm eam illicitum est operari, etiam illi, qui per errorem invincibilem sentit & docet illam suam opinionem reflexam esse probabiliorem & veram, ità *Auctor* Syn. n. 123. *Contrà* est 1., quando honestas objecti, prout in se est, dignosci non potest, uti contingit in casu opinionum tantum probabilium, necesse est & sufficit operari secundum dictamen immediatè respiciens solam honestatem formalem actûs, cùm enim ad honestè operandum requiratur certitudo de honestate operationis, uti dictum est à n. 46., nec possit haberi certitudo de honestate objectiva, necessarium est & sufficit haberi certitudinem de honestate formali operationis, quæ haberi non potest per judicium directum, quia oppositum semper manebit probabile, ergo per solum reflexum. 2. Opinionem nostram reflexam, quam Adversarii dicunt falsam, nos judicamus omnino probabiliorem & veram, ergo prudenter facimus nos conformando huic nostro judicio, imò ad hoc tenemur secundùm principia Adversariorum: quòd si error vincibilis excuset ità sentientem & docentem, etiam excusat practicantem, uti dictum est à n. 285.

300. *Resp.* 2. Sententiam suam esse nostrâ probabiliorem, ità *Gonz.* d. 13. c. 2. *Contrà* est, nam ex dictis n. 269. constat benignam esse ab intrinseco & ex auctoritate probabiliorem, rationes verò pro hac etiam sunt firmiores, uti patebit consideranti allatas & pro contraria sententia afferendas à n. 319., ubi ostendemus eas vel evidenter retorqueri vel longè faciliùs solvi. Ex dictis,

301. §. XIII. *Infertur* 1. licitum esse operari secundùm probabilem, licèt evidens sit oppositam esse probabiliorem, uti habet communis cum *Ills.* d. 1. contra *Gonz.* d. 3. c. 1. *Esp.* a. 153. & seqq. *Terill.* q. 1. n. 7., manent enim rationes positæ. 2. Licitum esse cuivis, consulere plures homines, qui habentur communiter probi & docti, inquirendo, an fortè inventurus sit aliquem se probabiliter excusantem, v. g. ab obligatione restitutionis, si enim huic proposuerit rationes oppositas aliorum, & hic eas maturè considerârit, ac censeat non esse convincentes, nec elidere certam probabilitatem suæ sententiæ, consulens tutò sequetur hunc, uti docent *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 9. n. 24. *Zumel, Castrop. Tapia, Bress. Pasq. Verric. Candid.* & alii cum *Moya* q. 4. n. 17. & cum *Carden.* d. 57. n. 88.; Ratio est, quia talis consulens utitur jure suo, & cùm post inquisitam veritatem non reperiat certitudinem contra se, sed motiva gravia pro se, prudenter sibi format dictamen, quòd secundùm hæc licitè operetur.

302. *Q. 42. An licitum sit sequi minùs probabilem, non tantùm in materia juris positivi humani, sed etiam juris Divini & naturalis.* R.

Aliqui admittunt licitum esse sequi minùs probabilem in materia juris positivi humani, quia putant Legislatores humanos tum nolle, ut obliget sua lex, quando pro non existentia illius est opinio probabilis; sed dicendum est licere etiam in materia juris Divini & naturalis, nam nec Deus nec natura nos in simili casu ignorantiæ invincibilis obligare censentur, & rationes, quas à n. 268. attulimus, æqualiter valent de omni materia: denique pleraque argumenta, quæ isti Auctores contra materiam juris Divini aut naturalis afferent, facilè retorquebuntur contra materiam juris humani, uti patebit ex dicendis à n. 319., v. g. si quis in materia juris humani possit ex fide operari & rectè sibi formare conscientiam secundùm minùs probabilem ex vi judicii reflexi contra judicium suum directum probabilius, idem poterit in materia juris Divini & naturalis: Item, si non sit contra reverentiam Legislatoris humani, quamvis hìc & nunc dicam, *licèt ex vi judicii directi probabilius mihi sit legem tuam existere, tamen nolo facere, quod illa jubet*, etiam non erit contra reverentiam Auctoris legum divinarum vel naturalium &c.

Q. 43. Quomodo formandum sit ultimum dictamen conscientiæ secundum sententias minus probabiles. R. 303.

§. I. Ante omnia opus est, ut qui cogitat operari secundùm aliquam sententiam faventem libertati, certus sit eam esse verè probabilem, uti constabit ex dicendis à n. 366, & 368.; hoc supposito, adhuc non est satis, ut in mente verset talem sententiam, v. g. ut quis licitè pingat die festo, non est satis, quòd sciat aliquos docere, quòd hoc liceat, nam si interim se non resolvat practicè, sed maneat dubius & velut indifferens inter hæc, quòd liceat & non liceat, sicque pingat, non habet conscientiã ullam, cùm non formet sibi judicium certum de honestate suæ actionis, sed solùm habet notitiam opinionum veluti speculativam, ideoque peccat pingendo, ità omnes cum *Esp.* in app. a. 187. & seqq. *Sporer* n. 33.

§. II. Dictamen ultimum conscientiæ in ordine ad honestè operandum non potest esse opinio probabilis, imò nec sufficit probabilior, sed debet esse certum, cui si conformetur operatio, evadat certò honesta, uti constat ex dictis à n. 46. 304.

§. III. Dictamen illud ultimum non potest deduci ex opinione probabili veluti ex una præmissa; sed deduci debet ex duabus præmissis certis, quia conclusio deducta ex una tantùm probabili est etiam tantùm probabilis, cùm debeat sequi debiliorem partem, hinc si sic deducatur, *Actio non servilis est licita die festo, sed pingere est actio non servilis, ergo pingere est licitum die festo*, non potest esse ultimum dictamen conscientiæ, quia cùm conclusio illa nitatur minore, quæ incerta est, etiam ipsa est incerta. 305.

§. IV. Una præmissarum, ex quibus deducitur ultimum dictamen conscientiæ, debet habere pro objecto opinionem probabilem, secundùm quam aliquis vult operari, non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis, sic enim & ipsa esset tantùm probabilis, sed tantùm debet affirmare illius existentiam saltem objectivam, id est, debet dicere, non quòd illa sit vera, sed quòd sit probabilis, & existat aut saltem existere possit in intellectu alicujus viri prudentis & periti; v. g. præmissa, ex qua deducitur dictamen ultimum quo dirigitur homo pingens die festo, non debet dicere hanc propositionem, *pingere die festo non est servile*, esse veram, sed tantùm dicere debet illam esse probabilem, ità ut meritò illi assentiri possit vir prudens & peritus, quod omnino certum est. 306.

§. V. Quia hoc ultimum dictamen ità se reflectit supra opinionem probabilem, ideo dicitur reflexum, & hoc modo formatur: quod prudenter judico mihi hìc & nunc licere, certum est mihi hìc & nunc licere, sed prudenter judico mihi hìc & nunc die festo licere pingere, ergo certum est mihi hìc & nunc die festo licere pingere. *Major* est certa, quia actus prudentiæ non potest esse regula actionis illicitæ: *Minor* etiam est certa, nam quod judico ex gravi motivo, hoc prudenter judico, ideo enim dicitur grave, quia dignum est prudente assensu, sed hoc judico ex gravi motivo, cùm sit probabile, ergo. *Conf.* quia hoc prudenter judico, quod judicant viri 307.

viri gravissimi & periti, qui utique semper habent grave motivum, sed viri gravissimi & periti judicant mihi hìc & nunc die festo licere pingere, ergo. Simili modo potest procedi in aliis materiis. In idem recidit, si ità formetur, licita est mihi omnis actio, quam post idoneum examē prudenter judico non esse prohibitam, atqui ego post idoneum examen prudenter judico hanc vel illam actionem mihi non esse prohibitam, quia pro hoc judicio habeo grave motivum, ergo. Item sic formari potest, quod viri prudentes dicunt esse licitum, quodque rationes gravis momenti suadent esse licitum, hoc prudenter judico esse licitum, sed viri prudentes dicunt hoc vel illud esse licitum, idque etiam suadent rationes gravis momenti, ergo. Denique potest etiam sic formari, quod probabilius est mihi licere quàm non licere, hoc prudenter judico mihi licere, sed probabilius est mihi licere operari secundùm illam probabilem sententiam, quàm non licere, ergo prudenter judico hoc mihi licere. *Major* est, etiam apud adversarios, indubitata: *Minor* etiam constat ex dictis à n. 298.

308. §. VI. Quando aliquis operatur secundùm opinionem probabilem, non est opus, ut ad longum & dialecticè sibi formet hos discursus, sed hoc ipso, quod sciat se operari juxta opinionem probabilem, habebit virtualiter & sufficienter sibi formabit hoc dictamen, practicè judicando sibi hìc & nunc licere talem operationem: ideo autem opus fuit ità ad longum exponere, ut clarè videant omnes, quòd operans secundùm probabilem operetur ex dictamine conscientiæ certo.

309. §. VII. *Obj.* 1. Ultimum illud dictamen fundatur in opinione tantùm probabili, sed actus certus non potest fundari in incerto, ergo. ℟. Actus certus non potest fundari in incerto tanquam præmissa, vel affirmato tanquam vero, c, in incerto tanquam prævio tantùm & affirmato existere, n, nec repugnat actum perfectiorem fundari in imperfectiore, nam in apprehensione fundatur judicium, quod tamen perfectius est.

310. *Inst.* Quod est verum tantùm ex suppositione falsa, hoc absolutè est falsum, sed dictamen ultimum fundatum in opinione probabili reipsa falsa, est tantùm verum ex suppositione falsa, ergo. ℟. n. min., nam dictamen ultimum non supponit opinionem directam esse veram, sed tantùm supponit existere aut posse prudenter existere, quæ suppositio est certissima.

311. *Obj.* 2. Quod probabile est esse illicitum, hoc non potest dici esse certò licitum, sed quomodocumque formetur judicium practicum, v g circa hoc, quòd liceat pingere die festo, tamen manet probabile, quòd pingere die festo sit illicitum, cùm probabile maneat, quòd pingere sit servile, ergo quomodocumque formetur judicium practicum, nunquam certum erit, quòd pingere die festo sit licitum. ℟. 1. Idem argumentum valet, etiamsi opinio asserens licitum esse sit probabilior, hinc ℟. 2. Quod ex vi judicii directi est probabile esse illicitum, hoc non potest dici esse certò licitum, ex vi similis judicii directi, c, ex vi judicii reflexi, n. maj., & similiter dist. min. n. conseq.

312. *Inst.* 1. Judicium reflexum non potest afferre judicio directo ullam certitudinem, ergo intellectus perget formidare ut antè. ℟. Ergo intellectus perget, aut potius pergeret formidare præcisè ex vi judicii directi, id est, posset formidare, si illud solum adesset, c, habito simul judicio reflexo, n. conseq., quia licèt motiva judicii directi sint & maneant fallibilia, tamen motiva judicii reflexi sunt certa, judicium enim reflexum sic dicit, quamvis sit & maneat tantùm probabile, quòd pingere die festo sit illicitum, tamen quia etiam probabile est esse licitum, lex prohibens pingere non est certa, nec nobis satis promulgata, hinc eam invincibiliter ignoro, & ideo contra eam certò possidet libertas mea, maximè cùm probabilius sit licere sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore, ergo hìc & nunc prudenter judico mihi licere pingere: ubi vides, 1. quòd propter novas circumstantias & nova motiva judicium reflexum sit certius quàm directum: 2. quòd motiva reflexa dent certitudinem, non opinioni directæ, hæc enim manet tantùm probabilis, sed soli judicio reflexo ac usui illius opinionis probabilis; sicuti si Medicus dicat, *iste ægrotus non tenetur audire Sacrum die festo*, propositio illa directa est tantùm probabilis, ista tamen reflexa, quâ ægrotus dirigitur, *qui sequitur prudens consilium Medici, non peccat*, est certa: item, propositio illa S. Thomæ, *non est obligatio confitendi statim post commissum peccatum*, est tantùm probabilis, & tamen istæ reflexæ, *quod omnibus ritè expensis docet S. Th. velut practicè probabile, est certò licitum, sed non esse obligationem statim confitendi post commissum peccatum docet S. Th. omnibus ritè expensis velut practicè probabile, ergo non statim confiteri est certò licitum*, sunt certæ. Vide dicenda n. 348.

Inst. 2. Si ex hoc, quòd probabile sit esse licitum 313. pingere die festo, inferri possit dictamen certum, quòd hoc sit licitum, ergo similiter ex eo, quòd probabile sit esse illicitum pingere die festo, etiam inferri poterit dictamen certum, quòd hoc sit illicitum, sed hoc est falsum, quia hæc duo dictamina sibi directè opponuntur, ergo. *Conf*. nam nos sic argumentamur, probabiliter putans aliquid licere, certò potest illud facere, sed ego probabiliter puto licere pingere die festo, ergo certò possum pingere die festo: à contrario etiam sic argumentor, probabiliter putans aliquid non licere, certò non potest facere, sed tu probabiliter putas non licere pingere die festo, ergo tu certò non potes pingere die festo.

Respondet 1. *Carden.* in 1. crisi d. 15. n. 252. eum, qui 314. judicat duas contradictorias esse probabiles, posse inferre talia diversa dictamina practica omnino certa ex diversis præmissis, prout volet, neque illa sibi contradicere, quia non sunt secundùm idem, respiciunt enim diversas præmissas, & unum dicit, certum est mihi non licere, si me fundem in his præmissis; alterum dicit, certum est mihi licere, si me fundem in istis aliis præmissis: si autem loquamur absolutè, ℟. 2. n. seq. maj., nam Tò *illicitum* fundat negationem, quæ negat omnia, & significat 315. non esse licitum, adeoque dicit nullum esse motivum grave pro eo, quòd sit licitum, quod falsum est; è contrà Tò *licitum*, est quid positivum, ad quod sufficit esse pro hoc grave motivum, quamvis etiam pro opposito sit simile aut etiam majus: unde ad *Conf.* n. tuam maj. à 316. contrario, sic enim à pari argumentor, probabiliter putans rem esse suam potest retinere, sed possidens putat probabiliter rem esse suam, ergo possidens potest retinere: & tamen non valet à contrario, probabiliter putans rem non esse suam non potest retinere, sed possidens probabiliter putat rem non esse suam, ergo non potest retinere: si vis, distinguo; probabiliter putans non licere certò non potest facere, ex vi hujus judicii, quo judicat non licere, & si aliunde non habeat motivum judicandi, quòd liceat, c, ex vi alterius judicii aut motivi, quo judicet aut judicare possit licere, n. maj., & similiter dist. min. n. conseq.

Inst. 3. Si ille bene agit, qui agit probabiliter hone- 317. stum, ergo ille malè agit, qui agit probabiliter inhonestum, valet enim regula contradictoriarum, *Ab opposito consequentis valet ad oppositum antecedentis.* ℟. 1. Ergo similiter malè agit, qui sequitur probabiliorem, quia agit probabiliter inhonestum. ℟. 2. n. conseq., regula illa non tenet, nisi à contradictoriè opposito consequentis arguatur ad contradictoriè oppositum antecedentis; item non valet, nisi quando unus terminus est antecedens respectu alterius: jam verò patet, quòd probabiliter honestum non sit contradictoriè oppositum probabiliter inhonesto, cùm utrumque sit quid positivum; item patet, quòd neuter ex his terminis sit antecedens respectu alterius, neuter enim inferri potest ex altero,

altero, ergo evidens est illam regulam hic non habere locum; miror que à quodam Viro docto id mihi objectum esse, à pari enim dicam, honestè agit, qui sequitur consilia Christi, qui non ducit uxorem, &c. ergo ille inhonestè agit, qui non sequitur consilia Christi, qui ducit uxorem. E contrà valet, si est homo, est animal, ergo si non est animal, non est homo, quia nempe homo est antecedens respectu animalis, & non animal est contradictoriè oppositum animali, ideoque valet à negato animali ad contradictoriè oppositum homini, quod est non homo.

318. Q. 44. *Quænam præterea sint argumenta rigidæ sententiæ, & quomodo solvantur.* ℞. Sunt multa, licèt parum efficacia: nullum tamen præteribo, ne videar declinare aliquam difficultatem.

319. *Objiciunt* 1. Auctoritas videtur esse major pro sententia rigida, nam nulli SS. PP. faciunt mentionem de licito usu probabilitatis, è contrà favent rigidæ, uti latè deducit *Gonz.* d. 13. c. 2. §. 1. & 2.

S. Aug. contra Academ. l. 3. c. 6. latè confutat hoc illorum axioma, *Cum agit quisque, quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat.* Possunt plura ex *S. Aug.* videri apud *Gonz.* §. 3., maximè autem apud *Eliz.* l. 7. q. 1.

S. Th quodl. 8. q. 6. a. 13. ait peccare operantem, si dubitetur, an sit vera sententia, secundùm quam operatur: *S. Bonav.* apud *Gonz.* §. 4. similia habet.

Pro rigida sententia sunt Cardinales *Cajet. Laurea*, *Bellarm. Aguier*, *Pallav.* qui duo postremi sententiam benignam, re melius discussâ, deseruerunt: pro eadem nunc sunt Cardinales aliique in Congregationibus Romanis: Similiter Episcopi Galliæ in variis Synodis proscripserunt usum illimitatum sententiæ minus probabilis, uti testatur *Merrisius.*

Tenendam esse rigidam decreverunt in Capitulis generalibus Ordines Theatinorum & Dominicanorum: eandem tenent plerique ex Ordine Augustiniano.

Sententia benigna inaudita est usque ad finem sæculi decimi quinti, in quo L. Lopez probabilista in Instr. consc. c. 120. ait, scio communem esse sententiam *Sot. Cordub.* &c., tenentium, non satis esse probabilem opinionem sequi; sed probabiliorem esse sectandam: *Corduba* autem, qui scripsit anno 1569. dicit l. 2. quæst. q. 2. omnes Theologos convenire, quòd debeamus sequi tutiorem probabiliorem.

Vasq. Salas, Sanch. pro primo Auctore, qui benignam docuerit, citant *B. Medinam*, qui scripsit anno 1579.

Amicus, licèt probabilista, T. 3. d. 15. n. 75. fatetur omnes ferè antiquos esse pro probabiliore.

Illicitum esse illum usum probabilium docent *Mercor. Fagn. Sinnich. Baron. Merenda, Hendroch. Contens. Gonet, Jac. à S. Dominico:* è Societate Jesu, jam ab anno 1609. *Comit. Philal. Rebell. Eliz. Gonz. Munies. Taber. Daniels*, *Gomes*, *Ehrenreich*, *Gisbert*, aliique. Ex aliis DD. *Volpilier* in Th. mor. T. 1. tr. 2. c. 3. a. 1. *Du Hamel* de act. hum. l. 2. d. 4. item alii Viri gravissimi etiamnum viventes. *Esp.* p. 2. App., quam post alia opera Theologica scripsit, a. 153. concludit, non esse licitum usum sententiæ certò ac evidenter minùs probabilis, videturque consentire *Teril.* in Reg. morum q. 1. n. 7. *Camargo* absolutè tenet rigidam.

320. ℞. SS. PP. etiam non faciunt mentionem sequendæ probabilioris, sed de utroque silent, quia illis temporibus non erat mota illa controversia, sed omnes pro certo habebant licitum esse sequi quæcumque prudentia dictamina rationis, nec requirebant prudentiora, uti ostendit *Carden.* in 1. crisi d. 1. c. 6.: sæpè per modum consilii dicunt præferenda tutiora, quæ tamen non semper sunt probabiliora; quòd si quandoque innuant præceptum de tutioribus aut probilioribus, intelligunt tum, quando operans censet oppositum esse dubiæ vel tenuis probabilitatis.

S. Aug. l. c. agit contra eos, qui, uti ipsemet refert l. 1. Retract. c. 1. asserebant turpe esse viro sapienti errare, ideóque, cùm omnia essent incerta, dicebant frustra in veritatem inquiri, nec debere quicquam directè judicari tanquam verum vel falsum, sed in omnibus debere intellectum hærere suspensum; ad summum posse aliqua apprehendi ùt verisimilia, & hoc vocabant probabile, secundùm quod possent conformari omnes actiones nostræ, uti pluribus refert *Eliz.* §. 5. Benigna sententia tenet omnia opposita, nam dicit sapienti turpe non esse errare in probabilibus, dummodo ex gravi motivo procedat, inquirendum esse in veritatem, posse prudenter fieri assensum directum ad hanc vel illam partem, ad operandum non sufficere talem reflexam apprehensionem probabilitatis, sed requiri judicium certum de honestate actionis &c. Videri potest *Esp.* a. 72. & seqq., & maximè *Teril.* q. 25., ubi manifestè ostendit sententiam benignam longissimè abesse ab Academismo. 321.

S. Th. l. c. est potiùs pro benigna sententia, nam quærit, an sequens minùs tutam peccet, & respondet, *vel dubitatur, an sit vera sententia, & iterum peccat*, quia nempe cum dubio operatur non formatâ sibi conscientiâ, *vel sine dubio operatur ex propria opinione, & non peccat*, ubi manifestè docet non peccari, si operetur formando sibi conscientiam secundùm opinionem suam, quamvis fortè minùs tutam & similiter minùs probabilem, est enim par ratio, cùm etiam secundùm hanc possit sibi formare conscientiam, uti à n. 303. ostensum est: Plura circa *S. Th.* videri possunt apud *Teril.* de consc. q. 29. & de hoc ipso loco *S. Thomæ*, videri potest *Ills.* t. 1. d. 1. n. 74.

S. Bonav. semper suadet tutiora, eos verò arguit, qui procedunt, vel sinè examine veritatis vel sine dictamine practico certo, uti constabit perpendenti loca à *Gonz.* adducta. 322.

Cajet. in summa, v. *opinionis usus*, est pro sententia benigna: Item *Tolet.* in summa l. 3. c. 2. *Bellarm.* in opusc ad Episc. Theanensem tantùm dicit, si quis velit in tuto salutem collocare, debet omnino tutiorem partem sequi &c., hoc autem æquè pugnat contra probabiliorem, quæ sæpè est minùs tuta: reipsa tantùm vult, non esse procedendum cum conscientia vincibiliter erronea vel ex probabilitate tantùm tenui, sed tum esse sequenda tutiora, quia formari non potest conscientia practica. Quoad *Palav.* satis est, quòd benignam certò tenuerit, quam an retractârit, non constat, nam quòd in litteris ad *Eliz.* dicat ignorantiam non reddere opus honestum, hoc æquè est contra sententiam probabiliorem. Reliquis, si reipsa sunt pro rigida, opponimus alios numero plures, uti constat ex dictis n. 269., eosque non minùs prudentes vel doctos. Episcopi aliqui Galliæ quandoque faverunt Jansenistis: rectè tamen proscripserunt illimitatum usum sententiæ probabilis, nam nec illum admittit sententia benigna, uti constabit ex qq. seqq. 323.

Ordinum istorum decreta plùs non evincunt, quàm quòd eo tempore prævaluerint suffragia pro rigida sententia, per quod nunc minor accedit Auctoritas, si Ordinum illorum Professores eandem teneant, nam tenent ex obligatione; nec eam, quam alii, habent libertatem sentiendi: è contrà benignam tenent ex aliis Ordinibus numero longè plures, nec sapientiâ inferiores, & cum libertate dicendi, quod sentiunt. 324.

Etiam usque ad ea tempora inaudita est defensio sententiæ rigidæ. *Teril.* de consc. q. 22. à n. 41. adducit plures, qui benignam docuerunt ante ducentos, trecentos & quadringentos annos: & à n. 183. ostendit jam ab initio Ecclesiæ fuisse in praxi: quòd eandem tenuerint antiqui, testatur *S. Antonin.* p. 1. tit. 3. c. 10. ubi ait, *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto M., habetur, quòd frater simplex vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis,* quam- 325.

quamcunque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur: citátque pro eadem sententia *Hostiens. August. Raym. Petrum de Palude*, *Goffridum de Fontibus*, utique antiquos. Similiter *Sotus* de just. l. 6. q. 1. a. 6. ait, *quando sunt opiniones probabiles inter graves DD., utram sequaris, in tuto habes conscientiam.* Si *Corduba* rectè inspiciatur, stat pro tutiore etiam contra probabiliorem, unde nimiùm dicit, uti ostendetur à n. 478. *Teril.* tamen in Reg. q. 67. n. 28. putat eum velle, quòd tota apparentia rationum tam ex principiis reflexis quàm directis debeat esse probabilior, quod etiam dicit sententia benigna.

326. *Vasq.* fatetur benignam diu antè in scholis communem fuisse, nam citati eam tenuerunt, Item *Salonius* & *Petr. Nav.*, dicentes esse communem, uti notat *Desch.* in q. facti c. 7. Eandem ante ducentos & plures annos expressè tenuit *Nider*, pro ea citans *S. Th. Altisiodor. Humb.* & alios, uti refert *Desch.* c. 8. *Teril.* autem q. 12. ostendit, quod & fatetur *Eliz.*, jam ab initio Ecclesiæ fuisse apud sapientes & probos viros praxin etiam consulendi secundùm sententiam benignam.

327. Quod *Amicus* dicit, meritò negant plurimi alii sapientissimi viri, uti constat ex dictis.

Auctores reliqui pro rigida citati planè inter se dissentiunt, & nec unus convenit cum altero, uti de multis ostendit *Carden.* d. 56. à n. 735., de reliquis patebit legenti ipsos: multi etiam non satis intelligunt principia sententiæ benignæ, uti ostendit *Carden.* à n. 914., aut certè dissimulant vim argumentorum illius. Quòd autem singulos attinet; *Mercor.* relabitur in sententiam benignam, uti ostendunt *Carden.* n. 738. & *Desch.* post c. 8. in app., nam dicit licere sequi minùs probabilem in quibusdam casibus, speciatim ob motiva extrinseca, uti est auctoritas DD., exempla majorum, præsumptiones, titulus possessionis, consuetudo, tolerantia approbativa Superiorum in lege humana &c. *Fagn.* fatetur se non studuisse Theologiæ, hinc *Carden.* d. 57. n. 92. dicit nihil fuisse versatum in Theologicis. *Sinnich.* & *Baron.* pleni sunt convitiis, sicque ostendunt se non ratione sed passione motos: & observavi ego sæpe in lectione Auctorum, quòd qui convitiis, calumniis, aculeatis verbis utuntur, minùs intelligant, & sic scribant, quia destituuntur bonis argumentis: *Nimium debiles sunt argumentationes*, inquit rectè *Carden.* in præfat. ad 3. p. crisis, *quæ ad suî confirmationem indigent maledictis*: & *Caram.* in severa argum. methodo p. 1. d. 4. ait, *ad dicteria recurritur, cùm de principali causa desperatur*: estque notum omnibus, quòdquò sapientiores doctioresque sunt Auctores, tantò modestiùs scribant. *Merendæ* liber est Romæ prohibitus. *Wendrochii* liber est damnatus ab Episcopis multis Galliæ & à DD. Parisiensibus, tanquam plenus hæresi Jansenianâ & maledictis. *Contensonus* etiam raptus est impetu, sententiam enim benignam vocat errorem intolerabilem, ab Ecclesia configendum potiùs, quàm sententias Jansenii. *Gonet* etiam fertur impetu, cum amaritie nimia in Auctores benignæ sententiæ: adhuc impetuosiùs rapitur *Jacobus à S. Dominico*, sententiam benignam vocans artem peccandi fucatam, quæ sinat quemque ad arbitrium vivere, nullâ habitâ ratione legis vel consideratione finis ultimi; quæ stet pro lucro, commodo, voluptate &c. affingit prætèrea benignæ sententiæ plurima absurda, unde non videtur percepisse ejus principia, uti evidenter ostendit *Carden.* d. 55. & 56. *Comit.* Theologiam non docuit, unde & minoris auctoritatis est, uti nec docuit *Philaletus* à Superioribus prohibitus suum (est Andreas Blancus) aut Societatis nomen libro suo præfigere, uti de utroque testatur *Esp.* a. 235. *Rebell.* in loco, quem pro se citant Adversarii, de just. 1. p. l. 3. q. 5., agit de Judicibus, quos etiam dicemus l. 4. n. 1480. debere sequi probabiliorem. *Eliz.* ferè contra omnes docet nequidem sententiam probabiliorem esse regulam operationis honestæ, sed solam sententiam veram, quam in moralibus semper inveniri posse contendit, ac proinde cùm sit singularis, non est audiendus, uti rectè *Teril.* in Reg. q. 49. Assert. 3., ubi q. 68. n. 1. addit, se nullum librum Auctoris Catholici unquam legisse, in quo tam parùm veritatis invenerit. *Esp.* ubique, & directè a. 156. concludit licere sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam, si excessus verisimilitudinis in parte opposita non sit manifestus & omnino indubitatus ipsi operanti, quod n. 152. fassus erat rarò contingere, quia non solent nec possunt homines assensu absoluto ità facilè judicare hanc vel illam partem esse evidenter verisimiliorem. *Camargo* nimis præfidenter loquitur, ubique fermè dicens se demonstrare, cùm revera non demonstret; & ubi minùs rationis habet, ibi utitur majore strepitu, artificio & contentione verborum, planè similis *Elizaldo*, cujus doctrinam sectatur. Etiam per totum nimiis convitiis persequitur probabilismum, quem cùm necdum reprobârit Ecclesia, *Innoc.* XI. vetuit censurari, unde querelæ, quas p. 1. l. 2. contr. 3. à n. 163. affert contra acrimoniam cujusdam Probabilistæ, recidunt in ipsum. Petit quidem in conclusione partis 1., ut Lector repetat partis illius lectionem, eò quòd primâ vice *cæcus* legerit, sed non video, quâ id ratione dicat, nam, quòd *videns* legerim, colliget ex illis, quæ in decursu dixi & dicam.

Reliquis opponimus alios innumeros, qui antehac docuerunt, item qui adhuc dum docent benignam, ità 328. ut certum sit esse numero plures, nec auctoritate minores; & licèt aliqui in quibusdam circumstantiis vel explicatione disconveniant, tamen conveniunt in substantia, quòd liceat sequi probabilem relictâ probabiliore.

Hinc *Camargo* in proloquio partis 1. frustra se fatigat in congerendis Auctorum textibus sententiæ suæ faventibus, nam iidem Auctores, quos citavimus, alibi clarè stant pro nostra, unde plùs non evincet, quàm eos vel docuisse contradictoria, vel mutâsse aliquando sententiam, vel utramque docuisse velut probabilem, & pro his aut illis circumstantiis respondisse secundùm utramque, uti notabo n. 373.

Instabis. S. Th. 2. 2. q. 53. a. 5. ait, *Ad imprudentiam pertinet desistere à meliori*, ergo etiam sequi minùs probabilia. ℞. Tantùm vult esse minoris prudentiæ, aut si desistatur sine prudente motivo; alioqui positiva imprudentia foret non sequi tutissima, item non sequi omnia consilia Evangelica & summè perfecta, quod patet esse falsum. 329.

Obji. 2. Christus dicit, *Ego sum veritas*, & non dicit, ego sum probabilitas, ergo non licet operari secundùm opinionem probabilem, ità *Sinnich.* & *Conf.* ex *Arist.* 1. Eth. c. 4. ubi ait, *Veritatem debemus inquirere & sequi quantum possumus.* Huc etiam facit illud S. *Chrys.* hom. 13. in Epist. 2. ad Corint. *Ne igitur multorum opiniones habeamus, sed res ipsas inquiramus*: Item. *Auctoris* operis imperf. apud *Eliz.* l. 8. q. 9. §. 7. *Si vestimentum empturus, unum giras negotiatorem & alterum, & ubi meliores vestes inveneris & viliori pretio, ab illo comparas, an non oportet populum circumire omnes DD. & inquirere; ubi sincerè veritas Christi venundatur, & ubi corrupta, & veriorem eligere plusquam vestimentum?* hinc dicit *Eliz.* l. 6. q. 10. totam bonitatem alicujus Doctoris claudi illis verbis, *Magister scimus, quia verax es*, ergo solâ standum veritate in moralibus. ℞. 1. Christus dicit, *Ego sum veritas*, & non dicit, ego sum major probabilitas, neque dicit, ego sum ignorantia invincibilis, ergo non licet operari secundùm opinionem probabiliorem neq; ex ignorantia invincibili, quod tamen negant Adversarii. ℞. 2. n. conseq. quia veritas potest attingi etiam per probabilem. *Ad Conf.* admittimus inquirendam esse veritatē, & si inveniatur, operandum esse secundùm illā, ubi autem inveniri non potest, & pro utraque parte est probabilitas, nulla lex vetat 330.

vetat operari secundùm alterutram, quia in utraque potest esse veritas, quam si operando non attingamus, per accidens est & excusat error invincibilis. Videri potest *Teril.* q. 53.

331. *Inst.* 1. Probabilitas est æqualiter indifferens ad verum & falsum, ergo qui eam sequitur, non curat veritatem, & æquivalenter dicit, *volo die festo pingere, sive sit servile sive non*, ità *Alfaro.* ℟. 1. Etiam probabilioritas & ignorantia invincibilis sunt æqualiter indifferentes ad verum & falsum in se, nec juvat major apparentia, quia & illa sæpe cum falsitate conjuncta est. ℟. 2. n. anteced., cujus oppositum demonstratum est n. 101., & hoc ipsum magis explicabitur n. 357. ℟. 3. Dato antec. n. conseq., in veritatem enim seriò iniquisivit, quam cùm hìc & nunc impossibile sit reperire, acquiescit in probabilitate judicii directi, & inde format judicium reflexum certum, quo non dicit, volo pingere, sive sit sive non sit servile, sed, *volo pingere, quia nescio, quòd sit servile, & probabiliter judico non esse servile, ideòque resolvo non esse legem, quæ me obliget ad non pingendum.* Quod præterea addit *Alfaro*, solvetur n. 396.

332. *Inst.* 2. Saltem talis homo pro regula actionum suarum non habet legem æternam, quia per errorem contra illam agit, uti suppono, ergo pro regula habet probabilitatem. ℟. 1. Idem valet contra illum, qui operatur secundum probabiliorem ex errore invincibili. ℟. 2. Pro regula actionum suarum non habet legem æternam positivè præceptivam, c, permissivam, n, lex enim æterna & voluntas Dei permittit fieri, quidquid invincibiliter ignoramus esse prohibitum, & probabiliter putamus non esse prohibitum: neque ideo probabilitas est nostra regula operandi, sed primaria regula est voluntas Dei saltem permittens, secundaria autem applicans primam, est ultimum dictamen practicum certò verum, formatum secundùm illam probabilitatem præsuppositam, attamen ex aliis motivis & circumstantiis, uti explicatum est n. 312., & vide adhuc dicenda n. 339.

333 *Obji.* 3. Varios Canones, v. g. *Eugenius* Papa, Cap. *Juvenis*, De sponsalibus, ait, *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*, ergo sequendum est hoc, quod est probabilius. ℟. Ad hunc & similes textus, qui æqualiter pugnant pro obligatione sequendi tutiora, respondebitur n. 490.

334. *Obji.* 4. Operans cum dubio negativo de honestate suæ actionis, peccat, ergo multò magis peccat, operans cum judicio probabiliore, quòd sua actio sit illicita, hoc enim judicium est plus, quàm dubium negativum, ità *Gonz.* ℟. 1. Ergo etiam peccat operans cum judicio probabili, quòd sua actio sit illicita, hoc enim judicium etiam est plùs quàm dubium negativum. ℟. 2. n. conseq, quia cum judicio illo probabiliore, quòd actio sit illicita, stat judicium, vel saltem motivum probabile, quòd sit licita, quo supposito prudenter formatur conscientia, secundùm dicta à n. 303. E contrà si sit dubium negativum, nullum est judicium vel motivum prudens judicandi actionem esse licitam, ergo deest fundamentum pro formanda conscientia de honestate actionis.

335. *Inst.* 1. Quando judicium speculativum est dubium, practicum etiam est dubium, sed operans secundùm probabilem habet judicium speculativum dubium, ergo etiam practicum, ergo ultimum illius dictamen non est certum, ità *Gonz.* d. 7. §. 10. ℟. 1. Idem valet contra operantem secundùm probabiliorem, nam judicium probabilius speculativum etiam est incertum & dubium. ℟. 2. n. maj., superveniunt enim omnes rationes reflexæ pro formando judicio practico certo, uti dictum est n. 312.

336. *Inst.* 2. Ergo constitutus in dubio, an die festo liceat pingere, licitè pinget ex vi hujus dubii, quamvìs nullũ sibi dictamen formet, ità *Gonz.* n. 81. ℟. 1. Idem valet, si quis operetur secundùm probabiliorem. ℟. 2. n. seq., nam non operaretur *ex fide*, nec haberet dictamen certum conscientiæ, quo dirigeretur: Notat tamen *Teril.* de consc. q. 23. n. 31. & in Reg. q. 54. n. 8., talem non peccaturum contra directam legem non pingendi, cum hæc illi sit incerta & fortè non detur, sed tantùm contra legem reflexam de non operando in dubio legis, nisi dubium propter rationem saltem probabilem deponatur, & formetur dictamen reflexũ de honestate operationis.

Inst. 3. Motivum probabilius elidit probabile, ergo non manet motivum prudens judicandi, quòd actio sit licita, ergo purè negativè dubitat de honestate actionis. 337. *Prob. antec.*, nam si motivum A. habeat probabilitatem ùt sex, & motivum B. ut tria, quantùm est pro veritate motivi A, tantundem est pro falsitate motivi B; ergo motivum B. nihil retinet probabilitatis pro veritate. ℟. n. antec., cujus prob. dist., quantum datur pro veritate motivi A, tantundem datur pro falsitate motivi B, cum aliqua certitudine ex hac aut illa parte, n, semper cum incertitudine utrimque, c, ant. & n. utramque conseq., cùm enim motivum A. non sit certò sed probabiliter tantùm connexum cum veritate, est & manet tantùm probabile, probabilitas autem una non elidit probabilitatem oppositam, sed tantùm certitudo, uti dictum est à n. 261.

Obji. 5. Operans secundùm minùs probabilem non est certus se eligere rem licitam, ergo non est certus se licitè operari, ita *Baron.*; Addit *Auctor* Synopsis n. 120., 338. nemo potest esse certus, quòd non peccet hoc faciendo, nisi sit certus, quòd per hoc non agat contra voluntatem & legem Dei, sed sequens minùs probabilem non est de hoc certus, consequenter dicit, *etsi probabilius sit quòd Deus nolit hoc à me fieri, ego tamen volo facere.* ℟. ad 1. Idem valere contra operantem ex probabiliore; hinc dist. antec., non est certus se eligere rem in se & materialiter licitam, c, (neque hoc requiritur, quia ubi utrimque est probabilitas, impossibile est hoc resciri) non est certus se eligere rem hic & nunc formaliter licitam eligi, n, vel subdist., non est de hoc certus, ex vi judicii directi tantum probabilis, c, ex vi judicii reflexi & motivorum ejus, n. antec. & conseq. Vide dicta n. 332. & 312. ℟. ad 2., non esse quidem certum, quòd non agat contra legem Dei primariam & per se, (neque hoc requiritur, cum resciri non possit, an actio sit reipsa prohibita necne) esse tamen certum, se non agere contra, sed agere secundum legem Dei secundariam per accidens obligantem vel saltem permissivam, secundum ibidem dicta n. 332., Unde sic dicit; *quamvis probabilius sit, quòd Deus id nolit, tamen quia etiam est probabile, quòd velit vel saltem permittat, & quia Deus me nullibi obligat ad sequendum hoc, quod est probabilius, hinc volo hoc facere, non facturus, si scirem Deum id nolle.*

Camargo l. 1. controv. 10. acerrimè pugnat contra legem illam secundariam aut permittentem Dei, *sed omnia* ipsius argumenta retorquentur in casu opinionis probabilioris aut etiam probabilissimæ reipsa falsæ, operatio enim in his casibus non est conformis voluntati absolutæ & antecedenti Dei, uti certum est, & tamen est licita, uti ipsi fatentur, ergo est conformis alicui alteri Dei voluntati per accidens & saltem permittenti. Quæ 339. opponit, solvuntur ex dictis n. 29. & 47., & maximè à n. 14., nam ipse cogitur negare actionem illam esse honestam, quæ procedit ex conscientia invincibiliter erronea dictante esse honestissimam aut etiam obligatoriam. Præterea nos non negamus, (an neget *Teril.*, nil ad nos) quòd mendacium prolatum ex errore invincibili, quòd liceat, sit materialiter malum & oppositum legi æternæ Dei per se & antecedenti, nam hoc diximus n. 279., & fatemur legem illam antecedentem semper manere immutatam; sed dicimus suspendi obligationem proximam illius legis, eò quòd hic & nunc non applicetur nobis per cognitionem malitiæ, quæ est in mendacio, cujus tamen cognitionis defectus cùm sit inculpabilis, & existens

existens ejus loco error sit invincibilis, mendacium non potest esse formaliter sed tantum materialiter oppositum legi æternæ, & antecedenti Dei, uti constabit ex dicendis l. 5. à n. 15. & 25., sed in istis circumstantiis est formaliter licitum, ergo necessariò debet esse in Deo alia lex æterna per accidens & saltem permittens, cui conformetur volitio mendacii. Denique admittendam esse in Deo aliquam voluntatem per accidens, nostro modo loquendi, & consequentem, videtur manifestum; nam si Titius hac occasione eligatur in Papam, quia Sempronius formaliter odit Cajum, qui alioqui debitè, & justè fuisset eligendus, voluntas Dei antecedens & per se erat, ut Cajus esset Papa, nunc autem ex suppositione malitiæ Sempronii, voluntas Dei consequens & per accidens est, ut Titius sit Papa, ideóque Christus confert Titio jurisdictionem & potestatem in totam Ecclesiam, ergo. His observatis, prorsus inania sunt argumenta, quæ, si ullibi, hìc Concionatoriè proponit *Camargo* per paginas 48. in folio. Legatur à n. 224. ubi fertur impetuosè, sed nos non tangit.

Urget à n. 144. Opinio probabilis fundabit legem illam consequentem Dei, & etiam ultimum dictamen practicum, ergo opinio probabilis erit regula objectiva honestatis formalis, non subordinata ulli alteri regulæ objectivæ, sed omnino prima & independens, nam si falsa, non subordinatur legi Dei antecedenti, uti patet; sed nec consequenti, nam lex consequens est posterior, suo modo, & fundatur in illa opinione probabili: Deus enim per accidens hoc permittit ex suppositione opinionis probabilis, uti dicitis, ergo opinio probabilis erit regula objectiva prima & absoluta, subordinata solis nostris erroribus. ℞. 1. Idem valet in casu, quo quis operatur ex opinione probabiliore, aut etiam probabilissima falsa, uti patet applicanti terminos. ℞. 2. Opinio probabilis dici potest fundare ultimum dictamen, hoc sensu, quòd sit objectum, super quo se reflectit illud dictamen, malè autem dicitur fundare legem Dei consequentem tanquam regula illius, aut tanquam regula prima objectiva operationis nostræ, sed tantum est conditio, quâ positâ lex Dei consequens, quæ sola est regula objectiva prima respectu talis operationis, per ultimum dictamen tanquam per ultimam regulam formalem applicatur huic operationi dirigendæ, nam Deus ab æterno & pro priori ad ullam nostram operationem moralem habuit legem antecedentem tanquam regulam per se omnis honestatis vel inhonestatis moralis, sed quia per infinitam suam sapientiam videbat in homine moraliter operaturo sæpe futurum errorem invincibilem & opinionem prudentem, quòd aliquid liceat, cùm tamen reipsa non liceat, nec sit conforme legi antecedenti, pro his casibus habuit legem consequentem, quæ per accidens esset regula honestatis vel inhonestatis, & hæc lex consequens, prout lex est & in communi, est totâ æternitate prior ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis, dicit enim, *Si adfuerit error invincibilis aut opinio prudens, volo aut permitto operationem poni*, ubi vides, quòd reipsa antecedat operationem nostram, quamvis ut hanc vel illam operationem dirigat, præsupponat & suo modo quasi se accommodet errori invincibili aut opinioni probabili, respectu cujus ideo dicitur esse jam dicto modo consequens. Lex itaque secundaria consistit in hoc, quòd Deus ab æterno velit aut permittat nos agere hoc, quod invincibiliter judicabimus agendum, vel quod prudenter putabimus esse licitum; ratio autem, cur Deus ità velit aut permittat, non est noster error aut opinio probabilis, sed est sapientia infinita Dei, cui conforme est sic velle aut permittere, ne homines peccent ex hoc, quod invincibiliter ignorant esse peccatum, vel quod prudenter judicant esse licitum; unde sicuti perfectioni primæ causæ non derogatur per hoc, quòd Deus nostræ libertati attemperet suam omnipotentiam per decretum indifferens, secundùm principia scientiæ Mediæ, ità nec derogatur primæ regulæ morali objectivæ, quòd similiter ferè modo legem suam secundariam attemperet errori invincibili aut opinioni probabili, uti notavit *Polancus*; & quæ contra hæc affert *Camargo* à n. 180., prorsus nihil evincunt.

Urget iterum l. 1. contr. 4. à n. 424., Si fiat contractus, qui minùs probabiliter censetur esse licitus, si reipsa non sit licitus, Deus per accidens vult, uti dicitis, ut sit licitus, ergo si conficiatur Sacramentum, quod minùs probabiliter censetur esse validum, si reipsa non sit validum, Christus per accidens volet esse validum; consequens autem est apertè falsum, ergo & antecedens. ℞. 1. Idem valere, quamvis sequaris probabiliorem in contractu vel Sacramento conficiendo. ℞. 2. n. seq. maj., Ut contractus sit licitus, satis est à Deo permitti ex suppositione conscientiæ invincibiliter erroneæ, uti sæpe dictum est; E contrà ut Sacramentum conficiatur validè, debet hoc determinatè poni, quod Christus requisivit, si autem hoc omittatur, etiam quomodocumque inculpabiliter, & in quacumque necessitate vel suppositione, Sacramentum non erit validum. Ratio utriusque à priori est, quia ex suppositione conscientiæ invincibiliter erroneæ, necesse fuit in Deo esse illam voluntatem per accidens, uti antè ostensum est, è contrà talem Christi voluntatem per accidens non fuisse in constitutione Sacramentorum, scimus aliunde, & saltem ex declaratione Ecclesiæ, quæ ideo docet in illis conficiendis sequenda esse tutiora, ne exponantur periculo invaliditatis.

Et cum Auctor hìc meminerit de Sacramentis, libet ejus circa illa doctrinam paucis proponere, & aliquot ad hanc rem nostram reflexiones subjicere. A n. 180. docet, ad conficienda & suscipienda Sacramenta sufficere opinionem verè probabilem de valore; si enim, inquit, requireretur certitudo, Confessarius non posset absolvere pœnitentem dantem doloris signa, quia hæc possunt fallere; nec Parochus posset baptizare infantem, quem Pater testatur non esse baptizatum, quia hoc testimonium etiam potest fallere; imò nullus Sacerdos auderet consecrare, quia certus non est se esse ritè baptizatum, validè ordinatum &c. *Addit* à n. 203. posse aliquem etiam extra necessitatem, in administratione Sacramenti sequi sententiam communem, v. g. adhibere materiam, quam Auctores communiter docent esse validam, licèt unus vel alter etiam clari nominis Doctor dicat esse invalidam. *Addit* à num. 211. licitum esse ministrare ac suscipere Sacramentum Pœnitentiæ cum dolore sinè certa intensione vel duratione, cum dolore de peccatis in communi, cum attritione &c, quamvis oppositas sententias teneant Auctores gravissimi, dicit enim periculum deceptionis ibi non esse moraliter æstimabile nec moraliter evitabile. *Addit* à n. 219. difficultatem communem, qualis esset molestia nimiæ sollicitudinis & anxietatis pro adhibenda extraordinaria diligentia, ùt plurimum sufficere ad hoc, ut non sit obligatio cavendi periculum erroris circa valorem Sacramenti, si talis error aliquando, attamen non plerumque, contingat, & ità licitè consecrat Sacerdos, quamvis non antè explorârit, an verè sit panis triticeus aut verè vinum, quod consecrat &c. *Hæc assertio*, inquit, *mihi haud parum negotii facesseret, nisi piorum hominum pariterque sapientum consuetam ac communem praxin attenderem, de cujus honestate dubitare non audeo.* Subdit n. 231. *Verum quid si in re tanta miserè cæcutimus? Misereor certè ex animo, non mei tantum meique similium, sed & aliorum plurium sapientum ac piorum valdeque memorum muneris sui: interim tamen aliter non sapiam, dum me Doctores alii, aut quæ doctrix est omnium, Petri Sedes, Veritatis Magistra, aliter me sapere doceant.* 340.

Objicit sibi 1. à n. 232. ergo non erit obligatio, quàm maximè possumus, enitendi ad veram certitudinem de valore Sacramenti, cujus tamen oppositum à n. 193. tenuerat. 2. Ergo non erit major sollicitudo adhibenda in Sacramentis quàm in aliis materiis. *Respondet ad* 1. n. seq. quia, moraliter loquendo, major esse non potest nec debet, ne Sacramenta propter homines instituta fiant odiosa, & tam conficientibus quàm suscipientibus nimis onerosa; item ne sint continua pericula peccandi, dum ministrantur vel suscipiuntur, unde, moraliter loquendo, major sollicitudo censetur nobis impossibilis; ideoque à n. 243. monet Professores Theologiæ moralis, ne plùs justo rigidi sint in sententiis, sed ubique servent modum & quoddam medium. *Ad* 2. iterum negat seq., quia Dei voluntas, quam pluribus exponit à n. 356., majorem hìc certitudinem moralem exigit ob summam rei dignitatem, & ne proximus privetur fructu &c., nihilominus certitudinem majorem non requirit quàm antè relatam, licèt illi adjunctus sit timor deceptionis, qui quamvis sit prudens, tamen n. 326. dicit prudenter contemni posse. Denique à n. 430. conatur probare, ad hoc, ut minister Sacramenti aut quivis alius licitè operetur, non esse necesse, ut certus sit de honestate suæ operationis, sed sufficere veram probabilitatem.

Quod attinet ad doctrinam illam circa confectionem & susceptionem Sacramentorum, de illa dicam l. 6. Huc spectant seqq. reflexiones, 1. Si damnare non audet praxin illam circa Sacramenta, quia communis est apud pios & sapientes viros, quomodo audet damnare praxin probabilismi circa alias materias, cùm sit ità communis apud pariter pios & sapientes? Etiam probabilistæ nequeunt aliter sapere, *dum aliter doceat Petri Sedes.* 2. Si Deus in sanctissimo ac hominibus maximè necessario negotio Sacramentorum non offenditur errore, multò minùs in quotidianis operabilibus. 3. Si pro Sacramentis sufficiat opinio verè probabilis; quia requirere certitudinem esset difficillimum, ac redderet Sacramenta odiosa & nimiùm onerosa, ergo nec pro quotidianis operabilibus oportet requirere probabilioritatem, quia hanc discernere, est, etiam plerisque animarum curatoribus, difficillimum, utì ostendi à n. 150. & 293., attamen in sententia Adversariorum tenemur discernere, quia in debito faciendi includitur debitum sciendi, utì ibid. dixi. Deinde opposita sententia reddit non tantùm confectionem & susceptionem Sacramentorum difficillimam, sed etiam directionem conscientiæ tam propriæ quàm alienæ, ùt ostendi dicto n. 293. 4. Si pro Sacramentis non est requirenda certitudo, quia hæc induceret conficientes & suscipientes in pericula peccandi, ergo nec pro quotidianis operabilibus est requirenda probabilioritas, quia hæc induceret in quotidiana pericula peccandi. 5. Si Professores Theologiæ moralis non debent esse plùs justo rigidi, ergo maximè cavere debent sententiam oppositam, quæ est fons Rigorismi, & cujus argumenta, si quid evincant, probant tandem etiam tutiora esse sequenda, utì ostendi n. 292. ideóque dixi n. 294. & iterum dicam n. 475. sententiam oppositam esse periculosiorem quàm nostram. 6. Si timorem prudentem erroris prudenter contemnimus, quando ministramus Sacramenta, ergo multò magìs, quando alia minùs digna operamur (Contra hoc tamen est, quòd, si timor sit prudens, prudenter contemni non possit, sed debeat prudenter deponi, maximè cùm agatur de inhonoratione rei sacræ & damno proximi.) 7. Adversarii pro sufficiente ultimo dictamine in quacumque materia ponunt actum opinativum & formidolosum, nos verò probavimus à n. 46. debere esse certum.

341. *Instabis* 1. Quidquid sit de hactenus dictis, saltem videtur certum, quòd sententia benigna sit minùs certa quàm rigida, ergo est obligatio sequendi rigidam, nam S. *Aug.* dicit, *Tene certum, dimitte incertum:* Et L. 1. de Bapt. contra Donat., *Graviter peccatur in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quòd certis incerta præponantur. Conf.* Ideo tenenda est Religio Romana, quia omnes dicunt nos in ea salvari posse, è contrà non omnes dicunt nos posse in aliis salvari; atqui etiam omnes dicunt nos bene agere sequendo probabiliora, non dicunt autem omnes sequendo probabilia, ergo. Ita *Eliz.* l. 8. q. 3. §. 3. ℟. 1. n. antec., quia dato, quòd rigida sit tutior, non ideo est certior, quia est major ratio firmiter adhærendi benignæ. ℟. 2. Dato antec. n. conseq., benigna enim est satis certa, & alioquin teneremur semper sequi tutissimas. *Ad* 1. ex S. *Aug.* sic respondet S. *Anton.* 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10., *Augustinus loquitur in dicto capite propriè de eo, qui differt pænitentiam usque ad extremum vitæ, cujus salvatio est & incerta, quia incertum est & dubium, an talis verè pæniteat .... sed extendatur illa auctoritas Augustini ad alias materias morales, notandum secundum Cancellarium,* (Gersonem) *quòd certitudo, quæ requiritur in materia morali, non est certitudo evidentiæ sed probabilis conjecturæ.* &c., intellige secundùm dicta num. 181. *Ad* 2. Loquitur de eo, qui convictus de veritate fidei, adhuc dubitabat, an sit peccatum recipere Baptismum inter hæreticos, unde dubium illud erat planè imprudens: & in Sacramentis aliisque de necessitate medii requisitis dicit etiam benigna sententia, quòd tutiora sint sequenda. *Ad Conf.* n. paritatem, Religio vera est de necessitate medii, circa talia autem tenemur probabiliora & tutiora sequi.

Inst. 2. Sententia rigida est saltem probabilis, utì fatentur multi cum *Castrop.* d. 2. p. 2. n. 2. & evincunt argumenta allata & afferenda, ergo dictamen formatum secundùm benignam non potest esse certum. *Conf.* 1. quia probabile est dari legem de sequendis probabilioribus, ergo ignorantia illius legis non est vobis invincibilis, potestis enim assentiri, quòd talis lex detur, sicque habetis sufficientem illius notitiam, & qui non vult assentiri, *non vult intelligere, ut bene agat. Conf.* 2. nam cùm sententia benigna sit tanti momenti & veluti cardo totius Theologiæ moralis, deberet niti principiis apertè demonstratis, qualia non sunt, quæ à n. 268 sunt allata; ità *Daniels. Conf.* 3. nam si sententia benigna esset certa, Societas JESU in Congreg. XIII. decreto XVIII. non permisisset rigidam doceri, utpote improbabilem, ità *Ehrentr.* a 8. ℟. 1. Sequendo principia Adversariorum, sententia benigna est certa, & rigida est improbabilis, nam secundùm ipsos argumenta probabilia eliduntur per probabiliora, sed certum est, quòd pro benigna sint argumenta probabiliora, ergo argumenta pro rigida eliduntur, & consequenter benigna erit certa. ℟. 2. *Teril.* in Reg. q. 2. n. 190. dicit 342.
sententiam rigidam in materiis obedientiæ & justitiæ esse improbabilem, in aliis materiis permittit aliquam 343.
probabilitatem: *Moya* de op. prob. q. 6. n. 39. & apud hunc *Joannes à S. Thoma, & Prado*; Item *Ill.* tr. 1. d. 1. n. 59. *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 9. n. 14. *Stoz.* l. 1. p. 5. n. 134. *Bress.* l. 3. c. 6. n. 75. *Carden.* in 1. crisi d. 56. n. 233. & plerique alii dicunt benignam esse evidentem vel moraliter certam, adeoque rigidam esse improbabilem: *Nec obstare,* quòd defendatur ab aliquibus, *quia* contra principia intrinseca certa non valet auctoritas extrinseca: Quidquid sit de hoc, ℟. 3. Saltem probabilissimè dicimus 344.
quòd ultimum dictamen reflexum sit certum, est autem certū licere operari secundùm sententiā probabilissimā, quia *Alex. VIII.* inter 31. damnavit etiam hanc tertiam propositionem, *Non licèt sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam:* & si ad prudenter operandum sufficit judicium directum simpliciter probabile vel saltem probabilius, utì volunt Adversarii, etiam sufficiet reflexum, quod est moraliter certum vel saltem probabilissimum: quod *Conf.* nam si sententia rigida sit vera, non

non requiritur certitudo ad licitè operandum, ſi autem benigna ſit vera, vi illius habemus certitudinem ſufficientem. *Ad* 1. *Conf.* n. conſeq., quamvis enim aſſentirer, aſſenſus eſſet tantùm probabilis, ergo necdum ſcirem dari illam legem: è contrà cùm habeam graviora motiva, quòd non detur, nunc multò minùs ſcio ſed magis invincibiliter ignoro: nec dici poteſt, quòd nolim intelligere, ut bene agam, nam adhibui diligentiam, ergo cùm non potuerim reſcire voluntatem Dei poſitivam, licitè operor ſecundùm permiſſivam. *Ad* 2. ſufficit certitudo moralis, quam deſcripſimus à n. 178. vel ſaltem ſufficit eſſe probabiliſſimam: imò à contrario ſic argumentor, non debet imponi lex ignota ità univerſalis & dans occaſionem infinitis propè peccatis, niſi clarè demonſtrari poſſit illius exiſtentia, ſed hæc non poteſt clarè demonſtrari, imò nec probabiliùs ſuaderi, ergo. *Ad* 3. Societas permittit rigidam doceri ab illo, qui eam judicat probabilem, non dicit autem eſſe talem, ſed hoc relinquit examini Doctorum.

345.

346.

347.

348. *Inſt.* 3. Judicia reflexa non poſſunt, nequidem quoad nos, reddere objectum magis licitum, quàm judicia directa, cùm nihil agant in objecto, ſed directa non reddunt niſi probabiliter honeſtum, ergo nec reflexa. ℞. 1. Ergo etiamſi judicia directa ſint probabiliora, tamen reflexa non reddent objectum quoad nos certò licitum, quod patet eſſe falſum, nam judex per judicia reflexa certiſſimus eſt damnationem Rei ſibi eſſe licitam, cui per judicia directa tantùm probabilius eſt eſſe licitam, quia non certò, ſed tantùm probabiliùs judicat illum eſſe verè convictum: hinc ℞. 2. n. maj., nam pro judiciis reflexis accedunt nova motiva, uti oſtenſum eſt n. 312. Et quamvis nihil mutationis fiat in objecto, tamen jam applicatur nobis tanquam certò licitum poni, licèt fortè per accidens ſit in ſe illicitum.

349. *Inſt.* 4. Nemo eſt certus, quòd ſatis examinarit ſententias; quòd judicet ſine paſſione; quòd homo à ſe conſultus ſit peritus aut ſincerè reſpondeat &c. ità *Gonz.* d. 4. n. 55. ℞. Eſt ſatis certus moraliter, ſcit enim ſe humanam adhibuiſſe diligentiam; experitur ſe bonâ fide procedere; ſcit conſultum, communiter haberi peritum, & temerarius foret, ſi de inſinceritate ſuſpicaretur.

Urget Camargo l. 2. cont. 4 à n. 299. Scriptura & SS. PP. commendant timorem peccati in omni opere noſtro, dicunt ubique eſſe pericula, errores, ignorantias &c. E contrà probabiliſmus docet operantem ex opinione probabili eſſe certum ſe non peccare & ſecurum, ergo probabiliſmus non eſt conformis Scripturæ & SS. PP. Hæc ipſa fuſiùs & contentioſiùs urget à n. 490. & 497. ℞. Meritò commendari timorem peccati, & aſſeri pericula &c., 1. Quia per noſtrum dictamen practicum plerumque non ſumus niſi moraliter certi de eo, quòd non peccemus, uti dixi n. 50., morali autem certitudini poteſt abſolutè ſubeſſe falſum. 2 Paſſio vel negligentia potuit dediſſe cauſam errori, qui proinde non erit inculpabilis. 3. Quamvis quis videatur ſibi formare dictamina certa, fortè intercurrunt dubia & non ſatis formatur conſcientia. 4. Poteſt defectus Baptiſmi in me, vel poteſtatis in Miniſtro impedire valorem Sacramentorum. 5. Poteſt aliunde prava intentio ſe ſubtiliter ingerens, vel alia circumſtantia vitiare noſtras actiones. 6. Fortè opinio, quam ſequor, non eſt certò probabilis, nam difficile eſt diſcernere, uti dixi à n. 150., & ſæpè concupiſcentia, amor proprius, fraus dæmonis fucum facit intellectui de probabilitate opinionis judicanti. Vide etiam dicta n. 52. & 53.

350. *Obji.* 6. Operans ſecundùm minùs probabilem judicat objectum ſuæ actionis eſſe potiùs illicitum, ergo non eſt certus ſe licitè agere. ℞. Judicat eſſe potiùs illicitum, ſpectatis præcisè principiis directis, c., reflexis n. ant. & conſeq.

Inſt. 1. Si actio non eſt certò licita ex principiis directis, ergo ſimpliciter non eſt certò licita, ad hoc enim requiritur eſſe certò licitam ex omnibus principiis, quia bonum eſt ex integra cauſa, & malum ex quolibet defectu. ℞. 1. Retorquendo, ſi ex ratione naturali non ſit certum dari Trinitatem in Deo, ergo non eſt ſimpliciter certum &c. ℞. 2. Idem valere, ſi opereris, etiam ex probabiliore vel probabiliſſima. ℞. 3. n. ſeq., quia ſicuti certitudo Trinitatis non petitur ex principiis naturalibus, ſed ex principiis fidei ſupponentibus cognitiones naturales, ità certitudo conſcientiæ non nititur cognitionibus directis tanquam præmiſſis, quas affirmet veras, ſed tantùm reflectit ſe ſupra eas tanquam exiſtentes ſaltem objectivè, qualiter exiſtere certum eſt, uti explicavimus n. 306. 351.

Inſt. 2. Eſt certus de majore probabilitate, quòd objectum ſit illicitum, ergo non eſt certus eſſe licitum. *Conf.* nam ſi certus ſim de majore probabilitate quòd objectum ſit impoſſibile, non poſſum eſſe certus, quòd ſit poſſibile, ergo ſimiliter hic, ità *Gonz.* n. 52. ℞. 1. Operans ſecundùm probabiliorem faventem libertati contra legem, eſt certus de probabilitate, quòd objectum ſit illicitum, ergo non eſt certus eſſe licitum. ℞. 2. Spectatis præcisè principiis directis, c., ſpectatis etiam reflexis, n. conſeq. *Ad Conf.* n. paritatem, major probabilitas eſſet de impoſſibilitate in ſe à parte rei, & certitudo eſſet de poſſibilitate etiam in ſe à parte rei, quod apertè implicat, cùm certitudo elidat probabilitatem circa idem: è contrà major probabilitas per judicia directa eſt de illicito in ſe, à parte rei; & certitudo per judicia reflexa, non eſt de licito in ſe à parte rei, ſed eſt de licito poni & reſpectivè ad conſcientiam, etiamſi fortè in ſe à parte rei ſit illicitum, ergo diſparitas eſt manifeſta. 352.

Urget Camargo l. 1. contr. 7. à n. 29., ſic operantem non ſeriò inquirere in voluntatem Dei, nec revereri ejus legem, quia facit hoc, quod ipſi eſt veriſimilius eſſe contra voluntatem & legem Dei: *Sed* ſi argumenta ipſius tenent, etiam ille non cenſebitur inquirere in voluntatem Dei nec reverebitur legem ejus, qui non ſequetur tutiora. Adde, quamvis faciat hoc, quod ipſi eſt veriſimilius eſſe contra voluntatē & legem Dei, tamen aliis, quos ſcit eſſe viros ſapientes & fortè ſapientiores, quàm ſe, eſt veriſimilius non eſſe contra voluntatem nec legem Dei, nulla autem lex eum obligat ſequi potiùs ſuam quàm aliorum opinionem, dummodo ipſe ſibi formet conſcientiam, ſecundùm dicta n. 307. Vide etiam dicenda n. 377.

Obji. 7. Qui operatur ſecundùm minùs probabilem, exponit ſe periculo peccandi; deinde agit imprudenter, ſicut imprudens eſt, qui utitur horologio minùs bono, ità *Merc. & Eliz.* l. 3. q. 10. ℞. Exponit ſe periculo peccandi formaliter, n., materialiter c., hoc autem non tenemur vitare, ubi non poſſumus reſcire veritatem, & è contrà ad ſic operandum habemus prudens motivum, quod vel inde patet, quia periculum peccandi materialiter manet, licèt quis ſequatur probabiliorem, imò & moraliter certam, nam & hæ poſſunt eſſe falſæ. Adde, quòd obligatio ſequendi probabiliorem plures homines exponeret certo periculo peccandi formaliter, quia multi vel ex fragilitate non operarentur ſecundùm illam, vel cum dubiis operarentur, aut ſaltem redderentur perplexi, non potentes diſcernere probabiliorem, ſecundùm dicta num. 293. Illud de horologio nihil evincit, nam bona fides aut ignorantia invincibilis non facit vel horologium vel tempus conformari curſui Solis, è contrà ignorantia invincibilis & bona fides facit operationem meam conformari ſaltem ſecundariæ & permittenti voluntati Dei. 353.

Inſt. Quidam damnatus eſt, eò quòd ſecutus fuiſſet ſententiam probabilem de retinendis ſimul pluribus præbendis, uti refert *Thomas Cantipratanus*, ergo. Ità 354.

Gonz. d. 4. n. 46. ℞. Damnatus est, quia secutus fuit probabilem non formato dictamine, quòd id sibi liceret, uti patet ex verbis *Cantipratani*, quæ refert *Gonz.* n. 45. *renuit enim dimittere præbendas, experiri se velle dicens, utrum esset damnabile beneficia plura tenere, mortuus est ergo sic*, &c. utique pessimè, quia dubitans, an bene an malè ageret, seque apertè exponens periculo damnationis: oppositum est in operante ex probabili, formato sibi dictamine certo, quòd id liceat.

355. *Obj.* 8. Certum est unam ex duabus oppositis opinionibus esse falsam, cùm sint contradictoriæ, ergo non potest aliquis sequi utramque, quam volet, quia alioqui certò sciet se sequi unam falsam. ℞. 1. Ergo nec potest sequi probabiliorem, quia etiam illa potest esse falsa. ℞. 2. Certum est unam esse falsam, hanc determinatè vel illam, n., unam indeterminatè, c., cum quo stat probabilitas utriusque, uti constat ex dictis à n. 237.

356. *Inst.* 1. Nemo potest simul assentiri duabus propositionibus contradictoriis, sed ut licitè sequatur, quam volet, deberet utrique assentiri, ergo, ità *Baron.* & *Mercor.* ℞. 1. n. min., secundum dicenda à n. 387. ℞. 2. dato requiri assensum, ad hoc, ut liceat sequi probabilem, adhuc dico posse eligere, quam volet, quia poterit assentiri parti, cui volet, uti dicetur n. 398. & 414.

357. *Inst.* 2. Probabilitas habens se ad utrumque contradictorium est indifferens ad verum & falsum, ergo non potest fundare dictamen certum, nec servire pro regula nequidem secundaria conscientiæ, regula enim secundaria debet esse subordinata & conformis primæ, sed prima, quæ est lex in Deo existens, non est indifferens ad utramque partem contradictionis, sed determinatè affixa ad solum verum, ergo. Ità *Eliz.* addens interposito juramento nihil sibi unquam visum esse evidentius, quàm eam probabilitatem non esse bonam regulam conscientiæ. ℞. Malè apprehendi, quasi dicamus dari unam probabilitatem utrique contradictorio communem, quæ serviat pro regula sequendi partem, quam quis volet, evidens enim est, nullam dari posse probabilitatē pro complexo contradictoriorum, cùm evidens sit illud constare vero & falso: itaque dicimus ibi dari duas probabilitates in individuo, unam pro hac, alteram pro ista parte contradictionis, quarum probabilitatum singulæ ex vi sui motivi sunt ad verum tantum, nam singularum motivum sollicitat intellectum ad assensum, assensus autem est tantùm ad verum saltem apprehensum, uti dictum est n. 101. De his ergo probabilitatibus, v. g. quòd non liceat & quòd liceat pingere die festo, diximus jam n. 332. & 339. quòd sint subordinatæ & conformes legi divinæ, nam supposito, quòd non liceat pingere, tum prima probabilitas est conformis legi divinæ primariæ & prohibenti, secunda autem probabilitas erit quidem illi legi primariæ difformis, tamen quia hæc lex invincibiliter ignoratur & ex gravi motivo judicatur non existere, est in Deo alia lex secundaria, in his circumstantiis permittens pingere, cui hæc secunda probabilitas etiam conformis est, hinc possumus nobis formare regulam formalem sive conscientiam, quod supposita illâ probabilitate nobis hìc & nunc liceat pingere, uti explicatum est à nu. 338. Potestque etiam videri *Teril.* in Reg q. 49. à n. 4.

358. *Inst.* 3. Saltem ut quis licitè sequatur opinionem, debet judicare illam esse probabiliter veram, sed nemo potest judicare utramlibet partem contradictionis esse probabiliter veram, ergo nemo potest utramlibet partem contradictionis sequi. *Maj.* patet, quia probabilitas dicitur in ordine ad veritatem, & si opinio non sit probabiliter vera, non est prudens, imò nemo potest eam habere, quia omnis assensus est ad veritatem. *Min.* etiam prob., quia licèt utraque pars contradictionis possit simul habere grave motivum & apparentiam veri pro se, ideoque aliquis possit judicare utramque partem simul esse probabilem, tamen impossibile est etiam opinativè tantùm judicare utramque simul esse veram, sive in utralibet parte esse veritatem, quia evidens est in alterutra parte esse falsitatem, ergo. Ità *Ehrentr.* a. 3. ℞. n. min., cujus prob. dist., impossibile est opinari utramque simul & copulativè esse veram, sive quòd complexum illud contradictoriarum ex utraque parte habeat veritatem c., utramque simul, sed distributivè & divisivè esse veram, id est, pro veritate hujus esse hoc motivum grave, & pro veritate illius esse istud aliud motivum grave, n., nec plùs requiritur, uti à n. 387. ostendetur; quòd si requireretur assensus determinatè ad illam partem, quam quis vellet sequi, posset hunc etiam habere, uti etiam ostendetur à n. 398 & 414.

Inst. 4. Certum est alterutrum ex istis contradictoriis esse illicitum, ergo saltem dici non potest, quòd utrumque sit practicè & conscientialiter probabile. *Conf.* 1. nam si pars utraque sit conscientialiter probabilis, ergo utraque approbatur à Deo, ergo Deus approbat unam partem, quæ est intrinsecè mala. *Conf.* 2. quia Doctrina conscientialiter probabilis debet esse sana, sed utraque pars non est sana, nam *S. Th.* in cap. 4. Epist. 2. ad Timoth. ait, *Sana doctrina est, quando non habet admixtam falsitatem*, ergo. Ità *Eliz.* q. 13. ℞. n. conseq., illud enim, quod per se est illicitum, fit per accidens licitum ratione ignorantiæ invincibilis &c. secundùm dicta n. 312. *Ad Conf.* 1. n. seq., illud enim, quod in se est illicitum, Deus non approbat positivè, sed tantùm permittit, & ideo illius electio nobis fit licita, quia ex gravibus motivis judicamus illam esse licitam ac permissam à Deo. *Ad* 2. Debet esse sana, semper materialiter & per se, id est, debet semper esse in se vera, n., saltem formaliter & per accidens ratione ignorantiæ invincibilis, c. Itaque per hoc est sana, quòd ex motivo gravi dirigat mores & à peccato liberet, & illo sensu dicimus totam doctrinam *S. Thomæ* esse sanam, licèt fortè aliqua falsa contineat. *S. Th.* citatus loquitur cum Apostolo de doctrinis fidei, quæ certissimæ esse debent sine admixtione ullius falsi. Vide *Teril.* q. 29. à n. 96. 359.

Obj. 9. Opiniones ab *Alex.* VII. & *Inn.* XI. damnatæ habebantur antea probabiles, & tamen sunt damnatæ tanquam in praxi perniciosæ, ergo quamvis opinio habeatur probabilis, non ideo potest practicari. ℞. Non ideo potest practicari, quamdiu manet probabilitas illius, n., si illius probabilitas sit sublata, c., & idem dicendum est ab Adversariis, si enim opinio antehac probabilior damnetur aut nunc inveniatur ratio faciens oppositam esse moraliter certam, eodem modo illa, quæ fuit probabilior, reddetur practicè improbabilis. 360.

Instat 1. *Camargo* l. 2. contr. 1. à n. 1., Decreta Pontificum non fecerunt illas opiniones esse perniciosas in praxi, ergo antecedenter erant tales. ℞. Erant tales, materialiter & secundùm se, c., formaliter quoad nos, n., nam, quæ erant verè probabiles, erant quidem occasio peccati materialis, quia inducebant ad actionem legi Dei antecedenti difformem; quia tamen id invincibiliter ignorabamus, & nitebantur motivo gravi, fundabant nobis prudens dictamen, & sic per accidens excusabamur à peccato formali.

Instat 2. contr. 3. Hæc propositio damnata, *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*, deducta est ex probabilismo, ergo cùm ex vero non sequatur falsum, probabilismus est falsus. ℞. Si deducta est ex probabilismo, deducta est ex illo malè intellecto & malè applicato, uti ex locis Scripturæ vel dictis S. *Augustini* deducunt hæretici suos errores.

Instat 3. Suppone Judici probabilius esse, quòd testamentum sine solennitate factum non valeat, minùs autem probabile esse, quòd valeat: tum sic, si probabilismus est verus, licitum erit Judici ferre sententiam secundùm hanc minùs probabilem, nam, secundùm probabilistas, lex requirens solennitates non erit suffi-

sufficienter promulgata, cùm oppositum sit probabile, ergo certum erit non obligare, imò nec existere, cùm de essentia legis sit promulgatio, ergo cùm nulla lex obstet, poterit imò debebit Judex stare pro valore talis testamenti. R. n. seq., quia Judex aliunde habet certam legem, quâ tenetur sequi hoc, quod ipsi est directè probabilius, utì dicetur l. 4. n. 1480. Et similiter posset quis se voto obligâsse ad sequenda probabiliora aut etiam tutiora, neque ideo ad hoc tenerentur alii.

361. *Obji.* 10. Secundum hanc sententiam licebunt omnia scelera, quia pro omnibus invenietur aliqua opinio probabilis; sic probabiliter judicare poterant,

Adam, Legem Dei esse pœnalem tantùm, adeóque non obligare in conscientia, aut non obligare sub mortali, quia materia esset levis; *Eva*, præceptum odiosum ad se non extendi, quia ante ejus creationem latum erat.

Saul, se posse parcere Regi Amalec, quia erat conforme misericordiæ; item gregibus opimis, quia erant pro sacrificio.

Roboam sequens sententiam Juniorum ætate sibi æqualium, tum autem erat annorum quadraginta & unius.

Judæi sequentes sententiam Scribarum & Pharisæorum & totius multitudinis contra Christum.

Pilatus eosdem sequens, maximè cùm audiret Judæos habere legem, secundùm quam deberet mori.

Ethnici & Hæretici omnes sequentes sententiam Majorum & Doctorum suorum, maximè cùm nunc etiam tot videant esse ejusdem sensûs & religionis, ità *Sinnich. Mercor. Gonet* & alii.

R. n. seq., quia certum est non dari opiniones verè probabiles pro omnibus sceleribus, fides enim docet multa prohiberi velut illicita, & habemus moralem evidentiam de multis in se illicitis; Item moralem certitudinem de multis præceptis has vel illas actiones prohibentibus, ergo non potest esse probabile, quòd illa sint licita.

Adamo & Evæ certum erat, quòd præceptum obligaret in conscientia & quidem graviter, utì ostendit *Bellarm*. T. 4. l. 3. de amiss. gratiæ c. 6., hinc *Gen.* 3. ℣. 3. dicit Eva, *præcepit nobis Deus, ne comederemus*: & ex pœna colligebat gravitatem præcepti, nam addit, *ne fortè moriamur*: ideoque etiam S. *Aug.* 1. Petr. c. 15. ait, *Adam simul & Eva scientes fecerunt contra præceptum*, quia nempe in eis fuit scientia infusa, ità ut S. *Th.* de verit q. 18. a. 6. putet pro statu innocentiæ nullam in eis fuisse opinionem. *Nec obstat*, quòd S. *Aug.* de Eva dicat, *maxima libertate habenas prohibitionum rumpere delectata, probabilius existimans non esse mortem, quam timuerat, secuturam*, *nam*, hoc ipsum pugnat contra sententiam de sequenda majore probabilitate; rectè autem hoc exponit S. *Th.* ad 5., *Adamum & Evam* jam priùs peccâsse per elationem animi, & ideo hoc eis visum probabilius errore scilicet culpabili & invincibili. Videri potest *Esp.* in app. a. 3 & seqq.

Saul scivit clarum præceptum Dei, dicitur enim 1. *Reg.* 15. ℣. 3. *Demolire universa ejus, non parcas ei*: hinc ℣. 24. dixit, *Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini & verba tua, timens populum & obediens voci eorum.* Videri potest *Esp.* a. 10. & seqq.

Roboamum peccavisse non dicit Scriptura, sed 3. *Reg.* 12. refert dispositionem illam ad Dei providentiam: egit tamen imprudenter sequendo consilium minùs tutum, in casu, quo periculum damni non poterat removere bona fides aut ignorantia invincibilis.

Judæos convincebat evidentia miraculorum, vita inculpata Christi, nota Scribarum & Pharisæorum invidia, si tamen his non obstantibus aliqui invincibiliter errârunt, non peccârunt.

Pilatus scivit, quòd per invidiam tradidissent eum, utì habetur *Matth.* 27. ℣. 18.

362. *Ethnici* aut *Hæretici* materiales dari possunt saltem ad breve tempus: quod si dubitare incipiant, tenentur inquirere, & adhibitâ morali diligentiâ in expediendis signis veræ fidei & notis Ecclesiæ Christi, agnoscent certitudinem fidei nostræ & parva fundamenta suæ: unde cùm in iis, quæ sunt de necessitate medii, non juvet ignorantia invincibilis nec bona fides, statim tenebuntur admittere fidem nostram tanquam unicè tutam. alia omnia sunt in eo, qui sequitur minus probabilem, nam adhibitâ morali diligentiâ non potest deprehendere veritatem, & ipsum excusat bona fides cum ignorantia invincibili, cùm hæc removeant periculum peccati formalis.

Inst. Saltem plùs poterunt Auctores Probabilistæ, quàm Deus, Ecclesia aut Papa, nam priores possunt auctoritate suâ interveniente facere, ut utraque pars contradictionis sit practicè probabilis, hoc autem non possunt Deus, Ecclesia aut Papa. R. 1. Idem valet contra Probabilioristas, item contra omnes, qui dicunt esse licitum operari ex ignorantia invincibili, nam horum auctoritas facit esse licitum, quod sæpè secundùm se est illicitum. R. 2. Plùs poterunt secundùm quid & per accidens, ratione suæ fallibilitatis & ignorantiæ invincibilis, c., & hoc debent omnes fateri: plùs poterunt absolutè & per se, n., Deus propter suam perfectionem, Ecclesia & Papa propter assistentiam Dei non possunt dicere aliquid esse honestum, quod honestum non est, quod nos ex defectibus humanis possumus. Videri potest *Terril.* in Reg. q. 14. à n. 36. 363.

Obji. 11 In foro externo decidi debet à Judice pro parte probabiliore, ergo & in interno, in quo ratio est Judex, materia litis est existentia legis, Deus & homo sunt partes disceptantes, Deus enim stat pro lege, homo pro libertate, ergo si pro lege sint majores rationes, debet pro Deo decidi, ità *Eliz.* l. 1. q. 15. & *Gonz* d. 4. à n. 25. *Conf.* 1. Quia forum internum non debet discordare ab externo, nisi certò sciatur errorem vel ignorantiam intervenire: *Conf.* 2. Quia in foro externo tantùm est periculum lædendi jus hominis circa temporalia, in interno periculum est lædendi jus Dei & propriam conscientiam, estque absurdum certiorem regulam requirere pro rebus levioris momenti. R. n. conseq., Obligatio Judicis pro foro externo aliunde rescitur, utì dicemus l. 4. n. 1480., eam autem obligationem acceptat Judex cum suo officio, nihil simile est pro foro interno, & ratio ulterior est, quia qui pro foro interno eligit opinionem faventem libertati, respicit se ùt possessorem, ergo rectè sibi adjudicat, quia ubi adest ratio probabilis, prævalet titulus possessionis etiam contra probabilitatem majorem oppositam, uti omnes communiter fatentur; è contrà Judex in foro externo neutrum respicit ùt possessorem, alioquin deberet possessori adjudicare. Adde, etiam falsò dici, quòd Deus stet pro lege contra libertatem hominis, dicimus enim Deum assistere libertati, & in eis circumstantiis non esse legem operandi secundùm probabiliora. *Ad Conf.* 1. Forum internum debet conformari externo, si eædem sint circumstantiæ, id autem non est semper, nam externum, v. g. præsumit debitorem esse solvendo, hinc non admittit juramentum negantis, sed dat locum distractionis bonorum; è contra in interno datur locus dilationi: & idem est in pluribus aliis casibus, in quibus potest internum discrepare ab externo. Videri potest *Terril.* q. 20. à n. 28. *Ad Conf.* 2. n. esse periculum lædendi jus Dei, cùm nos non obliget; vel lædendi conscientiam, cùm absit periculum peccandi: Item n. regulam conscientiæ non esse sufficienter certam, utì constat ex dictis à n. 342. 364.

Obji. 12. Si sim, v. g. Medicus, charitas erga proximum obligat me, ut sequar pro ipsius bono magìs probabilem, ergo etiam charitas erga Deum, ut pro ejus honore sequar faventem legi. R. 1. Charitas erga proximum obligat, ut sequar magìs tutam etiam contra probabiliorem, v. g. ne explodam, si probabile sit esse hominem, licèt probabilius sit esse feram, ergo etiam charitas 365.

ritas erga Deum obligabit, ut semper sequar magis tutam, quod plerique ex adversariis negant. R. 2. n. conseq. pro obligatione illa Medici habemus aliunde certitudinem, uti dicetur l. 4. n. 1534., pro altera obligatione non affertur sufficiens fundamentum.

Q. 45. An sit licitum operari secundum opinionem tenuiter vel dubiè tantum probabilem. R.

366. §. I. Non est, per se loquendo, licitum operari secundùm opinionem tenuiter tantùm probabilem, nam Innoc. XI. damnavit hanc. 3. propositionem, *Generatim, cum probabilitate sive intrinsecâ sive extrinsecâ, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus:* Ratio est, tum quia tenue motivum non est prudens nec dignum assensu viri prudentis, & illi oppositum communiter est certum, tum etiam quia quando est ejusmodi tenue motivum, non potest tolli dubium practicum, operari autem cum dubio practico est peccatum, ergo. *Dixi*, per se loquendo, nam in gravissima necessitate, & quando opinio tutior non posset reduci ad praxin, licitum esset operari secundùm opinionem tenuiter probabilem; neque hoc ab *Innoc. XI.* damnatur, uti rectè notat *Carden.* in 2. crisi d. 4. c. 7., quia necessitas gravissima quodammodo auget probabilitatem, facit enim, ut omissio operationis sit moraliter impossibilis, ergo pro eo casu opinio sit sufficienter probabilis in ordine ad tollendum dubium practicum.

367. §. II. Non est licitum sequi opinionem dubiè probabilem, ità S. *Th. Med. Carden.* in 1. crisi d. 51. c. 3. dicens esse certissimum. Ratio est, quia qui dubitat de probabilitate opinionis, versatur in dubio practico, & consequenter dubitat, an licitum sit ex illa opinione operari, ergo si operetur cum illo dubio, formaliter peccat, cùm se exponat periculo formaliter peccandi: deinde ut quis dubitans licitè operetur, debet prudenter deponere dubiū, & tum sibi formare conscientiam, non potest autem prudenter deponere dubium, nisi propter motivum saltem probabile, quod hìc non habet, cùm dubitet, an sit probabile necne, ergo.

Ex his *constat Camargum* l. 2. controv. 2. malè inferre, ex hoc, quòd damnetur praxis opinionis tenuiter tantum probabilis, etiam damnari praxin opinionis certò probabilis, *Nam* patet disparitas ex dictis. Rectè tamen dicit à n. 51. opinionem, de qua dubitatur, an sit damnata, non esse tutam in praxi, quia quamvìs sit in anteriore possessione non damnationis, ideoque non possit absolutè dici damnata, tamen nunc est dubiæ probabilitatis, & dubium est, an non sit perniciosa in praxi, ergo illicitè ad praxin deducitur.

368. *Q. 46. An licitum sit sequi sententiam, quæ probabiliter tantum est probabilis.* R. Negant *Teril.* in Reg. q. 23. n. 23. *Lumb. & Filg.* apud *Carden.* in 2. crisi d. 4. c. 2. & alii, quia talis opinio videtur esse tantùm tenuiter vel dubiè probabilis: è contrà affirmant *Tambur.* in Decal. l. 1. c. 3. §. 3. n. 8. *Illsf. Banholtz. Arsd.* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 2. §. 5., quia dicere esse probabiliter probabilem idem est ac dicere, quòd omnibus expensis possit prudenter judicari pro ea esse gravem rationem, & consequenter, quòd pro ejus veritate sit grave motivum, adeoque vix discrimen erit inter opinionem certò, & probabiliter tantùm probabilem: v. g. si homo ignarus consulat doctum Theologum, quod hìc resolvet, erit illi tantùm probabiliter probabile, cùm ipsemet non capiat fundamenta, & tamen, inquiunt, rectè format sibi conscientiam secundùm responsum illius Theologi: idem dicunt de opinionibus, quæ probabiliter tantùm inferuntur ex aliis certò probabilibus: Rationem à priori dant, quia ubi opinio est probabiliter probabilis, æquè potest formari dictamen ultimum certum, atque ubi est certò probabilis, potest enim dubium prudenter deponi propter rationem probabilem, sicque judicare potero probabile esse, quòd opinio illa sit probabilis, ergo non ampliùs dubitabo de probabilitate illius opinionis, dubium enim est suspensio omnis assensûs, ego autem hìc habebo assensum: unde etiam monent hìc bene distinguendum esse inter formidinem & inter dubitationem, quamvìs enim opinio probabilis habeat ad junctam formidinem, non ideo est dubitatio, cùm adsit assensus: addunt rationem à posteriori, quia si teneremur semper examinare, an opiniones directæ, quas sequimur, essent certò probabiles, inducemur in infinitos scrupulos. Hæc sententia est probabilis, in quæstione tamen de nomine, malo absolutè dicere opinionem, secundùm quam formatur conscientia, debere esse certò probabilem, ne quis se periculo exponat formandi conscientiam secundùm opinionem tenuiter vel dubiè tantùm probabilem.

Q. 47. An licitum sit sequi opinionem extrinsecè tantùm probabilem. R. Negativè, implicat enim ut opinio 369.
sit probabilis ab extrinseco, si ab intrinseco sit improbabilis, neque probabilitas extrinseca datur, nisi probabilitas intrinseca saltem præsumatur adesse, uti rectè *Carden.* in 1. crisi d. 11. n. 262. & d. 69. n. 6. Ratio est, quia numerus Auctorum non facit, ut opinio censeatur conformis rectæ rationi vel voluntati Dei, neque etiam semper reddit probabilem, ùt à n. 136. ostensum est, sed hoc facit natura objecti, quam sic se habere suadet nobis motivum ab intrinseco, si prudens sit, hinc *Sroz* l. 1. p. 5. n. 100. ait, *si mille AA. in unam sententiam conveniant nullâ ratione nixi, nulla ex hoc capite generatur probabilitas, neque credendum est illis:* ideoque etiam *Carden.* d. 58. n. 9. & *Lupus* apud *Sanch.* de Matr. l. 3. d. 44. n. 2. dicunt, *non est credendum Doctoribus quantumcumque doctrinâ polleant, dum carent fundamento:* similiter *S. Hieronymus*, uti refertur Cap. *Ego solis*, dist. 9. ait, *Alios autem ità lego, ut quantalibet sanctitate quantàve doctrinâ polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ità senserunt, sed quia mihi per alios Auctores vel Canonicas vel probabiles rationes, quòd à vero non abhorreat, persuadere potuerunt:* Communiter tamen prudenter præsumi potest, quòd adsit probabilitas intrinseca, ubi multi AA. etiam nunc aliquam opinionem tenent, hi enim non asserent temerè sed ob rationes inventas; ideoque *Sporer* n. 39. rectè notat aliquem posse tutò sequi opinionem communem, nisi fortè unus secutus fuisset alterum, uti ovis ovem, quod quandoque fit, aut nisi viro docto occurreret firma ratio non animadversa ab aliis, quæ probaret oppositum, tum enim teneretur magìs inquirere, & rationes inter se conferre, ac videre, an opinio maneat probabilis: imò quamvìs admittam hominem indoctum posse tutò procedere, hoc ipso quòd sciat opinionem etiam nunc doceri à viris probis & doctis, homo tamen doctus, qui potest examinare rationes intrinsecas, non videtur tutò posse procedere, nisi examinet illas; vel prudenter præsumat etiam in hac materia ab illis aliis examinatas esse. *Ratio* est, quia hìc potest examinare & discutere, quid in re videatur verum necne, ergo si non faciat & fortè erret, errat errore vincibili & culpabili, ergo non excusatur: hinc *Teril.* in Reg. q. 29. n. 90. rectè ait, *Si viro valde docto solùm repræsentetur, quòd plures teneant utramque partem contradictionis, non illico tutus erit, si sectetur partem minùs tutam, sed vel scire debet qualitatem Doctorum eam tenentium, ut sic sine ulteriori investigatione eorum sententiam in conscientiæ regulam licitè accipiat, vel ipsemet tenebitur rationes investigare, ut nil agat, nisi illud rationi congruum esse noverit:* quòd si examinatis utrimque rationibus necdum appareat veritas, sed utraque pars pro se habeat grave motivum, sequi potest, quam volet, nam si erret, excusat eum invincibilis ignorantia, uti sæpè est dictum.

Q. 48. An liceat hanc & oppositam sententiam probabilem sequi in eadem materia. R. 370.

§. I. *Caramuel* dicit probabile esse, quòd aliquis semper possit; sed hunc rectè confutat *Cress. à Borgia* q. 9.

Tambur.

Tambur. in Decal. l. 1. c. 3. §. 5. dicit licere, dummodo probabilitas opinionis non pendeat immediatè à nostra voluntate, quandonam autem probabilitas pendeat vel non pendeat à nostra voluntate, non satis clarè explicat.

371. §. II. *Bardi* disc. 4. c. 14. *Sporer* n. 35. meliùs dicunt non licere, si lex aliqua occurrat, cujus obligatio sit certa, & quæ post assumptam alteram sententiam probabilem impleri non posset, in hoc enim casu obligatio legis alicujus certæ eluderetur, v. g. si horologium A. sonet undecimam noctis, & horologium B. medium undecimæ, supposito quòd utrumque horologium communiter bene dirigatur, probabile erit prius esse medium undecimæ, hinc aliquis volens sequi horologium B., adhuc per horam integram licitè differet Vesperas, postmodum autem auditâ duodecimâ in horologio A. si secundum hoc vellet se dirigere & judicare, quòd transierit duodecima, adeóque non amplius obligetur orare Vesperas, patet hoc non licere, quia lex de orandis Horis est certa, & illius impletio impeditur assumendo alteram partem probabilem. Idem est, si die Sabbathi auditâ in uno horologio 12. comedas carnes, & quia in altero necdum audita est, ideo velis te reputare jejunum & in Dominica communicare, cùm enim certum sit alterutrum horologium errare, etiam certum est te unum præceptum transgredi, vel abstinentiæ à carnibus, vel jejunii pro Communione, ergo id non est licitum: è contra si lex vel ejus obligatio non sit certa, aut assumptâ alterâ opinione possit nihilominus lex utraque adhuc impleri, dicunt licitùm esse mutare, v. g. si probabile sit vectigal esse injustè impositum, & etiam probabile, quòd sit justè impositum, si simul sis & exactor vectigalium & mercator, dicunt te posse hoc vectigal ab aliis exigere veluti justè impositum, & tamen te ipsummet non teneri solvere tanquam injustè impositum, quia cum dubitetur de justitia vectigalis, lex illud imponens non est certa, tenebitur tamen inquirere, & si compererit fuisse justè impositum, poterit adhuc & tenebitur compensare, si autem compererit fuisse injustè impositum, tenebitur, si adhuc habet, restituere eis, à quibus exegit: plures ejusmodi casus asserunt *Cresp.* suprà & *Gob.* de Sacrif. à n. 206.

372. §. III. *Lugo* de Euch. d. 15. à n. 46. *Esp.* de act. hum. q. 23. ponunt hanc regulam universalem: nunquam licitum est mutare opinionem semel electam, si hoc foret certò in præjudicium alicujus legis, quæ per ejusmodi mutationem violaretur, quia singulæ leges habent jus certum, ne fraudentur, ergo etiam ne regula operandi semel electa mutetur in manifestum sui præjudicium, ideoque sic eligens unam partem, obligat se implicitè ad illam non mutandam in præjudicium legis.

373. §. IV. *Haun.* docet etiam non esse licitum eodem tempore usurpare utramque opinionem in præjudicium tertii, uti fieret, si per testamentum non solenne scriptus hæres, velles hæreditatem retinere, utens eâ opinione, quòd testamentum non solenne valeat pro foro conscientiæ, & tamen nolles solvere legata, sequendo sententiam, quòd testamentum sine solennitate sit invalidum, sic enim certò agis contra jus unius, vel alterius hæredis ab intestato, vel hujus legatarii: Quòd si antehac processisses secundùm sententiam requirentem solennitates, & postea procederes secundùm sententiam non requirentem, non esset eadem ratio, nam supposito facto primo, quod infectum fieri non posset, non amisisses potestatem te conformandi alteri sententiæ, pro alio tamen casu, nam fortè jam posita est transgressio legis per primum casum, & ità secundus erit secundùm legem, sicuti si herì judicans priorem sententiam probabiliorem processisses secundùm illam, hodie si occurrente novâ ratione judicares posteriorem esse probabiliorem, utique posses dimissâ priore sequi posteriorem, uti fatentur omnes.

Obji. Saltem non potero uni suadere priorem sententiam & alteri posteriorem, quia certum erit unam legem naturæ ab alterutro violandam. ℞. 1. Idem solvendum esse omnibus, nam tu dicis te teneri suadere, ut omnes sequantur hoc, quod judicant esse probabilius; pone itáque unum judicare, quòd probabilius sit tale testamentum valere, alterum autem judicare probabilius esse, quòd non valeat, tu utrique te consulenti suadebis, ut suam quisque opinionem sequatur, utpote probabiliorem, ergo certò alterutri suades transgressionem legis naturæ. ℞. 2. cum *Carden.* in 1. crisi d. 56. nu. 1152., non licebit suadere in & pro eodem tempore, transeat, pro diverso tempore, n, posito enim actu secundùm unam sententiam, fortè jam posita est transgressio legis, quam transgressionem nunc impedire non possum, nec amplius certum est violandam ullam legem, ergo manet jus secundùm alteram sententiam ponendi & suadendi actum oppositum, qui probabiliter erit conformis legi. 374.

Q. 49. *An licitum sit operari secundùm opinionem alienam, quam tamen operans judicat reipsa esse falsam.* ℞. 375.

§. I Certum est non licere, si judicet opinionem aliorum ità esse falsam, ut propterea etiam censeat objectum illius hìc & nunc sibi esse illicitum poni, talis enim non operaretur *ex fide*, sed contra conscientiam.

§. II. Etiam non licet, si judicium, quod habet de falsitate, sit absolutum & ultimum, ità ut velit procedere ex solo judicio alieno, non formatâ sibi suâ conscientiâ: neque tum licet, si opinionem illam judicet esse ità falsam, ut non censeat esse verè & certò probabilem; ideoque correptione dignus est *Machado*, inquit *Carden.* in 1. crisi d. 56. n. 1169. dicens id etiam tum licere, pro quo etiam falsò citat multos Auctores: & de his casibus intelligendi sunt *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 9. n. 19. & 42. *Castrop.* d. 2. pu. 2. n. 4. *Vasq.* d. 62. c. 3. *Bardi* disc. 4. c. 16. *Teril.* hìc q. 30., quando dicunt non esse licitum sequi opinionem, quam operans putat esse falsam. 376.

§. III. Si quis judicet opinionem alienam esse probabilem, quamvis videatur esse falsa, ideoque spectatis principiis directis usus illius videatur esse illicitus, si tamen de hoc certus non sit, valde probabile est, quòd ex principiis reflexis possit sibi formare prudens dictamen, & secundùm eam opinionem operari, dicendo, *judico quidem opinionem illorum esse falsam, quia tamen hoc mihi incertum est, & Auctores me sapientiores, qui opinionem possunt reddere certò probabilem, dicunt illam esse veram, ego quoad hanc operationem me accommodabo illis, & interea præscindam à directa opinione mea*; ità absolutè tenent *Azor*, *Vasq.* *Less.* *Valent.* *Salas*, *Bonac.* *Sot.* *Bann.* *Serrar.* *Bardi*, *Tann.* *Sanch.* n. 14. *Teril* in Reg. q. 22. q. 35. à n. 12., clarissimè q. 46. n. 6., aliique plurimi & gravissimi Auctores cum *Ills.* t. 1. d. 1. a. 6. §. 5. & *Mendo* in Stat. d. 13. q. 15. Est autem contra *Schild.* tr. 2 n. 25. *Eliz.* l. 1. q. 17. & l. 3. q. 12. & 13. *Esparf.* in app. a. 143. *Ehrentr.* a. 3. *Camargo* p. 1. l. 1. cont. 8. à n. 56. *Ratio* nostra est, quia nulla lex prohibet mihi operationem, quam judico esse probabiliter bonam, sed operationem illam judico esse probabiliter bonam, quia scio illam à viris gravibus doceri esse absolutè bonam, quorum ego opinionem judico esse absolutè probabilem, ergo nulla lex eam mihi prohibet, ergo mihi est licita. *Conf.* 1. nam ità passim legimus apud gravissimos Auctores, qui quamvis teneant unam partem tanquam absolutè veram, (qui consequenter dicunt oppositam esse falsam) tamen sæpè expressè addunt oppositam esse etiam probabilem & in praxi tutam. *Conf.* 2. Quia fieri potest, ut aliorum opinio, quam directè judico falsam, reipsa sit probabilior & communior quàm mea, ergo non est, cur illam sequi non possim suspensâ vel non attentâ tantisper meâ. *Conf.* 3. Nam sæpe debemus seponere opiniones nostras, & nos in operando accommodare alienæ, v. g. Superiorum, uti dicetur à n. 432., item poeni- 377.

pœnitentium, uti etiam dicetur à n. 443., quamvis istas illorum opiniones judicemus reipsa esse falsas: similiter prudentis est, non nimiùm stare judicio proprio, sic enim etiam Principes sapientissimi cedunt judicio Consiliariorum contra proprium &c.

Reponit Camargo suprà, non posse formari judicium reflexum, quòd v. g. contractus sit licitus, si adsit vel adesse possit judicium directum, quòd sit illicitus. *Sed* oppositum constat ex dictis à n. 313. & constabit iterum ex statim dicendis, nam licèt ego judicem esse illicitum, hoc judico cum incertitudine & formidine, ac tantùm velut probabilius, sciens alios, quos censeo sapientiores quàm me, judicare tanquam probabilius, quòd sit licitus; cur ergo non possim sequi illorum judicium? nisi fortè velim solus sapere. Rectè dicit S. *Greg. Naz.* Orat. 26. *Nemo sapientior sit, quàm conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec normâ rectior, nec præcepto divino sublimior*: Verbo, ubi Deus legem non posuit, nec nos ponamus. Vide dicta n. 352. in fine.

378. *Dixi*, valde probabile esse, nam non est opus hoc defendere, sed satis est dicere, quòd liceat sequi opinionem, de cujus probabilitate scitur, & de cujus falsitate absolutè ferri non potest judicium, quod rarò etiam fieri potest, uti fatetur *Esp.* a. 152.

379. *Obji.* 1. *S. Th.* contra Gentes c. 18. ait, *Falsa opinio ità se habet in eligibilibus, ut vitium virtuti oppositum in moralibus*, sed operari ex vitio est illicitum, ergo etiam operari ex falsa opinione. ℞. 1. Ergo etiam operari ex opinione probabiliore, si reipsa falsa sit. ℞. 2. Loquitur de opinione, quæ agnoscitur esse falsa & improbabilis.

380. *Inst.* 2. 2. q. 17. a. 1. dicit *S. Th.*, *Homo in iis, quæ ad propriam personam pertinent, debet formare conscientiam à propria scientia*, ergo non potest sequi opinionem purè alienam. *Conf.* nam idem *S. Thom.* quodl. 3. a. 10. ait, *In his, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur ex alterius asserto.* Consonat *S. Chrys.* hom. 13. in Epist. 2. ad Corinth., ubi ait, *Quomodo non absurdum est propter pecunias aliis non credere, sed ipsas numerare ac supputare, pro rebus autem amplioribus aliorum sententiam sequi simpliciter? .... & ideo obsecro & oro omnes vos, ut relinquatis quidnam huic vel illi videatur, de quibus à Scripturis omnia inquirite.* Huc etiam spectat illud *Apostoli* 2. ad Corinth. c. 1. ℣. 12. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ*, non dicit, alienæ. ℞. n. conseq, per hoc enim format conscientiam à propria scientia, quòd sciens opinionem alienam esse probabilem, inde sibi formet dictamen ultimum reflexum de licito usu illius opinionis. *Ad Conf. S. Th.* tantùm vult requiri, ut quisque sibi conscientiam formet, & non sistat in dicto alieno, uti n. 376. dictum est. *S. Chrys.* loquitur ibi de præcepto eleëmosynæ, nec intelligi potest, nisi de illis materiis, in quibus quisque potest ipsemet acquirere directam certitudinem, quam in probabilibus utrimque non possumus acquirere, sed tantùm reflexam, quam habemus etiam sequendo sententiam alienam. *Ad Apostolum* patet ex dictis ad *Instantiam*.

381. *Obji.* 2. Sic operans aget contra suam conscientiam. ℞. n. ass., quamvis enim agat contra suam opinionem directam, non tamen contra conscientiam, quia contra hanc agere, est facere, quod aliquis hìc & nunc per ultimum dictamen practicum judicat esse illicitum, quod hic non facit: è contrà agere contra opinionem, sed secundùm conscientiam, est agere id, quod quidem spectatis principiis directis probabiliter putat esse illicitum, certò tamen per principia reflexa judicat hìc & nunc sibi esse licitum. Videri potest *Carden.* in 1. crisi d. 66. à n. 341.

382. *Inst.* 1. Qui operatur secundùm aliquam opinionem, debet judicare ejus objectum esse licitum, sed qui de facto judicat opinionem alienam esse falsam, non judicat ejus objectum esse licitum, ergo. *Prob. min.*, qui de facto judicat hoc objectum esse illicitum, nullo modo, nequidem ex diverso motivo judicat esse licitum, illa enim duo judicia sunt absolutè incompossibilia, uti assensus & dissensus circa idem, licèt diversa sint motiva, atqui ille, qui judicat opinionem alienam esse falsam, ille de facto judicat hoc objectum esse illicitum, opinio enim aliena dicit esse licitum, ergo cùm ipse judicet opinionem illam esse difformem objecto, judicat objectum non esse licitum, ergo judicat esse illicitum; ità *Ebrentr.* ℞. Qui operatur secundùm aliquam opinionem, debet judicare per principia reflexa ejus objectum esse licitum, c. spectatis præcisè principiis directis, subdist.; debet hoc judicare semper formaliter, id est, debet actu semper elicere judicium directum de eo, quòd objectum ejus sit licitum, n, & patebit falsitas ex dicendis à n. 387.: debet hoc judicare saltem fundamentaliter sive æquivalenter, c. maj., & similiter distinctâ min. n. conseq., nam licèt de facto directè judicet objectum illius opinionis esse illicitum, tamen fundamentaliter & æquivalenter etiam judicat esse licitum, quia scit suum judicium esse incertum, & dari grave motivum pro judicio opposito, quod etiam ipse habere posset in sensu diviso hujus, quod nunc habet, posset enim hoc judicium deponere & assumere alterum, uti dicetur à n. 414., aut licèt id hìc & nunc non posset, tamen scit illud aliorum judicium etiam esse prudens, cui etiam possit se conformare, ideóque potest reflexè judicare sibi licere illud sequi: neque illud judicium directum & reflexum opponuntur, nam directum non dicit objectum esse absolutè illicitum, sed tantùm dicit esse illicitum spectatis præcisè principiis directis, reflexum autem dicit esse absolutè licitum propter principia etiam reflexa, quæ superveniunt, uti num. 377. dictum est.

Inst. 2. Sicuti cuique homini sua conscientia est data 383. pro regula ultima, ità etiam data est cuique sola sua ratio pro regula remota in ordine ad formandam sibi conscientiam, ergo quisque tenetur sibi formare conscientiam secundùm rationem propriam, ergo non secundùm alienam, ità *Eliz.* in app. q. 9. §. 3. ℞. n. antec., quod si verum esset, nullus homo posset sibi formare conscientiam ex judicio Superiorum, Consiliariorum & quorumcumque prudentiorum virorum contra judicium proprium, quod esset velle, ut quivis ex proprio cerebro omnia ageret, quod imprudentis est: unde fatendum, quòd prudentia & ratio aliena meritò possit nobis esse pro regula objectiva, primæ regulæ æternæ subordinata, ex qua per propriam rationem ultimò practicam nobis prudenter formemus regulam formalem & conscientiam proximè dirigentem ad honestè operandum.

Inst. 3. Ergo licèt sciam opinionem alienam esse 384. falsam, si simul sciam ab aliis adhuc reputari tanquam probabilem, potero secundùm eam operari, ità *Auctor Synopsis* n. 119. ℞. n. seq, hoc ipso enim quòd de falsitate opinionis sim certus, elisa est apud me probabilitas illus, non item, si tantùm opiner esse falsam.

Inst. 4. Qui etiam opinativè judicat sententiam 385. aliquam esse falsam, ille judicat motivum illius esse falsum & fallax, ergo non potest judicare motivum illius esse solidum & grave, ergo nec judicare potest esse probabile. *Conf.* Quia ratio illa non potest respectu mei esse solida & firma, de qua verisimilius mihi est, quòd sit falsa & fallax, ergo. Ità *Gonz.* d. 1. n. 14. ℞. Dist. ant. ille judicat hoc certò, n. ille judicat hoc probabiliter, c. antec., & idem dico ad primam seq., n. autem absolutè secundam, quamvis enim sibi videatur falsum & fallax, non solidum & non grave, tamen scit aliis videri aliter, quorum auctoritas, uti & probabilitas motivi, non eliditur per hoc incertum judicium vel motivum ipsius, uti supponimus, ergo. *Ad Conf.* n. ant., quod ex dictis patet esse falsum.

Obji.

386. *Obji.* 3. Si in agendo possim sequi opinionem alienam, ergo etiam in loquendo, ergo potero dicere, quod puto esse falsum, si sciam alios putare esse verum, ità *Eliz.* ℞. n. seq., quia mendacium est loqui contra mentem suam, dum enim loquor, profiteor me internè habere mentem illam, ergo si non habeam, mentior: nihil simile est in operante secundùm opinionem alienam, nam non dicit objectum secundùm rationes directas esse verum, sed tantùm dicit esse licitum secundùm rationes reflexas, quas habet, & propter quas operatur secundùm eam opinionem, quàm absolutè censet probabilem.

387. Q. 50. *An, ut aliquis licitè operetur secundum aliquam opinionem probabilem, necesse sit hanc opinionem directam elicere vel actu habere*, v. g. an ad hoc, ut me licitè resolvam ad pingendum die festo, necesse sit me judicare, quòd pingere non sit servile an verò; è contrà satis sit, quòd sciam & tantùm reflexè judicem, probabile esse, quod pingere die festo non sit servile. ℞. Sufficere judicium reflexum de probabilitate judicii directi, si eliceretur. Ita docent plurimi cum *Carden.* in 1. crisi d. 15. à n. 247. *Terill.* in Reg. q. 1. n. 11. q. 2. n. 19. q. 52. assert. 4. Hinc *Moya* in app. ad tr. de op. prob. q. 7. n. 38. 39. testatur communem probabilistis: *Fagn.* & *Gonz.* d. 9. n. 2. dicunt esse ità communem inter Auctores benignos, ut in ea conveniant Theologi hujus temporis ferè omnes: est autem contrà *Esp.* in app. a. 140. *Gonz.* d. 2. §. 2. & seqq. d. 7. n. 47. d. 8. n. 14. d. 11. à n. 1. iterumque à n. 34. *Ratio* nostra est, quia habito judicio certo de probabilitate practica alicujus opinionis, prudenter operor secundùm illam, esse enim practicè probabile & esse licitum, hìc idem sunt, atqui possum habere judicium certum de probabilitate practica alicujus opinionis, quamvis ei non assentiar, utì ostensum est à n. 237. & 375., ergo. Rationem à priori suggerit ipsemet *Esp.* a. 137. his verbis, *Quia motivum intellectûs ad opinandum est idem & cognoscitur æqualiter, dum sumus in actu primo opinandi & cum jam opinamur de facto, opinamur enim ex eodem motivo, quo constituimur potentes opinari, nec cognoscimus illud magis dum opinamur actu, quam jam præcognosceretur ab opinaturis:* Infero, ergo sive eliciam actum opinionis sive non, idem æquivalenter est ex parte intellectûs: infert *Esp.* ibidem, *Necesse igitur est, ut discrimen inter opinabundum & opinantem revocetur, tanquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præeligitur, præamatur ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto:* Hoc autem semper est in libertate voluntatis, ergo sive actu eliciam opinionem, sive non, planè nihil ad rem facit. *Conf.* Nam ut operer secundùm sententiam, quam certò scio esse probabiliorem aut certam, non est opus hoc ipsum judicium probabilius aut certum actu elicere, sed satis est me judicare reflexè, quòd sententia, secundùm quam volo operari, sit probabilior aut certa, utì nemo videtur negare posse, ergo similiter ut operer secundùm sententiam, quam certò scio esse probabilem; hâc enim probabilitate suppositâ superveniunt pro formando ultimo judicio practico rationes reflexæ, quas dedimus n. 312.

388. *Obji.* 1. S. *August.* contra Academ. l. 2. c. 11. clarè contradicit, his verbis, *Id probabile vel verisimile Academici vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare, sine assensione autem dico, ut quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, operemur tamen.* ℞. Academici dicebant non esse opus ullum judicium formare, sed satis esse hoc agere, ad quod agendum invitarent sensus vel objecta menti proposita, & hos confutat S. *Aug.*, quia sic licerent omnia scelera, cùm ad ea nos invitent sensus & delectatio menti objecta: nos ad prudenter agendum prærequirimus judicium certum de probabilitate opinionis, & prætera ultimum judicium practicum absolutè enuncians hoc vel illud esse licitum.

Inst. Non assentiri illi, quod sequor, est non probare illud, quod sequor, sicut assentiri est illud probare seu approbare, atqui S. *Aug.* de util. credendi c. 11. vult probari hoc, quod quis sequitur, ait enim, *quomodo est illud, quod sequuntur, si non probant, probabile?* ita *Gonz.* ℞. 1. Ergo nec possum sequi illud, quod scio esse probabilius vel certum, nisi actu positivè assentiar. ℞. 2. S. *Aug.* agit contra Academicos, qui de nullo ferre volebant judicium, & rectè ostendit debere illos saltem judicare id esse probabile, secundùm quod agunt, quod judicium etiam nos requirimus. 389.

Obji. 2. S. *Th.* sæpe dicit ad licitè operandum requiri, ut priùs diligenter inquiratur veritas, secundùm quam determinare possim, an aliquid sit licitum necne, hoc autem non est verum in sententia benigna, nam in hac satis erit scire, aliquid esse probabile, sive cognoscat veritatem eique assentiatur, sive non, ità *Gonz* c. 1. ℞. n. subs., diximus enim n. 281. inquirendum esse in veritatem, & considerandà utrimque motiva, alioquin non poterit certò judicari de probabilitate alicujus opinionis, nam si ex una parte agnoscatur certò veritas, vel per motivum certum pro hac parte, vel per defectum omnis gravis motivi ex altera, nulla poterit afferri probabilitas, cùm hæc elidatur per motivum certum oppositum, & pro se requirat grave motivum. 390.

Obji. 3. Operans cum dubio positivo, peccat, sed talis operatur cum dubio positivo, suspendit enim utrumque judicium directum propter rationes dubias, ergo peccat. ℞. Operans cum dubio positivo, & dum operatur, in illo sistens, peccat, c, operans cum dubio positivo inspectis motivis directis, attamen formans sibi judicium certum inspectis motivis reflexis, n, quamvis enim suspendat omne judicium directum, tamen judicat utrumque fore probabile, si eliceretur, & exinde format sibi judicium ultimum, quòd secundum hanc vel illam partem licitè operetur. 391.

Inst. Si ipsemet non eliciat assensum, tum non sequitur opinionem suam, sed alienam, Deus autem dedit cuivis suum intellectum, quem sequatur. *Conf.* Nam opinio dicitur probabilis respectu intellectûs, ergo non est probabilis respectu illius intellectûs, qui eam non habet, cùm respectu illius nequidem sit opinio, cùm omnis opinio sit assensus, ità *Esp.* ℞. Etiamsi sequar opinionem alienam, adhuc sequor meum intellectum, quia per hunc judico opinionem alienam esse probabilem, & secundùm hanc mihi formo conscientiam practicam, judicans me licitè operari secundum opinionem illam probabilem *Ad Conf.* dist. conseq., ergo non est probabilis respectu illius intellectûs, qui eam non habet, nequidem objectivè aut æquivalenter, c, qui eam non habet elicitivè & formaliter, habet tamen objectivè aut æquivalenter, n. conseq., hoc ipso autem habet objectivè, quòd de illa velut objecto judicet esse certò probabilem, & per hoc habet æquivalenter, quòd agnoscat grave ejus motivum, propter quod etiam elicere posset assensum, rectè enim docet *Teril.* in Reg. q. 51. à n. 7. æquivalenter haberi determinationem intellectûs, si adsint utrimque motiva sufficientia pro formandis judiciis directis. 392. 393.

Obji. 4. Dictamen practicum de honestate actionis, non attingit honestatem formalem actionis, ergo attingit solam honestatem objectivam, ergo debet adesse judicium de eo, quòd à parte rei est honestum & verum. *Antec. prob.*, honestas formalis explicari debet per conformitatem, quam habet cum dictamine practico, ergo si dictamen practicum vicissim attingat honestatem formalem, fiet circulus, ità *Estrix* in Logistica pag. 13. ℞. n. ant., nam dictamen practicum attingit actionem ut conformandam legi saltem permittenti, & honestas formalis est conformitas actionis cum lege saltem permittente, per dictamen practicum proposita, in qua explicatione licèt mutua fiat mentio dictaminis pra- 394.

practici & honestatis formalis, tamen non est circulus vitiosus, sed relativum unum aliunde cognitum explicatur per ordinem ad suum correlativum, qui ordo pertinet ad eorum essentiam, sicuti causa explicatur per ordinem ad effectum, & effectus per ordinem ad causam. *Ill*. a. 2. n. 12. dicit honestatem formalem haberi, partim per cognitionem immediatè repræsentantem probabilitatem honestatis materialis, partim per objectum repræsentatum, quod est illa probabilitas honestatis materialis, ità ut dictamen reflexum non constituat, sed pro objecto habeat honestatem formalem: quidquid sit de hoc, saltem videtur admittendum, quòd honestatem formalem constituat etiam actio per dictamen reflexum directa.

395. *Inst*. 1. Si ad actionem honestam non requiratur judicium etiam de honestate objectiva & materiali actionis, explicari non poterit, quomodo conscientia speculativè erronea aliquando sit practicè vera, quia qui non judicat, non errat. *Conf*. Nam ideo tenemur inquirere in honestatem materialem, ut de ea feramus judicium, ità *Ehrentr*. a. 1. & 2. ℟. n. seq., sæpe enim formaliter elicitur ejusmodi judicium erroneum; & tum conscientia est speculativè formaliter erronea: quòd si formaliter non eliciatur judicium speculativum erroneum, sed tantùm judicium de motivo gravi & de probabilitate talis opinionis, tum adest æquivalenter ejusmodi judicium erroneum, quia ex vi præsentis motivi prudenter elici posset, uti n. 393. dictum est. *Ad Conf*. Ideo tenemur inquirere in honestatem materialem, ut feramus judicium vel formaliter vel æquivalenter de ea, formamus autem æquivalenter, quando judicamus probabile esse, quòd objectum sit materialiter honestum, quia hoc judicio habito possemus habere illud formale judicium de honestate materiali, uti sæpe dictum est.

396. *Inst*. 2. Famulus hominis tenetur attendere, ne per actionem suam causet suo domino damnum etiam materiale tantùm, ergo servus Dei multò magis, ne committat peccatum materiale, & ponat objectum reipsa displicens Deo, ergo tenetur attendere, quid verè & reipsa placeat Deo, ergo & tenetur sequi illud, quod judicare potest esse verisimilius. ℟. n. ult. conseq., nam fatemur adhibendam diligentiam mediocrem & humanam pro dignoscenda veritate & cavenda materiali offensa Dei, majorem autem aut exactissimam dicimus esse tantùm de consilio: quando autem eò pervenimus, ut sciamus non posse certò comperiri veritatem, quia nempe scimus pro utraque parte esse motiva gravia, negamus nos obligari ad sequenda verisimiliora, alioqui eodem argumento probabo nos teneri ad tutiora. Adde, quòd Deus magis velit caveri peccatum formale, quàm materiale; è contrà homo ob indigentiam & imperfectionem suam magis vult caveri damnum suum materiale, quàm peccatum formale famuli, ergo inter Deum & hominem est manifesta disparitas, quoad actionem materialiter offensivam & materialiter damnosam.

397. *Obj*. 5. Sequens probabilem non formato judicio, an sit vera aut falsa, promiscuè eligit non minùs falsum quàm verum, & reipsa dicit, *Quid interest, sitne verum an falsum*, & consequenter *sitne licitum an illicitum? ad hoc non teneor attendere, dummodo sciam esse probabile*; quæ dispositio animi est pessima, ità *Alfaro*. ℟. n. totum ass., sic enim hoc operamur, ut non essemus hoc operaturi, si sciremus esse falsum & illicitum: nec negligimus inquirere in veritatem, sed postquam inquisivimus, & quia post inventas utrimque rationes graves certi sumus nos non posse veritatem certò rescire, dicimus licere utramque partem.

398. *Q. 51. Si motiva utrimque sint æquè probabilia, an intellectus possit per voluntatem applicari ad assentiendum huic potius quàm illi parti*. ℟.

§. I. Si sit materia facti, *Carden*. in 1. crisi d. 6. n. 80. dicit intellectum non posse saltem prudenter à voluntate applicari ad assentiendum alterutri parti, sed debere manere positivè dubium & suspendere omnem assensum, uti si tres dicant Petrum fuisse in foro, & alii tres æqualis auctoritatis dicant eodem tempore fuisse domi, intellectus neutri parti prudenter credet, quia hæc motiva videntur se mutuò elidere, uti pluribus contendit idem *Carden*. d. 41. à n. 304. Quod verum videtur, si utraque pars dicat se scire & vidisse, ob rationem datam n. 243. De cætero, si motiva se directè non elidant, uti si pars una dicat se putare, quòd fuerit in foro; & pars altera, se putare, quòd fuerit domi, habeatque utraque prudentem rationem id putandi, non elident se mutuò hæ auctoritates, uti constat ex dictis n. 263., cùm fundent se in diversis rationibus bonâ fide & invincibiliter agnitis tanquam probabilibus, ergo utrumque etiam poterit mihi fieri probabile, ideóque poterit intellectus meus in hac materia facti, quod poterit in materia juris, uti rectè *Bannholzer* n. 14. & *Tambur*. in Decal. l. 1. c. 3. §. 3. n. 11., nullam enim video disparitatem. *Nec obstat*, quòd testes contrarii nihil probent, *nam* id tantùm tenet pro foro externo, in quo si plenè non probetur delictum, reputatur nullum. *Conf*. Nam si ex scripto soleam confiteri absque errore, legerimque peccata, uti soleo, inter quæ fuerit mendacium, prudenter judico me illud esse confessum, quia ex communiter contingentibus à me, est pro me prudens præsumptio: è contrà si Confessarius, qui statuerat me specialiter admonere de mendacio, dicat me illud non esse confessum, & ipse etiam non soleat circa talia errare, etiam prudenter judicare potero me non esse confessum, quia similiter ex communiter contingentibus ab illo, est pro ipso etiam prudens præsumptio, neque hoc motiva se elidunt, sed faciunt materiam facti utrimque probabilem, ergo.

§. II. Saltem si sit materia juris, potest intellectus per voluntatem applicari ad assensum etiam quandoque prudentem potiùs unius, quàm alterius partis, ità habet communis. *Suar*. 1. 2. tr. 2. d. 10. l. 1. n. 5. dicens esse *S. Thomæ*, *Sanch. Gran. Ovied Arr. Bress. Lugo. Carden*. in 1. crisi d. 15. c. 4. a. 7. & 8. *Teril*. hic q. 8. 9. 10. & in Reg. q. 51. *Fabri* in summ. de fide c. 2. n. 7., & consentit *Esp*. in app. a. 123., saltem si motiva utrimque non sint omnino similia & ejusdem planè rationis: Est autem contra *Az. Castrop. Schild*. tr. 2. n. 16. *Mercor. Eliz*. in app. q. 1. & seqq. *Gonz*. diss. 7. §. 3. *Ehrentr*. a. 13. *Camargo* p. 1. l. 1. cont. 5. *Probatur*, nam ipsamet voluntas potest prudenter inter bona æqualia eligere hoc præ illo, uti cum cõmuni suppono ex Philosophia, & videtur probare experientia, si enim videam duo ova, quamvis per simplices affectiones non magis ferar in unum quàm alterum, tamen, ne utroque caream, possum pro mea libertate eligere hoc præ illo, ideo solùm, quia volo, & cognosco utrumque esse sufficiens mihi bonum, neutrum autem esse necessarium, sic enim etiam Deus inter bona creata æqualia liberè præeligit unum, ergo similiter poterit intellectus per voluntatem applicari ad unam potiùs partem quàm alteram. *Nec obstat*, quòd intellectus sit potentia necessaria, *nam* licèt in evidentibus necessariò procedat, non tamen in illis, quæ sunt inevidentia & incerta; & licèt in his per se nequeat uni potius parti quàm alteri accedere, tamen potest applicatus per voluntatem, cujus imperio in his subjacet, & à qua potest determinari, ut aliter assentiatur, quàm mereantur præcisè motiva rationum, uti nunc certum est, postquam *Innoc*. XI. damnavit hanc 19. propositionem, *Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium*; cujus oppositum cùm dicat *Eliz*. q. 5. §. 3. his verbis, *Intellectus nunquam objecto adhærere plus potest, quàm putat illius motivum mereri*. Item 399.

q. 9.

q. 9. §. 1. *Motiva alicujus concluſionis nequeunt jure pluris eſſe, aut pluris fieri reſpectu voluntatis, quam ſint vel fiant reſpectu intellectûs*, doctrina ejus aliorumque ſequacium nunc relinquenda eſt. Idem vult etiam S. *Th.* 2. 2. q. 1. a. 4. his verbis, *Alio modo aſſentitur intellectus alicui, non quia ſufficienter movetur ab objecto proprio, ſed per quandam electionem voluntariè declinans in unam partem magis quàm in aliam*: Item l. 3. Eth. lect. 18. ante medium, *Quia operabilia ſunt contingentia, non cogitur ratio ad aſſentiendum huic vel illi, ſicuti accidit in demonſtrativis, ſed in poteſtate habet homo, quòd aſſentiatur uni vel alteri parti contradictionis, ſicut accidit in omnibus opinabilibus & maximè circa operabilia, in quibus plurima attenduntur, ſecundum quorum quodlibet aliquid poteſt judicari bonum.* Item de verit. q. 14. a. 1. *Intellectus determinatur per voluntatem, quæ eligit aſſentiri uni parti determinatæ propter aliquid, quod eſt ſufficiens ad movendam voluntatem, non intellectum.* Idem vult S. *Ignatius Lojola* in Epiſt. de obedient. ubi ait, *Hoc habet intellectus multis in rebus, in quibus videlicet veritatis evidentia vim illi non infert, poteſt voluntatis pondere in hanc potius quàm illam partem inclinari.* Et ideo etiam *Ariſt.* 1. Rhetor. c. 1. ait, *Non ſimiliter judicium reddimus, cum dolemus & cum lætamur, & cum diligimus & cum odimus.* Plura pro hac ſententia afferentur q. ſeq.

400. *Reſpondent* 1. Ad rationem allatam, quòd voluntas ideo poſſit eligere inter bona æqualia, quia in utroque invenit ſuum motivum, quod eſt bonitas: quando autem opiniones ſunt contradictoriæ, veritas, quæ ſola eſt objectum intellectûs, deeſt uni parti, cùm certùm ſit alterutram eſſe falſam, ergo intellectus non poterit flecti ad utramlibet partem, ità *Eliz.* q. 3. Deinde ad auctoritates allatas dicunt, S. *Th.* & S. *Ignatium* tantùm velle, quòd voluntas facere poſſit, ut intellectus inquirat in plures rationes pro una parte, ſicque in ſenſu tantùm diviſo æqualium rationum fiat aſſenſus ad unam partem. *Contrà primum* eſt, quòd ſicuti objectum voluntatis eſt bonitas vel realis vel tantùm apparens, ideoque poteſt bonitati reali præeligere aliam æqualem tantum apparentem, ità etiam objectum intellectûs eſt veritas vel realis vel tantum apparens, eſt autem apparens in parte falſa contradictionis, uti ſupponitur, cum pro illa ſit motivum grave, ergo & hanc amplecti poteſt, ac conſequenter in utraque parte invenitur objectum intellectûs. *Conf.* nam ponamus S. *Hieronymum* & S. *Auguſtinum* eſſe apud me paris auctoritatis, & ſibi contradicere in aliqua opinione, auctoritas S. *Hieronymi* faciet, ut in opinione ejus ſit apparentia veritatis ſufficiens ad determinationem mei intellectûs, ſaltem accedente piâ affectione voluntatis erga S. *Hieronymum*; & ſimiliter auctoritas S. *Auguſtini*, ergo. *Contra ſecundum* eſt, quòd S. *Th.* dicat intellectum aſſentiri uni parti propter aliquid, quod non movet intellectum ſed voluntatem; & S. *Ignatius* dicat voluntatis pondere inclinari, & non novo motivo, ideoque vult intellectum ſic ſemper per voluntatem inclinari ad aſſentiendum Superioribus, quamvis etiam intellectui non occurrerent rationes majores pro hoc aſſenſu, atque in hoc ponit perfectionem obedientiæ, quòd ità cæcè ſubmittat ſe piæ voluntati, & inde dicitur ejuſmodi obedientia intellectûs cæca, qualis non erit, ſi ſolam lucem motivi proprii ſequi debeat. Iſta omnia *Conf.* in exemplis manifeſtis, nam ſi Titius accuſetur coram Cajo, qui ſit hoſtis, & coram Sempronio, qui ſit amicus Titii, licèt uterque eadem motiva audiat pro & contra Titium, ſæpe fiet, ut pro diverſo affectu, hic judicet Titium innocentem, ille nocentem: ſimiliter ſi pictor & ſtatuarius audierint pro & contrà motiva æqualia pro majore præſtantia utriuſque artis, pictor ex affectu judicabit ſuam præſtantiorem, ſtatuarius ſuam, ergo.

401. *Reſp.* 2. Ideo voluntatem poſſe eligere æquale aut etiam minus bonum, quia ex eo, quòd hoc præeligat, non eſt neceſſe, ut alterum dicat eſſe malum: è contrà intellectus deberet dicere alteram partem eſſe falſam, qui enim dicit hoc eſſe verum, dicit contradictorium eſſe falſum, nunquam autem poteſt prudens intellectus dicere hoc præ illo eſſe falſum, pro quo habet æqualia aut majora motiva dicendi eſſe verum. Ita *Ehrentr.*, *Contrà* eſt, intellectus aſſentiens huic vero probabili, non dicit oppoſitum eſſe abſolutè, ſed tantùm dicit eſſe probabiliter falſum, nulla autem eſt contradictio aut imprudentia, quòd dicat hoc eſſe probabiliter verum, & alterum eſſe probabiliter falſum, etiamſi pro hoc altero ſint æqualia aut etiam majora motiva, quia certum eſt falſa quandoque eſſe probabiliora veris, ergo.

Objicies 1. Motiva æqualia ſe mutuò elidunt, ergo neutrum manet dignum aſſenſu. ℞. n. antec., cujus oppoſitum oſtenſum eſt n. 263. & 400. 402.

Obji. 2. Ut ſim proximè expeditus ad credendum viro gravi, requiritur, ut non cognoſcam certò illum decipi, ergo ut ſim proximè expeditus ad credendum duobus viris æquè gravibus, requiritur, ut certò non cognoſcam alterum ex illis decipi, atqui ubi affirmant contradictoria, certò cognoſco alterum ex illis decipi, ergo non ſum proximè expeditus ad credendum huic vel illi, ità *Gonz.* n. 46. ℞. Diſt. conſeq., ergo ut ſim proximè expeditus ad credendum duobus, requiritur, ut certò non cognoſcam hunc vel illum determinatè decipi, c. alterum indeterminatè tantùm, n, conſeq., dummodo enim certò maneat auctoritas gravis pro utroq; manet motivum prudens credendi & huic & illi, uti dictum eſt n 398. 403.

Obji. 3. *Ariſtoteles* 2. de anima, text. 153. dicit, imaginari eſſe in noſtra poteſtate, non verò opinari, ergo intellectus etiam in opinabilibus non ſubjacet imperio voluntatis. ℞. n. conſeq., ad imaginandum non requiritur motivum, è contrà requiritur ad opinandum, cum opinio ſit judicium tendens in verum ſaltem apparens, & quia motivum non ſemper adeſt pro judicio formando, hinc meritò dicit non ſemper eſſe in noſtra poteſtate opinari; non dicit autem, quando motivum adeſt, præſertim grave, non eſſe in noſtra poteſtate opinari, patetque in materia fidei, pro qua licèt ſit graviſſimum motivum, poteſt tamen voluntas ſuſpendere actum, & facere, ut intellectus poſitivè dubitet, ac etiam erroneè judicet oppoſitum. Videri poteſt *Eſp.* a. 107. & ſeqq. 404.

Obji. 4. S. *Th.* 1. 2. q. 9. a. 1. ad 3. ait, *Voluntas movet intellectum quantùm ad exercitium actûs, ... ſed quantum ad determinationem actûs, quæ eſt ex parte objecti, intellectus movet voluntatem, ... & ſic patet, quòd non eſt idem movens & motum ſecundùm idem.* ℞. Tantùm vult intellectum ad primos actus neceſſarios moveri à ſolo objecto, cum quo ſtat, quòd idē intellectus poſtmodum per voluntatē moveatur ad alios actus non neceſſarios. 405.

Obji. 5. Æqualitas motivorum eſt dubium objectivum, cui in mente reſpondet dubium formale, ideo enim viri docti hærent & dubitant, quid ſentire debeant, ſi in utramque partem occurrant graves rationes æquales, ergo ubi eſt æqualitas motivorum, ſuſpenditur omnis aſſenſus, ità *Gonz. Conf.* ex S. *Th.* qui ait, *Tunc eſt diſpoſitio dubitantis intellectûs, quando eſt aperta æqualitas eorum quæ movent ad utramque partem*: Item dicit: *dubium, eſt contrariarum rationum æqualitas*: ut autem ſit diſpoſitio opinantis, requirit motiva pro una parte majora, ſic enim habet de verit. q. 14. a. 1. in O. *Tunc eſt diſpoſitio opinantis, quando intellectus magìs inclinat in unam partem quàm in alteram, unde accipit quidem unam partem, ſed de altera dubitat.* ℞. Omnia iſta vera ſunt, loquendo per ſe, ſi nempe intellectus ſibi relinquatur, accedente tamen imperio voluntatis dubium illud deponitur, & intellectus determinatur ad unam partem, etiamſi pro ea ſit etiam minus motivum, uti etiam ex S. *Thoma* oſtendemus in q. ſeq. 406.

407. *Inst.* Intellectus est instar bilancis, quæ immota est, ubi pondera utrimque sunt æqualia. *Conf.* Nam non possunt duo homines æquè fortes & agiles, alter alterum è loco expellere, ergo similiter si motiva sint æqualia, neutrum poterit intellectum sibi subjicere. ℞. Sicuti bilanx habens æqualia utrimque pondera manet immota, nisi una lanx aliunde ab extrinseco impellatur, ità intellectus per se manet immotus, si adsint æquales rationes; sed sicuti, quamvìs utrimque pondera sint æqualia, aut etiam in una lance sit majus pondus, tamen potest ab extrinseco, v. g. digito hominis, altera lanx deflecti magis, non aliter ac si plus ponderis haberet, ità intellectus hominis per voluntatem deflecti potest ad illam etiam partem, pro qua est minus motivum uti in q. seq. dicetur. *Ad Conf.* est idem dicendum, nam hæc tantùm procedunt in casu, quo intellectus sibi ipsi relinquitur; & idem est in duobus hominibus æqualiter fortibus, quorum tamen unus, si aliunde adjuvetur, utique prævalet.

408. *Obj.* 6. Motiva æqualia sunt rationes dubitandi, sed solæ rationes dubitandi non sufficiunt ad resolvendum dubium, alioquin non essent rationes dubitandi sed resolvendi, ergo. ℞. Sunt rationes dubitandi, quamdiu suspenditur judicium, si autem intellectus determinetur ad judicium propter apparentiam gravem veritatis, quæ est v. g in parte A., hæc ratio, quæ ùt conjuncta cum ratione opposita erat ratio dubitandi, jam sola fit ratio resolvendi partem A.

409. *Inst.* 1. Quamdiu objectum æqualiter se habet ad verum & falsum, non est ratio resolvendi potiùs esse quàm non esse, sed quamdiu rationes sunt æquales, objectum æqualiter se habet ad verum & falsum, ergo. ℞. Quamdiu objectum æqualiter se habet, non est ex parte objecti vel intellectûs præcisè ratio resolvendi, c, non est ex parte voluntatis, n, accedente enim hoc imperio voluntatis, jam ex parte actûs primi datur aliud principium movens intellectum & concausans assensum.

410. *Inst.* 2. Intellectus assentiendo præfert unum motivum alteri, ergo unum apparet melius, & consequenter non est æqualitas. ℞. Præfert unum alteri, propter vim motivi ipsius, n, propter affectum voluntatis, & formaliter per ipsum assensum intellectûs, c, ergo unum apparet melius, secundùm se & antecedenter ad assensum, n, propter affectum voluntatis & consequenter ad assensum ab intellectu positum, c, & sic fit in hæretico, qui quamvìs videat etiam majorem probabilitatem pro objecto fidei, tamen propter impiam voluntatem assentitur opposito, quod consequenter cum pertinacia tenet non tantùm velut probabilius, sed velut unicè verum, ideóque rejicit objectum fidei velut falsum. Notat quoque rectè *Teril.* in Reg. q. 51. assert. 4., si jam positus sit assensus ad partem A., hanc nunc dici posse probabiliorem in actu secundo, quia cùm omnis assensus sit accessus & adhæsio ad unam partem objecti & recessus à parte opposita, & intellectus non ità facilè abducatur à ratione per judicium semel acceptata & approbata, hoc ipso objectum se aliter habet respectu intellectûs, & ratio etiam ipsi aliter apparet, & inde etiam natum est illud adagium, *suum opinatum cuique videtur probabilius.*

411. *Obj.* 7. Ubi nulla est præsumptio veritatis, ibi non potest fieri assensus, quia omnis assensus est ad veritatem, sed ubi rationes æquales contradicunt, nulla est præsumptio veritatis pro una parte potiùs quàm pro altera, neutræ enim rationes habent præ, sed sunt æquales, ergo ℞. Ubi nulla est præsumptio veritatis, si sensus sit, ubi nullum est motivum pro veritate, ibi non potest fieri assensus, c, si sensus sit, ubi non est pro una parte præponderantia motivi, quæ faciat præsumptionem, quòd pro ea parte stet veritas, n, satis enim est adesse motivum, & quidem grave, pro singulis partibus, & esse incertitudinem veritatis de utraque determinatè.

Inst. 1. Saltem ejusmodi assensus non est prudens, nam ubi rationes pro utraque parte sunt æquales, non est prudens ratio dicendi alteram esse falsam, cùm sit æquè magna ratio dicendi esse veram. *Conf.* Nam si Petrus videatur mihi esse æqualis Paulo, non habeo rationem dicendi Petrum esse minorem, & ideo essem imprudens, si dicerem eum esse minorem, & ratio à priori est, quia quantitas, quæ accipitur pro affirmanda magnitudine in Paulo, non accipitur pro eadem affirmanda in Petro, atqui idem est hìc, est enim æqualitas & eadem mensura rationis pro utraque parte, ergo, ità *Ehrentr.* ℞. n. ass., prudentes autem rationes pro ejusmodi assensu imperando dabimus n. 416. Ad probationem dico, rationem asserendi hanc partem esse probabiliter veram, etiam esse rationem asserendi oppositam esse falsam, ergo cùm habeam rationem gravem asserendi hanc partem esse probabiliter veram, etiam habeo rationem asserendi oppositam esse probabiliter falsam, uti dictum est n. 401. *Nec obstat* esse æquè magnam rationem, ex qua, si vellem, possem asserere illam oppositam esse veram, *nam* una non elidit alteram, & ejusmodi oppositi assensus possunt in sensu diviso convenire eidem intellectui *Ad Conf.* Si evidenter advertatur æqualitas inter Petrum & Paulum, eliditur utrimque probabilitas pro aliqua inæqualitate: è contrà si pro utraque parte habeam gravia motiva, licèt cum incertitudine videatur esse æqualitas, potero accedente imperio voluntatis assentiri parti huic vel illi.

Inst. 2. Si pulsus arteriæ sit bonus, & color in vultu malus, ità ut æqualiter signent bonam & malam valetudinem, Medicus non potest ferre judicium, ergo similiter hic. ℞. Posse ferre judicium probabile, vel in hanc vel in alteram partem. 413.

Inst. 3. Si rationes sint utrimque æquales, Judex non potest nisi temerè assentiri uni parti, ergo similiter intellectus noster. ℞. n. ant., quamvìs enim leges statuant, ut tum neutri parti in foro externo plenè adjudicet, tamen non ideo erit temerarius, si per voluntatem erga suum amicum inclinatus internè assentiatur ipsius rationibus.

Reliqua solventur ad quæstionem sequentem.

Q. 52. *Si motiva pro una parte sint probabiliora, an etiam tum possit intellectus per voluntatem applicari ad assentiendum parti minus probabili.* ℞. 414.

§. I. Si sit materia facti, *Carden.* negat, uti n. 398. insinuatum est, quia secundùm Juristas probatio fortior destruit debiliorem, præsumptio major minorem: quidquid sit de foro externo, in quo sententia exterior semper ferenda est secundùm majus pondus rationum, puto etiam in materia facti esse tenendum, quod diximus n. 398. Quod materiam juris attinet,

II. Potest voluntas applicare intellectum, ut motivis minùs probabilibus assentiatur, ita Auctores n. 399. citati cum *Teril.* in Reg. q. 30. 31. 33. & *Ills.* t. 1. d. 1. a. 6., faceturque *Gonz.* d. 10. n. 58., *S. Thomam* videri hoc ipsum docere, ipse autem d. 3. c. 2. tenet oppositum, sed pro se malè citat *Vasq.* & *Less.*, saltem locis illis, quos refert; Item *Suar.* nam non negat absolutè, sed potiùs idem nobiscum asserit, & tantùm dicit oppositum sibi esse probabile: contra nos tamen sentiunt *Laym.* & *Palav.*, item *Esp.* in app. a. 113., saltem pro casu, quo intellectus evidenter judicat motiva pro una parte esse graviora, si autem excessum illum evidenter non cognoscat, stat pro nobis; fatetur autem a. 152. raro contingere, ut directè judicetur cum evidentia de notabili illo excessu. Responsio nostra *Probatur* 1., quia ipsamet voluntas potest è duobus bonis ferri in minus, v. g. in bonum delectabile præ honesto, quamvìs certò agnoscatur, quòd honestum sit majus; item in unum delectabile præ majori delectabili, uti experientia docet, & suppono ex Philosophia, ergo similiter intellectus sic imperante voluntate; possuntque hìc 415.

appli-

applicari dicta n. 399. & seqq. Et quod de voluntate dixi, docet S. Th. 1. p. q. 19. a. 3. his verbis, *Ea, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus esse non potest*, atqui finis sæpe esse potest sine medio de se utiliore per minùs utile, ergo voluntas potest velle hoc minùs utile præ utiliore. Quod autem attinet ad intellectum, de verit. q. 14. a. 1. in O. ait, *Determinatur autem per voluntatem, quæ eligit assentiri uni parti determinatè & præcisè propter aliquid, quod est sufficiens ad movendum voluntatem, non autem ad movendum intellectum* &c. Videtur idem sentire S. *Aug*. relatus Cap. *Ego solus*, dist. 9., ubi ad assentiendum aliud non requirit, quàm auctoritatem vel rationem probabilem. *Probatur* 2., nam hæretici formales, qui sæpe actu agnoscunt majora motiva pro fide nostra, nihilominus ex prava voluntate pertinaciter adhærent suis erroribus. Item temerè judicantes, sæpe saltem abripiuntur ad judicia, etiamsi tum pro parte opposita ex parte intellectûs advertant rationes meliores: in illis enim stat pro ratione voluntas: è contrà homines probi, qui malas suspiciones fugiunt, etiamsi majora motiva habeant pro asserenda improbitate proximi, attamen per voluntatem attinent intellectum, ut quamdiu certò non probatur esse improbus, judicent esse probum, sicque interpretantur omnia in bonam partem, inquit S. *Th*. 2. 2. q. 60. a. 4., & pluribus prosequitur *Teril*. in Reg. q. 55. à num. 36., ergo. Ratio à priori est, quia veritas, quæ est objectum intellectûs, non tantum per probabilius, sed etiam per minùs probabile attingi potest, & ad talem assensum naturaliter trahitur intellectus noster etiam in sensu composito motivi probabilioris, uti constat experientiâ, nam etiam trahitur per motiva contra fidem & planè temeraria, ergo talis assensus debet esse possibilis intellectui, alioquin inclinatio naturalis esset frustra, vel ad aliquid naturaliter impossibile, ergo poterit voluntas imperare, ut intellectus ad veritatem illam tendat per actum minus pro-
416. babilem: Neque semper imprudens erit ejusmodi imperium, nam inprimis ex parte intellectûs adest motivum grave & prudens, uti suppono: deinde ex parte voluntatis etiam sunt motiva sufficientia, v. g. ut sibi vel aliis non inferat nimis gravem molestiam, ut servet conscientiæ suæ libertatem, ut ostendat, suave esse Christi jugum, quia hìc & nunc utilius erit saluti proximi, si assentiar parti benignæ; quia opinio ista minus probabilis est S. *Thomæ*, est communior in schola nostra, à Superiore mihi suadetur, faciliùs explicatur discipulis &c., debuitque hæc ipsa fateri *Ehrentr*., nam in principiis concl. 3. sic habet, *Ipsum commodum vel incommodum notabile vicem & pondus rationis habet*: addit idem esse, si specialis honestas insinuetur intellectui à voluntate, uti honestas obedientiæ, *Ad hanc enim prosequendam potest intellectus, relictis etiam majoribus rationum motivis, sub-*
417. *jicere se voluntati aliorum*. Nec obstat periculum erroris, hoc enim manet, quamvis intellectus applicetur ad assentiendum probabiliori: & quamvìs videatur esse majus periculum in assensu minùs probabili, non ideo tenetur illud vitare & amplecti probabilius, tam parum, quàm voluntas semper teneatur fugere minus bonum & amplecti majus; & ratio utriusque est, quia est prudens motivum amplectendi etiam illud, quod est minus. *Conf*. Nam inprimis judicium probabilius potest suspendi, uti omnes fatentur, ergo tum melius erit intellectui habere assensum probabilem quàm nullum: deinde etiam motivum probabilius potest non ità attendi, sicque motivum probabile habebit se, ac si esset solum, si autem sit solum, potest obtinere assensum, ergo.

Respondent, Melius esse ignorare, & consequenter nullum omnino elicere assensum, quàm errare, nam S. *August*. uti refertur dist. 38. Cap. *Quamvis, ait, in una eademque re & nescienti sciens & erranti non errans rectâ ratione præponitur*: Ratio est, quia bonum finale intellectûs est veritas, atqui errans, etiam probabiliter, magìs à veritate recedit, quàm prorsus ignorans, nam neuter quidem habet veritatem, ac solus errans habet prætereà falsitatem directè oppositam veritati, hinc omnes fatentur, ignorantiam privationis esse minus malum intellectûs quàm ignorantiam malæ dispositionis, sicuti in voluntate sola; privatio virtutis est minus malum quàm positivum vitium; Item in agro est minus malum nullas habere herbas quàm habere malas, ergo. Ita *Eliz*. l. 6. q. 8. §. 10. *Contra* est 1., nam si hoc valet, ergo & abstinendum erit ab assensu probabiliore, qui etiam potest esse falsus. 2. Licèt melius sit non errare quàm errare, tamen non omnis error est simpliciter malum intellectûs, quamvìs sit minus bonum, quando enim certò attingi non potest veritas, est bonum intellectui sic opinari de veritate, quæ prudenter præsumitur subesse tali motivo, uti pluribus dicetur n. 705., sicuti bonum est intellectui cognoscere apprehensivè, quamvìs melius sit cognoscere judicativè. *Nec obstat*, quòd sola veritas dicatur esse bonum intellectûs, *nam* intelligitur sola veritas vel realis vel saltem apparens, uti dictum est n. 400.; realis quidem est bonum per se, apparens autem, quæ est cum errore probabili, est bonum per accidens, in circumstantiis, quibus certò dignosci non potest veritas realis, & habetur motivum grave judicandi eam hìc & nunc adesse, sicque manet, quòd objectum intellctûs sit veritas cognoscenda, vel certò, vel probabiliùs, vel saltem probabiliter. 3. Vitium morale est simpliciter malum voluntatis, quia inclinat ad turpe: herba mala censetur agro mala, quia Domino agri est noxia: aliud est in opinione invincibiliter erronea, si prudente & gravi motivo nitatur, talis enim falsitas vel error re ipsa facit intellectum prudenter versari circa objectum, & contendere ad veritatem, prout humano modo hìc & nunc attingi potest: quod patet respectu diversorum intellectuum, qui utique prudenter assentiri possunt conclusionibus contradictoriè oppositis, pro quibus gravia motiva habent, quamvìs certum sit alterutrum habere errorem.

§. III. *Objicies* 1. Motivum majus elidit minus sibi oppositum, ergo illud, quod minus est, non manet dignum assensu. ℞. n. ant., cujus oppositum ostensum est à n. 261. & 400. 418.

Inst. 1. Saltem si sit evidens, quòd unum motivum sit absolutè & simpliciter gravius, non manebit probabilitas pro altero, quia tunc pro eo, quod est minùs probabile, non est fundamentum absolutè & comparativè magnum, neque retinet ampliùs vim magnam pertrahendi intellectum ad assensum, ob præsentiam fundamenti oppositi, ita *Esp*. à n. 112. ℞. n. ass., & ejus probationem, quamvìs enim non sit ità magnum, uti alterum, tamen manet simpliciter dignum assensu viri prudentis, uti supponitur, ergo manet simpliciter magnum. 419.

Inst. 2. Magnum dicitur, quod est excedens, uti habet *Arist*. 1. Rhetor. c. 7., sed motivum minùs probabile non est excedens, sed exceditur, ergo. Ità *Gonz*. d. 1. n. 18. ℞. Magnum dicitur, quod est excedens omne aliud magnum, n. & patet falsitas, alioquin magna, quæ exceduntur à majoribus, non essent magna: magnum dicitur, quod est excedens alia simpliciter parva, c. minùs probabile autem excedit dubiè & tenuiter probabile, item improbabile, quæ sunt simpliciter parva, ergo.

Obj. 2. Si intellectus absque motivo unum affirmet, & alterum neget, agit imprudenter, uti si affirmet, stellas esse pares & neget esse impares, ergo etiam imprudenter agit, si absque motivo affirmet unum præ altero, sed quando una pars apparet minùs probabilis, tum intellectus absque motivo affirmat hanc partem præ altera, nam haberet motivum pro affirmanda hac altera præ illa, non autem è contrà, ergo. *Conf*. 1., 420.

nam imprudenter dicitur illud esse album, quod est similius nigro, ergo imprudenter dicitur illud esse licitum, quod verisimiliùs est illicitum. *Conf.* 2. Non possum prudenter sequi illum, quem potiùs judicare possem falli, rejecto illo, quem potiùs judicare possem non falli, atqui ita est hìc, ergo. Ita *Ehrentr.* ℞. n. min. subsumptam, nam quod attinet ad intellectum, adest motivum grave, uti supponitur; quod autem attinet ad voluntatem, etiam adest motivum prudens, uti n. 416. dictum est: *Nec obstat*, quòd sit motivum majus pro altera parte affirmanda, *nam* hoc motivum est incertum, nec elidit probabilitatem alterius, & consequenter non impedit intellectum, quominus accedente imperio voluntatis amplectatur alterum. *Ad Conf.* 1. n. conseq., nam in evidentibus, quale est, quod video esse magis nigrum, non potest voluntas impedire aut in oppositum applicare intellectum, quia quod evidenter est magis nigrum, non potest non esse tale, nec potest esse motivum grave, quod non sit tale; è contrà in opinabilibus, illud, quod apparet magis verum, sæpè experimur fuisse falsum, & adest motivum grave pro eo, quòd oppositum sit verum, ergo poterit voluntas facere, ut assentiar huic præ illo. *Ad Conf.* 2. n. maj., nam quamvis judicare possem falli, tamen non teneor id judicare, sed ex gravi àc prudente motivo judicare possum non falli, ergo illum sequi possum non attento altero, cum nulla lex me obliget, ut sequar potiùs hunc quàm illum.

421. *Inst.* 1. Motivum minùs probabile sæpiùs connectitur cum falsitate; è contrà magis probabile sæpiùs connectitur cum veritate, ergo assensus ad minùs probabile non est prudens, cùm in eo sit exigua spes veritatis. ℞. Cum *Teril.* hìc q. 2. à n. 15. n. ant., nam licèt motivum minùs probabile sæpiùs connectatur cum falsitate quàm motivum magis probabile, tamen motivum minùs probabile simpliciter & absolutè loquendo, vel etiam comparativè ad similia motiva probabilia sæpiùs connectitur cum veritate, quàm cum falsitate, & plura motiva simpliciter probabilia præsumuntur esse vera quàm falsa, cùm omnia sint ad assensum circa objectum tanquam verum, & maneat incertitudo de falsitate ullius, ergo prudenter assentior motivo probabili; sicuti licèt sciam Petrum in loquendo sæpius dicere verum quàm Paulum, quia tamen Paulus, licèt minùs sæpè quàm Petrus, tamen sæpiùs dicit verum quàm falsum, prudenter credere possum Paulo.

422. *Inst.* 2. Si voluntas efficaciter intendat millionem, possitque habere vel centum vel mille, imprudenter eliget centum præ mille, ergo cùm intellectus efficaciter intendat veritatem, magis autem probabile sit vicinius verò quàm minùs probabile, imprudenter eliget minùs præ magis probabili. ℞. 1. dist. ant., imprudenter eliget centum præ mille, si hìc & nunc desit rationabilis causa sic præeligendi, c, si talis causa adsit, n, posset autem esse, v. g. ne videatur hìc & nunc nimis cupida, ne hunc offerentem planè emungat, ne offendat eos, à quibus petit, ut sic moderatè acquirendo semper vitet odium &c. causas autem ejusmodi rationabiles determinandi intellectum ad minùs probabile, dedimus n. 416. ℞. 2. Dato ant. n. conseq., nam magis probabile non semper est reipsa vicinius vero, sed tantùm habet majorem colorem vicinitatis, reipsa tamen fortè est remotius, è contrà mille sunt semper & certò viciniores millioni, quàm centum, ergo manifesta est disparitas.

423. *Inst.* 3. Ergo poterit quis prudenter assentiri, jam huic jam illi contradictorio; & quis hoc non argueret maximæ insipientiæ? Ità *Eliz.* in app. q. 1. ℞. Si voluntas ex prudente motivo mutet suum imperium, c, seq., & n. in hoc fore ullam insipientiam, nam & ipsa voluntas potest pro libitu jam amare majus bonum, & statim pòst, minus: quia tamen voluntas difficulter mutat actum, ad quem se efficaciter resolvit, & intellectus ipse firmiùs adhæret illi, quod semel amplexus est, non ità facilè fiet ejusmodi mutatio imperii in voluntate vel opinionis in intellectu.

Inst. 4. Talis assentietur, quia vult, ergo non ex ratione, ergo non prudenter, ità *Gonz.* d. 11. n. 14. ℞. 1. Etiam assentiens probabiliori, assentitur, quia vult, quia voluntas liberè applicat intellectum ad hunc assensum, ad quem ratio non necessitat. ℞. 2. Assentitur, quia vult, ità ut sit pro ratione voluntas, n., ita ut voluntas sit applicativa ad assensum propter grave motivum ab intellectu propositum, c. ant. & n. utramque seq. 424.

Obj. 3. Dominium, quod voluntas habet in intellectum, non est despoticum, sive, in bonum ipsiusmet voluntatis, sed est politicum, id est, in bonum ipsiusmet intellectûs, atqui intellectui melius est assentiri verisimiliori, quia per hoc præsumitur magis accedere ad veritatem, ergo. ℞. Dominium voluntatis in alias potentias est partim politicum, partim despoticum, id est, partim in bonum potentiarum, partim in bonum voluntatis, etiam cum damno potentiarum, quibus uti potest etiam in ipsarum dispendium, v. g. oculo, imperans videre intensam lucem, quâ læditur: idem est, si intellectum determinet ad hæresin, ad judicium temerarium &c., ergo multò magis poterit determinare ad opinionem, quæ est bonum intellectûs. 425.

Inst. 1. Voluntas non potest facere, ut intellectus non sit potentia necessaria, ergo nec potest facere, ut non potiùs assentiatur motivo majori quàm minori. ℞. n. conseq., sic enim est potentia necessaria, ut voluntati subjaceat in non evidentibus, uti omnes fatentur. 426.

Inst. 2. Voluntas non potest facere, ut, si duo inæquales soni edantur, auditus non magis percipiat majorem quàm minorem, ergo nec, ut intellectus non magis assentiatur probabiliori quàm minùs probabili. ℞. 1. Ergo similiter voluntas non poterit seipsam adducere, ut bonum minus præeligat majori, item non poterit facere, ut intellectus suspendat judicium probabilius, quia non potest facere, ut auris non eliciat auditionem soni. ℞. 2. n. conseq., quia intellectus in opinabilibus magis subjacet voluntati quàm sensus externi, uti omnes fateri debent. 427.

Obj. 4. Opinari est assentiri, assentiri autem est judicare potiùs verum quàm falsum, atqui advertens aliquid esse minus probabile, non potest judicare esse potiùs verum quàm falsum, ergo non potest opinari minus probabile. *Prob. Min.* Oppositum apparet ei ex motivo esse verisimilius, ergo non potest judicare minùs probabile esse potiùs verum quàm falsum. *Conf.*, nam si assentiaris minùs probabili, hoc ipso judicas illud esse verum, quia omnis assensus est ad verum, ergo hoc ipso judicas contradictorium esse falsum, quia scis, si hoc contradictorium sit verum, alterum debere esse falsum, atqui impossibile est, ut judices hoc esse falsum, pro quo actu agnoscis motiva verisimiliora, ergo. ℞. n. min., ad prob. n. conseq., quamvis enim motivum appareat esse verisimilius, tamen scitur esse fallibile, ac posse esse falsum, & cùm in contrarium appareat etiam grave motivum, voluntas imperat, ut huic assentiatur tanquam probabiliter vero: unde *ad Conf.* n. min. subsumptam, nam pro asserenda falsitate est motivum grave, uti nu. 412. est dictum. 428.

Inst. 1. Intellectus adhæret veritati quantùm potest, ergo etiam verisimiliori. ℞. Quantùm de se est, transeat, si aliter imperet voluntas, n. conseq., potest enim determinari ad hæresin, ad judicium temerarium, licèt magis appareat veritas opposita. 429.

Inst. 2. Minùs verosimile est negatio verisimilitudinis, sed huic negationi non potest assentiri, ergo. ℞. n. maj., nam pro minùs verosimili est motivum positivum, grave & prudens, quamvis adsit negatio majoris verisimilitudinis, quæ non excludit alterum motivum minus sicuti minor lux non excludit majorem, ideoque non est negatio lucis, quamvis adjunctam habeat negationem majoris lucis. 430.

Inst. 3.

431. *Inſt.* 3. Quod apparet eſſe minùs probabile, non poteſt judicari eſſe magìs probabile, ergo nec poteſt judicari eſſe verum, quia eſſe verum eſt plus, quàm eſſe magìs probabile. ℞. n. conſeq, evidens enim eſt, quòd ſit minùs probabile; è contrà non eſt evidens, quòd ſit falſum, & eſt motivum grave pro eo, quòd ſit verum, ergo poteſt judicari, quòd ſit verum, licèt plùs ſit dicere eſſe verum, quàm eſſe tantùm magìs probabile: itaque ratio diſparitatis à priori eſt, quia quando incertum eſt, an aliquid ſit verum, poteſt judicari eſſe verum, vel ex majore vel ex minore motivo gravi, è contrà quando aliquid ſcitur eſſe minùs probabile, nullum poteſt eſſe motivum judicandi eſſe magìs probabile.

Q. 53. An ſubditus teneatur obedire Superiori imperanti aliquid probabiliter licitum, ſi ſubdito probabilius ſit illud eſſe illicitum. ℞. Affirmat rectè *Buſenbaum* ſuprà, ſed probatio meliùs firmanda eſt: ſit itaque,

432. §. I. Si ſubditus licitè poſſit obedire, tum tenetur, atqui ſubditus in hoc caſu licitè poteſt obedire, ergo tenetur. *Major* videtur certa contra *Schild.* tr. 2. c. 4. n. 57., nam ſubditus tenetur obedire in omnibus licitis, & poteſtas præcipiendi eſt hìc in certa poſſeſſione, habet inſuper Superior jus imperandi hoc, quod ipſe judicat licitum, ergo ſubditus habet obligationem faciendi. *Minor* eſt ferè omnium, & ſatis conſtat ex Cap. *Quid culpatur.* Cauſ. 23. q. 1., ubi *S. Auguſt.* dicit ſubditum poſſe militare ità jubente Rege etiam ſacrilego, *ſi certum non ſit bellum eſſe iniquum*, quamvìs autem probabilius eſſet eſſe iniquum, tamen hoc nondum eſſet certum, ergo poſſet militare.

433. §. II. Communis ſententia abſolutè tenet talem ſubditum teneri obedire, ità *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 3. n. 6. *Carden* in 2. criſi d. 2., qui in 1. criſi d. 61. n. 168. vocat ſententiam certam: *Mendo* in Stat. d. 13. à n. 234. *Lugo* in Reſp. mor. l. 3. d. 19. n. 3. *Teril.* in Reg. q. 46. *Illſ.* t. 1. d. 1. n. 72., nec audent negare *Ehrentr.* a. 12. & *Gonz.* d. 14. n. 92. Conſentit etiam *Adrianus*, uti oſtendit *Teril.* hic q. 23. à n. 96. idem docet *Cardin. Sfondratus* in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. n. 11. *Probatur* auctoritate, nam *S. Bern.* de præcept. & diſpenſ. c. 12. ait: *Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quàm ſi præcipiat Deus. S. Bonav.* in Spec. diſcipl. c. 4. loquitur iiſdem verbis. *Humbertus* Ordinis Prædicatorum. Generalis V. in lib. de erudit. religioſ. c. 1., *Niſi apertè ſit malum, quod à Superiore præcipitur, ſic accipiendum eſt, ac ſi à Deo præciperetur. S. Bernardin. Senenſis* in dialogo de obed., *Ubi ſubditus rationabiliter dubitat, an, quod præcipitur, ſit peccatum an non, tunc profectò obedire debet. S. Ignatius* Lojola 3. p. Conſt. c. 1. §. 23. dicit obediendum in omnibus rebus, *Ubi peccatum non cerneretur*: & p. 6. c. 1. in Declar. litt. B. dicitur, *Hujuſmodi ſunt illæ omnes, in quibus nullum manifeſtum eſt peccatum*: & in Epiſt. de obed. dicit: *Omnibus in rebus, quæ cum peccato manifeſto conjunctæ non ſunt. Dionyſius Carthuſ.* in 2. diſt. 39. q. 3., *In dubiis, an ſit contra præceptum Dei, ſtandum eſt præcepto Prælati, quia etſi ſit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat ſubditus*: ſimiliter docent alii apud *Teril.* in Reg. q. 46. n. 13., qui addit, *nec quenquam inveni, qui contrarium teneat. Ratio* autem eſt, quia rectus ordo & neceſſaria ſubordinatio ſubditi ad Superiorem ità poſtulat, eſſetque majus malum turbari illum ordinem, quàm fortè peccari materialiter, nam poſſet quivis ſubditus facilè obtendere, aut etiam judicare, rem præceptam eſſe illicitam, unde ſequerentur diſcordiæ Superiorem inter & ſubditum, ſcandala, perturbationes &c., quæ ſunt mala certa, ubi è contrà malum, quod ex obedientia timeretur, nempe materialis tranſgreſſio legis Divinæ, non eſſet certum ſed ſolummodo dubium, malum autem certum vitari debet præ dubio, ergo. *Conf.* nam ſicuti officium Judicis à Deo inſtitutum eſt tanquam abſolutè bonum, licèt per illud quandoque fiat materialis injuria innocenti, ità etiam ordo ſubjectionis inter homines, licèt quandoque propter humanam ignorantiam intervenire debeant errores; eſtque minus malum hos errores eſſe, quàm everti ordinem illum, ergo. Videri poteſt *Teril.* à n. 15.

§. III. Hactenus dicta maximè valent de ſubditis religioſis, cùm hi inſuper ſe voto aſtrinxerint ad obediendum; eſtque communiſſima SS. PP. & Aſcetarum doctrina, quod cæca obedientia ſit ſecuriſſima conſcientiæ regula in omnibus, de quibus certum non eſt, quod ſint mala; uti optimè deducit *Teril.* aſſert. 4. 434.

Reſpondent, Subditum in tali caſu teneri quærere rationes pro Superiore, & ſic deponere opinionem ſuam, ratio autem poteſt ſemper illi eſſe, quia ſubditi ſtantes ſuo judicio contra Superiores plerumque errant, ità *Eliz.* & *Gonz.* n. 102. Addit *Ehrentr.* a. 13. rationem univerſalem eſſe, quia vox Superioris pro voce Dei habenda eſt. *Contrà* eſt, 1. nam fieri poteſt, ut ſubditus longè doctior, certus ſit opinionem ſuam eſſe probabiliorem, ideoque hìc & nunc non errare in judicio circa illam majorem probabilitatem; hoc ſuppoſito tenebitur obdire, uti fatentur AA. illi, neque tamen poterit opinionem ſuam deponere, uti ipſi docent, ergo tenebitur ſibi formare dictamen reflexum propter probabilem opinionem Superioris, & ſecundùm eam obedire, v. g. dicendo: *Quamvis ſpectatis motivis directis videatur illicitum hoc agere, quia tamen incertum eſt, & pro Superiore etiam eſt prudens motivum, licitè faciam, quod ipſe præcipit, quia in his circumſtantiis, ſi non obedirem, agerem contra jus, quod habet imperandi &c.*; ubi vides eſſe alia motiva pro hoc judicio reflexo, quæ non ſunt pro directo: videri poteſt *Illſ.* n. 60. 2. Cap., *Inquiſitioni*, de ſent. excomm., ſtatuitur, ut conjux debitum reddat, etiamſi rationabiliter opinetur Matrimonium eſſe nullum, ergo ſicuti hic conjux, etiam retinens opinionem ſuam, licitè reddit debitum, ità ſubditus hic, ſicuti enim alter conjux habet jus ad debitum, ità Superior ad actionem ſubditi. 435. 436.

3. Præceptum Superioris ejuſque auctoritas eſt certa etiam in ſenſu compoſito opinionis in ſubdito, è contra lex prohibens actionem ſubdito & excuſatio ſubditi ſunt incerta, atqui præceptum & auctoritas certa poſſident, ac proinde prævalent contra legem & excuſationem incertam, ergo. 4. Stante dubio ſubditi utrimque negativo, an objectum ſit illicitum, ſubditus tenetur obedire, uti fatentur omnes, ergo etiam ſtante dubio poſitivo, vel etiam opinione incertâ ſubditi oppoſitum tenentis, hac enim non obſtante Superioris præceptum & auctoritas manent in certa poſſeſſione; & ſi ſubditus non teneretur obedire, ſequerentur æqualiter incommoda n. 433. relata. 437.

§. IV. *Obji.* 1. Licitum eſt ſubdito non obedire, ſi ſit probabile non eſſe obligationem obediendi, uti docent *Sayr. Torr. T.* & *J. Sanch.* in ſel. d. 33. n. 25., ſicuti enim licitum eſt in aliis materiis ſequi probabilem, ità etiam hìc: atqui ſi ſubdito ſit probabilius, quòd objectum ſit illicitum, tum probabile eſt non eſſe obligationem obediendi, nam obligationem in eo caſu negant *Salas, Ledeſm. F. Lugo, J. Sanch.* n. 32. *Diana* p. 2. tr. 13. R. 10. *Eſcob.* in probl. l. 2. n. 107. *Caſtrop.* d. 2. pu. 6. n. 5.; Et *ratio* eſt, quia quando dubium eſt, an objectum ſit illicitum, etiam dubium eſt, an poteſtas Superioris unquam ſe eò extenderit, ergo Superior non eſt in certa poſſeſſione, ſed prævalet certa poſſeſſio libertatis in ſubdito, ergo. *Conf.* 1., nam Superior non poteſt ſtrictiùs obligare, quàm Chriſtus & Eccleſia, ſed Chriſtus & Eccleſia non obligant, quando probabile eſt hanc vel illam materiam non contineri ſub præcepto, ergo. Ità *Eſcob. Conf.* 2., nam *Laym.* c. 5. n. 12. *Diana* in comp. v. *Subditus.* n. 2. *Ehrentr.* a. 12. aliique dicunt ſaltem tum non teneri obedire ſubditum, ſi præterea grave incommodum ſibi vel alteri perſonæ timeat in honore vel rebus, quia eſt in poſſeſſione juris ad conſervandam rem ſuam 438.

vel alterius, de quo dejici non debet per dubiam potestatem Superioris imperandi hìc & nunc. R. 1. n. maj. quia obstat certa possessio Superioris, quam non elidit probabilitas subditi, ficuti si sis in certa possessione prædii cum probabilitate juris, licèt alius putet etiam ex motivo probabiliore prædium suum esse, tamen non est ipsi licitum te exuere possessione. Adde, quòd subditus admittendo Superiorem vel vovendo obedientiam obliget se ad obediendum in omnibus non certò illicitis, adeoque resignat juri sequendi opinionem suam etiam probabilem, si fortè esset contraria juri Superioris, sicuti conjux iniens Matrimonium obligat se ad permanendum in eo, quamvìs fortè postea habiturus esset opinionem probabilem de eo, quòd Matrimonium suum non valeret, utì dicetur de Matrimonio. R. 2. cum *Mendo* n. 237. & *Illſ.* n. 72. n. min., quia tum pro potestate Superioris est certa possessio, uti jam dictum est, & quamvìs dubium sit, an objectum sit illicitum, non ideo est dubium an potestas Superioris se eò extendat, quia certum est, quòd se extendat ad omne illud, quod non est certò illicitum. *Ad Conf.* 1. distinguo, Superior non potest strictiùs obligare, quàm Christus & Ecclesia possint obligare, c. quàm Christus & Ecclesia de facto obligent, n, si Ecclesia urgeat suum vel Christi præceptum per damnationem alicujus propositionis alioqui probabilis, (quod utique potest) tum est certa obligatio: si autem non declaret nec urgeat obligationem, sed patiatur opinionem probabilem deobligantem, concludimus Christi aut Ecclesiæ legem non esse nobis sufficienter applicatam, ideoque non obligare: è contrà Superior in nostro casu urget & declarat obligationem sui præcepti, ſtatque pro eo possessio potestatis imperandi, cui non debet obstare probabilitas subditi. *Ad Conf.* 2. dico, ex eo plùs non permitti subdito, quàm ut incommodorum illorum pericula proponat Superiori, qui si prudenter consideratis omnibus declaret nihilominus prævalere causas sui præcepti, ideoque illius executionem urgeat, tenebitur subditus obedire, nisi fortè imperaret aliquid excedens imbecillitatem humanam: & falsum est, quod additur, potestatem imperandi in Superiore hìc esse dubiam.

439. *Obj.* 2. Votum non obligat in probabili dubio peccati mortalis, ergo nec Superioris præceptum. R. n. conseq. Votum soli Deo factum tantùm obligat ad id, quod melius est, & ad alia non acceptatur à Deo: è contrà votum simul homini factum obligat ad omne, quod non est certò illicitum, sive sit melius sive non.

440. *Obj.* 3. Nemo obediret Superiori imperanti ingressum super aquas. R. 1. Sic S. *Maurus* obedivit S. *Benedicto*. R. 2. Etiam quisque se accingere deberet ad hoc exequendum, si probitas & prudentia Superioris esset ei satis cognita, tum enim deberet præsumere, quòd vel imperaret ex superiore instinctu, vel tantum vellet, ut subditus faceret, quantùm in se est; revocaretque mandatum visâ subditi dispositione: è contrà si sciam Superiorem non esse prudentem sed imperiosum, non debebo obedire, quia sciam illum excedere potestatem imperandi, ideoque prudenter præsumere non potero rem imperatam esse hìc & nunc licitam, quam antecedenter certò scio esse, per se loquendo, illicitam.

441. *Inst.* Ergo etiam erit obediendum, si pro inhonestate objecti imperati habeat subditus grave motivum, & nullum occurrat pro ejus honestate. R. *Suar.* negat seq., putat enim tum fore moraliter certum, quòd actio sit inhonesta; sed *Teril.* à n. 22. melius concedit, nam potest pro inhonestate esse motivum merè probabile, consequenter non erit certum esse illicitum, SS.PP. autem & Ascetæ dicunt esse obediendum in omni casu, si non sit certum esse peccatum. *Conf.* nam conjux in omni dubio debet reddere debitum, utì n. 436. dictum est, ergo etiam subditus in omni dubio obedire. Quòd si nequidem Superiori esset probabile, quòd objectum sit licitum, excederet suam potestatem imperando, nec foret ei obediendum, quia non potest imperare, nisi quod bonâ fide putat esse licitum.

Obj. 4. Opinio subditi habet se sicuti conscientia vincibiliter erronea, quæ deponi debet. R. n. ass., nam 1. sæpè deponi non potest, utì n. 435. dictum est, 2. Licèt subditus deponere posset, non tenetur, quia manente judicio illo potest sibi ex probabilitate opposita formare conscientiam practicam & obedire, utì ibidem est declaratum. 3. Opinio probabilis est prudens, conscientia vincibiliter erronea, concepta est imprudenter, ergo licèt hæc deponi deberet, non ideo illa: Plura circa hæc addemus postea à num. 593. item l. 4. à n. 159. 442.

Q. 54. *An Confessarius possit vel debeat contra propriam opinionem etiam probabiliorem absolvere pœnitentem, qui tenet oppositam probabilem & de reliquo ritè est dispositus*, v. g. si pœnitens probabiliter putet sibi licere, ideoque etiam posthac velit diebus festis scribere lucri causâ, an Confessarius judicans probabilius esse, quòd id non liceat ipsi, possit vel debeat eum absolvere. R. Resolvit quidem quæstionem *Busenbaum* suprà, sed paulò pluribus res est explicanda; hinc sit. 443.

§. I. Si Confessarius omnibus bonâ fide & sine passione consideratis judicaret opinionem pœnitentis non esse probabilem, absolvere non posset, nisi pœnitens promitteret impofterum opinionem suam deferere, quia Confessarius tum judicare non posset pœnitentem esse dispositum, & habere propositum servandi omnia Dei & Ecclesiæ præcepta: per accidens tamen quandoque, saltem ad tempus opportunius relinqui posset pœnitens in aliqua ignorantia nunc invincibili, & absolvi, utì dicetur de Pœnitentia.

§. II. Si Sacramentum per hoc exponeretur periculo nullitatis, utì si pœnitens vellet absolvi omisso aliquo, quod utrimque probabiliter affirmatur & negatur esse de valore Sacramenti, Confessarius non posset eum absolvere, quando enim agitur de valore Sacramenti, non tantùm Confessarius sed & pœnitens ipse tenetur sequi tutiorem, utì dicetur lib. 6. p. 1. à n. 104. 444.

§. III. Supposito casu quæstionis vel alio simili, omnino videtur certum, quòd Confessarius teneatur absolvere pœnitentem, ità docent AA. communissimè, inter quos *Victor.* in sum. de Confess. n. 278. citans *Palud.* & *Goffred. Navarrus* in man. c. 26. n. 4. citans *Adrianum*: *Reginaldus* de prud Confess. c. 3. s. 1. §. 1. n. 7. *Angelus de Clavasio*, qui floruit circa annum 1480. in Sum. V. *Confessio* §. 2., *Joannes Nider* sub annum 1430. in Consolat. timor. consc. 3. p. c. 12. & 15. citans præterea *Claromontensem* & *Erdenberg. Dominic. Sot.* in 4. dist. 18. q. 2. a. 5. ad 5. *Tolet.* l. 3. Instruct. Sacerd. c. 20. *Suar.* 1. 2. tr. 3. d. 12. s. 6. n. 9. *Wiggers* 1. 2. q. 19. a. 6. dub. 6. n. 48. *Diana* p. 2. tr. 3. R. 11., addens, licèt putet opinionem pœnitentis esse falsam, dummodo reputet probabilem: *Laym. Lohn.* & *Shild.* tr. 2. n. 121. *Carden.* in Addit. ad 1. crisin n. 23. 41. & seqq. *Mendo* in Stat. d. 13. n. 201. *Stoz* l. 1. p. 5. n. 117. & l. 2. n. 132., optimè *Teril.* in Reg. q. 47. *Illſ.* t. 1. d. 1. n. 71. 445.

Est autem contra *Fagnan. Baron. Mercor. Philal. Eliz. Gonz.* d. 14. n. 129. Rationes pro nostra Responsione sunt, 1. quia pœnitens supponitur aliunde ritè dispositus, illa autem opinio Confessarii impertinenter se habet ad conscientiam præteritam aut etiam imposterum formandam à pœnitente, cui licitum est se dirigere secundùm opinionem suam & aliorum fortè doctiorum & prudentiorum, quàm sit ipse Confessarius, quos sequendo si erret, error est invincibilis, nam ipse omnibus consideratis bonâ fide putat opinionem suam esse licitam, & scit defendi tanquam talem à viris doctis & prudentibus, ergo nulla ratio est, ob quam ei negari possit absolutio. *Conf.* nam stultum est, si Confessarius vellet omnes, quos absolvit, cogere ad easdem opiniones secum

cum tenendas, quaſi verò ipſe ſolus ſapiat: & cur cuique non liceat in rebus incertis opinari, quod apparet verum? 2. Si Confeſſarius eſſet ejuſdem opinionis cum pœnitente, utique teneretur eum abſolvere, ergo & nunc tenetur, quia pœnitens eſt nunc eodem modo diſpoſitus, & per accidens ſe habet illa ſpeculativa opinio Confeſſarii. 3. Si non abſolvat, facit injuriam, inprimis Auctori Sacramentorum, quia hoc Sacramentum ſine juſta cauſa relinquit imperfectum; deinde pœnitenti, quia poſt enarrata peccata, per ſe loquendo, habet jus ad abſolutionem, & inſuper nunc injuſtè cogitur bis confiteri eadem peccata. 4. Si ejuſmodi pœnitenti neganda eſt abſolutio, ergo abſolvi non debet moribundus, qui reſtituere nollet ductus opinione verè probabili, quòd reſtituere non teneretur, ſi Confeſſarius judicaret oppoſitum, hoc autem eſt grave inconveniens. *Si dicas*, in iſto caſu utendum eſſe ſententiâ etiam dubiâ: *Contrà* eſt, in omni dubio abſolutè favendum eſt Reo: & hìc non eſt ratio dubia, ſed certò probabilis, imò, utì exiſtimo, certa pro pœnitente.

446. §. IV. *Obji.* 1. Æger ſanandus eſt arte, non ſuâ, ſed Medici, ergo pœnitens, utpote æger, tenetur ſe accommodare opinioni Confeſſarii, qui Medicus eſt, ità *Baron.* ℞. 1. Dato antec. n. conſeq., ars Medici hìc, eſt abſolutio, quam nomine Chriſti applicat Confeſſarius, & quâ ſanatur pœnitens, ad hanc autem abſolutionem nil confert, quòd Confeſſarius hanc vel illam opinionem teneat, fortè etiam ſingularem & heteroclitam, vel ſaltem in ſe minùs probabilem, quàm ſit opinio pœnitentis. ℞. 2. Æger ſanandus eſt arte Medici, ſi Medicus præſcribat neceſſaria vel prohibeat nocitura, c., ſi nec neceſſaria præcipiat nec nocitura prohibeat, n. ant. & conſeq., nam ejuſmodi opinio Confeſſarii habet ſe omnino per accidens & impertinenter ad abſolutionem, utì dictum eſt.

447. *Obji.* 2. Confeſſarius agit ùt Judex & ùt Superior, ergo non debet ferre ſententiam ſecundùm opinionem pœnitentis, qui eſt Reus & ſubditus, ſed hic tenetur ſe illi ſubmittere. ℞. n. conſeq., nam ſententia, quam fert Confeſſarius, eſt partim judicium de diſpoſitione pœnitentis, partim abſolutio; judicium autem illud & abſolutio formanda eſt ſecundùm conſcientiam pœnitentis, ergo cùm pœnitens ſequendo opinionem ſuam non peccârit nec peccet, judicandus eſt diſpoſitus, & ſecundùm hoc judicium abſolvendus eſt.

448. *Inſt.* 1. Confeſſarius non debet abſolvere contra ſuam conſcientiam, ergo nec contra ſuam opinionem. ℞. n. conſeq., tenetur enim ſibi formare conſcientiam, non ſecundùm ſuam ſed pœnitentis opinionem, v. g. hoc modo, *Quamvis ego opiner ſcriptionem ob lucrum in die feſto eſſe illicitam, tamen cùm opinio mea ſit incerta, & pœnitens probabiliter putet eſſe licitam, nec teneatur opinionem ſuam deſerere & ſequi meam, non poſſum judicare illum eſſe indiſpoſitum, ergo cum peccata ipſius audiverim, neque mihi licitum ſit abrumpere Sacramentum, aut negare jus, quod ad abſolutionem habet, teneor abſolvere, præſcindendo ab illa opinione mea ſpeculativa, quæ hìc ſe impertinenter habet.*

449. *Inſt.* 2. Scientia, quid circa adminiſtrationem Sacramenti pœnitentiæ ſit faciendum, non requiritur in pœnitente, ſed in Confeſſario, ergo hìc procedendum eſt juxta cognitionem Confeſſarii, non pœnitentis. ℞. Ergo hìc procedendum eſt juxta cognitionem Confeſſarii, huc pertinentem, c., huc non pertinentem, n. conſeq.: cognitio Confeſſarii huc pertinens eſt judicium, quod hìc habere debet de ſtatu & diſpoſitione pœnitentis, & ſecundùm hanc cognitionem debet ſe regulare Confeſſarius, eique ſe ſubmittere debet pœnitens, quia Confeſſarius hoc agit ùt Judex & ùt Superior; alia autem cognitio directa, quàm Confeſſarius tanquam privatus Theologus habet de eo, quòd ſcriptio die feſto facta ob lucrum ſit illicita, eſt hìc impertinens, nec tenetur ſe illi ſubmittere pœnitens, ideóque hæc cognitio ad ſummum valere poterit pro regulando Confeſſario ipſo, ſi ſcribere velit ipſe die feſto, non autem pro regulando pœnitente, qui licitè ſe regulat ſecundùm ſuam & graviſſimorum Doctorum opinionem contrariam.

Inſt. 3. Ordo rectus inverteretur, ſi Judices tenerentur judicare ſecundùm opinionem reorum: Item ſi Eccleſia teneretur procedere ſecundùm opiniones ſubditorum. ℞. *ad* 1. Quando judicium inſtituitur circa conſcientiam & peccata Rei, utì fit ad tribunal Pœnitentiæ, tum debet Reus judicari ſecundùm opiniones ſuas, per quas fit, ut vel incurratur vel evitetur peccatum; aliud eſt in aliis tribunalibus, ubi quæritur, quid in re ſit, v. g. ad quem à parte rei pertineat ager, an Titius reipſa occiderit, furatus ſit &c., tum enim non attenditur ad opiniones litigantium, vel eorum, qui accuſantur, ſed ad argumenta directa rem vel factum ſecundùm ſe probantia. *Ad* 2. Eccleſia extra tribunal Confeſſionis habet jus ferendi leges & regendi fideles independenter ab opinionibus eorum, quos etiam obligare poteſt ad deſerendas opiniones ſuas in praxi; è contrà in tribunali Confeſſionis, à Chriſto juſſa eſt judicare & procedere ſecundùm conſcientiam pœnitentis, quam hic licitè format ſecundùm opiniones ſuas ab Eccleſia permiſſas & certò probabiles, utì ſæpè dictum eſt. 450.

Obji. 3. Pœnitens, qui die feſto non vult omittere ſcriptionem propter lucrum, ſecundùm judicium, quod Confeſſarius habet, non vult ſervare unum mandatum graviter obligans, ergo ſecundùm judicium Confeſſarii eſt indiſpoſitus, ergo cùm ad Confeſſarium ſpectet judicium de diſpoſitione pœnitentis, non poteſt eum abſolvere. ℞. Secundùm judicium, quòd Confeſſarius habet, tanquam Confeſſarius, non vult ſervare unum mandatum, n., ſecundùm judicium, quod Confeſſarius habet tanquam privatus Theologus. c., antec., & ſimiliter diſtinguo utramq; ſeq., ſi enim agat tanquam Confeſſarius, non debet agere cum pœnitente ſecundùm judicium directum & ſpeculativum, quod habet tanquam privatus Theologus, ſed ſecundum reflexum & practicum, quod habere debet tanquam Confeſſarius, utì n. 445. eſt explicatum. 451.

Inſt. Saltem ſi non ſit ex officio Confeſſarius, non tenebitur abſolvere, quia ex mera voluntate pendet ejus abſolutio, ità *Armilla* apud *Teril.* hìc q. 23. n. 48. ℞. n. aſſ., rectè enim dicunt *Victor. Nav. Sot.* ſuprà, & alii communiſſimè, hìc non eſſe diſtinguendum inter obligatum & non obligatum audire; & ratio eſt, quia licèt ex ejus voluntate pendeat audire, ſi tamen audiverit, tenetur abſolvere, quia audiendo peccata tacitè promiſerat & ſe obligârat ad abſolvendum, ſi inveniret diſpoſitum, utì fatetur cum communi *Gonz.* n. 123., poterit nihilominus talis Confeſſarius non obligatus pœnitentem monere, ut non redeat, niſi velit dirigi ſecundùm alteram opinionem, alioqui non abſolvendum, utì rectè *Stoz* n. 133., ſi enim tum redeat ad eundem Confeſſarium, cenſetur cedere juri ſuo, & ſe directæ illius opinioni velle ſubmittere. Ex dictis, 452.

Inferes, Confeſſarios illos non rectè fungi officio ſuo, qui non ſtudent cognoſcere plurium Auctorum probabiles ſententias, ſed pœnitentes omnes ſuos volunt dirigere ſecundùm opiniones incertas unius alicujus Auctoris vel Profeſſoris ſui, utì pluribus dicetur de Pœnitentia, quando de prudentia Confeſſarii. 453.

Q. 55. An Principes & Superiores ſint tuti in conſcientia, ſi nudè ſequantur judicia & conſilia probabilia ſuorum Conſiliariorum. ℞. 454.

§. I. Rationes pro parte affirmativa ſunt, 1. quia, ſi licet prudentium Theologorum conſiliis acquieſcere, cur non horum? 2. In multitudine agendorum non eſt Principi aliud poſſibile; & ad hoc ſunt Conſiliarii, ut per eos juventur illi, qui regunt. 3. Conſulti communiter ſunt peritiores jurium, quàm Conſulentes, cur ergo non liceat eos ſequi? 4. Si non licet ſequi illos, ergo pru-

prudenter aget oppositum, hoc autem nemo dicet, nam qui suorum consilia non sequitur, sed ex proprio cerebro gubernat omnia, ab omnibus habetur minùs prudens; è contrà qui sequitur suorum sapientum consilia, in communi sensu est prudens, maximè cùm homo alieno potiùs judicio fidere debeat quàm suo. 5. Si Princeps haberet in se uno scientiam & experientiam suorum Ministrorum, utique diceremus eum tutò agere, sequendo, quod ipse judicaret æquum, ergo & nunc, quia sequendo consilia suorum est, ac si ageret ex scientia & experientia in se reperta.

455. §. II. His non acquiescit *Eliz.* l. 6. q. 7., sed absolutè negat Regentem ex hoc fore tutum in conscientia, 1. quia si opus non est, ut rem ipse discutiat, & perpensis utrimque rationibus definiat, non necessariò ad regimen eligetur dignior, sed aptus erit quisque, si solummodo sciat numerare, ex qua parte sint plura suorum Consiliariorum suffragia. 2. Invertetur omnis ordo regiminis, non enim ipse reget sed regetur, eritque tantùm executor negotiorum; caput erunt pedes, & pedes caput. 3. Non erit, cur dicat scriptura *Ecclesiastæ* 10. v. 16. *Væ tibi terra, cujus Rex puer est!* Item, cur inculcet *Ps.* 2. ℣. 10. *Et nunc Reges intelligite; erudimini, qui judicatis terram.* Sap. 6. ℣. 10. *Ad vos ergo Reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam.* Meritò dixit illustris Arauso, *Neque Principem ab hujusmodi piaculo excusat vulgaris sententia dicentium damna & vitia regiminis non Principi sed ejus Administris & Consiliariis fore imputanda, non, inquam, hæc excusatio licèt vulgaris, ei prodest eò, quòd ipse non subest sed præest.* 4. Si satis esset acquiescere consiliis suorum, tuti in conscientia erant tyranni occidendo Martyres, quia sequebantur consilia eorum, qui præerant rebus, non tantùm politicis, sed etiam sacris: excusandus quoque ab omni etiam imprudentia erit *Roboam* 3. Reg. 12. sequens Consiliarios coætaneos à se assumptos, viros saltem quadraginta annorum, maximè cùm cogitare posset senes plerumque esse nimis timidos. 5. Nunquam dabitur bellum ex ulla parte formaliter injustum, quia nunquam inchoatur sine assensu Parlamenti vel Consiliariorum. 6. Peccare & damnari sequentes quosdam Doctores Theologos, ergo etiam Consiliarios, cùm ad hos minùs spectet securas reddere conscientias, & sæpè conscientiam minùs curent. *Ratio* horum omnium à priori est, inprimis, quia nulla datur infallibilis regula conscientiæ præter Scripturam & Ecclesiam, ergo sequendo Parlamenta & Consiliarios peccari potest ac incurri damnatio: deinde Consiliariorum aliqui sunt boni, alii mali, ergo ad Principem & Superiorem spectat videre, ne per malos in errorem bono publico damnosum inducatur, ergo ipsius est auditis sententiis indifferenter rationes perpendere, & si has judicet veras, has sequi, si falsas, reprobare; si discernere nequeat, ulterius inquirere, ad hoc enim est navarchus, ùt clavum teneat regatque navem, ità ferè *Eliz.* *Fagnanus* in cap. *Ne innitaris*, De const. n. 319. ait, *Principes sæculi nihil arbitrio suo faciunt, sed quid sibi liceat, percunctantur à Theologis, quos ad sua desideria coacervant sibi magistros.*

456. §. III. Utraque sententia habet aliquid veri, nam Principes & Superiores, 1. non sunt tuti sequendo quosvis Consiliarios, quandoque enim sunt pseudo-politici, adulatores, non timentes Deum, si modò placeant hominibus; hinc non edicunt sincerè, quod sentiunt, sed quod putant placere: alii non habent pro fine bonum publicum, sed privatum suum vel suorum: alii omnia pecuniis venalia habent. 2. Nec satisfaciunt officio, si per alios faciant omnia, sunt enim à Deo, Rep. vel aliis Superioribus constituti, ut ipsi regant, & ad hoc electa est ipsorum persona ac personalis industria, ideóque etiam, si ipsis liberum sit, non debent admittere regimen, nisi sentiant se ad id sufficienter comparatos esse per Deum & naturam: atque in his sentio cum *Eliz.* 3. Ut tuti sint, tenentur sepositâ omni reflexione humanâ eligere Consiliarios, quos putant præ reliquis fore prudentes, probos, incorruptibiles, & ejus animi, qui sensa sua depromere audeant; ideóque etiam relinquenda est ipsis plena libertas edicendi, quod sentiunt, nec ostendenda displicentia, multò minùs inferendum incommodum, si quid ingratum protulerint. 4. Tenentur rationes auditas utrimque perpendere, & quas certò advertunt veras, sequi; si verò res incerta sit, per se loquendo, possunt sequi consilium probabile suorum, relicto eo, quod ipsi judicant probabilius, formando sibi conscientiam secundùm dicta n. 307. & 377., atque id evincunt rationes n. 454. allatæ, ad quas accedit, quòd facilius sit unum decipi, quàm plures. 5. Etiam possunt contra judicium suorum sequi illud, quod ipsi bonâ fide putant esse probabilius vel melius: poterit tamen esse res suspecta, si agatur de suo vel suorum commodo, quia se facilè insinuat vitiosus amor proprius. 6. Si nollent explere munus suum, sed torpere, ac per alios agere omnia, rectè ait *Eliz.* minùs malè acturos, si semper velut clausis oculis sequantur communem sententiam suorum Consiliariorum, nisi horum vel illorum rationes apparerent esse meliores, quia facilius est pauciores decipi quàm plures. Quod ad bellum inchoandum attinet, dicetur l. 3. p. 1. à n. 867.

Q. 56. *An sit aliquando obligatio sequendi probabiliorem relictâ minus probabili.* R. 457.

§. I. Negant *Vasq.* d. 63. c. 1. *Haun.* l. 2. tr. 1. c. 4. controv. 3. n. 292. *Carden.* in 1. crisi d. 55. à n. 14. & d. 56. à n. 914. *Teril.* in Reg. q. 20. aliique multi, nam universaliter dicunt in omni materia esse licitum sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore. *Si opponas*, v. g. Ministrum Sacramenti teneri sequi probabiliorem de valore, *Respondent*, oppositam in istis circumstantiis non esse probabilem nisi speculativè, se autem loqui de *practicè* probabili, illam autem vocant *practicè* probabilem, quæ probabiliter asserit licere etiam in his & istis circumstantiis, opinio autem dicens, v. g. licere conficere Eucharistiam in pane siligineo, non est probabilis. Sed clariùs videmur loqui, si dicamus, quòd sit obligatio sequendi probabiliorem relictâ minùs probabili, 1. si minor probabilitas sit tantùm speculativa, uti à n. 117. dictum est. 2. Si obstet lex vel mandatum Superioris, uti ibidem est dictum. 3. Si contractus vel quasi contractus prohibeat sequi minùs probabilem, uti est in Judice &c. 4. Si charitas erga proximum vel seipsum aliter postulet 5. Si alioqui Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, ità ut aliud postulet reverentia Christo rerum sacrarum Auctori debita, uti dicetur l. 6. p. 1. à n. 104. Vide etiam dicenda n. 476.

De Judice, Advocato &c. Item de Medico plura addentur l. 4. à n. 1480. 1507. 1534., ubi etiam à n. 1545. & 1548. agetur de obligatione Professorum & Concionatorum publicè docentium.

§. II. *Th. Sanchez* in Decal. l. 2. c. 1. n. 6. *Sporer* hìc n. 50. aliique docent pro articulo mortis esse obligationem ad sequendam probabiliorem aut saltem tutiorem, etiamsi non adsit alia ratio, quàm quòd sit pro articulo mortis, quia sic videtur suadere charitas ergà seipsum, ut in eo momento, à quo pendet æternitas, eligantur tutissima: è contrà *Jo. Sanchez*, *Lugo* aliique apud *Dianam* p. 2. tr. 13. R. 9. & *Gob.* in Clypeo p. 1. n. 162. negant, quia cùm nullum supersit periculum peccati formalis, & sic operans omnino prudenter operetur, non est cur hoc minùs possit in morte quàm in vita, hinc *Carden.* in 2. crisi d. 4. n. 8. ait, *Sententia illa, quòd liceat sequi probabilem relictâ probabiliore, impropriè dicitur minùs tuta, quia formaliter est tutissima, & solùm dicitur materialiter minùs tuta, propterea, quòd exponatur periculo peccati materialis, quod vitare non tenemur:* de hoc tamen redibit sermo n. 471. & 475. ubi explicabitur, quo sensu sententia benignior dicatur tutior, & laxiores tutissimæ, quod hìc appli- 458.

plicari debet, nam illa obligatio exponeret moribundos graviſſimis moleſtiis, anxietatibus & periculis deſperandi, tenerentur enim conari elicere ſemper actus intenſiſſimos, iterum confiteri omnia dubia & ſcrupulos, continuò renovare dolorem de peccatis & petere novam abſolutionem &c. Quamvìs autem tutius ſit in articulo mortis iſta facere, tamen non eſſet tutius ſed periculoſius, judicare ſe ad id obligari, utì ibi probabitur, ergo dicendum eſt eſſe tantùm conſilii, ut in eo articulo, quantùm fieri poteſt, ſequamur etiam materialiter tutiora, quia nempe hoc ipſum valde gratum eſt Deo, nolle etiam materialiter agere contra ullam ipſius voluntatem.

459. *Q. 57. An è contrà, præter hactenus dicta, ſit etiam aliunde ſpecialis obligatio quandoque ſequendi unam probabilem relictâ probabiliore vel aliâ ſimiliter probabili.* ℞.

§. I. Dixi à n. 432. ad hoc ſpecialiter obligari ſubditum; & à n. 443. etiam Confeſſarium, nunc addo univerſaliter, quòd quivis, qui licitè poteſt, teneatur ſequi probabilem relictâ probabiliore, ſi hoc poſtulet ſalus vel emolumentum, præſertim ſpirituale, proprium vel alienum, ea enim eſt lex charitatis, ut mihi & proximo proſim, ubi licitè & commodè poſſum: v.g. ſi ſequendo ſententiam minùs probabilem impedire poſſim aliquod peccatum proximi, ad id teneor ex charitate, quia id licitè poſſum, ſecundùm dicta à n. 268. & etiam commodè poſſum, utì ſupponitur.

460. §. II. Docent præterea *Gob.* & *Lohner* eſſe ſpecialem obligationem ſequendi minùs probabilem in his caſibus, nempe ſi agatur de valore Matrimonii, utì habent plurimi Theologi & Juriſtæ cum *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 18. n. 7. Item quando agitur de valore teſtamenti vel favore religionis, utì habet cum aliis multis *Barboſa*. Item quando agitur de poteſtate clavium & juriſdictione Eccleſiæ. Item quando minùs probabilis ſententia favet piæ cauſæ, utì tenent 20. Auctores apud *Martham*, teſte *Gob.* in clypeo p. 1. n. 175. Addit *Carden.* in 1. criſi d. 17., ſi ſint duæ ſententiæ utrimque probabiles, una pro, altera contra immunitatem Eccleſiaſticam, legem pro immunitate cenſeri debere favorabilem, & legem contra immunitatem eſſe odioſam, ideóque hanc reſtringi & illam ſemper ampliari debere, ac conſequenter opinionem probabilem pro immunitate fieri velut certam & eſſe omnino ſequendam. Deniq; de Pœnitentia c. 2. ad dub. 6. oſtendam, ubi ſunt opiniones utrimque probabiles, per ſe loquendo, operandum eſſe potiùs ſecundum benignam.

461. *Q. 58. Ex quibus præcipuè libris vel Auctoribus ſolvenda ſint dubia conſcientiæ.* ℞. *Janſenius* in Auguſtino l. proœm. c. 9. col. 24. ſic habet, *Arbitror S. Scripturæ libris, Conciliis, & primorum ſæculorum PP. nos contentos eſſe debere. Havermans* apud *Fierlandt* c. 3. §. 3. idem dicit, & lectionem Theologorum Scholaſticorum ac Moralium reprobat, *Quia*, inquit, *antequam prodirent hi Auctores, debuerunt in Eccleſia Confeſſarii reſolvere ſimiles caſus, ergo & nunc poſſunt ſine illis. Eliz.* l. 6. q. 15. & 16. fuſiſſimè contendit lectionem Scripturæ & Sacrorum librorum maximè neceſſariam eſſe Theologis Moralibus, eos autem libros Caſiſtarum nequidem legendos eſſe, qui ſua non probant ex libris iſtis ſed ex puro ſuo ratiocinio: Et q. 17. contendit ſolam ſcripturam & traditionem ſufficere ad ſapientem perfectumque Theologum Moralem.

462. *Contrà* eſt 1. Etiam antequam SS. PP. eſſent, antequam eſſet S. *Auguſtinus* aliúſve Eccleſiæ Doctor, fuère Confeſſarii in Eccleſia, qui reſolverent caſus conſcientiæ, ergo & fruſtra legentur iſti SS. PP. 2. Ante librum *Janſenii*, ante *Arnaldi* tract. de frequenti Communione, ante tyrocinium *Havermanni*, ante methodum *Huyghens*, ante ſpecimina moralia *Gabrielis* ſimileſve libros, Confeſſarii reſolverunt caſus, ergo & illi libri legi non debent. 3. Licèt fateamur lectionem ſcripturæ & ſacrorum librorum eſſe utiliſſimam, ac etiam neceſſariam, tamen non ideo rejicienda eſt aliorum librorum lectio, tum quia illi ipſi libri ſacri explicatione egent, nec continent reſpectivè ad nos ſatis clarè omnia; tum quia ipſi SS. PP. inter ſe ſæpè diſſentiunt, & conſequenter conſulendæ ſunt rationes ac Auctores alii. 4. Neque ex ſolis libris ſacris poſſunt reſolvi omnes caſus, utì evidenter patet conſideranti omnes materias, nam quod jus poſitivum attinet, patet multa acceſſiſſe & quotidie accedere; quod autem attinet naturale, dic mihi ex ſolis libris ſacris, quænam ſit materia gravis furti, quænam peccata diſtinguantur ſpecie & numero, quænam ſint impedimenta Matrimonii, an cenſus perſonalis ſit licitus, an cambium Francofurtenſe, Placentinum, Venetum &c. 5. Prudenter præſumimus alios etiam Auctores legiſſe libros ſacros, & ex eorum mente loqui, licèt brevitatis causâ textus omittant, ſic legimus *Suarez*, quem certum eſt legiſſe Scripturam, Concilia & PP. 6. Nobiſcum ſentiunt Sancti ac ſapientiſſimi viri: 463. *S. Carolus Borromæus* in Inſtr. Confeſſar. ait, *Omnes Confeſſarios, quamvìs à nobis ut idonei ſemel admiſſi fuerint, tamen ob graves & diverſos ſcrupulos, qui pœnitentibus indies occurrunt & plurimas difficultates ſibi cohærentes habent, præmonitos volumus, ut bonos & claſſicos Auctores nonnullos, qui caſus conſcientiæ ex profeſſo tractant, manibus continuò terant. S. Franciſcus Saleſius* in ſuis Inſtruct. diſtinctè ſuadet lectionem Caſuum, quos digeſſit *Reginaldus*: & Epiſt. 39. commendat librum Caſuum *Toleti* tanquam brevem, facilem, ſecurum. Synodus Mechlinienſis anno 1607. tit. 5. de Sacram. pœnit. c. 5. ſic monet, *Magnâ oportet eſſe inſtructum ſcientiâ, qui de rebus maximis ex tempore judicare debet; ideo Confeſſarii, quibus non hominis ſed Dei judicium exercendum eſt, & quidem de animabus pretioſo JESU Chriſti Sanguine redemptis, lectioni eorum librorum, unde neceſſariam ſibi ſcientiam hauriant, diligentiſſimè vacare meritò debent, utpote directorii Polanci, Manualis Navarri aut ejus compendii, Summæ Toleti, Enchiridii Binsfeldii & ſimilium.* Rectè monet S. *Athanaſius* d. 2. contra Arrianos his verbis, *Ne ſuſtinueritis eos, qui novis rebus ſtudent, etiamſi dictiones ex ſacris litteris ſcribant, ne ſuſtinueritis hoc genus ſcriptorum, etiamſi voces orthodoxæ fidei loquantur, ne ità quidem loquentibus attendite, non enim recto animo loquuntur, ſed veluti indumentum ovium hæc verba præferunt.*

464. *Q. 59. Quinam præcipuè ex Theologis modernis conſulendi ſint pro ſolvendis dubiis conſcientiæ.* ℞.

§. I. *Verricelli* apud *Moyam* de op. prob. q. 4. n. 16. dicit conſulendos Theologos, in quibus ſit æqualis aut major doctrina moralis quàm ſcholaſtica: ſimiliter *Breſſ. Bardi*, *Bonæſpei* apud *Moyam* n. 17. dicunt virum doctum in ſola Theologia ſcholaſtica non eſſe conſulendum, niſi ſimul in morali ac caſibus ſit verſatus. Addit *Verricelli*, *Scio frequentiſſimè evenire, ut magni nominis Concionator magnæ doctrinæ reputetur, & ſine difficultate ad eum tanquam doctiſſimum Confeſſarium recurratur, tamen ille in re morali ac caſibus conſcientiæ minimè verſatus ſit revera indoctus, unde ſæculares falluntur putantes ſe doctiſſimum habere Confeſſarium.* Inde refert *Moya* n. 18. & 19., quantam Reges & Principes debeant adhibere cautelam in deligendis ſibi pro negotiis conſcientiæ Conſiliariis & Confeſſariis.

465. §. II. Conſulendi ſunt etiam tales, 1. qui non ſint in judicio præcipites; quidam enim glorioſum putant, ſi è veſtigio ad caſum reſpondeant, & ſæpè impingunt graviter, ac poſtea ægrè fatentur errorem & rem difficulter redintegrant: in illis præſertim, quæ à jure poſitivo pendent, periculoſum eſt ſubitò ferre ſententiam: adverti-que ſemper, minùs doctos eſſe Doctores magìs Reſolutos, ſed malè. 2. Qui non profiteantur nec paſſim ſequantur laxitates, nam alioqui multas opiniones habent velut certò probabiles, quæ tamen reipſa ſunt tenuiter, vel dubiè, vel ad ſummum probabiliter, aut extrinsecè tantùm probabiles, de quibus à n. 366. uſque ad 370. dictum eſt. 3. Qui etiam non affectent nimium rigorem

rem, nam benignos esse oportet directores animarum, utì dicetur de Pœnit. ad c. 2. dub. 3., & rigidi illi implicant animas gravissimis molestiis, difficultatibus, scrupulis. Cæteræ dotes Theologi moralis intelligentur ex dicendis de Pœnit. ibidem ad dub. 6., ubi agemus de scientia & prudentia Confessarii.

466. *Q. 60 An opiniones novæ potius docendæ & sequendæ sint, quàm antiquæ.* R.

§. I. Opinio duplici sensu appellari potest nova, vel quod opponatur antiquorum DD. opinioni, vel quòd nunc sit inventa, fueritque antiquis incognita: si in primo sensu sit nova, non facilè est præferenda antiquæ, sive in practicando, sive in docendo, quia si opinio antiqua tamdiu sustinuerit probam & examen Theologorum, meritò illi plùs fidimus. Addit *Eliz.* l. 7. q. 10. & 11. §. 2. antiquos ex dispositione divinæ providentiæ debuisse in materiis fidei & morum esse minùs obnoxios errori, quàm recentiores, nam si antiqui erràssent, fideles non habuissent, à quibus veritatem discerent, nunc autem, licèt errarent recentiores, superessent antiqui, quos legendo, considerando & sequendo possent errores suos deponere. Si in secundo sensu sit nova, habeatque grave fundamentum, non est ratio, cur securè non possit practicari & doceri, utì rectè cum aliis *Moya* de op. prob. q. 4. §. 3.

467. §. II. Præferenda est sententia Juniorum, si decretum vel consuetudo, vel rationes novæ & graves afferantur, quas antiqui non consideràrint, & tamen præponderent antiquorum rationibus, quæ etiam facilè dissolvantur; ut enim opinio nova sit probabilis, non indiget tempore sed fundamento; & ità, inquit *Gallego* apud *Moyam* n. 12. *Angelicus Doctor multa scripsit & docuit contra alios, qui ante ipsum scripserunt, & tamen ejus opiniones statim, ac ab ipso traditæ sunt, existimatæ sunt probabiles.*

468. §. III. Notant rectè *Caram.* & alii cum *Rayn.* in Explic. nova libert. p. 2. c. 4. §. 7., posse aliquando plùs credi Auctoribus recentibus, qui rem ex professo & accuratiùs examinàrunt, quàm antiquis, nam recentes habent hoc, quòd pro ipsis laboràrint antiqui, & rationes pro & contra saltem insinuàrint, unde cùm facilè sit inventis addere, recentiores ulterius pergunt, ibi incipientes, ubi antiqui desierunt, sicque videmus, quòd successu temporis elucescant veritates & detegantur falsitates antiquis incognitæ, utì patet ex dictis, n. 201., nam *temporis filia est veritas*, inquit *Cicero* l. 2. de Oratore: ideoque dicit *Quintilian.*, *ætatem nullam aliam, nascendi sorte hac esse feliciorem, ut cui erudiendæ priores omnes allaborârunt.* Quod autem addit *Caram.*, juniores subtilioribus ingeniis præditos esse quàm veteres, ex eo probans, quia corporis mole & viribus sunt minores, hoc solâ enarratione, tumque muto silentio refutandum est, inquit *Gonet.*

469. §. IV. Notandum etiam hìc monitum *Dianæ* p. 10. tr. 14. R. 56., qui cùm retulisset aliquas opiniones recentiorum, sic subdit, *ò quanta ego haberem & dicerem, quæ novitatum amatoribus nimis plausibilia essent, si calamo & ingenio liberam vagandi facultatem præberem! sed ut sapientissimo Caramueli respondi, Romanus incolatus & aliena pericula cautum in scribendo me fecerunt: & revera opiniones illæ singulares in rebus moralibus contra receptas Ecclesiæ consuetudines vel communes DD. sententias ferè semper malè olent, & passim naufragare videmus, nam vel penes Sacras Congregationes remanent cauterio inustæ, vel postea viri docti non solùm illis minimè adhærent, sed potiùs acriter refellunt; rectè itaque Baldus: qui contra omnes, non rectè loquitur.* Atque etiam ideo *Gosvvinus Nikel* Generalis X. scripsit 29. Maji 1657. Epistolam ad totam Societatem JESU, de sententiis laxioribus aliisque exoticis & novis in docendo vitandis: Et similem scripsit etiam *Joannes Paulus Oliva* Generalis XI. 2. Decemb. 1662. iterumque 30. Aprilis 1667 de cavendis opinionibus moralibus nimis laxis. Vide dicenda n. 510.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda.

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resolvere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati, (etiam minùs tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè, cùm utatur suâ libertate: quod cuivis licet, quamdiu non constat esse eâ privatum, cùm eam, ùt cætera externa bona possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ juxta *Reg.* 11. *in* 6. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium, *In dubio tutior via est eligenda*: quia id intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quòd si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii, ùt *Nav. Sanch. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. cap. 5. §. 4. Fill. num. 157. & 160.* 470.

Porrò pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo, is enim censebitur possidere: præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert, *Bardi di. 5. c. 5.* Unde cum *Sanch. Lay. l. c. & aliis, resolvuntur Casus sequentes.*

I. Dubitatur post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunii; item, an votum vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio, quia cum lex & votum, ut obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hìc præsumitur non esse: ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis, *Suar. Fil. Lay.* Contra verò si vovisse constet, & dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ità *Sanch. Lay. Bon. l. c. Fil. c. 163.*

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; ùt, si sciat se vovisse religionem, dubitet autem, utrùm certam, an verò in communi tantùm: Item, vovit abstinere à copula, dubitat verò an omni, an ab illicita tantùm; non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris, teneris lege. Ratio, quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio & possessio, proindeque alleganti eam non esse receptam vel abrogatam, incumbit onus probandi, ideoque dum non probat, lege tenetur, *Lay. l. 1. t. 4. c. 3. Sanch. Fil.* contra *Salas & Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, eâ te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione. Contrà verò res habet, si dubites de ætate ad Ordinem sacrum vel beneficium requisita, quia præsumptio & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet, *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 35. Sanch. l. 2. de Matr. d. 41. n. 38.*

V. Si cras sit jejunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cænare, & carnibus vesci, quia libertas est in possessione: Contrà verò, si hodie sit jejunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet, quia præceptum est in possessione; cùm constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus, *Sanch. l. c. n. 40. Lay. l. c.* Quæ omnia intelligende dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non; cessat ratio data: cùm enim duo horologia

»logia ſint quaſi duo Doctores, ſeu opiniones probabi-»les, licet utrumlibet ſequi, niſi ſciam unum errare, *Lay.* »*& alii communiter.*

» VI. Si dubites, utrùm mediam noctem cœnando »exceſſeris, vel maſticando aliquid deglutiveris, non li-»cet celebrare, vel Euchariſtiam ſumere, *Sanch. n.* 40. *Fa-*»*gund. p.* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tum, quia lex jejunè ſumendi »eſt in poſſeſſione ; tum quia gravis eſt irreverentia. »Quanquam contraria ſententia, *Laym. n.* 36. probabilis; »*Dianæ* verò *p.* 3. *tract.* 4. R. 29. tuta etiam in praxi vi-»deatur; eò quòd Eccleſia in caſu dubio, non videatur »tam arctè conſtringere conſcientias : & in dubio, fa-»ctum præſumi non debeat, neque cenſeatur irreverens, »qui Juris præſumptionem ſequitur. Vide infrà *lib.* 6. »*tr.* 3. *c.* 2. *d.* 2. *a.* 2. *&* Lugo *d.* 15. *n.* 41.

» VII. Si poſt contractum bonâ fide Matrimonium, »dubium de valore ſuperveniat, quod poſt veritatis in-»quiſitionem depelli non poſſit, debitum non tantùm »reddi, ſed etiam exigi poteſt, quia dubium ſuperve-»niens, bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet. Vide »*Sanch. n.* 47. *Bonac. l. c.*

» VIII. Qui certus eſt de debito, & dubitat, an ſol-»verit, tenetur ſolvere, *Suar. Vaſq. Lug. Dian. p.* 3. r. 6. »*miſc* R. 49., niſi etiam creditor dubitet ; tunc enim »*Tann. in* 1. 2. *d.* 2. *q.* 6. *d.* 4. putat non teneri : quod »*Laym. n.* 42. ità limitat, ut teneatur, non ad inte-»gram ſolutionem, ſed partem ejus pro qualitate du-»bii : quod *Dian. p.* 4. *t.* 3. R. 32. amplectitur ùt proba-»bile.

ADDENDA.

471. Dubio præcedente quæſitum eſt, an ſit obligatio ſe-quendi ſententias probabiliores, hìc quæritur, an ſit obligatio ſequendi tutiores ; ſæpè enim fieri poteſt, ut ſententia tutior ſit minùs probabilis, & probabilior ſit minùs tuta, utì dicetur n. 472. & 483. Dubium hoc non eſt ità difficile, utì præcedens, fecerunt tamen illud con-troverſum aliqui, præſertim ex Gallia, qui exiſtimantes ſententiam de uſu licito opinionum probabilium fa-ventium libertati contra legem incertam, eſſe fontem omnium laxitatum in Theologia morali, zelo bono, ſed non ſecundum ſcientiam moti, voluerunt ſemper ſtandum eſſe pro lege licèt incerta contra libertatem. Ut hæc rectè intelligantur, ſit

Q. 61. *An omnes opiniones ſint æquè tutæ, & quænam cen-ſeantur tutiores.* R̸.

§. I. *Jo Sanch. Caram. Illſ.* t. 1. d. 1. nu. 66. aliique multi apud Moyam de op. prob. q. 6. §. 7. dicunt omnes verè probabiles eſſe æquè tutas quoad imputabilitatem, quia ſive quis operetur ſecundùm hanc ſive ſecundùm illam, certus eſt ſe nullo modo peccare : ſed *contrà* eſt, nam inprimis non omnes ſunt æquè tutæ materialiter, utì certum eſt, quia licèt operans ſecundùm hanc vel il-lam nullo modo peccet formaliter, operans tamen ſe-cundum illam, quæ reipſa falſa eſt, peccat materialiter contra legem, licèt hanc invincibiliter ignoret, quia fa-cit hoc, quod reipſa eſt prohibitum, & in ſe diſplicens Deo. Deinde quamvìs operans ſecundùm probabilem faventem libertati, moraliter ſit certus ſe non peccare formaliter, utì dubio præced. dictum eſt, tamen operans ſecundùm probabilem faventem legi adhuc eſt certior, quòd hoc agendo non peccet formaliter, eſt enim de hoc quaſi metaphyſicè certus, ergo in ultimo caſu for-mat dictamen conſcientiæ longè certius & firmius, di-ctamen autem certius & firmius magis removet à peri-culo peccandi formaliter, ergo hoc ſenſu una opinio probabilis eſt etiam formaliter tutior quàm altera, utì rectè Moya n. 56.

472. §. II. Illa opinio dicitur tutior, quæ magis recedit à periculo legis tam materialiter quàm formaliter violan-dæ aut alterius mali incurrendi, v. g. hæc, non eſt lici-tum habere plures præbendas, eſt tutior, quia qui ſe-cundùm hanc opinionem non habet plures præbendas, certò non ideo peccat ; è contrà ſi habeat plures, fortè ideo peccat materialiter, quia fortè illicitum eſt habere plures, quamvìs etiam ſupponamus ipſi probabilius eſ-ſe, quòd ſit licitum habere plures ; ex quo patet, opinio-nem probabiliorem non ſemper eſſe tutiorem, quia poteſt eſſe falſa, ac conſequenter inducere in pecca-tum materiale, à quo removet oppoſita minùs proba-bilis.

§. III. Illa dicitur minùs tuta, quæ minùs removet 473. à periculo legis ſaltem materialiter violandæ, aut alte-rius mali incurrendi, utì illa, licitum eſt habere plures præbendas, ſecundùm jam dicta. Quandoque Tò *minus* tuta, ſignificat idem, quòd non ſatis tuta nec licitè pra-cticabilis, quod colligendum eſt ex circumſtantiis ver-borum.

§. IV. Si ex utraque parte ſit periculum peccati, illa 474. eſt tutior, quæ removet à majore periculo ſimpliciter, vel à periculo majoris peccati, v. g. invenis moribun-dum dubiè diſpoſitum, quem ſi non abſolvas, exponis te periculo peccandi contra charitatem, quia non ſuc-curris proximo in extrema fortè neceſſitate periclitanti de ſalute; è contrà ſi abſolvas, exponis te etiam periculo peccandi, quia fortè conficies irritum Sacramentum, quæ eſt irreverentia in Auctorem Sacramenti : in hoc caſu opinio tutior eſt, quæ dicit abſolvendum, quia non abſolvendo, inprimis incurris majus periculum peccan-di ſaltem materialiter, quia longè probabilius eſt te in eo caſu teneri abſolvere ſaltem ſub conditione : deinde exponis te periculo majoris peccati, nempe contra cha-ritatem, quæ eſt prima virtus, & excuſat, ſi quæ fiat ma-terialis irreverentia occaſione Sacramenti propter ho-mines inſtituti.

§. V. *Caramuel* putat opiniones laxiores, ſi ſint ve- 475. rè probabiles, eſſe omnium tutiſſimas, quia ſi quis ve-lit ſequi ſtrictiores, obligabit ſe & alios ad res difficilli-mas, ac continuò exponet plurimis periculis peccandi, partim ex malitia, partim ex negligentia, partim ex fragilitate humana : *ſed* Auctor ille non ſumit, *tutius* in ea ſignificatione, in qua jam definivimus ; nam certum eſt, quòd ſequens ſententiam rigidam faventem legi magìs recedat à periculo peccati tam materialis quàm formalis, & ſequens laxam faventem libertati magis ſe exponat periculo peccati ſaltem materialis ; Unde *Eſp.* in app. a. 219. & ſeqq. rectè iſta ſic componit, ut fa-teatur tutius eſſe operari hoc, quod vult rigida ſen-tentia, attamen periculoſius eſſe operari ex obligatio-ne rigidæ ſententiæ ; ſicuti tutius erat Chriſtianos ab-ſtinere à cibis lege veteri prohibitis, utì volebat *S. Pe-trus*, attamen periculoſius erat eos abſtinere tanquam ex obligatione, hinc *S. Paulus* in faciem reſtitit *Petro*, utì expendit *S. Th.* lect. 3. ad c. 2. Epiſt. ad Galatas. In eundem ſenſum dicit *Silveſt.* v. *Confeſſio* 2. q. 2. num. 4. *Licèt ſit tutius ſtatim confiteri quàm differre, non tamen tu-tius eſt tenere, quòd ſic obligemur, quia viri timorati habe-rent maximas occaſiones peccandi* : & ideo etiam *Palav.* 1. 2. d. 9. q. 4. a. 2. n. 12. ſapienter dixit, Lex, *per quam juberemur facere omnia optima, eſſet peſſima & inobſerva-bilis, ac perpetua cauſa peccati & damnationis.* In eundem ſenſum ait *Suar.* T. 2. de relig. t. 4. l. 2. c. 33. nu. 3. lo-quens de benigna interpretatione juramenti, *Neque tunc omittitur pars tutior, quia hæc eſt tutiſſima & practicè certa, & ſecundum rectam rationem & interpretationem poteſt di-ci tutior, quia majus periculum animarum incurretur, ſi tot vincula in caſibus dubiis eis injicerentur.* Vide dicenda nu. 510.

Q. 62. *An ſit obligatio in quibuſdam materiis ſequendi* 476. *partem tutiorem.* R̸. Affirmativè, nam

§. I. Eſt obligatio ſequendi tutiora in illis omnibus materiis, in quibus, etiamſi adſit ignorantia invincibilis, nec pars probabilis, nec etiam probabilior juvat ad hoc

hoc, ut obtineatur finis intentus, ad quem procurandum est obligatio: sic in illis, quæ sunt de necessitate medii ad salutem, uti est v. g. Baptismus in aqua naturali, per hæc verba: *Ego te baptizo &c.*, est obligatio sequendi partem tutiorem, quia si circa illa erretur, etiam invincibiliter, & sequendo opinionem probabiliorem, hæc nihil juvant, nec facere possunt, ut vel talis Baptismus non sit necessarium medium salutis, vel ut reipsa sit positus, si quid substantiale omittatur. Idem est in administratione & susceptione Sacramentorum, si enim sint opiniones oppositæ circa aliquid concernens valorem, sequenda est tutior, quia minùs tuta, licèt fortè sit probabilior, & quis bonâ fide secundùm illam operetur, facere non potest, ut vel tale aliquid non sit de valore Sacramenti, vel Sacramentum sit validum, si illud omittatur, uti pluribus dicetur l. 6. p. 1. à n. 104. Similiter Medici, Advocati aliique similes, qui per contractum vel quasi contractum se obligârunt ad procurandam alicui sanitatem vel victoriam causæ, hoc ipso se obligârunt ad adhibenda media, quæ judicaverint tali fini accommodatiora, qualia sunt, quæ judicant esse tutiora, licèt fortè occurrerent etiam alia probabiliora vel plausibiliora; mens enim illorum, qui ipsorum operam conducunt, est, ut talem finem, quantum poterunt, tutissimè assequantur, ad quod nil faciet opinio probabilior aut plausibilior, nisi simul sit tutior: & idem est in aliis similibus materiis.

477. §. II. Etiam esset obligatio sequendi tutiora, si quis ad hoc se obligâsset voto, vel ad id adstrictus esset per legem aut per mandatum Superioris, uti per se patet.

478. Q. 63. *Quibus argumentis probetur licitum esse in aliis materiis sequi opinionem probabilem relictâ tutiore.* R. Inprimis, iisdem ferè, quibus à n. 268. probavimus licitum esse sequi probabilem relictâ probabiliore; deinde etiam aliis, quibus simul sumptis puto sententiam nostram esse demonstratam, sunt autem sequentia.

479. §. I. Rectè sic argumentatur *Moya* de op. prob. q. 5. §. 1. Ecclesia & Pontifices dispensant in votis solennibus contra opinionem tutiorem *S. Thomæ*, qui negat id licere: Item dispensant in Matrimonio rato non obstante tutiore *S. Bonav. Scoti* & aliorum etiam negantium id licere. Item Cap. *Laudabilem*, De frigid. & malef. dicit Ecclesia, impotentes posse ad triennium experiri usum copulæ, ubi tamen in dubio de valore contracti Matrimonii tutius esset abstinere: Item subditus in dubio belli injusti licitè militat secundùm *S. Aug.*, & quivis subditus in dubio, an imperetur aliquid illicitum, licitè obedit, uti dictum est à n. 432., & tamen tutius esset ista deprecari à Superiore: Item adversarii acceptant Præbendas, ducti opinione incertâ, an sint digniores, quam cæteri, cùm tamen tutius esset abstinere: Denique omnes SS. PP. & speciatim *S. Th.* docuit aliqua minùs tuta tanquam licita, uti evidenter ostendunt *Moya* §. 3. & *Carden.* in 1. crisi d. 66. à n. 378. v. g. non esse obligationem statim confitendi mortale, per haustum non frangi jejunium &c. ergo.

480. §. II. Id licere, docent Auctores communissimè, non tantùm illi, qui dicunt licere sequi minùs probabilem, quorum plurimos recensuimus n. 269., sed etiam illi, qui volunt sequendam probabiliorem, exceptis paucis, quorum præcipuos adducemus q. seq.; Est autem prudentis sequi communem sensum DD. ferè omnium, uti n. 270. dictum est, nam si illi prudenter ità docuerunt, nos prudenter eos in operando sequimur, uti à n. 285. probatum est, ergo.

481. §. III. Nullam possumus invenire legem, quæ obliget ad tutiora, aut saltem lex illa non est sufficienter promulgata nec nobis applicata, ergo prudenter judicamus, vel non esse talem legem, vel saltem nos per illam non obligari, uti dictum est à n. 272. Ac consequenter nos excusat ignorantia invincibilis, uti ibidem à n. 282. est dictum; & Deus permittit nos operari secundùm minùs tutam, uti à pari de minùs probabili dictum est ibid. à n. 291.

§. IV. Qui operatur secundùm probabilem relictâ tutiore, operatur prudenter, quia operatur ex gravi fundamento, imò ex majore fundamento, est enim certum, quòd ex auctoritate & ratione longè probabilius sit ità licere operari quàm non licere, ergo operatur licitè, secundùm dicta ibid. à n. 289. & n. 298. 482.

§. V. Idipsum videtur manifestè sequi ex prop. 3. ab Alex. VIII. damnata, *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*; ex qua damnatione sic argumentor: licitum est sequi inter probabiles probabilissimam, sed probabilissima non semper est tutior, ergo licitum est sequi, non semper tutiorem. *Maj.* est certa, cùm sit contradictoria damnatæ: *Min.* etiam certa est, patetque in exemplo, v. g. una sententia dicit obligari nos confiteri statim post mortale commissum; alia negat; negans est probabilissima, affirmans est tutior, neque tamen quisquam dicet omnes peccare, qui non sequuntur affirmantem, alioquin omnes peccarent de novo mortaliter, qui mortale commissum statim non confiterentur. 483.

Respondent. Ideo damnari propositionem illam, quia indefinitè negat licitum esse sequi probabilissimam, cùm licitum sit sequi in necessitate & materia facti, v. g. si probabilissimum sit aquam, quam habes, esse naturalem, potes baptizare. *Contra* est, 1. Nemo unquam dubitavit, quin licitum sit sequi probabilissimam in necessitate, in hac enim licitum est sequi etiam minùs, imò & tenuiter probabilem, uti n. 366. est dictum; neque propositio damnata loquebatur de casu necessitatis, ergo damnatio etiam non est eò detorquenda. 2. Ideo licitum est sequi probabilissimam in materia facti, quia illa probabilissima fundat prudens dictamen ultimum conscientiæ, sed idem est in materia juris, uti patet, si applicentur dicta à n. 303., ergo. Hinc

§. VI. Ex eadem damnatione conficitur hoc argumentum; si non esset licitum sequi probabilem relictâ tutiore, foret ideo, quia in probabilitate non posset fundari prudens dictamen practicum, atqui in probabilitate potest fundari prudens dictamen practicum, ergo. *Maj.* est Adversariorum. *Min.* præterquam quòd probata sit à n. 303., etiam hìc probatur argumento jam insinuato, nam probabilissima inter probabiles est tantùm probabilis, cùm non excedat fines probabilitatis, sed in probabilissima inter probabiles fundari potest prudens dictamen practicum, ergo. *Min. prob.* ex citata damnatione, quia secundùm quam licitè operor, debeo in illa fundare prudens dictamen practicum, atqui secundùm probabilissimam licitè operor, ergo. 484.

§. VII. In materia fidei non est obligatio sequendi tutius, nam in materia de Conceptione B. Virginis licitum est credere esse Immaculatam, est etiam licitum Dominicanis contrariam sententiam tenere, quamvis tutius foret judicium suspendere, ergo etiam in materia morum non est obligatio sequendi tutius, materia enim fidei est majoris momenti, & si eodem modo non liceret in materia morum, peccarent, qui ad honorem Immaculatæ Conceptionis erigerent altaria, recitarent Officia &c., quod certò falsum est. 485.

§. VIII. Obligatio semper sequendi tutiora esset onus irrationabile, certum enim est dubia circa leges esse frequentissima, sive leges ejusmodi dentur, sive non; ergo qui homines in omni dubio obligat ad tutiora, certò inducit plurimas leges, quæ non sunt à Deo, sicque addit ad verbum Dei, & onera indebita imponit super humeros hominum, quod Scriptura prohibet *Deut.* 2. ℣. 4. & sæpè alibi. *Si dicas*, etiam illum, qui universaliter negat obligationem sequendi tutiora, tollere aliquas leges, quia certum videtur, quòd aliquando sit 486.

sit lex pro parte tutiore; Contrà est, quando illa est, eam agnoscimus, uti à n. 476. dictum est: in aliis autem casibus dubiis dicimus illam, si detur, non obligare proximè, eò quòd non sit sufficienter applicata, uti pluribus ostensum est à n. 273., quod non est eam tollere, si enim est lata, manet, & etiam nos obligabit proximè, si ejus notitia satis innotuerit.

487. §. IX. Eadem obligatio semper sequendi tutiora esset onus intolerabile, nam sic nunquam possemus sequi opinionem etiam probabiliorem *S. Aug.* vel *S. Thomæ* vel quorumcunque DD., faventem libertati contra legem; teneremur omni tempore elicere fidem, spem, amorem Dei, contritionem; teneremur omnes actiones semper actu & formaliter referre ad Deum, omni die festo conteri de peccatis; confiteri omnes circumstantias aggravantes, amplecti omnia consilia Evangelica: item teneremur ad omnes sententias rigidiores in materia jejunii, Horarum &c.; Superiores non auderent plurima præcipere, nec subditi obedire, ubi esset etiam minus probabile periculum peccati, Medici non auderent præscribere medicinas, quia plerumque nesciunt, quænam sit tutior, foretque tutiùs omnino nullam adhibere; si Cajus per culpam venialem intulerit damnum Titio, Cajus tenebitur restituere, ne pergat esse injurius Titio, neque tamen poterit acceptare Titius, ne rem non suam acceptet titulo justitiæ &c.; vix ullus posset absolvi, quia vix ullus habet propositum semper sequendi tutiora, hæc autem omnia sunt contra communem sensum & praxin fidelium. Denique nec adversarii semper docent, & multò minùs semper practicant tutiora, uti experientiâ patet, quia id nempe est impossibile. *Sunt etiam in nobis*, inquit *S. Ambros.* in Ps. 118., *qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere: timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere; sed insitia in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem.*

488. §. X. In dubio particulari, an aliquid faciendum sit sub peccato necne, standum est pro parte benigna, uti n. 294. dictum est, ergo multò magìs in hoc dubio universalissimo & strictissimè restringente possessionem humanæ libertatis. Videri potest *Moya* totâ q. 5., ubi n. 6. dicit sententiam oppositam vergere in totalem animarum perniciem.

489. *Q. 64. Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta sententiæ contrariæ.* ℞. Præter illa, ad quæ dub. præced. respondimus, præcipuè sunt sequentia.

Objiciunt 1. Est obligatio sequendi tutiora in quibusdam materiis, uti n. 476. dictum est, ergo in omnibus. ℞. n. conseq., quoad materias n. 476. notatas non juvant nequidem major probabilitas, neque ignorantia invincibilis, ut obtineatur finis intentus, uti ibi dictum est; in aliis materiis juvant probabilitas & ignorantia invincibilis, non tantùm ad evitandum formale peccatum, uti à n. 268. probatum est, sed etiam ad honestè operandum, uti etiam probatum est ibidem, & à n. 14. Atque hic est totus immediatus finis ejusmodi aliarum Opinionum Moralium circa alias materias versantium.

490. *Obji.* 2. Multi Canones & SS. PP. dicunt *tutiora esse sequenda: tenendum certum, dimittendum incertum: in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus: in dubiis semitam debemus eligere tutiorem: in iis, quæ ad animæ salutem respiciunt, ad vitandos graves morsus conscientiæ; pars securior tenenda est*, uti habet *Clemens V.* Cap. Exivi, in Clement. de verb. signific. similiter *Scotus* in prologo ad libr. sent. q. 2. in fine sic habet: *Si objicias, multa in actibus humanis sunt dubia, utrùm sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum & expositorum*: respondet, *non est dubia via salutis simpliciter, quia à talibus tanquam à periculosis debet homo sibi cavere & custodire se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum: quòd si noluerit quærere salutem, sed non curando exponat se periculo, ubi fortè de genere actûs non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se tali periculo exponendo.* ℞. Ista dicunt pro quibusdam casibus, v. g. quando in quæstione facti ponendi, agitur de valore actûs, aut quando sententia opposita est tantùm dubia & non verè probabilis, aut quando manet dubium practicum & nequidem per motiva reflexa formari potest dictamen practicum, denique sæpè talia dicunt per modum consilii, e, dicunt ista pro omni casu, quando est quæstio juris, & quando oppositum est verè probabile, potestque ob novas circumstantias & motiva reflexa formari conscientia, denique dicunt semper per modum præcepti, n.. Videri possunt *Moya* de op. prob. q. 6. n. 34. & *Carden.* in 1. crisi d. 56. à n. 1065., ubi adducunt gravissimos Auctores testantes ejusmodi regulas plerumque esse tantùm de consilio: sufficiat *S. Antoninus* in Summa 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. Reg. 6., ubi sic habet: *Eligere viam tutiorem consilii est non præcepti.* Videri potest etiam *Esp.* in app. ab a. 165. usque ad 187. Item *Teril.* in Reg. q. 54. à n. 60., & iterum q. 55., ubi accuratissimè ad illas citationes aliasque plures respondent. *Clemens V.* dicit hoc tantùm pro consilio, ne remorsus conscientiæ oriantur, quia saltem indocti timere possunt, an non fortè operentur cum dubio aut ex opinione non strictè probabili. *Scotus* ibi tantùm agit de illis, quæ sunt & manent operanti dubia, etiamsi cognoscantur oppositæ DD. opiniones, nos loquimur de operante cum judicio prudente de probabilitate opinionis, inde formante sibi conscientiam practicam. Alia, quæ ex *Scoto* adducit *Gonet*, nihil concludunt, uti rectè ostendit *Esp.* a. 163., potestque etiam de mente *Scoti* videri *Teril.* hic q. 22. à n. 151.

Obji. 3. Omnis prudens in negotiis temporalibus eligit partem tutiorem, v. g. imprudens esset, qui sciens viam A. esse securam à latronibus, ingrederetur viam B. latronibus quandoque infestam; item, qui medicinam certò sanaturam relinqueret, & uteretur aliâ probabiliter tantùm sanaturâ; hi aliique similes ideo imprudenter agerent, quia non eligerent tutius; ergo id multò magìs valet in via salutis & in negotio animæ, ita *Mercorus.* ℞. n. conseq., disparitas est manifesta, nam in negotiis temporalibus idem damnum sequitur, sive error meus sit vincibilis sive invincibilis, sive formalis sive materialis tantùm, neque est aliquid, per quod removeatur periculum talis damni, v. g. opinio mea, quâ judico viam B. non habere latrones, me non reddit securum, si reipsa in ea sint latrones, quia latrones removere non potest, neque facere, ut non noceant; similiter opinio, ex qua eligo medicinam hanc præ illa, non potest facere, ut illa, quam eligo, sit salubrior: è contrà in via salutis & in negotio animæ habeo aliquid, per quod removetur periculum damni sive peccati formalis, quia suppositâ probabilitate opinionis faventis libertati & ignorantiâ invincibili legis contrariæ, prudenter formo dictamen conscientiæ, ex quo licitè operor, secundùm dicta à n. 268. & à n. 303. 491.

Inst. Videns à longè se aliquid movere, & nesciens, an sit homo an fera, quamvìs probabiliùs putet esse feram, imprudens est, si jaculetur, nam si revera esset homo, jaculando fieret homicida, ideoque debet tutius amplecti & non jaculari, ergo etiam homo semper imprudenter agit relinquendo tutius, quamvìs etiam vellet amplecti id, quod est probabilius, ità *Baronus. Conf.* nam hortulanus, qui supra murum ejicit parvum lapidem, prudenter agit, quando probabiliter putat neminem esse post murum; è contrà agit imprudenter, si ejiciat magnum lapidem, quo posset occidere eum, 492.

qui ibi esset, quamvìs hìc & nunc probabiliter judicet neminem ibi esse; sed ideo imprudenter agit, quia non agit tutius, ubi periculum est damni gravis, ergo similiter, ubi est periculum agendi contra legem Dei. ℞. n. conseq., quamvìs enim probabilius sit esse feram, tamen probabile non est licere jaculari, adeoque probabilitas illa non est practica sed speculativa tantùm, cujus *Ratio* jam data est, quia opinio jaculantis non potest removere periculum occidendi, neque hìc est aliquid, quo impediatur homicidium, si reipsa sit homo, ergo sic jaculans exponit se periculo probabili occidendi hominem, ergo peccat formaliter: oppositum est in nostro casu, utì paulò antè dictum est. *Ad Conf.* est eadem responsio, quamvìs enim speculativè probabile sit neminem esse post murum, tamen non est practicè probabile, quòd sit licitum ejicere ejusmodi magnum lapidem, si prudens ratio sit timendi, ne ibi sit homo, nam hortulanus ille potest rescire veritatem & videre, vel saltem inclamare, an fortè ibi non sit homo, ergo non excusatur per ignorantiam invincibilem; deinde illa opinio sua, quòd ibi non sit homo, nec potest facere, ut ibi non sit homo, nec cavere damnum, si fortè ibi sit homo, ergo illicitè projicit: oppositum est in casu nostro, utì num. 491. dictum est. Videri potest *Teril.* in Reg. q. 39. à n. 18.

493. *Obji.* 4. Ex lege charitatis tenemur observare mandata Dei, quantùm possumus, sed qui non sequitur tutiora, non observat mandata Dei, quantùm potest, ergo. Ità *Mercor.* ℞. Tenemur, quantùm absolutè possumus, n, hoc enim est tantùm consilii & perfectionis: tenemur, quantùm possumus cum moderamine, id est, eo saltem modo, ut caveamus omnem offensam formalem Dei, c, hoc autem facit, qui sequitur probabilem relictâ tutiore, utì constat ex sæpè dictis.

494. *Obji.* 5. Illa opinio est eligenda, quæ nullum habeat dubitandi locum, seu cui nulla subsit suspicio, quòd res sit illicita, sed hoc facit sola opinio tutior, ergo. Ità *Baron.* ℞. 1. Si argumentum valet, ergo eligi non potest probabilissima stans pro libertate contra legem. ℞. 2. n. maj. vel dist., quæ nullum habeat dubitandi locum, quantùm est ex vi motivorum judicii directi, n, si spectentur motiva judicii reflexi & dictaminis ultimi, c, & patet ex dictis à n. 303.

495. *Q. 65. Quid notandum sit circa hoc axioma; In dubio melior est conditio possidentis.* ℞. Sequentia.

§. I. Traditur hoc axioma in Regulis Juris: Reg Juris 65. in 6. *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*: ff. de Reg. Juris Reg. 128. *In pari causa possessor potior haberi debet.*

496. §. II. Hoc axioma fundatur in jure naturæ, utì rectè *Carden.* in 1. crisi d. 56. n. 1241., sic enim, etiam præscindendo à legibus humanis, foret contra jus naturæ possessorem spoliare suâ re propter superveniens dubium: Item contra jus naturæ foret, si debitor dubius, qui rem suam possidet, deberet præstare certam solutionem: & rationes dabuntur n. 500.

497. §. III Sensus illius axiomatis est, quòd quando neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debeat sustineri, utì explicat *Lugo* de just d. 17. n. 94.

498. §. IV. Pro foro interno non habet locum in possessione malæ fidei, quia nec jus naturæ nec positivum vult, ut quis ex delicto suo reportet commodum: pro foro tamen externo, etiam malæ fidei possessor quandoque defenditur, usquedum probetur rem non esse ipsius, utì dicetur l. 3. p. 2. n. 106. & 101.

499. §. V. *Lugo* in Resp. Mor. l. 1. dub. 4. contendit non tenere, nisi ubi est par jus & similis causa: similiter *Teril.* in Reg. q. 56. n. 14. ait, si ex una parte videatur esse jus probabilius, Regulam, prout jacet in terminis, non ità servire, utì in casu dubii aut causæ paris: Item n. 27. dicit non habere locum, si Judex vel privatus existimet probabilius esse, quòd jus non sit possessoris: rectè tamen etiam dicit n. 24. licèt mihi probabilius sit rem ab alio possessam esse meam, non ideo mihi licere privatâ auctoritate eam vendicare, utì dicetur l. 3. p. 2. nu. 469.

§. VI. Tenere in materia justitiæ censent commu- 500.
niter omnes contra *Adrian. Sot. Arrag.* & paucos alios: hinc Auctores reliqui cum *Teril.* num. 2. inferunt, si post inquisitam veritatem permaneat dubium, possessorem justè retinere totum, tum quia ità declarant Regulæ Juris citatæ, tum etiam quia possidens est veluti Reus, alter autem, quia est petitor, est actor, habetur autem Reg. 154. ff. de Reg. Juris, *Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa.* Item Reg. Juris in 6. *Cum sunt partium jura obscura, Reo favendum est potiùs quàm actori.* Rationes aliæ sunt, inprimis quia uterque æqualis est quoad reliqua, ergo possessio, quæ uni competit, facit hunc prævalere: deinde ad bonum commune & publicam quietem spectat res non facilè immutari, sed manere in statu, in quo inveniuntur, utì rectè *Palav. Bress. Eliz.* l. 4. q. 12. §. 4. Præterea, quamvìs possessio sit quid indifferens ad jus & non jus, cùm jus possit esse sine possessione, & possessio sine jure, ideoque possessio ratione suî præcisè non reddat jus in se nequidem probabile, sed relinquat rem in dubio speculativo, utì rectè *Teril.* à n. 15. contra *Eliz.*, tamen possessio causat quandoque titulum, si enim sit diuturna, fit usucapio seu præscriptio ex vi legum ità statuentium, ne dominia maneant semper incerta, unde ubi est possessio, est aliqua præsumptio antecedentis tituli sive juris, inquit *Sanchez*, ideoque formari potest conscientia de licita retentione rei possessæ: Denique quia meritò plùs requiritur ad auferendum aliquid ab aliquo, quàm ad relinquendum habenti, inquit rectè *Eliz.*, ergo standum est pro possidente. Addit *Teril.* n. 7. petitorem non posse habere jus, nam jus includit legem faventem huic & gravantem alios, quam non habet petitor, cùm ei faveat tantùm dubia lex, quæ non obligat secundùm dicta à n. 272. & 274. *Nec obstat*, quòd multi doceant titulum possessionis non sufficere Conjugi ad petendum debitum in dubio de valore Matrimonii, *nam* etiam multi tenent oppositum, utì dictum est n. 268.; Hoc tamen dato, disparitas est, quòd lex absolutè vetans copulam, nisi resciatur de valore Matrimonii, sit in anteriore possessione, è contrà non constat de ulla lege priore favente petitori & gravante possessorem, sed potiùs constat de lege opposita favente possessori contra quemcunque alium.

§. VII. Quamvìs pro possessore non sit probabile ar- 501.
gumentum, si tamen pro petitore non sit argumentum nisi probabile, possessor adhuc licitè retinet, quia possessio est jus certum retinendi, & contra legitimam possessionem non prævalet nisi certitudo, utì pluribus dicetur l. 3. p. 2. n. 463.

§. VIII. Axioma illud valet, non tantùm in mate- 502.
ria justitiæ, sed etiam in aliis, ità *Suar.* 1. 2. tr. 3. d. 12. s. 5. n. 8. & de censur. d. 40. s. 5. n. 15. *Sanch.* in decal. l. 1. c. 10. à n. 10. & de matr. l. 2. d. 41. n. 32. *Castrop.* d. 3. p. 6. *Oved.* contr. 4. p. 6. *Dicast.* de Euch. d. 9. n. 299. item de cens. d. 8. à n. 24. item de matr. d. 9. à dub. 11. *Lugo* de just. d 17. n. 87. & d. 23. n. 110. *Teril.* hìc q. 23. & 26. Item in Reg. q 57. *Jo. Sanch.* in select. d. 42. n. 7. *Banholt.* n. 55. *Stoz* l. 1. p. 5. n. 125. citans alios, & dicens esse plurimorum, *Moya* de op. prob. q. 6. à n. 15. apud quem plures quàm 30. tenent nobiscum: consentiunt *Bonac. Tann. Fill. Diana, Sporer* num. 75. vocans nunc receptam. Item *Laurent.* n. 139., saltem si materiæ illæ in primo suî esse pendeant à libertate nostra. Est autem contra *Azor. Vasq. Salas, Turr. Comit. Sayr. Perez, Verjuys, Mercor. Gon. Eliz.* l. 4. q. 13. *Gonz.* d. 7. §. 12. *Camargo* p. 1. l. 1. contr. 9. qui dicunt tantùm valere in

in materia justitiæ: sed Probatur, nam imprimis valet in materia obedientiæ, cùm enim Superior sit in possessione potestatis ad imperandum, subditus in dubio, an id, quod imperatur, sit peccatum, tenetur obedire, uti ex Jure Canonico, SS. PP. & ratione probatum est à num. 432. Deinde idem valet in materia religionis, nam v.g. dubius de voto, non tenetur, quia libertas, quæ secundùm Reg. 122. ff. de Reg. Juris, omnibus rebus est favorabilior, in possessione est, uti dicetur l. 3. p. 1. à num. 381. Præterea in materia fidelitatis, nam in dubio, an Matrimonium valeat, tenetur conjux reddere debitum, quia pro altero conjuge bonâ fide petente debitum, est possessio, uti n. 268. est dictum, & pluribus dicetur de Matrimonio. *Ratio* à priori horum omnium est, nam præcipuè ideo valet in materia justitiæ, quia homo possidens habet aliquam præeminentiam, sive plus juris, ut non privetur re, nisi probetur non esse suam, sed idem est in aliis materiis, quia homo per possessionem acquisivit jus retinendi id, quod habet, ideoque potest in hoc stare, donec probetur eum non debere habere, ergo.

503 §. IX. *Obji.* 1. In materia justitiæ lis est inter æquales, hinc favor est pro possidente, sed in materia aliarum virtutum lis est inter legem Dei & hominem, ergo meritò favendum est Deo, sicuti in dubio favetur Ecclesiæ, causæ piæ, doti, Matrimonio, secundùm dicta num. 460. ℞. Quòd in dubio faveatur Ecclesiæ &c., nascitur à lege positiva id statuente, qualis non est, quando dubitatur de lege Dei, de quo præsumimus, quòd pro benignitate sua in casu dubio legis obligare nolit; unde nihil ad rem facit inæqualitas perfectionis inter Deum & hominem, uti patet in casu impotentis ad Matrimonium, in quo conjux licitè petit debitum, licèt lis sit inter hominem & solam legem Dei vetantis copulam cum non sua.

504. *Inst.* Ergo dubius de homicidio poterit judicare se non esse irregularem, quod est apertè contra jus Canonicum. ℞. n. seq. nam de solo illo casu specialiter disponit Pontifex, ut in dubio censeatur contracta irregularitas; in aliis nihil speciale disponit.

505. *Obji.* 2. Si axioma valet etiam in aliis materiis, ergo sicuti per possessionem in materia justitiæ præscribitur contra jus alterius, ità in materia aliarum virtutum præscribetur etiam contra jus naturæ. ℞. n. conseq., quòd præscribatur jus contra alterum, est ex dispositione legum positivarum, quæ dominia transferunt: è contrà tales leges non sunt in aliis materiis, neque ulla lex positiva potest mutare materiam juris naturalis.

506. *Obji.* 3. Lex naturalis & divina est æterna, adeoque antecedit libertatem nostram, ergo libertas nostra non potest esse in possessione contra leges illas. ℞. Lex naturalis & divina, de qua dubitatur, vel datur vel non datur; si non datur, patet, quòd non antecedat libertatem nostram: si datur, cùm sit dubia & invincibiliter ignoretur, non habet proximè rationem legis defectu sufficientis promulgationis vel applicationis, adeoque non potest dici antecedere libertatem nostram, quæ certa est. Vide dicta n. 277.

507. *Inst.* Vel loqueris de libertate tua Physica vel de morali; non de Physica, hæc enim maneret, quamvis lex contraria agnosceretur, & tamen tum non possideret contra legem: nec de morali, nam de hac ipsa dubitatur, an adsit, quando dubitatur de lege, ergo hæc non est in certa possessione contra legem. ℞. 1. Idem solvendum esse omnibus circa possessionem libertatis in materia justitiæ. ℞. 2. Nos loqui de libertate Physica, cui propter ignorantiam invincibilem bona fides ab initio conjuncta fuit, hæc autem libertas est in certa possessione, & non fuisset, si lex contraria agnita fuisset, uti per se patet: ista autem possessio libertatis Physicæ prout conjunctæ cum bona fide & ignorantia invincibili fundat in nobis certam possessionem libertatis moralis ad operandum, non obstante dubio, quod supervenit, de existentia legis.

Obji. 4. Regulæ juris habent, quòd in dubiis pars tutior sit eligenda, ergo in dubiis non juvat possessio. ℞. n. conseq., quis sit sensus regularum de parte tutiore sequenda, diximus n. 490.; Potestque etiam videri *Jo. Sanch.* in select. d. 42. n. 13. ubi declarat, quomodo regulæ illæ: *In dubiis melior est conditio possidentis*, *In dubiis pars tutior est eligenda*, planè concordent. 508.

Q. 66. *Pro quo censeatur esse possessio.* ℞. Pro illo, pro quo est præsumptio juris, sive qui onus probandi in alterum transfert, ipse autem se tantùm quasi defendit, ità *Bardi* discept. 5. c. 5., rectè addens discep. 6. c. 11. p. 3. §. 2. ad illum pertinere probationem, qui suprà rem illam se fundat: v. g. incolo domum, ideoque præsumor habere jus in illa, eamque possidere, quòd si quis de hoc dubitet aut me exturbare velit, ipsi incumbit probare, quòd non sit mea, nec ego teneor positivè probare esse meam, sed me tantùm defendere; dicendo me fuisse & permanere dominum, & cùm alter, qui de hoc dubitat & me vult exturbare, fundet se in hoc, quòd domus illa mea non sit, hoc probare incumbit ipsi, quia *quisque debet probare id, supra quo se fundat*, L. 2. ff. *de probat. Bartolus* in L. *De ætate* ff. *De Minoribus*. Plura de possessione dicentur l. 3. p. 2. à n. 407. 509.

Q. 67. *An consultius sit se & alios dirigere secundùm opiniones rigidiores, an secundùm benigniores.* ℞. De hoc aliquid dictum est num. 475., & plura dicentur de pœnit. ad c. 2. dub. 6., ubi de prudentia Confessarii: Hic verbo notandum, quod refert *Moya* de op. prob. q. 5. num. 45., nempe in Glossa ad prolog. Constit. Ordinis Prædicatorum sapienter notari, quòd salus animarum multùm impediatur nimiâ austeritate in consiliis & opinionibus, ideoque mandatur relaxatio, & præscribitur, ut homines benignè tractentur. *S. August.* l. 3. contra Epist. Parmen. c. 1. queritur de aliquibus, *qui, ne luce veritatis carere ostendantur, umbram rigidæ severitatis obtendunt.* Nec dubium est, quin id suggerat dæmon, *qui*, uti ibid. in fine ait S. *Aug. per imaginem quasi justæ severitatis crudelem sævitiam persuadet, nihil aliud appetens venenosissimâ versutiâ suâ, nisi ut corrumpat atque disrumpat vinculum pacis & charitatis.* Similia habet *Gerson.* de vita Spirit. lect. 4. Corol. 11. E contrà tamen etiam observanda sunt hæc verba *Sporer* n. 34. *Qui studiosè inquirunt in sententias benignas & faventes sibi, secundum quas agant, communiter agunt periculosè, quia vehemens illa inclinatio ad unam partem sæpè facit, ut non considerentur omnes circumstantiæ ad rem facientes, nec debitè ponderentur rationes in oppositum: omnino autem malè procedit; si tantum intendat invenire Auctorem vel opinionem sibi faventem, ut sic coloret suum factum, non curando, quo fundamento vel ratione nitatur, nam ex tali opinione neque conscientiam practicè certam formare potest, nec consequenter honestè & licitè operari.* Universaliter loquendo, semper præferendæ sunt illæ sententiæ, quæ hic & nunc magis expediunt ad salutem animarum, uti l. c. dicetur, & Vide dicta n. 469. 510.

CAPUT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum.

Resp. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas alicubi esse peccatum, ubi non est. Ità communiter *Nav. Azor. cæteri.* 511.

Resp. II. Licet operari cum conscientia scrupulosa manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quòd sit scrupulus; sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali vel virtuali judicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad bene operandum sufficiat judicium pro-

»probabile aliquid licere: scrupulus autem, cùm ex levi »fundamento procedat, non tollit judicium practicum »probabile. *Sanch. l. 1. c. 10. n. 79. &c. Regin. Becan. Fill. t. »21. n. 176.*

» Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt, I. »Pertinacia judicii, quâ Doctorum consiliis non ac»quiescunt, unde varios consulunt, & fatigant, ac tan»dem nullius judicio stant nisi suo. II. Ex levi appa»rentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in a»gendo inconstantia. Sic v.g in Horis legendis ali»quando decies mutabunt judicium, de lecto vel non »lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, »perturbatè agere, & cœcè quodammodo in externis »actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrava»gantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in »omnibus peccatum; ac contra sapientum & pro»prium sæpè judicium, esse inquietum. VI. Si Con»fessarius judicet te esse scrupulosum. VII. In particu»lari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo: 1. Si per »illum experiaris te nimiùm angi & turbari. 2. Si a»lias expertus sis te similia apprehendisse sine funda»mento.

» Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt; »I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec co»gitatione fovere. II. Judicio Confessarii vel alterius »viri docti ac pii acquiescere, non recurrendo ad eum »in singulis actionibus, sic enim se & illum fatigant, cum »scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo gene»ralia principia, à quibus nullius scrupuli causâ, imò »nullo modo recedat, etsi enim alterum errare contin»geret, quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, »non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudi»nem tanquam regulam intueri. *S. Ant. Sylv.* IV. Af»suefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minùs »etiam tutas, *Fill. n.* 182. V. Non judicare quidquam es»se mortale, nisi certò sciat, *Azor to. 1. l. 2. c. 20. Vasq. »Sanch. Fill. n.* 183. VI. Nunquam otiari; quia otium im»plet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. De»struere causas scrupulorum, v. g. melancholicus eva»cuet medicamētis atram bilem; pertinax frangat suum »judicium; superbus prudentiæ non confidat; rudis in»structionem petat; timidus meditetur bonitatem Dei, »quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. »VIII. Nôsse scrupulosorum privilegia; ùt 1. quòd non »teneatur in agendo adhibere examen & diligentiam, »nisi valde mediocrem: nec tantam, quantam alii: & »quòd dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, »possit liberè agere, quod vult: nisi certum & evidens »sit esse peccatum: Vide *Vasq. in 1. 2 d. 57.* 2. Quòd »nihil teneatur repetere ex præteritis Confessionibus, »nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum »non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat: Un»de suadet *Lay.*, ut scrupulosus nunquam confiteatur »dubia & scrupulos. Et *Sa V. Dubium. Sanch. Azor. &c.* »dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse »mortalia & nunquam esse confessum. Ratio utriusque »privilegii est, quia in scrupuloso ex nimio timore pec»candi turbatur ratio, ut non possit rectè rem examina»re: Unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur »tamen cum tanto damno & periculo anxietatis perpe»tuæ procurare integritatem Confessionis, cùm ab ea »minores sæpè difficultates excusent, ùt notat *Koning*, »*Laym. Bon. Azor, Bec.* IX. Confessarius non permittat »confiteri vel proponere scrupulos vel dubia, (maxi»mè, si semel ad satietatem audiverit:) quia alioqui nun»quam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud *Lay. »hic c. 6. Filiuc. Sanch. hic & l. 2. de Matr. d. 41. n. 2. Azor »p. 1 l. 2. c. 20. Bresserum l. 6. toto. Bec. p. 2. t. 1. c. 4. q. 10. Bo»nac. to. 2. d. 2. q. 4. p. 8.*

ADDENDA.

QUæst. 68. *Quæ sint causæ scrupulorum.* ℞. Variæ, 512.
1. Suggestio dæmonis, ut bonum spirituale hominis impediat. 2. Consortium cum scrupulosis, vel lectio casuum conscientiæ facta ab incauto & minus intelligente, 3. Imbecillitas capitis, quam homines apprehensivi habent. 4. Defectus judicii naturalis. 5. Melancholia aut complexio corporis ad timorem propensa, qualis est in naturis humidis ac frigidis. 6. Acumen ingenii in inveniendis rationibus dubitandi, & impotentia dissolvendi. 7. Occulta superbia, ob quam aliquis non vult se submittere judicio & directioni alterius. 8. Actio de se non mala cum timiditate sæpiùs repetita, sic enim magis intimidatur animus, & tandem cedit imprudenti timori. 9. Pusillanimitas & dejectio animi, ob quam quis nescit timores contemnere. 10. Nimia sollicitudo cavendi omne id, quod habet speciem mali, dum enim continuò sibi inclamat, cave peccatum, cave tibi, seipsum sine causa intimidat. 11. Voluntas Dei, qui sæpè immittit, vel ad punienda peccata, præsertim superbiam, vel ad instruendum hominem, ut sciat compati & dirigere simili malo afflictos, vel ad excutiendam tepiditatem in servitio Dei, vel denique ad majus ejus meritum.

Q. 69. *An scrupuli sint utiles.* ℞. Sunt partim utiles, 513.
partim noxii.

§. I. Utiles sunt; 1. quia juvant ad emundandam conscientiam; hinc homo, quia in vita scrupulosus fuit, in morte solet abundare maximis consolationibus, etiam ex recordatione, quòd conscientiam semper conatus sit habere mundam. 2. Juvant ad reddendum hominem in actionibus suis cautum, ne offendat Deum; item faciunt attentum & sollicitum, ut omnia ad Deum dirigat. 3. Plurimùm faciunt ad internam humiliationem, videt enim scrupulosus, quàm miser sit, quàm parùm prudens: deinde cogitur per angustias suas se suaque omnia aperire alteri; debet abdicato proprio judicio alienum sequi, & facere, quod jubet alter. 4. Multùm conducunt ad hoc, ut quis suo tempore possit alios dirigere & juvare, vix enim bene diriget scrupulosum, qui scrupulos non senserit, unde quos Deus præordinat ad alios suo tempore juvandos, solet eos priùs in illis exercere, ut sciant compati, & practicè noverint, quomodo sit scrupuloso, quem maximè torquet illa cogitatio, quòd putet neminem scire, quomodo ipsi sit. 5. Juvant ad magnum meritum, quidquid enim agunt scrupulosi, ideo agunt, ne displiceant Deo, sicque puram semper intentionem habent: deinde pro Deo non offendendo patiuntur gravissimè, mallentque sæpè mortem, quàm ejusmodi angores ferre; sicque Deus, sine peccato tyrannorum, facit eos sibi Martyres esse: & hæc scrupulosis solatio esse debent.

§. II. Scrupuli sunt noxii, inprimis corpori, quia 514.
destruunt valetudinem, attenuant caput, sæpè redigunt hominem ad insaniam, vitam sæpè abbreviant: deinde animæ, quam reddunt intricatam, desolatam, perplexam, quandoque desperabundam; confundunt intellectum, judicandi vim perturbant, sæpè totum hominem insignibus talentis præditum reddunt ad omnes functiones ineptum: præterea impediunt multa bona opera, prodigunt tempus multis vanis ac inutilibus cogitationibus &c.

Q. 70. *Quandonam aliquis judicari debeat scrupulosus.* 515.
℞.

§. I. Maximâ hìc circumspectione est opus, nam aliqui sæpè putantur esse scrupulosi, qui non sunt: *Scrupulosi verè tales paucissimi sunt*, inquit *Eliz.* l. 8. q. 16. §. 3., *sed stultus mundus timorem Domini scrupulos vocat & conscientias fascinat*: è contrà tamen aliqui sunt scrupulosi, & non putantur esse.

§. II.

516. §. II. An aliquis, qui meticulosæ conscientiæ est, sit scrupulosus necne, communiter judicare non potest meticulosus ipse: sed judicium relinqui debet viro docto, probo ac prudenti, qui in tractandis conscientiis aliquam experientiam habeat; tales enim meticulosi per suas anxietates turbantur, quominus rectè judicent, maximè in rebus propriis, in quibus homines maximè cæcutiunt, unde potiùs credere debet alteri, cui conscientiam suam modumque operandi sincerè aperuit.

517. §. III. Vix potest aliquis judicare statim primâ aut secundâ vice, quando alterum confitentem audit, an sit scrupulosus necne, quia quamvis aliquis quandoque sit anxius circa multa, fortè justa & rationabilis est anxietas.

518. §. IV. Quando pœnitens est sollicitus, imò & moderatè anxius, ne Deum vel levissimè offendat, aut ut statim culpam deponat, non debet ideo judicari scrupulosus, justa enim & prudens est cura illa, ne Deus in minimo offendatur, & ut offensa deponatur; hinc legimus de viris Sanctis, quòd quotidie, quandoque de die bis confessi sint.

519. §. V. Qui post vitam in magnis peccatis diu traductam anguntur, sibique etiam intra mediocre tempus, v. g. intra medium annum nunquam videntur satisfacere, sed magis confiteri volunt, & præterita expiare, non semper judicandi sunt scrupulosi, quia timor & cura illa sæpè est prudens ac necessaria, tum ad recogitanda pro Confessione omnia peccata, quæ homini salutis incurio facilè excidunt, tum ad cogitationes & affectus à malo abducendos, quod post consuetudinem peccatorum non adeo facilè fit.

520. §. VI. Si quis nunc adhuc deliberatè consentiat in peccata, quamvis postea valde angatur, sollicitè se examinet, anxiè confiteatur, sicque seipsum aliquo modo turbet, non ideo statim censeri debet scrupulosus, est enim justa causa illius anxietatis & moderatæ turbationis, quam Deus per conscientiam remordentem injicit, estque reipsa actualis gratia Dei, quæ ideo turbat, quia est contraria affectui peccaminoso, quem homo paulò antè habuit, aut fortè etiamnum habet.

521. §. VII. Ex eo, quòd aliquis dubitet, an in hoc vel illo peccârit, non potest semper colligi, quod sit scrupulosus, quia dubium & scrupulus valde distinguuntur, nam dubium est suspensio judicii, quæ si fiat ex rationabili motivo, est prudens, hinc sæpè fieri potest, ut aliquis dubitet, peccâritne mortaliter necne, quod plerumque contingit illis, qui vel ignorantes sunt, vel non satis attendunt ad suas intentiones & affectus: è contrà scrupulus est tantùm inanis apprehensio & sine fundamento conceptus timor peccati, ubi peccatum non est: ex quo etiam patet, si quis per errorem judicet aliquid esse peccatum, quod peccatum non est, hoc non esse scrupulum, sed conscientiam erroneam, contra quam si operetur, peccat.

522. §. VIII. Qui in uno tantùm vel altero casu transeunter habet scrupulum, non potest dici scrupulosus, hoc enim nomen frequentiam seu habitum denotat; uti non dicitur ebriosus, qui semel aut iterum fuit ebrius, sed qui solet se inebriare: unde nec talis uti poterit privilegiis scrupulosorum, uti rectè *Stoz* l. 1. p. 5. n. 176.

523. §. IX. Aliqui sunt scrupulosi circa præterita, alii circa præsentia: scrupulosus circa præterita est ille, qui cum moralem diligentiam adhibuerit in examinandis, detestandis & confitendis præteritis, nihilominus sine prudente motivo continuò timet, an hoc vel illud etiam non fecerit, an rectè doluerit, an satis confessus sit &c. Scrupulosus circa præsentia est, qui cum deliberatè non consentiat in peccata, tamen ubique timet, ne hoc, quod facere vult, sit peccatum, ideo ubique hæret, & seipsum vanis apprehensionibus peccatorum excruciat, si aliquid egerit.

§. X. Si quis sit anxius & seipsum interroget, quæ sit causa suæ anxietatis, tumque nullam causam rationabilem dare possit, signum est angi scrupulo, uti & tum, si illa, quæ alias scit, & antehac prudenter judicavit non esse peccata, jam reputet ut talia, vel operando formidet, ne sint. 524.

§. XI. Fit sæpè, ut aliquis sit scrupulosus in una materia, v. g. in materia Castitatis vel Horis legendis, è contrà non sit scrupulosus, sed nimis laxus in aliis, unde talis non poterit uti privilegiis sive regulis scrupulosorum, nisi in illa materia, in qua scrupulosus est. 525.

§. XII. Ad meliùs dignoscendum, quisnam sit scrupulosus juvat ex *Stoz.* n. 223. expendere discrimen, quod est inter laxum & scrupulosum, v. g. 1. Laxus est, qui spernit & pro nihilo habet illa, quæ alii communiter putant esse peccata: qui verò timet, quæ alii pro nihilo habent, est scrupulosus. 2. Qui non credit Concionatoribus, sed eorum reprehensionem censet esse immodicas exaggerationes, laxus est: qui verò Confessariis aut aliis viris doctis & probis factum excusantibus non credit, est scrupulosus. 3. Qui proprio confisus judicio procedere solet nemine consulto, laxus est: qui verò in rebus etiam claris, vel de quibus aliàs accepit resolutionem, iterum iterumque interrogat, volens se per hoc reddere magis securum, scrupulosus est. 4. Qui in confitendo non multùm laborat de exprimenda specie & numero peccatorum, laxus est: qui vero omnia dubiè & hæsitanter confitetur, idem sæpius repetens, dicens jam hunc jam illum numerum vel circumstantiam diversam, nec unquam sibi satisfaciens, scrupulosus est. 5. Qui præcipitanter & sine consideratione agit quidlibet, est laxus: qui verò in omnibus ità suspensè procedit, ut non fidat communi doctrinæ Theologorum, sed semper evidentias & demonstrationes quærat, est scrupulosus. 6. Qui velociter & vagè præscriptas preces deproperat, sine causa interrumpit, inter orandum circumspicit vel fabulatur, est laxus: qui verò anxiè precatur, sæpiùs subsistit pro attentione habenda, eadem repetit, est scrupulosus; & ità de aliis materiis. Atque ex his facilè est colligere, quisnam habeat conscientiam timoratam & bene formatam, nempe qui in his aliisque medium tenet. 526.

Q. 71. *Quid observandum sit circa directionem scrupulosi.* 527. & seqq.

§. I. Curam dirigendi scrupulosum non admittat Confessarius, nisi ille ostendat, se credere, quòd Confessarius possit & velit eum bene dirigere, simulque spondeat constantiam apud illum, confidentiam in se aperiendo, obedientiam in sequendo, etiam seposito proprio judicio, hoc enim est facillimum & ferme unicum medium tales homines juvandi, quo si utantur, etiam securè procedunt, uti dicetur n. 540.

§. II. Confessarius ante omnia videat, quæ sit causa scrupulorum, & conetur eam amoliri, debet enim agere, sicuti prudens Medicus corporis, qui explorat morbum & causam ejus, priusquam medicamenta applicet. 528.

§. III. Plerumque mitis sit erga scrupulosum, ne afflicto afflictionem addat: quandoque tamen etiam juvat austeritas, ut expugnari possit tenacitas judicii in pœnitente. 529.

§ IV. Resolutè ei respondeat, non hæsitans, nec multùm distinguens, sed absolutè enuntians, quid faciendum sit, semper sequendo partem benigniorem, & dubitationes ejus interpretans in meliorem partem; nunquam autem det rationes sui responsi, quia has postea scrupulosus examinat, sibique reddit dubias, ac se magis implicat. 530.

§. 5. Non patiatur sibi proponi quoscumque scrupulos & dubia, sed quando moraliter certus est scrupulum afferendum, dimittat etiam ad Communionem non auditum, quia hæ interrogationes & frequentes recursus 531.

ad Confessarium sunt veluti frictio scabiei, inquit *Crombezius* l. 1. de perf. c. 13., quæ quidem placet, sed nocet.

532. §. VI. Quandoque suaviter irrideat, dum proponit aliqua minùs prudentia dubia, jubeatque cogitare, quid responsurus esset, si ab alio interrogaretur, mandetque idipsum facere.

533. §. VII. Sollicitè monendus est, ut nulli scrupulo cedat, sed directè contra eum operetur, v. g. si scrupulum habeat, quasi peccet, si transiens Sacerdotem non deponat pileum, jubeatur transire tecto capite; si enim sic cogitet, hac vice deponam, pro securitate ne peccem, hac vice tantùm, ut sim quietus &c., hoc ipso paulatim inducit apprehensionem obligationis, & vehementer auget suum malum: imò docendus est, quòd cedendo scrupulis peccari possit, v. g. quia per scrupulos nocetur corpori & animæ, impediuntur multa bona, superbè defenditur judicium proprium, non satis æstimatur Dei bonitas, sed occurrit scrupuloso velut Tyrannus, qui torturâ hominis delectetur, vel nobis quasi ponat laqueos peccandi.

Qui plura voluerit pro consolandis juvandisque ejusmodi hominibus internè afflictis & anxiis, legat inter Epistolas *Ludovici de Ponte*, post ejus vitam annexas, Epist. 16. 17. & 18., ubi planè solida & profundè spiritualia circa hæc documenta tradit.

Q. 72. Quænam præterea regulæ servire possint scrupuloso. ℞. Seqq.

534. §. I. Quod nimiam difficultatem affert, non est moraliter possibile, unde ad illud nec Deus nec Ecclesia obligat, ità *Regin*; & hanc regulam applicare potest plurimis materiis, v. g. scrupulosus dicere potest, mihi nimis difficile esset confiteri, quidquid me inquietat, sic recitare Horas semper repetendo, semper habendo formalem attentionem &c., ergo ad talia non obligor.

535. §. II. In dubiis, vita & communis sensus hominum proborum meritò potest haberi pro regula vivendi, unde quod illi absque formidine peccati agunt, potest scrupulosus sequi, ità *Laym.*, hinc potest sic dicere scrupulosus, video hos & illos homines, de quorum probitate dubitare non audeo, tale quid bonâ fide agere, ergo ego possum similiter.

536. §. III. Qui omittit, quod lex præcipit, excusatur, si bonâ fide & sine contemptu putet legem non esse, paratus facere, si sciret legem esse, ità *Cajet. Nav.*, hinc dicere potest, non scio, quòd existat lex, v. g. repetendi Horas, etiamsi distractè oraverim, & si scirem legem esse, repeterem, nunc autem non repetam, quia certus non sum de ulla ejusmodi lege.

537. §. IV. Si dubitet, an id, in quo hæret, sit scrupulus, an prudens ratio dubitandi, tutò contemnere potest velut scrupulum, inquit *Sroz* l. 1. p. 5. n. 185. & 189., nam quod dubium est scrupuloso, hoc censeri debet pro illo moraliter certum; & si esset peccatum, id sciret vel audisset antehac: hinc si v. g. apprehendat se teneri ad aliquid statim faciendum, utì ad corripiendum proximum, si non est certus se teneri, prudenter judicat se non teneri, & bene facit omittendo, utì rectè *Less.* de act. hum. q. 19. n. 79.

538. §. V. Addit *Less.* expedire, ut scrupulosus memoriâ retineat, vel etiam in charta notet scrupulos præteritos, in quibus agnovit, vel à Confessario audivit se inaniter fuisse anxium, sic enim poterit ex horum similitudine novos dijudicare & contemnere.

539. §. VI. Quamvìs scrupulosus sit rudis, rectè tamen facit, si assuescat ex generalibus principiis sibi formare conscientiam, non recurrendo toties ad Confessarium, sicque pergat bonâ fide: si erret, non imputabit Deus, qui non obligat ad toties recurrendum cum tanta molestia & perturbatione sui, sed unicuique dedit rationem, ex qua sibi formet dictamina agendi.

§. VII. Directio Confessarii est facillimum medium 540. evadendi scrupulos, si nempe ei credat pœnitens; hinc si juvari optat, debet unũ stabilemque sibi eligere, quem putet doctum & probum, ita ut possit & velit bene dirigere secundùm Dei beneplacitum & salutem ipsius: quòd si ad varios currat, eisque suas difficultates exponat, signum est pertinacis judicii, & quòd velit eum tantùm sequi, qui secundùm ipsius caput respondebit: rectè ait *S. Antonin.* 1. p. summæ tit. 3. c. 10. §. 10. Reg. 5. *Est igitur quinta regula, obedientiæ humilis imitatio, ut scilicet scrupulosus captivet intellectum suum dictis sapientum & obedientiæ Superiorum, quantumcunque scrupulus sibi dictet aliud.* Et quod prudenter agat sic cœcè sequendo, clarè ostendit *Less.* n. 78., sic enim format conscientiam, *quamvis ego, quoad me, potius judicarem me ad hoc teneri, hoc esse peccatum &c., quia tamen meus Confessarius mihi dicit contrarium, possum & volo facere hoc, quod ille mihi dicit, & certus sum me bene facere, quia Deus vult, ut faciam, quod ille mihi dicit, cum ipse mihi sit interpres Divinæ voluntatis*, ità *Gobat* tr. 7. n. 500.

Q. 73. Quænam sint observanda, si quis circa peccata præterita & eorum Confessiones sit scrupulosus. ℞. Seqq. 541.

§. I. Si antehac vixit in consuetudinibus peccandi, permitti debent scrupuli aliquo tempore, ut conscientia rectè expurgetur: ante omnia autem sollicitè disponendus est ad Confessionem generalem, (si hanc nunquam fecerit) per prævios actus fidei, spei, charitatis, doloris, propositi: tumque juvandus in examine, percurrendo præcepta Decalogi, Ecclesiæ & peccata præcipua: hanc Confessionem si semel fecerit, nunquam ampliùs permittendus est confiteri generaliter, attamen concedendum, ut ter aut quater addat, quæ adhuc incident, & de quibus nescit se ritè confessum esse, tumque postea de præteritis omnino non audiendus, nec permittendus se desuper examinare, quamvìs non meminerit se hoc vel illud esse confessum, quia non meminisse non est rationabilis causa dubitandi, cùm nec aliorum actuum sæpè meminerimus, ita *Nav. Laym. Med. Sa, Henriq. Con. Gob. Lohn.*

§. II. Si sciat se solitum esse reticere peccata in Con- 542. fessione, dandum est aliquantò longius spatium post Confessionem generalem, ut peccata adhuc incidentia confiteatur, v. g. per dies quindecim, post quos etiam ipsi prohibenda est Confessio & recogitatio de peccatis præteritis, quamvìs enim fortè omitterentur aliqua, non est obligatio cum tanto incommodo præterita scrutandi; remissa autem sunt omnia indirectè per primam absolutionem, ità *Con. Lohn.* & alii. Ideoque universaliter dicit *Less.* de act. hum. q. 19. n. 80. scrupulosum non teneri quicquam repetere in Confessione, nisi certus sit, se vel nunquam, vel non bene esse confessum, quamdiu autem dubitat, certus non est.

§. III. Si post adhibitam diligentiam istam adhuc non 543. acquiescat, sed dicat se hæc & ista certò fecisse, & non esse confessum, jubeat Confessarius, ut juret se scire, quòd per hoc peccârit mortaliter, & quòd nunquam sit confessus; si timeat jurare, dimittat, nec audiat, nam non est certus, sed ad summùm opinatur; si sine mora juret, audiat, tum enim non est scrupulus.

§. IV. Si angatur circa præparationem ad Confes- 544. siones, edoceri debet, quòd sufficiat diligentia & præparatio mediocris, qualis in negotio magni momenti ab hominibus adhibetur: quoad Confessiones autem peractas declaret ei non ideo esse repetendas, quòd probabiliter fuerint invalidæ, si etiam probabile sit valuisse, utì pluribus dicetur de Sacramentis.

§. V. Si pro Confessione ordinaria nihil peccati com- 545. periat, non ideo turbetur, quia vel non peccavit, vel Deus ei sua lumina hìc subtrahit, ut tantò humilior reddatur, ideoque eum Confessarius vel dimittat cum cruce; vel jubeat ex priore vita repetere unicum peccatum, quod certò sciat se antehac esse confessum.

Q. 74.

546. Q. 74. *Quænam regulæ serviant illi, qui scrupulosè angitur, ne tentationi internæ consenserit.* R. Sequentes.

§. I. Nunquam credat se mortaliter peccâsse, nisi certò sciat, imò etiam, si valde scrupulosus sit, jurare audeat se plenè advertisse malitiam gravem; & in eam plenè consensisse; hinc etiam pro conscientiis non scrupulosis communiter notant Auctores, & absolutè dicunt *Bonac.* de peccatis d. 2. q. 2. p. 3. n. 19. *Sayr.* in clavi Regia l. 8. c. 7. n. 6. *Regin.* l. 15. n. 76. *Herincx* de peccat. d. 7. n. 41. *Bosco* de pœnit. d. 7. f. 8. n. 104. & 107., qui timoratæ est conscientiæ, nec solet plenè advertens consentire, potest in dubio credere se non plenè consensisse, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.

547. §. II. Regula jam data valet, quamvìs non adsit alia conjectura: valet autem maximè, si prætereа accedat unum ex his, 1. Si serium animum & sæpè repetitum propositum habuerit nunquam peccandi mortaliter, aut potiùs moriendi, quæ enim sæpè sunt odio habita, si postea plenè amentur, hoc facillimè advertitur. 2. Si, quando magis advertit, terreatur & continuò repellat, quia si animus antea plenè consensisset, non tam facilè mutaretur, præsertim sine consideratione motivorum oppositorum; & si se plenè avertisset à Deo, non tam citò ad eum iterum converteretur. 3. Si statim post factum advertat se jam cognoscere malitiam, quam antè non ità cognoverat, tum enim signum est, quòd antè non plenè cognoverit. 4. Si meminerit se timidè & suspectè processisse, quia tum signum est non plenè consensisse. 5. Si tum habuit occasionem patrandi peccatum, & tamen ab illo abstinuit, signum est, quòd non plenè consenserit in illud patrandum. 6. Si nesciat, an vigilanti an dormienti, an sobrio an ebrio contigerit, si enim fuisset plena deliberatio & libertas, sciret, an fuisset vigilans & sobrius. 7. Si statim post factum dubitet, an consenserit, quia *plenus consensus in mortale est tanta iniquitas*, inquit *Jacobus Alvarez* & post eum *Gran.* apud *Oved.* l. 2. tr. 4. contr. 1. n. 29. *ut celari aut ignorari non possit, sed in recenti facilè agnoscatur: & si peccato consensisset*, inquit *Bonac.* suprà, *facilè cognosceret se consensum præbuisse, nam à mortali peccato valde abhorret, uti suppono, cum sit timoratæ ad Deum conscientiæ, qui autem ab aliquo malo valde abhorret, si in illud incidat, non facilè obliviscitur.* Et hìc dicta valent etiam pro non scrupulosis.

548. §. III. Quamvìs homo, qui non est timoratæ conscientiæ, sed solet consentire, ex communiter contingentibus debeat in dubio præsumere se consensisse, tamen rectè notat *Herincx* suprà, si cœperit seriò converti, sæpè fieri, ut longo tempore inhæreat cogitationi, neque tamen consentiat, eò quòd habitus antiqui naturaliter operentur primum motum, nec semper possit homo aliis intentus animum advertere ad illum tam citò reprimendum, quod valet de omnibus, sed maximè in scrupulosis, qui à peccatis recenter convertuntur.

549. §. IV. Pro certo tenendum est nihil esse peccatum, nisi tum, quando committitur, advertatur malitia, quòd enim aliquis postea advertat, est conscientia sequens, quæ nihil ad rem facit, uti dictum est n. 44.

550. §. V. Quando materia actionis vel omissionis de se est grata appetitui, & tamen non causavit specialem delectationem in voluntate, signum est, quòd defuerit plena advertentia vel consensus, alioquin etiam voluntas suam percepisset delectationem.

551. §. VI. Qui scrupulosi sunt in internis dubiis circa fidem, jubendi sunt non pugnare positivè contra tentationem, volendo elicere actus appositos, sed habeant se quasi permissivè & contemptim, v. g. si se internè ingerat tentatio, Deus non est Unus & Trinus, non debent in hoc æstu tentationis velle elicere actum fidei circa hoc mysterium, sed faciliùs vincent, si abstrahant, hoc modo, quando tentatio dicit, hoc non est possibile, ut Deus sit Unus & Trinus, respondeant internè, non sit possibile, quid tum? ergo Deus non est Trinus? non sit, quid tum? ergo tu hoc non credis? non credam, quid tum? imò dicat, nolo jam credere, sed tum credam, quando opus erit. Vide dicenda l. 2. n. 42.

§. VII. Similiter, qui circa judicia temeraria est scrupulosus, faciliùs vincet, si quasi permissivè se habendo contemnat, quàm si positivè contrà luctetur, v. g. audit Titium paulò liberius jocantem, incidit cogitatio, Titius est luxuriosus; hìc non debet velle se cogere, aut rationes quærere, ut judicet Titium potiùs esse castum, sed quasi contemnat, internè dicendo, sit luxuriosus, quid tum? quid ad me? sit talis, ergo judicas esse talem? judicem, quid tum? ergo sic vis peccare? peccem sic, quid tum? Si sic agat contemnendo, reipsa nec judicat nec peccat, quia sic se habendo exercitè cognoscit se non esse paratum ad peccandum, nec reipsa habere judicium illud de Titio: è contrà si incidat, non est luxuriosus, licèt ità loquatur, sed castus; etiam hic suspendat judicium, & cogitet, sit castus, quid tum? si enim positivè judicare vellet esse castum, iterum recurreret dubium & tentatio in oppositum, propter jocos liberiores jam auditos. 552.

§. VIII. Qui internè vexatur cogitationibus, quasi Deum blasphemet, vellet destruere &c., quamvis cogitationes tales videantur ad cor venire, si tamen seipsum seriò interrogans videatur sibi omnia opposita cupere, censeri debet nullo modo peccare, uti post *Baldel.* notat *Burgh.* cent. 1. cas. 47., quia ob vehementiam phantasiæ & turbationem intellectûs impeditur libertas, certum enim est, quòd non tantùm passiones aliæ sed etiam anxia formido tollat indifferentiam judicii & voluntatis, hinc, inquit *Henr. Suso* apud *Lohn.*, concors est multorum etiam SS. sententia, quòd ratio sæpe per importunas incidentias etiam in delectationem perveniat, idque satis longâ morâ, antequam sui ipsius per maturam deliberationem plenè compos fiat, & in talibus boni homines peccatum mortale metuere non debent: tali autem homini suadendum est, ut moderatè resistat potiùs contemnendo, secundùm antè dicta, quàm positivè & directè contranitendo, sic enim frustra se vexaret, quia phantasia ejusmodi repræsentationibus assueta est potentior, nec subjacet libertati. Id tamen notant viri spirituales, quòd postea, dum se examinant, possint præsumere illud esse verum, quod statim post factum conscientia dictabat, sive quod ipsis primò occurrebat contigisse, unde si primò videbatur ipsis, quòd consensissent, potest id præsumi, è contrà si primò videbatur ipsis, quòd non consensissent, aut si tantùm timebant vel dubitabant, an non consensissent, præsumant se non consensisse, nec recedere debent ab illa prima persuasione vel resolutione semel facta, frustra enim se divexabunt, cùm nunquam consequi possint certitudinem. 553.

§. IX. Qui timidæ sunt conscientiæ, nunquam debent in æstu tentationis, qualiscumque illa sit, examinare, an consenserint nec ne, sed rejiciant in aliud tempus, quando deferbuerit tentatio, & quieti erunt, quia ob turbationem mentis non sunt eo tempore apti ad judicandum. *Nec refert*, quòd timeant, ne obliviscantur, aut postea non ità sciant, quomodo se habuerint, *nam* potiùs admittere debent periculum oblivionis, quàm se ità graviter sine fructu vexare, aut etiam se exponere periculo reipsa consentiendi. 554.

§. X. Qui sic internè vexatur metu consentiendi, monendus est, ne gestu vel verbis se defendat contra tentationem, v. g. agitando caput, dicendo, nolo consentire, nolo, non facio, recede diabole &c., hæc enim non sunt remedia, sed majores vexationes sui: itaque placidè sit quietus, nudè contemnat, agat quod agit, aut si nihil habet, quod agat, cogitet de illo, quod primò occurrit, v. g. si fenestram videat, numeret, quot vitra ha- 555.

habeat, sicque faciliùs evincet: quòd si tentatio nihilominus pergat infestare, nil refert, non nocet, si deliberata voluntas non accedat per consensum, cujus periculum non est in homine timorato, nec debet præsumi in ipso: id etiam observandum, quòd ejusmodi homo tentationem ipsam reputet pro consensu, nam si internè suggerat dæmon, fac hoc, visne hoc facere? nunquid vis facere? hoc ipso putant se consensisse, quod falsum est, cùm sit mera tentatio ad consensum.

556. *Q. 75. Quid illi sit agendum, qui scrupulosè semper timidus est, ne cum dubio operetur.* ℞. Hic scrupulus multis est molestus, cùm enim certum sit eum peccare mortaliter, qui operatur, dubitans, an hoc, quòd facit, sit mortale, aliqui autem scrupulosi ad omnia ferme hæreant & nihilominus sæpe operentur, postmodum nesciunt, an reipsa dubitârint, aut an se practicè resolverint: pro talibus servient sequentes regulæ.

§. I. Motivum prudens ad se resolvendum, quòd actio, quam talis homo anxius aggreditur, non sit peccatum, est hoc, si primo statim intuitu & sine formidine non cognoscat esse peccatum: neque opus est, ut examinet rationes pro & contra, sed certò credat esse licitum, hoc ipso quòd primo intuitu non occurrat tanquam certò & indubitanter illicitum, ità *Bonac. Sanch. Castrop. Laym. Stoz.* l. 1. p. 5. n. 200.

§. II. Si sciam alios homines probos aliquid solere agere, tum etiam rectè judico mihi idipsum licere.

557. §. III. Quamvis scrupulosus postea inveniat se aliquando erràsse, judicando licitum, quod reipsa erat illicitum, nil refert; potest nihilominus aliàs eodem modo pergere, & se secundùm dicta resolvere, quia cùm per experientiam suam sciat tales timores suos, qui æqualiter incidunt, esse communiter vanos, sitque moralis impossibilitas & nimia difficultas examinandi omnes, prudenter facit, si omnes contemnat & bonâ fide pergat, per accidens autem erit, si quandoque materialiter peccet.

558. §. IV. Si scrupulosus tam citò non possit se determinare, nec satìs contra illum timorem videatur formare judicium practicum, quòd non peccet, quamvìs operetur cum actuali tali timore, non peccat, quia timor ille non est judicium nec conscientia dubia, sed tantùm est fuga aliqua, sive actus appetitûs aut voluntatis conjunctus cum apprehensione mali, quod fugit; & ille timor relinquit judicium aliquod quasi habituale, reipsa virtuale, quod quis habet, & quo judicat talem actionem non esse peccatum, cùm tale judicium hactenus habuerit de talibus actionibus, & censeatur illud adhuc habere, quamdiu non occurrit ratio certa & evidens in contrarium, licèt ipsemet non advertat se habere illud ob impetum contrarii timoris, qui intellectum confundit & perturbat: reipsa autem talis timor non est in ultimo judicio practico, sed oritur ex cognitionibus antecedentibus vel comitantibus, quæ veluti objecta respiciuntur à judicio practico; sicuti præmissæ ultimi judicii practici respiciunt judicium directum probabile & formidolosum velut objectum, quod tantùm affirmant existere, utì dictum est n. 306.

559. §. V. Si scrupulosus certò putet se habuisse dubium, non ideo certus est se peccâsse, quia potuit fuisse dubium tantùm speculativum, per quod non tollitur certitudo judicii practici ultimò directivi: itaque ad summum reddetur dubius, an reipsa peccârit necne, cùm autem scrupulosus non teneatur confiteri dubia, ut possit tales timores tandem vincere, & superare pericula peccandi, consultius est, ut istorum mentionem nullam faciat, quando confitetur; nec se desuper examinet, an peccârit necne, sed potest prudenter se resolvere, vel quòd non peccârit, vel quòd saltem non teneatur illa confiteri.

560. *Q. 76. Quid agendum sit cum illis, qui continuò talia oggerunt Confessario, Pater me non novit; non scit, qualis sum; habet me pro scrupuloso & non sum; non sum ita, sicut putat; non satis me explicavi*, &c. ℞. Ad satisfaciendum phantasiæ, Confessarius bis vel ter patienter audiat, tum semel pro semper admoneat, ut se sufficienter cognosci statumque animæ intelligi credat, neque opus esse pluribus se explicare: si non acquiescat, permittat ad tempus agere, quod vult, donec illam superbiam, quâ se Confessario præfert, & pertinaciam, quâ judicio proprio insistit, discat deponere, discet autem, advertens se quotidie magis & magìs implicari atque torqueri: quòd si nec tandem ità sapiat, habeat pro incurabili, & sustineat eum cum patientia, quandoque enim vult Deus tales permanere. Pro scrupulosis aliis, v. g. circa orationes vocales, Horas Canonicas, Missam legendam vel audiendam, dabuntur suis locis regulæ, quando de illis materiis agetur.

TRACTATUS II.

De Regula externa Actuum humanorum, sive Lege.

CAPUT I.

De natura & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex sive præceptum.

Respondeo. Lex & Præceptum, prout hìc indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim cùm à Superiore non communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantùm, *Suar. Laym. Bon. T. 2. d. 1. q. 1. p. 1. n. 3.* Unde resolves, 561.

I. Ad Legem seu Præceptum quis tenetur, non ad Consilium, cùm hoc tantùm dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat, quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium est de justitia, teneris lege, quia legislator possidet jus præcipiendi; idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licèt contra justitiam legis sint rationes probabiles, quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere possit, *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 7. n. 1.*

IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis obligant, si ii pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quòd sententia Judicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem prout est à voluntate saltem interpretativa & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & Judices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat, *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. s. 3. num. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denuntiata. *D. Tho. 1. 2. q. 90. a. 4. Laym. l. 1. t. 4. c. 2. Molina, Salas, Suarez, & alii communiter.*

ADDENDA.

Quæst. 77. Quis habeat potestatem condendi leges vel ferendi præcepta. ℞. 562.

§. I. Potestas condendi leges est penes solam potestatem publicam, illamque habent, 1. Papa immediatè à Christo pro tota Ecclesia, ità ut possit obligare etiam invitos, quia constat *Petro* concessam esse potestatem supremam, & non constat esse limitatam ad acceptationem subditorum, à quibus etiam non est illa potestas. 2. Con-

2. Concilium Generale, etiam pro tota Ecclesia, sed accedente confirmatione Papæ: 3. Nuntius Apostolicus pro sua Provincia: 4. Episcopus pro sua Diœcesi; nec opus est, ut sit consecratus, dummodo sit confirmatus: Archi-Episcopi, Patriarchæ & Primates habent pro sua tantum Diœcesi, uti alii Episcopi, & non pro toto Archi-Episcopatu, nisi cum consensu Provincialium Episcoporum: 5. Capitulum Cathedrale Sede vacante pro tota Diœcesi: 6. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro locis sibi subjectis: 7. Abbates, Abbatissæ & Præfectæ Monialium, Superioresque similes independentes, pro suis Monasteriis: 8. Resp. libera pro suis membris & ditionibus: 9. Imperator pro toto Imperio, per se loquendo, nisi ipse sibi potestatem restrinxerit: 10. Reges & Principes pro suis regnis & ditionibus: 11. Fœmina quoque, si sit regni hæres; cujus maritus sine ipsius consensu leges ferre non poterit. Videri possunt hæc omnia fusiùs ex Auctoribus, Juribus & ratione deducta apud *Castrop.* d. 1. pu. 22. & 23. Et ratio horum est, quia hi omnes habent jurisdictionem, ergo potestatem gubernandi, ergo etiam potestatem ferendi leges. Potest etiam videri *Ills.* tr. 1. d. 2. à n. 13.

563. §. II. Qui possunt condere leges, à potiori possunt ferre præcepta; neque tantùm illi, sed etiam quivis alius etiam privatus Superior, uti pater respectu filii, circa materiam directioni suæ subjectam.

564. *Q. 78. Quomodo differant lex, præceptum, mandatum, regula, norma, permissio.* R.

§. I. Lex definitur à S. *Th.* 1. 2. q. 90. a. 4. O. *Ordinatio quædam rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata:* & à *Suar.* hic c. 13. n. 5. *Præceptum commune, justum, stabile, sufficienter promulgatum;* omnis enim lex est præceptum, quamvis non omne præceptum sit lex.

565. §. II. Præceptum & mandatum significant idem: per hoc autem differt præceptum à lege, 1. quòd lex feratur à persona publica, pro communitate, & in bonum communitatis; præceptum autem possit ferri à persona privata ad privatam, v. g. à Domino ad servum, in bonum etiam privatum Domini, vel servi, vel cujuscumque alterius. 2. Quòd lex, per se loquendo, sit stabilis & perpetua, neque desinat etiam mortuo legislatore, nam cùm feratur communitati, quæ non emoritur, & in bonum communitatis, quod semper necessarium est, nisi desinat aut mutetur materia legis, exigit esse perpetua, uti latè explicat *Suar.* c. 6. & 10. E contrà præceptum communiter exspirat morte mandantis, uti dicetur n. 516. & 876.

566. §. III. Dixi, *communiter*, nam mandatum non exspirat morte mandantis, 1. si sit ad pias causas, uti si quis mandârit dari eleëmosynas, secundùm dicenda l. 3. p. 2. n. 658. 2. Si sit favorabile doti matrimoniali vel alicui Scholastico: 3. Si mandatarius jubebatur exequi post mortem, aut ante, vel saltem post mortem: 4. Si res non sit ampliùs integra, id est, si executio mandati sit incepta; habetque locum in judiciis, & extenditur ad donationes & promulgationes nomine alterius faciendas: 5. Etiamsi res sit adhuc integra, si executio alicujus gratiæ sit mandata in favorem alicujus, & non relicta ipsius arbitrio, uti n. 816. dicetur. 6. Si per potestatem legislativam specialiter ei tribuatur stabilitas, qualem in Societate JESU habent præcepta Superiorum, uti declaratur in Congreg. VII. Can. X. & Decreto LXVII. Vide dicenda n. 876.

567. §. IV. Lex & præceptum hoc habent commune, quòd inducant obligationem ad hoc ponendum vel omittendum, quod pro objecto habent, sunt enim vinculum morale, quo subditus attinetur ad aliquid, ideoque sunt à Superiore ut tali, uti pluribus explicat *Suarez* c. 8. & 14. Convenitque etiam hoc legi, permittenti, quæ saltem alios obligat, ne permissum impediant aut ideo puniant, uti rectè *Suar.* c. 15. n. 12.

§. V. Regula & norma idem significant: per hoc autem differt regula à lege & præcepto, quòd de se non inducat obligationem, nam consilium est regula agendorum, nec tamen obligat, hinc omnis lex & præceptum est regula, sed non omnis regula est lex aut præceptum; omnis tamen regula strictè dicta intendit positionem actûs, cujus est regula, uti etiam lex & præceptum. 568.

§. VI. Permissio est facultas ponendi vel omittendi aliquid: differt à lege, præcepto & regula, quòd non semper intendat vel approbet hoc, quod permittitur. Deus enim physicè permittit peccatum, neque tamen intendit vel approbat: deinde etiam à lege & præcepto differt, quòd non obliget subjectum, cui fit permissio, sed tantùm alios, ne impediant, vel ne ideo puniant. 569.

Q. 79. Quid sit consuetudo, & an quandoque vim legis habeat. R. 570.

§. I. Consuetudo facti est repetitio actuum sine obligatione; uti consuetudo orandi ante mensam. Consuetudo juris, ab *Isidoro*, & Can. 5. dist. 1. definitur, *Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex: quia enim*, uti ait S. *Th.* 1. 2. q. 97. a. 3. *per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus & rationis conceptus efficacissimè declaratur, hinc quando aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis judicio provenire, & sic consuetudo reipsa fit lex communitatis approbantis actus repetitos populi & inde imponentis obligationem ad alius ejusmodi postea ponendos.* Et cap. 8. de consuetudine dicitur, quod sit *optima legum interpres.*

§. II. Ut consuetudo contra jus clarum sit justa, *Luca* De Benef. d. 30. n. 16. dicit debere esse saltem 40. annorum; si sit præter jus, sufficient decem, tum enim potiùs est observantia interpretativa juris antehac dubii, jam clari: & universim ut vim legis obtineat, debet esse continuata saltem per decem annos, & secundum Jus Canonicum c. fin. *De consuet.* habere has tres conditiones, 1. Ut sit rationabilis, id est, de re honesta & non perniciosa. 2. Ut ille, qui potestatem legislativam habet, consentiat in eam: tum autem censetur consentire, quando sciens non tantùm permittit, sed etiam approbat saltem tacitè. 3. Ut fuerit inchoata aut saltem continuata cum voluntate inducendi obligationem, nam in facultativis seu liberis non præscribitur per consuetudinem, *Luca* d. 58. n. 7. Colligitur autem, quòd fuerit voluntas inducendi obligationem, si constanter & cum non levibus incommodis observetur; si omnes pii pessimè sentiant de non observante eam, uti fieret, si quis in diebus Rogationum non abstineret à carnibus; si Auctores communiter dicant, aut Superiores supponant obligare, ideoque puniant transgressores, ità *Gobat*: Quid autem censendum sit in dubio, dicetur num. 592. & videri potest *Illf.* t. 1. d. 2. à n. 65. & *Leur.* p. 2. q. 707. 571.

§. III. Consuetudo habet vim, non tantùm interpretandi, sed etiam abrogandi legem, uti habetur §. penult. Instit. *De jur. natur. &* L. *De quibus* 33. in fin. ff. de Legibus: etiam generalem, si consuetudo sit generalis, specialem verò, si consuetudo sit specialis, *Glos.* in cit. §. penult. L. *Venditor.* ff. *Communia prædiorum*, probatque pluribus *Suar.* c. 17. & seqq. *Lessius* De just. l. 2. c. 6. d. 14.: quod intelligi debet tantùm de lege humana, non autem divina vel naturali, §. *Sed naturalia*, Instit. *De jure naturæ.* Ratio est, quia lex naturæ est necessaria & in se indispensabilis; Deus autem, quia in suis legibus non ità communicat nobiscum, quod semel posuit, stabiliter vult; è contrà homines videntes communitatem contravenire suæ legi, censentur potiùs velle carere bono particulari per suam legem intento, quàm exponere tot transgressionibus, etiam contra Deum. Quòd si lex aliqua improbet etiam omnem consequentem 572.

con-

consuetudinem, nulla valebit consuetudinis præscriptio, nisi circumstantiæ ità varientur, ut nihilominus censeatur Superior consentire, *Illſ.* n. 71., qui d. 3. n. 8. rectè notat, id, quod per consuetudinem est introductum, non venire in odiosis nomine privilegii, hinc non revocari revocatis privilegiis.

573. §. IV. Consuetudo non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, uti rectè *Luca* d. 29. nu. 23. & d. 30. nu. 12. Nec vim habet ex actibus, ex metu vel vi frequentatis, aut etiam ex errore, quòd esset lex, uti rectè *Illſ.* d. 2. num. 67.

574. Q. 80. *An declarationes Cardinalium, Regulæ Cancellariæ, decisiones Rotæ habeant vim legis.* ℞.

§. I. *Salas* & alii undecim apud *Dianam* p. 1. tr. 10. R. 29. absolutè dicunt declarationes Cardinalium habere vim legis, quia hi decernunt tanquam potestatem habentes à Papa: docentque *Garcias*, *Lambert. Farin. Barb. Piasec. Fagn.* & alii teste *Gob.* in Exp. tr. 3. n. 604. ejusmodi declarationes datas pro casibus singularibus debere extendi ad omnes similes, quia similium est similis ratio & causa, foretque infinitum pro singulis casibus singulas velle declarationes. E contrà *Ledesm. Bonac. Pontius* aliique cum *Sanch.* de Matrim. l. 8. d. 2. n. 10. & *Loth.* tr. 2. a. 10. *Delbene* de Imm. Eccl. c. 14. d. 5. f. 2. Item alii apud *Dianam* p. 11. tr. 2. R. 42. negant habere vim legis, quia quamvis Cardinales illi potestatem à Papa habeant, non ideo habent ejus infallibilitatem vel auctoritatem. Sed videtur distinguendum, si enim declarationes illas Papa examinârit, approbârit & promulgari fecerit, habent vim legis, quia reipsa censendæ sunt immediatè exire à Papa, uti colligitur ex *Carden.* in 2. crisi d. 1. n. 98. & seqq, & diximus n. 215. & seqq., putantque aliqui cum *Gob.* contra alios, non requiri aliam promulgationem, nisi famam publicam & certam à principio authentico derivatam: *Engel* tamen & *Hurt.* apud *Dianam* suprà rectè requirunt sequentes conditiones, 1. Ut à Papa sint approbatæ: 2. Ut sint à Præfecto Congregationis sigillo munitæ, ritè subscriptæ & communicatæ: 3. Ut purè declarent & non extendant se ultra significationem verborum: 4. Ut sint publicè notæ. Quòd si factæ sint à solis Cardinalibus Papâ specialiter non consulto nec mandante, quamvis magnæ sint auctoritatis, tamen probabilius est non habere vim legis, tum enim tantùm videntur esse doctrinales; multò minùs obligant, si non sint authenticè subsignatæ à Congregatione, vel non munitæ sigillo, vel non ritè communicatæ; Vide dicta n. 218. & seqq., Item *Dianam* in summa, V. *Declarationes Cardinalium*, *Fagnanum* in 1. Decret., Cap. *Quoniam*, de Constit. à n. 6. *Delbene* suprà.

575. §. II. *Lessius* in Auct. V. *Beneficium.* cas. 3. docet Regulas Cancellariæ Romanæ tantùm esse pro directione illius Curiæ, & non obligare alibi, cùm non sint promulgatæ: ex quo inferunt *Valer.* & *Diana* R. 43., si Episcopus intra 20. dies ante mortem donârit inter vivos, quamvis donatio illa per Regulas Cancellariæ & in foro externo præsumatur facta mortis causâ in fraudem Cameræ Apostolicæ, tamen esse validam, & illum, cui donatum erit, posse tacere; idem videntur tenere *Decius*, *Mandoſ.* & alii, sed rectè contradicunt *Sarn. Gomes. Az. Chok. Leur.* p. 2. q. 540. & p. 3. q. 337. n. 3., praxis enim probat tenere ubique, saltem illas regulas, quarum materia est communis & non restricta ad Romanam curiam.

576. §. III. *Luca* De Benef. d. 29. n. 25. rectè docet decisiones Rotæ Romanæ non posse semper esse regulam pro faciendis alibi similibus decisionibus, videndum enim est, an prodierint utrâque parte sufficienter informante, an non fuerint sæpè revocatæ vel limitatæ &c.; & quia ad hoc non attenditur, notat d. 91. n. 7. sæpè secundùm illas dari resolutiones malè fundatas: & universaliter docet *Lezana* apud *Gob.* n. 609. decisiones Rotales esse minoris auctoritatis quàm declarationes Cardinalium etiam non approbatas à Papa; & reipsa quandoque prodeunt contrariæ invicem.

Q. 81. *An peccet, qui agit contra legem necdum debitè promulgatam.* ℞. Negativè, & patet ex dictis n. 274., hinc si Cajus interfuerit Senatui, in quo lex, v.g. de non emendo vino Gallico, hodie est scripta & approbata, cras autem erat promulganda, licèt per negligentiam promulgatio in aliud tempus differatur contra expressum mandatum Senatûs, tamen non peccat contra legem illam interim emens talia vina, uti rectè resolvit *Burgh.* cent. 1. Cas. 6. 577.

Q. 82. *Qualis promulgatio requiratur ad legem.* ℞. 578.

§. I. Ad civilem, si feratur pro una provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe vel loco; si feratur pro pluribus provinciis, communiter promulgari debet in primaria urbe singularum provinciarum: & si sit lex Cæsarea, non obligat ante duos menses à promulgatione completos, uti habet communis ex Authent., *Ut factæ novæ Const.* §. *Sancimus.*

§. II. Leges Pontificiæ, si Romæ sint promulgatæ, hoc ipso, per se loquendo, obligant totum orbem Ecclesiæ subjectum, uti docent communiter Canonistæ, item *Suar.* l. 4. c. 15. *Vasq. Averſ. Castrop.* & alii cum *Carden.* in 1. crisi d. 9. c. 20. a. 12., qui dicit esse certum, licèt contradicant *Mol. Becan. Laym.* & alii tum Theologi tum etiam Canonistæ apud *Du Bois* ad prop. 28. ab Alex. VII. damnatam, qui volunt etiam Pontificias tum tantum obligare, quando sunt promulgatæ in singulis provinciis & priùs post duos menses, uti leges aliæ, sed *Contrà* est, nam ex natura rei plùs non requiritur ad legem, quàm esse positam & promulgatam, tumque venisse in cognitionem subditi: quod etiam valet de aliis legibus civilibus, exceptis Cæsareis, quia jus Cæsareum specialiter circa suas aliter disposuit, non autem alii Principes vel Magistratus; unde multò magis, cùm potestas legislativa Pontificis sit immediatè à Christo, neque subsit dispositioni hominum, uti potestas aliorum Superiorum civilium, si Pontifex velit legem Romæ promulgatam obligare, uti reipsa vult, hoc ipso obligabit omnes Ecclesiæ subjectos: quod inde etiam colligitur, nam *Alex.* VII. in propositione 8. 9. 37. 38. damnata refert se ad Decreta non promulgata in singulis provinciis, & tamen satis declarat peccare eos, qui illis contraveniunt. 579.

Dixi, per se loquendo, nam Papa quandoque disponit aliter, & ità disposuit circa legem irritantem Matrimonium clandestinum, latam in *Trid.* Sess. 24. in Decreto de Reform. c. 1. hæc enim non habet vim obligandi, nisi post 30. dies à promulgatione facta in Parochia: deinde rectè notat *Suar.* l. 3. c. 17. legem, quamvis Romæ competente loco promulgatam, non statim obligare quocumque loco distante, sed requiri tempus, quo notitia ejus ordinario modo ad eum deferri potuerit: ut tamen obligare incipiat, non est opus singulis, sed satis est plerisque esse notificatam, cùm enim feratur communitati, hæc primò obligari debet, & tum singuli, in quantùm sunt pars communitatis, uti rectè *Illſ.* t. 1. d. 2. n. 3.

§. III. Leges irritantes contractum non habent vim, nisi promulgentur in singulis provinciis, uti habetur Cap., *Si in adjutorium*, dist. 10. & c. 1. *De novi operis nunciatione*: si tamen ità promulgatæ sint, vim habent, etiamsi ignorentur à contrahentibus, jura enim præsumunt sciri, quæ publicata sunt debitè, & alioqui quisque posset prætendere ignorantiam. 580.

§. IV. Declarationes legum non indigent promulgatione, quia leges ejusmodi sunt promulgatæ, & tantùm aperitur sensus, qui ab initio inerat tali legi: Idem pluribus ostendit *Fagn.* in 1. p. l. 1. decret. *De constit. c. Quoniam.* 581.

Q. 83.

582. Q. 83. *Si lex præcipiat aliquid pro certo tempore, vel connotet determinatum tempus, quomodo illud tempus intelligi debeat.* ℞.

§. I. Quæstio habet locum in variis materiis, v. g. in jejunio a 12. noctis pro communione; in abstinentia à carnibus & lectione Horarum à 12. ad 12. noctis; in obligatione jejunandi ab anno 21. completo; in obligatione non suscipiendi Subdiaconatum, nisi anno 22. inchoato &c.: putant autem *Caram.* in Reg. n. 1328. & *Pasq.* de jejun. decis. 158. & 159. tale tempus intelligi posse, *præter propter*, ideoque circa illud dari parvitatem materiæ, & consequenter etiamsi quis opus præceptum faceret extra tempus præscriptum, dummodo non absit longè, non peccaturum mortaliter, uti si quis unico quadrante post 12. sequentis noctis oraret Completorium pro hac die; si in jejunio secundâ vice comedas mediâ horâ ante 12. noctis; si die Jovis inceperis cœnam in carnibus ante mediam noctem, & continues infra horam post mediam noctem; in his & similibus casibus dicunt peccari tantum venialiter, quia, cùm parùm absit, censeri potest tempus ità vicinum spectare ad antecedentem vel consequentem diem.

583. §. II. Illæ sententiæ videntur mihi esse improbabiles, unde tenendum tanquam certum, quod tempus per ejúsmodi præcepta statutum vel connotatum, numerari debeat, non præter propter, sed de momento ad momentum, ità *Diana* p. 7. tr. 11. R. 15. *Tamb.* in decal. l. 4. c. 4. §. 4. n. 94. aliique omnes communissimè cum *Carden.* in 1. crisi d. 27. n. 33. & d. 36. nu. 55. *Probatur* 1., nam alioqui, si tenearis, v. g. ponere opus ante 12., poteris ponere uno quadrante post 12., nam Tò, præter propter, significat, circiter, plus minùs, & secundùm Adversarios admittit saltem unum quadrantem ante vel post: vel ergo hunc quadrantem sumis ad momentum, vel iterum ad præter propter; si ad momentum, idem debebas dicere de hora 12., est enim eadem ratio, cùm momentum sequentis quadrantis sit æquè parùm discernibile, ac momentum prioris quadrantis complentis 12.; si sumis præter propter, ergo iterum addere poteris quadrantem, & redibit idem argumentum, ac extensio temporis in infinitum. 2. Nunquam dici poterit, quando v. g. incipiat obligatio die jejunii non comedendi carnes, nam non incipiet uno quadrante ante 12. prioris noctis, tum enim adhuc licitè comedebam carnes; imò & die sequente licitè communicarem tanquam jejunus; nec incipiet quadrante post 12., quia aliàs, si post 12. ante hunc quadrantem auditum comederem carnes, non frangerem jejunium, quod est contra sensum communem omnium *Conf.* nam commune omnium aut ferè omnium judicium facit certitudinem moralem, sed omnium judicium est, excepto fortè solo *Caram.* & *Pasq.*, quòd si quis paulò post mediam noctem comedat carnes, frangat jejunium, nec maneat jejunus pro communione; & idem est de similibus casibus, ergo. *Minor* est certa, si interrogentur homines singuli: *Maj.* etiam patet ex dictis n. 182., & declaratur hoc exemplo, si enim pondus aliquod adæquetur libræ secundùm stateras communiter receptas in populo, moraliter certum est, quòd sit libra, licèt non adæquetur steteræ cuidam singulari hominis privati, quia præsumi debet hæc errare, ergo. 3. Certum est legem obligantem ad Horas Canonicas intra diem, non obligare ad minus, quàm ad 12. usque; & obligantem ad jejunium, non obligare ad plùs, quàm ad eandem 12. noctis, ergo malè dicis obligare ad 12. præter propter, hoc enim significat, plùs vel minùs. 4. Si ejusmodi præcepta obligant ad tempus, præter propter, ergo nequidem venialiter peccabit, qui parùm ultra tempus differet vel anticipabit, quia illa extensio temporis continebitur in ipsa lege: hoc autè non concedunt Adversarii, dicentes esse parvitatem materiæ, & per hoc peccari venialiter, ergo. Videri potest *Carden.* in disp. citatis, qui d. 27. n. 80. sic habet, *Pasq. vir valde doctus, de re Theologica optimè meritus, nescio quo fato in tr. de jejunio exorbitaverit ..... fortasse eum tractatum junior scripsit, nam in cæteris, quæ scripsit fortè senior, sibi dissimillimus est.*

§. III. Hoc tempus non debet attendi de momento ad momentum mathematicè, quia momenta mathematica non sunt à nobis cognoscibilia, cùm nescimus, quænam puncta temporis imaginarii sol aut cœli nunc attigerint, sed attendi debet de momento ad momentum Ecclesiasticè; id est, sicuti ex voluntate vel consuetudine Ecclesiæ designatur per calendaria approbata, vel per horologia communiter bene regulata: *Probatur* 1. si enim non debeat attendi, præter, propter, ergo ad momentum; si non ad momentum mathematicè, restat, quòd Ecclesiasticè, & ad eum finem admittit Ecclesia calendaria & horologia, ut illis actiones nostræ quoad tempus observandum dirigantur. 2. Non poteramus aliter scire, quando actio fieri deberet, vel obligatio urgeret, nisi Ecclesia voluisset nos ità gubernari. 3. Hæc est consuetudo Ecclesiæ, ut attendatur ad ejusmodi calendaria & horologia, consuetudo autem est optima legum interpres. 4. Calendaria & horologia illa nunquam deviant à tempore Ecclesiastico, sed non licet discedere à tempore Ecclesiastico, illud enim observari vult Ecclesia, ergo nec ab ejusmodi calendariis vel horologiis. 584.

§. IV. Ubi servatur vetus Calendarium, Ecclesia permittit, ut fideles se illi accommodent, uti constat ex usu piorum & doctorum hominum; ubi autem receptum est novum, secundum illud est procedendum: & hic valet illud: 585.

Si fueris Romæ, Romano vivito more;
Si fueris alibi, vivito sicut ibi.

§. V. Si alicubi unicum sit horologium, communiter bene regulatum, illo standum est: si autem sint plura, stari potest singulis, quia singula sunt veluti Auctor bonus faciens probabilitatem: si tamen in uno horologio sit audita 12. & non in altero, manet obligatio orandi, quia lex certa orandi est in possessione, & excusatio ob præteritam 12. est dubia: è contrà si tum adhuc biberis aut comederis, poteris cras communicare, quia libertas tua est in possessione, & prohibitio dubia. Denique si sis in loco, ubi nullum est horologium, & nescias, an sit tempus mediæ noctis necne, si adsint probabiles conjecturæ pro vel contra, hæ habent vim horologii; si tales conjecturæ absint, manet dubium, in quo utendum erit communibus regulis. Vide dicenda l. 4. à n. 485. 586.

Q. 84. *Si lex vel præceptum non determinet tempus, quandonam impleri debeat.* ℞. Ubi dies non apponitur, nec determinatur tempus, censendum est obligationem esse pro præsenti, seu primo quoque tempore, quo commodè impleri poterit, uti constat ex Reg. 14. ff. de Reg. juris: nisi aliud colligatur ex circumstantiis, quia aliàs posset quis semper in futurum usque ad mortem suam differre impletionem, & sic eludere legem vel præceptum. Videri potest *du Bois*, ad propos. ab Alex. VII. damnatas c. 11. a. 5., ubi fusiùs id probat ex jure & ratione. 587.

Q. 85. *Si nova lex emanet, an firmet præterita.* ℞. Si emanet per viam declarationis, respicit & firmat etiam præterita, uti rectè *Luca* De Benef. d. 29. n. 20., quia tantum manifestat, quod antecedenter erat jam constitutum: è contrà si emanet per modum dispositionis, tantùm respicit futura, eisque robur affert, non autem præteritis. 588.

Q. 86. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa leges.* ℞. Seqq. 589.

§. I. In dubio, an lex sit vel non sit, præsumi potest non esse, quia possessio est pro libertate, uti dictum est à n. 272.

§. II. In dubio an sit promulgata, docet *Dicast.* de cens. d. 7. n. 39. præsumi debere, quòd nō, quia promulgatio est ali- 590.

aliquid facti, quod non præsumitur, sed probari debet, consequenter lex non obligabit, quia dubitatur de essentia legis vel saltem de conditione essentialiter prærequisita ad ejus obligationem, uti dictum est nu. 274. & 577., ergo libertas videtur manere in possessione contra illam; Advertendum tamen est, si aliquando fuerit usu recepta, præsumendum esse, quòd præcesserit promulgatio sufficiens, potestque etiam prudenter aliquid facti præsumi, si nempe positum sit aliquid, cui ordinariè ejusmodi factum adjungi debet, uti legibus ordinariè solet adjungi sufficiens promulgatio, hinc dici solet, quòd ex communiter contingentibus fit prudens præsumptio: hinc Reg. 45. de Reg. Juris in 6. ait, *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

591. §. III. In dubio, an lex sit usu recepta necne, Bonac. *Sanch.* & alii dicunt præsumi debere, quòd sit recepta, tum quia de lege constat, ergo pro ea est possessio, tum quia debuit usu recipi, ergo præsumendum est id factum, maximè cum id plerumque fieri consueverit: è contrà *Az. Salas, Dicast.* n. 38. negant, quia quando dubitatur de receptione, dubitatur de eo, an lex unquam obligaverit necne, ergo non lex, sed potiùs libertas est in possessione: videtur tamen esse distinguendum, nam si sit talis lex, ad cujus obligationem legislator prærequirit acceptationem populi, uti sæpè fit in legibus civilibus, probabilior esse videtur secunda sententia; si autem non indigeat acceptatione populi, uti non indigent leges Ecclesiasticæ, prima videtur præferenda, quia ante illam receptionem habet lex totam vim suam obligandi. Videri potest *Moya* t. 6. d. 1. q. 1. n. 14. 15.

592. §. IV. In dubio, an consuetudo sit inducta ex devotione, an ex animo se obligandi, putant *Az.* & *Regin.* præsumendum esse, quòd sit inducta ex animo obligandi, ideoque obliget, si cæteræ conditiones adsint, de quibus dictum n. 571. E contrà *Diana* p. 1. tr. 10. R. 30. *Pasq.* de Sacrif q. 351 n. 5. aliique multi cum *Suar* hìc l. 7. c. 15. n. 13. probabiliùs dicunt præsumendum esse, quòd sit inducta ex devotione tantùm, sicque non obliget sub peccato, quia libertas est in possessione; neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo certò constet: *Ills.* t. 1. d. 2. n. 67. consentit, nisi aliud colligeretur ex communi hominum sensu vel ex objecti gravitate & necessitate, aut speciali utilitate: hinc rectè notat *Carden.* in 1. crisi d. 23. c. 5. a. 4. & seqq., quòd in consuetudinibus universalibus Ecclesiæ sit vis obligandi, quæ licèt non oriatur ex intentione se obligandi, quam habuerint fideles, tamen oriatur à traditione præcepti, quamvis fortè defuerit intentio se obligandi.

593. §. V. In dubio, an legem ferens sit legitimus Superior, v. g. an legitimè sit electus necne, *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 3. n. 7. dicit subditum teneri obedire, quia Superior habet possessionem probabilem jurisdictionis, cui potest insistere, donec probetur non habere, ergo jus ipsius est in possessione: è contrà *Mendo* in Stat. d. 13. n. 236. aliique docent non teneri, quia cùm dubitetur, an sit Superior, nulla est certa possessio pro jure præcipiendi, de illa enim possessione dubitatur, eamque negat subditus, ergo hujus libertas non est de certa sua possessione dejecta. *Ovied.* de consc. contr. 3. pu. 5. probabiliùs sic distinguit, si Superior habeat possessionem sui officii, v. g. si acceperit claves, sigillum aut alia signa officii, subditus tenebitur obedire, quia jam est possessio pro Superioritate; è contrà si nullam nequidem officii possessionem acceperit, subditus poterit non obedire ob rationem antè datam.

594. §. VI. In dubio, an Superior potestatem habeat hoc imperandi; aut an hoc, quod imperat, potestatem ipsius excedat, *Diana* p. 9. tr. 9. R. 45. *Ovied.* n. 59. aliique apud *Mendo* q. 15. §. 4. defendunt ùt probabile, subditum non teneri obedire: sed *Sanch.* suprà latè ostendit oppositum, ac sequitur ex dictis à n. 432., est enim possessio pro absoluta potestate Superioris ad imperandum omne objectum, nisi certum sit hoc vel illud esse supra ejus potestatem, non est autem hìc & nunc certum, sed tantùm dubium, uti supponitur, ergo.

§. VII. In dubio de justitia legis, aliqui apud *Dianam* suprà & cum *Dicast.* de cens. d. 1. num. 353. dicunt probabile esse, quòd subditus non teneatur obedire, quia jus Superioris nunquam fuit in possessione ad imperandum aliquid iniquum vel illicitum, sed *Ovied.* n. 61. dicit oppositum sibi esse certum, quando enim probabile est actionem aliquam esse hìc & nunc justam & licitam, certum est talem actionem posse & consequenter debere poni à subdito: uti probatum est à n. 432., cùm Superior sit in possessione imperandi omne id, quod judicat justum & licitum, ergo. Quòd si tam Superior quàm subditus dubitent, an res præcepta sit licita, peccat tam Superior præcipiendo, quàm subditus obediendo, quia operantur cum dubio practico, & specialiter ideo non tenetur obedire subditus, quia scit Superiorem non habere potestatem imperandi, quando ipsemet dubitat, an licitè imperare possit, *Lugo* in Resp. mor. l. 3. d. 19. n. 6. Vide dicenda l. 4. à n. 159. 595.

§. VIII. In dubio, an lex contineat præceptum, an tantùm consilium aut exhortationem, dicendum est posterius, uti notant *Sanch.* & alii: similiter in dubio, an lex obliget sub mortali, an sub veniali tantùm, tenendum est obligare sub veniali tantùm, quia libertas est in possessione, & *in obscuris minimum est sequendum*, Reg. 30. *de Reg. Juris* in 6. Item Reg. 56. ff. de Reg. Juris, *Semper in dubiis benigniora præferenda sunt*: idem dicitur Reg. 192. & aliis locis num. 826. referendis, probatque fusè *Gobat* in Quin. t. 1. à n. 75. leges omnes humanas, itemque divinas esse benignè interpretandas; hinc sententiam nostram tenent *Nav.* in man. c. 23. n. 50. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 4. *Dian.* p. 1. t. 10. R. 25. contra *Laym.* & alios, apud eundem *Dianam*: ostendemus autem l. 6. prudentis esse in quæstione circa peccata mortalia potiùs benignas quàm rigidiores sententias sequi. 596.

§. IX. In dubio, an lex sit abrogata vel an in ea sit dispensatum, tenent Auctores communiter cum *Dicast.* d. 7. n. 44. quòd obliget, quia est antecedens possessio certa pro ipsa, ejusque obligatione. 597.

§. X. In dubio, an adsit vel non adsit causa sufficienter excusans à lege, *Salas* putat non esse obligationem, si lex sit molesta, quia favendum est libertati, quantùm possumus, quod *Dicast.* n. 47. dicit non esse improbabile, tum enim dubitatur, an lex unquam fuerit imposita pro tali casu & circumstantia; sed alii oppositum tenent, quia non potest faveri libertati, quando est possessio legis contra eam, certum autem est legem universaliter esse positam, & dubitatur, an hic casus eximatur, ergo qui vult se liberare à lege, debet probare hunc casum eximi: ità *Sanch.* c. 10. n. 34. & de Matr l. 2. d. 41. n. 37. *Dicast.* n. 43. *Sporer* n. 79. aliique passim. Quid censendum sit in dubio, an lex egeat dispensatione, dicetur n. 818. 598.

Q. 87. Quid dicendum sit in dubio vel in probabilitate quòd legem impleverim. R. 599.

§. I. Si negativè dubitem, id est, si non habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd satisfecerim, adhuc teneor, quia tum lex manet in certa possessione contra meam libertatem, & debito certo non satisfit per solutionem incertam.

§. II. Si dubium sit positivum, sive, si habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd legi satisfecerim, probabile est, me non ampliùs teneri, ità absolutè tenent *Carden.* in 1. crisi d. 60. c. 4. & *Illf.* t. 5. n. 150. *Ratio* est, quia si probabile sit, me jam antè satisfecisse, non potest esse certum, quòd adhuc obliger, sed probabile est me satisfecisse, ergo. *Min.* supponitur. *Major* autem *prob.*, nam contra certitudinem non datur probabilitas, & ubi una pars est probabilis, opposita non 600.

non poteſt eſſe certa, uti evidens eſt, & demonſtrat *Carden.* d. 4. n. 6., ſi autem probabile ſit me jam antè ſatisfeciſſe, probabile eſt me non ampliùs obligari, ergo ſi probabile ſit me jam antè ſatisfeciſſe, non poteſt eſſe certum me adhuc obligari. *Ratio* à priori eſt, quia lex incerta non obligat, ſed ſi ſit probabile me legi ſatisfeciſſe, lex iterum ſatisfaciendi eſt incerta, ergo me non obligat. *Min.* patet ex dictis: *Major* etiam probata eſt n. 272. nam certæ poſſeſſioni libertatis non debet præjudicare vinculum incertum, ſed eo ipſo, quòd eſt incertum, non eſt vinculum libertatis. Vide dicenda n. 877.

601. §. III. *Objicies* 1. Lex v. g. confitendi mortale, item lex non contrahendi Matrimonium in gradu prohibito, ſunt certæ, ergo contra eas non poteſt prævalere probabilitas de Confeſſione facta vel de diſpenſatione valida. ℞. Ergo non poteſt prævalere probabilitas, pro circumſtantiis, in quibus certitudo illarum legum eſt, c, in quibus non eſt nec unquam fuit, n. conſeq. Leges illæ ſunt abſolutæ, & manent certæ, ideoque obligant, quamdiu deeſt motivum probabile judicandi, quòd illis ſatisfeceris, ſi autem hoc adſit, leges illæ pro his circumſtantiis nunquam fuerunt certæ aut in poſſeſſione, ſed pro his circumſtantiis noſtra libertas ſemper fuit in poſſeſſione, uti dictum eſt n. 660.

Inſt. 1. Probabilitas impletionis ſuperveniens non poteſt tollere certitudinem antecedentem obligationis, quam lex habuit, ergo. *Prob. antec.* Certò poſſidens agrum ex probabili titulo, non poteſt ejici à poſſeſſione propter ſupervenientem probabilitatem juris pro altero, ergo ſimiliter hìc. ℞. n. antec., ad prob. n. conſeq., in poſteriore caſu probabilitas ſuperveniens nihil tollit de certitudine poſſeſſionis, neque etiam elidit probabilem illius titulum; è contrà in priore fit lex dubia, ergo non manet certa ejus poſſeſſio.

Inſt. 2. Contra certitudinem nulla eſt probabilitas, ergo contra certitudinem legis non poteſt ſupervenire probabilitas adimpletionis. ℞. Contra certitudinem, quæ permanet, ſive, in ſenſu compoſito certitudinis pro obligatione, non poteſt ſupervenire probabilitas adimpletionis, c, contra certitudinem, quæ fuit, & in ſenſu diviſo illius, n, patet enim, quòd ſententia, quæ hactenus apud ſapientes fuit certa, poſſit fieri incerta, & ob motivum inventum poſſit oppoſitæ ſupervenire probabilitas; idem autem eſt de lege, cujus obligatio erat certa, quamdiu non inveniebatur probabilis ejus adimpletio, hac autem adimpletione inventâ deſinit obligatio legis eſſe certa.

602. *Inſt.* 3. Si certus ſim me debuiſſe Petro 100., quamvis mihi probabile ſit, quòd ſolverim, tamen ſi id certò non probem, attinebor à Judice, ut ſolvam, licèt fortè per accidens bis ſolvam; ergo ſimiliter hìc, quia forum internum debet conformari externo, ubi non eſt certum, quòd externum nitatur errore vel præſumptione falsâ. ℞. Si antec. ſit verum, de quo in l. 3. p. 2. n. 452. & 571., ideo eſt, quòd mea probabilis ſolutio nihil tollat de jure certo, quod antecedenter habuit Petrus, hinc dato antec. negabo conſeq. E contrà ſi mea probabilis ſolutio reddat jus Petri incertum, jam pro me erit certa poſſeſſio libertatis & pecuniæ meæ, cui non præjudicabit jus incertum Petri, hinc negabo ant.; & ſic eſt in noſtro caſu, nam adimpletio probabilis reddit legem in his circumſtantiis incertam, ergo facit ceſſare illius obligationem.

603. *Obji.* 2. Poſſeſſio libertatis certa non tollitur per legem incertam, ergo poſſeſſio legis certa non tollitur per libertatem incertam, ſed ubi adimpletio legis eſt tantùm probabilis, libertas eſt tantùm incerta, ergo. ℞. n. 1. ſeq., lex incerta nihil tollit de ratione libertatis, cùm lex incerta reipſa non ſit lex nec ullo modo obliget, è contrà ubi adimpletio legis eſt probabilis, tollitur aliquid, quod eſt de ratione legis hìc & nunc obligantis, nempe applicatio & notitia ſufficiens obligationis illius.

An lex obliget cum periculo peccandi formaliter, item an lex obliget etiam ad evitandum periculum tranſgrediendi ſe, dicetur l. 5. à num. 252.

DUBIUM II.

Quotuplex ſit præceptum.

Reſpondeo. Præceptum dividitur 1. univerſaliter in Affirmativum & Negativum. Illud eſt, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter ſe, quòd affirmativum obliget quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſeu non pro omni tempore: v. g. Honorandi ſunt parentes, non ſemper, ſed ſuo tempore. Negativum obligat, & ſemper, & ad ſemper. *Vid. Bec. in 1. 2. t. 3. cap. 1. q. 3. num. 5.* 604.

2. In Naturale & Poſitivum. Præceptum Naturale, ſive juris naturæ, eſt dictamen ſeu judicium noſtræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impreſſum ſtatuimus quid agendum, & quid vitandum ſit, quale eſt illud: Bonum eſt faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum eſſe colendum, nemini faciendam eſſe injuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumſtantiâ *Sabbati*) multaque alia derivantur. Præceptum Poſitivum, ſeu Juris Poſitivi eſt, quod in libera Dei vel hominum voluntate poſitum eſt, & ex eadem dependet, v. g. præceptum de Baptiſmo, jejunio quadrageſimali, &c.

Porrò quomodo præcepta poſitiva mutari & variari poſſint ac ſoleant; naturalia verò ſemper maneant, vide apud *Scholaſticos* & *Leſſ. l. 2. c. 2. dub. 2.*

Reſp. II. Præceptum Poſitivum dividitur in præceptum Juris divini, quod ſcilicet à Deo traditum eſt; & in Juris humani, quod ab homine. Poſitivum Divinum dividitur in præcepta Veteris & Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia & judicialia, de quibus vide *D. Th. 1. 2. q. 99. & ſeqq.* Lex nova continet præcepta ſupernaturalia fidei & Sacramentorum. Poſitivum humanum dividitur in præceptum Juris Eccleſiaſtici ſive Canonici, quod authoritate Eccleſiæ, ſcilicet Summi Pontificis aut Concilii ſtatutum eſt: & Juris Civilis ſeu Politici, quod fundatur in poteſtate ſæculari.

ADDENDA.

Quæſt. 88. *Quid ſit Jus gentium.* ℞.

§. I. A multis malè deſcribitur; nam 1. Juriſtæ jus naturale, jus gentium & jus civile ità diſtinguunt, ut dicant jus naturale eſſe, quod natura animalia docuit; jus gentium, quod ratio naturalis inter homines conſtituit, & quo omnes homines utuntur; jus civile, quod quiſque populus ſibi conſtituit: inde inferunt aliqui, jus naturale ſtrictè eſſe illud, quod præſcribit tale quid, cui ſimile ipſa bruta faciunt ex inſtinctu naturæ; jus gentium, quod præſcribit tale quid, cui ſimile bruta inſtinctu naturæ non faciunt, ità tamen clarum eſt, ut omnium propè gentium, quæ legibus utuntur, vel lege vel conſuetudine ſit receptum. *Sed contrà* eſt, nam invidia, læſiones, neces, furta, fornicationes, coitus cum matre &c., ſunt contra jus naturæ, & tamen fiunt à brutis: deinde jus naturale malè extenditur ad bruta, quæ non ſunt capacia legum. 2. Alii dicunt jus naturale eſſe, quod ſine diſcurſu innoteſcit; jus gentium, quod per diſcurſum neceſſariò è jure naturali ſequitur. *Contrà*, Dantur multæ leges naturales, quæ ſolo diſcurſu innoteſcunt: deinde jus gentium non eſt in omnibus ità neceſſarium, quin mutuo conſenſu abrogari poſſet, uti patebit ex dicendis. 3. Alii dicunt jus naturale eſſe, quod obligat omnes homines nullâ factâ ſuppoſitione ſocietatis humanæ; jus gentium, quod obligat factâ tali ſuppoſitione. *Contrà*, 605.

Fides conjugalis est juris naturæ, & tamen supponit societatem hominum; idem est de honorandis parentibus, colendis benefactoribus &c. 4. *Vasq.* dicit jus gentium esse permissiones quasdam juris naturalis omnibus nationibus communes, uti quòd liceat vim vi repellere. *Contrà.* Datur jus gentium etiam obligatorium, utì postea assignabitur. Has omnes aliasque sententias pluribus confutat *Suar.* hic l. 2. c. 17. & seqq.

606. §. II. Jus gentium melius sic definitur, lex non scripta, quæ per liberam omnium aut ferè omnium nationum consensionem & usum recepta, vim obligandi habet, ità ferè *Suar.* & *Aversa* hic q. 94. s. 4. *Dicitur*, 1. *lex non scripta*, quod per modum generis ponitur: 2. *Vim obligandi habet per liberam consensionem*, per quod differt à jure naturali, cui licèt sit vicinum & affine, eò quòd facilè ex ipso formetur seu deducatur, uti rectè docet S. *Th.* 1. 2. q. 95. a. 2. & 4., ideoque dici possit esse aliquid quasi medium inter legem naturalem & positivam, reipsa tamen est potius lex positiva, uti docet S. *Th.* suprà: 3. *Per consensionem & usum omnium ferè nationum*, per quod differt ab aliis legibus positivis, quæ non ità latè se extendunt ad omnes nationes, nec introducuntur per usum hominum, sed per dispositionem legislatoris: sic ad jus gentium spectant divisio bonorum, limites possessionum, receptio Legatorum, usus mercimoniorum, commercium litterarum: item ut non inficiantur aquæ, nequidem inter hostes; non venenentur herbæ aliaque ad sustentationem vitæ necessaria &c., de quibus omnibus plura videri possunt apud *Suar.* suprà.

607. *Q. 89. Quæ lex sit pœnalis, & quid circa eam notandum.* R.

§. I. Lex dividitur in moralem, pœnalem & mixtam: moralis est, quæ in conscientia & sub culpa Theologica obligat, non tamen sub pœna infligenda ab hominibus; pœnalis, quæ ratione sui immediatè obligat tantùm sub pœna; mixta, quæ obligat sub culpa Theologica simulque sub pœna, unde audiendi non sunt, qui apud *Moyam* T. 1. t. 6. d. 4. q 3. à n. 19. & *Dianam* p. 1. tr. 10. R. 20. non agnoscunt in lege ulla obligationem sub culpa & pœna, sed volunt omnes esse, vel morales tantùm, vel tantùm pœnales.

608. §. II. Quamvis lex pœnalis ratione sui non obliget sub culpa, potest tamen aliunde esse obligatio sub culpa, ne fiat hoc, quod etiam per legem pœnalem prohibetur, v. g. si Princeps per legem pœnalem intentet mortem illi, qui è vivario suo capiet feram, qui hanc capiet, incurret culpam Theologicam, inprimis furti, quia fera inclusa est sub stricto dominio includentis; deinde etiam homicidii seu occisionis sui, si temerè se exponat isti periculo mortis; hæ tamen culpæ non sunt ratione legis pœnalis, sed legum naturalium vetantium furta & occisionem sui: similiter quamvis lex pœnalis immediatè obliget tantùm sub pœna, mediatè tamen obligat etiam sub culpa, quia transgressor obligatur in conscientia pœnam solvere, amittitque jus, v. g ad pecuniam pro mulcta impositam, saltem si exigatur.

609. §. III. Lex pœnalis, alia est latæ sententiæ, alia ferendæ; signum, quòd sit latæ sententiæ, est si lex ità habeat, quisquis hoc fecerit, *ipso facto pœnam incurret, sit excommunicatus, excommunicamus eum, ex tunc sit reus pœnæ, tunc subjaceat pœnæ, sciat se incurrisse pœnam &c.* Signum, quòd sit ferendæ sententiæ, est, si solùm minetur pœnam, dicendo, v. g. *Prohibemus sub pœna excommunicationis, excommunicabitur, excommunicetur, sit reus, erit reus pœnæ, obligetur, obligabitur, subjacebit pœnæ*, &c. In dubio autem censenda est esse tantùm ferendæ sententiæ, quia *in pœnalibus causis benignius interpretandum est*, utì habent regulæ juris num. 826. referendæ.

610. §. IV. Si legislator primò præcipiat aliquid, & postea constituat pœnam transgressoribus, signum est, quòd sit lex mixta: è contrà si lex directè nil præcipiat, sed tantùm pœnam imponat iis, qui rem aliquam egerint vel omiserint, signum est, quòd sit tantum pœnalis, v. g. si dicat, *Omnes cras veniant ad templum, & qui non venerit, pendet 10. aureos*, est mixta: si autem dicat, *qui cras ad templum non venerit, pendet 10. aureos*, est pœnalis.

§. V. Si res præcipiatur sub pœna non gravi, v. g. sub excommunicatione minore, sub interdicto ad breve tempus &c., obligabit tantùm sub veniali: si præcipiatur sub pœna gravi, sed ferendæ priùs sententiæ, non semper intelligi poterit obligare sub culpa gravi, utì rectè cum aliis *Lugo* de just. d. 6. n. 51., sæpè enim pœna est ad terrendum: & universaliter loquendo, si lex tam civilis, quàm Ecclesiastica feratur verbis præceptivis, & materia sit gravis, videtur probabilius cum *Castrop.* hic d. 1. p. 5. *Ills.* t. 1. d. 2. n. 33. & aliis contra *Nav.*, quòd lex non sit purè pœnalis sed mixta: si autem non feratur verbis præceptivis, sed indifferentibus, licèt pœna gravis imponatur, censenda erit esse purè pœnalis, quia talis pœna imponi potest propter culpam civilem, neque ratio est interpretandi legem in majori rigore, cum hæc obligatio sub pœna sufficiat ad finem legis obtinendum, qui est commune bonum per observationem rei à lege intentæ: in omnibus tamen consuetudo & sensus communis est optimus legum interpres: suntque etiam attendenda verba legis, utì dicetur n. 660. 611.

§. VI. Leges Ecclesiasticæ latæ sententiæ inferentes censuram obligant ante omnem judicis sententiam, reliquæ pœnales latæ sententiæ sæpe non obligant ad pœnam actu solvendam, nisi præcesserit sententia declaratoria criminis, utì docent *Gran. Mol. Covarr. Vasq. Lez. Less. Suar.* in 3. p. t. 5. d 13. s. 2. §. *nonnulla. Sylvius* in Resol. variis p. 1. V. *Beneficium*, cas. 5. aliique apud ipsum pluresque adhuc apud *Leuren.* p. 2. q. 288., & colligitur ex cap., *Cum secundum leges*, De hæreticis in 6., ubi postquam *Bonif.* VIII. statuisset bona hæreticorum ipso jure esse confiscata, addit, priùs debere ab Episcopo fieri promulgationem criminis: idem est de crimine læsæ Majestatis, item de Beneficiis, si quis ipso facto dicatur privari in pœnam criminis, nisi adderetur, inquit *Sylvius*, quòd ipso facto in conscientia deberet Beneficium dimittere ante quamvis sententiam etiam declaratoriam criminis: putantque *Sanch. Covarr.* & alii præter declarationem criminis etiam prærequiri executionem sententiæ, nisi praxis, consuetudo vel verba legis ad aliud cogant, quia lex pœnalis, quantùm potest, benignè interpretanda est, utì antè dictum, reipsa enim nimis durum videtur in seipso exequi talem pœnam: aliud tamen est, inquit *Sa* V. *Beneficium.*, si lex dicat, quòd collatio Beneficii, v. g. propter Simoniam non valeat, tum enim ante omnem sententiam non valet: putat tamen *Illss.* n. 73. privationem Beneficii non incurri nisi post declarationem criminis. Vide dicenda l. 3. p. 1. à num. 215. & l. 4. n. 943. Quòd si lex consistat in privatione, ità ut faciat aliquem inhabilem ad acquirendum, v. g. ad habendum titulum, ad faciendum fructus suos. *Pirrh.* De Cler. non resid. n. 54. citans *Castrop.* docet incurri pœnam ipso facto absque ulla sententia vel declaratione: *Illss.* n. 72. universaliter concludit, quamvis adderetur, *ipso facto ante declarationem*, tamen de facto nullam dari legem pœnalem, quæ nullâ præmissâ Judicis sententiâ denuntiante vel pœnam vel crimen, obliget, exceptis legibus statuentibus censuram Ecclesiasticam, irregularitatem, reservationem absolutionis, impedimentum criminis in Matrimonio, privationem petendi debitum conjugale ratione incestûs intra secundum gradum, privationem fructuum ob neglectas Horas. Vide etiam dicenda l. 4. n. 943. Addit tamen rectè *Illss.* num. 47. irritationem actûs statutam ob neglectum formæ requisitæ ad contractum, testamentum, Matrimonium &c., item privationem boni necdum obtenti sed priùs obtinendi sub conditione evitati criminis, propriè 612.

non

non esse pœnas, & ideo incurri ante omnem sententiam ac declarationem. Circa pœnam legis irritantis videri possunt *Ill.* à n. 78. & *Leur.* p. 3. q. 167.

613. §. VII. Si mulcta pecuniaria fuerit imposita, quæ ipso facto incurratur, adhuc non teneris solvere, nisi exigatur, quia sic habet praxis & usus communis, inquit *Castrop.* d. 2. p. 4. n. 6.

614. §. VIII. Si pœna sit nimis difficilis & superet humanam infirmitatem, uti mors, mutilatio, gravis infamia, lex non obligat reum ad illam per seipsum exequendam aut sponte adeundam, sed potest licitè fugere vel declinare, etiam effracto carcere, & deceptis custodibus, uti rectè explicat *Busenb.* referendus l. 4. n. 1525. docentque communiter AA. cum *Ill.* n. 75.

615. §. IX. Pœna conventionalis ex mutuo consensu imposita, v.g. illi, qui à contractu resiliet, debet solvi, si alter petat, etiam ante omnem sententiam Judicis, uti dicetur l. 3. p. 2. n. 506.

616. §. X. Damnatus ad exilium, censeri debet damnatus, non ad perpetuum sed temporale; item filius natus ex parente hæretico de jure est irregularis, si tamen parens postea fiat Catholicus, filius non erit irregularis, quia dicetur filius Catholici, & idem est de similibus casibus. Ratio est, quia leges pœnales sunt odiosæ, odiosa autem sunt restringenda & in benigniorem partem interpretanda, uti n. 609. dictum est: hinc lex pœnalis non debet extendi ad similes vel etiam majores culpas, sed tantùm ad expressas in Jure: sic bis baptizatus est irregularis, non tamen bis confirmatus, quamvis sit peccatum simile; legens libros hæreticos excommunicatur, non tamen audiens conciones hæreticas, quamvis hoc sit de se gravius & periculosius: quod maximè valet de lege pœnali exorbitante vel correctiva juris antiqui, quæ ob similitudinem vel identitatem rationis extendi non debet ad casus alios, *Laym. Pirrh.* l. 3. t. 5. n. 171. Quomodo autem pœnæ latæ in reum læsæ Majestatis cadant etiam in filios, explicat *Delbene* de Imm. Eccl. c. 16. d. 23. s. 1.

617. §. XI. Si feratur censura tantùm post novam monitionem incurrenda, non fertur præcisè ob factum præteritum, quod de se fortè non erat peccatum mortale; sed ob factum præteritum prout habens adjunctam pertinaciam vel contemptum monitionis, sic enim fit culpa gravis.

618. §. XII. Quando effectui externo imponitur pœna, v.g. vulnerationi, quam sequitur mors, si mors tum priùs sequatur, quando causa voluntaria illius est revocata, nihilominus incurritur pœna irregularitatis, sicuti obligatio restitutionis incurritur ex actione damnosa, licèt de hac aliquis efficaciter doleat, uti rectè *Suar. Sanch.* aliique cum *Dicast.* de juram. d. 2. n. 185. 274.

619. *Q. 90. Quænam lex dici debeat favorabilis, quænam odiosa.* R.

§. I. Plures malè explicant, nam *Tiraq.* putat legem illam esse absolutè odiosam, quæ alicui affert gravamen: Sed *contrà* est, quia sic omnis lex est odiosa, quia affert obligationem, quæ est gravamen. *Alii* dicunt illam esse favorabilem, quæ pro fine habet bonum commune: Sed *contrà*, ergo omnis lex est favorabilis, quia omnis lex, etiam pœnalis, pro fine habet bonum commune.

620. §. II. Probabiliùs cum aliis dicunt *Covarr. Sanch. Sal. Castrop.* d. 1. p. 2. illam legem esse favorabilem, cujus materia præcepta est conveniens & veluti beneficium eis, quibus præcipitur, uti sunt leges, quæ apponunt solennitates contractibus, ut sic vitentur fraudes; item signantes taxam mercibus, ut ad certum valorem vendantur: si autem materia illis sit onerosa, uti leges vectigalium, aut imponentes pœnam transgressoribus, erit odiosa.

621. §. III. In dubio, an lex sit odiosa, an favorabilis, quia nempe non apparet, quid præponderet, censenda est favorabilis, quia de Principe potiùs beneficium quàm odium præsumendum est, ità *Gloss. Bald. Suar.* & alii cum *Castrop.* suprà & *Ill.* t. 1. d. 2. n. 8. Notant etiam *Bald. Dec. Paris. Chok. Leur.* p. 3. q. 334. legem posse esse uno respectu favorabilem, alio odiosam; dici tamen simpliciter favorabilem vel odiosam, attendendo ad hoc, quod principaliter in ea agitur. Atque hæc serviunt pro applicanda regula 15. de Reg. Juris in 6. *Odia restringi & favores convenit ampliari.*

§. IV. Dispensationes, itemque privilegia facta privatis contra legem communem vel contra consuetudinem communitatis, sunt odiosa, & ideo restringenda, lex enim & communitas prævalent, exiguntque omnes subditos esse pares in obligatione, uti habet communis cum *Suar. Castrop. Sanch.* de Matr. l. 8. d. 1. n. 3. & seqq. Hinc qui obtinuit dispensationem pro prima Tonsura, non præsumitur obtinuisse pro Minoribus, uti communiter docetur contra *Dianam* p. 9. tr. 8. R. 22., habens autem dispensationem pro Ordinibus præsumitur habere tantùm pro Minoribus, *Sanch. Suar. Diana* aliique communiter cum *Leur.* p. 1. q. 269. contra *Marchinum* & *Con.* De Sacram. d. 33. d. 2. n. 29. Si tamen petens habeat Minores, & dispensans id sciat, præsumitur dispensâsse pro Majoribus, ne dispensatio sit frustra, etiam pro Sacerdotio: quòd si dispensatio sit ad omnes Ordines, nullus excipitur præter Episcopatum, qui simul est dignitas, ità *Sanch.* & alii: consequenter dispensatio ad beneficium, ut sic habeatur titulus Ordinationis, non censetur ad curatum, sed simplex; item facta ad Beneficium curatum non est extendenda ad Canonicatum, qui simul est dignitas, ità post alios *Diana* suprà: Similiter dispensatus, ne resideat, non est dispensatus, ut accipiat fructus, qui absentibus dari non solent: & ideo *Sanch.* & *Lugo* in Resp Mor. l. 5. d. 19. n 3. dicunt, *Dispensatio non extenditur ad annexa separabilia, quoties id super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectum, licet non ità plenè.* Vide *Ill.* t. 1. d. 3. à n. 32., item hîc dicenda n. 839. Item *Leur.* suprà, & q. 286. n. 3. 622.

§. V. Privilegium qualecumque concessum in bonum alicujus communitatis & nemini præjudicans, est amplè interpretandum: item, quod cedit in favorem Ecclesiæ, religionis vel piæ causæ, licèt aliquo modo deroget Juri communi, uti cum *Diana* probat *Castrop* d. 4. p. 10. Hinc de privilegio, quo v.g. integer Ordo eximitur à jurisdictione Ordinarii, docent *Henriq.* & *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 9. d 1. num. 40. debere amplè explicari: quod idem dicit *Castrop.* p. 9. de privilegio, quo Ordo eximitur à solutione decimarum, si fiat ob causam bono communi & religioni utilem: etiam latè interpretanda sunt privilegia inserta juri communi; item quæ conceduntur motu proprio & ex certa scientia, uti ostendit *Castrop.* p. 10. ubi & seqq. punctis plura habet huc spectantia: & de privilegiis plura addemus à n. 832. 623.

Q. 91. An verum sit, quòd lex & præceptum ponat actionem præceptam vel prohibitam in ea virtute, quam præcipiens intendit, sive ex cujus motivo præcipit. R. 624.

§. I. Ut intelligatur status quæstionis, v.g. pater graviter præcipit filio, ut maneat domi, eo fine, ut sic consulat ejus castitati, *Quæritur*, an illa mansio domi non tantùm spectet ad virtutem obedientiæ, sed etiam castitatis, propter quam in filio conservandam pater id præcipit, & ità de aliis: est autem hæc quæstio magni momenti in ordine ad praxin, nam si ejusmodi præceptum ponat materiam præceptam etiam in altera virtute, v.g. castitatis, transgressio talis præcepti continebit duas speciei malitias, unam contra obedientiam, alteram contra castitatem, unde filius transgrediens non satisfaciet dicendo in Confessione, semel transgressus sum grave præceptum parentis mei, sed addere debebit, imperantis mihi aliquid ex motivo castitatis.

625. §. II. Aliqui apud *Arr.* de peccatis d. 41. n. 32. dicunt, quòd solum præceptum supremi Principis ponat rem præceptam in virtute illa, ex cujus motivo ipse præcipit, non autem præceptum subordinati Superioris: alii putant præcepta particularia id non facere: *Vasq.* dicit vota saltem, quæ quis privatim pro se emittit, hoc non facere; sed *Arr.* contendit præcepta omnia, etiamque vota id facere, vel nulla omnino præcepta id facere, dicit enim eandem esse de omnibus rationem: hinc docet, quòd nullum omnino præceptum ponat rem præceptam in ea virtute, ex cujus motivo ponitur præceptum, fatetur tamen, si v. g. Superior in Monasterio prohibeat suis, ne in plateam per fenestram aspiciant, ne fortè lædatur castitas, si quis aspiciat, huic transgressioni inesse duplicem specie malitiam etiam in Confessione explicandam, nempe duplicis inobedientiæ, putat enim ex voluntate præcipientis addentis novam obligationem accedere novam inobedientiam specie distinctam: atque hanc *Arriagæ* sententiam vocat valde probabilem *Gob.* in Quin. tr. 5. c. 6. n. 4.; Sed *contrà* est, nam ostendi non potest, unde desumatur illa duplex specie distincta inobedientia: unde *Leander à Murcia* apud *Carden.* in 1. crisi d. 40. à n. 11. absolutè docet nullam novam malitiam superaddi, ex quocunque tandem fine intendatur actio præcepta. *Rationem* dat, quia finis præcepti non cadit sub præceptum, ergo licèt Superior imperet aliquid ex fine seu motivo v.g. Religionis, non ideo res præcepta spectabit ad virtutem religionis, & consequenter virtus religionis non poterit refundere novam speciem malitiæ in transgressionem. Sed *contrà* est, nam hic Auctor videtur illa duo confundere, *Finis præcepti non cadit sub præceptum: Præceptum non specificatur à fine*: primum est verum, nempe quòd finis præcepti non cadat sub præceptum, id est, quando imples opus præceptum, non teneris illud referre ad finem, ob quem est præceptum (nisi fortè intentio finis per distinctum præceptum præciperetur) sed satis est, quòd rem præceptam exequaris, v.g. dum Ecclesia ex motivo temperantiæ præcipit jejunare, non est opus, ut tu jejunans referas jejunium ad temperantiam, sive ut velis jejunare, eo fine, ut te mortifices, sed satis est, quòd reipsa jejunes ex quocumque tandem motivo, sic enim imples præceptum, cùm intentio illa altera non præcipiatur: quando autem dicitur, quòd præceptum non specificetur à fine, id est, quòd præceptum non constituatur in suo esse per ordinem ad hunc vel illum specialem finem, ob quem præceptum ponitur, hoc falsum est, uti jam dicetur.

626. §. III. Præceptum, si præcipiens ità velit, ponit suam materiam in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur, ità *Lugo* de pœn. d. 16. n. 255. *Carden.* aliique communissimè. *Probatur* 1., quia actus specificatur à fine etiam extrinseco propter quem ponitur; sic si fureris, ut te inebries, actus ille est in specie furti & ebrietatis, imò eo fine furans dici debet potiùs intemperans quàm fur, uti ex *Arist.* & *S.Th.* notat *Palav.* hîc d. 9. q. 2. a. 2. n. 2., ergo pariter dici debet, quòd lex specificetur à fine etiam extrinseco, sicuti omnis electio medii specificatur à fine intento, nam lex æquè essentialiter finem illum respicit, & actionem aliquam imperat tanquam medium ad illum finem; & ideo talis lex prohibens curiosum aspectum in plateam, ne lædatur castitas, est lex, non tantùm modestiæ, quâ oculorum curiositas reprimitur, sed etiam castitatis, imò magis est castitatis quàm modestiæ, quia pro fine habet castitatem, & modestiam pro medio tantùm. 2. Comedere carnes die Veneris non est de se contra virtutem abstinentiæ, & tamen quia præceptum prohibens eam comestionem est positum ex motivo abstinentiæ, hinc comedere carnes die Veneris est contra virtutem abstinentiæ: Item propriâ auctoritate permutare Beneficia, de se non est contra virtutem religionis, quia tamen Ecclesia hoc prohibet ex motivo religionis, talis permutatio est simoniaca & contra virtutem religionis: uti dicetur l. 3. p. 1. q. 21.; similiter si Ecclesia vel quivis alius Superior æquè primariò & principaliter imperaret jejunium, hodie ex motivo temperantiæ, cras ex motivo religionis, erunt duo specie præcepta, & consequenter si utrumque frangas, erunt duo specie peccata specialiter explicanda in Confessione; & idem est de aliis infinitis exemplis, ergo certum videtur, quòd præceptum ponat materiam præcepti in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur. 3. Lex præcipiens pro fine habet, non tam obedientiam, per exhibitionem operis præcepti, quàm bonum subditorum, propter quos est lex, bonum autem, quod lex hæc vel illa intendit conciliare subdito, est honestas hujus vel illius virtutis, quam ejusmodi subdito lex intendit applicare; & idem est de lege prohibente, quæ à subdito intendit removere hanc aut illam inhonestatem, ergo lex facit materiam suam esse medium ad talem honestatem conciliandam vel inhonestatem removendam; ergo facit materiam suam spectare ad talem virtutem, ex cujus motivo ponitur.

§. IV. Ut lex vel præceptum proximè obliget subditum ex illa virtute, ex cujus motivo lex vel præceptum ponitur, tria requiruntur, 1. id, quod præcipitur, debet aliquo modo conducere ad finem illius virtutis, saltem perfectiùs consequendum, si enim nullo modo conduceret, non esset referibile tanquam medium ad illius honestatem consequendam. 2. Si non sit aliunde notum, debet Superior exprimere se ex illo motivo præcipere, nam actio non præsumitur præcipi, nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium non præsumitur præcipi, nisi ex motivo temperantiæ, hinc si Superior præcipiat etiam ex motivo v. g. religionis, ad colendum Deum, debet hoc exprimere, quia cùm hoc pendeat à sola ejus voluntate, nec sit frequens, aut saltem non sit connaturale, ut aliquid præcipiatur ex motivo extrinseco, præsumi non debet. 3. Non est satis, quòd Superior ducatur illo motivo, idque etiam manifestet, sed debet etiam velle imponere obligationem illius virtutis, & rem præceptam facere esse materiam ejus necessariam, alioqui non erit obligatio virtutis apud subditum; sic Ecclesia præcipit jejunium in vigilia S. Andreæ, utique etiam ex motivo extrinseco religionis, ad honorem Dei & S. Andreæ, quia tamen Ecclesia id nobis non manifestat, aut saltem istam obligationem religionis non imponit nobis, nec vult hoc jejunium esse materiam necessariam virtutis religionis, qui isto die non jejunat, non peccat contra religionem, sed tantùm contra temperantiam. 627.

§. V. *Objicies.* Præceptum particulare & votum non ponunt materiam suam in diversa virtute, licèt ex ejus motivo ponantur, ergo nulla lex vel præceptum id facit. *Prob. antec.*, nam si pater graviter imperet filio, aut si quis apud se voveat, hodie jejunium, cras officium defunctorum, utique præcipiens & vovens habebunt pro singulis diebus diversos fines & motiva, & tamen si transgrediantur, sufficiet in Confessione dicere, bis in re gravi fui inobediens Patri, bis grave votum transgressus sum, ergo. ℞. Præceptum particulare & votum non ponunt suam materiam in tali alia virtute, si præcipiens & vovens id nolit, c., si velit, n. antec., & similiter c. & n. conseq. Et quidem 1. quod præcipientem attinet, multi docent eum pro fine principali habere solam honestatem obedientiæ; è contrà *Castrop.* de peccat. d. 3. p. 3. n. 12. *Dicast.* de pœnit. d. 9. n. 487. aliique cum *Stoz* l. 1. p. 1. n. 52. dicunt potiùs pro fine habere honestatem illius alterius virtutis, ad quam actio præcepta pertinet, vel ex cujus motivo ponitur præceptum, quod videtur conformius dictis n. 626., quidquid tamen sit de hoc, si præcipiens nolit illud, quod præcipit, esse materiam necessariam illius alterius virtutis, qui transgredietur, non peccabit contra hanc virtutem, è contrà si velit esse, contra hanc peccabit; hinc docet *Oviedo* de peccatis controv. 2. n. 26., si Superior mihi im- 628.

imperet jejunium ex solo motivo temperantiæ & non obedientiæ, si observem, etiam quia præceptum est, me fore temperantem & obedientem, si autem non observem, me fore intemperantem sed non inobedientem, quia jejunium per tale præceptum fit materia necessaria temperantiæ, & non fit materia necessaria, sed tantùm apta obedientiæ, aliud enim est objectum pertinere ad hanc virtutem, aliud esse materiam necessariam hujus virtutis, nam quæ sunt de consilio, v. g. jejunium die non præcepto, spectat ad virtutem temperantiæ, non tamen est materia ejus necessaria. 2. Quod attinet ad votum, vovens ordinariè pro fine principali habet solam honestatem fidelitatis erga Deum, & quamvis posito voto Deus præcipiat illud servari, tamen materia hujus præcepti divini est talis fidelitas servanda, uti pluribus explicat *Dicast.* suprà: de cætero, quòd vovens possit facere, ut hoc, quod vovet, sit materia necessaria illius virtutis, ex cujus motivo vovet, docent *Valent.* 2. 2. d. 6. q. 6. p. 4. q. 1. concl. 2. *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 11. n. 23. & alii, contra *Suar.* de voto l. 5. c. 3. n. 13. *Castrop.* t. 15. d. 1. p. 11. n. 8. *Ills.* t. 5. n. 105. & alios: Ratio est, quia si ex amore melioris boni velit se obligare ad talem materiam propter honestatem talis virtutis, Deus voluntatem acceptat, & informando lege suâ facit esse obligatoriam in conscientia.

629. *Inst.* 1. Ergo si lex prohibeat religioso non aspicere è fenestra, ne castitas patiatur periculum, qui aspiceret, sciens nullum esse periculum castitatis, esset luxuriosus ac peccaret, & quidem graviter, cùm in materia castitatis non detur parvitas materiæ. ℞. Aliqui actus per se & ex objecto opponuntur alicui virtuti, uti pollutio castitati, ebrietas temperantiæ; alii opponuntur per accidens tantùm & ratione legis, uti dictum est n. 626.: hoc notato, nego talem dici posse luxuriosum, nam luxuriosus dicitur tantùm ille, qui committit certos actus per se & ex objecto oppositos castitati: concedo tamen hunc aspicientem peccaturum contra castitatem; sed peccato diverso ab illis, quæ ideo prohibita sunt, quia mala; nec peccaret graviter, quia aspectus ille absente omni periculo est materia absolutè levis, in qua si lex intenderet ponere obligationem gravem, esset irrationabilis: potest autem in materia, quæ per accidens tantùm spectat ad castitatem, dari parvitas materiæ, uti & in materia periculi contra castitatem, cui quis se exponit, uti omnes fatentur.

Inst. 2. Castitas non prohibet talem aspectum, quando nullum subest periculum. ℞. Non prohibet, per se & absolutè, c, per accidens, suppositâ istâ lege, n, nam positâ istâ lege, inprimis omissio illius aspectûs est necessaria ad conciliandam subdito honestatem castitatis, ad quam sic quærendam lex illa obligat: deinde eadem lex imperat omissionem aspectûs tanquam medium de se conducens ad castitatem, medium autem ùt medium eò pertinet, quò finis, ergo positâ illâ lege omissio aspectûs spectat ad castitatem, ergo ad castitatem spectat prohibere talem aspectum veluti oppositum medio conducenti ad suam honestatem.

Inst. 3. Ordinatio illa extrinseca legislatoris non potest facere, ut talis aspectus habeat oppositionem cum castitate, quia in his circumstantiis non magis movet ad turpia, quàm si non fuisset prohibitus: & ratio à priori est, quia inhonestas, quæ ex natura rei reperitur in actibus de se vitiosis, non ideo reperitur in actibus, qui etiam ex motivo alicujus virtutis imperantur, sic inhonestas contra temperantiam, quæ est in haustu inebriativo, non reperitur in haustu moderato, quamvis hic mihi prohiberetur ex motivo temperantiæ, ne inebriarer, illa enim ordinatio, cùm sit extrinseca rei, non potest ipsi dare contrarietatem cum quacumque virtute, sed præcisè cum prohibitione. Similiter si Deus jam imperaret mihi actum fidei ex motivo honestatis, quæ est in fide, & ego non elicerem fidem, sed fabularer, nulli tamen articulo dissentirem, nec de ullo dubitarem, quis dicet me peccare contra fidem, esse hæreticum, aut habitum fidei amittere? ità *Arr.* ℞. Non potest facere, ut talis aspectus habeat, per se & ex objecto, oppositionem cum castitate, c, per accidens & ratione ejusmodi legis, n, ex hoc autem, quòd non magis moveat ad turpia, quàm si non esset prohibitus, tantùm sequitur, quòd per se & ex objecto non sit contra castitatem. Idem applica isti rationi à priori, nam ratione legis refunditur alia inhonestas per accidens virtuti opposita; & ità licèt actus moderatè bibentis, quando est lex nihil bibendi, non habeat contrarietatem per se & ex objecto respectu virtutis temperantiæ, habet tamen per accidens, & ratione legis vetantis hìc & nunc omnem potum; & idem est de illo non eliciente fidem; non tamen est hæreticus, neque ideo amittit habitum fidei, quia ad hæc requiritur actus per se & ex objecto directè oppositus fidei: atque idem dicendum est in aliis similibus materiis virtutum.

Inst. 4. Ergo si quis sciret se per esum piscium moveri ad luxuriam, & Superior ex motivo castitatis illi imperaret esum piscium, comedendo pisces esset castus, non comedendo esset incastus. ℞. Comedendo pisces & absque consensu permittendo motus illos esset castus actu castitatis per accidens & ex lege tali, non comedendo autem esset incastus actu per accidens & ratione legis opposito castitati, quia nollet amplecti honestatem castitatis sibi per legem ejusmodi sub obligatione propositam.

DUBIUM III.

An vis & substantia Legis positivæ dependeant ab acceptatione communitatis.

RESpondeo. Etsi ità sentiant Canonistæ, item *Nav.* » *Azor*, *&c.* citati à *Lay. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eò quòd po- » nant leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fue- » rint acceptatæ, alioqui vim seu obligationem non ha- » bituras, verior tamen sententia est Theologorum, le- » ges absoluti Magistratûs non pendere à populi acce- » ptatione & consensu, sed mox ut legitimè promulgatæ » sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim » in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit » à populo, sed Christo, *Vasq. Suar. Molina*, *&c.* Unde à » *Laym. l. c.* resolvuntur hi casus, » 630.

I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pon- » tificias, (ùt Principibus, Imperatorias) promulgare » per suas Diœceses, atque in usum deducere. »

II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore » parte populi non accipiatur nec observetur, tunc, si le- » gislator id sciat & taceat, censetur hoc ipso legem re- » vocare; si verò id sciat & urgeat observationem, quis- » que tenetur eam servare; quia potiùs caput suum, quàm » reliqua membra sequi debet. »

III. Si Princeps nesciat non recipi, nec deduci ad u- » sum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium, » quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Impera- » toria sit, sive Pontificia, & tunc non ampliùs obligat: » Uti & lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, abolетur per » præscriptionem, sed annorum plurium, nempe qua- » draginta. *Navar. Azor, Suar.* »

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, » & datâ occasione etiam observes, sed alii plerique è » communitate non recipiant, nec recepturi videantur, » tunc saltem ab ea excusaberis, per discretionem. »

V. Etsi primi Episcopi fortè peccârint non reci- » piendo legem & in usum deducendo, successores ta- » men eorum, si post longum tempus videant non ob- » servatam, credere possunt esse sublatam per præscri- » ptionem. »

VI. In dubio, num lex recepta sit, nec ne, præsu- » mendum est pro ipsa: quia factum in dubio præsumi- » tur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor l.* 5. *c.* 4. *Laym.* » *c.* 3. *Sal. de leg. d.* 13. *s.* 3.

ADDENDA.

631. QUæst. 92. *An subditi peccent non acceptando legem.* ℞. Peccant, si absque causa non acceptent, nam *Alex.* VII. damnavit hanc 28. propos. *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam:* & Ratio patet, quia resistit potestati à Deo ordinatæ, sicque frustra esset potestas legislativa. Quando autem dicitur, *absque ulla causa*, intelligitur, rationabili, nam causa irrationabilis & purè voluntaria reipsa nulla est.

632. Q. 93. *Quid notandum sit circa acceptationem legum, præsertim Ecclesiæ.* ℞.

§. I. Quòd lex, etiam Ecclesiastica, non recepta, non obliget, etiamsi primi non recipientes peccârint, est communis sententia, quam tenent *Nav. Covarr. Cancell. Menoch. Mandos. Guttier. Paris. Valent. Silvest. Armil. Rodriq.* aliique plurimi cum *Suar.* hic l. 4. c. 16. n. 9. *Sanch.* de Matr. l. 3. d. 18. n. 1. *Garcia* De Benef. p. 11. c. 5. n. 150. *Moya* t. 6. d. 1. q. 1. Quod verum est, etiamsi lex contineat decretum irritans, *Riccius* dicens communem, *Puteus*, *Garc.* n. 152. Item, etiamsi derogetconsuetudini, *Garc.* n. 153. citans alios: Item, etiamsi non sit recepta per ignorantiam, *Garc.* n. 154. citans *Nav.* & *Rodriq.* Hinc *Luca* De Benef. d. 65. n. 13. docet, quòd quamvìs Papa habeat immediatè à Deo potestatem legislativam, utì habetur Cap. *Novit.* 13. de Judiciis, ità ut ipsius leges nunquam indigeant acceptatione Ecclesiæ, tamen si Ecclesia per non usum non admittat legem, tolli obligationem, ob implicitam Papæ scientiam & patientiam, quæ est virtualis revocatio. Addit post *Less.* & alios *Carden.* in 1. crisi d. 29. n. 65. leges Ecclesiæ ex benigna interpretatione voluntatis Pontificum non obligare ante acceptatiouem, quando est causa rationabilis non acceptandi. Vide dicenda l. 4. n. 520. & 672.

633. §. II. Putat *Garc.* n. 156. probabile esse ad tollendam obligationem legum non receptarum, etiam ignorante legislatore, non requiri decennium, sed sufficere actus contrarios in numero sufficiente, secundùm arbitrium prudentum, quia ità videtur servari in praxi, pro quo citat *Nav. Felin. Bottæ.*, sed contradicunt *Suar.* suprà, *Salas* d. 13. f. 4. n 24. cum communi requirentes, ut hoc fiat sciente & tacente legislatore.

634. §. III. Putat *Garc.* n. 159. necesse non esse, ut generaliter & à majore parte Ecclesiarum unius provinciæ non sit recepta lex, quia v. g. Capitulum unum hic non consideratur ùt persona particularis, sed ùt universitas, cùm non agatur de acquirendo ipsi Capitulo ùt Capitulo & ùt privatæ personæ, sed omnibus de capitulo & in universum: quæ doctrina admitti potest, si lex lata sit pro solo tali Capitulo, nam si major pars Capitulorum aut totius communitatis, in qua Capitulum est, legem admittat, censetur tota communitas admisisse; & debet pars minor sequi majorem.

635. §. IV. Testatur *Gob.* Reges Galliæ jam à tempore *Caroli* M. hoc sibi privilegium arrogare, quòd nullæ leges Pontificiæ tangentes universum regnum, vel promulgari vel obligare possint, nisi diploma Papæ sigillo ejusdem munitum approbetur à Rege, ideoque refert *Chaissaing* Tridentinum quoad nova morum decreta repugnantia moribus Galliæ, neque in toto, neque in parte potuisse venire ad receptionem, licèt *Henricus* IV. jurârit *Clementi* VIII. se operam navaturum, ut in toto regno reciperetur: putatque etiam *Baunius*, quòd in Gallia & Belgio necessarium sit placitum Regis, ad hoc, ut decreta Pontificia obligent: sed de his ipsi viderint, si enim ità est, erit hoc per accidens, ex privilegio ipsorummet Pontificum: *Ills.* t. 1. d. 3. n. 66. docet per *Trid.* isti privilegio esse derogatum.

636. §. V. Si lex concernat res fidei, exceptio non receptæ legis non valet, quia omnes tenentur credere, quod est de fide: idem est, si lex abroget aliquid tanquam pravum & scandalosum, aut si damnet consuetudinem tanquam irrationabilem & iniquam, utì rectè *Garc.* à n. 161., tum enim jus naturæ, quod perpetuum est & necessarium, pergit semper assistere legi.

§. VI. Hanc propositionem, *Bulla Cœnæ non obligat, ubi non est acceptata*, Generalis Societatis JESU anno 1597. die 9. Augusti rescribens ad provinciam Venetàm rejecit ùt falsam: sed quidquid sit de Italia aut aliis etiam Provinciis, certum videtur, quòd in Germania non obliget hodiedum quoad aliqua, vel saltem non cum illo rigore, utì notant *Laym.* aliique gravissimi recentiores in manuscriptis. *Grotius* l. 1. c. 3. à n. 8. conatur evincere, quòd Reges habeant à populo absolutam potestatem leges ferendi & imperandi, nec ab eo vi coerceri possint, si potestate abutantur: quandonam autem licitum sit reluctari Regi, explicat c. 4. 637.

Q. 94. *Quandonam licitum sit appellare à lege vel supplicare contra illam.* ℞. Quando adest causa rationabilis, nam potest lex ità esse incommoda & disconveniens moribus & consuetudinibus hujus aut illius etiam particularis provinciæ, aut ità difficilis huic aut illi instituto, patriæ, populo, ut executio in uno alterove loco rationabiliter suspendi, & acceptatio usque ad aliam informationem differri possit & debeat, utì habet communis cum *Suar.* l. 4. c. 16. n. 7. *Salon*, *Laym. Salas* d. 13. f. 4. *Bonac.* d. 1. q. 1. pu. 4. n. 42., prudenter enim tum præsumitur, quòd Superior nescierit vel non consideraverit difficultates, hinc si sit inferior legislator, licebit appellare ad Superiorem, si autem sit supremus vel independens, poterit apud eum supplicari, ut legem tollat vel mitiget. Si tamen verisimile est legislatorem non ignorâsse circumstantias & speciales rei præceptæ difficultates, communissima sententia est cum *Suar.*, legem esse acceptandam, quamvìs difficilia & dura præcipiat: multò minùs differri potest acceptatio, si non cogitetur de appellando vel supplicando, nec de proponendis causis, maximè si ideo taceatur, quia Legislator creditur non approbaturus rationes opponendas. 638.

Q. 95. *An durante tali appellatione vel supplicatione subditi debeant observare legem.* ℞. Si lex servari possit sine magna rerum mutatione vel periculo scandali, *Suar.* suprà putat observandam esse, quia certò possidet, & excusatio est dubia: idem tenent *Vasq. Lorca*, *Garc.* teste *Leur.* p. 3. q. 370. n. 5. Consentit *Castrop.* d. 1. pu. 13. n. 14. E contrà *Bonac. Salas*, *Rodriq. Gran. Steph.* tr. 2. d. 1. dub. 3. *Honor. Fabri* & alii apud *Moyam* in sel. t. 6. d. 1. q. 1. n. 16. putant obligationem suspendi, quia ità habet usus & praxis, neque ideo puniuntur subditi, si interea non observent; sicque præsumitur de benignitate Ecclesiæ, utì cum *Less.* & *Carden.* dictum est n. 592. sicque etiam conveniebat, ut gubernatio Ecclesiæ & Reip. sit suavis ac humanæ imbecillitati attemperata, utì innuit *Ills.* tr. 1. d. 2. n. 5. 639.

Q. 96. *Si Superior auditâ appellatione vel supplicatione taceat, an hoc ipso censeatur revocare legem.* ℞. Affirmativè, alioquin tenebatur legi insistere, & his non obstantibus urgere eam, ità *Bonac. Salas*, & *Castrop.* d. 1. p. 13. Excipe, nisi aliunde satìs colligeretur, quòd taciturnitas esset per modum repulsæ aut indignationis, tum enim potiùs firmaretur lex. 640.

Q. 97. *An lex alioquin invalida per hoc fiat firma, quòd subditi eam acceptent.* ℞. Si invaliditas fuit ex eo, quòd aliquid præciperetur contra jus subditorum, si hi postea liberè acceptando efficaciter cedant illi juri suo, fiet firma, utì patet; notatque rectè *Gob.* receptionem legis cujuscumque fieri posse per solum usum: è contrà si invaliditas fuit ex eo, quòd legislator excederet suam potestatem, utì si laicus Princeps præcipiat Missam die non festivo, quamvìs populus legem acceptet, non fit firma, quia præcipiens nec habuit, nec per illam acceptationem acquirit potestatem præcipiendi talem actionem, ità *Carden.* in 1. crisi d. 29. à n. 159. 641.

Quid censendum sit in dubio, an lex usu sit recepta necne, dictum est n. 591.

DU-

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali.

642. »RESpondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque »etiam Superioribus parere nos jusserit, non solum »ipse, sed & illi nobis præcipere possunt & præcipiunt, »tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato; id»que gravi aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum »finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum vo»luntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstan»tiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ità *Theo»logi communiter. S. Thom. Suar. Salas, &c.*

Unde resolvuntur hi Casus.

» I. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia »magna violat præceptum aliquod Decalogi vel Ec»clesiæ.

» II. Cùm res levis est, non peccat mortaliter trans»grediens, etsi Superior sub mortali præceperit, quia id »eum posse negant *Suar. Lay. & alii ex communi*: v. g. ne »quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat osti»um, &c. quia est res parva & incapax tantæ obligatio»nis: Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obli»gat. *Vid. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas, d. 10. s. 7.*

» III. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gravis, »ratione circumstantiarum, ùt, v. g. contemptus, scan»dali, magni boni communis, vel finis à legislatore in»tenti: Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem »parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. »*Suar. l. 3. c. 25.*

» IV. Quando materia est gravis, potest Superior »præcipere sub culpa tantùm levi, quia sicut potest »nullo modo obligare, non præcipiendo, ità etiam »potest obligare sub veniali tantum. Ità *Suar. Less. l. c.* »contra *Vasq.*

» V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex »obliget sub gravi culpa, sunt hæc: I. Si materia sit gra»vis, & non constet in contrarium de voluntate præci»pientis: Unde *Caj. in Sum. V. Cler.* docet Clericos tan»tum peccare venialiter, dum contra præcepta juris po»sitivi aves & canes sequuntur ad venandum. II. Si ver»ba magnam vim habent, ùt, jubemus, interdicimus, in »virtute S. Obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel »graviter mandamus, &c., III. Si pœna magna adjicia»tur, ùt excommunicationis, depositionis, maledictio»nis æternæ, exilii perpetui, mortis, & IV. Si ità fert u»sus & consuetudo inter peritos & timoratos; quia con»suetudo est optima legum interpres, ùt patet in lege je»junii Ecclesiastici & abstinentiæ à carnibus; item Com»munionis annuæ, quas graviter obligare probat hìc »*Tolet. Lay. c. 14. n. 4. Bon. p. 7. §. 4.*

ADDENDA.

SUppono hìc etiam sæcularem legislatorem posse obligare in conscientia, id enim evincit ratio allata à *Busenb.* & videtur certum ex 1. *Petri* 2. item ad *Rom.* 13. Videri potest *Moya* T. 1. t. 6. d. 4. q. 3. à n. 28. Nunc videndum est, quousque possit obligare.

Q. 98. An lex humana possit saltem indirectè præcipere vel prohibere actus merè internos. ℞.

643. §. I. Hoc dicitur præcipi indirectè, quod non præcipitur in se, neque est aliqua pars illius, cujus positio præcipitur, ideo tamen censetur præcipi, quia est absolutè necessarium ad hoc, ut ponatur id, quod præcipitur, v. g. si alicui præcipiatur adoratio Dei, indirectè præcipitur cognitio & æstimatio Dei, sine quibus non potest esse adoratio; si præcipiatur auditio Missæ, indirectè præcipitur intentio audiendi, sine qua non censebitur poni auditio præcepta: è contrà hoc dicitur præcipi directè, quod non ratione alterius sed ratione suî præcipitur, ità ut illius positio sit hoc, in quod lex tendit.

§. II. Lex humana potest saltem indirectè præcipere 644.
& prohibere actus merè internos, quia potest præcipere actum externum, v. g. adorationem Dei, auditionem Missæ &c., ad quorum positionem necessarii sunt actus merè interni, uti jam dictum est, ergo.

Q. 99. An lex humana possit præcipere vel prohibere 645.
actum externum in ordine ad actum internum, sive respiciendo internum tanquam finem, ad quem legislator ordinet externum. ℞.

§. I. Negat *Caram.*, quia cùm media specificentur à fine, qui non habet potestatem in finem, ad quem diriguntur media, etiam non habet potestatem in media, sed lex humana non habet potestatem in actum internum, qui hìc esset finis, ergo nec habet potestatem in actus externos, qui supponuntur esse media ad internos; consequenter, inquit *Caram.*, pater non poterit prohibere filio ingressum in aliquam domum, eo fine, ut filius non habeat delectationes internas, nec Superior ideo poterit subdito religioso prohibere lectionem libri turpis, quia prohibere delectationes internas est supra potestatem humanam.

§. II. Potest lex humana præcipere vel prohibere 646.
actum externum in ordine ad internum, & consequenter præcepta Patris & Superioris jam insinuata nō valent. Ità *Carden.* in 1. crisi d. 25. c. 2. & seqq. *Probatur*, nam licèt actus externus ordinatus ad internum, ab hoc etiam specificetur, non ideo est vel fit actus internus, sed tantum respicit eum, in se autem est & manet actus externus, ergo non est, cur lex humana eum non possit præcipere, etiam dato, quòd lex humana non possit directè præcipere ullos actus internos: idipsum evincit variis argumentis ex *Tridentino* & ratione desumptis *Carden.* c. 3. & seqq., nam *Trid. Sess.* 22. c. 5. expressè præcipit ritus Missæ tanquam adminicula ad rerum divinarum meditationem; item præcipit catecheses, prohibet libros hæreticos, ut retineatur fides interna, imò probabile est, quòd Ecclesia in omnibus suis præceptis intendat perfectionem Christianam, quæ in perfecta charitate interna consistit, ergo. Atque ex his patet, quid dicendum sit ad argumentum *Caramuelis*, nam si major esset vera, simili modo argumentarer, Ecclesia non habet potestatem circa jus divinum Sacramentale sed ea, quæ præcipit propter jus divinum Sacramentale promovendum, specificantur à jure divino Sacramentali tanquam à fine, ergo ad ea Ecclesia non habet potestatem, consequenter præcipere non potest ceremonias & ritus in administratione Sacramentorum: item, qui non habet potestatem in finem, nec habet in media, sed Ecclesia non habet potestatem in essentiam v. g. Sacrificii, ergo nec habet in media illud dignè offerendi, adhibendi certos ritus, vestes, orationes, &c., & consequenter ista non potest præcipere, quod dicere est absurdum.

Q. 100. An lex humana possit directè præcipere vel pro- 647.
hibere actum mixtum ex interno & externo, id est, talem actum externum, qui absolutè quidem posset esse absque actu interno, attamen ad cujus esse morale intrinsecè spectat aliquis actus internus, uti ad esse morale Confessionis, ut dicatur valida, simul spectat dolor de peccatis, qui est actus merè internus, ad esse morale contractûs, qui sit validus, spectat interna volitio contrahendi. ℞. Negant multi, sed communiùs & probabiliùs affirmant alii cum *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 189. & *Carden.* in 1. crisi d. 9. c. 20. a. 12., iterumque in 2. crisi d. 24. n. 10., qui dicit nunc esse certum. *Probatur*, quia *Alex. VII.* damnat hanc 14 propos. *Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, ergo ex hac damnatione certum est Ecclesiam præcipere Confessionem validam, ergo certum est præcipere Confessionem cum dolore & proposito, ergo simul præcipit dolorem & propositum, qui sunt actus merè interni, requisiti ad illud totum esse morale, quod est Confessio valida: idem est, quando *Urbanus VIII.* prohibet applicationem ejusdem

dem Missæ pro duobus stipendiis, ibi enim simul cum receptione duplicis stipendii prohibet applicationem, quæ est actus merè internus: item Ecclesia prohibet promissionem fictam Matrimonii, & quidem primariò fictionem, quæ est actus merè internus: Item prohibet simoniam omnem mentalem, etiam juris tantùm Ecclesiastici &c., neque hoc est indirectè tantùm præcipere vel prohibere actum internum, nam hoc, quod præcipitur vel prohibetur, non est aliquid adæquatè distinctum ab actu interno, quod tantùm sit connexum essentialiter vel conjunctum cum illo, sed est aliquod morale, quod intrinsecè constituitur ex actu interno & externo ab invicem alioqui separabilibus, ità ut habito præcisè actu externo non haberetur hoc, quod præcipitur, ergo actus internus directè simul præcipitur eodem modo, quo externus, uti post *Caram.* rectè urget *Carden.* suprà n. 9. Similiter dicunt multi ab Ecclesia directè præcipi aut saltem præcipi posse orationem attentam, etiam dato, quòd essentia orationis consistere possit sine attentione interna, sic autem simul directè præciperetur attentio interna, ergo. Denique quis dicat Patrem non posse filio prohibere mendacium? illo autem prohibito æque primò prohibetur mens verbis contraria, ergo. Plura exempla affert *Carden.* suprà à n. 16., probatque etiam *Suarez* l. 4. c. 13. sæpe à Jure Canonico præcipi ejusmodi actus mixtos.

648. *Q.* 101. *An lex humana possit directè præcipere vel prohibere actus internos, & quidem solos.* R. Antequam resolvam, explicabo sententias, quæ præcipuè tres sunt, prima negat, secunda affirmat, tertia distinguit.

649. §. I. Prima sententia negans docetur expressè à *S. Th.* 1. 2. q. 91. a. 4. O., & q. 100. a. 9. O., ubi pro eadem citat *Aristotelem*: sequuntur plurimi antiqui & recentiores. *Ratio* autem est 1., quia frustra esset potestas imperandi actum, quem imperans nullo modo per se cognoscere potest, neque illius omissionem punire, neque expletionem urgere, sed legislator humanus nequit per se cognoscere actum merè internum non conjunctum cum externo, nec potest punire ejus omissionem, neque urgere expletionem, cùm non possit scire, an positus sit vel omissus, ergo. 2. Si lex humana possit præcipere actus merè internos, etiam poterit lex civilis, quod est contra communem sensum. 3. Et velut à priori: potestas humana debet exerceri humano modo, sed non exerceretur humano modo, si tenderet directè ad actus merè internos, etiam ùt conjunctos cum externis, inquit *Lugo* in Resp. Mor. l. 6. d. 7., quia agere de merè internis ad solum Deum & creaturas spirituales spectat, commercium verò humanum tantùm attingit externa sensibus subjecta: atque inde etiam est, quòd lex purè interna & exteriùs non manifestata neminem obliget, etiamsi sciretur existere in mente legislatoris volentis obligare, quia nempe humano modo non est applicata, ergo. 4. Commune axioma est, quòd ad Ecclesiam non spectet judicare de internis, ergo nec ad eam spectat agere de internis, ergo nec ea præcipere vel prohibere.

650. §. II. Secunda sententia affirmans docetur ab *Adriano* & aliis, ac nititur his fundamentis, 1. Christus dedit Ecclesiæ potestatem absolutam præcipiendi suis subditis, quam non scimus esse limitatam ad actus tantùm externos vel mixtos, ergo cùm concessio Christi sit favorabilis, restringi non debet, sed potiùs extendi etiam ad actus merè internos, v. g. virtutum, cùm hi maximè utiles sint vel necessarii ad bonum animæ & ultimum finem, ad quem fidelibus procurandum data est Ecclesiæ potestas legislativa. 2. Ecclesia potest dispensare in voto merè interno, ergo habet potestatem ad merè interna. 3. Potest quis obligare se voto ad actum merè internum, ergo etiam potest obligari ab alio homine, cui potestatem in se dedit. *Conf.* nam si quis voveat in omnibus obedire Prælato, poterit Prælatus ei præcipere, v. g. orationem mentalem, ad quam tenebitur vi præcepti, ergo præceptum humanum potest directè tendere in actum merè internum. Hæc quidem argumenta & plura alia probabiliter solvunt *Lugo* suprà & *Castrop.* d. 1. p. 6., fusissimè autem *Dicast.* de censf. d. 2. à n. 89., alia tamen postea afferenda non ità facilè solvent.

§. III. Tertia sententia, quam tenent *Carden.* in 2. crisi diss. 24. *Gormaz* de pœn. p. 2. n. 67. & alii, distinguit inter leges, nam alia est tantùm directiva, alia est etiam coactiva; directiva tantùm est, quæ obligat ad solam culpam in conscientia incurrendam, non autem ad aliquam pœnam ab homine infligendam, & sic legislator obligatur suis legibus concernentibus bonum commune, item in probabili sententia Clerici obligantur legibus civilibus spectantibus commune bonum, sed tam legislator quàm Clerici obligantur quoad vim tantùm directivam, uti n. 674. & 675. dicetur: Lex coactiva, quæ aliter vocatur comminatoria, obligat & sub culpa & sub pœna expressè vel tacitè statuta per legem: porrò lex coactiva iterum est duplex, alia enim est coactiva coactione internâ, alia externâ; illa dicitur coactiva coactione internâ, quæ obligat sub pœna ipso facto ante sententiam Judicis incurrenda: illa dicitur coactiva coactione externâ, quæ obligat sub pœna per sententiam inferenda, Hoc supposito, 651.

§. IV. Lex humana, si sit tantùm directiva, potest præcipere vel prohibere actus merè internos. *Prob.* 1., quia potest præcipere actus mixtos, uti n. 607. dictum est, ergo etiam solùm internos. *Conf. prob.*, quia præcipiendo mixtos, directè tendit etiam in internos, præcipiendo illos, nec requiritur, ut de eis possit cognoscere aut judicare. *Conf.*, Ecclesia potuit primò præcipere orationem vocalem nudam, & postea superaddere præceptum directivum de adjungenda attentione interna, sicque directè adjecisset præceptum tendens in aliquid merè internum. 2. Quia actus merè internus est capax obligationis à Deo, ergo etiam ab homine, nam non obstat, quòd homo eum actum non possit cognoscere, judicare, punire, id enim non requiritur ad legem directivam, sed tantùm ad coactivam, & satis est, quòd Deus, qui assistit omni legi humanæ, eamque suâ voluntate veluti informat, suppleat in eo sitque ejus vindex, & transgressionem sit puniturus: posse autem dari legem, quæ tantùm sit directiva, videtur certum, cùm vis directiva sit separabilis à coactiva, uti n. 651. dictum est circa legislatorem & Clericum: imò omnis lex naturalis, prout contradistinguitur à divina, est tantùm directiva, ergo etiam talis esse poterit lex humana respectu actûs merè interni. 3. Praxis propositionis decimæ ab *Innocentio* XI. damnatæ est aliquid purè internum, sed praxis illius propositionis est prohibita per legem humanam directivam, ergo aliquid merè internum prohibetur per legem humanam directivam. *Min.* est certa ex Bulla adjuncta, ubi in fine districtè in virtute S. Obedientiæ & sub interminatione divini judicii prohibetur praxis omnium illarum propositionum: *Maj.* etiam est certa, quia propositio 10. damnata est hæc, *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*, praxis autem illius est omissio amoris interni, quæ omissio est quid purè internum. *Si dicas* 1. ibi tantùm prohiberi, ne doceantur illæ sententiæ, *Contrà* est, quòd doctrina paulò antè prohibeatur omnibus sub excommunicatione latæ sententiæ, ergo quod additur de praxi, non potest intelligi de doctrina, sed de ipso illius usu. *Si dicas* 2., Ecclesiam tantùm declarare obligationem, quæ est ex jure naturali & divino, *Contrà* est, quia nullo verbo innuit modum declarandi, sed prohibendi, non aliter ac facit, dum alia directè prohibet, v. g. ne propositiones illæ doceantur. 652.

§. V. Lex humana coactiva coactione internâ potest præcipere vel prohibere actus purè internos. *Probatur* 1. argumentis n. 652. allatis, quia coactio purè interna non requirit præviam cognitionem causæ, sed pœna incurritur ipso facto apud Deum, qui vindex est legum 653.

legum omnium humanarum. 2. Ecclesia per legem coactivam coactione internâ præcipit vel prohibet actus mixtos, v.g. homicidium voluntarium Clerici, quod punit excommunicatione; homicidium conjugis cum intentione Matrimonii, cui addit pœnam impedimenti &c., in his autem punit directè volitionem occidendi & intentionem Matrimonii, non per sententiam Judicis, quæ prærequirat cognitionem causæ, sed per ipsam legem, quæ talem cognitionem non requirit, ergo eodem modo posset Ecclesia solam hæresin internam prohibere sub pœna ipso facto incurrenda. Praxis propositionis 10. ab *Inn.* XI. damnatæ, est aliquid merè internum, secundùm dicta n. 652., sed praxis illa potuit prohiberi sub excommunicatione latæ sententiæ, quid enim obstet? ergo aliquid merè internum potuit prohiberi sub ea pœna, ergo per legem coactivam coactione internâ.

654. §. VI. Lex humana coactiva coactione externâ non potest præcipere vel prohibere actus merè internos, bene tamen mixtos. *Ratio* primæ partis est, quia homo non potest per se cognoscere, nec judicare, nec punire actum merè internum, ergo nec potest eum præcipere aut prohibere lege externè coactivâ, ad quam requiritur posse exteriùs cogere ad observationem, convincere de transgressione eamque punire: & hoc tantùm vult *S. Th.* n. 649. relatus. Ratio secundæ partis est, quia quamvis actus in- & externus, qui constituunt mixtum, sint separabiles, tamen posito actu externo prudenter præsumi potest adesse etiam internum, v.g. posito homicidio prudenter præsumitur adfuisse voluntatem occidendi, nisi aliqua circumstantia aliud suadeat, ergo ex actu externo sufficienter potest cognosci internus, & consequenter ratione externi poterit judicari ac puniri.

655. §. VII. Nunc facile est respondere ad rationes primæ sententiæ, nam ad 1. & 4. patet responsio ex dictis: quòd autem lex manens in mente legislatoris non obliget, causa est, quia deest illi ordinatio ad subditos & promulgatio, quæ sunt de essentia illius vel essentialiter requiruntur. *Ad* 2. Disparitas est de lege civili, hæc enim non procedit à potestate spirituali, nec intendit bonum spirituale hominis, nec eum dirigit ad finem supernaturalem, sed tantùm versatur circa politicam & externam gubernationem; è contrà leges Ecclesiasticæ omnia opposita intendunt, ad quæ maximè juvant ac necessarii sunt actus interni. *Ad* 3. Quamvis potestas humana ferens legem, quæ concernit conscientiam, tendat ad actus internos, adhuc exercetur humano modo, non sistendo quidem in fine humano seu naturali, sed juvando & quasi elevando hominem supra se, eò quòd illum dirigat ad bona æterna & supernaturalia, in quo nihil est inconvenientiæ.

656. Q. 102. *Quid advertendum sit circa verba legum.* R. seqq.

§. I. Communis est sententia, quòd hæc verba, *præcipio, impero, jubeo, prohibeo, interdico*, si materia sit gravis, importent obligationem gravem: illa autem, *volumus, ordinamus, sancimus, statuimus*, per se eam non importent, cùm sint indifferentia ad legem, consilium, exhortationem, regulam: *Mando* idem est, quod præcipio, utì rectè *Illſ.* t. 1. d. 2. n. 2. contra *Az.*

657. §. II. Verba præceptiva non semper indicant præceptum perfectum obligans sub mortali, utì rectè *Leſſ.* in auct. V. *Religiosus.* caſ. 4. n. 8. *Sa* & alii apud *Castrop.* d. 1. p. 9. n. 4. Attamen verbum, *debet, debent*, communiùs importat præceptum, quandoque tamen etiam tantùm decentiam aut meliùs esse: sed verbum, *oportet*, non importat imperium, sed honestatem & convenientiam, utì volunt *Suar. Sanch.* & alii: sed notat *Du Bois* in motivo Juris a. 5., & adductis exemplis demonstrat voces illas, *tenetur, oportet, debet*, aliquando importare debitum stricti juris, aliquando solius decentiæ & honestatis: putat tamen *Sa* V. *lex*, si in lege Ecclesiastica dicatur, *teneantur*, vel *præcipimus*, significari obligationem gravem.

§. III. Si in imperativo dicatur, *fac, abstine, cavete. Item caveant, abstineant omnes, nemo audeat, Cajet.*, & alii dicunt non ideo importari obligationem: *Nav. Sa, Sayr.* dicunt importari levem: rectiùs dicit *Sanch.* standum esse regionis, in qua lex fertur, loquendi consuetudine; notatque etiam *Carden* in 1. crisi d. 23. n. 46., quòd lex scripta, quæ non importat verba certò præceptiva, sit interpretanda juxta consuetudinem, an videlicet solita sit observari tanquam obligatoria, tum enim certissimum est obligare; quòd si de consuetudine non constet, putat *Sanch.* attendendum esse ad materiam, quæ si fuerit gravis, censet obligationem fore gravem, sed videtur tenendum, quod dicemus n. 660. 658.

§. IV. In decretis Pontificum vel Conciliorum, ubi materia est gravis, communiter importatur obligatio gravis, sic enim *Trident.* seſſ. 13. c. 7. per verbum illud, *Confiteatur*, graviter præcipit Sacerdoti sibi conscio de mortali, ut si in defectu Confessarii etiam post elicitam contritionem celebraverit absque Confessione, statim postea confiteatur. 659.

§. V. In dubio, an verba præceptum contineant vel consilium tantùm aut exhortationem, reputanda sunt continere tantùm consilium aut exhortationem; similiter si verba legis spectatis omnibus circumstantiis intelligi possint de obligatione levi, non debent extendi ad gravem, utì diximus n. 596. Advertendum est etiam, quòd Auctores aliquando dicant aliquid esse grave peccatum, nec tamen ideo intelligant esse mortale, utì *Leſſ.* in auct. V. *Societas* JESU caſ. 1. n. 8. Denique si verba significent obligationem gravem, & dubitetur, an Superior voluerit graviter an leviter obligare, standum est pro obligatione gravi, pro qua lex possidet per expressam suam significationem, utì rectè *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 4. aliique cum *Diana* p. 5. tr. 5. R. 47. 660.

§. VI. Notant *Abbas* aliique cum *Gob.* in Quin. tr. 4. n. 682. extensionem legis ultra omnem verborum significationem fieri non debere ob identitatem rationis, nisi ea ratio exprimatur in lege; & quamvis extensio admittenda sit in lege favorabili, non tamen in correctiva vel pœnali, utì post *Gloſſ. Roman.* & alios habet *Everhardus*, loquens etiam de casu, quo ratio major est pro omisso quàm pro expresso: notat tamen *Illſ.* t. 4. d. 2. n. 362. legem etiam correctivam extendendam esse ad casum, in quo eadem vel similis ratio intervenit, si ex communi DD. sensu & praxi colligatur casum lege comprehensum potiùs per modum exempli assignatum fuisse, & finem legis universaliter à legislatore fuisse intentum. Circa verba privilegiorum, vide n. 839. 661.

§. VII. Quando verba legis generalis posterioris explicari possunt in aliquo sensu, qui non contradicat legi speciali priori, sic explicari debent, utì multis exemplis probat *Sanch.* in Decal. l. 2. c. 11. n. 27. & de Matr. l. 2. d. 24. n. 6., quamvis posterior lex etiam haberet clausulam revocatoriam ordinationum contrariarum. Videri possunt *Az.* l. 5. c. 27. & 28. *Tol.* de 7. pecc. mort. c. 20. *Carden.* in 1. cr. d. 24. 662.

Q. 103. *Unde universim colligi possit gravitas & levitas materiæ & obligationis respectu legum.* R. 663.

§. I. Aliqui apud *Oved.* de pecc. controv. 3. n. 141. putant hoc esse desumendum ex respectu partis ad totum, dicuntque materiam illam esse gravem, quæ est tertia pars illius totius, quod à lege imperatur vel prohibetur, quod autem est minus, esse levem. Hæc regula tenet in aliquibus, sed fallit in plurimis, sic tertium Nocturnum non est tertia pars Matutini Dominicalis, labor servilis per septem horas die festo non est tertia pars diei naturalis, & tamen utrumque est materia gravis respectu præceptorum Horas orandi & non laborandi serviliter die festo: è contrà duo Psalmi sunt plùs quàm tertia pars Sextæ vel Nonæ, & tamen sunt materia levis.

§. II. *Caramuel* dicit octavam partem totius esse materiam gravem, & quod est minus, esse materiam levem, quia, 664.

quia, inquit, omne totum tam Physicum quàm morale secundum intensionem censetur constare octo partibus, hinc quando dicimus aliquid summum, dicimus ùt octo, v. g. ignis est calidus ùt octo, homo probus ut octo, ergo quod est pars octava totius, est aliquid notabile in toto, & quod non est pars octava, non est aliquid notabile, quia non est simpliciter pars sed pars partis, pars autem partis est aliquid leve respectu totius. Ex ista regula infert 1. Qui omitteret Sextam in Horis, non peccaturum graviter, quia multi docent omnes Horas esse unum Officium, cujus pars octava non est Sexta. 2. Qui uno voto vovisset millies legere Psalmos Pœnitentiales successivis diebus, peccaturum tantùm leviter, si tribus mensibus omitteret, quia 90. dies non sunt octava pars mille dierum. 3. Qui uno voto vovisset abstinentiam à carnibus totâ vitâ, peccaturum tantum leviter, si comederet per nonam partem vitæ. 4. Qui minùs furatur à Titio, quàm sit octava pars redituum, quos omni die habet Titius, peccare tantum venialiter, hinc si Titius omni die è bonis & proventibus habeat 100. ducatos, peccaturum tantùm leviter, qui hodie illi furaretur decem, quia non tolleret octavam partem &c. Hanc regulam, & quæ ex ea infert *Caram.*, optimè confutat *Carden.* in 1. crisi d. 31., nobis sufficiat retulisse, nam per se satis patet falsitas, quam pluribus ostendemus suis locis: hìc ista pauca oppono, ergo qui tenetur ad septem Psalmos pœnitentiales, si omittat unicum, peccat mortaliter, quia omittit plùs quàm octavam partem; è contrà qui legit 10. folia libri hæretici, absque periculo perversionis, si liber constet 100. foliis, peccat tantum venialiter; utì & ille, qui Titio debet 100. ducatos, si subducat 10. Similia certò falsa deduci possunt in plurimis aliis materiis.

665. §. III. Ut sciatur, an materia sit gravis vel levis, debet spectari etiam absolutè, & non præcisè ex respectu ad totum, sed considerari, an in se etiam spectatis omnibus circumstantiis sit vel non sit aliquid notabile, ità communiter Auctores cum *Oried.* n. 143. & *Carden.* suprà, patetque ex dictis; quæ *Conf.* quia licèt communis sententia habeat, quòd ad peccandum graviter in materia Missæ die festo, requiratur omissio tertiæ partis circiter, tamen etiam in hoc attendi debet ad partes secundùm se, quò enim partes sunt nobiliores, eò minùs debet omitti, hinc qui tempore utriusque Consecrationis abesset à Missa, non audiisset Missam, ùt rectè docent AA. plurimi cum *Pasq.* de Sacrif. q. 1276., & *Herincx* de peccat. d. 7. n. 48., quamvìs spectato tempore nequidem sit pars vigesima.

Objici posset; Si supponamus materiam gravem respectu promissionis acceptatæ esse ducatum, si quis non det unicum ducatum, quem promisit, peccat mortaliter: si promiserit 300., & unum subtrahat, non peccat mortaliter, utì nec tum, si promiserit mille, & subtrahat duos, & sic quò majora sunt tota, tantò majorem potest partem subtrahere absque mortali, ergo materia gravis non spectatur absolutè sed respectivè à parte ad totum. ℞. n. conseq., nam admitto considerandas esse circumstantias personarum ac rerum, sic enim dicam de furto, faciliùs peccari mortaliter furando à paupere quàm à divite; sed tantum dico suppositis circumstantiis, quæ sæpe involvunt proportionem unius partis ad alteram vel etiam ad totum, materiam considerandam esse etiam secundum se, & dicendam esse gravem, si secundùm se sit, levem, si secundùm se non sit aliquid notabile, sive sit pars media, sive tertia, sive vigesima totius.

666. §. IV. Aliquid esse vel non esse notabile, & consequenter esse materiam gravem vel levem, colligimus ex uno horum, 1. Ex repugnantia, quam habet cum natura rationali; quæ repugnantia, an sit gravis, an levis, communi prudentum judicio est determinandum. 2. Ex repugnantia gravi vel levi cum charitate in Deum, proximum vel seipsum. 3. Ex S. Scriptura, quæ materiam gravem sæpe denotat, addendo illi comminationem mortis vel damnationis æternæ; item væ illi, qui facit. 4. Ex verbis legis, quæ sæpe exprimunt obligationem gravem, vel hanc insinuant per gravem pœnam adjectam; de quo tamen videnda sunt, quæ n. 611. & 660. diximus. 5. Ex auctoritate Ecclesiæ vel SS. PP., qui dicunt esse vel non esse obligationem gravem, nam spectat ad providentiam Dei, ut in talibus ad salutem pertinentibus non permittat errare Ecclesiam & communes ejus DD. 6. Ex communi sensu Theologorum, cui se opponere est temerarium, nisi major auctoritas vel ratio evidens cogat. 7. Ex sensu communi hominum timoratorum, etiam simplicium, *Herincx* n. 46., præcipuè quando agitur de jure naturæ, quod hi cordibus suis inscriptum habent, & Spiritu Dei aguntur, ut secundum illud judicent & agant. 8. Ex fine legis vel legislatoris, si enim hic sit magni momenti, & materia aliqua multùm conducat ad illum finem, erit materia gravis; si parum conducat, aut ipse finis legis sit parvi momenti, erit materia levis: & hanc velut primariam regulam ponunt *Vasq.* & *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 4., ideoque illam pluribus declarat *Castrop.* d. 2. p. 7. n. 4.

§. V. Materia absolutè levis non substat gravi obligationi. 667. *Ratio* est, quia si ex materia levi non possemus prudenter & certò colligere esse obligationem levem, ubique possemus dubitare de mortali, v. g. non possemus scire, quòd furtum nummi esset veniale, nam omne furtum prohibetur iisdem verbis & eodem præcepto Decalogi, *Non furtum facies*; & idem est de aliis materiis, ergo certum esse debet, quòd materia absolutè levis non substet obligationi gravi. Ex quo rectè concludit *Diana* p. 5. tr. 5. R. 50. contra *Fagund.*, rem levem non posse voveri sub mortali; & R. 51. contra *Jo. Sanch.*, rem levem non posse pro pœnitentia imponi sub mortali: consequenter R. 48. dicit, si quid absolutè leve, videatur ab homine imponi sub mortali, esse quidem obligationem, sed tantùm sub veniali. *Dixi* 1. absolutè levis, nam materia de se levis potest ob circumstantias fieri gravis, utì esus pomi in Adamo ob circumstantiam finis, quia Deus volebat per observationem illius præcepti tanquam per exhibitionem primi homagii recognosci velut supremus Dominus, & simul moveri ad totam posteritatem in gratia conservandam. *Dixi* 2. non substat, nam *Jo. Pontius* de peccat. d. 22. n. 63. putat Deum absolutè posse singulas materias leves graviter prohibere, sed negat *Castrop.* p. 8. n. 2., dicens certum esse oppositum, ideoque innumeros AA. docere materiam absolutè levem non esse capacem gravis obligationis: quidquid sit de hoc, saltem videtur verum, quòd non possit Deus omnes materias leves graviter prohibere vel præcipere, quia de natura legis est esse in bonum communitatis, tales autem leges forent in perniciem, & spectatâ conditione fragilitatis humanæ forent irrationabiles & intolerabiles, utì ait *Maurus* de peccat. q. 31. n. 14., exponerent enim continuis & certis periculis æternæ damnationis.

§. VI. Probabilius est materiam de se gravem, v. g. jejunium, posse substare levi obligationi, sive obligatio sit ex præcepto, sive ex voto, ità tenent plurimi cum 668. *Castrop.* n. 4. contra *Arrag. Bellarm. Becan. Vasq. Regin. Rhodes* & alios, quibus favet *Volpilier* hìc c. 1. a. 4., dicens hanc sententiam, licèt non teneatur à multis, tamen esse auctoritate & bonis fundamentis munitam. *Ratio* nostra est, quia talis materia est capax nullius actu obligationis, utì supponitur, ergo etiam solius levis: *Nec obstat*, quòd materia gravis non possit substare legi naturali leviter tantùm obliganti, *nam* obligatio legis naturalis necessariò sequitur ad exigentiam materiæ subjectæ, quæ intrinsecè est talis, ut de se semper vel graviter vel leviter repugnet naturæ rationali & consequenter legi æternæ, hoc nõ est in aliis materiis indifferentibus, quarum obligatio contingenter pendet à libera voluntate legislatoris, qui non attentâ materiæ secundùm se gravitate potest imponere obligationem, vel nullam, vel levem,

levem, materia enim est capax obligationis gravis, levis, vel nullius actu. Plures objectiones videri possunt solutæ apud *Castrop.* n. 5. Quòd si certò non constet ex verbis vel circumstantiis, quòd Superior in materia gravi intenderit obligationem tantùm levem, censendus est intendisse gravem, secundùm exigentiam materiæ gravis, cui communiter respondet intentio Superioris.

669. §. VII. Ex positis fundamentis resolvi debent plurimæ quæstiones in particularibus materiis, de quibus suis locis: hic addam illationes aliquas, pro quibus alibi non esset commodus locus.

1. Si legislator ob frequentes pugnas prohibuerit noctu gestari arma, si quis per horam gestans obambulet, est materia gravis, ideoque peccat graviter; quia tamdiu obambulanti facilè occurret occasio rixæ, ergo facit graviter contra finem legis: si autem gestet brevissimo tempore, ubi non est occasio rixæ, peccat tantum venialiter ob parvitatem materiæ, ità *Bonac.* & *Castrop.* p. 7. n. 4.

670. 2. Si legislator prohibuerit efferre fruges vel arma ex patria, si quis semel efferat, secundum *Gran.* & alios cum *Diana* R. 49. est materia levis, & excusatur à mortali, quod probabile est, quia finis legislatoris erat cavere damnum Reip., ergo cùm semel efferre non causet grave damnum, non erit notabile contra finem legis: esset tamen notabile, inquit *Castrop.* n. 5., si efferrentur fruges, v.g. pro 100. aureis, aut arma pro instruendis 10. militibus: è contrà alii cum *Sanch.* n. 8. æquè probabiliter dicunt etiam semel efferre esse materiam gravem & mortale, quia licèt semel efferre secundùm se non sit damnum grave, est tamen res gravis & meritò graviter prohibita, quia si singulis liceret citra mortale semper efferre, cùm veniale ordinariè parùm curetur à cupidis lucri, facilè fieret, ut singuli saltem semel efferrent, per quod causaretur notabile damnum Reip., ergo mens legislatoris est etiam unicam vicem prohibere sub mortali, utpote rem gravem, propter circumstantiam pluralitatis alioqui futuræ.

671. 3. Probabilius est, si Religiosus tantùm ad horam temerè dimittat suum habitum, esse materiam levem, uti tenent *Sanch.* & alii cum *Diana* R. 61. contra *Suar. Castrop.* tr. 16. d. 4. p. 6. n. 11. & alios, qui dicunt esse materiam gravem: *Ratio* nostra est, quia finis legis est, ne sic occultando statum liberè vagetur, intra horam autem non vagabitur longè, ergo præcisè dimittere per horam non est materia gravis, adeoque per se loquendo, peccat tantum leviter.

672. 4. Si sit mortale aliquem sacro Ordine initiatum non gestare clericalem habitum & tonsuram, (de quo dicetur l. 4. n. 1372.) nihilominus ob commoditatem non gestare habitum ad modicum tempus, nempe ad quatuor aut sex dies, erit tantùm levis materia, dummodo habitus, qui assumitur, sit honestus, uti tenent *Panorm. Ang. Tabien. Silv. Sor. Bann. Fill.* & alii; similiter si negligat tonsuram ad sex vel septem dies, erit materia levis, inquit *Quarti* in Rubr. Missæ p. 3 tit. 6. s. 1; imò putat *Gob.* in Exp. tr. 8. n. 769. Parochum non peccaturum mortaliter, qui per sex vel octo septimanas negligeret Coronam; de habitu tamen sentit rigidiùs.

673. 5. Si Monialis egrediatur è clausura, aut alius ingrediatur clausuram Monialium ad duos pedes, & statim redeat, est materia levis, uti rectè *Nald. Graff.* & *Dian.* R. 22. contra *Sanch.* & alios, qui dicunt esse materiam gravē & mortale, nisi maneret in ostio, aut pars una corporis maneret intrò vel extra: *Ratio* nostra est, quia finis præcipuus legis est cavere pericula Monialium, & occultare velut mortuas mundo, contra quem finem hìc non agitur notabiliter. Vide *Delbene* de Immun. Eccl. c. 19 dub. 53., qui tenet cum *Sanch.* Videri potest *Diana* citatâ p. 5. tr. 5., ubi per 96. Resolutiones percurrendo plerasq; materias, examinat, quandonam materia de se gravis fiat levis, & consequenter mortale fiat veniale ex parvitate materiæ.

CAPUT II.

De subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur.

RESP. Soli subditi ratione utentes obligantur, ità ut eorum transgressione peccent; Quod addo, propter ebrios & ad tempus amentes, qui etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis & consensûs. Pars prior est communis & certa, *Fil. t. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6. &c. Layn. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem: Cujus Ratio est; tum quia præceptum, cùm sit directivum, supponit usum rationis: tum, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione & voluntate utuntur: Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Unde resolves hos Casus.* 674.

I. Legislator non tenetur suis legibus, ùt sic, quoad vim coactivam & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur se tanquam caput membris conformare. Ità *S. Th. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Lay. cap. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide *Fil. l. c.*

II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per Baptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

III. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v.g. Confessionis annuæ, secundùm *Nav. Henriq.* & *Azor*; Item abstinentiæ à carnibus, auditionis Sacri, secundùm *Sanch. &c.*, obligentur quoad culpam, non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14. puellæ 12. absoluto. *Sot. Vasq.* de pœn. q. 90. a. 2. *S. V. Censura.*

IV. Infantibus, non baptizatis & perpetuò amentibus licitè dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera servilia festis; non tamen ebriis, cùm legi maneant subjecti, uti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum &c., eò quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius operâ uteretur quasi instrumento. V. *Lay. c. 10. Bon p. 6. & Sanch. 1. Mor. c. 12.*

V. Clerici, cùm jure divino sint exempti de potestate civili, ùt docet *Bellarm. l. 1. de Cler. c. 28.* non tenentur legibus civilibus directè & quoad vim coactivam: Unde nec à Principe sæculari puniri possunt: Cùm tamen sint membra Reip., & alioqui communis æquitas servari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directivam legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant, quales, v.g. sunt leges prohibentes vel irritantes contractum, (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta v.g. vel alia vendant, ultra pretium à Principe statutum. Ità *Molina, Suar. Sal. Tan.* Vid. *Lay. c. 13.*, quia jus naturæ exigit, ut vendant pretio justo; tale autem censetur, quod decernitur lege.

ADDENDA.

QUæst. 104. *An Legislator, uti alii, graviter peccet, si non observet suas leges.* ℞. Affirmant *Reiffenstuel* hìc dist. 3. q. 2., si lex legislatorem æquè ac subditos deceat; Consentit *Cardin. Sfondratus* in Reg. sacerdot. l. 4. §. 2., addens tamen posse etiam secum dispensare: Ratio 675.

Ratio autem, cur teneatur, est, tum quia scandalizarentur alii, si ipsemet transgrederetur, tum quia caderet in ipsum illud Christi *Matt.* 23 ℣. 4. *Alligant enim onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere*: Hinc cap. 2. dist. 9. dicitur, *Justum est Principem legibus obtemperare suis*; & Cap. *Cum omnes*, De constit. refertur illud *Catonis*, *Patere legem, quam tu ipse tuleris*: & notabile est illud Imperatorum leges ferentium, L. *digna vox*, 4., Cod. De legibus & constit. Principum, *Digna vox est Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri; adeo de auctoritate Juris nostra pendet auctoritas; & revera majus Imperio est submittere legibus Principatum, & oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus.* Similia effata videri possunt apud *Delbene* de Imm. Eccl. c. 15. dub. 2. E contrà *Bonac. Less. Delbene* & alii cum *Castrop.* d. 1. p. 24. §. 1. & *Ills.* t. 1. d. 2. n. 17. probabiliùs negant, & asserunt, per se loquendo, peccare tantùm venialiter; nam non peccat contra suam legem, cùm lex dirigatur ad solos subditos, sed tantùm contra legem naturalem, quæ dictat eum debere se conformare communitati, ut sic melius obtineatur finis legum & communis observantia: *Turpis enim omnis pars est, suo universo non congruens.* Cap. *Quæ contra*. 2. dist. 8.; Jam verò videtur esse levis tantum deordinatio, si legislator quandoque non ità se conformet communitati. *Dixi*, per se loquendo, aliud enim esset dicendum, si per accidens inde sequeretur perturbatio, scandalum aut aliud grave inconveniens in communitate, & hoc solùm videtur velle *Reiffenst.* Quid sit lex directiva, & quotuplex coactiva, diximus n. 651. An autem & quomodo supremus aliquis Senatus vel Capitulum generale obligetur legibus suis vel antecessorum, videri potest *Lugo* in Resp. Mor. l. 6. d. 20.

676. Q. 105. *An pueri ante septennium completum teneantur legibus Ecclesiæ.* ℞. *Busenbaum* & alii n. 674. relati dicunt obligari legibus iis, quarum materia eorum ætati est conveniens, hinc *Bosco* de pœnit. d. 7. num. 42. docet tales pueros obligari ad Confessionem annuam, cùm enim sint capaces præcepti non requirentis certos annos, si plenum usum rationis habeant, lex possidet contra eos, & hæc sententia saltem suadenda est in praxi, cui etiam videtur assentiri *Castrop.* tr. 23. p. 20. E contrà *Diana* p. 10. t. 12. R. 37. *Jo. Sanch. Burgh.* cent. 2. cas. 24., ipsemet *Castrop.* tr. 3. d. 1. p. 24. §. 2. *Ills.* n. 18. dicunt non teneri, quamvis plenum rationis usum habeant, quia leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, ideoque neminem obligant, nisi habentem usum rationis, quem non præsumunt, nisi post completum septennium, leges enim positivæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt, L. *Nam ad ea*, ff. *De Legibus*, atqui communiter non contingit usus rationis ante septennium completum, ergo. Utraque sententia est satis probabilis: Vide dicenda l. 3. p. 1. n. 6[illegible] & p. 2. n. 1267. Item vide *Delbene* de Imm. Eccl. c. [illegible]. d. 1. & seqq.

677. Q. 106. *An pueri ante pubertatem etiam censuras incurrant.* ℞. Incurrunt aliquas, non omnes, uti dicetur l. 7. c. 1. ad dub 3.

678. Q. 107. *Quomodo peccent Clerici non observantes legem civilem.* ℞. Clericos directè & per se obligari potestate directivâ legis civilis, docet cum aliis, quos citat, *Castrop.* tr. 3. d. 1. p. 24. §. 6. n. 6., hinc consentit cum eis etiam *Diana* p. 6. tr. 8. R. 4., in fine, Clericos peccare mortaliter, si eis non pareant, quia sunt cives & pars præcipua civilis Reip., ad quam totam diriguntur leges: & hanc sententiam dicit esse valde probabilem *Burgh.* cent. 2. cas. 53. E contrà *Suar. Vasq. Az. Fill. Bonac. Tann. Laym. Barbos. Busenb.* suprà cum eodem *Burgh.* & *Delbene* de Imm. Eccl. c. 8. d. 2. etiam probabiliter dicunt non obligari directè, cùm sæcularis in Clericos non habeat jurisdictionem, uti ostendetur l. 4. n. 1381. & 1410. Itaque tenebuntur tantùm indirectè, ex vi legis naturalis dictantis partem unam communitatis debere se conformare cæteris, in illis, quæ bonum commune concernunt, ad quam conformitatem statuendam Ecclesia leges civiles non improbat, uti pluribus deducit *Delbene* c. 9. d. 2. Hinc infert *Burgh.* cum *Salas*, *Castrensi*, *Bonac.* d. 1. q. 1. p. 6. n. 53. *Delbene* n. 12. & aliis Clericos probabiliter peccare tantum venialiter, si agant contra ejusmodi legem civilem, quia difformitas illa partis à toto non videtur gravis, per se loquendo, seclùso scandalo & gravi damno Reip. Quòd si ejusmodi transgressioni imposita sit pœna, v. g. si fruges efferantur è patria, ut eripiantur à fisco, communis sententia est huic pœnæ non subjacere Clericum, neque res ipsius, quæ gaudent privilegio personæ, cùm Clerici non teneantur ullâ vi coactivâ legum civilium, uti rectè *Delb.* suprà. *Ad argum.* oppositum, ℞. Esse quidem cives, sed exemptos à potestate civili. Vide *Ills.* t. 1. d. 2. à n. 21., ubi etiam non improbabiliter docet legem civilem per potestatem Ecclesiasticam approbari & imponi Clericis, adeoque posse graviter obligare.

Q. 108. *An peccent Superiores Laici, imponentes varias leges circa Clericos.* ℞. Non peccant, si leges sint justæ, & ab Ecclesia comprobentur, quod necessarium esse, decernitur Cap. *Ecclesia S. Mariæ*, De Constit., etiamsi ferantur in favorem Ecclesiæ, uti notat *Carden.* in 1. crisi d. 61. n. 183. Probat autem ex jure *Less.* in auct. V. *Bona Ecclesiæ*, cas. 3., quòd statutum, quo Ecclesiæ & pia loca redduntur inhabilia ad acquirendas possessiones & immobilia bona, sit contra libertatem Ecclesiasticam, eosque, qui condunt talia statuta, vel ea exequuntur, esse excommunicatos: *Pirrh.* l. 1. tit. 2. à n. 90. & *Dian.* p. 6. tr. 3. R. 6. fusè probant ejusmodi statuta non tantum esse illicita, sed etiam prorsus irrita. Addit *Lessius* cas. 4. & fusè probat constitutionem illam esse graviter illicitam, quâ statuitur, ut illis, qui volunt ingredi Religionem, vel jam ingressi sunt, non liceat bona sua vel portionem obventuram dare pauperibus, vel conferre in Religionem, putatque auctores talis constitutionis non evadere excommunicationem ipso facto incurrendam & latam ab *Honorio* III. Cap. *Noverit*. De sent excom., quæ confirmata est à *Trident.* Sess. 25. c. 20. Ibidem cas. 5. docet *Less.*, sæculari auctoritate statui non posse, 1. Ne Religiones certum numerum personarum non excedant. 2. Ne excedant certam quantitatem redditnum. 3. Ne ingredientes, vel alii laici conferant plura bona mobilia religiosis, quàm ad constitutam taxam necessaria sunt: atque hæc omnia probat fusè, explicatis omnibus textibus Juris, qui dictis videntur esse contrarii Vide *Delbene* de Imm. Eccl. toto c. 8. & *Arsdek.* p. 3. t. 1. de opin. prob q. 25. in fine. Item dicenda l. 4. à n. 1381. & 1389. Quid autem liceat Judicibus sæcularibus contra Ecclesiasticos, dicetur ibid. à n. 1391. 679.

Q. 109. *An lex possit favere alicui non subdito, vel ei, qui eam non recepit*, v. g. si lex civilis statuat, ut bonâ fide possidens aliquid per duos annos, præscribat titulum, an Ecclesiasticus non subjectus legi civili possit gaudere illo privilegio, & præscribere contra laicum: Similiter si *Trident.* alicubi non sit receptum, an nihilominus possint incolæ talis loci gaudere privilegiis seu favoribus *Tridentini* ℞. 680.

§. I. Primum negat *Caram.*, quia legibus non debent judicari, qui non sunt eis subjecti: è contrà affirmat *Carden.* in 1. crisi d. 61 c. 14., nam v. g. Rex Hispaniæ potest concedere legem, ut non liceat merces efferre, nisi in Galliam, hæc lex favet Gallis ipsi non subjectis, ergo. Itaque quamvis lex non possit favere non subdito, directè afferendo illi aliquam obligationem, vel etiam tollendo obligationem per aliquam dispensationem, eò quòd obligatio non possit imponi nisi subdito, & sublatio obligationis, quæ per dispensationē fit, non

non fiat nisi respectu subditi, potest tamen lex simpliciter favere etiam non subdito legi; sic enim potest ferri lex in Hispania, ut nemini præterquam Gallo liceat in regnum venire, quæ lex favebit solis Gallis, gravabit reliquos. Id maximè valet de Ecclesiasticis alicujus communitatis legibus subjectæ, nam sunt pars istius communitatis, & tenentur saltem vi directivâ legum in ea vigentium, ergo similiter, & magis gaudere debent favoribus.

681. §. II. Putat *Zypæus* Episcopos gaudere posse legibus favorabilibus *Tridentini* quoad absolutiones & dispensationes in casibus Papalibus, etiam in iis locis, in quibus *Tridentinum* non est receptum; idque *Duvallius* dicit practicari ab Episcopis Galliæ: è contrà *Sanch.* & *Barbosa* negant id posse fieri, citantes pro se Declarationem S. Congregationis, & *Ratio* potest esse, quia mens Ecclesiæ est, ut qui habet favores, portet æqualiter onera, cùm favores sæpe indulgeantur, ut leviora sint onera.

An infideles teneantur legibus Ecclesiæ, dicetur l. 2. à n. 77.; quam autem potestatem habeant Episcopi respectu Regularium exemptorum, videri potest apud *Delbene* de Imm. Eccles. c. 14.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt.

682. »SUppono I. Præceptum aliud esse Locale, quod scilicet certo tantùm loco, urbe v. g. vel Parochiâ obligat: aliud universale, seu juris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

» Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt, animo non manendi, sed tantùm subsistendi ad aliquot dies, vel summùm per minorem anni partem, ùt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

» R. Non obligari. Ità *Navarr. Sanch. Less. lib. 3. cap. 3. d. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant nisi existentes intra illud: Lex enim ità fertur: v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hìc valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Laym. c. 11.* præceptum locale exspirare etiam intra proprium territorium in loco exempto, quòd is æquiparetur loco sito extra territorium. Ex *quibus resolves hos Casus,*

» I. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à jurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Lay. c. 11. num. 5.*

» II. Si quis die jejunii aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium aut festum, potest ibi comedere, exercere servilia. *Lay. Bon.*

» III. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium: Quare potes, v. g. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Nativitatem & Purificationem, vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire Matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.*

» IV. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium istâ die, cùm illud jam violaverit, ideoque servare non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi servari, eò quòd sit dividua. *Vid. Sanch. l. c. Less. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque se certò perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, unde abit (cùm ista abstinentia sit dividua) potest tamen ibi manè jentare, & meridie prandere, ùt contra quosdam docet *Less.* & *Sanch.* suprà. »

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. l. 3. de Matri. d. 18. &* 1. *mor, c. 12.* contra *Navarr. Suar.*, peregrinos, antequam excedunt proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g. non teneri eum manè audire Sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit festum: quia si mansisset suo loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id tunc tantùm verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus: hìc autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet. *Sanch.* suprà. »

ADDENDA.

QUæst. 110. *An teneatur servare legem, qui ideo tantum cogitat exire è suo territorio, ut se à lege eximat.* 683.
R. Per se loquendo, non teneri, docent *Sanch. Suar. Bonac. Delbene* c. 12. dub. 1. s. 1. & alii septendecim cum *Ills.* t. 1. d. 2. n. 23. & *Pasq.* de Sacrif. q. 1297. Item alii plures apud *vindicem Tabernæ* ad prop. 2. contra *Salas*, *Sayr. Ledes.* & alios quinque: Rationem dant, quia licèt tum agat quasi in fraudem legis, tamen fraus ei non patrocinatur, (quod tantùm improbant Cap. *Sedes*, & Cap. *Ex tenore*, de Rescriptis) sed conditio loci, ad quem jus habet accedendi, lex enim non obligat, ut quis non exeat è suo territorio, sed tantùm obligat, ut existens in territorio eam observet, sicuti non obligat, ut non petam dispensationem, sed ut observem, quamdiu dispensationem non habeo. Et *nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur*, Reg. 55. ff. de Reg. Juris. Intelligunt tamen, per se loquendo, nam si quis è suo territorio, ubi *Trident.* est receptum, ad aliud, ubi receptum non est, eo animo iret, ut hìc contraheret Matrimonium clandestinum, tumque eo contracto in patriam rediret, Matrimonium tale esset invalidum, uti dicetur l. 6. tr. 6. c. 3. ad dub. 2. Vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1336.

Q. 111. *An peregrinus, antequam exeat suo territorio, teneatur audire Missam in festo speciali sui territorii.* R. 684.
Affirmant 18. Auctores apud *Pasq.* de Sacrif. q. 1296. E contrà *Busenb.* & alii 11. apud eundem *Pasq.* absolutè negant: Alii sic distinguunt 1. Si, antequam exeat, nullum fiat Sacrum in proprio territorio, non tenetur exspectare, sed potest exire, & non audire Sacrum. 2. Si, antequam exeat, fiat Sacrum tantùm unum, tenebitur hoc audire, quia eo die in isto loco obligatur ad Sacrum, ergo, cùm præter hoc nullum aliud futurum sit, ad hoc obligatur. 3. Si, antequam exeat, fiat Sacrum, & postea etiam aliud fiat, postquam exiverit, non tenebitur audire, quia si mansisset, potuisset illud ultimum Sacrum exspectare, ergo cùm ante tempus illius sit deobligandus, eò quòd futurus sit in alio territorio, in quo non est obligatio, etiam non tenebitur prævenire, sicuti si sim horâ 8. in meo territorio, & prævideam me horâ 11. per dispensationem deobligandum, non teneor prævenire, ità *Sanch. Less. Salas, Castrop. Bon. Henriq. Prep. Amic. Reiffenst. Delbene Moya* t. 6. d. 5. q. 1. n. 19. *Ills.* n. 62. aliique multi, *Gob.* t. 5. n. 61. putat utrumque probabile. Videri possunt *vind. Gob.* p. 2. prop. 6.

DUBIUM III.

An Peregrini & Vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur.

685 RESP. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ità *Lay. Sanch. Azor, Koning, Less. Reginald. Fill.* contra *Navarr. Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon.* & *Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cùm illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum jurisdictionem: *Nec obstat* 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri, quia id non est absurdum. *Nec* 2. quòd vagi ob delicta admissa puniri possint, hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum & injuriam illius loci, in quo morantur: ùt etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Unde resolves hos Casus,*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo; non tenentur jejunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Lay. l. 1. t. 4. c. 12. n. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormit. Regin. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *Præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes, sine ordine ad locum. *Laym. n. 2.* *Unde resolvitur hic Casus,*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur illic sabbatis inter Nativitatem Christi & Purificationem abstinere à carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym. n. 3.*

ADDENDA.

686. QUæst. 112. *Quid dicendum sit in casu, quo est speciale præceptum, & in loco, è quo exit, & in loco, ad quem venit,* v. g. si Titius exeat ex loco, ubi est speciale jejunium, & veniat ad locum, ubi est aliud speciale jejunium; item, si exeat è parochia sua, in qua est speciale festum S. Fabiani Patroni Ecclesiæ, & veniat in aliam parochiam, ubi est speciale festum S. Sebastiani Patroni hujus Ecclesiæ, an teneatur jejunare vel audire Sacrum. ℞. Plures cum *Castrop.* tr. 3. d. 1. p. 24. §. 3. & 5. dicunt teneri, sed *Jo. Sanch. Tamb.* in Decal. l. 4. c. 1. §. 2. n. 13. & *Burgh.* cent. 1. c. 16. probabiliter negant, quia imprimis non tenetur ratione specialis præcepti in suo territorio, ex quo exit, utì dictum est dub. præced. Deinde nec tenetur ratione specialis præcepti in altero territorio, ad quod venit, quia non est subditus jurisdictioni horum Superiorum, ergo neutro præcepto tenetur, & consequenter, si absit scandalum, poterit non jejunare nec audire Missam, sed indulgere servilibus. *Nec refert*, quòd fortè vesperi sit rediturus ad suum domicilium, *nam* ad rem non facit, sive diù sive parùm emaneat, quia absentia à loco proprio eum à lege eximebat, quamdiu per diem aberat, attamen reversus ad domicilium suum non poterit carnes comedere, si in hoc suo loco erat jejunium, imò nec plenè cœnare, si jam ante per diem non sumpserat duplicem refectionem, quia jam adhuc posset servari jejunium, ad quod in suo loco existens obligaretur. Videri potest *Illsf.* t. 1. d. 2. n. 24.

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur.

RESP. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. *Sanch. 1. mor. c. 12. Suar. Laym. &c. Unde resolvuntur sequentes Casus,* 687.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem, si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi & Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bonac. p. 6. n. 61.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præterit, carnibus vesci, ùt docet *Sanch. l. c. Salas nu 69. Bonac. nu. 64. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licèt hæc tuta sit, ùt etiam docet *Laym.*

Addidi, *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum & contemptum Ecclesiæ catholicæ. *Vid. Lay. l. 1. t. 4. cap. 11. num. 8.*

ADDENDA.

QUæst. 113. *In quo conveniant Auctores, circa obligationem vagi vel peregrini.* ℞. Quæ hactenus attulimus, ferè sunt controversa & in utramque partem probabilia, sed sequentia tenentur ab omnibus. 688.

§. I. Si vagus vel peregrinus acquirat domicilium in aliquo loco, tum statim tenetur præceptis illius loci, quia fit ibi subditus: tum autem acquirit domicilium, si ibi habitare incipiat cum intentione ibidem perpetuò permanendi.

§. II. Similiter tenetur, si acquirat quasi domicilium, tum enim fit subditus & potest recipere omnia Sacramenta præter Ordines: acquirit autem quasi domicilium, si habitare incipiat cum intentione ibi manendi saltem per majorem anni partem, utì faciunt studiosi, servi, ancillæ.

§. III. Etiam tenentur legibus, quæ sunt de contractibus; item quæ sunt specialiter ad cavendum damnum aut injuriam loci, ad quem veniunt: denique tenentur legibus juris communis, eo modo, quo notat *Busenb.*, poteſtque videri etiam *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 92. & 101. 689.

An & quomodo ille, qui è loco, ubi est novum Calendarium, exit ad locum, ubi est vetus, teneatur jejunare, addentur plura l. 3. p. 2. à n. 1271., An autem aliquis in 4. temporibus, v. g. vernis hìc ordinatus in diaconum, possit decem diebus pòst, secundùm Calendarium vetus ordinari presbyter alibi, dicetur l. 6. quando de Sacram. Ordinis. Denique de obligationibus advenarum, peregrinorum & vagorum, optimè habet *Delbene* de Immun. Eccles. toto cap. 11. & 12.

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt Præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex Charitate.

RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; ùt v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. g. ut honoretur parens, non autem finis, an modus præcepti, ùt docet *S. Th.* 1. 2. q. 100. 690.

»q. 100. a. 10. Interim certum est, requiri charitatem in »operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud, »1. Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar. S. Th. Suar. Sanch.* »*Unde resolvuntur sequentes Casus,*

» I. Si quis jejunet, vel intersit Sacro, ob vanam glo»riam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere »præceptum, etiam per actum ex circumstantiis pecca»minosum; quia implet substantiam illius præcepti, li»cèt peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, »ut docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Laym. l. 1. t. 4. c. 4. n. 6. Lu*»*go disp. 22 f. 2. n. 23.*

» II. Simili ratione impletur votum, juramentum »Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licèt actus ipse »sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

ADDENDA.

691. QUæst. 114. *Quid tenuerint aliqui circa necessitatem charitatis pro implendis præceptis, & quomodo sint confutandi.* Rz. *Bajus, Jansenius* & alii docuerunt charitatem esse necessariam ad implenda omnia præcepta; item omnem actionem esse peccatum, quæ non fieret ex charitate, uti referemus & falsum esse ostendemus l. 2. n. 131.; Hìc satis est notare, quòd certum sit præcepta posse impleri absque Charitate, nam inter 79. propositiones Bajanas à *Pio V. Greg. XIII. & Urb. VIII.* damnatas, est hæc 16., *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.*

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi.

692. RESp. Quòd non. Ità *Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. & alii communiter.* Ratio est, quia lex tantùm præ»cipit liberam operis externi executionem, v. g. audi»tionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis »velit vel intendat præcepto satisfacere: sive, ùt alii »loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam »formalem, hoc est, ut aliquid fiat, quia præcipitur; sed »tantùm ad materialem, sive, ut fiat, quod præcipitur. »Vid. inf. *lib. 3. tr. 3. c. 1. d. 3. Unde resolvuntur sequentes* »*Casus,*

» I. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, »v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit »Sacro, is satisfecit: Neque, ùt quidam volunt, necesse »est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc »satisfacere per Missam auditam, quia implevit substan»tiam actûs præcepti. *S. Th. Henriq. Fill. t. 5. c. 7. n. 7.*

» II. Is votum, juramentum & pœnitentiam Sacra»mentalem verè implet, qui opera promissa vel injuncta »exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; mo»dò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vo»ta, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel »alteri imponit, unde tantùm obligant ad substantiam »actûs. *Suar. Azor, Less. Laym. num. 7.*

DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

693. »RESp. Satisfacit. *Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. 2. c. 7.* »*dub.* 10. contra *Navar. Azor, &c.* Ratio est, quia »præcepta tantùm obligant ad substantiam operis in»juncti; ergo illâ positâ non est in potestate operantis, ut »non satisfaciat. Nec refert, 1. quòd actus non ope»rentur ultra intentionem agentis, quia id intelligitur, »quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere, vel »non. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, non satis»faciat obligationi, si liberali donatione det ducentos: »Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum Rosarium, »si recitet animo non implendi, non satisfaciat; Ratio, »quia hæ & similes obligationes proveniunt ex volun»tate promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se li»berè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate» legislatoris; ideoque non extenditur ultra ejus inten-» tionem & voluntatem, nempe ultra substantiam ope-» ris præcepti. *Kön. n. 309. V. Less. l. c.* & *Lay. hìc. Unde re-»* *solvuntur sequentes Casus,* »

I. Sacerdos, qui legit Horas, non eâ devotione, quâ voluit, ideoque proposuit, ad satisfaciendum præce-» pto, repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen» præcepto. *Suar. Kön. Lugo &c.* »

II. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse ulti-» mum, (vel, si non sit ultimum, intendens non audire» aliud) licèt intenderit non satisfacere, verè tamen sa-» tisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccârit con-» tra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus le-» gislatori. *Lugo l. c.* »

III. Is, qui Sacrum audivit die festo, legit Horas» Canonicas, absolvit pœnitentiam Sacramentalem,» cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mu-» tare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecis-» se: quia verè satisfecit, *Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Lugo de»* *Euch. disp. 22. f. 2. n. 12.* contra *Suar.* »

OPponi potest, quod dicitur Reg. 88. Juris in 6. *Certum est, quòd is committit in in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Rz. Sensus est eum peccare contra legem, qui licèt hanc impleat, tamen contemnit, & paratus est non implere, nisi aliunde ad implendum moveretur.

DUBIUM IV.

An ad impletionem Præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est.

RESp. Quòd sic: Ratio est, quia cùm lex detur homi-» nibus, non brutis, ideoque humano modo sit im-» 694.
plenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, si-» ve divini, debet esse actus humanus conjunctus cum» libertate & voluntate operantis, id est, ut velit sive in-» tendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire Sa-» crum, jejunare &c. Est communis. *Vid. Vasq. 1. 2. q. 100.»* *a. 9. Suar. Sanch. Unde resolvuntur hi Casus,* »

I. Qui audivit Sacrum die festo, ebrius, dormiens,» aut impos sui quomodocunque, aut nesciens quid» aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea com-» pos sui factus audire aliud Sacrum. *Suar. Sanch. Salas d.»* *9. num. 32.* »

II. Is, qui audivit Sacrum, jejunavit, &c. prorsus» violenter coactus, non satisfecit, non enim fuit actus» humanus, defectu voluntarii. *Vasq. Suar. Azor, Fill.»* *n. 212.* »

Dixi, *prorsus violenter*; quia si famulus, v. g. metu» Domini, aut puer metu Magistri, Sacrum audiat,» (esto non sit auditurus, si Magister abesset) is, etsi» perversâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen satis-» facit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch.»* *Sal. loc. cit. Lay. l. 2. t. 4. c. 4. num. 12.* »

III. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel ad-» discendi, non satisfacit, uti nec ille, qui vadit ad Sacrum,» tantùm ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel» exspectet amicum, *Lugo l. c. n. 23.* »

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, orat» &c., quia non ejus fictio, sed opus, præceptum est. »

ADDENDA.

QUæst. 115. *An universaliter verum sit, quòd id, quo impletur præceptum, procedere debeat ex cognitione, voluntate & libertate operantis.* Rz. Videntur affirmare Au- 695.
ctores & *Busenb.* jam relatus, cum quibus *Herincx* hìc d. 1. n. 36. dicit actum, quo impletur præceptum, debere esse voluntarium & ex certa cognitione, ideoque illum, qui in ebrietate restitueret: reipsa non ponere actum lege justitiæ præceptum. Communis

illa sententia tenenda est, si per præceptum saltem concomitanter aut indirectè imperetur actus liber & humanus, uti fit per præceptum audiendi Missam, legendi Horas Canonicas &c., nam simul imperatur humana applicatio mentis ad ejusmodi opera, cùm debeat adesse aliqua attentio ac devotio, quam habere non potest ebrius, dormiens, impos sui, planè non advertens, recitans tantum ut legat vel addiscat &c. Deinde ut impleatur præceptum, etiam non debet adesse voluntas positivè contraria præcepto & coacta, nam præceptum ideo est, ut dirigat voluntatem & opus subditi, adeoque præceptum postulat, ut voluntas subditi non sit à præcepto positivè aversa: Si tamen præceptum non imperet actum humanum, & voluntas non sit positivè contraria præcepto, dici posset impleri per actum etiam non liberum aut per omissionem puram. *Ratio* est 1., quia etiam pro statu, quo adesse non potest voluntareitas & libertas, adhuc obligat præceptum, & si opus tum ponatur, reipsa ponitur substantia rei præceptæ, & hoc ipso obtinetur finis præcepti, ergo impletur præceptum. *Antec. prob.*, ebrius tenetur præcepto jejunii, nam qui ei in ebrietate constituto daret carnes comedendas, peccaret, ergo in eo statu tenetur præcepto, ergo etiam in eo statu debet posse implere, alioquin teneretur ad aliquid impossibile impleri: & reipsa non comedendo implet, cùm reipsa jejunet, & hoc ipso maceratur in corpore, quæ maceratio est finis legis: similiter fur, qui in ebrietate restituit, tenebatur restituere, & restitutio in eo statu facta est hoc, quod imperabat justitia, quia hac positâ iterum habebatur adæquatio inter jus activum unius & passivum alterius, quæ adæquatio est finis à justitia intentus: item si in Monasterio fit præceptum silentii pro totâ die, qui totâ die dormit, implet præceptum, quia reipsa silet, & non turbatur domus, quod præcepto illo intendebatur; imò si præceptum sic diceret, qui hac die per tres horas servavit silentium, poterit reliquâ parte diei loqui, qui per tres horas post latum præceptum dormiisset, etiam inscius præcepti, utique posset postea cum aliis reliquo tempore loqui, ergo. *Ratio* est 2., quia Virtus, ex cujus motivo ponitur præceptum, non obligat ad actum procedentem ex motivo suæ propriæ honestatis, uti cum communi *Maurus* Tom. 2. q. 183. & *Palav.* de just. à n. 91.; Neque necessarium est, ut impletio sit actus bonus, uti n. 690. dictum est, & præter ibi citatos docent *Vasq.* 1. 2. q. 100. a. 9. *Palav.* n. 92. *Illsf.* t. 1. d. 2. n. 36. vocans communissimam & certam sententiam, ergo neque est necessarium, per se loquendo, ut sit actus voluntarius & liber. *Conseq. prob.*, nam ista ratio voluntarii & liberi sæpe superaddet solam malitiam & turpitudinem, tum scilicet, quando præceptum implebitur per actum malum, sed talis malitia & turpitudo nihil facit ad finem præcepti, qui haberi poterat sine malitia, quam præceptum nolebat, ergo.

696. *Objicies.* Præceptum datur homini, ergo actus, quo impletur, debet esse actus humanus ℞. n. conseq., satis est enim esse actum hominis, qui tali lege tenetur, & per eum actum obtineri finem legis.

Inst. Ut sit formalis transgressio legis, debet esse actus humanus, ergo etiam ut sit formalis impletio legis. ℞. n. conseq., formalis transgressio legis est peccatum, quod semper est liberum; è contrà impletio legis nec necessariò est peccatum, uti per se patet, nec necessariò est actus bonus, uti dictum, ergo nec necessariò est actus liber. *Neque dicas*, absque actu libero fore impletionem præcepti negativam tantùm, id est, non transgressionem, non autem esse positivam; *Contrà* est, ponitur hoc, quod præcipitur, & hoc posito habetur finis præcepti, ergo adest positiva illius impletio, cùm non requiratur voluntas implendi seu satisfaciendi, uti nu. 692. dictum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri.

RESP. I. Uno actu diversa præcepta simul impleri » possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipien- » tis. Patet ex praxi quotidiana, qui enim obligatur ad » Horas ratione Ordinis & Beneficii, satisfacit unâ reci- » tatione. *Sanch. l. 1. in Decal. c. 13. Sal. Bon. p. 9. Unde* » *resolvuntur hi Casus*, » 697.

I. Cùm Dominica & Festum incidunt in eundem » diem, non teneris audire duo Sacra. »

II. Votum & Pœnitentia in Confessione injuncta » plerumque non implentur per actum aliàs debitum: » quia hæc plerumque non est mens voventis, & Confes- » soris. *V. Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. l. c.* »

Dixi, *plerumque*: quia subinde Confessarii injun- » gunt opus aliàs præceptum. »

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet cen- » tum v. g. non satisfacit, si semel det centum, quia in » debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem, non » potest autem unum centum æquale esse debitis pluri- » um centum: Unde in his alia est intentio & mens obli- » gantis. *Sanch. Sal. l. c.* »

Resp. II. Potest quis eodem tempore diversis acti- » bus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum » non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia » plerumque temporum diversitas non præcipitur. *Suar.* » *Azor p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. c. Unde resolves*, »

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in fe- » sto præcepto, & simul legere Horas, vel alias oratio- » nes, voto, aliâve ratione debitas, *Bon. n. 8.* »

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas » audire simul: imò etiam tres, ùt docent aliqui, dum si- » mul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch. num. 12. Major in* » *4. dist. 18.* »

DUBIUM VI.

An, qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.

RESP. Si violet præcepta materialiter tantùm diver- » sa, ità ut licèt sint plurium legislatorum, habeant » tamen motivum formale idem, & versentur circa ma- » teriam eandem numero, cum iisdem circumstantiis, » unum tantùm peccatum committit: si verò præcepta » sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie di- » stincta; vel versentur circa materiam numero diver- » sam, committet plura peccata, quia sunt obligationes & » malitiæ diversæ. *Sanch. de Matr. l. 9. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9.* » *Salas, Lugo, d. 16. n. 245. Unde resolvitur*, » 698.

I. Qui non jejunavit die Vigiliæ, incidentis in Qua- » dragesimam; aut neglexit Sacrum Festo incidente in » Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est » confiteri de jejunio, & Sacro uno: quia in his præceptis » una est ratio formalis & motivum proximum, v. g. in » priore, maceratio carnis; in posteriore, cultus Dei. » *Laym. Sanch. Lugo l. c.* »

II. Qui violat votum & juramentum, vel votum & » præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam » committit, ac proinde id in Confessione explicandum » est: quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo de- » bita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in fal- » sum testem: & sic duæ sunt hìc rationes formales; uti » & sunt in omissione Missæ, quæ & propter Festum, & ex » injuncta pœnitentia audiri debet, *Lugo l. c.* »

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex pec- » catum injustitiæ committitur, unum contra propriam » uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, » si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia: » quia in istis materia est numero diversa. *Lay. l. 1. t. 2.* » *c. 10. n. 3. Sanch. Lugo l. c.* »

CA-

CAPUT IV.

Quæ excusent à transgressione Præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset.

699. »RESP. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, »nisi actu voluntario; hic autem cognitionem præ»supponit. Si autem sit vincibilis & culpabilis, non ex»cusat; qualis est, cùm poteras, & tenebaris scire, aut di»scere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti in»telligere. *S. Aug. S. Thom. Sanch.* 1. *mor. cap.* 16. *& cæte»ri communiter* contra *Palaum. Unde resolvitur*,

» I. Si quis die jejunii nihil cogitans de præcepto, »cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in a»liis; ùt si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. t.* 2. »*d.* 2. *q.* 8. *p.* 3.

» II. Si in aliqua re tantùm advertas malitiam unius »generis, illam solam contrahis, ùt v. g. si quis cogno»scat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat au»tem esse consanguineam, is fornicationem tantùm, vel »adulterium committit, non incestum, *Laym. l.* 1. *t.* 2. *c.* »4. *Bon. l. c.*

ADDENDA.

700. QUæst. 116. *Quid sit & quotuplex ignorantia.* ℞. §. I. Ignorantia, in genere, à *S. Dionys. & S. Th.* 1. 2. q. 76. a. 2. definitur, privatio scientiæ eorum, quæ quis aptus natus est scire.

701. §. II. Ignorantia variè dividitur, nam 1. alia est puræ privationis, quæ est mera carentia scientiæ; alia malæ dispositionis, quæ simul includit positivum errorem: 2. Alia vincibilis, quando quis potest scire; alia invincibilis, quando quis scire non potest, utì magìs explicabitur à n. 748.; tum autem simpliciter est vincibilis, si quis scire possit per ordinariam gratiam Dei, licèt fortè non possit per vires solius naturæ, utì rectè *Eliz.* l. 7. q. 11. §. 4, gratia enim ordinaria non negatur nobis, saltem si faciamus, quod in nobis est. 3. Alia culpabilis, quando quis potest & debet scire, ac negligit, hinc ab aliis dicitur consequens, quia consequitur ad aliquem actum voluntatis; alia inculpabilis, quando quis vel non potest vel non tenetur scire, tum enim non est imputabilis, quia eam habemus antecedenter ad actum voluntati nostræ imputabilem. 4. Hæc ignorantia consequens alia est affectata, quæ directè est volita & quæsita, utì habet S. *Th.* q. 6. a. 8., exempli gratiâ, si è templo emaneas, ne audias promulgari jejunium: alia simplex, quam quis directè non quærit, attamen habet, quia negligit inquirere ut sciat, & ideo est indirectè tantùm voluntaria, potestque esse supina & crassa, si negligentia inquirendi fuerit magna. Videri potest *Teril.* de consc. prob. q. 16. ubi n. 5. refert hæc verba *Hugonis Cardin.*, *Simplex dicitur ignorantia, quando homo non laborat scire, quod possit scire: affectata dicitur, quando aliquis ex industria omittit scire, ne scientia in eo aggravet peccatum, ne magìs teneatur ad non peccandum &c.* hinc affectata videtur habere contemptum scientiæ; simplex autem, solummodo neglectum veritatis. 5. Ratione objecti, alia dicitur ignorantia Juris, quæ est circa leges vel obligationem legum; soletque etiam dici universalis; alia Facti, quæ est de aliquo facto vel non facto, ideoque dicitur particularis, utì si ignorem, an jaculando occiderim Titium necne.

702. Q. 117. *Quale malum, & utrum majus malum sit ignorantia, an error.* ℞.

§. I. Error & ignorantia circa necessaria ad finem ultimum sunt maximum malum hominis, quia quantitas mali mensuratur per magnitudinem & necessitatem boni per tale malum exclusi, ergo cùm obtentio finis ultimi sit maximum & maximè necessarium bonum hominis, error & ignorantia, quæ causant exclusionem finis ultimi, sunt maximum hominis malum.

§. II. Quamvis ignorantia & error invincibilis circa non necessaria ad finem ultimum semper sint malum Physicum intellectûs, cùm finis, & consequenter bonum intellectûs sit nosse verum, utì in se est; tamen sæpe per accidens sunt in genere moris meliora, quàm scientia; sic melius est marito nescire præteritam fornicationem uxoris suæ, & opinari falsò, quòd semper fuerit casta, quàm scire non fuisse, nam aliàs turbaretur pax, confidentia, amor: item melius est homini planè ignorare præceptum, aut falsò putare illud non dari, si Deus prævideat eum transgressurum, si sciret &c. 703.

§. III. Error in plerisque est majus malum quàm ignorantia, quia intellectus per errorem, utpote formam contrariam, pejus disponitur in ordine ad cognoscendum verum, ideoque etiam facilius est eum edocere veritatem, qui purè ignorat, quàm qui simul errat circa eam, quia intellectus non facilè agnoscit se errare, & difficiliùs recedit ab eo, cui semel adhæsit. 704.

§. IV. Error est quandoque melior quàm ignorantia; sic Titio melius est, si erroneè judicet Cajum esse patrem suum, quàm si id ignoraret; jam enim probare potest se esse civiliter legitimum, habet ab eo educationem, directionem, alimenta &c.; circa illa autem objecta, quorum veritas certò cognosci non potest, communiter saltem est melius habere cognitionem probabilem, quamvis per accidens erroneam, quàm puram ignorantiam, nam sæpe veritas illorum investiganda est, utì circa objecta incerta videmus sæpe disputari a viris sapientibus in scholis omnibus tam Philosophicis quàm Theologicis, stultum autem foret dicere, quòd expediret nunquam de ejusmodi objectis judicare pro vel contrà, is enim foret error Academicorum, qui dicebant nunquam in incertis judicandum esse, ne fortè erretur, quod somnium exploditur ab omnibus, & ratio est, quia cùm motiva gravia & ad prudenter judicandum sufficientia occurrant, per quæ intellectus possit saltem probabiliter attingere veritatem, non est cur impediatur eam veritatem apparentem amplecti, hic enim est finis illius, & ideo non quiescit, nisi formato aliquo circa talia objecta judicio; quod maximè valet, si objecta sint practicabilia, ad quorum positionem vel omissionem dirigamur per judicia secundùm apparentiam veritatis formata, ergo. *Si dicas*, finem intellectûs esse attingere veritatem in se, *Contrà* est, quamvìs enim hic sit finis primarius, tamen ubi non est modus eam certò attingendi in se, finis secundarius est quærere & conari attingere eam, ubi apparet, quòd fit per judicium probabile, licèt per accidens sit erroneum, utì dictum est à n. 97., quæ omnia confirmantur ex dictis à n. 14.; ubi ostendimus etiam per errorem invincibilem intellectûs retundi posse honestatem in actum voluntatis, possuntque etiam videri dicta n. 400. 417., Item *Teril.* in Reg. q. 60. 705.

Objicies. Omnis error est positiva imperfectio intellectus faciens malam ejus dispositionem, ergo semper est pejor quàm ignorantia, quæ tantùm est privatio perfectionis; sicuti vitium est majus malum voluntatis quàm præcisè privatio virtutis. ℞. Omnis error imprudens est positiva imperfectio intellectûs, c, prudens sive probabilis & nitens gravi ac prudente motivo, subd. est positiva imperfectio secundum quid, ità tamen ut simul sit perfectio, c. est positiva imperfectio pura, n, ant. & conseq.; quòd autem actus probabilis, licèt sit falsus, sit etiam positiva perfectio intellectûs, evincitur hoc argumento, nam si actus iste esset verus, utique foret perfectio intellectûs, & quidem primariò intenta, ergo etiam est perfectio saltem secundariò intenta, ubi primaria obtineri non potest, licèt sit falsus, dummodo non sit temerarius sed prudens: *Prob. conseq.*, nam veritas aut falsitas in recto est idem actus, qui in ratione veri vel falsi completur per existentiam vel non existentiam objecti, 706.

planè extrinsecam intellectui, ideoque actus, qui nunc est falsus, poterat esse verus, si objectum se aliter habuisset, & consequenter perfectio intrinseca, quam intellectus habet per actum, consistit in vitali tendentia & adhæsione ad objectum propter prudens motivum veritatis apparentis, quod convenit actui etiam falso, ergo. Ad hoc, quod additur de vitio, responsum est n. 417.

707. Q. 118. *An omnis veritas in rebus moralibus possit à nobis inveniri.* ℞ *Eliz.*, ut excludat omnem usum opinionum, & ostendat ignorantiam legum esse vincibilem, docet toto l. 7. & 8. omnes veritates morales esse à nobis invenibiles, traditque varios modos illas inveniendi: & ut doctrina illius meliùs confutetur, præmitto breve ejus compendium.

708. §. I. L. 8. q. 2. & 3. docet, incedendo in via opinionum, sive sequendo rationes proprio ingenio inventas, non posse inveniri veritatem. Addit q. 4. §. 2. & 3. debere esse notas & signa, è quibus dignoscatur veritas, etiam prætermisso omni examine opinionum, sicuti debuerunt esse notæ veræ fidei prætermisso omni examine mysteriorum secundùm se, nam sicuti Deus voluit omnes, etiam indoctos rectè credere, ideoque dedit notas ad rectè credendum, communes doctis & indoctis, ità etiam, quia voluit omnes, etiam indoctos, rectè operari, debuit illis dare notas rectæ operationis, communes doctis & indoctis, talis autem nota non est via vel examen opinionum, nam harum capaces non sunt indocti, ergo. *Contrà est*, licèt ante omnia attendere debeamus, quid doceant Scriptura, Concilia, PP. & DD., nemo tamen contemnet viam ratiocinationis, ubi veritas nobis per Auctoritatem non innotescit, & ideo ad rationem etiam sæpe recurrunt PP. & DD., hinc dicimus, ubi aliunde non rescitur veritas, optimam notam veritatis esse, si pro hac vel illa parte sit prudens ratio, grave motivum, rationabile argumentum; & hujus notæ capaces sunt etiam indocti, qui saltem per doctiores de hoc rescire possunt.

709. §. II. Q. 5. & 13. dicit primum modum inveniendi veritatem esse, quærere sapientes DD, quos sequaris; q. autem 8. dicit, neminem esse sapientem, nisi verum dicat, quia sapientia est cognitio veri, ideoque addit neminem posse reddere aliquam opinionem probabilem, nisi de ipso sic liceat argumentari, *Auctor ille hoc dicit, ergo est verum. Contrà est*, ille hìc dicitur sapiens, qui est omni exceptione major, ideoque prudenter præsumitur dicere verum, quia ùt plurimùm dicit verum, licèt fortè hìc & nunc invincibiliter erret, utì explicatum est n. 160. & 245. Unde ut Auctor dicatur sapiens, satìs est sic posse inferri, *iste Auctor hoc dicit, ergo hoc est probabiliter verum.* Vide dicta n. 99. in *Inst.*

710. §. III. Q. 6. ostendit secundum modum inveniendæ veritatis esse videre, cujus doctrinæ perpetuitas detur in Ecclesia, sicuti enim fides, ità doctrina illa est vera, quæ in Ecclesia fuit perpetua. In hoc non repugno, sed ubi dubium est, an hæc, an opposita doctrina tradita sit ab Ecclesia; item, ubi sunt quæstiones vix antehac motæ in Ecclesia, aut saltem in neutram partem decisæ, utique aliter quæri debet veritas.

711. §. IV. Q. 9. dicit tertiam notam veritatis esse, si doceatur à Doctore verè sapiente; verè autem sapiens dignoscitur ex nota, quam *Christus* dedit *Matt.* 7. & *Luc.* 6. *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*: fructus verò ille, ex quo dignosci possit verax Magister, est constans charitas in Deum & proximum, hinc q. 11. & 12. fusè ostendit, quomodo per charitatem perveniatur ad veritatem. *Contrà est*, quamvìs fateamur charitatem esse utilissimam etiam ad inveniendam veritatem, tamen 1. æquè difficile est cognoscere, quisnam verè habeat charitatem, ac, quisnam vera doceat. 2. Christus de Magistris sequendis dicit, *Quæcumque dixerint vobis, facite; secundùm autem opera eorum nolite facere*: hi utique charitatem non habebant: 3. Licèt quis charitatem habeat, non ideo semper loquitur vera, sed sæpe saltem invincibiliter errat, utì ostensum est n. 99., & licèt charitatem non habeat, non ideo semper loquitur falsa.

§. V. Eâdem q. 9. §. 6., iterumque q. 10. dicit rigorem sententiæ esse quartam notam veritatis. *Contrà est*, nam plurimæ sententiæ ob nimium rigorem damnatæ sunt, utì patet ex Bajanis aliisque ab *Alex.* VIII. damnatis, & per decursum ostendemus multas sententias rigidas esse falsas aut etiam improbabiles, ergo præcisè ex eo, quòd opinio sit rigidior, inferri non potest, quòd sit vera: *Nec obstat*, quòd Christus dicat viam ad vitam, & consequenter ad veritatem, esse arctam, *nam* idem etiam dicit jugum suum esse suave & onus leve; via autem mandatorum Dei & Ecclesiæ est per se satis arcta, nec debet arctior fieri per rigorem opinionum inducentium leges ignotas. 712.

§. VI. Non omnis veritas moralis potest à nobis certò inveniri. *Ratio* est manifesta, quia sæpissimè pro utraque parte sunt probabilia motiva, quorum unum non elidit alterum, utì à n. 237. & 261. ostensum est, hinc etiam SS. PP. & integræ scholæ certant invicem de veritate hujus & illius partis, ergo pro neutra parte est certitudo, neque etiam spes est aliquid certi resciendi, nisi fortè Ecclesia aliquid declaret. 713.

Respondet Camargo l. 2. contr. 4. à n. 556. Hanc veritatis inventionem non videri ità promissam Magistris docentibus, sicut unicuique moraliter operaturo. *Contrà est*, 1. Si Magistri veritatem invenire non possint, quomodo invenient discipuli aut alii rudes? 2. Si Magistri errent, etiam errabunt alii, qui tamen jubentur facere, quod illi docuerint: Et de Magistris *Matt.* 5. dicitur, *Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* id est, utì exponit S. *Hier.* in eum locum & S. *August.* l. 1. de Serm. Domini in monte c. 6. Tom. 4., si vos aberraveritis, qui erunt homines, per quos à vobis error auferatur, cùm vos elegerit Deus, per quos errorem auferat cæterorum. 3. Etiam Magistri debent moraliter operari, & quidem secundùm sua dictamina, utì volunt adversarii, ergo etiam illis debet esse invenibilis veritas.

§. VII. Omnis veritas moralis, si in eam inquiratur, poterit probabiliter inveniri, quia occurrent pro hac vel illa parte, aut etiam pro utraque gravia motiva ex auctoritate vel ratione, propter quæ poteris hanc aut illam partem amplecti tanquam veram, sicque probabiliter inveneris veritatem: imò non inventio veritatis aliquando erit aliqua illius inventio, utì dicetur n. 718. 714.

§. VIII. *Objicies* 1. Scriptura *Eccli.* 32. ℣. 19. ait, *Qui quærit legem, replebitur ab ea*, & *Matt.* 7. ℣. 7. *Quærite, & invenietis*, quod intelligitur de omni lege & vero, tam juris naturalis quàm divini pertinente ad unumquemque, ità *Eliz.* l. 7. q. 4., probans idem ex verbis SS. *August. Hieron. Chrysost.* &c. ℞. Scriptura & SS. PP. loquuntur de scitu necessariis ad salutem, utì rectè *Terill.* in Reg. q. 11. à n. 8., non autem de aliis, cum quorum ignorantia stare potest gratia, & obtineri salus; & talis est ignorantia multarum veritatum moralium, saltem si sit invincibilis. 715.

Obji. 2. Datur in intellectu nostro naturalis inclinatio ad veritates morales inveniendas, ergo sunt invenibiles, quia inclinatio naturalis non est ad impossibile, ità *Eliz.* q. 2. ℞. Ergo sunt invenibiles, semper certò, n, saltem probabiliter. c. : *Aliter aliquid sapere, quàm res se habet, humana tentatio est*, inquit S. *Aug.* l. 2. contra Donat. c. 5., *in nullo autem aliter sapere, quàm res se habet, angelica perfectio est.* 716.

Obji. 3. Finis doctrinæ moralis est perfectio operationis honestæ, sed hæc non habetur sine veritate, veritas enim est magna perfectio, cùm faciat actum conformari etiam materialiter legi æternæ, ergo veritas est finis doctrinæ moralis, ergo cùm finis doctrinæ moralis sit à nobis assequibilis, etiam erit assequibilis veritas, ità *Eliz.* ℞. Si valet argumentum, ergo nulla doctrina nequidem probabilior procedens cum ignorantia vel errore 717.

rore invincibili sufficiet ad honestam operationem. ℞. 2. n. min., quamvis enim honestas adæquatè & perfectiùs habeatur per doctrinam etiam materialiter veram, si tamen sit doctrina prudens & invincibiliter erronea, etiam causat honestatem & perfectionem in operatione, uti dictum est à n. 14., ideoque dico finem doctrinæ moralis esse perfectionem operationis honestæ, ad quam sufficit veritas vel in se vel apparens, item veritas vel certò vel probabiliter inventa. Videri potest *Teril.* q. 14. à n. 25.

718. *Q. 119. An non inventio veritatis quandoque fundet ejusdem inventionem in ordine ad dubia conscientiæ solvenda.* ℞. Affirmativè, & in hoc conveniunt *Eliz.* & *Teril.* q. 53., si enim adhibuerim moralem diligentiam, valet hic syllogismus, *Si hoc fuisset verum, ego veritatem illam invenissem, sed illam non inveni, ergo hoc non est verum:* consequenter non inventio veritatis post sufficientem inquisitionem in materia juris & legum, dat sufficiens fundamentum negandi talem legem: è contrà non inventio veritatis in materia facti non semper sufficit, & disparitas est, quòd leges sint universales, diuturnæ & fixæ, hinc, si dentur, successu temporis debent innotescere; facta autem sunt particularia, transeuntia & varia, ideoque illorum cognitio faciliùs latet: potest nihilominus etiam factum esse tale, ut aliquando ex illius, post adhibitam debitam diligentiam, non inventione, veritas ipsa sufficienter inveniatur, v. g. si scrupulosus rescire non possit se recitâsse aliquam Horam, judicare potest se recitâsse, quia cùm semper sollicitus sit, ne omittat, si non recitâsset, sciret se non recitâsse, ità *Eliz.* & *Teril.* n. 5.; simile est, si in aliquem cadat suspicio, v. g. homicidii, si enim post inquisitionem juridicam non inveniatur occidisse, censetur inventa veritas, quòd non occiderit, quia pro ipso est possessio pro innocentia, nec mala facta præsumuntur, sed probari debent. Vide dicta n. 272. 273.

719. *Q. 120. An dari possit ignorantia invincibilis circa leges positivas.* ℞. *Eliz.* negare non audet absolutè, attamen l. 7. q. 16. §. 1. docet, raras fore invincibiles ignorantias legum etiam humanarum & juris positivi ad unumquemque pertinentis, sed quoad legem humanam, certissimum est eam sæpe invincibiliter ignorari à multis, uti docet experientia, multis enim sæpe proponuntur præcepta humana, de quibus antea nunquam audierant vel cogitârant, neque illis inciderat in illa inquirere: idem ferè est etiam de multis præceptis positivis Dei, etiam ad salutem necessariis vel saltem conducentibus, uti rectè cum communissima *Platel.* p. 2. n. 254. & seqq. *Probatur 1., ex illo Joannis 15. ℣. 22. Si non venissem & locutus fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*, ergo in illis, qui non audièrunt, est ignorantia invincibilis juris Divini saltem positivi: hinc etiam ad Rom. 10. ℣. 14. dicitur, *Quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?* certum autem est multis non esse prædicata seu annunciata quædam positiva præcepta Dei. 2. Multis, non tantùm inter Barbaros, sed etiam inter Fideles, necdum venit in mentem cogitare de variis præceptis positivis Dei, v. g. de præcepto confitendi, sumendi Eucharistiam aliquando, credendi Incarnationem, Resurrectionem &c., quæ S. *August.* tr. 89. in *Joan.* dicit sine culpa posse ignorari, unde si tales homines damnentur, hoc non est propter hanc infidelitatem, sed propter alia sua peccata, uti expressè S. *Th.* 2. 2. q. 10. a. 1. in O., ideoque etiam inter Bajanas damnata est à tribus Pontificibus hæc 68. prop. *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* 3. Præceptum Divinum est confitendi omnia mortalia, etiam secundùm circumstantias mutantes speciem, uti declarat *Trid.* Sef. 14. c. 5. qui autem dicit non posse dari ignorantiam invincibilem in agnoscenda distinctione specifica peccatorum, Theologus non est, est enim res difficillima & dubiis in utramque partem probabilibus plenissima, ergo. 4. Si non daretur ignorantia invincibilis circa jus positivum Divinum, multi ex SS. PP. peccâssent mortaliter & probabiliter essent damnati, nam, uti refert *Carden.* in 1. crisi d. 15. n. 433. S. *Hieron.* putavit omne juramentum à Christo esse prohibitum, eò quòd dicat, *Ego autem dico vobis non jurare omnino:* è contrà S. *August.* tenebat oppositum: Item S. *Th.*, uti refert *Platel.* suprà, docuit non dari præceptum Divinum statim confitendi mortale; è contrà S. *Bonav.* dicebat dari, & omnes hi PP. ac SS. viri in ea doctrina permanserunt, ac quantùm scimus, ei immortui sunt, ergo si præceptum ejusmodi Divinum non potest ignorari invincibiliter, alterutri peccârunt mortaliter, & probabiliter sunt damnati, quod nefas est cogitare. Vide dicenda n. 722. Quæ autem hic objici possent, solventur à n. 727. & 737.

Q. 121. An dari possit ignorantia invincibilis, etiam circa jus naturæ. ℞. Negant aliqui cum *Sinnichio* apud *Teril.* de Consc. prob. q. 16. n. 83., quorum argumenta dabimus à n. 727.: sed dicendum est, non posse quidem, saltem diu, dari ignorantiam invincibilem circa prima principia juris naturæ, neque circa conclusiones immediatè & clarè ex illis deductas, in his enim, quisquis ratione utitur, statim videt, quòd sint conformes vel difformes rectæ rationi: hinc sicuti auditis primis principiis Metaphysicè evidentibus aut immediatè & clarè deductis, statim quilibet assentitur, ità etiam istis, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: nemini invito licitum est propriâ auctoritate suum tollere: Bonum est amplectendum; malum fugiendum: Virtus est amplectenda; peccatum fugiendum* &c. Hæc principia sunt ità clara, ut eorum veritas à nemine de illis cogitante possit ignorari: è contrà tamen si sint conclusiones aliæ, quæ mediatè vel obscurè deducuntur ex principiis juris naturæ, poterit circa illas dari ignorantia invincibilis, ità S. *Th.* 1. 2. q. 100. a. 1. *Alb.* M. in 2. d. 22. a. 10. S. *Bonav.* in 2. d. 39. a. 1. q. 2. *Corduba* l. 2. quæstionarii q. 4. dicens, in hoc concordare communiter DD. citansque alios antiquissimos: *Cardin.* D' *Aguirre* T. 1. tr. 1. notans esse communem, *Gonet* de probabilitate circa finem, oppositam vocans singularem & improbabilem, *Medina* 1. 2. q. 76. a. 2. *Sylvius* 1. 2. q. 76. a. 3. *Wiggers* 1. 2. q. 6. a. 8. n. 22. *Malder.* 1. 2. q. 6. a. 8. *Duval.* de peccat. q. 7. a. 2. *Gammach.* 1. 2 q. 94. *Isamb.* 1. 2. q 79. a. 6. aliique innumeri ex omni ætate, statu, ordine, uti videri potest apud *Gonz.* d. 11. c. 9. *Ratio* est, 1. quia qui non studuit nec instructus est, 721. ille invincibiliter ignorat aliquas conclusiones juris naturalis, sed dantur multi, qui nec studuerunt nec instructi sunt, ergo. *Min.* patet; *Maj. prob.*, quia conclusiones multæ spectantes ad jus naturæ debent ex primis juris naturæ principiis deduci *per studium*, uti loquitur *Alb. M.* & per *instructionem superadditam*, uti loquitur S. *Bonav.* ideoque indigent *disciplinâ*, quâ minores à Sapientibus instruantur, uti habet S. *Th.*, non enim facilè scitur, an spectent ad jus naturæ necne, sed hoc debet examinari per discursus satis difficiles & per illationes multas, quas multi facere nesciunt, idque sine ulla culpa: imò nullus est tam doctus vel instructus, qui de omnibus conclusionibus, quæ ità mediatè & obscurè deduci debent, judicare possit, an rectè deducantur necne, sicuti enim potest aliquis hærere & errare in faciendis illationibus ex principiis primis Metaphysicis, ità multò magis ex moralibus, ergo. 2. Si omnis ignorantia circa jus naturæ 722. sit vincibilis, ergo, cùm secundùm Adversarios etiam sit culpabilis, SS. PP. qui circa illud errârunt, peccârunt mortaliter & probabiliter damnati sunt, uti dicebamus n. 719., quia istis suis ignorantiis probabiliter creduntur esse immortui, v. g. S. *Aug.* Epist. 8. ad Hieron. docet simulationem non esse licitam, è contrà S. *Hieron.* Epist. 11. apud August, docet esse licitam, & pro se citat S. *Chryf.* *Didymum*, *Origenem* aliosque, uti refert S. *Th.* in Epist. *ad Galat.* c. 2. lect. 3. & *Carden.* in 1. crisi d. 15. d. 43. *Si dicas*, Eos vel egisse pœnitentiam pro peccatis igno-

ignorantiæ, vel per levitatem materiæ excusatos fuisse à mortali, *Contrà* est, nam inprimis non constat, quòd mentem unquam mutârint, ergo nunquam eos de hoc pœnituit; nec sufficit, quòd pœnituissent, si scivissent, nam non ideo pœnituerunt, nec excusabantur per ignorantiam, utì volunt Adversarii. Deinde si levitas negligentiæ excusabat à mortali, ergo ubi nulla est negligentia, nullum erit peccatum, & consequenter cui nunquam incidit dubitare, aut si incidit, dummodo moralem diligentiam adhibuerit in inquirenda veritate, hac non inventâ, si bonâ fide perrexerit, perget ex ignorantia invincibili. *Conf.* nam in multis qq. juris naturæ, quæ respiciunt praxin, Schola Thomistica docet hanc partem, Scotistica contradictoriam, & necesse est alterutram partem errare: idem est de Doctoribus, Advocatis, Consiliariis sæpe in materiis juris naturæ diversa docentibus & suadentibus, si omnis error hic vincibilis est, ergo errantes graviter peccant & plerique damnantur, cùm enim credant se bene sentire & suadere, ad mortem usque practicant ejusmodi opiniones: tenebuntur itaque omnes dimittere munus Doctoris, Advocati, Consiliarii, ne exponant se periculo proximo
723. errandi circa jus naturæ. 3. Quamvis omnes sciamus hanc legem naturæ, quòd mendacium ordinariè sit prohibitum, item, quòd ordinariè non liceat propriâ auctoritate occidere quenquam, tamen possunt dari tales circumstantiæ, ut invincibiliter putemus hìc & nunc ista licere, sic enim *Cassianus* vir Sanctus & doctus, Item *Marulus* & alii putarunt mendacium officiosum aliquando esse licitum, v g. si per illud possem patriam ab interitu, aut hominem ab æterna damnatione eripere; sic apud *Cassianum* collat. 21. c. 10. excusatur Abbas *Theonas*, qui invitâ uxore factus est Monachus: sic rusticus, teste *Vasq.* 1. 2. d. 122. c. 2. existimabat se honestè & piè facere, versando ægrotum in alteram partem, ut tantò citiùs animam exhalando liberaretur à gravissimis doloribus: sic secundùm S. *Hieron.* in c. 7. *Jeremiæ Jephte* occidens filiam excusabatur: sic alius apud *Sarasam* in arte semper gaudendi p. 2. tr. 2. §. 6. ex zelo gloriæ Dei & salutis animarum baptizabat Maurorum infantes à parentibus abductos, statimque eos trucidabat, ut certò salvarentur, & ne reducti ad parentes iterum seducerentur: denique multi sunt, qui aliquo saltem tempore nullam adverterunt malitiam in simplici commotione vel osculo carnali, imò admittunt multi etiam circa pollutionem esse posse ignorantiam invincibilem, quamvìs *Teril.* in Reg. q. 62. n. 17. dicat esse rarissimam, quia vix est, quem vehementer non puderet fa-
724. teri eam. 4. Secundùm Adversarios, ad jus naturæ spectat sequi sententias probabiliores aut etiam tutiores, sed nisi maximam DD. multitudinem damnes, hoc jus invincibiliter ignoratum est & adhucdum ignoratur à multis, utì constat ex dictis n. 269. & 480., ergo. 5. Si non datur ignorantia invincibilis in jure naturæ, ergo qui contra jus naturæ operatur sequens sententiam etiam probabilissimam, ille non excusatur, hoc autem damnatur ab *Alex.* VIII. in hac prop. 3., *Non licet sequi o-*
725. *pinionem vel inter probabiles probabilissimam*, ergo. *Conf.* nam aliqua ignorantia in jure naturæ excusat à peccato, utì à n. 734. probabitur, ergo aliqua est invincibilis. 6. Si nulla dari posset invincibilis, ergo qui ex ignorantia fecit multos actus contra jus naturæ, semper confitebitur invalidè, hinc si postmodum intelligat hoc vel illud fuisse contra jus naturæ, tenebitur repetere omnes Confessiones totius vitæ; si iterum postea aliquid novi intelligat, iterum tenebitur repetere priorem & reliquas omnes, sicque sæpius, quoties recurret memoria alicujus facti repugnantis juri naturæ, & demum si vel unicum actum ponat planè ignorans contra jus naturæ, tandem etiam damnabitur; primum autem est intolerabile, & secundum non est præsumendum de divina bonitate, ergo. Ex dictis,
726. *Colliges*, inter articulos Romæ anno 1685. die 8. Aug. confixos, quos defenderant Theologi aliqui Lovanienses, etiam hunc ordine tertium justè esse confixum, qui propugnatus erat in collegio Adriani die 12. Julii, *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturæ in ullo homine, dum hic & nunc contra jus naturæ agit.*

Q. 122. *Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta adversariorum.* ℟. 727.

Objiciunt 1. Omnis veritas moralis est invenibilis, ergo nulla datur ignorantia invincibilis circa operabilia. ℟. n. antec., de quo satìs dictum est à n. 707.

Obji. 2. Potuissemus illas ignorantias juris naturæ 728. vincere, si non peccâssemus in Adamo, ergo illæ ignorantiæ non sunt absolutè invincibiles. ℟. 1. Etiam sic vincere potuimus ignorantias juris positivi, & tamen secundùm adversarios dari potest invincibilis circa jus positivum. ℟. 2. n. conseq.; certum enim est ad hoc, ut aliquid dicatur à nobis vincibile & voluntarium, non esse satìs, quòd pendeat à peccato originali, ùti dicemus n. 743., Et hinc etiam *Alex.* VIII. damnavit hanc 19. prop., *Homo debet agere totâ vitâ pœnitentiam pro peccato originali.*

Inst. Saltem ignorantia juris naturæ vinci posset per 729. lumen gratiæ, quam quisque tenetur petere, & dabit Deus, utì habet S. *Th.* opusc. 73. in procemio, quia vult omnes salvos fieri, diciturque illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum: hinc etiam *Trid.* Sess. 6. c. 11. ait, *Deus jubendo monet & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvat, ut possis.* ℟. 1. Idem valet de ignorantiis juris positivi. ℟. 2. Non omnes ignorantias illas vinci posse per gratiam ordinariam: licèt autem vinci possint per extraordinariam, non ideo definit ignorantia esse invincibilis, aliàs nec jus positivum posset invincibiliter ignorari, quia vinci posset hæc ignorantia per gratias extraordinarias. Ad illud, de obligatione orandi, ℟. SS. PP. petierunt, & tamen circa jus naturæ errârunt; & adhucdum petunt alii, qui tamen pergunt errare, utì constat ex dictis n. 722. Hinc S. *August.* in Epist. 28 ad Hieron. ait, *Quamvis desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem, ut per te mihi Dominus hujus rei auferat ignorantiam, tamen si, quod absit, minimè meruero, patientiam mihi petam à Domino Deo nostro, in quem sic credimus, ut aliqua nobis non aperiri pulsantibus nullo modo adversus eum murmurare debeamus.* Similiter S. *Th.* l. c. petiit lumen, ut agnosceret veritatem circa usuram, & tamen sæpe dubitat, quid resolvat, fateturque se multa dicere tantùm probabiliter. *Nec juvat*, quòd Deus velit omnes salvos fieri, *nam* ad hoc non est opus tolli omnes ignorantias juris naturæ, cùm non omnia sint de necessitate medii: per hoc autem dicitur illuminare omnem hominem, quòd det sufficientia auxilia ad agnitionem sui, & eorum, quæ sunt de necessitate medii. *Trident.* monet facere, quod possis, suppositâ cognitione illius, quod facere debes, non autem monet facere, qùod non cognoscis esse faciendum, neque dicit te semper cognoscere id, quod petis cognoscere, & quod de cætero esset faciendum.

Obji. 3. Si detur ignorantia invincibilis legis natura- 730. lis, hæc lex frustra erit, quia erit incognoscibilis, adeoque impossibilis observatu. ℟. 1. Idem valere contra ignorantiam invincibilem legis positivæ. ℟. 2. n. seq., nam saltem aliqui eam agnoscunt, vel agnoverunt, vel suo tempore agnoscent, unde ejusmodi lex nec per se nec absolutè est incognoscibilis, quamvìs non sit proximè observabilis respectu illorum, qui ignorant, quod per accidens est, & eam reddit aliquibus tantùm hìc & nunc inobservabilem.

Inst. Lex naturalis est simul divina, stultum autem 731. est cogitare, quòd Deus aliquid velit fieri à nobis, & simul nolit id à nobis sciri, ergo cùm sit sapiens, nec possit velle finem obtineri, nisi subministratis mediis necessariis, etiam dedit nobis, ut scire possimus, si faciamus, quod in nobis est, ergo talis ignorantia non est nobis

nobis invincibilis. Ita *Eliz.* l. 7. q. 4. §. 5. qui q. 5. *Confirmat*, nam si aliqua præcepta naturæ vel Dei inveniri non possent à seriò inquirentibus, ergo aliqua Dei præcepta secundum præsentes vires nobis sunt observatu impossibilia, quæ est hæresis *Jansenii*, quod enim non est invenibile, non est cognoscibile, ergo nec observabile. Addit q. 6., Deus ferens legem, prævidit omnes circumstantias, in quibus futurus erat homo ille, & tamen voluit eum obligari, ergo pro infinita sua sapientia debuit providere, ut posset scire legem illam. Idque q. 7. docet ex probatis historiis constare, quòd Deus legem suam edocuerit eos, qui, in quo poterant, non defecissent. Q. autem 8. ex SS. *Justino* & *Prospero* probat Deum non occultare veritatem illi, qui facit, quod in se est, ut inveniat. Denique q. 9. probat à pari veritatem omnem circa legem naturalem & divinam esse invenibilem, sicuti fides explicita in Christum est nunc invenibilis, ergo nulla ignorantia legis naturalis est invincibilis. ℞. 1. Omnia ista valent de ignorantia legis positivæ, quæ tamen potest esse invincibilis. ℞. 2. Deum non velle aliquid fieri à nobis, nisi suppositâ cognitione illius, & agnitâ obligatione faciendi, talem autem cognitionem non semper dat, nec dare tenetur, quamvis sit infinitè sapiens, uti constat ex dictis n. 722. & 729. *Ad Conf.* ℞ Jansenii errorem fuisse, quòd aliqua Dei præcepta, licèt cognita, essent observatu impossibilia: neque verum est, quòd Deus ferens legem, semper velit pro omnibus circumstantiis quemque obligari, sed priùs vult hoc, suppositâ legis cognitione; SS. autem PP. illi loquuntur de veritatibus ad salutem necessariis necessitate medii, qualis nunc est etiam illa fides in Christum; de aliis veritatibus non necssariis necessitate medii non est similis, uti per se patet.

732. *Obj.* 4. Qui agit contra particularem legem naturæ, etiam agit contra universalem, sub qua illa particularis continetur, non potest autem dari ignorantia invincibilis talis legis universalis, ergo nec illius particularis sub ea contentæ. ℞. 1. Idem valet de lege positiva, v. g. qui agit contra qualecumque præceptum particulare humanum, etiam agit contra illam legem universalem, *Parendum est præcepto legitimi Superioris*, & tamen dari potest ignorantia invincibilis particularis præcepti humani, licèt dari non possit illius universalis legis, hinc ℞ 2. n. conseq., quia licèt aliquis sciat legem universalem, tamen potest errare in applicatione illius ad particulare operabile, uti rectè S. *Th.* 1. 2. q. 94. a. 6., sic rusticus ille, de quo *Vasq.* suprà, quamvis sciret illam universalem, *Quod tibi vis fieri, alteri feceris*, eamque semper vellet observare, tamen malè applicabat sic discurrendo, ego in ejusmodi acutissimis doloribus constitutus, si scirem me nihilominus brevi moriturum, mallem mihi paulò citius abrumpi vitam, ut liberarer illis doloribus, ergo versando illum ægrum, quem prævideo inde paulò citiùs moriturum, facio id, quod vellem mihi fieri, & consequenter bene ago.

733. *Obj.* 5. Natura ipsa refugit illa, quæ sunt contra jus naturæ, hinc *Tertull.* adversùs Marcionem l. 5. c. 13. ait, *Ipsa nos docet natura, quæ legis est instar ignorantibus legem*: & ideo etiam actus, qui fiunt contra legem naturæ, tales sunt, ut coram aliis non auderemus facere, ergo convincimur satis agnoscere inhonestatem. ℞. Id tantùm valere de illis, quæ sunt clarè contra prima principia juris naturæ, non autem de aliis, de quibus prudenter dubitatur, sintne licita, necne, qualia sunt innumera, & talia non refugit natura agere, quamvis fortè sint contra jus naturæ. Adde, licèt quis nollet aliquid agere coram alio, non ideo statim agnoscitur inhonestas moralis, nam honesta & naturalis verecundia vetat quædam fieri publicè, quæ tamen non sunt moraliter inhonesta, uti per se patet. Reliqua solventur à n. 737.

734. Q. 123. *An ignorantia invincibilis sit inculpabilis, sive excuset à peccato.* ℞.

§. I. Negat *Lutherus* in c. 12. Genes. *Scholastici invincibilem ignorantiam dixerunt excusabilem, quæ simpliciter à toto excuset, id est, peccatum prorsus tollat; tanta cæcitas est in Papæ scholis.* Similiter, *Jansenius* de statu naturæ lapsæ l. 2. c. 6, *Legis naturæ ignorantia ità vitiosa est, ut sine peccato nullo modo infligi queat, quantumvis etiam humanæ potestati invincibilis sit.* Idem docuerunt *Sinnichius*, *Vianen.*, *Huyghens*, *Havermans* aliique *Lovanienses*, à quibus vix recedit *Eliz.*, nam l. 5. q. 5. docet peccari, licèt actu non sciatur nec advertatur peccari: Et §. 3. addit peccari, etiamsi non adsit nequidem habitus, quo sciatur hoc esse peccatum, quod quis facit, ideoque peccari posse, si amisisti scientiam, quam habuisti; vel etiam, si nunquam scivisti hoc in particulari esse peccatum, nec de hoc tibi unquam inciderit cogitatio. Postmodum q. 10. §. 5. loquens de falsis religionibus, ait, *Indubitatè concludamus, per suos errores eos delinquere, etsi nunquam de eorum falsitate dubitaverint, sed profundissimè decepti vivant.* Nihilominus postmodum q. 17. §. 6. & seqq. fusè contendit contra Jansenistas, quod à peccato excuset ignorantia invincibilis.

§. II. Est nunc certissimum, quòd ignorantia invincibilis, etiam juris naturæ, & pro statu naturæ lapsæ, excuset à peccato formali, ità communissimè docent omnes cum *Moya* de opin. prob. q. 6. à n. 19. Estque sententia omnium PP., uti de S. *August.* ostendetur n. 738., & de S *Th.* n. 740. Consonat *Salvianus* de gubern. Dei l. 4. pag. mihi 127., *Non facit aliquid contra legem legis ignorans.* Pag. 131., *Nullus potest illius rei prævaricator esse, quam nescit.* Idem dicit *Hugo Cardinalis* apud *Teril.* de consc. prob. q. 16. n. 5. his verbis: *Ignorantia invincibilis excusat à tanto & toto; simplex excusat à tanto & non toto; affectata, nec à tanto nec à toto.* Idem dicunt passim alii PP. Et Ratio est 1., nam *Alex. VIII.* die 7. Dec. anno 1690. inter prop. 31. damnat hanc secundam, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali*; ergo nunc certum est, quòd ignorantia invincibilis, etiam in jure naturæ, pro statu naturæ lapsæ excuset à peccato formali. 2. Si non excuset, ergo *homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessariò facit*, sed hoc falsum est, ergo. *Min.* patet, nam illam propositionem inter Bajanas 67. damnârunt *Pius V. Greg.* XIII. *Urb.* VIII. *Major* etiam constat, quia secundùm dicta à n. 720. potest quis invincibiliter judicare se teneri leviter mentiri, ut damnationem alterius impediat, hic necessariò peccabit, inprimis si mentiatur, quia eum non excusabit ignorantia; deinde etiam, si non mentiatur, quia faciet contra conscientiam, quam hìc & nunc deponere non potest, uti supponitur. 3. Si non excuset, ergo mortaliter peccârunt SS. PP., peccantque etiamnum quotidie plurimi viri sapientissimi, uti n. 719. & 723. dictum est. 4. Ubi ignorantia est invincibilis, non potest contrahi malitia, ergo non peccatur. *Prob. anc.*, malitia non contrahitur, nisi fuerit cognita, sed ubi ignorantia est invincibilis, malitia non est cognita, ergo. *Minor* patet; *Maj.* etiam constat, nam ut sit volita, debet esse cognita; hinc 5. Peccatum debet esse voluntarium, nam Pontifices citati damnârunt hanc inter Bajanas 46. prop., *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quæstio est, sed causæ & originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium*: Unde rectè dicit S. *August.* l. 1. retract. c. 13., *Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium*, sed quando adest ignorantia invincibilis, peccatum non est voluntarium, quia secundùm S. *Thom.* 1. 2. q. 6. a. 1. in O., *Voluntarium dicitur esse secundum definitionem Aristotelis & Greg. Nysseni & Damasceni, non solum cujus principium est intra, sed cum additione scientiæ*; hinc de malo q. 3. a. 8. in O., *Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum*: & 1. 2. q. 19. a. 6. in O., *Manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni & mali moralis*: hinc etiam S. *August.*

August. c. 25. dicit talem peccare voluntate facti, non voluntate peccati, *Quia voluit, ergo fecit, etiamsi non quia voluit, peccârit, nesciens peccatum esse, quod fecit, ità nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati* &c. Ergo quando ignorantia est invincibilis, non est peccatum. Plures rationes sunt insinuatæ n. 724. Videri potest *Gonz.* d. 11. c. 5.

737. Q. 124. *Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta adversariorum.* ℟. Præter illa, quæ insinuata sunt à n. 727. sunt seqq.

Objiciunt 1. Auctoritatem Synodi Palæstinæ seu Diospolitanæ, quæ proscribit hanc propositionem, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quia non secundum voluntatem sed secundum necessitatem eveniunt*: hinc *Eliz.* l. 1. q. 16. §. 1. ostendit unum errorem Pelagianorum fuisse, quòd dicerent nullam ignorantiam vel oblivionem subjacere peccato; & §. 4. contendit ab illo errore non abesse eos, qui ante peccatum requirunt remorsum conscientiæ. ℟. Ipsemet *Eliz.* §. 2. docet Synodum loqui de sola ignorantia & oblivione vincibili: quidquid sit de hoc, meliùs dicitur, quòd Synodus agat contra Pelagium, qui negabat peccatum originale, & consequenter dicebat oblivionem atque ignorantiam non habere originem ex peccato originali (quod significabant per illud, *non subjacent peccato*) sed esse ex necessitate & infirmitate naturæ, dicebant enim Adamum non fuisse melioris conditionis, quàm nos jam sumus, & sicuti ignorantia & oblivio in Adam, sive esset juris, sive facti, non fuit ex peccato, ità nec esse in nobis, quod reprobat Synodus. Videri potest *Teril.* de consc. prob. q. 16. n. 45.

738. *Obji.* 2. S. *August.* variis locis videtur asserere ignorantiam juris naturæ non excusare à peccato, uti ex *Jansenio* fusè adducit *Teril.* à n. 53. ℟. 1. Mens S. *Augustini* patet, partim ex adductis n. 736., partim ex seqq., De lib. arbitr. l. 3. c. 19., *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras.* Et c. 18. generatim agens de ignorantia, *Si tanta fallacia est, ut caveri omnino non possit, nulla peccata sunt.* Quando innuit ignorantiam, etiamsi sit invincibilis, tamen non excusare à peccato, disputat contra *Pelagium*, qui dicebat ignorantiam tum excusare à peccato, si per vires naturæ sit invincibilis, uti refert ipsemet S. *Aug.* l. 3. de nat. & gratia c. 17., nos eam tantùm dicimus excusare, quæ invincibilis est etiam per vires gratiæ ordinariæ. Videri potest *Teril.* à n. 58. Denique quando S. *Aug.* ignorantiam invincibilem vocat peccatum, intelligit effectum, pœnam vel causam peccati, nam l. 3. de lib. arb. c. 19. ait, *Non solum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum, liberâ enim voluntate & à sciente committitur, sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est*: Item ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt: & in eodem sensu dicit Apostolus ad *Rom.* c. 6. ℣. 12. concupiscentiam esse peccatum, cùm tamen certum sit ex *Trident.* Ses. 5. in Decreto de pec. orig. non esse peccatum, sed tantùm effectum vel causam aut occasionem peccati. Et ideo S. *Aug.* l. 1. retract. c. 15. ait, *Hoc peccatum, de quo sic est locutus Apostolus, ideo peccatum vocatur, quia peccato factum est & pœna peccati est.* ℟. 2.

739. Quamvis aliter sensisset S. *August.* aut alius è SS. PP., nunc præ illis audienda esset Ecclesia, uti dictum est n. 211.

740. *Obji.* 3. *S. Th.* quodl. 8. a. 13. ait, *Illud, quod agitur contra legem æternam, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam*; 3. p. q. 80. a. 4. ad 5. *Ignorantia juris non excusat, uti si quis putaret fornicationem non esse peccatum.* Quodl. 9. a. 15. *Error, quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licèt fortè à tanto.* Quodl. 3. a. 10. *Nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus opinionem erroneam sequantur, in rebus enim dubiis non est præstandus assensus.* Plura loca adducit *Eliz.* l. 7. q. 11. §. 5., in quibus videtur S. *Th.* clarè dicere, quòd ignorantia in rebus fidei ac morum non excuset à peccato. ℟. 1. Mens S. *Thomæ* satis elucet ex locis citatis à *Moya* de op. prob. q. 6. n. 24. *Gonz.* d. 9. c. 2. §. 3. *Esp.* in app. n. 162., & seqq. sufficit hic, 1. 2. q. 76. a. 3. O. *Si sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato.* Unde ad textus citatos dicendum est, quòd loquatur de ignorantia vel errore vincibili, & de assensu temerè præstito in re dubia. Hinc *Ad* 1. dicunt S. *Anton.* *Nider.* aliique Thomistæ apud *Moyam*, S. *Thomam* non posse intelligi nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura vel Ecclesiæ determinatione, quòd sit contra legem; & hanc ipsam suî explicationem dat S. *Th.* quodl. 3. a. 10. his verbis, *In his, quæ pertinent ad fidem & mores, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri, ignorantia non excusat*: Quando autem id fiat, exprimit his verbis: *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Et sic patet ad 3. & 4. etiam textum; item ad illud, quod addit *Eliz.* *In* 2. textu manifestum est, quod loquatur de ignorantia vincibili, qualis communiter est ista, hinc, de malo q. 3. a. 8. in O. ait, *Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum*, ergo nec peccat. Vide dicta n. 736., & dicenda l. 5. n. 20.

Inst. S. *Th.* 1. 2. q. 94. a. 6. ait: *Præcepta secundaria non delentur à cordibus, nisi propter pravas consuetudines & habitus pravos*, ergo eorum ignorantia non est inculpabilis, ità *Contensonus.* ℟. n. antec., nam *S. Th.* addit etiam deleri *propter malas persuasiones*, quæ aliunde sine culpa advenire possunt. Adde, quòd *S. Th.* loquatur de amissione cognitionis præceptorum, quam fatemur rariùs evenire sine culpa, prima tamen eorum ignorantia sæpe est sine culpa, & hoc sufficit ad salvanda ea, quæ hactenus diximus. 741.

Inst. S. *Th.* ibidem dicit rationem impediri applicare commune principium ad particulare operabile, *propter concupiscentiam vel aliam aliquam passionem*, hoc autem non est inculpabile, ergo ℟. Hoc dicit exempli causâ, nam a. 4. dixerat id fieri ex passione vel mala consuetudine vel mala habitudine naturæ, quæ non semper sunt culpa aut ex culpa, imò nec concupiscentia est semper culpa aut nunc imputabilis ad culpam, uti dicetur l. 5. à n. 67. 742.

Obji. 4. Cap. *Ex tuarum*, de Sortilegio, exaggeratur crimen presbyteri, qui forte divinârat furem, quamvis ex bono zelo & simplicitate se fecisse diceret. ℟. In foro externo præsumebatur fecisse cum sufficiente cognitione malitiæ, videbatur enim advertere potuisse inspectionem astrolabii ab infami homine factam esse illicitam, hinc à Judice fuit severè carpendus, saltem ad instructionem aliorum. Quando *Gratianus* dicit ignorantiam juris naturalis omnibus adultis esse damnabilem, vel audiendus non est, vel explicandus de ignorantia vincibili, sive primorum principiorum & conclusionum ex illis facilè deducibilium, uti rectè *Teril.* n. 36.

Obji. 5. Ignorantia juris naturæ est pœna peccati originalis, quod in Adamo fuit nobis voluntarium, imò quandoque est pœna peccati nostri personalis, uti arguit *Contens.*, ergo non excusat à peccato: huc facit, quòd ait S. *Th.* in c. 1. *ad Rom.* lect. 7. *Ignorantia nata ex culpa non excusat.* ℟. 1. Eadem valent contra ignorantiam juris positivi. ℟. 2. n. conseq., alioquin à pari sic argumentor, stultitia, furor, cæcitas corporis, sunt pœnæ peccati originalis, uti ex *S. Aug.* contendit *Jansenius* de statu nat. & gr. l. 3. c. 11., ergo quod sit ex stultitia, furore, cæcitate corporis, est nobis voluntarium ac peccatum, ergo si homo stultus, furibundus, cæcus casu aliquem occidat, formaliter peccat. Non sufficere ad rationem nostri personalis peccati, quòd peccatum Adami cen- 743.

censeri debeat nobis fuisse voluntarium, certum est ex damnatione hujus 1. prop. facta ab *Alex.* VIII., *in statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, quâ voluntarium ac liberum fuit in causâ suâ, peccato originali & voluntate Adami peccantis.* Nec obstat commune dictum, *quod sequitur ex voluntario, est voluntarium*, nam distinguo, si sequatur ex voluntario per propriam voluntatem & non retractato, transeat, si ex voluntario per alienam voluntatem & quidem retractato, n., jam verò originale fuit voluntarium nobis per voluntatem alienam Adami, & insuper est retractatum per voluntatem ipsiusmet Adami, qui illud detestatus est; per voluntatem Christi, qui pro eo satisfecit; per Ecclesiam & nos ipsos in Baptismo; hinc S. *August.* Epist. 32. ait, *tantam illius Sacramenti, id est, Baptismi salutaris esse virtutem .... ut .... semel regeneratus per aliorum spiritualem voluntatem, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nullâ suâ voluntate consensit, & ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit nisi propria impietate. Dixi*, transeat, nam si non est prævisum, non est voluntarium, uti dicetur à n. 755. Et idem est de illo, quod sequitur ex peccato personali & proprio, uti ibidem probabitur; quòd si fuerit prævisum, & culpa personalis, quæ fuit causa, nunc sit retractata, illud, quod sequitur, etiam desinet esse imputabile, uti etiam dicetur n. 760.

744. *Obji.* 6. Exempla ex Scriptura & aliunde satis evincunt aliquos peccâsse & peccare cum ignorantia vel errore etiam invincibili: sic 1. *Jonathas* 1. Reg 14. ignorans prohibitionem comedit de melle, & ideo est adjudicatus morti, à qua tamen eum liberavit populus. 2. *David* oravit pro peccatis ignorantiæ: & in antiqua lege pro illis offerebantur Sacrificia. 3. Licèt *Christus* gentilibus esset stultitia, ideoque putaverint eum esse contemnendum, tamen peccârunt non sequendo eum, hinc omnibus Gentilibus, qui de *Christo* nunquam audierunt, negata est à *S. Paulo* excusatio, inquit *Eliz.* l. 7. q. 12. §. 7., quia saltem indirectè noluerunt credere, tradentes se vitiis. Plura addit q. 13. §. 8. in eundem sensum. 4. Judæi crucifigentes Christum nesciêrunt eum esse Deum, & tamen certum est peccâsse peccato Deicidii, nam *Inn.* II. damnavit hanc *Abailardi* propositionem ut hæreticam, *Non peccarunt, qui Christum ignorantes crucifixerunt.* 5. *Paulus* putabat se contra nomen Christi debere multa agere, & tamen peccavit sic ignorans & errans. 6. Occidentes vel persequentes discipulos Christi putabant se obsequium præstare Deo, & tamen per hoc peccabant, uti *Eliz.* l. 5. q. 6. fusè expendit. 7. De facto multi Ethnici colunt Idola, ità ut error tanquam lex pietatis & religionis custodiatur: similiter multi acatholici suos errores uti nos veritatem, putantes sibi non esse licitum de iis dubitare, & tamen utrique peccant. 8. In fine mundi Anti-Christus doctrinam suam confirmabit signis & prodigiis, & tamen qui sequentur, peccabunt. ℞. n. ass., unde ad omnia illa dico generatim, si peccârint aut peccent, esse propter ignorantiam vel errorem vincibilem; & si supponamus esse invincibilem, non fuisse nec esse peccatum: nunc paucis ad singula.

Ad 1. Si argumentum valet, ergo nec in jure positivo excusat ignorantia invincibilis, nam prohibitio illa erat à Rege *Saule* facta: itaque *Jonathas* non peccavit primò gustando mel sed per hoc fortè, quòd postea audiens id prohibitum fuisse à Patre suo, improbaverit prohibitionem & induxerit populum ad comedendum, uti habetur v. 29. & seqq.

Ad 2. *David* oravit, Item offerebantur Sacrificia pro peccatis ignorantiæ, quia nesciebant, an non fortè fuisset vincibilis & culpabilis: deinde etiam fortè imperabantur Sacrificia pro peccatis ignorantiæ, licèt fuisset invincibilis, in expiationem quandam legalem, ut alii discerent servare legem, alii cautiores essent; Item quia in foro externo præsumuntur facta cum scientia. Dici etiam potest, quòd oretur pro peccatis ignorantiæ, id est, pro peccatis, quæ quidem facta sunt cum scientia, nunc autem per oblivionem ignorantur.

Ad 3. Certum est eos, qui de Christo nunquam audiêrunt, per illam infidelitatem non peccâsse, nam tres Pontifices damnârunt hanc 68. Baji prop., *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*: si autem de Christo sufficienter audiêrant, ignorantia & error fuit vincibilis; & idem est dicendum, quod jam dicemus de Judæis & acatholicis. Vide dicenda n. 753.

Ad 4. Judæi ex vita, signis & miraculis scire poterant & debebant Christum esse Deum, hinc *Pilatus*, quamvis Gentilis, nec usus sacris litteris aut prophetiis, satis adverterat, *quòd per invidiam tradidissent eum. Matt.* 27. ℣. 18., erant ergo suâ malitiâ excæcati. Videri potest *Esp.* in app. a. 61.

Ad 5. & 6., idem est dicendū de *Paulo* & persecutoribus, qui satis audiverant de vita & miraculis Christi; unde in quo peccârunt, in hoc processerunt saltem cum neglectu melioris notitiæ de doctrina Christi, vel ex temeritate nimia aut odio.

Ad 7. De Deo communiter docetur, quòd non possit ignorari invincibiliter, saltem non diu: quòd si supponamus invincibiliter ignorari verum & unicum Deum, contra hunc non peccabit formaliter Ethnicus adorando Idola, hinc etiam l. 5. n. 49. dicam, si in aliquo homine daretur invincibilis ignorantia planè omnis Dei, talem hominem non peccaturum Theologicè, sed ad summùm Philosophicè. Quoad acatholicos, dicam in l. 2. à n. 93. dari posse materiales, & nego peccaturos per suam illam materialem infidelitatem.

Ad 8. Qui sequentur Anti-Christum ex ignorantia invincibili, per hoc peccabunt, n., qui sequentur ex vincibili, c., & talis præsumitur futura, nam nunc inclaruit auctoritas Ecclesiæ, motiva credibilitatis pro fide Christiana & pro Divinitate Christi sunt evidentia: nec deerunt Prædicatores Evangelii, etiam Prophetæ, *Enoch* & *Elias* &c. Videri potest *Esp.* a. 62.

Obji. 7. Dantur peccata ignorantiæ, non tantùm imputabilia ratione antecedentis negligentiæ in inquirendo, sed etiam ratione sui, licèt eorum malitia, quando fiunt, nullo modo cognoscatur, sed purè ignoretur, ergo talis ignorantia, licèt invincibilis sit, non excusat, ità *Eliz.* l. 5. q. 3. & seqq. ℞. Cum *Tertl.* in Reg q. 65. aliisque communissimè, n. antec., malitia enim, cujus nulla est cognitio, non contrahitur, nec est imputabilis, uti probabitur l. 5. à n. 15., ubi ostendimus illam esse mentem ac sententiam SS. PP. & S. *Th.*, & rationem insinuabimus hic n. 752. & 755. 745.

Obji. 8. Ignorantia eorum, quæ sunt proprii officii, non excusat à culpa, quia quisque tenetur scire ea, quæ sunt proprii officii, hinc S. *Th.* ait, *Ignorantia illa, quâ quis ignorat ea, quæ tenetur scire, non est absque peccato*: hanc etiam in *Instit.* de Aquilia. §. *præterea*, dicitur, imperitiam in re ad proprium officium pertinente non excusare: & Cap. *Si culpa*, de injuriis, dicitur ignorantiam non excusare, quando quis debuit scire; ideoque Jura clamant, paria esse, scire & debere scire. L. *Quod se mihi*, ff. De rebus cred., Atqui ignorantia legis naturalis est ignorantia alicujus, quod est officii omnium ratione utentium, quodque omnes debent scire, ergo. ℞. 1. Idem valere de ignorantia legis positivæ, nam & hanc tenemur scire, cùm teneamur observare. ℞. 2. Si sint proprii officii particularis, v. g. Judicis, Confessarii, transeat; si sint officii generalis, quale est vivere honestè vel etiam Christianè, n. maj., cùm enim hoc officium latissimè pateat, & contineat obligationes plurimas ac diversissimas, possunt quædam secundariæ, saltem ad tempus, invincibiliter ignorari; ideoque licèt, per se loquendo, simus obligati ad ea scienda, tamen per accidens hîc & nunc non sumus proximè obligati, quia hîc & nunc, moraliter loquendo, non sumus proximè potentes scire. 746.

747. *Obji.* 9. Saltem conscientia formata secundùm ejusmodi ignorantiam vel errorem invincibilem non faciet operationem esse positivè honestam. ℞. n. aff., cujus oppositum ostendimus à n. 14., cujus *Ratio* velut à priori est, quia talis conscientia est Ethicè recta, ergo facit positivam honestatem refundi in operationem. *Ant. prob.*, illa conscientia est Ethicè recta, quæ est optima ratio operandi, quam hìc & nunc, dum operandum est, habere possumus & debemus, ille enim est Ethicè rectus & operatur maximè conformiter ad appetitum rectum, secundùm dicta à n. 5., qui se habet, quàm optimè potest & debet, sed conscientia invincibiliter erronea est optima ratio operandi, quam hìc & nunc, dum operandum est, habere possumus & debemus, ergo est Ethicè recta, adeóque sufficit, non tantùm ad evitandum peccatum, sed etiam ad positivam honestatem refundendam in operationem.

Plura huc spectantia solventur l. 5. à n. 15. & 25., ubi efficaciter probabimus ad peccandum prærequiri aliquam cognitionem malitiæ & legis Dei.

748. *Q. 125. Quandonam igitur ignorantia & error censeatur invincibilis & inculpabilis, aut è contrà peccatum.* ℞.

§. I. Si nulla notitia specialis nequidem confusa, nec ulla ratio dubitandi in universum aut in particulari occurrerit de eo, quod ignoratur, vel circa quod erratur, talis rei ignorantia & error dici debet invincibilis & inculpabilis, utì rectè *Suar.* de cens. d. 4. s. 8. *Vasq.* 1. 2. d. 124 *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 17. n. 2. aliique communissimè contra *Eliz.* l. 5. q. 6. §. 5. *Ratio* est, quia talis ignorantia vel error non est voluntarius, nam voluntarium, secundùm dicta n. 736., procedit ex cognitione, quæ tum abest: deinde non adfuit hoc, per quod vinci & expelli possent, homo enim non potest se liberè applicare ad quærendam scientiam, nisi ante primam volitionem præcedat cogitatio, utique non voluntaria, cùm præcedat primam volitionem, ergo naturalis & ab extrinseco causata, per quam voluntas excitata se moveat, & intellectum applicet, ergo si nulla cogitatio in mentem venerit, quâ posset excitari voluntas, non est in potestate hominis se applicare ad quærendam scientiam, ergo si tum ignoret vel erret, ignorantia & error non sunt ipsi voluntaria, ergo sunt ipsi invincibilia & inculpabilia.

749. §. II. Si alicui inciderit cogitatio, non qualiscumque, utì n. 755. dicetur, sed prudens, ne fortè objectum sit malum, & operatio inhonesta, ipse autem sufficientem adhibuerit diligentiam, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia vel error est ipsi invincibilis, ideoque operationes vel mala ex eis secuta non sunt imputabilia ad culpam, utì rectè *Suar.* suprà & *Teril.* in Reg. q. 62. assert. 3., tota enim imputabilitas ignorantiæ vel erroris, itemque malorum ex ipsis sequentium, fundatur in negligentia inquirendi veritatem & tollendi ignorantiam vel errorem, utì dicetur n. 757., hìc autem adhibita est diligentia debita, quâ positâ cùm adhuc ignoretur veritas, nulla lex agnoscitur, quæ vel prohibeat operationem, quam prudenter judicat licitam, vel obliget ad præcavenda mala, quæ prudenter timere non potest esse secutura: quandonam autem censeri debeat adhibita sufficiens diligentia, dicetur à n. 755.

750. §. III. In rebus inter Classicos Auctores controversis & incertis. debet ignorantia vel error censeri invincibilis, si nitatur gravi motivo, quia cùm Auctores graves dicant veritatem esse in hac, alii in altera parte, nec resciri possit, quinam verum, quinam falsum dicant, qui hìc ignorat veritatem, vel format judicium pro hac aut illa parte, habet ignorantiam vel errorem, quem hìc & nunc vincere non potest, ergo invincibilem, ità *Teril.* q. 67. n. 28.

751. §. IV. Ignorantia & error sunt peccata, quando sunt objectum legis illa prohibentis, nihilominus liberè habentur, tum enim ignorantia habet se sicuti omissio actûs fidei, quando præcipitur, error autem sicuti positiva infidelitas: an autem dici debeant esse peccata, an tantùm effectus peccati, dubium est, aliqui volunt dici peccata, non aliter ac omissionem Sacri die festo; alii cum *Vasq.* dicunt esse tantùm effectus peccati, putantque peccatum compleri in sola negligentia removendi ignorantiam vel errorem: hoc videtur certum, quòd totum pravum exercitium libertatis compleatur in voluntate non sciendi seu in negligentia debiti conatûs ad sciendum, à qua negligentia error vel negligentia accidentaliter denominetur esse peccaminosa, potuisset enim esse eadem ignorantia vel error, & non esse peccaminosa, si nempe fuissent invincibilia & nullo modo voluntaria.

§. V. Si nulla prudens cogitatio inciderit de ignorantia vel errore per peccatum incurrendo, licèt postea ex peccato, sive propter peccatum sequantur, non sunt voluntaria, nequidem indirectè, neque peccatum, sed vel merus effectus, vel tantùm pœna peccati, utì rectè *Teril.* q. 65. assf. 3., quia ratio voluntarii petit, ut sit aliquo modo præcognitum, sicuti si quis liberè se inebriet vino, quod nescit esse venenatum, quamvìs peccatum sit illi voluntarium, mors tamen inde secuta non est voluntaria, quia nempe nullo modo fuit præcognita, neque lex prohibens inebriationem repræsentabat hanc tanquam illativam mortis, ergo similiter, si non incidit prudens metus vel cogitatio, quòd ignorantia vel error esset secuturus ex peccato. Probatque rectè *Suar.* n. 13., etiam ex sacris Canonibus, nihil ad rem facere, sive ignorantia & error causentur per opus licitum sive per illicitum, cùm hoc non refundat voluntarietatem in aliquid non prævisum: sed *nec refert*, sive per se sive per accidens sequantur ex peccato, *nam* si nulla cogitatio de hoc inciderit, non fuit possibile, ut cogitaret de illis præcavendis, ergo moraliter præcaveri non potuerunt, ergo sequuntur involuntariè. Vide dicenda l. 5. à n. 30., & ibidem n. 221., ubi n. 224. etiam explicatur, quænam dicantur peccata inadvertentiæ. 752.

Objicies. Apostolus *ad Rom.* 1. dicit Gentes, quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, incidisse in ignorantias, quas utique non præviderant, nec tamen fuerunt excusabiles à peccatis per tales ignorantias causatis: quem locum explicans *S. Th.* lect. 7. dicit, si ignorantia causetur à culpa, non potest subsequentem culpam excusare. Patetque idem in obcæcatis, licèt enim prævisa non fuerit cæcitas, tamen ex cæcitate peccantes non excusantur. ℞. Gentiles aliosque, quibus ignorantia vel cæcitas non fuit voluntaria, non peccâsse per ignorantias vel cæcitates, sed postea constituti in ignorantia aut cæcitate peccabant per malitiam suam, agnoscébant enim satis turpitudinem eorum, quæ patrabant, utì notat *Corn. à Lapide* in eum locum. *S. Th.* loquitur de causalitate, non purè physica, sed morali, culpa autem non est moralis causa ignorantiæ & ex hac consequentium, nisi ignorantia fuerit voluntaria; & idem est de cæcitate: quæ autem postea fiunt ex nova advertentia, sunt peccata malitiæ; cum quibus stat aliqua cæcitas, nam nemo est cæcior illo, qui mala imminentia cognoscit, nec tamen vetat; qui foveam metuit, & tamen in eam irruit; hoc ipso enim physicè videns, moraliter non videt, quia agit, ac si non videret, quod est pessimum genus cæcitatis. Videri potest *Teril.* à n. 42. 753.

Inst. Omnis peccans potest timere, ne propter peccatum permittatur incidere in ignorantias, errores, cœcitates, ergo debet hoc timere, ergo ipsa sunt sufficienter prævisa & voluntaria. ℞. 1. Omnis peccans semper proximè potest hoc timere, n, potest quandoque, & potentiâ saltem remotâ, si nempe de hoc incideret cogitatio, transeat; quòd autem hæc non incidat, non est ei voluntarium, utì supponitur. ℞. 2. Dato antec. n. conseq., quia cùm talis ignorantia, error aut cæcitas sint pœnæ extraordinariæ & à solo Deo dependentes, nemo cen- 754.

censetur exponere se periculo proximo earum, si peccet, nec semper potest prudenter prætimere.

755. *Q. 126. Quandonam illa, quæ sequuntur ex ignorantia vel errore vincibili & culpabili, censeantur voluntaria & imputabilia ad culpam.* R.

§. I. Ut censeantur etiam indirectè voluntaria, debent aliquo modo fuisse præcognita, uti colligitur ex dictis n. 752. & pluribus dicetur l. 5. à n. 30. Nec negare audet *Eliz.* q. 10. §. 3. & q. 11. §. 5., quia nihil volitum nisi præcognitum: debet insuper saltem confusè agnita esse obligatio illa præcavendi, alioqui non esset agnita in eis malitia, & consequenter non essent imputabilia ad culpam, uti dicetur eodem l. 5. à n. 6. Quævis autem repræsentatio mali secuturi non inducit obligationem tollendi ignorantiam vel errorem, ut mala illa præcaveantur, nam quandoque prætimentur sine fundamento & ex scrupulositate, si nempe rarissimè eveniant: hinc ut agnoscatur obligatio quærendi scientiam, debet quis probabiliter prævidere, sive prudenter prætimere malum, & ideo agnoscere se obligatum ad tollendam ejus causam, quæ hic esset ignorantia vel error.

756. §. II. Ut illa, quæ sequuntur ex ignorantia vel errore, sint voluntaria & imputabilia, non est opus præcognosci in individuo vel specie, & id evincunt argumenta, quæ affert *Eliz.* q. 11. §. 4., si enim formaliter & expressè in seipsis fuissent prævisa, essent directè volita, ad peccatum autem sufficit esse indirectè voluntarium, itàque sufficiet, quòd præcognoscantur quasi in genere, ità ut censeantur virtualiter & implicitè præcognita, v. g. ut Judex peccet, quando postea injustam feret sententiam circa testamentum, non est necesse, ut determinatè agnoscat se nescire materiam de testamentis, sed satis est, si agnoscat, se non satis scire illa, quæ ad officium suum pertinent, & ideo advertat posse gravia mala causari Reip., vel damna proximo: atque idem est de Confessario, Parocho &c., si accedant ad hæc officia, conscii sibi de insufficiente scientia, hoc enim habito, illa, quæ inde sequentur & causabuntur, erunt indirectè voluntaria, utpote sufficienter volita in causa, & ideo quando sequentur etiam sine nova advertentia ad malitiam præsentem vel negligentiam præteritam, denominabuntur peccata ignorantiæ. Quòd si tum, quando sequentur, agnosceretur malitia præsens, & tamen eam saltem indirectè vellet operans, dici deberet peccatum potiùs actualis malitiæ, quàm ignorantiæ.

757. §. III. Quando ejusmodi mala ità sequuntur, & causantur ab ignorantia vel errore, sine actuali advertentia & libertate, non habent ullam propriam malitiam vel imputabilitatem, sed ad summùm denominantur mala seu peccata tantùm per negligentiam præteritam in inquirenda veritate, uti docent *S. Th. S. Bonav. S. Anton. Suar. Vasq. Sanch.* in Decal. l. 1. c. 16. n. 45. aliique communissimè cum *Teril.* in Reg. q. 66. ass. 5. *Ratio* est, quia omnis ratio mali imputabilis essentialiter fundatur in libero voluntatis exercitio, hinc ubi nulla est libertas, nulla est imputabilitas, ergo ubi non est novum exercitium libertatis, non potest esse nova imputabilitas, sed tota, quæ inest, provenit à primo exercitio libertatis, & consequenter non est alia, sed tantùm prior imputabilitas, sicuti in actu interno & externo est una moralitas derivata à solo actu interno, quia hic solus est formaliter liber. Vide dicenda l. 5. n. 21.

758. §. IV. Si quis heri per culpam ignoravit vel concepit errorem, quòd hodie, quando est festum, non esset obligatio audiendi Missam, (idem est in aliis similibus materiis) si hodie omittat Missam nihil ampliùs cogitans de illa obligatione, *Rodriq. Med.* & alii absolutè dicunt peccare per illam omissionem, quia ignorantia vel error ille non fuit revocatus, ergo moraliter manet & causat transgressionem: *Azor, Vasq. Salas, Sanch. Præp.* & alii cum *Burgh.* cent. 3. cas. 42. absolutè dicunt non peccare, quia illa mala voluntas hesterna non est ampliùs nec in se nec in aliquo suo effectu, ergo omissio non censetur ab illa causari: *Castrop.* tr. 2. d. 1. p. 3. meliùs sic distinguit, si omissio hodie sequatur ex culpa hesterna, denominabitur libera & culpabilis; præsumi autem debet sequi ex culpa hesterna, si aliud non resciatur, quia erat causa de se efficax illius: si autem non sequatur ex culpa hesterna, sed aliunde, & eodem modo futura fuisset, quamvìs abfuisset culpa hesterna, non denominabitur culpabilis, quia culpa hesterna se per accidens habuit ad illam, neque omissio quicquam ab illa participabit. Vide dicenda l. 5. à n. 41.

§. V. Si mala non necessariò sequebantur, nec erant per se connexa cum ignorantia vel errore, & aliquis sufficientem adhibuerit diligentiam vel cautelam, ne sequerentur, si per accidens sequantur, non erunt voluntaria nec imputabilia, utì per se patet, & pluribus dicetur l. 5. n. 45. 759.

§. VI. Si negligentia in excludenda ignorantia vel errore sit per veram pœnitentiam retractata, aut jam adhibeatur sufficiens diligentia in acquirenda scientia, quæ tamen obtineri non possit, ignorantia & error non ampliùs erunt moraliter voluntaria, nec peccatum, nec causa peccati, neque mala ex eis sine nova libertate secuta erunt moraliter imputabilia, sed tantùm dicentur effectus peccati, uti communiter tenent omnes cum *Teril.* q. 62. ass. 1., & consentit *Eliz.* l. 5. q. 13. §. 5. *Ratio* est, quia non erant imputabilia nisi in causa, quæ erat negligentia, utì n. 757. dictum est, ergo si hæc sit affectivè efficaciter retractata vel emendata, negligentia illa desinit moraliter esse, ergo quod ex ea sequitur, non censetur moraliter esse ab illa tanquam causa, licèt fortè adhuc physicè sit ab illa, quod enim non est moraliter, non potest esse moralis causa alterius: sic si Sacerdos malitiosè abjecerit Breviarium, ne teneretur orare Horas, si de hoc postea sincerè doleat, potest absolvi, nec omissio Horarum censetur postmodum voluntaria, neque etiam peccat omittendo. Similiter notat *Teril.* q. 63. n. 3., si incogitantia legis, quæ antè fuerat vincibilis & per culpam causata, postea fiat invincibiliter, quia postea conaretur & non posset rescire legem, nec esset, qui instrueret, actionem postea secuturam ex illa incogitantia non fore peccatum; & plures similes casus affert de consc. prob. q. 16. ass. 1., in quibus ignorantia priùs vincibilis, fit postea invincibilis, & ideo facit illa, quæ postea sequuntur, non esse ampliùs imputabilia ad culpam. Videri potest *Terillus* in Reg. q. 61. & 62., ubi plura tradit de his peccatis ignorantiæ. 760.

Q. 127. An taxari possit quantitas diligentiæ necessariæ ad hoc, ut ignorantia vel error sit invincibilis & inculpabilis. R. 761.

§. I. Negat *Eliz.* l. 4. q. 15., ac docet q. 11. §. 6. Deum voluisse id à nobis ignorari, ut nesciremus, simúsne justi an injusti, quia nunquam sciemus, an non defuerimus in diligentia necessaria, sicuti nescimus, qualis superbia aut quanta luxuria prærequiratur, ut Deus ob illam patiatur hominem labi in hæresin, &c. Addit l. 7. q. 11. §. 8. in fine, diligentiam in inquirendo hìc necessariam debere esse magnam, qualem æterna salus, utique maximi facienda, requirit, unde ad minimùm tantam esse debere, quantam mundani adhibent pro honoribus, divitiis aut voluptatibus suis.

§. II. Quantitas illius diligentiæ taxari potest: si enim taxari non posset, nunquam liceret operari ex opinione, nequidem probabiliore, stante pro libertate contra aliam probabilem stantem pro lege, ut enim hoc liceat, priùs adhibenda est diligentia sufficiens pro invenienda veritate, & ad resciendum, an lex prohibens existat vel non, ergo si non posset resciri, quænam diligentia sit sufficiens, nunquam liceret ex tali opinione operari. 762.

§. III. *Suar.* de cens. d. 4. s. 8. rectè dicit taxationem hujus quantitatis esse prudentum judicio relinquendã, pensatis omnibus, quæ ad præceptũ, personam & opera- 763.

tionem pertinent; nam notat rectè *Tril.* in Reg. q. 67. n. 30., si agatur de præcepto naturali, esse opus majore diligentiâ, quàm sit de positivo, & quo gravius esse videtur præceptum, eò major requiritur consideratio; similiter homo doctus tenetur majorem per seipsum adhibere diligentiam, quàm indoctus: item, si operatio possit graviter nocere, etiam opus est majore diligentiâ, quàm si nocere non possit &c.; hinc universaliter illa quantitas diligentiæ sufficit, quæ qualitati præcepti, capacitati personæ & naturæ operationis proportionatur, illa autem proportionatur, quæ seria est & saltem mediocris; hinc illa absolutè est sufficiens, quam prudentes consideratis circumstantiis judicant esse mediocrem & humano modo requisitam. *Nec obstat*, quòd prudentes quandoque etiam errent in assignanda illa mediocritate, *nam* error ille est probabilis & innoxius, cùm in hoc negotio, spectatâ infirmitate humani intellectûs, non possit inveniri regula certior, & consideratâ etiam imbecillitate humanâ nulla videatur accommodatior.

764. §. IV. Homo indoctus, secundùm *Suar.* suprà, adhibet diligentiam sufficientem, si consulat doctos viros in tali arte peritos & carentes morali suspicione, quòd ex malitia vel negligentia sua decipiant; homo autem doctus, qui per se sufficiens est ad talem cognitionem obtinendam, si Doctores aliquos inspexerit, aut leges ipsas mediocri diligentiâ consideraverit, perpenderitque motiva in utramque partem, ac tum ignoret adhuc vel erret, id fiet invincibiliter & inculpabiliter: quæ omnia sunt nobis certa in foro conscientiæ, inquit *Suar.*, licèt forum externum utatur aliis præsumptionibus, uti dicetur à n. 772.

765. §. V. In rebus operabilibus & incertis sufficit ea diligentia, per quam homo pervenit ad certò probabilem resolutionem casûs, sive ad judicium prudens pro hac vel illa parte, sive id fiat per proprium studium, sive per responsum ab aliis peritis petitum, attamen secundum dicta n. 369., hoc enim habito prudenter judicat se habere veritatem, ergo quamvis fortè adhuc ignoret aut erret, non est ideo vituperabilis, ergo ignorantia & error non est culpabilis.

766. §. VI. *Objicies.* Homines valde magnam diligentiam adhibent pro obtinenda scientia profana, pro divitiis, honore, aliisque bonis corporis, ergo adhibenda est saltem similis pro cognoscenda Dei lege, pro bonis animæ & salute æterna, ergo ut ignorantia & error sit inculpabilis, non sufficit mediocris diligentia. *Conf.* nam si filius sciret esse periculum graviter offendendi Patrem, & non adhiberet multam diligentiam pro cavenda offensa, meritò judicaretur non habere debitam reverentiam & amorem; & si post adhibitam tantùm mediocrem diligentiam, defectu diligentiæ majoris offenderet, Pater meritò indignaretur, ergo idem magìs valet de homine respectu Dei, ità *Eliz.* ℞. Hæc esse de consilio, negamus autem esse de præcepto, si enim essent de præcepto, nunquam posset adhiberi diligentia sufficiens, quia lex æterna Dei & salus nostra æterna digna sunt omni possibili diligentiâ: quòd si cum proportione talis diligentiæ teneremur curare salutem animæ, cum qua curamus salutem corporis, teneremur quotidie jejunare, orare incessanter, & quævis optima exercere; item teneremur vitare omnia etiam remota pericula peccandi, quia salus animæ infinitè æstimabilior est quàm salus corporis, ideoque exigeret diligentiam sine proportione majorem; hinc dicendum est, quòd in his aliisque similibus Deus non postulaverit à nobis nisi humanam diligentiam humano modo præstabilem, & quòd lex, quæ omnia optima præscriberet, esset pessima, uti notavimus n. 475. ex *Card. Palav.*, quia esset supra fragilitatem humanam, exponeretque certissimis periculis frequentissimè peccandi: itaque sicuti certum est extraordinariam istam diligentiam pro obtinenda salute non requiri ex præcepto, quamvis ad salutem maximè conducat, & ob illius defectum quandoque peccetur & amittatur salus, ità magìs certum esse debet non requiri pro invenienda veritate extraordinariam diligentiam, quamvis hæc ad illam inveniendam, & consequenter ad servandam Dei legem conduceret, atque ob illius defectum quandoque per accidens fiat materialis transgressio legis, ergo sufficiet diligentia mediocris. *In forma*, n. conseq., nam homines sæpe nimis magnam diligentiam adhibent pro illis profanis & temporalibus, & si adhiberent tantùm mediocrem, non essent vituperabiles, ergo nec adhibens mediocrem pro rebus animæ, ordinariè loquendo, ubi non est periculum ideo formaliter peccandi aut amittendi salutem. Addit *Tril.* à n. 64. diligentiam mediocrem pro salute animæ & pro servandis præceptis, quæ agnoscimus, censeri debere majorem illâ, quam homines adhibent pro rebus profanis, quia hæc redditur suavis per commoda temporalia vel per ipsam naturalem propensionem: è contrà posterior conjuncta est cum continuo bello spirituali, mortificatione concupiscentiarum, pugna renitentis naturæ &c. *Ad Conf.* n. Patrem meritò indignaturum, si filius adhibuerit diligentiam, ne offenderet, mediocrem, qualem descripsimus n. 763.

Inst. Pater sollicitus de salute filii graviter infirmi non acquiescit, nisi habito certo nuntio de illius vita, ergo nec nos deberemus acquiescere, nisi habitâ certâ notitiâ veritatis. ℞. n. conseq., disparitas est 1. quia pater potest habere certam de hoc relationem, nos, ubi res controversæ sunt, sperare non possumus notitiam certam veritatis, uti n. 713. dictum est. 2. Quamdiu pater non habet certam notitiam, habere non potest finem suum, qui est liberatio à cura per certitudinem vitæ filii; nos absque certa notitia veritatis possumus habere finem nostrum, qui est, non peccare & honestè operari, ac per consequens salvari, uti satìs constat ex dictis à n. 14. & 734.

Q. 128. *An incurrat pœnam, ignorans esse affixam transgressioni.* ℞. 767.

§. I. Si ignorantia sit inculpabilis, pœna Ecclesiastica, v. g. censuræ non incurritur, hinc occidens Clericum, & nesciens illi homicidio annexam esse excommunicationem, non est excommunicatus, ità *Suar. Sanch. Bonac. Coninc., Castrop.* T. 2. d. 1. p. 17. & alii, contra *Covarr. Ledes.* & alios. *Ratio est* 1., quia tales pœnæ ab Ecclesia imponuntur tanquam admonitiones & medicinæ ad præcavendas culpas, sed non habent rationem admonitionis vel medicinæ ad præcavendam culpam, nisi prænoscantur ante culpam, atque ità timore suî deterreant à culpa, ergo etiam non incurruntur, nisi præcognoscantur. 2. Tales pœnæ non imponuntur, nisi contumacibus & repugnantibus potestati, quam habet Ecclesia ad coërcendum & puniendum improbos, sed qui ignorant pœnam esse impositam, quâ coërceri debeant, non sunt contumaces aut repugnantes illi potestati, ergo.

§. II. *Navarr. Sa* & alii cum *Tamb.* l. 1. in dec. c. 2. §. 10. n. 12. putant etiam pœnas civiles, si extraordinariæ sint, non incurri ab illo, qui invincibiliter ignorat illas esse transgressioni annexas, quod probabile etiam reputant *Suar. Sanch. & Castrop.*, quia si pœna sit extraordinaria, etiam in foro externo præsumi potest non præcognita à delinquente, ergo nullo modo potuit illi se subjicere, injustum autem esset obligare ad pœnam, cui nullo modo se subjecit: deinde talis minùs peccat, quàm si sciret pœnam esse annexam, neque contumax est, ergo dicendum est, quòd legislator velit mitiùs agi cum illo, quàm cum alio sciente pœnam esse annexam, & in illam consentiente. 768.

§. III. Si pœna imponatur his verbis, *qui præsumpserit, qui scienter, qui consultò, qui temerè, qui audiens,* &c. putant *Dian.* & *Burgh.* cent. 1. cas. 78. non incurri ab ignorante illam pœnam esse annexam, quamvis ignorantia fuisset mortaliter culpabilis & affectata: *Sanch.* & *Castrop.* dicunt probabiliùs tum tantùm incurri, quando igno- 769.

ignorantia affectata est talis, ut æquiparetur scientiæ: Ratio est, quia verba illa videntur requirere directam cognitionem & expressam voluntatem se opponendi contra vim punitivam legis, quæ non est fine expressa cognitione pœnæ appositæ.

770. §. IV. Si pœna absolutè imponatur delinquenti, sitque pœna Ecclesiastica, adhuc non incurritur ab ignorante pœnam esse annexam, si ignorantia illa non fuerit crassa & supina, quamvis fuerit mortaliter culpabilis, ità *Sanch.* & *Castrop.* contra quosdam alios; ratio est, quia hæ pœnæ requirunt, vel dolum, qui non datur fine ignorantia affectata, vel saltem contemptum, qui non est, quando aliqua diligentia adhibetur, licèt omittatur major debitâ.

771. §. V. Aliæ pœnæ tam Ecclesiasticæ quàm Civiles, quæ non requirunt ignorantiam affectatam vel crassam, neque dolum aut contemptùm, probabiliùs incurruntur, quamvìs ignorentur, si ignorantia sit mortaliter culpabilis, quia qui vult culpam, vult hoc, quod scit aut scire potest & debet ordinariè sequi ad culpam, ideoque committens mortale incurrit pœnam inferni, quamvìs invincibiliter ignoret aut non cogitet esse annexam, quia pœna illa ordinaria est, nec improportionata culpæ. De his plura & magìs accuratè dicentur suis locis, & speciatim l. 6. t. 4. c. 2. ad d. 4. dicetur, an reservatio incurratur ab eo, qui nescit esse annexam peccato. l. autem 7. c. 5. ad 3. dicetur, à quo incurrantur censuræ: & d. 4., qualis actus requiratur ad incurrendum, & quænam excusent &c., ibidem c. 5. ad d. 3. dicetur, an ab ignorante incurratur irregularitas.

772. *Q. 129. An ignorantia legis vel pœnæ annexæ allegari possit pro excusatione in foro externo.* ℞. Negat *Mascard.* & pauci alii, quia si lex sit promulgata, præsumitur nota: sed communissimè affirmant reliqui, nam si sit invincibilis, excusat à culpa, ergo etiam à pœna: præsumptio quidem est contra excusantem, sed inde plus non sequitur, quàm teneri probare excusationem suam, pro qua, ut conjecturæ admittantur, accedere debet juramentum de ignorantia, quod solum non sufficeret sine conjecturis vel aliis probationibus, utì communiùs docent AA. apud *Castrop.* suprà p. 19., hinc notat *Suar.* de cens. d. 4. s. 8., in foro externo raró admitti ignorantias invincibiles juris, nisi validissimis rationibus probentur, & inde fortè est, quòd Ecclesia conversos ad fidem absolvat ab excommunicatione, quia forsan præsumit ignorantiam pœnæ annexæ fuisse vincibilem; de hoc tamen dicetur postea l. 6., quando agetur de Confessario hominis convertendi ad fidem.

773. *Q. 130. An dicta de ignorantia etiam valeant de oblivione naturali.* ℞. Affirmativè, nam oblivio naturalis æquivalet ignorantiæ invincibili, utì rectè cum aliis *Sanch.* & *Dian.* p. 3. t. 6. R. 41., inferens eum, qui ex oblivione omisit Horas Canonicas, non teneri restituere fructus, quia lex pœnalis irritans acquisitionem fructuum, non obligat eos, qui sine culpa obliti sunt legis obligantis ad orandum.

DUBIUM II.

An metus excuset ab observatione legis.

774. »Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, »peccas quidem; minuitur tamen per metum ma»litia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit, ut præ»cepta quædam non obligent, cùm eorum observatio »cederet in grave alicujus incommodum, & tunc, si ex »metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, »non peccat, cùm præceptum non liget. Est commu»nis. *Unde resolvitur,*

» I. Præceptum naturale negativum, prohibens rem »intrinsecè malam, non licet violare nequidem ob me»tum mortis.

» II. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpe non tan»tùm excusat à præcepto positivo, tam divino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmativo natura-» li: & sic (ùt *Sanch.* 1. *mor. c.* 18.) non tenetur quis cum» periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, im-» plere votum, succurrere proximo extremè indigenti,» *Bec. tom.* 2. *l.* 3. *c.* 6. *Azor* 1. *p. l.* 1. *c.* 11. *Laym. lib.* 1. *c.* 4. *c.*» 14. Excipe tamen casum, de quo infrà *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1 »

III. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad» conservandum bonum, aut avertendum malum com-» mune, quod pluris sit quàm vita propria, tunc lex illa» obligat cum periculo vitæ, ùt v. g. si Dux mandet mili» ti non discedere ex statione, item, si perituræ sint ani-» mæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. l. c.* »

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Eccle-» siastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis» incommodi. *Vide Sanch. l. c.* ùt si v. g. cogaris metu mor-» tis contrahere cum consanguineâ, in gradu prohibito» lege Ecclesiasticâ, posses contrahere, (in speciem)» non tamen posses consummare, quia cùm Matrimo-» nium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè ma» lum est. *Sanch. de Matr. l.* 7. *di.* 5. *num.* 4. »

V. Per accidens interim accidere potest, ut lex hu-» mana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præ-» cepti juris naturalis aut divini concurrentis, ùt v. g. si» quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in» odium fidei, vel contemptum religionis. *Vid. Sanch. l. c.*» *Kön.* 3 *p. t.* 2. *d.* 13. *dub.* 12. »

ADDENDA.

Quæst. 131. An dari possit hìc regula generalis cognoscendi, an metus à lege excuset vel non. ℞. 775.

§. I. Non possunt dari generaliores quàm hæ, 1. Si transgressio legis sit actio intrinsecè mala, & ideo prohibita quia mala, nullus metus excusat, nam quod est intrinsecè malum, nullo casu fieri potest non malum, neque metus tollit totalem circa illud libertatem, ergo non excusat. 2. Si transgressio legis sit contra bonum commune, metus damni particularis non excusat, quia bonum commune prævalet particulari. 3. Si transgressio legis non sit intrinsecè mala, neque præjudicet bono communi, metus damni gravis excusare poterit, quia legislator non censetur velle obligare cum tanto incommodo. Vide dicenda l. 3. p. 1. q. 51.

§. II. Prima hìc difficultas est, ut sciatur, an hæc actio 776. in particulari sit vel non sit intrinsecè mala, ità ut nullæ circumstantiæ possint illam cohonestare, aut an sit vel non sit præjudicans bono communi, ideoque in particulari oppositæ sunt AA. sententiæ, v. g. 1. Communior sententia Catholicorum est contra paucos apud *Castrop.* T. 2. d. 1. p. 13., quòd occisio directa innocentis sit intrinsecè mala, ideoque non sit licita, quamvìs Tyrannus minetur extremam patriæ ruinam: è contrà secundùm plerosque non est intrinsecè malum Tyranno extradere innocentem, quamvìs prævideatur occidendus, tum enim non intenditur mors innocentis, sed salus communis patriæ, pro qua Resp. potest exponere subditum periculo mortis, & subditus ipse tenetur vitam suam exponere. 2. *Azor* docet neglectum Baptismi esse intrinsecè malum, quia homo negligens Baptismum exponit se periculo salutis: è contrà *Castrop.* negat, quia loco Baptismi potest esse contritio habens moralem certitudinem de gratia, adeoque metus mortis poterit excusare à susceptione Baptismi fluminis; quod admittit *Dian.* p. 8. t. 1. R. 2., quamvìs postea non esset futura occasio illius, quia Baptismus fluminis determinatè, non est absolutè necessarius, sed tantùm aliquis Baptismus fluminis, flaminis, aut sanguinis. 3. *Valent. Azor*, & alii putant comedere carnes hominis esse intrinsecè malum, adeoque nunquam licere, quia natura horret talem comestionē velut ferocem & barbaram: è contrà *Caj. Sanch. Bonac. Less.* & alii plures putant non esse intrinsecè malũ, quia natura non horret sed appetit, quando adest metus mortis ob extremam famem: imò contra naturam vide-

videtur esse vitam perdere, cùm eam possit tueri, comedendo carnes humanas, quas vermes sunt devoraturi. 4. *Jo. Sanch.* putat non esse intrinsecè malum uti simulatione in administratione Sacramentorum, adeoque posse aliquem metu mortis adactum sine intentione consecrandi dicere verba consecrationis super panes: è contrà *Suar. Vasq.* & alii communissimè dicunt talem simulationem esse intrinsecè malam, quia fit irreverentia & injuria materiæ ac formæ Sacramentorum, atque horum Auctori: hinc. 5. *Castrop.* dicit esse intrinsecè malum legere Missam sine vestibus sacris: è contrà *Bonac. Valent. Suar. Vasq.* & alii communiùs cum *Dian.* p. 11. & T. 6. R. 15. & 25. dicunt non esse intrinsecè malum, ideoque secluso scandalo & contemptu licere ad evadendam mortem: Atque talia exempla innumera in omnibus materiis occurrunt: quid autem absolutè tenendum sit, dicetur suis locis.

777. §. III. Altera difficultas est, quanti damni metus excuset; v.g. si hac Dominicâ audiendo Missam patiar damnium unius imperialis, aut negligam lucrum ducati, an excuset: sed etiam hoc commodiùs explicabitur in specialibus materiis præceptorum, & aliquid insinuabitur n. 781.

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis.

778. »RESP. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui »ante causam cum peccato dedisti; dummodo de hoc »doleas. Quare id præcipuè hìc dubitatur, an qui non »potest implere totum, teneatur ad partem.

» Resp. II. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, »aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu »finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, de»bet servare partem, quam potest. Quòd si verò non »salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè »possit aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc »est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum »præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia »æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ra»tione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. »4. ex communi usu. *Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4. c.* »*19. Unde resolvuntur hi Casus,*

» I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dice»re eas, quas potest, quia dividuæ sunt, *Lay. n. 7. Bon. d.* »*2. q. 8. p. 1.*

» II. Qui in Quadragesima non potest jejunare, de»bet abstinere à carnibus, si potest, aut qui non potest »omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. *Lay. & Bon.* »*ll. cc.*

» III. Qui potest notabilem partem Sacri (v. g. us»que post consecrationem) audire, aut Horarum dice»re, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur; »alioquin non. *Ibid. Vid. infrà de Horis.*

» IV. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat »memoriter, non tenetur ea dicere, *Ibid. n. 6.*

» V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum »Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tene»tur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti sal»vatur. *Ib. & Suar. Azor. Bon. l. c.*

ADDENDA.

779. QUæst. 132. *Quid circa hæc declaraverit* Innoc. XI. R. damnavit hanc 54. prop. *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem:* hac damnatione declaravit obligationem legendi Horas, quas quis potest legere, licèt non possit omnes.

780. Q. 133. *An lex aliqua obliget ad aliquid moraliter impossibile.* R.

§. I. Illud hìc dicitur moraliter impossibile, quod ità est difficile, ut spectatâ conditione vel infirmitate subditi non videatur impleri posse, quamvis absolutè non excedat vires ipsius: & quod legem naturalem attinet, certum est hanc obligare ad aliquid moraliter impossibile, nam damnati lege naturali obligantur non blasphemare, ideoque peccant blasphemando, quamvìs moraliter impossibile sit illis non blasphemare: similiter lege naturali tenemur potiùs eligere mortem, quàm ullum peccatum, licèt eligere mortem sit moraliter impossibile. Similiter in statu puræ naturæ fuisset obligatio amandi Deum super omnia, licèt hoc sine gratia sit moraliter impossibile: *Nec obstat,* quòd nulla lex possit me obligare, ut singulis jactibus alearum projiciam numerum imparem, licèt hoc sit physicè possibile, nam disparitas est, quòd executio potentiæ physicæ ad projiciendum numerum semper imparem non debeat nec possit provenire à mea libertate, sed pendeat merè à casu; è contrà executio potentiæ physicæ ad non peccandum vel ad amandum Deum debeat & spectatis viribus absolutè possit provenire à nostra libertate.

§. II. Etiam leges positivæ quandoque obligant ad aliquid moraliter impossibile, v. g. militem ad perditas vigilias aut ad periculosissimum assultum: & idem est in omni casu, quo bonum commune præponderat privato, vel adest alia gravissima causa: extra tales autem circumstantias Deus non obligat ad aliquid moraliter impossibile, neque Deus aut Respublica dedit potestatem hominibus sic obligandi, talis enim lex non esset prudens, nec utilis, sed noxia, quia sine sufficiente causa exponeret subditos certis periculis peccandi, ideoque præsumitur, non fuisse mentem legislatoris pro tali casu obligare; sic dicimus non esse mentem Ecclesiæ obligare ad jejunium vel Missam cum gravi dispendio valetudinis vel etiam fortunarum. Addit *Arr.*, si lex humana obliget ad hoc ipsum, ad quod obligat lex naturalis, v. g. si præceptum obedientiæ me obliget ad castitatem lege naturali præscriptam, me non peccaturum contra præceptum humanum obedientiæ, si castitatem violarem ob metum mortis. Videri potest *Suar.* de leg. l. 1. c. 30. Item *Teril.* in Reg. q. 58. ubi assert. 7. & 8. rectè dicit periculosum esse determinare, quanta difficultas excuset è lege, optimam autem regulam esse judicium ac consensum prudentum. 781.

Q. 134. *Quando & quomodo peccet, qui se reddit impotentem, vel ponit impedimentum, vel quærit exemptionem à lege.* R. Hanc quæstionem omnes dicunt esse difficillimam in praxi, & de ea fusè agit *Gob.* in Quin. T. 5. c. 10. & 27. toto, ex quo & aliis aliqua referam. 782.

§. I. Qui ad legem obligatur, hoc ipso obligatur ad procuranda media ordinaria & ex natura rei proximè necessaria ad observationem legis, alioquin frustra voluisset legislator obligare; unde qui tenetur jejunare, & hoc non potest, nisi manè aliquid sumendo, ad hoc tenetur, ut sic jejunet, ità *Pasq. Dian. Jo. Sanch.*

§. II. Peccat contra legem, qui obligatus lege, aut saltem tum, quando lex urget, ponit impedimentum per se impediens, lex enim præcipit media per se necessaria, ergo & sublationem impedimentorum per se & proximè impedientium, unde pecco contra legem de Horis orandis, si alteri donem vel abjiciam Breviarium, aut conspicilia, sine quibus legere non possum: non teneor tamen per medicinam, etiam facilè parabilem, me collocare in eo statu, in quo me lex talis obliget, unde si ægrotem, non teneor mihi procurare valetudinem, ut possim Horas orare aut aliud præceptum humanum implere, tenebor tamen mihi procurare valetudinem, si urgeat lex charitatis in extrema necessitate spirituali proximi. 783.

§. III. Licitum est deditâ operâ aliquid facere, ut quis totaliter desinat legi esse subditus, nam, uti rectè *Dicast.* de Pœn. d. 9. n. 697., nemo tenetur perseverare in eo statu, in quo obligetur lege, alioquin nec liceret petere dispensationem à lege: hinc deducit cum *Bonac.* illum 784.

lum non peccare, qui per media de se licita conatur se transferre in eum statum, locum, conditionem, ubi aliqua lex desinat eum obligare in actu primo & secundo, ideoque non esse damnandum peccati, qui laborem cum jejunio incompossibilem die jejunii obit, & vespere cœnat; sed de hoc dicetur l. 3. p. 2. n. 1334., nam probabilius est non licere eâdem die, quâ quis in actu primo manet obligatus, ponere impedimentum: aliud esset, si iret ad locum, ubi non est jejunium, eò quòd nemo teneatur manere in loco, in quo est jejunium: putat etiam *Gob.* cum *Suar. Beca. Castrop.* & aliis contra *Jo. Sanch.* peccare, qui quatuor aut quinque diebus, antequam urgeat obligatio, ponit impedimentum, directè intendens se eximere à præcepto etiam humano, cùm tamen etiam tum futurus sit in actu primo subditus præcepto, quia talis intendit non servare legem, sed fraudulenter agere, Jus autem verat, ne quid in fraudem legis fiat, uti refert *Gob.* c. 27. n. 72. & seqq., hinc Casus illi semper censentur comprehendi legibus & sub prohibitione contineri, quibus eluderentur leges, uti habetur l. 3. & seqq. *Ad S. C. Macedon.* l. 5. C. *De legibus*, l. 29. ff. *Ad S. C. Vellejan*, l. penult. ff. *De ritu nuptiarum*: C. *Ubi*, §. *Nulli*, De electione in 6. *Tuldenus* de jurisprudent. extemp. l. 2. c. 8., ubi id post alios Juris-consultos latè deducit.

785. §. IV. Ipso die, quo adest obligatio, non licet illi, qui pergit obligari lege, absque rationabili causa ponere impedimentum, quominus eam observet, quia legislator, etiam humanus, potest obligare ad non ponendum tale impedimentum, praxis autem utriusque fori habet, quòd mens legislatoris sit obligare ad tollendum ipsâ die impedimentum ab eo, qui perget obligari lege: si tamen eo die posuisti impedimentum, & non possis amovere, nisi cum eo incommodo, quod sufficeret ad excusandum eum, qui sine culpa illud posuisset, non teneris lege; & ità dicunt multi cum *Dicast.* n. 698., quòd ea lassitudo, quæ labore necessario aut utili inducta excusat à jejunio, etiam excuset, si sit orta ex inutili & peccaminoso labore.

786. §. V. Peccas, si unâ aut alterâ horâ ante mediam noctem diei festi exeas venaturus, prævidens te ideo non auditurum Sacrum, quia tum censetur moraliter adesse festum & urgere præceptum, ità *Tamb.* l. 4. in Decal. c. 2. §. 2. Et idem est de aliis similibus Casibus: *Ills.* t. 1. d. 2. n. 37. dicit non peccaturum, si biduo antè exiret, etiam ob negotium non necessarium, vocatque sententiam communem.

787. §. VI. Qui non est in eo statu, in quo lex eum in actu primo obliget, non tenetur vi illius legis ad eum se transferre: hinc lex de Confessione aut Communione annua, de Festo aut jejunio observando, non obligat Judæum, aut ad illa opera præstanda, aut ad hoc, ut fiat Christianus, sicque incipiat obligari, & explere possit, ità *Dicast.* & alii.

788. §. VII. Præcepta naturalia obligant, ne quis impedimentum eorum observationi apponat, etiam aliquot diebus, antequam incipiant obligare, hinc peccat, qui die Lunæ lusu vel potu perdit pecuniam, prævidens se die Veneris, aut cogendum rapto vivere, aut fore impotentem solvere, quod tum solvere debebit, aut uxorem vel liberos fame perituros, etiam intra mensem, aut illis defutura alimenta post 9. vel 7. dies: filius tamen non peccat contra pietatem, qui dilapidando bona reddit se impotentem ad alendos parentes post sexennium futuros indigos; peccaret, si prævideret intra paucos dies fore indigos.

789. §. VIII. Titulus justitiæ longè rigidior est, quàm obedientiæ vel religionis, uti rectè *Moya* T. 1. t. 6. d. 5. q. 1. n. 16., unde peccant Pastores, officiales, famuli &c., qui per intemperantiam causant sibi infirmitatem, scientes ideo se, etiam priùs post 8. dies, fore impotentes muniis obeundis, ad quæ ex justitia tenentur, *Sanch. Pasq.* & alii. Excipit *Gob.* c. 10. n. 24. nisi per alium æquè utiliter suppleri possit, quod tamen non admittit *Pasq.*

§. IX. Capellanus hodie obligatus celebrare, peccat contra justitiam, si hodie se inebriet, aut vestes sacras negligat accipere de loco vicino, aut illuc eat, ubi non poterit celebrare, ità *Tamb.* l. 3. de Missa q. 6. §. 1. n. 6.; putat tamen non peccare, si infirmitatem in se causet ante tempus urgens; sed *Sanch. Pasq.* & alii probabiliùs dicunt eum peccare, uti jam dictum est. Quòd si sit infirmus, carcere clausus &c. non tenetur propter obligationem illam procurare liberationem ab infirmitate vel carcere, tenetur tamen procurare liberationem ab excommunicatione, suspensione & interdicto, hæc enim sunt directa & proxima impedimenta Sacrificii, ad quæ tollenda cogit eum titulus justitiæ, quo tenetur sacrificare, ità *Tamb.* ibidem n. 8. & 9. Quòd si Ecclesia egeat reconciliatione, & ipsemet possit reconciliare, ad hoc tenebitur, ut sic possit satisfacere obligationi celebrandi, *Tamb.* §. 3. n. 3. 790.

§. X. Qui prævideret se post octiduum non posse satisfacere præcepto divino, v. g. suscipiendi Baptismum, confitendi, aut communicandi pro viatico, tenetur prævenire: item peccat, qui differt Communionem annuam usque ad Dominicam in Albis, & tum proficiscitur ad locum, ubi nec proximis diebus pòst erit copia communicandi: item, secundùm *Suar.* peccant æditui, sartores, sutores, pistores, qui die Sabbathi, cùm possint, non procurant munditiem templi, vestes, calceos, panem, die Dominico aut die Lunæ manè necessarium, nam in his usus & persuasio communis habet, debere præveniri, ne per servilia illa violetur festivus dies. 791.

§. XI. Pleræque leges humanæ secundùm usum & interpretationem communem non obligant, ne quis impedimenta apponat aliquot diebus, antequam urgeant, ità *Suar. Becan. Salas, Castrop. Dicast.* Sic non peccat specialiter, qui per potum causat sibi ægritudinem, ob quam prævidet se fore impotentem post aliquos dies ad Sacrum audiendum, ad legendas Horas, ad jejunandum, ad Communionem Paschalem: item qui potans prævidet suo morbo alios cras privandos Missâ, secundum *Suar. Becan. Bonac. Dicast.* non peccat contra præceptum de Missa. 792.

§. XII. Si absit intentio defraudandi legem, non peccare eum, qui per actionem ex se non illicitam reddit se pridie impotentem ad legem aliquam humanam observandam, docent *Suar. Becan. Bonac. Dicast.*, adeoque non peccare, qui die Sabbathi iter ingreditur prævidens se cras non posse audire Sacrum: imò nec qui ad venationem exit, uti pluribus docet *Gob.* in Exp. T. 5. n. 453. & *Moya* n. 15., nisi exiret circa 10. vel 11. horam noctis. Quòd si impotentia illa fortè causetur per actionem ex se malam, v. g. per ebrietatem, *Bonac.* dicit non ideo peccare contra legem humanam, cujus observationi ponitur impedimentum, quia non constat legibus humanis intendi talem obligationem, uti constat intendi naturalibus: sed de hoc dicetur l. 3. p. 2. n. 1334. 793.

§. XIII. Excommunicatus peccat contra præceptum de Confessione & Communione annua, si non petat absolutionem, ità ut possit illis præceptis satisfacere, ità *Suar. Laym. Bonac. Fagund. Dian.* & alii: si tamen non petat, non peccat contra præceptum de Missa audienda, uti iidem docent cum *Nav. Avila*, *Ills.* n. 38 *Castrop.* de cens. d. 1. p. 9. n. 3., quia Ecclesia noluit hoc præcepto excommunicatum comprehendi sed excludi, solosque dispositos obligat ad audiendum, non autem, ut se disponant: Vide *Dicast.* de Missa t. 5. d. 5. d. 10. §. 2. Quòd si tamen eo fine non peteret, ut non teneatur Missam audire, putat *Avila* eum peccare contra præceptum de Missa: imò *Gob.* suprà in Quin. c. 27. n. 95. putat absolutè teneri ad procurandam absolutionem & tollendum impedimentum, alioquin peccare contra præceptum de Missa: non tenetur tamen quis sibi pro- 794.

curare valetudinem aut liberationem è carcere, uti antè dictum, & habet communior sententia cum *Suar. Bonac. Fagund.* & aliis, pro quo disparitatem dat *Gob.*, quia, qui excommunicatur, peccavit contra Ecclesiam, & illi est contumax, sed qui ægrotat vel tenetur carcere, per hoc non peccavit contra Ecclesiam, nec illi contumax est, ergo Ecclesia respectu hujus meritò est indulgentior, & non astringit præceptis illis. An autem quis teneatur sibi pretio Missam privatam procurare domi, aut audire, si gratis possit habere à Sacerdote sponte legente vel aliunde stipendiato, dicemus l. 3. p. 1. n. 676.

795. §. XIV. Ex hactenus dictis constat, & rectè notat *Illſ.*, in hac quæstione non posse dari unam generalem regulam, sed attendendam esse mentem legislatorum, & finem legum, quæ quandoque faciliùs, quandoque difficilius patiuntur apponi impedimentum, quod discere oportebit ex usu proborum & judicio prudentum: sic lex jejunii permittit assumi laborem honestum, cum quo jejunare non poteris, non item lex Missæ vel Horarum &c. Et circa jejunium, vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1334.

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio.

796. »RESP. In jure humano dispensatio legislatoris, vel »parem potestatem habentis, facta ex justa causa, »excusat à transgressione præcepti. Est communis. »*Sanch. Azor* 1. *p. l.* 5. *c.* 15. *Salas d.* 20. Ratio est, quia cùm »sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere.

» Dixi 1. Ex *causa justa*: quia si temerè, & sine causa »dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam »dans, quàm petens dispensationem, contra jus natura»le, dictans partem debere conformari suo toti, nisi ju»sta causa excuset. *Sanch lib.* 8. *d.* 13. *Suar. Fill. tr.* 21. *n.* »438., & quidem ùt vult *Suar.*, mortaliter: venialiter, ut »*Pontius* apud *Dian.* quem *v. p.* 8. *t.* 3. R. 8. 9. & 10. Si »dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult *Sanch.* »contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit »justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel jus »præcipit ex ea causa dispensare, vel necessarium est ad »commune bonum, vel spirituale pœnitentis; vel aver»tendum grave damnum, aut publicum scandalum, & »sine dispendio fieri potest. *Dian.* R. 27. & 28. contra »*Suar. Sanch. &c.*

» Dixi 2. *Legislatoris*: quia dispensatio inferioris in »lege Superioris sine justa causa, invalida est, ac proinde »non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia qui »nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. *Suar. l.* 6. »*c.* 19. *Sanch. d.* 17.

» Validè autem & licitè inferior potestate ordinariâ »dispensat ex justa causa in lege Superioris, 1. Circa le»via, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis »sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequen»ter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis Festis, &c. »3. Circa ea, quæ ità sunt propria uni communitati, ut »non conveniant aliis. 4. Quando recursus ad Superio»rem difficilis est, sive quando est necessitas, & pericu»lum in mora. *Dian.* R. 12. ex *Gran. Salas, Gordon. Palar.*, »qui addit 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior di»spenset. *V. Dian.* R. 95. 6. Quando est dubium negati»vum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secun»dùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præ»sumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p.* 3. *t.* 6. R. 28. »*p.* 4. *t.* 3. R. 46. *p.* 8. *t.* 3. R. 72. & 95. *Unde resolves,*

» I. Pontifex sine justa causa non potest dispensare »in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. n.* 3. »*Suar. Vasq.*

» II. Dispensatio in voto vel juramento, sine justa »causa, etiam à Papa facta, est invalida. *Suar. Sanch. ll. cc.*

» III. Valida est, si Superior per errorem justam cau»sam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè di»spenset) reipsa tamen fit. *Sanch. l. c. Azor, Sa, Salas*, *num.* 81. Similiter si dispenset, causâ, quæ revera legiti»ma est, non præcognitâ; probabiliter tamen valere do»cet *Sanch. Dian.* R. 19. 21. &c. contra *Azor.* »

IV. In dubio de valore dispensationis, validam cen»seri, eò quòd præsumatur in favorem actûs, ne pereat,» probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dian. p.* 3. *t.* 6. R. 9. *p.* 4.» *t.* 3. R. 45. 46. *p.* 8. *t.* 3. R. 62. contra *Molin. &c.* »

V. Habens potestatem generalem dispensandi, po»test etiam secum dispensare directè & immediatè, *Sanch.*» *Dian. p.* 8. *t.* 3. R. 16. contra *Suar.* »

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum:» (modò causa sit justa) Item data sine ullis verbis, solâ» mente. *Turrian. Dian.* R. 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. R. 118. »

VII. Qui impetravit dispensationem, (v. g. in im»pedimento dirimente Matrimonium) & per ignoran»tiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, cum» validè contrahere Matrimonium, dicit *Pontius* de» Matr. l. 8. c. 16., ex Cap. *Cum inter*, De sent. & re judic.,» sed contrarium tenet *Palaus* tr. 3. d. 6. p. 16. §. 5., ex» Cap *super litteris*, De rescript. Vide *Dianam* p. 8. t. 3.» R. 69. »

VIII. Subditus bonâ fide dispensationem petens,» rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impe» tratâ esse securus. *V. Lay. l.* 1. *t.* 4. *c.* 22. *n.* 27. »

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum» sine causa, vel allegatâ falsâ causâ, *Navarr. Sanch.* 18. *de*» *Matr. n.* 8. *Fil. tr.* 10. *n.* 314. *Salas d.* 20. *s.* 6. *n.* 58., qui ad» dit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam» fidem. »

X. Dispensatio potest impetrari, non tantùm pro» ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exi» git. *Sanch. Becan.* contra *Suar. V. Dian. p.* 8. *t.* 3. R. 86. 87.» Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex» Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis con» junctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel» saltem à Confessario. *Marcus Leo in praxi p.* 1. *f.* 14. »

Quæres. An cessante causâ dispensationis cesset ipsa.» Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ: »

1. Si tantùm impulsiva, seu minùs principalis cau» sa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, ma» net dispensatio. *V. Dian. p.* 8. *t.* 3. R. 62. »

3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam» dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est» dispensatio.

4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabi» lem cesset tota causa, non ideo cessat vel vim amittit:» v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinita» tis, propter paupertatem fœminæ; licèt contracto Ma» trimonio divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si» Beneficium per dispensationem obtinueris, & postea» cesset causa, ob quam dispensatum fuit. »

5. Si factâ dispensatione cesset omnino causa fina» lis, & actum possit facilè revocari: v. g. dispensatum est» in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ» postea cessant, an reviviscat votum? vel in Præcepto» recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem,» & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare, &c.» Affirmat *Sanch. Amic. Portel. Bonac. Leo &c.* quia aliàs» non esset justa. Negativam tamen sententiam proba» bilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p.* 8. *t.* 3. R. 24.» ex *Sal. Gran. &c.*, si quidem dispensatio fuerit absolu» ta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit,» & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo,» qui producere potest. *Vid. Suar. de leg. c.* 22. *Laym. Præ*» *pos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re» dividua & successiva, aliàs negant. Unde suppositâ» probabilitate sententiæ negativæ, *Gran. Dian. &c.* se» quentes casus (in quibus tamen alii meliùs contra» rium sentiunt) resolvunt, »

I. Cum quo dispensatum est propter morbum» in esu carnium, potest vesci, licèt omnino convale» scat. »

II.

» II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto Religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. R. 45.*

» III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

» QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quædam circa hujus rei praxim Pœnitentibus & Confessariis utilia hîc subnectere.

» Et quidem tria potissimùm circa hanc rem inquiri possunt, I. Circa materiam & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam litterarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex *Bon. Dian. p. 4. c. 4. R. 71. & p. 8. r. 1. R. 103. &c. usque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito,*

» Resp. I. In triplici materia (pro cujus diversitate, diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

» *Prima* est in Votis, v. g. ut votum Religionis ob inopiam parentum vel fratrum, similive ex causa liceat differre: ut quis à voto simplici castitatis, vel etiam Religionis (postquam Matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in Matrimonio, debitumque licitè petendum: ut à voto Religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum Matrimonium.

» *Secunda*, In impedimentis occultis Matrimonii; sive ea sint impedientia tantùm, sive etiam dirimentia, sive Matrimonium cum iis publicè contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum & conclusum, præsertim bonâ fide, sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *Notandum* I. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licèt uni alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, naturâ suâ sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

» *Tertia*, in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas; ad commutandum onus recitationis Horarum; eligendum Confessorem etiam pro reservatis; transeundum ad aliam Religionem, sive Ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

» Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba, quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc:

» 1. *Si est ità*, vel *quatenus si ita est*. Quorum sensus est si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractam; incestum commissum; & actum, sive tractatum esse de Matrimonio (intellige perfectè, ità ut in id utrimque consenserint) & periculum revelationis ac scandalorum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bonâ fide actum esse; & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde etsi in iis, vel aliis parvi momenti, sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. *Vid. M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.* »

2. *Periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum, (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur Matrimonium, docet M. *Leo p. 2. f. 220.* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur à Matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. V. *l. c. f. 233.* »

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 230. & 317.* »

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo Matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & novum validumque liberè præstet (ità tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba & signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se & testibus iterum copulare. *Leo p. 552.* »

5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici, & important conditionem priùs satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis: neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit. *Vid. Leon. f. 382. 384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit, si juratus promittat se facturum, cùm primùm poterit »

Resp. III. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda: »

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad Oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.* »

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister sive Doctor in Theologia, vel jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Gregorius XIII. An. 1582. Confessariis Societ. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designârit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab Oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest, *Leo f. 22. Dian. p. 8. t. 3. R. 104.* Contrarium tamen docet *Sanch. & Per. de Mat. d. 48. f. 5. n. 7.* »

3. Confessor ad id electus, 1. debet dispensare in ipsa Confessione, vel saltem immediatè post. *Dian. p. 4. t. 40. R. 7. Leo p. 1. f. 54. & 58.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat antè perspectam, quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet cre-

»credere illi, etiam sine testibus & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam, tunc enim dispensare non debet. »Leo, Dian. p. 8. t. 3. R. 108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. »Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, »debet tamen servare formam à *Rituali Romano* probatam; & post verba illa, *Absolvo te à peccatis tuis*, addere; *Et eadem auctoritate declaro, te in dicto Matrimonio manere & debitum conjugale reddere posse & debere: nec non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris, &c.* Si verò sit absolvendus »ab excommunicatione, *vid. formulam infrà l. 7. c. 1. d. 6.* »6. Absolutâ dispensatione debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ità ut ad probandum servire non possint, aliàs incurrit excommunicationem majorem, *Leo f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia; quia tantùm intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve seu diploma reddere, »cùm pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere, nequidem viâ compensationis, pro »dispensatione, etiam pro foro externo factâ; ideo enim »inscribitur, *gratis ubique*: aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Garant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

» Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

» I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, »vel Licentiatus Theologiæ; quòd enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur »de eis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. tr. 4. R. 41.*

» II. Ex privilegio Societati JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. »Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus, aliàs dispensatio »erit nulla. *Aut. cit.* Et patet ex dictis.

» III. Confessor debet ità examinare pœnitentem, ut »cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque »inter ea discernere, ideo enim inscribitur, *Viro discreto.* »Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur »veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed »sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus si ita est: vel, si ita esse repereris. V. Aut cit.*

» V. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad »id electo confiteri: nec sufficit, antè ei confessum fuisse. »Patet ex dictis. *Leo f. 28. Dian. R. 71. Regin. Pont.*, contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*: quorum sententiam non »ampliùs esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

» V. Commissio hujus dispensationis non expirat »morte Pœnitentiarii concedentis, re integrâ, quia est »gratia, non facienda, sed facta in favorem Oratoris, »cui jus quæsitum est: & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam, tum »quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte »Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Garc. &c.* contra *Navar. Bon. &c.*

ADDENDA.

797 QUæst. 135. *Quid circa dispensationes sit prætereà observandum.* R. Seqq.

§. I. Dispensatio est actus potestatis legislativæ, quo circa casum vel personam particularem relaxatur obligatio legis, manente illâ obligatione quoad casus alios vel quoad reliquam communitatem: differt à licentia, quòd hæc sit quasi conditio inclusa in lege, nam lex prohibet fieri vel omitti sine licentia: est autem quandoque opus dispensatione, etiamsi cesset intentio & ratio legis, uti habet S. *Th.* in 3. d. 37. q. 1. a. 1., sic etiamsi adsit certò sufficiens causa ineundi Matrimonium sine proclamationibus, nihilominus debet dispensatio haberi: & licèt sit causa sufficiens dispensandi, non ideo est causa sufficiens propriâ auctoritate omittendi proclamationes, & in hoc aliisque similibus casibus à posteriori colligimus talem esse voluntatem Superiorum, culpant enim aut puniunt, si aliter fiat. *Dixi*, aliquando, nam in multis casibus, maximè qui frequenter occurrunt, satis scimus Superiores id non exigere, sed satis esse, quòd habeamus certitudinem de justa causa excusante, sic si sim certus, me comedendo pisces passurum grave damnum in valetudine, possum die vetito sine dispensatione comedere carnes; item die festo è Missa emanere, si habeam certò justum impedimentum, uti habet communis sensus & usus; quamvis semper consultius sit recurrere ad Parochos vel Confessarios saltem pro declaratione, quòd hìc & nunc non sit obligatio.

§. II. Potestas dispensandi est res favorabilis, hinc latè interpretanda est, adeoque in dubio, an se extendat ad hunc vel illum casum, potest judicari, quòd se extendat. *Nec obstat*, quòd lex sit in possessione, *nam* pro hoc casu constat de benigna voluntate Superiorum, qui beneficium suum volunt amplum esse. E contrà dispensatio, quæ fit privatis, est res odiosa, cùm sit exceptio à lege communi, difformitas à communitate, & quædam correctio juris, hinc est restringenda, & ideo in dubio, an se extendat ad has vel illas circumstantias, judicari debet, quòd se non extendat, ità cum communi *Tamb.* in Dec. l. 1. c. 3. §. 7. V. *Dispensatio. Gob.* in Exp. t. 9. n. 700.; & dixi n. 622., diceturque iterum n. 839. 798.

§. III. Superior loci seu territorii potest, etiam in legibus communibus, dispensare cum vagis nullibi habentibus domicilium, ità *Sanch. Less. Castrop.* T. 3. d. 6. p. 7. §. 2., ubi cum aliis docet posse quoque dispensare in lege communi cum peregrinis alibi habentibus domicilium, uti eos absolvere potest à peccatis; tamen cum his non potest dispensare in votis, juramentis, aut aliis singularibus impedimentis, ad hoc enim videtur requiri major subjectio: Potest tamen Superior in his, item in omnibus legibus & pœnis secum ipso dispensare, non tantùm indirectè, quia tollendo obligationem à communitate, cujus pars est, simul tollit à seipso; neque tantùm mediatè, in quantùm sibi eligere potest aliquem, qui in ipsum habeat eandem potestatem etiam absolvendi à peccatis & censuris, quam ipse habet in subditos, Cap. finali, *De pæn. & remiss.* sed probabiliter directè & immediatè quoad ea, quæ indigent absolutione, uti dicetur l. 3. p. 1. n. 485., potestque videri *Ills.* t. 1. d. 2. n. 49., & n. 50. de peregrinis: Videri etiam potest *Delbene* de Immun. Eccles. toto cap. 11. Et de dispensatione cum seipso, vide eundem dub. 7. 799.

§. IV. Si dispensatio sit ad majus, etiam præsumitur esse ad minus ejusdem generis, nisi ratio sit pro majori, quæ non est pro minori, ità plures cum *Sanch.* de Matr. l. 8. d. 1. à n. 37., hinc qui per dispensationem potest comedere carnes, etiam potest ova; item qui, alioquin inhabilis, habet per privilegium, ut facere possit testamentum, etiam potest donare mortis causâ aut facere codicillos. Item qui dispensatus est ad subdiaconatum, etiam est dispensatus ad Minores. *Felin. Host. Pass. Leur.* p. 1. q. 286. quem vide. 800.

§. V. Conferens Beneficium vel Officium alicui, quem scit esse inhabilem, præsumitur, si potest, dispensare circa inhabilitatem, nisi coactus conferat: idem est, si sciens inhabilitatem ad Ordines, ei tamen conferat Ordines, quia quisque censetur velle ponere actum validum, ergo vult removere impedimentum valoris, quantùm potest, potest autem solo animo absque certa verborum forma, ergo censeri debet id facere: hinc etiam quoties Superior videt subditum agentem contra legem & tacet, censetur dispensare pro eo actu, est enim ratihabitio pro præsenti, non tamen pro actibus futuris, ità 801.

ità Sanch. Sa. Schildere & alii cum Dian. p. 8. t. 3. R. 76. Addunt Sanch. Dian. & Castrop. d. 4. p. 9., si dispensatus sis ad duo Beneficia, etiam te esse dispensatum à residentia unius; item si dispensatus sis in ætate ad Beneficium parochiale, etiam es dispensatus in obligatione intra annum suscipiendi Sacerdotium; item si tecum sit dispensatum, quia illegitimus es vel irregularis, ut possis suscipere Ordines sacros, etiam est dispensatum, ut possis accipere Beneficium simplex tanquam titulum ordinationis tuæ, hæc enim se concomitanter habent, ideoque si dispensans potestatem habeat, censetur eam extendere ad utrumque. Laym. ad c. 1. De filiis presbyt. in 6. contra Silv. Rebuff. Az. Leur. q. 269. Vide Castrop. de cens. d. 6. p. 7. n. 19. & 20. Dian. p. 7. tr. 10. R. 6. p. 8. t. 3. R. 38. & 41. p. 9. tr. 8. R. 22. p. 10. t. 13. R. 30. Illſ. t. 1. d. 3. n. 36. 37. Leur. q. 269.

802. §. VI. Dispensatio obtenta ex falsis causis nihil operatur; ità communis cum Covar. l. 4. R. 20. n. 5. Suar. de voto l. 6. c. 6., hinc Inn. III. c. 15. De rescript. ait, *Licèt Sedes Apostolica consueverit petentibus se liberalem exhibere, mendax tamen precator non debet impetratis gaudere.* Justæ autem ad petendam dispensationem causæ sunt, necessitas personæ, vel magna difficultas observandi: addit aliquid, secundùm Dian. & alios, virtus vel, nobilitas personæ, item ut ipse dispensans clementiam & liberalitatem suam ostendat, sed hæc intellige, si dispenset in lege sua aut inferioris. Justa etiam causa est, uti putant Sanch. & alii cum Dian. p. 6. t. 7. R. 24. & p. 8. t. 3. R. 7., si votum aliquod sit factum in tenera ætate, vel interveniente metu aut tristitiâ, aliâve passione, etiamsi non esset specialis difficultas in observando, quia tum præsumitur non fuisse plenam libertatem, aut saltem facilius remittendam ideo obligationem, quòd libertas fuerit minor. Quòd si dispensatio à Superiore data sit sine justa causa, multi cum Illſ. d. 2. n. 52. docent subditum posse illâ uti, sed Az. Sot. Salas, Sanch. Amicus aliique cum Moya t. 6. d. 1. q. 3. contradicunt, quia jus naturæ dictat partem non debere sine causa difformari à toto. Circa casum, in quo cessat causa dispensationis, videri potest Moya q. 2. & Illſ. d. 3. à n. 40.

803. §. VII. Quando pro causa dispensationis obtinendæ in voto castitatis allegatur periculum incontinentiæ, non sufficit quodvis periculum, nec timor unius aut alterius lapsûs, sed debet esse maximum periculum frequentis lapsûs, ità ut ea persona dici possit incontinenter vivere, ità Portell. Dian. R. 107. Gob. in Quin. t. 5. c. 37. n. 237.

804. §. VIII. Si dispensans in lege Superioris sit certus esse aliquam causam dispensandi, sed dubitet, an sit sufficiens, posse dispensare docent Sanch. Tamb. n. 6. & Gob. in Exper. t. 9. n. 683., quia potestas dispensandi est latè interpretanda, uti dictum est n. 798., & dispensaturus non obligatur ad tam rigidum examen de plena sufficientia causæ: si autem postea appareat causam non fuisse sufficientem, dummodo adfuerit causa aliqua, iidem cum Illſ. d. 2. n. 54. putant ex pia interpretatione prudenter præsumi posse consensum Superioris, ideoque dispensatum posse pergere uti dispensatione; alii negant, & meliùs, saltem, si advertatur nullam fuisse causam dispensandi, ideoque etiam, si dispensare volens dubitet, an aliqua causa adsit, non potest dispensare, quia potestas delegata dispensandi necessariò postulat causam, ergo quando dubitatur de omni causa, potestas est dubia, nemo autem uti debet dubiâ potestate. Quòd autem legislator sine justa causa dispensans non peccet mortaliter, docet etiam cum pluribus aliis Delbene c. 15. dub. 4.

805. §. IX. Si certus sis te indigere dispensatione, & dubites, an obtinueris, non poteris pergere, quia certa indigentia prævalet contra incertam dispensationem: si autem certus sis te impetrâsse dispensationem, sed dubites, an ea sit valida, v. g. quia dubitas, an hoc, quod expressisti vel tacuisti, sit causa finalis, an tantùm impulsiva, præsumendum est esse tantùm impulsivam & non finalem, quia est quædam possessio pro actu, & semper præsumendum est in favorem valoris actûs, ità Sanch. Castrop. Tamb. n. 5. Gob. n. 615. & 682. Dian. p. 3. t. 3. R. 64. Santarelli in variis Resol. p. 1. q. 59., habetque decisio Rotæ apud Rosa de Execut. litt. Apost. p. 1. c. 6. n. 52. contra Molinam & alios: & idem dicit Santarelli, si dubitetur, an dispensatio sit subreptitia, item an preces nitantur veritate, dicit enim præsumendum, quòd non sit subreptitia, & quòd veritate nitantur, nam delicta non præsumuntur. *Nec refert*, quòd impedimentum videatur esse in possessione, cùm sit certum, dispensatio autem sit dubia, *nam* contra illam possessionem prævalet dispositio juris, dicens in dubio judicandum esse pro valore actûs, ut scilicet magìs valeat quàm pereat, sic enim L. *Quotiens*, ff. *De rebus dubiis*, dicitur, *Quotiens in actionibus aut exceptionibus ambigua est oratio, commodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, magìs valeat, quàm pereat:* & Cap. *Abbate*, De verb. signif., *Profectò sic intelligenda sunt illa verba, ut res, de qua agitur, valere possit potius quàm perire.*

§. X. Dispensatio subreptitia vel obreptitia est invalida: illa autem est subreptitia, in qua tacetur veritas alioqui exprimenda: illa obreptitia, in qua exprimitur falsitas, quæ est causa finalis seu motiva, id est, quâ cognitâ non fuisset facta dispensatio. Vide Rosa à n. 17. Rectè tamen notat Gob. n. 613., ut sit subreptitia vel obreptitia, debere esse taciturnitatem veri vel expressionem falsi circa causas pertinentes directè ad materiam concessionis, non autem ad concedentem, vel quæ concessioni fiunt extrinsecæ, & quamvìs petens sit improbus, quod si sciret dispensans, non dispensaret, non ideo est subreptitia, quia hoc tenet se ex parte petentis, & est extrinsecum materiæ concessionis: similiter non est subreptitia vel obreptitia, si reticeatur vel affingatur causa tantùm impulsiva, sine qua fuisset quidem facta dispensatio, sed difficiliùs; & ità omnes communiter notant, (licèt aliqui cum Sa v. Gratia n. 10. excipiant, si hæc causa impulsiva notabiliter moveret) habetque fundamentum ex Cap. Super litteris, 10. De rescriptis. Vide Rosa à n. 26.: sic qui occidit Sacerdotem, etiamsi in petenda dispensatione ab irregularitate solum exprimat se occidisse hominem, valebit, uti habent Sanch. Laym. & alii cum Dian. p. 1. t. 10. R. 38. contra Suar. & alios: hinc Castrop. tr. 3. d. 6. p. 16. §. 3. universaliter concludit, tum tantùm vitiari rescriptum & dispensationem esse invalidam, si reticeat aliquid spectans ad causam finalem concessionis, vel si exprimatur falsitas attingens causam finalem, & quæ de jure vel consuetudine debeat taceri: quænam autem de jure exprimi debeant, vel taceri, fusè explicat §. 4. 806.

§. XI. Si Curialis, id est, ille, qui in Curia pro altero procurat vel sollicitat dispensationem, addiderit aliquid falsum circa causam finalem, vel tacuerit aliquid verum in una parte separata, inscio illo, pro quo procurabatur, hoc non vitiat rescriptum pro illa parte, pro qua intervenit vitium, ità Portell. & Dian. p. 8. T. 3. R. 68. imò Socinus & Felinus putant quoad neutram partem vitiari, quia nulla adfuit malitia vel dolus impetrantis, sed rectiùs contradicit Dian., quia mens dispensantis non est dispensare circa illam partem, in qua intervenit vitium circa causam finalem; consequenter quando plura simul conceduntur, & partes inter se sunt separatæ, v.g. si petas dispensationem voti castitatis & voti peregrinationis, subreptio in una parte non vitiat totam dispensationem, sed illam tantùm partem, quæ est subreptitia, ità Sanch. Dian. & alii cum Castrop. §. 5. Quòd si partes non sint separatæ, sed tendant ad eundem finem, v. g. si petas dispensationem consanguinitatis & voti castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium, si subreptio in una sit commissa per simplicitatem, vel ignorantiam licèt culpabilem, sed non crassam, vitiabit tantùm illam partem, in qua facta est subreptio; si autem subreptio est 807.

facta

facta ex fraude & malitia, vitiabit totum post sententiam commissæ fraudis, hæc enim est pœna fraudis commissæ ab impetrante ipso, & statuta in jure apud *Castrop.* n. 6 & *Rosa* à n. 64. & 93. Quòd si causa probata sit per falsos testes, dummodo causa in se sit vera, *Perez* apud *Gob.* n. 634. dicit valere. Potest de his omnibus etiam videri *Ills.* à n. 55., qui consentit.

808. §. XII. Satis est, si causa finalis verificetur eo tempore, quo Romæ conceditur dispensatio, & simul illo, quo Ordinarius vel Confessarius dispensat, licèt non verificetur tum, quando petitur, neque postea, quando est concessa, & antequam executioni demandetur, quia sic rescriptum non est falsum, & nititur verâ causâ, ità *Sanch. Præp. Dian.* & alii cum *Castrop.* d. 4. p. 15. & *Gob.* n. 675. Quòd si causa cesset post dispensationem datam & ab Ordinario factam, sed ante ejus executionem, *Sanch. Con. Hurt.* dicunt non valere: E contrà valere docent *Sa, Pontius, Tamb.* apud *Gob.* suprà, & iterum n. 677., qui *Tamb.* & *Gob.* addunt, probabile esse, quòd etiam sufficiat adesse causam tum, quando Delegatus à Papa dispensabit; idemque repetit *Gob.* n. 692. Vide *Illsf.* d. 3. à n. 40. Item dicenda l. 3. p. 2. n. 1309.

809. §. XIII. Si in rescripto plures ponantur causæ, non est necesse omnes verificari, sed satis est finalem esse veram: aut si plures sint finales, & singulæ sufficientes, satis est unam ex his esse veram, etiamsi aliæ sint falsæ, *Suar.* & alii cum *Sa*, v. *Gratia* n. 25. *Luca* de benef. d. 78. n. 3. & *Sylvio* in variis Resol. p. 1. v. *Dispensatio*, C. 1.: si tamen duæ simul, & non singulæ seorsim viderentur sufficientes, vitiabitur, si altera sit falsa, *Dian.* p. 4. T. 4. R. 53.; quòd si unica tantùm causa ponatur, hæc censetur finalis, & non impulsiva tantùm, hinc si ea sit falsa, vitiat rescriptum, *Sanch.* & alii cum *Gob.* n. 614., quod verum est, etiamsi per ignorantiam aliquis expressisset causam falsam, putans esse veram, uti cum communiori tenent *Castrop.* & *Gob.* n. 633. contra *Pontium.* Vide *Rosa* à n. 58.

810. §. XIV. Valida est dispensatio, quamvìs erretur in nomine personæ petentis dispensationem, uti tenent *Sanch. Bonac. Pontius, Gob.* n. 635. *Amicus* T. 5. d. 6. f. 8. à n. 143., nisi dispensans ex falso nomine intelligeret personam sibi notam, cui intenderet specialiter facere gratiam, non autem illi, cui reipsa petitur, uti probabiliùs tenent *Castrop.* & *Illsf.* d. 2. n. 58. Item non refert, si erretur in nomine Diœcesis, uti habet *Amicus* cum *Gob.* suprà contra *Sanch.* & *Perez*, quia Papa dat potestatem Episcopo petentis, quisquis ille sit, & absolutè consentit. Nec refert, si error aliquis per incuriam scriptoris irrepat, uti si pro gradu tertio affinitatis rescribatur tertius consanguinitatis. *Laym. Dian.* p. 3. T. 3. R. 63. 64. & alibi.

811. §. XV. Si quis à Superiore petat facultatem dispensandi in quodam casu, quem non explicat, quia credit negandam facultatem, si exprimeret, quamvìs Superior concedat facultatem in genere, invalida erit dispensatio, si Superior aliquando habuit voluntatem non dispensandi in tali casu, quæ adhuc habitualiter duret, ità *Salas* & alii cum *Dian.* R. 32. Quòd si dispensatio tibi negata fuerit antehac, vel ab eodem, à quo petis, vel ab alio etiam Superiore, quàm hic sit, valida erit obtenta ab hoc, licèt de negata priore non fiat mentio, quæ si fieret, non dispensaretur, quia hoc non obstante habet præsentem absolutam voluntatem dispensandi. *Suar.* & alii cum *Castrop.* §. 4. & *Rosa* n. 365. Si autem obtinuisti dispensationem in alio defectu, & postea ad eundem finem petas dispensationem in alio defectu, communior sententia & stylus Curiæ habet, quòd debeat fieri mentio prioris defectûs dispensati, ob Cap. 2. *De filiis presbyt.* in 6., quia nempe sæpe nollet Papa, intelligens tot defectus adfuisse; alii tamē contradicunt, & videri potest casus in utramque partem fusè agitatus apud *Rosa* à n. 357. Vide etiam dicenda l. 4. n. 651. item plura ibidem à dicto numero 651. de supplicis & rescriptis. Itē alia ibid. n. 667.

§. XVI. Parvitas materiæ circa veritatem tacitam vel falsitatem assertam non tollit valorem dispensationis, v. g. si verus valor beneficii in modico mutetur, dispensatio non invalidatur, quia modicus defectus vel omissio levis solennitatis non vitiat actum, ità *Riccius* cum *Dian.* p. 5. T. 5. R. 33. An autem, si plures defectus sint dispensandi, possit pro singulis peti dispensatio per diversas supplicas, dicetur l. 4. n. 651. 812.

§. XVII. Si in rescripto loco veræ causæ, quæ allata est, substituatur alia secundùm formulam rescribendi Curiæ Romanæ, dispensatio est valida, & credendum est fuisse errorem scriptorum aut negligentiam expedientium, *March.* in Trib. T. 3. p. 3. T. 1. Tit. 9. q. 2. ref. 2. dicens se sæpius expertum. 813.

§. XVIII. Si in rescripto addatur, *Motu proprio*, suppletur defectus subreptionis, quo petens reticuit causam finalem, non tamen suppletur, si expresserit causam finalem falsam, ità *Sanch. Amic.* & *Diana* suprà R. 70. ubi *Portell* notat, si dispensans dicat absolutè se motu proprio dispensare, tum dispensationem fore validam ex liberalitate & gratia supplente omnes defectus, si autem dicat se dispensare motu proprio, sed præcedente petitione vel informatione petentis, tum fore invalidam, si sit aliqua subreptio. Videri potest *Rosa* n. 109. & dicenda l. 4. n. 654. 814.

§. XIX. Dispensatio pro foro conscientiæ valida est, per se loquendo, ante expeditionem rescripiti, hoc enim requiritur tantùm pro foro externo, ità *Mol. Sanch. Sa*, v. *Gratia* n. 21. *Dian.* p. 10. T. 16. R. 55. *Gob.* n. 669.; unde adhuc valeret, etiamsi Papa moreretur ante rescriptum expeditum, modò reipsâ dispensârit: hinc aliqui apud *Gob.* n. 490 & T. 10. n. 553. dicunt, si dispensatio sit hodie concessa Romæ, quamvìs tu id nescias, si cras ad effectum procedas, actum fore validum, quia reipsa existit dispensatio, nec ad rem facit illius notitia; excipiunt tamen licentiam motu proprio concessam, quam ex aliqua declaratione sacræ Congregationis dicunt nihil operari, nisi post notitiam concessionis: alii ad omnia prærequirunt aliquam notitiam dispensationis aut licentiæ factæ, voluntque non sufficere solam probabilem conjecturam, quòd facta sit, sed requiri moralem certitudinem, uti si à viro fide digno, qui id sciret, intellexisses, ità *Amicus, Dian.* p. 8. T. 3. R. 84. & alii. *Dixi*, per se loquendo, nam inprimis si dispensatio te inscio sit impetrata vel concessa, putant *Sanch. Castrop. Gob.* & alii non habere effectum, usque dum acceptes, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur; sed de hoc dicetur l. 6. t. 6. c. 3. ad dub. 4 Deinde rectè notat *Gob.* T. 9. n. 743., Papam ipsum sæpe non dispensare, sed dispensationem committere Episcopo vel Officiali, si hic invenerit preces veritate niti, tum autem non poterit Episcopus dispensare ante examinatas preces. 815.

§. XX. Multi apud *Sanch.* de Matr. l. 8. d. 28. n. 86. dicunt commissionem dispensandi exspirare morte committentis, quia mandatum re integrâ exspirat morte mandantis, l. *Ei*, 108. ff. *De solutionibus*, & *Cap. Licet undique* 30. *De off. & potest. jud. deleg.*, sed *Sanch.* n. 87. probabiliùs sic distinguit, quando in literis gratiæ in alicujus favorem concessis, minister executurus, est voluntarius, utpote cui non præcipitur, ut exequatur, sed sola exequendi facultas conceditur, non favore ipsius, sed ejus, cui gratia est concedenda, tunc est gratia *facienda*, ac proinde exspirat morte concedentis re integrâ; at si sit executor necessarius, utpote qui exequi jubetur, si preces veritate nitantur, tunc censetur gratia *facta*, ac proinde non perit morte concedentis; quod utrumque satis clarè colligitur ex Cap. *Si cui*, De præbendis in 6. & Cap. *Si super gratia*, De off. Delegati in 6., *Ratio* disparitatis est, quia in priore casu non est jus quæsitum illi, qui dispensandus est, sed relinquitur voluntati Delegati, velitne dispensare an non; in posteriore per mandatum jus quoddam illi est factum, ut à delegato dispensa- 816.

ſpenſationem exigat, qui etiam exequi tenetur. Eandem ſententiam tenent cum *Sanch. Hieron. Paulus, Rebuff. Majol. Henriq. Suar. Sa, Guttier & Laym.* ad C. *Si ſuper*, De off. & pot. deleg. n. 2. *Caſtrop.* d. 4. p. 16. §. 2. n. 3. *Garc.* p. 6. c. 3. n. 305. *Lotter.* l. 1. q. 19. n. 34. *Illſ.* d. 3. n. 48. Et quod mandatum non ſemper exſpiret morte mandantis, dictum eſt n. 566. & dicetur iterum n. 876., poteſtque videri etiam *Lugo* in Reſp. mor. l. 1. d. 20. & dicenda l. 3. p. 2. n. 688.

817. §. XXI. Quando omnia jubentur fieri *gratis ubique*, *Sa*, v. *Gratia*, n. 25. putat intelligi de datis vel promiſſis alioqui illicitis; *Gutt.* & *Homob.* putant tantùm prohiberi ea dona, quibus animus recipientis corrumpi poſſet; ſed opiniones illæ ſunt rejiciendæ, prohibentur enim etiam alia data vel promiſſa: rectè tamen dicunt *Sanch. Fill.* & *Dian.* p. 3. t. 4. R. 15. tantùm prohiberi, ne aliquid detur ante expeditionem, vel ne de dando contrahatur, non autem prohiberi, ſi poſt expeditionem aliquid detur ex gratitudine.

818. §. XXII. In dubio, an caſus diſpenſatione indigeat, ſi dubium ſit poſitivum, id eſt, ſi habeas rationem gravem, quòd non indigeat, non eſt opus diſpenſatione, quia licitè ſequeris probabilem: ſi dubium ſit negativum, *Bonac.* dicit eſſe opus, ne te exponas periculo transgrediendi legem: *Illſ.* t. 1. d. 2. n. 47. dicit non tam opus eſſe diſpenſatione, quàm declaratione, quòd lex tum non obliget: *Sa* v. *Diſpenſatio.* n. 1. *Laym.* l. 1. t. 4. c. 22. n. 4. *Barboſ.* De off. Epiſc alleg. 35. n. 18. dicunt Epiſcopum poſſe declarare, quòd non ſit opus diſpenſatione, vel diſpenſare in cautelam: *Dian.* p. 4 t. 3. R. 46. *Caram.* apud *Dian.* p. 8. t. 3. R. 95. *Caſtrop.* t. 3. d. 6. p. 5. n. 10. abſolutè dicunt non eſſe opus diſpenſatione, quia præſumptio eſt pro libertate. hinc ff. De Reg. Juris, Reg. 20. dicitur, *Quotiens dubia interpretatio libertatis eſt, ſecundùm libertatem reſpondendum erit*: quod tenet *Caſtrop.*, licèt magis inclinares, quòd indigeres diſpenſatione, quia non debes cenſere te obſtrictum lege, niſi de lege ſis certus, ſecundùm dicta n. 272.

Cur in lege naturæ non poſſit directè diſpenſari; item quomodo poſſit diſpenſari in quibuſdam legibus Divinis, at non in omnibus, videri poteſt *Illſ.* à n. 43. Denique an Superior aliquando teneatur diſpenſare in lege, dicetur l. 3. p. 1. à n. 538.

819. Q. 136. *Quid de præſumptione licentiæ ſit obſervandum.* R. Seqq.

§. I. Præſumptio licentiæ eſt actus prudentiæ, quo quis judicat legiſlatorem hìc & nunc tacitè conſentire, ut agatur contra legem: quando autem ad valorem actûs prærequiritur actualis conſenſus Superioris, ſaltem habitualiter perſeverans, certum eſt non ſufficere præſumptionem licentiæ, v.g. ad abſolvendum prærequiritur actualis approbatio, hinc licèt ſciam me approbandum, ſi peterem, non ideo poſſum ex præſumpta illa licentia abſolvere, utì cum communi *Lugo* de juſt. d. 3. n. 134.

820. §. II. In aliis rebus, quarum valor non pendet ab actuali conſenſu Superioris, ſi ſciam Superiorem ſolere dare licentiam, & daturum eſſe, ſi peterem, præſumi poteſt licentia; unde ſi tum Superior commodè adiri, & actus differri non poſſit, licitè utor eâ præſumptione licentiæ, utì omnes concedunt: ſi autem adiri poſſit, & aliquis ex verecundia, reſpectu humano aut ſimili cauſa negligat adire, *Nav. Suar. Sanch.* & alii cum *Caſtrop.* t. 16. d. 3. p. 23. & *Bardi* De conſc. d. 6. c. 3. §. 9. dicunt peccari tantùm venialiter, quia Superior quoad ſubſtantiam cenſetur contentus, licèt quoad modum illum ſit invitus, ideoque ſæpe puniat ſic operantem; id tamen non tenet ſemper, nam ſæpe contingit, præſertim in Religioſis Ordinibus, ut Superiores, nequidem quoad ſubſtantiam contenti ſint, ſi non petatur licentia, quando commodè peti poteſt, utì dicetur l. 4. n. 110.

821. §. III. *Bardi* aliique cum *Caſtrop.* ſuprà dicunt, non requiri certam cognitionem de eo, quòd Superior conſentiret, ſi rogaretur, ſed ſufficere probabilem: contradicunt *Molina, Ledeſma* & alii, quia ſi ſufficeret tantùm probabilis, laxaretur diſciplina, quiſque enim ob propenſionem ad ſuas commoditates & ad amorem libertatis facilè ſibi fingeret motiva, quæ erroneè putaret probabilia, & ſic ſæpiſſimè eluderentur leges ac præcepta Superiorum, turbaretur uniformitas in ſubditis ejuſdem communitatis.

§. IV. Si licentia tibi ſit debita, etiam præſumi poteſt, inquit *Caſtrop.*, niſi ſcires negatam eſſe aliàs aut negandam, etiamſi injuſtè, de quo tamen videri poteſt *Caſtrop.* n. 10. Item rectè præſumitur actualis licentia, ſi ſit conſuetudo, vel Superior ſciat aliquid fieri, & non improbet, cùm ſine incommodo improbare poſſet, nam in tali diſſimulatione continetur quædam approbativa voluntas: ſi tamen Superior ideo non improbet, quia difficulter impediret, quia timet, ne non audiretur, vel ne communitas aut domus turbetur tuis querelis, non poteris præſumere conſenſum, uti rectè *Navar. Mendoz. Rodriq. Suar. Sanch. Caſtrop.*, nam licèt verum ſit, *Qui tacet, conſentire videtur*, Reg. 42. de Reg. Juris in 6., tamen id non tenet, ubi eſt res nobis odioſa, nec adeſt obligatio loquendi, uti rectè *Abbas* in c. *Nonne*, n. 1. & *Volpil.* De actibus humanis c. 1. n. 3. 822.

Q. 137. *Quid de interpretatione legis ſit notandum.* R. Seqq. 823.

§. I. Interpretatio legis eſt actus prudentiæ, quo declaratur ſenſus legis non ità claræ: eſtque actus doctrinæ & non juriſdictionis, niſi de novo influat poteſtas legiſlativa: habetque locum in lege naturali & poſitiva, tam divina quàm humana.

§. II. In interpretatione legis præceptivæ vel pœnalis debet ſervari proprietas verborum in ſenſu naturali ſecundùm uſum communem hominum: ſi autem nomen ſit analogum, ſtat pro famoſiori analogato, utì rectè *Caſtrop.* t. 3. d. 5. p. 3. §. 1., v.g. ſi lex talis loquatur de filio, intelligitur naturalis tantùm & non adoptivus; ſi loquatur de morte, intelligitur naturalis & non civilis: quòd ſi legiſlator poſtea dicat ſe aliter intelligere quàm verba propriè ſumpta ſonent, hoc dicit ſicut privatus Doctor, & non ideo præciſè obligamur ejus interpretatione ſtare, nam hæc interpretatio, neque eſt declaratio mentis ab ipſo habitæ, cùm enim recurrat ad impropriam ſignificationem, præſumi non poteſt illam habuiſſe, ergo mens iſta non poteſt cenſeri fuiſſe imbibita in lege, ergo nec poteſt ad illam extendi, quia lex non poteſt extendi ad caſum, qui à principio à lege non fuit comprehenſus, niſi de hoc accedat nova lex: neque erit obligatio ex eo, quòd hæc interpretatio videatur eſſe nova lex, ſi enim eſſet lex, deberet promulgari, ergo ſaltem ante ſufficientem promulgationem non obligabit, ità cum aliis *Caſtrop.* Similiter ſi lex nova eſſet correctiva prioris, eſſet ſtrictè interpretanda & explicanda ſecundùm interpretationem antiquæ, etiamſi hæc foret abrogata, L. *Non eſt novum.* L. *Sed & poſteriores*, ff. De legibus: non eſt autem aſſerenda correctio legis, ſi conciliari poſſint, Cap. *Cum expediat*, De electione in 6., L. *Sed poſteriores.* ff. De legibus. 824.

§. III. In interpretatione legis favorabilis, lex extenditur ad proprietatem verborum, etiam in ſenſu civili, v.g. ſi filiis detur privilegium aliquod, poſtquam parentes fuerint mortui, extenditur ad filios adoptivos, & ad mortem etiam tantùm civilem parentum, v.g. ſi mittantur in exilium, aut fiant Religioſi, tum enim dicuntur mortui civiliter: ità *Illſ.* t. 1. d. 2. n. 42. 825.

§. IV. In interpretatione legis odioſæ vel pœnalis ſemper accipi debet, quod eſt minus, utì n. 596. dictum eſt, *nam in pœnis benignior eſt interpretatio facienda*, Reg. 49. Juris in 6. *Semper in obſcuris, quod minimum eſt, ſequimur* Reg. 9. ff. De Reg. Juris. *Semper in dubiis benigniora præferenda ſunt*, Reg. 56. *In pœnalibus cauſis benignius interpretandum eſt.* Reg. 115. *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt quàm tutius*, Reg. 192. Pu- 826.

Putant tamen *Pirrhing.* ad Tit. De Electione, n. 291. & alii, si constitutio etiam pœnalis emanet ad coadjuvandum jus antiquum, esse latè interpretandam, sed contradicunt alii eum *Passer.* c. 33. n. 13., quia non est nostrum ità explicare Regulas generales Juris, inter quas est Reg. 15. Juris in 6., *Odia restringi, & favores convenit ampliari*: & L. 42. ff. De pœnis, *Interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius quàm asperandæ.*

827. §. V. Simplex observantia, quamvìs non longi temporis, est in casibus dubiis optima legum interpres, debetque attendi, quamvis de jure sensus verborum probabilius suaderet contrarium, & diversum reciperet sensum, ità *Barbosa* aliique multi eum *Luca* De benef. d. 67. n. 6. & 7., addens n. 9. observantiam, quæ attendi debet, esse proximam seu ultimi temporis.

828. §. IV. Quando prohibetur interpretatio alicujus legis, & præcipitur intelligentia, prout verba jacent, per se loquendo, illa tantùm interpretatio prohibetur, quæ est frivola & contra mentem legislatoris, aut saltem talis, quæ fiat ex professo typis mandanda, utì cum aliis putat *Castrop.* §. 2. & *Ills.* n. 41. Interpretatio autem non habet locum, quando legislator interrogari potest, quia Imperator l. 1. Cod. De legibus, ait, *Inter æquitatem, jusque, interpositam interpretationem nobis solis & oportet & licet inspicere.*

829. Q. 138. *Quid de Epiikia sit notandum.* R. seqq.

§. I. Epiikia ab Ἐπὶ *suprà*, Εἰκὼς, *æquitas* aut *benignitas*, latinè dicitur summa quædam æquitas seu benignitas, & definitur actus prudentiæ, quo ex æquo & bono judicatur, quòd verba legis, quamvìs clara sint, tamen hìc & nunc non sint servanda, eò quòd legislator credatur ex quadam æquitate & benignitate non fuisse comprehensurus hunc casum, si prævidisset, quamvìs sciatur nunc comprehendisse: unde ab interpretatione differt per hoc, quòd interpretatio exponat verba obscura, Epiikia autem dictat rectè agi contra clara verba legis: à præsumptione licentiæ differt, quòd præsumptio supponat legem etiam ad hunc casum se extendere, & obligaturam fuisse, nisi licentia Superioris aliqua haberetur, quâ permittit agi contrà, eò quòd si interrogaretur, licentiam daret; Epiikia autem dictat mentem legislatoris non voluisse comprehendere casum quantumvis aliàs verbis claris comprehensum, v. g. si lex vetet arma gestari, interpretatio legis est, si dicatur prohiberi arma offensiva, non autem defensiva; præsumptio licentiæ est, si legislator videat, quòd me induam armis & exeam, nec tamen contradicat; Epiikia est, si gestem arma, certò prævidens proditorem urbis esse à me inveniendum & occidendum.

830. §. II. Epiikia non habet locum in lege naturali, cùm per se non constet verbis, & necessariò semper comprehendat, quidquid comprehendit: Neque in lege Divina, propriè loquendo, sive, quoad legem ipsam, quia Deus prævidet omnes casus & circumstantias, in quibus erunt homines, quos obligat, ideoque casus excipiendos ab initio excipit: dici tamen potest, cum *Teril* in Reg. q. 59. habere locum in lege Divina, impropriè & quoad nos, quia licèt sæpe verba clara legis Divinæ videantur comprehendere etiam hunc casum, tamen aliunde rescimus, Deum ab initio non voluisse illum comprehendere, & ità dicunt *Bardi & Schildere* de consc. t. 2. n. 59. & 61., Deum quandoque sub lege sua noluisse comprehendere casus valde arduos, v. g. licèt posuerit claram legem de confitendis mortalibus, tamen per quandam Epiikiam judicamus posse nos aliqua omittere ad evitandum grave damnum spirituale aut temporale nostrum vel proximi: & in similem ferme sensum loquitur de lege naturali *S. Th.* 1. 2. q. 94. art. 5. *Quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis non immutatur, quin ut in pluribus sit rectum semper, quod lex naturalis habet, potest tamen mutari, & in aliquo particulari & in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes observantiam talium præceptorum*: in rigore tamen non est Epiikia in illis legibus, sed potiùs sunt quædam interpretationes legum.

§. III. Epiikia habet locum in lege humana, non tantùm quando duæ leges sibi contradicunt, utì vult *Eliz.* L. 4. q. 16. §. 3., sed etiam in quavis lege, per se loquendo, quia legislator humanus scit se non esse omniscium, nec posse prævidere omnia, unde patitur sic corrigi legem suam, debuitque sic velle, ut se accommodaret infirmitati eorum, qui erant obligandi, v. g. si lex sit, ne ullus externus admittatur in urbem, custos portarum per Epiikiam rectè admittit eum, qui fugiens hostem se recipit in urbem velut asylum: item licèt Ecclesia præcipiat Missam die festo, tamen passim per Epiikiam putant se esse excusatos, qui cum incommodo notabili audirent, & idem est de aliis legibus humanis, quæ ordinariè non obligant ad aliquid moraliter impossibile, utì à n. 780. dictum est. Non habet autem locum Epiikia, si legislator interrogari possit, utì dictum est n. 828. 831.

Q. 139. *Quid notandum sit de privilegio sive gratia* R. seqq. 832.

§. I. Si strictè loquamur, non sunt idem privilegium & gratia, nam privilegium habet se per modum Constitutionis stabilis, gratia autem unico actu terminari potest, hinc omne privilegium est gratia, sed non contrà, dispensatio enim est gratia, sed non privilegium, utì rectè *Suar.* de leg. l. 8. c. 3. n. 11., sed sumendo pro eodem sic describitur privilegium cap. *Abbate* de verb. signif., *Lex privata concedens beneficium*: meliùs sic, *Constitutio legislatoris tribuens specialem aliquem favorem ad plures actus*; & distinguitur à lege per hoc, quòd non postulet dari communitati, nec promulgari, nec concedi in perpetuum; à gratia & licentia, quòd hæ dentur ad unum vel paucos actus; à dispensatione, quòd hæc semper respiciat legem, à qua eximit.

§. II. Privilegium aliud est personale, quod immediatè conceditur personæ ratione sui, cujus signum est, si persona nomine suo exprimatur, aut allegentur ejus merita: aliud reale, quod directè conceditur rei alicui, v. g. Episcopatui, Dignitati Senatoris, Ordini alicui, Monasterio &c. Etiam reale est, si concedatur personæ ratione dignitatis, v. g. quia est Episcopus talis Ecclesiæ, utì notat *Castrop.* t. 3. d. 4. p. 16. §. 6. In dubio autem, an sit reale, an personale, *Tiraq.* & alii volunt censeri reale; *Jason* & alii volunt censeri personale; *Suar. Castrop. Bardi* de consc. d. 6. c. 4. §. 1. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 37. n. 159. meliùs distinguunt, & dicunt censendum esse personale, si præjudicet tertio vel sit contra jus commune, si autem non præjudicet tertio, nec sit contra jus commune, censendum esse reale, nam beneficium est ampliandum, si nec particulari nec communitati præjudicet. Plures divisiones privilegii videri possunt apud *Illsung.* t. 1. d. 3. a. 2. 833.

§. III. Privilegium personale cessat cum privilegiato, utì habet Reg. Juris 7. in 6.; reale cessat cum re cui privilegium est annexum, unde cùm dignitates sint perpetuæ, privilegium reale, v. g. Episcopatui concessum est perpetuum, & transit ad successores: personale autem datum Episcopo, cessat eo mortuo: si datum fuit templo, non cessat, nisi templum legitimâ Auctoritate & sine spe reparationis destruatur, ità *Suar.* c. 5., addens, si templum uno loco destruatur, ut reædificetur in altero, privilegium transire ad novum templum, nisi fortè fundo ipsi datum fuisset. Personali, per se loquendo, poteris uti etiam extra territorium concedentis, *Illſ.* n. 26. 834.

§. IV. Privilegia non cessant morte concedentis, quia *decet concessum à Principe beneficium esse mansurum.* Reg. 15. Juris in 6. Nec per mortē revocatur voluntas semel posita, *Nav. Suar. Sa*, verbo *Gratia*, n. 1. Item non cessant, licèt jurisdictio concedentis cesset, utì ostendit *Castrop.* §. 4. Neq; cessant ante certam cognitionē de revocatione, 835.

nam

nam in dubio non censentur revocata, uti cum aliis *Azor*, *Sa*, *Sanch.* de Matr. l. 3. d. 30 n. 11. *Bardi* §. 6. Addunt *Nav.* *Sa*, & *Castrop.*, quod privilegium eligendi Confessarium, audiendi Confessiones certarum personarum, absolvendi à casibus, dispensandi, suscipiendi Ordines à quolibet Episcopo, accipiendi ab Episcopo provisionem proximi beneficii, residendi alibi quàm in loco beneficii studiorum causâ; condendi testamentum, si quis fuit inhabilis; celebrandi in privato Oratorio, non exspirent morte concedentis, & ità quoad omnia etiam docet cum aliis *Dian.* p. 8. t. 3. R. 99. An autem per mortem concedentis cesset concessio gratiæ necdum executioni datæ, dictum est n. 816.

836. §. V. Privilegium, in quo dicitur, *donec voluero*, *donec aliter ordinavero*, *ad beneplacitum Sedis Apostolicæ*, durat etiam mortuo concedente, *Sa* n. 7. *Castrop.* p. 15. n. 7.; quod etiam dicit *Castrop.* licèt ponatur, *ad beneplacitum meum vel nostrum*, sed *Sa* meritò contradicit, nam Cap. *Si gratiosè*. De Rescriptis in 6. sic habetur, *Si gratiosè tibi à Romano Pontifice concedatur, ut beneficia, quæ tempore tuæ promotionis obtinebas, posses usque ad suæ voluntatis beneplacitum retinere, hujusmodi gratia per ejus obitum* (per quem ejus beneplacitum omnino extinguitur,) *eo ipso exspirat: secus autem, si usque ad Apostolicæ Sedis beneplacitum gratia prædicta concedatur, tunc enim*, (quia sedes ipsa non moritur,) *durabit perpetuò, nisi à successore fuerit revocata*. Quandonam autem revocentur privilegia, quæ dantur cum clausula, ut non censeantur revocata, nisi de eis fiat mentio de verbo ad verbum, videri possunt *Barb.* de clausulis, clausula 43. n. 17. *Sanch. in consil.* l. 6 c. 9. d. 8. *Gonzalez* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 36. à n. 13. *Illsf.* n. 57. Putat autem *Sa*, n. 20., privilegia Mendicantium non revocari, nisi fiat de illis expressa mentio.

837. §. VI. Ubi derogatur simpliciter privilegiis, in dubio non intelligitur de insertis in Jure, uti ex juribus ipsis & gravissimis Auctoribus probat *Garcias* De Benefic. p. 3. c. 2. n. 72; lex autem generaliter loquens non tollit privilegium particulare concessum super eo, de quo lex generalis loquitur, uti tenent *Oldr. Felin. Mandos.* & alii apud *Garc.* n. 248. Tenet hoc, etiamsi lex generalis esset in *Trid.*; quia ubi vult privilegiis derogari, id exprimit, & ità censuit sacra Congreg. apud *Garc.* n. 260. *Nec obstat* Bulla *Pii* V. revocans privilegia Tridentino contrariantia, *nam* regulanda est Bulla secundum decreta Tridentini, & restringenda est ad ea tantum, quæ per illud prohibita sunt cum derogatione privilegiorum, uti notant *Rodriq.* & *Vivald.* apud *Garc.* n. 262. Et quid requiratur, ut absolutè dicatur revocatum privilegium, videri possunt etiam *Sanch.* de Matr. l. 3. d. 30. n. 20. *Suar.* c. 40. n. 7. *Sa* à n. 12. *Amicus* de just. d. 9. s. 10. n. 148., docentque *Sa* à n. 17., *Sotus* & *Less.* V. *Professio religiosa*, c. 15. legem, quæ revocat privilegium, non habere vim ante promulgationem in diœcesi, sed *Illsf.* n 64. dicit satis esse, quocumque modo innotescat revocatio.

838. §. VII. *Alexander* VII. damnavit hanc 36. prop., *Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Trid.* Putat tamen *Sa* n. 26., quòd privilegia Religiosorum, quæ Sess. 25. c. ult. abrogantur, intelligantur illa, quæ sunt contra jura, de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus. Addunt *Rodriq.* & *Castrop.* p. 2. §. 10. n. 8., quando in confirmationibus privilegiorum additur, *dummodo decretis Tridentini contraria non sint*, intelligi, dummodo non sint contraria decretis specialiter revocantibus privilegia. Vide *Illsf.* à n. 65.

839. §. VIII. Privilegium concessum in bonum communitatis & nemini præjudicans est amplè interpretandum, uti habet Jus Canonicum & communis Auctorum cum *Less.* c. 4.; similiter illud, quod est datum in favorem piæ causæ, Religionum &c., uti dictum est n. 623., & probat *Sanch.* in Consil. l. 6. c. 9. d. 1. n. 40., hinc *Sa* n. 18. dicit extendi posse ad similes casus, si verba permittant. E contrà, si factum sit privato per modum dispensationis à communi lege, est restringendum, uti dictum est n. 622. & 798., docentque cum aliis multis *Suarez*, *Sanch.* *Castrop.* p. 10. n. 4. *Lessius* v. Consecratio, c. 1. *Burgh.* C. 3. c. 59. *Illsf.* à n. 32., ubi plura habet notanda, maximè circa extensionem ad similes casus vel alias personas.

§. IX. Privilegium non aufertur per subsequentem excommunicationem illius, cui concessum est, *Sa*, n. 5., Nec deficiente causâ, ex qua concessum est, si ea verè extiterit, uti habent *Sa* n. 6. *Castrop.* p. 15. n. 7. *Illsf.* n. 41. *Ratio* est, quia dabatur ob causam præsentem, non ob futuram, nisi additum fuerit, donec durabit causa &c.; lex autem sublata non reviviscit, nisi iterum volente eo, qui abstulit: Privilegium tamen ex falsa causa impetratum nullum est, uti omnes notant. Vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1309. 840.

§. X. Quòd privilegia indigeant acceptatione, probat *Castrop.* p. 2. §. 2. sufficit tamen implicita aut per alium, uti rectè *Illsf.* n. 22. Ut autem per voluntatem privilegiati cessent, requiritur renunciatio exterius facta ab eo, qui renunciare potest, & acceptata à concedente. *Dixi* 1. facta ab eo, qui renunciare potest, quia nemo potest privilegio sibi cum aliis communi renunciare sine Superioris licentiâ, uti habet *Sa* n. 29., hinc n. 28. dicit Religiosum non posse sine licentia Papæ renunciare privilegio sibi à Papa concesso; similiter licèt Clericus renunciaret omnibus suis privilegiis, tamen qui illum graviter percuteret, esset excommunicatus, quia privilegio communi toti statui Clericali renunciare non potest. *Dixi* 2. & acceptata à concedente, hinc dispensatus, ut ducat consanguineam, si nolit uti privilegio, si abjiciat vel laceret rescriptum, si etiam aliam ducat, hac mortuâ poterit per prius privilegium ducere consanguineam: similiter illegitimus dispensatus ad Ordines, si uti nolit & combusserit rescriptum, atque etiam uxorem duxerit, poterit uxore mortuâ per prius privilegium ordinari, quia renunciatio non est acceptata à concedente, cujus gratia manet data, neque opus retineri rescriptum, ità *Sanch.* & alii cum *Castrop.* p. 17. & *Illsf.* n. 50. 841.

§. XI. Privilegium non cessat per non usum illius, si non fuit occasio vel potestas utendi, & licèt fuerit occasio ac potestas utendi, ego autem etiam longo tempore uti noluerim, imò posuerim actus illi contrarios, non ideo cessat, si sit tale, ut neminem alium gravet, neminem autem gravant, v. g. privilegia non jejunandi, audiendi Confessiones quascunque, ministrandi Sacramenta, eligendi Confessarium &c., nam his potiùs levatur onus Ordinariorum: unde ut cesset per non usum, requiruntur hæc quatuor, secundùm *Laym.* l. 1. t. 4. c. 25., 1. Ut oblata fuerit occasio utendi: 2. Ut habita fuerit scientia talis privilegii: 3. Ut fuerit potentia tum utendi: 4. Ut privilegium cedat in alterius gravamen, qui jam quasi præscribat, quod fieri potest etiam per actus contrarios, non tamen semper sufficit decennium; & ità docent quoad omnes partes etiam *Suar. Bonac.* & alii cum *Castrop.* p. 18. & 19., si tamen in privilegio adderetur, ut utaris illo pro tuo arbitratu, non peribit per non usum, neque per actus contrarios, neque per ullam præscriptionem, uti tenent *Baldus*, *Decius*, *Azor*, & alii cum *Castrop.* contra *Suar.* & alios. Addit *Luca* De Benef. d. 29. n. 24., quando privilegium alicui Universitati ejusque Capiti vel Principi concessum est, non usum aliquorum non præjudicare illi. 842.

§. XII. Privilegium concessum non subdito transit in contractum, & ideo revocari non potest, ità *Suar. Bonac.* & alii cum *Dian.* p. 4. t. 1. R. 82.; talia autem sunt privilegia, quæ à Principe sæculari conceduntur Ecclesiasticis, uti ibidem docet *Dian.* & pluribus firmat p. 7. t. 1. R. 8. Quòd si Princeps concesserit privilegium alicui propter merita, erit ad modum contractûs onerosi vel donationis acceptatæ & irrevocabilis, ideoq; secundùm 843.

Eel n. & alios revocari non poterit; limitant Baldus & alii, nisi ex justa causa, de qua constet; nec satis est Principem dicere se habere justam causam, uti post alios ostendit *Dian.* p. 8. t. 6. R. 122.; debetque præterea fieri compensatio, uti docet *Castrop.* p. 21. §. 2.: unde à potiori si privilegium concessum sit cum contractu, v. g. sub onere pretii solvendi vel operis exhibendi, non poterit validè revocari, nisi ratione utilitatis publicæ, & reddito pretio vel aliquo æquivalente præstitis obsequiis, ità Lopez, *Suar. Bon. Less. Sanch.* & alii cum *Castrop.* suprà; potestque videri *Cardenas* in 2. crisi, d. 2. n. 346. & seqq. Vide etiam dicenda n. 858.

844. §. XIII. Concesso per privilegium uno, intelliguntur etiam concessa omnia, sine quibus non potest commodè esse usus privilegii, uti habetur L. penult. ff. *De usufructu*, docentque *Nav.* & *Sa* n. 8., qui n. 30. addit tuum socium etiam gaudere tuo privilegio, si hoc aliàs tibi esset inutile. Vide dicta n. 800 & 801.

845. §. XIV. *Riccius* & alii multi cum *Dian.* p. 8. t. 3. R. 99. docent, quod privilegium vel facultas concessa retrotrahatur ad validandum actum præteritum, qui sine ea facultate invalidè factus erat, sic dicunt obtentâ licentiam ad ædificandum molendinum extendi ad molendinum illicitè jam actu ædificatum; item licentiam obtentam ad acceptanda plura Beneficia incompatibilia, extendi ad illa jam acceptata; sed probabiliùs dicitur non validari actus præteritos, sed tantum fieri, ut quod factum est, nunc licitè & validè perseveret.

846. §. XV. Si plures ad eandem gratiam obtineant rescriptum, si posterius faciat mentionem prioris, præfertur priori, si autem ejus non faciat mentionem, prius prævalet posteriori, nisi posterius sit speciale & prius generale, nam *generi per speciem derogatur*, Reg. 34. de Reg. Juris in 6.; & hinc si prius sit speciale, & posterius generale, prius prævalebit, ità *Vallensis* cum *Dian* p. 8. t. 7. R. 4. Vide tamen *Ills.* à n. 27. Addit *Tiraq.* de privil. piæ causæ, privil. 26. privilegiatum contra privilegiatum non gaudere privilegio, si uterque sit privilegiatus in specie, secus si unus sit privilegiatus in specie, alter in genere, nam qui est privilegiatus in specie, utitur contra alterum suo privilegio.

847. §. XVI. Quandoque est obligatio utendi suo privilegio, uti rectè *Neusser* apud *Gob.* in Exp. t. 5. n. 711. in appendice, nam si sit privilegium habilitativum, id est, tollens impedimentum vel difficultatem ad implendum præceptum, teneris eo uti, ut satisfacias præcepto, hinc si per privilegium privati Oratorii domi tuæ legatur Missa, teneris diebus festivis audire, licèt non tenearis procurare, uti dicetur l. 3. p. 1. n. 676. Si autem privilegium sit potestativum tantum, id est, præcisè permittens aliquid, quod lex non permittit, non teneberis eo uti, uti colligitur ex Cap. *Si de terra*, De privilegiis, & ex Reg. 61. Juris in 6. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

848. §. XVII. Communicatio, quâ privilegia uni concessa, conceduntur alteri, non extenditur ad concedenda, nisi exprimantur: nam verba privilegiorum plùs non operantur, quàm secundùm suam proprietatem significent, uti notat *Less.* v. *Privilegium.* Casu 3.; quomodo autem unus possit alterius privilegium participare, explicat *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 6. d. 9., & videri debent dicenda n. 854.

849. §. XVIII. Quod aliquis potest ex privilegio concesso dignitati, vel ex officio, potest alteri committere; docetque *Sa* n. 27. talia esse privilegia, quæ Prælatis Religionum conceduntur.

Quas pœnas incurrant, qui violant vel impugnant privilegia Regularibus concessa, videri potest apud *Arsdeck.* p. 3. t. 1. De opin. probab. q. 25. in fine. Item vide hic dicta n. 679.

850. Q. 143. *Quid dicendum sit de privilegiis vivæ vocis oraculo concessis.* &c. seqq.

§. I. Vivæ vocis oraculum secundùm *Suar.* de leg. l. 8. c. 7. n. 3., est privilegium à Pontifice concessum, ore prolatum, & sufficienter dictatum, ut scribi posset, per accidens autem contingit, ut non scriberetur, vel certè non literis authenticis. Constat talia multa concessa fuisse Regularibus, quæ omnia anno 1622. die 2. Julii revocavit *Greg.* XV. per Bullam, *Romanus Pontifex.* Excipit tamen illa, quæ concessa fuerant ad instantiam Regum, aut signata erant manu alicujus Cardinalis. Anno 1642. die 19. Aprilis confirmavit *Urbanus* VIII. pro Societate JESU privilegia vivæ vocis oraculo concessa, uti refert *Porcell.* in Resp. mor. p. 3. c. 52., per quam confirmationem privilegia omnia, etiam antea per *Gregorium* abolita, restituebantur in integrum: sed idem *Urbanus* anno 1631. die 20. Decembris per Bullam, *Aliàs felicis recordationis*, iterum abrogavit omnia planè privilegia vivæ vocis oraculo, etiam à se ad illud usque tempus concessa, quamvis intuitu Regum & licèt à Cardinalibus subscripta essent: hâc autem Bullâ comprehenduntur omnes omnino Regulares, etiam Soc. JESU.

§. II. Circa hanc revocationem certa videntur sequentia, 1. non revocari privilegia vivæ vocis oraculo concessa sæcularibus, uti rectè *Gob* in Exper. t. 9. n. 728. contra *Dicast.*, quia Pontifices tantum loquuntur de Regularibus, & verba in materia odiosa non sunt extendenda. 2. Ob eandem rationem dicendum, nec revocari privilegia ab aliis quàm à summis Pontificibus vivâ voce Regularibus concessa, quia Bulla tantùm loquitur de privilegiis à *Sede Apostolica* concessis. 3. Quando Papa vivâ voce declaravit mentem suam circa aliquod decretum vel Bullam, talis declaratio non est concessio vivæ vocis, sed est tantum manifestatio intentionis, quam tum temporis habuit Papa, hinc talis declaratio, quamvis per eam obtineatur quasi extensio privilegii, non revocatur revocatis privilegiis vivæ vocis, uti rectè *Peyr. Gob.* n. 770. *Card.* in 2. Crisi d. 2. n. 327., & ità respondit de hoc consultus *Card. de Lugo.* 4. Si privilegium sit semel vivâ voce, & alio etiam tempore concessum per Bullam, non revocatur per has Bullas, sed vi Bullæ, quâ datum est, durat, uti notant *Dicast* & *Gob.* n. 734.; si tamen sit per Bullam concessum v. g. Ordini Carmelitano, & per vivam vocem aliis communicatū, putant *Turr. Peyr.* & *Bordonus* per has Bullas non revocari, sed probabilius est cum *Gob* n. 735. revocari, quamvis enim non sit eadē ratio de his, quæ est de aliis, nullibi authenticè scriptis, tamen communicatio illa est privilegium vivæ vocis tantùm, & consequenter revocatum est. 851.

§. III. Adhuc sunt AA., qui dicunt ex aliis fundamentis probabile esse, manere valorem privilegiorum vivæ vocis pro Regularibus; quod si probabile est, poterunt eis uti, nam in dubio, an revocatum privilegium, censeri debet non revocatum, quia est in possessione, & standum est pro favore: quòd si fortè reipsa non subsistant ejusmodi privilegia, Ecclesia supplebit, uti probat *Carden.* à n. 160. 852.

§. IV. *Chastaing* dicit manere saltem apud multos ejusmodi privilegia, quia cùm *Urbanus* expressè mandet sub gravissimis pœnis, ut Bulla sua apud omnes Religiosos publicetur, videtur sequi, quòd ubi talis publicatio facta non fuit, Bulla non obliget; dicit autem *Chast.* apud multos non esse publicatam: *sed* sententia illa est improbabilis, nam Pontifex nullo verbo insinuat publicationem requiri ad obligationem, sed mandat publicari expressè addens, *ut quantò citius innotescat*: deinde jam est publica notitia illius apud omnes Regulares, ergo jam saltem est satis publicata, & consequenter obligat. 853.

§. V. *Bonagratia* in Summula Regul. n. 419. rectè ostendit, quòd vivæ vocis oracula non sint revocata respectu Capucinorum, expressè enim declaravit *Urbanus*, *in nostra revocatione non intelliguntur vivæ vocis Oracula vobis Capucinis concessa*: hinc inferunt aliqui nec revocata esse respectu eorum, qui cum Capucinis communicant, quales sunt ferè omnes Religiosi. *Contrà* est, 1. 854.

Quia

Quia communicatio non habet locum in exorbitantibus, utì docent *Tamb.* De jure Abbatum t. 1. d. 17. q. 2. aliique cum *Moya* T. 1. t. 6. d. 5. q. 2. n. 11., hæc autem gratia est exorbitans & extraordinaria, concessa ex affectu speciali, quem *Urbanus* habuit erga Ordinem Capucinorum, in quo erat frater ejus, utì insinuat ipsemet *Bonagratia*. 2. Si mens *Urbani* fuisset, ut alii in hoc communicare possent, frustra fuisset tam operosa ejus revocatio, nam omnes ferè Ordines, ùt dictum est, communicant saltem mediatè cum Capucinis. 3. Saltem hoc non juvat illos, qui sunt in Soc. JESU, quia Generalis illorum non declaravit se velle, ut in hoc communicent cum Capucinis, talis autem declaratio & facultas Generalis requiritur, uti expresè habet *Greg.* XIII. in Bulla, *Ad futuram*, anno 1575. data.

855. §. VI. *Lezana* apud *Gob.* suprà, itemque *Portell.* dicunt, si aliquis Ordo privilegiis vivâ voce datis sit usus per longum tempus, illa nunc habere vim ex consuetudine legitima & rationabili, adeoq; non tolli per Bullas *Gregorii* vel *Urbani*; quam sententiam etiam plures tuentur apud *Bonagratia* suprà: *sed* in contrarium est, quòd Pontifices sciverint esse usum eorum privilegiorum apud Regulares, nam *Urbanus* sic dicit, *Cùm experientiâ rerum magistrâ compertum sit, concessiones & gratias vivæ vocis oraculo concessas sæpe ab his, in quorum favorem emanârunt, minus canonicâ interpretatione extendi, & perperam in disciplinæ Ecclesiasticæ detrimentum executioni mandari, idcirco &c.*, ergo ratione usûs contrarii saltem antecedentis non potest excludi Bulla *Urbani*: an autem nunc per usum continuatum & consuetudinem præscriptum sit à Regularibus, hoc est, quod quæritur: fatetur quidem *Suar.* l. 8. c. 7. per usum & consuetudinem acquiri posse privilegium, sed difficile est dicere ea omnia hìc esse, quæ ad sic præscribendum requiruntur.

856. §. VII. Refert *Dian.* p. 11. t. 6. R. 45., quod *Pius V.* anno 1567. die 16. Maji per Bullam confirmet ex certa scientia omnia Mendicantium privilegia, etiam vivæ vocis Oraculo concessa: iisdem ferè verbis confirmant privilegia Minorum *Greg.* XIII. die primâ Maji 1575. *Sixtus* V. 3. Oct. 1587. *Clemens* VIII. 20. Dec. 1597., qui sic habet, *Omnia & singula privilegia, immunitates &c., in genere vel in specie etiam per solam signaturam, etiam vivæ vocis oraculo aut aliàs sub quacunque forma & expressione verborum concessa, & in eis contenta, illorum omnium tenores ac formas & decreta, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro sufficienter expressis habentes, Auctoritate Apostolicâ, tenore præsentium, ex certa scientia confirmamus & innovamus, illisque frui, uti & gaudere posse ac debere in judicio, & extra in omnibus & per omnia, ac si specialiter & expresè eisdem per Nos concessa fuissent, decernimus, supplentes omnes juris & facti defectus*: Similiter *Paulus* V. 23. Maji 1605. confirmavit privilegia Dominicanorum: *Greg.* XIV. 8. Junii 1591. confirmat privilegia Soc. JESU, *Qualiacunque sint, ac si ad verbum præsentibus insererentur*: Iterum *Clemens* VIII. duabus Bullis, annis 1592. & 1593. confirmat similiter privilegia Benedictinorum: iterum *Paulus* V. anno 1606. confirmans Societatis Institutum, ait, *nec non privilegia, facultates, gratias, & indulta qualiacunque illa sint, approbamus & confirmamus*: similiter confirmat privilegia Carmelitarum Discalceatorum: ex his Auctores ad minimùm 13. apud *Carden.* n. 314. & alii recentiores apud *Illſ.* t. 1. d. 3. n. 69. & apud *Gob.* n. 736. & 737. inferunt; omnia vivæ vocis oracula ante hos Pontifices data illis Ordinibus aliisque communicantibus cum ipsis, vim habere ex his Bullis, & esse æquivalenter ac implicitè bullata, adeoque revocata non esse per *Greg.* XV. vel *Urbanum* VIII.; hoc ipsum judicârunt alii viri docti: favetque *Escobar* in Theol. Moral. T. 1. l. 6. n. 195. & *Dicast.* De Pœn. d. 10. n. 327., postea tamen quasi abstrahere volens addit, sed quidquid sit de his &c. *Gob.* post multa utrimque disputata n. 738. subjungit sibi adhuc probari doctrinam aliis sapientissimis viris etiam probatam, videlicet tunc non esse solius vivæ vocis Oracula, sed censeri bullata, quando sunt data alicui Communitati, cujus omnia privilegia data & danda confirmavit ex certa scientia aliquis Pontifex per Bullam, Breve vel Motum proprium, adeo ut hæc sententia ab extrinseco saltem videatur probabilis: *Ratio* autem intrinseca est, quia privilegia vivæ vocis, quæ per *Gregorium* & *Urbanum* revocantur, sunt privilegia non scripta seu non bullata, sed privilegia per Bullas in genere confirmata, dici non debent non scripta vel non bullata, ergo hæc non revocantur; *Prob. Min.* sunt scripta æquivalenter & implicitè bullata, quia Pontifices dicunt, *atque si de verbo ad verbum insererentur*, ergo absolutè dici non debent non scripta & non bullata, aut probari debet evidenter, quòd *Gregorius* & *Urbanus*, quando revocârunt, intellexerint etiam scripta æquivalenter & implicitè bullata, alioquin judicandum est in favorem ipsorum, quia possident, nec verba in odiosis extendenda, ità illi. *Huic sententiæ* contradicunt alii communiùs, nempe *Dian.* & *Escob.* suprà, *Mendo* d. 8 n. 15. *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 33. n. 2. post omnes acerrimè *Cardenas* à n. 315. & *Illſ.* n. 70. censet improbabilem: Horum ratio reducitur ad hanc formam, privilegia illa revocantur, quæ non sunt scripta expresè & singulatim in literis Apostolicis, sed oracula vivæ vocis, quæ tantùm in genere confirmantur, non sunt scripta expresè & singulatim in literis Apostolicis, ergo. *Major* probatur, mens *Gregorii* & *Urbani* fuit revocare has confirmationes generales Antecessorum suorum, & non probare alia, quàm expresè & singulatim scripta in literis Apostolicis, nam 1. *Urbanus* dicit causam revocationis esse hanc, quòd compertum sit sæpe minùs canonicâ interpretatione extendi, ergo mens Pontificis est, ut per litteras Apostolicas constet de ipsis terminis concessionis, alioqui impediri non poterat illa extensio & minùs canonica interpretatio, sed per generales confirmationes planè nil constat de terminis concessionis, manentque privilegia apta extendi per uniuscujusque interpretationem, ergo mens Pontificis fuit revocare confirmationes generales non habentes expresè & singulatim verba concessionum. 2. Uterque Pontifex dicit se revocare omnia vivæ vocis oracula quomodocunque concessa, & non obstantibus Constitutionibus omnibus & litteris Apostolicis, quæ tali revocationi possent obstare, sed literæ Apostolicæ sic in genere confirmantes, poterant tali revocationi obstare, ergo revocant illa, quamvis in genere confirmata per literas Apostolicas. *Ratio* ulterior est, quia hæ Bullæ generaliter confirmantes relinquunt ea privilegia esse in sua natura vivæ vocis oracula, quia non faciunt ea esse ullibi scripta in litteris Apostolicis, ergo relinquunt subjecta huic revocationi. Idem inde evincitur, quia si subsisteret allata opinio, frustra fuissent Bullæ *Gregorii* & *Urbani*, nam præcedentes Pontifices non diu antè generaliter per Bullas approbârant Religiosorum privilegia etiam vivâ voce data, ergo omnia vi harum Bullarum facta fuissent bullata, ergo per operosas illas *Gregorii* & *Urbani* Bullas fortè nulla aut perpauca revocarentur.

§. VIII. Urgent aliqui, quòd *Pius* V. per Bullam confirmârit irrevocabiliter omnia privilegia quomodocunque data Mendicantibus; addens non posse revocari etiam per Sedem Apostolicam; quòd si revocentur, dat GeneralibusOrdinum facultatem ea statim resuscitandi sub novo dato, ac si concessa essent post revocationem. *Hæc instantia* nullam vim habet, nam *Pius* V. potuit hoc ipsum revocare, quod sic concesserat, si postea suborta fuisset justa causa revocandi, ergo stante justâ causâ etiam potuerunt *Gregorius* & *Urbanus*, quia habuerunt æqualem potestatē, sed fuit justa causa, uti ipsi testantur, & revocare voluerunt, cùm dicant se revocare, non obstantibus quibuscunque Constitutionibus Apostolicis, 857.

ergo. Itaque privilegia Mendicantium non possunt revocari de potestate ordinaria, possunt tamen de plenitudine potestatis & ex certa scientia, quibus se hic uti dicunt *Gregorius* & *Urbanus*.

858. §. IX. Alii opponunt, privilegia Mendicantium esse remuneratoria, Pontifices enim dicunt se concedere ob magna merita, sed privilegia remuneratoria non possunt revocari, etiam de plenitudine potestatis, nisi fiat compensatio, uti dictum est n. 843. ergo. *Contrà est*, Si sint remuneratoria ex solo debito congruentiæ vel gratitudinis, uti hæc sunt, semper revocari possunt, quando expedit ad bonum commune, imò eorum concessio imbibit hanc tacitam conditionem, quamdiu expediet bono publico, ergo si per circumstantiam abusûs, qualem hic fuisse testantur Pontifices, non ampliùs expediat bono publico, revocari possunt, etiam sine ulla compensatione, uti pluribus ostendit *Carden.* à n. 350.

859. §. X. Dicunt alii; Cassinenses habere speciale privilegium *Eugenii* IV., propter quod non possint eorum privilegia revocari, nec censeatur derogari, nisi adhibeatur specialis forma in eadem Constitutione præscripta, hinc solvunt ipsi Cameræ Apostolicæ annuum censum pro manutentione suorum privilegiorum, hinc quotannis censentur confirmari, & ex contractu oneroso manere in suo vigore, ac consequenter etiam pro aliis Ordinibus, qui communicant cum illis, ità *Pasq.* de Sacrif. q. 803. n. 13. *Sed* contrà sunt illa, quæ adduximus n. 854.

860. §. XI. Ad illud, quod n. 852. dicebatur, in dubio standum esse pro valore privilegiorum, *Respondet Cardenas*, non esse ampliùs prudens dubium, sed sententiam suam, quâ asserit revocata esse illa privilegia, certam esse ex principiis intrinsecis, & licèt opposita sententia sit extrinsecè probabilis, tamen illicitum est operari ex sententia extrinsecè tantùm probabili, uti n. 369. dictum est, neque Ecclesia supplet, nisi opinio à Doctoribus communiter recipiatur tanquam verè probalilis, uti pluribus firmat à n. 372.

861. §. XII. Quod attinet ad revocationem oraculorum vivæ vocis, quæ concernunt Indulgentias, magni Doctores, inquit *Gob.* n. 730. *Escobar* n. 199. cum *Peyrinis* & *Bordono*, quorum sententiam probabilem censet *Lezana*, putant hæc non revocari, quia applicatio Indulgentiarum non est propriè privilegium: *Sed* oppositum suadent verba Pontificum, nam *Greg.* dicit se revocare omnia & singula indulta, facultates, privilegia, gratias & concessiones quascumque Spirituales & Ecclesiasticas, tam ad forum interius quàm exterius spectantes: *Urbanus* addit, omnia & singula privilegia, facultates, licentias & gratias quascunque, simulque repetit totam Bullam *Gregorii*, videtur verò indulgentia contineri nomine gratiæ & concessionis Spiritualis: idem colligitur ex titulo utriusque Bullæ, nam Gregoriana habet, *Constitutio, quæ revocat concessiones quascumque vivæ vocis &c. Urbani* autem, *Constitutio, quâ revocat omnia vivæ vocis oracula* &c. Quod attinet Indulgentias illas post visitationem Collegiorum in Soc. JESU, censuit ac publicè edixit vir Eximius & Provincialis, se inquisivisse Romæ, & responsum esse, quòd *Urbanus* interrogatus declaraverit se Indulgentias illas non revocare, quamvis alioqui vivâ tantùm voce datas, unde dicendum est adhuc valere. Videri potest *Illſ.* à n. 71.

862. §. XIII. Vivæ vocis oracula impressa in antiquo compendio Privilegiorum Soc. JESU personis privatis concessa sine Bulla, sunt sequentia, verbo *Absolutio* §. 2.3.4.5.7. *Apostata* §. 1. *Bulla Cœnæ* §. 2. *Communicatio* §. 3. 5. *Communicatio* §. 2. *Gratiarum usus* §. 2. *Indulgentiæ* §. 1. *Reliquiæ. Visitatores.*

Vivæ vocis Oracula ex participatione aliorum Ordinum, non bullata, verbo *Absolutio* §. 8. 9. *Communicatio gratiarum* §. 7. *Concilium Trid.* §. 3. *Dispensatio* §. 3. 8. 9 *Ecclesia* §. 4. *Extrema Unctio.* 0. *Familiaris* §. 3. 4. *Horæ Canonicæ* §. 4. *Jejunium* §. 2. quoad illam partem. *Easdem Indulgentias* &c. Item §. 7. 10. 11. 17. 21. 26. 28. 29. *Scrupuli* §. 2.

Privilegia, de quibus ignoratur, quomodo sint concessa, verbo *Absolutio* §. 10. *Alienatio* §. 5. *Apostatæ* §. 10. *Appellatio* §. 5. quoad eam partem, *Et per privilegium concessum Cisterciensibus. Benedictio* §. 3. *Bona Societatis* §. 5. *Conservatores* §. 9. *Dispensatio* §. 4. 6. 7. quoad illam partem. *Per concessionem Eugenii. Exceptio* §. 11. 12. *Familiares* §. 1. quoad eam partem; *& per Concessionem Martini V.* item §. 2. 5. *Horæ Canonicæ* §. 2. *Jejunium* §. 1. *Indulgentiæ* §. 2. quoad ultimam partem, *Et generaliter quando aliqua necessitate* &c. Item §. 8. 13. 14. 15. 18., 90. 20. *Infirmi* § 2. 3. *Interdictum* §. 4. 5. *Prælati* §. 3. *Privilegia* §. 1. quoad secundam partem, *Quin vero* &c. Item §. 5. 6. 10. *Sacra* §. 1. 2. *Societas JESU* §. 2. quoad primam partem concessionis factæ Benedictinis.

Privilegia à Clemente VIII. concessa & subscripta à Cardinali Toleto, 1. Ne in singulis domibus præter Confessarium ordinarium teneantur domus Societatis JESU deputare duos vel plures Confessarios, qui à reservatis absolvant. 2. Ut cùm prohibentur Superiores audire subditorum Confessiones, non intelligantur, qui sunt Magistri Novitiorum. 3. Ne judicium absolvendi à reservatis universim Confessariis committatur, sed liceat interdum Superiori pro ratione sui officii hujusmodi facultatem negare. Hæc si à *Toleto* tantùm subscripta sint, non sunt quidem revocata per *Gregorium*, sunt tamen revocata per *Urbanum*, nisi iterum præscripserit usus.

Hæc sunt, quæ in utramque partem invenire potui, de quibus relinquo judicium prudentioribus. Communis sententia cum *Carden. Illſ. Diana* p. 11. t. 6. R. 45. tenet esse revocata.

Q. 141. *An cessante fine legis in aliquo particulari, etiam pro hoc particulari cesset obligatio legis*, v. g. lex prohibet die Veneris carnes, ut sic maceretur corpus, an ille, qui magìs delectatur & meliùs nutritur piscibus quàm carne, possit die Veneris carnes comedere: Item, si lex præcipiat noctu manere domi propter rixas vitandas, an qui certus est non orituras, possit noctu exire. ℞. Cessare negant ferè omnes, teste *Dian.* p. 1. t. 10. R. 28., ubi plurimos citat: sequitur cum aliis *Castrop.* tr. 3. d. 5. p. 1. *Illſ.* t. 1. d. 2. n. 61. E contrà cessare affirmant *Arriaga, Caram. Dian.* p. 7. t. 10. R. 33. aliique apud *Pennaf.* De fide d. 16. n. 46., item *Scaccia, Nav. Henriq. Comit.* uti putat *Moya* T. 1. t. 6. d. 4. q. 3. n. 18. quibus ex parte favet *Carden.* in 1. Crisi d. 62. n. 74. 863.

§. I. Supponenda sunt sequentia, 1. Finis legis potest cessare, vel contrariè, vel tantùm negativè: tum dicitur cessare contrariè, si reddatur illicitus aut impossibilis, v. g. lex præcipit jejunium, ut maceretur corpus, si tamen mulier gravida per illam macerationem exponeret fœtum periculo mortis, hìc finis legis cessaret contrariè, quia hæc maceratio fieret illicita mulieri: similiter si lex præcipiat contributionem propter ædificationem pontis, si pons ob difficultatem subortam ædificari non possit, finis legis cessat contrariè, quia ædificatio pontis facta est impossibilis. Tum dicitur cessare tantùm negativè, si non reddatur quidem illicitus aut impossibilis, attamen per observationem legis non obtineatur finis intentus à lege, uti in illo, qui non maceratur per abstinentiam à carnibus, sed magìs delectatur & nutritur per pisces. 2. Finis legis aliquando distinguitur à materia legis, uti vitatio rixarum distinguitur à mansione domi præcepta propter rixas vitandas; aliquando non distinguitur, uti si præcipiatur oratio propter cultum Dei, materia præcepti est oratio, quæ eadem etiam est cultus Dei. 3. Finis legis alius est adæquatus, alius tantùm inadæquatus; adæquatus est totum illud, sive sunt omnia illa, quæ intenduntur à lege, & propter quæ obtinenda fertur lex; inadæquatus est aliquid seu aliqua pars illorum, quæ lex intendit. 864.

§. II.

865. §. II. Sequentia videntur certa, 1. Si finis legis cesset contrariè, etiam cessat obligatio legis, utì patet, quia ad illicitum vel impossibile non potest dari obligatio. 2. Quando finis legis non distinguitur à materia legis, non potest cessante fine legis manere obligatio legis, utì etiam patet, si enim in illo cesset finis legis, etiam cessat materia, cùm finis & materia sint idem, utì supponitur, ubi autem non est materia legis, non potest esse legis obligatio, ergo.

866. §. III. Si cesset finis legis tantùm inadæquatus, non ideo cessat lex, quando enim sunt plures fines, licèt simul sumpti faciant unicum totalem & adæquatum, tamen deficiente uno, si alius maneat, hic censeri debet sufficiens, adeoque hoc sensu adæquatus, in ordine ad movendum legislatorem, nisi constet de opposito, ergo quamvìs cessaret finis inadæquatus legis, non ideo cessaret lex.

867. §. IV. Si finis adæquatus legis cessaret in aliquo particulari, etiam in eo cessaret obligatio legis, ità *Nav. Cajet. Valent. Henriq. Tiraq. Hurt. Gran.* aliique multi cum *Carden.* n. 40, & videtur certum, quia si lex obliget tantùm sub certa circumstantia, v. g. temporis vel loci, cessante hac circumstantiâ cessat obligatio legis, quia nempe honestas specialis, propter quam hìc & nunc lex erat, non potest hìc & nunc attingi, atqui finis legis est primaria illius circumstantia aut quasi substantia, ergo si finis legis adæquatè cesset, cessat obligatio legis. *Conf.* nam lex, quæ injungit aliquid tanquam medium utile ad obtinendum finem, non obligat, si medium illud fiat inutile ad illum finem, utì per se patet, sed quando finis adæquatus legis cessat, hoc, quod erat injunctum tanquam medium utile ad finem, jam est ad illum inutile, cùm enim finis ille cesset & obtineri non possit, inutiliter poneretur aliquid tanquam medium utile ad finem, ergo cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, lex eum non obligat.

868. §. V. Probabilius videtur, quod finis adæquatus legis humanæ non possit cessare quoad aliquem in particulari, si quoad communitatem maneat, ità AA. sententiæ negativæ contra AA. affirmativæ: *Probatur* 1. quia finis inadæquatus & quidem primarius omnium legum est, dirigere communitatem, hinc leges non respiciunt speciales personas, casus vel circumstantias, sed feruntur pro communitate, secundùm hoc, quod communiter contingit, & quod communiter omnibus prodest vel obest; atqui hoc semper manet, licèt alii speciales fines fortè cessent in aliquo particulari, v. g. licèt Titius non maceretur esu piscium, tamen homines communiter macerantur; licèt per me non sint orituræ rixæ, si hac nocte exeam, tamen communiter oriuntur, si homines passim exeant &c., ergo in ejusmodi casibus semper manet finis inadæquatus & generalis ejusmodi legum. 2. Finis inadæquatus, & universalis omnium legum, saltem humanarum, est etiam uniformitas operandi in illa materia, quam lex præscribit, utì doctè probat *Suar.* De leg. l. 6. c. 7. n. 5. & c. 9. n. 16., difformitas enim in operando, per quam pars discreparet à toto, esset quædam illius totius deformitas, sed hic finis semper manet, licèt alii speciales fines in aliquo particulari cessent, ergo. 3. Legislator potest obligare, ut servetur lex sua etiam ab illo, in quo speciales fines illius legis cessarent, dummodo non cessent in universum, ob rationes jam datas, atqui præsumendum est legislatorem sic velle obligare, ergo. Probatur *Min.*, nam alioqui daretur subditis occasio sæpe eludendi legem, quisque enim sibi facilè finget finem legis in se cessare, cùm è contrà plerumque resciri non possit, quos fines habuerit legislator, qui propterea etiam plerumque fert legem, non assignatis omnibus finibus illius, ergo. Dixi legis humanæ, propter dicenda l. 5. n. 270.

869. §. VI. Ex dictis patet, quid ad quæstionem initio propositam sit respondendum, nam si quæratur, an si cesset in uno vel altero particulari finis adæquatus legis, hic particularis liber sit ab obligatione legis, negandum est suppositum, secundùm jam dicta n. 868. Si autem quæratur, an liber sit, si finis inadæquatus in illo cesset, dicendum est non esse liberum, secundùm dicta n. 866.

§. VII. *Objicies* 1. Lex in præsumptione fundata cessat obligare, si constet de contraria veritate, utì habet communis cum *Sanch. Laym. Dian.* aliisque plurimis apud *Suar.* l. 3. c. 23., quia *præsumptio cedit veritati*, argumento, L. *Continuus* 137. ff. De verb. oblig. & L. ultimâ ff. *Quod metûs causâ*, hinc si lex prohibeat famulari hæreticis, tantùm ob periculum perversionis, ubi cessat hoc periculum, cessat lex, non enim est mens legislatoris obligare tum, quando non est hoc, propter quod est lex, sed ratio, cur legislator vellet etiam Titium obligari illâ lege jejunii, esset præsumptio, quòd etiam Titius maceraretur, ergo si hæc præsumptio non sit vera, Titius non obligatur, ità *Dian. Respondet* 1. *Suar.* dist. *Maj.*; si lex fundetur in præsumptione periculi, n., quamvìs enim periculum hìc & nunc non sit, tamen communiter est: si fundetur in præsumptione facti, quod scitur non extitisse, c., utì si lex obliget ad Matrimonium illos, qui diu convixerunt, quia præsumitur consensus in Matrimonium, si hic consensus non adfuerit, lex non obligat. ℞. 2. Negando *Min.*, nam ratio movens legislatorem est bonum commune; item procuratio uniformitatis in operando; item præsumptio, quòd communiter omnes macerentur, quæ præsumptio semper est vera. 870.

Obji. 2. Si lex obliget totum hunc Episcopatum, & finis legis cesset in hac urbe, etiam cessat in hac urbe obligatio legis, ergo etiam, si lex obliget omnes subditos, & finis ejus cesset in hoc subdito, in hoc cessat obligatio legis, ità *Arr.* ℞. Dato Ant. N. Conseq., disparitas est, quòd hæc urbs faciat perfectam communitatem, adeoque lex talis sit virtualiter multiplex, unde si respectu hujus communitatis cesset finis, cessat adæquatus finis hujus legis, prout erat lex hujus communitatis: simile non est de singulis privatis, nam respectu privatorum nulla datur lex. 871.

Obji. 3. Si lex Superioris prohibeat Religiosis, ne aspiciant per fenestram, ut sic consulatur castitati, qui noctu in tenebris aspicit, non peccat contra legem, quia in hoc casu particulari cessat finis legis, ergo idem est in similibus casibus de omni alia lege, ità *Arr.* ℞. Lex illa nunquam prohibuit aspicere in illis circumstantiis, quia sic esset irrationabilis & de re inutili: itàque tantùm prohibuit, ubi ratione aspectûs erat secundùm se periculum, quamvis fortè per accidens ratione hujus vel illius subjecti non esset periculum. 872.

Q. 142. *Quandonam universaliter cesset lex vel ejus obligatio.* ℞. 873.

§. I. Inprimis cessat, si abrogetur, potest autem abrogari, vel ab illo, qui tulit, vel ab ejus Successore, vel ab utriusque Superiore, non autem ab inferiore: abrogatur autem lex etiam tacitè, si Princeps videns non observari, etiam per paucos annos, non urgeat ejus observationem, cùm facilè possit, utì notat cum aliis multis *Lugo* de Just. d. 6. n. 92. Quòd si abroget expresse per voluntatem vel legem contrariam, tantò certiùs innotescit finis obligationis. Quòd si fuerit abrogata, desinit illius obligatio apud omnes, etiamsi abrogatio non fuerit promulgata, dummodo voluntas abrogatoria fuerit exteriùs manifestata, ità *Less.* in Auct. V. *Matrimonium.* C. 7. *Illsf.* t. 1. d. 2. n. 60. Per hoc autem distinguitur abrogatio à derogatione, quòd lex per abrogationem cesset ex toto, per derogationem tantùm ex parte, utì fit per dispensationem, præsumptionem licentiæ, interpretationem, epiikiam, de quibus antè dictum est. Quòd si lex abrogetur per Constitutionem legis contrariæ, si lex abrogata contineatur in Corpore Juris, non est opus hujus fieri mentionem, quia supponitur ejus scientia in Superiore; si autem non contineatur, debet illius

fieri expressa mentio, uti habetur Cap. 1. *De Constitutionibus in 6.*

874. §. II. Etiam cessat, si fiat præscriptio, aut consuetudo contraria invalescat: putant autem *Azor, Less. Sa*, *Castrop.* apud *Lugo* n. 91., sufficere 10. annos ad abrogandam legem etiam Canonicam, quia 10. anni in jure sunt longum tempus: sed universaliter dicendum, sufficere illud tempus, quod judicio prudentum satis sit, ut de vigente consuetudine contraria sufficienter instrui potuerit legislator, eamque cognitam tamdiu vigere permiserit, ut meritò censeatur adesse ejus consensus saltem tacitus, ex quo nolit, ut lex sua imposterum subditos obstringat.

875. §. III. Etiam cessat, si cesset tota causa finalis legis, uti dictum est in q. præced.

876. §. IV. Non est idem de præcepto, quod de lege, nam præceptum particulari personæ injunctum communiter cessat morte mandantis, hinc l. 26. ff. *Mandati* dicitur, *Mandatum solvitur morte*: Ratio est, quia non fertur toti Reipublicæ, nec nomine illius, sed nomine mandantis, & ob curam debitam singulari personæ, mandans autem emoritur, adeoque cessat ejus voluntas & cura respectu singularis personæ: è contrà lex fertur toti Reipublicæ & nomine sive auctoritate illius, quæ non emoritur, sed voluit suam & sui curam esse perpetuam. *Dixi*, communiter, quia mandans potest per potestatem legislativam aliter disponere, sic enim mandare potest, ut aliquid post mortem suam executioni detur: item potest concedere alteri jurisdictionem, quæ, si causa fuerit inchoata, non desinit morte mandantis; item præcepta, quæ sunt in Bulla Cœnæ, non exspirant per mortem Papæ, sed durant usque ad promulgationem novæ Bullæ; similiter in Societate JESU præcepta, quæ ponunt Generales, sunt perpetua ex speciali dispositione Constitutionum, uti dictum est n. 566. Videri potest *Bonac.* De restit. d. 1. q. 2. p. 6. à n. 24. & *Pirrh.* l. 1. t. 29. f. 7.

877. Q. 143. *An desinat obligari, qui probabiliter judicat se non obligari lege.* ℞. Excusatur ab obligatione, si occasio sit subita & urgens periculum, ità ut non detur tempus consulendi Superiorem, ità *S. Th. Cajet. Sot. Suar.* De leg. l. 6. c. 8. à n. 3. *Teril.* in Reg. q. 59. ass. 6. Quòd si ad Superiorem recurri possit, *Suar.* n. 9. dicit esse sententiam communem usu omnium piorum & prudentum receptam, quòd recurri debeat, si non sit in mora periculum. Similiter si judicari non posset probabiliter, sed merè dubium esset, an casus comprehendatur sub lege, recurrendum est ad Superiorem, si fieri possit; si autem fieri non possit, servanda est lex, uti docent *S. Th. Caj. Con. Med.*; & in casu patiente moram est per se evidens, inquit *Suar.* n. 10., quod plerique etiam dicunt, licèt sit casus subitus, quia tum possidet lex, nec potest prudenter deponi dubium, nisi fortè esset conflictus alterius legis etiam sub peccato obligantis, cujus transgressio videretur esse majus peccatum. Vide dicta à n. 598.

APPENDIX.

De citatione Legum.

878. POst Tractatum de Legibus convenit designare libros quibus continentur leges; item modum, quo libri illi & leges citantur. Libri, quibus continentur leges, præter S. Scripturam, præcipuè sunt Corpus Juris Canonici & Corpus Juris Civilis: de utroque do magis necessaria scitu.

§. I. Per Jus Canonicum intelliguntur leges sive Regulæ rectè vivendi (nam κανὼν idem est, quod Regula) à summis Pontificibus vel Conciliis constitutæ aut approbatæ; aliter vocatur Jus Pontificium, Sacrum, & quandoque, sed latè, Divinum, uti habetur c. *Cum de diversis*, 2. De privileg. in 6. Et specificè, *Canon*, est lex edita à Concilio generali: *Decretum* est Constitutio edita à Papa non consulto: *Epistola decretalis* est Constitutio rescripta à Papa consulto: *Dogma* est Constitutio doctrinalis circa fidem: *Mandatum*, Constitutio circa mores: *Interdictum*, Constitutio prohibens sine pœna: *Sanctio*, Constitutio prohibens sub pœna, ità *Glos.* in decret. Gratian. dist. 3. v. *Omnes.* Jus Canonicum universim habet sex partes.

Pars 1. est decretum *Gratiani*, id est, varia dicta Pontificum, SS. PP. & Conciliorum, collecta à *Gratiano* Monacho Benedictino circa annum 1151. In hac parte *Gratianus* multa addidit de suo, vel ex legibus civilibus, quæ non habent auctoritatem, nisi illam, quam conciliant eorum Auctores, uti rectè *Suar.* De leg. l. 4. c. 5. n. 7. Vide etiam *Vallens.* in prolus. ad Conc. Juris Pontif. & *Phæb.* in proœm. §. 3. n. 7. E contrà quæ *Gratianus* citat dicta vel approbata à Pontificibus aut ab Ecclesia, habent auctoritatem. Hoc decretum habet tres partes, *In parte* 1. sunt distinctiones centum & una, quæ subdividuntur in suos Canones seu Capitula, & sic citantur, C. *Placuit*, 4. dist. 16., vel sic, dist. 16. *Placuit*, id est, Canone, qui incipit, *Placuit*, & est ordine quartus, in distinctione decima sexta. *In parte* 2. sunt 36. causæ, quæ habent suas quæstiones & Canones, sic autem citantur, C. *Conquestus*. 8. 9. q. 3., id est, Canone, qui incipit, *Conquestus*, & est octavus in causa nona & in hujus causæ quæstione tertia. Quòd si sit ex tractatu de pœnitentia, qui inseritur in causæ 33. quæstione 3., & habet septem distinctiones, citatio sic fit, C. *Pœnitentes*, 10. dist. 3. de Pœn. id est, Canone, qui incipit, *Pœnitentes*, & est decimus, in distinctione tertia de Pœnitentia. *In parte* 3. agitur de Consecratione per quinque distinctiones, quæ in suos Canones divisæ sunt, sicque fit citatio, C. *Relatum* 11. dist. 2. de Consecr., id est, Canone, qui incipit, *Relatum*, & est undecimus, in distinctione secunda de Consecratione. His subjungi solent quadraginta septem Canones Pœnitentiales, qui sic citantur, Can. Pœn. 5. Item octoginta quatuor Canones, quos Apostolicos vocant, dicunturque collecti per Clementem Papam, & sic citantur, Can. Apost.

Pars 2. Juris Canonici sunt libri quinque Decretalium, id est, Constitutiones & Epistolæ Pontificum, jussu *Gregorii* IX. collectæ à *S. Raymundo de Pennafort* Ordinis *S. Dominici* circa annum 1234.; & habent suos titulos; hi autem sua Capitula, & sic citantur, C. *Damnamus*, De Summ. Trin., id est, Capite, quod incipit, *Damnamus*, in Titulo, de Summa Trinitate. Quandoque apponitur, *extra*, vel x, quo significatur, quòd sit extra Decretum *Gratiani*; sed non est opus hoc addi, nam hoc ipso, quòd nihil addatur, intelligitur esse in libris Decretalium *Greg. IX.* Glossator Decretalium est *Bernardus Parmensis*. Materiæ singulorum librorum continentur hoc versu:

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Pars 3. Est liber sextus Decretalium, Auctoritate *Bonifacii* VIII. compilatus à *Gulielmo Ebredunensi*, *Berengario Biterrensi & Richardo Senensi* circa annum 1297. qui dividitur in alios quinque libros respondentes quinque libris Decretalium. Libri illi dividuntur in suos titulos & capitula, fit autem citatio, addendo, in 6., v. g. C. *Ut super* 4., De appel. in 6., id est, Capite, quod incipit, *Ut super*, & est quartum, in Titulo, de Appellationibus, in libro sexto Decretalium. Glossator hujus libri est *Joannes Andreæ*, Bononiensis Jurisc.

Pars 4. Sunt Clementinæ, id est, Constitutiones partim editæ à *Clemente* V. in Concilio Viennensi, partim ejus jussu collectæ, & post ejus mortem promulgatæ à *Joanne* XXII. circa annum 1317., & dividuntur in 5. libros, hi in titulos & Capitula, fit autem citatio tantùm addendo Clement. v. g. C. *Sicut*, de Appell. Clement., id est, Capite, quod incipit, *sicut*, in Titulo, de Appellatione, in Clementinis: vel sic, Clement. un. de rer. permut., id est, in Constitutione Clementina unica, Titulo, de rerum permutatione; & dicitur, unica, quia Titulus

lus ille habet unicum Capitulum. Quòd si Capitulum sit passim notum, omisso titulo dicitur, Clement. *Exivi*, id est, in Clementina, quæ incipit, *Exivi*: quandoque etiam sic, *Clem.* V. Extrav. *Exivi*, id est, *Clemens* V. in Extravagante, quæ incipit, *Exivi*. Glossator est idem *Jo. Andreæ*.

Pars 5. Sunt Extravagantes *Joannis* XXII. id est, viginti Constitutiones editæ à Joanne XXII., quæ dicuntur Extravagantes, quia vagantur per varias materias, ultra illas, quæ in libris Decretalium habentur; citantur autem addito nomine hujus Papæ, v. g. Extrav. *Execrabilis*, Joan. XXII., id est, in Extravagante Joannis XXII. quæ incipit, *Execrabilis*. Glossator est *Zenzelinus de Cassanis*.

Pars 6. Sunt Extravagantes communes, id est, Constitutiones, quæ post priora omnia emanârunt à diversis Pontificibus, & dividuntur in 5. libros, hi in titulos, & capita, sicque citantur, Extrav. *Unigenitus* De pœn. & remiss., id est, Extravagante, quæ incipit, *Unigenitus*, in Titulo de pœnitentiis & remissionibus. Glossas addiderunt *Joannes Monachus*, *Gulielmus de Monte Lauduno* & *Joannes Franciscus de Pavinis*.

Corpori Juris Canonici aliquando reperitur adjectus liber septimus Decretalium collectus à *Petro Matthæi* Juris-Consulto Lugdunensi, sed hic, prout nunc est editus, non est auctoritate publicâ in Corpus Juris Canonici receptus, licèt habeat Constitutiones reipsa obligantes; quales sunt Decreta & Canones posteriorum Conciliorum usque ad Tridentinum inclusivè: item Constitutiones varias aliorum Pontificum: unde eò etiam potest referri totum Bullarium, id est, Volumina, quibus continentur Bullæ omnes Pontificum, quamvìs vim legis non ideo habeant, nisi aliunde constet esse authenticas & originali suo conformes, uti rectè *Pleuenb.* in Introd. ad Jus Canon. c. 19. Notat autem *Fagn.* apud eundem *Plett.* c. 25. librum illum septimum auctoritate *Clementis* VIII. aliter editum, adhuc tamen supprimi, quominus publicetur. Citatio illius fit, uti libri 6. Decretalium, loco illius, in 6., addendo in 7.

879. §. II. Per Jus Civile hìc intelligitur jus Cæsareum, sive collectio legum, quibus omnes Imperio Romano subjecti diriguntur ad pacem, tranquillitatem aliaque commoda temporalia & publica. Cœptum est colligi in ordinem circa annum 528. tempore *Justiniani* Imperatoris: dividitur autem ab aliquibus in tres partes; à quibusdam in quatuor; ab aliis commodius in quinque.

Pars 1. Sunt Institutiones *Justiniani*, quæ sunt veluti elementa & compendium totius juris civilis, constantque libris quatuor in suos titulos & paragraphos distributis; & sic citantur §. *Feræ*, Inst. De rer. divis., id est, paragrapho, qui incipit, *Feræ*, in Institutionibus, Titulo de rerum divisione.

Pars 2. Sunt 50. libri pandectarum à *πᾶν totum* & *δέχομαι contineo*, quia continent totum jus: aliter dicuntur Digestum seu libri Digestorum, collecti jussu *Justiniani* per 37. Juris peritos, quorum tandem fedecim labore triennali bis mille libros contraxerunt in illos quinquaginta. Primi 24. libri sunt Digestum vetus: Sequentes 14. dicuntur Infortiatum, non scitur autem satis origo vel significatio illius nominis, nisi quòd *Phæbeus* §. 2. n. 7. dicat fortè ideo sic dici, quia continent leges circa testamenta & ultimas voluntates, quæ sunt *fortissimæ* & irrevocabiles. Reliqui dicuntur Digestum novum. Hi libri dividuntur in titulos; tituli in leges; leges, si magnæ sint, in Paragraphos. Pro Digestis fit hoc signum, ff, deberet autem esse π græcum, significans pandectas, quod π per celeritatem scribendi & abusum est conversum in ejusmodi duplex ff.; quandoque etiam ponitur D., id est, Digestum, quandoque DD. vel PP., id est, Digesta vel Pandectæ; unde citatio sic fit, L. *Si quis vi* §. *Differentia*, ff. De acq. poss., id est, Lege, quæ incipit, *Si quis vi*, paragrapho illius legis, qui incipit, *Differentia*, in Digestis, Titulo de acquirenda possessione.

Pars 3. Est Codex novus (nam antehac fuit antiquus, dictus Justinianeus, qui emendatus fuit) constans 12. libris in titulos & leges distributis, quorum tres posteriores quandoque separatim compinguntur & dicuntur Volumen. Et pro Codice fiunt citationes plerumque per majusculam litteram C. Porro primi 9. libri citantur sine addito; pro tribus ultimis additur numerus libri, ideoque si numerus non addatur, est ex novem primis libris, v. g. L. *In testamento*, C. De testam., id est, Lege, quæ incipit, *In testamento*, in Codice, Titulo de testamentis. L. *Omnes profugi*, C. De agricolis. l. 11., id est, Lege, quæ incipit, *Omnes profugi*, in Codice, Titulo de agricolis, in libro undecimo Codicis.

Pars 4. Sunt Authenticæ seu Novellæ, ad quas pertinent, inprimis Constitutiones 168. collectæ in 46. titulos in sua capita distributos; hi autem tituli rediguntur ad 9. Collationes. Accedunt *Justiniani* Edicta tredecim, quæ etiam in sua capitula dividuntur: item Novellæ *Justini*, Constitutiones *Leonis*, *Tiberii* & *Justiniani*: item 113. Constitutiones *Leonis*, quas vocant correctorias Legum repurgationes: item variæ aliæ Constitutiones Imperatoriæ, quibus in recentibus impressionibus adduntur Canones Apostolorum. Citationes sic fiunt. C. *Sed tamen*, Auth. seu Nov. 129., De Samaritis, Col. 9, id est, Capite, quod incipit, *Sed tamen*, Authenticâ seu Novellâ 129., Titulo De Samaritis, collatione nonâ. Pro Edictis *Justiniani* apponitur littera E & numerus Capituli; Pro Novellis *Justini*, littera N. I.; pro Novellis Leonis, N. L; pro Constitutionibus Imperatoriis, C. I. Reliqua vix citantur, vel exprimuntur longiùs.

Pars 5. Sunt Feudorum consuetudines, quæ constant duobus libris in suos titulos ac paragraphos divisis. adjiciuntur Constitutiones quædam *Friderici* II., Item Extravagantes: ac denique Liber de Pace. Citatio fit hoc modo, F. vel Feud., De prohib. feud. alien. per Frid. §. *Calidis insuper*, id est, in libris Feudorum, Titulo de prohibita feudi alienatione, per Fridericum, paragrapho, qui incipit, *Calidis insuper*. Reliqua longiùs citantur.

Quomodo Leges Juris Civilis quandoque discrepent & sæpe corrigantur à Jure Canonico, videri potest apud *Plett.* à c. 6. usque ad 11., in quibus autem absolutè sequendum sit Canonicum præ Civili, notat *Engel* in procem. ad Colleg. Juris Can. n. 19. Denique quomodo variæ Leges, quæ sibi contrariæ videntur, explicari debeant & ad consensum adduci, ostendit *Fenec*k in Additamento post Flores casuum editos Coloniæ anno 1692.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER II.

LIBER SECUNDUS

De Præceptis Virtutum Theologicarum.

1. QUæstio I. generalis hìc est, *An sit speciale præceptum eliciendi actus Fidei, Spei, & Charitatis.*

℟. Præter alios negavit *Jansenius*, utì refert *du Bois* ad propos. 1. ab *Alex.* VII. damnatam, a. 1. sed oppositum est nunc certum, postquam idem *Alex.* die 24. Sept. Anno 1666. damnavit hanc 1. prop. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium:* Itaque certum est Deum præcipere, ut actus illi eliciantur: cùm autem præcepta illa non determinent tempus, quando actus illi elici debeant, concludit *du Bois* a. 5. quòd obligent primo quoque tempore, utì dictum est L. 1. n. 587., hinc obligant ab initio usûs rationis, quando homo jam agnoscit Deum, & capax est intelligendi ea præcepta, ità ut sit mortale diu negligere vel differre illos actus.

Præterea etiam certum videtur, quòd sit obligatio eos actus eliciendi sæpius in vita, uti constabit ex sequentibus; quandonam autem & quàm sæpe, manet dubium, circa quod in decursu referemus sententias: consultum est, ut eliciantur quàm sæpissimè, tum quia maximè necessarii sunt & meritorii, tum ut præceptis illis divinis certò satisfiat. Vide dicenda à n. 50.

TRACTATUS PRIMUS.

De Præceptis Fidei.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint.

2. »EX iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medii seu finis; sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis potest obtineri. *Sanch. 2. moral. cap. 2. Azor, Valent.*

» Resp. I. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo, »I. Explicitè credere Deum esse, & remuneratorem »bonorum esse, juxta illud Apostoli ad *Heb* 11. *Credere »oportet. Tridem. Sess.* 6. *c.* 8. 2. Post sufficientem E»vangelii promulgationem credere explicitè, ùt vult »*Mol*; aut saltem implicitè, ùt probabiliter quidam do»cent, cum *Kon. & Lay.* Christum & sanctissimam Tri»nitatem. *Vid. Escob. Ex. 2. c.6 n.20.* ubi *ex Vasq. l. 2. d.* »*126. c.* 3. docet culpabilem ignorantiam horum myste»riorum, sive negligentiam ea discendi, esse grave pec»catum, distinctum ab eo, cujus est causa. *Vid. Dian. p.* »*3. t. 5.* R. 47. & 48.

» Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid »explicitè, in quo alterum implicitè est: v. g. si credas, »quod credit Ecclesia. *V. Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. cap. 8.*

» Resp. II. Necessitate præcepti, quivis fidelis sub »mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo »& quoad substantiam tenetur hæc; 1. Symbolum, »2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, »& Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria, ùt »Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua »autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill. tr.* »*22. n.* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut »invincibilis ignorantia excuset. *Unde resolvitur:*

» I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus» proponuntur; sed quoad Orationem Dominicam,» scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est ejus sum» ma; quoad Symbolum verò, Præcepta, & Sacramen» ta, sufficit, si quis rogatus de singulis rectè respon» deat. *Bon. to. 2. d. 3. q. 2. p. 2. Lay. cap. 9. Sanch. l. 2. cap. 3.* »

II. Quamvìs sit præceptum Ecclesiæ discendi me» moriter Symbolum, & Orationem Dominicam, & Sa» lutationem Angelicam, velitque *Barbos. p.* 3. *c.* 27., non» esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecun» diam ea addiscere non curat, consuetudo tamen, ùt» notat *Navar. & Lopez*, exposuit obligationem non esse» ultra veniale, utì nec est ultra veniale, nescire facere» crucem, ùt docet *Sanch.* contra *Sylv.* qui docet esse mor» tale. »

III. Moraliter nihilominus necessarium est, ut ru» diores memoriâ teneant Symbolum suâ linguâ, quia a» lioqui non possunt habere sufficientem cognitionem» Articulorum. »

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum,» rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere» implicitè, credendo quidquid credit Ecclesia. »

V. Excusantur ii, quibus aut defuit Doctor, aut» nunquam venit in mentem obligatio similia discendi;» aut qui nimis sunt rudes, ità ut non possint ea compre» hendere aut retinere: quod sæpe contingere docet *A»zor & Bec.* contra alios. »

VI. Si Confessarius probabiliter judicet pœniten» tem ignorare ex doctrina Christiana ea, quæ scire te» netur (quod de literatis, vel bene educatis, vel fre» quenter confitentibus præsumendum non esse monet» *Sanch. 2. mor. c. 3.*) debet eum interrogare de negli» gentia in iis addiscendis, cùm per eam plurimi graviter» peccent. *Ledes. Azor. t. 1. l. 8. c. 8. Trull. l. 1. c. 1. d. 4.* »

VII. Possunt absolvi (contra *quosdam*) qui igno» rant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia» licèt peccârint omittendo discere, possunt tamen de» hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch.* Quòd si ta» men ignorarent ea, quæ necessitate medii scienda sunt,» deberent instrui ante absolutionem. *Bon. d. 3. q. 2. p 2.» Sanch. n.* 21. »

VIII. Parochus suas oves (sicut parentes liberos)» tenetur sub mortali, per se vel alium docere, ea saltem,» quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch. l. c. Fill. tr. 22. n.» 47. Palaus, Kon. &c.* »

ADDENDA.

Q. 2. *Quid notandum sit circa varias propositiones in hac materia damnatas.* ℟. Seqq. §. 1. Conc. Rhemense anno 1148. damnavit hanc prop. Petri Abailardi: *Nihil credendum est, quod excedat nostri intellectûs virtutem:* unde certum est nos teneri multa credere, quamvìs excedant captum nostri intellectûs, utì sunt mysteria SS. Trinitatis, Incarnationis, &c. 3.

§. 2. Inter propos. ab *Innoc.* XI. damnatas hæc est 19. *Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium:* ex qua damnatione colliguntur sequentia, 1. Voluntas in rebus inevidentibus habet quoddam imperium politicum in intellectum, sive, habet vim inclinandi illum & determinandi ad unam partem præ altera, non obstante ratione in oppositum. 2. Cum actus 4.

ctus fidei sit inevidens, ad illum prærequiritur pia motio voluntatis inclinantis intellectum ad assensum, nam motiva de se obscura non necessitant intellectum, ergo debet voluntas intellectum applicare potiùs ad assensum quàm ad suspensionem assensûs; & per hoc etiam habetur libertas fidei. 3. Quò voluntas magis inclinat, tantò firmiùs assentitur intellectus, etiamsi motiva ex parte intellectûs non sint majora, utì pluribus evincit *Carden.* in 1. crisi d. 13. & l. 1. à n. 398. & 414. satis explicavimus. 4. Ad actum fidei non sufficit, quòd voluntas non repugnet, sed requiritur imperium positivum, cùm enim repugnantia sit semper æqualis, & relinquat intellectum æqualiter indeterminatum, si non adveniret positivum imperium, voluntas nunquam faceret, ut assensus esset jam magìs jam minùs firmus, utì rectè expendit *Carden.* c. 3. 5. Certum est voluntatem posse facere, ut assensus fidei sit in se firmior, quàm mereantur motiva credibilitatis impellentia ad judicium de honestate & necessitate fidei, de illis enim solis motivis videtur explicanda propositio damnata, utì rectè *Ills.* t. 3. n. 7., nam motivum ipsiusmet fidei est semper dignum summâ firmitate assensûs.

5. §. 3. Prop. 20. ab eodem *Inn.* XI. damnata est hæc, *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat, supernaturalem:* ex qua damnatione constat, quòd is, qui ex rationibus sufficientibus habuit assensum supernaturalem fidei, non possit pro libitu suo repudiare illum, sed teneri credere, quamdiu manet pondus illarum rationum. Per hoc tamen non damnatur sententia eorum, qui dicunt hominem infidelem, cui religio catholica proponitur ùt probabilior, si statim adhibeat debitam diligentiam ad assequendam certitudinem, posse suspendere assensum, donec assequatur illam, utì rectè *Carden.* c. 4. cùm enim assensus fidei debeat esse, non tantùm certus, sed etiam firmus super omnia, nemo potest obligari ad eum eliciendum, donec habeat ea motiva, quæ apta sint inducere eam certitudinem & firmitatem. Nec damnatur sententia illorum, qui dicunt, si motiva pro fide nostra desinerent alicui esse probabilia, & è contrà motiva pro errore opposito fierent moraliter certa, idque invincibiliter, posse talem hominem ad tempus suspendere assensum fidei, donec iterum comperisset veritatem, nam hæc prop. damnata est illativa, utì constat ex particula: *hinc*, estque veluti conclusio deducta ex prop. 19. antecedente, ità ut dicat posse pro libitu voluntatis repudiari assensum fidei, quando habitus est, & illum adhuc mereretur pondus rationum ad eum impellentium, quod falsum est: in altero autem casu pondus rationum non ampliùs mereretur assensum, quia probabilitas earum esset elisa per motiva in oppositum moraliter certa, utì supponitur.

6. §. 4. Prop. 21. ab eodem *Inn.* XI. damnata est hæc, *Assensus fidei supernaturalis & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imò cum formidine, quâ quis formidet, an sit locutus Deus*: ex qua damnatione sequentia deducuntur, 1. ad actum fidei supernaturalem necessarium est, ut credens sit certus, quòd Deus revelârit hoc, quod ipse credit; non videtur tamen opus esse, ut ea certitudo oriatur ex argumentis, alioquin homines rudes & pueri vix unquam credere possent, cùm non capiant illam evidentiam argumentorum, quæ sunt pro credibilitate mysteriorum revelatorum: itaque sufficiet certitudo, sive oriatur ex argumentis pro fide ipsa, sive oriatur ex lumine supernaturali seu illustratione Dei, quæ sequitur post cognitionem probabilem revelationis, & à Deo datur ante omnem actum fidei, tollitque omnem formidinem de opposito, utì rectè *Carden.* d. 14. c. 3. vide tamen dicenda à n. 43. 2. Propositiones, quæ tantùm probabiliter continentur sub aliqua universali revelata, non possunt credi fide divinâ, v. g. hæc universalis est revelata. *Omnis fidelis, qui ritè absolvitur à peccatis suis, consequitur Dei gratiam*; illa autem particularis sive singularis, *ego fidelis, qui ritè sum absolutus à peccatis meis, sum consecutus gratiam*, non potest credi fide divinâ, quia tantùm probabile est me esse ritè absolutum, neque de eo potest haberi sufficiens certitudo, ergo prudenter nō possum mihi de eo imperare assensum fidei super omnia firmum: similiter non possum per actum omnimodè absolutum credere hanc determinatè hostiam esse consecratam, quamvìs enim hæc universalis sit revelata, *Christus est præsens sub omni hostia ritè consecrata*, tamen probabile tantùm est hanc determinatè hostiam esse ritè consecratam, posset enim, qui consecrare debuit, non habuisse intentionem, omisisse verbum aliquod, non esse ritè baptizatus vel ordinatus &c. nos autem credimus hanc determinatè hostiam esse consecratam sub conditione implicita, si adfuerint necessaria: aliquis tamen imprudenter faceret, si ad hanc conditionem se reflecteret, quando vult de hoc elicere actum fidei, multò minùs debet de eo cogitare, quando adorat hostiam, nam adoratio fieri debet absolutè, supponit enim duos actus, nempe actum fidei, qui implicitè includit eam conditionem, & actum prudentiæ, qui dictat non posse hìc & nunc dubitari de vera consecratione, cùm non occurrat prudens motivum dubitandi, adeoque jam intelligitur purificata illa conditio, & ideo adoratio procedit absolutè & sine conditione, utì rectè *Carden.* c. 2. 3. Ille non est martyr, qui moritur pro aliqua veritate, quam tantùm probabiliter judicat esse de fide, utì pluribus ostendit *Carden.* à n. 82. Si autem moraliter certum sit, quòd aliqua propositio particularis contineatur in universali revelata, poterit illa particularis credi, v. g. hæc est universalis revelata: *Omne Concilium legitimè congregatum est infallibile in materia fidei & morum*; sumus autem moraliter certi, quòd Concilium Tridentinum legitimè fuerit congregatum, ideoque credere possumus & debemus esse infallibile: illa autem moralis certitudo debet esse talis, ut necessariò & sēper excludat omnem prudentem formidinem de opposito, ideoque debet velut certum supponi, quòd illa particularis contineatur in universali. Quòd si aliqui AA. dicant aliquid esse de fide, alii hoc negent, utì multi docent esse de fide, quòd hic *Clemens* XI. sit verus Papa, alii autem negant id esse de fide, putat *Carden.* c. 5. hoc credi posse ab illis, qui hoc asserunt; è contrà *Lugo* probabiliùs dicit tale objectum non posse credi, quia cùm sententiâ illâ affirmante stat judicium de probabilitate alterius sententiæ, adeoque de opposito est formido, quæ excludit fidem: hi itaque A. A. tantùm dicunt probabile esse, quòd illud objectum spectet ad fidem, sed non ideo debent vel possunt illud credere. 4. Sententia illa, quæ docet in eodem intellectu posse simul stare fidem, opinionem & scientiam, non est ideo damnata, utì malè infert *Hozes*, falsum enim est, quòd formido actualis semper adsit opinioni, utì suppono ex Philosophia.

§. 5. Prop. 22. ab eodem *Innoc.* XI. damnata est hæc, *Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Ex qua damnatione constat, de necessitate medii ad salutem etiam requiri fidem de eo, quòd Deus sit retributor bonorum & malorum, utì n. 19. dicetur, hinc absolutè rejici debet *Filguera*, apud *Carden.* d. 15. c. 5. dicens posse justificari & salvari hominem, quamvìs nihil cogitet de Deo ut remuneratore, dummodo eum amet super omnia, eò quòd fides virtualiter contineatur in charitate tanquam in forma perfectiore & eminentiore; *nam* ex consensu SS. PP. & Theologorum prærequiritur actus formalis fidei de Deo ùt remuneratore, utì ostendetur n. 23. & 24. ergo sententia illa sustineri non potest, nam secundùm illam non esset opus unquam præcessisse ullum actum fidei, nequidem de existentia Dei: Controvertunt tamen adhuc aliqui, an necessaria sit fides Dei ùt remuneratoris supernaturalis, nam *Hurt.* d. 43. f. 7. citans alios, putat sufficere fidem remuneratoris, abstrahendo à naturali & supernaturali, sed communiùs tenent alii cum *Mauro* q. 142. n. 11. & *Esp.* q. 128. requiri fidem de remune- 7.

muneratione in se & specificativè supernaturali, quamvis per fidem non attingatur signatè ùt supernaturalis, idque rectè probat *Lugo* d. 12. n. 131., quia debet cognosci Deum esse remuneratorem per vitam æternam in cœlo, cùm Deus hanc solam de facto revelaverit & promiserit, illa autem est supernaturalis, ergo.

8. §. 6. Prop. 23. ab eodem *Innoc.* XI. damnata est hæc, *Fides latè dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit*: Circa quam damnationem, *Notandum est*, AA. aliquos dividere fidem, in strictè & latè dictam; fidem strictè vocant, si sit assensus ad objectum revelatum ex motivo authoritatis Dei revelantis & propriè loquentis; fidem latè vocant, quamcunque cognitionem supernaturalem objecti credendi, ex quocunque tandem motivo eliciatur, aut saltem si eliciatur ex motivo à creaturis desumpto, in quantùm Deus per eas dici potest aliquo modo & impropriè nobis loqui, utì fusè explicat *Lugo* d. 12. n. 9. Hoc supposito, certum est ex ista damnatione, ad justificationem requiri actum conceptum ex motivo formali fidei Theologicæ, quod est authoritas Dei dicentis, & de hoc plura n. 23.

9. §. 7. Prop. 64. ab eodem *Innoc.* XI. damnata est hæc, *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ mysteriorum fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.* Hac damnatione non obstante certum est, quòd ille sit capax absolutionis, qui ignorat aliqua mysteria fidei, multa enim sunt, ad quæ explicitè credenda non tenemur, utì quòd Christus fuerit sepultus in sepulchro novo; aut licèt teneamur credere, non tamen semper tenemur in ordine ad absolutionem: quænam autem teneamur credere ante absolutionem sacramentalem, dicetur n. 19.

10. §. 8. Prop. 65. ab eodem *Innoc.* XI. damnata est hæc, *Sufficit illa mysteria semel credidisse.* Ex hac damnatione constat, non sufficere ad præceptum divinum implendum, si semel circa illa elicuerimus actum fidei, nam tenemur sæpiùs, utì rectè *Carden.* d. 42. c. 2. quoties autem & quando, dicetur ad C. sequens: De aliis propositionibus damnatis dicetur in qq. seqq.

11. *Q. 3. An fides omni planè homini sit ad salutem necessaria necessitate medii.* ℞. Ità necessariam esse omni adulto ratione utenti, utì habet communis cum *S. Thom.* 2. 2. q. 2. a. 3. *Valent.* d. 1. q. 2. p. 2. *Ovied.* controv. 7. p. 2. *Lug.* d. 12. s. 1. sic enim 1. ad Corint. 1. v. 21. dicitur, *Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*: Semper autem ità fuisse necessariam, inde probatur, quia omnibus in peccato etiam originali tantùm existentibus necessaria est ad salutem necessitate medii justificatio, sed ad justificationem hominis adulti ratione utentis prærequiritur fides, utì ostendetur à n. 14. ergo. *Dixi* 1. adulto, nam puer baptizatus salvatur sine fide actuali, utì Catholici omnes tenent contra *Lutherum* & sequaces: imò probabiliùs tenent *Suar.* d. 12. sect. 2. n. 10. *Lugo* n. 3. *Pennaf.* d. 8. n. 2. quòd puer baptizatus, si statim moriatur post acquisitum usum rationis, antequam audierit de rebus credendis, sit salvandus sine actuali fide, quia est in gratia, & non moritur ùt adultus, cùm moraliter respectu credendorum sit adhuc puer: imò *Merat.* d. 6. s. 1. & *Platel.* n. 219. videntur adhuc plùs velle, nam dicunt absolutè, si homo talis moriatur in gratia, salvandum, neque addunt, an statim, an diu pòst moriatur, & videtur idem sentire *Ovied.* n. 15. *Mastrus* q. 141. n. 11. licèt *Granad.* t. 10. d. 1. n. 9. *Tann.* aliique cum *Bassæo* in floribus t. 1. v. *Fides* n. 5. dicant ejusmodi puerum, quamvis statim moriatur, non salvandum, & spectare ad Dei providentiam facere de eo, quod volet. *Dixi* 2. ratione utenti, nam perpetuò fatui possunt sicuti infantes per Baptismum justificari sine fide actuali, & reipsa hi non censentur adulti.

Obji. 1. Homo baptizatus, etiamsi diu in gratia vivat post annos discretionis, nec eliciat fidem, si moriatur in gratia, est amicus & filius adoptivus Dei, ergo debetur illi regnum & hæreditas, adeoque salvabitur. ℞. Moritur amicus Dei, sed non debetur omni amico hæreditas, utì patet: deinde moritur filius adoptivus, ideoque habet jus in actu primo & inchoatum ad hæreditatem, sed non completum, sic enim, licèt quis sit filius naturalis, potest adhuc ob causas excludi hæreditate. Breviter sic distingui potest, filius habet jus ad hæreditatem, si sit naturalis, transeat, si sit adoptatus, subd. habet jus, si ponatur conditio, sub qua promissa est hæreditas, c. si hæc non ponatur, n. conditio autem est fides actualis. *Inst.* Durum nimis est, hominem in gratia constitutum non salvari defectu solius fidei actualis, si de fide nihil audiverit. ℞. 1. Neque casum eventurum in hac providentia: tamen ℞. 2. Si vivat secundùm legem naturæ, faciatque, quod in se est, Deus non deerit, qui per hominem aut saltem per Angelum proponet credenda, utì habet *S. Th.* de verit. q. 14. a. 11. ad 1. Et de hoc mira divinæ providentiæ exempla leguntur; potestque videri *Gonz.* d. 6. n. 46. & 91. Unde nec talis instructio dici debebit strictè miraculum, quia hanc exigent leges ordinariæ providentiæ Dei, volentis omnibus dare auxilia sufficientia, utì rectè *Suar. Vasq. Arriag. Valent. Ruiz. apud Ripald.* d. 17. n. 191. cum *Gonz.* supra.

Obji. 2. Quod est necessarium necessitate medii, debet influere in primam gratiam, utì fusè disputant *Lug.* de Euch. d. 3. s. 1. & *Dicast.* de Bapt. d. 1. dub. 10. atqui fides actualis non est aliquid influens in primam gratiam hominis baptizati, nam præsupponitur eam habere, ergo talis fides actualis non est medium necessarium ad salutem. ℞. n. maj. potest enim aliquid esse necessarium, quia Deus ex alio fine requisivit, v. g. ut agnoscatur modo debito tanquam existens & remunerator &c. 13.

Q. 4. An & qualis fides de necessitate medii prærequiratur ad justificationem; item ad meritum aliosque actus supernaturales. ℞. Quod dicemus de fide, valet cum proportione de spe, utì patebit ex seqq. 14.

§. 1. Aliquam fidem prærequiri ad justificationem, est certissimum, nam *ad Hebr.* 11. v. 6. dicitur: *Sine fide autem impossibile est placere Deo: Ad Galat.* 2. *Ex operibus legis non justificatur omnis, sed per fidem*: Idem constat ex omnibus locis scripturæ, quibus significatur, quòd fides disponat ad justitiam: hinc *Tridene.* sess. 6. c. 7. loquens de fide, ait, *Sine qua nulli unquam contigit justificatio*: similia habent *Conc. Arauf.* & *Milev.* apud *Valent.* d. 1. q. 2. p. 1. In eum sensum dicit *S. August.* Serm. 38. de temp. *Fides est humanæ salutis initium; sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest pervenire, quia sine ipsa nec in hoc sæculo quisquam justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam æternam possidebit.* Similiter loquuntur SS. *Irenæ. Basil. Ambr. Leo* apud *Valent. p.* 2.

§. 2. Non sufficit fides in voto, sed requiritur fides in re, utì patebit ex dicendis. *Nec obstat*, quòd sufficiat Baptismus in voto, *nam* de Baptismo scimus aliunde, cùm Scriptura *dicat Prov.* 8. *Diligentes me diligo*, &c. ex quo colligunt SS. PP., ad salutem sufficere votum Baptismi inclusum in dilectione Dei, quando Baptismus in re suscipi non potest: Similiter *Trident.* sess. 6. c. 4. expressè dicit, sine lavacro regenerationis aut ejus voto fieri non posse primam justificationem, nihil autem simile legitur de voto fidei; & diversitatem colligit *S. Bernard.* Epist. 77. ex verbis Christi, *Marci* ultimo, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur*; ubi cùm statuta esset necessitas fidei & Baptismi, postea non dicitur, qui non fuerit baptizatus, condemnabitur, sed tantùm dicitur, qui non crediderit: & congruentias affert *Suar.* d. 12. s. 2. à n. 10. quarum præcipua est, quia contritio vel amor supernaturalis causat gratiam, ergo supplet causalitatem Baptismi: è contrà in homine nulla datur cognitio supernaturalis, quæ suppleat agnitionem certam & supernaturalem objectorum credendorum, Dei existentis & remu- 15.

muneratoris, unde patet respectu adulti majorem esse necessitatem fidei in se, quàm Baptismi in se.

16. §. 3. Non sufficit fides habitualis, id est, semel habita & non retractata, sed requiritur vel formalis vel virtualis, uti postea dicetur: Per hoc autem distinguitur virtualis à formali, quòd formalis sit actus præsens fidei perceptibiliter tendens in objectum materiale propter formale, uti si advertenter dicam, credo Deum esse Trinum, quia Deus dixit, qui est infinitè sapiens & verax. Virtualis est, si quis aliquando habuerit explicitam fidem circa mysteria credenda, illamque adhuc ità retineat, ut permaneat in aliquo saltem suo effectu. Rem explicat *S. Th.* de charit. q.un. a. 11. ad 2. exemplo Medici, qui colligit herbas ad faciendam potionem, licèt de sanitate, ad quam colligit, fortè non cogitet, aut non advertat se cogitare: & 1. 2. q. 1. a. 6. ad 3. exemplo itinerantis, qui pergit, quò tendit, licèt de eo loco non semper expressè cogitet: idem explicat *Carden.* d. 15. à n. 32. in exemplo spei, nam agricola arat, seminat, occat, non ideo semper expressè memor fructuum, ob quos habendos ista facit, nihilominus cùm aliquando habuerit spem illam, & ex ea motus fuerit ad colendum agrum, quamvìs postea, quando ista facit, non ampliùs ità cogitet de hac spe, tamen habet illam virtualiter, alioquin non faceret ista; in hoc autem consistit illa virtualis spes, quòd illa seminatio sit effectus imperatus & causatus ab illa spe fructuum, unde spes illa dicitur virtualiter permanere in effectu illo, nempe in seminatione: Idem explicat *Carden.* d. 16. n. 54. exemplo Philosophi, qui tenet conclusionem, quam didicit, licèt actu expressè non recordetur fundamenti, propter quod ad illam est inductus. Manet autem controversum, quid reipsa sit talis virtualis fides: aliqui dicunt esse effectum à fide actuali causatum, distinctum ab omni actu fidei in se, & permanentem in serie actionum à fide illa præterita trahentium originem: alii probabiliùs dicunt esse aliquem fidei actum, sed tenuem & imperceptibilem, quales actus certum est nos sæpe habere, nam qui ex usu facillimè ludit Cytharâ, habet actus imperceptibiles & regulas in mente, quibus lusus ille dirigitur; item qui expeditè loquitur latinè, dirigitur actu regulis, quas olim didicit, licèt nunc ad eas expressè non attendat, nec advertat vel percipiat se illas in mente sua habere: & in hac sententia fides actualis dividitur in formalem & virtualem, sicque omnis fides virtualis est reipsa actualis, cùm sit actus fidei, qui quia non est ità perceptibilis, & sequitur ad alium priorem magìs expressum & perceptibilem, dicitur tantùm virtualis, seu in virtute permanens.

17. §. 4. Certum est ad justificationem hominis, qui vel nunquam habuit actum fidei, vel fidem amisit per peccatum oppositum, prærequiri actualem fidem, uti latè ex Scriptura, PP. & ratione demonstrat *Carden.* d. 15. c. 2. & d. 16. c. 5. & 6. talis enim homo nullam habet fidem, nequidem habitualiter, cùm eam vel nunquam habuerit, vel abjecerit, sine fide autem impossibile est placere Deo vel ad Deum accedere.

18. §. 5. Non tantùm ad primam justificationem in Baptismo, sed etiam ad quamvis aliam justificationem in Sacramento pœnitentiæ vel vi contritionis obtinendam prærequiritur fides saltem virtualis secundùm dicenda n. 25. Ità docet *Trident.* Sess. 6. c. 6. & 7. ubi postquam explicâsset necessitatem fidei ad primam justificationem, c. 8. explicans in genere, quomodo impius per fidem dicatur justificari, dicit ideo esse, *Quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo & ad filiorum ejus consortium pervenire.*

Catech. Rom. de Sacram. pœn. c. 1. n. 3. *In eo, quem pœnitet, fides pœnitentiam antecedat necesse est*: & subdit docens, quibus viis ad virtutem pœnitentiæ perveniatur, *Primùm itaque Dei misericordia nos prævenit*, &c. *deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus* &c.

S. Ambr. de pœn. l. 1. c. 1. *Nemo enim potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam*: certum autem est fidem prærequiri ante spem, uti postea dicetur.

S. Th. in 4. d. 14. q. 1. a. 2. ad q. 2. *Motum pœnitentiæ præcedit motus fidei, quia accedentem ad Deum oportet credere, ad Hebr. 11. Et iterum: Motus spei conjunctus motui timoris, per quem fit æstimatio de possibilitate veniæ consequendæ.*

Clerus Gallicanus In Gener. Conventu in Palatio San-Germano, anno 1700. die 4. Sept in declaratione de dilectione Dei in Sacram. Pœn. *Ne quis putet in utroque Sacramento* (Baptismi & Pœnitentiæ) *securum se esse, si præter fidei & spei actus non incipiat diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem.*

Suarez de gratia l. 8. c. 15. n. 1. *Supponimus primam dispositionem ad justitiam esse actum fidei.* n. 3. *Dicendum est illam fidem, quæ est justitiæ fundamentum, esse fidem intellectûs, id est, assensum firmum in revelatione divina fundatum.* n. 7. *Dicendum est hanc fidem intellectûs esse primam dispositionem ad justitiam.* c. 18. n. 2. *Certum est præter fidem necessarium esse actum spei, ut impius ad suam justificationem disponatur.* Rationem dat n. 3. *Quia justificatio & indulgentia peccatorum non est humanum opus, quod viribus hominis fieri aut comparari possit, sed à Deo est exspectandum juxta promissa ipsius, ergo non potest convenienter conari ad remissionem peccatorum obtinendam, nisi firmiter speret illam esse obtenturum* &c. c. 19. n. 6. *Dico ergo neminem posse moveri ad agendam etiam imperfectam pœnitentiam & cum Sacramento sufficientem, nisi prius de venia obtinenda cogitet & illam speret.*

Vasquez in 3. p. q. 85. a. 5. d. 2. n. 14. loquens de virtute pœnitentiæ, *Semper incipit à fide & spe, respicitque Christi merita, quibus credit & sperat hanc faciendam esse compensationem peccati.*

Ruiz de provid. d. 19. s. 3. n. 6. *Fides est initium totius dispositionis ad justificationem.* Probat n. 8. *Quoniam ante fidem nihil supernaturale reperiri potest, nisi gratia vocans & excitans ad fidem, & quidquid naturale reperitur, nihil valet, ut ad justificationem disponat.* D. 24. s. 2. n. 6. *Quælibet pœnitentia utilis, sive inchoata sive perfecta, supponit fidem supernaturalem.* n. 10. *Ex supernaturali fide procedere debent quæcumque opera misericordiæ, ut peccatoribus obtinere valeant gratiam & remissionem mortalium peccatorum.* n. 17. *Opera misericordiæ utilia ad justificationem sunt per se indigentia supernaturali auxilio & per se supponentia fidem.* s. 3. n. 9. loquens de Cornelio centurione, latrone, Zachæo &c. *Divinâ gratiâ præveniente & adjuvante conceperunt prius fidem, deinde verò virtute gratiæ atque fidei orabant, donabant eleemosynas & cætera opera pietatis exercebant, quæ nihil valerent ad justificationem, nisi procederent ex illa radice.*

Turrianus de gratia opusc. 4. d. 2. d. 1. *Communis sensus est ad justificationem esse necessarium actum fidei, & non sufficere solam legis notitiam, ùt probavi 2. 2 tom. 1. d. 25 & docuit S. Th. 1. 2. q. 113. a. 4. ad 2. An verò iste actus sit necessarius necessitate medii vel præcepti, explicavi in ea disp. dub. 2., ubi probavi esse necessarium aliquem actum fidei necessitate medii, si justificandus est adultus.* Disp. 3. d. 1. *Certum est actum spei esse necessarium ad justificationem, uti definit Trid. Sess. 6. c. 6. & ratio est, quia qui considerat sua peccata & credit esse digna pœnâ, nisi speraret divinam misericordiam, non moveretur ad justificationem, ut bene explicuit P. Vasquez 1. 2. d. 210. c. 2.* In 2. 2. tom. 1. d 41. d. 5. *Quod verò fides dicitur initium omnis justificationis, de omni justificatione adultorum intelligendum est*: cujus rationem dat n. 8. *quia spes non posset esse firma & certa, nisi cognitionem aliquam certam supponat, non est autem certa cognitio naturalis ordinis, ut requiritur ad spem supernaturalem, ad quam tamen idonea & fides, & eadem ratione probatur fidem esse priorem ordine generationis aliis virtutibus supernaturalibus.* Lug. d. 12. n. 44.

Sequitur esse obligationem eliciendi fidei actum, quando homo vult se ad justificationem in Sacramento comparandam præparare, quia debet præmittere detestationem absolutam & efficacem suorum peccatorum, ad quam debet præcedere actus fidei. Castrop. tr. 4 d. 1. p. 10 §. 8. n. 3. *Ratio, quare hic actus fidei necessarius sit ad justificationem, est, quia nemini adulto & ratione utenti contigit justificatio, nisi justificationem speret & de peccatis doleat &c.*

Dicastillo de Pœn. d. 6. n. 17. *Pœnitentia utilis ad justificationem debet esse fundata in fide, nec enim est vera pœnitentia, id est, verè disponens ad justificationem, nisi quæ fundatur in fide, & quæ ex fide procedit juxta Auctorem, qui habetur apud Aug. de vera & falsa pœn c. 2, nam actus, qui ex fonte fidei non procedit, non potest placere Deo ad supernaturalem fidem justificationis, ut docet verus Aug. l. 4. contra Julianum c. 18. in fine, & in simuls S. Leo serm. 7. de jejunio, nulla autem ratio est, ob quam pœnitentia, quæ disponit ad justificationem, fundari debeat in fide & ex fide procedere, nisi quia effici debeat ex aliquo motivo supernaturali transcendente limites rationis naturalis, ex quo motivo voluntas operari non potest nisi per fidem.*

Esparsa de Pœnit. q. 80. a. 2. *Certum est actum pœnitentiæ non esse primum tempore, quia necessariò illum præcedunt actus fidei & spei, ex quibus dependet.*

Hiquæus ad Scotum in 4. d. 14. q. 2. n 110. *Nullus movetur ad pœnitentiam, nisi ex regula fidei & dictamine, neque ad pœnitentiam inclinatur voluntas, nisi ex fiducia divinæ misericordiæ & remissionis peccati.*

Elizald. in doctr. morum l. 7. q. 9. §. 2 in fine, *Ergo sine hac fide nullus justificatur peccator:* q. 11. § 8. loquens de fide ait, *Sine qua nulla est possibilis vera pœnitentia & justificatio.*

Maurus de justif. q. 81. n. 24. *Non possumus efficaciter & absolutè nos velle dare Deo ut amicos perpetuos, nisi ex fide, qua credamus Deum offerre ac promittere suam amicitiam, adeoque remissionem peccati.*

Rhodes d. 2. q. 3. f. 4. §. 1. *Dico 1. Fidem supernaturalem & propriam ità esse necessariam necessitate medii ad justificationem & salutem, ut sine aliquo interno ejus actu nemo justificari unquam aut salvari possit.*

Herincx d. 7. n. 77. *Per accidens obligatur quis ad actum fidei eliciendum, dum instat præceptum, quod sine fide impleri non potest, puta dilectionis, contritionis vel attritionis, qui actus sine directione actuali fidei elici non possunt.*

Todtfeller q. 57. §. 4. *Radix omnis justificationis est fides.* *Platelius* de Sacram. n. 727. loquens de Sacramento pœnitentiæ, *Sine actibus fidei & spei stare nequit hoc Sacramentum, eò quòd sine illis haberi non possit supernaturalitas & efficacia doloris ac propositi ad hujus Sacramenti substantiam essentialiter requisita.*

Stoz l. 1. p. 2. n. 19. *Ad veram contritionem, prout præscindit à perfecta & imperfecta, necessariò præsupponuntur actus fidei & spei de venia peccatorum per merita Christi à Deo obtinenda.*

Gormaz de Pœn. p. 1. n. 343. *Actus fidei & spei sunt dispositiones à Deo destinatæ in hac providentia pro adulti justificatione in quocunque casu.* Eadem repetit p. 2. n. 300.

Gobat in Exp. t. 7. n. 621. loquens de pœnitente moribundo, *Potuêre adesse supernaturales actus spei, dilectionis, contritionis, fundati in ea fide.*

Taberna p. 1. tr. 5. c. 2. *Aliqua fides actualis necessaria est necessitate medii ad justitiam recuperandam.*

Illsung de Sacram. in genere n. 49. *Dispositio ad suscipienda Sacramenta mortuorum cum effectu gratiæ ab ipsis causandæ, in adultis necessaria, sunt actus fidei, spei, propositi &c. ità communis & certa Theologorum sententia: probatur ex Trid. Sess. 6. c. 6. ubi enumeratos actus pro dispositione ad Baptismum expressè requirit; & Sess. 14. c. 4. ubi eosdem actus exigit ad Sacramentum pœnitentiæ, utrobique allegans testimonia Scripturæ.* Non est operæ pretium plures referre, nullum enim puto esse, qui in re dissentiat.

Ratio jam sæpe insinuata est, quia ut dolor sufficiat ad pœnitentiam, & consequenter ad justificationem, debet esse supernaturalis, uti certum est, & probabitur l. 6. t. 4. c. 1. ad dub. 2. non erit autem supernaturalis, nisi præcedat fides & spes, uti habent Auctores citati. & *Conf.* nam dolor, qui ad justificationem requiritur, est vel contritio vel attritio, sed ad utramque prærequiruntur fides & spes: inprimis ad contritionem, nam *fides & spes*, inquit S. Th. 1. 2. q. 65. a. 5. ad 2. *secundum propriam rationem præsupponuntur ad charitatem*, & consequenter ad contritionem, ideoque etiam *Suar.* de gr. l. 1. c. 35. n. 24. docet amorem supernaturalem indigere per fidem & spem proprio principio supernaturali physicè adjuvante potentiam: neque fieri potest moraliter, ut voluntas in hac natura corrupta immediatè assurgat ad perfectum amorem, qualis est contritio, nisi priùs erigatur per spem supernaturalem, uti rectè S. *Th.* suprà O. *Suar.* de gr. l. 8. c. 19. n. 6. *Lugo* d. 12. n. 110. *Palav.* de pœn. n. 101. *Maurus* de justif. q. 81. n. 24. spes autem, uti & charitas, ratione sui supponit fidem, quæ certò & proportionatè proponat objecta supernaturaliter speranda & amanda, uti de spe ostendunt *Con.* d. 14. n. 107. & *Esp.* q. 32. de utraque autem habet S. *Th.* 2. 2. q. 4. a. 7. *Naturalis cognitio non potest attingere ad Deum, secundum quod est objectum beatitudinis, prout tendit in ipsum spes & charitas.* Deinde actus fidei & spei etiam prærequiruntur ad attritionem, uti expressè *Maurus* q. 243 n. 29. nam attritio, ordinariè saltem prout elicitur à rudioribus, est, aut fundatur in spe præmii, aut in metu pœnæ, qui etiam ad spem pertinet: & universaliter de omni attritione, etiam de illa, quæ concipitur ex consideratione turpitudinis peccati, dicit *Trident.* sess. 14. c. 4. posse esse supernaturalem & disponere ad gratiam in Sacramento, si sit cum spe veniæ, spes autem supponit fidem, uti dictum est, ergo.

§. 6. Ad attritionem supernaturalem, prout ordi- 19.
nariè elicitur ex spe præmii vel ex metu pœnæ, necessarium est, ut prius per fidem supernaturalem cognoscamus hæc objecta, 1. *Deum esse*, à quo speratur præmium vel timetur pœna. 2. *Deum esse remuneratorem* bonorum per præmia, & punitorem malorum per pœnas: & hæc duo constant ex *Apost.* ad Hebr. 11. v. 6. & ex dictis n. 18 3. *Animam nostram esse immortalem*, uti habent *Suar.* hic d. 12. f. 3. n. 19. *Con.* n. 122. *Lugo* n. 125 anima enim nostra est, cui pro altera vita debet sperari præmium vel timeri pœna. 4. *Gratiam Dei esse necessariam ad salutem*, uti rectè *Con.* n. 123. nam speratur, adeoque credi debet remuneratio supernaturalis, uti rectè *Suar.* n. 8. & 11. *Con.* n. 106. aliique apud *Lugo* nu. 127. qui n. 131. consentit: hinc etiam *Gran.* tr. 10. d. 2. nu. 4. ad justificationem requirit fidem Dei ut Auctoris supernaturalis, quod etiam volunt *Cajet.* & *Canus* apud *Lugo* n. 123. Et *ratio* ulterior est, quia voluntas non posset erigi ad spem veniæ & salutis firmam super omnia, nisi præiret certa cognitio gratiarum ex meritis Christi, sine quibus nihil possumus conducens ad salutem, uti rectè *Con.* & in re consentit *Suar.* n. 19. ideoque etiam *Trid.* sess. 6. c. 6. dicit impium credere se justificari per gratiam & redemptionem, quæ est in Christo: consequenter, 5. Credere debet Christum, sive, per fidem cognoscere aliquam è SS. Trinitate personam esse pro nobis factam hominem, quod vult S. *Th.* 3. p. q. 70. a. 4. O. dicens usque adeo in Circumcisione datam esse gratiam ex virtute fidei passionis Christi; & q. 85. a. 3. ad 4. dicit pœnitentiam esse cum fide passionis Christi: similiter *Bellarm.* de pœn. l. 1. c. 2. dicit justificationem fieri cum fide meritorum Christi: *Vasq.* suprà ait, *Fides illa semper respicit Christi merita, quibus credit & sperat:* *Con.* n. 163. requirit fidem Christi ut Salvatoris: *Stoz* relatus n. 18. requirit fidem & spem de venia peccatorum per merita Christi: *Sasbout* hom. in Dominic. 2. quadrag. pag. 150. ait, quosdam semper accuratissimè confiteri, & tamen nunquam ad confessionis fru-

fructum pertingere, *Quia, quod præcipuum est, negligunt, nimirum fidem in Christum, quam diximus complecti & certam persuasionem de misericordia Salvatoris & fiduciam de impetranda misericordia.* Putat tamen *Suar.* f. 4. n. 11. per solam fidem Dei ùt remuneratoris supernaturalis posse sufficienter dari justificationem cum ignorantia invincibili Christi; quod verum est spectatâ naturâ rei, quid autem Deus circa hoc statuerit, est incertum, nam sicuti voluit Christum esse unicum Justificatorem, ità pro illius gloria potuit fidem de illo prærequirere ad justificationem, & reipsa prærequisivisse docent Auctores citati. 6. Per eandem fidem cognosci debet objectum spei materiale & formale, scilicet promissa esse illa præmia, quæ speramus à Deo fidelissimo & potentissimo servare sua promissa; item intentatas esse pœnas illas, quas timemus à Deo justissimo vindice.

Ratio horum omnium est, quia nisi ista omnia certò & proportionatè cognoscantur, voluntas non poterit erigi ad spem firmam vel ad metum efficacem & supernaturalem, consequenter nec ad attritionem supernaturalem ex tali spe vel metu, seclusâ autem fide supernaturali non potest dari cognitio illorum certa & proportionata, id est, supernaturalis, ergo. Et quod de ista attritione dictum est, applicandum est cum proportione cuicumque dolori supernaturali ad justificationem requisito, ad quem necesse erit per fidem proponi illius ipsius doloris objecta: estque valde probabile, quòd voluntas in hac infirmitate naturæ corruptæ vix unquam immediatè emoveatur ad contritionem vel dolorem sufficientem, quin debeat excitari priùs vel juvari per spem præmii aut metum pœnæ, atque ità ad omnem dolorem, qui supernaturalis sit & sufficiat cum Sacramento, prærequiretur cognitio istorum objectorum per fidem, ad quam sequatur dicta spes vel metus.

20. §. 7. An, & quorum objectorum fides explicita requiratur ad justificationem, non potest ità facilè definiri: *Malder.* & *Bonac.* in Decal. d. 3. q. 2. p. 2. n. 9. putârunt sufficere implicitam, quæ simul habetur cum actu doloris, *sed* non explicant, quid intelligant per fidem implicitam, nam inprimis ex hactenus dictis constat requiri fidem explicitam saltem de Deo existente & remuneratore, hinc *Oved.* controv. 7. n. 33. ait, *In omni statu necessaria est fides explicita Dei, non solum ùt existentis, sed etiam ùt remuneratoris;* pro qua conclus. citat *Suar. Turr. Con. Gran. Tann. G. Hurt. Carden.* d. 41. n. 11. ait, *Constat fidem explicitam Dei ut remuneratoris retributione æternâ, esse medium simpliciter necessarium ad justificationem:* infert, *Ergo qui ignorat, etiam invincibiliter, non est capax absolutionis. Platelius* n. 226. *Licèt credens Deum esse summè bonum, absolutè & physicè possit elicere actum supernaturalem amoris Dei super omnia, quamvis nesciat ipsum esse remuneratorem, atque ità justificari sine fide explicita Dei ut remuneratoris, id tamen non potest ex hypothesi præsentis providentiæ, quâ Deus statuit non dare auxilia ad actum proximè justificativum, nisi mediante fide de Deo remuneratore:* addit, moraliter fieri non posse in natura corrupta, ut sine spe eliciatur amor Dei, nulla autem potest esse spes, sine aliqua fide explicita Dei, ùt remuneratoris. Deinde, si requiratur fides implicita, utì *Malder.* & *Bonac.* requirunt, hæc non potest esse, nisi adsit aliqua explicita, in qua de aliis objectis habeatur implicita, utì qui explicitè credit, quidquid Deus dixit, credit implicitè omnia revelata, cùm autem reliqua objecta fidei etiam occurrere debeant homini justificando, facilè aderit explicita, saltem virtualis, etiam aliorum objectorum.

Arriaga dicit sufficere saltem fidem implicitam de necessitate gratiæ, quam *Lugo* dicit sufficienter haberi per hoc, quòd credat Deum esse supremum remuneratorem, à quo per gratiam ejus speremus salutem æternam: *Gran.* suprà dicit requiri fidem explicitam Dei ùt Auctoris supernaturalis, quòd nempe sit bonum quoddam supremum, à quo provenire nobis debent beatitudo supernaturalis, remissio peccatorum & dona ad beatitudinem obtinendam necessaria: *Con.* n. 123. ait, *Debet explicitè credere se non posse suis viribus à miseriis erui, & æterna illa præmia consequi*: *Suar.* f. 3. n. 19., dicit requiri sufficientem fidem explicitam de necessitate gratiæ, quam tamen fidem dicit satis haberi per hoc, quòd credat in Deum ùt justificatorem, nec requiri diversos de his conceptus. Addit, fidem de hoc ità explicitam, ut per distinctos conceptus habeatur, dici posse per se & regulariter, vel, ùt alii loquuntur, in voto necessariam, non tamen semper in re & actualiter.

Bernal de Sacram. d. 2. n. 79. putat fidem expressam SS. Trinitatis pro lege veteri & nova fuisse ac esse necessariam; *Ovied.* p. 3. probat omnes etiam in lege veteri indiguisse justificatione per fidem in Christum: *Maurus* n. 11. requisivit explicitam Christi ùt mediatoris; reliqui cum *S. Th.* 2. 2. q. 2. a. 7. ad 3. communiter dicunt tum suffecisse implicitam: nunc autem in lege nova post promulgatum sufficienter Evangelium requirunt explicitam de Incarnatione & Trinitate, *S. Th.* a. 7. & 8. Thomistæ communiùs cum *Gonet* d. 6. n. 67. & alii gravissimi Auctores cum *Mauro* à n. 45. *Carden.* n. 3. *Mendo* in stat. d. 1. q. 1. Et licèt alii multi, etiam fortè probabiliùs, id negent, tamen ubi agitur de valore Sacramenti, sententia tutior est sequenda: & præscindendo ab hoc, certum videtur ex dictis, quòd requiratur talis fides, quæ sit, non qualiscúmque cognitio illorum objectorum n. 19. relatorum, sed sufficiat ad emovendam voluntatem, ut actualiter erigatur ad spem firmam veniæ peccatorum & remunerationis à Deo obtinendæ: atque hoc volunt AA. cum *Lugo* à n. 123., quando ad justificationem requirunt fidem de illis objectis explicitam.

§. 8. Etiam ad omnem actum bonum, sive de condigno, sive de congruo meritorium præmii supernaturalis, prærequiritur fides: ità docent Concilia, SS. PP. & Auctores communissimè. 21.

Conc. Arausic. II. cap. ult. *Confitemur, quòd in omni opere bono nos non incipimus, sed ipse nullis nostris præcedentibus meritis prius fidem inspirat.* PP. *Concilii Milev.* in Epist. ad *Innoc.* quæ apud *August.* est 95., dicunt, quòd gratia præveniens, ad omnem effectum supernaturalem necessaria, pertineat ad fidem: *Trident.* sess. 6. c. 7. vocat fidem *initium salutis*, per quod innuere videtur esse initium omnis actûs ad salutem conducentis.

S. August. de civit. l. 15. c. 20. *Non est opus bonum, nisi quod procedit ex fide summi Dei. S. Ambr.* l. 6. in Lucam c. 7. *Misericordiæ præfertur fides, quia misericordia tunc habet meritum, si fide præcedente conferatur. S. Gregor.* hom. 19. in Ezech. *Non virtutibus venitur ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. S. Leo* f. 7. in quadrag. *Quod non ex fidei procedit fonte, ad præmia æterna non pervenit. S. Prosper* l. 1. de vocat. gent. c. 24. dicit fidem nullis præcedentibus meritis tribui, sed ad hoc donari, ut principium possit esse meritorium. Similia plura habent etiam alii PP. apud *Lugo* f. 2.

Suar. de gratia l. 1. c. 35. n. 24. docet amorem supernaturalem (idem est de actibus aliarum virtutum) *per fidem & spem indigere proprio principio supernaturali physicè adjuvante potentiam ad illum eliciendum.* L. 8. n. 15. c. 7. *Omnis bona operatio ab intellectu inchoari debet. Ruiz* de provid. d. 19. f. 3. n. 9. *Fides est tertius impetrationis initium.* f. 4. n. 2. *Fides est initium meriti*: hinc f. 5. in ipsis infidelibus requirit aliquam fidem inchoatam & imperfectam, quâ præeunte possint aliquid supernaturale velle circa fidem ipsam consequendam. d. 24. f. 1. n. 18 *Oratio, nisi supernaturalem fidem supponat, nihil valet ad impetrandum.*

Lug. n. 46. *Omnia merita debent procedere ex fide, ut probant testimonia PP. adducta, qui videntur hoc ipsum sumpsisse ex modo loquendi sacræ scripturæ.* *Esp.* de pœn. q. 89. ad 4. *Actus fidei & spei sunt prærequisiti ad actus reliquarum omnium virtutum.* Platelus n. 223. *Ad omnem actum meritorium prærequiritur fides stricta, & quidem supernaturalis, uti rectè Lugo & alii communissimè contra Vasquez volentem ad meritum de congruo sufficere cogitationem congruam ordinis naturalis, datam tamen ex meriti Christi.* Haunoldus num. 396. *Dicendum cum cæteris Theologis, ad omne opus meritorium supernaturale præcedere donum fidei strictè sumptæ.* Rhodes suprà, *Ante fidem nullum omnino esse potest opus, etiam congruè, meritorium vel justificationis vel ipsius fidei:* rationem jam dederat antè his verbis, *Ad 3. ℞. Non posse in nobis dari adhuc in via cognitionem ullam supernaturalem, quæ vel non sit dependens à fide, vel moraliter non faciat unum cum fide, idque constare omnino ex Conciliis & Scripturis.* Terillus in Reg. morum q. 64. n. 75. *Quod autem dicitur gratiam non deesse, qua bona opera evadant supernaturalia, admitti non debet nisi cum limitatione, scilicet quando opera illa per veram fidem supernaturalem regulantur, quia ordo gratiæ hoc postulat, ut bona opera supernaturalia per fidem supernaturalem regulentur.* Carden. d. 16. n. 41. *Est vera sententia, quæ docet sine fide stricta neminem infidelem posse elicere actus supernaturales, antequam perveniat ad fidem strictam.* n. 53. *Veram censeo sententiam Cardinalis de Lugo relati, quæ docet nullum opus meritorium vitæ æternæ fieri, nisi procedat ex dictamine fidei supernaturalis.* Sporer in Dec. tr. 2. c. 2. n. 21. *Quandocunque homo tenetur exercere actum supernaturalem, v. g. spei, charitatis, religionis &c. etiam tenetur habere actualem fidem.* Fagnanus in Cap. Firmiter de Sum. Trin. n. 16. *Actus virtutum dependet ab actu fidei, qui intentionem dirigit.* Plures AA. adducentur n. 22.

Ratio est, quia ad omnem actum supernaturalem, quo mereamur à Deo præmium supernaturale, prærequiritur cognitio, quâ certò cognoscatur Deus & finis supernaturalis, debetque cognitio illa esse supernaturalis, nam ex parte intellectûs præcedere debet actus proportionatus, & qualis oportet ad salutem, qui dirigat voluntatem ad actum supernaturalem virtutum, uti fusè probat *Oviedo* de gratia, controv 6. p. 4. sed non potest assignari actus, nisi fidei, aut saltem fundatus in fide, per quam solam potest certò cognosci finis supernaturalis, ergo.

22. §. 9. An ejusmodi fides prærequiratur ad actum supernaturalem spei, doloris vel alterius virtutis, ex natura rei, an tantùm ex ordinatione Dei in hac providentia, manet incertum: prærequiri ex sola ordinatione Dei tenent *Ripalda* d. 17. n. 205. *G. Hurt. Oviedo* hic controv. 7. n. 33. *Con.* d. 14 n. 108. *Platel.* n. 226. *Herincx* d. 7. n. 39. *Rhod.* suprà §. 2., nec dissentit *Carden.* d. 16. c. 4. E contrà *Lugo* f. 5. *Palav.* aliique cum *Turr.* in select. p. 1. d. 18. dub. 1. & 2. dicunt prærequiri ex natura rei; sed hoc nihil facit ad praxim, cùm omnes fateantur prærequiri de necessitate medii, uti rectè *Carden.* suprà.

23. §. 10. Fides, quam hactenus requisivimus, debet esse strictè dicta, secundùm explicationem datam n. 8. & colligitur ex prop. 23. ibidem relata. Hoc ipsum expressè tenent *Suar.* & *Rhod.* n. 18. relati; item *Platel. Haun. Carden.* relati n. 21. sequitur *Maurus* q. 141. n. 23. aliique communissimè: oppositum quidem tenuerat *Ripald.* De ente supern. d. 20. f. 21. & seqq. iterumque d. 63. putans sufficere fidem latè dictam, sed gravissimè oppugnatus à *Lugo* f. 1. licèt postea iterum scribens de fide d. 17 f. 10. & seqq. conatus sit se tueri, tamen n. 204. absolutè decernit fidem strictam esse necessariam ad justificationem; ideoque etiam *Oviedo* controv. 7. n. 13., postquam dixisset certum esse apud omnes Theologos, quòd actus fidei prærequiratur ad justificationem per Baptismum, & ad gratiam post Baptismum amissam iterum recuperandam, n. 22. subdit, se nunquam ausurum testimonia, quibus ità clarè & expressè fides ad salutem exposcitur à *Paulo* & *Trident.*, exponere de fide latè dicta: & quod dicitur de necessitate fidei strictæ ad justificationem, valet de necessitate ad omnem actum supernaturalem, uti signanter notant AA. n. 21. relati.

Rationem dat *Platel.* n. 222. ubi loquens de illa sententia *Ripaldæ*, ait, *Ne eam sequar, faciunt, 1. communissimus cæterorum DD. sensus in contrarium. 2. Scripturæ & Patres cum Conciliis absolutè requirentes fidem simpliciter, quo nomine venit fides stricta. 3. Præcipuè Apostolus ad Hebr. 11. & alibi, de hac satis apertè loquens:* dicit enim fidem illam esse necessariam, quam ibidem dixerat esse sperandarum substantiam rerum, argumentum non apparentium: Item ad Rom. 10. dicit unumquemque per talem invocationem Nominis Domini salvum fieri, ad quam requiritur credidisse, & ad quod credere requiritur audivisse & prædicatum esse, hæc autem omnia sonant fidem strictam, ergo. Similiter *Concilia* & PP. loquuntur de illa fide, per quam intellectus captivatur in obsequium Dei; sic *Trident.* expressè dicit de illa fide, quæ ex auditu concipitur; & quando PP. loquuntur de necessitate fidei, contraponunt eam cognitionibus comparatis ex ratione humana vel naturali per evidentiam, ideoq; dicunt talem fidem procedere debere liberè ex pia affectione voluntatis, uti ostendit *Lugo* n. 12., ergo intelligunt fidem strictè dictam. Denique licèt probabile sit, quod docet *Carden.* d. 11. n. 73., nempe assensus firmos, qui post habitum actum fidei strictæ repetuntur, dici posse simpliciter fidei, quamvis aliquis non recordetur motivi fidei, quia causantur à specie supernaturali relicta post actus, qui procedebant cum reflexione ad motivum fidei, tamen id non est certum, nisi intelligatur de fide virtuali, secundùm dicenda n. 25.

§. 11. Si fides virtualis sumatur secundùm primam explicationem nu. 16. relatam, non est certum, quòd sufficiat ad justificationem aliosque actus supernaturales: est contra *Carden.* d. 15. c. 4. *Probatur*, quia Scriptura, Conc., PP. & Auctores requirunt fidem, absolutè & simpliciter, imò eorum plerique expressè requirunt *actum fidei* vel *fidem actualem*, uti *Clerus Gallicanus, Suar. Turr. Lugo, Castrop. Esp. Rhod. Herincx, Platel. Stoz, Gormaz, Tabern. Illſ.* relati n. 18. Item *Sporer & Fagn.* relati n. 21. Et idem est sensus reliquorum tum ibi tum numeris aliis relatorum, uti colligitur ex rationibus, quas addunt; non dicitur autem absolutè & simpliciter fides, multò minus dicitur *actus fidei* vel *actualis fides*, sine addito, nisi reipsa & in se sit fides, uti n. 23. dictum est, ergo. *Ratio* etiam à priori est, quia ideo requiritur fides, ut intellectum supernaturaliter illustret, ut certificet, ac proportionatè repræsentet, proponatque voluntati objecta, in quæ tendere debet per actus spei, doloris & aliarum virtutum supernaturalium, hæc autem certò haberi non possunt per quemcunque alium effectum à fide causatum, si non adsit actus fidei saltem tenuis & imperceptibilis, uti colligitur ex Auctoribus & rationibus n. 18. 19. 20. 21., ubique sub finem additis, ergo. 24.

§. 12. Certum est ad justificationem, spem, dolorem de peccatis aliosque actus supernaturales sufficere fidem virtualem, secundùm explicationem secundam n. 16. datam, si nempe sit actus in se fidei, licèt tenuis & imperceptibilis: nam simpliciter & strictè est fides actualis, potestque præstare omnia, per se loquendo, quæ n. 24. diximus per fidem esse præstanda: Nec invenio Auctorem, qui dissentiat, licèt enim *Dicast.* de pœn. d. 1. n. 231. ad justificationem requirat actum fidei formalem, & *Esp.* de Pœn. q. 88. a. 2. actum spei formalem, ideo 25.

ideo est, quia supponunt fidem & spem virtualem non esse reipsa actualem, & sic dicunt idem, quod diximus n. 24. non negant autem sufficere virtualem illam, quam nos dicimus esse reipsa in se fidei actum. Vide dicta illo n. 16.

26. Q. 5. *Quænam opponi soleant contra dicta q. præced. & quomodo solvantur.* ℞. Præcipuè sunt seqq.

§. 1. *Objicitur* 1. Si fides & spes prærequiratur ad dolorem sufficientem pro Sacramento Pœnitentiæ, utì n. 19. & 20. dictum est, ergo qui non elicuerit illos actus ante Confessionem, tenebitur Confessiones repetere. ℞. Si sciret se nequidem virtualiter habuisse, c. Ex hoc præcisè, quòd nunc non meminerit se habuisse, n. seq., nam qui de more frequentârunt catechismos, ac postmodum assueverunt formaliter credere ac sperare objecta necessaria, prudenter supponunt se ea iterum credidisse ac sperâsse saltem virtualiter, dum dolebant de peccatis, volebantque confiteri: *Ratio* est, quia dolor, qualis ordinariè elicitur, prærequirit cognitionem omnium illorum objectorum, uti n. 19. dictum est, ergo moraliter fieri non poterat, quin excitarentur species de illis objectis, vel saltem de prioribus actibus circa illa, & cùm species illæ essent connexæ, connaturaliter loquendo, excitabantur omnes simul, ergo intellectus, qui semper quærit certitudinem, nec aliunde poterat eam habere, continuò recurrebat ad similes certas cognitiones fidei, consequenter etiam emovebatur voluntas ad correspondentes actus spei vel timoris, quamvis homo non semper adverteret se eos actus habere: hinc infert *Lugo* d. 13. n. 44. stultè aliquos scrupulis angi, eò quòd non recordentur, an habuerint fidem ante Confessionem, si enim habuerint dolorem, dicit putare debere, quòd habuerint etiam fidem: quod intelligendum est de illis, qui antecedenter satis sciverunt credenda & modum credendi; atque idem est de spe: aliud est de aliis, qui nunquam sciverunt credenda aut speranda, neque modum eos actus eliciendi, de quo dicetur à n. 30. & 118. Notatque rectè *Platel.* n. 241. Confessarium, priusquam absolvat, teneri interrogare pœnitentem, si rationabiliter dubitet, an sciat necessaria necessitate medii; Addit tamen dubium non esse rationabile, si pœnitens sit litteratus, bene educatus, & frequenter confiteatur.

Inst. 1. Nemo potest esse certus se necessaria scivisse, aut ante Confessionem sufficienter elicuisse actus necessarios, ergo manebit obligatio repetendi illas Confessiones, quia circa valorem Sacramentorum non est licitum sequi incerta & tantùm probabilia. ℞. Dato antec. n. conseq., cujus probat. dist., circa valorem Sacramenti suscepti non est licitum sequi tantùm probabilia, n., circa valorem Sacramenti suscipiendi, c. ass., disparitas est, quòd in casu Sacramenti probabiliter validè suscepti, non tantùm sit possessio pro valore actûs, sed nullum insuper Sacramentum ideo exponetur periculo nullitatis, licèt enim peccata illa omittantur in sequentibus Confessionibus, non ideo Confessiones exponentur periculo nullitatis, quia certum est Confessionem tantùm formaliter integram sufficere ad valorem, uti dicetur l. 6. tr. 4. c. 1. ad d. 3. Opposita omnia sunt, si agatur de Sacramento suscipiendo, tum enim fateor meritò adhibendam majorem cautelam, ut per præmissos actus fidei & spei voluntas disponatur ad dolorem supernaturalem, præsertim cùm nesciamus, quando actus illi desinant esse virtualiter, & tantùm habitualiter permaneant.

Inst. 2. Ad dolorem supernaturalem satis est, quòd præcedat naturalis cognitio peccati, ergo etiam sufficiet, si præcedat cognitio naturalis Dei ùt remuneratoris vel ùt summè boni. ℞. n. conseq., præcognitio peccati est pura conditio, de se non disponens ad gratiam vel salutem, sed de se indifferens, ut peccatum ametur vel odio habeatur; è contrà præcognitio Dei per fidem est propriè dispositio ad salutem, saltem ex ordinatione Dei in præsente providentia, secundùm dicta n. 22., & id rescimus ex Scriptura, Conc., PP. & Doctoribus, qui nil simile dicunt de præcogitione peccati.

Inst. 3. Saltem ad dolorem de peccato, quod certò cognosco esse plenè remissum, non prærequiritur spes veniæ, quia spes est desiderium, quod tendit in bonum absens probabiliter obtinendum, venia autem talis peccati cognoscitur certò præsens & obtenta. ℞. n. ass.; per spem veniæ intelligitur spes remissionis peccati, id est, gratiæ remissivæ peccati, talis autem remissio potest fieri sæpiùs, ac sæpiùs causari talis gratia per novam absolutionem, utì suppono ex dicendis l. 6. tr. 4. c. 1. ad dub. 1.

Obji. 2. Durum est & contra mentem omnium fidelium dicere, quòd per omnia opera etiam in statu gratiæ facta, v. g. per eleëmosynas, nihil mereamur præmii supernaturalis, nisi priùs tendamus in Deum per fidem & spem, ergo dicta n. 21. sustineri non debent. ℞. n. ant., nam ad hoc dicendum cogunt nos Auctoritates & rationes ibi adductæ. Neque hoc videri debet durum, nam qui scit objecta credenda & speranda, ac sæpe exercuit fidem ac spem, si ex bono fine det eleëmosynam (quod requiritur ad meritum apud Deum) virtualiter & exercitè cognoscit honestatem illius operis, Deumque remuneratorem, à quo proinde sperabit, utì n. 26. explicatum est: similiter quoties formabit Crucem, adorabit Crucifixum, audiet Missam, orabit &c., concomitanter eliciet actus fidei & spei, quibus assuevit circa talia objecta tum occurrentia. Denique talis homo, cùm fidem Christianam sæpiùs posuerit tanquam certissimam regulam suarum actionum, quibus ad Deum & beatitudinem vult tendere, quoties hoc vel illud honestum volet agere, etiam volet tendere ad Deum & beatitudinem suam ex directione suæ regulæ, licèt non ità advertat; sicuti qui ex regula didicit syllogismos facere, postea ex regula eos repetit, licèt non ità advertat se ab ea regula dirigi, utì dictum est n. 16. Et ratio à priori est, quia difficillimum est, ut amans aliquem finem eligat medium, quod novit esse conducens ad illum, & non priùs tendat in eum finem, ergo cum omnis Christianus amet beatitudinem, & ex fide sciat honestatem omnis actûs boni conducere ad beatitudinem, quando operabitur honestè, facillimè & pro priori per fidem tendet in illam beatitudinem. 27.

Inst. 1. Incredibile est homines pios & simplices, qui nihil cogitantes de actu fidei, meditantur aliquid de creaturis, & inde accenduntur, v. g. ad laudem Dei, habere actus tantùm naturales. ℞. De infidelibus non habemus exempla, quòd ità accendantur: si fideles sint, vel erunt actus naturales, vel priùs per fidem, saltem virtualem, agnoscent Deum ùt Auctorem talis creaturæ.

Inst. 2. Talis laus Dei posset dirigi per actum prudentiæ supernaturalis, dictantis Deum ex tali creatura esse laudandum, ergo non est opus actu fidei. ℞. Talis laus, si sit supernaturalis, posset dirigi per actum prudentiæ supernaturalis, suppositâ cognitione fidei, c, hac non suppositâ, n, prudentia enim, ut dictet Deum esse laudandum laude, quæ ad beatitudinem conducere possit, supponere debet omnia principia laudis supernaturalis adesse ex parte actûs primi, inter quæ est cognitio fidei certa de eo, quòd Deus sit finis ultimus, objectum & auctor beatitudinis.

Inst. 3. Pia affectio credendi & judicium credibilitatis sunt actus supernaturales, neque tamen ad eos prærequiritur fides, cùm hanc præcedant; ergo nec prærequiritur ad alios actus supernaturales. ℞. n. conseq., priores enim actus spectant ad fidem completè sumptam, utì rectè *Lugo* d. 5. n. 46. & *Platel.* n. 223.,

Concilia autem, PP. & Auctores prærequirunt fidem ad actus supernaturales à fide distinctos.

Inst. 4. Oratio, quâ primò oraturus ardenter petit fidem, est actus distinctus à fide, præcedens fidem, & tamen supernaturalis, ergo. ℞. *Rhod.* d. 2. q. 3. f. 4. §. 1. & *Carden.* d. 16. n. 20. putant talem orationem esse naturalem, & tantùm removere impedimentum fidei: *Lugo* permittit esse supernaturalem, sed dicit pertinere ad fidem ac in ratione doni computari pro fide, cùm sit quædam ejus inchoatio, & reipsa oriatur ex lumine fidei, sicuti crepusculum matutinum computatur dies, quia est à lumine Solis, & inchoat diem; favetque huic sententiæ *S. Greg.* hom. 9. in Ezechielem.

28. *Obj.* 3. SS. PP. loquentes de necessitate fidei sæpe sumunt fidem pro cognitione honesti, uti ostendit *Ripald.* d. 17. f. 2. 3. & 4., eo sensu, quo dicitur, omnia esse peccata, quæ non fiunt ex fide, ergo malè explicantur de fide stricta, & consequenter dicta n. 23. non subsistunt. ℞. n. conseq. nam alibi talem requirunt fidem ad meritum, qualem ad justificationem, hæc autem debet esse stricta, uti certum est ex dictis n. 8., ergo.

Inst. 1. *Conc. Moguntinum* c. 7. de justif. dicit, prævenientem gratiam, tum per alia media, tum potissimùm in prædicatione verbi ad conversionem hominum operari, ergo agnoscit sine prædicatione verbi dari gratiam prævenientem, etiam ad justificationem, ergo dari potest etiam justificatio sine fide stricta. ℞. n. secundam seq., nam inprimis seclusâ prædicatione poterat revelatio proponi per lectionem vel illuminationem internam, ad quam sequi poterat fides stricta. Deinde licèt omnino primæ gratiæ prævenientes datæ fuissent ante fidem, tamen fides debuisset supervenire tanquam medium ad justificationem.

Inst. 2. *S. August.* & alii PP. agnoscunt in infidelibus gratias supernaturales excitantes ad bona opera, planè independentes à fide, uti latè ostendit *Ripald.* f. 6. & 7. sic *S. Basilides*, quia adhuc infidelis defenderat *S. Potamienam* à quorundam petulantia, meruit converti post triduum: sic *S. Greg. Naz.* orat. 19. loquens de actibus virtuosis Patris sui adhuc infidelis, ait, *Pro his rebus fidem quoque, ni fallor, præmii loco retulit*: sic *Daniel* c. 4. suadet *Nabuchodonosori* infideli, ut peccata sua eleëmosynis redimat. ℞. Illis gratiis non consentiebant consensu supernaturali, nisi mediante fide: *S. Basilides* isto actu non meruit gratiam conversionis, sed *Potamiena* pro ipso orans impetravit: *S. Greg.* latè sumit tò præmium, nam opera illa non merebantur fidem, sed impropriè disponebant, removendo impedimenta graviora, uti verba illa exponunt interpretes apud *Lugo* n. 74. *Daniel*, vel supponebat priùs habendam fidem, ex qua darentur eleëmosynæ, vel si ante fidem suadebat eleëmosynas, hæ tantùm poterant avertere pœnas temporales, quod fuisset præmium tantùm naturale. Ex hactenus dictis,

29. §. 2. *Inferuntur* seqq. 1. Quàm gravis sit obligatio illorum, qui curam animarum habent, ut sibi commissos bene instruant in fide, utpote à qua velut principio primo pendent omnia: *Planè*, inquit *Herincx* d. 7. n. 42, *longè utilius instituerentur coram plebe conciones catechisticæ, quàm aliæ, in quibus subtilizantur loca Scripturæ & conceptus ac discursus captum plebis excedentes proponuntur, prout tamen frequenter fieri videmus.* 2. Quàm prudenter etiam faciant alii, qui sine obligatione regunt animas, si modum exercendi virtutes Theologicas bene edoceant, earumque exercitium frequenter commendent: longè plùs proderit per medium quadrantem actus fidei, spei, charitatis elicuisse, quàm per dies multos se afflixisse ciliciis vel jejuniis, aut vacâsse aliis suis devotiunculis. 3. Quàm quisque pro se sollicitus esse debeat, ut in his quoque frequenter se occupet, partim ut assuescat, sic enim fiet, ut actus illi sæpe & maximè in necessitate recurrant quasi ex habitu; partim quia sunt regula, anima & perfectio omnium agendorum ac patiendorum pro vita æterna.

Q. 6. Quomodo homo, etiam rudis, practicè instrui & induci debeat ad credendum ℞. Quidam animarum Curatores hìc parùm operæ ponunt, & putant satis esse, si interrogârint, nunquid credis omnia? &c. Alii putant se multum fecisse, si mysteria credenda ordine proposuerint, & verbo addiderint, nunquid hæc credis, quia Deus dixit? Rudes sic instructi nunquam credent, licèt millies dicant, credo, & insuper recitent omnia symbola fidei. Itaque procedendum est hoc vel simili modo, edocendo sequentia. 30.

§. 1. Credere fide divinâ, non est tantùm cogitare de objectis à Deo revelatis, v. g. de Deo existente, de Deo remuneratore &c., sed credere est habere assensum circa illa objecta, & quidem ex motivo illo, quia Deus dixit, uti statim explicabitur; si enim assentiatur ex alio motivo, vel quia homines hoc dicunt, vel quia ratio naturalis hoc suadet aut evincit, erit tantùm fides humana vel opinio vel scientia naturalis, planè inutilis ad salutem, justificationem vel meritum. 31.

§. 2. Præcipua objecta, quibus homo assentiri debet in ordine ad eliciendos actus virtutum, ad suscipienda Sacramenta, ad meritum è bonis operibus reportandum, sunt seqq. 1. Deum esse, qui gubernet omnia. 2. Deum esse remuneratorem bonorum & punitorem malorum. 3. Animas esse immortales. 4. Gratiam esse necessariam ad salutem. 5. Deum esse unum in essentia & Trinum in personis, Patrem, Filium & Spiritum sanctum. 6. Secundam personam, quæ dicitur Christus, esse pro nobis factam hominem & passam. 7. Christi gratiam nobis conferri per Sacramenta ab ipso instituta, speciatim per illa, quæ suscipere volumus. 8. Deum esse infinitè sapientem & veracem, ideoque non posse in eo, quod dicit, falli aut fallere; item promisisse nobis æternam beatitudinem ac media ad illam, & esse infinitè fidelem ac potentem servare sua promissa: item esse infinitè bonum, propter se dignissimum amari & non offendi. 9. Deum esse finem ultimum rerum omnium, ad cujus agnitionem, amorem, honorem dirigenda sint omnia. 32.

Hæc omnia objecta credenda debent ad captum exponi rudibus, alioquin nequidem intelligent, quid sit hoc, quod illis proponitur credendum.

§. 3. Inculcandum est, quòd omnia ista sint revelata à Deo, & nobis credenda proponantur per Ecclesiam, quam Christus dixit esse columnam veritatis, quam vocavit petram non evertendam per portas inferi, quam qui non audit, vult Christus eum haberi tanquam Ethnicum & Publicanum. 33.

§. 4. Si homo instruendus velit rescire, ubi Deus singula ista revelaverit, dicatur ipsi, quòd revelaverit in sacra Scriptura, uti pro singulis facilè incidet aliquis textus, aut antecedenter eos sibi notaverit Instructor: de cætero illis, qui sunt Catholici, satis esse debet, quòd Romana Ecclesia, quæ sola est vera Ecclesia, proponat ista credenda: si autem hactenus non fuerit Catholicus, explicari illi debet, quòd sola Ecclesia Romana sit vera Ecclesia, eò quòd ipsa sola habeat veræ Ecclesiæ notas, quæ sunt esse *Unam, Sanctam, Catholicam, Apostolicam*: & pro his singulis probandis debet Instructor aliunde in promptu habere convincentia argumenta: Etiam inde ad captum rudium suadetur solam Ecclesiam Romanam esse veram Christi Ecclesiam, quia in illa fuit semper & adhuc est gratia miraculorum: in illa observantur Evangelica Christi consilia: ipsius fides per totum mundum jam dudum prædicata est: in ipsa mori cupiunt plerique etiam acatholici, quando advertunt se per mortem ituros in æternitatem. 34.

§. 5. Illis objectis ità à Deo revelatis & ad credendum per Ecclesiam propositis assentiri debet unusquisque firmissimè; firmiùs, quàm si oculis videret, quia visioni 35.

fioni oculorum poteſt ſubeſſe deceptio, non autem fidei divinæ; debet autem aſſentiri ex motivo infinitæ authoritatis Dei, qui iſta dixit.

36. §. 6. Authoritas illa Dei eſt aliqua perfectio & excellentia in Deo, propter quam eſt digniſſimus, cui firmiſſimè aſſentiamur, ſi ipſe aliquid dicat; reipſa autem iſta authoritas conſiſtit in hoc, quòd Deus, qui hoc dixit, inprimis ſit infinitè ſapiens, qui omnia ſciat, ſicuti in ſe ſunt, nec poſſit falli: deinde quòd ſit infinitè verax, qui aliter loqui non poſſit, quàm ſciat, ideoque non poſſit fallere; & hoc utrumque neceſſarium eſt, nam ſi poſſet falli, quamvis non poſſet fallere; aut ſi poſſet fallere, quamvis non poſſet falli, non eſſet ſummè dignus, cujus verbis firmiſſimè aſſentiremur: utroque autem illo habito jam eſt ſummè dignus tali aſſenſu.

37. §. 7. Ut ille, qui inſtruitur, hæc meliùs capiat, rogari debet, cur potiùs credat, v. g. D. Paſtori ſibi aliquid dicenti, quàm alicui petulanti juveni; utique dicet; quia puto D. Paſtorem bene ſcire, quid dicat, & non velle aliter dicere, quàm ſciat, ſive, quia puto illum non errare nec mentiri; talis autem juvenis ſæpe dicit, quod neſcit, aut etiam ſæpe mentitur: id applicet Deo, qui neceſſariò ſemper ſcit omnia, ſicut in ſe ſunt, & non poteſt aliter loqui, quàm ſciat; ſi enim poſſet falli vel mentiri, non eſſet Deus, quia eſſet valde imperfectus, Deus autem eſt talis, cui nulla perfectio poteſt deeſſe; ex quo colliget Deum eſſe digniſſimum, cui in omnibus credamus per aſſenſum firmiſſimum.

38. §. 8. Licèt inſtruendus viſus ſit iſta cepiſſe, eadem tamen aliàs repetenda ſunt, tum quia per ſe ſatis ſunt difficilia, tum etiam, quia facilè elabuntur apud homines aliis intentos, niſi firmata ſint longo uſu. Pueri ſæpe ſciunt omnia iſta verbotenus dicere, rem autem non capiunt, uti inde conſtat, ſi eadem aliis verbis per interrogationes proponantur, tum enim hæſitabunt vel errabunt, unde ut hi aliique ſimiles ſufficienter informentur, debent paulatim per partes edoceri de ſingulis, aliis vicibus repetendo omnia ſimul quaſi curſim, ut memoriâ retineant, diutiùs autem inhærendo illi puncto, quod tunc accuratiùs explicandum aſſumitur.

39. §. 9. Ad firmandam & perficiendam ejuſmodi inſtructionem multùm juvabit cum ipſis ſæpe, ubi occaſio erit, conceptis & ſemper iiſdem verbis elicere actum fidei, aut etiam in ſcripto vel impreſſo dare, ſæpiùs pro privata devotione orandum.

40. Q. 7. *Quómodo practicè elici poſſit ejuſmodi actus fidei.* ℞. Formulam ejus dabo n. 153. ubi conjungam etiam formulam actuum Spei, Charitatis & Contritionis.

CAPUT II.

Quando obliget Præceptum Fidei.

41. »RESP. I. Præceptum fidei internum obligat, 1. »Pueros inter fideles educatos, quando rationis »uſum perfectè conſecuti myſteria fidei audiunt, appre»henduntque, quòd illa credere, ſit res neceſſaria ad ſa»lutem; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon.* »*to. 2. d. 3. q. 2. p. 2.* addens plurimos eorum excuſari »inadvertentiâ, aut invincibili ignorantiâ. 2. Adultos »infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei ſuffi»cienter propoſitas eſſe, & contrariam ſectam eſſe fal»ſam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Kon d. 14. de fide. Fill. t. 22. n. 25.* »3. Quando urget tentatio contra Fidem, quæ aliter »vinci nequit: Quod tamen non convenire ſcrupuloſis, »rectè monet *Sanch.* quia hi avertendo mentem ad alia »objecta, faciliùs ſuperant: & in his duobus caſibus præ»ceptum obligat per ſe: in ſequentibus per accidens. »4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter »ſuperari nequit. 5. Quando facienda eſt profeſſio fi»dei exterior, vel ex præcepto eliciendus eſt actus alte»rius virtutis, v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem ſupponat. *Bon. q. 2. p. 2.* Hìc addit *Hurt.* contra» *Sanch. 6.* In hora mortis: & 7. Semel quotannis. *V. Dian.*» *p. 5. t. 13. R. 19. Ex iis reſolvuntur hi caſus:* »

I. Hæreticus, quamdiu ſuam ſectam judicat eſſe credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere;» quia fides nondum eſt ſufficienter ipſi propoſita, ageretque imprudenter. *Sanch. l. c. Lay. l. 2. t. 1. c. 10. & 12.*»

II. Quando iis, qui in hæreſi nutriti ſunt, perſuaſum» eſt à puero, nos abjicere & perſequi verbum Dei, eſſe» idololatras, peſtilentes deceptores, ideoque tanquam» peſtes fugiendos; non poſſunt ſtante hac perſuaſione,» ſalvâ conſcientiâ nos audire; & laborant ignorantiâ in» vincibili, cùm non dubitent ſe eſſe in bona via. *Laym c.*» *10. Sanch. l. c.* »

III. Si talibus oriatur dubium de ſua ſecta, tenentur» ulterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod ſi negligant, peccant contra fidem, cùm non adhibeant me» dia ad implendum præceptum fidei,) quòd ſi deinde» noſtra fides eis ſufficienter proponatur, tenentur am» plecti. *Ib. Vid. Palaum t. 4. d. 1. p. 12.* »

Reſp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, jure naturali obligat duplici caſu; ſcilicèt, cùm vel honor» Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privativè vel contrariè ſubtraheretur. Dixi 1. *Privativè*: ùt» ſi ideo ceſſaret magnus honor in Deum, vel utilitas in» proximum redundans. Dixi 2. *contrariè*: ùt ſi alioqui» Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo, v. g.» ſi inde penderet aliorum converſio, aut perverſio,» contemptus religionis, ſcandalum, &c. Ratio reſponſionis eſt; quia actus virtutis tunc videtur præceptus,» quando eſt neceſſarius ad finem præcepti, quod hic» contingit, quia finis præcepti eſt Charitas, *S. Tho. 2. 2.*» *q. 3. a. 2. Suar. Reg. Fill. t. 22. c. 3. q. 1. Unde reſolvitur hic*» *Caſus*: »

Si hæretici conculcent imagines, aliiſve injuriis ſi» dem afficiant, tenetur eam ſuâ confeſſione tueri Ca» tholicus, ſi quidem inde prudenter ſperet profectum.»

Reſp. III. Ad profeſſionem fidei externam, jure» Eccleſiaſtico tenentur ſub mortali, ſecundùm *Tridentinum*, cum juramento obediendi Eccleſiæ Romanæ, ùt» docet *Fill. cap. 3.*, ſequentes perſonæ, »

I. Proviſi de Beneficio curato; idque intra duos» menſes à die poſſeſſionis, coram Epiſcopo, aut ejus» Vicario generali, vel Officiali. *Seſſ. 24. c. 22. de reform.*»

II. Proviſi de Canonicatu vel dignitate, in Cathe» drali Eccleſia; idque non tantùm coram Epiſcopo vel» ejus Vicario, ſed etiam in Capitulo, *Ibidem*, additâ pœ» nâ (ad quam non videntur teneri ante ſententiam) ut» alioqui fructus non faciant ſuos. V. *Sanch. l. 2. c. 5. Barb.*» *de pot. Epiſ. alleg. 61. n. 29.* »

III. Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, in prima» Synodo Provinciali, cui interferunt. *Trid. ſeſſ. 25.* »

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam militantium, Pius V. autem» apud *Rodriq. to. 2. qu. regul. q. 72.* ad omnes promovendos in Doctores, Magiſtros, Regentes, Profeſſores,» additâ excommunicatione lætæ ſententiæ, & privatione omnium Beneficiorum in eum, qui alios promovet» ad talem gradum ſine prævia profeſſione. V. *Fill. q. 11.*» *Barb. in remiſſ. ſ. 24. num. 12.* Verùm ubi hoc decretum» non eſt receptum uſu, non obligare monet *Sanch. c. 3.*» *num. 4. Unde reſolvitur*: »

I. Non tenentur ad dictam profeſſionem proviſi de» Canonicatibus in Eccleſiis tantùm Collegiatis, vel de» Beneficiis tantùm ſimplicibus. »

II. Etſi probabile ſit, hanc profeſſionem poſſe fieri» per procuratorem, ùt docet *Azor, Nav. & Sanch.* probabilius tamen eſt, teneri perſonaliter, ùt docet *Fill. n.*» *96.* Ratio eſt, tum quia aliàs non videtur fieri ſatis juramento, quòd perſonaliter faciendum eſſe docet *Gloſſa* apud *Fil.*; tum quia ità decidit Rota apud *Garz. l. 3.*» *de Benef. c. 3.*

ADDENDA.

42. Q. 8. *Quid notandum sit circa obligationem fidei eliciendæ, quando tentatio urget.* R. Hoc unum, quod sit quidem illa obligatio, si tentatio aliter vinci non possit, cùm quisque de jure naturæ teneatur suæ saluti prospicere: putant tamen multi hoc plerumque intelligi de tentatione externa, v. g. si Tyrannus urgeat ad negandam fidem, nam interna tentatio communiter oriri solet ex scrupulis, & augetur per sollicitum timorem eliciendi tales actus fidei, unde tunc consultius erit cogitationes aliò divertere, aut saltem, si quis actum fidei elicere volet, non cogat se circa objectum, de quo tentatur, in actuali enim & ferventi tentatione melius est ab illo abstrahere, sed eliciat in genere, dicendo, credo omnia, quæ Deus dixit & Ecclesia proponit credenda &c. Vide dicta l. 1. n. 551.

43. Q. 9. *Quid addendum sit circa 4. Prop. ab Inn.* XI. *damnatam.* R. Propositio sic habet, *Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens, ductus opinione minus probabili.* Ex hac damnatione certum est infidelem non excusari, si non credat, quando nostra fides ipsi proponitur ùt probabilior, quamvis sua infidelitas ipsi adhuc videatur probabilis: sed cùm secundùm dicta n. 6. ad credendum requiratur certitudo & evidentia de revelatione Dei, ex qua formetur judicium certum & evidens, quòd mysterium propositum prudenter possit & debeat credi, hinc difficultas est in explicando sensu illius damnationis, pro quo sit,

44. §. 1. *Bann. Gonet*, *Lumbier* & alii apud *Carden.* in 2. crisi d. 15. n. 97. dicunt, ad credendum sufficere, quòd nostra fides infideli appareat probabilior, adeoque ad credendum sufficere evidentiam majoris probabilitatis. *Contrà* est, quia quando est evidentia majoris tantùm probabilitatis, est tantùm probabilis notitia revelationis, cum qua notitia stare potest formido, ne Deus non sit locutus, quod enim tantùm est probabilius, non egreditur fines probabilitatis, & consequenter non est certum, ergo circa illud stare potest simul dubium vel formido de opposito, atqui, ex dictis n. 6., ad credendum non sufficit notitia tantùm probabilis revelationis, sed requiritur certitudo, excludens omnem formidinem de eo, quòd Deus non sit locutus, ergo.

45. §. 2. *Hoges* apud *Carden.* d. 5. n. 39. dicit talem infidelem non posse quidem adhuc credere positivè, ideo tamen non excusari, quia tenetur deserere suam infidelitatem, & implere præceptum negativum fidei, quod est abstinere ab erroribus in fide. *Contrà* est, nam imprimis potest meritò formidare & dubitare de hoc, an sua secta sit falsa, & consequenter potest dubitare de veritate nostræ fidei, habet enim tantùm probabilem notitiam de falsitate suæ, ergo non tenetur ad præceptum negativum fidei, quod prohibet, ne etiam dubitemus de veritate nostræ fidei. Deinde si in eo casu tenetur deserere suam sectam, ideo erit, quia debebit judicare illam esse falsam, hoc autem non judicat certò, alioquin non posset ipsi apparere ùt probabilis, ergo judicat probabiliter tantùm, ergo etiam habet formidinem, ut sit vera, & consequenter eam non deseret, quia perget judicare, quòd sit probabilis.

46. §. 3. *Filguera* apud *Carden.* n. 32. dicit ideo non excusari, quia mysteria nostræ fidei sunt evidenter credibilia. *Contrà* est, quamvìs sint evidenter credibilia secundùm se, & etiam respectu illius, cui sufficienter proponuntur, non tamen sunt evidenter credibilia illi, cui proponuntur ut probabiliora tantùm, quia cum majori probabilitate adhuc stat formido de opposito, ergo infidelis, qui non potest habere nisi majorem probabilitatem de iis, necdum tenebitur credere.

47. §. 4. *Eliz.* l. 5. q. 8. §. docet teneri credere, quamprimùm ipsi fides nostra promulgatur, unde si statim fidem non admittat, peccaturum peccato formali ignorantiæ, etiam nesciendo, quid faciat. *Contrà* est, nam temerarium est credere cuivis quidvis dicenti, ergo licitum est tantisper suspendere assensum, dum motiva examinaverit & credibilitatem agnoverit. Deinde si Calvinista veniat ad Judæum annuntians ei fidem suam, aut Judæus ad Calvinistam, nec Calvinista, nec Judæus tenetur statim credere, ergo nec tenebitur, licèt Catholicus ei fidem suam annuntiet, suppono enim non esse pro uno majora signa credibilitatis quàm pro altero, hinc S. *Th.* 2. 2. q. 1. a. 4. ait, quòd licèt non videantur mysteria fidei in se, tamen videantur in ratione credibilium, *non enim*, inquit, *crederet, nisi videret ea credenda esse, vel propter signorum evidentiam, vel propter aliquid hujusmodi*: & ideo etiam *Christus* Joan. 15. ait, Judæos peccatum non habituros, *Si signa non fecisset, quæ nemo alius fecit.*

§. 5. Sensus propositionis damnatæ videtur esse hic, quòd infidelis, qui non credit, dum habet majorem probabilitatem pro fide nostra, ideo non excusetur ab infidelitate, quia est in ignorantia vincibili circa fidem nostram, & ex culpa sua caret certitudine requisitâ ad credendum, eò quòd non adhibeat diligentiam in inquirendo: hoc ipso enim, quod nostra fides ei appareat ùt probabilior, cùm fides vera sit de necessitate medii ad salutem, tenetur inquirere in argumenta pro & contra, quòd si faciat, mysteria fidei nostræ facilè apparebunt ei esse evidenter credibilia; itaque talis infidelis non tenetur determinatè ad credendum, nec ideo præcisè peccat, quòd, quamdiu habet majorem tantùm credibilitatem, hoc ipso statim non credat, sed tenetur vel ad credendum, quantùm potest, vel ad adhibendam majorem in inquirendo diligentiam, ideo autem peccat, quia ex culpabili negligentia non credit, uti oportet, cùm negligat adhibere diligentiam, quâ positâ acquireret certitudinem, & Deus adderet illustrationem intellectûs ac piam inclinationem voluntatis, sicque crederet. Quòd si talis infidelis cum ejusmodi probabilitate deprehenderetur in articulo mortis, neque haberet tempus vel potentiam diligentiùs inquirendi, teneretur Deum rogare pro illustratione intellectûs, quam Deus, qui omnes vult salvos fieri, non negaret facienti, quod in se est, per hanc autem illustrationem transiret illa probabilitas in certitudinem: ità quoad omnia *Carden.* d. 5. c. 2. & d. 15. c. 7. 48.

§. 6. Ex his facilè intelligitur, quomodo cohæreat damnatio hujus 4. prop., & 21. n. 6. relatæ, nam 21. dicebat probabilitatem sufficere ad credendum; ex damnatione autem hujus 4. non potest inferri, quòd probabilitas aut etiam quòd major probabilitas sufficiat ad credendum, sed tantùm infertur, quòd quando est major probabilitas, infidelis non excusetur, si non credat, eò quòd teneatur magis inquirere, per quod acquiret, ut credat.

§. 7. *Busenb.* hìc dicens hæreticum, quamdiu suam sectam judicat æquè esse credibilem, non teneri credere, tantùm vult non teneri determinatè credere, tenetur tamen ulteriùs inquirere, quia pro sua secta non habet evidentiam, ergo cùm teneatur credere, tenetur in una Religione quærere evidentiam, quam inveniet in Catholica, si indifferenter examinet: è contrà quamvìs nobis incidat cogitatio, an non fortè sit aliqua alia Religio vera, non tenemur examinare aut inquirere, sed tenemur talem cogitationem positivè repudiare, quia pro nostra fide habemus evidentiam saltem moralem, nam qui notas veræ Ecclesiæ considerat, omnino dubitare non potest. 49.

Q. 10. *Quid addendum sit circa alias propositiones hìc damnatas.* R. Seqq. 50.

§. 1. Propositio 16 ab *Innoc.* XI. damnata est hæc, *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale & secundum se.* Hæc damnatio confirmat illa, quæ dicta sunt n. 1. circa propositionem 1. ab *Alex.* VII. damnatam, neque opus est aliquid addere, nisi hoc, quod notat

Carden.

Card. d. 11. n. 26., nempe certum esse, quòd præcepto speciali obligemur ad fidem, non tantùm præcepto negativo prohibente dissensum, dubitationem & formidinem in fide, sed etiam affirmativo obligante positivè ad eliciendum actum fidei, uti constat ex propositione ibi relata: *Innocentius* autem faciens in suo decreto mentionem *Alexandri*, in eodem sensu loquitur cum illo, uti notat *Carden.* n. 29.

51. §. 2. Propositio 17. ab. *Innoc.* XI. damnata est hæc: *Satis est actum fidei semel in vita elicere.* Ex hac damnatione constat, necesse esse sæpius in vita elicere actum fidei: abstrahitur autem hic, an id necesse sit necessitate medii, an præcepti; item an sit necesse per se ratione ipsius præcepti fidei, an autem per accidens ratione præceptorum spectantium ad alias virtutes, secundùm dicta à n. 14. qualiscunque enim & undecunque sit ea necessitas sæpius eliciendi actum fidei, propositio damnatæ contradictoria est vera, nempe quòd non sit satis semel actum fidei in vita elicere; & satisfiet præcepto fidei, ex quacunque tandem causa vel occasione ponatur actus fidei; probabilius autem est præceptum fidei non obligare per se omni die festo, uti volunt aliqui; neque illis festis, quibus aliqua fidei mysteria celebrantur, uti alii volunt, quorum opinionem *Oved.* cont. 7. n. 73. dicit passim rejici, non enim datur sufficiens fundamentum ejusmodi obligationum: est tamen obligatio illis temporibus, quæ breviter notat *Busenh.*, fusius *Sanch.* in Dec. l. 2. c. 1., Debere frequenter elici, probat multis ex Scriptura, PP. & ratione *Carden.* d. 11. à n. 51., inprimis, quia dum nobis occurrit objectum à Deo revelatum, reverentia divinæ locutioni debita postulat, ut assentiamur: deinde quia non possumus diu permanere absque mortali, nisi frequenter nos excitemus per fidem & spem; quod etiam fatetur *Lug.* d. 13. n. 45., & insinuare videtur *Apost.* ad Rom. 1. v. 17. *Justus autem ex fide vivit.* Denique quia tenemur continuò vivere christianè, hoc autem non facit, qui non credit frequenter, cùm præcipua actio vitæ christianæ sit credere: Unde *Lug.* n. 23. dicit fidelem teneri toties repetere actum fidei, quoties satis sit, ut moraliter dicatur habitualiter scire objecta credenda & profiteri Religionem Christianam: notantque communiter Authores Episcopis, Parochis, Doctoribus, Concionatoribus, Confessariis plura & magìs explicitè esse credenda, quàm cæteris, quia non aliter poterunt suo docendi officio satisfacere, potestque de hoc videri *Con.* d. 14. d. 10. Hi tamen actus fidei concomitanter elici possunt, quando quis se signat cruce, audit Missam, recitat Credo &c., uti n. 27. insinuatum est, hinc non est ratio, cur quis se ideo scrupulosè divexet (quamvìs consultissimum & maximè utile sit sæpe elicere explicitè & reflexè, ùt n. 29. in fine dictum est) & ideo *Lug.* n. 45. ait, cùm materia honestè & inhonestè operandi frequenter occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui fidem Christianam toto corde amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciat præcepto fidei.

52. Q. 11. *An ille specialiter obligetur præcepto eliciendi fidem, qui per hæresim vel aliud peccatum infidelitatis amisit habitum fidei.* ℞. Affirmat cum aliis multis *Oved.* cont. 7. n. 69., & probabiliter, si enim teneatur adultus, qui nunquam credidit, multò magìs talis, qui fidem propriâ culpâ abjecit: tenetur autem de præsenti sive primo quoque tempore, quia quando præcepta non determinant tempus, censentur obligare pro præsenti, uti l. 1. n. 587. dictum est. Cur autem non sit similis obligatio ad statim pœnitendum post peccatum, dicetur de Pœnit. & videri potest *Arr.* d. 12. à n. 23.

53. Q. 12. *Quid addendum sit circa obligationem professionis fidei.* ℞. Hoc unicum, nempe præceptum, quo ex Bulla *Pii V.* tenentur facere professionem fidei omnes promovendi in Doctores, Magistros, Professores, à Congregatione Cardinalium extensum esse etiam ad eos, qui docent Grammaticam aliasque artes liberales, licèt eas non tradant in scholis publicis, ideoque observari debet, ubi usu receptum est.

Q. 13. *An præceptum affirmativum credendi sit naturale, an positivum.* ℞. In quantùm obligat ex virtute fidei, dicunt *Hurt.* & alii cum *Oved.* n. 66. esse tantùm positivum divinum; docet tamen valde probabiliter *Lug.* d. 13. à n. 2. saltem obligationem juris naturalis esse, ut in communi credatur, quod Deus dicit, supposito quòd aliquid dicat, adeoque præceptum credendi esse etiam naturale, non eo sensu, quasi sequatur ex constitutione naturæ secundùm se consideratæ, sed quia connaturaliter sequitur ex constitutione ordinis supernaturalis, in quo Deus aliqua revelare debebat, uti rectè explicat *Maur.* q. 144. n. 8., ratio enim dictat, quòd reverentia Deo debita exigat, ut si loquatur, ei aliquando saltem credatur. Deinde, in quantùm fides prærequiritur ad Spem, Charitatem vel Contritionem, ad quarum virtutum actus sæpe est obligatio ex jure naturæ, sic per accidens & ratione talium virtutum potest ad fidem esse obligatio ex jure naturæ. Denique præceptum addiscendi aliqua, etiam ex illis, quæ credi debent, v. g. Pater noster, Symbolum, Præcepta Decalogi & Ecclesiæ, numerum Sacramentorum, est Præceptum Ecclesiasticum, uti rectè *Az.*, hac tamen notitiâ suppositâ est Præceptum divinum illa credendi: quæ omnia pluribus deducit *Lug.* à n. 153.

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri.

RESP. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo: *Qui me negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est, licet tamen dissimulare, quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis & indifferentibus, ob justam causam, & cùm non est necessitas fatendi. *Est com. S. Tho. Kon. disp.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. *Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *Unde resolvuntur*: 54.

I. Rogatus de fide in odium Religionis, sive publicâ auctoritate, sive privatâ, nullo modo potest, utendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ità respondere, ut præsentibus videatur fidem negâsse: multò minùs dicere, se esse Hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. *Azor, Fill. tr.* 22. *n.* 67.

II. Qui rogatus, seu privatâ, seu publicâ auctoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere: Unde si sic potest molestâ inquisitione liberari, licet, ùt habet Kon. *l. c.* Generatim enim verum non est, quòd interrogatus auctoritate publicâ, teneatur positivè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negâsse. *Kon. Nav. Azor, Sanch. Bec. c.* 9. *qu.* 4.

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm ejus operâ oves indigent: uti contrà, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, & in bonum eorum reservet, tenetur fugere. *Regin. l.* 16. *n.* 26. *Bec. c.* 9. *Fill. n.* 75. *&c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret, v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quòd non, tu taceres. *Ibid. V. Bon. l. c. Lay. l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *Tol. l.* 4.

V. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur; cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quòd se non prodant, videantur fidem negâsse: ùt v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. n.* 19. *Bec. Reg. Fill. n.* 88. *&c.*

VI. Cùm non rogaris de fide, non solùm licet, sed sæpe

» sæpe melius est ad Dei honorem & utilitatem proximi, tegere fidem, quàm fateri; ùt si latens inter hæreticos plus boni facit; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. Unde temerarium plerumque est offerre se ultrò. *S. Tho. Sanch. Lay. c. 11. num. 2.*

» VII. Redimere pecuniâ, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est; & sæpe magna virtus discretionis est, vitam ad Dei gloriam servare, ac fidem tegere modis licitis.

» VIII. Talis modus non est, uti vestibus aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quàm quòd essent signa professiva falsæ religionis seu cultûs; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis, item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo: item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 7. 8. & c. comm.*

» IX. Licitus autem modus est, quando subest causa, (ùt v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) uti vestibus & signis infidelium, quæ alium aliquem usum habent quàm profitendæ Religionis) quales sunt vestes talis nationis, (non religionis) quibus uterentur, etsi converterentur; ùt sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum Religiosorum, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantùm indicium nitidioris cultûs, ùt saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos; ùt togæ Bonciorum in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur, v. g. flavo annulo in pallio, Francofurti, &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non propriè professiva fidei. Quæ sententia probabilis est. *V. Sanch. 2. mor. c. 4 Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. n. 4. Kon.* contra *Caj. Navar. Toletum.*

» X. Licitus item modus est, cùm Catholicus transit per loca hæretica, & periculum grave ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum, (non tamen, si derisio tantùm, vel vexatio, ùt habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandam fidem, vesci carnibus die prohibito; quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo: Neque hoc est fidem negare, cùm esus carnium non sit institutus ad professionem Religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum fidei, ùt si v. g. in odium fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione: secùs, si protestaretur. *Bon. Azor, Bec. & com. l. c.*

» XI. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. *Fill. n. 85. Azor, Sanch. ll. cc.* Unde seclusis aliis, v. g. scandalo, periculo, prohibitione. &c. si ex justa causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, seclusis aliis, quia non est aliud, quàm obligare se ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

» XII. Infidelium & hæreticorum sacris non licet ità interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri, de quo *v. Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

» XIII. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam civilem, nec velle cogere, ut à fide discedant; cùm tamen reipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest) & hæc res ex se apta sit Catholicos paulatim pervertere, & insuper conciliare auctoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei, non licet obedire. Atque ità bis rescripsit Anglis *Paulus V.* apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. n. 86. & Azor ll. cc.* »

» XIV. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratûs contrahant Matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi contraxerint antè, vel contracturi sint postea coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. d. 3. Palaus t. 4. d. 1. p. 12. nu. 12. 13. 14.* testaturque contrahens cæremoniâ illâ, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsecè mala. *Mald. 2. 2. q. 2. a. 3.* quia auctoritas Ministri, & consequenter doctrinæ ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet: Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potiùs testantur se contraxisse, modò priùs vel posteriùs ritu catholico contrahant; quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ. »

ADDENDA.

Q. 14. *Quid notandum sit circa propositiones hîc damnatas?* R. Seqq. In *Concilio Romano* sub *Cornelio* Papa 55.
(utì habet *Baron.* ad annum 254.) damnata est hæc propositio tanquam hæretica contra Elisaitas, *Licitum est exterius fidem negare instante persecutione, & sufficit eam in animo suo interius retinere.* Anno 1679. *Innoc. XI.* damnavit hanc propositionem 18., *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo, tacere; ut peccaminosum per se non damno.* Pro cujus explicatione, ne quis occasionem errandi habeat ex doctrina *Busenb. ad. n. 2.*, notanda sunt aliqua ex *Carden. d. J 12.*

§. 1. Sensus propositionis ab *Innoc.* damnatæ est 56.
hic: quando quis à publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo non peccat, si sileat: Hic sensus est falsus & damnatus: è contrà verissimus est iste sensus contradictoriè oppositus, quando quis à publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo, peccat, si sileat, quamvìs per accidens possit non esse peccatum. *Ratio* autem primæ partis est, quia quando quis interrogatur à potestate publica, cùm illam non audeat eludere, dicendo v. g. quid ad te? cur me interrogas? si sileat, illud silentium non tam erit contemptus personæ interrogantis, quàm fidei, unde silens in illis circumstantiis, per se & regulariter, dat signum, vel negatæ fidei, vel suæ erubescentiæ ob fidem, vel timoris pœnæ, ob quem nolit in circumstantiis ità fidei præjudicantibus confiterì Christum, aut saltem communiter dat grave scandalum, adeoque per se est illicitum tale silentium: id exprimit *S. Thom. 2. 2. q. 3. a. 2.* his verbis, *Confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco & tempore, quando scilicet per omissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam utilitas proximis impendenda, putà, si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur, vel quòd non haberet fidem, vel quòd fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur à fide:* Addit *Ad 1., dicendum, quòd finis fidei, sicut & aliarum virtutum, referri debeat ad finem Charitatis, qui est amor Dei & proximi, & ideo quando honor Dei vel utilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, ut per fidem suam ipsi veritati divinæ conjungatur, sed debet fidem exterius profiteri.* Ratio 2. partis est, quia posset per accidens & in casu rariore non esse illicitum silere, si nempe nullum ejusmodi inconveniens sequeretur ex illo silentio: imò possunt dari multi casus, in quibus silere sit confiteri fidem, v. g. si interrogatus de fide in Christum sileat, & Crucifixum reverenter osculetur, aut suum collum exporrigat gladio; item si duo interrogentur, an sint Catholici, & unus respondeat, sumus, alter verò sileat, vultu, utì antè, composito; item si interrogatus taceat & rideat ad verba minasque

Ty-

Tyranni, tale illorum silentium est virtualis confessio fidei, unde non est damnatum, quòd in ejusmodi casibus licitum sit silere.

57. §. 2. Si quis taceat interrogatus à persona privata, pari modo peccat, si hoc silentium sit signum negatæ fidei, vel erubescentiæ de confitenda fide, vel infirmi timoris, vel si per hoc detur scandalum; negare enim fidem, vel eam erubescere, aut dare signum timoris tanti, ut potiùs quis vellet fidem quàm vitam relinquere; item proximo dare occasionem ruinæ, hæc omnia sunt intrinsecè mala, neque pro hoc est disparitas, sive persona publica interroget sive privata: & hoc vult S. *Thom.* ad 2., ubi universaliter sic ait, *In casu necessitatis, ubi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium sive confirmationem, vel ad reprimendam infidelium insultationem.* Quia tamen silere ad interrogationem personæ privatæ sæpe potiùs est contemptus personæ quàm fidei ipsius, hinc quandoque sileri poterit, si tacitè vel expressè significetur hic contemptus personæ interrogantis & non fidei ipsius, unde poterit dicere, quid ad te? aut etiam omnino silere contemptim ridendo, quasi diceret, non habes jus interrogandi.

58. §. 3. Si potestas publica decretum faciat in odium fidei, ut qui sunt Catholici, se sistant & manifestent, manet probabile cum *Busenb.*, quòd Catholici non teneantur se sistere, nam licèt ibi sit decretum potestatis publicæ, tamen non censetur esse interrogatio, nisi persona nominatim & in particulari rogetur, quia nemo propriè in generali interrogatur: sic autem vocatus propter odium fidei non tenetur obedire, ità *Suar. Lug. Con.* & *Castrop.*

59. §. 4. Si quis interrogetur, non in odium fidei, sed in odium personæ, quam interrogans vult vexare, *Con. Lorca* & *Castrop.* d. 1. p. 14. n. 3. dicunt, dummodo non censeatur negare fidem, nec det scandalum, posse silere ac dissimulare, quia ibi non agitur causa fidei, nec patitur Dei honor, nec nocetur proximo; & parùm faceret ad positivum Dei honorem, si in his circumstantiis manifestarem me esse catholicum, è contrà si potestas publica interroget in alium finem honestum, utì si in Belgio interroget Princeps Catholicus Titium, an sit catholicus, volens eum promovere ad aliquod officium, Titius tenebitur fateri, quia quamvis hæc interrogatio non fiat in odium fidei, tamen agitur causa fidei. Vide *Carden.* n. 37. Possunt etiam de illis omnibus videri *Arr.* d. 21. s. 2. & 3. *Ovied.* cont. 8. p. 3. *Lug.* d. 14. à n. 37.

60. §. 5. Objici hìc solet: potest quis etiam publicâ authoritate interrogatus declinare confessionem fidei per fugam, ergo etiam per silentium. ℞. n. conseq., fugiendo exercitè fatetur fidem, non item silendo.

Inst. Talis interrogans non est legitimus Judex respectu quæstionis fidei, ergo non est obligatio illi respondendi. ℞. n. conf., cùm enim communiter habeatur pro habente authoritatem publicam, debet ùt talis respici ac honorari, & aliàs sequeretur idem despectus Dei, negatio fidei, scandalum proximi: Adde, quòd saltem de fatenda tum fide sit speciale præceptum Dei, utì nobis declaravit Ecclesia.

61. *Q. 15. Quandonam præterea censeatur vel non censeatur quis negare fidem.* ℞. §. 1. Si quis neget se Papistam aut Romanistam apud eos, qui per illa nomina intelligunt sectatorem fidei Ecclesiæ Romanæ, censetur implicitè negare fidem, utì cum communi *Steph.* tr. 3. d. 1. n. 38.; an autem hìc pro dissimulanda fide licitum sit uti verbis ambiguis, non conveniunt Authores, negant *Verjuys* in past. miss. t. 3. a. 2. & *Arsdek.* t. 2. p. 3. t. 3. q. 5., quia est contra honorem Dei, veritatem fidei, & Ecclesiæ authoritatem, permittere se apud audientes haberi pro hæretico. *Conf.* nam qui verba ambigua proferret, quæ apud audientes significarent blasphemiam aut contumeliam, licèt ipse alium sensum in mente haberet, tamen deberet censeri blasphemus & contumeliosus, ac reipsa læderet honorem Dei & proximi, ergo hìc à pari censeri deberet hæreticus, & reipsa peccaret contra fidem. Oppositum tenent *Sanch.* in Dec. l. 2. c. 4. n. 6. *Azor, Ban. Nav. Con. Suar. Laym. Fill. Tann. Marchant. Sangall. Reiffenst.* cum *Castrop.* d. 1. p. 13. n. 4., qui dicunt ex gravi causa licere hìc uti verbis ambiguis seu æquivocis, ac etiam restrictione non purè mentali, sicut ista quandoque licita sunt in aliis materiis, supponendo semper, quòd non ideo negetur fides, nec patiatur debitus Deo honor, nec detur scandalum proximo, sicque tantùm permittatur error in audientibus; sed hæc omnia difficulter aderunt: unde non videtur audiendus *Gobat* t. 11. n. 609. neque ejus *Vindex*, dicentes catholicum à Calvinista interrogatum, an sit reformatæ religionis; aut à Lutherano an sit Evangelicæ, posse affirmare, quia religio catholica est in multis reformata, etiam per *Trid.* de Reform. & revera est Evangelica, *Contrà* enim est, quod hìc circumstantiæ simul significent interrogari de reformatione Calviniana vel Evangelica, id est, Lutherana fide, ergo id affirmare non potest. Vide tamen *Vind. Gob.* prop. 20., qui conatur excusare.

§. 2. Qui testimonia, salvos conductus aut alias immunitates obtinent, ideo validas vel utiliores, quia in illis exprimitur, quòd sint Religionis alterius a Romana, moraliter negant fidem & simulant falsam Religionem, ideoque peccant mortaliter, utì rectè *Per. March.* T. 2. t. 2. t. 2. s. 5. q. 3. d. 2. & *Verjuys* a. 12. 62.

§. 3. Sive generaliter sive in particulari mihi præcipiatur, ut v. g. claudam officinam & abstineam à servilibus, die, quo acatholici habent festum, vel preces, si adsit metus gravis damni, obedire possum, quia per hoc non censeor approbare festum vel finem extrinsecum illorum, ità *Less.* in Auct. V. *Hæreticus* cas. 9. *Verj.* a. 17.; similiter si etiam publico edicto præcipiatur, ut omnes omnibus diebus comedant carnes, posito quòd edictum non fiat in contemptum fidei vel Religionis, sed tantùm ad deprehendendos Catholicos, potero diebus prohibitis comedere carnes, ut rectè *Verj.* a. 14. tum enim non censetur fieri in contemptum fidei, sed ad licitam occultationem personæ. 63.

§. 4. Si aliquis, v. g. ebrius in navi, in qua sunt Catholici, stricto ense dicat, si quis hic ex vobis est Catholicus, surgat, à me statim occidendus; rectè cum aliis resolvit *Sanch.* n. 6. neminem, per se loquendo, teneri se prodere, cùm nemo censeatur interrogari, secundùm dicta n. 58. 64.

§. 5. Si acatholicus sit baptizaturus prolem acatholici *Sanch. Az. Navar. Ledes. Hurt.* putârunt esse illicitum pro Patrino interesse Baptismo, sed oppositum est tenendum cum *Laym.* l. 5. t. 2. c. 9. n. 5., & rationem habet *Busenb.* 65.

§. 6. *Lessius* V. *Baptismus* cas. 1. docet, non licere deferre infantem ad Ministrum acatholicum, ut ab hoc baptizetur, quia sic videtur profiteri illum esse legitimum Ministrum Ecclesiæ; sed in hoc attendenda est consuetudo patriæ, nam per illam delationem, per se loquendo, tantùm profitetur illum esse Ministrum sufficientem ad Baptismum validè conferendum, quod verum est: Unde *Lug.* d. 14. n. 161. dicit ob necessitatem gravem excusari posse cooperationem ad petendum Baptismum ab hæretico, quæ necessitas ad minùs debeat esse tanta, quanta sufficeret, ut posset peti à laico: & reipsa in periculo gravis damni non videtur illicitum, dummodo ea delatio non censeatur esse agnitio Ministri acatholici tanquam personæ sacræ, utì insinuatum est. 66.

§. 7. Etiam licitum est honoris vel amicitiæ causâ interesse Matrimonio acatholicorum contrahendo coram acatholico Ministro, utì habent *Mald. Con. Hurt. Lug.* n. 156. *Steph.* n. 48. *Lessius* quidem V. *Hæreticus* cas. 26. ait non licere adire convivium nuptiale hæreticorum, 67.

eorum, aut munera dare ad gaudendum vel congratulandum de conjunctione, eò quòd hæc sit irrita; sed ista ratio *Lessii* non tenet ubique, nam ubi *Tridentinum* non est receptum, aut ubi contra illud præscriptum est, talia Matrimonia valent, uti suo loco dicetur; & universim ista licebunt saltem honoris vel amicitiæ causâ. *Conf.* nam *Lessius* ipse cas. 25. & *Gob.* t. 9 n. 474. excusant illos Catholicos, qui pro contrahendo Matrimonio ex gravi causa coguntur comparere coram Ministro acatholico, non ob religiosam aliquam cæremoniam, sed purè ob causam politicam, ità ut Minister hìc non habeat se veluti Ministrum Ecclesiæ, sed tantùm sit veluti persona sæcularis, coram qua contrahentes testentur se Matrimonium inire, uti testari possunt coram Magistratu acatholico, ne eorum Matrimonia in foro externo censeantur illegitima: notant tamen rectè cum *Busenb.* ejusmodi Ministros plerumque comparere tanquam personas sacras, hinc plerumque illicitum esse sic contrahere coram illis: proclamationes tamen, si absit scandalum, fieri possunt in eorum templis, uti & fiunt proclamationes aliorum contractuum.

68. §. 8. Rectè notat *Less.* cas. 10. & 11., non esse licitum in templis aut conviviis acatholicorum eorum Psalmos simul canere: item non licere in eorum templis pulsare organum aut alia instrumenta, quia in his videtur esse publica approbatio vel scandalosa communicatio in sacris: si quis tamen pulset organa aut campanas eo tantùm tempore, quo ibi congregantur Cives aut Mercatores tractantes de negotiis sæcularibus vel commerciis, nullum erit peccatum, uti rectè *Arsdek.* p. 2. t. 6. q. 9. *Layman* quoque l. 2. t. 3. c. 13. n. 5. excusat eum, qui pulsat apud eos organum, aperit templum, si antea fuerit Æditus, & volens se convertere statim non possit ab eo officio discedere ob gravem necessitatem, dummodo signo prodat se illa facere, ùt actiones indifferentes sunt, non autem ùt ordinantur ad exercitia acatholica: sed etiam in hoc contradicit *Verjuys* a. 9.

69. §. 9. Qui externè fingit, ac si dubitaret circa aliquem articulum fidei, ne per hoc aliis displiceat, peccat contra fidem, quia externè negat certitudinem fidei, adeoque dicit dubiam, quod est graviter injuriosum divinæ auctoritati.

70. § 10. Licitum est promoveri ad gradus Juris, Medicinæ, Artium, in Universitatibus acatholicis, dummodo nihil promittant contra fidem aut bonos mores, ità *Less. Arsdek.* q. 33.

Plura his affinia addentur à n. 95. Et speciatim circa occultationem fidei per gestationem vestium, esum carnium &c., de quibus *Busenb.* habet breviter, videri possunt *Lug* d. 14. s. 5. *Pennaf.* d. 9. s. 4. *Ov.* cont. 8. p. 4. & seqq. *Castrop.* d. 1. p. 17, *Dian.* p. 5. t. 7. R. 33. & 34. Videndus tamen simul *Verjuys* a. 11.

CAPUT IV.

De Infidelitate, & vitiis Fidei oppositis

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas.

71. »RESP. I. Infidelitas generatim est triplex. *Prima* »dicitur *negativa*, eorum scilicet, qui nihil unquam »de fide audiverunt, quæ non tam est peccatum, quàm »pœna peccati; quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus »fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur *contraria*, »eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam »vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter; ùt »hæretici. *Tertia* dicitur *privativa*, quæ privativè opponitur fidei; & est culpabilis ignorantia, vel error circa »res fidei. *S. Th. Sanch. Vasq. Laym. l. 2. t. 1. c. 12.*

» Resp. II Infidelitas contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex, scilicet paganismus, qui fidei nondum susceptæ: judaismus, qui fidei susceptæ in typo; & hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate, repugnat. Apostasia à fide revocatur ad hæresin, à qua tantùm differt, quòd hæresis sit error fidei ex parte tâtum contrarius; apostasia verò ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.* »

ADDENDA.

72. Q. 16. *Quandonam deficiat fides in aliquo.* ℞. Rejectis erroribus, dicemus, quod verum est.

§. 1. Lutherus docuit fidem amitti per quodlibet peccatum mortale, sed damnatur à *Trid.* sess. 6. c. 15. Alii putârunt, si desit charitas, etiam deesse fidem, sic *Jansenius* l. 5. de gratia Christi c. 6. col. 510. ait, *Nullam Augustinus agnoscit fidem veram atque christianam, nisi ex Dei charitate dimanet.* Repetit c. 7. col. 516. *Nisi amor flectat hominem ad credendum, non esse veram fidem christianam.* Similia habent alii Doctores Lovanienses: sed *Contrà* est, vel loquuntur de fide habituali, vel de actuali; si de habituali, damnantur in *Trid.* Can. 28. *Si quis dixerit amissâ per peccatum gratiâ* (seu charitate) *simul & fidem semper amitti; aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum, qui fidem sine charitate habet, non esse christianum, anathema sit.* Si loquantur de actuali, damnantur ab Apostolo 1. ad Cor. 13., *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Hinc S. *Aug.* l. 15. de Trin. c. 18., *Fides juxta Apostolum sine charitate esse potest.* Damnantur etiam ab *Alex.* VIII. in hac propositione 12., *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; & etiamsi videantur credere, non est fides divina sed humana.* Ratio est, quia potest homini non habenti Charitatem evidenter proponi authoritas Dei interposita, v. g. pro Incarnatione, hic homo poterit ex eo motivo firmissimè assentiri, assensus autem ille non erit nisi fidei divinæ, cùm moveatur authoritate Dei, ergo sine Charitate potest dari assensus fidei divinæ. Idem apertè significat *Trid.* c. 6., ubi exponens modum, quo etiã magni peccatores disponuntur ad justificationem, dicit primò excitari ad fidem ex auditu concipiendam, tum terreri metu pœnarum, deinde per spem converti ad Dei misericordiam, denique incipere illum diligere tanquam omnis justitiæ fontem, ergo ex mente *Trid* priùs creditur, quàm diligatur Deus.

§. 2. Fides amittitur per peccatum infidelitatis, uti habet *Trid* c. 15.; per infidelitatem autem communiùs intelligitur peccatum mortale, quod est directè contra fidem, & opponitur objecto formali illius: Unde probabile est non amitti per ignorantiam fidei etiam crassam & affectatam, quamvìs per eam peccetur mortaliter contra fidem, quia non est simpliciter infidelitas opposita objecto formali fidei. 73.

Q. 17. *An omnes actiones infidelium sint peccata.* ℞. Id docuit *Jans.* l. 3. de gratia Christi c. 2. col. 306. *Probavimus fusè in præcedentibus nullum opus, quod non sit peccatum, ab infidelibus posse fieri.* Idem habet c. 21. col. 306. Secuti sunt *Sinnichius* & alii, sed *Contrà* est, nam inter propositiones Bajanas damnatas à *Pio* V. *Greg.* XIII. *Urb.* VIII. est hæc 25., *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia:* Erat autem aliquorum fundamentum, quia omnis actio peccatoris est peccatum, sed inter easdem Bajanas damnatas est hæc 35. *Omne, quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.* 40. *In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.* Similiter inter damnatas ab *Alex.* VIII. hæc est 8., *Necesse est infidelem in omni opere peccare.* Conatur quidem *Sinnichius* ostendere aliqua opera infidelium posse esse bona, eò quòd possit eis lux à Deo immitti, per quam ad Deum opus dirigant, sed neque hoc negat *Bajus*, in cujus sensu damnata est propositio: itàque dicendum, non omnia opera infidelium esse peccata, quia possunt ex fine honesto elicere actus, v. g. succurrere miseris, obedire Parentibus &c.; quæ nemo prudens dicet esse peccata: hinc inter Bajanas damnata est 74.

est hæc 37., *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.*

75. *Opponunt* S. Aug. l. 4. contra Julian. c. 3., qui Juliano quærenti, si Gentilis nudum operuerit, nunquid quia non est ex fide, peccatum est? respondet; *Prorsus in quantum non est ex fide, peccatum est, non quia per se ipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est, sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum.* R. S. Tho. 2. 2. q. 23. a. 7. ad 1. rectè sic explicat, *Actus infidelis, in quantum est infidelis, semper est peccatum, etiamsi nudum operiat vel quidquid aliud hujusmodi faciat, ordinans ad finem suæ infidelitatis.* Similiter S. Aug. eo sensu virtutes Philosophorum vocat vitia, quo opus carens fine debito & necessario dicitur defectuosum seu vitiosum.

76. Q. 18. *An certum sit, quòd infidelitas purè negativa sit inculpabilis.* R. Esse certum, nam etiam inter Bajanas est hæc 68. *Infidelitas purè negativa in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Ratio autem est, quia certum est omne peccatum debere esse voluntarium, ergo cùm infidelitas negativa nullum habeat adjunctum actum voluntatis, qui intendat vel negligat eam removere, certum est non esse peccatum. Quæ contrà objici possent, abundè soluta sunt l. 1. à n. 720. & 727.

77. Q. 19. *Quam potestatem habeant Ecclesia & Principes catholici circa infideles.* R. §. 1. Ecclesia secundùm Cap. *Gaudeamus*, De divortiis, non habet directam potestatem in infideles non baptizatos, nam Christus dedit Petro potestatem tantùm in oves ingressas ovile, ideoque etiam *Trid.* f. 14. c. 2. dicit Ecclesiam non posse in illos exercere judicium, secundùm illud 1. *ad Cor.* 2. *Quid mihi de iis, quæ foris sunt, judicare?* & consequenter nec poterit eos punire. *Si dicas*, posse defendi jus innocentis & vindicari injuriam ipsi factam, ergo etiam posse Ecclesiam defendere jus, quod habet Deus, ne offendatur, & vindicare injuriam per peccatum factam. R. Tum tantùm potest defendi jus & vindicari injuria innocentis, quando innocens hoc vult, vel saltem permittit; Deus autem potens ipsemet defendere & vindicare, id non permittit hominibus passim, ne dentur occasiones perpetuorum bellorum & confusionum.

78. §. 2. Omnes baptizati possunt etiam per pœnas adigi ad fidem catholicam profitendam, sunt enim subditi Ecclesiæ, maximè quoad ea, quæ salutem spectant. *Nec obstat*, quòd fortè nunquam crediderint, *nam* reipsa per Baptismum ingressi sunt Ecclesiam, & subjecerunt se ejus potestati ac legibus. E contrà non baptizati, nec subjecti Principibus fidelibus, non possunt cogi ad fidem, quòd enim *Christus* Luc. 14. voluerit invitatos compelli intrare, explicat *S. August.* de hæreticis, in quos jurisdictionem habet Ecclesia.

79. §. 3. Cogi possunt non baptizati, ut ne impediant prædicationem fidei, ad quam per universum mundum prædicandam jus à Christo accepit Ecclesia *Matth.* & *Marc.* ult. Probabilius quoque est cum *Suar. Hurt. Arr. Lug.* d. 9. n. 54. *Herincx* d. 9. q. 4. posse non baptizatos, v. g. Judæos à Principe fideli cogi ad audiendam prædicationem fidei christianæ, sic enim coguntur Romæ per Constit. 9. *Greg. XIII. Sancta Mater Ecclesia.* Ratio est, quia Princeps potest mandare ea, quæ sunt licita & honesta, ac conducunt ad politicam gubernationem, seu ad concordiam & pacem communem, quale quid est communis professio ejusdem veræ Religionis: Unde & poterit Princeps prohibere eis omne exercitium falsæ Religionis. An autem possit directè cogere ad fidem, dubium est, negant S. *Thom.* q. 10. a. 8. & 12. *Suar.* d. 18. f. 3. *Castrop.* d. 2. p. 6. aliique communiùs, maximè cùm sit contra usum Ecclesiæ, & id prohibeatur expressè, saltem de Judæis. Affirmant tamen non improbabiliter saltem de aliis infidelibus *Scotus & Scotistæ* cum *Herincx* n. 46., quia Princeps potest adigere subditos ad ea servanda, ad quæ Jure divino & naturæ tenentur, sed jure divino & naturæ tenentur acceptare veram fidem, ergo.

§. 4. Potest, imo tenetur Princeps omnes subditos, 80. etiam non baptizatos cogere, ut relinquant errores & vitia, quæ sunt contra naturam, uti sunt idololatria, blasphemia &c., priùs illa prohibendo per leges, & postea puniendo transgressores: Ratio est, quia tenetur subditos dirigere ad finem gubernationis naturalis, qui est vivere secundùm rectam rationem, contra quam sunt tales errores & vitia, quæ præterea maximè dehonestant Remp., uti pluribus *Lugo* n. 116. & *Herincx* q. 5.. Si tamen illi infideles non sint subditi, communis est sententia non posse cogi, quia in illos nullam habent jurisdictionem, neque Ecclesia, neque Principes catholici; poterunt tamen etiam armis impediri à peccatis, quæ sunt nociva innocentibus, saltem si hi permittant: Item quæ sunt injuriosa Religioni, quia defensió innocentum & fidei est illis licita, uti rectè cum aliis *Herincx* suprà.

§. 5. Principes infideles non baptizati non possunt 81. privari Jurisdictione in eos, qui fideles sunt, aut se ad fidem convertunt, Ecclesia tamen prohibet, ne Princeps christianus infidelem præficiat infidelibus Cap. *Cum sit nimis*, de Judæis & Saracenis: Posse autem infidelem privari dominio proprietatis in fideles veluti servos, idque ob honorem fidei, quamvis abesset periculum perversionis, docent S. *Thom* a. 10. *Bann. Lorc.* & alii; negant *Nav. Covarr. Suar.* & alii communiter, nullibi enim legitur hanc potestatem esse Ecclesiæ concessam: possent tamen fideles, si eorum fides periclitaretur, aut si in exercitiis fidei paterentur injuriam, excutere tale servitium, imò jus positivum suprà privat infidelem subjectum christiano Principi dominio servi, hoc ipso, quòd hic fiat christianus, quæ omnia pluribus deducunt *Lugo* & *Herincx* q. 6.

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hic tantùm, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis.

Resp. I. His casibus; qui colliguntur ex c. *Nulli* c. » 82. *Judæi* &c. De Judæis. 1. Non licet cohabitare. 2. » Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. » 4. Nec Medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec » Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis » non famulari. 8. Nec servitute subjici. 9. Prohibentur » publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum » est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor*, prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, synagogas, » cum eis ludere, saltare &c. Ratio horum est, tum ut » conservetur dignitas christianæ religionis, tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis. *V. Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 17. *Sanch. l.* 2. *c.* 31. *Fill. c.* 22. » *num.* 128. »

Resp. II. In decem dictis casibus communicare » cum Judæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus verò excommunicationis: (Cap. » *Constituit*, 17. q. 4.) quæ nonnisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi: *Ex genere suo*; quia probabile » est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, » aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe » excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. » *Ità communiter. V. Auth. suprà citt. & Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 6. » *item Laym. l. cit.*

ADDENDA.

83. QUæst. 20. *Quomodo intelligenda sint ea, quæ prohibentur in Jure circa communicationem cum Judæis.* ℞. Non prohibetur omnis communicatio, hinc *Pet. March.* T. 2. t. 2. c. 2. §. 3. q. 4. ait: *Certum est leges omnes antiquas conversationem Judæorum prohibentes, modò secundùm omnes suas partes non esse in usu ubique.*

§. 1. Si absit periculum irreverentiæ, potest Judæo dari panis benedictus, aqua benedicta &c.; Item potest Judæus invitari ad Concionem aut Missam, si per hoc sit spes eum convertendi: ità *Lugo* & alii cum *Steph.* t. 3. d. 1. n. 43.

84. §. 2. Non est prohibitum habere servos aut conservos Judæos, ità *Suar. Sanch. Bonac.* Putatque *Con.*, quando fidelibus prohibetur habitatio cum Judæis, intelligi solùm habitationem, in qua Christianus sit subditus Judæo.

§. 3. Non peccat Christianus, qui vel invitatus à Christiano vel etiam casu concurrens in eadem mensa comedit cum Judæo, licèt à Judæo cibos acciperet, nam nec est invitans illum, nec invitatus ab illo, ità *Sanch.* & *Bonac.* Addunt *Az.* & *Con.* illam tantùm comestionem cum Judæo prohiberi, in qua Judæi discretionem ciborum observant secundùm legem Mosaicam.

§. 4. Tum tantùm prohibitum est cum Judæo balneum, si hoc fiat ex condicto & per modum societatis, non autem si alter sequatur nesciens de altero, uti *Steph.* suprà.

85. §. 5. In casu gravis necessitatis semper fuit licitum uti Judæo Medico, v. g. si hic est notabiliter doctus, vel morbus indigeat multis Medicis & Christiani non sufficiant, ità *Sanch. Bonac. Suar. Con.* & alii. *Marchant.* suprà ait, *Videmus passim Medicos Judæorum ad infirmos vocari, etiam per timoratos & probos*: per receptionem autem medicinarum putant *Suar. Sanch.* & *Bonac.* tantùm prohiberi illas, quas Judæi per manus & ministerium suum præstant, uti sunt, si Judæus venam incidat Christiano, aut ipsemet medicinas applicet velut Chirurgus, hæc tamen licent in gravi necessitate: uti semper licet permittere, ut à Judæo sibi radatur barba vel capilli & similia, hæc enim nullibi prohibentur. Probabilius quoque est contra *Sanch.*, quòd Christiano liceat medicinas adhibere Judæo, quia prohibitio non est extendenda ultra casus in Jure comprehensos.

86. §. 6. Tantùm prohibitum est famulari Judæo, habitando in propria domo Judæi, illi enim soli propriè dicuntur famuli, ità *Bonac. Con.* & alii contra *Sanch.*, hinc licebit extra domum famulari Judæo, v. g conduci ad operas, esse colonum vel agricolam etiam originarium, hi enim propriè non sunt servi, ità *Laym.* l. 2. t. 1. c. 16. n. 1. Item licebit die Sabbathi eos adire & illis coquere.

87. §. 7. Illa sola comestio Azymorum est prohibita, quæ ritu Judaico fit, id est, quæ fit ex observatione legis Mosaicæ; & illa, ex qua hoc scandalum posset generari, ità *Suar.* & *Con.*

88. §. 8. Non licet Christiano facere Judæum hæredem vel legatarium, quamvis esset consanguineus, ità *Silv. Suar. Sanch.* & alii, *Con.* tamen notat attendendam esse consuetudinem.

89. §. 9. Ea solùm familiaritas cum Judæo prohibetur, ex qua periculum perversionis vel scandalum timeri potest, uti communiter habent Authores; licitum est autem Christianis in fide confirmatis, qui in conversionem Judæorum incumbunt, cum Judæis familiariter agere & cibum capere, quia hìc non est periculum perversionis, cùm in fide stabiliti sint, uti suppono; neque scandali, cùm fiat ad eos convertendos, ità *S. Thom. Sanch. Laym.*

§. 10. Illæ prohibitiones de Judæis non sunt extendendæ ad omnes Paganos, neque ad alios casus vel contractus in Jure non expressos, quia prohibitio, utique odiosa, non est extendenda extra verba legis, ità *Sanch* & alii: hinc non est prohibitum accedere ad nuptias spectandas, vel festa, vel ritus in synagoga, si absit periculum perversionis & scandali, hæc enim in Jure non prohibentur, uti nec ludere vel saltare cum Judæis, licèt contrarium putet *Azor* citatus à *Busenb.* Hactenus relata docet & latè probat *Castrop.* d. 2. p. 9. 90.

§. 11. Notat *March.*, Reg. 2. & 3. etiam illicita esse Christianis hæc duo, inprimis venditionem sacræ supellectilis Judæo factam, deinde Matrimonium cum Judæo; & de hoc patet, cùm disparitas cultûs sit impedimentum dirimens. 91.

DUBIUM III.

Quid sit hæresis.

REsp. Hæresis, est error intellectûs, liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. *Ità comm. Suar. Bec. c.* 14. *q.* 2. Unde patet, ad hæresim, uti & apostasiam, duo requiri: 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hìc acriter & mordicùs suum errorem tenere, aut tueri, sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum, sive quando scit, contrarium teneri à reliqua universali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat; sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. Ità *Sanch. Vasq. Lay. l.* 2. *t.* 1. *cap.* 13 *& alii comm.* Ratio, quia tunc putat judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Koninc* faciliùs sic explicant alii, eam tunc esse, cùm etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ità ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, à quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. *V. Kon. d.* 18. *Unde resolv.* 92.

I. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill. t.* 22. *c.* 6. *q* 4.

II. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*, quia negativè tantùm dubius, hoc est, suspendens judicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium, ergo nec errorem: modò tamen non ideo suspendat, quòd virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. *Sanch. Azor l.* 8. *c.* 9. *q.* 5. *Tol.* contra *Sanch.* & *Malderum.*

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex ignorantia etiam culpabili & crassa sententiam suam mordicus tueatur. *Lay. l. c. n.* 2.

IV. Nec est hæreticus, qui ità dispositus est, saltem habitualiter, ut à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei; dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid. & Kon. l. c.*

V. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi à suis Parochis. Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Lay. l. c. n.* 4.

VI. Cùm hæresis, & quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo; Quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita

»illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, le»ctio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure »positivo Ecclesiæ; uti etiam formalis disputatio Lai»ci de fide: Quod posterius tamen in Germania locis»que similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, »abrogavit consuetudo. *Azor, Fill. Bec. Sanch. Bon. disp. 3. »q. 2. p. 5.*

» VII. Matrimonium contrahere cum hæretica »etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania & Ita»lia mortale; probabile tamen est, ob gravem Docto»rum auctoritatem (*Sanch. de Mat. to. 2. l. 7. d. 72. n. 5. »Azor t. 1. l. 8. c. 11. q. 5. Regin. tr. 2. l. 32. n. 169. Basilii »Pontii de Mat. c. 6. V. Lugo de Sacramentis in genere, disp. »8. f. 14. n. 330.*) in Germania licere, ex gravi causa, »salvo tamen jure naturali, & semoto periculo, tum »contrahentis, tum prolium; unde de iis initio constitui »debet, ut catholicè educentur. *V. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. »3. t. 4. R. 269.*

» VIII. Eum, qui lapsus est in hæresin, non teneri »in Confessione explicare, qualis illa sit, eò quòd omnes »ejusdem speciei sint, docent *Regin. Dian. to. 1. tr. de cir»cumst.* R. 46. citans *alios*: & *Escob. Ex. 2. c. 6.*

» Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur *Lug. »de Pœn. d. 16. n. 288. & n. 291.*

ADDENDA.

93. QUæst. 21. *An præsumi possit in Germania esse aliquos, qui sint hæretici materiales tantùm.* ℞. Sunt, qui dubitent, nec immeritò:

§. 1. Pro parte negativa sunt hæc argumenta: 1. Hæretici in Germania sciunt de fide nostra, neque possunt vel audent eam damnare apertæ falsitatis, sed debent judicare esse saltem probabiliorem, pro sua enim fide, si argumenta considerent, non possunt habere evidentiam credibilitatis, ergo debent dubitare de sua, & examinare nostram, quod tamen negligunt, nam si examinarent, & inspicerent Notas veræ Ecclesiæ, ac animo indifferente discuterent, an eæ inveniantur in Ecclesia sua, an in nostra, manifestè comperirent stare pro nostra & non pro sua, ergo quòd id non agnoscant, est defectus inquisitionis, ad quam obligantur, ergo ignorant vincibiliter & culpabiliter, ac consequenter non excusantur ab hæresi formali. *Si dicas*, non incidere ipsis cogitationem de illa obligatione inquirendi, *contrà* est, quia nullus erit, qui vel per inspirationem Dei, vel per instinctum aut scrupulum internum ad id non excitetur; his autem ipsi resistunt, quod non deberent, cùm careant evidentiâ & certitudine de veritate suæ sectæ, maximè defectu Notarum veræ Ecclesiæ. 2. Sciunt multa affingi nobis, v. g. quòd adoremus Sanctos vel Imagines, & quamvìs dicatur ipsis eam non esse doctrinam nostram, manent in suis præjudiciis, nec dignantur in veritatem inquirere, ergo ignorantia est ipsis volita. 3. Sæpè sunt ità constituti, ut ideo non velint fieri Catholici aut in veritatem fidei inquirere, quia sui Parentes & Proavi non fuerunt Catholici, aut quia amissuri essent opes, honores, officia; essent irridendi, persequendi ab aliis; dicerentur inconstantes &c.; hæ autem causæ non excusant, quia sunt respectus humani & rationes purè naturales, quæ pro salute animæ contemnendæ forent. 4. Nolunt credere fieri miracula, quæ fide saltem humanâ possent & deberent credere, utì fide humanâ credunt alias historias, v. g. de bello vel victoria alicubi relata; quòd si fidem humanam adhiberent miraculis pro fide nostra factis, hoc ipso propiùs accederent ad veritatem, & illuminarentur à Deo. 5. Multi fuerunt & sunt in Ecclesia Catholica viri sancti & docti, qui in oratione multa discunt à Deo, multa prædicunt spiritu prophetico &c., hæc audiunt hæretici in Germania, hæc sciunt: è contrà etiam noverunt apud suos talia non fieri: *Hæc ratio*, inquit *Caram.* In Hercule Log. lab. 3. pag. 66. *me summopere movet.* Tamen,

§. 2. Probabilius videtur, quòd etiam in Germania sint hæretici tantùm materiales: inveniuntur enim aliqui ità simplices vel præventi doctrinâ suorum Ministrorum, ut firmiter existiment se non debere dubitare de fide sua; simulque ità sincerè procedunt cum Deo in conscientia sua, ut si scirent fidem suam esse falsam, statim admitterent nostram: tales autem non sunt hæretici formales sed materiales tantùm: Et tales esse multos testantur Confessarii plurimi in Germania Auctoresque experientissimi, *Tann.* Tom. 3. d. 1. q. 8. d. 1. n. 10. *Teril.* in Reg q. 64 à n. 51. *Gob.* tr. 7. n. 621. *Reiffenst.* t. 4. d. 4. q. 2. n. 19. *Sporer* in mor. t. 2. c. 3. f. 2. §. 2. n. 14. Vide *Vind. Gob.* p. 2. prop. 3. Hoc miserandum est cum illis, si in aliud peccatum mortale inciderint, quod omnino pronum est ejusmodi hominibus, eos gratiâ præcipuorum Sacramentorum destitui, & communiter damnandos, non ex defectu fidei (suppono enim, quòd credant necessaria necessitate medii) sed propter alia peccata, quæ commiserunt, & à quibus non expiantur, neque per Sacramentum Pœnitentiæ, quod apud ipsos non est, neque per contritionem vel amorem perfectum, ad quem, præterquam quòd difficillimum sit ejusmodi homines ad eum pertingere, ipsi tamen non attendunt, nec communiter curant, nec student elicere, putantes se per solam fidem & fiduciam in Christum justificari, quâ damnabili confidentiâ pereunt miserrimè. 94.

Q. 22. *Quid observandum sit circa Matrimonia cum hæreticis.* ℞. Seqq. 95.

§. 1. *Gob.* In Exper. t. 9. n. 216. & *Verju.* t. 33. a. 5. rectè probant Matrimonia personæ hæreticæ cum catholica regulariter esse illicita, tum ob periculum perversionis, tum maximè, quia proles facilè possent ad hæresin deflecti: Nihilominus *Sanch. Az. Verj.* a. 6. *Less.* in auct. V. *Hæreticus*, cas. 23. putant tum licere, 1. Si absit periculum perversionis. 2. Si detur libertas educandi proles catholicè. 3. Si non facilè sit invenire parem & convenientem inter Catholicos. 4. Dummodo hæreticus non sit vitandus. 5. Si sit consuetudo ibi, ità ut absit scandalum: & horum unum si desit, non licebit: hæc omnia autem vix concurrent; additque *Gob.*, quòd Authores, qui dicunt id licere, non sciant, quomodo agatur in Germania.

§. 2. Quando reliquæ conditiones adsunt, quamvìs adsit aliquod periculum perversionis, si tamen non sit proximum, licebit tale Matrimonium ex gravi causa, utì tenent *Lugo* d. 22. n. 22. *Arsdek.* t. 2. p. 2. t. 6. in Ref. de hæresi q 25. *Verju.* suprà, quia spes magni fructûs prævalere potest tali periculo remoto. *Nec refert*, quòd persona hæretica sit illicitè & in peccato mortali contractura, *nam* id per accidens est, & gravis causa excusat cooperantem actioni, quam alter posset bene facere, utì dicetur à n. 255. 96.

§. 3. Docet *Lugo* n. 31. ad tale Matrimonium opus esse dispensatione, quod intelligit de locis, in quibus consuetudo est in ejusmodi dubiis recurrendi ad Papam, quia Ecclesia meritò potuit sibi reservare judicium, an sufficiat causa, vel non præponderet periculum mali; Notant tamen *Lugo* n. 17. *Arsdek* q. 24. aliique contra *Sanch.* & *Pont.* non esse opus dispensatione, si pars hæretica promittat conversionem, credaturque id seriò facere, id enim expressè excipitur in Jure; imò putat *Hurt.* sufficere spem conversionis ortam ex ipsius indole vel aliunde, sed contradicunt *Lugo* & *Arsdek.* 97.

§. 4. Notant communiter Authores, si aliunde causæ adsint, faciliùs permitti posse, ut Catholicus cum hæretica, quàm ut hæreticus cum Catholica jungatur Matrimonio, quia vir majore authoritate pollens faciliùs trahet uxorem & proles ad suam fidem. 98.

§. 5. Non licet pactum inire de ulla prole educanda in hæresi, nequidem hoc permittendo, tale enim

enim pactum est impium & irritum, utì omnes docent post *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 72. n. 6., quia Parentes ex Jure naturæ tenentur omnes suas proles educare in vera fide: *Tann.* tamen de Matr. d. 8 q. 4. n. 91. dicit in casu, ubi Matrimonium cum persona hæretica licitum est & valde utile ad bonum commune, non esse illicitum addere pactum, ut aliqua saltem pars prolium educetur catholicè, nihil interim præjudicando juri catholici parentis circa reliquas proles, quas postea pro viribus tenebitur educare in vera fide.

§. 6. Catholico Parocho licitum est benedicere nu-
99. ptias personæ catholicæ cum acatholica, idque in gratiam personæ catholicæ, quæ Jure illo privari non debet, utì rectè *Lugo* d. 14. n. 158. & *Arsdek.* q. 27. cont. *Sanch.* d. 3 n. 13. Etiam in Germania ex justa causa licitè assistit Matrimonio, quod duo hæretici in sua parochia habitantes contrahunt, uti habent *Laym.* & *Gob.* n. 498.; illicitum tamen est benedicere illis nuptiis, nam indigni sunt benedictione ecclesiasticâ, qui ceremonias Ecclesiæ damnant, ità *Tann.* n. 93.

§. 7. Si post contractum Matrimonium & susce-
100. ptas proles sit parenti catholico moraliter possibile facere, ut proles educentur catholicè, ad hoc sub mortali tenetur, uti jam insinuatum est, seposito omni respectu humano & etiam cum incommodo; unde si non faciat, instrui debet de obligatione, quam si non promittat implere, & postea non impleat, non est dispositus ad absolutionem. Si autem parens ille prævideat gravissima incommoda ex eo, quòd uxorem coget ad proles catholicè educandas, quæ subire vel pati censeatur moraliter impossibile imbecillitati humanæ, utì sunt exilium, privatio bonorum, jurgia gravissima cum uxore, non tantùm ad breve tempus, sed certò duratura in perpetuum; permittere potest educari acatholicè; nam moraliter impedire non potest, sed adhuc monendus de gravissima obligatione naturali, ut quantùm potest, ipse suo loco & tempore proles instruat catholicè, & animandus, ut contempto metu, si fortè sit, utì sæpe est, vanus, audeat tentare aliquid pro Deo & animabus prolium à se repetendis in extremo die.

§. 8. Ex dictis rectè infert *Steph.* t. 3. d. 1. n. 44.,
101. quàm malè faciant illi, qui proles suas mittunt ad terras hæreticas, ut ibi, v.g. discant mercaturam vel studeant, paulatim enim imbibunt, aut saltem molliuntur ad errores, incipiunt liberiùs transgredi præcepta Ecclesiæ &c. Idem dicit de illis, qui sine rationabili causa multùm conversantur cum hæreticis, nam ad eadem veniunt, falsas propositiones sibi imprimunt, & quando hæreticorum conversatio ac mores magis placent, incipiunt minùs affici ad Catholicos.

Q. 23. *An liceat famulari hæretico.* ℞. De hoc fusè agit
102. *Gob.* in Quin. t. 5 c. 33. à n. 93. & in Exp. t. 5. à n. 313., cum quo in plerisque consentio, unde sit,

§. 1. Si quis famulans hæretico, ob conversationem illam fit in proximo periculo deficiendi à fide, Jure naturæ tenetur statim discedere cum quocunque etiam incommodo, quia non licet permanere in proximo periculo peccandi, utì dicetur l. 5. à n. 252.

§. 2. Licèt periculum illud absit, si tamen famulus
103. impediatur in observatione præceptorum Ecclesiæ, v. g. quia debet carnes diebus vetitis comedere, festis laborare serviliter, negligere Missam &c., servitium est illicitum, nisi excuset notabile incommodum, utì rectè *Nav. Bonac. Sanch. Suar. Laym.* & alii communiter cum *Castrop.* t. 22. p. ult. n. 6. Ratio est, quia præcepta Ecclesiæ ad sui observationem obligant, nisi grave damnum intercedat, tum autem esset grave damnum, si vel deberet amittere suum salarium, vel non posset invenire Dominum catholicum, à quo acciperet ultra dimidium illius, quod ab hæretico accipit; si tamen à Catholico tantùm accipere posset, v. g. 6. florenos, & ab hæretico 7., non esset notabile damnum: quòd si 4. tantùm accepturus esset à Catholico, videtur respectu ipsius fore notabile damnum, nisi aliunde haberet, quo ordinariis suis necessitatibus sufficienter provideret.

§. 3. Si rarò impediretur ab observatione festi, liceret 104.
servire hæretico, dummodo aliud nihil obstaret: Ratio est, quia etiam difficile est reperire Dominum catholicum, qui quandoque ità non impediat famulum, utì rectè *Suar.* & *Laym*: si quis autem singulis mensibus bis deberet impediri, ille non rarò, sed frequenter impediretur in anno.

§. 4. Si quis communiter impediatur die festo, quo- 105.
minùs templum adeat, sed ex justa causa, quia nempe occupatur in ministerio juxta vivendi modum necessario, v. g. quia debet custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, navigare in mari per duos tresve menses, esse tabellarius per loca hæretica, non ideo tenetur deserere Dominum hæreticum vel officium, ita *Laym. Sa, Gob.* Ratio est, quia illa etiam apud Dominos catholicos excusant ab observatione præceptorum Ecclesiæ.

§. 5. Si quis ex justa causa serviat hæretico, & die- 106.
bus vetitis habeat unum ferculum quadragesimale ultra panem, non licet illi vesci carnibus, quia etiam famuli apud Catholicos talibus diebus debent ità contenti vivere: si omnia alia negarentur, ut sic adigeretur ad carnes, non liceret ei comedere, nisi prævià expressâ protestatione, quòd ex necessitate faciat, alioquin ageret in contemptum fidei: Causa autem sufficiens ad carnes tum comedendas non est periculum irrisionis, sed necessitas, quia vita aliter sustineri, vel labor debitus persolvi non potest.

§. 6. Antequam quis addicat operam hæretico, debet 107.
expressè apponere conditionem, ut permittatur observare præcepta Ecclesiæ, alioquin exponit se proximis periculis non observandi præcepta illa, ad quæ hìc & nunc tenebitur; poterit autem appositâ tali conditione tollere impedimentum proximum, ergo ad hoc tenetur.

Q. 24. *An licitum sit Catholico administrare officium po-* 108.
liticum apud hæreticos. ℞. Licitum est, si officium nullam habeat communicationem cum ipsa hæresi; si autem talem communicationem vel cooperationem habeat annexam, v. g. quia debet instituere Prædicantes, aut quoquo modo ordinare ministeria ad hæresin spectantia, est illicitum, quia non licet cooperari ad hæresin, neque eam defendere, ad quod tamen ejusmodi Officiales sæpe tenebuntur: neque hìc est tantum materialis cooperatio, nam agunt tanquam subordinati intentioni supremi Principis hæretici, cujus authoritate ea faciunt, ergo etiam directè & formaliter tendunt in malum, quod Principes illi intendunt, ità *Pet. March.* T. 2. t. 2. t. 2. s. 5. q. 3. d. 1.

Q. 25. *An liceat Catholico promovere, v. g. ad Paro-* 109.
chiam, aliquem Ministrum hæreticum, quem putat minus nociturum veræ Religioni. ℞. Si id faciat per consilium tantùm, vel per preces & intercessionem, licitum est, quia potest consuli minus malum, ut impediatur majus alioquin eventurum: & tum non consulit absolutè malum, sed sub conditione, si alter eorum aliquod est electurus, ut eligat hoc præ illo: hinc etiam secundùm *Lugo* d. 14. n. 170. non videtur illicitum, si Patronus catholicus, ob jus, quod habet, præsentet & eligi velit unum Parochum hæreticum præ alio pejori, ubi hæreticus præsentari & eligi debet, nam præsentat illum ad actus, quos ex voluntate saltem præsumpta Ecclesiæ potest exercere: quòd si ipse postea velit sine titulo reditus Ecclesiasticos sibi retinere, aut exercere ministerium suum ritu hæretico, ad hoc permissivè se habet Patronus, qui solùm intendit impedire majus malum, neque intendit malum simpliciter, sed præeligit minus, prout est impeditivum majoris: Denique ipsius voluntas non deservit, neque subordinata est voluntati alicujus alterius intendentis malum, utì fiebat in casu n. 108.

110. Q. 26. *An liceat hæreticos sepelire in loco sacro.* ℞. §. 1. Si quis hæreticus ante mortem dederit manifesta signa conversionis, quamvis ab hæresi absolutus non sit, potest in loco sacro sepeliri. Ità *Laym.* l. 1. t. 5. p. 2. c. 4. n. 9., ubi dicit ad vitandum scandalum priùs esse admonendum Episcopum.

111. §. 2. In quibusdam Germaniæ locis ex longa consuetudine permittitur, ut notoriè hæretici in locis sacris sepeliantur à suis Ministris, ità post *Laym.* & alios *Lugo* d. 14. n. 159. docens cum *Nav. Verj.* & aliis, Ecclesiam etiam non violari per sepulturam ullius hæretici, nisi fuerit nominatim denunciatus vel publicus percussor Clerici. Addit *Lugo* n. 160. si Ministri hæretici publicâ authoritate usurpent sibi jus sepeliendi etiam Catholicos, non licere cooperari, sed posse permitti, quod impediri non potest.

112. §. 3. *Verj* t. 4. a. 9. universaliter docet, per jus canonicum, etiam præscindendo à consuetudine, non excludi à sepultura in loco sacro, nisi hæreticos nominatim excommunicatos, sed, uti notavit *Laym.*, observanda est consuetudo locorum; nullo modo tamen debet Sacerdos catholicus ad ejusmodi sepulturam concurrere more catholico, adhibendo ceremonias Ecclesiæ, sic enim profiteretur fuisse ovem suam, & ex judicio Ecclesiæ dignum esse ejusmodi favoribus, suffragiis, orationibus, quod falsum est, & esset causativum scandali gravis in populo catholico.

113. Q. 27. *An in locis, ubi adhuc viget vetus calendarium, licitum sit festa & jejunia secundùm illud observare.* ℞. *Less.* V. *Festa Ecclesiæ*, cas. 7. putat, si novum calendarium ibi fuerit receptum & lapsu temporis comprobatum, non licere sequi vetus, quia hæretici non possunt legem Ecclesiæ, maximè usu receptam, abrogare, ergo Catholici, nisi adsit gravis causa excusans, tenebuntur sua festa & jejunia celebrare secundùm novum. His contradicit *Verj.* a. 21., docens posse se conformare stylo locorum, in quibus sunt, idque esse conveniens ad vitandas plurimas confusiones, quæ ex illa difformitate orirentur; neque hoc est contra mentem Ecclesiæ, quæ novit ità fieri & non contradicit.

114. Q. 28. *An sit obligatio denuntiandi hæreticos formales.* ℞. Hoc resolvetur n. 215.

115. Q. 29. *Quis possit absolvere ab hæresi.* ℞. Hoc dicetur de pœnit., quando agetur de casibus reservatis.

De libris hæreticis dicemus l. 7., quando de excommunicatione.

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

116. »PEr Spem, quæ est secunda virtus theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo »Deum & divina præ omnibus aliis concupiscibilibus »nobis concupiscimus, ità ut omnia potiùs parati simus »perdere, quàm Deum & divina. De hac quæritur, »quando ejus præceptum obliget.

» Resp. I. Probabile est, præceptum Spei obligare »per se, cùm primùm homini usum rationis assecuto, »Deus & beatitudo tanquam finis, ad quem tendere de»bet, sufficienter est propositus, ità ut notabili tempore »non differat. Ità *Becan. c. 17. q. 7. n. 7. Turrianus & cæ»teri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei nec justifica»ri, nec in justitia divina persistere, nec meritoriè ope»rari possumus. *Vide Schol.*

» Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. »Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. »in præcepto sunt, qui sine prævio actu spei exerceri »non possunt. *Auth. cit. & Fill. t. 22. n. 255.*

» 2. Quando quis ità tentatur, ut periculum sit consen»sûs, nisi animum spe erigat. *V. Fill. l. c. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. »n. 1. Bon. to. 2. d. 5. q. 3. p. 2. prop. 2. Unde sequentes Ca»sus resolvuntur :*

» I. Mortale peccatum est, sperare, sive amare magìs (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœ» lestia: v. g. si quis ità comparatus sit, ut desideret per» petuò degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, si» sibi relinquat terram. »

II. Mortale item est, desperare de consequen» do Deo aut salute & venia peccatorum, aut mediis» ad illam consequendam necessariis; v. g. auxiliis gra» tiæ, & emendatione vitæ: Quod peccatum ratio» ne parvitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit» injuriosum misericordiæ Dei. S. *Th.* 2. 2. *q. 20. a. 3.*» *Lay. n. 3.* »

III. Mortale item est, præsumere de misericordia» Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile se» cundùm legem Dei ordinariam, ùt si speres remissio» nem peccatorum & salutem sine pœnitentia, vel per» propria merita & vires naturæ; vel etiam si quis statuat» perseverare in peccatis, quamdiu bene valet, & tamen» speret se acturum pœnitentiam ante mortem *S. Tho. q.*» *21. a. 1. Lay. l. c.* »

Denique mortale est, odisse Deum; odio scilicet» abominationis seu aversionis, v. g. si Deus displi» ceat tanquam nobis infestus propter vindictam pec» catorum. *V. Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 4. §. 1. n. 4.* »

ADDENDA.

QUæst. 30. *Quanta sit necessitas spei.* ℞. Constat partim ex illis, quæ habet *Busenb.* hìc, partim ex dictis n. 1. & à n. 11. 14. 117.

Q. 31. *Quomodo aliquis practicè instrui & induci debeat ad spem Theologicam.* ℞. Debent ipsi explicari sequ. 118.

1. Sperare est optare sibi aliquod bonum, & confidere se illud obtenturum: ex quo patet, quòd spes nostra ad Deum includat duos actus, primus est desiderium boni, quod optamus à Deo; secundus est quædam confidentia & erectio animi sibi quasi spondentis, quòd bonum illud desideratum sit obtenturus à Deo: hinc S. *Thom.* 1. 2. q. 25. a. 1. in O. dicit spem supra desiderium addere quendam conatum & quandam elevationem animi ad consequendum arduum, idemque innuit *Trident.* s. 6. c. 6., dicens peccatorem per spem erigi ad veniam consequendam.

2. Objectum materiale spei, sive bonum, quod à Deo speramus, est, inprimis pro altera vita beatitudo æterna, id est, visio, amor & fruitio Dei, ac cumulus omnium gaudiorum, quæ erunt in cœlis: deinde pro hac vita sunt omnia media ad illam beatitudinem, inter quæ præcipua sunt remissio peccatorum, & gratia sanctificans in fine vitæ. 119.

3. Cùm spes includat duos actus, unum desiderii, & alterum confidentiæ, ideo habet duplex motivum, nam motivum respectu desiderii est bonitas Dei, in quantùm illa nos potest æternùm reddere Beatos; motivum autem respectu confidentiæ sunt perfectiones Dei, qui propter merita Christi nobis eam beatitudinem promisit, si faciamus, quod in nobis est, hinc *Trident.* c. 16. ait, *Sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Christum JEsum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda.* 120.

4. Motivum, ex quo ardentissimè supra omnia desideramus æternam beatitudinem, est infinita Dei bonitas, cujus possessio præferri debet omnibus possibilibus bonis & gaudiis creatis: motivum autem, ex quo super omnia firmissimè confidimus nos beatitudinem illam obtenturos, est, quia Deus, qui illam promisit, est fidelissimus in promissis suis servandis & potentissimus ea servare: Huc etiam plurimùm confert, quòd sit misericordissimus, ut dare velit auxilia, uti habet S. *Thom.* q. un. De spe, quæ est q. 7. De spiritualibus creaturis a. 1. *Sicut objectum formale fidei* 121.

fidei est veritas prima, per quam sicut per quoddam medium assentit his, quæ creduntur, quæ sunt objectum materiale fidei, ita etiam objectum formale spei est auxilium divinæ potestatis & pietatis, propter quod motus spei tendit in bona sperata, quæ sunt materiale objectum spei: Et 2. 2. q. 18. a. 4. ad 2. & 3. dicit, quòd spes innitatur omnipotentiâ & misericordiâ Dei.

122. 5. Infinita fidelitas Dei in hoc consistit, quòd Deus sit necessariò determinatus ad hoc factis implendum, quòd promisit verbis: infinita autem potentia in hoc consistit, quòd Deus facere possit, quidquid promittit, cùm sit omnipotens: debetque utraque illa perfectio divina adesse, ut possimus firmissimè confidere, nam licèt esset fidelissimus & libentissimè vellet explere promissa, si tamen explere non posset; item licèt esset potentissimus, si tamen non maneret constans & fidelis in suis promissis, non possemus firmissimè confidere nos obtenturos, nunc autem possumus, quia ille promisit, qui est fidelissimus & potentissimus.

123. 6. Ut ille, qui instruitur, hæc faciliùs capiat, rogetur, si ipsi suus Parens v. g., & suus juvenis Frater promitterent novam vestem, à quo vellet magìs sperare? utique à Parente, quem scit velle servare sua promissa & posse dare, quod promittit; juvenis autem Frater sæpe negligit promissa, aut quamvìs libenter servare vellet, tamen non semper potest: id applicet Deo, qui quidquid promittit, vult dare, quia fidelissimus est, & potest dare, quia est potentissimus, ac consequenter ab eo firmissimè sperare possumus æternam beatitudinem nobis propter Christi merita appromissam; itemque media ad illam.

124. 7. Actus spei utilis ad salutem, justificationem, & meritum debet esse supernaturalis, qualis erit, si beatitudo promissa, Dei promissio & motivum ipsum spei proponantur nobis per fidem supernaturalem, quæ ideo præire debet, uti à n. 14. dictum est. Vide etiam n. 24.

125. Q. 32. *Quomodo practicè elici possit actus spei.* ℞. Formula dabitur n. 154.

126. Q. 33. *An sit præsumptio, si quis ideo audaciùs peccet, quia scit Deum esse infinitè misericordem, aut quia scit se unâ Confessione vel uno actu contritionis delere posse multa peccata.* ℞. Si cognitio & spes illa remissionis sit ipsi ratio peccandi, tum est præsumptio; si autem non sit ipsi ratio peccandi, sed tantùm habeat se concomitanter, non est præsumptio, sed est actus spei, bonum enim est etiam tum, quando quis peccat vel vult peccare, sperare veniam à Deo, & proponere postea confiteri vel pœnitere.

127. Q. 34. *An sit præsumptio, si quis ideo peccet, quia simile peccatum commisit, postea unâ operâ confitendum.* ℞. Non est, licèt enim per hoc ostendatur, quòd animus sit malè dispositus, qui à peccato plùs deterreatur ob pudorem vel difficultatem confitendi, quàm per aliud motivum, tamen ex illa intentione peccare, nihil est aliud, quàm se solvere à metu novæ & distinctæ erubescentiæ seu difficultatis in confitendo, & ideo peccare liberiùs & sæpiùs, quod non est præsumptio, ità *Tann.* t. 3. d. 2. q. 1. n. 79. & post illum *Burgh.* cent. 1. cas. 31. Si tamen peccans sibi promitteret tam facilè remissionem plurium peccatorum quàm unius, & ideo sæpiùs peccaret, esset præsumptio, utì rectè *Steph.* t. 3. d. 2. d. un.

128. Q. 35. *An detur parvitas materiæ in præsumptione.* ℞. Negant communiter omnes, sed *Bonacß.* d. 4. n. 48. affirmat, docens eum tantùm venialiter peccare, qui ex præsumptione de bonitate Dei peccaret venialiter, aut in sequentem diem differret agere pœnitentiam circa peccatum mortale; neque contradicit *Steph.* suprà.

129. Q. 36. *Quandonam amittatur spes.* ℞. Amittitur 1. per peccatum, quo amittitur fides, cùm hæc sit veluti fundamentum omnium virtutum. 2. Per quodvis mortale spei directè oppositum, id est, quod directè tollit objectum formale spei, utì sunt positiva & efficax nolitio vel contemptus beatitudinis; neglectus mediorum ad illam, eò quòd judicetur impossibilis; dejectio animi ex eo, quasi Deus non possit aut non velit nos salvare &c. 3. Non amittitur directè per præsumptionem vel per omissionem actûs spei graviter præcepti, cùm hæc præsumptio vel omissio directè non opponantur motivo spei.

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis.

CAPUT I.

An, quando & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei.

Charitas Dei est amor amicitiæ, quo Deo benevolumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem. 130.

Resp. I. Præceptum charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum; patet ex *Scriptura.* Ratio est, quia finis ultimus plùs est diligendus, quàm omnia media, quæ ad eum referuntur, non quidem intensivè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiativè, ità ut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; velisque potiùs omnia perdere, quam Deum offendere, & sic illi malè velle. *S. Th.* 2. 2. *q.* 27. *a.* 3. *Azor to.* 2. *l.* 12. *c.* 1. *Sanch. Bec.* 2. 2. *c.* 19.

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare, I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita S. *Tho.* 1. 2. *q.* 89. *a.* 6. *Nav. manual. c.* 11. *n.* 7. *Valentia to.* 3. *disp.* 3. *q.* 19. *p.* 1. *&c. comm.* (Notat autem *Kon. de act. supern. disp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantùm, si differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra *Palaum p.* 1. qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob.* ex *Pet. Hurt.* 2. 2. *d.* 174. *s.* 5. *subs.* 2. §. 24. quòd si positivè non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trul.* tamen *l.* 1. *c.* 5. *d.* 3 *n.* 9. monet expedire, ut quis se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violârit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constat, quando obligent, vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quòd tunc securissima via eligenda sit *V. Lay. l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *Bon. to.* 2. *d.* 3. *q* 4. *p.* 2. *Hurt.* 2. 2. *disp.* 174. *s.* 5. *subs.* 2. §. 6. *Ex dictis resolves*;

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiativè, seu æstimativè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem ultimum omnium rerum, sed tantùm propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum: Quod esse mortale docet *Silv.* & *Nav.*, quia scilicet Deus non diligeretur appretiativè super omnia, si aliud ab illo amaretur ùt finis principalis. Addo, *Principalis*, quia ùt bene *Tolet. lib.* 4. *c.* 9. *n.* 2. Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minùs principaliter, ut scilicet vita æterna vel alia Dei dona sint tantùm causa movens, ut faciliùs, expeditiùs, & ferventiùs diligatur.

IV.

» IV. Mortale & graviſſimum omnium eſt, ſi quis »Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, ſeu malevo-»lentiæ, (amori amicitiæ oppoſito) v. g. ſi optes Deum »non eſſe, non habere ſcientiam, potentiam, &c. De his »*Vid. Laym. l. c. c. 8. n. 31. Bonac. loc. cit. p. ult. Sanch. l. 2.* »*c. 3. & 5. Regin. l. 17. n. 100.*

ADDENDA.

131. Q. 37. *Quid notandum ſit circa propoſitiones hîc damnatas.* ℞. Seqq. §. 1. Inter damnatas ab *Innoc. XI.* ſunt ſequentes: 5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* 6. *Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigorosè quinquenniis per ſe obligare præceptum Charitatis erga Deum.* 7. *Tunc ſolùm obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, quâ juſtificari poſſimus.* Ex damnatione harum propoſitionum certum eſt nos obligari ad actum explicitum & formalem charitatis perfectæ erga Deum, non tantùm ſemel, ſed ſæpiùs in vita: Item ſæpiùs quàm ſingulis quinquenniis; neque hoc tantùm per accidens, in quantùm fortè actus charitatis erga Deum neceſſarius eſt ad actum alterius virtutis, qui fortè præcipitur, ſed etiam per ſe & ratione præcepti ſpecialis exigentis actum Charitatis erga Deum, uti conſtat, tum ex relatis propoſitionibus, tum ex propoſitione 1. ab *Alex.* VII. damnata, quam retulimus n. 1.

132. §. 2. Quandonam & quoties hoc præceptum obliget, manet incertum: Aliqui nimis arctant; Alii nimis laxant: Quidam dixerunt obligare omni ferè tempore & horâ, quorum fundamentum eſt duplex; aliquorum eſt hoc, quia homo non poteſt eſſe ſine aliquo amore, vel ergo habet amorem Dei vel mundi; ſi Dei, bene eſt; ſi mundi, peccatum eſt; ergo obligatio eſt ſemper habendi amorem Dei: hæc eſt ratiocinatio *Janſenii* l. 3. de ſtatu naturæ lapſæ c. 19. *Omnis affectus animi in alicujus rei amore verſatur, qui cum non poſſit eſſe alius, niſi vel Creatoris vel creaturæ, & ille bonus, hic culpabilis ſit, utpote amor mundi ab Apoſtolo vetitus, profectò liquet omnem amorem, præter iſtam Charitatem, eſſe illam culpabilem cupiditatem:* ſecuti ſunt *Sinnichius, Opſtr. Haverm.* aliique Lovanienſes, ſed opus non eſt doctrinam illam confutare rationibus, cùm fulmine Vaticano ſit ſæpiùs percuſſa, nam inter Bajanas à *Pio V. Greg.* XIII. & *Urb.* VIII. damnatas hæc eſt 38. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitioſa eſt cupiditas, quâ mundus diligitur, quæ à Joanne prohibetur, aut laudabilis illa Charitas, quâ per Spiritum ſanctum in corde diffuſâ Deus amatur.* Deinde inter damnatas ab *Alex.* VIII. hæc eſt 7., *Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio vel mundi; ſi Dei, Charitas Patris eſt; ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt, mala eſt.* Aliorum fundamentum eſt, quòd omnis actio ſit peccatum, quæ non procedit ex motivo Charitatis, ſed & hæc doctrina reproba eſt, nam inter damnatas ab *Alex.* VIII. etiam ſunt ſeqq. 9. *Revera peccat, qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem & diſconvenientiam cum natura ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.* 10. *Intentio, quâ quis deteſtatur malum & proſequitur bonum, merè ut cœleſtem obtineat gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.* 11. *Omne, quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.* 13. *Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, Charitate ſi caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licèt beatitudinis operatur.* 16. *Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus ac ſupernaturalis. Non eſt vera legis obedientia, quæ fit ſine charitate,* eſt prop. 16. inter Bajanas. Ecce quàm graviter errârint, qui ubique ſpirabant charitatem & hoc ipſo ſibi nomen faciebant apud rudem populum! Suadenda eſt quidem ubique charitas, ſed non ideo in omnes noſtras actiones invehenda eſt illius obligatio: habendum eſt itaque pro certo, non peccari per eleëmoſynam datam merè ex compaſſione naturali, ſine ullo ad Deum dilectum reſpectu: *Si dicas,* non peccari ex parte operis ſeu per commiſſionem, peccari tamen ex parte operantis per omiſſionem relationis ad Deum. *Contrà* eſt, qui negat genus, negat omnes ſpecies, v. g. qui negat eſſe animal, negat eſſe tam hominem quàm brutum, ergo qui negat ſimpliciter peccari, dicendo abſolutè non peccari, dicit nec peccari peccato commiſſionis nec omiſſionis, alioquin bene dicam abſolutè eum non peccare, qui non audit Miſſam die feſto, quia non peccat peccato commiſſionis.

Objicies l. 5. n. 209. dicetur eſſe obligationem omnia referendi ad Deum, ideoque præcipere Apoſtolum, ut omnia faciamus in gloriam Dei: quod etiam dicunt SS. PP. ibidem referendi, ergo eſt obligatio omnia agendi ex charitate erga Deum, ergo ſemper amandi Deum. ℞. Omnia poſſe referri ad Deum, quamvìs id non fiat ex motivo Charitatis, ſed cujuſcumque alterius virtutis vel honeſtatis, utì dicetur l. 5. n. 317. Et hoc vult *S. Th.* De volunt. Dei a. 7. ad 8. dicens nos teneri agere *ex dilectione naturali* ... ad quam aliquis per principia naturalia pervenire poteſt, quæ innititur in bonis ex genere & in virtutibus politicis.

Inſt. S. *Th.* 1. 2. q. 100. a. 10. ad 2. ait, *Qui honorat parentes, tenetur ex Charitate honorare, non ex vi hujus præcepti, quod eſt, Honora parentes, ſed ex vi hujus præcepti, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde.* ℞. Tantùm vult teneri illum honorem parentum aliquo modo referre ad Deum, nam expreſsè addit, cùm iſta ſint duo præcepta affirmativa, non obligantia ad ſemper .... poteſt contingere, quòd aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc tranſgrediatur præceptum de omiſſione modi Charitatis.

§. 3. *Sot. Ang. Almai. Gab. Tabien.* & alii dicunt hoc 133. præceptum obligare omni die feſtivo, quam ſententiam *Carden.* in 2. criſi d. 6. n. 9. dicit non eſſe contemnendam, quia cùm certum videatur nos obligari ad frequentem repetitionem Charitatis, & tempus remittatur ad arbitrium prudentum, videtur prudens deſignatio temporis eſſe dies feſtivus, qui dedicatus eſt cultui Dei, cultus enim optimus eſt actus Charitatis. E contrà *Caſtrop.* t. 6. d. 1. p. 4. aliique communiter hoc probabiliùs negant, quia non ſcitur de tali præcepto, in dubio autem certiùs probari debet, maximè cùm fideles in praxi illud non obſervent, neque agnoſcant pro die feſtivo alia præcepta, niſi de audienda Miſſa & omittendis ſervilibus, aut etiam quibuſdam forenſibus.

§. 4. Idem *Sotus* & *Valent.* dicunt tum obligare, ſi 134. quis adultus ſit baptizandus: *Contrà* eſt, ratione Baptiſmi non obligat, quia ad hunc ſufficit attritio: deinde nec ideo tum obligat, quòd baptizandus teneatur tum ſe profiteri ſervum Dei, hoc enim faciet, ſi ex honeſto metu, licèt non ex perfecto amore, ad hoc moveatur.

§. 5. *S. Anton. S. Bonav. Cajet.* aliique 11. graviſſimi 135. Authores cum *Carden.* à n. 47. dicunt obligare, ſi quis inciderit in mortale, & non poſſit vel velit ſuſcipere Sacramentum Pœnitentiæ; idque ſtatim, ſive quamprimum poſt peccatum occurrit cogitatio ipſius peccati, nec intervenit neceſſarium impedimentum: fatentur autem hanc obligationem non oriri ex generali obligatione virtutis pœnitentiæ, hæc enim non obligat pro ſemper, ſed pro certo tantùm tempore, v. g. omni anno ſemel; neque ex lege Juſtitiæ, etiamſi concedatur, quòd peccatum ſit injuria contra Deum, quamvìs enim ſit obligatio ſtatim reparandi injuriam factam homini, hoc ideo eſt, quia homo patitur damnum in bonis ſuis, ſi differatur reſtitutio, quod in Deum non cadit, qui nullum damnum pati poteſt ex dilatione reparandæ injuriæ; neque ex lege Charitatis erga Deum ſecundùm ſe, hæc enim tantùm obligat, ut non multo tempore differatur dilectio Dei; non autem, ut ſtatim diligatur, quando patratum eſt peccatum: itaque obligationem illam colligunt, inprimis ex verbis Chriſti, qui *Matth.* 24. & 25. Marc. 13. Luc. 12. præcipit nos ſemper vigi-

lare & paratos esse ad mortem, non vigilat autem, neque paratus est, qui non quærit justificationem à mortali, in quo est, quod fieri debet per dilectionem, quando deest vel non assumitur Sacramentum Pœnitentiæ, ergo qui tum non diligit Deum, non implet præceptum Christi. *Si dicas*, verba illa continere consilium tantum. *Contrà* insurgit *Carden*. à n. 55., probatque ex SS. PP., *Ambr. Hiero. Theoph.* & aliis, qui expressè asserunt esse præceptum; & ratio est, quia consilium est de re voluntaria, hic autem imponitur aliquid necessarium ad salutem & sub comminatione, ne excludamur regno Dei, uti factum fatuis Virginibus, per quas significantur peccatores, ergo non proponitur per modum consilii sed præcepti. *Conf.* quia homo sub mortali tenetur suam salutem reddere securam à tali periculo, in quo si eam perdat, meritò censetur vituperabilis, sed qui est in mortali, & non potest vel non vult confiteri, non reddit salutem ità securam, nam imprimis exponit periculo, nisi Deum diligat & conteratur, quia omni momento potest mori, vel naturaliter vel violentè; deinde si in tali statu moriatur, meritò censetur vituperabilis, ergo peccavit, & quidem mortaliter, cùm non detur materia gravior, ergo erat præceptum in istis circumstantiis diligendi Deum. Hæc argumenta reddunt sententiam illam probabilem, & meritò sequenda esset in praxi: nihilominus communior & absolutè probabilis etiam est opposita, quam S.*Thom.* aliique Authores innumeri docent; quòd enim Christus velit nos semper esse paratos, hoc est pro securitate; quòd autem præcipiat esse paratos, quando ipse veniet, seu quando moriemur, in hoc agnoscunt omnes esse præceptum, quod sufficit implere, quando prudenter judicatur adesse periculum proximum mortis, non autem dum adest remotum tantùm. Quòd si adsit aliquod humanum periculum mortis, nec omnino proximum, nec planè remotum, v. g. si quis navigationem vel iter ingrediatur, in quo aliqui quandoque merguntur vel à latronibus occiduntur, videtur fore grave peccatum, si quis sine Confessione vel dilectione Dei se in tale periculum immittat, quia est summa imprudentia & temeritas in negotio supremi momenti: sed de quæstione tota redibit sermo, quando agemus de pœnitentia.

136. §. 6. *Sanch. Bonac. Alloz.* & alii dicunt hoc præceptum obligare, quando quis tentatur ad odium Dei. *Contrà* est, quia hoc in eo tantùm casu verum est, quo tentatio aliter vinci non posset, & tum per accidens obligaret illud præceptum.

137. §. 7. *Sotus, Val.* & *Nav.* dicunt obligare, quando quis audit blasphemari, aut gravem injuriam fieri in Deum, ut sic quasi reparetur injuria. *Contrà* est, non reparatur injuria, nisi is, qui blasphemat Deum, è contrà amet: deinde non spectat ad Charitatem, sed ad Justitiam vel Religionem reparare talem injuriam.

138. §. 8. *Sot. Valent. Tol.* dicunt obligare, quando quis beneficium à Deo accepit. *Contrà* est, quia tum sufficiet gratias agere, sic enim satisfit honestati debitæ.

139. §. 9. *Sot.* & *Valent.* dicunt obligare, si aliquod opus magnum & difficile sit aggrediendum, v. g. defensio fidei coram tyranno vel martyrium. *Contrà* est, quia homo potest se aliter contra tyrannum munire, quàm præcisè per elicitum formalem actum Charitatis.

140. §. 10. *Bannez* dicit tum obligare, quando quis vult Eucharistiam sumere. *Contrà* est, quia tale præceptum nullibi exstat, & ad Eucharistiam sufficit status gratiæ.

141. §. 11. *Castrop.* suprà post rejectas sententias hactenus relatas subdit cum *Suar.* & *Con.* esse obligationem sæpiùs diligendi Deum, quàm singulis trienniis semel: *Led. Hurt. Arr. Ill.* t. 3. n. 80. aliique cum *Mendo* d. 1. n. 143. dicunt esse obligationem saltem semel singulis annis: *Carden.* n. 18. dicit esse obligationem frequenter diligendi, ità ut videatur ipsi mortale, si quis ultra unum mensem integrum differat, & ratio est, quia Deus præcipit dilectionem sui in operibus, quæ frequenter solemus agere, postquam enim *Deut.* 6. dixisset: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, subdit, *eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens*: ergo Deus vult continuationem & frequentiam illius dilectionis. Deinde homo graviter obligatur ad observanda reliqua Dei mandata, sed moraliter impossibile est ea omnia observare, nisi quis frequenter eliciat actum dilectionis Dei, uti experientia probat, qui enim vix semel per annum quærunt placere Deo, diu non persistent sine mortali, nec unquam aggredientur media ardua & naturæ contraria, quæ sæpe necessaria sunt ad vitanda peccata, ergo est obligatio gravis frequenter diligendi Deum, maximè cùm reliqua omnia præcepta ultimatè ordinentur ad charitatem, quæ est finis & perfectio Legis. Itaque cùm in tanta sententiarum varietate nesciamus, quando & quoties sit diligendus Deus, arripiamus tutiora, tum ut sic assuescamus dilectioni Dei, tum ut certò satisfiat præcepto, tum etiam, quia actus dilectionis est omnium præstantissimus & supra omnes alios meritorius. Neque id censeri debet nimis difficile, nam si homines totis diebus occupari possunt amore creaturæ, voluptatis, lucri &c., cur non magis Dei, qui solus est omni amore dignissimus?

§. 12. Satisfit huic præcepto, quamvis amor Dei eliciatur in ordine ad alia præcepta implenda aut ad aliam virtutem exercendam, v. g. si quis eliciat, quia vult confiteri, vel ut vincat tentationem, quâ infestatur, ità *Carden.* à n. 14. Tenendum est tamen contra multos, quos citat & sequitur *Moya* tr. 1. q. 9. n. 21., præcepto charitatis pro articulo mortis non satisfieri per Sacramentum Pœnitentiæ susceptum cum attritione cognita, quia reipsa perfectè amandus est Deus in fine vitæ, Sacramentum autem cum attritione non est amor, qualis requiritur. 142.

§. 13. Fideles, qui sciunt elicere actum dilectionis Dei, & cum aliqua reflexione operantur, facilè satisfaciunt huic præcepto, quia concomitanter elicient; charitas enim hæc est duplex, afficiens & efficiens. Tum dicor habere charitatem afficientem, quando Deo faveo suas perfectiones, volo illi bona, quæ habet, gaudeo illum esse, qui est, gratulor ei de honore, qui exhibetur, opto, ut nullus eum offendat, ut omnes ei serviant, eum ament & colant; quos affectus habere est omnino facile. Tum dicor habere charitatem efficientem, quando mandata Dei observo, vel aliquid boni facio, ideo, quia scio hoc velle Deum, atque infinitæ ejus bonitati placere; itaque fideles, qui sciunt opera sua, orationem v. g., auditionem Sacri, jejunium, eleemosynam, fugam peccatorum, observationem cujuscunque mandati placere Deo, sive Deum infinitè bonum hoc velle, nisi ea opera agant ex vana gloria vel pravo alio fine, præsumere possunt se ideo agere, quia sciunt Deum infinitè bonum id velle, quia Deo infinitè bono gratum est &c., atque sic habent actum Charitatis efficientis erga Deum. Similiter qui attentè & seriò orat, *Pater noster*, quando dicit: *Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, hoc ipso habet duos actus Charitatis erga Deum. 143.

Q. 38. *Quid notandum sit circa propositionem, quam Alex. VIII. die 24. Aug. 1690. damnavit velut hæreticam: Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis verò in conformitate actûs cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè, ... hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.* R. Seqq. 144.

§. 1. Hæc propositio habet quatuor partes, *prima* pars dicit, in quo consistat bonitas objectiva actûs moralis; *secunda*, in quo consistat bonitas illius formalis; *tertia*, quòd ad actum moralem sufficiat tendere in finem ultimum interpretativè, id est, quamvis operans, actu

actu neque formaliter, neque virtualiter, neque habitualiter referat actionem suam ad finem ultimum, quia de eo non cogitat, neq; cogitavit, dummodo sit ità constitutus, ut ad eum referret, si de eo cogitaret, actio erit moraliter bona; per finem autem ultimum intelligi potest, vel beatitudo formalis seu possessio Dei, vel Deus ipse, qui est finis ultimus objectivus. *Quarta* pars dicit hominem non teneri amare finem ultimum, neque in principio vitæ, quando nempe accipit talem discretionem, ut possit liberè, bene vel malè operari; neque per decursum vitæ sequentis: *Prima & Secunda* pars non sunt damnatæ, sed manent veræ, si accipiantur separatim ab aliis partibus, ad hoc enim, ut tota propositio censeatur falsa & hæretica, non est opus singulas partes, sed satis est unicam esse talem, uti patet, si dicam, *Petrus est homo, Christus autem non est homo*, tota realiter propositio secundum se est falsa & hæretica, cùm sit unus indivisibilis assensus, non conformis toti objecto, sed difformis objecto revelato; à toto autem defumi debet veritas, uti suppono ex Logica. An *tertia* pars sit damnata necne, non pertinet ad hanc materiam; videtur tamen esse falsa, quia si nulla sit vel fuerit relatio ad finem ultimum aut ad aliam moralitatem objectivam, non apparet, unde possit in actu esse vera moralitas formalis. *Quarta* pars est damnata, & ideo in quibusdam impressionibus sola pars illa scribitur majusculis: Ex hac autem damnatione constat, esse obligationem finem ultimum amandi, & hoc quidem, quamprimum aliquis discernere potest, quid sit finis ultimus. An autem homo primo instanti rationis ità obligetur se convertere ad Deum & finem ultimum, ut si non faciat, hoc ipso peccet mortaliter, disputant Authores, *Thomistæ, Nav. Tol.* affirmant; alii probabiliùs negant; certum videtur, quòd sæpissimè à mortali excuset defectus perfectæ advertentiæ vel ad obligationem vel ad malitiam omissionis, vel etiam ad bonitatem finis ultimi: notatque rectè *Persch.* in app. qq. select. q. 11. §. 2., per instans usûs rationis, quo tenemur diligere Deum, non intelligi aliquod instans physicum indivisibile, sed totam illam durationem, quâ homo indiget ad discernendum inter bonum & malum, & ad deliberandum, quodnam ex illis sit amplectendum.

145. §. 2. Ex eadem damnatione colligitur, etiam obligationem esse aliquando amandi finem ultimum per decursum vitæ, uti rectè probat *Mendo* suprà q. 13., probabilius enim videtur, quòd illa quarta pars damnetur distributivè, ità ut non tantùm vera sit hæc contradictoria, *Amari debet finis ultimus vel in principio vel in decursu vitæ*, sed etiam illa contraria, *Amari debet finis ultimus, & in principio & in decursu vitæ*, hoc enim censeri debet voluisse declarare Pontifex, quod aliunde certum erat ex fide vel damnatione aliarum propositionum, sic autem erat certum nos teneri & in principio & in decursu vitæ tendere ad finem ultimum, ergo censeri debet voluisse hoc declarare Pontifex.

146. Q. 39. *Quomodo aliquis disponi possit ad perfectum amorem Dei.* R. Proponendo seqq.

§. 1. Amare nihil aliud est, quàm voluntate ferri in aliquod bonum, vel desiderando illud, vel de illo gaudendo, vel sibi complacendo in illo &c. Quòd si ferar in illud bonum, quia mihi amanti bonum est, dicitur amor concupiscentiæ; si autem ferar in illud, quia personæ amatæ bonum est, dicitur amor amicitiæ aut benevolentiæ.

147. §. 2. Tum amo Deum amore concupiscentiæ, si ideo amem, quia Deus mihi bonus est, v. g. quia me creavit, redemit, sanctificavit, conservat, quia mihi remisit peccata, tot gratias & beneficia contulit, universalia & particularia, quia vult mihi dare beatitudinem æternam: Tum amo Deum amore amicitiæ seu benevolentiæ, si ideo amem eique velim omne bonũ, quia hoc Deo ipsi bonum est. Amor concupiscentiæ est imperfectus, licèt sit bonus, possitque esse supernaturalis; amor autem amicitiæ est amor perfectus, de quo explicando nunc laboramus.

§. 3. Bona Dei alia sunt intrinseca, alia extrinseca: 148.
Intrinseca, sunt infinitæ perfectiones, quas in se habet, uti Sapientia, Justitia, Misericordia, Æternitas, Immensitas, Omnipotentia, Pulchritudo, Bonitas, Incomprehensibilitas &c. Extrinseca sunt, quæ à creaturis fieri possunt & placent Deo, nempe quòd agnoscatur, sicuti in se est perfectissimus; quod ametur, sicuti in se est optimus; quòd colatur, laudetur, honoretur, sicuti in se est præcellentissimus: itaque tum amabo Deum perfectè, si Deo velim ista bona, ideo, quia Deo bona sunt; si faveam illi suam infinitam Sapientiam, si gratuler de infinita potentia, si gaudeam de ipsius pulchritudine, si complaceam mihi in ejus incomprehensibilitate; si optem, ut agnoscatur, ametur, colatur ab omnibus, quia hoc ipsi placet & propter se dignus est; si orem, & quantum in me est, impediam, ne offendatur, quia ipse propter infinitam bonitatem suam, id est, propter infinitas illas perfectiones, quas habet, dignissimus est non offendi, sed super omnia amari, coli, honorari.

§. 4. Cùm amor sequatur æstimationem boni, ad 149.
concipiendum perfectum Dei amorem juvabit magnam de Deo ideam sibi formare, & quid in se sit Deus, agnoscere ac considerare, tum ex lumine naturæ, tum ex doctrina fidei: Deus *Platoni* est Genitor Universitatis, Auctor maximus, Supra omnem substantiam, Plenæ perfectionis, Summum bonum: *Aristoteli*, Ens entium. *Senecæ*, Summa & pulcherrima omnium natura: *Ciceroni*, Præstantissima mens: *Alcinoo*, Seipso perfectus, semper perfectus, Omni ex parte perfectus: *Trismegisto* Deus est circulus, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam: *Platonicis*, Ipsum bonum, ipsum pulchrum: *Ægyptiis*, Incognita caligo, Ter tenebræ: *S. Dionysio*, Ipsum esse: *S. Augustino*, Sine qualitate bonus, sine quantitate magnus, sine indigentia Creator, sine situ præsens, sine habitu omnia continens, sine loco ubique totus, sine tempore sempiternus, sine ulla sui mutatione mutabilia omnia faciens: *S. Tho.*, Universaliter ens perfectum, cui non deest alicujus generis nobilitas; actus purus: *S. Clementi Alexandrino*, Unus omnia, in quo omnia, per quem omnia: *S. Bernardo*, Quidquid cogitas, ultrà non circa quærendum est: *S. Damiano*, Cujus ineffabile est nomen & incomprehensibile:, *Lactantio*, Æterna mens ex omni parte perfectæ consummatæque virtutis: *Cassiodoro*, Virtus inexplicabilis, Pietas incomprehensibilis, Sapientia ineffabilis; Cujus definitio est finem in Sanctorum laudibus non habere: *Ecclesiæ Catholicæ*, Rex tremendæ Majestatis, solus Sanctus, solus Dominus, solus Altissimus: *Scripturæ Sacræ*, Alpha & Omega. Est qui est, Deus Sabaoth, Dominus exercituum, Deus Deorum Dominus, Dominus Dominantium, Dominator Dominus, magnus Dominus & laudabilis nimis, Dominus virtutum, Dominus excelsus, magnificus, terribilis, Rex Regum, Rex magnus super omnem terram, cujus magnitudinis infinita est multitudo, cujus magnitudinis non est numerus neque finis: O Majestas! ô perfectio! ô bonitas! ô Pulchritudo! ô Deus omnia! S. *Michael* adhuc prætendit scutum & exclamat: *Quis ut Deus?* huic Deo si faves & gratularis eas perfectiones, si in eis tibi complaces, si gaudes, quia ipsi bonæ sunt, & ipse sibi in eis complacet, amas Deum perfectè.

§. 5. Etiam ex creaturis æstimari potest & amari Deus, nam imprimis quidquid tibi occurrit in natura honestum, pulchrum, jucundum, optabile, hoc totum à Deo & in Deo est, necessariò, independenter, æternaliter, indefectibiliter. Quidquid cogitari potest æstimabilitatis, dignitatis, excellentiæ, magnificentiæ, majestatis, amabilitatis, totum in Deo est sine admixtione ullius imperfectionis. Omnia ad nutum ejus stant aut feruntur, Terra, Elementa, Cœlorum orbes, Stellæ, Sol, Luna; ipsi subsunt omnes Monarchæ terræ; ipsi submit-

tunt

tunt se Angelorum Chori, velantes facies & incessanter acclamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus: Quod omnium maximum est, homo Deus infinitæ Dei Majestati se per profundissimam adorationem submittit: si hæc amas Deo, de eis gaudes, hæc gratularis, quia Deo bona sunt &c., amas Deum perfectè.

151. §. 6. Etiam sic excitari potest in Deum amor: Considera, quid ames; fortè istum hominem, quia sincerus est; illum, quia beneficus; alium, quia justus; alium, quia prudens, discretus, circumspectus; alium, quia vir pius est & Sanctus &c., Amas virtutem, quia honesta; Cibum quia suavis; Potum, quia delectat; Opes, quia utiles; Florem, quia pulcher &c., hæc omnia à Deo & in Deo, sunt modo infinities perfectiore.

152. §. 7. Ut amor Dei sit perfectus, debet voluntas seriò & efficaciter sic esse constituta, ut quamvis nec cœlum esset, nec infernus, nec præmium ullum sperandum, nec pœna ulla timenda à Deo, tamen amaretur Deus propter se, quia in se est summè bonus. Notandum tamen est, quòd hic amor perfectus non excludat imperfectum, sed ab hoc incipiat, & ab eodem communiter adjuvetur; hinc modus ille eliciendi amorem. *Non amo te, ô Deus! quia me creâsti, quia vis mihi cœlum dare, sed purè ideo, quia es propter te infinitè dignus amari*, ordinariè non est suadendus, sed potiùs sic elici debet, *Amo te, ô Deus! quia me creâsti, quia vis cœlum dare; sed magìs ideo, quia ipse propter te es omni amore dignissimus, ità ut licèt non benefaceres, nec cœlum dares, tamen amarem te & amo, quia propter infinitam tuam bonitatem es amabilissimus*: Et ideo etiam *Innoc.* XII. die 12. Martii 1699. inter propositiones Archiep. Cameracensis, per quas videbatur spes excludi à perfecto amore, damnavit etiam sequentes, 1. *Datur habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura & sine ulla admixtione motivi proprii interesse: neque timor pænarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem: non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam. 2. In statu vitæ contemplativæ sive unitivæ amittitur omne motivum interessatum timoris & spei; &c.*

153. *Q. 40. Quomodo practicè elici possit actus Charitatis in Deum.* ℞. Præire debent Fides & Spes, ac convenientissimè subjicitur Contritio, hoc aut simili modo:

Fides.

Omnia, mi Deus! quæcunque per Ecclesiam Unam, Sanctam, Catholicam & Apostolicam proponis credenda, firmissimè credo, quia tu dixisti, qui es infinitè sapiens, verax & perfectus. Credo te esse, qui gubernas omnia, te esse supernaturalem Remuneratorem bonorum & Punitorem malorum, Animas esse immortales, Gratiam esse necessariam ad salutem, Te esse Unum in essentia & Trinum in Personis, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, Secundam Personam esse pro nobis factam hominem & passam, Christi gratiam nobis conferri per Sacramenta, & propter ejus merita nobis promissam esse æternam beatitudinem à te Deo fidelissimo, potentissimo & misericordissimo dandam: Credo te in te ipso propter infinitas tuas perfectiones esse Deum amabilissimum, Finem ultimum rerum omnium, dignissimum non offendi sed semper amari & honorari: hæc cæteraque omnia credo, mi Deus, quia tu dixisti, qui es infinita Veritas, non potens falli aut fallere, non potens errare aut mentiri. Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.

Spes.

154. Spero, mi Deus! remissionem omnium peccatorum, gratiam in fine vitæ, omnia media ad salutem, spero vitam æternam: Desidero illa omnia, quia tu es animæ meæ bonum summum & unica beatitudo; erigor autem & confido me illa omnia obtenturum per gratias & propter merita Christi, quia tu Deus es virtus mea auxiliatrix, quia tu promisisti, qui in promissis tuis servandis es Deus fidelissimus, potentissimus servare, & misericordissimus, ut serves. In te Domine speravi, non confundar in æternum.

Charitas.

Amo te, mi Deus! non ideo tantùm, quia creâsti 155.
me, redemisti, sanctificâsti, conservas, & innumeris quotidie beneficiis cumulas; neque tantùm ideo, quia insuper dare vis mihi æternam in cœlo beatitudinem, sed ideo maximè & super omnia te amo, quia tu Deus es ob infinitas perfectiones tuas omni amore dignissimus: Tu es Deus sapientissimus, potentissimus, sanctissimus, pulcherrimus, indefectibilis, æternus, immensus, incomprehensibilis; tu es omne bonum in te ipso, propter te æstimari dignissimus, coli, honorari, licèt nec præmium à te sperandum, nec pœna timenda esset. Illas tuas perfectiones tibi ex animo faveo & gratulor, gaudeo te ab hominibus agnosci, te ab Angelis tuis incessanter laudari, te tibi complacere in te ipso: Utinam cessent omnia peccata hominum, quia tibi infinitè bono mala sunt: utinam te creaturæ omnes ament, revereantur, adorent, quantùm possunt, & sicuti propter infinitam tuam Excellentiam mereris: utinam in omnibus impleatur tua sanctissima voluntas, & fiat semper, quod tibi maximè est placitum: Ex hoc in te amore, mi Deus! amo Angelos & homines ejusdem mecum beatitudinis capaces, amo me ipsum, sed semper propter te, quia tu infinitè bonus hoc vis, & tibi hoc placet, quia tibi bonum est, quòd ità ab omnibus & in omnibus agnoscaris, ameris, lauderis.

Contritio.

Ex hoc eodem tuî amore, ô Deus! detestor omnia 156.
peccata, quia tibi summè bono displicent: Doleo de omnibus, non tantùm quia demeritus sum præmia & gratias tuas, ac è contrà à divina Justitia promeritus sum pœnas, sed maximè ideo, quia displicui & malum feci tibi, qui, licèt nec cœlum esset, nec infernus, nec præmium vel pœna, attamen propter infinitam bonitatem & perfectionem tuam eras & es dignissimus non offendi, sed semper amari, coli, honorari. Propono per gratiam tuam imposterum non facere ampliùs.

Q. 41. Quomodo præterea possit voluntas nostra exerceri in actibus amoris perfecti. ℞. Subjiciam aliquos 157.
modos ex Scriptura, Sanctis Patribus & Auctoribus ascceticis, ut quisque in promptu habeat ad suos & aliorum usus.

Amor Affectivus.

Diligam te Domine, fortitudo mea, Dominus firmentum meum & refugium meum & Liberator meus. *Ps.* 17. O Domine, qui introspicis cor meum, tu scis, quia amo te: Domine, tu scis, quia amo te. *Joan.* 21. Tu Domine interiora mea nôsti, & quantùm in anima mea mihi conscius sum, videor mihi, quòd te in veritate diligam, & quòd neque fictus neque simulatus amor sit, adeo ut suî proditor cor meum esset, si in hoc ipso se ipsum falleret. *S. Aug.* 10. Conf. c. 9. O Deus, cor mihi testatur, quòd te diligat, & tibi offert omnes Filii tui tuosque ipsius amores, ad succurrendum desiderio, quod habeo, te perfectissimè amandi. O Deus amor meus, qui semper ardes, nec unquam extingueris: O Charitas, Deus meus, accende me; fac, ut te inveniam, ô cordis mei desiderium! Teneam te, ô amor animæ meæ! Possideam te in medio cordis mei, Vita beata, Dulcedo summa animæ meæ, S. *Aug.* 10. Conf. c. 29. Pondus meum, Amor meus, eò feror, quocunque feror. S. *Aug.* 13. Conf. c. 9. Deus meus, Amor meus; tu totus meus & ego totus tuus; dilata me in amore,

more, ut discam interiori cordis ore degustare, quàm suave sit amare, & in amore liquefieri & natare; tenear amore vadens supra me, præ nimio fervore & stupore cantem amoris canticum, sequar te Dilectum meum in alto, deficiat in laude tua anima mea, jubilans ex amore; amem te plus quàm me, nec me nisi propter te, & omnes in te, qui verè amant te, *Th. de Kemp.* de imit. Chr. l. 3. c. 5. Absorbeat me quæso Domine vis ignita & melliflua amoris tui, ut amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es in ligno crucis mori. *S. Franc. Assis.* O Deus meus! ô amica quies cordis mei! ô ardor & suavitas Deus meus & omnia! *Idem.* Desidero te millies, mi JESU! quando venies? *S. Bern.* Amo te Deus meus & magìs atque magìs amare te desidero: serò te amavi pulchritudo tam antiqua, pulchritudo tam nova, serò te amavi. *S. Aug.* O indignitas! ô JESU! quia amor tuus non amatur, non æstimatur, imò vilipenditur; totus amor es, & non amaris. *S. Jacobonus.* O Spes mea! Gloria mea! Gaudium meum! ô amabile principium meum! ô satietas & sufficientia mea! quando erit ille dies, cùm te verè & ex toto corde diligam? quando me tibi gratum in omnibus & pro omnibus exhibebo? quando mortuum in me sentiam omne id, quod tibi adversatur? quando ero totus tuus? quando desinam esse meus? quando veniet illa hora, in qua nihil præter te in me vivet? quando me totum amore tuî inflammatum sentiam? quando rapies me cum impetu? quando inebriabis me uberum tuorum dulcedine? quando me totum in te transferes? *Lud. Granat.* l. 5. *memorialis.* Diligam te, Domine, amore arctissimo fortissimoque, extendam omnium affectuum & desideriorum meorum brachia, ut amplectar te. Sponse dulcissime animæ meæ! hedera vicinam arborem tam fortiter apprehendit, ut singulæ fibræ singula videantur esse brachia; cur similiter omnia membra mea non vertuntur in brachia, ut omni ex parte amplectar te? *Idem in 1. appen. memor.* O æterna Veritas! ô vera Charitas & chara Æternitas! tu es Deus meus, tibi suspiro die ac nocte, *S. Aug.* 7. Conf. c. 10. Vide Domine, Domine meus unde sit desiderium meum, narraverunt mihi injusti delectationes suas, sed non sicut lex tua Domine: Ecce unde est desiderium meum, *Idem* 11. Conf. c. 2. Tumultuosis varietatibus dilaniantur cogitationes meæ, intima viscera animæ meæ, donec in te confluam purgatus & liquidus igne amoris tui. *Ibidem.* c. 29. Da mihi te, Deus meus! redde te mihi, te enim amo, & si parum est, amem validùs, non possum metiri, ut sciam, quantùm desit mihi amoris ad id, quod satis est, ut currat vita mea in amplexus tuos, nec avertatur, donec abscondar in abscondito vultûs tui; hoc tantùm scio, quia malè mihi est præter te, non solùm extra me, sed & in me ipso, & omnis copia, quæ Deus meus non est, egestas est, *Idem* 13. Conf. c. 18. Oro te, cognoscam te, amem te, ut gaudeam de te. *S. Ansel.* in prosol. c. 25.

Amor effectivus.

158. JAm dixi & dicam, amore amoris tui facio istud, *S. Aug.* 11. Conf. c. 1. O Ignis, qui me accendis! ô Charitas, quæ me inflammas! ô Lumen me illuminans! ô Requies mea! ô Vita mea! ô Amor meus, qui semper ardes & nunquam extingueris, quando te perfectè redamabo? quando te nudis animæ meæ brachiis amplexabor? quando me & mundum universum amore tuî contemnam? quando anima mea cum omnibus potentiis & viribus ejus tecum unietur? quando in abysso amoris tui absorbebor? *Lud. Granat.* in proœ. l. 4. de Orat. & Medit. Dulcissime, amantissime, pulcherrime, sapientissime, ditissime, nobilissime, pretiosissime & dignissime, qui ameris & adoreris, quando sic te amabo, ut in amore tuî totus jaceam absorptus? ô Vita Animæ meæ, quæ, ut me vivificares, mortem subiisti, & moriens mortem occidisti, occide etiam & me, hoc est, omnes meas perversas ad malum pronitates, voluntatem quoque propriam, & quidquid impedit, quò minùs tu mecum vivas. *Idem ibidem.* Age Domine & fac, excita & revoca nos, accende & rape, flagra, dulcesce; jam amemus & curramus, *S. Aug.* 8. Conf. c. 4. Sed, ô Domine! quod tibi bonum exhibere possum, cum Creaturis non indigeas, & te ipso infinitè bono semper gaudeas? quia tamen vis, ut in effectu monstrem, quantùm te amem, ad hoc intendam vires animæ & corporis: tu ergo, Domine, diu noctuque eris objectum mentis meæ, semper suavissima recordatio tuî præsentis obversabitur memoriæ, semper intellectum occupabit cogitatio perfectionum tuarum, semper voluntas recreabitur in bonitate tua, à mane usque ad vesperam attendam ad nutus SS. tui beneplaciti, ut eos perfectè expleam. O utinam loqui possem & sentire cum *S. Paulo*, quòd in laboribus & adversitatibus mihi compiaceam propter amorem Dei mei, non sit periculum, non incommodum, non fames, non nuditas, non persecutio, non servitus, non tentatio, non afflictio, non morbus, non supplicium, non mors, non homines, non tyranni, non dæmones me separent à charitate Dei, quæ est in Christo JESU Domino nostro. Amore tuî, mi JESU! hodie frænabo hanc in me passionem, abstinebo ab isto consortio, exercebo istam virtutem: Amore tui faciam hoc opus: super cuncta sis amatus, super cuncta sis laudatus, Deus, mea gloria.

Amor appretiativus.

O JESU mi! dulcis amor, nil diligo præ te, *B. Victoria.* Quidquid non est Deus, hoc omnino mihi nihil est, *S. Franc. Salesius.* Deus meus & omnia, *S. Franc. Assisias.* Sine illo nihil est, solus ille est, quem laudo, extra illum contemno omnia: Pater meus ipse est, protector meus ipse est, curator meus semper est; ipsi soli studeo, ipse tota mea scientia est, mea spes & desiderium, thesaurus meus & felicitas. Si trahant voluptatum illecebræ, dicam, quis ùt Deus? quid ità delitiosum & amabile? Si alliciant honores, tentent homines, infestent dæmones, creaturæ omnes insidientur, semper dicam, quis ùt Deus? quid Deo melius? Hic solus est amari dignus, quia solus sine nube purissimus, sine labe sanctissimus, sine admixtione mali optimus, sine pari maximus, sine defectu perfectissimus, solus omnia, solus supra omnia. Plùs ego te diligo Deus, quàm omnes mundi voluptates, honores & divitias: pudet quidem hæc dicere, quid enim æquius est, quàm ut te magìs diligam? dico tamen iterum, amo te, mi Deus! plùs quàm res omnes creatas, quia quidquid in his bonum est, à te est & in te eminentissimè: amo te plus quàm amicos, propinquos, parentes; plùs quàm me ipsum, quia nemo bonus, nisi tu solus Deus. Dico tibi, Deus meus es tu, & verè quantus tu mihi sis, exprimere non possum, unde cum *Augistino* tuo exclamo, quid mihi es, & quid tibi sum! ô Domine, totus tuus sum; omnia, quæ intra me sunt, volo esse tua: Anima mea tua sit, nec vivat alteri nisi tibi; voluntas mea tua sit, nec amet quidquam nisi te; amor meus tuus sit, nec in aliud feratur quàm in te, quia nemo dignus est, nisi tu solus; intellectus meus tuus sit, nec aliud cogitet, nisi te; omnis intentio mea tua sit, nec aliud quærat nisi te, quia nemo dignus est, nisi tu solus Deus. 159.

Amor, Dei perfectiones admirans.

DOmine, qui non es aliàs aliud & aliàs aliter, sed idipsum & idipsum & idipsum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Omnipotens, sis infinitè benedictus, *S. Aug.* 12. Conf. c. 2. Hei mihi, quàm excelsus es in excelsis & quàm profundus es in profundis & nusquam recedis? *Idem* 8. Conf. c. 3. Pulchra sunt omnia faciente te, & ecce tu inenarrabiliter pulchrior, qui fecisti omnia, *Idem* 13. Conf. c. 20. Excita nunc, Anima mea 160.

mea, & erige totum intellectum tuum, & cogita, quantùm potes, quale & quantum sit illud bonum; si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intentè, quàm delectabile sit illud bonum, quod continet jucunditatem omnium bonorum & non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tantò differentem, quantò differt Creator à creatura, si enim bona est vita creata, quàm bona est vita Creatrix! Si jucunda est salus facta, quàm jucunda est salus, quæ facit omnem salutem! si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quàm amabilis est sapientia quæ omnia condidit ex nihilo! denique si multæ & magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis & quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia. *S. Anselmus* in prosol. c. 24. Summe, optime, potentissime, misericordissime & justissime, secretissime & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incomprehensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquam novus, nunquam vetus, innovans omnia. *S. Aug.* 1. Conf. c. 4. Domine, non solùm es, quò majus cogitari nequit, sed es quiddam majus, quàm cogitari possit, quoniam namque valet cogitari esse aliquid hujusmodi, si tu non es hoc ipsum, potest cogitari aliquid majus te, quod fieri nequit: *S. Ansel.* in Prosol. c. 15. Tu in omni re perfectus es sine aliqua deformitate, magnus sine quantitate, bonus sine qualitate, fortis sine infirmitate, verus sine falsitate, sine loco ubique præsens, sine divisione in omni loco totus, in magnitudine es infinitus, in virtute omnipotens, in bonitate summus, in sapientia inæstimabilis, in consiliis terribilis, in judiciis justus, in cogitationibus secretus, in verbis verus, in operibus sanctus, in misericordia copiosus, erga peccatores patiens, erga pœnitentes pius. *Lud. Granat.* l. 5. *memor.* Tu es pelagus omnium perfectionum, omnis magnitudinis abyssus, infinitæ misericordiæ atque bonitatis oceanus, incomparabilis pulchritudinis imago: Tu es Deus Deorum, Sanctus Sanctorum, Rex Regum, Dominus Dominantium, Causa causarum, Ens entium, Vita viventium, ordo universi, pulchritudo mundi, gloria cœli. *Idem* l. 6. *memor.*

Amor in bonis Dei complacens.

161. BEnedictus es, Domine Deus Israël Patris nostri, ab æterno in æternum; tua est Domine magnificentia & potentia & gloria, atque victoria, & tibi laus, cuncta enim, quæ in cœlo sunt & in terra, tua sunt; tuum, Domine, regnum, & tu es super omnes Principes: tuæ divitiæ, & tua est gloria, tu dominaris omnium; in manu tua virtus & potentia, in manu tua magnitudo & imperium omnium; nunc igitur, Deus noster, confitemur tibi & laudamus nomen tuum inclytum, *David*, 1. paral. c. 29. O Divinitas! omnis boni primæva & interminabilis possessio, omnis vitæ insenescibilis tota simul & perfecta possessio, omnis beatitatis sine principio & fine superplenissima fruitio, Deus amabilissime, noverim me, noverim te. *S. Aug.* Amabilissime Deus, dicere non possum, tu nôsti, quomodo intùs afficiar, dum cogito, quòd sis, quies, Deus infinitus, ineffabilis, incomprehensibilis; qui intelligentias omnes profunditate excedis, affectus exæquas latitudine, amores omnes inaccessâ abysso ob infinitos titulos absorbes, tu totus bonus es, totus speciosus, sanctus, sapiens, potens, justus, misericors, imò ipsa pulchritudo, sapientia, potentia, justitia, misericordia & perfectio omnis; & complexio omnium perfectionum, semper æterna, semper necessaria, semper eadem, quàm gaudeo tibique gratulor, mi Deus! quòd nulli vicissitudini, progressui, defectui, declinationi sis subjectus, sed omnem perfectionis modum indivisibili tuo esse immutabiliter comprehendas! faveo tibi, quòd omnia spatia universi impleas, extendas, ambias, neque tamen ab iis continearis: animitùs tibi gratulor, quòd tempora omnia possibilia ab æterno in æternum anticipes, protendas, circumscribas, neque tamen terminis ullis durationum definiaris, sed in momento rerum præteritarum, præsentium & futurarum, moras, motus & successiones metiaris: de omnibus his gaudeo, non minùs quàm si perfectiones illas tecum participarem. O delectabile spectaculum, dum contemplor creaturas omnes etiam ratione destitutas & insensibiles in observationem ordinis, quem illis æterna lex tua præscribit, tantâ concordiâ & sedulitate conspirare, ut etiam se consumant ne ullam sapientiæ tuæ dispositionem perturbent: decurrunt astra per vices, volvuntur cœli per gyros, Sol & Luna observatis accessibus & recessibus circumaguntur, nec in puncto à præscripta semita deflectunt, ut sic perpetuò sapientiæ tuæ magnitudinem nobis eloquantur: fulmina ejecta se conficiunt, nubes depluentes se ipsas perdunt, ignis ardens semet perimit, aër difflatur, terra fatiscit, rupes dissolvuntur, elementa transmutantur, ut imperiis tuis obtemperent: Benedictus sis Deus in throno Divinitatis tuæ, qui omnia ità fortiter disponis, suaviter gubernas, inenarrabiliter dispensas. Da, Domine, ut comprehendam, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum Divinitatis tuæ: tu pelagus infinitum essentiæ, omne esse & omne bonum in te concludens & ab æterno eminenter anticipans, tu omnium principium, omnium finis, omnium locus, omnium ævum, omnium ordinatio, omnium consummata felicitas: tu Deus omnia. Quàm gaudeo, Deus immense, quòd te habeam ubique præsentem per essentiam, potentiam & operationem; quòd videam in omnibus quasi promicantem; quòd sentiam in me toto, ac præsertim in fundo animæ meæ amicissimè conjunctum; apud te rerum omnium mutabilium immutabiles sunt rationes, tu semel æternus semper idem, nihil amittis, nihil acquiris, quia per essentiam habes & es omnia. Complaceo mihi intimè, ô Deus! & tibi gaudeo, quia es eminentissimè omnis splendor astrorum, omnis amœnitas hortorum, omne pretium gemmarum, omnis decor colorum, omnis suavitas saporum, omnis fragrantia odorum, omnis magnificentia ædificiorum, omnis pulchritudo rerum omnium, omnis oblectatio sensuum, omnis voluptas cordium: Tu sine figura pulcher, sine tempore æternus, sine loco immensus, sine extensione diffusus, sine situ altus, sine numero infinitus, sine multiplicitate omnia: tu centrum es universi, omnis amoris illicium, omnis motionis terminus, omnis desiderii consummatio. Magnificentissime Deus! in ditione tua posita sunt omnia: tu es Dominus vitæ & necis: gratulor tibi, quòd nihil possit resistere voluntati tuæ.

Amor redamans.

AMâsti me, Deus, te toto, nam tu ipse totus es amor 162.
ille, quo me amas: dat se mihi omnipotentia creans, misericordia redimens, sapientia dirigens, providentia ordinans, immensitas complectens, sanctitas exornans, æternitas immortalem reddens, essentia beatificans, ô Deus! tu totus meus es, sim totus tuus. Amâsti me, Deus, toto universo, cum Sole mihi luces, cum igne me calefacis, cum terra sustines, cum aëre foves, cum aqua reficis, me mihi conservas, ut sentiam, intelligam, velim, tu idem facis: & cur te, ô Deus! his omnibus non redamem? imò te his omnibus redamo, neque creaturâ ullâ vel potentiâ uti volo nisi propter te, ut agnoscaris, lauderis, ameris in omnibus, ab omnibus & per omnia. Amâsti me, Deus, super omnia, super Angelos, nam redemisti me, non illos; super terram & elementa, quæ propter me fecisti; super cœlos & astra, quæ produxisti, ut mihi serviant; super cæteras omnes creaturas, quas pro me condidisti: imò, amantissime JESU! amâsti me plùs quàm te, quia pro me dedisti sanguinem & vitam tuam: loquor cum tuo *Augustino*, dilexisti me Domine, plùs quàm te, quia mori dignatus es propter me: ô non sim, nisi te super omnia amem, nisi amem te plùs quàm me,

me, & paratus sim agere, pati & mori propter te. Benedic ergo Anima mea Domino, & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus; benedic Anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus: benedicite pariter mecum Domino omnes Angeli & Archangeli, omnes Principatus & Potestates, omnes Virtutes & Dominationes, omnes Throni, Cherubim & Seraphim, benedicite, laudate & superexaltate eum in sæcula, quia fecit nobiscum misericordiam suam; laudent illum Cæli, Terra, Mare & omnia, quæ in eis sunt, laudent & superexaltent eum in sæcula; illi honor, illi benedictio, illi gratiarum actio ab omni creatura in omnes generationes sæculi sæculorum.

Amor detestans, quæ Deo mala sunt.

163. SI quid, Domine, ad impetrandam gratiam præservationis à peccato mihi patiendum est, si cruces, si labores, si tormenta, si ignominiæ, si persecutiones, si mortes, si omnes inferni pœnæ sustinendæ sunt, veniant, Domine, veniant, obsecro, ex nunc omnia ista super me ad tempus vel in sempiternum, si tibi placuerit, dummodo, Domine, te non offendam. Quidquid, Domine, omnipotentia tua facere potest, ut patiar, pati volo & acquiesco & eligo & rogo, dummodo non permittas, ut te offendam, *Alex. à S. Franc.* solil. 4. Quàm mihi dolet, ô amantissime Salvator, quòd tot hæreses & infidelitates videam! digna erat infinita tua Veritas, ut agnosceretur ab omnibus. En in mundo dominatur omnis malitia contra sanctissimam voluntatem tuam, blasphematur sanctum nomen tuum, ecce Domine, infernus repletur animabus æternùm te maledicturis, qui debuisti ab iisdem æternùm benedici: ah potentissime Deus habe curam gloriæ tuæ, desinant tandem impietates peccatorum: tu in compensationem laudis, in suppletionem omnis gloriæ, quæ tibi negatur à dæmonibus, damnatis & ingratis peccatoribus, attende ad Sanctorum omnium laudes, ad tuum in dilecto Filio tuo & in te ipso sanctissimum beneplacitum.

Amor conformans se voluntati Dei.

164. TU Pater solus bonus es, tu solus pulcher, tu solus amabilis, tu solus animarum nostrarum sponsus es, ideoque tu solus regna, tu solus impera, tu solus dominare, tu solus voluntatem meam dirige, tu solus Rex meus esto, & ego fidelis tuus subditus, pectus meum in te solo recreetur, cor meum in te solo quiescat, Anima mea te solo repleatur, *Lud. Granat.* l. 7. memor. in medit. 3. Parùm est, Domine, si tibi promittam me posthac perfectè mandatis tuis obtemperaturum, non minimam ex tuis legibus violaturum, plus aliquid prætendo, & per tuam gratiam desidero, me divinæ tuæ voluntati sic in omnibus conformare, ut in cunctis consiliis, inspirationibus, motionibus sim totus semper supplex & subditus beneplacito tuo: symbolum meum erit, quod *S. Gertrudis* Virgo trecenties sexagies quinquies per diem repetebat, *Fiat voluntas tua, Domine, non mea*: Nomen meum erit post hac, quod vult Deus, quia quod vis, hoc volo, in lætis & tristibus; in adversis & prosperis, in morbis & sanitate, in vita & morte, in omnibus vox mea semper erit, Deus ità vult, propterea & ego sic volo, sic volo, quia Deo placet, & ità rem unicam in mundo faciam semper, nempe quod tu vis Deus. Deus optime, maxime, ad testandum amorem erga te meum, accepto hanc afflictionem, hanc injuriam, hoc damnum, atque in omnibus, quæ mihi accidere possunt, in sanctam voluntatem tuam me resigno. Sapientissime Deus, abjicio me totum in dispositiones infinitæ tuæ providentiæ, fac mecum sicut scis & vis, ut te amem, benedicam, glorificem in omnibus & super omnia.

Amor Gloriæ Dei.

LAudent te Deus noster in excelsis omnes Angeli tui, omnes virtutes tuæ, Sol & Luna, omnes stellæ & lumen, cœli cœlorum & aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent Nomen tuum. *S. Aug.* l. 7. Conf. c. 13. Ecquando tandem ô Deus! te agnoscent homines, sicuti in te es perfectissimus, quando amabunt te, sicuti es infinitè bonus, quando te colent, uti es præcellentissimus: Domine da gloriam Nomini tuo, & fac illud celebrari ab omnibus. 165.

Amor Dei, se ad proximum extendens.

NOn amo te, mi Deus, si propter te non amem proximum: amo itaque illum, quia creatura tua est, quia vis eum amari, & in eo vis ipse amari: amo, quia imago tua est, quia tibi placet eum à me amari. Bene sit omnibus, ô Domine, etiam inimicis meis, qui si propter se digni non sint, quos amem, tu tamen dignus es, propter quem illos amem. O Domine, si te homines nôssent! *S. Ignatius Loyola.* Memento, clementissime rerum omnium conditor Deus, animarum infidelium, hæreticorum & peccatorum à te creatarum, quas ad imaginem & similitudinem tuam fecisti, ecce Domine in opprobrium tuum his ipsis quotidie impletur infernus, *S. Franc. Xav.* Quando tandem in ovile Christi redibunt tot errantes populi, ut agnoscant Nomen sanctum tuum! memento, Domine, omnes esse creaturas tuas, Christi Sanguine emptas eo fine, ut te æternùm benedicant; revoca eas Domine sub triumphale vexillum tuæ charitatis.

Amor paciscens.

INeamus itaque (si sic tibi placeat Domine) pactum, tu curam habe meî, & ego curam habebo tuî; tu diliges me, & ego diligam te; tu corpus & animam meam protege ac conserva, & ego legem tuam te juvante observabo; fac mecum Domine, quod tibi placet, tu enim scis, quid desit mihi, & quid expediat mihi: tuus esse volo, & non alterius, da mihi gratiam Domine, ne quidquam præter te quæram aut desiderem, *Lud. Granat.* in procem. l. 4. de Medit. & Orat. O Deus! quoties vena micabit in corpore, toties volo, ut in laudes tuas exsiliant omnes creaturæ, & cor meum te super omnia amet; quoties hominem intuebor, toties constituo, ut te supremum Dominum vitæ & necis demississimo affectu reverear. Magne Deus, tibi memetipsum offero & consecro per donationem & pactum irrevocabile, omnes actiones sensuum, imaginationes phantasiæ, cogitationes intellectûs, recordationes memoriæ, affectus voluntatis, verba omnia, actiones singulas manuum, motus pedum, singulas palpitationes cordis, momenta vitæ omnia, omnia, quæ dono tuo mea sunt, dono meo tua sunt, tibi illa iterum offero, dico, transcribo, & insuper volo, ut ab hoc momento usque ad vitæ finem & inde usque in perpetuam æternitatem amoris tui sigillo consignentur, tibi soli imposterum deserviant & placeant. 166.

Amor excessivus.

AMem te, mi Deus, plùs quàm Angeli & Beati, plùs quàm Seraphini omnes; amem te amore omni possibili, utinam totus in flammas redigar amore tuî. O Deus! quòd te tantùm non possum amare solus, quantùm simul omnes Animæ beatæ: Eccur mihi cor in amore tuî non est adeo inflammatum, sicut omnium simul Martyrum & Sanctorum corda! O si, qui in omnibus sparsim exarserunt, nunc collectim in una mea anima flagrarent amores! *S. Francisc. Assis.* O Deus meus! utinam amor tantus mihi sit & fervor, 167.

quantus

quantus est possibilis; amem te amore omnium possibilium creaturarum, amem te amore, quo te ipsum amas infinitè. Quis det, ut ameris juxta mensuram dignitatis tuæ, latè ab omnibus in mundo creaturis, altè amore sublimissimo tuâ excellentiâ digno, profundè cum demississima agnitione nostri nihili, longè ab hoc momento in æternum & ultrà. Si tibi, mi Deus, aliqua perfectio imaginabilis deesset, quæ in me aut in potestate mea esset, libens me illâ spoliarem, ut si talis non esses, redderem te perfectissimum & amabilissimum. Protestor, Domine mi, quòd nec gloriam æternam velim, quatenus bona mihi est, sed quia dignus es, ut per gloriam meam tu glorificeris & in æternum ameris à me & ab omni creatura, *Paulusckì* die 6. med. 1. p. 3. O Verbum divinum! cur pati me non facis infernum & vitam amittere, ut saltem in aliqua parte placarem iram Patris tui? Domine, si non vis mihi facere istam gratiam concedendi mihi has animas, quas à te flagito, dicam ego me nolle venire ad possidendam gloriam à te mihi præparatam, *S. Maria Magdalena de Pazzis* in ejus vita, c. 99.

Utere libello, quem post hæc descripta accepi, hoc titulo: *Aspirationes Theologicæ in 52. anni Hebdomadas distributæ à P. Joanne Nadasi Societ. JESU &c. Pragæ typis Universitatis, & Coloniæ typis Servatii Noethen*; hic libellus focum habet, æstuat ignibus, vibrat flammas, sed præcipuè apud animam Theologiæ principiis imbutam. Similia invenies ex *Ludov. Blosio* apud *Anton. Sucquet* in via vitæ l. 3. c. 20. in fine. Charitatem Dei non stare cum peccato mortali, probabitur l. 6. quando de Pœnit. & Contritione.

CAPUT II.

De Præceptis Charitatis erga proximum.

»Charitas proximi præcipit 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleëmosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum, vel malum inferatur: De quo postremo agetur in Decalogo; de reliquis hìc.

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur.

168. »Resp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere 1. Seipsum, secundùm bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad bona externa. Ità *Lay. l. 2. t. 3. c. 3.* ex *S. Th. & communiter. Unde resolvuntur Casus:*

» I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod grave est, si fiat sine causa & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. *Trull. l. 2. c. 6. d. 1. n. 1.*

» II. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter, quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym. ibidem.*

» III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æquè certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui id faciat. *S. Aug. lib. de mend. S. Thom. 2. 2. qu. 26. a. 5. & qu. 44. Regin. l. 4. c. 25. s. 6.*

» Dixi, *in extrema*, v. g. quâ certò putetur moriturus in mortali, quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ùt Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Val. to. 3. disp. 3. q. 4. punct. 3. & Lay. l. c.* »

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo *ordinariè*, quia licet, si sit persona publica, à qua multùm pendet, utì etiam pro Republ. pro fide, religione defendenda; imò etiam pro amico propter Deum dilecto, *Less. lib. 2. cap. 9. d. 6. n. 27. & 30. 31. Lay. l. c. n. 4.* »

Resp. II. Quoad proximos inter se, servandus est hic ordo: 1. Qui melior est, magìs diligendus est, eâ dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus & reverentia, sic, v. g. plùs diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magìs conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magìs quàm filii vel uxor; magisque benefactores, quàm ii, quibus benefecimus. *Lay. l. c. n. 5. & 6. & comm.* 2. Appretiativè, & dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ii, qui nobis sunt conjunctiores, quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur. *Unde resolves,* »

I. In bonis pertinentibus ad naturam & vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primò omnium, uxori; quia est una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem Patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi, *extra extremam necessitatem*, quia in hac parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, & liberis. *Laym. ib. num. 5. & 6.* »

II. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem, præferendi sunt concives; in bellicis, commilitones; in spiritualibus, spirituales filii, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos, quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. *V. Laym. l. c.* »

ADDENDA.

Quæst. 42. *An teneamur proximum diligere actu interno & formali.* ℞. Tenemur, utì patebit ex seqq. 169.

§. 1. Sequentes propositiones damnatæ sunt ab *Innoc. XI.* 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali.* 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.* Itaque certum est, nos non satisfacere præcepto diligendi proximum, si ei externè demus signa dilectionis, si eum juvemus, ei succurramus exteriùs, quando est in necessitate, sed præterea requiritur, ut hoc facientes habeamus actum internum, quo bene velimus proximo, sicuti enim tenemur nos internè diligere & nobis bene velle, ità etiam tenemur diligere proximum, cùm præceptum *Luc. 10.* dicat, *Diliges proximum sicut te ipsum.*

§. 2. Datur obligatio per se & ratione præcepti Charitatis ad diligendum proximum actu interno & formali, nullum omnino excludendo, sed in universali omnes complectendo, etiam inimicos, ità omnes cum *S. Thoma* 2. 2. q. 25. a. 8. in O. Ratio est, quia præceptum Charitatis absolutè dicit, *Diliges proximum*, vox autem illa, *proximus*, complectitur omnes ejusdem nobiscum beatitudinis capaces; etiam inimicos. Quandonam verò & quàm sæpe repeti debeat illa dilectio proximi, de illo nihil est declaratum vel expressum, sed cùm 1. Petri 4. dicatur, *Mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes*, videtur colligi, quòd frequenter eliciendus sit ille actus, aut quòd saltem in illo semel elicito sit virtualiter permanendum. 170.

§. 3. Non est per se obligatio, ut diligantur singuli in individuo proximi, nam de hoc nullum exstat præceptum & reipsa est impossibile; nihilominus requiritur in nobis præparatio animi, ut parati simus singulos, 171.

gulos, etiam inimicos, diligere, si occasio vel necessitas postulet. S. *Thom.* suprà.

172. §. 4. Si odium hujus numero proximi vel discordia aliter dimitti non possit, quàm si hic numero diligatur actu interno & formali, erit per accidens obligatio ad hunc sic diligendum, cùm enim actus internus in his circumstantiis sit unicum medium ad deponendum tale odium, quod quis graviter obligatur deponere, patet esse obligationem adhibendi illud medium, qui enim tenetur ad finem, tenetur ad medium necessarium. Similiter si occurrat obligatio succurrendi necessitati extremæ vel gravi hujus numero proximi, docet *Granado* 2. 2. cont. 3. t. 6. d. 6. n. 2. esse simul obligationem eum diligendi actu interno & formali, quia tum tenetur succurrere proximo, ergo etiam tenetur habere voluntatem succurrendi, hæc autem voluntas succurrendi est amor internus. Extra casus illos docet *Carden.* in 2. crisi d. 8. n. 31. non esse per se obligationem actu interno & formali diligendi hunc vel illum in individuo proximum.

173. §. 5. Optimè satisfit præcepto Charitatis erga proximum, si hic diligatur propter Deum, v. g. quia Deus summè bonus vult, quia Deo infinitè bono sic placet; tum enim manet Charitas proximi, & quidem perfectior, *Carden.* n. 40.

174. Q. 43. *An Pastor cum quocumque damno suo teneatur subvenire subdito in gravi necessitate spirituali constituto.* ℞. Nomine Pastoris veniunt Episcopi, Parochi & alii ex officio curam animarum habentes, de quibus omnibus certum est sub mortali teneri succurrere subdito, non tantùm in extrema, sed etiam in gravi necessitate spirituali constituto; & ad hoc quidem tenentur cum quantumcunque magno suo detrimento temporali, imò & cum vitæ propriæ damno, ità S. *Thom.* 2. 2 q. 26. a. 5. ad 3. & q. 185. a. 5. *Suar.* q. 1. p. 2. §. *Quartò dico. Granad.* d. 4. n. 4. *Castrop.* d. 1. p. 9. *Con.* d. 25. d. 7. concl. 1. & 3. *Aravio, Bann. Arrag. Nav. Tapia,* quos citat & sequitur *Carden.* in 1. crisi d. 76. c. 2. *Probatur* 1. nam assumens officium Pastoris ad hoc se obligavit veluti per pactum, ideoque communitas ipsi assignavit proventus ac stipendia. 2. Sic tenetur Bellidux adesse exercitui, Gubernator Urbi de salute temporali periclitanti, ergo multò magis Pastor subdito periclitanti de salute animæ. 3. Unusquisque tenetur etiam cum damno vitæ succurrere proximo in extrema necessitate spirituali constituto, ergo Pastor tenebitur etiam in gravi; Ratio enim & communis sensus dictat proprium Pastorem ad ampliùs teneri erga oviculam, quàm extraneum. Addit *Suar.* d. 9. s. 2. n. 5. etiam teneri cum periculo magni damni temporalis, si tantùm sit magna utilitas spiritualis, ad hanc enim subdito procurandam se ex vi officii obligavit.

175. Q. 44. *Quænam necessitas spiritualis dicatur extrema, gravis vel communis.* ℞. Extrema est, cùm proximus versatur in periculo proximo damnationis æternæ; item quandoque, si sit in periculo proximo peccandi mortaliter ex vehementia passionis vel tentationis. Gravis est, si non sit quidem periculum proximum damnationis æternæ, attamen sunt circumstantiæ, quæ salutem æternam reddunt difficilem. Communis est, in qua communiter sunt peccatores in mortali constituti, ità *Carden.* suprà: Et de his plura videri possunt apud *Valent.* 2. 2. d. 3. q. 4. p. 3. *Bonac.* in 1. præc. dec. d. 3. q. 3. p. 4. n. 5. *Baldel.* t. 2. l. 2. d. 18. n. 15. *Bass.* t. 1. v. *Charitas* n. 21. *Castrop.* t. 6. d. 1. p. 9. n. 10., ubi dant exempla, præsertim extremæ necessitatis spiritualis.

176. Q. 45. *An quis possit aliquando vitam aut bonum suum postponere vitæ aut bono alterius privati.* ℞. §. 1. Si hic homo privatus sit in certo & extremo periculo vitæ, licebit tibi adire probabile periculum vitæ tuæ pro illius vita servanda, quia certa mors alterius est majus malum quam probabile periculum vitæ propriæ: ad hoc tamen non teneris, quia nimis durum videtur obligari hominem ad exponendam vitam suam gravi periculo pro servanda vita alterius privati hominis.

§. 2. Si tu sis in æquali periculo cum altero, poteris tibi priùs providere quàm illi; nihilominus potest etiam homo permittere mortem suam, ut salvet vitam proximi etiam privati, v. g potest defendere illum contra latronem, quamvis prævideat se occidendum: Similiter potest in naufragio non arripere tabulam, sed permittere alteri, nam in his non amat Proximum plùs quàm se, sed amat bonum heroicæ virtutis plùs quàm vitam suam, uti ex S. *Thoma* rectè observant *Ovied.* cont. 8. n. 87. & *Castrop.* t 6. d. 1. p. 8., neque ejusmodi homo vitam sibi directè tollit, sed tantum non servat ex motivo virtutis. An autem possit, v. g. tabulam jam insessam dare alteri evasuro, si prævideat se certò submergendum, major est difficultas; affirmat *Lorca*, negant alii communiùs cum *Suar.* & *Oved* n. 72., quia jam in tabula constitutus erat extra periculum, in quod si se directè reingerat, videtur, moraliter loquendo, sibi directè vitam tollere, ut alteri servet, quod illicitum est: putat tamen *Suar.* fore tantùm veniale, quia gravitas hujus peccati non debet desumi à vita propria, sed ab excessu tituli, qui est, ut potiùs conservem vitam meam, quàm alienam, hic autem excessus videtur esse levis, unde sicuti peccarem tantum venialiter, si beneficium quantumvìs pingue conferrem digno prætermisso digniore, si excessus dignitatis inter illos esset tantùm levis, ità & hìc. Oppositum tenet *Ovied.* nu. 83., quia titulus, qui est conjunctio major mecum ipso, videtur esse gravis. Videri potest etiam *Lugo* De just. d. 10. n. 48. 177.

§. 3. Si latro te invadat, quamvìs credas te esse in gratia, non teneris permittere te occidi, quia latro non est in extrema necessitate spirituali, propter quam debeas exponere vitam tuam, sed est in extrema malitia, à qua liberare se potest, si velit, ità *Con. Bonac.* aliique cum *Castrop.* p. 9. n. 7. Quòd si invadens esset phreneticus, adhuc non teneris permittere te occidi, licèt pro tuenda vita tua deberes eum occidere, quia non debes reputare eum esse in peccato, in quo si est, nescis, an sit rediturus ad rationem & pœnitentiam; & reipsa nimis grave est sic te imparatum trudi in æternitatem, hinc *Bartholus, Gomez, Mol. Mald. Tann. Bonac. Castrop. Tamb. Dicast. Sangallenses,* quos citat & sequitur *Vindex Gobati* p. 2. prop. 10. n. 4. absolutè docent talem etiam rationis impotem posse occidi. Vide *Vind. Gob.* ad prop. 10. & dicenda l. 3. p. 1. n. 814. 178.

§. 4. An laudabilius sit hominem morientem transferre in alias animas purgatorii omnia suffragia & satisfactiones pro se offerendas, an sibi retinere, fusè in utramque partem discutit *Arriaga* d. 40. f. 2., & concludit esse minùs laudabile, quia est velle Deum potiùs laudari ab alio quàm à se, quod videtur esse hominis minùs amantis Deum: E contrà *Hautinus* in patr. defunct. à n. 627. citans pro se *S. Thomam, Suar. & Lug.* fusè contendit, id esse laudabilius, quia per actum illum Charitatis plus meretur gratiæ & consequenter gloriæ sibi & Deo per totam æternitatem. An autem sit obligatio juvandi defunctos, videri potest *Haut.* à n. 438. 179.

§. 5. Probabilius videtur, quòd possim ad tempus velle carere gratiâ Dei vel beatitudine pro impediendo peccato vel damnatione Proximi, uti rectè *Ovied.* num. 15.; multò magis etiam potero secundùm ordinatam Charitatem omittere actus bonos, ut sic impediam majora mala proximi; non possum tamen ideo velle peccare etiam levissimè, & ùt volunt *Arr. & Ovied.* num. 23., non possum velle in perpetuum carere beatitudine etiam pro totius mundi salute, quamvìs hoc absque peccato contingere posset, quia teneor ultimò tendere ad finem meum, quando possum sine peccato; in hoc tamen contradicunt alii cum *Bonæspei* d. 4. n. 10., docentes eum esse actum excel- 180.

excellentissimum Charitatis, & favent exempla quorundam Sanctorum.

181. Q. 46. *Quid debeat facere Sacerdos, si simul vocetur ad baptizandum infantem, & ad absolvendum adultum, quorum alter certò morietur absque Sacramento, si postponatur alteri.* Rx. Si adest laicus, qui baptizare possit, debet eum mittere ad infantem baptizandum, & ipse ire ad absolvendum adultum: si autem nemo adest, qui baptizare possit, debet infantem præferre adulto, infans enim certò periret, non item adultus, qui fortè non est in peccato mortali, vel per contritionem se juvare potest: hoc autem est arripiendum, quod minùs habet de periculo, utì docet *S. Thom.* 3. p. q. 83. a. 6. Ità cum *Gob. Steph.* t. 3. d. 3 d. 1.

Circa ordinem Charitatis aliqua addentur l. 3. p. 1. à n. 719. & 731.

DUBIUM II.

De odio & dilectione inimicorum.

182. »Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi, cum *S. Tho.* 2. 2. *q* 25. *a.* 1. *communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi

» *Resp.* I. Quilibet homo, saltem privatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliunde ratio obligationis accedat. *Ità communiter* cum *Laym. l.* 2. *t.* 3. *cap.* 4. ex *S. Th. l. c q.* 25. *a.* 8. & 9. Dixi 1. *communia:* qualia secundùm *Cajet. V. Odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quovis Christiano in communi, concivi à concive, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *Nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, ùt *vid. Azor p.* 2. *lib.* 12. *cap.* 3. 3. Necessitas temporalis vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odii declaratio. *Laym. l. c. Unde resolves Casus sequentes.*

» I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fill. t.* 28. *p.* 1. *cap.* 1. Dico *per se*, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi & Deo reconciliare, id omittere, esset grave: utì etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando prævenire, v. g. subditus Prælatum. *Lay. l. c.*

» II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleëmosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione, quia hæc sunt communia dilectionis signa; ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter mortale. *S. Tho. Nav. Laym. ll. cc.* Addo 1 *ex genere suo*, quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater vel superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve vel nullum erit, quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ùt notat *Sa v. Charitas. Bon. to.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 3. *V. Azor q.* 5.

» III. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere, negat tamen *Trull. l.* 5. *c.* 5. *d.* 5. ex *Azor* & *Fill. n.* 25. teneri statim, postquam offensio est illata: eò quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus, imò nec eam acceptare, si offerat, sed etiam juridicè potest compensationem petere, dummodo in utroque casu deponatur odium, ùt docet *Val. Nav. c.* 14. *n.* 25. *Lay. c.* 4. Quod si tamen pœna sit valde gravis, v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantùm potest, ad id, quod non potest, eum urgere, videtur contra charitatem, ùt docet *Syl.* & *Fill. q.* 9.

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ sive personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, ùt sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, seu nobis noxiam, aversamur, sæpe licitum est, ùt docet *Kon. disp.* 29. *dub.* 3. & *comm. Unde resolvuntur sequentes Casus:*

I. In Confessione satìs esse, si dicas te grave malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v g. mortem, infamiam, &c., quòd omnia comprehendantur sub una ratione mali, *Caj. Bon. Tur. Trul. l.* 1. *c.* 6. docent probabiliter: sed contrarium probabiliùs docet *Suar. hic d.* 6. *s.* 2. *n.* 2. & 3. *to.* 2. *Pal. tr.* 2. *d.* 4. *p.* 1. *n.* 6.

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodo non sit justo gravius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel adversitatem, ut à peccatis emendetur. *Bon. to.* 2. *dub.* 3. *qu.* 4. *p. ult.* §. 1. ex *multis.* Cavendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum spirituale proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle, quia cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. *V. Less. l.* 2. *cap.* 47.

Sic licet, v. g. mortem optare hæresiarchæ vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune & multorum; juxta illud *Galat.* 5. *Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis: vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bon. Azor* & *Palaus t.* 6. *d.* 4. *p.* 1. *n.* 11. excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem, *Navar. & cæteri* dicant esse mortale, ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt *Sanch. Sot. Gran.* 2. 2. *t.* 6. *disp.* 2. *sect.* 4. *n.* 20 *Dian p.* 5. *t.* 14. *R.* 92. Ità *Trull. l.* 1. *d.* 2. *n.* 11. excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes *Dian. l. c.* mortalis damnat, nisi (ùt plerumque fit) excuset defectus advertentiæ & deliberationis.

III. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat, ut eum suo colloquio & solatio privet, atque ità contristet & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valde aspera: modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *V. Bon. loc. cit.*

AD-

ADDENDA.

183. Quæst. 47. *An licitum sit tristari de vita aut gaudere de morte alterius.* ℞. Intelligetur ex seqq.

§. I. Ab Innoc. XI. damnata est hæc 13. propositio; *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alterius tristari & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Ex qua damnatione certum est, nunquam esse licitum ex odio, inimicitia vel vindicta gaudere de morte proximi aut illam desiderare: Deinde etiam certum est, si quis ob leve aliquod emolumentum temporale desideret directè, etiam inefficaciter, mortem proximi, aut de illa immediatè gaudeat sivè morosè delectetur in illa, hoc esse peccatum mortale, in hoc enim sensu damnatur relata propositio: & ratio est, quia cùm sit emolumentum leve, & quidem possit esse tale aliquid, quod solummodo speratur, nec adhuc possessum est, imò ad quod nè quidem habeatur aliquod jus, irrationabile esset velle mortem proximo, ut tale quid obtineatur: hinc justè damnata est illa propositio, sine restrictione dicens, licitum esse desiderare mortem alicui propter aliquod temporale emolumentum, sicuti enim nemo potest sibi mortem optare, ut liberetur aliquo levi incommodo, v.g. tussi, modico dolore capitis, ità non potest optare alteri ob aliquod leve incommodum suum.

184. §. 2. Licitum est desiderare vel gaudere de morte proximi propter magnum bonum spirituale ipsiusmet proximi; sic Pater potest desiderare mortem Filii nunc in gratia constituti, qui aliter certò prævidetur futurus improbus: Ratio est, quia bonum spirituale justè præfertur temporali, ergo licitè ipsi favet mortem ità utilem, potius quàm vitam ità noxiam, ità *Carden.* in 2. crisi d. 10. n. 7.

185. §. 3. Licitum est desiderare vel gaudere de morte proximi ob ingens bonum etiam temporale communitatis & Ecclesiæ, quod aliàs haberi non posset; sic licitè opto mortem Turcæ potiùs, quàm ut Ecclesiam vel Imperium Romanum vincat; & ratio est eadem, quia bonum commune justè præfertur privato, id autem censetur bonum commune, quod est communitatis, in qua sum, ità *Carden.* n. 8.

186. §. 4. Manet probabilis sententia, quam post S. *Thomam* 2. 2. q. 76. a. 1. tenent auctores gravissimi, quos citant & sequuntur *Mendo* d. 4. q. 1. & 4. *Arsdek.* T. 2. p. 2. de prob. Opin. q. 4. *Carden.* n. 9. & 21. *Moya* T. 1. t. 6. d. 6. q. 5., nempe quòd homo possit desiderare mortem proximo ad vitandum aliquod ingens malum sibi vel alteri proximo impendens, quod aliter vitari non potest, v.g. ne injustè occidatur ab illo, ne per illius injuriam spolietur bonis suis, quod alioquin futurum est: sicuti aliquis sibi ipsi licitè optat mortem, ut evadat ingens malum spirituale vel temporale, v.g. si aliter non possit vitare peccatum, vel perpetuum & durum carcerem. Ratio est, quia inprimis tum non optat propter aliquod emolumentum, quod acquiri deberet, sed propter damnum in re sua actu possessa, quod subire non tenetur, cùm rem suam vel alterius amici tenere ac defendere possit, etiamsi proximus injustè volens tollere occidi deberet, dummodo sit res magni momenti, uti dicetur ad 5. præceptum Decalogi. Deinde illud gaudium vel desiderium directè & immediatè fertur in solum bonum suum vel proximi, ità ut mors, quatenus proximo est mala, nullo modo sit objectum illorum actuum, atque ideo S. *Thomas* in 3. dist. 30. q. 1. a. 1. ad 4. sic habet, *Prosperitas unius inducit adversitatem alterius, unde quia Charitas ordinem habet, & plus debet quisque diligere se quàm alium, & propinquos quàm extraneos, & amicos quàm inimicos, & bonum commune multorum quàm bonum privatum unius, potest aliquis salvâ Charitate optare malum temporale alicui & gaudere, si contingit, non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere.* Addit S. Doctor. *Sed hoc non est per se de malo gaudere, sed de bono, quod adjunctum est malo.* Fatendum tamen, quòd facilè se possit hic insinuare odium vel vindicta.

§. 5. Licitum est gaudere de suo emolumento per mortem proximi causato, v.g. hæres licitè gaudet se accepisse bona per mortem alicujus, tale enim gaudium non terminatur ad mortem proximi, sed præsuppositâ morte versatur circa hæreditatem, de qua licitè gaudet. Ob eandem rationem etiam licitum est desiderare emolumentum suum, quod obveniet per mortem alterius, potest enim desiderium terminari ad tale emolumentum, absque eo, quòd feratur in mortem proximi, quia desiderat, si fuerit, vel quando erit mortuus: foret autem illicitum, si affectus ferretur in ipsam mortem proximi tanquam in medium pro obtinendo illo emolumento, unde cùm in hos, similesque actus gaudii vel desiderii facilè se insinuet malus affectus, expedit in praxi eos non admittere ob periculum peccandi. Vide *Vind. Gob.* p. 2. ad prop. 8. & 9. 187.

Q. 48. *An aliquando sit obligatio petendi veniam vel se insinuandi apud offensum.* ℞. §. 1. Tum est gravis obligatio ad petendam veniam vel quærendam reconciliationem, quando alterum graviter offendisti, nec superest aliud medium reconciliandi, quia sicuti tenebaris non ponere offensam, ità teneris eam tollere. 188.

§. 2. Non est obligatio petendi veniam, 1. Si injuria non fuerit gravis, aut si alter intulerit graviorem. 2. Quando aliter satisfieri potest læso, v.g. per pecunias, per alia signa honoris vel amicitiæ, per intercessionem aliorum. 3. Quando injuriæ mutuæ se compensant. 4. Quando læsus petitionem veniæ non curat, vel censetur remittere. 5. Si læsus per illam magis exacerbaretur. 6. Quando apud aliquos, v.g. nobiles viros, illa in usu non est, sed aliter fieri solet reconciliatio. 7. Quando offendens est longè superior offenso, nisi fortè enormitas injuriæ urgeret, ut etiam à subdito veniam peteret. 8. Quando prudenter præsumitur alterum non acquieturum nec corresponsurum, si tu pro tua parte veniam peteres & satisfacere velles. 9. Quando alter exigit insuetam humiliationem, nam ad extraordinariam & ità arduam non teneris ante sententiam Judicis, ità *Castrop.* d. 1. p. 6. *Tamb.* in Dec. l 5. c. 1. §. 3. 189.

§. 3. Qui priùs offendit, etiam priùs contraxit obligationem satisfaciendi, ideoque, per se loquendo, & cæteris paribus, ipse tenetur priùs veniam petere, aut dare signa reconciliationis, ità *Nav. Bonac. & Con.* Si tamen prior offendens levem injuriam intulit & posterior graviorem, vel si prior est longè nobilior, posterior autem inferior, prior poterit suspendere satisfactionem, usque dum posterior etiam debitam præstet, ità cum *Bonac. Con. Regin. Castrop.* n. 13. Addit *Tamb.* n. 27., si omnibus consideratis sit major ratio, cur unus potiùs quàm alter debeat esse prior in venia petenda, tunc utrumque teneri pro data occasione incipere, nisi consuetudo esset, ut unus deberet prævenire, sic enim moris est, ut ille, qui transit vel accedit, priùs salutet illum, qui stat. 190.

§. 4. Qui fugit, ne occurrat inimico, quem à longè videt, si inimicus advertat id fieri propter se & graviter sentiat, est mortale contra Charitatem; si autem non advertat, vel non multùm curet, non erit mortale, *Spor.* in mor. t. 2. c. 6. n. 28., addens n. 29. tum tantùm peccari mortaliter non salutando, quando ex circumstantiis colligitur omitti ex odio, inimicitia vel vindicta; quòd si tantùm sit ostensio justi doloris, vel fastus aliquis aut aliud simile, non videtur fore mortale, uti innuit *Tamb.* n. 16., & docet *Spor.* num. 32. 191.

Res tamen periculosa est, quia facilè subest spiritus odii vel vindictæ.

192. §. 5. Si allocutio vel ostensio benevolentiæ non sit debita, & tamen prævideas ex illa futurum, ut inimicus odium deponat, teneris alloqui. si sine multa animi difficultate possis: si autem notabilem difficultatem patereris, non teneris, quia bonum speciale proximi, quale tunc est depositio odii, tenemur quidem ex Charitate curare cum aliquo, non tamen cum magno incommodo, *Suar. Con. Castrop. Tamb. Burgh.* cent. 2. cas 66.

193. §. 6. Ad declarandum magis præceptum diligendi inimicos, infert *Pet. March.* T. 2. t. 2. t. 4. ſ 2 q. 1. § 4. quicumque non impedit injustum damnum grave sui inimici, quando absque aliquo alicujus momenti detrimento impedire potest, peccat mortaliter, quia reipsa ostendit se odium habere, quod mortale est, ubi materia est gravis.

DUBIUM III.

De Præcepto Eleemosynæ seu misericordiæ corporalis.

194. Suppono I. Hujus præcepti obligationem nasci ex triplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Triplicem dari necessitatem proximi. 1. Dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis diuturni morbi, secundùm *Dian. p.* 5. *t.* 8. R. 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel status; unde fiat, ut difficulter se possit sustentare: v. g. si non possit vivere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari; vel artifex, aut vir honestus mendicare. 3. Dicitur communis, quâ laborant mendici triviales. *Lay. lib* 3. *tr.* 2. *cap.* 6.

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ sive naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ: quomodo sæculares rarò putant se habere superflua, ùt docet *Lay. & Nav. man. c.* 24. nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcunque fastum & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus eventibus, hæredibus, necessitate futurâ, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleëmosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reip. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est ex superfluis naturæ & statui, teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum: idque ùt *Azor to.* 2. *p.* 2 *lib.* 12. *cap.* 7. *Sylv. & Fumus* volunt, sub mortali, contra *Medinam*, qui vult esse tantùm consilii. Ratio, quia cùm in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam & raram necessitatem. *V. Laym. l c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis, *Suar. Lay. ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior, *Vasq. &c.* contra *Suar. Kon. &c. V. Dian. p.* 5 *t.* 8. R. 5.

Addo, *ordinariè*, quia si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris, *Azor l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quòd proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire, cum modico detrimento proprii status: quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Lay. l. c.* ex *D. Thom. Bon. to.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 6. Ex dictis collige:

I. Homines privati non tenentur inquirere pauperes, *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem, *Sanch. Dian. p.* 5. *t.* 6. *Ref.* 39

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam, vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis, *Sa & Kon. disp.* 27. *d.* 8. *n.* 135. Et ratio patet ex dictis.

III Si proximus tantùm egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. *Laym. Bon. l c.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare elaëmosynam, qui habet bona naturæ & statui superflua. *Ità communiter, D. Th. Suar disp.* 7. *ſ.* 3. *n.* 7. *Bellar.* contra *Navarr. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, ùt rectè *Medina*; idque si nulla sit justa causa negandi, aliàs sub nullo. *V. Laym. Bon. l. c. Unde resolvuntur Casus sequentes:*

I. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis, tum quia ferè ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur, tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. *Mald. Wiggers, in* 2. 2. *q* 32. *a.* 8. *n.* 32. *Dia. p.* 5. *t.* 8 R. 17.

II. Si quis dives & abundans diu neget omnes eleëmosynas, cum proposito dandi meliore & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cùm habeat justam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Laym. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omnino quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleëmosyna repellenti, facilè neganda est absolutio; cùm ob dubium & dissensum DD. de hac obligatione: tum quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Lay ibid.*

IV. Etsi dicta de eleëmosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, inimicorum, damnandi tamen non sunt Magistratus excludentes à suis civitatibus, justa de causa, pauperes peregrinos. *Lay ib. Trul. l.* 1. *c.* 5. *d.* 10.

V. Religiosis æquè ac aliis pauperibus debentur eleëmosynæ, quia eorum paupertas & necessitas est vera & justa, tametsi voluntariè contracta, cùm voluntas & causa fuerit rationabilis & grata Deo, *Lorca, Dian.* R. 18. Aliud est de iis, qui sponte suâ culpabiliter sunt pauperes, ùt vagabundi. *Ibid.* R. 19.

Resp. VI. Eleëmosyna tantùm facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem: Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm *Less. l.* 2. *c.* 12. *dub.* 12. *n.* 71. *d.* 13. *n.* 80. *& d.* 14. *n.* 48. in valde gravi) necessitate, & aliunde succurri non potest, tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate licet tantùm cum consensu Domini, tacito vel expresso. *V. S. Th.* 2. 2. *q.* 32. *a* 7. *Reg. l.* 4. *n.* 256. *Fill. Laym. Bonac. l. c. n.* 11. *Less. l. c. Unde resolves.*

I. Non licet dare Eleëmosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v. g. furto ablatis. licèt tamen ex acquisitis per opus illicitum. sed non cum injustitia, v g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria, priora non. *Bon. ibid.*

II.

» II. Pueris, filiis-familias, servis, ancillis, uxoribus »non licet dare eleëmosynam nisi tenuem, in qua pa»rentum, dominorum, & maritorum voluntas præsu»mitur. Partiales verò casus, in quibus uxor dare po»test, V. suo loco, Præcepto 4. c. 2. d. 4. & 5. Bon. to. 2. d. »3. q. 4. p. 6. Dia. R. 15. ubi ex Hurt. notat, si pater nullas »det eleëmosynas, posse pro eo dare filium.

» III. Tutores & Curatores, qui habent curam »bonorum alienorum, possunt facere modicas eleë»mosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimi»rum ipsi facere deberent, quorum sunt, Vasq. Azor »l. c. c. 10. q. 5. Kon. Dian. R. 35.

ADDENDA.

195. Q. 49. *Quænam necessitas corporalis dicatur extrema, gravis vel communis.* ℞. Ad illa, quæ habet *Busenb.* in supp. 2. adde seqq.

§. 1. Tum etiam est necessitas extrema, si sit periculum mortis intra tres menses alioquin incurrendæ, utì ait *Ledesm.*, aut secundum *Cajet.*, si sit periculum mortis, quamvis tempus longè distet, & non appareat alia via illi periculo occurrendi: debet autem esse aliqua moralis certitudo, vel saltem, utì volunt *Vasq. Valent. Nav. Dicast.* de Just. l. 2. t. 2. d. 9. n. 211. *Moya* t. 6. d. 6. q. 4. n. 1. *Carden.* in 1. crisi d. 80. n. 13., prudens ac probabilis timor, si non subveniatur, incurrendi mortem, irrationabile enim foret exspectari, usque dum quis incidat in periculum proximum mortis; unde *Carden.* n. 74. ait, si probabiliter peribit egenus deficiente hoc levamine, ea necessitas est evidenter extrema. Ad necessitatem extremam reducunt *S. Thom.* aliique cum *Carden.* n. 5. & in 2. crisi d. 9. n. 8. & 17. necessitatem urgentem, quam alii vocant quasi extremam, estque tum, quando adest periculum proximum incidendi in gravissimam calamitatem, sive in malum morti æquivalens; quodnam autem censeatur æquivalere, non potest certâ regulâ determinari, sed spectandæ sunt circumstantiæ, maximè personarum; *Dicast. Castrop.* d. 2. p. 2. n. 4. & *Tamb.* suprà §. 1. dicunt sufficere mutilationem membri principalis, amissionem sensûs, v. g. oculorum, perpetuum carcerem, infirmitatem perpetuam vel amentiam: addit *Bann.*, si homini pro ratione sui statûs gravissimum esset dedecus mendicare, afferens illi impossibilitatem moralem, eò quòd præeligeret mortem: *Lorc. Arr.* & *Leander à S. Sacram*, si alicui ratione similis statûs foret ignominia & impossibilitas exercendi artem mechanicam, aut famulandi: item si ob paupertatem esset periculum labendi in peccatum mortale, utì habet *Villal.*, v. g. in filia, quam Parens ob inopiam vellet prostituere: item si quis ob inopiam vellet se occidere, lapsus in tristitiam non voluntariam: imò *Caj. Maj. Villal. Trull. Az. Fill.* & *Leander* dicunt eos quoque esse in extrema necessitate, qui sunt Catholici apud Turcas captivi, eò quòd sæpe vita aut fides eorum periclitetur; sed id negat *Hurt.*, & ex parte *Carden.*, alioquin, inquit, divites omnes damnarentur non statim mittentes ea, quæ supersunt statui, ad eos redimendos. Denique dicemus l. 3. p. 2. n. 1146. gravem necessitatem Reip. communiter æquivalere necessitati extremæ particularium.

196. §. 2. Necessitas gravis universaliter dicitur, quando quis ex defectu rerum necessariarum est in periculo incidendi in miseriam magnam, quæ reddat vitam notabiliter molestam, utì esset illi, qui è statu commodo delapsus cogeretur victitare solo pane & oleribus; qui ità esset nudus, ut vel illi inde esset ignominia magna, vel præ frigore impenderet periculum gravis morbi; cui spectatâ valetudine & viribus esset nimis molestum semper super pavimento aut tabula dormire; qui duram subit captivitatem; qui diuturno tempore detinetur in carcere nimis molesto.

197. §. 3. Necessitas communis est, quando est aliquod incommodum in necessariis ad vitam & statum, ità tamen, ut non reddat vitam nimis miseram vel molestam juxta statum patientis; & in tali necessitate sunt plerique pauperes ostiatim mendicantes.

Q. 50. *Quid ad propositionem hìc damnatam sit addendum.* ℞. Propositio 12. ab Innoc. XI. damnata sic habet, *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, & ità vix aliquis tenetur ad eleëmosynam, quando tenetur tantum ex superfluis statui.* Circa hanc damnationem notanda sunt seqq. 198.

§. 1. Dubium est, quid dicatur superfluum statui: 199. *Cajet. Nav.* & *Vasq.* putârunt hoc solum esse superfluum, quod non requiritur ad statum, neque præsentem servandum, neque futurum obtinendum, quem quis licitè & dignè potest quærere: sed hæc sententia rejicienda est: alioquin vix unquam ulli homini esset superfluum ad statum, quia quisque licitè potest quærere meliorem statum, & eo etiam plerumque dignus esset, hinc vix unquam homo obligaretur ad ullam eleëmosynam etiam in gravi necessitate proximi, utì advertit *Carden.* in 2. crisi d. 9. n. 19., quod hic videtur damnari. Alii dicunt illud esse superfluum, quod necessarium non est ad statum neque præsentem neque futurum, quem aliquis probabiliter & proximè sperat; & hæc sententia probabilis est: Alii plures cum *Arsdek.* de prob. Opin. q. 6. dicunt, hoc esse superfluum, quod ad statum præsentem satis commodè ducendum non est necessarium, nullâ statûs futuri habitâ ratione. In his duabus ultimis acceptionibus patet multos esse, saltem tempore pacis, quibus sunt superflua, multæ enim sunt familiæ non potentes prudenter spem habere brevi altiùs emergendi, & quæ de facto plùs habent, quàm necesse sit ad statum illum servandum, & hos dicimus habere superflua, ac teneri ad eleëmosynas, ex quo patet falsitas propositionis damnatæ: Ad hæc confirmanda facit auctoritas *S. Aug.* de 10. chordis c. 12. Tom. 9. *Magna excusatio! filiis meis servo: videamus; servat tibi pater tuus, serva tu filiis tuis, filii tui filiis suis, & sic per omnes, & nullus facturus est præcepta Dei &c. palliare se volunt nomine pietatis & dealbare, ut quasi propter filios videantur servare homines, quod propter avaritiam servant.*

§. 2. Plures docuerunt, quòd extra necessitatem ex- 200. tremam non sit, vel tantùm sub veniali sit obligatio dandi eleëmosynam ex superfluis, utì refert *Moya* t. 6. d. 6. q. 4. §. 4. sed. *S. Thom.* aliique communiter rectè contradicunt, ideoque etiam *Suar.* dicit horum opinionem esse practicè improbabilem nec securam in conscientia, probatque fusè *Carden.* in 1. crisi d. 20. à n. 9. divites sub mortali obligari subvenire pauperi graviter indigenti, saltem ex illis, quæ statui sunt superflua.

§. 3. Si privatus extremè periclitetur de vita ob 201. causam extrinsecam justam, v. g. quia morti justè adjudicatus est, nihil teneris pro ejus vita conservanda expendere, quia ob bonum Reipublicæ talis mors infertur, & ipsemet non obligatur se liberare, ergo nec alii: si autem sit in extrema necessitate ob aliam causam, v. g. ratione morbi, teneris etiam aliqua statui tuo convenientia expendere, ut ei succurras, ità *Con.* & *Tamb.* in Dec. l. 5. c. 1. §. 1. n. 9. contra aliquos apud *Moyam* §. 5., qui dixerunt non esse obligationem etiam in extrema necessitate dandi ex necessariis ad statum, quam sententiam vocat *Bannez* inhumanam, *Valent. Granad.* & *Hurt.* improbabilem: Manet tamen dubium, an tenearis, si per hoc è statu tuo caderes, nam te in his circumstantiis non teneri, docent Auctores gravissimi, quorum sententiam *Moya* sequitur, vocans probabilissimam, sicuti enim non teneris pro vita tua conservanda subire conditionem durissimam, ità multò minùs pro aliena, durissimum autem est omnino dejici de suo statu. *Nec obstat*, quòd vita proximi sit nobilior quàm bona tua temporalia, *nam* si argumentum illud valet, tene-

teneberis pro vita proximi tibi permittere abscindi brachium, quod nemo dicet: hinc *Castrop.* d. 2. p. 2. n. 6. & *Tamb.* n. 10. absolutè dicunt, te non teneri expendere ea, quibus expensis notabiliter à statu tuo caderes, uti si ex nobili fieres opifex, ex opifice mendicus, quia nec sic tenereris vitam tuam conservare, talia enim damna subire æquiparatur morti. Addunt *Con. Castrop. & Tamb.* neminem obligari pro vita alterius expendere magnam summam, v. g. ter mille aureos, etiamsi non ideo excideret ex suo statu, tum quia Charitas jubet succurrere mediis ordinariis & communibus tantum, non autem extraordinariis, tum etiam, quia illæ expensæ in morali æstimatione & quoad utilitatem Reipublicæ pretiosiores sunt quàm vita hominis privati. Vide dicenda l. 3. p. 1. n. 953. Probabiliter tamen putat *Tamb.* n. 11. Patrem teneri pro filio, vel filium pro Patre gravem & extraordinariam summam expendere, non ex necessariis, sed ex superfluis, aut etiam ex convenientibus suo statui, inter hos enim est major conjunctio, unde & videtur esse strictior obligatio, quia tamen ex illa sententia sequeretur, quòd aliquis etiam pro vita sua teneretur tantundem expendere, v. g. in medicinam extraordinariam, hinc putat *Tamb.* oppositam sententiam etiam esse probabilem, nempe quod nunquam sit obligatio ità extraordinario modo sibi vel alteri succurrendi.

202. §. 4. *Macarius Havermans* in Epist. Apol. c. 4. n. 91. sic accusat *Busenb.* in hac materia: *Alias laxitates circa illud præceptum in particulari referre non est necesse, cum omnes sufficienter includantur in enormi illa doctrina, quam tradit Herm. Busenb. in suo libello vulgo noto.* Ut accusationi respondeatur, tantùm legendus est *Busenbaum*, qui solum dicit non facilè negandam absolutionem alicui diviti, qui communibus pauperibus negat eleëmosynas, in quo nihil est dignum reprehensione: Et quamvis Societatis Auctores communiter doceant divites teneri in communi necessitate dare eleëmosynas ex superfluis, uti ostendit *Pollenter* super propositiones ab *Innoc.* XI. damnatas à n. 402., hanc tamen obligationem negant alii Viri gravissimi, *Sylv. Alens. Arm. Palud. Gabr. S Anton. Sot. Nav.* uterque, *Molf. Fernand. Victor.* J. *Medin. Covar*, quos refert & sequitur *Diana* p. 2. t. 15. R. 32. & t. 16 R. 26., pluribus firmans eam sententiam p. 5. t. 8. R. 17. *Mald.* Doctor Lovaniensis 2. 2. q. 32. a. 6. d. 4. ait, *Probabilius est, in communi necessitate pauperum non teneri divitem sub mortali ulli in particulari determinatè aut etiam in confuso alicui dare eleëmosynam.* *Molanus* etiam Lovaniensis Doctor in Th. pract. t. 2. c. 5. n. 46. dixit, se non ausurum condemnare: Unde malè hìc doctrina *Busenb* dicitur enormis, uti & *Laym.*, quem ob eandem causam culpat *Sinnichius*, sed rectè defendit *Gulielmus le Maire* in Stat. f. 1. c. 10. §. 3., neuter enim dicit absolutè dandam absolutionem tali, sed volunt attendi, an fortè pœnitens non habeat causam negandi tales eleëmosynas, aut excusationem non afferat justam, & an prosit ei absolutionem negare.

203. §. 5. *Cajet.* aliique cum *Gonet* in disc. de prob. n. 152. docent solam superfluitatem esse sufficientem radicem & quasi rationem formalem, unde oriatur obligatio dandi eleëmosynam, indeque inferunt, quoties dives habet superflua ad statum, hoc ipso statim sub mortali teneri ad dandam etiam in communibus necessitatibus eleëmosynam. Hæc sententia communiter rejicitur ab aliis, quos citat & sequitur *Carden.* in 2. crisi d. 9. n. 13., quia si illa obligatio præcisè oritur ex superfluitate, ergo etiam necessitate omni proximi cessante manebit obligatio, quia manebit superfluitas, hoc autem nemo dicet, quia ubi non est necessitas, non potest esse eleëmosyna: Unde manet probabilis opinio communis, inquit *Carden.* n. 15., quòd dives non teneatur sub mortali ad danda superflua statui, nisi sit gravis necessitas.

Q. 51. An etiam peccet contra justitiam, qui pauperi extremè indigenti non dat eleëmosynam. ℞. De hoc sunt tres sententiæ: 204.

Prima, quæ est communior, absolutè negat: hanc tenent AA. triginta & plures apud *Carden.* in 1. crisi d. 20. n. 76., qui in divite agnoscunt tantùm obligationem ex Charitate, dicuntque bona tunc fieri communia, non quoad dominium sed quoad usum: Ratio potest esse, quia tum fit eleëmosyna, ubi autem est eleëmosyna, non est justitia: Deinde aliàs sequeretur, quòd dives negans illa, postea teneretur ad restitutionem, & ad damna secuta compensanda.

Secunda, absolutè affirmat: hanc tenet *Pet Hurt.* citans alios sex & sequitur *Carden.* Rationem dant, quia ex mente SS. *Patrum*, quos refert *Carden.*, Deus bona dedit divitibus sub eo onere, ut in necessitate dispensent egenis, ergo ex hoc contractu innominato, *do, ut des*, vel *do, ut facias*, tenentur divites ea bona sic elargiri indigentibus, ergo tenentur ex justitia: Deinde non dare sic egenti est homicidium, uti asserunt SS. *Patres*, omne autem homicidium est contra Justitiam, ergo. Ad rationes oppositas dicunt, titulum Charitatis esse compossibilem cum titulo justitiæ, sicuti si debeam centum, & incidam in paupertatem, solvens centum satisfacio titulo Charitatis & Justitiæ: nec ideo debebitur restitutio, si transierit necessitas, quia debitum erat tantùm pro circumstantiis necessitatis, & quasi conditionale, ergo desinente necessitate desinit; admittit tamen *Hurt.*, si negans eleëmosynam prævideril damna, obligari compensare. 205.

Tertia, distinguit cum *Lugo* de Just. d. 16. n. 142. & 153. & *Tamb.* in Dec. l. 8. t. 2. c. 6. §. 2. n. 5. & 6., hi dicunt in extremè indigo esse verum jus justitiæ ad ea bona arripienda, quamvis in possidente non sit obligatio justitiæ ad ea danda, sicuti ante divisionem bonorum quisque habebat jus ea sibi acquirendi, quamvis nullus teneretur ea tradere, nam sicuti si res aliqua sit communis, Petrus ante illius occupationem non habet jus Justitiæ, quo alii obligentur eam ipsi tradere, ità etiam extremè pauper non habet jus justitiæ impediens alios, ne eâ re utantur, vel cogens eos ad eam offerendam, sed tantum habet titulum, ut eam occupatione possit facere suam; Quod autem jus accipiendi in uno & obligatio succurrendi in altero non necessariò ex eadem virtute procedant, probat *Tamb.* à pari, nam qui vovit eleëmosynam tibi dare, tenetur ex Religione eam dare, tu tamen non habes jus nec Religionis nec Justitiæ eam arripiendi: Addit *Tamb.* n. 8. obligationem divitis, ut non impediat pauperem ab occupatione rei, esse ex Justitia, quia cùm omnia sint communia pro ista necessitate, pauper habet jus, ut non impediatur saltem in usu, hinc infert *Tamb.* n. 9., si dives non offerat extremè indigenti, non obligari ad damna secuta, si fortè hic fame moriatur, & Uxor cum prolibus destituatur alimentis, quia non offerendo peccavit tantùm contra charitatem; si autem vi impediat eum à sumendo, vel si cibum à paupere jam occupatum vi recipiat, tenebitur ad damna, quia peccavit contra Justitiam. 206.

Q. 52. An sit obligatio gratis dandi extremè indigenti. ℞. Si alibi habet aut alio tempore habebit bona, v. g. per hæreditatem vel laborem proprium, docent S. *Thom. Suar. Valent.* aliique communiter cum *Dicast.* de Just. l. 2. t. 2. d. 9. n. 228. non teneri dare gratis, licèt enim sit pauper re, tamen non est pauper spe, sed si supponamus esse pauperem re & spe, id est, neque nunc habere, nec probabiliter posthac habiturum aliquid, adhuc docent *Adri. Covarr. Vasq. Less. Lug.* de Just. d. 16. à n. 167. satis esse, si det mutuò sub conditione, si fortè ad meliorem sortem redeat, quam sententiam *Dicast.* vocat probabilem; & ratio est, quia sic succurritur necessitati: è contrà S. *Thom. Fill. Con.* & alii cum *Burgh.* cent. 1. cas. 89. probabilius dicunt teneri dare gratis; quam 207.

quam sententiam *Val.* dicit esse tam certam, quàm certum est dari præceptum eleëmosynæ, hinc *Bann.* oppositam sententiam appellat falsissimam: sed omissis censuris probatur sententia nostra, nam tum urget præceptum eleëmosynæ, quæ non est sine donatione; deinde quia sic simpliciter non levaretur necessitas pauperis, sed una mutaretur in aliam. Videri potest *Dicast.* suprà.

Quo ordine sit subveniendum in extrema vel communi necessitate sanguine junctorum, dicetur l. 3. p. 1. à n. 719. & 731.

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

208. »Correptio fraterna, est admonitio, quâ quis proximum conatur revocare à peccato: De qua »certum est, præceptum esse jure tum naturali, quo »membra unius corporis se mutuò juvare tenentur; »tum divino positivo: *Matth.* 18. *Si peccaverit in te »frater tuus, corripe ipsum. Bec.* 2. 2. c. 21. *Laym.* c. 7. *Fill.* »*Bon. p.* 7. Quæritur autem quæ sit ejus materia, quos »& quomodo obliget.

» Resp. I. Omne mortale peccatum proximi per se »est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub »mortali. *Ita communiter.* Et ratio est, quia cùm vitam »spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem »correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*: quia etsi »etiam veniale sit materia correptionis, non tamen »graviter obligans; nec nisi facillimè possis. *Dixi* 2. »*per se*: quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ità strictè obligatum, vel »minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tan»tum peccare venialiter. *Vid. S. Thom.* 2. 2. q. 23. a. 2. »*& cæteros suprà cit.*

» Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus »his circumstantiis: 1. Si certò tibi constet de peccato »proximi: indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si »probabile sit non emendâsse, nec emendaturum, vel »relapsurum; quia eleëmosyna egenti tantùm danda »est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit, qui correptu»rus putetur. 4. Si sit spes fructûs; quia desperato fi»ne cessant media. 5. Si sit bona occasio, locus, & »tempus opportunum, possisque sine tuo gravi da»mno facere: Quòd si horum aliquid desit, præ»ceptum non obligat. Unde patet, ejus omissio»nem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. »*V. Bon l. c.*

» Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, et»iam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris »est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi »externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris »est, quia subditi tantùm ex Charitate, Prælati verò »etiam ex officio, & justitia tenentur: Unde peccare »possunt etiam graviter, veniales culpas non impe»diendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Ea»demque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim er»ga liberos. *Laym. l. c. n.* 5. *Palaus tr.* 6. *disp.* 3. *p.* 8. *n.* 8. »*Trul. l.* 1. *c* 5. *d.* 13. & 15. & *cæteri.*

» Resp. IV. Ordo in correptione servandus est, »quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet, 1. ut »corripias in secreto; deinde coram testibus, tum ad »Prælatum Ecclesiæ sive Superiorem deferas. Excipe »tamen, 1. Nisi præstet Superiori viro probo & pru»denti, quàm aliis testibus innotescere, prout cautum »est *in Regula S. Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum: »tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in »grave damnum tertii aut communitatis, si Superiori »non statim innotescat, v. g. si quis proditionem mo»liatur, hæresin occultè spargat, tunc enim immediatè »Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est privato. *Fill. tr.* 28. *p.* 1. *c.* 7. *num.* 149. & » 155. 4. Quando corripiendus est contentus, ut Supe» riori statim significetur: ùt est apud quosdam religio» sos, qui quoad hoc juri suo renuntiarunt. *V. Suar. hîc* » *disp.* 8. *sect.* 5. *n.* 12. & 17. *Bec Laym. Sanch. l.* 6. *mor. c.* » 18. *Fill. l. c.* Ex *dictis resolvitur*: »

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale» proximi, & ob mali temporalis timorem negligit,» peccat mortaliter. Ita *Lay. Suar. disp.* 7. *de correct. sect.*» 3. *n.* 5. *V Palaum p.* 6. *n.* 1. & 2. »

II. Si certò constat fratrem perfectè emendâsse pec» catum occultum, nec ex eo esse ullum periculum re» lapsûs, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in» Societate JESU) denuntiare Patri, vel Prælato» nisi frater expressè in istam denuntiationem consen» tiat. *Sanch.* 2. *mor. l.* 6. *c.* 18. *n.* 49. & 60. *Palaus p.* 12.» *Fill. n.* 157. *Trul. l.* 1. *c.* 5. *d.* 14. *n.* 15. *Suar. to.* 4. *de relig.*» *cap.* 10. *n.* 11. & 12. *Hurtad. d.* 163. *Sect.* 2. & 5. *subs.* 28. &» denique C. *Lugo Resp. mor. l.* 4. *d.* 46. Ubi tamen no» tat, in Soc. JESU casum esse rarissimum. Ratio au» tem est, quia cessat motivum charitatis, atque adeo» ratio denuntiandi: ideoque est peccatum, & quidem» ùt C. *Lugo l. c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo.» *V. inf. l.* 4. *c.* 3. *d.* 5. & *Dia. p.* 4. *t.* 4. R. 71. »

III. Si Superior immediatus se solo possit delin» quentem emendare, ità ut nullum periculum damni» vel relapsûs, ipsi vel alteri, vel communitati immi» neat, videtur peccare manifestando Superiori media» to delictum. *Palaus l. c. Trull. d.* 16. *n.* 1. »

IV. Prælati & Magistratus tenentur aliquando in» quirere in subditorum peccata, ut corripiantur, non» tamen multùm & curiosè de aliquo in particulari ro» gare debent, nisi is speciale ejus signum dederit: ne» que facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi» specie boni communis sæpe se quærunt. *Hurtad.* &c.» *Dian. p* 7 *t.* 3. R. 10. & 11. »

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores ani» marum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò» aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam,» quam possunt, ut peccata publica & occulta impe» diant, quia cum Christo pacti sunt curam & sollicitu» dinem gregis, pro qua multa ab eo accipiunt. *Hurt.*» *to.* 2. *d.* 162. *sect.* 7. §. 60. (apud *Dian.* R. 28.) aitque» hanc esse omnium Patrum & Theologorum doctri» nam, quam Christus verbo & exemplo docuerit, ad» ditque idem esse de Magistratibus & Concionatori» bus. Licèt verò hi non teneantur ad id ex justitia,» (sicuti Prælati & Magistratus) tenentur tamen pec» cata publica corripere: (sed non facilè Prælatorum» & Religiosorum, quorum auctoritas ad bonum com» mune est necessaria) etiamsi non sit spes emendatio» nis. *Kon. disp.* 28. *dub.* 5. *Hurt. Dian.* R. 13. »

VI. Correptio adhibenda est, non semper statim,» sed dum major fructus speratur: Hinc interdum per» mitti potest reiteratio peccati, ùt ferventiùs resi» piscat, *Dian.* R. 29. & 30. ex *Regin. Fill. n.* 139. *Trull. n.*» 8. Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed» debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fru» ctus. *Dian.* R. 32. »

ADDENDA.

QUæst. 53. *An aliquis teneatur corrigere proximum, qui mortaliter peccavit, si non sit periculum, ut relabatur.* R. Affirmant *Bann. Valent. Bonac.* & alii, quia existens in mortali est in maxima miseria, ergo si commodè possum, teneor sublevare, & per correptionem movere ad pœnitentiam: Negant *Regin. Sot. Lorc. Sa, Con. Torr.* & alii cum *Castrop.* d. 3. p. 2., partim quia proximus non censetur esse in gravi necessitate surgendi ab illa miseria, nisi vel prævideretur moriturus in peccato, vel inde sumeret occasionem iterum peccandi; partim quia ipse potest ad tempus differre pœniten- 209.

tentiam, ergo non tenetur meam correctionem admittere, ergo nec ego ad eam obligor. Utraque sententia est probabilis, sed prima videtur conformior præcepto Charitatis: si tamen probabiliter judicem proximum vel alterius ope vel suâ sponte æquè citò pœnitentiam facturum, non teneor corripere; quia jam rescio eum correptione meâ non indigere, uti rectè cum aliis *Castrop.* p. 6.

210. Q. 54. *An spes fructûs debeat esse certa, vel sufficiat esse probabilem, ut quis teneatur corripere delinquentem.* ℞. *Cajet.* putat debere esse certam, sed dicendum est cum *S. Thom. Castrop.* p. 5. & aliis sufficere esse probabilem, alioquin vix unquam esset obligatio corripiendi, nam vix unquam spes est certa, cùm emendatio pendeat à libera voluntate peccantis, quæ potest perseverare in malo: si tamen probabiliter putes te nihil effecturum per tuam correptionem, communis sententia est te non teneri corripere, quia prudenter judicas correptionem tuam fore inutilem, nemo autem tenetur ad actionem inutilem: Quòd si dubites, an correptio tua sit nocitura vel profutura, ferè omnes conveniunt omittendam esse, si timor sit nocumenti gravis, v. g. novi peccati mortalis vel novæ obstinationis: Excipiunt tamen *Suar. Bonac. Con.* & alii casum illum, in quo peccator foret in extremis, dicunt enim tunc esse adhibendam correctionem, quamvìs æquale dubium esset de fructu ac nocumento, nam dubium nocumenti compensatur per spem fructûs, qui potest esse maximus; & si tum negligatur, reparari ampliùs non potest.

211. Q. 55. *An ergo semper sit obligatio gravis corripiendi proximum, si aliàs putetur in peccato moriturus.* ℞. *Bann. Valent. Bonac.* & alii communiùs affirmant esse talem obligationem, etiam cum periculo vitæ propriæ, quia salus æterna proximi est præferenda vitæ propriæ temporali, uti constat ex dubio primo: Tamen *Lorc.* aliique cum *Castrop.* p. 6. dicunt, cum periculo vitæ propriæ non esse talem obligationem, nisi quis foret Superior proximi, quia proximus tunc non est in extrema necessitate, cùm possit se ipsum juvare, si velit, dolendo de peccatis. *Nec obstat*, quòd quivis etiam cum periculo vitæ teneatur baptizare puerum aliàs sine baptismo moriturum, *nam* hoc dato, disparitas hìc est, quia per Baptismum est certa spes, non per correptionem; baptizandus nequit se juvare, potest hic proximus; baptizandus non perit ex malitia personali, hic peccans sic perit: Hæc sententia est probabilis, quamvis prior sit magìs pia.

212. Q. 56. *Si verba non juvent, an debeat vel possit proximus aliter corrigi.* ℞. Si sit subditus, potest & debet à Superiore corripi, etiam pœnis aliisque modis coactivis: si autem non sit subditus, etiam licitum erit ipsi aliquam vim amicam adhibere, v. g. occultare gladium, subducere pecuniam aliaque peccandi instrumenta, uti docent *S. Antonius, Nav. Mol. Lug.* de Just. d. 2. n. 33. non videtur tamen licitum absolutam vim inferre, v. g. ligare vel includere, quia hæc est excessiva usurpatio jurisdictionis: Excipe, nisi adesset causa proportionata, uti si cogitaret inferre grave malum Reipublicæ, Superioribus vel familiæ, tum enim liceret, & quandoque, sed rarò, esset obligatio sic impediendi, ità *Lug.* n. 34.

213. Q. 57. *An aliquando sit etiam gravis obligatio corripiendi solos defectus Subditorum.* ℞. De hoc videri potest *Lug.* de Just. d. 9. à num. 21., hoc enim concernit plerumque solos Superiores Religiosos.

214. Q. 58. *An sit obligatio corripiendi eum, qui ex ignorantia peccat.* ℞. Si ignorantia sit vincibilis, utique est obligatio, nam ignorantia illa non excusat à peccato: si autem ignorantia sit invincibilis, *Bonac.* in Dec. d. 3. q. 4. p. 7. n. 11. absolutè docet non esse obligationem, sive sit ignorantia juris sive facti, quia tantùm tenemur corrigere peccatum proximi, proximus autem tum non peccat: Excipit tamen ipse cum aliis omnibus, nisi ex officio alicui incumbat monere & instruere, v. g. quia est Pastor, Confessarius: Item, nisi inde oriretur damnum tertii, vel ignorantis ipsius, aut scandalum, aut irreverentia in Deum vel Religionem. Alii Authores distinguunt, si enim quis peccet ex ignorantia juris naturalis, omnes communiter docent te teneri corripere, quia licèt proximus non peccet, actio tamen ejus est in se mala & indecens ac displicens Deo, ità *Oved.* 1. 2. t. 5. cont. 2. n. 30., qui ait idem communiter doceri etiam, quando quis peccaret ex ignorantia juris divini: E contrà, si peccet ex ignorantia juris humani, docet *Ov.* cum *Bann. Nav. Val.* & aliis non esse obligationem corripiendi, tum quia proximus non est in gravi miseria, tum quia nihil facit intrinsecè malum, consequenter secundùm hos Auctores non teneberis admonere eum, qui ignorans die Veneris comedit carnes, aut vesperi it cubitum oblitus orare Horas; sed his omnibus probabiliùs contradicunt *Con. Sanch. Castrop.* & alii cum *Burgh.* cent. 3. cas. 69. dicentes esse obligationem corripiendi peccantem ex quacunque ignorantia, tum quia sic exigit reverentia legis, contra quam est illa actio vel omissio, tum etiam quia materialis transgressio legis, si non corrigatur, facilè fit formalis, aut habitum pravum inducit: discretione tamen utendum est, nam imprudenter agit, qui inculpabiliter errantem in re nulli prorsus noxia corrigit cum non levi ejus rubore vel aliorum incommodo, & ità, inquit *Gob.* in Exp. t. 3. n. 343. malè fecit ille, qui sacerdotem oblitum stolæ, de hoc defectu cum in Sacrificio ad aram monuit.

Q. 59. *An & quando sit obligatio denuntiandi vel deferendi aliquem.* ℞. §. 1. Est obligatio gravis sub pœna excommunicationis hæreticos denuntiandi apud Inquisitores Fidei, uti constat ex variis Bullis Pontificum & decretis Juris Canonici apud *Castrop.* t. 4. d. 3. p. 4. n. 21., quam obligationem & pœnas innovat *Alex.* VII. octavâ Julii 1660. per Bullam, *Licèt aliàs*, in qua præterea gravissimè præcipit, ut omnes Religiosi, etiam leviter tantùm suspecti de hæresi, statim nullâ factâ correptione fraternâ, nec re communicatâ cum Superioribus Ordinum, deferantur ad Inquisitores à Papa constitutos: & ne aliquis prætenderet ignorantiam illius decreti, mandavit illud in omnibus Collegiis & Monasteriis publico loco suspendi, ac singulis annis primâ die Martii omnibus prælegi super mensam vel in Capitulo: Et cùm postea aliqui Authores dicerent, quamvìs aliquis sciret alium esse hæreticum, non teneri tamen denuntiare, si probare non posset esse talem, idem *Alexander* 24. Septembris 1665. inter 45. propositiones etiam damnavit hanc 5. *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis*: Ex qua damnatione certum est, ubi Bullæ illæ usu receptæ sunt, esse absolutè obligationem denuntiandi secundùm verba Bullarum & declarationes Pontificis. *Dixi*, ubi usu receptæ sunt, nam plures viri prudentes & eximiè docti censent in his partibus non esse usu receptas, quò ad punctum denuntiationis, tum quia nimis multi hìc sunt hæretici, tum quia sunt satis noti, tum maximè quia vix potest sperari inde fructus, cùm in plerisque locis Germaniæ sit libertas Religionis; nec tales possint coërceri vel cogi per Ecclesiasticam potestatem; Denique Papa & Inquisitores sciunt Germanos omittere illas denuntiationes, & tamen non urgent, ergo censentur obligationem remittere: si tamen sciretur, quòd Episcopus, Parochus, Professor Theologiæ, Confessarius aliusque similis esset hæreticus, & se externè tantùm fingeret Catholicum, cùm talis multum possit præjudicare bono Ecclesiæ & animarum, esset gravis obligatio saltem ex jure naturæ talem denuntiandi apud illos, qui malum illud possent impedire. 215.

§. 2. Est obligatio Inquisitoribus vel Ordinariis 216.

loco-

locorum denuntiandi illum Sacerdotem, qui in Confessione, vel occasione & quomodocumque prætextu Confessionis, aut quamvis Confessio secuta non sit, qui in Confessionali aliove loco, ubi Confessiones audiri solent, sollicitat sive fœminam sive masculum ad aliquod peccatum carnis secum vel cum alio perpetrandum, aut si ibidem cum aliquo habuerit illicitos & inhonestos sermones sive tractatus; uti post alios Pontifices severissimè & sub excommunicatione latæ sententiæ statuit *Gregorius* XV. Bulla 34. *Universi Domini gregis*, Tom. 3. Bullarii. Et ut mentem Pontificis magis declaret *Alex. VII.* damnavit has duas propositiones: 6. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denuntiandus*: 7. *Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi*: Putant autem iidem Viri docti idem dicendum esse de obligatione hos denuntiandi, quod dictum est de denuntiatione hæreticorum, & testatur *Gobat* in Exp. t. 7. num 575. & 577. decreta illa in plerisque Episcopatibus Germaniæ non esse usu recepta; additque num. 576. tantum promulgari Regularibus, hos autem se posse accommodare moribus sæcularium quò ad leges utrique statui communes: ideoque si sæculares non obligent defectu promulgationis, etiam non obligare Religiosos. De his obligationibus denuntiandi hæreticos & sollicitantes, pro locis, in quibus vigent ea decreta, videri possunt *Dicast.* de Cens. d. 3. d. 43 & seqq. Item *Mendo* in Stat. d. 1. q. 7. & seqq., ubi de illis fusissimè disputant.

217. §. 3. Quamvis aliquid habeas sub secreto naturali, nihilominus potes & debes deferre, si hoc sit necesse ad cavendum damnum commune, quia tum non obligat secretum, etiamsi sit juratum, eò quòd sit de re illicita, cùm commune bonum debeat prævalere, uti habet *Dicast.* d. 41. & 42. aliique communiter cum *Castrop.* t. 6. d. 3. p. 4. n. 5.

218. §. 4. Licitum est, per se loquendo, deferre crimen occultum Religiosi ad ipsius Superiorem tanquam Patrem, non præmissâ ullâ correptione fraterna, uti fusè docet *Orted.* hic cont. 12. p. 10. contra *Lorcam.* Potest tamen & debet meritò præmitti correptio fraterna, si sit spes prudens, quòd sit habitura effectum, quia sic consulitur famæ, & sufficit fratrem corrigere uno modo sufficiente, licèt non optimo; quomodo autem Superior cum subdito sic delato procedere possit, videri potest apud *Orted.* p. 11. An licitum sit deferre crimen emendatum, dicetur l. 3. p. 2. n. 1199.

219. §. 5. Non semper est obligatio impediendi damnum innocentis per denuntiationem illius, qui damnum infert, si hic pati deberet æquale damnum, quia cùm etiam hic sit proximus, non est, unde nascatur obligatio hunc ità damnificandi in gratiam alterius: ità *Cordub. Adri. Gabriel, Suar.* de Cens. d. 46. f. 3. *Persch.* de restit. pag. 302. *Dixi*, non semper, nam est obligatio, si innocens tibi sit valde conjunctus, v. g. si sit Pater vel Filius tuus, aut si redundaret in commune damnum, aut si damnificator ex se debeat damnum illud subire ad liberandum innocentem.

220. Q. 60. *Quale detrimentum, vel cujus emolumenti amissio excuset à correptione fraterna.* ℞. *Lug.* de Just. d. 20. n. 139. sic fermè discurrit; licèt correctio fraterna non obliget cum magno detrimento proprio, quando proximus, si velit, potest ipse facilè vitare peccatum, hoc tamen intelligendum puto de damno extrinseco, quod ex correctione proveniet corrigenti in iis bonis, quæ aliunde habet vel haberet independenter à peccato ipso per proximum committendo: Unde non excusaris à correctione propter periculum amittendi lucri, quod ex ipso peccato proveniret, v.g. Pater tuus, homo avarus, non vult succurrere extremè egeno, faceret autem, si tu eum admoneres, peccas, si non admoneas, etiamsi ità privandus sis magnâ summâ egeno illi dandâ & alioquin tibi obventurâ per hæreditatem: similiter si, ut aliquid accipias per legatum vel donationem, omittas correctionem debitoris, & sinas eum peccare non solvendo, quod peccatum facilè posses impedire, monendo ut debitis satisfaceret, peccas si non moneas, & reipsa censeris velle peccatum, quia taces ex affectu solo lucri, quod tibi non adveniet, nisi mediante peccato, adeoque videris desiderare peccatum ipsum; Si tamen crederes proximum ex ignorantia inculpabili excusari à peccato, putat *Lug.* te in his casibus non teneri corripere, quia non est in periculo peccandi, & aliunde non videris teneri cum tanto damno tuo impedire violationem illam materialem Justitiæ, ad quam, ut supponitur, tu nullo modo prorsus concurris. De excusatione propter damnum, videri potest etiam *Dicast.* de Cens. d. 3. n. 790. & seqq. item *Tamb.* l. 5. c. 1. §. 3.

DUBIUM V.

De Scandalo.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex sit & quale peccatum.

221. RESP. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex: Activum & Passivum. Activum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex S. *Th.* 2. 2. *q.* 43. *art.* 1. *Sanch. Azor, Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. *Bon. to.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Dixi, *minus rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente, vel mali speciem habeat, ut si justa de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito.

Scandalum Activum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v.g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretativè tantùm causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis, ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quòd habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. *Vid. Sa, V. Clericus. Laym. Bonac. loc. cit.*

Scandalum Passivum, est ipsa ruina, sive peccatum, in quod labitur proximus ex occasione alterius dicti vel facti. Quod dividitur in Datum seu pusillorum, quod oritur ex activo: & in Acceptum, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitia, quale erat odium & invidia Pharisæorum in Christum, occasione ejus dictorum vel factorum: unde hoc dicitur Pharisaicum. *Ex his patet*,

I. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passivum ex eo sequatur, sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua naturâ suâ sequi possit, ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contrà, Passivum potest dari sine activo. *Laym. ibidem.*

II. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggravantem, v.g.

»v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo »peccat gravius. *Laym. ibid.*

» III. Non semper esse scandalum, si pecces coram »aliis, sed tantùm, quando attentis omnibus circum»stantiis, tam personæ agentis, quàm coram quibus fit »actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum »trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent. »*Sanch. Laym. ibid.*

» IV. Omne scandalum activum directè intendens »ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Cha»ritatem, ùt habet communis sententia. An verò idem »fit, quando intenditur indirectè, controvertunt Scho»lastici, & parùm refert ad praxin. *Sanch. l. 1. mor. c. 6.* »*num. 9. Azor 1. p. l. 4. c. 7. Bonac. l. c. Unde resolves* »*hos Casus*:

» I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem »ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset, & sic opus »indifferens vel veniale, sæpe transit in mortale ratione »scandali, v. g. si jocosum verbum proferat Religiosus »coram fœminis, vel iis, qui inde occasionem peccati »mortalis sumere possunt.

» II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri »dat occasionem ruinæ venialis tantùm. Quod verum »est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum »mortalem: *Sanch. num. 11. ex commun* contra *Suar.* »Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet à simili, »ùt si quis per fornicationem intendat furari rem mi»nimam, furtum tantum erit veniale.

» III. Scandalizans committit præter peccatum »scandali, etiam peccatum ejus speciei, ad quod alte»rum inducit; ideoque confiteri debet speciem pec»cati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum »numero inductorum, vel qui probabiliter induci po»tuerunt. *Sanch. Azor, Laym. Bon. l. c. Lugo de pœn. d. 16.* »*s. 4. Dicast. de Sacr. to. 2. t. 4. art. 114.* Excipit tamen »*Lugo l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. »*Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 1. §. 1.* ait, quoad inductos »sufficere, si dicas, fui multis occasio peccandi meo »exemplo. *V. infrà l. 3. t. 6. c. 1. d. 2.*

» IV. Etsi is qui scandalizavit alios, teneatur illis »rursus dare bonum exemplum, ùt inquit *Sa*: si quis »tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, »neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consi»lio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitu»tionem, quia talis inductio est tantùm contra cha»ritatem, non justitiam. Idem docet esse *Lessius*, si »cum Cajo v. g. potites eâ intentione, ut ipse consum»ptis pecuniis furetur. *V. Less. l. 2. c. 9. d. 16. n. 113.*

» V. Non censetur dare scandalum, qui licèt publi»cè peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ità »viles, vel infames aut improbi, ut nemo moveatur »ad peccatum; vel qui sunt ità probi, v. g. si quis »fornicetur coram aliis, qui parati sunt idem facere, »nec ejus exemplo moventur; vel si coram man»suetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. »*Sanch. n. 7.*

» VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia »alius incipit de tali homine malè suspicari aut senti»re, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia su»spicetur: Secus tamen est, si incipiat malè sentire de »fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minùs »ad pietatem affici Unde patet faciliùs dari scandalum »ab iis, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis »existimatione, quàm ab aliis. *Con. disp. 32. num. 33.*

ADDENDA.

222. QUæst. 61. *An sit peccatum scandali suadere minus peccatum illi, qui facturus est alioquin majus*: ℞. Plures sunt sententiæ: *Valent.* & *Sa* apud *Mendo* in Stat. d. 1. q 18., videntur absolutè dicere esse peccatum scandali, quia minus peccatum est peccatum, ergo illud suadere est intrinsecè malum. *Laym. Dicast. Arr. Mendo* aliique cum *Gobat* in Quin. t. 5. c. 13. nu. 14. distinguunt, & dicunt licere, si minus peccatum includatur in majori, sicuti fornicatio includitur in adulterio, vulneratio in occisione, furtum centenorum in furto millenorum: & in ejusmodi casibus dicunt licitum suadere minus, quia non suadetur, ut fiat peccatum vel pars peccati, sed tantùm suadetur, ut aliqua pars peccati omittatur, si homo non possit à toto abduci. E contrà si illud minus, quod suadetur, sit planè diversum, nec formaliter nec virtualiter inclusum in majore, dicunt esse illicitum; sic si homini volenti occidere suadeas furari, non suades, ut omittat partem sui peccati, cùm furtum non includatur nec formaliter nec virtualiter in homicidio; neque etiam facis, ut peccatum homicidii fiat minus, sed ut ex toto fiat peccatum aliud planè diversum, nempe furtum: ergo reipsa es auctor hujus furti. *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 11. nu. 15. citans alios gravissimos Auctores, *Steph.* t. 3. d. 3. nu. 79. *Carden.* in 2. crisi d. 23. num. 148. absolutè dicunt licitum esse suadere minus, quamvis sit diversum; pro qua sententia alios plures citant *Mend.* q. 18. *Castrop.* t. 6. q. 6. p. 6. *Gob.* num. 25., vocans practicè probabilem, *Dian.* p. 5. t. 7. R. 18. vocans etiam probabilem; & rationes sunt, inprimis quia minus peccatum censetur includi in majori, licèt sit diversæ rationis, quia majus habet malitiam minoris, & aliquid amplius: deinde quia non suadetur malum absolutè, sed sub conditione, si esset facturus majus: præterea non suadetur ùt malum est, sed ùt est impeditivum majoris mali: denique suadetur commutatio majoris mali in minus, sive electio minùs mali præ majori, quæ bona est: consentit *Con.* de act. supern. d. 3. num. 48. *Castrop.* suprà his non acquiescit, sed dicit hoc modo esse distinguendum; si ille, qui paratus est facere majus malum, simul cogitet facere minus, tum licebit suadere solum minus, quia hoc tantùm est retrahere voluntatem à majori malo: si autem non cogitet facere minus malum, non licebit, quia suadens verè esset causa hujus minoris mali.

Omnes hæ sententiæ sunt probabiles, & sententia *Laym.* videtur probabilior, ad quam accedit sententia *Castropalai*: nihilominus sententia *Sanchez* etiam est probabilis. 223.

Q. 62. *An ergo etiam sine periculo scandali sit licitum aliquem inducere ad ebrietatem, ut sit impediatur aliud majus peccatum.* ℞. Secundùm *Laym.* & alios hoc est illicitum, quia nunquam licet inducere ad actionem, quæ intrinsecè mala est: è contrà secundùm *Sanch.* & alios, & expressè secundum *Less.*, cujus sententiam *Diana, Mend. Gob.* & alii censent probabilem, est licitum: fatenturque *Laym.* & *Dicast.* licitum esse tali homini offerre vinum fortissimum, cujus vires nesciat, quo absque peccato suo inebrietur, sicque omittat majus peccatum: imò *Less.* & *Baldel.* excusant eum, qui ad ebrietatem provocaret latrones, à quibus detineretur, vel alios à quibus injustè custodiretur; quod *Gob.* suprà n. 30. admittit, si ad materialem tantum ebrietatem provocet. Vide dicenda l. 5. n. 318. & 343. 224.

Q. 63. *An sit peccatum scandali vel injustitiæ, suadere alicui, ut potius furetur Petro quàm Paulo, vel potiùs diviti quàm pauperi.* ℞. §. 1. Si fur esset determinatus ad furandum, vel multùm à Petro, vel parùm à Paulo, sed indeterminatus à quo furetur, docet *Pont.* apud *Dian.* p. 11. t. 6. R. 58., & post *Vasq. Tamb.* in Dec. l. 5 c. 1. §. 4. nu. 11., te non peccare nec teneri restituere, si suadeas, ut Paulo furetur minus, sic impediendo, ne Petro furetur majus, quia tantùm optas eum è duobus malis eligere minus, & hìc debet potiùs respici honor & minor offensa Dei, quàm damnum, 225.

quod

quod infertur Paulo: sed communis sententia ferè omnium est cum *Sanch.* suprà nu. 24. non licere consulere minus malum inferendum alteri personæ, in individuo eam determinando, quia hæc habet æquè jus ad suum minus, quàm alia ad suum majus: & consentit cum aliis *Carden.* suprà n. 162.

226. §. 2. Si fur sit determinatus ad furandam æqualem quantitatem à Petro vel Paulo, sed indeterminatus à quo furetur, putant *Lug. Pont. Tamb.* num. 64. aliique apud *Dian.* p. 5. t. 7. R. 7. te non peccare, si, cùm sis amicus Petri, suadeas, ut potiùs furetur Paulo, quia amicus potest prospicere, ut ab amico potiùs avertat malum quàm à non amico: & similiter dicunt, si velit furari pecuniam, te posse suadere, ut potiùs furetur pannum, eo fine, ut Petrus solvat tibi pecuniam debitam: sed probabiliùs quoad primum contradicit *Sanchez* ob rationem jam datam aliasque apud ipsum.

227. §. 3. Si fur dicat se velle Petro furari centum, nisi tu eum juves ad furandum Paulo quinquaginta, juvare non posses, etiamsi fortè suadere posses, quia suasio tenderet ad evitandum majus peccatum, quod alter alioqui committeret, minus autem peccatum tantùm permitteres, sed in hoc casu auxilium tuum per se tenderet ad ipsum peccatum, quod tibi non licet committere, neque soli neque socio, utì etiam alteri non licet neque soli neque tecum: ità *Vasq.* & *Tamb.* nu. 64. Docent tamen *Tamb.* n. 14 & *Dian.* R. 19., te licitè cooperari ad minus furtum eidem personæ inferendum, ut impedias majus, quia sic bene geris rem illius personæ; nec respectu tui est furtum, cùm invita non sit, sed omnino velit à graviore damno liberari per te.

228. §. 4. Si fur sit determinatus ad furandum vel diviti vel pauperi, est peccatum & injustitia determinare illum ad furandum determinatè diviti, utì jam dictum est: si autem fur sit determinatus ad furandum utrique, & non possit nisi alterutrum impediri, licebit suadere, ut furetur diviti & non pauperi, eligendo minus malum præ majori, nam cæteris paribus gravius peccatum est furari pauperi quàm diviti, neque per hoc à suadente fit injuria diviti, quia idem damnum fuisset illatum sine ipsius suasione, ità *Nav.* & *Sanch.* suprà.

229. §. 5. Si fur non determinavit se ad furandum certæ personæ, sed tantùm voluit furari alicui in communi, *Sanch.* putat licere suadere minus malum, nempe ut diviti alicui furetur, nullum tamen in particulari determinando, nam sic non determinatur voluntas furis ad damnum alicujus, sed tantùm avertitur à majori peccato & damno, quod esset, si furaretur pauperi, unde, inquit *Sanch.* n. 25., si quis bona mea velit rapere, licebit mihi potiùs suadere, ut aliena rapiat, non nominando ullam personam, sed in genere dicendo esse alios, à quibus rapere possit: *Castrop.* tamen suprà n. 12. iterum vult sic distingui; si consulas, ut furetur diviti, peccas, quia es causa peccati; si autem proponas tantùm hanc veritatem, dicendo, quòd minus peccatum sit furari diviti quàm pauperi, non peccas, quia nec suades nec inducis, sed tantùm offers materiam minoris mali, quod in tali casu licitum est.

230. §. 6. Si fur erat determinatus ad furandum tantùm pauperi, *Molin. Sanch.* & *Tamb.* suprà adhuc putant licitum esse convertere voluntatem furis, ut potiùs furetur diviti quàm pauperi, non determinando ullum divitem in particulari: quia sic tantùm convertitur à majori malo, & permittitur eligere minus: sed *Castrop.* hìc loquitur, utì antè, nam si tantùm proponas veritatem illam, quòd minus malum sit furari diviti quàm pauperi, non peccas; si autem inducas ad furandum alicui diviti, peccas, & teneris restituere, quia licèt non inducas ad furandum uni determinatè, tamen omnes simul sumpti habent jus, ut nemo inducat furem ad damnum ipsis inferendum potiùs quàm aliis; habet enim dives æquè jus ad res suas, quàm pauper; adeoque fit contra jus etiam illius determinatè divitis, cui postea reipsa furabitur, sicuti peccares & tenereris restituere, si induceres furem ad furandum alicui, quamvìs nullam in particulari personam ei determinares, à qua furaretur: & hæc sententia videtur probabilior, quæ tamen contra alias afferuntur, solvunt Auctores locis citatis, speciatim *Mol.* de Just. t. 2. t. 2. d. 355. & *Card.* à n. 152.

§. 7. Contra omnes ferme illas sententias *objici* solent. 1. Non licet consulere usuram pro vitanda occisione captivi, utì habetur Cap. *Super eo*, de usuris, ergo non licet ullo modo consulere minus peccatum, etiam pro vitando majori. ℞. N. conf., non sunt facienda mala, ut eveniant bona, ideo nemo debet committere usuram pro redimenda alterius vita: si autem aliquis statuisset occidere & usuram committere, licitum esset ipsi suadere solam usuram. 231.

2. Ille suadens etiam indeterminatè furtum, est reipsa moralis causa damni. ℞. N. Ass., nam est causa melioris fortunæ unius; damnum autem alterius non causat, sed tantùm permittit; cùm impedire non possit utrumque.

3. Qui exequitur minus malum, peccat, ergo etiam qui consulit. ℞. N. Conf., qui exequitur, potest & debet utrumque omittere; qui consulit minus, neutrum vellet, sed vult impedire majus, quod non potest nisi per minus.

4. Non licet petere, quod alter non potest licitè facere. ℞. Non licet petere absolutè, C., sub conditione, si unum è duobus sit faciendum, N.

Q. 64. *An nunquam sit mortale inducere aliquem ad veniale.* ℞. §. 1. Ordinariè non est mortale, licèt quis etiam vi vel fraude inducat, directè intendens hoc spirituale ejus damnum, ità *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 6. n. 10. *Arr.* de peccatis d. 44. n. 22. *Lug.* de just., d. 9. n 18. *Haun.* t. 2. n. 723. *Bonesp.* de pecc. d. 8. n. 54. aliique communiter contra *Vasq. Con. Platel.* p. 2. n. 185. & alios. Probatur, quia hoc malum censetur leve, cùm sit facilè reparabile, & venialia omnia regulariter vitari non possint; unde inductus etiam non censetur graviter invitus. 232.

§. 2. Duo opponi solent; 1. Quòd veniale in se sit gravius malum, quàm quodvis malum temporale, ergo si peccet mortaliter, qui vult alteri mortem corporis, multò magis qui vult illi veniale. ℞. N. Conf., quia nihilominus veniale est in genere suo quid leve, ideoque possum mihi velle veniale, nec ideo pecco mortaliter, licèt si vellem mihi mortem, quæ minus malum est quàm veniale, peccarem mortaliter. Quòd si argumentum illud valeret, non posset dari veniale in detractione, quia fama in genere suo est majus bonum quàm omnes divitiæ, & consequenter sicuti mortaliter peccat, qui tollit magnas divitias, ità peccaret mortaliter, qui aufferret alteri quemcunque gradum famæ: hinc rectè dicit *Castrop.* t. 6. d. 6. p. 2. debere in quovis genere boni vel mali creati dari aliquid, quod simpliciter sit leve; esse autem leve inde colligitur, si sit facilè amissibile vel reparabile: hoc ipsum innuit ipsemet *Platel.* nu. 184., ubi docet graviùs peccare eum, qui occidit fœminam, quàm qui illam inducit ad fornicationem, quia licèt peccatum fornicationis sit malum superioris ordinis & gravius, quàm mors corporis, tamen est magìs reparabile & magìs voluntarium fœminæ, quæ absolutè potest non consentire. 233.

2. Peccato veniali respondet pœna ignis purgatorii ad minimùm per horam, sed aliquem conjicere in ignem ad horam est grave, quia est meritò graviter contristativum, ergo. ℞. Aliquem conjicere in ignem ad horam est grave, si quis directè intendat, vel hoc causet 234.

proximè & principaliter, Trans., si indirectè tantùm & remotè, neque ùt causa principalis, N. Peccato veniali respondet pœna purgatorii, in quantùm est offensa Dei saltem secundùm quid; inducens autem ad veniale non intendit directè ùt offensam Dei, uti suppono, ergo nec intendit ùt est causativum talis pœnæ: Deinde pœna illa non respondet proximè veniali facto, sed illi facto & non expiato, qualiter expiare erat peccanti facile: denique pœna illa respondet malitiæ peccati venialis, quæ principaliter est à voluntate peccantis; neque tamen inde sequitur; quòd ipse peccans ideo peccet graviter, nam illam pœnam sibi vult, non absolutè & sine causa, sed ùt justè taxatam à Deo, ex suppositione venialis commissi.

235. §. 3. Si quis veniale alterius intenderet ex odio Dei, certum est peccaturum mortaliter, quia in odio Dei non datur parvitas materiæ: sed supposito quòd tantùm intendat ex quodam odio proximi, adhuc peccari potest mortaliter in quibusdam casibus, v. g. si quis Religiosum valde perfectioni deditum vi aut dolo induceret ad peccatum veniale deliberatum, ex intentione hujus damni spiritualis, rectè docet *Lug.* nu. 10. fore mortale, quia veniale deliberatum respectu illius censeretur damnum grave spirituale, eò quòd non soleat in illud labi, & nunc per illud dejiciatur de excellenti gradu perfectionis, in quo erat. *Nec obstat*, quòd homo quantumcumque sanctus peccet tantùm venialiter, si velit sibi veniale, ergo etiam tantùm venialiter peccabit, qui eum inducit ad veniale. ℞. N. conf., si homo peccet, peccat volens, è contrà talis homo est graviter invitus ad ejusmodi vim vel dolum: sicuti potest quis sine mortali suas pecunias projicere in flumen, est tamen graviter invitus, se vi aut dolo ad hoc adduci. Occasione inductionis ad veniale hæc subjicit *Lugo*, *Caveant ergo, qui juvenes puros & integræ vitæ trahunt dolosè ad colloquia vana & impura, quæ licèt aliquando mala sint venialiter, hoc tamen ipsum est grave nocumentum, quod illis in eo statu & vitæ puritate infertur.*

236. *Q. 65. Quomodo peccent pingentes vel exponentes imagines obscœnas.* ℞. Pingentes vel exponentes imagines planè obscœnas peccant mortaliter, uti docent Auctores plurimi cum *Dian.* p. 11. t. 4 R. 32. Ratio est, quia talis imago magis movet ad malum, quàm sermo obscœnus, & tamen certum est per sermonem obscœnum dari grave scandalum. Infert *Dian.* eos, qui retinent ejusmodi imagines palàm, & saltem non cooperiunt, etiam peccare mortaliter, & est eadem ratio. *Nec obstat* usus communis, vel quòd ars sic ostendatur, *nam* usus ille est pessimus abusus; ars autem, quæ ad bonum Reipublicæ esse debet, per hoc perdit finem artis, quia fit perniciosissima, ideoque à numero artium, quoad illam partem, esset expungenda.

237. *Q. 66. Quid de turpibus comœdiis sit dicendum* ℞. De his videri potest comœdio-crisis, sive theatrum *Hieronymi Florentini*, in quo ostendit originem comœdiarum; deinde adducit sententias Patrum contra eas; postmodum judicia Doctorum scholasticorum & moralium ex omni statu ac ordine; deinque sic concludit, 1. peccant mortaliter, qui componunt vel agunt comœdias notabiliter obscœnas ratione verborum, factorum, gestuum vel nutuum. Ratio est, tum quia non possunt non seipsos exponere periculo saltem probabili peccandi mortaliter: tum quia ponunt actiones excitativas spirituum genitalium & de se inchoativas pollutionis; tum denique quia sunt causa peccatorum in Spectatoribus & Auditoribus.

238. 2. Quamvìs nonnulli Auctores eos damnent venialis tantùm, qui ejusmodi comœdiis intersunt, tantùm quærentes delectationem ex repræsentatione & modo agendi, non autem ex re repræsentata, tamen quia vix habebitur delectatio ex repræsentatione, quin se ingerat delectatio ex re, dicendum est eos peccare mortaliter: quia etiam se exponunt probabili periculo peccandi mortaliter. Item censentur velle inchoatam in se pollutionem; & præterea cooperantur peccato Comœdorum.

3. Peccant mortaliter, non tantùm primi Spectatores vel Auditores, qui sunt causa determinativa, ut agatur comœdia, sed etiam alii, qui superveniunt, & sine quibus adhuc ageretur, uti contra *Baldel. Turr. Ferrant. Bardi & Vivald.* docent alii. Ratio est, quia licèt demus non esse cooperantes, eò quòd sine illis adhuc poneretur actio, tamen sunt approbantes eam actionem graviter peccaminosam, cùm per actum complacentiæ & delectationis tendant simul in illam; imò solvunt agentibus mercedem, favent, applaudunt, & hoc ipso cooperantur, quamvis enim actio poneretur sine illis, tamen adhuc positivè concurrunt, ut ponatur, unde sicuti qui adjungit se aliis decem trahentibus lignum, dicitur cooperari tractioni, licèt illi decem soli sufficienter traxissent, ità & hi, nam etiam propter hos & horum pecuniam agunt Comœdi. 239.

4. Clerici nunc accedentes ad tales comœdias peccant insuper ratione gravis scandali. *Nec refert*, quòd multi accedant, per quod nunc à scandalo Clericos excusare volunt *Cajet. Sanch. Barbos. Bonac. Dian. Baldel.* *Nam* vel ideo graviùs peccant, quia quò plures Clerici ibi à laicis videntur, eò magis laici confirmantur, ut & ipsi intersint liberiùs, sicque incauti vident & audiunt, per quòd certò peccant mortaliter. 240.

5 *Baldel.* putat non peccare Magistratus, si pro aliquo tempore ad vitandam in populo majorem licentiam, Comœdos permittant, talis enim permissio, quæ non fit approbando, sed tantùm ex justa causa non puniendo, non videtur illicita: E contrà *Florentinus* contendit malum illud majus, quod evitari deberet, assignari non posse, deberet enim esse majus peccatum, (nam mala pœnæ vel damna temporalia non debent præponderare malo culpæ) jam verò tanta est gravitas & multitudo peccatorum, quæ causatur per has comœdias, partim in componentibus & actoribus, partim in spectatoribus & auditoribus, ut quidquid aliud loco harum comœdiarum essent acturi, non viderentur ponenda tot tamque gravia peccata. 241.

6. Justè posset & meritò deberet Episcopus edicto suo ac etiam pœnis spiritualibus cogere Comœdos ad non agendas comœdias, nisi priùs à Deputatis recognitas, sic enim fecit *S. Carol Borr.*, & ratio est, quia laicus propter peccatum populo ità scandalosum efficitur de foro Episcopi, uti probant *Menoch* l. 2. de Arbitr. cas. 69. n. 33. aliique cum *Barbos.* in collect. n. 5. & de Off. Episc. Alleg. 82. n. 17. 242.

ARTICULUS II.

An & quando scandalum passivum permitti possit; aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat.

RESP. I. Permitti non potest absque necessitate vel utilitate, propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si id facilè possimus. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13. ex communi. Unde resolvitur hic casus,* 243.

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, vel ab infideli juramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret, cùm enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. *Suar. Sanch. Trul. l. 1. c. 6. d. 5. n. 15.*

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel utilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus.

»turus. Requiritur autem major necessitas, ut permit-»tatur scandalum pusillorum, quàm Pharisaicum. Item »major, si plures sint scandalizandi, si timeatur pecca-»tum grave, & denique, si certò prævideatur, quàm aliàs. »*Lay. l. c. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 2. & d. 4. q. 1. p. 11.*

» Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus »periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, »grave damnum immineret. Unde bona spiritualia »necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquam »dimittere, ob cujusquam scandalum. *Fill. tr. 28. cap. 6.* »*n. 136.*

» Resp. IV. Bona spiritualia, (& secundùm *Lorcam* »apud *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia non neces-»saria ad salutem non tenetur quis omittere, vel differ-»re, ob scandalum Pharisaicum, juxta illud *Matth. 15.* »*Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus sperare-»tur. Faciliùs verò ac sæpius talia bona differenda, vel »etiam omittenda sunt ob scandalum pusillorum, v. g. »ingressus religionis debet differri ob scandalum paren-»tis, si consensus illius brevi speretur, *Laym. l. c.*

» Resp. V. Ad vitandum grave scandalum pusillo-»rum, quædam præcepta impleri non debent, nisi ta-»men omissio esset magis damnosa omittenti. *V. Lay. l. c.* »Ratio hujus est, quia tunc concurrente duplici præcep-»to, scilicet naturali de cavendo scandalo, & positivo, »majus & fortius est naturale. *Ex dictis resolvuntur Ca-»sus:*

» I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (imò nec pos-»sunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt ne-»cessaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala »Pharisaica, imò etiam pusillorum, etsi his priùs red-»di debeat ratio rectitudinis. *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* ex *D.* »*Thom. &c.*

» II. Si fœmina utatur veste virili, vel contrà, tan-»tùm ex levitate, sine prava intentione, periculo scan-»dali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale: »nullum verò, si ex necessitate. *Dian. R. 32.* ex *D. Thom.* »*Sil. &c.*

» III. Peccatum, ex quo Confessarium in Confessio-»ne (ex infirmitate tamen) graviter scandalizandum »nôsti, debes reticere. *Lay. l. c.* ex *Nav. c. 9. n. 12. &c.*

» IV. Uxor semel vel iterum debet omittere jejuni-»um, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur di-»scordia. *Ibid.*

» V. Si ituro te ad Sacrum die festo, excitanda sit gra-»vis rixa, vel cædes, non teneris ire. *Ibid.*

» VI. Superior peccata subditi sæpe potest dissimula-»re, ad vitandas turbas & majora mala, quæ alioqui te-»neretur punire.

» VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu ali-»quem in particulari scandalizandum, mortaliter pec-»cat, si datâ operâ ei se conspiciendam offerat: adeoque »potest & debet, non tantùm publico, sed etiam Sa-»cro abstinere die festo semel aut iterum, ad peccatum »illud evitandum. Dixi, *aliquem in particulari*, quia ob »timorem scandali alicujus ex communitate in genere, »vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile, »& plenum scrupulis. Dixi 2. *Semel aut iterum*, quia »sæpe, nimis esset grave & durum, *Bon. Sanch. Lay. l. c.* »*n. 10. & alii. V. Dianam R. 21. & 22.*, ubi in contrarium »citat aliquot Auctores, negantes obligationem præ-»termittendi rem præceptam, ad evitandum aliorum »scandalum.

» VIII. Mulier, quæ ex ornatu, etiam convenien-»te suo statui, probabiliter prævidet aliquem in parti-»culari lapsurum mortaliter, tenetur ad breve tempus »eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi, *ad* »*breve tempus*, quia ad longum, nimis illi grave foret. »*V. Dian. l. c.*

» IX. Si verò idem timeretur in particulari ex orna-»tu superfluo, vano, & inconvenienti (quem assumere »vanitatis & placendi causâ, ut videantur pulchræ, & procos faciliùs inveniant, seclusis aliis, non nisi ve-»niale est) teneretur eum omnino dimittere etiam sub» mortali, quia nullum habet jus ad illum ornatum,» & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius,» quando commodè potest. *V. Sylv. V. Ornatus.* Alii ta-» men, ùt *Caj.* & *Nav. c. 14. n. 31. man.* videntur docere» eam tantùm teneri sub veniali, (sed minùs proba-» biliter, quando in particulari lapsus prævidetur, &» brevi tempore abstinendum est) qui etiam cum *Azor,*» *Less. & Bon.* excusant à mortali eas, quæ ex consuetu-» dine loci media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alie-» nis crinibus utuntur, dummodo non aliorum lasci-» viam, sed tantùm majorem pulchritudinis ornatum» intendant, absque alio fine mortali, aut lege pecu-» liari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore» grave & mortale peccatum, hujusmodi morem de-» tegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, ubi non» est, introducere. *Nav. l. c. Less. l. 4. c. 4. dub. 14. num.*» *112. Lay. l. c. &c. V. Bon. to. 1. de Mat. q. 4. p. 9. num. 1.*» *25. & 26.* »

X. Si mulier, non in particulari, sed in genere tan-» tùm, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorum» lasciviam non intendat, nec ei placeat (licèt ei pla-» ceat, quòd laudetur ùt formosa) non videtur teneri» abstinere ab alio ornatu, etiam superfluo, sub mor-» tali, v g. fucando faciem, imò etiam denudando ex» communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio,» vel ornatus esset valde turpis per se, ac directè ad libi-» dinem provocans. Ratio est, tum quia est scandalum» potiùs acceptum, quàm datum, & ornatus ille ac pul-» chritudo remotè tantùm ad peccatum provocat, ùt» docet *Lay. & Bon.*, tum quia nimis grave esset illi se-» xui, præsertim si maritum quærant, perpetuò sic ab-» stinere; cùm illa occasio sit universalis & perpetua:» nec formosiores unquam licitè irent foras, cùm pul-» chritudo naturalis plùs noceat, quàm artificialis. Plu-» ra de hac re, *vid. Dian. p. 11. t. 4. misc. Res. 32. Bald. to. 1.*» *l. 3. d. 5. num. 15.* Interim fœminam nudum pectus ge-» rentem non malâ intentione, etsi quidam excusent à» mortali, ego tamen, inquit *Sanch.* difficilè absolve-» rem. Et certum est, quòd Confessario incumbat, hu-» jusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. *Sa V.*» *Ornatus, &c. ll. cc.* »

XI. Peccant etiam graviter, qui componunt, de-» scribunt, repræsentant, vel pingunt turpia; & ad libi-» dinem provocantia *Bon. num. 23. Sanch. & Fill.* »

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi rui-» na, quando is paratus est ad malũ, & alter non inten-» dit, ut peccet, sed tantùm non auferendo occasionem,» permittit unum peccatum, ne fiant plura, ità ut permis-» sio sit impeditiva majoris mali. *Unde resolves.* »

I. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis,» aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandum pro-» pensos & paratos novit, ut sic deprehensi puniantur, &» resipiscant; tunc enim rationabiliter permittit furtum» unum, ut evitentur plura. *Sanch. Lay. Bon. to. 2. d. 2.*» *q. 4. p. 2.* »

II. Probabile est, non licere talia ultro ponere, aut» iis objicere, quia positivè concurreret ad peccatum,» & non tam auferret occasionem, quàm poneret. *Sa,*» *V. Peccatum, & Sanch. l. 10. de Mat. disp. 12. n. 52.* qui ex ea-» dem causa docet, non licere marito dare uxori» ansam adulterandi; vel adultero, ut tentet uxorem.» Interim probabiliter contrarium docet *Laym. lib. 2. tr.*» *3. cap. 13.* Quod confirmari potest exemplo Judith,» quæ vix aliter videtur fecisse, *cap. 9.* cum enim sciret» permissionem libidinis in Holoferne, fore impediti-» vam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum» suum, alioqui licitum, & tamen communiter censetur» in hoc non peccâsse. *V. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 2. Pal. tr.*» *6. disp. 6. punct. 5.* »

ADDENDA.

244. QUæst. 67. *An sit obligatio omittendi actionem ad evitandum alterum scandalum.* ℞. *Busenb.* absolutè affirmat, & hoc etiam est tutius atque probabilius: Alii tamen etiam probabiliter putant esse limitandum, quorum sententias referam.

§ 1. Quoad opera præcepta, *Castrop.* t. 6. d. 6. p. 16. aliique apud *Dianam* p. 5. t. 7. R. 21. & 22. & apud *Pasq.* de Sacrif. q. 1347. universaliter sustinent, quòd ob vitandum præcisè scandalum non sint omittenda ulla opera præcepta: hinc *Tamb.* in Dec. l. 4. c. 2. §. 2. n. 8. docet, quod puella sciens se ardenter amari à juvene, qui erit in templo, possit quidem die festo abesse à Missa propter Charitatem, non tamen teneatur, quia hoc est scandalum non datum sed acceptum, quod homo non tenetur vitare cum tanto detrimento omissionis Missæ: consentit *Ill.* tr. 3. n. 111., dicens nequidem semel teneri emanere.

245. § 2. *Castrop.* suprà cum aliis & *Dian.* R. 23. docent omitti debere vel ad aliquod tempus differri actionem bonam, quæ est tantùm consilii, uti est ingressus in Religionem, si proximus ex ignorantia vel infirmitate ideo scandalizetur; si autem scandalizetur suâ malitiâ, & peccet ex pravo affectu, non ideo erit abstinendum, quia non teneor alterius malitiæ condescendere cum tali damno meo spirituali.

246. §. 3. Rarò vel nunquam teneris in propriis bonis jacturam gravem facere, ne proximus ob aliquam actionem tuam etiam ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi, ita *Castrop.* p. 17.; Rationem dat *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 7. n. 11., quia quando inde oritur grave damnum, est veluti moralis impotentia vitandi talem occasionem, & tum causa est eam permittendi ponendo rem indifferentem.

247. § 4. Quando aliquid non est per se malum aut specialiter prohibitum, non teneor ab eo abstinere, etiamsi alius illo utatur ad malum finem, si ego ob bonum vel indifferentem finem cum rationabili causa id faciam, ita *Less.* in Auct. v. *Matrimonium.* c. 18., ex quo sequitur, quamvis puella sine ulla causa præbens se conspiciendam adolescenti, à quo scit se turpiter amandam, peccet mortaliter, si deditâ operâ se offerat, tamen non peccat, si hoc faciat ex necessitate, & saltem non mortaliter, si faciat ex utilitate, aut ne se privet suâ libertate vel jure exeundi domo, aut stando ad ostium domûs vel fenestram, ità *Cajet. Bonac. Sanch. Dian.* p. 2. t. 15. R. 30.

248. Q. 68. *Quid addendum sit circa denudationem colli & pectoris in mulieribus.* ℞. De hoc videri potest *Eliz.* in Reg. mor. l. 8. q. 13. §. 9., qui morem illum verbis gravissimis persequitur: præcipua ejus ratio est, quia ejusmodi mulieres quærunt placere & appeti à viris, certæ autem sunt plerosque per hoc habituros complacentias & appetitus pravos: quod valet non tantùm de liberis, sed maximè de conjugatis, quibus minus licitum est quærere placere alienis. *Nec obstat*, quòd mulieribus licitum sit ostendere suas facies, quæ tamen sunt pars pulcherrima, *nam* imprimis ostensio faciei est necessaria & à natura ipsa inducta in humanam conversationem, ut homo ab homine dignoscatur; deinde est ordinaria, ideoque minùs movet; & si quandoque ad malum trahat, est culpa defixè aspicientis: è contrà denudationes illæ sunt veluti contra naturam, quæ vult reliquas partes præter faciem & manus tegi, deinde est contra morem communem mulierum honestarum. Verba *Eliz.* sunt hæc: *Homines videntes mulieres, quæ faciem solum ostendunt, credere ex hoc aut apud se dicere non possunt, istæ peculiariter & tanquam fœminæ à nobis amari & appeti volunt, aut eò eunt, ut placeant nobis: sin verò eas videant nudas, credere dicereque possunt, istæ amari & appeti à nobis volunt & placere nobis, hæc autem est maxima motio & tentatio, & per se ad hoc ipsum ordinata, ergo est grave peccatum: & explico, quia si quid hujusmodi etiam remotissimum fœminæ Viris loquerentur, valde tentarent & peccarent, at æquivalenter opere ipso loquuntur..... Hoc est genium & ingenium mulierum, ut avidè cupiant amari & appeti, cum enim sint naturâ valde superbæ, & nihil ipsis relictum sit, in quo superbire possint, non enim plausus doctrinæ, non gloria militaris, nec potentia civilis; in hoc gloriam omnem ponunt, ut homines hinc saltem sibi subjiciant, alliciant, & irretiant, & quanquam ad alia transire nolint, amant tamen hanc suam victoriam & triumphum ac superioritatem.... Olim quidem ego existimabam plures mulieres quàm viros salvari ex pari numero, quia nec Magistratus, nec præfecturas gerunt, neque alia, propter quæ multi homines pereunt; at postquam istam mulierum vanitatem & superbiam hominibusque placendi maximum appetitum, & inde captam gloriam consideravi, plurimum dubitare cœpi.... Si igitur, ut dicebat Hieronymus, quisquis aliquid ità facit, ut videatur ab hominibus, Scriba est & Pharisæus, istæ quid erunt, quarum hoc ferè unum est negotium, ut bene videantur ac placeant, & quantum ipsæ possunt, opere ipso moveant, alliciant, impellant, & sic triumphent. Nec juvat*, si se excusent aliæ per alias, dicendo, ista & ista facit: *nam* hic circulus est vitiosus, omnes enim, quæ faciunt, in hoc malè faciunt.

Q. 69. *Quid dicendum sit de fœminis, quæ permittunt sui tactus vel oscula.* ℞. Fœmina permittens tactum sui vel osculum turpe ac venereum, peccat mortaliter, si non impediat, quando commodè potest, quia concurrit ad actum mortaliter malum: si tamen publicè id fiat, docent *Azor* aliique cum *Bonac.* de Matr. q. 4. p. 9. n. 10. non peccaturam graviter, si permittat, quia repellendo ingereret animis adstantium suspicionem peccati & infamaret alterum; sed hæc ratio vix habet locum in praxi, quia potiùs censetur honestatis & verecundiæ id repudiare; nec ideo, si repellatur aliquis, apud vulgus patitur infamiam: si autem tentetur secretò, omnes tenent fœminam non posse permittere ob rationem datam, Quòd si dubitet, an id ab altero fiat malo animo, *Filliucius & Tamb.* in Decal. 5. c. 1. §. 4. n. 25. negant teneri impedire, quia in dubio nemo præsumitur malus; *Bonac.* probabilius affirmat, quia vix aberit culpa, & fœmina utitur jure suo, consulitque saluti proximi. 249.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

RESP. Cooperari tantùm materialiter, subministrando solùm materiam & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, si sequentes conditiones adsint, I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundùm se bona, vel saltem indifferens. II. Si bonâ intentione, & rationabili ex causa fiat, & non, ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis, propter causam rationabilem. 250.

Circa quam notat *Sanch.* & *Lay.*, etsi ejus gravitas certâ regulâ definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit; tantò tamen graviorem requiri, 1. quantò gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. Quantò probabilius est, te non cooperante alterum non peccaturum, aut quantò certior est affectus peccati. 3. Quantò propinquiùs tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quantò minùs juris habes ad tale opus. 5. Denique quantò minùs peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertii. *Laym. l. 2. t. 3. cap. 13. Unde resolves hos Casus,*

I. Hoc

» I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa »contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum acci»pere in peccato mortali. Sciens verò eum habere vo»tum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad »contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c.* ex *Sanch. l.* »*7. de Mat. d.* 11. *num.* 11.

» II. Licitè quoque post Matrimonium contractum »materialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto »voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex »justitia, si eum exigentem non possit à proposito avo»care. *Ibid.*

» III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & »hæretico occulto, si petat publicè: imò Confessarius »præbere debet petenti, etiam privatim, si ex sola »Confessione ejus peccatum novit. *Ibid.*

» IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui fa»mulatûs præstent quædam obsequia, quæ sine gravi »suo incommodo negare non possint; ùt v. g. vestiant »Dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, »meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant »ostium: quia hæc tantùm remotè se ad peccatum ha»bent, & sine iis peccatum fieret. Unde tamen non se»quitur, alteri cuivis licere ea præstare. *Bon. p.* 11.*n.*26. »*Azor to.* 2. *p.* 2. *l.* 12. *c. ult. q.* 8. *Lay. l. c. Sanch. lib.* 1. *mo*»*ral. c.* 7. *n.* 21.

» V. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatum »habent aut juvant, v. g subjicere humeros, admovere »scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, »deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad »duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatûs, »sed exigunt majorem necessitatem & causam, ut licitè »fiant, v. g. periculum gravis aut saltem notabilis »damni, si detrectent. *Ibid.*

» VI. Ob simile periculum excusantur ùt plurimùm »caupones & propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mix»ti hæreticis, qui ministrant aut vendunt carnes die »jejunii comesturis; item vinum ebriosis, dum postu»lant, etsi sciant eos à peccato non excusari; quia ple»rumque peccatum æquè fieret, subministrantibus aliis, »& ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim »nemo ad eos veniret. *Sanch. n.* 16. *Bonac. &c.* Quòd si »tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur: »Unde non licet ea patrifamilias (utì nec cœnam die »jejunii) ministrare suæ familiæ, neque cauponi illi, »præter quem non sunt alii, nisi tamen alia gravior cau»sa cogeret. *Ibid.*

» VII. Ea, quæ ad peccatum proximè concurrunt, »vel inducunt, vel cum justitia pugnant, etsi ex gene»re suo sint indifferentia, v. g. hero alterum occisuro »gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, »compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad con»cionem hæreticam, meretricem, etsi conductam ac pa»ratam, è domo evocare, & ad herum deducere, furi »scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mu»tuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, gra»vissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti ma»li, quod secundùm leges charitatis nemo teneatur »subire ad evitandum malum alterius, v. g. si aliàs occi»dendus esset. *Lay. n.* 4.

» VIII. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris »mali causâ permissum est, licet domum locare usura»rio (excipit tamen jus alienigenam) & meretricibus; »maxime si alii conductores desint, nisi tamen mere»trices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob si»tum ansam majorem darent peccatis. *Sanch. num.* 10. »*Bon. l.* c.

» IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si »causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res in»differentes, quibus quis bene potest uti, licèt plurimi »abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia re»motè tantùm ordinantur ad peccatum; & simpliciter impedire non possunt. Quòd si tamen abusus esset con» tra justitiam, non liceret, v. g. si occisuro dares gladium, » ob magnum pretium, quod offert: Item, si quis sciat, » hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas» merces, quia modicum lucrum certæ saluti alterius est» postponendum. *Sanch. l. c.* »

X. Excusantur etiam, qui ob justam causam ven» dunt agnum Judæo, vel infideli, usuro ad sacrificium, » Item, qui Judæorum Synagogas, hæreticorum tem» pla, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel» restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Navarr.*» *l.* 5. *conf.* 1. *de Judæis. Lay. n.* 4. Venena autem vende» re, nisi iis, qui bene usuri putantur, v. g. ad confe» ctionem colorum, vel medicinam, non licet. *V. Sanch.*» *n.* 17. Unde venditio veneni, quod non servit nisi ad» hominis occisionem, simpliciter est mala. »

XI. Christiani captivi, ex gravi metu, in triremi» bus Turcarum vel hæreticorum, licitè remigant con» tra Catholicos: sarcinas, machinas, arma ad bellum» necessaria convehunt, propugnacula ædificant, ità» probabiliter *Less. l.* 2. *c.* 9. *dub.* 18. *Sanch. n.* 18. *Suar. Lay.*» *l. c.* contra *Tol. & alios,* qui docent, peccare mortaliter.» Quòd si tamen eo loco res esset, ut hæc negantes magno» periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam» conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ ante» ferre. *Suar. Less. Sanch. l. c.* »

XII. Incolæ urbis vel Provinciæ, quam Tyrannus» occupavit, licitè manent inter iniquos possessores, eos» que cogente imperio juvant excubiis, fossione, contri» butione; idque ex legitimi Principis præsumpto con» sensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt» cum juramento, ad majora mala sua, & legitimi Prin» cipis declinanda. *Lay. n.* 5. »

XIII Nautæ & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam» sine gravi metu, si absit prava intentio, licitè vehunt» annonam ad castra hæreticorum, si adsint alii, qui illis» cessantibus facerent, quia nisi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici. V. *Less. n.* 123.» *Sanch.* l. c. *Filliuc.* l. 22. c. 5. »

A D D E N D A.

QUæst. 70. *Quid hic notandum sit circa propositionem* 51. *ab Innoc. XI. damnatam.* ℞. Propositio illa sic habet, *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum Virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Circa hanc damnationem notanda sunt sequentia. 251.

§. 1. Ex hac damnatione colligitur, non esse licitum cooperari alterius peccato per talem actionem, quæ per se & proximè ad illud peccatum concurrat seu adjuvet, qui enim sic concurrit, re ipsâ directè vult peccatum. 252.

§. 2. Quamvis aliquæ actiones hujus famuli de se non adjuvent per se & proximè ad peccatum, utì v. g. aperire januam aliquam, quod de se est quid indifferens, tamen certum est cooperationem illius Famuli positam in collectione omnium circumstantiarum, quæ hic recensentur, dici debere per se & proximè adjuvare ad peccatum, ideoque esse illicitam; circumstantiæ autem sunt hæ, inprimis quòd faciat scienter, id est, sciens herum velle inferre stuprum cum gravi violatione justitiæ, si enim nesciret vel tantùm dubitaret, non deberet præsumere herum suum velle ingredi ex malo fine, cùm delicta non præsumantur, tumque ex justa causa posset materialiter cooperari: deinde multoties cooperatur, & scit illam suam cooperationem multoties juvare ad stuprum: præterea damnum, 253.

quod timet, non est summè notabile nec gravissimum, nam semel percuti non est famulo intolerabile; aspici torvis oculis est adhuc magis tolerabile; expelli domo etiam communiter non censetur gravissimum malum, quia tales heri post impetum iræ revocant vel permittunt redire famulos, aut saltem talis famulus potest plerumque simile servitium invenire; itaque nunc certum est, quando cooperatio ad peccatum fit per collectionem harum vel similium circumstantiarum, semper peccari.

254. §. 3. Dubitat *Carden.* in 2. crisi d. 31. n. 4., an talis cooperatio licita foret illi famulo, si ab hero timeret gravissimum malum, v.g. lethale vulnus, mutilationem, mortem. *Ills.* t. 3. n. 114. putat excusandam à mortali, sed probabilius est non excusandam, quia cooperatio posita in illis circumstantiis videtur per se & proximè tendere ad peccatum, adeoque esse intrinsecè mala, nec posse ex ulla causa cohonestari: hinc limitanda est doctrina *Busenb.*, quamvis enim non contineat propositionem damnatam, eò quòd non loquatur de hero volente inferre stuprum, quod est peccatum contra justitiam, neque de famulo multoties sic subserviente, favet tamen propositioni damnatæ.

255. *Q.71. Quomodo liceat petere, permittere vel cooperari ad aliquid, quod non fit sine peccato.* ℞. §. 1. Pro hoc communiter dantur seqq. regulæ. 1. Si absolutè petis rem ab altero fieri, quæ nullo modo potest fieri aliter, quàm peccando, peccas, quamvis certò scires alterum paratum esse ad faciendum. *Dixi*, absolutè, quia posses conditionatè petere, ut impedires majus peccatum, uti n. 221. dictum est. 2. Hoc solum licitum est petere ab eo, qui paratus est facere, quod ipse potest licitè præstare. 3. Non peccat, qui ex justa causa petit opus, quod bene & malè fieri potest ab altero, licèt sciat ipsum malè facturum, & faciendo peccaturum: Ratio est, quia ex rationabili causa petis, quod tibi utile est, & alius rectè præstare potest; quòd si non præstet, sicuti debet, ipsi imputatur, nam tu jure tuo uteris, neque ob illius malitiam teneris cum gravi incommodo tuo abstinere. 4. Non peccas, si ex justa causa offeras materiam ex se licitam, quâ alter ex malitia sua abutetur ad peccandum: Ratio pro hoc est eadem, id enim est præter intentionem tuam: advertendum est tamen non ubique semper sufficere eandem causam, nam tantò major requiritur, quantò peccatum, ad quod præbetur occasio, est gravius, & quantò proximiùs ac magis concurrit ad illud; item quantò probabilius est peccatum non secuturum, si non præberem occasionem &c. 5. Qui facit aliquid indifferens, ignorans an alter sit abusurus necne, non dicitur cooperari, si hoc faciat ex rationabili causa, absque intentione, ut alter abutatur, quia in dubio alter præsumi debet non abusurus. 6. Non pecco, si faciam opus indifferens & remotè concurrens ad peccatum, quo posito alter peccat, adhuc peccaturus, licèt ego illud opus non fecissem. 7. Pecco, si permittam peccatum alterius eo fine, ut peccatum fiat. Has regulas communiter tradunt Doctores, cum *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 7. & l. 3. c. 8. *Bonac.* de pec. d. 1. q. 4. p. 2. §. 1. *Castrop.* t. 6. d. 6. p. 10. *Tamb.* in Dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 2. & 16. ex quibus iidem Auctores sequentia deducunt:

256. §. 2. Peccas invitando Titium ad cœnam die jejunii, quamvis scias eum paratum esse ad frangendum jejunium, quia petis rem fieri, quæ eo tempore ab ipso fieri non potest sine peccato, *Vasq. Castrop.* & alii. Catholicus tamen aliquis nobili hæretico ad se divertenti potest amicitiæ & humanitatis causâ apponere cibos in die jejunii, si alioqui daret occasionem gravibus querelis & murmurationibus contra se tanquam rusticum, inurbanum, superbum, *Lug.* de Fide d. 14. n. 168. & *Arsdek.* t. 2. p. 2. t. 6. de hæreticis q. 16. Et de tali circumstantia vel occasione offendendi amicum invitatum sic habet S. *August.* serm. 231. de temp., *Tu eum noli adjurare, noli cogere, sed in potestate ejus dimitte, ut quantùm sibi placuerit, bibat, si se inebriare voluerit*; idem autem est de ministratione cibi: hinc addit *Tamb.* amicum posse amico apponere cœnam urbanitatis causâ etiam die jejunii, & rationem dat l. 4. c. 5. §. 6. n. 9., quia ex una parte ratio hospitii excusat, ex alia parte hæc opera sunt indifferentia, hospites enim tantùm poterunt sumere, quantùm sibi licebit, nec ipse invitat ad transgressionem jejunii. Addit *Illf.* t. 3. n. 117. eum in civitate acatholica non peccare, qui die vetito apponit carnes alicui, qui nihilominus alibi eas erat certò comesturus, quia apponens non inducit nec determinat ad illud peccatum, sed tantùm determinat ad individuum hujus materiæ præ illa, in quo nihil est distinctæ moraliter malitiæ: atque pro ea sententia citat *Nav. Less. Sanch. Laym.* contra *Castrop.*

§. 3. Si Dominus velit comedere carnes in contemptum Ecclesiæ, non peccat famulus eas coquens & porrigens, si sine gravi damno non possit evitare, quia actio, quæ præcipitur famulo, non est illa, quâ contemnitur Ecclesia, sed hæc actio est ipsa manducatio: si autem nullum signum exteriùs appareat, præsumi potest, quòd non præcipiatur ex contemptu Ecclesiæ, ità *Less.* in Auct. V. *Hæreticus.* cas. 13. *Steph.* t. 3. d. 1. n. 41. & alii. 257.

§. 4. Si absit scandalum, potest venator vel auceps in quadragesima capere feras vel aves, & vendere in terris hæreticorum, quia opus illud per se est indifferens, & valde remotè cooperatur violationi præcepti Ecclesiæ, sic enim in plerisque locis tum venditur caro pro iis, quibus licet comedere, quod eorum conscientiæ relinquitur, ità *Less.* cas. 14. Similiter si Opifex catholicus famulos habeat hæreticos valde peritos, qui nolint apud eum in quadragesima permanere, nisi carnes apponantur, quos tamen absque gravi rei familiaris jactura dimittere non potest, si absit scandalum, posse illis apponere carnes, docent *Burgh.* cent. 1. cas. 21. & *Arsdek.* suprà, quia hoc non videtur esse formaliter cooperari peccato, sed solùm illud permittere; & pluribus locis, ubi catholici hæreticis permixti vivunt, id usu receptum esse dicunt. 258.

§. 5. Non licet diebus festis petere laborem servilem ab hæreticis, quamvis alibi sint laboraturi, ità *Arsdek.* q. 17. §. 3. Ratio est, quia hæretici obligantur illo præcepto tum abstinendi à servilibus, ergo licitè non laborant, ergo pecco petendo ab illis, quod nullo modo licitè fieri potest in illis circumstantiis. 259.

§. 6. Potest aliquis privatus aliquod opus dare faciendum alteri sive hæretico sive Catholico, quamvis putet hunc etiam die festo laboraturum, dummodo ad hoc illum non inducat, & ille nihilominus erat tali die laboraturus, tunc enim passivè se habet ad violationem Festi, neque privatus sed solus Superior tenetur curare, ut serventur Festa, ità *Less.* cas. 6. 260.

§. 7. Qui sine justa causa vinum vendunt illis, quos probabiliter putant se inebriaturos, peccant mortaliter: Causa autem sufficiens, per se loquendo, non videtur esse lucrum, quo carerent non vendito illo præcisè vino, hoc enim lucrum est omnino modicum, ità S. *Thom.* 22. q. 250. a. 1. *Beja* p. 1. cas. 48. *Valent. Rodriq. Sanch. Bonac.* de pec. d. 2. q. 4. p. 2. §. 1. num. 30. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 13. à n. 46.: Similiter, inquit *Beja*, si quis Caupo, ut plures hospites habeat, permittat ad ædes suas venire meretrices & inservire mensis, peccat mortaliter, quia dat occasionem proximam peccatis, tum meretricum tum hospitum: Causas tamen justas promendi vinum etiam se inebriaturis dicunt *Sanch.* & *Castrop.* esse, si alioquin esset afficiendus, non tantùm contumeliis sed etiam gravibus molestiis & incommodis: item si notabiliter minuendus esset affluxus hospi- 261.

hospitum, id enim cum tempore esset ipsi grave damnum; & ità docent Auctores gravissimi relati in *vindiciis Gobat*, p. 2. ad prop. 17. favetque *S. August.* nu. 256. relatus. Quòd si dubitet, an hospites sint se inebriaturi, putat *Gob.* n. 52. contra *Navarr.*, etiamsi abesset talis causa, promere posse, quia est in possessione, quòd sibi liceat promere, neque delictum aliorum debet præsumi; verius tamen videtur, si probabile sit alios inebriandos, non posse sine justa causa promere, ne eos exponat periculo proximo peccandi.

262. §. 8. Peccat graviter, qui alium provocat ad haustus, è quibus prævidetur secutura ebrietas, quamvis id fiat amicitiæ causâ: similiter peccant graviter, qui alios vexationibus inducunt ad blasphemias, imprecationes, contumelias &c., quia formaliter cooperantur ad peccatum.

263. §. 9. Non peccat, qui vendit ornamenta puellæ per illa sollicitaturæ alios ad peccatum, quæ ornamenta venderentur ab alio, ità *Sanch. Nav. Az. Less. Bonac.* n. 35. *Dian.* p. 5. t. 7. R. 38. contra *Castrop.* & alios. Ratio est, partim quia illa venditio est quid indifferens & remotè se habens ad peccatum, partim etiam quia si vendens peccaret, esset ideo, quia non impedit peccatum proximi, atqui licèt non venderet, non ideo impediret, alius enim esset qui venderet, ergo vendendo non peccat. Ex eadem ratione judicarunt viri docti me non peccare, si vendam panes hæreticis, quibus utentur in suo falso sacramento cœnæ.

264. §. 10. Si fœmina munera acceptet oblata ab amasio ea largiente ex malo fine, quamvis ipsa non consentiat ejus intentionibus, regulariter peccat graviter, quia fovet impurum ejus amorem, desiderium ac spem. *Nec refert*, quòd dicat se nolle consentire, *nam* reipsa acceptando adhuc relinquit spem, ità *Sporer* t. 5. c. 5. n. 141.

265. §. 11. Peccat, qui alteri irato reddit suum gladium, quo prævidetur occisurus alterum, nisi excuset metus gravis incommodi, ità *Sanch. Bonac.* & alii. Ratio est, quia licèt illa redditio sit res de se indifferens, tamen in his circumstantiis proximè se habet ad occisionem, ergo teneris non reddere, si possis sine gravi incommodo. Similiter peccat, qui alterum reddit audaciorem vel animosiorem ad peccandum, si id faciat per actionem propinquam peccato, uti si gladium suum meliorem det duellaturo, non audenti duellare suo minùs apto, ità *Tamb.* n. 19. & 22.

266. §. 12. Si adsit justa causa, licitum est petere juramentum ab eo, quem putas pejeraturum, ità cum aliis *Suarez*, *Dian.* R. 9. *Tamb.* in Dec. l. 3. c. 1. §. 6. num. 1. contra *Sot. Vasq. Sylvium* & alios. Quòd si scias alterum determinatum esse ad non jurandum aliter, quàm falsò, *Bonac. Castrop.* & alii dicunt non licere petere, quia peteretur juramentum illud, quod alter non potest licitè præstare: si autem inducas Cajum ad jurandum aliquid, quod ipse putat esse verum, tu autem scis esse falsum, quamvis ignorantia illum à peccato excuset, tu tamen peccas, quia inducis, ut adducat Deum in testem falsi, quod est intrinsecè malum, ità *Azor, Suar. Sanch. Tamb.* à n. 3. contra *Hurt.*, cujus sententiam *Dian.* R. 14. vocat probabilem: si tamen ille se offerret ad sic jurandum, & hoc juvaret ad probandum aliquid, quod scires esse verum, licebit permittere, ut juret, ità *Sanch.* in Dec. l. 3. c. 8. n. 11.

267. §. 13. Licitum est petere mutuum ab usurario, quando est rationabilis causa, ità *S. Thom.* aliique communiter; unde si quis pecuniâ indigeat ad negotiationem necessariam, nec possit facilè aliunde habere, licitè petet ab usurario: imò etiamsi sciret illum non esse mutuaturum, nisi ipsemet petens usuram offerat, poterit sic dicere, da mihi mutuò centum, & restituam tibi centum, & si volueris, etiam decem; ità *Mol. Sanch. Hurt.* apud *Dian.* p. 5. t. 5. R. 8. Idem tenent *Tamb.* in Dec. l. 5. c. 1. §. 4. à n. 44. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 125. Ratio est, quia non petit peccatum usurarii sed mutuum, quod licitè dari potest; ex rationabili autem causa utitur adjuncto peccato usurarii, & dat occasionem scandalo tantum pharisaico. Quòd si peteretur mutuum à tali usurario sine necessitate, sed tantùm ad lusus non necessarios vel ad negotiationem superfluam, *Cajet. Navar.* & alii multi apud *Sanch.* n. 23. adhuc putant peccari tantùm venialiter, quod *Sanch.* putat probabile, *Castrop.* tamen & alii communiùs dicunt peccari mortaliter, quia non adest sufficiens causa honestans permissionem istius peccati.

§. 14. Non peccat, qui juvat usurarium in numerandis pecuniis, in scribendis nudis rationibus, quæ nihil faciunt ad repetendas usuras, in deferendo pignore pro securitate usuræ, in exigendis amicè usuris, nec alter videatur infidelis. Ratio est, quia hæc supponunt peccatum, vel nudè concomitantur, neque mutuatarius ad hæc est invitus. Peccat tamen Notarius scribens contractum usurarium, quia licèt mutuatarius consentiat, ipse facit contra suum juramentum, quo tenetur non servire in actibus injustis: atque idem est de Testibus firmantibus talem contractum, ità *Tamb.* n. 60. Quomodo autem Principes non semper peccent permittendo usuras, videri potest apud *Dian.* p. 9. t. 8. R. 14. Vide etiam dicenda l. 3. p. 2. à nu. 625. An autem licitum sit domum suam elocare usurario vel meretrici, dicetur ibid. n. 1042. 268.

§. 15. Ex causa licitum est mutuare usurario, quamvis hic pecuniâ illâ sit abusurus: causa autem justa est periculum offendendi illum, qui potest multum nocere, ità *Azor, Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 116. *Less.* in Auct. V. *Usura*, c. 5. Ratio est, quia mutuare est actio indifferens & usurarius posset non abuti; neque mutuans tenetur cum gravi suo incommodo peccatum illius impedire; notat tamen *Less.*, quòd solum commodum justi lucri non sit causa sufficiens, quia tale lucrum potest haberi in alia honesta negotiatione. 269.

§. 16. Qui vendit alteri, quem novit injustè revenditurum, quia hic revendens miscebit v. g. vinum aquâ, non peccat, si difficulter vel cum damno debuisset vendere alteri: peccat autem contra Charitatem, si alteri potuisset æquè commodè vendere, ità cum aliis *Tamb.* n. 37. 270.

§. 17. An liceat petere à malefico, ut tollat maleficium, dicetur l. 3. p. 1. à n. 41. Peccant tamen omnes, etiam Judices, qui vel ex curiositate, vel ad explorandum, an aliquis sit magus, inducunt, ut exerceat coram se opus maleficii, vel magiæ, v. g. ut faciat mures, quia inducunt ad opus, quod nunquam licitè fit, cùm semper fiat ex pacto cum dæmone: similiter non licet petere à mago vel quoquam alio, ut furem occultum ostendat, quia hoc non fit nisi recurrendo ad dæmonem, vel utendo aliquo pacto cum illo, ità *Less.* V. *Magia*, cas. 5. Quòd si saga sponte se offerat ad notas in alio ostendendas, per quas cognoscatur etiam esse maleficus vel complex, *Less.* dicit non licere sistere alterum coram saga, quia, qui sisteret, consentiret, & poni vellet actionem, per quam saga illum convinceret, hæc autem actio est usus pacti cum dæmone: similiter qui materiam præparat mago, circa quam operetur, v. g. qui tenet speculum, ut magus in eo ostendat furem, aut qui ponit cribrum vel pelvim, intendens ut ipse arte sua utatur, graviter peccat, quia actioni magicæ cooperatur, ità *Less.* suprà. Vide dicenda l. 3. p. 1. n. 44. 271.

§. 18. Peccas, si extra necessitatem vel utilitatem magnam petas ab excommunicato tolerato, ut tibi Sacramenta ministret, ità *Suar.* & alii contra *Sanch. Hurt.* & *Tamb.* n. 40.; si autem petas ab impio Sacerdote, ut tibi Sacramenta ministret vel celebret, si non adsit necessitas vel utilitas magna, etiam probabiliter peccas, 272.

eis, quamvis id negent *Az. Hurt. Dian.* p. 5. t. 7. R. 8.; quia petis actum prohibitum in eis circumstantiis, in quibus non est moraliter possibile, ut licitè ponatur ab illo, à quo petitur.

273. §. 19. Peccat famulus, qui scribit, vel ad alterum defert literas aut nuntia directè tendentia ad peccatum, v. g. ad fornicationem vel duellum, ità *Sanch. Bonac. Rebellus.* Rationem dant, quia hæc nuntia & hæ literæ sunt intrinsecè malæ: de veritate hujus rationis dubitat *Castrop.* t. 6. d. 6. p. 11. num. 7., si enim absit animus & finis malus, videntur indifferentia respectu scribentis vel deferentis; non, licebit tamen scribere vel deferre, quia per se & proximè habent se ad peccatum: unde audiendus non est *Merolla* apud *Dian* p. 3. t. 6. R. 1., qui excusat scribentem ex gravi causa. Quòd si famulus dubitet, an literæ contineant turpia, *Sanch.* adhuc putat deferre non posse, sed *Castrop.* absolutè dicit posse, *Rebellus* & alii dicunt debere, quia famulus tenetur obedire, ubi non est peccatum; & in dubio stat præsumptio pro Domino.

274. §. 20. Aurigæ vel nautæ, qui vehunt ab uno loco in alium quendam, quem sciunt eò proficisci ad peccandum, non peccant, quia remotè tantùm cooperantur ad malum, per actionem de se indifferentem, ità *Nav. Merol. Dian.* apud *Tamb.* n. 30.

275. §. 21. Si Patria injustè sit capta ab hoste, secluso scandalo non tenentur antiqui Officiales sua officia deponere, quamvìs aliquando debeant scribere aut subscribere decreta, vi quorum fiant injustæ actiones, nam idem fieret ab aliis plùs nocituris, ideoque Respublica aut prior Dominus censetur malle, ut tales maneant in officio, qui id faciant animo impediendi majus malum, & cum spe faciliùs restaurandi causam justam, quem etiam animum habere debent ejusmodi officiales, ità *Less.* v. *Rebellio.* cas. 2., ubi cas. 5. ait multò magìs licitum esse colligere vectigal vel contributiones, licèt impendendæ sint ad bellum injustum, collectio enim illa de se est indifferens, & remotè se habet ad peccatum malè impendentis. Addit cas. 4., secluso scandalo, & si adsit metus gravis damni, licitum esse proclamare diem precum pro felici successu belli, quod injustum est, tum autem intendi non debet victoria hujus injustæ partis, sed successus felix, quia injustè bellanti feliciùs est vinci quàm vincere.

§. 22. Si peccatum permittas eo fine, ut peccantem punire possis, v. g. si Custos gabellæ se abscondat, ut nauta præteriens puniatur, peccat, quia qui pœnam necdum contractam intendit, etiam intendit peccatum, ad quod pœna consequitur; non tenebitur tamen restituere, quia non est contra Justitiam sed tantùm contra Charitatem, ità *Tamb.* n. 3. Quòd si intenderes, ut semel deprehensi aliis vicibus sibi magìs timerent defraudare gabellam, & sic minus delinquerent, non peccares, quia ex causa permitteres unum delictum, ut impedirentur plura. An liceat alicui occasionem offerre ad peccandum, aut saltem eam permittere, ut in peccato illo deprehensus corrigatur & resipiscat, de his habet *Busenb.* relatus nu. 243. in fine, possuntque videri *Mendo* in Stat. d. 1. q. 20. & *Moya* t. 6. d. 6. q. 3. ubi quæstiones illas optimè tractant. *Ills.* tr. 3. n. 116. docet posse offerri occasionem peccati venialis, ut se servet indemnem & alterum emendet. 276.

§. 23. Christianos captivos, qui simul cum Turcis ad litora Christianorum adventant, posse cum Dominis Infidelibus cooperari ad rapinas & incendia ob vitandam mortem sibi aliàs imminentem, docent *Lorca, Dian. Castrop.* & alii apud *Mendo* d. 6. q. 10., qui defendit velut probabile, quia sunt in extrema necessitate, in qua licitum est uti bonis temporalibus aliorum pro liberanda vita sua. 277.

LIBER

LIBER TERTIUS,

DE PRÆCEPTIS DECALOGI ET ECCLESIÆ.

PARS PRIMA,

De septem primis præceptis Decalogi.

N. 1. Quæstio 1. Addenda hîc est: *An præcepta DEI observari possint, detúrque gratia sufficiens ad illa observanda?*

℞. §. I. *Jansenius* docuit, aliqua DEI Præcepta etiam à Justis observari non posse, & deesse gratiam, quâ observari possint: Sed *Innoc. X.* & *Alexand. VII.* hanc 1. *Jansenii* Prop. *Aliqua DEI Præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundùm præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, quâ possibilia fiant*, damnârunt velutì temerariam, impiam, blasphemam, hæreticam. Similiter *Trid.* Sess. 6. c. 11. ait: *Debet nemo temerariâ illâ & à P. P. sub anathemate prohibitâ voce uti, DEI præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia: nam DEUS impossibilia non jubet; sed jubendo monet, & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvat, ut possis.* Can. 18. *Si quis dixerit, præcepta homini etiam justificato & sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, anathema sit.* Eundem errorem vocavit *S. August.* stultum: *S. Basil.* impium: *S. Hier.* anathemate dignum, uti adductis eorum verbis ostendit *Eliz.* L. 7. q. 5. §. 2. *Ratio* est: imprudens & tyrannicum foret, obligare, aut velle punire propter illud factum vel omissum, quod quis omittere vel facere non potest. Quæ opponuntur de præcepto dilectionis Dei & inimicorum, de præcepto charitatis, &c. dudum solverunt SS. PP. apud *Eliz.* suprà, & falsa esse probat experientia. Et quòd non sit obligatio ex charitate implendi præcepta, constat ex dictis L. 1. n. 691.

2. §. 2. Idem *Jansenius* docuit, nullam à DEO dari gratiam propriè sufficientem ad observanda præcepta, sed omnem gratiam esse efficacem, cui resisti non possit. Ex quo inferebat, eum, qui præceptum non observâsset, non habuisse gratiam ad illud observandum. *Sed* iidem Pontifices has ejusdem *Jansenii* propositiones velut hæreticas damnârunt. *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* Semi-Pelagiani *admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei: & in hoc erant Hæretici, quòd vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. Trid.* Sess. 6. Can. 4. anathemate ferit illum, qui dixerit, liberum hominis arbitrium à DEO motum & excitatum non posse dissentire, si velit.

3. §. 3. *Sinnichius* docuit, gratiam sufficientem, quæ daretur ad observanda præcepta, fore perniciosam, ita meritò rogare possemus DEUM: A gratia sufficiente libera nos Domine. Sed *Alex.* VIII. damnavit hanc 6. Prop. *Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quàm perniciosa est; sic ut proinde meritò possimus petere: A gratia sufficiente libera nos Domine.* Unde certum est, gratiam etiam purè sufficientem dari nobis, eamque esse utilem: quia cooperando possumus facere efficacem: Et ita doceri à S. *Aug.* demonstrat *Archd.* inter Controv. recent. de gratia, c. 2. §. 3.

§. 4. Quidam Religiosi Duacenses in libello: *De Scientia media, n. 168.* docent, quòd homo, qui caret gratiâ victrice, reddatur impotens ad implenda mandata. In Triumpho Thomistico n. 126. & 132. docent, quòd sine auxilio gratiæ victricis non possit impleri præceptum. Et n. 114. *Cùm non in omnibus Justis vincatur concupiscentia, nec tollatur ignorantia, concludendum esse, non omnibus Justis auxilium sufficiens dari.* Si opponat illis: quoties homo peccat contra præceptum, non habet gratiam victricem ad observationem præcepti: ergo tum est impotens servare præceptum: ergo peccat in eo, quod vitare non potest. Item: ergo DEUS jubens non dat gratias sufficientes ad implendum illud, quod jubet. 4.

Respondent, talia præcepta non posse quidem observari ex gratia data: posse tamen observari ex gratia oblata & danda, si non imposuerit impedimentum, id est, *si amaverit*, non creaturas, sed DEUM, aut Justitiam. *Contrà est:* ergo dispositio ad acquirendam gratiam pro observandis præceptis erit amor Dei & Justitiæ, sed hunc ipsum amorem, secundùm Adversarios, non potest habere sine gratia victrice, prædeterminante ad illum, quam gratiam & prædeterminationem non habet ille, qui transgreditur præceptum: ergo talis simpliciter non habet gratiam, quâ observare possit præceptum, quæ est hæresis *Jans.* Hinc *Gonet* T. 5. d. 5. n. 243. meritò dicit, veros Thomistas unanimiter profiteri tanquam certâ fide tenendum, omnibus Justis, instante aliquâ gravi tentatione, (idem est de observatione præcepti) auxilia sufficientia non tantùm esse oblata; sed de facto collata & concessa. 5.

TRACTATUS I.

De primo præcepto Decalogi.

Hujus præcepti, prout est affirmativum, materia propria sunt actus Virtutis Religionis. „ Est autem hæc, virtus moralis, quâ interior „ & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus „ internus est animi submissio, quâ infinitam DEI „ excellentiam veneramur: Externus est, quo internum testamur, ùt Oratio, Sacrificium, de quibus „ *v. Schol.* 1. 2. & 3. *parte.* Prout verò est negativum, „ prohibet vitia Religioni opposita; quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, „ post ea, quæ contra Virtutes Theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt „ autem duplicia: alia, quæ opponuntur per excessum, ùt superstitio cum suis speciebus; alia per defectum, ùt irreligiositas cum suis. „ 6.

CAPUT I.

De superstitione & speciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

7. Resp. I. Superstitio est falsa Religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis, *Less.* Et convenit cum definitione communi ex *S. Thom.* quâ dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit: *per excessum:* non quòd DEUS nimiùm coli possit, aut majore honore, quàm dignus sit; sed intelligitur secundùm circumstantias, eò quòd exhibeat cultum, vel quem non debet; vel eo modo, quo non debet, vel illi, cui non debet.

℞. 2. Superstitio est duplex: alia cultûs indebiti, sive incongrui, quo verus DEUS, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum & perniciosum, vel superfluum, qui nimirùm fit contra vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicet cultus Deo debitus falso Deo vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in idololatriam, divinationem & vanam observantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Laym. L. 4. t. 10. c. 1. ex S. Th. 2. 2. q. 92. a. 2.* Ex quibus *resolves:*

I. Superstitionem cultûs falsi committit: 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. Circumcisionem, Immolationem Agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui DEUM colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absolvendo; quod semper esse mortale, docet *Suar. de Rel. L. 2. de superstit. c. 2.* 3. Is qui suâ authoritate proponit aliqua facienda tanquam ordinata ab Ecclesia ad Dei cultum. 4. Qui falsas Reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, sive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ Veritati injuriam irrogat, & Religionem fundat in mendaciis; sæpè tamen excusatur ignorantiâ vel simplicitate, *Less. L. 2. c. 43. dub. 1. Sanch. 2. mor. c. 37. Navar. Man. c. 12. Laym. l. c. Bon. Tom. 2. d. 3. q. 5. p. 1.*

II. Superstitio cultûs superflui est, v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum Solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes; vel qui habet staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex se ipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cùm non jejunas aliis diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*, dicere *Gloria* vel *Credo* contra Rubricas, aliásve ceremonias demere vel addere, (etsi fiant ex devotione; hæc enim corrigenda est) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, ut docet *Tol. Less. l. c. Navar.* & *Laym.* quia est materia levis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo notabiliter lascivam vel ad impuritatem provocantem vocem edas, est superstitio verè mortalis, ùt *Laym. l. c. ex commun.*

DUBIUM II.

De Divinatione.

Quid & quotuplex sit Divinatio?

Resp. 1. Divinatio est, cùm quis opem dæmonis tacitè vel expresè invocat, ut noscat res contingentes, & liberè futuras, aliteŕve occultas & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, involvitur tacita idololatria, quòd dæmoni tribuatur cultus Divinus: Si verò sint tales, quas dæmon naturaliter scire potest; (nam ex signis aliisque modis occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes & res futuras, ùt *v. Delr. L. 4. c. 2. q. 2. Sanch. 2. mor. c. 38.*) Nihilominùs illicita est, eò quòd commercium habeatur cum Dei jurato hoste, quod importat quandam proditionem & apostasiam à DEO; ac fortè etiam, ùt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem. *V. Laym. L. 4. T. 10. c. 3. Bon. T. 2. d. 3. q. 5. p. 3. S. Th. 2. 2. q. 5. a. 1.* 8.

℞. 2. Divinatio est duplex: una, in qua est invocatio vel pactum expressum cum dæmone, & generali nomine dicitur *Necromantia:* ùt, cùm dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, personas mortuorum vel vivorum apparentium, aliáve signa in aëre, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantùm est invocatio vel pactum tacitum, seu interpretativum; ùt, cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium & similibus, quibus se dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *S. Th. q. 95.* Cùm verò utriúsque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto, eò quòd secundùm sententiam communiorem in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam: ideóque in Confessione non sit opus explicare, an V. G. facta sit divinatio ex speculis, aëre, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, utrùm invocatio sive pactio expressâ, an tacita intervenerit; quia sive hæ moraliter inter se specie differant, sive non: notabiliter tamen mutant judicium Confessarii. *V. Laym. l. c. Sanch. l. c. Less. L. 2. c. 43. d. 5. Delrium q. 6. & seq. Bonac. l. c.*

℞. 3. Divinatio, quæ fit per pactum expressum, & quâ dæmon expresè invocatur, excusari non potest à mortali; eam verò, quæ fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excusari à mortali, quidam asserunt, videlicet tunc, cùm vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur; sed tantùm timor quidam aut suspicio suscipitur eventûs futuri. *Laym. l. c. Sanch. Less. Suar. Cajet. Baldel. Tom. 2. l. 4. d. 3. n. 22.* &c. eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cùm intentio non sit talis. *V. Suar. Less. Sanch. Laym. Cajet. Navar. Sayr. Valent.* & *Tannerum d. 5. de rel. q. 7. d. 1. n. 21. & Dub. 2. n. 23. Ex dictis resolvuntur sequentes casus:*

I. Expresè censetur invocare, seu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medii adhibitionem concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon se immiscet, licèt præter intentionem utentis sit eum invocare, ùt docet *Suar. Less. & Sanch. ll. c.*

III. Non excusatur à peccato, qui utendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dęmone commercium intendere, quia re ipsâ facit contra suam protesta-

„testationem: Cùm enim nec DEUS, nec Angeli „boni talibus se immisceant, dæmon implicitè iis in- „vocatur, uti præter citatos docet *Laym.* & *Bon. ll.cc.*

„ IV. Neque is excusatur, qui talia media utilia cre- „dit propter experientias; quia has dæmon procurat, „ut homines paulatim illaqueet, & ad similia usur- „panda inducat. *Vid. Sanchez 2. mor. c. 38.*

„ V. Si quis ab astris, somniis similibùsve ita depen- „deat, ut omnes penè actiones suas & vitam juxta ea „regulare velit, eum mortaliter peccare docet *Less.* „*Suar. Sanch. l. c.*

„ VI. Ex talium observatione semel atque iterùm „aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non „teneris, veniale tantùm esse censet *Cajet.* & *Armilla* „*V. Somnium.* Uti & subindè timere leviter, ne ita „fit, aut eveniat, quod portendunt, ùt notat *Suar.*

„ VII. Communiter, & ùt plurimùm in similibus, „in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter „tantùm peccari, docent consequenter Doctores su- „prà citati & mox citandi; quia communiter ferè „aliquid istorum intervenit, quæ à mortali excusare „dicunt, ut v. g. quòd Fides integra non adhibeatur, „*Sanch. n. 21. Cajet. in summa, Armilla, &c.* Rectè „tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè pericu- „losam, juxta illa suas actiones dirigere, etiam non „credendo. *V. Sanch. l. c.*

„ VIII. Licita est: 1. Physiognomia, quæ ex vultu, „dispositione & habitudine corporis & membrorum. „2. Chiromantia, si ex lineis & partibus manuum „consideret temperiem corporis, imò etiam animi „propensiones & affectus probabiliter conjectet. 3. „Item Divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis „complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. „4. Item illa, quâ ex avium, piscium, aliorúmve ani- „malium voce, motu, aliisve actionibus naturales „aliqui effectus prænuntiantur futuri ùt plurimùm, „v. g. serenitas, pluvia, &c. 5. Astrologia naturalis, „quæ effectus corporeos & naturales, ùt ventos, „eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos & „similia prædicit, quæ ad medicinam vel agricultu- „ram conducunt: imo etiam, cùm ex puncto nativi- „tatis sive horoscopo probabiliter prædicit com- „plexionem corporis & affectiones animi; Quia hæ „divinationes omnes naturales sunt, & medus pro- „portionatis utuntur. *Less. d. 7.*

„ IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ divinatio- „nes, si ex iis aliquid nosci aut prænunciari intendatur „circa ea, ad quæ proportionata non sunt; ùt circa „effectus contingentes & liberos, aut quæ à DEO „pendent, ut circa statum animæ, dona gratiæ, di- „vitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ „& similia, quorum electio voluntaria est, & à libera „hominum voluntate pendet: irémque de rebus oc- „cultis, ùt furto, thesauro abscondito. *V. Less. l. c.* „*Bon. n. 11. Suar. Sanch. l. c.*

„ X. Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt, „& quidem (si fiat cum firma fide vel scandalo, &c.) „mortaliter; si verò causâ curiositatis vel risûs, ùt fit „communiter, venialiter tantùm. *Fill. tract. 24.* „*num. 135. Sanch.*

„ XI. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes di- „vinatorias, ad futurum vel occultum aliquid cogno- „scendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit; ut si „quis v. g. ex taxillorum projectione & dispositione „divinet, quis sit obtenturus victoriam, Beneficium, „&c. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus „inquiritur, quid in hac vel illa re sit agendum. Dixi: „*Ferè*: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ „necessitas & honestas exigit, aptiorque modus du- „bium vincendi non apparet, dummodò fiant præ- „missâ oratione, cum debita reverentia; & indicium „non exspectetur, nisi à solo Deo, ùt v. g. si quis hærens „in bivio aliter quoad viam se determinare non pos- sit; vel si divino instinctu aut jussu fiant, ùt *1 Reg. 10.* „ in electione Saulis contigit. *Fill. n. 106. Sanch. Bon. l. c.* „

XII. Sortes divisoriæ sine superstitione, & ple- „ rumque licitè fieri possunt, sive ad honestum ludum, „ sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis composi- „ tionem, dummodò litigantes, qui æquale Jus ha- „ bent, consentiant; quia nihil aliud continent, quàm „ contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus ha- „ bent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures „ mortem sint meriti, nec expediat omnes puniri, sor- „ te definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi: „ *Plerúmque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis „ sunt illicita, ùt *Laym. L. 4. t. 10. c. 3. n. 8.* & *Bon.* Tum „ quia officia sæcularia non sorte, sed secundùm per- „ sonarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plu- „ res æquè aptos & dignos sorte agi possit. *V. Less. l. c.* „

XIII. Potest excusari à superstitione, qui modo „ illicito futura se velle divinare ostendit joci causâ. „ Ratio: quia non est actus superstitiosus, nec affecta- „ tio cognitionis Dei propriæ, sed tantùm vanitas „ aliqua. *Suar. Sanch. Regin. l. 17. n. 170.* „

ADDENDA.

Quæst. 2. *Quænam hìc præterea censeri debeant licita vel illicita?* ℞. Constabit ex seqq. §. 1. Non est peccatum, saltem mortale, per Astrologiam velle cognoscere aliquod contingens liberum, judicando illam cognitionem esse incertam & tantùm conjecturalem. Ita *Cajet. Tol. Val. Del. Castrop. Tamb. hic l. 2. c. 6. §. 1. n. 14.* contra *Sanch.* & alios. *Ratio est*, quia reverà astra inclinant. *Nec refert*, quòd *Sixtus* V. videatur hoc prohibuisse: Nam *Suar.* aliique cum *Sporer* T. 2. *c. 9. n. 16.* dicunt eam prohibitionem restringi ad solum forum externum, ob præsumptionem divinationis internæ: aut saltem dici potest, quòd prohibeat ea, quæ alioquin jure naturæ sunt illicita, quale quid non est conjecturalis ejusmodi prædictio, quæ in natura sufficiens habet fundamentum, ob dictam inclinationem, quam astra afferunt. Quòd si ad conjecturam ex astris etiam accederet ratio ex temperamento personæ, aut ex consuetudine vivendi, aut alia simili circumstantia, non esset divinatio etiam probabiliter talia prędicere, unde & se regulans secundùm talem prædictionem, dummodò non haberet certam credulitatem, excusaretur saltem à mortali, uti cum *Tamb.* censet *Archd. hic §. 2. n. 4.* 9.

§. 2. Credere somniis, non est mortale, quando quis non omninò credit rem in somno ostensam esse veram seu futuram, sed tantùm propter tale somnium aliquid de se non malum operatur, ut evitet malum, quod somnium minatur; tunc enim quamvis sit aliqua levitas, vel simplicitas, aut nimia timiditas, tamen non apparet gravis malitia: quia non tam credit illud esse à Deo, aut ideò esse verum, quàm posse aliunde esse verum, ita *Suar. de Relig. T. 1. T. 3. L. 2. c. 15. n. 25.* Ex quo infert *Tamb. n. 22.* hominem in somno sæpiùs admonitum, ut certo loco terram effoderet, sicque reperiret ollam auro plenam, non peccâsse graviter, quamvis deceptus sit & invenerit ollam plenam nigris carbonibus. Similiter *Leander* & *Tamb.* apud *Gob. in Exp. T. 11. n. 913.* negant te peccare mortaliter, si pauculas actiones moderreris secundùm prædictionem Astrologi, v. g. si navem non conscendas eo die, quo prædixit te submergendum. 10.

§. 3. Si quis mediis vanis utatur joci causâ, aut experiatur, quid casu accidat, aut quid tale signum designet, credens totum esse futile & inane, *Val. Suar. Sanch. Bonac. Delr. Gobat n. 937.* & alii putant non esse nisi veniale, ob imperfectionem actûs, quia non videtur plenè consentire in divinationem; sed *Castrop. T. 17. d. 1. p. 3. n. 6.* meritò dicit rarò excusari posse à mortali; quia quando ex mediis talibus, quæ scis esse improportionata, tentas videre, quid accidat, ten- 11.

tentas experiri, an dæmon de facto se illis immisceat: ergo tentas cum dæmone societatem habere, quod videtur semper esse mortale, licèt ex joco fiat, secundùm illud 1 ad Corinth. 10. ℣. 20. *Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum.* Idem tenet *Less.* in Auct. V. *Magia* c. 3. quia hoc est advocare dæmonem, sub conditione, dicendo æquivalenter, si pactus es te adfuturum ponenti tale signum, adsis, ut sciam, an pactus sis. *Vide dicenda n. 35.*

12. §. 4. Graviter peccat, qui coquit partem aliquam animalis veneficio interfecti, v. g. cor vel ungulam equi, ut sic cognoscat veneficum: *Ratio* est, quia utitur pacto cum dæmone, qui promisit se posito tali signo nociturum venefico, vel se proditurum illum, ita *Less. c. 2. Gob. n. 942.*

13. §. 5. Non peccat graviter, qui cum altero pactum init, ut præmoriens appareat superstiti, Deo id permittente, moniturus alterum de rebus ad salutem spectantibus: in hoc enim nihil intendit cognoscere ope dæmonis: poterit tamen adesse veniale peccatum ob curiositatem vel periculum deceptionis, ita cum aliis *Castrop. n. 8.*

DUBIUM III.

Quid & quotuplex sit Idololatria?

14. „ Resp. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ „ sicut Deo, *D. Th. 2. 2. q. 94. art. 1.* Id verò fit, ut „ docet *Less. l. 2. c. 43. d. 2.* non tantùm sacrificio, sed „ etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo se submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis.

„ ℞. II. Idololatria est duplex: alia materialis, sive „ simulata, ùt cùm quis sine interno affectu, ex metu „ mortis cultum idolo exhibet. Alia formalis, ac pro„ pria, eáque perfecta; ut cùm quis adorat idolum, „ quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, „ cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à dæ„ mone aliáve creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cul„ tum defert. *Laym. l. 4. t. 10. c. 2. ex S. Aug. & S. Th.* „ *Unde resolves:*

„ I. Idololatria aliquando conjungitur cum infide„ litate vel hæresi, cùm scilicet creatura adorata in in„ tellectu habetur pro DEO, aliquando non.

„ II. Idololatria, etiam materialis & ficta, est grave „ & mortale peccatum, quia est saltem mendacium „ perniciosum & contra Religionem: sæpè etiam „ contra confessionem fidei externam. *Sanch. L. 2.* „ *mor. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.*

„ III. Idololatria imperfecta, ob malitiam volun„ tatis, est peccatum gravius, quàm perfecta. *V. Laym.* „ & *Sanch. ll. cc.*

ADDENDA.

15. Quæst. 3. *Quid notandum sit circa imagines & circa cultus varios hominum vel rerum sacrarum?*

℞. §. I. Inter Prop. ab *Alex.* VIII. damnatas est hæc 25. *Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.* Hanc Prop. docuit *Calvinus*, item *Joannes Hesselius* Doctor Lovaniensis, citans pro se *S. Aug. L. de Fide & Symb.* sed perperàm: nam S. Doctor tantùm agit contra illos, qui putabant perfectam Dei similitudinem & formam posse figura & coloribus exprimi: nos autem dicimus esse tantùm metaphoricam: nunc ex damnatione propositionis allatæ certum est licere tales imagines ponere in templis; & ratio est, quia per hoc non significamus Deum esse corporeum, sed exprimimus illum more humano, utì ipse apparuit, aut se ipsum expressit in Scriptura, in qua dicitur stare, sedere, ambulare, habere caput, manus, pedes, &c. Ergo nec illicitum erit in pictura talem exhibere, qualis in Scriptura depingitur. Sic in Symbolo de Christo dicitur: *Sedet ad dextram Patris.* Ergo sicutì ibi exprimitur verbis; ita licitum erit exprimere coloribus, præsertim cùm nunc non sit periculum erroris in fide, quia hac de re sufficienter instruuntur imperiti secundùm expressum decretum *Trid. Sess. 25.*

§. 2. Inter Propositiones ab eodem *Alex.* VIII. damnatas hæc est 26. *Laus, quæ defertur MARIÆ ùt MARIÆ, vana est.* Huic Propositioni videtur occasionem dedisse libellus inscriptus: *Monita salutaria B. Mariæ Virginis ad cultores suos indiscretos.* Ubi monito 6. sic inducitur loquens B. Virgo: *Laus, quæ mihi defertur ùt mihi, vana est.* Quod verò attinet ad sensum propositionis damnatæ, hic valdè obscurus est: Si sensus esset, quòd specialis laus non debeatur Mariæ, præcisè ùt persona humana est, ibi sistendo, hoc non foret falsum; cùm enim etiam improbissimi homines sint personæ humanæ, si hæc præcisè ratio postularet sibi laudem, etiam hi, prout sunt persona humana, essent laude speciali digni. Si autem sensus sit, quòd non debeatur ei laus, in quantum est affecta specialibus prærogativis à Deo, patet falsitas, quam etiam agnovit author libelli; subdit enim: *Quæ verò mihi defertur ùt Matri & ancillæ Domini, sancta est.* Si autem sensus sit, quòd non debeatur illi laus, nisi in quantum est Dei Mater, etiam patet falsitas: alioquin nullus alius Sanctus esset laudandus. Denique si sensus sit, quòd omnis laus illius sit vana, nisi illi formaliter deferatur propter Deum, utì imaginibus non debetur ullus honor, nisi præcisè propter Sanctos, quos repræsentant, etiam hic sensus est falsus, & damnari potuit, quia persona B. Virginis, in quantum est benè agens, habet excellentiam præ aliis creaturis, estque hoc ipso per se digna laude, utì docet *S. Th. in 3. dist. 9. q. 1.* his verbis: *Quòd B. Virgo sit persona quædam per se agens, ei debetur honor per se.* In quocúnque autem sensu intelligatur propositio, est ad minimum scandalosa, quia sic crudè prolata est apta offendere pias aures populi, & imminuere cultum Hyperduliæ B. Virgini debitum. *Nec obstat*, quòd 1 ad Timoth. 1. dicatur: *Soli Deo honor & gloria. Nam* vel dicendum est cum *S. Aug. L. 2. de Trin. c. 8. & 17.* quòd Tò *soli* non cadat super Tò *debetur*, sed super Tò *Deo*, ita ut sensus sit: illi, qui solus est Deus, honor & gloria; vel intelligi sic debet, quòd soli Deo principaliter debeatur omnis honor & suprema gloria. 16.

§. 3. Circa imagines notandum, quòd Tom. 4. Bullarii apud Cherubinum p. 54. in Decreto, quod à S. Congreg. 13. Martii 1625. approbante *Urb.* VIII. inter ejus Bullas n. 37. emanavit, sic statuatur: Sanctissimus re etiam cum Cardinalibus Inquisitoribus communicatâ & maturè consideratâ declaravit, statuit & decrevit, ne quorumvis hominum cum sanctitatis seu Martyrii fama (quantacúnque illa sit) defunctorum imagines & quodcúnque aliud venerationem & cultum præferens & indicans, in Oratoriis aut locis publicis seu privatis vel Ecclesiis tam sæcularibus, quàm Regularibus apponantur, antequam ab Apostolica Sede canonizentur, aut Beati declarentur; & si quę appositæ sunt, amoveantur, prout eas statim amoveri mandavit: ac pariter imprimi de cætero inhibuit libros eorundem hominum gesta, miracula, vel revelationes, seu quæcunq; beneficia tanquam eorum intercessionibus à Deo accepta continentes sine approbatione Ordinarii, qui in eis recognoscendis Theologos aliósque pios ac doctos viros in consilium adhibeat, & ne deinceps aliquid novum ac inordinatum committatur, negotium instructum ad Sedem Apostolicam transmittat, ejúsque Responsum exspectet. Ad horum hominum sepulchra vetuit tabellas atque imagines ex quacúnque materia pictas, fictas vel exsculptas appendi, & lampades sive alia quæcúnque lumina accendi sine recognitione ab Ordinario, omninò ùt suprà facienda, Sediq; Apostolicæ referenda ac probanda: declarans, quòd per supradicta præjudicare 17.

in

in aliquo non velit iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorialem temporis cursum, aut per Patrum virorúmque SS. Scripta, vel longissimi temporis scientiâ ac tolerantiâ Sedis Apostolicæ vel Ordinarii coluntur. Denique pœnas injungit transgressoribus hujus Decreti. Sed advertendum est, quòd ibidem pag. 55. habeatur declaratio ejusdem *Urb.* VIII. data 4. April. 1625. quæ fusiùs repetitur in Append. Tom. 4. pag. 38. in Constit. 22. aliàs 132. data 5. Jul. 1634. in qua permittit ejusmodi imagines separato ab Ecclesia loco custodiri, si approbantibus Ordinariis facere possint ad qualemcúnque suo tempore probationem sanctitatis.

18. §. 4. Quod attinet ad cultum Beatorum necdum canonizatorum, S. Congregatio 27. Sept. 1659. præsente & approbante *Alexandro* VII. edidit, & 3. Febr. 1660. publicavit Decretum, in quo hæc statuuntur: 1. Quòd eorundem Beatorum imagines, etiam non principaliter, & uti supplices appositæ, simulacra, picturæ, tabellæ aut scripturæ, eorum præclara gesta repræsentantes, aut referentes, in Ecclesiis, Sacrariis & Oratoriis quibuscúnque, & præsertim, in quibus Missæ Sacrificium vel alia Divina Officia peraguntur, inconsultâ Sede Apostolicâ nullo pacto exponantur. 2. Quòd ubi indultum fuerit per Sedem Apostolicam imagines, simulacra pictásque tabellas in Ecclesiis poni & coli posse, in pariete tantùm, non autem super altari collocandi facultas tributa censeatur. 3. Quòd si concessa fuerit per eandem Sedem Apostolicam altarium erectio, non tamen ob id Missam & Officium de prædictis Beatis celebrandi vel recitandi facultas tradita præsumatur, etenim specifica & expressa concessio super his præcedere debet. 4. Ubi in loco cultus fuerit concessus, non extendatur inconsulto Pontifice ad alium locum quâvis aliâ concurrente authoritate. 5. In locis, ubi Beatos prædictos ab omnibus coli permissum fuit, non inde publica Officii recitatio permissa censeatur, sed tantummodò privata, nec satisfactoria præcepto recitationis, nisi quoad illos, quibus Sedes Apostolica de hoc indulserit. 6. Missæ pariter, quæ fuerint indultæ certis personis alicujus loci vel Monasterii, seu Presbyteris alicujus Ecclesiæ, à confluentibus Sacerdotibus quâvis dignitate etiam Cardinalatûs insignitis, minimè celebrentur. 7. Dies festi in Beatorum eorundem memoriam non celebrentur, nisi speciali Indulto Apostolico provisum fuerit. 8. Eorundem nomina in Calendariis non apponantur, nisi illius tantùm loci earúmque personarum, in quo & à quibus cultus cum Officio & Missa celebratur. 9. In quibusvis Ecclesiasticis precibus, etiam in Oratoriis privatis recitandis, particularia eorundem suffragia non apponantur vel recitentur. 10. Publicis in precibus præter indultas & à Sede Apostolica approbatas iidem Beati non invocentur. 11. Eorundem Reliquiæ in processionibus minimè circumferantur. S. tamen Congregatio removere non intendit cultum Beatis per communem Ecclesiæ consensum, vel per immemorialem temporis cursum, aut per Patrum virorúmque Sanctorum Scripta, vel temporis centum annorum metam excedentis, scientiam ac tolerantiam Sedis Apostolicæ aut Ordinariorum hactenùs præstitum, ac certo modo & formâ ab eo tempore eis exhibitum: verùm si à centum annis citrà cultus hujusmodi aliqua ex parte constiterit auctus & extensus, eo casu S. Congregatio eundem in pristinum reduci jubet, prout quemvis cultum extra casus prædictos ad expressa tantùm verbaliter in Apostolicis Indultis omninò revocari mandat, sub pœnis, &c. Firmis quóque remanentibus Decretis, nempè ne Beati in Patronos eligantur, ne eorum Natalitia cum Octavis celebrentur, & aliis quibuscúnque à Sacra Congregatione hactenùs emanatis, quæ præsenti Decreto renovantur.

19. Postmodum allatis ad S. Congregationem dubiis circa observationem & intelligentiam illius Decreti: 1. An ubi indultum fuerit, ut Missa de aliquo Beato celebretur, liceat ejus imaginem & simulacrum super altari exponere, nec non votivas tabellas ibidem appendere. 2. An si dies festi in Beatorum honorem non celebrentur, extendatur ad Festa devotionis. 3. An indulta recitandi Officium cum Octava vel sine Octava, & celebrandi Missam de Beatis, fuerint revocata per dictum Decretum. 4. An in Ecclesiis, in quibus Officium & Missa de Beatis recitari ac respectivè celebrari possunt, liceat eorum Reliquias exponere. 5. An Episcopi Regulares, qui ex indulto Sedis Apostolicæ gaudent privilegiis suæ Religionis, de quibus sunt capaces pro eorum conditione, possint de Beatis suæ Religionis recitare Officium, & in propriis Cathedralibus Missam celebrare, & altare Beatis prædictis erigere. Sacra Congregatio 17. Aprilis 1660. respondit: ad 1. affirmativè. Ad 2. negativè. Ad 3. negativè. Ad 4. affirmativè. Ad 5. negativè.

20. §. 5. Suppositis illis proponebatur nuper hic casus: Titius, qui obtinuit à Deo gratiam per preces *Thomæ Mori* in necessitate invocati, quem omninò putat Martyrem esse, vovet se ejus picturam, attamen sinè radiis, appensurum in Ecclesia. *Quæritur*, an id possit, adeóque teneatur hoc voto? *Ratio* pro parte affirmativa est, quia non vult picturam illam exponere ad publicum cultum, sed ad ornatum Templi, & quidem extra altare ad parietem; ergo sicuti licitum est ibi appendere picturam quamcúnque aliàs honestam, v. g. ejus, qui templum ædificavit, vel altare fundavit, ita & *Thomæ Mori*. Nihilominùs ex judicio virorum doctorum, quos consului, respondi non posse, ob illa Decreta n. 17. & 18. relata; nam non licet exponere imaginem non beatificati, imò ne quidem beatificati in Ecclesia, in qua non est licitum de eo celebrare Missam, ergo multò minùs *Thomæ Mori*, qui non est beatificatus. Ad rationem oppositam, disparitas est, quia scitur, quòd pictura Fundatoris non exponatur propter venerationem & cultum ratione sanctitatis vel martyrii, hinc non comprehenditur prohibitione Pontificum; econtrà cùm populo alia non possit occurrere causa, cur exponatur pictura *Thomæ Mori* in Ecclesia, nisi ad aliquam contestationem sanctitatis vel martyrii, re ipsâ prout exposita in istis circumstantiis præ se fert venerationem & cultum: ergo comprehenditur prohibitione Pontificum.

21. §. 6. S. Congregatio 26. Junii 1642. approbante *Urb.* VIII. inhibuit, ne imagines Christi, Deiparæ, Angelorum, Sanctorúmque aliorum pingantur vel exponantur cum habitu certorum Ordinum, aut aliter, quàm in Ecclesia hactenùs fuit usus: ibidem prohibet, ne in Ecclesiis vel earum frontispiciis aut atriis exponantur imagines profanæ vel aliàs indecentiam & inhonestatem præseferentes, uti refert *Manigart* in praxi Pastor. p. 3. c. 8.

22. §. 7. Reliquiæ Sanctorum honorari possunt eodem cultu, quo persona, cujus sunt reliquiæ; & quamvis per se coli nequeant, cùm sint irrationales, possunt tamen coli respectivè propter excellentiam & sanctitatem personæ, cujus sunt: ad honorandas autem privatim tantùm reliquias sufficit privatum testimonium sanctitatis ab una persona fide digna, aut ex alia probabili ratione, uti rectè *Manig.* suprà: notat autem *Loth.* in resol. Theol. T. 24. a. 3. ex *Gavanto*, S. Congregationem Episcoporum & Regularium declarâsse, Reliquias Sanctorum non posse radi, ut rasuræ dentur infirmis in potum. De cultu aliarum rerum benedictarum vel consecratarum dicetur L. 6. p. 1. à n. 222.

23. §. 8. Probat *Manig.* pag. 904. ex Decretis Pontificum, Cæsarum, sanctorúmque virorum, illicitum esse imaginem crucis in pavimento vel lapide humi pingere vel effingere, crux enim coli debet cultu latriæ;

ergo irreligiosum est calcare pedibus: rectè tamen addit illam solam calcationem Crucis esse peccatum, quæ fit animò injuriandi aut irreverenter tractandi; de cætero passim videntur cruces sculptæ in ære vel lapide, quas sine scrupulo omnes prudentes calcant.

24. *Q. 4. An sit idololatria credere dæmoni, aut eum interrogare, si loquatur in obsesso?* ℞. §. 1. Propriè non est idololatria, ad eam tamen reducitur, si credatur dæmoni suâ sponte aliquid dicenti, quia sic mendaciorum pater plùs honoratur, quàm mereatur, ob revelationem rei naturaliter incognitæ, quæ revelatio à solo Deo petenda esset. Dixi, *suâ sponte dicenti*, quia si dicat aliquid coactus vi exorcismi, credi potest, quia Deus non potest cogere ad mendacium: attamen non facilè ei fides indubitata est adhibenda, quia incertum est, an fiat vi exorcismi, ita *Less.* in Auct. V. *Magia*. c. 6.

25. §. 2. Haberi potest ratio aliqua eorum, quæ dæmon ex obsesso dicit, non ut ideò credatur, vel feratur sententia, sed ut inquiratur vel caveatur; & sic potest quis fodere, si dicat alicubi est thesaurum, ita *Less.* suprà. Quòd si dicat aliquem esse maleficum, rectè docet *Gob.* T. 11. nu. 794. si desint alia indicia, non ideò licere apprehendere accusatum; multò minùs ei credendum erit, si dicat se à Deo missum ad populi instructionem, ut qui non credunt Concionatoribus & Parochis, saltem credant diabolo, idque esse extremum remedium, quo Deus utitur ad conversionem hominum; *nam* hoc prorsus vanum est, & fraus dæmonis volentis errores cum vera doctrina insinuare, uti probat ibidem *Lessius*.

26. §. 3. Veniale tantùm est, si quis ex levitate vel curiositate dæmonem in obsesso loquentem uno aut altero verbo imperativè interroget rem vanam & inutilem, dummodò non fiat animo discendi aliquid ab ipso; nam hoc esset exspectare beneficium, & communicare cum illo: nec firma fides adhibenda est; nam sic valdè honoraretur dæmon, ita cum multis, quos refert, *Sanch.* hic L. 2. c. 42. ubi latè tradit, quid liceat interrogare, vel facere illi, qui exorcizat dæmonem in obsesso; de quo etiam videri potest *Tamb.* L. 3. c. 8. §. 2. & præcipuè *Less.* suprà cas. 4. 5. 6. ubi dicit licitum esse personam aliunde accusatam vel infamatam sistere coram dæmone in obsesso, ut si velit, eam confrontet ac convincat de crimine: vide tamen dicenda infrà n. 44. *Nam* in hoc videtur esse aliqua communicatio cum dæmone.

DUBIUM IV.

Quid & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur.

27. „ Resp. I. Ea est superstitio, quâ medio aliquo improportionato & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. *S. Th.* 2. 2. q. 96. a. 1. *Bonac. & alii.* Differt autem à divinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eadem, quòd utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam DEI. Unde quæ de Divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

„ ℞. II. Dividitur: 1. Sicut Divinatio in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species: *Prima* dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione, &c. utitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, ùt faciunt Anabaptistæ. *Secunda* dicitur magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliósque effectus miros. *Tertia* est observatio eventuum, quâ ex consideratione alicujus eventûs conjicitur, quid sit futurum, v. g. si ex eo, quòd casu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. *Quarta* dicitur observatio sanitatum, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucum, sacra verba, &c. velut necessaria & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione Reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. L. 2. mor. c. 40. n. 11. Fill. T. 24. n. 157.*

„ ℞. III. Vana observantia, sicut Divinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem Divinum creaturæ, exspectando ab ea, quod à solo Deo exspectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone, *Less. Bon. T. 2. d. 3. q. 5. p. 4. & alii.* Nec potest excusari à mortali ex parvitate materiæ, quia simpliciter & in omni materia usurpatur cognitio aut virtus DEI propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent *Auct. suprà cit. Dub. 2. Resp. 3.* 1. Ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. 2. Si non adhibeatur fides, licèt timeatur ita esse, vel futurum. *V. dicta de Divinatione dub. 2. resp. 3. casu 7. & Less. l. 2. c. 43. Dub. 8. n. 53. & dub. 10. n. 66.*

„ ℞. IV. Vana observantia cognosci potest: 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum, si nimirùm nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adjunctione falsæ vel vanæ circumstantiæ, ùt v. g. Si flagellatio fieri debeat certâ horâ, numero, manu, flagro serico, si nomina adhibeantur ignota vel characteres peregrini, verba falsa vel apocrypha, v. g. Christum habuisse febres vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evangelium S. Joannis à virgine, oriente Sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. *Delrio l. 2. q. 5. Sanch. n. 43. Ex dictis resolves:*

„ I. Superstitiosum est: 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud usurpare, ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas & involucra falsis characteribus consignata, contra vulnera vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. g. sibi aliquid boni vel mali eventurum; ut si manè egrediens pedem offendat, ideóque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios verò infaustos, ideóque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si unguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo Festo, v. g. S. Joannis, certa orentur, vel Festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur vis certa & infallibilis, v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine prævia Confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare, *Delr. l. 3. p. 2. q. 4. sect. 7. Suar. c. 15. Less. d. 10. n. 63. Sanch. n. 34. & 37. Fill. n. 150.*

„ II. Superstitiosum non est: 1. Observare Lunam aut tempora aptiora colligendis herbis, (v. g. die S. Joannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ vel Reliquias gestare ad DEI tantùm honorem & sine dictis vanitatibus. 3. Circa Templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere, die alicujus certi Sancti equis venam secare, &c. Si scilicet hæc fiant, „ ut

„ ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum „ meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur „ tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, „ aut per se efficaces. *V. Navar. in Man. cap. 11.* Ad- „ dit *Lay.* ex *Cajet.* si homines rudes bonâ fide & ex „ devotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum „ observent, aliquando in sua simplicitate relinquen- „ dos, cùm difficulter abducantur ab eo, quod bonâ „ fide à suis Majoribus acceperunt. 4. Nec damnan- „ dæ quædam devotiones, quas vocant Novendiales, „ (v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii, trigin- „ ta vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, „ cum certo numero, & magnitudine candelarum, „ & similia) si fiant in memoriam alicujus mysterii, „ v. g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, „ vel quinque Vulnerum, &c. Esset tamen supersti- „ tiosum credere, eas preces non prodesse in majore „ vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, „ qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent illos „ ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet „ *Navar. l. c. V. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

„ III. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ „ per superstitionem cognita est, modò ejus observatio „ aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio „ est, quia licèt illa cognitio malè parta sit, peccatum „ tamen transiit; neque virtus naturalis ex eo quid- „ quam mali contraxit. *V. Sanch. l. 2. Moral. c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Lay. l. 4. T. 10. c. 4.*

ADDENDA.

28. **Q**uæst. 5. *Quas prætereà regulas tradant Auctores pro dignoscenda vana observantia.* ℞. §. I. *Sanch. Castrop. Tamb. Gob.* & alii tradunt sequentes: 1. Quando rei vis tribuitur ad effectum, quam vim nec à natura sua, nec à Dei vel Ecclesiæ institutione habet, semper est superstitio, quia effectum exspectas, non à natura, nec à Deo: ergo à dæmone, cùm sperari non possit, quòd casu sit eventurus. 2. Si res sacræ adhibeantur ad effectus vanos & inutiles, aut si signa, aut res vanæ adhibeantur ad effectum qualemcunque obtinendum, est superstitio, quia Deus non immiscet se rebus vanis: ergo effectus non potest exspectari, nisi à dæmone. 3. Præsumitur dæmonis invocatio saltem tacita, quando adsunt vel verba non significativa, vel figuræ inutiles, vel falsitas, v. g. in conditione aliqua, vel promissio effectus infallibilis, quia nec DEUS se immiscet vanis, nec infallibiliter appromisit tales effectus; ergo cùm à natura non sint, si tum exspectentur, à dæmone exspectantur. 4. Quando dubitatur, an effectus sit à vi occulta naturali, an à dæmone, potiùs judicandum est esse à natura, adeóque non esse superstitionem, quia plurimæ sunt virtutes in rebus naturalibus nobis incognitæ: itaque in dubio dicendum est id potiùs esse à natura, cùm miros à natura effectus fieri videamus, quorum rationem reddere non possumus: ergo etiam in tali dubio sumus in possessione Juris ad utendum ejusmodi rebus, donec resciatur non esse à virtute naturali occulta. 5. Si dubitetur, an effectus sit à Deo, an à dæmone, præsumendum est esse à dæmone: quia cùm res, quæ adhibetur, non sit naturalis causa illius, erit tantùm signum, ad cujus positionem vel Deus vel dæmon effectum ponet; de Deo autem talia operante nescimus, nisi in Sacramentis & sacramentalibus, estque temerarium dicere tum semper fieri miracula: ergo moraliter certò præsumitur esse à dæmone. 6. Quando ab aliquo homine aliquid mirum efficitur, potiùs censeri debet fieri naturaliter, quàm magicè, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur; quandóque etiam, maximè sanctitas operantis vel alia urgentissima indicia suadent aliquid fieri supernaturaliter & per miraculum, Deo per Sanctos suos operante. 7. Si aliqua videantur bona, aliqua autem admisceantur redolentia superstitionem, poteris usurpare cum spe eventûs, si removeas superstitiosa, v. g. Sanitas spondetur puero, si B. Virgini offeratur candela præcisè æquè ponderosa, quàm est puer, si tu offeras magìs aut minùs ponderosam; & si speres sanitatem, rectè agis.

§. 2. Ex datis regulis colligitur, sequentia esse superstitiosa: 1. Facere ligaturam rei alicujus, ne vaccis lac effluat. 2. Certò credere se non moriturum ex vulnere, si Festo S. Stephani in pane & aqua jejunet, ritéque confessus communicet. 3. Festo Paschatis vel alio solenni die abstinere à carnibus, credendo se per hoc infallibiliter liberandum à febri aut alio malo. 4. Nolle adire convivium, in quo sunt tredecim, eò quòd unus certò credatur brevì moriturus, utì è convivis tredecim in ultima Cœna unus mortuus est, nempè Christus aut Judas. 5. Pondere aliquo ad funem suspenso inter pollicem & indicem explorare, quota sit hora, toties enim dicitur pulsus dari ad latus vasis: esse autem superstitiosum, evicit *Lugo* suâ experientiâ, uti refert *Tamb. l. 2. c. 6. §. 1. n. 39.* confirmátque n. 79. ex *Baldel.* & *Delr. Sporer* quoque T. 1. c. 5. n. 22. fatetur se sæpiùs usum bonâ fide, sed auditâ experientiâ Lugonis damnat; & addit: *Aliis ergo, & maximè illis, quibus, ut idem experirentur, imprudens auctor fui, jam pœnitens dissuadeo.* Dicunt aliqui hoc esse à pulsu arteriæ; sed contrà est: nam pulsus arteriæ est constans & naturalis: numeratio autem horarum, v. g. primæ, est arbitraria: posset enim numerari ab ortu vel occasu Solis, & per accidens est, quòd apud nos numeretur à tempore, quo Sol post horam transiit Meridianum: ergo cùm arteria esset pulsatura eodem modo, licèt homines vellent, ut prima aliter numeraretur, non potest esse ab arteria, quòd nunc sonet prima. Deinde non potest ostendi, cur arteria, quando est prima, det potiùs unum, quàm duos aut tres pulsus: semper enim æqualiter movetur per impulsum sanguinis. Alii dicunt provenire à speciebus phantasiæ, quæ moveat sanguinem, & id evenisse *Lugoni*, qui tum tenebat Italiam per diem & noctem, hinc etiam fieri tantùm in sanguineis calidohumidis: talem autem esse vim phantasiæ docent Medici; nam si tangant arteriam *Titii*, & proferant nomina *Caji & Sempronii*, dignoscere possunt, quem eorum magìs amet vel oderit. *Contrà est*, unde sunt illæ species: An infusæ? An acquisitæ? Er per quos actus? Deinde si sit hora secunda, & ipse æqualiter nesciat, sitnè prima, secunda, an tertia, utì fieri potest saltem noctu expergiscenti, cur species phantasiæ movebunt sanguinem ad duos præcisè pulsus? Item, cùm species phantasiæ sint mortuæ, non possunt movere phantasiam, nisi causando actum phantasiæ, de hoc actu quæro, quid pro objecto habeat? Non certum numerum horarum: nam ignoratur, & vult horam explorare; nec aliquid aliud, quia nihil aliud erit connexum cum tot præcisè pulsibus. Prætereà pone, quòd planè imaginetur sibi, esse tertiam, quando est prima, si arteria pulset ter, tua experientia fallit; si pulset semel, non est ex vi phantasiæ: unde ergo? Deníque sequitur, quòd non explorem, quæ sit hora in tempore, sed quam horam mihi imaginer, id autem non est opus explorare pulsu annuli; sed hoc certiùs sciam, reflectendo me supra meam phantasiam: ergo tuum experimentum est planè inutile & vanum. 6. Nolle die Lunæ aliquid dare mutuò, quia credit non ita facilè reddendum: item nolle die Martis iter incipere, ne in milites incidat: item nolle nere die Sabbathi. 7. Subitò reddere vires vel sanitatem insufflatis quibusdam verbis in aurem. 8. Reddere canes mutos insufflatis vel prolatis illis verbis: *In camo & freno maxillas eorum constringe;* Item istis sistere sanguinem: *Libera me de sanguinibus;* Item illis: *Verbum Caro factũ est;* velle reddere partum felicem; item illis: *Consũmatum est;* sanare luxationes equorum; item illis in aurem insufflatis velle excitare labo-

laborantem morbo caduco: *O creatura Dei! memento Creatoris tui.* 9. Si quis oret certas preces, ut Christus, B. Virgo vel Angelus sibi appareat in morte, omninò certò putans eos apparituros. 10. Certas preces orare, vel schedulas circumferre, cum certa fiducia, se ideò non moriturum subitò vel sine confessione. 11. Folium trifolii gestare ad felicitatem conciliandam. 12. Ægrotantis lecto supponere certas herbas, ne desperet in agone. 13. Schedas profanas infra limen stabuli deponere, ut pecora transeuntia omne malum evitent. 14. Putare domum muniri contra fulmen, si die Palmarum ramus palmæ ter circumferatur, & extra domum relinquatur. 15. Credere gallinas fore liberas ab accipitre, si primum, quod ponunt, ovum detur pauperi. 16. Conservare ova die Veneris sancto posita ad restinguendum incendium. 17. Fricare dentes vel oculos sub elevatione, ut dolor dentium vel oculorum depellatur. 18. Aliquid infaustum metuere, si videantur duo Sacerdotes simul elevantes Hostiam in Missa. 19. Si avis mœstùm canat, corvus crocitet, lepus prætercurrat, credere prænunciari alicui mortem vel infortunium. 20. Pueros aut chartulas nomine puerorum inscriptas mittere per fissuram arboris, ut sanentur à ruptura, uti S. *Thom.* & alii cum *Burgh.* cent. 1. cas. 46. habent. 21. Urgere gladium adhuc calentem sanguine vulnerati, ut in distans sanetur, cum communi *Burgh.* cent. 3. cas. 29. 22. Ex nomine in Baptismo imposito conjicere, an aliquis sit probus vel improbus. 23. Dum tonat, volutare se in terra, ut dolor tergoris cesset. 24. Cingulo metiri ægrotum, ad dignoscendum, à quo sit sanandus. 25. Filo metiri corpus ægroti, illudque posteà secare ad sanandum morbum. 26. Securi dividere stramen, ut tumores manuum sanentur. 27. Ferrum, quo læsus es, infigere lardo porcino, ut tu saneris. 28. Ligare arborem aut rem aliam loco vulneris sanandi. 29. Summo mane scopis tangere olera, ut sint secura ab erucis. 30. Manè lavare manus, credendo tum sagas nocere non posse. 31. Ferrum catenæ, ex qua pependit patibularius, aut manum suspensi adhibere ad miros effectus. 32. Certam schedam affigere januæ, ut ad eam cogatur venire fur. 33. Si plures veniant in suspicionem delicti, comedere salem & panem, ut is, qui nocens est, malè habere incipiat, & sic prodatur. 34. Si adsit mulier, de qua suspiceris, quòd sit saga, invertere scopas, ut si saga est, abire non possit, nisi ingressu averso seu cancrino. 35. Ad pellendos morbos uti annulo confecto ex oblatis Crucifixo die Veneris sancto. 36. Globos transmittere per certum annulum certo die & horâ fabricatum, ut quandocúnque explodes, tangas, quod intendis. 37. Credere lac statim coagulandum in butyrum, si in illud immittatur serra ferrea necdum adhibita ad usum. 38. Lignum è feretro, in quo jacuit mulier mortua, appendere collo pecudum, ne ægrotent, vel ut sanentur. 39 Credere se peccaturum, si extremâ Unctione semel acceptâ ambulet nudis pedibus. 40. Cingulo prægnantis mulieris pulsare campanam, ut habeat felicem partum. 41. Si gallina instar galli cantet, credere malum imminere. 42. In lusu mutare situm corporis, aut complicare pedes ad evitandum infortunium. 43. In nocte S. Joannis orare, ut in somno appareat ille, cui nubere debeat: item credere se non ducturum uxorem eo anno, quo coram se ignis fuit coopertus cineribus: atque de similibus superstitionibus circa sponsos & sponsas multa habet *Gob.* Tr. 11. à n. 1010. 44. Adjurare creaturas irrationales, modo in Ecclesia insolito, ne incipiant aut pergant nocere; item animalia noxia citare ad judicium, vel excommunicare: aliud est, si fiat modo ab Ecclesia præscripto, tum enim nubes & tempestates non adjurantur directè, sed vel Deus deprecativè, ut malum avertat, vel dæmon imperativè, ne noceat. 45. Gestare lapidem fulmineum, super quo tria Sacra sint lecta, ut quis sit fortis. 46. Tres virgas salicis ducere per os, deinde eas suspendere in camino, ut, postquam fuerint arefactæ, desinat graveolentia halitûs. 47. Vertere se ad Lunam crescentem, & strumâ manu apprehensâ dicere: *Quod video, crescat, quod tango, detumescat.* 48. Credere me moriturum ideò, quia alius me innocentem ad Judicium divinum citavit: Si tamen citatus es, quia eras nocens, meritò times, quia *Drexelius* in suo Tribunali L. 2. c. 3. affert 24. ejusmodi citationes, quæ effectum habuerunt: an autem liceat ita citare, dicemus L. 4. n. 1530. 49. Ponere certam spem in deferendis certis nominibus; quę, ut licitè circumferantur, habere debent has conditiones, ut sint nota & sancta, ut habeant characteres notos & sanctos, ut contineant vera ac pia, ut nulla ponatur spes in loco, tempore, numero scribendi, nec in modo deferendi vel allegandi ea, ita *Alloza* V *Superstitio.* S 2. n 24. 50. Credere, quòd imagines astrologicæ & characteres aliæque figuræ artificiales, quæ sunt factæ sub tali constellatione vel signo, ratione sui artificii vel imaginis habeant vim ad hunc vel illum effectum, S. *Thom.* & *Sanch* L. 2. c. 40. n. 50. cum aliis multis, contra quosdam, qui conantur defendere. Qui plura volet exempla superstitionum hoc tempore usitatarum, consulat *Gobat*, qui per 30. paginas præcipuè à n. 923. sexcentas ejusmodi nugas affert.

§. 3. Multa secundùm diversos Authores damnan-
tur vel excusatur à superstitione, v. g. 1. *Leander* ne- 30.
gat, alii probabiliùs affirmant esse superstitionem, si
quis ex aura, quæ est certo die, v.g. Festo *S. Urbani* vel 31.
conversionis *S. Pauli*, velit prædicere, qualis sit futura
per annuum. Audi *S. Chrysost.* Hom. adversus eos, qui
observant novilunia: *Non audis Apostolum dicentem: dies observatis, & menses, & tempora, & annos? Metuo vobis, ne frustrà in vobis laboraverim: nempè extrema hoc amentia est, propter unum diem si auspicatus fuerit, per universum hoc exspectare annum,* &c. 2. *Rayn.* apud *Gob.* n. 960. arguit superstitionis eos, qui statuunt Patronum suum menstruum honorare jejunio, licèt Festum illius in Dominicam incidat; item eos, qui omnes suas satisfactiones donant defunctis, cùm ipsi maximè indigeant, sibique applicare deberent: *Sed* alii meritò contradicunt, nam quoad priorem partem rectè docent *Sanch.* & *Tamb.* per se loquendo, nullum esse peccatum die Dominico jejunare: quoad alteram, vide
dicta L. 2. n. 179. 3. *Gob.* n. 961. non omninò damnat 32.
certæ superstitionis eos, qui putant sanguine vulnerati misto cum quodam pulvere sympatico sanari posse recens vulnus hominis ad trecentos passus distantis, quia fortè verum est, quòd aliquæ qualitates diffundantur per medium, uti cadavera odorem mittunt per multa milliaria, teste *S. Thomâ* multisq; Philosophis: Sed rem illam reliqui communiter damnant; videtur enim incredibile, quòd qualitates talis pulveris possint ita longè per muros & media corpora interjecta undequaque diffundi; quòd si dicant agere in distans, adhuc minus probabilitatis habet. 4. Quidam suspectum
habent, sed *Gob.* n. 1014. absolvit à superstitione eum, 33.
qui gestat nummum benedictum & insignitum figurâ *S. Georgii*, cum fiducia, se non casurum ex equo, vel si cadat, casum fore innoxium; non apparet enim, cur superstitiosum sit, si quis non appromittat sibi infallibiliter talem effectum, sed speret per merita & intercessionem
S. Georgii Equitis. 5. Aliqui absolutè damnant, 34.
aliqui autem absolutè excusant à superstitione eos, qui putant se habere vim aut gratiam sanandi certos morbos, vel qui ad tales accedunt sanitatis causâ, uti refert *Sanch.* n. 45. *Dian.* autem p. 11. T. 4. R. 42. citans *Delr.* & alios sic habet: *Non videtur superstitiosum, quòd in Belgio omnes nati die Veneris sancto putentur suo contactu sanare à febribus, aut quòd septimus masculus ex legitimo matrimonio natus nullâ fœmina prole intermediâ sanare possit strumosos. Sanch.* verò & *Gob.* nec universaliter improbant, quia DD. graves approbant, & Ec-

& Ecclesia id permittit, poteftque Deus certis familiis certas ejusmodi gratias gratis datas tribuere; imò etiam poteft certis hominibus certa virtus naturalis convenire ad morbos ejusmodi sanandos, utì ex *Plinio* oftendit *Azor*; attamen etiam universaliter non eft approbandum: nam imprimis putat *Delr.* hanc gratiam solis Catholicis concedi à Deo; deinde non eft credibile tam multis hominibus impiis concedi, quot se habere jactant: unde ab Ordinario priùs rigidè examinandi sunt & repellendi, si vana vel parùm honefta admisceant. Videri poteft *Sanch.* suprà, ubi optimè & fusè de ea virtute discurrit, affertque signa dignoscendi, qualis sit.

35. §. 4. Quod attinet ad virgam, quam vocant divinatoriam, Sacra Congregatio generalium Inquisitorum de Mandato Clementis XI. poft exactum examen Theologorum die 26. Oct. 1701. damnavit & prohibuit librum, cui titulus: *La Physique occulte ou traitè de la baquette divinatoire*: usum tamen talis virgæ pro inveniendis metallis & fontibus approbârunt, vel ausi non sunt improbare *Majolus*, *Peucer*, *Fludd*, *Libavius*, *Willemius*, *Fromman*, *Dechales*, *Hirnhaim*, *Saint-Romain*, *Royer*; Econtrà eum usum damnant *Agricola*, *Paracelsus*, *Roberti*, *Stengelius*, *Forerus*, *Cesius*, *Fabri*, *Kircherus*, *Aldrovandus*, *Schottus*, *Conradus*, *Sperling*, *Menestrier*, *Natalis Alexander*, Commentator Liter. *Tolly*. Auctor libri sub titulo: *Histoire critique des practiques superstitieuses*, qui p. 1. c. 3. ad discernendum, sitnè effectus naturalis, an non, ponit hanc regulam: ***Tum est causa naturalis, si in eisdem circumstantiis Physicis semper agat eodem modo: econtrà, tum non est naturalis, si in eisdem circumstantiis Physicis non semper agat eodem modo;*** sed requirat, v.g. ut à certis personis applicetur, ut cum certa intentione, sub recitatione certorum verborum, cum circumstantiis aliquibus purè moralibus, quæ modum agendi Physicum immutare non possunt. Ex illa regula infert c. 4. per virgam non posse detegi limites agrorum, nec latrones vel homicidas, nec res perditas vel furto sublatas; quia quòd hic vel ille lapis sit limes agri, pendet à circumstantia morali hominum ponentium ex illa intentione: virga autem coryli vel quæcùnque alia non attingit moralia. Similiter quòd hic homo sit latro vel homicida, aut quòd hæc pecunia sit perdita aut furtiva, eft circumstantia moralis, quâ non immutatur vis aut modus naturalis agendi, quem habet virga. Similiter c. 5. infert non esse effectum naturalem, si virga detegat fontem vel metalla: 1. Quia virga flectitur, ubi illa non sunt; & non flectitur, ubi illa sunt, utì experientiâ certum eft, causa autem naturalis semper eodem modo agit in eisdem circumstantiis. 2. Virga ad nimis multa flectitur, quæ planè diversas habent naturas & exhalationes. 3. Cur non æquè flectitur ad detectas aquas & metalla? 4. Non flectitur ad aquas & metalla, si intentio sit inquirendi aliquid aliud: hæc autem eft circumstantia moralis tantùm, nec per intentiones nostras poteft variari effectus naturalis. 5. Vis exhalationum non eft tanta, ut posset flectere virgam, multò minùs frangere, quando forti manu attinetur. 6. Non deberet torqueri in manu, seu verti, sed purè flecteretur versùs locum, utì non vertitur ferrum per magnetem, sed purè trahitur, vel rectâ accedit. 7. Apud aliquos torquetur ad ferrum, si in acie virgæ ponatur ferrum, apud alios per hoc non impeditur ejus virtus: ergo ob diversitatem moralem personarum agit difformiter: ergo non eft causa naturalis. Idem Auctor probat c. 7. dæmonem sæpè agere, quamvis nullum cum eo pactum intercedat, ut sic decipiat, & in peccata paulatim inducat. Denique p. 3. c. 4. circa clavem *S. Huberti* & similia dicit expedire, ut non sit ejus usus. Addit in talibus sæpè committi superstitionem: quia exigitur miraculum per signa, quæ aliquando miracula patrârunt; sed non habent à DEO promissionem futuri semper miraculi: econtrà illa circa Reliquias & Novenam *S. Huberti* nil continere superstitionis, post audita judicia Theologorum & Medicorum Lovaniensium, declaravit 4. Octob. 1690. *Joannes Ludovicus* Ep. Leod.

§. 5. In dubio, an aliquid sit superstitiosum, putant *Tamb. Gob.* & alii non peccari mortaliter, si quis semel aut iterùm operetur, non exspectans certò effectum, sed veluti experturus. Addit *Tamb.* extrinsecè saltem probabile esse, quòd in tali dubio, si adsit gravis necessitas, v. g. ob recuperandam sanitatem, quæ aliter restitui non poteft, possis sine ullo peccato adhibere tale medium, factâ priùs proteftatione, quòd nolis in ullum pactum cum dæmone consentire. *Alloza* n. 5. citans alios sic habet: *Licitè poteft quis experiri, an in aliqua observantia sit pactum cum dæmone, proteftando se nolle talem effectum, si à dæmone eft*: tum enim magna necessitas, inquit *Gobat*, facit tibi jus ad exponendum te dubio periculo superstitionis. *Sed* non obstante horum sententiâ, res illa plena eft periculi, adeòque vitanda; unde quod *Sanch.* n. 25. ait, si quis non seriò, sed joci causâ, & ad experiendum effectum causâ curiositatis semel utatur vanâ observantiâ, hoc fore tantùm veniale, quamvis non ausim dicere esse improbabile, cùm etiam *Tancredi*, *Tamb. Arsd.* & alii dicant, fore tantùm veniale, licèt fiat semel aut iterùm, eft tamen prorsùs dissuadendum, & circa hoc idem videtur dicendum esse, quod n. 11. eft dictum. Denique *Tann.* & *Stoz.* L. 1. p. 3. n. 428. sapienter monent, sæpè meliùs esse ad tempus permittere superstitiones simplicium hominum, quàm admonere, si prævideantur jam non abstenturi; nam admonendo fiet, ut sublatâ invincibili ignorantiâ peccent mortaliter aut saltem graviùs, cùm anteà vel bonâ fide vel saltem cum minore remorsu operantes, vel non peccarent, vel peccarent leviùs: poftmodum tamen datâ occasione paulatim erunt disponendi, & ab ejusmodi rebus abducendi. 36.

Q. 6. Si mulier sit suspecta, an licitum sit per submersionem in aquam explorare, an sit saga? Dicuntur enim sagæ habere ex pacto cum dæmone, ut licèt immergantur, tamen non demergantur, sed supernatent. 37.
℞. Non eft hoc permittendum Magiftratui; quia eft aliquid insolens & non secundùm præscriptum Legum: Si tamen fiat, *Less.* in Auct. V. *Magia* c. 1. putat secluso scandalo non fore mortale; quia mea imersio nullum habet annexum pactum cum dæmone, sed pactum, quod eft inter dæmonem & sagam, respicit tantùm supernatationem sagæ, quæ sequitur poft meam immersionem; ego autem tantùm volo per actionem de se indifferentem deprehendere, an mulier habeat illud pactum; sicuti, inquit *Less.* c. 3. si saga haberet pactum cum dæmone; ut, quamvis pungeretur aciculis, tamen non sentiret dolorem, posset etiam Magiftratus experiri, an ita esset, ob rationem jam datam: addit tamen ex ejusmodi indicio non licere procedere ne quidem ad torturam, præsertim gravem; sed tantùm esse signum probabile, quod multis aliis junctum posset æquivalere semi-plenæ probationi.

Auctores alii communiter cum *Binsf.* & *Delr.* L. 4. c. 4. q. 4. & 5. damnant ejusmodi actiones: 1. Quia alias etiam liceret per ferrum candens vel prunas ardentes explorare, an aliqua esset adultera. 2. Quia non licet cooperari arti magicæ, utì dictum eft L. 2. n. 271. nec communicare cum dæmone, nec sagam inducere ad illicitum usum sui pacti. 38.

Ad has rationes *respondet Less.* *Ad* 1. n. conseq hîc enim esset tentatio Dei, quia exspectaretur effectus miraculosus, quod non eft de immersione in aquam. *Ad* 2. dicit nihil horum fieri, sed immergentem ista omnia tantùm permittere, utì non censeor communicare cum hoste, nec concitare cives ad rebellionem, si, ut explorem, an non habeant pactum cum hoste, 39.

curem

curem noctu horâ 12. in mœnibus accendi facem, de quo signo pro me invadendo dicebatur esse conventum inter illos, nec ideò sum causa, nisi tantùm permissiva, quòd cives viso signo renovent voluntatem rebellandi, sed tantùm dedi occasionem per actionem de se licitam.

40. Quidquid sit de his, sufficit nobis, quòd Ecclesia probam illam graviter prohibuerit, uti fusè ostendit *Delrio*, hinc dicimus eam saltem ideò esse illicitam.

DUBIUM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli.

41. „Resp. I. Maleficium est vis nocendi aliis ex pacto & „cooperatione dæmonis. Differt à magia, quòd „hæc intendat facere mira, illud autem dirigatur ad „nocendum, *Tol. L. 4. c. 16. Fill. T. 24. c. 8. q. 1.*

„ ℞. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu „philtrum, cujus usus est ad carnalem amorem vel „odium excitandum, dæmone hominis phantasiam „commovente; nihil tamen agente in voluntatem. „Unde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè „peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur „veneficium, quo alicui personæ vel ejus bonis dam„num infertur. *Fill. l. c. n. 183. Azor. Tom. 1. L. 9. c. 26.*

„ ℞. III. Contra maleficia uti licet: 1. Remediis pe„titis ex medicina. 2. Exorcismis & Sacramentis Ec„clesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sancto„rum, &c. 3. Destructione signorum, per quæ dæmon „nocet, absque alio tamen maleficio, *Nav. & com„muniter alii.* 4. Si maleficus licito modo potest ma„leficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, „imò etiam pecuniâ inducere, vel verberibus aut tor„mentis cogere, (non tamen interficere, si nolit) *Lugo „Dian. p. 8. T. 7. R. 53.* Idque etiamsi constet eum id „facturum per novum maleficium: sicuti ex causa „licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio, „quia cùm habeam jus petendi, quod ab illo rectè „præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius „malitiæ, si id malè faciat. v. *Sanch. Lib. 7. de Mat. d. 95. „n. 11. Fill. 192. Less. Lib. 2. c. 44. d. 6.* contra *Delrio.* 5. Li„cet etiam contrarium signum positivum apponere, „ex se tamen honestum, v. g. si dæmon esset pactus „cum malefico, se tam diu nociturum, quàm diu ma„leficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus; „(nam plerúmque fit cum tali aliqua conditione, v. g. „ut tam diu duret, quàm diu manet aliqua ligatura, „aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signa„re, lavare, &c. *Suar. Less. n. 45.* Ratio est, quia non est „intentio positivè recuperandi sanitatem eo medio, „sed tantùm tollendi signum, & dissolvendi pactum „cum dęmone. Unde ulteriùs patet, licere repercutere „sagam, quæ te tetigit: eâ enim repercussâ, solet noxa „cessare, ùt habet *Less. loc. cit. & Sanch. d. 95. & 96.* 6. Si „maleficus non potest tollere maleficium, nisi per no„vum, non licet eum ad id inducere, quia id esset indu„cere ad peccatum, & actui intrinsecè malo coopera„ri, *Suar. Sanch. Less. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur, an possit „sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ùt „habet *Lay. L. 4. Tr. 10. c. 4. n. 5.* ex *Sanch. & Suar.* quia „est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi „potest, eum, qui signa posuit, posse ea sine novo ma„leficio destruere, quàm eum, qui non posuit: unde „si hic suam operam offerat, priùs erit examinandus „de modo solvendi. *V. Laym. hic. Bon. d. 3. q. 5. p. 5.*

„ *Quæres:* Quomodo Confessario agendum cum „Divinatoribus, Magis, &c.

„ *Resp.* 1. Examinandi sunt, præterquam de variis „superstitionibus: Quo fine tali superstitioni se ad„dixerint, v. g. An ratione vehementis passionis, „tristitiæ, vindictæ, avaritiæ aut sanctitatis nomen „conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De „apostasia, idololatria & hæresi: abnegant enim Christum & Deum, renunciant Sacramentis, ha„ bent dęmonem pro Deo vel Sancto, nec damnatum „ putant aut miserum, & consequenter illius asseclas „ non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum & „ Sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, „ ùt aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. 4. De luxuria, „ commixtione cum dæmone. 5. De damnis proximo „ illatis, *Suar. Sanch. Fill. c. 7. n. 180. Bonac. loc. cit.* „

Resp. 2. Monendi sunt, eos teneri: 1. Pactum ex- „ pressum, si quod habent cum dæmone, aut commer- „ cium, abjurare & dissolvere. 2. Libros suos, sche- „ das, ligaturas, aliáque instrumenta artis comburere. „ 3. Comburere chirographum, si habent: Si verò, „ solus dæmon id habeat, non necessariò cogendus, „ est, ut reddat, quia pactum sufficienter dissolvitur, „ per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire: ad quod „ proinde etiam tenetur Fiscus, (ubi veneficorum bo- „ na confiscantur) uti & hæredes, si ad eos bona de- „ veniant. *Laym. l. c. Suar. Tom. 1. De rel. L. 2. c. 17.* „ *Sanch. L. 2. Mor. c. 40. n. 53. Fill.* &c. „

Resp. 3. A Parochis moneri, & à Confessariis „ examinari circa hoc pręceptum potissimùm debent: „ 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observatio- „ nibus, ut gregem suum à lupis, vel scabie, vel aliis „ incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa „ equos sanandos utuntur verbis, vel ex Psalmis, vel „ ex Oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad „ sananda pecora inanibus & superstitiosis observa- „ tionibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium „ artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes „ in partu, vel ex matrice vanas & superstitiosas adhi- „ bent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra „ nomina vel orationes ad certitudinem, quòd in bello „ vel duello non sint vulnerandi, nunquam aquâ, igne „ vel subitâ morte perituri. „

ADDENDA.

Quæst. 7. *Quomodo liceat tollere maleficium?* ℞. Si fiat per aliquid de se non malum, quod tantùm impediat continuationem pacti, licitum est illud directè ponere, uti habet *Busenb.* post *Suar. Sanch. Less. Castrop. T. 17. d. 1. p. 11.* Hinc non ideò peccavit rusticus apud *Tamb. L. 2. c. 6. §. 2. n. 12.* qui cùm audisset dæmonem pactum fecisse cum avaro sene, ut nemo thesaurum terrâ defossum inveniret, nisi qui suprà locum pultem comederet, ibi pultem comedit, & thesaurum invenit. Similiter licitum est Judicibus lavare maleficos, & illorum pilos abradere, quando torquendi sunt, si timeant, apud illotos remanere, aut in pilis occultari maleficium, quo reddantur insensibiles ad tormenta: ratio est; quia per talia tantùm tollitur dæmoni causa operandi. Notat tamen cum aliis *Sylvi.* p. 1. v. *maleficium*, superstitionem esse reiterare contractum matrimonii ad tollendum maleficium, quo impeditur copula; quia talis renovatio nec à DEO, nec à natura habet vim ad tollendum ejusmodi maleficium. Similiter si dæmon declararet se non recessurum ab obsesso, nisi hoc vel illud fieret, non esset licitum tale quid facere, quasi obsequendo ejus consiliis aut dictis; esset tamen licitum destruere omnia signa ab eo posita, quibus permanentibus dixisset se permansurum; hoc enim fieret in detestationem & destructionem omnis operis diabolici. 42.

Q. 8. An sit licitum uti effectu maleficii. ℞. Si sit alteri nocivus, patet non licere, quia fieret injuria: deinde quamvis non sit nocivus, si tamen debeat conservari à dæmone, qualis esset scientia, quâ quis doctè respondet, assistente & suggerente dæmone, adhuc non licebit uti, quia continuaretur pactum: Si tamen effectus semel positus posteà sit independens à commercio dæmonis, uti esset vera pecunia à dæmone tibi data, poteris illâ uti; nam licèt peccaveris admittendo, tamen si te hujus pœnituerit, rescidisti pactum, nec 43.

per

per se malum est uti pecuniâ, *Suar. Sanch. Bonac.* aliiq; multi cum *Castrop.* suprà, qui etiam notant, quamvis dæmon sæpè surripiat uni pecunias, & det alteri, quamdiù tamen tibi hoc non constat, potes uti credendo attulisse, v. g. ex fundo maris, vel ex thesauro perdito, vel aliunde, nullâ cuiquam factâ injuriâ.

44. *Q. 9. Si medicus sciatur esse Magus, an sit licitum petere vel admittere curationem ab illo?* ℞. Si nesciat, aut dubium sit, an sciat medium licitum sanandi hoc malum, sententia communis est cum *Sanch.* De Mat. L. 7. d. 95. n. 13. & *Less.* L. 2. c. 44. n. 46. non licere petere vel admittere: Si autem sciat medium licitum sanandi, *Suar.* De superstit. L. 2. c. 18. n. 10. *Sanch.* n. 12. *Less.* suprà absolutè affirmant licere ex justa causa; quia petitur hoc, quod ipse potest facere licito modo; quòd autem faciat modo illicito, imputatur ejus malitiæ; idem videtur tenere *Busenb.* relatus n. 41. Fatentur tamen Auctores illi, fore obligationem ex charitate monendi, ut medio licito utatur. Econtrà *Cajet. Delr. Wigg.* & alii absolutè negant id licere, non ex eo, quasi sit formalis cooperatio ad peccatum Magi: nam ab eo excusat justa causa, uti quando petis mutuum ab usurario, vel juramentum à pejeraturo; sed ratio, cur non liceat, ab illis datur hæc, quia sic petens vel admittens, peteret vel admitteret, aut saltem se exponeret periculo habendi commercium cum dæmone, & ab illo admittendi beneficium: dæmon enim saltem mediatè per Magum applicabit medicamentum: ergo tu illud admittens & eo utens communicas, & admittis à dæmone beneficium. *Conf.* nam *Sanch.* fatetur non licere, si advertatur medium esse vanum aut superstitiosum; sed quando prævidetur sanaturus per artem magicam, satis advertitur medium fore vanum aut superstitiosum: ergo. Has duas sententias fusè proponit *Bosco* de Sacr. d. 1. S. 8. à n. 70. Et non immeritò magis inclinat in posteriorem. Qui autem distinguunt, & dicunt licere petere, ut ita medeatur alteri, non verò, ut medeatur sibi, quia per hoc ipse non habebit commercium cum dæmone, sed tantùm alter; hi facilè confutantur: nam re ipsâ peteres alteri beneficium à dæmone; & si permittens hoc sibi fieri habeat commercium cum dæmone, non potest esse licitum ad hoc inducere alterum. *Si dicas,* nimis durum est sic suam vel alterius mortem permittere, cùm posses avertere. *Respondet S. Chrys.* orat. 5. adversùs Judæos: *Si repuleris incantamenta, veneficia ac magicas artes, etiamsi morbo moriaris, Martyr perfectus fueris, eò quòd aliis pollicentibus morbi levationem cum impietate, præoptaris mortē cum pietate.*

CAPUT II.

De Irreligiositate ejúsque speciebus.

45. „IRRELIGIO, quæ Religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreverentiam Dei, & est tentatio Dei aut perjurium; vel tantùm tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, & est sacrilegium, aut simonia. De perjurio, in secundo præcepto: de reliquis hìc.

DUBIUM I.

Quid sit tentatio DEI?

„*Resp.* Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S. Th.* 2. 2. *q. 97. a.* 1. *Sanch.* &c. Ea est duplex, scilicet vel formalis, quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ùt si quis petat miraculum, quo pateat fidem Catholicam esse veram; vel det se præcipitem ex turri, ut experiatur, an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est implicita & interpretativa, quando quis, etsi expressè non intendat Deum tentare: id tamen petit vel agit, quod suâpte naturâ eò referri videtur; ut si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculosè; vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à Deo temerè sanitatem, *Nav Man. c.* 11. *n.* 40. & 41. *Less. L.* 2. *c.* 45. *n.* 4. Item si sine necessitate & causa, rudis absque præparatione velit concionari, sperans à DEO sibi suggerendos conceptus, *Suar. Sanch. Less. Laym. L.* 4. *T.* 10. *c.* 5. *Unde resolves:*

„I. Tentatio DEI formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacúnque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat; vel magnam irreverentiam, curiosiùs agendo cum Deo quasi cum ludione, *Less. l. c. Sanch. l.* 1. *Mor. c.* 34. *n.* 5. *Suar. & alii communiter.*

„II. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actûs, ignorantiam, inconsiderationem, vel parvitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet justa causa subest, v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas, *Suar. Tol. L.* 4. *c.* 19. *n.* 6. *Cajet. S. Th.* 2. 2. *q.* 97.

„III. Si quis in puteum se conjiciat, ad declarandam Dei erga se providentiam; aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei. Uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem vel frigidam, &c. de quibus *v. Binsfeld.* & *Delr. L.* 4. *disq q.* 4. & 5. Licèt enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè comprobaverit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi, sunt liberati, *Bonac. d.* 3. *q.* 9. *Prop.* 3.

ADDENDA.

46. QUæst. 10. *An sit tentatio Dei, si petas, ut Deus voluntatem suam manifestet aliquo miraculo?* ℞. Negat *Valentia*, quamvis admittat esse irreverentiam erga Deum, quia nimiùm petitur. Ratio ipsius est: quia talis non dubitat de aliqua perfectione Dei, quod ad tentationem Dei requiritur; sed tantùm dubitat de objecto voluntatis Divinæ. Econtrà affirmat *Castrop.* T. 17. d. 2. p. 1. n. 3. citans pro se *S. Thom.* & alios, quia vult explorare voluntatem Dei mediis indebitis: addit tamen, si causa petendi adsit, & quis humiliter petat signum aliquod Divinæ voluntatis, v. g. pro confirmatione suæ fidei, aut pro re periculosa aggredienda, non fore peccatum; tum autem petitur humiliter, inquit *Suar.* cum *Sanch* L. 2. c. 34. n. 9. si paratus sit credere aut facere, quod judicabit Deum velle, quamvis signum non concedatur.

47. *Q.* 11. *An sit tentatio Dei, offerre se ad martyrium?* ℞. Est, si fiat temerè & absque justa causa, ita *Nav. Lop.* aliique cum *Sanch.* n. 15. quod ex *S. Thom.* sic probat n. 1. & 2. quia talis interpretativè & implicitè sumit experimentum de Dei potentia & providentia, cùm sine necessitate aut utilitate justa ad id cogente exspectet à solo Deo effectum constantiæ & victoriæ inter tormenta ordinariè excedentia vires naturales, quæritque periculum, à quo nullatenùs aut vix liberari potest, nisi à solo Deo. Tum autem tantùm est justa causa, quando adest præceptum vel consilium Martyrii: tum adest præceptum, quando est necessarium ad fidem vel salutem multorum servandam, ad vitandas blasphemias, &c. Tum adest consilium, quando sentitur peculiaris Dei instinctus, aut ex eo nil aliud quæritur vel consequitur, nisi Dei gloria & fidei exaltatio: de cætero sine tali causa provocare tyrannos, infideles aut hæreticos ad inferendum Martyrium, etiam est cooperari ad peccatum illorum, uti cum aliis docet *S. Thom.* 2. 2. *q.* 124. *art.* 1. *ad* 3.

DU-

DUBIUM II.

Quid & quotuplex sit sacrilegium?

48. Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui Divino, & peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantùm repugnet: quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v.g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex: Personale, quo persona: Locale, quo locus: Et reale, quo res aliæ violantur, *S. Th. 2. 2. q. 99. a. 3. & cæteri Theologi. Unde resolves:*

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici; pertractio ejusdem ad judicium sæculare; item luxuriosa violatio personæ DEO per votum castitatis sacratæ, de qua *v. infr. T. 4. c. 2. de 6. Præc. Dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ùt est v.g. occisio hominis, effusio humani sanguinis vel seminis, illicita & notoria sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes ejus immunitati, ùt si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, Concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ directè ad profanos usus convertatur: Si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit.) Denique si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ, *Laym. L. 4. Tract. 10. c. 7. Bon. q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dian. p. 1. T. 7. R. 27.* ex *Fagund. præc. 2. l. 4. c. 4. n. 9. & 12. & sex aliis,* contra *Suar. Laym. & alios.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio & administratio Sacramentorum; ùt si ministrentur vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum & instrumentorum sacrorum, v.g. si quis calice utatur in convivio; ornamenta altarium vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari, vel saltem benedici solent; nam ad nuptias vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imò & manutergium, & cætera, quæ mediatè serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tamb. de exped. Sacrif. L. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ùt si semper & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis, quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. *V. Tamb. §. 3.* Item violatio vel indigna tractatio sacrarum imaginum & Reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel Jurium Ecclesiæ fraudatio, &c. *V. Fill. Tr. 24. c. 9. Regin. l. 19. n. 57. Suarez.*

IV. Peccatur etiam sacrilegio, peccato omissionis, v. g. si, quæ ad Sacrificium spectant, ùt corporalia & similia, sint valdè immunda, *Bon. Tom. 1. De Euchar. disp. 4. q. ult. p. 9. n. 24.*

V. In Confessione exprimenda est species & materia sacrilegii. Ratio prioris, quia sæpè diversam malitiam habet; v. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam, v. g. si fit contra Eucharistiam, addit secundùm *Gordonum,* communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra Latriam. Attingere autem nudâ manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. chrismate delibuta, non licet fœminis & laicis: Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale, *Suar. Tamb. §. 1.* Sine causa autem, veniale esse docet *Suar. Kon. & alii communiter:* licèt *Tamb. l. c.* ex *Sa &c.* contrarium censeat probabile: uti & si corporalia & purificatoria laventur ab iisdem. *V. Tamb. §. 2.* Cetera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguntur, ùt mappas, vestes sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet, *Suar. Laym. Tamb. l. c.* ubi ex *Palao, &c.* idem concedit de Reliquiis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Laym.* de pyxide sive ciborio, & lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de Corporalibus, pallis & Purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt, ex *Laym. & Bon.* Imò etiam ante lotionem, *Laym. Tamb. l. c.*

ADDENDA.

Quæst. 12. *Quandonam præterea censeatur committi sacrilegium?* ℞. §. 1. Sacrilegium committitur, quamvis ille, cujus res est, consentiat, v. g. sacrilegium est profanare ecclesiam, licèt impius Papa vel Episcopus juberet; sacrilegium est percutere, quamvis consentiat Clericus percussus; ratio est, quia adhuc fit læsio seu injuria rei dicatæ Deo ad talem actionem invito, ita *Castrop.* T. 17. d. 2. p. 3. §. 1. 49.

§. 2. Sacrilegium est vim inferre ecclesiæ vel innocentibus in ea existentibus, etiamsi instar arcis munita esset ad defensionem innocentum, qui se aliter defendere nequeunt: Si tamen esset munita ad vim inferendam hostibus, liceret expugnare, diruere vel incendere, ita cum aliis *Steph.* T. 3. d. 3. n. 55. addens licitum esse abducere omnia arma & tormenta bellica ab ecclesiis, quæ ibi collecta sunt, ne videlicet hostis illis utatur. 50.

§. 3. *Valent.* & alii putant committi sacrilegium, si quis Ecclesiastico furetur aliquid titulo ecclesiastico acquisitum, v. g. per recitationem Horarum in Choro, sed *Azor. Suar. & Castrop.* suprà probabiliùs negant, quia nullum Jus circa hoc invenitur, favens magis personis ecclesiasticis, quàm sæcularibus: Si tamen læderentur bona, quæ non sunt sub dominio Ecclesiastici, sed tantùm sunt deputata servitio Ecclesiæ, aut specialiter attributa sustentationi Ministrorum ejus, censent *Castrop. & Tamb.* L. 2. c. 6. §. 3. num. 9. fore sacrilegium, non adversùs personam, sed rem sacram. Quòd si bona tantùm remotè sint destinata ecclesiæ, v. g. per testamentum, sed necdum possessa, *Busenb.* ex *Suar. Fill. Regin.* resolvit etiam cum *Less. Valent.* & aliis fore sacrilegium, si quis ea rapiat aut violet, sed negant *Castrop. & Tamb.* n. 10. quia talis remota destinatio non videtur sufficere ad faciendum rem esse actu sacram. 51.

§. 4. Defraudare Decimas non est sacrilegium, sed injustitia & irreligiositas sacrilegio pejor, injustitia quidem in homines, & irreligiositas in Deum, *Castrop.* n. 9. & *Tamb.* nu. 11. Ratio est, quia homines à Deo Jus habent exigendi Decimas, & solutio Decimarum est præcepta in recognitionem supremi dominii Dei, uti dicetur L. 4. n. 1361. 52.

§. 5. Furari Reliquias, etiam devotionis causâ, est sacrilegium, *Sa, Alloza, v. Sacrilegium:* estque peccatum grave vel leve, prout Reliquiæ sunt, uti dicetur hic n. 1003. 53.

§. 6. Circumstantia temporis sacri non addit rationem sacrilegii, v. g. licèt quis peccet die festo vel in 54.

Qua-

Quadragesima, non ideò committit sacrilegium, quia (propriè loquendo) non tempus ipsum, sed res in tempore Deo sacrantur, *Castrop.* §. 2. n. 11. Esset tamen specialis irreverentia, v. g. erga Passionem Christi, si quis die Veneris sancto haberet ludicram comœdiam, uti rectè *Tamb.* n. 12.

55. §. 7. Aliqui putant violationem cujuscunque voti, v. g. si quis violet votum dandæ eleemosynæ, esse sacrilegium, quia res per votum est Deo dicata: ergo qui violat, est sacrilegus; Sed *Suar. Castrop.* nu. 2. & *Tamb.* n. 13. probabiliter negant; quia pecunia, quam vovisti dare pauperi, nondum censetur esse res Deo dicata, sed tantùm est res destinata ad executionem voti, per quod non fit sacra: ergo tantùm peccabitur directè contra fidelitatem Deo debitam, non autem contra rem aliquam DEO sacratam, quod ad sacrilegium requiritur.

DUBIUM III.

De simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quotuplex?

56. „Resp. Simonia est studiosa voluntas emendi aut „vendendi pretio temporali aliquid spirituale vel „spirituali annexum. *D. Th. 2. 2. q. 100. a. 1. Laym.* „*l. 4. Tract. 10. c. 8. &c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi,* „*&c.* Quibus verbis intelligitur quivis contractus „onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive „permutationis aut renunciationis; quia simonia non „consistit sine pactione aliqua tacita vel expressa, „& obligatione ex pacto: quod addo; quia obliga- „tio naturalis quæcúnque, ùt gratitudinis, sive anti- „doralis, non sufficit, v. g. quando quis sperat vel „intendit tantùm, non tamen obligat, *Sa.* v. *Simo-* „*nia.* Ratio: quia non facit contractum. *V. Bonac.* „*Tom. 1. De sim. d. 1. q. 6. p. 1. Less. lib. 2. c. 35. d. 1.* „Dicitur 2. *Pretio temporali*, sive illud sit muneris, „sive linguæ, ùt est laus, vituperium, patrocinium; „sive obsequii & famulatûs. Dicitur 3. *Spirituale,* „quo nomine intelligitur res supernaturalis ad sa- „lutem ordinata, sive sit formaliter talis, ùt gratia „& dona Spiritûs Sancti; sive causaliter, ùt sunt „Sacramenta, Concio, preces & Sacramentalia; sive „sit effectus & usus potestatis supernaturalis, ùt est „consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, „excommunicatio, electio, præsentatio, confirma- „tio, collatio Beneficii, aliique actus Jurisdictionis „Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *Spirituali annexum*, ad „comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiri- „tualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa; „sive antecedenter, ùt Jus Patronatûs respectu Be- „neficii, vasa & vestes sacræ respectu Sacramento- „rum; sive concomitanter, ùt labor in administra- „tione Sacramentorum, juxta sensum infrà dicen- „dum; sive consequenter, ùt reditus Beneficiorum, „qui dantur propter officium spirituale. Unde patet, „malitiam simoniæ consistere in irreverentia, quæ „committitur, dum res spirituales instar tempora- „lium pretio æstimantur, & contractibus subjiciun- „tur: atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec „veniale fieri posse ex materiæ levitate; quia nullum „donum gratiæ, licèt parvum, potest vendi sine gravi „irreverentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam DEI. „Potest tamen esse veniale ob actûs imperfectionem „& ignorantiam. *Suar. Tom. 3. De rel. l. 4. c. 36.* „*Azor. Fill. t. 45. c. 1. Laym. l. c. Less. l. c.*

„ ℞. 2. Simonia est triplex: *Prima* dicitur men- „talis, cùm exteriùs vel nihil datur temporale; „(& dicitur purè mentalis) vel cùm aliquid datur, „& dicitur mixtè mentalis, cum intentione obli- „gandi ad reddendum spirituale, sine ullo pacto externo. *Secunda* dicitur Conventionalis, quæ ad„ ipsum pactum exterius procedit sine reali executio-„ ne; diciturque pura, si sistat in mutua conventione,„ mixta autem, si de reali & conventionali aliquid„ participet, ut v. g. si ex altera tantùm parte realiter„ compleatur. Atque huc reducitur simonia confi-„ dentiæ, cùm quis alteri dat Beneficium, ut illud„ sibi vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam„ partem fructuum. *Tertia* dicitur Realis, quæ sci-„ licet utrimque realiter completur. *V. Less. d. 6.* „

2. Simonia dividitur in eam, quæ est *Juris Di-*„ *vini*, éstque prohibita propter malitiam suam, v. g.„ Hostiam consecratam vendere; & eam, quæ est„ *Juris humani*, éstque mala tantùm propter prohi-„ bitionem; Et sic ab Ecclesia prohibetur: 1. Ven-„ ditio Beneficiorum, secundùm id, quod in ipsis„ temporale est, scilicet quoad jus præcisum perci-„ piendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè„ tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ,„ Oeconomi, Advocati Ecclesiæ, Thesaurarii. 3. Obla-„ tio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det„ Beneficium. 4. Pactio de resignando Beneficio vel„ solvenda pensione, si alter Beneficium tibi impetret.„ 5. Permutatio & resignatio Beneficiorum; item„ reservatio pensionis ex Beneficio resignato; & in„ casu permutationis Beneficiorum, æquatio fru-„ ctuum, &c. si absque Superioris authoritate fiant:„ quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris,„ etiam spontè oblati, pro examine ad Parochiam,„ ex *Trident. Sess. 24. c. 18.* Pro collatione Ordinum,„ pro Tonsura, litteris dimissoriis, ex *Trid. Sess. 21.*„ *c. 1.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Nota-„ rio, si salarium non habet, & consuetudo permittat.„ 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem,„ non pro statu tantùm; is enim spiritualis est, ideó-„ que Jure Divino invendibilis, sed etiam pro onere„ sustentationis, nisi Monasterii tenuitas vel consue-„ tudo contraria excusent. *V. Laym. l. ult. Bon. d. 1.*„ *q. 1. & 2. Less. d. 10. & 12. Azor. 3. p. l. 12. c. 14. Ex* *dictis resolves:* „

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas„ facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris, non„ intrinseci; (is enim sacer est & inæstimabilis, scilicet„ vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed„ extrinseci non annexi rei spirituali; ùt pro labore„ itineris vel cantûs in Missa, vel ratione alterius in-„ commodi, pretio æstimabilis. Ratio: quia illæ„ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid super-„ naturale, & ad salutem, non autem ad aliquid tem-„ porale: sicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ,„ quæ pretio æstimabilis est. *Bon. l. c. ex Suar. Fill.*„ *&c. v. infrà l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Laym. l. c. §. 4.* „

II. Item simonia est, dare vel accipere pretium„ pro absolutione à peccatis, censuris; pro dispensa-„ tione in voto, juramento, impedimento Matrimo-„ nii, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid„ exigi per modum mulctæ, ad causam piam appli-„ candæ, *Laym.* §. 2. n. 24. „

III. Non est simonia, dare aliquid ad redimen-„ dam vexam à negante Sacramenta in necessitate,„ *Suar. Less. d. 7. & 18. Laym.* Vel ab iniquè impedien-„ te electionem vel possessionem Beneficii, ad quod„ Jus in re habes. Quod addo: quia si nondum habes„ jus in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tan-„ tùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & pro-„ desse & obesse potest. Ratio est: quia non datur tan-„ quam pretium æquivalens rei spirituali; sed ut al-„ ter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec„ similiter simonia est, dare stipendium ad sustentatio-„ nem clerici etiam divitis pro Missis, concionibus: aut„ de eo etiam pacisci. Ratio: quia non datur tanquam„ pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius„ gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali, ùt„ spiritualis est; sed ut in alterius gratiam suscepta;„ „pro-

„ proindéque non est eleemosyna, sed debitum Justi- „ tiæ, *Suar. Laym. l. c. & alii* contra *Rich. Sylv. & alios.*

„ IV. Non est simonia, reddere vel redimere pen- „ sionem merè temporalem, quia non fundatur in „ titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritua- „ lem. Dixi, *temporalem*, quia spiritualis, quæ datur „ v. g. Concionatori vel Coadjutori Episcopi propter „ Officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec „ differt à Beneficio, nisi quòd non sit perpetua, vendi „ nequit: mixta verò, ùt v. g. quæ datur Parocho seni „ vel Clerico pauperi ad sustentationem, non qui- „ dem vendi potest, redimi tamen potest, modò obli- „ gatio recitandi Officium B. V. imposita non extin- „ guatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, „ Bulla sit recepta. Ratio: quia qui pensionem redi- „ mit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus „ temporale solvendi certam summam pecuniæ, „ *Less. d. 22. Suar. c. 26. n. 5. Laym. n. 46.*

„ V. Non est simonia Juris Divini, (etsi quandó- „ que juris humani esse possit) spirituale cum spiritua- „ li permutare, v. g. Beneficium pro Beneficio, Reli- „ quias cum Reliquiis, &c. Vel dare temporale pro „ temporali; ut si calicem vel Agnos Dei præcisè, ra- „ tione materiæ, vendas: vel dare temporale pro spiri- „ tuali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe vel „ intentione excitandi ad remunerationem doni spi- „ ritualis, vel contrà. Ratio est: quia gratitudo non „ respicit pretium, sed beneficium, nec solvit debitum „ Justitiæ, sed antidorale; quo non excluditur, quin „ gratis detur. Rectè tamen monet *Suar.* hujusmodi „ dona ob præsumptionem valdè cavenda. Item, „ donare, promittere, vel legare temporale quippiam, „ sub conditione operis spiritualis præstandi, modò „ non fiat per modum retributionis, seu commuta- „ tionis, ùt v. g. si Parens filio promittat munus, si Sa- „ cramenta frequentet. Ratio: quia hîc non intervenit „ contractus onerosus, sed sistitur, vel in liberali do- „ natione, vel donatione sub tali conditione & mo- „ do, *Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. §. 2. n. 8. & alii.*

ADDENDA.

57. Q*uæst. 13. An simonia benè dividatur in eam, quæ est Juris Divini seu naturalis, & in eam, quæ est juris humani sive Ecclesiastici?* ℟. Negat *Gonet* in diss. de probab. n. 147. & rationem dat, quia nec homines, nec Ecclesia possunt mutare naturas rerum: ergo non possunt facere, ut hoc sit simonia, quod in se non est simonia: econtrà *Suar.* de Relig. T. 1. T. 3. L. 4. c. 2. 7. & 24. fusè probat illam divisionem esse traditam à plurimis Antiquis: hinc dicendum cum *Carden.* in 2. Crisi d. 27. à n. 7. & *Onnate* De contr. d. 80. s. 3. & d. 81. s. 8. dari simoniam juris humani seu Ecclesiastici; neque ex eo sequitur, quòd homines aut Ecclesia mutent naturas rerum; nam prohibendo v. g. permutationem Beneficiorum propriâ authoritate faciendam, idque ex motivo Religionis, facit materiam illius præcepti esse materiam Religionis, secundùm dicta L. 1. n. 626. quod magis explicabitur hîc n. 111. Consequenter dicendum, quòd simonia, prout definitur à *Busenb.* sit sumpta strictissimè; in genere autem, prout est communis simoniæ Juris Divini & humani, sic debeat definiri: *Contractus à Lege prohibitus intuitu Religionis circa spiritualia aut spiritualibus annexa:* hæc definitio fundatur in Jure Canonico; nam c. *Quæsitum,* De rerum permutat. dicitur: *Pactio circa spiritualia vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniæ;* Et Cap. fin. De pactis: *Pactiones factæ à vobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cùm in hujusmodi omnis pactio omnisque conventio debeat omninò cessare, nullius penitùs sunt momenti.* Idem dicitur Cap. *Tua nos.* 34. De simonia, ubi expressè dicitur fieri non posse ejusmodi pactiones sine vitio simoniæ: Similiter in *Trid.* Sess. 24. c. 18. De Reform. dicitur, „ quòd dans vel accipiens aliquid occasione concursûs ad Beneficium curatum, sive faciat ante, sive post eum concursum, nihilominùs committat simoniam, non juris naturalis aut Divini, utì patet: ergo Ecclesiastici, nempè propter prohibitionem Ecclesiæ ex tali motivo Religionis factam. *Vide Illsung. t. 5. n. 311.*

Q. 14. Quid notandum sit circa simoniam mentalem? 58. ℟. seqq. §. 1. Difficilè est eam explicare. *Steph.* Tr. 4. d. 11. n. 31. ait: *Est intentio accipiendi vel dandi aliquid temporale velut pretium pro spirituali;* Sed Less. L. 2. c. 35. n. 35. ait: *Simonia mentalis propriè hoc loco non est tantùm internum propositum, quo quis vult exteriùs simoniacè contrahere; (quanquam hoc etiam sic appellari possit, utì propositum furandi dicitur furtũ mentale) sed est propositum, quo quis conferens alteri spirituale, intendit illum obligare ad reddendum temporale, vel contrà, idque sine ullo pacto externo. Rayn.* De Benef. L. 2. Sect. 1. c. 2. n. 5. *Simonia mentalis* (inquit) *habet pro objecto externam comutationem rei spiritualis velut mercis, pro temporali velut pretio.* Sed tota difficultas est, quomodo possit quis esse simoniacus mentaliter, cùm nemo tam sit insipiens, ut credat aut possit velle alterum obligari suo actu interno; Et ideò *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 7. sic habet: *Mentalis simonia non est nudum internum propositum committendi simoniam; (hoc enim modo etiam datur mentale furtum) sed est illa, quæ habet adjunctum opus externum, quod tamen nullo signo exteriore apparet esse simoniacum, utì si quis rem spiritualem alicui conferat tanquam compensationem ex justitia debitam pro re temporali ab ipso acceptâ, vel animo obligandi alterum ad reddendam rem temporalem tanquam ex justitia debitam pro re spirituali, vel cum intentione obligandi ad reddendam vicissim rem spiritualem, nullo tamen pacto expresso vel tacito interveniente, v. g. si quis inserviat Episcopo hâc intentione, ut pro mercede ei conferat Beneficium, sine ulla tamen conventione externa verbis vel signis facta, is accepto Beneficio erit mentaliter simoniacus.* Cum illo planè consentit *Laym.* L. 4. T. 10. c. ult. n. 67. sic habens: *Mentalis simonia dicitur hoc loco, non ea, quæ in sola mente sive proposito consistit committendi simoniam; sed quæ in externum opus transit, quod licèt exteriùs nullo modo nec per se, nec propter adjuncta simoniacum appareat, ex sola tamen intentione & affectione tale est: videlicet si aliquis rem spiritualem alicui conferat, quasi eam ex justitia debeat pro obsequio, v. g. temporali ipsi exhibito, licèt nulla, neque expressa, neque tacita pactio antecesserit; & vice versâ, si aliquis rem temporalem alicui conferat, quasi ex obligatione Justitiæ eam debeat pro re spirituali sibi ab altero collata, nullâ omninò antecedente pactione.* Eodem modo etiam explicat *Suarez* c. 41. ubi num. 3. ait: *Quando simonia dividitur, divisum debet esse simonia aliquo modo externa habens aliquem effectum vel actum sensibilem & humanum circa alterum; nam debet consistere in aliquo genere contractûs dationis ac receptionis: hæc autem simonia mentalis dicitur, quando actus exterior, qui in illa intervenit, talis est, ut in illo non statim appareat malitia simoniæ, nec in his, quæ circumstant actum, probari possit; fit autem pravâ & simoniacâ intentione, cujus est capax, & tunc dicitur mentalis; quia licèt externum actum seu effectum habeat, malitia tamen ipsa non exteriùs se prodit, sed in mente manet.* Idem *Suarez* c. 44. n. 8. dicit, quòd simonia mentalis propriè dicta seu interna constituatur per voluntatem dandi rem temporalem ùt pretium rei spiritualis; adeóque, inquit *Sot. Illa præcisè simonia mentalis censetur, cujus objectum est quasi simonia realis,* quia scilicet est intentio dandi vel recipiendi spirituale pro pretio temporali, utì re ipsâ fit in simonia reali. *Si dicas*, quòd ante, quomodo fieri potest, ut nullo interveniente pacto aliquis intendat obligationem, cùm hæc à pacto pendeat? ℟. Intendens potest cogitare pendere ex re ipsa, hinc inten-

intendit accipere rem spiritualem tanquam debitam ratione rei temporalis à se exhibitæ vel exhibendæ: deinde dans spirituale potest credere dari temporale pro pretio, & potest intendere illo modo accipere; si autem ex vi talis intentionis exterior datio vel acceptio imperetur, jam intenditur temporale velut pretium sub obligatione, quam præsumit apprehendi ab altero.

59. §. 2. Simonia mentalis committi potest, non solùm in simonia juris naturalis vel Divini, sed etiam humani tantùm: est communis cum *Suar.* n. 16. contra *Glossam*; ratio est: quia voluntas faciendi, quod Ecclesia prohibet, mala est, licèt non progrediatur ad pactum externum.

60. *Q. 15. An sit simonia mentalis, si spirituale intendatur, vel fiat principaliter propter temporale, aut contrà.* ℞. §. 1. *Carden.* in 2. Crisi d. 27. c. 5. a. 2. absolutè affirmat: idem dicunt multi apud *Suar.* c. 44. à n. 1. consentit *Leur.* p. 3. q. 744. num. 2. *Probant* authoritate *S. Th.* Quodl. 8. a. 11. *quæritur, utrùm ille, qui vadit ad Ecclesiam propter distributiones, aliàs non iturus, peccet? Et sic respondetur, si hujusmodi distributiones respicit quasi finem sui operis principaliter intentum, simoniam committit, & ita mortaliter peccat; si autem habet finem principalem (Deum) in tali actu: ad hujusmodi autem distributiones respicit secundariò, non quasi in finem, sed sicuti in id, quod est secundarium ad sui sustentationem, constat, quòd non vendat actum spiritualem: & ita simoniam non committit, nec peccat; sic enim acquisitio distributionum non erit causa: quare ad Ecclesiam vadat, sed propriè hujusmodi determinatio: quare nunc vadat, & non aliâ vice:* quandónam autem temporale sit causa principalis, cur fiat spirituale, varii variè explicant, *Sylv. Suar.* aliique Canonistæ dicunt tum esse, quando sine ea intentione & spe non fieret spirituale; *Navar.* & alii dicunt tum esse, quando temporale magis intenditur; *Ratio* autem, cur videatur tum esse simonia, est hæc: quia hoc est æquivalenter vendere actionem spiritualem; sicuti enim, qui servit Domino propter mercedem, vendit actionem suam: quia commutat eam cum illa mercede; ita qui facit actionem spiritualem propter temporale, vendit spirituale: quia commutat cum temporali, Ex his infert *Carden.* esse simoniam, si quis Missam celebret, Sacramenta administret, concionetur, oret Horas, &c. propter stipendium vel emolumentum temporale tanquam propter finem principalem: Si tamen principaliter intendat Dei honorem vel bonum spirituale suæ animæ aut proximi, fatentur non peccare: quia temporale est tantùm finis secundarius & impulsivus, determinans ad eligendum hoc potiùs tempus, quàm illud.

61. §. 2. Certum est esse simoniam, si temporale intendatur velutì pretium, seu velut æquivalens in commutatione cum re spirituali: quia irreligio est, spiritualia æstimare temporalibus, aut temporalia æquiparare spiritualibus; sed advertendum est, quòd ratio pretii & ratio finis principalis non sint idem, utì patet in plurimis exemplis; sic sanitas est finis principalis sumentis medicinam, non tamen est pretium; econtrà si quis invitus vendat frumentum graviter indigenti, pecunia est pretium, non tamen est finis principalis; nam ideò principaliter vendit, ut satisfaciat præcepto charitatis; & ratio illius à priori est: quia finis dicit respectum ad appetitum, tanquam bonum propter se appetendum; pretium autem non petit intendi tanquam bonum propter se appetendum; sed satis est intendi, tanquam habens æquivalentiam cum tali re, & tanquam dandum loco illius; adeóque ratio pretii requirit, ut per illud solvatur obligatio orta ex re accepta vel ex opere præstito, respiciendo ad valorem & æstimationem ejus; aut è converso, ut per datum pretium oriatur in alio obligatio dandi rem vel opus spirituale sub proportionali habitudine rei vel operis sufficienter æstimati & recompensati per tale pretium.

62. §. 3. Docent *Sanch. Maldonat. Silv. Suar.* n. 11. *Castrop.* T. 17. d. 3. p. 4. n. 3. *Pirh.* Lib. 5. T. 3. n. 130. si temporale non æquipararetur spirituali, non esse simoniam, licèt spirituale intendatur aut fiat principaliter propter temporale, quamvis fateantur in eo posse esse aliquam inordinationem, saltem venialem. *Rationem* dant: quia temporale illud non intenditur tanquam pretium, sed tanquam eleemosyna vel stipendium, quod ex officio peti potest pro sustentatione; & ideò *Con.* De act. supern. d. 19. num. 82. & *Burgh.* Cent. 1. Cas. 23. universaliter sic habent: *Non est reprehensibilis, qui bona opera facit, ut assequatur bonum temporale: quia bona opera sunt media ordinata à Deo, non tantùm ad bona spiritualia, sed etiam ad temporalia:* ergo qui illa adhibet ùt media ad bona temporalia obtinenda, secundùm illos non peccat, dummodò habitualiter paratus sit etiam servire Deo, quamvis non daretur tale bonum temporale. *Confirmant*; nam qui dat Sacerdoti temporale stipendium, per illud principaliter intendit Missam, quæ est aliquid spirituale, & tamen non est simoniacus: ergo vice versâ, qui dat vel facit spirituale principaliter pro temporali tanquam stipendio, non est simoniacus; ideóque si intentio rei spiritualis non sit mala nec conjuncta cum alio inordinato affectu, sed tendat ad finem honestum, nullum erit peccatum ordinare rem spiritualem etiam principaliter & proximè ad finem temporalem: quia res superioris ordinis potest honestè ordinari ad finem inferiorem, dummodò in hoc non sistatur, sed per illum ulteriùs ad finem alium honestum tendatur, utì notant *Navar.* & *Suar.* n. 12. Vide tamen dicenda n. 69. & 78.

63. *Q. 16. Quid notandum circa simoniam confidentialem?* ℞. seqq. §. 1. Simonia confidentialis est, si quis sine expressa Papæ licentia alicui procuret beneficium, conferendo, eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, resignando, dando in commendam, &c. cum certa confidentia, ut is, cui procuratur, postmodum conferenti ipsi aut alteri personæ illud resignet, vel pensiones aut fructus ex eo præstet alteri: ita statuit *Pius V.* in Bulla: *Licèt felicis recordationis,* 5. Jan. 1568. & *Intolerabilis,* 6. Aug. 1579. docéntque Authores communiter cum *Less.* L. 2. c. 35. n. 96. Et satis est, quòd unus, v. g. solus conferens, committat hoc cum Procuratore ignorantis & accepturi Beneficium, *Azor.* T. 3. L. 12. c. 10. q. 2. imò sufficit à solo mediatore esse commissam, inito tali pacto cum alio quocúnque, *Suar.* c. 57. n. 4.

64. §. 2. Committitur hæc simonia tripliciter, utì cum communi tradit *Pirh.* n. 114. 1. Per accessum, v. g. Cajus cupit provideri Titio necdum habenti ætatem; hinc Cajus hoc beneficium petit sibi, & suum resignat Sempronio, cum pacto, ut Sempronius tamdiù eo fruatur, sed posteà resignet Cajo, cùm ætatem habuerit. 2. Per regressum, utì si Cajus beneficium jam possessum resignet Titio, reservans sibi Jus redeundi ad illud, si Titius illud accipiat. 3. Per ingressum, utì si Cajus collatum sibi beneficium, sed necdum possessum, Titio resignet, cum simili pacto, utì in regressu. Pœnæ hujus simoniæ longè sunt graviores, quàm ullius alterius, utì patebit ex dicendis à n. 220. & ostendit *Pirh.* n. 115.

65. §. 3. Si resignes cum intentione obligandi alterum ad iterùm resignandum, & hanc mentem non manifestes, est tantùm simonia mentalis; si verò tuam mentem manifestes, putant cum aliis *Castrop.* T. 17. d. 3. p. 18. n. 4. & *Diana* P. 9. T. 9. R. 18. esse simoniam confidentialem; quia *Pius V.* dicit: *Solà dimittentis intentione,* &c. Sed *Azor. Navarr. Lessius* c. 35. n. 95. 96. *Suar.* c. 43. n. 12. & alii requirunt pactum saltem tacitum; & *Pius V.* tantùm vult præsumi posse simoniam, si illa intentio sit manifestata:

quia tum præsumitur aliquod pactum: imò *Navarr. Bann.* & *Dian.* P. 11. T. 5. R. 20. requirunt pactum civile seu legale, ex vi cujus debitum quasi coram Judice exigi possit; sed id meritò non requirunt alii.

66. §. 4. Si resignes cum onere, ut acceptans solvat pensiones vel partem fructuum alteri, omnes tenent esse simoniam confidentialem: Si autem resignes cum onere, ut solvat tibi resignanti, *Ugol. Menoch. Sanch. Nav. Less.* n. 97. *Dian.* P. 9. T. 9. R. 17. dicunt esse tantùm simoniam communem, quia *Pius V.* tantùm dicit fore confidentialem, si se obliget alii vel aliis; verba autem odiosa non sunt extendenda ad personam non expressam: econtrà *Suar.* n. 7. *Castrop.* n. 6. & alii probabiliùs dicunt fore, quamvis tibi reserves: 1. Quia si resignes sub parte fructuum secundùm libitum tuum, est confidentialis, uti expresse habetur: ergo etiamsi sub pensione pro te, quia hæc est pars fructuum. 2. Signum dignoscendi, an sit confidentialis, assignatur, si resignans percipiat fructus. 3. *Pius IV.* cujus Bullam confirmat *Pius V.* expresse dicit esse confidentialem, si resignans sibi reservet. 4. Quando dicitur, *alii*, intelligitur alius ab eo, qui accipit Beneficium: atqui resignans est alius ab eo: ergo

67. §. 5. Hæc simonia tantùm habet locum in acceptionibus aut resignationibus Beneficiorum, non autem pensionum aliarùmve rerum: imò nec in permutationibus Beneficiorum, uti tenent *Navar. Suar.* n. 11. *Less.* n. 96. *Laym.* c. ult. §. 8. n. 75. *Castrop.* n. 2. *Pirh.* n. 113. *Leur.* p. 3. q. 753. quia verba odiosa non sunt extendenda ultra id, quod significant: rectè tamen notant *Castrop.* & *Dian.* R. 18. eos, qui Beneficia causâ permutationis vacantia conferunt sub talibus confidentiis, incurrere hanc simoniam; quia Bulla habet generaliter: *Si quis conferat Beneficium vacans*, &c. vacat autem ex causa permutationis, uti omnes tenent cum *Garc.* De Benef. p. 11. c. 4. à n. 1.

68. §. 6. Pretium hîc debet esse vel Beneficium idem, vel pensio, aut pars fructuum illius; unde si contrahatur de alio Beneficio, vel de alio pretio reddendo vel solvendo, erit tantùm simonia communis, uti notant *Suar. Laym. Pirh.* ibidem.

69. *Q. 17. Quomodo in materia Beneficiorum Ecclesiasticorum contrahatur simonia communis?* ℞. Constabit ex seqq. §. 1. *Innocentius XI.* damnavit hanc 45. propositionem: *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali: aut econtrà;* Item istam 46. *Et idem quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituali; imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic, ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis:* pro intelligentia,

70. §. 2. *Suppono*, quòd omnis pactio, etiam tacita tantùm & implicita, circa beneficium propriè dictum, facta authoritate propriâ, sit simoniaca Jure saltem humano, uti n. 57. dictum est, docentque AA. cum *Rayn.* De Benef. l. 2. S. 1. c. 2. n. 11. & *Leur.* p. 2. q. 767. n. 5. item p. 3. q. 727. nam reverentia erga rem sacram & periculum tractandi velut profanam meritò movit Ecclesiam ad pacta in Beneficiis prohibenda, nisi fortè fiant sub conditione, si Superior consenserit, sive sub futura ratihabitione illius, de quo dicetur Lib. 4. n. 1063. Hinc sequitur esse simoniam, si expresse vel tacitè fiant pacta ejusmodi: *Si mihi contuleris hoc Beneficium, obligo me ad dandos tibi ex gratitudine 100. aureos;* Item: *Dabo tibi liberaliter Beneficium, si te obliges ad dandos mihi liberaliter 100. aureos;* Item: *Obligo me ad dandos 100. aureos, non velut pretium, sed veluti motivum recompensationis, quam explebis, mihi conferendo hoc Beneficium.* Omnes hi aliique similes contractus sunt simoniaci: quamvis enim in duobus prioribus signatè dicatur fieri ex gratitudine vel liberalitate: tamen exercitè admittitur obligatio: ergo re ipsâ non est gratitudo vel liberalitas; inducitur enim nova obligatio distincta à debito gratitudinis, quod non obligat ad aliquid determinatum: in posteriori autem, quamvis dicatur non esse pretium, tamen habet rationem pretii, & est saltem æquivalenter pretium; uti patebit ex dicendis. *Nec refert*, quòd multi Authores antehac docuerint tales contractus non esse simoniacos, ùt videri potest apud *Rayn.* c. 10. n. 38. & *Dian.* P. 2. T. 16. R. 39. P. 6. T. 7. R. 42. P. 11. T. 6. R. 31. & T. 7. R. 23. nam omnis probabilitas earum opinionum elisa est per damnationem relatarum propositionum, & opiniones illas latè confutârunt *Suar.* c. 45. num. 9. *Mendo.* d. 1. q. 22. *Carden.* in 2. Crisi d. 27. c. 3.

§. 3. Quamvis ille, cui confertur aliqua gratia, de jure naturæ teneatur esse gratus, possitque etiam, uti innuit *Carden.* n. 58. se obligare ad antidorum, sive ad solvendum debitum gratitudinis, tamen non tenetur esse gratus, exhibendo determinatè hoc vel illud, v. g. dando pecuniam; sed satis est, quòd sit paratus gratificari, prout ipse sponte voluerit, v. g. per preces, jejunia aut eleemosynas pro ipso: & hoc habet obligatio antidoralis, quòd non obliget ad aliquid determinatum; hinc qui dicit: *Si mihi conferas Beneficium, ero gratus*, ut declinet simoniam, & maneat in voluntate solvendi debitum puræ gratitudinis, non debet intendere ullo modo se obligare ad aliquid determinatum, uti à n. 102. magis explicabitur. 71.

§. 4. Qui dat aliquid temporale velut pretium pro spirituali, committit simoniam, uti omnes docent, sive det ante, sive post obtentum spirituale; quia spirituale æstimat temporali, in quo est manifesta irreligio: potest autem aliquid dari ùt pretium, vel formaliter, vel virtualiter; tum datur ùt pretium formaliter, si directè intendas dare loco rei spiritualis & in commutationem cum ea; nam, uti rectè notant *Suar.* cap. 36. num. 7. & *Raynaudus* n. 36. in hac commutatione & quasi quadam comparatione seu æstimatione ad invicem consistit ratio formalis pretii; tum datur ùt pretium virtualiter, si proximè & immediatè tum des, quando intendis obtinere aliquid spirituale, & non adsit alius titulus, ob quem des; das enim ex aliquo motivo: ergo si non das ex alio, das ex præsente, quod est, ut obtineas illud spirituale, & hoc est dare veluti pretium pro spirituali: alii tituli dandi possent esse, ut sublevares egestatem, ut expleres gratitudinem aliunde debitam, cujus explendæ hactenùs non fuisset occasio, &c. Hoc ipso autem, quòd non des ex alio tali motivo, convinceris exercitè dare velut pretium rei spiritualis obtinendæ, quamvis signatè dicas & velles non haberi velut pretium: Sic autem dari temporale pro spirituali videtur prohibere Pontifex per damnationem allatarum propositionum; potuit enim Ecclesia hoc prohibere, quamvis fortè non esset intrinsecè malum; quia nempè est periculosum, & facilè esset occasio mali: quòd autem sic prohibuerit, inde suadetur, quia verba illa: *Quando temporale est motivum*, aliquid significant, & non aliud, nisi quod dictum est; nam temporale habet se ùt motivum, quando non est aliud, quod efficaciter moveat, quamvis fortè quærantur prætextus aliorum motivorum: quando autem in dubio præsumi possit aliquid esse vel non esse datum tanquam pretium, rectè explicant *Suar.* à n. 9. & *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 91. 72.

§. 5. Qui dat aliquid temporale tanquam motivum spiritualis sibi reciprocè dandi, v. g. ut alter moveatur ad conferendum sibi Beneficium, committit simoniam saltem Juris Ecclesiastici, quamvis nullum aliud pactum ne implicitum quidem interveniat, uti patet tum ex prop. 45. damnata nu. 69. relata; tum etiam quia per pecuniam proximè parat sibi 73.

sibi viam ad Beneficium, quod *S. Th.* 2. 2. q. 100. a. 2. ad 5. & alii communiter dicunt esse simoniacum; imò illud temporale habet se ùt pretium virtualiter: cùm enim non det alio titulo, dat v. g. pro Beneficio, uti jam dictum est: ergo committit simoniam, quam etiam admittit recipiens tale temporale, si per hoc motus illi conferat Beneficium, quia spirituale reddit pro temporali; unde sicuti Judex, qui ideò fert sententiam iniquam, quia accepit munera, dicitur vendere Justitiam; ita ille, qui propter munera confert Beneficium, dicetur vendere Beneficium; tale enim munus in utróque casu est virtualiter pretium, & utérque concurrit in hunc mutuum contractum, unus ut per munera moveat, alter ut propter munera det, uti rectè advertit *Carden.* c. 2. ubi addit n. 23. & ex Jure probat n. 20. si munus temporale fuerit parvi momenti, tum non præsumi simoniam; quia dans non censetur per illud inducere voluisse, neque acceptans credi debet per illud esse motus; ideóque etiam *S. Th.* in 4. d. 25. a. 1. q. 3. ad 1. dicit probabile non esse, quòd animus Judicis flectatur ad aliquid faciendum pro parvo munere; & de hoc habetur notabile Cap. *Etsi quæstiones*, De simonia, ubi inter cætera dicitur: *Quòd autem scriptum est, beatus, qui excutit manus suas ab omni munere, de illis donis dictum est, quæ accipientis animum allicere vel pervertere solent;* Et additur, *quòd electuarium, vel de vino, sive alia hujusmodi censeantur non movere*; Et pro colligenda levitate muneris additur: *In accipiendis vel dandis muneribus tria maximè sunt attendenda, persona scilicet dantis & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus.*

74. §. 6. Si quis etiam antecedenter det aliquid vel præstet obsequium temporale, non intendens in altero strictam obligationem, neque debitum ad hoc vel illud determinatè, sed tantùm exspectans naturalem gratitudinem, ad quam quisque obligatur post acceptum Beneficium, vel econtrà: si quis præstet Beneficium spirituale sic exspectans naturalem gratitudinem per aliquid temporale, nec committit simoniam, nec peccat, uti docent multi cum *Suar.* c. 45. n. 4. & 7. *Dian.* p. 10. T. 15. R. 5. *Rayn.* nu. 33. Ratio est: quia non vult obligare acceptantem determinatè ad aliquid; nec movere ad dandum spirituale propter temporale, sed tantùm vult ei benefacere, & illam tantùm obligationem inducere, quæ necessariò sequitur ex omni obsequio, quod alteri præstatur.; facere enim aliquod obsequium, & obligare recipientem ad aliquam gratitudinem, moraliter loquendo, sunt unum & idem; quia obligatio gratitudinis intrinsecè sequitur ex vi beneficii vel obsequii præstiti; unde *Rayn.* n. 40. dicit planè certam & ferè omnium sententiam esse, quòd non sit simonia, neque illicitum, per se loquendo, dare antecedenter aliquid temporale, ex intentione, ut alter, qui tunc de Beneficio spirituali dando non cogitabat, suo tempore sit benè affectus erga dantem, velitque esse gratus, qualis poterit esse, si, quando occasio tulerit, donet Beneficium spirituale; Et ratio ulterior est, quia nullo jure prohibemur demereri omni modo honesto eum, qui potest nobis aliquando benefacere; unde sicuti secundùm *S. Thom.* 2. 2. q. 78. a. 2. ad 3. licitum est dare mutuum ad ingenerandam in mutuante obligationem gratitudinis, & intendendo, ut ex illa rependat aliquid, prout ipsi placuerit; ita & hîc licebit dare temporale ex intentione vel spe, ut reddat spirituale, non propter temporale datum; sic enim vellet, ut temporale esset motivum conferendi spirituale, quod est damnatum, sed sponte suâ; quia ita placebit, & erit aliquid aptum extinguere obligationem naturalem gratitudinis; ideóque docet idem *Rayn.* n. 41. etiam licitum esse dicere se optare ab eo gratitudinem præstari per collationem talis Beneficii; sicut enim secundùm *S. Thom.* suprà petere possum à mutuatario, ut aliquâ retributione spontè datâ liberet se naturali obligatione gratitudinis, quam contraxit sumendo mutuum: ita & hîc; Et ratio utriúsque à priori est: quia nullo jure prohibemur petere, ut alter id, ad quod tenetur, eo modo faciat, quo ipsi facere est licitum, qualiter solùm hîc petitur: sapienter tamen monet *Suar.* n. 8. hæc postrema esse cavenda, ob periculum & speciem pactionis; quod tum maximè verum est, si proximè & immediatè anteà detur aliquid, quando agitur de Beneficio conferendo: tum enim facilè induet rationem pretii virtualis.

§. 7. Ille, cui aliquid temporale datum vel præstitum est ab altero, ideóque naturaliter obligatur ad gratitudinem, non peccat, si donet spirituale; aut econtrà: si accepto spirituali donet temporale, ad satisfaciendum illi obligationi antidorali, uti dictum est; quia non dat tanquam determinatè debitum, sed velut aliquid aptum extinguere debitum gratitudinis anteà contractum, & potiùs respicit affectum illius, qui benefecit, cui respondere vult per exhibitionem similis affectûs; ita *Suar.* n. 6. & 14. addens n. 13. sic redonantem posse etiam verbis exprimere, quòd per illud velit extinguere illam naturalem obligationem anteà contractam; quia exprimere ea, quæ insunt, non facit simoniam, hic autem solùm illud exprimitur, quod inest: omnis enim redditio beneficii ex natura sua est extinctio obligationis antidoralis anteà contractæ, manetque gratis redditum, quamvis reddatur ad satisfaciendum illi obligationi, uti rectè *Suar.* n. 14. 75.

§. 8. Si ex pacto detur aliquid temporale veluti gratuita compensatio pro spirituali: aut econtrà spirituale pro temporali, est simonia, uti constat ex prop. 45. damnata; & ex dictis n. 70. Etiam est simonia, si temporale, quantumvis sine pacto, sed omninò gratis, detur veluti aliquid compensans spirituale, id est, veluti adæquans æstimabilitatem rei spiritualis, uti colligitur ex prop. 46. damnata: hoc est enim grave vilipendium rei spiritualis, si illi æquiparetur temporalis, ac si esset justum ejus pretium; & hoc significat illa particula: *pro*, uti notant *Cajet.* apud *Suar.* c. 44. n. 3. & *Carden.* 68. quia denotat commutationem, neque cadit in illud, quod datur merè gratis. 76.

§. 9. Gratuita donatio, quæ fit post acceptum aliquid spirituale, ab omnibus solet permitti tanquam licita: *March.* tamen in Tribun. T. 3. T. 10. T. 6. q. 9. notat donationes gratuitas esse duplices, primæ sunt omninò independentes mutuò ab invicem; & certum est has licere, v. g. Titius mihi gratis cessit Beneficium, & posteà incidit in paupertatem, in qua, si ego memor Beneficii accepti donem ipsi summam pecuniæ, non sum simoniacus, quia utraque donatio est ab altera independens: econtrà aliquæ donationes ab invicem dependent, & dicuntur reciprocæ seu relativæ, solentque exprimi his verbis: *Do, quia das, do, ut des, do, quia dedisti, do, quia dabis;* & has dicit esse simoniacas, tum quia minuunt rationem gratuiti, quod in Beneficiis debet esse purissimum; tum etiam, quia videnter includere quoddam pactum virtuale retributionis tanquam debitæ, eò quòd una propter aliam respectivè fiat. *Fateor* (inquit March.) *multa hic afferri posse in contrarium, quæ in speculatione aliquam probabilitatem præseferunt, sed in praxi non sine murmure conscientiæ proponuntur, & ut plurimum, si mentiamur nobis & hominibus, non possumus tamen mentiri Deo.* Hæc doctrina *March.* vera est, si accedat pactum illud virtuale, aut si posteà redonetur aliquid temporale veluti compensatio stricta pro spirituali, id est, veluti adæquans æstimabilitatem rei spiritualis, uti anteà dictum est: de cætero si omninò gratis donetur velut munus, quo recognoscatur affectus benefacto- 77.

sis, per se loquendo, non est simonia: nam de Jure naturæ non est, uti patet, cùm nihil detur veluti pretium rei spiritualis; neque de Jure Ecclesiastico: quamvis enim Ecclesia posset etiam omninò gratuitas ejusmodi donationes prohibere veluti simoniacas, ob suspicionem, speciem vel periculum simoniæ, quæ intervenire posset, sicuti prohibuit veluti simoniacam omnem donationem etiam gratuitam, quæ fieret occasione concursûs ad Beneficium curatum facti vel faciendi, tamen non satis ostenditur, quòd Ecclesia tales gratuitas donationes, quæ fiunt post obtentum Beneficium, de facto sic prohibuerit, uti rectè *Carden.* à n. 70. Hinc Cap. *Sicut* 1. q. 2. dicitur: *Oblatio nullam culpa maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit*: item *Gratanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum*, inquit *Innoc. III.* Cap. *Dilectus.* 30. De simonia. Vide *Leur.* p. 3. q. 746.

78. §. 10. Si quis alteri det spirituale propter temporale veluti propter principale extrinsecum motivum, in quod tendit per dationem illius spiritualis, v. g. si quis alteri conferat Beneficium Ecclesiasticum principaliter ex illo fine, ut accipiat, vel quia accepit pecuniam aut servitium aliquod temporale, quamvis omninò nullum adsit exterius pactum, ne implicitum quidem, est saltem plerumque simonia mentalis, ita *Carden.* n. 96. & patet ex prop. 46. damnata: ratio autem est, quia sic conferens plerumque saltem in mente sua æquivalenter vult vendere spirituale pro temporali, cùm intendat spirituale commutare cum illo temporali, seu dare aut habere loco illius, sicque appretiat ad invicem, quod est simonia. Dixi, *plerumque saltem*; quia si post acceptum aliquid temporale daret spirituale etiam principaliter intendens extinguere obligationem gratitudinis, non autem appretiando illa inter se, non esset simonia, uti nu. 75. dictum est. Notat etiam *Suar.* c. 36. n. 7. ex illa conditione negativa, quòd sine commodo temporali non esset quis daturus rem spiritualem, non colligi sufficienter, quòd adsit virtualis simonia.

79. *Q. 18. Quibus præterea modis contrahatur simonia in materia Beneficiorum Ecclesiasticorum?* ℞. Planè variis, quorum aliquos recensebo. §. 1. Simonia est secundùm dicta n. 76. inprimis si temporale munus detur pro spirituali: munus autem temporale aliud dicitur à manu, aliud à lingua, aliud ab obsequio, uti declaravit *Urbanus II.* Cap. *Salvator.* 8. caus. 1. q. 3. Per munus à manu intelligitur pecunia vel res quæcunque pecuniâ æstimabilis, sive mobilis, sive immobilis; item cessio aut remissio debitorum, dilatio aut anticipatio solutionis aliundè debitæ, datio mutui, &c. Per munus à lingua intelligitur laus, commendatio, defensio, intercessio apud alios. Per munus ab obsequio intelligitur quodvis servitium vel promotio aut executio negotii in gratiam alterius facta: per spirituale autem hìc intelligitur, quod ex natura sua ordinatur ad finem supernaturalem, uti rectè *Ills.* T. 5. n. 301. Deinde etiam simonia est, si ex pacto detur etiam spirituale pro Beneficio; quæ omnia jam declarabuntur.

80. §. 2. Si certem cum collatore pro mille aureis, quòd ipse Beneficium non sit mihi, sed alteri collaturus, est palliata simonia: nam æquivalenter facio, ut ipse pro illa pecunia acquirenda mihi Beneficium conferat, lucrando mille aureos ex illa sponsione, ita *Arsd.* T. 2. p. 2. T. 5. c. 12. §. 2. q. 1. hinc *Sanch.* cum *Dian.* in comp. V. *Simonia* n. 14. & in Summ. n. 8. docet concertationem, quâ Cajus certat se non acceptorum Beneficium, Titius autem certat eum accepturum; item contractum initum inter Cajum & Titium: ut qui prior obtinebit Beneficium, det alteri tertiam partem fructuum, plerumque esse simoniam: quia talia fiunt cum intentione obligandi alterum, ut procuret ipsi Beneficium: si tamen sincerè fierent sine tali intentione, non essent simonia. Similiter si ab illo, cujus votum in electione desideras, mutuò accipias magnam summam, eo fine, ut te eligere cogatur, ne mutuum suum perdat, eò quòd futurus sis impotens ad restituendum, si non eligaris, est simonia: quia timore damni temporalis & restitutione illius summæ emis votum.

§. 3. Pactum hoc, quo Titius dicit Cajo, si tu lusum viceris, conferam tibi Beneficium; si autem ego vicero, tu mihi dabis centum aureos, *Steph.* t. 4. d. 11. n. 38. & alii rectè dicunt, per se loquendo, esse simoniacum: *Si dicas*, non est simonia, si Titius & Cajus certent inito hoc pacto: ut si Cajus vincat, Titius legat Missam pro Cajo; si autem vincat Titius, Cajus det solidum Titio: ergo nec est in priore casu. ℞. *Lopez* dicit utrumque esse simoniam, & *Lugo* de Just. d. 31. S. 1. n. 5. improbat tale pactum propter periculum simoniæ; tamen *Rodriq. Less. Bonespei* & *Steph.* d. 9. n. 53. negant esse simoniam: quia pecunia non habet se velut pretium; sed difficultas est in danda disparitate, fortè hæc esse potest: 1. Quòd mens Titii vel Caji præsumatur esse in primo casu dare vel acceptare Beneficium in commutationem illius pecuniæ, adeóque semper sit simonia saltem mentalis, quod non præsumitur in posteriore casu. 2. Quòd licèt in neutro expetatur pecunia velut pretium, aut exponatur velut æstimatio rei sacræ: tamen pro Missa legenda vel audienda, uti & pro precibus, licitum est saltem ex consuetudine dare & exigere aliquid velut stipendium sustentationis, aut pro laboribus extrinsecùs adjunctis: ergo etiam licebit contra ea exponere pecuniam; econtrà in exequenda collatione Beneficii nihil pro stipendio potest exigi: ergo si hìc contraponatur pecunia, erit tanquam pretium, quo æstimabitur res sacra: hoc autem est simoniacum. 81.

§. 4. Si Titius Collator planè liberaliter dicat Cajo: *Conferam tibi Beneficium*; Cajus autem agnoscens benevolum in se animum reponat: *Et ego tibi donabo illud officium*, videtur esse simonia; nam æquè simonia est, si Collator per aliquid appromissum firmetur in promissione Beneficii, ac si primò moveretur ad promissionem; quia firmatio promissionis æquè connexa est cum spirituali ac promissio ipsa, promissio autem Caji est de se firmativa promissionis Titii; quia de se est apta firmare hominem similis conditionis, cujus est Titius, neque promissiones expressè ac tacitè conditionatæ differunt in substantia, sed tantùm in modo; unde sic argumentor: si Cajus expressè dixisset, *si permanseris in tua promissione, donabo illud officium*, esset promissio secundùm se simoniaca, uti patet: ergo etiam nunc est talis; quia est promissio ex causa futura & intenta: ergo tacitè conditionalis; nam re ipsâ & spectatis circumstantiis censebatur dicere; quia promittis & permansurus es in promissione, ac collaturus Beneficium, donabo officium: ergo æquivalenter dicebat, si permansurus sis & conferas Beneficium, donabo officium: quod iterùm argui potest à posteriori; nam si Titius non fuisset permansurus in illa promissione, nec collaturus Beneficium, Cajus noluisset donare officium, uti inspectâ conscientiâ fatebitur Cajus: ergo permansio in promissione erat conditio respectu donationis, si non suspensiva, saltem resolutiva, id est, talis, quâ non positâ Cajus voluisset resolvi seu non tenere promissionem suam: ergo promissio Caji fuit tacitè conditionata: ergo cùm expressè conditionata futura fuisset simoniaca, etiam nunc erit talis. Si tamen Cajus promisisset propter visam Titii in se benevolentiam, paratus donare officium, licèt Titius non fuisset permansurus in promissione, & hoc ipsum etiam satis intelligere potuisset Titius, promissio Caji non fuisset simoniaca; verùm id non videtur præsumi posse, quia raro continget. 82.

§. 5.

83. §. 5. Si quis alteri conferat Beneficium eo fine, ut se honestè sustentare possit, non est simonia, quia quamvis sustentatio sit aliquid temporale, tamen non est aliquid, quod conferenti reddatur velut in commutationem pro spirituali, sed ex spirituali consequitur, manétque illi, qui spirituale accipit; deinde hęc sustentatio est finis intrinsecus saltem secundarius Beneficii, ideo enim Ecclesia instituit Beneficia, ut Clerici Deo serviant & fungantur officio, sicque fruendo proventibus Beneficii honestè alantur: ergo non est illicitum etiam in hunc finem dare Beneficium. E contrà est simonia, si conferam Beneficium sub pacto, ut alter mihi securè imposterum solvat debita, uti docent *Suar. Less. Laym. Pirh.* L. 5. T. 3. à n. 139. consentitque cum aliis *Rayn.* L. 2. S. 1. c. 2. n. 9. idem est, si conferam Titio Fratri Caji debitoris mei sub pacto, ut juvet Cajum in solvendo: si tamen debitor differendo solutionem inferret vim & injuriam, putat *Suar.* c. 38. n. 9. quòd possem sine simonia dare spirituale tanquam medium tollendi præsentem vexam, & sic inducendi ad faciendam justitiam; & idem dicunt *Sot. Suar. Laym. Pirh. Leur.* p. 3. q. 750. si ad evitandum de præsenti malum mihi injustè intentatum, v. g. si intentanti conferam Beneficium, ut me jam non occidat vel non diffamet, non esse simoniam, quia conferenti nihil datur pretio æstimabile, quod antea jure suo non habuerit: & idem dicit *Less.* si malum esset paulò post inferendum, sicuti licitum est dare mutuum, petendo, ut alter vicissim, non in futurum, sed nunc in præsenti rem aliam det mutuam, uti colligitur ex *S. Thoma 2. 2. q. 78. a. 2. ad 4.* quia non injicitur obligatio nova distincta ab actu solvendi vel mutuandi, nec imponitur novum onus Justitiæ, sed tantùm petitur modus vel conditio, sub qua posita gratis detur mutuum, uti explicant *Rayn.* suprà, & *Lay.* L. 4. T. 10. c. ult. n. 27. Vide tamen dicenda n. 149.

84. §. 6. Quamvis possit esse aliud peccatum, tamen non est simonia, si Beneficium alicui detur intuitu consanguinitatis, vel propter preces armatas, vel propter metum etiam damni temporalis incurrendi, vel amittendi proprii debiti, hæc enim omnia non habent rationem pretii, *Suar. Less. Laym. Pirh.* suprà.

85. §. 7. Qui acceptat Beneficium sub pacto, v. g. docendi, etiam Theologiam, aut quia docuit, si sit tanquam pretium pro labore, est simoniacus; non est autem, si acceptet Beneficium, cui onus docendi per authoritatem Superioris est adjunctum, ita *Navar. Alloz.* V. *simonia*, S. 4. n. 39. & utrúmque fusè probat *Rayn.* c. 10. à nu. 24. Posse autem adjungi tale onus temporale, ex eo patet, quòd *Trid.* Sess. 5. c. 5. & Sess. 23. c. 18. De Reformat. jubeat addici aliqua Beneficia muneribus docendi; & ratio est, quia tale Beneficium habet aliquid, quod justè assignari potest pro stipendio Ministri, nempe fructus temporales; unde si quis tale onus vellet adjungere Juri purè spirituali, v. g. Juri eligendi, esset simonia, quia Jus purè spirituale assignaretur pro pretio operis temporalis, cùm non possit habere rationem stipendii sustentando Ministro convenientis, consequenter daretur tanquam stipendium operis temporalis, ita *Rayn.* n. 26.

86. §. 8. Est simonia bona sua dare Ecclesiæ, cum pacto, ut in Canonicum, v. g. eligatur, sic enim statuit *Innocentius III.* c. *Tua nos. 34.* De simonia: *Si quis Clericus cum conditione vel pacto largiatur aut offerat bona sua, ut illa postmodum pro præbenda retineat, & in Canonicum admittatur, hujusmodi oblatio vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniæ, cùm in talibus omnis pactio aut conventio cessare debeat juxta canonicas sanctiones: Si verò purè ac sine pacto vel conditione qualibet offerat, rogans humiliter, & ut in Canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, & Clerici ejusdem ecclesiæ purè consentiant, hujusmodi receptio fieri potuit absque scrupulo simoniacæ pravitatis. Licet autem taliter duximus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantummodò judicare; si tamen is, qui talem donationem facit, eâ intentione ducatur, ut per temporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci, & Clerici, qui eum in Fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam ille quàm isti apud districtum Judicem, qui scrutator est cordium & cognitor secretorum, culpabiles judicantur.* Hæc tamen ultima simonia est tantùm mentalis, ùt rectè cum aliis *Pirh.* n. 89. & *Carden.* in 2. crisi d. 27. à n. 24. Quòd si quis cum consensu Episcopi retineat sibi Jus præficiendi Clericum in præbenda, quam instituit, nulla est simonia, uti tenent omnes.

§. 9. Est simonia pro admissione in possessionem Beneficii ex pacto dare vel exigere aliquod temporale, etiam convivium, non obstante statuto vel consuetudine etiam immemoriali, uti dicetur à num. 191. & patet ex Cap. *Jacobus*, De simonia, *Trid.* Sess. 24. c. 14. De Reform. docéntque *Abb. Garc. Less. Pirh.* n. 91. *Nicolartz* in praxi benef. t. 2. §. 7. *Leur.* p. 3. q. 748. si tamen lege id statutum sit, vel consuetudine receptum, & hoc temporale, quod accipitur, applicetur ad pios usus, & non exigatur priùs, quàm liberè posita sint spiritualia, neque hæc denegentur, etiamsi nihil detur, *Abb. Barb. Az.* & *Pirh.* suprà dicunt non esse simoniam; & *Less.* L. 2. c. 35. n. 111. dicit passim non observari *Trid.* id prohibens, quamvis mandetur Episcopis, ut observari faciant, quam consuetudinem præsertim in Germania etiam damnare non audet *Pirh.* cùm toleretur ab Episcopis & Papa, saltem ubi recepta non est aut ubi non obligat Constit. *Innoc. XII. Ecclesia Catholica*, quam referemus L. 4. n. 671. Addit *Lott.* L. 3. q. 29. n. 131. ex decisione Rotæ, etiam esse simoniam, si quis pro repellenda contradictione paciscatur de Canonicis reddendis indemnibus ob receptionem sibi factam ad possessionem Beneficii sibi collati. Vide *Leuren.* suprà n. 1. 87.

§. 10. Si Senatus habens Jus præsentandi statuat, ut præsentandus singulis Senatoribus aliquid pecuniæ numeret, *Burgh.* cent. 1. cas. 82. dicit probabile esse, quòd non sit simonia, quia hîc nulla vera pactio intervenit, sed adest alius titulus: 1. Donationis remuneratoriæ. 2. Donationis modalis, quam à simonia defendunt *Suar.* c. 39. n. 20. *Tann. Fill.* t. 25. c. 9. n. 30. & alii. 3. Potest etiam esse titulus laboris, debent enim illo die convenire, ibi hærere, negotia sua negligere, ergo jure pro hoc labore aliquid exigent, uti ait *Bonac.* De simonia. d. 1. q. 6. p. 4. non commendat tamen hoc fieri *Burgh.* & meritò; qui enim acceptat tale jus præsentandi, acceptat obligationem exequendi gratis, uti mandat Ecclesia, ideóque *Nicol.* suprà, quamvis non planè reprobet, si Capitulum ab illo, qui promovetur ad Beneficium, aliquid petat propter molestias congregationum, lecturam literarum &c. tamen meritò monet non faciendum. 88.

§. 11. Qui accipit Beneficium, obligando se ad præstandum homagium alteri, quo continetur temporale commodum ejus, cui præstatur, est simoniacus, uti expressè habetur cap. *Ex diligenti*, De simonia, sic enim emit Beneficium pretio subjectionis vel servitii; potest tamen se obligare ad fidelitatem Episcopo præstandam, uti notat *Pirh.* nu. 83. Vide etiam *Leur.* p. 3. q. 747. 89.

§. 12. Si Cajus det pecuniam Titio, ut Titius intercedat apud Sempronium, ut Sempronius intercedat apud Collatorem pro Beneficio conferendo Cajo, aliqui apud *Dian.* p. 4. t. 4. R. 151. & iterum alii p. 11. T. 6. R. 31. censent non esse simoniam, sed longè plures, quos citant & sequuntur *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 11. n. 4. *Steph.* d. 11. n. 39. *Arsd.* q. 3. *Rayn.* n. 26. & 30. *Mendo* d. 1. q. 23. longè probabiliùs affirmant esse, quæ sententia omnino tenenda est, quia illud pretium saltem mediatè datur pro Beneficio, idque directè ex intentione dantis, & intercessio illa est causa moralis 90.

Beneficii concessi: ergo si emis intercessionem, virtualiter emis Beneficium; erit tamen communiter simonia solius Juris Ecclesiastici, quamvis uni tantùm mediatori daretur pecunia, quia non emitur Beneficium ipsum, sed intercessio, quæ non est sacra; prohibetur tamen emi Jure Canonico apud *Castrop.* suprà.

91. §. 13. Dare pecuniam non pro intercessione, sed pro labore in eundo & redeundo ad collatorem, aut pro damno ideò causato, vel pro lucro cessante, aut pro dispendio temporis, quod ad intercedendum consumitur, & in quo negligitur utilitas alioquin obventura, non est simonia, uti habet communis apud *Dian.* p. 10. t. 15. R. 5. *Castrop.* n. 5. *Rayn.* n. 30. plus tamen dari non debet, quàm sit labor vel damnum; quòd si plus detur, v. g. centum aurei, cùm labor esset dignus tantùm denis, plerique cum *Lug.* in Resp. mor. l. 6. d. 4. n. 4. censent fore simoniam: *Rodriq.* tamen & alii dicunt, quod plus est, censendum dari gratis; sed *Dian.* p. 6. T. 7. R. 42. & alii dicunt hoc ultimum in praxi non esse amplectendum: *Lug.* suprà dicit, si protesteris & sincerè ita sentias, nempe, quòd pro labore velis dare decem, sive Beneficium obtineas, sive non; & cùm scias, quid deceat gratum hominem, te dicere posse, quòd habeas animum etiam donandi reliquum, sed nolle ullam de eo obligationem suscipere.

92. §. 14. Si daretur pecunia, ut apud collatorem solummodò exponerentur mérita & dignitas petentis Beneficium, non autem intercederetur vel urgeretur collatio; aliqui apud *Dian.* p. 11. T. 6. R. 31. putant non fore simoniam, & consentit *Rayn.* n. 28. quia pecunia datur pro illo munere exponendi merita, & finis proximus non est Beneficium, sed acquisitio bonæ opinionis apud collatorem; addunt tamen id esse periculosum; imò *Steph.* n. 39. dicit omninò esse simoniam; quia intentio dantis pecuniam hîc & nunc non sistit in remuneratione hujus laudis, sed tendit ad obtentionem Beneficii: ergo datur etiam ut pretium saltem mediatum Beneficii obtinendi.

93. §. 15. Non est simonia, si detur vel accepretur pecunia pro habendo faciliori aditu ad Collatorem; ita *Suar.* & alii cum *Castrop.* p. 11. *Mendo.* nu. 297. hinc nulla erit simonia, inquit *Less.* n. 109. & *Rayn.* n. 35. si œconomo Episcopi des pecuniam, ut admittaris in ejus familiam, id intendens, ut Episcopo per obsequia fias charus, & sic ab eo Beneficium obtineas; tum enim non das pecuniam pro Beneficio, sed pro opportunitate demerendi Episcopum & accipiendi ab eo gratis Beneficium, & per pecuniam sternis quidem viam ad Beneficium, sed remotè & indirectè, quod non est illicitum.

94. §. 16. Si des pecuniam famulo Episcopi, ut tibi statim notificet prima Beneficia vacantia, *Castrop.* p. 3. n. 4. dicit esse simoniam; quia pretio paras viam ad Beneficium, citatque pro se *Navar.* sed *Nav.* loquitur de illo, qui tali famulo notificat vacare Beneficium, & pensionem promittit, ut Beneficium ei impetret, in quo certum est esse simoniam; id autem non est in nostro casu, quia pretium non datur pro impetratione vel intercessione, sed tantùm pro manifestatione illa Beneficiorum vacantium, quæ videtur omninò remotè & indirectè se habere ad Beneficium.

95. §. 17. Simonia est, si quis non velit conferre Titio Beneficium, nisi rogetur à Cajo, quem vult sibi habere obligatum, quia paciscitur de beneficio pro temporali alterius erga se vicissim obligatione, ita *Rayn.* n. 34. Si tamen hoc sine ullo pacto & obligatione peteretur, non esset simonia, uti docent *Suar.* *Less.* *Laym.* apud *Pirh.* n. 138. quia non haberetur ratio pretii seu commutationis pro re spirituali.

96. §. 18. Si quis ex vana gloria vel appetitu laudis conferat alteri Beneficium, non est simonia, uti cum communi *Alloza* v. *simonia.* Sect. 2. n. 33. addens per munus à lingua tunc solùm incurri simoniam, quando ex illo spectatur temporalis utilitas, dicitque hanc sententiam esse communem DD.

§. 19. Est simonia servire alteri sine salario, cum pacto saltem tacito, ut loco salarii accipiat beneficium, 97.
uti si quis dicat se velle servire gratis, vel ob salarium nimis modicum: & tamen hoc ipso ex circumstantiis causet in eo, cui servit, obligationem ad remunerandum servitium per collationem Beneficii, quod serviens per hoc intendit, ita cum aliis *Rayn.* num. 34. hinc plures cum *Pirh.* n. 86. dicunt, si quis reverà gratis serviat, non debere servire principaliter hâc intentione, ut Beneficium obtineat, alioquin fore simoniam; quia intendit illud æquivalenter emere isto servitio: addit *Carden.* c. 5. a. 3. si serviat vel præstet temporale obsequium etiam secundariò tantùm ex illo fine, si per hoc moveat conferentem ad dandum Beneficium, fore simoniam; quia præstat temporale velut motivum dandi spirituale, quod est virtualiter illud commutare cum illo: Si tamen serviat vel præstet obsequium primariò propter mercedem, & secundariò habens spem obtinendi ab eo Beneficium, non est simonia, si per hoc non intendat movere collatorem ad compensandum illud temporale per spirituale: imò si serviat vel obsequia præstet omninò gratis aut pro pretio impari laboribus, sed sine pacto etiam tacito, quamvis cum spe Beneficii, *Suar.* *Laym.* *Less.* aliique cum *Rayn.* n. 35. & *Pirh.* nu. 135. docent non fore simoniam: addit *Sanch.* apud *Dian.* p. 4. T. 4. R. 151. etiam non fore, quamvis principaliter serviret ex spe beneficii: se autem obligare ad dandum, vel permutandum, vel resignandum Beneficium, ratione servitii ab altero præstiti vel præstandi, est simonia, licèt addatur conditio, si Papa consenserit, uti rectè *Less.* in Auct. V. *simonia* c. 2. licèt enim consenserit in translationem Beneficii, non tamen consentiet nec consentire potest in commutationem spiritualis pro temporali.

§. 20. Est simonia, si quis obsequia temporalia 98.
famuli, quæ compensare debet mercede temporali, velit compensare beneficio Ecclesiastico; quia sic commutat spirituale pro temporali, quod est virtualiter vendere spirituale: Si tamen mercedem temporalem dederit parem servitio, & famulus ex occasione servitii invenerit gratiam apud collatorem; ideóque collator inclinetur & conferat Beneficium: item si famulus gratis servierit, vel pro pretio impari laboribus, & Dominus vicissim propensus conferat ei Beneficium, non erit simonia; tunc enim præstita obsequia non habent rationem pretii, sed tantùm conciliant benevolentiam, à qua procedit gratia Beneficii: quamvis hoc ultimum non careat periculo & specie simoniæ, uti notant *Suar* & *Laym.* apud *Pirh.* num. 137. quòd si collato Beneficio alter pergeret servire sine salario, habendo Beneficium in commutationem salarii, esset simonia, uti cum aliis *Pirh.* n. 86. & *Rayn.* n. 35.

§. 21. Est simonia sic pacisci cum aliquo, qui mini- 99.
sterium etiam spirituale præstat, habebis annuè pro stipendio centum aureos, donec curaverim tibi Beneficium, cujus proventus tibi afferant centum aureos, tumque continuabis tuum spirituale ministerium: Sic enim fit permutatio ministerii spiritualis cum Beneficio spirituali; omnis autem pactio & permutatio etiam rei spiritualis cum spirituali in materia beneficiaria est simoniaca: Si tamen Episcopus constituat alicui è suis familiaribus pensionem, donec ei conferat Beneficium, non est simonia, uti cum aliis *Alloza* S. 4. n. 35. Item, *Si Episcopus, antequam alicui Beneficium conferat, ob aliquam causam ordinaverit aliquid subtrahendum de fructibus Beneficii conferendi, & in pios usus expendendum, non est illicitum; si verò ab eo, cui beneficium confert, requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idè est, ac si aliquod munus ab* eo

ab eo exigere, & non caret vitio simoniæ. S. Th. 2. 2. q. 100. art. 4. in fine.

100. §. 22. Si quis promittat alteri se magnam pecuniæ summam assignaturum in eleemosynam pauperibus, vel pio loco, si conferat vel impetret ei Beneficium, *Alloz.* n. 30. & *Sorta* apud *Dian.* p. 11. T. 6. R. 31. dicunt non esse simoniam, quia inter titulos excusantes à simonia est eleemosyna, uti ex *Roccaf.* refert *Steph.* d. 11. n. 30. pro eadem sententia refert *Turr. Dian.* p. 5. T. 14. R. 75. ex quo affert hanc rationem; quia sicuti Pater non committit simoniam, si filio offerat novam vestem sub conditione & pacto, ut v. g. confiteatur & communicet, quia non dat ùt pretium rei spiritualis, sed ut moveat ad exercendum opus virtutis; ita dans aut procurans Beneficium tantùm movet ad opus virtutis, quod est eleemosyna. Verùm hæc solùm probant non esse simoniam juris naturalis ita pacisci de dando Beneficio sub onere dandi eleemosynam: est tamen & manet simonia Juris Ecclesiastici, quo prohibentur omnes pactiones in materia beneficiaria.

101. §. 23. Si Titius ad permovendum Patronum, ut se præsentet, promittat reparare sacellum, in quo fundatum est Beneficium, putârunt aliqui esse simoniam; quia est pactio in materia beneficiaria, uti jam sæpè dictum est; & *Alexander II.* Cap. *Ex multis* 1. q. 3. sic habet: *Ut nullus cujuscúnque gradûs Clericus pro Ecclesia Beneficio aliquid audeat conferre, aut fabrica Ecclesiarum, vel donariis Ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit tribuendum; quia, teste Scripturâ, qui aliquid malè accipit, ut quasi benè dispenset, potiùs gravatur, quàm juvatur:* respondit tamen 9. Januarii 1700. Româ vir doctus non esse simoniam; quia reparatio sacelli est obligatio innata Capellaniis aut Vicariis: ergo de ea inire contractum non est aliud, quàm assecurare reparationem, ad quam tenebitur: ejusmodi autem contractus non prohibentur, sed licitè quisque se obligat ad faciendum id, quod postulat suum beneficium sive officium.

102. *Q. 19. An sit simonia dicere, confer mihi beneficium, intercede pro me, &c. & ero tibi gratus?* ℞. Si in genere id dicat, & sincerè procedat sine intentione dandi temporale pro spirituali, aut contrahendi novam obligationem, sed solùm exponendi suam obligationem antidotalem, cui posteà liberum sit satisfacere per quidcúnque, non est simonia, & hoc tantùm volunt Authores aliqui, præsertim apud *Dian.* p. 10. T. 15. R. 5. quando dicunt licitum esse dicere se fore gratum, eò quòd hæc verba non obligent, sed tantùm dent spem vel reciproci temporalis commodi, vel cujuscúnque alterius, quam spem cùm alter licitè habeat, etiam ego licitè eam in ipso excito: rectè tamen notant *Carden.* in 2. Crisi d. 27. n. 66. & *Leur.* p. 3. q. 745. n. 4. si tales sint circumstantiæ, ut his attentis promittat vel significet se determinatè daturum temporale, fore simoniam; quia quamvis ea nuda prolatio istorum verborum id non significet: tamen ex circumstantiis & communi modo loquendi, quem inter se satis intelligunt homines hoc tempore, verè significant promitti determinatè compensationem temporalem, idque ex obligatione aliqua saltem gratitudinis, distincta ab obligatione antidorali: quod à posteriori colligitur; nam si ille, qui Beneficium accepit, nihil det temporale, censetur mereri nomen ingrati, pati debet exprobrationem aut justum pudorem, uti inter homines persuasio est; sæpè etiam admonetur, ut gratitudini satisfaciat: ergo manifestum est adfuisse pactum saltem implicitum de dando temporali: hinc *Less.* in Auct. V. *simonia*, cas. 3. rectè monet cautè utendum esse talibus verbis, præsertim ubi ex consuetudine acceptantur tanquam obligatoria ad aliquid determinatum, uti ferè ubique fit his temporibus, & difficilè est credere, inquit *Less.* tantas summas posteà dari ex pura gratitudine: unde *Carden.* n. 67. dicit per ista verba sic prolata & acceptata incurri simoniam, non tantùm mentalem, sed etiam conventionalem subjectam pœnis Juris; quia illa verba ita inter illos accipiunt, ut significent promissionem compensationis temporalis: ergo est simonia non tantùm in mente & in intentione, sed externis verbis ac signis expressa: ergo conventionalis.

Q. 20. Quænam hic veniant sub nomine Beneficii? 103.
℞. Tantùm resolvam de illis, circa quæ est dubium, an sine simonia emi vel vendi possint.

§. 1. *Suar. Sanch. Less. Pirh.* L. 5. T. 3. n. 100. aliique plures cum *Diana* p. 4. t. 4. R. 156. probabiliùs dicunt officia regularia, uti Provincialatus, Prioratus, Rectoratus, &c. includi sub nomine Beneficii; adeóque esse materiam simoniæ, etiam in ordine ad incurrendas pœnas, quia sunt Beneficia regularia: tamen etiam probabiliter contradicunt *Barb. Peirin. Az. Bon.* & *Mendo.* d. 1. nu. 311. quia propriè & absolutè non dicuntur Beneficia Ecclesiastica: in materia autem pœnali verba non sunt amplianda à propria significatione, sed potiùs restringenda: hinc infert *Sanch.* in Conf. L. 2. c. 3. d. 44. non esse simoniam sic pacisci, elige me in Provincialem, & ego te eligam in Priorem; quia pactio & permutatio in rebus spiritualibus tantùm prohibetur in materia beneficiaria, uti dicetur à nu. 112.

§. 2. Nomine Beneficii non veniunt Commendæ 104.
Equitum Hierosolymitanorum; quia licèt dentur solis Religiosis professis: tamen dantur titulo laico & pro temporali militiæ ministerio; professio verò est tantùm conditio *sine qua non*, ita *Lez. Suar.* L. 4. c. 27. n. 6. *Barb.* De Jure Eccles. L. 3. c. 7. n. 9. *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 13. n. 13. & Theologi communiter cum pluribus Canonistis apud *Dian.* in Summa v. *simonia* n. 4. contra *Az. Torres Paris. Garz.* p. 1. c. 4. *Sperell.* decis. 21. Fori Eccles. n. 37. ideóque cum prioribus docet *Dian.* p. 3. Tract. 2. R. 62. non fore simoniam, licèt daretur pretium pro impetrando Ordine equestri; quia licèt Ordines tales ordinentur ad Divinum cultum: tamen pro fine ulteriori, qui hîc spectari debet, habent quid temporale, nempe militiam: docet quóque *Dian.* P. 6. Tract. 8. R. 17. cum *Suar.* & aliis multis, quòd Commendæ Militensium non sint beneficia, sed dentur in stipendium pro servitiis non spiritualibus; adeóque non sint materia simoniæ: advertit tamen *Castrop.* suprà cum *Suar.* & aliis, fore injustitiam, si Superiores vel Magistri Ordinum eas Commendas venderent, quia non sunt Domini, sed dispensatores, & quidem Papæ subordinati, qui non consentit vendi, sed benè meritis vult distribui; possunt tamen donari cum onere & obligatione exhibendi aliquod temporale munus, v. g. eundi in Africam, serviendi, solvendi pensionem pro necessitate; posset que etiam Pontifex dare potestatem eas vendendi.

§. 3. Quamvis Præbendæ Canonessarum non 105.
sint propriè beneficia: tamen esse materiam simoniæ resolvit S. Congregatio sub Eminentiss. Emmerix anno 1692. uti in hanc provinciam rescripsit noster Revisor Hispanus: Aliqui tamen cum *Leur.* p. 2. q. 722. putant distinguendum, & id admittunt de Canoniis, quarum fundatio primitùs fuit Religiosa sive Monialium, si per præscriptionem necdum sint sæcularizatæ; negant autem de aliis fundatis, v. g. à Parentibus nobilibus pro educatione filiarum; quia hæ ab Ecclesia non censentur erectæ aut positivè approbatæ tanquam præbendæ spirituales. Vide dicenda L. 4. à num. 229.

§. 4. Capellaniæ authoritate Episcopi non erectæ 106.
non sunt Beneficia, nec materia simoniæ, uti cum aliis *Castrop.* n. 14. Similiter hospitalia, si authoritate Episcopi erecta non sint, neque sub ejus cura existant, quamvis sint pia loca, non sunt Ecclesiastica, consequenter nec materia simoniæ, *Suar.* num. 11.

&

& alii cum *Castrop.* n. 15. Si autem authoritate Episcopi instituta sint, & existant sub ejus cura, ac simul secum afferant administrationem spiritualem, sunt materia simoniæ, secundùm *Suar.* & alios suprà: si autem functionem spiritualem non habeant, sed tantùm regimen temporale, cum tota sollicitudine pertinente ad curam infirmorum, non est saltem Jure Divino simonia vendere administrationem: videtur tamen esse Jure humano; quia prohibetur venditio administrationis rerum Ecclesiasticarum, quales ex instituto Ecclesiæ sunt bona temporalia talium hospitalium, uti tenent *Suar.* & alii cum *Castrop.* suprà.

107. §. 5. Docent communiter omnes, quòd officia ad nutum revocabilia, uti sunt Vicariatus temporalis, officium Legati, non sint materia simoniæ: Similiter officia Ecclesiæ temporalia, uti sunt Procuratoris rerum temporalium Ecclesiæ, Advocati, Syndici, Judicis ab Episcopo constituti in locis, ubi habet temporalem jurisdictionem; item Dispensatoris seu Oeconomi, Sacristæ vel Custodis, non sunt materia simoniæ Juris naturalis; quia in se nil spirituale habent: si tamen soleant exerceri per Clericos, venditio illorum est prohibita jure Ecclesiastico, tanquam simoniaca, *Suar.* c. 29. n. 3. *Pirh.* n. 121. Quòd si exerceri soleant etiam per laicos, vendi poterunt, *Silv.* & *Pirh.* ibidem. Functiones tamen ejusmodi officiorum nullo jure prohibentur vendi, cùm sint merè corporales, *Suar.* n. 13. *Pirh.* n. 122. Etiam videri potest de illis *Ills.* T. 5. n. 311.

108. §. 6. Coadjutoriæ beneficiorum, quæ nihil aliud sunt, quàm quædam facultates authoritate Pontificis concessæ exercendi officium, quod proprietarius exercere tenetur, tametsi cum futura successione concedantur, Beneficia non sunt; hinc non sunt materia simoniæ Juris Ecclesiastici vel naturalis, si quid temporale detur solùm in sustentationem admittentis Coadjutoriam, *Castrop.* suprà; hæc enim sustentatio ipsi debita est. An autem præstimonium, titulus, Commenda aliàque similia sint strictè Beneficia vel materia simoniæ, dicetur L. 4. à n. 217. Item de Vicariatu Episcopi, Officialatu & quibusdam aliis, vide dicenda hîc n. n. 214.

109. *Q. 21. Cur Beneficiorum permutatio propriâ authoritate facta sit simoniaca?* ℞. §. 1. *Caram.* putat ideò esse, quòd Papa tollat ab uno beneficio spiritualitatem; & sic pro temporalitate unius detur spiritualitas alterius. *Contrà est:* 1. Papa vult utrúmque beneficium manere invendibile, impermutabile & annexum suo officio spirituali: ideò enim ex motivo Religionis prohibet venditionem & permutationem utriusque; quia utrumque est spirituale, & manet tale, propter connexionem cum officio spirituali: ergo à neutro tollit spiritualitatem. 2. Papa non determinat, quodnam ex illis determinatè fiat temporale, neque fundamentum est dicendi hoc potiùs fieri, quàm illud: ergo neutrum fit temporale; sed neque indeterminatè tantùm vult unum esse temporale: tum quia hoc gratis fingitur: tum quia temporalitas debet subjecto determinato convenire, utì albedo: tum etiam quia Papa vult utrúmque esse & manere spirituale, utì dictum est: ergo.

110. §. 2. *Carden.* in 1. Crisi d. 67. c. 3. dicit esse ideò: quia spirituale commutatur cum temporali; nam temporale, quod est in Beneficio A. est extrinsecè spirituale, propter nexum, quem habet cum spirituali: ergo Beneficium A. est saltem partialiter spirituale: similiter Beneficium B. ergo cùm totum Beneficium A. detur pro toto Beneficio B. utrimque datur aliquid saltem partialiter spirituale pro aliquo saltem partialiter temporali. *Si dicas*, singula habere aliquid spirituale & aliquid temporale, spirituale autem commutari cum spirituali, & temporale cum temporali: *Reponit*, id gratis fingi, nisi enim accedat authoritas Superioris, temporale, quod inest, nè quidem virtualiter separatur à spirituali, sed sunt moraliter unum: ergo dici non potest, quòd spirituale respondeat soli spirituali, & temporale soli temporali; sed temporale spiritualizatum totum indivisibiliter dabitur pro temporali spiritualizato: ergo aliquid partialiter spirituale commutabitur cum aliquo partialiter temporali, quod est simonia Juris naturalis. *Confirmatur*; nam si accedat authoritas Superioris, tum permutatio non erit simoniaca; quia Jus temporale percipiendi fructus per dispensationem virtualiter separatur ab officio spirituali, per hoc nempè: quòd eo modo permittatur contractus circa Jura illa temporalia: atque si non essent annexa spirituali, qualiter etiam fit virtualis separatio, si vendatur calix consecratus: ergo econtrà si Ecclesia id fieri prohibeat, utì prohibet in Beneficiis, temporale & spirituale sic manebunt connexa, ut quod datur pro uno, censeatur dari etiam pro altero. Hæc explicatio est probabilis; sed

§. 3. Simonia, quæ intervenit in permutatione Beneficiorum, faciliùs explicatur dicendo, quòd sit simonia Juris Ecclesiastici tantùm; nam Lex facit objectum suum esse materiam illius virtutis, ex cujus motivo lex ponitur, utì explicatum est L. 1. n. 626. Ecclesia autem talem permutationem prohibuit ex motivo Religionis, ne res spirituales subjiciantur humanis contractibus, & tractentur instar profanarum, & maximè, ut caveatur periculum commutandi res spirituales cum temporalibus, quòd periculum est in Beneficiis, quibus annexum est Jus percipiendi temporalia, quorum posset haberi major ratio, quàm rei spiritualis: ergo id prohibendo facit transgressionem esse simoniacam irreverentiam erga res spirituales, sicutì præcipiendo ex motivo reverentiæ, ut jejuni communicemus, facit, ut communio sumpta à non jejuno sit sacrilega. 111.

Quomodo in permutationibus, resignationibus, constitutionibus pensionum committatur simonia, dicetur Lib. 4. quando de illis agetur.

Q. 22. An omnis permutatio rei spiritualis cum spirituali sit simoniaca? ℞. §. 1. Dictum est esse in materia Beneficiorum, uti si duo ita paciscantur, do tibi meum suffragium in hac electione, & tu dabis mihi tuum in alia; tu elige nepotem meum ad hoc Beneficium, & ego eligam tuum ad illud, &c. ita cum aliis *Rayn.* De Benef. L. 2. S. 1. c. 2. num. 32. si tamen sine pacto & obligatione ulla dicerent, fave mihi nunc tuo suffragio, & ego vicissim tibi aliâ vice favebo, *Alloza* V. *Simonia* S. 2. nu. 28. dicit non esse simoniam, quia est tantùm petitio vel oblatio favoris liberè præstandi vel negandi; res tamen periculosa est, & ideò fugienda, quia vix aberit pactum tacitum & susceptio alicujus obligationis. 112.

§. 2. Pacisci de Beneficio alicui dando pro suffragio in electione, est simonia, utì patet ex hactenùs dictis; quia est permutatio rerum spiritualium in materia beneficiaria, quæ prohibetur ab Ecclesia, ita cum aliis *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 87. 113.

§. 3. Permutatio rerum aliarum spiritualium etiam privatâ authoritate facta, non est simoniaca, neque ullo Jure prohibita, ita cum aliis *Raynaud.* suprà: unde est licitum permutare calicem cum calice, Reliquias cum Reliquiis, &c. Item licitum est sic pacisci, tu lege pro me Sacrum, & ego pro te orabo, vel dabo eleemosynam, ita *Suar.* c. 30. n. 5. & c. 31. n. 20. *Pasq.* De Sacrif. q. 919. *Dian.* P. 4. Tract. 4. R. 150. *Pirh.* n. 124. aliique communiter. Ratio est: quia Jura tantùm prohibent permutationes in materia beneficiaria: ergo cùm hæc sint odiosa, non debent extendi ad alias materias; neque ulla irreverentia est, si una res spiritualis sit veluti pretium pro altera spirituali. Addit *Haun.* De Justitia T. 6. T. 2. n. 568. posse rem ejusmodi spiritualem cum alia permutari, v. g. Eccle- 114.

siam

siam cum ecclesia, quamvis excessus valoris unius suppleri deberet per pecuniam, id enim conceditur Cap. *Ad quaestiones*. De rerum permutatione: & universaliter licitae sunt pactiones vel transactiones propriâ authoritate factae in aliis materiis, uti si contentio sit de Jure spirituali, posset inter Episcopos vel alios fieri transactio, ut alternatim visitent, praesentent, eligant: item ut unus jurisdictionem, alter provisionem Beneficiorum habeat, *Suar*. c. 51. n. 8.

115. *Objici* potest, quòd Cap. *Quaesitum*, ibidem dicatur, *Pactio circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniae*. ℞. Sermo ibi est de permutationibus Praebendarum, non autem aliarum rerum spiritualium.

116. *Q. 23. An vendere Beneficium ecclesiasticum sit simonia Juris divini seu naturalis*. ℞. §. 1. Negant plerique Canonistae cum *Garzia* De Benef. p. 1. c. 2. n. 8. Canonistas sequuntur aliqui Theologi, inter quos est *Less*. De Just. L. 2. c. 35. n. 26. & *Carden*. in 1. Crisi d. 67. n. 11. & 21. Alii apud *Suar*. c. 24. n. 10. negant de Beneficio simplici non habente annexam jurisdictionem, affirmant autem de curato; sed de utrisque videtur esse eadem ratio, nam haec & illa habent annexum saltem officium spirituale. Itáque ratio *Cardenae* est, quia cùm Beneficio insit jus percipiendi annuos proventus, licèt annexum sit officio spirituali, est tamen realiter diversum ab illo: ergo vendi potest (stando in Jure naturae) tanquam Jus ad aliquid temporale, sicuti calix consecratus potest vendi ratione materiae & formae artificialis secundùm se pretio aestimabilis, licèt illis annexa sit consecratio spiritualis: ideo autem venditio Beneficii est simoniaca, quia sacris Canonibus est prohibita intuitu religionis, uti n. 111. dictum est.

117. §. 2. Notandum cum *S. Bonavent*. & *Suar*. à n. 12. haec duo valde distingui, *temporale annexum spirituali, temporale cui annexum est spirituale*: tum dicitur temporale annexum spirituali, si spirituale praesupponatur, sitque veluti fundamentum & praecipuum, cui adjiciatur, & in quo fundetur temporale, & ita se habet res in Beneficio, in quo primum & principale velut praesuppositum est officium spirituale, cui annectitur jus percipiendi temporales fructus. Tum dicitur temporale, cui annexum est spirituale, si temporale praesupponatur tanquam primum, quod etiam principaliter attendatur, & ita se habet calix consecratus, in quo materia & forma artificialis praesupponitur, illi autem adjicitur consecratio spiritualis, & talem rem posse vendi dicemus à num. 152. Hoc supposito,

118. §. 3. Videtur probabilius, quòd vendere Beneficium ecclesiasticum sit simonia Juris divini seu naturalis, ita multi cum *Rayn*. L. 2. S. 1. c. 10. à n. 10. & *Pirh*. L. 5. T. 3. à n. 75. éstque etiam *S. Th*. 2. 2. q. 100. art. 4. O. & eandem tenent plerique alii Theologi apud *Garz*. n. 10. Ratio est, quia licèt Beneficium habeat aliquid temporale, tamen hoc temporale est annexum alicui antecedenter spirituali, ita ut spirituale sit praesuppositum & praecipuum; talia autem sunt intrinsecè invendibilia, uti rectè *Suar*. suprà aliíque communiter, & dicetur à n. 152. ergo. *Conf*. ex principiis *Cardenae* relatis n. 110. nam temporale, quod inest Beneficio, si authoritas Superioris non accedat, nequidem virtualiter separatur à spirituali, sed est moraliter unum cum illo, ideóque vocatur temporale spiritualizatum: ergo hoc ipso, quòd venderetur temporale, etiam venderetur spirituale: ergo esset simonia Juris divini & naturalis. Et huc pertinet dictum *Paschalis* Papae, Cap. *Si quis objecerit*, 7. caus. 1. q. 3. *Quisquis horum alterum vendit, sinè quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. Et haec confirmabuntur in q. seq. nam est contra Justitiam vendere Beneficium: ergo est contra Jus naturale.

119. *Q. 24. An sit etiam injustitia, dare Beneficium aut aliud spirituale pro pretio temporali*. ℞. §. 1. Esse injustitiam, uti patet ex prop. 22. ab *Alex. VII*. damnata: *Non est contra justitiam Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecuniâ interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod conferre non tenebatur*.

§. 2. Difficultas est in explicando, cui & cur fiat injuria? Aliqui dicunt fieri Deo, quia solus Deus est Dominus rei spiritualis; homo autem tantùm dispensator, uti habetur *1 ad Cor. 4*. ergo qui rem spiritualem usurpat invito Deo, facit Deo injuriam; sed qui dat Beneficium pro pretio, ille usurpat rem spiritualem invito Deo, qui *Matth. 10* dicit: *Gratis accepistis, gratis date:* ergo qui dat beneficium pro pretio, facit injuriam Deo. Verùm dicendum est per hoc fieri Deo injuriam latè dictam tantùm, non autem strictè; quia Deus nullâ re privatur, neque de hac injustitia loquitur damnatio. 120.

§. 3. Talis collatio Beneficii est injusta respectu illius, qui dato pretio accipit illud Beneficium; quia conferens accipit pretium: & tamen vicissim de suo nihil dat pretio aestimabile; nam fructus non dat, cùm necdum existant, nec ad ipsum pertineant, sed ad possessorem beneficii tum futurum; Jus autem ad illos est spirituale vel spirituali ita annexum, ut spirituale praesupponatur, & temporale semper fundetur & referatur ad illud; spirituale autem vel aliquid sic connexum cum spirituali propriè non spectat ad hominem; sed illius Dominus est solus Deus: & saltem tale aliquid non est pretio temporali aestimabile, uti in quaest. praeced. dictum est, & iterùm dicetur à n. 152. ergo conferens accipiendo pretium nil dat vicissim de suo, quod sit pretio aestimabile: ergo facit injuriam danti pretium. Videri potest *Onnate* De contr. disp. 81. s. 9. 121.

§. 4. In aliis materiis simoniae, ubi aliquid spirituale datur pro temporali, *Castrop*. T. 17. d. 3. p. 1. n. 6. dicit quandóque intercurrere injustitiam, quandóque non: si enim vendens non ideò patiatur incommodum, nec amittat ullum emolumentum, dicit fieri injuriam ementi, quia vicissim nihil fit huic, pretio aestimabile; si autem vendens patiatur incommodum, vel amittat emolumentum, dicit non fieri injuriam, quia pretio respondet aliquid, quod est pretio aestimabile: & ita etiam sentiunt *Suar. Val. Bonac. Laym. Fill. Az. Lugo* De Just. d. 18. n. 53. *Rayn*. L. 2. S. 1. c. 4. n. 10. *Pirh*. L. 5. T. 3. n. 175. Verùm sententia illa est quidem vera, si temporale detur velut pretium incommodi vel amissi emolumenti; si tamen temporale comparetur ad spirituale, & detur velut ejus pretium, omninò fiet injuria ob rationem antè datam. 122.

Q. 25. An ergo beneficia Ecclesiastica nihil in se habeant, quod possit esse vendibile absque simonia vel injustitia? ℞. Quamvis per Beneficium communiter nunc intelligatur complexum aliquod partim ex Jure exercendi aliqua ministeria spiritualia, partim ex Jure percipiendi fructus temporales ob tale ministerium: tamen, strictè loquendo, Jus exercendi ministeria spiritualia, dicitur Officium; Jus autem percipiendi fructus temporales, simpliciter vocatur Beneficium seu Praebenda. Quod ad Officium spectat, certum est illud esse intrinsecè invendibile; quia suppositâ institutione Ecclesiae est spirituale: ergo pretio temporali inaestimabile, quia spirituale est alterius & planè superioris ordinis. Quod attinet ad Praebendam, certum quoque est ex hactenùs dictis esse invendibilem Jure Ecclesiastico, & latè probat *Rayn*. c. 10. à n. 7. quòd autem sit invendibilis etiam Jure divino & naturali, diximus tanquam probabilius n. 118. si tamen talis Praebenda sive Jus ad fructus authoritate Papae (qui solus id potest) separaretur ab Officio, ita ut fructus non ampliùs solvi deberent, ratione Officii, sed ex alio titulo vel causa, v. g. ob liberalem donationem Papae propter obsequia temporalia Ecclesiae praestita, &c. 123.

&c. tale Jus percipiendi fructus pretio temporali emi ac vendi posset etiam laico, uti rectè *Suar.* c. 24. n. 23. & 25. *Less.* De Just. L. 2. c. 35. n. 19. *Rayn.* à n. 13.

An pensio sit aliquid spirituale, aut vendi possit, dicetur Lib. 4. n. 1118. & 1172.

124. *Q. 26. An sit simonia vendere vel locare Decimas aut fructus beneficiorum?* ℞. §. 1. Si per Decimas intelligantur ipsi fructus, qui ex alieno fundo colliguntur, v. g. frumentum, vinum, certum est, quòd liceat hos vendere vel elocare alteri pro annua pensione, quia nihil sunt spirituale, nec de se spirituali annexum; si autem per Decimas intelligatur Jus directum decimandi, hoc Jus est invendibile, quia est spirituale vel spirituali antecedenti annexum: potest tamen jus decimandi, quod est in uno loco, permutari cum jure decimandi in alio, secundùm dicta n. 114. Denique si per Decimas intelligatur jus utile decimandi, si illud authoritate Papæ vel consuetudine separatum sit à jure directo, quod semper manet penes Ecclesiam, illud poterit laicis competere, & vendi atque emi, ita *Engel* L. 5. T. 3. n. 22. Similiter si jus decimandi tibi laico à Papa sit concessum, poteris vendere sine simonia, *Alloza* v. *simonia* Sect. 4. n. 41. & alii.

125. §. 2. Comunis est sententia, licere beneficiato locare fructus saltem ad breve tempus; quia locatio non inducit separationem à titulo Beneficii, uti cum *Suar.* docet *Pirh.* n. 78. Et quamvis in Extravag. *Ambitiosæ* solùm triennium concedatur: tamen communis sententia est, eam restrictionem non esse pletisque locis receptam, uti testatur *Tolet.* apud *Rayn.* c. 2. nu. 25. & *Castrop.* p. 13. n. 5. dicit, nullibi ferè esse receptam; hinc ubi recepta non est, poterit fieri locatio etiam ad tempus vitæ, ita *Haun.* De Just. T. 6. T. 2. num. 576.

126. §. 3. Præsentatus, sed à Papa vel Episcopo necdum confirmatus, non potest percipere fructus, nisi velut administrator, sequestrando illos, donec obtineatur collatio tituli & confirmatio; unde priùs non poterit de illis absolutè disponere vendendo vel locando; fructus tamen debentur Præsentato, si confirmetur, *Less.* in Auct. V. *simonia* c. 8.

127. *Q. 27. An sit simonia vendere vel elocare Jus Patronatûs?* ℞. §. 1. Jus Patronatûs est potestas nominandi vel præsentandi Clericum promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Est autem duplex: vel personale, quod personæ est affixum; vel reale, quod rei, v. g. arci nobili adhæret: estque semper merè spirituale, secundùm *Suar.* c. 26. n. 7. *Laym.* L. 4. T. 21. c. ult. n. 60. contra *Lott.* De re benef. L. 2. q. 9. n. 5. & *Leurenium* p. 2. q. 25. partim quia principium habet à potestate Ecclesiastica, per quam Beneficia instituuntur; partim quia ordinatur ad Beneficium Ecclesiasticum: & quamvis secundùm *Azor.* aliosque Canonistas communiter cum *Pirh.* L. 5. T. 38. n. 5. sit tantùm antecedenter annexum spirituali; non potest tamen per se & solitariè vendi vel elocari sine simonia, uti ex Jure & ratione pluribus probant *Pirh.* n. 71. *Suar.* c. 28. n. 7. *Leuren.* q. 27.

128. §. 2. Jus Patronatûs reale transire potest ad emptorem per accidens & ratione rei, v. g. arcis venditæ, cui annexum est, uti cum aliis *Lott.* n. 47. *Pirh.* n. 72. si tamen res, cui Jus Patronatûs est affixum, ideò pluris vendatur, est simonia, ita *Azor.* aliique communiter cum *Castrop.* T. 13. d. 2. p. 4. n. 10. contra *Garc.* De benef. p. 5. c. 9. n. 35. cui favet *Molin.* De Just. T. 3. d. 620. n. 6. quorum sententiam *Castrop.* dicit non esse improbabilem, ex hac ratione: quia Jus illud Patronatûs reddit rem multùm æstimabilem ratione temporalitatis annexæ, v. g. præcedentiæ, honorificentioris loci, &c. quæ debentur Patrono ante alios; sed standum est in prima sententia: alioquin etiam liceret aliquid temporale dare pro quavis dignitate Ecclesiastica, ad quam sequitur præcedentia vel honorificentior locus.

§. 3. Si vendatur Jus Patronatûs, vel per se & 129.
principaliter, vel etiam per accidens tantùm ratione rei, cui annexum est, quæ ideò pluris vendatur, ob hoc ipsum tam Jus illud, quàm pretium illi respondens amittitur; éstque suspicio vendi ideò pluris, si in contractu de eo fiat expressa mentio; in dubio tamen præsumendum est, quòd mentio fiat, non ratione venditionis; sed ut emptor sciat Jura bonis venditis annexa, ita post alios *Engel* n. 25. & *Pirh.* n. 75. Vid. *Leur.* q. 67. n. 6.

§. 4. Si Jus Patronatûs non sit annexum rei, sed 130.
immediatè insit personæ, certum est vendi non posse vel elocari, *Castrop.* n. 12. *Corr.* p. 5. c. 9. nu. 46. Imò ne quidem potest sine consensu Episcopi per donationem transire in Laicum, sed tantùm ad personam sacram vel pium locum; éstque aliàs donatio invalida, uti ex decisione Rotæ tenet cum pluribus Canonistis *Barb.* De Off. Episc. alleg. 71. n. 23. non est tamen simoniaca, inquit *Raynaud.* n. 39. cùm sit libera donatio. Addit cum *Pirh.* n. 39. & 74. si quis sit hæres etiam voluntarius & extraneus Patroni habentis tale Jus personale, hoc Jus etiam sine consensu Episcopi à tali persona ad hæredem transire.

§. 5. Si res, cui annexum est Jus Patronatûs, ad 131.
longum tempus elocetur, v. g. ad 10. annos, communis sententia cum *Garc.* De Benef. p. 5. c. 6. n. 10. dicit esse conductoris: econtrà si ad modicum tempus elocetur, *Abb.* & *Pirh.* n. 76. dicunt non elocari Jus Patronatûs, sed manere apud locatorem, *Barb.* putat pro illo tempore transire ad Conductorem, & consentit *Castrop.* n. 13. prior tamen sententia est communior, & ad tollendum dubium debet Locator vel sibi expressè retinere, vel conductori committere, ut suo nomine præsentet, quando beneficium vacabit. Vide *Leur.* q. 52.

§. 6. Jus Patronatûs permutari potest cum alia 132.
re spirituali, uti dicetur Lib. 4. n. 347. ubi à n. 330. plura addentur de Jure Patronatûs.

Q. 28. An sit simonia, pro Beneficio pecuniam dare 133.
Patrono hæretico? ℞. §. 1. *Less.* in Auct. V. *Beneficium.* casu 6. absolutè affirmat; ideóque consulit, ut à Papa petatur collatio, simúlque dispensatio, ut cum Patrono hæretico transigi possit de fructibus; éstque sententia hæc tutior & communior.

§. 2. Si hæreticus (idem est de excommunicato) 134.
sit publicè denunciatus, amisit Jus Patronatûs; unde frustrà ab illo peteretur nominatio, ita *Nav.* & alii cum *Sanch.* in Conf. L. 2. c. 3. d. 51. n. 10. Si autem non sit publicè denunciatus, uti non sunt in his partibus, *Covarr.* & *Henriq.* adhuc dicunt amisisse Jus Patronatûs, quamvis Ecclesia ob causas in hoc dissimulanter se gerat, & permittat eos agere: atque si jus haberent; ex quo deducunt aliqui, si hæretico tali detur pecunia, non dari pro re spirituali, circa quam ipse nullam potestatem habet; sed dari pro nihilo, & quidem illi, qui tantùm impedire potest, non autem juvare: adeóque non committit simoniam; sed contraria sententia, quòd nempè in hæreticis toleratis maneat Jus Patronatûs, longè communior est & probabilior, quam probat *Sanch.* De Matr. L. 3. d. 22. à n. 31. unde ex hac causa non excusaberis à simonia, si pro beneficio des pecuniam Patrono hæretico.

§. 3. Probabile est non esse simoniam, si des pe- 135.
cuniam Patrono hæretico, qui alioquin Beneficium illud erat collaturus Acatholico, vel etiam Catholico certò indigno, aut sibi retenturus; etiamsi contingat, ut occasione datæ pecuniæ tibi conferatur beneficium. Ita cum aliis multis *Arsd.* T. 2. P. 2. T. 6. q. 11. & *Verj.* in Past. Miss. T. 4. a. 11. & 12. Ratio est; quia primaria intentio offerentis pretium est & esse debet, redimere vexam Ecclesiæ, quæ jus acquisitum habet, ut Beneficia conferantur idoneis Ministris, & vexatur injustè, si conferantur hæreticis vel indignis, aut si ma-

ſi maneant inter manus hæreticorum; talem autem vexam redimere licitum eſt etiam illi, qui non habet jus in beneficio, uti dicetur à n. 138. quo poſito non eſt illicitum ſperare aut ſe offerre ad tale Beneficium; nam cùm debeat uni conferri, quamvis vi pretii mei non voluerim nec potuerim Patronum obligare ad conferendum mihi: tamen jus petendi habeo æquè ac alius; imò nunc congruum eſt, ut mihi potiùs detur, quàm alteri, quia Eccleſiæ bonum procuravi: ergo & agere poſſum, ut mihi conferatur; nec cenſebor per pecuniam mihi paráſſe viam ad Beneficium, niſi remotè & indirectè, quod nullo jure prohibetur.

136. §. 4. Conſequenter docet *Verj.* etiam poſſe aliquem oblato pretio in ſimili circumſtantia vexatæ Eccleſiæ tranſigere cum beneficiato hæretico vel indigno pro reſignatione talis Beneficii; in partibus tamen Catholicis hæc non licent; quia Eccleſia hîc non ita vexatur; ſed poteſt per ſe remedium adhibere, repellendo inhabiles vel indignos.

137. §. 5. Quando Beneficium debet à Patrono hæretico ſine pernicioſa dilatione conferri, vel conferendum erat Catholico digno, non eſt licitum offerre pretium, multò minùs eſt licitum, ut Catholicus competitor plus offerat, quàm obtulerit prior alius competitor Catholicus; nam hîc non redimeretur vexa Eccleſiæ, ſed ad ſummum propria vexa illius, qui Beneficium petit; nulli autem licitum eſt in re beneficiaria redimere propriam vexam, niſi habenti jus acquiſitum in Beneficio, uti jam dicetur.

138. *Q. 29. Quomodo in his & ſimilibus licitum ſit vexam redimere?* ℞. Conſtabit ex ſeqq. §. 1. Qui habet Jus ſpirituale in re acquiſitum, poteſt pretio redimere omnem vexam injuſtam, quâ quis vult, aut probabiliter timetur velle tollere ipſi Jus illud, eſt communis omnium cum *S. Th.* 2. 2. q. 100. a. 2. ad 5. *Caſtrop.* T. 17. d. 3. P. 20. n. 1. *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 105. *Laym. Corr. Lott. Leur.* p. 3. q. 749. n. 1. unde, inquit *Leſſ.* in Auct. V. *ſimonia.* c. 8. licitum eſt paciſci cum vexante de parte fructuum illi danda. Ratio eſt: quia tum non das pretium pro re ſpirituali; hanc enim habes, ſed pro liberatione ab injuria, quæ eſt quid temporale & pretio æſtimabile; unde & vexans, qui tale pretium recipit pro ceſſatione ab injuria, non erit ſimoniacus, ſed tantùm injuſtus, *Suar.* De Relig. T. 3. L. 4. c. 50. n. 14.

139. §. 2. Si quis juſtè vexetur vel impugnetur circa aliquod Jus ſpirituale jam in re obtentum, uti ſi agatur de eo ob delictum privando, ſimonia eſt pretio vexationem redimere, ita *Suar.* n. 10. *Pirh.* n. 107. aliique cum *Dian.* P. 11. T. 6. R. 31. contra *Paſq.* qui dicit non fore ſimoniam, ſi redimas ab illo, qui non habet obligationem vexandi, quamvis juſtè vexet; ſed ratio noſtra eſt: quia tum Jus illius non eſt firmum, ſed auferibile: ergo qui tum vexationem redimit, re ipsâ emit ſibi Jus firmum & ùt habendum pro futuro. *Si dicas*, pretium dari directè tantùm pro removenda vexa: *Contrà* eſt, ſaltem erit Juris Eccleſiaſtici, uti docet *Tanc.* apud *Dian.* ſuprà, & dicetur n. 145.

140. §. 3. Si obtinueris Jus ſpirituale per indubitatam inſtitutionem, & impediaris injuſtè à capienda poſſeſſione, licebit tibi pretio vexam redimere; videtur eſſe *S. Th.* ſuprà: *Poſtquam Jus alicui jam acquiſitum eſt, licet per pecuniam injuſta impedimenta removere.* Id abſolutè docent *Rodriq. Vega, Arrag. Suar.* n. 31. *Caſtrop.* n. 3. *Diana* P. 5. Tract. 14. R. 3. *Rayn.* L. 2. S. 1. c. 2. n. 37. *Pirh.* n. 111. contra *Lott. Garc. Corr.* Ratio eſt: quia poſſeſſio non eſt ſpiritualis, niſi ratione tituli ſeu Juris, cui annexa eſt: ergo acquiſito titulo ac Jure, pretium non datur pro aliquo ſpirituali, ſed tantùm ad tollendum injuſtum impedimentum poſſeſſionis, quæ illi titulo debita eſt, & conſiſtit in aliquo facto merè temporali, ſicuti ſi haberes Jus acquiſitum decimandi, poſſes dare pretium pro obtinendis actu Decimis, ut ſic in actum temporalem poſſeſſionis venires, niſi Eccleſia hoc ſpecialiter vetuiſſet ob alias cauſas, v. g. ne laicis detur occaſio avaritiæ vel injuſtitiæ.

§. 4. Si necdum indubitatè & pacificè obtentum ſit Jus, ſed alius etiam habeat Jus probabile: uti ſi duo acceperint collationem, inſtitutionem, poſſeſſionem, ſimonia eſt dare pretium pro Jure tibi firmiter & ſine controverſia acquirendo; aut etiam, ſi necdum acceperis, pro accipienda poſſeſſione, ita *Suar. Caſtrop. Leſſ.* c. 5. *Pirh. Leur.* n. 5. *Sylv.* P. 1. v. *Beneficium.* c. 2. contra *Paſq.* apud *Dian.* P. 11. T. 6. R. 31. Ratio eſt: quia tum datur pretium, non pro nuda poſſeſſione, ſed ſimul pro jure necdum plenè acquiſito; ſed neque eſt redemptio vexæ injuſtæ; cùm enim alter habeat Jus probabile, non vexat injuſtè; dare autem pro redimenda vexa juſta eſt ſimoniacum. 141.

§. 5. Simonia eſt, ſi des pecuniam aut etiam aliud Beneficium, ut alii competitores deſiſtant Jus ſuum proſequi in hoc Beneficio, aut ut non opponant cauſas ſeu juſtas prætenſiones; Ratio jam data eſt: quia redimis vexationem juſtam, paráſque directè tibi viam ad Beneficium per pecuniam, aut per permutationem Beneficii; hoc autem eſt ſimoniacum: ita *S. Th. Suar. Leſſ. Barb. Caſtrop.* ſuprà. *Beja* P. 2. Caſ. 3. *Engel* L. 5. T. 3. n. 31. *Raynaud.* n. 38. contra *Paſq.* qui inſuper dicit non eſſe ſimoniam dare pecuniam alicui, ne in electione opponat exceptionem, quam jure poteſt opponere; item non eſſe, ſi det concurrenti, ut à concurſu deſiſtat; item ne concurrat in hac electione, & tu non concurras cum illo in ſequente; item ſi det, quamvis jus ad poſſeſſionem ſit dubium; ſed alii cum *Diana* ſuprà rectè dicunt omnes opiniones illas veluti ſingulares & contra communem nullo modo eſſe admittendas: eſt item contra *J. Pontium* apud *Dian.* R. 7. qui putat non eſſe ſimoniam litem redimere, ſi jus ſit litigioſum, eò quòd intentio ſit evitare majores expenſas litis per minus pretium, quod datur, & licere denis nummis redimere jacturam centenorum; ſed tenenda eſt ſententia prima, ſecundùm dicenda n. 145. & *Moya* T. 6. d. 4. q. 7. n. 15. rectè dicit ſententiam illam *Pontii* eſſe contra omnes, uti eſt etiam altera, quâ dicit, aliquem, qui habet poſſeſſionem Beneficii, poſſe accepto pretio hoc relinquere alteri, qui aliàs lite quæſiturus eſt; nullam enim in eis ſententiis probabilitatem invenio. 142.

§. 6. Si tantùm habeas jus ad rem, v. g. ſi ſis præſentatus, ſed necdum habeas Inſtitutionem; item ſi ſis electus, ſed necdum habeas Confirmationem, eſt ſimonia dare pretium ei, qui inſtituere vel confirmare debet, quamvis injuſtè neget, quia necdum habes certum jus in re; & ſic per pecuniam ſternis viam ad Beneficium pacificè acquirendum, quod Canones prohibent, uti oſtendit *Engel* n. 31. unde univerſaliter loquendo, 143.

§. 7. Quando Jus in Beneficio necdum eſt acquiſitum, quamvis injuſtè impediaris: tamen non eſt licitum redimere vexam ab iis, qui ad Beneficium juvare poſſunt, id eſt, ad quos ſpectat conferre, eligere, præſentare, inſtituere, confirmare, inveſtire; potes tamen vexam injuſtam redimere ab aliis, qui tantùm poſſent impedire, & non juvare. Eſt communior cum *Suar. Leſſ.* De Juſt. L. 2. c. 35. n. 108. *Caſtrop. Pirh. Leur.* n. 2. & 3. *Dian.* P. 6. T. 8. R. 17. Ratio eſt: quia ſi des illi, qui juvare poteſt, jam per pecuniam directè paras viam ad Beneficium: dando autem alteri, qui tantùm poteſt nocere, directè intendis tollere injuriam, & tantùm remotè ac indirectè per pecuniam paras viam ad Beneficium, quod nullo jure prohibetur. Quòd ſi is, qui poteſt juvare, aliter te vexaret, quàm abutendo poteſtate, quam habet, v. g. ad eligendum, uti ſi infamaret te, aut alios Electores injuſtè à te averteret, poſſes & hanc vexam ab eo redimere pretio; quia tum non vexat te, ùt eſt potens juvare, ſed ùt aliquis alius, qui tantùm obeſſe poteſt. Ita *Suar.* & *Leſſ.* 144.

145. §. 8. Si in concursu sis dignior vel solus dignus, probabile est non fore simoniam, si redimas injustam vexam, etiam ab illo, qui juvare potest, ita *Nav. Val.* & alii cum *Castrop.* n.4. Ratio est: quia directa intentio tua est, ut per illam pecuniam tollas injuriam, & ne priveris jure tuo; nam in tali concursu habes jus quæsitum etiam contra collatorem, ut ab eo non impediaris; hinc licèt post datam pecuniam tibi conferatur Beneficium, tùque illud antè speraveris: tamen hoc Beneficium non erit merx tuæ pecuniæ; sed erit aliquid consequens ad effectum justè causatum per pecuniam, nempè ad voluntatem, quâ Collator vellet, uti tenebatur, ab injuria hac abstinere, & officio suo satisfacere; res tamen illa periculosa est, vel ideò, quia propria cupiditas facilè persuadebit cuique se esse digniorem aut unicè dignum, cùm sæpè sit aliter; unde absolutè, ùt probabilius, videtur tenendum cum *Suar.* n. 28. tum committi simoniam saltem Juris positivi; nam meritò potuit & debuit Ecclesia prohibere redemptionem talis vexæ, partim ob scandalum, partim ob periculum simoniæ.

146. §. 9. Si non scias certò, quòd electores propendeant ad pravam electionem, simonia est, si offeras pecuniam, ut eligant dignum; tum enim non redimis vexam ullam, sed pretio temporali directè intendis electionem tui vel alterius, *Castrop.* n. 8. si tamen scires eos nolle eligere dignum, & non esset alius facilior modus procurandi electionem digni, licitum esset illos dato pretio obligare ad eligendum in communi dignum, nullum determinando in particulari, uti docent communiter AA. cum *Suarez* c.22.n.6. *Barb.* De off. Paroch. c. 2. n. 108. *Pirh.* n.78. *Less.* n. 112. *Rayn.* n. 31. *Nec refert*, quòd fortè sit unicus dignus, aut quòd tu sis dignus, & speres te eligendum; nam pretio tuo directè tantùm intendis obligare ad omittendam electionem injustam & ad tollendam vexam Ecclesiæ, quæ Jus habet, ut non eligatur indignus; quòd autem secundùm spem tuam cadat electio, per accidens est, ita *Suar.* n.39. suprà & alii; verùm etiam hæc res periculosa est; quia intentio dantis pecuniam communiter erit, non tam tollere vexam Ecclesiæ, quàm sibi asserere Beneficium: quòd si per pecuniam paciscaris, ut omisso indigno te eligant; tum aperta erit simonia, inquit *Rayn.* n. 36. Quòd autem putat B. *Pontius*, semper licitum esse offerre pecuniam, ut redimatur vexa, hoc ipso, quòd offerendo sis causa, ut fiat minus peccatum, *Rayn.* suprà meritò improbat, dicens, non apparere, quòd majus peccatum possit esse in vexante, quàm vendere jus sacrum.

147. §. 10. Si Cajus sine rationabili causa moveat electorem precibus vel muneribus, ut tibi non faveat, sed alteri, non est simonia, si des pecuniam Cajo, ut ab illa vexatione cesset; nam licèt actio illa non sit injuria contra justitiam: est tamen nocumentum contra charitatem, adeòque potes illam redimere: Si tamen dares pecuniam, ut Cajus tibi potiùs faveret, quàm alteri, aut alicui dares, ut similiter precibus vel muneribus pro te ageret apud electorem, committeres simoniam, quia per pecuniam proximè & directè parares viam ad Beneficium, ita quoad omnes partes *Suar.* n.25.& 26. *Less.* n.109. *Rayn.* n.35. & alii. Addit *Castrop.* n.6. & cum eo *Villal. Sanch.* & *Dian.* P.5. T. 14. R. 2. adhuc non fore simoniam, quamvis in eo casu dares pecuniam ipsimet electori, non ut tibi specialiter faveret, sed ut deponeret animum à te aversum, & ad alterum plùs conversum per irrationabiles preces & munera Caji; sic enim rem tantùm restituis in justo æquilibrio, in quo relinqui debuit, & non magis paras viam ad Beneficium, quàm parata erat ante illam subornationem, si utrimque nihil actum esset, idémque docet *Hurtad.* apud *Dian.* T. 7. R. 17. addens, si elector à competitore sit corruptus, te posse ostendere, quòd etiam paratus sit pecunias dare, si ipse illas voluerit: hæc tamen omnia, uti fatetur *Castrop.* sunt plena maximis periculis.

§. 11. Si quis injustè velit in te ferre censuram, vel non absolvere à censura, potes datâ pecuniâ vexas illas redimere, quia non das pecuniam pro actu spirituali, sed ad satiandam ipsius cupiditatem & vexam redimendam, sub onere non ligandi vel absolvendi, ad quod Jus habes, & alter tenetur, ita multi cum *Suar.* n. 43. *Castrop.* n. 10. *Pirh.* n.51. & iterùm dicetur n. 159. 148.

§. 12. Si detur res spiritualis, v. g. Beneficium sub pacto, ne ille, cui datur, imposterùm vexet aut noceat, est simonia, quamvis vexatio vel nocumentum foret injustum, quia spirituale datur pro temporali emolumento; & idem est, si dares Beneficium tenuius alicui te injustè vexanti in pinguiore; nam amotionem vexæ, quæ est commodum temporale, emeres spirituali, *Suar. Less. Laym.* & alii cum *Pirh.* nu. 139. consentítque *Rayn.* n.9. citans plures. Sed si rogares & sine pacto intenderes eum placare, ne pergeret nocere, non esset simonia, quia evasio talis mali non intenderetur ùt pretium, sed ùt effectus consequens ex tuo actu spirituali, ita *Suar.* c. 37. n. 14. Quòd si daretur spirituale cum pacto, ut in præsenti cesset à malo aut ab injusta actione, putant *Suar. Laym.* & *Rayn.* n. 83. relati, non fore simoniam; sed oppositum est tenendum, quia est pactio de spirituali dando pro commodo temporali, & aliàs etiam liceret pacisci de pecunia debita in præsenti danda. Putat autem *Corr.* L. 4. c. 5. n. 60. in omnibus casibus, quibus licitum est redimere vexam, priùs petendam esse licentiam Episcopi, ut caveantur fraudes; sed de hoc nullam legem invenio, quamvis omninò sit consultum ita fieri. 149.

An liceat transigere circa litem, pensionem dandam, solutionem expensarum litis vel pretium pro Bullis, dicetur Lib. IV. à n. 552. & 1059.

Q. 30. An sit simonia, si quis pecuniâ emat Titulum Ordinationis? ℞. §. 1. Si emat Titulum jam constitutum, v. g. fundationem 4. Missarum hebdomadatim, quibus respondet stipendium sufficiens ad sustentationem honestam, est simonia, uti patet; quia officium illud legendi Missas, cui respondent isti fructus, est jam antecedenter aliquid spirituale: ergo jus ad illos fructus, quod hîc emitur, est annexum antecedenter spirituali: ergo invendibile, secundùm dicta n. 118. & dicenda num. 153. 150.

§. 2. Si emat titulum priùs constituendum, v. g. si det pecuniam pro habendo titulo Ordinationis super mensa Abbatiali, dummodò absit intentio dandi pecuniam pro Ordinatione vel Ordinibus, non videtur esse simonia: 1. Quia licitè emo mensam apud Abbatem; hoc enim est quid totum temporale, uti licitè emo agros, ex quibus annuè habeam 100. aureos; hoc autem supposito etiam licitè peto ordinari super illa mensa vel agris, quia sunt quid immobile, sufficiens ad honestam sustentationem: ergo. 2. Licèt posteà ejusmodi Jus habendi mensam ab Abbate, si acceptetur ab Ecclesia pro titulo Ordinationis, accipiat aliquam connexionem cum spirituali: tamen antecedenter est in se temporale, cui tantùm posteà adjicitur aliquid spirituale; tale autem aliquid licitè emitur, secundùm dicta & dicenda locis notatis; licitè enim emo calicem, licèt intendam & faciam, ut posteà illi adjiciatur spiritualis consecratio: ergo. 151.

Q. 31. An sit simonia, vendere vel elocare res benedictas, consecratas aliásque similes? ℞. Colligetur ex seqq. §. 1. *Alloza* V. *simonia* S. 1. n. 33. & 35. ponit has duas regulas: 1. Si spirituale sit principale, & temporale sit accessorium, hoc temporale vendi non potest, quia accessorium sequitur naturam principalis. 2. Si temporale sit principale, & spirituale sit accessorium, temporale vendi potest, sed non majori pretio propter spirituale annexum. *Pirh.* L. 5. T. 3. num. 72. clariùs rem explicat per has 4. regulas collectas ex *S. Th.* 152.

153. *Th. Suar. Laym.* & aliis: 1. Quod est annexum spirituali, non potest vendi, quatenùs habet talem connexionem vel ordinem ad spirituale; tum enim spirituale æstimaretur pretio temporali. 2. Quod est annexum spirituali, ita ut sit præsuppositum ad spirituale, & cui spirituale posteà advenit, si adsit specialis prohibitio Ecclesiæ, potest vendi ratione materiæ vel artificii, etiamsi consecratio vel benedictio sit ab illis inseparabilis, modò non ideò vendatur cariùs, sed tantùm secundùm valorem, quem habet independenter ab illis; ratio est: quia talia retinent valorem intrinsecum totum aut saltem ferè totùm; nam putant aliqui de valore intrinseco per hoc decedere, quòd ad usus profanos ampliùs applicari non possint; sed hoc parùm attenditur, & communiter ad usus profanos non fiunt, vel non serviunt. 3. Quod concomitanter est annexum spirituali, utì est labor intrinsecè & inseparabiliter conjunctus ministeriis spiritualibus, non potest vendi sine simonia, quia non tam est annexum spirituali, quàm ipsum spirituale, seu intrinseca pars ipsius functionis spiritualis. *Nec obstat*, quòd fortè sit actio materialis; nam rectè dicit *Suarez* ex *S. Bonaventura*, quòd ipsumet materiale teneat locum spiritualis, & censeatur spirituale; ideòque empto labore emitur actio spiritualis, utì pluribus explicat *Escob.* in Th. mor. l. 8. à n. 331. 4. Quod consequenter est annexum spirituali, id est, quod præsupponit rem spiritualem, & in illa fundamentum vel æstimationem habet, vendi non potest sine simonia, & tale quid est jus percipiendi Decimas vel fructus Clericales, quamdiù hoc jus per Papam non separatur à titulo Officii.

154. §. 2. Ex dictis sequitur, posse vendi calices, Agnos Dei, vestes sacras, oleum, panem benedictum, sacrum Chrisma, &c. dummodò vendantur secundùm valorem intrinsecum tantùm; Ecclesia enim tantùm prohibet vendi cariùs ratione benedictionis vel consecrationis: possunt tamen vendi cariùs ratione laboris vel sumptuum, v. g. ut adferrentur ex loco remoto, ubi benedici debuerunt, utì rectè *Suar. Bonac. Dian.* P. 3. T. 6. R. 12. *Engel.* n. 17. *Steph.* t. 4. d. 11. n. 34. & alii: itàque quando Canones vetant vendi res quasdam sacras, etiam ratione materiæ, intelligendi sunt, si in rebus sacris fiat mercatura quædam quasi profana, aut si adsit scandalum: prohibentur autem vendi Judæis, uti habet *March.* T. 2. T. 2. T. 2. *S.* 3. q. 4. Reg. 2. ob periculum irreverentiæ vel abusûs; hinc etiam *Laym.* apud *Pirh.* L. 3. T. 17. N. 6. putat, calicem Christiano laico non debere vendi integrum, nisi pro aliquo Oratorio, eò quòd laicus rem ejusmodi sacram possidere non debeat.

155. §. 3. *Suar.* Cap. 14. n. 23. docet vendi posse etiam templa, quia videtur esse par ratio cum calicibus; utrobique enim materiæ de se vendibili supervenit consecratio; contradicunt *Laym.* & *Pirh.* num. 9. nam prohibentur vendi ligna & lapides Ecclesiæ etiam dirutæ; sed pro *Suar.* responderi potest, prohiberi, ne vendantur ad alios usus profanos, eò quòd Ecclesia satis declaraverit in eis, quamvis dissolutis, manere consecrationem, eò quòd in se maneant, utì anteà, ligna & lapides, quod non est in aliis rebus, v. g. in calice effracto, cujus partes consecrationem nullam retinent, nec in se manent calix.

156. §. 4. Simonia est rem sacram v. g. calicem aut paramenta Missæ elocare pro pretio, nisi pretium petatur præcisè, quantum est damnum vel detrimentum, quod res pateretur, ita *Suar.* n. 25. Ratio est: quia res talis non elocatur, nisi ratione usûs: ergo usus venditur: atqui usus rei sacræ est sacer; non enim adhiberi debet ad usus profanos: ergo.

157. §. 5. Simonia est cariùs vendere Rosaria, imagines, numismata, quia Reliquias attigerunt, aut Reliquiaria ipsa, quia Reliquias continent, ita *Suar.* n. 24. Reliquias autem ipsas vendere secundùm omnes est simonia, utì rectè *Stoz.* L. 1. p. 3. n. 305. ubi tamen addit, si illæ ab infidelibus vel hæreticis detineantur, licitum esse, eas sibi vendicare dato pretio pro redimenda vexa, indigna tractatione aut injusta earum possessione, & consentiunt *Laym.* L. 4. T. 7. c. 5. nu. 17. cum *Sanch.* in Dec. L. 2. c. 43. n. 22.

De alienatione bonorum vel rerum Ecclesiæ plura addentur Lib. IV. à n. 1363.

Q. 32. An sit simonia, dare pretium pro Sacramento, precibus, cantu spirituali: item pro obligatione faciendi aliquid spirituale? 158.

R. §. 1. Pro Sacramento ipso dare pretium est simonia, utì patet; & idem est, si detur pretium pro labore intrinseco, qui est in administratione, utì nu. 153. dictum est; si tamen detur pretium pro habendo Matrimonio in ratione contractûs civilis, v. g. per dotem vel aliter compensando inæqualitatem personarum contrahentium, quia una est nobilis, altera ignobilis, non est simonia, ita *S. Thom. Suar. Laym. Pirh.* L. 5. T. 3. n. 12. *Illsung.* T. 5. n. 309.

§. 2. In extrema vel etiam gravi necessitate licitum est ad obtinendum Sacramentum dare pretium illi, qui non vult administrare gratis; non enim datur ùt pretium Sacramenti, sed ùt medium ad removendam vexam, vel ad tollendum impedimentum pravæ voluntatis, & ad eam permovendam, ut officio satisfaciat, ita cum aliis *Less. Pirh.* n. 13. *Burgh.* Cent. 3. cas. 73. *Escob.* in Th. mor. L. 8. à n. 326. quod *Suar.* & *Fill.* T. 45. c. 3. n. 17. probabiliter extendunt ad necessitatem sumendi Eucharistiam pro viatico. Quòd si impius ille cogeret petentem ad jurandum, quòd pecuniam illam daret velut pretium Sacramenti, si non faciat in injuriam Christianæ Religionis, sed ad hoc cogat tantùm ex malitia vel odio privato, putat *Fill.* n. 14. & *Tancr.* apud *Dian.* p. 11. T. 6. R. 32. *Suar.* c. 12. n. 16. *Escob.* n. 330. posse jurare sub aliqua æquivocatione. 159.

§. 3. Non est simonia aliquid exigere pro administratione Sacramentorum, Officiis Divinis, Litaniis, precibus, &c. per modum stipendii pro sustentatione, utì dicetur nu. 165. vel etiam ratione consuetudinis, utì dicetur n. 192. vel per modum eleemosynæ, ita *Suar. Laym. Escob.* n. 333. *Pirh.* n. 26. *Engel.* L. 5. T. 3. n. 15. ideòque etiam Cap. *Ad Apostolicam.* 42. De simonia, ubi dicitur nihil accipiendum pro ejusmodi ministeriis: additur, ut servetur consuetudo ex devotione dandi aliquid; hinc inter prop. *Wicleffi à Martino V.* damnatas etiam est hæc: *Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus*, id est, pro illis, qui ipsis dant temporalia. 160.

§. 4. Non est simonia, si Musicus vel cantor paciscatur de pretio pro cantu non debito, sed ad populi devotionem excitandam exhibito, *ita Maldonat.* aliique cum *Dian.* suprà R. 36. 161.

§. 5. Si pretium petatur tantùm pro obligatione faciendi aliquid spirituale, v. g. non pro ipsa ministratione Sacramenti, sed pro obligatione ministrandi, *Cajet. Navar. Less. Laym. Bonac.* quos citat *Escob.* n. 334. & quos sequitur *Alloz.* S. 1. n. 27. putant non esse simoniam; quia hæc obligatio distinguitur à functione sacra, & sicuti accipere possum pro obligatione mutuandi, quamvis non pro mutuo, ita pro obligatione ministrandi, quamvis non pro ministerio: consentit *Esc.* n. 336. si onera corporalia vel molestiæ sint illi obligationi accidentaliter annexæ; sed *S. Th. Suar.* c. 16. n. 20. & c. 21. n. 16. & 17. *Castrop.* T. 17. d. 3. P. 11. n. 3. aliique meritò dicunt esse simoniam; quia talis obligatio connectitur cum spirituali tanquam cum fine; ordo autem ad spiritualia non cadit sub pretium; hinc *Bonac.* meritò suadet, ut pretium accipiatur, non titulo emptionis vel alio simili, sed solius sustentationis; aut certè debet esse ratione laboris accidentalis & extrinseci. 162.

Q. 33. An sit simonia, dare vel accipere pretium pro exer- 163.

exercitio virtutis vel actu aliquo bono? ℞. §. 1. Non est simonia promittere vel donare temporale, sub onere seu conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum compensationis, neque sub pacto absoluto, ut præstetur spirituale, v. g. potest Christianus donare infideli pecuniam, sub conditione, si Baptismum suscipiat; potest Catholica hæretico promittere Matrimonium, sub onere, ut se convertat; potest Dominus alere pauperem, sub onere, ut vel fiat Religiosus, vel ut refundat sumptus; item manumittere servum, sub conditione, ut fiat Monachus; potest Pater filio dare novam vestem, sub conditione, ut singulis mensibus communicet: ita multi cum *Castrop.* P. 9. n. 7. & *Pirh.* n. 129. Ratio est: tum quia hîc non imponitur absoluta obligatio illi, qui pecuniam acceperat; sed datur optio, ut si velit illâ frui, præster hoc spirituale, si nolit, maneat, sicut antè; tum etiam, quia dans vicissim nihil recipit vi illius oblati: Et sic Deus promisit bona temporalia hominibus, si agerent bona moralia, neque per hoc censetur offerre, velut pretium boni moralis, sed tanquam præmium.

164. §. 2. *Sanch.* De Sponsal. d. 39. n. 4. docet, quamvis non fiat talis quasi optio, sed re ipsâ inducatur obligatio sub tali conditione: tamen non esse simoniam, hoc ipso, quòd acceptans pecuniam nihil vicissim tradat, nec dans pecuniam aliquid recipiat per se vel per alium, quod requiritur ad venditionem; venditio autem videtur esse de ratione simoniæ; *Suar.* & *Castrop.* non acquiescunt hâc solâ ratione; quamvis enim dans inde non accipiat utilitatem: adhuc tamen dicunt fore simoniam, si acceptans per pretium determinetur & obligetur ad exercendam virtutem; hinc *Suar.* c. 16. à n. 18. probat per hoc non evitari simoniam, quòd des pecuniam pro actu cedente in utilitatem acceptantis; nam si Religio aliqua emat à Cajo ingressum in Religionem, tantùm ob utilitatem Caji, erit simonia; & ratio à priori est: quia ad emptionem solùm requiritur, ut res empta non sit sub potestate ementis, & per emptionem constituatur sub ejus potestate, quod fieri potest, licèt non cedat in utilitatem ementis, sed solius vendentis, prout emens intendit; An autem sit simonia, si quis ludat cum pacto; ut si perdat, oret Rosarium; si lucretur, habeat solidum, dicetur part. 2. n. 1096.

165. *Q. 34. An sit simonia, accipere pretium pro actionibus jurisdictionis vel functionis spiritualis?*

℞. §. 1. Non est simonia etiam ex pacto accipere, si non accipiatur ùt pretium actionis spiritualis vel rei sacræ, sed per modum stipendii ad sustentationem, ita *S. Th.* 2. 2. q. 100. a. 2. *Suar.* c. 36. n. 8. *Laym. Less. Pirh.* L. 5. T. 3. n. 126. 132. *Illsung.* T. 5. n. 304. *Rayn.* L. 2. sect. 1. c. 10. n. 28. confirmatque usus Ecclesiæ; Ratio autem est: quia obligatio ea dandi temporale oritur ex natura & justitia, quæ exigit, ut ei, qui in alterius gratiam & commodum laborat, sufficiens sustentatio detur; hinc pretium non datur pro ministerio spirituali, quatenùs est spiritualis operatio, sed quatenùs est servitium sive operatio in alterius gratiam facta; ideòque commensuratur, non operis dignitati vel conditioni, sed personæ operantis. Deinde, inquit *Raynaudus*, non est pactum de exhibendo spirituali pro temporali, sed de exhibendis fructibus ob annexionem spiritualibus pro sustentatione personæ ministrantis, quam sustentari necesse est & æquum. *Nec obstat*, quòd fortè personæ tales sint divites, & aliunde sustentationem habeant; *nam* id per accidens est, & ex justitia debetur sustentatio ex tali ministerio, ita *Escob.* in Theol. mor. L. 8. n. 339.

166. §. 2. Simonia est dare vel accipere pretium pro consecratione templi, calicis, &c. quia hæ actiones sunt spirituales & actus potestatis Ordinis, ita *Suar.* & alii cum *Pirh.* n. 34. ubi addit, posse Episcopum pro consecratione exigere procurationem moderatam in agnitionem superioritatis, datúrque, ut Episcopi faciliùs inducantur ad consecrandum.

§. 3. Est simonia Juris Ecclesiastici, per se loquendo, si Ordinandus det, aut si Episcopus vel ejus Ministri aliquid etiam spontè oblatum admittant pro Ordinibus, præsentatione ad Ordines, dimissorialibus, testimoniis, &c. quacúnque de causa fiat, & non obstante quacúnque consuetudine, etiam immemoriali, exceptis Notariis Episcopi, qui, si consuetudo non sit nihil accipiendi, neque ipsi habeant salarium, poterunt acceptare decimam tantùm unius aurei partem: habentur hæc omnia expresè in *Trid.* Sess. 21. c. 1. De Reform. & quamvis dicatur spontè oblatum: tamen tum non censetur spontè dari, & facilè sibi persuaderet cupiditas spontè dari, quod coactè offertur, *Pirh.* à n. 16. Quòd si tamen aliquid verè spontè detur, & ùt tale acceptetur, putat *Less.* c. 35. n. 61. non fore simoniam; quia tum cessat omnis pactio etiam tacita, nec est ulla ratio debiti, quæ requiritur ad simoniam: prætereà ibi tantùm reprobantur consuetudines, quæ antè fuerunt, non autem quæ nunc sunt ab eo tempore; præsumi enim potest, quòd hæ novæ consuetudines dandi aliquid, attamen moderatum, sint ex justa causa introductæ; denique certum est, *Trid.* in his saltem partibus quoad ista non esse in omni rigore receptum, & ideò suprà dixi, per se loquendo; An autem sit simonia, si Examinatores occasione concursûs ad Parochiam aliquid acceptent, dicetur Lib. IV. num. 632. 167.

§. 4. Etiam est simonia dare vel accipere pretium pro actionibus ex se ordinatis ad spiritualia, v. g. ad Beneficii adeptionem, vel per quas Beneficium habetur à causis proximis, uti pro præsentatione, electione, collatione, nominatione, institutione, confirmatione, installatione, immissione in possessionem, ac similibus, ita *Pirh.* à n. 79. *Rayn.* c. 2. n. 31. Ratio est: quia hi sunt actus functionis spiritualis, & spirituales, ob respectum, quem habent ad spirituale. 168.

§. 5. Notariis non prohibetur accipere aliquid pro scribendis contractibus circa spiritualia, aut pro expeditionibus literarum circa Beneficia, modò non vendantur cariùs ratione materiæ spiritualis, ita *Fill.* T. 45. c. 12. n. 12. Etiam Procuratori in causis Ecclesiasticis vel Advocato licitum est accipere mercedem sui laboris, quantam acciperet ex eodem labore, si in rem profanam impenderetur, *Castrop.* P. 12. n. 14. *Rayn.* num. 30. 169.

§. 6. Simonia est, si Judex Ecclesiasticus accipiat pretium pro sententia, quia est actus jurisdictionis spiritualis, *Suar.* c. 20. n. 16. *Pirh.* n. 40. Imò simonia est accipere pretium pro actibus proficiscentibus à Jurisdictione Ecclesiastica circa materiam temporalem & politicam, v. g. pro actu, quo Ecclesiasticus ratione potestatis Ecclesiasticæ jus habet cognoscendi causas merè civiles: Si tamen potestas illa ipsi competat, prout est Princeps aut Dominus sæcularis, non erit simonia pro illis accipere pretium, *Suar.* n. 17. *Pirh.* n. 42. Licitum quoque est Judici Ecclesiastico, si indigeat Assessore, pro eo stipendium sustentationis exigere, *Engel.* n. 20. Notandum tamen hîc, quòd *Bonif. VIII. Greg. XIII.* & *Alexander VII.* in Bulla 19. data 2. Maji 1656. sub excommunicatione prohibeant omnes ex pacto donationes, promissiones, &c. etiamsi hæ non sint acceptatæ, pro obtinenda pro se vel alio Justitia vel gratia aliqua apud Sedem Apostolicam, etiam apud mediatos intercessores, qui vel promovere vel impedire possent tales causas; & obtentionem declarant irritam: extendit *Alexand.* ad omnia verba & signa quovis modo apta inducere quamcunque obligationem justitiæ aut fidelitatis, etiam sub titulo remunerationis vel gratitudinis, ne quidem pro defensione juris quæsiti, nec ad redimendam vexam injustam, permittens solam mercedem convenientem actuali labori 170.

bori illorum, quibus non incumbit expeditio justitiæ vel gratiæ.

171. §. 7. Si Judex vel adversarius propter contumaciam judicandi, v. g. excommunicati, fecit sumptus, illos solvere debet Reus, antequam absolvatur, non ùt pretium absolutionis, sed ad resarciendam injuriam & damnum. *Pirb.* n. 51.

172. §. 8. In dispensationibus exigitur aliquid vel per modum mulctæ ad causam piam applicandæ, vel ut compensetur recessus à Lege communi, vel per modum stipendii ad sustentationem dispensantis aut Officialium ejus, *Suar.* n. 12. & 15. *Less.* num. 58. *Layman.* c. ult. §. 4. n. 42. *Pirb.* n. 49. Quod in voto maximè valet, cujus commutatio fieri potest in eleemosynam.

173. §. 9. Simonia est vendere vel emere potestatem supplendi, v. g. in Parochia, quia venderentur vel emerentur, & potestas & actus potestatis spiritualis, *Suar.* n. 4. & 5. *Pirb.* n. 48. Notat tamen *Sanch.* in consil. L. 2. c. 3. d. 7. n. 4. Parochum, à quo petitur licentia, v. g. ministrandi Sacramenta, posse eam negare, nisi detur sibi stipendium, quod haberet, si ipse ministraret; quia Jus habet se servandi indemnem.

174. §. 10. Assistentia in Sacramento Matrimonii ex institutione Ecclesiæ est annexa officio Parochi, adeóque reducitur ad ministerium spirituale, maximè cùm ex dispositione Ecclesiæ requiratur ad Matrimonium quatenùs Sacramentum, adeóque est intrinsecè invendibilis; unde quod pro ea admittitur, non debet esse illius pretium, sed tantùm velut stipendium pro sustentatione: aliud est de præsentia testium, quorum testimonium solùm requiritur ad probandum contractum Matrimonii, *Suar.* c. 19. n. 11. *Pirb.* num. 47.

Circa hactenùs dicta aliáque similia etiam attendenda est consuetudo, per quam sæpè dari potest aliquid non ùt pretium rei spiritualis, sed alio titulo, utì dicetur à n. 191.

175. *Q. 35. Quandónam committatur simonia, si detur pretium pro omissione aliqua?* ℞. §. 1. Si omissio alicujus actûs procedat à potestate Ecclesiastica, & fiat ob pretium, erit simonia, utì si auditâ Confessione omittas absolvere, si promittas aliquem non absolvere à censura, si paciscaris, ut non eligas, non des votum, &c. ita *Suar.* c. 22. à n. 9. *Laym.* c. ult. §. 4. n. 43. *Castrop.* T. 17. d. 3. p. 12. n. 17. *Pirb.* l. 5. t. 3. n. 54. Ratio est: quia non solùm absolvere, approbare, eligere, &c. sed etiam ligatum detinere vel rejicere, est exercitium spiritualis jurisdictionis Ecclesiasticæ, adeóque pretio invendibile; suam enim æstimabilitatem habet, quatenus ab illa jurisdictione habet moralem efficaciam: ergo si hæc & similia fiant exercendo suam jurisdictionem aut curam spiritualem, idque pro pretio, erit simonia.

176. §. 2. Simonia est, pacisci, non commendare se ipsum vel alium idoneum, si intendatur promotio tertiæ personæ ad aliquod v. g. beneficium ecclesiasticum, ita *Suar.* n. 18. *Less.* L. 2. c. 35. n. 109. Ratio est: quia jus pro se vel alio sollicitandi est spirituale: ergo qui ab altero emit cessionem illius, re ipsâ dat pretium pro jure illo alteri attribuendo: ergo pro spirituali; deinde directè parat alteri viam ad Beneficium per pecuniam, quod est simoniacum. Idem est, si pactio fiat, ut quis non contradicat; ut desistat à prætensione justa; ut se non sistat ad concursum, &c. utì dictum est n. 142.

177. §. 3. Si omissio non sit exercitium jurisdictionis spiritualis, neque intuitu rei spiritualis pretio æstimetur, quamvis sit omissio actûs spiritualis etiam ex officio debiti, non erit simonia pro illa dare vel accipere pretium; poterit tamen esse injustitia vel turpe lucrum; sic si Parochus pecuniam accipiat, ut non audiat Confessionem alicujus: talis omissio non est exercitium jurisdictionis, sed tantùm est voluntarius non usus illius, ita *Suar.* n. 11. *Less.* n. 64. & 65. *Laym.* n. 43. *Pirb.* n. 56. Si tamen intuitu rei spiritualis pretio æstimaretur, *Suar.* n. 18. putat fore simoniam; utì si quis omittat audire Missam pro pretio, quod æstimat æquivalere bono spirituali, quod haberet auditâ Missâ.

§. 4. Non est simonia dare pretium, ut alter abstineat ab actu spirituali injusto vel sacrilego; hinc secundùm dicta n. 146. non est simonia dare pecuniam volentibus ad Parochiam eligere indignum vel minùs dignum, ut sic promoveantur ad electionem dignioris: neque accipientes tale pretium committunt simoniam, sed tantùm injustitiam vel turpe lucrum, ita cum aliis *Suar.* n. 8. 178.

Q. 36. An sit simonia Theologiam docere pro pretio? ℞. §. 1. Theologia est quintuplex: 1. *Positiva*, quæ in sensu Scripturæ explicando occupatur; ideóque dicitur positiva, quia ponit fundamenta ad locos argumentationum Theologicarum, ejúsque functio est interpretari Scripturas. 2. *Ascetica*, sive mystica, quæ doctrinas ad perfectionem virtutum consequendam necessarias tradit; & quia potissimùm docetur in Asceteriis Religiosorum, dicitur Ascetica; ejúsque functio est docere perfectionem Christianam. 3. *Polemica*, sic dicta à πόλεμος bellum, quia tractat Controversias, & ostendit modum defendendi veram fidem, & expugnandi hæreses; ejúsque functio est proponere vera fidei mysteria fidelibus, ut confirmentur, infideles autem convincere de erroribus, ut convertantur. 4. *Scholastica*, quæ speculativas præcipuè quæstiones disputativè examinat; ejúsque functio est deducere conclusiones certas ex principiis partim fidei, partim luminis naturalis. 5. *Moralis*, quæ ad actus humanos seu morales hominum dirigendos ordinatur; ejúsque functio est explicare & resolvere casus conscientiæ. 179.

§. 2. Functio 1. & 4. exerceri potest absque simonia pro pretio, utì habet communior cum *Suar. Less. Castrop.* T. 17. d. 3. p. 10. contra *S. Anton. Palud. Silv. & alios.* Ratio est: quia neutra per se & proximè ordinatur ad salutem animæ, sed ad illustrandum intellectum in his materiis, sicutì illustratur per alias scientias naturales; hinc etiam non est simonia emere Magisterium, licentiam vel Doctoratum in Theologia. 180.

§. 3. Functio 2. per se & proximè ordinatur ad salutem animæ: nempè ad voluntatem Deo tanquam fini ultimo perfectè uniendam, quod supernaturale est, adeóque est intrinsecè invendibilis, ita *Suar. Less. Castrop.* suprà aliique communiter cum *Burgh.* cent. 3. c. 31. 181.

§. 4. Functio tertia videtur esse similis secundæ, quia per se & proximè ordinatur ad fidem supernaturalem firmandam vel generandam, utì AA. jam citati docent: Si tamen per Polemicam tantùm instrueretur intellectus, ut fidei nostræ principia doctrinaliter propugnare posset, & hæreses argumentis convincere, dicendum esset de hac functione, quod dictum est de prima & quarta; addunt *Suar. Laym.* & *Illsung.* T. 5. n. 308. Ludimagistros pro simplici doctrina Christiana pueris tradenda licitè exigere mercedem; quia non tradunt modo exhortatorio aut tanquam Ministri Verbi Divini, sed tantùm doctrinaliter informando rudem intellectum. 182.

§. 5. De quinta functione est dubium; nam *Less.* L. 2. c. 35. n. 2. *Sanch.* aliique apud *Dian.* P. 5. T. 14. R. 4. putant esse simoniam casus conscientię resolvere pro pretio; sed alii cum *Suar.* c. 18. n. 19. *Castrop.* n. 5. *Laym. Dian. Illsung.* n. 307. probabiliùs negant; quia instructio illa per se ordinata est ad intellectum naturali cognitione illustrandum, licèt posteà ab eo, qui instruitur, referatur ad pacem vel directionem conscientiæ, aut ad alium finem supernaturalem, quod meritò 183.

meritò facere debemus etiam in omni alia actione, neque tamen ideo omnes sunt invendibiles.

184. §. 6. Licèt pro quibusdam ex relatis functionibus accipi non possit pretium secundùm jam dicta, tamen pro omnibus & singulis potest etiam ex pacto accipi stipendium pro sustentatione, uti n. 165. dictum est, quia non datur tanquam commensuratio, æstimatio vel æqualitas boni spiritualis, quod ad emptionem & venditionem requiritur, & consequenter non datur ùt pretium rei spiritualis, sed purè ùt necessarium vitæ & sustentationi illius.

185. *Q. 37. An sit simonia emere Jus sepulturæ vel sepulturam in loco sacro?* ℞. §. 1. Communior sententia est ex *S. Thom.* 2. 2. quæst. 100. art. 4. ad 3. *Suar.* & aliis cum *Pirh.* L. 3. T. 28. n. 36. esse simoniam, quamvis daretur pretium pro loco, in quantùm honoratior est, quia licèt honor humanus sit motivum ementis, tamen locus sacer est id, in quo fundatur ille honor, v. g. quia locus est vicinior Altari; ergo sicuti simonia est emere Episcopatum, quia honoratior est, ita & hunc locum: Aliqui tamen apud *Dian.* P. 2. T. 15. R. 57. & alii cum *Barb.* De offic. Parochi p. 3. c. 26. nu. 16. *Burgh.* cent. 3. cas. 12. *Caram.* in Th. Mor. d. 17. n. 868. probabiliter dicunt non esse simoniam, si quid accipiatur, vel pro illa circumstantia situs vel loci dignioris, vel saltem pro fundo, qui habet valorem antecedenter ad consecrationem, uti explicatum est n. 117. & 153. unde si quis habeat cellam vel fornicem in templo subterraneum sumptibus suis ædificatum pro se & suis sepeliendis, poterit multò magis vendere juxta valorem fundi & expensarum, uti fatentur *S. Th.* suprà, *Suar. Az. Carden.* in 1. Crisi d. 67. n. 6. & *Pelliz.* De Regul. T. 8. c. 5. n. 172. nam tale sepulchrum etiam per hæreditatem transit ad laicos; & si sit Jus personale habendi aliquo loco sepulturam, hoc Jus etiam transit ad hæredem, uti dictum est n. 130. ergo etiam transire poterit ad alios per venditionem rei, cui annexum est, uti n. 128. diximus de Jure-Patronatûs. Addunt *Suar.* c. 14. n. 22. *Carden.* n. 8. aliique apud *Illsf.* n. 310. posse exigi pretium pro onere & obligatione non sepeliendi in aliquo loco alium, quàm v. g. Cajum & familiam ejus, quia onus illud est pretio æstimabile, nec tamen est spirituale vel spirituali annexum; & fatentur omnes cum *Laym. Castrop. Pirh.* n. 40. consuetudinem posse excusare, ut aliquid fabricæ ecclesiæ applicandum detur pro loco sepulturæ, uti & pro sede vel loco honoratiore in templo.

186. §. 2. Quando locus aliquis sacer est communis pro sepultura fidelium, simonia est saltem Juris humani exigere aliquid pro sepultura in illo, nisi iterum excuset consuetudo legitimè introducta; nam Ecclesiæ prohibitio est ex Cap. *Abolenda*, De sepult. ut non tantùm pro benedictione, sed etiam pro sepultura nullum pretium detur vel accipiatur, ita *Suarez* n. 19. aliique cum *Castrop.* T. 17. d. 3. p. 8.

Quis possit concedere alicui jus sepulturæ in loco sacro, vel cui de Jure illud competat, dicetur L. 7. c. 2. ad Dub. 3.

187. *Q. 38. An sit simonia dare vel accipere pecuniam pro ingressu in Religionem?* ℞. §. 1. Pro Religione ipsa dare vel accipere pecuniam, patet esse simoniam: attamen non est simonia facere mutuos contractus circa dotem & sumptus pro sustentatione ejus, qui Religionem ingreditur, aut pro oneribus temporalibus à domo religiosa sustinendis in gratiam admittendi, ita *S. Th.* suprà ad 4. aliique sancti viri, & post illos 54. gravissimi Authores, quos refert & sequitur *Jacobus à S. Antonio* Carmelita in Consult. Canon. Consult. 2. Resol. 2. & in adjecta resolutione Dubii de hoc, specialiter edita Romæ: idem ostendit *Pirh.* l. 5. t. 3. à n. 59. unde *Less.* in Auct. v. *simonia* Cas. 9. & 10. dicit probabile esse, quòd exigi possit certa pecunia, licèt Monasterium sit opulentum, ob consuetudinem, quæ nunc præscripserit, & consentit *Urbanus ab Ascensione* apud *Steph.* T. 4. d. 11. n. 40. addens præsumi simoniam, si tum exigantur pecuniæ à tali admittendo, qui nullum aliud talentum Religioni utile adferre videtur, præterquam pecuniam; Quoad Moniales tamen minùs scrupuli est faciendum, si bona sua dent Monasterio; id enim meritò permittit Ecclesia, ut illis non sit occasio evagandi extra Clausuram prætextu paupertatis.

§. 2. Non est simonia, si gratis dentur munera Superioribus vel aliis, ut faciliùs imperretur ingressus in Religionem, cùm id nullo Jure sit prohibitum, ita cum aliis *Dian.* P. 3. T. 2. R. 64. 188.

§. 3. Nec est simonia muneribus allicere aliquem ad Religionem, etiamsi spes & intentio illa manifestaretur, ita *Bonac.* cum *Lez.* in qq. Reg. v. *simonia.* n. 5. Imò *S. Thom.* Quodlib. 4. q. 12. a. 23. in O. expressè asserit laudabiliter fieri, si pueri vel Adolescentes munusculis ad Religionem alliciantur, quamvis *S. Ignatius Loyola* in Constitutionibus suis, in exam. c. 3. §. 14. ob justas & speciales causas noluerit inductos ad Societatem JESU admitti. 189.

§. 4. Nec est simonia, si v. g. Abbas alat aliquem in studiis, eâ conditione, ut postea Religionem intret, uti n. 163. dictum est: item si obliget se ad alendos ejus Parentes, qui indigent, aut ad solvenda ejus debita, ita *Sanchez* aliique cum *Bonac.* De simonia d. 1. q. 4. §. 8. n. 3. Ratio est, quia hoc non offert velut pretium Religionis aut Religiosi, sed tantùm ponitur velut conditio, quam Juvenis admittere debet, si velit gaudere illo commodo temporali; vel tantùm tollitur impedimentum, quo excluderetur à Religioso statu, quod tollere licitum est. 190.

An sit simonia dare vel accipere aliquid pro officio in Religione, dictum est n. 103.

Q. 39. An consuetudo excuset à simonia? ℞. §. 1. Nulla consuetudo vel usus potest excusare à simonia Juris naturalis, quia Jus naturale est necessarium, nec aboleri potest; hinc nullâ consuetudine potest induci, ut liceat dare vel accipere temporale tanquam pretium spiritualis, ita omnes cum *Suar.* c. 48. n. 1. & *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 42. 191.

§. 2. Consuetudo potest excusare à simonia Juris tantùm positivi, si habeat conditiones ad præscribendum requisitas; quia sicut consuetudo potest inducere obligationem Legis, ita & tollere, uti dictum est L. 1. n. 572. & ita secundùm dicta hic n. 160. inducta est per consuetudinem obligatio ad dona quædam seu oblationes faciendas Clericis pro exequiis, benedictionibus nuptiarum, ceremoniis Baptismi & similibus, etiamsi illi, quibus dantur, aliunde sustentationem habeant, uti n. 165. dictum est; exigi tamen non debent, antequam functiones illæ fiant, ne sit species emptionis, sed dantur pro jam factis, ad ostendendum, quòd originem habeant à gratuita recognitione: possunt tamen fideles per Episcopum cogi ad ea de more danda; nam præscriptio virtute Legum tale Jus fecit Parochis aut Ministris, ita *Silvest. Suar. Pirh.* n. 43. idem est de consuetudine exigendi aliquid in administratione Sacramentorum, in admissione ad Monasterium, *Suar.* à n. 5. *Laym.* L. 4. T. 10. c. ult. §. 2. n. 16. *Pirh.* n. 44. Hinc *Dian.* P. 6. T. 8. R. 17. & *Roccaf.* apud eundem *Dian.* P. 11. T. 6. R. 31. absolutè docent non esse simoniam dare vel accipere aliquid temporale, quando exhibetur spirituale, si talis sit consuetudo, & solùm agatur de periculo simoniæ Juris positivi, quia tum probabiliter judicari potest ejusmodi usum esse licitè introductum, jámque præscripsisse, ad quod in probabili sententia sufficiunt anni tantùm decem: addit *Engel* L. 5. t. 3. n. 16. inter causas, ob quas tales consuetudines potuerint introduci, etiam esse hanc, quòd multæ Decimæ, v. g. lucri in negotiatione, pecorum, 192.

lini,

lini, lanæ, pomorum, ovorum, &c. antehac Ecclesiæ dari solitæ, nunc in desuetudinem venerint, adeòque præsumi possit has esse conversas in particulares exactiones tum faciendas, quando exhibentur ministeria quædam spiritualia: notat tamen rectè n. 14. non licere Parochis ob denegatam pecuniam denegare Sacramenta, sed debere aliâ viâ, v. g. apud Episcopum jus suum prosequi; alioquin non leve foret scandalum, speciesque simoniæ, & grave Parochianis detrimentum, si ob negatam modicam pecuniam mediis salutis frustrarentur.

193. §. 3. Licèt Cap. *Non satis. 8. Cùm in Ecclesia. 9. In tantum. 36. Sicut pro certo. 39. Jacobus.* 44. Tit. De simonia, & alibi sæpè reprobentur omnes consuetudines accipiendi aliquid pro sepeliendis mortuis, benedicendis nubentibus seu aliis Sacramentis conferendis seu collatis; tamen in his iterùm prævaluit nova consuetudo, scientibus & conniventibus Superioribus Ecclesiasticis, uti n. 192. dictum est.

194. §. 4. Quamvis nunc sit consuetudo, fueritque dudum, ut per pecunias obtineantur Beneficia Ecclesiastica: hæc tamen consuetudo non excusat, neque præscribit; unde frustrà se in talibus excusant aliqui, dicentes: *Hoc jam moris est, passim fit, faciunt omnes,* &c. Ratio est: quia plerùmque est simonia Juris naturalis, cùm pecunia detur velut pretium rei spiritualis; circa simoniam autem talem nulla præscribit consuetudo. Deinde quamvis non foret contra jus naturale; est tamen contra jus positivum, & illi consuetudini constanter reclamat Ecclesia, partim per damnationem propositionum, quæ tali consuetudini favent, partim per responsa, quæ quotidie dat Curia Romana; quando enim interrogatur, semper declarat ejusmodi facta esse simoniaca: imò rarissimè dispensat, sed præcipit dimitti Beneficia, & restitui omnes fructus perceptos.

195. *Q. 40. Quid censeri debeat in dubio?* ℞. §. 1. Si probabile sit simoniam non intervenisse, non est, quòd aliquis sibi scrupulum faciat; tum quia sequi potest probabilem; tum etiam quia est in possessione suæ innocentiæ, quam adhuc præsumere potest, quamdiù non rescit se nocentem; unde rectè docent *Zypæus* aliique cum *Dian.* P. 6. T. 8. R. 17. quamvis secundùm jus etiam ille sit simoniacus, qui non intelligit se illicitum agere, si re ipsâ committatur simonia; tamen qui processit ex authoritate Doctorum, excusatur à culpa & pœna. Vide dicenda à n. 204.

196. §. 2. Si verum sit dubium, an commissa sit simonia, nec ne, v. g. scis datos esse centum imperiales, sed nescis, an dati sint cum pacto aliquo, aut gratis, vel alio licito titulo, nec habes prudens motivum pro alterutra parte judicanda: in tali dubio poteris præsumere non intervenisse simoniam; quia delicta non præsumuntur, & innocentia est in possessione, donec probationes claræ & convincentes afferantur, ita *Suar. Pirh.* L. 5. T. 3. c. 132. *Tamb.* in Dec. L. 1. c. 3. §. 7. v. *simonia.*

197. §. 3. Ubi verba sunt dubia, Ecclesia præsumit simoniam: econtrà ubi verba sunt dubia, jus civile non præsumit usuram, disparitas esse potest, quòd usura non sit ita communis, & habeat plures titulos excusantes; simonia autem nunc sit communissima, nec sint tituli tales excusantes.

198. *Q. 41. An in simonia detur parvitas materiæ?* ℞. Affirmat *Alloza* v. *simonia* Sect. 4. n. 29. Item *Molin.* dicens, quod ad mortale furtum sufficit, non semper sufficere ad mortalem simoniam: sequuntur *Regin. Merol. Gord.* apud *Dian.* P. 5. T. 5. R. 2. uti (secundùm omnes) datur in sacrilegio, v. g. in modico furto rei sacræ; sed oppositum dicit esse certum *Haunold.* De Just. T. 6. T. 2. n. 559. ideòque communiter AA. negant in simonia parvitatem materię, *Suar.* c. 3. à n. 5. *Sanch.* hîc L. 1. c. 4. n. 1. *Illsung.* T. 5. n. 313. quod verum est de simonia juris naturalis, (de simonia juris Ecclesiastici dicetur Lib. IV. n. 632.) Ratio est: quia parvitas non potest provenire ex vilitate ipsius rei spiritualis; quantumcùnque enim videatur exigua, est tamen ordinis supremi, tendens ex natura sua ad supernaturalem Dei possessionem: ergo est gravis irreverentia eam pretio temporali velutì proportionato & æquali æstimare, cùm hoc pretium sit infinities vilius: neque potest provenire ex parvitate pretii; quia quò minus est pretium, eò minor est æstimatio rei spiritualis, pro qua offertur tam exiguum pretium: idem confirmat *Rayn.* L. 2. S. 1. c. 3. quantum autem sit scelus simonia, satis colligitur ex c. *Per tuas literas.* 32. De simonia, ubi *Innocentius III.* ait, cæteras exceptiones, ùt furti, adulterii, propter immanitatem hæresis simoniacæ, ad cujus comparationem cætera crimina quasi pro nihilo reputantur, duximus repellendas: Similia habentur caus. 1. q. 1. *Eos qui,* ideòque *Paulus* II. Extravag. 2. De simonia, meritò vocat detestabile scelus: *Concilium Lateranense* Cap. *Cùm in Ecclesia.* 6. De simonia, vocat horribile nimis. Eandem malitiam simoniæ per multa capita sequentia depingit *Raynaudus*; denique c. 6. & 7. refert exempla plurima simoniæ à DEO gravissimè punitæ.

ARTICULUS II.
Quæ sit pœna simoniæ.

Resp. I. Sola simonia confidentiæ & realis in Ordine, Beneficio Ecclesiastico & Religionis ingressu pœnas Juris ipso facto inducit: licèt ob ingressum Religionis raro incurratur, ùt dictum, vel ob tenuitatem Monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam, *Suar.* L. 4. *c. 56. & 57. Less. L. 2. c. 35. d. 23. Laym. l. 4. T. 10. c. ult.* §. 7. 199.

Resp. II. Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum, etiam primæ Tonsuræ, incurritur excommunicatio & suspensio Papalis, *Less. d. 24. Laym. l. c.*

Resp. III. Ob simoniam Realem in Beneficio Ecclesiastico incurritur: 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio; Unde talis non facit fructus suos: idque, etiam licèt à tertia persona taliter provisus, id ignoraverit; nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; vel nisi bonâ fide possederit Beneficium per triennium. *Less. d. 25. Laym. l. c. Bonac. d. 1. q. 7. p. 2. n. 20. ex Gomez. Garzia & aliis.* 3. Efficitur inhabilis ad idem Beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: aliis tamen Beneficiis Jure ipso non privatur; nec ad alia obtinenda fit inhabilis, ante sententiam Judicis, *Suar. c. 57. n. 47.*

Resp. IV. Simonia confidentiæ completa dato & accepto Beneficio, licèt accipiens promissionem vicissim non impleverit, inducit: 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem & collationem Beneficii, in quo est commissa, & inhabilitat ad idem posteà obtinendum. 3. Privat omnibus Beneficiis & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. *Less. d. 26. Suar. Cap. 43. Laym. §. 8. n. 76.*

ADDENDA.

Quæst. 42. Quid sit simonia ficta, & an per eam incurrantur pœnæ? ℞. §. 1. Simonia ficta est, quando exteriùs fit promissio rei spiritualis pro temporali, vel temporalis pro spirituali, sine intentione implendi promissum vel se obligandi, & hanc non contineri sub ulla specie simoniæ docent *Cajet. Sot. Ledesm. P. Navar. Escob. Moya.* T. 6. d. 4. q. 7. *Castrop.* D. 3. P. 6. n. 2. aliique multi; nam simonia, quæ divi- 200.

 ditur,

ditur, est vera simonia; hæc autem non est vera simonia, quia deest animus implendi vel se obligandi. *Navar.* reducit ad conventionalem; quia licèt promissio fuerit ficto animo facta: tamen commutatio rei spiritualis pro temporali fuit vera; actio enim illa promittendi, licèt sit ficta, est vera realis actio & pretio æstimabilis, cùm subjaceat multis oneribus & obligationibus; per hoc autem temporale intendit consequi spirituale, *Suar.* c. 42. n. 4. & 5. sic procedit: 1. Quando fictio tenet se ex parte ejus, qui rem spiritualem est daturus: ab hoc tantùm committitur mendacium graviter scandalosum & sacrilegum, quia rebus sacris injuriam facit ita eis abutendo, potéstque etiam injustitiam committere, si sic intendat pretium ab altero capere; alter verò promittens temporale animo implendi committit veram simoniam mentalem, fundatam in simili existimatione de mente alterius; non est tamen conventionalis, quia vera conventio non potest esse ex una parte tantùm, sed exurgit ex vero utriùsque consensu. 2. Ex quacúnque parte se teneat fictio, certissimum est, inquit *Moya.* n. 1. sic fingentem peccare mortaliter peccato mendacii, & inductionis vel cooperationis ad peccatum simoniæ, quod credit alterum committere. 3. Quando fictio intercedit ex utraque parte, ex neutra parte est simonia, nisi fortè ex conscientia erronea & ratione scandali, in quantum uterque potest putare se inducere alterum ad veram simoniam. 4. Neque potest esse simonia conventionalis ratione promissionis fictæ, quæ videtur commutari cum spirituali vel pro temporali, uti vult *Navar.* nam licèt ille deceptor intendat mediante illâ promissione fictâ obtinere Beneficium, non tamen intendit dare ipsammet promissionem ùt pretium Beneficii, sed solùm fictè offerre id, quod alter putat esse futurum pretium; unde etiam alter non intendit dare Beneficium pro promissione, sed pro re promissa, & promissio habet se tanquam conditio conferens certitudinem de pretio: *Confirmatur;* nam si promissio esset pars pretii: ergo in omni simonia conventionali, hoc ipso, quòd esset facta promissio pro beneficio accepto, jam pars pretii esset soluta; adeóque semper esset simonia realis utrimque completa, quod nemo dicet. Cum *Suar.* tenent etiam *Less.* L. 2. c. 35. n. 11. *Alloza* v. *simonia.* S. 1. num. 9. *Castrop.* d. 3. p. 6. cum multis, quos citat.

201. §. 2. Per simoniam fictam non incurruntur pœnæ Juris, ita *Suar. Laym. Less. Tolet. Bonac. Tann. Pirh. Rayn.* L. 2. S. 1. c. 4. n. 1. aliique cum *Dian.* P. 7. T. 4. R. 4. Ratio est: quia vel non est vera simonia, vel est tantùm mentalis, quæ non inducit pœnas, uti statim dicetur; posset tamen semper ejusmodi conventio ex utraque parte puniri à Judice, uti iidem Authores docent.

202. *Q. 43. An simonia mentalis inducat pœnas?* ℞. Affirmant *Sot. Maj. Med.* & alii; sed reliqui communiter cum *S. Th.* apud *Dian.* P. 4. T. 4. R. 158. probabiliùs negant: hinc si quis servivit Episcopo animo recipiendi Beneficium tanquam pretium servitii, & Episcopus dederit Beneficium tanquam illius servitii pretium, si nullum adfuit pactum; sed uterque finxit se gratis facere, accipiens Beneficium non tenetur resignare, nec Episcopus tenetur solvere servitium: circa

203. restitutionem autem disputant Authores, an simonia mentalis ad illam obliget, *Silvest.* & alii absolutè negant: *Host. Abb.* & *Azor.* absolutè affirmant: *Suar.* c. 59. n. 45. & *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 190. distinguunt, & dicunt; si simul non fiat injustitia, non deberi restitutionem; si autem fiat injustitia, tum deberi; tum autem fit injustitia, si quis v. g. recipiat pecuniam, credens dari ùt pretium rei sacræ; implicat enim esse ejus pretium, cùm res sacra pretio sit inæstimabilis: ergo recipiens nullo justo titulo potest pecuniam facere suam, sed dominium illius manet apud alterum.

Q. 44. An per simoniam tantùm materialem incurrantur pœnæ juris? ℞. §. 1. Tum simonia dicitur materialis tantùm, si re ipsâ intervenerit; attamen bonâ fide acta sint omnia, ita ut formale peccatum simoniæ non sit commissum. 204.

§. 2. Si materialis tantùm simonia intervenerit, *Wames.* Cons. 563. n. 2. docet incurri pœnas, usque adeò etiam irregularitatem, quia Cap. *Per tuas.* 37. De simonia, *Innoc. III.* in casu Ordinis simoniacè suscepti ab illo: *Qui se in hoc egisse aliquid illicitum non intellexerit,* sic declarat: *Quod nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet Ordine ministrare:* idem videntur dicere *S. Th.* 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. *Suar.* c. 57. n. 35. aliique communiter; sed *Less.* in Auct. v. *simonia* c. 4. & 5. & *Lugo* in Resp. mor. L. 6. D. 4. à n. 5. sic distinguunt, si ex nulla parte sit commissa formalis simonia, ita ut v. g. nec accipiens Beneficium, nec conferens, nec alius cooperans peccaverit, tum dicunt non incurri ullam pœnam vel inhabilitatem, sed provisionem esse validam, quia nullitas provisionis est pœna in odium delicti simoniaci: ergo si ex nulla parte fuit delictum, nullitas non incurritur, multò minùs excommunicatio, uti rectè *Sa.* v. *simonia* n. 13. & videtur consentire *Suar.* De Leg. L. 5. c. 22. n. 3. Econtrà quamvis vel solus provisus, vel solus collator, vel etiam solus aliquis tertius commiserit formalem simoniam, in odium hujus delicti irritatur provisio, & incurruntur pœnæ, uti q. seq. declarabitur: & de hoc casu explicandum est caput citatum, uti & *S. Thom.* & *Suarez.* nam ibi loquuntur de simonia interveniente per tertium; hinc etiam Cap. *De simoniacè ordinatis.* 22. De simonia, dicitur: *De simoniacè ordinatis certum tibi non possumus dare responsum, nisi pleniùs cognoscamus, qualiter fuerint ordinati, cùm quidam, licèt secundùm quandam speciem simoniæ, utpotè ipsis ignorantibus, simoniacè ordinentur, possunt, quia simoniaci non sunt, in suis Ordinibus remanere.* Vide etiam dicta num. 195. 205.

Q. 45. Quid dicendum sit, si simonia per tertium tantùm sit commissa? ℞. §. 1. Si per Collatorem vel per quemcúnque tertium commissa sit simonia, collatio saltem potest invalidari, nisi ille tertius malitiosè id fecerit ad impediendum valorem collationis, vel nisi ipsemet provisus contradixerit, uti statim explicabitur, & docent omnes communiter cum *S. Thoma* & *Lugo* suprà, patetq; ex Cap. *Matthæus 23. Ex insinuatione 26. Sicut tuis 33. Nobis 27.* De simonia, ubi sic habetur: *Nisi constaret illos, qui promissum tale fecerunt, per fraudem in dispendium illius, qui eligendus erat, ad malitiosè fecisse, quamvis ipso tempore promissionis conscius non fuerit; ejus tamen electio tanquam simoniacâ pravitate præsumpta est penitùs reprobanda.* 206.

§. 2. Si aliquis tertius dedit pretium, ut tu obtineres Beneficium, & id certò sciveris, antequam obtinuisses, quamvis contradixeris, collatio adhuc est simoniaca & assecutio Beneficii irrita; quia quando habens illam notitiam nihilominùs acceptas, cooperaris saltem quoad executionem simoniæ cognitæ: ita *Suar.* c. 57. n. 29. *Less.* L. 2. c. 35. n. 143. *Castrop. Rayn.* L. 2. S. 1. cap. 4. n. 8. *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 103. Si autem nihil scivisti & contradixisti, timens, ne fortè factum esset aut fieret; vel si suspicatus es, & contradixisti, posteà autem depositâ suspicione, bonâ fide admisisti, licèt posteà certò rescias intervenisse simoniam: provisio non est simoniaca, nec invalida, uti expressè habetur Cap. *Sicut tuis.* 33. De simonia. 207.

§. 3. Si posteà resciens simoniam intervenisse refundas pecuniam nefario mediatori, si hoc facias ante Beneficium obtentum, licèt contradixeris, hoc ipso revocas contradictionem, & censeris consentire; hinc provisio est simoniaca & invalida: Si facias post obtentum Beneficium, & quidem animo ratificandi factum alterius, committis simoniam, quia approbas, 208.

bas, putátque *S. Thomas* te teneri resignare Beneficium,& restituere fructus:econtrà tamen *Adri.Tanc.* & *Less.* apud *Dian.* P. 11. T. 5. R. 16. putant te non teneri resignare,nec ipso facto incurrere pœnas simoniæ; quia cùm collatio sit jam completa, non poterit invalidari per factum simoniacum subsequens.*March.* in Trib. T. 3. P. 1. T. 10. T. 7. q. 3. tenet cum *S. Thoma*; quia consensus ille & solutio pecuniæ est moraliter pars contractûs simoniaci; nam mediator ille promittebat pecuniam nomine tuo & tanquam refundendam à te: ideóque tuus consensus & refusio supponebatur futura: ergo quando refundis, jam priùs absolvitur & completur contractus simoniacus, & ob hanc rationem videtur hæc sententia esse probabilior.

209. §. 4. Si refundas, non approbando nec consentiendo; sed ne dicaris ingratus, aut ne alter propter te patiatur damnum, non erit simonia, neque ideò privari poteris Beneficio, quia hoc non est malum, sicuti malum non est, si pater solvat debita filii malè contracta, ita *Navarr. Less.* nu. 144. *Suar.* n. 72. *Rayn.* & *Pirh.* suprà, *Moya* T. 6. D. 4. Q. 7. n. 11. *Baun.* apud *Dia.* suprà. Idem est, si refunderes; quia ad hoc violentè cogereris; tum enim redimeres vexam, uti notat *March.* suprà.

210. §. 5. Si nullo modo sciveris, quòd amicus simoniacè tibi quæreret Beneficium; ideoque nullo modo contradixeris, *Nav. Ugol. Adri. Millar. Baun.* apud *Dian.* R. 56. putant provisionem esse validam, & tantùm manere infirmandam, si accedat sententia Judicis; non enim est invalida Jure naturæ vel Divino, uti probat *Suar.* n. 15. nec Ecclesiastico, cùm ostendi non possit clarus Textus: & hanc sententiam probabilem esse dicit *Less.* suprà: favétque Textus n. 206. relatus; tantùm enim dicit ejusmodi electionem reprobandam: Oppositum tamen tenent *S. Th. Suar.* nu. 35. *Valer. Henriq. Covar. Rayn.* n. 6. *Pirh.* à n 95. & plerique Juris-Periti, docentes provisionem esse ipso jure & facto invalidam, ita ut, quamprimùm resciverit, statim teneatur, vel petere dispensationem, vel Beneficium dimittere & restituere fructus perceptos, iis exceptis, quos bonâ fide consumpserit, aut qui respondent ipsi ministerio, quales sunt præsentiæ; hos enim fecit suos, *Suar.* n. 9. *Pirh.* suprà. Præterea talis provisus illâ vice est inhabilis, ut obtineat idem Beneficium: atque hæ veluti pœnæ infliguntur ob culpam etiam alienam, ut tantò magis removeatur labes simoniaca: notant tamen *Nav.* & *Henriq.* apud *Dian.* suprà non incurri suspensionem ab eo, qui nescivit simoniam in sua Ordinatione esse commissam; & idem habet *Castrop.* De censuris d. 5. p. 10. §. 4. n. 1.

211. §. 6. Si tantùm per tertium commissa sit simonia, potest ab ignorante præscribi jus in Beneficio per possessionem triennialem, uti dicetur L. 4. n. 709.

212. *Q. 46. An per simoniam conventionalem necdum realiter completam incurrantur pœnæ juris?* ℞. Affirmant *Cajet. Garz. Comit.* & alii multi cum *Pirh. Lib. 5. Tit. 3. n. 100.* quamvis enim pretium necdum sit traditum: simonia tamen videtur completa, sicuti contractus venditionis censetur completus, si res sit tradita, quamvis pretium necdum sit solutum: econtrà *Suar.* aliique 30. apud *Garz.* p. 8. c. 1. num. 19. quibus consentiunt *Ray.* l. 2. s. 1. c. 4. n. 2. *Less.* c. 35. n. 149. *Regin.* l. 23. n. 171. *Moya.* T. 6. d. 4. q. 7. n. 9. probabiliùs negant; & hanc sententiam fatetur *Pirh.* in praxi securam esse. Ratio est: quia in odiosis per simoniam intelligi debet illa, quæ completè & perfectè est talis, qualis non est, nisi sit utrimque realiter completa: addunt adhuc non esse omninò completam, quamvis datum sit chirographum de solvendo pretio, quia illud chirographum non est pars pretii; notant quoque *Dian. Baun.* & *Rayn.* n. 1. contra *Suarez.* si falsa pecunia daretur, etiam non compleri, quia falsa pecunia non est verum pretium: Quòd si pretium non solveretur statim, sed post aliquot v. g. menses, quamvis in foro externo pœnæ retrotrahantur ad tempus conventionis, non tamen in foro conscientiæ; hinc talis non tenebitur restituere fructus interim perceptos, ita *Less. Castrop. Rayn.* n. 3. *Dian.* P. 10. T. 16. R. 15. Atque idem est de excommunicatione incurrenda, quæ nunquam retrotrahitur, uti iidem Authores habent.

Q. 47. An pœnæ juris incurrantur per simoniam Juris Ecclesiastici tantùm? ℞. *Suar. Rayn.* num. 4. *Pirh.* num. 100. & 155. aliique communiùs & probabiliùs affirmant, quia est vera simonia, licèt non strictissimè dicta; & si casus hujus simoniæ deferatur ad Curiam Romanam, semper declarat subjacere pœnis: econtrà *Navar. Less.* num. 141. *Sanch.* in Conf. L. 2. c. 3. d. 118. n. 3. *Dian.* P. 4. T. 4. R. 155. P. 10. T. 16. R. 17. P. 11. T. 5. R. 1. & 20. Item T. 6. R. 30. aliique cum *Castrop.* D. 3. P. 15. n. 4. etiam probabiliter negant, quia non est propriè & strictè dicta simonia, quæ communiter definitur: *Studiosa voluntas vendendi spirituale pro temporali*, quod soli simoniæ juris naturalis convenit; unde qui v. g. propriâ authoritate permutant Beneficia, quamvis graviter peccent: tamen secundùm hanc sententiam non incurrunt excomunicationem, nec ipso jure privantur beneficiis, nec tenentur fructus restituere: excipiunt tamen omnes simoniam confidentialem; de qua à num. 220. item, si detur aliquid etiam gratis Officialibus Episcopi occasione susceptorum Ordinum, dimissoriarum vel testimoniorum, ubi receptum est *Tridentini* decretum hoc expresè vetans sess. 21. c. 1. De Reform. dicens per hoc utrimque incurri ipso facto pœnas juris in simoniacos. 213.

Q. 48. Quid præterea sit addendum circa pœnas simoniæ communis? ℞. Seqq. §. 1. Si quis committat simoniam in Sacramentis aliis, præterquam in Sacramento Ordinis; item si committat in consecrationibus, benedictionibus, dispensationibus, in Officio Ecclesiastico, v. g. Legati vel Delegati, in Jure Patronatûs, in Vicaria temporali, & probabiliter in pensione vendenda, emenda vel redimenda, non incurrit pœnas, quia pœnæ tantùm incurruntur per simoniam in Ordine, Beneficiis & Religionis ingressu, ita *Less. Sanch. Tann.* & alii cum *Dian.* P. 11. T. 5. R. 20. *Rayn.* n. 3. *Castrop.* P. 25. *Pirh.* n. 101. 154. & seqq. *Alloza* v. *Simonia* Sect. 4. n. 45. unde nec ille incurrit, qui acceptat pecuniam velut pretium Missæ, *Pasq.* De Sacrif. q. 922. Addit *Dian.* P. 4. T. 4. R. 157. si Canonici Sede vacante convenirent inter se, ut qui ex ipsis *ad interim* eligeretur Vicarius Episcopalis, etiam reliquis communicaret partem emolumentorum, non incursuros pœnas; quia licèt hic Vicariatus sit aliquid spirituale: tamen non est Beneficium: & idem est de Officialatu, cùm partem contentiosam Jurisdictionis Episcopalis contineat, *Laym. Pasq.* aliique cum *Du Hamel* L. 1. c. 7. n. 6. qui clarè deducit ex *Conc. Turon.* c. 11. & *Lateran.* sub *Alex. III.* c. 15. Quamvis autem officia illa aliáque similia non sint strictè Beneficia: tamen Jure Divino sunt invendibilia; adeóque materia simoniæ. Addit iterùm *Dian.* R. 167. cum *Sanch.* si Cajus emat Vicariatum Episcopi, nec Cajum teneri resignare, nec Episcopum teneri reddere pretium, sed de hoc ultimo dicetur posteà à n. 237. Quid autem nomine Beneficii veniat, diximus à n. 103. 214.

§. 2. Provisio simoniaca est irrita saltem Jure positivo; & quamvis *Navar. Felin.* & alii cum *Fagn.* in Cap. *Nobis.* 27. De simonia à n. 67. dicant non esse irritam ipso facto, probabilius tamen est oppositum, uti docent plurimi cum *Pirh* à n. 97. & ex Canonibus probat *Busenb.* referendus n. 236. Similiter licèt *Nav. Less. Laym. Castrop. Chok.* apud *Leur.* P. 3. q. 847. dicant eos, qui dignitates vel Beneficia permutant propriâ authoritate, ipso Jure non amittere Beneficia, ideóque posse propriâ authoritate ad illa redire, saltem 215.

pro

pro foro conscientiæ, quamdiù per sententiam non privantur, uti videtur innui Cap. *Cùm olim.* De rerum permutatione: tamen oppositum tenent *Suar.* Cap. 57. num. 41. *Garz.* p. 11. c. 4. num. 59. *Pirh.* L. 3. T. 19. n. 24. propter Extrav. 2. *De simonia.* Vide dicta L. 1. n. 612. & hîc num. 213.

216. §. 3. Per simoniam in Beneficio, quamvis incurratur excommunicatio: tamen non incurritur ipso facto suspensio ab officio vel Beneficio; de hac enim nihil habent Jura, ita *Suar. Garc. Bonac. Dian.* R. 18. *Castrop.* De Cens. d. 5. p. 10. §. 4. n. 1. *Pirh.* L. 5. Tr. 3. n. 164. manet tamen talis perpetuò deponendus ab altaris ministerio sive ab officio, & consequenter etiam à Beneficio, *Pirh.* n. 165.

217. §. 4. Qui confert Ordines simoniacè, ipso facto suspenditur à collatione omnium Ordinum saltem per triennium, & interdicitur ingressu Ecclesiæ; Ordinatus autem per propriam simoniam etiam ipso facto suspenditur ab Ordine, donec à Papa absolvatur, uti habetur Cap. *Si quis.* 45. De simonia; & docent *Suar. Less. Pirh.* à num. 159. probabile tamen est ex multis AA. cum *Dian.* R. 19. suspensionem solùm attingere Ordinem illum, qui simoniacè est susceptus; non autem alios ritè susceptos, qui (per se loquendo) licitè exerceri poterunt.

218. §. 5. Quòd ordinatus simoniacè incurrat irregularitatem, docent *Alens. Rich. Comit.* & alii, sed probabiliùs negant *Suar.* c. 56. n. 20. *Less.* c. 25. d. 24. *Fill. Baun.* & alii cum *Dian.* R. 17. item P. 1. T. 11. R. 113. quia id ex nullo jure probari potest; neque videtur infamia sufficiens, nisi simonia esset notoria, uti habet *Avila*, & consentit *Megala*, si simoniacus per sententiam fuerit damnatus, quia omnes infames sunt irregulares, per hoc autem esset infamis; hinc Cap. *Accusatum.* 4. & c. *Quotiens.* 5. De simonia, decernitur, ut accusatus publicè infamatus de simonia, prohibeatur celebrare Missas, & administrare Sacramenta, fientque tales simoniaci irregulares, si in excom̃unicatione vel suspensione solenniter exerceant actum ordinis ita suscepti, uti dicetur de irregularitate.

219. §. 6. Docet *Baun.* apud *Dian.* P. 4. T. 4. R. 17. non incurri suspensionem per simoniacam collationem aut receptionem primæ Tonsuræ vel minorum Ordinum; nam probabiliter non sunt Sacramenta; nec censentur strictè Ordines; quam sententiam *Regin.* l. 23. n. 124. vocat probabilem, quod de prima Tonsura admitti potest; oppositum tamen probabilius est de Ordinibus minoribus, uti dicetur de Sacramento Ordinis.

220. *Q. 49. Quid addendum sit circa pœnas simoniæ confidentialis?* ℞. Seqq. §. 1. Per illam, licèt ex una tantùm parte sit completa, incurritur ab utróque etiam inhabilitas ad quæcúnque alia Beneficia obtinenda, uti habent *Suar.* c. 43. num. 13. & alii: Si tamen Confidentiarii recipientes sint Episcopi vel Cardinales, non incurrunt excommunicationem, sed interdictum ab ingressu Ecclesiæ, *Navar. Suar. Pirh.* L. 5. T. 3. nu. 115. fructus autem à tali simoniaco interim percepti à die commissæ simoniæ debent applicari Cameræ Apostolicæ, *Navar.* & *Pirh.* suprà.

221. §. 2. *Tann.* aliíque cum *Dia.* P. 11. T. 6. R. 20. negant, ullam pœnam præter excommunicationem ipso facto incurri per hanc simoniam, *Suar.* suprà, *Sanch.* De Matr. L. 9. D. 30. *Less.* c. 35. n. 147. *Rayn.* L. 2. S. 1. c. 4. n. 15. *Pirh.* suprà fatentur Confidentiarium non excidere aliis Beneficiis priùs ritè obtentis, nisi accedat saltem sententia declaratoria; quia quando aliquis per pœnam privatur re suâ, non obligatur ad executionem in se faciendam, nisi accesserit sententia judicis, *Suarez* suprà dicit omnes reliquas pœnas incurri ipso facto.

222. §. 3. *Navar. Sa.* & *Garz.* apud *Laym.* L. 4. T. 10. c. ult. n. 77. docent renunciantem ita simoniacè, posse quidem privari, sed non perdere ipso jure Beneficium; quia renunciatio est irrita, adeóque etiam prærequiret sententiam saltem declaratoriam; consentit *Alloza* v. *simonia.* S. 4. n. 47. dicens, *Pium V.* intelligi, non de renunciantibus, sed de acquirentibus Beneficium; obtentio enim est prorsus irrita.

§. 4. Communiùs docetur, quòd provisus per hanc simoniam hoc ipso etiam fiat inhabilis ad illud Beneficium sine ulteriore sententia, & consentiunt *Tancr.* apud *Dian.* P. 11. T. 5. R. 7. & 18. *Pirh.* n. 169. & alii: *Less.* tamen & *Castrop.* P. 25. n. 8. dicunt non fieri ipso facto inhabilem ad alia Beneficia, quia usus habet, ut requiratur sententia saltem declaratoria. 223.

§. 5. Mediatores, seu qui procurant Beneficium sic resignari vel obtineri, excommunicantur ipso facto, sed non priùs, quàm simonia illa sit utrimque realis & completa, uti habent *Suar.* n. 15. *Laym.* n. 78. *Pirh.* num. 113. 224.

Q. 50. Si actus, in quo committitur simonia, sit invalidus, an pœnæ juris incurrantur? ℞. Si sit invalidus ratione ipsius simoniæ, patet incurri: Si autem sit invalidus aliunde, quàm ratione simoniæ, v. g. si quis pro pecunia renunciet Beneficium non ex animo, sed fictè, absque authoritate Superioris, cùm consensus & authoritas requiratur ad valorem istius renunciationis: committi quidem poterit simonia, sed non incurrentur pœnæ; quia ut hæ incurrantur, actus debet esse talis, ut nisi simonia interveniret, foret validus; hic autem actus est aliunde invalidus, uti dictum est, ita *Nav. Sanch.* aliíque cum *Lugo* in Resp. Mor. L. 2. D. 3. 225.

Q. 51. An metus gravis excuset, ut quis possit retinere Beneficium: alioqui propter simoniam dimittendum? ℞. Si simonia sit occulta, & adsint circumstantiæ gravis infamiæ certò incurrendæ, non videtur esse obligatio dimittendi Beneficium, vel in se exequendi alias pœnas simoniæ; nam inprimis docent *Suar.* de Cens. d. 13. Sect. 1. n. 11. & *Diana* P. 4. T. 4. R. 56. si quis, cui offertur occasio Beneficii, esset inhabilis, v. g. ob excommunicationem, & subiret periculum infamiæ vel scandali, si non acceptaret, non teneri suam inhabilitatem prodere, sed posse sine scrupulo acceptare cum obligatione petendi dispensationem; quia Ecclesia non censetur velle obligare in tali casu cum tali incommodo: Deinde idem *Diana* P. 11. T. 5. R. 56. & *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 34. n. 14. docent, quando defectus est occultus, & ex dimissione Beneficii vel petitione novę provisionis magnum damnum statûs vel famæ pateretur, v. g. quia alii aliquod grave malum de illo suspicarentur, eò quòd nullus appareat color, cur Beneficium illud dimittat, posse illud retinere, nec teneri dimittere cum gravi famæ jactura. *Confirm.* Nam diximus l. 1. à n. 775. & docent AA. communiter cum *Sanch.* in Dec. L. 1. c. 18. n. 16. Leges humanas non obligare, ubi est periculum incurrendæ gravis infamiæ vel alterius gravis incommodi: teneretur tamen sic provisus omnes fructus, quos perciperet, restituere Ecclesiæ vel pauperibus, & insuper dimittere Beneficium, cessante illo periculo. 226.

Q. 52. An Papa possit incurrere simoniam & pœnas? ℞. Potest incurrere simoniam juris naturalis & divini, uti per se patet; an autem etiam Ecclesiastici, disputant Authores: negant *Suarez* & *Bonacina*; quia hoc ipso, quòd velit hoc vel illud agere, dispensat in lege statuente simoniam: affirmant *Less.* & alii, quia tenetur etiam suis Legibus, saltem quoad vim directivam; nec ideò dispensat, quòd contrà agat; quidquid sit de hoc, certum est, quòd nullas incurrat pœnas jure Ecclesiastico etiam contra simoniam Juris naturalis statutas, quia vis coactiva legum propriarum non stringit legislatorem, uti dictum est Lib. 1. num. 674. Quòd si aliquis cum Papa committeret simoniam, secun- 227.

cundùm communiorem sententiam incurreret pœnas, nisi Papa antecedenter expressè cum ipso dispensaret : in hoc tamen contradicunt alii cum *Diana* P. 10. T. 16. R. 19. quia putant Pontificem ipso facto dispensare, secundùm illud axioma, quòd scientia Principis purget crimen, quantùm ad pœnas Juris positivi.

An autem electio Papæ simoniaca sit irrita, videri potest *Pirh.* L. 5. T. 3. n. 104.

228. *Q. 53. Quis dispensare possit in pœnis simoniæ?* R. §. 1. Ab excommunicatione potest absolvere solus Papa, & illi, qui privilegium habent absolvendi à reservatis Papæ, & in occultis necdum deductis ad forum contentiosum possunt secundùm *Trid. Sess. 24. Cap. 6. de Reformat.* Episcopus & Religiosi Mendicantes per sua privilegia, uti pluribus dicetur L. 6. quando de casibus reservatis, ubi etiam explicabitur, quid dicatur occultum aut deductum ad forum contentiosum.

229. §. 2. Ab inhabilitate ad idem Beneficium, si ipse scivit vel tacitè consensit, potest solus Papa, & non Episcopus, quamvis simonia esset occulta, uti habet communior contra *Henriq. Sanch. Less. Castrop.* d. 3. p. ult. *Tancr.* apud *Dian.* P. 11. T. 5. R. 18. quorum sententia etiam videtur probabilis: Et quamvis *Diana* tantùm dicat de habilitatione ad alia Beneficia, *Castrop.* tamen etiam habet ad idem; imò & *Diana* ipse posteà R. 56. dicit in Beneficiis simplicibus posse dispensare Episcopum, in curatis solum Papam. Si autem provisus nescíverit, & bonâ fide processerit, quando Beneficium est Prælatura seu dignitas, vel est curatum, solus Papa potest dispensare pro illa vice: si tamen per sententiam publicam non sit condemnatus, poterit Episcopus dispensare, ut pro alia vice eligatur; unde si hâc vice collatum fuerit alteri, & hic moriatur, poterit prior ab Episcopo dispensatus ad illud redire. Quòd si Beneficium esset simplex, potest Episcopus post factam liberam ejus resignationem dispensare cum eo, eique statim iterùm conferre, ita *Castrop.* suprà & *Pirh.* L. 5. T. 3. à num. 171.

230. §. 3. Ab inhabilitate ad alia Beneficia obtinenda, si hæc incurratur ante sententiam Judicis, uti habet multorum opinio, poterit dispensare Episcopus, dummodò liberè dimiserit Beneficium, priusquam per publicam sententiam sit condemnatus : cum condemnato autem, quia infamis est, potest solus Papa, & non Episcopus, nisi in casibus à jure expressis apud eosdem AA. Verùm etiam probabile est, quòd hæc inhabilitas non incurratur ante sententiam Judicis, uti antè dictum est.

231. §. 4. Secundùm eosdem AA. potest Episcopus dispensare etiam in suspensione, quæ incurritur ob simoniam occultam; ad hanc enim rectè extenditur facultas dispensandi in occultis casibus pertinentibus ad absolutionem Sacramentalem & necdum deductis ad forum contentiosum, quam facultatem Episcopis concedit *Trid.* suprà. *Nec obstat* Bulla *Pii V.* nam iidem AA. tradunt illam quoad istud punctum non esse receptam.

232. §. 5. Si simoniacus acceperit dispensationem, *Suarez* & alii dicunt, sine nova collatione posse retinere Beneficium; quia sublato vitio convalescit collatio: limitant *Gonzalez* & alii, dummodò ad Dispensantem spectet collatio; si autem ad alium spectet, dicunt requiri novam, quia prior fuit irrita, nec potest convalescere, nisi collatore volente : hanc limitationem rejiciunt multi, & absolutè dicunt convalescere, dummodò vitium fuerit occultum, & collatio prior non fuerit contra jus alterius simul electi; tum enim censetur moraliter manere voluntas collatoris, quæ sublato impedimento vim suam habebit : si tamen provisus illam collationem admisisset, sciens illud vitium suum, jam esset prætereà intrusus; unde hæc intrusio etiam purgari deberet : hâc autem sublatâ, & altero quoque vitio dispensato, manet probabile, non esse opus novâ collatione, ita *Castrop.* & *Pirh.* suprà.

§. 6. Notant iidem Authores, nullam esse præscriptam formam ad dispensandum in pœnis simoniæ; hinc perinde est, quibuscúnque verbis dispensans manifestet voluntatem, quam habet, tollendi talem pœnam. 233.

Q. 54. An Papa sanet vitium simoniæ, si in Bulla Confirmationis dicat se supplere omnes defectus, v. g. in electione commissos? R. Negativè, sed tantùm intelligit defectus, si fortè aliquid neglectum esset in forma electionis, aut similis error foret commissus; neque enim nomine defectûs venit simonia, quam Ecclesia vocat immane, detestabile, horribile scelus, in cujus comparatione cætera crimina quasi pro nihilo reputentur, uti n. 198. dictum est. 234.

Q. 55. Quid notandum circa Judicem, accusatorem, testes & litem in causa simoniæ? R. Hæc pauca: 1. Judex sæcularis non potest de simonia cognoscere, quia est causa spiritualis; est communis & certa cum *Pirh.* n. 142. Potest etiam videri *Leur.* P. 3. q. 757. 2. Et servus, & meretrix, & quicúnque alius potest esse accusator in simonia, uti habetur in Jure apud *Rayn.* L. 2. S. 1. c. 4. n. 14. & *Pirh.* n. 143. admittitur autem sola exceptio capitalis inimicitiæ & conspirationis. 3. Si in causa simoniæ agatur criminaliter contra aliquem, non admittuntur testes criminosi & infames, *Pirh.* n. 150. Si agatur civiliter contra Prælatum vel alium in dignitate constitutum, etiam non admittuntur, nisi sint emendati de crimine; ubique autem repellitur perjurus, etiamsi fuerit emendatus. 4. In crimine simoniæ non datur appellatio, uti ostendit *Pirh.* suprà. Excipit *Felin.* nisi appelletur ante sententiam; quales autem probationes requirantur & sufficiant, videri potest apud *Castrop.* p. 27. 235.

ARTICULUS III.

An & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. 1. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter Beneficium, (sub quo continetur pensio, secundùm *Bonac. Tom. 1. hic disp. 1. q. 7. Diffic. 2.* negante *Lessio l. 2. c. 35. dub. 30.*) est restituendum. Ratio: quia cætera vel restitui non possunt, ùt Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam; cùm Canones aliud non statuerint, ex *Lessio n. 168. Suar. Fill. & aliis* contra *Azor. & Laym. Bonac. p. 3. Diffic. 2.* Dixi, *præter Beneficium:* quia hoc retineri non potest etiam ante Judicis sententiam, ùt patet tum ex Cap. *Si quis neque 1. q. 1.* tum ex 2. Extravag. *Cùm detestabile, De simonia V. Bonac. l. c.* Ubi addit etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cùm adeptio Beneficii simoniaca sit ipso facto irrita; tum quia sic expressè habetur in Extrav. *Cùm detestabile, De simonia. v. D. Th. 2. 2. q. 100. a. 6. Nav. l. 5. Cons. 62. Less. dub. 31.* 236.

Resp. 2. Pretium acceptum pro Beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium maneat, quia plerúmque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem usum convertatur. *Vid. Bonac. l. c. Less. dub. 30.*

Resp. 3. Acceptum pro Beneficio aliâve re spirituali, non secutâ collatione, jure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum, quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur id, pro quo est datum.

Si

„ Si verò res tradita sit, simoniâ utrimque complerâ, „ probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non „ danti; quia Ecclesia utrùmque punire intendit, *v.* „ *Less. Dub. 31. Laym.* L. 4. T. 10. *c. ult.* §. 9.

ADDENDA.

237. Q*uæst. 56. Quid circa hanc restitutionem sit prætereà notandum?* ℞. Seqq. §. 1. *Steph.* T. 4. D. 11. n. 41. absolutè docet temporale acceptum non esse restituendum ante sententiam Judicis in nulla simonia, præterquam in Beneficio: econtrà *Pirh.* L. 5. T. 3. num. 176. dicit, saltem ex jure positivo semper esse obligationem restituendi pretium simoniacè acceptum pro spirituali, quamvis fortè nihil factum esset contra justitiam; quia jus facit inhabilitatem acquirendi dominium, & re ipsâ etiam spectato jure naturæ non videtur esse titulus retinendi, cùm temporale non possit esse pretium spiritualis.

238. §. 2. Si pretium acceptum non excedat commodum temporale, quod ex Beneficio provenit, *Layman.* c. ult. n. 82. *Lessius* c. 35. n. 160. dicunt non teneri restituere, nisi post sententiam judicis: *Suar.* c. 50. n. 16. & *Pirh.* n. 178. dicunt Prælatos teneri de jure naturæ & ante omnem sententiam; quia cùm non sint domini, sed tantùm dispensatores Beneficiorum, faciunt injuriam, si conferant simoniacè; sed supposito, quòd in simonia juris naturalis semper interveniat injustitia, uti à num. 119. dictum est, consequenter dicendum, restitutionem accepti pretii semper esse faciendam ante omnem sententiam: hinc *Moya* T. 6. D. 3. Q. 7. Num. 12. dicit in eo convenire omnes, quòd in simonia circa Beneficia sit obligatio restituendi ante omnem sententiam Judicis, quia etiam ipso jure statuta est inhabilitas ad acquirendum dominium. Vide *Leurenium* P. 3. Q. 755.

239. §. 3. *S. Th. S. Antonin. Cajet. Tab.* apud *Moya* suprà dicunt pretium pro Beneficio acceptum debere restitui pauperibus: Jus Canonicum c. *De hoc.* 11. De simonia, jubet restitui Ecclesiæ: *Sot. Bann. Sa. Med. Tann. Laym.* n. 81. & 83. *Dia.* P. 4. T. 4. R. 167. *Pirh.* num. 182. *Moya* n. 13. dicunt id verum esse post sententiam; sed ante sententiam pro foro conscientiæ dicunt posse restitui illi, qui dedit; unde si restitutio huic fiat, putat *Lessius* num. 172. hunc posse retinere, quia non abdicaverat se dominio, nec illo exuitur, donec privetur per sententiam, aut donec jam sit extraditum Ecclesiæ; post sententiam autem docent quoque alii cum *Sa.* apud *Lay.* suprà, quòd pretium simoniacè acceptum sit restituendum Ecclesiæ vel pauperibus; intelligitur autem illa Ecclesia, in qua est Beneficium, quia hæc passa est injuriam. Quòd si pactum esset rescissum ante collationem Beneficii, certum est pretium restitui debere illi, qui dedit, uti rectè *Alloz.* v. *simonia* S. 4. n. 24. Vide *Leuren.* à n. 6.

240. §. 4. Cùm probabile sit pretium etiam ante sententiam posse restitui Ecclesiæ vel pauperibus; si ille, qui pretium accepit, sit pauper, poterit retinere tanquam pauper, ita *Sanchez* & *Diana* suprà.

241. §. 5. Pretium datum pro Divina gratia, v. g. pro absolutione Sacramentali, restituendum est pauperibus; sed datum pro ingressu Religionis est restituendum danti, uti ex jure probant *Sanchez* & *Diana* suprà.

242. §. 6. Si quis domum nobilem cariùs vendat propter adjunctum jus patronatûs, ita ut huic juri respondeat pars pretii, *Suarez*, *Layman aliique* cum *Pirh.* nu. 165. dicunt non teneri hanc partem restituere ante sententiam; quia ob adjunctum temporale, quod est pretio æstimabile, non videtur facere injustitiam; sed oppositum est probabilius secundùm antè dicta: hoc enim pretium, quod superadditur, datur pro spirituali, quod est invendibile: ergo pretium nullo justo titulo retineri potest.

§. 7. In simonia pro collatione Ordinum, si contra justitiam plus acceptum sit, quàm pro sustentatione exigi poterat, de jure naturæ restitui debet illi, qui dedit; quia jus positivum nihil circa hoc statuit, ita *Less.* n. 169. *Pirh.* n. 184. 243.

An debeatur restitutio propter simoniam mentalem, dictum est n. 203. Ex hactenùs dictis

Infertur, cum *Roccaf.* apud *Dian.* P. 11. T. 6. R. 31. pecuniam seu quid temporale dari & accipi posse aliquando ab uno absque simonia, quando datur vel accipitur spirituale ab altero: 1. In sustentationem vitæ. 2. In stipendium laboris extrinseci conjuncti cum spirituali. 3. Tanquam gratis oblatum. 4. In eleemosynam. 5. Ratione consuetudinis. 6. In pœnam, uti quando aliquis absolvitur à censura, vel dispensatur in delicto, quandóque imponitur mulcta pecuniaria. 7. In permutationem voti, à quo quis petit liberari. 8. Ad redimendam vexam, secundùm antè dicta. 244.

Denique hîc signanter annoto, quòd quamvis sententiæ multæ circa simoniam sint speculativè probabiles: sæpè tamen pro multis non sunt probabiles practicè, quia in praxi non adhibentur cautelæ requisitæ ad vitandam simoniam; unde qui benignioribus sententiis hîc uti volent, utantur simul consilio viri docti & probi, qui discernat, an hîc & nunc ob circumstantias alias vel intentionem minùs rectam se non insinuet simonia. 245.

TRACTATUS II.

De secundo præcepto Decalogi.

Prohibet hoc præceptum omnem inordinatam „ usurpationem Nominis DEI, qualis potissi- „ mùm fit blasphemando, temerè jurando, vo- „ vendo & non servando, de quibus hîc agendum. „ 246.

CAPUT I.

Quid & quotuplex sit blasphemia?

R*esp.* Blasphemia directè opposita laudi Dei, est, „ verbum maledictionis, vel convitii, seu contu- „ meliæ in Deum; sive id fiat attribuendo ei falsa, sive, „ negando vera; sive tribuendo creaturis, quæ ipsi, „ debentur; sive etiam dicendo vera; sed quæ ad, „ ejus dehonorationem seu vilipensionem tendant, „ ùt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. „ Ita communiter Doctores. *S. Th. 2. 2. q. 13. Bon.* „ *tom. 2. disp. 3. q. 8. Sanch. 2. Mor. c. 32. Laym. l. 4.* „ *t. 10. c. 6. & alii. Unde resolves:* „

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens ei „ maledicit: item qui ait, se aliquid acturum eo invi- „ to: item qui eum negat; qui seriò jurat per Deos fal- „ sos; qui eum vocat tyrannum, injustum; nolle aut „ non posse nos juvare; non curare nostra; dæmo- „ nem esse fideliorem; plus posse; non omnia benè „ esse ordinata; meliùs in creatione quædam fieri „ potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis, „ credat ita esse, & non tantùm in ira, aut desperatè „ effutiat: tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum „ hæresi conjuncta; quod in Confessione est adden- „ dum, quia specie differt ab imprecativa, *Hurtad.* „ *2. 2. d. 91. Sect. 12. §. 54.* „

II. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa „ contra Deum, licèt verba non adsint; ùt spuere in „ cœlum, frendere dentibus, &c. Imò etiam solâ „ mente blasphemia interior committi potest, sicut „ etiam laus mentalis Dei. „

III. Blasphemat item, qui in Sanctos vel sacra „ contumeliosus est; intellige, ùt Sancti sunt, sive „ „ cum

„ cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut „ moraliter hujus etiam honor censeatur tangi: quia „ alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirùm con„ tra illos, ùt homines quidam in terris fuerunt, di„ catur, quòd veniale est, si joco fiat, v. g. si Sanctos „ Crispinum & Crispinianum voces sutores; Joan„ nem & Paulum eunuchos; grave verò erit, si con„ temptim, vel ex odio, aut indignatione contra „ Sanctos. Licèt verò blasphemiæ in Deum non ad„ mittant parvitatem materiæ: multi tamen admit„ tunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob. T.1. ex 3.*

„ IV. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra „ Deum, sed contra alios aut alia: eadem tamen se„ riò profert, quæ ex sua significatione aut modo lo„ quendi ac circumstantiis important imminutionem „ Divini honoris aut improperium: licèt enim id non „ intendat formaliter; intendit tamen indirectè & „ virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpè sit ve„ niale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

„ V. In Confessione exprimendum est, si quis „ (quod tamen rarò contingit) directè & formaliter „ Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter ira„ tus fuerit. *Layman. l. c.*

„ VI. Blasphemat item, qui injuriosè usurpat „ membrum Christi, ùt v. g. perdat te DEI Sanguis, „ Vulnera, Mors Dei, Caput, Passio, Sacramenta, „ Chrisma & similia sacra; cùm ea non ad perden„ dum, sed ad salvandos nos data sint, & communi„ ter in his apprehendant homines magnam DEI „ earúmque rerum vilipensionem contineri, *Laym.* „ *num. 12.*

„ VII. Qui talium verborum consuetudinem ha„ bet, tenetur sub peccato mortali seriò conari, eam „ tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excu„ sari aliquando; eò quòd juramenta ista impetu na„ turali effusa, non sint voluntaria, nec in se, nec in „ causa, utpotè retractata proposito efficaci. *Laym.* „ *l. 1. T. 2. c. 3. n. 6. V. Escob. T. 1. c. 3. n. 36.* Si non „ conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum „ discretione absolutionem. *Layman. l. c.*

„ VIII. Interim plurimi excusantur ob inadver„ tentiam in subita commotione: tametsi non satis „ excusare videatur, quòd quidam ajunt, iis verbis „ aliud se non intendere, quàm usurpare tanquam „ interjectiones significativas iræ suæ: tum quia æquè „ se possunt assuefacere ad verba alia, iræ & seriæ „ voluntatis significativa: tum quia, tametsi id non „ possent, nihilominùs non videtur licere usur„ pare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum „ sunt inhonorativa DEI.

„ IX. Quòd si verò quis in ira contra hominem, „ non indignando Deo, sed homini tantùm nudè „ nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. ô „ Dei mors, Vulnera! &c. sine scandalo & sine iis „ circumstantiis, quibus vilipensio importatur, non „ sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio Nominis Di„ vini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter „ venialia grave, ùt *Cajet. Armilla V. Blasphemia.* „ *Sanch. suprà.* Quanquam propter periculum inci„ dendi in blasphemias; & quia rarò abest scanda„ lum, ac nihilominùs apud audientes Deus ejúsque „ Sacra censentur inhonorari, rarò excusantur: & „ meritò absterrentur homines à similibus dictis, ùt „ notat *Layman. l. 4. c. 6. n. 8.*

„ X. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, „ fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemiis: „ non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio, „ quæ plerúmque, (saltem quandò dicitur in illos, „ qui amantur ab irato) ob subitam commotionem „ & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, „ non est, nisi venialis; quia cùm se homines refle„ ctunt, ajunt longè aliter se sentire ac sensisse, ita „ ut videantur interjectiones tantùm quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parùm de- „ ceat tam absurdis interjectionibus uti. *Bon. l. c.* ex „ *Nav. Man. c. 12. n. 86. Tolet. L. 4. c. 13. n. 11. Regin.* „ *l. 18. q. 4. n. 203. Baldel. d. 25. n. 10.* Ubi etiam cen- „ set veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem „ imprecari, eò quòd non lædat graviter charitatem. „ Verùm *Molin. & alii* non audent id excusare à mor- „ tali, propter fœditatem, horrorem & perversita- „ tem. Grave autem est, si subditi Superioribus, filii „ parentibus (licèt materialiter tantùm) sic maledi- „ cant, præsertim in faciem: quia est grave contra „ debitam reverentiam. *Baldel. l. c. vid. infrà L. 5.* „ *c. 3. d. 6.* „

XI. In ira usurpare dæmonem sine imprecatione, „ non est per se peccatum: assidua tamen ejus nomi- „ natio non decet Christianum; & ratione scandali „ posset esse gravis. *Layman. l. c.* „

XII. In Confessione exprimenda est qualitas „ blasphemiæ: videlicet utrùm contra Deum, an San- „ ctos fuerit: illas enim specie differre est probabile „ secundùm *Suar. Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian.* „ *Tom. 1. Tr. 7. R. 50. Lugo d. 15. n. 2. 17. Trull. L. 1.* „ *c. 11. d. 2. n. 5.* Contrarium tamen tenet *Dian.* „ P. 1. T. 7. R. 50. „

ADDENDA.

Quæst. 57. Si quis contra homines vel jumenta iratus enunciet Sanguinem Christi, Sacramenta, &c. quandònam censeri debeat peccare mortaliter? ℞. §. 1. Si illa indignatio tendat saltem virtualiter in Deum, semper est gravis blasphemia; quia est gravis irreverentia & imminutio saltem indirecta honoris DEO debiti: Similiter si illa indignatio non tendat quidem in Deum; sed tamen ita loquens, advertat ad vilipensionem Dei vel rerum sacrarum, quam verba illa præseferunt: etiam est gravis blasphemia, utì rectè *Tann.* 2. 2. d. 1. q. 8. n. 134. quia iterùm graviter derogatur honori DEO debito. 247.

§. 2. Si nec illa indignatio ullo modo tendat in Deum, nec loquens advertat ad vilipensionem Dei aut rerum sacrarum, non peccat graviter, ita *Laym.* L. 4. T. 10. c. 6. n. 10. *Burgh.* Cent. 1. Cas. 44. tum etenim est defectus plenæ cognitionis & voluntarii: hinc si verba blasphema, quæ ex impetu vel subito motu proferuntur, omnem rationis advertentiam præveniant, nullum erit peccatum; sed erunt actus primò primi; ubi enim malitia non est præcognita, non potest esse volita, utì pluribus probabitur L. 5. à num. 16. 248.

§. 3. Si adsit aliqua advertentia, sed non perfectè deliberata, erunt motus secundò primi, & peccata venialia tantùm, quia actus tales non sunt perfectè liberi, & malitia, utì imperfectè est cognita: ita tantùm imperfectè potest esse volita, ùt rectè *Burgh.* cent. 3. cas. 49. manet tamen sub mortali obligatio, quantùm in se erit, emendandi talem consuetudinem, utì habet *Busenbaum* suprà; quia est intrinsecè mala, & de se graviter inhonorativa Dei. 249.

Q. 58. An sit blasphemia, vel quomodo peccet, qui ex joco sæpè effutit verba blasphema; item: qui verbis Scripturæ utitur ad res profanas? ℞. §. 1. Quamvis per jocum directè non intendatur inhonoratio Dei; si tamen cum joco apud adstantes sit conjuncta illa inhonoratio DEI, est & manet blasphemia, ita *Sanch. Castrop. Tamb.* hîc L. 2. c. 6. §. 4. n. 5. *Dicast.* De Juram. d. 1. n. 218. Nihilominùs *Gobat.* T. 11. n. 706. putat non fore blasphemiam, si quis ex gravi causa tantùm fictè proferat verba blasphema, utì narrat fecisse Medicum, qui ut terreret ægrum nolentem sumere medicinas, horrendis ejusmodi verbis in eum invectus est: probabiliùs tamen videtur tum adhuc esse blasphemiam, si non internam & formalem, saltem externam & materialiter 250.

liter malam, adeóque non committendam ex advertentia, quia verba de se sunt blasphema, & ab ægro saltem putantur seriò dici: ergo illa proferens graviter inhonorat Deum apud ægrum.

251. §. 2. Propriè non est blasphemia, si quis verbis Scripturæ utatur ad profana; Si tamen utatur ad turpia vel ad profana cum contemptu, semper est grave peccatum contra reverentiam rebus sacris debitam; Si autem ad res honestas utatur per jocum, etiam ad facetias, absitque contemptus; neque tam sæpè fiat, ut censeatur esse contemptus, non erit nisi veniale, ita *Tamb.* n. 17. *Gob.* n. 719.

252. *Q. 59. An Cajus blasphemet, qui, ut ne blasphemet, dimidiat, vel parùm immutat verba, & dicit, v. g. pro Sacrament element vel salament?* ℞. Non blasphemat, quia sic evitatur pronunciatio rei sacræ, & in locum usurpatur vox aliud significans vel non significativa, per quam ita aut admiratio significatur: ita *Tamb.* n. 20. *Gobat.* n. 745. si tamen audientes non intelligerent illam mutationem, maneret scandalum, ratione cujus peccari posset.

253. *Q. 60. An Titius blasphemet, dicens, se ad DEI gloriam velle, v. g. inebriare se?* ℞. Blasphemat, quia vel significat Deo placere peccatum: & sic per modum convitii hoc dicit; vel quasi minatur Deo se hoc facturum, in quo est gravis irreverentia; vel ironicè vult id intelligi; singula autem continent blasphemiam: ita *Suar.* De Relig. T. 1. T. 3. L. 1. c. 6. n. 17. si autem diceret, quòd se recreare vellet ad Dei gloriam, quamvis inde secutura esset ebrietas, non esset blasphemia: peccaret tamen per comparationem animi consentientis in ebrietatem fortè secuturam.

254. *Q. 61. An sit blasphemia, si quis dicat: stultus es, quamvis haberes DEUM Patrem?* ℞. Excusat cum multis viris doctis *Sporer* hîc c. 5. n. 24. in fine, quia sensus est, vel quòd Deus possit creare stultos, inter quos ipse à DEO sit creatus; vel quòd sit stultus, etiamsi haberet Patrem, qui esset sapientissimus: est tamen reprehendendum tale dictum tanquam pessimè sonans.

255. *Q. 62. An peccet, qui ebrium, vel stultum, vel puerum rationis usu non utentem inducit ad blasphemandum?* ℞. Affirmat *Caramuel* in Th. Int. l. 2. c. 3. nu. 1053. quamvis enim non peccet proferens defectu libertatis: tamen blasphemia, quæ est res intrinsecè mala, utpotè inhonoratio Dei, imputatur illi, qui liberè ad eam inducit, uti si non recordantem diei Veneris inducam ad comedendas carnes: quod multò magis valet in priore casu, cùm blasphemia sit intrinsecè mala, illa comestio carnis tantùm extrinsecè; unde audiendus non est *Gobat*, qui in Quin. T. 5. c. 9. & 19. n. 48. à peccato excusat talem inducentem, eò quòd illa locutio non retineat objectivam malitiam, si proferatur sine usu rationis; nam licèt non retineat respectu proferentis: tamen retinet respectu inducentis, qui tanquam causa principalis censetur illa moraliter proferre per alterum veluti instrumentum, non aliter, ac si aliquis per organum vel per os Psittaci talia proferret.

CAPUT II.

De Juramento.

DUBIUM I.

Quid sit Juramentum?

256. „Resp. Juramentum est invocatio tacita vel expressa „Numinis Divini, tanquam primæ & infallibilis „Veritatis, in testem alicujus rei. Hæc autem invo- „catio in eo consistit, quòd jurans, quantùm in se est, „cupiat ac velit, Deum id, quod jurat, testari, & „manifestare, (si & quando nimirùm illi placuerit, sive in hac vita, sive in altera) tanquam quod ab ipso „Deo sit cognitum & verum. *Ita communiter Docto-* „*res S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 1. Bon. Tom. 2. d. 4. q. 1.* „*p. 1. Sanch. 3. Mor. c. 1. Laym. L. 4. Tract. 3. cap. 1.* „*Unde resolvitur:* „

I. Quoad forum internum, jurat, quisquis interiùs intentionem habet, sive formalem, sive virtualem; & invocat Deum in testem, sive his, sive illis „verbis ac signis, sive etiam nullis usus sit; ita ut si „quis utatur verbis nullo modo importantibus jura- „mentum: & is tamen ea putet esse juramenta, verè „juret, *Suar. L. 1. c. 1. Sanch. l. c. Layman. l. c.* Quo- „ad forum autem externum, quænam formulæ „jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba „licitè usurpari in conversatione possint, patet ex „sequentibus: „

II. Quando dubium est de jurantis intentione, „judicari solet secundùm communem acceptionem „verborum, quibus est usus. „

III. Veram rationem juramenti habent hæ for- „mulæ: testor Deum, vel invoco Deum testem. Item: „*Auff meinem Eyd, bey meinem Eyd:* nisi aliud de „usurpantis intentione constet: quia multi ita lo- „quuntur, v. g. *Ich schvvere dir ein Eyd*; vel: *bey mei-* „*nem Eyd*, hoc vel illud faciam: quorum tamen „mens non est seriò id jurare, sed tantùm iracundè „& graviùs affirmare. *Laym. c. 2.* „

IV. Fides à Sacerdotibus loco juramenti exigi „solita per eorum consecrationem, ut & formula „illa Principum: *Bey unsern Fürstlichen Ehren, oder* „*Treuen*, etsi non sint juramentum: tamen in fo- „ro fori accipiuntur loco juratæ promissionis: uti & „si à personis illustribus vel nobilibus dicatur: *Bey* „*meinen Adlichen Ehren, Treuen und Glauben*, *vid.* „*Laym. l. c.* „

V. Formulæ hæ: *DEUS novit*, *Deus testabitur suo tempore*, *coram DEO loquor*, *Deus novit* „*omnia*, *Deus videt meam conscientiam*, censentur „tantùm narrativè proferri, non invocativè, (atque „adeò non sunt juramenta) nisi aliud constet, aut ex „circumstantiis probetur. *Lay. n. 4. Bonac. q. 8. p. 2.* „ex *Suar. Less. Sanch. & aliis.* „

VI. Non sunt juramenta, quæ dicuntur per mo- „dum sponsionis, v. g. *Expono caput meum*, *amputentur mihi aures*, *ni ita sit*, &c. *V. Sanch. n. 42.* „

VII. Non verè jurat, qui ut juramentum „coactus vitet, dicit se jurare per omne id, per quod „potest; quia cùm nulla res sit, per quam absque „necessitate jurare licitè possit, censetur per nihil „jurare intendisse. „

VIII. Non sunt juramenta, (quòd Confessarii „& Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia „peccetur) *verè*, *certè*, *in veritate*, *fide boni viri*, *per* „*fidem meam*, *fide boni Christiani*, vel *Sacerdotis*, vel „*Regis*, *per conscientiam meam*, &c. ut habet *Less.* „*cap. 42. d. 1. n. 4. Bon. l. c.* quia tantùm significant „illum loqui ex dictamine conscientiæ & notitia ve- „ritatis; nec in testem adducitur Deus. Esset tamen „juramentum, dicere: *per Fidem Catholicam*, *per S.* „*Evangelium*, quia tunc censetur in testem adduci „illius Fidei & Evangelii Auctor. *Vid. Laym. l. c.* „

IX. Non jurat, qui dicit: *Tam verum est, quàm* „*Sol lucet*, *quàm hic sedeo*, *ambulo*, &c. Unde etsi „comparatio falsa sit, tantùm est mendacium, cùm „nullus in testem invocetur. Idem est, si dicat: *quod*, „*dico, est Evangelium, est instar Fidei, est de Fide*, &c. „

X. Quamvis hę & similes comparationes: (*tam verum est, quàm Deus est, quàm Christus est in Venerabili Sacramento, quàm verum est Evangelium*; item: „*tā sum iñocens, quàm B. Virgo vel S. Franciscus*, &c.) „communiter videantur continere juramentum cum „blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nul- „lus in testem invocatur. Neque videtur esse blasphe- „„mia,

„ mia, si sit verum, & animus proferentis sit significare tantùm similitudinem; ut sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tum verò esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundùm æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate Fidei. *Sanch. 2. Moral. c. 31.*

„ XI. Non est juramentum, cùm quis jurat per creaturas, in quibus nihil Divinæ bonitatis specialiter relucet: quia tunc non censetur adduci cum relatione ad Deum; ùt si dicas: *Juro per hanc barbam, vestem*, &c. Censetur autem juramentum, cùm fit per creaturas nobiliores; cùm per eas tunc accipiatur earum Creator: ùt qui in iis singulariter residet ac relucet: sic v. g. dum juratur per cœlum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is, cujus hæc scabellum; dum per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Evangelia, ea tangendo aut nominando, is, cujus ea verba sunt. *Bonac. q. 1. p. 1. n. 4.* ex *Suar. Sanch. ll. cc.*

ADDENDA.

257. Quæst. 63. *Quot modis fiat juramentum?*

℞. Cum *Tamb.* hic l. 3. c. 1. §. 1. n. 2. his quatuor: 1. *Mente*, si intra animum aliquid affirmes vel spondeas, Deùmque in confirmationem invoces velut testem. 2. *Nutu*, utì si tibi dicatur, jures per Deum, & tu oculis vel capite annuas. 3. *Facto*, utì si oblatum ad jurandum Evangelium tangas. 4. *Verbo*, etiam unico, dicendo aut scribendo, v. g. juro, in iis circumstantiis, quando sic intelligitur Deus vocari in testem, utì rectè *Dicast. De juram. d. 1. n. 108.*

258. *Q. 64. Quandònam prætereà censeatur quis jurare vel non jurare?* ℞. *Gob.* T. 11. à n. 483. plurimas affert formulas: 1. *O Deus! esto mihi testis*, dicit, non esse juramentum, sed meram precationem: *Contrà est*; nam videtur esse invocatio Dei pro confirmatione veritatis: ergo est juramentum. 2. *Nego Deum, si ita non sit*, est mera blasphemia, & quidem hæreticalis, uti vult *Castrop.* T. 17. d. 2. p. 2. §. 3. 3. *Juro per Caput Christi*, si cum debita reverentia dicatur, est licitum juramentum; si cum vilipendio, est juramentum cum blasphemia, *Gobat.* & *Dicast.* n. 194. 4. *Sim nequam, sim fur, si ita non est*, non sunt juramenta, *Dicast.* n. 161. 5. *Juro per meam animam*, est dubium, an sit juramentum, inquit *Tamb.* §. 3. n. 4. ex communi tamen usu, inquit *Castrop.* T. 14. d. 1. p. 1. n. 7. *Gob.* n. 486. *Dicast.* n. 119. censetur esse juramentum, quia anima interponitur velut clarissima Dei imago, vel ùt Deo specialiter obligata: quòd si diceretur, *juro super animam*, videtur esse juramentum execratorium. 6. *Juro per me; per eum, qui sum*, aliqui volunt esse juramentum, quia homo est creatura perfecta, in qua specialiter relucet Deus: *Suar.* tamen, *Sanch.* & *Dicast.* n. 124. rectiùs putant ex usu non recipi velut juramentum, sed tanquam interpositionem authoritatis vel fidei humanæ. 7. Sacerdos jurans fide Sacerdotali; item Princeps in fidem Principis, &c. si id faciunt in circumstantiis, in quibus exigi solet juramentum, debent in utróque foro præstare omnia: atqui si jurâssent per Evangelia, idem est, si in judicio jurâsti, v. g. per fidem viri nobilis, quando tenebaris jurare per Deum: idem putant etiam extra judicium *Sanch. Gob.* n. 488. *Dicast.* n. 105. & 131. aliique, si deliberatè dicantur talia verba, per consuetudinem esse & accipi velut juramenta. 8. Jurans per tactum libri, quem putavit esse Evangelia, re ipsâ juravit, licèt fuerit alius liber, quia error est tantùm materialis, *Tamb.* §. 1. n. 4. 9. Si jures per ignem vel aërem, non sunt juramenta: Si per ignem Dei, aërem Dei, sunt juramenta, *Tamb.* §. 3. n. 20. 10. Si per aliqua, de quibus dubitatur, an per illa invocetur Deus, neque positivè intendas invocare, neque intendas non invocare, quia non advertis, nec de hoc cogitas, re ipsâ non juras, *Tamb.* n. 6. 11. Si quis dicat verba, quæ non continent juramentum, velítque per ea jurare, re ipsâ jurat, si sciat, quid sit jurare, nempè quòd sit Deum vocare in testem; si autem nesciat, quid sit jurare, utì sæpissimè non sciunt rudes, etiamsi voluerit jurare, aut facere, quod alii faciunt, re ipsâ non juravit, sed inefficaciter tantùm jurare voluit, quia Deum non vocavit in testem; non enim cognovit se hoc facere aut velle, *Tamb.* §. 1. n. 8. *Dicast.* n. 102. 12. Quando quis protulit verba ambigua, de quibus ex usu communi non constat, an contineant juramentum, vel non, standum est intentione proferentis: & si quidem non solet jurare, censendum est non fuisse intentionem jurandi; si autem solet jurare, præsumendum est fuisse intentionem jurandi, *Dicast.* n. 104.

Q. 65. An falsò jurans re ipsâ juret? ℞. Jurat, 259.
quamvis enim non velit, ut Deus absolutè testetur suam falsitatem, cùm hoc sciat esse impossibile: tamen, quantùm in se est, vult, ideóque invocat Deum, ut, si possit, testetur falsitatem esse veritatem, & in hoc consistit gravissima malitia perjurii, *Castrop.* p. 1. n. 8.

Q. 66. An omne juramentum falsum etiam sit blasphemia? ℞. Communiter negatur cum *S. Th.* 2. 2. 260.
q. 13. art. 3. ad 2. & *Sanch.* in Dec. L. 2. c. 32. n. 33. sed *Castrop.* T. 17. D. 2. P. 2. §. 3. n. 9. dubitat: 1. Quia qui jurat falsò, facit Deum testem & assecuratorem falsi: ergo DEO tribuit, quod illi convenire non potest. 2. Quia si diceret: confirmet Deus suo testimonio hanc falsitatem, utíque blasphemaret: ergo & blasphemat falsò jurans; nam eundem sensum habent falsa juramenta, non quòd jurans absolutè velit id fieri, sed saltem, quantùm in se est, quod videtur sufficere ad blasphemiam.

DUBIUM II.

Quotuplex sit Juramentum?

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, „ 261.
sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant, ut in Confessione distinguere non sit opus, *Suar. Less. l. 2. c. 42. d. 2. Bonac. T. 2. d. 4. q. 1. p. 2.* Itáque dividitur:

Primò, in Verbale, Reale & Mixtum; cùm videlicet fit vel verbis, vel actione aliquâ, ùt erectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Evangeliorum; vel & verbis simul & actione corporali; unde & vocatur Juramentum corporale. *Vid. Bonac. l. c.*

Secundò, in Invocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter ùt testis invocatur; hoc autem, quo non solùm vocatur ùt testis, sed etiam ùt vindex, cùm jurans, se vel alium dilectum, vel aliquid suî aut suorum, subjicit DEO puniendum, si falsum dicat: ùt, *ita me Deus amet, adjuvet; puniat me Deus; faciat Deus, ut hinc nunquam sanus surgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me Deus subitaneâ morte; æternùm damner; super animam meam*, &c. In quibus quando falsò juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra charitatem suî aut proximi, Scholastici controvertunt. Negat *Suar. Val.* &c. quia non solet quis etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potiùs cogitat Deum non facturum esse. *Vid. Bonac. l. c.*

Tertiò, in Assertorium & Promissorium. Illud est, quo prætereà vel præsentia affirmantur aut negantur; hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium, ùt v. g. *per Deum ego te cadam*; sed hoc referri potest ad promissorium. In Confessione non est opus explicare, utrùm per Deum,

Deum, an Sanctos juraveris; quia est ejusdem speciei malitia, cùm jurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. l. c. Lugo d. 16. n. 286.*

ADDENDA.

262. Quæst. 67. *An juramentum assertorium essentialiter differat à promissorio, etiam in ratione juramenti?* ℞. *Castrop.* Tr. 14. D. 1. p. 2. n. 7. dicit probabilius esse, quòd differant, quia in assertorio invocatur Deus purè ùt testis; in promissorio autem etiam ùt fidejussor, id est, ut Deus suam authoritatem præstet pro eo, quòd jurans sit rem executurus: Alii cum *Cay. Valent. Suar.* hic L. 1. c. 9. n. 1. communiter contrarium tenent, eò quòd essentia juramenti quà talis consistat in invocatione Divini testimonii, cui accidentale est invocari ad firmandam veritatem rei futuræ vel præsentis: *Dicast.* d. 2. num. 61. docet, fieri posse juramentum promissorium absque eo, quòd Deus vocetur in fidejussorem veritatis implendæ de futuro; potest enim tantùm promitti coram ipso tanquam summæ authoritatis Domino, qui novit animum de præsenti, efficiendi inposterùm, quod juratur, uti fit, dum quis promittit aliquid coram Rege. Vide dicenda hìc n. 305. & p. 2. n. 725.

DUBIUM III.

An & quando sit licitum jurare?

263. „Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum „est. Est de Fide. Et quidem est actus Religionis, „ùt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, „cùm in eo observantur hæc tria: 1. Est *Judicium*, „quod exigit, ut cum discretione, prudentia, con„sideratione ac reverentia non sine necessitate aut „gravi causâ fiat. 2. Est *Justitia*, quæ exigit, ut, quod „juratur, sit res justa, licita & honesta. 3. Est *Veritas;* „ut nimirùm sit res vera, aut saltem ex gravi ratione „putetur esse vera: ita ut, prout ex defectu alicujus „horum, minor aut major in Deum injuria aut irre„verentia redundare censetur, ita quoque majus aut „minus committatur peccatum. *Unde resolvitur:*

„ I. Quoad judicium, si hoc solum desit, ùt pluri„mùm est veniale tantùm, ùt si quis absque necessita„te juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex con„suetudine. *Vid. Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less. l. 2. c. 41. n. 17.*

„ II. Mortaliter tamen etiam hìc aut venialiter „peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, „quam jurans admittit investigatione veritatis vel „tollenda consuetudine. *Sanch. num. 10.*

„ III. Et sic mortalis est status illorum, qui non „tollunt consuetudinem jurandi sine attentione: „sitnè verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

„ IV. Quod ad justitiam spectat, peccat mortaliter, „qui jurat se facturum rem mortaliter malam; ùt, se „aliquem interfecturum; quia est gravis irreverentia, „divinâ authoritate se ad peccatum mortale quasi „obligare, ita ut hìc duæ malitiæ concurrant; una, „quòd velit malum; altera, quòd ad hoc abutatur „authoritate DEI, odientis omne malum, *Less. l. 2. „c. 42. d. 3. n. 17. Bonac. T. 2. d. 4. q. 1. p. 3.*

„ V. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem „venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut „frivolam; cùm ibi levis tantùm irreverentia cen„seatur. *Bonac. ibid. Less. l. c.*

„ VI. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid „contra consilia Evangelica; ùt se non ingressurum „Religionem, non daturum eleemosynam aut mu„tuum. *Suar. Less. Sanch. Bonac. l. c.*

„ VII. Quod ad veritatem spectat, cùm hæc deest, „peccatur mortaliter, quia committitur gravis in „Deum irreverentia, quippè cùm adducatur in testem „falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hic „excusat levitas materiæ; quia sive hæc sit gravis, „sive levis, seria, sive jocosa: æqualiter tamen re„pugnat DEO testificari falsum, & tale juramen„tum dicitur perjurium. *S. Thom. 2. 2. q. 97. art. 7. „Less. l. c. Sanch. Bonac. l. c.* An autem & quando „perjurium possit esse veniale per accidens. *v. Escob. „T. 1. c. 3. n. 6.* „

VIII. Non excusatur, qui jurat verum, si is pu„tabat esse falsum; vel qui jurat pro certo, de quo „ipse dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sotus, Nav. „Bonac. l. c.* „

IX. Peccat æquè graviter, qui ab altero exigit „juramentum, sciens, eum esse pejeraturum. Excipe, „nisi justa causa & necessitas exigat: quia tunc perju„rium ex sola pejerantis malitia sequitur; nec alter „moraliter censetur illius causa, cùm utatur suo jure. „Quod tamen extra judicium rarò habet locum in „privatis personis. *S. Th. q. 89. Suar. L. 3. c. 13. & 14. „Sanch. l. 3. c. 8.* „

X. Non pejeravit, qui juravit aliquid re ipsâ „falsum, quod ipse bonâ fide & cum ratione putavit „esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mor„tali perjurio videntur posse, ratione inconsideratio„nis, cùm usurpant quasdam formulas juratorias, ùt, „*per animam meam, puniat me Deus;* etsi enim sciant, „id vocari juramentum: non tamen apprehendunt, „quòd jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in „testem; sed tantùm apprehendunt confusam ali„quam rationem mali, non tanti momenti. *V. Bonac. „l. c. Laym. L. 4. T. 3. c. 14.* „

ADDENDA.

Omne juramentum esse illicitum docuerunt *Waldenses* aliique apud *Arcdek.* De dogmatibus damnatis v. *Juramentum;* sed eorum error reprobatus est in *Concilio Constantiensi* Sess. 8. inter errores *Wiclef.* Art. 43. econtrà *Priscillianus* aliique eum secuti docebant omne perjurium esse licitum; sed hic quoque error damnatur in *Concilio Bracarensi* 1. Anno 563. His itaque omissis, sit 264.

Q. 68. An licitum sit jurare circa rem malam? ℞. *Regin.* & alii cum *Bonac.* D. 4. q. 1. p. 3. n. 9. dicunt semper esse mortale adducere Deum in testem rei mortaliter malæ; sed probabiliùs negant *Suar.* c. 12. n. 7. *Sanch.* l. 3. c. 4. n. 33. *Fill.* T. 25. c. 11. n. 336. *Castrop.* p. 5. n. 6. *Dicast.* n. 81. nisi Juramentum assumeretur tanquam instrumentum illius peccati, uti si quis detractionem confirmaret juramento; tum enim per juramentum auget infamiam, quia majorem facit fidem; de cætero non erit mortale jurare, v. g. furtum à se esse commissum; nam invoco Deum testem veritatis; imò rectè notat *Fill.* nullum fore peccatum, si quis cum causa juraret se aliquod mortale commisisse; nam ex illo objecto materiali jurato nulla redundat irreverentia in Deum vel in juramentum: aliud est de juramento promissorio, de quo *Busenb.* suprà; nam si jurem rem venialiter malam à me faciendam, communis sententia est esse tantùm veniale; si mortaliter malam, communior est, quòd peccem graviter, firmando, me illâ authoritate Dei in proposito peccandi mortaliter, quamvis etiam *Less.* & *Dicast.* à nu. 67. dicant nec hìc satis apparere rationem convincentem; retorquentur enim in proposito jurato peccandi venialiter: hinc fide digni referunt *Vasq.* & *Rubium* sensisse semper esse veniale tantùm; sed propter authoritatem contrariam non est recedendum à communi sententia. 265.

Q. 69. An sit mortale jurare se facturum rem, quam jurans scit esse physicè vel moraliter impossibilem? ℞. Comunis sententia apud *Tamb.* l. 3. c. 3. §. 3. n. 8. *Dicast.* n. 108. *Busenbaum* suprà affirmat, quia Deus vocatur in 266.

in testem illius, quod judicati debet non futurum: consentit *Tamb.* si juranti, quantùm in se est, desit animus procurandi, ut eveniat; si autem hic animus adsit, putat cum aliis non fore mortale, quia deerit solum judicium.

267. *Q. 70. An sit licitum jurare rem, quam tantùm probabiliter judico esse veram?* ℞. *Sanch.* l. 3. c. 4. n. 10. *Castrop.* p. 5. n. 2. aliique cum *Diana* P. 4. T. 4. R. 77. affirmant: quia juras hoc, quod judicas verum: ergo non pejeras; unde quod aliquis audivit à viro notabili & fide digno, potest secundùm illos AA. affirmare, & extra Judicium jurare esse verum; quod aliqui apud *Dian.* extendunt ad Juramentum etiam in Judicio: sed meliùs id negant alii; ibi enim postulatur Juramentum scientiæ, quod majorem certitudinem requirit, uti notat *Castrop.* n. 3. nam testis hic censetur semper testari de visu & præsentia propria, uti etiam notavit *Bon.* suprà n. 9. Si quis putet utrámque partem oppositam esse probabilem, poterit jurare & hanc & illam esse probabilem: tamen jurare non poterit & hanc & illam esse veram; cùm enim utrique simul assentiri non possit, illam tantùm jurare poterit, cui assentietur: econtrà *Suar.* c. 4. n. 7. & *Dicast.* n. 147. requirunt moralem certitudinem ad omne Juramentum; alioquin jurantem fore perjurum; quia qui jurat, significat se plùs quàm opinari, & dicit se aliquo modo scire: ergo jurare id, de cujus veritate certò non constat; & prærequiretur saltem talis certitudo, ut nulla vel parva & non prudens sit formido de veritate partis oppositæ, vel saltem ut non sit formido æqualis: admittunt tamen & ipsi requiri quandóque majorem, quandóque minorem certitudinem, etiamsi in Judicio jures, uti rectè explicat *Dicast.* n. 142. nam in causis, ubi Juramentum erit in favorem, sufficiet minor certitudo; ubi autem ex eo grave incommodum nasci posset alteri, requiretur major; & hæc ultima sententia videtur probabilior; omnes autem communiter docent cum *Sanch.* n. 11. & *Castrop.* nu. 3. ad hoc, ut quis testificetur de Scholastico, quòd toto tempore ad cursum conficiendum requisito frequentaverit scholas, non esse necesse, quòd viderit eum singulis diebus, sed sufficere, si communiter viderit adeuntem scholas; inde enim rationabiliter credit satisfactum esse Statuto Universitatis, quod est, ut majore anni parte frequentet: & cùm alia testificatio sit moraliter impossibilis, non censetur alia postulari: Quòd si tantùm audivisset à fide digno, quòd frequentasset, non sufficeret ad jurandum; nam hoc Juramentum est veluti judiciale, quod requirit testem de visu: posset tamen tum jurare, quòd audisset à fide digno.

268. *Q. 71. Quanta adhiberi debeat diligentia in inquirenda veritate, antequam jurari possit?* ℞. Secundùm *Sanch.* tanta, ut probabile Judicium possit formare, quo assentiatur: secundùm *Dicast.* tanta, ut non multùm formidet de veritate oppositi; sed moraliter certus sit: prout ergo negligentia aut contemptus hujus examinis erit gravis aut levis, fiétque Juramentum cum reflexione ad eam, seu cum cognitione illius, erit perjurium grave vel leve, *Dicast.* d. 2. à n. 135.

269. *Q. 72. An Cives vi & injusto bello subjugati, possint invasoribus præstare generale Juramentum fidelitatis?* ℞. Possunt, dummodò nihil illicitum expressè admisceatur, & ipsi intelligant se solùm jurare fidelitatem ad licita & honesta: legitimum tamen Principem suum abjurare non possunt, quia talis abjuratio est perjurium, cadens in materiam falsam & in injuriam veri Principis, ita *Less.* in Auct. V. *Juramentum* cas. 5.

270. *Q. 73. Si Cajus subordinet Titium Procuratorem, ut pro se falsò juret, uter illorum sit perjurus, vel incurrat pœnas perjurii?* ℞. *Sylvest.* putat utrumque esse perjurum, sed solum Cajum incurrere pœnas perjurii: *Texeda* apud *Dian.* P. 10. T. 14. R. 13. dicit solum Titium esse perjurum, & solum incurrere pœnas perjurii: videtur dicendum, quòd uterque sit perjurus, Cajus moraliter & mediatè, quia mandavit, Titius physicè & immediatè, quia executus est, ita *Sanch.* l. 3. c. 13. n. 26. *Dicast.* d. 3. n. 442. & alii: pœnas autem incurret solus Titius, quia hæ cadunt in eum, qui propriè perjurium ponit; hîc autem solus Titius propriè jurat, & consequenter pejerat, qui physicè ipsemet & immediatè id facit, ideóque peccatum solius Titii erit casus reservatus, v. g. *in Diœcesi Coloniensi*, in qua Episcopo reservatum est perjurium manifestum.

Q. 74. Quomodo peccet, qui jurat, habens consuetudinem jurandi? ℞. §. 1. Si sit consuetudo jurandi non falsò, quamvis consuetudinem nunquam retractaverit, non peccat, nisi venialiter, quia singula talia juramenta sunt tantùm venialia, uti suppono, & consuetudo non aggravat mortaliter, licèt posteà semper advertenter juret, ita *Castrop.* T. 14. d. 1. p. 9. 271.

§. 2. Si sit consuetudo jurandi falsò, sed inadvertenter, quam non retractavit, si Juramenta, quæ nunc fiunt, non proficiscantur ab illa consuetudine, sed ex passione vel subito motu, uti processissent, licèt non adfuisset consuetudo, non erit mortale; quia neque in se, neque in causa sunt plenè voluntaria; causa enim eorum non est consuetudo, sed alius motus plenam rationem prævertens, ita *S. Th. in 3. dist. 39. a. 5. in O. Et ad Annib. l. 3. dist. 39. q. 1. art. 1. O. Suar. Sanch. Cajet. v. Perjurium*, *Castrop. aliique* cum *Dicast.* D. 2. nu. 170. contra multos, quos referunt *Dicast.* & *Dian.* P. 10. T. 14. R. 13. Vid. *Vind. Tab. in Collectan. ad Prop. 12.* Requiri autem plenam deliberationem ad mortale, probabitur Lib. 5. Num. 216. 272.

§. 3. Si proficiscantur ex consuetudine non retractata, quamvis planè inadvertenter fiant, non erunt quidèm in se peccata, uti dicetur Lib. 5. à n. 15. cùm non sint formaliter libera: erunt tamen peccata in causa seu in voluntate, quam jurans habet, non removendi consuetudinem, ita *Sanch.* L. 3. c. 5. à n. 28. *Castrop.* n. 5. aliique multi cum *Dian.* P. 3. T. 5. R. 62. putátque *Suar.* L. 3. c. 8. n. 6. utile fore talem non absolvi, si admonitus non emendet consuetudinem: *Sanch.* tamen L. 2. c. 32. n. 45. *Castrop.* n. 6. & *Burgh.* cent. 1. cas. 3. contra multos alios apud *Dicast.* n. 197. putant posse absolvi, quia dispositus est, & absolutio non est necessariò neganda vel differenda, quando peccata non pendent ex occasione extrinseca, quæ amoveri debeat, sed tantùm ex intrinseca fragilitate relabentis, uti hîc fit; imò *Dicast.* n. 214. dicit non posse licitè negari absolutionem tali consuetudinario, quia consuetudo illa non est aliquid voluntarium, quod possit à se repellere: sed est aliquid naturaliter relictum post actus, quod etiam non magis est occasio proxima peccandi, quàm inclinatio naturalis: de qua tamen expellenda non tenemur habere voluntatem; unde notat *Diana* suprà, quando Authores dicunt non absolvendum eum, qui ex consuetudine relabitur, intelligendos esse, si relabatur advertenter: alioquin enim non peccat per relapsus; an autem & quomodo talia, quæ inadvertenter ex consuetudine sequuntur, sint confitenda, dicemus Lib. VI. T. 4. c. 1. ad d. 3. 273.

§. 4. Rectè notat post *Scotum Dicast.* n. 182. quòd sicutì consuetudo amandi DEUM efficit, ut assuetus prorumpat in actus amoris quasi imperceptibiliter & non omninò advertenter; ita tamen, ut actus illi ad meritum sufficiant; non aliter etiam in illis, qui assueverunt ad Juramentum vel aliud peccatum, licèt non ita reflexè advertant malum: tamen sæpè sufficienter advertunt, quantùm ad culpam sufficiet; quod maximè locum habet in iis, qui habent celeres motus ingenii. 274.

DUBIUM IV.

An in Juramento uti liceat æquivocatione.

275. „ Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa „ causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est ma„ lum; quia ubi est Jus occultandi veritatem, & occul„ tatur sine mendacio, nulla irreverentia fit Juramen„ to. Quòd si autem sine justa causa fiat, non erit qui„ dem perjurium, cùm saltem secundùm aliquem sen„ sum verborum vel restrictionem mentalem verum „ juret: erit tamen ex genere suo mortale contra Reli„ gionem; cùm sit gravis irreverentia, ad alterum in „ re gravi decipiendum, usurpare Juramentum. Ita „ communiter Doctores. *Vid. Sanch. L. 3. c. 6. Bo„ nac. T. 2. D. 4. Q. 1. P. 12. Laym. L. 4. T. 3. c. 13.*
„ Unde resolvitur:
„ I. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, „ quando non rogatus, sed sponte suâ jurat: quia tunc „ tenetur uti vocabulis secundùm communem signi„ ficationem, inquit *Tolet. L. 4. c. 21.* eò quòd non „ habeat rationem æquivocandi.
„ II. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatio„ ne, quando Juramentum justè exigitur, ùt à Judice „ vel Superiore, in re gravi. *Bonac. l. c.*
„ III. Si autem fiat tale Juramentum in re levi, per „ jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum „ alterius: erit tantùm veniale, ùt probabiliter docet „ *Sanchez l. c.* contra alios, quia solâ discretione sive „ judicio caret. *Vid. Bonac. l. c.*
„ IV. Licet æquivocè jurare, si Juramentum exi„ gatur injustè; ut v. g. si quis exigat Juramentum, qui „ Jus non habet, v. g. Judex incompetens; vel si non „ servet ordinem Juris. Item si exigatur per vim, in„ juriam, metum, v. g. si vir exigat Juramentum ab „ uxore de adulterio occulto: si latrones exigant à te „ lytrum cum Juramento. *Sayr. L. 4. c. 5. & l. 12. „ c. 17. Trull. L. 2. c. 1. d. 15. Less. L. 2. c. 42. d. 9.*
„ V. Qui exteriùs tantùm juravit sine animo ju„ randi, non obligatur, nisi fortè ratione scandali, „ cùm non juraverit, sed luserit. In foro tamen ex„ terno potest cogi, ut servet. *Sanch. 7. Moral. Cap. 10. „ num. 11. Trull. d. 10. n. 2.*

ADDENDA.

276. **Quæst. 75.** *An sit licitum jurare sine animo jurandi, aut cum animo non implendi, aut se non obligandi?* ℞. §. 1. Primum est illicitum, uti patet ex propositione 25. ab *Innoc. XI.* damnata: *Cum causa licitum est jurare, sine animo jurandi.* Sic tamen jurans (propriè loquendo) non jurat, uti rectè *S. Th. 2. 2. q. 98. art. 3. ad 2. Suar. L. 2. c. 7. n. 2. Sanch. L. 3. c. 10. n. 4. Carden. in 2. Crisi d. 18. n. 3. Dicast. d. 1. n. 92.* aliique plurimi apud *Vindicem Taberna in collect. ad Prop. 12.* sicuti enim qui orationem vocalem exprimit sine animo orandi, re ipsâ non orat; item qui vovet sine animo vovendi, re ipsâ non vovet: ita & hic; sed tantùm sunt nuda verba apta significare juramentum, si adesset animus vocandi DEUM in testem, aut sic se obligandi ad aliquid. Hoc non obstante, si quis exterius vocet DEUM in testem falsi, quamvis interiùs non habeat animum jurandi, omnes communiter dicunt, eum peccare mortaliter; quia est grave vilipendium DEI, & directè contra finem juramenti, qui est assecurare de veritate, qui finis evertitur, si homines intelligant, posse absque gravi peccato fictè & falsò jurari. Vide dicenda n. 321.

277. §. 2. Si quis sine animo jurandi vocet DEUM in testem rei veræ, certum est, quòd peccet venialiter; tum quia est aliqua irreverentia, Nomen Domini ita assumere in vanum; tum etiam quia est mendacium; talis enim exteriùs significat se habere animum jurandi: & tamen illum non habet: ergo mentitur. Controversia est, an talis hoc ipso etiam peccet mortaliter? Affirmant *Cajet. Armil. Covarr. Filguera & alii*, ducti his rationibus: inprimis quia mentiens jurat; deinde quia utitur juramento ad deceptionem proximi; prætereà illudit testimonio DEI, cùm fingat se illud invocare: & tamen non invocet; unde sicut ille peccat mortaliter, qui per hypocrisim simulat sanctitatem: ita & qui simulat invocationem testimonii Divini: econtrà *Suar.* c. 17. n. 6. *Sanch.* c. 6. n. 10. *Less.* d. 8. n. 46. *Castrop.* p. 8. n. 4. *Illsung.* T. 5. n. 55. *Dicast.* d. 2. n. 278. *Card.* n. 12. probabiliùs dicunt esse veniale tantùm, nisi fortè fiat in contractu, aut in judicio legitimo, aut in simili circumstantia, quando est gravis obligatio seriò jurandi: ùt si proximus alioqui pati posset grave damnum; Ratio est: quia non apparet, unde colligi possit illa gravis malitia; nam juramentum non cadit super mendacium, neque super deceptionem proximi, sed tantùm super rem veram; unde ad rationem primam & secundam Adversariorum dici debet non esse mortale, quamvis aliquis mentiens & decipiens juret, dummodo juramento non confirmet mendacium vel deceptionem, quod hîc non facit. Ad tertiam rationem, nego per hoc graviter illudi Divino testimonio; uti enim si quis fingat se orare: cùm tamen non oret, illa fictio non est graviter peccaminosa, ita nec hîc. Ad illud, quod additur, de hypocrisi, dico, eum, per se loquendo, etiam venialiter tantùm peccare, qui ex vana gloria simulat se sanctum; aliud est, si per falsa miracula id fingeret, aut populos induceret in alios errores, aut nollet habere gratiam Dei: & tamen vellet videri sanctus; tum enim per accidens peccaret mortaliter; tale quid non est in eo, qui jurat verum sine animo jurandi; ille enim non intendit ejusmodi indebitam excellentiam, neque alio fine graviter malo ducitur ad sic jurandum, uti suppono.

§. 3. Qui jurat sine animo implendi, peccat mortaliter, quia vocat Deum in testem voluntatis implendi, quam tamen scit se non habere: quòd si injustè cogeretur ad jurandum, & juraret cum animo id non implendi, quod jurat, sed petitâ priùs relaxatione juramenti, non peccaret, uti habent *Suar.* L. 2. c. 7. n. 20. *Sanch.* L. 3. c. 11. n. 17. *Dian.* P. 9. T. 8. R. 56. quia habet animum faciendi, nisi ab ea obligatione fuerit absolutus, à qua per legitimam potestatem absolvi potest. 278.

§. 4. Si quis juret habens animum jurandi & implendi id, quod jurat: attamen non habens animum se obligandi, *Sanch.* c. 20. n. 8. *Castrop.* p. 8. n. 8. aliique plurimi apud *Dicast.* d 2. n. 278. dicunt eum non jurare, quia de essentia, vel saltem proprietas metaphysica Juramenti est obligatio: ergo per intentionem se non obligandi destruitur essentia Juramenti; sed quidquid sit de hoc, adhuc dubitatur, an & quomodo talis peccet? *Val.* dicit: si sic jurans nolit se obligare Deo, sed soli homini, non peccare, nisi venialiter, quia non est deceptio graviter injuriosa homini, eò quòd adhuc graviter obligetur ex virtute Religionis, de quo dicetur à n. 316. sed alii probabiliùs putant eum per hoc peccare mortaliter, quia videtur esse gravis irreverentia DEUM adducere in testem: & tamen nolle obstringi ejus testimonio, ita *Less.* De Just. L. 2. c. 42. n. 4. Quòd si velit quidem se obligare Deo, sed non homini, eò quòd homini nolit promittere, nullum erit peccatum, quia non tenetur homini promittere, aut illi Jus dare contra se; nulla autem apparet malitia in eo, quòd DEUM advocet in testem illius sui propositi, ita *Suar.* L. 3. c. 17. n. 10. *Less.* suprà. *Dicast.* n. 281. Vide dicenda n. 321. 279.

§. 5. Quibusdam in locis præscriptum est, ut promovendi ad Ordines, ad certas cathedras vel Beneficia, ejurent quinque propositiones *Jansenii*: & quidem 280.

dem in sensu intento à *Jansenio*, circa quod Decretum putant etiamnum quidam Jansenistæ licere hoc sibi facere verbotenùs tantùm, eò quòd hoc faciant, non in veritatem, sed in reverentiam Bullæ id præcipientis, & ut externam submissionem exhibeant Sedi Apostolicæ; sed quid circa hoc declaraverit *Clemens XI.* videri potest L. I. n. 210. ubi ejus Constitutionem retulimus. Certè mirum est, Jansenistas usque adeò rigoris amantes amplecti praxin sententiæ, contra quam est manifesta ratio; qui enim sic jurat, vel jurat nolens implere id, quod jurat, vel nolens obligari: ergo vel manifestè est perjurus, vel jurat sine animo jurandi, quorum utrùmque certò est illicitum.

281. §. 6. Si quis dicat verba juratoria, nihil affirmando vel negando, v. g. *Testor Deum, reddas mihi librum; per Deum quàm nunc est frigidum*, &c. peccat venialiter, quia temerè & in vanum assumit Nomen DEI: & quidem sine animo jurandi, quod est indecens; non est tamen gravis irreverentia, ita *Carden.* n. 33.

282. §. 7. Qui narrat Juramentum ab altero factum, v. g. qui sic dicit, Titius sic juravit: *Ego testor Deum, quod sim innocens*, nihil peccat; quia licèt dicat verba juratoria sine animo jurandi: tamen nullo modo jurat ne quidem exteriùs; nam illa verba non dicit nomine suo, sed tantùm materialiter, veluti dicta ab altero; neque in hoc, per se loquendo, est ulla indecentia.

283. *Q. 76. Quid notandum sit circa alias propositiones hic damnatas?* R. §. 1. *Innoc. XI.* damnavit sequentes: *26. Si quis vel solus vel coram aliis, sive interrogatus, sive propriâ sponte, sive recreationis causâ, sive quocúnque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod reverà fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec est perjurus. 27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa. 28. Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu vel ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Pro intelligendis his damnationibus,

284. §. 2. Notandum, restrictionem mentalem esse duplicem: alia est *purè mentalis*, alia *non purè mentalis*. Restrictio purè mentalis est, quando tota oratio spectatis omnibus circumstantiis, prout exteriùs profertur,, est absolutè falsa; in mente autem aliquid subintelligitur, per quod fieret vera: & tamen illud subintellectum nullo signo externo manifestatur, neque in illius cognitionem humano modo veniri potest, v. g. *Tu me interrogas, an hodie viderim Petrum? Ego respondeo: non vidi*; & in mente subintelligo: *Non vidi in foro, cùm tamen viderim domi mea:* restrictio illa est purè mentalis; quia ex nullis circumstantiis prudenter colligi poterat te interrogare de visione in foro, aut me de illa respondere. *Restrictio non purè mentalis* est, quando oratio spectatis quidem præcisè verbis aliquem sensum absolutum faceret; sed prout in his circumstantiis profertur, satis intelligitur aliquid ad illam spectans retineri in mente: ita tamen, ut per illas circumstantias vel per aliud signum exterius consignificetur illud, quod in mente retinetur, v. g. Titius jam recenter non vidit Sempronium, Cajus occurrit Titio, & solicitè petit: vidistine Sempronium? Hic Cajus in mente retinet, jam recenter; ideòque Titius respondet: non vidi, ubi etiam ipse in mente retinet, Sempronium recenter; hæc verò tam ex parte Caji interrogantis, quàm Titii respondentis sufficienter consignificantur per circumstantias solicitè quærentis & respondentis in illis circumstantiis. Iterùm, hæ voces: *Peto linguam bovis*, si dicas illas in macello, significabunt linguam carneam animalis; si dicas in pharmacopeo, significabunt herbam, quæ dicitur *lingua bovis*: ergo sicuti circumstantiæ loci hîc possunt consignificare aliquid, quod in mente retinetur, ita etiam aliæ circumstantiæ vel alia signa poterunt consignificare aliquid in mente retentum, licèt verba præcisè id non manifestent, ita *Arsd.* T. 2. p. 2. T. 1. q. 1. *Steph.* T. 4. D. 10. D. 4. *Vind. Gob.* P. 2. Prop. 21. aliique apud ipsos. His suppositis:

§. 3. Restrictio purè mentalis non excusat à mendacio vel perjurio, ita multi apud *Dicast.* d. 2. num. 299. licèt ipse à num. 300. contradicat; sed videtur manifestè sequi ex damnatione propositionis 28. Ratio autem est: quia locutio illa absolvitur verbis illis præcisè prolatis, & exercitè seu æquivalenter dicit hunc esse totum conceptum mentis, quem ad audientem dirigit: ergo cùm neque ex se, neque ex circumstantiis habeat vim significandi totam propositionem internam, aut partem illam in mente subintellectam, per quam propositio interna ad audientem directa sit vera, locutio totaliter sumpta est contra mentem: ergo mendacium; &, si juretur, est perjurium. 285.

§. 4. Restrictio, si non sit purè mentalis, excusat à mendacio & perjurio: patet, quia verba, ùt conjuncta talibus signis vel circumstantiis humano modo cognoscibilibus, sunt significativa integræ propositionis mentalis: etiam illius partis, per quam verificatur oratio; oratio autem vera licitè juratur, si cætera adsint: ergo. 286.

§. 5. Restrictio non purè mentalis est licita, saltem ex gravissimis causis, v. g. si aliter non possit vitari mors aut aliud malum morti æquivalens, uti mutilatio, perpetuus carcer; item ad salvandum secretum Principis, sigillum Confessionis, &c. Ratio est: quia cùm talis restrictio per se mala non sit, quamvis per accidens & sine causa usurpata possit servire malis fraudibus, & obesse commercio humano, uti rectè probat *Palav.* De Fide c. 2. tamen ubi tales gravissimæ causæ eam cohonestant, reprehensibilis non est. 287.

§. 6. Non est restrictio purè mentalis, si quis respondeat ad mentem interrogantis, quamvis verba, quæ respondet, de se forent falsa, si non dicerentur in illis circumstantiis, v. g. si me interroges, an occiderim Cajum? Respondeo: non occidi; & licèt occiderim, non mentior, nec pecco, quia in circumstantiis illis, in quibus crimen est planè occultum: quod si fatear, periclitatur vita mea, non debeo præsumere, nisi aliunde mihi constet, quòd me interroges, an crimen commiserim absolutè, quia non habes Jus ad me ita absolutè interrogandum, neque in illis circumstantiis teneor id, quod ne quidem semiplenè est probatum, revelare tibi, cum certa jactura vitæ, quamvis tu etiam esses Judex meus; ad hoc enim me obligare esset nimis durum & superans humanam imbecillitatem, uti plurimi docent cum *Carden.* in 2. crisi d. 19. n. 81. & dicetur L. IV. n. 1521. itáque prudenter præsumo, quòd interroges me, an occiderim Cajum: ita ut constet, ut probari possit, ut tibi fateri debeam: & conformiter ad mentem, quam tu interrogans habes vel habere debes, verissimè dico, non occidi; quia sic non occidi, ut constet, ut probari possit, ut tibi in illis circumstantiis fateri debeam: atque ad hoc significandum determinatur mea oratio, partim per illa verba, partim per illas circumstantias, in quibus me interrogas, & quas tu scis vel scire debes, ita *Suar. Lug. Carden.* num. 48. *Steph. Vind. Gob.* suprà. Quòd si tamen putarem te aliter & absolutè interrogare, non possem sic respondere: alioqui mentirer, sed deberem te aliter eludere. Similiter, inquit *Cresp. in QQ. Mor. Q. 11. n. 10.* & *Carden.* suprà, si fecisti ante annum homicidium, & confessus sis; hodie autem confitearis, 288.

uti soles, & te interroget Confessarius, an fortè aliquem occideris? Dicis: *non;* neque mentiris aut peccas, quia interrogatio Confessarii æquivalet huic: occidistine, quòd non sis confessus, sed nunc confiteri debeas? Non enim habet Jus ad aliud interrogandum, & ad hanc ipsius mentem benè respondes te non occidisse; unde universaliter ponunt hanc regulam *Sanch. & Carden. n. 36.* quamvis verba ex se ambigua non sint, sed deberent aliquid determinatè significare; si tamen attentis circumstantiis loci, temporis & personæ, vel interrogantis vel respondentis, aut quovis alio signo, humano modo perceptibili, limitentur ad aliud significatum, non est restrictio purè mentalis, neque illicitum sic usurpare, si adsit gravis causa; & ita excusat *Carden.* illum, qui interrogatus, an latro hàc transierit? Statim manum in manicam inserit, aut stans in loco, figit signanter pedem super uno lapide: & dicit, non transiit hàc, intelligendo, per manicam vel per illum lapidem, ad quod significandum dat sufficiens signum, quando statim ad interrogationem alterius advertenter ponit manum in manicam, vel pedem ita figit super lapidem; quòd autem alter signa illa non advertat, uti advertere poterat, sibi imputet.

289. §. 7. Quando non sunt valdè graves causæ ita restringendi, si fiat restrictio, præsertim ex parte solius respondentis, communiter erit purè mentalis, adeóque illicita, v. g. pater interrogat filium: fuistine in popina? Non licet filio dicere: non fui, subintelligendo, ita ut tibi constet, ut fateri debeam, &c. Ratio est: quia ubi non sunt graviores causæ restringendi, interrogatio censetur fieri absolutè secundùm verba tantùm; & sic habet commune judicium omnium hominum; nam interrogans habet Jus sic interrogandi, neque est supra humanam infirmitatem tum respondere secundùm verba præcisè: ergo hæ circumstantiæ non sunt tales, ut possint censeri simul cum verbis constituere orationem manifestativam alicujus, quod in mente reservatur: ergo est restrictio purè mentalis & illicita.

290. §. 8. *Sanch.* & *Carden.* n. 32. putant, quando est aliqua justa causa, semper licitum esse uti verbis æquivocis in uno sensu, quamvis audiens putet me loqui in alio, v. g. *Si occiderim hominem Gallum, me posse dicere, quòd non occiderim gallum:* intelligendo, *gallinaceum;* item, *quamvis Titius jam sit domi, me posse dicere, Titius jam non est domi*, per Tò *non est:* intelligendo, *non comedit;* item si aliquid non sciam evidenter, me posse dicere, non scio; quamvis omninò probabilissimè sciam: quia nempè non habeo scientiam de hoc, id est, conclusionem certam & evidentem, deductam ex præmissis certis & evidentibus: sed doctrinam illam sic puto esse intelligendam, quòd licitum sit uti vocibus æquivocis, quando adest causa rationabilis, dumodò per aliquod externum signum vel circumstantias humano modo cognoscibiles colligi possit aliqua determinatio talium vocum ad significandum illum conceptum, qui est in mente; Ratio autem est: quia per se non est malum nec mendacium, cùm voces de se sint aptæ plenè significare utrùmque conceptum; ad significandum autem hunc præ illo determinantur per alia externa signa vel circumstantias: deinde non est Lex, quæ id fieri prohibeat, aut quæ præcipiat signa vel circumstantias omninò clarè explicare, quando est rationabilis causa dissimulandi; tum enim satis est, quòd illa omnia ponantur, per quæ hic determinatè concentus mentis adæquatè manifestetur, & humano modo intelligi possit: quæ si tu non capias, vel non advertas, hoc tribue tuæ ignorantiæ vel tarditati: Si absint tales circumstantiæ, sed adsint oppositæ, hæ determinabunt ad oppositum sensum, adeóque si aliter intelligam, ero mendax. *Sit exemplum:* tu interrogas me, an sim *malesanus?* Et intelligis, an malè valeam; ego habens causam rationabilem non fatendi me malè valere, indignanti similis respondeo: non sum *malesanus*, & intelligo, non sum stultus; neque per hoc mentior, neque purè mentaliter restringo; quia vox: *malesanus*, utrùmque significat, & per indignationem determinatur ad significandum potiùs secundùm mentem meam, quàm secundùm tuam; si enim vellem ad mentem tuam respondere, nulla foret causa indignandi, uti suppono, sed simpliciter affirmarem vel negarem: quòd si non darem signum indignationis, mentirer: quia verba sine illa circumstantia hìc & nunc determinatè haberent alterum sensum. *Nec refert*, quòd talis oratio etiam possit servire fraudibus; *nam* hoc orationi per accidens est, quæ de se habet talem significationem, ut humano modo ex signis, quæ pono, percipere possis sensum meum, & fraudem cavere.

§. 9. Quando adjuncta signa vel circumstantiæ interrogationis faciunt orationem aliam, quàm verba sonent, mentitur, qui respondet falsò secundùm sensum talis interrogationis, si nullo signo externo ostenditur, quòd ad mentem interrogationis non detur responsio, ùt probat *Palav.* De Fide c. 2. v. g. Cajus Studiosus herì non fuit in Sacro studiosorum, hodie Professor Caji, examinans absentias hesternas, petit à Cajo, an fuerit herì in Sacro, Cajus respondet, fui, & in mente intelligit, in summo Templo; dico Cajum mentiri: quia si Professor expressè petivisset, an fuisset herì in Sacro studiosorum, mentitus fuisset, dicendo, fui: atqui circumstantiæ illæ examinantis absentias hesternas ab hoc Sacro studiosorum simul loquebantur cum Professore, & constituebant orationem illam petentis, an fuisset herì in Sacro studiosorum: ergo si respondeat falsò ad propositionem in illis circumstantiis factam, nullo alio signo dato, mentitur: & si hoc juret, pejerat. 291.

§. 10. Si nulla adsit rationabilis causa restringendi, videtur saltem veniale sic restringere: quia est ad minimum otiosa locutio & deceptio, fidelitati inter homines debitæ ac sinceritati aliquo modo opposita. 292.

§. 11. Cùm propositio 27. damnata dicat, *causa sufficiens utendi his amphibologiis*, &c. hoc ipso, quòd dicat: *his amphibologiis*, sufficienter significat, quòd per amphibologias prohibitas intelligantur restrictiones illæ purè mentales, de quibus habebat propositio 26. immediatè antè damnata: additque hæc damnatio, non esse licitum illis uti ob quamcúnque necessitatem vel utilitatem. 293.

§. 12. Ubi restrictio vel æquivocatio est licita, non est perjurium jurare talia esse vera, quæ dicuntur cum restrictione vel æquivocatione: quia per tale Juramentum confirmatur veritas, quam habet oratio, quæ tum licitè usurpatur; quomodo autem loqui possit Confessarius, si interrogetur de peccato audito, dicetur pluribus Lib. 6. quando de sigillo Confessionis. 294.

§. 13. Secundùm ante dicta debent nunc post damnationem propositionum relatarum limitari multa, quæ passim inveniuntur apud graves Authores, quos referunt *Wilh. Sandens* ad prop. 26. damnatam, *Dicast.* suprà, *Moya* T. 2. d. 1. q. 6. qui uti & *Carden.* c. 6. cautè est legendus: quia quædam ponunt, quæ meritò limitari debent. Vide etiam *Vind. Gob.* p. 2. prop. 21. ubi ex Scriptura & SS. PP. confirmat, quæ diximus: Item vide *Vind. Taberna* ad prop. 11. pag. 58. & seqq. in Collectaneis, ubi plurimas citationes Auctorum refert pro licito usu restrictionum mentalium in certis circumstantiis, uti & æquivocationum, etiam in Juramento. 295.

Q. 77. An simulatio vel dissimulatio sit licita? R. Certum est, simulationem non esse licitam in administratione Sacramentorum, uti dicetur de Sacramen- 296.

mentis: circa simulationes vel dissimulationes in aliis materiis,

297. §. 1. *Notandum est*, quòd simulatio propriè dicta seu formalis, non sit licita, quia est reale mendacium, quod non committitur quidem verbo, fit tamen facto; perinde enim est, sive quis verbo, sive facto significet aliud, quàm quod in mente habet, cùm factum æquè possit esse signum mentis internæ, quàm verbum, uti habet *S. Thomas* 2. 2. q. 111. *art. 1. in O.* tum autem dicitur esse simulatio propriè dicta & formalis, quando quis per facta externa intendit aliud significare, quàm in animo sentiat, uti v. g. si quis poculo ori admoto simulet se multum bibere, cùm tamen parum aut nihil bibat, intendens ut alii putent eum multum bibere: item si exercitus aliquis fugiat, intendens ut hostis putet eum esse timidum, cùm tamen timidus non sit; item si quis fingat se ire velle longiùs, intendens ut alii hoc putent, quamvis ipse cogitet ibi manere.

298. §. 2. Simulatio impropriè dicta seu materialis non est mendacium, sed (per se loquendo) est licita; tum autem est talis, quando quis exteriùs facit aliquid, prævidens quidem ab alio habendum pro signo alicujus rei, quam tamen ipse non intendit per hoc significare, sed ponit ex alio fine; sive quando quis dat signa externa de se indifferentia ad significanda plura, quia procedere possunt à diversis causis, per quæ signa præter intentionem aliqui decipi solent putantes procedere ab una causa, cùm tamen procedant ab alia: & sic potest aliquis poculo ori admoto parum aut nihil bibere, non intendens ut alii hoc judicent, sed volens declinare haustum, licèt prævideat alios putaturos eum bibere; atque ita *Josue 8.* legitur, quòd fugerit, non quia per fugam illam volebat significare metum, sed prævidens hostes fugam illam esse interpretaturos velut metum, voluit abire more fugientium, intendens ut cives Urbis Hai per hoc longiùs abducerentur ab Urbe, & reliqui milites *Josue* ex insidiis erumpentes irruerent in Urbem, quod & factum est; recessus enim ille per modum fugæ factus poterat quidem provenire à timore, sed hic & nunc proveniebat à desiderio eliciendi hostes longiùs, & habendi meliorem occasionem victoriæ: Similiter *Christus* Lucæ 24. apud Emaus *finxit se longius ire*, non intendens ut Discipuli hoc putarent, sed hoc prævidens, reipsa autem volens significare, aut se, quando ab eis ascensurus esset in cælum, velle retineri per hospitalitatem, ùt ait *S. Augustinus*, vel se longè abesse ab eorum Fide, uti habet *S. Gregorius*, vel se omnino iturum fuisse longiùs, nisi invitaretur.

299. §. 3. Simulatio materialis, si respiciat objectum vel circumstantiam vitiosam, est illicita, uti si quis coram aliis stans ante idolum projiciat thus in thuribulum; quamvis enim ipse fortè intenderet se odore illo recreare, & id facere potuisset, si fuisset solus, tamen in illis circumstantiis non tantùm committeret scandalum; sed re ipsa honoraret illud idolum: è contrà simulatio materialis quandoque respicit objectum & circumstantias omnino indifferentes, uti fuit illa *Josue* & *Christi Domini*, & tum dicimus non esse illicitam, dummodo tamen non deserviat ad injustam fraudem.

300. §. 4. Dissimulatio, per se loquendo, est licita; tum autem est dissimulatio, uti innuit *S. Th.* suprà ad 4. si quis nec verbo, nec facto det signum illius, quod habet in mente, sed ab illo quasi præscindat, uti si quis interrogatus an habeat pecuniam, faciat ac si non audiisset, & de alia re quasi inadvertenter loqui incipiat, sicque distrahat interrogantem; talis homo dissimulat loqui de pecúnia. *Dixi*, per se loquendo licitam esse, nam posset esse illicita, si quis dissimularet cum scandalo vel cum injusto damno proximi, vel quando loqui aut apertè agere deberet.

Q. 78. Quomodo excusentur mercatores, qui dicunt vel etiam jurant se non posse tali pretio merces vendere: item merces sibi pluris constare, cùm tamen neutrum in rigore sit verum? ℟. Primi per hoc excusantur, quòd intelligant & satis sciantur significare velle se non posse cum honesto & mediocri lucro ita vendere. Secundi per hoc excusantur: quia quando dicunt sibi pluris constare, scimus, quòd non intelligant nudè pretium rei emptæ, sed etiam computent, partim expensas, v. g. vecturæ aliásque, partim proportionalem partem sumptuum, quos toto anno faciunt in suam communem negotiationem; hæc enim justè possunt venire nomine pretii, quo res ipsis constat, ita *Gob.* T. 11. n. 672. Quòd si locutiones eorum non essent in hoc sensu veræ, mentirentur; & si jurarent, pejerarent. 301.

Q. 79. An complementa sint mendacia, v. g. si quis dicat: *sum indignus, infimus servus?* &c. ℟. Licèt complementa ab aliquibus vocentur completa mendacia: tamen mendacia non sunt, quia omnes sciunt, quòd per ejusmodi formulas loquendi non intendamus strictum sensum, quem verba præferunt; sed tantùm velimus honorem exhibere, vel affectum ostendere illi, ad quem diriguntur; unde si animus honorandi vel affectus aliquis adsit, erunt signa concordantia cum mente: itáque audiendus non est ille Casista, qui ante aliquot annos in publicis Thesibus Leodii dixit eum committere idololatriam, qui literis suis subscribit: *Sum servus ex toto corde*, eò quòd soli Deo debeatur cor totum; nam illa verba inter homines significant solam debitam propensionem animi: quòd si quis diceret verba complementorum, & non intenderet honorem exhibere, vel affectum seu propensionem ostendere, probabilius est fore mendacium; excusari tamen posse putat *Gob. n. 670.* quia scimus sic loquentes nolle sibi credi, uti nec volunt sibi credi Poëtæ narrantes fabulas: deinde etiam nemo putat hæc assertivè & ex animo dici, sed tantùm veluti modos loquendi ad urbaniter conversandum, vel ad pascendas alteriùs aures; ideóque videntur à mendacio excusari posse. 302.

DUBIUM V.

Quæ & quanta sit obligatio Juramenti promissorii?

Resp. In Juramento promissorio duæ affirmantur veritates; una de præsenti primaria, quòd scilicet jurans habeat animum implendi, quod promittit: altera secundaria de futuro, quòd scilicet impleturus sit suo tempore, quod promittit; sive promittat Deo, & est votum cum juramento, sive homini, & est jurata promissio humana; unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. *Ita communiter DD. V. Laym. L. 4. T. 3. c. 6. Bon. T. 2. d. 4. q. 1. p. 7. Unde resolves:* 303.

I. Defectu primæ veritatis jurans verè pejerat, mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna; licita, sive illicita: vel si dubitat, an facturus sit, nec ne, quod jurat: vel si, putet sibi moraliter impossibile, ut impleat, quod promittit: quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt; unde nec parvitas materiæ excusat. *Ibidem.*

II. Defectu secundæ veritatis verè pejerat is, qui, quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solùm hîc dubitatur: an qui promisit rem exiguam cum juramento, ùt v. g. dare alteri unum pomum vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare aut præcedere in ingressu portæ, &c. an, inquam, sub gravi peccato teneatur hæc servare.

„Ubi

Ubi speculativè quidem videtur, quòd sic; quia verè adductus est Deus ùt testis, quòd sit facturus: ergo si sine causa non facit, quantùm in se est, facit Deum testem falsum, *Cajet. Valent. Tolet. L. 4. Cap. 22. & alii.* Nihilominùs alii probabiliter tenent contrarium, ùt *Sanch. Vid. Laym. Cap. 14.*

III. Illud certum est, quòd si ex eo, quod jurâsti, tantummodò parum aliquid non serves, non esse grave, v. g. si jurâsti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. Mor. L. 4. c. 32. num. 21.* quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare Statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis, &c. si posteà parvum aliquod Statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis & aliis ministris Justitiæ; ùt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurâsset, parum tantùm detraheret; *Navar. Suar. Sanch. v. Laym. Bonac. p. 14.*

IV. Obligaris probabiliter Juramento promissorio, etsi extortum à te sit per injuriam ac metum; ùt si oblitus uti æquivocatione, jurâsti prædonibus dare lytrum, usurario Usuram, *Bec. 2. 2. q. 89. & alii.* Negat tamen *Azor. T. 1. L. 11. c. 7. q. 2.* in materia Matrimonii, quia Matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam Juramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso Jure, ait *Cajet. V. Perjurium. Suar. c. 9. Sanch. Bonac. p. 9.*

V. Obligaris item, etsi Juramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantùm circa circumstantias accidentales, non magni momenti; nam si versentur circa substantiam, ùt v. g. si annulum te daturum alteri jures, putans esse ferreum, cùm sit aureus, vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non jurâsses, non obligaris, *v. Sanch. L. 3. Cap. 11. num. 42. Suar. & alios.*

VI. Non inducit ullam obligationem, si jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut (ùt habet *Cajet.*) indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur; quia Juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon. & alii communiter.* Ubi nota ex *Laym. c. 6.* Juramentum non convalescere: etsi talis res illicita & vana posteà mutatis circumstantiis fiat honesta, cùm juxta regulam 18. Juris in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.*

VII. Nec obligaris implere, si quid jurâsti contra consilia Evangelica; ùt non ingredi Religionem, non dare eleemosynam, &c. *Molin. Sanch. Lay. l. c.* Et licèt peccâris talia jurando, non tamen peccas non implendo. *V. Cajet. V. Perjurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, ùt v. g. Religionem, si aliquid jurâsti in utilitatem aut gratiam alicujus hominis aut aliquorum, dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit; unde v. g. Alumnus, qui juravit se serviturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi Religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si jurâsses Titiæ, eam ducere; nam eo casu potes eâ relictâ ingredi Religionem: quia Juramentum sortitur naturam actûs, cui apponitur; promissioni autem Matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrederer Religionem. *Vid. Laym. c. 6. Bonac. Tom. 1. de Matr. q. 1. p. 5.*

Resp. II. Juramentum promissorium eandem habet conditionem, eodémque modo explicandum est, quo promissio vel propositum, cui est annexum; Ratio: quia accessorium sequitur principale, ideóque quando non obligat promissio, nec obligat Juramentum appositum. *Less. L. 2. c. 42. d. 4. Bonac. p. 16. Trull. L. 2. c. 1. d. 17. n. 1. Unde resolves:*

I. Titius, qui cum Juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ &c. non tenetur stare Juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui urbanitatis causâ juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra Juramentum, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur; tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam (nisi me coëgeris) quâ sublatâ non obligat & consequenter nec Juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo, *Bon. l. c. Sanch. Less. n. 22. Trull. n. 5.*

III. Qui juravit se servaturum Decreta & Regulas, vel Statuta alicujus Congregationis, Universitatis vel Capituli, tantùm tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur à majore parte Capituli; nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa, independenter à Statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. n. 8. Az. Less. l. c. Dia. p. 2. Tr. 6. R. 39.*

IV. Qui juravit se servaturum secretum, non peccat contra Juramentum, illud detegendo, quando non potest illud celare absque gravi suo, vel alterius damno, quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione (si non noceat.) *Sylv. Bonac. Sanch. Trull. n. 9.*

V. Qui juravit Judici se dicturum, quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. *Less. Bonac. Trull. num. 13.*

VI. Qui juravit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi Juramenti solvere, si à creditore terminus solutionis prorogetur, quia cùm hic cedat Juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter Juramenti. *Azor. Bonac. Trull. num. 18.*

ADDENDA.

Q*uæst. 80. An in juramento falso detur parvitas materiæ.* ℞. §. 1. In assertorio non datur, 304.
uti cum *S. Th.* & aliis habet *Busenb.* relatus n. 263. & 303. quia sic jurans vult, ut DEUS testetur falsum, adeóque ut fallat aut fallatur, quæ est gravis irreverentia; hinc *Innoc. XI.* damnavit hanc 24. prop. *Vocare DEUM in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.*

§. 2. De Juramento promissorio est aliqua diffi- 305.
cultas, nam licèt res jurata sit levis, tamen si postea non impleatur, plures apud *Busenb.* & cum *Less.* De Just. L. 2. c. 42. d. 5. dicunt semper esse mortale, quia quantùm in se est, facit Deum fuisse testem falsi; voluit enim, ut Deus testaretur aliquid futurum, quod tamen ipse impedit, ne sit futurum: ergo facit Deum fuisse testatum aliquid falsum, in quo videtur esse gravis irreverentia, non minùs quàm si faceret DEUM testari falsum præsens, & hæc sententia est probabilis, quam *Cajet. & Covarr.* limitant, & dicunt, si jurans nihil ponat de re promissa, tum fore mortale; si autem aliquid de ea ponat, fore veniale tantùm, v. g. si jurâris se oraturum Pater & Ave, si neutrum oret, dicunt fore mortale, quia deficit tota veritas propositionis; si autem alterutrum oret, dicunt fore tantùm veniale, quia ex illa parte non deficit veritas Juramenti: sed hæc posterior limitatio parum probabilitatis habet, nam qui promisit orare & Pater & Ave, si alterutrum omittat, tota propositio copulativa est falsa, uti suppono ex Logica; ergo si in uno casu deficit veritas, & ideo est mortale, etiam erit in altero: hinc Authores alii longè plures cum *Castrop.* T. 14. D. 1. P. 6. n. 8. *Illsung.* T. 5. n. 52. *Carden.* in 2. Crisi d. 17. n. 19. mul-

multò probabiliùs dicunt, si materia Juramenti sive materia promissionis sit gravis, & desit justa excusatio, fore mortale non implere: econtrà si sit levis, fore tantùm veniale; ratio est: quia qui non implet, non mentitur, uti expressè *S.Th.*2.2.*q.*110. *art.3. ad 5.* cùm nihil loquatur contra id, quod gerit in mente: ergo tantùm peccat contra fidelitatem; peccatum autem contra fidelitatem in re levi est leve tantùm, uti cum communi rectè docet *Lugo* De Just. d.23.n.92. Unde ad fundamentum *Lessii* dicendum est, quòd talis homo non faciat Deum testem mendacii aut falsi formalis, sed materialis tantùm; in quo præcisè non est irreverentia; nam qui jurat aliquid re ipsâ falsum, quod tamen putat verum, etiam facit Deum esse testem falsi materialis, & tamen non peccat. *Confirm.* Nam jurans volebat se obligare, & promissum implere; quamvis autem non impleat, non ideò Deus est vocatus in testem falsitatis cognitæ, sed ignoratæ: ergo non est vocatus in testem falsitatis formalis, sed materialis tantùm. Opponit *Dicast.* De Juram. d.2. n.162. Deum invocari velut testem & fidejussorem veritatis futuræ; hìc autem fieri testem & fidejussorem falsitatis consequentis, quod videtur semper grave. ℞. Tantùm vocari in testem voluntatis præsentis adimplendi promissum, & in fidejussorem obligationis, quæ semper est, sed ratione materiæ potest esse gravis vel levis. Vide dicta num. 262.

306. *Q.81. Utra obligatio sit major: voti, an juramenti?* ℞. Multi Canonistæ apud *Suar.* hìc L.2.c.3. nu.1. censent obligationem utriùsque esse parem; sed: 1. Probabiliùs est, majorem esse obligationem voti, quàm Juramenti promissorii, quod homini fit, ita *S. Th.* 2.2.q.89.art.8. quem plerique sequuntur cum *Suar.* n.7. partim contra istos Canonistas, partim contra *Med.* & alios. Ratio est: quia per votum fides directè datur Deo; non autem per Juramentum promissorium homini factum; obligatio enim directè non fit Deo, sed Deus tantùm adducitur ùt testis promissionis de aliquo futuro: ergo votum magis directè respicit Deum: ergo violatio voti erit magis contra Deum, adeòque major illius injuria. Dixi, *quod homini fit*, propter dicenda n.328.355.555. 2. Juramentum assertorium videtur magis obligare, quàm votum, ita *Suar.* n.5. Ratio est: quia obligatio juramenti assertorii est ex præcepto negativo obligante, ad non attribuendum Deo falsum, quod si fieret, foret gravissima Deo injuria; obligatio autem voti est ex præcepto affirmativo, me obligante ad reddendum hoc, quod Deo promisi, quod, si non faciam, censebor esse irreverens Deo; sed non inferam tantam injuriam, quantam inferrem, si facerem esse testem falsi; & idem tenent *Less.* suprà num.53. *Sanch.* hìc L.3.c.9.num.4. *Dicast.* De Juram. d.3.n.20.

307. *Q.82. Quomodo Juramenta sint interpretanda?* ℞. Fermè eodem modo, quo vota, de quibus vide dicenda à n.381. Unde: 1. Qui dubitat, an juraverit, non obligatur, quia libertas est in possessione contra Juramentum: ita plurimis citatis *Dicast.* num.393. idem est, si certus sis te asseruisse aliquid facturum per verba ambigua & dubia, sintne juratoria, nec ne? Si etiam dubites de intentione tua, uti cum *Caj. Covarr. & aliis* tenent *Suar.* L.2.c.33.n.3. *Lugo* De Just. d.23. nu.110. quia libertas adhuc manet in possessione, sicque etiam in mitiorem partem resolvit ejusmodi dubium Pontifex Cap. *Clericus. 35. de jurejurando.*

308. 2. Qui certus est se verba juratoria dixisse, sed negativè dubitat de intentione se obligandi; aut etiam dubitat, an sciverit vel cogitaverit de obligatione inde consurgente, videtur obligari, si scivit, quid sit jurare: quia possessio est pro juramento, quod talem obligationem trahit: ita *Suar.* num.4. *Sanch.* aliique cum *Lugo* suprà, *Dian.* P.9.T.8.R.17. 3. Qui scit se jurâsse, & dubitat,

309. an impleverit, adhuc obligatur, uti rectè cum communi *Suar.* n.7. quia Juramentum est in possessione, & obligationi certæ non fit satis per solutionem dubiam. 4. Quando dubium est, an materia juramenti sit 310.
licita, nec ne, interpretatio ita facienda est: ut si in aliquo sensu possit juramentum esse de re licita, in illo factum esse credatur, etiamsi de intentione jurantis non certò constet; hoc enim postulat reverentia debita juramento, ne sit vanum, aut dicatur factum de re illicita, quod præsumi non debet; si autem juramentum nullo sensu possit esse de materia licita, non obligat, uti rectè *Suar. num. 8.* quia non debet impleri cum periculo peccandi. 5. Quando materia juramenti videtur esse illicita, & dubium solvi non potest post adhibitam diligentiam, opus est dispensatione saltem Episcopi, uti cum *S. Thoma* & aliis docent *Suar.* num.9. & *Dicast.* n.398. qui tamen n.401. addit, non esse improbabile, quòd tale juramentum possit non impleri, etiam non petitâ dispensatione; hinc *Sotus* putat *S. Thomam* dixisse hoc tantùm pro consilio, notátque *Dicast.* n.399. secundùm illa sua principia, etiam in aliis dubiis, quæ se tenent ex parte jurantis, non esse opus dispensatione. 6. Juramentum est in- 311.
terpretandum secundùm consuetudinem vel sensum communem Doctorum; hinc, inquit *Dicast.* n.358. citans plures alios, qui promovetur ad Licentiam, & jurat non accipere Gradum Doctoratûs in alia Academia, hoc intelligit virtute illius Licentiæ; illi autem integrum est in alia Academia iterùm gradum licentiæ & Doctoratûs simul accipere, cui sententiæ etiam favet *Sanch.* L.4.c.6. n.5. & 6. 7. Juramentum ita in- 312.
terpretandum est, ut non sit cum alterius incommodo & detrimento; unde qui juravit se servaturum secretum, non tenetur servare, si id esset graviter noxium aliis vel ipsi: si quando juravit, non præscivit nec cogitavit fore noxium, ita *Sanch.* L.3.c.17.n.25. *Dicast.* n.362. citans plures, & habet *Busenb.* suprà.
8. Juramentum de servandis, v.g. Statutis, non ex- 313.
tenditur ad Statuta facienda, sed tantùm ad antiqua, *Suar. Sanch. & alii* cum *Dicast.* n.365. & clarè habetur Cap. *Clericus. 35. De Jurejur.* 9. Promissio etiam jura- 314.
ta, quam observari vel non observari non magnoperè interest ejus, cui facta est, nunquam ita durè est interpretanda, ut etiam cum gravissimis incommodis obliget; neque præsumendum, quòd mens promittentis vel acceptantis promissionem fuerit, ut in omni eventu subsisteret obligatio; promissiones enim habent multas tacitas conditiones ex Jure, vel hominum consuetudine, vel prudentum interpretatione, ita *Less.* in Auct. V. *Juramentum* casu 4.

Q.83. An verum sit, quòd juramentum sequatur 315.
naturam actûs, cui adjicitur? ℞. Universaliter non est verum, ita *Dicast.* d.3.n.411. & patet: 1. Quia Juramentum sæpè est validum, licèt cadat super actum invalidum, v.g. super promissionem injustè extortam à latrone, uti pluribus explicabitur in p.2. n.727. & in q. seq. insinuabitur. 2. Actus de se potest esse revocabilis, uti propositum faciendi aliquid: & tamen Juramentum cadens super illud propositum est irrevocabile, &c. Dicendum itáque cum *Less.* De Just. L.2.c.42.n.32. & *Suar.* L.2.c.32.n.5. quòd Juramentum sequatur naturam actûs, qui juratur, non quoad obligationem, nec quoad esse firmum vel irritum, sed quoad sensum verborum, quoad rationem liciti vel illiciti; item quoad alias conditiones tacitas seu limitationes, quas contractus ex Jure vel consuetudine contrahentium includit. Videri potest *Illsung.* T.4. d.3. n.233. & T.5. num.64. Quomodo autem explicandum sit illud: *Accessorium sequitur principale*, dicetur p.2.n.727.

Q.84. An juramentum illicitum possit obligare? ℞. 316.
§.1. Juramentum homini factum, licèt in se sit illicitum, vel fuerit prohibitum, aut etiam Jure naturali invalidum, potest obligare ex virtute Religionis,

nis, si sit de re licita, ita *Mol.* De Just. T. 2. d. 510. & T. 6. d. 35. & T. 1. d. 149. & 153. *Suar.* c. 24. à nu. 2. *Sanch.* L. 3. c. 9. à n. 22. Ratio est: quia interponitur testimonium Divinum pro futuritione rei, quæ licitè fieri potest: ergo postulat reverentia, ut impleatur.

317. §. 2. Juramentum de re licita homini factum ob malum finem, tum tantùm obligat, quando peractum est crimen, & nulla superest malitia in præstanda materia promissa; non autem obligat, si sic obtinendus esset finis malus, *Sanch.* n. 28. *Tamb.* L. 3. c. 3. §. 5. n. 18. hinc si jurâsti meretrici dare pretium pro illicita copula, teneris rescindere Juramentum ante patratum crimen: si tamen crimen patrâsti, teneris solvere pretium; quia hæc solutio in se mala non est: aliud est de solutione pretii simoniacè promissi; hæc enim manet in se mala & prohibita.

318. §. 3. Si jurâsti principaliter ob finem bonum, sed simul impellente fine malo, v. g. jurâsti dare eleemosynam ex charitate, sed impellente simul vanâ gloriâ, omisso impulsivo malo teneris dare eleemosynam, quia Juramentum est de re licita, & potest impleri sine peccato, ita cum aliis *Busenb.* referendus n. 399.

319. §. 4. Si jurâsti donare aliquid per donationem prodigam, probabile est cum *Sot. Suar.* & aliis, te teneri tantùm ad illam partem, quæ non est prodiga: etiam probabile est cum *Molin.* & *Sanch.* num. 27. teneri ad totum; quia licèt ex modo promittendi sit culpa: tamen non est ratione rei promissæ; & licèt fuerit prodigalitas in prima promissione: non ideò est in executione rei promissæ, quam cohonestant promissio ipsa & juramentum: *Tamb.* n. 20. putat etiam probabile esse, quòd ad nihil tenearis, quia indivisibiliter censeris totum promisisse; ad totum autem non teneris, quia exequereris prodigalitatem inhonestam. Hæc sententia videtur minùs probabilis; prima autem probabilior. Vide dicenda p. 2. n. 795.

320. §. 5. Juramentum, quo amasius & amasia jurant se non permissuros tactum ab alia persona, secundùm *Sanch.* c. 15. n. 17. obligat, quia est de re licita; nam honestum est non tangi ab alio: secundùm *Fag. Tamb.* §. 3. nu. 3. *Dian.* P. 9. T. 8. R. 9. non obligat, quia tendit ad firmandam malam amicitiam; sed dicendum est id pendere ab eorum intentione; nam si fiat ad firmandam malam amicitiam, posterior sententia est vera: si ad cavendum, ne cum aliis commisceantur, pri or est tenenda.

321. *Q. 85. An qui fictè juravit, seu nolens se obligare, re ipsâ obligetur?* ℞. *Busenbaum* relatus n. 275. in fine, *Sanch.* c. 10. n. 8. *Castrop.* T. 14. D. 1. P. 8. n. 8. itemque alii apud *Dicast.* d. 2. nu. 286. & d. 3. n. 322. negant, quia fictum juramentum non est juramentum: idem cum plurimis aliis tenet *Dicast.* n. 339. quia obligatio, quæ à voluntate pendet, est de essentia, vel saltem proprietas metaphysica Juramenti, utì diximus n. 276. & 279. econtrà *S. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 4. Valent. Cajet. Sot. Covar. Suar. L. 2. c. 7. n. 11. aliiq;* apud *Dicast.* n. 314. & 338 affirmant, eò quòd putent obligationem sequi ad externam assertionem verborum; neque contrahi per intentionem, sed per deliberatam verborum attestationem: quod *Vasq.* extendit etiam ad simplicem promissionem factam sine animo se obligandi: quamvis hoc communiùs negetur; saltem (dicunt alii) obligationem Juramenti, quæ oritur ex virtute Religionis, non pendere à voluntate jurantis, utì pendet obligatio promissionis & voti; sed Jure naturali esse annexam ac inseparabilem à Juramento externo, probatque *S. Thomas* verbis *Isidori: Quacúnque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hac accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit;* Unde etiam hæc sententia valdè probabilis est: manet autem certum, quòd fictum juramentum obligari possit, non tantùm ratione scandali, sed etiam ex justitia, ratione damni, quod alter ex tali dolo pateretur, utì omnes docent cum *Dicast.* suprà & *Sylv.* in Ref. Cas. p. 1. v. *Restitutio.* Cas. 1. attamen his sententiis non obstantibus, docet absolutè *Ills.* T. 5. n. 56. fictè jurantem tum tantùm obligari, si juramentum sit dolosum, id est, contra jus alterius: quia nempè ex justitia tenebatur seriò jurare; hinc dicit fictum juramentum nunquam causare obligationem ex virtute Religionis, sed solius justitiæ, quæ sententia etiam probabilis est.

Q. 86. An Juramentum obliget, si opponatur priori 322.
juramento? ℞. §. 1. Unum juramentum potest opponi alteri, vel in actu jurandi, vel in materia jurata: Tum opponitur in actu jurandi, si v. g. priùs jurâsti te nunquam ampliùs juraturum; nam si posteà iterùm jures, te v. g. daturum eleemosynam, hoc Juramentum opponitur primo, non quoad materiam; prius enim Juramentum non fuit circa eleemosynam, sed tantùm quoad actum jurandi. Tum opponitur in materia jurata, si illam materiam, quam priùs jurâsti facere, posteà jures non facere, vel contrà, uti quando jurâsti dare eleemosynam, si posteà jures non dare: hoc notato,

§. 2. Si posterius Juramentum opponatur priori 323.
tantùm in actu jurandi, posterius obligat, quia est de materia licita: Si autem opponatur in materia jurata, non obligat, quia materia illius est per prius Juramentum reddita illicita, ita *Sanch.* c. 9. num. 26. *Castrop.* d. 2. p. 7. §. 6. *Tamb.* §. 5. n. 7. hinc si jurâsti Matrimonium Cajæ, & posteà etiam jures Titiæ, hoc secundum est irritum; imò licèt non jurâsses, sed tantùm promisisses Cajæ, *Sanch.* De Matr. L. 1. d. 50. n. 2. adhuc dicit juramentum illi promissioni oppositum fore irritum, quia materia per obligationem promissionis erat reddita illicita; unde si Caja tibi posteà remitteret primum juramentum vel promissionem, non obligareris Titiæ; quia quod initio invalidum est, tractu temporis non convalescit, utì habet communis regula juris: Si tamen tales posteriores contractus impleantur, sunt validi, quamvis sint illiciti, utì habet communis & vera sententia cum *Sanch. Tamb.* n. 9. & aliis, quia per juramentum non tollitur potestas faciendi actum, qui aliàs poterat validè fieri. Vide *Dicast.* d. 3. à n. 199.

Q. 87. An Juramentum alteri factum obliget, si hoc, 324.
quod jurâsti, obstet fini perfectiori? ℞. Affirmant Authores communiter, quia in promissione semper spectatur, quod gratius est illi, cui fit promissio; cùm autem homini sæpè gratius sit minus bonum, Juramentum de minori bono homini factum obligat; si tamen sit acceptatum, secundùm dicenda num. 358. & iterùm à num. 532. Hæ tamen limitationes
addi possent: 1. Si Matrimonium liberaliter jurâsti, 325.
non teneris, si velis ingredi Religionem, utì omnes docent cum *Castrop.* d. 2. p. 6. n. 10. si tamen sacros Ordines tantùm velles suscipere, non esses liber, utì notat *Tamb.* §. 3. n. 86. quia promissio tua ex dispositione juris non habet aliam conditionem, quàm hanc,
nisi Religionem elegero. 2. Si jurâsti alia, quàm Ma- 326.
trimonium, quæ obstent ingressui in Religionem, v. g. si jurâsti, te famulaturum toto tempore vitæ, *Tamb.* n. 14. putat te non obligari: quia si conditio illa, nisi elegero Religionem, involvatur in Juramento Matrimonii ineundi, multò magis involvetur in cæteris promissionibus; sed oppositum videtur verius; nam quòd illa conditio involvatur in promissione Matrimonii, non est ex jure naturæ, sed positivo, quod de aliis promissionibus nihil simile disposuit; & ratio potuit esse: quia Matrimonium adfert vinculum minùs dissolubile, utì insinuat *Suar.*
L. 2. c. 12. n. 17. 3. Si Matrimonium jurâsti ex justitia, 327.
v. g. quia deflorâsti virginem, obligaris, nec poteris ingredi Religionem, *Tamb.* n. 15. aliique communiter, quia jura id tantùm statuunt de liberali promissio-
ne. 4. Si juratus liberaliter promisisti alteri famulatum 328.
vel

vel aliud quid simile, putat *Sanchez*, teste *Tamb.* n. 16., te liberari, si velis Ordines sacros suscipere, quia tales promissiones non sunt tanti momenti, ut Ordinibus suscipiendis obstare debeant; sed & hoc difficulter probari potest, cum de hoc nulla adferatur Constitutio juris; de jure naturæ autem talis conditio non est imbibita, nec supponitur fuisse inclusa ex intentione jurantis, nisi hic aliter sciat. Dixi in quæstione, *Juramentum alteri factum*, nam juramentum de opere honesto sed minus bono in Dei præcisè honorem & non in utilitatem hominis, non inducit obligationem, si oppositum est melius vel si ei opus melius substituatur, quia tum habet se uti votum, quod imbibit conditionem, *nisi quid melius occurrat*, ità communis cum S. *Th.* 2. 2. q. 89. *art.* 7. *ad* 2. *Ills.* T. 5. n. 59. & pluribus dicetur n. 355.

329. Q. 88. *An Juramentum obliget, quo quis jurat non revelare artem, v. g. curandi podagram.* R. Tum non obligat, si nec tu nec ille, qui te docuit, satis potest providere necessitati & bono communi, aut si ars illa vobiscum emoreretur, ità S. *Thom. Suar. Fagn.* cum *Burgh.* Cent. 1. Cas. 75. Ratio est, quia est contra charitatem nolle artem talem revelare aut ad posteros transmittere; quamdiu autem tu & ille potestis providere bono communi, teneris celare, usque ad finem vitæ, si tibi supervivat alter, ne ei justè impedias lucrum illius, qui te docuit, ita *Tamb.* §. 5. nu. 65. *Gob.* T. 11. n. 555.

330. Q. 89. *An qui juravit non revelare secretum, si à Judice vocetur in testem, possit dicere veritatem.* R. Affirmant Juristæ, *Gloss. Panorm. Felin. Jas.* aliique, quos refert & sequitur *Frid. Hiltropp* in process. judic. p. 3. T. 18. n. 34. Rationem dant, quia Juramentum, si obstet mandato Superioris, item si sit de non præbendo veritati testimonio, est contra bonos mores, ergo jurans non poterat velle se obligare ad tum tacendum, quia celans ejusmodi veritatem peccaret mortaliter, uti Jura & Authores docent apud eundem n. 33.

331. Q. 90. *Si quis alteri nescienti promittat & juret se daturum aliquid, an obligetur.* R. §. 1. Si jurâsti servare promissionem, quâ promittis dare aliquid alteri, Juramentum obligat stante promissione, hac autem cessante non obligat, nec cadit immediatè in executionem rei, sed in observantiam promissionis, unde si promissio non insinuetur ei, cui facta est, aut si prius revocetur, aut non acceptetur, aut si acceptata legitimè tollatur, cessat obligatio Juramenti, neque qui sic juravit, magìs tenetur aperire promissionem, quàm si non jurâsset. Neque ideo Juramentum fuit frustraneum, nam erat ad inducendam obligationem absolutam, si contingeret promissionem legitimè acceptari. Vide dicenda p. 2. à n. 666.

332. §. 2. Si absolutè jurâsti te daturum, Juramentum cadit immediatè in executionem rei, nec est opus acceptatione, sed teneris rem exequi, ne DEUM falsi testem facias; teneris præterea insinuare promissionem & offerre rem; si tamen alter recuset, es liber, quia inerat conditio, *si alter acceptet*: an autem promissoriè an absolutè juratum sit, colligendum est ex verbis, vel resciendum ex intentione jurantis, ità quoad omnia *Suar.* L. 2. c. 1. n. 13. & c. 12. nu. 21. *Sanch.* De Matr. L. 1. d. 7. n. 24. & 25, in Dec. L. 3. c. 9. n. 10. *Less.* in Auct. V. *Juramentum.* Cas. 1. & 3. Item De Just. L. 2. c. 7. n. 52. & 53. Item c. 42. n. 22. *Tambur.* §. 3. n. 13. aliique.

333. Q. 91. *Si moroso debitori jurâsti rem mutuò acceptam reddere, an tenearis.* R. Negant *Tambur.* §. 5. à n. 35. & *Gob* n. 559. dicentes te posse retinere in compensationem debiti, etiam ante mutationem contracti, si aliter solutionem obtinere non possis, citántque multos Juristas & Theologos; & ratio potest esse, tum quia mutuum ex voluntate mutuantis transit in dominium mutuatarii, qui non tenetur se iterum illo exuere, tum etiam quia mutuanti vicissim remittit Jus exigendi debitum, ergo æquivalenter reddit illud, quod accepit, atque ità implet promissionem. *Mol. Lugo* De just. d. 16. n. 117. *Sporer* T. 5. c. 5. n. 79. distinguunt & putant, si tantum jurâris solvere debitum, te posse retinere ob rationem jam datam; si autem simul juraveris non compensare, te retinere non posse: sed videtur absolutè dicendum cum aliis, quòd tenearis reddere, sicuti teneris solvere pecuniam latroni, cum Juramento promissam, quia per Tò *reddere* vel *solvere*, intelligebas (uti suppono) non retinere, sed iterum consignare in ejus potestatem ac dispositionem, hoc autem Juramentum est de re licita, ergo reverentia exigit, ut impleatur.

Q. 92. *Si Reus ad tempus emissus juraverit se rediturum in carcerem, an ad hoc teneatur.* 334.

§. 1. Si carcer est justus, tenetur, quamvìs adesset periculum mortis, ità *Suar. Vasq. Sanch.* c. 11. n. 25. *Castrop.* d. 2. p. 4. n. 13. *Tamb.* §. 5. n. 29. *Gob.* n. 511. aliique passim: è contrà si carcer sit injustus, *Vasq.* aliique multi apud *Dian.* P. 9. T. 8. R. 57. P. 11. T. 2. R. 53., item apud *Castrop.* n. 14. & apud *Sanch.* n. 26. & 27. negant teneri, unde & *Bonacip.* De Just. d. 4. n. 64. dicit etiam posse fugere, licèt jurârit se non fugiturum, tum quia temerarium est se sinè causâ objicere morti, tum quia status rerum mutatur, quando enim jurabat, non erat præsens occasio fugiendi, quæ postea est; *Suar. Laym. Less. Bonac. Gob.* n. 513. aliique dicunt tum teneri non fugere & teneri redire, si jurârit, quia Juramentum est causa gravissima excusans, ne dicatur temerè exponere vitam, exponit enim in reverentiam juramenti facti: Limitant *Sanch.* n. 34. *Castrop.* n. 16. *Tamb.* n. 33. aliique, si quando juravit, non prævidit mortem vel alia gravia pericula, quæ postea prævidet, quando est occasio fugiendi aut non redeundi: imò *Covarr.* & alii absolutè docent peccare, si tum non fugiat vel si redeat in talia pericula: poterit tamen Episcopus relaxare hoc Juramentum, si injustè sit postulatum, uti fatentur omnes; imò si justè fuit postulatum, adhuc putant aliqui posse relaxari, sed probabiliùs negat cum aliis *Castrop.* n. 17., quia ageretur contra jus Judicis & custodum.

§. 2. Si quis, etiam injustè captus ab infidelibus, jurâsset se rediturum vel missurum pretium redemptionis, hoc Juramentum à nemine posset relaxari, sed observandum esset, quia neglectus ejus vergeret in detrimentum Fidei & in despectum Religionis Christianæ, quæ fœdifragos reciperet, ità *Suar. Cajet. Sanch.* & alii apud *Dian.* & *Castrop.* n. 18. 335.

Q. 93. *Ad quid teneatur, qui juravit nunquam v. g. ludere chartis, vel nunquam bibere vinum.* R. Ad hæc postea respondebitur de voto à n. 452. & 459. est enim ferme eadem ratio de voto & juramento. 336.

Q. 94. *Quomodo obligatio Juramenti dicatur esse personalis.* R. Obligatio religionis contracta per Juramentum est personalis, quantum est ex parte jurantis, non tamen quantùm est ex parte illius, cui juratur, ità *Dicast.* d. 3. n. 421. & 427. *Sanch.* L. 3. c. 3. §. 7. n. 1. *Gob.* n. 648. & alii passim. Dixi, *obligatio religionis*, quia aliunde ex justitia vel speciali statuto potest adesse obligatio ex parte jurantis, quæ etiam ad hæredes transeat, unde 337.

§. 1. Si Cajus pro se & suis hæredibus juravit quotannis dare Titio centum, hæredes Caji non tenentur ex vi religionis, hæc enim obligatio non contrahitur, nisi à jurante: teneri tamen poterunt ex alio titulo, v. g. justitiæ, si Titius promissionem illam acceptârit, quia tum Titius acquirit jus, & Cajus tenetur debito, hæres autem repræsentans personam Caji tenetur ad ejusdem debita realia. 338.

§. 2. Si Cajus Deo juravit dare eleëmosynam pauperibus, hæres Caji ad hoc tenebitur ex justitia, non quòd pauperibus sit acquisitum jus, sed vel quia 339.

Deus veluti altera pars contrahens acceptavit promissionem illam in utilitatem pauperum, uti vult *Sanch.* n. 5.: vel potiùs ex speciali dispositione juris tam civilis quàm canonici, uti refert *Castrop.* nu. 2., quod statuit, ut hæreditas non adeatur, nisi sub conditione exequendi Juramenta & vota realia defuncti, quæ non sunt per injuriam extorta.

340. §. 3. Si Cajus juravit latroni dare centum, hæres Caji ad nihil tenetur, quia latro injustè cogens jus nullum acquisivit, ergo fuit sola obligatio Religionis, quæ ad hæredes jurantis non transit, ità *Sanch.* & *Castrop.* suprà. *Tamb.* n. 3. contra *Abbatem.*

341. §. 4. Qui Titio acceptanti juravit, tenetur id præstare hæredibus Titii, quia Titius jus acquisivit & actionem contra jurantem, hæredes autem veniunt in jura & actiones ejus, cujus sunt hæredes, *Sanch.* n. 6. *Laym.* L. 4. T. 3. c. 10. n. 5. *Castrop.* n. 3. *Tamb.* n. 6. *Gob.* & alii passim.

342. §. 5. Si jurans in favorem Titii noluisset se obligare Titio, sed soli Deo, hæredes Titii nullum jus vel actionem haberent contra jurantem, cum Titius ipse non haberet: Similiter hæredes latronis nullum jus vel actionem habent contra jurantem, quia nec latro haberet; unde videtur probabile, quòd qui sic juràsset, non obligaretur hæredibus Titii vel latronis. *Nec refert,* quòd hæres ex dispositione Juris censeatur esse eadem persona cum eo, cujus est hæres, *nam* hoc tantùm est, ubi jus ità disponit, seu in ordine ad jura & actiones, quæ transire debent ad hæredem, hic autem nullum erat jus vel actio in Titio aut latrone, quæ ad hæredem posset transire.

343. §. 6. Si Cajus juravit non repetere debitum à Titio, *Azor* L. 11. c. 8. q. 5. putat Cajum posse repetere ab hæredibus Titii, sed melius negat *Sanch.* n. 4., tum quia Titius videtur fuisse absolutè liberatus à debito, ergo & hæredes: tum etiam, quia obligatio Juramenti transit ad hæredes ejus, cui juratur, saltem quoad jura & actiones justas huic competentes.

344. § 7. Qui ratione officii Juramento se obstrinxit ad aliquid, si dimittat officium, absolvitur Juramento, quod officio erat annexum, *Sanch.* n. 10.; similiter qui alicui personæ juravit obedientiam propter officium vel dignitatem, quam illa habebat, si persona, cui juravit, amittat dignitatem, non ampliùs illi tenetur, attamen tenetur ejus successori eandem dignitatem habenti. *Nec obstat,* quòd aliquando Juramentum exigatur à successore, *nam* hoc est ad majorem solennitatem vel ad renovandam memoriam, *Sanch* à n. 7. *Laym. Castrop. Gob.* suprà.

345. §. 8. Juramentum ex neutra parte est ità personale, quin possit fieri & acceptari per Procuratorem, *Sanch.* à n. 17. *Castrop.* p. 12. *Dicast.* n. 438. aliique passim.

346. *Q. 95. Si ad me dicas, adjuro te in virtute Dei, per Nomen Dei, per salutem tuam &c., an tenear.* R. Vi adjurationis tuæ ad nihil teneor, quia non habes potestatem me obligandi, neque teneor acceptare illam interpositionem divinæ authoritatis, ità *Tamb.* c. 8. §. 1. n. 3.

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit.

347. »RESP. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus »colliguntur, à *Tolet.* & *Cajet.* recensentur isti: »I. Si quod bonum erat tempore Juramenti, propter »circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel »impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti »quàm impleri. *Sanch. l.* 3. *c.* 15.

» II. Si Juramentum mutes in opus aliud apertè »melius, & Deo gratius; id enim quisque per se potest, ùt habet *Tolet. c.* 13. Excipe tamen semper, si quid» iii hominis commodum juràsses; nec enim Deus» illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur» status rei; ùt si v. g. juràsses aliquem punire justâ pu-» nitione, is autem supplex veniam peteret & ageret» pœnitentiam, posses ei sinè periculo condonare;» quia Juramentum obligabat servato eodem statu, in» quo non pœniteret, *Laym.* L. 4. T. 3. c. 9. IV. Si res» jurata facta sit inutilis ad intentum, maximè si ma-» gis illius destructiva, ùt si v. g. ex correctione impœ-» nitentis filii notaretur is magis destruendus quam» emendandus; aut si turbanda familia, secuturæ rixæ» cum uxore, & sic præstet non corrigere, *Regin. Lib.*» 18. *n.* 56. *Bonac.* T. 2. D. 4. Q. 1. P. 14. V. Si ita ferant» conditiones illæ, quas in quovis promissorio Jura-» mento tacitè subintelligi natura & Doctores docent:» tales autem sunt, ùt *Laym.* dicit L. 4. T. 3. c. 9. 1. Si» potero. 2. Salvo jure Superioris. 3. Nisi res notabi-» liter mutetur. 4. Nisi obligatio tollatur. De quo se-» quens Dubium.

ADDENDA.

QUæst. 96. *Quandonam præterea sit excusatio à Juramento propter conditiones in Juramento inclusas.* 348.
R. §. 1. Ob primam conditionem, *si potero*, Officialis, qui generaliter juraverit se procuraturum commoda sui Principis, & impediturum damna, non censetur voluisse Juramentum suum extendere ad omnia, non enim ità potest: & quamvìs posset, non censetur intellexisse, nisi ea, quæ ad officium suum spectant, ità *Less.* in Auct. V. *Restitutio* Cas. 15.

§. 2. Ob secundam conditionem, *salvo jure Superioris*, nullum Juramentum obligat ad aliquid, quod est contra Jus commune, Decreta Conciliorum, Pontificum aut Superiorum, quia authoritas Superioris semper censetur excepta circa materiam illi subjectam, *Less.* V. *Religiosus.* Cas. 5. & 15. *Suar.* L. 2. c. 20. n. 2. *Castrop.* d. 2. p. 8. à nu. 3. *Tamb.* §. 5. nu. 3., ubi cum aliis docet, non tantùm Ecclesiam, sed etiam Principes habere potestatem remittendi obligationem talium Juramentorum; possùntque præterea, ùt ostendit *Castrop.* p. 13. n. 2., materiam antecedenter reddere ineptam Juramento, aut etiam jurantem reddere incapacem Juramenti, quod an factum sit, colligendum est ex dispositione Juris. 349.

§. 3. Si Juramentum sit contra Leges civiles prohibentes vel jubentes & latas pro communitate, non obligat, ità *Sanch.* L. 3. c. 9. n. 29. & alii communiter: imò etiamsi latæ essent in bonum privatorum tantùm, & agere contra eas de se nè veniale quidem peccatum esset, tamen adhuc probabile est non obligare, quia contravenire illis redundaret in damnum publicum, ità *Castrop.* n. 6. contra *Sanch.* n. 35. & c. 12. nu. 44. Si autem Leges illæ sint tantùm permittentes, teneris Juramento; hinc obligaris Usurario solvere pretium promissum pro mutuo, si juràsti te soluturum; id enim Lex permittit, ità *Tamb.* n. 42. & 44. *Dicast.* d. 3. n. 216. citans plurimos, dicénsque esse certissimum, ex quo infert n. 257., etiam teneri te, si juràsti, dare pecuniam latroni, licèt injustè extorserit Juramentum: Quòd si Leges prohibentes, tantùm ideo prohiberent, quia præsumitur subesse fraus & injuria, si hæc absint, Juramenta non censebuntur esse contra Leges prohibentes, sed obligabunt, ità *Tamb.* n. 48. 350.

§. 4. Si Lex vel Superior solum actum jurandi prohibeat, materiam autem relinquat aptam, & jurantem capacem ad jurandum, si juret, facit quidem illicitè, attamen validè, hinc obligatur, non aliter, ac si juràsset se non juraturum, & nihilominus postea juraret, *Sanch.* c. 12. n. 31. *Tamb.* n. 4. 351.

§. 5. Tertia conditio est, *nisi res notabiliter mutetur,* tum autem res notabiliter mutatur, inquit *Gob.* T. 11. 352.

n. 503.

n. 503., quando tanta fit mutatio, quanta sufficeret ad revocandam promissionem non juratam, quia Juramentum regulatur secundùm conditiones & qualitates actûs, cui adjicitur, uti dictum est n. 315. & latè probant *Suar.* c. 32. *Sanch.* De Matr. L. 1. d. 52.; excipe, nisi quis apponat Juramentum, quo velit includi conditiones alioqui exclusas, aut excludi solitas includi, ità *Less.* Addunt *Gom. Sanch. Castrop. Ills.* T. 5. n. 74., si finis deficeret, vel oppositum fieret utilius ad finem, deficere obligationem, quia videtur includi hæc conditio, si ejus executio sit utilis, vel omissio non sit utilior ad finem intentum.

353. §. 6. Ob quartam conditionem, *nisi obligatio tollatur*, plurima juramenta cessant, v. g. parentum vel dominorum de puniendis filiis aut servis; item puerorum de accusando condiscipulo; item nobilium de non præveniendo in egressu vel ingressu, nam vel ab initio non obligant, quia sæpe deest intentio jurandi, éstque tantùm comminatio; sæpe etiam sunt de re inutili, atque etiam inde facilè excusantur, tum quia frequenter fiunt ex ira vel passione, animóque vindictæ, & ùt sic sunt de re venialiter saltem mala, tum ob alias causas, quas hìc refert *Busenbaum*, ità post alios *Gob* n. 528. De cætero si v. g. punitio vel accusatio jurata cederet in Dei obsequium vel commodum tertii, nec similis causa excusaret, omnino obligarent talia Juramenta.

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio Juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem & remissionem.

354. »RESP. De hoc ex conditionibus *Dub. VI. in fine* positis, & potestate Superiorum in suos ac suorum »vota, *Laym.* L. 4. t. 3. c. 11. & *alii communiter* hæc »tradunt.

» I. Quod spectat ad irritationem. Irritare & an»nullare potest Juramentum omnis is Superior, Ma»ritus, aut Dominus, qui & quomodo irritare potest »suorum vota. *Sanch.* L. 3. c. 19. n. 7. *Suar. Azor, Fill.* »T. 25. c. 9. q. 9. *Vid. Caput seq.*

» II. Possunt & iidem irritare Juramenta promis»soria facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam »promissionem seu contractum infirmare iis conces»sum est.

» III. Quoad dispensationem; quicunque habet »potestatem ordinariam vel delegatam, vel privile»gium disponendi in votis, potest in iisdem dispen»sare, etiamsi jurata sint.

» IV. Quoad commutationem; eadem est ratio, »quæ de dispensatione.

» V. Quod attinet ad remissionem, sive relaxatio»nem; Juramentum factum in favorem hominis non »potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is »& promissa materia subjecta est.

» VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor »ei juratus esset propter DEUM; v. g. si quis propter »Deum juràsset pauperculæ eam ducere, potest ipsa »Juramentum illud relaxare, ùt habet *Navar. & alii* »contra *Sotum & Sylv.*, quia licèt Juramentum prin»cipaliter factum sit propter Deum, quia tamen exe»cutio est in favorem hominis, ab hominis etiam vo»luntate dependet.

» VII. An etiam civilis potestas relaxare possit Ju»ramentum suorum subditorum in temporalibus, »quando justa causa subest, v. g. quia metu, vel per »aliam injuriam extorta sunt, controvertitur: Alii »negant, alii ajunt, apud *Laym.* Probabile est, quod »docet *Sanch.* L. 3. c. 12. cum *Suar.* non posse relaxare »directè, sicut potestas ecclesiastica, quando dispensat, »sed tantùm indirectè, v. g. ratione materiæ; vel sup»plendo vicem ejus, cui juratum est, & qui remittere »debebat. Plura ad forum externum spectantia circa »Juramentum *vid.* apud *Laym. suprà cap. 11. Bonac. d.* »4. q. 1. p. 17. »

ADDENDA.

QUæst. 97. *Quid circa illas deobligationes Juramenti sit præterea advertendum.* R. Seqq. §. 1. Docent AA. gravissimi cum *Moya* T. 2. d. 1. q. 3. *Illsung* T. 5 n. 70. *Sanch.* De Matr. L. 8. d. 2. n. 18. *Castrop.* P. 11. ante n. 1. *Tamb.* c. 7. §. 3. n. 11. *Gob.* n. 508. *Belleg.* p. 3. Sect. 12. q. 1. Juramenta, quibus nullum jus homini acquiritur, habere rationem voti, ideóque posse, sicuti vota, dispensari vel commutari. Vide dicenda n. 555. 355.

§. 2. Juramenta, quibus vendentes jurant non vendere minori, vel ementes non emere majori pretio, secundùm *Tamb.* L. 3. c. 3. §. 5. n. 49. non obligant, quia sunt de re prorsus indifferenti, non in honorem Dei vel utilitatem proximi, sed propriam tantùm: inde infert, licèt obligarent, hanc obligationem posse quemque sibi remittere, nam §. 2. n. 5. docuerat cum *Tancr.* si quis in suum commodum aliquid juràsset, v. g. ire Romam ad accipiendam sibi pecuniam, posse sibi ipsi remittere hoc Juramentum; sed quoad hoc postremum meritò contradicunt *Abbas Suar.* c. 12. n. 24. *Ills.* n. 74., nam ideo potest remittere alius, in cujus favorem est juratum, quia juramentum includit conditionem, si alter voluerit, hoc autem non est, si quis in utilitatem suam juraverit, quia diceret, *Testor Deum me hoc facturum, si facere voluero*, quod esset nugatorium, & contra finem Juramenti, quo quivis vult stabilire voluntatem suam, ut non liceat pro libitu velle oppositum. 356.

§. 3. Docent aliqui, licèt votum v. g. castitatis sit reservatum, non ideo reservatum esse Juramentum de castitate servanda: sed de hac sententia postea feremus judicium n. 555. 357.

§. 4. Licèt Juramentum sit factum principaliter propter Dei cultum & honorem, si tamen cedat in utilitatem hominis, à quo sit acceptatum, non potest dispensari vel commutari sinè hujus consensu, uti præter *Busenb.* tenent *Tab. Arm. Sayr. Lop. Vivald. Suar. Sanch. Less. Escob. Malder. Dian. Mendo*, quos citant & sequuntur *Lug. De just. d.* 23. n. 94. & *Moya* q. 2. n. 3. q. 5. n. 6.; & postea in simili dicetur de voto à n. 532., quæ intellige, si illi tertio per suam acceptationem sit jus aliquod acquisitum, uti ibi explicabitur: Si tamen talis jurans fuisset impubes, posset ejus juramentum irritari, uti rectè *Less.* L. 2. *De just.* c. 17. n. 51., & colligetur ex dicendis n. 488. E contrà, si homo ille remittat, desinet obligatio, etiamsi esset ad causam piam, uti etiam docent præter *Busenb. Sanch.* De Matrim. L. 1. d. 52. & hìc L. 3. c. 20. n. 7. *Tamb.* c. 7. §. 2. quod *Gobat* n. 500. dicit esse practicè tutum: *Nec obstat*, quod opponit *Suar.* L. 2. c. 39. n. 8. nempe hominem non posse cedere juri, quod acquisivit Deus, ergo tantùm poterit reddere pecuniam, postquam ex vi Juramenti acceptaverit, *nam contrà est*, quòd jus Dei habeat essentialem dependentiam à voluntate hominis, cui juratum est, non enim volebat se obligare Deo, si homo recusaret vel remitteret, ergo si homo remittat, desinit jus Dei. Vide p. 2. n. 744. 358.

§. 5. Si Juramentum interponatur de non petenda dispensatione vel relaxatione Juramenti, communis est sententia, quòd tale Juramentum sit invalidum, quia quando est causa petendi, (peti autem non potest sinè causa) utilius & melius est peti quàm non peti; hinc illud ultimum Juramentum tantùm erit confirmatio prioris, ità *Covar. Az. Dian.* P. 11. t. 2. R. 35. *Sanch.* hìc L. 4. c. 8. n. 21.: contradicunt tamen etiam probabiliter *Suar. De Voto* L. 2. c. 11. n. 6. Et *Castrop.* T. 15. d. 3. p. 8. §. 5. n. 4. 359.

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit Votum & quotuplex.

360. »RESP. 1. Est promissio facta Deo, deliberatè, de »bono possibili, & meliore. *D. Thom.* 2. 2. *q.* 58. »*V. Sanch.* & *Laym.* L. 4. T. 4. Unde patet, quòd Vo»tum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum »vovemus quiddam Sanctis, sensus est voveri ea Deo »in honorem simul Sanctorum, sicut templa & altaria »ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex »singulis particulis datæ definitionis, multi casus re»solvuntur, quos, ut vitetur confusio, & consulatur »memoriæ, separatis dubiis proponam.

» *Resp.* 2. Dividitur Votum, I. In *Absolutum*, & *Con»ditionatum*. Illud est, quod fit sinè ulla conditione, »ùt, *voveo eleemosynam:* hoc autem, quod fit cum con»ditione, ità ut nisi hac positâ non exurgat obligatio, »ùt, *voveo eleemosynam, si sanitati restituar*; vel (quod »dicitur pœnale) *voveo facere disciplinam*, *si hoc fecero.* »II. In *Solenne*, & *Simplex*: Illud est, quod ùt tale acce»ptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo; votum castitatis, »quod majoribus Ordinibus annexum est; & votum »professionis religiosæ. Simplex autem votum est »omne aliud, quod talem solennitatem non habet. »Ubi sciendum, quòd votum solenne reddat perso»nam Jure inhabilem ad contractus vel actus contra »votum, ùt ad Matrimonium vel dominium bono»rum habendum, prout *vid. infrà* L. 4. c. 1. *in Tract. de »statu Relig.* Simplex autem tale votum, v.g. castitatis, »(excipio, quod in Societate JESU emittitur post »Novitiatum) aut ingrediendæ Religionis, etsi red»dat contractum, v. g. Matrimonii illicitum, non »tamen invalidum. *Vid. infrà L. VI. de Matrimon.* III. »In *Reale* & *Personale*: Illud est, cùm pecunia, vel alia »res externa pretio æstimabilis promittitur; ùt ca»lix, eleëmosyna: hoc autem, cùm aliqua hominis »actio, vel cessatio ab actione, ùt votum jejunii, pere»grinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adjungunt »*Mixtum* ex utroque; ùt si voveas peregrinationem »cum obligatione alicujus rei, *vid. Less. Lib.* 2. *Cap.* 40. »*Dub.* 6.

ADDENDA.

361. QUæst. 98. *An propositum firmum sit votum, vel inducat aliquam obligationem.* ℞. Non est votum, quia in proposito deest promissio & animus se ex vi talis actûs obligandi: major difficultas est, an per tale propositum inducatur saltem sub veniali obligatio, de quo tres sunt sententiæ. *Prima* absolutè affirmat, quia sic proponens videtur se saltem obligare ex virtute constantiæ & fidelitatis; ità aliqui apud *Sanch.* hìc L. 4. c. 1. n. 21. *Secunda* absolutè negat, quia propositum non est Lex, neque fit ex voluntate se obligandi, constantia autem & fidelitas tum tantùm obligant, quando bonum propositum aliunde est obligatorium, ità *Sanch.* suprà. *Tamb.* L. 3. c. 11. n. 2. aliique communiter. *Tertia* sic distinguit, si cum causa mutes, non peccas, quia prudentis est, ubi est causa, etiam immutare mentem; si autem mutes sinè causa, peccas venialiter, quia inordinatum est & contra rectam rationem ità leviter recedere ab inspiratione divina vel ab inchoato bono, deinde saltem est actus otiosus, ità *Suar.* De Relig. T. 2. t. 6. l. 1. c. 2. n. 7. *Castrop.* T. 17. d. 1. p. 2. n. 3. *Lugo* d. 23. n. 1.

362. *Q.* 99. *Per quid propositum distinguatur à promissione.* ℞. Per hoc, quòd propositum contineat solam intentionem faciendi opus, promissio autem superaddat voluntatem obligandi se alteri, ità *Castrop.* suprà: addit *Lugo in Resp. Mor.* L. 6. d. 8. n. 6., quòd promissio obliget, non ex sola veracitate, quæ jubet verba conformari cum mente, sed etiam ex fidelitate, quæ postulat facta conformari cum verbis; è contrà propositum non inducit obligationem ex fidelitate, nam proponens tantùm sic dicit: *Jam est in me voluntas orandi Deum cras*, & hunc sola veracitas obligat, ut verba conformet menti, id est, ut jam voluntatem habeat DEUM cras orandi; quòd si postea voluntas mutetur, facta non conformabuntur cum verbis, neque ipse vi propositi præcisè ad hoc tenebatur, ex quo sequitur, si quis in gravi morbo constitutus dicat: *Quando Deus mihi restituerit sanitatem, ego vivam castè*, talis non vovet, sed tantùm proponit: Item, si Pœnitens Confessario nolenti absolvere sic dicat, *Absolve, promitto tibi sedenti hìc loco Dei, quòd hoc peccatum nolim ampliùs committere*, talis pœnitens non videtur vovere, quia ordinariè tantùm est animus manifestandi serium propositum illi, à quo Dei vices gerente petitur absolutio. Vide dicenda p. 2. n. 764.

DUBIUM II.

Quæ requiratur voti deliberatio & intentio.

RESP. Cùm voti obligatio sit gravissima, requiri»tur intentio, deliberatio, & libertas perfecta,» quâ quis liberè & directè in se voluerit promittere,» cum animo se obligandi. *Ità Doctores communiter. Less.*» *Bonac. d.* 4 *q.* 2. *p.* 1. *Unde resolves*, » 363.

I. Ætas & usus rationis ad vovendum ea sufficit,» quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu hu» mano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum» solenne Religionis, quod invalidum est ante certam» ætatem. »

II. Non obligat votum factum cum semiplena» animadversione vel deliberatione, v. g. ex repenti» no animi motu vel consuetudine, linguâ mentem» præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usum» auferente. *Azor*, *Sanch. Trull. Lib.* 2. *cap.* 2. *d.* 1. *n.* 3.» Ubi notat, non esse sufficiens indicium, quòd de» fuerit perfecta ratio vel deliberatio, si voventem fa» cto voto mox pœniteat: item motum iræ rarò & vix» unquam impedire usum rationis. »

III. Quòd si is, qui scit se vovisse, dubitet, an cum» sufficienti deliberatione & usu rationis, ob defectum» ætatis, si quidem vovit ante septennium, votum» non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu;» quia Jus in tali non præsumit & possessio stat pro li» bertate. Si verò post septennium vovit, obligat; quia» possessio est pro voto, cùm præsumatur usus ratio» nis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, u» trùm ante an post septennium voverit, teneri voto» vult *Sanch* & *Palaus*: negat *Diana*. »

IV. Vota facta in ebrietate, etiam antè prævisa, &» sic volita in causa, non sunt valida, cùm non sint» volita in seipsis & directè, bonum autem non con» surgat nisi ex integra causa: quamvis ad peccatum» satis sit voluntarium indirectè & in causa. *Laym. l.* 4.» *t.* 4. *c.* 3. *n.* 4. »

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum,» ut votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt sim» pliciter voluntaria & deliberata: facta autem in metu» injustè incusso ad ipsum votum extorquendum, in» valida sunt; *ex communi*; non quia non sint volun» taria, sed quia vel Jus ea irritat, vel DEUS non» acceptat, ne det vim injustæ coactioni; idque, sive» metus sit gravis, sive levis; dummodo quis forma» liter ex solo tali metu voveat. *Suar. De voto lib.* 1. *cap.*» 8. *Sanch. Fill. t.* 26. *cap.* 1. »

VI.

» VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit »circa substantiam materiæ promissæ, vel circa con»ditionem substantialem, vel circa finem sive ratio»nem formalem ac motivum vovendi, votum nul»lum est: ùt v.g. 1. *Circa substantiam*; si quis voveret »certum aliquem suum calicem, quem putat argen»teum, cùm sit aureus, vel se ingressurum certum Mo»nasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cum sit »Carthusianorum. 2. *Circa conditionem substantialem*, »si quis, v. g. voveret se ingressurum Monasterium, »ubi putaret religiosam disciplinam & essentialia Re»ligionis servari accuratè, & tamen non ità esset; vel »si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, »putans tantum distare centum milliaribus, cùm ta»men distare nt trecentis. 3. *Circa causam finalem*, si »quis v. g. voveret aliquid in gratiarum actionem »pro sanitate Parenti reddita, & is reipsâ non fuisset »ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis ta»lium votorum est, quia hic deficit liber consensus, »qui non fertur in incognitum: & est tam contrarium »consensui, quàm error. *Fill.* T. 26. c. 1.

» VII. Vota, quæ eduntur post Novitiatum in quo»cunque approbato Ordine, instar Matrimonii car»nalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisi solum »substantialem circa substantiam.

» VIII. Si error circa conditionem substantialem »sit de re parvi momenti, non redditur votum irri»tum: ùt si iter peregrinationis, quam quis vovit, sit »paulò longius quàm putabatur, quia parum repu»tatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa cau»sam impulsivam, valet votum, quia illa est tantùm »causa secundaria, quâ sepositâ actus est sufficienter »voluntarius secundum substantiam. Neque talis er»ror in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. vovit »aliquis peregrinationem Romam, studio colendi »Deum, & simul etiam habuit causam secundariam »impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse »Romæ; quem etsi intelligat deinde illic non esse, non »ideo desinit obligari voto. Et ex his patet, quomo»do intelligendum sit, quod dici solet, vota non ob»ligare ultra intentionem voventis. *Sanch. Lib. 4. Cap.* »2. *Less. Lib. 2. Cap. 40. d. 2.*

» IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, »licèt firmissimum, quia qui tantùm proposuit, »non tenetur sub peccato præstare; qui autem pro»misit, obligatur sub peccato, & nisi præstet, agit »contra fidem Deo datam. *Bonac. Tom. 2. d. 4. q. 2. p.* »1. *Laym. l. c.*

» X. Ad votum aliquando sufficit promissio im»plicita, ùt patet in susceptione Ordinum sacrorum: »ubi licèt non dicatur, *voveo*, vel *promitto castitatem*, »votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso, quòd sciens »Ecclesiam annexuisse iis Ordinibus istud votum, eos »suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc »censeretur vovere ex implicita intentione, dubium »est; Aliqui ajunt, aliqui probabiliùs negant: dicunt»que talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex »Ecclesiæ præcepto. *Sanch. De Matr. L. 2. d. 27. num.* »11. *Bonac. q. 2. p. 1. & communiter.*

» XI. Si quis haberet intentionem promittendi »quidem, sed tamen se non obligandi, nullum es»set votum, secundùm *Navar. Sylv. Sanch. n. 27. Less.* »*dub. 1. num. 6. Bon. & alios* contra *Caj.* quia talis non »vult vovere, cùm opponat conditionem contra »substantiam actûs. Unde Lugo *d. 23. De just. Sect. 1.* »*& alii* contendunt talem non posse dici promitte»re: verùm videtur esse quæstio de nomine. Si ve»rò haberet animum vovendi, & se obligandi, non »tamen implendi, tunc etiam graviter peccaret, & »votum esset validum. *Sanch. Fill. Bonac. p. 1. n. 14.* »*Laym. & alii.*

ADDENDA.

QUæst. 100. *An voveat, qui sic dicit, ô Domine! redde mihi sanitatem, & vivam castè.* ℞. Pendet ab intentione dicentis, quæ consulenda est: Quantùm autem verba sonant, videtur esse votum, ità *Cajet. Nav. Sanch.* L. 4. c. 1. n. 35. *Gob.* T. 11. à n. 14. Ratio est, quia ad votum non requiritur, ut dicat expressè, promitto, voveo, me obligo &c. sed satis est, quòd hoc dicat implicitè vel æquivalenter, jam verò hæ locutiones conditionatæ, *faciam hoc, si des illud*, cui videtur æquivalere locutio istius hominis, quando fiunt alteri, & junguntur cum intentione impetrandi ab eo hoc, quod petitur, induunt rationem pacti, adeóque inducunt obligationem reciprocam volentis impetrare, uti si quis dicat, *Si me docueris artem, dabo centum aureos*, patetque hoc ex Jure, in quo hæ locutiones; *do ut facias, facio ut des, &c.* sunt contractus innominati, ergo in dubio, an utens illis verbis habuerit intentionem se obligandi, præsumendum est habuisse, quia dixit verba, quæ de se pactum significant. 364.

Q. 101. *An ad obligationem contrahendam requiratur, ut vovens sciat, quid sit vovere.* ℞. Requiri; rectè tamen notat *Tamb.* L. 3. c. 12. §. 1. nu. 5., si scias naturam voti esse, quòd adducat obligationem, vel si hoc nescias, si tamen scias, quid sit vovere, & voveas juxta modum ordinarium, quo alii vovent, te obligari, quia implicitè habes intentionem te obligandi, hoc ipso quod habeas intentionem vovendi, neque ad valorem voti requiritur plus, quàm virtualis intentio. Ex his resolvuntur sequentes casus, 365.

Berta novem annos nata, ut artem, quam discebat, posset perfectè capere, vovit omni Sabbatho audire Missam, tamen nihil cogitavit de Deo vel Sanctis, quibus promitteret, nec scivit distinctionem inter *proponere & vovere*, & quantùm meminit, non cogitavit de obligatione sub peccato; meminit tamen, quòd primo Sabbatho voluerit Missam audire, putans se peccaturam etiam graviter, si non audiret; rogata, cur, dicit, ità mihi incidebat: *Quæritur*, an Berta censenda sit vovisse & teneri voto. Pro parte negativa est, quòd non videatur scivisse, quid esset vovere, nec agnovisse obligationem voti: Pro affirmativa est, quòd primo Sabbatho putârit se peccare graviter, si non audiret Missam, ergo agnovit obligationem, non aliunde ortam quàm ex suo voto, ergo præsumitur, cùm voveret, apprehendisse saltem implicitè obligationem; deinde cum per auditionem Missæ vellet obtinere perfectam cognitionem artis, utique à Deo seu per gratiam Dei, ergo saltem obscurè id promisit Deo. ℞. Omnibus consideratis videtur hoc votum esse saltem dubium, & consequenter non obligare, secundum dicenda n. 382.: nam licèt apprehenderit se peccaturam, id frequenter evenit rudibus, etiamsi fecerint nudum propositum ad honorem Dei, & tum jubemus eos deponere conscientiam erroneam, ac judicare, se non obligari sub peccato. 366.

Titius absoluto anno probationis accedit ad altare vota professurus coram Prælato, quæ etiam ex scripto recitavit, sed ità turbatus, ut nullam formalem deliberationem vel advertentiam habuerit; imò putat se voluntariè distractum fuisse: *Quæritur*, an ea vota sint valida. ℞. Affirmativè cum *Tamb. Gob.* n. 173. *Illsung* T. 5. n. 87., quia adfuit deliberatio virtualis, nam ex formali deliberatione præterita secuta est externa emissio professionis, tanquam effectus deliberationis formalis, quo actu externo posito priùs resultat obligatio voti, fundata in priori voluntate virtualiter manente, quæ si virtualiter non maneret, v. g. si talis profitens, quando profitetur, esset inops mentis, professio esset invalida, nec orietur obligatio, nisi fortè, inquit *Suar.*, quando fuisti compos mentis, 367.

mentis, prævidisses te eo tempore fore impotem, & tamen voluisses obligari positâ prolatione verborum veluti conditione, licèt poneretur cum impotentia mentis, probabile enim videtur te tum obligandum: unde resolvitur hic casus,

368. Cajus sciens se solere in ebrietate multa vovere, nihilominus se inebriat: *Quæritur*, an teneatur ad talia vota. ℞. Si ante ebrietatem consensit in eam obligationem, posito, quòd in ebrietate promitteret, tenetur; si autem non consensit, non tenetur, quia tum nequidem adest virtualis intentio seu voluntas vovendi, ità cum aliis *Gobat* suprà, *Illsung* nu. 86. *Si dicas*, prævidens se in ebrietate occisurum, est homicida, si se inebriet & in ebrietate occidat, quamvìs antè non consenserit in illud homicidium. ℞. Disparitatem esse, quòd bonum, quale est votum, fit ex integra causa, malum autem, quale est homicidium, fit ex quolibet defectu, hinc qui vult actum malum, quem per se comitatur alius actus malus, vult utrumque: qui autem vult promissionem verbalem tantùm, non ideo vult votum, quia non ideo vult obligationem, neque per hoc habet intentionem vovendi.

369. Q. 102. *Quomodo peccet, qui vovet fictè vel absque deliberatione.* ℞. §. 1. Qui fictè vovet in professione Religionis vel susceptione majorum Ordinum, peccat graviter, quia in re gravi illuditReligioni vel Ecclesiæ, nisi fortè gravis metus causam det æquivocandi: extra hos casus, verbaliter tantùm vovere, aut vovere sinè animo se obligandi, est peccatum, quia est inordinatum, quòd verba non conveniant menti; est tamen veniale tantùm, quia non irrogatur gravis injuria Deo, coram quo nulla datur fictio vel deceptio: vovere autem sinè animo exequendi, est grave vel leve, prout materia est gravis vel levis.

370. §. 2. Si materia sit levis, *Valent. & Sanch.* putant nullum fore peccatum vovere sinè deliberatione, eò quòd ad rem parvam non requiratur matura deliberatio: *Castrop.* T. 15. D. 1. P. 4. num. 5. meliùs dicit esse peccatum, quia cùm votum inducat obligationem Religionis, inordinatum est & indecens sinè prudentia & discretione velle illam subire; est tamen semper veniale tantùm, licèt materia sit gravis, quia nihil abest nisi prudentia, ex cujus defectu non est mortale. *Si dicas* cum *Suar.*, exponit se periculo peccandi mortaliter, id est, vovendi graviter illicita. ℞. Qui semiplenè apprehendit votum, etiam semiplenè apprehendit periculum vovendi graviter illicita, qui autem ex semiplena advertentia se exponit periculo peccandi, non peccat mortaliter, ergo. Deinde ubi tantùm est semiplena libertas, reipsa non vovetur, uti dicetur num. 380. ergo nec est periculum vovendi illicita. Videri potest *Illsung* Tract. 5. num. 77.

371. Q. 103. *Quid præterea notandum sit circa errorem in fine voti.* ℞. Seqq. §. 1. Finis voti est triplex, 1. communis omnibus votis est divinus cultus & honor, qui si deficiat, votum est irritum. 2. Specialis, qui est intrinsecus materiæ promissæ, & si hic deficiat, mutatur objectum promissum, & consequenter cessat promissio. 3. Est extrinsecus, qui per votum intenditur obtineri; ideoque si per votum obtineri non possit, votum cessat.

372. §. 2. Si essent duo extrinseci fines voti, quorum unus obtineri posset, alter non posset, si ità vovisti divisibiliter, ut etiam deficiente alterutro vovisses, teneris voto; si neuter fuit seorsim sufficiens ad te movendum, quolibet deficiente non obligat votum; occasio autem voti vel causa impulsiva dicitur, quod te ad celeriùs & libentiùs vovendum excitavit.

373. §. 3. Si misericordiâ motus erga alium, quem videbas in lacero habitu, vovisti ei dare eleëmosynam, si pauper non est, non teneris, quia finis intrinsecus eleëmosynæ est sublevatio alienæ miseriæ, quæ hic non erat.

§. 4. Titius vovit Cajo pauperi dare eleëmosynam, & Cajus paulò pòst ditescit per inventum thesaurum, Sempronius putans Cajum adhuc esse pauperem etiam vovet Cajo dare eleëmosynam: postea iterum subitò depauperatur Cajus: In hoc casu Titius tenetur voto, quia tempore voti causa finalis subsistebat, quamvìs autem per tempus cessârit, postea reviviscit, ergo & redit voti obligatio: Sempronius non tenetur, quia tempore voti causa finalis non subsistebat, nec fiebat votum pro sequenti tempore. 374.

§. 5. Adolescens ob periculum seductionis vovet per integrum annum non ingredi domum A, quia putavit in ea esse procacem puellam, sed error fuit, nam puella talis priùs eò venit post mensem, hic Adolescens tenetur voto ad vitandam domum illam, quia executio voti complectebatur successionem temporis per integrum annum, ergo obligat pro ea parte, pro qua verificatur causa finalis ipsius, quæ est præsentia procacis puellæ in ea domo. *Confirmatur*: Quia voverat per totum annum emanere, ità ut vellet emanere nunc ob causam nunc præsentem, ob futuram autem causam vellet emanere sequenti tempore, ergo cùm sequenti tempore causa subsistat, etiam subsistit votum. Vide dicenda à num. 406. 375.

§. 6. Sponsa putat se teneri Sponso revelare tactus illicitos cum alio habitos, quia autem ipsam valde pudet, vovet Religiosum Statum ingredi, ne id revelare cogatur: *Dico* votum esse nullum, quia est error circa finem & motivum: Si tamen ex devotione & affectu vovisset Religionem, & erronea illa suasio obligationis hoc tantum effecisset, ut citiùs & libentiùs voveret, votum valeret. 376.

Q. 104. *Qualis debeat esse circumstantia, cujus ignorantia vel error possit invalidare votum.* ℞. §. 1. Debet esse magni momenti; quando autem & qualis illa sit, judicio prudentum relinquitur: *Mol. & Gob.* T. 9. n. 55. dant hanc regulam, si ignorata sit talis circumstantia, quæ homines similis conditionis solet à vovendo retrahere, censendum est hunc vov. autem non teneri voto, quia censendum est non voluisse se aliter obligare, quàm soleant alii suæ ætatis, sexûs, conditionis; si verò non possit constare, quid homines similes in tali casu soleant facere, tunc quoties vovens potest ex aliquo suo actu aut ex fine voti verosimiliter conjicere, dum promisit, ità fuisse actu constitutum, ut promissurus non fuisset, si circumstantiæ illæ cognitæ fuissent, liberandus est obligatione: hinc 377.

§. 2. Cajus lustrans Carthusiam recreatur silentio & modestiâ Religiosorum, ideóque vovet ingredi, putat tamen illos, sicut alios, vesci carnibus: *Dico*, non obligari voto, quia est error circa circumstantiam magni momenti. Similiter Titius vovet huic pauperi dare eleëmosynam, quem postea rescit esse improbum, hinc vellet non dare: *Dico*, teneri dare, quia circumstantia improbitatis ab eo ignorata censeri debet parvi momenti, cùm improbo æquè ac probo fieri possit eleëmosyna. *Nec obstat*, quòd non vovisset, si scivisset esse improbum, *nam* nihilominus vovit nesciens esse improbum: imò quamvìs dixisset, *non voverem, si scirem esse improbum*, tamen si absolutè vovit, tenetur: è contrà si dixisset: *Voveo, si sit probus, non voveo, si sit improbus*, non teneretur, quia votum ipsum fuisset conditionatum, nec substitisset non subsistente conditione. *Illſ.* t. 5. n. 84. §. 3. *Cajet. Sot. Vasq. Sanch. Baldell. & Ovied.* 1. 2. *Controv.* 3. p. 7. n. 93. docent votum non esse irritum, quamvìs circumstantia etiam magni momenti fuerit ignorata, si rei promissæ erat intrinseca, quia habuit animum vovendi omne id, quod rei promissæ erat intrinsecum; hinc *inferunt* voventem omni die Veneris jejunare, etiam teneri, si 378. 379.

Nata-

Natalis Domini in diem Veneris incidat, uti dicetur iterum n. 438.

380. Q. 105. *An plena libertas requiratur ad omne votum.* R. Affirmativè, qualis nempe requiritur ad peccandum mortaliter; & hoc insinuat *Glossa* in Cap. *Mulier*, 32. q. 2. dicens, quod libertas sufficiens, ut diabolo devincti simus, sufficiat etiam, ut Deo obstringamur; atque ità etiam docent omnes communiter cum *Az. Suar. Sanch. Less. Castrop. Trull. Tamb. Busenb. Ill.* n. 77. Ratio est, quia hic obligatio gravis vel levis desumitur à gravitate vel levitate materiæ secundum intentionem voventis, ergo necesse fuit ad omne votum requiri plenam libertatem, alioquin aliquis posset ex semiplena libertate sibi imponere obligationem gravem, quod foret nimis onerosum: atque idem est de juramento, uti iidem Authores notant. Vide dicenda num. 419.

381. Q. 106. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa vota.* R. Prius statuendæ sunt aliquæ regulæ, quæ etiam applicari possunt in materia juramenti, & communiter receptæ sunt apud Authores: 1. *In dubio melior est conditio possidentis:* Et valet non tantùm in materia justitiæ, sed etiam aliarum virtutum, uti ostensum est Lib. 1. à n. 495. hinc si libertas possideat contra votum, votum non ligat; è contra si votum possideret contra libertatem, foret obligatio. 2. *Obligationes gratuitæ sunt potius restringendæ, quàm ampliandæ:* Laym. L. 4. T. 5. c 6. n. 14. *Suar.* L. 4. c. 5. n. 13. *quia præsumitur actus ita confectus, ut sit minus, quàm fieri potest, onerosus,* Menoch. L. 6. Præsumpt. 9. *Et nemo præsumitur sibi velle onus & obligationem imponere, nisi manifestè constet,* Suar. Bonac. Castrop. T. 3. D. 3. P. 2. n. 13. 3. *Dubitans an plus an minus, tenetur tantum ad minus,* Sanch. Bonac. aliique cum Ovied. 1. 2. T. 5. Controv. 4. n. 64. Gob. T. 11. n. 89. 393. *quia in obscuris, quod minus est, sequimur,* ff. De reg. Juris. & *libertas possidet contra majus.* 4. Si non ità diu, postquam statuisti aliquid facere, dubites, an voveris nec ne, judicabis te non vovisse, quia non tam facilè & citò obliviscimur magnæ promissionis, qualis est votum. *Sanch. Gob.* n. 387. 5. Si verba, quæ usurpâsti, ex se non significant votum, promissionem vel pactum, in dubio præsume te non vovisse, quia *facti quæ sunt, non præsumuntur.* Menoch. Præsumpt. 14. *Sanch. Gob.* 6. Si verba, quæ usurpâsti, ex se significent votum, promissionem aut pactum, in dubio præsume te vovisse, *Sanch. Gob. Ovied.* n. 67. Ratio est, quia verba sunt de se sufficientia signa animi, & *nemo censetur dicere id, quod non habet in mente.* L. Labeo, ff. De supell. legata. 7. *Præsumptio habetur pro veritate, quamdiu non eliditur aliâ majore vel æquali.* Peckius & Gob. n. 384. definitur enim præsumptio ab *Alciato & Simanka* apud Menoch. L. 1. q. 4. *Probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur:* quòd si resciatur veritas, *præsumptio cedit veritati,* argumento L. *Continuus* 137. ff. De verb. obl. Et L. ult. ff. *Quod metûs causâ:* Tuschus V. *Præsumptio.* Conclus. 112. Ex his solvi possunt pleraque dubia circa vota, uti jam patebit.

382. §. 1. In dubio, an voveris, esse obligationem implendi, docent *Ang. Navar. Vasq. Turri.* aliique multi apud *Ovied.* n. 61., quia putant in dubio partem tutiorem esse sequendam, sed principium illud universaliter intellectum non tenet, uti constat ex dictis L. 1. à n. 478. hinc obligationem tum implendi votum negant *Suar. Henriq. Sanch. Bonac. Laym. Gran.* aliique plurimi, quos referunt & sequuntur *J. Sanch* in Sel. D. 43. n. 1. *Gob.* num. 373. vocans probabilissimam, *Ovied.* n. 62., addens cum *Laym. Sanch. Castrop.* & *aliis* id verum esse, etiamsi quis magis propendeat in partem affirmantem votum. *Nec obstat,* quòd videatur esse dubium facti: *nam rectè probat Teril. in Reg. Mor. q. 55. à n. 32.* reipsa etiam esse dubium Juris, quia est de Lege, quam sibi quisque imponit vovendo, à quo voto præsupposito oriri deberet omnis obligatio, de tali autem Lege dubitatur, & libertas est in possessione, ergo. Idem est, uti cum aliis notat *Tamb.* L. 1. c. 3. §. 7. V. *Votum*, si dubitetur, an fuerit promissio vel propositum: idem dicit ipse in dubio, an votum se extendat vel non extendat ad certam materiam, quia libertas videtur manere in possessione contra istam extensionem.

§. 2. Qui ex motivo probabili opinatur se vovisse 383.
& non habet motivum probabile, quòd non voverit, tenetur secundùm communem, uti habet *Sanch.* De Matr. L. 2. D. 41. n. 34. Et hic L. 1. c. 10. n. 36. quia tum potiùs est possessio pro voto, nec propriè est dubium, aut saltem non sufficiens paritas pro utraque parte.

§. 3. Si voveris, sed dubites, an te volueris obli- 384.
gare vel Deum invocare, putat *Tamb* probabile esse te non obligari, quia videris dubitare de substantia voti, consequenter votum non videtur adhuc esse in possessione; sed dicendum est cum *Dian.* P. 4. T. 3. R. 10. *Gob.* nu. 388. & aliis communiter, te obligari, quia certus es de actu voti, præsumitur autem pro validitate actûs, donec de invaliditate constiterit, *Menoch. Tusch. Conclus.* 620.

§. 4. Si quis dixerit: *ô Mater Dei! nolo ullam unquam* 385.
ducere uxorem, sed volo te pro Sponsa habere & fieri Religiosus: & dubitet, an vovere voluerit necne, si postea ità fuit dispositus, ut non putâsset se peccaturum, si uxorem duxisset, *Gob.* n. 395. dicit inde sufficienter colligi, quòd non habuerit animum vovendi.

§. 5. Si dubites, an sciveris, quòd votum afferat 386.
obligationem gravem, probabile putat *Gob.* n. 389. te non obligari, quia substantia voti necdum videtur possidere; sed oppositum videtur dicendum, maximè si habitualiter id sciveris, quia omnis vovens satis cognoscit exercitè, quòd se obliget Deo, cui advertenter vovet, ergo si res sit gravis, etiam sufficienter advertit obligationem gravem.

§. 6. Si dubites, an quando vovisti, habueris ple- 387.
num usum rationis, *Gob.* n. 390. dicit te non obligari: Alii distinguunt, & si quidem voveris ante septennium, dicunt cum S. *Thom. Suar. Ovied.* n. 69. *Busenbaum* aliisque communiter præsumendum, non adfuisse plenum usum, quia communiter tum non adest; è contrà si vovisti post septennium, dicunt cum *Sanch.* & *Dian.* P. 4. T. 3. R. 10. præsumi fuisse plenum: *Gobat* suprà adhuc putat in his partibus Septentrionalibus id præsumi non debere, quia seriùs assequimur plenum usum rationis, hinc addit, si puer Germanus dubitet, an ante nonum annum expletum emiserit votum, se judicaturum non obligari, nisi ex singulari indole vel institutione aliud colligeretur: *Sanch.* dicit, si dubites, an septennium fuerit expletum, te teneri, tum quia raro fiunt vota ante septennium, tum quia est certum & excusatio dubia: oppositum tamen putant non improbabile *Castrop.* & *Ovied.* n. 70.

§. 7. In dubio, an passio ità obscuraverit men- 388.
tem, ut non adfuerit nisi semi-plena advertentia, standum est pro valore voti, nisi tales conjecturæ occurrant in contrarium, ut prudenter credas te non satis considerâsse necessaria ad obligationem contrahendam, ità *Suar. Sanch. Gob.* n. 170. *Ovied.* nu. 172. Similiter in dubio, an voveris in ebrietate vel phrenesi, *Sanch.* putat præsumendum, quòd extra, quia raro in ejusmodi statu fiunt vota, sed *Castrop.* & *Ovied.* n. 71. rectè dicunt graves rationes requiri, ut quis dubitet de voto emisso in tali statu, quæ si adsint, dicunt standum esse pro libertate contra votum; si autem dubitetur, an ebrietas fuerit semiplena, *Sanch.* putat præsumi posse fuisse plenam, quia communiter est talis, quod verum est de illo tantùm, qui se communiter plenè inebriat, non autem de alio; si tamen fuerit etiam in hoc saltem tanta ebrietas, ut non relinque-

ret plenam libertatem, non teneret votum, secundùm dicta nu. 380. Et idem est, si dubitet, an fuerit semidormiens.

389. §. 8. Si vovisti sub conditionibus, & dubites, an eas intellexeris copulativè, an disjunctivè, V. G. vovisti jejunare, si pater tuus absens convalesceret & domum rediret, nec potes scire, an utramque conditionem simul intenderis, an tantùm alterutram, non teneris, nisi utraque impleatur, quia nec verba nec materia rem declarant, in dubio autem favendum est voventi, ità *Sanch.* c. 12. n. 20. *Tamb.* num. 9.

390. §. 9. Si scias te vovisse jejunium pro die Martis, & dubites, an habueris intentionem supplendi aliâ die, si istâ negligeres, *Laym.* & *Gob.* num. 393. rectè dicunt te non teneri supplere aliâ die, quia in dubiis, quod minimum est, eligi potest.

391. §. 10. Certus se vovisse Religionem, sed dubitans, an Religionem in genere, an hanc vel illam particularem, eligere potest, quam volet. *Sanch. Gob.* n. 381. *Ovied.* n. 64. Similiter certus se vovisse castitatem, sed dubitans, an perpetuam, an temporalem, quia nescit, quibus verbis sit usus, censeri potest intellexisse temporalem; nisi dixisset, *voveo castitatem*, tum enim præsumi deberet absoluta & perpetua, quia talem communiter intelligunt homines tali modo voventes, *Gob.* n. 382.

392. §. 11. Sciens se vovisse castitatem & Religionem, sed dubitans, an castitatem dependenter à Religione, non tenetur ad castitatem, si non admittatur ad Religionem, quia in dubio eligere potest, quod minus est, *Sanch. Laym. Gob.* n. 304. 394. contra *Navar.*

393. §. 12. Certus se vovisse Religionem, sed dubius, an voverit perseverantiam in illa, præsumere debet se etiam hanc vovisse, uti rectè *Gob.* n. 383. contra *Bonac.* & *Dian.* apud *Ovied.* num. 65., quia per Religionem communiter intelligunt omnes Statum Religiosum, qui includit professionem seu emissionem votorum: notat tamen rectè *Laym.* L. 4. T. 5. c. 6. n. 12., si in Novitiatu experiretur sibi non conducere eum Ordinem, posse exire, quia censetur voluisse non exire, nisi ex justa causa. Vide dicenda Lib. IV. à n. 182.

394. §. 13. Qui primùm invalidè vovit, sed postmodum renovavit votum, attamen dubitat, an renovaverit dependenter à prima emissione, an è contrà voverit de novo & independenter à priore voto, præsumere potest esse factum dependenter à priore voto, adeoque non obligari, quia libertas possidet, ità *Sanch. Dian. Gob.* n. 394. Si tamen sint vota Religionis, contra quæ per integrum quinquennium non sit protestatus, *Trid. Sess.* 25. c. 19. *De Regul.* vult præsumi supervenisse novam ratificationem, ideóque obligandum ad illa observanda.

395. §. 14. Quando cessavit causa, ob quam emisisti votum, & dubitas, an fuerit finalis an impulsiva, aliqui putant præsumi posse, quòd fuerit finalis, adeóque nunc cessare votum; sed meritò contradicunt *Sanch.* & *Gob.* n. 393., quia votum est in possessione: uti & tum, si voto superveniant tales difficultates, ut dubites, an volueris illarum absentiam sub conditione fuisse inclusam necne, tum enim etiam possidet votum contra excusationem dubiam.

396. §. 15. Si dubites, an executio voti sit possibilis necne, teneris tentare, nisi tibi inde impenderet valde grave incommodum, nam uti Leges humanæ non obligant cum valde gravibus incommodis, ità multò minus vota, quæ sunt Leges privatæ, quas sibi homines imponunt.

397. §. 16. Si dubites, an votum tuum sit de re bona an mala, *Sanch. Sot. Bonac. Tamb. Castrop.* d. 3. P. 12. n. 2. absolutè docent non obligare; & videtur certum cum *Gob.* num. 392. non obligare ad executionem, si nec Superior nec vir doctus interrogari, nec actio differri possit, quia nemo tenetur se exponere periculo peccandi; *Suar.* tamen *Fill.* aliique cum *Dian.* P. 4. T. 3. R. 13. & *Ovied.* n. 73. fatentur quidem non teneri actu exequi, attamen votum valere, donec à Superiore dispensetur vel declaretur esse invalidum, certus enim est se vovisse, & incertus, an DEUS acceptaverit, ergo tenetur inquirere.

§. 17. Si voveris, & dubites, an expleveris, teneris, uti omnes notant, quia votum possidet, & obligationi certæ non satisfit per solutionem dubiam. Vide dicta de Juramento à n. 307. 398.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia voti.

RESP. Ea debet esse possibilis: (cùm impossibile » nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior quàm » oppositum, sive ejus omissio: quippe finis intrin- » secus voti est, honorare per hoc Deum; id autem » non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum; » gratum autem esse non possit, ut quis obligetur ad » relinquendum id, quod est melius. *Sanch. Lib.* 4. *Moral. Cap.* 7. *Laym. Navar. & alii. Unde resolves.* » 399.

I. Invalidum est votum nunquam peccandi ve- » nialiter, cùm id moraliter & ordinariè sit impossi- » bile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto » voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de » quo *Scholastici, Navar. c.* 12. *nu.* 65. *Suar. L.* 2. *Cap.* 3. » *Sanch. De Matrim. L.* 9. *d.* 35. »

II. Invalidum est votum de re vana, vel inu- » tili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis, aut fine » fiat bona, quia Deo displicet stulta promissio, & » hinc eam non acceptat, ac peccat venialiter talia » vovens; ùt v. g. si quis decidens ex equo, voveat » non ampliùs equum ascendere. *Nav. c.* 12. *Sanch.* 4. » *Mor. Cap.* 7. »

III. Invalidum est vovere mala: & qui vovet » mortale, peccat mortaliter, qui autem veniale, eum » venialiter tantùm peccare dicit *Sa, Sylv. &c. V. Juramentum*: licèt mortaliter peccare velit *Cajetan. V. Votum* & *Less. Lib.* 2. *Cap.* 40. *num.* 39, quod videtur » probabilius. »

IV. Invalidum est votum, cui adjungitur finis, » vel alia circumstantia mala, tenens se ex parte rei » votæ; ùt v. g. vovet quis eleëmosynam ad obtinen- » dam vanam gloriam, aut impetrandam per eam vi- » ctoriam injustam, felicem successum furti, adulterii » &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis pec- » cati: quia datio eleëmosynæ in talem finem, est actio » blasphema, quasi Deus peccata promoveat, ideóque » non potest esse materia voti. *Cajet. Navar. c.* 12. *Sanch.* » *c.* 6. *Laym. L.* 4. *T.* 4. *c.* 2. *n.* 6. *Fill. T.* 26. *n.* 48. »

V. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis vel » alia circumstantia mala tenens se tantùm ex parte » voventis; ùt v. g. si quis ex vana gloria, aut ex ira » erga importunum mendicum, voveat ei dare eleë- » mosynam: quia tunc res ista bona est, quam vovet, » licèt ipse voveat malè, & cum peccato. *Ibidem.* »

VI. Validum item est votum factum ex affectu er- » ga rem bonam, ùt bona est, etsi conjuncta cum cau- » sa mala: ùt si quis voveret eleëmosynam, si ex » duello evaserit salvus; si non capiatur in furto; si » filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat, &c. li- » cèt enim duellum, furtum, adulterium velle, ma- » lum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, » prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona, & vo- » tum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, » considerata (ùt pono) quatenus in se bona sunt. *Navar. Laym. l. c.* »

VII. Invalidum est, & veniale peccatum, vove- » re bonum, quod est impeditivum boni majoris, » ùt præsertim sunt vota contra consilia evangelica, »

ùt

»ùt v. g. manere in sæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam, *Navarr. n. 29. Suar. Fill. num. 58 Sanch. & alii.*

» VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolutè minus, fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet, ùt v. g. si quis videret susceptionem Ordinum sibi damnosam. *V. Bon. p.* 1.

» IX. Matrimonium ordinariè invalidè vovetur; quia ordinariè melior est cælibatus. Dixi *ordinariè*: quia validè vovetur, Si quis ad hoc obligetur, ùt quia sinè injuria aut gravi infamatione sponsæ vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. Si id Reip. valde utile futurum existimetur, ùt, quia v. g. ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, Regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem peccandi adeo sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse, ut nubat; in quo tamen ultimo *Laym. & alii* dissentiunt. *V. Bonac. l. c. Fill. num. 61. Navarr. Suar. l. c. Laym. n.* 12.

ADDENDA.

400. QUæst. 107. *An votum de re partim possibili partim impossibili, partim apta partim inepta, sit validum.* ℞. Si expressè nolueris obligari ad partem, nisi obligareris ad totum, ad nihil obligaris, uti patet: si autem non constet de hac expressa voluntate, attendenda est materia promissa, nam si hæc sit divisibilis, & materia possibilis vel apta spectato communi usu vovendi non pendeat à materia impossibili vel inepta, votum obligabit quoad partem possibilem vel aptam; si autem partes inter se copulari soleant, non obligabit: item, si inter partes una est principalis, altera tantùm accessoria, si principalis etiam sola sit possibilis vel apta, votum obligat; si sola accessoria sit possibilis vel apta, votum non obligat, v. g. vovisti pauperibus dare centum, & non potes nisi viginti, teneris ad hos viginti, quia est pars tibi possibilis, & ex communi usu divisibilis; è contrà vovisti confiteri, & consequenter etiam dolere de peccatis, si confiteri non possis, etiam non teneris dolorem de peccatis elicere: item, vovisti jejunare in pane & aqua, si potes jejunare, sed non sinè pane & vino, teneris; vovisti ire Romam nudipes, potes Romam ire, sed non nudipes, hinc ire teneris; è contrà vovisti certo die jejunare, si eo die non potes jejunare, etiam non teneris abstinere à carnibus &c. Ita *Suar.* l. 2. c. 2. *Sanch.* l. 4. c. 10. n. 7. *Laym.* l. 4. t. 4. c. 2. n. 3. *Castrop.* p. 8. §. 1. n. 10. *Tamb.* l. 3. c. 15. §. 5. *Illsung* t. 5. n. 90. *Gob.* à n. 76.

401. Q. 108. *An votum nunquam peccandi sit de materia apta.* ℞. §. 1. Votum nunquam peccandi mortaliter, item votum non peccandi venialiter deliberatè, item non peccandi certo genere venialium, v. g. mendacio, est validum: notat tamen rectè *Suar.* c. 3. n. 3. facilè dispensandum esse in talibus votis, eò quòd communiter plus periculi habeant quàm utilitatis, unde multò cautiùs emitti debent.

402. §. 2. Circa votum nunquam ampliùs peccandi in genere, nec mortaliter nec venialiter, tres sunt sententiæ, 1. dicit talem voventem obligari ad vitanda mortalia & venialia deliberata, tum quia hæc pars est ab altera separabilis & moraliter observari potest, tum quia tale votum est virtualiter triplex, quorum uno vovisset vitare mortalia, altero venialia deliberata, tertio venialia etiam indeliberata, de mortalibus autem & venialibus deliberatis obligaret, neque prima vota debent vitiari per posterius, quia *utile per inutile vitiari non debet*, uti habet regula Juris, & *Interpretatio facienda est pro valore actus, ut tantum valeat, quantum potest*, uti habet altera regula Juris, ità *Suar.* n. 16. defendens hanc sententiam veluti omnino probabilem. 2. quam *Suar.* dicit esse etiam probabilem & practicè tutam, tenet talem ad nihil obligari ex voto, tum quia materia illius est collectio mortalium & venialium cavendorum, quod est impossibile; tum etiam quia alioquin etiam obligaretur ad fugam certorum venialium minùs deliberatorum, quæ adhibitâ speciali attentione vitari possent, nam etiam illa materia est moraliter possibilis observatu, ità *Sanch.* c. 5. n. 10. 3. meliùs distinguit, nam si habuerit expressam voluntatem non obligandi se ad fugam mortalium, nisi simul obligaretur ad fugam omnium venialium, votum est irritum, uti patet, quia vovit rem moraliter impossibilem; si autem voluerit se divisibiliter obligare, & quantùm obligari potest, tenebitur ad fugam mortalium, hæc enim est materia possibilis, ità *Castrop.* num. 8.

Q. 109. *Quid ergo dicendum sit de voto vitandi omnia etiam venialia.* ℞. *Suar.* suprà docet velut probabile, quòd votum hoc obliget ad vitanda, non tantùm venialia deliberata, sed etiam absolutè ad vitandam partem illam quorumcunque venialium, quam vovens sibi secundùm prudens arbitrium determinaverit, sicut qui vovit jejunare per integrum mensem, & non potest nisi per medium, tenetur sibi secundùm prudens arbitrium determinare priorem vel posteriorem partem, aut eligere dies interpolatos: è contrà *Sanch Busenb. & alii* absolutè id negant ob rationem antè datam; si tamen voverit vitare omnia venialia, quantùm in se erit, putat *Sanch.* n. 13. & *Less.* De Just. l. 2. c. 40. nu. 31. vi voti teneri ad cavenda omnia, saltem adhibendo specialem curam majorem, nam propositum de his omnibus vitandis & de diligentia tali adhibenda est validum, ergo etiam votum: sed *Castrop.* n. 9. & 12. utrumque negat, quia omnia vitari non possunt, ergo omnia ex vi voti non comprehenduntur, ergo votum ad omnia & singula nunquam potest esse determinatum, ergo etiam ex vi voti non potest exigi, ut hæc præ illis mihi determinem vitare, & sic solvitur argumentum *Suar.* nam disparitas est, quòd votum jejunii ex vi sua comprehendat & determinatum sit ad omnes & singulos dies illius mensis, & consequenter vi illius exigitur, ut hos mihi determinem observandos præ illis, si observare non possim omnes. Ad rationem *Sanch.* disparitas est, quòd votum & non propositum inducat obligationem, quæ semper debet esse de re humano modo cognoscibili, hoc autem votum esset de re humano modo incognoscibili, quia nemo unquam poterit scire, an debitam diligentiam adhibuerit, præsertim in peccatis, quæ minùs advertenter fiunt. *Si dicas*, Præceptum naturale obligat ad omnia venialia etiam indeliberata vitanda, ergo etiam potest obligare votum. ℞. N. *conseq.* ad obligationem præcepti naturalis sufficit potentia physica implendi, habet autem homo potentiam physicam cavendi omnia venialia, è contrà obligatio voti, cùm sit libera & à vovente ipso, respicit potentiam ejus moralem, non enim voluit se obligare ad aliquid moraliter impossibile; homo autem non habet potentiam moralem ad cavenda collectivè omnia venialia. Vide dicta Lib. 1. à n. 780. 403.

Q. 110. *Ad quid teneatur, qui vovit confiteri omnia venialia.* ℞. Tenetur confiteri ea, quæ fecerit, & memoriæ occurrent; quòd si aliqua priùs post Confessionem occurrant, exspectare potest sequentem Confessionem, licèt communicare velit, nam votum debet censeri factum de illis, quæ ante Confessionem memoriæ occurrerent, ità *Sanch.* c. 5. n. 20. 404.

Q. 111. *Quid præterea notandum sit circa materiam voto aptam vel meliorem.* ℞. Seqq. §. 1. An materia sit voto apta vel inepta, judicandum est, non ex tempore, in quo, sed pro quo fit votum: sic in naufragio voves Confessionem, quamvìs pro tempore, in quo 405.

ea,

es, materia fit impossibilis, est tamen possibilis pro tempore, pro quo voves, nempè cùm evaseris, hinc ligat votum, ita *Tambur.* L. 3. c. 15. §. 5. num 5.

406. §. 2. Quando materia, dum voves, non est apta pro eo tempore, pro quo voves, licèt postea fiat apta, votum non fit validum, nam quod initio fuit invalidum, tractu temporis non convalescit, v. g. si ex fine malo vel indifferente vovisti non adire certam domum, quamvis postea fieret lupanar, non tenereris eam vitare ex voto, quod se ad hoc motivum non extendebat, *Tamb* à num. 7. Aliud est in casu, quem posuimus num. 375., ibi enim erat idem finis & idem motivum intra tempus, quod comprehendebatur à voto.

407. §. 3. Quando materia antè, cùm fieret votum, apta, per tempus fit inepta, votum per hoc tempus suspenditur; sic si vovisti non adire istam domum ob certam puellam, quæ ibi est, & tibi facit periculum, si ea absit, votum suspenditur, potesque domum ingredi; si ea redeat, votum redit; si ea moriatur, votum omnino cessat. Quòd si puella alia etiam periculosior eò veniret aut rediret, non tenereris vi voti vitare, nam ad hanc non extendebat se tuum votum initio, ergo nec postea, *Tamb.* suprà.

408. §. 4. Ut aliquid dicatur esse impeditivum majoris boni, ideóque votum sit invalidum, non est satis, quòd sit impeditivum majoris boni cujuscunque, sic enim vix ulla vota valerent, cùm semper dari possit aliquid melius incompossibile cum illo, quod vovemus, sed debet esse impeditivum majoris boni, quod vovens habeat tunc cùm vovet; item secundum *Gob.* num. 70. votum debet esse de re meliori, quàm sit res illa, cui privativè & directè opponitur res voto promissa, hinc valet votum perpetuò serviendi in hospitali, quamvìs te impediat à Religione, quia sic servire melius est, quàm non servire; è contrà votum nubendi, per se loquendo, non valet, quia impedit cœlibatum, quem habes, & qui de se melior est quàm connubium, etiamsi voveretur connubium cum paupere puella, inquit *Tamb.* §. 4. n. 4. & 6.; de illo tamen voto non nubendi videri potest etiam *Gob.* T. 10. n. 42. & 406. Item T. 11. à n. 270. Addit *Tamb.* §. 1. n. 5. contra *Sanch.* c. 1. n. 24. votum priùs factum valere, quamvìs postea voveas aliquid melius incompossibile cum priori; poteris tamen, si voles, illud prius votum commutare in posterius.

409. §. 5. *Valent. Sanch. & alii* cum *Rayn.* putant ad valorem voti sufficere, si res votiva in se sit absolutè melior, quamvìs non sit melior etiam respectivè ad voventem, prout est particularis persona; sed meritò contradicunt alii cum *Gob.* n. 70. & cum *Moya* T. 2. q. 1. n. 18. cùm enim vovens hanc suam actionem vel omissionem devoveat, hæc non acceptatur à Deo, si hìc & nunc non sit Deo gratior, quàm oppositum: deinde ad intentionem voventis parum attinet, quòd res aliis sit melior, si ipsi non sit talis, cùm voto suo tendat in utilitatem suam, & hæc ipsa est majus beneplacitum Dei, cujus voluntas est nostra singulorum sanctificatio.

410. §. 6. Si quis sic voveat, *hodie vel jejunabo vel me inebriabo*, totum votum est irritum, quia, ut valeret, deberet voventi esse libertas ad eligendum utrumlibet, malum autem nemo potest eligere, *Sanch.* c. 10. num. 17. *Castrop.* p. 8. n. 28. *Gob.* n. 79. Si tamen intentio voventis esset conditionata tantùm, ità ut voveret jejunare, si ante prandium non haberet voluntatem se inebriandi, votum valeret, ità iidem Authores cum *Tamb.* c. 15. §. 5. nu. 9. In dubio autem, an intentio fuerit disjunctiva, an conditionata, quamvìs suspicio esset pro conditionata, censeri debet fuisse disjunctiva, tum quia verba erant disjunctiva, præsumi autem debet, quòd mens concordaverit cum verbis; tum etiam, quia in dubiis minimum eligi potest.

§. 7. Si quis sic voveat, *non ero Religiosus vel ero Carthusianus*; item, *voveo esse Carthusianus vel nullus Religiosus*, votum probabiliter valet; quia melius est esse conditionatè obligatum ad Religionem, quàm nullo modo, *Laym. Sanch. Gob.* nu. 36. potest tamen votum illud ab ipso vovente commutari in absolutum de Religione alia etiam mitiore, quia meliùs est esse absolutè obligatum ad aliquem Ordinem, v. g. Canonicorum Regularium, quàm conditionatè ad Ordinem Carthusianorum vel ad nullum: Consequenter qui vovet ingredi, V. G. Ordinem S. Francisci & non S. Dominici, quamvìs secundùm *Castrop.* §. 5. num. 16. & *Burgh.* Centur. 3. Cal. 13. videatur invalidè vovere, quia pars materiæ, quam vovet, scilicet non ingredi Ordinem S. Dominici, est inepta voto, tamen secundùm *Sanch.* c. 8. n. 47. aliósque plures validè vovet, quia votum illud directè est de bono meliore, quamvìs indirectè aliud bonum excludat: deinde quia melius est hoc unum ex obligatione facere, quàm liberum esse ad utrumque, quorum neutrum fortè faceret: Has sententias ut conciliet *Tamb.* sic ait §. 4. n. 7. si voveas ingredi Religionem S. Francisci & non S. Dominici, quia judicas priorem esse tibi aptissimum, posteriorem autem non esse aptum, votum valet; si autem sine tali causa temerè tibi tollas libertatem ad Ordinem S. Dominici, votum non valet; & eodem modo loquere de aliis, v. g. si voveas non orare nisì flexis genibus, non dare eleëmosynam, nisi semper sit major quàm unius aurei, quamvìs *Castrop.* dicat ejusmodi vota esse invalida, quia habent hoc adjunctum, *non orabo stans, non dabo eleëmosynam medii aurei*, quæ sunt materia inepta voto, tamen si adsit honesta causa hæc adjungendi, materiæ istæ non erunt voto ineptæ.

§. 8. Quamvìs aliquis voveat Religionem, ut lautè vivat, tamen materia est de meliori, & votum valet, quia lautus victus non est finis principalis, sed tantùm causa impulsiva. 412.

§. 9. Probabile est, quòd votum Carthusiani nunquam, nè in infirmitate quidem & periculo mortis, comedendi carnes, sit de meliori bono spectatis circumstantiis Statûs & Regulæ, adeóque obliget, *Tambur.* c. 16. §. 1. n. 1. Vide *Busenbaum* referendum num. 769. 413.

§. 10. Si finis voti sit res omnino indifferens, v. g. si voveas jejunium, ut parcas sumptibus; eleëmosynam, ut non videaris avarus, vota sunt invalida, quia votum non acceptatur à Deo, nisi res voveatur, prout honesta est, *Suar.* L. 4. n. 5. *Sanch.* c. 7. n. 25. *Castrop.* §. 3. n. 6. *Illsung* T. 5. n. 93, è contrà quamvìs materia & finis secundum se sit indifferens, si tamen imbibat aliquid honestum, v. g. agnitionem divinæ bonitatis donantis rem optatam, votum valet, utì si voveas jejunium, ut obtineas scientiam, honorem, valetudinem à Deo, quia honestum est intendere talem finem consequi per donationem divinam, *Laym.* L. 4. T. 4 c. 2. n. 15. *Castrop.* suprà, *Gob.* n. 60. 414.

§. 11. Ut res indifferens sit materia voti ratione boni finis, debet esse apta ad bonitatem talis finis, hinc non valent hæc vota, ob reverentiam non præscindendi ungues die festo, nunquam spuendi in templo, non comedendi capita animalium ad honorem S. Joannis decapitati, non nendi die Sabbathi ad honorem B. Virginis &c, quia hæ materiæ sunt vanæ & inutiles ad istos fines. *Gob.* num. 61. Valerent tamen vota, si hæc ob aliquam circumstantiam pertinerent ad aliquam virtutem, utì si multùm delectareris cibo è capitibus animalium, & voveres abstinere ex motivo temperantiæ; si affectu nendi retardareris ab oratione, & voveres non nere, *Tambur.* c. 15. §. 2. num. 9. *Gob.* nu. 64. qui num. 63. ad dignoscendum, sitne votum irritum necne ratione finis extrinseci, dat hanc regulam: *Omnis ille & solus finis* 415.

ex-

extrinsecus irritat votum, pro quo fine obtinendo irreverenter & inepte oramus expressè Deum, quoties enim vovendo volumus obtinere aliquid, toties illud à Deo petimus saltem implicitè, non auderemus autem à Deo petere indecentia, vel non conducentia neque ad ipsius honorem neque ad salutem nostram vel proximi, unde votum jejunii, ut obtineas divitias, præcisè in divitiis sistendo & non referendo ad bonum usum, est irritum, *Suar. Sanch. Gob.* num. 65.

416. §. 12. Votum bibendi mediocriter vel ludendi honestè, si fiat absolutè, & importet obligationem absolutam ad potum vel lusum, est de re prorsus indifferente, vel saltem non est de meliori, quia sæpe melius est ab his abstinere, hinc non valet: Si tamen esset conditionatum, & sic diceret, *Quandocunque bibam, faciam mediocriter; quandocunque ludam, honestè ludam*, est de meliori bono, & valet, quia supposito, quòd bibam vel ludam, semper melius est ista facere mediocriter & honestè.

417. §. 13. Votum non vovendi, si sit absolutè excludens omnem libertatem vovendi, est irritum, quia impedit majus bonum, nam absolutè melius est vovere quàm non vovere; si autem voveas non vovere temerè, vel inconsulto Confessario aut viro prudente, votum valet, quia tantùm excludit hoc, quod malum est, nempe temeritatem & imprudentiam, nec opponitur voto secundùm se: Quòd si tamen postea memor voti antecedentis voveas temerè aut nemine consulto, peccas quidem contra antecedens votum, attamen non mortaliter, nam suppono non esse temeritatem vel imprudentiam gravem; posterius tamen votum est validum: Si autem postea voveres immemor antecedentis voti, dubitatur, an posterius votum valeat, & videtur distinguendum, nam si antea cum priori voto habuisti expressam voluntatem non obligandi te unquam imposterum, si fortè voveres immemor illius prioris voti, posterius votum erit invalidum, quia prior voluntas non obligandi se videtur adhuc moraliter manere, ideóque Deus non acceptabit posterius votum; si autem non habuisses talem expressam voluntatem, postremum votum esset validum, quia haberet omnia ad valorem requisita, ità quoad omnes partes *Suar. l. 2. c. 11. n. 5. Sanch. c. 8. à n. 14. Castrop.* §. 5. n. 3. & alii.

418. §. 14. Votum non petendi dispensationem, si sit absolutum, est invalidum, quia dispensatio sæpe est necessaria vel melior voventi; sed votum non petendi dispensationem sinè causa, est validum, *Sanch.* nu. 21. *Castrop.* nu. 4. *Tamb.* §. 4. n. 8. Si autem non constet de intentione, censendum est fuisse de non petendo sine causa, tum quia nemo præsumitur malè voluisse vovere, tum etiam quia quando certus est actus, in dubio standum est pro ejus valore

419. §. 15. Votum non admittendi Prælaturam vel dignitatem, si fiat ex humilitate vel ad vitanda pericula, valet, quia majus bonum est rejicere onus, in se quidem bonum & perfectum, attamen majori perfectioni subjecti oppositum vel periculosum, quàm admittere, *Tamb.* n. 5.: quod *Gob.* n. 71. dicit esse certum, quia Ecclesia approbavit votum, quod in Societate JESU fit de non admittendis dignitatibus; idem putat *Suar.* de voto non suscipiendi sacros Ordines, sed per se loquendo, meritò contradicit *Tambur.* n. 10.. quia, per se loquendo, afferunt majus bonum nec tantum periculum.

420. §. 16. Votum Religiosi, impuberis, uxoris, servi, de materia per se quidem bona & honesta, sed illis legitimè quoad substantiam interdicta, est irritum, quia votum non debet adversari præcepto, nam melius est observare præceptum, quàm transgredi; si autem materia tantùm quoad modum interdicta sit, v. g. si Superior prohibuerit, ne subditus absque suo consensu jejunaret, votum subditi de jejunando sub conditione impetratæ licentiæ valet, quia jejunium cum licentia non prohibebatur, hinc qui sic vovisset, teneretur petere licentiam, alioquin irrisoriè vovisset. *Si dicas*, saltem ille, cui materia quoad substantiam est interdicta, poterit vovere sub conditione impetratæ dispensationis, sicuti duo prohibiti contrahere Matrimonium, possunt sibi illud promittere sub conditione impetratæ dispensationis. ℞. Disparitatem esse, quòd promissio humana, qualis est illa Matrimonii, spectet tantùm materiam promissario utilem & in se honestam, è contrà votum spectat materiam meliorem & Deo gratiorem, Deo autem, per se loquendo, gratius est præceptum servari, quàm ab eo per dispensationem eximi.

§. 17. Probabile est, quòd votum factum in gratiarum actionem pro re mala, v. g. pro obtenta injusta victoria, vel filio ex fornicatione, sit validum, quia non agis gratias pro victoria ex ea parte, qua est injusta vel à te processit, sed quatenus processit a Deo, qui meritò potuisset impedire, ità *Suar. L.* 2. c. 5. n. 19. *Castrop.* P. 8. §. 3. n. 4. contra *Sanch. Less.* & *Laym* Similiter secundùm *Gob.* n. 67. valet votum, si dicas, *Voveo me fore Religiosum, si in duello proximo occidero potius Adversarium, quàm ille me.* 421.

Materiam absolutè levem non substare gravi obligationi, dicam Lib. 5. n. 233.

Q. 112. Quomodo peccet, qui vovet illicita, vel indifferentia, vel ob malum finem, aut qui talia vota exequitur. 422.

℞. §. 1. Si solus finis voventis sit venialiter malus, præter peccatum, quod est desiderium illius finis mali, etiam committitur veniale contra Religionem, quia irreligiosum est ad Dei offensam abuti voto, quod per se ad cultum Dei ordinatur: est autem veniale tantùm, quia solummodo est defectus in modo vovendi ex fine extrinseco, qui non redundat in materiam voti, nec obligationem minuit, adeóque culpam venialem excedere non potest.

§. 2. Si res promissa sit mortaliter turpis, vel promittatur propter finem mortaliter turpem, esto exterius tantum sinè animo promittendi vel explendi fiat, præter malitiam pravi desiderii, est mortale contra Religionem, quia promittens offert rem illam Deo, vel ergo ut gratam, & est gravis blasphemia ac illusio Dei, cum sciat esse ipsi ingratissimam; vel offert ut ingratam, & sic æquivalenter minatur Deo, aut vult affligere; hæc autem omnia sunt gravia. 423.

§. 3. Si res promissa vel finis sit tantùm venialiter turpis, aliqui putant esse tantùm peccatum veniale ob levitatem materiæ, alii dicunt adhuc esse mortale, ob rationem jam datam: quia tamen verbum (*voveo*) in re vel fine turpi passim non significat votum, sed ordinariè Juramentum, uti cùm quis dicit, *voveo me vindicaturum*, intelligit, *juro*, tunc si materia sit levis, secundùm dicta n. 265. peccatum erit leve. 424.

§. 4. Votum rei indifferentis vel ob finem indifferentem est tantùm veniale, quia nec actus Deo est contumeliosus, nec materia positivè ingrata; putat quidem *Beja* P. 1. Cas. 66. hoc esse peccatum blasphemiæ, adeóque grave, eò quòd æquivalenter dicat Deum delectari rebus vanis & inutilibus, sed *contrà est*, quòd non sit illa mens voventis, sed tantùm imprudentia circa electionem materiæ. 425.

§. 5. Executio votorum supradictorum eandem malitiam continet, quam emissio, quia executio ex obligatione voti, est facti voti approbatio. 426.

DUBIUM IV.

Quæ & quanta sit obligatio voti.

RESP. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, qua se vel multùm, vel parùm, vel absolutè, vel cum certa con- 427.

conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat: ità ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat à voluntate & facto hominis, tanquam prævià conditione, ùt tantùm vel tantùm obliget. *Ita communiter. V. Laym. L. 4. T. 4. Cap. 3. Bon. P. 5. Unde resolves,*

I. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit. *Navar. c. 12. n. 40. Sanch. L. 4. c. 12. Laym. l. c.* V. G. vovisti recitare quotidie *Salve Regina*; omittendo semel, iterúmque non peccas mortaliter, quia materia est parva. *Sanch. Layman. loc. cit. Azor. Lib. 21. c. 15.* Imò etsi toto anno omittas, esse tantùm veniale, eò quòd materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docet *Dian. P. 3. T. 5. R. 24.* ex *Soto, Arag. & Tannero 2. 2. D. 4. Dub. 3.* contra *Valent. & alios.*

II. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantum leviter, communiter tamen censetur se voluisse obligare graviter, nisi aliunde constet. Unde violans tale votum, peccat graviter ex genere suo. *V. ibidem.*

III. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, seriò deinde dolet, quòd fecerit, non peccat graviter, modò retineat animum implendi, *V. Sa. V. Votum.*

IV. Qui violat votum de re jam antè præcepta, v. g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in Confessione addere, quòd votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat, quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c. 6. Less. L. 2. c. 40. num. 47. Sanch c. 5. Fill. T. 26. n. 57.*

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti, unde si qui Canones videntur indicare, filium à patre Religioni devotum, teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. *Suar. c. 9. Sanch. Laym. num. 7.*

VI. Cùm hæres teneatur solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex Justitia: utì tenetur alia illius debita, legata &c. solvere. *Ibid.*

VII. Eodem modo si Communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, Statuti, vel longæ consuetudinis, *V. Laym. n. 6.*

VIII. Cùm quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, ùt v. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic Parens, qui filium devovit Religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm ut conetur eam filio persuadere. Si quis Missas vel peregrinationem alterius curandam suscepit, quando stipendium ac sumptus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet, ad quod se obligavit. *Sanch. Laym. n. 7.*

IX. Vota personalia non implentur nisi per voventem; unde qui vovit peregrinationem Romam v. g., non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibid. n. 8. & 9.*

X. Vota realia solvenda sunt ex proprio; unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius, sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet, quia tunc, quod alter dat, fit ipsius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius, *V. Ibid. n. 8.*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur: dummodo id non impediverit per dolum, vim aut malitiam; ùt v. g. vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis, qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediveris, adhuc probabile est te voto non teneri, ùt habet *Laym. c. 6.* ex *Suar. & aliis.* Interim *Layman* rectè hic advertendum monet ad intentionem voventis; ùt v. g si filius vovit se ingressurum Religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, suâ sponte, sibi relictus. &c.

XII. Qui vovit rem certam & determinatam, v. g. hunc calicem: si ea res pereat, non tenetur ad aliam; cùm id non soleat intendi: Si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit, quia qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

XIII. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ùt jejunare hoc vel illo die; illo transacto, sive cum culpa, sive sinè culpa ejus, ad nihil tenetur: & neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cùm hæc non soleat intentio voventis esse. *Suar. Navarr. v. Bonac. P. 5.*

XIV. Qui vovit aliquid sinè certo tempore, v. g. peregrinationem, tantùm tenetur implere, cùm commodè primùm potest, quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, ut habità commoditate, non nimis diu differat; quamvìs minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Laym. Cap. 3. Bonac. & alii.*

XV. Qui vovit aliquid sinè certo loco, v. g. ingredi Religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque Monasterium illius Ordinis, in quo serventur substantialia Regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare provinciam, sed satìs est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum justa causa, qualis est, v. g. gravis ac diuturna tristitia & anxietas, sive ex natura ipsa, sive aliunde nata, *Escob.* ex *Sanch. L. 4. c. 16. n. 100.*) ante professionem. *V. Trull. L. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vovit aliquid sinè certa qualitate v. g. Religionem in genere, potest ingredi quamcunque, etiam laxiorem; modò serventur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vovit triticum &c. non tenetur dare optimum, quod habet, sed satìs est (loquendo de obligatione præcisè) ut det, quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vovit aliquid sinè certa quantitate, v. g. eleëmosynam, pecuniam, frumentum &c. satisfacit dando quantùm voluerit, modò non tam parum, ut videatur potiùs irridere suum votum, quàm implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, quâ nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commodè potest; & communiter est decens. *Suar. Sanch. L. 4. c. 15.*

XVIII. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio secundùm verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potiùs communem & usitatam acceptionem. *Fill. T. 26. c. 2. Laym. c. 3.*

XIX. Qui vovit, si ludat chartis, dare 10. imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit: quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Layman Cap. 5. n. 4. vid. Trull. l. c. Dub. 5. n 25. Dian. P. 5. T. 9. R. 60.*

ADDENDA.

QUæst. 113. *Quæ sint regulæ generales & quomodo ex* 428.
illis discernenda sit obligatio voti. R. Regulæ sunt hæ: 1. Votum obligat secundùm intentionem voventis, & non ultrà; quia votum est veluti privata Lex, quam quis sibi ponit. Lex autem non obligat ultra intentionem Legislatoris. 2. Quando non constat de intentione voventis, spectanda est materia promissa, & juxta illius naturam censendum est votum obligare, quia quilibet censetur eam obligationem subire velle, quæ materiæ promissæ est ac-

accommodata. 3. Si post discussam voventis intentionem & materiam inspectam, adhuc dubium sit, qualis sit obligatio voti, attendendum est ad verba promissionis, quæ sumenda sunt secundùm communem usum, & juxta illa verba est interpretanda obligatio voti, quia quisque censetur facere velle, quod verbis indicat, uti suprà est dictum. 4. Si supradictis omnibus consideratis adhuc dubia est obligatio voti, votum est interpretandum in favorem voventis, uti num. 381. dictum est, quia obligatio non est imponenda, nisi de ipsa clarè constet, cùm libertas sit in possessione contra illam. 5. Illa materia est gravis respectu voti, de qua posset dari præceptum sub mortali obligans, votum enim obligat instar præcepti, quod vovens sibi ipse imponit; non est autem consideranda materia nudè secundùm se, sed etiam videndum, an non ex circumstantiis notabiliter conducat ad cultum divinum vel ad utilitatem voventis. 6. Qui vovet talia, quæ etiam præcipi solent, v. g. jejunium, Missam, censetur ad tale opus se obligare, quale à Fidelibus præstari debet ex præcepto. 7. Qui se obligat ad finem, obligat se ad media ordinaria, non tamen ad extraordinaria. 8. Si voto non sit additum tempus implendi, obligat quàm primùm fieri potest commodè, quia *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur*, Reg. 14. ff. De Reg. Juris, ubi quando dicitur, *præsenti die debetur*, intelligitur, *si commodè fieri possit*, quando autem obligationi nullus est præfixus finis, uti si dixeris, *voveo deinceps castitatem*, *voveo jejunare diebus Veneris* &c., censentur vota perpetua, *Illsung* T. 5. n. 109. Has regulas tradunt communiter cum *Castrop.* hìc d. 1. p. 12. *Tamb.* c. 12. §. 5. n. 5. *Gob.* T. 11. à nu. 82. Ex his resolvi possunt innumeri casus, v. g.

429. §. 1. Obligatio voti potest esse levis, licèt materia sit gravis, ità *Suar. Sanch. Castrop. Tamb.* aliique communiùs cum *Illsung* nu. 101. contra *Sot. Vasq. & alios.* Ratio est, quia Lex non obligat ultra mentem voventis: deinde vovere materiam gravem cum intentione se leviter obligandi, vel est possibile vel impossibile; si possibile, tum fiet, quando vovens id expressè intendet; si impossibile, ergo non erit verum votum, ergo nec gravis obligatio. *Si dicas*, obligationem voti esse ex Lege divina vel naturali, quæ obligat promittentem, ut sit fidelis, Lex autem divina vel naturalis in materia gravi semper obligat graviter. ℞. Legem divinam vel naturalem in gravi materia obligare graviter, si non sit dependens, & non fundetur in voluntate hominis eam gravem obligationem impedientis; si autem ità dependeat vel fundetur in voluntate hominis, non obligat, nisi secundùm hanc voluntatem. *Si instes*, qui in materia gravi jurat, non potest se obligare leviter, ergo nec qui vovet. ℞. Disparitatem esse, quòd omne Juramentum vocet Deum in testem, cujus authoritas non suscipit magis & minùs, ideóque ejus obligatio ex voluntate jurantis limitari non potest. *Si urgeas*, in materia levi non potest esse obligatio gravis, ergo nec in materia gravi obligatio levis. ℞ Disparitatem esse, tum quòd Deus non acceptet materiam levem ad obligationem gravem, quia non conduceret ad salutem, sed ad periculum animæ; tum quia materia levis non est capax obligationis gravis, materia autem gravis est capax obligationis magnæ, ergo etiam parvæ: notant tamen rectè *Gob.* & *Lugo* D. 22. n. 41. & in *Resp. Mor.* L. 6. Dub. 8. vota Religioni & majoribus Ordinibus annexa, cùm involvant stabilitatem, esse irrita vel non acceptari, si tantùm intenderetur obligatio levis: Similiter notant *Lugo* & *Gobat* n. 82. votum cum intentione se non obligandi sub peccato, sed tantùm sub imperfectione, reipsa non fore votum, sed tantùm propositum.

430. §. 2. Qui vovit curare legi Missam, deditque stipendium Sacerdoti, si hic negligat, idque resciat, qui voverat, hic ad nihil ultrà tenetur, quia non intendit nisi curare Missam, prout communiter fit, nempe dando stipendium ei, quem prudenter judicabat lecturum, neque enim se obligavit ad certum eventum secuturum.

§. 3. Qui vovit castitatem, peccat ineundo Matrimonium, quamvis mutuo consensu vellent esse casti, quia intentio voventis præsumitur fuisse abstinere à statu, vi cujus obligari posset ad copulam carnalem, *Beja* p. 2. cas. 8. 431.

§. 4. Qui vovit orare Rosarium, satisfacit alternatim orando cum alio, quia hic modus orandi est ordinarius in Ecclesia, *Az. Bonac. Tamb. Illsung* n. 108. contra *Castrop.*; item satisfacit, licèt per notabile tempus interrumpat unam decadem ab altera, quia nihilominus sufficienter uniuntur per intentionem orandi totum, *Trull.* & *Dian.* P. 9. t. 8. R. 6. 432.

§. 5. Qui vovit quotidie audire Missam, satisfacit die festo audiens unicam, *Suar.* L. 4. c. 7. nu. 15. *Castrop.* P. 12. n. 6. *Tamb.* c. 15. §. 6. n. 4.; etiam satisfecit, si audierit, licèt immemor voti. Sed, quid si voluisset per illam Missam non satisfacere voto? ℞. Probabile est non satisfecisse, uti ex *Suar.* & *Laym.* docet *Busenb.* relatus L. 1. n. 693. quia ab ipsius voluntate pendebat debitum, ergo etiam ut maneret debitor; nihilominus etiam probabile est cum *Sanch.* L. 1. c. 13. n. 15. *Bonart. de Horis* L. 2. c. 18. nu. 11. *Castrop.* T. 3. d. 1. p. 17. n. 14. *Dian.* p. 3. t. 6. R. 77. p. 10. t. 15. R. 4. *Gob. in Exp.* T. 5. n. 206. satisfecisse, quia licèt debitum, ut existat, pendeat ab ipsius voluntate, non tamen ità pendet, ut permanere possit, si ponatur solutio sive materia voti, tum enim huic satisfactum est, nisi fortè fieret novum votum. 433.

§. 6. Qui vovit alere pauperem, non satisfacit, si alat Patrem suum egentem, quia censetur voluisse aliquid, ad quod non tenebatur ex Jure naturæ: item censetur voluisse facere eleëmosynam, quod autem dat Parenti, est de jure naturæ debitum & ex justitia, quia Parens habet jus ad alimenta à Filio, ità *Molina*, satisfaceret tamen, si cognatum pauperem aleret, quia hunc alere non tenetur. 434.

§. 7. Qui vovit peregrinari Romam, & tum cogitavit peregrinari pedes, satisfacit, si peregrinetur eques, quia peregrinatio equestris est vera peregrinatio, & cogitatio peregrinationis pedestris non facit obligationem, nisi de ea etiam facta sit promissio, ità cum aliis *Sanch.* c. 11. n. 32. *Tamb.* nu. 3.; si curiositatis vel aliorum negotiorum causâ etiam conductus mercede iret Romam, dummodo simul adsit voluntas invisendi loca pia, secundùm intentionem priorem, satisfacit & voto, *Castrop.* n. 9. *Tamb. Illsung* n. 108. contra *Sanch.* 435.

§. 8. Qui vovit peregrinari equitando, & postea equitandi occasionem non habet, non tenetur peregrinari pedibus, quia non vovit peregrinationem, nisi sub tali modo, qui difficultatem notabiliter minuebat. 436.

§. 9. Probabile est eum, qui vovit virginitatem, non ideo teneri ad perpetuam castitatem, sed tantùm ad servandam carnis integritatem, quam vox illa (*virginitas*) propriè significat, nisi constet aliam fuisse mentem voventis, aut ignorâsset hanc significationem vocis, *Burgh.* cent. 1. cas. 59. contra *Castrop.* n. 7.; sed de hoc iterum dicetur n. 561., potéstque videri *Ills.* n. 108. 437.

§. 10. Qui vovit omnibus anni diebus jejunare, non obligatur Dominicis, nisi aliunde de hac intentione constet, quia non est censendus voluisse se obligare contra receptam Ecclesiæ consuetudinem, *Sanch. Bonac. Castrop.* num. 11. *Tamb.* nu. 11. *Ills.* suprà, & *alii*; imò *Suar.* L. 3. c. 6. nu. 21. & *Sanch.* L. 2. c. 37. n. 16. dicunt votum jejunandi ordinariè diebus Dominicis 438.

minicis esse irritum; validum tamen est pro quibusdam Dominicis; Quòd si voveris omni anno jejunare certo die, si hic in Dominicam incidat, potes jejunare in Dominica, aut si velis, transferre in Sabbathum, accommodando te mori Ecclesiæ, nisi Sabbathum haberet aliud jejunium, *Sanch.* à n. 17. Putant tamen *Boss.* & *Dian.* P. 9. t. 8. R. 6. & p. 10. t. 16. R. 50. si quis vovisset per totum annum abstinere à carnibus, etiam teneri in Dominicis, quia hoc non est contra morem Ecclesiæ, cùm fiat in Quadragesima. Quòd si vovit jejunare omni die Veneris, tenetur etiam illo anno, quo Nativitas Christi in diem Veneris incidit, uti dictum est nu. 379., quia Ecclesia illos solos eo die eximit, qui nec voto nec Regulari observantiâ sunt adstricti ad jejunandum, ità *Suar. Sanch. Bonac. Castrop.* nu. 12. *Beja* cas. 6. dicens esse certum, quamvis oppositum teneant *Azor, Molin. Tamb.* & *alii* cum *Illsung*, nisi istum diem expressè voluisset includi voto. Vide dicenda p. 2. à n. 1319. Si tamen istâ die non jejunaret, probabilius est contra *Med.* non fore duplex peccatum, quia obligatio præcepti per consuetudinem generalem Ecclesiæ sublata est, & Ecclesia tantùm declaravit, se non velle tollere obligationem voti vel Religionis: denique si tali die comedat carnes, toties peccat, quoties comedit, quia votum hoc obligat pro singulis diei horis, non aliter ac præceptum Ecclesiæ, *Suar.* L. 4. c. 7. n. 9. & 12. *Castrop.* num. 15. contra *Sanch.* L. 4. c. 11. n. 42. *Lay.* L. 4. t. 4. c. 3. n. 3. *Tamb.* n. 12. qui probabiliter negant, in illa sententia, quod sumptâ unâ refectione possit sumi multiplex, quia abstinentia à carnibus videtur tantùm indirectè voveri, in quantùm est quid accessorium ad jejunium, ergo si non sit obligatio jejunii, nec erit abstinentiæ: è contrà præceptum Ecclesiæ videtur æquè directè tendere ad abstinentiam à carnibus; unde si directè vovisses non comedere aliquo die carnes, fatentur omnes communiter cum *Diana* P. 10. t. 14. R. 32. contra *Pasq.* toties peccari, quoties caro comederetur, quia tale votum esset negativum, planè simile præcepto, quo Ecclesia prohibet carnes.

439. §. 11. Si quis in juventute voverit certis diebus jejunare, probabile censent *Sanch. Fagund. Dian. Tambur.* L. 4. c. 5. §. 7. n. 9. si ad sexaginta annos pervenerit, non ampliùs teneri, quia vota jejunii non censentur emitti, nisi ad modum jejunii ecclesiastici, quod secundùm probabilem sententiam sexagenarios non ligat: idem dicit *Tamb.* n. 10. quamvis votum castitatis perpetuæ, quod ad mortem usque erat observandum, fuisset commutatum in perpetuum jejunium. *Nec refert*, quòd res subrogata dicatur sapere naturam ejus, cui subrogatur, *nam Tamb.* L. 3. c. 16. §. 4. n. 35. & *Illsung* nu. 146. dicunt hanc regulam Juris tantùm tenere in favorabilibus; in contrarium tamen occurrit, quòd ille, qui ante annum 21. vovit jejunare, teneatur, licèt præceptum Ecclesiæ tum non obliget, ergo votum etiam poterit obligare post annum 60. licèt fortè tum non obliget præceptum Ecclesiæ; est tamen adhuc aliqua disparitas, nam qui vovet ante annum 21., sufficienter cognoscit ætatem tum suam, & illam astringit ad votum; hoc non est de ætate sexagenaria, de qua vovens non cogitavit, uti suppono, alioquin illam inclusisset aut exclusisset à voto. Vide dicenda p. 2. à num. 1317.

440. §. 12. Si è tribus calicibus, quorum unum vovisti dare Ecclesiæ, fures rapiant duos, *Molin.* & *Sanch.* c. 13. n. 19. putant te non teneri dare totum tertium, sed posse dividere cum Ecclesia, cùm enim nullum determinaveris, videtur æquum, ut Ecclesia ferat partem damni; sed *Castrop.* n. 26. *Ills.* n. 109. cum *Bonac.* probabiliùs dicunt te teneri totum tertium dare, quia singuli toti sunt promissi sub disjunctione, nempe hic vel ille, ergo si reliquorum nullus dari possit, hic ultimus dari debet: addit tamen *Castrop.* nu. 29. satisfieri, si detur ejus pretium: quòd si tamen voluisses dare unum, quia habebas tam multos, ut posses carere uno, non videtur fuisse intentio dandi pro hoc casu, quo raperentur duo, hinc cessaret votum.

§. 13. Si scias te vovisse calicem, sed nescias cui è duabus ecclesiis, *Sanch.* num. 8. putat te posse dare, cui voles, quia tota obligatio dandi est à te; sed *Castrop.* n. 27. probabiliùs dicit te teneri dividere pretium pro qualitate dubii, uti si scires te aliquid debere & nescires an Titio an Cajo, tenereris inter illos dividere: Ratio autem est, quia aliter te exponis periculo nulla ex parte implendi votum: fortè enim dabis illi, cui nihil vovisti; si verò dividas, certum est te saltem ex parte implere votum. 441.

§. 14. Quando votum non est impletum tempore designato, si tempus ideo designatum est, ne nimiùm differretur executio, adhuc teneris post illud tempus, quia duplex erat obligatio, una ad rem faciendam, altera ad faciendam in tempore, & hac non impletâ manet illa principalior implenda: è contrà si intendisti ità affigere tempori, ut cùm illo finiretur obligatio, elapso tempore non ampliùs teneris, quia obligatio diutiùs esse non potest, quam illud, cui voluisti esse alligatam; hinc si vovisti omni die dare eleëmosynam, ut sic nulla dies elabatur sinè bono opere, si unâ die omisisti, non teneris alterâ supplere; si autem vovisses dare ex pietate vel misericordia, teneberis postea supplere, ità *Tamb.* l. 3. c. 16. §. 2. n. 8. 442.

§. 15. Si voveris jejunare pridie S. Francisci, ipso autem Festo ingredi Ordinem, si pridie non jejunaveris, non teneris supplere, quia affixeras diei, nisi fortè voluisses jejunare, quia erat dies ante ingressum in Ordinem: Si autem isto Festo non sis ingressus Ordinem, postea teneris ingredi, quia hæc devotio respiciens Festum erat finis minùs principalis, & à principali, qui semper manet, separabilis, *Tamb.* nu. 9. 443.

§. 16. Si voveris te facturum aliquid septimanâ sequente, licèt postea prævideas fore impedimentum, non teneris prævenire, quia necdum est tempus, quo obligaris; potes tamen prævenire, nisi illi septimanæ affixeris, quia quòd eousque rejeceris, non fuit ad augendum sed imminuendum votum: è contrà si vovisti jejunare hac septimanâ, in qua jam sis, ac prævides in fine fore impedimentum, teneris prævenire, quia jam es in tempore obligationis, ità *Bonac. Suar.* L. 4. c. 10. n. 7. *Sanch.* c. 11. n. 5. *Laym.* c. 3. n. 5. *Tamb.* c. 12. §. 3. n. 2. & 3. 444.

§. 17. Qui vovit integro anno jejunare, & in decursu per unam septimanam omittit, si intendebat integro anno sinè interruptione jejunare, tenetur iterum incipere annum, si autem expressam eam voluntatem non habuit, sed tantùm voluit tot dies jejunare, quot sunt in anno, satisfacit postea supplendo: denique si voluntas ejus non ferebatur in annuum tempus, sed tantùm in multa jejunia, & per accidens annuum tempus sumpsit, aut si voluit, quia erat specialis causa in tali anno, v. g. quia erat annus Jubilæi, illo elapso nè tenebitur quidem supplere omissos dies. 445.

§. 18. Causæ differendi votum sufficientes sunt hæ singulæ; melior executio voti; declinanda gravis molestia vel offensa aliorum; si te sentias necdum satis idoneum ad perferendum id, quod vovisti; si v. g. Carthusiam ingressurus velis priùs scientiæ multùm utili studere, cui studere non licebit in Ordine &c. de quibus videri potest *Castrop.* P. 13. n. 5. *Gobat* T. 11. n. 87. putat etiam sufficere utilitatem publicam; item gravem necessitatem corporalem vel spiritualem, v. g. sororis. Quousque autem votum differri possit absque mortali, difficile est definire, & universaliter dici potest, quòd vota, quæ durant usque ad mortem, uti est votum Religionis, minori tempore sint differenda, quàm alia vota, quæ in tempore finiuntur, uti 446.

utì sunt vota eleëmosynæ vel peregrinationis: Ratio est, quia hæc postrema vota dilatione non minuuntur, sed quocunque tempore præstentur, integrè præstantur: è contrà priora vota dilatione minuuntur, quia cùm vi voti, v. g. Religionis obligeris Deo servire usque ad mortem, quantùm differs votum, tantum detrahis de tempore serviendi, & consequenter de voto: putat quidem *Tambur.* n. 10., si sis quindecim annorum, non fore mortale, si differas ingressum in Religionem ad tres vel quatuor annos, attamen secluso periculo deficiendi à voto: addit fortassis fore mortale, si differas ad octo vel novem annos, tum enim notabile tempus respectivè ad secuturam tuam vitam subtrahis servitio divino; si autem sis quadraginta annorum, dicit dilationem sex mensium fore notabilem & peccatum mortale; ubi autem votum nullum tempus determinat, nec dilatio imminuit de fine voti, nec incommodum adfert, nec habet adjunctum periculum omittendi, dicit cum *S. Antonin.* apud *Sanch.* c. 14. n. 21. probabiliter fore veniale tantùm, quantumcunque diu differas, sed *Castrop.* n. 7. probabiliùs dicit universaliter tum fore mortale, si sinè causa differas votum Religionis ad sex menses; reliqua autem, licèt dilatione non minuantur, ad duos tresve annos, in eo enim est gravis deordinatio, utì si rem alteri debitam tamdiu sinè causa differas dare; non erit autem nè veniale quidem, si adsit rationabilis causa differendi; hinc rectè dicit *Diana* P. 3. T. 4 R. 100., si vovisti singulis mensibus confiteri, te ex causa posse per duos vel tres dies ultra mensem differre; imò si intra octo dies post mensem sequeretur solenne festum, & ægrebis intra octo dies confitereris, posses eousque differre, & idem est de anticipando, ex simili causa.

447. §. 19. Violatio voti non est contra justitiam, sed fidelitatem tantùm seu Religionem, hinc si vovisti dare pauperibus 100. aureos, quos Cajus tibi debet, si Cajo bonâ vel malâ fide remittas quinquaginta, non teneris pauperibus hos quinquaginta compensare, ità *Suar. Tamb.* c. 16. §. 2. n. 12. An autem violatio voti possit esse contra virtutem illam, ad quam spectat materia voti, vide L. 1. n. 628. & 629.

448. §. 20. Si materia totalis alicujus voti sit in se parva, & tota omittatur, *Cajet. Arm. Tabien. Navar. Tolet.* dicunt peccari mortaliter, quia totum votum negligitur, quod videtur esse grave contra Religionem, sed *Ledesm. Sanch.* aliique communiter cum *Dian.* P. 5. t. 5. R. 36. rectè contradicunt, notantque Confessionem mortalium, Communionem, auditionem Missæ, jejunium unius diei, si voveantur, esse materiam gravem, quia præcipiuntur sub mortali: item materia gravis est lectio vel procuratio Missæ legendæ, quia continet maximum Dei cultum: Similiter qui vovit dare ter mille aureos pauperibus, si detrahat 50. peccat graviter, licèt 50. respectu trium millium sint parva pars, quia secundùm se & in ordine ad finem, qui est sublevatio pauperum, sunt pars notabilis: è contrà si detraheret tres tantùm aureos, non esset mortale: item si voveris orare Rosarium, & omittas duas decades, non est mortale, licèt duæ decades respectu Rosarii sint pars notabilis, scilicet tertia: imò Rosarium ipsum censetur quid exiguum in ordine ad cultum Beatæ Virginis vel Dei, *Tamb.* L. 1. c. 1. §. 3. num. 21. *Spor.* T. 1. c. 5. num. 30. §. 4. *Si dicas*, esse mortale omittere Rosarium pro pœnitentia injunctum in Confessione peccati mortalis; *hoc dato*, disparitas est, quia ibi injungitur velut aliquid pœnosum, & si est notabiliter pœnosum, utì communiter censetur esse, est materia gravis; è contrà per votum fit tantùm veluti cultus Dei, qui non videtur esse notabilis in recitatione Rosarii: per Rosarium autem communiter intelligitur, non integrum Psalterium, sed pars ejus tertia, *Illsung* n. 108.

449. §. 21. Si quis diversis votis voverit pro eadem die multas materias leves, quæ simul sumptæ faciant gravem, *Sanch. & Bonac.* dicunt fore mortale, si omittantur, etiamsi materiæ illæ essent diversæ rationis, v. g. partim orationes, partim eleëmosynæ, quia omnes videntur uniri in hoc, quòd ratione voti substent eidem virtuti Religionis, ergo constituunt unam materiam gravem, non aliter ac si unico voto essent promissæ, uti (inquiunt) si quis homini promisisset diversis vicibus plures leves summas, quæ simul sumptæ conficerent magnam, peccaret mortaliter negligendo omnes: Hæc sententia non videtur universaliter sustineri posse, alioquin mortaliter peccaret Beneficiatus, qui die festo parum omitteret de Horis, parum de Missa, parum de aliis Orationibus voto promissis, ità tamen ut omnia simul sumpta essent materia gravis, quia hæc omnia substant eidem virtuti Religionis; hoc autem nemo dicet: item, si ejusmodi materiæ leves per hoc unirentur in ordine ad constituendam unam gravem, quia substant eidem virtuti Religionis, ergo similiter plures materiæ graves eidem virtuti substantes etiam unientur in ordine ad constituendam unam tantùm materiam graviorem, ergo Beneficiatus non peccabit nisi unico peccato, si eodem Festo omittat Missam & Horas, quod iterum nemo dicet: Argumentum autem illud, quod adducit *Sanchez* de pluribus promissionibus levibus pecuniæ eidem homini factis, est dispar, quia hæ promissiones uniuntur ex fine immediato, qui est utilitas istius hominis, qui promissiones acceptat; ità autem non uniuntur materiæ parvorum votorum, quæ ex diversis occasionibus vel finibus promittuntur, hinc *Suar. Rhod. Herincx aliique* cum *Castrop.* T. 2. d. 2. p. 9. num. 11. negant tales materias uniri, etiamsi essent ejusdem rationis, ideòque dicunt omittendo omnes, peccari tantùm venialiter, quod *Diana* R. 55. dicit esse probabile, ratio est, quia mens voventis nunquam fuit se obligare graviter, sed fecit singula vota separatim ab aliis, ergo violatio unius non potest augere violationem alterius: Huic sententiæ non acquiescit *Ovied.* 1. 2. t. 6. *Controv.* 3. n. 137., sed sic distinguit, si vota facta sint ex diversis motivis, v. g. unum ad honorem Passionis Christi, alterum ad honorem B. Virginis, tertium pro Defunctis &c. quamvis materiæ sint ejusdem rationis, v. g. quamvis omnes sint precationes, dicit obligationes non continuari nec materias uniri, ideòque fore tantùm plura venialia, si omnes illæ materiæ eodem die omittantur, quia ubi sunt distincti fines, ibi debent censeri distincta vota & ad invicem impertinentia: è contrà si facta sint ex eodem motivo, etiamsi materiæ sint diversæ rationis, dicit censendum esse, quòd tota materia per modum unius promittatur, & vovens voluerit se indivisibiliter ad omnia obligare, v. g. si quis in periculo naufragii priùs vovisset quotidie orare Rosarium, postea in eodem periculo voveret quotidie dare pauperi medium Imperialem, putat has materias coalescere, quia ultimum votum erat quasi ratificatio & augmentum prioris, adeòque ultimum videbatur tendere in utrumque objectum per modum unius, unde si unâ die omitteret ex utraque materia tam multum, ut inde resultaret materia gravis, putat fore mortale: addit n. 139. si quis pro eodem die voveat Missam audire, orare Rosarium, dare eleëmosynam &c. licèt fecerit ex affectu erga eundem cultum divinum, non ideo materias illas uniri, neque ex levibus partibus omissis conflari unam gravem, quia motivum illud generale & mediatum Religionis non est sufficiens ad ejusmodi obligationes uniendas; quod verum putat cum *Castrop.*, etiamsi materiæ illæ diversæ unico actu essēt promissæ, quia talis actus esset propter materias diversæ rationis virtualiter multiplex, nam per materias diversæ rationis intelligit illas, quæ quāvis fortè pertineant ad eandē virtutem, tamen diversis

Legibus præcipi solent, uti Missa & Horæ Canonicæ: Hæc *Ovredi* sententia spectatâ ratione videtur probabilior, nihilominus ante omnia inquirendum est in intentionem voventis, & in dubio de illa standum est pro minima obligatione, secundùm dicta n. 381.

450. §. 22. Si quis materiam parvam quotidie ex voto explendam omittat multis diebus consequenter, aliqui apud *Dia*. P. 3. t. 5. R. 24. absolutè dicunt materias illas non uniri, nec unquam peccari mortaliter, quantumcunque sæpe omittantur: Alii absolutè dicunt uniri, & peccari mortaliter, quando tam sæpe omittitur, ut simul esset materia gravis. *Azor*, *Gran. Vasq. Sanch. & alii* communiter probabiliùs distinguunt, & dicunt, si votum erat affixum diei, materias non uniri, sed obligationem transire cum die; si autem non erat affixum, materias uniri, & obligationem supplendi transire ad sequentes dies, ideóque posse tandem perveniri ad materiam gravem; in dubio autem, an votum ità fuerit affixum diei necne, *Sot. Ledesm. Suar. Laym. Castrop. Tann & alii* cum *Dia*. P. 5. t. 5. R. 52. dant hanc regulam, ut si vota sint personalia, id est, de actione tantùm præstanda à vovente, v. g. de orationibus, præsumatur obligatio desinere cum die; si autem vota sint realia, id est, de aliqua re alia præstanda, v. g. de eleëmosyna, præsumatur obligatio non desinere cum die, adeóque fore mortale, si tot diebus omittatur, ut fiat materia gravis: Ratio est, quia utraque vota communiter fiunt cum tali intentione, ergo in dubio præsumuntur sic facta, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio: rectè tamen notant *Castrop*, t. 15 d. 1. p. 14. n. 5. & *Herincx de pecc.* d. 7. n. 53. etiam in votis realibus quandoque præsumi posse, quòd obligatio desinat cum die, si nempe in singulis diebus reperiatur motivum, ob quod facere voluisti omni die, v. g. quia per talem eleëmosynam voluisti à Deo obtinere opem ad speciale negotium tali die tractandum, hinc *Gobat* t. 11. n. 85. rectè dicit recurrendum esse ad intentionem voventis, an nempe voluerit alio die compensare, si uno die negligeret; in dubio autem dicit præsumendum esse, quòd noluerit obligationes unius diei copulari cum obligatione alterius, ideóque semper peccari tantùm venialiter, quia obligationes gratuitæ sunt potiùs restringendæ quam ampliandæ, uti dictum est n. 381.

451. § 23. Nemo tenetur manifestare se aliquid vovisse, ut sic faciliùs obtineat media vel licentiam implendi suum votum, nisi saltem tacitè ad hoc se obligaverit, quia hæc revelatio non est inter media ordinaria, ad quæ solùm procuranda se obligavit, ità *Navar. Suar. Sanch. Laym.* L. 4. t. 4. c. 7. n. 7. *Tambur.* l. 3. c. 12. §. 5. num. 7. contra *Sotum*, *Armil. Az. Less.* Eum autem, qui dolet se aliquid vovisse, non ideo peccare mortaliter, habet *Busenb.*; peccare tamen venialiter putant *Castrop. & Tamb.* §. 2. quia ponit aliquid retardans executionem; sed meliùs negat *Suar. De voto* L. 5. c. 7. quia uti potuit non vovere, ità optare potest non vovisse, maximè si minùs cautè, vel tale aliquid voverit, propter quod sit ipsi periculum graviùs vel sæpius peccandi.

452. Q. 114. *Ad quid teneatur, qui vovit nunquam ampliùs ludere v. g. chartis.* R. cum *Gob.* t. 11. à n. 524.

§. 1. Si vovisti absolutè non ludere, nil cogitando, an de lusu tantùm immoderato & periculoso intelligeres, an etiam de moderato, non teneris abstinere à lusu moderato, quia votum in dubio explicari debet in favorem voventis, uti dictum est n. 381., & docent cum aliis *Bonac. De Juram.* q. 1. p. 16. n. 4. *Tamb.* c. 3. §. 5. n. 57. *Dian.* p. 7. t. 9. R. 56.

453. §. 2. Si vovisti, intelligendo lusum etiam moderatum, teneris abstinere etiam ab hoc, quia perfectius est hoc privari propter mortificationem, *S. Th.* 2. 2. q. 168. art. 2. *in O. Sanch. Bonac. Castrop.* t. 14. d. 2, p. 7. §. 1. n. 3. *Tambur.* n. 58.

§. 3. Ex fine, ob quem vovisti, colligi potest, an comprehenderis lusum etiam moderatum; item an voveris non ludere etiam pro alio, nam 1. Si intendisti vitare jacturam tuæ pecuniæ, exclusisti solum lusum immoderatum, & quidem eum, quo luderes pro te, nam ludendo moderatè aut pro alio, non incurris istud malum, hinc licebit ludere moderatè vel pro alio; imò & per alium traditâ ei pecuniâ & aspiciendo, nisi aliter constet de mente tua, ità *Bonac.* n. 5. *Sanch.* L. 3. c. 18. n. 7. *Dian.* R. 57. *Castrop.* n. 5. *Gob.* n. 526. Ratio est, quia licèt hìc inveniatur finis, ob quem vovisti, tamen res propriè non comprehenditur sub materia promissa, verè enim & propriè non ludit, pro quo alius ludit. 2. Si voluisti redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itémque lusum pro alio, quia verè luderes cum jactura temporis; poteris tamen per alium ludere, licèt aspiciendo perdas tempus, *Castrop. Tamb.* à n. 59. 3. Si eo fine vovisti, ut vitares rixas, blasphemias, juramenta, hæc si nascantur, uti communiter nascuntur ex lusu, si fiat nomine proprio, aut ex jactura propriæ pecuniæ, non autem periculum habeas, si ludas nomine alieno vel per alium, licebit tibi ludere nomine alieno vel per alium; imò & ludere licebit per alium, licèt hæc incommoda timeantur, quia reipsa non ludis, uti antea dictum est; item licebit tibi facere sponsiones de hoc vel illo lucraturo, quia hoc non est propriè ludere, *Bonac.* suprà, *Sanch.* num. 8. *Dian.* R. 58. Addit *Gob.* suprà, si vovisti non ludere ad vitandas rixas, non fore mortale ludere cum hominibus notoriè pacificis: hinc 4. Universaliter loquendo, ex consideratione finis, propter quem vovisti, potissimùm metienda est gravis vel levis transgressio voti, si v. g. vovisti non ludere, ne pecuniæ jacturam faceres, non peccas graviter, si notabilem summam non exponas periculo jacturæ, neque si pro alio ludens multùm perdas: Si autem ideo vovisti, ne tempus perderes, si non consumis tempus notabile, v. g. plus quam duas horas, non erit mortale, & ità de aliis: *Fagund. Castrop. Sanch.* n. 7. *Tamb.* n. 60. 454.

§. 4. Si vovisti non ludere, donec Pater tuus domum rediret, qui tamen in via moritur, putant *Bonac.* n. 6. & *Sanch.* n. 15. te nunquam posse ludere, quia nunquam redit Pater, sed *Tamb.* num. 64. rectiùs dicit ex mente voventis tantùm esse obligationem abstinendi ad tale tempus, quo Pater commodè potuisset rediisse. 455.

§. 5. Si vovisti non ludere, nisi volente Cajo, si Cajus moriatur, non ampliùs obligaris abstinere; si autem fiat furiosus, adhuc obligaris, quia voluntas absolutè cessat per mortem, non autem per furorem, ergo secutâ morte non ampliùs attenditur, sed secuto furore adhuc exspectari potest, *Sanch.* n. 14. 456.

§. 6. Si in vindictam vel signum malæ voluntatis vovisti non ludere cum certo homine, votum non debet servari, ne sit fomentum iniquitatis: item si vovisti non ludere cum certo homine, in certa domo, certo genere ludi, quia credebas hominem illum esse fortunatum, te in illa domo vel ludo specialiter esse infortunatum, etiam non debet servari, quia hoc est superstitiosum, ergo nequit esse materia voti, *Navar. Sot. Sanch.* n. 9. *Bonac.* p. 4. n. 2. *Castrop.* n. 7. 457.

§. 7. Mulier, quæ vovit non ludere, ut sic testetur dolorem de morte mariti, non tenetur abstinere, quia hoc votum est vanum vel de re indifferente, *Tambur.* c. 15. §. 4. n. 3. *Gob.* num. 527. Si tamen vovisset in gratiam affinium, teneretur, quia votum in gratiam hominis factum obligat, licèt sit de re indifferente, si homo, in cujus gratiam vovetur, promissionem acceptaverit. 458.

Q. 115. *Ad quid teneatur, qui vovit non bibere vinum.* 459.
R. §. 1. Tenetur efficaciter non desiderare bibere, nam qui promittit non bibere, primariò promittit non velle

velle bibere, quia voluntas bibendi esset voluntas violandi votum: non peccaret tamen, si morosâ cogitatione detineret se in delectatione potûs, quia per votum non bibendi tantùm excluduntur actus directè tendentes in transgressionem voti; nec peccaret, si inefficaciter desideraret, sub conditione voti absentis.

460. §. 2. Quamvìs voverit non bibere vinum, ut sic vitaret ebrietatem, tamen non tenetur abstinere à cerevisia vel aliis potibus inebriantibus, est communis cum *Sanch.* L. 4. c. 11. n. 44. *Gob. & aliis* contra *Cajetan. & Baldell.* Ratio est, quia non sunt vinum, hìc autem in re odiosa non debet fieri extensio ad illa, quæ non comprehenduntur verbis; imò etiam probabile est non teneri abstinere ab eo liquore, qui aliquo nomine vini afficitur, sed ità à natura vini discessit, ut non sit materia apta Consecrationi, quale est vinum adustum, *Gob. in Quin.* T. 5. c. 4. n. 11.

461. §. 3. Potest in Missa sumere utramque ablutionem, *Azor* L. 11. c. 20.; aut si sit Laicus, ablutionem post Communionem, *Pasq. in praxi jejun. decis.* 235.; & in utroque assentitur *Gobat* n. 10.; quia hæc non veniunt nomine potûs vini, quem quis censetur sibi velle interdicere.

462. §. 4. Si non possit servare votum, nisi parum vini sumat, tenetur parum sumere, quia qui tenetur ad finem, tenetur ad medium facile & ordinarium, *Pasq. decis.* 242. *Dian.* P. 3. t. 5. R. 61.

463. §. 5. Quando vovit eo fine, ut non inebriaretur, si bibat vitrum, materia est levis, imò si bibat multùm, non peccat mortaliter, dummodo certus sit hìc & nunc abesse ebrietatis periculum: si autem vovit, quia per potum dilapidabat sua, tunc tantùm peccat mortaliter, quando bibendo dilapidat notabilem quantitatem pecuniæ; unde si de alieno bibat, non peccat, *Sanch.* n. 3. & 6. *Gob.* n. 13 & 15.

464. §. 6. Si voverit unicè ob mortificationem gulæ, si ex eo nullam percipiat voluptatem, licitè bibet, quia votum habet se uti Lex privata pro hoc homine lata, ergo cessante pro hoc causâ adæquatâ, cessat votum, *Sanch. Gob.* n. 14. Si autem vovisset ex motivo temperantiæ, etiamsi voluptatem perciperet, tamen ut materia esset gravis, deberet tam multùm bibere, quantùm pro potu unius prandii ordinariè sufficit homini temperatè vino utenti, v. g. dimidium mensuræ; cujus proinde tertia vel quarta pars esset materia tantùm levis, *Sanch.* Cap. 12. num. 21. *Castrop.* T. 15. d. 1. p. 12. n. 21. *Dian.* P. 5. t. 5. R. 37. *Spor.* T. 1. c. 5. n. 30. §. 4.

465. §. 7. Qui vovit se totâ die non gustaturum vinum, si sæpius per diem bibat, primâ tantùm vice peccat, ità *Az.* suprà, *Gob.* n. 17. Ratio est, quia talem intendit abstinentiam, quâ dicere possit, hodie non gustavi vinum, vino autem semel poto, non potest hoc dici, uti secundùm *Sanch.* c. 11. n. 45. *Pasq. decis.* 230. qui hodie vovit jejunare in pane & aqua, intendit tale jejunium, quo dicere possit, hodie præter panem & aquam nihil à me sumptum est, unde si sæpius vinum potet aut alium cibum edat, solâ primâ vice peccat; si tamen vovisset se hodie bibiturum solam aquâ, toties peccaret, quoties alium liquorem biberet.

466. §. 8. Si voverit non bibere vinum, ob mala, quæ causat vinum, non cogitando de hoc vel illo; quamdiu vinum ei causare potest aliquod malum, tenetur abstinere, quia manet finis voti.

467. Q. 116. *Quomodo obligatio voti conditionati sit explicanda.* R. §. 1. Si conditio tota non sit pendens ab arbitrio voventis, peccat contra votum, qui ante impeditam conditionem, reddit se impotentem ad explendum votum, quia vovens tum noluit obligationem voti subesse soli arbitrio suo, sed etiam conditioni ab alio pendenti: è contrà si tota conditio pendeat ab arbitrio voventis, potest ante illam impeditam reddere se impotentem ad votum, quia tum & materia voti & conditio planè subdita est ejus voluntati, v. g. qui vovit Religionem, si sanitatem recuperet, peccat ineundo Matrimonium, quamdiu spes est recuperandæ sanitatis: si autem vovit sub conditione, si adhuc semel se inebriet, potest inire Matrimonium, antequam se inebriet, ità cum aliis *Castrop.* P. 17. n. 6. & 7. *Gob.* T. 11. n. 34.

§. 2. Quando impletio conditionis non est præcepta, qui impedit eam sinè dolo, non peccat contra votum, v. g. vovisti Religionem, si esses doctus, si negligas doctrinam, non eo fine, ne debeas fieri Religiosus, sed quia piger es & laborem fugis, vel aliis te occupas, non agis contra votum, *Suar. Sanch. Castrop. Ills.* T. 5. n. 114. *Laym.* dicens esse certum: si autem impletio conditionis sit præcepta, uti quando quis vovit Religionem, si toto anno non peccaret contra castitatem, si eâ intentione peccet, ut ab obligatione liberetur, illudit Deo, & peccat contra votum; probabile tamen est etiam tum liberari ab obligatione voti, ità *Laym. Castrop.* n. 12. *Gob.* n. 35. *Illsung* n. 116. contra *Navar. Az. Sanch. & alios.* Ratio est, quia tum reipsa non impletur conditio, ergo votum nunquam acquirit obligationem absolutam, quam tamen vovens intendebat; éstque per accidens, quòd reportet commodum suæ malitiæ. *Nec obstat*, quòd dicatur L. *In executione* §. ult. ff. De verb. oblig. *Quicunque sub conditione obligatus, curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligatur*: Et Reg. 66. Juris in 6. *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quò minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset*, nam Textus illi loquuntur de promissione acceptata, quæ causet obligationem Justitiæ, ideóque fiat injuria, si conditio ex malitia impediatur, consequenter sic impediens tenebitur reparare damna secuta; è contrà votum soli Deo factum causat tantùm obligationem Religionis, Religio autem non obligat ad reparanda damna secuta, nec priùs obligat, quàm votum fuerit absolutum & conditio impleta. 468.

§. 3. Si conditio pendeat à consensu alieno, v. g. vovisti Religionem, si Pater tuus consentiat, potes rogare Patrem, attamen sinè vi aut dolo, ut non consentiat, *Suar. Laym. Gob. Ills. Castrop.* n. 8. contra *Sanchez*, qui c. 23. n. 45. pro contraria sententia malè citat certum omnium assensum: Ratio est, quia nè implicitè quidem vovit non ità rogare, uti suppono, & utens jure suo non censetur facere fraudem: Si autem Pater moriatur, mors habetur pro consensu, adeóque filius tenebitur, *Laym. Sanch.* c. 8. n. 47. *Tambur.* c. 15. §. 6. n. 10. addens cum *Illsung* num. 112. votum sub conditione, si Pater consentiat, obligare eo non contradicente, quamvìs positivè non det consensum; nec videtur requiri, ut votum Patri fuerit propositum, uti vult *Sanchez*, reipsa enim censeri potest consentire, ut filius Religionem ingrediatur, quamvìs de ejus voto nihil sciat: Item votum obligat, licèt Pater primò contradixerit, dummodo postea consentiat, quia intentio fuit vitare offensam vel turbationem Patris, quæ tunc vitatur, ità *Sanch. & alii* contra *Castrop. Illsung*; si autem priùs consenserit & postea consensum retractet, *Laym. & Sanch.* putant adhuc teneri, quia conditio per antecedentem consensum est impleta, sed *Illsung & Tamb.* num. 9. probabiliùs negant, quia conditio non est impleta secundùm mentem voventis, qui, uti suppono, voluit evitare offensam aut molestiam Patris. 469.

§. 4. Si quis, quia habet Patrem & sororem indigentes, voveat anno sequente ingredi Religionem, si Pater interea moriatur & soror ineat Matrimonium; si hi supervivant & subitò ditescant, aut aliunde illis provideatur, *Laym. & Sanch.* c. 23. nu. 27. dicunt teneri voto, quia mens voventis fuit ingredi, si levaretur indigentia Patris & sororis, quæ nunc levata est: 470.

ta est: oppositum etiam probabiliter tenent *Castrop. Tamb.* & *Illsung* n. 113., quia obligatio voti non debet extendi ultra sensum verborum, verba autem voventis non dicebant, si indigentia illorum quomodocunque levaretur, sed, si levaretur per mortem Patris & per Matrimonium sororis; & quamvis jus positivum apud *Castrop.* n. 5. disponat, ut in aliis contractibus sit satis, si conditio apposita per aliud quodcunque medium impleatur, tamen sic non disponit in materia votorum, ergo cùm hæc materia sit onerosa, dispositio Juris non debet ad eam extendi.

471. Q. 117. *Quid dicendum sit de voto pœnali.* R. §. 1. Notandum cum *Ills.* T. 5. n. 117. votum pœnale posse fieri tribus modis: 1. Ut non voveatur evitatio culpæ, sed sola pœna, si intervenerit culpa, v. g. *voveo jejunium, si me inebriavero.* 2. Collectivè promittendo evitationem culpæ & solutionem pœnæ post admissam culpam, uti *Voveo non inebriare me, & si me inebriavero, voveo jejunium.* 3. Disjunctivè promittendo utrumque, vel evitationem culpæ, vel solutionem pœnæ, uti, *voveo vel me non inebriare, vel si me inebriavero, jejunare.* In primo casu, materia voti non est culpa, sed sola pœna, hinc si se inebriet, non tenetur in Confessione facere mentionem voti. In secundo, materia voti est culpa & pœna, hinc dum confitetur inebriationem, tenetur addere esse contra votum. In tertio, culpa non est determinatè materia voti, hinc confitens inebriationem non tenetur meminisse voti, dummodo postea jejunet; si tamen se inebrians noluisset postea jejunare, contraxisset simul malitiam contra Religionem, deberetque in Confessione addere se peccâsse per ebrietatem cum animo non solvendi pœnam, ideo sibi ex voto impositam.

472. §. 2. Si Cajus vovit non inebriare se sub pœna jejunii, si se inebriet sinè ulla culpa, non obligatur ad pœnam, uti habet communis cum *Gob.* T. 11. n. 31.; & universaliter, quando quis excusatur à voto, etiam excusatur à pœna, *Tamb.* L. 3. c. 12. §. 7. n. 4. Si se inebriet cum levi culpa, etiam non tenetur, quia gravis pœna non censetur volita pro levi culpa, *Tambur.* n. 5. Si se inebriet cum gravi culpa, sed planè immemor voti, etiam non tenetur, quia non peccat contra votum, quod tum non cognoscit, *Sanch.* L. 4. c. 22. n. 18. *Dian.* p. 3. t. 6. R. 41.

473. §. 3. Si se inebriaverit cum culpa gravi & memor voti, sed immemor pœnæ, *Dian.* suprà, *Castrop* T. 15. d. 1. p. 18. n. 3. *Illsung* n. 120. docent non teneri ad pœnam, quia censetur ideo sibi imposuisse pœnam, ut deterreretur à culpa, sed si de pœna non cogitaverit, non poterat per pœnam deterreri à culpa, ergo nec mens ejus fuit tum obligari ad pœnam: Oppositum tenent alii cum *Laym.* L. 4. t. 4. c. 5. n. 3., nam per pœnam, quam persolvet, deterrebitur à relapsu inposterum; limitant *Sanch.* n. 19. & *Gob.* n. 32., nisi pœna esset gravissima, v. g. Religionis, castitatis, peregrinationis transmarinæ, quia non videtur se voluisse ad tam graves pœnas obligare, nisi gravissimè peccaret contra votū, id est, nisi illud transgrederetur memor tantæ pœnæ sibi impositæ. Vide dicta L. 1. à n. 767.

474. §. 4. Si dubium sit, an voverit pœnam solvere toties, quoties transgrederetur, an autem tantùm semel post primam transgressionem, aliqui dicunt teneri toties quoties: *Sa v. Votum*, n. 26. dicit teneri tantùm primâ vice, quod admittit *Layman*, si tantùm voverit solvere pœnam, non autem si etiam voverit vitare culpam, & hoc probabile putat *Castrop.*; sed *Tambur.* n. 2. *Spor.* T. 3. c. 2. n. 55. *Sanch.* n. 21. *Dian.* P. 7. t. 9. R. 60. *Ills.* n. 121. *Castrop.* n. 6. sic distinguunt, si pœna est ordinaria, quæ iterari consuevit, uti est jejunium, tenetur toties quoties; si sit gravissima, & quæ iterari non consuevit, tenetur tantùm primâ vice, quia sic communiter vovent homines & sibi pœnam imponunt, ex communiter autem contingentibus est prudens præsumptio. Addit *Sanch.* suprà, in dubio, an pœna sit exorbitans an mediocris, obligari toties quoties, cùm enim tale votum communiter & ex natura sua obliget *toties quoties*, videtur esse in possessione.

§. 5. Si scias, quòd tibi pœnam imposueris, & nescias quam, *Tambur.* dicit probabile esse, quòd non tenearis ad ullam, sed probabilius est oppositum, quia habes certitudinem, quòd tenearis ad aliquam, ergo teneris determinare tibi aliquam, qualem prudenter præsumes te in istis circumstantiis imponere voluisse. 475.

§. 6. Si nescias, an sub pœna emiseris votum, non teneris ad ullam pœnam, quia nemo tenetur pœnam solvere, aut sibi imponere, si certa non sit obligatio, cùm libertas possideat, *Tambur.* n. 3. 476.

§. 7. Probabile est enim, qui petit absolutionem à voto vitandi culpam sub pœna, non teneri dicere de pœna, quia votum de culpa & pœna sunt quasi unum votum, cùm votum pœnæ sit ad confirmandam voluntatem in evitatione culpæ; causa autem, quæ sufficit ad tollendam obligationem primam, etiam sufficit ad secundam, ità *Sanch. Laym. Castrop.* nu. 4. *Tamb.* §. 5. n. 5. *Ills.* n. 119., qui cum *Sanch. Laym. Castrop.* n. 5. rectè addit, si quis absolvatur à voto evitandi culpam, simul absolvi à voto solvendi pœnam, quia sublato principali tollitur accessorium in principali fundatum.

Q. 118. *An votum per alium impleri possit vel debeat.* R. Multa huc spectantia habentur à n. 337., ubi dictum est, quomodo obligatio juramenti dicatur esse personalis, similis enim est ratio de voto: *Busenb.* relatus n. 427. etiam aliqua resolvit, sed adhuc addenda quædam.

§. 1. Votum personale non potest impleri per alium, reale potest, dummodo fiat ex re propria voventis, ità tenent omnes: hinc si Cajus voverat aliquem mittere Lauretum, cùm hoc votum sit reale, transit ad hæredes ejus obligatio, *Less. in Auct. v. Testamentum. Cas.* 14. ubi addit cum communi tale votum testatoris aut obligationem hæredis non posse à Confessario commutari, quia hæres ipse non tenetur ex voto suo, sed ex quasi contractu, uti docet idem *Less. De just.* L. 2. c. 40. n. 66.; uti si promisisti Titio votum ejus solvere, non possum te liberare, non enim potest votum commutari, nisi volente & petente auctore voti, cùm requiratur acceptatio ejus circa novam materiam: Posset tamen commutare Nuncius Apostolicus, si magnus sumptus requireretur, & hæres esset tenuis; item in hoc casu posset peregrinatio cum munere offerendo præscripta à testatore, eâdem operâ obiri ab aliquo, qui illuc peregrinaretur, *Less. in Auct.* suprà. 477.

§. 2. Si Cajus Religionem ingressurus & valedicens Parocho voveat se Ecclesiæ, in qua baptizatus est, daturum calicem, sub finem autem Novitiatûs instituat Monasterium pro hærede, si Cajus postea profiteatur, Monasterium ad nihil tenetur, quia professione extinguuntur omnia vota personalia & realia, hæres autem non tenetur solvere vota tempore aditæ hæreditatis extincta: Si Cajus noluisset suum votum professione extingui, putat *Bonac.* Monasterium teneri, quia votum non poterat commutari sinè voluntate profitentis, sed *Castrop.* dicit adhuc fore extinctum, quia Professio ex se est perfectissima solutio omnium votorum antecedentium, neque voluntas profitentis potest hanc solutionem impedire: Si tamen Cajus promisisset Ecclesiæ, & Parochus nomine Ecclesiæ promissionem acceptâsset, Monasterium teneretur, hæc enim promissio acceptata dedisset novum jus Ecclesiæ, quod Professione non extinguitur: Quòd si Cajus mortuus fuisset ante professionem, Monasterium etiam teneretur, quia non esset hæres per professionem, sed per mortem Caji, mors autem 478.

non

non extinguit vota realia. Plura videri possunt apud *Castrop.* T. 15. D. 1. P. 15. & 16.

479. Q. 119. *Quo ordine veniant solvenda debita, vota, legata.* ℞. §. 1. Debita justitiæ prius solvenda sunt, quàm vota realia, tum quia Deus non acceptat vota cum præjudicio juris à tertio quæsiti: tum quia vota solvenda sunt ex bonis defuncti, æs autem alienum est potius alterius, quàm defuncti: tum denique quia debita justitiæ extrahuntur ex toto cumulo hæreditatis, non autem vota.

§. 2. Vota solvenda sunt ante legata, quia vota obligant defunctum, non autem legata, ergo censendum est, quòd sit major obligatio illorum quam horum.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti.

480. »RESP. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius authoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione: ut si materia antè honesta fiat turpis, indifferens, »vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter: vel defitione conditionis, à qua »pendebat. 2. Interventu authoritatis humanæ: idque tripliciter: irritatione, commutatione, vel dispensatione: de quibus sequentibus dubiis. Est communis. *Sanch.* L. 4. c. 24. *Less. Lib.* 2. *Cap.* 40. *Dub.* 11. »*Suar. Fill.* T. 26. c. 8. *Unde resolves.*

» I. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam jam talis facta est, cessat »obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

» II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; alterum cessat. Quòd si verò sit æquale, aut nescias, utrum sit melius, implendum est, quod priùs vovisti, & ruit posterius: si & »hoc nescis, libera est electio. *Vid. Trull.* L. 2. c. 2. D. 9.

» III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia dividi »non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. vovisti ædificare templum, si totum non potes, non »teneris ad partem.

» IV. Si verò dividi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: ut v. g. »1. Qui non potest jejunare totâ hebdomadâ, potest »autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui Matrimonium contraxit, & consummavit post votum »Castitatis, tenetur non petere debitum, cum eatenus votum adhuc sit possibile, (reddere enim debet.) *V. Bonac.* D. 4. q. 2. P. 7. §. 1.

» V. Quòd si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per se seorsùm intenta, sed dependenter à »priori, tanquam illius appendices & modi, tunc si »principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contrà: ut v. g. vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris »cilicium ferre, & oblationem mittere. *V. Sanch.* c. 10. »*Bonac.* P. 4. §. 4. *Trull.* c. 1. D. 10. n. 5.

ADDENDA.

481. QUæst. 120. *An votum castitatis aut Religionis obliget, si ille, qui vovit, sit ita proclivis in luxuriam, ut ipsi salubrius videatur inire Matrimonium.* ℞. Non obligare putant *Ledesm. Bonac. & alii* apud *Moyam* T. 2. D. 1. Q. 1. qui *num.* 20. vocat sententiam illam valde probabilem; idque tenent plures, etiamsi illa fragilitas supervenisset post emissum votum; rationem dant, quia votum debet esse, & jam non esset de bono meliori. Non audeo sententiam illam dicere absolutè probabilem, hinc tenenda est opposita cum *Sanch. Castrop. Moya & aliis*, quia absolutè majus bonum est Status castitatis & Religionis, potestque, qui vovit, aliis mediis reprimere luxuriam, & voto suo se implicitè obligavit ad illa alia media adhibenda: ergo tenetur voto usque dum allegatâ hac causâ dispensetur. *Confirmatur:* quia aliàs, qui etiam per culpam contraxisset proclivitatem ad luxuriam, hoc ipso liberaretur à voto, quod nemo dicet, quia daret multis illicium luxuriandi, ut tandem votum excuterent.

DUBIUM VI.

De Voti irritatione.

ARTICULUS I.

An & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem.

RESP. Cùm non debeat violari cujusquam dominium, ac quilibet Dominus possit uti suâ liber- » 482.
tate; hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicujus voluntas, potest is subditi istius omnia » vota, qualiacunque sint, ad suum libitum, sinè ulla » causa, validè irritare directè, hoc est, potest velle & » pronunciare, ut illa vota nulla sint, ità ut nullo etiam » casu obligatio postea reviviscat (etsi peccent, si » absque causa irritent, ùt docet *Less. Lib.* 2. *Cap.* 40. *n.* » 69. *Nav. Suar. Fill.*) Porrò hoc jus provenit ex jure » positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. *Ita communiter DD.* » *Vid. Sanch.* L. 4. c. 24. *n.* 30. & 31. *Unde resolves.* »

I. Quivis Pater, & in ejus defectu, Avus paternus, » Tutor, imò etiam mater, non tantùm si tutrix sit, sed » etiam in priorum defectu, & secundùm quosdam, » reliquis deficientibus, etiam Magister, vel herus, ut » *Suar. Less.* n. 82. contra *Sanchez.*; potest directè irritare vota liberorum impuberum; ùt colligitur ex c. » *Mulier* 32. q. 2. *cap.* 1. & 2. 2. q. 1. Et Cap. *Si quis,* » *De Regular.* Impubertas autem (secundùm Jura) finitur in masculis anno decimo quarto completo, in » feminis duodecimo completo, à die nativitatis computando, ùt *Sanch. l. c. V. Layin.* T. 4. c. 7. n. 10. *Bonac.* » D. 4. q. 2. P. 7. §. 2. »

II. Vota Religiosorum (non tamen Novitiorum) » etiam sub Prædecessoribus emissa, irritare possunt » directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores » & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, ùt habet *Suar.* L. 6. *De voto* c. 7. n. 19. *Regin.* L. 18. n. 342. » *Fill. Bonac.* n. 26. Excipitur tamen votum transeundi » ad Religionem strictiorem, *V. Binsfeld.* 1. P. *Enchirid.* » c. 9. *Less.* n. 75. *Sanch.* c. 14. n. 30. *Bonac. l. c.* »

III. Idem potest secundùm *Sanch. Lib.* 9. *De Matr.* » *Disp.* 39. Maritus respectu votorum uxoris: licèt » probabiliùs id alii limitent ad ea vota, quæ mariti » juri præjudicant. *Lay.* L. 4. T. 4. c. 7. n. 12. *Fill.* » *Tract.* 26. c. 8. q. 8. *Less.* n. 89. »

IV. Qui semel votum irritavit, si postea nolit, non » ideo revalidatur, *Sa V. irritatio voti.* »

V. Nullus supradictorum potest directè irritare » vota emissa ante subjectionem, v. g. ante Matrimonium; facta verò intra tempus subjectionis, de re » implenda post tempus subjectionis, v. g. in pubertate, vel post obitum mariti possunt irritare. *Bonac. l. c.* »

VI. Votum, de quo dubium est, utrùm emiseris » tempore libertatis, an subjectionis, non posse irritare Superiorem, docet *Salas* T. 2. q. 21 Et *Caram.* L. 3. » c. 1. d. 1. Sed contrarium tenent *Suar. Sanch. Bonac. &* » *alii* cum *Bardi* D. 6. c. 1. §. 28. »

VII. Facta tempore subjectionis, possunt adhuc » irritari post illud; v. g. quando filius jam est pubes. »

»Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificâsset, »putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma »esse novisset, & independenter à prioribus ratificâs- »set, *V. Less. Lib. 2. c. 40. Dub. 14. n. 83.*

» VIII. Supradicti possunt revocare, ac directè ir- »ritare vota etsi semel ea ratificaverint, quia non pri- »vârunt se dominio & potestate suâ. *V. Suar. De voto.* L. »6. c. 9. Quòd si tamen id sinè causa fiat, erit (secun- »dùm quosdam) peccatum mortale, licèt probabiliùs »id neget *Suar. c. 4. & Laym. hic.*

» IX. Prælatus potest irritare votum subditi à Præ- »decessore æquali vel inferiore confirmatum, non ta- »men à superiore. *Vide* de his *Bonac. l. c.* §. 2. *Laym. c. 7.*

ADDENDA.

483. QUæst. 121. *Per quid irritatio differat à dispensatione voti.* ℞. Irritatio est ablatio obligationis facta nomine proprio per potestatem dominativam in personam voventem, aut in rem, de qua fit votum: è contrà dispensatio est ablatio obligationis facta nomine alieno, scilicet Dei, qui potestatem Jurisdictionis dat quibusdam in Ecclesia ad tollendam, ubi causa est, voti obligationem, *Sanch.* L. 4. c. 24. n. 14.

484. Q. 122. *An Papa vel alii Prælati Ecclesiæ possint directè irritare vota Christianorum.* ℞. Aliqui affirmant, quia vota subditorum semper imbibunt hanc conditionem: *Si Superior consenserit, seu non contradixerit*, Papa autem est Superior Christianorum & Episcopus Diœcesanorum. Oppositum tenent S. *Thomas* aliique communiter cum *Sanch.* n. 17. & *Castrop.* D. 2. P. 2. n. 2., quia non constat illis à Christo datam esse potestatem dominativam, neque hæc necessaria fuit ad Ecclesiæ gubernationem, satis enim erat, quòd haberent jurisdictionem, & possent vota dispensare vel commutare, aut eorum executionem impedire per potestatem præceptivam, aut saltem valorem votorum impedire, antequam fierent; unde illa conditio, *si Papa consenserit*, tantùm significat, si non sustulerit obligationem dispensando, prohibendo executionem, antecedenter impediendo: Potest tamen Papa directè irritare vota, quæ Religiosi post vota sua substantialia emittunt, quia vi voti Obedientiæ acquiritur Papæ potestas dominativa in voluntatem eorum.

485. Q. 123. *An Superior possit propria vota irritare.* ℞. Nec potest irritare, nec alteri committere, ut irritet, ità *Sanch.* n 60. *Castrop.* n. 5. Ratio est, quia nemo potest votum emittere sub conditione sui consensûs, hæc enim conditio destruit obligationem voti, quæ stricta esse debet, potestas autem irritandi fundatur in eo, quòd votum includat conditionem, si Superior consenserit. *Nec obstat*, quòd quis dispensare possit secum, secundùm dicta Lib. 1. n. 799.: *Quia* potestas dispensandi nititur jurisdictione, quam Deus concessit Superioribus etiam respectu sui, non quidem coactivam vel contentiosam, sed tantùm voluntariam & gratuitam; neque requiritur distinctio personæ dispensantis & dispensatæ, nam dispensatio non est actus judicialis, sed tantùm jurisdictionis voluntariæ, in qua aliquis potest sustinere plures personas, uti habet communis cum *Covar. Suar. Bonac. Sal. Sanch. Fill.* T. 21. n. 441. *Laym.* L. 1. T. 4. c. 22. n. 31. *Tambur.* L. 3. c. 16. §. 4. n. 6. Addit *Illsung* T. 1. D. 2. n. 49. saltem sufficere distinctionem, quæ est inter dispensatum & principalem dispensantem, qui est alius Superior vel Ecclesia vel DEUS conferens ei jurisdictionem.

486. Q. 124. *Quid præterea sit addendum ad melius intelligendam naturam irritationis.* ℞. Seqq.

§. 1. Vota merè interna irritari possunt, quia ad irritationem plùs non requiritur, quàm negatio consensûs illius, cujus dominio subjacet voluntas voventis, *Illsung* T. 5. n. 129.

§. 2. Licèt requiratur, ut commutans vel dispensans vota, hæc cognoscat speciatim, non tamen est necesse, ut irritans ità cognoscat, sed potest in genere tollere omnia per solum suum dissensum, *Tamb.* §. 3. n. 1. Neque etiam requiritur, ut qui vovit, id rescia t aut consentiat, sed votum irritari potest ipso invito, *Castrop. Tambur.* n. 13. *Illsung.* n. 140. 487.

§. 3. Vota ab impubere emissa tam realia quàm personalia potest Pater semper irritare: Tutor tantùm ad annos pubertatis: Curator tantùm ad annum majoratûs sive 25. completum pupilli necdum emancipati, nam tantùm ad illud tempus substituuntur loco Patris, *Sanch. Less. Laym. Castrop. Tambur. Illsung* T. 5. n. 123. 134. Ratio est, quia talia vota involvunt consensum Patris & postea eorum, qui à Jure sunt loco Patris, idque fit non tantùm propter dominium, quod Pater habet in voluntatem filii, sed etiam propter immaturitatem ætatis & judicii in impubere. Mater (secundùm *Sanchez*) potest quantùm Tutor, secundum *Sa, Sayr. Tambur.* L. 5. c. 3. § 1. n. 14. quantùm Curator, ipsa enim etiam absente Curatore subintrat in ejus locum: *Tancr.* putat etiam Socerum respectu Generi sui posse irritare vota, si hic careat Patre, Matre, Tutore, Curatore, sed rectè dissentit *Tambur.* Similiter probabile putat *Sanch.* Maritum succedere loco Patris vel Curatoris, si uxor his careat, sed etiam rectè contradicit *Illsung.* n. 127., quia potestatem talem neque ex Jure naturæ vel positivo, neque ex contractu habent, hinc etiam vota filii puberis tantùm illa potest irritare Pater, quæ gubernationi domesticæ & administrationi præjudicant, *Illsung* n. 124. Ex jam dictis solvuntur hi duo casus: 488.

Cajus 13. annos natus petit à Patre licentiam vovendi jejunium pro singulis Sabbathis: audiens Titius ejus frater annos 15. natus etiam petit, & præterea ut vovere possit dare pauperi portionem suam; Pater omnia permittit, hinc vovent; sed Pater non multò pòst jubet utrumque filium die Sabbathi secum cœnare & consumere cibum appositum, dicens se irritare vota facta. In hoc casu *Less. De Just.* L. 2. c. 40. n. 75. *Suar. De voto* L. 6. c. 8. n. 7. negant votum Caji potuisse irritari à Patre, quia fundamentum potestatis in Patre respectu impuberis est levitas in vovendo & imbecille judicium, ergo his cessantibus cessat potestas irritandi vota, atqui hic nulla est in vovendo vel levitas vel imbecillitas judicii, quia prudens Parentis approbatio ea vel tollit vel saltem supplet; è contrà plures cum *Sanch.* c. 27. n. 18. & 21. *Laym.* L. 4. T. 4. c. 7. n. 17. *Castrop.* D. 2. P. 3. §. 2. n. 5. probabiliùs dicunt votum Caji esse validè irritatum, adeóque Cajum debuisse cœnare, quia licèt Pater approbet, hæc tamen approbatio non tollit, quin impuberes in vovendo sint leves & imbecillis judicii, ergo ratio, cur talia vota sint irritabilia, reipsa manet, quod pluribus probant *Sanch. & Castrop.* Quòd Titium attinet, hic duo vota emisit, unum personale abstinendi à portione sua, alterum reale donandi portionem pauperi: primum Pater irritare non potuit, quia Titius est pubes, pater autem non potest irritare vota personalia puberis: secundum irritare potuit, cùm sit reale, præjudicans gubernationi domûs; itáque Titius non potuit cœnare cum patre, attamen non debuit portionem, à qua abstinebat, dare pauperi. 489.

Sempronius pupillus completo anno 13. vovet se omni Sabbatho mensâ excepturum duos pauperes, eisque ministraturum; Tutorum unus audiens hoc, postquam Sempronius jam pubes est, utrumque prohibet: In hoc casu dicendum est Sempronio jam pubere cessâsse officium Tutoris, & in officium Curatoris transiisse, cujus est administrare bona pupilli usque ad annum. 25. completum: itaque cùm votum adhibendi pauperes ad mensam sit reale, Curator validè irritat: quoad votũ personale ministrandi men- 490.

mensæ, si Curator fortè permisisset pauperes mensæ adhiberi, major est difficultas, an irritare potuerit, negat cum aliis *Suar.* c. 6. n. 24., quia Sempronius quoad suam personam nunquam fuit subditus Curatori, non ante pubertatem, quia tunc non datur Curator, sed Tutor; nec post pubertatem, quia tunc Pupillus quoad suam personam est sui juris, & Curatori competit tantùm administratio bonorum: è contrà *Sanch.* c. 30. n. 15. *Laym.* num. 11. *Less.* n. 83. *Castrop.* §. 3. num. 6. probabiliùs dicunt Curatorem posse irritare vota Minoris ante pubertatem emissa, nec confirmata post pubertatem, quia Curator succedit Patri in gubernatione filii, ideóque indirectè & secundariò etiam gaudet potestate gubernandi personam pupilli, Pater autem validè irritâsset tale votum, ergo & Curator.

491. §. 4. Pater potest respectu filii spurii idem, quod respectu legitimi, nam licèt non ex lege, attamen ex Jure naturæ etiam in illum habet patriam potestatem; putátque *Tamb.* contra *Castrop.* id esse verum, licèt spurius habeat Tutorem.

492. §. 5. Hoc ordine venit potestas irritandi vota; Pater, Tutor, Curator, Avus ex parte Patris nil potest vivente Matre, *Suar. Sanch. Castrop. Tambur.* suprà.

493. §. 6. Quamvis probabile sit cum *Soto, Sanch. Tamb.* quòd Maritus vota Uxoris directè irritare possit, eò quòd voluntas ejus videatur esse plenè subjecta dominio viri, secundùm *Apost.* ad Ephes. 5. ℣. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quia vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ* &c. nihilominus videtur probabilius cum *S. Anton. Navar. Az. Valent. Suar. Less. Bonac. Laym. Castrop. Illsung* n. 126. id tantùm intelligi de illis votis, quæ præjudicant usui Matrimonii, educationi prolis, vel administrationi familiæ; ex qua causa potest etiam uxor irritare vota Mariti. Ratio est, quia subjectio uxoris fundatur tantùm in contractu Matrimonii, ergo tantùm datur in ordine ad finem Matrimonii, ex quo uxor etiam acquisivit simile jus ad eosdem fines obligandi maritum, adeóque etiam irritandi ejus vota, in quantùm huic fini præjudicant.

494. §. 7. Vota emissa ex licentia Superioris subordinati possunt irritari à Superiore altiori, non contrà, quia subditus & Superior subordinatus tenetur se semper conformare voluntati Superioris altioris, *Sanch. Castrop. Illsung* n. 130.

495. §. 8. Vota emissa à Religioso tempore subjectionis non possunt irritari ab eo Superiore, à cujus subjectione Religiosus jam est liber, quia desiit potestas in Superiore, quæ fundabatur in jure super voluntatem voventis; & idem est de votis Religiosi facti Episcopi, aut in alio Ordine professi, aut è Monasterio ejecti, quamdiu non redeunt ad priorem subjectionem, *Tamb.* L. 3. c. 16. §. 2. n. 34. *Illsung* n. 134. Similiter vota facta in sæculo vel Novitiatu non possunt irritari à Superiore, quia vovens tum non erat subjectus, nec sunt facta sub conditione beneplaciti Superioris, qui tamen posset suspendere, quantùm gubernationi præjudicant: putant tamen *Tamb.* §. 3. n. 41. & *Ills.* n. 136. vota facta ante Religionem ab impubere vel pupillo posse à Superiore irritari, uti irritari potuissent à Patre, Tutore vel Curatore; & consentit *Sanch. De Matrimonio Lib.* 9. *Disp.* 41. idem asserens de marito respectu voti ab uxore impubere emissi.

496. §. 9. Votum emissum tempore subjectionis, sed implendum postea tempore libertatis potest irritari ab habente dominium in ipsam voluntatem, hic enim directè potest annullare actum, ex quo oriri deberet obligatio: è contrà irritari non potest ab habente dominium in rem tantùm promissam, nam non habet dominium in actum, ergo actus manet validus pro tempore libertatis; hinc Curator non potest irritare vota puberis post Minoratum implenda; nec maritus vota uxoris implenda in viduitate vel divortio; nec Dominus vota servi implenda post servitutem; possunt tamen hæc vota suspendi quoad executionem, in quantùm præjudicant, *Illsung* n. 135.

§. 10. Vota emissa cum licentia Superioris possunt irritari ab eodem Superiore, nisi fortè renunciârit juri, quod habebat in rem promissam, aut promissione ab altero acceptatâ se obligaverit non revocare, tum enim res esset facta juris alterius, *Sanch.* n. 11. *Castrop.* §. 2. n. 5. & alii mox citandi. Item irritari possunt ab alio habente æqualem potestatem, v. g. si unus Tutor dederit licentiam vovendi, potest alter Tutor irritare votum; ratio est, quia dans licentiam, per se loquendo, retinuit suum dominium plenum, nisi expressè se abdicare voluerit; & alter Superior per licentiam sibi æqualis etiam non est privatus dominio suo in voventem, ità *Abb. Nav. Cajet. Silv. Sot. Az. Suar. & alii*, quos citant & sequuntur *Laym.* n. 14. *Less.* n. 76. *Castrop.* n. 3. *Illsung.* n. 131. 132. 137. & 138. 497.

§. 11. Vota realia cum consensu Superioris emissa & ad hæredem translata non possunt irritari ab ullo Superiore, quia post mortem voventis, nec persona vovens, nec res promissa manet sub dominio Superioris, *Sanch. Castrop. Illsung* n. 132. 498.

§. 12. Si Superior sinè justa causa irritet votum grave, in quod consensit, communis sententia est cum *Sot. Sanch. Rosel. Castrop.*, quòd peccet graviter, uti graviter peccat, qui sinè causa non observat; *Illsung* tamen n. 133. probabiliter dicit peccare tantum venialiter, quia licèt abutatur suâ potestate, sinè causa impediendo alterum à majore suo bono, tamen non est grave contra charitatem, cùm non graviter noceatur subdito, uti suppono; nec videtur grave contra religionem, cùm irritato voto desinat ejus obligatio; unde patet disparitas de eo, qui non observat, hujus enim votum manet & frangitur, atque ideo etiam peccat mortaliter, qui sinè causa dispensat in Lege Superioris, tum enim manet obligatio Legis, quia dispensatio illa est invalida, & ipse est causa transgressionis illius Legis adhuc permanentis: unde à contrario sumitur hoc argumentum, nam uti qui sinè causa dispensat cum subdito in sua Lege quantumvis gravi, tantùm venialiter peccat, quia temerè tollit Legem, ità & hic. 499.

§. 13. In dubio, 1. An votum sit irritabile: 2. An non sit emissum vel confirmatum extra tempus subjectionis: 3. An executio non sit destinata in tempus libertatis, videtur Superior posse irritare, quia cùm sit in possessione sui dominii & potestatis respectu omnium votorum subditi, nullum debet ab ea potestate extrahi, nisi certò constet sub ea non contineri, *Illsung* n. 141. 500.

Q. 125. *An qui vovit non petere dispensationem à voto, possit petere irritationem aut commutationem, vel contrà.* ℞. Posse, quia hæc differunt, & diversam requirunt potestatem, ergo qui sibi interclusit potestatem ad unum, non ideo interclusit ad alterum, *Navar. Sanch. Tamb.* L. 3. c. 15. §. 4. n. 9. Si tamen mens ejus fuerit nullam petere deobligationem, si petat, peccat; deobligatio tamen est valida. 501.

Q. 126. *An votum non utendi irritatione vel dispensatione sit irritabile aut dispensabile.* ℞. Esse, ideoque ultimo sublato semper poterunt priora etiam tolli: quòd si absolutè vovisset nullo casu uti tali facultate, votum esset irritum, qui sæpe melius est uti quàm non uti; est itaque conditionatum non utendi, nisi melius fuerit uti, *Suar. Sanch. Castrop. Less. in Auct. V. Votum.* c. 2. Similiter votum sub pœna, ut non possit dispensari à Papa, est dispensabile ab Episcopo, quia à Papa nullibi reservatur, nec ideo tolli potest potestas Episcopo ordinaria, *Trull.* aliique cum *Dian.* P. 7. T. 9. R. 59. 502.

ARTI-

ARTICULUS II.

Quis vota indirectè possit irritare.

503. RESP. Si alicui, non quidem voluntas voventis, sed voti materia sit subjecta, ità ut in hanc jus habeat, is tale votum potest irritare irritatione indirectâ, hoc est, ejus obligationem suspendere, in quantùm suo juri præjudicatur: idque ex Lege naturæ docente, quòd nemo possit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. *S. Th. in* 4. *D.* 38. *Suar. Less. &c. Unde resolves.*

I. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec sunt emancipati: item Tutor puberis, usque ad annum vigesimum quintum, in iis, quæ eorum potestati officiunt. *Laym.* L. 4. T. 4. c. 7.

II. Idem potest uxor respectu mariti; v. g. si is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & usui dominii, quod habet in corpus mariti. *Fill. Less.* L. 2. c. 40. n. 98.

III. Item Dominus & Domina respectu famulorum; ùt si voverint jejunium, quo fierent inepti ad obsequia Domini: quale votum non est castitatis, vel brevis orationis. *Lessius n.* 86.

IV. Item non tantùm Pontifex respectu omnium Fidelium, sed etiam Episcopi & Principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique Superiores respectu Novitiorum, in iis, quæ impediunt Novitiatûs exercitia. *Less. n.* 80.

V. Non possunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v. g. non furandi; quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit amplius subjecta; v. g. vota servi implenda, cum erit liber; & Conjugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta quàm sibi materia subjiceretur; v. g. facta à Conjuge longè ante Matrimonium.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel ab antecessore concessa & confirmata, indirectè irritare, ùt patet ex *Articulo superiore.* Excipe tamen, nisi suo juri cessisset, & hanc cessionem subditus acceptâsset; ut v. g. in voto castitatis, mutuo mariti & uxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola uxor, vel uterque independenter ab altero vovisset.

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reviviscunt & obligant, quando alteri desinunt præjudicare, *Vid. de his Bonac.* L. 4. Q. 2. P. 7. §. 2. n. 36. *Laym.* c. 8.

ADDENDA.

504. QUÆST. 127. *Quid præterea hic notandum sit.* R. Hæc pauca. §. 1. *Illsung.* T. 5. nu. 127. docet neutrum Conjugem posse irritare alterius votum de non petendo debito conjugali, cùm neuter habeat jus obligandi ad petendum, sed tantum ad reddendum. Fatetur tamen oppositum esse probabile, & in praxi tutum, quia unus potest obligare alterum, ne se reddat inhabilem ad petendum, quia inde nasceretur grave onus & molestia in Matrimonio, cùm sæpe difficile sit, & maximè uxori verecundæ, debitum petere.

505. §. 2. Domini propter solum dominium utile, quod habent in servos aut famulos, possunt ea tantùm vota, etiam ante tempus servituris emissa irritare seu potius suspendere, quæ obsequio illorum præjudicant, *Illsung* num. 128.

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti.

RESP. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco ejus, quod voto promissum erat sub eadem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima.* Ad commutationem voti requiritur authoritas ecclesiastica, 1. Quando commutatio fit in paulò minus bonum: quòd si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad utilitatem spiritualem voventis, & Deo gratius. 506.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale requiritur causa, licèt minor, quàm ad dispensationem, quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud subrogat. Unde si fiat in melius, nulla causa requiritur; si in æquale cum authoritate Superioris, sufficit major in illud propensio: Si vero dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo, *Vid. Less.* L. 2. c. 40. *D.* 16. *Unde resolves,*

I. Quamvis Oratio absolutè sit melior jejunio, non licet tamen propriâ authoritate hoc in illam commutare, quia hìc & nunc potest jejunium esse Deo gratius, utpote utilius ad bonum spirituale hujus hominis. *Less. n.* 101. *Sanch. c.* 56.

II. Omnia vota personalia, propriâ authoritate commutari possunt in votum Religionis: imò ipso Jure omnia vota realia sic mutantur in Professione.

III. Qui habet votum Religionis, non potest illud propriâ authoritate commutare in susceptionem Episcopatûs, tum quia hic non efficit hominem perfectiorem quàm Religio, licèt perfectiorem esse supponat; tum quia non constat, quòd illud hìc & nunc sit Deo gratius; tum quia sic respodit *Innocentius III.* apud *Bonacin. in 2. Præceptum D.* 4. *q.* 2. *P.* 7. Idem habet *Less num.* 103. *Azor, Sanch. Laym.* L. 4. T. 5 c. 6 n. 15. *Palaus* T. 6. D. 1. P. 6. n. 2. *Diana* P. 6. T. 6. R. 62.

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contrà, quia commutatio est pars dispensationis, qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, ùt monet *Laym.* L. 4. T. 4. c. 8. n. 24. In qua æstimatione (ait *Cajetan.*) non negligenda sunt concomitantia, v. g in voto peregrinationis habenda est ratio non tantùm laboris, sed etiam expensarum, quas fecesset. *Suar. Less. num.* 108. *Vide Bonac.* §. 3.

V. Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale, tum quia in ejus favorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit, *Less. n.* 111. *Sa, Fill. num.* 289.

VI. Si voti legitimè à Superiore commutati materia, sive opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta est, *vid. Laym. Bonac. ll. cc.*

ADDENDA.

QUÆST. 128. *Quid circa hanc votorum commutationem sit præterea notandum.* R. Seqq. § 1. Probabile est commutationem fieri posse extra Confessionem, ità 507.

ità *Suar. Sanch. Henriq. Bonac. Laym. Castrop. Dian. Gobat* cùm *Belleg.* De jubilæo P. 3. Sect. 12. q. 5. contra *Rodriq. Bejam, Sayr. & alios*; quia nullibi præscribitur, ut in Confessione fiat: Addunt *Diana & alii* cum *Sanch.* L. 4. c. 54. n. 17. etiam fieri posse ab eo, qui Confessiones meas ordinarias non audit, si tantùm sit aptus audire, licèt enim hoc spectet ad forum conscientiæ, non ideo spectat ad forum Pœnitentiæ: *Nec obstat*, quod fortè in Bulla Concessionis addatur, *Confessionibus auditis valeat absolvere à peccatis & commutare vota, nam Tò auditis Confessionibus*, refertur ad absolutionem à peccatis, quæ immediatè sequitur, hinc commutatio voti fieri potest etiam cum absente, *Tamb. Belleg.* suprà.

508. §. 2. Potest commutans dicere, commuto in hoc, quod postea designabo, *Sanch.* n. 31. *Rodriq. Vivald. Sayr. Dian. Gob. Auoz. Belleg.* q. 6.: Imò & dicere potest, commuto in illud, in quod vir ille doctus, quamvis laicus, censuerit commutandum, *Sanch. Less. Laym. Gob. aliique* cum *Belleg.* suprà; tumque obligatio est translata in illud aliud; nec peccas agendo contra materiam priorem, *Sanch. Less. Trull. Castrop. Gob. Belleg.* suprà cum *Dian.* P. 1. T. 11. R. 52. contra *Rodriq.*; debet tamen illa dilatio substitutionis esse rationabilis ac bonâ fide fieri; & ità potest differri commutatio ultra tempus, v.g. jubilæi, *Suar. Sanchez, Castrop. aliique* cum *Belleg.* suprà: quod verum est, etiamsi Pœnitens in genere tantum petierit commutationem votorum, & nullum in specie explicaverit, v.g. quia jam non meminerat aut Confessarius impediebatur, quò minùs jam commutaret, *Suar. Sanch Castrop. Gob. Belleg.*, qui rectè addunt requiri, ut Pœnitens in hoc casu lucretur jubilæum, alioquin non acquiret jus ad commutationem.

509. §. 3. Si Pœnitens sciat se vovisse, sed nesciat quid, potest Confessarius adhibere prudens arbitrium, & secundùm rem probabiliter præsumptam ac circumstantias commutare in certam materiam, *Suar. Sanch. Trull, Belleg.* suprà.

510. §. 4. Potest etiam commutari votum pœnale, utì quando vovisti dare eleëmosynam, si mentireris, *Suar. Sanch. Less. Mald. Fill. Dian.* & alii cum *Belleg.* q. 7.

511. §. 5. Votum unum reservatum nequit commutari in aliud nè reservatum quidem, præterquam in ingressum Religionis, uti notant omnes cum *Illsf.* n. 149., quia cùm contineant res arduas, Ecclesia negando potestatem relaxationis voluit injicere prudentem horrorem Fidelibus, ne leviter vel temerè emitterent; potest tamen votum reservatum differri ex justa causa, & tantisper aliquid aliud injungi, utì cum communi *Sanchez.* Similiter commutari possunt circumstantiæ voti reservati, utì dicetur n. 550.

512. §. 6. Dilatio jejunii voto promissi potest modicâ commutatione suppleri, & præscindendo ab aliqua peculiari circumstantia, inquit *Tambur.* L. 3. c. 16. §. 6. n. 6., facilè eam concederem fieri in aliam diem sinè supplemento, quia sic parum aut nihil decedit de cultu divino.

513. §. 7. Vota etiam jurata commutari possunt, secundùm dicta n. 355., docentque Authores ibi citati & alii cum *Belleg.* q. 1., & nemo dubitat, quin Episcopus possit dispensare in votis juratis, inquit *Less. in Auct. v. votum. Cas. 3.*, si nempe non sit in præjudicium tertii, utì dicetur à n. 532.

514. §. 8. Possunt etiam commutari promissiones factæ Sanctis, quia veniunt nomine voti, licèt reipsa vota non sint, *Gob. Belleg.* suprà.

515. §. 9. Omnia vota in sæculo vel Novitiatu emissa possunt à vovente vel Superiore commutari in vota professionis Religiosæ; item in vota simplicia Societatis JESU, nam etiam hæc ultima irritant Matrimonium, & absolutè sunt de meliori bono: Si quis tamen cum culpa dimittatur à Societate, priora vota reviviscent, non autem si sinè culpa, nam implet conditionem, & perseverat, quantum in se est, *Tambur.* §. 3. n. 5. Quòd si priora vota non sint à te vel à Superiore commutata, etiamsi sinè causa dimittaris, reviviscent, quia per simplicia vota tantum suspenduntur, & per solam professionem extinguuntur, *Tambur.* n. 8. Vide *Dianam* P. 3. T. 2. R. 71.

§. 10. Factâ per legitimam Jurisdictionem commutatione extinguitur prius votum, hinc si materia subrogata fiat inutilis vel impossibilis, etiam ex culpa voventis, non tenetur redire ad prius votum: Et probabilius est idem valere etiã in votis sæculi commutatis vi professionis religiosæ, si quis in sæculum, attamen sinè culpa sua, ex dispensatione Papæ rediret, *Tambur.* §. 7. n. 1. Licèt autem sic extinguatur prius votum, tamen ex benigno & interpretativo consensu Ecclesiæ poteris, si velis, ad illud redire, loco materiæ subrogatæ, commutatio enim videtur facta in favorem tuî, ut materiam subrogatam expleas, si nolis priorem, *Less. Laym. Sporer* c. 3. n. 135., quamvis *Suar. Sanch. & alii* cum *Diana* in Comp. V. *Votum.* n. 55. negent te posse ad priorem materiam redire, si materia subrogata fuerit melior, quia putant commutationem esse factam in favorem Dei, qui acceptavit; sed hanc limitationem non admittunt alii: notat tamen rectè *Tambur.* n. 6., quòd per commutationem propriâ authoritate factam non transferatur vinculum ad rem subrogatam, ideóque tenearis redire ad priorem materiam, si hæc subrogata reddatur inutilis vel impossibilis. *Ex dictis solvuntur hi casus,* 516.

Titius voto peregrinationis Romanæ obstrictus ingreditur Statum religiosum, & in Novitiatu vovet, si in illa Religione non permaneat, se aliam ingressurum, profitetur deinde, sed post aliquot annos ob delicta ex Religione expellitur: In hoc casu, *Virald.* putat teneri Romam proficisci, quia in commutationibus, quæ à Jure fiunt, videtur subintelligi illa conditio, *si in materia permutata permanseris*: Oppositum tenet *Sanchez*, quia nobilior commutatio plùs extinguit voti prioris obligationem, quàm ignobilior, sed commutatio, quæ à Jure fit per professionem religiosam, est nobilior aliis commutationibus, quæ ab homine fiunt, ergo voti prioris obligationem plùs extinguit, & consequenter hoc non reviviscit. Quoad alteram partem, *Less.* putat Titium teneri ingredi aliam Religionem, quia votum hoc ingrediendi aliam Religionem, si in hac non perseveret, non est commutatum per Professionem religiosam, cùm assumptum fuerit sub conditione cessationis Professionis religiosæ: Oppositum tenet *Castrop.* quia non est major ratio de voto ingrediendi aliam Religionem, quàm de quovis alio voto, ergo illud similiter extinguetur per primam Professionem: Sententiæ hæ sunt probabiles, sententiæ tamen *Sanchez & Lessii* videntur conformiores dictis. 517.

Cajus obstrictus voto Religionis obtinet dispensationem contrahendi Matrimonium cum Caja, sub onere commutationis in sabbathinum jejunium: Caja moritur secundo anno. In hoc casu *Sanch.* putat Cajum teneri ad utramque materiam exequendam, nam primi voti obligatio rediit, in qua videtur dispensatum esse tantùm pro tempore Matrimonii cum Caja; materiæ autem secundæ obligationem putat colligi ex modo scribendi Pontificis, quo denotatur perpetuitas materiæ permutatæ: è contrà *Castrop.* dans redire prioris voti obligationem, probabiliùs negat manere obligationem secundi, quia generalis regula est, voto principali redeunte cessare subrogatum; quòd si absolutè dispensatum est ad ineundum Matrimonium sub onere sabbathini jejunii, videtur liber voto Religionis, licèt maneat viduus aut iterum ducat aliam, semper tamen observando sabbathinum jejunium. Vide dicenda n. 564. 518.

§. 11.

519. §. 11. Possunt vota semel commutata iterum commutari in aliquid aliud. *Chap*.

520. §. 12. Rectè notant Authores communiter, quantùm fieri potest, commutationem esse faciendam in rem, quæ serviat ad finem voti; sæpe tamen expedit commutare in opera, quæ vovens solet ex devotione facere, si periculum sit transgressionis, quia illa alacriùs peraget, sed non potest fieri in opera, ad quæ aliunde ex gravi obligatione tenetur, *Leff. Gob. Alloz. Belleg.* q. 6.; potest autem dari optio Pœnitenti, ut ex pluribus propositis hoc vel illud faciat loco sui voti; item ut jam hoc jam illud, hoc vel illo die, *Gob. Belleg.* suprà.

521. §. 13. In commutatione non est spectanda præcisè excellentior virtus, in quam commutetur, sed quod hìc & nunc est melius voventi, sic si ad domandam carnem voverit flagellationem, melius erit commutare in jejunium quàm orationem, *Tamb.* §. 6. n. 3. addens n. 5. non esse tamen opus, ut votum personale in actionem personalem, aut reale in realem mutetur, quamvìs consultius sit sic fieri: Et est communis cum *Lay. Lohner*, qui etiam cum *Vasq. Con. Dicast.* notant fieri posse in opera à vovente fieri solita, uti antè dictū est.

522. §. 14. Si commutatio fiat ex causa rationabili, fieri potest in æquè bonum; si autem fiat sinè causa ex mero beneplacito, fieri debet in melius; *S. Thom. Cajetan. Beja.* P. 1. *Cas.* 28. Et universaliter loquendo videtur probabilius cum *Sanch.* c. 49. n. 12. *Illſ.* n. 150. aliisque plurimis contra multos apud *Castrop.* D. 2. P. 15. n. 4. quos sequitur *Sporer* T. 3. c. 3. n. 122. neminem posse propriâ authoritate votum suum commutare in aliquid tantùm æquale, hoc ipso enim quòd hæc materia sit voto promissa, habet honestatem objectivam religionis, jámque censetur melior, quàm altera libera secundùm se tantùm æqualis: authoritatem tamen dedit DEUS Superioribus Ecclesiæ, quia sic expediebat ad utilitatem Fidelium, & Prælatus in Ecclesia, inquit S. *Thomas* 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *in* O. gerit vicem Dei, hinc *Apostolus* 2. ad Corinth. 2. ℣. 10. ait: *Quod donavi, si quid donavi, propter vos in nomine Christi.*

523. §. 15. Ut materia voti propriâ authoritate commutari possit in aliam tantùm probabiliter meliorem, requirunt *Suar. Sanch. & Castrop.* certitudinem, quòd ad minimum sit æqualis, sed *Illſ.* n. 149. id non requirit, dicens, uti secundùm probabilem sententiā alia præcepta ad plus non obligant, quàm ut eis probabiliter satisfaciam, secundùm dicta L. 1. nu. 600. ità & hìc esse.

524. §. 16. Commutatio absque ulla causa etiam à Superiore facta in rem æqualem videtur esse invalida, *Suar. Castrop.* P. 17. n. 4. & *alii*. Ratio est, quia procedit à non habente potestatem, DEUS enim nemini dedit potestatem remittendi obligationem aliquam absque causa; quia talis concessio esset irrationabilis: si tamen Superior bonâ fide processerit, putans esse causam, commutatio valet, uti tenent iidem Authores cum *Diana* in Summa V. *Votum*. n. 48., quia ipsa bona fides Superioris est pro causa, nec DEUS credi debet in hoc esse rigidior exactor: addit *Sanchez* apud *Dianam* P. 2. T. 16. R. 8. peccaturum tantùm venialiter, qui sinè causa commutaret in aliquid æquale.

525. §. 17. In Jubilæo sufficit causa, ob quam Papa dat facultatem commutandi, éstque ordinariè generalis causa boni communis, quæ sufficit ad commutationem æqualem, *Suar.* c. 19. n. 10. *Sanch.* c. 50. nu. 19. *Gob. & alii* cum *Belleg.* Quæst. 4. Etiam extra jubilæum pro commutatione in rem æqualem sufficit causa levis, uti habet communis cum *Castrop.* P. 15. n. 8., v. g. si commutatio ardenter petatur, cum spe majoris fervoris & fructûs in executione materiæ subrogandæ: consentit *Dian.* suprà cum aliis, hinc *Suar.* L. 6. c. 20. n. 7. dicit moraliter hìc nunquam deesse causam.

526. §. 18. Si commutatio fiat in minus à non habente potestatem dispensandi, *Sanch. Dian. Tamb.* §. 5. n. 9. *Belleg.* q. 3. dicunt esse probabile, quòd valeat, sed remanere obligationem supplendi id, quod deest ad æqualitatem; è contrà *Suar. Navar. Az. Castrop.* P. 17. n. 2. *Illſung* n. 155. aliique multi probabiliùs dicunt, quòd commutatio sine ulla causa in aliquid minus sit invalida, quia potestas sic commutandi non est data à Deo, nec DEUS acceptat, quod minus est: imò nec quod de se est tantùm æquale, quando nulla est causa sic commutandi, quia nunc reipsa est inæquale & minus, uti n. 522. dictum est: hinc concludit *Illſung* n. 153. quando Authores dicunt posse vota per authoritatem Superioris commutari in paulò minus, intelligi de opere, quod adhuc moralem æqualitatem habeat, hinc etiam *Belleg.* addit valere talem commutationem, dummodo id, quod substituitur, non sit notabiliter minus.

§. 19. *Med. Leff. aliique* apud *Dian.* in Comp. V. *Votum.* num. 51. dicunt Regulares probabiliter posse commutare in quid minus, sed nullibi lego illud privilegium. *Gob. & alii* apud *Dianam* P. 2. T. 16. R. 8. putant tempore jubilæi fieri posse in rem certò minùs bonam, quia ipsa opera ad jubilæum lucrandum requisita dici possunt venire in partem operum substituendorum, quod non videtur improbabile: de cætero satis certum est, & notant omnes, sufficere æqualitatem moralem & bonâ fide existimatam, nimis enim difficile & moraliter impossibile est mathematicè attingere æqualitatem. 527.

§. 20. Commutatio à priori facta in aliquid, quod videtur esse minus, non facilè improbari debet à posteriori Confessario, sed potiùs præsumendum habuisse causam: Et sententia aliorum apud *Laym.* L. 4. T. 4. c. 8. n. 24. docentium id licitè aut saltem validè fieri, probabilis est, inquit *Lohner*. 528.

§. 21. Exempla commutationum in aliquid æquale videri debent apud *Tambur.* §. 6. à nu. 11. *Gob.* De jubil. à n. 324. *Sporer* à n. 126. *Lohner & alios* passim: ac inter reliqua advertendum, an prima materia voti sit multùm utilis ad finem, quem habuit vovens, si enim nunc sit minùs utilis, faciliùs attingetur æqualitas. 529.

§. 22. Quamvìs non peccaret, qui votum commutaret sub aliqua conditione de futuro, tamen melius est absolutè commutare vel differre commutationem, *Suar.* c. 16. n. 10. *Gob.* n. 296. *Belleg.* Quæst. 6. 530.

§. 23. Potestatem commutandi Vota non reservata dedit Confessariis Societatis JESU *Paulus* III. in Bulla, *Dilecti Filii* 5. Junii 1546. & consequenter eandem habent alii Religiosi, qui cum illis gaudent communicatione privilegiorum. 531.

Q. 129. *An votum factum in favorem tertii possit commutari.* ℞. §. 1. Nec commutari potest nec dispensari, si hoc cederet in præjudicium tertii: tum autem cederet in præjudicium tertii, si esset contra jus à tertio acquisitum, uti si ille tertius promissionem in voto inclusam & non injustè extortam acceptâsset, jàmque non consentiret in commutationem voti: Si tamen vovens fuisset impubes, posset irritari secundùm dicta n. 488. & rectè notat *Leff. De just.* L. 2. c. 17. num. 51. 532.

§. 2. Si tertio non sit jus acquisitum, uti si non acceptaverit promissionem, quamvìs votum factum sit in ejus favorem, commutari potest. *Suar.* T. 1. L. 14. c. 41. n. 9. *Ex his solvuntur seqq. Casus.* 533.

Titius vovit dare eleēmosynam Cajo pauperi, qui tamen de hoc voto nihil rescit: Hoc votum potest commutari, quia Cajo nullum jus est acquisitum, *Suar. Sanch. Leff. Mald. Fill. Castrop. Dian.* P. 1. T. 11. R. 47. *Belleg.* q. 2. 534.

Cajus vovit vel etiam juravit latroni, votum & juramentum acceptanti dare pecuniam: hoc votum & juramentum relaxari potest, quia latro injustè cogens 535.

gens nullum jus acquisivit, sed Cajo nata est obligatio tantùm ex virtute religionis, uti dictum est n. 358. quam ex causa possunt Superiores relaxare, *Bartol. Jas. Covar. Sanch.* l. 3. c. 12. num. 63. *Lug. de just.* d. 22. à num. 190. *Less.* suprà: Et admittunt omnes sufficientem causam relaxandi esse, si ille, in cujus gratiam juratum est, injustè vel turpiter exegerit juramentum, *Sanch.* n. 65. *Lugo* n. 192. Vide dicenda p. 2. n. 736.

536. Sempronius vovit uni ecclesiæ calicem, sed quia audit esse divitem, petit votum commutari, & dat alteri ecclesiæ pauperi: In hoc casu dicendum est, si ecclesia dives hoc votum acceptârat, illicitè fieri, uti habet communissima cum *Sanch.* l. 4. c. 41., quia commutatio facta est in præjudicium ecclesiæ divitis, & votum factâ acceptatione jam transîerat in contractum: His non acquiescit *Burgh.* Cent. 2 cas. 25., qui pro se citans *Cajet.* P. Nar. & nonnullos alios dicit id licitè factum, quia ejusmodi vota primariò tendunt ad Deum ut finem, cujus gratia fiunt, ecclesia autem erat tantùm *per accidens* finis, cui fiebat promissio, ergo acquisitio juris per promissionem acceptatam fiebat dependenter à Dei beneplacito, ergo cum Deo gratius sit illud, quod est melius, melius autem sit dare ecclesiæ pauperi quàm diviti, propter hunc principalem voti finem promissio alicui facta non erit valida, nisi serviat ad illum finem principalem. *Confirmatur*: nam qui in Religione professus est, potest, per se loquendo, transire ad strictiorem, etiam non obtentâ facultate, uti habetur Cap. *Licet*, De Regularibus: Hinc respondet ejusmodi votum ecclesiæ diviti factum transire in contractum tantùm conditionatum & dependens à Dei beneplacito jam explicato: nihilominus non est recedendum à sententia communi, quam *Sanch.* & alii dicunt esse manifestam, quia negari non potest, quin promissio etiam facta sit ecclesiæ, quæ per acceptationem jus acquisîerit, ergo si revocetur ipsâ invitâ, fiet contra jus illius. Quòd autem liceat transire ad Religionem strictiorem, quamvis prior Religio jus acquisiverit in personam, hujus causam reddunt Authores, quia ex ipsa dispositione Juris includitur hæc conditio: *Nisi elegerim strictiorem, volo in hac permanere*, qualis dispositio non est circa alias promissiones.

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis.

537. RESP. 1. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, »ut valeat, justa causa requiritur; qualis v. g. est, 1. »bonum Ecclesiæ, vel commune Reipublicæ. 2. No»tabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfe»ctio actûs, vel levitas ac facilitas, ex qua processit »votum, *Suar. Lib. 6. c. 17. Fill. t. 26. n. 260. Sanch. l. 4.* »*c. 45. Vid. Bonac. d. 4. q 2. p. 7. §. 4. n. 1. Laym. l. 4 t. 4.* »*c. 8. n. 5. Unde resolves*,

» I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensatio»nem, partim dispensari, partim commutari potest. »*Bonac. l. c.*

» II. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non »contradicens, videtur dispensare, inquit *Sa*.

» III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis »extendit se etiam ad vota jurata, & Juramenta pia »soli Deo facta. *Vid. Suar. Lib. 6. De voto. Sanch. l. 8. De* »*Matrimon. d. 3.*

» IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut »ab Ecclesia, non censetur ei jus acquisitum, ideóque »sinè ejus injuria potest dispensari vel commutari.

» *Resp.* 2. Potestas dispensandi convenit omnibus »Prælatis, qui habent Jurisdictionem in foro externo, vel privilegium. *Less. l. 2. c. 40. nu. 115. & seqq.*» *Sanch. Mor. l. 4. c. 38.* & *communiter.* Unde dispensa-» re possunt sequentes: I. Papa, respectu omnium» Fidelium in omnibus votis. II. Episcopus, respe-» ctu suorum subditorum, non autem Parochus, quia» tantum habet Jurisdictionem fori interni. *Suar. l. c.*» c. 12. III. Prælati Regulares exempti, respectu suo-» rum Religiosorum & Novitiorum, idque circa vota,» quæ in sæculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. *Less.*» *num. 80. & 107. Sanch. l. 9. De Matrim. d. 29.* non au-» tem Prælati non exempti, neque Abbatissæ, *Suar.*» *Less. ll. cc.* IV. Ex privilegio Papæ Confessarii Ordi-» num Mendicantium, secundùm concessionem &» moderationem suorum Superiorum, ùt notat *Less.*» *num. 115.* »

Resp 3. Supradicti omnes Papâ inferiores possunt» dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli» Papæ reservatis, scilicet voto castitatis perpetuæ, Re-» ligionis approbatæ, peregrinationis ad limina Aposto-» lorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Ultra-mari-» na, sive in Terram sanctam, *v. Bonac. Less. Laym. ll. cc.* »

ADDENDA.

QUæst. 130. *An Superior, si rogetur & possit, teneatur dispensare in votis.* ℞. Quæstio procedit de dispensatione circa quascunque materias, unde universaliter loquendo, §. 1. Si rogetur propter necessitatem spiritualem extremam vel gravem dispensandi, tenetur, hinc *Suar.* De Leg. l. 6. c. 18. n. 22. rectè ait posse de Jure naturæ esse debitam dispensationem, inprimis quando est necessaria ad commune bonum, vel ad vitandum publicum scandalum, vel ob similem causam, uti satis colligitur ex Cap. *Ut constituere-tur*, 26. *Dist.* 50. Deinde etiam subinde tenetur ex officio, si dispensatio fuerit necessaria ad spirituale bonum postulantis, vel ad vitandum grave periculum animæ, quia Prælatus ex officio tenetur providere periculo subditorum, éstque sæpe obligatio justitiæ, & sæpius charitatis, uti colligitur ex dictis l. 2. n. 174. ubi n. 175. explicatum est, quandonam censeatur adesse necessitas extrema vel gravis spiritualis apud proximum. 538.

§. 2. Quamvis non sit necessitas gravis, si tamen adsit sufficiens causa, Superiorem teneri dispensare docent *S. Antonin. Silv. Rebuff. Armil. Rosel.* aliique, quos referunt *Suar.* n. 19. *Sanch. De Matr.* l. 3. d. 10. n. 2. *Castrop.* t. 3. d. 6. p. 8. §. 2. n. 8. quibus consentit *Tamb.* l 3. c. 16. §. 4. n. 12. quia hæc potestas est ipsis commissa in bonum Reipublicæ & subditorum, valétque hìc communis regula, quòd Superiori conveniat omnium utilitati prospicere: sed meliùs dicunt *Sanch.* n. 3. *Suar.* n. 20. *Sal.* aliique cum *Castrop.* n. 9. Superiorem non teneri semper dispensare, quando adest causa sufficiens, quia sæpe non est ità urgens, quin ferè æqualiter urgeat causa nō dispensandi, sed servandi Legem communem, & uti Superior non semper tenetur ferre Legem, licèt futura esset ad bonum commune, cùm possit aliter prospicere bono communi, ità & hic: unde hi Authores cum *Busenbaum* relato Lib. 1. n. 796. ponunt istam regulam generalem, tunc Superiorem teneri dispensare, quando bono communi vel speciali graviter conducit, neque alia causa in contrarium præponderat, qualis posset esse bonum universalissimum Communitatis, ne tales dispensationes passim petantur &c. quando autem id ità conducat, relinquendum est prudentiæ & judicio Superioris. 539.

Q. 131. *Quid præterea circa dispensationem votorum sit notandum.* ℞. De hac dicta sunt multa L. 1. n. 797., quæ videri debent: hìc præterea notari possunt seqq. 540.

§. 1. Dari in Ecclesia potestatem dispensandi, docent SS. PP. & Theologi communiter ex illo Matth. 16. ℣. 19. *Quodcunque solveris super terram &c.* Item Cap. 19. ℣.

19. ℣. 18. *Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo*: Pertinebat enim hoc ad rectam Ecclesiæ gubernationem & salutem animarum.

541. §. 2. Dispensans in gravi voto sinè causa peccat mortaliter, quia in re gravi arrogat sibi potestatem, quam non habet, *Tambur.* l. 3. c. 16. §. 4. n 12. Ad justam autem causam requirit *Valent.* difficultatem exequendi & grave periculum violandi: Addunt alii qui, ut difficultas notabilis sit causa dispensandi, necesse esse, ut non fuerit prævisa; tamen licèt fuerit prævisa, adhuc putat *Tamb.* n. 18. probabile esse, quod sufficiat; additque cum *Laym.* & *aliis* sufficientem causam esse, non tantùm si sit periculum lapsûs, sed etiam si speretur major utilitas spiritualis voventis, attamen in his similibúsque casibus, ubi causa dispensandi est dubia, potius utendum est commutatione; hinc *Navarr. Sanch.* & *alii* cum *Illsung* t. 5. n. 143. dicunt ad dispensandum, saltem si misceatur commutatio, sufficere, quòd adfuerit levitas in vovendo, defectus perfectæ libertatis, vehementia affectûs inordinati, error, vel cessatio causæ impulsivæ &c.

542. §. 3. Si dispensatio facta bonâ fide vel cum causa dubia postea inveniatur facta sinè causa, *Az. Less. Sanch. Tamb. aliique* cum *Illsung* n. 142. dicunt probabiliter valere; alii cum *Castrop.* probabilius dicunt non valere, secundùm dicta l. 1. num. 802.; nec idem est de commutatione, de qua dictum hic n. 524, nam per dispensationem planè tollitur obligatio, per commutationem autem transfertur in aliam materiam, quæ moraliter est eadem, quando cum causa probabili mutatur.

543. §. 4. Dispensatio Juramenti vel voti non potest fieri in præjudicium tertii, uti dictum est n. 358. & 532. Denique ex consuetudine possunt Parochi dispensare in jejuniis & operibus servilibus, non tamen in Juramentis vel votis, *Tamb.* n. 6. An autem Superiores dispensare possint in votis Novitiorum, videri potest *Dicast. De Cens.* d. 3 à n. 603.

544. Q. 132. *Quid circa vota reservata sit notandum.* ℟. Sequentia. §. 1. Cùm reservatio sit odiosa, dicendum est non reservari vota, nisi sint omnino libera, perfecta, plenè obligantia, certò valida, *Suar. Sanch.* al íque communiter cum *Moya* t. 2. d. 1. q. 1. n. 23. *Belleg* p. 3. sect. 13. q. 2., hinc non reservatur votum 1. Emissum ex metu, etiam levi tantùm, injustè incusso, quia non est perfectè liberum, *Sanch. Less. Dian. Ills.* t. 5. n. 146. *Belleg* suprà. 2. Quo quis se obligat ad emittendum votum reservatum, v. g. ad castitatem vovendam post trigesimum annum. 3. Conditionatum, 545. ùt *voveo Religionem, si convaluero*, quia non est plenè voluntarium, cùm principaliter moverit gravis necessitas corporis, *Sanch. Less. Castrop. Dian. Tamb.* aliique communiter: Si tamen impleta sit conditio, *Less.* & *Laym.* apud *Illsung* suprà putant tale votum esse reservatum, quia transiit in absolutum, sed contradicunt alii communiter cum *Belleg.* quia ab initio non fuit reservatum, ergo nec tale fit postea, cùm nulla nova voluntas accedat. Addit cum aliis *Diana* p. 6. t. 8. R. 16., etiamsi post impletam conditionem fuisset confirmatum, non ideo fore reservatum, quia confirmatio semper cadit super idem votum à principio conditionale, nisi nunc esset emissum independenter 546. à primo voto. 4. Pœnale, v. g. *Voveo ingredi Religionem, si adhuc semel me inebriavero*, manet enim dispensabile, non tantùm ante inebriationem, uti habet communis contra aliquos apud *Bejam* p. 1. cas. 28., sed etiam post illam, quia valde deficit à natura perfecti voti, nam propriè non eligit Religionem, sed ejus metu vult se deterrere ab inebriatione, ideóque directè potius vovet se non inebriare, & Religionem potiùs 547. refugit velut pœnam. 5. Si directè non tendat in virtutem, ad quam pertinet materia voti, uti jam insinuatum est; hinc *Sanch. Moya* q. 2. num. 2. aliique multi cum *Illsung* suprà docent, si quis in aliquo periculo voveat, v. g. castitatem, votum non esse perfectum, sed reipsa conditionatum, quia intelligit, *si evasero*, nec directè tendit in castitatem, sed in evasionem periculi, uti antè dictum est. 6. Alternativum seu disjunctivum, cujus altera pars reservata non est, uti, voveo 548. peregrinari Romam vel jejunare per mensem, *Val. Az. Suar. Sanch. Bon. Rebel. Castrop.* & alii cum *Belleg.* suprà, ità enim habet Reg. 70. Juris in 6. *In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri*: Quod verum est, licèt jejunium fieret voventi impossibile, & quamvìs liberè nollet jejunare, sed statuisset peregrinari, *Mald. Dian. Tambur. Moya* n. 7. *Illsung* suprà; quod rectè limitat *Belleg.*, si habuerit tantum simplex propositum, non tamen si priorem obligationem determinare voluerit, tum enim censeretur peregrinationem determinatè vovisse. Quòd si utraque pars esset reservata, uti, *voveo Religionem vel peregrinationem Romanam*, votum esset reservatum, uti tenent omnes communiter contra *Pasq.* 7. Emissum cum animo se 549. obligandi tantùm venialiter, *Suar. Sanch. Bonac. Dia. Alloz. Gob.* & *alii* cum *Belleg.* suprà. 8. In dubio, an sit reservatum; sive sit dubium facti, sive Juris, uti habet communis. Quòd si bonâ fide sit commutatum, & postea resciatur fuisse reservatum, valere commutationem ex præsumpta benignitate Ecclesiæ dicunt *Sanch. Lug. Tambur. Belleg.* suprà.

§. 2. Si addidisti conditiones vel circumstantias, 550. in his dispensari potest vel fieri commutatio, manente voti reservati substantiâ, uti habet communis, quia tales circumstantiæ non sunt reservatæ; sic si vovisti Religionem ingredi hoc anno, poteris ex causa differre secundùm dicta num. 511.; item si vovisti ingredi Carthusiam, peregrinari Romam pedibus, vel Compostellam mendicando, potest Confessarius ex causa dispensare vel commutare, ut alium Ordinem etiam laxiorem ingrediaris, ut peregrineris eques vel non mendicando, *Azor, Sanch. Castrop. Less. Illsung* n. 145. & alii cum *Belleg.* suprà.

§. 3. Materia subrogata pro voto reservato non 551. est reservata, sed commutari potest vel dispensari *Nec obstat*, quòd subrogatum videatur sapere naturam illius, cui subrogatur, *nam* Authores n. 439. relati dicunt hoc valere in solis favorabilibus: debet tamen explicari, quale fuerit primum votum, ne commutans temerè remittat de materia subrogata, uti pluribus explicat *Lugo in Resp. Mor* l. 4. dub. 41. à n. 7.

§. 4. Vota reservata Papæ non possunt dispensari 552. vel commutari ab alio, secundùm dicta n. 511.; possunt tamen irritari ab illis, qui habent potestatem dominativam in voluntatem voventis, *Suar. Sanch. Mald. Dian.* p. 1. t. 11. R. 84. Quòd si daretur potestas tantùm in genere dispensandi vel commutandi omnia vota, non ideo intelliguntur reservata, quia quæ speciatim reservantur, requirunt specialem & expressam concessionem, *Laym.* & *Belleg.* q. 1.; si tamen concedatur facultas ad omnia vota, & addatur, *exceptis votis castitatis & Religionis*, possunt commutari vota trium peregrinationum, quia exceptio firmat regulam in non exceptis, *Sanch. Belleg.* suprà.

§. 5. Vota reservata Papæ dispensare possunt aut 553. saltem commutare Episcopi ob necessitatem urgentem, uti explicabitur n. 563. Item illa dispensare possunt, secundùm dicta, etiam alii, 1. Si fuerint imperfectè voluntaria: 2. In dubio de valore voti vel de reservatione: 3. Si tantùm relaxetur circumstantia: 4. Si materia reservata mutata sit in non reservatam: 5. Ratione consuetudinis: 6. Per privilegium.

§. 6. Quamvis circa quinque vota reservata Men- 554. dicantes non possint, quod Episcopi, secundùm dicenda nu. 563., tamen è contrà non possunt Episcopi se extendere extra suos Diœcesanos, hoc autem possunt Mendicantes quoad ea, ad quæ potestatem habent.

habent, quia hi agunt nomine Papæ, Episcopi potestate quasi ordinariâ, hinc potest Episcopus potestatem suam circa vota delegare alteri, non autem potest Mendicans, nisi in assignanda materia commutationis, secundùm dicta n. 508., quod tamen propriè non est delegare.

555. §. 7. Si quis juret materiam, quæ, si voveatur, est reservata, *Tabien. Led. & alii* apud *Moyam* q. 4. putârunt ejusmodi Juramenta non esse reservata: quam sententiam *Dian.* vocat probabilem, eámque admittunt *Mald. Sanch. Tambur. Gob.* t. 11. n. 657. si Juramento nullum sit adjunctum votum, quia in Jure nullum Juramentum invenitur esse reservatum, neque reservationes, utpote odiosæ, extendendæ sunt ab uno ad aliud, præsertim cùm major sit obligatio voti quàm Juramenti, secundùm dicta n. 306. E contrà *Cajet. Sot. Tolet. Val. Suar. Laym. Moya aliique* apud *Belleg.* q. 5. dicunt esse reservata, quia Juramenta pia in Jure æquiparantur votis, & reipsa includunt votum, cujus insuper Deus invocatur ùt testis. Hæ sententiæ videntur componi posse, dicendo, si hæc Juramenta fiant Deo, esse promissiones Deo factas, adeóque in illis includi votum, vi cujus materia sit reservata, secundùm dicta n. 355. Ideóque hæc Juramenta majorem obligationem afferent, quàm præcisè vota, quia per ista Juramenta Deus bis directè respicietur, uti insinuatum est n. 306.; semel tanquam ille, cui fit promissio, & iterum tanquam testis voluntatis adimplendi: è contrà si fierent homini, aut saltem non Deo, non esset votum, adeóque Juramentum non esset reservatum, sed Deus tantùm vocaretur in testem promissionis factæ homini, aut cuicunque alteri.

556. Q. 133. *Quid specialiter notandum sit circa votum castitatis.* R. Seqq. §. 1. Ut sit reservatum, debet esse perpetuum, perfectum & absolutum omnimodæ castitatis, sive abstinendi ab omni voluntaria delectatione venerea tam in-quàm externa, tam in-quàm extra Matrimonium, ità Authores communiter cum *Sanch. Suar. Moya* t. 2. d. 1. q. 2. n. 1. *Belleg.* p. 3. sect. 13. q.

557. 3. hinc votum castitatis non est reservatum, 1. Emissum ad certum tempus, *Navar. Sot. Sanch. Castrop. Laym.* l. 4. t. 4 c. 8. n. 8. Notant tamen rectè *Sanch. Less. Trull. Gob. Belleg.* suprà, votum castitatis ad 100. annos censeri perpetuum, quia hominis vita præsumitur non fore longior, unde si quis octogenarius voveret castitatem ad 20. annos, votum censeri deberet per-

558. petuum. 2. Si quis diversis votis varia voverit, quæ simul sumpta facerent votum totale castitatis, quia singulatim facta non sunt votum perfectum castitatis, & posteriora habent se per accidens ad priora; unde à contrario, si ultimo voto intendisset ea omnia conjungere, hoc ultimum esset perfectum votum & reser-

559. vatum, *Sanch. Dia. Trull. Belleg.* suprà. 3. Votum non fornicandi, *Navar. Less. Sanch. Belleg.* Item non nubendi, *Henriq. Val. Sanch. Tamb. Belleg.* Item non petendi nec reddendi debitum, *S. Anton. Sa, Henriq.* apud *Laym.* suprà; quod verum est, licèt factum esset de mutuo consensu conjugum, *Less. Belleg.* Ratio horum omnium est, quia non sunt omnimodæ castitatis: Et eadem ratio est de voto castitatis conjugalis, nisi annexum sit Ordini militari, *Sanch. Illsung* t. 5. n. 145. *Belleg.* suprà.

560. §. 2. Votum absolutum omnimodæ castitatis emissum à conjuge post consummatum Matrimonium absque alterius licentia, non est reservatum, quia etiam non est omnimodæ castitatis, cùm teneatur reddere debitum, *Sanch. Trull. Belleg.* qui putant fore reservatum, si cum licentia alterius conjugis esset emissum animo ingrediendi Religionem, quia alter jam irrevocabiliter, uti supponimus, cessisset juri suo. Similiter si factum sit Matrimonio necdum consummato ex intentione ingrediendi Religionem, erit reservatum, uti iidem Authores tenent: quòd si conjux mansurus in sæculo etiam post consummatum Matrimonium ità voverit cum consensu alterius conjugis, *Tann.* apud *Gob.* t. 10. n. 627. dicit non esse reservatum; consentit *Quintanadv.* apud *Gob.* n. 630. licèt utérque vovisset cum licentia mutua, dummodo non fecerint per mutuum contractum & conventionem, quâ cesserint juri licentiam illam revocandi, in priore enim casu non essent firmè obligati ad perpetuam castitatem, sed si intervenerit talis mutuus contractus & conventio irrevocabilis, dicendum est cum *Navar. Silv. Rodriq. Sa, Dian. Belleg.* aliisque communiter fore reservatum: putant tamen *B. Pontius & Diana* p. 4. t. 4. R. 125., si ad Pontificem non sit facilis recursus, & conjuges pergant cohabitare, votum fore dispensabile, secundùm dicenda n. 363. propter periculum incontinentiæ, quod (moraliter loquendo) semper aderit; verùm potiùs antecedenter monendi sunt tales conjuges, ut tale votum non faciant, nisi fortè sint senes, vel advertantur habere speciale donum continentiæ, & se lectio separent.

§. 3. Circa votum perpetuæ virginitatis, an sit totale castitatis necne, recurrendum est ad mentem voventis, nam si tantùm voluit abstinere à primo actu, quo perditur virginitas, erit votum castitatis partiale & non reservatum, uti omnes tenent cum *Moya* n. 4.; si autem hanc expressam intentionem non habuerit, Authores communiter cum *Az. Sayr. Sanch. Less. Trull. Dian. Belleg. Castrop.* d. 1. p. 12. dicunt esse totale ac reservatum: Alii apud *Moyam* n. 6. dicunt non debere censeri totale, nisi habuerit expressam intentionem vovendi omnimodam castitatem, quod ùt probabile defendit *Burgh.* Centur. 1. Casu 59., hinc *Illsung* t. 5. n. 108. dicit etiam amissâ virginitate teneri abstinere ab omni delectatione læsiva virginitatis, quia hic est communis sensus ità voventium, ideóque censeri debere esse votum castitatis perpetuæ saltem imperfectæ excludentis omnem voluptatem veneream corporalem, nisi manifestè fuerit alia mens voventis, citátque pro sua sententia *S. Thomam, Suar. Sanch Castrop. Tambur.*: sed *Moya* n. 7. probabiliùs sic distinguit, si vovens cognovit differentiam inter virginitatem & castitatem, ac dixerit, voveo virginitatem, erit partiale; si non cognovit, uti communiter non cognoscunt juvenes & puellæ, censendum est totale, quia pro eodem sumunt. Addit rectè eum, qui dubitat, an emiserit votum partiale castitatis an totale, posse resolvere in favorem suæ libertatis, quia tantùm est certitudo pro voto hoc vel illo, votum verò ità disjunctivum relinquit libertatem eligendi, quod volet, uti dictum est n. 548. 561.

§. 4. Votum sacros Ordines suscipiendi non est reservatum, quia est tantùm votum vovendi castitatem, & necdum castitatis, *Henriq. Sa, Az. Suar. Less. Sanch Castrop. Dian. Ills.* n. 145. *Belleg.* q. 3. 562.

§. 5. *Sanch. De Matr.* l. 8. d. 10. n. 22. referens alios ait: *Hæc votorum reservatio non ità amarè ac strictè accipienda est, quin liceat Episcopo dispensare in his votis castitatis perpetuæ & Religionis, quando magnum incontinentiæ periculum imminet, nec facilis aditus ad Pontificem patet præ paupertate vel alia causa, quia jure optimo credi potest non esse mentem Pontificis velle in tali casu reservare sibi hæc vota, neque est verosimile velle eum, ut animæ laqueis irretitæ in tanto periculo versentur.* Et infrà: *Imò ob easdem rationes idem dicendum est, quamvis non immineat periculum incontinentiæ ex mora, si aliud quodcunque grave periculum immineat; ut gravis scandali vel magni damni tertiæ personæ.* Idem habet *Lessius*, si non sit facilis recursus ad Papam vel ejus Delegatum: item *Garz. Torre, Led. Dian. Pasq.* quos adductis verbis refert *Moya* à n. 10. Idem tenent *Silv. Navar. Henriq. Val. Sa, Suar. Laym. Castrop. aliique* cum *Carden.* in 1. crisi d. 79. n. 17. qui dicunt non esse credendum, quod Papa velit sibi cum damno salutis animarum reservare illam potestatem à Christo in bonum animarum concessam: 563.

cessam: consentit etiam *Alrif. De privil. Regul. Sect.* 3. c. 5. § 3. n. 33. Imò *Pasq.* apud *Moyam* n. 16. dicit, cùm Confessarii in jubilæo possint vota non reservata commutare, posse commutare vota, in quibus dispensare posset Episcopus, quod *Boss.* dicit probabile: addunt *Crous. Leand. Alrif.* & alii apud *Moyam* à n. 17. Mendicantes semper posse per sua privilegia dispensare, uti Episcopos, quando est casus talis urgentis necessitatis: sed his sententiis *Pasq.* & *Crous.* meritò contradicit communissima cum *Suar. Sanch. Barbos. Henriq. Laym. Rodriq. Fagund. Mirand. Lezan. Castrop. Tamb.* l. 3. c. 16. §. 4. n. 49. *Burgh.* cent. 3. cas. 32. *Moya* n. 22., quia omnes Doctores antiqui concedentes Episcopis ex præsumpta licentia Pontificis hanc potestatem extraordinariam, attamen in jurisdictione ordinaria fundatam, negant reliquis Confessariis & Mendicantibus pro tempore jubilæi. Hinc in Bullis jubilæi & privilegiis Mendicantium expresse solent excipi vota illa: quoad hæc in omnibus consentit *Illsung* n. 147. attamen rectè addit cum *Silv. Navarr. Suar. Sanch. Lug. in Resp. Mor.* l. 6. d. 1. n. 4. plus non posse Episcopum, quàm præcisè necessitas præsens exigat, hinc licèt dispensetur ad contrahendum Matrimonium, adhuc obligari vitare peccata contra castitatem: denique addit *Moya* d. 1. q. 1. n. 23. votum castitatis vel Religionis emissum à tali in Venerem proclivi, vel cui proclivitas illa supervenit, non esse reservatum Papæ, sed etiam ideo esse dispensabile ab Episcopo, eò quòd certum non sit illud obligare, sed de hoc satis diximus n. 481.

564. §. 6. Si dispensatio voti castitatis obtenta sit ad effectum ineundi Matrimonii, non ideo votum definit esse reservatum, néque ideo dispensatur quoad reliqua, néque etiam ad secundum Matrimonium, si hæc uxor moriatur, quia communiter additur, ut hac mortuâ cælebs maneat, utpote eodem voto obligatus, unde reipsa manet reliqua partialis materia prioris voti reservata, & mortuâ uxore est tota obligatio prior, uti si quis obstrictus absoluto voto castitatis ducat uxorem & dispensetur ad petendum debitum, non ideo reliquæ partes voti desinunt obligare aut esse reservatæ, sed si uxor ista moriatur, dispensatus obligatur eodem voto omnimodæ castitatis, uti pluribus deducit *Lugo* suprà toto Dubio 1. Laudabile esse emittere votum castitatis in sæculo, probat fusè *Less.* in Auct. v. *Votum.* Casu 1.

565. *Q.* 134. *Quid circa votum Religionis sit notandum.* ℞. Seqq. §. 1. Ut sit reservatum, debet esse absolutum & perfectum Religionis propriè & simpliciter dictæ, unde votum Religionis ab Ecclesia non approbatæ non est reservatum, ità cum communi *Belleg.* p. 3. Sect. 13. quæst. 4.

566. §. 2. Reservata sunt omnia vota, per quæ quis fit Religiosus, qualia sunt paupertatis, castitatis, obedientiæ in Religione emissa; item quædam alia vota particularia secundùm specialia Statuta quorundam Ordinum, *Suar. Dian. Belleg.* suprà.

567. § 3 Si aliquis continentiam servare non posset, nec daretur recursus ad Papam vel Delegatum, essètque periculum in mora, posset Episcopus in voto Religionis ineundæ dispensare, secundum dicta n. 563.

568. §. 4. Votum, quo Religiosus vovet eligere Religionem strictiorem, non est reservatum quoad circumstantiam strictioris, uti habet communis cum *Sot. Silv. Navar. Az. Less. Sanch. Dian.* p. 1. t. 11. R. 55. *Illsung* n. 145. & dictum est n. 550.; nequit tamen postea irritari à Superiore, uti habet *Busenb.* relatus n. 482. & præter ibi citatos docent *Suar. Laym. Tamb.* l. 3. c. 12. §. 5. n. 5., quia Religiosus quoad hoc subjacet soli Pontifici.

569. §. 5. Probabiliter tenent *Sanch. Fagund. Mald. Dian. Trull. Belleg.* suprà, *Less.* in Auctario v. *Votum.* Cas. 3. votum perseverandi in Religione non esse reservatum, sed commutari posse, si quis in Novitiatu experiatur Statum sibi non convenire, nam non est Religionis in se, sed circumstantiæ, quæ non reservatur, secundùm dicta n. 550.

Q. 135. *Quid circa votum trium peregrinationum sit notandum.* ℞. Hoc unicum, quòd vota trium peregrinationum non sint reservata, nisi sint emissa devotionis causâ, *Tamburin. Illsung* t. 5. n. 145. 570.

TRACTATUS III.

De tertio & quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid tertium Præceptum?

Memento, ut diem Sabbathi sanctifices.

Præceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod " sanctificari, sive impendi cultui divino, est na- " turale & adhuc obligat: quatenus verò per " id tempus designatur dies sabbathinus, est cerimo- " niale, & in novo Testamento abrogatum, ac pro eo " ab Ecclesia designatus dies Dominicus & festi; præ- " scriptusque modus colendi, ut quædam opera illis " diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, " illa præcipiuntur. *Bonac. Laym.* ex *D. Thom.* 2. 2. " q. 122. " 571.

ADDENDA.

QUæst. 136. *An præceptum observandi Festa obliget sub mortali.* ℞. Affirmativè, nam *Innocentius* XI. damnavit hanc 52. Prop. *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Et quamvis obligatio gravis observandi Festa non constaret, neque ex sensu communi Fidelium, neque ex universali consuetudine Ecclesiæ determinantis Jus naturale & divinum, quo tenemur aliquando Deum specialiter colere, nihilominus ex hac damnatione obligatio illa fit evidens, quia cùm ista Lex, prout cadit in certos dies, sit ecclesiastica, ad Pontificem, qui primarius author est Legis, spectat declarare, an graviter obliget necne, ergo cùm declaret graviter obligare, evidens est ità esse, *Carden.* in 2. Crisi d. 32. *a.* 16. Atque ex hac damnatione etiam sequitur, improbabilem esse sententiam illorum, qui dicunt nullum præceptum graviter obligare, nisi sit de aliquo, quod opponatur charitati Dei vel proximi, nam inprimis violare Legem quamcunque ex contemptu illius Legis seu potestatis legislativæ, semper est mortale, uti tenent omnes, nec tamen est contra charitatem Dei vel proximi: deinde certum est, quòd legislator etiam humanus in materia gravi possit graviter obligare, habet enim potestatem præcipiendi & prohibendi non restrictam ad obligationem tantùm levem, ergo si declaret se velle obligare graviter, erit obligatio sub mortali, neque tamen transgressio erit contra charitatem Dei vel proximi. *Nec refert*, quòd omne mortale è subjecto, in quo est, expellat charitatem: *Nam* ex hoc tantùm sequitur, quòd omne mortale opponatur charitati subjectivè, in quantùm tollendo gratiam facit abesse charitatem, sed non ideo semper opponitur objectivè, quia verum non est, quòd omne mortale opponatur motivo formali charitatis, quod est esse contra charitatem. 572.

DUBIUM

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

573. »RESP. 1. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est, quæ & versantur circa materiam »externam, & vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. »suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem cor»poris, & ab operariis tantùm, & servis fieri solent. »*Ità Doctores communiter.* Vid. *Laym. l. 4. tract. 7. cap. 1.* »*Suar. Fill. & alios* ex *D. Th. l. c. Unde resolves,*

» I. Impertinens est ad rationem operis servilis, »utrùm fiat ex lucro, an recreatione; ex hac, an ista in»tentione pia, vana, & turpi. *Cajetan. Suar. Layman l.* »*c. & alii* contra *Sylv. & Canonistas.*

» II. Impertinens quóque est, sive fiat cum defati»gatione & labore, sive non; sive brevi, sive longo »tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam »operis.

» III. Servile non est, ideóque nec prohibitum, Fe»sto ludere, choreas ducere, instrumenta musica pul»sare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde »etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Navar. c. 13. Toler.* »*& Laym. Suar. De Fest. c. 27.*

» IV. Nec servile est, ducere jumenta sinè onere; cùm »id sit iter facere, ùt ait *Fill. tract. 27. c. 9. n. 170.* Du»cere autem jumenta, currus, vel navigium onustum »mercibus, est servile. *Suar. Fill. ll. cc.* Quòd si tamen »ante Festum talia itinera incepta sint, continuatio »eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel »propter damnum, quod aliàs sequeretur.

» V. Item nec servile est, sive gratis, sive pro pretio »docere, studere, scribere, transcribere, & secundùm »quosdam, ùt *Medinam, Lopez, & Armillam*, quorum »sententiam probabilem docet *Laym. n. 3. & 4.* con» tra *Sa, Fill. Azor & alios multos*, pingere etiam colori»bus; (nam de rudibus lineamentis plerique conce»dunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tin»gere, ùt v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare »parietes, illiberale est.

» VI. Videntur etiam excusari posse in typogra»phiis literarum collocatores, quando post divina »collocant neglectum pensum, ùt habet *Layman n. 3.* »Imprimere tamen, servile habetur. *Escob. E. 5. c. 4.* »*Suar. Laym. & alii.*

» VII. Excusat etiam *Fill. n. 169.* distillationem, »quæ sinè corporis fatigatione, potiùs ad experien»tiam & peritiam fit, quàm ex officio & arte.

» VIII. Servile aliqui non putant, (alii contrarium »tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium »aliáque pejora vitanda) venari. *Gran. 2. 2. c. 3. t. 12. d.* »*4. s. 7. n. 63.* aucupari, militare, gladiari, piscari, (sal»tem in fluminibus recreationis gratiâ) & similia: »piscatio tamen moderata esse debet. *Vid. Laym. &* »*Fill. q. 12. Bonac. tom. 2. d. 5. q. un. p. 2. n. 25. Escob.* qui »docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter »quidam excusant puellas ad otium vitandum acu »pingentes. *Armil. Azor. Palaus, Sa, March. Vid. Dian.* »*p. 6. t. 6. R. 15. & p. 4. tract. 4. R. 62.*

» *Resp.* 2. Prohibentur præterea quædam opera non »servilia, quæ dicuntur *forensia*; ùt sunt mercatus, »Placitum, Judicium ad mortem vel pœnam, & »strepitus omnis judicialis, id est, actiones, quæ ad »decisiones causarum, tam civilium, quàm crimina»lium, tam sæcularium quàm Ecclesiasticarum spe»ctant. *Ità communiter DD. ex Cap. 1. De Feriis. Unde* »*resolves:*

» I. Festo non licet citare, adducere testes, id est, »exigere Juramentum judiciale, proferre aut exequi »sententiam; quæ si feratur, est irrita. *Vid. Laym. c.* »*2. n. 7.*

II. Nec licet emere & vendere res non necessarias, » negotiari publicè vel privatim, inire contractus » emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex » consuetudine, vel aliis justis causis excusentur) quia » intelliguntur nomine mercatûs, qui prohibitus est » *cap. 1. De Feriis*, ùt docet *Bonac.* ex *Suar. c. 13. & Fill.* » *num. 180.* »

III. Festo licet excommunicare, dispensare, Ju» dicem privatim informare, Advocatum consulere, » consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt » strepitum judicialem. *V. Bonac. l. c.* »

ADDENDA.

QUæst. 137. *Quænam præterea opera censeantur servilia.* ℞. Generatim loquendo, opus servile sic describitur: *Opus, quod commoditati corporis inservit, & à servis regulariter fieri solet*; vel secundùm *Illsung. t. 5. n. 166.*: *Actio, quæ quia vel immediatè in utilitatem corporis, vel corporis potius quàm animi viribus efficitur, vulgaribus communiter hominibus committi solet*: Est tamen maximè habenda ratio usûs & consuetudinis, nam servilitas operis maximè pendet ab æstimatione hominum, uti notant *Tamb. & Ills.* Nunc addi possunt sequentia: 574.

§. 1. Lineas notis musicis solitas subjici seriò & per se ducere videtur servile, non tamen notas scribere aut per accidens tales lineas ducere, si quæ necessariæ sunt ad notas tum scribendas, *Tambur.* l. 4. c. 3. §. 1. n. 7. Nec servilia sunt, rationes inire vel computus, nec designare in charta opus alteri fabricandum, *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 2. d. 14. *Castrop.* t. 4. d. 2. p. 5. n. 4. *Tamb.* suprà. 575.

§. 2. Servile est ex proposito reficere retia; item retia magno nisu & labore per longum tempus attrahere, hinc ut liceant similia, fieri debent sinè magno apparatu, *Tambur.* nu. 9. & §. 2. nu. 23. venatio autem & aucupium, quamvis fiant lucri causâ & ex officio, si fiant sine magno apparatu, die festo licent, quia sunt opera secundùm se communia liberis & servis. *Sanch.* suprà, idem dicens de piscatione, quæ fit arundine, & *Dub.* 6. universaliter dicit, omne opus, quod licitum est die festo vel ex se vel ex necessitate vel ex consuetudine, etiam esse licitum, quamvis fiat ob lucrum, nam non ideo fit servile, nec ideo desinit necessitas aut jus faciendi, quod habetur per usum: sculpere tamen in cera, creta, gypso, est servile, uti habet communis cum *Tambur* §. 1. n. 10. 576.

§. 3. *Tamb.* n. 11. & *Ills.* suprà dicunt licitum esse iter facere in lectica ab hominibus portata, sed dicendum videtur id esse illicitum, quia illa portatio lecticæ est opus servile, ergo non licet, nisi excuset necessitas vel alia causa: Et frustra citat *Tamb.* pro sua sententia *Castrop.* p. 5. n. 12. Item *Bonac* hìc d. 5. p. 2. n. 25. nam *Castrop.* loquitur tantùm de lectica ab animalibus portata: *Bonac.* autem tantùm dicit licitum esse parare ea, quæ necessaria sunt ad Dominum deportandum, aut ferre secum necessaria ad usum itineris, uti cibum, vestes &c. hæc enim accessoria sunt itineri de se licito in die festo. 577.

§. 4. Simpliciter loquendo licita est occupatio modicissimæ applicationis, hinc si cooperatio cum animalibus, ventis, aqua, igne &c. nullam vel modicam habeat applicationem, est licitum illis cooperari; & ità licitum est voce, strepitu, baculo excitare animal ferens onus, molere, distillare die festo. Quòd si notabilis applicatio vel cooperatio servilis requireretur, ùt si onus esset sæpius imponendum, deponendum; animal sæpius exuendum, induendum; mola sæpe obvertenda; ligna findenda ad alendum ignem &c. foret illicitum. *Tamb.* n. 14. 578.

§. 5. Illicitum est die festo imponere laborem hæreticis, hi enim illo Ecclesiæ præcepto tenentur: probabilius 579.

bilius tamen est cum *Laym.* l. 1. t. 4. c. 9. n. 3. & *Diana* p. 5. t. 14. R. 7. imponi posse perpetuò amentibus, item infidelibus vel Catechumenis, uti docet idem *Diana* cum *Gran.* quia hi, cùm non sint babtizati, non sunt Ecclesiæ subditi, nec illius præceptis obligantur: attamen etiam probabile videtur cum *Tamb.* n. 16. id non licere, licèt enim hi die festo possint laborare, si suâ sponte velint, ob rationem datam, non ideo licebit alteri, qui præceptis Ecclesiæ tenetur, imponere laborem, quia huic moraliter imputaretur labor & inhonoratio diei: Hanc sententiam non putat probabilem *Illsung* suprà, 1. Quia qui mandat puero rationis incapaci die Veneris carnes comedere, vel die festo non audire Missam, non peccat, ergo similiter hic. 2. Qui die festo sinè sua cooperatione facit per equos molam circumagi, non peccat, ergo similiter hic. 3. Lex sanctificandi diem festum imponit obligationem personalem, ergo uti non satisfacit Legi, qui die festo audit Missam per alium, jubendo illum audire, sic non facit contra Legem, qui in propria persona non laborat. 4. Addo pro *Illsung*, qui jubet dispensatum laborare, non peccat, ergo nec peccat, qui jubet laborare non subjectum Legi. R. Hæc dici probabiliùs, sed non concludunt certò: *Ad* 1. N. *conseq*: Quia mandans ista, non ideo censetur carnes comedere aut negligere Missam: è contrà mandans laborare die festo, censetur per illos laborare tanquam per instrumenta. *Ad* 2. etiam N. *conseq.* quia equi aut alia irrationalia non sunt de se apta sanctificare aut profanare diem: si enim fluvius exundans toto die festo evolvat arenas ad litus, nemo dicet profanari festum: è contrà homines sunt instrumenta rationalia de se apta sanctificare vel profanare diem festum, qui enim videret etiam infideles die festo laborantes, diceret, non colunt diem, uti vult Ecclesia; atque in his multùm tribuendum est existimationi hominum, uti fatetur *Illsung.* *Ad* 3. Si argumentum valet, ergo nec facit contra Legem, qui mandat Fideli, ut laboret, quia nec per illum potest audire Missam: itaque N. *conseq.* quia licèt ipse non laboret, tamen ipsi imputatur labor alienus, & inhonoratio diei fit moraliter ipsius. *Ad* 4. N Conseq.: quia pro dispensato est positiva concessio Ecclesiæ, quæ facit laborem non censeri inhonorativum diei: è contrà vult Ecclesia etiam infideles abstinere, quamvis eis imperare non possit.

580. Q. 138. *An peccet mortaliter, qui die festo mandat sex famulis, ut singuli una horâ laborent.* R.

§. 1. Si mandet, ut laborent simul, secluso scandalo est veniale tantùm, quia non est una gravis inhonoratio Festi, sed sex leves: è contrà si mandet, ut laborent successivè, *Sanch. Bonac. Castrop. Oved. Trull. Dian. Pasq. Hermex* de pecc. d. 7. n. 50. *Tambur.* §. 2. n. 2. *Illsung* suprà aliique communius adhuc excusant mandantem à mortali, 1. Quia singuli laborantes peccant tantùm venialiter, ergo & mandans: 2. Quia labores illi non possunt moraliter coalescere, cùm exerceantur à diversis personis habentibus diversas obligationes personales ab invicem dependentes: 3. Quia qui in die jejunii sex hominibus suadet, ut parum comedant, non peccat graviter, quamvis parva illa, quæ à singulis sumuntur, essent materia gravis transgressionis, si ab uno sumerentur, ergo idē est hic.

581. §. 2. Spectatâ ratione videtur probabilius talem mandantem peccare mortaliter, ità *Arsdek.* t. 2. p. 2. t. 5. c. 3. §. 1. q. 4.; nam 1. Mandans censetur ipsemet principaliter laborare per notabilem diei partem, adhibitis aliis velut instrumentis, adeóque respectivè ad ipsum coalescunt partes laboris; & cùm mandet successivè fieri, reipsa ponitur gravis inhonoratio Festi, quia ponitur labor per sex horas durans, & quidem moraliter ab ipso eodem, qui causa est hujus totius laboris, ergo mandans est causa gravis inhonorationis Festi. 2. Si Cajus centum famulos habens singulis mandaret, ut uno quadrante facerent incendium successivè, ille diceretur esse causa diuturni incendii, quamvis singuli facerent breve incendium; & etiamsi apud diversos illa incendia facerent, tamen esset diuturnum incendium, ideóque si ad grave peccatum incendii sufficeret diuturnitas, hic posuisset grave incendium; sed sic se habet res in nostro casu, nam ad gravem inhonorationem Festi sufficit diuturnitas inhonorationis, ergo. 3. Cajus mandans decem famulis, ut singuli à Titio furentur solidum, peccat mortaliter, licèt singuli tantùm venialiter, quia ab eodem Cajo moraliter ponuntur singula furta, & totum damnum, ergo similiter hic, uti enim illa partialia furta uniuntur ratione unius damni à Cajo causati, ità singuli labores ratione unius diuturnæ inhonorationis à mandante causatæ. 4. Saltem hoc est graviter scandalosum, nam posset quis abuti multitudine hominum, & facere, ut toto die in sua domo serviliter laboraretur, quod utique esset graviter inhonorativum Festi, ergo.

§. 3. Ad argumenta contraria facilis est responsio, 582.
Ad 1. N. *conseq.* nam singuli labores non coalescunt respectu laborantium, quia hi independenter ab invicem laborant: è contrà omnes laborant dependenter ab uno mandante, ergo est ratio, cur respectu hujus coalescant: & sic patet etiam *ad* 2. *Ad* 3. N. *conseq.*: Disparitas est, quòd per omnes illas etiam simul sumptas comestiones nulla fiat gravis transgressio præcepti, quia non ponitur secunda plena refectio, sed singuli adhuc servant substantiam jejunii, & macerant corpus, qui est finis præcepti: è contrà in nostro casu per illos labores ponitur gravis inhonoratio Festi, omnes autem illi labores attribuuntur uni mandanti, ergo meritò illi attribuitur gravis inhonoratio Festi, non minùs, quàm si illos labores ipse physicè poneret.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, ob quas opera prohibita liceant.

Tales præcipuè sunt septem: *Prima*, Dispensatio » 583.
Episcopi, vel habentis potestatem quasi episcopalem; uti Superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar.* c. 33. *Bonac.* p. 3. n. 20. »

Secunda, Consuetudo; nam sic licent nundinæ illæ, in Festis passim haberi solitæ: Et præparationes deliciarum non necessariarum, ùt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum; item emptiones & venditiones recularum parvi momenti. *Bonac.* l. c. *Laym.* l. 4. t. 7. c. 2. n. 6. »

Tertia, Pietas in Deum, per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: ùt pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in Festum differantur, venialia habentur. *Fill.* t. 27. n. 218. *Bonac.* l. c. »

Quarta, Charitas erga Proximum: per quam licent & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym.* n. 7. *Vid. Dian.* p. 2. t. 15. R. 34. »

Quinta, Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ, si nimirum sinè gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur, 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt:

quirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Servi & ancillæ coacti à Dominis laborare, nec audentes recusare: quòd si tamen frequenter contingit, eos deserere debent. *Suar. Laym. c. 4. num. 3.* Iidem & similes reficientes suas vestes, cùm id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suósque alere non possunt, operantes privatim, sinè scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bonac. num. 13.* 5. Coqui & culinarii. 6. Pistores, laniones & similes in oppidis populosis, & concursu Festorum. 7. Chirurgi, & Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, calcis, &c. Et quicunque, quorum opus semel cœptum, non potest interrumpi sinè damno. 9. Molitores, & Naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest, ut satisfaciant. 13. Agricolæ ad cavendum damnum ruri laborantes; ùt si ob pluviam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bonac. n. 13. Fill. num. 211.* 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cùm præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec aliàs commodè emere posse. De suprà dictis *vid. Suar. Fill. Laym. Bonac. ll. cc.*

Sexta. Utilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: Sic enim licet in adventu vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. quanquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. *Vid. Bonac.*

Septima. Excusat item, saltem à gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. Unde grave non videtur unâ horâ laborare, ùt habet *Suarez l. 2. De Festis c. 32.* maximè ùt notat *Laym. c. 4. n. 1.* si labor non sit nimis servilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *Vid. Fill. num. 205.* In forensibus autem & judicialibus materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed ex qualitate operis desumendam, monet *Escob E 5. c. 3. n. 14.* ex *Palao Tract. 9. d. 2. p. 1. n. 4.* Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solennitate, licèt brevi tempore fiat. Quod intellige (secundùm supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

ADDENDA.

584. QUæst. 139. *Quid notandum sit circa dispensationem pro labore in die festo.* ℞. Hæc pauca. In Festis Jure communi inductis, si causa adsit, validè dispensat Episcopus & ejus Vicarius pro omnibus Diœcesanis, Parochus pro Parochianis, Superior pro subditis, non tamen pro famulis sæcularibus; Papa pro omnibus, etiam sinè causa, sic tamen dispensans peccare potest: Deinde qui potest dispensare potestate ordinariâ, potest suas vices alteri delegare, dicendo, si ille approbaverit causam, dispenset: Si autem ipsemet habeat potestatem delegatam, non potest subdelegare, attamen dicere potest, dispenso, si ille causam approbaverit: Denique si causa moraliter certa excuset, non est opus dispensatione Superioris, nisi fortè ratione scandali, quod oriretur, si publicè laboraretur, *Tamb.* l. 4. c. 3. §. 2. à n. 31. Vide *Leurenium* p. 1. q. 437. n. 2.

585. Q. 140. *Quid circa consuetudinem.* ℞. Hoc unum, quòd per consuetudinem videatur nunc licitum molere, non tamen advehere frumenta vel farinam avehere: non ubique tamen est talis consuetudo. *Escob.* & *Stoz* per consuetudinem excusant etiam eos, qui tempore messis die festo sub vesperum acuunt falcem, vel præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam.

Q. 141. *Quomodo pietas excuset.* ℞. Propter hanc licitum est die festo fodere sepulchrum pro mortuo illo die sepeliendo, *Illsung* t. 5. n. 167.; item veniale tantùm esset erigere sepulchrum Christi, præsepe vel moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam, licèt die præcedenti fieri potuisset; item collocare scenam in ecclesiis ad repræsentationem sacram, *Tambur.* num. 3. *Illsung* suprà. Dubitatur autem, an excuset voluntas vitandi otii; negant *Suar. Comit.* & *alii*, quia opus, quod ex se est servile, manet tale, quamvis fiat pio fine: è contrà à mortali excusant *Sa*, *Silv.* aliique cùm *Burgh. cent. 1. Cas. 77.* quia si liceat laborare ad vitandum damnum temporale, magis licebit ad vitandum malum spirituale, quale est otium; sed dicendum est cum *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 2. d. 8. *Castrop. Tamb. Illsung* suprà, tum tantum licitum esse laborare vitandi otii causâ, quando aliter vinci non posset aliqua tentatio, si enim liceret præcisè ad vitandum otium, etiam liceret quibusvis opificibus, ne otiosi essent, aut saltem ne ad popinas, aut ad alias periculosas conversationes irent, utì rectè *Steph.* t. 1. d. 5. n. 154. Denique ex Cap. *Conquestus 5. De Feriis*, plures apud *Sanch.* d. 21. docent opera servilia ob pietatem, vel Ecclesiam vel Monasterium vel pauperes alendos absolutè esse licita; limitant *Silv. & alii*, exceptis Dominicis & Festis solennioribus: Alii excipiunt solam Dominicam Paschæ & Pentecostes; sed hæc omnia meliùs negantur, nisi prout dicetur q. seq. 586.

Q. 142. *An charitas excuset laborantem pro paupere.* 587. ℞. Excusat laborantem pro tali paupere, cui ratione gravis necessitatis tunc liceret laborare: debes autem scire, quis determinatè sit ille pauper, cui laboras. *Sanch.* d. 23. & alii, *Ills. Tamb.* §. 3. n. 16. qui Domicellis otii vitandi causâ volentibus laborare die festo, rectè suasit, ut laborarent pro tali paupere, aut etiam pro ecclesia in gravi necessitate constituta, tum enim excusabit charitas.

Q. 143. *Ad quæ præterea se extendat excusatio ob necessitatem.* 588. ℞. §. 1. Ob hanc licitum est laborare in messe, fœno, vindemia, quando aliàs ratione tempestatis & pluviarum probabile damnum timeretur, *Illsung* t. 5. n. 167.; item ad cavendum grave damnum aliud: non esse autem licitum ob extraordinarium lucrum, docent *Suarez & Castrop.* t. 9. p. 10. n. 3. sed probabiliter putant licere *Sanch.* d. 19. *Dian.* p. 2. t. 15. R. 34. *Tamb.* §. 2. n 8. quia amittere notabile lucrum extraordinarium videtur esse grave damnum, neque putandum est Ecclesiam, utpote piam Matrem, velle Fideles ad hoc obligare: quantum autem debeat esse lucrum, ut pro eo liceat laborare, insinuabitur n. 681.

§. 2. Licitum est pro victu præparando occidere, 589. excoriare vel deplumare animalia, si pridie fieri non potuerit, *Sanch.* d. 18. *Tambur.* n. 22.: plus dicit *Castrop.* supra his verbis: *Parantes cibum & potum, tametsi superfluè & ad delectationem, excusantur consuetudine, namque sic jam est introductum, idque extensum est ad colligendos fructus eodem die, ut saniores & integriores sint, & ad occidenda & excorianda animalia, præcipuè si sit ratio aliqua, qualis est cibaria non esse ità suavia, si alio die disponantur* &c.; & idem de cibis etiam superfluis docet *Fagund.* in 1. præcept. Eccles. l. 1. c. 11. n. 1.

§. 3. Si recitanda est comœdia die festo, potest 590. tum fieri apparatus, qui commodè non potuit præveniri, *Tolet.* & *alii* cum *Sanch.* d. 18. item licitum est fabris ferrariis calceare equos ob necessitatem itinerantium, *Sanch. Tamb.* Item partim per consuetudinem, partim ob necessitatem licitum est secare venam, irrigare olera & alia similia, quæ passim fieri vi-

videmus non reclamantibus Prælatis Ecclesiæ, *Sanch.* suprà.

591. §. 4. Barbi-Tonsores communiter excusantur, vel parvitate materiæ, si unum tantùm vel alterum tondeant, vel necessitate, vel consuetudine, vel ob lucrum cessans & oriturum damnum, si petentes non tonderent, *Tamb.* §. 2. n. 13. *Diana* p. 2. t. 15. R. 34 & *alii*, quod probabile agnoscit *Illsung* num. 166. Et quamvis *Sanch.* d. 21. absolutè dicat consuetudinem illam semper fuisse improbatam, excusat tamen, si antè non potuerit fieri, aut si alioquin Barbi-Tonsor esset deserendus, aut si ideo die festo tondeant, quia tum veniunt Rustici aut alii operarii aliis diebus impediti, poterunt enim tonderi, licèt barbi-tonsio ad longum tempus duraret.

592. §. 5. Sartores, qui bonâ fide appromiserunt vestem, quam reipsa putaverant ante diem festum perficiendam, excusantur, si, ut stent promissis, laborent post mediam noctem usque in Festum, *Laym.* l. 4. t. 7. c. 4. n. 2. *Dian* p. 4. t. 4. R. 62.; intellige, si ideo passuri essent incommodum, nam si excusare possint, tenentur à labore abstinere.

593. §. 6. Famulantes laborare possunt, si recusando, Dominos suos ad gravem indignationem commoverent, ex qua prudenter timerent incommoda, *Illsung* num. 177.

594. Q. 144. *Quomodo aliquis ratione temporis excusetur à mortali.* R. §. 1. *Azor, Bonac. Regin.* putant esse mortale laborare ad horam; *Fagund.* apud *Ills.* num. 168. adjicit medium, vel pro summo, integrum quadrantem: *Castrop* & *Trull.* ponunt duas horas: è contrà aliqui Canonistæ requirunt tertiam partem diei, sed communiter ab omnibus exploduntur. Non esse mortale per duas horas laborare, est jam recepta nostrâ ætate sententia, inquit *Tamb.* l. 4. c. 3. §. 2. n. 1., assentiuntur *Gran.* & *Ills.* suprà; *Dian.* p. 5. t. 5. R. 6. dicit non fore mortale, si duæ horæ non excedantur; *Sanchez* dicit minùs quàm duas horas non sufficere ad mortale, testatúrque juniores Theologos plùs quàm duas requirere; & ratio potest esse, quia duæ horæ videntur pars modica diei, utpote duodecima: *Fill. March.* & *Gobat in Clypeo* num. 283. requirunt tres horas, sed communior nunc & probabilior est sententia, si saltem multùm ultra duas horas laboretur, fore mortale.

595. §. 2. Non est mortale singulis Festis ad duas horas laborare, quamvis id velis facere & reipsa facias toto anno, quia dies & labores illi non uniuntur in ordine ad constituendam materiam gravem pro inhonoratione alicujus Festi, *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 4.

596. Q. 145. *Quid notandum circa forensia.* R. De his habet *Busenbaum* relatus num. 583, aliqua tamen clariùs explicanda sunt, ut etiam meliùs intelligatur, quandonam adsit excusatio.

§. 1. Per forensia intelliguntur actiones, quæ quamvis non sint serviles, tamen quia nimis distrahunt animum & cultum divinum impediunt, prohibentur Tit. *De Feriis*, Cap. 1. *Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere, ut in eis mercatum minimè fiat neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec sacramenta,* (id est, Juramenta) *nisi pro pace vel alia necessitate, præstentur.* Cap. ult. *Debet judicialis strepitus diebus conquiescere feriatis.* Et post recensita Festa ordinaria in fine additur: *Nisi necessitas urgeat vel pietas suadeat, usque adeo convenit ab hujusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus hujusmodi promulgari: licèt diebus feriatis, qui gratiâ vindemiarum vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate.* Ex his inferunt communiter omnes, præter mercatum, principaliter prohiberi actiones judiciales, quæ dicuntur *placitum*, & sunt citatio partium; formatio processûs sive cognitio causæ; & sententia: quæ quamvis Jure civili L. *Ut in die*, 2. Cod. *De Feriis*, si in die festivo fiant, tantùm dicantur irritari, id est, irritanda, tamen vi citati Juris Canonici, ex quo hìc loquimur, sunt ipso facto irrita.

§. 2. Citatio, ut quis compareat die festo, est irrita, quamvis ibi tantùm esset Festum, ubi est ille, qui citatur, nam citatio respicit locum, in quo est is, qui citatur, uti è contrà mandatum & sententia respiciunt locum, ubi est mandans vel sententiam ferens: Si autem citatio fiat, ut quis compareat intra octo dies, etiamsi octavus dies esset Festum, valet, poterisque (secundùm *Suar.* & *Fagund.*) differre, ac priùs comparere sequenti die, sed secundùm *Bonac.* aliósque cum *Castrop.* t. 9. p. 7. num. 3. & 4. debebis prævenire. 597.

§. 3. Ad formationem processûs seu cognitionem causæ spectat examinatio testium & Jusjurandum, item depositio sola testimonii, uti probabiliùs cum aliis tenent *Suar. Bonac. Castrop.* num. 6. contra *Azor* & *alios*: imò iidem cum *Regin.* putant etiam examinationem testium vel Juramenta in causa spirituali esse illicita & irrita: sed *Sanch. in Conf.* l. 5 c. 2. d. 30. putat tantùm prohiberi Juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus, non quod pro spiritualibus, nec quod fit pro fide, pace, obedientia, fama vel alia necessitate. Communis etiam est sententia cum *Castrop.* p. 8. n. 4. quando judicium vel contractus est licitus die festo, etiam licere Juramentum, quia concesso principali conceduntur accessoria. Probabilius autem est cum *Suar. Fagund. Laym. Castrop. Illsung* n. 169. contra *Panorm.* non prohiberi alia Juramenta, quæ nec ad Judicium nec ad mercatum ordinantur. 598.

§. 4. Oblatio libelli etiam pro causa temporali fieri potest, dummodo die festo non intimetur parti adversæ, quia non videtur spectare ad formationem processûs, cùm non procedat à Judice vel à potestate Jurisdictionis, sed à litigante, *Fagund.* & *Castrop.* n. 9. 599.

§. 5. Licitum est Advocato in festis patrocinari, sive verbo sive scripto, & informare Judicem, licèt fiat ob pretium, quia nec est servile, nec prohibitum, *Sanch.* d. 28. Item Judici licitum est concipere vel etiam scribere privatim sententiam postea proferendam, *Pirrh.* 600.

§. 6. Secundùm *Sanch.* d. 27. n. 17. *Cajet. Tol Henriq.* & *alios* peccant mortaliter Notarii in Festo transcribentes acta spectantia ad judiciales strepitus; sed probabiliùs id negant *Suar.* aliique plures cum *Dian.* p. 2. t. 15. R. 35. nam nec est opus servile nec prohibitum, hinc docet quóque *Dia.* in Summa v. *Festum.* Num. 3. non peccare Notarios, si secluso scandalo celebrent contractus die festo, quia non sunt ex forensibus, quæ prohibentur. 601.

§. 7. Licitum est die festo facere præsentationes, institutiones, collationes, provisiones Beneficiorum; item exercere actus jurisdictionis voluntariæ, v. g. adoptare aliquem in filium, condere testamentum, hæc enim non afferunt strepitum judicialem, *Pirrh.* & *alii* cum *Castrop.* p. 6. n. 3. ubi nu. 5. addit etiam consuetudine excusari conductiones operariorum, venditiones publicas sub hasta, v. g. bonorum alicujus defuncti &c. 602.

§. 8. Licitum est die festo ferre sententiam, si aliàs impediretur justitia, si ratio temporis, conditio belli ità exigat, si sit atrocissimum crimen, ità ut ad incutiendum terrorem non sit danda mora, *Sanch.* d. 29. *Castrop.* p. 2. n. 17. 603.

§. 9. Judicia, quæ de partium consensu fiunt per Judicem Arbitratorem, sunt licita die festo, est communis cum *Sanch.* d. 27. *Castrop.* num. 16. *Illsung* suprà. Porrò ille dicitur *Judex Arbitrator*, qui eligitur, ut dicat, quod sibi videtur, & sic suo judicio litem pa- 604.

cificè

cificè componat sinè ordine judiciali usitato in foro; è contrà *Judex Arbiter* dicitur, qui procedit servato ordine processûs forensis.

605. §. 10. Probabilius est contra *Panormitan.* etiam prohiberi executionem sententiæ latæ die non festo, quia est complementum sententiæ, *Castrop.* num. 12. *Illsung* suprà & alii. Quod autem ad appellationem attinet, communior quidem sententia dicit licere die festo, sed etiam probabile est non licere, uti ostendit *Castrop.* à nu. 13. adductis pro utraque parte Authoribus & rationibus.

606. §. 11. Per consuetudinem videtur nunc omnino licitus esse mercatus privatus, sive quidvis vendere vel emere clausâ officinâ, *Castrop.* p. 6. n. 5. *Tambur. Illsung* nu. 171. Etiam licere contractus, si fiant sinè instrumentis & Judicis authoritate, docent *Sanch.* & *alii* cum *Illsung* suprà.

DUBIUM III.

Quæ opera festis diebus præcipiantur.

607. » RESP. Præcipitur, 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. *Vid. Trid Sess.* 24. c. 4. *De Reformat. Fill. T.* 27. c. 8. q. 7. *Bonac. T.* 2. *D.* 5. *Q. un. P.* 2. *nu.* 27. *Suar.* &c. Dixi, *nisi quatenus. &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria Fidei, ea præsertim quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est suprà Lib. 2. t. 1. c. 1., tenentur Lege charitatis, (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. *Bon. D.* 5. *in præcept.* 3. *n.* 28. addens, eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull. L.* 3. *Cap.* 1. *D.* 4. *n.* 12. *Fagund. P.* 1. *L.* 2. c. 9. *n* 12. &c.

» 2. Præcipitur speciali præcepto obligante sub mortali, audire Missam, hoc est, morali & humanâ assistentiâ sive præsentiâ ei interesse. Est communis ex c. *Omnes Fideles*: Et ex c. *Missas*, *De Consecrat. Dist.* 1. contra *Angelum* & *Rosellam*, qui semel vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus Festis omnes baptizatos usum rationis habentes, non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis, qui est universale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. *Lugo D.* 22. *Sect.* 1. & 2. ex *Navarr. Sanch.* & *Koninck*. *Unde resolves:*

» I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia Doctores multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cùm *Trid. Sess.* 24. *Cap.* 4. *De Reform.* dicat teneri, *ubi id commodè fieri potest*: tum quia si quæ obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. De Relig. T.* 1. *L.* 2. c. 16. *Azor, Navar. Cened. Zerol. P.* 1. v. Prædic. *Trull. L.* 3. c. 1. *D.* 4. *num.* 11. *Barbos. in Trid. Sess.* 24. c. 4. Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis ecclesiis, quovis anni tempore possunt Auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulgentiarum nomine Papæ. *Diana P.* 4. *T.* 4. *R.* 22. ex *Rodriq.* & *aliis*.

» II. Non est obligatio ad audiendam Missam Feriâ quintâ & sextâ, & Sabbatho majoris hebdomadæ: neque diebus Rogationum. *Azor, Henriq. Suar. D.* 88. *Sect.* 5.

» III. In die Nativitatis Christi tantùm teneris audire unam Missam. *Navar. Suar. Fill. Tract.* 5. *n.* 207.

» IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas canonicas, vel pœnitentiam injunctam in Confessione, ùt contra *Cajetan. Sylv. Ang. Armil.* docent *Suar. Sa, Rodriq. Fill. num.* 216. & *alii*. Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, ùt *vid. suprà* L. 1. T. 2. c. 3. *Dub.* 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. Lib.* 19. *num.* 14. dummodo intentionem habuerit audiendi Missam: Negat autem *Suar. sect.* 6. *Azor Cap.* 7. q. 6. *Gordonus, Lugo loc. cit.* si quidem possit differre Confessionem, nec adsit necessitas præcepti Confessionis. Idem dicit *Bonac. Tom.* 1. *D.* 4. *Q. ult. P.* 11. ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi: vel propter intentionem audiendi Missam aliam: vel denique propter bonam fidem. »

V. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse: dummodo non recedant ab ecclesia, vel saltem non longè. *Vid. Bonac.* »

VI. Peccat, qui non audit integram Missam, & quidem venialiter, si omittatur parva pars; mortaliter, si notabilis, v. g media, vel tertia pars. *Layman.* tamen, & *alii* durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio usque ad finem adsit, ad ditque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundùm alios, Evangelii usque ad finem: vel ab initio usque ad Communionem. *Vid. Bonac. T.* 1. *D.* 4. *Q. ult. Lugo D.* 22. *sect.* 1. *num.* 3. »

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successivè duas dimidias Missas audit, ut habet *Navar.* c. 21. *Sa, Sotus, Henriq. Dian Tom.* 1. *Tract.* 3. *R.* 18. *Bonac. P.* 11. *Hurtad.* contra *Suar. Kon. Fagund.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, ùt habet *Bonac. l. c. Hurtad.* & *Diana* contra *Regin. Kon. Lugo* & *alios*, quorum sententia videtur probabilior. »

VIII. Non satisfacit, qui sub Sacro dormit, pingit, docet; vel qui est post murum, aut post aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, videri, vel notari possit, quid fiat; quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicunque (licèt sit post ostium, aut columnam, vel in fenestra, vel procul à templo) ità est præsens, ut ex signis externis colligere possit, quid à Celebrante agatur, spectatâ loci naturâ, etiamsi ipse per accidens nihil audiat, nil videat, aut intelligat; sitque pars per moralem conjunctionem ejus multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. *Bonac. l. c.* »

IX. Audiens, debet esse attentus, saltem virtualiter & *in confuso*, ut aliquo modo advertat, quid fiat: hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit, quid fiat, licèt peccet irreverentiâ, non tamen damnandus est mortalis: imò *Kon.* cum *Sylv Rosell.* & *Med.* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto Sacro est distractus, modò sibi sit præsens, & cum reverentia externa assistat Quod probabile esse docet *Layman* contra *Suar. Bonac.* & alios. *Vid. Kon. l. c.* & *Lugo num* 26. & 27. Plura de hac tota materia *v. suprà* L. 1. T. 2. c. 3. *Dub.* 2. 3. & 4. »

X. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco; sive in Parochiali, aut Cathedrali, sive in Regularium Ecclesia, sive in Oratoriis privatis, sive extra ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit, non autem locum, ergo quovis loco impletur. *Tol. l.* 9. c. 7. *Azor* c. 6. *Rodriq. Navar. Fill. n.* 203. *Nugn. Suar. Kon. Bonac. D.* 4. *q. ult p.* 12. *n.* 4. & *plures*: Quæ doctrina, licèt certa satis sit, nihilominus quia post omnes suprà citatos Authores à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari Dubio examinanda est, ne cui (quia Liber obvius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea. »

AD-

ADDENDA.

608. QUæst. 146. *An satisfaciat præcepto Missæ, qui partes illius simul audit.* R. §. 1. Certum est non satisfacere, nam Innocentius XI. damnavit hanc 53. propositionem: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Propositio illa nunc amisit omnem probabilitatem, licèt *Busenb.* relatus n. 607. dixerit esse probabilem.

609. §. 2. Ratio, ob quam propositio illa putabatur probabilis, erat hæc: Unus audiens simul duas Missas potest per hoc satisfacere obligationi audiendi unam ex præcepto & alteram ex voto, ergo etiam unus audiens duas simul partes Missæ potest satisfacere præcepto audiendi unam totam, quia uti se habet totum ad totum, sic se habet pars ad partem, & uti attentio ad unam Missam non impedit attentionem ad alteram, ità attentio ad unam partem non impedit attentionem ad alteram. Hanc rationem rectè retorquet *Carden.* in 2. Crisi diss. 32. nu. 36. Motus Solis, qui fit à duodecima ad primam, coëxistit motui horologii, qui fit ab eadem duodecima ad primam, ergo uti illi duo motus, Solis & horologii coëxistunt, ità possunt coëxistere duæ mediæ horæ unius horologii, quia uti se habet totum ad totum, ità pars ad partem, quod patet manifestè esse falsum. Ratio autem, cur in neutro valeat consequentia, est, quia una Missa, uti etiam una hora, est unum totum successivum, cùm Missa consistat in motu verborum & actionum sibi succedentium; quamvis autem unum successivum possit coëxistere alteri successivo, adeóque & audiri una Missa cum altera, non potest tamen pars successivi coëxistere alteri parti ejusdem successivi, & ideo non potest audiri una Missa, cujus una pars coëxistat alteri parti ejusdem Missæ, uti non potest persolvi Officium Horarum, si simul audiantur tres diversæ Lectiones à diversis, sed una debet audiri successivè post alteram.

610. §. 3. Quamvis daretur ratio intrinseca probabilis, quod duæ partes Missæ simul auditæ constituere possent unam Missam, tamen nunc certum est per auditionem talium partium non satisfieri præcepto Missæ, quia hoc præceptum latum est ab Ecclesia, quæ nunc declaravit præcipi auditionem unam successivam partium, *Carden.* n. 41.

611. Q. 147. *An opinio, quæ dicit satisfieri, si successivè audiantur duæ medietates, sit adhuc probabilis,* uti v. g. si quis ad Elevationem unius Missæ veniat in templum, & postea audiat sequentem Missam usque ad Elevationem tantùm. R. §. 1. Aliqui dubitant, quia duæ tales medietates non videntur dici posse una Missa, cùm sint lectæ à diversis, & fortè intercedat spatium temporis inter illas partes: nihilominus dicendum est opinionem illam adhuc manere probabilem, uti ostendit *Carden.* c. 7. nam cum illis quos citat *Busenbaum*, docent illam 32. AA. apud *Pasq.* De Sacrific. q. 1290.; accedunt *P. March. in Trib. de Missa* t. 4. t. 2. q. 1. d. 2. *Gobat* t. 5. n. 143. vocans in praxi tutam, & eandem *Suar.* apud *Ill'f.* t. 5. n. 161. dicit communiorem, nec posse practicè condemnari. Ratio autem est, quia manet unum Officium, licèt priùs orem partem posteriorem & postea priorem, v. g. Tertiam ante Primam, aut unum Psalmum ante alterum: item manet unum Rosarium, licèt incipiam à tertia decade, & finiam recurrendo ad aliam, ergo etiam erit una Missa, licèt per medias partes sive priores sive posteriores audiatur. *Nec refert*, quòd hæ medietates fiant à diversis Sacerdotibus, aut etiam cum interpositione temporis: *Nam* si duo simul recitent Officium, duæ medietates ponuntur à diversis recitantibus, imò in Choro sæpe novem diversi legunt novem diversas Lectiones, & tamen est unum Officium; interruptio autem non tollit unionem moralem, uti dicetur de Horis. *Confirmatur*: Nam est una Missa, si Sacerdos in media Missa deficeret, & alius Sacerdos post mediam horam succederet illam completurus, ergo etiam potest esse una Missa, licèt sint duo Sacerdotes, & tempus aliquod intercedat: est quidem (quoad illud exemplum) aliqua disparitas, eò quòd posterior Sacerdos agat nomine prioris, & compleat eandem moraliter Missam; hoc tamen non obstante in nostro casu adhuc æquivalenter videtur manere una integra Missa, quia nempe est idem Principalis offerens, nempe Christus, etiam est idem, quod offertur, consecratur & sumitur, scilicet idem Christus; sunt etiam eædem Orationes & actiones externæ &c. Licèt autem *Tambur.* l. 4. c. 2. §. 1. n. 10. putet manere unitatem, dummodo eodem die tales partes audiantur, tamen hæc ab invicem separatio videtur esse nimia: si autem sit saltem ad horam tantùm, non est nimia, nam sæpe per concionem unius horæ & ampliùs interrumpitur Missa, & tamen manet una.

§. 2. Si quis sinè justa causa audiat duas tales medias Missas, peccat venialiter, uti qui in Horis oraret unam ante alteram, aut interrumperet sinè causa; ratio est, partim quia observatio ordinis & continuationis est decentia requisita, partim etiam quia talis auditio per medietates aut interruptiones non est satis consentanea communi praxi Fidelium, à qua recedere sine justa causa est saltem veniale, justa autem causa esset defectus temporis, rationabile impedimentum vel quævis incommoditas alicujus momenti. 612.

Q. 148. *Quinam obligentur ad Missam.* R. 613.

§. 1. Hæretici non obligantur, quia præsumuntur excommunicati, hinc jubentur emanere: in Germania tamen non peccant adeundo, quia non sunt denunciati, nec putant se excommunicatos, imò sic disponi possunt ad conversionem, si videant etiam ritus omnes nil superstitionis habere, *Gob. in Exp.* t. 5. n. 396. An autem excommunicatus vi hujus præcepti teneatur procurare absolutionem, ut Missam audire possit, dictum est Lib. 1. n. 794.

§. 2. Omnis Sacerdos, si alius celebraturus desit, tenetur ipsemet celebrare, ut Missam audiat, ità cum aliis *Gobat* n. 40. *Steph.* t. 5. d. 4. n. 95. contra *Fagund.* Ratio est, quia tum tenetur, & sic potest audire Missam, néque medium illud est extraordinarium; qui autem tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria. ergo. 614.

§. 3. Circa ætatem, quâ pueri obligentur ad Missam, variant sententiæ; *J. March.* putat tunc priùs obligari, quando incipiunt esse idonei ad Communionem: *Sot.* apud *Gob.* t. 4 nu. 129. putat neminem ante annum duodecimum teneri legibus Ecclesiæ, sed istæ sententiæ passim rejiciuntur, & sunt contra praxin Fidelium. *Azor, Sanch. Bonac. Tann. Bass. & alii* apud *Gob.* t. 5. n. 310. absolutè obligant pueros omnes & puellas circa finem septennii, quia tunc præsumuntur habere sufficientem usum rationis, quam sententiam admittit *Gobat* de pueris educatis in urbe, quibus utpote meliùs cultis communiter citiùs oritur plenum lumen, de rusticanis autem aliisque similibus non admittit, sed cum *Con.* contendit pueros inter 9. & 10. annum, puellas verò inter 8. & 9. communiter priùs assequi plenam discretionem, quâ habitâ priùs obligentur præceptis Ecclesiæ: Si autem ante septennium haberent plenam discretionem, quamvis tum ex lege naturali tenerentur Deum aliquo cultu colere, tamen probabile est, secundùm dicta Lib. 1. n. 676. non teneri Legibus Ecclesiæ. Denique *Dicast.* apud *Gob.* t. 4. n. 129. dicit pueros, quãdo venialiter peccare possunt, sub veniali obligari ad Leges Ecclesiæ, quando autem mortaliter, sub mortali, quæ sententia est multorum, & à *Diana* p. 10. t. 12. R. 37. reputatur probabilior. 615.

§. 4.

616. §. 4. Qui simul est surdus, cæcus, & mutus à nativitate, non tenetur adesse Missæ, quia non potest habere moralem assistentiam nec attentionem ullam internam; imo scire non potest, quid sit Missa, *Pasq. De Sacrif.* q. 1256.; unde quamvis esset talis, non à nativitate, sed per infirmitatem, adhuc putat *Gob.* t. 5. n. 30. contra *Fagund. Pasq. Dian.* p. 5. t. 4. R. 8. non teneri, quia non potest scire, an, ubi & quando incipiat Missa, ergo non potest habere intentionem debitam, neque attentionem ullam, & licèt quis trudendo eum admonere posset jam fieri Missam, ac ipse scripto peteret duci ad templum, adhuc putat *Gob.* n. 32. non obligari, quia Ecclesia censetur tantùm eos obligare, qui humano & ordinario modo interesse possunt, Leges enim non comprehendunt casus extraordinarios; hinc *Castrop.* etiam eximit eum ab obligatione Missæ, qui est cæcus & surdus, sed non mutus, quia neque præsumitur Lex obligare in hoc casu exotico: Si tamen quis esset, vel tantùm mutus & surdus, vel tantùm cæcus, vel tantùm cæcus & mutus, teneretur, uti communiter docent Authores cum *Gob.* n. 29.

617. §. 5. Regulares etiam exempti tenentur ad servanda Festa, quæ Episcopus cum consensu Cleri & populi indicit, uti habetur in *Trid. sess. 25. de Regul.* c. 12. Et consequenter etiam tenebuntur ad Missam tali die audiendam: an autem teneantur etiam ad Festa, quæ populus vovit approbante Episcopo, non est ità certum, affirmant *Vasq. Nugn. Sanch.* l. 4 c. 15 num. 21., negant alii, & meritò dubitat *Gob.* n. 77. quia exempti non jubentur observare alia Festa, nisi quæ Episcopus imponit, qualia non videntur esse illa, quæ populus vovet approbante tantùm Episcopo; si tamen hæc approbatio censeretur esse per modum præcepti, tenerentur uti reliqui.

618. Q. 149. *Quibus diebus audienda sit Missa.* R.

§. 1. Si Festum sit à Principe sæculari impositum, aut ex consuetudine observetur à populo sinè approbatione Episcopi, non est in conscientia obligatio audiendi Missam vel abstinendi à servilibus, quia non est Festum sacrum, sed sæculare, ità *Tamb. Gob.* t. 5. n. 75. & 87. *Pasq.* q. 1251. simul notantes posse peccari contra obedientiam Principi debitam, si hic strictè mandâsset observari.

619. §. 2. In Festo, quod solus Episcopus indicit reclamante Clero vel populo, etiam non est obligatio audiendi Missam, quia Episcopus nequit ullum Festum instituere sinè Cleri & populi consensu, uti habetur Cap. *Conquestus*, ult. *De Feriis*, & probant pluribus *Barbos. Gav. Jord. Gob.* nu 72.: potest autem consentiente Episcopo populus vovere Festum, ad quod tenebuntur etiam posteri, non vi voti, quod erat personale, sed ex præcepto Episcopi approbantis & ità implicitè præcipientis tale Festum, uti notant *Suar. Laym. & Gob.* n. 86.; possetque esse Festum mediæ tantùm diei, in qua manè esset obligatio ad Missam & ad abstinendum à servilibus, à prandio autem laborari posset, *Gobat* n. 122. Potest autem Episcopus unum tantùm proprium in Diœcesi Festum instituere præter communia v. g. Festum Patroni vel Tutelaris, deinde potest ex causa, uti ob vindemiam, transferre Festum fori, v. g. S. Michaëlis ad aliud tempus, uti habet *Gob.* t. 3. n. 230. licèt alii repugnent: an verò expediat multa esse Festa, disputat *Gob.* in Quin. t. 5. c. 45. f. 3. ubi videri potest; *in Exp.* t. 5. n. 72. dicit hac ætate, quâ ità invaluit multitudo Festorum cum ingenti molestia mechanicorum, magis cogitandum esse de modo abrogandi plura, quàm instituendi nova.

620. §. 3. Non est obligatio ad Missam die Cinerum, Festo S. Marci, Festo Animarum; neque Coloniæ Festo Theophoriæ. De reliquis ejusmodi diebus habet *Busenbaum.*

621. §. 4. In dubio, an sit Festum, teneris mediocre studium adhibere, ut intelligas, non teneris tamen per sesqui-horam iter facere, ut id interroges, hoc enim foret immodicum studium, quo fortè frustra impediri posset labor diurnus per longum tempus; unde si permaneat dubium, non erit obligatio ad Missam, quia in dubio possessio est pro libertate, *Pasq.* quæst. 1325. Quòd si Pater dicat esse Festum præcepti, Mater verò dicat esse devotionis tantùm, teneberis (per se loquendo) potiùs credere Patri, quia ejus testimonium est majus, & ejus potestate es dirigendus, *Gob.* à n. 460.

Q. 150. *Qualis Missa sit audienda.* R. §. 1. Peccat, qui audit Missam excommunicati non tolerati, aut publici percussoris Clerici, uti cum communi S. *Thomas* 3. p. q. 82. art. 2. Si tamen quis audîsset, secundùm *Dicast. & Gob.* t. 5. n. 522. satisfecisset præcepto, quia posuisset substantiam rei præceptæ; secundum *Pasq.* q. 1269. non satisfecisset, quia tum tantùm impletur præceptum per actum peccaminosum, quando ponitur materia, quæ præcipitur, hìc autem non ponitur materia illa, quæ præcipitur, nam Missa illa prohibetur legi & audiri, Missa autem prohibita non est Missa præcepta, ergo. *Neque dicas.* Missam secundùm se præcipi: *Nam* præcipitur cum omnibus circumstantiis necessariis ad hoc, ut hìc & nunc audiatur, inter illas autem circumstantias est persona celebrans, cujus Missa hîc prohibetur. Utraque sententia est probabilis, sed prima videtur verior. 622.

§. 2. Satisfacit, qui audit Missam, quocunque ritu & idiomate fiat, uti si audiat Missam Sacerdotis Græci in his partibus celebrantis, quia quoad substantiam est eadem apud omnes Catholicos Missa, *Pasq.* q. 1259. *Gob.* n. 161. & *alii.* 623.

Q. 151. *Quo tempore audiri debeat Missa.* R. §. 1. Probabilius videtur, quòd satisfiat præcepto, quâcunque horâ audiatur à media nocte ad alteram mediam noctem, *F. Lug. Leand. Dian.* p. 10. t. 10. R. 21. *Gob.* t. 5. n. 56. contra *Pasq.* q. 1260. qui putat non satisfieri, nisi audiatur intra tempus, quo licitum est celebrare; sed ratio nostra est, quia quâcunque horâ audiatur, verum est Missam eo die esse auditam, ergo satisfactum est præcepto, quod tantùm exigit Missam audiri illo die. 624.

§. 2. Qui nocte Nativitatis Christi audit Missam, quæ Romæ vel Venetiis ex privilegio dicitur ante mediam noctem à Sacerdote jejuno, satisfacit præcepto pro die Nativitatis, quia sic anticipatur illa dies, uti in Matutino, quod pridie recitatur, hinc si dies Nativitatis incideret in diem Lunæ, non satisfaceret præcepto pro die Dominica, quia Missa illa spectat ad sequentem diem Nativitatis, & non ad Dominicam, ità *Lug. Dicast. Dian* p. 7. t. 12. R. 12 p. 10. t. 12. R. 22. Item t. 14. R. 35., & absolutè loquendo non posse per auditionem unius Missæ satisfieri præcepto audiendi Missam duobus diebus, rectè probat *Cresp.* à *Borgia* in QQ. Mor. quæst. 10. 625.

Q. 152. *Quo loco audiri debeat Missa.* R. Præcipuum dubium est, an satisfiat, si audiatur loco privato, vel profano, pro quo sit, 626.

§. 1. Privatum Oratorium, est locus aliquis in domo vel arce privati hominis ad tempus deputatus cultui Dei, unde Oratorium erectum in palatio Episcopi, aut in Conventu Regularium, aut perpetuò destinatum divino cultui habensque ingressum ex publica via, aut à Missionariis privilegiatis certo loco constitutum, non censentur privata Oratoria, uti cum aliis docent *Quarti* in Rubr. p. 3. t. 10. nu. 1. f. 3. Et *Tamb.* De Sacrif. l. 1. c. 4. §. 4. hinc absolutè dicit *Illsung* t. 5. n. 163. non esse quæstionem de Oratoriis privatis Episcoporum vel Regularium, sed tantùm de privatis Oratoriis aliorum Clericorum sæcularium & laicorum, de quibus jam loquemur.

§. 2. Privilegiatus & tota ejus familia, id est, omnes illi, qui habitant in domo Privilegiati cum quadam habitudine ad illum, uti sunt pater & mater, 627.

nurus

nurus & gener, uxor, filii, filiæ, nepotes, pronepotes & alii per lineam rectam descendentes & manentes sub regimine parentum, habitantesque cum illo; item servi & ancillæ, quandoque etiam hospites, si ità addatur in Bulla, & consequenter etiam illi, qui his famulantur, utì docet *Tamb.* hi (inquam) omnes, si audiant Missam in privato Oratorio, satisfaciunt die festivo, quo ibi celebrare licitum est; ità omnes communiter.

628. §. 3. An præter privilegiatum ejúsque familiam satisfaciant etiam alii ibi audientes, quando audire possunt alibi, duplex est sententia. 1. *Pasq.* q. 659. ubi alios undecim pro se citat, quibus accedunt *Diana* p. 6. t. 8. R. 40. p. 9. t. 1. R. 3. *Bass.* v. *Missa* n. 8. *Gobat* t. 5. n. 356. *Quarti* dub. 13. *Sporer* t. 3. c. 4. n. 24. *Ills.* suprà dicens esse nunc certam; hi omnes absolutè dicunt non satisfacere; ratio est, quia Pontifex in Bullis expressè addit: *Volumus autem, ut alii, qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia*, & hoc à Cardinalibus declaratum esse dicunt Authores hìc citati. 2. Sententia est *Az. Henriq. Homob. Castrop. Pellizar.*, quos citat *Pasq.* suprà, quibus accedunt *Busenbaum*, *Burgh.* Cent. 3. cas. 60. citans *Barbos.* Item P. *March.* T. 2. t. 4. t. 2. q. 1. dub. 1. quorum sententiam *Gob.* t. 3. n. 254. vocat probabilem & usu receptam, hi dicunt satisfieri à quovis ibi audiente: Ratio est, quia de Jure communi plus non præcipitur quàm Missam audire, de loco autem nunc nullum est præceptum. Ad verba Bullarum dicunt antehac de Jure antiquo fuisse obligationem audiendi Missam in Parochia, utì probat *Pasq.* quæst. 1257. cui Juri aut alteri cuicunque obligationi, si quæ adhuc est, Pontifex non vult derogari per tale privilegium privato datum; quòd si non sit talis obligatio, utì nunc Jure novo non est, restrictio illa nil operatur, apponitur tamen, quia servatur stylus antiquus Curiæ, & dantur privilegia secundùm antiquas formulas rescribendi, hinc testatur *March.* verba illa communiter non recipi alio sensu, etiam inter timoratos. Prior sententia est communior, tutior & probabilior, tum quia pro se habet verba legis, quorum explicatio pro altera sententia est dubia, tum etiam quia Lex communis erat, ut Missa audiretur in Ecclesia publica, imò & in Parochia, privilegium autem habent Religiosi, ut in suis Ecclesiis satisfiat, quale privilegium non est, neque legitima consuetudo, neque certa interpretatio pro privatis Oratoriis, ergo possessio est pro communi Lege. Nihilominus secunda sententia etiam videtur esse probabilis, hinc *Sporer* sapienter in praxi suadebat, ut illi, qui de familia non erant, alibi audirent Missam, nolentes autem non urgebat.

629. §. 4. Probabile est satisfieri præcepto, quocunque alio loco etiam profano audiatur Missa, v. g. in castris cum militibus; in litore, quando legitur pro navigantibus, licèt quis non sit miles, nec de comitatu navigantium, ità n. præced. citati pro secunda sententia cum *Bonac.* De Sacram. d. 4. q. ult. p. 12. n. 4. Ratio est, quia quamvìs fortè restrictio sit de privatis Oratoriis, tamen nulla est de aliis locis, ergo rectè stamus Lege communi præcipiente Missam, abstrahendo à loco: gratìs autem dicit *Pasq.* q. 1257. præcipi, ut Missa ab omnibus audiatur in ecclesia vel publico Oratorio ab Ecclesia deputato, nam tale præceptum nunc non extat, sed tantùm præceptum Missæ, quæ reipsa Missa est, quocunque loco fiat.

An Regulares vi privilegiorum possint absque licentia Episcopi ubique Missam legere; item à quo & quomodo concedi possint privata Oratoria, dicetur Lib. VI. T. 3. c. 3. ad d. 4., ubi etiam pluribus exponetur, quis dicatur esse de familia seu familiaris Privilegiato.

630. Q. 153. *Quænam requirantur, ut quis satisfaciat præcepto audiendi Missam.* R. Seqq. 1. Intentio. 2. Præsentia corporalis. 3. Assistentia moralis. 4. Attentio aliqua. 5. Ut integra Missa audiatur, de quibus ordine addendum est aliquid.

Q. 154. *Qualis intentio requiratur.* R. Requiritur intentio seu voluntas audiendi Missam tanquam rem sacram, quâ exhibetur Deo cultus, ità *Suar. Bonac.* aliique communiter cum *Gob.* T. 5. n. 194. & 196. *Pasq.* quæst. 1309. contra *Dicast.* Ratio est, quia Ecclesia per Missam præcipit aliquem Dei cultum, hinc, 631.

§. 1. Non satisfacit, qui interest, ut irrideat, aut eo tantùm animo, quia exspectat amicum illuc venturum, aut ut occidat Sacerdotem, cùm ab ara venerit, aut solius curiositatis causâ, ità *Gob.* suprà, & n. 210., citans *Lug. & Tamb.*; imò *Pasq.* suprà putat eum, qui accederet ecclesiam ad meditandas res divinas aut ad orandum absque voluntate audiendi Missam, non satisfacturum, licèt interea legeretur; consentiunt *Sanch. Bonac.* & *Leander*, quamvìs contradicant F. *Lug. Castrop.* & *Dian.* p. 3. t. 6. R. 77.; si tamen, quando inchoatur Missa, accedat ad altare, aut aliquem motum corporalem edat in ordine ad assistendum Missæ, jam habet intentionem sufficientem, nec requiritur, ut velit satisfacere, utì dictum est l. 1. num. 692. & fusè ostendit *Pasq.* quæst. 1308. citans pro se 23. Authores contra alios 11. addens q. 1311. cum 28. Authoribus contra alios 15. etiam satisfecisse illum, qui expressè noluisset per talem Missam, quam audit, præcepto satisfacere. Addit ibidem cum *Sanch. Laym. Lug. & aliis* contra *Suar. Less. Fill. Con. & alios*, nequidem postea requiri mutationem propositi durante tempore audiendi, ut scilicet velit satisfecisse illâ auditione, nam plus adhuc probaverat q. 1310. reipsa satisfecisse, licèt audierit animo non implendi præceptum & simul animo non audiendi aliam Missam. 632.

§. 2. Satisfacit, qui interest eâ tantùm mente, ut observatis actionibus Sacerdotis discat accuratè celebrare, hoc enim est velle audire Missam, ut discat legere. 633.

§. 3. Non est necesse, ut intersis per modum orantis, *Suar. Less. Medin. & alii* cum *Gob.* nu. 197. contra *Bonac.* & *Bass.* Ratio est, quia Missa audiri & DEUS aliter coli potest, quàm orando. 634.

§. 4. Sufficit intentio implicita audiendi Missam tanquam rem sacram, quam habet ille, 1. Qui adit templum, volens facere officium Christiani: 2. Qui adit, ut præsentiâ suâ honoret Sacrificium: 3. Qui solet interesse Missæ tanquam rei sacræ: 4. Qui templum accedit ex nulla alia causa, cùm enim accedat liberè, accedit ex aliqua causa, ergo si non accedat ex alia, accedit ex hac, ut audiat Missam: 5. Quicunque Missam audit, si non constet eum habere intentionem contrariam, præsumitur habere sufficientem, ità cum aliis *Suar. Gob.* n. 198. *Diana* p. 3. t. 6. R. 68. 635.

§. 5. Etiamsi intentioni audiendi Missam adjungatur alia intentio mala, adhuc satisfacis præcepto, v. g. si vis audire Missam, etiam principaliter ob vanam gloriam: aut simul volens te delectare turpi aspectu puellæ præsentis, satisfacis, ità Authores 20. omnino graves, quos nominatim recenset *Pasq.* q. 1313. *Gob.* n. 208. contra paucos alios. Ratio est, quia prava intentio adjuncta non excludit intentionem debitam, quamvìs impediat illius fructum, vult enim, & reipsa audit ùt rem sacram, hoc ipso quòd exteriùs modestè se gerat, & interiùs attendat ad rem sacram, nam per hoc colitur Deus, cui per sacrificantem & assistentes immolatur Sacrificium. *Nec obstat*, quòd Ecclesia præcipiat actus bonos: *Quia* satìs est esse bonos quoad se & secundùm substantiam, quamvìs ratione operantis aut quoad modum, quo fiunt, non sint boni, utì communiter docent Authores cum S. *Th.* 1. 2. q. 100. *art.* 9. *Sot. & aliis*, dicentes modum & finem præcepti non cadere sub præceptum. *Si instes*, non satisfit præcepto per Communionem sacrilegam, ergo nec 636.

per

per auditionem Missæ peccaminosam. ℞. N. *conseq.*: Ecclesia declaravit se præcipere Communionem fructuosam, ità ut si non respondeat fructus, non satisfiat ejus voluntati ac præcepto; id non declaravit de præcepto vel auditione Missæ, ergo prudenter stamus authoritate & ratione adductâ pro sententia nostra, quamdiu Ecclesia aliud non declarat.

637. §. 6. Si quis templum ingressus ad audiendam Missam putet priùs inchoandam post quadrantem, interim ipso non advertente legatur ad aliquod altare, quod priùs advertit ex signo campanulæ ad *Sanctus*, *Gob.* n. 115. dicit, si habuerit hanc intentionem, volo esse unus de numero audientium Missam, quandocunque inchoabitur, tum audivisse etiam primam partem; si autem talem intentionem non habuerit, non audivisse, nam nemo censetur moraliter interesse actioni, quam nescit exerceri, & cui non cupit interesse, hoc ipso autem quòd velit interesse, si fiat, quando fit, reipsa interest, quia hæc voluntas conditionata transit in absolutam: sed hoc patitur difficultatem, nam reipsa talis assistentia non est moralis, uti colligetur ex dicendis à n. 646.

638. §. 7. Si quis pluribus titulis teneatur audire Missam, & non determinet, cui obligationi satisfacere velit, utrique autem per eandem auditionem satisfacere non possit, dicendum est, quòd satisfaciat urgentiori, sive illi, quæ vel ratione temporis vel aliunde exigit præferri, quia tum valet voluntas interpretativa, secundùm quam quisque præsumitur velle priùs satisfacere graviori obligationi.

639. Q. 155. *Qualis præsentia corporalis requiratur.* ℞. Talis, per quam quis sit ità præsens physicè vel moraliter loco, in quo fit Missa, ut possit dici esse unus è numero eorum, qui circumstant & cum Sacerdote offerunt Sacrificium, hinc,

640. §. 1. Non est opus videre vel audire Celebrantem, sed si nec videre nec audire possis immediatè, satis est, si adsis aliis, qui vident vel audiunt, & te conformes illis in surgendo aut flectendo.

641. §. 2. Sufficit, si sis in loco, qui communicat cum templo, v.g. in Choro post Altare, aut in loco per murum separato, ex quo fenestra vel foramen fert in templum, aut in Odæo seu lorica superiori, ubicunque in templo fiat Missa, dummodo id scias & possis percipere saltem aliis mediantibus, quid agatur, atque ità dici pars communitatis infrà flectentis.

642. §. 3. Etiam sufficit esse extra templum, dummodo scias Missam inchoari seu fieri, & sis aliis junctus, cum quibus facias unam multitudinem in templum vel ad altare usque protensam, uti communiter habent Authores cum *Gob.* à n. 22. & *Pasq.* à quæst. 1300. Quòd si quis non esset junctus multitudini, sed solus staret ad murum extra templum, licèt audiret Sacerdotem, putat *Pasq.* non auditurum Missam, quia non esset corporaliter præsens Ecclesiæ seu illi Congregationi Fidelium; contradicunt tamen alii apud *Dian.* p. 4. t. 4. R. 154. & p. 10. t. 14. R. 47.

643. §. 4. *Lug. Gord. Dicast. Tamb. Gob.* num. 172. & *alii*, quos refert *Pasq.* q. 1303. dicunt illum adhuc esse sufficienter præsentem & audire Missam, qui etiam per interjectam parvam plateam è domo sua in templum vel ad altare potest respicere; sed occurrit hæc ratio in oppositum, nam si excommunicatus ex altera parte plateæ è fenestra suæ domûs videret & audiret te celebrantem, non ideo peccaret, neque tu ideo tenereris desistere à Missa, ergo signum est, quòd ex communi judicio non censeatur moraliter præsens. Addunt *Lug.* & *Escob.* apud *Gobat* n. 174. non obstare distantiam triginta passuum, quod tamen *Tamb.* non admittit, uti nec *Gobat*, nisi Missa fieret sub dio, tum enim admittit, licèt nullus homo esset interjectus; hinc si magna sit distantia, rectè dicit *Gobat* num. 27. aliquem non censeri præsentem, licèt domi suæ audiret totum cantum aut etiam Missam altâ voce pronunciatam.

§. 5. Putat *Dicast.* cum *Gob.* n. 173. eos, qui manent in navi, si Missa fiat in litore; item milites in tentoriis suis, quamvis utrique distent ad 30. passus, adhuc esse moraliter præsentes corpore & Missam audire. 644.

§. 6. Si quis etiam ad afferendum aliquid ad Missam necessarium recederet à templo ad locum remotum, qui non communicat cum templo, v. g. ad domum Pastoris, & emaneret per notabile tempus, aut negligeret actionem substantialem, v. g. Consecrationem, probabilius est contra *Leand.* & *Dicast.* non audivisse Missam, quia non mansisset corporaliter præsens, nequidem moraliter, hinc si posset, teneretur audire aliam Missam, vel supplere, quod neglexerat; si autem non posset, excusaretur propter necessitatem rei adferendæ. Si autem iret ad Sacristiam aliquid allaturus, aut ad campanile tracturus campanas, censeretur manere moraliter præsens corpore, quia hæc loca communicant cum templo, cùm sint quasi aliquid templi; & pulsatio campanæ, quæ quibusdam locis fit ad Evangelium vel sub Elevatione, ordinatur ad illum Dei cultum, qui per Sacrificium exhibetur, ità AA. communiter cum *Pasq.* quæst. 1275. 645.

Q. 156. *Qualis assistentia requiratur.* ℞. Moralis, per quam quis adsit tanquam homo ratione præditus, & non ut brutum vel inanimatum aliquid, debet enim assistere humano modo liberè & religiosè, hinc, 646.

§. 1. Non audit Missam, qui coactus interest, v.g. ligatus & reluctans, uti habet communis cum *Gob.* t. 5. n. 212; si quis tamen violentè detentus, supposità detentione liberè applicaret animum ad actionem Sacerdotis, satisfaceret, quia assistentia esset libera sub ratione advertentiæ, *Illsf.* t. 5. n. 154.; Neque etiam obstaret, si quis interesset ex metu, quia metus non tollit libertatem, ergo nec impedit assistentiam moralem, uti habet communior cum *Pasq.* q. 1307. contra sex alios. 647.

§. 2. Ebrius vel dormiens non audit Missam, quia non adest humano modo: quod verum est, si dormitet per vices, ità ut per notabilem partem nequeat attendere, quamvis dormitatio esset involuntaria, ità *Dicast.* & *alii*, cum *Gobat* n. 244. 648.

§. 3. Si quis tempore Missæ in altam contemplationem sive in ectasin à sensibus abripiatur, putant *Suar. Fill. Ledesm.* & *alii* adhuc audire Missam, quia manet moralis assistentia per præcedentem voluntatem necdum revocatam; sed hoc probabiliùs negant *Lug. Aver. Leand. Tambur.* hìc c. 2. §. 1. n. 11. *Illsung* n. 154, quia tam parùm videtur moraliter assistere, quàm qui dormit: *Pasq.* qu. 1306. probabiliter distinguit, si in illa ectasi pergat contemplari mysteria, quæ peraguntur in Missa, putat durare moralem assistentiam; si autem rapiatur in aliam contemplationem, putat non durare, adeóque nec audire Missam. 649.

Q. 157. *Qualis attentio requiratur.* ℞. §. 1. Attentio est duplex, externa & interna; *externa*, est omissio actionum exteriorum incompossibilium cum attentione interna; *interna*, est advertentia seu applicatio animi ad aliquid, v. g. ad illa, quæ in altari geruntur, certum autem est requiri attentionem externam, ut satisfiat præcepto. Deinde communis sententia est ex *Soto*, *Suar. Lug. Graff. Bonac. Laym.* & *aliis* cum *Gobat* t. 5. num. 227. contra *Mendo* in Stat. d. 7. q. 1. n. 6. non requiri tantam attentionem ad Missam, quantam ad Breviarium; quæ autem & quanta ad Breviarium requiratur, dicemus Lib. IV. à nu. 1340. Et hìc supponimus cum communiori, quòd aliqua attentio interna requiratur, saltem talis, per quam dicar religiosè existere sub specie & cultu externo colentis Deum respectu Sacrificii, uti rectè explicat *Pasq.* q. 1315. ubi etiam multos Authores adducit, qui requi- 650.

requirunt majorem aliquam attentionem internam ad Missam vel ad Deum, & è contrà alios etiam multos, qui dicunt sufficere solam attentionem externam; quidquid sit de hoc, de quo dicetur, quando de Horis canonicis, Lib. IV. q. 220. & seqq.

651. §. 2. Ministrantes Missæ sufficienter attendunt exhibendo suum ministerium, nam hoc est actualis cooperatio ad Sacrificium, imò est exhibitio partis ipsius Sacrificii, ità *Gobat* n. 239. Illi tamen, qui diebus solennibus accendunt candelas per totum templum tempore Missæ, si simul non attendant ad Missam, non satisfaciunt, quia hoc non est ministerium Missæ, sed vel prærequisitum vel per accidens concomitans, ità *Pasq.* qu. 1287.

652. §. 3. Musici, chelystæ, organœdi, tympanistæ, tubicines audiunt Missam, dummodo simul attendant ad hoc, quod in ara geritur, nam cantus vel lusus ipsorum refertur ad hunc Dei cultum, nec necessariò tollit requisitam advertentiam ad illa, quæ in ara geruntur. Idem dicit *Less.* in Auct. v. *Missa.* Cas. 3. de collectoribus eleëmosynarum, si simul attendant ad Missam; idem contra *Pasq.* q. 1317. dicunt cum aliis *Dicast. & Gob.* à n. 305. de illo, qui deambulando aut se comendo in templo Missam audiret, nam potest quis deambulans aut se vestiens orare, ergo multò magis ad Missam attendere.

653. §. 4. Non audiunt Missam, qui scribunt vel pingunt sub illa, uti rectè *Navar. & alii* communiter cum *Gobat* n. 307. quia hæ actiones ità occupant animum, ut cum illis attentio interna videatur esse incompossibilis: Neque illi audiunt, qui per notabile tempus de re seria confabulantur, vel res alias fixè aspiciunt & considerant, ità ut moraliter loquendo nequeant attendere ad ea, quæ geruntur in ara, quia etiam hi carent attentione externa, *Gob.* n. 288. *Pasq.* q. 1323. *Illsung* t. 5. nu. 158.; si tamen ista interruptim tantum fiant, & relinquant attentionem internam, quamvis illam minuant, erit veniale tantùm, uti iidem docent cum *Sot. Medin. Suar. Dicast Bass.*

654. §. 5. Non satisfaciunt, qui per notabilem partem Missæ legunt attentè librum profanum, v. g Poëtam, Philosophum: item literas, Gasettas &c. ità *Regin. Lug. Tambur.* aliique cum *Gob.* n 245. Ratio est, quia actio illa profana ex natura sua avertit animum ab attentione ad res sacras. Idem tenet *Sanchez* apud *Gob.* à n. 254. de illo, qui historiam sacram legeret animo indifferenti aut volens discere stylum, item qui lectionem catecheticam mandaret memoriæ, item qui preces latinas in gallicum mente verteret, ut sic linguam disceret.

655. §. 6. Qui sub Missa conscientiam examinat, potest audire Missam, quia potest attendere, uti habet communis: multò magìs audit, qui sub Missa elicit dolorem vel aliis piis actionibus se præparat ad Confessionem: an autem ille, qui sub Missa per longum tempus confitetur, Missam audiat, variæ sunt sententiæ, nam 1. *Suar. Azor, Tanner. & alii* dubitant, quia incertum est, an habeat attentionem debitam. 2. Alii absolutè negant, sed diversas rationes afferunt, nam *Bonac. & Bass* dicunt ideo non audire, quia non orat, sed hæc ratio non stringit, nam non præcipitur Oratio, uti dictum est n. 634; & quamvìs præciperetur, habebitur sufficienter per externam compositionem corporis, quâ colatur Deus; hinc *J. March Tambur. Dicast. Steph & alii* dicunt ideo non audire, quia enarratio peccatorum ità distrahit, ut cum illa non videatur stare posse attentio ad Missam; *Pasq.* q. 1318. dicit, quamvìs mentaliter attenderet, tamen non audire, quia non habet præsentiam seu assistentiam moralem respectu Sacrificii, nam Confitens non habet se per modum alicujus, qui cum Sacerdote offert Sacrificium, sed per modum Rei, qui se accusat, accusatio autem aut persona Rei non spectat ad Sacrificium. 3. *Regin. Castrop. Less. Rhod. Escob. & alii* cum *Gob.* n. 258. absolutè affirmant, quia habet intentionem audiendi, uti suppono, adest corpore, quia confitetur in templo, assistit moraliter, quia adest humano & religioso modo; denique etiam attendere potest ad Missam; & licèt fortè actu non attendat, tamen occupatur actione piâ, adeóque adhuc censetur cum Sacrificante & circumstantibus Deo cultum exhibere. 4. Alii distinguunt & dicunt, si per experientiam scias te cum enarratione peccatorum adhuc aliquo modo attendere, satisfacies; si autem scias, te non attendere, non satisfacies, quia hæc narratio peccatorum non est res ad Missam spectans, ergo qui per illam ità occupatur, ut ad Missam attendere non possit, non videtur habere attentionem externam. Omnes hæ sententiæ sunt probabiles, in praxi autem suadendum, ut si Confessio deberet esse longa, potiùs fiat extra Missam; si autem sit brevis, curandum ut potiùs fiat sub aliqua parte non ità substantiali, v. g. sub Orationibus, *Gloria, Epistola, Credo*, non verò sub Offertorio, Consecratione vel Communione: Si tamen etiam sub his partibus fiat, debet confitens ità simul attendere ad Missam, ut dicere possit, quousque Celebrans pervenerit. Quòd si confessio alioquin esset omittenda, uti sæpe fieret ancillis & famulis, suaderi potest, ut fiat sub Missa, quia voluntas Ecclesiæ præsumitur esse potiùs, ut sic audiatur Missa & Confessio fiat, quàm ut attentiùs audiatur Missa & Confessio non fiat, uti rectè *Less.* in Auct v. *Missa* c. 3., si enim damnum temporale possit excusare ab auditione Missæ, magìs excusabit damnum spirituale in omissione majoris attentionis: denique si quis sub musico vel cantabili Sacro confiteatur, non est tanta difficultas, nisi confessio esset valde longa, facilè enim advertet, quousque Celebrans pervenerit, aut confitebitur sub aliqua parte, quæ per cantum longiùs trahitur, vel ubi Celebrans sistit.

§. 7. *Pasq.* suprà absolutè dicit eum, qui Confessiones audit, non posse audire Missam, quia non assistit veluti unus offerentium, sed velut Judex, cujus actio non spectat ad Sacrificium: Oppositum communiùs docent alii cum *Gob.* n. 269., quia quòd simul sit Judex in confessionali, non impedit, quò minùs etiam sit unus illorum, qui circumstant & cum Sacerdote Sacrificium offerunt; certum quóque videtur, quòd Confessarius possit facilius simul attendere ad Missam, quàm Confitens. 656.

§. 8. *Sporer* De Pœn. n. 579. putat Celebrantem non posse audire Missam, quæ ab alio legitur eo tempore, quo ipse celebrat, ideóque non satisfacturum debito, si promisisset unam Missam audire & unam dicere, velletque ea facere eodem tempore; sed probabilius est celebrantem posse sufficienter attendere ad suam & alienam Missam, si autem non satisfaciat isti promisso, ideo erit, quia qui promittit Missam unam audire & alteram dicere, censetur promittere actus successivos, non aliter ac ille, qui promittit duas Missas audire, nisi enim fuerit alia intentio promittentis, censetur promisisse duas diverso tempore. 657.

§. 9. Qui voluntariè toto tempore habet distractiones, & simul attendit ad ea, quæ in ara geruntur, audit Missam, quamvìs peccet venialiter ratione irreverentiæ, si simul oret, est communis cum *Suar. Castrop. Bass. Pasq.* quæst. 1321. *Gob.* n. 223. *Ills.* n. 159.; nec quenquam movere debet, quòd Author Anonymus contra Archi-Episcopum Mechliniensem anno 1691. editus dicat opinionē illam non esse admodum conformem genuinis regulis pietatis & justitiæ Christianæ, nam, uti demonstrat *Oropeza*, evidens est attentionē ad Missam posse stare cum tali distractionē, possumus enim ad plura simul attendere, uti experientia docet, quamvìs minùs attentè ad singula; esse autem talem 658.

talem distractionem tantùm venialem, communis est sensus omnium, unde liber ille Anonymi propter insolentiam, quâ Archi-Episcopo illi insultat, combustus est Ruræmundæ jussu supremi Senatûs Geldrici.

659. §. 10. Quamvìs communis sit sententia, quam supponunt *Con.* & *Lugo* De Euch. d. 22. sect. 2. num. 36. quòd distractio involuntaria non impediat, quò minùs aliquis satisfaciat præcepto Missæ, quia communiter non impedit, quin ità attendas, ut possis esse testis Sacrificii peracti, aut reddere rationem de iis, quæ geruntur ad aram: Si tamen evagatio esset talis, ut redderet hominem veluti abreptum & nullo modo attendentem ad Sacrificium, impediret auditionem Missæ, sive esset voluntaria, sive involuntaria, ità *Pasq.* suprà & *Castrop.* T. 22. p. 16. n. 3. Ratio est, nam somnus involuntarius ideo impedit, quia tollit moralem, humanam & religiosam assistentiam, atqui illam æquè tollit talis extraordinaria evagatio animi, ergo.

660. §. 11. Pueri aut alii rudiores *in actu secundo* non tenentur ad tantam attentionem, ad quantam alii, quia talis attentio est illis moraliter impossibilis.

661. §. 12. Pro habenda attentione & devotione in audienda aut etiam celebranda Missa, juvabit hanc considerare tanquam memoriale Passionis Christi, respiciendo singulas actiones Missæ veluti repræsentativas cujusdam mysterii: & pro imaginatione ad hoc disponenda, potest Sacerdos considerari veluti sustinens personam Christi patientis, nam *velum*, quod imponit capiti vel humeris, significat velum, quo tecta est ejus facies ab illusoribus: *Alba*; vestem ab Herode injectam: *Cingulum, stola, manipulus*; funes, vincula & catenas, quibus ligatus est & raptatus: *Tonsura capitis sacerdotalis*; spineam coronam Christi: *Casula*, crucem &c.

Missa memoriale Passionis Christi.

Sacerdos.	*Christus.*
Ingreditur ad aram	Ad hortum Gethsemani.
Inchoat Missam.	Orat in horto.
Dicit: *Confiteor* &c.	Stratus sudat sanguine.
Ascendens osculatur Altare.	Traditur osculo Judæ.
Abit ad locum Epistolæ.	Ligatus trahitur.
Legit introitum.	Tunditur pugnis apud Annam.
Dicit *Kyrie eleison.*	Negatur à Petro apud Caipham.
Dicit, *Dominus vobiscum.*	Respiciens convertit Petrum.
Legit Epistolam.	Ducitur ad Pilatum.
Dicit, *munda cor meum.*	Ducitur ad Herodem.
Legit Evangelium.	Illusus reducitur ad Pilatum.
Denudat calicem.	Vestibus spoliatur.
Offert Deo panẽ & vinũ.	Flagellis cæditur.
Tegit calicem.	Coronatur spinis.
Lavat manus.	A Pilato pronunciatur innocens.
Dicit: *Orate fratres.*	Pilatus dicit, *Ecce homo.*
Dicit secretas orationes.	Conspuitur, facie velatur, luditur.
Dicit præfationem, usque ad *Sanctus.*	Postponitur Barabbæ; clamatur, *crucifige*; morti adjudicatur.
Facit *memento* pro vivis.	Portat crucem ad Calvariam.
Prosequitur actionem.	Occurrit Veronicæ.
Benedicit oblationes.	Clavis affigitur cruci.
Elevat hostiam consecratam.	Elevatur in cruce.
Elevat sacrum calicem.	Profundit è vulneribus sanguinem.
Prosequitur Canonem.	Videt afflictam Matrem.
Dicit: *Nobis quoque peccatoribus.*	Orat pro genere humano.
Dicit: *Pater noster.*	Dicit 7. verba in cruce.
Dividit hostiam.	Emittit spiritum è corpore.
Immittit particulam in calicem.	Secundùm animam descendit ad limbum.
Dicit, *Agnus Dei.*	Convertit multos adstantes.
Prosequitur Orationes.	Ex aperto latere fundit sanguinem & aquam.
Sumit Christum.	Deponitur in sepulchrum.
Purificat calicem.	Ungitur a piis mulieribus.
Iterum operit calicem.	Resurgit cum corpore.
Dicit, *Dominus vobiscum.*	Apparet Matri & Discipulis.
Dicit ultimas Collectas.	Conversatur 40. diebus cum suis.
Dicit ultimũ *Dnus vobiscũ.*	Ascendit in cælum.
Benedicit populo.	Mittit Spiritum S.
Dicit, *Ite*; Evangelium S. Joannis.	Facit ab Apostolis circumferri Evangelium.

Piè auditur Missa, si hæc nudè considerentur, utilissimum autem erit, si breves affectus admisceantur, prout suggerent mysteria & propria cujusque devotio. 662.

Q. 158. *Quandonam peccetur graviter vel leviter non audiendo integram Missam, sive omittendo partem.* R. Distinguendum est inter partes Missæ, nam *pars essentialis*, in qua consistit Sacrificium, probabiliter est sola Consecratio: *pars substantialis* est oblatio & sumptio: *partes principales* sunt Canon, qui incipit statim post *Sanctus*, usque ad *Pater noster*; item *utraque oblatio*, Evangelium &c. Partes non regulares seu non ordinariæ sunt, *Gloria, Credo, plures Epistolæ, plures Collectæ* &c. hæc enim non sunt in omni Missa, sed tantùm aliquando: *partes regulares* seu *ordinariæ* sunt, quæ communiter sunt in omni Missa. Hoc notato:

§. 1. Veniale saltem est quamcunque partem etiam parvam omittere absque rationabili causa, est communis cum *Gob.* num. 132. *Pasq.* quæst. 1270. *Mendo* in Stat. d. 7. q. 1. n. 3. quia Ecclesia præcipit Missam, non tantùm prout est Sacrificium, sed etiam prout est ceremonia sacra, sic autem complectitur omnes actiones sacras. Probabile tamen est Evangelium S. Joannis non esse partem Missæ, quia ante illud dicitur, *ite, Missa est*, & datâ benedictione licentiatur populus. 663.

§. 2. Qui omittit tertiam partem Missæ, peccat mortaliter secundùm omnes: quod aliqui dicunt de omittente quartam partem: partes autem non regulares faciliùs omitti possunt, nec tam citò constituent unam tertiam vel quartam partem Missæ, uti constituerent principales etiam minores, quia partes non debent tantum considerari secundùm diuturnitatem, sed maximè secundùm dignitatem, uti habet communis. 664.

§. 3. Quid vel quantùm omitti debeat, ut censeatur esse tertia vel quarta pars Missæ, variant Authores, secundùm *Paxjord.* & *alios* sufficienter omittis ad mortale, si omittas ab initio ad Epistolam exclusivè. Secundùm *Navar. Bonac. Tol. Turr.* & alios, tum priùs peccas mortaliter, si omittas ab initio cum Epistola, quamvis multæ & longæ essent Epistolæ, cùm sint partes non regulares. Secundùm *Sot. Suar. Henriq. Rodriq. Graff. Kin. Dicast.* & *alios* tum priùs peccas mortaliter, si omittas ab initio cum Evangelio: imò *Az. Suar. Rodriq. Castrop Dicast Tambur.* & *alii* apud *Pasq.* quæst. 1282. excusant te à mortali, si statim 665.

post Evangelium veniens maneas usque ad finem ultimi Evangelii S. Joannis: Et licèt simul omittatur *Credo*, adhuc dicunt non fore mortale, *Henriq. Lug. Burgh.* Cent. 2. Caf. 86. *aliique* apud *Mendo* n. 1., quia, *Credo*, est pars non regularis, unde iidem cum *Lay.* l. 4. t. 7. c. 4 nu. 3. & *Illsung* t. 5. num. 160. non damnant te mortalis, dummodo venias ante Offertorium, quia olim ibi incipiebat Missa, teste *Isidoro*. Probabilius tamen & ad sensum vulgi magis accommodatum videtur esse, si dicamus Missam non audiri, si quis non veniat sub initium Evangelii, & permaneat usque ad finem, quis enim diceret, inquit *Mendo*, eum audivisse Missam in Dominica Palmarum, qui post Passionem pro Evangelio lectam veniret ad templum?

666. §. 4. Qui omittit sola illa, quæ sunt post Communionem Sacerdotis, non peccat mortaliter, *Suar. Fagund. Illsung* suprà *aliique* communiter: item qui omittit omnia ante Epistolam & omnia post Communionem Sacerdotis, etiam non peccat mortaliter secundùm eosdem Authores & alios apud *Mendo* suprà contra *Trull. Leand. Pasq.* q. 1383.; qui autem omittit omnia ante Evangelium & omnia post Communionem, peccat mortaliter secundùm *Suar. Con. Castrop. Tann. Illsung, & alios* contra *Baun. & Llamas* apud *Pasq.* suprà, qui dicunt non peccari mortaliter, quia sunt partes ferè similes, quæ non tam facilè constituunt tertiam vel quartam partem Missæ.

667. §. 5. Qui solum Offertorium, sive ante Præfationem, sive post Consecrationem omittit, secundùm *Pasq.* q. 1275 tantùm venialiter peccat; qui autem omittit Consecrationem & Sumptionem, mortaliter peccat, quia essentia Sacrificii in alterutra harum actionum consistit, est communis cum *Gob* n. 131. Communior quóque sententia est cum *Ledesm. Henriq. Regin. Bonac. Con. March. Lug Aversf. Dicast. Dian.* & *alii* esse mortale, si omittatur utraque Consecratio, imò *Pasq.* suprà putat, si quis non adesset uni tantùm Consecrationi, v. g. solius panis, fore mortale. idem plerique è supradictis cum *Bonac. Castrop. & Illf.* nu. 160. dicunt de eo, qui solam Communionem omitteret, quia omitteret partem ratione dignitatis notabilem: è contrà *G. Hurtad.* & *alii* cum *Burgh.* suprà dicunt non peccari mortaliter, si tantùm omittatur tota Consecratio, & in hanc sententiam inclinant *Suar. Fagund. Garz.* saltem quoad rudes, quam *Lugo* dicit probabilem: quod autem Communionem attinet, *Hurt. Casp. Pelliz. Leand. Lay. & Burgh.* suprà dicunt non esse mortale illam solam omittere, quia quamvis sint partes valde dignæ, tamen sunt pars non magna: Sed quod ad utramque Consecrationem attinet, prior sententia videtur verior, & eam tenent plurimi cum *Pasq.* quæst. 1276. & *Herincx* De Pecc. d. 7. n. 48. quia pars illa est dignissima, ergo meritò censetur notabilis; deinde Missa ab Ecclesia præcipitur principaliter, prout est Sacrificium, quo colitur Deus, sed si omittatur utraque Consecratio, longè probabilius est omitti rationem Sacrificii, ergo. Addunt *Hurtad. Leand. & Pasq.* quæst. 1284. peccari mortaliter, si omittatur ab elevatione calicis usque ad *Pater noster*, quia est pars principalis, dignitate notabilis.

668. §. 6. Qui non potest interesse nec Consecrationi nec Sumptioni, eum non teneri ad alias partes, docent *Lug. Tamb.* & *alii* cum *Gobat* nu. 140. sed probabilius videtur oppositum, quia potest audiri major pars Missæ, prout est cerimonia sacra, qualiter etiam præcipitur ab Ecclesia; unde à potiori is, qui venit ad ultimam Missam paulò ante Consecrationem, tenetur ad hanc & reliqua audienda, uti habet communior cum *Gob.* n. 139. & *Pasq* q. 1292. contra *Molf. & J. Sanch.* si quis autem veniat post Consecrationem, eum non teneri ad reliqua, docet *Tamburin.* c. 2. §. 1. n. 6., quia deficit pars præcipua & essentialis; sed probabilius est oppositum, tum quia multi docent essentiam Sacrificii consistere in Sumptione, tum præcipuè, quia audiri potest pars notabilis cerimoniæ sacræ ab Ecclesia præceptæ; & quamvis pro utraque sententia Authores multos adducat *Pasq.* suprà, nunc tamen videtur tenendum cum illis, qui obligant, uti rectè *Illsung* n. 165., hoc enim videtur ob paritatem præcepti & rationis colligi ex hac prop. 54. ab *Innocentio XI.* damnata: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

§. 7. Si Sacerdos concionem interponat, vel faciat *memento* unius semi horæ, illo tempore abesse poteris, *Tamburr.* n. 4. *Gobat* n. 149. Item *Gloria, Credo, & Kyrie*, quæ canuntur à Musicis; item alia, quæ hi interponunt, non sunt pars Missæ, hinc omitti possunt sinè peccato, dummodo assistatur ad *Kyrie, Gloria & Credo*, quæ recitat Sacerdos, *Pasq.* quæst. 1287. 669.

§. 8. Quando casu vel ex justa causa venisti serò, sed non notabiliter, secundùm *Suar. Fill. Fagund. Dicast. Gobat* n. 140. *Pasq.* quæst. 1293. non teneris nequidem sub veniali supplere partem illam parvam: in sententia tamen illorum, qui dicunt satisfieri præcepto per partes Missarum auditas successivè, quam probabilem esse diximus n. 611., teneris sub veniali supplere, quia teneris totam Missam audire, sed potes totam audire supplendo, & non supplendo non audis totam, ergo teneris supplere. Quòd si quis notabilem partem neglexisset, sub mortali teneretur aliam Missam audire, vel saltem partem neglectam supplere, uti omnes fatentur. 670.

§. 9. Multi Missam audiunt, quia casu satis maturè veniunt, qui tamen peccârunt mortaliter, quia per negligentiam exposuerunt se periculo multùm serò veniendi, unde circa hoc examinandi sunt illi, qui confitentur serò venisse, inquit *Castrop.* t. 22. p. 16. n. 14., idémque notant *Suarez & Gobat* n. 156., sæpè enim serò veniunt sinè, & sæpè cum culpa gravi, quamvis non neglexerint notabilem partem Missæ. 671.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis & Festis majoribus.

Resp. 1. Etsi id quidem decens sit, non tamen est » obligatio. Est communis Authorum, (quos *vide* » *superiore Dub. Cas. ult.*) & ùt ait *Cardinalis Lugo d.* 22. » S. 1. *n.* 2. certa; etsi *Marchant. in Candelabro Mystico t.* 4. » *c.* 7. & in *Resolutionibus Pastoralibus*, in Forma ma- » nualis editis *tr.* 4. *cap.* 7. in dubium vocet, scrupu- » lúmque movere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum » extat de hac re præceptum. 2. Quia *Cap Ut Dominicis,* » *De Parœcus*, jubetur Parochus ante Missam ejicere » eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam » audire vellent: ergo sinè contemptu (formali) licet. » 3. Quia Cap *Si quis, De Consecrat.* jubentur ii, qui ha » bent Oratorium domi, in majoribus festivitatibus » audire Sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. » Quia universalis Fidelium, & ipsorummet etiam Pa » rochorum, Doctorum, & Confessariorum (qui » pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo » id non tantùm, (ùt loquitur *Marchantius l. c.*) insi- » nuat, sed manifestè docet 5. Quia *Trid. sess.* 22. *Cap.* » 8. tantùm dicit, populum debere moneri, (non au- » tem teneri) ut frequenter adeant parochias, saltem » Dominicis, & Festis majoribus. *Vid. Fagund. p.* 1. *l.* 2. » *c.* 3. *n.* 8 *& seqq. Lugo, Barbosa, Zenedo, Trull. l.* 3. *c.* » 1. *d.* 6. *num.* 4. » 672.

Néque obstant, quæ *Marchantius* objicit, ùt: »

I. Quòd Jura antiqua decernant contrarium; » eò quòd *Sixtus IV. De treuga & pace*, præcipiat, ne » Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam » in

»in parochia Dominicis & Festis: nam imprimis ex »illo Sixti Decreto nihil sequitur, cùm is non dicat te»neri, sed tantùm prohibeat, ne publicè prædicetur, »non teneri: Cùm enim honestissimum sit, popu»lum audire Missam in parochia, idque suadere de»ceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dis»suadere, nam inde scandala, & proprii parochi con»temptus sequi possent. Et hoc est, quod *Sixtus* cave»re voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua Jura »id habeant, eis, posterioribus temporibus, per va»ria privilegia, receptámque consuetudinem univer»salem est derogatam. *Lugo & ceteri AA. citati.*

» Nec obstat 2. Quòd multos Canonistas eam opi»nionem secutos asserit: Esto enim olim quidam sic »senserint, hoc tamen tempore, post tot & tam am»pla privilegia, post tam claram & diuturnam con»suetudinem, post Eminentissimorum Cardinalium »declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota »Decreta contraria, (ùt *vide sequenti Resp.*) an aliqui »id doceant, nescio.

» Nec obstat 3. Locus Tridentini paulò antè in »Resp. citatus, quem objicit: ùt patet ex ipsis verbis »& declaratione Eminentissimorum Cardinalium, »Auctorúmque communi explicatione.

» *Resp.* 2. Episcopus non potest censuris, mulctis »aliisque pœnis cogere ad audiendam Missam in Pa»rochia. Est contra *Marchant. l. c.* ubi ait, *Regulares ità »communiter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias »magnificent, & dilatent phylacteria*: & contra *Aucto»rem Parochiani obedientis.* Ratio autem est: quia (ùt »ait *Navar.*) Episcopus non potest tollere (nec restrin»gere) Jus commune, & generalem totius orbis con»suetudinem. Ità docent præter *Auth.* suprà citatos »*S. Antonin. p. 2. tit. 9. cap* 10. *§. 1. dub. 4. Sylv. V. Missa.* »*Tolet. Layman l. 4. t. 7. c. 3. &c. Et communiter omnes »Theologi & Canonistæ moderni*: afferuntque *Azor tom. »1. l. 7. c. 8. q. 6. & Card. Lugo d. 22. s. 1.* pro hac senten»tia, declarationem Cardinalium in Trid. quæ ex»pressè habet: *Non posse Ordinarium mulctis & pœnis »cogere ad audiendam Missam, vel Canonem in propria »Parochia, etiam in casu negligentiæ & contumaciæ.* Et »si his duobus tanquam Regularibus minùs fidat, »legere potest eandem declarationem apud *Barbosam »in Trid. sess. 22. c. 8. De Sacrif. Missæ, & sess. 24. De Re»format. cap. 4. n. 12.* Item *Tractatum De officio & pote»state Parochi*, ubi eandem sententiam *Barbosa* ipse se»quitur, & pro ea supra viginti Auctores celebres, »partim Theologos, partim Canonistas, quà Regula»res, quà non Regulares citat. Vide ejusdem *Remis»siones in Tridentinum impressas Coloniæ Anno* 1700. Et »*Zerolam in praxi Episcopali p. 2. v. Parochia, & p. 1. v. »Missa. §. 6.* Idem disertis verbis confirmat *Clemens* »VIII. Anno 1592. 22. Decembris Decreto suo, circa »hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo »eam dirimit, his verbis: *Præsenti nostro Decreto sanci»mus, licere Secularibus, Christique Fidelibus universis, »Missas diebus Dominicis & Festis aliis majoribus audire »in Ecclesiis tam Fratrum Prædicatorum, quàm aliorum »Mendicantium, nec non etiam Collegii Societatis JESU, »juxta eorum privilegia, & antiquas consuetudines, dum»modo id in contemptum Parochialium Ecclesiarum non fa»ciant: & tam dictis Patribus Prædicatoribus, ac Pres»byteris dictæ Societatis, quàm aliis privilegiatis, quibus »id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & »ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadrage»simali, & Paschali, & quovis alio tempore confiteri »licitè posse, &c.* Quòd si verò dicta privilegia, & alia »similia clariùs cognoscere lubet, inspiciatur (ut alia »taceam) Compendium Privilegiorum Societatis »JESU, ubi præter *Leonis* X. clara sunt verba *Pauli* »III. in *Extravag.* data anno 1549. Calendis Novem»bris, quæ incipit: *Licèt debitum, quâ omnibus Christi Fidelibus, cujuscunque conditionis, qui verbi Dei prædi»cationibus, in templis ejusdem Societatis interfuerint,» concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta recipe»re, liberè & licitè valeant; neque ad id parochiales Ecclesias» accedere teneantur.* Porrò nè quis miretur tam ampla» privilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus,» placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet» motiva gravissima: aut si nec inspicere lubet, reco-» gitet saltem, Deum ipsum *Innocentio* III. (dum vi-» dit Ecclesiam Lateranensem jamjam ruituram)» ostendisse eam sustentari à *S. Dominico*, & à *S. Francisco.*» Consideret, quòd sicut olim in varias Orbis pla-» gas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi» translata est operâ Regularium, ità sine eorum sub-» sidio conservata diu non fuisset, vel saltem minùs» floruisset. Et denique ne Regularibus succenseat quis-» quam, quòd privilegia sua tueantur, sciendum est,» quòd sinè consensu Sedis Apostolicæ iis renunciare,» aut cedere non possint. *Vid. l. 2. Decret. Tit.* 43. *De» arbit. c. 5.* Imò etsi facerent, irritum fore, & pecca-» turos; quia injuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ» toti. *Nunc ad argumenta Marchantii breviter respondeo.* »

I. Affert authoritatem cujusdam P. Capucini, qui» *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me» paulò antè sat multas gravesque authoritates oppo-» suisse existimo. »

II. Ait, quorundam Episcoporum praxin esse» contrariam, eámque fundari in Jure antiquo & no-» vo *Trid. loc. cit. Sess. 22. & Sess. 24.* ubi dicit: *Teneri» unumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum ver-» bum Dei & rudimenta Fidei*: Hæc autem in plerisque lo-» cis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Mis-» sam possunt compelli. »

Resp. 1. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse,» & contrariam praxi communi Episcoporum, in om-» nibus Regnis & Provinciis, & insuper Præsulis» summi. »

2. Praxin istam nec fundari in Jure antiquo,» cùm illi (si quod fuit) per privilegia sit derogatum &» abrogaverit consuetudo; nec in novo, tum quia *Tri-» dentinum l. c.* loquendo de concionibus & Catechesi,» nullam facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non» valet illatio. Tum quia Tridentinum expressè addit,» (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cùm ta-» men ad rem plurimùm faciat) *si commodè fieri potest.*» Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad» conciones, esse receptam, ostendit universalis Eccle-» siæ consuetudo, eò quòd fortè regulariter *commodè» fieri non poterat*, ùt notat *Card. Lug. l. c.* Neque Cate-» chesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pa-» gis, ubi rariùs contendunt Regulares cum Parochis» de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de» quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de» quibus *Pius V.* in Bulla: *Etsi mendicantium*, queritur,» quòd etsi Episcopi Ordines mendicantes meritò co-» lere, & adjuvare deberent, non solùm id negligant,» verùm etiam Concilii Tridentini verbis in pravum» sensum detortis, eos incommodis & perturbationi-» bus afficiant. »

III. Citat Decreta Synodi Leodiensis, & Na-» murcensis, subjungitque: *Quis verò audeat hæc condem-» nare, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi» fuerunt?* »

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) in-» telligenda esse, ne cum contemptu proprii Parochi» audiant Sacrum extra Parochiam: aut si quæ sen-» sum alium habent, non esse recepta, vel esse usu» abrogata. Ità *AA. citati communiter.* Videri potest» *Card. Lugo l. c. Barbosa & Zerola ll. cc.* & dignissimus le-» ctu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris Regii,» cujus titulus: *Responsa ad quæsita cujusdam primarii» Prælati, &c.* excusus primùm gallicè Nancei,» anno

»anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recu»sus Viennæ Austriæ, typis Michaëlis Rictii, Anno »1634. Mitto rationes ceteras, quibus frequentatio»nem Parochiæ (sinè obligatione tamen) persuadere »conatur; cùm eam, utpote honestam inprimis atque »decentem, minimè improbare, sed erroneam tan»tùm conscientiam impedire contendam; ne videli»cet cum persuasione obligationis Parochialis, vel »cum apprehensione peccati, Regularium templa »frequententur.

673. Eandem quæstionem pluribus tractant *Arsdekin* p. 3. t. 1. De opin. prob. quæst. 22. & 23. *Nicolaus du Bois* in motivo Juris; (libellus verò ille additus est ad Tract. ejusdem Authoris super propositiones 45. ab *Alexandro VII.* damnatas) *Laurentius* p. 1. q. 438., qui videri possunt.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione Sacri.

674. »RESP. Duæ sunt causæ, quarum altera, si adsit, non »teneris curare celebrari privatim in portatili »cum privilegio, neque (etsi id consilii) preces inte»rim alias loco Missæ dicere, ùt habet *Nav. c. 13. Suar.* »*Fill. t. 5. c. 7. q. 11.*

» Prima causa est *impotentia*, vel simpliciter, vel mo»ralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio »vel proximi, corporis, vel bonorum, vel etiam ho»noris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar »discretæ & benevolæ Matris *Bonac. Tom. 1. d. 4. q. ult. p. ult. Nav. Fill. l. c. Suar. d. 85.*

» Secunda causa est *quodcunque motivum rationabile*, »quo quis bonâ fide putat se excusari. *Vid. Suar. in 3. p.* »*sect. 6. c. 5. Laym. & Bonac. l. c. Unde resolves:*

» I. Excusantur, qui sunt in navigatione vel in »carcere. Item in morbo, vel convalescentia, in qua »obsit prodire forás: Item qui sunt in excommuni»catione, vel interdicto; de quo suo loco.

» II. Item, qui custodiunt castra, urbem, gregem, in»fantes, (vel puerum, qui in templo quietus & sinè »perturbatione aliorum contineri non potest) vel do»mum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debent, & »similia curare, quæ omitti non possunt. *Bon. Kónínck* »n. 86. & 314.

» III. Item, cui periculum est gravis offensionis Ma»riti, Parentum, vel Dominorum. *Henriq. Suar. Fill.* »*num.* 227. Si tamen id ferè semper fieret, de alio me»dio laborandum esset.

» IV. Item, si quis alioquin omissurus esset oc»casionem commodam itineris, v. g. socios, cùm »viam ignoret, vel pericula metuat: aliàs verò tene»tur ad Missam ante iter, vel in itinere. *Suar. Rodriq.* »*Bon. l. c.*

» V. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam ob »distantiam, v. g. unius vel alterius milliaris Germa»nici, vel etiam minoris spatii; maximè si via sit mo»lesta, cælum pluvium: ubi habenda est ratio perso»narum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bonac. Suar.* »*Fill. n. 226. Marchant. Resol. Past. t. 4. c. 6. n. 7.*

» VI. Si ex consuetudine Patriæ feminæ egredi non »soleant tempore luctûs, vel etiam post partum, *Sylv.* »*Cajetan. Fill. num.* 229.

» VII. Si quis non habeat vestes statui suo conve»nientes. *Navar. Henriq. Sa, Azor, Bonac. l. c.*

» VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans »metuat, ne id advertatur, si prodeat, *Laym. l. 4. c. 4.* »*num.* 3.

IX. Si quæ sciret alteri, à quo perditè amaretur, »secuturam occasionem peccati, si prodiret, *Sa, Fill.* »*num.* 227.

ADDENDA.

QUæst. 159. *Quæ sit regula generalis ad dignoscendum, sitne aliquis ab audienda Missa excusatus necne.* 675.
℞. Hanc dant *Suar. Azor, Tann. Fill. Castrop. Dicast. Mastrius, Reiffenst.* & alii cum *Gob.* t. 5. n. 441. & 467. Illa omnis & sola causa excusat, quæ est mediocriter gravis, sive quæ involvit notabilem & saltem mediocrem incommoditatem in bonis animi, corporis, honoris aut fortunarum, propriis vel proximi, uti pluribus exponitur in *Vind. Gob.* p. 2. Prop. 5.

§. 1. Si quis habeat privilegium in Oratorio do- 676.
mûs suæ Missam audiendi, non tenetur quidem sibi Missam dato stipendio procurare, uti habet communis cum *Dian.* p. 9 R. 19. *Tamb.* l. 4. c. 2. §. 2. n. 4. contra aliquos apud *Fagund.* in 1. præc. Eccl. l. 2. c. 9. n. 9., si tamen Missa nihilominus legatur, aut si gratis haberi possit, tenetur ibi audire, si alibi non possit, ità *Lugo* & alii communiùs cum *Tamb.* & *Gob.* nu. 352. contra *Suar. Merol. Homob. Escob. Pelitz. Delbene* De Immunit. Eccl. c. 3. d. 2. sect. 2. n. 8. & *Dian.* suprà. Ratio est, quia talis tenetur audire, & sinè incommoditate mediocriter gravi audire potest, ergo. *Si dicas:* Nemo tenetur uti suo privilegio. ℞. Non tenetur vi ipsius privilegii, *Transeat*, vi alterius præcepti postulantis actum, qui poni potest per privilegium, N. Dixi, *Transeat*, quia Clericus per privilegium habet, ut conveniri non possit coram Judice laico, vi cujus privilegii tenetur non comparere, si citetur; similiter si per privilegium sis exemptus à Decimis, & incidas in casum, ut si solveres Decimas, non posses solvere debita justitiæ, teneris uti privilegio non solvendi Decimas, ut debita justitiæ solvas. Et quod dictum est de Missa in privato Oratorio, intellige de Missa tempore interdicti, si quis privilegium habeat tum audiendi, uti fatetur *Dian.* suprà contrà *Avil. Con.* & *alios* apud *Pasq.* quæst. 1346.

§. 2. Fœminæ, quæ non solent ad Ecclesias ire nisi 677.
famulis comitantibus, tenentur hos modico stipendio conducere, ut Missam adeant, quia quisque tenetur ad impletionem præcepti adhibere media facilia, etiamsi non sint ità ordinaria, si ex sola ipsius voluntate sint requisita, ità cum aliis *Fagund.* suprà.

§. 3. Quando infirmitas impedit egredi domo ad 678.
negotia magni momenti, etiam excusat à Missa, *Suar. Castrop.* Imò *Sanch. Dicast. Gob.* n. 470. dicunt, etsi ad negotia alia, ad quæ afficeris, exire posses, te non ideo statim teneri adire Missam, si hanc adiens cum repugnantia naturæ alterari posses & pati non leve incommodum.

§. 4. An in hoc vel illo casu, v. g. ratione valetudi- 679.
nis, sit mediocriter grave incommodum necne, *Suar.* & *Reginald.* dicunt standum esse judicio viri prudentis; *Silv.* & *Tann.* dicunt standum judicio Medici aut boni viri; *Henriq.* judicio Medici aut Superioris aut Parochi; *Sanch. Bonac.* & *Dicast.* judicio vel Medici vel Superioris vel Parochi vel etiam proprio, si æger ipse sit ità prudens, ut possit per se ferre judicium, & consentit *Gobat* num. 474., addens stari posse judicio Medici, etiam acatholici, nisi peculiaris sit ratio judicandi eum hic non respondere fideliter: Si verò omnibus his & tibi ipsi adhuc permaneat dubium, *Suarez* dicit petendam esse dispensationem, *Bonac. Castrop.* & *Gobat* num. 479. negant id opus esse, quia est contra praxin universalem. *Nec obstat*, quòd præceptum videatur esse in possessione contra excusationem dubiam, *nam* dicunt tum tantùm obligare ratione possessionis, quando ex observatione illius non aditur periculum damni notabilis, si enim adeatur tale periculum, non est paritas inter præceptum & illum; qui præcepto obligatur, Regula autem Juris tantum dicit in pari causa vel delicto meliorem esse condi-

conditionem possidentis, & ità illam explicat *Lugo in Resp. mor. L.* 1. *Dub.* 4. n. 3. hinc *Gob.* n. 463. universaliter sic dicit, quoties dubitas, an habeas causam sufficienter excusantem necne, & non habes, quem interroges, si simul dubites, an auditio Missæ non sit tibi allatura grave incommodum, judica, quòd Ecclesia, benigna Mater, non obliget ad exponendum te periculo gravis incommodi; imò *Dicast.* dicit talem dubitantem non debere egredi domo, quia tenetur sibi prospicere in re gravi: Addunt *Præp. Casp. Pasq.* q. 1327. eum sufficienter excusari, qui exeundo posset retardare sanitatem, rectè tamen monet *Gob.* nu. 479. has similésque sententias non esse cuivis proponendas, quia nimiùm proni sumus ad credendum aliquid multum obfuturum, quod tamen minimè oberit; præsertim quando agitur de re, quam illubenter facimus.

680. §. 5. Si Cajus æger nolit à se dimittere Titium, quamvis ipsi ab alio, qui Missam audivisset, æquè bene deserviri posset, peccat Cajus, nisi fortè apprehenderet eam Titii assistentiam sibi esse necessariam aut multum proficuam, Titius tamen poterit ex Missa emanere, si aliàs in Cajo oriretur gravis turbatio, tristitia & indignatio, tum enim excusat grave incommodum proximi, ità *Pasq.* quæst. 1328.

681. §. 6. Multi negant propter lucrum notabile posse omitti Missam, affirmant tamen *Az. Bass. Jord. Tambur.* n. 7. *Gob.* à n. 492. qui etiam putat, si sis tenuis fortunæ, te excusari ob lucrum duorum ducatorum; si sis verè pauper, unius ducati, quia hoc lucrum respectu illorum est notabile, quo non censeatur Ecclesia velle eos privari.

682. §. 7. Si Missam negligas, ut iter agas cum aliquo, qui faciet expensas itineris, aut multùm sublevabit, excusant te *Suar. Dicast.* & *alii* cum *Gob.* n. 496.; imò (secundum aliquos) sola derelictio sociorum itineris videtur esse causa sufficienter excusans, quod alii cum *Pasq.* q. 1339. limitant ad iter longum & solitarium; consentiunt *Henriq. Tamburin. Gob. Illsung* T. 5. n. 164., si socius levaturus est tædium longæ viæ, nam tale diuturnum tædium ferre, videtur esse grave incommodum, & ferè conjunctum habet timorem vel periculum gravis incommodi, uti fatetur *Pasq.*

683. §. 8. Communior sententia tenet cum *Pasq.* q. 1342., quòd major utilitas spiritualis non excuset, nisi sit conjuncta cum necessitate, quia præcepta habent vim obligandi, major autem utilitas pendet à libera electione nostra, atque omittere aliquod præceptum ex libera electione, est violare præceptum. Admittit tamen *Illsung* constitutum in peccato mortali posse Confessionem præponere Missæ, si hanc vel illam deberet omittere, quod intellige, si aliquamdiu in statu peccati mortalis esset alioqui permansurus.

684. §. 9. Aurigæ, qui per consuetudinem habent jus vehendi aliqua die festo, etiam habent jus omittendi Missam, si hâc auditâ vehere non possint, quia quando aliquid conceditur, conceduntur omnia necessaria ad illud, *Dicast.* & *Gob.* nu. 9.; ideóque etiam *Suarez* cum *Gob.* nu. 500. dicit molitorem excusari à Missâ, qui excusatur in labore servili, si auditâ Missâ non posset exercere laborem sibi licitum, ex quo omisso sequeretur mediocriter gravis jactura: Addunt aliqui, etsi tu posses vecturam omittere sinè notabili damno, tamen plerósque non posse, & ideo te posse cum illis uti privilegio consuetudinis; præterea si alter jus habet curandi, ut vehantur sua, tu habes potestatem vehendi, quia vehi & vehere sunt correlativa, regula autem correlativorum est regula partium, inquit ex jure *Gobat* n. 10.

685. §. 10. Famuli, qui ut ministrent Dominis suis, omittunt Missam, tum excusantur, si ministerium illud secundum communem æstimationem & vivendi modum sit necessarium, & non permittat audiri Missam, uti sunt: educere greges, domum custodire &c., neque tum peccant Domini, si sic impediant, quia est moralis necessitas ministerii cum Missa incompossibilis: quòd si talia sint ministeria, quæ præveniri possint, non tenentur famuli extraordinariam adhibere diligentiam v.g. notabiliter decurtare somnum, ut sic Missam audiant: si tamen ministerium non sit necessarium, Domini mandantes omitti Missam peccant, famuli verò excusantur saltem pro aliquot vicibus, si sinè gravi incommodo detrectare non possint; si autem tale impedimentum non ordinarium neque per se necessarium foret continuum, tenerentur deserere talem Dominum, uti dictum est L. 2. à num. 103. Denique si famuli cum mediocri vigilia seu molestia prævenire possent tale impedimentum, tenerentur. *Castrop.* T. 22. p. ult. n. 6.

§. 11. Si vir vel uxor debeat custodire domum & 686. sic Missam omittere, quamvis vir sit caput mulieris, adeóque possit jubere hanc manere domi, tamen cùm etiam sit socia & consors, non potest jubere manere semper, sed tenetur aliquando permittere accessum ad Missam, ipse manens domi, vel ponens alium domûs custodem: Si autem famulum aut famulam habeant, poterunt jubere hanc semper manere domi, non peccant tamen, si quandoque permittant adire Missam, & illorum unus domi maneat, quia tanta utilitas famuli excusat: quòd si ipsorum unus ex pigritia maneret, foret veniale, *Steph.* cum *Gob.* n. 494.

§. 12. Communiter non excusat distantia mille 687. passuum; nobiles tamen & teneras feminas non obligat *Dicast.* ad mille quingentos passus, ad quos obligat feminas mediæ fortis; rusticas verò similes viris etiam ad longius spatium: Si autem pluat aut ningat, spatium proportionatè minus excusat singulos; & universaliter loquendo de hominibus mediocriter valentibus, abstrahendo à malignitate tempestatis, secundum *Suar. Fag. Fill. Dian.* p. 10. T. 15. R. 35. *Gob.* n. 486. videtur excusare distantia ter mille passuum, id est, unius bonæ horæ apud nos seu ferme quinque quadrantium: Et licèt Superiores in Germania punirent illos, quos scirent ferè semper abesse ob distantiâ sesqui-horæ, néque excusarent emanentes semper ob distantiam duarum horarũ, tamen prudens Confessarius, inquit *Gob.* n. 487. non movebit scrupulum, etsi tales crebrò maneant domi. Quòd si quis horâ distet & sit pluvia vel auræ intemperies, *Gob.* n. 488. eum excusat: imò *Burgh.* Cent. 3. cas. 1. ait universaliter sufficere unius horæ distantiam, ut Missa subinde omittatur intra annum, sed videtur debere alia causa accedere, v.g. debilitas, pluvia aut similis incõmoditas.

§. 13. Ex rationabili causa, v.g. in pœnam justam 688. delicti, potest pater filio negare vestes, vel Dominus servo prohibere egressum, detinendo domi velut clausos, licèt per accidens non sint audituri Missam, ità *Fagund.* & *Tamb.* n. 4.

§. 14. Timens, ne propter delictum comprehen- 689. datur, si foràs prodeat, potest manere domi, *Henriq. Dicast. Gob.* n. 501.

§. 15. Non statim condemnandi sunt mortalis 690. adolescentes vel puellæ emanentes è Missa, quando pro eorum Matrimoniis fiunt proclamationes, nisi aliam Missam aut in alio templo audire possint, nam si adsint, aspiciuntur, ridentur, verecundantur, & consuetudo tum emanendi, si alicubi sit, eos excusat, *V. March.* in Candelab. Ref. Cas. c. 6. q. 1.

§. 16. Nè Papa quidem potest absolutè & totaliter 691. dispensare cum aliquo super obligatione audiendi Missam, saltem quoad illam partem, in qua essentia Sacrificii consistit, quia colere Deum per Sacrificium spectat ad jus naturale, & in Lege nova spectat per se ad Jus positivum divinum, in neutro autem etiam po-

test dispensare Papa, nec potest esse causa deobligandi absolutè & totaliter eum, qui est & manet potens. Pasq. qu. 1324., docéntque *March.* & *Sporer* T. 3. c. 4. n. 36. excusatos à Missa die Dominico teneri sub mortali Deum colere aliquo speciali cultu saltem interno, quia præceptum divinum est, ut in Sabbato, quod apud nos est Dominica, Deus specialiter colatur. Hoc vult S. *Augustinus* Serm. 251. De Temp. *Observemus diem Dominicum & sanctificemus illum..... Qui verò hoc non potest, saltem in domo sua oret & non negligat Deo solvere votum & reddere pensum servitutis suæ*; satis tamen erit abstinere à servilibus eâ intentione, ut colatur Deus, qui in Sabbato quievit; nec obligatio illius intentionis est in Festis purè ab Ecclesia institutis.

CAPUT II.

De quarto Præcepto.

Honora Patrem, &c.

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes.

692. » RESP. Tenentur vi hujus præcepti, tum genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus » quisque & quamdiu subjectus iis est, amorem, reverentiam, & obedientiam præstare; ità ut si notabilis » horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: » quod facilius fiet respectu Parentum, quam aliorum. *Ita communiter. V. Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. L. 2. c. 1.* &c. *Unde resolves:*

» I. *Contra amorem* graviter peccat filius, 1. Si signa » odii parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si » torvo oculo ferè semper eos intueatur, ac ita asperè » loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non subveniat » in gravi necessitate spirituali, vel corporali. 4. Si » non impleat eorum testamenta & legata, modò hæres sit. 5. Si grave malum, v. g. mortem optet. *Navar. Reginald. L. 20. n. 8. Filliuc. Quæst.* 3. & 7.

» II. *Contra reverentiam* graviter peccat filius, 1. Si » percutiat etiam leviter; & secundum *Regin.* 2. Si » manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si » graviter contristet. *Regin.* num. 24. *Fill.* n. 17. & 18. » 4. Si animo deliberato ad gravem iram provocet » verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convitia, &c. in eos » conjiciat. *Navar Filliuc.* &c 6. Si pauperes despiciat, » vel nolit agnoscere. Quòd si tamen exterius tantùm » dissimulet se nôsse & nolit apud se habere, ex justa » causa, dummodo provideat de necessariis, *Bonac.* » *Tom. 2. D. 6.* P. 2. excusat à peccato gravi, eò quod » rationabiliter non sint inviti. 7. Si in foro externo, » etiam de vero crimine accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel conjurationis in Principem, » cùm non est alius corrigendi modus. *V. Bonac.*

» III. *Contra obedientiam* graviter peccat, 1. Si in re » gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domûs, ad bonos mores, vel ad animæ » salutem. *Fill. n.* 20. 2. Si contra voluntatem Parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum quâ non potest contrahere sinè dedecore, juxta suæ regionis usum; non tamen potest exhæredari idcirco. 3. Si sinè justa causa nolit eam ducere, quam vult Parens: maximè si inde sopirentur » odia, aut Parentum necessitas levaretur. Erit autem » justa causa, v. g. si sit impar familiâ, si infirma, si » deformis, si fatua, vel immorigera. 4. Si inconsultis Parentibus nubat, ut habet *Sanch.* Potest tamen, ubi consuluit, ipsis invitis prudenter contrahere cum se digna: cum circa electionem status sit sui juris. *Less.* L. 2. c. 40. *n.* 63. *Sanch.* L. 4. *c.* 15. *Fill.* » *n.* 20. An & quomodo peccent liberi furando Parentibus, *vide infrà* L. 3. *Tract.* 5. c. 1. *dub* 4. Item an alienare possint bona, *vide ibidem* c. 3. D. 2. & c. 4. D. 5. »

IV. Tenetur proles alere Parentes egentes, adeò » ut si in gravi necessitate aliter juvari non possint, teneatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum salutis » immineret) & si Religionem sit ingressus, teneatur » egredi, & juvare Parentes: dummodo eorum necessitas professionem antecesserit. *Fill. num.* 9. *Bonac. p.* 5. »

V. Si verò necessitas post professionem superveniat, si ea extrema sit, tenetur egredi petitâ priùs, licèt non obtentâ veniâ. Si autem sit gravis tantùm, » in qua utcunque possint vivere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permittat. » Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferre habitum, & observare substantialia » Religionis: at postquam Parentibus subventum est, » redire. *Vide Less.* L. 2. *c* 41. *Dub.* 3. *n.* 34. Et vide infra *tract.* 5. *c.* 1. *dub.* 1. *Resol.* 6.

ADDENDA.

QUæst. 160. *An liceat filio optare vel gaudere de morte patris propter commodum sibi inde provenients.* ℞. Negativè, hinc ab *Innocentio XI.* damnatæ sunt sequentes propositiones, 14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ipsi obventura est pinguis hæreditas.* 15. *Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* Circa has damnationes dicenda sunt omnia illa, quæ habentur Lib. 2. à nu. 183. Si enim non sit licitum, nequidem inefficaciter optare damnum proximo, aut gaudere de ejus malo, quamvìs ejus malum sit conjunctum cum nostro emolumento, multò minùs id erit licitum filio respectu patris, cum id specialiter repugnet etiam pietati, quam patri debet filius, unde præter ibi dicta non est opus hic quidquam addere. Vide tamen *Vind.* *Gobat* p. 2. ad Prop. 8. & 9. 693.

Q. 161. *Quid addendum sit circa obligationem filii jam in statu religioso professi, si Parentes egeant.* ℞. Hoc resolvetur Lib. IV. num. 180. 694.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur Parentes erga filios.

PArentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. g. Avus, Proavus, &c. tenentur gravi » obligatione Juris naturalis, conservationem & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bonac.* » *Tom.* 2. *D.* 6. *Q. unic. p.* 6. *Azor p.* 2. L. 2. *Q.* 17. *Fill.* » *Tract.* 28. *p.* 2. *c.* 2. *resolvuntur hi Casus:* » 695.

I. Graviter peccant Parentes, qui sinè justa causa » prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. *V. Bonac. hic* & *Fill. Q.* 1. & *infrà Tract.* 5. *c.* 1. »

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat justam excusationem; tunc » verò tenetur sub gravi peccato bonam nutricem » quærere. *Bonac* & *Layman.* Item tenetur secundùm » Jura prolem alere ad finem anni tertii: postea educatio usque ad emancipationem spectat ad patrem. » *Excipe*, nisi hic esset pauper, & mater dives, *Fill. Lay.* » *l.* 5. *t.* 10. *part.* 3. *c.* 5. *Regin. l* 20. *num.* 32. »

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ » sed etiam (in quo Jus civile à Canonico correctum, » juxta Cap. *Cum haberet, De eo, qui duxit*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, juxta suum statum: nisi tamen aliunde »

se

»se alere possit & non indigeat; deinde etiam dotem »filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesia»sticis, possunt hæc suis spuriis præstare. *Fill. num.* 31. »*Laym. l. c.* V. infrà Tr. 5. *c.* 4. *d.* 5. *q.* 2. Hinc peccant, »1. Si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, »ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeántque »hæreditatem secundùm suum statum. 2. Si bona di»lapidando impotentes se reddant ad liberos honestè »secundùm statum suum educandos, ac dotandos. »*Bon. l. c. Azor*, *Fill.* &c. 3. Si sinè legitima causa filiæ »dotem negent; (vel filium exhæredent) v.g. quia »vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia »ipsis invitis nupsit, licèt se indigno. *Bon.* §. 2. ex *Azor*, »*Regin.* &c. vel quia filius Ordinem sacrum suscepit: »Sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro Ma»trimonio vel ingressu Religionis, ità etiam ad susci»piendos sacros Ordines. Neque hæc donatio est revo»cabilis: imò sic donata non posse computari in legi»timam, aut divisionem cum fratribus, docet *Barbosa*, »c. 17. Contrarium tamen tenet *Molin &c.* cum *Dian.* »p. 8. t. 6. R. 91. & 92.

IV. Parens tenetur proli subvenire relictâ Religio»ne, iisdem casibus, quibus proles Parenti; quos »vide *superiore dubio cas.* 4. & 5.

» V. Parentes gravi obligatione tenentur instruere »liberos per se vel per alios, in necessariis ad salutem. »Hinc graviter peccant, 1. Si quantùm in ipsis est, »non curent, ut bonis moribus imbuantur, doctri»nam Christianam seu fidei rudimenta addiscant, »pravorum consortia vitent, mandata Dei & Eccle»siæ observent, Sacramenta frequentent, à peccatis »abstineant. *Azor*, *Fill. Bon.* 2. Si occasiones peccan»di ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus »suspectis habitare permittant, *Trull.* l. 4. c. 1. d. 3. »n. 4. 3. Si consilio, vel exemplo malo depravent. »4. Si non objurgent, puniántque dissolutos; mode»ratè tamen: nam peccant etiam verberando immo»deratè, v.g. ut notabiliter lædantur. *Sot. Sylv. Bonac.* »*l. c.* & *d.* 3. *De Contr. q. ult. p.* 3.

» VI. Tenetur etiam proli relinquere libertatem »circa electionem status: Unde peccant, invitos ad Ma»trimonium, vel Religionem cogendo, vel abstra»hendo. Et quidem *Trid. sess.* 25. *De Reg. c.* 26. excom»municat cogentes ad Monasterium filias.

» VII. Etsi frater fratri vel sorori, saltem in extre»ma, vel quasi extrema necessitate teneatur subve»nire, Lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen est »ea obligatio, quæ inter Parentes & liberos; cùm »non sit ista dependentia. *V. Less. l.* 2. *c.* 41. *num.* 34. »Unde si professus est in Religione, non tenetur egre»di, ut succurrat. *Trull. l.* 2. *c.* 2. *dub.* 24. *num.* 9. ex »*Suar.* &c.

» *Quæres.* An filius aliquando possit à patre privari »hæreditate.

» *Resp.* Potest ex justa causa, aliàs non: eáque in te»stamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie*, C. *De inoff.* »*testam.* Talis autem censetur,

» 1. Ingratitudo, (nisi in gratiam patris redierit, »ipsúmque pœnituerit ante testamentum conditum) »ut si affecit patrem gravi injuriâ, vel ejus vitæ insi»diatus est; vel manus injecit, vel maleficiis se immis»cuit. *Bonac.* §. 1. ex *Con. Sanch. Azor*, *Molina* &c.

» 2. Si novercam, seu patris uxorem cognoverit »carnaliter: Si parenti furioso, vel carcere detento no»luit succurrere fidejubendo: Si impedierit patrem te»stari: Si bona Parentum dilapidaverit, cum gravi »ipsorum dispendio.

» 3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam ele»gerit, &c. Circa quas,

» *Nota.* Valere has causas; quando filius aliunde »habet, unde vivat: nam alimentis ad vitam neces»sariis privari non potest, cùm debeantur Jure naturæ, »quod à Jure civili tolli non potest, *Bonac.* §. 3. ex *Sanch.* *Molin. Azor*, *Reginald. Fill. Trull. l.* 4. *c.* 1. *dub.* 3. *n.* 15. » Et *Tom.* 2. *l.* 7. *c.* 18. *t.* 10. »

ADDENDA.

QUæst. 162. *Quid notandum sit circa obligationem alendi vel aliter juvandi proles, aut proximè agnatos.* R. 696.
§. 1. Apud aliquos Authores legitur patrem teneri curare, ut filii litteris operam dent, quod *Gobat in Quin.* t. 5. c. 28. nu. 15. sic intelligit, Parentes teneri dare operam, ut filii imbuantur iis artibus, quibus secundum statum suum postmodum honestè se possint alere, hinc infert n. 17. Parentes nobiles aut Doctores, qui tenuioris sunt fortunæ, obligari ad curandum, ut filii instruantur literis, ut sic postmodum conformiter isto statui vivere possint.

§. 2. Mater primo triennio nihil tenetur dare præter lac, unde si proli alia necessaria subministraverit sinè animo donandi, potest repetere à Patre, non tantum si proles sit legitima, uti vult *Layman*, sed etiam si sit illegitima, Jura enim non distinguunt, ergo nec nos debemus distinguere. Quòd si mater ipsamet nequeat lac præbere proli, pater tenebitur suis impensis nutricem conducere: Si autem possit ipsamet, tenetur præbere, vel suis impensis nutricem conducere, *Azor*, *Bonac. Gob.* n. 19. 697.

§. 3. Filii etiam spurii alendi sunt ab hæredibus Parentum, uti habetur in Jure apud *Gobat* n. 31.; aut à Fisco, si bona patris ei sint addicta ob crimen distinctum ab hæresi vel à læsa Majestate. 698.

§. 4. Uxor filii est alenda à patre mariti, si filius eam alere non possit, nec alius velit, quia filiis, si uxores habent, incumbit alere uxores, pater autem in defectu supplere debet vices filii, *Sanchez & Gobat* num. 32. 699.

§. 5. Frater, si dives est, secundùm *Gob.* n. 33. tenetur fratrem etiam illegitimum alere, secundùm Jus, L. *Mariti*, ff. *De Jure Dotium*, testatúrque *Bonac.* De Leg. d. 6. p. 6. §. 1. nu. 2. sæpius ità decisum in Rota Romana. 700.

§. 6. Si pater in filium studiosum majores fecit impensas sinè animo donandi, potest eas detrahere de parte ejus legitima, quia ad eas non tenebatur: Si tamen ante mortem non statuerit, ut illi filio subtrahantur, censetur condonâsse, uti reipsa condonare potuit, neque possunt fratres illi fratri ideo aliquid detrahere, ità cum aliis communiter *Azor & Gobat* n. 36. 701.

§. 7. Si pater nequeat alere proles, tenetur mater, priùs tamen tenetur Avus paternus, uti habent *Layman & alii* apud *Gob.* in Exp. t. 10. n. 782. quamvis addat usum præsentium temporum esse contrarium. 702.

§. 8. Parum probabilis videtur esse opinio quorundam Juristarum apud *Gob.* suprà *in Quin. num.* 39. qui dicunt filios spirituales esse alendos à patribus spiritualibus, v.g. à patrinis suis, si Parentes naturales desint, nulla enim Lex vel consuetudo hoc habet. 703.

Q. 163. *Si dubitetur, quis è duobus sit pater, à quo proles sit alenda.* R. Casus tum habet locum, si duo eandem mulierem cognoverint, ità ut ipsamet nesciat, aut probare non possit, an ex hoc, an ex illo conceperit; in hoc casu AA. communiter apud *Lug. de Just.* d. 13. n. 19. & cum *Bardi* De consc. d. 6. c. 9. §. 21. n. 2. dicunt partialiter teneri alere, quia saltem unus tenetur, & æquale est de utroque dubium, ergo debent æqualiter sustinere onus, non aliter ac si duo sagittam conjecerint in bovem alterius, & nesciatur, utrâ sagittâ sit confixus, uterque tenetur contribuere, uti argumentatur *Molina*; aut uti si quis dederit consilium furti, inquit *Bardi*, & secutum sit furtum, tenetur ad damnum, quamvis dubitet, an furtum ex suo consilio sit secutum, quia ob furtum secutum, cujus dedit causam, præsumi debet ex illa causa esse secutum, nisi probetur contrarium, uterque enim 704.

po-

posuit causam generationis. Addunt *Salas*, *Castrop. Oviedo & Diana*, si unus eorum sit ditior vel nobilior, debere plus contribuere, quia obligatus fuisset proli suæ dare meliora alimenta: quòd si unus illorum non possit vel nolit, *Az Villal. & Bon. De usu Matrim.* q. 4. p. 15. dicunt alterum teneri ex integro, quia probari potest alterutrum esse patrem, quod autem determinatè dici non possit, an sit hic vel ille, oritur ex malitia & peccato ipsorum, ex quo non debent referre lucrum: Contradicunt plurimi alii apud *Gob.* in Quin. t. 5. c. 28. n. 41. quia videtur esse iniquum, ut ex dubio fundamento oriatur certa obligatio, fundamentum autem istius obligationis est paternitas, quæ respectu utriusque est dubia: *Salas & Vasq* dicunt, si filius respectu unius esset spurius, id est natus à tali patre, cum quo mater tum non potuisset inire Matrimonium, & respectu alterius naturalis tantùm, præsumi debere esse tantùm naturalem, adeóque ab eo solo patre debere ali, cum quo mater tum potuisset inire Matrimonium, quia in dubio debet præsumi in favorem prolis, sed contradicit *Lug.* n. 21., nam si ideo deberet judicari esse naturalis tantùm, quia sic postulat favor prolis, ergo semper debebit judicari, quòd natus sit è ditiore vel nobiliore, hoc enim etiam est favorabilius proli; itáque neutrum determinatè debet judicari, ideóque etiam talis proles nec excludi debet ab iis favoribus, à quibus excluditur spurius, neque tamen etiam admitti potest ad illos, ad quos admittuntur illi, qui probare debent se non esse spurios: hinc contendit *Lugo*, quem cum aliis sequitur *Gobat* à n. 42. neutrum teneri aliquid dare ad alendam talem prolem, utì talis proles à neutro posset aliquid occultè rapere, ideóque debere illi provideri à matre, non aliter ac si planè nesciret, quis eam cognovisset. Rationem dant, quia singuli sunt in possessione contra prolem exigentem alimenta, & cum ipsi sint Rei, proles autem sit Actor, huic incumbit probatio, quòd ille sit pater, à quo aliquid ideo exigit, quia dicitur esse Pater: quod post *Less. & Fill.* admittit ipsemet *Bonacina*, si proles ex matre adultera sit genita, in hoc enim casu dicit adulterum ad nihil teneri, quia pro ipso est possessio libertatis & pecuniæ suæ; quod *confirm.* Nam sola malitia matris videtur esse causa illius dubii, viri enim, qui cum ea copulam habuerunt, non sciverunt esse cognoscendam à pluribus, & ipsa per suam malitiam admisit coitum plurium, ergo ipsa potiùs est obliganda ad alendam prolem. Hæc sententia est probabilis, quamvis contradicat iterum *Rebell.* obligans etiam adulterum ad expensas pro alimentis faciendas secundùm quantitatem dubii, de quo plura videri possunt apud *Gob.* à n. 47. Sententia *Bonac.* etiam videtur probabilis, ideóque argumenta *Lugonis* solvit *Bardi* à nu. 4.; admittit tamen *Bon.* apud *Gob.* n. 49., si unus aut uterque haberet rationem positivam & probabilem de eo, quòd non esset pater, etiam non teneri alere, quia posset se suæ opinioni probabili accommodare: quænam autem possint esse rationes probabiles, exponit *Gobat* S. 4, & de his omnibus iterum agit in Exp. t. 10. à num. 19.

Quomodo peccent Parentes, qui cogunt proles suas ad Monasteria, vel impediunt, ne ingrediantur, dicetur Lib. IV. à n. 43.

DUBIUM III.

Ad quid teneantur Tutores & Curatores, qui Parentum sunt loco.

705. "TUTOR (idem est de Curatore) tenetur curam " gerere Pupilli, ejúsque bona rite & fideliter ad- "ministrare. Ratio, quia in hunc finem constituitur "& assignatur pupillo Patris loco. Quare si delin- "quat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpa lata) imò etiam, si Tutoris officium exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de levi culpa. *Bonac. Tom. 2. De Contr. d. 3. q. 19. p. 4. Unde resolves:* "

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare per se vel per alios. *Bonac. l. c.* "

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideóque (officium tutoris suscipiens) inventarium conficere; alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium, ad usus inutiles concedere. "

III. Tutor (utì & Curator) tenetur conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere, pecuniámque convertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit utilius. *Ibidem* ex *Rebell. p. 2. l. 17. q. 1.* "

IV. Si Tutor vel Curator pecuniam pupilli convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel minor. *l. c. Rebell. q. 17.* "

V. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & suâ culpâ non percepit. *Sylv.* v. *Tutor.* §. 4. *Rebell. l. c.* "

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persolvere, ità tamen, ut quantum fieri potest, bono pupilli consulat, *Sylv. Rebell. ll. cc. Tabiena ibidem.* "

VII. Tutor vel Curator non potest donationes vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed tuendum est constitutus. *Ibidem.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v. g. stipendio debito per liberali servitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Molin. Lugo D. 23. sect. 10. Sanch. Trull. l. 7. c. 28. d. 3. num. 6. V. Dian. p. 8. t. 6. R. 17.* "

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. *V. Bonac. l. c.* Et infrà hoc libro *Tract. 4. cap. 4. dub. 1. Resol. 9.* "

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum, aliorumque Superiorum & inferiorum erga se invicem.

RESP. 1. Domini & Superiores tenentur habere" 706.
curam famulorum, aliorúmque suorum sub" ditorum. Patet ex 1. ad Timoth. 5. v. 8. *Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices Parentum gerunt: ideóque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ Parentes. Inprimis verò curare tenentur, quantùm in ipsis est, ut servent præcepta Dei, & Ecclesiæ. *Bonac. Tom. 2. d. 6. q. un. p. 8. Unde resolves:* "

I. Peccant Domini graviter, 1. Si sinè justa causa impediant famulos, ne Festis Missam audiant: vel si Festis opera servilia imponant; vel si jubeant ea, quæ sinè peccato fieri non possunt. *Nav. cap. 14. &c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, non corripiant. *Bon. l. c.*

II. Peccant item graviter, 1. Si gravibus injuriis afficiant; diabolos, canes, &c. appellent. *Bon. l. c. & Trull.*

»*Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. *n.* 2. licèt *Dian. p.* 7. *t.* 7. R. 47. ex»cuset à peccato talem contumeliam, quòd ex ira & »indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta con»venientia non præbeant; mercedem justam (dum„modo fideliter servierint) non solvant, vel differant „absque rationabili causa. *Ibidem.* 3. Si ante elapsum „terminum temerè domo expellant: in quo casu (nisi „gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutio„nem integræ mercedis. *Less. Azor c.* 14. *q.* 1. *Fill. t.* 28. »*p.* 2. *n.* 79. *Regin. Mol.* &c. *Escob. t.* 3. E. 2. *n.* 39. 4 Si „eum, qui liberos aliósve domesticos, verbis, ex„emplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehen„sione non emendatur, è domo non dimittant. *Navar.* „*c.* 14. *Trull. l. c. d.* 6. *n.* 2.

» III. Herus non tenetur famulo infirmo (quam„diu ægrotat) dare salarium, (nisi in extrema vel gra»vi necessitate; tunc enim debet ex charitate) imò »sumptus in ejus curationem impensos potest repete»re. *Mol. l.* 1. *t.* 28 *c.* 4. *n* 8 *Escob. t.* 3. *c.* 9.

» *Resp.* 2. Famuli, ceterique subditi tenentur suis »Dominis & Superioribus aliquo modo eadem, quæ »filii Parentibus, nimirum amorem, reverentiam »& obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia »sunt illis quasi loco Parentum. *S. Th.* 2. 2. *q.* 303. *Re»gin l.* 20. *n.* 62. *Unde resolves:*

» I. Peccant famuli graviter, 1. Si non laborent, vel »serviant fideliter, tenentúrque ad compensationem »damni. *Mol. Less l.* 2. *c.* 24. 2. Si grave damnum in»ferant, vel inferri permittant; cùm possint impedire. »*Nav. cap.* 4 *n.* 22. *Regin. l. c.* Et quidem si damnum »inferatur, (sive à consamulis, sive ab extraneis) in »rebus, quarum cura eis commissa est, à restitutione »non possunt excusari. *Molin. Less. c.* 13. *nu.* 75. *Fill. t.* »36. *nu.* 114. 3. Si absque gravissima causa discedant à »Domino ante terminum elapsum, ultra hunc verò »manere non tenentur, etiamsi morbo impediti ser»vire aliquamdiu non potuerint. *Molin. l. c. Reginald.* »*n* 517. *Escob* E. 7. *n.* 57. 4. Si Domino in rebus ma»gni momenti non obediant. *Bonac. l. c.*

» II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel »mercedem justam Domino negante, utantur com»pensatione occultâ. *Molin. loc. cit. Fill. n.* 105. dummo»do tamen alius modus non sit imperrandi; nec plùs »accipiatur, quàm debetur; neque scandalum, aut »aliud incommodum grave timeatur. *V. Bonac. t.* 2. *De* »*Restit. d.* 1. *q. ult. p.* 2. *n.* 16.

» III. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tene»bantur, præstitis (si quidem illa non gratis & libera»liter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex re»bus Domini accipere compensationem, quæ aliter »obtineri non possit, docet *Nav. c.* 17. *nu.* 108. *Less. l. c.* »Plura de his *vide infrà Tract.* 5. *c.* 1. *d.* 4. Et *c.* 3. *d.* 10. & »*Bon. Tom.* 2. *circa* 4. *præc. d.* 6. *q. un. p.* 8.

ADDENDA.

707. QUæst. 164. *An Superiores religiosi graviter peccare possint dissimulando leves defectus subditorum.* ℞. Possunt, uti rectè Lugo De Just. d. 9. à n. 21., nam si Superior dissimulando sit causa, quòd subditi passim peccent venialiter, peccat ipse mortaliter, quia notabile malum est, si in communitate religiosa, cujus perfectioni graviter tenetur studere Superior, invalescat consuetudo peccandi venialiter. Similiter peccat mortaliter Superior, si per ejus dissimulationem passim negligatur observantia alicujus Regulæ, v. g. Regulæ prohibentis ingressum in aliena cubicula, Regulæ silentii, &c. licèt transgressio talis Regulæ nè veniale quidem esset. Ratio est, quia observatio talis Regulæ multùm confert ad decorem, ædificationem & utilitatem talis Communitatis, sæpe etiam prævavet gravia mala in subditis, ergo si Superior negligat, infideliter fungitur munere suo, nocétque graviter Communitati, ac graviùs peccat, quàm si in administrandis temporalibus gravem committeret negligentiam; mortale tamen non erit, si tantùm aliquando & non frequenter violetur Regula propter dissimulationem Superioris, aut si talis Regula negligatur, quæ non multùm confert ad disciplinam vel ornamentum Monasterii, vel ad spiritualem profectum subditorum, sic v. g. si apud aliquos sit Regula, ut latinè loquantur, non videtur fore mortale, si per dissimulationem Superioris causetur negligentia istius regulæ.

DUBIUM V.

Quid teneantur Conjuges erga se mutuò vi hujus præcepti.

RESP. Uxor in iis, quæ spectant ad domûs guber-» nationem & bonos mores, tenetur obedire ma-» 708. rito; hic verò uxorem, non ùt servam, sed ùt sociam» tractare Ratio est, quia maritus est caput, & uxor» commembrum. *Navar. c.* 14. *n.* 20. *Tolet. Fill. t.* 28. *p.* » 2. *n.* 144. & *comm. Unde resolves:* »

I. Conjuges peccant, 1. Si debitâ intentione non» contrahant Matrimonium. 2. Si sinè dispensatione» prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum» Matrimonii in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si» utantur Matrimonio contra naturam, vel modo in-» debito, vel cum periculo abortûs. 5. Si debitum sinè» justa causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis ta-» ctus habeant impudicos. »

II. Peccat graviter uxor, 1. Si maritum rixis, vel» aliter verbis, ad gravem iram vel blasphemiam pro» vocet. *Fill. n.* 145. & *Bonac.* 2. Si quid notabile expen-» dat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœmi-» narum similis statûs; nisi tamen ex paraphernalibus,» si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4.» Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dum-» modo possit sinè periculo vitæ, & salutis; & contra-» rium non sint pacti; & maritus post nuptias non sit» factus vagus. *Navar. Tol. Bonac. ad Decal. d.* 6 *p.* 7. *V* » *infrà t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. 5. Si sinè sufficienti indicio malè» judicet de mariti incontinentia 6. Si sinè justa causa» debitum neget. *V. infrà lib.* 6. 7. Si se ingerat in admi-» nistrationem domûs sinè justa causa, qualis est, si» v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet, *Sylv.*» *Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 16. 17. 18. »

III. Peccat graviter maritus, 1. Si verbis contume-» liosis, vel infamatoriis afficiat uxorem. 2. Si impe-» diat illam circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sinè justa» causa. *Sayr. l.* 7. *c.* 7. *Nav. c.* 14. Si verò impediat, eti-» am sinè causa, circa ea bona, quæ consilii tantùm» sunt, ùt est *Confessio, Communio,* &c. communiter tan-» tùm peccat venialiter, nisi constet, quòd magnam ex» iis utilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. l. c. Trull. n.* 2 3.» Si cædat graviter; moderatè tamen castigare verbis,» vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, ha-» bitâ ratione conditionis & statûs, quandoque potest.» 4 Si alimenta neget; nisi tamen uxor à consortio ma-» riti propriâ culpâ discesserit. 5. Si negligat guberna-» tionem domûs, & rem familiarem. 6. Si uxori non» cohabitet, vel sine justa causa diu absit. 7. Si, cùm pos-» sit, alimenta non procuret. *Fill. n.* 140. & 131. *Navar.*» *c.* 14. *n.* 19. *Tol. l.* 5. *c.* 2. *Sanch. l.* 10. *De Matr. disp.* 18.» *n.* 16. *Bon. l. c.* »

ADDENDA.

QUæst. 165. *Quid sit circa alimentationem Conjugis notandum.* ℞. Seqq. §. 1. Vir tenetur alimenta præ- 709. stare uxori, uti habetur L. *Si cum dotem.* §. *Sin autem,* ff. *Soluto Matrimonio.* Per alimenta autem intelliguntur victus, vestitus, habitatio, lectus, medicinæ, aliáque ad vitam, item ad ludos & recreationes honestas necessa-

cessaria, juxta personæ conditionem & qualitatem, ità *Gob.* in Quin. t. 5. c. 24. n. 42. & c. 28. n. 1. addens id intelligendum esse etiam de uxore, quæ dotem non attulit, si maritus scivit non habere dotem; imò c. 24. n. 12. docet cum *Covar.* & *Rodriq.* contra *Sanch.* & *Bonac.* teneri alere etiam indotatam, quamvìs ipsa sit dives, quia ducendo tacitè se ad hoc obligabat, cùm hic sit mos apud omnes: ex quo infert *Dicast.* hominem implicitum debitis, quibus solvendis est impar, peccare, si ducat uxorem indotatam, quia assumit in se novam obligationē contra jus priorum creditorum; sed meritò contradicit *Gob* n. 13. alioqui etiam peccaret Parens, qui cùm impar sit debitis solvendis, habet actum conjugalem, nam & hic novam assumit obligationem alendi prolem generandam. Quòd si dos sit marito promissa & non solvatur, non tenetur alere uxorem, quia non obligabat se ad alendum, nisì sub pacto dotis; si autem dos marito soluta casu pereat, adhuc tenebitur vir alere uxorem, quia ipsa ex parte sua præstitit hoc, ad quod tenebatur, *Sanch. Bonac. Gobat* c. 28. n. 5.

710. §. 2. Si ob culpam mariti fiat divortium, adhuc tenetur uxorem alere, quia ab illa obligatione non liberatur per separationem ipsius culpæ debitam; si tamen causa divortii cesset, & uxor renuat redire, maritus non tenebitur ulteriùs, quia ipsa tum est in culpa, *Gob.* c. 39. Statuit quóque Jus apud *Gob.* c. 40. num 5. si divortium fiat propter adulterium mariti, ut uxor acquirat proprietatem dotis & omnium donatorum propter nuptias, saltem post sententiam Judicis.

711. §. 3. Si divortium fiat ob culpam solius uxoris, maritus non tenetur eam alere, quia ipsa non fecit, quod debuit. *Nec refert*, quòd dotem attulerit: *quia* non obligavit se ad alimenta, nisi ipsa satisfaceret suo officio.

712. §. 4. Si divortium sit factum ob utriusque culpam, *Sanch.* & *Gob.* c. 28. n. 13. dicunt videndum esse, utrius culpa sit posterior, & putant virum si non peccaverit ultimus, habere jus negandi alimenta: sed probabilius videtur maritum manere obligatum alere, quia culpa unius compensatur per culpam alterius, ergo Jura & obligationes manent æquales, utì antè: denique si divortium fiat sinè culpa alterutrius, v. g quia maritus cœpit esse leprosus, maritus, utì antè, tenetur uxorem alere.

713. §. 5. Si vir otio, lusu aut potu reddat se impotentem ad alendam uxorem, peccat graviter: è contrà si vir se alere nequeat, tenetur eum alere uxor: *Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum vel uxorem viri participem fieri*, inquit Lex *Si cum dotem.* 22. §. 7. ff. *Soluto Matrimonio.* Videri potest *Gobat* in Exp. t. 10. n. 781.

714. Q. 166. *An uxori adulteræ debeantur alimenta, pars acquisitorum, restitutio dotis saltem per hæredes, si maritus obierit.* R. §. 1. Vir certus de adulterio uxoris, in foro conscientiæ non tenetur ad alimenta, *Castrop.* De Sponf. d. 3. p. 6. §. 5. *Sanch.* De Matr. l. 10. d. 8. n. 25., uti enim negare potest convictum, ità & alimenta, maximè si adulterium sit notorium, & quamvìs ipsa dotem attulerit.

715. §. 2. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 24. n. 13. dicit spectato Jure naturali, Canonico & Cæsareo, ea quæ maritus tempore Matrimonii lucratur suâ arte, labore, bonis, per mutuum, elocationem, venditionem &c. esse ipsius, ac posse de iis liberè disponere, ideóque non esse communia, quia spectatis iis Juribus non magis competit jus uxori in ea bona, quàm marito in parapherna, id est, in ea, quæ uxor acquirit propriâ industriâ, donatione &c. hæc autem sunt uxoris, ergo: ità *Bonac.* De Restit. d. 2. q. 10 p. 2. nu. 1. *Dicast.* De Just. l. 2. d. 9. num. 195. & *alii* contra plerósque Jurisconsultos, qui volunt esse communionem bonorum quasi ex contractu societatis inter Conjuges: Si tamen in quibusdam provinciis hæc communitas speciali Lege sit statuta, est observanda; neque bona communia per adulterium perduntur, quia Jus circa illa nihil statuit; illa autem bona hìc dicuntur communia, quæ communi labore acquiruntur, vel durante Matrimonio è bonis communibus accedunt, vel quæ ex pacto aut statuto sunt utriusque Conjugis.

§. 3. Dos adulteræ non pertinet ad maritum ante sententiam Judicis, quia spoliatio dotis est pœna; hinc tenebitur maritus dotem uxori restituere, à qua propriâ authoritate separavit se propter adulterium, ità *Castrop.* suprà. Oppositum tenet *Sanch.* num. 13., quia marito competit exceptio contra uxorem ratione adulteri, & in Cap. *Plerumque*, *De donatione inter virum & uxorem*, dicitur, si mulier ob causam fornicationis judicio Ecclesiæ aut propriâ voluntate à viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel dotalitium, id est, quod donatur propter nuptias, repetere non valebit: verum hæ rationes non convincunt, quia potest retineri id, pro quo per Jura habetur exceptio, ne solvat, at adulterium non excipit ipso Jure à solutione dotis, neque ipso Jure dotem marito concedit, sed mediâ sententiâ, unde quamdiu hæc non habetur, non habet maritus jus retinendi dotem: quòd autem adulteræ negetur judicialis repetitio dotis, non probat maritum ante sententiam posse retinere, uti ex eo non infertur acquiri, sed tantùm infertur in foro externo uxorem nullum jus habere, ut sibi dos concedatur, cùm potiùs posito adulterio veniat dote privanda: unde verius videtur non posse maritum ante sententiam Judicis retinere dotem, si propriâ authoritate recedat ab adultera, licèt uxori repetenti possit opponere exceptionem adulterii, & facere, ut sibi applicetur, uti rectè *Abb.* dicto cap. *Plerumque* & *alii* cum *Castrop.* 716.

§. 4. Cum hæc sententia *Castrop.* sit tantùm probabilis, si dos uxoris non amplius extet, quamvis bona mariti defuncti, cujus possessionem habent hæredes, fuerint tacitè hypothecata pro dote, tamen nunc videtur esse melior conditio hæredum, utpote possidentium, unde sequi poterunt sententiam *Sanchez*, & retinere dotem ac dotalitium, cùm successerint in jus defuncti, cui licitum fuisset retinere, item poterunt curare per Judicem declarari dotem esse amissam ob adulterium, & sic dotem irrevocabiliter acquirent. Ante sententiam autem retinere poterunt propter exceptionem adulterii, quæ marito competebat, licèt propriâ authoritate fecisset divortium, utì docent *Abb. Ang. Silv. Tabien.* apud *Sanch.* suprà: Differentia autem inter retentionem irrevocabilem post sententiam & retentionem ratione exceptionis ante sententiam, est, imprimis, quia si uxor possideat bona, non tenetur dare ante sententiam; deinde si ante sententiam vir fornicetur, non habet jus excipiendi nec retinendi dotem, quia mutua delicta compensantur; posse autem etiam hæredes retinere ratione exceptionis, docent *Tancr.* & *Sanch.* 717.

§. 5. Opponi potest, quòd sit certum debitum; quia dos certo fuit reddenda; incerta autem est excusatio. R. Excusationem fieri certam, si per Judicem feratur sententia in favorem hæredum, qui certò habent jus opponendi adulterium uxori repetenti dotem. 718.

Q. 167. *Cui conjux teneatur primò subvenire.* V. G. potest esse hic casus: Titius prævidet orituram sibi totique familiæ, imò & Patriæ extremam inopiam, hinc petit, cui primò teneatur subvenire, si ipse, Pater, Mater, Uxor, Filii, Fratres, Cognati improbi, extranei probi, Benefactores, Creditores, Confessarius egeant. 719.

R. §. 1. Titius potest sibi primò providere neglectâ aliorum quorumcunque vitâ, si sibi simul & alteri providere nequeat, quia ordinata charitas incipit à se ipso, cùm sibi ipsi sit conjunctior: potest tamen, sive

velit, neglectâ suâ vitâ subvenire vitæ alterius, uti probabiliter dictum est Lib. 2. n. 177.

720. §. 2. Conjunctio naturalis præferenda est spirituali, adeóque Titius tenetur priùs subvenire sanguine junctis, quàm Confessario aut alteri ob spiritualem titulum conjuncto, ità *Suar. Cõn. Castrop.* T. 6. D. 1. P. 10. contra *Valent. Bonac.* & alios. Ratio est, quia conjunctio naturalis est magìs intrinseca, antiquior, immutabilior, & fundata in natura ipsa ac majore beneficio: consentit *Burgh. Cent.* 1. *Cas.* 41. putat tamen cum *Cõn.* Prælatum teneri priùs subvenire suis Religiosis subditis, quàm quibusvis Consanguineis, exceptis Parentibus, sunt enim Filii in Religione, eíque Religio etiam ideo obligata, quia Religiosos, cum Patrem carnalem & Matrem desererent, suscepit in Filios, uti rectè *Ovied.* De charit. Contr. 8. n. 119. quod certum videtur, si subveniat ex bonis Religionis, hæc enim magìs obligata sunt Religioso, quàm cuicunque consanguineo Prælati.

721. §. 3. In extrema vel gravi necessitate debet Titius potius subvenire Patri & Matri, quàm Uxori, Filiis vel cuicunque alteri, *Tambur.* L. 5. c. 3. §. 5. Ratio est, quia Titius plus habet à Patre aut à Matre, quàm ab ullo alio, nempe *primum esse*, quod est fundamentum ad recipienda ab alio beneficia.

722. §. 4. Titius in pari necessitate potiùs subvenire debet Patri quàm Matri, quia quamvìs Mater plus passa sit, tamen absolutè loquendo Pater est principalior & nobilior origo totius *esse*, quod est in Titio, *Tamb. Castrop.* & *alii* communiter.

723. §. 5. In communi necessitate tenetur Titius potiùs prolibus subvenire, quàm Parentibus, quia proles sunt sub cura Parentum, & ab illis etiam extra gravem necessitatem jure postulant alimenta, non item Parentes, *Tamb.* & *alii* cum *Dian.* in Comp. v. *Debitum.* num. 12.

724. §. 6. Titius in communi necessitate debet uxorem præferre Parentibus & prolibus, ità *Tamb.* contra *Castrop.* qui dicit uxorem esse quidem præferendam prolibus, sed non Parentibus; ratio nostra est, quia vir & uxor civiliter sunt quid unum, ergo extra necessitatem extremam vel gravem, ubi Lex naturæ non dictat aliud, uxor censeri debet conjunctior, ergo præferri debet; & ad hoc alluditur Genes. 2. ℣. 24. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ.*

725. §. 7. In quacunque necessitate priùs subvenire debet Parentibus, filiis & uxori, quàm fratribus vel sororibus, quia illis est conjunctior, ergo ad illos est major obligatio.

726. §. 8. Tenetur priùs succurrere sanguine junctis, licèt improbis, quam non junctis sanguine & probis, quia conjunctio sanguinis inducit naturalem obligationem, non autem probitas vitæ, *S. Th. Suar. Con. Castrop. Nec obstat*, quòd probi sint conjunctiores Deo: *Nam* ex eo tantùm sequitur oriri in nobis obligationem eos præ improbis amandi amore complacentiæ, non autem priùs subveniendi in necessitate.

727. §. 9. Sanguine junctus, per se loquendo, præferendus est benefactori extraneo, quia ad illum est major conjunctio, ergo & obligatio: potest tamen esse casus, in quo magnus benefactor possit præferri etiam fratri, quamvìs non sit obligatio præferendi, v. g. si frater violâsset jura fraternitatis, tum magnus benefactor posset illi præferri, & gratitudo in illis circumstantiis esset virtus honestior, quàm pietas, *Suar. Cõn. Valent. Castrop.* suprà.

728. §. 10. Debet Patrem, Matrem, Uxorem, filios, fratres in extrema necessitate præferre creditoribus, *Bonac. Less.* Cõn. & *alii* cum *Dian.* suprà. Ratio est, quia in extrema necessitate cessat obligatio solvendi, & urget sola obligatio alterius virtutis, v. g. charitatis, charitas autem magìs urget ad magìs conjunctos: idê putat *Castrop.* fieri debere in necessitate tantùm gravi.

§. 11. Si Titius ordinem inter proximè & ferme æqualiter junctos invertat, subveniendo uni præ altero, cui priùs subvenire deberet, v. g. Matri priùs quàm Patri, non peccaret graviter, quia inter tales obligationes non est tantum discrimen, ut una alteram notabiliter antecellat, *Suar. Bonac. Castrop. Tamb.* & *alii.* 729.

§. 12. Hactenus dicta intelligenda sunt ceteris paribus, uti rectè notant S. *Th. Bonac. Castrop.* & *alii*, cujus exemplum dedimus n. 727. Similiter si pater esset homo crudelis, & mater benigna, mater absolutè posset præferri patri, & ità de aliis. 730.

Q. 168. *Quis viro teneatur prius subvenire, an Uxor, an Pater, an Filius.* ℞. §. 1. Aliqui apud *Dian.* P. 10. T. 13. R. 3. dicunt patrem prius teneri, quia qui genuit filium, etiam jure tenetur eum alere; sed communior est sententia cum S. *Thoma*, in extrema necessitate prius teneri filium succurrere patri suo, ratio est, quia æquè vicina est connexio naturalis filii ad patrem suum, quàm patris ad suum filium, filius autem plus habet à patre suo, quàm pater à filio, ergo est major obligatio naturalis filii erga patrem, quàm patris erga filium: quòd si uterque vellet persistere in sua opinione probabili sibi favente & se deobligante à succurrendo priùs, onus in utrumque esset dividendum, uti docet *Tamb.* L. 5. c. 3. §. 2. n. 11., aut per Judicem alteruter cogendus esset, prout ex circumstantiis videretur æquius. *Nec obstant* dicta n. 704. *Nam* non videtur hìc esse par ratio, cùm incertitudo non causetur per delictum, sed ex natura rei. 731.

§. 2. In extrema necessitate, si desit filius, pater tenetur priùs subvenire, quàm uxor, quia conjunctio naturalis, quæ est inter patrem & filium, magis est intrinseca, ideóque etiam post se trahit majorem obligationem ad conservandum *esse* filii, quod pater genuit, quàm civilis tantùm & extrinseca conjunctio uxoris, quæ illud *esse* mariti non genuit, ergo nec ità arctè obligatur vindicare ab interitu. 732.

§. 3. In communi necessitate tenetur uxor priùs subvenire marito, quàm pater vel filius, quia in communi vita vir & uxor sunt unum, & tanta est inter eos conjunctio, ut debeant se semper comitari & adesse, ergo etiam ad ipsos primò spectat ad invicem levare difficultates communes in quotidianis casibus occurrentes. 733.

Q. 169. *Quomodo liceat marito uxorem percutere.* ℞. *Gobat* in Exp. T. 10. n. 773. habet sequentia: *Observo non videri objurgatione dignos maritos, qui plebejas (etenim inter has & nobiles facio discrimen cum Castrop.) uxores, ebriosas aut sectantes consortia suspecta, post gravem increpationem bis terve frustra factam ità castigant fuste vel pugnis, ut sensus doloris duret ad 4. aut 5. dies*: è contrà *Steph.* T. 4. D. 6. n. 7. dicit maritum raro uti debere verberibus, & in casu necessitatis magis moderatè; quod etiam habet *Busenb.* relatus n. 708., & ipsemet *Gob.* in Quin. T. 5. c. 29. sect. 1. etiam molliùs loquitur, nam docet in hunc sensum, verba, quibus uxorem corripit maritus, possunt quandoque continere convitium & contumeliam materialem, uti habet S. *Th.* 2. 2. q. 72. art. 2. ad 2., sic enim *Christus* vocavit Discipulos stultos, *Apostolus* Galatas *insensatos*; non debent tamen continere formalem, id est, non debent proferri ex intentione inhonorandi, quamvìs in se contineant inhonorationem, uti rectè S. *Chrysost. S. Th. Tol. Regin.* & *alii*: item non debent continere infamiam, quia uxor non cessit juri ad famam, S. *Thom. Navar. Covarr. Less. Molin. Fill.* Unde communiter peccant mortaliter mariti, qui uxores valde honestæ familiæ temerè vocant sagas, meretrices, adulteras; aliud est, si plebejas, hæ enim communiter talia non curant, nisi reipsa putarent seriò dici, tum enim meritò graviter apprehenderent: Marito etiam competit jus 734.

uxorem verberandi, uti docent passim Canonistæ, quos refert ac sequitur *Sanch. De Matr.* l. 10. d. 18. n. 16., itémque Theologi, quia vir est Superior mulieris & familiæ, ad illum autem spectat etiam pœnis exigere debitum; non est tamen licita percussio sæva sive gravis, & verberatio illa moderata debet esse etiam rara, hinc tum censetur maritus graviter, adeóque illicitè uxorem verberare, quando eam cædit graviùs, quàm consuetudo loci permittat: nec referret, si biduo triduóve duraret verberum aliquis sensus.

Quid possit maritus circa bona uxoris, vel uxor circa bona sua, dicetur postea à n. 1017.

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos.

735. »RESP. CURATUS, sive Parochus jure divino »tenetur.

» 1. Residere in sua Parochia. *Trid. sess.* 23. *c.* 1. *De Reformat. Barbos. De Off. Paroch. c.* 8. *n.* 1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, tenetúrque pro rata »absentiæ restituere fabricæ ecclesiæ, vel causæ piæ. »Potest tamen ex justa causa & licentia Episcopi ad »breve tempus abesse, *Navar. Cap.* 25. *Azor t.* 2. *l.* 2. *c.* 4. »*Posser. Barb. Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 8. *n.* 9.

» 2. Tenetur administrare Sacramenta. Quoties & »quanto cum periculo, *v. infrà.* Et *Bonac. ad Decal. d.* 6. »*p.* 8. *Posser. Barb. ll. cc.*

» 3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol. l.* 3. »*c.* 1. Sed negat *Suar. Kon. in* 3. *p. q.* 83. *a.* 1. *d.* 11. cùm nullo jure id cautum sit, *v. Bon. n.* 4. *Barb. l. c.*

» 4. Docere populum, concionando, arguendo, »&c. per se vel per alios. *Tolet. l.* 5. *c.* 5. *Possev. Barb. Trull.* »*ll. cc.* Vide suprà.

» 5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & Festis »solennibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel per alium, ùt constat ex *Trid. sess.* 24. »*c.* 4. *De Reform.* idque sub gravi obligatione etiam juris »divini, ob summam necessitatem, propter quam »eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse »sub pœna excommunicationis (omnésque alios, ut »eam audiant, discant & sciant) docet *Trull. l.* 1. *c.* 1. *d.* »4. *n.* 7. & 8. *Baldel. Tom.* 2. *l.* 1. *d.* 48. ex *Sanch. Palao,* »*Barbos.* &c.

» 6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam »habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Possev. Regin. t.* 2. *l.* 20. *c.* 5. *sect.* 3. *Barbos. c.* 7. Vide infrà.

ADDENDA.

736. QUæst. 170. *Quomodo Parochus teneatur residere, & quanto tempore possit abesse à Parochia.*

R. §. 1. Trid. sess. 23. c. 1. De Reformat. statuit non licere illi ultra bimestre intra annum abesse sinè causa & licentia Episcopi, alioquin teneri restituere fructus; & quidem ante sententiam Judicis, uti putant *Bonac.* De oblig. Benef. d. 5. p. 3. n. 5. Et p. 4. n. 7. aliique communiter cum *Castrop.* t. 13. d. 5. p. 3. n. 3. stando in Jure Tridentini. Putat tamen *Lay.* l. 4. t. 2. c. 6. n. 6. verba Tridentini, licèt expressè sic habeant, non esse in eo rigore recepta, ut obligent ante sententiam saltem declaratoriam, dummodo per absentiam damnum non sit illatum Ecclesiæ, in quam sententiam etiam inclinat *Nav.* teste *Bonac.* Alias pœnas non residentium vide apud *Castr.* suprà & apud *De Luca* De Benef. disc. 77. Quomodo autem debeat Episcopus procedere cum Parocho negligente Residentiam, habet *Castr.* à n. 10.

737. §. 2. Quamvis communior sit sententia, quòd Parochus, qui absque causa & licentia ultra bimestre abest, teneatur restituere totos fructus, tamen etiam probabile est non teneri restituere, nisi illos, qui respondent Residentiæ neglectæ, quia non tantùm percipit fructus pro Residentia & oneribus illi annexis, sed etiam pro recitatione Horarum, aliisque Officiis, ergo si Horas oret, & Officia illa per alios expleat, poterit fructus his correspondentes percipere, ità *Bonac.* & *alii.* De pœnis Parochi non residentis, vide *Leurenium* p. 1. q. 388. & seqq. Item dicenda Lib. IV. à n. 864.

§. 3. Causa absentiæ debet esse justa & vera, alioquin Parochus non facit fructus suos: neque satis est, si juret Episcopo se habere causam justam, quam nolit ob rationes graves revelare, quia causa debet esse Episcopo cognita & approbata, *Barb.* De Off. Paroch. c. 8. n. 59. 738.

§. 4. Licentiam emanendi ultra bimestre debere esse expressam & scripto datam ab Episcopo, tenent communiùs Authores cum *Castrop.* n. 8., quia scriptum à Trid. requiritur veluti forma concessionis; probabile tamen est secundùm *Navar. Bonac.* p. 4. n. 12. *Less.* De Just. l. 2. c. 34. n. 68. in foro conscientiæ sufficere esse datam ore: imo *Con. Sanch. Regin.* & *alii* putant sufficere tacitam, saltem si talia concurrant signa, ut constet Superiorem actu consentire; nemo autem dicit sufficere præsumptam vel interpretativam licentiam: quòd si causa esset evidenter justa, & tamen Episcopus negaret licentiam, *Abb. Lott.* l. 3. q. 27. num. 213. *Garz.* & *Castrop.* nu. 6. dicunt ex decisione sacræ Congregationis adhuc non esse Parocho licitum abesse, quia à gravamine illo conceditur appellatio ad Superiorem, ergo signum est non ideo haberi licentiam, & consequenter Parochus, si absit, tenebitur fructus restituere, non aliter ac si causa non fuisset justa. Ad quantum autem tempus possit Episcopus cum Curato dispensare quoad Residentiam, relinquendum est arbitrio boni viri juxta exigentiam necessitatis vel rationabilis causæ, *Lay.* ad c. *Licet, De elect.* restringit ad annum. Vide *Leur.* q. 374. n. 2. 739.

§. 5. Si occurrente subità & evidente necessitate Parochus nequeat Episcopum adire, potest absque licentia abire, sic enim per Epiikiam explicandum esse *Trid.* censent *Bonac. Fill.* & *alii*; sed ex quacunque causa absit, semper substitui debet idoneus, qui vices absentis agat, potéstque esse vicinus Parochus, *Barb.* n. 53.; putat etiam *Castrop.* p. 5. n. 2. pro absentia unius vel alterius diei ferialis, si nullus sit in Parochia infirmus, non esse opus substituere aliquem, quia non adest morale periculum necessitatis ejus præsentiæ. Alias causas excusantes à petenda licentia, vide apud *Leur.* q. 378. 740.

§. 6. Si Parochus cum causa, sed sinè licentia, & absque damno gravi Ovium absit per bimestre tantùm in anno à Parochia, non peccat graviter, quia hoc per se non est malum, alioquin *Trid.* nunquam permitteret etiam cum licentia fieri: ex eo autem, quod non petatur licentia, non est materia peccati gravis: imò *Navar. Garz. Bonac. Barb.* & *alii* excusant à mortali, si abesset sinè causa, quia talis absentia ad duos tantùm menses censetur modica, sive sit continua sive interrupta. 741.

§. 7. Probabile est, quòd ad emanendum tantùm per bimestre extra Parochiam, nunc non sit opus licentiâ Episcopi, dummodo causa subsistat, ità *Nav. Bonac.* & alii multi apud *Barb.* n. 54., quorum sententiam *Less.* num. 159. & *Castrop.* n. 3. dicunt esse probabilem, licèt oppositam teneant cum *Vasq. Sanch. Regin. Garz. Fill. Barbos.* & *aliis.* Probatur, quia usu est receptum, ut ad brevem absentiam non petatur licentia Episcopi, néque Episcopi rescientes contradicunt. Vide *Leuren.* quæst. 372. Rectè autem notat *Laym.* num. 7. securissimum esse cujusvis Diœcesis, in qua quis est, in hoc consuetudinem sequi: universaliter autem putat *Castrop.* licentiam Episcopi petendam, ubi est 742.

est dubium de justitia causæ, & nu. 5. addit cum *Garzia*, ad absentiam bimestrem sufficere quamlibet honestam causam, etiam recreationem in invisendis amicis, quod tamen non admittit *Gobat* in Exp. t. 5. n. 602. Lit. L., si ad hoc, bimestre impendatur, *Trid.* enim videtur requirere aliam causam æquam.

743. §. 8. Si Parochus per bimestre tantùm vel per brevius tempus absit, non tenetur ad restitutionem ullorum fructuum, ità *Bonac. & alii* contra *Garz.* Ratio est, quia non peccat graviter, *Trid.* autem videtur tantùm illos obligare ad restitutionem fructuum, qui graviter peccant & emanent ultra bimestre: unde consequenter inferunt *Navar. Azor*, *Bonac. & alii* cum *Castrop.* suprà, eum, qui justa de causa, sed absque licentia Episcopi abest ultra bimestre, teneri quidem restituere, sed tantùm illos fructus, qui respondent tempori, quod excedit bimestre, quia *Trid.* absentiam duorum mensium impunè permittere videtur, si fiat ex justa causa, si autem absit ultra duos menses, requirit & justam causam & licentiam Episcopi.

744. §. 9. Si Parochus habeat duas Ecclesias unitas, tenetur residere in digniori; si non constet, quæ sit dignior, in frequentiori: & si una fuerit extra, altera intra urbem, residere debet in ea, quæ est intra urbem, licèt si minùs frequens, providendo externis pro nocte de ministro Sacramentorum in necessitate secundùm consuetudinem antiquam loci. *Barbos.* n. 9. & 28. *Castrop.* p. 2.

745. §. 10. Parochus censetur residere in parochia, in quocunque loco illius commoretur, v. g. apud Parentes vel fratrem extra parochialem domum: item quamvìs consideret extra fines parochiæ, sed parum distans, utì docet *Riccius* apud *Dian.* p. 3. t. 4. R. 156. *in fine*, nam quod parum distat, nihil distare videtur, inquit *Bonacina*; si autem extra parochiam distet ad bis mille passus, non censetur residere, licèt singulis Festis & Dominicis ad eam accederet & præterea relinqueret Vicarium loco suo, *Barbos.* num. 39.; potestque videri *Gobat* Lit. I. Quòd si esset intra fines parochiæ, sed in tali loco, ad quem parochiani non semper accidere possint, v. g. in arce noctu clausâ, resideret quidem, non tamen sufficienter ad usus, ad quos residere debet, nempe ad promptè inserviendum populo in necessitate, adeóque non satisfaceret, *Luca* ad Trid. Disc. 4. n. 1. *Lott.* L. 3. quæst. 27. n. 39. *Paxjord.* l. 10. t. 4. n. 56. *Leuren.* quæst. 371.

746. §. 11. Continuæ Residentiæ non obstat, si quis aliquibus diei horis extra parochiæ fines exeat, v. g. recreationis causâ, quia manet moraliter præsens, ità *Bonac.* & *alii* cum *Barbos.* n. 44.; item manet residens, qui eâdem die reversurus excurrit ad vicinum oppidum, nullus enim sibi in hoc peccati conscientiam facit; & ratio suggeritur à *Trid.* suprà: *Quia qui aliquantisper tantùm absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt:* Aliud tamen est, si noctu sæpe emaneret, utì rectè *Gobat* Lit. D. & seqq.

747. §. 12. Justa causa obtinendæ licentiæ ad non residendum pro aliquó tempore etiam ultra duos menses est quadruplex ex *Trid.* suprà. 1. *Christiana charitas*, utì si alibi sublevanda sit gravis necessitas proximi, odia & lites componendæ. 2. *Urgens necessitas*, v. g. ob gravem corporis infirmitatem, ob causam prosequendi litem de juribus Beneficii, ob piam peregrinationem. 3. *Debita obedientia*, utì si absit ex mandato Papæ, vel occupetur in servitio Sedis Apostolicæ. 4. *Evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas*, utì si negotium commune ab alio geri non possit. Notat autem *Gob.* Litt. K. non licere ob alias causas, possúntque plura videri apud *Barbos.* suprà & *Leur.* q. 376. item quæst. 382. & seqq., ubi quæst. 386. agit de occupato in servitio Episcopi.

748. §. 13. Nunc jure nóvo *Trid.* non est licitum Parocho abesse, nec Episcopus dare potest licentiam, ut absit à parochia per septennium vel quinquennium studiorum causâ, quia antequam adeant parochiam, debent examine prævio esse judicati habere sufficientem scientiam ad curam animarum, ergo causa studii non potest illos excusare; ità *Bonac. Fill Garz. Gonzal Paxjord. Leuren.* q 380. *Engel* De Cler. non resid. n. 11. aliique nunc communissimè cum *Barbos.* n. 47. & *Castrop.* t. 7. d 3. p. 9. §. 9. n. 8., qui tamen à n. 9. oppositam sententiam censet probabilem, pro qua citat multos, & quam absolutè tenent *Less.* num. 104. *Lay.* suprà num. 5. *Lott.* nu. 152. *Zerola* p. 1. v. *Studium.*, qui docent ex Cap. *Cùm ex eo*, *De electione* in 6., Episcopum posse dispensare cum promotis ad Ecclesias parochiales, ut usque ad septennium, quo in studiis morari possunt, non teneantur promoveri ad Sacerdotium, dummodo intra annum post adeptam parochiam fiant Subdiaconi, sed sententia illa videtur per *Tridentinum* elisa, nec ipse *Laym.* textui illi multùm fidit, nam requirit, ut adsit necessitas vel major Ecclesiæ utilitas, quod nunc difficulter in praxi habebit locum: adhuc tamen sunt aliqui Episcopi, qui ad biennium quandoque dispensant, quo Parochus se ad curam meliùs disponat ac perficiat, sed etiam quoad hoc servanda est consuetudo cujusque Diœcesis: requiritur tamen etiam pro hoc casu dispensatio Episcopi in scripto, *Leuren.* quæst. 375. Vide dicenda Lib. IV. à n. 864.

Q. 171. *An Parochus teneatur ad curam per seipsum.* 749.

R. §. 1. Putant *J. Sanch.* in Select. d 47. & *alii* apud *Dian.* p. 3. t. 4. R. 156. Parochum, si per seipsum non exerceat curam, non tantùm peccare mortaliter sed etiam teneri fructus restituere, quia qui non facit, quod debet, non percipit, quod oportet: deinde, quia fructus Beneficii sunt propter officium: denique quia stipendium, quod datur propter causam, causâ non subsecutâ retineri non potest, utì habent Regulæ communes Juris. Sed quoad fructus, contradicunt *Garz Ugol. Bonac. & alii*, quia *Trid.* secundùm dicta quæst. præced. eos tantùm privat fructibus, qui non resident: quod autem attinet ad obligationem, videtur aliquâ distinctione opus, hinc

§. 2. Supponendum cum communi, Beneficium illud dici principaliter curatum, cui à principio cura animarum est annexa tanquam principale onus: potest autem annexa esse cura, vel actualis, si Beneficiatus eam actu per se teneatur exercere, vel habitualis tantùm, si non teneatur actu per se habere exercitium illius curæ, quia per fundationem, privilegium vel consuetudinem onere illo ipse levatus est, & à Sacellanis vel à Vicario præstari debet. 750.

§. 3. Qui suscipit Beneficium principaliter curatum, quamvìs habitu tantùm sit tale, debet habere omnia requisita ad hoc, ut per se, saltem in necessitate, possit curam exercere, sic enim habet *Trid.* sess. 7. cap. 3. De Reformat. *Inferiora Beneficia Ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus, & quæ in loco residere ac per seipsos curam ipsam exercere valeant, conferantur, aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur:* Itàque *Trid.* hîc ad omne Beneficium curatum, quod est inferius Ecclesiâ Metropolitanâ seu Cathedrali, postulat industriam personæ, ideóque etiam *Sess.* 24. c. 18. *De Reformat.* mandat collationi ejusmodi Beneficiorum præmitti examen pro approbatione &c., ità ut debeat posse exercere curam. 751.

§. 4. Si Beneficium sit tantùm habitu curatum, potest tota cura committi Sacellanis; è contrà si sit actu curatum, communior sententia est, quòd sit obligatio aliquando per se exercendi curam, v. g. excipiendo Confessiones, cùm hæc sit prima & præcipua pars curæ, hinc *Bonac.* in Dec. d. 5. p. 2. *Barbos.* De Off. Paroch. c. 8. n. 41. aliique plures dicunt eum peccare mortaliter, si ipsemet commodè possit exercere curam, 752.

curam, & semper faciat per alium, quia cùm Ecclesia ad officium Parochi prærequirat capacitatem & industriam personæ, hujus quóque obligatio est personalis, utì etiam argumentatur *Pirrh.* l. 3. t. 4. nu. 3. addunt tamen posse etiam frequenter & ad difficiliora adhibere Sacellanum, & quandoque etiam alios, præsertim si Parochiani sunt contenti, & per alium æquè benè fiat. An autem Parochus per seipsum teneatur concionari, dicetur nu. 765. Vide etiam *Leuren.* p. 1. q. 371. n. 3.

753. §. 5. Si ille, qui bonâ fide suscepit Beneficium curatum, sit illiteratus & imperitus, id est, inhabilis ad ea, quæ incumbunt officio curæ, utì explicat *Barbos.* in Collect. ad Trid. sess. 21. c. 6. De Reform. ità ut non possit se qualificare ad curam per se gerendam, *Trid.* ibidem permittit illi, si quidem aliàs honestæ vitæ sit, substitui Vicarium, assignatâ huic parte fructuum secundùm proportionem onerum, quæ supplet: Si autem ejusmodi illiteratus & imperitus turpiter ac scandalosè viveret, vult moneri, & si non emendet, permittit privari Beneficio.

754. Q. 172. *Quæ sit obligatio Parochi tempore morborum & belli.* ℞. Hanc rem benè tractat *Chapeaville* in Lib. de ministrandis tempore pestis Sacramentis, ex quo *Gobat* in Exp. t. 1. à num. 121. pleraque desumpsit. Excerpo aliqua:

§. 1. Potest Parochus grassante peste cum licentia Episcopi se subducere, dummodo substituat æquè profuturum, & subsistat in loco, in quo possit gerere providentiam pro grege suo: Si autem substituere non possit idoneum, non potest uti privilegio *Tridentini* emanendo ad bimestre, neque potest resignare Beneficium, est enim conductus pro tali necessitate, sicut miles pro futuro prælio: quid autem agere possit & debeat Episcopus, si Parochus fugiat, & desint, qui se offerant, habet *Gob.* suprà. Vid *Leur.* p. 1. q. 384.

755. §. 2. Certum videtur Parochum teneri etiam vitam exponere, non solùm in extrema, sed etiam in gravi necessitate spirituali alicujus sibi subjectæ Oviculæ, utì dictum est Lib. 2. num. 174.; si tamen unicus esset Sacerdos vel Parochus, quo sublato deesset Communitati Minister Sacramentorum, hic non debet singulis ministrare Sacramenta, si sit probabile periculum infectionis, sinè quo aliis ministrare posset, quia salus omnium præferri debet saluti unius particularis, & Parochus obligatus Communitati tenetur se illi conservare, *Barb.* De Off. Parochi c. 17. nu. 15. P. *March.* in Trib. t. 3. p. 1. t. 9. t. 2. q. 6. §. 2. R. 1. vocans communem.

756. §. 3. Parochus tenetur ingredi domum peste infectorum, si nequeat aliter administrare Sacramenta necessaria: Si autem possit aliter, v. g. si æger possit exire foràs, non tenetur: quòd si bis térve accessit ædes peste infecti, & tamen reperit imparatum, obligatur ad redeundum, quando erit paratus: Si verò æger malitiosè Parochum repulit, aut debito tempore noluit Sacramenta suscipere, debet nihilominus ad eum redire, si intelligat resipuisse, vel adsit magna spes illum ad frugem reducendi, quia certum periculum damnationis præferri debet illi molestiæ & periculo Parochi obligati ad procurandam salutem Ovium.

757. §. 4. Si Parochus moraliter certus sit peste infectum non esse in peccato mortali, *Caram. Chapeaville* aliique apud *Gobat* num. 138. dicunt non teneri accedere pro Sacramento Pœnitentiæ; *Verjuys* in Past. Mission. t. 14. art. 4. dicit teneri, si petat infectus, habet enim jus confitendi, ergo alter obligationem ministrandi, præsertim cùm sciri non possit, an quis sit in gratia: utrùm, autem, quando & quomodo teneatur pestiferis ministrare Eucharistiam & extremam Unctionem, dicemus, quando de illis Sacramentis, poteśtque videri *Verjuys* art. 8. & seqq.

§. 5. Si peste infectus nolit ullum peccatum altè & à longè confiteri, tenetur Parochus propè accedere; non tenetur autem totam Confessionem excipere, sed potest uno vel altero peccato audito absolvere, utì communiter docent AA. apud *Verj.* art. 5., qui art. 9. inter cautelas etiam hanc numerat, ut Confessarius nunquam se constituat inter infectum & ignem vel fenestram, quia aër ab infecto trahitur ad ignem vel ad fenestram, adeóque inficiet Confessarium, hinc optimum erit, si interponat ignem aut saltem candelam inter se & ægrum: deinde nunquam debet se directè ponere contra infirmum, sed ad latus aversâ facie. 758.

§. 6. *Suar.* putat in contagione Parochum ipsum teneri sibi providere de præservativis & remediis, sed *Chape. Gob.* & *March.* R. 3. dicunt ipsi providendum esse à Magistratu, quia hic est casus extraordinarius & pro necessitate communi. 759.

§. 7. Non plenè officio suo satisfacit Parochus, qui postquam moribundum munivit extremis, eum deserit, nec ulteriùs visitat, ità *Gobat* & *Steph.* t. 5. d. 6. n. 9. Ratio est, quia quò vicinior est mors, eò majus salutis periculum ingruit à dæmone infestante, & tanto major est corporis ac animi infirmitas, ergo tunc maximè tenetur ex officio Parochus saluti suorum providere. Quòd si semel confessus & munitus, peteret iterum confiteri, putans se indigere, quamvis esset peste infectus, Parochus tenetur audire toties, quoties, utì rectè *Verjuys* art. 6. 760.

§. 8. Tempore belli, ubi speciale periculum non magìs imminet Parocho quàm Parochianis, tenetur Parochus adesse Ovibus, ne destituantur Sacramentis, Officiis divinis & solatio necessario, est communis & patet. 761.

Plura addit *Gobat* in Exp. t. 2. à num. 231., qui videri potest, utì & *Verjuys* toto t. 14. Generatim autem, quomodo teneatur Parochus administrare Parochianis Sacramenta, videri potest *Leurenius* quæst. 425.

Q. 173. *An Parochus teneatur aliquando Missam offerre pro Parochianis.* ℞. Affirmant cum aliis *Sot. Gavant. Bonac. Barbos.* ex *Trid.* Sess. 23. c. 1. De Ref. *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, Oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre*; deinde S. Congregatio apud *Barb.* De Off. Paroch. c. 11. & De Off. Episc. Allegat. 24. n. 23. declaravit Parochum non posse accipere eleëmosynam manualem pro Missa, quando tenetur celebrare: denique Parochus à Parochianis habet sustentationem, & ideo alitur, ut pro eis Missas offerat. E contrà negant *Navar. Suar. Vasq. Con. Regin. Castrop. Lugo & alii* apud *Barb.* suprà & cum *Burgh.* cent. 1. cas. 27., quorum sententiam *Steph.* t. 5. d. 4. nu. 66. defendit velut probabilem, *Gobat* De Sacrif. num. 492. velut probabiliorem, hi dicunt Parochum non teneri applicare Parochianis illas Missas, quas certis diebus, aut in Festis & Dominicis tenetur legere, sed posse pro eis accipere stipendium, quia sufficit, quòd populum pascat verbo Dei, Sacramentis, lectione Sacrificii, licèt fructum eis specialiter non applicet, obligatio enim applicandi eis fructum est distincta ab obligatione legendi: unde ad *Trid.* dicunt tantùm velle, ut Parochus in Sacrificio generaliter oret pro suis; sacra autem Congregatio loquitur de Sacerdote, qui aliàs tenetur celebrare pro aliquo, utì pluribus ostendit *Lugo* De Euchar. d. 21. num. 21. Utraque sententia est probabilis, prima tamen videtur esse conformior *Tridentino*, & utì agnoscit *Gob.*, declarationi sacræ Congregationis, ac nititur quâdam æquitate, præsertim secundùm limitationem, quam apponit *Barbosa*, quòd Parochus teneatur aliquando pro Parochianis Missam legere, *secundum arbitrium boni viri*: notat tamen rectè idem *Barb.* De Off. Paroch. c. 11. n. 8 cum multis 762.

aliis,

aliis, quòd Festo Nativitatis Christi non teneatur legere tres Missas, sed satisfaciat legendo unicam: & consequenter reliquas poterit applicare, cui volet. Vide Leuren. p. 1. q. 427.

763. Q. 174. *Quæ sit obligatio Parochi circa conciones.* ℞. §. 1. Trid. sic præscribit Sess. 5. de Reformat. c. 2. *Pascant salutaribus verbis, docendo, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere & cœlestem gloriam consequi valeant.* Ex quibus verbis patet non requiri conciones oratorias, uti etiam rectè notat *March.*, quia communiter parum prosunt Parochianis.

764. §. 2. Peccat graviter Parochus diu omittens conciones diebus festis & Dominicis, hinc *Bonac.* in Dec. d. 5. p. 2. n. 31. dicit, si omittat per integrum mensem continuum, vel per decursum totius anni duobus tribusve mensibus, fore mortale, & si pergat sequente Dominicâ vel Festo omittere, toties de novo peccaturum mortaliter, uti & illum, qui per culpam suam, uti per intemperantiam, se reddit ineptum, quò minùs concionari possit ad tam diuturnum tempus.

765. §. 3. *Barbos.* De Off. Par. c. 14. n. 9. *Bon. & alii* docent Parochum non satisfacere officio coram Deo, si toto anno ipsemet nunquam concionetur, nam *Trid.* sess. 5. c. 2. de Ref. dicit, *Omnes Ecclesiarum Prælatos teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum* S. JESU Christi *Evangelium*: *Tol.* tamen De instruct. Sacerd. l. 5. c. 5. n. 9. dicit satis esse, si per alium semper concionetur, in quam sententiam etiam inclinat *Possev.* c. 3. n. 3.

766. §. 4. Major est obligatio catechizandi quàm concionandi, uti omnes docent, & non tantùm pro pueris, qui nunquam sciverunt, sed sæpe etiam pro adultioribus, qui vel non sciverunt satis, vel obliti sunt: unde pro concione valde utiliter proponet Parochus res spectantes ad præcepta Fidei, Spei, Charitatis, Sacramentorum, Justitiæ Christianæ. Vide *Leur.* p. 1. q. 429. 430. 440. Item quæst. 436. ubi notat, quos admittere possit ad concionandum in sua parochia. Item q. 439. ubi examinat, an suos cogere possit ad conciones in parochia.

767. Q. 175. *Quandonam potissimùm ratione officii sui graviter peccet Parochus.* ℞. Ex communi sententia peccat graviter, 1. Si deserat gregem, uti à n. 754. dictum est. 2. Si ignoret ea, quæ necessaria sunt ad officium & directionem spiritualem Ovium, cùm enim sit ex officio Pastor, Doctor, Judex, medicus & Consiliarius in iis, quæ animam ac salutem concernunt, graviter peccat admittendo Pastoratum, si ad ista desit ipsi scientia, & quando insufficientiam advertit, nec potest sufficientiam acquirere, tenetur dimittere, nisi bonâ fide processerit, uti n. 753. dictum est. 3. Si sit negligens, ut si per negligentiam ipsius aliquis moriatur sine Sacramentis; si rudes non instruantur, maximè in necessariis *necessitate medii*: Si peccata non impediat, ubi potest. *Synodus Aquisgranensis* c. 36. ait: *Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testante Domino ad Prophetam, speculatorem domui Israël dedi te, si non fueris locutus, ut se custodiat impius à via sua, morietur, sanguinem verò ejus de manu tua requiram.* Hinc falluntur magnopere, si putent satis esse Missam populo legere, concionari, catechizare, ministrare Sacramenta, nam tenentur etiam alia adhibere media, quibus Parochianorum saluti prospiciatur: Parocho dicitur, quod Jerem. 1. ℣. 10. *Ecce constitui te.... ut evellas & destruas & disperdas & dissipes & ædifices & plantes*: Servire debent ac privatim convenire etiam illos, qui ad templum accedere non possunt, eò quòd domum vel pecora custodire debeant, hi enim, cùm plerumque instructi non sint circa media salutis, sunt in gravi necessitate spirituali, quam levare tenetur Parochus secundùm dicta Lib. 2. q. 174. Exemplo prævivit Apostolus: *Vos scitis*, inquit Act. 20. *quomodo nihil utilium subtraxerim, quò minus annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos.* 4. Si sit malo exemplo, partim quia vita ejus longè majus præbet scandalum, eò quòd simpliciores putent se rectè omnia agere, si non agant pejus quàm Pastor suus; partim etiam quia authoritatem, quam tenentur sibi facere & conservare, ut in concionibus & admonitionibus efficaciam habeant, prorsus amittunt, quod potissimùm fit per immoderatas compotationes cum Parochianis.

Meritò legendus esset ab omnibus Parochis *Barbosa De Offic. Parochi* c. 3. cujus titulus est: *De gravitate formidandi oneris, quod Parochorum humeris imponitur, dum illis animarum cura committitur*: Item c. 6. *De vita & honestate Parochorum*, ubi explicat, quo habitu uti, quibus conviviis & ludis interesse, quibus negotiationibus licitè vacare possit Parochus. Quæ autem sit obligatio Parochi, ut certos libros habeat & quædam annotet, videri potest *Leurenius* p. 1. q. 432.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & Discipulorum.

RESP. Inter Præceptores (idem est de Pædagogis) & Discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter Parentes & liberos. *Unde resolves*: 768.

I. Discipuli peccant, 1. Si Præceptoribus & Pædagogis non exhibeant honorem & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos conviciis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Si pecunias Parentum dilapident vel inutiliter expendant. 6. Si malo fine studeant. 7. Si Gymnasii sui Leges, vel Academiæ Statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Si scientias superstitiosas aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Si stipendium debitum Doctori suo non solvant, cùm possint, *V. Navar. c. 23. & 25. Fill. Tract. 28. p. 2. c. 10. q. 1.*

II. Magistri & Pædagogi peccant, 1. Si peccata Discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt. 2. Si profectum eorum in literis non sedulò promoveant. 3. Si non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Si non studeant ipsi, ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justo, vel quàm Gymnasii leges, aut consuetudo permittat. 7. Si Doctoratûs insignia negent dignis, vel indignis conferant; quod *Nav.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Jure Canonico, Civili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet *Cajet. v. Doctoratus.* 8. Si Discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant. *V. Trull. l. 4. c. 1. num. 2.*

TRACTATUS IV.

De quinto & sexto Præcepto.

CAPUT I.

Quid quinto Præcepto prohibeatur. *Non occides.*

»PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliáque similis afflictio injusta; de qua quæritur, quæ & quando sit injusta.

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere vel mutilare se ipsum.

769. »RESP. 1. Absque divina authoritate non licet seipsum directè & ex intentione occidere. Ratio, »quia est contra charitatem sui; & fit injuria Reipublicæ & Deo, qui est solus directus & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *Absque auctoritate divina*, propter Samsonem & quosdam Martyres, qui »seipsos occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel »inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*: quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid »facere vel omittere, ex quo præter intentionem »mors certò sequatur, quia præceptum conservandi »vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. S. *Th.* 2. 2. q. »64. *Vid. Fill. t.* 29. *c.* 4. *q.* 5. *Et Becan. t.* 2. *t.* 3. *c.* 7. *q.* 8. »*Unde resolves*:

» I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, »etsi moraliter certus sit se occidendum. *Card. Lug. d.* »10. *sect.* 1. Item posse ad evertendam turrim hostilem, aut ad perdendos hostes, pulverem incendere, »etsi sciat, se obruendum; uti & navem mergere vel »incendere, ne hostis eâ potiatur cum gravi Reipublicæ damno, docet *Less. l.* 2. *c.* 9. *n.* 32. *Fagund. tom.* »1. *l.* 5. *c.* 11. Similiter licet se objicere telo vel ictui, »ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injustè damnati vices subire, *Less. n.* 30., vel in naufragio tabulam cedere ex *Tol. Less. loc. cit. Lopez* 1. *p. c.* »65. Item servire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less. n.* 31. *&* 35. *Fill. l. c. Laym l.* 3. *t* 3 *p.* 3. »*c.* 1. *n.* 3. *Lugo l. c.* Ubi tamen eversionem illam turris, & combustionem navis, (si quidem nulla sit »spes evadendi) timidè, & nonnisi ex gravissima, v. »g. boni publici causa, videtur concedere, *V. n.* 51. 52. »*&c. Malderum Tract.* 3. *c.* 1. *Dub.* 19 *Dian. p.* 5. *Tract.* 4. »*Resol.* 26. *Fagund. p.* 5. *c.* 11. *n.* 6. *& seqq.*

» II. Etsi virgini non liceat ad castitatem servandam directè se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate »corporali, licèt rationabiliter præsumeret se non »consensuram: quia integritas ista magni æstimatur. »*V. Laym. l. c.*

» III. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere Judici plectendum; licèt positivè seipsum perimere non possit, etiamsi à Judice id ei committatur, »*Vid. Less. n.* 25. 26. *&* 28. *Lugo n.* 83. contra *Vasq. t.* 2. »*D.* 173. *c.* 3.

» IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit servare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, (atque adeo non peccet, qui inscio »præberet cibos ex carnibus, *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* »70.) licitè tamen & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ut contra *Vasq. & Gran.*» docet *Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 32. ex *Vill. Lorc. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. *Lugo n.* 33. contra *Azor & Escob. t.* 6. *c.* 7. ubi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ità ut aliter vitam conservare non possit: quod *Sanch Conf. l.* 5. *c.* 1. *d.* 35. cum *aliis sex* ità distinguit: Si necessitas vescendi sit ab intrinseco v. g. morbo, ex quo judicio Medicorum convalescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, non teneri vesci (tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cujus ipse non est causa: Si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa, cùm sit violenta, imputaretur. »

V. Licet carnem vigiliis & inediâ moderatè affligere: qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ùt notat *Laym. n.* 5. ex *Cajetan.* Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusentur, *V. Bonac. Tom.* 2. *De restitut. d.* 2. *q. ult. sect.* 1. *p.* 5. *n* 9. *Fill. l. c. Lugo n.* 32. 33. 36. *&c.* Ubi rectè notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, seu mortem positivè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum ejus subire, vel non adhibere media ad avertendam: prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus vita notabiliter abbreviare; doterius verò sæpe licere, ideóque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosâ & exquisitâ medicinâ, ad mortem vitandam; nec Sæcularem relicto domicilio quærere salubriorem aërem extra patriam. »

VI. Excusantur ægri, qui paulò ante mortem, causâ humilitatis vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intenduut vitam abbreviare. *V. Vasq. l. c.* Addit *Laym. n.* 5. non teneri quenquam mediis extra-ordinariis, & nimis duris, v. g. abscissione cruris, &c. vitam conservare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria, *Vid. Less. l. c. Sanch. d.* 34. ubi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis quàm mortem ipsam horret. *Escob. E.* 7. *Cap.* 8. ex *Turrian. Sum. p.* 1. *c* 263. *Dub.* 5. »

Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius; quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. *Less. d.* 14. *Unde resolves*:

I. Non licet se castrare ad conservandam castitatem, vel ad sedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non est necessarium. S. *Th.* 2. 2. *q.* 65. *art.* 1. *Less l. c. Molin. Fill. q.* 3. »

II. Peccant Parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui, *V. Laym. n.* 2. »

Quæres. An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit. »

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbatâ phantasiâ id fecerunt; vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd si constet quempiam seipsum occidisse, & dubitetur, utrùm deliberatè, an ex animo turbato factum sit, in praxi privatur sacrâ sepulturâ, cùm præsumatur secundùm opus externum voluntariè esse factum: nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur: Si verò dubitetur, à se ipso, an ab alio, v. g. si præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præsumitur sine evidentibus indiciis. *Molin. t.* 3. *d.* 20. *V. Laym. n.* 8. *V. etiam Escob. E.* 7. *c.* 8. ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepulturâ ecclesiasticâ. »

AD-

ADDENDA.

770. QUæst. 176. *Quanta sit obligatio servandi vel prolongandi vitam.* ℞. §. 1. Circumcelliones hæretici tempore Constantini Imperatoris asserebant quemcunque hominem se interimentem esse Martyrem, sed damnati sunt in Conc. Bracharensi, uti refert *Lugo* De just. d. 10. n. 1. & *Mendo* in Stat. d. 4. n. 43., unde relicto illo insano errore dicendum est, quandoque esse gravem, quandoque nullam obligationem servandi vitam vel prolongandi, uti explicat *Busenbaum*, quibus adde seqq.

771. §. 2. Quamvis possit aliquis mortem sibi directè ex bono fine optare, v.g. ut liberetur ærumnis morti ipsi æqualibus, aut ut peccatis sit liber, uti cum aliis docet *Tambur.* Lib. 5. c. 1. §. 3. n. 34. tamen nemini licitum est directè sibi mortem inferre. Ratio disparitatis est, quia actus optantis est inefficax, id est, sistit in desiderio, quod suam moralitatem desumit à motivo, quod potest esse bonum, neque tendit in læsionem alicujus juris alieni, nam pro talibus circumstantiis præsumitur Deus consentire seu non reprobare tale inefficax desiderium: è contrà occisio sui esset actus efficax tendens ad ipsum effectum externum mortis, quo læderetur jus, quod habet solus Deus in vitam nostram. Neminem autem ad peccatum vitandum posse se occidere, latè probat *Bonæspei* in Noctua Dub. 21. nu. 660.; idem tenent *Diana* P. 11. T. 1. R. 23. & *Lugo* num. 23.

772. §. 3. Non est eadem obligatio vitam prolongandi, quæ est non abbreviandi seu conservandi, ità *Pasq.* in Praxi Jejun. Decis. 27. *Sanch.* in Conf. L. 5. c. 1. D. 33. *Gobat* in Quin. T. 5. c. 1. n. 30. Ratio est, quia *vitam prolongare* importat singulare studium, ad quod non tenemur, è contrà *non abbreviare & conservare* importat commune tantùm studium, ad quod tenemur: unde non est idem non prolongare & abrumpere vitam, uti rectè *Victoria* Rel. de temp. nu. 9. qui cum *Fagund.* docet, quamvis Medicus diceret aliquem, v. g. utendo vino, posse ad decem annos vitam prolongare, tamen posse ex mortificatione abstinere.

773. §. 4. Omnes docent non licere abstinere v.g. à vino, directè eâ intentione, ut etiam horâ citius moriatur, *Lugo* num. 32. *Gobat* num. 32., quia nemo etiam ad horam est dominus vitæ suæ: Idem tamen *Lugo* num. 31. docet strangulandum posse prius abstinere à cibo, ut sic debilior factus citius suffocetur, quod *Gobat* n. 75. dicit esse probabile, se tamen non suasurum, nisi esset periculum desperationis aut blasphemiæ.

774. §. 5. Licitum est abstinere à parte etiam communis cibi & potûs, quamvis mors inde sequatur citius, dummodo sumatur, quod necessarium est ad conservationem individui. *Sanch.* n. 11. *Pasq.* num. 8. *Lugo* n. 34. *Gobat* n. 40. Ratio est, quia sic non tollo, sed tantum non prolongo vitam, ad quod non teneor, habens finem bonum, qui est utilitas spiritualis prævalens corporali, & ità fecerunt sancti viri: quod si hoc licitum non esset, peccarent plurimi per studia & artes laboriosas nativum calorem consumendo, nam sic etiam minuitur vita; unde universaliter docet *Granad.* apud *Dian.* p. 5. t. 4. R. 33. movendum non esse scrupulum, etiamsi quis pœnitentiis, vigiliis, mortificationibus ad obsequium Dei vitam suam abbreviet, hoc enim spectat ad gubernationem vitæ, quæ nobis à Deo commissa est, ut ità possimus illâ uti ad exercitium virtutum, & ad majorem in cælo obtinendam gloriam: hinc potest quis Religionem ingredi, nec tenetur ex illa aut è Novitiatu egredi, etiamsi advertat abstinentiam aliáque similia nocere valetudini, & sic abbreviandam vitam, *Lugo* nu. 34. *Gob.* nu. 54. Consequenter non tenetur Religiosus petere victum à communi diversum, licèt communis noceat valetudini, *Gob.* num. 60.; nec salubriorem locum, quamvis in eo, in quo est, minùs diu sit victurus, *Vict. Sayr. Gob.* num. 59. Quod idem rectè asserunt etiam de homine sæculari *Vict.* & *Lug.* nu. 36., quia applicatio rerum valetudini noxiarum aut omissio valetudini utilium à sapientibus non censetur occisio sui, quando fit ex causa proportionata statui suo, vel Sanctorum exemplo conformi: Si tamen victus ordinarius inferret Religioso grave incommodum, teneretur Superiori indicare, ut præveniretur majoribus incommodis, non autem teneretur indicare, si tantùm causet leviora incommoda, uti catharros, somnum inquietiorem &c. *Gob.* n. 65. & 66. Quòd si indicàrit, & non provideatur, debet acquiescere & permittere, quidquid secuturum est.

§. 6. Nemo, nisi postulet necessitas Reipublicæ vel 775.
Ecclesiæ, tenetur vitam conservare mediis extraordinariis aut pretiosis, *Sanch. Vict. Sayr. Lug. n.* 36. *Gob.* n. 34. Ratio est, quia non tenemur conservare nisi mediis ordinariis, secundùm dicta l. 2. nu. 201.; imò *Vict.* n. 1. & *Sayr.* l. 7. c. 9. n. 28. dicunt hominem non teneri conservare vitam medicinis, quia incertum est, an eam non plùs minuant quàm prolongent: Similiter docet *Sanch.* n. 4. neminem teneri quotannis sumere medicinam, v. g. ad præcavendas febres, quamvis esset probabile periculum febris & mortis, hæc enim non sunt ordinaria media vitam conservandi: addit tamen n. 5. omnes teneri, dum ægrotant, si commodè possint, consulere Medicos, & uti cibis salutaribus, quia hæc sunt media ordinaria & facilè parabilia, ideóque etiam *Boudevvins* p. 2. q. 8. dicit ægrum periculosè laborantem, cui copia est Medicorum & mediorum, teneri illis uti, si aliter sanari non possit: addit q. 9. quoties notabile periculum imminet ex omissione consilii, teneri ægrum in licitis & honestis obedire Medico.

§. 7. Docet idem *Boudevv.* quæst. 12., si notabile 776.
corpori damnum vel vitæ periculum immineat, teneri Patientem admittere etiam inspectionem corporis; rationem dat, quia erubescentia, quæ deterret, habet ortum à peccato, & vincenda est per mortificationem, nam ratione illius, quod culpâ nostrâ contraximus, non est nobis licitum aliquid contra Jus, quo Deus nos obligat ad conservandam vitam: *Nav.* tamen, *Less. Baldel. Bonac. J. Sanch. Tambur.* §. 4. n. 25. cum *Busenbaum* docent puellæ licitum esse negligere curationem sui morbi, ne tangatur in partibus inhonestis, quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minùs abhorret quàm ab ipso morbo: notant tamē rectè *Turrian.* & *Dian.* P. 5. T. 3. R. 158. teneri admittere sibi applicari medicinas ab alia honesta femina.

§. 8. Licitum est respuere medicinas, ut sic tole- 777.
rentur graves dolores citra periculum mortis, *Sanch.* n. 8. & sic *Ludovic. de Ponte* teste *Lamparter* in ejus vita L. 3. c. 4. §. 8. fecit, ut medicina non applicaretur oculo, quem salsus humor planè eripuit.

§. 9. Si tanta sit dejectio animi & appetitûs, ut 778.
æger non nisi per summum laborem & cruciatum possit cibum aut potum sumere, *Vict.* suprà excusat eum a mortali, si respuat, licèt mors inde sequatur, quia tum est quædam impossibilitas moralis, quod maximè valet, si sit spes exigua vitæ.

§. 10. Damnatus à Judice, ut fame vel siti pereat, 779.
potest rejicere victum aut potum oblatum, uti dicent *Less.* De just. L. 2. c. 9. n. 24. *Laym.* L. 1. T. 4. c. 18. n. 9. *Gob.* num. 63. Si autem per vices repetitas sic possit tandem evadere mortem, *Lugo* num. 30. & *Gob.* dicunt teneri admittere; sed si sententia sit justa, videtur non teneri, potest enim permittere illius in se executionem, uti potest non fugere ex carcere, quamvis sciat se morte afficiendum, uti docent *Sor. Azor*, *Maid. Less.* & *alii* apud *Dian.* p. 5. t. 4. R. 41. contra

 alios:

alios: imò *Less.* aliíque cum *Lug.* n. 38. docent licere se Reum offerre Judici, ut secundùm justitiam de eo disponat: an autem liceat se, v. g. è turri præcipitare, ne acerbiore morte afficiatur, videri potest *Lugo* n. 50.

780. §. 11. Si Titius injustè ad mortem damnetur, potest alius ex motivo alicujus virtutis loco illius se offerre, uti colligitur ex dictis lib. 2. n. 177. Si autem Titius justè damnetur, non potest se offerre alius, quia sic Judicem volentem justè occidere nocentem, induceret ad injustè occidendum se innocentem, *Lugo* nu. 49. *Tamb.* L. 6. c. 2. §. 2. n. 5.

781. §. 12. Si damnato ad mortem præcipiatur, ut exequatur in se sententiam, v. g. venenum bibat, venam sibi aperiat, se in ignem conjiciat, potest, si velit, illa facere, uti potest in se exequi pœnam exilii, quia tum constituitur Minister publicus suæ necis, uti docent cum aliis multis *Haunold.* De just. t. 1. t. 2. n. 613. & *Illsung* t. 4. d. 3. n. 66. contra *Salas*, *Less.* *Lug.* n. 25. *Busenb.* & *alios* apud *Dian.* supra R. 39.; item potest facere omnia, quæ ipsi implicitè præcipiuntur, v. g. scalas ascendere; si tamen non jubeatur, non potest seipsum dejicere è scalis, quia sic se occideret authoritate propriâ, & hoc tantum vult S. *Th.* 2. 2. q. 64. *art.* 5. *ad* 2. uti rectè *Illsung*; posse tamen, etiamsi non jubeatur, collo circumligare funem, docet *Tamb.* §. 1. n. 5., quia hoc habet se indifferenter & remotè ad mortem. Quòd si tamen nollet talia in se exequi, non obligaretur, quamvis juberetur, quia nimis durum videtur aliquem sui ipsius carnificem agere, ità omnes communiter cum *Diana* Resol. 40.

782. §. 13 Catholico optanti Martyrium licitum est non fugere è carcere, quamvìs posset commodè, quia vix aberit scandalum; & quamvis abesset, tamen professio fidei & testificatio fidelitatis in Deum est sufficiens causa in eis circumstantiis permittendi occisionem sui: quando autem Christus Matth. 5. dicit: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, vel non mandat, sed dicit, quid facere possint; vel si mandet, mandat illis, qui ad propagationem fidei erant necessarii: item non mandat hoc carcere clausis, sed adhuc à carcere liberis, quando nondum est occasio proxima profitendæ fidei & testificandæ suæ in Deum fidelitatis. Vide *Lugo* n. 47. Non esse autem licitum ex sola cupiditate Martyrii se ingerere in Martyrium, rectè docent S. *Th.* *Cajet.* *Sanch.* aliique cum *Gob.* in Quin. T. 5. c. 18. n. 51., unde nec absque necessitate licitum est infidelibus dare occasionem sui occidendi; ex justa tamen causa id liceret, uti rectè *Lugo* num. 39. apud quem circa ista possunt plura videri.

783. §. 14. Circumforanei sumentes venenum, ut ostendant efficaciam sui remedii, non peccant graviter, si valetudinem non vitient notabiliter, quia periculum vitæ excusatur per remedium moraliter certum, *Dicast.* *Tamb.* §. 2. n. 12. *Dian.* R. 38. & alii.

784. §. 15. Posset mulier non potens parere, admittere excisionem, ut infans baptizaretur, saltem si aliqualis spes evadendi affulgeret, ad hoc tamen non obligatur, *Boudevv.* Quæst. 20., quem casum doctè tractat *Rayn.* De ortu infantium per sectionem Cæsaream, ubi dicit spem semper affulgere, & nunquam sectionem esse per se lethalem, cujus ipse tradit praxin. Quòd si infans in utero mortuus sit, docet *Boudevv.* suprà, matrem non teneri, ut vitam conservet, ejus excisionem pati.

785. §. 16. Dubium est, an tenearis admittere, v. g. sectionem rupturæ, vel tibiæ abscissionem, si prævideas te alioquin ideo moriturum; aliqui affirmant, quia non es dominus vitæ tuæ; alii negant, quia nemo tenetur media extraordinaria & valde difficilia adhibere ad conservandam vitam: quòd si tibi à Superiore graviter mandaretur, secundùm *Navar.* *Less.* & *alios* tenereris, quia obedientia etiam ad res arduas obligare potest: secundùm *Salon.* *Sot.* *Dicast.* *Lug.* *Dian.* *Burgh.* cent. 2. cas. 39. non tenereris, quia res tam arduæ, quæ communiter humanam fragilitatem superant, suntque ferme æquè acerbæ ac mors ipsa, non cadunt sub obedientiam: excipiunt tamen, nisi talis homo esset necessarius Reipublicæ vel Communitati, remedium verò foret certum & securum, tum enim putant teneri admittere; omnes illæ sententiæ sunt probabiles.

§. 17. Potest quis sibi amputare manum, ut liber catenâ evadat mortem, pars enim meritò postponitur toti, *Lugo* n. 21. & 22. *Steph.* T. 4. d. 5. n. 6. Potest etiam quivis alius tibi hoc facere cum tuo consensu, *Hurtad.* & *Dian.* in Comp. v. *Homicidium.* n. 10. 786.

§. 18. An & quomodo liceat militi navem, in qua est, ne in manus hostium veniat, accendere, aut turrim evibrare, prævidens se certò occidendum, videri potest *Mendo* d. 4. q. 6., ubi tanquam probabilius defendit esse illicitum; *Lugo* à n. 51. putat in causa boni publici esse licitum, si ab hostibus eras occidendus. 787.

DUBIUM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem.

RESP. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet, nisi auctoritate publicâ, & Juris ordine servato, ùt patet *Exodi* 22. Et Rom. 13. 788.
Unde resolves:

I. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas, quia ad id non habent auctoritatem publicam, & Leges civiles id permittentes, à Jure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuivis auctoritas publica datur: idque non injustè, cùm ad Reip. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo justitiæ, sed odio, aut privatæ vindictæ causâ faciunt. *V. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus, (regulariter loquendo) *V. infrà l. 4. c. 3. dub.* 1. qui occidi jubet Reos non citatos vel non auditos, vel non damnatos, etsi privatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex Jure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & auctoritate publicâ. *V. Cajet. v. Homicidium Fill. tr. 29. n. 27. Bonac. T. 2. De Restit. d. 2. q. ult. s. 1. p. 2. n. 7.* Et infrà *l. 4. c. 3. d. 1.*

ADDENDA.

QUæst. 177. *An liceat marito occidere uxorem in adulterio deprehensam.* R. Non licet, hinc ab *Alex. VII.* damnata est hæc propositio 19. *Non peccat maritus occidens propria authoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Circa quam damnationem notanda sunt aliqua 789.

§. 1. L. *Patri*, 20. *ff. Ad Leg. Jul. De adult.* datur jus occidendi adulterum cum filia peccantem: ibidem L. *Si adulter*, & L. *Marito*, etiam conceditur potestas occidendi adulterum cum sua uxore deprehensum: item in quibusdam Regnis permittunt Leges maritis occidere uxorem non gravidam in adulterio deprehensam, uti referunt *Lugo* De Just. d. 10. nu. 84. & *Mendo* in Stat. d. 3. q. 2. n. 17. Putántque multi Juristæ apud illos, item *Th. Hurt.* & *Caram.* apud *Nicol. Du Bois* ad hanc propositionem damnatam, quod quibusdam etiam aliis apud *Lugo* videtur probabile, illos non peccare, quia videntur facere authoritate publicâ, quam à Legibus accipiunt, per quas videntur statui Ministri Justitiæ, Papa autem tantùm damnat, si fiat authoritate propriâ. Opposita sententia est omnino tenenda, quam plurimi sequuntur cum *Lugo* n. 91. *Mend.* n. 21. *Barbosa*, qui refert pro ea Authores 48. probatur autem ex Jure Canonico, nam *Nicolaus* I. Cap. *Inter hæc*, 33. Quæst. 2. expressè declarat ejusmodi

modi occisionem non licere secundùm Leges ecclesiasticas, esto liceat secundum civiles, quæ non tollunt rationem culpæ, nec reipsa dant in conscientia jus sic occidendi, sed tantum volunt, ut talis occidens non possit in foro externo puniri, permittunt enim impunè fieri, ut indulgeant vehementi & justo dolori, unde etiam rectè notat *Lugo* n. 69. eum, qui occidit ejusmodi adulterum Clericum, licèt peccet, tamen non incurrere excommunicationem, à qua excuset vehementia justi doloris, qui impellit.

790. §. 2. Leges civiles, quæ darent facultatem authoritate publicâ occidendi adulterum aut adulteram, essent iniquæ, adeóque nullæ. *Molin. Lugo* n. 91. Ratio est, 1. Quia permittunt occidi Clericum uti Laicum, est autem contra Jus Ecclesiæ, si potestas laica se constituat Judicem Clerici. 2. Quia quando delinquens capi potest, audiri, & servato ordine Juris condemnari, Jus naturæ dictat ità esse faciendum, nisi fortè esset grave periculum in mora, aut aliæ circumstantiæ honestarent: hinc docent *S. Antonin. Sanch. & alii* cum *Lugo* num. 99. ne Judici quidem licere aliter procedere, si inveniret adulterum cum sua uxore; atqui ità est in nostro casu, oppositum autem est de Bannitis, uti dicetur n. 794. ergo. 3. Est contra charitatem, aliquem extra gravissimam necessitatem occidere, qui scitur esse in mortali, nec per tempus posse ad gratiam se disponere, hoc autem hic fieret, ergo. *Si dicas*, Deum *Num.* 35. concessisse potestatem propinquis & cognatis occisi, ut interficerent homicidam, Rx. Id potuisse Deum, qui est Dominus absolutus vitæ & necis; deinde illa potestas à Deo data præsupponebat aliquam sententiam Judicis, uti ostendunt *Lyran.* & *Lugo* n. 98.

791. §. 3. Ex his patet propositionem relatam rectè esse damnatam, dicit enim licere privatâ authoritate, quod est omnino improbabile.

792. Q. 178. *An banniti, publici grassatores vel criminosi possint ubique & promiscuè ab unoquoque occidi*, Rx. Banniti dicuntur, qui publicâ authoritate declarati sunt rei mortis, & de his aliisque criminosis resolvuntur seqq.

§. 1. Peccaret mortaliter filius, qui patrem suum bannitum occideret, quia id graviter repugnat charitati ex Lege naturali debitæ Parentibus, *Tambur.* L. 6. c. 1. §. 4 *& alii.* Idem dicit *Laym.* L. 3. t. 3. p. 3. c. 2. n. 2. de Parentibus respectu filiorum, de uxore respectu mariti; si tamen pater nullo modo aliter ab armis contra patriam averti posset, putant *Jul. Clarus, Dicast. & Laym.* posse occidi à filio, quia prævalet bonum universale patriæ, quæ est communis omnium mater.

793. §. 2. Clericus in majori Ordine constitutus graviter peccat, si occidat bannitum, est communis contra *Riccium.* Ratio est, quia Ecclesia Cap. *Sententiam*, *Ne Clerici vel Monachi*, graviter prohibet Clerico, ne se in causas sanguinis etiam justas immisceat, ideóque *Sot. & Tol.* putant etiam Clericum in minoribus Ordinibus constitutum peccare leviter, si talem bannitum occidat.

794. §. 3. Reliquis hominibus privatis licitum est occidare bannitum, quia quivis publicâ authoritate est constitutus Minister publicus Justitiæ in illo exequendæ: cur autem à Republica fiat potestas hos occidendi sine peccato, è contrà peccet maritus occidens adulterum vel uxorem, disparitas est, quia banniti sunt Reipublicæ hostes, qui nec capi nec accusari possunt, ideóque ob bonum commune conceditur ea facultas; adulteri tamen non sunt Reipublicæ hostes, & possunt capi atque accusari.

795. §. 4. Bannitus potest occidi solùm in territorio Principis, qui illum proscripsit, non autem in alieno, nisi ex tacito vel rationabiliter præsumpto consensu alterius Principis, in cujus territorio est, ità communior cum *Moya* T. 6. d. 3. q. 3. Ratio est, quia existens in territorio alieno est sub alterius potestate, ergo si occidis hoc altero invito, facis huic injuriam, imò & bannito, quia illum occidis sine legitima authoritate Magistratûs, cui nunc subest: quia tamen AA. contrariæ sententiæ, quos referunt *Laym.* suprà, *Dian.* p. 5. t. 4. R. 24. *Moya* n. 2. & 3. putant communiter adesse consensum tacitum alterius Principis, ideo absolutè docent licitum esse occidere in alieno etiam territorio: Bannitus autem à Papa potest occidi ubique, uti docent *Fill. Escob. Dian.* suprà, *Moya* n. 7. quia Papa habet Jurisdictionem per totum mundum, saltem indirectam, etiam in temporalia, quantùm necesse est ad administrationem spiritualium, uti tenent Catholici omnes, & demonstrat *Suarez* contra Regem Angliæ Lib. 3. c. 23.

§. 5. Si quis necdum sit bannitus, quamvis sit publicus grassator & raptor, per se loquendo, non potest à quovis occidi, est contra *Dian.* suprà. Ratio est, quia necdum publicâ authoritate est condemnatus, ergo qui occidit, privatâ authoritate occidit, ergo graviter peccat. 796.

§. 6. Lictoribus vel satellitibus non est licitum occidere malefactorem, quem jussi sunt comprehendere, & qui se opponit, ne comprehendatur, nisi concurrant hæ sex circumstantiæ, 1. Debent lictores habere certum & speciale mandatum à Magistratu de capiendo illo: 2. Capiendus debet armatâ manu resistere: 3. Crimen debet esse atrox & capitale: 4. Capiendus non debet posse ullo alio modo capi: 5. Debent ab ipso, si evadat, graviora mala timeri: 6. Capiendus debet de crimine sufficienter esse diffamatus. Si horum unum desit, non est licitum occidere volentem se ex eorum manibus eripere, ità *Jul. Clarus, Fachin. Farinac.* apud *Dian.* p. 8. t. 7. R. 44. 797.

DUBIUM III.

An & quomodo liceat occidere privatâ auctoritate iniquum aggressorem.

RESP. Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias & occidas: ità tamen, ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quàm necessarium est ad arcendam injuriam. *Ità communiter. S. Thom.* 2. 2. q. 64. *art.* 7. *Molin.* &c. *Less. l.* 2. *c.* 9. *n.* 44. *Unde resolves:* 798.

I. Non licet Reo occidere Ministros Justitiæ, à quibus ad carcerem, vel ad supplicium trahitur, uti nec licet id proscripto, ut notat ex communi *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *c.* 2. quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere, eò quòd aliter repelli possit, ac soleat, *Less. n.* 78. *Azor, Hurt,* &c. *Dian. p.* 5. *t.* 4. R. 12. & 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non posset, docent cum *Dian.* R. 4. *Less. num.* 77. *Hurtad. & alii* 12. Verùm & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injustam vim potes, non licet occidere. Unde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & salvare se: secus autem, si turpe sit fugere, v. g. Viro nobili, vel Officiali bellico, nisi rursus hîc & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam invasoris, vel alias ejus qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens, talem

»talem enim occidere non licet, quando potes fugere. *Mald. Dian. R.* 9. V. *Laym. c.* 3.

» IV. Non licet occidere furem ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem »aut bona magni momenti:- nisi tamen aliâ viâ, v. g. »Juris, vel aliter arceri aut recuperari possint. Quare »quando Jura significant, furem nocturnum occidi »impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quòd »plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni »autem possint: alioqui enim, si nocturnus potest »capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id »licet: ea tamen non debent esse parvi momenti, & »minimùm unius aurei, secundùm *Molin. Tom.* 4. T. »3. *d.* 16. *n.* 7. V. *Laym. c.* 3. vel potiùs secundùm alios »apud *Dian.* P. 5. T. 4. R. 18. duorum: quanquam & »hoc *Dianæ l. c.* nimis laxum videatur: imò *Bonac. De »restit.* D. 2. Q. *ult. Sect.* 1. P. 10. rem non magni valoris hìc censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. »Si tamen talem (fur v. g.) usurpet vidente ac resistente Domino, aut custode, aut huic vim faciat, »V. G. repetentem incipiat ferro invadere, permittunt cædem *Bonac. Dian. &c. l. c.* ubi etiam si dubium »sit, an res possit aliter servari, aut recuperari, *Bonac.* »*l. c.* quia nemo (inquit) tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *Vid. Laym. c.* 3. *Navar. Less.* »D. 11. *Dian. l.* 2.

» V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis, ob bona temporalia: Jura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non servatur »moderamen inculpatæ defensionis. *Laym. l. c. Tann.* »*Tom.* 3. *d.* 4 *q* 8. *d.* 4. *Escob.* E. 7. *c.* 8. Ubi etiam docet ex *Tanner. n.* 68. licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationē nequeat aliter evadere.

» VI. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo »salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & injuriam potiùs pati, sed non tenetur, eò quòd alter, suâ »malitiâ, sit in isto periculo. *Layman ibidem.*

» VII. Non licet occidere, si injuria jam est consummata, vel aggressor jam fugit: quia id non esset se »defendere, sed vindicare, ùt docet *Tol. Rodriq.* Sed »*Henriq. & Navar. cap.* 15. *n.* 5. *Fernandez p.* 1. *c.* 9. §. 1. »dicunt, si læsus magnam faceret jacturam honoris, »nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantùm esset satis ad defensionem honoris: quod *Laym. Bonac. Less. n.* 79. & »80. *Fill. Lugo &c.* putant practicè vix posse fieri sinè »vindictâ; etsi speculativè videatur esse probabile, *V.* »*Dian. p.* 2. *t.* 1. R. 15. Concedit tamen *Lugo. Mol. Less.* »*n.* 74. *&c.* cum *Dian. p.* 8. *t.* 7. R. 47. licere furem »fugientem v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagittâ; quia invasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per »Judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eámque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tanner.* »*Less. num.* 45. *Mald. Hurtad. Dian. p.* 5. *t.* 4. R. 37. Et »*p.* 8. *t.* 7. R. 47.

» VIII. Ad defensionem vitæ & integritatis membrorum, licet etiam filio, Religioso & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum Parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda, ùt bella, &c. *Sylv. Bonac. p.* 8.

» IX. Licet quóque occidere eum, de quo certò »constat, quòd de facto paret insidias ad mortem: ùt »si uxor v. g. sciat se noctu occidendam à marito, si »non potest effugere, licet ei prævenire. *Nav. Less. n.* »45. *Fill. T.* 29. *n.* 39.

» X. Hinc etiam dicunt alii, ùt *Sanch* 2. *Moral. cap.* »39. & *alii*, licere occidere eum, qui apud Judicem falsâ accusatione, aut testimonio, &c. id agit, unde certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficiliùs concedunt) amissurus» bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est» invasio, sed justa defensio, posito quòd de alterius» injuria tibi constet, nec sit alius evadendi modus.» *Less. num.* 47. Tamen *Fill. & Laym.* non audent id» defendere, propter periculum magnorum abusuum.» *Vid. Escob. Ex.* 7. *c.* 8. *Hurt. Lugo d.* 10. *s.* 7. *Dian. p.* 8.» *t.* 7. R. 52. »

XI. Quandocunque quis juxta supradicta habet» jus alium occidendi, id potest etiam alius pro eo» præstare, cùm id suadeat charitas. *Fill. Tanner. d.* 4.» *q.* 8. *Molin. d.* 18. An autem, & quando ad hoc tenneatur, *Vid. Less. l.* 2. *c.* 9. *d.* 13. *Dian. p.* 5. *t.* 4. R. 9.» 14. & 20. »

ADDENDA.

QUæst. 179. *Quid notandum sit circa aliquas propositiones hic damnatas.* ℞. inter damnatas ab *Alex.* VII. sunt, 17. *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso vel ejus Religioni publicè & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.* 18. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ via non potest innocens damnum evitare* Præterea inter damnatas ab *Innocentio* XI. hæc est 30. *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: Idem quóque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, & post impactam alapam vel fustis ictum fugiat.* Secundùm has damnationes, imprimis intelligenda sunt vel limitanda aliqua, quæ hìc affert *Busenbaum*, deinde pro meliori intelligentia adde sequentia. 799.

§. 1. Quamvìs secundùm prop. 17. ab *Alex.* VII. damnatam certum sit, illicitum esse Religioso vel Clerico eum occidere, qui alioquin certò & proximè illaturus est calumniam, tamen *Haunold. De justit.* T. 1. T. 2. à n. 655. *Mendo* in Stat. D. 4. Q. 6. aliique docent id licere laicis sæcularibus, quod *Molin. Less. Bonac.* aliique cum *Lugo* De just. D. 10. n. 165. dicunt esse probabile; rationem dant, quia in homine sæculari potior est fama & honor, quàm bona externa, imò quàm vita ipsa, atqui propter hæc licitum est occidere eum, qui certò & proximè aggressurus est, nisi occidatur, ergo etiam licitum est occidere propter famam vel honorem: disparitatem verò de Clericis & Religiosis assignant, quia hi ratione perfectioris status, quem profitentur, & ex virtute Religionis tenentur etiam talis honoris jacturam subire pro salute proximi, si id necesse sit, honor enim talis mundanus debet videri levis illi, qui vitam & humilitatem Christi propiùs sequitur & profitetur, ideóque censetur renunciâsse tali honori. Hæc sententiâ videtur amisisse probabilitatem, propter proposit. 30. ab *Innocentio XI.* damnatam, quæ indefinitè loquitur de viro honorato, abstrahendo an sit Clericus, an Religiosus, an laicus, hinc absolutè tenendum est cum *Bonaspei* in Noct. D. 20. Et De just. D. 19. n. 48. *Carden.* in 2. Crisi. D. 21. c. 2. nunquam, etiam laico, licitum esse occidere aliquem, eò quòd invadat præcisè famam vel honorem, hinc etiam *Lugo* in fine addit: *In praxi vix potest occurrere casus, in quo id necessarium & licitum sit.* Ratio est 1. Quia occisio infamatoris non est certum medium conservandi famam, imò sæpe eam plùs inficit. 2. Quia talis defensio famæ esset in certam & maximam perniciem Reipublicæ, uti demonstrat *Carden.* suprà, præsertim cùm quisque ex invidia, alio malo affectu, vel præoccupatione judicii sibi facilè fingeret ab hoc vel illo imminere proximum periculum infamiæ. Ad argumentum oppositum disparitas est, tum 800.

quia

quia licèt fama & honor sit bonum nobilius, tamen non est ità necessarium ad communem vitam, neque ità censetur à nobis possideri, cùm sit res, non tam honorati quàm honorantis; tum etiam quia bona corporis vel fortunarum, si semel sunt amissa, recuperari non possunt, (si enim probabiliter recuperari possent per auctoritatem Judicis, non esset licitum occidere raptorem) è contrà bona famæ vel honoris recuperari facilè possunt, saltem auctoritate Judicis. Videri potest *Illsung* T. 4. D. 3. n. 69.

801. §. 2. Quamvis sæculari laico licitum esset occidere eum, qui certò & proximè parat calumniam, si aliter impediri non posset, tamen hoc tantùm liceret, quando parat extrajudicialiter, non autem si judicialiter vellet calumniam impingere; rationem dat *Du Bois* super prop. ab *Alexandro* VII. damnatas post c. 11. n. 86. quia publica securitas aliud exigit, nam in jure habetur, & ex ratione constat spectare ad bonum commune, ut non impediatur accusatio, testificatio, Judicium & Jurisdictionis executio, si autem aliquando liceret occidere accusatorem, testes vel Judicem, meritò deterreri possent homines ab accusatione, à testimonio dando & à sententia ferenda, ne forte sub prætextu falsitatis vel iniquitatis à Reo prætensæ occidi possent, hoc autē inconveniens non esset, quamvìs laico liceret occidere alium quàm accusatorem, testem vel Judicem: Quinam autem docuerint licere occidere falsum accusatorem, testem, Judicem, videri potest apud *Moyam* T. 6. D. 3. Q. 1. §. 1.

802. §. 3. Quando honor impetitur, non tantùm verbo; uti fit per calumniam, sed etiam facto, *Carden.* c. 2. *art.* 4. dicit, quòd liceat eum tueri armis, quamvìs postea sequatur occisio, non ad defendendum solum honorem, sed etiam vitam vel aliud bonum æquiparabile, ponitque hæc exempla: Titius maritus scit adulterum certâ horâ velle ingredi ad uxorem suam, Titius potest ei gladium opponere, ut emaneat, si autem adulter vicissim stringat gladium viam vi facturus, si Titius aliter nequeat arcere, potest occidere, & in hoc tuetur, non solum honorem suum, sed jus tori & honestatem uxoris suæ, imò etiam vitam suam, quam adulter eriperet, si Titius se non defenderet. Item, si Titius fuste intentet ignominiosam percussionem Cajo, qui sinè gravi nota aliter declinare non potest, potest Cajus opponere gladium, quòd si Titius vicissim gladium opponat, jam non tantùm aggreditur honorem, sed etiam vitam Caji, unde Cajus, si aliter non possit, potest defensione etiam occisivâ vim arcere. Item, si deflorator virgini vim intentet, potest virgo, si aliter nequit, arcere vim defensione etiam occisivâ, uti supponunt omnes communiter cum *Lug.* De just. D. 10. S. 16. quia in eo non defendit solum honorem, sed etiam integritatem corporis sui. Idem est in similibus casibus, ubi non solus honor defenditur, sed etiam aliud bonum magni momenti, neque tantùm defenditur à contumelia, sed etiam ab alia violentia, ad quam arcendam quisque jus habet, cùm vim vi repellere Jure naturali, divino & humano sit licitum, saltem tum, quando est proportio inter vim, quæ infertur, & vim, quâ repellitur, uti observat idem *Carden.* n. 93.

803. §. 4. Non teneris fugere invasorem, si per hoc incurras gravem ignominiam, uti communissimè docent Auctores, quorum 96. recenset *Vindex Gobari* P. 2. Prop. 11. adductis plerorumque locis: item alios plures recenset *Vindex Tabernæ* in Collect: ad Prop. 7. & 8. adductis Auctorum locis & verbis: inter illos autem Auctores sunt Bartol. Bald. *Jason*, *Felin. Tiraq. Gomez, Sot. Navar. Cajet. Tol. Salon*, *Henriq. Azor*, *Suar. Vasq. Molin. Sanch. Valent. Less. Lugo, Layin. Bonac. Tann. Mastr. Sayr. Dicast. Barbos. Fill. Castrop. Carden. Herinx*, *Sporer, Haunold. Illsung*, *Pirh. Caspens. Wigg. Bass. & alii.* Ratio autem est, quia jus habes resistendi stando, ne incurras tale grave incommodum. Clerici tamen & Religiosi ordinariè debent potiùs fugere, quia illis non ità est indecorum, nec debent tanti facere humanum judicium, qui Christi mansuetudinem sectantur, & humilitatem profitentur, uti notane *Haunold.* n. 639. & *Tabern.* p. 2. t. 2. c. 25. q. 6. Dixi *ordinariè*, quia *Felin. Fill. & Lugo* n. 167. tenent, si spectatis circumstantiis etiam in illos redundaret gravis infamia, non teneri fugere, tum enim esset justa causa se ibi defendendi: unde à contrario docent, homines viles & alios laicos, quibus non est usus armorum, ideóque inde non sunt infamandi, teneri fugere. uti & ille fugere tenetur, etiamsi ideo gravem infamiam subiret, qui injustè lacessivit invasorem, quia ratione suæ injuriæ tenetur procurare, ne invasori inde oriatur damnum, *Lugo* num. 168. cum communiore contra *Less.* lib. 2. c. 9. à num. 107. *Petsch.* p. 268. Quòd si quis occidat, quando sinè gravi incommodo fugere posset, peccat non tantùm contra charitatem, sed probabiliter etiam contra justitiam, uti dicetur p. 2. n. 305.

§. 5. Communior sententia est apud *Haun.* n. 657. & *Steph.* T. 4. d. 5. num. 17. quòd nemini liceat repercutere, neque insequi fugientem, qui percussit, ut repercutiat, quam sententiam multis argumentis firmant *Carden.* à n. 66. *Petsch.* q. 197. *Mendo* q. 3. 1. Quia fugiens, hoc ipso quòd fugiat, satis seipsum arguit & subjicit, honorémque restituit, quantùm restitui potest. 2. Quia, utì rectè *Lugo* n. 190., talis repercussio vel insecutio aliter non juvat ad recuperandum honorem, nisi prout continet rationem formalis vindictæ, quæ nunquam licita est privatâ authoritate, nam in æstimatione hominum mundanorum in tantum recuperatur honor per repercussionem vel insecutionem, in quantùm alii homines hinc æstimant animositatem percussi in vindicanda injuria, ergo semper supponitur fieri vindicta, itaque per hoc non redditur honor, sed tantùm substituitur æstimatio animi vindicativi, quæ apud mundanos quandoque tanti fit, quanti honor amissus, hæc tamen æstimatio est intrinsecè inappetibilis. Oppositam sententiam tenent *Henriq. & alii*, quos refert *Carden.* n. 64. qui dicunt licitum esse repercutere aut insequi ad repercutiendum, quantùm necesse est ad tuendum honorem, quæ sententia etiam videtur probabilis saltem speculativè, quia non est opus id fieri ex vindicta, sed potest esse intentio defendendi honorem alioquin adhuc magis perdendum in æstimatione hominum, vel etiam reparandi æquivalenter; quia tamen in praxi vix aberit spiritus vindictæ, sententia illa meritò censetur non tuta in praxi, uti etiam notavit *Busenbaum*. 804.

§. 6. Puella, quæ per vim ab aliquo tacta est vel osculum furtivum accepit, potest fugienti alapam infligere, non in vindictam, sed in defensionem pudicitiæ pro futuro, si enim non ostendat indignationem, credet amasius gratum ei hoc esse & faciet iterum, *Tamburin.* Lib. 6. c. 1. §. 3. n. 7.; imò *Lugo* n. 196. dicit hanc alapam fore actum fraternæ correptionis. 805.

Q. 180. *Quid addendum sit circa alias propositiones hic damnatas.* ℟. Inter damnatas ab *Innocentio* XI. etiam sunt hæ. 31. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.* 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisivâ, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus & quæ nos possessuros speramus.* 33. *Licitum est tam hæredi quàm legatario contrà injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.* Circa has damnationes notanda sunt, sequentia. 806.

§. 1. Incertum manet, quanta debeat esse summa, pro cujus conservatione liceat occidere furem, tantùm 807.

tùm

tùm enim damnatur, quòd liceat eum occidere pro conservatione unius aurei, idque regulariter, ità ut hæc sit regula & ordinariè sufficiens materia respectu omnium, quod manifestè falsum est, cùm aureus respectu multorum sit res levis; unde *Haunold.* De Just. t. 1. t. 2. n. 653 ponit hanc regulam, si furtum sit tanti valoris, ut illius damnum non tenerer ex charitate subire pro salvanda alterius vita, tunc liceret occidere pro defensione illius rei meæ; sed iterum manet dubium, quantum damnum tenerer ex charitate subire pro salvanda alterius vita, de quo tamen aliquid dictum est Lib. 2. n. 201.

808. §. 2. *Carden.* in 2. Crisi d. 21. n. 76. rectè dicit virtualiter damnari, quòd licitum sit occidere pro defensione rei parvi momenti, unde ut liceat, debet esse res magni momenti, licere autem, si res sit magni momenti, nec possit aliter servari vel recuperari, eámque actu invadat fur vel raptor, docent Auctores communissimè, quorum plures quàm centum adductis locis & verbis enumerat *Vindex Tabernæ* in Collect. ad proposit. 8., suntque inter eos *Marta, Clarus, Gomez, Covarr. Navar. Cajet. Bann. Sot. S. Antonin. Tol. Salon. Arrag. Azor, Wigg. Mald. Vasq. Molin. Valent. Layn. Lugo, Bonac. Barb. Mastri, Bass. Sayr. Bosco, Herincx, Sporer* & alii. Rem autem magni momenti absolutè & respectu omnium putat *Card.* esse valorem 40. Imperialium, & quod minus est, putat esse absolutè parvi momenti: posset tamen res minoris valoris esse magni momenti respectivè, v.g. ad pauperem, cui sublatâ minore quantitate tollerentur necessaria ad vitam, hinc putant *Tambur. Petsch.* pag. 291. *Sporer* T. 5. c. 2. n. 153. unum vel alterum aureum esse magni momenti respectu pauperis, cujus substantia in eo resideret; è contrà etiam 20. aureos esse exigui momenti respectu divitis.

809. §. 3. Multi docent non esse licitum Clericis nec Religiosis occidere furem ad tuenda bona sua fortunæ, uti ipsis licitum non est occidere aliquem pro defensione sui honoris, secundùm dicta n. 803, sed *Lugo* De Just. D. 10. n. 175. *Dian.* p. 1. t 4. R. 17. *Mendo* D. 3. q. 2. n. 16. & alii valde multi ex citatis n. 808. tenent oppositum, quod suadetur ex Cap. *Dilecto*, De sent. excommun. in 6. *Cùm omnes leges, omnia jura vim vi repellere, cunctis sese defendere permittant, liceat ipsi Decano (si prædictus Ballivus eum bonis suis mundanis injuriosè spoliare vel ea violenter occupare præsumpserit) contra illius violentiam injuriamque se tueri.* Et quamvis Textus expressè tantùm dicat de defensione per arma spiritualia, eadem tamen est ratio etiam de corporalibus, tum quia hæc facultas de Jure naturæ competit, néque Jure ecclesiastico est sublata; tum etiam, quia Clericus vel Religiosus Ordo non renunciat juri, quod habet ad bona sua, quibus etiam ad vitam indiget, ergo possunt defendere uti laici: è contrà vel renunciârunt simili defensioni honoris sui, vel saltem ille tanti non est faciendus apud illos, secundùm dicta n. 800., & denique de honore mentem suam satis declaravit Ecclesia, secundùm dicta à nu. 799. non item de bonis aliis.

810. §. 4. Licere occidere furem fugientem cum re mea magni momenti, si aliter recuperari non possit, docent plurimi & gravissimi Auctores ex relatis nu. 808. Et apud *Moyam* T. 6. D. 3. Q. 2. *Dian.* P. 5. T. 4. R. 17. Et P. 8. T. 7. R. 47. qui cum *Lugo*, nu. 179. testantur esse communem: Et idem licere Clericis, docent *Moya*, num. 17. *Dian.* suprà, citans *Tann. Silv. Mald. Less. Becanum*, & ratio communis pro omnibus est, quia si liceret absque vitæ periculo sic rapere aliena, multùm augeretur audacia & malitia hominum: deinde talis fugiens reipsa censetur adhuc actu aggredi bonum, quod rapit, *Illsung* T. 3. n. 94.

811. §. 5. Si ageretur de raptore strictè dicto, qui per violentiam etiam corpori adhibitam vellet unicum aureum eripere, *Molin. Less. Tamb.* dicunt licitum esse se tueri, etiamsi necesse esset occidere, si vis aliter averti non posset, quia ibi non tantùm defenditur aureus à rapina, sed etiam corpus à violentia, de quo casu non loquitur prop. damnata, quod sic explicant *Lugo* n. 178. & *Carden.* n. 86. Si fur vi intentet rapere aureum, posse opponi gladium ad vim arcendam, & si fur desistat, non licebit plùs ei facere, si autem urgeat & vicissim educat gladium, alter, si aliter nequeat eum à se amoliri, poterit (secundùm illos) se defendere defensione occisivâ cum moderamine inculpatæ tutelæ, quia fur, secundùm dicta n. 802. in hoc casu non tantùm invadit aureum, sed etiam vitam propter aureum, quem injustè petenti non tenetur dare. Hæc sententia patitur difficultatem, nam invadens non vult vitam, sed aureum, ergo si invasus ex illa occasione occidat, videtur occidere pro conservatione unius aurei, quem si daret, desineret vis & non fieret occisio.

§. 6. Duæ reliquæ propositiones etiam ideo rectè 812. damnantur, quia in Repub. sunt alia media obtinendi hoc, ad quod aliquis habet jus, posse autem statim occidere illum, qui impedit, involveret Remp. infinitis turbationibus, uti patet.

Objicies 1. Vita proximi est superioris ordinis & longè æstimabilior quàm bona fortunæ, ergo non licet tollere vitam Proximi pro quibuscunque bonis suis conservandis vel recuperandis. ℞. N. conseq. *Nam quæ inter rem & vitam est inæqualitas, ea favore innocentis & raptoris odio compensatur*, inquit *Grotius* lib. 2. c. 1. num. 11.

Objicies 2. S. Augustinus De lib. arbitr. Lib. 1. c. 5. negat *à peccato liberos esse, qui pro his rebus, quas contemni oportet*, id est, *quas homines inviti amittere possunt, humanâ cæde polluuntur.* ℞. Ergo nequidem licebit occidere pro vita sua defendenda, cùm etiam hanc inviti amittere possimus. Itaque loquitur de casu, quo invasor occideretur ex odio, vel quo excederetur moderamen, quia nempe res propria aliter defendi posset.

Instabis: Ordo charitatis postulat, ut vitam proximi præferam meo bono fortunæ. ℞. Ordo charitatis tantùm obligat in extrema aut saltem in gravi necessitate proximi, in qua non est fur vel raptor, sed est in gravi sua malitia.

Q. 181. *Quid præterea sit addendum circa occisionem* 813. *aggressoris.* ℞. Seqq. §. 1. *Abulensis* putavit injustè invasum semper teneri occidere invasorem, quando id necesse est ad tuendam vitam suam, tum quia videtur postulare ordo charitatis, ut se præferat alteri, tum etiam, quia quisque tenetur vitam conservare per media licita, quale hìc est occisio alterius: sed alii communissimè contradicunt cum *Molina* & *Lugo* De justit. D. 10. à num. 153. & satis diximus Lib. 2. n. 177. quia nec charitas nec justitia obligat, per se loquendo, ut utar mediis ità difficilibus & extraordinariis.

§. 2. Quamvis injustus aggressor esset rationis 814. compos adeóque in mortali, tamen charitas non obligat, ut vitam meam corporalem dem pro ipso, nam nec ego scio, an sim in gratia, & ipse suâ malitiâ est malus, *Lugo* n. 122. & dictum est Lib. 2. nu. 178. Si autem sit rationis impos, v. g. ebrius, & simul in mortali, *Pont.* apud *Dian.* P. 8. T. 6. R. 52. dicit me ex charitate teneri admittere mortem, si credam me in gratia Dei esse: *Lugo*, n. 143. & *Gob* in Quin. T. 5. c. 19. S. 1. Q. 3. dicunt me tum teneri, si moraliter certus sim me esse in gratia, & ipsum esse in mortali; negant autem teneri, si de alterutro non sit certitudo: Et de hoc etiam dictum est L. 2. nu. 178. Addit *Gob.* cum *Less.* & *Tanner.* posse occidi talem aggressorem, quamvis ab eo non timeretur mors, sed sola enormis mutilatio, quia hæc inter gravissima mala numeratur, de hoc tamen vide *Vind. Gob.* P. 2. Prop. 10. à n. 8. *Si*

dicas

dicas, impotem rationis non esse *injustum aggressorem*, cùm non peccet. ℞. Per injustum aggressorem hìc intelligi eum, quia ex parte causæ est injustus, quia scilicet me sinè justa causa vult occidere, quamvis non sit injustus ex parte sua, uti rectè notat *Arrag.* in *Vind. Gob.* n. 4. quas vide.

815. §. 3. Innocens, qui ad mortem capiendus est à satellitibus scientibus ipsius innocentiam, potest se defendere, etiam, si opus sit, occidendo satellites: Si tamen hi nescirent eum esse innocentem, uti communiter scire non possunt, non posset eos occidere, quia bonum commune postulat, ut non inferatur damnum ministris bonâ fide publicum officium exercentibus, *Molin. Dicast.* & *alii* cum *Steph.* t. 4. d. 5. num. 10. Nonnemo apud *Dian.* suprà dicit etiam incarceratum, si sciat se innocentem, posse occidere custodes carceris, ut evadat, si alioqui erat injustè plectendus; sed rectè contradicunt alii communiter cum *Lugo.* d. 40. sect. 4.

816. §. 4. An bannitus possit se defendere & aggressorem occidere, disputant Auctores: *Clarus* & alii affirmant, quia utitur Jure naturali defensionis; reliqui communissimè & meritò negant cum *Lay.* l. 3. t. 3. p. 3. c. 2. n. 3. tum quia per authoritatem publicam privatur jure defensionis; tum etiam, quia alioquin illi, qui ad supplicium educuntur, etiam possent se defendere & carnificem occidere, ut evaderent; tum denique, quia sic dari posset bellum ex utraque parte formaliter justum seclusâ ignorantiâ, quod omnes negant. Vide dicenda n. 870.

817. §. 5. Sagæ possunt verberibus & tormentis cogi ad omittendum vel ad tollendum maleficium, *Lugo* d. 10. n. 162.; imò *Bon.* & *alii* volunt occidi posse, quia injustè aggrediuntur: *Bonasp.* De just. d. 19. n. 29. limitat, si moraliter certum sit esse sagam, & constet, si supervivat, esse continuaturam damna; sed cùm hæc constare non possint, & damna aliter per authoritatem publicam possint impediri, dicendum est nunquam licere occidere, sed rem deferendam ad Superiores.

818. § 6. Si quis mihi struat insidias, ita ut manus ejus tandem non sim evasurus, nisi è Patria profugiam, non videtur licitum jam occidere, quia necdum est actu aggressor, poteritque mutari voluntas malitiosa. Videri tamen potest *Lugo* à n. 155.

819. §. 7. Si dubites de mala intentione alterius, qui videtur velle aggredi, quamvìs essent vehementia indicia, non est licitum eum occidere, *Molin. Lugo* num. 152. & ratio patet, quia alter est in certa possessione suæ vitæ, à qua non debet dejici per tuum dubium; imò nec per probabilitatem de mala intentione: posses tamen admonere, ne quid moliretur; & facere præcautionem, quanta necessaria esset ad excludendum malum, si ingrueret.

820. §. 8. Circa defensionem etiam occisivam bonorum tertii contra injustum invasorem, *Lugo* s. 11. cum aliis tenet seqq. 1. Etiamsi ipse tertius absit, licitè defendo ipsius res, sicuti ipsemet posset, si adesset. 2. Idem possum, licèt ipse permittat injuriam, quia adhuc est damnum injustum alicujus mihi per charitatem connexi; si tamen positivè consentiret, jam aggressor non esset injustus, adeóque deberem & ego permittere. 3. Idem possum, licèt iste tertius prius fuerit nocens, dummodo jam innocenter patiatur injustam invasionem. 4. Si absque gravi incommodo possim, teneor ita defendere tertium innocentem, nam Cap. *Dilecto* De sentent. excommunic. dicitur: *Cum liceat cuilibet, suo vicino vel proximo pro repellenda ipsius injuria suum impertiri auxilium, imò si potest, & negligit, videatur injuriantem fovere ac esse particeps ejus culpæ*, &c. Pro qua sententia plurimos citat *Barbos.* in Collect. ad Can. *Non in inferenda*, 23. q. 3. num. 2. Quòd si ille tertius per injuriantem conjiciatur in extremam necessitatem, observanda sunt illa, quæ lib. 2 num. 201. diximus: Si autem non aliter tertium defendere possem, quàm occidendo invasorem, si hic invadat sola bona externa, dicunt *Molin.* & *Bonac.* me, quamvìs possim, non teneri occidere; si autem invadat vitam, dicunt me teneri occidere pro defendenda vita tertii: sed contradicunt alii, nam ipsemet tertius non teneretur occidere invasorem, uti dictum est n. 813.; & ratio hìc præterea est, quia uterque est mihi æqualiter proximus, & invasor adhuc est in majore periculo salutis, ergo charitas suadet, ut illi potiùs parcam, intellige tamen hæc (per se loquendo) nam si invasor vel invasus esset Reip. necessarius, aut mihi proximè conjunctus, posset esse ratio præferendi unum alteri; quisnam autem ex officio teneatur defendere innocentem, & an teneatur etiam cum periculo suæ vitæ, videri potest *Lugo* à n. 216.

§. 9. Probabile est nunquam licere privato directè intendere mortem alterius, ita S. *Th.* 2. 2. q. 64. a. 7. ad 1. *Cajet* & *alii* cum *Steph* suprà n 10. Ratio est, quia talis agit ultra moderamen inculpatæ tutelæ, nam sinè illa directa intentione posset se sufficienter tueri intendendo tantùm defensionem sui. *Nec refert*, quòd in eo casu licitum sit inferre mortem, *nam* licitum est inferre, non intendendo directè mortem, quia occisio per se & directè intenta ab homine privato est illicita, sed intendendo defensionem sui, ad quam sequitur occisio & mors alterius. *Si insles*: Cui finis est licitus, illi est licitum intendere medium, quod ad finem est necessarium, defensio autem est finis, & medium necessarium est occisio aggressoris, ergo. ℞. Occisio non est propriè medium, nam defensio est prius, quia enim me defendo, ideo occido; licèt autem duo sint connexa, non ideo semper intendens unum intendo alterum, sic enim pater intendit generationem filii, non tamen peccatum originale illi connexum. Opposita tamen sententia plurimorum, quos referunt & sequuntur *Less.* lib. 2. c. 9. n. 53. *Dian.* p. 5. t. 4. R. 16. *Lugo* num. 149. est communior & satis probabilis, ob rationes jam insinuatas, aliásque apud *Navarr.* in Man. c. 15. num. 2. & *Molin.* Tract. 3. disp. 1. 821.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere Innocentem.

Resp. Directâ intentione, & scienter, nunquam» licet; nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat:» indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, u-» tendo nimirum suo jure & dando operam rei licitæ,» & necessariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat.» *S. Thomas* & *Doctores communiter. Unde resolves*: » 822.

I. Si Tyrannus minetur urbi excidium, nisi inno-» cens occidatur, id non licet directè: Neque valet, si-» cut membrum licet abscindere pro salute corporis,» ità & civem pro Republica, quia homo est tantùm» pars moralis Reipublicæ, à qua non accipit *esse* & *vivere*, sicut membrum corporis à corpore. *Molin. Tom.* » *4. tract. 3. disp. 10. Less. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. &c.* »

II. Potest tamen Respublica eo casu talem cogere,» ut Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex» charitate & justitia legali teneatur vitam exponere» pro Republica; unde si id renuat, fit nocens. Neque» hoc erit cooperari ejus morti, sed tantùm permitte-» re, cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantùm» sequatur indirectè & præter intentionem Reip. *Mo-* » *lin. Less. ll. cc. Fill. tr. 29. n. 11. Laym. &c.* Limitat *Lugo*» d. 10. s. 4. si innocens sit subditus, vel peregrinus te-» neatur mori pro Republica aliena. »

III. Si fugere non possis mortem, persequente ho-» ste, nisi per viam angustam, quâ quispiam istic se-» dens esset obterendus, licet nihilominus (dummodo» tamen,»

"tamen, si infans est, sit baptizatus, ùt monet *Lugo* & "*Escob.Ex.2.c.8.*) fugere cum ejus periculo, & interi- "tu, præter tuam intentionem. *Less.* n. 59. *Fill.* n. 36.

" IV. Similiter ad expugnandam urbem, & ad vi- "ctoriam reportandam, si necessarium sit, licet tor- "menta in eum locum dirigere, ubi multi sunt inno- "centes:quia horum mors præter intentionem seque- "tur. *Less. l. c.*

" V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos mise- "runt, non servent fidem: quia sunt innocentes. *Bo-* "*nac. t. 2. d. 2. q. ult. sect. 1. p. 7. Dia. p. 5. t. 4. R. 31.* "contra *Azor.* &c.

" *Quæres*: An aliquando liceat procurare abortum.

" *Resp.* Quicunque malitiosè in se vel in altero curat "abortum, peccat graviter, sive fœtus sit animatus, "quia est verum homicidium; sive non, quia tendit "ad occisionem hominis, & est contra naturam ge- "nerationis, *Less. n. 61.* Si tamen ad vitam matri con- "servandam omnino sit necessarium, sequentes Re- "gulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus, "probabiliter necdum sit animatus animâ rationali, "(animari autem communiter ajunt, marem die "quadragesimo, fœmellas verò octogesimo, quæ "res valde incerta est) quidam permittunt etiam "directâ intentione expelli, ùt *Sanch. lib. 9. De Matrim.* "*d. 20. num. 9. & 10. Henriq. &c.* contra *Less. d. 16.* & "*alios*, quorum sententia in praxi suadenda est: quor- "sum enim directè expelles, cùm indirectè liceat & "sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, matérque "judicetur moritura cum prole, nisi medicinam su- "mat, licet eam sumere, & (secundùm quosdam) "tenetur, intendendo directè suam tantùm sanita- "tem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœ- "tus: quia in pari necessitate mater potest magìs pro- "spicere sibi quàm proli. 3. Si verò cum morte ma- "tris, spes vitæ & Baptismi prolis affulgeat, tenetur "mater (secundùm plerosque) sub mortali abstinere "ab omni remedio destructivo prolis: quia tenetur vi- "tam corporalem exponere pro extrema necessitate "spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lo-* "*pez*, quod *Sa* v. *Charitas* dicit esse probabile. *V. Less. l.* "*c. Sa, Fill. t. 29. c. 6. q. 1. Bonac. t. 3. n. 3.*

ADDENDA.

823. QUæst. 182. *Quid circa abortum sit dicendum.* ℟. Innocentius XI. damnavit sequentes prop. 34. *Licet procurare abortum ante animationem fœtûs, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.* 35. *Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere animâ rationali, & tunc primum incipere eam habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.* Circa has damnationes notanda sunt seqq.

§. 1. Certum est, quod non liceat procurare abortum fœtûs inanimati, ne puella occidatur aut infametur; probat hoc, etiam præscindendo à damnatione propositionis jam relatæ, *Carden in 1. Crisi* d. 14. c. 3., quia semper est periculum homicidii, nam incertissimum est, quandonam fœtus animetur, quidam enim gravissimi Auctores cum *Fieno* dicunt quandoque primâ, quandoque secundâ vel tertiâ die animari: postea tamen idem *Carden. in 2. Crisi* d. 22. nu. 6. dicit certum videri, quòd anima rationalis priùs infundatur, postquam corpus per præcipua organa est dispositum, quod etiam putat *Schild.* T. 6. c. 2. Quidquid sit de hoc, de quo videri possunt variæ sententiæ apud *Delbene* De immunit. eccl. c. 2. D. 4. S. 20. à n. 16. & dato, quòd fœtus priùs animetur circa trigesimum diem, certum tamen manet nullo casu licitum esse procurare directè talem abortum, licèt sciatur, quòd fœtus necdum sit animatus: Ratio est, quia nullo casu licita est pollutio directè quæsita, ergo multò minus abortus: Consequentiam demonstrant *Less.* De justit. lib. 2. c. 9. nu. 61. & *Moya* T. 6. d. 3. Q. 4. tum quia abortus longè magìs est contra finem naturæ, cùm destruat duplex semen & inchoatam generationem, tum etiam quia semen, ejúsque operatio non tam ordinatur ad bonum individui, quàm ad conservationem totius speciei, cujus bono cedere debet bonum privati, est autem ad destructionem speciei, si extra vas fundatur semen, ergo.

§. 2. Etiamsi tota aliqua Communitas deberet pa- 824.
ti infamiam vel extremam eversionem, adhuc illicitum est directè procurare abortum fœtûs, etiam inanimati, ob rationem jam datam, *Carden.* n. 33. Hinc quamvìs puella vim ab aliquo patiens possit repellere semen, ne immittatur, eò quòd hoc semen tum sit injustus aggressor suæ virginitatis, utì docent *Sanch.* & *alii* cum *Carden.* n. 41.; si tamen immissum sit, jam desiit esse aggressor, & reipsa violata est virginitas, ideóque illicitum est expellere, *Carden.* n. 39. & 60.; similiter notat *Lugo* De justit. d. 10. n. 126. peccâsse uxoratâ, quæ ut impediret graves dolores à semine virili causatos, componebat se tali situ, quo semen efflueret, nam sic directè intendebat effusionem seminis, tanquam medium levandi dolorem. Vide dicenda n. 928.

§. 3. *Sanch.* De Matrim. l. 9. d. 20. c. 9. citans alios, 825.
docet licitam esse etiam directam expulsionem fœtûs inanimati, propter quem alioquin moritura esset mater; rationem dat, quia talis fœtus est aggressor vitæ, qualis non est, si mater aliunde deberet occidi & infamari, quia esset gravida, hæc enim occisio esset fœtui per accidens; deinde hic fœtus est talis aggressor, qui deservire non potest fini naturæ, nempe propagationi generis humani, mortuâ enim matre non nasceretur homo; aliud iterum est, si fœtus esset animatus, tum enim mortuâ matre adhuc posset vivere, baptizari & salvari. Hæc sententia à multis judicatur probabilis, opposita tamen est absolutè tenenda cum *Lugo* à n. 130. & *Delbene* à n. 27. ob rationem jam datam, quia aliàs pro salvanda vita etiam licitum esset directè procurare pollutionem, quod omnes negant. Vide *Delbene*.

§. 4. Licitum est matri de vita periclitanti assu- 826.
mere medicamenta pro sanitate, v. g. balneum, emissionem sanguinis, quamvìs hæc indirectè cedant in occisionem fœtûs etiam animati, utì cum aliis multis docent *Sanch.* num. 34. *Lugo* n. 55. *Delbene* num. 67.; si tamen medicina non aliter conduceret ad sanitatem matris, nisi quatenus expelleret fœtum, illicitum esset sumere, quia directè intenderetur expulsio fœtûs tanquam medium sanitatis, quod intrinsecè malum est, hinc debet medicina habere alium effectum in ordine ad sanitatem, *Lugo* n. 132. Addit *Delb.* num. 71. cum S. *Anton. Nav.* & *aliis* contra *Cordub.* & *Lopez*, si fœtus credatur vivus, posse exscindi ex matre mortua, & baptizandus, fore illicitum uti tali medicamento pro salvanda vita matris, quia ordo charitatis postulat, ut spiritualis vita fœtûs præferatur vitæ corporali matris: aliud esse dicit, si valde probabile esset utrumque nihilominus moriturum. Vide illum à n. 72.

§. 5. Extra casum, quo ex morbo periclitatur vi- 827.
ta matris, non est licitum sumere medicamenta indirectè tendentia ad expulsionem fœtûs etiam inanimati, quamvìs matri immineret infamia vel mors ab extrinseco inferenda, *Carden.* n. 64. Ratio disparitatis est, quia in hoc postremo casu directè intenditur & procuratur abortus ad vitandam infamiam vel mortem, tale enim medicamentum per se directè nihil facit ad impediendam infamiam vel mortem ab extrinseco inferendâ, nisi per expulsionem fœtûs velut medium, ergo directè intenditur expulsio fœtûs, ut vitetur infamia vel mors, quod damnatum est: è contrà in priore casu per medicamentum directè procuratur sanitas & conservatio vitæ alioqui ab intrinseco

vitio

vitio perituræ, ad quam conservandam mater jus habet, occisio autem prolis accidit indirectè & præter intentionem.

828. §. 6. Prorsus improbabile est, quòd fœtus priùs animetur, quando nascitur, nam *Lucæ* 1. Joannes Baptista dicitur exultâsse in utero & fuisse repletus Spiritu sancto; item *Genesis* 25. dicitur, quòd Esau & Jacob in utero collisi sint seu pugnaverint, & pro eodem tempore vocantur parvuli, ergo erant individua humana.

829. §. 7. Quamvis probabile esset, quòd fœtus tum priùs accipiat animam rationalem, quando nascitur, tamen adhuc certum est committi homicidium in aliquo abortu, quia certum est esse saltem probabile, quòd fœtus aliquis in utero animetur, ergo si quis eum occidat, exponit se periculo morali & proximo occidendi fœtum animatum, ergo committit homicidium, non aliter ac ille, qui explodit in hominem à longè visum, dubitans an sit homo vel fera. *Carden.* num. 74.

830. §. 8. Procurans abortum fœtûs animati incurrit excommunicationem & irregularitatem, uti l. 7. dicetur: potéstque videri *Lugo* in Resp. Mor. l. 2. d. 4. Quinam autem docuerint saltem probabile esse, quòd liceat propter vitam vel famam procurare abortum, videri potest apud *Dian.* p. 6. t. 8. R. 37. Et apud *Moyam* suprà.

831. Q. 183. *Si quis cum bestia se miscuerit, an sit licitum bestiam mactare.* ℞. Licitum esse, ità *Gobat* in Exp. t. 2. n. 278. Ratio est, quia Judices solent mandare, ut bestiæ cum malefactoribus comburantur, nec timent mortem fœtûs, quia rarissimè fit, ut pecudes ex tali semine concipiant.

832. Q. 184. *Si iniquus aggressor objiciat infantem quasi pro scuto, ut post illum tutus sit, & me occidat, an possim infantem illum occidere, si aliter nequeã vim aggressoris retundere.* ℞. Possum, ità *Bonac. Lugo* De justit. d. 10. n. 124. *Tamb.* lib. 6. c. 1. §. 1. n. 12. *Less.* De justit. l. 2. c. 9. n. 57. & *alii.* Ratio est, quia jus habeo vitam meam defendendi contra injustum aggressorem, quod jus non amitto ex illa infantis interpositione, ergo per illum infantem possum aggressorem injustum petere: Notat tamen rectè *Lugo* n. 125. mortem infantis non posse directè intendi, nequidem ùt medium occidendi transgressoris, uti non licet velle occisionem infantium, ut Parentes cogantur urbem obsessam dedere; nec intendere pollutionem aut sumere medicinam de se causativam illius, ut sic consulas sanitati tuæ, talis enim directa intentio est de objecto intrinsecè malo, adeóque semper illicita.

833. Q. 185. *An fœminæ & pueri innocentes emissi ex urbe obsessa, possint ab obsidentibus repelli in urbem, in qua vitæ periculum subibunt.* ℞. *Lugo* n. 126. non probat hoc universim, quamvis eo fine fiat, ut consumptis frugibus urbs cogatur citiùs se dedere, quia egressi urbe jam acquisiverant statum meliorem, à quo injustè dejiciuntur, & reipsa directè vexantur in eum finem, ut alii simul vexentur, nunquam autem licitum est id assumere ad nocendum hosti, quod ad eum finem non est utile, nisi quatenus innocentem lædit: non licere autem tales egressos fame enecare, dicetur nu. 885. An Judex possit innocentem condemnare, si probetur esse nocens; aut debeat nocentem dimittere, si probetur esse innocens, dicetur Lib. IV. n. 1469.

DUBIUM V.

De Duello & Bello.

ARTICULUS I.

Quid sit, & an liceat Duellum.

834. »RESP. Duellum est duorum (vel subinde etiam »plurium) certamen, quod ex condicto, uno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita ut non» sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod» etsi communiter sit mortale peccatum, licitum ta-» men est ex justa causa, quæ semper est attendenda.» *Vid. Trident. sess. 25. c. 19. De Reformat. Sanch. 2. Moral.*» *c. 39.* Item de pœna duellantium, *V. infrà de Excom-*» *mun. & Sanch. l. c. Unde resolves:* »

I. Duellum non est licitum ad indagandam veri-» tatem, vel justitiam, vel purgationem objecti crimi-» nis, aut litem terminandam, quia est fallax, imò su-» perstitiosum medium ad eum finem, cùm etiam in-» nocens, homicidium & facere, & pati possit. *Trull.*» *l. 5. cap. 2. d. 13. n. 2.* »

II. Nec ob inimicitias, aut ad injuriam vindican-» dam, neque ob solam ostentationem virium, aut» propter delectationem. »

III. Nec item ad evitandam ignominiam, quia» apud bonos & prudentes honorem non perdit; imò» nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non æsti-» mare dignum, cum quo congrediatur contra leges» divinas & humanas; Interim iturum se indies liberè» suas vias, paratúmque semper fore, & nunc esse, con-» tra quemvis invasorem se tueri. *Trull. n. 4.* »

IV Duellum licet acceptare vel offerre ad conser-» vandam æstimationem exercitûs apud hostem, eós-» que debilitandos: vel ad terminandum bellum cum» minore damno. *V. Sanch. l. c.* »

V. Acceptare item licet, si quis aliàs te occisurus,» concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris;» quia est tantum defensio, positóque, quòd aliter non» possis evadere. Similiter, si Judex duos ad mortem» damnatos vellet duello congredi; quia alter alterius» esset constitutus minister Justitiæ. *Trull. loc. cit.* »

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel mili-» taris in castris, provocatus sisteret se meræ defensio-» nis gratiâ, cum spe prævalendi, privandus alioqui,» ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favo-» re Principis, non audet eum damnare *Laym. l. 3. t. 3.*» *p. 3. c. 5.* eundem excusat *Hurtad. 2. 2. d. 170. s. 8. §.*» *76. Nav. c. 15.* Vide *Less. l. 2. c. 9. d. 8. Fill. t. 29. à n 145.*»

ADDENDA.

QUæst. 186. *An sit licitum acceptare duellum.* ℞. Non esse, nam *Alexander* VII. damnavit hanc secun- 835.
dam prop. *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* De qua damnatione videri potest *Du Bois* super propositiones illas, ubi doctè ejus falsitatem ostendit. Nobis satis est scire, quòd non liceat acceptare duellum, quamvis provocatus esset extremam infamiam passurus, quia tale duellum directè acceptare est intrinsecè malum, & sola est apprehensio mundanorum hominũ, quod tanta ex illo oriatur ignominia, nam quivis prudens approbare debet, si non acceptet, præsertim post tot prohibitiones, uti pluribus deducit *Mendo* d. 1. q. 21. §. 2.; sed dato verè periclitari honorem, non ideo licitum est vitam alienam aggredi aut suam exponere periculo, quia utriusque vita est bonum, cujus solus Deus est Dominus, sumus autem domini honoris nostri, cui tenemur cedere, ne violemus jus Dei.

Q. 187. *An duellum liceat ultra casus à Busenbaum no-* 836.
tatos. ℞. Aliqui affirmant, nam,

§. 1. Si raptor vel latro dicat, auferam à te hæc pretiosa bona, nisi duelles mecum, *Sanch.* l. 2. c. 39. n. 7. *Tamb.* lib. 6. c. 1. §. 3. n. 17. *Steph.* t. 3. d. 3. n. 60. citans plures, item alii cum *Dian.* p. 5. t. 13. R. 27. dicunt te posse acceptare duellum, si aliter res tuas servare non possis, quia hæc tantùm est defensio bonorum suorum contra injustum aggressorem; sed hoc tantùm videtur verum esse pro eo casu, in quo statim pugnandum esset, quando raptor aggreditur, ex condicto enim alio tempore & loco velle comparere non videtur necessarium ad res suas tuendas, sed satis est resiste-

resistere, quando invadet, & occidere, si aliter servare non possis. Similiter si quis diceret, te statim occidam, nisi cras mecum illo loco duelles, non videtur licitum tale duellum acceptare, sed licitum esset dicere se defensurum cras & semper vitam, si quis aggrediatur: quo responso si non acquiescat alter, sed occidere velit, licebit se, etiam alterum occidendo, defendere.

837. §. 2. Si aliter non posses salvare vitam, quàm provocando ad duellum, putant *Sanch.* suprà, *Dicast.* De justit. lib. 2. t. 1. D. 10. d. 15. nu. 217. aliique apud *Tamb.* & cum *Dian.* suprà, te posse provocare, quia etiam hoc videtur esse tantum justa defensio vitæ tuæ: sed *contrà est*, quia vitam tueri potes defendendo, si impetaris, neque ad hoc opus est provocare in aliud tempus & locum, in quo non impeteris: quòd si jam arma tibi deessent, posses provocare aggressorem pro alio tempore, non velut ad duellum, sed ad æqualitatem armorum habendam, quâ habitâ tantùm poteris te defendere.

838. §. 3. Si duellum inter duos milites hostilium exercituum non ordinetur ad robur hostium imminuendum, sed ad delectationem vel vanam ostentationem, duellum est illicitum, quia nefas est rem tam atrocem suscipere ob tam vanum finem: Si tamen ab uno eo fine oblatum, ab altero ideo acceptaretur, ne hi milites dimitterent animos, ex hac parte non esset illicitum, *Sanch.* n. 14. qui n. 19. notat, si duo ex pacto ità in arenam descenderent, neminem debere succurrere huic vel illi, quamvìs enim unus injustè duellet, tamen bonum commune, quod præferendum est, postulat fidem servari hostibus. Si tamen quis in alio duello videret innocentem se vel sua bona justè defendentem succumbere, circumstantes tenerentur huic succurrere, utì tenent *Sanch.* & *alii*, & patet ex dictis n. 820.

839. §. 4. Si Judex mandet, ut duo Rei mortis duellent ad dandum spectaculum vel recreationem spectatoribus, peccat quidem judex secundùm dicenda l. 4. n. 1497. Et in eis circumstantiis putant aliqui cum *Burgh.* Cent. 2. Cas. 13. Reos non posse acceptare tale duellum, quia non imperatur auctoritate legitimâ; sed *Nav. Azor, Less. Layn.* l. 3. t. 3. p. 3. c. 5. n. 5. *Castrop.* t. 6. d. 5. p. 7. n. 12. meliùs contrarium affirmant, licèt enim judex peccet, per hoc non tollitur ipsi Jurisdictio seu potestas hunc & illum statuendi Ministrum justitiæ, adeóque licèt modus utendi auctoritate suâ non sit legitimus, auctoritas tamen est quoad substantiam legitima & præceptum validum, singuli autem pugnant ob spem vitæ conservandæ, si vincant.

840. §. 5. *Dian.* p. 2. t. 6. R. 53. & p. 3. t. 6. R. 1. *Escob.* t. 1. Exam. 7. c. 3. n. 76. *Bass.* V. *Duellum* n. 9. *Fill.* t. 15. n. 113. *Bonac.* t. 3. d. 2. q. 3. p. 8. n. 14. & *alii* etiam excusant eos, qui provocant vel acceptant duellum, quando certi sunt non secuturam pugnam, aut peragendam sinè gravi utrimque incommodo, quia nempe non intendunt occisionem alterius, & sibi cavere possunt, ne occidantur: Idem dicunt, si sciant impediendam esse pugnam, aut ipsi inter se convenerint, quòd permittent se impediri, postquam strinxerint gladios & leves ictus sinè periculo contorserint, ut salvent honorem suum; sed res illa in praxi non habet locum, quia semper aderit scandalum apud eos, qui putant serium esse: item semper aderit quidam contemptus Legis ecclesiasticæ, quæ etiam talia ficta duella prohibet tanquam scandalosa & occasiones aliorum duellorum, hinc illicitum est sic simulatè inire duellum, præsertim cùm aliter salvari possit honor, ità *Mendo* d. 1. q. 21. n. 270.

841. §. 6. Si opponendo prohibitionem ex Jure naturali, divino & humano, adhuc non satis sit consultum honori, putant *Vidal.* & *Caramuel* apud *Steph.* n. 61. licitum esse duellum in illa actuali aggressione honoris, ut sic defendatur: sed oppositum est tenendum, quia honor non censetur æquiparandus vitæ alienæ ob rationes num. 800. datas; licitum tamen erit sic dicere, etiam gladium manu apprehendendo, ego hoc ense contra te me defendam, ubicunque me petiveris, quod hic, si me aggressus fueris, præstabo, exire autem ad locum condictum non est hominis Christiani, sed contra Legem naturæ, Dei & Ecclesiæ, ita *Hurtad. Mendo*, aliique.

§. 7. Non est licitum provocato exire ad locum à provocante designatum, licèt in animo haberet non pugnare, nisi invaderetur, adeóque tantùm intenderet se defendere, quia quamvìs exire ad talem locum de se sit actio indifferens, tamen in his circumstantiis esset directè se exponere periculo morali duellandi, adeóque tollendi vitam alienam aut amittendi propriam, *Mendo* n. 267. 842.

Q. 188. *Quale sit illud duellum, quod ab Ecclesia sub pœnis prohibetur.* ℞. Duellum dicitur quasi *duorum bellum*, & alio nomine vocatur *Monomachia*, quia est *solius cum solo pugna*, estque tum sub pœnis ecclesiasticis prohibitum, si sit ejusmodi singulare certamen, & quidem grave, ex privatis causis inter duos vel plures institutum ex condicto, designato tempore & loco, *Sanch. Bonac. Regin.* l. 21. n. 73. *Bass.* V. *Duellum*: hinc inferuntur seqq. cum *Tamb.* lib. 6. c. 1. §. 3. à n. 8. 843.

§. 1. Pugna, quæ fit sinè armis aptis ad graviter vulnerandum, ùt si fiat levi baculo, pugnis, evulsione capillorum, non est tale duellum, quia non est certamen grave.

§. 2. Si duo subitò in iram & rixam versi gladios extrahant, & in loco pugnent, etiam non est tale duellum, quia est ipsamet rixa, non autem certamen ex condicto, neque designato loco & tempore: ità omnes communiter cum *Sanch.* l. 2. c. 39. n. 18. Idem est, si vel locus vel tempus non designetur, requiritur enim designatio & loci & temporis copulativè, *Bonac.* aliique cum *Diana* p. 5. t. 13. R. 59. 844.

§. 3. Si in hoc loco pugnantes, ex eodem calore & impetu exeant ad alium locum, ibique gladiis pugnam prosequantur; item si sint in templo vel in domo aliqua, ubi ob reverentiam vel periculum loci nō audeant pugnare, & alter dicat, exeamus, sicque eant & pugnent, docent *Tamburin.* aliique apud *Dianam* p. 3. t. 6. R. 1. & p. 6. t. 6. R. 21. non esse duellum sub pœnis prohibitum, tum quia non fit designato tempore & loco, tum etiam quia est adhuc prima rixa, utì rectè *Bonæspei* cum aliis apud *Steph.* t. 3. d. 3. n. 58.; si tamē dum simul in Ecclesia vel loco alio recusant pugnare, non ob reverentiam vel periculum, sed exeant, vel alter ad alterum dicat, exeamus, ut possint liberiùs & meliùs pugnare, *Sanch.* aliique apud *Dian.* suprà docent fore duellū, quia condicitur locus & tempus saltem sub aliqua indeterminatione: alii tamen negant, quod & probabile dicit *Lezan.* V. *Duellum*, n. 3., tum quia non condicitur locus & tempus determinatè, quod hìc requiri videtur, utì docet *Castrop.* t. 6. d. 5. p. 7. nu. 18., cùm odiosa sint strictè interpretanda; tum etiam quia in hoc casu non est conventio ad pugnam, sed est una moraliter actio, quæ est rixa præsens & pugna; unde *Dian.* suprà & *Bonæspei* De charit. d. 8. n. 145. dicunt, si conventio ad pugnam fiat in rixa, ex eodem calore, etiamsi eant ad alium locum, si non intercedat spatium temporis, quo pugnantes se ad actus extraneos ab ipsa pugna diversos convertant, non esse duellum sub pœnis prohibitum, quia non est pugna ex condicto, sed ipsa condictio est moraliter pugna, quæ oritur ex rixa adhuc durante. Addit cum aliis *Dian.* p. 6. suprà, si pugna sequatur eodem die, quo facta fuit rixa & conventio, credi posse, quòd commissa sit ex eodem calore iracundiæ; sed id universaliter non est verum, nam potuit ira prior deferbuisse, & pugna jam ex condicto esse resumpta. 845.

§. 4. Si duo priùs verbis vel pugnis certent, & uter- 846.

uterque domum currens arma arripiat redeátque ad eundem locum & pugnet, non est duellum sub pœnis prohibitum, uti tenent plures apud *Dian.* suprà, quia pugna non est ex condicto, sed ex rixa: item si quis dicat, tecum pugnabo primâ vice, quâ per urbem tibi obvius fuero, licèt id acceptet alter, *Tamb* n. 11. aliique cum *Diana* p. 5. t. 13. R. 59. contra *Bonac.* dicunt adhuc non fore duellum, quia neque tota urbs est locus determinatus, neque ex eo, quòd dicatur, primâ vice, designatur aliquod certum tempus: Si autem alter dicat, hìc exspecta, donec veniam, sumensque domi arma redeat; vel si dicat, hìc exspecto, donec tu cum armis huc redeas; vel, exi domo tuâ, hìc in via exspecto; vel, provoco ad pugnam, quocunque loco mihi occurres, dubium est, an futura sint duella sub pœnis prohibita: aliqui cum *Sanch.* suprà affirmant, alii apud *Dian* & *Tambur.* negant ob rationes pro hac & illa parte antea insinuatas. *Dixi* semper, non esse duellum tale, aut sub pœnis sic prohibitum, nam omne duellum privatâ authoritate factum illicitum est, cùm enim duellantes vitam suam exponant periculo, tribuántque jus vitæ suæ alteri, & vicissim velint tribui sibi jus in vitam alterius, agunt inprimis contra jus, quod solus Deus habet in vitam omnium; deinde agunt etiam contra charitatem sibi & proximo debitam, ideóque semper peccant mortaliter.

847. Q. 189. *Quæ sint pœnæ statutæ ratione duellorum, & quinam eas incurrant.* R. Eas accuratè enumerant *Sanch.* l. 2. c. 39. à num. 18. & *Regin.* in praxi l. 21. c. 7. Atque inprimis *Trid.* sess. 25. c. 19. De Ref. sic habet: *Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione & dominio civitatis, castri aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privati intelligantur; & si feudalia sint, directis Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum Patrini vocantur, excommunicationis ac omnium suorum proscriptionis ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta sacros Canones puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant ecclesiastica sepultura: Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in jure quàm facto dederint, aut alia quâcunque ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur, non obstante quocunque privilegio seu prava consuetudine, etiam immemorabili.* Hæc postea renovavit *Pius IV.* præterea *Gregorius* XIII. & *Clemens* VIII. eandem pœnam extenderunt ad quælibet duella privata, & absolutionem à censura Sedi Apostolicæ reservavit idem *Clemens*: denique ex c. *De Clericis pugnantibus in duello*, docet *Regin.* n. 77. omnes, qui præcipiunt, consulunt, defendunt pugnantes in eo, si homicidium vel mutilatio sequatur, esse irregulares. Circa hæc tamen nonnulla sunt annotanda.

848. §. I. Excommunicatio, quæ incurritur, est latæ sententiæ, uti cum communi *Suar.* & *Sanch.* nu. 26., incurrunt autem eam omnes, qui duellant, provocant vel acceptant duellum, instigant, dant consilium, arma ministrant, favent, sunt patrini seu secundantes: item Principes vel Domini territorii, qui duellum inter Christianos permittunt, qui non puniunt duellum, qui aspiciunt: Clerici autem duellantes vel acceptantes duellum jure communi antiquo etiam suspenduntur ab officio, jure autem novo *Pii* IV. si etiam tantùm instigent, faveant, promoveant &c. præter excommunicationem etiam incurrunt privationem omnium dignitatum, Beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum, fiuntque inhabiles ad illa & alia inposterum obtinenda, uti refert *Sanch.* n. 19.; *Sannig* tamen in Jus Can. l. 5. t. 14. n. 4. citans *Suar.* & *Pirrh.* dicit pœnas illas speciales concernentes Statum clericalem non incurri à Clericis provocantibus & actu non duellantibus: denique *Clemens* VIII. civitates, oppida, vel terras, in quibus Principes vel Domini expressè aut tacitè duella permittent, ipso facto subjicit Interdicto, quod relaxare possit solus Papa: sed circa hæc iterum aliqua magis sunt explicanda.

§. II. Si quis tantùm provocet vel acceptet, & postea non sequatur pugna, *Hurtad.* apud *Dian.* p. 5. t. 14. R. 102. dicit etiam post Bullam *Clementis* VIII. non incurrere pœnas, sed omnino dicendum est cum *Bonac. Fill. Esc. Tamb* & *aliis* communissimè, quòd incurrat, sic enim habent expressa verba *Clementis* apud *Dianam*: imò inde etiam ostenditur, quòd sola provocatio, quamvis non sequatur acceptatio, sit prohibita sub excommunicatione reservata, si enim incurrit instigans, multò magis provocans, & de utroque similiter habent verba. 849.

§. III. Si quis provocet ad duellum, non explicitè, sed confusè tantùm, v. g. si Cajus sic scribat Titio: desidero à te audire explicationem & sensum verborum, quæ heri contra meum honorem dixisti, ad hoc autem audiendum cras te horâ decimâ exspectabo in prato suburbano, & spero te facturum juxta debitum tuum: Si veniat uterque & pugnent, aliqui putârunt illos non incurrisse excommunicationem, quia Cajus directè tantùm voluit sibi explicari verba offensiva, & quamvis intendisset duellare, tamen ad incurrendas pœnas requiritur delictum externum, nec sufficit intentio: sed *Lugo* in Resp. Mor. l. 2. d. 1. rectè docet utrumque incurrisse, quia inprimis adfuit intentio duellandi, alioqui non erat opus tendere ad talem locum aut arma sumere secum: deinde illa intentio sufficienter manifestata est per literas vel nûncium, adeóque etiam sufficienter facta est acceptatio à Titio, hoc ipso, quòd comparuerit, nam ex praxi duellantium sciunt omnes, & sciebat Titius, verba illa spectare ad duellum, ergo uterque pœnas incurrit. 850.

§. IV. Fieri potest etiam hoc modo tacita provocatio ad duellum, v. g. Cajus iratus dicit Titio: exi in plateam mecum, volo tecum parùm loqui: nam si Titius moraliter certus sit se evocari ad pugnam, & exeat, secundum *Sanch.* num. 11. uterque incurrit pœnas, quia est invitatio & acceptatio duelli, nisi fortè quis excuset ex eo, quod sit quasi prima rixa, & non fiat ex condicto, uti nu. 843. dictum est: non tenetur tamen Titius etiam in sententia *Sanchez*, ideo manere domi, si negotia postulent eum exire; imò etiam statim exire potest, si credat fore, ut Cajus blandis verbis placetur, *Bonn.* & *Sanch.* 851.

§. V. Consulens non incurrit, si revocavit consilium, quantùm potuit, licèt secutum sit duellum, *Bonac.* & *alii* cum *Dian.* p. 6. t. 6. R. 21.; idem probabiliter dicit *Dian.* p. 3. t. 6. R. 1. de illo, qui inefficaciter consuluit, id est, consuluit, sed non secuto duello; contrarium tamen docent alii communiùs & probabiliùs, quia consilium ipsum secundùm se prohibetur, & non tantùm ratione effectûs secuti. 852.

§. VI. Qui narrat aliquid, ex quo prævidet aliquos se provocaturos ad duellum, non excommunicatur, nisi per hoc vellet incitare, *Bonac* & *alii* cum *Diana* R. 21., multò minùs illi excommunicantur, qui audiunt vel legunt scripta, quibus aliqui se provocant, uti post *Comit.* docet *Diana*; qui autem literas provocatorias scribit vel eas defert, incurrit, quia cooperando favet & promovet, *Regin.* n. 83. 853.

§. VII. Commodans arma sua amico volenti duellare, excommunicatur, si per hoc promoveat, quia nempe acceptis his armis magis excitatur ad pugnandum: si verò per arma meliora solùm id fiat, ut ipse nihilominus æquè citò & audacter pugnaturus, fit tantùm securior in pugnando, & fiat victor, non est peccatum, 854.

catum, nec incurritur ulla pœna, quia tum non facio, ut duellent, sed tantùm ut amicus meus cum minore periculo duellet, in quo nihil est mali, *Hurt.* apud *Dian.* p. 5. t. 14. R. 101. Non est tamen licitum dare arma contra pactum duellantium inæqualia, quia voluerunt paribus armis certare.

855. §. VIII. Principes & Magistratus illi incurrunt excommunicationem, qui post duellum condonant seu non puniunt duellantes, *Steph.* t. 3. d. 3. n. 64. Imò incapax est absolutionis, qui provocantem ad duellum non punit valde graviter, esto non sit secuta pugna, *Gobat* in Exp. t. 7. n. 573. App. 2. Lit. F. Ratio est, quia Superior tenetur adhibere media necessaria pro extirpandis criminibus Reipublicæ nocentissimis, quale crimen est ejusmodi provocatio, neque enim sinè pœnis gravissimis extirpabitur.

856. §. IX. Si Princeps solis infidelibus concederet in sua terra locum ad duellum, non incideret in pœnas *Tridentini*, quod addit, *inter Christianos*; uti nec tunc incurreret, si inter Christianos permitteret ad vitanda majora damna vel scandala, Decretum enim intelligi debet de permittentibus illicitè, *Sanch.* n. 29. & 30. *Regin.* n. 75. *Castrop.* t. 6. d. 5. p. 7. n. 20. Incurreret tamen Princeps, qui illicitè permitteret Christiano cum infideli, ob verba *Clementis* apud *Sanch.* suprà, qui etiam ex verbis *Gregorii* videtur innuere incursurum, si permitteret infidelibus, nam *Gregorius* videtur absolutè loqui de permittentibus, abstrahendo *inter quos*, nisi fortè dicatur tantùm voluisse explicare *Tridentinum*.

857. §. X. Qui approbant duellum vel provocationem nomine suo factam, non ideo sunt excommunicati, *Bonac. Bass.* v. *Duellum*, n. 9. *Dian.* t. 3. d. 6. R. 1. *Tambur.* lib. 6. c. 1. §. 3.

858. §. XI. Excommunicationem incurrunt spectatores ex composito, seu socii de industria spectantes: unde illi non incurrunt, qui casu & per transitum sistunt, ut obiter videant. *Sanch. Bonac. Dian.* suprà, & p. 5. t. 14. R. 100.: imò nec illi, uti probabiliter docent *Dian.* & *Tambur.* quorum præsentia scitur non movere duellantes, & solùm curiositatis causâ eunt visuri: certò autem non incurrunt, qui eunt, ut Confessionem audiant, ut impediant, ut medeantur vulneratis; hinc putat *Tamb.* eos solos aspicientes incurrere, qui adsunt animum vel authoritatem dantes duellantibus, vel *ex condicto* tanquam testes aut Judices seu arbitri; idémque docet *Fill.* t. 15. n. 114. & *Hurtad.* apud *Dian.* suprà Rationem dant, quia hoc videntur significare illa verba, *ex composito, & socii spectatores*, *Regin.* n. 77. dicit eos solos vocari spectatores, qui se in publico exhibent, & præsentiâ suâ concurrunt ad solennitatem spectaculi.

859. §. XII. Qui accessit animo aspiciendi, non est excommunicatus, si duellum vel actus ad pugnam proximus non sit secutus, *Bon. Bass.* v. *Duellum*, n. 9. *Dian.* p. 3. t. 6. R. 1. quia reipsa non fuit spectator. Excipit *Sanch.* n. 20. & 31. nisi conatus esset efficere, ut pugnaretur, vel saltem si non impedivisset, cùm poterat, sed maluisset pugnari, nam talem expressè excommunicat GREGORIUS XIII. etiamsi ad pugnam ventum non sit, quando per ipsum non stetit, quò minus veniretur.

860. §. XIII. Qui ex occulto duellum aspicit, non incurrit censuram, quia nemo propriè est spectator, nisi qui se in publico exhibet & actum suâ præsentiâ cohonestat, *Regin.* suprà. *Less.* De justit. l. 4. c. 4. n. 83. aliique cum *Dian.* suprà. Quòd si occultè videns id faciat duellantibus omnino non consciis, adhuc certius est non incurrere pœnas, quia tum nullo modo potest movere ad pugnam: notat tamen *Regin.* etiam mortaliter peccare, 1. Si aspiceret ità comparatus, ut tamen adhuc vellet aspicere, licèt graviter prohiberetur. 2. Si sit causa, cur alii duellent, scientes eum aspicere. 3. Si inde oriretur grave scandalum aliis, quod faciliùs fieret, si Religiosus ità aspiceret, & hoc sciretur.

§. XIV. Excommunicatio hæc est reservata Papæ, unde *Sanch.* num. 27. & alii dicunt Religiosos, licèt possint absolvere ab omnibus aliis casibus Papæ reservatis, tamen non posse ab illa absolvere; possunt tamen Episcopi virtute *Tridentini*, si delictum sit occultum nec adhuc deductum ad forum contentiosum. Addit *Laym.* l. 3. t. 3. p. 3. c. 5. num. 4. Bullas illas quoad pœnam censuræ non obligare in Germania & partibus Septentrionalibus, tum quia ignorantur, tum quia in tanto rigore non sunt receptæ, hinc *Gob.* in Exp. t. 7. n. 573. dicit Mendicantes in superiore Germania, & alios, qui cum eis participant in privilegiis, sinè scrupulo absolvere, loquitur tamen de duello privato, quod fit condicto tempore & loco, sed non observatis omnibus solennitatibus, inter quas sunt chartellæ missæ, testes, fide-jussores &c. sed *Dic.* De justit l. 2. t. 1. d. 10. n. 238. *Bona Gratia* V. *Absolutio. Loth.* t. 6. art. 7. *Tambur.* De confess. l. 3. c. 7. n. 15. *Busenbaum* l. 7. c. 1. d. 5. absolutè docent Mendicantes posse absolvere duellantes, socios & fautores, perinde atque ab aliis casibus & censuris Sedi Apostolicæ reservatis, idque ex declaratione Clementis VIII., de qua testatur *Comit.* lib. 6. Mor. q. 17. Excipiuntur autem soli Itali extra Urbem, quibus ea potestas jussu Clementis negata est, uti videri potest apud *Bonagratiam*, qui etiam affert aliam declarationem *Urb.* VIII. anno 1628. datam. 861.

§. XV. Non omnes pœnæ ratione duellorum statutæ incurruntur ipso facto, nam infamia, proscriptio, bonorum amissio & loci, in quo fit duellum, inhabilitas ad Beneficia obtenta, prærequirunt sententiam saltem declaratoriam criminis, cùm privent jure acquisito: putántque probabile *Navar. Molin.* & *Sanch.* etiam inhabilitatem ad Beneficia obtinenda indigere sententiâ Judicis: dubium autem est, an idem dicendum sit de privatione sepulturæ, si quis in duello moriatur. *Baun.* & *Dian.* p. 7. t. 11. R. 44. putant indigere, consentque idem doceri à *Sanch.* & *Castrop.* n. 21., eò quòd dicant solam excommunicationem, suspensionem & interdictum ipso facto incurri: sed contraria sententia, nempe quòd privatio sepulturæ ipso facto incurratur, est communior. 862.

§. XVI. Quando duellum non fuit evidenter notum, Parochus non potest in illo defunctum privare sepulturâ, *Diana* suprà. Ratio est, quia publicæ pœnæ solùm vitiis publicis sunt infligendæ, inquit S. *Thomas* Opusc. 73. c. 21. Hinc docent *Bonac.* & *Barbos.* De Parochis c. 26. nu. 45., si non sit notorium delictum, Parochum nec debere sepelire mortuum in duello, nec denegare sepulturam, sed rem ad Episcopum vel ad ejus Vicarium esse deferendam: quod etiam tum fieri debet, si Parocho esset notum, quòd duellum, in quo quis defunctus est, posset probari per sufficientes testes, *Bass.* v. *Duellum* n. 9. *Dian.* p. 8. t. 11. R. 34., quia quando duellum non est notorium, non incurritur privatio sepulturæ, nisi post declarationem criminis à Judice factam, uti tenent *Lezan.* & *alii* apud *Gob.* in Quin. t. 5. c. 50. n. 29. tum autem spectat ad Judicem causa, quando fiet publica: Si tamen longè abesset Ordinarius, defunctus deberet à Parocho sepeliri, attamen posset Ordinarius postea publicato crimine in pœnam curare exhumari corpus. 863.

§. XVII. Si duellans non moriatur in loco conflictûs, non privatur sepulturâ, licèt moriatur eodem die ex vulnere in conflictu accepto, quia verba dicunt, *si in conflictu moriatur*, *Dian.* p. 2. t. 16. R. 52. & alii: imò si post conflictum in eodem loco confiteatur ibique moriatur, non videtur privandus sepulturâ, quia cùm intercedat tempus à vulnere ad Confessionem, non dicetur mori in conflictu, sed post illum, *Tambur.* Nec obstat Rituale *Pauli V.* dicens illis esse dene- 864.

denegandam sepulturam, etiamsi signa pœnitentiæ dederint: *Nam* signa moraliter adhuc in conflictu fieri possunt, non ità sacramentalis Confessio, quæ plus temporis requirit; unde si aliquod tempus intercedat, & duellans signa contritionis dederit, sed ex defectu Sacerdotis non fecerit Confessionem, putat *Portell.* in Resp. Mor. t. 1. p. 3. c. 10. posse sepeliri in loco sacro, quia moritur post conflictum, nam moritur, postquam elicuit contritionem, hanc autem elicuit etiam moraliter post conflictum, suppono enim aliquod tempus intercessisse: An autem sic defunctus, qui pœnitentiæ signa dedit, absolvi possit aut debeat ab illa excommunicatione, dicetur Lib. 7. & videri potest *Dicastillo* De Censf. d. 3. d. 30.

865. §. XVIII. Qui mortuum in duello sepeliunt in loco sacro, non excommunicantur, quia nullibi invenitur statuta hæc pœna, *Baun.* & *Dian.* suprà.

866. §. XIX. *Mendo* §. 5. nu. 274. rectè notat hanc fore efficacissimam pro impediendis duellis, si inter conditiones promovendorum ad aliquod qualecunque, etiam sæculare officium, ponatur velut indispensabile impedimentum, duellâsse, provocâsse vel acceptâsse duellum. *Nec obstat*, quòd inter informationes pro admittendis ad Ordinem equestrem S. Jacobi quæratur, an provocatus recusaverit duellum: *Nam* non approbatur, si acceptaverit, sed tantùm volunt scire, an recusaverit ex ignavia, si enim recusavit dicens se nolle Deum offendere, nec posse per Legem naturalem, divinam & humanam, alioquin se compariturum, tum nihil obest admissioni ad illum Ordinem, uti rectè cum aliis *Mendo* §. 2. nu. 248.

ARTICULUS II.

An & quousque liceat Bellum.

867. "RESp. *Bellum defensivum*, quo scilicet vis injusta "repellitur, licet etiam privatâ auctoritate; *of-"fensivum* verò, quo vis infertur, ut liceat, tres con-"ditiones requirit: 1. Ut geratur auctoritate Princi-"pis, vel Magistratûs, nullum agnoscentis Superio-"rem, qualis est Papa, Imperator, Reges & quædam "Respublicæ, v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. "Ut adsit justa causa, eáque gravis, v. g. necessitas "boni communis & quietis conservandæ, recupera-"tio injustè ablatorum, coërcitio rebellium, defen-"sio innocentum, &c. *Vid. Laym. L.* 2. *t.* 3. *c.* 12. & "*Molin. T.* 1. *d.* 104. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 3. 3. Ut fiat ex "recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore "boni communis, quanquam si hæc ultima sola desit, "non sit obligatio restitutionis. *Ità communiter* cum "*D. Th. q.* 41. *Laym. Unde resolves*:

" I. Si quis justum bellum gerat, non potest alter "licitè se defendere: quia circa eandem rem non pos-"sunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, "ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. "*Fill. T.* 29. *n.* 185.

" II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni "diligentiâ curare, ut certus sit de ejus justitia & gra-"vi causa: ad quod sequentia conducent: 1. Ut curet "habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Con-"siliarios. 2. Ut attendat, an etiam à suis impediantur "vel intervertantur literæ aut instructiones ad ipsum. "3. Si non tantùm à suis Consiliariis, sed etiam à di-"versis Theologis curet justitiam belli secundùm Le-"ges Evangelicas examinari, & liberè dici. 4. Si au-"ditis omnibus, ipse quoque coràm DEO illam exa-"minet, statuátque id, quod in puncto mortis se fe-"cisse velle. Denique licèt sufficiat opinio probabilis "de justitia belli; si tamen justitia maneat æqualiter "dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bel-"lum indicere, cùm melior sit conditio possidentis. *Fill. c.* 9. *q.* 4. *Trull. Lib.* 5. *c.* 2. *d.* 5., ubi cum *Dian. p.* "4. *t.* 4. *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere" repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas" art. seq. V. apud *Palaum t.* 6. *d.* 5. *p* 4. & hìc infrà. "

III. Perspectâ justitiâ belli, debet ea proponi parti" adversæ, quæ si offerat competentem satisfactionem," non debet bellum inchoari. Imò (ùt probabilius est)" etsi cœptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, sal-" tem plerumque ex charitate mox finiri V. *Molin.* d." 103. nu. 1. "

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere resti-" tutionem ablatorum, & expensarum; item aliquid" in pœnam illatæ injuriæ. *Dunal.* Hinc potest victos" privare bonis, etiam innocentes, tributa eis impe-" rare, extruere arces, &c quæ ad securitatem sunt ne-" cessaria. *Kon. Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 22. "

V. Principes tenentur stipendia solvere militibus;" alioquin tenentur compensare damna, tum ipsis mi-" litibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. *Kon.*" *Palaus, Dian. R.* 29. "

VI Tenentur etiam aliquando Principes Catho-" lici à bello, alioqui per se justo, abstinere, si inde" oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multo-" rum, ac detrimentum Ecclesiæ. V. *Palaum, Dian.*" *Resolut.* 7. "

VII. Etsi (per se loquendo) in bello justo liceat" advocare infideles in auxilium, per accidens tamen" subinde, imò plerumque non licet, ratione scanda-" li, vel periculi in fide, v. g. ne subditi pervertantur," sacra profanentur &c. *Regin. t.* 2. *l.* 21. *nu.* 100. *Fill.*" *num.* 181. "

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius" fidei, in bello justo auxilium ferre, nisi tamen sit" periculum scandali, incrementi hæreseos & damni" veræ fidei. *Vid. Kon Tract. de charitate*, *D. de bello.* "

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officia-" les peccant, tenentúrque ad restitutionem, 1. Si pau-" ciores habeant milites, quàm in solutione stipendii" exhibent. 2 Quando debent ex officio commeatum" curare, & dant militibus cibum vel potum corrup-" tum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per" regiones accipiant pecunias à variis pagis, ne istic" pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent" plura syngrapha ad domos diversas. *Molin. Becan.*" *Dian.* Resolut. 27. & 28. 5. Si stipendium militibus" subtrahentes, permittant extorquere ab innocen-" tibus necessaria. "

X. Miles, qui in bello, & justo & injusto, pa-" ratus est mereri stipendia, est in malo statu, & inca-" pax absolutionis, nisi mentem corrigat: Et qui-" dem similiter in bello injusto tenetur ad restitutio" nem damnorum, nisi inculpabilis ignorantia excu-" set, tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in" specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior." *Vid. infrà.* "

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui" bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur" inquirere de justitia belli, quamdiu nulla vehe-" mens suspicio occurrit in contrarium, quæ positivè" reddat dubium: quia potest præsumere pro suo" Principe, cui in dubio debet obedire, ejúsque aucto-" ritas plerumque illi sufficiet ad formandum etiam" positivè judicium probabile de justitia causæ, ne" cum dubia fide operetur. *V. Lugo d.* 18. *sect.* 1. *n.* 21. Si" verò non sit subditus, tenetur priùs inquirere, & po-" stea saltem probabile formare judicium, bellum esse" justum, *Molin. d.* 113. *Fill. num.* 181. *Laym. l.* 2. *t* 3." *c.* 12. *n.* 8. *Azor. Mald. Regin.* contra quosdam apud" *Dian. tom.* 1. *t.* 5. *misc.* R. 96. Et *tom.* 3. *t.* 3. *R.* 7. *Lugo*" *l. c. Escob. E.* 7. *c.* 8. "

XII. Miles intelligens bellum esse injustum, in" quo est, non potest absolvi, nisi velit, quampri-" mum potest, curare dimissionem & interea abstinere" ab

»ab actibus hostilitatis, v. g. cæde, præda, &c. *Vid.* »*Laym. cap.* 12. An autem talis possit occidere militem »hostilem se invadentem, *vid. Escob. l. c.*

ADDENDA.

868. QUæst. 190. *Quid circa jus bellandi, Officiales & milites, sit præterea notandum.* R. Seqq. §. 1. Nunquam licere bellum, docuerunt Manichæi, & postmodum *Oecolampadius* ac *Lutherus*, sed damnantur in Concilio IV. Calcedon. anno 452. in Bracarensi I. Anno 563. in Claro-Montano anno 1084. in Lateranensi 1120.: estque apertè contra Scripturam, utì ostendit *Dicast.* De justit. l. 2. t. 1. d. 10. à n. 247. & copiosè *Grotius* l. 1. c. 2. Quamvìs autem *Alexander* III. c. 1. De *treuga & pace*, graviter prohibuerit bellum & pugnas tempore Adventûs & Quadragesimæ, tamen prohibitio illa non est usu recepta, vel jam consuetudine est abolita, utì habet communis cum *Dicast.* num. 495.: hinc etiam die festo licitum est pugnare, si postulet necessitas vel notabilis utilitas, maximè cùm videatur esse opus non servile, ità cum aliis *Dicast.* nu. 496.

869. §. 2. Bellum non potest esse utrimque *materialiter & reipsa* justum, quia uni tantùm potest *à parte rei* jus competere; potest tamen esse utrimque *formaliter* justum, quia potest adesse ignorantia invincibilis & opinio pro justitia utriusque partis: Nulli tamen est licitum indicere bellum, priusquam jus suum & adversæ partis fecerit à viris doctis sufficienter examinari, quia bellum, quod affert tanta mala, debet esse postremum medium, ità *Mendo* d. 13. q. 15. §. 3. Si autem post examen major probabilitas stares pro illo, qui non habet possessionem rei, de qua disceptatur, probabile est cum *Mendo* n. 229. hunc, qui non possidet, posse rem illam quærere bello, quia major probabilitas facit excessum juris, & sicut per sententiam judicis res illi adjudicaretur, sic quæri poterit armis: oppositum tamen etiam probabiliter tenent *Salas*, *Molin. Bress. Dicast.* nu. 344. quia possessio est talis titulus retinendi rem, ut ex ea nemo justè expellatur, nisi contra ipsum sit moralis saltem certitudo juris, hinc tenent omnes communiter habenti jus minùs probabile & non possidenti esse illicitum rem bello quærere. *Nec obstat*, quòd Advocatus possit tueri probabilem partem contra probabiliorem: *Nam* disparitas est, quòd actio Advocati sit tantùm investigatio, ex qua parte stet tale jus; bellum autem non tantùm est velut sententia, sed etiam est illius executio, quæ non est licita, quando pro parte altera est major probabilitas. Quænam autem sint justæ causæ belli, exponit *Dicast.* à n. 288. Et speciatim an licitum sit bellum ad imminuendam vim crescentem, quæ aucta nocere posset, videri potest *Grotius* L. 2. c. 1. n. 17. qui rectè negat. Vide etiam dicenda Lib. 4. n. 1491.

870. §. 3. *Sot. Azor. & alii* cum *Burgh.* Cent. 2. Cas. 88. putant aliquem justè posse defendere suam vitam contra alium justè aggredientem, quia defensio vitæ videtur esse de Jure naturæ vel saltem Gentium omni homini licita: unde ex parte defendentis non est propriè bellum, vel dici debet, quòd quando dicitur non posse esse bellum utrimque justum, intelligatur de bello utrimque offensivo, & non de eo, quod ex una tantùm parte est offensivum & ex altera defensivum: sed *Molina* meritò dubitat de veritate hujus sententiæ, quia sic se defendens resistit alterius juri, ergo agit injustè; deinde aggrediens jus habet ipsum occidendi, nam est justus aggressor, ergo alter vicissim aggrediendo agit injustè; denique aliàs etiam poterit quis defendere suam vitam contra carnificem, utì dictum est n. 816. quod tamen omnes negant. Videri potest etiam *Lugo* De justit. D. 10. à n. 144.

§. 4. Si rationes pro justitia belli utrimque sint probabiles, putat *Dian.* p. 4. t. 4. R. 32. militem posse pro parte, quâ volet, militare: imò *Caram.* in Th. fund. n. 1408. negat militem posse unquam dubitare de justitia belli, quia non incipitur temerè, sed cum consilio, ac pro utraque parte est authoritas Reip. & supremi consilii; sed *Carden.* in 1. Crisi D. 6. nu. 143. rectè ostendit militem dubitare posse de justitia belli. 871.

§. 5. An liceant fœdera cum Turcis & hæreticis, fusè examinat *Diana* T. 2. post P. 10.; & suppositâ justitia belli, posse Principes Christianos cum illis inire fœdus, absolutè affirmant Auctores 12. & consentiunt alii cum *Dicast.* n. 280. si absit scandalum ac periculum fidei: è contrà alii 14. absolutè negant: alii 6. dicunt licere in summa necessitate: *Diana* cum 17. Theologis dicit per se licere, in praxi autem ratione circumstantiarum vix unquam, ac refert exemplum cujusdam Regis, qui moriens dicebat: *Perii, quia volui esse fœderatus ei, qui hostis est christiani nominis.* Rem hanc etiam bene tractat *March.* in Trib. T. 2. T. 6. T. 3. Q. 1. D. 4. Et t. 2. t. 2. f. 6. q. 3. d. 1. clarè ostendens in praxi ordinariè esse illicitum tale fœdus. 872.

§. 6. Christianis illicitum est (per se loquendo) bello aggredi infideles, v. g. Indos, quia christiani nullum habent jus in ipsos, & ipsi sinè cujusquam injuria possident sua: *per accidens* tamen licitum est, 1. Si impediant prædicationem Evangelii, sic enim faciunt contra jus, quod à Christo habet Ecclesia, evangelizandi ubique. 2. Quando damnificant proximum, nam sicut qui damnum injustè patitur, potest se defendere, ità & alius potest ei ferre auxilium. 873.

§. 7. Papa habet potestatem prohibendi bella Principibus Christianis, quando ità exigit bonum commune fidei vel Religionis, quia in his est Christi Vicarius cum potestate constitutus, tenentúrque ipsi Principes, etiam primariò, hoc bonum attendere. 874.

§. 8. Peccant Belli-Duces & tenentur restituere, si dissimulent, quâ viâ velint exercitum ducere, ut sic à diversis oppidis transitum redimentibus pecunias accipiant, quia uno tantùm loco debetur eis transitus, nec possunt ipsi illum venalem facere, aut pro libitu hos præ illis gravare, neque Princeps ipse hoc concedere potest cum tanto Reip. detrimento, *Molin. Bonac. Con. Arsd.* t. 2. p. 2. t. 6. in Resol. castr. q. 3. *Dicast.* nu. 459. 875.

§. 9. Commissarius, qui Capitaneo petenti annotavit plures milites, quàm habeat, tenebitur restituere, si Capitaneus deficiat; excusari autem poterit à restitutione Capitaneus, 1. Si stipendia ordinaria judicio bonorum & intelligentium non sint sufficientia, quod tamen non facilè credendum. 2. Si illa utiliter pro Principe suo impendat. 3. Si Principi suo tantundem postea remittat ex debitis vel dandis nomine justi stipendii, *Less.* in Auct. v. *Bellum*, cas. 1. 876.

§. 10. Si Princeps assignet cuique militi 10. aureos, & Capitaneus paciscatur de 9. unúmque sibi reservet, peccat, quia si Princeps tanti taxavit stipendium, aureus ille est militis, & Capitaneus est tantùm velut Oeconomus: è contrà si non assignavit ut pretium stipendii, sed tantùm id, quod dari posset, si minùs non sufficeret, aureus ille manet Principis; & credibile est hoc ultimo modo fieri, si solvantur ordinaria stipendia mensium, *Less.* cas. 2. quia tamen Principes nôrunt varias hìc fraudes solere intervenire, videntur tacitè permittere aliquid: unde *Alexander Parmensis* aliquando respondit Castrensibus Societatis JESU, non esse faciendum scrupulum Capitaneis ob quinque vel sex pagas muertas, ùt vocant, ità *Less.* Cas. 3. De cætero, etiamsi Officiales sciant Commissarios sibi injustè retenturos id, quod post persoluta stipendia superarit, non ideo licitum est ipsis, quod superest, retinere, quia Princeps potest (quoad utrosque) esse invitus, *Arsdek.* Quæst. 3. 877.

§. 11.

878. §. 11. Non licet ratione stipendii dimidiati aut malè antehac persoluti, postea in lustratione militum ficta nomina conscribere, ut suppleatur stipendium debitum, 1. Quia non licet compensatio, si fieri debeat cum fallacia & falsitate. 2. Quia hoc fit cum periculo gravis damni Reipublicæ, quæ putabit se tot habere milites. 3. Quia qui talia officia admittunt, satis sciunt non persolvenda tam accuratè stipendia, ergo censentur suo Juri renunciâsse: Usu tamen in militia recepto Capitaneis conceditur locus mortuus pro duobus aut tribus famulis, & unus pro Signifero, etiamsi illos actu non habeant. Ità quoad omnia *Arsdek.* suprà.

879. §. 12. Si milites moriantur, jus ad stipendium, quod lucrati sunt, devolvitur ad hæredes, sicut aliæ actiones & credita Defunctorum; nec apparet, unde jus Officialibus possit competere, *Arsd.* q. 2.; *Layman* tamen & *Dicastillo* n. 464. fatentur consuetudine receptum esse, ut trium vel quatuor mensium stipendia retineantur quasi in deposito, ad milites in officio continendos; quòd si moriantur, dicunt nihil reddi hæredibus, sed nîl certi afferunt, per quod excusent, nisi fortè quòd prævaleat bonum commune, aut quòd dantes nomen militiæ videantur in hoc consensisse, quod tamen non præsumitur.

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat.

880. "RESP. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v. g. occidere, spoliare &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vitâ spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reip. hostilis, alitérque finis belli obtineri non possit. *Mol. Bec.* P. 2. c. 10. 11. *&* 12. *& Laym. Fill. T.* 29. *n.* 191. &c. Ratio est, quia cùm sint pars Reipublicæ, possunt propter hujus delicta puniri, in iis bonis, quæ Reipublicæ dominio subsunt. *Unde resolves*:

" I. *Per accidens* licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex iis extrahere, in iis spoliare & occidere, si v. g. Ecclesiâ velut castro ad repugnandum utantur. *Sylv.* v. *Bellum, n.* 11. *Sa, Bonac. de Contract. D.* 2. *q. ult. sect.* 1. *p. ult.* §. 3.

" II. Contra hostem licet uti insidiis & stratagematis, dummodo absint mendacia, etsi etiam hæc, v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia: ea verò, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra Jura belli, nec licent. *Mol. d.* 1. *t.* 1.

" III. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut si hostes eam non servent; aut denique conditiones aut circumstantiæ planè sint mutatæ. *Duval. Palaus, Dian. l. c.* R. 10. Vide etiam *Laym. lib.* 2. *t.* 3. *cap.* 12.

" IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium justo, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere: Capti verò in bello ex parte capientium injusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Laym. n.* 16. An obsides liceat occidere, *vid. suprà dub.* 4. *resol.* 5.

" V. Potest quidem aliquando, (rarò tamen, & nonnisi ob causas gravissimas) dari urbs in prædam, milites tamen privatâ auctoritate prædas agere aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantùm & ministri. Vid. *Sa,* v *Bellum, Laym. l. c. Fill. n.* 198. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *toto.* Dum autem urbs spoliatur injustè, gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet *Diana* R. 31. ex *Sylv. Navar. &c.* Item *p.* 3. *t.* 3. R. 86. *Vide infrà t.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

" VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à Rusticis aliisve, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant; aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino liberè fieri) siquidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt, præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem in gravi necessitate, *Mol. Con. Palaus, Becan. &c. Dian. p.* 6. *t.* 4. R. 26.

" VII. Repressalia licita sunt his conditionibus: 1. Ut manifestè constet cives alterius Reipublicæ fecisse injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recusent administrare Justitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus causâ cognitâ id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni quàm justa satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas Ecclesiasticas. *Mol. Dian p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. ex 18. aliis.

Quæres: Ad quem pertineant bona hostibus erepta.

Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi & Communitati. 2. Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportârunt. *Valent. Tom.* 3. *D.* 4. *q.* 18. *p.* 3. *Molin. d.* 18. *& Hurtad. Tom.* 2. *D.* 169. *sect.* 12. §. 110. ubi requirit, ut unâ saltem nocte possederint. *Vid. etiam Sylv. Bonac. l. c.* de peccatis in bello committi solitis. *Trull. l.* 5. *c.* 2. *d.* 10. & seq. *Dian. p.* 6 *t.* 3. R. 23. ubi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam. "

ADDENDA.

QUæst. 191. *Quid circa ista præterea sit notandum.* ℞. Seq. §. 1. Hosti etiam injustum bellum inferenti servanda est fides publicè data, uti habet communissima cum *S. Th. Covarr. Molin. Dicast.* De just. l. 2. t. 1. d. 10. à n. 435. quia fœdera publica spectant ad Jus Gentium: Quod tenet, etiamsi una pars injustè coacta esset pacisci, cùm enim paciscentes non habeant judicem superiorem, cujus auctoritate rescindatur contractus, facilè quisque sibi fingeret injuriam vel vim esse factam, quod redundaret in commune damnum societatis humanæ: unde nec potest in eo dispensare Papa, licèt paciscentes essent Catholici, nisi vergeret in notabile damnum Fidei vel Religionis. Quòd si pactum sit initum cum hæreticis, etiam non potest per Papam rescindi, quia hoc vergeret in majus damnum totius Reipublicæ Christianæ, nam nunquam possent iniri pacta cum hæreticis, qui se obligare nolunt cum dependentia ab auctoritate Papæ. 881.

§. 2. Princeps ad muniendam urbem ædificans in fundo Caji, tenetur huic compensare pro rata, ità ut omnes æqualiter ferant damnum, quia licèt privati teneantur subvenire necessitati communi, tamen tantùm tenentur secundùm Justitiam distributivam & æqualiter ad alios, *Molin.* De just. t. 6. d. 47. circa medium, *Lugo* De justit. d. 6. n. 61. Et *in Resp. Moral.* lib. 6. d. 17. Vide tamen *Delbene* De Immunit. Eccl. c. 5. d. 25. 882.

§. 3. Militibus cæterisque stipendiariis licita est pabulatio in terra hostili, non autem in amica, si pretio comparare possint, quia nec Jus naturæ nec Principis auctoritas hic suffragatur, *Less.* in Auct. v. *Bellum,* cas. 4. Quòd si pabulum sufficiens non advehatur, vel per inopiam emi non possit, pabula fiunt communia, ità *Arsdek.*; putátque *Less.* etiam in gravi necessitate licitam esse pabulationem, dummodo uni non auferantur omnia, sed servetur proportio, ut 883.

omnes

omnes æqualiter damnum patiantur: sunt tamen (inquit *Arsdek.* suprà q. 7.) qui existimant ex communi consuetudine licitam esse pabulationem tanquam onus commune prædiorum, quando pro utilitate Provinciæ bellum geritur; neque condemnanda est, inquit *Lessius*, sententia asserens divites meritò posse ferre graviora onera, quia à prædiis suis post bellum majora quóque commoda habent.

884. §. 4. Religiosi aut alii Clerici, qui quoad spiritualia serviunt militibus, possunt sicut hi accipere ac retinere spolia hostium, quia sunt pars exercitûs, ac patiuntur pericula & incommoda cum aliis, ergo æquum est, ut etiam participent commoda, *Molin. Lay. Dicast.* nu. 490.

885. §. 5. Si urbs ex justa causa detur direptioni & ferro (per se loquendo & directè) occidi non possunt innocentes, quia nil commiserunt, ob quod sint vitâ privandi, neque sunt actu vel proximè aggressores. *Fill.* t. 29. n. 191. *Bonac.* De Restitut. d. 2. q. ult. num. 17. aliique communiter. Et quamvis timeri possit, ne pueri, si adolescant, hostes fiant, non ideo possunt jam occidi, quia nemo punitur ob delictum futurum, maximè ità incertum, *Molin.* d. 119. Consequenter fœminæ & peregrini per transitum commorantes, si ab actione hostili abstinuerint, occidi non possunt, *Cajet. Vict. Molin.* & alii communiter. Idem est de Clericis & Religiosis, quia non reputantur esse pars Reipublicæ hostiliter agentis, cùm ipsi arma non gerant: pueri tamen & fœminæ, quamvis sint innocentes, possunt in captivitatem abduci, & si sint infideles, servituti subjici, quia sunt pars Reipublicæ vel urbis subactæ, tota autem Respublica hostilis censetur esse punibilis in bonis fortunæ, quorum dominium habet, inter quæ etiam numeratur libertas; & ità etiam possunt parentes puniri in prolibus & uxoribus suis, facitque etiam tàlis captivitas ad securitatem capientium, ut tollatur facultas injustè nocendi, ità *Vict. Molin.* D. 120. *Fill.* n. 201. Quòd si fœminæ aliique gerendis armis inepti, sint expulsi ex urbe obsessa ob defectum annonæ, nec spes sit, ut ab obsessis recipiantur; si ab his expulsis nullum obsidentibus immineat periculum, non possunt attineri, ut fame pereant, sed permittendi sunt transire castra, 1. Quia non sunt hostes, cùm se submiserint, neque aliter promeriti sunt mortem, utì suppono, est autem illicitum innocentes positivè & directè occidere, quod hìc fieret positivè negando alimenta necessaria & directè impediendo, ne accipiant, ergo. 2. Est illicitum fame enecare amicos obsessorum, si hi illos in urbem recipere non velint, ad quod non tenentur, si laborent inopiâ annonæ; ergo similiter in nostro casu, sive enim priùs fuerint in urbe, sive aliunde cogantur ad ingrediendum, est par ratio. 3. Si obsidentes innocentem filium illius, qui propugnat urbem, vellent suspendere, nisi Pater gubernator statim urbem traderet, agerent injustè, ergo similiter si fame occidant hos expulsos. An autem liceat ejusmodi egressos iterum compellere in urbem, *vide dicta* n. 833. De justis causis belli, vide *Grotium* L. 2. c. 2.

CAPUT II.

De Sexto & Nono Præcepto.

Non mœchaberis.

Non concupisces &c.

886. » Conjungo hæc duo præcepta, quia utroque » idem explicitè vel implicitè prohibetur, scilicet » peccata impudicitiæ & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensûs venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes corporis venereas; ità ut appetitus vel delectationes aliæ, etiam sensitivæ aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in *imperfectos*, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; ùt sunt actus interni desideriorum & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis: & in *perfectos* ac *consummatos*, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rursus sunt duplices: alii enim sunt *naturales*, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ, (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium, incestus, &c. Alii *innaturales* sunt, seu *contra naturam*, in quibus conditiones à natura institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum &c. non servantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundùm modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes. »

DUBIUM I.

An & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscœna & similia extra Matrimonium.

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est in- » 887.
primis intentio & delectatio venerea & venereorum, ab intentione & delectatione sensitiva & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione & conformitate rei tactæ cum organo tactûs. Deinde sciendum est, intentionem & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à Regno cælorum, secundùm Apostolum ad Galat. 5. *Unde resolves:* »

I. Oscula, amplexus, aspectus, tactus & similia, si extra Matrimonium fiant, ex intentione actûs luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra Matrimonium, sunt impudica, & naturâ suâ talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t. 30. n. 174. Less. l. 4. c. 3. d. 8. Sanch. De Matrim.* L. 9. D. 46. »

II. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum perfectis sive consummatis, ideóque in Confessione explicandum, utrùm sint habiti cum simili sexu, an cum diverso; cum libera, an cum conjugata; cum cognata an cum persona sacra, &c. *Less. d. 15. Sanch. Moral. L. 1. c. 2.* »

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officii, aut moris patrii, aut amoris honesti, vel benevolentiæ augendæ causâ, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. n. 56. Fill. n. 171.* »

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantia, imò etiam sensualitate, sive affectu sensuali ac naturali, (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus causâ, & si præter intentionem suboriatur, eâ repulsâ, ac tunc abstinendo) venialem culpam non excedunt, ùt *vid. Fill. hic. Less. n. 62. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136.* Contrarium tamen est tutius, ùt *vid. Trull. L. 6. c. unic. D. 12. n. 9.* »

V. Idem dicendum est de tactu & aspectu inhonestarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantùm, aut levitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensûs venerei. Imò si tactus

„si tactus talis, aut conspectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, nè veniale quidem erit, ut v.g. si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensûs in eam, si improvisò præter intentionem fortè obveniret. *Fill. n.* 200. *Sanch. de Matr. L.* 9. *D.* 44.

„ VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diversi sexûs, aut concubitûs humani ex curiositate, (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali propter gravem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ità obiter, ut hæc absint. *Sanch. n.* 22. & 29. *Fill. n.* 218. *Laym.* &c.

„ VII. Aspectus verò, & subinde etiam (rariùs tamen propter periculum adjunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexûs, citra affectum & periculum consensûs venerei, excusari posse à mortali, ut v.g. quando simul aliqui natant, vel lavant, docet *Laym. l.* 3. *s.* 4. ex *Sanch. l.* 5. *Moral. c.* 6. *n.* 12. 13. 27. & 28. *Trull. n.* 15.

„ VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia: secus tamen, si fiant vel animo inhonesto sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui vel aliorum. *Sanch. de Matrim. l.* 9. *d.* 46. *à n.* 31. *Fill. t.* 30. *c.* 10. *q.* 3.

„ IX. Choreæ, nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. *Vid. Cajet. v. Chorea. Fill. num.* 223.

„ X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter, quia sunt ruina proximi, cùm moraliter certum sit, multos inde ad peccatum incitandos. *Fill. n.* 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter, docet *Hurt.* & concedit *Bald.* si auctoritatem illis præstent, approbent, vel foveant; addit tamen posse aliquando excusari, si ad majus malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. *V. Dian. p.* 1. *t.* 13. *R.* 82.

„ XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia tactu, qui vulgo censetur pudicus, ùt prehensio, contrectatio manûs, amplexus, & oscula, juxta morem Patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri pravo affectu: huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur Admittens autem tactus impudicos, (ùt mamillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiva, & morosa, vel indecentia, peccat, quia præsumitur affectus malus. *V. Fill. n.* 197. & *infrà l.* 5. *c.* 1. *Dub.* 2.

„ *Quæres*. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter Conjuges, & Sponsos.

„ *Resp.* 1. Conjugibus licent, si referantur ad copulam; ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causâ si fiant, sunt peccata venialia, quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis; quæ cùm iis sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch. L.* 9. *D.* 46. *n.* 7. *Fill. n* 165. & alii.

„ *Resp.* 2. Sponsis tactus impudici non licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex iis tantùm intendant delectationem sensitivam; secùs si veneream. *Sanch. n.* 50. &c. *Bon. Tom.* 1. *De usu Matrimon.* *q.* 4. *p.* 9. *n.* 6. &c.

ADDENDA.

QUæst. 192. *An osculum carnale & sensibile sit peccatum mortale.* ℞. Alexander VII. damnavit hanc proposit. 40. *Est probabilis opinio, quæ dicit tantum esse veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis.* Pro qua damnatione intelligenda, & ut ad quæstionem respondeatur, sit 888.

§. 1. Delectatio (in genere) est simplex complacentia in aliquo objecto sinè desiderio rem illam assequendi vel exequendi, potéstque esse de re turpi vel non turpi: res autem turpis hìc dicitur, quæ ad Venerem seu luxuriam spectat, uti dicetur lib. 5. n. 92. 889.

§. 2. Delectatio de re turpi potest esse vel merè spiritualis, quæ nempe in sola voluntate est, uti si quis delectetur turpi objecto sinè ulla turpi commotione in corpore: vel non merè spiritualis, sed simul carnalis, uti si simul adsit turpis motus in corpore. Et utraque dicitur *delectatio morosa*, non ob moram temporis, nam potest in unico instanti haberi, sed vel ideo, quia voluntas eam advertens, deliberatè admittit, & sic moratur seu se detinet in ea; vel quia, cùm in illa se detineat, non vult pergere ad opus, ideóque dicitur illi immorari seu in illa sola quiescere & permanere. 890.

§. 3. *Delectatio carnalis* alia est *venerea*, quæ oritur ex commotione seminis vel spirituum genitalium; alia *purè sensibilis*, quæ habetur ex applicatione sensûs ad suum objectum, & exurgit in appetitu sensitivo cum aliqua alteratione corporis per motum spirituum vitalium, v. g. circa pectus, ob solam proportionem seu connaturalitatem, quam talis res habet cum organo talis sensûs. *Vide dicenda lib.* 5. *à n.* 93. 891.

§. 4. Etiam præscindendo à commotione spirituum genitalium, dicendum est, quòd *delectatio merè spiritualis* circa materiam veneream, semper sit peccatum mortale, ùt habet communis cum *S. Thoma* 1. 2. Quæst. 74. Art. 8. Ratio est 1. Quia talis delectatio est de objecto graviter malo, nam in materia venerea non datur levitas materiæ, uti dicetur à n. 910., ergo est actus mortaliter malus, quia actus suam malitiam habet per ordinem ad objectum, in quod tendit. 2. Si conjugatus delectetur sodomiâ, peccat mortaliter, non ratione commotionis spirituum, quia hæc in conjugato non est mortalis, ergo ratione objecti graviter mali, ergo delectatio ipsa ratione objecti venerei secundùm se est graviter mala. 3. *Si delectatio interna* esset mala ratione commotionis spirituum, ergo ubi æqualiter excitarentur spiritus, esset æqualis malitia, quod patet esse falsum, nam fieri potest, ut in cogitatione de fornicatione magis, quàm de sodomia excitentur spiritus, & tamen *delectatio de sodomia* habet majorem malitiam, ergo illam habet ratione objecti, præscindendo à commotione spirituum. 4. *Delectatio fornicationis* ùt præsentis magis opponitur castitati quàm delectatio fornicationis ùt futuræ, sed delectatio fornicationis ùt futuræ est peccatum mortale, nam à Christo prohibetur desiderium etiam inefficax fornicationis tanquam mœchatio interna, uti exponunt SS. Patres, ergo. 5. Qui tali objecto delectatur, consentit in id, quòd affectus suus inclinetur in fornicationem, & ut conformetur objecto mortaliter malo, uti ait S. *Thomas*, hoc autem est mortaliter malum, ergo. 6. Quando voluntas deliberatè sibi complacet in objecto turpi, ponit causam per se commotionis turpis, uti latè ostendit *Arr.* t. 3. d. 45. s. 3. subs. 2. n. 11. & T. 5. tract. de Prud. d. 58. s. 5. à n. 42., nam moraliter necesse est, ut excitentur spiritus genitales, ergo est causa per se talis commotionis turpis, ergo peccat mortaliter.

Si

Si dicas, licere gaudere de pollutione in somno facta. ℞. Licet gaudere de ea ùt venereè delectabili, N., ùt aliunde utili & bona, v. g. quia levat tentationem, prodest valetudini, *transeat*, non est autem hìc paritas, tum quia non ponitur causa per se illius, tum etiam quia gaudium non fertur in pollutionem, sed in aliquid illi aliunde & per accidens causatæ conjunctum. *Vide dicenda num.* 933.

893. §. 5. Motus venerei, qui oriuntur ex osculo similique causa, sunt peccata mortalia, si intendantur, utì omnes tenent: Si autem non intendantur, sed tantùm prævideantur secuturi, *Vasquez*, uterque *Marchantius*, *Less.* De justit. L. 4. c. 3. n. 102. *Gobat* in Exp. T. 7. nu. 330. *Sporer* in Th. Mor. t. 1. c. 5. à n. 19. dicunt non semper esse mortalia, quia sunt tantùm indirectè voliti in causa non mortaliter mala, & abest periculum consensûs in ipsam delectationem, pollutionem, aliudve opus turpe, utì supponitur, ergo non sunt mortale. *Probant conseq.*: quia cum motus tales facillimè oriantur, irrationabile & nimis durum foret sub mortali obligare ad vitandas tales causas venialiter tantùm malas, è quibus oriuntur, v. g. curiosum aspectum vel colloquium cum fœmina, quæ nemo dicet esse ex se peccata mortalia. Neque huic sententiæ (inquit *Sporer*) contrariatur Decretum *Alexandri VII.* nam prop. 40. damnata manifestè loquitur de delectatione carnali sensibili, utique venerea, ex illis osculis orta & directè volita cum consensu in illam, utì constat ex illis verbis, *absque periculo consensûs ulterioris* (nempe in fornicationem aliudve opus turpe) ergo supponitur jam consensus in ipsam delectationem veneream ex illis osculis ortam, qui utique mortalis est: *Et ita quidem* (inquit ille) *non meo solius judicio, sed plurium virorum doctorum requisito consilio sentio, salvâ semper auctoritate S. Sedis.* Videtur consentire *Busenbaum* n. 887. relatus, & iterum L. 5. num. 76. Et sententia illa est probabilis, attamen periculosa pro praxi, utì dicetur n. 894. & 897.

894. §. 6. Auctores plures quàm 20. partim cum *Fill. Tract.* 30. à n. 176. partim alii plures apud *Mendo*, D. 5. nu. 89. & 90. dicunt non esse mortale velle delectationem tantùm sensibilem, quæ oritur in osculis vel tactibus, 1. Quia per se non est mala, alioqui nunquam liceret, nequidem ex urbanitate, more Patriæ vel necessitate; imò, utì latè probat *Arr.* 1. 2. D. 48. n. 18. & *Henao* in Empyreol. p. 2. l. 8. Exercit. 32. sect. 1. in cœlo erunt illæ delectationes sensuum, ergo sistendo in eis non peccatur saltem graviter. 2. Quia si sistatur in illa delectatione sensibili, non additur ullus finis mortaliter malus. 3. Quia hìc nulla est propriè libido vel luxuria, nam ad hanc requiritur excitatio obscœnarum partium corporis, aut saltem spirituum genitalium circa illas, utì docent multi apud *Mendo* n. 92., ergo etiam non apparet, cur peccetur graviter. Hæc sententia est saltem speculativè probabilis, & etiam practicè respectu illius, cui post quæsitam & admissam talem delectationem sensibilem, per se loquendo, non est periculum proximum delectationis venereæ, etiamsi per accidens quandoque oriatur, dummodo non detur consensus: quia autem quamdiu sumus in hoc mortali corpore, non videtur moraliter possibile, ut cum tali delectatione sensibili deliberatè quæsita & admissa non adsit periculum proximum delectationis venereæ, hinc *Mendo* num. 93. & *Sporer* in Tyroc. Sacram. p. 4. num. 531. rectè dicunt hanc sententiam regulariter non esse practicè probabilem, probátque hoc variis argumentis *Sanch. De Matrim.* lib. 9. d. 46. num. 7. quamvìs postea num. 17. videatur in alteram sententiam deflectere: certum enim est vix posse ità sisti in illa delectatione sensibili, quin accedant delectationes venereæ, in quas consentire vel se exponere consentiendi periculo secundùm omnes est mortale: præterea si delectatio sensibilis sit circa objectum per se turpe, omnes dicunt esse mortale, quia experientia probat (inquit *Sporer*) quòd delectationi sensibili quæsitæ vel admissæ circa objectum de se turpe inseparabiliter semper conjuncta sit delectatio venerea, in quam pariter ordinariè consentiet voluntas ità malè disposita. Atque ex his patet propositionē 40. rectè ab *Alexandro VII.* esse damnatam. *Vide dicenda Lib. 5. n. 106.*

Q. 193. *Quid sit delectatio speculativa, quid practica, & an semper sint peccatum mortale.* 895.

℞. §. 1. *Sporer* in Theol. Mor. p. 1. t. 1. c. 6. n. 29. vocat illam *speculativam*, quæ est de ipsa cognitione actûs mali, vel de modo miro illius, v. g. vides amicum prono vultu cadentem in lutum & efferentem nasum sordidum, ac rides, non casum, de casu enim doles, sed modum lepidum cadendi; hanc delectationem vocat ipse speculativam: *practicam* autem dicit esse tum, si sit de ipsa re vel actione cogitata, ità ut ratio delectans sit ipsa res: hinc *infert* cogitationem practicam de re turpi semper esse peccatum mortale; delectationem autem speculativam in imaginatione de rebus turpibus, si sit voluntaria & non adsit bonus finis, qui mentem aliò divertat (practicè loquendo) etiam semper esse peccatum mortale, quia (moraliter loquendo) nunquam sistitur in sola imaginatione, sed ob sympathiam ac connexionem potentiarum, naturaliter concitantur motus inordinati appetitûs sensitivi: Et ita quóque docet *Tambur.* Lib. 10. c. 1. n. 8.

§. 2. *Cardenas* meliùs explicat, dicens delectationem speculativam esse actum, quo percipitur quidem delectabilitas objecti, tamen non ità, ut voluntas moveatur ad eam desiderandam vel exequendam, & sic studens Casibus, quando cogitat, legit vel loquitur de copula carnali, intelligit ejus delectabilitatem, attamen non movetur ad eam desiderandam: è contrà *delectatio practica* est actus, quo ità percipitur delectabilitas objecti, ut voluntas etiam moveatur ad eam desiderandam vel procurandam, ùt si cogitanti de copula oriatur carnis commotio & appetitus ad illam, tum enim cogitatio speculativa mutatur in practicam: itaque inde dicitur *practica* vel *speculativa*, quòd provocet vel non provocet ad amorem vel desiderium sui. Hoc supposito, 896.

§. 3. Tenenda sunt sequentia, 1. Cogitatio purè speculativa objecti venerei non est de se peccatum, si absit periculum consensûs in delectationem vel cogitationem practicam. 2. Cogitatio practica objecti venerei est illicita, unde qui illam quærit vel in illam consentit, peccat mortaliter, quia talis cogitatio est causa per se commotionis spirituum & delectationis externæ determinantis ad illam, peccat autem mortaliter, qui efficaciter & directè vult ponere causam per se illius commotionis vel delectationis. 3. Qui, v. g. studet, & conatur habere cogitationem tantùm speculativam, si loco illius, invito occurrat cogitatio practica, non peccat, quia hæc non est illi voluntaria. 4. Si quis, v. g. studendo intendat cogitationes de objecto venereo, & nesciat distinguere, sintne practicæ an speculativæ, non peccat, si eis non consentiat, nec sit periculum consentiendi in commotionem vel delectationem: quando autem voluntas solet resistere his consensibus, signum est, quòd invita patiatur cogitationem practicam. 5. Qui vacat cogitationi speculativæ objecti venerei cum præviso periculo incidendi in cogitationem practicam graviter provocativam, attamen sinè periculo consentiendi in illam, non peccat graviter, quia cogitatio purè speculativa non est causa per se, nec notabiliter influens in cogitationem practicam graviter provocativam, ideo licèt velit illam, non censetur hanc in causa velle, ità quoad omnia *Carden.* addens eum, qui cum urgenti causa incumbit cogitationi speculativæ objecti venerei 897.

nerei cum periculo consentiendi in cogitationem practicam graviter provocatoriam, non tamen in delectationem veneream, tum tantùm dicendum esse peccare mortaliter, si loco cogitationis practicæ, quam scit distinguere à speculativa, posset & non curaret habere speculativam tantùm, quia tum nulla esset causa habendi practicam & se exponendi illi periculo: Si tamen nesciret distinguere practicam à speculativa, ità ut loco practicæ posset assumere speculativam, putavit ipse adhuc non peccaturum, dans rationem, quia ex urgenti causa licitum est se exponere periculo proximo peccandi; sed hæc ratio ultima videtur amisisse probabilitatem per damnationem prop. 62. & 63. ab *Innocentio XI.* factam, uti dicetur lib. 5. à n. 256.

898. Q. 194. *Quid præterea sit notandum circa aspectus, oscula, tactus, turpiloquium, quoad solutos.* ℞. Seqq.

§. 1. Si aspectus & oscula per se tendant ad delectationem veneream, id est, si non habeant alium effectum vel finem præter delectationem veneream, quæ cum illis percipitur, licèt hæc non intendatur directè, sunt peccata mortalia, ità *Rhod. Mendo* d. 5. n. 18. aliique: probat multis *Sanch.* in Decal. l. 5. c. 6. quia qui sic illa intendit, virtualiter & exercitè simul intendit delectationem veneream: è contrà si fiant ex necessitate, vel alio fine honesto cum causa rationabili, v. g. ad ostensionem amicitiæ secundùm morem Patriæ, ad fovendum amorem in ordine ad contrahendum Matrimonium, quamvìs *per accidens* simul orirentur motus venerei, nullum essent peccatum, uti tenent AA. communiter cum *Mendo* n. 11. Denique si fiant ex levitate, joco, curiositate, petulantia, secluso scandalo & periculo, erunt venialia tantùm, ità cum communi *Tann.* hìc d. 4. q. 8. à n. 98.

899. §. 2. Aspectus possunt in hac materia esse mortales, vel ex objecto, si hoc in se sit valde turpe & notabiliter apud plerosque ad libidinem provocans, uti si quis personam planè nudam aspiciat; vel ex sola intentione, quamvis objectum de se non sit ità turpe, uti si quis cum actuali affectu ad libidinem aspiciat faciem puellæ; vel ex solo periculo prævisо, ùt si quis objecta minùs honesta aspiciat advertens periculum consensûs in aliquam delectationem veneream, *Sporer* in Tyroc. Sacram. P. 4. n. 345.

900. §. 3. Oscula facta cum ardore vel mora ordinariè sunt mortalia propter morale periculum consensûs in delectationem veneream; idem est de osculis in ore diu replicatis, linguâ unius, ore alterius exceptâ; semper enim simul excitari debet delectatio venerea, *Sporer* n. 346.

901. §. 4. Osculari pueros affectuosè & magna cum suavitate ex amore teneræ ætatis; item captare delectationem sensibilem ex mollitie teneræ carnis, per se loquendo, est tantùm veniale, *Marth. Sporer, Sanch.* De Matrim. l. 9. d. 46. n. 13.

902. §. 5. Ancillæ, quæ lavant aut vestiunt pueros ac aspiciunt vel tangunt partes inhonestas eorum, etsi motus sensualis exurgat, secluso consensu vel complacentiâ turpi, aut non peccant, si ità officium exigat, aut solùm venialiter, si leviter & ex curiositate faciant: Si autem id cum mora faciant, ordinariè peccabunt mortaliter ob morale periculum consensûs libidinosi.

903. §. 6. Animalia minora, v. g. catellos molliter tractare, demulcere etiam ad genitalia, ordinariè est tantùm veniale; est tamen periculosum sic tangere genitalia, aut facere, ut effundant semen, quia ordinariè se ingeret motus aut delectatio venerea; & hoc est, quod volunt *Salas & Bonac.* apud *Dian.* p. 2. t. 17. R. 37. Potéstque etiam videri *Tambur.* Lib. 7. c. 9. §. 2. n. 5.

904. §. 7. Tactus supra vestes ad partes verendas tum est mortalis, si quæratur delectatio consurgens ex tactu mediato cogitato: Si autem fiat ex petulantia tantùm aut ex levi delectatione tactûs vestium, erit veniale tantùm, *Sanch.* n. 11.

§. 8. Oscula in partibus inhonestis facta à solutis; aut immissio membri virilis in os alienum, semper sunt mortalia, quia de se sunt valde indecentia, & præterea sunt saltem venerei tactus, *Fill.* aliique communiter cum *Diana* p. 3. t. 4. R. 225. 905.

§. 9. Tactus impudicus verendorum est mortalis, etiam in illis, qui propter defectum ætatis aut alia de causa seminare non possunt, quia de se tendit ad pollutionem & spiritus venereos notabiliter excitat, *Tamb.* c. 7. §. 2. *Sporer* n. 332. 906.

§. 10. *Moya* T. 6. D. 2. Q. 4. n. 11. dicit esse mortale loqui verba turpia de se inductiva ad luxuriam, licèt abesset periculum scandali vel delectationis & consensûs tam in loquente quàm in audiente, quia continent illam malitiam, ad quam ex natura sua inducunt: *Excipe*, nisi ex circumstantiis aliud significarent, aut non censerentur esse inductiva: quòd si præsentes sint ità probi aut ità improbi, ut verbis turpibus non moveantur ad peccatum, *Salon. Sanch. Castrop.* & *alii* cum *Diana* P. 5. T. 7. R. 3. dicunt rationem scandali nō continere. Deniq; si proferantur tantùm ad ostentationem ingenii, ob amorem laudis propter acumen, aut ob alium finem non mortaliter malum, secluso scandalo & periculo sunt tantùm venialia, *S. Antonin. Cajet. Navar. Tol. aliique* apud *Moyam* n. 3. 907.

§. 11. Eunuchi per hactenus dicta etiam peccare possunt mortaliter, quia etiam in illis datur commotio spirituum & motus humoris, qui non est quidem aptus generationi, attamen facit sentiri delectationem diversam à purè sensuali, & æquivalenter veneream. 908.

Q. 195. *Quid circa illos sit addendum, qui sunt aut fuerunt in Matrimonio;* item *circa habentes sponsalia.* ℞. De primis dicetur L. 6. c. 2. d. 2. ad art. 1. De postremis dicetur ibidem c. 1. ad d. 2. 909.

Q. 196. *An detur parvitas in materia venerea, sive, an possit deliberatè quæri delectatio venerea ita levis, ut non ideo peccetur mortaliter.* 910.

℞. §. 1. Omnis delectatio venerea est mortalis in illo, cui copula est illicita, unde non potest quæri delectatio venerea ità parva, quin propterea peccetur mortaliter. *Probatur* 1. Quia sententia negans est approbata à *Clemente VIII.* & *Paulo V.* qui præceperunt eos denunciari Inquisitoribus, qui docerent amplexus & oscula libidinosa non esse mortalia, licèt sola delectatio venerea in eis placeret sinè ordine ad copulam: Et ideo aliqui apud *Mendo* d. 5. n. 4. putant sententiam oppositam esse damnatam; alii vocant improbabilem, falsam, temerariam, scandalosam. 2. Omnis delectatio venerea ex se ordinatur ad effusionem seminis, cùm sit commotio illius vel spirituum illud commoventium, ergo in illis, quibus copula non est licita, est mortalis. 3. In omni delectatione venerea quantumvìs modica, in quam quis consentit, datur periculum proximum majoris, quæ in homine soluto erit mortalis, ergo etiam illa modica est mortalis. *Probatur antecedens*, quamvìs enim fieri posset in aliis materiis, tamen in hac nemo potest dicere, eousque me oblectabo, talem præcisè motum volo & non majorem, non enim possumus pro libertate terminum præscribere; cujus ratio hæc est, quia applicatâ causâ ad excitandam commotionem, statim adest alia causa necessaria augens illam, nempe vehemens inclinatio, quam habet appetitus carnalis ad eas delectationes, præsertim quando sentit aliquam jam præsentem, sicuti si scintilla de se parva incidat in pulverem pyrium, incendit quidem granum unicum, sed hoc accenso adest proximum periculum, ne accendatur aliud & sic totus cumulus. Quod alio simili confirmat *Cardenas*, nam homo cæcus sciens in mensa jacere nummos æreos & aureos, quos discer-

nere nequit, quamvis velit æreum tantùm furari & in mare projicere, tamen peccat mortaliter furando aliquem & projiciendo in mare, licèt fortè sit æreus tantùm, quia exponit se proximo periculo projiciendi aureum, nec cum voluntate sic projiciendi potest habere voluntatem efficacem non projiciendi aureum. Similiter homo quærens delectationem levem; nam dubitare debet, an non sit futura fortè gravis: unde cum voluntate habendi levem non potest habere voluntatem efficacem non habendi gravem. Quæ hic opponi possent, solventur Lib. 5. à n. 101.

911. §. 2. Quod ad Societatem JESU attinet, CLAUDIUS AQUAVIVA, V. *Generalis* tale dedit Decretum ad totam Societatem, 24. April. 1612. *In virtute S. Obedientiæ & sub pœna excommunicationis &c. præcipitur, ne quis in Societate publicè vel privatim, non modò ut veram & probabilem, sed ne ut tolerabilem quidem ullâ ratione doceat opinionem eorum, qui tradunt in re venerea exiguam aliquam delectationem deliberatè quæsitam propter levitatem materiæ excusari à mortali; aut placere sibi significet, aut secundùm illam consilium cuiquam det.* Id extendit VINCENTIUS CARAFFA VII. *Generalis*, 19. Jan. 1647. etiam ad delectationem non quæsitam, sed naturaliter obortam: unde sustineri non potest sententia *Arr.* De pecc. d. 46. nu. 17., qui putat non esse mortale, si quis consentiat in tales motus leves sponte obvenientes; ideo etiam ipse postmodum t. 5. d. 58. nu 46. sententiam suam retractavit: Et quia contingere poterat casus, quo vir doctus judicans dari parvitatem in ea materia & nobis confitens nollet recedere ab illa opinione sua, dubitatum est, an talem possemus absolvere? Revisores Romani nomine GOSWINI NICKEL X. *Generalis* responderunt Gallo-Belgis, teste *Platel.* De peccat. n. 252. posse & debere absolvi, nam hoc non est ullo modo approbare sententiam affirmantem, aut secundùm illam consilium dare, sed suppositâ qualicunque existimatâ probabilitate, quam Ecclesiæ authoritas juxta quosdam DD. necdum eliserit, jus suum tribuere Pœnitenti aliàs disposito ad absolutionem, secundùm dicta Lib. 1. n. 445.

912. §. 3. Si luxuria sumatur genericè, prout est quid commune delectationi sensibili & venereæ, communis sententia est dari posse parvitatem in materia carnis & luxuriæ, uti dicetur L. 5. n. 105.

913. Q. 197. *An sit peccatum, si voluntas in motibus venereis habeat se negativè, id est, neque consentiat, neque positivè resistat, sed quasi permissivè se habeat.* ℞. Hoc decidendum esse Lib. 5. à n. 109.

914. Q. 198. *Quæ generaliter sint remedia contra luxuriam.* ℞. Sequentia, 1. Oratio humilis, ut agnoscens fragilitatem suam recurrat ad Dei auxilium, sine quo nemo continens esse potest, *Sap.* 8. ℣. 21.; solétque DEUS quandoque superbos punire, permittendo labi in has fœditates. 2. Sobrietas, nam Bacchus & Venus amici sunt. 3. Opera pœnosa, uti jejunia, flagella, cilicia; *Copia vel mordacitas seminis, ex quibus sæpissime oritur commotio venerea, optimè sanatur per jejunia, disciplinas & carnis macerationes. Bonæ-spei* hìc d. 10. n. 15. 4. Mortificatio & custodia sensuum. 5. Evitatio occasionum & præcipuè familiaritatis cum mulieribus; in hoc vitio vincitur fugiendo. *Contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis obtinere victoriam.* S. Aug. in Psalm. 23. v. 4. 6. Fuga otii. 7. Piorum librorum lectio. 8. Meditatio mortis & æternorum. 9. Frequens Confessio & Communio. 10. Occurrente tentatione cogitare Deum, severum peccati vindicem, esse præsentem. 11. Frequenter animo revolvere hanc sententiam: *Momentaneum est, quod delectat, æternum, quod cruciat.* 12. Statim avertere cogitationem ad quidvis aliud primò occurrens. 13. Pro illis, qui sunt bonæ conscientiæ, & qui deliberatè consentire non solent, servit contemptus, nam timor nimius tentationem multùm auget. 14. Optimum est habere prudentem ac stabilem Confessarium, ejusque consilium sequi, nam remedia illa suggeret, quæ subjecto erunt utiliora ac huic tentationi vincendæ hìc & nunc magìs accommodata.

DUBIUM II.
Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales.

RESP. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit, v. g. quando servatur sexus diversus, species eadem, vas, & modus naturalis &c. ut *vide in princip. hujus Cap.* Unde resolvitur tales esse has sequentes, quæ ideo in Confessione sunt exprimendæ. 915.

I. Est *fornicatio*, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est, quæ sit libera à voto, Matrimonio, Religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur, 1. *Concubinatus*, qui est fornicatio continuata: unde concubinarius (uti & meretrix) ordinariè non debet absolvi, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspectâ, cujus retentio scandalum daret, licèt cum ea non peccaret. *Sanch. Lib. 1. Moral. cap. 8. Navar. Fill. Tract. 30. n. 56.* 2. *Congressus cum alterius sponsa*, quæ est fornicatio intra eandem speciem gravior, & in Confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, ut docet *Rodriq. Tom. 1. cap. 109. Sanch. De Matrim. L. 1. d. 2. n. 6. Fagund. T. 2. l. 4. c. 3. Fill. n. 53.* contra *Covarr. Vivaldum, Ledesm. Azor*, quorum sententiam, (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam, censet *Diana p. 1. tract. 7. R. 5.*

II. *Stuprum*, hoc est, defloratio virginis, ipsâ invitâ, (quia si consentiat, erit tantùm fornicatio simplex) quæ circumstantia in Confessione aperienda, ùt probat *Less. l. 2. c. 10. n. 1.* Et *Sanch. De Matrim. l. 7. d. 14.* contra *Navar. Azor* & *alios.*

III. *Raptus*, cùm scilicet persona aliqua, (sive masculus, sive fœmina, sive nupta, sive innupta) libidinis causâ abducitur, illatâ vi, sive abductæ, sive iis, quorum potestati subest. Si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, insciis parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. *Lugo de Pœnit. d. 16. nu. 237. Fill. n. 110. V. Bon.* Idem dicit *Dian. p. 1. t. 7. R. 37.* ex *Less. dub. 1. Sanch. num. 5.* &c.

IV. *Adulterium*, cùm scilicet uterque, vel alteruter coëuntium, est conjunctus Matrimonio, etiamsi adulterantis conjux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat injuria, fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic Præcepto. Quòd si fœmina adulterans sit conjugata, gravius habetur, quàm si vir, propter incommoda graviora, v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, quia sunt duæ injuriæ in utriusque conjugem, in Confessione exprimendæ, *Fill. num. 85. & 89.*

V. *Incestus*, hoc est, congressus cum consanguinea, vel cum affine, usque ad quartum gradum, eò gravius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in Confessione exprimere, saltē securius est, ùt habet *Navar. c. 6. Lugo n. 312.* Sicut etiam multò gravior est incestus cum consanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quàm cum noverca; cum sorore propria, quàm cum sorore uxoris. Et rursus gravior est cum affine, quàm cum cognato spirituali vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, utrùm cum matre, an cum filia, an cum sorore. *Lugo l. c.* & *Escob.* De Actib. human. E. 1. c. 6. ubi ex *Hurtad. d. 9. de Pœn. Dif.* 4. probabile dicit, incestum in eodem gradu & linea ejusdem esse speciei, (eò tamen graviorem quò gradus est

„est vicinior stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum „consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem revo„catur tanquam analoga, fornicatio cum filia Confes„sionis, cùm propriè non sit cognatio spiritualis, „quam tamen circumstantiam in Confessione expri„mendam esse probat *Sanch. d. 55. Kin. d. 15. Fagund.* „*& cæteri, probabiliter*, contra Sa v. *Confessio* & *Dianam*. „*Vid. Lugo num. 355*

„ VI. *Sacrilegium*, hoc est, violatio rei sacræ per „actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violan„tur, sunt locus, & persona: unde sacrilegium est, 1. „omnis actus luxuriosus exterior, (qualis etiam est, „v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, „ùt *vide Lugo n. 404.*) in loco sacro, hoc est, in tem„plo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à conjugibus, ex „necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. „Omnis actus luxuriosus tam interior, quàm exte„rior, in persona, vel cum persona voto castitatis „consecrata: circa quem tamen probabile est, non „opus esse exprimere, utrùm fuerit votum solenne, an „simplex. Sicut neque, si duplici titulo sit sacrata, v. „g. quia est Sacerdos & Religiosus, quia moraliter est „una numero malitia. *Sanch. d 27. n. 27. Henriq. & cæ*„*teri*, quos citat & sequitur *Diana p 1. t. 7. R. 3. Vid. Lu*„*go sect. 4. Bonac. q. 4. p. 17. Escob E. 8.*

ADDENDA.

916. QUæst. 199. *Quid sit hic addendum.* ℞. Hæc pauca. 1. Certum est coitum inter solutos esse peccatum mortale; & errorem oppositum damnavit *Concilium Viennense*, Clementin. *Ad nostrum*, De hæreticis, & *Concilium Florentinum* inter errores Græcorum Docuit quoque *Simon Magus* cum aliis, quos refert *Arsdek.* p. 2. De Dogmat. damnat. v. *Copula*, quòd usus fœminarum sit communis; sed hic error reprobatus est in *Concilio Hierosolymitano* sub S. *Petro Apostolo*. Docuerunt etiam *Begardi* coitum non esse peccatum, osculum tamen esse, uti idem *Arsd.* refert, sed hoc delirium etiam damnatum est in *Concilio Viennensi*, anno 1311. Quòd autem fornicatio sit intrinsecè mala, declaravit *Innocentius XI.* per damnationem hujus 48. prop. *Tam clarum videtur fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.* Esse autem intrinsecè malam propter periculum malè educandæ prolis, probat *Ovied.* De peccat. Controv. 3. num. 150. 2. Etiam est certum, quòd coitus cum non sua sit adulterium, nam *Innocentius XI.* damnavit hanc 50. propositionem: *Copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium, adeoque sufficit in Confessione dicere se esse fornicatum*: Et rationem dat *Busenbaum* nu. 915. relatus. 3. *Taberna* p. 1. t. 1. c. 3. §. 1. dicit puellam non peccare, si ob evidens periculum mortis vel ingentis infamiæ non adhibeat omnia omnino media ad depellendum stupratorem, v. g. si hunc, cùm posset, non occidat, si non inclamet viciniam, sed merè patiatur coitum, tamen secluso omni periculo consensûs. Et licèt hanc propositionem editis libris teneant Authores plures quàm 30., quos adductis locis refert *Vindex Tabernæ* ad Prop. 1. inter quos sunt *S. Anton.* p. 2. t. 7. c. 8. §. 2. *Sylvest.* v. *Homicidium* 1. n. 9. *Sot.* Lib. 5. quæst. 1. art. 5. *Navar.* Man. c. 16. n. 1. *Tolet.* l. 5. c. 6. *Less.* l. 2. q. 6. art. 5. *Lugo* De justit. d. 10. n. 198. *Regin* l. 22. c. 1. sect. 1. *Gonet* De act. human. d. 1. n. 93. *Steph.* t. 1. d. 5. n. 43. *Philip.* t. 2. d 9. d. 1. *Bosco* p. 3. d. 7 s 10. n. 127. tamē non expedit eam publicè proponere aut defendere, quia apta est causare abusus, præsertim apud rudes.

917. Q. 200. *In quo consistat virginitas, & quando amittatur.* ℞. §. 1. Circa primum variæ sunt Medicorum sententiæ: Multi dicunt in mulieribus incorruptis inveniri ad orificium vasis membranulam dictam hymen vel eugion, quæ si frangatur, per hoc amitti virginitatem: contradicunt alii cum *Boudevv* p. 2. q. 19. cum *Fill.* t. 30. n. 65. cum *Less.* De just. l. 2. c. 10. n. 3. cum *Sanch.* De Matr. lib. 7. d. 14. n. 1., & dicunt claustrum virginale in mulieribus consistere in membranis carnosis illud constringentibus ità arctè, ut appareat esse quasi ligamentum cutaneum: hinc ibidem docet *Boudevv.* posse semen circa muliebria effusum ità attrahi à matrice, ut hoc sufficiat ad consummationem Matrimonii, licèt corpus virginis non penetretur nec fiat defloratio, & *hoc fieri posse, nullus, quòd sciam*, inquit *Boudevvins*, *Medicorum dubitat.* Quod autem mares attinet, virginitas eorum consistit in inviolatione vasis genitalis, è quo nullum semen sit adhuc effusum.

§. 2. Virginitas in puella physicè amittitur per apertionem sive distensionem partium, quæ claudunt vas genitale; in maribus, per effusionem seminis: ut tamen in utrisque moraliter amittatur, debet apertio vasis & effusio seminis esse voluntaria, hinc si sit involuntaria, manet homo coram Deo virgo & capax laureolæ virginitatis, secundùm illud S. Luciæ: *Si invitam jusseris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam*: è contrà laureola virginitatis amittitur tam à fœmina quàm à masculo per pollutionem voluntariam, licèt (quoad statum,) coram facie Ecclesiæ maneat virginitas, quamdiu claustrum virginitatis non est violatum, in puella, *ab extrinseco*; in masculo autem per copulam carnalem, *Sporer* post t. 5. in App. ad 6. & 9. Præceptum, n. 5.

DUBIUM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam.

RESP. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in„ 918. quibus fit seminatio modis repugnantibus insti„tutioni naturæ, ità ut juxta tales modos species vari„entur; hinc resolvitur tales species esse sequentes: „

I. *Congressus inordinatus*, hoc est, innaturalis, sive„ indebitus concumbendi modus, cùm scilicet serva„tur quidem identitas speciei, diversitas sexûs & de„bita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo ac„ceditur, v. g. cum vir succumbit, vel aversè accedit„ more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, „ aliâve ratione insolitâ, quod est contra naturam, „ mortale, quando inde periculum est impediendæ ge„nerationis, ùt effundendi seminis; aliàs si hoc peri„culum caveatur aut non sit, eò quòd matrix fœmi„næ satis attrahat semen, & retineat, ùt fit plerum„que, non contra, sed præter naturam erit, & venia„le grave, imò nullum, si gravis causa adsit, v. g. quia„ mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, sive„ utriusque, sive alterutrius conjugis aliter fieri non„ patitur. *Fill.* t. 30. n. 177. „

II. *Mollities* sive *pollutio*, & est, cùm absque„ congressu seu copula, voluntariè procuratur fluxus„ seminis, sive id foràs effundatur, uti in maribus, si„ve intus diffluat in matricem, ùt in fœminis. Et„ hoc peccatum, præter propriam malitiam, sæpe„ aliam habet adjunctam, ùt v. g. fornicationis, ad„ulterii, incestûs, &c. cum quis nimirum simul ima„ginatur ac desiderat congressum alicujus personæ li„beræ, conjugatæ, &c. quod proinde, si fiat, in„ Confessione aperiendum est. Plura de mollitie *vid.* „ *sequenti Dubio.* „

III. *Sodomia imperfecta*, & est congressus cum de„bito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed„ extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias„ malitias, v. g. adulterii, si fiat cum conjugata; in„cestûs, si fiat cum consanguinea. *Bonac. q. 4. De Ma*„*trim. p. 11. n. 1. Fill. num 158.* „

» IV. *Sodomia perfecta*, & est congressus duorum »ejusdem sexûs, ùt maris cum mare, vel fœminæ cum »fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adjun- »ctas, v. g. incestûs, quo casu cognationis gradum »non necessariò explicari docet *Esc. De act. hum.* E. 2. c. 6. »sed satis esse dicere, coivi cum consanguineo, vel »cum affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur »affinitas, nec linea variat speciem. *Ita ille.* Explican- »dum tamen esse, fuerisne *agens*, an *patiens*, dicit *Lugo* »*De Pœnit. d. 16. n.* 423. contra *Dian. Tom.* 2. *t.* 4. R. 159. »Et *p. 6. t. 6. R.* 36.

» V. *Bestialitas*, quod est gravissimum inter om- »nes, & est congressus, in quo non servatur iden- »titas speciei. v. g. si homo coëat cum bestia, sive »ejusdem sexûs sit, sive non. Neque opus est expli- »care, qualis, sive cujus speciei fuerit, quia est diffe- »rentia tantùm materialis, & in genere entis; non »autem formalis & in genere moris. *Escob.* E. 2. c. 6. »ex *Fill. num.* 161. Huc revocatur peccatum cum »dæmone succubo, vel incubo; cui peccato superad- »ditur malitia contra religionem, & præterea etiam »sodomiæ, adulterii, vel incestûs, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso, »cum dæmone coëat. *Vid. Bonac. De Matr. q.* 4. *p.* 12. *Fill.* »*num.* 162.

ADDENDA.

919. QUæst. 201. *Quodnam peccatum sit gravius, sodomia an furtum* ℞. Sodomia videtur esse gravis, uti pluribus evincunt *Mendo* in stat. d. 5. q. 23 & *Moya* T. 1. tract. 6. d. 4. q. 5. Quò autem reducatur abortus, videri potest *Steph.* t. 1. d. 5. n. 62.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem.

920. »RESP. Auctoritate Scripturæ, quæ molles à regno »cælorum excludit, 1. *Corinth.* 6. docent om- »nes, nullo casu licitum esse intendere, vel procu- »rare directè mollitiem, nequidem causâ sanitatis, ac »vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. De* »*Matrim. lib.* 9. *d.* 17. quòd natura administrationem »seminis, extra Matrimonium, in omni eventu ho- »mini denegaverit, eò quòd adeo vehemens sit in ea re »sensus voluptatis, ut homines passione excæcati, »passim sibi facilè persuaderent, habere se justam cau- »sam irritandi seminis, unde plurima gravissimáque »vitia contra bonum commune, & in impeditione »generationis emergerent. *Navar. Cap.* 16. *Less. l.* 4. *c.* 3. »*d.* 4. *& communiter. Unde resolves*:

» I. Destillatio, quæ est fluxus humoris, quasi me- »dii inter urinam & semen, (cum quo coloris & »viscositatis similitudinem gerit) sinè ingenti illa de- »lectatione, non est vera pollutio, & si proveniat sinè »omni commotione sensûs venerei, ùt quandoque »fit, de ea non magis laborandum, quàm de sudore, »dicit *Cajetan.* Si verò fiat cum sensu carnis, & com- »motione spirituum generationi servientium, tum »ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est »peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem »modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch. d.* 45. *n.* »32. *Laym. l.* 3. *s.* 4. *n.* 18.

» II. Si semen judicio Medicorum transivit in ma- »teriam venenosam, licet eam medicamentis expel- »lere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri se- »minis emissio. *Sanch. d.* 17. *n.* 16. *Fill. t.* 30. *num.* 150. »*Trull. l.* 6. *c.* 1 *d.* 8. §. 1. *n.* 14.

» III. Non tenetur (modò tantùm absit periculum »consensûs in voluptatem; nec voluntariè promo- »veat) impedire pollutionem sponte suâ evenien- »tem, aut jam cœptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, ut natura se exoneret: » quia id non est procurare, sed pati, ut effluat, quod» aliàs corruptum, sanitatem læderet. Unde idem ad-» mittit *Sanch.* etiamsi orta esset priùs ex culpa, modò» de ea doleat, & consensum ulteriorem abstrahat, ad-» ditque, plerumque expedire, munire se cruce, & sinè» alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne per-» mittat lapsum in delectationem, *Sanch. n.* 17. *Trull. n.* 8.»

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. mi-» nuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi,» optare simplici affectu spontaneam, & naturalem» exonerationem naturæ, modò desiderium illud non» sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de» ea gaudere, viâ naturali & sinè peccato facta, quia» objectum istius desiderii & gaudii non est malum,» licèt ejusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec» periculo carere, quidam bene observent. *Less. n.* 105.» *Laym. n.* 17. »

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel» licitam & honestam, prævidet inde naturaliter se-» cuturam pollutionem, (idque multò magis valet de» destillatione) quam tamen ille nullo modo velit,» nec intendat, tunc, modò absit periculum consen-» sûs in delectationem, non tenetur abstinere à tali» actione; quia prosequenti suum jus, non imputatur» effectus per accidens, & præter intentionem secutus.» Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire» Confessiones mulierum, studere casibus conscien-» tiæ, tangere se ex necessitate, fœminas cautè, & cum» necessitate alloqui, osculari, amplecti juxta morem» Patriæ, si alioqui incivilis habendus esset. Quòd si» tamen periculum esset consentiendi in delectatio-» nem (quod colligitur inde, si sæpius ex simili occa-» sione mortaliter sit lapsus) à causa illa quantumvis li-» cita abstinendum esset: proindéque Confessarius tali» casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. d.* 45.» *Navar. c.* 16. *Laym. num.* 16. Monet autem *Laym.*» eum, qui in actionibus honestis & utilibus talem mi-» seriam experitur, faciliùs liberari contemnendo,» quàm æstimando, quia imaginatione, & timore au-» getur. »

VI. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicita,» otiosa, vel minùs necessaria, & hæc sit causa propin-» qua, ac naturâ suâ ad Venerem ordinata, ùt sunt» actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, lo-» cutio turpis, mortale est ab illa non abstinere: quia» in eam consentiens, moraliter in effectum consenti-» re censetur: Quòd si verò res illa sit causa tantùm re-» mota, per accidens tantùm ad pollutionem concur-» rens, qualis est v. g. esus aut potus calidorum, equi-» tatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam» mortalis, (modò pollutionem non intendas, & absit» periculum venerei consensûs) secuta pollutio non» est mortale, quia in talem rem consentiens, non ideo» velle censetur effectum. *Fill. n.* 152. *Sanch. l. c. Less. n.*» 90. *&* 100. *Vid. Dian. p.* 5. *t.* 13. R. 4. Addunt quidam» DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam» tantum esse peccatum, quantum est ipsa; ùt si causa» sit peccatum mortale, etiam fore mortalem; si sit» veniale, venialem: Si verò causa nullum sit pecca-» tum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo con-» sensûs) hinc venialem, v. g. esse illam, quæ provenit» ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali.» *Trull. n.* 5. ex *Lopez. Henriq. Vasq. Bonac. tom.* 1. *De Ma-*» *trim q.* 4. *p.* 10. *Vid. Dian. p.* 1. *t.* 2. *Misc.* R. 56.

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. Si» antè directè vel formaliter est procurata, & causa» non est retractata. 2. Quando post somnum placuit,» & approbata est propter delectationem veneream;» aliàs non. *Fill. num.* 148. *Trull. num.* 9. »

Quæres. An mutua pollutio inter mares vel fœmi-» nas procurata, sit mollities tantùm, an sodomia. »

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidi-» nem,

"onem, absque concubitu, esse tantùm mollitiem: Si "verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexûs "(præsertim si adsit aliqua conjunctio, & commixtio "corporum) est quoad malitiam sodomia. *Fill. t. 30. "cap.* 8. Plura de tota hac materia *vid. infrà lib. 5. num.* "76. *& Auctores citatos.*

ADDENDA.

921. QUæst. 202. *In quo consistat malitia pollutionis.* ℟. In hoc præcipuè, quòd sit contra finem naturæ, quæ in ordine ad solam generationem format semen, pollutio autem illud prodigit voluptatis causâ. Deinde si licita esset pollutio, impediretur propagatio generis humani, quia nemo vellet inire Matrimonium ob gravissima illius onera & difficultates, sed satiarent se homines voluptate, quæ est in effusione seminis, habetúrque per pollutionem. Atque ex his constat pollutionem esse intrinsecè malam, quod etiam declaravit *Innocentius* XI. damnans hanc 49. propositionem: *Mollities jure naturæ prohibita non est, unde si DEUS eam non interdixisset, sæpe esset bona & aliquando obligatoria sub mortali.*

922. Q. 203. *Quid circa causas pollutionis sit addendum.* ℟. Seqq. §. 1. Si actio, ex qua prævidetur pollutio, sit mortale in materia luxuriæ, simúlque causa per se & efficax pollutionis, pollutio secuta est mortale, tum quia lex obligans ad peccatum vitandum, obligat ad vitandas causas per se efficaces illius; tum quia talis pollutio censebitur intenta in causa & in natura operis, ad quod sequitur; tum etiam quia qui consentit in mortale circa materiam luxuriæ, exponit se periculo proximo consentiendi in delectationem majorem pollutionis prævisæ, ergo saltem ratione periculi peccat mortaliter, *Arriag.* d. 46. n. 23. *Rhod.* d. 1. q. 3. sect. 2. §. 5. *Sporer* in Tyrocin. Sacrament. p. 4. n. 335. & alii communiter.

923. §. 2. Si actio, ex qua prævidetur pollutio, sit tantùm veniale in materia luxuriæ, adhuc dicit *Mendo* in stat. d. 5. q. 2. pollutionem secutam esse mortale, tum quia causa est in materia luxuriæ & directè ac per se tendit ad pollutionem, ergo qui vult illam, censetur hanc in causa velle, non aliter ac si illa esset gravis in materia luxuriæ: tum etiam quia cum istis semper est homini jam actualiter affecto ad rem turpem periculum proximum consensûs in delectationem conjunctam pollutioni, ergo saltem ratione periculi semper est mortale. E contrà *Vasq. Henriq. Bonac. Fill. Salas*, uterque *March. Less.* l. 4 c. 3. n. 102. *Dian.* p. 1. t. 7. R. 65. & p. 2. t. 15. R. 31. *Gobat* in Exp. t. 7. n. 330. aliique plurimi cum *Sporer* suprà in Th. Mor. t. 1. c. 5. n. 19. dicunt posse tum abesse omnem intentionem pollutionis & periculum consensûs in eam, & consequenter pollutionem tum secutam esse tantùm veniale, quia cùm sit tantùm volita in causa, in tantùm est mala, in quantùm causa est mala, quæ sola est voluntaria, causa autem est tantùm venialiter mala, ergo etiam pollutio secuta.

924. §. 3. Si actio, ex qua prævidetur pollutio, non sit peccatum in genere luxuriæ, quamvis sit mortale in alio genere, uti est ebrietas vel esus carnium die Veneris, *Sporer* suprà, *Sanch. & alii* apud *Dianam* p. 1. t. 7. R. 65. dicunt esse veniale contra castitatem, quia quamvis causæ illæ non influant per se nec multùm in pollutionem, tamen videtur esse levis deordinatio contra Castitatem, quòd sinè causa ponatur aliquid etiam remotè causativum pollutionis. *Nec obstat*, quòd in re venerea non detur parvitas materiæ, secundùm dicta n. 910. adeóque si peccetur, videatur peccari mortaliter; *nam* tum tantùm peccatur mortaliter, quando res venerea est directè in se volita aut saltem in causa mortaliter mala & per se inductiva illius: de cætero potest peccari venialiter, vel per causam per se & directè volitam, si hæc tantùm leviter sit inductiva, vel per causam per accidens & indirectam, quæ non est in materia luxuriæ; uti (secundùm omnes) peccari potest venialiter per negligentiam levem in cavenda pollutione, *Ita illi*: è contrà *Arr.* n. 19. *Rhod.* suprà & alii probabiliùs dicunt, per se loquendo, nihil peccari contra castitatem, quia quòd peccetur contra temperantiam, comedendo die Veneris carnes, nihil spectat ad castitatem, tam parum, quàm si die Jovis comedantur carnes per actionem omnino indifferentem: idem est, si actio *per accidens* tantùm esset in materia luxuriæ, v. g. ratione finis, uti si quis carnes comederet die Veneris ad complacendum puellæ, animo inducendi eam ad fornicationem, pollutio enim sequeretur ab illa comestione tantùm per accidens & velut à causa remota.

§. 4. Si actio, ex qua prævidetur pollutio, sit de se honesta & licita, licèt videatur spectare ad materiam luxuriæ, uti lectio casuum turpium, si tamen sit necessitas, utilitas, aut alia quævis causa rationabilis eam ponendi vel continuandi, nullum erit peccatum, quamvis sequatur pollutio, uti latè ex *S. Aug. S. Th.* & communi omnium sensu probant *Sanch.* De Matrim. l. 9. d. 45. n. 4. *Rhod.* suprà. *Tann.* d. 4. q. 8. n. 81. Ratio est, quia qui utitur jure, quod habet ad ponendam actionem de se honestam & licitam, illi non imputatur ad peccatum, quod per accidens sequitur, cùm hoc potius patiatur quàm agat; & tales actiones sunt, secundùm *Sporer*, choreas honestas ducere; secundùm *J. Sanch.* in Sel. d. 21. n. 12. & 32. equitare, etiã rationabilis recreationis causâ; certo & commodo situ cubare in lecto, ambulare citò, crus vel femur unum superponere alteri &c. dummodo semper bonâ fide procedatur, id est, dummodo nullo modo intendatur oblectatio pollutionis, nec sit periculum consensûs in illam. *Ratio* omnium à priori est, quia talis causa, v. g. esus calidorum, per se tantùm tendit ad roborandum corpus per augmentum sanguinis & spirituum animalium, ex quorum vigore vel abundantia quandoque oritur pollutio, quod per accidens est tali comestioni, quæ habet alium honestum finem, meritò præponderantem illi periculo remoto pollutionis, quæ timetur: imò *Merat.* De pecc. d. 7. f. 8. ait eum non peccare graviter, qui exercet aliquem corporis motum nec necessarium nec utilem, certò prævidens ex eo orituram delectationem sensitivam: *Illsf.* t. 4. d. 1. n. 72. citans *Sanch. Castrop. Layin. Fill.* absolutè dicit hominem non teneri abstinere à commoditate sitûs, lecti, equitationis, potûs, etiamsi ex his natura per accidens concitari soleat; sed qui studiosi sunt puritatis, talia cavent. 925.

§. 5. Si quis fricet verenda, volens abigere pruritum vel qualitatem morbidam fortè adhærentem genitalibus vel in eorum meatu, & ex frictione prævideatur secutura pollutio, docet cum aliis multis *Mendo* q. 4. esse mortale; consentit *Sporer* in Tyroc. p. 4. n. 333. si fiat præcisè ad semen corruptum vel ad morbidam qualitatem expellendam, tum quia semper adest periculum consensûs in delectationem, tum maximè quia illa frictio per se tendit ad verum semen provocandum, & est causa proxima ac per se efficaciter concitans spiritus venereos, adeóque per se proximè influens in pollutionem: unde *Sanch.* qui priùs De Matrim. l. 9. d. 17. n. 19. docuerat licere talem frictionem ad expellendum semen corruptum, postea *in Dec.* l. 5. c. 6. n. 12. se corrigens dicit non licere, maximè cùm suppetant alia media minùs periculosa per medicinas, quas licitum esse sumere ad depellendam morbidam qualitatem vel corruptum semen valetudini noxium, docent cum communi *Sanch. Fill. Trull. Platel.* De pec. n. 241. licèt prævideatur simul per accidens expellendum verum semen: Et ratio disparitatis est, quia medicina illa per se non tendit ad expellendum verum semen, 926.

semen, sed ad expellendam illam morbidam qualitatem, è contrà frictio plus facit ad excitandos spiritus & ad eliciendum verum semen, quàm corruptum; possuntque de hoc videri dicta n. 826. Item Lugo De justit. d. 10. n. 126. Docent tamen etiam Sanch. Laym. March. Sporer num. 349. si frictio fiat ad abigendum molestissimum pruritum, non fore peccatum, quia est actio de se licita & necessaria, uti etiam applicatio medicamenti ad illas partes malè habentes, & per accidens est sequi pollutionem; & hanc sententiam fusè defendit J. Sanch. à num. 29. citans alios plures: sed iterum hic addo, quòd studiosi puritatis meritò talia caveant, aut saltem talem modum adhibeant, cum quo non sit conjunctum pollutionis periculum.

927. §. 6. Si nulla sit justa causa ejusmodi actionem exercendi, docent Laym. & Platel. num. 238. adhuc fore veniale tantùm talem actionem de se licitam & honestam ponere, quæ est causa per accidens & remota pollutionis; Arr. suprà dicit, per se loquendo, nullum esse peccatum, per accidens verò posse esse otiositatem vel aliquid simile: cum tamen pollutio & similes motus vehementes, dum contingunt in vigilia, magnam secum adferant voluptatem, pronum est, ut in hanc consentiatur saltem imperfectè, unde castitatis amans etiam tales causas remotas omittit, attamen sinè anxietate, & non agnoscendo obligationem saltem gravem, ne aliàs, quando poneret, per conscientiam erroneam peccet graviter. Circa omnia hactenus dicta videri potest Tann. à n. 113. ubi accuratè refert sententias & rationes.

928. §. 7. Quamvis aliqui doceant puellam, quæ semel consensit in copulam, non posse postea pœnitentiâ ductam viro seminante non recipere ejus semen, quia pejus videtur semen prodigere, quàm copulam inchoatam complere; quam sententiam Sanch De Matr. l. 9. d. 19. n. 7. vocat probabilem, censet tamen idem Sanch. pœnitentiâ ductam teneri semen non admittere, sicque permittere pollutionem maris, quia tenetur non continuare peccatum, quod incepit, nec potest habere veram pœnitentiam de illo, nisi abrumpat: quod valet secundùm omnes cum Lugo nu. 197. si vi opprimatur; ac tenetur etiam omni modo conari, ne opprimere volens possit semen injicere, ibi enim, si se passivè habeat, hoc ipso censetur positivè consentire, quia copulam pati est eam admittere: hinc Cajet. dicit etiam teneri clamare, ut invasorem abigat; Sot. tamen, Navar. Regin. Bonac. dicunt non teneri clamare, si inde timeat sibi mortem, gravem infamiam vel nimiam verecundiam: certum autem est nunquam licere illi semen admissum ejicere, uti dictum est n. 824.

929. Q. 204. *Quid circa pollutionem in somno sit addendum.* R. Seqq. §. 1. Si quis per cogitationes, tactus, aspectus, vel quascunque alias delectationes venereas habitas ante somnum intendat pollutionem in somno, certum est, quòd illæ delectationes præter malitiam, quam in se habent, etiam contrahant malitiam pollutionis, sive illa postea sequatur sive non: Dubium autem est, si tales delectationes sint habitæ ante somnum, & non intendatur, sed tantum prævideatur pollutio ex illis secutura in somno, an hæ antecedentes delectationes etiam habeant malitiam pollutionis; negant Caj. J. Sanch. & alii, quia cum neque adsit intentio neque desiderium illius, non est, cur ille effectus contingens & non liberè secutus possit imputari: è contrà Suar. Less. Sanch. aliique communiter & longè probabilius affirmant cum Mendo d. 5. q. 3. quia delectationes illæ per diem habitæ spectant ad materiam luxuriæ, & per se proximè influunt in pollutionem velut in effectũ propriũ, ergo qui vult illas, censetur etiam hanc velle in causa, maximè cùm talis causa ante somnum posita de se plùs & potentius operetur in somno, quando phantasia per species relictas agit vivacius, & libertas impediendi deest, unde talis tenetur in Confessione dicere se de die habuisse has vel illas delectationes, in quibus satis prævideriт secuturam in somno pollutionem. Nec refert, quòd fortè non sequatur, nam per accidens est, quòd aliunde impediatur, & causa per se sufficiens posita erat, quod sufficit ad contrahendam ejus malitiam, uti si quis admoverit ignem horreo alieno prævidens illud accendendum, posuit causam damni, & peccavit contra justitiam, quamvis per accidens ab aliquo extinguatur ignis & damnum non sequatur.

§. 2. Sporer in Tyroc. à n. 338. conformiter ad principia q. præced. relata sic discurrit, 1. Prævisio pollutionis in somno est tale peccatum, quale est causa, in qua prævidetur, unde si causa sit mortalis in genere luxuriæ & notabiliter influens in libidinem, pollutio prævisa erit mortalis, licèt autem causa sit mortalis in genere luxuriæ, si tamen non est notabiliter influens, uti notabiliter non videtur influere brevissima cogitatio voluntaria de objecto turpi, pollutio ex tali causa prævisa non videtur fore mortalis: Si autem causa sit venialis, aut mortalis quidem, sed in alio genere, uti est ebrietas, pollutio hinc prævisa videtur esse venialis tantùm. Denique si causa sit de se honesta & licita, ac adfuerit rationabilis causa eam ponendi, pollutio prævisa nullum erit peccatum. 2. Si quis evigilans non reprimat, sed permittat absolvi pollutionem in somno ex causis naturalibus inceptam, ne aliàs noceat valetudini, docent Sa, Tamb. Platel. De pecc. n. 224. Spor aliique cum Busenb. suprà non esse peccatum, quia in tali casu non est in se mala nequidem materialiter; sed rectè monent omnes cum Sanch. esse periculum consensûs saltem in delectationem, nisi eliciatur aliqua positiva displicentia. 3. Si quis expergefactus promoveat pollutionem in somno inceptam, addendo conatum aut protrudendo ultimas ejus reliquias, peccat mortaliter, quia non permittit, sed positivè continuat illam. 930.

§. 3. Arr. d. 46. n. 24. rectè notat esse discrimen inter pollutionem secuturam in vigilia & in somno, nam cùm in somno non sit periculum consensûs, causa, quæ pollutionem infert in somno, facilius ex hac parte excusatur à peccato; hinc pro vigilia magis tenetur quis vitare causas, non ratione pollutionis, sed ratione periculi consensûs, & ideo etiam docet Suar. De peccat. d. 5. sect. 7. n. 21. magis vitanda esse illa, ad quæ statim timetur concupiscentia, quàm alia, ex quibus timetur secutura in futuro, quia hæc sunt minus certa, facilius impedibilia & habent minus periculi. 931.

Q. 205. *An liceat inefficaciter appetere pollutionem naturaliter orituram, vel gaudere de ea involuntariè secuta.* 932.
R. §. 1. Communior est sententia, quòd licitum sit affectu simplici & inefficaci desiderare, ut pollutio merè naturalis & involuntaria eveniat ob aliquem finem bonum, & ità docent Navar. Less. Vasq. Sanch. in Decal. lib. 1. c. 2. à n. 18. Tann. De pecc. d. 4. q. 8. n. 145. Platel. De pecc. n. 244. Sporer in Mor. p. 1. t. 1. c. 6. n. 34., quia secundùm hos AA. pollutio involuntaria tum tantùm retinet malitiam objectivam & materialem, quando sequitur ex causa, non naturali, sed ex alia, v. g. ex tactu, turpiloquio &c. si naturaliter eveniat, putant esse naturalem evacuationem corporis, qualis est emissio sudoris vel aliorum superfluorum excrementorum. Difficultas tamen est, cur liceat affectu inefficace desiderare talem pollutionem, & non mortem alterius, nam Inn. XI. damnat hanc 13. prop. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alterius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Disparitatem dat Sporer, quòd appetere mortem alterius non sit actus merè naturalis, sed ex natura sua petat esse moralis ac liber, qualis si sit, intrin-

trinsecè est malus: è contrà dicit pollutionem vi naturæ provenientem non esse actum humanum nec voluntati subjectum, hinc in eum inefficaciter tendere non videri esse malum. *Contrà est*, nam mors naturaliter causata ex morbo etiam non est actus moralis, sed effectus naturalis, & tamen non est licitum eam appetere alteri, sed actus talis desiderii esset moralis & intrinsecè malus, ergo necdum apparet disparitas. Alii dicunt mortem esse gravissimum malum physicum subjecti, quod desiderare alteri non permittat charitas, nisi propter causam proportionatam, qualis esset spiritualis utilitas subjecti vel temporalis utilitas communitatis, secundùm dicta Lib. 2. à nu. 184. non autem privata hæreditas obventura, secundùm dicta hìc n. 693. E contrà pollutio orta ex causis naturalibus, secundùm *Sanch.* De Matrim. Lib. 9. d. 45. n. 14. non est malum nè physicum quidem subjecti vel prolis vel Communitatis humanæ, cùm tale semen sit quid superfluum, quo se exonerat natura; aut saltem est malum tam leve, ut propter utilitatem etiam privatam permitti possit.

933. §. 2. Consentiunt quoque DD. inquit *Sporer* n. 32. licitum esse gaudere de ejusmodi pollutione, quatenus causa fuit alicujus boni, uti quia sic cessavit tentatio, ægritudo; & ità docent *Vasq. Sanch. Less. Lugo & alii*: sed iterum difficultas est ratione relatæ propositionis 13. damnatæ, item 15. *Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* Sed dicendum est, uti licitum est gaudere tantùm de hæreditate obtenta post mortem, non autem de ipsa morte, sic tantùm esse licitum gaudere de effectu post pollutionem secuto, & ideo dixi, *quatenus causa fuit*, non autem de pollutione *secundum se*, hinc

934. §. 3. Non est licitum delectari de pollutione *secundum se*, est communis & certa apud *Sanch. In Decal.* L. 1. c. 2. n. 16. Ratio est, quia causa excusans factum à peccato, qualis est ignorantia vel defectus advertentiæ aut libertatis, non excusat talem delectationem, quæ fit cum scientia, advertentia & libertate: licitè tamen delector, v. g. de homicidio facto ob defensionem inculpatam, de damno alteri in extrema necessitate causato, quia causa liberans factum à culpa, nempe licentia faciendi, etiam excusat delectationem, *Sporer* n. 31.

TRACTATUS V.

De septimo Præcepto:

Non furtum facies.

935. »Cum hoc prohibeatur omnis injusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. Per furtum, & rapinam. 2. Per omissionem reparationis damni illati. 3. Per iniquitatem contractuum, de his tribus hìc agendum erit.

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid sit furtum & quale peccatum.

»Resp. Est occulta & injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter Domino. Quòd si res sit sacra, dicitur *sacrilegium*, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, *rapina*, à furto specie distincta. Licèt autem furtum cæteris paribus, quàm rapina levius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur: est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita communiter omnes.* Vid. *Bonac. Tom.* 2. *De restitut. d.* 2. *q.* 8. *Unde resolves*:

»I. Qui alienum accipit per jocum, vel propter bonum aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v. g. si uxor auferat marito pecunias, ne ludis aut comessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur, aut librum hæreticum, ne legat; aut si famulus det eleëmosynam non nimis magnam valde indigenti, in qua Dominus rationabiliter non sit invitus, à quo tamen propter verecundiam vel aliam causam non ausit petere. *Lessius Lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 4.

»II. Qui pro se vel pro alio in extrema necessitate constituto alienum accipit, quantùm necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem *re & spe* indigens fuit. Idem docent *Lessius d.* 12. *Malderus, Diana* &c. de necessitate gravi; verùm id probabiliùs alii negant cum *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex *S. Thoma* 2. 2. *quæst.* 66. *art.* 7. *Sylv. Ang. Vid. Lugo d.* 16. *sect.* 7.

»III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitū accipere nequeat, v. g. si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere, vel iniquè inductus sit ad serviendum iniquo pretio. *Vid. Laym. l. c.* & *Tolet. l.* 5. *c.* 15.

ADDENDA.

Quæst. 256. *Quid notandum sit circa naturam furti & rapinæ.* ℞. Seqq. §. 1. Furtum dicitur esse *ablatio*, per quod distinguitur à pura damnificatione, secundum dicenda p. 2. n. 17., nam si injustè comburas domum alienam, non est propriè furtum, *Lugo* De just. d. 16. n. 1. Hinc etiam furari acum sartori inde habituro grave damnum, non censetur grave peccatum furti, sed damnificationis, *Fagund. Moya* in sel. t. 1. t. 3. d. 3. q. 3. n. 1. Per ablationem autem intelligitur etiam retentio, nam L. 40. 54. 76. ff. *De furtis* dicitur creditorem pignore utentem, item usurarium, si rem alteri commodet; item commodatarium, si rem diutius usurpet, furti teneri, quamvis de creditore videatur oppositum dici L. 55. sequente, sed non potest esse quæstio nisi de nomine, potestque videri *Haun.* De just t. 2 n. 250. 936.

§. 2. Dicitur ablatio *rei*, intellige, externæ, mobilis aut immobilis, uti si partem agri alieni in tuum trahas, *Mol.* De just. d. 681. n. 14. Per Tò *rei*, intelligitur etiam persona non libera, uti mancipium; idem dicunt aliqui apud *Lugo* etiam de persona libera, v. g. filio, & ita videtur asseri §. 9. Instit. *De obligationibus, quæ ex delicto*: sed non potest esse quæstio, nisi iterum de nomine, de qua *Haun.* n. 254. 937.

§. 3. Dicitur *alienæ*, intellige, saltem quoad legitimam detentionem, furtum enim committitur non tantùm contra dominum rei, sed etiam contra solum possessorem aut legitimum tantùm ejus detentorem, v. g. circa depositarium, commodatarium, conductorem &c. L. 10. & 11. ff. *De furtis*: unde dominus rei depositæ potest furari subducendo rem suam inscio & invito depositario; & hoc est, quod innuit S. *Th.* 2. 2. q. 66. a. 3. ad 3. dicens rem depositam esse simpliciter deponentis, sed secundùm quid esse depositarii. Videri potest *Lugo* s. 8. 938.

§. 4. Dicitur ablatio *occulta*, & sensus est, quòd sit talis ablatio, quæ fit sine vi domino illata, quamvis fortè eo præsente & vidente fiat, uti si eo præsente & vidente pecuniam in mensa jacentem auferas & fugias, non est rapina, sed furtum. 939.

§. 5. Secundùm jam dicta explicari debent definitiones aliæ furti, uti S. *Th.* in O, *Occulta acceptio rei alienæ*; 940.

alienæ: L. 4. Instit. tit. 6. *Alienæ rei invito domino contrectatio lucri faciendi vel intercipiendi causâ*: L. 1. ff. De furtis, *Contrectatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratiâ vel ipsius rei vel etiam usûs ejus possessionisve*: *Molin.* n. 16. *Acceptio injusta boni externi absque vi & absque ullo consensu ejus, cujus est, saltem quoad legitimam detentionem*: *Tambur.* in Decal. l. 8. t. 2. c. 1. n. 1. *Acceptio vel contrectatio rei alienæ externæ sine vi, invito rationabiliter domino*: *Sporer* in Dec. t. 5. c. 5. n. 4. *Contrectatio occulta rei alienæ externæ domino rationabiliter invito*: *Haun.* n. 252. *Acceptio occulta rei ab alio justè detentæ invito detentore.*

941. §. 6. Observandum est, quid veniat nomine furti apud Theologos seu Canonistas & Juris civilis peritos, quod colligitur ex jam dictis, nam si in furtum feratur pœna ecclesiastica, v. g. excommunicatio, reservatio, illa cadet super furtum tantùm Theologicè consideratum, uti rectè *Lugo, Sporer, Tamb.* n. 7.; è contrà si à jure civili feratur pœna in furtum, non cadet super omne furtum Theologicè consideratum secundùm jam dicta, nam apud Juristas nomine furti non venit acceptio rei immobilis, nec si conjuges sibi mutuò aliquid auferant, uti notat *Lugo* contra *Haun.* nu. 257., nec quod aufertur ex hæreditate nondum adita, neque si tutor res pupilli injustè usurpet, ideoque Juristæ furta illa honestioribus titulis appellant, *delicta rerum amotarum, expilatæ hæreditatis, rationum distractarum &c.*, uti videri potest in legibus apud *Lugo* n. 3. Quales autem actiones, & cui, & contra quem competant ratione furti; Item quales statutæ sint pœnæ contra furtum, videri potest apud *Haun.* à n. 265.

942. §. 7. Rapina est injusta contrectatio rei alienæ externæ cum vi facta domino vel legitimo detentori: Ideo autem distinguitur specie à furto, quia superaddit modum tendendi in rem alienam notabiliter diversum, nempe cum vilipendio & injuria contra personam ipsam præsentem & renitentem, quæ tamen ob præeminentiam, quam habet ratione juris in re sua, violari non deberet. Porrò per vim intelligunt *Mol. & Lugo* nu. 12. non tantùm violentiam seu impetum, qui corpori infertur, sed etiam aliam vim, quæ fit per metum gravem injustè incussum, uti si latro minetur mortem, nisi extradas pecuniam; si Princeps minetur exilium, nisi solvas iniqua tributa; si quivis alius potentior minetur grave malum, si rem tuam repetas &c. Et debet talis vis fieri personæ domini vel alterius, qui rem legitimè detinet, uti rectè *Vict. Mol. Lugo* n. 13. contra *Sot.*; hinc si fur unus alterum vi impediat, ut ipse primus rem auferat; item si quis noctu violentè effringat ostia, & nemine præsente aut renitente rem subducat, non erit rapina sed simplex furtum; putat tamen *Haun* n. 264. fore rapinam, si habuisset animum vim inferendi, & ità videtur innui L. 52. §. 10. ff. *De furtis*: similiter quamvìs per metum sit vis illata, si non inferatur violentia, non erit rapina apud Juristas, nec in foro civili dabitur actio, quæ aliàs datur contra rapinam, & dicitur *De vi bonorum raptorum*, Instit. & ff. hoc Titulo, sed tantùm dabitur actio, *Quòd metûs causâ*, uti cum aliis notat *Haun.* n. 263.

943. §. 8. *Objici potest.* Homo tenetur bona sua temporalia postponere saluti æternæ proximi, ergo nunquam est rationabiliter invitus, ut proximus hæc accipiat, sed tenetur potiùs velle, ut habeat, quàm ut peccet mortaliter, ergo nunquam peccabitur saltem mortaliter per furtum vel rapinam. ℟. Si argumentum valet, ergo nulla proximo fieri poterit injuria gravis: itáque dist. antec., homo tenetur bona sua temporalia postponere saluti æternæ proximi, si proximus per suam malitiam velit suam salutem perdere, n., si proximus non possit aliter suam salutem consequi, c. anteced. & n. conseq.

Q. 207. *Quæ sint species furti.* ℟. Species furti genericè sumpti apud Theologos sunt, furtum strictè sumptum & rapina, de quibus à n. 936. dictum est, ad quæ accedit species Sacrilegii, si res sit sacra vel tollatur è loco sacro, secundùm dicenda l. 5. n. 127. Et speciatim de furto Reliquiarum dictum est hìc n. 53. Species furti apud Juristas sunt, 1. *Manifestum*, in quo fur præsente adhuc insecutione vel inclamatione deprehenditur cum re furtiva, eo die, quo furatus est, antequam detulerit eò, quò deferre & ubi cum furto manere constituerat: *Non manifestum*, in quo fur non ità deprehenditur. 2. *Diurnum*, quod fit in ea luce, quâ fur agnosci possit: *Nocturnum*, quod fit in eis tenebris, ut fur agnosci non possit. Statuitur autem L. 4. ff. *Ad legem Aquiliam*, ut solus nocturnus fur impunè occidi possit, ut tamen idipsum cum clamore testificetur; limitatur L. 9. ff. *Ad legem Corneliam de sicariis*, si parcere ei sine periculo suo non possit. 3. *Qualificatum*, quod in Jure habet speciale nomen & punitur specialibus pœnis: *Non qualificatum*, quod speciale nomen non habet in Jure, ideoque nec illi speciales pœnæ decretæ sunt. Qualificata sunt, *Peculatus*, quod est furtum circa res vel bona publica ad Fiscum aut Principem pertinentia: quò spectat etiam crimen *Legis Juliæ*, si quis bona communitati distribuenda in proprium commodum vertat, aut debens distribuere pecunias obtrudat aliquid aliud; item adulteratio monetæ facta à monetario; item cusio monetæ sine licentia, etiam in usus proprios, & quamvìs ex materia propria. *Abigeatus*, si ex grege abigantur plura pecora etiam successivè, vel etiam unum, si sit magnum, uti bos, equus, etiamsi è stabulo abstrahatur, uti notat *Illsung* t. 4. d. 3. nu. 131. *Plagium*, si homines liberi & inviti dolosè intercipiantur, supprimantur, vendantur, emantur. De his omnibus videri possunt plura apud *Haun.* à n. 259. 944.

Q. 208. *An furetur, qui rem aufert domino vidente & non contradicente, aut si putetur esse contentus.* ℟. §. 1. Si dominus videat, & ex metu vel verecundia non contradicat, auferens furatur, quia dominus est invitus: si videat & non contradicat, idque sine metu & verecundia, censetur consentire, quia nil opponit, cùm posset & deberet, nisi consentiret, ità plures cum *Bonac.* De restit. d. 2. q. 8. p. 1. n. 1. 945.

§. 2. Si quis prudenter præsumat dominum esse omnino contentum, vel certò sciat fuisse daturum, si rogaretur, non peccat, saltem graviter, auferendo, ità cum communi *Lugo* d. 21. n. 54. *Less.* l. 2. c. 12. n. 4. Ratio est, quia dominus tum non censetur invitus, saltem quoad substantiam, quamvìs fortè invitus sit quoad modum illum auferendi; ad excusandum autem à furto non requiritur positiva voluntas domini, sed satis est eum non esse nec fore positivè invitum quoad substantiam, ad quam tum est contentus: si tamen postea adverteretur non fuisse contentus nequidem quoad substantiam, esset obligatio restituendi, quia prior præsumptio non fecit eum esse reipsa contentum quoad substantiam. *Dixi* non peccare saltem graviter, quia communiter est saltem veniale, vel ob vanum respectum humanum, quo quis vincitur; vel quia fit contra voluntatem domini quoad modum saltem, qui aliter non vult carere suâ re, nisi se illâ abdicet sciens volens. 946.

Q. 209. *An ille furetur, qui pro statu suo servando facit in vestitu, victu, famulitio &c. expensas, quibus solvendis scit se esse imparem.* ℟. De hoc dicendum esse p. 2. n. 17. & 280. 947.

Q. 210. *An ille præsumi possit esse fur, qui rem alienam accipit, vel in cujus domo res aliena invenitur.* ℟. Hoc resolvendum esse p. 2. n. 1186.

Q. 211. *An licitum sit furari in gravi vel extrema necessitate.* ℟. Non licere in gravi tantùm, hinc *Inn.* XI. 948.

damna-

damnavit hanc 36. prop. *Permissum est furari, non tantùm in extrema necessitate sed etiam in gravi*: quænam autem necessitas dicatur extrema, gravis, communis, dictum est l. 2. à n. 195. Porrò circa propositiodem relatam adhuc notanda sunt seqq.

949. §. 1. Certum est nunquam licitum esse furari, nequidem in extrema necessitate, uti cum *S. Th.* 2. 2. q. 65. a. 5. notant omnes, quia furari est occultè surripere vel detinere rem alienam domino rationabiliter invito, quod semper est intrinsecè malum, si enim dominus sit rationabiliter invitus, non potest esse licitum contra illius jus agere: unde quamvìs probabile esset licere in necessitate gravi aliquid surripere, tamen improbabile esset licere furari: & quidem *Carden.* in 2. crisi d. 23. c. 1. a. 1. putat mentem Pontificis hìc fuisse præcipuè, ut reprobaret hoc, quòd unquam licitum sit furari, sed probabilius est, quòd per Tò furari intelligat etiam surripere, nam nunquam licere furari, erat per se satis evidens, & AA. quorum opinionem reprobare videtur, per Tò furari intelligebant surripere.

950. §. 2. Extremè pauper potest surripere sibi necessaria, quia habet jus naturale, imò & obligationem conservandi vitam, ergo etiam sibi applicandi media necessaria; neque per hoc furatur, quia ille, cui surripit, non est rationabiliter invitus. *Nec obstat* Jus Gentium, quo facta est divisio bonorum, *nam* cùm primarius finis bonorum externorum sit conservatio vitæ humanæ, divisio non potuit fieri in præjudicium vitæ, sed debuerunt in extrema necessitate omnia bona saltem non valde pretiosa, manere communia, & ità omnes unanimiter tenent, inquit *Carden.* num. 2. Quòd autem quis potest pro se, potest etiam pro alio extremè indigente, uti habet *S. Th.* q. 66. a. 7. ad 3. & post eum AA. communiter cum *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. n. 254., tum enim surripiens est veluti instrumentum indigentis. Addunt *Con. Less.* l. 2 c. 12. n. 69. *Dicast.* n. 252. *Tamb.* l. 8. t. 2. c. 6. §. 1. n. 1. *Sporer* t. 5. c. 5. n. 90. à tali paupere posse etiam occidi eum, qui impediret, quominus ipse arriperet rem sibi ità necessariam, sicuti raptor, qui bona magni momenti saltem necessaria tollit vel violentè retinet, potest occidi secundùm dicta n. 811.

951. §. 3. Si dominus bonorum sit in pari tecum necessitate extrema, non poteris surripere ipsi, quia in pari causa melior est conditio possidentis, *Less.* num. 70. *Tamb.* n. 3. & alii communiter: An autem tum excuseris à restitutione, dicetur p. 2. n. 329.

952. §. 4. Si extremè egens posset habere necessaria petendo, non esset licitum surripere, uti ex *Less.* & aliis docet *Dicast.* n. 248., quia revera tum non est in extrema necessitate surripiendi: Si tamen tum surriperet, *Less.* num. 72. putat tantùm venialiter peccaturum, quia dominus debet esse contentus quoad substantiam, ex hoc autem, quòd invitus sit quoad illum modum, putat non refundi malitiam gravem: & ità teneri petere etiam virum nobilis familiæ docet *Con.*, licèt eum valde puderet mendicare, quia pudor ille est irrationabilis & à superbia; in hoc tamen contradicunt *Less.* n. 66. *Castrop. Dicast.* n. 249. putantes viro honestæ conditionis nimis durum esse ostiatim mendicare, saltem eo loco, in quo notus est, sed facilè opponet *Con.* id non esse opus, potest enim divitem convenire privatim, aut per litteras, quæ non erubescunt: an autem sic indigens teneatur media vitæ conservandæ necessaria admittere tanquam tantùm mutuò data, dictum est l. 2. n. 207.

953. §. 5. Probabilius est, quòd privatus non possit in extrema necessitate surripere rem valde pretiosam, v. g. ter mille aureos, maximè si summa illa esset necessaria ad sustinendum statum alterius, uti notat *Lugo* d. 16. à n. 147., aut si alter ideo esset in gravia mala lapsurus, uti habet *Tamb.* §. 2. num. 1., charitas enim in proximum non obligat cum tanto dispendio proprio, nec videtur ulla virtus obligare ad tam extraordinaria media pro conservanda vita tam sua quàm alterius privati, secundùm dicta l. 2. n. 201. & hìc n. 775., docentque AA. ibi citati: & quamvìs in extrema necessitate omnia dicantur fieri communia, intelligi debent omnia non absolutè, sed quæ ad vitam sunt ordinariè necessaria, non quæ sunt tanti momenti & extraordinaria: cùm tamen contraria sententia etiam sit probabilis, posset pauper hanc tenens veluti sibi hìc & nunc satìs certam, surripere etiam pretiosa, & vicissim dives secundum alteram licitè negaret, neque ideo dabitur bellum utrimque justum materialiter & absolutè, sed tantùm formaliter & ex suppositione diversarum opinionum probabilium, in quo non est inconvenientia ulla.

§. 6. Si quis justè sit condemnatus, ut fame pereat, probabile est non posse, etiamsi extremè indigeret, surripere necessaria ad vitam conservandam, quia dives in eo casu non tenetur ei subvenire, uti dictum est l. 2. n. 201. Imò nec ipse tenetur vitam suam tum conservare, secundùm dicta hìc n. 779., ergo amisit jus ad vitam sic surripiendo conservandam. 954.

§. 7. Non esse ulli privato licitum in necessitate tantùm gravi surripere, habet nunc sententia communissima, quam meritò vocat verissimam *Sporer* n. 105., & videtur habere Cap. *Si quis.* De furtis, ubi dicitur, *Si quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres*, ergo jus canonicum supponit esse peccatum: & *Ratio* est 1. quia dominus est rationabiliter invitus, cùm enim nullum hìc sit vitæ periculum, nec malum amissioni vitæ æquivalens, bona non fiunt communia, ergo tali indigenti non competit jus occupandi 2. Cùm hæc necessitas sit omnino frequens, nimiùm multiplicarentur ejusmodi rapinæ cum perturbatione communis pacis. 3. Homines non satìs abstinerent à dilapidatione bonorum suorum, ab otio & inertia, cogitarent enim sibi in gravem necessitatem lapsis facilè succurrendum, rapiendo quod vellent, quod cederet in grave damnum communitatis humanæ. 4. Huic necessitati satìs occurritur per præceptum charitatis obligans ad eleëmosynam graviter indigenti dandam, secundùm dicta l. 2. à n. 199, cùm autem ea obligatio sit ad eleëmosynam dandam, patet in altero non esse jus eripiendi, nam ad illud, quod donatur, accipiens non habet jus, uti pluribus deducit *Carden.* num. 14. 24. 25. *Nec juvat*, quòd aliqui apud *Mendo* d. 3. n. 8. & cum *Dicast.* nu. 256. probabile esse censeant, quòd pauper in gravi necessitate possit diviti surripere, *nam* hoc dato, adhuc manet possessio pro divite, qui non debet exui certo jure propter probabilitatem illam pauperis: notant tamen *Laym.* t. 3. l. 3. c. 1. n. 8. & *Sporer* n. 106. ejusmodi pauperes non esse facilè damnandos peccati mortalis, si à divite, præsertim antè rogato & negante, surripuerint necessaria pro sublevanda necessitate sua gravi, circumstantia enim necessitatis multùm excusat, cùm reddat divitem minùs rationabiliter invitum. 955.

§. 8. Si tota Resp. sit in necessitate gravi, licitum est auferre à divitibus superflua, quæ necessaria sunt ad Remp. sublevandam, quia necessitas gravis Reip. æquivalet, imò superat necessitatem, quam haberet unus privatus, uti cum *S. Th.* & aliis *Carden.* n. 16. 956.

§. 9. Si necessitas gravis sit urgens, rectè docent *Lugo* n. 154. *Less.* n. 71. *Haun.* De just. t. 1. t. 2. à nu. 347. *Sporer* n. 103. *Carden.* n. 17., & fusiùs in 1. crisi d. 80. privato esse licitum surripere necessaria ad illam sublevandam, nam secundùm dicta l. 2. n. 195. tum censetur extrema esse moraliter præsens, cùm sit proxima, aut hæc sit illi æquivalens; & ideo hanc sententiam dicit esse certam *Tamb.* §. 1. 957.

§. 10.

958. §. 10. Licèt gravis necessitas non excuset, ut surripias, tamen excusare potest, ut differas restitutionem vel solutionem debiti, uti dicetur p. 2. n. 335.

959. Q. 212. *An occulta compensatio sit furtum.* R. §. 1. Si adsint conditiones aliquæ, non est furtum sed licita per se loquendo, uti contra *Henricum* & *Eliz.* l. 8. q. 7. §. 4. docent reliqui omnes, teste *Lugo* d. 16. n. 86. *Ratio* est 1. Nam non potest esse contra justitiam, tum quia est procuratio æqualitatis, quam intendit justitia, tum etiam quia creditor accipit rem æquivalenter suam, ergo debitor non potest saltem quoad substantiam esse rationabiliter invitus; sed nec quoad modum, quia hunc excusat necessitas & impotentia aliter accipiendi. 2. Per hoc cavetur major injuria, magìs enim læderetur jus creditoris, si pergeret carere rebus suis, aut etiam injustè cogeretur novos sumptus pro ea recuperanda impendere, ergo debitor non potest esse rationabiliter invitus. 3. Debet superesse medium moraliter possibile ad bona sua recuperanda, sed nullum aliud superest præter occultam compensationem, uti supponitur, ergo. *Dixi*, per se, quia per accidens potest esse illicita, quamvis adsint conditiones alioqui requisitæ, si enim acceperis rem mutuam à tuo debitore & juràris te redditurum, non poteris ob reverentiam juramenti retinere in compensationem tui debiti, secundum dicta num. 333.

960. §. 2. Objici possunt sequentia, 1. Lumen naturale insitum omnibus Gentibus dictat esse injustum, si quis inauditus condemnetur, fortè enim habet exceptiones, hinc ratio dicit omnem etiam reum esse audiendum, etiamsi ejus delictum videatur evidens: item est contra lumen naturæ, ut quis in propria causa & pro commodo proprio sit Judex, ideoque hoc prohibetur L. un. Cod. *Ne quis in propria causa*, & ideo etiam apud omnes Gentes sunt instituta judicia pro dicendo cuique jure suo; ideo etiam rectè recusantur Judices uni parti amici vel infensi, ergo compensatio altero inscio, & propriâ auctoritate facta non potest esse licita. 2. Est contra omnem politiam, ad quam spectat attendere ad circumstantias, si occultè compensans tantùm consideret quid, sive æqualitatem, non autem consideret, quis, sive à quo hæc æqualitas procurari debeat, quod maximè est considerandum, nam si quis extraneus veniret velletque esse Judex talis æqualitatis, diceremus, quis te constituit Judicem? quâ auctoritate id facis? ergo id magìs valet, si illud attentet facere pars adversa maximè interessata. 3. Si id licet in justitia commutativa, ergo etiam licebit in vindicativa, adeóque potero propriâ auctoritate ulcisci injurias, punire eum, qui mihi malè fecit, injuriæ parem injuriam referre, sicuti enim, v. g. dato mutuo habetur inæqualitas, quam occultè compensans redintegrat, ità per unam injuriam est posita inæqualitas, & relatâ pari injuriâ redit sua quóque æqualitas. 4. In foro externo nunquam approbaretur occulta compensatio, & censeretur fur, qui ita occultè surriperet, nam potestas publica debebat priùs dijudicare, num fortè non esset aliquis prior creditor, num debitor non afferret aliam exceptionem &c., ergo nec approbandum est in foro interno, quia internum debet conformari externo, nisi constet de præsumptione falsi vel ignorantia, ex qua procedat externum, quod hìc non est, ità *Eliz.*; Et similia sibi objicit *Oviedo* De contract. d. 8. num. 167. R. 1. Si hæ rationes valent, ergo rem meam, quam apud furem invenio, non potero privatâ auctoritate clam recipere; cujus oppositum dicetur n. 965. R. 2. Si attendantur conditiones, quas §. seq. proponemus, cadit ratio 1. & 2., nam dicemus debitum debere esse certum, moraliter non recuperabile per Judicem vel alium modum, ergo frustra provocaretur ad Judicem aut ad potestatem publicam. *Ad* 3. N. seq., quia justitia vindicativa spectat ad solum Superiorem: quod si per Superiorem amoliri non possim injuriam, & cæteræ conditiones adsint, licitum erit mihi damnum meum occultè compensare, & servato moderamine inculpatæ tutelæ, me contra injuriantem munire, ne magìs noceat. *Ad* 4. Forum externum præsumeret fieri sine justo titulo, quem si sciret adesse, uti & conditiones reliquas mox referendas, improbare non posset. Videri possunt *Carden.* in 1. crisi suprà, item *Haun.* t. 2. à n. 336.

§. 3. Conditiones requisitæ ad hoc, ut liceat compensatio occulta, sunt sequentes, 1. Ut debitum sit strictum, & non solius convenientiæ vel gratitudinis, estque oppositum improbabile, & *Diana* p. 7. t. 10. R. 19. referens *Petrum Nav.* pro opposita sententia, est deceptus, uti ostendit *Moya* t. 6. d. 4 q. 1. n. 12. 961.

2. Ut hoc debitum sit certum; nec sufficit, ut probabiliter tantùm putes tibi deberi, uti docent communissimè omnes cum *Carden.* in 2. crisi d. 23. c. 2. a. 1., & fusiùs in 1. crisi d. 16. c. 8. a. 6. contra *J. Sanch.* d. 43. num. 54. & d. 44. n. 57., cui favet *Lugo* num. 99., quamvis num. 106. suspendat judicium: *Ratio* nostra est, quia in dubio melior est conditio possidentis, & iniquum est, ut pro debito incerto certam tibi solutionem tuâ auctoritate attribuas, possessio enim, quam habet alter, est jus certum retinendi, contra quod nulla valet probabilitas, quia contra certitudinem pro jure retinendi non potest dari probabilitas pro jure auferendi, cum certitudo elidat omnem oppositam probabilitatem. *Conf.* Nam alioqui famulus probabiliter judicans sibi deberi salarium majus, posset occultè illud surripere, quod tamen damnatum est, uti dicetur nu. 971.; Imò quivis facilè sibi persuaderet se hìc & nunc habere jus probabile, consequenter posse clam surripere, ex quo sequerentur gravissima incommoda in societatem humanam, *Haun.* nu. 341. Hinc *Illsf.* t. 4. d. 3. nu. 173. meritò rejicit *Mol. Less.* & alios, qui docent legatarium, cui certò constat de voluntate testatoris, posse legatum occultè surripere hæredi necessario, si renuat dare propter testamentum legali solennitate destitutum, nam tantùm probabile est tali legatario jus competere: Idem est de illo, qui per Judicem compulsus est resarcire damnum alteri causatum ab animali suo sine sua culpa Theologica, nam etiam tantùm probabile est, quòd per sententiam Judicis non sit translatum jus pretii persoluti: Item si quis detraxerit de fama tua, & non possit aut nolit famam restituere, non poteris damnum famæ compensare clam surripiendo illi pecuniam, uti habet communis contra *Dianam* p. 3. t. 5. R. 30. & paucos alios, quia sententia, quòd sit obligatio restituendi in bono diversi generis, non est certa sed tantùm probabilis, uti dicetur p. 2. q. 62. *Nec obstat*, quòd in foro externo res adjudicaretur habenti jus probabilius, licèt non certum, *nam* hoc fit ex communi consensu omnium, ut tollantur discordiæ, & dominia rerum reddantur certa, in quo si intercurrat materialis injuria, per potestatem dominii alti transfertur dominium, quia sic postulat bonum commune, sicuti si Principi probabilius sit, quòd adsit causa sufficiens imponendi tributum, licitè imponit, quia tributa non imponuntur in bonum privatum Principum sed Communitatum, & postea adhuc cedent in bonum commune, unde Princeps in imponendis tributis agit veluti Judex, qui ex consensu omnium potest, imò debet ferre sententiam secundùm probabiliorem. Similiter si mihi abstulisti rem, quam possidebam, de qua dubii eramus, ad quem è nobis pertineret, possum eam occultè recipere, quia licèt meum petitorium esset tantùm probabile, tamen possessorium erat certum, ergo certum est, quòd feceris mihi injuriam. 962.

juriam, & consequenter tenearis reparare seu omnia restituere in integrum; & idem est de aliis similibus casibus, in quibus jus hoc vel illud est certum vel tantùm probabile. Quòd si AA. nostræ sententiæ quandoque dicant, in hoc vel illo casu licere occultam compensationem, cùm tamen id videatur esse tantùm probabile, eò quòd alii oppositum teneant, dicendum est AA. illos putasse pro tali circumstantia esse moraliter certum, rectè enim notant *Rebel.* & *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. n. 93. non requiri infallibilem certitudinem, sed humano modo, ità ut viri prudentes non dubitent, nec putent hìc & nunc posse prudenter dubitari de opposito: & sic intelligi debent omnia dicenda.

Unum adhuc controvertitur hìc, nempe, an tum, quando contractus est tantùm irritabilis per sententiam Judicis, ante hanc licita sit occulta compensatio & vendicatio rei; affirmant *Sanch.* De Matrim. l. 4 d. 8. n. 11. & *Less.* apud *Lugo* d. 22. n. 116., si aliter non possit rem recuperare, & eam alter teneatur ante sententiam restituere, quia cùm per sententiam certò possit rescindi contractus, videtur esse jam jus satis certum: è contrà negant *B. Pontius* & *Diana* p. 3. t. 5. R. 118., quia quamdiu non rescinditur contractus, manet jus in re acquisitum alteri: sed prior sententia videtur vera, quia ut licita sit occulta compensatio, satis est esse jus certum ad rem alienam, alioquin nunquam esset licitum sibi compensare jus certum per retentionem vel occupationem rei alienæ.

963. 3. Ut debitum sit præsens: aliqui tamen cum *Tann. Dian.* & *Sporer* t. 5. c. 5. n. 71. concedunt etiam licere prævenire & compensare nunc pro eo, quod alter certò debebit post mensem, si post mensem non eras accepturus, quod probabile esse agnoscit *Lugo*, docetque absolutè *Ills.* n. 172., dummodo ex anticipata solutione non nascatur damnum debitori, alioquin debebis hoc resarcire, *Tamb.* l. 8. t 2. c. 5. §. 1. nu. 2. Ratio prioris est, quia licitum est removere periculum, quod certò imminet rei meæ, meque indemnem reddere.

964. 4. Ut res, quam accipis, sit tui debitoris, unde non licebit accipere rem alienam existentem apud debitorem, nec illi commodatam aut apud eum depositam, quia ipse non est harum rerum dominus: si autem ipse rem suam tibi commodârit aut apud te deposuerit, Cap. *Bona fides* De depositis, & L. ult. Cod. *De depositis*, dicitur non posse retineri pro compensatione, quod multi intelligunt tantùm pro foro externo, unde retineri posse pro foro conscientiæ docent *Nav. Sa, Tann. Less.* l. 2. c. 27. n. 16. *Onn.* n. 174. *Dicast.* num. 91. & 96. *Sporer* n. 76., quamvìs *Haun.* De contr. in particulari num. 738. dicat tum tantùm fieri posse, quando res commodata non ampliùs existit in se sed tantùm est æstimanda, sed intelligere videtur, quòd tum etiam valeat pro foro externo, res enim tum non est, quæ habebat privilegium. Vide tamen dicenda p. 2. n. 455. Saltem poteris accipere rem, quam debitor tuus mittebat alteri pro dono aut pro solutione debiti, dummodo ab altero necdum sit acceptata, sed adhuc sub tui debitoris dominio, utì notat *Ills.* num. 170., si enim illam tu prior occupes, statim per apprehensionem possessionis in te transfertur dominium, cùm dominus non possit esse rationabiliter invitus. E contrà tamen si alius mittat aliquid ad tuum debitorem, qui necdum acceptârit, aut si ipsi debeat aliquid, sed necdum solverit, non poteris præripere, quia necdum est res tui debitoris, *Vasq. Lugo*, nu. 120. *Tamb.* §. 4. *Spor.* n. 80. 81.

965. 5. Ut rem tibi debitam non facilè possis aliter obtinere, utì habetur L. 13. ff. *Quod metùs causa*: tum autem non potes facilè obtinere, si deberes per litem vel publicam potestatem cogere cum magnis expensis vel jactura amicitiæ & gratiæ tibi multùm utilis; utì cum aliis notat *Tamb.* §. 1. num. 3., ubi cum *Diana* dicit non fore mortale, quamvìs desit hæc conditio; è contrà *Mol.* dicit fore mortale: quòd si fur habeat rem tuam, consuetudo probat posse sine ullo peccato propriâ auctoritate recipi, *Dicast.* n. 79., & habetur l. 48. ff. *De furtis*.

6. Ut fiat cum minimo damno debitoris: unde etiam abesse debet periculum, ne tibi vel tuo hæredi idem debitum iterum solvatur; item providendum, ne ille putans necdum esse solutum, maneat in conscientia peccati, nolendo solvere: si tamen non posses sine gravi incommodo hæc cavere, posses accipere; sed si iterum solveret, postea tenereris secundam solutionem restituere. 966.

7. Ut fiat in eadem specie, alioquin debitor injustè cogetur ad permutandam rem suam: si tamen accipi non potest in eadem specie, est communis sententia cum *Less. Lugo*, *Vasq. Laym. Haun.* num. 332. *Sporer* num. 75. *Illj.* nu. 171. licere etiam in diversa specie; & in re consentit *Dicast.* n. 117. 967.

8. Ut fiat sine damno tertii, quale esset, si ideo alius putaretur furatus & cogeretur restituere: quia tamen hoc tantùm per accidens sequitur, si quis absque notabili damno suo non posset omittere compensationem suam, non peccaret compensando, licèt hoc sequeretur; si autem posset sine notabili damno omittere vel differre, peccaret compensando, sed tantùm contra charitatem, utì habet communis cum *Sporer* n. 78. 968.

9. Ut fiat sine præjudicio tertii, quale esset, si res esset alteri, v. g. locata, commodata, huic enim facis injuriam, si ante tempus expletum eripias; item si essent alii creditores, quibus de jure deberetur anterior vel partialis solutio, secundum dicenda p. 2. q. 72. & seqq.; quod optimè deducit *Mendo* d. 6. q. 4. Unde si Titius creditor sciat Cajum debitorem suum non posse solvere omnibus etiam aliis creditoribus habentibus æqualiter jus, non potest Titius integrum debitum suum clàm subducere Cajo, sed tantùm pro rata, utì p. 2. num. 307. dicetur: imò *Lugo* num. 127. & alii docent, quamvìs ego rem debitoris apud me haberem, me tamen non posse eam retinere integram excluso anteriore creditore, quia cùm illam habeam nomine debitoris, mihi non favet possessio nec ullus alius titulus præferentiæ; in hoc tamen contradicunt alii cum *Tamb.* §. 7. à n. 3. & *Sporer* n. 82, qui putant rem illam, quam apud me haberem, esse veluti pignus pro debito meo, adeóque posse retineri, donec solvatur debitum; quod sustineri potest, si res illa sit apud me deposita tanquam pignus hujus mei præcisè debiti; alioquin præferenda videtur sententia *Lugonis*. 969.

Circa hanc conditionem, occurrit hoc dubium: 970.
Si Cajus non possit debitum à Principe obtinere, an possit illud sibi compensare, v. g. defraudando gabellas, licèt has conduxerit vel emerit Titius. Posse affirmant *Silv. Sanch. Bonac.* aliique cum *Onn.* num. 182. & *Lugo* d. 36. s. 5., quia Titius tantùm emit jus, quod habebat Princeps, sed Princeps non habuit jus ad gabellas nisi tales, quæ essent justæ, hæ autem respectu Caji non sunt justæ, cùm gravent Cajum suprà debitum, supposito enim quòd hoc contribuerit, quod ei debet Princeps, iniquè ab eo exigitur ulterior gabella. *Conf.* ex *Vasq.* & *Dicast.* l. 2. t. 20. d. 3. n. 74., quia jus Titii fundatur in jure Principis, hinc si v. g. cessante necessitate desineret obligatio solvendi Principi gabellas, etiam non esset obligatio solvendi Titio; ergo cùm Cajus hìc non obligetur solvere Principi, sed retinere possit compensando sibi debitum, nec obligabitur solvere Titio. *Nec obstat*, quòd Cajus non posset ex fructibus horti compensare debitum, si Princeps hortum locasset Titio, *nam* disparitas est, quòd fructus horti non sint Caji, imò nec Principis

cipis sed Titii, è contrà quod solvitur pro gabella, est Caji, nam solvitur Principi, cui Cajus non tenetur solvere, ergo multò minùs Titio: addit *Lugo* n. 80. compensationem hanc fieri non posse, si debitum à Principe sit contractum, postquam gabella jam Titio est debita, quia Princeps poterat hanc justè postulare, quando transferebat jus illius in Titium, ergo Titius, qui jus illud acquisivit, etiam justè postulat. Infert *Lugo* n. 85., si plures conduxerint diversas gabellas ab eodem Principe, ex cujus commissione unus injustè exegerit nimiùm, te posse compensare hoc subtrahendo alteri conductori, quia hic alter petit nomine Principis, sed Princeps non habet jus à te petendi, supposito quòd alius ejus conductor à te exegerit nimiùm, ergo nec potest exigere hic alter. *Vasq. Turr. Mol. Dicast.* n. 83. admittunt primam illam sententiam, si Titius tantum conduxerit illas gabellas, non autem si emerit aut ei donatæ sint, nam si conduxerit, videtur exigere adhuc nomine Principis; si autem emerit vel donatæ sint, exigit nomine suo, ipse autem non debet Cajo, ergo Cajus injustè ex illis compensat, quod debet Princeps, nisi fortè debitum Principis esset antiquum, uti limitant *Mald. Less. Diana* apud *Lugo* n. 82., qui dicit se non videre in hoc differentiam. Opposita sententia, quam tenent *Corduba*, *Regin. Graff.* apud *Lugo* n. 72. item *Sporer* n. 81. videtur probabilior, nempe absolutè non licere talem compensationem, sive Titius emerit aut dono habeat, sive conduxerit jus exigendi gabellas, tum quia fieret in præjudicium Titii; tum quia Cajus compensaret sibi, non ex bonis Principis, sed quæ fuissent Principis, & nunc essent Titii, qui etiam solus damnum illud sentiret. *Conf.* quia licèt Titius conducat vel emat jus gabellæ, non ideo obligatio Principis transfertur in Titium, sicuti ex eo, quòd conducam vel emam agrum tuum & jus percipiendi fructus ex illo, non ideo tuæ obligationes transferuntur in me, ergo non ideo habebis jus compensandi ex gabellis, nisi quamdiu hæ manebunt Principis; suppono autem jus gabellæ non fuisse specialiter hypothecatum pro illo debito, nulla enim est ratio, cur jus gabellæ determinatè potiùs debeat ferre illud onus, quàm reliqua bona, quæ Princeps retinet, ergo licèt Titius conduxerit vel emerit jus gabellæ à Principe, non ideo potest Cajus has fraudare ad compensandum hoc, quod ei debet Princeps. Ad rationem *Lugonis* ℞. Principem, quamdiu retinebat jus gabellæ, non potuisse exigere gabellam à Cajo, non quòd gabella esset de se injusta vel indebita, sed quia Princeps aliunde Cajo debebat, si autem Princeps jus gabellæ locârit vel vendiderit Titio, Princeps manet debitor ex reliquis suis bonis, & debitum Principis nullo modo manet connexum cum jure ad gabellas, quod nunc est Titii, qui Cajo nihil debet.

971. Q. 213. *An famulantes possint dominis suis occultè surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putant non respondere æqualem mercedem.* ℞. Non posse, nam *Inn.* XI. damnavit hanc 37. prop., *Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt*: quæ damnatio ut explicetur, notanda sunt seqq.

§. 1. Possunt omnes, etiam famulantes, uti occultâ compensatione, si adsint conditiones à num. 961. requisitæ, unde per hanc damnationem non restringitur ullus usus licitæ compensationis, nam compensatio hìc damnata semper fuit illicita, quia defuerunt ei conditiones ad licitum usum necessariæ, quia propositio damnata dicebat sufficere, quòd famulus judicet salarium esse minus quàm operam, hoc autem falsum est, tum quia secundùm dicta n. 962. requiritur, ut hoc sit certum; tum etiam quia licèt labor sit fortè major, tamen famulus non est ad eum conductus, & ex propria voluntate facit, vel saltem ex spe alterius commodi aut gratiæ.

§. 2. Si famulus judicans suum salarium esse nimis parvum debeat pecuniam suo domino, v. g. quia acceperat ab eo mutuam, quamvìs iste famulus habeat possessionem hujus suæ pecuniæ, non ideo potest retinere, quantum putat sibi ultrà deberi, uti cum aliis *Carden.* in 2. crisi d. 23. à num. 66., quia possessio pecuniæ hìc non facit ad rem, uti in simili notat *Lugo* d. 18. n. 10., sed pro domino antecedenter ad omne dubium est certa possessio juris de recipiendo mutuo, quæ debet prævalere, cùm famulus è contrà non habeat possessionem ullius juris, quo elidatur illa certa possessio domini, jus enim, quod prætendit ad majus stipendium, est ad summùm tantùm probabile & incertum, quod nō elidit certitudinem juris ad recipiendum mutuū, hinc praxis oppositæ sententiæ secundum *Card.* est subjecta damnationi. 972.

§. 3. Damnatio hujus propositionis extenditur etiam ad omnes illos, qui vel alteri laborant, uti varii opifices; vel præstant obsequia, uti amici, intercessores, internuncii; vel obeunt officia, uti Consiliarii, Secretarii, Quæstores, Belliduces &c., his enim etiam illicita est occulta compensatio, nisi adsint omnes conditiones à n. 961. allatæ, *Carden.* a. 3. Et speciatim quoad famulos sartorum, hi faciunt injuriam, si retineant fragmenta panni, fila serica &c., ut sic compensent sibi mercedem, quam dicunt satis magnam non solvi, ità cum communi *Lugo* d. 16. n. 83. Ratio est, quia merces, quæ communiter datur illis, & quâ major non potest ordinariè obtineri, debet censeri justa, quantitas enim justæ mercedis taxatur communi usu & consuetudine, ergo malè dicunt talem mercedem non esse justam. Idem videtur dicendum de sartoribus ipsis seu magistris, uti rectè *Villal. Dian. & Lugo* n. 85. contra *Sanch.* & alios, si invitis illis, qui vestes constituunt, retineant ejusmodi reliquias: an autem hic vel ille censeatur invitus, judicari debet ex circumstantiis, quamvìs enim plerique reposcant fragmenta, tamen illi, quibus vestes fractæ non reficiuntur, sæpe censeri poterunt ea non repetere. Et quod dictum est de sartoribus, valet de aliis, qui in aliena materia laborant. 973.

§. 4. Ut ejusmodi hominibus sit licita occulta compensatio, non sufficit, quòd putent sibi irrogari evidentem injuriam, amor enim proprius facit credi evidens, quod sæpe vix est probabile: imò nec sufficit judicium Confessarii mediocriter docti, sed requiritur, ut vir valde doctus, multùm prudens ac versatus in re morali judicet certum esse, quòd tali homini fiat injuria: Ratio est, quia difficillimum est judicare in hac materia ob plurimas circumstantias, quæ possent compensationem illam reddere illicitam, posset enim labor per aliquid aliud esse compensatus, v. g. per favores, spem promotionis, instructionem &c.; posset talis conductus ab initio cessisse juri ad majus stipendium; posset rogasse admitti ad tale servitium, quo casu conventio pro minori pretio esset justa; posset esse talis labor, quem alius libenter subiret pro illo stipendio, & tum etiam censeri debet justum, quamvìs esset solito minus. Notat tamen rectè *Carden.* n. 65., si herus solvat famulo stipendium in rebus, de quibus non contraxerat famulus neque indiget, sed cogitur divendere minori pretio, certum esse, quòd fiat injuria, hinc si adsint reliquæ conditiones, posse uti occultâ compensatione. 974.

§. 5. Si famulus vel alius operarius propter paupertatem coactus sit pacisci pro inæquali stipendio, putat *Pourré* apud *Steph.* t. 4. d. 7. num. 19. posse occultè compensare sibi; sed oppositum est omnino tenendum, quia hìc nulla domini culpa intervenit, & ipse per contractum cessit juri suo: si tamen aliunde cogatur invitus servire pro inæquali stipendio, rectè docet *Carden.* n. 65. deberi compensationem ab eo, qui coëgit, quia tum non consensit in minus stipendium. 975.

§. 6.

976. §. 6. Si certum sit, quòd famulus occupetur in aliis, ad quæ non est conductus, pro his potest stipendium petere, & si aliter obtinere non possit, occultè compensare, uti docent *Nav. Menoch. Castrop. Burgh.* cent. 2. cas. 76. Si tamen volens facit obsequia gratuita, non potest sibi taxare stipendium, sed remuneratio est libera domino, unde non poterit ideo sibi quicquam occultè accipere.

977. §. 7. Si famulus vel alius deserviens etiam ex errore invincibili & bonâ fide, v. g. sequendo consilium Confessarii non satis docti, subduxit domino aliquid, quod judicabat sibi competere supra salarium, *Carden.* n. 79. dicit teneri hoc restituere, vel ex re accepta, si illam adhuc habeat aut ex illa sit factus ditior, vel saltem ex contractu, nam obligatio, quam inducit contractus, tamdiu durat, donec impleatur, sed contractus inter ipsos fuit de ponendo famulatu, v. g. pro decem aureis tantùm & non pro duodecim, quos ille famulus sumpsit, ergo semper remanet obligatio famuli ex parte sua complendi contractum, id est, non sumendi duodecim, sed ponendi laborem suum pro illis decem, sicuti dominus maneret semper obligatus ad solvendos decem, quamvis per oblivionem inculpabilem antehac eos aut eorum partem non solvisset. Hæc sententia est vera, si famulus intendit se obligare ad non sumendum ampliùs; è contrà si contraxit de decem, tacitè reservando vel non excludendo jus ad amplius, si prudenter censeretur sibi competere, videtur excusandus per bonam fidem, si illud amplius non exitat nec inde sit factus ditior.

Plura circa stipendia famulorum, eorumque erga dominos, ac vicissim dominorum erga ipsos obligationem, videri possunt apud *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. d. 7.

DUBIUM II.

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

978. »VAriæ ea de re sunt sententiæ; *Navar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alii nimis laxè »100. aureos; moderatiùs *Tol. Med. Less. l. 2. c. 12. n.* »*29. 30 31. &c.* duos regales; etsi minus sufficiat, si »notabiliter noceat.

» *Resp.* Ea non mathematicè, sed moraliter metienda »est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex »circumstantiis personæ, cui aufertur, si nimirum ei »grave damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana »graviter lædatur: quomodo respectu valde divitis, »imò etiam Regis, unus vel alter aureus notabile »quid videtur; respectu verò mediocriter divitum, »quatuor circiter regales, sive medius imperialis; respectu »mechanicorum duo; respectu pauperis, unus. »Ità nunc *plerique* cum *Bon. Unde resolves:*

» I. Grave peccatum est auferre rem parvam domino »valde proficuam, v. g. sartori acum, quam »unicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. »*Less. n. 33.*

» II. Grave item est (etsi non in specie furti) si fur »sciat ex jactura rei parvæ domino secuturam valde »magnam molestiam, v. g. quia valde ad eam afficiebatur, »nec similis recuperari potest: nisi tamen sit »nullius prorsus momenti. *V. Bon. to. 2. De restit. in* »*partic. d. 2. q. 8. p. 1. n. 8.*

» III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem »in rebus, quæ ultro proveniunt, & sunt valde »expositæ, v. g. fructus ad viam publicam. *V. Bonac.* »*num. 10.*

» IV. Plus item, si quis à diversis, vel ab uno interpolatim, »parva & plura furetur. *V. Less. n. 46.*

ADDENDA.

QUæst. 214. *Quidnam probabilius statuatur pro materia furti gravis.* R. §. 1. Aliqui putârunt non posse assignari regulam universalem, unde desumatur gravitas materiæ in furto; sed hos rectè confutat *Esp.* De just. q. 27., nam potest determinari, quandonam fiat injuria gravis, ergo debet posse dari regula, ex qua colligatur gravitas injuriæ: injuria autem mensuratur in ordine ad aliquid tertium, quod sit quid notius, & fundet rationem regulæ universalis, dicemúsque p. 2. n. 2. pacem communem, tranquillitatem publicam, mutuam conjunctionem & amicitiam hominum inter se, esse regulam illam objectivam, quâ mensuratur gravitas vel levitas injuriæ, & cùm ista etiam sint finis justitiæ, quod his graviter opponitur, est injuria gravis, adeoque etiam datur mensura gravis furti. 979.

980. §. 2. Materia furti potest dici gravis, vel absolutè, vel respectivè: illa dicitur gravis absolutè, quam quicumque furatur, peccat mortaliter, à quocunque etiam furetur, non quòd semper tanta requiratur, sed quòd tanta sufficiat respectu omnium, & tanta requiratur respectu aliquorum. Materia gravis respectivè dicitur, si censeri debeat gravis respectu aliquorum, non tamen respectu omnium, quia nempe si auferam alicui, peccabo mortaliter, possem tamen auferre alicui alteri, & non peccare mortaliter, uti paulò pòst declarabitur.

981. §. 3. In statuenda hìc regula communi est difficultas, suntque diversissimæ sententiæ; *Diana* p. 2. t. 3. R. 57. recenset novem; plures referunt *Lugo* d. 16. s. 2. *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. d. 2. *Haun.* t. 2. c. 3. controv. 2. *Gormaz* à n. 689. Celebriores sunt hæ, inprimis *Mol.* & aliorum cum *Esp.* q. 28., qui dicunt respectu hominum non habentium pingues facultates sufficere hoc, quod ordinariè datur in mercedem operario pro labore unius diei; *sed* cùm mutetur illa merces pro varietate opificum, laborum, dierum, regionum, regula illa est obscurior & non satis determinata: deinde non est universalis, cùm non conveniat v. g. Regibus. Altera est *Gatt. Haun.* n. 329. *Ills.* t. 4. d. 3. n. 151., qui pro regula statuunt quantitatem necessariam congruæ sustentationi hominis plebei uno die; *sed* hæc quantitas etiam videtur nimis parva respectu ditissimi Regis, qui irrationabiliter faceret, si propter solidum (per hunc intelligo octavam partem Imperialis, apud Italos Julium, apud Hispanos Regalem, apud alios blamuserum) graviter contristaretur aut indignaretur, cùm tamen respectu hominis pauperrimi communiter censeatur materia gravis.

982. §. 4. Etiam in statuenda quantitate pecuniæ pro materia gravi furti sunt æquè diversæ opiniones; *Nav.* pro materia gravi posuit medium solidum; *Covarr. Salon. Lamas, Cord,* solidum; *Med. Reb Tol. Less.* duos solidos; *Valent. Sayr.* tres; *Haunold.* posuit tertiam partem Imperialis, dicitque n. 329. in illam quantitatem conspirare majorem & saniorem Theologorum partem; *J. March.* & alii posuerunt quatuor solidos, quam sententiam *Sanch.* dicit esse in Hispania communem; *Vega* posuit quatuor vel quinque solidos; *Sot. Silv. Ang.* posuerunt duos circiter ducatos, (per ducatum hìc intelligo duos Imperiales) Hæ aliæque similes sententiæ, si loquantur respectivè ad aliquos homines, sustineri possunt, uti constabit ex dicendis; si autem singulas illas quantitates ponant pro materia absolutè gravi respectu omnium, sustineri non possunt, saltem prima, secunda & ultima, quis enim dicat esse mortale, si ditissimo Regi furer unicum solidum? è contrà quis dicat ad mortale respectu hominis pauperrimi requiri, ut ei furer duos ducatos? hinc,

983. §. 5. Probabilius est non posse pro regula universali statui unam certam quantitatem pecuniæ, quæ sit materia absolutè gravis, sive, quæ ad mortale requiratur & sufficiat respectu omnium; est nunc satis communis cum *Moya* t. 3. d. 3. q. 3. c. 1. §. 2. *Gorm.* à n. 693. contra Auctores §. præced. relatos; ad quos accedunt *Tann. Arr. Esp.* q. 31. *Dicast.* à n. 26. *Ills.* n. 148. *Ratio* est, quia quamcunque quantitatem posueris, erit talis, ut vel minor sufficiat, vel major requiratur respectu alicujus, uti jam dictum, & patebit consideranti singulas quantitates ab AA. illis allatas. *Neque* hoc habet se merè per accidens, uti putant Adversarii, quasi ditior aut alius ob certas circumstantias remittat; *Nam* quòd ditior censeatur remittere & esse minus invitus, videtur fundari in ipsa rei natura, suppositâ dispari conditione, rectâ enim ratio dictat, etiam præscindendo à dissimili voluntate, gravius peccatum esse mendico auferre solidum, quàm eundem auferre Regi; & Rex meritò judicaretur ab omnibus irrationabilis, si vellet propter furtum solidi contristari vel indignari, sicuti mendicus, ergo. *Confirmantur* hæc à pari ex dicendis n. 991. de injuria contra famam, quæ enim est gravis respectu unius, potest esse levis respectu alterius.

984. §. 6. Probabilius est, quòd gravitas furti non sit mensuranda præcisè ex quantitate rei ablatæ, sed simul ex circumstantiis personæ, cui aufertur. Ratio est, quia furtum in ratione gravis vel levis, constituitur per rationem damni illati domino rationabiliter invito, ergo ejus gravitas desumi debet per ordinem, partim ad damnum, quod infertur, partim ad voluntatem ejus, qui damnificatur, atqui pauper accipit majus damnum & est magis invitus, quam dives, uti patet, docetque S. *Th.* opusc. de erudiendis Principibus l. 7. c. 8. *In amissione unius gallinæ plus pauper gravatur, quàm unus multum dives gravaretur in mille marcis*: in quem sensum *Christus* Marc. 12. ℣. 43. dicit viduam, quæ quadrantem miserat in gazophylacium, misisse *plus omnibus* divitibus, quia nempe respectu pauperis viduæ erat unicus quadrans æstimabilior; ideoque etiam pauper, si ipsi eripiatur sua res parva, censetur habere majorem causam justæ contristationis & indignationis, ergo gravitas furti non est mensuranda præcisè ex quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ, cui aufertur.

985. §. 7. Materia gravis furti probabiliter statuitur valor requisitus ad sustentationem pro una die, congruam respectu illius, cui aufertur, ità cum aliis *Sporer* t. 5. c. 5. n. 29. *Gorm.* n. 699. & in re consentiunt alii, speciatim *Illf.* n. 147. *Ratio* est, quia meritò ab omnibus multum æstimatur posse pro una die honestè subsistere, & cui hoc tollitur, verè redditur miserabilis pro illa die, ergo censetur illi dari causa gravis contristationis & dissolvendæ amicitiæ, ergo est injuria gravis, secundum dicenda p. 2. n. 2. Deinde cui tantus valor tollitur, censetur pati grave damnum & esse graviter invitus, ergo & debet censeri pati gravem injuriam: Per sustentationem autem hîc intelligo necessaria ad honestè vivendum unâ die quoad victum, vestitum & habitationem, secundum communem & mediocrem modum, quem servant homines similis conditionis. Nunc regula hæc magìs determinanda est ad quantitatem pecuniæ

986. §. 8. Materia absolutè gravis in furto personæ extraneæ, probabiliter statuitur esse quantitas duorum ducatorum. Ratio est, quia quisquis tam multùm furatur à quocunque, peccat mortaliter, & tam multùm videtur requiri, ut quis peccet mortaliter furando ditissimo Regi: est autem etiam respectu hujus gravis, quia videtur sufficere illi, ac etiam requiri pro sustentatione unâ die, uti magìs declarabitur n. 997. & 998. *Dixi*, personæ extraneæ, nam de furtis domesticorum & filiorum dicetur specialiter à n. 1014.

§. 9. Quantitas respectivè gravis videtur sic posse probabiliter statui, ut respectu cujuscumque etiam ditissimi Regis sint duo ducati; respectu inferioris Principis, unus ducatus; respectu viri per-illustris aut mercatoris valde divitis, unus Imperialis; respectu mercatoris mediocriter divitis, medius Imperialis; respectu civis mechanici, tertia pars Imperialis; respectu tenuioris civis vel rustici, duo solidi; respectu hominis utcunque pauperis, sesqui solidus; respectu planè pauperis, etiam unicus solidus; & de omnibus intermediis loquendum est cum proportione. Ratio est, quia tam multum videtur requiri & sufficere ad singulorum sustentationem pro integra die, ergo censebuntur pati grave damnum & esse graviter inviti, si tam multùm auferatur, non autem, si auferatur minus: intelligo autem dictas pecunias secundum monetam & æstimationem, quæ nunc est in his partibus, nam rectè notat *Dicast.* à n. 32. pretia & valorem pecuniarum notabiliter variari pro varietate temporum & locorū, in quibus oporteret dicta sic accommodare, ut tantundem tum & ibi assignaretur, quantùm postularet honesta sustentatio ejus, cui res aufertur. 987.

§. 10. *Objiciuntur* multa contra hactenus dicta, ex quorum solutione meliùs intelligetur sententia nostra: 1. Æstimabilitas rei temporalis, v. g. pecuniæ, nullo modo dependet à privata indigentia Domini, sed à conducentia, quam habet ad usum humanum tanquam ad finem suum, qui præcipuè est sustentatio hominis, atqui hæc conducentia est eadem, sive pecunia sit pauperis, sive divitis, ergo æstimabilitas etiam est eadem, ergo quod respectu pauperis est materia gravis, etiam est respectu divitis, per se loquendo, ità *Illf.* n. 148. ℞. N. *maj.* Nam partialiter dependet à circumstantiis personæ, cui servit, uti constat ex dictis n. 984. 988.

Instabis 1. Jus divitis ad suum solidum est æquè magnum, quàm jus pauperis ad suum, ergo sive diviti sive pauperi furer solidum, lædo æquè magnum jus, ergo æqualiter pecco contra justitiā, quamvis magìs peccem contra charitatem, si furer pauperi, ità *Dicast.* à n. 29. ℞. Jus divitis est æquè magnum, *materialiter*, conced. *formaliter*, *n. anteced. & conseq.* Quantitas materialis juris habetur per respectum ad res secundùm se; è contrà quantitas formalis æstimatur secundùm necessitatem vel utilitatem, ad quam ordinatur, sic enim si habeam maldrum siliginis nunc valens tribus Imperialibus, & illud servem in sequentem annum, túmque valeat sex Imperialibus, habeo in mea siligine hoc anno jus æquè magnū materialiter, ac habiturus sum post annum, attamen post annum habebo jus majus formaliter, quia erit mihi utilius, hinc qui eam siliginem mihi eriperet hoc anno, non faceret mihi tantam injuriam, quantam si post annum, supposito quòd hoc anno fuissem venditurus vel eâ usurus: Simile autem est in pecunia respectu pauperis & divitis, hinc si donem solidum unum tam pauperi quàm diviti, meritò censebor plus donare pauperi, qui magìs æstimabit ac majores referet gratias quàm dives. 989.

Instabis. 2. Ergo si pauper unum solidum permutet cum divite, permutatio erit injusta, quia solidus pauperis erit formaliter pretiosior quàm solidus divitis, ità *Esp.* quæst. 31. ℞. N. *Sequelam*: Nam solidus pauperis est soli pauperi pretiosior, non autem diviti, è contrà solidus divitis est soli diviti minus pretiosus & non pauperi, hoc ipso autem, quòd pauper accipiat solidum divitis, & dives solidum pauperis, uterque solidus permutatus accipit suum pretium formaliter majus vel minus ab illis permutantibus, adeóque solidus divitis fit pauperi pretiosior, quàm fuerit diviti, & solidus pauperis fit diviti minus pretiosus, quàm fuerit pauperi, ergo hæc permutatio habebit æqualitatem, non tantum materialem, sed etiam formalem, ergo est justa. 990.

Insta-

991. *Instabis* 3. Ex hoc, quòd aliquis sit in fama dives, v. g. habeat famam in omni virtute, si illi detraham famam castitatis, non ideo minùs pecco, quàm si fuisset pauper in fama & habuisset solam famam castitatis, ergo ex eo, quòd furer solidum diviti habenti plures solidos, non ideo minùs pecco, quàm si furer pauperi habenti unum tantùm ℞. 1. Isto argumento confirmatur nostra sententia, nam uti in detractione non debet tantùm attendi *quid*, sed maximè *de quo & cui* dicatur, ità in furto. ℞. 2. N. *conseq*. Ideo diximus sufficere minorem quantitatem in bonis fortunæ respectu pauperis, quia pauper in his patitur majus damnum & rationabiliter est magis invitus: oppositum est in fama, nam qui habet majorem famam, illi facilius nocetur & infertur majus damnum, ideóque est rationabiliter magis invitus, sic enim si de homine valdè sancto dicas esse mendacem, peccas graviter, si autem dicas de alio, non ità facilè peccas graviter, & ratio utriusque dabitur P. 2. n. 1194.

992. *Instabis* 4. Si omnes essent pares conditione, esset respectu omnium una quantitas gravis furti, ergo & jam est, quia natura in taxanda læsione gravi considerat hominem secundùm ea, quæ ipsi à natura insunt & debentur. *Confirmatur*: nam natura est eadem in omnibus, quæ nec divitias nec paupertatem curat, ergo quod ex natura est grave respectu unius, etiam est respectu alterius. ℞. N. *conseq & ejus probationem*, oppositum enim fatentur omnes in læsione famæ, ubi maximè attenditur, cui detrahatur. *Ad confirmat*. N. conseq Nam per naturam hic non intelliguntur causæ necessariæ vel naturales, sed intelligitur Jus sive lex naturæ vel recta ratio, suppositis autem divitiis in uno, & in altero paupertate, recta ratio dictat per ablationem solidi plùs noceri pauperi quàm diviti, quia pauper fit miserabilior, adeóque rationabiliter est magis invitus, ergo secundùm Jus naturæ non est æqualis quantitas statuenda pro utroque.

993. *Instabis* 5. Ex hoc, quòd dives damnum suum facilius reparet quàm pauper, non sequitur diviti fieri minorem injuriam, uti ex hoc, quòd Christus statim potuisset reparare omnia damna sibi facta per contumelias, vulnera, mortem, non sequitur ideo minorem ipsi factam esse injuriam. *Resp*. Neque nos hoc diximus: potest tamen probabiliter dici, si fiat injuria alicui, qui scitur facilè posse reparare illam, alioqui non facienda, nisi sciretur facilè posse reparari, non fore moraliter tam gravem injuriam: hoc tamen non habet locum in Christo, cui ità fiebant injuriæ, ut vel non sciretur posse reparare, vel æquè factæ fuissent, licèt inferentes hoc scivissent.

994. *Instabis* 6. Saltem (secundùm dicta) divites erunt pejoris conditionis quàm pauperes, quia poterit citra mortale plus illis auferri; cùm tamen Jus deberet potiùs illis favere, quia plùs afferunt ad bonum commune. ℞. N. *seq*. nam etiam plus habent. *Nec obstat*, quòd quò plus habent, eò plus periculi habeant, ne auferatur: *Nam* hoc compensatur per alia commoda, habéntque etiam divites plura media, quibus pericula propulsent & se tueantur.

995. *Objicies* 2. Non est ratio, cur gravitas furti potiùs desumatur per ordinem ad sustentationem diurnam quàm ad aliquid aliud. ℞. N. *Assumptum*, nam inprimis *indigere sustentatione diurna* est commune omni homini, ergo inde peti potest regula universalis: deinde finis præcipuus bonorum externorum est sustentatio vitæ humanæ, ergo rectè dicimus id censeri grave in bonis externis, quod censetur grave contra istum finem, grave autem censetur, si homo privetur sustentatione per integrum diem, uti dictum est n. 985. ergo.

996. *Objicies* 3 Si gravitas furti metienda sit ex circumstantiis personæ, cui aufertur, nunquam determinari poterit ea gravitas, quia pendebit ab infinitis circumstantiis etiam ignotis, scire enim non possumus, an Dominus sit liberalis vel avarus, an nunc sit bene dispositus vel malè, adeóque magis invitus: item nescimus, an reipsa sit pauper an dives, nam aliqui videntur divites qui sunt pauperes, & contrà, ergo nunquam sciri poterit, quænam hic & nunc sit quantitas requisita & sufficiens. ℞. N. *seq*. nam inprimis, si aliud non constet, præsumere debemus Dominum esse talem, quales ordinariè sunt homines, spectatâ complexione & educatione communi secundùm rationem ætatis, conditionis, sexûs & regionis: quòd si prudens sit suspicio esse v.g. avarum, tantò majorem causam habeo nil furandi: deinde quoad statum pauperis vel divitis, quisque prudenter reputatur talis, qualem se externè præfert, & simul qualis in communi à plerisque habetur, quòd si aliter est, per accidens erit si fur occasione hujus erroris invincibilis diversimodè peccet, & lædat jus majus, quod putavit esse minus, vel contrà.

Objicies 4. Ad sustentationem diurnam potentissimi Regis non potest sufficere duplex ducatus, ergo hæc quantitas malè ponitur pro regula respectu illius, ità *Lugo* n. 26. ℞. N *antecedens*, nam si semel in statu suo sit constitutus, ut hunc sustineat consideratâ solâ ejus personâ secundum necessitatem victûs, vestitûs & habitationis, sufficeret ea quantitas; quod inde patet à posteriori, nam sæpe maximi Principes Regibus pares non dant in dies in victum Oeconomo alicui sustinenti familiam, nisi circiter ducatum pro singulis accumbentibus, & tamen talis Oeconomus habet insuper inde lucrum; quòd si alterum ducatum in dies adjicias, habebis etiam, quæ vestitus & habitatio requirer, neque enim ad sustentationem personæ spectare censentur pompæ aliæ aularum aut apparatus armorum. 997.

Instabis. Quantitas, quæ pro Rege statuitur, debet se ità habere ad quantitatem, quæ pro cive statuitur, uti se habet opulentia Regis ad opulentiam civis, sed opulentia Regis superat opulentiam civis longè magis, quàm duo ducati superent medium Imperialem, ergo respectu Regis non sufficient duo ducati. ℞. Debet se ità habere, cum æqualitate arithmetica, seu cum proportione perfectè correspondente. N. Cum æqualitate geometrica & proportione quadam deficiente, C. *Maj. & n. conseq*. Sic enim se habet, si considerentur majora onera, frequentiora damna, plura pericula Regum: imò sæpe Reges sunt respectivè pauperiores quàm aliqui cives, cùm sint in magnis debitis: atque etiam ideo AA. communiter posuerunt unum ducatum etiam respectu Regum, quia loquuntur de Regibus non ditissimis, prout nunc communiter non sunt, quod etiam valet de aliis, licèt multa possideant. 998.

Objicies 5. Videtur nimis laxum dicere, quòd possit quis absque mortali furari ditissimo Regi ultra tres Imperiales. ℞. N. *ass*. cum Sporer suprà, *Laym*. Lib. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 3. aliisque gravissimis Auctoribus, qui ponunt duos vel tres ducatos respectu ditissimi Regis; sed jam notavimus paucos esse ditissimos Reges, unde etiam pro illis variat regula secundùm varietatem opulentiæ. *Instat Lugo*: Quamvis furtum trium Imperialium, si semel fiat, non sit actuale damnum grave respectu ditissimi Regis, tamen erit grave, si sæpius repetatur aut à diversis fiat, jam verò si homines semel sciant se posse citra mortale Regi ditissimo furari tres Imperiales, cùm Summa ità magna multùm alliciat, omnino præsens periculum est, ne Summam illam sæpius, aut saltem plurimi eam furentur, ergo dicendum est esse graviter prohibitum tam multum furari. *Prob. conseq*. Ideo enim dicimus unicam pollutionem aut fractionem sigilli esse mortalem quia quamvis, si semel tantùm fierent, nō ità graviter nocerent, tamen quia est periculum, ne si scirentur 999.

sui aliquando licere, sæpius repeterentur, eò quòd homines putarent hîc & nunc esse illam circumstantiam, in qua liceret, ideo debuerunt illa pro omni casu esse graviter illicita. *Resp.* Si argumentum valet, probat contra suos AA. etiam medium Imperialem esse materiam gravem respectu ditissimi Regis, eadem enim ratio applicari potest, ergo ne unus quidem ducatus requiretur, quem tamen requirunt cum *Dicast.* num. 36.; itaque N. ideo fore periculum proximum aut per se repetendi ea furta, nam si repetantur, non manebit furtum trium, sed fiet sex, novem vel plurium Imperialium, qui erunt materia gravis. De pollutione vel fractione sigilli non est eadem ratio, nam quòd hæc, licèt unicâ vice facta, sint gravia, scimus etiam aliunde saltem ex declaratione Ecclesiæ & communi consensu Doctorum, de tali autem furto non persuadet, neque tanta authoritas, neque certa ratio

1000. *Objicies 6.* Quamvis diviti eripiatur, quantum requiritur ad sustentationem pro una die, ipse aliunde habet, quo illâ die subsistat, ergo non censetur ei per hoc dari justa causa gravis contristationis vel dissolvendæ amicitiæ. ℞. N. *conseq.* nam quæ aliunde habet, jam considerata sunt tanquam constituentia personam divitem, à qua ideo possit citra mortale plùs eripi, adeóque jam antecedenter positum est, atque si præter illud non haberet aliquid, ergo facultas illa aliunde habendi sustentationem non debet iterum adduci in considerationem pro extenuanda gravitate illius injuriæ.

1001. *Objicies 7.* Si materia gravis, v.g. respectu Nobilis, sit Imperialis, ergo qui tali furaretur Imperialem, minùs obolo, non peccaret graviter. ℞. *Haun.* n. 330. *Gorm.* nu. 723. *Carden.* in 1. Crisi d. 27. c. 3. iterumque in 2. crisi d. 23. nu. 110. *concedunt sequelam,* putant enim has quantitates debere statui in tanto determinatè & quasi in indivisibili, ità ut si quid minimum desit, non sit materia gravis: è contrà alii communiter & fortè probabilius constituunt in tanto moraliter, v.g. quando secundùm prudentem æstimationem diceris Nobili eripuisse Imperialem, peccâsti mortaliter, utì si deficiant tantùm sex nummi, quorum triginta v.g. faciant solidum; si autem eriperes minùs viginti quatuor nummis, non censereris eripuisse Imperialem nec peccâsses mortaliter. *Neque obstat,* quòd justitia dicatur intendere æqualitatē arithmeticam: *Nam* hanc intendit, non physicè, sed moraliter sumptam. Quòd si quis oppositam sententiam tenere velit, dicere debet consequenter, quòd Nobili furans Imperialem minùs nummo non peccet mortaliter, quia aliàs etiam mortaliter peccaret furans minùs duobus nummis, ergo etiam furans minùs tribus, & ità ulteriùs descendendo ad materiam certò levem: ex quo tamen non sequitur, quòd unicus nummus sit materia gravis, sed tantùm, quòd conjunctus cum aliis faciat materiam gravem, adeóque per additionem vel ademptionem unius nummi ab aliis censeatur induci vel demi distincta differentia specifica constituens rationem peccati gravis vel levis, quamvìs enim materiæ illæ (physicè loquendo & quoad entitates) non differant notabiliter, tamen differunt moraliter & quoad effectum, quia una est de se dissolutiva amicitiæ, altera non: Et similia habentur in rebus physicis, nam ad mergendam navem requiritur & sufficit tantum præcisè pondus aquæ, ità ut si gutta deficeret, non mergeretur; item ad hominem plenè inebriandum requiruntur præcisè tot guttæ vini bibiti, ità ut si una deficeret, non essent spiritus sufficientes ad plenam ebrietatem; ubi vides unam guttam aquæ vel vini cum reliquis conjunctam inducere moralem diversitatem & effectum notabiliter distinctum; & ità etiam est argumentandum in illa sententia, sed, utì dixi, altera est fortè probabilior.

§. 11. Ex dictis, *colligitur* 1. non esse grave peccatum (per se loquendo) furari ultimam partem complentem materiam gravem aut quantumcunque magnam summam cum animo statim restituendi, v.g. intra quadrantem horæ, quia per illam ablationem non infertur grave damnum, neque est periculum diuturnæ retentionis, ideóque proximus non debet esse graviter invitus, ità *Vasq. Salas, Hurt. ad. Less. Lugo* d. 8. n. 21. *Moya* t. 6. d. 4. q. 4. §. 2. *Gorm.* nu. 703.; Idem est, si velit intra ejusmodi breve tempus restituere etiam solam ultimam partem, quæ constituit materiam gravem, utì dicetur p. 2. n. 249. aut si ad breve tempus restitutionem differat, *Vasq. Sanch. Sayr. Rebel. Dian Regin. Bass.* aliique plurimi cum *Oviedo* De pec. contr. 3. n. 103. & *Moya* §. 3.; sed de dilatione *vide dicenda* p. 2. n. 252. 1002

Colligitur 2. Si materia furti sacrilegi sit res, quæ pretio temporali æstimari solet, utì sunt calix, aliáque spectantia ad Ecclesiam, gravitas determinanda est, utì diximus de re profana, attento valore secundùm æstimationem communem: Si autem sit res adæquatè sacra, v.g. Reliquiæ, putant aliqui non dari parvitatem materiæ, sed semper peccari mortaliter, quantumcunque parum quis furetur, quia *Clemens VIII. Paulus V. & Urbanus VIII.* excommunicant ipso facto eos, qui sinè consensu eorum, qui præsunt Ecclesiis in Districtu Romano, extrahunt minimas, & quidquid potest habere umbram aut prætextum Reliquiarum, utì cum aliis testatur *Baldell.* in Th Mor. t. 2. l. 3. d. 15. à n. 29.; rectè tamen notant *Sanch. Bonac. Castrop.* & alii cum *Dian.* p. 5. t. 5. R. 35. pro locis extra Districtum Romanum (pro quo fuerit specialis ratio sic prohibendi) dari parvitatem materiæ, & considerandam esse dignitatem aut raritatem Reliquiarum, ideóque fore mortale, si quis vel minimam partem sanctæ Crucis furaretur: è contrà fore veniale, si quis à corpore alicujus Sancti auferret aliquid pulveris, capillum, aut simile quid, quod neque deformat ipsam Reliquiam, neque illius æstimationem minuit, ità *Baldell.* n. 25. 1003.

DUBIUM III.

Quàm graviter peccet, qui multa minuta furta committit.

RESP. Hìc quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. Vid. *Less.* l. 2. c. 12. d. 8. *Sanch. Moral.* l. 7. c. 21. *Unde resolves.* 1004.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur sive uni, sive pluribus modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, singulis furtis non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest. *Less. d.* 7. *Bonac.* d. 2. q. 8. p. 2. Verùm & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò pòst restituendi, ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Diana,* p. 3. t. 6. R. 25.

II. Si autem per plura parva furta uni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter eâ intentione; ac licèt executio singulorum sit tantùm venialis ex se, ùt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis, *Less. Sanch. l. c.* quia nocent graviter Reipublicæ, & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v.g. si sartor particulas panni à diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. Interim hi excusantur subinde à gravi peccato, 1. Ex eo quod dictum est *casu primo.* 2. Si id faciant, ut se servent indemnes;

»demnes; vel quia aliàs non lucrarentur; vel pretiªum augere deberent, & tunc non invenirent emptoªres. Rosella v. Emptio. 3. Si aliàs non habeant, unde »se vel suos alant.

» III. Si plures simul vel successivè plura furta parªva alicui faciant, quæ simul sumpta graviter illi noªceant, tunc si alter de altero non sciat, nullus pecªcat graviter, v. g. si viatores ex vinea unam alteªrámve uvam rapiant & comedant; etsi hoc licere diªcat *Covarruv. Valerius* & *Ripa* contra *Dianam* R. 20. »Si autem singuli conspirent, singuli graviter pecªcant. Si denique de se mutuò sciant, nullus tamen »alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortaªle, ùt docet *Less. Tann.* &c. contrà *Suar.* Vid. *Bonac.* »*loc. cit.*

ADDENDA.

1005. QUæst. 215. *Quid hic notandum sit ad clariorem intelligentiam.* R. Seqq. §. 1. *Navar Vasq. Less.* l. 2. c. 12 d. 8. *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. n. 50. aliique fatentur, quod retinere ultimam materiam levem cum aliis præcedentibus, si per illam compleatur materia gravis, sit mortale, attamen negant mortale esse eam surripere; quam sententiam *Amicus* De pecc. d. 23. n. 227. *Oviedo* De pec. Controv. 3. n. 103. vocant probabilem & tutam; sed oppositum est tenendum cum communi, *Mol.* d. 688. *Lugo* d. 16. n. 38. *Sporer* t. 5. c. 5. n. 37. *Mora* t. 6. d. 4. q 4. n. 8. 1. Quia voluntas intendens retinere priores materias, & adjiciens hanc, habet pro objecto totam illam materiam, quæ gravis est & graviter damnificativa proximi. 2. Alioquin qui continuò erepta consumeret, nunquam peccaret mortaliter, quamvis successivè centies mille solidos eidem eriperet; imò si non esset inde factus ditior, non teneretur sub mortali quicquam restituere, non ex re accepta, quia nullo modo extaret, neque ex injusta acceptione, quia nunquam peccâsset mortaliter, hoc autem videtur absurdum, & oppositum dicetur p. 2. nu. 244. 3. Explicari non poterit, cur peccetur mortaliter die festo omittendo multas parvas partes Missæ vel Horarum, aut ponendo multa parva opera servilia, item die Jejunii comedendo sæpius pauca, in his enim vel non est retentio, vel non facit ad rem; & quamvis homo vellet præcedentia non esse posita, si tamen ultimum addat, per quod completur materia gravis, hoc ipso peccat mortaliter, ergo & hic. *Si dicas*: ultima acceptio tantùm leviter concurrit ad materiam gravem addendo aliquid tantùm leve, ergo non magìs est mortale, quàm priores acceptiones, quæ etiam sic concurrebant ad totam materiam gravem constituendam. R. N. *conseq.* Priores acceptiones non habebant pro objecto secuturas materias, ultima autem acceptio habet pro objecto omnes, etiam priores materias, uti dictum est, hinc secunda acceptio est pejor quàm prima, & tertia quàm secunda, ac ità deinceps, quia volitio, v. g. secundi solidi habet pro objecto duos solidos, est enim volitio retinendi primum & habendi secundum, & ità de reliquis, *Ovied.* n. 108. *Merat.* De pec. d. 20. n. 4.

1006. §. 2. Adhuc peccat graviter, qui post levia furta, quæ non potest restituere, addit aliud leve, quo compleatur quantitas gravis, *Lugo* n. 39. *Sporer* n. 29. *Illsf.* t. 4. d. 3. n. 157. & *alii* contrà *Gran.* & *Less.* Ratio est, quia liberè complet & consentit in totum grave damnum Proximi; & aliàs, inquit rectè *Dicast.* num. 55. Pauper vel Religiosus, qui successivè damna inferret, nunquam peccaret mortaliter, quia post singula quantumcunque multiplicata manet impotens ad restituendum: Si tamen haberet efficacem voluntatem restituendi priora saltem usque ad materiam levem, excusaretur à mortali, uti notant *Mol. Rebell. Sanch.* aliique cum *Lugo* à n. 40.

§. 3. Si quis post semel completam materiam gravem advertenter adhuc eidem furetur aliquid leve, 1007. *Salas*, & *Mol.* d. 688. n. 2. putant hoc ultimum furtum esse tantum veniale aut tantùm aggravari prius mortale, quia non additur notabile damnum, sed illud jam causatum est, & tantùm leviter augetur; quam sententiam *Bonac.* De Restitut. d. 2. q. 8. p. 2. n. 5. dicit esse valde probabilem: è contrà probabiliùs docent *Lugo* à n. 43. *Dicast.* n. 59. *Amicus* n. 233. *Sporer* n. 39. *Ovied.* n. 114. toties esse mortale, quoties ulteriùs aliquid etiam leve tollitur. 1. Quia habet voluntatem saltem implicitam augendi prius damnum grave; neque posteriora habent se quasi seorsim ad priora, sed cum illis constant unum damnum majus. 2. Quia toties complet voluntatem habendi materiam gravem, partim retinendo priorem, partim addendo novam. 3. Alioquin etiam dicam nunquam compleri primum mortale, sed semper inchoari materiam novi venialis, aut saltem tantùm aggravari primum mortale, quantumcunque multum postea per repetitas vices addatur, quod videtur absurdum. Hinc *Dicast.* n. 60. à pari docet eum, qui in Horis per omissiones parvas pervenit ad materiam gravem, toties postea peccare mortaliter, quoties aliquid leve iterum omittit, si pergat habere voluntatem iterum hoc parvum omittendi simul cum prioribus.

§. 4. Furta parva coalescunt, etiamsi fiant in diversis negotiis, uti si defraudes Titium, semel venditione, semel cambio, semel furando &c. Ità *Sanch.* in Dec. l. 7. c 21. n. 16. contrà *Rebel. Tan. Dian.* p. 1. t. 6. R. 34. Ratio est, quia ad rem non facit, quòd sit hoc vel illud negotium, cùm in omnibus causetur damnum ejusdem rationis. 1008.

§. 5. Si plures eidem furentur multa parva, non quidem communi consilio, attamen ità, ut unus moveatur exemplo alterius, *Less. Salas, Tamb. Lugo.* à num. 159. dicunt non peccari contra justitiam, sed tantùm contra charitatem per scandalum, alioquin homo movens alium suo exemplo ad ludos noxios faceret huic injuriam ac teneretur restituere, quod nemo dicet: *Ovied* contr. 2. à n. 9^. quamvìs agnoscat hanc sententiam esse valde probabilem, tamen cum *Laym. Bonæ spei, Steph.* & aliis tenet oppositam, quia videtur esse contra justitiam, quòd sine justa causa ponam hoc, ex quo prævideo læsionem juris alieni, implicitè enim censeor velle illam læsionem, implicitum autem & explicitum spectant ad eandem speciem malitiæ, uti habet communis regula ex *Cajet. Suar.* & *Sanch.* Deinde talis tacitè movet ad eam injuriam, qui autem movet ad damnificandum, facit injuriam & tenetur restituere, uti dicetur p. 2. num. 21. ergo. Potest videri *Dicast.* De pœn. d. 9. à num. 337., ubi etiam hanc sententiam tuetur, éstque conformior damnationi propositionis loco citato referendæ. 1009.

§. 6. Si plures furta levia committant, non moventes se mutuò, sed tamen advertentes per omnia simul sumpta causari grave damnum alteri, *Suar. Vasq. Rebel. Fill.* t. 31. n. 249. aliique multi apud *Lugo* n. 54. dicunt singulos peccare graviter, quia scienter concurrunt ad grave damnum & consentiunt in illud; è contrà *Sanch. Salas, Less. Tann. Ovied.* De pecc. controv. 3. n. 112. *Lugo* n. 55. *Sporer* n. 47. *Illsung* num. 158. probabiliùs dicunt peccare tantùm venialiter, quia singuli non sunt causa neque physica neque moralis damni ab aliis causati, sed tantùm illius, quod inferunt, hoc autem est leve, ergo. Deinde si opposita sententia esset vera, quisquis alicui diviti furaretur minimum, credere deberet se peccaret mortaliter, quia moraliter certus est alios eidem fecisse multas similes injurias; item qui post direptam vineam, unicam uvam furaretur, peccaret graviter, uti rectè argumentatur *Lugo* num. 56. Imò peccaret longè graviùs, quàm omnes cæteri, qui totam vineam diripuerunt, 1010.

runt, inquit *Dicast.* De just. l. 2. t. 2. d. 9. n. 79., jam enim in totum prius damnum censeretur influere ac reddere majus. *Nec obstat*, quòd sciam grave damnum causari, in quod partialiter influo, *nam* influo in illud ex se divisibile respectu singulorum, respectu quorum per accidens est, quòd sit grave, uti si milleni donent medium solidum pauperi, singuli physicè & moraliter donant quid leve, nec merentur apud Deum, nisi quantùm respondet dationi medii solidi, licèt *per accidens* ex omnibus simul sumptis fiat illi egeno magna eleemosyna. *Nec obstat iterum*, quòd ille peccet mortaliter, qui homini vulneribus aliorum læso addit vulnus, ex quo & aliis emoritur; item qui homini ferè ebrio dat haustum, quo plenè inebriatur: *Non* disparitas est, quòd hoc ultimum vulnus vel hic ultimus haustus non tantùm augeat malum illatum, sed sit causa novi effectûs gravis, nempe mortis vel ebrietatis, qui effectus indivisibilis est, nec causatus erat à prioribus, sed nunc causatur ab ultimo; tribuitur quidem etiam prioribus tanquam causis inadæquatis; attamen ultimo tribuitur totus secundùm prudens judicium; è contrà furtum meum leve tantùm auget malum illatum, nec est causa novi effectûs gravis, & damnum, quod causat, est divisibile, neque ulli prudentes mihi totum illud damnum attribuunt.

1011. §. 7. Si inter ablationes leves parum temporis intercedat, v. g. tantùm unus vel alter dies, quantitas, quæ simul ablata sufficit ad mortale, etiam sufficit, si ità successivè auferatur, quia quando parum temporis intercedit, censetur fieri eodem moraliter tempore: è contra si ablationes per mensem vel per dimidium separentur, *Dian.* p. 1. t. 6. R. 34. putat non uniri, quod *Fill.* n. 244. dicit esse valde probabile, si priora expenderit, præsertim si à diversis & bonâ fide acceperit: *Sanch.* n. 10. & *Dicast.* n. 58. dicunt non uniri, si per annum separentur, additque *Sanchez* idem sensisse viros doctos à se consultos, sed alii cum *Rebell.* adhuc dicunt continuari, etiamsi quatuor annis separentur, quod videtur probabilius, manet enim damnum datum & obligatio restituendi, & quidquid accedit per vices, auget antiquum damnum & priorem obligationem: admittunt tamen omnes cum *Carden.* in 2. Crisi d. 23. n. 114. ad materiam gravem tum requiri amplius, v. g. duplo plùs quàm sufficeret, si simul auferretur: *Illsung.* n. 155. dicit, si interpolatio temporis sit valde magna, dimidio plùs requiri: quod si mediocre tempus intercedat, v. g. unius mensis, aliquid plus requireretur, hinc si materia gravis essent quatuor solidi simul ablati, si ità successivè auferantur, deberent minimum esse quatuor & medius.

1012. §. 8. Quò plures sunt damnificati, eò plus requiritur, quia damnum divisum in plures censetur minus, uti rectè *Sanch. Less. Rebel. & alii*; hinc *Mol.* d. 689. & *Diana* requirunt saltem duplum, & fatentur *Lugo* n. 51. *Dicast.* n. 71. *Rebel.* & *alii* aliquem faciliùs excusari à culpa gravi, si à pluribus per intervalla temporis ac in diversis negotiis abstulerit: putant tamen *Sanch.* & *Carden.* si eripiatur ab illis, qui unam Communitatem constituunt, ad materiam gravem semper sufficere unum aureum, sed probabile est, si Communitas sit magna & dives, quandoque posse extendi ulteriùs, dummodo non ultra duos ducatos, quamvis *Moya* in Sel. t. 3. d. 3. q. 3. c. 1. §. 2. dicat furtum circa publica non esse mortale, nisi attingat quadraginta solidos, eò quòd quantitas minor non videatur graviter opponi bono communi & rectæ gubernationi Reipublicæ. Posse autem peccari mortaliter ità eripiendo parva, patet, quia aliàs Mercator in vendendo utens pondere, mensurâ vel ulnâ parum minore non peccaret graviter, cùm tamen hoc *Deuteron.* 25. & *Proverb.* 11. dicatur esse *abominatio apud Deum.* Ratio autem est, quia sic infertur grave damnum Communitati rationabiliter invitæ, læditur enim per aliquid grave, quod ipsa in suis membris patitur, uti si singula membra corporis leviter vulnerarentur, fieret toti corpori gravis injuria: imò singuli homines de ista Communitate sunt & debent esse graviter inviti, ne hoc fiat, quia vergeret in gravissimum præjudicium Reipublicæ, in qua desineret omnis honesta industria, & fures otio dediti se quotidie parvis alerent. *Accedit*, quòd homo, qui talia minuta congessisset, nullo titulo ea haberet, ergo esset injustus possessor materiæ gravis, ergo eam accipiendo etiam peccat graviter, secundùm dicta n. 1005. Porrò illi hìc dicuntur constituere unam Communitatem, qui debent ferre simul aliqua onera, ità ut si unus eorum non ferret, reliqui deberent plus ferre, tum enim si unus eorum depauperaretur, onus recideret in alios, quibus ideo pejus esset.

§. 9. Si singuli, à quibus quis furatur parva, non 1013. constituerent unam Communitatem, & furans non intendisset unam summam magnam, probabile quidem est cum *Esp.* vix peccari graviter, licèt simul sumpta essent multùm, quia nullum grave damnum sentitur, neque singuli aut illi omnes, qui ad invicem nullam communionem habent, videntur posse esse graviter inviti; probabilius tamen est oppositum cum *Less. Illsung.* n. 155. *Busenbaum* suprà; ob Scripturas & rationes antè insinuatas. *Nec obstat*, quod non videatur peccari graviter contra justitiam commutativam, cùm ad injuriam contra illam debeat uni determinatè fieri damnum grave, quod hìc non est: *Nam* gratis dicitur ad læsionem justitiæ commutativæ requiri, ut uni determinatè fiat damnum, cum possit etiam Communitas habere jus strictum, aptum lædi: dici quidem posset peccari saltem graviter contra justitiam legalem (uti cum aliis docet *Moya* à n. 3.) quæ obliget partem ad procurandum bonum totius, contra quod graviter agitur; ac etiam contra bonum universale societatis humanæ, si passim fierent ejusmodi furta parva: sed difficultas est in hac responsione, quòd ex læsione solius justitiæ legalis non sequatur obligatio restituendi, uti cum communi tenet *Lugo* d. 1. n. 52. & *Plat.* p. 3. n. 718. Dicendum autem est deberi restitutionem, si à pluribus pauca auferantur, uti constabit ex dicendis p. 2. num. 244.

DUBIUM IV.

Quid in genere notandum sit de furtis domesticorum vel amicorum.

RESP. Licèt verè furtum sit, si uxor, liberi, amici, » servi, patri-familias invito quid auferant, ple- » 1014. rumque tamen major quantitas requiritur, ut sit » mortale, cum plerumque hic Dominus, aut non ra- » tionabiliter invitus, aut saltem minùs invitus sit, ut » ab his, quàm ab aliis auferatur. Vel etsi valde invi- » tus sit, sæpe tamen id fiat, non tam ratione rei ac- » ceptæ, quàm modi accipiendi clam, aut ratione finis, » propter quem accipitur, v. g. ad ludendum, ad po- » tandum, &c. Vide *Cajetan. v. Furtum. Less. lib. 2. cap* » *12. num. 76. Unde resolves:* »

I. Uxor graviter peccat, si notabilem summam » accipiat invito marito, etiam ex dote, vel bonis » communibus; quia licèt media pars ad eam spectet, » maritus tamen habet usum-fructum illius partis, » ideóque tenetur ad restitutionem. *Trull. l. 7. c. 5. d.* » *8. num. 7. &c.* »

II. Similiter peccat graviter maritus contra ju- » stitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid no- » tabile uxori surripiat absque ejus consensu, ex bonis » ipsius paraphernalibus, vel ex aliis propriis, siquidè » libera eorum administratio ipsimet uxori competat, »

quia »

„quia par est ratio mariti & uxoris, quoad bona propria. *Vid. Villalob. t. 2. t. 13. Trull. n 21.*
„ III. Uxor potest dare eleëmosynam & munera, „secundùm consuetudinem aliarum mulierum istius „loci & conditionis, etiamsi maritus eleëmosynas „omnes illi prohibeat; quia consuetudo hoc jus ei tri„buit, quo maritus eam privare non potest. *Ibid. n 3.* „*Dian. p. 1. t. 3.* R. 23. Et *p. 5. t. 8.* R. 34. ubi cum *Mol.* „& 10. *aliis* docet posse eam inscio marito dare vige„simam partem annui census, vel lucri; eò quòd hoc „pertineat ad decentiam status, & maritus irratio„nabiliter sit invitus; hinc etiam potest cum Abigail „moderatas eleëmosynas dare, ut mariti conversio„nem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bo*„*nac* Regin. & *alii* 10. contra *Kön.* &c. Vid. *Dian. p. 2.* „*t. 26.* R. 23. Et *p. 5. t* 8. R. 34.
„ IV. Uxor potest bona expendere, marito absen„te vel fatuo. quia tunc ad illam spectat administra„tio domûs. Item quæ acquirit suâ industriâ; item „paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem „marito allatam, sibi reservavit. *Trull. num. 56. & ce*„*teri communiter.*
„ V. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel com„pensationis causâ, si vir sit prodigus, quia is tunc fa„cit uxori injuriam, partem ipsius profundendo; vel „pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ ne„cessariis: quæ mariti sæpe non intelligunt, & frustra „ab illis peterentur. *Bonac. Trull. num. 17.*
„VI. Uxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio „Matrimonio sit pauper, ità ut miserè secundùm sta„tum suum vivat, & maritus iis nolit succurrere, po„test ex bonis suis propriis, vel etiam ex communi„bus, (dummodo post mortem viri omnia computet „in sua parte) eis subvenire, quia Jure naturæ tene„tur eos alere, & maritus in id consentire *Navar. Pa*„*laus, Less. d. 14. Dian. p. 5. t. 8.* R. 34. ubi illam pote„statem extendit ad fratres & sorores; quod etiam „*Less. loc. cit.* & *Trull. n.* 18. judicant probabile.
„ VII. Filius peccat graviter, invitis Parentibus „notabilem summam accipiens, qualis non semper „est, secundùm *Less.* d. 13. si filius patri prædiviti „duos vel tres, imò secundùm *Sanch.* quinque vel „sex aureos furetur; eò quòd Parens sit minùs in„vitus, & filius sit aliquid patris: unde non tenebi„tur ad restitutionem, nisi fortè cohæredibus gravi„ter noceat.
„ VIII. Si filius notabilem summam expendat in „res turpes, aut vanas, contra voluntatem Paren„tum, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, „putat *Less. num.* 77. eum peccare mortaliter; etsi ex„cuset à restitutione, si pater rogatus facilè condo„naturus putetur.
„ IX. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis admi„nistret bona Parentis, potest à patre exigere salarium, „quantum dare deberet extraneo, & si id impetrare „non possit, vel exigere non audeat, potest clàm acci„pere. Ità probabiliter *Laym. l. 3. sect. 5. t. 4. c. 8.* „*Dian. p. 4. t. 4.* R. 66.
„ X. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ do„mo exportant, aut divendunt, graviter peccent; „quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis faciliùs (uti „& Religiosi) excusantur; cum in his Dominus, aut „Prælatus sæpe tantum sit invitus quoad modum ac„cipiendi clàm, non quoad rem: Quòd tamen time„ri posset, si magis extra-ordinaria acciperentur. „*Laym. Escob.* & *Less.* nu. 48. ubi docet, quòd furta „minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi „non solent, non coalescant, si non ad vendendum, „sed ad comedendum tantùm accipiantur.
„ XI. Cùm à gravi peccato furtum domesticum non „potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex pa„raphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel si ea „non habet, post mortem patris afferre in divisionem hæreditatis, (si quantitas rei ablatæ sit valde ma„gna, nec pater restitutionem tacitè vel expressè di„miserit.) Famuli verò, si sine magna difficultate re„stituere non possint, jubeantur compensare officiis, „& obsequiis extraordinariis, quantùm possunt. *Lay.* „*lib. 3. tract. 3. p. 1. c. 1. n. 5.* „

ADDENDA.

QUæst. 216. *Quid præterea notandum sit circa furta domesticorum.* ℞. Seqq. §. 1. Dominus est minùs invitus, si uxor, quàm si filii aliquid ipso inscio accipiant; si filii, quàm si Propinqui; si Propinqui in familia sua habitantes, quàm si famuli; si famuli, quàm si extranei: ubi autem est minùs invitus, major quantitas requiritur, ut sit mortale, pro qua quantitate non potest una certa regula poni, rectè enim notat *Lugo* d. 16. n. 64. considerari debere, an sit pecunia, an esculenta; an multùm simul eripiatur, an parum & successivè; an ad proprios usus an ad vendendum vel ad dandum aliis; an herus habeat multas, an paucas proles; an sit pauper vel dives, an liberalis sit vel parcus; an bene an malè affectus erga furantem; an furans sit ei valde utilis vel de cætero piger &c. Et ex his judicari debet, quantùm herus censeatur graviter invitus quoad substantiam. 1015.

§. 2. Exigua furta esculentorum, quæ successivè committuntur à domesticis, non continuari in ordine ad constituendam materiam gravem, docent *Cajet. Navar. Bann. Sayr. Less. Regin. Sanch. Moya* t. 6. d. 4. q. 4. n. 14. *Dian.* p. 1. t. 6. R. 34. Limitat cum aliis *Amicus* De peccat. d. 23. n. 236. nisi accipiant, ut vendant aut donent aliis, tum enim Domini censentur esse magis rationabiliter inviti: sed neque sic admittit *Sporer* t. 5. c. 5. n. 58. dicens præsumendum esse, quòd Dominus etiam quoad substantiam sit invitus, quis enim dicat, si famulus per annum è cella vinaria accepisset mediam amam, aut servus pistoris similagines pro sex Imperialibus, Dominum tantùm quoad modum fore invitum? 1016.

Q. 217. *Quænam dicantur bona conjugum dotalia, paraphernalia, anti-phernalia, propria, communia; & quid circa ea possint maritus & uxor.* ℞. 1017.

§. 1. *Bona dotalia* dicuntur, quæ uxor affert marito ad sustinenda onera Matrimonii; & horum quidem dominium habet uxor, tenetúrque maritus ea ipsi servare, ac poterit post mortem mariti uxor de eis disponere; sed usum-fructum & administrationem totam habet maritus. Putant quidem aliqui probabiliter uxorem posse de eis disponere pro tempore solvendi Matrimonii, quia hoc non videtur præjudicare marito, sed etiam probabiliter contradicit *Castrop.* De justit. d. 9. p. 19. §. 3. n. 1., quia ipsamet illa obligatio perseverandi in contractu præjudicat marito, in cujus favorem adhuc potuisset disponere uxor, hinc d. 2. p. 18 docet, ubi uxores prohibentur contrahere, etiam prohiberi donare, non tantùm inter vivos, sed nequidem mortis causa.

§. 2. *Bona paraphernalia* seu præter-dotalia sunt, quæ uxor præterea affert; item quæ ipsa acquirit per industriam aut per laborem, ultra eum, quem familiæ debet; vel quæ ipsi donantur vel legantur, aut alio modo adveniunt citra mariti cooperationem; item quæ à marito illi dantur tam quoad jus, quàm quoad usum; & horum habet uxor de jure communi plenum dominium & administrationem; quibusdam tamen locis aliter statuitur, maximè si non attulit dotem, uti notant *Gob.* in Quin. t. 5. c. 24. n. 26. & *Stephan.* t. 3. d. 3. n 20. 1018.

§. 3. *Bona anti-phernalia* seu *contra-dotalia* sunt, quæ maritus assignat uxori in compensationem reciprocam dotis, & horum dominium etiam quoad usumfructum est penes maritum. 1019.

1020. §. 4. *Bona propria mariti* sunt omnia, quæ is possidet, exceptâ dote, & quibusdam in locis paraphernalibus uxoris: *propria uxoris quoad jus* est dos; *quoad jus & usum* sunt, plerisque in locis, paraphernalia. *Communia* sunt, quæ durante Matrimonio accedunt ex communibus bonis, dicuntúrque *superlucrata*, quorum medietas, quoad jus, ad maritum, & medietas ad uxorem spectat, quoad usum autem & administrationem omnia spectant ad maritum tantùm. Putant autem multi Juristæ illa omnia esse communia, quæ conjuges in Matrimonio lucrantur, etiam proprio labore ordinario, emptione, venditione, mutuo censu seu ex reditibus, quia conjuges habent communionem inter se & quasi contractum societatis, ideóque multi dicunt mortaliter peccare maritum & teneri ad restitutionem, si potu aut aliter talia dilapidet: è contrà *Gobat* & *alii* dicunt illa esse propria mariti, utì illa sunt propria uxoris, quæ ipsa per propriam industriam, aut ex censu paraphernalium lucratur: sed in hoc spectanda sunt jura specialia locorum, & interrogandi sunt viri prudentes: saltem consuetudo non habet, ut maritus restituat, si aliquid dilapidet vel lusu immodico perdat.

1021. §. 5. Si maritus nolit impendere sumptus necessarios ad medicinas pro se vel pro familia, potest uxor eos è bonis communibus accipere, quia quando maritus ostendit se irrationabiliter invitum, ipsa licitè administrationem suscipit, *Cön. Gobat* n. 35. & 37.; hinc universaliter potest uxor etiam renuente marito ex bonis communibus expendere ea, quæ necessaria sunt ad impediendum damnum familiæ, prout fecit *Abigail* 1. *Regum* 25. Similiter si pater filio ad bellum vel ad studia misso non suppeditet necessaria secundùm statum, posse matrem mittere, docet *Lugo* De just. d. 16. n. 68. cum aliis: dicunt etiam aliqui licitum esse uxori facere extraordinarias eleëmosynas pro mariti conversione vel salute, utì potest procurare medicinas, utiliter gerendo negotium illius, negat tamen hoc cum aliis *Gobat*, quia uxoris non est gerere negotium mariti in re, cujus eventus est ità incertus & impediri potest vel obtineri solâ voluntate ipsiusmet mariti; quidquid sit de hoc, videtur esse licitum uxori curare legi quandoque Missam, constituere peregrinationem & similia pro bono spirituali mariti vel familiæ, hæc enim non videntur extraordinaria, si non sæpe nimis fiant: hinc universaliter dicit *Lugo num.* 69. esse satis probabile, quòd possit ad eum finem facere eleëmosynas moderatas juxta conditionem & statum, secundùm Christianam prudentiam: quod autem *Busenbaum* adducit ex aliis apud *Lugo num.* 64. posse uxorem inscio marito in eleëmosynas vel in munera dare vigesimam partem redituum annuorum, meritò sic universaliter dictum improbant *Lugo, Sporer* n. 52. *Tamb.* lib. 8. t. 2. c. 3. n. 2. Similiter non est licitum uxori facere extraordinarias eleëmosynas, si maritus discessurus domo ei præscripserit certam quantitatem, utì enim potuisset totam administrationem domûs committere alteri, ità debet uxor administrare omnia, prout maritus sciens prudens jusserit, *Gobat* n. 39. Quòd si maritus positivè prohibeat uxori, ne quidquam accipiat vel expendat, etiam in eleëmosynas, *Turrian.* putat uxorem nil posse, quia maritus utitur jure suo, & favent *S. Antonin.* & *Navar.* apud *Lugo* n. 65. quia *S. Aug.* relatus Cap. *Quod Deo*, 33. quæst. 5. ait: *Nihil de tua veste, nihil de tuo auro vel argento vel quacunque alia aut rebus ullis terrenis tuis sinè arbitrio viri facere debuisti.* E contrà *Mol. Less. Regin. Bonac. Cön.* aliique cum *Diana* p. 2. t. 1. R. 33. dicunt nihilominus posse pro more aliarum mulierum similium, quia ista pertinent ad competentem & decentem sustentationem, ad quam jus habet; *S. Augustinus* autem loquitur de profusa eleëmosyna, utì constat ex contextu.

§. 6. Si uxor marito absente vel fatuo administret bona, putat *Navar.* non posse plus impendere, nisi quantùm maritus præsens vel suî compos expenderet; è contrà *Molin. Less.* aliique cum *Lugo* n. 70. dicunt non teneri se ad hoc alligare, sed posse agere, prout judicabit juxta regulas prudentis administrationis, quæ ad ipsam nunc spectat: Si tamen maritus non sit ità fatuus, ut indigeat curatore, quamvìs imprudenter res suas gerat, non ideo est licitum uxori in administrationem involare, potest tamen coadministrare, quantùm necesse erit, *Gobat* n. 40. Quòd si maritus bona communia ità dilapidet, ut periculum sit, ne familia egeat, potest uxor clam ea tenere, quæ judicat fore imposterum necessaria sibi & familiæ, *Navar. Molin.* aliique cum *Lugo* nu. 67. & *Gobat* num. 41. 1022.

§. 7. Uxor non peccat, quando accipit ea, quæ maritus certò & facilè concederet, si rogaretur, communiter enim est justa causa non petendi, ne se velut ancillam ostendat, ità cum aliis *Gobat* n. 33. & 46. Non est tamen licitum uxori, si maritus repugnet, expendere aliquid cum animo illud computandi in partem sibi obventuram post Matrimonium dissolutum, quia non habet administrationem bonorum, & injustè privaret maritum saltem usu illorum, *Mol. Lugo* n. 66. 1023.

§. 8. Si maritus aliqua assignaverit uxori pro vestitu vel sustentatione familiæ ad certum tempus, & ipsa honestè vestiverit ac sustentaverit familiam, potest liberè disponere de superfluo, quia est veluti fructus industriæ; *Palud. Navar. Less. Bonac. Molin.* d. 234. in fine, *Dicast.* De Justit. l. 2. t. 2. d. 9. nu. 205. *Gobat* n. 47. 1024.

§. 9. Potest ista facere uxor, non tantùm quando non attulit dotem, sed etiam quando necdum sunt bona communia, quia cùm maritus teneatur alere uxorem & familiam, peti possunt ista ex propriis ejus bonis. *Nec refert*, quòd fortè habeat uxor bona propria, *quia* hæc non tenetur expendere, nisi fortè alendi essent uxoris ipsius Parentes vel proles ex alio patre, vel fratres aut sorores, tum enim, si haberet, teneretur priùs ex propriis, *Bonac.* aliique cum *Gobat* nu. 51. Advertit tamen *Lugo* n. 72. posse uxorem congregare eleëmosynas, quas dare posset externis, & eas tradere illis suis. Denique rectè monet *Gobat* non semper expedire hæc dici uxoribus, ne abutantur, sed potiùs consulendum, ut pro meliore concordia faciant omnia marito conscio & consentiente. 1025.

Circa relata hactenus bona conjugum eorúmque dominium & administrationem, videri possunt allegatæ Leges aliáque plura apud *Illsung* t. 4. d. 2. q. 3. art. 4.

Q. 218. *Quænam dicantur bona filiorum familiâs, castrensia, quasi castrensia, adventitia, profectitia; & quid circa ea possint tales filii.* ℞. Præmittenda sunt aliqua cum *Illsung* art. 2. ubi fusè proponit, quæ dicemus, ac firmat adductis Legibus. 1026.

§. 1. Filius-familias (idem est de filia-familias) est filius naturalis vel adoptivus sub patria potestate constitutus, quacunque in ætate versetur: septem verò ætates distinguunt Juristæ, & sunt, *infantia* usque ad annum septimum inclusivè; *pupillaris ætas* seu *impubertas*, usque ad decimum quartum in masculis, & usque ad duodecimum in femellis: *pubertas*, usque ad decimum octavum; *plena pubertas* seu adolescentia, usque ad vigesimum quintum; *Juventus* seu virilis ætas, sic denominata à robore seu à viribus, extenditur usque ad sexagesimum; *senectus* usque ad octogesimum, *decrepita ætas* seu *senium* usque ad centesimum. Vide p. 2. n. 667.

§. 2. Aliquis constituitur in patria potestate, vel per procreationem ex Matrimonio legitimo saltem existimato ab alterutro conjugum, vel per legitimationem 1027.

tionem

tionem prolis, quæ fit, aut subsequente Matrimonio aut Rescripto Principis, vel per adoptionem hominis liberi, de quibus omnibus *lilјung* referens etiam effectus patriæ potestatis ac modos, quibus finitur.

1028. §. 3. *Bona castrensia* dicuntur, quæ filius acquirit tanquam miles, vel occasione belli; milites autem etiam hic dicuntur nautæ & remiges in destinatis ad pugnam navibus; item castrense bonum censetur, quod filius lucratur ex peculio castrensi vel in famulatu Regis: & horum plenum dominium administrationémque habet filius, si sit pubes.

1029. §. 4. *Bona quasi castrensia* sunt, quæ ex dispositione Juris habentur quasi essent castrensia, & sunt, quæ filius acquirit ex artium liberalium professione, publico munere, Beneficio ecclesiastico, ex officio Magistri, Doctoris, Judicis, Prætoris, Advocati, Medici &c. hi enim publicæ utilitati serviunt: item ex functione Sacerdotii vel Clericatûs: denique quod ex propria parcimonia vel à liberalitate Regis consequitur, & horum etiam dominium ac administrationem habet, si sit pubes.

1030. §. 5. *Bona adventitia* sunt, quæ neque sunt castrensia, nec quasi castrensia, & filio adhuc sub patria potestate constituto obveniunt aliunde, quam à patre, vel aliter, quàm ejus intuitu, uti sunt bona, quæ privatim acquirit per artes mechanicas, per hæreditatem ex linea materna, per donationem vel fortunam; & horum dominium directum habet filius, adeóque mortuo patre illi soli competunt; dominium autem utile sive usus fructus de jure competit patri; quandoque tamen habet filius patre permittente & saltem tacitè consentiente, aut si eximatur à patria potestate, aut uxorem ducat, aut etiam in quibusdam aliis casibus à Jure expressis apud *Lugo* d. 5. n. 23. Quòd si res sit usu consumptibilis, uti pecunia, frumentum, & pater eis utatur, tenebitur filio in æquivalenti restituere, quia hic filius erat eorum dominus proprietarius: non poterat tamen invito patre de his testari, nequidem ad causas pias, *Mol.* t. 2. d. 138. n. 9.

1031. §. 6. *Bona profectitia* sunt, quæ nec sunt castrensia, nec quasi castrensia, & proveniunt à patre vel ejus intuitu donantur filio adhuc sub patria potestate constituto, & horum dominium tam directum quàm utile manet apud patrem, quo mortuo dividuntur inter fratres. Quòd si donentur occasione quidem aliquâ patris, attamen principaliter ex affectu erga filium ipsum, sunt adventitia, uti rectè *Lugo* n. 37. Præterea si à patre donentur filio in patrimonium, item ut Ordines suscipiat &c. dominium & fructus spectant ad filium; denique si dubitetur, an filius acquirat ex se an ex gratia patris, adeóque an sit bonum adventitium an profectitium, si filius de se sit industrius, judicari debet adventitium: si tamen omnibus expensis adhuc maneat dubium, deferendum est possessioni, & si filius possideat, judicari debet adventitium: si pater possideat, profectitium: si neuter possideat, dividendum erit, quia res tradenda est juxta jus, quod quivis habet, ergo cùm pater & filius sub dubio jus habeant, debent rem participare pro qualitate dubii, ità *Tamb.* l. 1. c. 3. v. *Peculium.*

1032. *Q. 219. Quid addendum sit circa furta filiorum* R. Hæc pauca: §. 1. *Bann.* dixit ad furtum grave filii Parentis prædivitis requiri saltem quinquaginta aureos, quod *Lugo* d. 16. n. 76. meritò rejicit, nisi fortè esset filius Principis. *Salas* dixit, si filius sit unicus, & parens habeat annuè mille quingentos aureos, requiri viginti vel triginta in anno ad furtū grave filii, quod *Lugo* non improbat, si Parens non sit tenax, & filius jam adoleverit, simulque furetur ad usus honestos. *Lessius* dicit duos vel tres aureos non sufficere respectu Parentis prædivitis, sufficere autem respectu mechanici, quod etiam non improbat *Lugo. Cenedo* apud *Tamb.* l. 8. t. 2. c. 3. n. 3. dicit non fore mortale, si filius intrà annum non furetur ultra sedecim solidos Hollandicos. *Fagund.* si non ultra quatuor vel quinque, sed (uti etiam ex his sententiis patet) non potest generalis regula statui, verum judicandum est consideratis circumstantiis n. 1015. relatis. Notant etiam *Navar. Sot. Laym.* & *alii*, si Parens filio in studiis versanti mittat, v. g. annuè centum aureos, contentum esse, ut quinque insumat in honestas recreationes aut eleëmosynas, secundùm consuetudinem aliorum, qui sunt similis statûs & conditionis.

§. 2. Si filius clam accipiat à patre, quem rationabiliter præsumit non negaturum, dicunt *Villalob.* & *Alloz.* v. *Furtum* n. 8. non peccare mortaliter, quando nempe satis est certus fore contentum, si peteret; tamen peccat venialiter, saltem, quia pater non est contentus quoad illum modum, nec ipse habebit facilè causam a petendo excusantem. Addit rectè *Lessius* l. 2. c. 12. n. 50., si eripiat ad ludos vetitos, compotationes vel luxus, ad quod nullo modo concessisset pater, esse verum furtum: an autem talis filius ad restitutionem obligandus sit, debet conjici ex facultatibus & voluntate præsumpta patris, quæ colligetur ex liberalitate ejus, affectúque erga filium, aut è contrà ex tenacitate & severitate; nam si credatur non condonaturus, si sciret, erit obligatio restituendi, vel si jam fieri non possit, suo tempore compensandi fratribus; si vero pater & fratres resciant, nec petant satisfactionem, censentur condonare, *Burgh.* cent. 2. cas. 36. 1033.

Q. 220. An filio in domo paterna laboranti, debeatur salarium; & possit sibi illud occultè compensare, si negetur, vel si pudeat petere. R. 1034.

§. 1. Salarium deberi putant *Nav. Lop. Ang. Gomez, Less.* n. 81. *Dicast.* lib. 2. t. 2. d. 9. n. 187. *Burgh.* cas. 80. *Persch.* q. 6. art. 2. aliique apud *Lugo* d. 5. n. 42., idem dicunt *Escob.* & *Corr.* apud *Moyam* t. 6. d. 4. q. 1.; qui n. 7. vocat sententiam probabilissimam: *Dian.* p. 4. t. 4. R. 66. vocat tutam: Rationem dant, quia talis filius est veluti socius negotiationis, neque debet esse deterioris conditionis, quàm famulus vel extraneus, qui cum hero lucraretur junctâ industriâ; quod magis valet, si filius sit emancipatus, aut illegitimus, uti notat *Sanch.* in conf. lib. 1. c. 2. d. 8, qui non subsunt potestati patriæ; item si filius serviat matri, quia filius non est in matris potestate. Oppositam sententiam tenent *Sylv. Molin. Laym.* aliique plurimi, quos citat & sequitur *Moya*, suntque rationes graves, nam 1. Non est consuetudo, ut talis filius salarium exigat, inquit rectè *Laym.* 2. Quid magis rationi congruum est, inquit *Lugo*, quàm ut filius agricolæ juvet patrem in agricultura, filius mercatoris in mercatura? præsertim cùm sic addiscant illas artes, inquit rectè *Mol.*, addens non facilè fore tam audacem filium, qui ideo petat salarium. 3. Si salarium petat, pater justè subtrahit victum & vestitum, non enim tenetur hoc dare filio potenti ea lucrari, uti ex communi *Laym.* lib. 3. t. 4. c. 8. n. 5., ergo salarium compensatur per sustentationem. 4. Si filius petivisset salarium, pater potuisset eum repellere, vel accipere ejus loco alium, qui gratis, aut viliori pretio, aut melius servivisset, ergo cùm non contraxerit cum filio, non tenebitur ei dare salarium. Quod *Conf.*, quia quando præsens est ille, cujus negotium geritur, gestor negotii non potest petere salarium, de quo mentionem non fecit, inquit rectè *Molina* t. 2. d. 234, quia non petens censetur remittere. 5. Jura apud *Sanch.* dicunt filium debere patri operas industriales: similia Jura apud *Sanch.* dub. 9. & apud *Laym.* n. 12. absolutè statuunt hoc acquiri patri, quod filius lucratur ex bonis paternis, estque hoc in communi utile filiis, maximè ut vitentur lites, quisque enim posset dicere se hoc, alter se illud præstitisse etiam pretio æstimabile, ergo jura rectè statuerunt, ut omnia lucra essent Patris,

postea

postea inter filios æqualiter dividenda. Hæc secunda sententia est longè probabilior.

1035. §. 2. Quamvis daremus primam sententiam probabiliorem esse, attamen adhuc absolutè tenendum esset, si à patre negaretur salarium, vel filium puderet petere, non fore licitum filio occultè sibi illud compensare: Ratio est, quia occulta compensatio non est licita, nisi ubi jus est certum, uti dictum est n. 962., Jus autem filii non est hìc certum, uti patet ex dictis; quia secunda sententia est saltem probabilis, ergo.

1036. §. 3. Notat *Laym.* n. 6. ad id saltem Confessario servire sententiam oppositam, ut si ejusmodi filius bonâ fide talem compensationem fecerit, mitius cum illo agat, & non statim obliget ad restitutionem exactam ejus, quod respondet tali industriæ: sed contrà est, quia quamvis possit talis filius per bonam fidem à peccato fuisse excusatus, tamen non ideo excusatur à restitutione ex re accepta, ob rationem antè datam.

1037. *Q. 221. Quid circa famulos sit addendum.* ℟. Hæc pauca:

§. 1. Si famulus peractis operis à domino præceptis extraordinario labore lucretur aliquid, potest sibi retinere, ità *Mol. Fag. Nav. Burghab.* cent. 2. cas. 50., Ratio est, quia ex capax domini, & vi contractûs tenetur tantùm ad operam à domino præscriptam: Quod etiam aliquo modo dici potest de mancipiis, quia possunt etiam habere aliqua jura contra dominum, uti cum aliis *Molin.*, potestque videri *Illſ.* t. 4. d. 2. q. 3. a. 3.

1038. §. 2. Famuli, secundùm *S. Thom. Az. Fill. Cön. Turr. Burgh.* cent. 3. cas. 92. & alios, licitè è rebus domini aliquid erogant, 1. In extrema necessitate proximi. 2. De rebus sibi designatis ad victum, si paucioribus contenti sufficiant ad labores. 3. Si detur modicum, non admodum frequenter. 4. Si adsit consensus saltem interpretativus, aut prudenter præsumatur ratihabitio; quod tum est, si ipsis commissa sit administratio. 5. Quando dominus non potest esse rationabiliter invitus, de quo sint satis certi, uti si res alioquin malè periret. Quoad hæc tamen potiùs restringenda est quàm laxanda famulorum libertas, cùm alioqui sæpe excedant.

1039. *Q. 222. Quid liceat illi, cui committitur, ut emat, vendat, solvat, negotietur pro altero.* ℟. In his procedi debet secundùm voluntatem committentis, de qua præsumi debet secundùm consuetudinem, & consideratis circumstantiis rerum ac personarum: in dubio autem de intentione committentis, videtur præsumi posse secundùm sequentia.

1040. §. 1. Si tibi committatur, ut alteri emas triticum, vel indeterminatè justo pretio, vel determinatè maldrum tribus aureis, tu verò industrius, emas duobus & medio, non poteris hunc medium aureum retinere, quia emptionem fecisti nomine alterius, qui ex justitia nihil debet illi tuæ industriæ, quam non conduxit, sed tu liberè posuisti, *Haun.* De just. t. 10. n. 683. *Sporer* t. 6. c. 5. n. 39. Si tamen fecisti expensas, ut minoris emeres vel pluris venderes, v. g. si ideo iveris ad remotam urbem, poteris tibi hoc compensare ex lucro, certò enim præsumitur esse talis consensus domini, quando sic procuratur lucrum, uti notat *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 7. §. 9. n. 10. Imò *Lugo* de just. d. 26. n. 153. putat id semper præsumi posse, si vendideris cum lucro suprà pretium assignatum, nec tibi pretium laboris decernatur, tu autem adhibueris extraordinariam diligentiam: sed inprimis rectè excipiunt *Tamb.* n. 37., & *Sporer* n. 6. nisi committens putarit te gratis facturum, aut ab alio sine pretio faciendum fuisset: deinde diligentiam illam liberè posuisti, ergo non potes tibi pro libitu mercedem attribuere, sed vel pete mercedem illam, vel expecta gratitudinem.

§. 2. Si tibi committatur venditio equi pro 50. 1041. aureis, & vendas pro 52., non poteris hos duos retinere, quia pretium est tibi determinatum, ne venderes infrà, non autem ut non venderes suprà, nisi aliud colligeretur ex verbis vel circumstantiis, *Haun.* suprà, *Illſ.* t. 4. d. 2. n. 404. E contrà si dominus voluerit equum jam vendi pro 50., jam autem non possis vendere cariùs, sed speres te postea posse, licitè emes illum tibi pro 50., ut postea vendas, quanti poteris, & hoc, quod erit suprà 50., erit tuum, *Lugo* n. 150. *Spor.* n. 39., Signum autem, quòd tibi emas, est, si in te suscipias periculum aliaque onera, quæ sequuntur dominium equi, ità ut si pereat, velis illum perire tibi, &c. *Lug.* n. 152.

§. 3. Si Titius à te petiit, ut emas ipsi equum ad 1042. summum pro 50., & tu casu invenias equum pro 45., eumque bonâ fide tibi priùs emas, quærasque etiam venalem pro Titio, & postea non inveniens alium, hunc illi revendas pro 50., excusant te *Lugo* n. 151., & *Spor.* suprà, saltem si non eras famulus nec conductus, sed gratuitò acceptaràs commissionem, quia non tenebaris propter alterum negligere illam occasionem emendi tam parvo pretio equum casu oblatum: si autem eras famulus vel mercede ad hoc conductus, meritò non excusant te *Sporer*, *Leſſ.* in auct. v. *Restit* cas. 8. & 9. *Tamb.* n. 8., quia tum obligabaris primam emptionem facere pro Titio.

§. 4. Si missus ad emendum, merceris rigidè, & 1043. quod de pretio communi detrahis, tibi retineas, facis injuriam, quia cùm nomine committentis merceris & emas, quod detrahis, manet ipsi: excusatur tamen ancilla, si hoc, quod semel de pretio detrahit, conservet, ut aliâ vice, quando cariùs cogetur emere, per hoc suppleat, si soleat ab hera reprehendi, eò quòd justo cariùs emat, hanc enim reprehensionem injustam subire non tenetur, neque hera potest esse rationabiliter invita circa eam retentionem, cùm totum illud residuum postea in ejus commodum impendatur.

§. 5. Quamvis vendentes sartoribus remittant a- 1044. liquid de pretio, possintque sartores aliquando aliquid inde retinere, uti habet *Busenb.* p. 2. n. 927. referendus, tamen si sartores illi poterant minori pretio aliquid emere, injuriam faciunt, uti rectè *Molin. Lugo* n. 153. *Spor.* suprà, & *Illſ.*

§. 6. Si dominus commiserit famulo 100. aureos, 1045. ut his debitum solvat creditori; & hos aureos commutet famulus cum lucro, sicque per aliam monetam satisfaciat creditori, communiter nulla fit injuria, sed hoc lucrum est famuli, quia est fructus industriæ, qui non acquiritur alteri, *Molin. Regin. Rebel. Lugo* d. 28. à n. 24. *Leſſ.* l. 2. c. 23. n. 18. *Laym* l. 3. t. 4. c. 19. n. 5. *Sporer* t. 6. c. 6. n. 46. Dabuntur tamen aliquæ limitationes p. 2. n. 1036. Ex eadem ratione docent *Beja* p. 1. cas. 42. *Diana* aliique cum *Lugo* suprà, thesaurarium vel quæstorem, si domino inscio negotietur cum ejus pecunia, posse sibi retinere lucrum, si id faciat sine præjudicio & periculo domini, quia cùm pecunia de se non sit fructifera, fructus ex ea censetur esse industriæ.

§. 7. Si Titius numeravit Cajo 100. aureos dan- 1046. dos Officiali bellico pro redimendo incendio suæ domûs, Titius autem Officiali gratus id sine pecunia exoret, non potest hos 100. aureos sibi retinere nisi aliunde constaret Titium hos obtulisse ad avertendum quocunque tandem modo incendium: ratio est, quia Titius præsumitur numeràsse illos aureos, quòd putaret non esse alium modum placandi Officialem, quem si credidisset solis verbis posse molliri, petivisset interpellationem Caji, túmque contraxisset de pretio pro opera illa, aut postea, si voluisset, ex gratitudine donàsset.

§. 8. Si Factor Mercatoris Amstelodamensis exi- 1047. stens Coloniæ transigat cum Gabellariis, ut omnes merces

merces sui Principalis sint liberæ pro integro anno, v.g. pretio 30. dalerorum, cùm tamen gabellæ, si singulatim solvi debuissent, excurrissent ad 50., si hic Factor habuit commissionem, ut sic contraheret, patet facere injuriam retinendo sibi hoc lucrum, quia contraxit nomine Principalis; si autem commissionem non habuit, *Less.* l. 2. c. 33. d. 11. *Dicast.* l. 2. t. 10. d. 3. dub. 11. dicunt lucrum esse ipsius, quia nomine suo emit jus gabellarii ad exigendas pro singulis vicibus gabellas: limitat rectè *Lugo* d 36. n. 50., nisi mercatores alii soleant communiter ità transigere cum gabellariis, tum enim etiam ad hoc tenebitur Factor nomine sui Principalis, quia censetur se obligâsse ad industriam ab aliis communiter adhiberi solitam.

Ex dictis solvitur hic Casus. Cajus Titii Quæstor, prævidens certò futurum, ut Titius redimat censum millenorum, quem debet Sempronio, ex se obnunciat Sempronio, uno anno antequam id mandet aut resciat Titius, qui postmodum per Cajum reddit Sempronio millenos, & adjicit hujus ultimi anni pensionem; hanc autem sibi retinet Cajus. *Quæritur* an justè? Videtur, quòd justè, quia est fructus industriæ Caji: sicuti si pecuniam Titii exposuisset ad ludum, lucrum fuisset ipsius. *Respondi*, non justè, quia fructus ille provenit ex obnunciatione, tempori facta, sed hæc facta est nomine Titii, si enim non processisset ex præsumpta voluntate Titii, fuisset invalida, cùm Cajus non haberet disponere de re non sua, adeóque Sempronio adhuc deberetur illa pensio, ergo fructus ille provenit ex actione, moraliter Titii, ergo fructus est Titii, qui solas gratias debet Cajo, quia rem ejus bene gessit. Simile est, si quis mandaret Procuratori suo millenos poni ad censum A. pro 40. annuis, & Procurator posuisset ad censum B. pro 50. annuis, utique Procurator non posset hos decem annuos sibi retinere, quia censum B. celebrâsset nomine & pecuniâ mandantis, ergo fructus totus esset mandantis Aliud simile est in ancilla, uti n. 1043. dictum est. De ludo, disparitas est manifesta, nam hunc contractum Cajus suo, non Titii nomine, celebrat.

LIBRI TERTII
PARS II.
DE RESTITUTIONE, CONTRACTIBUS ET RELIQUIS PRÆCEPTIS.

TRACTATUS QUINTI
CAPUT II.
DE RESTITUTIONE.

Suppositis illis, quæ in hujus Libri Parte I. à num. 936. dicta sunt de Furto, nunc agendum est de Restitutione.

DUBIUM I.
Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam.

1\. "Resp. I. Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ità ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet jus quod violetur; sed ea tantùm, quæ est contra justitiam, in qua propriè injuria infertur, hoc est, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur: quod variis modis fieri potest, v.g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conviciando, & similibus.

"Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnosam. Hæc enim est duplex, scilicet *Materialis*, ùt v. g. cùm quis rem alienam destruit, accipit bonâ fide vel retinet, id est, probabiliter judicans id sibi licere, vel esse suam: & *Formalis*, quâ quis rem alienam destruit, accipit vel retinet malâ fide, id est, cùm sciat, vel scire possit ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam. *Vid. Laym. l. 3. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. Bon de contract. d. 3. q. 1. p. 8. Un. de resolves,*

"I. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ùt, si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cùm hæc sit reparatio damni: potest tamen à judice cogi ad satisfaciendum pro injuria.

"II. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materialem tantùm, tenetur restituere: sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

III.

„ III. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere; & quidem tantum, quantum est damnum secutum An verò sufficiat culpa venialis, controvertunt Auctores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. *Vide Auctores citt. Laym. Less. n. 27. Lugo d. 8. n. 56.*

ADDENDA.

2. QUæst. 1. *Quænam injuria censeri debeat gravis.* ℞. Cùm restitutio reparet injuriam, ut decidi possit, quandonam sit obligatio gravis restituendi, præmittendum est in genere, quandonam injuria censeri debeat gravis, & dicendum est illam esse censendam gravem, quæ spectatâ communi hominum complexione, secundum se apta est causare magnam contristationem, aut amicitiam dissolvere. Est communis cum *Esp.* de Just. q. 27., videturque ità sentire S. *Th.* 2. 2. q. 72. a. 2. ad 1., ubi clarè innuit illam contumeliam censeri gravem, per quam aliquis non reformidat contristare alterum: Similiter de malo q. 7. a. 1. peccatum mortale mensurat per ordinem ad dissolutionem amicitiæ cum Deo & proximo. Ratio est, quia quod ratione oppositionis, quam habet cum alia virtute, est etiam simul graviter oppositum charitati, hoc censeri debet etiam esse graviter oppositum tali virtuti, quia cùm charitas sit veluti mensura reliquarum; quod ratione oppositionis, quam habet cum aliis virtutibus, est grave contra charitatem, meritò etiam censetur esse grave contra talem aliam virtutem; sed omne illud, quod ratione oppositionis, quam habet contra justitiam, communiter causat magnam contristationem vel dissolvit amicitiam, hoc etiam est graviter oppositum charitati, ergo. *Conf.* quia quod graviter opponitur fini justitiæ, est grave contra justitiam, finis autem justitiæ est pax, tranquillitas, satisfactio animi, mutuus consensus & amor per conservationem æqualitatis jurium, ergo quod his opponitur, est grave contra justitiam. Ratio à posteriori est, quia homo de cætero prudens, si injurietur, non solet graviter contristari aut renunciare amicitiam, nisi injuria sit talis, quæ spectato communi sensu sit gravis, ergo si per injuriam aliquam detur causa gravis contristationis vel renunciandæ amicitiæ, communis sensus est injuriam esse gravem. Hæc regula postea in particulari applicabitur ad singulas materias, in quibus ob injuriam gravem est gravis obligatio restituendi. Quænam sit materia gravis furti, dictum est p. 1. à n. 979.

3. *Objicies.* Nunquam est licitum odium vel inimicitia cum proximo, ergo nunquam censetur dari causa dissolvendæ amicitiæ, & consequenter nulla dabitur gravis injuria. ℞. N. conf., nam non dicimus hoc esse injuriam gravem, quo posito sit licitum alterum odisse vel cum illo habere inimicitiam, sed quo posito, spectatâ communi complexione hominum, ordinariè fit, ut homines graviter contristentur, & dissolvant amicitiam, sive hoc licitè faciant sive illicitè, hoc enim ad hanc rem non facit, quia dicimus hoc tantùm esse signum, quòd sit injuria gravis; neque etiam in hoc consistit ratio injuriæ, sed in eo, quòd contra jus agatur.

4. *Q. 2. An scienti & volenti fieri possit injuria.* ℞. Scienti & volenti voluntate efficaciter & effectivè cessivâ juris, fieri non potest injuria, potest tamen fieri, si voluntas non sit efficaciter cessiva juris, utì habet communis sententia. *Pars I.* habetur in Reg. 27. *de Reg. juris in 6. scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus*; item Reg. 145. ff. de diverf. Reg. Juris, *nemo videtur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt*: intelliguntur autem istæ Regulæ, si quis consentiat voluntate, non tantùm affectivè, sed etiam effectivè cessivâ juris: Ratio autem est, quia si ità possit cedere & reipsa cedat jure suo, nullum jus resistet, ergo non erit actio contra jus, sed potiùs censebitur actio domini utentis re suâ per alium. *Pars altera* est contra *Molin. Less. Amic. Spor.* & alios; Ratio autem est, quia si invalidè & inefficaciter tantùm cedat jure suo, ergo jus ipsius manet, ergo actio alterius erit contra jus ipsius, ergo injuriosa, quod magìs explicabitur in solutione casuum seqq.

§. 1. Usurarius facit injuriam mutuatario solventi usuras; item venditor emptori consentienti in pretium nimium pro merce; item simoniacus danti pretium temporale pro re spirituali, quia hi omnes consensus sunt moraliter nulli, ista enim, quæ dant, volunt dare tantùm tanquam pretium, utì suppono, sed impossibile est esse illorum pretium, nam inprimis mutuum est essentialiter invendibile; deinde pretium mercis essentialiter dicit æqualitatem cum merce, ergo pretium nimium quoad excessum non est pretium; denique res spiritualis non est æstimabilis pretio temporali, ergo nullum temporale potest esse pretium rei spiritualis: Consequenter omnes illi consensus sunt de re impossibili, ergo moraliter nulli. Si tamen hæc darentur gratis, dantes effectivè cederent suo juri, neque fieret injuria, utì rectè *Esp.* q. 16. 5.

§. 2. Judex laicus facit injuriam Clerico, quamvìs consentienti in suum tribunal & volenti cedere privilegio fori; item percutiens Clericum facit injuriam Clerico, licèt consentienti in percussionem suî & volenti cedere privilegio Canonis, ità *Maur. Esp.* aliique cum *Ill.* t. 4. d. 2. n. 44. contra *Lugo & Spor.* t. 4. n. 50., Ratio est, quia isti consensus sunt moraliter nulli, cùm velint cessionem juris, quo cedere non possunt: privilegia enim, quibus Clericus eximitur à foro sæculari & injuriosâ percussione, moraliter loquendo, spectant ad statum clericalem, in cujus favorē data sunt & annexa Clerico, ergo quamdiu aliquis à se non abdicat statum clericalem, etiam non potest illa privilegia abdicare, adeoque voluntates illæ cedendi sunt moraliter nullæ, quod de Clerico in percussionem suî consentiente expresśè asseritur Cap. *Contingit.* 36. *De sent. excomm.*, hujusmodi manus injectio, etsi non violenta, tamen injuriosa videtur, *cum ille Canon non tam in favorem Clerici ordinati, quàm in favorem Ordinis clericalis fuerit promulgatus*: Ex quibus verbis patet, non tantùm esse injuriosam statui clericali, sed etiam Clerico, nam respectu ejusdem dicitur injuriosa, respectu cujus dicitur non violenta, esse autem violentam vel non violentam, dicitur respectu ipsiusmet Clerici, uti rectè *Platel.* p. 3. n. 714. 6.

§. 3. Adulter facit injuriam marito & uxori, cum qua adulteratur, quamvis maritus & uxor consentiant fieri, velintque cedere juri suo, utì rectè *Dicast. Maur. Esp. Platel.* suprà & alii contra *Lugo*, *Sporer*, *Haun. Ill.*, qui dicunt tale adulterium non esse injuriam, quamvìs habeat specialem malitiam repugnantem bono Sacramenti, conjugii & prolis: *Ratio* est, inprimis quia jus, quod unus conjux habet in corpus alterius, est jus personale soli conjugi privativè competens, id enim postulat natura Matrimonii, ut quia per illud ipsi duo tantùm, fiunt caro una, ipsis solis possit competere jus mutuum in corpora, ergo hoc jure cedere non potest conjux in favorem tertii: deinde jus illud competit huic & illi conjugi potiùs ratione Matrimonii, quàm ratione ipsorum conjugum, ergo quamdiu manet Matrimonium, manet hoc jus matrimoniale, cui conjuges cedere 7.

cedere non possunt, utì antè dictum est de privilegiis clericalibus.

8. §. 4. Impuberi, & in quibusdam casibus etiam pupillo & minorenni consentienti in contractum sibi noxium, fit injuria, qnamvìs velit cedere juri suo, quia consensus ejusmodi est moraliter nullus, cùm per leges irritetur, unde idem est, ac si physicè non esset.

9. §. 5. Qui occidit volentem, facit injuriam non tantùm Deo, sed ipsimet occiso, utì communiùs docetur contra *Molin.* & *Esp.* q. 16. in fine, quia jus, quod habet ad usum vitæ suæ, est ex Dei voluntate ipsi acquisitum cum vita, voluitque Deus non esse abdicabile, nisì simul ex voluntate Dei, unde voluntas ipsius inefficaciter cedit jure ad usum vitæ. *Nec obstat*, quòd occisus non ampliùs existat, *nam* adhuc existit ipsius anima, in qua residet jus ad unionem & simul ad usum vitæ, ità *Haun.* t. 2. n. 595.

10. §. 6. Consentienti ex vi, dolo vel metu gravi injustè incusso, fit injuria, quia ille consensus non est moraliter liber, non enim censetur consentire, qui iniquè inducitur, & non consentiret, si posset, ergo tantumdem est, ac si consensus ille non esset physicè liber; si autem non esset physicè liber, utique fieret injuria, ergo etiam nunc. Hinc injuriam faciunt ac restituere tenentur milites aut quicumque alii, qui aliqua accipiunt à rusticis cogente metu, ne alioqui graviora damna patiantur, etiamsi hi etiam scripto testentur se libenter donare, quia reipsa tantùm donant ex metu injusto & ad redimendam majorem vexam injustam, ità *Con.* & alii cum *Diana* p. 6. t. 4. R. 26.

11. §. 7. Consentienti voluntate tantùm concomitante, (id est, quæ in actum alterius non influit, licèt tum adsit & comitetur, quando ab altero ponitur actio de se injuriosa) fit injuria, utì communior tenet cum *Maur.* de Just. q. 186. à n. 17. contra *Molin.*, v. g. Titius aureum subducit Cajo inscio, qui Cajus reipsa tum habet hunc consensum, ut velit Titii esse istum aureum, de hoc autem consensu Caji nihil scit Titius, sed subducit ità comparatus, ut quamvìs sciret Cajum non consentire, adhuc subduceret, in hoc casu Titius facit Cajo injuriam, quia hic consensus concomitans Caji non est efficaciter effectivè cessivus juris, nam non vult, ut Titius habeat aureum in sensu composito volitionis, quâ Titius dicit, etiam Cajo non consentiente volo habere aureum, sed tantùm vult, ut habeat ex consensu suo saltem tacito, ergo voluntas Caji non est hìc & nunc efficaciter effectivè cessiva juris. *Nec obstat*, quòd in Jure dicatur eum non esse furem, qui aliquid aufert animo furandi, putans dominum esse invitum, cùm tamen invitus non sit, *nam* talis non est fur in foro externo & juridicè, est tamen fur pro foro conscientiæ & theologicè: quod magis valet, si Cajus dominus optet, ut Titius famulus sibi subducat aureum, ut sic deprehensus puniatur, reipsa enim, quamvìs Cajus velit aureum venire ad Titium, tamen non vult jus ad ipsum venire. Ratio horum ulterior est, quia Titius non potest absque injuria accipere aureum, nisi ex præsumpta saltem Caji licentia, hanc autem non habet, nisi acceptet, ergo si aureum accipiat ità independenter à voluntate Caji, licèt hæc voluntas Caji existat, non tollitur ratio injuriæ.

12. §. 8. Tortores fecerunt injuriam Christo & Martyribus, quamvìs Christus & Martyres voluerint pati, nam inprimis nolebant cedere jure ad negationem tormentorum, nec volebant deobligare illos à non inferendis tormentis, cùm pati voluerint injuriam à malitia illorum, quam permittebant: deinde quamvìs consensissent, hi tamen consensus erant tantùm concomitantes, quia illi volebant inferre tormenta, quamvìs hi non consensissent, ergo quamvìs hi consensissent, non ideo illi liberabantur ab injuria, utì antè dictum est. Videri potest *Lugo* de Incarn. d. 3. sect. 6. fusè & doctè disserens de hoc puncto.

§. 9. *Objicitur* 1. Acceptatio legis faventis est de essentia legis, ergo si Clericus nolit legem sibi ampliùs favere, non retinebit jus ad negationem percussionis, ergo neque illi fiet injuria: & idem est de adultero, de volente occidi &c. ℞. Si nolit legem sibi favere, nolitione moraliter validâ & effectivè cessivâ illius favoris, c., si nolit nolitione moraliter nullâ & inefficaciter cessivâ illius favoris, n. conseq., jam verò hoc ipso quòd statum clericalem acceptârit, acceptavit hunc favorem, & supposito quòd vivat conformiter statui clericali acceptato, non potest eundem favorem dimittere, utì antè dictum est. 13.

Instab. Invito beneficium non datur, utì habetur Reg. 96. ff. *De divers. reg. Juris.* ℞. Si beneficium fiat præcisè in favorem illius, qui est invitus, transeat, si in favorem aliorum, quibus simul prodest, n. ass., sic autem fit in allatis casibus.

Obji. 2. Injuria debet physicè invito fieri, importat enim actionem contra voluntatem injuriati, ergo si quis consentiat, non fiet ei injuria. ℞. Injuria strictissimè sumpta & in sensu vulgi, prout ordinariè fit, importat hoc, c. sumpta non strictissimè, attamen propriè, & sicuti fieri potest, n., patetque ex Cap. *Contingit*, relato n. 6. Neque injuria definitur per hoc, quòd fiat altero invito, sed quòd fiat contra jus alterius, quod potest ipsi manere, quamvìs velit abdicare, utì etiam antè ostensum est; unde quando *Arist.* dicit injuriam fieri præter voluntatem injuriati, loquitur de injuria strictissimè & prout ordinariè fit. 14.

Inst. 1. Subditus non potest esse inobediens, si Superior reipsa consentiat, ergo nec aliquis injustus, si consentiat alter. ℞. N. antec., nam si Episcopus prohibuerit hoc die laborem, & Papa antecedenter irritet omnem relaxationem, quam posset dare Episcopus, licèt Episcopus consentiat, ut hoc die labores, eris illi inobediens, quia ages contra legitimam ejus prohibitionem semel positam, nec validè revocatam.

Inst. 2. Injuria debet habere rationem passionis respectu injuriati, ergo debet venire ab extrinseco, ità ut injuriatus sit invitus, si enim velit, veniet ab intrinseco, nam ipse activè concurret ad suî injuriam. ℞. Debet habere rationem passionis, hoc sensu, quòd jus injuriati debeat pati læsionem immediatè ab aliquo alio, c., illo sensu, quòd patiens læsionem sui juris non possit etiam activè concurrere ad illam saltem mediatè, n. antec. & conseq., nam hoc casu est mediatè agens, in quantùm consentiendo alterum movet ad faciendam sibi injuriam, patiens autem est, non immediatè à seipso, quia nemo sibi ipsi facit injuriam defectu alteritatis, cum justitia & injustitia necessariò sint ad alterum, teste *S. Th.* 2. 2. q. 59. a. 3. ad 2., sed ab altero, quem ad faciendam injuriam movet. Ex dictis

§. 10. Inferuntur sequentia, 1. Consentiens in injuriam suî non potest, saltem ordinariè, petere satisfactionem pro illa, quia consentiendo censetur eam remittere, qui autem remittit, non habet actionem, L. 24. Cod. *De pactis.* 2. Probabilius videtur cum *Haun.* n. 125. & *Carden.* in 2. crisi d. 30. n. 33. contra *Less.* *Lugo*, *Moyam*, *Esp.* *Maurum*, quòd injuriæ sint ejusdem speciei, sive fiant invito sive consentienti, quando hujus consensus est irritus, nam consensus irritus est moraliter non consensus, ergo sive adsit sive non, manet eadem species: major tamen est malitia, cæteris paribus, si fiat invito, utì rectè *Esp.* q. 16. quod inde colligimus, quia datur causa majoris contristationis & faciliùs dissolvendæ amicitiæ. 15.

Q. 3. An omnis injusta actio fundet obligationem restitutionis. ℞. Negativè, nam si non sit actio damnosa, non 16.

non est obligatio restituendi, quamvis possit esse obligatio satisfaciendi pro injuria: ità S.Th.opusc.73. c. 20. *si aliquis passus sit injuriam & non damnum, illi non est facienda de jure restitutio realis, sed tantummodo secundum genus injuriæ facienda est emendatio per similem satisfactionem*: idem habet 2. 2. q. 62. a. 6. ad 1. Idem tenent alii communissimè cum *Dicast*. d. 2. dub. 6. & 7. Hinc si quis internè optet inferre damnum alteri, quamvis peccet contra justitiam, non ideo tenetur restituere, quia reipsa per hoc non infert damnum; idem est si Judex malevolus proferat in aliquem sententiam, quam putat esse injustam, si reipsa justa est; item si rapiam à te vestem: quam puto esse tuam, est autem mea; item si rapiam nummum cupreum putans esse aureum, teneor tantùm cupreum restituere, quia in hoc solo damnificavi: item si filius pecuniam pro victu submissam prodegerit lusu, sed non ideo causaverit damnum patri, quia parciùs vixit, peccavit quidem etiam contra justitiam, attamen non teneri restituere docet *Dicast*. d. 9. n. 181, quia non causavit damnum, sed tantùm usurpavit ad alium finem invito patre. Quòd si injuria fit contra honorem, pro ejus læsione debetur plerumque satisfactio, uti postea dicetur. An autem debeatur restitutio pro actione damnosa, sed non injusta nisi propter intentionem internam, dicetur à n. 148.

17. Q. 4. *An injuria purè damnosa fundet obligationem restituendi*. ℞. Injuria potest fieri, inprimis accipiendo aliquid alienum in utilitatem aut commodum suum, & tum non dicitur purè damnificatio, sed est furtum vel rapina; deinde fieri potest nihil accipiendo, sed purè damnificando alterum sine utilitate aut commodo proprio, utì si intendas domum alterius, si aliquem vulneres, si aliquem inducas ad inferendum illi damnum, si illum purè impedias à consecutione boni sibi debiti; hæc enim non sunt propriè acceptio, utì dictum est nu. 2. Huc reducit *Burgh*. cent. 3. cas. 44., si in victu, vestitu, famulitio &c. facias expensas, ob quas scis te reddi impotentem debitis solvendis, etiamsi hoc esset necessarium ad statum more aliorum gerendum, quia quamvis nihil accipias è creditoribus, tamen causas illis damnum ità gerendo statum tuum, neque videtur licitum statum suum gerere, nisi quantùm fieri potest, salvo aliorum jure, & sine eorum damno, ideoque tenebitur talis paulatim aliquid de statu detrahere. Vide dicenda à n. 380. His suppositis patet obligationem restituendi posse fundari in tali injuria purè damnosa, nam qui sic injustè damnificavit, tenetur damnum reparare & reducere æqualitatem juris, quod læsit.

18. Q. 5. *Quæ sint universim radices restitutionis*. ℞. Communiter statuuntur hæ duæ, *res accepta*, & *injusta acceptio*, possent autem claritatis causâ statui quinque, attamen omnes ad illas duas commodè reducuntur: *Pars* 1. probatur, quia S. *Thom*. 2. 2. q. 62. a. 6., quem sequuntur Theologi omnes teste *Haun*. t. 2. nu. 140., statuit has duas, unde propter Auctoritatem standum est illo numero: Tum autem tenetur aliquis ex re accepta restituere, quando sine peccato aliquid alienum habet, vel in se vel in æquivalenti, utì si habeas rem alienam, quam putas esse tuam, aut si consumpseris loco tuæ, rem alienam habes in æquivalenti, esque ideo factus ditior, utì dicetur n. 141. è contrà tum teneris restituere ex injusta acceptione, quando sciens rem esse alienam, eam cum damno alterius usurpâsti *Pars* 2. probatur, nam pro tertia radice addi posset *injusta damnificatio*, per quam nihil accipitur, uti num. 17. dictum est. Pro quarta addi posset *Contractus*, secundùm dicenda n. 176., si enim vendideris Titio equum, quem bonâ fide putabas tuum, erat autem Caji, si Cajus hunc equum repetat & evincat, tu teneris Titio de evictione, debesque non tantùm restituere pretium equi, sed etiam compensare damnum, quod emersit, & lucrum, quòd cessavit Titio occasione illius venditionis, pretium quidem teneris restituere ex re accepta, sed quod tenearis compensare damna & lucra, non oritur ex re accepta, cùm nihil acceperis, quod illis correspondeat, neque ex injusta acceptione vel damnificatione, nam bonâ fide processisti, ergo ex contractu, quia nempe ad hoc se obligat vendens pro securitate ementis: Et sic potest ancilla contrahere de reparando damno sine culpa dato; item commodatarius de restituenda re commodata, licèt sine culpa apud se periret; aliud etiam exemplum datum est p. 1. n. 977. ex *Cardena*. Pro quinta radice poni posset *lex positiva*, si enim tuum animal occiderit meum, Jus in certis casibus statuit teneri te ad restitutionem damni, quamvis nec sit res accepta, nec injusta acceptio vel damnificatio, nec contractus; de talibus autem legibus dicetur n. 171. *Pars* 3. etiam probatur, nam ad obligationem ex injusta acceptione reduci potest obligatio ex damnificatione injusta, est enim quædam acceptio vel subtractio rei alienæ, quamvis subtrahenti sit inutilis: ad eandem reduci possunt obligationes restituendi ex contractu & lege positiva, quia in his præsumitur injusta læsio, aut præcavetur, cùm quandoque soleat & sæpe possit intervenire. Ex dictis,

Colliguntur seqq. 1. Quando obligatio restituendi dicitur oriri, vel ex re accepta vel ex injusta acceptione, idem est, ac si diceretur oriri ex injuria vel materiali vel formali, sive ex læsione juris alieni vel materialiter vel formaliter injusta, unde rectè notat *Esp*. de Just. q. 24. dici posse adæquatè oriri ex acceptione rei alienæ, nempe vel materialiter vel formaliter injusta. 2. Obligatio restituendi oritur aliquando solum ex re accepta, utì si bonâ fide habeas librum Titii putans esse tuum, & tum diceris bonæ fidei possessor; aliquando solum ex injusta acceptione, si librum Titii non habeas, sed malâ fide combusseris, & tum non es propriè possessor, sed damnificator: aliquando ex re accepta & ex injusta acceptione, si librum Titii habeas & acceperis vel retineas sciens esse Titii, & tum diceris malæ fidei possessor. 19.

Q. 6. *Quid agendum sit in dubio, an debeatur restitutio*. ℞. Hoc resolvetur à n. 462. & à n. 561.

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem.

RESP. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti; ac qui ex officio & obligatione justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ità *communiter Doctores*. Unde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos seqq. versibus: 20.

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus Casibus,

I. Tenetur ad restitutionem mandans, sive expressè mandet, sive tacitè, dicto nimirum, vel facto; ex quo v. g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus suo nomine factum; utì nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. *Mol. Less. l. 2. cap. 13. dub. 3. Fill. t. 32. num. 54.*

II. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissio-

»missionibus ad damnificationem inducens. Quòd si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantùm potest, contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione; maximè si eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat, *Vide Bon. & Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sa V. Consilium* & *Dian. p. 2. t. 16. R. 15. & p. 3. t. 5. R. 83.*

» III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. *Less. num. 23. Fill. c. 3.*

» IV. Item palpo, ùt qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Less. Fill. l. c.*

» V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *Ib.* Hi enim omnes, uti & is, cui res furtivæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villalob.* apud *Dian. p. 4. t. 4. R. 176.* licèt *ibid. Sanch.* excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eò quòd his plerumque detrahatur plùs à justa mercede quàm mereantur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hìc à peccato excusari caupones, qui à filiis-familias acceptant pecunias, aliasve res parentibus surreptas, notat *Laym. l. 3. t. 2. c. 5. Bonac. &c.* Qui verò post delictum ipsum, reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere, modò non det illi spem refugii imposterum, tum quia non est causa damni, tum quia reo licet fugere, ùt infrà dicetur *l. 4. c. 3. d. 7. a. 2.*

» VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans, ùt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. In bello iniquo tormenta advehens &c. Excusantur tamen (modò actio per se non sit mala) qui ea non sponte, sed justo metu coacti faciunt; v.g. cùm rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere. *Less. n. 29.*

» VII. Item tenentur causæ, quæ privativè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans, cùm potest; aut non obstans; non manifestans; sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex justitia damnum cavere, *S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarii, Canonici, tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Molin.* d. 116. *Fill. t. 32. cap. 3. q. 12.* V. suprà *l. 3. t. 3. cap. 2. d. 4.* Item principes & domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, &c. cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus & cæteris viatoribus damna, quæ hi ab istis accipiunt, compensare. *Dian. p. 8. t. 7 R. 38.*

» VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; ùt v.g. si fur, aut homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, ità ut videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licèt pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo; &c. *Bon. l. c.* »

IX. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam justitiæ. *Less. n. 38. Bon. q. 4. p. 2. Diana p. 3. t. 5. R. 84. Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14.* »

X. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantias, & modum actûs damnosi; v. g. si quis tantùm impellat alium, ut citiùs, vel animosiùs, hoc vel illo loco vel modo noceat, *vid. Lay. l. 3. s. 5. t. 2. cap. 5. n. 5.* »

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum suadet, ut minus eidem inferat: quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico *eidem:* quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius. »

XII. Non tenetur item (contra *Nav. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem non moneat aut obliget ad restitutionem: quia etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positivè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata, quia tunc consilio suo est causa efficax damni. *Vide Less. n. 77. & 78.* & *Bon. de restit. d. 1. q. 2. p. 11. Lay. l. 3. t. 4. c. 7.* & infrà *l. 6. t. 4. c. 2. dub. 5. resp. 3.* »

ADDENDA.

QUæst. 7. *An movens aut inducens ad damnificandum alteri, restituere teneatur.* ℞. Teneri, hinc *Inn.* XI. damnavit hanc 39. prop. *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati:* Notátque *Carden.* in 2. crisi d. 23. n. 130. illum dici movere, qui mandat, consilium dat, consentit, adulatur, ideoque causa est, quòd inferatur damnum, de quibus in seqq. dicetur: de illo autem, qui tantùm exemplo suo movet ad damnum alteri inferendum, aut cum alio concurrit ad damnum, videri possunt dicta p. 1. num. 1009. & seqq. 21.

Q. 8. Quid circa mandantem sit addendum. ℞. Seqq. 22.

§. 1. Mandans dicitur ille, qui de facto jubet, quamvis de jure careat potestate jubendi: quòd si potestatem jubendi habeat & innuat se velle aut cupere, ut fiat, censetur jubere, hinc L. 1. ff. *mandati*, dicitur, sive *rogo*, sive *volo*, sive *mando*, sive alio quocumque verbo scripserit, mandati actio est. 23.

§. 2. Mandans tenetur etiam ad restitutionem damnorum, quæ causantur mandatario, id est, illi, qui mandatum exequitur, nisi fortè aliter contraxisset cum illo, v.g. ut faceret pro certa mercede, ità cum aliis *Laym.* lib. 3. t. 2. c. 6. & t. 4. c. 26. à n. 3. & c. 27. num. 2. Ratio est, quia mandatarius sub illa conditione suscipiebat executionem mandati, ut mandans subiret onus, quia ipse erat tantùm instrumentum mandantis 24.

§. 3. Si revocatio mandati non innotuit mandatario; aut si innotuit, sed per errorem judicata est non fuisse seria; aut si judicata est fuisse quidem seria, sed mandatarius postea invincibiliter illius immemor damnum executus est, mandans tenetur ad restitutionem, quia tum adhuc damnum verè sequitur ex injusta actione præterita mandantis, *Lugo* d. 19. s. 2. 25.

§. 4. Mandans non tenetur restituere damna, 26.

quæ mandatarius intulit, excedens fines mandati, quando in ejus potestate fuit eos fines servare; utì si mandavit tantùm vulnerari, & ipse volens occidit, ità *Dicast.* Si tamen mandasset occidi Titium, & mandatarius per errorem occideret Cajum, mandans teneretur ad damna ex morte Caji, quia ex ipsius mandato sequerentur. *Suar.* aliique cum *Dian.* p. 8. t. 7. R. 33. & p. 11. t. 6. R. 19.

27. *Q. 9. Quid circa consulentem.* ℞. §. 1. Consulens etiam intelligitur ille, qui rogat, hortatur, ostendit modum, quo fiat, suggerit motivum faciendi, promittit aliquid, ut fiat.

28. §. 2. Si quis dedit simplex consilium, vel nudè rogavit, aut quasi imperando auctor fuit, ut inferretur damnum alteri, non suggerendo modum, quo fieret, nec motivum inferendi, si ille consilium illud suum revocarit ante damnum illatum, non tenebitur ad restitutionem, quia si revocetur, non perseverat moraliter in ordine ad influendum in tale damnum: è contrà si suggesserit modum, quo damnum nunc inferri posset, aut motivum, quo movere pergat, aut si dederit consilium utile illi, qui damnum erat illaturus, quamvìs ante damnum illatum conatus sit consilium suum revocare, tamen tenetur restituere, etiam in eo casu, quo alter initio acceptare noluisset consilium, dummodo postea motus illo operetur, ità *Lugo*, *Less.* l. 2. c. 13. num. 16. *Carden.* in 2. Crisi d. 23. nu. 135. contra *Nav. Medin. Salon.* & alios, quorum sententiam *Less.* dicit etiam esse probabilem. Ratio est, quia modus ille aut motivum aut utilitas suggesta pergunt adhuc movere, ergo consilium manet causa efficax damni. Quòd si dedisset consilium falsum vel inutile, & ante damnum illatum ostenderit esse tale, non tenebitur restituere, quia jam desierat tota ratio motiva, quam habuerat consilium. Vide dicenda n. 56.

29. §. 3. Consulens damnum, quod alter consuluisset, tenetur restituere, utì dicetur n. 49. Quòd si quis non primò moveat alterum, sed eum jam motum & nihilominus facturum, etiam suo consilio vel aliter moveat, non tenebitur restituere, utì cum communi *Less.* n. 4., quia non est causa efficax damni, hæc enim jam ante posita erat, neque damnum sequitur ex vi consilii ipsius, sed hoc consilium est tantùm quid consequens

30. §. 4. Si solum tuum consilium non fuisset ità efficax, ut movisset, movit tamen ùt conjunctum cum aliis, teneris restituere, sive alia consilia partialia fuissent sinè tuo consilio efficacia sive non, ità *Lugo* d. 19. n. 8. & 82. Ratio est, quia licèt se solo non fuisset, tamen reipsa in his circumstantiis consilium tuum est causa efficax damni, utì etiam tum fuisset, si nullum ex partialibus consiliis fuisset se solo sufficiens, sed tantùm conjunctim. Vide dicenda n. 53. & *Ills.* t. 4. d. 3. n. 176.

31. §. 5. Qui furi parato post octo dies furari, suadet furari hodie, tenetur restituere, quia fur interea potuisset impediri vel mutare voluntatem, ergo jam consulens est causa efficax damni quoad substantiam, utì rectè *Molin.* d. 737. n. 3.; excusat tamen *Lugo* n. 15., si non suasit absolutè furari, sed tantùm circumstantiam temporis, v. g. quia certò prævidebat post octo dies causandum esse majus damnum; & consentit *Illsf.* n. 186.

32. §. 6. An & quomodo peccet contra justitiam, ac consequenter teneatur restituere, qui alteri suadet, ut furetur Petro potiùs quàm Paulo, vel potiùs diviti quàm pauperi, dictum est l. 2. à n. 225.

33. §. 7. Si fur seriò minans mortem petat sibi ostendi rem alienam, quam vult furari, possum ostendere; nec teneor restituere, quamvìs addiderim, *ibi est, accipe*, per hoc enim non sum causa damni, quod illatum fuisset, quamvìs non dixissem, ut acciperet, ostendere autem poteram ob metum mortis. Quòd si jubeat sibi ostendi meum, & ego ostendam alterius thesaurum, teneor restituere, quia sum causa damni, fur enim non habebat determinatam voluntatem ad thesaurum alterius. Si dicat, ostende thesaurum Petri, alioquin auferam tuum, possem ostendere thesaurum Petri, quia ad hunc habebat determinatam voluntatem, nec cum tanto damno meo tenebar non ostendere, præsertim cùm ostensio haberet se indifferenter, secundùm se; & illâ positâ tantùm permittam furtum: denique si jubeat ostendi omnem thesaurum, possem ostendere alienum celato meo, ità *Less.* in auct. v. *Restit.* cas. 7.

Q. 10. Quid circa consentientem & palpantem. ℞. §. 1. Ille hic dicitur consentiens, cujus consensus requiritur, ut fiat executio injuriæ; palpans autem dicitur, qui adulatur vel laudat, sicque inducit ad faciendam injuriam tertio. 34.

§. 2. Si consentias, antequam sit posita causa efficax damni, quamvis scias illam sine te adhuc ab alio esse ponendam, nihilominus teneris restituere, v. g. tu scis, etiamsi non consentias, electionem injustam esse faciendam ab aliis, si tu prius consentias, quàm suffragia sufficientia & quidem irrevocabilia sint data, teneris ad damna inde secuta, ità *Lugo* d. 19. n. 19. & ratio dabitur n. 49. 35.

§. 3. Si adulatio non sit causa damni, sed vel sequatur post damnum, vel tantùm inducat lætitiam in animum damnificantis, non est obligatio ad restitutionem, quia supponitur damnum aliunde causatum; hinc etiam restituere non tenetur, qui ratihabet illud, quod se ignorante est gestum, *Less. Molin. Vasq. Dian.* p. 4. t. 4. R. 64. Si tamen laus vel adulatio esset causa, cur restitutio non fieret, jam causaret obligationem restituendi. 36.

Q. 11. Quid circa illum, qui dat recursum vel participat. ℞. §. 1. Qui recipiunt vel præbent recursum injurianti, non tenentur restituere, si per hoc non sint causa damni facti, nec omissæ restitutionis, nec damni iterum faciendi. 37.

§. 2. Per participantem intelligitur ille, qui est socius injustæ acceptionis, ideoque dicitur capere partem illius: de cætero qui de re jam erepta participat, tenetur ex re accepta id solummodo restituere, quod accepit. 38.

§. 3. Notarius tenetur ad restitutionem, quando conficit instrumentum, ex vi cujus postea petetur usura, quia verè participat & est concausa efficax damni; uti etiam erit, si scribat sententiam apertè iniquam, ex vi cujus facienda sit executio. 39.

§. 4. Si tradas Titio vinum nomine tuo vendendum, sciens Titium admixturum aquam suprà morem licitum, vel venditurum minori mensurâ, participas, & teneris ad restitutionem damni ementibus causati, *Sanch.* l. 1. c. 7. n. 37. *Lugo* d. 18. n. 84 contra *Dian.* Ratio est, quia es causa efficax damni, cùm tu sis ille, qui vinum vendit per Titium velut instrumentum. 40.

Q. 12. Quid de muto, non obstante, non manifestante. ℞. §. 1. Ille hic dicitur mutus, qui ante damnum illatum non monet, non clamat, non impedit; ille dicitur non obstans, qui dum fit damnum, non defendit, non prohibet, non custodit rem; ille dicitur non manifestans, qui post damnum non admonet, non revelat: hi omnes, si non teneantur ex officio vel contractu vel stipendio, peccabunt tantum contra charitatem, si omittant, quando sine incommodo possent. 41.

§. 2. Si Princeps hìc addicat fisco merces Hollandorum, qui vicissim fisco addicant merces Titii hujatis existentis in Hollandia, fieri potest, ut teneatur compensare damna, nam si hoc fecit præcipitanter non tentatâ prius amicâ compositione, aut si illam 42.

illam confiscationem ita occultè fecit, ut rescire non potuerit Titius & sibi cavere, est causa injusta damni, quia non præmonuit, *Less.* in auct. V. *Restit.* cas. 14.

43. §. 3. Si scias alium velle tuo nomine damnum inferre, & non prohibeas, teneris restituere, si alter sciebat suam voluntatem tibi esse notam, nec illi contradici, illa enim taciturnitas est approbatio, per quam damnificatio promovetur, *Rebel. Dian.* p. 4. t. 4. R. 64. & alii cum *Ill.* t. 4. d. 3. n. 180.

44. §. 4. Si Sempronius pravo animo, sed sine vi vel fraude impediat Titium volentem impedire damnum Caji, peccat quidem Sempronius, sed non tenetur ad restitutionem faciendam Cajo, quia non plùs tenetur, quàm teneretur Titius, si malitiosè permisisset damnum Caji, sed Titius non ideo teneretur ad restitutionem, quia non peccâsset contra justitiam sed tantùm contra charitatem, ergo: ita *Mol.* d. 735. n. 4. *Less.* l. 2. c. 13. n. 56. *Lugo* d. 19. n. 101. contra *Nav.* & *Medin.*

45. §. 5. Si fur, ut tu taceas, donet tibi partem rei furtivæ, teneris hanc restituere, quia non erat furis, sed ejus, cui furatus est: si autem donet aliquid de suo, non teneris restituere illi, cui furatus est, quia sine injustitia potuisti tacere, uti suppono; nec teneris furi restituere, quia turpe lucrum post opus impletum retineri potest, uti dicetur n. 189., docetque *Lugo* n. 104.

46. §. 6. Si famulus advertat alium famulum vel domesticum furari ex rebus domini, & taceat, non tenetur restituere, nisi custodia rei esset ipsi specialiter commissa, uti communiter tenent omnes apud *Lugo* n. 105. cum *Ill.* nu. 187.; sed si extraneus furetur, probabilius est, si taceat, teneri restituere, quamvis cura rei non sit ipsi specialiter commissa, uti tenent *Nav. Less. Lugo* & alii contra *Mol. Rebell. Bonac.* & alios; dicitque idem *Lugo* cum aliis in casu, quo alius famulus vel domesticus furaretur & vellet fugere, quia tum censeretur esse velut extraneus; Ratio autem est, quia sic habet communis persuasio, estque hoc quasi de jure Gentium, inquit *Less.* n. 75., quòd cuivis famulo commissæ sint res sui domini contra injurias externorum.

47. §. 7. Si Titius in via adverterit prædones, & ab occurrentibus interrogatus neget se advertisse, ideoque hi quasi securi pergant ac spolientur, Titius tenetur hæc damna compensare, quia fuit iniqua horum causa; quamvis enim ex justitia non teneretur manifestare prædones, tamen ex justitia tenebatur non occultare & non inducere alios per mendacium, ut iter prosequerentur; quod fecit asserendo nullo prædones esse in via, ita *Sylv.* in Ref. Cas. p. 2. V. *Restitutio* cas. 1.

48. §. 8. Custodes nemorum, qui non deferunt cædentes ligna, venantes contra prohibitionem &c., tenentur compensare damna inde enata domino nemoris, ita cum aliis *Lugo* d. 37. n. 101. Ratio est, quia ex officio & justitia tenentur deferre, ad hoc enim sunt conducti; hinc tenentur ea damna primo loco compensare, si illi, qui ligna cædunt vel venantur, non teneantur restituere, quando nempe leges, quæ ipsis hæc prohibent, sunt tantùm pœnales. Addit tamen *Lugo* num. 102. non teneri restituere pœnas, quas domini accepissent ex illis delationibus, eò quòd officium illorum non sit locupletare dominos ex lucro pœnarum, sed tantùm conservare res sibi commissas, & de hoc plura dicentur à num. 82. Quòd si custos nemoris acceperit pretium, ut non accusaret, non tenetur hoc dare domino nemoris, uti rectè *Lugo* & *Petsch.* pag. 140., non enim apparet, unde oriretur hæc obligatio: & de hoc videri potest etiam *Dicast.* de Restit. d. 6. d. 4. Itaque satisfacit compensando damna in nemore causata, v. g. si consi-

49. derabile damnum sit illatum arboribus, si feris occisis & deficiente venatione minori pretio elocetur aut vendatur nemus. Quod autem dictum est de custodibus nemorum, valet etiam de aliis, v. g. de apparitoribus, qui inveniunt noctu gestantes arma contra prohibitionem pœnalem; item de illis, qui permittunt defraudari gabellas & telonia: ad quid autem teneantur, qui per mendacium negant propria delicta aut aliena, vel qui per fraudem dissimulant, aut non condemnant ad pœnam lege impositam, sicque fiscum privant ejusmodi mulctâ, dicetur à n. 82.

Q. 14. *Ad quid teneatur Cajus, qui est quidem causa damni, tamen quamvis ipse non fuisset causa, idem damnum ab alio fuisset causatum.* R. Tenetur ad totum compensandum, ita *Caj. Sot. Mol. Vasq. Less.* l. 2. c. 13. n. 2. *Lugo* d. 19. n. 6. *Ill.* t. 4. d. 3. n. 177. aliique contra *Nav. Silv. Palud.* & alios. Ratio est 1. quia est efficax causa damni illati: 2. Si ipse non teneretur, fieri posset, ut nemo teneretur, quia de unoquoque cooperatore potest esse verum, quòd si ipse non intulisset, alter intulisset: itaque sicuti quivis alter, qui intulisset, contraxisset obligationem restituendi, ita contraxit Cajus reliquos præveniendo. Rectè tamen notant *Laym.* & *Burgh.* cent. 2. cas. 69., eum, qui v. g. tenet scalas, si sine eo subsidio nihilominus à fure illatum fuisset damnum, non teneri ad restitutionem, quia tantùm est causa modi, v. g. quòd faciliùs vel celerius furaretur. 49.

Q. 15. *Ad quid teneatur, qui est causa damni, non totius, sed tantum majoris.* R. Tenetur restituere illum tantùm excessum, cujus est causa, v. g qui alicui causaturo damnum 10. aureorum, auctor est, ut causet damnum 15. aureorum, tenetur tantùm hos quinque restituere, quia non fuit causa efficax totius damni, sed tantùm damni horum quinque, quod erat divisibile à damno reliquorum, ita *Mol.* d. 736. n. 2. *Bonac.* de Restit. d. 1. q. 2. p. 7. *Less.* n. 6. *Lugo* num. 4. 50.

Q. 16. *Ad quid teneatur Confessarius temerè deobligans pœnitentem à restitutione* R. Hoc resolvetur de Pœnit. c. 2. dub. 6. 51.

Q. 17. *An etiam ille teneatur restituere, qui dubitat, an efficaciter sit cooperatus damno.* R. Hoc dicendum num. 574.

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum & quo ordine.

RESP. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim, atque alii aliis plùs minùsve in damnum influere, hinc ex tali ordine & mensura influxûs ordo & mensura restitutionis desumenda est. *Ita comm. Doct. Unde resolves*, 52.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. *Lay. l. 3. tr. 2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & invicem juvantes, id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum, quia singuli sunt causa totius damni, cùm unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis nimirum à principali totum; aut si is nolit, à reliquis, pro rata singulorum, repetere. *Bonac. de rest. d. 1. q. 2. p. 11. ex Vasqu. Molin. Fill. &c.*

III. Quòd si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam malâ fide absumpsit, tenetur, is

"is primo loco restituere ipsam, vel æquivalens; & "si ille non faciat, reliqui. *Less. l. 2. c. 13. d. 5.*

" IV. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ùt "quia res periit & destructa est, ùt fit v. g. in com-"bustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios "primò tenetur restituere, qui mandavit, vel qui "causa fuit primaria, vel executor primarius; ùt in "bello, Princeps, & Dux: & si is non sit f cturus, ùt "quia non vult, vel quia non potest; tenentur reli-"qui, v. g. cæteri milites. Quòd etsi de militibus spe-"culativè verum sit, practicè tamen ii excusantur "per accidens, tum quia non possunt totum restitue-"re: tum quia dominorum voluntas non est, nec ex-"spectatio, ut plus restituant, quàm partem suam; "ideoque si hanc possunt, ad id tenentur, uti & si quid "adhuc reliquum habent ex iniquo. *Lay n. 5.* ex *Cajet.* "*Mol. &c.* Imò *Bon. p. 10. num. 13.* ex *Navar. c. 17. Vasq.* "& *Less. nu. 37.* dicit militem gregarium, qui alios "non induxit, non teneri ad restitutionem totius "damni illati à toto exercitu, sed tantùm pro sua par-"te. V. suprà *t. 4. c. 1. d. 5. a. 3.*

" V. Si damnum passus condonet restitutionem "principali damnificanti, etiam minùs principales li-"berantur; non autem vice versâ: quia ruente prin-"cipali, ruit accessorium, non contrà. *V. Lay. l. c.*

ADDENDA.

53. QUæst. 18. *Si singuli non fuerint causa sufficiens ad totum damnum, v. g. ad spoliandum viatorem, & tamen simul sumpti fuerunt causa, an singuli obligentur ad reparandum totum damnum.* ℞. Tres sunt sententiæ, 1. est *Caj. Sot. Med. Mol. Covarr. Lay. Less. Tann.*, qui absolutè affirmant, quia singuli influunt in totum damnum, uti insinuatum est n. 30. 2. Est *Nav. Silv. Adri.* & aliorum, qui absolutè negant, quia singuli sunt causa tantùm partialis damni, partialitate causæ; & quamvis singuli influant in totum damnum, tamen non influunt totaliter, id est, damnum non habet totum suum esse à singulis tanquam causis seorsim sufficientibus ad ipsum totum ponendum. 3. *Rebell. Lugo* d. 19. n. 82. & aliorum, qui meliùs sic distinguunt; si singuli moveant alios ad ponendum damnum, aut si singulis non concurrentibus damnum non poneretur, singuli tenentur ad totum, quia reipsa tum sunt causa moraliter adæquata totius damni, singuli enim potuissent & debuissent impedire, non dando suum concursum: è contrà si singuli non movent alios, & singulorum concursu sublato ad ue fieret totum damnum, singuli non tenebuntur ad totum, sed tantùm ad partem, quia singuli non posuerunt nequidem moraliter vim causativam totius damni, nec illud poterant, aut saltem non tenebantur impedire.

54. Q. 19. *Quæ regulæ servire possint pro cognoscendo ordine servando in restitutione.* ℞. Sequentes, quas AA. tradunt cum *Lugo* d. 19. s. 4.

1. Ille tenetur prior, apud quem existit res vel in se vel æquivalenter, si nempe inde factus sit ditior, quia hic tenetur non tantùm ex injusta acceptione, sed etiam ex re accepta, qui titulus est major, cùm jus Domini constanter adhæreat rei.

55. 2. Si non detur causa principalis physica damni sed tantùm moralis principalis, v. g. si unus mandavit pluribus, ut damnum inferrent, tenetur priùs causa moralis, id est, mandans causæ autem instrumentales, sive physicæ sive morales non tenentur, nisi in defectu principalis, & non tenentur æquè primò ad partem, uti vult *Nav.*, & probabile putat *Less.* Ratio est, quia qui, v. g. mandat, vult rem nomine suo fieri, ergo totum onus, quod sequi posset, in se suscipit: quod verum est, inquit *Lugo* contra *Vasq.* & *Turr.*, quamvis causa mandans non sit Superior. dummodo causa exequens moveatur solo illius jussu, nam si simul moveretur proprio aliquo motivo, etiam videri posset partialiter principalis, & consequenter teneretur æquè primò ad partem damni secundùm modum, quo influeret hoc motivum.

3. Quando consilium est utile soli consultori, ipse tenetur primò, executor autem in defectu: si est utile soli executori, executor tenetur primò, consultor in defectu: si est utile utrique, uterque tenetur æquè primò pro rata, in solidum verò tenentur singuli in defectu alterius. *Less. l. 2. c. 10. n. 41. Lugo* d. 13. n. 9. *Nec obstat*, quòd L. 2. ff. *Mandati* dicatur, *Nemo ex consilio obligatur, etiamsi non expediat ei, cui dabatur, quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium: Nam* ℞. Id pro foro externo esse, in quo non præsumitur mala fides; deinde non tenetur illi, cui consuluit, si ideo patiatur damnum, quia hic consensit, alter autem non consentit, ergo si illi fuit malâ fide causa damni per consilium externum, tenetur reparare, uti dictum. 56.

4. Si executor nomine suo & aliorum executus est damnum, quà executor tenetur secundo loco, sed quà nomine suo operans tenetur æquè primò, hinc omnes tenentur æquè primò, quia illorum causâ factum est, & illi consentiendo ut fieret, tacitè in se receperunt obligationem, *Less. c. 13. n. 47. Lugo* d. 19. n. 136. 137. 57.

5. Si plures causæ fuerint æquè principales, illa priùs tenetur ad totum, quæ solo nomine suo fuit exequens, v. g. commune consilium est de furto faciendo, sed à solo Cajo committitur, furante sibi, & non aliis; item plures aggrediuntur Titium, ut eum occidant; sed solus Cajus infert ictum, in utroque casu Cajus primus tenetur, quia exequendo influxit pliùs nomine suo quàm alii, qui ipso restituente ad nihil tenebuntur, *Vasq. Mol. Less. Lugo* nu. 125. & 139. contra *Caj. Baun. Sot.* & alios dicentes cæteros æquè primò teneri ad partem. 58.

6. Post causam principalem tenetur executiva, quamvis egerit nomine alieno, quia immediatiùs & per se attingit damnum, unde causa exequens priùs tenetur, quàm subministrans instrumenta physica, v. g. exequens furtum priùs tenetur quàm applicans scalas. 59.

7. Si suadens per culpabilem ignorantiam vel per fraudem induxit causam executivam injustitiæ ignaram, uti si Consiliarius induxit ita Principem ad injusta tributa vel ad injustum bellum, hic suadens tenetur prior, quia injusta damnificatio non fuit exequenti sed soli suadenti moraliter voluntaria. 60.

8. Si Cajus suaserit Titio, ut peteret à Sempronio fieri furtum, si Sempronius furetur, Sempronius prior tenetur, quia est exequens; post hunc Titius, quia immediatiùs influxit movendo Sempronium; ultimo loco tenetur Cajus. 61.

9. Si plures communi consilio aliquid auferant, quilibet primo loco tenetur ad id restituendum, quod abstulit, & secundo loco ad id, quod socius abstulit, quia etiam hujus damni causa fuit. 62.

10. Causæ positivæ tenentur ante causas negativas, quia positivæ procurant vel reipsa inferunt damnum, negativæ tantùm non impediunt; deinde negativæ tantùm obligabantur facere, ut damnum non inferretur ab aliis, ergo pro initio satisfaciunt, si procurent, quantùm in se est, ut reparetur ab aliis, ideoque damnificatus non habet jus primò petendi reparationem ab his, sed à causis positivis, *Vasq. Less. Laym. Lug. Haun.* Quis autem ordo servari debeat inter causas negativas, videri potest *Lugo* à n. 134. *Ill.* t. 4. d. 3. n. 189. putat nullum inter eas servandum esse ordinem, fatetur tamen unam obligari ad majorem partem, prout major fuerit cooperatio. 63.

11.

64. 11. Causæ positivæ secundariæ, id est, consulens, consentiens, laudans, receptans, participans, tenentur æquè primò, plùs tamen vel minùs pro majori vel minori influxu, *Mol Vasq. Less. Lugo* & alii: Ratio est, quia una harum non agit nomine alterius, nec una alteri subordinatur, uti suppono, ergo non apparet, cur una debeat præferri alteri: aliud est de mandante, cui reliquæ deservientes & ex vi mandati operantes subordinantur, hinc mandans dicitur causa principalis moralis.

65. 12. Si causa principalis vel priùs obligata restituerit, causæ minùs principales vel posteriùs obligatæ ad nihil tenentur, uti habet communis cum *Ilsf.* n. 188. contra P. *Nav.*, qui putat reliquas teneri ad partem causæ principali refundendam: Ratio nostra est, quia hæ tantùm tenentur in defectu priorum: è contrà si causæ minùs principales vel posteriùs obligatæ restituerint, causa principalis vel priùs obligata tenetur his refundere, quia hæc absolutè obligabatur, hinc si causa secundaria hoc onus subeat, acquirit jus, quod dominus rei habebat contra causam primariam.

66. 13. Quando plures tenentur æqualiter restituere, uti si decem suo consilio æqualiter influxerint in damnum centum aureorum, si unus totum restituerit, reliqui tenentur huic uni suas portiones, id est, decem refundere, quia singuli tenebantur tantùm in defectu aliorum, nulli autem licebat deficere à restitutione, neque tamen tenebantur singuli dare totum, alioquin plus restitueretur, quàm esset ablatum, ergo tenebantur suam portionem, id est, decem conferre, consequenter si unus solverit centum pro omnibus, acquisivit jus in portiones seu in decem, quos tenebantur singuli conferre.

67. 14. Si unus ex illis, qui æqualiter fuerant causa damni simul, ideoque æqualiter obligabantur, nollet aut jam non posset suam partem restituere, reliqui tenerentur hanc partem ferre æquali inter ipsos divisione factâ; retinerent tamen jus contra illum, qui noluisset vel tum non potuisset restituere.

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit à consecutione alicujus boni.

68. »RESP. Attendendum, an lædatur jus alicujus, »quod à natura, lege, vel aliter habeat; an per »vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium »impedierit; num verò aliter. Inde enim apud *Lay.* »*l. 3. t. 2. c. 7.* & *Bonac. d. 1. q. 2. p. 12.* resolvuntur »seqq. Cas.

» I. Qui alterum impedivit à consecutione rei de»bitæ ex justitia, tenetur ad restitutionem. *Less. l. 2. c.* »*12. n. 122. Fil. t. 32. n. 72.*

» II. Si res non erat debita ex justitia, sed conferen»da ex libera voluntate, tum qui sine vi, fraude, & »calumnia collatorem inducit, ut v. g. officium, vel »legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia do»na gratuita non conferat, cui apud se constituerat, »aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam mi»nùs digno, etsi sæpe is possit graviter peccare, præ»sertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat; non »tamen tenetur ad restitutionem, *Azor 3. p. l. 4. c. 9.* »*Vasq. Sa, Bon. p. 12.*

» III. Si in re prædicta ex libera voluntate confe»renda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, »collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitio»ne (cùm quivis habeat jus petendi) aut à consecu»tione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel »mendacium impediret (cùm etiam quivis jus ha»beat, ne iniquè impediatur) is tenetur ad com»pensationem damni arbitrio viri prudentis, juxta »certitudinem, vel probabilitatem, quâ alter tale bo»num alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dum»modo tamen eo sit dignus; nam si indignus est, non»tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè»læserit. *Less. d. 18. Molin. t. 1. d. 135. Sa, V. Restitu*»*tio, n. 21. V. Bon. l. c.*

ADDENDA.

QUæst. 20. *Quæ sint hic regulæ generales.* R. *Sanch.* in Consil. l. 2. c. 1. d. 49. à n. 9. ponit has duas, 69. 1. Qui impedit alium ab assecutione boni, ad quod habebat jus quæsitum in re vel ad rem, tenetur compensare damnum, quamvis fecerit sine vi, fraude, detractione, mendacio, & quamvis ex parte modi impediendi nulla adfuerit injustitia, uti si fecerit solâ suasione vel precibus; ita tenent omnes, & ratio est, quia fuit causa efficax, cur alter non haberet id, quod suum erat vel sibi debebatur. 2. Qui impedit alium ab assecutione boni, ad quod non habet jus, nec in re nec ad rem, ad nihil tenetur, nisi ex parte modi impediendi adsit externa injustitia, sive, nisi impediat vi, fraude, detractione vel mendacio: Ratio primæ partis est, quia nulla injuria fit, si enim principalis, negans tale bonum, ad nihil tenetur, neque tenetur, per se loquendo, impediens: *Nec obstat*, quòd fortè impediat ex intentione damnificandi alterum, *nam* postea n. 148. ostendemus non ideo incurri obligationem restituendi. Ratio secundæ partis est quia per ista fit injuria, non tantùm illi, qui facturus erat beneficium, eò quòd invitus inducatur vel cogatur non dare, sed etiam illi, qui erat accepturus, quia habebat jus, ne sic iniquè impediretur voluntas benefacturi. Ex his deducemus aliqua.

§. 1. Qui Cajum per mendacium impedivit, ne Titio daret eleëmosynam, dicendo eum non esse pauperem vel esse indignum, cùm tamen sit pauper & dignus, tenetur restituere pauperi, quia licèt jus absolutum non habuerit ad eleëmosynam, tamen habebat jus conditionatum habendi illam, si Cajus dare vellet; & habebat jus absolutum, ne sic iniquè impediretur, hoc autem jus damnosè violatum est, ergo debet is, qui violavit, damnum reparare. *Sanch.* num. 27. 70.

§. 2. Si Cajo traditi sint aurei centum distribuendi decem pauperibus studiosis cum proportione ad cujusque meritum, ut nempe dignior plùs accipiat quàm minùs dignus, si Cajus hos distribuat, non secundùm meritum sed secundùm affectum, facit injuriam & tenetur restituere dignioribus, ita *S. Th.* 2. 2. q. 62. a. 1. ad 3. *Lugo* d. 1. n. 49. *Burgh.* cent. 2. cas. 85. contra *Tann.* Ratio est, quia digniores ex voluntate domini ita statuentis acquisiverant jus strictum ad talem portionem, & illa proportionalis distributio erat illorum juri debita. 71.

§. 3. Si bono zelo impedias donationem peccaminosè faciendam alteri, ad nihil teneris; quia justè impedis peccatum proximi: si malo zelo impedias donationem injustam, v. g. rei furtivæ, etiam ad nihil teneris, quia licèt vi vel fraude impedires, non peccares contra justitiam, cùm non sit jus dandi vel acceptandi: si autem malo zelo impedias donationem, illicitam quidem, attamen non injustam, uti si donare velles ex fine simoniæ utrimque cognitæ, etiam ad nihil teneris, etiamsi vi impedires, dummodo vis non excedat modum, quia non est contra justitiam facere, ut non detur vel recipiatur, quod sine peccato absolutè dari & recipi non potest: videri potest *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 3. §. 3. 72.

§. 4. Qui iniquè alium impedit, ne testamentum condat, v. g. faciendo ut emaneat Notarius; aut si falsum narret, ex quo alter moveatur ad revocandum testamentum vel legatum vel donationem, ut sic ipse 73.

vel alius commodum reportet, tenetur ad damna illis reparanda, ob rationem sæpius datam. *Sanch.* suprà, *Lugo* d. 18. n. 91. & d. 37. n. 108.

74. §. 5. Religiosus, qui sine fraude & mendacio suadet testatori, ut potiùs suo monasterio vel Religiosis legata relinquat, quàm Matrici Ecclesiæ, peccat graviter contra *Clement.* 1. de privil. apud *Sanch.* n. 28., ubi in virtute S. obedientiæ & sub interminatione mortis æternæ prohibentur id facere Religiosi, ne pax violetur inter Clericos & Religiosos: non tenetur tamen ad restitutionem faciendam vel procurandam, uti probabiliùs tenent *Sanch.* & *Lugo* d. 18. n. 95. contra *Molin.*, quia Ecclesiæ nullum jus in re vel ad rem erat quæsitum, nec peccatum est nisi contra obedientiam debitam Pontifici, qui non præcipit reparationem damni: imò *Sanch.* putat Religiosum non peccaturum, si id faceret bono zelo, sciens esse majorem utilitatem testantis, & non peteret relinqui sibi vel amicis.

75. §. 6. Qui alterum impedit à consecutione boni, revelando occultum, attamen verum crimen, peccat graviter, non tantùm contra famam, sed etiam contra jus, quod habebat, ne iniquè per illam detractionem impediretur; hinc qui detraxit, tenetur reparare famam & compensare hoc damnum alterius boni impediti.

76. §. 7. Si quis per effractionem litterarum alienarum causa fuit, ut alter non obtineret aliquod bonum, tenetur restituere; & idem est, si detinuerit literas alienas, quando ex justitia, officio vel contractu tenebatur tradere, quia effractio vel detentio talis erat graviter injusta, fuitque causa damni, *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 10. & de Just. d. 18. n. 104. Si tamen per artificium legerit, aut effractas iterum clauserit & debito tempore tradiderit, docent *Less.* l. 2. c. 12. n. 131. *Castrop.* de benef. d. 2. p. 11. §. 5. n. 7. *Diana* p. 2. t. 6. R. 33. non teneri restituere, quia tum damnum indirectè & per accidens sequitur ex injusta revelatione secreti, directè autem & per se est ex jure, quod alter habebat ad instandum pro illo bono sibi comparando post obtentam illam notitiam: sed videtur idem dicendum, quod ad casum sequentem; an nempe teneatur restituere, qui promovendo minùs dignum impedit digniorem à consecutione beneficii, de quo dicetur l. 4. n. 591.

77. §. 8. Si Cajus mercator accepisset literas nuntiantes esse inopiam alicujus rei, ideoque Cajus coëmisset vel retinuisset tales merces, postea caro venditurus, & ut rem celaret, dilacerâsset & abjecisset literas; si Titius hæc fragmenta literarum collegisset, & ex illis in ordinem redactis id intelligens merces eas sibi aliunde comparâsset sicque impedivisset lucrum Caji, *Cajet. Silv.* & *Castrop.* t. 32. d. 5. p. 35. n. 4. dicunt Titium non teneri ad restitutionem, tum quia fragmenta illa pro derelictis habebantur, tum etiam quia illa notitia per se non est causa damni, sed jus, quod Titius habuit ad emendas illas merces, postquam cognoverat secretum: è contrà *Rebell.* & *Lugo* probabiliùs dicunt teneri; quia Cajus per lacerationem satis ostenderat se invitum, ut legerentur literæ, ergo Titius injuriam fecit legendo, ex hac autem videtur proximè secutum esse damnum.

78. §. 9. Si Cajus aliquo negotio, v.g. invitando ad prandium, occupet procuratorem Titii, ne possit huic aliquod bonum obtinere, Cajus tenetur damnum compensare Titio, si procurator ex officio vel contractu tenebatur tum agere causam Titii, quia Cajus fecit fraudem, per quam est causa damni, ad quod vitandum procurator ex justitia tenebatur: si autem procurator erat voluntarius, & sponte vel ex amicitia volebat servire Titio, & Cajus ità tacitè circumvenit eum ignarum intentionis suæ, adhuc videtur teneri restituere, quia adfuit fraus, nam invitando ad prandium aliud significabat, aliud intendebat, ita *Lugo* d. 18. n. 103. Denique si procuratorem suæ intentionis conscium ita impedivit, ad nihil tenetur, quia deceptus non est, sed liberè abstinuit à procuratione.

§. 10. Si Titius careat aliquâ conditione ad hoc requisitâ, ut possit dare suffragium, & nihilominus det illud Cajo, sicque faciat, ut Sempronius non obtineat aliquid, quod alioqui erat obtenturus, Titius tenetur compensare damnum, quia per fraudem iniquè impedivit; si tamen solùm deesset aliqua solennitas, v.g. inscriptio in matriculam philosophorum, dummodo habeat omnes substantiales conditiones ad potestatem suffragii requisitas, validè suffragabitur, nec tenebitur restituere, uti fusè *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. dub. 52. & 53. Quid autem dicendum sit de illo, qui admittit, v. g. Beneficium non habens qualitatem ad illud requisitam, dicetur l. 4. à num. 734. 79.

§. 11. Mercator, qui vi, fraude vel mendacio impedit, ne ad civitatem afferantur aliæ merces, ut ipse cariùs vendat suas, tenetur non tantùm ementibus aut Reip. excessum pretii, sed etiam aliis mercatoribus lucrum cessans restituere, quia est injusta causa utriusque damni, ita cum aliis *Sanch.* d. 39. n. 35. 80.

§. 12. Si Cajus ludimagister aut præceptor discipulos, quotquot potest, ad se trahat, quia putat id discipulis utilius esse, non peccat, licèt damnum patiantur alii, quia ad hoc faciendum justâ causâ movetur; si autem faciat tantùm ad utilitatem suam, & discipuli necdum fuerint sub disciplina alterius, etiam non peccat, quia tum sunt vagi, & cuique licitum est utilitatem suam quærere mediis licitis: si autem fuerint sub disciplina v.g. Titii, à quo abstrahat etiam sine vi, fraude vel mendacio, aliqui cum *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 3. d. 3. n. 5. docent peccare mortaliter contra charitatem, si Titius inde patiatur notabile damnum honoris vel lucri, quia habebat quoddam jus ad illos discipulos: præterea S. *Anton. Silv.* & *Nav.* dicunt Cajum, si abduxit ex odio vel sine justa causa, teneri damna compensare Titio; sed *Sanch.* dicit, si vis fraus & mendacium abfuerit, non deberi restitutionem, quia Titius non habebat jus strictum ad illos discipulos, & sicuti poterant sinè injustitia sponte suâ recedere, sic poterit sine injustitia suadere, hinc *Lugo* d. 37. n. 111. Cajum excusat à mortali, uti & Advocatos, Medicos, Mercatores aliosque similes, qui sinè vi, fraude & mendacio, quamvis cum aliorum præjudicio, curant ad se trahere illos, qui alios frequentabant, quia charitas non obligat ad consulendum bono proximi cum magno suo vel amici incommodo. 81.

§. 13. Qui justè interrogatur, & fraude vel mendacio declinat mulctam imponendam sibi vel aliis ob delictum, secundùm multos apud *Dian.* p. 3. t. 6. R. 25. tenetur restituere, quia Fiscus vel Resp. supposito delicto videtur habere jus ad eam mulctam: oppositum tenent *Sanch.* in Dec. l. 2. c. 21. n. 22., & in Conf. l. 2. c. 1. d. 52. *Less.* l. 2. c. 13. n. 73., *Lugo* d. 18. n. 108. & d. 37. n. 110. aliique cum *Dian.* suprà, tum quia Fiscus ante sententiam non habet jus ad illam pœnam, uti notant *Sanch.* d. 49. n. 32. & *Less.* c. 12. n. 136., tum etiam quia fraus illa vel mendacium videtur remotè & per accidens tantùm conjungi cum illo damno, directè enim tantùm tendit ad damnum à se vel alio avertendum; hinc principium illud, quòd is, qui per fraudem vel mendacium impedit bonum alterius, teneatur reparare damnum, sic intelligunt *Sanch.* & *Lugo* n. 107., quòd verum sit, quando impedimentum fit per actiones proximè conjunctas cum illo damno, tum enim justitia obligat ad tales actiones omittendas; si autem tantùm remotè & per accidens sint conjunctæ, tum justitia non 82.

non videtur obligare ad eas omittendas, & ideo docent iidem AA., eos, qui etiam per fraudem impediunt, ne quis accusetur, non teneri restituere mulctam alioqui pendendam: quia quamvis Fiscus fortè habeat jus, ne per fraudem proximè & directè impediatur à tali mulcta consequenda, id tamen non videtur hìc fieri, cùm intentio impedientis non feratur directè & proximè in damnum Fisci, sed in defensionem amici vel occultationem delicti, ex quo per accidens sequitur illud damnum Fisco: atque ex eodem fundamento docent *Beja* p. 1. cas 58. & *Lugo* n. 119. testes vel Advocatos aliosque similes, qui falsò defendunt reum, sicque impediunt, ne mulctetur, non teneri restituere Fisco hanc mulctam, quia fraus tantùm indirectè & remotè videtur causare hoc damnum: Contradicunt tamen etiam in hoc alii cum *Rebell.*, quorum sententiam vocat communem *Ill*. t. 4. d. 4. n. 187.

13. §. 14. Si procurator fiscalis sit causa, cur Fiscus non accipiat mulctam per leges impositam delicto, *Led. Rebel. Mol.* & alii dicunt teneri restituere, quia ex officio & ex promissione tenetur procurare commoda, & cavere damna Fisci; item tenetur procurare, ut delicta puniantur, ergo hoc negligendo facit injuriam, uti alii non manifestando aliquid, quod ex officio vel contractu manifestare tenentur, secundùm dicta n. 48., hinc *Suarez* aliique multi dicunt saltem Judicem teneri restituere mulctam, si hanc reo non imposuit, aut sine causa relaxavit vel imminuit, & hæc sententia videtur valde probabilis: nihilominus quoad utrumque contradicunt *Vasq. Tann. Less. Dian Salas. Lug.* d. 37. n. 112. *Ill*. t. 1. d. 2. n. 77., dicentes nullum eorum ideo teneri restituere, tum quia eorum officium primariò est ad hoc, ut delicta delata non fiant, & secundariò tantùm ordinatur ad emolumentum Fisci; tum etiam quia ejusmodi mulcta debetur tantùm ex justitia vindicativa, non autem commutativa, cujus solius violatio causat obligationem restituendi, uti insinuatum est p. 1. n. 1013. Ad quid teneantur custodes nemorum aliique similes, qui non accusant cædentes ligna aut venantes contra prohibitionem, dictum est n. 48. Ad quid autem teneatur homicida illius, qui aliis bona præstitisset, dicetur postea n. 310.

DUBIUM V.

Cui vel quibus restituendum.

14. »RESp. Attendendum ad naturam justitiæ, & quis »damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant »communiter. *Vide Less.* & *Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 9. *Unde* »*resolves*,

» I. Quando bona restituenda, sive debita quæcun»que, sunt incerta, hoc est, cum, cui debeantur, igno»ras, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea »habeas sine delicto, ùt si invenisti, vel à mercatore v. »g. per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, & »jam is discessit, nec scis, quò abierit, teneris adhibe»re aliquam diligentiam inquirendi, post quam, si »spes non sit sciendi dominum, probabile est, quòd »non tenearis ea dare pauperibus, (licèt ità plerique »cum D. *Thoma* sentiant, & sit magis pium, ac practi»cè suadendum) sed possis tibi retinere, ùt docet *Pe*»*trus* Nav. quem sequitur *Laym. hic*, & *Less. l.* 2. *c.* 14. *n.* »48., idque *Dia. p.* 1. *t.* 3. R. 5. dicit esse tutum in praxi. »Si verò ea habeas ex delicto, ùt furto, usurâ, &c. te»neris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospita»li, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, »quo potest, ut saltem, cùm corpori domini non pro»sit, prosit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. »*Ità communiter Doctores*, ùt v. apud *Laym. hic.*

» II. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri» restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus, (mino-» ris deinceps vendendo, aut majore mensurâ, donec» veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq.* & *Esc.*» dicunt esse probabile, quòd possit dare pauperibus,» præsertim civitatis ejusdem. »

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui de-» bent possessori justo, à quo accepta sunt, vel cui da-» mnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus:» Unde quod acceptum est à depositario, commodata-» rio, conductore, custode, administratore, debet, non» domino, sed ipsis restitui, quia alioqui ipsis fieret in-» juria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut» utilitatis spoliarentur; & damnum atque lucrum» cessans compensari deberet. »

IV. Excipitur tamen hinc, 1. Si eorum nihil in-» teresset, ut sine illorum damno, infamia, domino re-» stitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem» absumpturi, vel ablaturi cum injuria domini: quo» modo bona Ecclesiæ, non Prælato dilapidatori, sed» potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à fi-» lio-familias, pupillo, furioso, uxore, Religioso, si» sint ex iis bonis, quorum administratio ipsis non» competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori,» marito, Prælato. Sic etiam, si bona alicujus publica-» ta, & Fisco addicta sint: tunc enim depositum, & si-» milia debita Fisco debent reddi. »

V. Cùm quis, ignorato domino, cui restituen-» dum erat, non præmissâ aliquâ diligentiâ, paupe-» ribus distribuit, non satisfecit domino postea com-» parenti: secus si diligentia sit præmissa, ùt *v. Less.*» *num.* 43. »

VI. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non» potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tene-» tur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem» bene accepit, non nisi expensis domini. Quando» nullo modo potest mitti, expectandum est ad tem-» pus; & si adhuc non sit spes, reputatur debitum in-» certum, *Tol. l.* 5. *c.* 23. »

VII. Cùm quis accepit rem alienam à possessore» bonæ fidei, putante rem esse suam, cùm non sit, tum» si quidem intervenerit aliquod justum pactum, ùt» depositi, commodati, pignoris &c. illi restituendum» est, & non domino. Qui tamen ex charitate monen-» dus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius» graviore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor p.* 3.» *lib.* 4. *c.* 3. *q.* 1. Si autem aliter accepta est, tunc vero» suo domino restitui debet, si eum novisti, & absque» incommodo fieri possit. »

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis» emit, sive malâ, sive bonâ fide rem furtivam, tenetur» restituere domino, non furi. *Ità communiter Mol. Re*-» *gin. tom.* 1. *l.* 10. *c.* 5. *n.* 40. *Toletus* tamen *l.* 5. *c.* 17.» *Sylv. Ant. Mald. in* 2. 2. *t.* 4. *c.* 3. *d.* 2. probabiliter» sentiunt, posse reddi furi, ut ab eo pretium suum re-» cuperet: quia non constituit rem pejore loco, quàm» ante fuerat, & consequenter ipse non infert Domino» damnum. Quòd *Navar. Trull. l.* 7. *c.* 11. *d.* 3. *num.* 4.» admittunt cum hac limitatione, si mox, & non» post longum tempus, contractum rescindat; vel si» certò scias furem redditurum rem domino; vel si» dominus rei sit mortuus, aut absit, ità ut conve-» niri non possit. Quòd si autem pretium suum recu-» perare non possit à venditore, tenetur reddere do-» mino, & sibi damnum ascribere. Quòd si porrò» sciens rem esse furtivam, emat eo fine, ut invento» vero domino restituat, tunc si emit parvo pretio,» tenebitur id ei dominus refundere, cùm utiliter ejus» negotium gesserit: secus autem, si pretium esset» ferè æquale rei, tunc enim sufficit refundere ad arbi-» trium viri prudentis tantùm, quantùm videtur me-» ritus rem domini utiliter redimendo, *v. Less. n.* 20.» *Dian. p.* 2. *t.* 3. *R.* 5. »

IX.

» IX. Si bonâ fide rem alienam, v. g. equum emi- »sti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio, v.g. »Paulo, & postea cognoscatur esse Joannis, eoque re- »petente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, existi- »mat quidem probabile *Navar. & Dian. p. 1. t. 8. R. 68.* »non teneri te Paulo id reddere, (si in nullo factus »sis ditior,) sed sufficere, si tuam actionem, quam »habes in Petrum, ei cedas. Verùm *Sotus, Salon. Less.* »*d. 5. Sayr. Bon. de rest. q. 4. p. 2.* rectiùs docent, teneri »te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pre- »tium restituere, tum quia vendidisti rem vitiosam; »tum quia teneris de evictione emptori, nec eum po- »tes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. »Quòd si tamen Paulus, cùm possit, tibi non restituat »equum, sed Joanni, & hoc ipso impediat, quominus »pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei »pretium ab ipso acceptum restituere. *Bonac. Less. &c.* »*Vide Trull. l. c. c. 11. d. 5.*

» *Quæres.* I. Cui restituendi, sive dandi sint thesau- »ri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis.

» *Resp.* Quando nullius Domini sunt, jure naturali »& gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen »per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, »quod servandum est. De quo *v. Less. l. 2. c. 5. d. 15.* »*Laym. l. 3. t. 1. c. 5.*

» *Quæres* II. An & cui restituenda, quæ capiuntur »venatione justè prohibitâ.

» *Resp.* Id æstimandum partim ex jure naturæ, »partim ex consuetudine & legibus, ac juribus par- »ticularibus, ùt *v.* apud *Laym. t. 3. t. 1. c. 5. n. 14. &* »*Less. d. 8. & 9. & Sa V. Venatio. Ex quibus resolvitur hic* »*Casus*:

» Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, »quæ segetibus fructibúsque infert.

ADDENDA.

85. QUæst. 21. *An restitutio debeatur illi, qui in damnum consensit.* ℞. Si consensit voluntate effectivè & efficaciter cessivâ juris, non debetur restitutio; si autem voluntate affectivè tantùm & inefficaciter cessivâ juris, debetur, utì constat ex dictis à n. 4, ubi rem totam satis declaravimus in exemplis.

86. Q. 22. *Quid circa res inventas vel derelictas sit addendum.* ℞. §. 1. Res, quæ inveniuntur, vel nunquam fuerunt sub alicujus dominio, utì gemmæ in littore maris inventæ; & qui tales res invenit, acquirit illarum dominium per primam occupationem, nec tenetur, per se loquendo, cuiquam aliquid inde dare, quia quæ nullius sunt, & alicujus esse possunt, fiunt primò occupantis, §. *feræ.* 12. instit. *De rerum divisione. Dixi,* per se loquendo, nam jus positivum posset aliter disponere; vel fuerunt alicujus, sed nunc nullius sunt, eò quòd earum dominus aut non existat ampliùs, neque alius post ipsum dominium acquisiverit; aut si Dominus earum existat, tamen eas non vult ampliùs esse suas, v. g. si abjecerit; item quia à longo tempore amisit, ideoque deposuit spem & animum recuperandi; & qui tales res invenit, etiam retinere potest, quia reipsa est nunc primò occupans. Vel denique si adhuc existat ille, cujus fuerunt, qui eas etiam recuperare velit, tamen ab inventore nescitur, quis sit Dominus, & ideo tales res dicuntur bona incerta, de quibus præcipuè est quæstio.

87. §. 2. Inventor rei incertæ tenetur pro reperiendo domino adhibere diligentiam, majorem aut minorem, secundùm majus vel minus rei pretium, v. g. si res magni momenti est, secundùm *Lugo* d. 6. n. 138. tenetur facere, ut aliquoties promulgetur è cathedra, ut affigatur scheda publicè id notificans, aut ut imprimatur in novellis publicis: si autem minoris pretii est, ut promulgetur, v. g. per scholas, in tribu, aut ubi convenit frequentia hominum, & probabiliter esse potest talis rei Dominus.

§. 3. Si dominus reperiatur, tenetur inventor ei restituere, nec debetur inventori ex justitia aliquid, cùm res manserit domini: si tamen esset consuetudo, vel lex, vel promissio aliquid dandi, aut si labor esset positus in re invenienda, teneretur pro æquitate dominus satisfacere; ità cum aliis *Bonac.* de Restit. d. 1. q. 3. p. 4. n. 7. *Diana* in comp. v. *Restitutio* n. 5. 88.

§. 4. Si dominus non reperiatur, *Sot. Mercado, Led. Sa, Sarmiento, Navarr. Mendo, Escob. Dian.* p. 11. t. 8. R. 12. dicunt inventorem posse retinere sibi, quam sententiam *Platel.* p. 3. n. 728. dicit non esse improbabilem; *Amic. Tamb. Rosm. Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. nu. 491. *Burgh.* cent. 1. cas. 68. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 259. vocant probabiliorem; *Vasq. Less. Mald. Med. Arrag. Megal. Lop. Salas, Henriq. Rodriq. Lugo* n. 138. agnoscunt probabilem; *Laym. & Castrop.* de Just. p. 19. n. 4. dicunt valde probabilem; *Diana* p. 2. t. 3. R. 5. vocat in praxi tutam; *Haun.* t. 5. n. 26. defendit ut speculativè probabiliorem & tanquam in praxi securam; Rationem dant, quia per inventionem acquiritur dominium rei, quæ domino caret, sed res perdita, post quæsitum & non inventum dominum, est moraliter tanquam res carens domino, ergo. Aliter probant *Laym. Castrop. & Haun.* quia prudenter præsumitur dominum velle, ut inventor rem asservet, vel, si malit, utatur aut distrahat cum obligatione restituendi æquivalens, si resciatur ipsum esse dominum, ità enim dicerent saltem plerique, si post amissam rem suam interrogarentur: suadetque etiam aliqua æquitas, quia cùm inventor rem domini bene gesserit, inquirendo in eum, meretur sibi relinqui, si dominus non reperiatur: denique idem postulat ratio boni communis, nam si inventor sciat se nihil inde habere posse nisi molestiam in inquirendo vel restituendo, facilè fiet, ut rem relinquat, ubi jacet, quod cederet in damnum dominorum. 89.

S. *Th* 2. 2. q. 66. a. 5. ad 2. S. *Anton. Caj. Silv. Nav. Cov. Valent. Med. Less. Turr. Mol.* t. 2. d. 746. *Fill.* t. 32. n. 85. *Platel.* suprà dicunt talia non posse retineri ab inventore, sed danda esse pauperibus vel ad pias causas, quam sententiam *Lugo* n. 139. dicit esse veriorem, *Laym.* l. 3. s. 5. t. 1. c. 5. n. 24. vocat piam & tutiorem, *Castrop.* putat in praxi sequendam: Rationem dant aliqui, quia prudenter præsumitur eam esse voluntatem domini, saltem pro utilitate animæ suæ, nulla enim, inquit *Mol.*, est gens tam barbara, quæ non putet eleëmosynas esse bona opera; & si reipsa à Christianis dentur pauperibus, actus dantis & oratio pauperis potest prodesse cuivis etiam infideli: *Castrop.* dat aliam rationem, nempe quia ità videtur præscriptum per consuetudinem timoratorum, qui res ejusmodi dant pauperibus; & isti consuetudini favent privilegia à summis Pontificibus concessa variis Ordinibus, qui etiam sub excommunicatione possunt compellere detentores talium rerum inventarum, ut eas sibi extradant pro redemptione captivorum, ergo signum est deberi pauperibus vel ad pias causas; de his tamen privilegiis videri potest *Castrop.* suprà & *Haun.* à n. 31.

Vasq. aliique post ipsum, teste *Dicast.* n. 421., dicunt Principem vel Remp. de ejusmodi rebus disponere posse, cùm enim moraliter careant domino, videntur recidere ad bona communia, de quibus potestas civilis disponere potest, si velit: quòd si non disponat, putat expendi debere ad usus pios, ob rationes jam datas.

Lugo à n. 139. sic distinguit: quando res inventa non ampliùs censetur esse domini, eò quòd spectatis circumstantiis non videatur possibile, ut res redeat ad priorem dominum, vel ut ipse aut ejus hæredes illam

illam pro sua recognoscant, uti fit in thesauris, & fieret etiam in rebus amissis; si quis huc ex India reversus ibi in littore anivisset gemmam ab aliis ibidem communiter reperiri solitis non discernibilem, putat rem talem esse moraliter nullius, ideoque inventorem posse occupare tanquam suam; è contrà quamdiu manet potentia ac spes dominum inveniendi, qui rem recognoscat, dicit posse servari aut etiam consumi servato pretio; si autem neque res neque pretium servari possit, dicit expendendam in usus pios; putatque hanc esse obligationem, non ex jure positivo tantùm, uti volunt *Vasq. Less. Mald.* & alii, sed naturæ, quia cùm res maneat sub dominio illius, qui perdidit, lex naturæ dictat, ut de illa agatur, quod dominus voluerit, voluntas autem ejus tum præsumitur esse, uti plerumque est, ut expendatur in usus pios; suadetque *Lugo* n. 151., si dominus rei præsumi posset esse mortuus, procurari inde Missas pro eo; deinde universaliter, ut eleëmosynæ istæ fiant ab aliquo constituto in gratia, sic enim certius prosunt. *Nec obstat*, inquit, quòd dominus sit fortè damnatus, *nam* in hoc casu debebit respici voluntas hæredum, ad quos hujus rei dominium est devolutum, qui præsumuntur velle offerri saltem pro se, prout magis expediet.

Hæ omnes sententiæ sunt probabiles, sed secunda S. *Thomæ* magis pia est & in praxi consulenda, uti etiam notant *Busenb.* & *Dicast.* n.434., attamen sententia *Lugonis* omnibus consideratis videtur probabilior, etiam ex hoc, quòd reliquas omnes quasi inter se componat.

90. §. 5. Si res inventa fuerit derelicta, fit inventoris, qui primo occupat, uti habetur l. 1. ff. *Pro derelicto*: hoc autem habetur pro derelicto, quod dominus non vult ampliùs esse in numero rerum suarum; tum autem censetur non velle ampliùs esse in numero rerum suarum, si abjecerit, si potens facilè recuperare negligat, vel non inquirat, si parvi momenti sit, inquit *Haunol.* n. 5., & ideo non videatur curare, ut recipiat; unde res ob periculum tempestatis abjecta non habetur pro derelicta, uti dicetur n. 112.; si tamen talis res naufraga esset procul abrepta à fluctibus, & dominus sciens ubi esset, non curaret recipere, vel quia parvi faceret, vel quia fugeret expensas, haberetur pro derelicta, *Less.* l. 2. c. 5. n. 67. Etiam inde colligitur rem esse à domino derelictam, si tanta sit temporis longinquitas, ex quo perdita est, ut dominus vel ejus hæredes non possint moraliter eam recognoscere, nec aliquis sit, qui sciat ad ipsos pertinere, hoc ipso enim res talis nullo pretio est æstimabilis ipsis, ideoque nec possent vendere, ergo nullum ampliùs censentur habere illius dominium, *Haunol.* n. 7. Magis dubitatur, an solâ voluntate possit res fieri derelicta & amitti dominium? Negant *Suarez* & *Lugo* d. 23. n. 59., nam l. 17. §. *Differentia* ff. *De acquir. poss.* sic habetur, *Differentia inter dominium & possessionem hæc est, quòd dominium nihilominus ejus manet, qui dominus esse non vult, possessio autem recedit, ut quisque constituit nolle possidere*: hinc infert *Lugo* dominium non amitti ab uno, nisi in alium transferatur, quia nisi alius acquirat titulum habendi rem, ipsi manet titulus, ergo & jus: sed videtur dicendum, legem tantùm velle, quòd solo animo interno amitti non possit pro foro externo aut omnino irrevocabiliter; verùm requiratur aliquis actus externus, quo v. g. rem abjiciat, aut videns abjectam exteriùs prodat se nolle resumere; de cætero non præsumi abjecisse, cùm forum externum non judicet de internis, nec illa inspiciat: itaque si ità abjecerit etiam externo signo addito, fit nullius, & postea primò occupantis: quæ autem sit differentia inter dominium & possessionem, videri potest *Lugo* n. 60. §. *dices.*

91. §. 6. Ut res, quæ nullius est aut censetur derelicta, fiat primò occupantis, debet ab eo verè apprehendi, hinc si Titius & Cajus ambulent, & Titius primus videat gemmam, quæ nullius est, velitque esse suam, Cajus autem illam prior apprehendat animo habendi ut suam, gemma est Caji, qui primus occupat, *Lugo* d. 6. n. 98.

Q. 23. *Quid præterea sit notandum circa restitutionem* 92.
rei incertæ. R. Seqq. §. 1. Habens rem talem non tenetur credere cuivis dicenti rem esse suam: sed examinandum, an id prudenter sit credibile: quòd si plures dicant esse suam, & omnibus consideratis dubitetur æqualiter, cujus sit, si consentiant, distribui debet inter illos; si autem non consentiant, deponenda est, ut auctoritate Judicis uni assignetur; vel in pauperes est distribuenda, *Bonac.* de Restit. d. 1. q. 3. p. 4. n. 16.

§. 2. Quando scitur rem pertinere ad unum è plu- 93.
ribus, sed resciri non potest ad quem determinatè, debet restitui inter illos dividendo pro rata majoris probabilitatis vel dubii, quia singuli habent jus dubium ad rem illam, nullus autem certum, ergo æquitas postulat restitui illis pro qualitate dubii, *Molin. Less. Laym. Castrop.* aliique cum *Petsch.* pag. 652.

§. 3. Si quis ex delicto habeat bona incerta, debet 94.
restituere locis sacris vel pauperibus, uti de pretio usurario definit *Alex. III.* cap. *Cum tu*, De usuris: idem est de acquisitis per simoniam, secundum dicta p. 1. n. 239. Similiter alia ex recepta consuetudine & communi DD. consensu restitui debent sacris locis vel pauperibus, *Burgh.* cent. 2. cas. 73. *Illsf.* tr. 4. d. 2. n. 258. Si tamen iniquus detentor sit ipsemet pauper, potest propriâ auctoritate sibi attribuere, *S. Th. Scot. Nav. Gabr. Med. Laym. Molin. Vasq. Sanch.* l. 6. c. 11. n. 54. aliique multi cum *Illsf.* d. 3. n. 250. Ratio est, quia paupertas est sufficiens causa retinendi: Addunt *Lugo* d. 20. n. 8. & *Illsf.* n. 191. etiam posse retinere, si debitis ultra vires gravatus esset, tum enim esset reipsa pauper: Si tamen in aliqua Diœcesi essent specialia statuta, ut distributio eorum fieret secundum dispositionem Episcopi vel Confessarii, uti *Bonac.* dicit esse Mediolani, talibus locis standum esset ejusmodi statutis.

Q. 24. *Quid faciendum, si dominus compareat, post-* 95.
quam res pauperi vel piæ causæ applicata est. R. §. 1. Si priùs adhibita est sufficiens diligentia pro inveniendo domino, *Sotus, Henriq. Navarr. Led.* aliique cum *Lugo* d. 21. à n. 101. dicunt non esse obligationem restituendi domino, quamvis res adhuc exstaret, quia pauper vel locus pius acquisivit dominium, tradita enim est, quando dominus non poterat censeri rationabiliter invitus; è contrà domino restitui debere à paupere vel pio loco, dicunt *Mol. Laym. Castrop. Petsch.* pag. 649. *Dian.* p. 11. t. 8. R. 12., quia prior distributio videtur facta ex conditione, si non compareat Dominus, alioquin negotium ejus esset malè gestum, ergo si compareat, distributio est invalida: utraque sententia est probabilis, sed secunda videtur probabilior: concedit tamen etiam *Mol.*, si res illa sit à paupere alienata, non esse ampliùs restituendam, verùm si secunda sententia vere est, consequenter dicendum, quamdiu existit, restituendam esse, aut ejus pretium, si quis ex illo sit factus ditior.

§. 2. Si non præcessit sufficiens diligentia pro in- 96.
veniendo domino, & res adhuc existat apud pauperem vel locum pium, hi secundùm omnes tenentur restituere, & in horum defectu ille, qui dedit, quia transferri non poterat dominium, cùm dominus esset rationabiliter invitus; & qui dedit non præmissâ inquisitione, domino fecit injuriam: quòd si res bonâ fide sit consumpta, nec quisquam ex ea factus sit ditior, tum ille solus tenetur restituere, qui dedit, quia fecit injuriam sic dando, *Azor. Mol. Less.* & alii cum *Bonac.* n. 18.

§. 3.

97. §. 3. Si Confessarius bonâ fide, sed non præmissâ sufficiente inquisitione dixerit furi, ut rem daret pauperibus, si sit data & consumpta, probabilius est furem obligari iterum dare pretium domino comparenti, quidquid contradicat *Tambur.* l. 8. t. 4. c. 1. §. 5. n. 8., cujus sententiam videtur agnoscere probabilem *Sporer* t. 4. c. 4. n. 20., cùm dicat se non audere obligare ad iterum solvendum; sed ratio nostra est, quia si fur ipsemet bonâ fide dedisset absque præmissa inquisitione, utique postea adhuc teneretur restituere ratione primæ acceptionis injustæ, quamdiu enim non est adhibita sufficiens diligentia pro inveniendo domino, hujus voluntas non est, ut detur pauperibus, ergo cùm diligentia illa non fuerit nec à Confessario nec à fure adhibita, præsumi non potest adfuisse domini consensum. Vide dicenda à num. 421.

98. Q. 25. *Si fur rem alienam tibi donarit vel vendiderit, cui debeas restituere.* R. §. 1. Si donarit, teneris restituere domino & non furi, quia prior mansit dominus, cui si restituas, non patieris grave incommodum, uti suppono: si autem restituas furi, qui non reddat domino, tu teneberis compensare damnum, cujus es causa efficax.

99. §. 2. Si fur tibi vendiderit, nec possis aliter recipere tuum pretium, poteris hoc pretium repetere, permittendo ut fur rem illam recipiat, uti habet communis, quia habes jus ad tuum pretium, pro quo nihil accepisti, ergo potes illud repetere; deinde non obligasti te ad conservandam cum tanto damno rem domini, ergo permittere potes iterum eripi.

100. §. 3. In hoc tamen ultimo casu, etiamsi deberes pretium perdere, probabilius videtur, quòd non possis rem reddere furi, aut positivè ad hoc cooperari, ut fur recipiat, si prævideas non esse reddendam domino, ità *Cajet. Med. Sotus, Led. Mol. Laym.* l. 3. t. 4. c. 17. §. 3. n. 24., quibus in re consentiunt *Lugo* d. 17. s. 2. & *Platel.* p. 3. n. 738., partim contra *Silv. Alens. Bejam* p. 1. cas. 63. *Dian.* p. 5. t. 14. R. 87. *Haun.* t. 3. num. 260. *Pesch.* pag. 562. *Sporer* t. 4. c. 2. à num. 121. *Ill.* t. 4. d. 3. num. 40., qui absolutè dicunt posse reddi furi, etiam à possessore malæ fidei: partim contra *Less. Mald. Turr. Dicast.* de Rest. d. 5. dub. 4., qui dicunt posse reddi, sed tantùm à possessore bonæ fidei; verùm non apparet ulla ratio, cur reddi possit à possessore bonæ & non malæ fidei, uti rectè *Lugo* n. 37., quamvis enim emptio sit malâ fide facta, cum tamen rescindatur, aut ab initio fuerit nulla, ratione illius non magis nascitur ex redditione rei injuria contra dominum, quàm si bonâ fide esset facta. Ratio itaque nostra est, 1. quia si dominus rei sciret eam esse apud emptorem, justè ab hoc repeteret vel resumeret, & emptor per Judicem cogeretur domino reddere, ergo signum est, quòd ex natura rei ad hoc teneatur. 2. Res extracta è potestate furis, hoc ipso acquisivit meliorem statum, qui status spectat ad rem ipsam, & consequenter ad dominium rei, ergo qui rem illam ex hoc meliore statu rejicit in deteriorem, facit domino injuriam, sicuti si rem alienam extraxisset ex incendio, non posses citra injuriam iterum injicere, quamvis Titius tibi minaretur æquale damnum, nisi iterum injiceres.

Respondet Haunol. disparitatem esse, quòd Titius non habeat jus ad exigendam à me illam projectionem, fur autem habet jus ad repetendam rem ab emptore, quia cùm fur teneatur eam restituere domino, etiam habet jus eam repetendi, ne, si non recipiat, patiatur damnum, cogetur enim valorem illius solvere. *Contrà* est, nam fur non habet jus absolutum repetendi rem ab emptore, alioquin dominus recipiens ab emptore faceret injuriam furi, quod patet esse falsum: itàque habet jus tantùm conditionatum, pro circumstantiis, in quibus prudenter judicatur velle restituere, & Dominus ipse non esset aliter recepturus, fur enim non potest repetere, nisi ut restituat: in hoc autem casu, quo fur vellet restituere, non negamus, posse reddi furi, sed tantùm in casu, quo creditur non redditurus, aut dominus aliter & cum minore periculo non est recepturus, hinc jus repetendi, quod habet fur, non fundatur in nuda obligatione restituendi, sed in hac ùt conjuncta cum negatione periculi redundaturi in dominum rei, item cum negatione restitutionis aliter certiùs faciendæ.

Objiciunt 1. In jure datur actio furi, per quam possit rem reposcere, ergo justè reposcit, ergo emptor tenetur ei reddere, & consequenter non peccat reddendo. R. Datur talis actio, si prudenter judicetur velle absque periculo restituere domino, quod leges illæ præsumunt, c. secus, n. 101.

Instab. 1. Qui reddit furi, non causat pejorem statum, quam res haberet ante emptionem, ergo cùm emptio sit irrita, non fiet domino injuria, si reponatur in priori statu apud furem, ità *Less.* R. N. conseq., nam privat statu intermedio meliore, quem acquisiverat. 102.

Inst. 2. Hic status non provenit ex ipsa re, sed ex libera voluntate ementis, ergo si rescissâ hac voluntate reponat in statum pristinum, non facit injuriam, ità *Dicast.* R. N. conseq., undecumque enim proveniat, spectat ad rem & consequenter ad dominum rei, uti à simili patet in re erepta ab incendio; ergo iniquum est iterum ex illo statu dejicere.

Obji. 2. Si emptor, ne pretium amittat, possit permittere rem iterum eripi à fure, uti num. 99. dictum est, ergo si fur velit mihi furari 100. aureos, potero aperire cistam, in qua sunt 100. aurei alieni, permittendo ut hos eripiat, & mihi meos relinquat. R. N. seq., nam sic aperiendo cistam positivè cooperor & æquivalenter dico, ut loco meorum hos accipiat. 103.

Q. 26. *An satisfaciat, qui restituit creditori creditoris.* R. Resolvetur postea n. 453. & 454.

Q. 27. *Quid notandum sit circa bona vacantia.* R. Bona vacantia dicuntur, quæ relicta sunt à defuncto, qui nec hæredes habuit nequidem intra decimum gradum, nec de bonis illis disposuit; & hæc jure naturæ sunt primò occupantis, quia sunt derelicta; sed per l. 14. & 5. *Cod. de bonis vacantibus*, devolvuntur ad fiscum, & quidem ad sæcularem, si defunctus fuit laicus; ad Ecclesiasticum, si fuit clericus, *Laym.* l. 3. t. 5. c. 6. n. 4. *Busenb.* referendus num. 1153. Attamen *Amicus* de Just. d. 16. num. 6. non putat possessorem ante Judicis sententiam teneri hæc bona fisco tradere, nam in eadem lege dicitur intra certum tempus posse præscribere contra fiscum, ergo supponitur posse retinere bonâ fide, cùm malâ fide nunquam præscribatur. Disponit etiam Auth. *Omnes peregrini*. Cod. *Communia de successionibus*, ut bona peregrinorum decedentium sine testamento occupari non possint ab eorum hospitibus, sed Episcopus ea tradat hæredibus ab intestato, aut eroget in pias causas, ità ut si hospes sibi inde aliquid sumpserit, triplum restituat applicandum pro arbitrio Episcopi. Sed *Taberna* p. 2. t. 2. c. 5. §. 2. loquens de ista lege ait, *vel est usu contrario abrogata; vel, ut vult Mol., est limitata ad eos, qui intestati decedunt in hospitalibus, Episcopo subjectis; vel, ùt Gudelinus, ad res parvi momenti, quas peregrinus apud se habuerit*: verùm spectandæ sunt consuetudines locorum. 104.

Q. 28. *Quid circa thesauros, venas metallorum & similes res occultas, si inveniantur.* R. seqq. §. 1. Thesaurus est res mobilis, quæ fuit alicujus, nunc autem erat profundè defossa in terram & antiquitus 105.

depo-

deposita in usum futurum, carebatque domino, saltem ideo, quia defecit deponentis memoria. *Less. Lugo, & Haun.* sic definiunt: vetus depositio pecuniæ vel alterius rei mobilis, cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat; & ità habetur L. *Nunquam*, ff. *De acquir. rer. domin.* Ideoque rectè infert *Lugo* d. 6. num. 111., si adhuc sit ejus dominus, qui sciat illud suum depositum, non esse thesaurum: deinde ex prima definitione inferunt aliqui, si res non fuerit profundè, vel non antiquitus defossa in terram, non esse propriè thesaurum; è contrà *Lugo* putat nomine thesauri venire etiam illa, quæ non in terra sed alibi sunt recondita, v.g. in muro vel arbore, & num. 129. dicit, si emisti saccos lanæ vel antiquas trabes, in quibus conditæ erant pecuniæ aut alia pretiosa mobilia, hæc dici thesauros, & de illis etiam valere dispositiones juris positivi, quas jam referemus.

106. §. 2. Si thesaurus sit inventus loco publico ad neminem spectante, totus est inventoris, §. *Thesauri* 39. Instit. *De rerum divisione.* Si inventus sit in loco ad aliquem spectante, etiam ad civitatem aliquam, distinguendum est, nam si inventus sit casu, media pars cedit inventori & media domino fundi, sive fundus sit sacer sive profanus, uti habetur in Instit. suprà, docentque AA. apud *Dian.* p. 8. t. 5. R. 3. cum *Burgh.* cent. 2. cas. 1. quamvis jus apud *Haun.* t. 5. n. 14. in aliis locis, aliter loquatur, si in loco sacro aut in monumentis reperiatur, nempe ut media pars cedat Fisco. Si sit inventus ex industria seu quærendo, totus pertinet ad dominum fundi, L. un. Cod. *De thesauris*, probatque ex consensu Theologorum *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 3. p. 3. n. 3. Putant tamen *Vasq. Baun. Less.* l. 2. c. 5. n. 59. *Lugo* n. 131. & alii cum *Illsf.* t. 4. d. 2. n. 251. non esse obligationem in hoc ultimo casu dandi domino fundi, nisi accedat sententia Judicis, quia videtur esse lex pœnalis ob præsumptionem furti, sed *Bonac.* & alii dicunt etiam leges illas esse absolutè dispositivas, ideoque obligare etiam ante sententiam, potuit enim Princeps aut Resp., & sufficienter declarat se velle sic transferre dominia thesaurorum, si inveniantur.

107. §. 3. Si dominus fundi licentiam dederit quærendi thesaurum, *Nav.* & *Lugo* n. 114. probabilius dicunt totum esse inventoris, nisi fortè per fraudem obtinuerit licentiam, si enim dominus nihil sibi reservârit vel deduxerit in pactum, standum est jure naturæ, quo thesaurus cedit primò occupanti, cùm leges positivæ nihil disponant de hoc, si inveniatur de industria, sciente & consentiente domino fundi, dummodo tamen inventor ex inquisitione antecedente non præsciverit, utì notat *Illsf.* à n. 252.

108. §. 4. Si inveniatur in fundo usufructuarii vel locatarii, hi inventores poterunt acquirere dominium vel ejus partem, sed non in quantùm usufructuarii aut locatarii, quia thesaurus non est fructus fundi, unde pars, quæ competet domino fundi, spectabit ad dominum directum: è contrà si inveniatur in fundo feudatarii vel emphyteutæ, his competet, quia in omnibus substituuntur tanquam veri domini, exceptis quibusdam casibus, inter quos non est thesauri inventio, *Lugo* à num. 118. *Haun.* num. 18. *Illsf.* n. 356.

109. §. 5. Si arte magicâ vel aliâ odiosâ aut prohibitâ inveniatur etiam in proprio fundo, in pœnam criminis statuitur L. un. Cod. *De thesauris*, ut pars inventori alioquin debita cedat Fisco; sed cùm quoad partem illam sit lex pœnalis, *Nav. Less.* n. 65. *Lugo* n. 131. aliique communiùs dicunt non obligare ante sententiam judicis.

110. §. 6. Si venæ metallorum inveniantur in loco publico, qui nullius est, metalla fiunt primò occupantis: è contrà si inveniantur in fundo alicujus, *Sot.* aliique cum *Less.* l. 2. c. 5. dub. 12. dicunt non pertinere ad dominum fundi, sed ad inventorem, 1. quia sunt aliquid ordinatum ad bonum commune. 2. Quia alioquin pictura Apellis, si fieret in vilissimo panno, deberet cedere domino panni, quod falsum est ex dicendis n. 135. 3. Quia aliàs Principes iniquè agerent faciendo ea erui etiam in fundo alieno, reservatâ sibi bonâ eorum parte & tantùm compensato damno, quod causatum est domino fundi: *Sed* rationes illæ non convincunt, *nam* ex 1. sequeretur, etiam non debere cedere inventori; itáque adhuc sunt ad bonum commune, quamvìs fiant privatorum, qui distrahere poterunt. Nec 2. stringit, nam pictura ab intrinseco advenit, nec est pars panni, ergo non erat æquum, ut pannus longè vilior ad se traheret picturam. Nec 3. quia pro hoc potuerunt esse aliæ causæ: Hinc *Vasq. Turrian. Mol.* t. 2. d. 54. *Lugo* n. 107. *Haun.* n. 4. probabiliùs dicunt de jure naturæ spectare ad dominum fundi, quia sunt illius pars, vel saltem inter fructus naturales computari debent, utì enim herbæ, ità metalla è terra gignuntur agente sole vel igne subterraneo; & sicuti fodina lapidum est illius, in cujus fundo invenitur; item fons illius, in cujus fundo erumpit, multò magìs metallum.

§. 7. Notat rectè *Haun.* n. 18. circa inventiones thesaurorum, & *Lugo* n. 108. circa inventiones metallorum, spectandam esse consuetudinem locorum, nam hodiedum Principes aut Resp. magnam partem vel totum thesaurum sibi vendicant, venas autem metallorum magna ex parte applicant inventoribus, etiam ideo, ut eos ad quærendum incitent; & ità etiam habetur L. 3. Cod. *De Metallariis & metallis. Cuncti, qui per privatorum loca, saxorum venam laboriosis effossionibus persequuntur, decimas Fisco, decimas etiam domino repræsentent, cætero modo suis desideriis vindicando:* an autem id justè per modum tributi, an verò tale tributum sit injustum, eò quòd videatur inæquale, videri potest *Lugo*, qui dicit justum esse, eò quòd spes ejusmodi inveniendorum parvi æstimetur, & ità statuatur pro priori ad hoc, quòd hic vel ille fundum possideat: quo autem pretio emi possit fundus, in quo scitur esse thesaurus aut ejusmodi vena metallica, de quibus tamen dominus fundi nihil scit, dicetur postea, n. 942. 111.

Q. 29. *Cui restitui debeant res ex incendio vel naufragio ereptæ.* R. Priori domino, utì rectè *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 3. p. 10. n. 6., quia tales res manent domini, & alioqui cuivis liceret rapere quidquid posset, è domo incensa: & quamvìs ille, qui eripuit, potuisset sine injuria permittere comburi vel mergi, tamen hoc ipso, quòd eripuerit, res obtinuit meliorem statum, qui status ad rem ipsam pertinet, adeoque ad dominum rei, utì n. 100. dictum est, quod maximè valet de rebus, quas dominus in periculo naufragii ejicit, utì rectè *Haunold.* tr. 5. à nu. 152., nam non ideo ejicit, quòd habere nolit, sed ut evadat, vultque recipere, si possit, & non sunt in derelicto, sed in deperdito, §. 48. Instit. *De rer. dom.* L. 21. §. 1. ff. *De acquir. vel amitt. possess.* hinc qui eas res rapuit & repetenti non reddit, quadruplo tenetur, L. 44. ff. *De acquir. rer. dom.* imò sic retinens publicatione omnium bonorum mulctatur, Auth. *Navigio.* Cod. *De furt. & servo corrupto*: hinc cum aliis docet *Dicast.* de Rest. d. 9. n. 436. aliam legem aut consuetudinem, per quàm talia bona fierent illius, ad cujus fundum appellerent, fore injustam: hinc etiam in Bulla Cœnæ excommunicantur, qui bona naufraga Christianorum occupant, nisi fortè censeantur derelicta, utì diximus n. 90. 112.

Q. 30. *Cui restitui debeant res in bello captæ.* R. Dominum rerum immobilium justo bello captarum acquiritur Principi vel Reip., nisi tales res iterum eripe- 113.

eriperentur hostibus, tum enim antiquis dominis restituendæ sunt, L. 20. §. 1. ff. *De capt.* tenentque AA. communiter cum *Dicast.* L. 2. t. 1. d. 10. n. 420. E contrà si sint res mobiles, distinguunt aliqui Juristæ apud *Hannold.* n. 63. dicentes, si sint valde pretiosæ, acquiri Principi; si vulgares, acquiri capientibus; sed *Dicast.* dicit, seclusâ consuetudine in contrarium, regulariter acquiri capientibus, quia §. 17. Instit. *De rer. divis.* absolutè sic habetur, *Item ea, quæ ex hostibus capimus, jure gentium statim nostra fiunt.* Quòd si talia capiantur, quæ hostes injustè rapuerant, de jure naturæ restitui deberent dominis, jure tamen Cæsareo ad vitandas lites fiunt capientium, si hostes ea deportârunt ad præsidia vel loca tuta, *Molin. Coning, Tann. Burgh.* cent. 2. cas. 6., Valet tamen illa dispositio tantùm pro subditis Cæsari, & tantùm circa bona fortunæ pertinentia ad laicos, quia de illis solis disponere potuit jus Cæsareum: si autem hostes nondum deportârant ad præsidia vel loca tuta, aut si domini adhuc insequebantur, etiam de jure Cæsareo restitui debent prioribus dominis, *Molin. Dicast.* num. 424.

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive à possessore bonæ fidei.

114. »RESP. Qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet »aliquid, de quo postea meliùs cognoscit, tene»tur, ne incipiat esse possessor malæ fidei & detinere »alienum, id tantum, & non plùs restituere, quod ex »ea re ipsi superest, unà cum ejus fructibus, si extent, »vel quatenus inde factus est ditior; præterquam, si »dominium sibi comparavit per legitimam præscri»ptionem. *Ità comm. Doctores, Molin. Sanch. Less. l. 2. c.* »*14. d. 1. Bon. to. 2. de restit. d. 1. q. 2. p. 1. Laym. l. 3. t. 2.* »*c. 3. Unde resolves:*

» I. Si vestem v. g. bonâ fide donatam à fure aut »alio, portâsti, & ferè attrivisti, ac postea dominus »compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & »insuper persolvere quantum attrita est, si aliàs vestem »æqualis valoris attrivisses: si autem eam amisisti, aut »ablata tibi est, &c. ad nihil teneris, *Bon. l. c. Laym. n. 1.* »*vid. Trull. lib. 7. c. 11. d. 1. n. 3.* Si autem res, quam »à fure bonâ fide accepisti (sive donatione, sive em»ptione) sit usu consumptibilis, eamque cum tuis »miscuisti, ità ùt discerni nequeat, etsi deinde depre»hendas furtivam fuisse, non teneris restituere. *Nav.* »*Sylv. Sayr. Less. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.*, quia per istam »commixtionem bonâ fide factam, est in te transla»tum dominium, ùt colligitur ex L. *Si alicui nummi. ff.* »*De solut.* neque est ratio, cur hæc potiùs, quàm illa »pars censeatur aliena: atque adeo periit obligatio »realis, & tantum manet personalis in venditore, *v.* »*Dian. p. 4. t. 4. R. 66. Trull d. 3. n. 7. Less. n. 22.* 156. »157., ubi addit, esse valde probabile, jurique natu»ræ conforme, quòd verus dominus rei illius ablatæ »& permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) reti»neat jus in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante »alios; imò possit ex eo occultè accipere.

» II. Milites bonâ fide militantes intellectâ postea »belli injustitiâ, id tantùm restituere debent, quod »adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. »*Bon. l. c.*

» III. Qui bonâ fide per inculpatam ignorantiam »celebravit contractum, quem postea usurarium esse cognoscit, non plùs tenetur, quàm factus est ditior.» *vid. Laym. cap 3.* »

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibitâ diligen-» tiâ inclinet in eam partem, quòd res non sit sua,» teneri aliquid restituere juxta inclinationem, docet» *Kon. d. 34. dub. 10. num. 93.* At *Palaus t. 1. d. 3. p. 2.*» *num. 11.* putat ad nihil teneri, quia possessio con-» trariis rationibus non convincentibus præponderat.» Idem docet *Vasq.* apud *Escob. t. 3. c. 3. num. 145. Dian.*» *p. 4. t. 3. R. 24. & 26.* Si neglexit investigare verita-» tem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l. c.* ad» nihil teneri. »

V. Si bonâ fide rem vendidisti dono tibi datam,» teneris restituere pretium, quia factus es locupletior;» & satis debet esse tibi, non habere minùs, quàm antè.» Quòd si tamen apud alterum res est, is reddere tene-» tur. *Ib. & Vasq. c. 9. §. 2. Mol. Less. d. 1. & c. 21. d. 17.*»

VI. Si bonâ fide rem ipse emisti, & vendidisti abs-» que lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud» quem res est. *Mol. l. c. Less. l. c.* contra *Vasq. &c.* »

VII. Si rem alienam bonâ fide donâsti, non do-» naturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil tene-» ris; quia non es factus ditior: secus, si aliam donatu» rus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior)» vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon.* » *Trull. num. 6.* »

VIII. Si alienâ re lucratus es tanquam instrumen-» to, v. g. frumentum alienum aliò deportatum ven-» didisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposui-» sti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est» fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales» enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa na-» tura ex se nullo modo gignit, sed tantum concur-» rit ut instrumentum operantis. *Laym. n. 3.* ex *S. Th.*» & aliis. »

IX. Fructus omnes rei, sive ii sint merè natura-» les, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ùt» fœtus animalium, arborum, herbæ & gramina, sive» sint simul industriales, sive mixti, hoc est, ad» quos æquè, aut magis hominum labor cum natura» concurrit, ùt v. g. segetes, & quæ serendo gignun-» tur; item vinum, oleum, lana &c., quò etiam refe-» runtur pretia locationis domorum, jumentorum» &c., qui fructus civiles appellantur, hi, inquam,» fructus rei, si percepti & extantes sint, domino resti-» tui debent; deductis tamen expensis propriis, & æsti-» matione laboris. Et quidem pretium locationis» ex re aliena debet domino restitui, licèt is rem, si pe-» nes se habuisset, non fuisset locaturus. *V. Laym. l. c.*» Si tamen fructus isti reales bonâ fide possessi fuerint» tempore à lege præscripto ad usucapiendum illos,» (quod, si adsit titulus, est biennium inter præsen-» tes, inter absentes quadriennium, si autem non ad-» sit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt resti-» tuendi; quia usucapio transfert dominium. *Salon.*» *Trull. l. 7. c. 11. d. 3.* »

X. Si à fure accepisti (sive bonâ sive malâ fide)» rem usu consumptibilem, v. g. vinum, oleum, triti-» cum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum,» ità ut non discerni possit, non teneris restituere, si» fur ad restituendum sit potens: quia fur per com-» mixtionem istius rei cum propria, acquisivit ejus» dominium; atque adeo illud tanquam verus ejus» dominus potuit transferre. *Nav. Sanch. Less. Bon. Trull.*» *n. 6. V. Dian. p. 2. t. 5. M. R. 40.* »

ADDENDA.

QUæst. 31. *An res eadem in individuo restitui debeat. Re.* 115.
§. 1. *Valerus* apud *Dian. p. 2. t. 16. R. 29.* dicit non peccari contra justitiam, si reddatur qualiscunque in valore æqualis, quia reducitur æqualitas; posse tamen esse contra charitatem, si causetur tristitia vel ira

ita in domino: sed dicendum est, debere ex justitia, per se loquendo, restitui eandem in individuo, nisi alteri sit acquisitum ejus dominium, ità TT. omnes communiter; quod etiam volunt Juristæ, quando dicunt rem in specie esse restituendam, utì notat *Dicast.* de Rest. d. 2. dub. 2. Ratio est, quia res manet domini, qui salvâ justitiâ nô potest cogi permutare rem suam, si rationabiliter nolit, etiamsi superadderetur aliquid supra justum pretium, utì addit *Dicast.* n. 134. *Dixi* 1., per se loquendo, nam rectè docent *S. Anton Silv. Navar. Valent. Dicast.* n. 13., quandoque posse rem aliam restitui, si alioqui aliud grave incommodum sequeretur, utì si restituendo rem eandem fur occultus manifestaretur: addit *Dicast.* n. 21. probabile esse, quòd furatus pecuniam aut aliam rem unico usu consumptibilem, satisfaciat reddendo similem, quia sola diversitas numerica non censetur in ejusmodi rebus facere inæqualitatem, unde affectio ad suam determinatè pecuniam censebitur irrationabilis: oppositum tamen tenent *Corar. Medin.* aliique multi. *Dixi* 2., nisi alteri acquisitum sit ejus dominium, tum enim posset res illa in individuo retineri; sed quia hic alter per rem alienam factus esset ditior, nec leges positivæ volunt rem esse absolutè ipsius, nisi fortè in alluvione, de qua à n. 136., & in præscriptione, de qua à n. 468., tenebitur restituere æquivalens: tale autem dominium rei alienæ acquiri potest permixtione, specificatione, accessione, de quibus ordine aliqua addemus.

116. §. 2. Si permisceantur res liquidæ aut liquefactæ, sive sint ejusdem sive diversæ speciei, dicitur confusio, utì si ex duobus oleis fiat unum, ex vino & melle mulsum, ex stanno & argento poculum: Si permisceantur res manentes solidæ, dicitur strictè mixtio, utì si permisceantur pecuniæ, frumenta: debent tamen talia mixta post confusionem vel mixtionem esse ab invicem indiscernibilia: per hoc autem etiam differunt confusio & mixtio, quòd factâ confusione nulla pars assignari possit, quæ non habeat aliquid de utroque, sic omnis pars mulsi est partim vinum partim mel: è contrà quando solida miscentur, v. g. meum frumentum cum tuo, grana manent separata, & de singulis verum est dicere, hoc granum non fuit utriusque, licèt nunc propter similitudinem discernere non possimus, cujus fuerit. Videri potest *Ilsf.* t. 4. d. 2. n. 269.

117. §. 3. Si confusio rei alienæ cum tua fiat communi consensu vel casu, sive partes sint ejusdem generis, utì partes olei tui & mei, ex quibus non resultat nisi oleum; sive diversi, utì stannum & argentum, ex quibus conflatur poculum, dominium totius est commune utrique, Instit. suprà, §. *Si duorum.* 27. Si autem altero inscio vel invito rem ipsius confundas cum tua, & sint res diversi generis, quæ per ordinariam humanam artem non possint ab invicem separari, utì separari non possunt vinum & mel in mulso, tu acquiris dominium totius mulsi, utì habetur suprà §. 25. in fine. E contrà si res diversi generis sic confusæ possint ordinariâ arte humanâ separari, utì poculum resolvi potest in stannum tuum & argentum meum, non acquiris dominium mei argenti, sed tu tui stanni, ergo mei argenti manebo dominus, & per vendicationem potero repetere, *Haunold.* n. 114.

118. §. 4. Si alienam pecuniam domino inscio vel invito misceas tuæ volens totam habere ùt tuam, acquiris ejus dominium, l. 78. ff. *De solut.*, & rationem dat *Glossa*, quia mixtio habet vim consumptionis: quod certum videtur, saltem quando tua erat in majori quantitate, quia pars major trahit ad se minorem, secundùm l. 23. §. 4. ff. *De rei vindicat.*, docentque *Molin. Vasq. Lugo* n. 166. *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 5. num. 185. Quòd si aliena fuisset in majori quantitate, aut etiam in æquali, secundùm *Lugo* non fieret tua, sed neque alterius, cùm ille non habeat voluntatem acquirendi dominium totius: si autem mixtio fiat communi consensu vel casu, sive sint pecuniæ sive res aliæ, in Instit. *De rer. dom.* §. *Quòd si.* 28. statuitur, ut totus cumulus sit utriusque, tum enim censetur esse voluntas eorum, ut res tota maneat communis: quòd si uterque nollet esse communem, neque etiam singuli vellent habere totum cumulum tanquam suum, singula mixta manerent propria singulorum, & per Judicem deberet singulis secundùm æquitatem pars attribui, utì habetur in Instit suprà.

§. 5. Si fiat mixtio rerum aliarum, quæ non sunt pecuniæ, utì mei frumenti cum tuo, & misceas me inscio ac invito, volens habere totum tanquam tuum, *Haunold* suprà dicit me manere dominium mei, partemque meam à Judice separandam esse, quia id specialiter statutum est de pecuniis in ff. suprà, & ratio potuit esse, quia pecuniæ sunt in quotidianis commerciis, unde multæ difficultates oriri possent, si earum dominium, quando miscentur, maneret ità incertum: è contrà *Lugo* suprà dicit eandem esse rationem de frumentis & aliis rebus; idemque affirmat *Dicast.* n. 185. de rebus omnibus unico sui usu consumptibilibus, quia de omnibus valet dictum Glossæ, quòd mixtio sit quædam consumptio rei. 119.

§. 6. Etiam specificatione acquiritur dominium aliquando, utì habetur §. 25. Instit. *De rer. divis.* Porrò per specificationem hic intelligitur introductio formæ novæ in materiam, seu mutatio materiæ in aliquid aliud, ità ut dicatur produci quasi nova species, utì quando ex uvis fit vinum, ex auro vas, ex lana pannus, ex tabula navis: ad specificationem autem, quâ acquiratur dominium, non sufficit aliquid quomodocunque accidentaliter immutari, sed requiritur talis immutatio, ut in commercio humano fiat nova res, quæ etiam ideo efferatur novo nomine substantivo, utì ex lana fit pannus, hinc si lanam meam ex alba tantùm facias nigram, non erit specificatio, ideoque lana manebit mea, L. 26. §. ult. ff. *De acquir. rer. dom.* 120.

§. 7. Si ex aliena materia facias speciem, quæ semel facta non possit reduci ad priorem materiam, acquiris dominium illius speciei: è contrà si possit reduci, dominium manet apud illum, cujus fuit materia, Instit. suprà §. 25. item L. 7. §. 7. ff. suprà, sic vinum ex uvis factum non potest redire ad uvas, hinc si expresseris vinum ex meis uvis, acquiris vini dominium, sed mihi competit actio personalis in factum contra te: è contrà vas ex auro factum potest resolvi in aurum, hinc si feceris vas ex auro meo, dominium est meum, ideoque competit mihi actio etiam realis ad vas illud 121.

§. 8. Quamvìs faciens speciem subministraverit partem materiæ, utì si ex auro, quod mihi & tibi erat commune, feceris vas, non ideo acquiris dominium mei auri, quia vas potest resolvi in aurum utrique commune, ità cum communiore *Haun.* n. 109. Si tamen aurum meum jam antè per confusionem esset factum tuum, etiam vas esset tuum. 122.

§. 9. Si ex frumento fiat farina, fit species & acquiritur dominium farinæ: è contrà si ex spicis excutiatur frumentum, non fit strictè species: *Nec obstat*, quòd in Instit. suprà pro exemplo specificationis ponatur, *si ex spicis fiat frumentum*, nam hic locus videtur malè impressus, & intelligi debet juxta L. 7. §. 7. ff *De acq. rerum dominio*, unde desumptus est, ubi expressè dicitur oppositum, additurque ratio, cùm enim grana, quæ spicis continentur, perfectam habeant suam speciem, qui excussit spicas, non novam speciem facit, sed eam, quæ est, detegit: & ità etiam cum aliis docet *Haun.* n. 106. 123.

§. 10. Si ex meis asseribus facias navem, asseres 124.

manent mei, quia in eos reduci potest navis; è contrà si ex mea quercu scindas asseres, & ex his facias navem, acquiris dominium navis & asserum: quia hi non possunt reduci in quercum, & ità conciliantur duæ leges apud *Haun.* n. 108., quæ aliàs sibi videntur contrariæ.

125. §. 11. Probabilius videtur ad acquirendum dominium rei alienæ per specificationem, semper requiri, ut facta sit bonâ fide, est communior cum *Glossa* ad §. 25. Instit. suprà & *Haun.* n. 197. contra *Wesenb.* *Heigium*, *Bachovium* & alios. Ratio est, quia L. 12. §. 3. ff. *Ad exhibendum*, dicitur mustum & oleum esse meum, quod fit ex uvis aut olivis meis ab illo, qui scit illa esse mea; neque potest esse alia ratio, quàm quia scivit esse mea, ergo quia processit malâ fide; & ratio additur, *quia si faciat sciens rem esse meam, censetur mihi donare operam suam*, ergo non acquiret dominium rei meæ: si tamen sciens rem esse meam bonâ fide putaret me contentum esse, acquiret dominium cum obligatione faciendæ mihi compensationis, tum enim non potest censeri donare operam suam, *Haun.*

126. §. 12. Etiam per accessionem plerumque acquiritur dominium, id est, si rei alicui tanquam præsuppositæ & principali accedat aliquid, hoc, quod accedit & quasi adjicitur, cadit sub dominium illius, cujus est res, cui accedit, sicuti si poculo accedat ansa, statuæ pes, annulo gemma, vesti suffultura vel intextura, ejus est ansa, pes, gemma &c., cujus est poculum &c., quamvis illa adjecta essent pretiosiora, quàm ista, quibus adjiciuntur: nec utrumque habet se veluti principale partialiter, uti se habent illa, quæ in mixtione concurrunt, sed hoc, quod adjicitur, est accessorium, accessorium autem sequitur principale, L. 23. §. 2. ff. *De rei vindicatione.* Nec obstat, quòd fortè fiat malâ fide, uti statuitur ibidem §. 26., priori tamen domino relinquitur actio & condictio furti contra illum, qui fecit, & ejus hæredes: quandocunque autem tale quid, quod alienum erat, est adjectum, etiam bonâ fide, si illud, quod adjectum est, absque detrimento separari possit, debet reddi priori domino: imò *Lugo* num. 160., putat dominium manere apud illum, cujus antea fuit; quòd si absque detrimento separari non possit, conceditur actio, quâ vindicetur, probando quòd habeat sine justo titulo, ideoque cogatur ad compensandum.

127. §. 13. Ad accessionem reduci possunt ædificatio, plantatio, satio, scriptura, pictura, cùm in his etiam unum adjiciatur alteri præsupposito, nempe ædificium, arbor, semen fundo; characteres chartæ; imago telæ vel tabulæ: in quibusdam tamen non omnino conveniunt cum accessione, uti patebit ex dicendis.

128. §. 14. In Instit. *De rer. divis.* §. 29. sic statuitur: *Cùm in suo solo aliquis ex aliena materia ædificaverit, ipse intelligitur dominus ædificii, quia omne, quod solo inædificatur, solo cedit: nec tamen is, qui materiæ dominus fuerat, desinit dominus ejus esse, sed tantisper, neque vindicare eam potest, neque ad exhibendum de ea re agere, propter legem 12. tabularum, quâ cavetur, ne quis tignum alienum ædibus suis junctum eximere cogatur, sed duplum pro eo præstet per actionem, quæ vocatur, de tigno juncto: appellatione autem tigni omnis materia significatur, ex qua ædificia fiunt: quod ideo provisum est, ne ædificia rescindi necesse sit: quòd si aliqua ex causa dirutum sit ædificium, poterit materiæ dominus, si non fuerit jam duplum consecutus, tunc eam vindicare.* Lex illa intelligitur de ædificiis solo affixis, & immobilibus, quæ enim solo moveri possunt, solo non cedunt, L. 60. ff. *De acquir. rer. domin.* Sensus autem legis est, ut tignus, licèt furtivus sit, à domino vindicari non possit, ne sit opus diruere ædificium, L. 1. ff. *De tigno juncto*; quamvis furtivus ille ædificator per L. 23. §. 6. ff. *De rerum vindicatione*, possit cogi, non tantùm ad solvendum duplum, sed etiam ad triplum, & quando ædificium diruitur, etiam ad reddendum tignum, quamvis duplum solverit, *Haun.* num. 123. & 130. Est autem communior sententia contra *Mynsing* & *Wesenb.*, etiam bonæ fidei ædificatorem posse cogi ad duplum pro tigno, quia L. 6. ff. *Ad exhibendum*, absolutè dicitur posse de tigno juncto agi actione in duplum; neque ideo punitur bonæ fidei ædificator, sed adhuc minùs exigitur ab eo, quàm exigi posset, nam posset cogi, ut ædificium dirueret ac tignum redderet domino: dici tamen potest ideo per legem relatam ità statui, quia præsumitur mala fides, hinc *Haun.* n. 125. putat contra illum, qui sibi conscius esset de bona fide, non dandam actionem, nisi in factum ad simplum; possetque ædificator, etiam malæ fidei, si mallet, reddere tignum loco dupli, uti habet communior cum *Haun.* n. 132. contra *Gilken* & *Hunnium*, id enim nullâ lege prohibetur.

§. 15. In Instit. suprà §. 30. sic statuitur; *ex diverso, si quis in alieno solo ex sua materia domum ædificaverit, illius sit domus, cujus & solum est; sed hoc casu materiæ dominus proprietatem ejus amittit, quia voluntate ejus intelligitur alienata, utique si non ignorabat se in alieno solo ædificare, & ideo licèt diruta sit domus, materiam tamen vindicare non potest.* Ex hac lege colligitur illum, qui sciens ædificavit in alieno fundo, nequidem pretium materiæ posse repetere, quia cùm sciverit ædificia solo cedere, præsumitur voluisse adjicere & donare fundo, L. 7. §. 12. ff. *De acquir. rer. domin.* Si tamen omnino sciretur non fecisse animo donandi, videtur posse repetere, quamvis sciens fecerit, nam L. 2. Cod. *De rei vindicatione*, sic statuitur, si ædificium fuerit dissolutum, ejus materiam ad pristinum dominum redire, sive bonâ sive malâ fide exstructum sit, si non donandi animo fecerit: de quibus tamen legibus conciliandis alias sex Auctorum responsiones affert *Haun.* à nu. 136., sed hæc videtur facilior. 129.

§. 16. Si Titius ædificaverit in fundo Caji ex materia Sempronii, hic retinet dominium suæ materiæ, poteritque repetere diruto ædificio, nisi priùs compensatum sit ei pretium, vel à Titio vel à Cajo, *Haun.* n. 135. 130.

§. 17. Qui in alieno solo etiam bonâ fide ædificavit, si ipsemet non possideat ædificium, strictò jure non potest quicquam repetere, L. 33. ff. *De condictione indebiti*: ex æquitate tamen, etiamsi malâ fide fecerit, potest repetere pretium materiæ & expensarum, secundùm æstimationem utilitatis, uti ei conceditur L. 38. ff. *De petit. hæredit.*, & rectè docet *Haun.* n. 142. *Illß.* n. 271. 131.

§. 18. In Instit. suprà §. 31. sic statuitur: *Si Titius alienam plantam in solo suo posuerit, ipsius est, & è diverso si Titius suam plantam in Mævii solo posuerit, Mævii planta erit, si modo utroque casu radices egerit; antè enim, quàm radices egerit, ejus permanet, cujus fuerat, adeo ut si vicini arbor in terram Titii ità presserit, ut in ejus fundum radices egerit, Titii effici arborem dicamus, ratio enim non permittit, ut alterius arbor esse intelligatur, quàm cujus in fundum radices egerit, & ideo prope confinium arbor posita, si etiam in vicini fundum radices egerit, communis sit.* Notat tamen rectè *Haunold.* n. 143., ut arbor vicina fiat mea, non esse satis, quòd radices aliquas, & etiam aliquos ramos projiciat in fundum meum, sed requiri, ut origo seu truncus in meo fundo crescat, uti habetur L. 6. §. 2. ff. *Arborum furtim cæsarum*, ubi etiam statuitur, non licere mihi succidere radices & ramos se nimiùm porrigentes, sed dari mihi actionem contra alterum, ut vel ipse tollat, vel damnum compenset; quòd si monitus non fecerit, docent aliqui cum *Schneidevv.* me posse succidere & mihi tollere, per L. 1. & 2. ff. *De arboribus cædendis.* 132.

§. 19.

133. §. 19. In Instit. suprà §. 32. sic statuitur: *Quâ ratione plantæ, quæ terræ coalescunt, solo cedunt, eâdem ratione frumenta quoque, quæ sata sunt, solo cedere intelliguntur*: additur tamen, si bonâ fide severit, posse impensas repetere; è contrà si severit malâ fide, *Haunold.* n. 145. putat idem esse dicendum, quod n. 129. diximus de ædificatore, si enim non possit præsumi voluisse donare, dicit posse repetere impensas, sicuti omnes concedunt eum, si fundum possideat, posse sibi eas compensare ex fructibus, nisi dominus fundi illas refundat, & ità videtur statui L. 38. ff. *De rei vind.*

134. §. 20. In Instit. suprà §. 33. sic statuitur: *Literæ, licèt aureæ sint, perinde chartis membranisque cedunt, ac solo cedere solent ea, quæ inædificantur aut inseruntur.* Notant tamen Haunold. n. 147. & Ills. n. 272. nunc consuetudinem prævaluisse, ut charta cedat scripturæ, etiamsi malâ fide esset conscripta, quamvis scriptor tum conveniri posset actione furti in duplum, præter æstimationem chartæ: si autem bonâ fide fecerit, satìs erit restituere æqualem, vel ejus pretium.

135. §. 21. In Instit. suprà §. 34. statuitur, ut tabula aut tela cedat picturæ, *ridiculum est enim*, inquit *Justinianus*, *picturam Apellis vel Parrhasii in accessionem vilissimæ tabulæ cedere*: debet tamen domino tabulæ pretium persolvi: & per hanc legem derogatur sententiæ *Pauli* Jurisc. l. 23. §. 3. ff. *de rei vindic.* qui vult picturam cedere tabulæ.

136. Q. 32. *An debeat restitui, quod per alluvionem accessit.* ℞. §. 1. *Quod per alluvionem agro tuo flumen adjicit, jure gentium tibi acquiritur*, (nec teneris restituere vel compensare quicquam alteri damnum passo,) *est autem alluvio incrementum latens, per alluvionem autem id videtur adjici, quod ità paulatim adjicitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo temporis momento adjiciatur: quòd si vis fluminis de tuo prædio partem aliquam detraxerit & vicini prædio attulerit, palàm est eam tuam permanere: planè si longiore tempore fundo vicini tui hæserit, arboresque, quas secum traxit, in eum fundum radices egerint, ex eo tempore videntur vicini fundo acquisitæ esse. Insula, quæ in mari nata est, occupantis fit, nullius enim esse creditur: at Insula in flumine nata, siquidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cujusque fundi, quæ prope ripam sit: quòd si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident: quòd si aliquâ parte divisum sit flumen, deinde infra unitum, agrum alicujus in formam Insulæ redegerit, ejusdem permanebit is ager, cujus & fuerit: quòd si naturali alveo in transversum derelicto ad aliam partem fluere cœperit, prior quidem alveus eorum est, qui prope ripam ejus prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cujusque agri, quæ prope ripam sit; novus autem alveus ejus juris esse incipit, cujus & ipsum flumen est: quòd si post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam ejus prædia possident: alia sanè causa est, si cujus totus ager inundatus fuerit, neque enim inundatio fundi speciem commutat, & ob id si recesserit aqua, palàm est ejus fundum ejus manere, cujus & fuit.* Hæc omnia verbotenus habentur in Instit. *de rer. divis.* §. 20. & seqq.

137. §. 2. Incrementum *latens*, seu quasi insensibile alluvionis, accrescit etiam usufructuario, quoad fructus, non tamen incrementum *patens*, id est, sensibiliter factum, uti habetur L. 9. §. 4. ff. *de usufructu*: incrementum latens & patens accrescit emphyteutæ, videturque etiam probabilius, quòd latens accrescat feudatario; an autem accrescat etiam patens, discrepant AA. apud *Lugo* d. 6. n. 157.

138. §. 3. Quando arbor per vim fluminis translata increscit alieno fundo, acquiritur domino hujus fundi, uti suprà dicitur: *Nec obstat* L. 5. §. 3. ff. *de rei vind.*, quæ videtur dicere oppositum, *nam* omissis variis explicationibus, quas refert *Haunold.* à n. 92., ibi tantùm dicitur, quòd *Varus* & *Nerva* dabant utilem actionem priori domino, nunc autem non ampliùs datur talis actio.

139. §. 4. Ut sciatur, an Insula nata sit in media parte fluminis, *Barth.* dicit latitudinem fluminis esse in tres partes æquales dividendam; quòd si Insula teneat partem, quæ in medio est, putat dividendam secundùm proportionem majoris vel minoris vicinitatis; si tota sit extra partem, quæ in medio est, tota cedet ripæ, cui est proximior: *Haunold.* n. 98. putat totam Insulam spectare ad ripam A., si nihil notabile se extendat ultra medium ad ripam B., & vice versâ: si autem se notabiliter extendat ultra medietatem, dicit hanc partem pertinere ad ripam alteram.

140. §. 5. Si flumen non naturaliter, sed agentibus hominibus mutet alveum, damnum ex novo alveo proveniens compensari debet domino fundi, in quem novus alveus inducitur, quod fiet, si prior alveus illi assignetur, uti dicunt *Molin.* & *Lugo* n. 155. Addit *Haunold.* n. 101. ex aliqua etiam æquitate fieri, ut novus alveus per flumen factus, & postea desertus restituatur priori domino, quamvìs in rigore non sit obligatio ad hoc. De dominio maris, videri potest *Grotius* l. 2. c. 3.

141. Q. 33. *Quid notandum sit circa restitutionem rei alienæ, ex qua quis factus ditior.* ℞. seqq. §. 1. Tum quis dicitur ex re aliena fieri ditior, si ratione illius habeat, quod alioqui non haberet, v. g. quia illam vendidit, & ejusdem pretium habet; quia permutavit cum alia re, quam habet; quia per illam de se fructiferam lucratus est; quia habet fructus ex ea progenitos; quia illam consumpsit, & sic pepercit rei suæ.

142. §. 2. Si quis bonâ fide sit usus pretiosâ veste alienâ, & sic pepercerit suæ viliori, tenetur tantùm restituere valorem ejus, quod de vili veste sua attrivisset, quia solùm in hoc factus est ex veste alienâ ditior: si autem res sua, cui pepercit, fuit pretiosior re alienâ, quâ usus est, non tenetur alteri restituere nisi valorem rei, quâ usus est, quia non est factus ditior ex illa re aliena, sed tantùm occasione illius plùs habet per rem suam, cui pepercit, alter autem recipit, quod ex re sua est consumptum, *Lugo* d. 17. n. 11. *Dicast.* de Rest. d. 5. n. 19.

143. §. 3. Si res aliena pereat apud possessorem bonæ fidei, etiamsi cum culpa ejus pereat, v. g. quia voluntariè combussit, nihil tenetur restituere; non ex re accepta, quia non est factus ditior, neque ex injusta acceptione, quia cùm nesciverit esse alienam, non fecit formalem injuriam alteri. Ità cum communi *Dicast.* n. 15. & 20. contra *Adrian.* & *Sotum.* An Cajus debeat restituere pretium, quod ipsi dederat Titius pro obtinenda re aliqua, si Cajus hanc illi obtinuerit gratis, dictum est p. 1. n. 1046.

144. Q. 34. *An Cajus teneatur restituere, si aliquid habeat per contractum injustum bonâ fide initum cum Titio.* ℞. Si postea deprehendat se ità lucratum esse, *Less.* in auct. v. *Rest.* cas. 5. & v. *societas officiorum* cas. un. *Sa*, v. *usura* n. 8. dicunt in conscientia non teneri restituere, si alio titulo tantundem à Titio lucrari potuisset, v. g. per censum annuum, favetque *Sanctarell.* in Resolut. p. 1. q. 46. n. 11., sed dicendum est teneri Titio restituere, quantùm factus est ditior, si Titius præsumi non possit consensisse in hunc alterum contractum, uti rectè *Lugo* d. 24. s. 9. Vide dicenda n. 924.

145. Q. 35. *Ad quid teneatur, qui bonâ fide rem furtivam emit aut vendidit, aut pro re sua accepit pretium furtivum.* ℞. Omnia ista resolventur postea à n. 961. An autem res furtiva possit reddi furi, si prævideatur non redditurus domino, dictum est à n. 98.

146. Q. 36. *Quid addendum sit circa restitutionem fructuum bonâ fide perceptorum ex re aliena: item circa compensa-*

pensationem melioramentorum vel expensarum. ℟. De his dicetur à n. 204.

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu mala fidei damnificatore seu possessore.

147. RESp. Id juxta supradicta æstimandum à quantitate tum juris, quod alter habet; tum damni, quod injustè infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. *Unde resolves:*

I Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum: si autem tantùm habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ civitatis, contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reip. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur.

III. Graviùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati: etsi etiam hìc præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpe non intendit, ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

IV Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis, (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt,) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian.* ex *Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9.* R. 39. contra *Bon. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alii quidam negant, eò quòd consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm ut deprehensi mulctentur, *v. Nav. c. 23. Sa V. Gabella. Bon. to. 2. de restit in partic. q. 9. p 1. n. 5.* ex *Nar. Fill. t. 28. n. 114. Less. Mol. d. 9. Dia. tr. de leg Res. 19. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 3. n. 4. & 5. vid.* etiam *Dia p 1. t. 11.* R. 38. & *p. 2. t. 17.* R. 28. ubi ex *Caj. Med. Sot. &c.* docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus iis, quæ emuntur, non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familiæ necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè injustus, seu malæ fidei damnificator aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industriâ) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans, cùm verè sit injusta causa talium damnorum. Unde si dominus re suâ retentâ, per culturam vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parùm vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant domini plurimùm remittere, si res componatur. *Laym. lib. 3. tr. 2. cap. 4. n 7.*

VII. Si res aliena, dum injustè detinetur, erescat, aut pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. *Vid. Laym. hic.*

VIII. Si res aliena, dum injustè detinetur, pereat, aut deterior fiat, idque casu vel justâ hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem non nisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem; licèt sine sua culpa res perierit *Laym. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpâ, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta, fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, ùt est communis apud *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 12. n. 96. &c.*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium, quàm est, extorsit eleëmosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauper es) tenetur restituere, secundùm *Mol.* danti; secundùm *Palaum* vel danti, vel aliis pauperibus. *Vid. Escob. t. 3. E. 2. c. 6. n. 109.*

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod antè acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere, quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea, nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cùm jure eam consumpserit, nec ratione contractûs, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tuâ culpâ. *Less. l. 2. c. 16. num. 5. Hurt. Turr. Dian. p. 5. t. 8.* R. 10. Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus, & in ea consumpsisti; quia furtum tibi non ademit jus, quod ad rem tali casu habebas, *Kon. Palaus, Hurt. Dia.* R. 8. contra *Less. & Vasq*; sicut neque si in ipsa necessitate accepisses & consumpsisses. *Dian.* R. 9. ex *Azor* & 6. *aliis* contra *Less.*

ADDENDA.

QUæst. 37. *An obligatio restituendi nascatur ex actione injusta, sed non damnosa.* ℟. De hoc dictũ est à n. 16.

Q. 38. Si *actio damnosa non sit de se injusta, attamen sit infecta vitio interno injustitiæ, an causet obligationem restituendi*, v. g. si Titius suaserit Cajo, ut non faceret testamentum, quia prævidebat futurum, ut Cajus illud faceret in gratiam Sempronii, Titius autem dissuaserit ex intentione nocendi Sempronio, ne hæreditatem acciperet. ℟. Probabilius videri, quòd non causet obligationem restituendi, ideoque Titium non teneri aliquid restituere Sempronio, ità *Nav. Vasq. Turr. Sanch.* in Cons. l. 2. c. 1. d. 49. n. 6. *Castrop.* de Benef. d. 2. p. 11. §. 5. n. 3. *Dian.* p. 11. t. 2. R. 34. *Esp.* q. 35. *Tambur.* l. 8. t. 3 c. 2. §. 3 *Haun.* t. 2 num. 230. *Petsch.* p. 156. *Herincx* de Just. d. 5. n. 6 aliique multi, contra multos, quos citat & sequitur *Lugo* d. 8. à n. 74., quorum sententia etiam est valde probabilis, eamque videtur sequi S. *Th.* 2. 2. q. 62. a. 2. ad 4. Ratio nostra est, 1. quia alter non habet jus ad omissionem actionis illius externæ, hæc enim de se nõ est injusta, utì suppono; dato autem, quòd habeat jus ad omissionem actionis internæ, sicque per intentionem illam internam peccetur contra justitiam, hæc tamen intentio interna non est causa damni, sed sola actio externa, quæ sola damnosa est, ergo sicuti non est obligatio restituendi pro voluntate interna furandi, si furtum non sit secutum, quamvis volitio interna furandi sit contra justitiam, ità nec erit obligatio restituendi pro intentione interna damni, si intendatur per actionem de se non injustam. Et ratio à priori est, quia hoc damnum æqualiter sequeretur ex actione externa de se æquè damnosa, sive hæc actio externa procederet à mala intentione, sive non, ergo ex hoc, quòd procedat à mala intentione, non ideo est damnosa, ergo non ideo est obligatio restituendi. Adde probabiliter etiam dici, quòd 148.

quòd in tantùm sit jus ad actiones vel omissiones internas, in quantum hæ necessariæ sunt vel conducunt ad actiones vel omissiones externas, ad quas est jus, sed non est jus ad talem omissionem externam, utì dictum est, ergo nec ad internam, & consequenter actio interna, quâ intendit damnum alterius, erit tantùm affectivè contra jus, non autem effectivè. 2. Si propter actionem externam cum tali intentione positam deberetur restitutio, ergo mercatores, opifices & homines passim tenerentur restituere, qui ex invidia vel malevolentia ponunt actiones de se justas & licitas, materialiter autem damnosas, v. g. invitando emptores ad suas officinas cum intentione sic damnificandi alium mercatorem vicinum, est autem contra sensum communem velle talem obligare ad restituendum, ergo.

149. *Objiciunt.* 1. l. 1. §. 12. & L. 2. §. 9 ff. *de aqua pluvia arcenda*, dicitur contra eum, qui fontem vel aquæductum avertit, non posse agi, si non fecerit animo nocendi: ex quo videtur colligi, posse contra eum agi, si fecerit animo nocendi, ergo tum tenebitur damnum illud compensare. ℞. N. conseq., ex hoc enim, quod possit contra eum agi, tantùm sequitur posse illi intentari actionem de dolo, si aquam averterit sinè causa rationabili, poterit enim à Judice damnari ad compensationem damnorum, si monitus non destiterit ab hoc, inde autem non sequitur ex natura rei vel ex conditione actionis sic positæ nasci obligationem restituendi.

150. *Obji.* 2. Qui cum intentione causat tales effectus, ille est causa per se & efficax illorum, ergo ipsi imputatur, quidquid ex illis sequitur, ergo ipsi imputantur damna, ergo obligatur ad ea reparanda. ℞. Est causa illorum, per actionem externam effectivè injuriosam, N., per actionem externam non injuriosam effectivè, C. Ant., ergo quidquid ex illis sequitur, ipsi imputatur, ad culpam, quæ externè effectivè sit contra justitiam, N., quæ externè sit fortè contra charitatem, internè autem sit tantùm affectivè contra justitiam, permitto 1. sequelam, sed N. ultimam.

151. *Obji.* 3. Quamvis aliquis habeat jus equitandi ex rationabili causa, licèt prævideat pollutionem, tamen non habet jus equitandi intendendo pollutionem, sed ideo equitans peccat contra castitatem, ergo etiam quamvis Titius habeat jus dissuadendi testamentum, prævidens damnum Sempronii, tamen non habet jus dissuadendi eo fine, ut hoc damnum sequatur, sed ideo dissuadens peccabit contra justitiam, ergo tenebitur ad restitutionem, ità *Lugo*. ℞. 1. Si argumentum valet, ergo Titius peccat contra justitiam, si omittat suadere testamentum, intendendo ut Sempronius patiatur illud damnum, sicuti peccaret contra castitatem, omittendo gestare cicilium, intendendo pollutionem, quòd tamen *Lugo* negat, ergo evidens est esse disparitatem inter reliquas virtutes & justitiam; hinc *Respondet* 2. *Haun.* nu. 136. N., conseq., castitas & reliquæ virtutes intendunt medium rationis, id est, pro fine habent honestatem, non præcisè ex re, sed secundùm varias circumstantias determinandam à recta ratione, recta autem ratio dictat salvâ castitate non posse intendi pollutionem etiam per actiones de se indifferentes, quia per has eadem incommoda sequerentur, quæ per actiones de se inhonestas, hinc actiones de se indifferentes sic intentæ sunt contra finem castitatis: E contrà justitia intendit medium rei, id est, hoc, quod secundùm se est debitum à parte rei, nec determinatur secundum hanc vel illam intentionem, v. g. intendit hanc dationem 10. aureorum, quos exigit jus alterius, nec plùs nec minùs, quæ datio si non exigatur à jure alterius, sive ego intendam illam ponere sive omittere, non ero justus vel injustus, ergo cùm emolumentum, quod Sempronius reportaret ex testamento Caji, non exigatur à jure Sempronii, sive illud intendam promovere sive impedire, non pecco contra justitiam. ℞. 3. Cum *Diana* suprà, N. ultimam conf., nam dato per illam intentionem peccari contra justitiam, uti etiam peccatur per volitionem furandi, non ideo est obligatio restituendi, quia illa intentio non expletur per actionem externam injuriosam.

Instab. Titius non habet jus ad suasionem externam ex tali fine ponendam, ergo suasio externa ex tali fine posita est injuriosa. ℞. Si sensus antecedentis sit, non habet jus ad intentionem illam, aut ad hoc complexum, quod est intentio & suasio, c; non habet jus ad suasionem externam secundum se, n. ergo suasio externa ex tali fine posita est injuriosa, ratione suasionis secundùm se, n, ratione intentionis, c, sed non ideo est obligatio restituendi, cum hæc tantum sequatur injuriam externam. 152.

Obji. 4. Arripere librum alienum est actio externa de se indifferens, quæ per solam intentionem fit injusta, si enim arripias animo furandi, est injusta; si arripias animo tantùm inspiciendi, non est injusta, ergo similiter actio externa de se indifferens poterit fieri injusta vel non injusta ratione solius intentionis, ex qua ponitur. *Respondet* 1. *Haun.* n. 242. dist. conseq., ergo actio externa de se non damnosa, qualis actio est arreptio libri, poterit fieri injusta ratione intentionis, c, nam ratione intentionis fit damnosa, ergo non est mirum, quòd ratione intentionis fiat injuriosa: ergo actio externa de se æqualiter damnosa ex quacumque intentione procedat, qualis est dissuasio testamenti alioquin faciendi pro Sempronio, poterit fieri injusta ratione solius intentionis, n. conseq. ℞. 2. Permittendo totum, jam enim ostendimus, quamvis actio interna sit injuriosa, si tamen non expleatur per actionem externam secundum se injuriosam & damnosam, non ideo esse obligationem restituendi. 153.

Obji. 5. Si solatii causâ manifestem Cajo injuriam mihi à Titio factam, non pecco, uti dicetur n. 1209., attamen pecco & quidem contra justitiam, si manifestem animo infamandi Titium, ergo externa actio potest esse contra justitiam ratione solius intentionis internæ. ℞. N. conseq., qui dicunt licitum esse manifestare injuriam sibi factam, dicunt consequenter, si adsint circumstantiæ, quibus hoc licet, non fore contra justitiam manifestare talem injuriam, etiamsi simul adesset intentio infamandi alterum, id enim planè per accidens est, sicuti si ad avertendum gravissimum malum Reip. haberem jus manifestandi proditionem Titii, non peccarem contra justitiam, si etiam ex odio, quia hostis meus esset, & gaudens de ejus damnis, eam proditionem manifestarem. 154.

Q. 39. *An teneatur restituere, qui facit aliquid, quod imputabitur alteri, si hic alter ideo patiatur damnum.* ℞. §. 1. *Vasq.* dicit teneri, si hoc prævideret; sed alii communiter negant cum *Mol. Sanch. & Less.*, etiamsi delictum commisisset, alioqui non commissurus, nisi prævidisset se fore impunem, eò quòd alteri esset imputandum, utì habet *Lugo* d. 8. n. 85. Ratio est, quia si damnum nòn sequatur ex natura, vel communiter ex positione talis actionis, sed ex ignorantia vel malitia aliorum, actio non censetur alteri injuriosa, non enim est propriè causa, nisi per accidens, & tantùm occasio illius damni, quod ex justitia non tenetur impedire, sed tantùm ex charitate, si possit sine gravi incommodo. 155.

§. 2. Si occidam Titium, etiam intendens, ut hoc homicidium imputetur Cajo, ideoque Cajus patiatur damna, probabile est me non teneri ideo quicquam restituere Cajo, quia actio, quâ occidi Titium, non erat injuriosa Cajo, intentio autem mea eum damnificandi non erat de se causativa damni, 156.

 uti

uti n. 148. dictum est, sed damnum secutum est ex errore hominum, qui ex conjecturis imputarunt homicidium Cajo, ità *Sanch. Less. Tambur. Petsch.* pag. 137. aliique cum *Diana* p. 11. t. 2. R. 34. Tenebor tamen Cajo resarcire damna, quæ ipse debuerit compensare hæredibus Titii, uti omnes fatentur cum *Lugo* n. 84., & certum esse dicunt *Petsch.* & *Dicast.* de Restit. d. 3. n. 76., quia tenebar ipse ea damna resarcire hæredibus Titii, ergo cùm Cajus hoc fecerit loco meo, tenebor hoc compensare Cajo, aut certè adhuc immediatè resarcire hæredibus Titii, ut hi Cajo restituant, quod ab illo acceperunt.

157. §. 3. Si actio vel circumstantiæ, quas posui, dum occidi Titium, moraliter influxissent in imputationem faciendam Cajo, v. g. si me induissem vestibus Caji, aut fuissem usus ejus gladio, quem adhuc sanguinolentum reposuissem in vaginam ejus, & ipse inde habitus esset velut homicida, tum fecissem etiam externam injuriam Cajo per iniquam fraudem, ideoque tenerer reparare damna causata Cajo, uti omnes docent: Tum autem censetur actio moraliter influere in imputationem, si ex illa ùt plurimùm sequatur imputatio, uti habet *Less.* l. 2. c. 9. num. 114. Limitant *Petsch.* & *Tambur.* l. 6. c. 4. §. 1. num. 4., nisi quis in ejusmodi actione utatur jure suo, qui enim utitur jure suo, nemini facit injuriam, licèt peccare possit contra charitatem, si parùm intersit ipsius hìc & nunc tali jure uti.

158. §. 4. Si cadaver Titii occisi ponam ante domum Caji, intendens ut Cajo imputetur homicidium, qui ideo patiatur damna, *Tamb.* n. 5. dicit me non teneri ea resarcire; quia non videor moraliter influxisse in imputationem, neque ideo, inquit *Lugo* suprà, est prudens causa, sed tantùm levis occasio inquirendi in Cajum: oppositum tamen tenet *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 5. d. 5. n. 72., tum quia saltem ex parte cooperor imputationi, ergo saltem partialiter teneor ad damna, secundùm dicta de cooperatoribus: tum etiam quia per fraudem videor inducere Cajum ad hæc damna, ergo sicuti teneor compensare, si per fraudem aliquem impediam à consecutione boni, secundùm dicta nu. 69., ità multò magis, si per fraudem inducam in aliquod damnum.

159. Q. 40. *Ad quid teneatur, qui exponit infantem, aut ante ostium alienum collocat.* ℞. §. 1. Si homo dives ex justa causa, v. g. ne patiatur infamiam, noctu exponat suam prolem, ità ut inventa ferri debeat ad hospitale, communior sententia est, quòd teneatur hospitali restituere expensas pro illius nutritione, quia talia hospitalia sunt instituta pro infantibus egenis, ità *Laym.* aliique multi cum *Lugo* d. 13. num. 4. contra *Henriq.* & paucos alios, qui putant esse instituta non tantum propter inopiam parentum, sed maximè propter periculum prolium, quæ ad tegendam infamiam sæpe occiderentur, nisi sic exponi possent; quod videtur probabiliter dici, sed prima sententia est probabilior.

160. §. 2. Qui invenit infantem ante ostium suum, & illum ponit ad ostium alterius, qui ideo facere debet expensas, non peccat contra justitiam, quia hunc non inducit in obligationem justitiæ ad providendum infanti, sed tantùm dat occasionem exercendæ misericordiæ; hinc nec videtur peccare contra charitatem, uti nec peccaret, si aliquem extremâ necessitate laborantem mitteret ad Cajum, ut ipse ex charitate teneretur ipsi succurrere, ità *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 5. d. 5. à n. 70. *Lugo* d. 18. n. 114.

161. Q. 41. *An aliquando sit obligatio restituendi eleëmosynas acceptas.* ℞. §. 1. Qui se pauperem finxit, & ità accepit eleëmosynam, tenetur hanc restituere, ità *Vasq. Lugo* in Resp. mor. l. 6. d. 17. *Dian.* p. 5. t. 8. R. 21. Ratio est, quia dans erravit in substantia, intentio enim ejus erat facere eleëmosynam, id est, sublevare miseriam pauperis, & motivum dandi fuit paupertas, ergo si non adfuit inopia & paupertas, non voluit transferre dominium: Rectè tamen notant *Mol. Sot. Fagund. Dicast.* de Rest. d. 6. n. 96. plurimos esse, qui licèt non darent, si fictionem scirent, si tamen dederint, modica, præsertim quæ consumpta sint, nolint restitui. Addit rectè *Petsch.* p. 613. & *Dicast.* n. 97., si fraus sit tantùm circa modum, v. g. si se fingat pauperiorem, vel falsò dicat se fuisse captivum apud Turcas, non fore obligationem restituendi, nisi sic exclusus fuisset reipsa miserior, quia datio manet simpliciter & quoad substantiam voluntaria; notat tamen rectè *Dicast.* num. 100., si se fingat, v. g. Italum, quales tantùm admittuntur ad certa hospitalia, obligandum ad restitutionem, quia hæ eleëmosynæ ex fundatione solis Italis debitæ sunt.

§. 2. Etiamsi quis actu non egeat ad victum, si tamen immineat necessitas proxima, potest nunc petere & acceptare eleëmosynas, quia quod in proximo est, reputatur præsens, & exigit hodiernam providentiam; sic ex *Baldo* docet *Dian.* p. 2. t. 1. R. 8., pauperem posse petere eleëmosynas pro filia dotanda, etiamsi non desint necessaria ad vitam suam & filiæ: idem est, si alicui incumbat onus matrem alendi; & *Lugo* suprà dicit se non damnaturum eum, qui peteret pro fratribus vel sororibus indigentibus, nam *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 14. num. 6. agnoscit aliquam obligationem legalem ad fratres alendos: & l. 4. c. 20. num. 30., etiam ad sorores: imò *Caj. Valent.* & idem *Sanch.* l. 7. c. 24. n. 14. dicunt divites posse petere eleëmosynas, quando tales eleëmosynas, aut æquè multùm è suis bonis erogant pauperibus; quòd licèt diviti permittat *Lugo*, si eroget pauperi extraneo, non tamen si fratri vel sorori, quia hi habent jus aliquod petendi alimenta à fratre, uti cum *Surdo* repetit *Sanch.* num. 6., ideoque ad hoc compelli potest à Judice, & consequenter si talis frater est dives, ipsi non censentur pauperes. Deinde nec permittit *Lugo*, in ejusmodi casu, quo diviti daretur eleëmosyna ex speciali motivo necessitatis personalis ipsiusmet petentis, si enim peteret alteri, deficeret hoc motivum, adeoque fieret dolus dans causam donationi, ergo donatio esset invalida. 162.

§. 3. Si, v. g. Eremita petierit eleëmosynas pro sacello, cujus ædificium ipsi demandatum est, putat *Lugo* suprà ipsi licere etiam inde vivere, quia inter necessaria illi loco etiam est victus talis procuratoris. Quòd si aliqua supersint, potest dare pauperibus, tam cognatis quàm extraneis, nam non indigens potest mendicata dare aliis pauperibus, ergo multò magis talis, nisi tamen eleëmosynæ datæ essent ex speciali motivo sublevandi necessitatem personæ petentis, uti dictum est, aut ex speciali devotione ad locum. 163.

§. 4. In casu, quo debetur eleëmosynæ restitutio, adhuc dubium est, cui fieri debeat: *Caj. Nav.* & alii dicunt faciendam danti: *Sotus* & alii dicunt faciendam aliis pauperibus: *Vasq. Castrop. Tamb.* & *Petsch.* dicunt fieri posse, vel danti, vel pauperibus, prout volet: *Mol. Lugo* & *Dian.* p. 5. t. 8. R. 22. distinguunt, si enim unus multùm dedisset, putant huic esse restituendum; si autem multi dederint modica, dicunt satis esse dari aliis pauperibus, quia talis prudenter præsumitur esse voluntas eorum, qui dederunt. 164.

An ille, qui habet speciale jus alicubi colligendi eleëmosynas ad certum finem, possit hoc jus alteri elocare pro pretio, videri possunt dicenda nu. 1044.

Q. 42. *An dans operam rei illicitæ, quæ non est contra justitiam, & per hoc causans damnum alteri, teneatur restituere,* uti si Titius noctu laboret die festo, & ità incendat suam & Caji domum. ℞. Non teneri: est communis cum *Gob.* in clyp. p. 2. n. 212. Ratio est, quia non peccavit contra justitiam, sed tantùm contra religionem; ut tamen ista meliùs explicentur, adde seqq. 165.

1. Si

166. 1. Si noctu volens cum lumine accenso ingredi domum Caji ad furandum, casu accenderis horreum Titii, non teneris hoc damnum compensare Titio, quia non est secutum ex formali injuria contra Titium, quod magis confirmabitur ex dicendis à nu. 200.

167. 2. Si volebas noctu furari Cajo pannum, & cum lumine accenso ingressus, casu incendas ejus domum, non teneris Cajo compensare damnum incendii domûs, utì cum communi *Petsch.* p. 163., quia incendium non prævidisti, & gestatio luminis non erat formalis læsio juris, quod Cajus habebat ad domum suam, hæc enim gestatio non afferebat proximum periculum incendii domûs, & tu adhibuisti ordinariam diligentiam, ne incendium causaretur, utì suppono. Idem est, si ingressus domum ad furandum, præter voluntatem allisisti pedem ad aliquid & fregisti, utì contrà *Mol.* docet *Dicast.* de Rest. d. 3. n. 72.

168. 3. In posito jam casu, si ingressus domum Caji ad furandum pannum, antequam fureris, casu incendas domum Caji, cum qua pannus comburatur, etiam non teneris restituere pretium panni, quia obligatio restituendi non oritur ex affectu furandi, sed ex furto in effectu posito, quod hìc non fuit. Quòd si jam antè apprehendisses pannum, & necdum tamen deportasses aliò, sed dum plura vis accipere, casu orto per candelam à te illatam incendio combureretur te invito etiam pannus, adhuc non tenereris restituere pretium panni, quia tua acceptio non fuisset causa efficax damni, pannus enim eodem modo fuisset comburendus, quamvìs non attigisses, & gestatio candelæ non faciebat proximum vel prudens periculum incendii, sed per accidens illud causatum est.

169. 4. Si furaturus noctu intrasti domum Caji aperto clam ostio, & postea egrediens relinquas ostium apertum, satis sciens periculum inde esse, ne etiam alii ingrediantur & furentur, si hoc fiat, teneris etiam ad hæc damna ab aliis furibus illata, quia actio aperiendi ostium & relinquendi apertum erat contra jus, quod habebat dominus ad conservationem rerum in domo sua clausarum, exponebas enim domum prudenti & proximo periculo direptionis, & quidem per se, quia occasio aperti ostii est de se allectiva furis. Omnia hactenus dicta docent, & pluribus proponunt *Lugo* d. 18. à n. 86. *Dicast.* à n. 70. *Tambur.* l. 6. c. 4. §. 2. *Sporer* t. 4. c. 2. à n. 193.

170. Q. 43. *Quam culpam supponat obligatio restituendi ex acceptione vel damnificatione injusta.* R. §. 1. Culpa alia dicitur Theologica, alia Juridica: Theologica, est peccatum seu offensa Dei; Juridica, est omissio diligentiæ debitæ, ex qua omissione sequitur incommodum, & dicitur 1. latissima, si sit apertus dolus; qui si fiat solo animo, dicitur calliditas; si verbis mendacibus, fallacia; si factis, fraus seu dolus falsus; si arte verborum sine mendacio, dicitur machinatio. 2. Latior, & est dolus præsumptus, cui annumeratur ignorantia juris communis: & hæc culpa latior quandoque confunditur cum latissima, vocaturque dolus. 3. Lata, & est omissio diligentiæ communiter à similibus hominibus adhiberi solitæ, ideoque reipsa adjunctam habet positivam negligentiam. 4. Levis, & est omissio diligentiæ à providentioribus in re simili adhiberi solitæ. 5. Levissima, & est omissio diligentiæ exactissimæ: v.g. si librum tibi commodatum des furi, non dicens expressè, attamen intendens, ut furetur, est culpa latissima; si relinquas in domo furis, est latior; si relinquas alibi extra cubiculum tuum, est lata; si relinquas in cubiculo sed non clauso, est levis; si cubiculum clausisti, sed non tentasti postea, an esset bene clausum, si reipsa non fuit clausum, est levissima: ex quibus patet, cum culpa latissima, latiore, & lata regulariter conjunctam esse culpam Theologicam, non item cum levi vel levissima.

§. 2. Jus positivum sæpe statuit, ut quis reparet damnum, quamvìs causatum sit absque omni ejus culpa, nam 1. Inst. & ff. *Si quadrupes*, si animal tuum pauperiem fecerit, id est, intulerit damnum alicui per se vel per alium, quod incitavit, teneris pro noxa dare illud animal, vel totum damnum reparare. 2. Instit., ff. & Cod. *De noxalibus actionibus*, si mancipium tuum ex sua, sed absque tua culpa intulerit damnum, teneris pro noxa tradere mancipium, vel totum damnum reparare. L. 1. & penult. ff. *De his, qui effuderint.* Si ex domo vel navi tua aliquid, etiam absque culpa tua sit effusum vel projectum, quod nocuit transeunti vel adstanti, si non fuit clamatum, ut caveret sibi, tu teneris damnum reparare in duplum: & idem est, si aliquid è domo tua suspensum fuit supra viam, quod nocuit aut nocere potuit, utì ibid. L. 2. statuitur. 4. Instit. & ff. *Ad. L. Aquiliam*, si quis cum culpa saltem juridica in rebus externis certo modo damnificaverit alterum, v. g. si leonem duxisti per viam, nec custodisti, quin noceret equo meo; si fodisti puteum in via, nec monuisti, ut caverem; si animal meum, quod reperisti in tuo prato, occidisti, cùm aliter abigere posses, statuitur, ut ultra damnum tenearis mihi superaddere ampliùs; utì quandoque duplum: hæc aliaque plura videri possunt fusè deducta apud *Mol.* t. 3. d. 712. & 713. *Lugo* d. 8. s. 3. & 4. *Haun.* t. 2. c. 2. contr. 4. 171.

§. 3. Spectato jure naturæ non est obligatio restituendi pro damno sine ulla culpa Theologica illato. Ità *Less. Vasq. Tann. Lugo. Tamb. Petsch.* pag. 160. *Dicast.* De Restit. d. 3. à n. 7. *Sporer* t. 4. c. 2. n. 42. *Ills.* t. 4. d. 3. n. 4. *Probatur*, quia quod fit sine culpa, moraliter imputari non potest: & etiam hæc est causa, cur nemo postulet reparari damnum, quod intulit fatuus aliquis, quia fecit sine culpa Theologica, & consequenter non potest illi moraliter imputari, sed habet se, ac si casu accidisset. *Ratio* à priori est, quia in foro conscientiæ non potest esse obligatio restituendi propter injuriam, nisi in foro conscientiæ commissa sit injuria; sed ubi nulla adfuit culpa Theologica, nulla fuit in foro conscientiæ injuria, ergo. 172.

§. 4. Neque ex jure positivo (præscindendo à contractu) est in conscientia obligatio reparandi damnum sine culpa Theologica illatum, nisi accedat sententia Judicis, ità *Mol. Vasq. Lugo* n. 49. *Haun.* t. 2. n. 172. & 176. *Esp.* qu. 26. *Petsch.* pag. 161. *Illf.* n. 5. *Probatur*, quia leges ejusmodi pœnales n. 171. relatæ forent nimis duræ, si obligarent ad exequendam in se ejusmodi pœnam, propter actionem non imputabilem ad culpam; & quamvìs fortè hoc intendissent leges illæ, tamen non sunt in eo rigore receptæ, aut per usum contrarium contra eas præscriptum est, nam nemo est qui propter talem culpam merè juridicam sponte suâ restituat, ergo signum est non obligare ante sententiam Judicis. 173.

§. 5. Auctores, qui cum *Rebell.* dicunt has leges fundari in præsumptione culpæ, consequenter dicere debent, quòd damnificatus sciens illum, qui damnum intulit, non peccâsse Theologicè, non possit salvâ conscientiâ contra illum agere apud Judicem, adeoque tenebitur restituere, si quid ei adjudicatum acceperit, quia præsumptio cedit veritati, ergo lex fundata in præsumptione, quæ scitur esse falsa, non ligat. E contrà qui cum *Mol.* dicunt has leges non fundari in præsumptione culpæ, sed esse pœnales quasi, ac pro fine habere, homines cautiores reddere; item conservare communem pacem, dicent consequenter posse damnificantem condici, quamvìs sciretur sine culpa Theologica damnificasse, dummodo damnificârit cum Juridica, quam leges requirunt; & secundùm hanc sententiam poterit retinere, 174.

quod

quod per sententiam fuerit adjudicatum, ità *Dicast.* num. 70.

175. §. 6. Post sententiam Judicis est obligatio in conscientia ad reparandum damnum etiam sine culpa Theologica illatum, ità omnes communiter cum *Mol. Haun. Ills.* nu. 8. contra *Rebell.*, qui putat tum esse obligationem tantùm civilem. *Ratio* nostra est, quia aliàs sententia Judicis esset frustranea, damnificans enim posset non parere Judici & sententiam eludere: deinde non obtineretur finis legum, qui est major cautela pro evitãdis ejusmodi damnificationibus.

176. §. 7. Potest ex contractu esse obligatio reparandi damna causata absque ulla culpa Theologica, uti rectè *Lugo* n. 100. *Petsch.* pag. 193. aliique communissimè, quia potest quis in se suscipere obligationem assecurationis circa omne periculum, ità ut si res quomodocunque pereat, velit pro ea restituere; tota difficultas est, ex qua culpa Juridica censeantur tum se velle obligare homines ad reparanda damna: communior sententia cum *Nav. Mol Vasq. Lugo* nu. 99. sic distinguit, si contractus fuit factus tantum in utilitatem accipientis, uti in commodato, accipiens tenetur ex culpa etiam levissima, & ità Cap. un. *De commodato* dicitur, *Cum gratia sui tantum, quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur:* & idem habebetur Instit. *Quibus modis re contrahitur obligatio*, §. *At is:* item L. *In rebus.* ff. *Commodati vel contrà.* Si autem fuit in utilitatem dantis, uti communiter in deposito, accipiens tenetur tantum ex culpa latiore & lata: denique si fuit in utilitatem utriusque, uti communiter fit in pignore, conductione, locatione, accipiens tenetur ex culpa latiore, lata & levi. Vide *Dicast.* l. 2. t. 3. d. 1. dub. 18.

177. §. 8. Probabile est, si abfuerit omnis culpa Theologica, non esse obligationem restituendi ratione talium contractuum, nisi post sententiam Judicis, aut saltem nisi damnificatus compensationem exigat, ità *Lugo* num. 103. *Esp.* q. 26. *Petsch.* pag. 198. *Spor.* n. 234. aliique cum *Ills.*, qui n. 33. vocat in praxi tutum: Ratio est, quia obligatio videtur nasci ex legibus circa tales contractus factis, leges autem illæ videntur esse veluti pœnales seu conventionales, quæ non obligant ante sententiam Judicis, vel saltem non priùs quàm ejusmodi pœnæ exigantur, uti multis relatis docent *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 37. nu. 4, & *Dian.* p. 2. t. 8. R. 29. *Dixi*, probabile esse, nam opposita sententia dicens esse obligationem, etiam ante sententiam, & quamvìs non exigatur, est communior teste *Less.* l. 2. c. 7. d. 8., pro qua *Spor.* n. 233. citat *S. Thom. Nav. Mol. Vasq. Laym.*; *Ills.* vocat probabiliorem: *Petsch* dicit in praxi servandam esse, eò quòd leges ità disponentes sint consentaneæ naturali æquitati: imò *Omn.* de contr. d 10. nu. 191. & totâ s. 6. probat obligationem illam restituendi oriri ex jure naturæ; videturque consentire *Dicast.* n. 440. Regula optima hic est, ut spectetur praxis, an nempe viri prudentes & timorati soleant restituere, antequam feratur sententia vel exigatur, & credo praxin communiorem fore, ut restituatur ante sententiam, si ille exigat, qui damnum passus est.

178. §. 9. Si quis equum conduxit, qui moriatur in via, *Palud. Valent. & Dian.* putant damnum debere dividi, cùm enim contractus sit in gratiam utriusque, videtur æquum, ut quisque partem damni ferat; sed *Lugo* d. 8. nu. 126. dicit solum dominum equi debere ferre damnum, quod verum est, si abfuit omnis culpa etiam juridica, sicuti ipse solus ferre deberet, si equus periisset terræ motu vel fulmine, uti dicetur n. 181., ratio autem est, quia quando res absque cujusquam culpa perit, domino suo perit.

179. §. 10. Qui precariò utitur re alienâ, tenetur tantùm ex culpa latiore & lata, quamvìs enim hic contractus sit in utilitatem solius accipientis, tamen cùm semper sit pro libitu revocabilis, non debet ex illo tanta oriri obligatio, quanta ex commodato, & ità habetur l. *Quæsitum.* §. *Cum quoque.* ff. *De precario*, doceque cum aliis *Petsch.* pag. 196.

§. 11. Si res æstimata tradatur in contractibus, 180. v. g. si commodârim tibi equum, cujus valorem tibi antecedenter dixi esse 50. aureorum, putant *Gloss. Barr. & Gomez.* hanc æstimationem facere, ut accipiens teneatur de uno alio gradu, supra id, ad quod teneretur, v. g. si aliàs teneretur ex culpa lata, ut teneatur ex levi, si teneretur ex levi, ut teneatur de levissima, si teneretur de levissima, ut teneatur de casu fortuito; sed contrarium probabiliùs docent *J. Andr. Panor. Silv. Mol. Vasq.* & alii cum *Lugo* nu. 122., æstimatio enim ideo fit, ut si culpâ accipientis pereat res, hic sciat, quantùm teneatur restituere, & postea non sit lis de pretio: rectè tamen notant AA., & dicetur n. 186., culpam seu negligentiam, quæ respectu unius est levis, posse esse gravem respectu alterius, si hic majorem habeat obligationem cavendi quàm ille, v.g. accipiens gratis commodatum habet majorem obligationem custodiendi equum, quàm accipiens elocatum pro pretio; item elaborans gemmam pretiosam obligatur adhibere majorem diligentiam, ne vitiet, quàm elaborans cuprum, *Lug.* à n. 112,

§. 12. De casu fortuito regulariter nemo tenetur, 181. quia est extra humanam prudentiam, ità omnes. Excipe 1., nisi speciale pactum adsit. 2. Nisi commodatarius rem usurparit ad alium usum sibi non concessum, & ideo perierit. 3. Nisi idem fuerit in mora restituendi tempore debito; si tamen res eodem modo peritura erat apud dominum, tantùm tenebitur ad æstimationem usûs vel temporis longioris: quando autem perit ob diversum usum vel moram, *Lugo* à n. 123. *Petsch.* pag. 197. *Spor.* t. 4. c. 2. n. 221., secundùm sua principia dicunt ad obligationem restituendi in conscientia debere præcessisse culpã gravem.

§. 13. Quando in communi periculo, v.g. in in- 182. cendio salvanda est res propria vel aliena, quam quis per contractum habet servandam, *Silv. Gabr. Ang.* aliique cum *Vasq.* dicunt, si rem alienam habebat per contractum obligantem ex culpa lata, potest res proprias etiam viliores præponere alienis, quia non tenetur adhibere nisi diligentiam communem: si autem habebat per contractum obligantem de culpa levi, potest proprias æque pretiosas præponere alienis, sic enim non facit contra id, quod prudentiores faciunt: denique si habebat per contractum obligantem de culpa levissima, poterit proprias tantùm pretiosiores præponere alienis, hoc enim non est contra maximam diligentiam ab homine prudentissimo requisitam: *Mol.* t. 2. d. 296. paulò aliter loquitur, & dicit, commodatum pretiosius semper debere præferri proprio viliori, quia quivis prudens in communi periculo præponit pretiosius viliori; posset tamen plerumque repetere pretium rei suæ vilioris; uti è contrà si rem suam pretiosiorem conservasset, quandoque obligaretur ad refundendum pretium vilioris alienæ: *Lugo* à n. 135. & *Sporer* à nu. 235. sic procedunt, in foro externo, qui rem pretiosam alienam reliquit in periculo, ut suam viliorem eriperet, obligabitur ad restitutionem totius valoris, detracto valore rei vilioris propriæ; ratio est, quia præsumetur dolus & potẽtia liberandi utramque: & quamvìs hoc non præsumeretur, teneretur tamen, quia liberando rem pretiosam alterius, ab eo recipere debuisset pretium suæ vilioris, quia rem suam expendisset in utilitatem alterius secundùm voluntatem ejus præsumptam, ergo dominus teneretur hoc compensare. In foro externo, si sciret se non recepturum pretium rei suæ vilioris, quæ aliquantùm proportionata sit ad rem alienam perdendam, & quâ perditâ notabile ferret detrimentum, non tenetur hoc subire in gratiam alte-

alterius, uti rectè *Tambur. Pirrh.* l. 3. tit. 16. nu. 16. *Stryck.* de caut. contr. s. 2. c. 3. §. 2. Si tamen damnum suum non esset notabile vel proportionatum, v. g. si pro re aliena valente mille conservanda deberes perdere viginti, aut exponere triginta periculo jacturæ, videreris teneri, qui enim se obligat ad rem communi diligentiâ conservandam, obligat se ad aliquod detrimentum non extraordinarium subeundum, plùs autem vel minùs teneberis exponere, prout contractus erit vel in tuam solius, vel in alterius solius, vel in utriusque utilitatem, hinc cum aliis probabiliùs docet *Pirrh.* n. 17., si rem habeas in tuum solius commodum, te teneri eam præferre tuis, quia cùm contractus fuerit in tui solius favorem, æquitas vult, ut rei tuæ præferas: dicunt tamen alii, si res propriæ sint æquè vel magis pretiosæ, quàm alienæ, posse præferri proprias, sive enim suam sive alienam præferret, plus non consuleretur alteri, qui ipsi pretium rei suæ reddere deberet; neque verum est, quod res aliena esset expensa in bonum propriæ conservandæ, sed aliena casu periisset, ergo nihil prorsus esset restituendum, & ità etiam dicitur l. 1. § 4. ff. *Ad Senatus c. Syllanum, Si quis non potuerit omnibus opem ferre, electionem esse penes ipsum, cui opem ferat neglectis aliis*; verum hic non est sermo de contractu, potestque etiam de hoc videri *Persch.* pag. 204. & seqq.

183. §. 14. Quando nescitur, an res perierit casu, an verò ex culpa, v. g. conductoris, huic pro foro externo incumbit onus probandi, & quòd res perierit, & quod perierit sine sua culpa, uti habetur L. 6. §. 9. ff. *De edendo*, docentque omnes communiter cum *Mol. Laym.* & *Sporer* t. 6. c. 7. n. 43. Ratio est, quia quæ sunt facti, si non probentur, non creduntur, præsertim conductori vel alteri, cui res per contractum tradita est, ut custodiatur, incumbit enim illi jure Gentium obligatio probandi & periisse & sine culpa sua periisse, quia possessio est pro domino, qui rem tradidit integram cum jure recuperandi, nisi probetur sine culpa periisse. Excipiunt AA. communiter, nisi graves conjecturæ adsint pro hominis innocentia, aut ejusmodi res soleant perire sine culpa, v. g si ovis perierit ex grege, aut discus argenteus ex aula Principis, tunc enim præsumptio stat pro custode gregis vel œconomo, unde si juret sine culpa sua periisse, absolvitur: Similiter in dubio, an incendium ortum sit casu, an ex culpa conductoris, præsumitur quòd casu, nisi locator culpam ostendat, uti ex communi Juristarum docet *Laym.* l. 3. t. 4. c. 22. n. 6., quamvis enim communiter oriatur ex culpa alicujus domestici, tamen pater familias non tenetur præstare omnem culpam eorum, uti habetur L. 11. ff. *De periculo & commodo.* Vide dicenda n. 573.

184. §. 15. Si nulla intervenerit culpa Theologica, ordinariè non est obligatio ante sententiam Judicis compensandi damna, quæ quis causat in officio, v. g. Tutoris, Consiliarii, Confessarii, Professoris, Judicis, Advocati, Procuratoris, Medici, Chirurgi, Custodis &c, ità *Vasq. Lugo, Esp. Haun. Tambur. Less.* l. 2. c. 7. d. 7. *Sporer* t. 4. c. 2 n. 204. *Ills.* n. 34. aliique. Ratio est, quia admittentes ejusmodi officium vel curam, ordinariè non intendunt se obligare ad culpam levissimam aut levem, sed tantùm ad communem diligentiam, cavendo dolum aut culpam latam, quæ conjuncta sit cum culpa Theologica, hìc enim ad summum intervenit quasi contractus, uti notat *Persch.* pag. 183., qui plerumque damnificatæ parti utilis est: hinc resolvit *Burgh.* cent. 1. cas. 5. contra *Salon. Arrag.* & *Bonac.*, si famulus ex culpa levi frangat vitrum pretiosum, non teneri restituere; eadem est autem ratio famuli, Advocatorum, Medicorum, Judicum, ut fatentur adversarii, hi autem non tenentur ex culpa levi, uti habet communis cum *Claro* l. 5. pract. criminalis, §. fin. q. 73. n. 3. Similiter docet *Less.* in auct. v. *Restitutio.* cas. 5. ductorem gregis non teneri ad damna frugibus allata sine culpa lata: Similiter resolvit *Tambur.*, si ancilla per levem negligentiam reliquit fores domûs domini sui apertas, & eâ occasione usi fures domum expilarint, non teneri ad restitutionem. *Dixi* ordinariè, nam posset aliquis per speciale pactum se obligare ad reparandum damnum ex quacumque culpa juridica etiam levissima, imò & casu fortuito datum, hinc cum *Vasq. Amic. Less.* de just. l. 2. c. 7. n. 32. infert *Sporer* nu. 241., aliquos in quibusdam casibus obligari in conscientia etiam ad exactissimam diligentiam, adeoque etiam teneri de culpa juridica levissima, 1. Si tale officium, v. g. Advocati suscipiat cum promissione expressa adhibendi diligentiam exactissimam. 2. Si saltem tacitè idipsum promisit, uti si ultro se obtrusit pro tali exquisitissimè perito & cum exclusione aliorum. Videri potest *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 3. d. 3.

§. 16. Si damnum grave causatum sit per culpam 185.
Theologicam venialem defectu deliberationis vel advertentiæ plenæ ad jus alienum, non est obligatio gravis ad illud reparandum ante sententiam Judicis, & præscindendo à speciali de hoc contractu, ità *Sot. Navarra, Henriq. Silv. Salas, Sa, Less. Tann. Rodriq. Esp. Bonac.* de Restit. d. 1. q. 1. p. 3. n. 9. *Lugo* d. 8. nu. 58. *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 5. *Haun.* t. 2. n. 194. *Illf.* t. 4. d. 3. n. 10., partim contra *Adria. Ang. Panorm. Covarr. Vasq. Iurr. Medin. Palav.* de Just. n. 71. qui dicunt totum sub mortali esse restituendum; partim contra *Mol. Rebel. Dicast.*, & alios n. 191. citandos, qui dicunt quandoque sub mortali restituendam partem gravem, proportionalem tamen spectatâ culpâ & gravitate damni. *Probatur.*; quia obligatio restituendi imitatur pœnam sequentem ex culpa Theologica, (ità tamen, ut obliget ante sententiam Judicis, cum sit de jure naturæ) ergo sicuti ille nullam meretur pœnam, qui nullam commisit culpam Theologicam, & consequenter non obligatur ad restitutionem ullam, secundum dicta n. 172., ità non meretur pœnam gravem, nec incurrit obligationem gravem restituendi, qui non commisit culpam Theologicam gravem. *Conf.* quia cum non sit facta perfecta injuria, non debuit nasci perfecta, sive gravis obligatio restituendi, cùm hæc obligatio non nascatur ex re ipsa seu damno, sed ex injuria. Ratio à priori est, quia homines & dominus ipse nunquam in talem gravem obligationem sibi ratione culpæ venialis imponendam consensisset, si ante omnem casum interrogatus fuisset, est enim veluti pœna improportionata culpæ, ergo est veluti de jure naturæ, ut obligatio gravis restituendi non sequatur ex culpa tantùm veniali.

§. 17. *Objiciunt* 1. Ergo culpa mortalis requiretur, ut quis sub mortali teneatur restituere rem gratis 186.
commodatam, si amittat illam, qualis requiritur, si amittat rem apud se depositam, consequens est falsum, nam recta ratio dictat debere adhiberi majorem diligentiam pro re gratis commodata, quàm pro deposita. ℞. Culpam mortalem utrobique requiri, quæ nempe sit neglectus diligentiæ communiter adhiberi solitæ à viris prudentibus pro tali reservanda, sed talis culpa, licèt sit formaliter æqualis, tamen non semper est æqualis materialiter, uti insinuatum est n. 180., nam culpa, quæ respectivè ad hanc rem vel personam vel circumstantiam est levis, potest esse gravis respectivè ad aliam, v. g. omissio diligentiæ, quæ respectu vitri custodiendi est levis, potest esse culpa gravis respectu gemmæ custodiendæ, pro qua prudentes judicant adhibendam majorem diligentiam: & idem est de conservatione rei gratis aut pro pretio commodatæ: similiter si filius non conservet rem patris, potest esse culpa levis; si non conservet famulus, aut cui debet esse cura, potest esse gravis: Similiter si videns aliquid se movere, & dubitans an sit canis,

canis, explodam, potest esse culpa levis, si autem dubitem, an sit homo, potest esse gravis, quia quando est periculum occidendi hominem, est obligatio magis attendendi & se reddendi certiorem, quòd non sit homo &c. ubique tamen requiritur, imò & per leges quandoque fortè præcipitur talis diligentia, qualem in ejusmodi circumstantiis communiter adhibent prudentes, quam qui omittit, committit culpam latam, & ordinariè peccat mortaliter; notantque universaliter *Less.* n. 27. *Dicast.* n. 50. & alii, quando damnum est grave, culpam, quâ causatur, censendam mortalem, nisi aliud constet: *Bonac.* autem n. 9. dicit in dubio, an culpa fuerit mortalis an venialis, fore obligationem ad mediam partem: denique addunt rectè cum aliis *Lugo* d. 18. nu. 1. & *Dicast.* de Restit. d. 2. n. 94., per culpam gravem hîc intelligi etiam illam, quæ fit ex inadvertentia graviter culpabili, quando nempe potuisset & debuisset adverti gravitas materiæ, in qua fit læsio.

187. *Obji.* 2. Pœna purgatorii & excommunicatio minor sunt graves pœnæ, & tamen, quandoque respondent peccato veniali, ergo restitutio materiæ gravis etiam poterit respondere peccato veniali. ℞. N. conseq., quæ si valeret, possem pro culpa leviter damnosa in uno solido, obligari ad restituendos mille, & ad subeundam crudelem mortem, quia per culpam illam mereor purgatorium, possemque mereri excommunicationem minorem. Itaque disparitas est, quòd pœna purgatorii sit absolutè levis, spectato foro alterius vitæ & respectivè ad pœnam inferni: Similiter, inquit *Ills.* n. 12., excommunicatio minor est moraliter quid leve, quia per pœnitentiam & absolutionem facilè tollitur: è contrà restitutio materiæ gravis esset pœna absolutè gravis spectato foro hujus vitæ, in quo veniale committitur. Addit *Lugo*, excommunicationem minorem non esse puram pœnam sed simul medicinam, quæ licèt foret acerbissima, esset utilis delinquenti, ergo justè infligetur.

188. *Obji.* 3. Si quis per peccatum purè philosophicum esset furatus rem gravem, postea advertens hoc displicere Deo, teneretur ex injusta acceptione sub mortali rem illam restituere, ergo etiam furatus per peccatum veniale. ℞. Dato ant. n. conseq., disparitas est, quia quando jus alienum læsum est cum plena advertentia ad gravem difformitatem cum recta ratione, eadem recta ratio dictat esse obligationē gravē reparandi, alioquin continuaretur actio, quæ cognoscitur esse graviter contra rectam rationem, adeoque etiam graviter contra legem Dei, quæ nunc cognoscitur assistere illi rectæ rationi: hoc autem non tenet, si cum semiplena tantùm advertentia sit læsum, nam non est actum graviter contra rectam rationem.

189. *Obji.* 4. Titius potest in tantùm cedere juri suo, ut si Cajus equum ipsi furetur, velit eum peccare tantùm venialiter, attamen sub mortali teneri ad totum equum restituendum, quamvis postea casu perierit, sed in hoc casu obligatio gravis restituendi sequetur ex acceptione tantùm leviter peccaminosa, ergo. ℞. N. min., nam hæc obligatio sequetur ex hoc quasi contractu cum Cajo inito. Ob similem rationem dicunt *Lugo* d. 8. n. 65., & *Petsch.* p. 178., si quis rem alienam acceperit sine ulla culpa, prudenter præsumens dominum esse contentum, si postea advertat dominum non fuisse contentum, illum teneri etiam compensare damna, quia hic erat quasi tacitus contractus, ut in istis circumstantiis posset quidem accipere, cum tali tamen onere, ut si resciret dominum non fuisse contentum, damna compensaret.

190. §. 18. Ex dictis inferunt *Sanch. Less. Tambur.* aliique cum *Petsch.* p. 181., si actio tua externa injusta fuerit peccatū tantùm veniale, quamvis internè fuerit mortale, te sub mortali non teneri restituere, v.g. si in venatione tantam adhibeas diligentiam, ne occidas hominem, quanta requiritur ad vitandum mortale, non tamen tantam, quanta requiritur ad vitandum veniale, quamvis simul adesset internus animus occidendi hostem tuum, si ibi fortè adesset, posito quòd ibi adsit & occidas eum jaculando in illud, quod putabas esse feram, te non obligari graviter ad compensanda damna inde causata uxori vel prolibus, quia dato illam actionem externam denominari graviter injustam ab interna intentione graviter injusta, tamen de se non est graviter injusta nec perfectè causa moralis damni, obligatio autem gravis restituendi, supponit actionem externam de se graviter injustam & perfectè causativam damni, uti dictum est num. 148.

§. 19. Probabilius videtur esse obligationem levem restituendi partem gravis damni proportionatam culpæ veniali, per quam causatum est, secundùm arbitrium prudentum, ità *Sor. Regin. Bonac.* n. 8. *Haunold.* & *Illf.* suprà, *Burgh.* cent. 1. c. 67. contra *Less.* l. 2. c. 7. n. 28. *Lugo* d. 8. n. 58. *Tamb.* n. 3. *Petsch.* p. 179. *Esp.* q. 32. *Platel.* p. 3. n. 733., qui dicunt nequidem sub veniali esse obligationem quicquam restituendi: *Ratio* nostra est, quia omnis injuria formalis & damnosa inducit inæqualitatem, ergo est obligatio eam reparandi, alioquin voluntariè continuabitur injuria, hæc autem obligatio sequitur quasi pœna secundùm proportionem culpæ, ergo si culpa est venialis, obligatio reparandi etiam erit venialis, non ad totum, secundùm dicta nu. 185., ergo ad partem tantùm, judicio prudentum determinandam: sicuti si per peccatum veniale, etiam non omnino plenè deliberatum furatus esses solidum, tenereris etiam ex injusta acceptione sub veniali hunc restituere: uti dicetur n. 192. Docet autem *Bonac.* n. 9., posse tam levem esse culpam venialem, ut vix obliget ad centesimam partem damni: è contrà posse esse tam gravem, adhuc tamen venialem, ut obliget ad decimam partem, & addit cum aliis citatis n. 185. si materia restituenda sit gravis, quamvis obligatio proveniat ex peccato tantùm veniali, fore obligationem restituendi sub mortali, quam sententiam laudat *Platel.* n. 734. tanquam valde probabilem & æquitati naturali conformem, quia præceptum restitutionis obligat sub mortali, quando materia est gravis; sed n. 185. diximus oppositum cum *Nav. Less. Lugo*, *Fill.* t. 32. nu. 31. & 35. (exceptâ saltem restitutione famæ & honoris, de qua postea) quia hæc obligatio restituendi non oritur ex materia ipsa, sed ex injuria formali, quæ tantùm levis est, uti dictum. 191.

§. 20. *Objicit Tamb.* Ex contractu, voto, vel juramento cum semiplena advertentia facto nulla oritur obligatio, nequidem sub veniali aliquid præstandi, uti de voto dictum est p. 1. n. 380., & dicetur de contractu hîc nu. 612., ergo ex culpa propter semiplenam advertentiam veniali, etiam nulla oritur obligatio restituendi: Rationem à priori dat *Less.*, quia quæ fiunt cum tali inadvertentia, censentur quasi casu fieri. ℞. N. conseq., disparitas est, quòd ut ponatur obligatio, requiritur totus homo, eò quòd homo libertatem suam quasi alienet; è contrà ut quis peccet, sufficit semiplena advertentia, ergo etiam ut peccet contra jus alterius, talis autem injuria trahit post se obligationem reparandi jus læsum. Ad rationem *Lessii*, dico censeri tantùm semi-casualia, cum quo stat, quòd sint semi-injuriæ, ergo æquum est ex illis oriri semi-obligationem ad restituendum, id est, obligationem ad restituendum aliquid leve tali injuriæ respondens, sicuti quia peccata venialia semi-deliberata sunt semi-peccata, causant semi-pœnam peccatis debitam, id est, temporalem aliquam. 192.

Inst. Actus moralis imperfectus, qualis est indeliberata damnificatio, non potest esse causa obligationis moralis. ℞. Non potest esse causa obligationis mora-

moralis, perfectæ, C., imperfectæ, N., sic enim omne veniale est causa moralis obligationis ad satisfaciendum vel satispatiendum pro illo: tum autem esset causa obligationis perfectæ, si ex illa oriretur obligatio gravis restituendi totum, quod nos non dicimus.

193. Q. 44. *An sit obligatio reparandi damna, quæ quis in ebrietate causat.* R. Qui per experientiam didicit se in ebrietate solere causare damna, v. g. alios vulnerare, frangere vel evertere omnia, si hoc sciens se inebriet, & non ponat sufficientem præcautelam, ne damna causet, tenetur ea reparare, si ebrius causârit, quia volendo ebrietatem communiter & per se in tali subjecto connexam cum talibus injuriis, censetur etiam velle injurias, ità *Vasq. Lugo* d. 18. n. 86. *Dicast.* de Restit. d. 3. n. 77. Quòd si damna illa non fuerint prævisa, aut si moralis diligentia sit adhibita, ut præcaverentur, licèt fortè fiant, non est obligatio resarciendi ante sententiam Judicis, quia non censetur fuisse voluntaria, *Gob.* in Clyp. p. 2 n. 262. Addit *Haunol* t. 2. n. 169. ebrium causantem damna posse per legem Aquiliam conveniri etiam ad plus restituendum in pœnam, quia sæpe non est ebrietas excusans à culpâ. Denique notat *Dicast.*, dicta de damnis causatis ab ebrio, valere de causatis ab ambulante in somno.

194. Q. 45. *Ad quid teneatur, qui scienter intulit damnum grave, sed invincibiliter ignoravit esse tam grave*, v. g. si Titius in mare projecerit gemmam Caji valentem ducentis aureis, quam ipse non putabat valere nisi centum. R. Probabilius est non teneri nisi ad damnum, quod cognovit, & consequenter in casu posito Titius tenebitur ad restituendos Cajo tantum centum aureos, ità *Pontius, Dicast. Haun.* n. 219. *Dian.* p. 11. t. 2. R. 34. *Esp.* q. 34. contra *Palav.* l. 4. c. 7. n. 71. *Lugo* d. 8. n. 63. *Ills.* t. 4. d. 3. n. 22. Probatur 1. quia ad illud, quod non cognovit, non tenetur ex lege positiva, cùm talis ostendi non possit; neque ex lege naturali, quia non fuit causa moralis excessûs, quem non cognovit nequidem confusè, uti suppono, ergo non potest illi moraliter imputari, ergo de jure naturæ non tenetur illum compensare. 2. Non est obligatio reparandi damnum extrinsecum, id est, distinctum à re sublata vel perdita, si hoc damnum non fuerit prævisum, v. g. si quis ignem injecisset in segetes, & sic improvisò simul accensa fuisset domus, non teneretur resarcire damnum extrinsecum combustæ domûs, sed tantùm intrinsecum secundùm valorem segetum, uti fatetur *Palav.*, ergo etiam non est obligatio reparandi damnum intrinsecum, quod non fuit cognitum, utrumque enim est æquè parùm volitum. Ratio quasi à priori est, quia lex naturæ non inducit obligationem, in quam homines non essent consensuri, si antecedenter ad omnem casum eventualem fuisset requisitus eorum consensus, atqui in talem obligationem non consensissent, nam cùm casus hic sit rarus, & nascatur ex invincibili ignorantia, vix ullus metu talis pœnæ ab eo absterreretur, & è contrà durius est scienter compensare damnum ità inadvertenter factum, quàm tolerare tali modo casu illatum ab alio, ergo.

195. *Obj.* 1. Justitia respicit medium rei, ergo obligat, ut restituatur, quantùm à parte rei nocitum est, sive fuerit cognitum sive non. R. N. conseq., Justitia dicitur respicere medium rei, quia intendit æqualitatem inter jura à parte rei existentia, ideoque non est opus per rationem multùm investigare, quid ex justitia fieri debeat, sed hoc facilè innotescit consideratis rebus & juribus secundùm se; cum hoc tamen stat, quòd debueris cognoscere jus, ut dicaris formaliter læsisse & tenearis reparare, alioquin qui nihil Juris alieni cognovisset, adhuc teneretur reparare, quod nemo dicit.

196. *Obj.* 2. Lex civilis justè obligat ad compensanda damna gravia illata per leves negligentias, ut sic homines fiant cautiores, ergo lex naturalis etiam justè obligat ad compensanda damna gravia intrinsecè conjuncta cum formali injuria gravi, quamvis non sint prævisa, ut sic homines absterreantur ab ejusmodi injuriis, ità *Illf.* R. N. conseq., nam lex civilis tantùm obligat ad compensanda damna præcognita, aut quorum præsumitur adfuisse præcognitio; deinde si valeret à lege civili ad naturalem, ergo sicut sufficit legi civili præcessisse culpam levem, ità sufficeret naturali, quod negant *Lugo* & *Illf.*

Obj. 3. Projiciens gemmam voluit voluntate executivâ projicere hoc, quod habebat in manu, quidquid illud esset, ergo tenetur ad totum pretium restituendum, ità *Palav.* R. Voluit projicere, quod habebat in manu, secundùm hoc, quod cognoscebat, c., secundùm plus, quàm cognosceret, n. aut. & conf., alioquin quamvìs putâsset gemmam esse lapidem vilem & nullius valoris, adhuc teneretur totum pretium restituere, quod nemo dicit. 197.

Obj. 4. Qui agnoscit se facere gravem injuriam, implicitè suscipit in se onus compensandi omne damnum, quod ex illa est secuturum, atqui hoc damnum est ducentorum aureorum, & causatur per gravem injuriam, ergo, ità *Lugo.* R. Suscipit onus compensandi omne damnum, quod ex illa est secuturum, si illud cognovit aut hic & nunc cognoscere potuit ac debuit, c., si invincibiliter ignoravit esse secuturum, n., neque aliud volunt AA., qui cum *Sanch.* dicunt compensanda esse omnia damna ex injusto homicidio secuta, nam intelligunt, si prævisa fuerint saltem confusè, quod ordinariè fit, aut si vincibiliter sint ignorata, qualiter ignorari semper præsumuntur, nisi aliud constet, uti n. 186. insinuatum est. 198.

Instab. Qui peccat mortaliter, meretur pœnam æternam, quamvìs de ea non cogitârit, ergo similiter hìc. R. N. conf., qui mortaliter peccat, agnoscit malitiam, quam sufficienter scit esse illativam totius pœnæ: qui projicit gemmam, non agnoscit malitiam illativam totius damni, sed illum excessum valoris ignorat, ergo circa illum non est formaliter injurius, ergo nec tenetur compensare, quia hæc obligatio compensandi deberet nasci ex formali injuria. Hæc omnia magis valent, si positivè putârit pretium gemmæ esse minùs, uti apertè infertur ex doctrina ipsiusmet *Lugo* d. 11. n. 90.; item si putavit gemmam pertinere partialiter ad se & ad fratrem suum Cajum, tùm enim non tenebitur de eo, quod invincibiliter putavit esse suum. 199.

Q. 46. *Ad quid teneatur Cajus, qui damnum intulit Titio, putans & volens inferre Sempronio.* R. §. 1. Si putavit se furari, v. g. equum Sempronio, cùm tamen equus esset Titii, certum est ad nihil teneri Sempronio, quia nullam ei damnosam injuriam fecit. Quòd si equus adhuc exstet, aut Cajus per illum sit factus ditior, etiam certum est Cajum teneri ex re accepta hunc restituere Titio. Tota difficultas est, an Cajus dici debeat fuisse etiam formaliter injurius Titio, ità ut ideo ex injusta acceptione teneatur restituere, licèt nec equus exstet ampliùs, neque Cajus ex illo factus sit ditior: teneri restituere dicunt *Sanch.* l. 2. c. 23. n. 157. *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 3. p. ult. §. 2. n. 1. *Haun.* & alii; rationem dant, quia Cajus est verè fur, ergo est formalis injustus acceptor, non respectu Sempronii, ergo respectu Titii, ergo ex injusta acceptione teneatur restituere. Alii cum *Mol.* t. 3. d. 723. n. 4. dicunt non teneri, quod probabile esse dicit *Tamb.* l. 6. c. 4. §. 3. n. 31.; rationem dant, quia non cognovit jus esse Titii, ergo non fuit formaliter injurius Titio, cùm enim formalis injuria respectu hujus personæ includat actionem formaliter volitam contra hanc personam, si erretur in hac persona, non poterit actio dici formaliter volita contra hanc personam, adeoque nec formalis injuria respectu illius, ergo debebitur 200.

bitur illi restitutio tantùm ex re accepta. Ex eodem fundamento docent *Vasq. Less.* L. 2. c. 7. dub. 9. *Sanch.* in Consil. L. 1. c. 4. d. 8. *Lugo* d. 8. n. 72. *Tamb.* n. 24. *Petsch.* pag. 163. *Dicast.* de Rest. d. 3. à n. 68. contra alios, si quis inculpatè putans se videre feram jaculetur in hoc, quod videt, & interficiat, postea autem deprehendat fuisse inimicum, quem ad necem quærebat, ad nihil teneri, quia illa occisio non fuit illi volita. *Nec refert*, quòd voluisset occidere, si scivisset esse inimicum: *nam* inde tantùm sequitur, quòd occisio hominis fuisset illi volita, si scivisset esse ibi inimicum, non autem, quòd nunc fuerit volita; imò cùm nunc non sciverit, potiùs sequitur, quòd nunc non fuerit volita. Utraque sententia est probabilis, videturque sic posse componi; Si Cajus furans equum esset actu ità comparatus, saltem implicitè, ut adhuc furaretur, quamvis sciat esse Titii, videtur facere formalem injuriam Titio, quia satis cognoscit saltem confusè jus illius, & error circa personam Titii videtur esse merè consequens vel concomitans, adeoque non impedire rationem voluntarii, ac consequenter tenebitur restituere, etiam ex injusta acceptione. E contrà si sit saltem implicitè ità comparatus, ut non furaretur, si sciret esse Titii, non facit formalem injuriam Titio, reipsa enim vult relinquere jus Titii illæsum, quamvìs per errorem invincibilem lædat, hinc tenebitur tantùm ex re accepta: & in hanc distinctionem tandem consentit *Lugo* d. 17. à n. 77. & *Petsch.* pag. 580.

201. §. 2. Si Cajus occiderit Titium putans esse Sempronium, *Bonac. Haun. Busenb.* dicunt probabilius esse, quòd Cajus ex injuria teneatur ad totam restitutionem etiam damnorum, quamvis Titius per accidens putaretur esse Sempronius: *Lugo* videtur in hoc casu dubitare: *Molin.* & *Rebell.* dicunt Cajum teneri ad partem restitutionis, quia minus fuit injurius, quàm si scivisset esse Titium; *Tamb.* suprà dicit probabile esse, quòd ad nihil teneatur: sed videtur etiam res hìc componenda, uti antè, si enim actu, saltem implicitè, fuerit sic comparatus, ut etiam occidisset Titium, si scivisset adesse, confusè cognovit Titium, adeoque fuit ei injurius, & tenetur de damnis.

202. §. 3. Si Cajus veneno infecerit vinum, illudque posuerit ante Sempronium, volens hunc è medio tollere, Titius autem id nesciens præripiat illud, & Cajus, ne scelus suum erumpat, id fieri permittat, Cajus in effectu non est homicida, nec tenetur compensare damna ex morte Titii secuta, quia occisio illa Titii non fuit voluntaria Cajo, qui casum illum prævidere non potuit, nec cum tanto suo periculo tenebatur illum impedire.

203. §. 4. Si Cajus videns Titium, & putans esse Sempronium, ex odio in Sempronium dicat, iste homo est adulter, si Titius sit audientibus notus, qui ideo putetur adulter, Cajus tenetur restituere Titio damna, si quæ sequantur ex ista infamia: Sempronio autem non fecit injuriam externam, si ejus nomen non expressit.

204. Q. 47. *Quid notandum sit circa restitutionem rei & fructuum, item circa deductionem melioramentorum & expensarum.* Rs. Seqq. §. 1. Pro his sunt sequentes Regulæ: 1. Possessor bonæ fidei tenetur restituere rem & fructus, vel quo factus est ditior ex re aut fructibus. 2. Possessor malæ fidei tenetur restituere rem & fructus, si habet, vel si non habet, valorem, licèt non sit factus ditior: item tenetur compensare damnum emergens & lucrum cessans. 3. Possessor tam bonæ quàm malæ fidei potest deducere æstimationem aliquam melioramentorum & expensarum suarum: quæ omnia jam magis explicabuntur.

205. §. 2. Fructus rei sunt, vel naturales vel industriales, vel mixti: *Naturales* sunt, qui ex re ipsa proveniunt absque ullo ferè labore aut industria cujusquam, uti fœtus animalium, lana ovium, fructus arborum, herbæ pratorum, silvæ cæduæ, pretium quod quis accipit pro instrumento alieno alteri elocato; item pretium seu valor rei, qui dici solet fructus rei mediatus, & reipsa est æquivalenter res. *Industriales* sunt, quos ipsa rei natura de se ipsa non producit, sed qui præcipuè proveniunt ab industria hominis utentis tali re velut instrumento, uti stipendium, quod quis accipit, dum ipsemet utitur falce vel alio instrumento alieno; item artefactum, quod per instrumenta elaboratur; item lucrum, quod quis reportat ex rebus tam mobilibus quàm immobilibus emptis & venditis; item lucrum ex pecunia ad censum vel negotiationem posita. *Mixti* sunt, ad quorum productionem notabiliter concurrunt tam natura quàm industria, uti segetes ex agro, vinum ex vineis, quia hæc producit quidem natura, attamen debet industria notabiliter conferre, uti pluribus ista explicant *Molin.* t. 3. d. 719. & *Dicast.* de Rest. d. 2. d. 5., qui rectè addit d. 5. n. 30. denominationem fructûs naturalis aut industrialis sæpe desumi ab illo, quod prævalet, si nempe natura prævaleat, dici naturalem, si industria, industrialem, quamvìs reipsa sit mixtus: In dubio autem, quid prævaleat, standum est sententiâ Judicis vel arbitrio prudentum; quòd si nec Judex nec ullus prudens possit discernere, præsumitur potiùs naturalis, quia natura censetur semper plùs operari, cùm sit fundamentum industriæ.

§. 3. Aliqui fructus dicuntur civiles, quia in foro civili habentur veluti fructus, uti sunt pretia rerum elocatarum, usuræ, pensiones, mercedes, salaria &c., uti habetur in jure apud *Haun.* t. 3. à n. 361.; & hi fructus civiles reducuntur ad fructus vel naturales vel industriales vel mixtos, secundùm antè dicta. 206.

§. 4. Fructus alii dicuntur pendentes, alii percepti, alii percipiendi: pendentes sunt, qui nondum sunt collecti, sed in rebus, è quibus nascuntur, adhuc existunt: percepti dicuntur, qui separati sunt à re, è qua proveniunt, quamvìs fortè adhuc ibi jaceant, ubi creverunt: percipiendi dicuntur, qui percepti non sunt, sed percipi potuerunt. 207.

§. 5. Melioramenta rei alia dicuntur intrinseca, alia extrinseca; intrinseca dicuntur, quæ quasi transeunt in rem, quam meliorem efficiunt, ideoque dominus rei acquirit illorum dominium per accessionem seu adjectionem, secundùm dicta n. 126.; talia sunt stercoratio agri, implantatio arborum, si radices egerint. Extrinseca dicuntur, quæ tantùm extrinsecè adhærent, & salvâ re separari possunt, ideoque illorum dominium non necessariò acquiritur domino rei; talia sunt picturæ, januæ, fenestræ, domuncula mobilis, quæ solo alieno imponitur. 208.

§. 6. A possessore rei alienæ sæpe fiunt expensæ pro re vel pro fructibus ex re habendis, aut pro melioramentis: tales autem expensæ sunt, vel necessariæ, vel utiles, vel voluntariæ, seu voluptuosæ Necessariæ sunt, sine quibus res periret vel fieret deterior, vel nullos aut non ordinarios fructus afferret. Utiles sunt, quæ faciunt, ut res utilior sit, sive ut plures fructus afferat, v. g. si ager cum necessariis expensis de more afferat 10. modia tritici, & cum aliis afferat 12. modia, hæ expensæ sunt utiles. Voluntariæ sunt, quæ tantùm conferunt ad ornamentum vel ad delicias, uti hoc, quod impenditur ad picturas, statuas, artificiosos fontes &c., quibus quamvìs res reddatur pretiosior & æstimabilior, tamen non ideo affert majores fructus: ex quo patet non omnes expensas esse utiles, quæ faciunt rem pretiosiorem, imò expensæ voluntariæ sæpe sunt damnosæ, si impediant utilitatem, item si dominus sit pauper, ideoque ut rem suam recipiat, cogatur cum detrimento eas solvere, uti rectè *Sanch.* l. 2. c. 23. & 145. His suppositis, 209.

§. 7. Possessor bonæ & malæ fidei tenetur ex re accepta 210.

cepta restituere rem, si adhuc exstat, aut quantùm ex illa factus est ditior, secundùm dicta hactenus. Item possessor tam bonæ quàm malæ fidei tenetur restituere fructus naturales rei, saltem, si exstent adhuc in se, ità communiter omnes cum *Dicast.* d. 5. à n. 28. *Ratio* est, quia res manet domini, ergo ubicumque est, fructificat domino suo. *Nec obstat*, quòd fortè non fuisset fructificatura, si apud dominum mansisset, *nam* hoc non obstante, si apud alium fructificet, domino suo fructificat, unde talis, etiam bonæ fidei possessor, non acquirit dominium illorum fructuum, per se loquendo, nisi ad summum revocabile, uti pluribus ostendit *Haun.* à n. 266.

211. §. 8. Si hi fructus non exstent ampliùs in se, sed possessor bonæ fidei eos consumpserit, sitque inde factus ditior, non ità certum est, an teneatur semper restituere: quòd attinet ad possessorem alienæ hæreditatis, satis certum videtur hunc teneri, nam ità habetur multis locis in jure apud *Haun.* n. 276., similiter possessorem alterius rei alienæ teneri restituere fructus consumptos post litis contestationem, habetur L. 22. Cod. *De rei vindicatione.*, quod affirmat cum communiore *Ills.* t. 4. d. 3. n. 52. contra *Sanch.*, etiam post evictam litem dicendum esse de fructibus perceptis aut percipiendis tempore motæ litis, quamvis possessor ex illis non sit factus ditior, quia secundùm L. 25. §. 7. ff. *De hæreditatis petitione*, post motam controversiam omnes incipiunt esse tanquam malæ fidei possessores, quia tum quasi suspenditur jus utriusque: an autem teneatur restituere bonâ fide consumptos ante contestationem, ex quibus factus est ditior, controversia est, nam de fructibus mixtis negant moderni Juristæ cum *Haun.* n. 280. & *Illf.* n. 50., quam sententiam plerique dicunt esse probabilem, fatenturque *Rebell.* & *Sanch.* in foro externo secundùm eam decidi; & ratio est, quia leges potuerunt ità statuere, sicuti statuerunt, ut præscriptione acquiratur dominium sine obligatione compensandi: quod autem de facto ità statuerint circa fructus mixtos, videtur suaderi L. 4. §. 2. ff. *Finium regundorum*, item §. 35. *Si quis à non domino.* Instit. *De rerum divis.* E contrà *Inn. Covarr. Panorm.* & TT. communissimè, atque etiam cum illis *Bart. Wornserus, Pistorius* aliique Juristæ innumeri, teste *Dicast.* n. 64., probabiliùs affirmant esse restituendos, non tantùm naturales, sed etiam mixtos, secundùm hoc, quod naturales sunt, *quia locupletari non debet aliquis cum alterius jactura*, uti habetur Reg. 48. juris in 6. & L. 10. ff. *Mandati. Bonæ fidei hoc convenit, ne de alieno lucrum sentiat:* res autem fructificat domino suo, ergo quamdiu fructus tales exstant, saltem æquivalenter, sunt domino restituendi, exstant autem æquivalenter, si possessor sit inde factus ditior. *Neque* juvat dicere, hoc verum esse spectato jure naturæ, sed aliter disponi jure positivo, *nam* hoc efficaciter probari deberet, alioquin standum est jure naturæ, uti rectè *Dicast.* n. 75., hoc autem efficaciter probari non potest, uti fatentur Adversarii, dicentes esse tantùm probabile, aut ad summùm probabilius, patetque consideranti leges, quas afferunt, *Less.* enim L. 2. c. 14. n. 10. & *Dicast.* n. 93. dicunt intelligi de fructibus, per quos aliquis non est factus ditior: & *Conf.*, nam §. *Etsi.* Instit. *De off. Judicis*, dicitur eadem intervenire in petitione hæreditatis ac singulorum, sed in petitione hæreditatis debent restitui fructus illi, etiam bonâ fide consumpti, uti dictum est, ergo etiam in aliis casibus. Videri potest *Dicast.* à n. 38., ubi hanc quæstionem accuratè tractat.

212. §. 9. Nequidem malæ fidei possessor tenetur restituere fructus industriales, quia sicut fructus rei rem, ità fructus industriæ industriam sequuntur: neque contrarii sunt Juristæ, quando enim dicunt fructus industriales aliquando restituendos esse, intelligunt mixtos, uti observat *Haun.* n. 265. Consequenter qui, etiam malâ fide, lucratus est pecuniâ alienâ, illam exponendo in lusu, ad negotiationem vel censum &c., non tenetur hoc lucrum restituere, quia pecunia est res de se sterilis, & fructus ejus censetur respondere industriæ: similiter messor malâ fide utens falce alienâ non tenetur restituere lucrum, sed tantùm compensare, quantùm falcem alienam attrivit; & idem est de aliis instrumentis, quæ usu deteriorantur. Quòd si alienum torquem aureum elocâsti ad usum, *Nav.* & *Lop.* dicunt te posse retinere pretium elocationis, sicuti potes retinere, quod instrumento alieno lucratus es, compensando, quod detritum est: *Mol.* d. 719. n. 5. *Layın. Less.* aliique dicunt te teneri restituere pretium, quia torques non habet se veluti instrumentum, per quod operatur industria, sed veluti domus, quæ elocatur, ergo sicuti teneris restituere pretium acceptum pro elocatione domûs alienæ, cùm sit fructus naturalis saltem civiliter, ità & pro elocatione torquis.

§. 10. Possessor tam bonæ quàm malæ fidei tenetur restituere fructus mixtos, quantùm respondent naturæ; quantùm autem respondent industriæ, non est obligatio illos restituendi, uti constat ex dictis, nam quantùm à natura proveniunt, sunt fructus rei, quantum autem proveniunt ab industria, sunt fructus, non rei sed hominis occasione rei vel per rem tanquam instrumentum eos sibi lucrantis: & hoc volunt AA. communiter, quando dicunt fructus mixtos esse restituendos deducto valore industriæ: & in re etiam hìc consentiunt *Mol.* n. 4. *Dicast.* n. 76. aliique, quamvis quandoque paulò aliter loquantur: consequenter dicendum est, ubi natura plùs contulit quàm industria, plùs restitui debet; minùs autem, si industria plùs contulerit ad fructus producendos quàm natura. 213.

§. 11. Qui seminavit alienum triticum in suo agro, satisfacit, si restituat vel simile vel pretium ejus, quia seges est fructus agri potiùs quàm seminis, quod mortuum est & ab agro vivificari debet, *Lugo*, *Dicast. Illf.* n. 47. Similiter qui alienum triticum aliò deportavit, & ideo cariùs vendidit, satisfacit, si restituat simile, vel quanti interest domini suum triticum non esse aliò asportatum, quod enim cariùs vendiderit, est fructus industriæ. 214.

§. 12. Bonæ fidei possessor non tenetur compensare fructus, quos etiam per culpam suam non percepit ex re aliena, quamvis dominus percepturus fuisset, non enim tenetur ex re accepta, cùm nihil acceperit, neque ex injusta acceptione, cùm nullam fecerit injuriam domino rei, *Less.* L. 2. c. 14. n. 12. Et notant rectè AA., quamvis possessor bonæ fidei sæpe teneatur restituere rem, v. g. agrum alienum, tamen non semper teneri restituere omnes ejus fructus perceptos, quamvis ex illis sit factus ditior, quia fructus cùm sint res mobiles, præscribi possunt breviori tempore, quàm ager immobilis. 215.

§. 13. Possessor malæ fidei, quamvis non teneatur compensare fructus, quos non percepit, neque à domino percipiendi fuissent, tenetur tamen compensare, si dominus eos percepturus fuisset, etiamsi ipse nec perceperit nec percipere potuerit, ità *Sanch. Less. Bonac. Dicast.* d. 2. d. 96. *Lugo* d. 17. à n. 54. *Petsch.* p. 221.; quamvis de ultimo videatur aliter loqui *S. Th.* opusc. 73. c. 20. *Potest incidere damnum per accidens, quando scilicet ex pecunia ablata, lucrum, quod intendebat, non acquisivit, & nihil aliud passus est damnum, dico quòd lucrum tale non est restituendum ei, qui passus esse dicitur hujusmodi damnum.* Ratio nostra est, quia si nec sint percepti, nec dominus fuisset percepturus, non ideo est passus damnum, cùm nec amiserit aliquid, nec in aliquo acquirendo sit impeditus, ergo nihil est restituendum, sicuti si differam solvere debitum, & creditor non ideo patiatur damnum, nihil ideo teneor restituere: è contrà si dominus percepturus fuisset, 216.

etiam per singularem diligentiam, quam adhibuisset, injustè passus est hoc damnum, ergo compensari debet; imò possessor malæ fidei tenetur illos fructus domino compensare, quos per culpam suam non percepit ex re suis expensis intrinsecè meliorata, si dominus percepturus fuisset; uti rectè *Sanch. Bonac. Lugo* n. 57. contra *Sotum* & *Covar.*, quorum tamen sententiam *Less.* n. 17. & *Dicast.* n. 57. dicunt esse probabilem: ratio nostra est, quia illud melioramentum intrinsecum, statim ut positum fuit, acquisitum est domino rei, ergo qui injustè illud retinuit, tenetur compensare omnia damna inde orta, inter quæ est jactura fructuum, quos dominus percepisset; & ob eandem rationem debent restitui fructus percepti ex ejusmodi melioramentis intrinsecis rei alienæ, quamvis dominus hæc melioramenta non fuisset facturus, v. g. fructus percepti ex arboribus, quas singulari diligentia plantavit in fundo alieno, quamvis dominus eas plantaturus non fuisset, ità cum aliis *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 3. p. 12. §. 2.

217. §. 14. Nequidem possessor malæ fidei tenetur compensare fructus, quos dominus illicitè percepisset v. g. si rapuit servam, non tenetur compensare turpia lucra, quæ accepisset dominus meretriciè exponendo illam; uti habetur L. 34. ff. *De rei vindicatione*, & ratio est, quia dominus non habuit jus ad tales fructus: si tamen possessor malæ fidei acceperit tales fructus ex re domini, tenetur hos restituere, uti cum communi *Bonac.* n. 8. & *Petsch.* p. 231., habeturque L. 27. ff. *De hæreditatis petitione*, quia res, si fructificet, domino suo fructificat, ergo hic qualiscunque fructus rei, quando existit, est fructus domini rei.

218. §. 15. Si res vel fructus per culpam injusti detentoris perierit, v. g. quia consumpsit aut donavit alteri, tenetur valorem restituere, quamvis non sit factus ditior, & apud dominum etiam casu vel aliter certò peritura fuisset, ità *Molin. Laym.* L. 3. t. 2. c. 4. n. 2. *Lugo* d. 18. n. 76. *Dicast* d. 1. n. 58. & alii contra *Vasq. Less.* & *Bonac.* p. 10. à n. 2., qui hoc negant, saltem si eodem tempore & loco erant certò peritura apud dominum, quam sententiam *Laym.* fatetur esse probabilem, uti & *Dicast.* n. 74., dummodo non vendiderit, neque inde sit factus ditior: Ratio nostra est, quia talis res hìc & nunc perit per injuriam detentoris, ergo ex hac est obligatio restituendi: limitat quidem *Laym.*, nisi publicè constitisset rem etiam certò perituram fuisse apud dominum, putat enim tum, moraliter loquendo, nullius, aut saltem minoris fuisse pretii; sed contrà est, nam licèt nullius pretii fuisset futura prout existens apud dominum, tamen prout existens apud injustum detentorem jam acquisiverat meliorem statum, qui status rei pertinebat ad rem, & consequenter ad dominum rei, ergo qui rem ex hoc statu iterum dejicit, facit domino damnosam injuriam, uti qui rem ex incendio ereptam iterum injiceret, ergo cujus culpâ tum perit, tenetur damnum inde secutum compensare: quæ omnia magis valent, si res apud dominum erat certò peritura per injuriam alicujus alterius, uti fatetur *Bonac.* nam qui prævenit in injuria, prævenit in obligatione restituendi: quæ omnia iterum multò magis valent, si res apud dominum peritura erat, non certò, sed contingenter, quia qui tum facit perire, censetur causa efficax damni domino causati, uti notant *Bonac. Dicast.* n. 70. *Petsch.* p. 237. E contrà si pereant absque culpa injusti detentoris, v. g. in communi periculo, similiter certò peritura apud dominum, injustus detentor non tenetur restituere valorem rei, sed tantùm usuum vel fructuum rei, quos dominus interea habuisset, quia injusta detentio non fuit reipsa causa illius damni, quod independenter ab illa fuisset secutum sine cujusquam culpa: quando autem aliquid perit sine cujusquam culpa, perit domino suo, uti rectè cum aliis *Laym.* suprà; quòd tamen dominus interea caruerit usu rei suæ vel fructibus, quos percepisset, hoc tribui debet injustæ acceptioni, ergo nascitur obligatio compensandi. Videri potest *Dicast.* à n. 52., ubi infert multa corollaria notatu digna; item *Petsch.* à p. 237. usque ad 296. In dubio autem, an res, quæ apud injustum detentorem periit, peritura fuisset apud dominum, censeri debet non fuisse peritura, ideoque tota restituenda est, uti docent *Bonac. Lessius, Tamb.*, quia possessio est pro existentia rei: è contrà in dubio de damnis vel lucri secuturis, restitui debet pro rata dubii, quia lucra ex re nondum existunt; ergo non possident; neque dominus est in possessione respectu eorum, sed injustus detentor est potiùs in possessione rerum suarum: spes tamen lucri & periculum damni est in possessione, ergo secundùm proportionem talis spei & periculi restituendum est, ità *Petsch.* p. 237.

§. 16. Si detentor fuerit in mala fide respectu rei, 219. sed non respectu fructuum, quia v g. invincibiliter putavit fructus labore suo concurrente partos fieri suos, si hi fructus non ampliùs existant, nec inde sit factus ditior, neque etiam dominus eos percepturus fuisset, non tenetur compensare, uti rectè *Lugo* n. 53. & *Petsch* p. 234.: è contrà quamvis illam bonam fidem habuerit, & non sit factus ditior, si tamen dominus eos percepturus fuisset, tenetur compensare, quia hoc damnum est consecutum ex injuria ejus acceptione, ità *Petsch.* p. 229.

§. 17. Si Titius mandavit famulo, ut ferret Cajo 220. donatam à se gemmam, famulus autem per fraudem & ex culpa gravi differat ferre usque ad mortem Titii, & tunc gemmam illam perdat, *Molin.* d. 263. n. 7. *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 6. n. 8. *Less.* l. 2. c. 18. n. 46. *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 156. dicunt teneri valorem gemmæ restituere duobus, inprimis hæredibus Titii, quia cùm donatio non esset perfecta, neque ad piam causam, mandatum exspiravit morte mandantis, ergo gemma mansit hæredum: deinde etiam Cajo, quia per dilationem culpabilem fuit causa damni per carentiam gemmæ causati. *Sa* V. *Donatio* n. 25. *Tamb.* l. 8. t. 4. c. 1. §. 5. n. 11. *Sporer* t. 4. c. 4. n. 21. dicunt satis esse, si restituat Cajo, quia probabile est mandatum favorabile & gratiosum non exspirare morte mandantis, sicuti *Sanch.* l. 8. d. 28. n. 66. docet morte concedentis non exspirare gratias, v. g. concessionem privilegii, dispensationis, indulgentiæ. Prima sententia videtur probabilior.

§. 18. Possessor tam bonæ quàm malæ fidei potest in restitutione deducere valorē laboris & aliquarum expensarum circa rem & fructus, ità communiter omnes. De labore probatur, quia sicut per alios potuit laborem illum adhibere, & quod pro eo expendisset, deducere, sic laborando per se ipsum potest deducere laboris pretium, præsumi enim debet voluisse laborare, non gratis, sed pro commodo suo, reipsa autem laboravit pro commodo domini rei, ità *Lugo* n. 65. *Tamb.* n. 11. *Petsch.* p. 518. De expensis saltem necessariis, habetur L. *Domum*, Cod. *De rei vindicatione*, ratio autē est, tum quia dominus ipse eos facere debuisset, tum quia fructus non habet rationem fructûs, nisi deductis his expensis, L. 36. §. fin. ff. *De hæred. petit.*, tum etiam quia per expensas conservatur res & causantur fructus, adeoque expensæ ingrediuntur quasi rem & fructus, ergo æquum est, ut qui vult rem & fructus, ferat expensas. Idem videtur dicendum de expensis utilibus, uti docent *Covarr. Mol. Sayr Rebell. Nav. Less. Castrop. Ill.* n. 54., nam quamvis L. *Adeo* §. *Ex diverso*, ff. *De acquir. Domin.* possessori malæ fidei negetur actio ad illas repetendas, cum tamen sit lex pœnalis, non obligat in conscientia ante sententiam Judicis, & reipsa rigor illius legis mitigatus est per L. 38. ff. *De hæred. poss.*, hunc etiam L. 51. ff. *Familiæ* *herciscun-*

hercifcundæ, absolutè dicitur, impensarum ratio haberi debet, quia nullus casus inveniri potest, qui hoc genus deductionis impediat; & ratio est, quia etiam hic utiliter gessit negotium domini, ergo æquum est, ut deducat expensas. Putant quidem aliqui, si res jam redierit ad dominum, non posse possessorem malæ fidei reposcere expensas, quia in foro externo negarentur ipsi, cui dominus rei se potest pro foro interno accommodare, quandocumque enim lex justè negat actionem ad aliquid petendum, & debitori concedit repetitionem, si fortè solverit, debitor potest in foro conscientiæ illud retinere, uti probat *Sanch.* de Matr. l. 6. d. 38. n. 35., dicitque *Lugo* dominum posse tutò sequi hanc sententiam; putat tamen cum *Nav.* & *Petsch.* p. 576. oppositam esse probabiliorem, nam spectato jure naturæ potest repetere, lex autem concedens potestatem non solvendi, est pœnalis, uti antè dictum est, quæ non obligat ante sententiam Judicis, nec privatâ auctoritate potest executioni mandari, cùm executio sit actus Judicis.

222. §. 19. *Mol. Leff. Sayr.* & alii dicunt in foro conscientiæ posse deduci etiam voluntarias expensas in ornatum non separabilem, quia res per illas facta est pretiosior potestque pluris vendi, videtur autem iniquũ, ut quis ditescat ex damno alterius: *Sanch. Laym. Rebell. Castrop.* & alii dicunt deduci non posse, quia Dominus injustè cogeretur ornatum illum emere: *Lugo* & *Haun.* dicunt possessorem bonæ fidei posse deducere partem earum, non autem totas, quia hic ornatus est veluti merx obtrusa, quæ ideo æstimari debet vilior; quod *Illf.* n. 56. permittit etiam possessori malæ fidei.

223. §. 20. Bonæ fidei possessor deducere potest expensas factas in fructus naturales & mixtos naturæ respondentes, si adhuc exstent & ad dominum redituri sunt, non autem factas in fructus bonâ fide consumptos, ex quibus non est factus ditior, uti cum *Molin.* notat *Dicast.* n. 70., cùm enim Dominus ex his ultimis nihil recipiat, iniquum foret ex his aliquid deducere: è contrà possessor malæ fidei potest deducere expensas in illos fructus, licèt hos consumpserit, nec sit factus ditior, quia tenetur hos domino restituere: neuter autem potest deducere factas in fructus industriales, quia hos fructus retinent.

224. §. 21. Inter expensas non sunt computandi casus fortuiti, nec damna per accidens causata, v. g. si ob labores immodicos in colendo agro alieno mortui sint equi tui, valor equorum deduci non potest, cùm non sit expensa ordinaria pro cultura agri, sed tantùm æstimatio laboris faciendi ab equis pro excolendo tali agro, uti rectè notant *Bald.* & *Dicast.* n. 68.; nec plus deduci potest pro expensis, quàm dominus ipse fuisset expensurus, v. g. si dominus pro excolendo agro suo tantùm expendisset tres aureos, tu autem, quia non habes proprios equos & famulos, expendere debuisti sex, probabilius est cum *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 4. §. 5. n. 15. & *Petsch.* p. 575. te non posse deducere nisi tres aureos, quamvis fuisses bonæ fidei possessor, quia plùs non cessit in utilitatem domini; quod autem tu sic patiaris damnum, imputare debes casui: & *Conf.*, nam alteruter vestrûm debet ferre illud damnum, ergo cùm expensæ illæ sint magis tibi quàm domino voluntariæ, potiùs tu quàm dominus ferre debes: videtur tamen etiam esse aliqua æquitas, ut uterque partem talis damni ferat, præsertim accedente sententiâ Judicis.

225. §. 22. Malæ fidei possessor non potest deducere expensas necessariò factas in rem ratione suæ injuriæ, sed tantùm illas, quæ independenter ab injuria fuissent faciendæ, v. g. si abstulit servum alienum, qui occasione fugæ incidit in morbum, expensæ factæ pro eo sanando, non possunt domino detrahi, quia secutæ sunt ex injuria, si enim servus non fuisset sublatus, non fuissent necessariæ, quia servus non ægrotâsset.

§. 23. Melioramenta, si sint extrinseca, spectant ad possessorem, sive sit bonæ sive malæ fidei, uterque enim manet eorum dominus potestque auferre, *Laym. Bonac.* p. 12. §. 2. n. 5. *Lugo* n. 61. E contrà si sint intrinseca, *Rebell.* & alii cum *Sanch.* in Dec. l. 2. c. 23. n. 193. dicunt possessori bonæ fidei tantùm esse aliquid compensandum, nam possessor malæ fidei debet suæ injuriæ hoc damnum imputare: *Tamb.* n. 14. putat nequidem possessori bonæ fidei esse de jure aliquid compensandum, quia iniquum videtur cogere dominum ad illa emenda: *Leff.* n. 113. *Lugo* n. 63. & alii dicunt etiam possessori malæ fidei aliquid compensandum arbitrio boni viri, quantùm nempe res facta est utilior, secundùm dicta n. 221. & 222., quia melioramenta ordinariè sunt expensæ utiles, quæ refundendæ sunt, cùm enim possessor teneatur tantùm compensare damnum per injuriam suam causatum, his compensatis æquum est ipsi cætera reddi. Hanc sententiam dicit esse sine dubio probabilem *Petsch.* p. 579.; mihi videtur probabilior. 226.

§. 24. Plùs deduci non potest pro melioramentis, quàm quantus est & manet auctus valor rei, quando ad dominum redit, uti rectè *Mol.* t. 2. d. 463. col. 936. *Sanch.* n. 147. *Lugo* n. 52. *Dicast.* d. 5. n. 71. *Rebell. Castrop. Illf.* n. 55. & constat ex *L. In fundo, ff. De rei vindicatione.* Ratio autem est, quia tantùm hoc emolumentum habet dominus ex melioramentis vel expensis alterius, ergo non tenetur illi plùs compensare: hinc si expendisti 30. aureos, cui etiam initio respondebat melioramentum agri tantundem æstimabile, postea autem, dum ager ad dominum redit, valor melioramenti æstimabilis non est nisi decem aureis, non potes deducere nisi decem: quòd si valor rei, quando ad dominum redit, sit major, attamen creverit sine tuis expensis, nihil ideo poteris deducere, quia res & valor rei crescit suo domino, hinc si plantando silvam in sterili fundo alieno insumpsisti tantùm 10. aureos, quamvis fundus & silva, dum ad dominum redit, valeat mille aureis, tantùm deducere poteris decem, quia arbores increscentes fundo statim acquisitæ sunt domino, hinc valor auctus ex crescentia arborum accrevit domino. 227.

§. 25. Si malæ fidei possessor ideo fecit melioramenta, ut dominus non potens refundere expensas cogeretur ea ipsi relinquere, dominus potest repetere rem non refundendo expensas: tum quia dolus non debet illi patrocinari; tum etiam, quia sic meliorando fecit injuriam damnosam, quam non potest reparare, nisi restituendo rem non deductis expensis, ergo ad hoc tenetur: putatque *Sanch.* n. 145. quamvis dominus postea sit solvendo, tamen non teneri refundere expensas; sed oppositum videtur probabilius cum *Navar.* & *Petsch.* p. 577., quia compensatum est illi totum damnum, uti suppono, videtur autem iniquum, ut melioramentum habeat gratis & cum damno alterius, uti n. 226. dictum est. 228.

§. 26. Compensatio pro expensis deduci debet ex fructibus perceptis, quamvis hi consumpti sint, & possessor, etiam bonæ fidei, non sit ex his factus ditior, quia quò plures fructus percepit, eò minùs censetur de suo expendisse pro re domini, recepit enim fructus perceptos, non aliter ac si dominus aliunde dedisset illi æquivalens pro his expensis, quod ipse dilapidasset, alioquin non dilapidaturus, nisi recepisset, unde quòd ex illis non sit factus ditior, sibi imputet, reipsa enim accepit fructus, qui erant compensatio pro expensis, ità *Petsh.* suprà. 229.

Q. 48. *Si valor rei vel fructuum fuerit varius intra tempus, quo sunt erepta & consumpta, secundum quem valorem sit restituendum.* R. Non debet attendi præcisè ad valorem, qui fuit, sed ad damnum, quod domino illatum est & compensari debet: ut autem hoc damnum taxari possit, probabilius est attendi debere ad tempus, 230.

tempus, quo iniquus detentor rem consumpsit, & quo à domino fuisset consumenda vel distrahenda, ità *Med. Vasq. Mol. Rebell. Turr.* aliique cum Lugo d. 18. n. 121.; & in re consentit *Dicast.* de Restit. d. 2. n. 29. Ratio est; quia si reparetur damnum, quod domino causatum est, redit æqualitas, & tantundem est, ac si nihil fuisset ereptum vel detentum, ergo satisfit sic restituendo: ut tamen hoc meliùs intelligatur, addenda sunt aliqua: quod autem dicam de re, intelligendum est etiam de fructibus, quando hi restitui debent.

231. §. 1. Valor rei potest variari, vel intrinsecè vel extrinsecè: intrinsecè variatur, si res in se fiat vilior aut melior, sic pullus equinus, dum est juvenis, est in se vilior, cùm adolevit, est in se melior, cùm senescit, iterum fit in se vilior. Extrinsecè variatur, si res in se manens eadem, jam pluris jam minoris æstimetur, v. g. propter copiam vel raritatem ejusmodi rerum, propter multitudinem vel paucitatem emptorum, & sic fieri potest, ut idem triticum, quod in Januario valuit tribus, valeat in Augusto quatuor, in Octobri duobus aureis.

232. §. 2. Non semper sufficit restituere valorem, quem res habebat eo tempore, quo dominus eam consumpsisset vel alienâsset, est communis cum *Ills.* t. 4. d. 3. n. 159. contra *Bonac.* de Restit. d. 1. q. 3. p. 11. n. 9., cujus sententiam *Rebell. & Dian.* vocant probabilem, *Lugo* autem n. 119. negat esse probabilem: Ratio est, quia aliàs furatus pullum equinum, quem postea factum equum vendidit 40. aureis, satisfaceret restituendo 10. aureos, si dominus eum pullum adhuc juvenem fuisset venditurus 10. aureis, hoc autem dici non potest, nam postea factus equus valuit 40. aureis, & fur tum injustè detinuit & vendidit, ergo ex hac injusta usurpatione tenebatur hunc valorem restituere, quàm primùm habuit, ergo etiam tenetur postea. *Nec obstat*, quòd dominus pro illo tantùm habuisset 10. aureos, adeoque videatur passus damnum tantùm 10. aureorum, *nam* contrà est, quòd quando equus creverat ad valorem 40. aureorum, equus erat res domini, ergo 40. aurei spectabant ad dominum, quibus cùm privetur dominus, utique damnificatur in toto illo valore rei suæ. Admittunt hæc nobiscum *Laym.* l. 3. t. 2. c. 4. n. 6. *Less.* l. 2. c. 12. n. 105. & *Dicast.* n. 37. in rebus, quarum valor intrinsecè creverat, sed si tantùm extrinsecè crevisset, v. g. si fur in Augusto consumpsisset triticum, cujus valor tum creverat ad 4. aureos, & dominus non fuisset consumpturus nisi in Octobri, quo valor decrevisset usque ad 2. aureos, putant non teneri restituere nisi 2., quia incrementum extrinsecum non erat aliquid domini, nec propriè spectans ad rem, sed consistebat in extrinseca æstimatione hominum, quæ postea periit sinè culpa furis, ergo dominus non patitur damnum ratione rei suæ, neque habet jus ad pretium rei suæ, nisi quatenus opus est ad resarciendum damnum, nec fur ex culpa sua reportat commodum, sed ex diverso eventu rerum. Hanc sententiam dicit *Petsch.* p. 223. esse valde probabilem & in praxi tutam, tenet tamen oppositam cum *Lugo*, quam *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 7. nu. 13. vocat verissimam, ratio est, quia etiam extrinsecus valor spectabat ad dominum, & licèt esset physicè extrinsecus rei, erat tamen moraliter intrinsecus, cùm faceret pluris vendibilem, ergo damnum est domino, quòd per injuriam furis hoc valore privatus sit.

233. §. 3. Non est semper obligatio restituendi summum valorem, quem res habuit intermedio tempore, quo erepta & à fure est consumpta, v. g. si pullus equinus tempore, quo fur eripuit, valebat 10.; factus equus, 40.; postmodum, cum senuerat, à fure venditus sit 10. aureis, fieri potest, ut fur non teneatur restituere nisi 10. aureos, ità *Lugo* n. 120. *Ills.* n. 160. contra *Nav. Gabr. Silv. Angel. Malder.* & alios, quorum sententiam *Laym.* & *Lugo* vocant probabilem. Ratio nostra est, quia si Dominus etiam fuisset conservaturus illum equum usque ad illud senium, ità ut postea non valuisset ipsi nisi 10. aureis, non videtur ipsi causatum damnum nisi 10. aureorum, quamvis enim perierit valor medii temporis, tamen periit sinè culpa furis, eodem modo periturus, si equus apud dominum mansisset, ergo dominus non est à culpa vel dilatione furis passus hoc damnum, ergo satisfacit fur, si restituat equum secundùm hunc ultimum valorem, & compenset damna ac lucra totius temporis.

§. 4. Si dominus fuisset rem suam venditurus intermedio tempore, quo summum valorem habebat, 234. aut si ideo tali summo pretio debuerit aliam emere, patet furem teneri restituere summum illum valorem, quia in tantùm damnificavit dominum: quòd si eo tempore intermedio dominus ipsemet fuisset consumpturus aut donaturus amico, adhuc tenetur fur valorem hujus intermedii temporis restituere, quia fuit injusta causa, ne dominus re suâ eo tempore uteretur, ergo debet reddere tantùm, quanti tum valebat ille usus: nec satisfacit reddendo nunc rem similem, ità *Lugo* n. 123. *Tamb.* n. 9. *Petsch.* p. 221. *Ills.* n. 164. contra *Vasq.* & *Turr.* E contrà si dominus eodem tempore rem suam consumpturus vel alienaturus erat, quo fur consumpsit, hic tenetur tantùm restituere, quanti tum valebat, quia dominus plùs non est damnificatus, quàm in valore, qui tum erat. Ad quid teneatur, qui distulit restitutionem ex causa, si interea fuerit varius rei valor, dicetur n. 252.

§. 5. Si dubitetur, quanti res fuisset valitura, an apud furē sit deteriorata, an à domino fuisset ad aliud tempus servanda, &c. Videri possunt dicenda n. 576. 235.

§. 6. Si quis hodie occidat pullum equinum alterius, qui post aliquot annos valuisset 40. aureis, *Arrag. Sotus, Bann. & Salon.* dicunt restituendos esse 40. aureos, sed communis & vera sententia est cum *Molin. Less.* d. 19. *Dicast.* n. 117. non esse obligationem restituendi, nisi quantùm pullus judicio prudentium spectatis circumstantiis nunc valebat, quia sic datur æquale, & reparatur damnum: limitat rectè *Lugo* n. 81., si dominus pretio isto potuerit comparare similem, si enim non potuit, injustè patitur damnum, quod ex carentia illius pulli provenit: & idem est de aliis rebus frugiferis, v. g. si tenera arbor præscindatur, nec possit in locum substitui alia; si quis ovem furetur, quæ protulisset multos agnos, nec potuerit alia similis haberi. Et secundùm jam dicta explicari debet S. *Th.* opusc. 73 c. 20. dicens, *si res ablatæ ex sui natura possunt secundum naturam temporis augeri & crescere in pretio, tunc tenetur spoliator restituere pretium ipsarum rerum, quòd valituræ erant secundum naturam rei & temporis, in tempore, quo vult restituere eas*: intellige, si dominus aliunde non patiatur ideo damnum. 236.

Q. 49. *Ad quid teneatur, qui succedit possessori malæ fidei,* R. §. 1. Si huic succedat tanquam hæres immediatus, & rem ab hoc acceptam consumat, etiam bonâ fide, neque inde sit factus ditior, tenetur restituere ex injusta acceptione, non sua sed antecessoris, quem repræsentat, & cum quo per fictionem juris facit unam personam, ideoque in ejus obligationem succedit, hinc tenetur restituere rem & fructus, item compensare damna & lucra cessantia ex mala fide antecessoris orta, quantùm vires hæreditatis patiuntur, uti probabilius tenet *Lugo* d. 17. n. 79. Quòd probabiliter etiam verum est de hæredibus mediatis, uti dicetur n. 490. Si tamen possedissent bonâ fide ortâ ex alio titulo quàm hæreditatis, jam mala fides antecessoris esset purgata, neque ampliùs censeretur causa damnorum consequentium; unde tantùm tenerentur ex re accepta à tempore hujus bonæ fidei. 237.

§. 2. Si bonâ fide succedat, non ùt hæres, sed alio 238.
nomi-

nomine, v. g. ùt legatarius, donatarius, emptor, non tenetur ex injusta acceptione, sed tantùm ex re accepta, quia non facit unam cum antecessore personam, neque censetur succedere in vitiis personalibus, quale est mala fides. Idem valet de Superiore Religioso, qui bonâ fide succedit antecessori malæ fidei, non enim succedit propriè ùt hæres, sed uterque est tantùm administrator, & posterior succedit vi electionis vel nominationis, ergo bonæ fidei ipsius non nocet mala fides antecessoris. Vide dicenda nu. 490. & 491.

239. Q. 50. *Quid dicendum sit de illo, qui partim bonâ partim malâ fide possedit rem alienam.* R. Seqq. §. 1. Si bonâ fide cœpit, sed postea malâ fide superveniente consumpsit, tenetur ex re accepta restituere pro tempore bonæ fidei, sed à tempore malæ fidei tenetur etiam ex injusta acceptione ad omnia damna, uti hactenus dictum est, docentque omnes communiter cum *Lugo* d. 17. n. 68., & habetur in Jure canonico Cap. *virgo* 34. q. 2., item in Jure civili L. 23. ff. *de acq. rer. dominio.* Ratio est, quia in ordine ad mores perinde est, sive accipias sive retineas injustè, cùm utrobique idem jus alienum violes & simile damnum causes, si postmodum consumas. *Nec obstat* L. 25. ff. *de usuris*, ubi dicitur eum, qui cognovit fundum esse alienum, adhuc facere fructus suos, donec evincatur fundus, *nam* hoc dato, non sequitur non esse obligationem restituendi, hoc enim dominium, quod acquirit, est tale, quale acquirit fur miscens cum suis pecunias alienas, quas tamen tenetur restituere.

240. §. 2. Si prius malâ fide possedit & consumpsit partem, sed postea cum titulo apparenter justo bonâ fide consumat reliquum, si reipsa jus non habuit idque postmodum resciat, tenetur ex injusta acceptione pro tempore malæ fidei; nec juvat illum bona fides post consumptionem superveniens: è contrà tenetur ex re accepta tantùm à tempore bonæ fidei, nam mala fides præcedens non fuit causa posterioris damni, quia fuerat purgata per bonam fidem supervenientem, unde in ordine ad sequens tempus erat moraliter, ac si non præcessisset mala fides.

241. §. 3. Si prius possedisti malâ fide, sed nihil consumpsisti, nisi postquam supervenerat bona fides, non teneris restituere nisi ex re accepta, quantùm factus es ditior, ob rationem jam datam; quod *Lugo* confirmat hoc exemplo, nam si post tempus malæ fidei voluisses domino reddere rem suam, qui tamen dixisset, ut retineres, donec reposceret, si res hoc postremo tempore absque tua culpa periisset, causa hujus damni non esset tua prior injuria, sed hæc justa retentio, ergo idem est in nostro casu.

242. Q. 51. *Qualis sit obligatio restituendi res per parva furta sublatas.* R. §. 1. Rem quantumcumque levem ablatam teneris sub veniali restituere; hinc si nulla causa rationabilis te excuset, non potes ab eo peccato absolvi, nisi restituas, secundum illud S. *August. non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*, ità omnes & speciatim citati n. 191. cum *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 5. num. 2. Ratio est, quia talis nolens restituere vult continuare illud leve furtum, volens autem continuare de illo non dolet, ergo nec potest ab eo absolvi: potest tamen facilè esse justa causa excusans à restitutione, & sæpe potest præsumi consensus domini. Notat autem rectè *Less.* l. 2. c. 12. n. 50. semper expedire, ut Confessarius, etiam pro pœnitentia, injungat restitutionem rei illius levis ablatæ, aut ut tantundem det pauperibus, ne ex suo peccato reportet commodum, utque magis absterreatur, alioquin homines fiunt ad hujusmodi furtula faciliores & ad majora gradum faciant: an autem restitutio rei levis possit præcipi sub excommunicatione, videri potest *Dicast.* de Restit. d. 9. à n. 84.

243. §. 2. Non est obligatio gravis restituendi materiam tantùm levem sublatam cum intentione mortaliter mala, uti dictum est n. 190.

§. 3. Multi docuerunt, si quis etiam advertenter compleat magnam quantitatem per furta venialia ablatam, non fore mortale, sed oppositum constat ex dictis p. 1. num. 1005. Quòd si illa quantitas gravis per parvas partes & venialia tantum peccata sublata sit, non esse sub mortali restituendam tenuerunt plures apud *Moyam* t. 6. d. 4. q. 4. nu. 4., sed dicendum est absolutè esse obligationem gravem restituendi illa, quæ aliquis per parva furta sustulit, si simul sumpta faciant materiam gravem, ita *Suar. Azor. Valent. Rebel. Sanch.* l. 1. c. 4. num. 10. *Lugo* d. 8. à num. 68. *Haun.* t. 2. num. 198. *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 5. nu. 6. *Esp.* q. 32. *Moya*, num. 5., dicens oppositum nullatenus esse sustinendum, *Carden.* in 2. crisi d. 23. n. 90. aliique communissimè: *Probatur*, quia *Inn.* XI. damnavit hanc 38. prop., *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis:* ubi per Tò *pauca*, AA. intelligunt parva, uti notat *Pollenter* ad hanc propositionem. Ratio autem est, quia alioqui is, qui singulis diebus totius anni furatus est Titio solidum, in fine non teneretur sub mortali restituere summam 365. solidorum, consequens autem est falsum, quia materiæ illorum parvorum furtorum coalescunt in unum damnum grave Titii, ad similem modum, quo omni die imponens parvum pondus in lancem libræ, tandem hæc parva pondera coalescunt in ordine ad faciendum pondus grave, ergo est obligatio gravis reparandi illud damnum: quod verum est, sive damnificatus sit unus homo sive sit communitas una aut plures, cum hoc tamen discrimine, quod ad damnum grave respectu communitatis plùs requiratur, secundùm dicta p. 1. n. 1012. & 1013. Vide dicenda hic n. 417. 244.

§. 4. *Oviedo* de pecc. contr. 3. p. 7. n. 102. putat tum tantum coalescere materias illas, si in se vel in æquivalente existent apud furem, non autem si fur consumpserit & non sit inde factus ditior, nec si purè damnificarit: hanc sententiam tenet etiam *Diana* p. 1. t. 6. R. 34, videturque approbare *Petsch.* p. 172. multis eandem firmans: *sed contrà* est, nam ex prima læsione levi nascitur obligatio reparandi illud leve damnum, similis obligatio nascitur ex secunda læsione ad reparandum aliud leve damnum, item ex tertia, quarta & sequentibus, ex hoc enim, quòd accedant plures læsiones, non minuitur sed potiùs augetur prior obligatio, ergo ex omnibus illis parvis læsionibus nunc actu positis nascitur obligatio reparandi totum damnum grave, ergo si non reparetur, peccatur mortaliter, quia continuatur damnificatio gravis. *Conf.* ex *Sanch.* num. 16. nam si singulis diebus anni à me acceperis unum solidum mutuum, in fine anni illæ singulæ acceptiones, quamvis de se leves, coalescunt ratione materiarum, & causant in te obligationem gravem reddendi totam summam illorum solidorum, etiamsi ex his non esses factus ditior, est autem simile in nostro casu, ergo. 245.

§. 5. *Objiciunt* 1. Ex culpa veniali nascitur obligatio tantùm levis ad partem levem, uti dictum est n. 185., sed hîc est culpa tantùm venialis, ergo. *Respondent* 1. *Lugo* num. 69. *Haun.* n. 208. aliique, hanc obligationem gravem non oriri præcisè ex culpa, sed esse veluti pœnam conventionalem, quam fur sibi imponit per singula furta, quasi promittens sæpius restituere, si sæpius furetur: sed hoc meritò rejiciunt *Tamb.* n. 7. & *Petsch.* p. 171., nam inprimis furans potest absolutè nolle restituere quicquam, quantumcumque furetur, ergo gratis dicitur consentire in tale pactum: *Si dicas*, in casu, quo nollet, per legem Dei obligari: *contrà* est, ergo ex lege tantùm positiva tenetur, quod nemo dicet: deinde si ex multis levibus 246.

obligationibus ex quasi conventione possit conflari una gravis obligatio ad restituendum totum damnum, etiam poterit conflari ex multis levibus obligationibus provenientibus ex multis culpis venialibus. *Respondet.* 2. *Tambur.* furem, si statim restituat, quando advertit fieri materiam gravem, prævenire peccatum, si autem non restituat, incipere injustè detinere, & ex hac detentione obligari: *contrà* est, si graviter peccat detinendo, ergo antecedenter erat obligatio gravis illud restituendi: quæro unde? Itaque ℞. 3. dist. maj., ex culpa veniali nascitur obligatio tantùm levis ad rem levem, si hæc culpa sit unica, vel non tot, ut his causatum sit damnum grave, C, si sint multæ, quibus causatum sit damnum grave, N. maj.; disparitas est, quòd quando per unicam actionem venialem causatum est damnum etiam grave, damnum totum non est voluntarium; è contrà si per plures actiones causetur damnum grave, singulæ habent rationem pleni voluntarii respectu partis suæ, & hæ partes simul sumptæ conflant materiam gravem, ergo totum damnum est plenè voluntarium, ergo meritò ex illis culpis obligatur ad totum damnum reparandum, sic tamen, ut hæc obligatio gravis restituendi totum non fundetur in gravitate injuriæ formaliter sumptæ, sed in gravitate materiæ debitæ propter leves injurias formaliter sumptas.

Instab. 1. Multa venialia nunquam faciunt unum mortale, ergo multæ obligationes leves nunquam faciunt unam gravem. ℞. Multa venialia nunquam faciunt formaliter unum mortale, c, nunquam faciunt objectivè, n. antec., & simili modo c. vel n. conseq., quamvis enim venialia & obligationes leves nunquam ità uniantur inter se, ut in se fiant mortale vel obligatio gravis, potest tamen ex multis venialibus & ex multis obligationibus levibus consurgere tanta materia, ut sit objectum peccati mortalis & obligationis gravis.

Instab. 2. Si Titius unà vice abstulerit aureum, Cajus autem per multas vices tantùm veniales, & neuter sit inde factus ditior, recta ratio dictat, quòd Cajus non debeat ità graviter obligari ad restituendum totum, sicuti Titius, ergo cùm Titius obligetur sub mortali, Cajus tantùm sub veniali obligabitur. ℞. Recta ratio dictat, quòd Cajus non debeat ità graviter obligari, ex vi injuriæ formalis præcisè, c, ex vi gravis materiæ per injurias formales ablatæ, n. ant. & conseq.

Instab. 3. Qui minùs peccavit, non meretur tantam pœnam, sed Cajus minùs peccavit, & hæc restitutio est veluti pœna, ergo. ℞. Qui minùs peccavit, non meretur tantam pœnam, præcisè respondentem culpæ, c., respondentem damno per formales culpas causato, n., cùm enim uterque fecerit æquale damnum per formales culpas, damnum autem per singulas culpas factum compensari debeat per singulas restitutiones, utrique resultat pœna totius damni reparandi.

247. *Obji.* 2. Si sit obligatio gravis reparandi damnum grave per parva furta causatum, ergo si plures sine aliquid parvum furati Titio, non quidem communi consilio, attamen advertentes inde resultare Titio grave damnum, v. g. si mille homines acceperint singuli unam uvam ex vinea, singuli tenebuntur restituere sub mortali. ℞. Seq. concedunt *Covarr. Med. P. Nav. Sayr. Suar. Vasq.* aliique cum *Mol.* T. 3. d. 689. & *Bonac.* de restit. d. 2. q. 8. p. 9. n. 6.; sed probabiliter negant ex justitia teneri *Sanch Less. Esp.* suprà, *Lugo* d. 16. à n. 55. *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 9. n. 82. *Oviedo* num. 111. *Pesch.* p. 168. *Tann. Diana* & *Sporer* t. 5. c. 5. n. 47., quia injusta acceptio singulorum est tantùm venialis, uti dictum est p. 1. n. 1010. & partes reliquæ à singulis acceptæ non sunt singulis imputabiles. *Dixi*, ex injustitia, nam *Laym.* l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 3. & alii cum *Sporer* n. 45. dicunt teneri ex charitate sub mortali compensare pro sua parte, si exemplo suo alios moverit ad furtum, & spes probabilis sit alios etiam compensaturos, si ipse compenset; sed AA. p. 1. n. 1009. relati, qui dicunt talem exemplo suo moventem peccare mortaliter contra justitiam, dicere debent consequenter etiam ex justitia teneri sub mortali suam partem restituere, si aliàs reliqui non essent compensaturi: Itaque tum aliquis sub mortali tenebitur tantùm ex charitate, si movit alios, attamen credat futurum, ut restituant, si ipse prior aut simul restituat leve illud, quod abstulit, tum enim sine gravi suo incommodo potest & tenetur avertere grave damnum, quod proximus haberet ex carentia restitutionis, quam facere tenetur.

Instab. Ergo poterit grave damnum causari alicui, ad quod tamen reparandum nemo ex justitia sub mortali teneatur. ℞. C. seq. cum *Less. Salas, Dicast.* n. 80. *Ovied.* n. 118., cùm enim totum damnum non sit datum nisi per injurias veniales diversorum hominum independenter ab invicem operantium, satis est singulos sub obligatione levi teneri restituere partem suam, cui obligationi, si satisfaciant, alter recipiet totum. Videri possunt plura circa hanc materiam apud *Oviedo* à n. 110. & *Haun.* à n. 197.

Q. 52. An sit obligatio restituendi totam materiam gravem, quam quis abstulit. ℞. §. 1. Esse; nam n. 242. diximus esse veniale nolle restituere quamcumque partem levem furto ablatam. Unum *objici* potest, nam supponendo, quòd 4. solidi sint materia gravis respectu pauperis, non autem respectu divitis, si pauper abstulerit diviti 4. solidos, eosque amiserit, pauper tenebitur hos 4. solidos restituere diviti, hoc autem videtur inconveniens, nam pauper subiret damnum grave, cum tamen dives passus sit tantùm leve damnum, justitia autem non obligat, ut inferens damnum leve, subeat damnum grave. ℞. 1. Si argumentum valet, ergo pauper nunquam tenetur restituere diviti totum, quod abstulit etiam cum culpa mortali, si inde non sit factus ditior, quia pauperi erit gravius damnum, quàm diviti. ℞. 2. Justitia non obligat, ut inferens damnum absolutè leve, subeat damnum ex parte objecti absolutè grave, c., ut inferens damnum comparativè leve respectu damnificati, subeat grave comparativè ad damnificantem, n., nam id per accidens est, & cùm pauper non possit aliter reducere æqualitatem jurium, ad hoc tenetur. 248.

§. 2. Probabilius videtur ad evitandum mortale satis esse restituere tam multum, ut reliquum, quod non restituitur, sit solùm materia levis, v. g. si materia gravis respectu illius, cui furatus es, sint 30. stuferi, & 29. sint materia levis, si furatus sis 30. & restituas unum, quamvis retineas 29., non videris peccare nisi venialiter, ità *Sanch.* l. 7. c. 21. n. 9. *Less. Ovied.* de pecc. contr. 3. p. 7. n. 109. *Rebell. Vasq. Bonac.* aliique multi cum *Dicast.* de Rest. d. 9. n. 62. contra *Med. Cordub. Lop.* & alios, quos sequitur *Esp.* q. 36., saltem in casu, quo ex injusta acceptione est obligatio restituendi. *Ratio* nostra est 1. quia si ab initio esses furatus tantum 29., non peccares mortaliter hos retinendo, uti supponitur, ergo neque nunc, si uno restituto retineas 29., idem enim est jus contra primum furtum & contra hanc retentionem. 2. Qui intulit grave damnum in fama, & illud imminuit ità, ut non maneat grave, ille non amplius tenetur sub mortali ad restituendum, uti fatetur *Esp.*, ergo idem dicendum est in aliis rebus restituendis. 3. Si quis vovisset quotidie orare Rosarium sub pœna bis orandi sequente die, si hoc die omisisset, cras orans, v. g. tres decades ad supplendum pro hac die, evitaret mortale, uti fatetur *Esp.*; idem autem est in nostro casu, disparitates enim, quas affert, reipsa non videntur facere ad rem. 249.

§. 3.

250. §. 3. *Obji.* 1. Communis & quasi naturalis sensus omnium hominum est, quòd sic restituens non satisfaciat, sed tantum eludat justitiam, ità *Esp.* ℞. Communis sensus est, quòd non satisfaciat plenè sed in re levi eludat justitiam, c., quòd non satisfaciat, quantum necesse est ad vitandum mortale, aut quòd in re gravi eludat justitiam, n.

251. *Obji.* 2. Qui in materia gravi est læsus, hoc ipso acquisivit jus ad repetendam materiam gravem, ità ut meritò sit graviter invitus, si reddatur tantùm pars levis, nisi fortè fiat sub conditione reliquarum etiam reddendarum, ergo non satisfit reddendo partem tantum levem. *Prob. ant.*, acquisivit jus ad simultaneam restitutionem omnium partium ablatarum, ergo si non restituatur simultas omnium partium, fit illi injuria, ità *Esp.* ℞. N. *antec.*, ad prob. *dist. consequens*, ergo si non restituatur simultas, fit illi injuria, gravis, n., saltem levis, c., consequentiam: jus ipsius est divisibile, sicuti etiam partes sunt divisibiles, unde si non retineatur pars gravis, non læditur jus magnum, & consequenter non peccatur mortaliter.

Instab. 1. Ergo erit obligatio gravis restituendi materiam levem. ℞. Erit obligatio gravis restituendi materiam levem, non prout levis est, sed prout retenta cum aliis est constitutiva materiæ gravis, & è contra prout restituta est sublativa materiæ gravis, unde est obligatio gravis tollendi gravitatem materiæ, sive illam gravitatem convertendi in levitatem.

Instab. 2. Obligatio gravis respicit materiam gravem. ℞. Respicit materiam gravem, quæ tota sub mortali restitui debeat, n., quæ sub mortali eousque restitui debeat, ut non maneat gravis, c, & hoc fiet in nostro casu.

252. Q. 53. *An sit obligatio compensandi damna orta ex dilatione restitutionis.* ℞. Culpabiliter differens restitutionem tenetur compensare damna, uti patet: è contra si dilatio non sit culpabilis sed superveniat, v.g. ex impotentia restituendi, AA. distinguunt, nam si debitum erat ex delicto, *Molin. Laym. Rebell Lugo* d. 21. n. 17. *Less.* l. 2 c. 16. n. 32. *Dicast.* de Rest. d. 10. nu. 76. *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 6. n. 5. *Ills.* t. 4. d 3. n. 262. *Petsch.* p. 212. aliique communius obligant ad resarcienda damna, quia injusta acceptio, quæ præcessit, adhuc est causa illorum; *Nav.* tamen, *Dian.* p. 11. t. 2. R. 34. *Burgh.* cent. 1. cas. 10. & 24. excusant, nisi prævidens & volens posuisset causam dilationis; quam sententiam *Dicast.* vocat probabilissimam, si causa differendi sit gravis necessitas vel periculum spirituale, quia ultima damna proveniunt ex justa dilatione solutionis, justa autem dilatio purgat moram, estque tum justa, quando in his circumstantiis fieri non potest solutio, tum enim creditor non potest esse rationabiliter invitus circa dilationem; & secundum hanc sententiam docet contra alios *Lugo* d. 18. n. 43., si materia restituenda valebat 100. aureis, quando debebat restitui, & postea valet tantùm 80., quando post dilationem justam restituitur, satis esse restituere valorem 80., nam quando valebat 100., tum non tenebatur ex delicto formali & proximo solvere. Utraque sententia est probabilis, prima tamen probabilior: Notat autem rectè *Ills.*, si dilatio facta sit propter talem necessitatem, ob quam tum licuisset rem eandem auferre domino, non fore obligationem compensandi damna ex dilatione secuta, quia tum non imputarentur delicto sed necessitati, quæ sicuti excusasset acceptionem, sic nunc excusat retentionem: E contrà si obligatio restituendi non sit ex delicto, communis & vera sententia est cum *Lug.* d. 18. n. 35. non esse obligationem resarciendi damna orta ex dilatione, nisi fortè expressè contraxissent de his resarciendis, etiam in mora non culpabili; item nisi dilatio postea cognosceretur esse domino damnosa & voluntariè fieret, tum enim succederet mala fides, & teneretur etiam de casu fortuito, uti colligitur ex L. 18. ff. *commodati*, & cap. *decima*. 16. q. 1. Vide dicenda à n. 357. Item n. 360. An differri possit restitutio, si alioqui damnum domino vel damnificatori causaretur, dicetur à n. 424. Non peccari autem mortaliter, si absque gravi damno domini ad breve tempus differatur restitutio, dictum est p. 1. n. 1002. Denique justas causas differendi restitutionem ad tempus, dabimus hic n. 360.

Q. 54. *Quid addendum sit circa lignantes vel pascentes in fundo alieno.* ℞. Seqq. §. 1. Lignans in sylva spectante ad privatum tenetur reparare totum damnum, sicuti si in alia re damnificasset, uti tenent omnes communiter, quamvis videantur dissentire *Sot.* & *Tolet.* apud *Dicast.* de Rest. d. 9. n. 353. Quòd si communitas alicui privato elocarit sylvam alioqui communem, qui in ea lignatur, tenetur restituere, non aliter ac si ad personam privatam spectaret, quia communitas transtulit totum jus suum in illum, non aliter ac si pro tempore vendidisset, nam ideo in vicem accipit pretium elocationis, quæ est quasi venditio ad tempus, ità *Vasq. Lug.* d. 6. num. 88. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 248., estque hoc conforme illis, quæ diximus p. 1. n. 970. 253.

§. 2. *Dicast.* & alii cum *Burgh.* cent. 3. cas. 77. dicunt lignantem in sylva spectante ad communitatem, cujus ipse non est pars, quamvis ligna multa efferat & successivè vendat, non peccare mortaliter, nec teneri restituere, si non edat magnam stragem: admittit *Ills.*, si faciat in sylva communitatis vicinæ, tum enim talia damna mutuò compensantur, quod non est, si communitates vicinæ non sint; & tantò magis admittit *Lugo* n. 86. & 89., si faciat in sylva communitatis, cujus ipse est pars: addunt *Sanch. Henriq.* & *Mol.* non fore peccatum, indies scindere unam sarcinam ad comburendum, quamvis scindens sit dives, qui possit emere, dummodo non scindat arbores sed ramos; item non fore peccatum scindere singulis septimanis 2. sarcinas ad vendendum; imo *Sanch.* in Conf. L. 1. c. 5. d. 1. n. 21. & 35. dicit, si oppidani soleant adinvicem cædere ligna ex sylva alterius communitatis, nequidem fore veniale, quia videntur ista licere per consuetudinem, aut saltem tantum sub pœna prohiberi, vel per pacta disjunctiva, ut vel non cædant, vel si cædant & deprehendantur, solvant pœnam; quod etiam tenent *Mol.* & *Lug* n. 91.; sed sententia contraria est probabilior ac communior cum *Bonac.*, quòd in hoc fiat injuria, possitque etiam peccari mortaliter, si attingatur materia gravis, secundùm dicta p. 1. num. 1012. & 1013., nam quævis communitas habet ad suas sylvas jus strictum contra alias communitates, neque scitur, quod adsit tale mutuum pactum, & capita communitatum procul dubio contradicerent, si interrogarentur: si autem lignans cædat in sylva suæ communitatis, quæ non relinquitur communis sed solet dividi & assignari singulis pro parte, etiam facit injuriam ob rationem eandem: monent tamen rectè AA. quoad ista attendendum esse ad consuetudines & leges diversis provinciis ac locis proprias. 254.

§. 3. Quæ dicta sunt de lignatione & sylvis, intelligenda sunt etiam de pascuis, de quibus omnibus plura videri possunt apud *Lugo* totâ s. 9. & *Dicast.* dub. 13. 255.

Q. 55. *Quid circa venationem, piscationem, aucupium, columbas, apes.* ℞. De his multa habentur in Instit. *de rerum divisione*, & *de acquir. domin.*, ex quibus, uti & ex illis, quæ jam addemus, facilè colligetur, quandonam sit obligatio restituendi. 256.

§. 1. Venatio de jure naturæ permissivo cuilibet concessa est, neque potest privatus eam prohibere in loco ad se spectante, non clauso speciali sepe vel muro, uti rectè *Lugo* d. 6. n. 54., quia feræ passim vagantes

gantes nullius sunt, & L. 1. §. 1. ff. *de acquir. possess.*, item §. 14. Inst. *de rer. divis.* dicunt fieri primò occupantis: possunt tamen Principes vel Resp. sub pœna prohibere venationem aut piscationem in locis communibus, vel etiam aliis ad privatos spectantibus, quamvis id facerent ob habendam aliquando solam recreationem, uti habet communissima, *Less.* L. 2. c. 5. n. 33. *Castrop.* t. 31. p. 13. n. 4. *Haun.* t. 5. n. 74., & nunc certum esse dicit *Ills.* t. 4. d. 2. n. 244. contra celebres Juristas, tum quia id non habent per consuetudinem, tum etiam quia servit utilitati communi, ne subditi alias necessarias functiones negligant, ne eâdem occasione ad latrocinia vel rebelliones armentur, ne feras vel pisces exstirpent, capiendo nimis magno numero, vel dum gestant uterum aut semen &c.; putat tamen *Lugo* nu. 61. non posse in universum prohiberi venationem vel piscationem, sed in certis locis vel certorum tantùm animalium, dicit enim in universum prohibere, fore inhumanum, cùm ista sint licita de jure naturæ, quod universalissimum est, quidquid in contrarium pugnet *Grotius* l. 2. c. 2. num. 5. Deinde pœna, sub qua prohibent, non debet esse capitis vel mutilationis vel flagellationis, nisi in raro casu, si quis sæpius & contumaciter repeteret, *Less.* num. 45. *Castrop.* p. 14. n. 6. *Lugo* suprà, *Haun.* n. 80. Similiter prohibere non possunt Principes, ne subditi feras arceant vel abigant à frugibus, uti omnes fatentur cum *Haun.* n. 76., quòd si aliter arcere non possint, possunt occidere, uti habent *Sa* & *Less.* n. 37., cuivis enim licitum est defendere sua contra homines, ergo multò magis contra feras; & tenentur Principes restituere, si vel prohibendo, ne abigant, vel multiplicando feras, inducant rusticos in damna, uti habet communis cum *Less.* suprà, *Castrop.* n. 5. *Dicast.* d. 10. n. 297. Quòd si etiam venando notabiliter proterant sata, excutiant grana, lædant vineas vel sepes, tenentur hæc damna compensare, uti cum *Less.* n. 40. docent omnes, qui hanc rem attingunt, nisi fortè Princeps per liberum populi consensum acquisivisset absolutum jus venandi, ità ut populus censeretur renuntiasse suo juri, & id voluisse permittere, uti notant *Mol.* & *Less.* apud *Laym.* l. 3. t. 1. c. 15. n. 16, sed rectè monet *Ills.* nunquam censeri consensisse in immodica damna.

257. §. 2. Etiamsi aliquis circumducat septo sylvam, aut vallo stagnum suum, si tamen sylva vel stagnum sit ità magnum, ut quando vult, non possit accipere feras vel pisces, sed ibidem nascantur, aut etiam aliunde importentur, dominus talis sylvæ vel stagni non censetur occupasse feras vel pisces, sed manent Juris communis, cùm adhuc habeant naturalem libertatem, hinc ibi capientes acquirunt dominium, non aliter, ac qui venatur in insula trium vel duarum leucarum, *Less.* n. 46. *Laym.* n. 12. *Lug.* n. 72. *Dian.* p. 9. t. 9. R. 39. *Dicast.* n. 312. & alii; probatque ex jure *Haun.* n. 63. 70. & seqq. Notatque *Rebell.* & ex illo *Dicast.* n. 314, si locus sit ità magnus, quantus solet esse cursus feræ ad evadendum per fugam, censeri retinere naturalem libertatem.

258. §. 3. Si fera etiam suâ sponte è loco publico incurrat intra vivarium Caji non ità vastum, è quo exire nequeat, aut si pisces è flumine influant in piscinam, in qua facilè capi possint, fiunt Caji, quia talia receptacula sunt ex natura sua ordinata ad talem capturam, & semper adest animus ibi capiendi, si adveniant, *Lug.* suprà, *Haun.* n. 85.

259. § 4. Si primus lethaliter tetigisti feram, eamque persequeris, & moraliter non possit effugere manus tuas, fera tua est, quamvìs alius superveniens ultimo ictu lethali prosternat, ità *Less.* n. 47. *Dicast.* *Burgh.* cent. 3. cas. 34. *Haun.* n. 65. In dubio tamen, an tu primò lethaliter tetigeris, vel an esset evasura, spectabit ad posteriorem, quia fera mansit in possessione naturalis libertatis suæ, ergo non fuit à te capta, sed à posteriore primò occupatur, *Less.* *Dicast.* *Tamb.* L. 1. c. 3. v. *Venatio*, *Lug.* n. 83. *Burgh.* suprà contra *Laym.*, qui dicit esse dividendam. Quòd si tu, qui lethaliter tetigeras, desinas eam persequi, tum erit primò capientis, *Molin.* & alii cum *Sa* v. *Venatio* n. 2.

§. 5. Si feram persequens eò redegeris, ut te longius effugere non possit, attamen non vulneraveris, & alius ipsam in istas angustias redactam ante te apprehendat, est hujus & non tua, uti rectè *Lug.* n. 79. *Haun.* n. 68. contrà *Molin.* & alios: E contrà si dederas talem ictum feræ, eamque persequaris, ità ut te effugere non posset, interim illa incidat in laqueum à Titio positum, ex quo etiam evadere non posset, *Lug.* suprà dicit totam spectare ad Titium, quia Titius primus reipsa cepit, tu autem priùs eras capturus; *Less.* num. 50. dicit esse vel tuam vel Titii, si tu vel ille primus occupet, tu enim habes jus occupandi, quia sic vulnerasti; habet etiam Titius, quia sic illaqueavit; *Molin.* & *Illſ.* n. 241. probabiliùs dicunt esse tuam, quia per ictum lethalem, ob quem non poterat manus tuas evadere, jam censebaris moraliter occupasse, ergo per accidens se habet laqueus Titii, aut tibi tantùm servire poterat. 260.

§. 6. Si fera laqueo à te posito sit capta, secundùm *Covarr.* & *Nav.* est illius, qui eximit, nisi alicubi sit contraria consuetudo: secundùm *Molin.* *Laym.* *Less.* n. 49 *Pluel.* p. 3. n. 555. *Illſ.* suprà, si ità capta est, ut non posset evadere, est tua, quia per tuum instrumentum ei sufficienter ademisti naturalem libertatem, ergo acquisivisti jus saltem ad illam. Si erat se tandem extricatura ex laqueo, dicunt dividi debere inter te & illum, qui exemit, quia uterque simul cepit, & neuter sine altero cepisset: *Haun.* n. 69. putat ac esse distinguendum, si laqueus positus erat in loco publico vel in loco alieno cum consensu domini, tenet cum *Molin.*; si verò positus erat in alieno loco invito domino, dicit hunc posse non solùm feram, sed etiam laqueum licitè eripere, & ità habere praxin: *Illſ.* n. 241. dicit, sicut non obligarem venatorem ad reddendam feram domino loci, propter expressè contrariam legem. 3. ff. *De acquir. domin.*, sic nec dominum loci obligarem ad reddendam priùs exemptam feram venatori, eò quòd præventio videatur subrogari posse satisfactioni injuriæ pro venatione vel aucupio in loco alieno sinè domini consensu. Quòd si laqueus in publico loco positus fuerit, vel cum consensu domini, sed dubium sit, an fera fuisset evasura, secundùm *Molin.* *Less.* & *Laym.*, est dividenda pro rata dubii, quia videtur habere uterque jus; secundùm *Lugo* n. 83. & *Tamb.* suprà, tota est capientis, quia fera in dubio non præsumitur amisisse libertatem, unde nec pro spe satisfaciendum erit illi, qui posuit laqueum, uti non satisfacio pro spe illi, præ quo in concursu accipio beneficium; satisfieri tamen debebit pro labore positi laquei, quia de illo posito certus est, & hic viam fecit ad prædam, ità *Tamb.*; possuntque etiam hæc applicari ad nassam in flumine positam pro capiendis piscibus, uti notat *Less.* n. 50. 261.

§. 7. Si quis egrediatur limites venationis suæ, & in alienis limitibus nullo speciali sepimento clausis capiat feras. *Bonac.* citans *Molin.* *Fill.* & *Sa* dicit eum peccare mortaliter, & teneri restituere, quia læsit jus cum damno: *Laym.* n. 14. dicit peccare posse mortaliter, quia violatio talis juris soli alteri competentis solet magni æstimari, maximè si frequenter fiat; sed non ideo debebitur restitutio ferarum, quia non erant sub dominio alterius, sed adhuc jure Gentium communes: admittunt tamen AA. communiùs contra *Vasq.* & *Lugo* num. 69. esse obligationem reparandi damna, si v. g. captis feris plerisque sylva multùm vile- 262.

vilesceret: *Tamb. Dicast.* & *Less.* n. 44. putant peccari tantum venialiter violando tale jus, si feræ non patiantur magnam stragem: imò *Burgh.* cent. 1. cas. 52. valde probabiliter putat ordinariè nequidem venialiter peccari, quia domini passim id sciunt & ipsimet faciunt, videnturque invicem consentire, contenti mulctâ vel pœnâ, si quis in facto deprehendatur.

263. §. 8. Qui alterum impedit à venatione, piscatione, aucupio, ad quod jus habuit, facit injuriam, & tenetur compensare, quantùm alter deductis expensis putabatur lucraturus, si impeditus non fuisset, *Castrop.* p. 13. num. 7. Similiter si quis aquas, ubi alter jus piscandi habet, inficiat, ita ut pisces moriantur, tenetur restituere, non pisces, ad quos utpote naturali adhuc libertate gaudentes alter necdum habebat jus, sed quantùm per jus piscandi violatum, censetur impeditum esse lucrum, *Less.* num. 43. *Dicast.* tamen num. 308. putat per hoc non fieri injuriam, adeoque non deberi restitutionem, quia necdum erat jus ad illa animalia per venationem capienda, nec jus piscandi est impeditum, sed tantùm pisces sunt prærepti.

264. §. 9. Qui animalia domestica capit, etiamsi extra dominorum potestatem longius evaserint, tenetur restituere, uti habetur §. *Gallinarum*, 7. Instit. *De rerum divis.*, docetque cum communi *Less.* n. 28. Idem est de capiente animalia silvestria, sed usu jam mansuefacta, quæ domum redire solent, quia non ideo libertatem recuperarunt, quòd à domo tempore aliquo aberrent, tum enim tantùm dicuntur eam recuperasse, si ità evaserint, ut difficulter iterum reduci possint, nec sperentur sponte reditura: si tamen hæc animalia amitterent consuetudinem redeundi, nullius essent, & fierent primò occupantis, essent enim iterum silvestria, *Dicast.* n. 315.

265. §. 10. Licitum est habere columbas, uti tenent communiter omnes, probantque *Less.* n. 20. *Lugo* n. 42 *Haun.* n. 81. *Dicast.* num. 319. Rationes præcipuæ sunt, 1. Consuetudo: 2. Permissio Reip.: 3. Major utilitas, si enim manerent silvestres, fugerent manus coquorum & magis multiplicatæ majus damnum inferrent frugibus &c. Hinc illicitum est, per se loquendo, occidere columbas pascentes in agro tuo, quamvis possis abigere: quòd si dominus eas in fame teneret domi, ut egressæ irruant in alienas segetes, putant *Tol.* & *Lugo* num. 48. posse occidi vel capi, quia tum videtur fieri fraus contra jus eorum, ad quos spectant segetes, & præter permissionem ac mentem Reip.; sed in hoc spectanda est consuetudo locorum & communis prudentum sensus.

266. §. 11. Qui per fraudem vel per inusitatas illecebras capit alterius columbas, tenetur restituere, nisi fortè alicubi sit consuetudo & tacitus consensus eas quomodocunque sibi mutuò subducendi; quia cùm sint animalia domestica vel saltem mansuefacta, sunt alterius, & tam parùm abduci possunt, quàm gallina aut canis, *Less.* n. 28. *Lugo* n. 43. *Haun.* n. 82. *Ills.* n. 242. *Dicast.* n. 325. Si tamen columbæ alienæ aggregarint se tuis, & deseruerint consuetudinem redeundi ad alterum, fiunt tuæ: dicunt autem multi tum deseruisse consuetudinem redeundi, si bis terve tempore consueto non redeant, sed tuas comitentur, quod non approbat *Ills.*, dicens non esse attendendum ad emansionem duorum aut trium dierum, sed ad judicium prudentum & consuetudinem provinciarum. Vide *Dicast.* n. 316.

267. §. 12. Examen apum, quamvis evolet, tamdiu manet Titii, quamdiu in ejus conspectu versatur, nec difficilis est ejus prosecutio, uti habetur §. 16. Instit. *De rer divis.* Quòd si difficile sit Titio illud sequi & recuperare, potest à quolibet capi, etiamsi arbori Caji adhæserit vel in ejus cavitatem se receperit, sicuti enim avis non ideo est tua, quòd arbori tuæ insideat aut in ea faciat nidum, ità nec apes; idque etiam ex jure probat *Less.* num. 32. *Lugo* n. 73. *Haun.* num. 84., maximè cùm apes sint de genere animalium silvestrium. Addunt tamen *Lugo* & *Haun.* num. 85., si vidisti apes ingressas esse tuam arborem & ibi possidere voluisti, tuas esse, potes enim velle habere inclusas arbori velut alveari. E contrà, si alveare tuum posuisti vacuum in aliquo loco, v. g. ut exsiccaretur, & interea peregrinum examen apum in illud involaret, non ideo esset tuum, sed quisque posset eximere, uti etiamsi avis in tuum cubiculum involasset, non ideo esset tua, sed qui primus apprehenderet, ad illum pertineret, quia nempe in utroque casu deficit tibi animus sic apprehendendi, qui animus requiritur ad capiendum dominium: si autem ideo exposuisses alveare, aut aperuisses, & postea clauderes fenestram, apes & avis essent tuæ, quia apprehendisses cum animo possidendi, ità *Lugo* n. 73.

Q. 56. *Quid notandum sit circa tributa, gabellas, vectigalia, &c.* Sequentia. §. 1. Per tributa, gabellas, vectigalia, intelliguntur illa, quæ subditi contribuunt ad communem utilitatem, ad publicas necessitates, ad sustinendos magistratus vel dignitatem Principum &c, possuntque hic sumi pro eodem, quamvis inter ea sit aliqua distinctio, uti rectè notat *Dicast.* l. 2. t. 20. d. 2. à n. 1.; certum est autem, de jure naturæ & positivo, tam divino quàm humano, Principibus aliqua tributa deberi, uti rectè probat *Beja* p. 1. cas. 13.; quis autem præterea possit tributa imponere, tradunt *Dicast.* dub 2. & 3. & *Lugo* d. 36. s. 1. & 2., ubi rectè addunt ad justitiam eorum requiri, ut ad illa sit necessitas, & exigantur proportionatè ad illam necessitatem & ad facultates subditorum, secundum æqualitatem seu proportionem geometricam: quomodo autem in comitiis debeant se habere illi, ad quos spectat consentire in tributa: item quid respondere debeant TT., si circa impositionem illorum interrogentur, quando non omnino patet eorum justitia, fusè exponit *Lugo* s. 3. Unum hic notandum est, quòd Principes & Magistratus injustè agant, si reddant aliquem immunem ab oneribus communibus, imponendo vel relinquendo aliis tantò gravius onus consuetam summam contributionum pendendi, uti ex Jure & Auctoritate probat *Delb.* de Immunit. Ecclesiast. c. 5. d. 26. n. 3. 268.

§. 2. *Nav. Angel. Beja* aliique multi docent leges de solvendis vectigalibus esse tantùm pœnales, & non obligare in conscientia, quam sententiam *Less.* l. 2. c. 33. n. 55. *Bonac.* de Restit. d. 2. q. 9. p. 1. n. 3. aliique dicunt esse probabilem; probabilius tamen est, quòd obligent in cônscientia, & quidem ex justitia, uti docent plurimi cum *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 4. d. 1. n. 8. *Lug.* s. 4. *Dicast.* d. 3. d. 2. & seqq. *Sporer* t. 5. c. 5. n. 150. *Mendo* D. 6. q. 1. nam scriptura *ad Rom.* 13. dicit, *Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal*: & *Matt.* 22. *Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Ratio est, quia tributum non debetur ut pœna, sed Magistratus vel Principes, cum serviant Reip., habent jus strictum ad ea exposcenda, quæ sibi necessaria sunt, tam ad sustentationem suam, quàm ad sustinenda onera, ad quæ ratione officii tenentur, ergo qui hoc jus defraudat, facit injuriam; ex quo sequitur nulli licere defraudare, nam si liceat uni, licebit omnibus, & sic destituentur æraria publica, imò ubique dabitur occasio fraudibus, mendaciis, perjuriis. 269.

§. 3. Non tantùm subditi, sed etiam exteri tenentur ad gabellas, uti rectè *Medin. Suar. Vasq. Az. Fill.* aliique cum *Sanch.* d. 45. num. 9. & *Bonac.* n. 4., quia etiam respectu exterorum videtur obligatio inducta 270.

per

per consuetudinem, quam rationabilem esse ostendit *Lugo* n. 29. & quidem quoad usum pontium, fontium, viarum, gabella etiam exteris ideo imposita justificatur, quia in illorum etiam utilitatem cedit, utì rectè *Sanch. Lugo* aliique apud ipsos; potestque præterea Rex exigere gabellam ab incolis hujus regni ad defendendum alterum regnum, quia hoc ipsum cedit ad utilitatem hujus regni, ut sic ab altero defendi possit, vel propter illud magis florere, ità *Vasq.* & *Lugo* num. 36.

271. §. 4. *Ang. Henriq. Fill. Th. Hurt. Moya* t. 1. t. 1. q. 8. n. 6. *Sanch.* d. 10. absolutè dicunt, non esse obligationem sponte suâ offerendi gabellas, nisi petantur, dummodo non abscondantur merces nec decipiantur quæstores; in quam sententiam multùm inclinat *Lugo* à nu. 40., saltem ne pœnitens postea cogatur restituere: additque n. 44. cum *Mol.* & *Sanch.* esse probabile, quòd non teneatur restituere, quamvìs occultaverit se & merces, & ideo nihil sit petitum: è contrà *Covar.* & alii cum *Dicast.* num. 45. absolutè dicunt esse obligationem solvendi, quamvìs non petantur, saltem si moraliter constet de justitia: *Cajet.* & alii apud *Dicast.* num. 45. dicunt antiquas deberi, licèt non petantur, non autem novas, quia contra has est quædam præsumptio, quòd sint injustæ, utì aliqui tenent n. 277. referendi: *Salon. Salas, Turr. Less.* num. 61. aliique cum *Bonac.* num. 6. melius dicunt in hoc servandam esse consuetudinem locorum, videturque probabilius esse solvendas, quamvìs non petantur, nam diximus deberi ex justitia, ergo jus Principis reipsa postulat, quod alioqui læderetur; possuntque de hoc plura videri apud *Dicast.* d. 6. In sententia autem illa, quòd gabellæ non obligent, nisì petantur, notat *Lug.* num. 47. non sufficere petitionem generalem, utì si quæstor diceret, solve, si aliquid debes ex mercibus hoc anno transvectis, sed requiri petitionem, quâ in particulari petatur propter talem vel talem causam.

272. §. 5. Si quis cum quæstore contraxisset de solvendis, v. g. 50. aureis pro omnibus vectigalibus totius anni, omnes docent fieri injuriam, si de his aliquid fraudet, hos enim debet, non tam ex lege vectigalium, quàm ex contractu, utì rectè notant *Mol.* & *Lugo* n. 48.

273. §. 6. Si gabella imponatur rebus usualibus, id est, quæ quotidie ad usum vitæ humanæ emuntur, v. g. pani, carnibus, butyro, oleo, *Cajet.* aliique duodecim AA. apud *Lugo* n. 24. dicunt non obligare in conscientia, quia videtur injusta propter inæqualitatem, cùm pauperiores non habentes talia ex suis bonis cogantur plura emere quàm divites, adeoque plùs graventur; & hanc sententiam vocant probabilem *Mol.* d. 669. *Bonac.* num. 5. *Diana* p. 2. t. 3. R. 28.; sed alii octodecim cum *Lugo* num. 25. & *Dicast.* dub. 10. meritò contradicunt, servatur enim sufficienter æqualitas per hoc, quòd divites propter majores familias plura emant aut plùs graventur tributis propter plura bona immobilia: quòd si propter solas alias merces exigerentur, hæ cariùs venderentur à mercatoribus, sicque non evitarentur incommoda. *Nec obstat*, quòd L. 5. & 6. Cod. *De vectigalibus*, prohibeantur exigi vectigalia pro usualibus, *nam* leges illas dudum abrogavit consuetudo, quam *Suar.* de Leg. c. 16. bene probat non esse irrationabilem: docet tamen cum aliis *Sanch.* dub. 44. n. 7. non facilè injiciendum esse scrupulum defraudantibus vectigalia quoad res usuales, nisì constet de eorum justitia; quod admittit *Lugo* n. 27. quoad pauperes, qui res communes ad proprium usum emunt vel apportant, utì jam dicetur.

274. §. 7. Paupertas excusat à gabellis, hinc si quis solvendo eas non posset alere se & suos, vel quia multa debita contraxit, vel propter alias causas, non teneatur in conscientia solvere, quia potest priùs necessitati propriæ consulere, Principes enim sunt propter subditos, & non subditi propter Principes, utì cum aliis multis dicunt *Sanch.* d. 15. *Lugo* n. 69. *Sylvius* in Resol. p. 2. v. *Restitutio* cas. 4, & addunt, quæstores ideo posse ab eis non petere: hinc *Less.* n. 62. cum aliis docet æquitati consentaneum esse, ut is, qui rem aliquam defert, emit aut vendit ad solatium magnæ necessitatis suæ, in conscientia non teneatur ad vectigal; aliquando tamen teneri putat *Lugo* n. 68, quamvìs ad solvenda debita etiam à Judice cogatur vendere bona sua.

§. 8. Putant aliqui gabellam deberi etiam pro mercibus inferri prohibitis, v. g. pro vino gallico, si prohibitum esset in hanc urbem inferre; sed cùm aliis probabiliter negant *Sanch.* dub. 16. *Lugo* num. 70., quia Princeps pro tali re petit solam pœnam, pro quo enim introducendo petitur gabella, videtur ejus introductio approbari. 275.

§. 9. Si quis emat ab eo, à quo scit defraudari gabellas alioqui ex justitia solvendas, *Silv.* dicit hunc ementem teneri gabellam solvere pro venditore, quia gabella est onus reale, quod cum merce transit ad ementem, & admittunt communiter omnes, teneri emptorem, si verè cooperetur, quia esset causa damni, ergo tenebitur resarcire in defectu alterius: si autem non cooperetur, sed tantùm permittat, *Mol. Bonac. Less. Dicast.* dub. 9. *Sporer* n. 151. dicunt non teneri, nam gabella non est strictè onus reale gravans mercem, sed merx tantùm est veluti hypotheca obligata pro gabella, si fiat excussio & intentetur actio, unde, inquit *Sanch.* dub. 12., talis emens habet se sicuti suscipiens Sacramentum ab indigno Ministro, ad cujus peccatum habet se permissivè; & quamvìs *Lugo* n. 65. inter hæc agnoscat differentiam, eò quòd major causa requiratur, ut quis excusetur à cooperatione etiam materiali in materia injustitiæ, quàm in aliis materiis, tamen in re sentit cum illis. 276.

§. 10. Si constet de potestate imponendi tributum, & dubitetur, an tributum sit justum, sitque dubium negativum, id est, si pro neutra parte occurrat ratio positiva, dicendum est debere censeri justum, & esse obligationem solvendi, utì tenent *Suar. Sotus, Vasq. Mald. Less.* & alii cum *Dicast.* n. 92., licèt multi cum *Sanch.* d. 6. n. 5. *Dian* p. 4. t. 3. R. 39. *Lugo* n. 89. putent non esse obligationem, saltem si tributum vel gabella nova imponatur: his consentit *Sporer* n. 154. dicens veram esse & tutam ob rationes jam dandas pro casu dubii positivi: Ratio nostra est, quia est possessio pro justo præcepto Superioris exigentis tributum, quod etiam exigi non solet sine maturo consilio. Si dubium sit positivum, id est, si sint rationes probabiles pro eo, quòd sit, & etiam pro eo, quòd non sit justum, *Sanch.* & alii sedecim apud *Mendo* d. 6. q. 1. n. 2. dicunt non esse obligationem solvendi, quia possessio videtur esse pro libertate subditorum, præsertim cùm sit præsumptio juris contra tributa ex cap. *Quanquam. De censibus* in 6., ubi expressè dicitur, quòd pedagiorum exactiones tam jure Canonico quàm Civili regulariter meritò sint damnatæ: deinde quia probabilia neminem cogunt involuntarium, inquit *Caramuel*, maximè cùm tributum sit res odiosa, contra quam in dubio est judicandum: prætereà quia sicuti in plerisque aliis materiis, ità in hac videtur esse licitum sequi unam probabilem relictâ aliâ; & hanc sententiam probabilem esse dicunt *Sa, Bonac. Dian. Boss. Tamb. Sporer* t. 5. c. 5. n. 154., eamque sequitur *Lug.* n. 91., & probabilem etiam agnoscit *Dicast.* num. 108. Oppositam tenent *Suar. Vasq. Turr. Moya* n. 4. & alii, quæ etiam videtur probabilior, & est conformis dictis L. 1. à n. 432. Ratio est, quia in dubio præsumendum est pro justo præcepto Superioris, cujus auctoritas est in possessione præcipiendi, 277.

tum

tum etiam quia alioquin quisque sibi facilè finget probabilitatem, ut se obligatione eximat, atque sic dabitur occasio plurimis malis: neque verum est, quòd semper licitum sit sequi probabilem, non enim licet, si propter eam aliquis alius, qui meritò prævalere debet, cogeretur exui certâ possessione rei suæ, uti hìc fieret, quia propter probabilitatem contrariam Superior privaretur potestate certâ præcipiendi. Quod ex jure Canonico allatum est contra pedagiorum exactiones, rectè dicit *Dicast.* n. 99. intelligi de casu, quo sine legitima potestate imponuntur: quamvis autem subditi sint in certa possessione rerum suarum, tamen etiam Princeps est in certa possessione juris ad imponenda tributa, ubi autem duo possident, quorum unus jure suo privari debet, melior est ejus conditio, qui habet jus majus, & pro quo magis præsumitur, qualis hìc est Superior, ità *Dicast.* n. 100. potestque etiam videri à n. 146.

278. §. 11. Si dubitetur, non tantùm ad hoc tributum sit justum, sed etiam an Princeps illud possit imponere, si constet de potestate imponendi tributa, quam Princeps de cætero habeat, probabilius est tributum obligare, quia etiam in dubio de potestate hìc & nunc imponendi, Superior est in possessione præcipiendi hoc, quod non scitur esse injustum, quâ dejeci non debet per superveniens dubium, an hìc & nunc possit hoc præcipere: Deinde quia Princeps & Consiliarii præsumuntur meliùs de hoc judicare posse, quàm alii privati, ità *Mendo* n. 9.

279. §. 12. Ut Princeps possit imponere novum tributum, debet ipsi saltem esse probabiliùs, quòd sit justum, quia hìc agit velut Judex, ad quem spectat sequi probabiliora, & ne subditi, qui certò possident res suas, eis spolientur, ità plurimi cum *Mendo* num. 10., potestque videri *Dicast.* dub. 8. & *Moya* n. 6. Vide etiam *Laurent.* t. 2. tr. 1. d. 4. s. 25.

280. §. 13. Clerici non tenentur ad gabellam contractuum, nisi negotientur; nec ad gabellam rerum de patrimonio suo: præterea bona & coloni Religiosorum Mendicantium eximuntur ab omni exactione, uti habet *Sa* v. *Gabella*: & de hac exemptione Clericorum videri possunt *Sanch.* à dub. 49. usque ad 59. *Lugo* s. 7. 8. & 9. *Dicast.* d. 4. dub. 4. 5. & 6. *Dian.* in Compendio v. *Ecclesiastici* à n. 13. Rectè tamen advertunt *Beja* p. 1. cas. 26. *Silvius* in Res. cas. p. 2. v. *Restit.* cas. 4., quamvis usus exigendi non possit præscribere contra Clericos, attamen quædam tributa ob necessitates publicas sæpe esse imposita bonis & rebus Clericorum cum auctoritate Ecclesiæ, ideoque debere solvi: in dubio autem, an justa sint, videtur præsumendum pro justitia, uti antè dictum, quamvis alii dicant per certam immunitatem & exemptionem poni Clericos in possessione contraria.

281. §. 14. Si quis defraudarit justam gabellam, *Molin.* dicit eum teneri diminuere pretium mercis, quia pretium commune taxatur simul secundùm gabellam, ergo si gabellam non solverit, non potest postulare pretium commune; & hanc sententiam putat probabiliorem *Dicast* dub. 10. E contrà *Less.* dicit posse vendere pretio communi, uti alios, hoc enim pretium taxatur communi æstimatione secundùm onera, quæ communiter omnes subeunt, licèt aliquis hìc & nunc non subeat; & hoc videtur probabilius.

282. §. 15. Ex tanta varietate sententiarum colligit rectè *Dicast.* dub. 7., prudentis Confessarii esse, non semper secundùm rigidissimas obligare ad restitutionem, sic enim non tantùm Sacramentum pœnitentiæ reddetur odiosum, sed sæpe inducentur pœnitentes in gravissima incommoda etiam Conscientiarum; unde sapienter monent *Molin.* *Lugo* n. 43. *Sporer* num. 546. antequam fiat defraudatio, standum esse potiùs pro eo, quòd subditi teneantur solvere; postquam autem facta est, si pœnitens meritò credat exactionem esse injustam, non facilè damnandam esse ad restitutionem.

Quid agendum sit, si cesset causa tributi, aut si non impendatur ad fines, ad quos exigebatur, videri possunt *Lug.* à n. 51. & *Dicast.* d. 3. dub. 12.

Q. 57. *An faciat injuriam & teneatur restituere, qui defraudat præmiferum.* ℟. §. 1. Hic defraudans facit injuriam, quia compositio, quæ pro præmiis instituitur, habet se per modum concursûs, in quo, qui prævalet, acquirit jus strictum ad rem illam, pro qua concurritur, ergo fit injuria, si quis defraudetur, v. g. si alteri dictetur argumentum, corrigatur vitium, aut quomodocunque agendo contra leges talium concursuum, si ille, qui prævaluerat, impediatur à consecutione præmii. 283.

§. 2. Hæc injuria videtur esse gravis, vel ratione materialis præmii seu libri, si ejus pretium ascendat ad materiam peccati mortalis, vel saltem ratione formalis præmii sive honoris & testimonii publici de scientia, pendetque sæpe promotio talis adolescentis à commendatione, quòd in studiis retulerit præmia. 284.

§. 3. Injustum est aliquem adducere ad solvenda præmia, eâ conditione propositâ, quòd ejus nepoti sit dandum præmium excluso alio, qui mereretur, ob rationem jam datam, essetque hoc Mecœnati dare scandalum, quia meritò suspicaretur sæpius contingere ejusmodi fraudes; & si ad homines emanaret tale factum, foret contra existimationem communem, quam habent omnes de æquitate Censorum, ac notabiliter imminueret æmulationem juventutis. *Si dicas*, Mecœnatem posse nulli dare præmium, & dare liberaliter omnibus, præterquam illi, cujus loco accipit nepos. ℟. Posset nulli dare, sed supposito, quòd indicat concursum, tenetur dare prævalenti: sicuti patronus posset ad beneficium nominare, quem vellet, si tamen indicat concursum, non potest dare nisi prævalenti. *Nec obstat*, quòd fundator beneficii statuere possit in limine fundationis, ut aliquid fiat, quod alioqui est contra tenorem fundationis pro reliquis vicibus; *Nam* hoc non obstante, si nunc indicat concursum pro omnibus, tenetur stare concursu, sic enim initur contractus innominatus, *facio, ut des*; *sisto me, ut conferas, si prævaluero*, ergo similiter in nostro casu: patetque in simili, nam licèt possim non dare tibi aureum, si tamen tibi promiserim, & tu promissionem acceptaris, teneor. Vide dicenda l. 4. num. 628. *Conf.* nam aliàs posset talis Mecœnas quoad omnes ità agere, & attribuere præmia, quibus vellet, si enim possit uni, cur non omnibus? per hoc autem everteretur ratio concursûs, & inducerentur incommoda antè insinuata. 285.

§. 4. Ex his sequitur deberi compensationem dictæ injuriæ, aut saltem per tertium fieri debere transactionem cum defraudato, ut acquiescat, v. g. acceptatâ pecuniâ loco præmii & honoris, qui enim per fraudem impedivit alterum à consecutione boni sibi debiti, tenetur restituere & compensare damna, uti constat ex dictis n. 69. 286.

§. 5. Occasione dictorum resolvitur hic casus: Titius adolescens sæpe merito suo obtinuit præmia, sed semel obtinuit unum per fraudem, alioqui debitum Cajo: de hoc se Titius accusat in Confessione; *Quæritur* 1. an à Confessario sit obligandus, ut cum suo & familiæ dedecore factum prodat, ut ità Cajo satisfiat: 2. An sufficiat, si Præfectus vel aliùs publicè edicat per errorem contigisse, quominus Cajus acceperit præmium: 3. Quid tandem facere debeat Titius. ℟. ad 1. Non est ad hoc obligandus, quia hæc infamia positiva esset in æstimatione prudentum major, quàm illa negativa Caji, sive quàm negatio honoris aliàs obtinendi: accedit, quòd Titius per hoc se conjiceret in magnam suspicionem, atque si in aliis etiam 287.

Præmiis fraudem commisisset, sicque privaret se positivo honore justè obtento; quæ, saltem simul sumpta, longè prævalent negativæ inhonorationi, quam patitur Cajus. *Ad* 2. Non suaderem in præsentia Titii, nequidem de ipsius consensu, hoc dici, quia Titius etiam nolens facilè posset in ruborem agi, & sic venire in suspicionem, ac postea dicere à Confessario impositam sibi esse obligationem hoc permittendi, quod aptum esset reddere Confessionem apud omnes odiosam: Si tamen abesset nunc Titius, nec prudens suspicio posset in ipsum cadere, posset id fieri, & per hoc compensaretur ex parte honor. *Ad* 3. Tenetur inprimis pretium libri solvere Cajo, mittendo per ignotam manum: deinde si adhuc simul studeant, & contingeret eosdem iterum certare de præmio, ac prævaleret Titius, induci posset, ut Cajo relinqueret præmium: posset etiam fortè Cajus privatim induci, saltem pretio, ut omnem obligationem remitteret: si tamen sit aliquod periculum, ne suspicetur de Titio, prærequiretur consensus Titii in hoc, & Cajus indirectè erit à suspicione de Titio abducendus. Denique posset Titius permittere Cajum publicè laudari à scientia, cujus præmio fraudatus est, addendo, quamvìs casus fuerint quandoque adversi, non minorem tamen deberi laudem: quod ipsum inscribi posset præmio gratiæ, vel alteri, si posthac reportet.

288. Q. 58. *Ad quid teneatur fur, qui in extrema necessitate consumit rem furto sublatam.* R. Si res mansit domini, tenetur postea, si possit, compensare sola damna causata domino usque ad tempus necessitatis, quia hæc postea dedit jus consumendi, sicuti dedisset jus auferendi, secundùm dicta p. 1. n. 950., unde damnum rei non imputatur injuriæ sed necessitati: è contrà si rem, antequam consumeret, per commixtionem fecerat suam, post necessitatem tenetur restituere etiam rem, tum enim non ex alieno sed ex proprio subvenit necessitati suæ, ideoque obligatio restituendi contracta per injuriam, quæ antecessit necessitatem, perdurat & urget furem, ità *Lugo* d. 21. n. 3. An autem dives restituere debeat damna secuta ex eo, quòd extremè indigenti non subvenerit, dictum est l. 2. n. 206.

289. Q. 59. *An turpe lucrum, sive quod per actionem peccaminosam acquiritur, sit restituendum.* R. 1. Si actio jam sit posita, & pro ea acceptum pretium, non est, saltem de jure naturæ, obligatio illud restituendi; unde si mulier, etiam uxorata, pro usu sui corporis, aut Titius, ut Cajum occideret, pretium acceperit, potest retinere, ità *S. Thom.* 2. 2. q. 62. art. 5. ad 2. *Azor, Rebell. Molin. Vasq. Lugo* d. 18. à n. 45. *Less.* l. 2. c. 14. d. 8. *Dicast.* de Restit. d. 6. d. 1. *Burgh.* cent. 3. cas. 33., ità ut omnes ferè TT. & Juristas in hoc convenire dicat *Tann.*, quamvìs contradicant *Medin.* & alii apud *Dian.* p. 2. t. 16. R. 38. Ratio est, quia tale pretium est acceptatum sine cujusquam injuria, non enim facta est danti, quia hic sponte dedit pro actione sibi utili vel delectabili; neque ulli alteri, uti suppono, nam si actio fuisset injuriosa & damnosa alteri, esset restituendum, non ratione turpis lucri, sed quia actio, per quam lucrabatur, inferebat injuriam damnosam. *Dixi*, de jure naturæ, quia aliqui putant jus positivum statuisse, ut ille restituat, qui per actionem turpem lucratus est: sed *Sa*, v. *Promissio* n. 2. *Sanch.* de Matr. l. 6. d. 20. n. 7. *Less.* n. 18. *Lugo* n. 57. *Castrop.* de Just. d. 2. p. 9. à n. 5. aliique plurimi cum *Petsch.* p. 154. probabiliter dicunt leges illas, cùm sint pœnales, non obligare ante sententiam Judicis, nisi fortè redderent antecedenter incapaces pretii acquirendi, uti de Judicibus docent aliqui, & examinabitur l. 4. n. 1502., ubi etiam dicetur n. 1498., an accepta pro justa vel injusta sententia teneantur restituere; Item an peccent acceptando munera, ibid. dicetur à n. 1499.

§. 2. Si sola actio mala, propter quam erat contractum de pretio, jam posita sit, adhuc est obligatio dandi pretium, nisi leges positivæ aliter statuant; unde qui actionem posuit, justè petit pretium, ità *Sanch. Less. Tamb. Lugo* n. 59. *Dicast.* n. 10. & alii contra *Navar.* & alios, qui dicunt ideo non licere petere, quia hoc videtur esse nova approbatio peccati patrati: Sed ratio nostra est, quia implevit ex sua parte conditionem, sub qua contractum erat de pretio; nec ideo approbat peccatum, sed illo supposito, quod jam detestatur, urget, ut impleatur altera pars contractûs conditionati, uti explicabitur à n. 692. *Nec obstat*, quòd præmiari non possit talis actio, ergo nec poterit pro ea accipi pretium, *nam* n. seq., præmium supponit meritum, quod requirit actionem bonam & honestam; pretium est propter debitum, quod potest esse ex contractu quamvìs de se non honesto. *Si dicas*, sic foveri scelera, si enim meretrix sciret se nihil accepturam, non prostitueret se. R. Id esse per accidens, & habere se tantùm remotè ac indirectè. 290.

§ 3. Si pretium sit datum pro actione mala necdum posita, restitui debet, quia actio non debet poni, ergo nec retineri potest pretium pro ea ponenda: si tamen pretium liberaliter donatum esset ad alliciendum animum, posset retineri, sed adhuc omittenda esset actio, utpote de se semper mala, ità *Lugo* n. 40. 291.

Q. 60. *An restitui debeat pecunia à dæmone accepta.* R. Si sciatur, quòd dæmon furatus sit alicui, ut tibi daret, teneris restituere secundùm antè dicta: si autem hoc nesciatur, spectato jure naturæ poteris retinere, quia dæmon potuit accipere ex fundo maris, aut aliunde, ubi erat derelicta, ità *Dian.* p. 10. t. 15. R. 48. De jure positivo post sententiam Judicis debet dari pauperibus vel applicari fisco, quidquid per artem magicam aut prohibitam acquiritur, uti habent leges & AA. communiter cum *Lugo* d. 6. num. 112. 292.

Q. 61. *An restitui debeat, quod est acceptum pro re vel actione aliunde debita.* R. §. 1. Si ex justitia erat debita, illi, qui dat, restitui debet, uti habet communis cùm *Less.* l. 2. c. 14. n. 69. *Lugo* d. 18. n. 63. *Dicast.* d. 6. dub. 3. *Tamb.* l. 7. c. 5. §. 3. n. 13. & 21. *Haun.* t. 2. n. 352. *Petsch.* p. 143. contra *Nav. Sotum* & alios. Ratio est, quia dans pretium pro re, ad quam habet jus, æquivalenter emeret rem suam, ut redimeret injustam vexam, ergo pretium injustè acceptaretur, ergo restituendum est. Quòd si pro obtinenda actione tali daretur aliquid ex liberalitate, aut tantùm ad animum alliciendum, ut actio poneretur, docent *Nav. Rebell. Tolet* aliique communiter cum *Dian* p. 3. t. 6. R. 4 posse retineri, per se loquendo, nam de Judice aliter fortè loquendum est, de quo l. 4. à n. 1499. 293.

§. 2. Magis controversum est, quid dicendum sit, si res ex Justitia sit debita, non quidem tibi, attamen alteri, v. g. Titio debita est vita sua, adeoque debetur illi omissio occisionis, nunc quæritur, si scias Cajum intendere mortem Titii, & Cajo des pretium, ne eum occidat, an Cajus hoc pretium possit retinere? affirmant *Sotus, Bannez* & alii, quia quamvìs Titius habeat jus ad illam omissionem, tu tamen non habes jus ad illam, & hoc jus potest tibi esse utile, ergo poteris hoc emere. Hanc sententiam vocat probabilem *Petsch.* p. 144., *Tamb.* n. 14. non improbabilem, quamvìs addat timere se, ne in praxi pretium detur nomine Titii ad redimendam injustam illius vexam, in quo casu non posset retineri, quia ex justitia est obligatio omittendi illam vexam: *Beja* p. 1. cas. 31. docet, si solveris Cajo partem pretii, & partem non solveris, Cajum non teneri restituere, quod accepit, quia quamvìs LL videantur obstare, quando aliquid acceptum est turpiter, si turpitudo sit tantum ex parte recipientis, ideoque eædē Leges dent tibi jus repetendi, tamen non prohibent translatio- 294

nem

nem dominii, ergo si tu non repetas, censeris consentire, ut Cajus retineat, quod accepit in pretium occisionis in gratiam tui omissæ. Quoad reliquam partem, putat Cajum non posse quidem de jure exigere, attamen posse ostendere suum desiderium habendi, & vicissim offerre voluntatem tibi semper in omnibus obsequendi. E contrà *Less.* n. 67. aliique communiter cum *Lugo* d. 37. n. 126. probabiliùs dicunt non posse ideo postulari vel retineri aliquid (additque *Mol.* t. 1. d. 83. n. 3. oppositam sententiam esse improbabilem, sed immeritò, inquit *Petsch.*) Ratio nostra est, quia sic aperiretur ostium usuris, furtis & rapinis, sic enim posset quis dicere se accipere pretium, non à Titio, cui dat mutuum, nec pro mutuo, sed à Cajo, cui se obligaret ad gratis mutuandum Titio: item posset latro dicere se occisurum Titium, nisi Cajus daret pretium pro illa omissione &c. Et ratio à priori est, quia hoc non potest à Cajo vendi, cujus alius est dominus, sed alius est dominus talis actionis vel omissionis, illi enim alteri debetur, ergo non potest vendi à Cajo.

295. §. 3. Si actio ex alia tantùm virtute sit debita, non est obligatio restituendi pretium pro ea acceptum, ità *Sotus, Bann. Dian. Lugo* n. 67. *Haun.* n. 353. *Tamb.* n. 21. *Petsch.* p. 148. contra *Medin. Covarr. Less. Molin.* & alios apud *Dicast.* n. 58., quia quando hoc, pro quo datur pretium, non erat debitum ex justitia, v. g. si accipiam pretium, ut deponam odium erga alterum, huic pretio respondet jus, quod acquiritur, & non habebatur, antequam dares pretium. *Nec obstat*, quòd antecedenter tenerer deponere odium, adeoque videatur dari ex metu ad redimendam vexam; *Nam* non tenebar ex justitia, nec metus ille tollebat voluntarium, neque etiam metus aut vexa erat contra justitiam, ergo accipiendo pretium pro omissione non peccavi contra justitiam, ergo inde non oritur obligatio restituendi. Hìc dicta intellige nisì quis antecedenter sit redditus inhabilis ad acquirendum dominium talis pretii; item intellige, spectato jure naturæ, nam jus positivum obligat ad restitutionem, v. g. simoniacum in materia beneficiorum, in ingressu Religionis & Ordine, secundùm probabilem sententiam multorum; possunt videri *Lugo* s. 10. & 11. *Dicast.* dub. 3. & 4. *Haun.* à n. 358.

ARTICULUS III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, v. g. per mutilationem & occisionem &c.

296. "RESP. Injustus occisor, mutilator, in conscientia "tenetur tantùm restituere pro damnis bono-"rum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. di-"rectè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: "præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil "tenetur restituere secundùm rigorem, cùm sint bona "altioris ordinis, quæ pecuniâ æstimari non possunt. "Ità contrà *Sotum, Sylv. &c.* probat *Less. l.* 2. *c.* 9. *d.* 23. "*Vide Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *c.* 6. *Unde resolves.*

" I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit "culpabilis & voluntaria, vel licèt fuerit talis, si ta-"men homicidium vel non prævidit, vel diligentiam "debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad re-"stitutionem, tenetur autem, si prævidit, & non ca-"vit. *Bon. d.* 2. *q. ult. s.* 2. *p.* 2. *ex communi.*

" II. Qui occidit Cajum, putans esse Titium, tene-"tur ad restitutionem; quia actio ista est Cajo inju-"riosa. *Bon. l. c.*

" III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad ni-"hil tenetur occisor, quia filiis non fit injuria in bonis, "nisi quatenus læduntur in patre contra ejus volun-tatem (volenti enim non fit injuria) ergo sicut per "eum jus acquirunt, sic etiam amittunt; etsi non re-"ctè faciat parens, si filii valde egeant. *Less. n.* 158. "159. "

" IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, non "sit obligatio restituendi; per sententiam tamen ju-"dicis cogitur injurians satisfacere pro injuria. "

" V. Consilium est, ut Confessarius pro his injun-"gat eleëmosynas, Missas, pro salute occisi. "

" VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit servus, vel ani-"mal, tunc etiam pro vita & membris facienda est re-"stitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac pro-"inde tantùm debet restitui, quanti potuisset vendi; "& pro mutilatione vel cicatrice, quantò pluris ven-"deretur. "

" VII. Pro expensis funeris nihil restituitur, quia "illæ aliquando faciendæ tamen fuissent, nisi fortè oc-"casione illatæ necis, v. g. extra patriam, majores fie-"ri oportuerit. "

" VIII. Restitui debent impensæ factæ in curatio-"nem & medicamenta vulnerati, vel occisi, *Fill. t.* 32. "*c.* 8. *n.* 198. "

" IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulnera-"tione cessârunt; non quidem tam in solidum, ac si "de facto essent acquisita, sed pro majore aut minore "spe, quam læsus habuit illa acquirendi. *V. Trull. l.* 7. "*c.* 8. *d.* 3. *n.* 6. "

" X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est "adhuc teneri ad damna facienda, cum morte suâ "tantum satisfaciat justitiæ publicæ, non hæredibus "occisi. Qui tamen, cum plerumque aliud non exi-"gant, videntur esse contenti; ac proinde hæredes ho-"micidæ ad nihil tunc teneri *Fill. num.* 214. "

" XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parenti-"bus interfecti, filiis & uxori, quia hi soli directè læ-"duntur; cùm moraliter censeantur una persona "cum occiso: Nisi tamen occideris animo etiam no-"cendi aliis, nam tunc etiam his restituere teneri di-"cit *Lugo d.* 11. *n.* 8. ex *Less. V. Trull. d.* 4. *n* 2. "

" XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem "creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde "obvenit; contrarium tamen etiam probabile (sal-"tem secundùm limitationem casûs præcedentis,) est; "cùm occisio illa non sit directè causativa illius da-"mni. *V. Laym. n.* 4. "

" XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, "quos occisus alebat ex liberalitate; quia damnum il-"lorum per accidens sequitur. *V. Less. n.* 145. *Trull. l. c.* "

" XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient "ex morte alicujus innocentis, qui per errorem puta-"retur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur; "quia hujus mors non directè causaretur ab ipso, sed "per accidens, & ex errore vel malitia accusatorum. "*V. Bon. d.* 2. *q. ult. s.* 2. *p.* 2. "

ADDENDA.

QUæst. 62. *An impotens restituere in uno genere bonorum, teneatur in alio.* R. *Busenb.* negat cum communi; sed res indiget majore explicatione. 297.

§. 1. Quatuor sunt ordines bonorum, uti rectè *Beja* p. 2. cas. 1.: In primo & supremo ordine sunt bona animæ sive spiritualia, uti gratia, virtus, innocentia. In secundo est vita, quæ est fundamentum cæterorum bonorum, & substantiale bonum naturæ. In tertio est fama, quæ etiam post mortem perdurat; ad quam reducitur honor. In quarto & infimo sunt bona externa fortunarum: Certum est autem, si per injuriam in uno bono causaverim damna in altero, v. g. si detrahendo fui causa, cur Titius privatus sit fortunis; si amputando Titio manum fui causa, cur non potuerit lucrari, me teneri hæc damna vel lucra compensare, uti rectè *Lugo* d. 11. à n. 1.

298. §. 2. Etiam certum est, quòd per justitiam vindicativam possit à Judice vel Superiore imponi; ut quis pro injuria circa unum bonum teneatur præstare aliquid in genere alterius boni, faciendo, ut læsus acquirat jus ad hoc alterum bonum, Superior enim justè punit delicta per pœnam, quam putat convenientem; sic pro mutilatione, etiam præscindendo à damno, potest imponi pœna dandi pecunias, quas dando satisfiet, non juri, quod ratione damni illati habebat mutilatus, sed juri novo per sententiam acquisito, & tales LL. pœnales passim inveniuntur in Scriptura & utroque jure: itáque sensus quæstionis est, an de jure naturæ & spectatâ obligatione justitiæ commutativæ teneatur quis pro injuria in uno bono satisfacere per bonum alterius generis, si bonum læsum nequeat in suo genere reparari; estque duplex dubitatio, inprimis an ille, qui abstulit bonum superioris ordinis, v. g. famam, si non possit restituere famam, an teneatur damnum famæ compensare per bonum inferioris ordinis, v. g. per pecuniam: deinde dubitatur, an ille, qui abstulit bonum inferioris ordinis, v. g. pecuniam, si non habeat pecuniam, teneatur, si potest, conciliare famam & honorem, ut sic compenset damnum ablatæ pecuniæ.

299. §. 3. *Gabr. Adr. Maj. Ang. Cajet. Sot. Az. Beja, Mol. Alloz. Tann.* 2. 2. q. 6. n. 150. aliique dicunt, si non possit restitui bonum superioris ordinis, compensandum esse, dando bonum inferioris ordinis, v. g. dandam pecuniam, si restitui non possit fama: quæ sententia est probabilis, uti patet ex his, quæ pro ea affert *Lugo* d. 11. s. 1., & §. seq. referemus: Nihilominus probabilius videtur nunquam esse obligationem restituendi in bono diversi generis, ità *Magister sent.* in 4. dist. 15. in fine, ubi clarè dicit, v. g. pro oculo vel vita restitui non posse, sed satis est pœnitere cum desiderio satisfaciendi, si posset: sequuntur *Angles* de Restit. bonorum corporis dub. 4. *Vasq.* de Restit. c. 2. n. 17. *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 4. d. 1. n. 7. *Less.* l. 2. c. 9. n. 141. *Nav.* in man. c. 15. n. 22. *Navarra* de Restit. l. 4. c. 1. n. 81. *Merat.* de Just. d. 26. s. 1. *Bonac.* de Rest. d. 2. q. ult. s. 2. p. ult. *Fill.* t. 32. n. 200. & 239. *Laym.* l. 3. t. 3. p. 3. c. 6. n. 2. *Lugo* n. 9. *Regin.* l. 10. n. 318. *Amic.* de Just. d. 36. num. 171. *Diana* p. 5. t. 4. R. 54. *Petr. Marchant.* ad 5. præcept. Decal. q. 5. concl. 2. *Bonacss.* de Just. d. 19. n. 114 *Dicast.* de Restit. d. 7. n. 56. & d. 12. dub. 12. & 13. *Palav.* de Just. nu. 74. *Esp.* q. 37. *Haun.* t. 2. n. 662. *Steph.* t. 4. d. 5. n. 20. *Tamb.* l. 6. c. 4. §. 3. n. 22. *Escob.* in problem. l. 32. num. 236. *Gord.* in Th. Mor. t. 1. l. 5. q. 4. c. 4. n. 16. *Herincx* de Rest. d. 6. q. 6. *Platel.* p. 3. n. 760. *Sporer* t. 5. c. 3. n. 221. *Illsf.* t. 4. d. 3. n. 236. *Petsch.* p. 277. vocat utramque probabilem, putatque primam conformiorem S. *Thomæ*, sed secundam esse magis fundatam in jure. Pro hac nostra sententia apud relatos Auctores, quos omnes inspexi, etiam referuntur *Glossa, Silv. Panorm. Gon. Albericus, Corarr. Ledesm. Lop. Hostiens. Bann. Victor. Arrag. Turr. Becan.*, & recentiores innumeri, inquit *Sanch.* suprà, & ideo *Herincx* meritò vocat quasi communem Doctorum, etiam Jurisperitorum, *Tan.* suprà fatetur probabilem. Probatur autem 1. nam Exodi 21. v. 19. dicitur percussorem fore innocentem, id est, liberum, si percussus non moriatur, dummodo operas solvat ac expensas in Medicos restituat: sic autem absolutè non pronunciaretur liber, si de jure & in conscientia, ad quam dirigendam potissimùm est Scriptura, teneretur etiam dare aliquid pro vulnere vel mutilatione: Idem clarissimè habetur L. ult. ff. *De his, qui effuderint*, aliísque locis apud *Lugo* n. 5. Et ratio sæpissime redditur, *quia liberi hominis vita non potest æstimari.* &c. 2. Hic est communis sensus omnium, qui nisi ad tales solutiones veluti pœnas condemnentur, non putant se in conscientia obligari, ideoque etiam à Confessariis non obligantur: similiter hæredes occidentis non solvunt, nec hæredes occisi petunt aliquid præcisè pro vita occisi, quod tamen possent, & procul dubio facerent, si esset obligatio restituendi in diverso genere boni, ergo communis sensus est hanc restitutionem non deberi. 3. Determinari non potest, quantùm arithmeticè restitui deberet, v. g. pro oculo, & cùm oculus sit omni pecunia æstimabilior, læsus posset semper plus exigere, nec satisfaceret, qui excussit, nisi dando, quidquid haberet, quod videtur intolerabile. *Nec juvat* recurrere ad arbitrium prudentum, *nam* læsus potest nolle eò recurrere, & petere hoc totum, quod in conscientia debetur, si enim de jure naturæ est ista obligatio, debet ex natura rei, præscindendo ab arbitrio prudentum, aliquid determinatè esse debitum, uti rectè *Vasq.* num. 20. unde, 4. Ratio à priori est, quia non potest per ejusmodi restitutionem obtineri ulla perfecta & arithmetica æqualitas cum ulla parte debiti, ergo justitia commutativa non obligat ad ejusmodi restitutionem. *Conseq. patet*, nam motivum hujus justitiæ est æqualitas arithmetica & perfecta cum aliqua saltem parte debiti. *Anteced. probatur*, bonum, quod redditur, nec in se nec in æquivalente quoad ullam partem est illud bonum, quod ablatum est, ut enim esset in æquivalente quoad aliquam partem, deberet, per se loquendo, per rem restitutam iterum comparari posse res ablata aut saltem aliqua ejus pars; sed nec oculus nec ulla pars oculi potest comparari per ullas pecunias aut per ullas res etiam spirituales, quamvis de se digniores, neque cum illis in humano commercio est ullâ ratione apta substitui vel commutari, hoc ipso enim quòd sint diversi generis, non habent communem mensuram, uti omnes docent, ergo. 5. Ratio alia etiam à priori est, quia finis saltem mediatè à Justitia intentus per restitutionem, secundùm adversarios, est tollere radicem dissolutæ amicitiæ & causam doloris orti ex injuria, sed reddendo pecunias pro oculo, quamvis fortè facias redire amicitiam & cessare dolorem, tamen non tollis radicem dissolutæ amicitiæ, nec causam doloris orti ex injuria, ergo. *Prob. min*, hæc radix & causa est præcisè carentia oculi, sed hanc non tollis, nam carentia illa perdurat ex omni parte, quamvis reddas mille oculos aureos, ergo. *Si dicas*, tales divitias præeligi uni oculo, sicque reddi amicitiam & tolli dolorem, adeoque satisfieri; *Contrà est*, nec redditur amicitia, nec tollitur dolor, nec satisfit per hoc, quod hic intenderet justitia & læsus habere deberet, cùm non recipiat oculum nec in se nec in æquivalente quoad ullam partem oculi; ex hoc autem, quòd præeligat, nihil sequitur, hæc enim est voluntas hominis, non intentio justitiæ.

§. 4. *Obji.* 1. Auctoritatem S. *Thomæ* 2. 2. q. 62. 300.
a. 2. ad 1. & *Scoti* in 4. dist. 15. q. 3. ℞. S. *Thomam* variè explicat *Bann.*, cujus explicationes quamvìs rejiciat *Petsch.* p. 274., tamen innuit posse dici, quòd S. *Thom.* non sit assertivè locutus, sed tantùm significârit, si damnum vitæ vel membri compensari deberet, fore compensandum per aliquid aliud. *Scotus* videtur loqui de obligatione restituendi post sententiam, ubique enim comparat leges pœnales veteris testamenti cum legibus novi. Quod si mens illorum esset explorata, non ità multi Thomistæ & Scotistæ nobiscum tenerent; in dubio autem loquimur cum majori parte.

Obji. 2. Absurdum est pro bove alieno occiso de- 301.
beri restitutionem, & non deberi pro occiso homine. ℞. Est absurdum non intelligenti naturas rerum, inquit *Espar.*, nam bos est bonum fortunæ; item æstimabilis & novo pretio comparabilis, non item vita hominis.

Instab.

Instab. Si sit obligatio restituendi pro minore injuria, etiam est pro majori, sed occidere hominem est major injuria, ergo. ℞. Si jus per injuriam majorem læsum sit reparabile, C., si non sit reparabile, N. maj., & patet, alioquin si fraude aliquem induxissem in damnationem æternam, tenerer pecunias restituere hæredibus ad compensandam eam injuriam, quod est contra omnium sensum.

302. *Obji.* 3. Si fama restitui non possit, debet aliquando compensari per honorem, & tamen honor est aliud genus boni quàm fama, ergo. ℞. Honor est bonum affine & ità connexum cum fama, ut ad humanos usus pro eodem ferè reputetur, est enim testificatio bonæ famæ de proximo, & ex honore communiter sequitur apud alios bona fama, ergo per honorem rectè censetur fama restitui; in aliis bonis nihil est simile.

303. *Obji.* 4. Libertas & nobilitas sunt bona superiora, & tamen emuntur pecuniis, quæ sunt bonum inferius, ergo bonum superius potest æquivalere & commutari cum inferiore. ℞. Pecuniis emuntur jura ad multa commoda spectantia ad fortunas, quæ ex libertate & nobilitate proveniunt, v. g. ut homo liber possit lucrari sibi, ut nobilis gaudeat immunitatibus &c., sic etiam datur pretium pro mancipio, non pro homine ipso, sed pro jure ad commoda ex ipso, quæ ad fortunas spectant; & idem est dicendum de similibus bonis altioris ordinis, quæ dicuntur emi pecuniis. Quòd si emens intenderet dare pretium directè pro nobilitate sola, non ideo hanc emeret, sed cederet jure ad pretium, & nobilitas ei donaretur, sicuti qui beneficium Ecclesiasticum vult emere, potest cedere jure ad pretium, ut obtineat modo, quo potest, reipsa tamen non emit, cùm res spiritualis secundùm omnes sit pretio temporali inemibilis.

Instab. Pecuniæ sunt mensura & pretia rerum omnium, ergo omnia damna compensari possunt per pecunias. ℞. Sunt mensura & pretia rerum omnium spectantium ad bona fortunæ, C., absolutè omnium, N.

304. *Obji.* 5. Mutilans causavit injustè dolorem mutilato, ergo ex justitia tenetur hunc dolorem tollere. ℞. Ergo tenetur tollere per pecunias vel per bonum alterius generis, N., per petitionem veniæ vel per aliam satisfactionem, quæ sit in eodem genere boni, in quo erat gaudium per dolorem ablatum, transeat; gaudium ablatum erat bonum temporale animæ, quale si iterum procuret per petitionem veniæ vel per aliud solatium temporale, jam reddit aliquid ejusdem generis, negamus autem teneri ex justitia reddere aliquid diversi generis, licèt admittamus cum *Less.* n. 145. & *Dicast.* d. 7. n. 59. ex charitate quadam etiam teneri, si commodè potest, aliis modis hunc dolorem tollere.

Instab. 1. Qui læsit honorem, tenetur ex justitia satisfacere & tollere dolorem, quem injustè causavit inhonorato, ergo idem hîc est dicendum. ℞. Transeat totum, secundùm jam dicta; est tamen adhuc disparitas, nam prior tenetur tollere illum dolorem, quia potest & tenetur tollere ejus radicem, nempe inhonorationem, quæ causa est illius doloris, imò tenetur iterum honorare, quo honore reddito ex radice cessabit dolor: oppositum est in mutilante, qui non potest reddere membrum ablatum, ex cujus carentia nascitur dolor.

Instab. 2. Si quis injustè inhonoravit Clericum, & hunc honorem non possit aliter reparare, quàm ei conferendo Canonicatum, ad hoc tenetur ex justitia, utì fatetur *Haun.* n. 665., ergo similiter mutilans, qui injustè causavit dolorem mutilato, & non potest hunc dolorem aliter tollere, quàm dando pecunias, tenetur has dare. ℞. N. conf., ideo debet dare Canonicatum, ut faciat iterum honorari, & sic reddat honorem, quem abstulit, sic autem tollit radicem doloris: mutilans dans pecuniam non redderet membrum ablatum, nec tolleret radicem doloris, ergo ex justitia non tenetur dare pecunias.

Instab. 3. Communis sententia est cum *Lugo* d. 13. n. 45. aliquem teneri pro compensandis damnis fortunarum subire aliquam infamiam, sic enim fur, qui non potest restituere per se, tenetur per alium, quamvis deberet huic manifestare suum furtum, ergo restitutio debet aliquando fieri in bonis alterius generis. ℞. Dato ant. N. conf., nam ibi non redditur fama pro pecuniis, sed tantùm cum parva jactura famæ restituitur pecunia pro pecunia aut pro alio bono fortunæ, cujus communis mensura est pecunia, quia per hanc comparari potest omne bonum fortunæ. Itàque dato, quòd sit obligatio aliquando restituendi bonum unius generis pro bono ejusdem generis, cum aliquo detrimento boni alterius generis, negamus obligationem restituendi bonum unius generis pro bono alterius generis, & disparitas est, quia in priore casu obtineri potest æqualitas inter ablatum & redditum, non autem in posteriore. *Dixi*, dato Ant., nam *Beja* suprà docet non esse obligationem restituendi bonum inferioris ordinis cum periculo amittendi bonum superioris ordinis, quia justitia non videtur obligare ad excessum, *sed* id tantum tenet, si in bono superioris ordinis pateretur damnum notabile; faeturque *Beja* cum *Nav.*, quando dicitur non esse restituenda bona fortunæ cum jactura famæ, intelligi de fama, quæ consequitur bonitatem moralem, si enim sequatur ad talenta naturalia, v. g. ingenii, scientiæ, putant cum hujus jactura restituendum, quia hæc fama non est inæstimabilis, utì prior.

Instab. 4. Quamvìs non possit obtineri tota æqualitas, tamen justitia vult poni tantum, quantum poni potest. ℞. Si per hoc, quod ponetur, attingatur æqualitas saltem secundùm partem, C., si non attingatur nequidem secundùm partem, N., nullum autem bonum diversi generis est pars aliquota boni alterius generis aut æqualitatis faciendæ, utì dictum est, ergo justitia non obligat ad ponendum quicquam ex bono alterius generis.

Q. 63. Quid præterea sit notandum circa restitutionem pro injuria corpori illata. ℞. Seqq. §. 1. Qui occidit 305. injustum invasorem vel provocantem vel consentientem in pugnam, non tenetur compensare damna secuta, quia tales renunciant juri suo, & alter jus habet faciendi, quod in se est, ut se illæsum servet, *Dian. Bonacss.* & alii cum *Steph.* t. 4. d. 5. num. 30. Quòd si quis contra injustum invasorem graviter excedat moderamen inculpatæ tutelæ, faciendo nempe plùs, quàm necesse est ad proprium periculum vitandum, *Silv. Ang. Sot. Led. Arrag. Salon. Cord. Rosel. Mol.* apud *Lugo* d. 9. n. 51. dicunt nihil teneri compensare de damno, quod *Tamb.* l. 6. c. 4. §. 3. n. 15. vocat probabile, tum quia invadens censetur consentire damnis, scit enim invasum facturum, quod poterit; tum etiam, quia *Mol.* putat, si invasus in foro externo opponeret injuriam sibi priùs factam per invasionem, liberandum à restitutione, potest autem exspectare, donec conveniatur, ergo. *Less.* l. 2. c. 9. n. 135. & *Bonac.* de Rest. d. 2. q. ult. s. 2. p. 1. n. 3. dicunt probabile esse, quòd teneatur tantùm ad partem damni, judicio prudentum, quia minùs peccavit, quàm si non fuisset invasus: *Nav. Lop. Vasq. Turr. Sanch.* in Conf. l. 1. c. 4. d. 9. *Lugo* n. 50. *Illſ.* t. 4. d. 2. nu. 83. aliique communiter & probabiliùs dicunt teneri ad totum damnum, quia causavit totum per gravem injuriam; & licèt invadens per graviorem injuriam voluerit inferre simile, non ideo licebat inferre invadenti, sicuti licèt Cajus velit tibi furari 100., non ideo tibi licet tantundem furari Cajo, si aliter possis ejus

ejus injuriam amoliri. Idem dicit *Lugo* n. 55. de illo, qui sine gravi incommodo fugere potuit invasorem, nam licèt *Julius Clarus*, *Mol. Leff.* n. 136. *Illf.* n. 86. putent talem peccare tantùm contra charitatem, quod *Persch.* p. 286. putat probabile, eò quòd alter non videatur habere jus, quo obliget ad fugam, tamen *Silv. Vasq. Rodriq. Bonac.* & alii cum *Lugo* d. 10. n. 170. & d. 11. n. 55. meritò tenent oppositum, quia quisque habet jus, ut non occidatur auctoritate privatâ, nisi in necessaria sui defensione, hìc autem non fuit necessaria, quia aderat facile medium hoc declinandi per fugam, quæ non attulisset grave incommodum, ergo fuga erat in his circumstantiis debita juri alterius: *Tamb.* permissâ hac sententiâ *Lugonis* adhuc putat probabile esse, quòd talis excusetur à restitutione, quia quando alterum invadit, videtur cedere hoc jure suo. Quòd si provocans occideret provocatum, qui metu infamiæ debuit comparere, provocans teneretur compensare damna inde secuta, quia provocatus accessisset involuntariè, *Salon* aliique cum *Sanch.* dub. 10.

306. §. 2. Si Cajus det causam rixæ per sola verba contumeliosa, & postea occidatur à Titio, Titius tenetur restituere, quia verbalis contumelia non potuit dare jus occidendi: si tamen Titius verbis contumeliosis affectus à Cajo, vellet Cajum occidere, Cajus licitè se defenderet, & quamvis in defensione sui occideret Titium, nil teneretur restituere, ob eandem rationem, quia Titius ob verba contumeliosa non habebat jus occidendi, *Tamb.* n. 17.

307. §. 3. Si Cajo & Titio pugnantibus accesserunt alii suâ sponte, & horum unus alterum occidit, Cajus aut Titius non tenetur ad aliquid; si autem Cajus excitârit aliquem ad pugnam pro se defendendo, & hic postea occidatur, secundùm *Suarez* & alios Cajus tenetur restituere, quia per suasionem fuit causa occisionis & damni; secundùm *Vasq.* & alios cum *Lugo* d. 12. n. 58. non tenetur, quia licèt hic suadens peccet contra charitatem, tamen cùm nec fraude nec dolo suadeat, non peccat contra justitiam, scienti enim & volenti non fit injuria, secundùm dicta à n. 4., itâ *Tamb.* n. 19.

308. §. 4. Qui occidit alterum paulò post naturali vel justâ morte occidendum, non tenetur restituere, quia non censetur intulisse grave damnum in bonis fortunæ, utì habent *Nav.* & *Vasq.* cum *Bonac.* n. 13. In dubio tamen, an itâ eventurum fuisset, possessio est pro hæredibus occisi, cujus vita etiam in possessione erat. Quòd si occideret alterum paulò pòst injustè occidendum, v. g. à latrone, teneretur restituere, utì constat ex dictis n. 49. quia prior intulisset grave damnum. Si autem Titius mutilâsset Cajum, qui postea alio morbo vel casu obiit, si ante mortem sententia lata est, vel transactum est de certo pretio propterea solvendo, tenetur Titius totum solvere hæredibus, quia fuit obligatio per sententiam vel per contractum inducta cum spe & periculo utrimque lucri & jacturæ: è contrà si nulla fuisset lata sententia vel contractus initus, non teneretur nisi ad damna vivo causata, quia non fuit causa efficax damnorum post mortem obvenientium, itâ *Sanch.* dub. 2. n. 12.

309. §. 5. Si occisus nec uxorem nec liberos habeat, neque fuisset habiturus, plures cum *Steph.* n. 54. dicunt restitutionem esse faciendam hæredibus ab intestato, hi enim repræsentant occisum & succedunt in jura ac onera; si autem credatur, quòd fuisset habiturus liberos, dicunt nihil deberi, tum enim hæredes habent potiùs commodum quàm damnum; *Sanch.* tamen dub. 3. n. 3. & *Tamb.* n. 5. rectè dicunt expensas pro curando vulnerato, qui postea moritur, item alia ipsi ideo ante mortem debita, restitui debere hæredibus, quia hi succedunt in jura defuncti, aut si nullus sit hæres, dandum est pauperibus, damna autem alia facta postquàm vulneratus est mortuus, v.g. quòd non possit dare alimenta parentibus, uxori, filiis, dicit restitui non debere hæredibus, quia hæres tantùm acquirit jura, quæ habuit defunctus, non autem alii. Quòd si v.g. uxor post occisum maritum æquè commodè nupsit, vel possit nubere, aut si aliquis eâ occasione det ipsi alimenta, huic non esset opus aliquid restituere, tum quia reipsa non fuit damnificata, tum etiam quia occisor ideo tenetur, quia succedit in obligationem mariti, qui eam debuisset alere, maritus autem non teneretur alere, si aliunde ei esset provisum, ergo. Pro dubio autem, quantùm teneatur occisor compensare filiis occisi; item quot filios, & quàm diu teneatur alere, videri potest *Beja* p. 1. cas. 43.

§. 6. *Salon. Arrag. Cord. Led. Leff. Lug.* aliique communiter cum *Busenb.* dicunt damna secuta ex occisione vel mutilatione Titii esse compensanda solis parentibus, uxori & filiis, eò quòd reliqui censeantur esse velut extranei se remotè habentes, & per accidens patiantur illa damna: *Lop.* & *Sanch.* dicunt compensanda esse etiam fratribus & sororibus, saltem tum, si occisus eos per sententiam Judicis tenebatur alere, quia jam habebant jus ad illa, quæ accepissent à Titio, ergo qui per vim impedit, tenetur compensare; addunt *Mol.* & *Haun.* id maximè tenere de creditoribus, si occisor prævideri hoc eorum damnum, imò *Sotus, Nav. Adrian. Panor. Rosel. Vasq. Torr.* aliique apud *Lugo* d. 11. n. 74. dicunt in hoc casu teneri compensare etiam extraneis, quòd *Illf.* t. 4. d. 2. n. 78. defendit tanquam speculativè probabilius, licèt agnoscat oppositum esse practicè probabile; Ratio est, quia qui per vim impedit alterum à consecutione boni, tenetur damnum compensare, secundùm æstimationē spei probabilis & proximæ, quam habuit, utì dictum est à n. 69., sed hic occidens illos omnes impedit per vim, ergo. *Conf.* nam si quis per fraudem induxisset Titium ad bona illa non præstanda, teneretur compensare omnibus etiam non habentibus jus sed solam spem illa obtinendi, secundùm dicta n. 69., ergo multò magis qui occidendo, per vim impedit. 310.

§. 7. Quamvis *Busenb.* ex *Leff.* resolvat, si læsus ante mortem omnia remittat occisori, hunc ad nihil teneri, quod etiam docent *Molin.* & *Sanch.*, tamen videtur dicendum cum *Lugo* d. 11. n. 63. & *Illf.* n. 88. non posse remittere obligationem restituendi pro damnis, quæ advertenter causavit lædendo jus, quod habebant alii, v. g. ad alimenta, ad spem melioris hæreditatis, ad plenam solutionem debiti &c. hoc enim jus non pertinebat ad occisum, sed immediatè ad hæredes aut creditores, itâ etiam *Illf.* d. 3. n. 88.

§. 8. In æstimanda spe lucri, possunt deduci expensæ necessariæ ad victum & vitam occisi, non tamen labores, quibus dictum lucrum sibi comparare debuisset, quia quòd hos labores non posuerit, factum est per injuriam occidentis, & alioquin totum ferè lucrum posset detrahi; unde sicuti qui ab opifice abstulit instrumentum, tenetur ad totum lucrum cessans resarciendum, non deductis laboribus, itâ & hic, itâ cum communi *Steph.* n. 23., quamvis oppositum putent probabile *Maj. Rebel. Molin. Dian.* p. 3. t. 6. R. 53., sed *Bonac.* n. 8. sic explicat, quòd hoc tantùm possit detrahi, quod occisus vel mutilatus præsumi potest libenter daturus fuisse pro redemptione laboris. Ad quid teneatur ille, qui aliquem occidit, prævidens alteri imputandum esse homicidium, qui etiam ideo damnum est passus, satis colligitur ex dictis n. 156. Denique circa casum, quo quis occidit inimicum suum putans esse feram, aut occidit Titium putans esse Sempronium, videri possunt dicta n. 200. & 201. 311.

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro.

312. "RESP. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum, idque vel Matrimonio, vel damni æstimatione ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum maritum inveniat, qualem manens virgo invenisset. V. *Sanch. l. 7. de Matrim. d. 14. Fil. t. 32. n. 220. Unde resolves,*

" I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio: Unde si stuprum mansit clam, aut non impedivit, quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Less. l. 2. c. 10. n. 15. Bon. q. 4. de Matr. p. 7.*

" II. Item ad nihil tenetur, si defloravit consentientem, absque vi & fraude, vel promissione Matrimonii: quia non est facta injuria. *Ibid. & Trull. l. 7. c. 9. d. 2.*

" III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, ut cum vi & coactione æquiparentur; ut si conjunctæ fuerint cum minis, & metu reverentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir sit magnæ auctoritatis. *Trull. n. 4.*

" IV. Si per promissionem veram, vel fictam Matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, ubi alter ex parte sua acceptavit & implevit, tenetur & alter implere, etiamsi fictè contraxerit, quia tenebatur ex justitia verè contrahere; cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator Religionem vovisset. *Less. d. 3. & 4. Trull. d. 3. n. 1. & 2.*

" V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo, 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis usus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti; quia tunc ipsa contraxisset malâ fide. 3. Si ipse putavit esse virginem, cùm tamen non esset. 4. Si ex Matrimonio grave damnum aut scandalum timeretur. 5. Si ipse jam sacris initiatus est, aut alteri Matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solùm teneretur curare, ut æquè commodè nubat, modò antè dicto; dando scilicet dotem, vel aliter. V. *Sanch. l. 1. de Matr. d. 10. n. 1. & seqq. Trull. n. 3.*

ADDENDA.

313. QUæst. 64. *Quid præterea sit notandum circa restitutionem pro stupro vel defloratione.* R. Seqq. §. 1. Stuprator dicitur, qui invitam; deflorator, qui consentientem virginem corrumpit, ideoque plùs obligationis habet stuprator, nam licèt puella non fuerit virgo, si tamen communiter habebatur talis, & ex stupro secuta sit infamia vel difficultas major ad nuptias, stuprator tenetur compensare damna, utì cum communi *Nav. Az. Vasq. Lugo* d. 12. n. 15. Quòd si virgo per stuprum corrupta nolit cum stupratore Matrimonium, hic tenetur dotem dare, quia debet puellæ manere libertas, qualis antea erat, ut nubat, cui volet, *Az. Less. Bonac. Turr. Lugo* n. 12. *Gob.* in Exp. t. 10. n. 217. contra *Covar. Mol.* & alios, qui dicunt eum satisfacere, si offerat se in maritum: si autem ipsa nollet dotem sed peteret eum maritum, *Azor* putat hunc teneri ducere; & *Lugo* n. 14. putat probabile, sed *Less.* l. 2. c. 10. n. 13. id negat, nam relictâ ei tali libertate nubendi, cui volet, qualem antea habebat, satis est rem reduci ad æqualitatem, quod fit per assignatam dotem: nec tenetur dare totam dotem, sed solum addere, quantùm sufficit, ut æquè bene nubat, sicuti antea nupsisset, utì habet communis cum *Lugo* n. 13. & *Gob.* n. 219. Si tamen non posset alio modo reparare injuriam, quàm ducendo, licèt Matrimonium non promisisset, teneretur ducere, utì habet communis; limitant *Lugo* n. 18. & *Tamb.* l. 7. c. 5. §. 3., nisi esset magnus excessus inter ipsum & ipsam; quia nec alia debita sunt necessariò restituenda, quando longè plus expendere opus est, quàm sit valor ipsius debiti.

§. 2. Si Titius stuprum intulerit Cajæ sibi consanguineæ, nec possit dotare, multi apud *Sanch.* de Matr. l. 5. d. 5. n. 5. dicunt esse liberum, quamvis etiam promisisset Matrimonium, quia hæc promissio erat de re illicita, ratione impedimenti; addunt non teneri petere dispensationem, quia hoc non fuit adjectum promissioni, quam sententiam *Sanch.* n. 7. dicit esse probabilem, quando enim Cap. 1. *De adulteriis* dicitur, ut deflorans ducat defloratam, non est hic casus, ubi impedit consanguinitas, uti notat *Sanch.* ibid. l. 8. d. 36. n. 12., nam sicuti qui obstrictus voto castitatis, de quo deflorata scivit, non tenetur eam ducere aut petere dispensationem, uti habet sententia probabilis, ità & hìc: nihilominus *Lugo* in Resp. mor. l. 6. dub. 19., probabiliùs docet Titium teneri ducere, si aliter non possit compensare damnum, quia damnum, quod Caja patitur, provenit ex injuria Titii, quilibet autem tenetur reparare damnum ex injuria sua proveniens; consequenter tenetur petere dispensationem, quia qui tenetur ad finem, tenetur ad media necessaria, uti fatetur *Sanch.* n. 12. 314.

§. 3. Pro deflorata præsumitur in foro externo, quòd fuerit virgo & quod sit seducta: si tamen non fuisset virgo, & deflorator adjudicaretur pœnæ, quia corrupisset virginem, hæc teneretur restituere, quia sciret sententiam niti falsâ præsumptione, *Panorm. Mol. Lugo* n. 3. Similiter si per metum justum inducta est, v. g. si deflorator dixit, quòd vellet accusare de aliquo, de quo licitè accusare poterat, non tenetur quicquam restituere, quia ipsa consensit, ut hoc damnum vitaret, *Turr. Lugo* n. 5. Si tamen ipse propalaret deflorationem, teneretur ad damnum ob injuriam famæ læsæ, æquè ac si injustè deflorâsset, *Mol. Lugo* n. 6. 315.

§. 4. Si puella deflorata est absque promissione Matrimonii, *Less.* in auct. v. *Sponsalia* cas. 5. putat defloratorem posse per Judicem cogi, ut ducat, dicitque esse communem, & favet cap. 1. *De adulteriis*, sed alii cum *Gob.* à n. 202. probabiliùs dicunt id intelligi debere tantùm de eo, qui decepit, non autem, qui simplici petitione induxit, volenti enim nulla fit injuria: si tamen dominus vel Superior importunè petivisset, talis metus reverentialis videtur violentiæ æquivalere. 316.

§. 5. Qui datâ spe Matrimonii induxit, tenetur in foro conscientiæ ducere etiam ante omnem sententiam, quia censetur tacitè promisisse: neque licitum est parentibus impedire tale Matrimonium, alioquin impediunt executionem ejus, ad quod filius obligatur; neque puella tenetur expectare, v. g. ad triennium, donec parentes sponsi consentiant, quia tales promissiones, utì & vota, censentur fieri pro primo tempore commodo: adde talem teneri, etiamsi postmodum se obligâsset ad servitium, quia hæc obligatio posterior non potest præjudicare priori, ità *Less.* suprà. Quòd si puella ad copulam tentata petierit, an me duces, si fuero gravida? & Titius responderit, non deseram te, sicque deflorarit & imprægnarit, Titius tenebitur ducere, ut damnum reparet, in quod puella non consensit, nisì ex spe Matrimonii facta, *Gob.* n. 80. 222. & seqq. 317.

§. 6. Qui datâ spe Matrimonii ex puella suscepit plures proles, tenetur eam ducere, utì dictum est, neque puella potest eam obligationem remittere, quia vel justitia vel saltem charitas & pietas in proles obli- 318.

obligat, ut legitimentur, ne maneant infames & priventur hæreditate aliisque commodis, *Lugo* in Resp. mor. l. 1. dub. 44. n. 4.

319. §. 7. Si Cajus & Titius separatim promiserint Matrimonium Bertæ, sub conditione, si ex ipsis conciperet, & eodem ferè tempore copulam habuerint cum illa, ità ut ipsa nequeat discernere, è quo conceperit, nunc autem, ut honorem salvet, velit nubere uni, meritò dubitatur, an aliquem & quem possit cogere ad Matrimonium secum, nam si cogat Cajum, fortè faciet ei injuriam, & prolem suppositìtiam è Titio conceptam illi afferet; atque idem est, si Titium cogat. *Si dicas*, posse cogere, quem volet, uterque enim reus est, cùm uterque per suum peccatum sit causa illius dubii. *Contrà* est, nam neuter scivit de altero, è contrà Berta scivit de utroque, quem admisit, ergo potiùs malitia Bertæ est causa illius dubii, unde videtur potius Berta amisisse jus cogendi alterutrum, cùm dicere non possit, multò minùs probare se ex hoc vel illo determinatè concepisse: an autem unus illorum teneatur admittere vel alere prolem, dictum est p. 1. n. 704.

320. §. 8. Si votum castitatis vel Religionis fiat post deflorationem & promissionem Matrimonii, communis & vera sententia est contra paucos, quòd deflorator teneatur ducere, jam enim antecedenter erat jus strictum puellæ acquisitum, ergo votum superveniens non obstat illi obligationi, sicuti non obstaret, si rem alteri debitam voveres dare pauperibus. Si autem votum præcesserit, *Hurt. Perez*, & *Gob*. n. 100. negant defloratorem teneri ducere, si aliter possit compensare damna & impedire infamiam; idem docent *Nav. Laym. Dian.* & alii apud *Lugo* n. 40., etiamsi non posset aliter compensare damna, quia materia promissionis erat illicita ob votum, ergo promissio illa videtur fuisse invalida. *Vasq. Sanch. Con. Tann. Castrop. Lugo, Tamb. Haun. Ills.* t. 4. d. 3. n. 93. meliùs dicunt defloratorem teneri ducere puellam, si hæc fuerit voti ignara, quia obligatio gratuita ex religione debet cedere obligationi onerosæ ex justitia, & aliàs qui vovisset omnia bona sua dare pauperibus, si postea gravissima damna aliis inferret, satisfaceret dando pauperibus, quod nemo dicet: putant quidem aliqui tale votum ab initio habuisse hanc conditionem implicitam, nisi gravior obligatio supervenerit, ideoque Deum aliter non acceptâsse; sed abstrahendo ab hoc, dicendum est, defloratorem teneri petere dispensationem voti, quia quivis tenetur adhibere media ordinaria ad reparandum jus alienum injustè læsum, sicuti si Religiosus intulerit damnum, & possit illud resarcire petitâ à Prælato veniâ, utique tenetur hanc petere. Quòd si puella fuisset conscia voti, deflorator videtur liber, uti probabiliter tenent *Less.* & *Sanch.* apud *Lugo* n. 50., & deberet puella suæ imprudentiæ imputare, quòd consensisset aut credidisset promittenti; *Lugo* tamen etiam probabiliter putat adhuc teneri dispensationem petere, quia promittendo Matrimonium credi poterat, quòd se obligaret ad tollenda, si posset, illius impedimenta, quale erat impedimentum voti.

321 §. 9. Qui datâ fide Matrimonii defloravit consanguineam consciam impedimenti, in quo non solet dispensari nisì ex gravissimis causis, si hæ absint, ad nihil tenetur; si autem in eo dispensari soleat ex causa, & hæc causa absit, etiam ad nihil tenetur, quia dispensatio sine causa peti non potest, nec prodest, si falsa causa afferatur, *Sanch.* de Matrim. l. 5. d. 5. n. 3. Si autem causa illa adsit, & ille sub conditione dispensationis promiserit, multi tam Juristæ quàm Theologi apud *Sanch.* n. 5. adhuc dicunt ad nihil teneri, & hoc probabile agnoscit *Sanch.*, quia talis conditio in jure censetur impossibilis, cùm pendeat à sola voluntate Principis, sitque præterea contra jus ordinarium & legem communem. Alii apud eundem *Sanch.* n. 12. dicunt promissionem esse quidem validam, sed posse ad nutum ab utroque revocari, etiam altero invito, ante & post dispensationem obtentam, nisì hac obtentâ ratificetur consensus, non aliter atque sponsalia impuberum, promissio enim illa non debet esse ità irrevocabilis, utì esset, si fieret à personis non impeditis; *Sanch.* tamen aliique plurimi cum *Lugo* n. 53. probabiliùs dicunt promissionem valere, adeoque defloratorem teneri obtentâ dispensatione, imò obligari petere, quia totum, quod promittitur, est licitum & possibile, quod enim pendet à voluntate Principis, non censetur impossibile, quando concedi solet, utì hìc fit. Quòd si promissio fuisset absoluta sine mentione dispensationis, *Sanch.* n. 26. aliique dicunt esse invalidam, quia quod promittitur, est illicitum; sed *Lugo* n. 54. meritò contradicit, si impedimentum utrique fuerit notum, idemque sentiunt multi apud *Sanch.* n. 25., quia taciti & expressi eadem est vis, & conditio, quæ de jure necessaria est ad valorem actûs promissi, semper intelligitur promissioni inclusa, ergo etiam hic promittens censetur dixisse, si fieri possit, potest autem fieri per dispensationem, sicuti si Religiosus alteri promittat dare aliquid, semper intelligitur, habitâ facultate Prælati, ad quam petendam se obligat, quia sine ea nihil dare potest.

§. 10. Qui defloravit puellam, non tenetur hujus parentibus ratione infamiæ, nec pro eo, quòd dos ei augeri debeat; utì habent *Mol. Less. Lugo* n. 8. *Gob.* n. 215. *Ills.* n. 90. contra *Az. Nav.* & alios, quia puella tali juri vel debito resignare potest absque consensu parentum, censeturque resignare, liberè consentiendo in copulam, sicuti Ordo Religiosus non habet jus, ut Religiosus non peccet, quamvìs Ordo inde infametur. habent tamen tam parentes quàm Ordo jus, ut si peccatum sit occultum, non propaletur cum sua infamia, quia hoc non officit libertati peccantium; possuntque etiam puella & Religiosus prævidentes ex peccato suo talem infamiam redundaturam, peccare contra charitatem aut contra pietatem in suos, utì omnes fatentur. 322.

§. 11. Si puella corrupta, quando erat in periculo non bene nubendi, accepit aliquid à corruptore, aut contraxit de aliquo pretio accipiendo, quamvìs postea æquè bene nubat, potest retinere, aut exigere id, de quo contractum est, quia subivit periculum pretio isto justè æstimatum, *Lugo* n. 17. *Ills.* n. 71. Si autem corrupta moriatur, antequam tempus nubendi advenerit, corruptor ad nihil tenetur hæredibus, nisi pactum vel sententia Judicis præcessisset, *Less. Vasq. Turr. Lugo* & *Ills.* suprà. 323.

§. 12. Si deflorator fictè jurarit inire Matrimonium, quamvìs puella sciverit eum esse conditionis superioris, *Mol.* & alii apud *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 9. n. 8. dicunt obligari, quia sic censetur renuntiâsse juri conditionis suæ; sed negant alii cum *Lugo* n. 22., quia juramentum non obligat ultra intentionem jurantis, secundùm dicta p. 1. n. 321., ergo si non habuit intentionem se obligandi, non obligatur; tenetur tamen de damnis per injustam fictionem datis. Quòd si puella nesciit esse superioris conditionis, ideoque suspicari non potuerit, quòd fingeret, multi cum *Vasq.* probabiliter docent debere duci, negant tamen alii cum *Sanch.* & *Lugo* n. 32., quia debitor, etiam ex delicto, non tenetur cum tanto & tam inæquali damno servare promissum, sed sufficiet dotare, vel facere, ut nubat tali, qualem putabat esse corruptorem: si tamen seriò promisisset, tum ratione promissionis deberetur totus ille excessus, ad quem dandum voluisset se obligare conscius suæ conditionis: si autem puella semiplenè tantùm advertere potuit fictionem, aliqui dicunt fingentem teneri tantùm ad partem, sed proba- 324.

probabilius est teneri ad totum, quia sicuti semiplena advertentia non sufficit ad valorem contractûs, ità nec ad valorem renuntiationis sui juris, & sicuti si debitor semiplenè advertenter remisisset tibi debitum, adhuc tenereris solvere, ità & hìc, *Lugo* n. 30.

325. §. 13. Quando corruptor fictè promisit alicui, quam falsò putabat esse virginem, si ipsa dixit se virginem, fictè promittens ad nihil tenetur, quia fraus fraude compensatur: si autem ipsa non dixit, sed ille ex errore suo putavit esse virginem, adhuc putat *Less.* ad nihil teneri, quia etiamsi seriò promisisset, ad nihil teneretur, quando id deprehenderet: hinc *Henriq.* & *Sanch* de Matr. l. 1. d. 10. n. 24. dicunt, si fictè promiserit viduæ non virgini, & ità adduxit ad copulam, non teneri ducere, nam non tenebatur ex justitia habere verum consensum, quia copula ista non erat digna pretio talis consensûs, nisi mulier illa fuisset valde honesta, & ideo subiret periculum postea non inveniendi alias nuptias, uti notat *Lugo* n. 34., qui n. 24. cum aliis dicit, licèt mulier talis non dixerit se virginem, attamen corruptorem teneri, non quidem ad tantum, quantum si esset virgo, attamen ad tantum, quantum deteriorata est, aut quanti apud improbos valet talis usus corporis, sicuti si à me acceperis vestem putans esse pretiosiorem, ideoque promiseris 20., si postea deprehendas non fuisse tam pretiosam, non teneris quidem ad 20., sed ad hoc, quanti valebat.

326. §. 14. Si deflorata postea iterum fornicetur cum alio, qui sub ficta promissione defloravit, ad nihil tenetur, quia si seriò promisisset, cessaret obligatio, jam autem tenetur tantùm ratione fictionis, à cujus debito liberatur per sequentem puellæ fornicationem: limitat tamen *Lugo* n. 26., nisi deflorator procurasset fornicationem cum alio, ut sic ab obligatione liberaretur, tum enim per fraudem fuisset injusta causa illius peccati, ex quo peteret excusationem.

327. §. 15. Si puella sciverit quidem adesse impedimentum Matrimonii, sed deflorator fictè promittens innuerit de dispensatione, quæ facilè obtineri posset, tenetur procuratâ dispensatione ducere, quia puella prudenter credere potuit esse serium, adeoque quod se obligare voluerit ad dispensationem petendam, secundum dicta n. 321.

328. §. 16. Si Titius sub promissione Matrimonii defloravit Cajam, & Caja postea nolit Matrimonium, Titius ad nihil tenetur, nisi finxisset se melioris notabiliter conditionis, quàm erat: tum enim ob fraudem meritò repelleretur, & aliter per dotem teneretur compensare damnum: si autem Caja vellet, sed Cajæ parentes impedirent, *Nav. Silv. Henriq. Vasq.* dicunt defloratorem teneri dotare, ne puella sine culpa sua damnum patiatur, sed *Sanch.* & *Lugo* n. 29. id negant, quia Titius non obligavit se ad conjugium vel dotem pro electione Cajæ, sed determinatè ad conjugium, ergo si per ipsum non stet, quominus ineatur conjugium, satisfecit.

329. §. 17. Qui fictè promisit & ità induxit ad turpes tantùm tactus patiendos, communiter ad nihil tenetur; fieri tamen potest, ut, si innotescat, teneatur ducere, uti rectè *Lugo* n. 27. Imò quamvis nec corrupta nec tacta sit, si tamen ex ficta spe Matrimonii adducta est ad talem familiaritatem, ut sit subitura famæ jacturam & damnum, nisi ducatur, erit obligatio ducendi, uti rectè *Sanch.* & *Lugo* n. 48. Nec satis erit ducere, sed consummari debebit Matrimonium; neque licitum erit in Religionem ingredi, uti tenet *Lugo* n. 49. contra *Pontium* & *Dianam* p. 2. t. 4. R. 203. Ratio est, quia sic non resarciretur damnum per fraudem ex nimia ista familiaritate causatum, maneret enim prudens suspicio admissæ antehac copulæ.

330. §. 18. Si deflorator neget se habuisse copulam, & deflorata juret ipsum habuisse, nihil potest credi, quia asserenti incumbit probatio, neque hic in propria causa admittitur juramentum suppletorium probationis, quamvis deflorata esset prænobilis & hactenus habita pro honesta, & etiamsi ipse fateretur intercessisse familiaritatem, aut etiam de nocte, dummodo extra lectum, fuisse versatum cum illa & impudicè attigisse, per hoc enim necdum fit semi-probatio, præsertim cùm sic daretur occasio puellis sibi alligandi alios ditiores vel nobiliores, ità cum aliis *Gobat* n. 10. à n. 186. contra *Fabrum* & alios. Quòd si alterutri credendum esset, juramentum masculo potiùs quàm fœminæ esset deferendum, tum quia sexus virilis magis ad veritatem propensus est, tum etiam quia fœmina actrix ob fornicationem incipit esse infamis, *Menoch.* & alii cum *Gob.* n. 189. Quandonam sit violenta aut vehemens præsumptio copulæ habitæ, vide dicenda l. 4. n. 1439. & 1445.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro Adulterio.

RESP. Cùm ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet, quod uterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione majoris mali. *Est communis. Vid. Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 14. Unde resolves,* 331.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles ejus spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se esse illegitimam. *Fill. t. 32. n. 225.*

II. Debet tamen, si potest, aliis industriis damnum compensare. v. g. 1. diligentiùs administrando rem familiarem; 2. de cultu corporis detrahendo; 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio reliquendo; 4. eum inducendo, ut relictâ hæreditate, vel ejus parte, amplectatur statum Ecclesiasticum vel religiosum, si idoneus sit, &c *Trull. l. 7. c. 9. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem, etiam ipse sæpe excusatur, vel in toto, vel ex parte; sive quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur; sive quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordiis familiarum; sive quia non est certus filium esse suum. *V. Less. l. 2. c. 10. d. 6. Bon. de Mat. q. 4. p. 15. Trull. d. 7.*

ADDENDA.

QUæst. 65. *Quid præterea sit notandum circa restitutionem pro adulterio.* R. Seqq. §. 1. Si adultera non potest sine infamia sua reparare damna, *Adr. Hostien. Palud.* obligant, ut se infamet, quia id debet delicto suo imputare; quod *Sot. Maj.* & alii apud *Azor.* T. 3. l. 4. c. 39. dicunt tum saltem esse verum, si ingens patrimonium, v. g. regnum, principatus, comitatus, alias transiret ad spurium defraudato legitimo. *Cajet. Mol.* aliique communiter negant teneri se infamare, quia fama est bonum superioris ordinis; & hoc clarè innuitur Cap. *Officii*, De pœnit. & remiss. *Covarr. Tol. Mol. Vasq.* aliique cum *Lugo* d. 13. n. 45. meliùs sic distinguunt, si infamia sit tanta, ut judicio prudentum multum præponderet detrimento ab aliis ferendo, non est obligatio, nemo enim tenetur restituere cum longè majori suo incommodo, neque damnificatus potest obligare damnificantem, ut tale detrimẽtum sibi inferat, exequendo quasi pœnam in seipsum, 332.

quam-

quamvis ipsemet, si sciret injuriam factam, posset exigere debitum, & permittere illud detrimentum per accidens connexum; si autem non sit tanta infamia, tenetur, nam aliud est non esse obligationem restituendi bonum unius ordinis pro bono alterius ordinis, & aliud, non esse obligationem restituendi bonum unius ordinis pro bono ejusdem ordinis, etiam cum aliquo detrimento boni alterius ordinis, uti num. 304. *Inst.* 4. explicatum est; hîc autem obligatio tantum erit reddendi bona fortunæ pro bonis fortunæ, cum aliquo detrimento famæ: Etiam rectè notat *Tamb.* l. 7. c. 3. §. 4. si adultera esset mulier prostitutæ famæ; item si deberet tantùm apud unum vel alterum virum prudentem, aut apud solum filium spurium prodere crimen suum, & sic posset cavere damna, ad hoc teneri, imò v. g. Regina, quamvis occidenda foret, teneretur sub mortali revelare primogenitum esse spurium, si sit hæreticus, vel aliter gravissimè nociturus Reip., si succedat, nisi fortè primus legitimus sit etiam talis; quia bonum commune prævalet vitæ hominis privati, *Vasq.* aliique communiter cum *Lugo* n. 44.

333. §. 2. *Vasq.* contra communem aliorum sententiam putat adulteram, si absit periculum mortis, scandali vel infamiæ gravioris, teneri manifestare spurio conditionem suam, quamvis sciret illum non crediturum, sicuti si Cajo dedisses rem Titii, tenereris manifestare Cajo, quamvis prævideres Cajum non redditurum, quia licèt nunc non credat, postea fortasse mutabitur & credet: admittat ista *Lugo* n. 31., si uterque teneatur credere, tunc enim, licèt non credat, perget semper obligari ad restitutionem: *Ills.* t. 4. d. 3. n. 98. dicit non teneri manifestare, nisi moraliter certò sciat aliquando crediturum, & sic impedienda damna; sed credo sufficere spem prudentem, nunquam enim potest moraliter certò id præsciri, cùm pendeat à libertate hominis jam valde malè dispositi.

334. §. 3. *Covarr. Gom. Castrop.* & Canonistæ communiter cum *Mol. Vasq. Less. Ills.* suprà docent filium, quamvìs sciret matrem aliquando adulterasse, non teneri ei credere, quamvìs juret ipsum esse spurium, nisi convincatur, v. g. per duos testes, qui deponant maritum abfuisse toto tempore, quo concipi potuit, quia possessio est pro honestate, à qua non debet deturbare incertum testimonium matris, præsertim cùm sciatur matres posse in hoc errare, aut etiam quandoque impotentes esse in amore erga unam, & in odio contra alteram prolem; hinc dicunt *Less.* & *Ills.* ab omnibus Canonistis receptum esse, quod non detur obligatio, nequidem pro foro conscientiæ habendi fidem uni homini etiam omni exceptione majori, si ideo grave damnum esset subeundum, quia sic daretur occasio multis fraudibus, mendaciis, injustitiis, perjuriis; & hoc conforme est Cap. *Licet universis*, Cap. *Veniens*, Cap. *A nobis*, De testibus & attestationibus: putant tamen *Hostien. Panorm. Med. Adr. Palud. Sot. Vasq. Rebell.*, si mater videatur dignissima fide, & filius non habeat rationem dubitandi, consideratâ matris probitate, Dei timore, ejus amore in filium hactenus constanter probato, hunc in conscientia teneri credere, tum enim aderunt sufficientia motiva, & deerit prudens ratio dubitandi: idem dicunt *Tol.* & *Turr.*, si talis mater id juret in articulo mortis post sumptam Eucharistiam: *Lugo* d. 11. n. 62. dicit non teneri credere in foro interno, nisi talia sint indicia, ut si proponerentur in foro externo, ipse pronunciaretur esse spurius, quia forum internum conformari potest externo, imò sæpe debet, quando non constat, quòd externum nitatur præsumptione falsâ. Vide *Leur.* p. 1. q. 265. & 266.

335. §. 4. Si adultera non sit certa, quòd proles sit spuria, uti quandoque incerta esse potest propter vicinitatem copulæ mariti, excusatur ab obligatione restitutionis, quia in dubio præsumitur pro Matrimonio, cui proles tanquam favor adjudicatur, ità cum communi *Tamb.* suprà: si autem adulter causam dubitandi haberet, & tamen simul sint indicia sufficientia, ob quæ coram Deo credere debeat prolem esse suam, v. g. quia tempus partûs correspondet tempori adulterii, & maritus tum aberat, quia maritus antea filios ex uxore non genuerat, quia mater dicit se ex adultero concepisse & non ex marito, putat *Mol.* t. 4. d. 103. n. 3., quamvìs fortè in foro externo esset absolvendus, tamen persistente dubio adhuc in conscientia teneri ad partem damnorum pro quantitate dubii, quia non est bonæ fidei, cùm malâ fide apposuerit causam, ex qua damna illa apta sunt sequi, sicuti quia injustè ignem immisisset sylvæ, si inde accenderetur domus vicina, quamvìs dubium esset, an igne illo accensa esset, teneretur ad partem damni: communis tamen sententia Auctorum cum *Lugo* d. 13. n. 17. *Haun.* t. 2. n. 700. *Ills.* n. 96. dicit etiam in tali casu prolem præsumendam esse legitimam, & Jura ipsa sic statuunt, probatque ratio, nam cùm proles ratione Matrimonii inveniatur in possessione honestatis, non debet de ea dejici propter solum dubium; consequenter non obligabitur adulter compensare aliquid, est enim eadem ratio pro prole & pro adultero, qui quamvìs non habeat bonam fidem respectu adulterii, tamen habet respectu suorum bonorum, quibus non tenetur se privare dubitans de debito: Nec exemplum de igne valet, ibi enim non datur præsumptio contraria, quæ elidat probabilitatem de incendio per ignem illum causato, hîc autem datur, quia præsumitur pro legitimitate, quam dat Matrimonium, pro quo est possessio.

§. 5. Adultera tenetur solvere alimenta prolis 336. spuriæ usque ad annum tertium inclusivè, & adulter solus imposterum, *Less.* l. 2. c. 10. n. 42. *Lugo* n. 9.; unde si spurius maneat inter legitimos filios, his & marito compensari debent hæ expensæ, ad quas injustè & per fraudem inducti sunt. Quòd si adulter suasit adulteræ, vel procuravit, ut prolem marito supponeret, tenetur æquè primò cum matre damna compensare, *Less. Lugo Tamb. Illf.*, quia quando consilium est in commodum consultoris & executoris, uterque tenetur æquè primò, uti dictum est n. 56.; si autem non suasit nec procuravit, *Sot.* & *Henriq.* dicunt solam matrem teneri, quod probabile esse dicunt plures cum *Diana* p. 2. t. 3. R. 55., quia adulter tantum permittit suppositionem; sicuti si adultera sibi procuraret abortum, ipse permittendo non diceretur causa illius: & ideo *Vasq.* putat hanc sententiam tum sustineri posse, si mater ex se absque necessitate voluit spurium retinere domi inter filios; sed alii omnes, teste *Lugo* n. 11. communiter sententiam illam rejiciunt, ideoque oppositum docet ipse, cum *Dicast. Haun. Illf.* & aliis, tum quia adulterio suo imponit quandam necessitatem matri, ut ad infamiam vitandam supponat spurium; tum etiam quia mater tantùm permittendo spurium esse domi inter legitimos censetur causa damni, ergo etiam causa erit adulter, si tantùm permittat, quia teneretur impedire & ipsemet alere; denique quia si quis poneret filium alienum in domo Caji loco filii Caji, prævidens Cajum ex errore putaturum esse suum, utique esset injustus, & teneretur compensare damna per fraudem illam causata, ergo & adulter ponens in utero, & consequenter in domo.

§. 6. Si certum sit prolem esse ex adultero, sed incertum è quo inter plures, singuli secundùm proportionem dubii tenentur ad partialem restitutionem alimentorum & partis hæreditariæ legitimis subtractæ, cujus tamen portionis dimidium restituere debet adultera, ità ut adulteri alterum dimidium 337.

loco

loco patris certi restituant; Ratio est, quia licèt is, qui dubitat, an damnum injustum causarit, ad nihil teneatur, uti dicemus nu. 574., tamen hìc singuli communi operâ sunt causa ipsius incertitudinis, quæ injustè impedit, ne ab uno determinato exigi possit debita restitutio, & in hoc damnum singuli consenserunt volendo copulam per se causativam ejusmodi damnorum, uti argumentatur *Ills.* n. 97.; addens adulteros similiter teneri ad alimentationem spurii, de quo videri possunt dicta p. 1. à n. 704.

338. § 7. Secundùm *Mol.*, adultera tenetur etiam ad alia damna ex illo errore orta, v. g. ad compensandas donationes & munera, si spurio fiant à consanguineis, quia credunt esse legitimum: *Lugo* tamen à nu. 39. limitat ad ea damna, quæ per se connexionem habent cum partu adulterino, uti sunt, 1. damna legitimorum circa hæreditatem paternam & maternam. 2. Alimentorum & expensarum in illegitimum. 3. Hæreditatum & legatorum devolutorum ad spurium ab ascendentibus. 4. Hæreditatis conferendæ à consanguineo, qui dedit primogenito, quem putabat legitimum. 5. Fidei commissorum aliorumque jurium sanguini paterno annexorum; ad hæc enim & superiora determinatè jus habent legitimi. 6. Si spurius ab intestato succederet fratri alterive consanguineo, non successurus, si sciretur esse spurius.

339. §. 8. Si prudenter præsumatur maritum & filios legitimos malle delictum matris suæ occultum esse & damna ista pati, quam maculam aperiri, vel causari aliud grave incommodum, v. g. mœstitiam, inquietudinem, lites, putat *Haunoldus* matrem, si aliter non possit compensare damna, non teneri procurare restitutionem manifestando: sed de hoc postea, quando de causis excusantibus à restitutione.

340. §. 9. Adulter non tenetur marito dare pecuniam pro compensatione injuriæ vel infamiæ, si facinus fortè eruperit, quia pecunia est bonum alterius ordinis: si tamen hanc occultè dederit, maritus potest retinere, uti habent *Less. Tamb. Ills.* num. 95.; prohibetur autem publicè fieri, L. *Transigere*, 18. Cod. *De transactionibus*, ne maritus cum scandalo putetur corpus suæ conjugis ad quæstum prostituisse: tenetur tamen tam adulter quàm adultera petere veniam & honorare maritum, ut sic pro inhonoratione illa satisfaciant.

341. §. 10. Hìc ex occasione notari possunt pœnæ adulterii. *Levit.* 20. v. 10. *Deuter.* 22. v. 22. punitur morte, & quidem lapidatione, uti habetur *Joan.* 8. Jure civili, viris à Justiniano statuta est pœna capitis, à Carolo V. etiam fœminis. Jure canonico aufertur adultero jus exigendi debitum conjugale, & conceditur separatio thori ad instantiam innocentis. Jure Bavarico inter personas vulgares primâ vice punitur per mensem incarceratione in pane & aqua vel æquivalente levi victu; si pinguioris fortunæ sint, pendunt præterea 113. florenos & 26. crucigeros; qui verò tenuioris, mediâ parte, quæ applicatur piis causis & manifestatori: qui autem non est solvendo, post finitum carcerem per tres dies dominicos continuos stat cum candela ante templi fores, *Haun.* num. 705. Hodie pœna adulterii, inquit *Pirrhing* l. 5. t. 16. nu. 18. est relegatio sive exilium aut alia pœna arbitraria, etiam pecuniaria: in nostris partibus (Dilingæ in Germania) stare debent tribus diebus Dominicis, vel festis, quando est concursus populi, ante fores Ecclesiæ cum accensa candela: alibi cum lodice sub cathedra concionatoria; alibi per urbem publicè deducuntur à ministris justitiæ cum vase ligneo humeris injecto instar thoracis, capite per foramen superius eminente, vocant, *Spanischer Mantel*, vel *hoeltzen Wammes*.

ARTICULUS VI.

Quid debeat restitui pro fama & bonis spiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione à Religione.

RESP. I. Juxta dicta, si restitui non possunt bona » ablata ex bonis ejusdem ordinis, non est obli- » gatio faciendi ex bonis diversi ordinis: *Unde resolves,* » 342.

I. Pro fama, restituenda est fama: cum id non » potes, non teneris ad pecuniam & bona fortunæ, ni- » si per sententiam à judice cogaris sic satisfacere. Ea- » dem est ratio de reliquis. Quod si tamen lædendo fa- » mam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum alla- » tum esset, constat ex supra dictis, quid faciendum » sit. Porro de læsione famæ, &c. *Vid. infra.* »

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione » vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate, quo- » ad potest, eum revocare ad meliorem statum, sed » non ex justitia. *Less. l. 2. c. 8. num. 10. Lay. l. 3. tr. 2. c.* » *8. num. 1.* »

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto » metu, &c. tenetur ad id ex justitia: quia quisque ha- » bet jus, ne injustè lædatur, in bonis spiritualibus: » Unde si lædatur, debet id spirituale restitui, si po- » test. *Ibid.* »

IV. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab » ingressu Religionis, tamen sine vi & fraude, etsi gra- » viter peccârit id irrationabiliter faciendo, ac proin- » de teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate; » non tamen ex justitia, vel illi, vel Religioni tenetur, » quæ nullum adhuc in eum jus acquisivit. *Vid.* » *Lay. n. 2.* »

V. Si quis Religiosum ad Apostasiam induxerit » suasione, aliâve cooperatione, obligatur ex justitia » Religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse » (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed » ut suadeat alteri, quoad potest, reditum, & com- » penset Monasterio commoda, quæ ex hæreditate & » bonis vel industria alterius exspectabantur. »

VI. Si quis veneno, phyltro aliove modo alicui » destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem » modo, quo mutilator aut vulnerans, de quo *suprà,* » ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secu- » ti in bonis fortunæ.

ADDENDA.

QUæst. 66. *Quanta sit injuria & quæ obligatio illius, qui alium inducit ad peccatum.* R. §. 1. Si quis vi vel fraude inducat alterum ad mortale, est injuria gravis, quia causantur gravissima damna, nempe privatio gratiæ, vel novum debitum & augmentum pœnæ æternæ, ac etiam major difficultas resurgendi, quò enim magis augentur mortalia, eò plures, per se loquendo, subtrahuntur gratiæ actuales, magisque crescunt habitus mali, obduratio vel cæcitas mentis: è contrà si quis etiam vi vel fraude inducat ad veniale, ordinariè est injuria tantùm levis, uti dictum est l. 2. à n. 232. An autem sit injuria, si quis solo exemplo inducat alterum ad peccatum, videri possunt dicta p. 1. n. 1009. 343.

§. 2. Qui alterum vi vel fraude induxit ad peccatum, tenetur ex justitia, quantùm potest, removere damna inde nata oriri, uti satis constat ex dictis, habentque AA. cum *Busenb.* suprà: deinde etiam ex justitia tenetur removere causas ulterioris lapsûs: probabile tamen est non teneri ex justitia ulterius efficere, ut alter convertatur, quia sicuti qui ligavit Cajum, & sic impedivit quominus iret ad templum, satisfacit, si solvat, nec tenetur orare aut efficere 344.

ut

ut eat ad templum, ità & hìc; cùm enim cesset vis & fraus, & alter sciat se deceptum, potest, si velit, ipsemet se à peccato expedire, sicque censetur alteri remittere obligationem ad se convertendum, & si se ipsemet non convertat, ipsi imputabitur, ità *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 3. d. 1. n. 5. contra alios multos, qui etiam valde probabiliter dicunt teneri inducere ad bonum, ut damnum pravæ dispositionis injustè causatum reparet. Addit *Steph.* t. 4. d. 5. n. 33., si alter adverterit fraudem, deceptorem non teneri ex justitia ulteriùs aliquid facere, quia si tum pergat peccare, non imputabitur decipientis fraudi vel decepti errori, sed malitiæ: talis tamen deceptor secundùm *Nav.* & alios ex charitate tenebitur inducere ad pœnitentiam, sed sub veniali tantùm.

345. Q. 67. *Quid addendum sit circa illum, qui alterum abstraxit à religioso statu.* Rp. Seqq. §. 1. Qui solo consilio absque vi vel fraude aliquem à Novitiatu detinet vel abducit, proponendo honores, divitias, delectationes honestas in sæculo, & oppositam in Religione vilitatem, pauperiem, molestias &c. secundum *Fill. Castrop.* & *Burgh.* cent. 3. cas. 80 non peccat mortaliter, nequidem contra charitatem, nec sub mortali tenetur, quantùm potest, reducere idemque per se loquendo, dici vult *Suar.* t. 3. de Relig. l. 5. c. 9. n. 9., quamvis per preces & promissiones fieret, ibi enim abest injuria, cùm absit vis & fraus; nec est inductio ad malum, uti patet, cùm vivere in sæculo non sit illicitum, & Religio sit tantùm consilii; nec est aversio à summo bono, sed tantùm abstractio à bono ad salutem non necessario, uti etiam esset, si aliquem abstraheres à beneficio vel etiam à statu Ecclesiastico: & licèt alter sic abstractus, fortè postea patiatur grave damnum, id per accidens est, & patitur voluntariè, quia liberè consensit. Alii cum *Mol.* t. 4. d. 5. n. 2. probabiliter docent eum, qui absque rationabili causa alterum abducit à Religione, peccare mortaliter, quia retrahere à tanto bono videtur esse grave malum, ideoque, qui retraxit, secundùm ipsos, tenebitur ex charitate iterum suadere contrarium; & hanc sententiam sequitur *Busenb.* suprà, unde *Suar.* & *Less.* de statu vitæ deligendo q. 8. fatentur peccaturum mortaliter, si importunè & sine justa causa ageret, ut Religionem non adiret vel desereret, præsertim si faceret contra vocationem Dei moraliter certam, homo enim sic exponitur magnis periculis salutis amittendæ, estque gravius sic alterum inducere ad positivè resistendum consiliis & inspirationibus divinis, quàm illas in se agnitas reipsa non sequi.

346. §. 2. Causæ rationabiles dissuadendi ingressum in Religionem, secundùm *Mol.* suprà sunt sequentes, 1. Si status ille sit ingredienti futurus noxius. 2. Si in illa Religione vel Monasterio dissolutè vivatur. 3. Si complexio volentis ingredi sit tali instituto inepta. 4. Si mores ejus sint ita pervicaces, ut ipsi vel Religioni meritò timeantur majora mala. 5. Si laboret aliquo impedimento, v. g. ære alieno, promissione Matrimonii, infirmitate corporis &c. 6. Si parentes graviter egeant ejus auxilio. 7. Licitum etiam est parentibus, si prudenter dubitent de viribus vel constantia, ad tempus differre ingressum & probare proles suas; peccant autem gravissimè, si exponant periculis peccandi, alliciant aut faciant allici ad voluptates aliave illicita, ut sic à proposito avocent. In dubio autem, an causa dissuadendi aut impediendi sit justa necne, standum est pro Religione, quæ securior est & perfectior, *Mol.* suprà.

347. §. 3. Qui per vim, fraudem vel metum gravem aliquem à Religione impedit vel abstrahit, peccat graviter contra justitiam, est communis cum *Less.* & *Burgh.* suprà, *Dicast.* t. 2. d. 7. dub 7. *Steph.* t. 4. d 5. n. 33. & 35. Probatur, quia per *Trid.* sess. 24. c. 18. de Regular. excommunicatur, qui puellam à Religione impedit, est autem æquè grave impedire juvenem. Quod autem sit contra justitiam, etiam probatur, quia quisque habet jus, ne tali modo impediatur à consecutione boni tanti, secundùm dicta n. 69. Putant quidem *Nav.* & alii, si ille, qui ità abstraxit aliquem, posset alium in ejus locum adducere ad eandem Religionem, ad hoc teneri, quia sic videtur compensari damnum, sed *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 3. d. 2. *Lugo* d. 9. n. 30 aliique probabiliùs id negant, quia hæc non sunt media ordinata ad restitutionem; imò qui occidisset Religiosum, nunquam condemnaretur ad alium inducendum ad tale Monasterium, ergo signum est non deberi ejusmodi restitutionem: tenetur tamen reparare damna, quæ alter sic abstractus ideo patitur, adeoque, inter cætera, etiam tenetur procurare, ut iterum admittatur, si fieri possit, uti cum aliis docent *Sanch.* n. 7. & *Lugo* n. 28. Quòd si post professionem vel vota emissa abduceret, teneretur etiam Monasterio compensare omnia damna temporalia & lucra cessantia, secundùm spem & judicium prudentum, uti omnes notant cum *Lugo* nu. 40.; neque potest abductus hanc obligationem remittere abducenti, quia jus Monasterii ipsius immediatè læsum est, abductus enim per votum paupertatis omnia jura sua transtulerat in Monasterium, *Sanch.* num. 17. *Lugo* n. 52. Et idem cum multis aliis dicunt *Less.* & *Lugo* n. 39. esse probabile de eo, qui vi vel fraude retraheret à Novitiatu, vel extraheret aliquem, quia Monasterium habebat jus, ne sic impediretur à consecutione boni, ergo erit obligatio huic compensandi ea, quæ obvenissent & erant per se connexa cum ingressu vel secutura professione illius; multò magis ea, quæ jam in animo suo destinarat dare vel promiserat conferre: *Sanch.* tamen n. 22. putat etiam probabile, quòd damna illa non teneatur resarcire, quia Monasterium non habebat jus ad ea, nisi mediante professione abducti, hic autem necdum professus erat, & est valde contingens nolle profiteri, adeoque etiam valde remotum erat hoc damnum & nimis præter intentionem abducentis.

§. 4. Qui ita aliquem abduxit per vim vel fraudem, secundum *Suar.* de Relig. t. 3. l. 5. c. 9. nu. 10. *Vasq. Less.* non tenetur saltem ea damna compensare, quæ sequuntur post sublatam vim & fraudem, quia tota injuria consistebat in vi vel fraude, ergo his sublatis damnum imputari debet, non abducenti sed abducto: quod verum est, inquit *Lugo* nu. 49., si revera tollatur non tantùm vis & fraus, sed etiam eorum efficacia sive causalitas, quod in praxi vix erit, nam vis vel fraus præterita causavit talem statum in abducto, in quo tepidior sit, capitur voluptatibus aut timet pœnitentiam, si redeat, aut saltem habet majorem difficultatem se dandi vel reddendi Religioni, ergo vis vel fraus manet causa damni etiam sequentis; unde sicuti revocans consilium, quo ostenderat motivum utile, ut fieret damnum, quamdiu movet hæc utilitas, manet obligatio restituendi, secundùm dicta n. 28., ita & hìc. 348.

§. 5. Qui professum vel votis adstrictum sine vi aut fraude abducit, secundùm *Mol. Vas. Turr.* & alios adhuc tenetur Monasterio compensare damna temporalia inde secuta, quia Religio jam possidebat Religiosum, ergo si eo spolietur, fit injuria: probabiliùs tamen id negant *Less. Sanch. Tann. Lugo* num. 41. *Ills* t. 4 d. 3. nu. 59., quia Religio tantùm habebat jus Jurisdictionis non autem proprietatis in ipsum; deinde quia causa principalis, qualis hìc est ipse professus, non peccat contra justitiam, ergo nec consulens, qui tantùm est causa secundaria. *Si dicas* cum *Mol.* professum etiam non peccare contra justitiam, licèt ego vi vel fraude induxero, ut Religionem deserat, & tamen ego pecco contra justitiam; 349.

Con-

Contrà est, nam tum pecco contra justitiam, quia ego tanquam causa principalis violo aliud jus, quod habet professus, ne ita abducatur; & Monasterium, ne per vim vel fraudem impediatur à consecutione sui emolumenti, tale autem jus non violat, nec professus abiens, nec ego sine vi vel fraude consulens.

350. §. 6. Obligatio restituendi pro abductione à Religione frequenter cessat vel ex toto vel saltem ex parte, quando defectus illius Religiosi abducti facilè suppleatur per alium æquè aptum & utilem, tum enim reipsa non sequitur damnum, ita *Vasq. Less. Lugo* num. 52.

351. *Q. 68. Quid dicendum de illo, qui alterum falsa docuit.* ℞. §. 1. Non censetur gravis injuria alterum etiam per fraudem inducere in errorem intellectualem merè speculativum, quia tale nocumentum communiter non æstimatur: Excipiunt *Sanch.* in Conf. l. 1. c. 3. d. 4. à nu. 10. *Lugo* d. 9. nu. 4. *Petsch.* p. 241., nisi esset circa materiam notabilem aut Principium universale causativum multorum errorum, tum enim censeretur quid grave in bonis intellectûs: addunt graviter peccaturum Professorem, qui scienter & passim doceret falsa: quid autem censendum sit, si doceat minùs probabilia, dicetur l. 4. n. 1545.

352. §. 2. Si error sit practicus, id est, inducens aliquod aliud malum præter errorem ipsum, erit injuria gravis vel levis, prout inducet alterum ad malum grave vel leve, uti rectè *Lugo* n. 2., & tum sequetur obligatio gravis aut levis mala illa avertendi aut compensandi damna, uti patet ex hactenus dictis.

353. §. 3. Si Confessarius, Medicus, Advocatus, Professor inculpatè consuluit malum vel docuit falsum, ex quo damnum sequitur, secundùm *Arrag. & Salon.* compertâ veritate, etiam postquam dimiserit tale officium, tenebitur ex justitia corrigere errorem, & si negligat, compensare damna, quia tacendo esset causa efficax damni: *Nav. Cajet. Sanch.* dub. 5. num. 2. dicunt teneri tantùm ex charitate, nam non obligat eum justitia ratione rei acceptæ, uti patet; nec ratione injustæ acceptionis seu actionis, quia actio positiva, quâ malum consuluit vel falsum docuit, non fuit formaliter injusta, actio autem negativa, quâ postea tacet, etiam non videtur esse contra justitiam, secundùm dicta num. 41., quia jam ex officio vel contractu non tenetur loqui, cùm officium & contractus cessârint, unde sicuti si à furo dono accepissem vas aureum & donâssem alteri, postea resciens fuisse furtivum, non tenerer ex justitia id domino dicere, ita nec hìc: *Lugo* d. 8. num. 95. videtur tenere potiùs pro prima sententia, quia quisque, si commodè possit, tenetur ex justitia procurare, ne ex sua operatione lædantur positivè jura aliorum, sicuti si invincibiliter dedissem testimonium falsum cum damno aut infamia alterius, ex justitia tenerer revocare, si possem absque gravi incommodo; Item si è manu mea casu ceciderit ignis in fœnum alienum, ex justitia teneor extinguere, uti pluribus deducit idem *Lugo* d. 39. à num. 24. Et hæc sententia videtur probabilior.

354. §. 4. Si quis sine vi vel fraude, attamen ex negligentia vel ignorantia graviter culpabili docuerit falsum, unde secutum sit damnum alteri, si ille malè instructus abductus est à dando, quod ex justitia dare debebat, v. g. persuasus est, ne restitueret, ad quod tamen ex justitia tenebatur, qui sic malè instruxit, tenetur ex justitia compensare damnum illud creditori defraudato, uti habet communis & satis certa sententia; si autem ille malè instructus non debebat ex justitia, sed tantùm ex charitate, v. g. in eleëmosynam erat daturus, *Silvest.* dicit adhuc teneri restituere, quia damnum sequitur ex culpa malè docentis, qui ex justitia vel contractu tenebatur bene docere; *Sanch.* dub. 6. n. 3. negat teneri restituere, quia respectu pauperis non fecit injuriam, quamvis fecerit respectu malè instructi, quem obligabatur bene docere: *Lugo* n. 96. tenet cum *Silv.* ex hac ratione, quia qui agit ex negligentia graviter culpabili, plenè advertit periculum committendi fraudem & causandi damnum, nec tamen sufficienter cavet, ergo committit fraudem & culpabiliter causat damnum, quia peccatum commissum ex culpabili negligentia est ejusdem speciei cum peccato scienter commisso: nihilominus responderi potest pro *Sanch.* id tantùm verum esse respectu malè instructi, non autem respectu alterius, cui, malè docendo non facit injuriam.

De restitutione pro injuria facta per suspicionem aut judicium temerarium, per detractionem aut contumeliam, dicetur postea à n. 1238.

DUBIUM VII.

De circumstantiis restitutionis.

Circumstantiæ restitutionis continentur his versibus: 355.

Quis, cui restituet, quid, quantùm, quomodo, quando,
Ordine, quove loco; quæ causa excuset iniquum.

De circumstantiis, quis, cui, quid, quantùm, jam dictum est: restat agendum de reliquis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco & modo debeat fieri restitutio.

RESP. Debet quamprimum, & eo modo ac loco restitui, quo jus & interesse damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri potest; sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria ultra debitum. *V. Laym. l. 3. tract. 2. cap. 10. Fill. t. 32. c. 4. q. 11. Unde resolves,*

I. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clàm; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta, deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente Domini posset restituere pauperibus, vel in usus pios. *Bon. to. 2. d. 1. q. un. p. 5.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit expressè, vel tacitè. *V. Less. l. 2. c. 15. n. 53. & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur: Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solveret. *V. Bon. de contr. d. 1. q. 6. p. un.*

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolvi non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. *Sal. Sayr. Bon. Trull. l. 7. c. 14. d. 10. n. 12.*

ADDENDA.

QUæst. 69. *Quid præterea notandum sit circa tempus quo fieri debet restitutio.* ℞. Seqq. §. 1. Per se loquendo, non esse mortale differre restitutionem ad breve tempus 356.

tempus, dictum est p. 1. n. 1002. Quandonam sit obligatio restituendi, si ex dilatione secuta sint damna, habet *Busenb.* hìc & aliqua addita sunt suprà num. 252.

357. §. 2. Si debitor, cùm possit, absque justa causa nolit totum restituere, sed per partes, *S. Anton. Nav. Ang.* & alii apud *Castrop.* de just. d. 1. p. 18. num. 1. dicunt Confessarium posse id permittere & absolvere. *Mol. Sot. Bonac. Castrop.* n. 2. *Dian.* p. 2. t. 6. R. 5. *Lugo* d. 20. n. 214. *Illsf.* t. 4. d. 3. n. 235. rectè dicunt Confessarium posse quidem id permittere, quia est præsumpta voluntas domini, ut, si debitor nolit aliter, saltem sic restituat; sed addunt non debere absolvi, quia vult continuare injuriam quoad partem, ad cujus solutionem differendam dominus manet invitus; & ita innuitur L. *Tutor*, §. *Lucius* ff. *de usuris*, & L. 3. ff. *familiæ erciscundæ*, quia certum est, inquit *Lugo* num. 211., debita, præsertim ex delicto, esse statim solvenda, etiamsi per partes sint contracta; accipiendo Tò *statim*, non mathematicè sed moraliter, pro mora tam brevi, ut dominus credatur non fore rationabiliter invitus, est autem rationabiliter invitus, si diu differatur etiam partis solutio, quia posset intervenire casus, impotentia, immutatio voluntatis, vel aliud periculum non recipiendi rem suam: atque ideo notant DD. communiter cum *Mol. Lugo, Tamb. Illsf.* n. 231., quia hæredes, præsertim Magnatum, negligentes esse solent in restitutione vel indaganda obligatione restituendi, si homines in periculo mortis constituti possint sine incommodo gravi restituere, non esse absolvendos, si obligationem illam velint rejicere in hæredes, sic enim exponunt creditores periculo proximo injustorum damnorum: si tamen esset periculum scandali vel infamiæ, aut alia gravis causa, differri posset restitutio post mortem facienda per alium, *Nav. Bonac. Lugo* n. 212.

358. §. 3. *Nav.* & *Sot.* dicunt eum, qui restituere non potest, teneri elicere propositum restituendi, quando poterit; sed hoc negant *Azor, Rebell.* aliique communiùs, quia sufficit non habere voluntatem injustè retinendi; nec præceptum justitiæ obligat ad tale propositum, sed tantùm ad restitutionem, per quam solam positam habetur æqualitas: notat tamen rectè *Lugo* num. 215., ut quis absolvi possit, debere habere tale propositum, saltem in confuso, quia debet habere propositum servandi omnia præcepta, inter quæ etiam est præceptum restituendi, quando poterit.

359. §. 4. Si tempus seu terminus ad solvendum sit præfixus in favorem debitoris, ut nempe non cogeretur citiùs, potest debitor cedere juri suo & anticipare restitutionem, quam creditor tenebitur acceptare: si autem fuit præfixus in favorem creditoris, debitor non potest anticipare restitutionem, quia ageret contra jus creditori datum, *Bonac.* de restit. d. 1. q. 6. *Lugo* num. 217. aliique: In utroque autem casu, quando debitor semper fuit paratus restituere, aut rem restituendam deposuit in præsentia testium apud Judicem vel alium tutum hominem, non tenetur compensare damna, si quæ ex dilatione sequantur, L. Si *soluturus* 39. ff. *de solutionibus*, & L. *acceptam*, Cod. *de de usuris*.

360. §. 5. Dilatio restitutionis incipit esse leviter vel graviter peccaminosa, prout minùs vel magis extenditur ultra tempus debitum, debentque omnia damna per injustam dilationem causata compensari, non aliter ac si res debita fuisset ex delicto: justæ autem causæ differendi, & excusantes à compensatione damnorum secutorum sunt, 1. Si creditor ipse sit in mora, quia solutionem acceptare noluit aut procul discessit non constituto procuratore, qui solutionem admitteret. 2. Si possit opponi justa exceptio, v. g. quia creditor ipsi vicissim debet & non solvit, L. *sciendum*, ff. *de usuris*, L. *quod te mihi*, ff. *si certum petatur*. 3. Si restitui non possit absque scandalo, infamia gravi, damno notabili &c. uti colligetur ex dicendis à nu. 409.

Q. 70. *Quid addendum sit circa locum, quo fieri debet restitutio.* R. Seqq. §. 1. Si dominus migrârit aliò, & plùs expendisset rem illam tum deferendo secum, quàm iniquus detentor nunc expendat, ut remittat, *Rebell.* negat hunc posse sibi detrahere hunc excessum, quia non debet ex suo delicto lucrum reportare: *Bonac.* & alii affirmant posse, faventque *Vasq.* & *Dicast.* de restit. d. 11. num. 104., quia lucrum illud non est immediatè ex delicto, sed ex circumstantia loci: *Lugo* d. 20. n. 182. probabiliùs sic distinguit, si diminutio sumptuum proveniat ab industria detentoris, aut quia utitur occasione minùs carâ, quàm alii communiter non habent, aut quia vicinior est loco, ubi dominus est, potest sibi retinere, quia non tenebatur peculiarem industriam adhibere, nec dominus jus habet lucrandi expensas alioqui faciendas per viam ordinariam: si autem inde est, quia pretium trajectionis rerum, v. g. pretium cambii vel vecturæ decrevit, debitor non potest lucrari, sed pretium illud decrescit domino, qui cùm nondum transtulerit rem suam, jam transfert meliori pretio, sicuti si valor rei ab iniquo detentore conservatæ crevisset, domino crevisset, quamvis factum esset occasione iniquæ detentionis. 361.

§. 2. Qui est debitor ex re accepta, vel omnino nescivit rem esse alienam, postea quando id cognoscit & vult restituere, potest expensas necessarias ad dominum monendum, aut prius necessarias ad rem aliò avehendam secum, ubi custodiretur, repetere à domino, vel ex re ipsa accipere, si dominus eas non solvat, sunt enim factæ in bonum domini, nec detentor sine sua culpa tenetur hoc damnum propter dominum subire, uti habet communis cum *Illsf.* t. 4. d. 3. num. 224. Quòd si expensæ in transferendo valorem rei æquarent, dominus esset de hoc monendus per litteras: si tamen detentor culpabiliter differret restitutionem vel admonitionem domini, qui ideo, vel non absolutè, vel nonnisi difficiliùs rem suam recipere posset, detentor inciperet esse debitor ex delicto, & tum teneretur ferre sumptus, qui facti non fuissent à domino, si fuisset res restituta vel dominus debito tempore admonitus, ita *Lugo* à num. 193. 362.

§. 3. Si debeas aliquid ex re accepta, & remittas, sed pereat apud latorem, si creditor designârat latorem, aut si proprium servum miserat cum literis petitoriis, significabat se velle, ut ei dares, adeoque ad nihil teneberis, sive res, quæ perit, fuerit domini, sive tua, uti rectè *Lugo* d. 8. à n. 127., tunc enim censetur acceptâsse per designatum; etiamsi fortè loco designati veniret alius fingens se designatum, si fraudem advertere non potuisti: si autem tradideras ex te, est distinguendum, nam si res sit domini, sive, si rem eandem in individuo remittas, quam accepisti, & absque culpa tua pereat, perit domino, nec ad aliquid teneris; si pereat cum culpa tua, videndum est, de qua tenearis juxta regulas datas à n. 170. E contrà si res, quam remiseras, non sit eadem numero, sed alia ejusdem valoris, quam tu substitueras, & in via pereat, perit domino, id est, tibi remittenti, quia creditor necdum acquisierat illius dominium, res autem, quæ sine cujusquam culpa perit, domino perit: Si tamen pecuniam depositam per mixtionem feceras tuam, & postea Summam creditoris collegeras in sacculum servandam ei & remittendam, sicque tradideris latori, & de via pereat, putat *Lugo* n. 129. perire creditori, quia reducta erat in eum statum, in quo antea erat, quando fuit sub dominio creditoris, ergo & nunc censeri debet sub ejus dominio fuisse. 363.

§. 4.

364. §. 4. Si debeas ex delicto, & remittas per latorem designatum à domino, qui ità velit rem suam recipere, si apud hunc pereat, perit domino, utì constat ex dictis: si autem hunc latorem non designârit, sed tu elegeris, hic autem non restituat, aut etiam sine culpa amittat, adhuc teneberis restituere ex vi injustæ acceptionis præteritæ, non aliter ac si res casu apud te periisset, quia teneris dominum efficaciter reddere indemnem, & hoc ipsius damnum sequeretur ex tua injuria, *Illſ.* t. 4. d. 3. num. 305. cum communi.

In quo loco restituendæ sint vel solvendæ res debitæ ex contractu, & per quos judices possit quis ad hoc cogi, præter regulam generalem, quam dat *Busenb.* suprà, videri possunt *Lugo* à n. 196. & *Illſ.* à n. 225. Ad quid autem teneatur, qui rem restituendam commiserat Confessario, si hic non restituat, dicetur à num. 420.

365. Q. 71. *Cum quantis impensis teneatur debitor ex delicto restituere.* R. §. 1. De hoc variæ sunt sententiæ, quas refert *Lugo* d. 20. ſ. 8. §. 1. *Cajet. Nav. Med. Armil. Covarr. Vasq.* & alii dicunt teneri semper cum quantocumque damno; consentit *Dicast.* de Restit. d. 11. n. 100., si res sit magni momenti, quia creditor habet jus ad rem suam, & debitor debet malitiæ suæ imputare, quòd sine tanto damno nequeat restituere: è contrà non teneri dicunt *Ang.* & *Almain.*, si debitum non sit tanti momenti, & restitui non possit sine magno damno: *Scot. Gabr. Rich.* dicunt non teneri restituere, qualecumque sit debitum, si sumptus fieri deberent majores, quàm sit debitum; id admittunt *Mol. Tamb. Sporer* t. 4. c. 3. n. 162. *Petſch.* pag. 675., si longè majores sumptus essent faciendi; addit *Silvest.*, si deberent æquè magni fieri, quod *Petſch.* dicit esse probabile; *Leſſ.*, si res sit parvi momenti & sine sumptu duplo vel triplo majori non possit restitui; consentit *Dicast.* n. 101., si saltem triplo plus deberet impendi; è contrà si sit res magni momenti, *Leſſ.* dicit tum differri posse restitutionem, si sit spes imminuendorum sumptuum: Ratio horum omnium est, quia justitia non adversatur charitati, charitas autem videtur dictare, quòd creditor rationabiliter non postulet restitutionem in tanto rigore & cum damno duplo, triplo, decuplo &c., nemo enim vellet hoc sibi fieri. *Haun.* t. 2. n. 392. dicit, si sumptus quadruplo non excedant debitũ, illos esse faciendos pro restitutione, quia Jura puniunt furem in quadruplum, ergo non videtur iniquum, si natura tantundem exigat pro indemnitate creditoris innocentis; verùm hæc ratio nimiùm probat, nam Jura etiam morte puniunt furtum, ergo etiam cum jactura vitæ esset obligatio restituendi, quod nemo dicit.

366. §. 2. In hac quæstione rectè statuitur hæc regula generalis: Ut sciri possit, cum quanto damno restituere teneatur debitor ex delicto, perpendi debet, an creditor hìc & nunc sit vel non sit rationabiliter invitus ad omissionem vel dilationem restitutionis: hoc autem colligi debet, partim ex communi sensu hominum, partim etiam inde, si attendatur, quid homines vi voluntatis generalis intendentes bonum commune statuissent ante omnem casum eventualem.

367. §. 3. Secundùm hanc regulam videntur sequentia in particulari dici posse, 1. Si damnum sit causatum per injuriam tantùm venialem, & expensæ necessariæ ad restituendum adæquarent quantitatem requisitam ad mortale, non est obligatio restituendi, id enim videtur irrationabile, tam improportionatam quasi pœnam exigere, *Illſ.* t. 4 d. 3. n. 222.

368. 2. Quamvis damnum causatum sit per injuriam gravem, tamen non semper est obligatio restituendi cum quantocumque damno, si enim furatus sim 10. aureos, creditor videtur irrationabiliter velle, ut restituam, etiam cum damno 10000. aureorum, *Haun.* n. 391. cum communi.

3. Si damnum sit tantùm semel majus quàm summa restituenda, debitor ex delicto tenetur; v. g. si abstulit 100., tenetur restituere, quamvìs ideo deberet impendere alios 100. è suis, æquum enim est, ut ille potiùs, qui injuriam fecit, quàm ut innocens patiatur damnum centenorum, *Vasq. Lugo*, *Illſ.* aliique communiter.

4. Adhuc tenetur, si damnum non sit duplo majus quàm debitum, quia cùm debitor sit nocens & creditor innocens, saltem duplo major causa requiritur ad absolvendum debitorem, quàm ad privandum re suâ creditorem, *Lugo* n. 190.

5. Si damnum esset quadruplo majus debito, non videtur teneri, quia licèt jura puniant furtum in quadruplum, & restitutio sit veluti pœna, tamen est pœna mitior, cùm reus debeat illam in se ferre & exequi, utì rectè *Lugo*, ergo si damnũ quadruplo superet debitum, non videtur jure naturæ ad illud esse obligatio.

6. Si damnum debitoris esset notabiliter majus, quàm futurum esse commodum creditoris ex restitutione, potest hæc tantisper differri, utì dicetur num. 424. An autem sit obligatio compensandi omne damnum inde creditori ortum, dictum est n. 252. 369.

7. Si res, quæ in se restitui non potest nisi cum maximis sumptibus, (utì si equus deberet ad dominum remitti in Hungariam) possit hìc vendi, & sine magnis sumptibus mitti pretium, prudenter præsumitur, quòd dominus consentiat, ut ità fiat. 370.

8. Si propter nimium damnum nequeat restitui totum, possit autem cum minori damno restitui pars, hæc est restituenda, nisi expensæ essent etiam proportionatè ad hanc partem nimiæ 371.

9. Quamvìs injustus detentor propter nimium damnum excusetur à restitutione immediata domino facienda, tenetur tamen, etiam de jure naturæ, utì rectè *Lugo* n. 191., rem, lucra & damna mediatè restituere, videlicet dando amicis domini, si prudenter præsumatur esse illius voluntas, utì ex *Leſſ.* notat *Sporer* n. 160, vel saltem pauperibus aut aliis piis causis, quia præsumitur esse voluntas domini, ut sic saltem animæ suæ prosit. 372.

10. Pro definienda magnitudine damni tam creditoris quàm debitoris, damnum utriusque non est pensandum præcisè materialiter & absolutè, sed formaliter & comparativè ad subjectum, utì rectè *Lugo*, *Haun. Illſ.* n. 223., fieri enim potest, ut damnum 100. aureorum sit respectu debitoris pauperis longè majus, quàm damnum 1000. aureorum respectu creditoris divitis, & vice versâ, eò quòd unus per jacturam centenorum sit conjiciendus in miseriorem statum, quàm alter per jacturam millenorum: & hoc in omnibus hactenus dictis est observandum. 373.

De damno excusante à restitutione plura addemus à n. 424.

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat.

RESp. Certum est, non necessariò ordinem servari, quando debitor omnibus solvere potest: „ quando verò tantum non habet aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ servandæ. „ 374.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, sive ex furto, sive ex deposito, sive inventione, &c. debet priùs restitui domino suo, „ vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto adhuc extet, *Nav. man. c.* 17. *n.* 49. *Sylv. Bon. q.* 8. *p.* 2. Hoc tamen *Leſſ. l.* 2. *c.* 15. *n.* 11. contra *Bon* &c. limitat, nisi venditor ab emptore fidejussorem, vel pignus accepit. „

» II. Si restitutio facienda sit ratione injustæ actio»nis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum do»mini cognoscuntur, quàm incerta. *Bon. Less. ibid. d.* 1. »quia illa jure naturæ debentur suis dominis; hæc au»tem jure solo positivo pauperibus.

» III. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè »contractorum, quàm usurarum, cùm in his domi»nus non fuerit simpliciter invitus.

» IV. Debita ex titulo oneroso priùs solvenda sunt, »quàm quæ debentur gratuito, v. g. ex promissione; »quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid »obstet. Hinc debita defuncti solvenda sunt ante om»nia legata, etiam pia, *Nav. n. 50. Sylv. Bon. l. c.*

» V. In reliquis debitis servandum est jus particu»lare loci, si tale sit, & non repugnet juri naturæ: Si »nullum sit, sequendum est jus commune, secundùm »quod 1. Solvenda sunt debita, ad quæ bona debito»rum expressè fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extra»henda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt ta»citè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate de»bitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum cre»ditorum: post quos omnes sunt hi, à quibus usuræ »acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona »incerta. Quando autem multi unius rationis credito»res inveniuntur, temporis antiquitas inter eos ser»vanda est. *V. Laym. l. 3. tr. 2. c. 11.* ubi addit, ex bonis »debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas »esse impensas funeris, & quæ ad confectionem in»ventarii, apertionem testamenti; item Medicos & »Pharmacopolas pertinent. *Vide Fill. t. 32. n. 119.*

» *Quæres.* Utrùm priùs exigenti non liceat priùs sol»vere.

» *Resp.* I. Solvens scienter posteriori, prætерito, qui »habet hypothecam priorem vel privilegiatam, pec»cat, teneturque priori de damno, qui etiam potest »recuperare solutum, *Less. d. 5.* ex *l. Scimus. §. Etsi »præterea. C. De jure delib.*

» II. Si ex pluribus creditoribus personalibus »æqualibus aliquis exigat (sive in judicio, sive extra) »tenetur ei integrum solvere; quia diligentia fecit »eum potiorem. *Nav. man. c. 17. n. 52. Sylv. Bon. l. c.* »ex *l. Pupillus. ff. Quæ in fraudem.*

» III. Debitor sciens statum suum labentem, non »potest non petenti integrè satisfacere, sed debet »omnibus personalibus solvère pro rata (si tamen iste »solutionem accepisset, an posset retinere, contro»vertitur. *V. Bon. Less. n. 40. Trull. l. 7. c. 14. d. 12. num.* »8.) nec potest uni solvere, omissis aliis, nisi secundùm »ordinem supra dictum.

ADDENDA.

375. QUæst. 72. *An res furtiva propriis immixta, priùs restitui debeat.* ℞. Affirmant probabiliter *Rebell.* & *Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 18. §. 13., quia totus cumulus, ad quem venit res furtiva, ob hanc videtur obligatus domino rei. *Nec obstat*, quòd v. g. pecuniæ furtivæ meis immixtæ transeant in dominium meum; *Nam* manent facile separabiles, hinc quæcumque pecuniæ è cumulo extrahentur pro restitutione facienda domino, censebuntur esse moraliter pecuniæ domini: favetque huic sententiæ illud, quod n. 363. in fine attulimus ex *Lugone*.

376. *Q. 73. Si res sit vendita & tradita, an venditor aliis creditoribus sit præferendus quoad rem illam adhuc exstantem* ℞. Affirmat *Busenb.* suprà, sed distinguendum est, uti intelligetur ex dicendis n. 974.

377. *Q. 74. An debita certa semper præferri debeant incertis.* ℞. Communis sententia affirmat, quam *Azor* l. 4. c. 36 vocat omnium, pro qua *Lugo* d. 20. n. 5. refert multas rationes, sed easdem commodè solvit, dans hanc unicam, quia creditor incertus præsumitur velle, ut potiùs solvatur creditoribus certis, qui debitorem premunt, sicque satisfaciat justitiæ, quàm ut satisfaciat religioni, dando rem incertam pauperibus; Aliam rationem dat *Illſ.* t. 4. d. 3. n. 193., quia restitutio debiti certi est certò debita, non autem ità certò debita est restitutio debiti incerti. Oppositum tenent *Molin.* & *Petsch.* p. 663., quorum sententiam *Lugo* vocat probabilissimam, non enim est sufficiens fundamentum in jure naturæ vel positivo, cur id fieri debeat, & sæpe occurrere possunt circumstantiæ, ob quas creditor incertus præsumatur velle præferri debita incerta, uti ostendit *Lugo* n. 6., v. g. si debitum creditoris certi sit ex contractu gratuito vel illicito, præsumitur creditor incertus velle huic præferri debitum ex contractu oneroso & licito, ut nempe illud applicetur piæ causæ, vel pauperibus, in bonum animæ suæ; & in hoc consentit etiam *Illſ.* num. 192.

Q. 75. An unum debitum onerosum possit præferri alteri. ℞. Probabiliter affirmat *Lugo* d. 20. n. 144., nam si emisti à Cajo, sed ille rem emptam nondum tradidit, illi videris minus obligari, quàm illi, à quo emisti & qui simul rem tradidit, aut quàm alii cuicumque, qui ex parte sua fecit, quod debuit, hi enim te obligarunt, non tantùm promisso, sed etiam merce vel pretio dato. 378.

Q. 76. An debita ex delicto præferri debeant debitis ex contractu ℞. *S. Th. S. Anton. Rebell.* & alii absolutè affirmant, quia creditor in illis est magis invitus, ità quidem, ut debeat priùs solvi debitum ex delicto graviori, & postea debitum ex delicto leviori, v. g. priùs ex rapina, tum ex furto, tum ex usura, tum ex alio injusto contractu: rationem dant, quia priùs recedendum est à graviore delicto quàm à leviore. Consentiunt *J. Med. Ang.* & *Salon.*, si omnia delicta sint personalia nullam habentia hypothecam realem, quorum sententiam *Less.* l. 2. c. 15. n. 14 dicit non esse improbabilem. E contrà *Caj. B. Med. Arm.* & *Tabien.* dicunt debita ex justo contractu esse præferenda debitis ex delicto; sed hæc sententia non affert rationem magni momenti, uti ostendit *Lugo* d. 20. à n. 34, hinc n. 36. concludit cum *Silvest. P. Nav. Mol Vasq Less. Bann. Arrag. Az. Turr. Regin. Bonac. Tann. Castrop. Haun. Hermex* de Just. d. 6. n. 101. *Petsch.* p. 664. *Illſ.* t. 4. d. 3. n. 214. aliisque communiter, non esse necessariò servandum ordinem inter illa debita ex delicto vel contractu, neque inter debita ex delicto majore aut minore, nam licèt dominus in debitis ex delicto fortè sit magis invitus ex parte subjecti, tamen obligatio justitiæ non oritur ex illa majori vel minori repugnantia, quam dominus ex parte subjecti habet, sed ex illa, quæ in objecto fundatur, ergo si uterque velit retinere totum jus suum, & obligare quantùm potest, omnia debita gravia ex parte objecti sunt æqualia & consistunt in indivisibili: unde quamvis rapina in fieri sit gravius peccatum quàm furtum, propter majorem injuriam, quæ etiam personæ immediatè infertur, tamen in facto esse, seu post factum, non magis est contra justitiam retinere acceptum per rapinam quàm acceptum per furtum, si tam rapina quàm furtum non ampliùs placeat, quia injuria transiit, nec pro ea, prout contradistincta à damno, debet aliquid restitui, postea verò solùm perseverat damnum quoad carentiam rei suæ, quod damnum æquale est in utriusque debiti retentione. 379.

Q. 77. Quis præferri debeat, si debita sint contracta, quando erat impotentia solvendi. ℞. §. 1. Supponenda sunt aliqua, 1. Est injuria, si quis supra vires suorum bonorum gerat statum, uti insinuatum est num. 17., qui enim bona ità obligata, ut vires eorum adæquentur, ulteriùs obligat, facit in præjudicium priorum creditorum: idem est, si tum, quando est impotens omnibus solvere, bona sua uni certo è creditoribus obliget, uti rectè *Less.* in auct. v. *Mutuum*, cas. 5. & Lugo 380.

& *Lugo* d. 20. n. 106. Si tamen non posset juxta suum statum absque magno dedecore abstinere à talibus sumptibus aut etiam à donationibus gratuitis, *Lugo* dicit licitè ab hoc fieri & ab aliis acceptari: quòd si acceptatio non esset necessaria ad salvandum honorem, sed satis esset obtulisse; item si quis ab eo petiisset & positâ petitione debitor non posset non donare, putat *Lugo* n. 134. talem acceptantem vel petentem non esse injustum contra creditores, nec teneri restituere, nam creditores in tantùm habent jus contra illos, in quantùm habent jus contra debitorem, & ideo contra acceptantem aut petentem, ne illum à solutione impediant, sed positâ illâ conditione & in illis circumstantiis creditores non habent jus contra debitorem, ne ità expendat, ergo nec contra acceptantem vel petentem, hi enim utuntur jure suo & ponunt casum, in quo debitor non tenetur solvere suis creditoribus; Oppositum videtur probabilius, quia creditores habent jus, ne ponatur talis conditio vel circumstantia, per quam debitor reddatur impotens solvere, hoc autem facit talis acceptans vel petens: unde multò magis est injuria etiam contra creditores, si debitorem per ruborem vel irrisionem cogas ad donandum tibi, aut ad sumptus faciendos, quia hoc non faciet libere sed coactè.

381. 2. Si Cajus conscius suæ impotentiæ bona sua necdum obligata obliget vel extradat Titio etiam conscio illius impotentiæ, docent *Sot.* & alii Cajum & Titium peccare contra justitiam, & contractum illum esse invalidum, nec transferri dominium: *Cajet. Mol.* & *Lugo* n. 112. dicunt contractum quidem esse validum & dominium transferri, uti si rem Petro venditam & nondum traditam venderet & traderet Paulo; Titius tamen tenebitur ad restitutionem & ad resarcienda creditoribus damna, si Cajum incitârit ad talem contractum injustum; si autem ad id non incitarit, secundùm *Mol.* & *Leff.* non tenetur de jure naturæ, quia tantùm usus est peccato alterius ad suum commodum, uti mutuans utitur peccato usurarii; imò putat *Mol.* non peccare contra charitatem, *Lugo* autem, quamvìs agnoscat sententiam *Mol.* esse probabilem, tamen putat cum communi probabilius esse, quod Titius peccârit contra justitiam & teneatur ad restitutionem, quamvìs Cajum non induxerit ad dandum vel contrahendum, quia determinatè cooperatur injusto impedimento, quo Cajus reddit solutionem sibi impossibilem, unde damnum creditorum æquè sequitur, atque si induceret, ergo est injustus, non aliter atque ille, qui furi applicat scalas, aut juvat volentem comburere segetes alienas.

382. 3. Si Cajus impotens solvere, jam antecedenter statuisset non solvere, putat *Leff.* eum, qui novam ab eo admittit obligationem, nõ teneri restituere, quamvìs incitâsset ad contractum, dummodo retinuerit voluntatem restituendi, si Cajus mutatâ voluntate vellet solvere; sed *Lugo* n. 118. iterum contradicit, quia sic incitans reipsâ in effectu complet damnificationem, quæ tantùm erat in affectu Caji statuentis non solvere: admittit tamen *Lugo* cum *Lessio*, Titium incitantem tum non teneri, si impotentia illa non esset causa defraudationis creditorum, uti v. g. si Cajus laborando facilè posset lucrari, quo solveret, tum enim, si non solvat, non est ideo, quia alienavit sua, sed quia est negligens; imò de tali potiùs dicendum est, quòd non sit in impotentia solvendi, uti rectè *Lugo*.

383. 4. Quidquid sit de jure naturæ, tamen de jure positivo, si alienatio est facta in fraudem creditorum, datur actio creditoribus solùm intra annum à notitia facti, quâ actione contractus rescinditur, debetque res restitui debitori, etiam non restituto pretio, nisi quatenus exstat, vel debitor ex illo factus est ditior: si tamen res transiisset ad tertium possessorem bonæ fidei, contra hunc non datur actio, sed contra priorem, sicuti contra eum daretur actio, quamvìs consumpsisset.

5. Qui potest habere, unde solvat, & repudiat acceptare, est injustus, uti dicetur n. 428. Quòd si talis debitor injustè repudiâsset, v. g. hæreditatem, quâ admissâ solvere potuisset, succedens in hæreditate illa, si induxerit ad repudiandum, tenebitur restituere creditoribus velut injustus cooperator: si autem non est cooperatus, ad nihil tenetur ex justitia, quia positâ repudiatione utitur jure suo, ità *Sanch.* de Matr. l. 6 d. 4. n. 9. *Lugo* n. 138., addens n. 139. teneri ex charitate ad impediendam repudiationem, antequam fiat, quia per eam peccat debitor & nocet creditoribus. His suppositis, 384.

§. 2. Si Titius contraxit cum Cajo, quando Cajus erat potens, etiamsi postea ante traditionẽ fieret impotens, poterit Titius rem, de qua fuerat contractum, ab eo accipere, sicut alii creditores, servato tamen ordine creditorum & proportione quoad solutionem: è contrà si tempore contractûs Cajus erat impotens, sed tempore, quo solvit rem, fit potens; aut si tempore, quo contraxit, & rem tradidit, fuit impotens, sed tempore intermedio fuit potens, peccat quidem Cajus sic contrahendo cum cognitione impotentiæ, postea tamen non peccat Titius accipiens rem nec tenetur restituere, quia quando aderat potentia, justificabatur contractus, ità *Vasq. Lugo* n. 120. 385.

§. 3. Secundùm *Vasq.*, illa debita, non tantùm de præsenti, sed etiam postea, ante alia solvi possunt, etiam cum præjudicio priorum creditorum, etiam hypothecatorum & privilegiatorum, quæ sunt facta in tali necessitate, ob quam licitè poterat differri vel omitti restitutio aut solutio aliorum debitorum: Sed *Lugo* n. 122. fusè contradicit, alioquin quisquis alicui supra potentiam gravato mutuâsset aut vendidisset necessaria ad vitam & statum, deberet omnibus præferri, & qui ultimus esset, deberet præferri omnibus prioribus, quod est contra praxin, & in nullo foro admittetur: de præsenti autem solvi possunt, quia debitor potest se tum præferre creditoribus ad occurrendum ei necessitati, si autem de præsenti non solverit, postea non habet jus præferendi hunc creditorem aliis: Vide dicenda n. 407. 386.

§. 4. Uxor, filii & famuli necessarii possunt vivere & de præsenti solutionem acceptare ex bonis domini non potentis solvere creditoribus, quia dominus debet illis alimenta, nec aliter subsistere potest, unde creditores essent irrationabiliter inviti quoad dilationem solutionis. Addit *Laym.* l. 3. t. 2. c. 11. n. 3. & 7. item *Ill.* n. 217. mercedes operariorum ad necessarios usus conductorum præferri etiam hypothecatis debitis, quia debita ejusmodi mercedum contrahuntur, non in fraudem, sed ad utilitatem creditorum, ut debitor fiat potens solvere, & alioquin nemo talibus debitoribus ære alieno gravatis serviret: hinc cum communi dicunt etiam rectè præferri solutionem rei emptæ, si debitor non ideo reddatur magis impotens, quia restitutio fieri poterit ex re empta vel ex utilitate majore, quæ debitori inde accesserit. 387.

Q. 78. Quid notandum sit circa debita hypothecata vel privilegiata. R. Si quoad utraque consulatur Theologus vel Confessarius, non resolvat ex tempore, sed potiùs remittat ad Juristas, aut consulat Auctores, nam plurima hìc pendent à Jure positivo & legibus particularibus vel consuetudine certorum locorum, universaliter tamen notari possunt sequentia: 388.

§. 1. Hypotheca dicitur, quando debitor non solùm suam personam, sed etiam rem aliquam suam immobilem obligat pro debito, (si enim exponat mobilem, vocatur pignus) & tum creditor habet actionem, non tantùm contra personam debitoris, sed etiam in rem sibi obligatam, quæ obligationem illam semper secum defert.

389. §. 2. Hypotheca variè dividitur, alia enim est expressa, alia tacita: expressa est, si debitor expressè rem obliget; tacita, quando neutro mentionem faciente res aliqua ex dispositione juris positivi obligatur pro certo debito, utì v.g. pro pecunia mutuò data militi ad arma emenda & similibus, de quibus *Lugo* d. 20. f. 4. §. 1. Item pro dote promissa marito, jus voluit obligari bona militis aut illius, qui dotem promisit, quamvìs de eo nihil dixerint. Hypotheca iterum alia est generalis, alia specialis: generalis est, quâ obligantur omnia bona præsentia & futura; specialis, quâ obligatur bonum aliquod particulare, v.g. hoc prædium: & de his possunt plura videri apud *Mol.* d. 536. & *Less.* l. 2. c. 28. à n. 34.

390. §. 3. Debitum hypothecatum sive reale præfertur personali, quamvìs hoc fuisset anterius, L. *Eos qui*, Cod. *Qui potiores in pignore*. Ratio est, 1. quia hypothecæ ideo dantur, ut debita magìs assecurentur & solutio sit certior: 2. Quia per hypothecam non solus debitor, sed etiam res est obligata, & quasi inchoativè facta est creditoris, ergo sicuti dominus rei præferendus est aliis creditoribus, ità & creditor cum hypotheca.

391. §. 4. Inter creditores hypothecarios ii præferendi sunt, qui sunt priores, hìc enim valet Reg. 54. Juris in 6., *Qui prior est tempore, potior est jure*: Ratio est, quia res jam inchoativè facta est creditoris, ergo sinè ejus voluntate non potest in alterius jus transire: *Nec refert*, quòd fortè tradita sit secundo creditori; *Nam* res ad eum transit cum onere seu obligatione ad priorem, utì ex jure ostendit *Lugo* n. 62.

392. §. 5. Creditores cum antecedente hypotheca tacita præferri debent creditoribus cum posteriore hypotheca, etiam expressa, ità *Mol. Vasq. Lugo* n. 41. *Ills.* t. 4. d. 3. n. 199. aliique communiùs contra *Nav. Silv. Ang.* Ratio est, quia res non minùs est obligata per legem & ex priore dispositione juris, quàm ex voluntate consentientis aut ex dispositione posteriore: multæ tamen sunt exceptiones, utì si prior fuerit conditionata, posterior absoluta &c., de quibus videri potest *Lugo* §. 2.

393. §. 6. Hypotheca generalis prior præfertur speciali posteriori, nisi prior generalis habuisset adjunctam specialem etiam sufficientem ad debitum, & posterior obligaret aliqua alia bona, tum enim satìs innueretur solam obligationem specialem esse potissimùm attendendam.

394. §. 7. Quando bona debitoris auctoritate publicâ distrahuntur, vel res hypothecata cum scitu & consensu prioris creditoris venditur, alienatur, in dotem datur aut alteri obligatur, prior creditor amittit jus prælationis saltem respectu hujus, cui permittit ultimò obligari, nisi moneat de sua prælatione, & protestetur de servando jure suo, utì adductis Legibus latè probat *Mol.* d. 536 & 537. Videri potest etiam *Petsch.* à p. 669.

395. §. 8. Creditor privilegiatus, quamvìs sit posterior, præferri debet non privilegiatis, etiam hypothecatis, utì ostendit *Lugo* f. 5., & tenent omnes communiter; unde sequentia debita tanquam privilegiata præferuntur.

396. 1. Hypotheca Fisci respectu bonorum, pro quibus data est, si fuerint acquisita post contractum cum Fisco initum, L. *Si quis*, 48. ff. *De jure Fisci*.

397. 2 Mutuum ad extructionem aut emptionem rei, si hæc in hypothecam assignetur, L. *Licet*, Cod. *Qui potiores in pignore*: item ad conservationem aut restaurationem rei, sive generaliter sive specialiter hypothecatæ, L. *Interdum*, & L. *Hujus*, ff. *ibid.* Item datum à tutore nomine pupilli seu impuberis ad emptionem prædii, etiamsi non paciscatur in hypothecam, L. *Denique*, ff. *ibid.* Item datum pro causa militiæ, v.g. pro solvendis stipendiis, reservatâ sibi per instrumentum á testibus subscriptum hypothecâ, *Novella* 97. c. 4.

3. Recuperatio dotis pro uxore aut ejus hæredibus necessariis, *Mol.* d. 572. n. 16. *Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 17. §. 7. n. 15. *Illf.* à n. 206. & habetur L. *Assiduis*, Cod. *Qui potiores in pignore*. 398.

4. Expensæ ad funus, non tantùm debitoris, sed etiam alterius, cujus funus procurare debet debitor; item pro infirmitate, medicinis, testamento, inventario, solvendæ sunt ante omnia alia debita hypothecata & privilegiata, L. penult. ff. *de Religiosis & sumptibus funerum*, docentque omnes communiter cum *Illf.* n. 198. & 213. Videri potest etiam *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 6. 399.

§. 9. Constitutio hypothecæ per publicum instrumentum ob præsumptionem fraudis præfertur factæ sine aut cum instrumento tantùm privato, L. *Scripturas*, Cod. *Qui potiores in pignore*: potestque videri *Castrop.* n. 27. Similiter constitutio hypothecæ in contractu oneroso præfertur hypothecæ in contractu gratuito, quia debita onerosa etiam præferuntur gratuitis. 400.

§. 10. Hypothecarii privilegiati habent se ad invicem, sicuti ad invicem se habent non privilegiati, hinc prior tempore est potior jure &c., communis cum *Illf.* à n. 210., qui n. 211. rectè notat cum *Castrop. Lugo*, *Haun.* & aliis contra *Vasq*, eum, qui rem à se venditam sibi constituit in hypothecam, respectu illius rei præferri debere absolutè omnibus aliis creditoribus, potuit enim sub tali conditione & reservatione vendere, ut si certo tempore non solveretur pretium, res ad ipsum rediret. 401.

§. 11. Post creditores hypothecarios veniunt chirographarii, inter quos, utì refert *Illf.* n. 213. privilegiati sunt, 1. qui pecunias aut alia deposuit apud aliquem publicâ auctoritate constitutum, L. *Si ventri*, §. *In bonis*, ff. *De privilegiis creditorum*, & L. *Si hominem*, §. *Quoties*. ff. *Depositi*. 2. Respublica creditrix, L *Bonis venditis* ff. *De privil. credit.* 3. Pupillus contra debitorem ex amicitia gerentem ejus negotia, L. *Si negotium*. ff. *ibidem*. 4. Sponsa repetens æstimationem dotis absumptæ non secuto matrimonio, L *Quæsitum*. ff. *ibid.* 5. Mutuans in solutionem creditoris personalis privilegiati, L. *Si ventri*. suprà, §. ult. 402.

Q. 79. *An etiam inter creditores merè personales tenenda sit Regula* 54. *Juris in* 6., *Qui prior est tempore, potior est jure*. ℞. Negant *S. Anton. Silv. Ang. Nav. Bann. Arrag. Laym. Mol. Az. Vasq. Less. Turr. Regin. Castrop. Bonac. Herincx*, *Illf.* t. 4. d. 3. n. 215. & recentiores communiter, teste *Lugo* d. 20. n. 146., videturque expressè ità definiri in jure civili, quod passim allegant; unde regulam illam juris in 6. explicant de habentibus titulum realis obligationis: è contrà *S. Th. Gabr. Med. Maj. Valent. Sa, Suar. Salon. Tolet. Rebell.* & alii affirmant cum *Lugo*, dicente jus civile in hoc esse correctum à Canonico: Ratio est, quia prioritas temporis dat prælationem, non tantùm habenti jus in re, sed etiam tantùm habenti jus personale & ad rem, utì patet, si plures emerint eandem rem, si eadem puella spoponderit pluribus, nam tempore prior præfertur; cujus ratio est, quia prior tempore obligaverat sibi debitorem ad hoc dandum, idem autem est de debito alio. *Nec refert*, quòd in emptione obligaverit se ad aliquid determinatè; *Nam* licèt se obligâsset indeterminatè ad hoc vel illud, si hoc periisset, teneretur determinatè illud dare primo emptori, ergo cùm etiam sic obligârit hæc vel illa bona, omnia sub disjunctione sunt obligata priori: & si hoc valet spectato jure naturæ in debitis realibus, valet etiam in personalibus; sic enim si meam personam herì obligârim Cajo & hodie obligem Titio ad cras laborandum, tenebor cras laborare Cajo & non Titio; Ratio à priori est, quia quando se priori obligabat, 403.

etiam

etiam se simul obligabat ad removenda omnia impedimenta hujus solutionis, inter quæ esset obligatio sequens respectu alterius.

404. Q. 80. *An inter creditores merè personales possit alius præferri, qui prius petit, vel qui est amicus debitoris.* R. §. 1. Totum debere solvi priùs petenti docent plures, quos sequitur *Busenb.*, *Laym. Ills.* t. 4. d. 3. n. 219., quia jura favent vigilantibus; & itâ videtur statui L. *Quod autem*, §. *Sciendum*, ff. *Quæ in fraudem*: idque videtur valere pro utroque foro, quia leges id statuentes videntur justæ: è contrà *Mol. Vasq. Castrop. Lugo* d. 20. n. 170. dicunt tantum valere, si accesserit sententia Judicis, quia ex eo præcisè, quòd petat, non auget jus suum, aut minuit aliorum: si tamen creditor bonâ fide acceptarit, admittit *Lugo* n. 179. posse retinere, secundùm dicenda n. 405. & 407.

405. §. 2. Amicitia præcisè non dat jus prælationis: tamen secundùm sententiam probabilem, quòd prior petens præferendus sit, poterit debitor admonere creditorem sibi amicum, quòd ipse prius petenti possit priùs solvere, & sic proculdubio alter movebitur, ut petat, *Lugo* n. 174., qui n. 177. addit, si dedisset non petenti, posse repetere, & tum reddere petenti.

406. Q. 81. *An pauper hoc solo titulo, quia pauper est, præferri debeat diviti, si debita personalia sint paria.* R. Affirmant S. Th. *J. Med. Sa. Sylv. Laym. Salon. Rebell.* & alii, quorum sententiam *Less.* dicit esse probabilem, *Ills.* n. 216. valde probabilem; Ratio est, quia pauper, si ei non solvatur, patitur gravius nocumentum, uti gravius patitur, si ei fureris unum, quàm si diviti duos solidos, priùs autem recedendum est à graviori nocumento. Negant *Azor*, *Vasq. Less. Turr. Bonac. Castrop. Lugo*, *Ills.* & alii passim, quia nullum jus hoc suadet, & dives habet æquè magnum jus ad rem suam, quàm pauper ad suam, per accidens autem videtur, quòd ex parte unius subjecti sit majus nocumentum: putat quidem *Less.*, si pauperi inde sequatur majus nocumentum, v. g. quia viliori pretio cogetur vendere sua, ut se alat, plus ei esse restituendum; sed *Lugo* d. 20. n. 162. dicit etiam tunc tempore priori esse priùs solvendum totum, non habito respectu ad paupertatem, negatque plus restitui posse, etiã in illa sententia, quæ satis communiter & probabiliter dicit in debitis personalibus non esse attendendam prioritatem temporis, nam si pauperi & diviti debeat 100., singulis autem reddat 50., sicuti 100. debita pauperi sunt illi nocumentum, quale essent diviti, si 200. deberentur, itâ etiam 50. restituta pauperi sunt illi tantundem, atque si diviti restituerentur 100., ergo si utrique reddantur 50., attingetur æqualitas.

407. Q. 82. *Quid observandum sit, si nullus creditorum habeat jus prælationis.* R. Debet singulis solvi secundùm partes proportionales, itâ ut cui plus debetur, plus attribuatur, quia æquitas postulat, ut ille majorem partem accipiat, qui majorem partem debet perdere, & ut majori juri activo, cui respondet majus jus passivum, etiam respondeat major solutio: Si tamen debitor Titio creditori non petenti solvisset totum debitum, quamvis reliquis creditoribus fecisset injuriam, tamen P. *Nav. Mol. Less. Laym.* apud *Ills.* t. 4. d. 3. n. 220. dicunt Titium posse retinere, quia permissivè se habet, & res soluta, uti supponitur, non erat obnoxia reliquis creditoribus, sed sola persona debitoris, ergo Titius potuit & re ipsâ acquisivit dominium rei solutæ, sicuti mutuatarius acquirit dominium rei sub usuris mutuatæ, licèt mutuans sic dando peccet contra justitiam: itâ illi. Quid autem dicant AA., si ego creditor apud me habeam rem debitoris non potentis satisfacere omnibus, insinuatum est p. 1. n. 969. Denique notat *Mol.* t. 2. d. 161. n. 11., si debitor sit omnibus solvendo, quamvis possit uni priùs solvere quàm alteri, tamen non licere ideo aliquid accipere à creditore, cui solvit.

Q. 83. *An in conscientia sit obligatio observandi talem ordinem.* R. *Machad.* & *Gabr.* in 4. dist. 15. q. 2. dub. ult. negant, putantes obligare tantùm pro foro externo, quorum sententiam *Serra* & *Diana* p. 11. t. 3. R. 13. dicunt probabilem; sed tenendum est oppositum cum communissima, quam docet *Busenb. Herincx* de rest. d. 8. n. 98. *Petsch.* p. 667., quia leges illum statuentes latæ sunt ex æquitate justitiæ, neque nituntur præsumptione sed jure naturæ, v. g. prior creditor acquisivit jus, quo excludat alios, ergo si alter fiat illi æqualis in prætensione, fit injuria. 408.

ARTICULUS III.

Quæ à restitutione excusent.

RESP. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. *Ita commun. Doct. Unde resolvuntur Casus sequentes:* 409.

I. Excusaris in foro conscientiæ (juxta sententiam probabilem) a compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa Theologica gravi, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior: Unde excusaris, si v. g. aliquem occidisti ex subita ira, ut fuerit motus tantùm primò primus, vel secundò primus; vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quòd si autem advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam prævavendi, quàm homines ejusdem conditiois communiter præstare solent, graviter peccas & teneri restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam juridicam, quæ sæpe non est peccatum, & dividitur in latam, levem, & levissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. *Less. l.* 2. *c.* 16. *d.* 11. *Bon. q. ult. p.* 2.

III. Item si in casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des; & tunc quidem postea factus ditior adhuc non teneris restituere. *V. Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 12.

IV. Si non possis restituere, nisi notabiliter cum graviore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum, tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia, *Lay. l. c.* ex *Sylv. Navar. man. c.* 17. *n.* 87. & *seqq.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus casibus:

V. Si ad restituendum sis impotens, ut si vivere non possis secundum decentiam tui status, justè à te acquisiti: Unde si nobilis v. g non potest statim solvere, nisi se privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine jactura sui status. *Lay. l. c. Bon.*

VI. Quòd si tamen tuâ culpâ in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuriâ, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quòd jam sine status tui amissione non possis satisfacere *Ibid.*

VII. Quòd item creditor ex dilatione æquale damnum subire debet, tu potiùs, quàm is, sustinere debes; cùm ejus conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad usum, sunt omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quòd si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantum, quòd spoliet se rebus debitis, non potest ideo differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere,

»sed est dimittere alienum & reverti ad statum pro- »prium, *Sayr. clav. reg. l. 10. tr. 5. c. 6. n. 39. Bon.*

» IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit »absque periculo salutis animæ tuæ vel tuorum; ùt »v. g. si non possis absque peccato; ùt si sit periculum, »ne uxor aut filiæ se prostituant, ne filii se dent latro- »ciniis, ne ipse per impatientiam incidas in despera- »tionem, *Bon.* ex *Less. Mol. Fill.*

» X. Item si non possis restituere absque periculo »vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum aliàs plus »damni sustineres, quàm intulisti. *Bon. d. 1. q. ult. p. 1.*

» XI. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, »ut qui contraxit multa debita, nec habet unde sol- »vat, possit cedere bonis, ea relinquendo in mani- »bus creditorum, & tunc maneat liber, ità enim in »conscientia fit tutus, retentis instrumentis artis, & »quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quòd si ta- »men postea redeat ad pinguiorem fortunam, tene- »tur adhuc restituere, ex L. *Cum & filiu-fam. C. qui bon.* »*Nav. man. c. 17. n. 86. Bon. Less. d. 3.* Ex quo *Trul. to 2.* »*tr. 7. c. 15. d. 3. n. 4.* sic limitat: si acquirat plus, quàm »ad decentiam statûs est necessarium, ex dicta L, nisi »tamen debita proveniant ex delicto, v. g. furto; eo »enim casu tantùm posse retinere, quæ simpliciter »necessaria sunt ad victum, docet *Nav. Salon. Less. l. c.* »etsi hic concedat ea, quæ post cessionem justè ac- »quiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessa- »ria. *Vide Tol. Lay. c. 12. Less. n. 48. Bon. Trul. l. c.* Porrò »etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex »delicto provenientibus, communiter teneant DD. »cum *Lay. l. c.*, contrarium tamen ex *Less. Dian. &c.* »docet *Trul. l. c.* Denique etsi debitor principalis ces- »serit, non ideo liberentur fidejussores. *Lugo d. 21. n.* »*39. Dia. p. 7. t. 8. R. 18.* & alii 8.

» Resp. II. Ex parte creditoris excusat, 1. Si is, cui »debet restitui, semel remiserit, expressè vel tacitè, »v. g. si laceravit tuum chirographum, vel tibi red- »didit. Remissio autem hæc debet esse libera, non »metu, fraude, vel mendacio extorta *Fill. tr. 32. cap. 5.* »*q. 9. Less. n. 35.* 2. Excusat in foro conscientiæ, si sol- »visti ei, cui debebat tuus creditor. *Less. d. 5. Bon. t. 2.* »*de restit. in. gen. d. 1. q. 4. p. 3.* 3. Si compensatio facta »est creditori per commodum æquivalens, v. g per »procurationem officii non gratis factam. 4. Omit- »ti, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquan- »do debet, si creditor sit abusurus; v. g. si quis pecu- »nias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel »aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum »contra justitiam, sive inferendum damnum inju- »stum tertiæ personæ; nisi tamen ex negatione restitu- »tionis timeretur majus malum.

ADDENDA.

410. Quæst. 84. *Quid notandum sit circa excusationem ex eo, quòd damnum causatum sit sine culpa.* ℞. Videri debent dicta à n. 170.

Q. 85. *Quid circa excusationem propter compositionem cum Papa vel Episcopo.* ℞. Seqq. §. 1. Compositio illa est conventio, in qua Papa debitori indulget, ut major quantitas debiti incerti, id est, cujus Dominus nescitur, mutetur in minorem, v. g. ut pro viginti aureis dentur viginti solidi ad usum pium, reliquum autem sibi retineat debitor: soletque hoc concedi per Bullam Cruciatæ, sic dictam, quia data est in favorem militiæ cruciatæ, id est, rubrâ cruce in dextera scapula insignitæ, quam Rex Hispaniæ educit contra infideles: & tum portio illa minor assignatur isti bello. Papam autem justè & licitè id facere posse, adeoque debitorem, etiam ex delicto, esse in conscientia tutum, probat post *Mol.* & alios *Lugo* d. 6. n. 150. & d. 21. à n. 91., quia Papa habet jus indirectè in res temporales, quando id necesse est ad bonum spirituale, uti fusè demonstrant *Diana* T. 1. post p. 10. R. 5. & seqq. & *Moya* T. 1. t. 6. d. 3. q. 3., ex quibus infert *Lugo* n. 96., tenentque etiam alii multi cum *Dicast.* d. 10. n. 175., quamvis Papa nunquam sic disponat circa debita certa, posse tamen causam esse, ob quam id licitè & validè faceret; maximè autem tenent hæc circa debita formalibus hæreticis restituenda, quorum bona vel Ecclesiis Catholicis erepta sunt, vel saltem applicari deberent fisco, licèt nunc ob impotentiam non applicentur.

§. 2. Si causa, ob quam Papa facit compositionem, non sit sufficiens, *Cord. Turr.* & alii adhuc affirmant compositionem esse validam, & debitorem esse in conscientia tutum, quia Papa habet potestatem disponendi de iis bonis: è contrà negant *Covarr. Sot. Nav. Med. Mol.* & alii, quia Papa non potest sine causa rem alienam invito domino applicare alteri: *Lugo* d. 21. n. 95. sic distinguit, si restitutio debeat fieri ex Lege Ecclesiæ, valet sine causa sufficiente, quia Papa potest dispensare in lege Ecclesiastica: si autem aliunde fieri debeat, requiritur causa sufficiens, quia Papa non est dominus sed tantùm administrator talium bonorum, ergo non potest alienare, nisi secundùm voluntatem præsumptam domini. 411.

§. 3. Si post compositionem & persolutam partem designatam compareat dominus, *Cord. Covarr. Turr. Mol. Villal. Rodriq.* & alii putant debitorem teneri ad residuum ei dandum, quia Papa non intendit nec potest extinguere jus creditorum, si compareant: è contrà *Bann. Sot. Henriq. Acost. Trul. Diana* p. 4. t. 4. R. 112. dicunt non teneri, quia hæc compositio æquivalet præscriptioni, ergo per illam ex voluntate supremi Principis transfertur dominium: *Lugo* num. 98. sic distinguit, si compositio facta est in iis circumstantiis, in quibus ob præsumptam domini voluntatem debitor dare potuisset pauperibus vel causis piis, ad nihil ultrà tenetur, etiam pro foro externo, uti docent *Rodriq. Lugo* n. 105. & *Castrop* apud *Dian.* p. 11. t. 8. R. 11., quia Papa tum ex præsumpta etiam voluntate domini, habet jus disponendi, idque utile est domino, quia intentione bonâ fit, & Papa supplet ex thesauris Ecclesiæ pro anima ipsius: è contra si compositio facta sit priùs, quàm diligentia requisita sit præmissa pro inveniendo domino, debitor tenetur ad totum, sicuti si pauperibus sine prævia circumspectione dedisset, secundùm dicta num. 96., Et in hanc sententiam magis propendet *Ills.* t. 4. d. 3. n. 300., licèt utramque dicat probabilem. 412.

§. 4. *Henriq. Villal. Trul. & Diana* p. 4. t. 4. R. 112. putant etiam Episcopum pro sua Diœcesi posse sic componere, quia hoc nullo jure est reservatum Papæ, & id videtur esse juxta voluntatem creditorum pro utilitate animæ: è contrà *Silv. Cord. Rodriq. Mol. Turr. Lugo* n. 107. *Ills.* n. 297. dicunt non posse, uti & praxis ostendit, quia Episcopus nec habet jus altum in res temporales, nec potestatem illam indirectè disponendi de rebus temporalibus subditorum, quam soli Papæ concedunt Authores. 413.

§. 5. *Sot.* & *Henriq.* putant id posse Principem temporalem, quia hæc bona subsunt alto ipsius dominio, quod probabile esse dicit *Ills.*, si debitum incertum non sit ex delicto, testaturque *Less.* l. 2. c. 14. n. 36. in diversis regnis hæreditates incertas & bona inventa assignari fisco vel magnatibus: Consentiunt *Hurt.* & *Castrop.*, si Papa sibi hoc non reservârit: *Turr.* putat posse circa inventa, non autem circa debita incerta, horum enim compositionem dicit Papam sibi reservasse: *Lugo* n. 109. putat Principes sæculares ob jus gubernandi temporalia, quod habent, posse, quando adhuc spes est inveniendi dominum, designare personam, quæ bona inventa & incerta retineat ac procuret, cum jure acquirendi ea, si dominus non compareat, id enim est rationabile & in utilitatem creditoris; si autem non sit spes reperiendi domi- 414.

dominum, non potest componere, quia voluntas domini tum est, ut in utilitatem suam spiritualem expendatur, dispositiones autem circa bona destinata ad usus pios reservavit sibi Ecclesia: & in hoc consentiunt etiam *Cord. Mol. Illſ.*, quia praxis non habet, ut de talibus bonis disponant sæculares, nisi ubi id habet consuetudo cum ratificatione Papæ.

415. §. 6. Si quis diu differat applicare bona incerta pauperibus vel piis causis, spe obtinendæ interim compositionis, peccat, quia agit contra voluntatem & utilitatem domini, *Mol. Lugo* n. 110., obtentâ tamen compositione postea liberatur ab omni restitutione.

416. §. 7. Compositio hæc conceditur, 1. pro fructibus Ecclesiasticis malè perceptis, quamvis sciatur, cui Ecclesiæ debeantur. 2. Pro medietate legatorum, si nesciantur legatarii. 3. Pro acquisitis ex contractu injusto ex utraque parte. 4. Pro acquisitis illicitè ex una parte. 5. Pro aliis bonis incertis etiam licitè acquisitis, de quibus plura habet *Lugo* à n. 111., ubi etiam bene explicat, in quibus casibus & pro quibus summis fieri non possit talis compositio.

417. §. 8. *Lop.* aliique apud *Dian.* p. 4. t. 4. R. 46. docent mercatores, pistores &c., qui per parva furta defraudarunt ementes ex eadem communitate, qui nunc ignorantur, posse petere compositionem cum Papa, idemque tenent illi, qui cum *S. Th.* putant pauperibus dari posse; sed opposita sententia est communior, quam tenendam esse censet *Diana*, & tenuimus n. 244., nempe restituendum esse hominibus illius communitatis, quæ defraudata est, uti habet etiam *Busenb.* relatus n. 201.

418. §. 9. Si creditor sit notus, sed ità longè absit, ut ex præsumpta ejus voluntate debitum dari posset pauperibus, tum putant *Sot. & Henriq.* non licere compositionem, quia tantùm conceditur, quando creditor est incertus; sed *Covarr. Rodriq. & Turr.* tenent tum etiam licere, idemque probabile putat *Lugo* n. 139., quia in Bulla dicitur, *dum sciri non possunt ij, quibus legitime debebat & posset fieri restitutio*, in tali autem casu non scitur dominus, cui debeat & possit fieri restitutio, ergo.

419. §. 10. Quod retinetur ex compositione, debet expendi pro solutione aliorum debitorum certorum: si tamen Cajus habens potestatem componendi mortuus esset, & hæres loco ejus composuisset, quod eum facere posse docet *Lugo* n. 143., putat idem *Lugo* d. 20. n. 12. hæredem non teneri hoc expendere ad alia debita certa testatoris, quia hæc debita debent solvi ex hæreditate: è contrà *Mol.* tenet oppositum, quia agit negotium & partes alterius: sed videntur posse conciliari hoc modo; si hanc compositionem petiit hæres specialiter pro se, & non agat ùt hæres, potest sibi retinere, quia gratia illa ipsius personæ conceditur, non aliter atque si ea bona ab alio erepta essent & ipsi redonata: si autem composuit ex vi potestatis & Bullæ, quam testator habuit, debet expendere in alia certa debita defuncti, quia tum non agit causam suam sed defuncti vel hæreditatis, & quod retinet, habet veluti persona civiliter eadem cum defuncto, ergo tenetur expendere ad extinguenda debita defuncti.

De privilegio, quod Cæsar vel Rex Hispaniæ quibusdam confert, ut non possint conveniri de debito, nisi quantùm commodè possunt, videri possunt *Dicast* à n. 68. & *Haun.* n. 433.

420. *Q. 86. An Titius iniquus detentor excusetur, si suadente vel jubente Confessario, rem alienam dederit pauperibus, aut eam commendarit Confessario, ut restitueret, qui tamen hoc negligat.* ℞. §. 1. Si Confessarius suaserit absque præmissa sufficiente diligentia in inveniendo domino, dictum est n. 96., per se loquendo, non excusari, saltem in defectu Confessarii; & idem est à potiori, si Confessarius, quando dominus sciebatur, temerè suaserit dari pauperibus, quod domino restitui debebat & poterat.

§. 2. Si Confessarius etiam ità imprudenter obligarit pœnitentem ad dandum pauperibus, pœnitens videtur liber, quia in illis circumstantiis ex præcepto Confessarii tenebatur dare pauperibus, ergo prudenter præsumitur creditor consensisse, ut id fieret. In oppositum occurrit, quòd creditor non censeatur consentire, nisi res prudenter sit assignata pauperibus, ergo licèt Titius non peccârit sequendo Confessarium, imò obligatus fuerit sequi, cum tamen hoc præceptum fuerit imprudens, & ejus causa fuerit præterita injuria à Titio commissa, ratione hujus manet obligatio restituendi; quod jam magis confirmabitur. 421.

§. 3. Si Titius rem alienam commiserit Confessario, ut restituat, & hic sibi retineat vel perdat, etiam sine culpa, aliqui dicunt Titium, qui fuerat iniquus detentor, esse liberum, quam sententiam dicit *Less.* non omnino esse improbabilem; *Rodriq. Fil.* & alii probabilem; *Cenedo* amplectitur; *Diana* p. 2. t. 17. R. 2. dicit se practicâsse; *Tamb. & Sporer* t. 4. c. 4. n. 19. dicunt se non audere damnare: Rationem dant, quia fecit, quod potuit & debuit, ac præsumitur voluntas creditoris fuisse, ut ita fieret. Contraria sententia est communis & probabilior cum *S. Anton. Nav. Less. Rebell. Mol. Laym. Lugo* d. 21. n. 59. *Dicast.* d. 3. n. 113. *Hermcx* d. 8. n. 109. *Illſ.* t. 4. d. 3. n. 305. *Sporer* n. 15. Ratio est, quia debitor ex delicto tenetur dominum efficaciter reddere indemnem, estque hæc sententia conformior dictis n. 252. & 364. Quòd si ratio opposita teneret, sequeretur eum, qui etiam per nuncium à domino non designatum mitteret, fore liberum, si casu periret, quod tamen adversarii non concedunt: itaque faciendo quod potuit, fecit quidem satis ad vitandum nunc peccatum, sed non ad extinguendum debitum, & quamvis præsumeretur creditor consensisse, ut sic fieret, tamen permittebat tantùm, & non ideo resignabat juri adhuc repetendi, si fortè modus ille non succederet. 422.

Objici potest: Si pecuniam ex voto vel juramento debitam mittas Ecclesiæ, & in via pereat, probabile est te non teneri aliam mittere, quamvis negligentiam aliquam commiseris tradendo tali, qui sciebatur non adeo esse cautus, ergo similiter hic. ℞. N. seq., nam liberè promittens non censetur se voluisse obligare ad ejusmodi duplicem solutionem, quod enim ex liberalitate debetur, non est tam amarè exigendum, uti rectè *Tancr. & Diana* p. 10. t. 16. R. 97., item *Tamb. & Sporer* n. 13. 423.

Q. 87. Quid addendum sit circa excusationem, quia damnum causaretur debitori vel creditori. ℞. Seqq. §. 1. Si damnum debitoris esset notabiliter majus, quàm futurum esset commodum creditoris ex restitutione, potest hæc tantisper differri, etiamsi debeatur ex delicto, quia est quædam æquitas, ut creditor, quando sine magno incommodo potest, saltem ex charitate permittat tum differri, ut caveatur grave damnum proximi, ita *Scot. Gabr. Med. Nav. Less. Dicast.* d. 10. à n. 38. contra alios: hinc universaliter infert *Beja* p. 1. cas. 36., si creditor per dilationem nullum damnum patiatur, & tu debitor possis inde habere lucrum, quamvìs ille sit invitus, te posse differre, quia est irrationabiliter invitus, uti ibidem pluribus probat. 424.

§. 2. Si non sit spes, quòd unquam cum minore damno debitoris fieri possit restitutio, quàm tali, propter quod potest differri, *Mol.* d. 754. dicit esse restituendum: *Rebell.* dicit perseverante eâdem causâ & ratione posse in perpetuum differri seu absolutè omitti, si debita non sint ex delicto; consentiunt plures, si damnum debitori subeundum sit superioris ordinis, quamvìs sit ex delicto; imò *Bonac.* de Rest. d. 1. q. ult. nu. 29. & alii dicunt posse in perpetuum omit- 425.

omitti restitutionem, quamvis damnum sit ejusdem ordinis: consentit *Lugo* d. 21. n. 20., sed requirit majus damnum debitoris, quàm quod præcisè sufficit ad differendam restitutionem, gravius enim est in perpetuum carere, quàm ad tempus: addit n. 22. non esse idem de debitis ex delicto, & aliis: tamen si ad omittendam omnino solutionem debiti, quod non est ex delicto, sufficeret damnum duplo excedens quantitatem debiti, putat ad omittendam debiti ex delicto sufficere, si damnum quadruplo excedat tum quantitatem debiti, tum etiam damnum emergens creditori ex lucro cessante ob omissionem illam. Videri possunt dicta q. 71., ubi n. 372. notavimus, si res domino restitui non possit, debere restitui saltem pauperibus: quòd si nec hoc possit, notat *Lugo* n. 22. debitorem teneri orare pro domino vel facere orari & offerri bona opera pro eo.

426. §. 3. Si restitutio sit creditori allatura damnum, v. g. quia abutetur ad peccandum, non est tum obligatio restituendi, quia charitas obligat ad impediendum damnum spirituale proximi, quando facilè possum; neque creditor habet tunc jus proximum petendi rem suam, neque rationabiliter est invitus, ut retineam, *Nav. Sot. Mol. Regin. Less. Lugo* n. 26. *Illf.* t. 4. d. 3. n. 256. contra *Az. Sanch. Bonac.* & alios. Excipiuntur sequentes casus, 1. si ex dilatione solutionis non impediretur peccatum, quia creditor cras recipere debebit, & sic dupliciter peccabit, *Mol. Lugo* nu. 28. 2. Si dilatio parùm prodesset, quia per Judicem cogeris reddere, aut aliunde habebit rem similem, *Less. Lugo.* 3. Si damnum ipsi secuturum sit merè temporale, quod ipse licitè possit subire, uti si pecuniis suis vellet instituere convivia, *Lugo* n. 27. Quòd si restitutionem differas ad impediendum temporale damnum creditoris, non teneris compensare minora damna illi ex dilatione secuta, quia rem ejus bene gessisti, *Mol. Lugo* n. 31.

427. §. 4. Si creditor est re suâ abusurus in injuriam alterius, & tu sine gravi incommodo possis negare, reddendo peccas, non tantùm contra charitatem, uti putant *Mol.* & *Dicast.* n. 98. sed etiam contra justitiam, ità *Sot. Less. Castrop. Bonac. Lugo* n. 29. *Illf.* n. 259. aliique communiter, quia restitutio est hìc & nunc indebita creditori, proximus autem habet jus, ne creditori subministres materiam ipsi nocendi, v. g. gladium, & subministrando sive tuam sive ipsiusmet creditoris rem, cooperaris damnificationi injustæ.

428. *Q. 88. Quid addendum sit circa excusationem propter impotentiam vel indigentiam debitoris.* R. Seqq. §. 1. Peccat contra justitiam, qui potest & non vult tollere impotentiam, v. g. si Cajus non velit admittere donationes vel hæreditatem sibi oblatam, quâ habitâ restituere posset; sicuti ille peccaret contra charitatem, qui admittere nollet pecuniam, quâ succurreret extremè indigenti; Ratio est, quia qui tenetur ad finem, etiam tenetur ad media ordinaria vel sine gravi incommodo ponibilia, sed Cajus ex justitia tenetur restituere, ergo etiam ad admittenda illa, quibus solvere possit, ità *Mol. Castrop. Bonac. Sanch* de Matr. l. 6. d. 4. à n. 8. *Lugo* d. 20. n. 137. *Haun.* t. 2. n. 497. *Illf.* t. 4. d. 3. n. 191. & 281. Vide dicta n. 384.

429. §. 2. Si debitor & creditor sint in æquali necessitate extrema, debitor excusatur à restitutione rei, si hæc sub ejus dominio sit, quia in pari causa & periculo melior est conditio domini possidentis; putantque *Sot. Lop.* aliique multi apud *Dicast.* d. 10. nu. 28. contra *Led. Tabie. Az. Covarr.* debitorem talem posse creditori præferre etiam parentes suos, uxorem, liberos simili necessitate extremâ laborantes; fortè etiam fratres, uti docent *Tol. Less. Bonac.*, quia illos omnes censent esse unam personam cum debitore. Si autem res restituenda manserit sub dominio creditoris, uti si debitor habeat per contractum depositi aut commodati, adhuc putant *Vasq. Bonac. Dicast.* num 27. debitorem excusari à restitutione, quia rem justè possidet, & per extremam necessitatem fit communis, videturque jam priùs occupando acquirere ejus dominium: sed probabiliter contradicunt *Scot. Rich. Palud. Lugo* d. 21. n. 4, quorum sententiam esse probabilem fatetur *Dicast.* d. 9. n. 284., quia necessitas extrema non dat jus appropriandi sibi rem alterius in æquali necessitate constituti, neque possides, ut consumas, sed ut serves ac restituas, quando contractum finiet justa causa, qualis videtur esse extrema indigentia domini.

§. 3. Si debitor & creditor sint in æquali aut ferme æquali necessitate tantum gravi, debitor tenetur restituere, uti habet communis cum *Az Laym. Less. Dicast.* d. 10. n. 30. & ità sentire omnes dicit *Molina: Lessius* tamen & *Illf.* t. 4. d. 3. num. 246. insinuant hoc tantùm verum esse, si vel res restituenda manserit sub dominio creditoris, quia tum in pari causa melior est conditio domini; vel si obligatio restituendi sit ex delicto, iniquum enim videtur, ut debitor ex sua injuria reportet commodum contra innocentem pari necessitate gravatum. Addunt communiter omnes cum *Laym.* & *Illf.* n. 248., si debitor per luxum vel prodigalitatem dederit causam suæ necessitati gravi, neque spes sit, quòd per modicam dilationem vel successivam solutionem creditori satisfieri possit absque tanto damno creditoris, esse obligationem statim restituendi. Quòd si solus debitor sit in gravi necessitate, & debitum non sit ex delicto, etiam fatentur omnes differri posse restitutionem, creditor enim tum esset irrationabiliter invitus; si autem debitum sit ex delicto, negant differri posse *Sot. Med. Mol.* aliique gravissimi AA. apud *Az.* p. 3. l. 4. c. 39., sed adhuc differri posse dicunt *Scot. Ang. Rosel. Gabr. Nav. Palud.* cum *Az.* suprà, item *S. Anton. Silv. P. Nav. Tol. Laym. Castrop. Lugo* aliique communiter cum *Illf.* num. 246., quæ sententia vera est, si res restituenda, sit sub dominio debitoris, excusat enim illum necessitas præsens, ne re suâ teneatur se spoliare: hinc *Burgh.* cent. 2. cas. 78. docet posse aliquem in gravi necessitate retinere Decimas alioqui solvendas, etiam non datâ Parocho causâ; sed plerique AA. citati id absolutè dicunt, adeoque videntur intelligere, etiamsi res restituenda sit adhuc sub dominio creditoris; Ratio tamen, quam dat *Less.* l. 2. c. 16. n. 16., nempe quòd licitum sit in gravi necessitate surripere rem alienam, & consequenter etiam retinere, falsa est, uti constat ex dictis p. 1. n 955., neque enim verum est, quòd causa, quæ excusat à restitutione, etiam excuset à furto, uti in q seq. dicetur; itaque hanc rationem dare debent, quòd creditor in illis circumstantiis sit irrationabiliter invitus, ut retineatur res sua, cùm enim sit obligatio dandi eleëmosynam proximo in gravi necessitate constituto, secundùm dicta l. 2. nu. 200., multò magis videtur esse obligatio rem suam tantisper accommodandi, permittendo aliquam dilationem restitutionis. 430.

§. 4. Si talis necessitas aut impedimentum grave restitutionis futurum esset perpetuum, certum est debitorem teneri quàm parcissimè vivere, ut saltem per vices restituat partes debiti: fatetur tamen *Lugo* d. 21. à n. 19., & idem videntur insinuare alii apud *Laym.* l. 3. t. 2. c. 12. n. 1., agnoscitque probabile *Illf.* n. 249., etiam in perpetuum excusandum, si damnum à debitore subeundum esset notabiliter majus damno creditoris; sed de hoc videri possunt sententiæ relatæ n. 365. & à n 424. 431.

§. 5. Licitum est uxori retinere necessaria ad sustentationem suam & prolium ex bonis mariti debitis onerati & impotentis omnia solvere, alimentatio enim horum est privilegiata ante reliquos credito- 432.

res:

res; & sicuti talis necessitas debitorem excusabat, ità & hæredes excusat à restitutione.

433. §. 6. Si rem mutuò acceptam & alteri venditam sed nondum traditam in extrema necessitate consumpsisti, postea restitutus meliori statui teneris satisfacere, inprimis mutuanti, quia res erat tua, nec alius tenetur solvere id, quod tu ex bonis tuis consumpsisti; deinde etiam emptori, quia tua obligatio tradendi non tollebatur sed tantùm suspendebatur per incidentem necessitatem, ergo teneris postea ei tradere similem vel aliter satisfacere, ita cum aliis *Lugo* num. 1.

434. §. 7. Si rem alienam dedisti pauperi extremè indigenti, quia carebas propriâ, quam dares, non teneris restituere, quia pauper jus habebat ad illam accipiendam, *Bonac. Lugo* n. 5. Si tamen rem propriam habebas, quam dare posses, & dedisti alienam, videris teneri restituere, quia tenebaris pauperi illi subvenire, nec poteras arripere aut determinare rem alienam, quamdiu tibi propria suppetebat. An fur, qui rem alienam in extrema necessitate consumpsit, teneatur restituere, dictum est n. 288.

435. Q. 89. *An causa excusans à restitutione, etiam excuset à furto.* R. Negativè, nam imprimis si res restituenda sit sub dominio tuo, patet ex dictis num. 430. te in gravi necessitate posse eam retinere, neque tamen in tali necessitate liceret tibi similem rem alienam surripere, utì dictum est p. 1. n. 955. Deinde etiamsi res restituenda sit aliena, adhuc docent Authores nu. 430. citati licitè eam ad tempus teneri à debitore in gravi necessitate constituto, & tamen certum est ex dictis p. 1. n. 955. non licere eam in gravi necessitate surripere: similiter si gravem infamiam deberes subire, excusaris à restitutione rei alienæ, neque tamen potes surripere, ut gravem infamiam caveas, ita *Lugo* d. 13. n. 49. *Nec obstat*, quòd retentio seu non restitutio videatur esse continuata surreptio, *nam* superveniente rationabili causâ non censetur moraliter continuari surreptio, nec præceptum restituendi ita obligat, utì præceptum non surripiendi: Ratio disparitatis est, 1. quia præceptum restituendi videtur imitari præcepta affirmativa; & saltem requirit positionem actionis moraliter, præceptum autem non surripiendi est negativum, jam autem præcepta negativa obligant, non tantùm semper pro semper, sed etiam magìs, quàm affirmativa, utì per exempla ostendit *Lugo* num. 51., quia nempe negativa, cùm solùm prohibeant actionem, minùs exigunt, ergo non tam facilè est excusatio contra illa; affirmativa autem exigunt poni aliquid, quòd sit saltem moraliter positiva actio, quod plus est, ideoque faciliùs excusatur quis à transgressione, quia difficiliùs est ponere aliquid, quàm nihil ponere, & ita etiam hìc est, nam furando spolias dominum re, quam possidet, sed restituendo spolias te re, quam habes, faciliùs autem est non spoliare alterum, quàm spoliare se ipsum, ideoque dominus non ita est invitus, si non restituas, quàm si surripias, ergo causa excusans à restitutione non ideo excusat à surreptione. 2. Ille plùs influit, qui primò & positivè causat damnum, quàm qui illud jam positum permittit seu non impedit, surripiens autem primò & positivè influit; non restituens, tantùm negativè, non tollendo, ergo hìc faciliùs excusatur quàm ille.

436. Q. 90. *Quid addendum sit circa cessionem fori sive bonorum.* R. Seqq. §. 1. Qui cedit bonis, liberatur quidem à carcere, nec ampliùs potest molestari in foro externo, attamen probabilius est cum *Covar. Nav. Mol. Less. Castrop. Lugo, Ills.* t. 4. d. 3. num. 266. & aliis contra aliquos, si ad meliorem fortunam redeat, in conscientia teneri satisfacere creditoribus, etiamsi Judex illi cessioni addiderit solennitatem ignominiosam, hæc enim adhibetur in pœnam præsumpti criminis, ut homines deterreantur à contrahendis debitis suâ substantiâ majoribus: notat tamen *Dicast.* d. 10. à num. 81. non teneri postea restituere, nisi in quantùm commodè potest, hoc est, congruâ sustentatione retentâ.

§. 2. Cessio fori non est necessaria illis debitoribus, qui propter debita civilia in carcerem mitti non possunt, quales sunt mulieres honestè viventes, milites actu bellantes, in quibusdam provinciis Nobiles & Doctores, item Clerici gaudentes privilegio canonis & fori, nisi fugere meditarentur, de quibus omnibus videri possunt leges & Authores apud *Ills.* n. 268. 437.

§. 3. *Mol.* & alii docent contrahentem non posse se obligare ad debita solvenda, renuntiando jus ad cessionem bonorum, quia in commune bonum conceditur, communi autem privilegio nemo privatus validè renuntiat: Oppositum tenent alii cum *Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 17. §. 7. num. 12., quia hoc privilegium videtur immediatè concessum personis privatis, & primariò ac directè in harum utilitatem, secundariò autem & indirectè tantùm in utilitatem communitatis: saltem rectè notat *Lugo* d. 21. num. 45. posse aliquem se obligare ad non retinenda necessaria pro statu ex acquirendis post cessionem, ad hoc enim potest se obligare, quod facere potest licitè & sine præjudicio juris alieni. Quòd si promiserit uni debitori tradere vel contrahere de tradendo pignore, potest id facere, si promissio fuerit acceptata, & hic creditor ideo præferetur reliquis, *Less.* in auct. V. *Restit.* cas. 3. 438.

§ 4. Cedens foro potest reservare necessaria sustentationi, etiam suorum, convenienter ad statum, L. 4. & 6. ff. *De cess. bonor.* & §. ult. Inst. *De actionibus*; si tamen aliquis ex industria dissipâsset alia sua bona, non gauderet privilegio cessionis, utì habetur in jure apud *Lugo* s. 3., tali autem non gaudenti privilegio cessionis nihil relinquitur, nisi vestes viles & communiter ab ipso gestari solitæ, non autem alimentatio, utì contra *Less.* ostendit *Lugo* num. 37., docetque etiam *Ills.* suprà: humanitas tamen Judicum in Germania vel consuetudo concedit modica alimenta, utì testatur *Manzius* apud *Haun.* nu. 445. An autem usurarius gaudeat beneficio cessionis, non conveniunt AA., ideoque alii affirmant, alii negant apud *Pirh.* l. 5. t. 19. num. 53. 439.

§. 5. Si quis debeat illi, qui cessit foro, tenetur suum debitum manifestare & solvere ministris justitiæ, ut extradatur creditoribus secundùm æquitatem, *Sylvius* in Res. cas. p. 2. V. *Restit.* cas. 3. 440.

Q. 91. *An ingressus in Religionem excuset à restitutione.* R. §. 1. Si debitor non poterit in Religione, sed manens in sæculo speret se posse solvere, *Gers. Gabr. Maj. Med. Angles, Mol. Castrop.* t. 16. d. 1. p. 7. §. 4. & alii absolutè negant licere Religionem ingredi: è contrà *S. Th.* 2. 2. q. 189. a. 6. ad 3. *S. Anton. Silv. Palud. Caj. Ang. Arrag. Sa* aliique apud *Sanch.* in Dec. l. 4. c. 19. n. 7. absolutè dicunt licere: *Lop.* uterque *Nav. Az. Sanch. Dian. Less. Lugo, Haun.* & alii cum *Dicast.* d. 10. à num. 129. probabiliùs sic distinguunt, si brevi tempore manendo in sæculo speret se posse absque notabili difficultate solvere ex toto vel magna ex parte, tenetur differre ingressum, secus autem, si necesse esset per longum tempus differre: per breve autem tempus intelligunt *Nav. Sanch.* & *Lugo* duos annos, *Castrop.* tres, *Maj.* duos, vel tres. *Ills.* t. 4. d. 3. num. 272. paulò aliter sic distinguit, etiam valdè probabiliter; si debitum sit exiguum, aut spes solvendi exigua, aut damnum spirituale valde grave, quia nempe interea imminet magnum periculum vel committendi peccata, quæ inhabilitare poterunt ad Religionem, vel amittendæ occasionis, ut admittatur, tenendum est cum secunda sententia, 1. Quia debitor non tenetur restituere cum damno suo, præsertim in 441.

bonis

bonis altioris ordinis, longè majore, quàm sit commodum creditoris, uti dictum est n. 414., creditor enim irrationabiliter tum urget solutionem debiti, sed in nostro casu debitor pateretur notabiliter majus damnum spirituale, quàm sit commodum creditoris, ergo. 2. Si debita sint gratuita, non censetur voluisse se obligare tam strictè, quin includeretur hæc conditio, nisi Deus me vocârit ad statum perfectum cum solutione talis debiti incompossibilem, sicuti in contractu sponsalium includitur hæc, nisi ad Religionem transiero, ita multi cum *Dicast.* n. 134., Si autem debita sint ex delicto, adhuc non obligatur ad procurandam solutionem cum tanto onere nunquam amplectendi statum perfectiorem, extra quem salus subiret periculum. 3. Debitor non tenetur dimittere statum justè acquisitum, item conjugatus non tenetur abstinere à generatione prolium, si autem conjugatus non est & patiatur periculum incontinentiæ, non tenetur abstinere à Matrimonio, licèt prævideat inde secuturam impotentiam solvendi debita, quia nempe ista censentur moraliter impossibilia vel nimis onerosa, ergo multò minùs tenetur aliquis negligere vel abstinere ab ingressu Religionis ita conducentis ad salutem. E contrà si debitum & spes aliquando solvendi debitum notabiliter superent damnum spirituale, tenendum est cum tertia sententia, quia sic sine notabili damno satisfieri potest juri creditoris, ergo ad hoc est obligatio; & ob hanc rationem docet *Lugo* D. 21. à n. 70., si vellet ingredi Religionem laxam, vel ob finem tantùm temporalem, non excusandum, quia tum deficiunt rationes antè datæ; & idem dicit n. 74. de illo, qui promisisset aliquid facere, & intra breve tempus posset commodè explere. Et quæ dicta sunt de debito reali, valent de debito seu obsequio personali incompossibili cum statu religioso, uti rectè *Ills.* n. 274.

442. §. 2. Contra antè dicta objici possunt sequentia. 1. Obligatio solvendi debitum est juris naturalis, ergo prævalet intentioni ingrediendi Religionem, quæ tantùm est consilii. 2. Non est licitum se addicere servitio pauperum in hospitali, si per hoc impediaris à solvendis debitis, ergo similiter hic. 3. Filius non potest ingredi Religionem, si obstet pietas erga pauperes parentes alendos, sed justitia erga creditores æquè graviter obligat, ergo. 4. Non est licitum surripere alienum propter acquirendum bonum tuum spirituale, ergo nec est licitum non restituere, quia non restitutio est continuata surreptio. 5. Qui corrupit virginem sub spe Matrimonii, non potest eâ relictâ ingredi Religionem, uti docent *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 44. *Less.* l. 2. c. 10. d. 4. *Lugo* n. 78., & colligitur ex dictis hic n. 320, ergo similiter, qui læsit jus alienum. ℞. *Ad* 1. Est juris naturalis, absoluti, n., conditionati, si nempe solvi possit sine notabiliore damno in bonis alterius ordinis, c. ant. & n. conseq. *Ad* 2. N. conseq., quia utilitas hujus servitii facilè compensari potest per alia opera, imò per ipsum laborem pro solvendis debitis; non ita utilitas Religionis. *Ad* 3. N. min. nam necessitas alendi parentes etiam excusat à solutione debitorum ex justitia. *Ad* 4. N. conseq., cujus falsitas patet ex dictis num. 435. *Ad* 5. N. conseq., disparitas est, inprimis quia persona deflorantis ejusmodi magis in se & immediatè obligatur defloratæ, creditori autem potiùs obligantur bona debitoris, ergo si bona dimittat, debet personæ manere libertas vacandi saluti in statu ita perfecto: deinde talis deflorator implicitè promisit abstinere à statu religioso, si concederetur usus corporis, quia promissio Matrimonii intenti per interpositam copulam imbibit exclusionem status religiosi, ergo usu illo concesso promissio absolutè obligat; è contrà debitor non promisit solvere postpositâ Religione, uti suppono: quòd si promisisset (uti aliquis promittere potest) non ingredi Religionem, priusquam solvisset debitum, & alter hanc promissionem acceptasset, teneretur non ingredi, quia promissio debet servari, quando sine peccato servari potest, *Sanch.* n. 38. *Lugo* n. 67. *Illf.* n. 279.

§. 3. Si dubites, v. g. an intra triennium possis solvere debita, *Illf.* num. 272. dicit favendum debitori, quia quamvis debitum sit certum, tamen etiam certum est jus assecurandi suam salutem in statu ducente ad perfectionem, ergo cùm hoc sit juxta finem ultimum hominis & longè præstantius, censetur prævalere: è contrà *Sanch.* n. 9. & *Dicast.* n. 132. dicunt favendum creditori, adeoque debitorem teneri expectare: *Lugo* dicit expectandum, sed breviori tempore; Ratio est, quia jus creditoris est certum, uti supponitur, & excusatio debitoris dubia, quia nemo dicit certum esse, quòd Religionem statim ingredi possit: fatentur tamen *Sanch. Lug. & Dicast.*, si debitor habeat rationes utrimque probabiles, posse sequi partem, quam volet. 443.

§. 4. Hactenus dicta tenent spectato jure naturæ, nam *Sixtus V.* per Bullam anno 1587 datam, bonorum decoctores post dilapidatam suam rem familiarem; itemque illos, qui habent rationes deponendas, reddit inhabiles ad Religionem, antequam debita solverint vel rationes deposuerint: Circa quam Constitutionem notanda sunt sequentia: 1. Sixtus reddidit quidem tales inhabiles, sed *Clemens VIII.* hanc inhabilitatem sustulit, relictâ tamen prohibitione & pœnis, consequenter, quamvis illicitè, tamen validè profitebuntur, *Nav. Sanch.* num. 19. *Dicast.* num. 139. *Illf.* num. 275. 2. Prohibitio illa facta est unicè in favorem creditorum, adeoque ligat tantùm illos, qui magna habent debita superantia vires facultatum, dicitur enim aliquoties, *ingenti ære alieno gravati*, & qui aliter satisfacere non possunt, & à quibus sperari potest solutio, si in sæculo maneant, *Sanch. Dicast.* num. 144. *Illf.* suprà. 3. Constitutio illa in sequentibus non habet locum, inprimis in Monialibus, circa quas procedendum secundùm jus commune, *Sanch. Dicast.* num. 140. Deinde nec in Equitibus Ordinum militarium, quia in odiosis non comprehenduntur nomine Religiosorum, *Az. Sanch. Dicast.* num. 141., valere tamen in Clericis horum Ordinum docent *Sanch.* n. 23. & *Lugo* n. 87. contra *Azor*: Nec in illis, qui tantùm gravantur debitis incertis, *Sanch. Dicast.* num. 145., potest enim Confessarius illis tanquam pauperibus, aut saltem Monasterio applicare summam restituendam, *Sanch. Illf.* n. 270. Nec in illis, qui absque culpa gravi inciderunt in impotentiam, nam lata est contra decoctores, dilapidatores &c. *Dicast.* nu. 147. Nec in illis, qui in pœnam delicti, v. g. ob deflorationem virginis, damnati sunt ad aliquid solvendum, vel ex promissione liberali debent, *Sanch.* n. 28. Nec in illis, quibus creditores id permittunt, vel pro quibus Monasterium aut quivis alius cavet, quia *Sixtus* videtur tantùm agere de debitoribus, qui *ære alieno*, id est, de bonis alienis gravati, in præjudicium creditorum Religionem ingrediuntur. 4. Præceptum de reddendis priùs rationibus intelligitur de rationibus valde litigiosis, intricatis, fraudulentis, daturis causam litium, *Dicast.* n. 153. *Illf.* n. 280. 444.

§. 5. Si te addixeras Magistro, v. g. Chirurgo ad tres annos, & primo anno Religionem ingrediaris, nec per te nec per alium teneris compensare lucrum cessans vel damnum emergens ex tuo abitu, sed tantùm æstimationem expensarum & instructionis pro isto anno, deducto tamen valore laboris à te impensi in utilitatem Magistri, ita S. *Anton. Sanch. Illf.* nu. 274. *Lugo* n. 73., qui n. 85. rectè limitat, nisi damna causâsses citiùs abeundo, quando de jure tenebaris differre abitum. 445.

§ 6. Si promiseras aliquid explere, quod præstare non 446.

non potuisti in sæculo, potes autem in Religione; *Sanch.* n. 35. dicit te non teneri præstare in Religione, quia conditio illa, nisi Religionem iniero, te eximit: Sed *Lugo* num. 75. cum communi contradicit, quando enim promissum expleri potest in Religione, non censetur includi illa conditio, quia tale opus non impedit ingressum.

447. §. 7. Monasterium non tenetur solvere debita Religiosi è bonis Monasterii, tenetur tamen è bonis Religiosi; item ex eis, quæ per legatum, donationem vel hæreditatem accipit; item ex eis, quæ Religiosus Monasterio acquirit, v. g. docendo, laborando, deductis tamen expensis, *Sanch* l. 7. c. 31. n. 4. *Lugo* n. 79. Ratio est, quia bona Religiosi, vel jus ad ea, quæ obveniunt, ità transit in Monasterium mediâ personâ Religiosi, ut transeat cum onere, quo ea habuisset Religiosus, habuissent autem annexum onus restituendi, si mansissent in potestate & dispositione Religiosi, ergo.

448. §. 8. Religiosus debitor tenetur ad opera statui & conditioni præsenti convenientia, quibus lucrari possit & solvere, *Med. Nav. Maj. Lugo* num 80. contra *S. Anton. Palud. Rosel. Ang. Silv. Tabien. Arrag.* Ratio est, quia ideo Religio liberat à solutione, quia impedit modum solvendi, ergo si hunc non impedit, non magis liberat, quàm status Ecclesiasticus; quòd enim bonis cesserit, non juvat, quin adhuc debeat modo communi & ordinario procurare integram solutionem debitorum: non tenetur tamen ad extraordinaria & indecentia statui, quamvis Prælatus permitteret, *Sanch.* l. 4. c. 19. nu. 16., sicuti si quis è rustico factus nobilis haberet debita, non teneretur laborare instar rustici, sed tantùm proportionatè ad præsentem statum.

449. §. 9. Religiosus excusatur, si Prælatus neget ei licentiam laborandi, nec ideo tenetur egredi, est communior cum *Mol.* & *Lugo* n. 81. contra *Angl.* & *Med.* Ratio est, quia statui illi non convenit nolle esse subjectum Prælato, essetque planè extraordinarium ideo velle egredi, aut mutato habitu se miscere sæcularibus

450. §. 10. Prælatus non tenetur ex justitia Religioso debitori dare licentiam laborandi, *Nav. Lugo* nu. 82. & alii, quia Prælatus nihil debet creditoribus, & per professionem habet jus ad gubernandum Religiosum, longè fortius, quàm creditores, ipse enim habet traditionem Religiosi: videtur tamen ex charitate teneri dare licentiam talem, si nihil sit inconvenientiæ, ne creditor careat suo debito. Ad quid teneatur filius jam Religiosus, si parentes egeant, dictum est p. 1. n. 694.

451. *Q.* 92. *An auctoritas Judicis, vel lex excuset à restitutione.* ℞. Excusare in his casibus: 1. Si Judex in pœnam delicti & ex præsumptione vera imponat mulctam Cajo solvendam mihi, potero non solvere tantundem, quod aliunde debeo Cajo. 2. Si Titius per sententiam cogatur Sempronio resarcire damnum sine culpa gravi Theologica datum, Sempronius potest acceptare & retinere, quia auctoritate legis & Judicis ob commune bonum transferri potest dominium unius in alterum. 3. Si Cajus justè secundùm allegata & probata, sed reipsa injustè privatus sit beneficio vel officio, & ego illud bonâ fide acceperim, quamvis posteà resciam injustè privatum fuisse, non teneor dimittere vel aliquid restituere, *Less. Dicast.* d. 10. num. 173. 4. Si minor acceperit pecuniam mutuam, quam totam in luxum & lasciviam profuderit, nil tenetur restituere, beneficio L. 1. Cod. *De filio-familias. Less.* in auct. v. *Sponsalia* cas. 2. Quod etiam aliàs tenet, utì dicemus à n. 666. De excusatione per juramentum decisorium, videri potest *Illſ.* t. 4. d. 3. n. 301.

452. *Q.* 93. *An ille excusetur, qui creditori donavit aliquid, immemor debiti*, v. g. si Cajus debuerit Titio 100. aureos, & postea debiti immemor totidem donaverit Titio, an censeri debeat liber debito. ℞. Negant *Salas, Lop. Bonac. Sanch.* l. 1. c. 13. n. 11. item *Illſ.* n. 304., nisi ex manifestis conjecturis colligatur voluisse habere pro soluto. E contrà affirmant *Rebell.* & *Diana* p. 5. t. 13. R. 94., idemque defendit *Carden.* in 1 crisi d. 64. à n. 24., quia Cajus præsumitur voluisse extinguere obligationem graviorem, sicuti qui ex justitia tenetur orare Horas, si oret ex mera devotione, censetur satisfecisse. Sed videtur sic distinguendum: Si ità fuit comparatus, ut, quamvis fuisset memor debiti, nihilominus donare voluisset hoc, & postea solvere alterum, tenendum est cum prima sententia; si autem tum non donâsset, sed dedisset pro soluto, tenendum est cum secunda; id autem colligendum est ex circumstantiis, consideratâ causâ nunc tradendi. *Si dicas*, debito certo non satisfieri solutione tantùm probabili, qualis hæc est: *Respondet Carden.*, debito certo satisfieri posse solutione tantùm probabili probabilitate juris, licèt non probabili tantùm probabilitate facti; tum autem solutio est probabilis probabilitate facti, quando non est certum, sed tantum probabile, id esse præstitum, quod secundùm se est æquale debito; è contrà tum solutio est probabilis probabilitate juris, quando certum est hoc esse præstitum, quod secundum se est æquale debito, sed tantùm probabile est præstationem illam esse veram solutionem debiti: per hanc solutionem probabilem docet *Carden.* satisfieri debito certo, non autem per illam; si enim probabilitas cadat supra speculationem facti, sive supra traditionem 100. aureorum, cùm hoc factum traditionis sit incertum, non potest extinguere debitum certum: è contrà si traditio sit certa, & probabilitas tantùm cadat supra æqualitatem reparatam vi istius traditionis, cùm jam probabile sit per traditionem illam haberi æqualitatem justitiæ, hoc videtur satis esse ad delendum debitum certum: & hæc videntur conformiter dici ad illa, quæ retulimus l. 1. à n. 600. Vide tamen dicenda n. 571.

Q. 94. *An excusetur, qui solvit creditori creditoris.* ℞. 453.
§. 1. *Med. Silv. Ang. Valent. Less. Dicast.* d. 10. nu. 120. absolutè dicunt me pro foro conscientiæ liberari, si solvam creditori mei creditoris: quod verum est, si debita sint ejusdem rationis, nec sit alius creditor præferendus, quia tum solvendo creditori tuo acquiro jus, quod habet creditor tuus contra te, atqui hoc jus, & illud, quod tu contra me habes, sunt æqualia, utì suppono, ergo jam inter jura illa, est posita compensatio sive æqualitas. *Bartolus* tamen dicit pro foro externo non valere, nisi vel res, quam solvo, sit aliquo modo obligata creditori tuo, utì si conduxi à te domum, quam tu conduxisti ab illo, res enim meæ sunt pro locatione hypothecatæ domino domûs; vel nisi propter me, v. g. gerens mea negotia, factus sis debitor illi: hinc *Mol.* t. 3. d. 743. n. 2. universaliter dicit pro foro etiam externo valere, quando eram aliquo modo obligatus creditori tuo, quoad id, quod solvo.

§. 2. Etiam liber sum solvendo creditori mei creditoris, si ille, cui solvo, licitè posset facere compensationem occultam in bonis mei creditoris, ità *Ang. Silv. Med. Mol. Rebell. Less.*, quod *Lugo* d. 21. n. 146. docet valere etiam pro foro externo, quia tantùm cooperor ad justam compensationem, quæ etiam in foro externo reprobari non potest, secundùm dicta p. 1. à num. 959. Videri potest *Illſ.* t. 4. d. 4. à num. 288. 454.

Q. 95. *An per compensationem extinguatur obligatio restituendi.* ℞. §. 1. Compensatio hic definitur, *debiti & crediti inter se contributio*, L. 1. ff. *De compens.*, estque tum, si duo sint sibi mutuò debitores, utì si tibi 455.

debeam 10. aureos propter emptum pannum, & tu totidem mihi debeas, quia injustè causâsti damnum.

§. 2. Extra casus in Jure exceptos, si debitum sit utrimque æquale, per compensationem extinguitur obligatio restituendi, ità ut nec Judicis nec oppositæ partis consensus requiratur, L. *Si ambo*, ff. suprà, L. ult. Cod. *De compens.* Idem dicit *Dicast.* d. 9. à n. 120., si duo similibus damnis aut convitiis se affecerint, si enim Cajus restituere nolit Titio, nec tenebitur Titius restituere Cajo, sed illa debita se mutuò compensabunt. Excipiuntur autem in Jure, 1. Debita Regi vel Reip. titulo pensionis in publicam utilitatem, L. *In ea*, Cod. suprà. 2. Debita titulo depositi, L. ult. Cod. suprà, L. *Si quis vel pecunias*. 11. Cod. *Depositi*, Cap. *Bona fides. De deposito*. 3. Debita titulo commodati, L. fin. Cod. *De commodato*: circa ista tamen vide dicta p. 1. n. 964. 4. Res aliena, debita ex furto, L. fin. Cod. *De compens.* 5. Debita diversæ rationis, si enim uni sit res in certa specie debita, non satisfit solutione pretii vel alterius rei, quia injustè cogeretur permutare rem suam; licebit tamen per retorsionem non solvere, donec ipse vicissim solvat, *L. Si non sortem.* §. *Si centum*, ff. *De condict. indebiti.* Videri possunt *Mol.* d. 560. *Castrop.* d. 1. p. 16. §. 2. & 3. *Dicast.* d. 10. à n. 117. *Ills.* t. 4. d. 3. à n. 290.

456. Q. 96. *Quid notandum sit circa remissionem creditoris, assignationem debiti & transactionem.* R. §. 1. Si creditor remittat, debitor liberatur, quamvis debitor esset in ea dispositione animi, quòd nollet solvere, si non remitteret. *Med. Mol. Less. Lugo* d. 21. n. 48. *Dicast.* nu. 108. Quod valet, etiamsi fingeret animum restituendi, quem tamen non haberet, quia hæc fraus non est causa remissionis, nec facit actum creditoris involuntarium, *Lugo, Sanch.* de Matr. l. 4. d. 9. n. 17.

457. §. 2. Si creditor compositionem iniit cum debitore, qui cedit foro, ut parte remissâ aliquid accipiat, talis remissio censetur coacta & conditionalis, unde debitor meliori fortunæ redditus tenebitur reliquum dare, poteritque creditor id exigere, *Less.* in auct. v. *Restit.* cas. 4. Idem est dicendum, si partem remisit, quia cogebatur subire multas molestias in petendo, sollicitando, sæpe frustra veniendo, diu expectando; item si per fraudem inductus est ad remittendum, utì si debitor finxit se pauperiorem, aut alia falsa motiva attulit, aut aliter coëgit, *Dicast.* d. 10. num. 102.; quod tenet, quamvis per tertium aliquem esset ejusmodi metus vel fraus facta, quia creditor non consensit liberè, *Dicast.* n. 107. contra *Silv.* & *Sayrum.*

458. §. 3. Si debitor nunc offerat partem, ut sic adducat creditorem ad reliquum remittendum, *Bonac.* dicit in conscientia liberari; sed distinguendum est cum *Sanch.* suprà & *Lugo* n. 49., si enim tota illa pars sit tum debita, & creditor ideo consentiat remissioni, ut saltem illam partem accipiat, alioquin non consensurus, non liberatur debitor, inprimis quia remissio non est creditori voluntaria & juridicè libera; deinde quia partem sine onere debitam cogitur acceptare cum onere: si autem offeratur pars major, quàm nunc sit debita, aut creditor ex affectu erga debitorem, reliquum remittat, aut ideo remittat, quia debitor nunc pauper est, liberatur, nec tenetur supplere, etiamsi postea redeat ad meliorem fortunam, *Nav. Silv. Sayr. Dicast.* n. 110. contra alios.

459. §. 4. Quando sunt multi creditores debitoris defuncti, & pars eorum major, spectatâ quantitate debiti, vel si debita sint æqualia, spectato numero creditorum, remittat hæredi partem debiti, ut reliquum solvat, reliqui creditores, qui non habent pignus vel hypothecam in bonis defuncti, etiam consentiunt in eam remissionem, *Lugo* n. 50.

460. §. 5. Creditor pro foro externo præsumitur remisisse debitum, si illud in suis libris cancellârit, aut instrumentum debiti lacerârit: semper tamen quoad hactenus dicta supponendum est, quòd remittere possit, & alteri vicissim possit remitti, nam qui donare non potest v.g. 500 aureos, etiam illos remittere non potest, L. penult. Cod. *De donationibus*: item quamvis pupillus tibi remittat debitum, non ideo deobligaris, quia remittere non potest, *Lugo* à num. 49. Similiter cui nihil donari potest, etiam nihil potest remitti.

§. 6. Si Episcopus visitans Ecclesias, ab eis aliquid accipiat præter sumptus tum necessarios ad victum, tenetur ad duplum intra mensem: item si Judex delegatus accipiat aliquid à partibus præter victualia, quæ paucis diebus possunt consumi, aut quando aliò proficiscitur, si accipiat aliquid præter moderatas expensas pro via; aut si accipiat à partibus notabiliter pauperibus: item si Canonicus absens ab Horis accipiat distributiones, omnes illi tenentur restituere, non obstante qualibet remissione eorum, à quibus acceperunt, vel quibus talis pecunia accresceret, utì habent Jura apud *Lugo* n. 51. 461.

§. 7. Quando quis putat, si per se vel per alium manifestaret suum debitum, vel rogaret, quòd dominus liberaliter condonaret vel nollet obligare ad restitutionem, non tenetur restituere, *Regin. Sa, Less. Lugo* à n. 53. *Burgh.* cent. 3. cas. 85. *Dicast.* nu. 113., qui addit non teneri restituere, qui aliquid accepit, quod si petiisset, ei datum fuisset; Ratio est, quia tum adest voluntas præsumpta domini, sufficiens ut retentio non fiat illo quoad substantiam invito: quòd si revera esset invitus, & id postea rescireturr, esset restituendum, sed non esset obligatio resarciendi damna ex dilatione restitutionis orta, *Mol.* t. 3. d. 68. n. 3. Si tamen dubitetur, an dominus, si sciret, esset remissurus, est obligatio petendi, ut remittatur, vel restituendi, quia dominus est in possessione. 462.

§. 8. Assignatio debiti in Jure vocatur delegatio; delegare autem est, vice suâ alium dare reum creditori, vel cui jusserit, L. *Delegare*. ff. *De novationibus*; & ad delegationem sufficit, si quis ex quacunque causa etiam erronea in se recipiat veram alterius obligationem, utì pluribus probant *Mol. Castrop. Haun. Illf.* t. 4. d. 3. n. 286., potestque videri etiam *Onnate* de contract. d. 21. sect. 10. 463.

§. 9. Transactio definitur, pactio non gratuita de re dubia, lite aut controversiâ jam motâ: liberat ab ulteriore restitutione, sed transigens non debet esse certus rem alteri esse debitam aut adjudicatam per sententiam, à qua non detur justa appellatio, L. *In summa*, 65., ff. *De condictione indebiti*, L. *Sub prætextu*, 29. Cod. *De transactionibus*: Quòd si unus sine onere cedat prætensione suâ, non erit transactio sed amicabilis compositio. Videri possunt Auctores citati, *Illf.* n. 284. Item dicenda n. 629. & 759. 464.

Q. 97. *Si debitor morte plectatur, an hæredes excusentur à restitutione damni causati per delictum, ob quod plectitur.* R. Affirmant *Scot. Salon.* & alii, si morte plectatur ad instantiam partis læsæ, quia tum videntur voluisse illam esse pro omni compensatione injuriæ: sed oppositum est tenendum, per se loquendo, utì habet communis cum *Sporer* t. 5. c. 3. n. 236 & *Illf.* t. 4. d. 3. n. 82. Ratio est, quia Resp., per justitiam vindicativam tantùm, punit illud delictum, neque ideo præjudicat juri stricto, quod ex justitia commutativa habent damnificati aut alii creditores: si tamen non exigatur compensatio horum damnorum, propter quæ punitur, probabile est posse omitti, quia illi, quibus facta est injuria, tum censentur acquiescere & condonare, uti docent *Sot. March. Bonacsp. Less.* l. 2. c. 9. d. 22. *Steph.* t. 4. d. 5. n. 28. *Fill.* & *Busenb.* relatus n. 296. Item plurimi alii apud *Lugo* d. 9. nu. 49., nisi adhuc exstarent, v.g. res furto ablatæ, vel hæredes essent per illas ditiores facti, tum enim foret obligatio eas restituendi, utì rectè *Sporer*. Addit *Lugo* etiam tum fore, si summa restituenda esset valde gravis, vel pars 465.

læsa restitutione valde indigeret, aut ob defectum ætatis aliamve causam non posset à creditore debitum remitti.

466. Q. 98. *An excommunicatio creditoris vel debitoris excuset.* ℞. Aliqui apud *Lugo* d. 21. num. 150. & apud *Illſ.* t. 4. d. 3. n. 282. affirmant, quia non est licitum agere cum excommunicato, nec excommunicatus ipse licitè agit cum aliis: & quoad creditorem excommunicatum, dicunt *Mol.* & *Dicast.* d. 10. n. 159. sententiam esse probabilem, sed *Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 7. §. 5. dicit oppositum esse certum; Hinc cum communi dicendum est neutrum per excommunicationem excusari, non creditorem, quia licèt negetur actio judicialiter petendi, Cap. *Pia*, De exceptionibus in 6., tamen permittitur privatim petere; nec prohibetur communicare cum aliis, si id exigat necessitas vel magna utilitas, uti colligitur ex Cap. *Quoniam multos*, 11. q. 3. iterumque ex §. fin. Addit hanc rationem *Dicast.* n. 164., quia sicuti liberum est ipsi communicare cum domesticis suis, Cap. *Quoniam* 11. q. 3. Cap. *Inter alia*; De sent. excomm., ità etiam cum suis debitoribus; & ideo etiam Cap. *Si verè*, ibid. permittitur ipsi absolvere contractus inchoatos. Quòd debitorem attinet, videtur esse certum eum non excusari, hinc *Less.* & *Lugo* meritò dicunt oppositum esse omnino improbabile, nam ità definitur Cap. *Si verè*, suprà; & ratio est manifesta, quia debitor potest per excommunicationem cogi ad solvendum, ergo excommunicatio eum non liberat: ideoque etiam Cap. *Intelleximus*, De judiciis, dicitur, quòd excommunicatus in judicio conventus teneatur comparere per procuratorem, ergo saltem per talem etiam tenebitur debitis suis satisfacere.

467. Q. 99. *An mors creditoris excuset debitorem à restitutione.* ℞. Si hæredem habeat, non excusat, quia hic succedit in omnia jura: si autem hæredem non habeat nec disposuerit de debito, dandum est pauperibus vel loco pio, quia jus non amisit, & censetur velle, ut, sicuti optimè potest, ei prosit. Quòd si antè mortuus, postea resurgeret, & necdum esset datum pauperibus, esset ei solvendum, quia retinuit jus: imò quamvis per ultimam voluntatem dedisset tibi aliquid, teneris reposcenti restituere, quia subintelligebatur conditio, si moriar & maneam mortuus, *Steph.* t. 4. d. 4. n. 4. *Nec obstat*, quòd Religiosus vel maritus reviviscens non teneretur votis aut Matrimonio, *quia* hic non tradidit corpus, neque ille vovit, nisi usque ad mortem.

468. Q. 100. *An & quomodo præscriptio excuset à restitutione.* ℞. Præscriptio quandoque idem significat, quod exceptio in contrarium, seu exclusio actionis sibi intentatæ, uti videri potest apud *Dicast.* de Just. l. 2. t. 1. d. 1. dub. 12.; sed non quæritur de illa in isto sensu, verùm de præscriptione, prout significat certum quendam modum acquirendi dominium, de qua dicemus sequentia. 1. Quid sit. 2. An pro foro conscientiæ valeat. 3. An per eam acquiratur plenum dominium. 4. Quas conditiones requirat speciatim. 5. Qualem bonam fidem. 6. Qualem titulum. 7. Qualem materiam. 8. Qualem possessionem. 9. Qualem continuationem temporis in possessione. 10. Quandonam præscriptio dicatur currere, interrumpi, dormire. 11. Quibus detur restitutio in integrum contra præscriptionem: Atque ex illis sufficienter constabit, an & qualis præscriptio excuset à restitutione.

469. §. 1. Præscriptio est *acquisitio juris vel dominii per possessionem bona fide cum titulo & tempore debito continuatam*, ità quoad rem omnes: alio nomine dicitur usucapio; & quamvis Auctores apud *Haun.* t. 1. c. 5. à n. 155. per usucapionem aliquando intelligant acquisitionem rei mobilis vel rei corporalis, aut præcisè acquisitionem rei; è contrà per præscriptionem, acquisitionem rei immobilis etiam incorporalis, aut etiam exceptionem legitimam fundatam in usucapione, uti habet *Mol.* t. 2. d. 60., tamen sæpe confunduntur.

§. 2. Per præscriptionem acquiritur etiam pro foro conscientiæ dominium. Est communis omnium ferè Jurisconsultorum, inquit *Dicast.* n. 167., & eam nunc tenent omnes Theologi, teste *Haun.* nu. 164., diciteque certam *Illſ.* t. 4. d. 2. n. 274.; est autem contra varios apud *Mol.* d. 61., 1. contra *Rosel.* & *Hugonem*, qui dicunt tantùm valere pro foro externo, in quo priori domino negetur actio, eò quòd nemo debeat cum alterius jactura locupletari, uti habet Reg. 48. Juris in 6. 2. Contra alios, qui dicunt tum tantùm valere pro foro conscientiæ, si res fuerit possessa titulo oneroso, non autem si gratuito, quia gratia non videtur debere nocere domino 3. Contra *Adrian.* & *Med.* quibus favet *Scot.* in 4. dist. 15. q. 2., qui dicunt tantùm valere pro foro conscientiæ, si dominus negligens fuerit in recuperanda re sua, quia si culpa nulla præcesserit, videtur injustè sequi pœna privationis. Sed probatur universaliter, quia leges humanæ potuerunt per dominium altum transferre jus unius in alterum accedente præscriptione, sic enim postulat bonum commune, partim ne dominia rerum sint incerta, L. 1. ff. *De usucap.*; partim ut vitentur innumeræ lites pro repetendis tuendisque dominiis, L. ult. ff. *Pro suo*; partim ut consulatur quietandis conscientiis eorum, qui diu possedissent, L. *Cum notissimi*, Cod. *De præscript.* 30. *vel* 40. *ann.*, ne scilicet possessores propè immortali timore teneantur; partim ne homines in conservandis juribus suis negligentes fierent, L. *Ut perfectius*, Cod. *De annali except.* & Cap. *Vigilanti*, De præscript., ergo cùm leges velint per præscriptionem acquiri dominium, & sufficienter significent se illud transferre, dicendum est velle acquiri etiam pro foro conscientiæ. Atque ex his facilè respondetur ad fundamenta opposita: *Ad* 1. Præscribens locupletatur ex re aliena & cum jactura alterius per accidens, cùm non intenderit: favet autem lex justa, quæ dominium dedit. *Ad* 2. Quamvis titulus gratuitus præcesserit, tamen adhuc manent rationes justæ legis. *Ad* 3. Licèt inadæquata causa ejusmodi legum fuerit punire negligentiam in tuendis suis juribus, tamen adæquata aut principalis causa non est, uti patet ex dictis, unde ejusmodi leges non sunt simpliciter pœnales sed auctoritativæ & dispositivæ. Videri possunt plura apud *Lugo* d. 7. s. 1. 470.

Objicitur adhuc, 1. Novellâ 9. dicitur, quòd præscriptio sit impium præsidium, ergo non valet pro foro conscientiæ. ℞. Multi apud *Haun.* nu. 166. dicunt Novellam illam esse suppositítiam, sed dato esse genuinam, dicendum est loqui de illis temporibus, quibus præscriptio currebat etiam cum mala fide, cum qua pro foro conscientiæ non acquiritur dominium, uti dicetur n. 480. 471.

Inst. Absurdum est dicere cognitionem, quam cras habebo de eo, quòd res sit aliena, non impedire me in conscientia, quominus rem illam retineam, & tamen me heri impedivisse, si hodie priùs compleam tempus præscriptionis, ergo. ℞. N. anteced., nam tempore præscriptionis completo in bona fide, putando rem esse meam, hoc ipso res per dispositionem legum facta est mea, ergo retinere possum; si autem heri cognovissem esse alienam, malâ fide perrexissem eam velle usque hodie habere tanquam meam, ergo non complevissem tempus præscriptionis cum bona fide, ergo leges, quæ bonam fidem supponunt per totum tempus, quo currit præscriptio, non transtulissent in me dominium.

Obji. 2. Si Judex tulerit sententiam materialiter injustam, is, in cujus favorem tulit, tenetur restituere, quando deprehendit fuisse injustam, ergo etiam is, qui præscripsit, cùm deprehendet rem fuisse alienam. 472.

℞. N. conseq., Judex non confert jus, sed tantùm declarat, quis videatur habere jus; leges præscriptionum conferunt jus.

Instab. Qui emit rem infra justum pretium, non tamen ultra dimidium, per leges est securus in foro externo, non tamen in conscientia, nec acquirit jus, sed tenetur restituere, ergo etiam, qui secundùm leges præscripsit. ℞. N. conseq., leges conferunt jus tali præscribenti, non autem tali ementi.

473. *Obji.* 3. *Trident.* sess. 25. c. 19. De Regul. statuit, ut elapso quinquennio præscriptum sit contra Religiosum dicentem se professum esse propter vim vel metum aut cum defectu ætatis, neque tamen Religiosus tenetur in conscientia remanere, si certus sit se vi vel metu coactum, ergo similiter hìc. ℞. N. cons., disparitas est, quòd lex humana possit transferre dominium ab uno in alterum, è contrà non potest facere aliquem de non Religioso Religiosum, cùm ad hoc requiratur consensus proprius & liber Religiosi ipsius, quem Ecclesia supplere non potest: hinc

474. *Inferes*, Si rem legitimè præscriptam restituerem alteri, eò quòd rescirem fuisse ipsius, ideoque putarem me debere restituere, hoc non obstante possem illam iterum repetere, quia fuit mea, neque volui abdicare à me, nisi quia putavi esse alienam, ergo cùm aliena non esset, adeóque error dederit causam redditionis, reipsa nolui abdicare à me dominium, ergo mansit mea, ità AA. communiter cum *Dicast.* à num. 273. contra *Tholosanum.* Atque idem est, si solvissem aliquid putans me debere, cùm tamen non deberem, utì rectè *Haun.* n. 176. *Nec obstat*, quòd ignorantia juris non juvet, *nam* hoc verum est, quando agitur de acquirendo dominio, non autem quando de conservando, sic enim dicitur L. 7. ff. *De juris & facti ignor.*, *Juris ignorantia non prodest acquirere volentibus, suum verò petentibus non nocet.* Vide dicenda n. 484. Item *Gormaz* à num. 668.

475. §. 3. Per præscriptionem acquiritur plenum rei præscriptæ dominium, ità cum communi *Covarr.* Reg. possess. p. 3. à n. 2. contra multos Juristas, qui dicunt saltem quoad res immobiles priùs præscribi dominium utile, quàm directum, ideoque initio non acquiri dominium plenum; sed oppositum probat *Lugo* nu. 11. hoc argumento, quia tale dominium directum esset inutile: hanc rationem rejicit *Haun.* à n. 172. dicens posse in multis prodesse, v.g. ut si reliqua bona confiscarentur ob crimen, hæc res, in qua retinuisset dominium directum, non caderet sub confiscationem; item ut prior dominus rem contra se præscriptam iterum præscriberet, bonâ fide possidendo ùt suam vi dominii directi &c. Itaque probatur aliter, 1. Quia leges absolutè dicunt per præscriptionem transferri dominium, ità ut præscribens acquirat plenissimam securitatem circa dominium, L. 4. Cod. *De præscript.* 30. *vel* 40. *ann.*, atqui hoc non esset, si prior dominus retineret dominium directum, ergo. 2. Quia sic non obtineretur finis intentus à legibus, nam adhuc incerta manerent dominia directa, nec vitarentur lites, nec quietæ redderentur conscientiæ.

476. *Objici* potest 1. quòd L. 13. ff. *De jurejurando* dicatur, eum, qui juravit, debere post præscriptionem, habere etiam utilem actionem. ℞. Lex non favet adversariis, nam cùm dicat non nudè utilem, sed, *etiam utilem actionem*, potiùs supponeret dominium directum jam antè esse acquisitum, quod tamen adversarii negant: itáque per actionem utilem intelligitur actio efficax, quâ rem efficaciter sibi vendicet, in quo sensu etiam sumitur Tò *utilis actio* L. 1. §. ult. ff. *De aqua pluvia arcenda*, & L. 10. ff. *Si servitus vendicetur.*

477. *Obji.* 2. Priori domino adhuc convenit exceptio, id est, exclusio actionis contra præscribentem, ergo retinet aliquod dominium. ℞. N. antec.; nam si agat, semper succumbit, ergo ei non convenit vera actio sed tantùm apparens.

§. 4. Ad præscribendum requiruntur hæ quatuor 478. conditiones, 1. Bona fides. 2. Titulus. 3. Res apta præscribi. 4. Possessio continuata per tempus statutum, utì his versibus significatur; *Non usucapies, quatuor nisi talia subsint; æqua fides, justus titulus, res non vitiosa, tempore præscripto possessio continuetur.* Contendunt quidem aliqui Juristæ requiri etiam traditionem, sed contrà est, quia hæc non requiritur ratione sui, sed quia sine illa non esset vel bona fides vel titulus vel possessio, utì rectè *Haun.* n. 176. Nunc quatuor illæ conditiones sunt ordine explicandæ.

§. 5. Circa bonam fidem notanda sunt sequentia, 479. 1. Bona fides hìc, est conscientia bona vel judicium practicum saltem probabile, quòd res, quam incipis possidere, sit tua, seu quòd hìc & nunc alteri non facis injuriam rem talem tenendo vel tale quid permittendo: hinc si res apud te fuisset deposita, & tu factus hæres deponentis, nescires esse tuam, quamvis longissimo tempore apud te esset, non præscriberes, quia non haberes veluti tuam; ideóque etiam licèt ignoranti possit acquiri possessio, tamen non ideo curreret præscriptio, quia ad hanc requiritur scientia & voluntas habendi rem tanquam suam seu habendi jus aliquod in ea, utì clarè innuitur L. 1. Cod. *De acquir. possess.* his verbis, *Per liberam personam ignoranti quóque acquiri possessionem, & postquam scientia intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis quàm Juris, prudentiâ receptum est*; atque ità etiam cum aliis docet *Haun.* t. 3. n. 238.

2. Cum mala fide nunquam præscribitur, nequi- 480. dem per tempus immemoriale, unde ut præscriptio incipiat currere, præire debet bona fides & continuari. *Nec obstat*, quòd jus civile apud *Haun.* t. 5. n. 182. ad præscriptionem ordinarii temporis 1. requirat bonam fidem tantùm ab initio, quamvis postea superveniat mala; ad præscriptionem autem longissimi temporis nequidem ab initio requirat bonam fidem, *nam* in hoc correctum est à jure Canonico, utì constat ex *Conc. Lateran.*, cujus hæc verba referuntur Cap. fin. De *præscript.* *Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, Synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica quàm civilis, cùm generaliter sit omni constitutioni & consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari, unde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte habeat rei alienæ conscientiam.* Idem habetur in hac Reg. 2. Juris in 6., *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.* Quæ omnia valent pro toto orbe & pro omni genere præscriptionum, utì pluribus ostendit *Haun.* à n. 188.

3. Si ab initio dubites negativè, id est, non habens 481. rationem positivam saltem probabilem judicandi, quòd res sit tua, non habebis bonam fidem pro inchoanda possessione, quia exponeres te periculo faciendi injuriam: poteris tamen velle possidere animo conditionato, si nempe non sit res aliena, nec ab alio possideatur, *Lugo* n. 20.; sed hæc possessio non sufficiet ad præscribendum, quia si res fuit aliena, noluisti possidere, ergo non possedisti; si autem fuit tua, non indigebas præscriptione, *Covar. Med. Molin. Less. Laym. Castrop. Lugo* n. 22. *Ills.* n. 297., possuntque videri dicenda n. 562.

4. Si bonâ fide incepisti possessionem, & superve- 482. niat dubium, an res sit tua, teneris inquirere; quòd si non comperias esse alienam, potes insistere possessioni, utì dicetur n. 563. sicque præscribes, *Molin. Less.* Lugo n. 17. *Dicast.* n. 197. *Ills.* n. 298. contra *Adrian.* & alios: Ratio est, quia cùm melior sit conditio possidentis, potes habere ùt tuam: favetque huic sententiæ Cap. *Si Virgo*, 34. q. 1. & Cap. fin. *De præscript.* utì videri potest apud *Ills.* à num. 298. Notat autem *Dicast.* n. 195. præsumi aliquem incepisse bonâ fide, quia delicta non præsumuntur: excipit tamen,

men, nisi contra jus commune acquisiverit possessionem, vel possessionis suæ titulum non possit afferre alium, quàm longo tempore pacificè possedisse, pro quo remittit ad *Abb.* in Cap. *si diligenti* n. 15. *De præscript.* Vide dicenda n. 567.

483. 5. Si prior possessor, à quo rem accepisti per donationem, emptionem &c., bonâ fide possederit, tu autem ab initio dubites, an sit aliena, teneris inquirere; si post inquisitionem non possis deponere dubium, potes pergere possidere, quia acquisivisti jus, quod habuit prior possessor, sed hic suborto dubio potuisset pergere possidere, ergo & tu poteris, nam non incipis simpliciter possessionem, sed continuas bonâ fide inceptam, *Lugo* n. 64.

484. 6. Si bona fides tua sit orta ex invincibili ignorantia facti vel juris non manifesti, sufficiet ad præscribendum; si sit ex ignorantia juris manifesti, communior sententia est cum *Molin.* d. 64. non sufficere, saltem in illis personis, in quibus non toleratur ignorantia juris manifesti (tolerari solet in milite & minorenni, quandoque etiam in muliere & rustico, *Dicast.* n. 203. *Haun.* n. 197.) Ratio est, quia leges, à quibus est tota vis acquirendi Dominium per præscriptionem, absolutè dicunt ignorantiam juris non juvare, uti constat ex L. 4. 7. 8. & 9. ff. *De juris & facti ignor.* ac clarissimè L. 31. ff. *De usucap.* ubi sic dicitur, *Nunquam in usucapionibus juris error possessoribus prodest:* & hæc sententia est longè probabilior: oppositam tamen velut probabilem defendit *Lugo* n. 33., ac probabilem esse fatentur *Less. Castrop. Haun.* n. 195. nempe adhuc sufficere ad præscribendum pro foro interno, quia talis procedit cum bona fide, cùm non peccet; deinde quia ideo tantùm videntur leges dicere non præscribi cum ignorantia juris, quia præsumunt malam fidem, ergo si constet non adfuisse malam fidem, videtur præscribi posse, ità *Med.* quod tanquam verum tenent *Covar. Nav. Less. & Platel.* n. 566. saltem in præscriptione fructuum, nam in his videtur esse error facti potiùs quàm juris, error autem facti non impedit bonam fidem, uti habetur L. 4. & 8. ff. *De juris & facti ignor.* Sed ad rationes illas facilè respondetur, dicendo ad præscriptionem requiri fidem non tantùm theologicè sed etiam civiliter bonam, uti rectè *Dicast.* n. 198., qualis non est, si sit contra leges manifestas, tum enim est civiliter mala, & hoc valet tam de fructibus quàm aliis rebus præscribendis, *Dicast.* n. 205. Vide dicenda n. 498.

485. 7. Si mala fides tua sit orta ex errore, v. g. quia putabas te furari, inchoando possessionem rei inventæ, quam tamen possessionem licitè poteras inchoare, non præscribes, uti habetur L. 32. §. 1. ff. *De usucap.* docentque *Less. Castrop. Lugo* n. 23. *Ills.* n. 31. & ratio est, quia leges absolutè requirunt bonam fidem: similiter si putâsti rem esse Titii, cùm tamen esset Caji, sic possidendo non præscribes contra Cajum, quia licèt Cajo non facias formalem injuriam, tamen simpliciter es malæ fidei possessor, *Haun.* n. 180. contra *Felin.* & alios. E contrà tamen si una eademque res tua, sit ob diversos titulos obligata Titio & Cajo, quamvis malâ fide intendas elidere jus Titii, si bonâ fide procedas circa Cajum, præscribes contra Cajum, quia sunt duæ diversæ actiones, & circa illam, quæ spectat Cajum, es simpliciter bonæ fidei possessor, *Haun.* n. 181.

486. 8. Si possessio tua sit mala, non ratione injustitiæ, sed aliunde, v. g quia est graviter contra charitatem vel votum, non impediet præscriptionem, quia leges per possessionem malæ fidei intelligunt detentionem rei contra justitiam, *Lugo* n. 26.

487. 9. Si habeas malam fidem, v. g. respectu proprietatis fundi, sed bonam respectu ususfructûs, poteris præscribere usumfructum, quia sufficit bona fides respectu illius juris, quod præscribis, ità cum communi *Molin Lugo* n. 28. *Haun.* n. 181. *Illf.* n. 32.

10. Si agnoveris rem esse alienam, & inculpabiliter omittas restituere, v. g. nihil ulteriùs cogitans, sed relinquens in cista tua & pergens tenere ùt tuam, *Lugo* n. 43. putat præscriptionem currere, quia pergis possidere sine peccato, ergo bonâ fide: sed vix fiet, quin habeas animum, vel restituendi, & tum desines possidere, vel non restituendi, & tum incipies possidere malâ fide, unde sententia *Lugonis* vix habebit locum in praxi. 488.

11. Si fides tua ob inadvertentiam non sit nisi venialiter mala, *Lugo* à n. 37. dicit sufficere ad præscribendum, quia qui non peccat mortaliter, simpliciter dicitur adhuc habere bonam fidem, & *Conc. Lateran.* suprà loquitur de solo peccato mortali, quando agit de mala fide; si autem sit ab initio graviter mala, & postea bona fides superveniat per oblivionem vel alium titulum, cujus causa sit illa prior possessio malæ fidei, non præscribes, vel saltem manebis obligatus ad compensanda omnia damna inde secuta, quia cùm prior illa possessio fuerit injuria, induxit obligationem reparandi omnia damna ex illa consecuta, inter quæ esset amissio rei, quâ privaretur dominus per tuam præscriptionem: si autem aliunde superveniret bona fides, valeret præscripto, tum enim damnum non causabitur à mala fide, quam bona fides superveniens purgâsset; & satis colligitur ex hac 36. Reg. juris in 6. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.* 489.

12. Hæres immediatè succedens possessori malæ fidei, sive sit persona singularis, sive communitas integra, non præscribit, quantumcunque diu cum bona fide rem illam possideat, uti cum probabiliore docent *Mol.* d. 65. *Dicast.* à n. 212. *Haun.* n. 208. & 219.; videturque ità statui §. *Diutina* Inst. *De usucap.* L. 3. Cod. *Communia de usucap.* L. 11. Cod. *De acquir. possess.* L. 11. ff. *De diversis temporal. præscript.* Ratio est, quia hæres per fictionem juris est una persona cum defuncto, succeditque, uti in omnia jura, ità etiam in omnes ejus obligationes, inter quas est obligatio compensandi damnum ex mala fide secutum, quod damnum afferret illa præscriptio: si tamen rem à defuncto malâ fide possessam incipiat alio titulo bonâ fide possidere, v. g. per emptionem, tenent omnes cum *Haun.* n. 213. præscribere posse, quia mala fides defuncti habet se per accidens. Similiter mala fides Prælati non impedit præscriptionem Ecclesiæ postea possidentis, uti nec mala fides Tutoris impedit postea præscriptionem pupilli, secundùm dicta n. 238., quia Prælatus & Tutor sunt tantùm administratores, *Haun.* n. 220. Quòd si hæres sit mediatus tantùm, sive hæres hæredis, & hic uterque hæres possederit bonâ fide, *Accurs. Grotius, Covarr. Mol. Less. Castrop. Haun.* n. 209. *Platel.* n. 567. *Illf.* n. 307. dicunt præscribere, quia hic secundus hæres non repræsentat primum possessorem malæ fidei, sed tantùm immediatam personam, cujus est hæres, à cujus tamen obligatione, quam ei reliquerat primus possessor, videtur eximi per præscriptionem bonæ fidei: quidquid sit de præscriptione, *Fachin.* aliique cum *Lugo* n. 61. probabiliùs dicunt saltem manere obligatum, quia secundus hæres tenetur ad omnes obligationes primi hæredis, cujus personam repræsentat, ergo etiam ad hanc obligationem, quæ erat compensare damna per malam fidem defuncti causata, neque ibi est fictio fictionis, sed duplex fictio, quarum una sequitur alteram secundùm dispositionem legum. 490.

13. Qui possessori malæ fidei succedit, non tanquam hæres, sed velut legatarius, donatarius, emptor &c., potest cum bona fide præscribere, quia non 491.

non facit unam cum illo personam, & censetur succedere tantùm in juribus realibus, non autem in vitiis
491. personalibus: si tamen esset res immobilis, quæ alioqui ad præscribendum requireret 10. vel 20. annos, & dominus nesciat rem illam ab altero possideri, ad præscribendum requirerentur 30. anni, uti habetur Authent. *Malæ fidei*, Cod. *De longi temporis præscriptione*.

492. 14. Ad præscribendam libertatem à servitute rustica non requiritur ignorantia juris alieni, hinc si sciam me teneri ad permittendam Titio viam per meum pratum, & Titius hoc ignorans non utatur illo jure suo, tacere possum & suo tempore præscribere, L. 10. & 13. Cod. *De servit. & aqua*: ac pluribus explicat *Lugo* à n. 51., cùm enim non utatur illo jure suo, censetur habere pro derelicto. E contrà, ut præscribam libertatem à servitute urbana, debet intervenire actus, quo agam contra jus alterius, L. 6. ff. *De servit. prædior. urban.*, ideoque requiritur invincibilis ignorantia juris alieni, nam si sciens agerem contra jus ipsius, facerem injuriam & procederem malâ fide, ergo præscribere non possem.

493. 15. Ad præscribendam libertatem à solvendo debito, requiritur bona fides, quâ credas te nihil debere, vel quâ invincibiliter ignores debitum, uti rectè *Lugo* n. 49., nam si scias debitum, quamvis inculpabiliter differas solutionem, non præscribes libertatem à debito, cùm habeas animum solvendi, & tempus ex contractu vel consuetudine constitutum sufficienter interpellet, tu autem præterea tenearis sponte tuâ solvere. Videri potest *Haun.* n. 193.

494. 16. Præscribi potest libertas à pœna vel mulcta solvenda, si intra certum tempus non exigatur, quamvis scias te debere, quia non teneris tuâ sponte solvere, si non exigatur, uti habet praxis, ergo poteris habere animum retinendi, ùt rem tuam, quamdiu non petitur, *Covar. Mol. Haun.* n. 183. *Illſ.* num. 296. Excipitur pœna privationis bonorum ob hæresin, contra quam non præscribitur, uti ex Jure refert *Lugo* num. 50.

495. §. 6. Circa titulum, notanda sunt sequentia: 1. Per titulum intelligitur causa ex se habilis ad transferendum dominium, uti est solutio, emptio, donatio, permutatio, hæreditas, legatum, fideicommissum, prima occupatio, adjudicatio per sententiam &c., & in jure vocantur pro soluto, pro emptore, pro donato, pro hærede, pro legato &c. Similes tituli sunt, pro derelicto, pro dote, pro suo &c. de quibus plura habent *Haunold.* à n. 233. & *Illſ.* n. 283. Ad præscriptionem autem requiri titulum, patet ex cap. *Si diligenti*, De præscript. & ex L. 38. ff. *De usucap.*, ratio autem est, quia alioqui non adesset bona fides.

496. 2. Titulus est vel verus vel coloratus vel apparens vel præsumptus: *Verus*, tum est, si reipsa existat, uti si res sit reipsa empta; tum est *Coloratus*, quando intervenit talis titulus, sed ob ignoratam causam fuit invalidus, uti si res sit empta; sed quia empta est infra dimidium justi pretii, emptio fuit invalida; tum est *Apparens* seu existimatus, si reipsa non existit, attamen bonâ fide putatur existere, uti si quis prudenter judicet rem à patre suo esse emptam, quæ tamen ab eo empta non est nequidem per invalidam emptionem; tum est *Præsumptus*, quando non scitur de ullo certo titulo, quo res incepta sit possideri, nihilominus prudenter præsumitur aliquis adfuisse.

497. 3. Ad præscribendum non requiritur verus titulus, si enim hic adsit, jam antecedenter ad præscriptionem habetur dominium, neque aliquis potest suam rem præscribere.

498. 4. Ad præscribendum sufficit titulus coloratus, uti cum communi docent & ex legibus probant *Haun.* à n. 224. & *Illſ.* n. 287. Excipe, nisi fundetur in ignorantia juris manifesti, quæ in tali persona à jure non toleretur, secundùm dicta num. 484., & pluribus exponit *Leſſ.* l. 2. c. 6. à nu. 14. *Haun.* à nu. 206. *Illſ.* à n. 288., qui n. 291. tenet cum aliis titulum ex tali ignorantia probabiliter sufficere ad præscriptionem extraordinariam, v. g. longissimi temporis, quia non impedit bonam fidem; sed de hoc dictum est cit. num. 484.

5. Etiam sufficit titulus existimatus, dummodo 499.
non sit titulus pro emptore, *Haun.* suprà, *Illſ.* n. 293. & habetur l. 48. ff. *De usucap.*; *Si existimaris debere tibi, tradam, ità demum usucapio sequitur, si & tu putes debitum esse: aliud, si putem me ex causa venditi teneri & ideo tradam, hìc enim nisi actio præcedat pro emptore, usucapio locum non habet.* Aliæ leges, quæ ad præscribendum videntur requirere existentiam tituli, explicandæ sunt de existentia intentionali sive bonâ fide existimata.

6. Quando est possessio longissimi temporis, com- 500.
muniter præsumitur adfuisse titulus; sufficitque ad præscriptionem, uti habetur l. 4. Cod. *De præscript. 30. vel 40. annor.* & Cap. *Ad aures*, De præscript. Quod si res præscribenda esset servitus realis & continua, uti est v. g. aquæductus, sufficit tempus ordinarium cum titulo præsumpto, ubi enim adest scientia & patientia domini, præsumitur consensus, l. 10. ff. *Si servitus vendicetur*: In certis tamen casibus Jus non vult hoc præsumi, nisi absit præsumptio malæ fidei, uti notat *Haun.* à n. 230., & accedat possessio immemorialis, uti habetur cap. 1. *De præscript.* in 6. Attamen ex possessione longissimi temporis præsumuntur omnia solenniter intervenisse, nisi requisita esset scriptura, *Barb.* in collect. ad 3. decret. tit. 17. Cap. *Pervenit* 4. n. 3. & 4. *Pirrh.* l. 3. t. 13. n. 34.

§. 7. Circa res vitiosas seu non aptas præscribi, 501.
notanda sunt sequentia: 1. Res aliquæ sunt non aptæ præscribi, vel ex natura sua, vel tantùm ex dispositione Juris: sic ex natura sua præscribi non possunt res ad cultum Dei consecratæ, uti calices, templa, Monasteria, cùm sint Dei, qui censetur semper possidere per suos ministros, §. 1. Inst. *De usucap.* & l. 9. ff. eodem tit. Item res publicæ, quales sunt viæ, plateæ, fora, pontes; & generatim, quæ debent esse communia, l. 9. ff. suprà; L. *Præscriptio*, Cod. *De operibus publicis*. Ratio autem est, quia nemo seorsim potest eorum esse dominus, imò nec seorsim possidere, quia sunt omnium. Ob eandem rationem non potest res indivisa, communis pluribus, ab uno eorum præscribi, quia semper possidetur nomine communi omnium.

2. Ad res ex natura sua non aptas præscribi redu- 502.
cunt *Haun.* n. 355. & *Illſ.* n. 276. servitutem hominis liberi, ex L. 9. ff. *De usucap* & Inst. § 1. tit. eodem: Ratio est, quia ad illam non videtur Reip. competere dominium altum: eò etiam reducitur jus primigenium seu fundamentale ad Decimas, quod, utpote spirituale, à laico præscribi non potest, uti habetur Cap. *Causam.* 7. *De præscript.* & Cap. 15. *De Decimis*: Imò post decretum *Conc. Lateran.* neque à laico contra Ecclesiam præscribi potest jus quasi feudale Decimarum dependens à primigenio, possunt tamen laici præscribere immunitatem à solvendis Decimis, cum titulo tempore 40. annorum, sine titulo autem immemoriali tempore, uti ex Cap. 4. *De præscript.* colligit *Illſ.* nu. 276. potestque de his etiam videri *Delbene* de Immun. Eccles. c. 8. d. 29. sect. 2. & seqq., item *Engel* in Manuali paroch. p. 3. c. 1. §. 2., ubi à n. 16. docet posse jus utile decimandi etiam nunc post *Conc. Lateran.* præscribi à laico contra alium laicum, qui illud ante Concilium obtinuerat.

3. Etiam ex natura rei præscribi non potest, v. g. 503.
à simplici Sacerdote potestas delegata conferendi Ordines, tum enim per præscriptionem fieret propria, cùm è contrà semper exigat respectu illius esse delegata.

4. Ex

504. 4. Ex dispositione juris nunquam præscribi possunt res pupillorum, L. 3. Cod. *De præscript. 30. vel 40. annorum*: item limites provinciarum, Episcopatuum, parochiarum, si constet aliquando fuisse alios, Cap. *Inter memoratos*, 16. q. 4. Cap. *Super eo*, De parochiis: Aliud est, si id non constet; specialiter tamen permittitur Cap. 1. *De præscript.*, ut Episcopus post triennium partem alienæ diœcesis, cujus incolas à proprio Episcopo neglectos ad fidem converterit, in præmium suæ diligentiæ & in pœnam incuriæ alterius Episcopi, suæ diœcesi adjungat, & sic censeatur quasi præscripsisse. Videri potest *Barb.* de Jure Eccles. l. 1. c. 20. à n. 28., ubi rectè notat, quamvis fines Episcopatûs aut parochiæ nunquam præscribantur, tamen posse acquiri jurisdictionem spiritualem in subditos, juxta Cap. *Ad aures*, De præscript.

505. 5. Etiam ex dispositione juris, aut potiùs ex natura rei, præscribi non potest immunitas ab iis, quæ quis ùt subditus debet Principi in recognitionem potestatis ipsius & suæ subjectionis, utì sunt tributa, correctio, appellatio ad ipsum; potest tamen subditus præscribere libertatem à gabellis, vectigalibus, contributionibus, quæ pro alia necessitate solvuntur; item à potestate temporali Principis, ut nempe desinat esse ejus subditus; & hæc quidem, cum titulo, spatio 50. annorum; sine titulo, tempore immemoriali: à Papæ tamen potestate spirituali, quæ est juris divini, nemo potest unquam præscribere exemptionem. Videri potest *Dicast.* à n. 175. & 209., qui à n. 49. examinat, an ab aliquo præscribi possit potestas imponendi tributa.

506. 6. Alia etiam sunt, quæ ex dispositione Juris dicuntur non apta præscribi, quia tempore ordinario non præscribuntur, sed tantùm extraordinario, utì cum aliis notat *Ills.* n. 277.; talia sunt fundus dotalis, res immobiles minorennium, res furtivæ &c., de quibus paulò pòst dicetur. Et ad res nonnisi tempore immemoriali aptas præscribi reducit *Castrop.* Majoratus, feuda & fideicommissa, saltem in Hispania, sed probabiliter contradicunt *Less. Haun.* aliique cum *Illsj.* à n. 278.

507. §. 8. Circa possessionem debito tempore continuandam, notanda sunt sequentia: 1. Possessio dicitur à *pedum positione* in aliqua re, vel à *positione sedis* in re, vel à *pos*, potens, & *sessio*, quasi cum potestate sessio, *Lugo* d. 2. s. 4. Sumitur quandoque objectivè pro re possessa, & ità dicimus divitem habere multas possessiones; quandoque formaliter pro hoc, à quo veluti forma aliquis denominatur possidens & res denominatur possessa, & eo modo hic sumitur: neque verò per possessionem intelligi debet sola detentio rei, uti baculus tenet rem, quam portat, hæc enim à Juristis vocatur asinina possessio, sed detentio habens speciales effectus in jure, de quibus dicetur à n. 909.; soletque ejusmodi possessio in genere duplex distingui, nempe facti & juris; possessio facti est actus possidendi, abstrahendo an justè an injustè, secundum l. 3. §. 5. ff. *De acquir. possess.* Juris, est jus possidendi; sic enim communiùs sumitur, quamvis aliqui dicant possessionem facti esse possessionem sine jure possidendi, è contra possessionem juris esse possessionem cum jure possidendi.

508. 2. Possessio facti est apprehensio rei corporalis, corporis, animi & juris adminiculo, utì habet communis cum *Mol.* t. 1. tr. 2. d. 12. *Per apprehensionem* intellige veram vel fictam; vera est, si apprehendam pede vel manu; ficta, quæ ex juris dispositione vel consuetudine sufficit, ut quis dicatur apprehendisse. Dicitur autem *rei corporalis*, quia rerum incorporearum, v. g. beneficii, non dicitur propriè sed quasi possessio, eò quòd non per se, sed per aliquid aliud corporeum apprehendantur: fieri autem debet *corporis* adminiculo, quia non sufficit animus habendi, alioquin venans feram, jam possideret; accedere tamen debet etiam *animus* habendi ùt suam, alioquin esset nuda detentio, per hoc autem vult ùt suam, quòd velit haberi pro domino & de re disponere, ac si esset dominus, quamvìs fortè non sit: assistere debet etiam *jus*, non quòd apprehensio illa debeat semper esse justa, sed quòd jus non debeat impedire, ne tali apprehensione corporis & animi habeatur possessio, utì impedit, si laicus velit rem sacram possidere; ideo autem favet etiam injustæ apprehensioni, quia sæpe nescitur, an non sit justa.

3. Ad veram possessionem totius, satis est apprehendi partem, L. 3. §. 1. ff. *De acq. possess.*; imo in quibusdam acquiritur possessio, apprehendendo, non partem rei, sed aliquid aliud, sic enim possides equum apprehendendo frœnum; bona mobilia defuncti apprehensâ parte domûs in qua sunt, cum animo apprehendendi etiam contenta: si tamen plura non faciant unum, utì si sint plura prædia vicina, requiretur in singulis apprehensio; item requiritur apprehensio per totum, quando capitur possessio in aliqua tantùm ejus parte, utì si velis possidere servitutem viæ per fundum alienum, debes actum exercere per totam illam partem, in qua erit via, *Mol.* d. 13. adducens Jura & AA. 509.

4. Apprehensio vera requiritur, ut acquiratur possessio rerum, quæ antea nullius erant, utì ferarum, thesaurorum, §. 13. Instit. *De rerum divis.* Item rerum vi aut clam possidendarum, v. g. rei depositæ, L. 3. §. 18. ff. *De acq. possess.* Item rerum ab aliis possessarum, si horum consensus desit, etiamsi fiat auctoritate Judicis. Excipe, nisi vi impedireris ab altero, vel ob justum impedimentum non posses verè apprehendere, tum enim sufficeret apprehendere visu, aut si non posses visu, saltem verbo, *Gom.* & alii cum *Mol.* suprà: & similem casum ex Jure Canonico affert *Haun.* n. 220. 510.

5. Apprehensiones fictæ, per quas prior possessor tradere potest possessionem, fiunt, inprimis visu, utì si ex turre etiam distante ostendam arcem, volens alterum ità in possessionem ejus immittere: deinde traditione scripturæ, quam prior possessor habuit, ex qua constet de titulo & jure: prætereа traditione clavium in præsentia horrei vel alterius rei, in qua res aliæ continentur: Item si prior possessor per quemcumque contractum transtulerit dominium in alterum, reservando sibi usumfructum aut constituendo se conductorem in ea, sive res præsens sit sive absens: Item, si rem meam apud te existentem in te transferam per quemcumque contractum, neque sit alius, qui civiliter eam possideat: Item, si ille, ad quem res per quemcumque contractum translata est, apposuerit custodiam apud illam: Item, si ille, qui rem acquirit, eam cum consensu prioris possessoris signet, seu ei certam notam imprimat: Item, si possessor in publico instrumento dicat se possidere nomine alterius, qui hoc ratum habeat, tum enim possessio dicitur tradi per clausulam *Constituti*, hoc est, per clausulam, quâ constituit se possessorem nomine alterius: Denique per solam dispositionem legis, quæ erit loco apprehensionis; & hæc possessio à Juristis vocatur civilissima. 511.

6. Possessio servitutum, si adsit verus titulus, v. g. emptionis, acquiritur per usum, quo quis putat se uti jure suo, accedente scientiâ & patientiâ ejus, ad quem spectat eam servitutem dare vel impedire; item per solam immissionem in fundum, in quo est servitus, factam à domino, cum animo tradendi possessionem, nisi alius esset possessor fundi, tum enim accedere deberet etiam hujus scientia & patientia. Quòd si alius, quàm legitimus dominus, possideat fundum, tunc ad acquirendam possessionem servitutis vel juris alterius incorporalis in eo satis est usus ejus 512.

servitutis vel juris cum ea persuasione, quòd utens utatur jure suo, accedente simul scientiâ & patientiâ possessoris. Item satis est immissio in fundum per possessorem facta animo concedendi possessionem, licèt in neutro casu adsit scientia aut patientia veri domini. Similiter si quis cum scientia & patientia illius, ad quem spectat possessionem dare vel impedire, utatur jure aliquo, v. g. eligendi aut præsentandi, comparat ejus possessionem, quamvis careat titulo, dummodo faciat credens se uti jure suo: in hoc autem & superioribus casibus non debet ex circumstantiis innotescere, quòd hoc permittatur fieri pro tunc ex gratia, sed debet videri fieri ex jure, *Dicast.* l. 2. t. 1. d. 1. à n. 291. Ut autem hoc innotescat, quandoque sufficiet unus actus, quandoque plures requirentur, quod arbitrio prudentis Judicis est relinquendum; sic enim ut acquiratur possessio juris ad eligendum Episcopum, satis erit Titium Capitularem semel esse admissum, è contrà, ut acquiratur possessio servitutis ad habendam viam per pratum, non sufficiet semel, nec iterum permisisse transitum, sed longè plures actus requirentur, v. g. ut per annum saltem 30. vicibus transierit: In dubio autem, an talis actio sit facta ex jure an ex gratuita permissione, putant *Faber* & *Dicast.* num. 292. censeri debere factam ex jure. Denique certum est apud omnes, quòd usus immemorialis faciat certam juris possessionem, uti n. 543. dicetur. Hactenus allata deducit fusè *Mol.* d. 14. adductis legibus & AA.

513. 7. Possessio facti, ex parte modi possidendi, alia est justa, alia injusta, uti antè dictum est; injusta, alia est bonæ fidei, si possidens putet se habere jus & tamen non habeat; alia malæ fidei, si sciat se non habere jus: deinde ex parte tituli alia dicitur colorata, pro qua est titulus aliquis saltem verisimilis & non apertè nullus; alia non colorata, cujus titulus est apertè nullus. Colorata, pro varietate titulorum subdividitur in varias species, v. g. in possessionem pro empto, pro hærede &c., si nempe acquisita sit titulo emptionis vel hæreditatis: potestque eadem res pluribus titulis possideri, uti si possideas ut hæres illius, qui emerat, L. 3. §. 4. ff. *De acquir. possess.*

514. 8. Possessio facti alia est naturalis, alia civilis; naturalis est, quâ quis corpore & animo insistit rei, sive justè sive injustè: civilis, quâ quis possessionem naturalem adeptus, quamvis actu non corpore, tamen animo, saltem habitualiter insistit rei, *L.* 6. *ff. De acquir. possess.*, v. g. Titius possidebat domum, sed relinquens vacuam abiit Romam animo revertendi in illam; interim Cajus ingreditur in eam animo habendi ut suam, hic Cajus acquirit possessionem naturalem, quam Titius amisit, licèt retinuerit civilem, quousque revertens non admittatur iterum ad possessionem naturalem, vel suspicans se non admittendum desinat velle iterum occupare, & tum Cajus incipiet possidere etiam civiliter. Sola autem civilis possessio dicitur simpliciter possessio, unde intermedio tempore solus Titius erat simpliciter possessor, Cajus tantùm cum addito, naturalis: potest tamen aliquis per se civiliter possidere aliquid, per alium naturaliter, uti dominus per se civiliter possidet prædium, per villicum naturaliter, & tum etiam dicitur perfectè possessor; perfectissimè autem, si ipsemet & civiliter & naturaliter possideat, nimirum cum adminiculo animi & juris etiam actu corporeo detinendo rem velut suam. Ex his patet idem posse possideri ab uno naturaliter, ab altero civiliter, L. 3. ff. *Uti possidetis*, probatque pluribus *Haun.* à n. 213. *Nec obstat*, quòd L. 3. §. 5. *De acquir. poss.* dicatur plures non posse possidere idem in solidum, nam lex illa tantùm loquitur de possessione ejusdem generis, & reipsa tantùm negat apud duos posse esse in solidum possessionem naturalem.

9. Possessio juris in communiore acceptione sumpta, est jus insistendi rei tanquam suæ, non prohibitæ possideri, *Bartol.* aliique communiter. Dicitur *jus*, per quod differt à mera possessione facti, quæ abstrahit, an fiat cum, an sine jure. *Insistendi rei*, id est, tenendi rem & utendi remediis juris contra volentem impedire. *Rei tanquam suæ*, id est, nomine proprio, ità ut tenere possit & velit tanquam ad se pertinentem. *Non prohibitæ possideri*, id est, quam nulla lex prohibeat teneri & defendi tanquam suam; quod additur claritatis causâ, nam hoc sufficienter includebatur in Tò jus, cùm non sit jus ad aliquid lege prohibitum. *Dixi*, in communiore acceptione sumpta, nam si sumatur pro ipsa possessione, quæ postea jure habetur, eò quòd præcesserit possessio facti, rectè ex *Mol.* d. 17. definiunt eam *Dicast.* num. 61. & *Maurus* de Just. q. 172., *insistentia actualis aut quasi habitualis in re aliqua, proveniens ex apprehensione corporis animi & juris adminiculo*; unde possessio facti rectè dicitur causalis, è contrà possessio juris est veluti formalis, quia apprehensio rei causat jus ei insistendi, & est via, quâ venitur ad justam possessionem, ideoque etiam qui ità apprehendit rem, dicitur capere possessionem, & postea, si adsit bona fides, resultat jus illam retinendi; si autem absit bona fides, non est propriè jus, sed tantùm quædam potestas detinendi, non positivè firmata, sed tantùm non irritata per leges, estque tantùm quædam possessio habitualis facti. *Palav.* de Just. n. 114. Quòd si quis per possessionem juris intelligeret possessionem per leges non irritatam, abstrahendo an sit justa an injusta, posset definire, quòd sit *potestas insistendi rei tanquam suæ vi interdictorum possessoriorum*, de quibus dicetur n. 711. Advertit tamen *Platel.* nu. 533. possessionem de se injustam, v. g. quam habet fur respectu rei furtivæ, dici posse jus insistendi, non contra dominum sed alios, contra quos jus habet eam tenendi, ne si hi alii rem destruant, ipse patiatur damnum valoris. Porrò hæc possessio juris per hoc distinguitur à dominio, quòd dominium sit potestas absolutè disponendi de re, possessio autem juris tantùm dicat potestatem tenendi rem & se tuendi contra volentes invadere. 515.

10. Quivis ratione utens potest acquirere possessionem per seipsum vel per alium, quamvis de hoc non sciat, l. 3. §. 12. l. 4. l. 9. ff. & L. 1. Cod. *De acq. possess.* Ratione non utens etiam potest per alium nomine ipsius agentem, *Haun.* à n. 234. Quòd si ille alius non possit sibi sed alteri tantùm acquirere, uti servus tantùm potest domino, quamvis vellet, non acquiret sibi sed domino, l. 15. ff. ibid.; Posset tamen, si ità vellet, acquirere alicui tertio, l. 1. §. 19. ibid. Qui autem potest sibi, ut acquirat alteri, debet hoc velle, ibid. §. 20., sed ut quis, qui non potest sibi, acquirat alteri possessionem, debet hæc esse justa. Instit. *Per quas personas*, l. 24. ff. *De acq. possess.* De emolumentis possessionis, vide *Haun.* n. 201. 516.

11. Possessio amittitur solo animo non possidendi; si tamen possidens esset pupillus vel furiosus, requireretur consensus tutoris aut curatoris: quòd si quis ideo possessionem dimittat, ut alius habeat, si hic non acquirat, prior retinet, quia inerat conditio, si alter acquirat, l. 34. ff. suprà: debet autem animus externè manifestari, nam licèt l. 3. & l. 17. ibidem dicatur possessionem solo animo amitti, intelligitur, manifestato, uti rectè *Suar. Lugo* d. 23. n. 59. *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 72.; hinc l. 8. ibidem dicitur, *Quemadmodum nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest, ità nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est*; Ratio est, quia cùm consistat in facto seu intentione externa, debet externè supervenire aliquid, ratione cujus dicatur non ampliùs tenere. Deinde si res immobilis absente priore possessore ab alio fuerit naturaliter possessa, & prior iterum volens ingredi posses- 517.

possessionem repellatur aut urgere desistat, hic amittit possessionem: item si res immobilis à mari vel flumine ad longum tempus occupetur, illius possessio amittitur: item si res mobilis ab alio apprehendatur, v.g. à fure, animo possidendi, licèt dominus ignoret, amittit possessionem; si tamen quis rem apud se depositam sic furetur, qui deposuit, priùs non amittit possessionem, quàm depositarius eam loco moveat, animo sibi usurpandi: quòd si res mobilis perdatur, licèt à nemine sit occupata, perditur ejus possessio; excepto servo, cujus possessio civilis non amittitur, quamvis aufugiat, donec ab alio occupetur vel diu se gerat pro libero, nisi esset captivitate servus: si tamen res alia mobilis adhuc reipsa sit in nostra custodia, sed non occurrat, quia indiget diligentiori inquisitione, v. g. est in quodam angulo domûs, ità ut non statim videatur, retinetur possessio. Præterea possessio animalium, v.g. bovis, amittitur, quando custodiam nostram evaserunt, & diligenter perquisita non reperiuntur, etiamsi nemo occupaverit: similiter possessio piscium, avium & ferarum, quæ à nobis captæ sunt & fuerunt possessæ, amittitur, quando manus & custodiam nostram effugiunt, & suæ libertati sunt redditæ, nec habent consuetudinem redeundi, secundùm dicta n. 264. Pro his omnibus citant leges & AA. *Mol.* d. 15. & *Haun.* à n. 245.

518. 12. Non ideo amittitur possessio, quòd quis habens possessionem exerceat aliquem actum precariò, v. g. si petat veniam transeundi per pratum, per quod habet transeundi possessionem, quia non ideo vult se abdicare possessione, sed potest hic & nunc petere veniam ex alio fine, *Haun.* n. 225. Similiter possessio, quæ per Cajum capta est pro Titio ignorante, non ideo amittitur, quòd Cajus fortè moriatur, etiam antequam Titius resciat possessionem sibi esse captam, L. 12. Cod. *De acquir. poss.* Quòd si Titius per seipsum naturaliter possidens fundum ità discedat ab eo, ut nequidem sit vicinus illi, nec in conspectu habeat, amittit naturalem possessionem & retinet solam civilem; è contrà si naturaliter possideat per alium, v. g. per colonum, servum, procuratorem, quamvis hic ità discedat, ut nec maneat vicinus nec in conspectu habeat, Titius retinet possessionem civilem & naturalem, L. 31. 40. 44. ff. *De acquir. possess.* Rationem disparitatis dat *Haun.* num. 244., quia si, v.g. colonus ità discedens amitteret naturalem possessionem, cum civilem non habeat, hoc ipso nihil competeret illi contra injustum invasorem, adeoque nec interdictum, *Unde vi*, de quo dicetur num. 711., hoc enim favet possessioni saltem civili, ut recuperetur etiam naturalis.

519. §. 9. Circa continuationem temporis ad præscribendum requisiti notanda sunt sequentia: 1. Tempus in Jure aliud dicitur *Breve*, quod est infra 10. annos; aliud *Longum*, quod inter præsentes est saltem 10., inter absentes saltem 20. annorum; aliud *Longissimum*, quod est saltem 30. annorum.

2. Præsentes in hac materia dicuntur, qui habitant in eodem territorio; absentes, qui in diverso, uti probabiliùs dicunt *Mol. Less. Lugo* num. 67., quamvis *Platel.* n. 563. dicat secundum jus commune præsentes censeri, qui sunt in eadem provincia, absentes qui in diversa, & ità habetur L. ult. Cod. *De longi temp. præscript.*, docetque etiam *Dicast.* n. 227., etiamsi res, inquit, quæ usucapiuntur, sint alibi, uti expressè habetur L. 12. suprà.

520. 3. Tempus *immemoriale* dicitur, cujus nescitur initium, sive, *cujus origo memoriam excesserit*, uti habetur L. 3. §. *Ductus aquæ*, Cod. *De aqua quotid. & æstiv.*; hinc secundùm *Dicast.* num. 245. *Illſ.* n. 329. & alios, non dicitur tempus immemoriale, si initium possessionis possit cognosci per instrumenta authentica aut ex continua traditione hominum; non obstat tamen, quòd contrarium possessionis possit probari, dummodo hujus ultimæ possessionis non possit ostendi initium, hinc *Nav. Mol. Engel* num. 11. *Laym.* l. 3. t. 1. c. 8. n. 15. *Dicast.* n. 246. rectè dicunt non obstare possessioni immemoriali, si constet alium ante annos 200. aut 300. possedisse, dummodo nesciatur initium præsentis possessionis; nesciri autem hoc initium, probatur per testes senes, seu annorum saltem 48., uti volunt *Mol.* & *Castrop.*, quamvis *Vasq.* & alii cum *Dicast.* putent satis esse, si sint majores 40. annis, qui deponant de 40. annis, & dicant se semper vidisse & audivisse rem ità esse, quòdque fuerit communis semper opinio & fama de hoc, ità ut non extet memoria contrarii: & quamvis *Covarr. Mol. Engel* num. 12. aliique multi dicant ad possessionem immemorialem non requiri certum numerum annorum, tamen putant requiri plures quàm 100., quia Cap. *Si diligenti*, *De præscript.* dicitur, quòd centenaria possessio requirat titulum, ex quo videtur colligi, quòd possessio immemorialis, quæ titulû non requirit, postulet plures annos quàm 100. Nihilominus 100. anni habentur veluti tempus immemoriale, quia ordinariè sunt summum vitæ humanæ, adeoque videntur superare hominum memoriam, *Lott.* de re benef. l. 2. q. 7. nu. 59., ubi notat n. 62. respectu centenariæ possessionis decem vel undecim menses, qui fortè deficiunt, censeri dies paucissimos, ideoque non obstare tantillum defectum.

4. Si certum tempus requiratur ad alias præscriptiones, v.g. 10. annorum, putat *Sanch.* in Consil. 521.
l. 2. c. 1. d. 28. numerari debere à momento ad momentum, & non tantùm à die ad diem inceptum; è contrà *Dicast.* & *Haun.* t. 3. n. 266. cum communiore tenent oppositum, probatque *Haun.* ex variis legibus, quarum alias in speciem contrarias explicat: sic autem habetur in Codice l. 7. tit. 39. L. 7. §. 6. *In his etiam promissionibus vel legatis vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos vel menses aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum, non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni vel mensis vel alterius singularis temporis computari manifestum est.*

5. Res præscribendæ sunt, vel mobiles, id est quæ 522.
aut se ipsas movent, uti animalia, aut loco moveri possunt, uti pecuniæ; vel sunt immobiles, uti agri. Ad mobiles reducuntur debita & actiones ex rebus mobilibus competentes, quia accessorium sequitur principale, docetque *Dicast.* cum aliis multis fructus etiam esse res mobiles, quod cum *Molin.* & *Sanch.* asserit etiam de fructibus beneficiorum, quia etiamsi ex re immobili proveniant, sunt tamen in se quid mobile. Ad immobiles reducuntur census, annui reditus, usus-fructus, beneficia, jus-patronatûs, servitus &c. item debita & actiones ex rebus immobilibus competentes aliaque jura ad illas spectantia.

6. Ad præscriptionem cujuscunque rei requiritur 523.
possessio Juris, uti constat ex Reg. 3. juris in 6., & L. 25. ff. *De usucap.*, requiritur autem & sufficit sola civilis, hinc si naturaliter possideas rem, quam alius adhuc civiliter possidet, non præscribes, uti habet communis cum *Dicast.* num. 172. & *Illſ.* à num. 309. contra *Vasq.*

7. Ut præscribas, debes rem possidere nomine 524.
tuo, hinc non potest feudum præscribi à Vasallo, nec Emphyteusis ab Emphyteuta, etiamsi per 30. aut 40. annos non præstiterint obsequium personale vel reale, uti probabiliùs docent *Silv. Mol. Fill. Less. Bonac. Dicast.* num. 188. *Illſ.* suprà contra *Bart.* & alios apud *Dian.* p. 8. t. 7. R. 36., quia Vasallus & Emphyteuta non possident dominium directum nomine proprio, uti nec tutor bona pupilli, nec commodatarius, locatarius, depositarius rem commodatam, locatam, depositam; & hæc habentur L. 13. ff. *De usucap.*

8. Ne-

etiam ex Juristis notat contra probatum immemoriale tempus posse valere probationes vitiosi initii. Putat etiam cum *Felin. Tusch.* n. 157. contra *Cravett.*, non sufficere consuetudinem immemorialem in iis, quæ sunt magni præjudicii.

544. 27. Si quis absque simoniaco ingressu & non intrusus, per triennium pacificè possederit beneficium Ecclesiasticum cum titulo, præscripsit jus in illo, etiam pro foro conscientiæ, uti pluribus explicabitur l. 4. n. 716., ubi etiam n. 694. dicetur de præscriptione fructuum ex beneficiis perceptorum.

545. §. 10. Præscriptio dicitur procedere vel currere, si incipiat, vel cœpta pergat; è contrà dicitur non procedere vel non currere, si non incipiat, vel cœpta cesset. Si autem ità cesset, ut totum tempus præcedens omnino extinguatur, atque si non præcessisset, tum dicitur interrumpi; è contrà si ità cesset ob aliquod impedimentum, ut tamen postea sublato impedimento tempus subsequens continuetur cum præcedente, tum dicitur dormire, hinc,

546. 1. Præscriptio naturaliter interrumpitur, si desinat aliquid ad essentiam illius requisitum, uti si desinat bona fides, vel titulus, vel possessio civilis, vel capacitas personæ; item si res domino rei detur pignori, vel elocetur, vel precariò concedatur, uti habetur l. 33. §. 5. & l. 25. ff. *De usucap.*, tum etiam desinit possessio civilis. Quòd si postea bona fides rediret, *Felin.* & alii dicunt interea dormire, sed *Covarr. Mol.* aliique communiter cum *Lugo* n. 150. & *Ills.* nu. 316. consideratis legibus & ratione probabilius dicunt interrumpi, quia lex non favet detentori malæ fidei. Quòd si dubium tantùm superveniat, & adhibeatur requisita diligentia, dubium excludi potest ob possessionem, nec possessio tunc interrumpitur aut dormit, sed pergit currere.

547. 2. Præscriptio habens omnia ex natura rei requisita, quandoque interrumpitur civiliter, id est, auctoritate juris; v. g. præscriptio triennali major, nempe longi temporis cum titulo, vel longissimi temporis sine titulo, interrumpitur per contestationem litis, id est, per litem jam formatam contra possidentem, l. 26. Cod. *De rei vindicatione*; non tamen interrumpitur per solam citationem, uti notant *Mol.* d. 76. & *Lugo* n. 152.

548. 3. Triennalis præscriptio non interrumpitur litis contestatione, sed hac durante currit; si tamen præscribens caderet causâ, teneretur restituere, uti statuitur variis legibus apud *Mol.* & *Lugo* suprà.

549. 4. Si possessor absit, vel ob alias causas ejus præscriptio interrumpi non possit per contestationem litis, v. g. quia furiosus est vel nimis potens, l. 2. Cod. *De annali exceptione* statuitur, interruptionem fieri posse per libellum supplicem porrectum Principi, aut in hujus defectu, Episcopo, aut in horum defectu, per protestationem factam in loco publico, ubi possessor domicilium habet, de qua tabellio, aut in hujus defectu tres alii testentur, *Haun.* n. 339. *Illf.* n. 318.

550. 5. Sola citatio interrumpit præscriptiones illas, quæ fiunt cum cognitione juris alieni, v. g. per quas præscribitur immunitas à servitute rustica viæ, quam scio deberi alteri, hoc ipso enim quòd alter me citet petatque viam, non silet amplius, quod ipsius silentium erat fundamentum meæ præscriptionis.

551. 6. Si contestatio litis fieret, non animo prosequendi litem, sed tantùm interrumpendi præscriptionem, aliqui negant, alii affirmant adhuc interrumpi; *Mol* distinguit, & negat interrumpi, si ex circumstantiis fit vehemens præsumptio, quòd ideo tantùm litem moverit, ut præscriptionem interrumperet, & hoc videtur colligi ex L. ult. Cod. *De præscript. 30. annorum*; de cætero dicit interrumpi.

7. Præscriptio civiliter interrumpitur tantùm respectu actoris, id est illius, qui litem intentavit, hinc si bonâ fide possideam rem Titii, & solus Cajus mihi litem super ea moveat, pergo præscribere contra Titium. 552.

8. Si actor succumbat, vel pacto aut transactione cesset à lite, censetur præscriptio non fuisse interrupta, & est, ac si lis mota non esset, pactum enim facit, ut quivis in eo jure sit, in quo fuisset sine lite; si tamen bonâ fide à lite tantisper cesset, quamvis jus iterum instandi tollatur per lapsum triennii, tamen ille, contra quem mota erat lis, nunquam præscribet, nisi ex nunc pergat possidere per annos 40. uti habetur l. 9. Cod. *De præscript. 30. annorum*: si tamen rem bonâ fide venderet aut aliter transferret in alium, hic novus possessor posset præscribere ordinario tempore, quia sicuti ei non prodest possessio prioris possessoris, sic illius inquietatio ipsi obesse non debet, L. 1. Cod. *De præscript. longi temporis.* 553.

9. Quamvis singulis annis promulgetur Bulla Cœnæ, per quam fertur excommunicatio contra detinentes bona Ecclesiæ Romanæ, non ideo tamen interrumpitur præscriptio illius, qui bonâ fide talia bona possidet, quia excommunicantur soli possessores malæ fidei, ergo possessores bonæ fidei non inquietantur, *Covarr. Mol. Lugo* num. 153. *Haun.* nu. 343. contra *Felin.* 554.

10. Præscriptio contra quamcunque Ecclesiam dormit, quamdiu Ecclesia caret Prælato; item quamdiu Prælatus vivit, à quo læsa est Ecclesia; item quamdiu Prælatus agere non potest, quia excommunicatione, suspensione, captivitate aut alio impedimento tenetur, c. 14. & 15. *De præscript.* Can. 10. 16. q. 3. Et ratio generalis est, quia actore impedito non currit præscriptio, uti ex Jure, Auctoribus & ratione probat *Stryck.* de præscript. s. 3. membro 1. Axiom. 2. 555.

11. Dormit præscriptio contra Ecclesiam Romanam, si sedes vacet vel sit schisma, Cap. 4. *De præscript.* & Cap. *Cum nobis*, *De rescript.* Similiter contra Imperium, si vacet thronus, uti habent *Bart. & Panorm.*, quod *Mol.* & *Lugo* n. 149. extendunt ad tempus vacantis throni in Regno Item contra pupillum durante pupillari ætate, Auth *Nisi triennali*, Cod. *De bonis maternis*, & l. 3. *De præscript. 30. ann.* Addunt *Laym.* & *Less.* contra filium-familias quoad bona adventitia, item contra uxorem quoad fundum dotalem vivente marito; sed citatis legibus probabiliter contradicunt *Mol.* & *Illf.*, qui videri potest à n. 312. Dormit tamen contra quemcunque tempore hostilitatis vel pestis, si ideo cessent judicia, uti pluribus *Mol.* & *Gob.* in Exp. t. 2. num. 516., & habetur Cap. *Prima actione*, 16. q. 3. & Cap. 10. *De præscript.*; item quamdiu alter possessori rem precariò concedit, l. 13. §. 7. ff. *De acquirenda poss.* 556.

12. Quidquid sufficit, ut præscriptio cesset ac interrumpatur vel dormiat, etiam sufficit, ne incipiat currere, *Mol.* d. 78.; è contrà non quidquid impedit, ne incipiat currere, impedit, ne continuetur, sic enim non incipit præscriptio bonorum adventitiorum filii, quamdiu filius est sub patria potestate, l. 1. §. ult. Cod. *De ann. except.* & l. 1. Cod. *De bonis Maternis*, si tamen præscriptio incepisset, antequam bona spectarent ad talem filium, non cessat nec dormit ex eo, quòd ad hunc pertinere incipiant; & idem est in aliis pluribus casibus, de quibus *Mol.* suprà, ubi hactenus allata etiam pluribus legibus firmat fusiúsque explicat. 557.

§. 11. Restitutio in integrum, est remedium juris, quo jus vel dominium per præscriptionem amissum recuperatur; conceditur autem, 1. minorennibus per 4. annos post tempus minorennitatis, id est, post completum annum 25. usque ad 29. comple- 558.

pletum, L. un. Cod. *Si adversus usucap.* L. ult. Cod. *De temporibus in integrum.* L. ult. Cod. *In quibus causis restit. in integ.* 2. Ecclesiis per 4. annos post expletam præscriptionem, uti cum communi *Mol.* d. 80.; quod *Dicast.* n. 269. *Illf.* n. 319. aliique extendunt ad alia loca pia, quamvis præscriptio esset longissimi temporis, Cap. 1. & 2. *De restit. in integ.* 3. Quandoque etiam majorennibus ad 4. annos, postquam impedimentum cessavit, v.g. si in captivitate, si Reip. aut studiorum causâ, si in publica expeditione absfuerint, secundùm prudentiam Judicis vel Principis, L. 1. ff. *Ex quibus causis majores*; quamvis in Instit. tit. *De actionibus* §. 5. dicatur tantùm intra annum. Aliæ etiam justæ causæ sufficiunt, uti statim dicetur. 4. Conceditur etiam mulieribus & rudibus secundùm *Rosmer*, quod probabile censent *Mol. Less. Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 19. §. 1. n. 13., dummodo illi omnes ante completum tempus præscriptionis debito modo non potuerint eam interrumpere. 5. Conceditur etiam conjugibus quoad bona dotalia, quia censentur privile-
559. giata, *Pinell. Rebell. Castrop. Illf.* n. 321. 6. Si ille, contra quem est præscriptum, probet se non interrupisse præscriptionem ideo, quia invincibiliter ignoravit, v. g. rem suam ab alio possideri, *Covar. Mol.* & alii dicunt illum gaudere beneficio restitutionis in integrum, quia L. 1. Cod. *Ex quibus majores*, dicitur, *si quæ alia justa mihi causa esse videbitur, in integrum restituam*, ergo etiam sufficit causa invincibilis ignorantiæ: consentit *Andreas Gayll*, si præscriptio non sit longissimi temporis, sed meritò dubitat *Dicast.* n. 170., ideoque cum *Fachinæo* absolutè negant *Haun.* n. 345. & *Illf.* suprà hanc esse sufficientem causam, quia alioquin continuæ essent causæ litium, quisque enim dicet se ignorâsse, & hoc ipsum videtur innui L. fin. Cod. *De præscript. longi temporis*, ubi dicitur, *Nulla scientia vel ignorantia exspectanda, ne altera inextricabilis oriatur occa-*
560. *sio.* 7. Libro 2. feudorum tit. 4. statuitur, ut dominus directus fundi possit alienationem sine consensu suo a Vasallo bonâ fide factam revocare, non obstante præscriptione longi temporis; putat tamen *Dicast.* n. 236. non posse post præscriptionem longissimi temporis, & ità habetur in Glossa ibidem.

561. Q. 101. *Quid dicendum sit in variis dubiis vel opinionibus circa obligationem aut excusationem ab obligatione restituendi.* R. Jam resolvimus, quid tenendum sit in sequentibus dubiis. N. 183. in dubio, an res perierit casu, an ex culpa conductoris. N. 186. an intervenerit culpa gravis. N. 205. an in fructibus prævaleat natura vel industria. N. 218. an res, quæ periit apud iniquum detentorem, peritura fuisset apud Dominum. N. 277. an tributum sit justum. N. 278. an Princeps possit tributum imponere. N. 462. an Dominus, si sciret debitum, aut si rogaretur, esset illud remissurus. N. 345. an causa abstrahendi à Religione sit justa. Possunt addi sequentia:

562. §. 1. Si accipiens rem à Titio, aut primus eam occupans, dubites, an non spectet ad aliquem tertium, vel ad aliquos in particulari, teneris pro quantitate dubii restituere, neque enim tibi favet possessio, uti dictum est n. 481., cùm necdum bonâ fide habueris, ità *Mol.* & alii cum *Dicast.* de Restit. d. 5. nu. 205. & 210. Si tamen accepisses à possessore bonæ fidei, & nihilominus dubitâsses, sed postmodum adhibuisses diligentiam, postea manente dubio posses retinere, secundùm dicta n. 483., quia venisses in locum illius, qui bonâ fide possedit, possesque ejus juri insistere, *Vasq. Mol. Sanch. Castrop. Laym. Dian.* p. 4. t. 4. R. 27. *Dicast.* n. 207. *Petsch.* pag. 582. Quòd si dubitans accepisti, & factâ inquisitione dubium manet, an res spectet ad aliquem alium, sed in communi tantùm, & nescias ad quem, *Vasq.* & *Turr.* putant te posse incipere possessionem bonâ fide, quia neminem nôsti cui faceres injuriam; quod *Lugo* d. 18. n. 4. admittit velut probabile, sed *Petsch.* p. 583. meliùs dicit pro quantitate dubii esse restituendum pauperibus, uti n. 94. dictum est de debitis incertis ex delicto.

§. 2. Si quis rem à se bonâ fide possessam probabiliter putet esse alienam, *Schuld.* de Consc. t. 2. nu. 91. dicit teneri restituere, si non habeat opinionem etiam probabilem, quòd sit sua, quia sicuti probabilis opinio sufficit pro excusatione, ità etiam pro obligatione restituendi, & quando deest ratio pro possessore, non potest sibi formare conscientiam, quòd res de jure sit sua, licèt de facto possideat, ergo retinere non potest. *Valent. Con.* & alii cum *Sanch.* de Matr. l. 2. d. 4. n. 14. dicunt, si post inquisitionem sint majores rationes, quòd spectet ad alterum, tum teneri restituere, quia non est æquale dubium, putant autem tum tantùm esse meliorem conditionem possidentis, quando est æquale dubium, *Vasq. Tamb.* l. 1. c. 3. §. 7. v. *Restitutio*, *Diana* suprà, *Lugo* d. 17. n. 86. & 94. *Castrop.* t. 1. d. 3. p. 2. n. 11. *Laym.* l. 1. t. 1. c. 5. n. 21. *Dicast.* à n. 199. *Burgh.* cent. 1. cas. 51. & 84. *Rosmer* cum *Petsch.* p. 586. dicunt, quamvis post inquisitionem ipsi probabilius sit, quòd res sit aliena, nihilominus posse retinere, quia titulus possessionis præponderat omnibus aliis rationibus non certò convincentibus; & idem pluribus confirmat *Carden.* in 1. crisi d. 16. c. 8. a. 3. & seqq. Item d. 64. c. 3., quia in possessione bonæ fidei est verum ac certum jus, nam possessio definitur à Juristis, jus insistendi rei non prohibitæ possideri, ergo quamvis circa dominium sit dubium, tamen possidens habet jus certum insistendi rei, donec sit moraliter certus rem non esse suam, consequenter poterit incipere præscriptionem, & elapso tempore absolutè retinere. Et propter hanc rationem *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 10. n. 9. mutavit sententiam, tenetque cum posterioribus: Etiam Cardin. *Sfrondatus* in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. n. 11. dicit contra possessionem non esse procedendum nisi ex certitudine.

§. 3. Si post possessionem bonæ fidei superveniat dubium, & negligas inquirere, ideoque postea non possis veritatem comperire, teneberis restituere pro qualitate dubii, quia omissio inquisitionis fuit injuriosa illi, de quo dubitabas, an esset forsan dominus, ergo teneris compensare injuriam secundùm proportionem spei, quam habere poterat, ut agnosceretur dominus; nec postmodum in te manet bona fides, & possessio definit tibi favere, ità *Mol. Lugo* d. 17. n. 84. *Sanch.* l. 2. c. 23. n. 183. *Illf.* t. 4. d. 3. n. 46. aliique apud *Dicast.* n. 197. Defendunt tamen etiam oppositum velut probabile *Rebell. Bonac. Castrop.* & *Diana* R. 29., quia adhuc favet possessio certa, & post inquisitionem nunc, prout fieri potuit, factam, redire videtur bona fides, quod *Lugo* n. 85. & *Tamb.* n. 6. putant non esse omnino improbabile, quando in genere dubium erat, an res esset aliena, & non dubitabatur de jure alicujus in particulari, secundùm dicta n. 562.

§. 4. Si bonâ fide possederis, & post inquisitionem non potens deponere dubium rem consumpseris, postea autem compareat dominus, teneberis restituere, saltem ex re accepta, quantùm eris factus ditior, potuisti enim consumere, uti communiùs tenent AA. cum *Dicast.* n. 215. contra *Cord.*, quia quamvis permaneret dubium speculativum, poteras tamen practicè deponere, eò quòd dubio prævaleret possessio, *Sanch.* n. 187. *Rebell. Less. Dian. Tamb.* n. 10. *Rosmer*, *Petsch.* p. 584. Hoc ipsum dicunt valde probabiliter multi cum *Laym.* l. 1. t. 1. c. 5. n. 21., quamvis vendideris, sive enim consumas sive vendas, videtur esse par ratio, cùm pretium succedat loco rei; contradicit tamen cum aliis *Lugo* n. 90., dicitque, si vendas, te debere esse paratum ad restituendum totum pretium

debeam 10. aureos propter emptum pannum, & tu totidem mihi debeas, quia injustè causâsti damnum.

§. 2. Extra casus in Jure exceptos, si debitum sit utrimque æquale, per compensationem extinguitur obligatio restituendi, ità ut nec Judicis nec oppositæ partis consensus requiratur, L. *Si ambo*, ff. suprà, L. ult. Cod. *De compens.* Idem dicit *Dicast.* d. 9. à n. 120., si duo similibus damnis aut conviciis se affecerint, si enim Cajus restituere nolit Titio, nec tenebitur Titius restituere Cajo, sed illa debita se mutuò compensabunt. Excipiuntur autem in Jure, 1. Debita Regi vel Reip. titulo pensionis in publicam utilitatem, L. *In ea*, Cod. suprà. 2. Debita titulo depositi, L. ult. Cod. suprà, L. *Si quis vel pecunias.* 11. Cod. *Depositi*, Cap. *Bona fides. De deposito.* 3. Debita titulo commodati, L. fin. Cod. *De commodato:* circa ista tamen vide dicta p. 1. n. 964. 4. Res aliena, debita ex furto, L. fin. Cod. *De compens.* 5. Debita diversæ rationis, si enim uni sit res in certa specie debita, non satisfit solutione pretii vel alterius rei, quia injustè cogeretur permutare rem suam; licebit tamen per retorsionem non solvere, donec ipse vicissim solvat, L. *Si non sortem.* §. *Si centum*, ff. *De condict. indebiti.* Videri possunt *Mol.* d. 560. *Castrop.* d. 1. p. 16. §. 2. & 3. *Dicast.* d. 10. à n. 117. *Illś.* t. 4. d. 3. à n. 290.

456. Q. 96. *Quid notandum sit circa remissionem creditoris, assignationem debiti & transactionem.* ℞. §. 1. Si creditor remittat, debitor liberatur, quamvis debitor esset in ea dispositione animi, quòd nollet solvere, si non remitteret, *Med. Mol. Less. Lugo* d. 21. n. 48. *Dicast.* nu. 108. Quod valet, etiamsi fingeret animum restituendi, quem tamen non haberet, quia hæc fraus non est causa remissionis, nec facit actum creditoris involuntarium, *Lugo, Sanch.* de Matr. l. 4. d. 9. n. 17.

457. §. 2. Si creditor compositionem iniit cum debitore, qui cedit foro, ut parte remissâ aliquid accipiat, talis remissio censetur coacta & conditionalis, unde debitor meliori fortunæ redditus tenebitur reliquum dare, poteritque creditor id exigere, *Less.* in auct. v. *Restit.* cas. 4. Idem est dicendum, si partem remisit, quia cogebatur subire multas molestias in petendo, sollicitando, sæpe frustra veniendo, diu expectando; item si per fraudem inductus est ad remittendum, utì si debitor finxit se pauperiorem, aut alia falsa motiva attulit, aut aliter coëgit, *Dicast.* d. 10. num. 102.; quod tenet, quamvis per tertium aliquem esset ejusmodi metus vel fraus facta, quia creditor non consensit liberè, *Dicast.* n. 107. contra *Silv.* & *Sayrum.*

458. §. 3. Si debitor nunc offerat partem, ut sic adducat creditorem ad reliquum remittendum, *Bonac.* dicit in conscientia liberari; sed distinguendum est cum *Sanch.* suprà & *Lugo* n. 49., si enim tota illa pars sit tum debita, & creditor ideo consentiat remissioni, ut saltem illam partem accipiat, alioquin non consensurus, non liberatur debitor, inprimis quia remissio non est creditori voluntaria & juridicè libera; deinde quia partem sine onere debitam cogitur acceptare cum onere: si autem offeratur pars major, quàm nunc sit debita, aut creditor ex affectu erga debitorem, reliquum remittat, aut ideo remittat, quia debitor nunc pauper est, liberatur, nec tenetur supplere, etiamsi postea redeat ad meliorem fortunam, *Nav. Silv. Sayr. Dicast.* n. 110. contra alios.

459. §. 4. Quando sunt multi creditores debitoris defuncti, & pars eorum major, spectatâ quantitate debiti, vel si debita sint æqualia, spectato numero creditorum, remittat hæredi partem debiti, ut reliquum solvat, reliqui creditores, qui non habent pignus vel hypothecam in bonis defuncti, etiam consentiunt in eam remissionem, *Lugo* n. 50.

460. §. 5. Creditor pro foro externo præsumitur remisisse debitum, si illud in suis libris cancellârit, aut instrumentum debiti lacerârit: semper tamen quoad hactenus dicta supponendum est, quòd remittere possit, & alteri vicissim possit remitti, nam qui donare non potest v. g. 500. aureos, etiam illos remittere non potest, L. penult. Cod. *De donationibus*: item quamvis pupillus tibi remittat debitum, non ideo deobligaris, quia remittere non potest, *Lugo* à num. 49. Similiter cui nihil donari potest, etiam nihil potest remitti.

461. §. 6. Si Episcopus visitans Ecclesias, ab eis aliquid accipiat præter sumptus tum necessarios ad victum, tenetur ad duplum intra mensem: item si Judex delegatus accipiat aliquid à partibus præter victualia, quæ paucis diebus possunt consumi, aut quando aliò proficiscitur, si accipiat aliquid præter moderatas expensas pro via; aut si accipiat à partibus notabiliter pauperibus: item si Canonicus absens ab Horis accipiat distributiones, omnes illi tenentur restituere, non obstante qualibet remissione eorum, à quibus acceperunt, vel quibus talis pecunia accresceret, utì habent Jura apud *Lugo* n. 51.

462. §. 7. Quando quis putat, si per se vel per alium manifestaret suum debitum, vel rogaret, quòd dominus liberaliter condonaret vel nollet obligare ad restitutionem, non tenetur restituere, *Regin. Sa, Less. Lugo* à n. 53. *Burgh.* cent. 3. cas. 85. *Dicast.* nu. 113., qui addit non teneri restituere, qui aliquid accepit, quod si petiisset, ei datum fuisset; Ratio est, quia tum adest voluntas præsumpta domini, sufficiens ut retentio non fiat illo quoad substantiam invito: quòd si revera esset invitus, & id postea resciretur, esset restituendum, sed non esset obligatio resarciendi damna ex dilatione restitutionis orta, *Mol.* t. 3. d. 68. n. 3. Si tamen dubitetur, an dominus, si sciret, esset remissurus, est obligatio petendi, ut remittatur, vel restituendi, quia dominus est in possessione.

463. §. 8. Assignatio debiti in Jure vocatur delegatio; delegare autem est, vice suâ alium dare reum creditori, vel cui jusserit, L. *Delegare.* ff. *De novationibus*; & ad delegationem sufficit, si quis ex quacunque causa etiam erronea in se recipiat veram alterius obligationem, utì pluribus probant *Mol. Castrop. Haun. Illś.* t. 4. d. 3. n. 286., potestque videri etiam *Onnate* de contract. d. 21. sect. 10.

464. §. 9. Transactio definitur, pactio non gratuita de re dubia, lite aut controversiâ jam motâ: liberat ab ulteriore restitutione, sed transigens non debet esse certus rem alteri esse debitam aut adjudicatam per sententiam, à qua non detur justa appellatio, L. *In summa*, 65., ff. *De condictione indebiti*, L. *Sub prætextu*, 29. Cod. *De transactionibus*: Quòd si unus sine onere cedat prætensione suâ, non erit transactio sed amicabilis compositio. Videri possunt Auctores citati, *Illś.* n. 284. Item dicenda n. 629. & 759.

465. Q. 97. *Si debitor morte plectatur, an hæredes excusentur à restitutione damni causati per delictum, ob quod plectitur.* ℞. Affirmant *Scot. Salon.* & alii, si morte plectatur ad instantiam partis læsæ, quia tum videntur voluisse illam esse pro omni compensatione injuriæ: sed oppositum est tenendum, per se loquendo, utì habet communis cum *Sporer* t. 5. c. 3. n. 236 & *Illś.* t. 4. d. 3. n. 82. Ratio est, quia Resp., per justitiam vindicativam tantùm, punit illud delictum, neque ideo præjudicat juri stricto, quod ex justitia commutativa habent damnificati aut alii creditores: si tamen non exigatur compensatio horum damnorum, propter quæ punitur, probabile est posse omitti, quia illi, quibus facta est injuria, tum censentur acquiescere & condonare, utì docent *Sot. March. Bonacp. Less.* l. 2. c. 9. d. 22. *Steph.* t. 4. d. 5. n. 28. *Fill.* & *Busenb.* relatus n. 296. Item plurimi alii apud *Lugo* d. 9. nu. 49., nisi adhuc exstarent, v. g res furto ablatæ, vel hæredes essent per illas ditiores facti, tum enim foret obligatio eas restituendi, utì rectè *Sporer.* Addit *Lugo* etiam tum fore, si summa restituenda esset valde gravis, vel pars læsa

læsa restitutione valde indigeret, aut ob defectum ætatis aliamve causam non posset à creditore debitum remitti.

466. Q. 98. *An excommunicatio creditoris vel debitoris excuset.* ℞. Aliqui apud *Lugo* d. 21. num. 150. & apud *Ills.* t. 4. d. 3. n. 282. affirmant, quia non est licitum agere cum excommunicato, nec excommunicatus ipse licitè agit cum aliis: & quoad creditorem excommunicatum, dicunt *Mol.* & *Dicast.* d. 10. n. 159. sententiam esse probabilem, sed *Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 7. §. 5. dicit oppositum esse certum; *Hinc* cum communi dicendum est neutrum per excommunicationem excusari, non creditorem, quia licèt negetur actio judicialiter petendi, Cap. *Pia*, De exceptionibus in 6., tamen permittitur privatim petere; nec prohibetur communicare cum aliis, si id exigat necessitas vel magna utilitas, utì colligitur ex Cap. *Quoniam multos*, 11. q. 3. iterumque ex §. fin. Addit hanc rationem *Dicast.* n. 164., quia sicuti liberum est ipsi communicare cum domesticis suis, Cap. *Quoniam* 11. q. 3. Cap. *Inter alia*; De sent. excomm., ità etiam cum suis debitoribus; & ideo etiam Cap. *Si verè*, ibid. permittitur ipsi absolvere contractus inchoatos. Quòd debitorem attinet, videtur esse certum eum non excusari, hinc *Less.* & *Lugo* meritò dicunt oppositum esse omnino improbabile, nam ità definitur Cap. *Si verè*, suprà; & ratio est manifesta, quia debitor potest per excommunicationem cogi ad solvendum, ergo excommunicatio eum non liberat: ideoque etiam Cap. *Intelleximus*, De judiciis, dicitur, quòd excommunicatus in judicio conventus teneatur comparere per procuratorem, ergo saltem per talem etiam tenebitur debitis suis satisfacere.

467. Q. 99. *An mors creditoris excuset debitorem à restitutione.* ℞. Si hæredem habeat, non excusat, quia hic succedit in omnia jura: si autem hæredem non habeat nec disposuerit de debito, dandum est pauperibus vel loco pio, quia jus non amisit, & censetur velle, ut, sicuti optimè potest, ei prosit. Quòd si antè mortuus, postea resurgeret, & necdum esset datum pauperibus, esset ei solvendum, quia retinuit jus: imò quamvis per ultimam voluntatem dedisset tibi aliquid, teneris reposcenti restituere, quia subintelligebatur conditio, si moriar & maneam mortuus, *Steph.* t. 4. d. 4. n. 4. *Nec obstat*, quòd Religiosus vel maritus reviviscens non teneretur votis aut Matrimonio, *quia* hic non tradidit corpus, neque ille vovit, nisi usque ad mortem.

468. Q. 100. *An & quomodo præscriptio excuset à restitutione.* ℞. Præscriptio quandoque idem significat, quod exceptio in contrarium, seu exclusio actionis sibi intentatæ, utì videri potest apud *Dicast.* de Just. l. 2. t. 1. d. 1. dub. 12.; sed non quæritur de illa in isto sensu, verum de præscriptione, prout significat certum quendam modum acquirendi dominium, de qua dicemus sequentia. 1. Quid sit. 2. An pro foro conscientiæ valeat. 3. An per eam acquiratur plenum dominium. 4. Quas conditiones requirat specialiter. 5. Qualem bonam fidem. 6. Qualem titulum. 7. Qualem materiam. 8. Qualem possessionem. 9. Qualem continuationem temporis in possessione. 10. Quandonam præscriptio dicatur currere, interrumpi, dormire. 11. Quibus detur restitutio in integrum contra præscriptionem. Atque ex illis sufficienter constabit, an & qualis præscriptio excuset à restitutione.

469. §. 1. Præscriptio est *acquisitio juris vel dominii per possessionem bona fide cum titulo & tempore debito continuatam*, ità quoad rem omnes: alio nomine dicitur usucapio; & quamvis Auctores apud *Haun.* t. 1. c. 5. à n. 155. per usucapionem aliquando intelligant acquisitionem rei mobilis vel rei corporalis, aut præcisè acquisitionem rei; è contrà per præscriptionem, acquisitionem rei immobilis etiam incorporalis, aut etiam exceptionem legitimam fundatam in usucapione, utì habet *Mol.* t. 2. d. 60., tamen sæpe confunduntur.

§. 2. Per præscriptionem acquiritur etiam pro foro conscientiæ dominium. Est communis omnium ferè Jurisconsultorum, inquit *Dicast.* n. 167., & eam nunc tenent omnes Theologi, teste *Haun.* nu. 164., diciique certam *Illss.* t. 4. d. 2. n. 274.; est autem contra varios apud *Mol.* d. 61. 1. contra *Rosel.* & *Hugonem*, qui dicunt tantùm valere pro foro externo, in quo priori domino negetur actio, eò quòd nemo debeat cum alterius jactura locupletari; utì habet Reg. 48. Juris in 6. 2. Contra alios, qui dicunt tum tantùm valere pro foro conscientiæ, si res fuerit possessa titulo oneroso, non autem si gratuito; quia gratia non videtur debere nocere domino 3. Contra *Adrian.* & *Med.* quibus favet *Scot.* in 4. dist. 15. q. 2., qui dicunt tantùm valere pro foro conscientiæ, si dominus negligens fuerit in recuperanda re sua; quia si culpa nulla præcesserit, videtur injustè sequi pœna privationis. Sed probatur universaliter, quia leges humanæ potuerunt per dominium altum transferre jus unius in alterum accedente præscriptione, sic enim postulat bonum commune, partim ne dominia rerum sint incerta, L. 1. ff. *De usucap.*; partim ut vitentur innumeræ lites pro repetendis tuendisque dominiis, L. ult. ff. *Pro suo*; partim ut consulatur quietandis conscientiis eorum, qui diu possedissent, *L. Cum notissimi.* Cod. *De præscript. 30. vel 40. ann.*, ne scilicet possessores propè immortali timore teneantur; partim ne homines in conservandis juribus suis negligentes fierent, L. *Ut perfectius.* Cod. *De annali except.* & Cap *Vigilanti*, De præscript, ergo cùm leges velint per præscriptionem acquiri dominium, & sufficienter significent se illud transferre, dicendum est velle acquiri etiam pro foro conscientiæ. Atque ex his facilè respondetur ad fundamenta opposita: *Ad* 1. Præscribens locupletatur ex re aliena & cum jactura alterius per accidens, cùm non intenderit: favet autem lex justa, quæ dominium dedit. *Ad* 2. Quamvis titulus gratuitus præcesserit, tamen adhuc manent rationes justæ legis. *Ad* 3. Licèt inadæquata causa ejusmodi legum fuerit punire negligentiam in tuendis suis juribus, tamen adæquata aut principalis causa non est, utì patet ex dictis, unde ejusmodi leges non sunt simpliciter pœnales sed auctoritativæ & dispositivæ. Videri possunt plura apud *Lugo* d. 7. s. 1. 470.

Objicitur adhuc, 1. Novellâ 9. dicitur, quòd præscriptio sit impium præsidium, ergo non valet pro foro conscientiæ. ℞. Multi apud *Haun.* nu. 166. dicunt Novellam illam esse suppositítiam, sed dato esse genuinam, dicendum est loqui de illis temporibus, quibus præscriptio currebat etiam cum mala fide, cum qua pro foro conscientiæ non acquiritur dominium, utì dicetur n. 480. 471.

Inst. Absurdum est dicere cognitionem, quam cras habebo de eo, quòd res sit aliena, non impedire me in conscientia, quominus rem illam retineam, & tamen me heri impedivisse, si hodie priùs compleam tempus præscriptionis, ergo. ℞. N. anteced., nam tempore præscriptionis completo in bona fide, putando rem esse meam, hoc ipso res per dispositionem legum facta est mea, ergo retinere possum; si autem heri cognovissem esse alienam, malâ fide perrexissem eam velle usque hodie habere tanquam meam; ergo non complevissem tempus præscriptionis cum bona fide, ergo leges, quæ bonam fidem supponunt per totum tempus, quo currit præscriptio, non transtulissent in me dominium.

Obji. 2. Si Judex tulerit sententiam materialiter injustam, is, in cujus favorem tulit, tenetur restituere, quando deprehendit fuisse injustam, ergo etiam is, qui præscripsit, cùm deprehendet rem fuisse alienam. 472.

℟. N. conseq., Judex non confert jus, sed tantùm declarat, quis videatur habere jus; leges præscriptionum conferunt jus.

Instab. Qui emit rem infra justum pretium, non tamen ultra dimidium, per leges est securus in foro externo, non tamen in conscientia, nec acquirit jus, sed tenetur restituere, ergo etiam, qui secundùm leges præscripsit. ℟. N. conseq., leges conferunt jus tali præscribenti, non autem tali ementi.

473. *Obji. 3. Trident. sess.* 25. c. 19. De Regul. statuit, ut elapso quinquennio præscriptum sit contra Religiosum dicentem se professum esse propter vim vel metum aut cum defectu ætatis, neque tamen Religiosus tenetur in conscientia remanere, si certus sit se vi vel metu coactum, ergo similiter hic. ℟. N. cons., disparitas est, quòd lex humana possit transferre dominium ab uno in alterum, è contrà non potest facere aliquem de non Religioso Religiosum, cùm ad hoc requiratur consensus proprius & liber Religiosi ipsius, quem Ecclesia supplere non potest: hinc

474. *Inferes*, Si rem legitimè præscriptam restituerem alteri, eò quòd rescirem fuisse ipsius, ideoque putarem me debere restituere, hoc non obstante possem illam iterum repetere, quia fuit mea, neque volui abdicare à me, nisi quia putavi esse alienam, ergo cùm aliena non esset, adeóque error dederit causam redditionis, reipsa nolui abdicare à me dominium, ergo mansit mea, ità AA. communiter cum *Dicast.* à num. 273. contra *Tholosanum.* Atque idem est, si solvissem aliquid putans me debere, cùm tamen non deberem, uti rectè *Haun.* n. 176. *Nec obstat*, quòd ignorantia juris non juvet, *nam* hoc verum est, quando agitur de acquirendo dominio, non autem quando de conservando, sic enim dicitur L. 7. ff. *De juris & facti ignor.*, *Juris ignorantia non prodest acquirere volentibus, suum verò petentibus non nocet.* Vide dicenda n. 484. Item *Gormaz* à num. 668.

475. §. 3. Per præscriptionem acquiritur plenum rei præscriptæ dominium, ità cum communi *Covarr.* Reg. possess. p. 3. à n. 2. contra multos Juristas, qui dicunt saltem quoad res immobiles priùs præscribi dominium utile, quàm directum, ideoque initio non acquiri dominium plenum; sed oppositum probat *Lugo* nu. 11. hoc argumento, quia tale dominium directum esset inutile: hanc rationem rejicit *Haun.* à n. 172. dicens posse in multis prodesse, v.g. ut si reliqua bona confiscarentur ob crimen, hæc res, in qua retinuisset dominium directum, non caderet sub confiscationem; item ut prior dominus rem contra se præscriptam iterum præscriberet, bonâ fide possidendo ùt suam vi dominii directi &c. Itaque probatur aliter. 1. Quia leges absolutè dicunt per præscriptionem transferri dominium, ità ut præscribens acquirat plenissimam securitatem circa dominium, L. 4. Cod. *De præscript. 30. vel 40. ann.*, atqui hoc non esset, si prior dominus retineret dominium directum, ergo. 2. Quia sic non obtineretur finis intentus à legibus, nam adhuc incerta manerent dominia directa, nec vitarentur lites, nec quietæ redderentur conscientiæ.

476. *Objici* potest 1. quòd L. 13. ff. *De jurejurando* dicatur, eum, qui juravit, debere post præscriptionem, habere etiam utilem actionem. ℟. Lex non favet adversariis, nam cùm dicat non nudè utilem, sed, *etiam utilem actionem*, potiùs supponeret dominium directum jam antè esse acquisitum, quod tamen adversarii negant: itàque per actionem utilem intelligitur actio efficax, quâ rem efficaciter sibi vendicet, in quo sensu etiam sumitur Tò *utilis actio* L. 1. §. ult. ff. *De aqua pluvia arcenda*, & L. 10. ff. *Si servitus vendicetur.*

477. *Obji.* 2. Priori domino adhuc convenit exceptio, id est, exclusio actionis contra præscribentem, ergo retinet aliquod dominium. ℟. N. antec., nam si agat, semper succumbit, ergo ei non convenit vera actio sed tantùm apparens.

478. §. 4. Ad præscribendum requiruntur hæ quatuor conditiones, 1. Bona fides. 2. Titulus. 3. Res apta præscribi. 4. Possessio continuata per tempus statutum, uti his versibus significatur; *Non usucapies, quatuor nisi talia subsint; æqua fides, justus titulus, res non vitiosa, tempore præscripto possessio continuetur.* Contendunt quidem aliqui Juristæ requiri etiam traditionem, sed contrà est, quia hæc non requiritur ratione sui, sed quia sine illa non esset vel bona fides vel titulus vel possessio, uti rectè *Haun.* n. 176. Nunc quatuor illæ conditiones sunt ordine explicandæ.

479. §. 5. Circa bonam fidem notanda sunt sequentia, 1. Bona fides hic, est conscientia bona vel judicium practicum saltem probabile, quòd res, quam incipis possidere, sit tua, seu quòd hic & nunc alteri non facis injuriam rem talem tenendo vel tale quid permittendo: hinc si res apud te fuisset deposita, & tu factus hæres deponentis, nescires esse tuam, quamvis longissimo tempore apud te esset, non præscriberes, quia non haberes veluti tuam; ideóque etiam licèt ignoranti possit acquiri possessio, tamen non ideo curreret præscriptio, quia ad hanc requiritur scientia & voluntas habendi rem tanquam suam seu habendi jus aliquod in ea, uti clarè innuitur L. 1. Cod. *De acquir. possess.* his verbis, *Per liberam personam ignoranti quóque acquiri possessionem, & postquam scientia intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis quàm Juris, prudentiâ receptum est*; atque ità etiam cum aliis docet *Haun.* t. 3. n. 238.

480. 2. Cum mala fide nunquam præscribitur, nequidem per tempus immemoriale, unde ut præscriptio incipiat currere, præire debet bona fides & continuari. *Nec obstat*, quòd jus civile apud *Haun.* t. 5. n. 182. ad præscriptionem ordinarii temporis 1. requirat bonam fidem tantùm ab initio, quamvis postea superveniat mala; ad præscriptionem autem longissimi temporis nequidem ab initio requirat bonam fidem, *nam* in hoc correctum est à jure Canonico, uti constat ex *Conc. Lateran.*, cujus hæc verba referuntur Cap. fin. De *præscript.* *Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, Synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica quàm civilis, cùm generaliter sit omni constitutioni & consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari, unde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte habeat rei alienæ conscientiam.* Idem habetur in hac Reg. 2. Juris in 6., *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.* Quæ omnia valent pro toto orbe & pro omni genere præscriptionum, uti pluribus ostendit *Haun.* à n. 188.

481. 3. Si ab initio dubites negativè, id est, non habens rationem positivam saltem probabilem judicandi, quòd res sit tua, non habebis bonam fidem pro inchoanda possessione, quia exponis te periculo faciendi injuriam: poteris tamen velle possidere animo conditionato, si nempe non sit res aliena, nec ab alio possideatur, *Lugo* n. 20.; sed hæc possessio non sufficiet ad præscribendum, quia si res fuit aliena, noluisti possidere, ergo non possedisti; si autem fuit tua, non indigebas præscriptione, *Covar. Med. Molin. Less. Laym. Castrop. Lugo* n. 22. *Ills.* n. 297., possuntque videri dicenda n. 562.

482. 4. Si bonâ fide incepisti possessionem, & superveniat dubium, an res sit tua, teneris inquirere; quod si non comperias esse alienam, potes insistere possessioni, uti dicetur n. 563. sicque præscribes, *Molin. Less. Lugo* n. 17. *Dicast.* n. 197. *Ills.* n. 298. contra *Adrian.* & alios: Ratio est, quia cùm melior sit conditio possidentis, potes habere ùt tuam: favetque huic sententiæ Cap. *Si Virgo*, 34. q. 1. & Cap. fin. *De præscript.* uti videri potest apud *Ills.* à num. 298. Notat autem *Dicast.* n. 195. præsumi aliquem incepisse bonâ fide, quia delicta non præsumuntur: excipit tamen,

men, nisi contra jus commune acquisiverit possessionem, vel possessionis suæ titulum non possit afferre alium, quàm longo tempore pacificè possedisse, pro quo remittit ad *Abb.* in Cap. *si diligenti* n. 15. *De præscript.* Vide dicenda n. 567.

483. 5. Si prior possessor, à quo rem accepisti per donationem, emptionem &c., bonâ fide possederit, tu autem ab initio dubites, an sit aliena, teneris inquirere; si post inquisitionem non possis deponere dubium, potes pergere possidere, quia acquisivisti jus, quod habuit prior possessor, sed hic suborto dubio potuisset pergere possidere, ergo & tu poteris, nam non incipis simpliciter possessionem, sed continuas bonâ fide inceptam, *Lugo* n. 64.

484. 6. Si bona fides tua sit orta ex invincibili ignorantia facti vel juris non manifesti, sufficiet ad præscribendum; si sit ex ignorantia juris manifesti, communior sententia est cum *Molin.* d. 64. non sufficere, saltem in illis personis, in quibus non toleratur ignorantia juris manifesti (tolerari solet in milite & minorenni, quandoque etiam in muliere & rustico, *Dicast.* n. 203. *Haun.* n. 197.) Ratio est, quia leges, à quibus est tota vis acquirendi Dominium per præscriptionem, absolutè dicunt ignorantiam juris non juvare, uti constat ex L. 4. 7. 8. & 9. ff. *De juris & facti ignor.* ac clarissimè L. 31. ff. *De usucap.* ubi sic dicitur, *Nunquam in usucapionibus juris error possessoribus prodest*: & hæc sententia est longè probabilior: oppositam tamen velut probabilem defendit *Lugo* n. 33., ac probabilem esse fatentur *Less. Castrop. Haun.* n. 195. nempe adhuc sufficere ad præscribendum pro foro interno, quia talis procedit cum bona fide, cùm non peccet; deinde quia ideo tantùm videntur leges dicere non præscribi cum ignorantia juris, quia præsumunt malam fidem, ergo si constet non adfuisse malam fidem, videtur præscribi posse, ità *Med.* quod tanquam verum tenent *Covar. Nav. Less. & Platel.* n. 566. saltem in præscriptione fructuum, nam in his videtur esse error facti potiùs quàm juris, error autem facti non impedit bonam fidem, uti habetur L. 4. & 8. ff. *De juris & facti ignor.* Sed ad rationes illas facilè respondetur, dicendo ad præscriptionem requiri fidem non tantùm theologicè sed etiam civiliter bonam, uti rectè *Dicast.* n. 198., qualis non est, si sit contra leges manifestas, tum enim est civiliter mala, & hoc valet tam de fructibus quàm aliis rebus præscribendis, *Dicast.* n. 205. Vide dicenda n. 498.

485. 7. Si mala fides tua sit orta ex errore, v. g. quia putabas te furari, inchoando possessionem rei inventæ, quam tamen possessionem licitè poteras inchoare, non præscribes, uti habetur L. 32. §. 1. ff. *De usucap.* docentque *Less. Castrop. Lugo* n. 23. *Ills.* n. 31. & ratio est, quia leges absolutè requirunt bonam fidem: similiter si putâsti rem esse Titii, cùm tamen esset Caji, sic possidendo non præscribes contra Cajum, quia licèt Cajo non facias formalem injuriam, tamen simpliciter es malæ fidei possessor, *Haun.* n. 180. contra *Felin.* & alios. E contrà tamen si una eademque res tua, sit ob diversos titulos obligata Titio & Cajo, quamvis malâ fide intendas elidere jus Titii, si bonâ fide procedas circa Cajum, præscribes contra Cajum, quia sunt duæ diversæ actiones, & circa illam, quæ spectat Cajum, es simpliciter bonæ fidei possessor, *Haun.* n. 181.

486. 8. Si possessio tua sit mala, non ratione injustitiæ, sed aliunde, v. g quia est graviter contra charitatem vel votum, non impediet præscriptionem, quia leges per possessionem malæ fidei intelligunt detentionem rei contra justitiam, *Lugo* n. 26.

487. 9. Si habeas malam fidem, v. g. respectu proprietatis fundi, sed bonam respectu ususfructûs, poteris præscribere usumfructum, quia sufficit bona fides respectu illius juris, quod præscribis, ità cum communi *Molin Lugo* n. 28. *Haun.* n. 181. *Illsf.* n. 32.

10. Si agnoveris rem esse alienam, & inculpabiliter omittas restituere, v. g. nihil ulteriùs cogitans, sed relinquens in cista tua & pergens tenere ùt tuam, *Lugo* n. 43. putat præscriptionem currere, quia pergis possidere sine peccato, ergo bonâ fide: sed vix fiet, quin habeas animum, vel restituendi, & tum desines possidere, vel non restituendi, & tum incipies possidere malâ fide, unde sententia *Lugonis* vix habebit locum in praxi. 488.

11. Si fides tua ob inadvertentiam non sit nisi venialiter mala, *Lugo* à n. 37. dicit sufficere ad præscribendum, quia qui non peccat mortaliter, simpliciter dicitur adhuc habere bonam fidem, & *Conc. Lateran.* suprà loquitur de solo peccato mortali, quando agit de mala fide; si autem sit ab initio graviter mala, & postea bona fides superveniat per oblivionem vel alium titulum, cujus causa sit illa prior possessio malæ fidei, non præscribes, vel saltem manebis obligatus ad compensanda omnia damna inde secuta, quia cùm prior illa possessio fuerit injuria, induxit obligationem reparandi omnia damna ex illa consecuta, inter quæ esset amissio rei, quâ privaretur dominus per tuam præscriptionem: si autem aliunde superveniret bona fides, valeret præscriptio, tum enim damnum non causabitur à mala fide, quam bona fides superveniens purgâsset; & satis colligitur ex hac 36. Reg. juris in 6. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.* 489.

12. Hæres immediatè succedens possessori malæ fidei, sive sit persona singularis, sive communitas integra, non præscribit, quantumcunque diu cum bona fide rem illam possideat, uti cum probabiliore docent *Mol.* d. 65. *Dicast.* à n. 212. *Haun.* n. 208. & 219., videturque ità statui §. *Diutina* Inst. *De usucap.* L. 3. Cod. *Communia de usucap.* L. 11. Cod. *De acquir. possess.* L. 11. ff. *De diversis temporal. præscript.* Ratio est, quia hæres per fictionem juris est una persona cum defuncto, succeditque, uti in omnia jura, ità etiam in omnes ejus obligationes, inter quas est obligatio compensandi damnum ex mala fide secutum, quod damnum afferret illa præscriptio: si tamen rem à defuncto malâ fide possessam incipiat alio titulo bonâ fide possidere, v. g. per emptionem, tenent omnes cum *Haun.* n. 213. præscribere posse, quia mala fides defuncti habet se per accidens. Similiter mala fides Prælati non impedit præscriptionem Ecclesiæ postea possidentis, uti nec mala fides Tutoris impedit postea præscriptionem pupilli, secundùm dicta n. 238., quia Prælatus & Tutor sunt tantùm administratores, *Haun.* n. 220. Quòd si hæres sit mediatus tantùm, sive hæres hæredis, & hic uterque hæres possederit bonâ fide, *Accurs. Grotius, Covarr. Mol. Less. Castrop. Haun.* n. 209. *Platel.* n. 567. *Illsf.* n. 307. dicunt præscribere, quia hic secundus hæres non repræsentat primum possessorem malæ fidei, sed tantùm immediatam personam, cujus est hæres, à cujus tamen obligatione, quam ei reliquerat primus possessor, videtur eximi per præscriptionem bonæ fidei: quidquid sit de præscriptione, *Fachin.* aliique cum *Lugo* n. 61. probabiliùs dicunt saltem manere obligatum, quia secundus hæres tenetur ad omnes obligationes primi hæredis, cujus personam repræsentat, ergo etiam ad hanc obligationem, quæ erat compensare damna per malam fidem defuncti causata, neque ibi est fictio fictionis, sed duplex fictio, quarum una sequitur alteram secundùm dispositionem legum. 490.

13. Qui possessori malæ fidei succedit, non tanquam hæres, sed velut legatarius, donatarius, emptor &c., potest cum bona fide præscribere, quia non 491.

non facit unam cum illo personam, & censetur succedere tantùm in juribus realibus, non autem in vitiis personalibus: si tamen esset res immobilis, quæ alioqui ad præscribendum requireret 10. vel 20. annos, & dominus nesciat rem illam ab altero possideri, ad præscribendum requirerentur 30. anni, uti habetur Authent. *Malæ fidei*, Cod. *De longi temporis præscriptione.*

492. 14. Ad præscribendam libertatem à servitute rustica non requiritur ignorantia juris alieni, hinc si sciam me teneri ad permittendam Titio viam per meum pratum, & Titius hoc ignorans non utatur illo jure suo, tacere possum & suo tempore præscribere, L. 10. & 13. Cod. *De servit. & aqua*: ac pluribus explicat *Lugo* à n. 51., cùm enim non utatur illo jure suo, censetur habere pro derelicto. E contrà, ut præscribam libertatem à servitute urbana, debet intervenire actus, quo agam contra jus alterius, L. 6. ff. *De servit. prædior. urban.*, ideoque requiritur invincibilis ignorantia juris alieni, nam si sciens agerem contra jus ipsius, facerem injuriam & procederem malâ fide, ergo præscribere non possem.

493. 15. Ad præscribendam libertatem à solvendo debito, requiritur bona fides, quâ credas te nihil debere, vel quâ invincibiliter ignores debitum, uti rectè *Lugo* n. 49., nam si scias debitum, quamvìs inculpabiliter differas solutionem, non præscribes libertatem à debito, cùm habeas animum solvendi, & tempus ex contractu vel consuetudine constitutum sufficienter interpellet, tu autem præterea tenearis sponte tuâ solvere. Videri potest *Haun.* n. 193.

494. 16. Præscribi potest libertas à pœna vel mulcta solvenda, si intra certum tempus non exigatur, quamvìs scias te debere, quia non teneris tuâ sponte solvere, si non exigatur, uti habet praxis, ergo poteris habere animum retinendi, ùt rem tuam, quamdiu non petitur, *Covar. Mol. Haun.* n. 183. *Ills.* num. 296. Excipitur pœna privationis bonorum ob hæresin, contra quam non præscribitur, uti ex Jure refert *Lugo* num. 50.

495. §. 6. Circa titulum, notanda sunt sequentia: 1. Per titulum intelligitur causa ex se habilis ad transferendum dominium, uti est solutio, emptio, donatio, permutatio, hæreditas, legatum, fideicommissum, prima occupatio, adjudicatio per sententiam &c., & in jure vocantur pro soluto, pro emptore, pro donato, pro hærede, pro legato &c. Similes tituli sunt, pro derelicto, pro dote, pro suo &c. de quibus plura habent *Haunold.* à n. 233. & *Illf.* n. 283. Ad præscriptionem autem requiri titulum, patet ex cap. *Si diligenti*, De præscript. & ex L. 38. ff. *De usucap.*, ratio autem est, quia alioqui non adesset bona fides.

496. 2. Titulus est vel verus vel coloratus vel apparens vel præsumptus: *Verus*, tum est, si reipsa existat, uti si res sit reipsa empta; tum est *Coloratus*, quando intervenit talis titulus, sed ob ignoratam causam fuit invalidus, uti si res sit empta; sed quia empta est infra dimidium justi pretii, emptio fuit invalida; tum est *Apparens* seu existimatus, si reipsa non existit, attamen bonâ fide putatur existere, uti si quis prudenter judicet rem à patre suo esse emptam, quæ tamen ab eo empta non est nequidem per invalidam emptionem; tum est *Præsumptus*, quando non scitur de ullo certo titulo, quo res incepta sit possideri, nihilominus prudenter præsumitur aliquis adfuisse.

497. 3. Ad præscribendum non requiritur verus titulus, si enim hic adsit, jam antecedenter ad præscriptionem habetur dominium, neque aliquis potest suam rem præscribere.

498. 4. Ad præscribendum sufficit titulus coloratus, uti cum communi docent & ex legibus probant *Haun.* à n. 224. & *Illf.* n. 287. Excipe, nisi fundetur in ignorantia juris manifesti, quæ in tali persona à jure non toleretur, secundùm dicta num. 484., & pluribus exponit *Less.* l. 2. c. 6. à nu. 14. *Haun.* à nu. 206. *Illf.* à n. 288., qui n. 291. tenet cum aliis titulum ex tali ignorantia probabiliter sufficere ad præscriptionem extraordinariam, v. g. longissimi temporis, quia non impedit bonam fidem; sed de hoc dictum est cit. num. 484.

5. Etiam sufficit titulus existimatus, dummodo non sit titulus pro emptore, *Haun.* suprà, *Illf.* n. 293. & habetur l. 48. ff. *De usucap.*; *Si existimaris debere tibi tradam, ità demum usucapio sequitur, si & tu putes debitum esse: aliud, si putem me ex causa venditi teneri & ideo tradam, hic enim nisi actio præcedat pro emptore, usucapio locum non habet.* Aliæ leges, quæ ad præscribendum videntur requirere existentiam tituli, explicandæ sunt de existentia intentionali sive bonâ fide existimata. 499.

6. Quando est possessio longissimi temporis, communiter præsumitur adfuisse titulus; sufficitque ad præscriptionem, uti habetur l. 4. Cod. *De præscript. 30. vel 40. annor.* & Cap. *Ad aures*, De præscript. Quod si res præscribenda esset servitus realis & continua, uti est v. g. aquæductus, sufficit tempus ordinarium cum titulo præsumpto, ubi enim adest scientia & patientia domini, præsumitur consensus, l. 10. ff. *Si servitus vendicetur*: In certis tamen casibus Jus non vult hoc præsumi, nisi absit præsumptio malæ fidei, uti notat *Haun.* à n. 230., & accedat possessio immemorialis, uti habetur cap. 1. *De præscript.* in 6. Attamen ex possessione longissimi temporis præsumuntur omnia solenniter intervenisse, nisi requisita esset scriptura, *Barb.* in collect. ad 3. decret. tit. 17. Cap. *Pervenit* 4. n. 3. & 4. *Pirrh.* l. 3. t. 13. n. 34. 500.

§. 7. Circa res vitiosas seu non aptas præscribi, notanda sunt sequentia: 1. Res aliquæ sunt non aptæ præscribi, vel ex natura sua, vel tantùm ex dispositione Juris: sic ex natura sua præscribi non possunt res ad cultum Dei consecratæ, uti calices, templa, Monasteria, cùm sint Dei, qui censetur semper possidere per suos ministros, §. 1. Inst. *De usucap.* & l. 9. ff. eodem tit. Item res publicæ, quales sunt viæ, plateæ, fora, pontes; & generatim, quæ debent esse communia, l. 9. ff. suprà; L. *Præscriptio*, Cod. *De operibus publicis.* Ratio autem est, quia nemo seorsim potest eorum esse dominus, imò nec seorsim possidere, quia sunt omnium. Ob eandem rationem non potest res indivisa, communis pluribus, ab uno eorum præscribi, quia semper possidetur nomine communi omnium. 501.

2. Ad res ex natura sua non aptas præscribi reducunt *Haun.* n. 355. & *Illf.* n. 276. servitutem hominis liberi, ex L. 9. ff. *De usucap* & Inst. § 1. tit. eodem: Ratio est, quia ad illam non videtur Reip. competere dominium altum: eò etiam reducitur jus primigenium seu fundamentale ad Decimas, quod, utpote spirituale, à laico præscribi non potest, uti habetur Cap. *Causam.* 7. *De præscript.* & Cap. 15. *De Decimis*: Imò post decretum *Conc. Lateran.* neque à laico contra Ecclesiam præscribi potest jus quasi feudale Decimarum dependens à primigenio, possunt tamen laici præscribere immunitatem à solvendis Decimis, cum titulo tempore 40. annorum, sine titulo autem immemoriali tempore, uti ex Cap. 4. *De præscript.* colligit *Illf.* nu. 276. poteritque de his etiam videri *Delbene* de Immun. Eccles. c. 8. d. 29. sect. 2. & seqq., item *Engel* in Manuali paroch. p. 3 c. 1. §. 2., ubi à n. 16. docet posse jus utile decimandi etiam nunc post *Conc. Lateran.* præscribi à laico contra alium laicum, qui illud ante Concilium obtinuerat. 502.

3. Etiam ex natura rei præscribi non potest, v. g. à simplici Sacerdote potestas delegata conferendi Ordines, tum enim per præscriptionem fieret propria, cùm è contrà semper exigat respectu illius esse delegata. 503.

4. Ex

504. 4. Ex dispositione juris nunquam præscribi possunt res pupillorum, L. 3. Cod. *De præscript. 30. vel 40. annorum*: item limites provinciarum, Episcopatuum, parochiarum, si constet aliquando fuisse alios, Cap. *Inter memoratos*, 16. q. 4. Cap. *Super eo*, De parochiis: Aliud est, si id non constet; specialiter tamen permittitur Cap. 1. *De præscript.*, ut Episcopus post triennium partem alienæ diœcesis, cujus incolas à proprio Episcopo neglectos ad fidem converterit, in præmium suæ diligentiæ & in pœnam incuriæ alterius Episcopi, suæ diœcesi adjungat, & sic censeatur quasi præscripsisse. Videri potest *Barb.* de Jure Ecclesl. l. 1. c. 20. à n. 28., ubi rectè notat, quamvìs fines Episcopatûs aut parochiæ nunquam præscribantur, tamen posse acquiri jurisdictionem spiritualem in subditos, juxta Cap. *Ad aures*, De præscript.

505. 5. Etiam ex dispositione juris, aut potiùs ex natura rei, præscribi non potest immunitas ab iis, quæ quis ùt subditus debet Principi in recognitionem potestatis ipsius & suæ subjectionis, uti sunt tributa, correctio, appellatio ad ipsum; potest tamen subditus præscribere libertatem à gabellis, vectigalibus, contributionibus, quæ pro alia necessitate solvuntur; item à potestate temporali Principis, ut nempe desinat esse ejus subditus; & hæc quidem, cum titulo, spatio 50. annorum; sine titulo, tempore immemoriali: à Papæ tamen potestate spirituali, quæ est juris divini, nemo potest unquam præscribere exemptionem. Videri potest *Dicast.* à n. 175. & 209., qui à n. 49. examinat, an ab aliquo præscribi possit potestas imponendi tributa.

506. 6. Alia etiam sunt, quæ ex dispositione Juris dicuntur non apta præscribi, quia tempore ordinario non præscribuntur, sed tantùm extraordinario, uti cum aliis notat *Ills.* n. 277.; talia sunt fundus dotalis, res immobiles minorennium, res furtivæ &c., de quibus paulò pòst dicetur. Et ad res nonnisi tempore immemoriali aptas præscribi reducit *Castrop.* Majoratus, feuda & fideicommissa, saltem in Hispania, sed probabiliter contradicunt *Less. Haun.* aliique cum *Illsj.* à n. 278.

507. §. 8. Circa possessionem debito tempore continuandam, notanda sunt sequentia: 1. Possessio dicitur à *pedum positione* in aliqua re, vel à *positione sedis* in re, vel a *pos*, potens, & *sessio*, quasi cum potestate sessio, *Lugo* d. 2. s. 4. Sumitur quandoque objectivè pro re possessa, & ità dicimus divitem habere multas possessiones; quandoque formaliter pro hoc, à quo veluti forma aliquis denominatur possidens & res denominatur possessa, & eo modo hic sumitur: neque verò per possessionem intelligi debet sola detentio rei, uti baculus tenet rem, quam portat, hæc enim à Juristis vocatur asinina possessio, sed detentio habens speciales effectus in jure, de quibus dicetur à n. 909.; soletque ejusmodi possessio in genere duplex distingui, nempe facti & juris; possessio facti est actus possidendi, abstrahendo an justè an injustè, secundum L. 3. §. 5. ff. *De acquir. possess.* Juris, est jus possidendi; sic enim communiùs sumitur, quamvìs aliqui dicant possessionem facti esse possessionem sine jure possidendi, è contra possessionem juris esse possessionem cum jure possidendi.

508. 2. Possessio facti est apprehensio rei corporalis, corporis, animi & juris adminiculo, uti habet communis cum *Mol.* t. 1. tr. 2. d. 12. *Per apprehensionem* intellige veram vel fictam; vera est, si apprehendam pede vel manu; ficta, quæ ex juris dispositione vel consuetudine sufficit, ut quis dicatur apprehendisse. Dicitur autem *rei corporalis*, quia rerum incorporearum, v. g. beneficii, non dicitur propriè sed quasi possessio, eò quòd non per se, sed per aliquid aliud corporeum apprehendantur: fieri autem debet *corporis* adminiculo, quia non sufficit animus habendi, alioquin venans feram, jam possideret; accedere tamen debet etiam *animus* habendi ùt suam, alioquin esset nuda detentio, per hoc autem vult ùt suam, quòd velit haberi pro domino & de re disponere, ac si esset dominus, quamvìs fortè non sit: assistere debet etiam *jus*, non quòd apprehensio illa debeat semper esse justa, sed quòd jus non debeat impedire, ne tali apprehensione corporis & animi habeatur possessio, uti impedit, si laicus velit rem sacram possidere; ideo autem favet etiam injustæ apprehensioni, quia sæpe nescitur, an non sit justa.

3. Ad veram possessionem totius, satìs est apprehendi partem, L. 3. §. 1. ff. *De acq. possess.*; imò in 509.
quibusdam acquiritur possessio, apprehendendo, non partem rei, sed aliquid aliud, sic enim possides equum apprehendendo frœnum; bona mobilia defuncti apprehensâ parte domûs in qua sunt, cum animo apprehendendi etiam contenta: si tamen plura non faciant unum, uti si sint plura prædia vicina, requiretur in singulis apprehensio; item requiritur apprehensio per totum, quando capitur possessio in aliqua tantùm ejus parte, uti si velis possidere servitutem viæ per fundum alienum, debes actum exercere per totam illam partem, in qua erit via, *Mol.* d. 13. adducens Jura & AA.

4. Apprehensio vera requiritur, ut acquiratur pos- 510.
sessio rerum, quæ antea nullius erant, uti ferarum, thesaurorum, §. 13. Instit. *De rerum divis.* Item rerum vi aut clam possidendarum, v. g. rei depositæ, L. 3. §. 18. ff. *De acq. possess.* Item rerum ab aliis possessarum, si horum consensus desit, etiamsi fiat auctoritate Judicis. Excipe, nisi vi impedireris ab altero, vel ob justum impedimentum non posses verè apprehendere, tum enim sufficeret apprehendere visu, aut si non posses visu, saltem verbo, *Gom.* & alii cum *Mol.* suprà: & similem casum ex Jure Canonico affert *Haun.* n. 220.

5. Apprehensiones fictæ, per quas prior possessor 511.
tradere potest possessionem, fiunt, inprimis visu, uti si ex turre etiam distante ostendam arcem, volens alterum ità in possessionem ejus immittere: deinde traditione scripturæ, quam prior possessor habuit, ex qua constet de titulo & jure: præterea traditione clavium in præsentia horrei vel alterius rei, in qua res aliæ continentur: Item si prior possessor per quemcumque contractum transtulerit dominium in alterum, reservando sibi usumfructum aut constituendo se conductorem in ea, sive res præsens sit sive absens: Item, si rem meam apud te existentem in te transferam per quemcumque contractum, neque sit alius, qui civiliter eam possideat: Item, si ille, ad quem res per quemcumque contractum translata est, apposuerit custodiam apud illam: Item, si ille, qui rem acquirit, eam cum consensu prioris possessoris signet, seu ei certam notam imprimat: Item, si possessor in publico instrumento dicat se possidere nomine alterius, qui hoc ratum habeat, tum enim possessio dicitur tradi per clausulam *Constituti*, hoc est, per clausulam, quâ constituit se possessorem nomine alterius: Denique per solam dispositionem legis, quæ erit loco apprehensionis; & hæc possessio à Juristis vocatur civilissima.

6. Possessio servitutum, si adsit verus titulus, v. g. 512.
emptionis, acquiritur per usum, quo quis putat se uti jure suo, accedente scientiâ & patientiâ ejus, ad quem spectat eam servitutem dare vel impedire; item per solam immissionem in fundum, in quo est servitus, factam à domino, cum animo tradendi possessionem, nisi alius esset possessor fundi, tum enim accedere deberet etiam hujus scientia & patientia. Quòd si alius, quàm legitimus dominus, possideat fundum, tunc ad acquirendam possessionem servitutis vel juris alterius incorporalis in eo satìs est usus ejus servi-

servitutis vel juris cum ea persuasione, quòd utens utatur jure suo, accedente simul scientiâ & patientiâ possessoris. Item satis est immissio in fundum per possessorem facta animo concedendi possessionem, licèt in neutro casu adsit scientia aut patientia veri domini. Similiter si quis cum scientia & patientia illius, ad quem spectat possessionem dare vel impedire, utatur jure aliquo, v. g. eligendi aut præsentandi, comparat ejus possessionem, quamvis careat titulo, dummodo faciat credens se uti jure suo: in hoc autem & superioribus casibus non debet ex circumstantiis innotescere, quòd hoc permittatur fieri pro tunc ex gratia, sed debet videri fieri ex jure, *Dicast.* l. 2. t. 1. d. 1. à n. 291. Ut autem hoc innotescat, quandoque sufficiet unus actus, quandoque plures requirentur, quod arbitrio prudentis Judicis est relinquendum, sic enim ut acquiratur possessio juris ad eligendum Episcopum, satis erit Titium Capitularem semel esse admissum, è contrà, ut acquiratur possessio servitutis ad habendam viam per pratum, non sufficiet semel, nec iterum permisisse transitum, sed longè plures actus requirentur, v. g. ut per annum saltem 30. vicibus transierit: In dubio autem, an talis actio sit facta ex jure an ex gratuita permissione, putant *Faber* & *Dicast.* num. 292. censeri debere factam ex jure. Denique certum est apud omnes, quòd usus immemorialis faciat certam juris possessionem, uti n. 543. dicetur. Hactenus allata deducit fusè *Mol.* d. 14. adductis legibus & AA.

513. 7. Possessio facti, ex parte modi possidendi, alia est justa, alia injusta, uti antè dictum est; injusta, alia est bonæ fidei, si possidens putet se habere jus & tamen non habeat; alia malæ fidei, si sciat se non habere jus: deinde ex parte tituli alia dicitur colorata, pro qua est titulus aliquis saltem verisimilis & non apertè nullus; alia non colorata, cujus titulus est apertè nullus. Colorata, pro varietate titulorum subdividitur in varias species, v. g. in possessionem pro empto, pro hærede &c., si nempe acquisita sit titulo emptionis vel hæreditatis: potestque eadem res pluribus titulis possideri, uti si possideas ùt hæres illius, qui emerat, L. 3. §. 4. ff. *De acquir. possess.*

514. 8. Possessio facti alia est naturalis, alia civilis; naturalis est, quâ quis corpore & animo insistit rei, sive justè sive injustè: civilis, quâ quis possessionem naturalem adeptus, quamvis actu non corpore, tamen animo, saltem habitualiter insistit rei, L. 6. ff. *De acquir. possess.*, v. g. Titius possidebat domum, sed relinquens vacuam abiit Romam animo revertendi in illam; interim Cajus ingreditur in eam animo habendi ùt suam, hic Cajus acquirit possessionem naturalem, quam Titius amisit, licèt retinuerit civilem, quousque revertens non admittatur iterum ad possessionem naturalem, vel suspicans se non admittendum desinat velle iterum occupare, & tum Cajus incipiet possidere etiam civiliter. Sola autem civilis possessio dicitur simpliciter possessio, unde intermedio tempore solus Titius erat simpliciter possessor, Cajus tantùm cum addito, naturalis: potest tamen aliquis per se civiliter possidere aliquid, per alium naturaliter, uti dominus per se civiliter possidet prædium, per villicum naturaliter, & tum etiam dicitur perfectè possessor; perfectissimè autem, si ipsemet & civiliter & naturaliter possideat, nimirum cum adminiculo animi & juris etiam actu corporeo detinendo rem velut suam. Ex his patet idem posse possideri ab uno naturaliter, ab altero civiliter, L. 3. ff. *Uti possidetis*, probatque pluribus *Haun.* à n. 213. *Nec obstat*, quòd L. 3. §. 5. *De acquir. poss.* dicatur plures non posse possidere idem in solidum, nam lex illa tantùm loquitur de possessione ejusdem generis, & reipsa tantùm negat apud duos posse esse in solidum possessionem naturalem.

9. Possessio juris in communiore acceptione sumpta, est jus insistendi rei tanquam suæ, non prohibitæ possideri, *Bartol.* aliique communiter. Dicitur *jus*, per quod differt à mera possessione facti, quæ abstrahit, an fiat cum, an sine jure. *Insistendi rei*, id est, tenendi rem & utendi remediis juris contra volentem impedire. *Rei tanquam suæ*, id est, nomine proprio, ità ut tenere possit & velit tanquam ad se pertinentem. *Non prohibitæ possideri*, id est, quam nulla lex prohibeat teneri & defendi tanquam suam; quod additur claritatis causâ, nam hoc sufficienter includebatur in Tò jus, cùm non sit jus ad aliquid lege prohibitum. Dixi, in communiore acceptione sumpta, nam si sumatur pro ipsa possessione, quæ postea jure habetur, eò quòd præcesserit possessio facti, rectè ex *Mol.* d. 17. definiunt eam *Dicast.* num. 62. & *Maurus* de Just. q. 172., *insistentia actualis aut quasi habitualis in re aliqua, proveniens ex apprehensione corporis animi & juris adminiculo*; unde possessio facti rectè dicitur causalis, è contrà possessio juris est veluti formalis, quia apprehensio rei causat jus ei insistendi, & est via, quâ venitur ad justam possessionem, ideoque etiam qui ità apprehendit rem, dicitur capere possessionem, & postea, si adsit bona fides, resultat jus illam retinendi; si autem absit bona fides, non est propriè jus, sed tantùm quædam potestas detinendi, non positivè firmata, sed tantùm non irritata per leges, estque tantùm quædam possessio habitualis facti. *Palav.* de Just. n. 114. Quòd si quis per possessionem juris intelligeret possessionem per leges non irritatam, abstrahendo an sit justa an injusta, posset definire, quòd sit *potestas insistendi rei tanquam suæ vi interdictorum possessoriorum*, de quibus dicetur n. 711. Advertit tamen *Platel.* nu. 533. possessionem de se injustam, v. g. quam habet fur respectu rei furtivæ, dici posse jus insistendi, non contra dominum sed alios, contra quos jus habet eam tenendi, ne si hi alii rem destruant, ipse patiatur damnum valoris. Porrò hæc possessio juris per hoc distinguitur à dominio, quòd dominium sit potestas absolutè disponendi de re, possessio autem juris tantùm dicat potestatem tenendi rem & se tuendi contra volentes invadere. 515.

10. Quivis ratione utens potest acquirere possessionem per seipsum vel per alium, quamvis de hoc non sciat, l. 3. §. 12. l. 4. l. 9. ff. & L. 1. Cod. *De acq. possess.* Ratione non utens etiam potest per alium nomine ipsius agentem, *Haun.* à n. 234. Quòd si ille alius non possit sibi sed alteri tantùm acquirere, uti servus tantùm potest domino, quamvis vellet, non acquiret sibi sed domino, l. 15. ff. ibid.; Posset tamen, si ità vellet, acquirere alicui tertio, l. 1. §. 19. ibid. Qui autem potest sibi, ut acquirat alteri, debet hoc velle, ibid. §. 20., sed ut quis, qui non potest sibi, acquirat alteri possessionem, debet hæc esse justa, Instit. *Per quas personas*, l. 24. ff. *De acq. possess.* De emolumentis possessionis, vide *Haun.* n. 201. 516.

11. Possessio amittitur solo animo non possidendi; si tamen possidens esset pupillus vel furiosus, requireretur consensus tutoris aut curatoris; quòd si quis ideo possessionem dimittat, ut alius habeat, si hic non acquirat, prior retinet, quia inerat conditio, si alter acquirat, l. 34. ff. suprà: debet autem animus externè manifestari, nam licèt l. 3. & l. 17. ibidem dicatur possessionem solo animo amitti, intelligitur, manifestato, uti rectè *Suar. Lugo* d. 23. n. 59. *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 72.; hinc l. 8. ibidem dicitur, *Quemadmodum nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest, ità nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est*; Ratio est, quia cùm consistat in facto seu intentione externa, debet externè supervenire aliquid, ratione cujus dicatur non ampliùs tenere. Deinde si res immobilis absente priore possessore ab alio fuerit naturaliter possessa, & prior iterum volens ingredi posses- 517.

possessionem repellatur aut urgere desistat, hic amittit possessionem: item si res immobilis à mari vel flumine ad longum tempus occupetur, illius possessio amittitur: item si res mobilis ab alio apprehendatur, v.g. à fure, animo possidendi, licèt dominus ignoret, amittit possessionem; si tamen quis rem apud se depositam sic furetur, qui deposuit, priùs non amittit possessionem, quàm depositarius eam loco moveat, animo sibi usurpandi: quòd si res mobilis perdatur, licèt à nemine sit occupata, perditur ejus possessio, excepto servo, cujus possessio civilis non amittitur, quamvis aufugiat, donec ab alio occupetur vel diu se gerat pro libero, nisi esset captivitate servus: si tamen res alia mobilis adhuc reipsa sit in nostra custodia, sed non occurrat, quia indiget diligentiori inquisitione, v. g. est in quodam angulo domûs, ità ut non statim videatur, retinetur possessio. Præterea possessio animalium, v. g. bovis, amittitur, quando custodiam nostram evaserunt, & diligenter perquisita non reperiuntur, etiamsi nemo occupaverit: similiter possessio piscium, avium & ferarum, quæ à nobis captæ sunt & fuerunt possessæ, amittitur, quando manus & custodiam nostram effugiunt, & suæ libertati sunt redditæ, nec habent consuetudinem redeundi, secundùm dicta n. 264. Pro his omnibus citant leges & AA. *Mol.* d. 15. & *Haun.* à n. 245.

518. 12. Non ideo amittitur possessio, quòd quis habens possessionem exerceat aliquem actum precariò, v. g. si petat veniam transeundi per pratum, per quod habet transeundi possessionem, quia non ideo vult se abdicare possessione, sed potest hic & nunc petere veniam ex alio fine, *Haun.* n. 225. Similiter possessio, quæ per Cajum capta est pro Titio ignorante, non ideo amittitur, quòd Cajus fortè moriatur, etiam antequam Titius resciat possessionem sibi esse captam, L. 12. Cod. *De acquir. poss.* Quòd si Titius per seipsum naturaliter possidens fundum ità discedat ab eo, ut nequidem sit vicinus illi, nec in conspectu habeat, amittit naturalem possessionem & retinet solam civilem; è contrà si naturaliter possideat per alium, v. g. per colonum, servum, procuratorem, quamvis hic ità discedat, ut nec maneat vicinus nec in conspectu habeat, Titius retinet possessionem civilem & naturalem, L. 31. 40. 44. ff. *De acquir. possess.* Rationem disparitatis dat *Haun.* num. 244., quia si, v. g. colonus ità discedens amitteret naturalem possessionem, cum civilem non habeat, hoc ipso nihil competeret illi contra injustum invasorem, adeoque nec interdictum, *Unde vi*, de quo dicetur num. 711., hoc enim favet possessioni saltem civili, ut recuperetur etiam naturalis.

519. §. 9. Circa continuationem temporis ad præscribendum requisiti notanda sunt sequentia. 1. Tempus in Jure aliud dicitur *Breve*, quod est infra 10. annos; aliud *Longum*, quod inter præsentes est saltem 10., inter absentes saltem 20. annorum; aliud *Longissimum*, quod est saltem 30. annorum.

2. Præsentes in hac materia dicuntur, qui habitant in eodem territorio; absentes, qui in diverso, uti probabiliùs dicunt *Mol. Less. Lugo* num. 67., quamvis *Platel.* n. 563. dicat secundùm jus commune præsentes censeri, qui sunt in eadem provincia, absentes qui in diversa, & ità habetur L. ult. Cod. *De longi temp. præscript.*, docetque etiam *Dicast.* n. 227., etiamsi res, inquit, quæ usucapiuntur, sint alibi, uti expressè habetur L. 12. suprà.

520. 3. Tempus *immemoriale* dicitur, cujus nescitur initium, sive, *cujus origo memoriam excesserit*, uti habetur L. 3. §. *Ductus aquæ*, Cod. *De aqua quotid. & æstiv.*; hinc secundùm *Dicast.* num. 245. *Ills.* n. 319. & alios, non dicitur tempus immemoriale, si initium possessionis possit cognosci per instrumenta authentica aut ex continua traditione hominum; non obstat tamen, quòd contrarium possessionis possit probari, dummodo hujus ultimæ possessionis non possit ostendi initium, hinc *Nav. Mol. Engel* num. 11. *Laym.* l. 3. t. 1. c. 8. n. 15. *Dicast.* n. 246. rectè dicunt non obstare possessioni immemoriali, si constet alium ante annos 200. aut 300. possedisse, dummodo nesciatur initium præsentis possessionis; nesciri autem hoc initium, probatur per testes senes, seu annorum saltem 48., uti volunt *Mol. & Castrop.*, quamvis *Vasq.* & alii cum *Dicast.* putent satis esse, si sint majores 40. annis, qui deponant de 40. annis, & dicant se semper vidisse & audivisse rem ità esse, quòdque fuerit communis semper opinio & fama de hoc, ità ut non exstet memoria contrarii: & quamvis *Covarr. Mol. Engel* num. 12. aliique multi dicant ad possessionem immemorialem non requiri certum numerum annorum, tamen putant requiri plures quàm 100., quia Cap. *Si diligenti*, *De præscript.* dicitur, quòd centenaria possessio requirat titulum, ex quo videtur colligi, quòd possessio immemorialis, quæ titulũ non requirit, postulet plures annos quàm 100. Nihilominus 100. anni habentur veluti tempus immemoriale, quia ordinariè sunt summum vitæ humanæ, adeoque videntur superare hominum memoriam, *Lotr.* de re benef. l. 2. q. 7. nu. 59., ubi notat n. 62. respectu centenariæ possessionis decem vel undecim menses, qui fortè deficiunt, censeri dies paucissimos, ideoque non obstare tantillum defectum.

4. Si certum tempus requiratur ad alias præscriptiones, v. g. 10. annorum, putat *Sanch.* in Consil. l. 2. c. 1. d. 28. numerari debere à momento ad momentum, & non tantùm à die ad diem inceptum: è contrà *Dicast.* & *Haun.* t. 3. n. 266. cum communiore tenent oppositum, probatque *Haun.* ex variis legibus, quarum alias in speciem contrarias explicat: sic autem habetur in Codice l. 7. tit. 39. L. 7. §. 6. *In his etiam promissionibus vel legatis vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos vel menses aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum, non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni vel mensis vel alterius singularis temporis computari manifestum est.* 521.

5. Res præscribendæ sunt, vel mobiles, id est quæ aut se ipsas movent, uti animalia, aut loco moveri possunt, uti pecuniæ; vel sunt immobiles, uti agri. Ad mobiles reducuntur debita & actiones ex rebus mobilibus competentes, quia accessorium sequitur principale, docetque *Dicast.* cum aliis multis fructus etiam esse res mobiles, quod cum *Molin.* & *Sanch.* asserit etiam de fructibus beneficiorum, quia etiamsi ex re immobili proveniant, sunt tamen in se quid mobile. Ad immobiles reducuntur census, annui reditus, usus-fructus, beneficia, jus-patronatûs, servitus &c. item debita & actiones ex rebus immobilibus competentes aliaque jura ad illas spectantia. 522.

6. Ad præscriptionem cujuscunque rei requiritur possessio Juris, uti constat ex Reg. 3. juris in 6., & L. 25. ff. *De usucap.*, requiritur autem & sufficit sola civilis, hinc si naturaliter possideas rem, quam alius adhuc civiliter possidet, non præscribes, uti habet communis cum *Dicast.* num. 172. & *Ills.* à num. 309. contra *Vasq.* 523.

7. Ut præscribas, debes rem possidere nomine tuo, hinc non potest feudum præscribi à Vasallo, nec Emphyteusis ab Emphyteuta, etiamsi per 30. aut 40. annos non præstiterint obsequium personale vel reale, uti probabiliùs docent *Silv. Mol. Fill. Less. Bonac. Dicast.* num. 188. *Ills.* suprà contra *Bart.* & alios apud *Dian.* p. 8. t. 7. R. 36., quia Vasallus & Emphyteuta non possident dominium directum nomine proprio, uti nec tutor bona pupilli, nec commodatarius, locatarius, depositarius rem commodatam, locatam, depositam; & hæc habentur L. 13. ff. *De usucap.* 524.

8. Ne-

525. 8. Nemo plùs potest præscribere, quàm possideat, uti optimè explicat *Dicast.* à n. 183., unde si quis debeat pensionem, v.g. 100. aureorum quotannis, & diu solvat annuatim tantùm 60., agnoscat tamen se obligatum aut communiter habeatur pro obligato ad totum, non præscribet immunitatem à solvendo toto. Et universaliter loquendo, immunitas ab actione præstanda non præscribitur, nisi adsit talis possessio, quâ quis verbo vel facto negaverit se obligari ad præstandum, nam si agnoscat se obligatum, vel communiter habeatur pro tali, non possidet immunitatem, quamvis actio non exigatur, quia per actus liberos non inducitur præscriptio, uti habet reg. communis juris; hinc *Covarr.* & alii cum *Herincx.* de Just. d. 4. n. 188. dicunt, in rebus meræ gratiæ seu facultatis non datur præscriptio: sæpe tamen præsumi potest, quòd alter renunciarit juri suo, si, quando erat opportunitas, non exegerit, aut exegerit ab aliis & non ab hoc.

526. 9. Ad probandam possessionem continuatam, plerumque sufficit ostendere principium possessionis & possessionem pro præsenti, quia tum etiam præsumitur pro tempore intermedio, uti rectè *Dicast.* n. 260., & habetur l. 16. Cod. *De probat.*

527. 10. Legitima possessio Auctoris, id est, illius, qui priùs possedit, unitur cum possessione successoris, facitque unum tempus per accessionem, L. un. Cod. *De usucap. transformanda*, L. *Dolia*. §. *Eum qui* ff. *De contrah. empt.* L. 11. Cod. *De præscript. longi temp.* Cap. *Cum de benef.* 5. *De præbendis* in 6. Unde si ad præscribendum requirebantur 10. anni, & antecessor meus bonâ fide possederit per 6. & ego per 4. annos, jam præscripsi. Vide tamen, quæ dicenda sunt l. 4. n. 685.

528. 11. Quia quandoque plùs temporis requiritur ad præscribendum contra unam, quàm contra aliam personam, si fiat mutatio personarum, contra quas præscribitur, tempus computari debet respectivè ad utramque illam personam, uti colligitur ex L. 6. ff. *De jure fisci*, docentque Auctores communiter cum *Dicast.* n. 264., hinc si res immobilis, quæ contra privatum præscriberetur 10. annis, transeat ad Ecclesiam, postquam alius jam 5. annis possederat, sicque absolverat mediam præscriptionem, ut jam præscribatur contra Ecclesiam, opus erit aliis 20. annis tanquam alterâ medietate 40. annorum, qui requiruntur ad præscribendum contra Ecclesiam; ità cum aliis *Haun.* n. 302.

529. 12. Ad præscriptionem mobilium spectantium ad privatos, requiruntur & sufficiunt cum certò titulo 3. anni, uti habetur §. 1. Instit. *De usucap.* & L. un. Cod. *De usucap. transform.*, contra jus antiquum, requirens tantùm unum annum. Valet hoc etiam de rebus ad Ecclesiam spectantibus, auth. *Quas actiones*. Cod. *De SS. Eccl.*, Cap. *Placuit*. 16. q. 5. Neque Romana Ecclesia in mobilibus habet speciale privilegium præ aliis, uti tenent *Glos. Mol. Laym. Sanch. Castrop. Lugo, Haun.* t. 5. n. 271. contra *Silv. Covarr. Panorm. Felin. Bald. Less.* & alios. Quòd si desit titulus, requiruntur 30. anni, quia hi requiruntur ad præsumptionem tituli. L. *Sicut in rem*. L. *Si quis emptionis*, §. *Quòd si quis*, Cod. *De præscrip.* 30. *annorum*.

530. 13. Ad præscriptionem immobilium spectantium ad privatos, cum titulo requiruntur inter præsentes 10. anni, inter absentes 20., §. 1. Inst. *De usucap.* & L. ult. Cod. *De præscript. longi temp.* Si autem dominus fuit partim præsens partim absens, tot anni sunt adjiciendi, quot abfuit, auth. *Quod si quibusdam*. Cod. *De præscript. longi temp.*, ita ut duo anni absentiæ computentur pro uno anno præsentiæ, v.g. si ad præscribendum requirebantur 10. anni, & adfuerit tantùm 4. annis, antequam præscribatur, debet abesse aliis 12. annis, hi enim 12. anni absentiæ sunt veluti 6. anni præsentiæ; & ità de cæteris.

531. 14. Res furtiva vel vi possessa, si priùs non redierit ad dominum, vel nisi fur aut rapiens sit factus hæres domini, non præscribitur ordinario tempore, nequidem à mediato possessore bonæ fidei, §. *Furtivæ*. Instit. *De usucap.* L. *Si aliena*. ff. *De usucap.*, unde ut præscribatur domino ignorante, requiruntur 30. anni, Novel. 119. c. 7., Si autem dominus sciat & negligat contestari, sufficiunt 10. inter præsentes & 20. inter absentes, uti habetur in cit. Novel.; putatque probabiliter *Lugo* d. 7. n. 151. ex L. *Sicut in rem*, Cod. *De præscript. 30. vel 40. annorum*, etiam à fure præscribi per 30. annos, si ei supervenerit bona fides, v.g. quia à Confessario ei dictum est licitè potuisse tunc accipi vel nunc retineri. Per rem autem furtivam hìc communiter intelligitur res externa & mobilis injustè accepta; quòd si tantùm injustè retenta esset, aut acquisita dolo malo dante causam contractui, non esset propriè furtiva, uti cum *Mol.* notant *Lugo* n. 141. & *Haun.* n. 370., adeoque ordinario tempore posset præscribi. Per, vi possessa, intelliguntur etiam immobilia.

532. 15. Res quæcunque minorennium non præscribuntur nisi 30. annis.

533. 16. Ad immobilia Ecclesiæ Romanæ (id est, Ecclesiæ Lateranensis, & Romani Pontificis bona ac patrimonium) requiruntur 100. anni, auth. *Quoad actionem*. Cod. *De SS. Eccl.* Cap. *Ad audientiam*, 13. & seqq. *De præscript.* Cap. *Nemo* 16. q. 3. Cap. 2. *De præscript.* in 6. Excipiunt Doctores apud *Mol.* d. 73. §. ult. & apud *Illsf.* n. 319. bona in pœnam hæresis ad Romanam Ecclesiam devoluta, quæ 40. annis post mortem hæretici præscribuntur, Cap. fin. *De præscript.* in 6.; & idem dicunt aliqui ex l. 23. §. *Sive itaque*, Cod. *De SS. Eccl.*, de omnibus bonis per ultimam voluntatem, donationem, emptionem, fideicommissum translatis ad civitatem vel coronam Regiam, & nondum traditis, uti videri potest apud *Haun.* n. 303.

534. 17. Ad immobilia præscribenda contra inferiores Ecclesias & pia loca requiruntur 40. anni. Contra Ordinem S. Benedicti & S. Salvatoris, 60. anni. Contra Ordinem Cisterciensem S. Bernardi in Germania, teste *Haun.* n. 30., item Mendicantium & cum eis participantium privilegia, 100. anni.

535. 18. Bona, quæ Principi ut privato competunt; item bona patrimonialia Clericorum, secundùm omnes præscribuntur uti alia privatorum bona, *Bald. Covarr. Mol. Less. Castrop. Illsf.* n. 325.; bona autem etiam mobilia fisco sæculari propter delictum addicta & per sententiam Judicis incorporata præscribuntur 40. annis, *Bart. Panorm. Silv. Covarr. Mol. Laym. Lugo. Illsf.* nu. 326. ex L. *Comperit*, Cod. *De præscriptione 30. annorum*, & L. *Omnis*, ibidem. *Nec obstat* §. *Res Fisci*, Instit. *De usucap. nam* tantùm vult non præscribi præscriptione ordinariâ, de qua ibi agitur, sicuti dum dicitur aliquid non præscribi 100. annis, non negatur præscribi tempore immemoriali. Quòd si fisco necdùm sint incorporata, præscribuntur 5. annis, L. 2. Cod. *De Vectig. & Commiss.* Si autem bona, etiam immobilia, vacent per mortem defuncti sine hærede, quamvis sint fisco denunciata, si incorporata non sint, præscribuntur 4. annis.

536. 19. Fundus dotalis, res primogenituræ vel fideicommisso alligatæ, legatum rei certæ, bona adventitia filii-familias, non præscribuntur nisi longissimo tempore, ità quidem, ut præscriptio contra filium-familias non incipiat currere, nisi quando egreditur patriam potestatem, *Lugo* n. 148.

537. 20. Servitutes & jura (quale secundùm *Trid.* sess. 25. c. 9. *de Reform.*, est jus patronatûs contra Ecclesiam) si habeant actus discontinuos & raros, non præscribuntur nisi tempore immemoriali, *Laym. Silv. Less. Haun.* num. 311. *Burgh.* Cent. 2. Cas. 16. Putant

stant tamen Lugo à n. 75. & Haun. n. 305. servitutes continuas vel quasi continuas, v. g. transeundi per agrum alienum, immittendi tignum &c., præscribi 10. annis contra præsentes, 20. contra absentes, probatque ex jure *Dicast.* l. 2. t. 1. n. 291. Si autem esset ad utendum raro, v. g. ad aquæductum per singulos menses semel, requirunt aliqui inter præsentes 20. annos. Addit cum aliis *Lugo* n. 90. jus patronatûs Ecclesiæ non liberæ præscribi ab uno patrono contra alium tempore ordinario, quod sufficit ad alias res immobiles contra privatos, quia non præscribitur contra Ecclesiam, sed contra alterum patronum, qui nullum habet speciale privilegium, & hoc videtur probabilius contra *Dicast.*, qui requirit 30. annos. De præscriptione circa jus patronatûs dicetur l. 4. n. 354.

538. 21. Servitus personalis extinguitur per præscriptionem, si quis bonâ fide, etiam sine titulo per 20. annos gesserit se ùt liberum, uti colligitur ex l. 2. Cod. *De præscript. longi temporis*: servitus autem realis extinguitur per præscriptionem 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes, uti colligitur ex l. 12. ibidem, itemque ex aliis legibus apud *Lugo* à n. 77.; tempus autem hoc præscriptionis in servitutibus rusticis incipit currere, quando alter incipit non uti jure suo; in urbanis verò, quando bonâ fide exercuisti primum actum contra jus alterius, uti insinuatum est n. 512.

539. 22. Debita quæcunque & actiones, quibus illa exigi poterant, regulariter non præscribuntur nisi 30. annis, l. 3. Cod. *De præscript. 30. ann.* & l. 1. §. *Ad hæc*, Cod. *De ann. except.*, docentque *Mol. Lugo*, nu. 80. *Castrop.* tr. 32. d. 6. p. 33. *Haun* n. 313. *Ills.* num. 333. Notat etiam *Less.* l. 2. c. 6. n. 19. ut præscribam contra debitum vel contra actionem ad debitum, non sufficere, quòd creditor toto tempore non exigat aut non meminerit, sed requiri, ut ego bonâ fide existimem me nihil debere, quia v. g. puto condonatum vel solutum esse; vel ut omnino memoriâ exciderit, alioquin non censebor bonâ fide possidere jus non solvendi, etsi enim creditor me non interpellet, tamen terminus elapsus ipsaque dies interpellat. Quòd si actio sit Hypothecaria, sive res à creditore sive a debitore possideatur, requiruntur 40. anni; si tamen possideretur à tertio, præscribi posset eo tempore, quo res præscriberetur, L. *Cum notissimi*, Cod. *De præscript. 30. annorum.* Similiter contra Ecclesiam & loca pia, ad præscribendum debita & actiones requiruntur 40. anni, uti probat *Lugo* num. 80.; quanto autem tempore præscribantur actiones Fisci tam civilis quàm Ecclesiastici, videri potest apud *Dicast.* à n. 229.; communiter censentur præscribi, si intra quinquennium non exigat.

540. 23. Actio *redhibitoria*, quâ emptor intra 6. menses rescissâ emptione reddere potest rem propter vitium, quod si scivisset, non fuisset empturus, præscribitur intra 6. menses, uti habetur L. 19. §. 6. ff. *De ædilitio edicto*: actio autem, *quanti minoris*, competens intrà annum illi, qui cognito rei vitio empturus quidem fuisset, sed non tanti, præscribitur per annum, uti ex eadem lege docent *Haun.* n. 185. & *Oñate* de contract. d. 10. n. 295.; notat tamen rectè *Platel.* n. 574. venditorem in conscientia non liberari, si dolosè processerit.

541. 24. Omnis accusatio criminalis, quæ scilicet ordinatur ad punitionem delicti, præscribitur spatio 20. annorum, itâ ut sublatum sit jus inquirendi, etiam ratione delicti notorii vel confessati, & nequidem Minoribus vel Fisco conceditur restitutio in integrum; accusatio tamen Apostasiæ & Parricidii perpetuò durat. Addunt Auctores Crimen læsæ majestatis, hæresis, assassini, falsæ monetæ, simoniæ, abortûs, suppositi partûs aliaque similia, uti cum aliis docet *Haun.* n. 327.; reliquorum criminum minus enormium, uti adulterii, stupri, incestûs, item peculatûs, communiter præscribuntur per quinquennium, uti habent *Dicast.* n. 258. & *Haun.* à n. 324. Præterea actio ad pœnam sive civilem sive criminalem pro injuria præcisè, præscribitur per annum, ab eo tempore, quo injuriatus potuit actionem intentare; & habentur hæc in legibus apud *Illsf.* à n. 331., potestque etiam videri *Lugo* n. 101., qui n. 102. cum *Haun.* n. 327. notat in his omnibus exceptiones istarum actionum nunquam præscribi, id est, si alter similem actionem intendat tibi, quovis tempore poteris pari jure contra ipsum iterum excipere, quia quæ sunt temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum, uti habet regula communis. Denique actiones civiles ex criminibus vel injuriis descendentes, v. g. pro damno, non hoc ipso præscribuntur, sed indigent tempore illis constituto.

25. Ad præscribendum aut quasi præscribendum contra legem civilem, sufficiunt 10. anni; contra canonicam, requiruntur 40., uti habet communior & probabilior, quamvis *Sa, Less. Castrop.* & *Lugo* num. 94. dicant sufficere etiam 10., eò quòd sit longum tempus. Ut autem præscribatur contra legem, non est opus, ut incipientes contrariam consuetudinem habuerint bonam fidem, uti docent *Suar. Bonac. Castrop. Lugo* n. 96. aliique cum *Dian.* p. 8. t. 7. Ref. 37. contra *Silv. Less.* & alios, cùm non sit propriè præscriptio, sed per consuetudinem contrariam tollatur lex, secundùm dicta l. 1. n. 572., si tamen simul præscribatur jus aliquod contra Ecclesiam, requiritur bona fides & anni 40., vel 100., si esset Ecclesia Romana aut corona Regni; si autem jus adhuc resisteret, requireretur tempus immemoriale, Cap. 1. *De præscriptionibus* in 6. 542.

26. Quamvis res aliqua sit ex dispositione juris, aut etiam ex natura sua non apta præscribi, tamen *Mol.* d. 707. n. 8. aliique docent, si fuerit possessio immemorialis, v. g. viæ publicæ, præsumi titulum, & sic censeri acquisitum illius dominium, non quidem vi præscriptionis, sed quia ex possessione illa præsumitur titulus translativus dominii, uti habetur l. 3. §. *Ductus*, ff. *De aqua quotid.* Itaque in tali casu præsumitur Principem vel Remp. scivisse & consensisse: unde universaliter tradunt cum communi *Tusch.* V. *tempus immemoriale*, n. 1. 2. 5. 6. & 41. *Laym.* l. 3. t. 1. c. 8. à n. 14. *Mol.* d. 75. n. 8. *Haun.* n. 319. *Pirrh.* l. 3. tit. 4. n. 14. hoc posse tempus immemoriale, quod potest potestas Principis, ideoque operari quemcunque titulum: unde infert *Dicast.* nu. 243., quando generalibus verbis dicitur acquiri non posse dominium, non obstante quacunque præscriptione, per hoc non excludi immemorialem, quæ ob specialem favorem speciali derogatione indiget. Et quamvis notet *Dicast.* n. 181. personam, quæ præscripsisse dicitur, debuisse esse capacem possessionis, cui jura non resistant, hinc quia jura resistunt possessioni, v. g. laici respectu rei sacræ, eum non videri præscribere, quantumcunque diu tenuerit; rectè tamen addit, quando adest tempus immemoriale cum bona fide, prudenter præsumi titulum, ideoque possessorem in utroque foro reddi tutum, donec contrarium innotescat: Et ideo etiam docent *Haun.* num. 357. & *Illsf.* n. 275. ex tempore immemoriali nasci præsumptionem Juris, v. g. præsumi concessionem Ecclesiæ ad Jus decimandi, ideoque allegari posse titulum privilegii, uti ex jure probat *Lotter.* De re benef. l. 2. q. 7. n. 34, notatque etiam *Leuren.* p. 2. q. 47. n. 3. Quòd si constaret non esse datam eam concessionem vel privilegium, tempus immemoriale non juvaret ob defectum possessionis, cujus, per se loquendo, incapax est laicus; uti dictum est, docetque pluribus *Engel* in Man. paroch. p. 3 c. 1. §. 2. à n. 7., ubi etiam 543.

pletum, L. un. Cod. *Si adversus usucap.* L. ult. Cod. *De temporibus in integrum.* L. ult. Cod. *In quibus causis restit. in integ.* 2. Ecclesiis per 4. annos post expletam præscriptionem, uti cum communi *Mol.* d. 80.; quod *Dicast.* n. 269. *Ills.* n. 319. aliique extendunt ad alia loca pia, quamvis præscriptio esset longissimi temporis, Cap. 1. & 2. *De restit. in integ.* 3. Quandoque etiam majorennibus ad 4. annos, postquam impedimentum cessavit, v. g. si in captivitate, si Reip. aut studiorum causâ, si in publica expeditione abfuerint, secundùm prudentiam Judicis vel Principis, L. 1. ff. *Ex quibus causis majores*; quamvis in Instit. tit. *De actionibus* §. 5. dicatur tantùm intra annum. Aliæ etiam justæ causæ sufficiunt, uti statim dicetur. 4. Conceditur etiam mulieribus & rudibus secundùm *Rosmer,* quod probabile censent *Mol. Less. Castrop.* tr. 32. d. 1. p. 19. §. 1. n. 13., dummodo illi omnes ante completum tempus præscriptionis debito modo non potuerint eam interrumpere. 5. Conceditur etiam conjugibus quoad bona dotalia, quia censentur privile-
559. giata, *Pinell. Rebell. Castrop. Illf.* n. 321. 6. Si ille, contra quem est præscriptum, probet se non interrupisse præscriptionem ideo, quia invincibiliter ignoravit, v. g. rem suam ab alio possideri, *Covar. Mol.* & alii dicunt illum gaudere beneficio restitutionis in integrum, quia L. 1. Cod. *Ex quibus majores*, dicitur, *si quæ alia justa mihi causa esse videbitur, in integrum restituam,* ergo etiam sufficit causa invincibilis ignorantiæ: consentit *Andreas Gayll*, si præscriptio non sit longissimi temporis, sed meritò dubitat *Dicast.* n. 170., ideoque cum *Fachinæo* absolutè negant *Haun.* n. 345. & *Illf.* suprà hanc esse sufficientem causam, quia alioquin continuæ essent causæ litium, quisque enim dicet se ignorâsse, & hoc ipsum videtur innui L. fin. Cod. *De præscript. longi temporis*, ubi dicitur, *Nulla scientia vel ignorantia exspectanda, ne altera inextricabilis oriatur occa-*
560. *sio.* 7. Libro 2. feudorum tit. 4. statuitur, ut dominus directus fundi possit alienationem sine consensu suo a Vasallo bonâ fide factam revocare, non obstante præscriptione longi temporis; putat tamen *Dicast.* n. 236. non posse post præscriptionem longissimi temporis, & ità habetur in Glossa ibidem.

561. Q. 101. *Quid dicendum sit in variis dubiis vel opinionibus circa obligationem aut excusationem ab obligatione restituendi.* R. Jam resolvimus, quid tenendum sit in sequentibus dubiis. N. 183. in dubio, an res perierit casu, an ex culpa conductoris. N. 186. an intervenerit culpa gravis. N. 205. an in fructibus prævaleat natura vel industria. N. 218. an res, quæ periit apud iniquum detentorem, peritura fuisset apud Dominum. N. 277. an tributum sit justum. N. 278. an Princeps possit tributum imponere. N. 462. an Dominus, si sciret debitum, aut si rogaretur, esset illud remissurus. N. 345. an causa abstrahendi à Religione sit justa. Possunt addi sequentia:

562. §. 1. Si accipiens rem à Titio, aut primus eam occupans, dubites, an non spectet ad aliquem tertium, vel ad aliquos in particulari, teneris pro quantitate dubii restituere, neque enim tibi favet possessio, uti dictum est n. 481., cùm necdum bonâ fide habueris, ità *Mol.* & alii cum *Dicast.* de Restit. d. 5. nu. 205. & 210. Si tamen accepisses à possessore bonæ fidei, & nihilominus dubitâsses, sed postmodum adhibuisses diligentiam, postea manente dubio posses retinere, secundùm dicta n. 483., quia venisses in locum illius, qui bonâ fide possedit, possesque ejus juri insistere, *Vasq. Mol. Sanch. Castrop. Laym. Dian.* p. 4. t. 4. R. 27. *Dicast.* n. 207. *Petsch.* pag. 582. Quòd si dubitans accepisti, & factâ inquisitione dubium manet, an res spectet ad aliquem alium, sed in communi tantùm, & nescias ad quem, *Vasq.* & *Turr.* putant te posse incipere possessionem bonâ fide; quia neminem nôsti cui faceres injuriam; quod *Lugo* d. 18. n. 4. admittit velut probabile, sed *Petsch.* p. 583. meliùs dicit pro quantitate dubii esse restituendum pauperibus, uti n. 94. dictum est de debitis incertis ex delicto.

§. 2. Si quis rem à se bonâ fide possessam probabiliter putet esse alienam, *Schild.* de Consc. t. 2. nu. 91. dicit teneri restituere, si non habeat opinionem etiam probabilem, quòd sit sua, quia sicuti probabilis opinio sufficit pro excusatione, ità etiam pro obligatione restituendi, & quando deest ratio pro possessore, non potest sibi formare conscientiam, quòd res de jure sit sua, licèt de facto possideat, ergo retinere non potest. *Valent. Con.* & alii cum *Sanch.* de Matr. l. 2. d. 4. n. 14. dicunt, si post inquisitionem sint majores rationes, quòd spectet ad alterum, tum teneri restituere, quia non est æquale dubium, putant autem tum tantùm esse meliorem conditionem possidentis, quando est æquale dubium, *Vasq. Tamb.* l. 1. c. 3. §. 7. v. *Restitutio*, *Diana* suprà, *Lugo* d. 17. n. 86. & 94. *Castrop.* t. 1. d. 3. p. 2. n. 11. *Laym.* l. 1. t. 1. c. 5. n. 21. *Dicast.* à n. 199. *Burgh.* cent. 1. cas. 51. & 84. *Rosmer* cum *Petsch.* p. 586. dicunt, quamvis post inquisitionem ipsi probabilius sit, quòd res sit aliena, nihilominus posse retinere, quia titulus possessionis præponderat omnibus aliis rationibus non certò convincentibus; & idem pluribus confirmat *Carden.* in 1. crisi d. 16. c. 8. a. 3. & seqq. Item d. 64. c. 3., quia in possessione bonæ fidei est verum ac certum jus, nam possessio definitur à Juristis, jus insistendi rei non prohibitæ possideri, ergo quamvis circa dominium sit dubium, tamen possidens habet jus certum insistendi rei, donec sit moraliter certus rem non esse suam, consequenter poterit incipere præscriptionem, & elapso tempore absolutè retinere. Et propter hanc rationem *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 10. n. 9. mutavit sententiam, tenetque cum posterioribus: Etiam Cardin. *Sfrondatus* in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. n. 11. dicit contra possessionem non esse procedendum nisi ex certitudine.

§. 3. Si post possessionem bonæ fidei superveniat 564.
dubium, & negligas inquirere, ideoque postea non possis veritatem comperire, teneberis restituere pro qualitate dubii, quia omissio inquisitionis fuit injuriosa illi, de quo dubitabas, an esset forsan dominus, ergo teneris compensare injuriam secundùm proportionem spei, quam habere poterat, ut agnosceretur dominus; nec postmodum in te manet bona fides, & possessio desinit tibi favere, ità *Mol. Lugo* d. 17. n. 84. *Sanch.* l. 2. c. 23. n. 183. *Illf.* t. 4. d. 3. n. 46. aliique apud *Dicast.* n. 197. Defendunt tamen etiam oppositum velut probabile *Rebell. Bonac. Castrop.* & *Diana* R. 29., quia adhuc favet possessio certa, & post inquisitionem nunc, prout fieri potuit, factam, redire videtur bona fides, quod *Lugo* n. 85. & *Tamb.* n. 6. putant non esse omnino improbabile, quando in genere dubium erat, an res esset aliena, & non dubitabatur de jure alicujus in particulari, secundùm dicta n. 562.

§. 4. Si bonâ fide possederis, & post inquisitionem 565.
non potens deponere dubium rem consumpseris, postea autem compareat dominus, teneberis restituere, saltem ex re accepta, quantùm eris factus ditior, potuisti enim consumere, uti communiùs tenent AA. cum *Dicast.* n. 215. contra *Cord.*, quia quamvis permaneret dubium speculativum, poteras tamen practicè deponere, eò quòd dubio prævaleret possessio, *Sanch.* n. 187. *Rebell. Less. Dian. Tamb.* n. 10. *Rosmer, Petsch.* p. 584. Hoc ipsum dicunt valde probabiliter multi cum *Laym.* l. 1. t. 1. c. 5. n. 21., quamvis vendideris, sive enim consumas sive vendas, videtur esse par ratio, cùm pretium succedat loco rei; contradicit tamen cum aliis *Lugo* n. 90., dicitque, si vendas, te debere esse paratum ad restituendum totum pretium

Pretium domino comparenti, sive inde factus fueris ditior sive non; quia cùm necdum cessâsset dubium, tenebaris non impedire, quominus dominus, si compareret, rem suam reciperet, impedis autem, si non sis paratus ejus valorem restituere. Similiter docet *Dicast.* n. 211. citans *Rebell.* & *Sanch.*, quamvis consumpseris, te tamen teneri restituere rem & fructus perceptos, licèt non sis inde factus ditior, quia jus ità dubium non faciebat tibi potestatem aliquid ex re consequendi, non teneris tamen restituere, quod non percepisti, neque quod casu apud te perit.

566. §. 5. Quando nullus eorum, de quibus dubitatur, an sint domini rei, rem possidet, si dubium est æquale, est æqualiter dividenda; si inæquale, inæqualiter secundùm proportionem dubii. Quòd si dividi non possit, sorte est agendum, aut ex consensu partium res uni est applicanda & aliis aliquid refundendum, *Dicast.* n. 207. *Tamb.* n. 8. & alii.

567. §. 6. In dubio, an aliquis possessionem inceperit bonâ an malâ fide, præsumendum est, quòd bonâ, quia delicta non præsumuntur, *Lugo* d. 18. nu. 16. Si tamen in aliquo sit actu mala fides, & non sciat, quando inceperit, præsumi debet ab initio fuisse mala, quia *semel malus semper præsumitur esse malus*, secundùm Reg. 8. juris in 6.

568. §. 7. Qui bonâ fide rem consumpsit, & cessante bonâ fide dubitat, an ex illa re sit factus ditior, ad nihil tenetur, quia cùm debeat esse obligatio ex re accepta, tamdiu est possessio pro libertate, donec constet rem alienam esse æquivalenter apud me, *Sanch.* n. 36. *Tamb.* n. 10. *Rosmer* & *Petsch.* p. 585. Similiter dubius, an debeat restituere plus an minùs, tenetur tantùm ad minùs, quia possessio est pro illo, & in dubiis minimum est amplectendum, utì ex utroque jure probant *Dicast.* n. 209. & *Bardi* de Consc. disc. 6. c. 9. §. 19. & etiam diximus l. 1. n. 596.

569. §. 8. Si res ab altero bonâ fide possideatur, quamvìs probabiliter aut etiam probabiliùs opineris esse tuam, non potes eam eripere, quia alteri favet certa possessio, ità *Suar. Sanch. Dian. Dicast* n. 203. *Schild.* n. 89 & alii contra *J. Sanch.* Si tamen certus sis rem esse tuam, nec àliter possis recipere, poteris occultè eripere possessori bonæ fidei, *Sanch.* & *Schild.* nu. 90. Quòd si putans te teneri ex voto dubiè valido solveris aliquid, non poteris tibi compensare, quamvìs postea rescias te potuisse non solvere, quia illi, quibus solvisti, jam habent possessionem, & jus probabile favet illis, pro te autem nulla est certitudo, *Sanch.* & *Dicast.* n. 204.

570. §. 9. Opinans probabiliter rem ad se spectare, si nequit per judicem, potest pro foro interno eripere possessori malæ fidei, quia nullum huic jus favet neque possessio, sed ex justitia tenetur extradere, ergo eripiendo illi non facio injuriam, sed justitiæ cooperor, *Schild.* suprà.

571. §. 10. Si quis opinetur probabiliter se restituisse vel solvisse debitum, *Schild.* nu. 92. citans *Boss.* dicit ad nihil teneri, quia sicuti in aliis similibus dubiis juris & facti licitum est sequi opinionem probabilem, ità & in quæstione de restitutione vel solutione facta, & hanc sententiam admittit *Tam.* 1. 2. d. 2. q. 6. dub. 4 n. 49., si uterque dubitet, tam creditor, quàm debitor, in quo casu *Laym.* n. 42. *Dian.* R. 32. *Tamb.* n. 1. aliique obligant tantùm ad partem pro qualitate dubii: è contrà *Sanch. Vasq. Rebell. Bardi* §. 16. *Lugo* d. 18. n. 12. *Dicast.* nu. 202. dicunt teneri ad restituendum vel solvendum totum. 1. Quia, utì rectè probat *Laym.* n. 30., factum in dubio non præsumitur. 2. Quia debito certo non satisfit per solutionem incertam, non enim ponitur æqualitas. 3. Quia ex parte creditoris est certa possessio pro obligatione restitutionis vel solutionis ab altero faciendæ, possessio autem prævalet omni probabilitati in oppositum. 4. Quia talis dubitans vel opinans in foro externo condemnaretur, ergo etiam sic fieri debet in interno, quia forum internum non debet recedere à sententia fori externi, nisi appareat falsitas præsumptionis, in qua se fundet externum. Conantur quidem adversarii ad hæc respondere. *Ad* 1. dicunt, id valere tantùm de facto negativè dubio, pro quo non est positiva ratio, quòd sit positum, non autem de illo, pro cujus positione habetur prudens judicium. *Ad* 2. relata est responsio n. 452. *Ad* 3. dicunt, quòd sicuti possessio pro obligatione solutionis est apud creditorem; ità possessio rei solvendæ sit apud debitorem, ergo non apparet, cur debitor in eo casu debeat se spoliare certâ possessione rei suæ. *Ad* 4. putant esse, quòd probabiliter appareat falsitas. Sed hæc non omnino satisfaciunt, unde in rigore juris videtur præferenda tertia sententia. Circa dubium, an solveris pensiones annuas, vide dicenda n. 1056.

§. 11. Si Titius à Cajo acceperit 100. mutuos, 572. dato Chirographo in testimonium obligationis, utroque autem mortuo hæredes Titii inveniant in libro Titii scriptum, quòd refusi sint illi 100., hæredes autem Caji adhuc reperiant Chirographum Titii & debitum necdum in libris extinctum, *Less.* in Auct. V. *Contractus* Cas. 8. putat hæredes Titii non teneri solvere, nisi compellantur in judicio; admittit tamen hæredes Caji posse petere in judicio; sed probabilius videtur, vel teneri hæredes Titii, cum debitum sit certum, solutio autem incerta; vel debere petere compositionem judicio viri prudentis; neutri tamen parti unquam licebit occulta compensatio, quia pro neutra est jus certum.

§. 12. In dubio, an res tibi commodata, elocata, apud te deposita, perierit tuâ culpâ, *Merolla* & alii dicunt te teneri restituere, quia in dubio debet ille potiùs ferre damnum, qui beneficium accepit, quàm qui contulit: è contrà *Lugo* d. 18. n. 14. & alii cum *Bardi* §. 10. & 11. probabiliùs dicunt, spectato jure naturæ te non teneri aliquid restituere, quia in dubio delicta non præsumuntur, & tu es in possessione tuæ innocentiæ; Ad quid autem in tali casu tenearis ratione contractus & legum pro foro externo, dictum est n. 183. 573.

§. 13. In dubio, an sis cooperatus alterius damno, non teneris, quia etiam hìc melior est conditio possidentis libertatem & rem suam; ex quo sequitur eum etiam excusari, qui scit quidem se dedisse consilium furti, sed dubitat, an alter reipsa furatus sit: si tamen sciret eum, cui consilium dedit, esse furatum, dubitaret autem, an fur isto consilio efficaciter motus esset ad furtum, an verò ex propria malitia vel aliunde, putant *Regin. Less.* aliique cum *Dian.* p. 3. t. 5. R. 84. non teneri restituere, quia adhuc videtur esse possessio pro illo; sed *Mol. Sanch.* L. 1. c. 10 n. 44. *Lugo* d. 19. n. 21. probabiliùs dicunt teneri ad totum, vel saltem, ùt aliqui dicunt, ad partem pro qualitate dubii, quia delictum alterius non debet præsumi, ergo nec præsumi debet daturus fuisse damnum, nisi ego promovissem; deinde ex facto secuto est præsumptio pro efficacia consilii, ideoque in foro externo condemnarer ad restitutionem in defectu furis, ergo etiam damnatus sum in interno, cùm non constet veritas contraria præsumptioni juris. 574.

§. 14. Si dubium sit, an res aliena, quam quis tenetur restituere, sit materia peccati gravis an levis, 575. peccat graviter, si non restituat, quia sic retinens exponit se periculo continuandi vel inchoandi injuriam gravem, quam non minuet ipsius error, ità *Carden.* in 2. crisi d. 23. n. 116. *Nec obstant* dicta l. 1. num. 596., quòd in dubiis minimum sit sequendum, *nam* hìc prævalet possessio domini, qui rem suam, uti in se est, jure repetit: aliud esset, si dubitares, an grave

an

an leve damnum intulisses, sic enim satisfaceres compensando leve, secundùm dicta n. 568., quia haberes jus certum rei tuæ, quo non tenereris te exuere propter dubium jus alterius.

576. §. 15. Si dubitetur, quanti res fuisset valitura, an apud furem sit deteriorata, an à domino fuisset servanda ad tempus, quo pluris vel minoris fuisset valitura, *Az. Rebell. Vasq.* & alii putant judicandum esse in favorem domini, quia videtur possessio esse pro ipso; sed *Lugo* d. 18. n. 133. *Less.* n. 109. *Dicast.* d. 2. n. 47. *Tambur.* n. 7. *Petsch.* p. 227. *Ills.* n. 165. probabiliùs dicunt pro ratione dubii esse restituendum, secundùm judicium prudentum, quia domino nulla favet possessio, cùm necdum exstiterit major valor, dubietas autem imminuit æstimationem lucri & damni. *Conf.* nam si certum esset, dominum fuisse venditurum summo pretio, fur non teneretur nisi ad totum valorem, ergo nunc, quando est dubium, non debet teneri ad totum: hinc etiam quando agitur de compensatione damni emergentis & lucri cessantis, generaliter dicitur, quòd juxta certitudinem vel incertitudinem utriusque taxanda sit restitutio. *Nec obstat*, quòd in dubio inclinandum sit in favorem innocentis, *nam* hoc tantùm verum est, quando est possessio pro innocente, vel quando res dividi non potest, nec utrique parti satisfieri. Addunt rectè *Dian. Less. Lugo, Turr. Tamb. Petsch.* te non teneri credere domino dicenti se rem hoc vel illo tempore fuisse venditurum aut servaturum, nisi accedant aliæ conjecturæ, hinc persistente dubio restituendum erit secundùm proportionem compertæ veritatis aut remanentis dubii. Ex dictis,

577. *Infertur* 1. Quomodo limitanda sit doctrina *De Graffiis, Poianc. Lohn. Gob.* & aliorum, qui dicunt in dubiis hic Confessarium stare debere pro benigniore parte non restituendi, nam dicimus semper standum esse pro illo, pro quo est possessio. 2. Universaliter concluditur possessorem bonæ fidei teneri restituere rem, & quantùm ex ea factus est ditior, possessorem autem malæ fidei teneri compensare omne damnum secutum domino rei.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus.

578. "RESP. Est pactum sive consensus duorum, quo "scienter, liberè, & legitimè uterque se vicis"sim, vel minimùm saltem una pars se alteri acce"ptanti obligat, quocunque signo externo id fiat: ùt "v. g. in contractu mutui, ex una parte mutuans se "obligat non repetere mutuum ante certum tempus; "ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud red"dere, & sic de aliis. In promissione autem vel dona"tione absoluta, una pars tantùm obligatur post alte"rius acceptationem. *Unde resolvuntur Casus sequentes:*

" I. Si alteri promisisti aut donâsti interiùs tan"tùm; aut si externo signo quidem, alter autem non "acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

" II. Invalidus est contractus, si contrahentes sint "inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum re"sistat. V. *Less. l.* 2. *c.* 17. *d.* 8.

" III. Item si materia contractûs sit illicita, ùt si sit "peccatū; vel illegitima, ùt si fur vendat rem alienam.

" IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel erro"re versante circa rei substantiam; v. g. acetum pro "vino, vitrum pro gemma vendidisti.

" V. Non est invalidus contractus, (etsi aliquando "ob injuriam possit rescindi) si error, vel dolus in"terveniat circa qualitatem, aut circumstantiam ac"cidentalem; v. g. emisti vinum Mosellanum, putans "esse Rhenanum; nisi fortè intentio contrahentis fue"rit conditionata, non obligandi se, nisi existente "tali qualitate, aut circumstantiâ: Qualis virtualiter "fuisse censeri potest, si error versetur circa circum"stantiam valde immutantem objectum, & nimis "excederet ejus existimationem, ùt notat *Laym. l.* 3. "*t.* 4. *c.* 5. "

" VI. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, "sive gratuitus, ex metu licèt gravi injustè incusso, "cùm adhuc simpliciter sit liber & voluntarius; licèt "possit à judice rescindi, pro arbitrio metum passi. "Ità communiter apud *Sanch. d.* 8. *n.* 4. *C. Lugo d.* 22. "*Laym. c.* 6. "

Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso fa"cto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si ex metu "gravi fiant: talis est, 1. Contractus Matrimonii, "etiamsi juramentum accesserit, *ex c. Cum locum*, Et *c.* "*Veniens*, de Sponsal. 2. Professio religiosa, ex c. 1. "*De his, quæ vi metùsve.* 3. In aliis quibuscumque "votis. 4. Contractus dotis promissæ vel solutæ, "qui in hoc sequitur naturam Matrimonii, cui acces"sorius est, L. 21. §. 3. ff. *Quod metùs causa.* 5. Pro"missio vel traditio in rebus Ecclesiasticis, Cap. *Si "quandoque*, 15. q. 6. 6. Auctoritas tutoris per me"tum extorta, *Leg.* 1. §. *ult. ff. De auct. tutor.* His ad"dunt alii plures, ùt promissionem, & donationem "gratuitam, renuntiationem beneficii, jurisdictionem "per metum extortam. Verùm hi controvertuntur, "ùt *v. Lugo d.* 22. *n.* 115. & *seqq.* "

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suo"rum administrationem non habent: quales ferè sunt "prodigi, furiosi, filii-familias, uxores, Religiosi, pu"pilli, Minores; exceptis quibusdam casibus, de qui"bus *v. Less. d.* 8. & infrà hic *c.* 4. *d.* 1. "

ADDENDA.

QUæst. 102. *Quomodo dividatur contractus.* R. Variè dividi, nam, §. 1. Latissimè sumptus significat conventionem, quam duo vel plures ineunt aut dissolvunt, unde contractus in hac latissima significatione acceptus dividitur in contractum strictè, quasi contractum & distractum: *Contractus* strictè, est conventio facta voluntate propriâ eorum, qui postea obligantur, & definitur ab *Onnate* De contract. d. 1. n. 26. pactum obligans ex justitia commutativa. *Quasi contractus* est conventio facta voluntate alterius, qui supplet pro voluntate illius, qui postea obligabitur, utì si tutor contrahat pro pupillo, procurator pro principali suo &c. de quibus habetur in Instit. tit. *De obligationibus, quæ quasi ex contractu. Distractus* est conventio, quâ dissolvitur alia obligatio prioris contractûs; éstque nova conventio; quia ad voluntates, quibus factus erat contractus, debet advenire saltem unius voluntas, per quam dissolvatur contractus. Hic agimus præcipuè de contractu strictè sumpto. 579.

§. 2. Contractus alius est implicitus, alius explicitus: implicitus est quævis actio habens annexam obligationem justitiæ, utì acceptatio officii Tutoris, Judicis, Medici, cui annexa est obligatio curandi negotia, judicandi secundùm leges, adhibendi securiora medicamenta; explicitus, est expressa conventio ex justitia faciendi vel omittendi aliquid. 580.

§. 3. Alius est onerosus, alius lucrativus: onerosus est, per quem utrique contrahenti imponitur onus, diciturque etiam mutuus, reciprocus, respectivus. Lucrativus est, per quem solummodo uni contrahentium imponitur onus, utì est donatio acceptata, quæ solum donatorem obligat ad extradendum, 581.

dum, donatario autem nullum imponit onus: soletque poni donatio pro regula contractuum lucrativorum, quia in omni contractu lucrativo est donatio vel quasi donatio; è contrà emptio ponitur pro regula onerosorum, quia in omni contractu oneroso est emptio vel quasi emptio, uti rectè *Onnate* d. 24. n. 29., ubi à n. 13. fusè probat contractus lucrativos esse strictè contractus, quia verè pariunt obligationem justitiæ commutativæ, quod etiam nudæ promissioni convenit, nam saltem causat exceptionem, quæ est exclusio actionis & quasi actio in foro externo; deinde saltem si vestiatur, causat veram actionem, uti statim dicetur.

582. §. 4. Alius fit in gratiam solius recipientis, uti mutuum; alius in gratiam solius dantis, uti depositum; alius in gratiam utriusque contrahentis, uti emptio.

583. §. 5. Alius dicitur bonæ fidei, alius stricti juris: bonæ fidei est, in quo, si oriatur dubium, judicatur non secundùm verba expressa & ex rigore justitiæ, sed ex æquo & bono secundùm præsumptam mentem contrahentium, quia nempe præsumuntur voluisse hoc, quod homines æqui & boni in eisdem velle solent secundùm leges taliter contrahentium. tales contractus sunt emptio, venditio & alii quos recenset *Justinianus* Inst. tit. *De actionibus*, & ad hos refertur permutatio; item contractus à Principe initi, juxta *Gl.* in L. *Princeps.* ff. *De verb. signif.* Atque de omnibus illis intelligitur Regula Juris, quòd *in contractibus bonæ fidei sit lata interpretatio, in testamentis latior, in privilegiis latissima.*

584. §. 6. Alius dicitur nudus, qui consistit in nuda conventione seu pacto, uti promissio, emptio, venditio, census, cambium, locatio, conductio, sponsio, ludus, societas, assecuratio, fidejussio: alius vestitus, qui præter pactum habet aliquid, quo firmatur aut perficitur: potest autem contractus vestiri, quandoque juramento, & hoc omni contractui convenit; quandoque certis verbis, uti stipulationes, de quibus dicetur à n. 664.; quandoque scripturâ, uti emphyteusis, feudum, libellus, superficies, qui fiunt per scriptum instrumentum coram Notario, L. *Contractus*, Cod. *De fide instrum.*; quandoque vestiuntur ipsâ re, quia ad valorem vel complementum sui, requirunt traditionem rei, uti donatio, permutatio, commodatum, precarium, depositum, pignus, hypotheca: Denique quandoque vestiuntur adhæsione ad alium contractum, quia nempe adjiciuntur alteri contractui vestito: & de his omnibus agemus postea, potestque etiam videri *Onn.* d. 2. s. 5. In hoc autem præcipuè differunt hi contractus, quòd vestiti pariant actionem in foro externo, id est, jus in judicio persequendi hoc, quod sibi debetur, Instit. tit. *De actionibus*: contractus autem nudi communiter gaudent solâ exceptione sive potestate se tuendi in possessione per actionem, quæ vocatur, *præscriptis verbis*, L. *Juris gentium*. §. *Sed cum nulla.* ff. *De pactis.* *Dixi*, communiter, nam in quibusdam locis etiam pariunt pro foro externo actionem, uti cum aliis notat *Ills.* t. 4. d. 2. nu. 341. Potestque videri etiam *Onn.* à n. 143.

585. §. 7. Contractus, alius dicitur purus, qui fit absolutè; alius non purus, qui fit sub aliquo modo, v. g. sub conditione, uti in quæstione seq. explicabitur.

586. §. 8. Celeberrima divisio contractûs est, in nominatum & innominatum. Nominatus est, qui habet proprium nomen, uti venditio, emptio, depositum. Innominatus, qui non habet proprium nomen, sed venit nomine generali conventionis, pacti, commutationis &c. Possunt autem contractus innominati fieri variis modis, uti, *do, ut des; do, ut facias; facio, ut des; facio, ut facias*; L. *Naturalis.* ff. *De præscriptis verbis.* Fieri etiam possunt oppositis modis, *do, ut non facias; non facio, ut facias; facio, ut non facias &c.* do munus, ut non exigas debitum; non exigo debitum, ut des munus; non exigo debitum, ut pro me labores; laboro, ut non exigas debitum: Possunt quoque contractus nominati misceri cum innominatis, v. g. do tibi mille & hunc pannum, ut mihi des illam domum, tùmque censetur contractus nominatus venditionis, quia ratio pretii superat; è contrà si superaret res, quæ non est strictè pretium, censeretur innominatus: Si pretium & res videantur æqualia, censebitur partim nominatus, partim innominatus, uti ex *Laym.* & *Tamb.* notat *Sporer* t. 6 c. 5. n. 6. Ad contractus innominatos ab aliquibus reducitur permutatio ex L. 1. ff. *De rerum permut.*; nam etiam venit nomine communi, tùm omnis contractus, saltem onerosus, sit quædam permutatio unius juris vel rei cum altera: illuc reducitur etiam promissio, uti docet *Onn.* d. 1. num. 97.; nam etiam venit nomine communi, cùm in omni contractu fit aliqua promissio: Differentiæ autem inter contractus innominatos & nominatos præcipuè sunt sequentes, de quibus fusè *Onn.* s. 1. 1. Quòd nominati, quamvis aliter vestiti non sint, causent actionem in foro externo, sunt enim nomine suo sufficienter vestiti, uti probat *Onn.* à nu. 148. è contrà innominati, si non vestiantur, causant tantùm exceptionem & obligationem naturalem; permutatio tamen etiam causat actionem, quia est contractus vestitus traditione: Similiter donatio sistens in terminis promissionis donandi, quamvis fortè sit contractus nudus & innominatus, tamen parit actionem; similiter promissio dotis & promissio solvendi debitum alienum, quæ omnia ex jure probat *Onn.* à n. 149. 2. Nominati plerumque sunt bonæ fidei, innominati autem stricti juris, hinc 3. Nominati habent latam interpretationem, innominati strictam. 4. Nominati non admittunt pœnitentiam, hinc si una pars suum præstitit, potest per actionem in foro externo cogere alteram, ut etiam præstet suum: è contrà in innominatis datur pœnitentia, saltem spectato jure civili, L. 36. ff. *De pactis*, & alibi apud *Onn.* n. 107., v. g. si contraxi pretio, ut me commitareris Romam, si ire nolim, possum retinere pretium. Quòd si pretium tradidissem, *Lugo* d. 22. n. 51. dicit me non posse primum resilire aut repetere pretium, quia pactum esset positione rei vestitum, ideoque pareret actionem civilem, postea tamen n. 60. videtur concedere, quòd possit repetere pretium, quia non petit dissolvi contractum, sed reddi pretium, quod non debebat, nisi positâ conditione viæ. *Dixi*, spectato jure civili, nam *Bald. Mol. Onn.* n. 109. *Lugo* n. 55. *Dicast.* l. 2. t. 3. n. 48. aliique multi contra *Rebell.* dicunt libertatem illam resiliendi esse sublatam per jus Canonicum, tanquam contrariam obligationi secundùm legem naturæ consequenti ad contractum, unde dicendum est posse resilire tantùm de jure civili permissivo, quatenus lex non dat actionem, nec cogit implere, licèt positivè non approbet, nec illam fidei fractionem faciat licitam; rectè tamen notat *Dicast.* n. 53. in contractibus, qui scripturâ perficiuntur, contrahentes non censeri communiter velle se obligare, donec scriptura sit facta & subscripta, uti statuitur L. *Contractus*, 17. Cod. *De fide instrum.* 5. Metus dans causam contractui potest annullare nominatum ipso facto, saltem quandoque, uti n. 837. dicetur; è contrà innominatus venit tantùm annullandus per exceptionem: uti habetur passim in ff. & Cod. *Quod metus causâ.* 6. Nominati habent actionem nominatam, v. g actionem ex empto, ex vendito; locati, conducti, &c. Innominati, licèt illis, quando vestiuntur, competat actio, hæc tamen generali nomine dicitur, *actio præscriptis verbis*, ff. tot. tit. *De præscriptis verbis.*

Q. 103. *Quid notandum sit circa modos, quibus fiunt contractus: itemque circa obligationem consequentem ex illis,* 587. R. Universaliter loquendo, contractus censen-

tur

tur fieri eo modo, quem requirunt leges & consuetudo loci, in quo fiunt, uti innuitur L. *Quòd si nolit*, 31. §. *Quin assidua*, 20. ff. *De ædilitio edicto*, & docent omnes communiter cum *Mol. Sanch. Lugo* d. 22. nu. 358. *Dicast.* l. 2. t. 3. d. 1. num. 480. Circa speciales autem modos, quibus fieri possunt, & obligationem eis respondentem, notanda sunt sequentia.

588. §. 1. Contractus aliquando fit absolutè sinè ulla qualitate adjecta, & dicitur purus; aliquando fit aliquâ qualitate adjectâ, nempe sub aliquo modo vel conditione: hæc autem est distinctio inter modum & conditionem, quòd per modum intelligatur limitatio apposita, quæ non suspendit contractum, sed tantùm addit aliquid pro onere vel favore unius è contrahentibus; per conditionem autem strictè dictam intelligatur circumstantia, per quam contractus suspenditur, donec illa impleatur, & quamvis conditio fortè existat, uti si dicam, emo equum, si sit trium annorum, tamen non est obligatio standi contractu, priusquam de existentia conditionis constet. *Dixi*, per conditionem strictè dictam, nam conditiones aliæ sunt suspensivæ, aliæ resolutivæ; suspensivæ sunt, quas ità intendunt contrahentes, ut nolint esse contractum, saltem absolutè, nisi conditiones existant, ideoque in Jure dicuntur conditiones ante contractum, & ab his contractus dicitur propriè conditionalis: sunt tamen adhuc duplices, nam aliquæ afficiunt contractum ipsum, & suspendunt, ne existat nequidem conditionatè, uti si dicam, contraham tecum, si pater moriatur; aliæ tantùm afficiunt executionem, & suspendunt obligationem absolutam, interim relinquunt contractum conditionatum, uti, obligo me ad dandum, si pater per annũ supervivat. Resolutivæ sunt, quas ità intendunt contrahentes, ut velint ex nunc valere contractũ, simul tamen velint illa servari, ità ut si non serventur, velint contractum resolvi seu nullum fieri, ideoque dicuntur conditiones post contractum, uti, dono mille, si inde ædifices templum; sed talis conditio potiùs est modus, & talis contractus potiùs dicendus est modalis quàm conditionalis. Ad dignoscendum autem an conditio absoluta sit suspensiva an resolutiva vel non, dat varias regulas *Onn.* d. 14. à n. 8. Vide *Sanch.* in Decal. l. 7. c. 5. n. 59.

589. §. 2. Modalis contractus est, vel in diem, uti vendo equum, sed post annum priùs tradendum: vel causalis, uti dono equum, quia es nepos meus; dono mille, ut ædifices templum: vel demonstrativus, uti vendo ex equis meis album: vel disjunctivus seu alternativus, uti dono equum vel bovem; vel conjunctivus, uti dono equum & bovem: vel pœnalis, uti, faciam, aut pendam 100. aureos.

590. §. 3. Contractus purus statim obligat ex nunc pro nunc, *quoties enim in obligationibus dies non ponitur, præsenti die debetur, nisi locus adjectus spatium temporis inducat*, L. 41. ff. *De verb. oblig.* & Reg. 14. ff. *De Reg. juris*, quod Juristæ solent his verbis significare, quòd in contractu puro dies statim cedat & statim veniat, uti habetur L. 213. ff. *De verb. sign.*, nam cedere diem significat adesse diem, quo obligatio incipit; venire autem diem significat adesse diem, quo facienda est executio contractus, v. g. quo solvendum est, hinc si aliquis purè contraxerit, hoc ipso cessit & venit dies; si contraxerit in diem, cessit dies, sed nondum venit; si contraxerit sub conditione, neque cessit neque venit dies: quando tamen dicitur statim solvendum esse, intelligi debet moraliter, nam spatium permittitur ad minimùm 10. dierum, si solvenda sit pecunia, uti cum communi *Onn.* d. 12. n. 23., ubi à n. 38. multa disputat de tempore per contractum statuto: notatque *Ills.* t. 4. d. 2. n. 363. plerumque remitti arbitrio Judicis consideratâ qualitate debiti & debitoris aliisque circumstantiis, uti habetur L. *Quod dicitur.* ff. *De solutionibus*, & §. fin. Instit. *De inutil. stipul.* præsumitur autem creditor consentire dilationi, si, quando postulare posset, sponte taceat.

591. §. 4. Si apponatur modus vel conditio repugnans contractui, contractus est irritus, uti, dono tibi 1000. ut illis mihi emas domum; duco te in uxorem, si sequenti anno solvi possim vinculo; nam iste modus repugnat donationi, quæ debet transferre dominium in commodum donatarii, ideoque erit tantùm contractus mandati; illa autem conditio repugnat essentiæ Matrimonii, quod est vinculum ex natura sua perpetuum. Quòd si eidem contractui inserantur modi vel conditiones quasi oppositæ, quæ non videantur conciliari posse, oportet consideratis omnibus judicare secundùm præsumptionem, quænam voluntas prævaluerit, censetur autem contrahens semper magis voluisse pro se vel pro conjunctis, quam pro extraneis contrahere. *Lugo* n. 347. Quòd si addatur unicus modus, sed impossibilis, v. g. dono equum, ut illo hodie sis Romæ, contractus valet, quia modus non suspendit contractum, ergo valet ante positionem modi; postea autem non potest poni modus, ergo nec est obligatio ponendi, sed censetur non appositus, *Mol.* d. 202. *Sanch.* de Matr. l. 5. d. 19. *Onn.* d. 14. n. 26. *Dicast.* n. 185. valetque idem, si modus, qui apponitur, sit turpis, uti dono gladium, ut illo occidas meum hostem, modi enim illi adveniunt contractui jam perfecto & valido: hæc tamen intellige, nisi voluntas contrahentis esset restricta ad illos modos tanquam ad causas finales vel conditiones, uti paulò pòst dicetur.

592. §. 5. Causa, à qua contractus dicitur causalis, vel est motiva seu finalis, vel tantùm impulsiva: motiva est, ob quam ponitur, & sine qua hic & nunc non poneretur consensus voluntatis, ideoque si hæc non subsistat, contractus est nullus: impulsiva est, quæ de se non erat hic & nunc sufficiens ad obtinendum consensum, attamen voluntatem aliunde motam magis impellebat, & licèt hæc non subsistat, adhuc valet contractus. An autem causa, quæ additur contractui, fuerit motiva an impulsiva, sciet solus contrahens; leges autem decernentes aliqua circa hæc, sunt tantum præsumptivæ, & in foro interno cedunt veritati, *Nav. Sanch.* aliique cum *Onn.* n. 38.; potestque etiam videri *Dicast.* à n. 188. Generalis regula est, quòd in dubio, an causa apposita fuerit motiva an tantùm impulsiva, censeri debeat fuisse tantùm impulsiva, quia standum est pro valore actûs, & omnis dispositio interpretanda est potiùs ut valeat, quàm ut pereat, *Menoch.* de præsumpt. l. 6. præsumpt. 4. *Tuschus* v. *Præsumptio* concl. 620. Addit *Dicast.* à n. 195. in dubio etiam præsumi causam fuisse tantùm impulsivam, quando mens disponentis respiciebat favorem vel commodum illius solius, pro quo disponebat, hinc plerumque valere dispositionem factam pro Monasterio sub aliquo onere, quamvis Monasterium onus non impleat; item valere donationem factam Titio, ut emat vestem, quamvis vestem non emat &c. Ex simili præsumptione dicitur §. *Longè*, 31. Inst. *De legatis*, item L. *Demonstratio falsa*, ff. *De condit. & demonstr.* & L. *Si sic*, 75. ff. *De legatis & fideicom.*, si Testator disposuerit ex causa falsa, legatum valere, quia præsumitur tantùm fuisse impulsiva, uti si Cajus dicat, se Titio legare aliquid, quia negotia ejus bene gessit, legatum valet, quamvis Titius negotia Caji nunquam gessisset; addunt tamen leges, aliud esse dicendum, si legâsset cum conditione, si gesserit. Notat etiam rectè *Molina* d. 209. quamvis aliæ causæ adsint, quas si disponens scivisset, non ità disposuisset, non ideo invalidari dispositionem, quia hoc non attento disponit nunc secundùm causas cognitas; & idem est, quamvis non ità disposuisset, si scivisset causam impulsivam esse falsam, non enim ideo defecit præsens consensus.

593. §. 6. Demonstratio falsa non irritat dispositiones ultimæ voluntatis, nec contractus gratuitos, hinc si dicam, lego tibi hanc catenam inauratam, hunc agrum, qui est 100. jugerum, quamvìs catena foret aurea, aut ager 200. jugerum, valerent dispositiones, præsumitur enim non voluisse consensum suum ad hæc alligare, cùm rem ipsam designaret, & ità habetur L. *Falsa* 33. & L. *Quibus diebus*, §. *Qui dotalem*, ff. *De condit. & demonstr.*, docentque Juristæ & Theologi communiter cum *Onn.* n. 65. Aliud est, si contractus esset onerosus, tum enim error transiret ad substantiam ob notabilem inæqualitatem pretii.

594. §. 7. Ordinariè loquendo in alternativis electio est debitoris, & satisfacit, si alterutram partem impleat, Reg. 70. *de Reg. juris* in 6., quia jura in dubio favent reis tanquam pressis obligatione, & reipsa præsumitur esse talis voluntas contrahentium, unde si sic dicatur, solve 100. vel 80. debentur tantùm 80., quia in dubiis minus est sequendum. Si tamen contractus dirigatur ad creditorem, aut colligatur esse factus in favorem ejus, optio ad hunc spectabit, utì si testator dixerit, lego Titio domum vel agrum, hæres tenetur dare, quod Titius prælegerit, jus enim disponit, ut favores amplientur, quæ omnia etiam multis legibus probat *Onn.* à n. 80. Quòd si deficiat una pars disjunctionis, manet obligatio determinatè ad alteram; L. 16. & 63. ff. *De verb. oblig.* Similiter si ille, qui jus habet eligendi, alterutrum elegerit, non potest variare, L. *Si is cui*, 19. ff. *De legatis*. 2.

595. §. 8. Circa contractus copulativos notandum, quòd omnes dispositiones pluralis numeri ad minùs debeant impleri in duobus, hinc si contractum sit, ut unus solvat alteri aliquot aureos, ad minùs solvere debet duos, *Tusch.* v. *Copulativa.* Concl. 1035. nu. 2. Quòd si dispositio habeat, lego Cajo, Titio & Sempronio 100. aureos, dubium est, an singulis distributivè debeantur 100., ità ut hæres solvere debeat ter centenos, an tantum 100. dividendos inter illos tres: Simile dubium est, si dicatur, ego, Titius & Cajus emimus à te 100. oves, nescitur enim, an singuli seorsim emant 100., an simul, pro quibus ambiguitatibus tollendis, si aliunde non possit haberi certitudo vel prudens conjectura, procedendum est secundùm has regulas; in dubiis minimum est sequendum; in dubiis est magìs reo quàm actori favendum; item magis debitori quàm creditori, ratio est, quia leges miserantur vicem illorum, qui obligatione premuntur.

596. §. 9. Contractus conditionalis communiter effertur per unam ex his particulis, si, nisi, si non, sine hoc, casu quo, cùm, dummodo, nec aliàs, nec aliter, quando, &c., item per Ablativum absolutè positum, v.g. mortuâ conjuge Titius sit hæres &c., quamdiu autem non impletur conditio, quamvìs non possit revocari talis dispositio, sed exspectari debeat tempus conditionis ponendæ, sitque ad hoc non conditionalis sed absoluta obligatio, utì AA. communiter tenent cum *Lugo* n. 383. *Dicast.* n. 233. *Onn.* d. 13. nu. 174., tamen ante conditionem impletam contractus simpliciter non est, sed ad minimùm suspenditur, & sicuti est obligatio sub conditione, ità etiam contractus, utì habetur §. *Sub conditione*, Instit. *De verb. oblig.*, Notatque *Ills.* t. 4. d. 2. n. 367., ut obliget contractus, conditionem impleri debere in specifica forma, & non sufficere, ut æquivalenter impleatur, secundùm L. *Qui hæredi*, & L. *Mevius*. ff. *De condit. & demonstr.*

597. §. 10. Si conditio sit necessaria, vel cognoscatur certò eventura, utì, dono, si sol cras orietur, si Anti-Christus nascetur, non suspendit contractum, sed præsumitur frustra adjecta, nisi contrahens dubitâsset de eventu, utì tenent omnes cum *Lugo* n. 336. & *Dicast.* à n. 215. ex L. *Si pupillus*, 9. §. 1. ff. *De novat.* L. *Impossibilis* 7. ff. *De verb. oblig.* L. *In illa stipul. si Kalendis.* ff. ibidem, §. *Conditiones*, Instit. eod. tit.

§. 11. Si conditio sit impossibilis, id est, talis, cui natura impedimento est, quominus existat, utì, do equum, si sol cras non oriatur, contractus est nullus. 598.
§. *Impossibilis.* 11. Instit. *De inutil. stipul.*, L. *Non solum.* 31. ff. *De oblig. & action.* L. 7. 30. & 97. ff. *De verb. oblig.*, ratio est, quia voluntas non potest efficaciter tendere in obligationem sub conditione, quæ apprehenditur esse impossibilis: Quando autem dicitur, quòd conditio impossibilis, si non sit contra substantiam contractûs, habeatur pro non adjecta, hoc tantùm valet de dispositionibus, in quibus jus positivum expressè ità statuit, utì circa Matrimonia Cap. ult. *De condit. apposit.*, & circa omnes ultimas voluntates, L. *Si Mevia*, 45. ff. De *hæred. instit.* L. *Si quis.* 9. ff. *De condit. institutionum*, de quibus intelligitur Lex 1. ibidem, ubi *Ulp.* ait, *sub impossibili conditione factam institutionem placet non vitiari*; quod extendit *Onn.* nu. 134. etiam ad professionem religiosam.

§. 12. Si conditio sit turpis, id est, inducens ad peccatum, Jus plurimis locis apud *Onn.* n. 132. reddit contractum irritum; intellige, quando conditio intenditur, nam sicuti possum vovere confiteri statim, si iterum peccavero, ità possum hoc per contractum promittere alteri; item possum sic contrahere, si fur te spoliaverit, compensabo damnum &c. ideo autem contractus est irritus, si intendatur conditio turpis, quia non potest esse obligatio ad aliquid illicitum. Jura autem extenduntur ad conditiones etiam tantùm civiliter & politicè turpes, utì, si manseris innupta, si non feceris vel si revocaveris testamentum, hæ enim conditiones in foro civili dicuntur esse contra bonos mores; utì & illa, si parens fuerit mortuus, quia continet votum captandæ mortis, utì patet ex ff. tit. *Ad Senatûs Consf. Maced.* Jus tamen Canonicum & Civile statuit, ut conditiones turpes adjectæ Matrimonio vel ultimis voluntatibus, censeantur non adjectæ, ideoque valeant Matrimonium & ejusmodi dispositiones mortis causâ, utì & professio religiosa; quod ità intelligendum est, non quòd leges suppleant consensum, hoc enim n. 609. & 614. dicemus esse impossibile, sed quòd vel præsumant tales conditiones his dispositionibus seriò non adjici, eò quòd rigidè prohibeantur adjici ob gravissima incommoda inde oritura, utì notat *Lugo* num. 343.; vel quòd irritent talem voluntatem adjiciendi, & approbent solam voluntatem principalem se obligandi; quòd saltem valere potest in dispositionibus mortis causâ; vel quòd præsumant disponentem putâsse esse possibilem, & sic fuisse constitutum, ut si scivisset impossibilem, non adjecisset, eò quòd vellet contrahere secundùm leges, ideóque hanc voluntatem principalem prævalere: de quibus videri possunt plura apud *Haun.* t. 8. c. 4. cont. 2. *Sanch.* de Matr. l. 5. d. 3. *Lugo* à n. 340. *Onn.* à n. 135. & specialiter iterum à n. 348.

§. 13. Si quis pro puella sic disponat, hoc tibi re- 600.
linquo, si nupseris, valet contractus, si Religionem ingrediatur, quia Religio æquivalet aliis nuptiis; neque debuit excludi, alioquin fuisset conditio turpis, quod non præsumitur, utì ex jure probat *Dicast.* n. 230., docentque etiam cum aliis plurimis *Barb.* de Off. Episc. alleg. 83. n. 27. *Beja* p. 1. cas. 44. *Onn.* à nu. 170. aliique cum *Delbene* de Imm. Eccl. c. 8. d. 21. s. 2. Addit *Dicast.* num. 193. valere, quamvìs non nubat sed maneat cœlebs, quia censetur voluisse, ut posset nubere, si vellet, sed quoad hoc judicari debet ex circumstantiis. Quòd si addidisset, si nubas meo consanguineo, rectè dicit cum *Delb.* s. 4. n. 2. & aliis non valere, si non nubat, tum enim nuptiæ cum consanguineo fuissent causa motiva. Quòd si dixerit, si non nubas, valet dispositio, si erat vidua, non enim censetur

setur turpe, si vidua iterum non nubat, unde si nubat, non gaudebit dispositione; si autem nunquam nupserat, conditio illa, si non nubat, in jure est turpis, & cùm impediat Matrimonium, censetur non apposita, secundùm antè dicta, unde valet contractus, & ipsa gaudet dispositione, quamvis nubat, quæ omnia citatis legibus probat *Dicast.* n. 229. Quòd si relinquantur 200. aurei, si nubat, & centum, si ingrediatur Religionem, de hoc dicetur à nu. 1140. Plura de ejusmodi conditionibus hæreditati vel legato adjectis, vide apud *Delbene* totâ sect. 4. & seqq.

601. §. 14. Si conditio sit negativa, uti dono Titio villam, si non iverit Romam, distingui debet, nam si sit dispositio per ultimam voluntatem, *Auth.*, *cui relictum*, Cod. *De indicta viduitate*: L. *Mutiane* 7., & L. *Heres meus* 79. ff. *de condit. & demonst.* statuitur, ut statim valeat, atque si impleta esset conditio, attamen præstitâ cautione de restituendis omnibus, si conditio non observetur; & idem rectè censet *Ills.* n. 367. de aliis contractibus circa res, quæ ad hæredes non transferuntur, ne talis dispositio sit inutilis: è contrà si sit dispositio non ultimæ voluntatis, exspectanda est mors ejus, qui impleturus est conditionem, quâ positâ hæredes ejus rem obtinebunt, uti cum communi *Onn.* nu. 158. *Lugo* n. 376. & colligitur ex §. *Sub condit.* 4. & §. *Si quis.* Instit. *De verb. oblig.* Posset tamen etiam mens disponentis esse, ut tamdiu habeat, quamdiu v.g non ibit Romam, quod aliunde debebit colligi.

602. §. 15. Si ille, qui conditionem debuit implere, nescivit eam fuisse appositam, & juret se impleturum fuisse, si scivisset, habetur pro impleta, uti cum aliis docent *Tusch.* v. *Conditio*, Concl. 581. n. 7. & *Onn.* n. 159., qui cum *Mol. Sa*, *Rebell.* & *Dicast.* n. 194. idem dicunt, si conditio impleri non possit & sit dispositio ultimæ voluntatis aut alius contractus gratuitus, sic enim piè interpretantur mentem disponentis: atque idem est, si sit contractus ultimæ voluntatis vel gratuitus, & per tertium stet, quominus impleatur conditio, uti habet *Onn.* nu. 163. & iterum d. 14. nu. 874 aliud tamen censet *Onn.* d. 13. n. 162 in contractibus onerosis, in quibus quisque suum commodum quærit, hinc conditione quomodocunque deficiente censetur nolle obligationem contractûs.

603. §. 16. Si Titio promiseras villam sub conditione, & postea eandem promittas Cajo sub alia conditione, quæ priùs impleatur, spectato jure naturæ dicit *Dicast.* n. 236. primam promissionem prævalere, quamvis enim posterior priùs purificetur, tamen non tollitur jus prioris antecedenter acquisitum, potestque adhuc impleri prior conditio, ergo non ideo prior contractus desinit.

604. §. 17. Si Titius Cajo legârit aliquid, eâ lege, ut castè vivat, & Cajus vel semel etiam occultè fornicetur, *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 91. nu. 4. dicit teneri in conscientia reddere hæredibus, quia deficiente conditione deficit voluntas testatoris: sed inquirendum est in hanc voluntatem, quæ potuit esse, ut ità viveret, ne pro non casto haberetur, unde putat *Lugo* nu. 414., si maneat occultum, non ideo privandum, quia non præsumitur, quòd testator voluerit obligare ad se prodendum, quod nimis difficile esset: Et idem in simili casu docet *Mol.* d. 614. n. 4. Hinc docet etiam *Delbene* s. 8., si quid sit relictum pro virgine, posse habere illam, quæ corrupta est & habetur pro virgine. Addit s. 22. si conditio fuerit, *si castè vixerit*, satis esse, si per decennium castè vixerit, quamvis postea fornicetur. An autem obligatio ex contractu conditionali transeat ad hæredes creditoris, & maneat contra hæredes debitoris, si post mortem ejus impleatur conditio, videri possunt *Lugo* à n. 376. *Dicast.* à n. 237. *Illf.* n. 366.

605. §. 18. Contractus conditionales, qui solo consensu perficiuntur, uti emptio, promissio, fiunt absoluti adveniente conditione, quamvis consensus interim fortè revocetur, L. *Hæc venditio*, 7. ff. *De contrah. empt.*, pateteque à simili in voto conditionali, quod fit absolutum & obligat adveniente conditione, licèt interim revocetur consensus: Matrimonium tamen factum sub conditione, non tenet adveniente conditione, si revocatus sit consensus, uti omnes tenent cum *Sanch.* de Matr. l. 5. d. 8. Et idem videtur dicendum de aliis contractibus, qui traditione perfici debent, *Dicast.* n. 352., *Lugo* n. 385. quia nempe requirunt traditionem, quæ sine consensu nulla est; probabilius tamen videtur cum *Sanch. Lugo, Dicast.* aliisque plurimis, omnes contractus conditionatos, etiam matrimonialem, fieri absolutos & perfici sine novo consensu, si conditio adveniat, & consensus prior revocatus non sit, sic enim Matrimonium perficitur inter absentes, quando unus consentit sub conditione, si alter ejus Procuratori suum consensum vicissim manifestaret, in hoc enim & aliis contractibus sufficit consensus virtualiter perseverans, ex vi cujus postea fiat traditio; & de his plura videri possunt apud AA. citatos. Notat tamen *Lugo* de Sacr. d. 8. n. 98., si primus consensus fuisset nullus, v. g. quia positus erat, cùm adesset impedimentum dirimens, quamvis positus fuisset sub conditione, si dispensetur, postea non valere pro Matrimonio, nisi renovetur, quia ab initio erat nullus, ergo nequidem habitualiter perdurare poterat; sed contradicit *Dicast.* de Sacr. d. 3. à n. 137., quamvis enim fuerit nullus pro tempore inhabilitatis, tamen non fuit nullus pro tempore habili. Videri potest *Illf.* n. 368.

§. 19. Pœna potest apponi ex consensu contrahentium, quæ ideo dicitur conventionalis, & solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum, uti cum communi *Lugo* De Just. d. 22. s. 15., videndum tamen, ne addatur mutuo, & sic pallientur usuræ, de quo dicetur n. 897.; deinde ut sit moderata, uti rectè *Bonac.* & *Onn.* d. 8. n. 121. Præterea secundùm multos AA. apponi non potest contractui sponsalium, licèt permittantur arrhæ, sed de hoc dicetur l. 6. De arrhis. Tamen circa alios contractus statuitur L. *Contractus*, 17. Cod. *De fide instrum.*, ut qui arrham dat, eam amittat, si contractu stare nolit; qui verò accipit, duplum solvat si resiliat, nempe reddat, quod accipit, & tantundem adjiciat: notatque *Lugo* d. 26. n. 10., arrhas communiter dari ad roborandam obligationem, ità ut non sit liberum recedere cum jactura arrhæ, nisi alia sit consuetudo. Quòd si imponatur pœna propter moram, non poterit ordinariè esse pœna notabilis, si sit mora tantùm unius vel alterius diei: addunt *Less.* l. 2. c. 20. n. 134. & *Lugo* nu. 399. etiam unius septimanæ, nisi aliud postularet qualitas negotii, indigentia alterius contrahentis vel mos patriæ; videturque probabilius, quòd ad incurrendum debitum pœnæ conventionalis pro foro conscientiæ non prærequiratur sententia Judicis, uti cum communiore *Less.* n. 135. *Lugo* n. 406. *Onn.* nu. 126. contra multos alios. Quòd si imposita esset ratione damni emergentis vel lucri cessantis, foret in conscientia obligatio solvendi, etiamsi alter non peteret; è contrà si sit purè conventionalis, non est obligatio eam solvendi, nisi alter exigat, uti habet communis contra *Navar.* & alios, quia nimis durum videtur tales pœnas in se exequi, & si alter non exigat, censetur remittere, *Mol. Bonac.* aliique plurimi cum *Onn.* n. 127. Est autem etiam probabilius, quòd satis sit exigi extrajudicialiter, nam non præsumuntur se voluisse obligare ad molestam implorationem Judicis, uti docent cum communiore *Suar. Mol. Lugo*, *Onn.* n. 128. contra *Sanch.* d. 37. & *Castrop.* de leg. d. 2. p. 3., qui putant alterum contrahentem tantùm intendisse dare alteri jus ad se cogendum per Judicem 606.

pro solvenda pœna, sed rectè monet Less. n. 137. attendendam esse consuetudinem, quæ videtur esse, ut solvatur, si tantùm extrajudicialiter petatur. Quòd si tenebaris hoc mense solvere 4000. sub pœna centum, & non solvisti nisi 2000. teneberis in pœnam dare 50. *Mol. Onn.* n. 129. sicuti enim divisa est quodammodo culpa, ità & dividi debet pœna. Denique circa pœnas in testamento additas, putat *Suar.* de Leg. L. 5. c. 6. n. 10. eas non esse propriè pœnas, sed conditiones, quibus non positis, vitietur dispositio, fatenturque *Mol.* d. 615. & *Lugo* n. 409. saltem has pœnas obligare, etiam antequam quisquam exigat vel moneat, quia illi, in quorum gratiam sunt appositæ, communiter de illis nesciunt; quòd si de illis sciant & taceant, quandoque præsumi poterunt remittere: Quid autem dicendum sit, si jurasti te soluturum, videri possunt dicenda n. 727.

607. Q. 104. *Quid notandum sit circa consensum ad valorem contractûs requisitum.* ℞. Circa hunc consensum dubitatur, 1. An debeat esse internus. 2. An in obligationem gravem. 3. An liber ab inadvertentia, ignorantia & errore circa substantiam. 4. An liber ab errore circa qualitatem. 5. An liber à dolo. 6. An liber à metu. 7. An debeat esse plenè deliberatus. 8. An externè manifestatus. 9. An utrimque acceptatus. Et de his jam ordine dicemus.

608. §. 1. Ad valorem contractûs requiritur verus consensus internus, sive animus se obligandi, saltem implicitus, ex parte utriusque contrahentis; neque sufficit voluisse ponere verba vel signa externa, per quæ contractus fieri solet, ità *Mol. Sanch. Lugo* d. 22. n. 45. *Onn.* d. 1. n. 62. contra *Vasq. Turr. Bas. Pontium, Palav.* de Sacr. à n. 90. & alios, quos sequitur *Dicast.* De Just. l. 2. t. 3. d. 1. nu. 461. & iterum t. 4. dub. 4., Probatur ex L. 1. §. *Conventiones*, ff. *De pactis*, ubi sic habetur, *dixit Pedius nullum esse pactum, nullam obligationem, quæ non habeat in se consensionem, nam & stipulatio, quæ verbis fit, si non habeat consensum, nulla est.* Idem in terminis habetur L. 3. ff. *De oblig. & action.* aliisque locis apud *Onn.* suprà, ratio autem est, 1. Quia obligatio, quæ est ex contractu, nascitur à voluntate se obligantis, ergo ubi non est voluntas se obligandi, non est obligatio, ergo cùm contractus essentialiter debeat causare obligationem, si desit voluntas se obligandi, deerit essentia contractûs. 2. Ut per meipsum acquiratur dominium, requiritur voluntas acquirendi, ergo ut per meipsum dimittatur, requiretur voluntas dimittendi, & sic omnis contractus requiret voluntatem internam. 3. Si dicam me emere librum pro me, & reipsa in animo velim emere pro Petro, non emo mihi sed Petro, hinc si sim Religiosus, mentior quidem, sed non pecco contra paupertatem, neque ad hoc indigeo veniâ Superioris, ergo signum est obligationem contractûs pendere à volitione interna. 4. Si ad valorem contractûs sufficeret exteriùs fingere consensum, etiam hoc sufficeret ad valorem Matrimonii & voti, item ad confectionem Sacramentorum, quæ dici non possunt, uti dicetur suis locis, & *Dicast.* n. 472. fatetur contractum fictè celebratum ex metu injusto non esse validum, ergo idem est de aliis fictè celebratis, quòd enim consensus in uno casu poni deberet & non in alio, inde non sequitur reipsa poni consensum, ergo nec sequi obligationem. *Dixi* 1. requiri animum se obligandi, nam non requiritur animus implendi obligationem, stant enim simul, se velle obligare ad aliquid, & tamen non velle præstare illud, ad quod quis se obligat, v. g. potest quis velle statum religiosum vel sacerdotalem, & tamen nolle servare castitatem aut legere Horas. *Dixi* 2. requiri animum se obligandi, saltem implicitum, explicitus enim non requiritur, sed sufficit deliberatè & directè inire contractum, qualem communiter ineunt homines, ex quo contrahens antehac sufficienter sciverit & nunc virtualiter adhuc sciat oriri talem obligationem, hæc enim virtualis intentio sufficit ad Sacramenta & vota, ergo etiam ad contractus. *Dixi* 3. ex parte utriusque contrahentis, nam contractus debet esse conventio duarum voluntatum in aliquid; quod etiam promissioni convenit, quæ non obligat, nisi promissarius acceptet.

609. *Objicies.* Contractus sinè consensu interno, externè tantùm initi, habentur in foro externo pro validis, ergo lex supplet consensum internum. *Conf.* quia qui ità contraxit, ex justitia tenetur præstare rem, de qua contraxit, ergo signum est validè contraxisse. ℞. N. conseq., forum externum præsumit adfuisse consensum, quia cùm delicta non præsumantur, quisque censetur loqui, uti sentit; quòd si Judex rem adjudicet alteri, non facit supplendo consensum internum, neque hoc dominium transfertur ex vi contractûs, sed per dispositionem Juris, in pœnam fictionis, aut per dominium altum, quod habet Resp. in bona privatorum, quando sic exigit bonum commune, sic autem exigit in ejusmodi casibus, ne omnia commercia humana fraudibus & litibus pateant. *Ad Conf.* dist. antec. ex justitia tenetur tradere, si causarit damnum alteri, quod aliter reparari non possit, C., si nullum damnum causarit, aut hoc damnum aliter possit reparari, N. antec. & conseq., tum enim tenetur tradere tantùm ex quadam fidelitate obligante ad conformanda facta verbis; ex justitia tamen tenetur deponere fictionem, quia quisque habet jus, ut qui secum contrahit, seriò contrahat, non fictè, & sic mediatè tantùm dici potest teneri ex justitia tradere, nempe prius ponendo consensum internum, ex quo orietur obligatio justitiæ.

610. *Inst.* Saltem qui habet animum contrahendi, quamvìs habeat expressum animum se non obligandi, validè contrahet, qui enim vult causam, vult effectum, qui vult antecedens, vult consequens, qui vult formam, vult consequentia ad formam, ita *Sotus, Lop. Rodriq.* aliique. ℞. Volens contractum & nolens obligationem, potest ex modo tendendi suæ voluntatis se habere diversimodè, 1. ità, ut primario nolit obligationem, ideoque etiam nolit contractum: & tum non contrahitur obligatio, cùm enim hanc expressè excludat, hæc volitio prævalet; & consequenter non ponitur contractus, qui essentialiter est causa obligationis: Ratio à priori est, quia quando duæ voluntates sibi oppositæ concurrunt, illa prævalet, quæ se reflectit supra alteram, & ex modo tendendi est restrictiva illius, tum enim prior volitio non admittitur, nisi sub modificatione, quam reflexa superaddit, ergo si hæc addat aliquid excludens hoc, quod essentialiter convenit priori, hæc prior est nulla. 2. Potest ità se habere, ut hic & nunc nollet obligationem, adhuc tamen velit contrahere, quamvis inducatur obligatio; & in hoc casu prævalet volitio contrahendi, adeoque inducitur obligatio. 3. Potest ità se habere, ut æqualiter tendat in contractum & non obligationem; in quo casu nec fit contractus, nec inducitur obligatio, quia voluntas tendit in aliquid impossibile, quod est contractus sine obligatione. An autem promissio externa sine animo se obligandi obliget saltem ex fidelitate, dicetur n. 777.

611. §. 2. Probabilius videtur, quòd ad contractum simpliciter, de quo jura loquuntur, requiratur consensus in obligationem gravem, sive intentio se obligandi graviter, quando materia est gravis, ità *Lugo*, n. 40. contra *Sanch. Henriq.* & alios. *Probatur*, nam inprimis certum est contractum Matrimonii fore invalidum, si quis se tantùm leviter vellet obligare, ergo idem dicendum est de contractu sponsalium. Similiter certum videtur, quòd contractus donationis, & mutui, obliget graviter, quando res donata vel mutuata est gravis, nam per illos contractus translatum

latum est dominium rei gravis, ergo esset gravis injuria hanc retrahere domino invito; ergo idem videtur dicendum de aliis contractibus. *Dixi*, ad contractum simpliciter, quia sicuti aliquis potest vovere Deo rem gravem sub obligatione levi, sic etiam poterit promittere homini; imò etiam sic posset aliquis tantùm sub veniali se velle obligare per sponsalia vel per alios contractus, sed tum non essent simpliciter contractus, de quibus Jura loquuntur, quando de ejusmodi contractibus agunt, si enim quis vocatus in Judicium prætenderet se noluisse contrahere obligationem nisi levem, diceretque hìc & nunc esse causam etiam levem, quæ excusaret ab ejus impletione, utique repelleretur, ergo signum est, quòd ubi materia est gravis, jura velint contrahi obligationem gravem.

612. §. 3. Consensus ad valorem contractûs requisitus debet esse liber ab inadvertentia, ignorantia & errore circa substantiam contractûs; est communis & habetur L. 15. ff. *De Jurisd.* L. 11. & 41. ff *De contrah. empt.* aliisque apud *Onn.* d. 3. n. 84. & 102. *Nec obstat*, quod L. 14. ff. *De contrah. empt.* dicatur emptionem rei inauratæ pro aurea esse validam, *nam* sententia illa *Ulpiani* satis eliditur per alias leges; neque mirum est in jure civili inveniri sententias contrarias, cum à diversis diverso tempore sint compilatæ, nec omnes approbentur, uti patet ex correctione, quam sæpe adhibet jus Canonicum, & quandoque ipsummet Jus Civile expresè reprobat. Ratio assertionis est, quia cùm nullus sit errantis consensus, uti habetur L. 9. Cod. *De juris & facti ignor.*, deest consensus in obligationem, quæ nasci debet ex contractu circa tale objectum, voluntas enim non potest ferri in objectum incognitum, ergo non contrahitur obligatio ad tale objectum, ergo consensus talis erit nullus. Atque ex his colliguntur sequentia.

613. 1. Si emeris vitrum pro gemma, acetum pro vino &c. contractus est jure naturæ nullus, quia deest consensus in hanc substantiam.

614. 2. Hic consensus non potest suppleri à Repub., imò nequidem à Deo, qui si imponat obligationem, non erit ex contractu, sed ex præcepto; & dominium transferetur per potestatem altiorem.

3. Infantes, dementes, ebrii, dormientes non possunt contrahere, quia libertatem talem non habent.

615. 4. Contractus est nullus, sive ignorantia vel error fuerit vincibilis & crassus, sive invincibilis; sive juris, sive facti; sive antecedens, qui dederit causam contractui, sive concomitans, incidens aut consequens, qui non dederit causam contractui; sive sit causatus ab altero contrahente, sive à quocunque alio, quia per omnes has ignorantias vel errores æqualiter fit, ut non cognoscatur substantia hujus contractûs, ergo ut non sit volita hæc obligatio.

616. 5. Si putarem tibi vendere agrum, & tu putes tibi donari, venditio & donatio est irrita, uti habetur L. *In Vendit.* 9. ff. *De contrah. empt.*, & L. *Si ego*, 18. ff. *De reb. credit.*, quia nempe erratur in specie contractûs, quod pertinet ad substantiam: Si tamen putem me ex testamento debere tibi agrum, tu autem putes tibi deberi ex venditione, & ego agrum tradam, acquiris dominium, quia virtualiter consentimus in titulo, cùm uterque agnoscat justitiam causæ, sive hæc sive illa fuerit, & ita habetur L. *Cum in Corporis*, 36. ff. *De acquir. rer. domin.*

6. Si quid emerim 20. ducatis in auro, qui hoc tempore longè plùs faciant, quàm putaverim, emptio est nulla, quia non consensi in hoc pretium, & error in pretio est in substantia, uti habetur L. *In vendit.* 9. ff. *De contrah. empt.*

617. 7. Si emam vas vini putans esse vas olei, quamvis æquè libenter & eodem pretio emissem vinum, emptio est nulla, quia non habui consensum circa vinum; consensus autem conditionatus, quem habuissem, si scivissem esse vinum, non sufficit ad emptionem absolutam. *Nec juvat* consensus interpretativus, uti vult *Vasq.*, cui favet *Dicast.* l. 2. t. 3. d. 1. n. 72., *nam* nisi adsit signum ejusmodi dispositionis animi, quòd vellet, si sciret esse oleum, talis consensus interpretativus non videtur sufficere ad contractum de oleo more humano faciendum. Quòd si vinum solummodo acesceret, valeret emptio, quia non esset error in substantia, uti habetur in eadem L. aliisque apud *Onn.* n. 108.

8. Si emam 100. oves, quarum 60. sint vendentis, 40. sint alienæ, emptio valet tantùm de 60., quia erat emptio ad mensuram, id est, ad partes, cùm autem circa 40. sit error in substantia, emptio respectu harum est nulla, L. *Sed si*, 18 ff. *De contrah. empt.* E contrà si intentio mea iret in omnes simul partes alicujus totius, v.g. in 4. equos rhedarios, si unicus sit alienus vel inutilis, tota emptio est nulla; quia erat emptio ad corpus, id est, ad totum; & non volebam nisi quadrijugum, L. *Si duos*, 44. ff. *De contrah. empt.* Fit tamen etiam quandoque, ut si error circa substantiam sit in minore parte, valeat contractus, sed imminuatur pretium; si autem sit error in majore vel media parte, communiter non valet contractus, uti si statuam argenteis laminis coopertam emerem putans esse totam argenteam, L. *Cum ab eo*, 41. ibidem, quidquid in contrarium dicat *Ulpianus* antè cit., uti etiam notant *Mol.* & *Onn.* num. 114., qui tamen rectè addit in ejusmodi contractibus attendi debere ad mentem contrahentis. Quomodo autem validè emi possit statua habens in se aurum, quæ tamen in communi æstimatione hominum putabatur esse tota cuprea, dicetur n. 952. 618.

Objicies 1. Ignorantia vincibilis non excusat à peccato, ergo nec ab obligatione in contractu. 2. Leges sæpe dicunt ignorantiam juris non juvare, sed facti. 3. Sic dabitur occasio innumeris mendaciis & litibus, nam quisque asseret se ignorâsse vel errâsse circa substantiam contractûs. R. ad. 1. Ignorantiam etiam vincibilem excusare ab illo peccato, quod non committeretur, si cognosceretur ejus malitia, quamvis non excuset à peccato affectatæ aut neglectæ ignorantiæ, hujus enim peccati malitia erat satis cognita: peccatum tamen ignorantiæ est ejusdem speciei cum peccato ignorato, quia peccatur contra idem præceptum, & contra eandem virtutem, quæ obligant ad rem præceptam & ad non exponendum se periculo omissionis illius per ignorantiam. *Ad* 2. Facti ignorantia juvare potest ad excusanda delicta, etiam ad impediendas obligationes contractuum; juris autem ignorantia plerumque non excusat apud homines, quia non præsumitur, reipsa autem excusat apud Deum & in foro conscientiæ. *Ad* 3., Tale assertum non admittetur in foro externo, sed quamdiu non probabitur oppositum, possessio erit pro valore contractûs, utpote initi secundùm usum communem hominum vel dispositionem legum. 619.

§. 4. Si inadvertentia, ignorantia vel error sit tantùm circa qualitatem, non impedit consensum ad valorem contractûs requisitum, L. *Aliter*, 10. & L. *Alioquin*, 11. *De contrah. empt.*, docentque communiter omnes cum *Onn.* d. 3. n. 124. Ratio est, quia secundùm substantiam nullum est involuntarium, sed habetur consensus jure naturæ requisitus, nec leges positivæ talem contractum irritant. *Nec obstat*, quòd adsit involuntarium circa qualitatem, *quia* accessorium debet sequi principale. Tota difficultas hìc est in discernendo, quid hìc & nunc sit de substantia contractûs, & quid qualitas seu tantùm accidens, v.g. in contractu Matrimonii, sponsalium, item in emptione servi, persona est de substantia contractûs, unde si Matrimonium vel sponsalia contraxi cum Titia putans 620. 621.

putans esse Cajam, aut si in servum emi Titium putans esse Cajum, contractus est nullus, L. *Alioquin* 11. ff. *De contrah. empt.* docentque *Mol.* & alii cum *Onn.* n. 117. Idem est plerumque in contractibus gratuitis, si enim donavi Petro putans esse Paulum, donatio est nulla, nisi donassem, quia pauper esset, & uterque esset pauper, tum enim persona esset tantùm accidens: in aliis autem contractibus onerosis persona communiter etiam est tantùm accidens, si enim vendam Petro putans me vendere Paulo, venditio est valida. Quòd si conduxerim Advocatum pro lite mea, quem putavi peritum, est autem imperitus, *Onn.* n. 118. rectè dicit esse errorem in substantia, adeoque contractum esse nullum, quia licèt non errârim in persona physicè, erravi tamen in ea moraliter, quia contraxeram propter operam, ad quam est inhabilis, & sic persona habilis transit in objectum, in quo est error, ergo erratum est in substantia. Similiter si absens emi pannum, volens me Sacerdotem vestire, si pannus est ruber, erit error in substantia &c. Itaque universaliter loquendo, hoc debet censeri de substantia contractûs, ad quod se restringit voluntas contrahentis; è contrà hoc erit tantùm qualitas vel accidens, ad quod voluntas contrahentis se non restringit, sed absolutè censetur procedere hoc non obstante, utì rectè cum communi *Ills.* t. 4 d. 2. n. 354. In dubio autem, an voluntas se ad hoc vel illud restrinxerit necne, præsumendum est ex communi usu aliorum hominum vel ex dispositione legum circa tales contractus.

622. *Objicies.* Sæpe fit, ut si qualitas fuisset cognita, contractus non fuisset initus, ergo talis antecedens ignorantia qualitatis impediet obligationem contractûs. ℞. N. conseq, inde enim tantum sequitur, quòd positâ cognitione qualitatis futura fuisset volitio, quæ impedivisset obligationem, non autem, quòd nunc fuerit aut nunc impediat.

Inst. 1. Sponsalia rescindi possunt propter talem errorem circa qualitatem, quâ cognitâ non fuissent inita, ergo & reliqui contractus. ℞. Dato anteced. n. conseq. sponsalia enim requirunt majorem libertatem, quia post se trahunt contractum indissolubilem & difficillimum Matrimonii. *Dixi*, dato ant., nam quòd respectu alterius contractûs esset qualitas, dici potest esse de substantia sponsalium, quia ex usu vel saltem ex dispositione juris censetur voluntas contrahentium, ad tale aliquid esse restricta, eò quòd aliàs ipsis causaretur grave & perpetuum præjudicium.

Inst. 2. Si superveniret talis qualitas, non esset obligatio servandi etiam alium contractum, quia status esset mutatus, ergo etiam non est obligatio, si præcesserit & postea detegatur. ℞. N. ant., nam si sit mera qualitas, status substantialis erit idem, contrahens autem consensit in substantiam, non restringens ad mutationes accidentales, ergo manet consensus ad valorem requisitus; quod à posteriori probat *Lugo* n. 92., quia aliàs nunquam posset esse securitas de valore quotidianorum contractuum, sed semper essent pericula rescindendi & litigandi, ergo necesse fuit, ut ad perpetuum valorem contractûs sufficeret consensus absolutus in substantiam; contrahentium autem est priùs bene considerare id de quo contrahunt.

623. § 5. Quamvìs error circa qualitatem sit per dolum causatus à simul contrahente, non ideo vitiatur consensus ad valorem contractûs requisitus: est communis cum *Dicast.* n. 68. & *Ills.* n. 355. ex L. *Si dolo*, Cod. *De rescind. vendit.* & ex L. *Dolo* 5. Cod. *De inutil. stipulat.*, quæ leges dant jus rescindendi talem contractu ex dolo factum, ergo supponunt esse validum.

624. Circa hoc tamen notandæ sunt variæ sententiæ, quas cum Auctoribus suis fusè refert *Lugo* à n. 70. & *Onn.* à n. 153., nam plerique dicunt talem contractum manere validum jure non tantùm naturæ sed etiam positivo, oppositum autem tenent de contractibus bonæ fidei, licèt admittant de contractibus stricti juris, si nempe illi contractus bonæ fidei ex voluntate contrahentium solvi possint, utì habet *Onn.* d. 2. n. 124. & pluribus d. 3. à n. 167. Putant alii cum *Lugo* de omnibus esse dicendum, quòd tantùm claudicent seu irritari possint propriâ etiam auctoritate & arbitrio decepti, quamvìs *Sanch.* aliique cum *Dicast.* n. 85. dicant etiam rescindi posse pro arbitrio deceptoris, eò quòd contractus ex utraque aut ex neutra parte videatur debere esse validus; sed sententia *Lugonis* est probabilior, quia decepto facta est injuria per auctorem doli, quamvìs fuisset dolus parvus, inquit *Lugo* nu. 142. si reipsa dederit causam contractui, ergo deceptor tenetur causata incommoda auferre, quorum unum est, si deceptus nolens obligaretur contractu, ad hunc enim obligare, esset reipsa continuare injuriam: deceptor tamen non videtur saltem sub mortali obligandus ad monendum deceptum, ut, si velit, contractum rescindat, si enim aliter compenset damnum, videtur satisfacere pro injuria, & hoc videtur velle *Lugo* à num. 108. Ratio est, quia verè adfuit consensus mutuus & absolutus, estque utilius decepto contractum valere in favorem suum & posse pro libitu rescindi, quàm ex neutra parte esse firmum; imò *Less.* ex Cap. *Dilecti*, *De empt. & vendit.*, item ex L. 2. Cod. *De rescind. vendit.* docet, licèt per dolum vel errorem concomitantem esset facta deceptio in pretio ultra dimidium, valere contractum nec posse rescindi, sed tantùm concedi actionem, *quanto minoris.* Videri possunt dicenda n. 993. Item *Ills.* à n. 355. Quòd si non sit deceptio ultra dimidium, dicemus postea n. 715. & 726., quid agendum sit.

Obji. 1. L. *Eleganter*, 7. *De dolo*, dicitur, quòd venditio servi ab eo dolosè obtenta sit nulla: Similiter L. 1. Cod. *De rescind. vendit.* dicitur, quòd emptio malæ fidei sit irrita, & L. 3. ff. *Pro socio*, dicitur quòd societas, si dolo malo aut fraudandi causâ coita sit, ipso jure sit nullius momenti. ℞. Sæpe in jure voces illæ, *nullus & nullius momenti*, idem significant quòd annullandus seu annullabilis; vox autem *irritus*, idem quod irritandus seu irritabilis, utì rectè probat *Onn* d. 3. à n. 167. hinc per leges illas plùs non probatur, quàm contractus dolosos esse annullabiles & irritabiles: Addit *Lugo* n. 128. etiam ideo dici irritos & nullius momenti, quia dant debilissimum jus, utpote statim revocabile ab injuriam passo. 625.

Obji. 2. Dolus facit contractum rescindibilem, ergo vitiat, quia si est rescindibilis à decepto, ergo ex parte decepti non obligat ex justitia commutativa, nam ex hac obligari, est obligari utrimque irrevocabiliter, saltem in contractibus onerosis, cùm utrimque debeat causari jus, jus autem est potestas impedibilis. ℞. Etiam ex parte decepti, per se loquendo, obligat irrevocabiliter, sed per accidens nunc non ità obligat propter injuriam factam, manetque utrimque æqualitas intrinseca & substantialis, quamvìs non extrinseca & accidentalis, scilicet quoad revocabilitatem & alia accidentia, quia obstitit malitia decipientis. 626.

Obji. 3. Si contractus possit rescindi propter injuriam, quam dat dolus antecedens, ergo etiam poterit rescindi, quamvìs dolus sit tantùm concomitans, tum enim adhuc esset injuria, & consequenter si vendens tibi vinum dixissem esse vetus, quod tamen eodem pretio emisses, quamvìs scivisses esse novum, si fuit novum, posses rescindere emptionem. ℞. Seq. concedunt *Silv.* & *Ang* apud *Dicast.* n. 93., qui tamen cum *Sanch.* & aliis putat esse negandam, quia respectu ementis, moraliter loquendo, nulla censetur esse mutatio, cùm ipse tempore contractûs nihil de illa curaret, adeoque nec censebitur injuria, aut saltem, inquit *Lugo* n. 104., non erit efficaciter damnosa. 627.

Inst.

628. *Inst.* Ergo si dolus etiam ab aliquo tertio esset factus, adhuc posset contractus rescindi. ℞. Seq. concedunt *Med.* & *Dicast.* n. 91., sed meliùs negant alii, cùm enim jus rescindendi tantùm proveniat ab injuria, si contrahens injuriam non fecerit, nec poterit contractus cum ipso initus rescindi, sed decepto manebit actio, *quanto minoris*, contra alterum contrahentem, L. 13. ff. *De action. empt.*, & contra deceptorem dabitur actio ad id, quod interest, *Ills.* n. 358. & habetur L. 2. ff. *De proxenetis.* Ex dictis,

629. Resolvitur hic casus. Post longam litem, an certus fundus Titii esset collectabilis, fit transactio cum communitate, ut censeatur non collectabilis: Titius postmodum reperit certa documenta, per quæ convincitur fundum fuisse collectabilem. *Quæritur*, an Titius in conscientia teneatur hoc aperire, & fundum subjicere comunibus oneribus. ℞. Si fuit vera transactio, id est, pactio onerosa circa rem tum dubiam, vi cujus pactionis communitas prætendens collectabilitatem accepit à Titio, quanti in illis circumstantiis judicio prudentum æstimabile erat jus illud dubium, transactio tenet, nec ideo potest rescindi, L. *Sub prætextu*, 19. Cod. *De transact.* tenentque Theologi cum *Mol.* t. 2. d. 556., qui de eo casu fusè discurrit; breviùs *Laym.* l. 3. t. 4. c. 31. Ratio est, quia expediebat ad bonum commune, ut interveniente ejusmodi transactione per jus altum sopirentur tales controversiæ, ne relinqueretur occasio continuarum litium. Duo tamen videntur addenda, 1. si communitas nudè destiterit urgere, quia probare non poterat collectabilitatem, & nihil acceperit pro prætenso jure, quamvis erexerit quasi contractum non exigendi imposterum, Titius non est in conscientia liber, quia huic cessioni & contractui causam dederit error vel ignorantia circa substantiam, quæ hic erat obligatio vel immunitas à collectabilitate, ad quam præsumi debet fuisse restricta voluntas communitatis; neque jus positivum se interponit per jus altum, nisi adfuerit transactio prout contradistincta à pactione gratuita, uti notat *Laym.*, & clariùs *Mol.* §. *Præterea.* 2. Si immunitas Titii redundaret in præjudicium tertii, qui non transegisset cum Titio, & cujus fundi ideo gravandi essent majoribus oneribus, quia partem totalis oneris nunc non ferret fundus Titii, Titius teneretur huic dare satisfactionem. De transactione diximus n. 464. & n. 759. pauca addemus.

630. §. 6. Vis & metus quandoque impediunt, quandoque relinquunt libertatem consensûs requisitam ad valorem contractûs, uti jam explicabitur.

1. Vis, inquit *Ulp.* L. 2. ff. *Quod metûs causâ*, est majoris rei impetus, qui repelli non potest, & reipsa hic idem significat, quod violentia; violentum autem dicitur, quòd est à principio extrinseco, passo non conferente vim, id est, passo renitente: & quamvis voluntas non possit pati vim quoad actus elicitos, tamen dicitur pati vim, quando adducitur ad consensum per aliquid, cui ipsa valde renititur, cum autem non renitatur, nisi illi, quod ipsa fugit & metuit, uti habetur L. 1. ibidem, hinc per vim hic intelligitur metus, ideoque ad parcendum vocibus utemur solo nomine *metûs*, & quod de hoc dicemus, intelligendum est de vi.

631. 2. Metus ab eodem *Ulp.* L. 1. ibidem, definitur, *Instantis vel futuri periculi causâ, mentis trepidatio*, id est, actus voluntatis fugiens malum imminens: est autem metus gravis vel levis; gravis, qui vehementer conturbat, nec facilè potest superari; levis, qui non ità conturbat & faciliùs potest excuti. Gravis, alius est absolutè, alius respectivè talis; absolutè gravis est, qui est, non præcisè de perdendo magno lucro, uti rectè notat *Lugo* d. 22. num. 144., sed de incurrendo gravi malo, instante illi, qui timet, vel aliis ipsi proximè sanguine aut arctissimâ amicitiâ conjunctis, ità ut horum mala reputentur propria, v. g. de morte, mutilatione, longo carcere, diuturno exilio, atroci cruciatu, stupro sibi inferendo, servitute, quæ omnia habentur ff. *Quod metus causâ*, & Cod *De his quæ vi metûsve causâ*, item in primo Decretalium tit. 40. Ad metum gravem reducitur metus de amissione majoris partis bonorum, de gravi infamia, injusta excommunicatione; dicunturque hi metus cadere in constantem virum, quia nemo censetur amittere nomen viri fortis, licèt tum timeat; à Juristis autem metus talis dicitur justus seu probabilis, quia aliquis justè, id est, meritò tum timet, & nemo improbare potest, quòd quis tunc timeat. Metus respectivè gravis est, qui est de malo, propter quod non trepidaret quidem vir fortis, tamen judicio prudentum meritò trepidat hic homo, v. g. hic senex, hæc mulier, hic puer; unde in ordine ad contractum habetur quasi metus absolutè gravis. Nec refert, quod alter non cogitarit seriò inferre malum, dummodo metuens serio apprehenderit, *Less.* l. 2. c. 17. n. 45. *Dicast.* l. 2. t. 3. d. 1. n. 115.

3. Metui gravi communiter æquivalet metus reverentialis, quo uxor timet gravem offensam mariti, filius parentum, pupillus tutorum, subditus Principis, Clericus sui Episcopi, Monachus Abbatis, &c. tum autem censetur gravis offensa, si putetur fore diuturna cum asperitate vultus vel verborum vel cum alia dura tractatione. Quòd si tantùm fierent preces importunæ, vehementes & sæpius repetitæ, hæ junctæ ad reverentiam, quam hæ personæ inferiores debent Superioribus, censebuntur facere metum reverentialem; ut tamen tam metus reverentialis quàm preces etiam importunissimæ simpliciter æquivaleant metui gravi in ordine ad materias contractuum, putat *Onn* debere adjunctas esse minas aliquas; *Lugo* dicit debere simul adesse metum mali alterius gravis secuturi, possuntque de his omnibus videri *Sanch.* de Matr. l. 4. d. 4. & seqq, *Less.* à nu. 35. *Onn.* d. 3. S. 10. 11. & 14. *Lugo* à n. 110. 632.

4. Metus ab intrinseco, id est, vel proveniens ab intrinseca complexione hominis, vel incussus à causa naturali, v. g. morbo, tempestate, belluis &c. quantùm est de se, non impedit valorem contractûs, uti si ex metu mortis Medico promittas aurum; ratio est, quia homo tum non impellitur ab alio, sed ipse se in eum contractum liberè inducit, uti habetur L. *Si mulier*; 21. ff. *Quod metûs causâ. Dixi*, quantùm est de se, nam si metus omnino turbaret rationem, contractus non valeret defectu advertentiæ vel deliberationis plenæ. 633.

5. Metus justè, etiam ab extrinseco, id est, ab alia causa libera incussus, non impedit valorem contractûs, L. 3. & 21. ff. *Quod metûs causâ*, tenentque AA. communissimè cum *Onn.* n. 217. Quod etiam valere de Matrimonio ac professione religiosa docent *Sanch. Castrop. Lugo* n. 159. & 165. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 352. contra alios, nam Cap. *Ex litteris* 2. *De sponsal.* deciditur eum validè contrahere Matrimonium, qui post inita sponsalia metu excommunicationis cogitur ad Matrimonium: & de professione religiosa Cap. *De regularibus* 25. *De Simonia*, ubi de aliquo, qui deliquerat, dicitur debere cogi ad strictiorem Ordinem: Ratio autem est, quia metus relinquit simpliciter voluntarium; quòd enim metus injustè incussus irritet contractum, non est ratione involuntarii sed injuriæ, quæ in metu justo non est: & quamvis injustè incussus dici possit causare involuntarium secundum quid, tamen *Less.* n. 43. notat justè incussum non debere dici causare ullo modo involuntarium, moraliter loquendo, quia ipsemet dedit justam causam, ut incuti posset metus, ergo metus ille est illi voluntarius in causa & veluti ab intrinseco, adeoque nullo modo involuntarius, moraliter loquendo. 634.

6. Si

635. 6. Si incutiens tantùm simulet, v.g. si Titius sciens Cajum deliquisse, & potens justè, attamen nolens accusare, minetur se accusaturum, nisi det aureum, *Mol. Bonac.* aliique cum *Lugo* n. 167. dicunt Titium non posse retinere, quia dolus dedit causam contractui; sed *Sanch. Castrop. Dian.* aliique cum *Less.* n. 24. & *Dicast.* nu. 119. probabiliùs dicunt posse retinere, quia habuit jus ad accusandum, quo se privat, hoc autem est pretio æstimabile, unde aureus datur ne habeatur animus accusandi, qui haberi poterat: quod autem non minetur seriò, est quidem dolus, sed non injustus, nam justè potest minari, sive habeat serium animum sive non; & ità concedit *Lugo* n. 170., si si quis justè, quamvis dolo, terreat peccatorem, qui ideo ingrediatur Religionem, professionem utique fore validam; & sic dicebat *Paulus* 1. Corinth. 12. v. 16. *Cùm essem astutus, dolo vos cepi.*

636. 7. Metus etiam ab altero contrahente injustè, & in ordine ad extorquendum consensum incussus, spectato jure naturæ non invalidat contractum, ità *Henriq. Bonac. Regin Less.*, aliique propè innumeri, præsertim Canonistæ cum *Sanch.* suprà d. 8. n. 4. *Ills.* nu. 349., quos sequitur *Lugo* n. 115., & quoad contractus onerosos, *Dicast.* n. 98. contra *Mol. Rebell. Valent. Onn.* num. 235. & alios, qui dicunt omnes ejusmodi contractus esse jure naturæ irritos; item contra *Turr. Sotum, Azor, B. Pontium, Dicast.* l. 3. t. 4. dub. 3., qui dicunt saltem contractus gratuitos esse jure naturæ irritos, sed assertio probatur, quia in ff. & Cod. hoc tit., in singulis pene legibus dicitur tales contractus esse annullandos seu rescindendos, esse omnia restituenda in integrum &c., ergo signum est leges non agnoscere, quòd sint antecedenter irriti, neque rem esse integram independenter à dispositione juris positivi: Ratio autem est, quia vel ideo sunt irriti, quòd desit libertas, vel quòd fiat injuria; non ideo, quòd desit libertas, nam metus non tollit libertatem nec voluntarium, uti patet in contractibus, qui fiunt ex metu gravi proveniente ab intrinseco aut justè incusso. Neque ideo, quòd fiat injuria, quamvis enim ideo sint illiciti, tamen non ideo sunt irriti, uti patet in contractibus, qui causantur ex dolo aut ex metu levi injustè incusso, qui utique jure naturæ valent; item in Matrimonio, nam si Titius prius contraxerit sponsalia cum Caja, & postea contrahat Matrimonium cum Sempronia, hoc Matrimonium est validum, quamvis sit injuriosum, imprimis Cajæ, uti patet; deinde etiam Semproniæ, quam decipit.

637. 8. Contractus aliqui, nempe Matrimonium & professio religiosa, promissio vel traditio ex rebus Ecclesiæ, promissio vel solutio dotis, sunt jure positivo irriti, si fiant ex metu gravi injustè incusso: idem dicunt aliqui de sponsalibus, renunciatione beneficii Ecclesiastici, jurisdictione extorta, absolutione à censuris & aliis, de quibus videri possunt *Less.* num. 37. *Sanch.* de Matr. l 4. d. 8. *Lugo* à n. 120. *Onn.* n. 230. Idem etiam dicunt AA. citati apud *Illf.* n. 350. de votis simplicibus, ex Cap. *Sicut qui Monasteria.* 20. q. 1. & Cap. *Præsens* 20. q. 3., quamvis *Suar. B. Pontius & Castrop.* dicant tantùm esse irritanda.

638. 9. Reliqui contractus per talem injustum metum extorti non sunt jure positivo irriti, sed tantum irritandi, ità *Sanch. Less. Dicast.* n. 99. dicens teneri ab innumeris, *Onn.* n. 239. dicens esse omnium, sed pro contraria sententia citant multos *Dicast. & Lugo* num. 118. Ratio nostra est, quia jura manifestè id asserunt §. *Verbi* 1. Inst. *De Except.* L. 1. ff. *Quod metûs causâ*, L. *Dolo vel metu.* Cod. *De inutil. stipul.* aliisque plurimis locis apud *Lugo & Onn.*, & causa harum legum fuit, partim ne lites & jurgia multiplicarentur, si unicuique absque sententia Judicis liceret res suas repetere, partim quia injectio metûs injusti est delictum, delicta autem non præsumuntur, hinc jus statuit non dari actionem, nec rescindi contractum, antequam delictum probetur.

10. Si metus non incutiatur ad contractum extorquendum, ex illo tamen fiat contractus, v. g. si alicui, quem in flagitio deprehendis, mineris injustè mortem, & hic, ut periculum evadat, aliquid tibi promittat vel donet, *Angel. Sotus* & alii dicunt contractus hos esse saltem irritabiles, quia revera fiunt ex metu injustè incusso; *Sanch. Bonac.* & alii cum *De Luca* de benef. d. 78. à n. 8. dicunt non esse irritabiles, quia hic consensus est veluti ab intrinseco, cùm ipsemet præeligat contractum, ut evadat mortem, neque metus propriè est causa contractûs, cùm non incutiatur metus ex intentione contractûs, sed tantùm est occasio, inquit *Less.* n. 40. Consentiunt alii cum *Lugo* num. 175., si metus principalis justè incutiatur, si autem injustè, uti in casu allato videtur fieri, probabiliùs dicunt esse irritabiles, & videtur colligi ex L. 7. ff. *Quod metûs causâ*, ubi dicitur deprehensum in flagitio, qui jure non poterat occidi, si quid promiserit propter metum, posse per hoc edictum juvari; ratio autem est, quia metum injustè incutiens tenetur ratione injuriæ ad tollenda omnia incommoda inde provenientia, inter quæ esset tali contractu obligari. 639.

11. Si metus fit ab aliquo tertio & non ab altero contrahente incussus, adhuc potest contractus jure positivo rescindi, nam ità statuitur L. *Item*, 15. §. 3. ff. *Quod metûs causâ*, & docent *Mol. Sanch. Less.* n. 39. *Lugo* n. 172. *Dicast.* n. 111. aliique communiter. *Nec obstat*, quòd n. 628. dixerimus contractum non esse irritabilem, si dolus ab aliquo tertio sit factus, *nam* legum non est petenda ratio, uti habetur L. 20. & 21. ff. *De legibus*, ratio tamen congruentiæ est, tum quia per metum minuitur voluntareitas consensûs, tum etiam quia dolus per diligentiam & circumspectionem faciliùs caveri poterat, ergo fuit ratio, cur lex concederet rescindibilitatem ob metum, licèt non concedat ob dolum à tertio factum. 640.

12. Contractus non possunt rescindi, nisi ad arbitrium injuriam passi, quia potestas rescindendi inducta est in favorem metum passi & in odium inferentis, ergo inferens resilire non potest altero invito, *Navar. Mol. Less. Onn.* num. 243. aliique communiter. 641.

13. Levis metus etiam injustè incussus & dans causam contractui non impedit ejus valorem, nec facit rescindibilem jure positivo, facit tamen rescindibilem juræ naturæ & pro foro conscientiæ, si de se rescindi possit. Probatur, nam imprimis contractum non ideo esse irritum jure naturæ, est communis contra *Onn.* n. 237., & patet ex dictis n. 636. Deinde nec esse rescissum aut rescindibilem jure positivo, etiam est communissima, & habetur L. 5. 6. & 7. ff. *Quod metûs causâ*, item Reg. 184. ff. *De div. reg. juris*, ubi dicitur, quòd metus levis pro nihilo reputetur, item quòd vani timoris justa excusatio non sit: Denique pro foro conscientiæ posse rescindi à metum passo, docent *Sanch. Castrop. Less.* n. 46. contra *Med. B. Pontium, Illf.* n. 353., & ratio est, quia metus ille est injuria, ergo inferens tenetur eam depellere & injuriatum restituere in priorem statum libertatis, ad quem recuperandum jus habet. *Nec obstat*, quòd in ratione metûs dicatur levis, *nam* hoc non obstante potest in ratione damni & injuriæ esse peccatum grave, uti si levi verbere frangas pretiosum vitrum aut percutias matrem tuam. *Dixi*, si de se rescindi possit, nam in sententia, quòd Matrimonium ex metu levi initum valeat, rescindi non poterit, quia semel validum ex natura sua est indissolubile; an autem reipsa tum valeat, dicetur L. 6. 642.

Obj. 1. Jus non potest nasci ex injuria, sed si contractus causati ex metu injustè incusso essent validi, 643.

jus

jus nasceretur ex injuria, ergo. ℞. Jus non potest immediatè nasci ex injuria, transeat, mediatè, N., nam si filius occidat patrem, filius per successionem ab intestato immediatè acquirit jus ad hæreditatem, per injuriam, quâ occidit patrem, mediatè: similiter si ex dolo vel metu levi, attamen injusto, ineatur contractus, jus mediatè nascetur ex injuria, immediatè ex consensu contrahentis, quem causabit injuria, & ità etiam fit in nostro casu. *Dixi*, trans., nam si fur pecuniam alienam misceat suæ, acquirit dominium pecuniæ alienæ per mixtionem, quæ tamen mixtio est vero domino injuriosa, quamvis etiam hìc dici possit acquirere dominium immediatè per dispositionem juris positivi, mediatè per mixtionem.

Inst. Jus naturæ non potest favere injuriæ, ergo contractus injuriosus non potest jure naturæ esse validus, ità *Onn.* ℞. Jus naturæ non potest favere injuriæ, approbando illam, C., non irritando, N. ant. & conseq., quamvis enim prohibeat talem injuriam, tamen non tollit ejus existentiam & effectum.

644. *Obji.* 2. Ad valorem contractûs requiritur consensus ità liber, ut nequidem secundùm quid sit involuntarius, sed consensus procedens ex metu gravi non est ità plenè liber, ergo. ità. *Onn.* ℞. Ad valorem contractûs, si non sit rescindibilis, requiritur consensus ità plenè liber, transf., si maneat rescindibilis, N. maj. & conseq.

Inst. Cap. *Cùm locum. De spons.* dicitur, Ibi locum non habet consensus, ubi metus & coactio intercedit; item Reg. 116. ff. *De div. reg. juris* dicitur, Nihil consensui tam contrarium, quàm vis & metus. ℞. Primus textus intelligitur de consensu absolutè libero, firmo & non revocabili. Ex 2. plus inferri non potest, quàm consensum debere manere revocabilem, ubi contractus est irritabilis.

645. *Obji.* 3. Si valet contractus metu extortus, v. g. promissio auri facta latroni volenti occidere, ergo metum passus tenebitur hoc aurum tradere, adeoque latro habebit jus ad obtinendum aurum per injuriam, quod etiam statim tenebitur restituere, ità *B. Pont.* ℞. N. Seq., nam metum passus potest, quandocunque vult, eum contractum rescindere, ità *Lugo* num. 116.

Inst. 1. Non datur jus ad injuriam neque ad actionem illicitam, sed latro habebit jus ad injuriam, nempe ad obtentionem auri promissi, quamdiu contractus non rescinditur. ℞. Habet tantùm jus ad dationem ab altero faciendam, quæ danti nec illicita est nec injuriosa, cùm cedere possit juri suo, & nemo sibi faciat injuriam; sola coactio furis est injuriosa, sed ad hanc fur non habet jus.

Inst. 2. Habet jus ad petendum, & tamen petitio est injuriosa. ℞. Habet jus absolutum, vel jus ad petitionem simpliciter, N., habet jus conditionatum, si nempe læsus non opponat exceptionem injuriæ; item habet jus tantùm ex suppositâ promissione ac etiam sub obligatione statim restituendi, C., hæc autem petitio non est injuriosa nec illicita, quia si læsus non opponat exceptionem, censetur consentire in talem dationem & petitionem.

Inst. 3. Si latroni tradidisset illud aurum, latro non acquisivisset ejus dominium, ergo signum est, quòd promissio fuerit irrita. *Prob. ant.*, quia L. *Metum*, 9. §. *Volenti*, & §. *licèt*, ff. *Quod metûs causâ*, metum passo conceditur actio, non solùm in personam, sed etiam in rem, ubicunque existat, ergo signum est, quòd hic retinuerit ejus dominium. ℞. N. ant., dicitur enim habere actionem in rem, non quòd maneat dominus rei, sed quia rescindendo contractum potest facere suam, & conceditur ipsi restitutio in integrum, hinc res debet ipsi restitui cum fructibus, nemo autem dicitur exclusus à re, ad quam ità plenè recuperandam, actio ipsi conceditur, uti habetur L. *Nemo*, 5. ff. *De in integ. restit.* & quia qui actionem habet ad rem, rem ipsam habere videtur, inquit Reg. 15. ff. *De diver. reg. juris*:, hinc metum passus dicitur quasi adhuc habere rem; atque etiam ideo debet respectu istius rei præferri omnibus aliis creditoribus, nam rescindendo contractum tollit omne jus, quod habebat inferens injuriam, ergo etiam tollit jus aliorum creditorum, quod fundabatur in jure inferentis injuriam, *Lugo* n. 119. & *Ills.* n. 250., qui videri potest. Ex his

Inferuntur seqq. 1. Qui rem per ejusmodi contractum extortum est consecutus, tenetur eam restituere, 646.
sive ipse sive alius metum gravem injustè incusserit, quia jus positivum dat jus in rem ipsam, apud quemcunque existat, uti jam dictum est, probatque pluribus *Onn.* à n. 220.; quod tenet, licèt ille, qui nunc habet, bonâ fide acceperit à primo, uti notant *Silv. Garz. Sanch. Lugo* n. 186. 2. Si metus, ex quo causatus est 647.
contractus, fuisset ità levis, ut se solo non causâsset, causaverit tamen, prout conjunctus aliis motivis, esset obligatio compensandi tantùm partem damni, uti docet *Lugo* n. 138.; videri tamen debent dicta n. 53. Quid autem faciendum sit in dubio, an metus fuerit causa partialis necne, etiam n. 574. est dictum. 3. Ex- 648.
cusaberis à restitutione, si ille, cui metus injustus est incussus, prudenter putaretur non velle sibi restitui, fit enim, inquit *Less.* n. 48., ut multi, quamvis inviti consentiant, si tamen semel consenserint, vel non cupiant restitui, vel facillimè condonent; in puro tamen dubio, an censendus sit condonare, tenenda sunt, quæ n. 462. diximus. 4. Blanditiæ, per se lo- 649.
quendo, non vitiant consensum, cùm potiùs augeant voluntarium: debet tamen abesse mendacium & dolus, item tacitæ minæ, quales adessent, si ille, qui allicitur, sciret blandientem solere sævire, quando non fit, quod ipse vult. Videri possunt *Lugo* nu. 149. & *Onn.* à n. 256.

§. 7. Consensus ad valorem contractûs requisitus 650.
debet respectu contractûs esse plenè deliberatus, qualis requiritur ad peccandum mortaliter. Est communis cum Juristis & Theologis plurimis, quos citant & sequuntur *Lugo* d. 23. n. 17. *Onn.* d. 3. nu. 95.; ratio est, quia ad negotia, quæ censentur esse majoris momenti, requiritur plena deliberatio circa illa, sive circa obligationem & damna, quæ ex illis oriri possunt, sed omnes contractus, etiam illi, qui sunt circa materiam levem, censentur ex forma & modo, quo fiunt, esse negotia majoris momenti, ideo enim in Rep. tam multæ leges circa illos latæ sunt, ergo. *Conf.* nam per contractum quasi alienatur propria libertas, ad quod requiritur, ut totus homo consentiat, alioquin non amittet suarum actionum dominium, in cujus possessione est, est enim in homine talis comparatio habitualis, ut nolit per contractus privari libertate suâ, nisi seipso solo mediante; si autem ex semideliberatione agens obligaret se, non ipse solus se privaret libertate, sed simul ista semideliberatio, ergo.

Obji. Præceptum semiplenè deliberatè cognitum 651.
obligat hominem sub veniali, ergo contractus semiplenè deliberatè initus etiam obligabit, saltem sub veniali. ℞. N. Conseq., præcepta, ut obligent, debent poni cum plena deliberatione, & in hoc paritas est cum contractibus, sed ut peccetur contra præcepta semel posita, aut etiam contra obligationem jam causatam per contractum, sufficit semiplena deliberatio, quia reipsa fit violatio, si obligatio cognoscatur etiam semiplenè tantùm, & non curetur; Ratio disparitatis jam data est, quia obligatio contractûs est à voluntate hominis, quisque autem censetur esse in ea voluntate, ut obligari nolit, nisi totus consentiat, sicuti enim est plenus dominus rei suæ, ità non vult eam à se abdicare, nisi agat ut plenus dominus suæ libertatis: è contrà turpitudo & ratio peccati non est à voluntate hominis, sed sequitur naturaliter ad posi-

positionem actûs prohibiti, licèt quis nollet eam sequi, ergo ad hanc non requiritur ea libertas vel deliberatio. Ex dictis,

652. *Inferuntur* seqq. 1. Si quis, dum est sobrius, non posset se resolvere ad contractum, & ideo largiter biberet, ut ferme ebrius, in semideliberatione contraheret, contractus in hac initus non obligaret, ob rationem jam datam: similiter non obligat, si fiat ab homine semidormiente, utì certum esse docet *Onn.* d. 4. n. 32. *Si dicas*, valere contractum factum per procuratorem illius, qui mandatum dedit, & postea, dum fit contractus, ebrius est vel dormit, ergo similiter factus ab ebrio vel semidormiente, qui antea hoc intendebat. ℞. Disparitatem esse, quòd actus procuratoris sit humanus, & fiat humano modo ex vi mandati adhuc moraliter existentis, ideoque est moraliter actus mandantis: è contrà contractus factus à semiebrio vel dormiente non est plenè humanus, nec fit humano modo contrahendi, neque censetur prior volitio moraliter permanere in ordine ad contractum
653. humano modo causandum. 2. Quamvis contractus fiat cum passione, si tamen non impediatur deliberatio sufficiens ad mortale, contractum valere, alioquin innumeri contractus forent invalidi, v. g. sponsalia ex passione amoris, emptio ex passione invidiæ, & ità videtur asseri L. 9. ff. *De publicanis*, ubi dicitur licitationi ex calore factæ jungendam esse cautionem fidejussionis, ergo talis licitatio à jure agnoscitur esse valida. *Nec obstat* L. 3. ff. *De divortio*, ubi sic habetur, *Quidquid in calore iracundiæ, vel fit vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseverantiâ apparuit judicium animi fuisse*: quod repetitur Reg. 49. ff. *De div. reg. Juris*: item Cap. *Divortium. De pœnitentia*, dist. 1. *nam* hi textus tantùm loquuntur de divortio, & dicunt non debere judicari esse factum ex animo, si conjuges ex subita ira ab invicem divulsi, statim redeant; de aliis autem contractibus nihil disponunt jura.

654. §. 8. Consensus ad contractum requisitus debet esse externè manifestatus, ità *Lugo* d. 22. n. 102., & pluribus d. 23. s. 2. *Dicast.* l. 2. t. 4. nu. 454. aliique communiter; Ratio est, quia contractus est actus humani commercii, ergo ut valeat & obligationem inducat, debet fieri humano modo, ergo debet in sensum aliquem cadere. *Nec obstat*, quòd promissio interna juramento firmata obliget, *nam* obligatio oritur vi religionis ex juramento, quod habet se per modum voti Deo facti; de cætero rectè notat *Onn.* d. 29. n. 21. nequidem esse obligationem manifestandi nudam promissionem, quam quis internè concipit, habuit enim tantùm hanc mentem, volo obligari, si promissario manifestavero hanc meam volitionem, & ipse acceptârit, ubi non promittit se manifestaturum; & quamvìs hoc intendisset, adhuc non esset acquisitum jus alteri, nisi hanc ipsam intentionem manifestatam acceptâsset; atque ità docent AA. communiter cum *Dicast* dub. 7. Addit *Lugo* d. 23. n. 2., si quis nollet illam suam voluntatem internam manifestare, & tamē illam præter intentionem manifestaret, non obligandum, quia illa manifestatio non fuisset actio humana. Quæri autem solet, an hæc manifestatio externa requiratur de jure naturæ vel positivo; *Led. Palav.* & *Mendoz.* dicunt requiri tantùm de jure positivo, alii communiùs & melius cum *Lugo* n. 29. dicunt requiri de jure naturæ, ob rationem antè datam, quia deesset volitio obligationis. Speciatim autem circa acceptationem promissionis & donationis dicetur à n. 765.

655. *Obji.* Quando ex præsumpta voluntate domini rem accipio, acquiro dominium vi voluntatis internæ, quam ipse habet, licèt exteriùs non manifestatæ. ℞ N. ass., nam acquiro per occupationem animo possidendi, volitio autem dominii tollit impedimentum seu repugnantiam, quâ sublatâ nunc ità occupo, ac si nullius esset, *Lugo* n. 33.

§. 9. Ad contractum onerosum requiritur acceptatio mutua consensûs, & manifestatio illius mutuæ acceptationis, ità *Lugo* d. 23. à n. 26. *Dicast.* n. 455. *Onn* d. 29. s. 4. aliique. Probatur, nam requiri acceptationem consensuum, patet, alioquin duæ voluntates non convenirent humano modo in unum; deinde cùm uterque contrahens det alteri jus contra se, ut hic habeat jus contra illum, & ille contra hunc, debet in utroque esse acceptatio illius juris, hæc autem duplex acceptatio, cùm debeat constituere contractum humanum, debet esse humana & sensibilis, ergo utraque illa acceptatio debet utrique manifestari, sicuti enim duo consensus non sunt humani nec inducunt obligationem utrimque, nisi invicem manifestentur, ità nec acceptationes. Oppositum est in contractibus gratuitis, quia cùm obligationem inducant ex una tantùm parte, satis est esse acceptationem ex parte illius, qui alterum sibi obligat. Ex dictis, 656.

Sequitur 1. Si offeram tibi domum mille aureis venalem & tu acceptes, offerasque 1000. aureos, venditionem non perfici, quando tu acceptas & promittis 1000. aureos, sed quando tua acceptatio mihi manifestatur, mea enim acceptatio, quâ obligationem accepto, si consentias, est tibi sufficienter manifestata per hoc, quòd offeram domum isto precio venalem, ergo si mihi vicissim manifestetur tua acceptatio, hoc ipso perficietur contractus, neque opus erit tibi vel mihi ulteriùs manifestari aliam acceptationem. 2. Si mecum onerosè contrahas per procuratorem, tum perfici contractum, quando tuus procurator acceptat, & ego id rescio, licèt tu necdum acceptaris, quia cùm agat nomine tuo & gerat tuam personam, acceptatio illius est moraliter tua. 3. Si contraham onerosè tecum per literas, hunc contractum priùs tum perfici, quando mihi per responsum innotescit tua acceptatio. 4. Si donum mihi mittas, donatio completur, dum accepto, etiamsi nihil rescias de mea acceptatione. 657. 658. 659.

Obji. Ad remittendum jus, quod habeo contra Petrum, non requiritur acceptatio Petri, possum enim illi inscio condonare debitum, utì Deus mihi inscio condonare potest peccatum, ergo ad acquirendum jus contra Petrum non requiretur acceptatio mea, sed fieri poterit solâ voluntate Petri. ℞. Ad remittendum irrevocabiliter jus, quod habeo contra Petrum, non requiritur acceptatio Petri N., ad remittendum revocabiliter, C. ant. & N. conseq., si enim remittam revocabiliter, Petrus nullum acquirit jus contra me, ad hoc, ut sit liber debito, sed si velim, potero semper exigere debitum, sub illa enim conditione remitto, nisi aliter voluero, priusquam Petrus meam remissionem acceptârit, *Lugo* nu. 54. Vide dicenda à n. 778. 660.

Inst. Si acceptatio requiratur ad obligationem, vel ergo erit tantùm conditio, vel partialiter causa obligationis. ℞. *Less.* l. 2. c. 18. n. 41. dicit esse tantùm conditionem, quâ positâ obligatio causetur à voluntate contrahentium; *Lugo* n. 40. dicit esse causam partialem, cùm sit pars juris, quo unus ligat & alter ligatur, quod videtur esse probabilius, nam illâ solâ sublatâ non esset obligatio.

Q. 105. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa hactenus allata*, ℞., AA. notant seqq. 1. Si dolo inductus es ad contractum, & dubites, an dolus dederit causam contractui, v. g. emisti novum vinum putans esse vetus, & dubitas, an fuisses empturus, si scivisses esse novum, hoc dubium resolvendum est consideratis causis & circumstantiis, quibus inductus es ad emendum, an nempe per hoc notabiliter impediatur finis vel usus, quem intendebas. Quòd si his consideratis adhuc non possis resolvere, decidendum est secundùm commune judicium aliorum, unde si 661.

qualitas

qualitas ignorata ex se magnam mutationem faciat, præsumere poteris te non fuisse contracturum, si scivisses, quia ità contingere solet apud alios homines, ità *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 65. n. 4. *Lugo* d. 22. n. 100.

662. 2. In dubio, an talis mutatio rerum sit subsecuta, ut ad eam te nolueris obligare, vel an erraveris notabiliter in re promissa, vel an causa cessârit, vel an causa, quæ nunc cessat, fuerit finalis & principaliter motiva tui consensûs, præsumendum videtur pro valore contractûs, quia jura dicunt, ut actus potiùs valeat, quàm ut pereat, videturque etiam pro illo esse possessio, quia scitur esse factus, & ignoratur invaliditas. *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 2. n. 13. 34. 52. *Lugo* n. 91.

663. 3. Universaliter loquendo, si dubites, an volueris te obligare, attendenda sunt verba, quæ si significent animum se obligandi, præsumendum est, quòd animus ille adfuerit, quia nemo præsumitur aliter sentire quàm loquatur, ergo est possessio pro valore actûs, *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 9. n. 13. *Castrop.* t. 1. d. 3. p. 10. n. 4. aliique communiter. E contrà si verba sint indifferentia ad significandum animum se nunc obligandi vel propositum postea prius se obligandi, non teneberis per illa te obligare, sed standum erit pro libertate, quæ est in possessione contra obligationem, *Lugo* n. 63. *Dicast.* l. 2. t. 3. n. 51. Denique si verba sint ambigua, & tenebaris hìc & nunc habere animum te obligandi per illa, præsumendum est, quòd volueris te obligare, alioquin peccâsses, delicta autem non præsumuntur, *Lugo* n. 65. Quid dicendum sit in variis dubiis circa juramenta, quibus firmantur contractus, colligi potest ex dictis hic p. 1. à n. 307.

664. Q. 106. *Quid notandum circa stipulationes.* R. seqq. §. 1. Stipulatio est contractus, qui perficitur certâ Interrogatione & Responsione, cùm enim omnis contractus debeat parere obligationem Justitiæ, verba autem, quibus significatur consensus, de se sint indifferentia ad talem obligationem significandam, jus statuit, ut censerentur prolata ex intentione se obligandi ex justitia, etiam civiliter, si consensus significaretur conceptis & à lege præscriptis verbis per certam interrogationem & responsionem, nempe spondes? spondeo: promittis? promitto: fide promittis? fide promitto: fidejubes? fidejubeo: dabis? dabo: facies? faciam &c. è contrà quando ità non fiebat, jus non præsumebat, saltem in contractibus innominatis & pactis nudis fuisse intentionem se ex justitia civiliter obligandi, uti habetur Instit. & ff. *De verb. oblig.*

665. §. 2. Quamvis stipulatio certis verbis concepta in contractibus adhiberi possit, nunc tamen necessaria non est, sed usu & jure novo est antiquata, ità cum aliis *Onn.* d. 2. num. 137. Ratio est, quia modus ille contrahendi videbatur esse nimis superstitiosus, cùm per quæcunque verba vel signa sufficienter significari possit animus se obligandi ex justitia.

666. Q. 107. *Quinam possint contrahere.* R. Possunt omnes, qui habent plenum usum rationis, & materiam, de qua contrahant, neque jure prohibentur; ità quoad rem omnes, & habetur l. 5. Cod. *De oblig.*, quæ jam explicabuntur.

§. 1. Cùm contractus sit actio humana inducens obligationem in conscientia, ebrii, dormientes, furiosi, fatui, cùm non habeant usum rationis, non possunt contrahere, nisi tempore lucidi intervalli, in quo si contractus fiat, prout decet hominem sanæ mentis, admitti debet tanquam validus, *Onn.* d. 4. n. 27. Quamvis autem hi non possint contrahere sive obligare & obligari ex contractu, possunt tamen obligare & obligari, si ad hoc non requiratur ipsorum consensus, L. *Si à furioso*, 24. ff. *De oblig.* docentque *Glossa*, *Bartol.* & alii cum *Onn.* n. 34. sic enim si fatui fiant legatarii, obligant sibi hæredem ad solvendum legatum; si fiant hæredes, obligantur legata solvere; hæ tamen obligationes sunt minùs strictæ, cùm non fundentur in potentia proximè libera, hinc jus providit, ut alii, nempe tutores, curatores, administratores vel Resp. ipsa personas eorum repræsentent & suppleant.

§. 2. Infantes non possunt facere contractus, qui inducant obligationem saltem civilem, quia non præsumuntur habere plenum usum rationis, & ità habent leges plurimæ apud *Onn.* nu. 17. In jure autem tam masculi quam fæmellæ usque ad annum 7. completum dicuntur infantes; abhinc masculi ad 14., fæmellæ usque ad 12. completum dicuntur impuberes: quòd si morte patris vel emancipatione desierint esse in patria potestate, dicuntur pupilli; si patre & matre careant, sunt Orphani. Deinde masculi ante completum annum 10. cum dimidio, & fœmellæ ante completum 9. cum dimidio, dicuntur infantiæ proximi: ab hinc masculi usque ad annum 16. cum dimidio, fœmellæ usque ad 14. cum dimidio dicuntur pubertati proximi; sed masculi completo anno 14., fœmellæ completo 12. dicuntur puberes: abhinc usque ad 25. completum dicuntur minores seu Minorennes, quandoque etiam vocantur adulti. Vide p. 1. n. 1026. 667.

§. 3. Pupillis, etiam invitis, datur tutor, minoribus autem volentibus datur curator; quandoque etiam nolentibus in ordine ad lites, qui curator semel acceptatus repudiari non potest usque ad annum ætatis 25. completum. Etiam prodigo invito imponitur curator, quia præsumitur non posse solus sua administrare, nisi de prodigalitate accusatus se sufficienter purget: dicitur autem prodigus, qui profusè dat, id est, *qui neque tempus neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando & dissipando profundit*, uti ait *Ulp.* l. 1. ff. *De curat. furios.*, habenturque hactenus dicta in jure apud *Onn.* n. 17. 36. 57. 64. 86. 668.

§. 4. Si infantiæ proximus contrahat, non obligatur civiliter, §. 10. Instit. *De inutil. stipul*, docentque AA. cum *Onn.* n. 18., quia habentur tanquam non utentes ratione: imò secundùm *Onn.* n. 46. nequidem naturaliter obligantur, quia contractibus illis resistit jus positivum irritans consensum. Excipit *Angel.*, nisi malitia superaret intellectum; sed *Sanch.* de Matr. l. 6. d. 38. n. 24. & *Lugo* d. 22. n. 283. rejiciunt exceptionem, quamvis enim in uno vel altero particulari non teneat ratio legis, non ideo desinit etiam hos obligare, secundùm dicta l. 1. q. 141. 669.

§. 5. Pupillus non potest ullos contractus civiliter obligantes celebrare sine auctoritate tutoris, l. 1. Cod. *De inutil. stipul.* & alibi sæpe, tenentque AA. communiter cum *Mol.* d. 224. & *Onn.* n. 37. Excipe, nisi ex contractu factus sit locupletior, tum enim obligatur naturaliter & civiliter, uti ex legibus & citatis AA. docet *Sanch.* n. 7. & 22. 670.

§. 6. Si pupillus saltem pubertati proximus contrahat sine auctoritate tutoris, probabilius videtur contractus illos jure naturæ valere & inducere obligationem pro foro conscientiæ, quibusdam exceptis, de quibus paulò pòst, ità *Bartol. Azor*, *Mol. Nav. Less. Bonac. Regin. Rebel. Sanch. Fill.*, quos citat & sequitur *Onn.* n. 42. Item *Laym. Tann.* & *Lugo* num. 288. contra *Alciat. Covar.* & alios apud *Sanch.* num. 20., quorum sententiam *Dicast.* l. 2. t. 3. num. 283. vocat satìs probabilem, *Less.* & *Sanch.* valde probabilem, *Platel.* n. 593. valde probabilem & in praxi tutam. Ratio nostra est, quia nihil deest de jure naturæ requisitum ad valorem talium contractuum, adeoque nec ad obligationem naturalem, quæ ex consensu sequitur; sed nec jus positivum illos contractus irritat pro foro conscientiæ, nam L. *Marcellus*, 25. ff. *De fidejussoribus*, expressè dicitur pupillum sine auctoritate tutoris contrahentem obligari, non obligatur autem civiliter, ergo naturaliter: item l. 25. §. 1. ff. 671.

Quando dies legati, & L. 1. ff. *De novat.* clarissimè dicitur pupillum sine auctoritate tutoris contrahentem obligari naturaliter. Similiter L. *Si pupillus*, 31. ff. *Ad L. falcidiam.* dicitur pupillum mutuam pecuniam reddendo liberari à naturali obligatione, ergo supponitur fuisse. *Nec obstat*, quòd L. 59. ff. *De oblig.* dicatur pupillum mutuam pecuniam accipiendo nequidem jure naturali obligari; *Nam* sensus est jure naturali non obligari stare contractu, cùm rescindere possit, uti paulò pòst dicetur.

672. §. 7. Si pupillus contrahat cum ipso tutore, v. g. si tutori vendat prædium, non obligatur nequidem naturaliter, §. 7. L. 34. ff. *De contrah. empt.* Limitat *Sanch.* n. 25. nisi fortè alter tutor consentiret, vel pupillus per hoc fieret locupletior, vel dolum committeret, in his enim casibus putat pupillum cum tutore contrahentem obligari.

673. §. 8. Si pupillus alienet immobilia vel mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, id est, quæ possunt servari saltem per triennium, uti habent *Glossa* & *Dicast.* n. 286., contractus non obligat nequidem naturaliter, uti cum communi *Sanch.* n. 26. *Lugo* n. 294. *Onn.* n. 50., in his enim contractibus majoris momenti, jus positivum irritat consensum, non solùm pupilli sed etiam tutoris, si consentiat, L. 22. Cod. *De administ. tutorum.* Unde ut ejusmodi alienationes valeant, debet præter auctoritatem tutoris adesse causa legitima, quæ in scripto apud Judicem probetur esse utilis pupillo, uti ibidem statuitur.

674. §. 9. Si Judex ex speciali causa interdixisset absolutè omnem administrationem pupillo circa res suas, tum non obligaretur nequidem naturaliter per contractus, *Sanch.* num. 27., quia consensus illius esset jure irritus; sed hoc non est ordinariè, cum ipsi addatur tutor pro adjutorio, uti rectè *Lugo* num. 289., ergo ipsius consensus non habetur ordinariè pro nullo.

675. §. 10. Pupillus contrahens sine auctoritate tutoris obligat sibi civiliter alterum contrahentem, (nisi hic etiam esset pupillus) unde contrahere potest validè civiliter in commodum suum, sed non in incommodum; atque ità statuit Jus positivum in favorem pupilli & in odium sic contrahentis cum illo, Instit. *De auctor. tutoris & De inutil. stipul.* §. *Pupillus*, Item L. *Julianus*, 13. ff. *De action. empt.* L. *Contra Juris*, 28. ff. *De pactis*, tenentque Juristæ & Theologi communissimè cum *Molina* d. 224. & *Onn.* n. 48. *Nec obstat*, quòd alter non velit obligari, nisi etiam obligetur pupillus, secundùm dicenda n. 709. *Nam* dici potest cum *Onn.* n. 54. etiam vi contractûs obligari pupillum, sed obligationem ex hac parte mox irritari à jure positivo, quod favorem legis alteri subtrahit & relinquit pupillo, ideoque obligationem postea manere ex parte solius alterius.

676. §. 11. Impuberes non obligantur civiliter ullo contractu circa quæcunque bona, quamvis contrahant ex consensu patris, §. *Sed quod*, 10. Instit. *De inutil. stipul.* Pupillus tamen auctoritate tutoris contrahens obligatur civiliter, ibidem §. 9., sed attendenda est limitatio n. 673. data: Ratio harum legum est, quia pupillo datur actio contra tutorē, si malè suaserit, qualem actionē non habet filius contra patrem.

677. §. 12. Pupilli, si læsi sint per contractum vel passi incommodum, gaudent beneficio restitutionis in integrum intra 4. annos à completo anno 25. possuntque repetere rem vel pretium, de quo contraxerunt, cum fructibus, damnis & lucro cessante L. 7. Cod. *De tempor. in integr. restit.* Quòd si veniam ætatis obtinuerint, gaudent illo beneficio per 4. annos à die veniæ obtentæ, *Mol.* & *Lugo* n. 315.; si autem dolo vel justo impedimento fuerint impediti, potest hoc tempus suppleri postea; atque hoc beneficio uti possunt, sive tutorem habeant sive non, sive contraxerint cum auctoritate tutoris sive non; imò quamvis intervenerit judicis decretum, L. 3. & seqq. *De in integ. restit.* L. 1. Cod. *De auctor. præstanda*, L. 1. & seqq. Cod. *Si tutor intervenerit*, aliisque locis apud *Onnate* n. 53. & *Lugo* n. 310. Neque nocent eis, quæ in incommodum suum in judicio egerint; è contrà prosunt quæ egerint in suum commodum. *Dixi*, si læsi sint &c. nam si læsi non sint, tenebuntur ad contractum obligatione naturali, non tantùm ipsi, sed etiam tutores, *Onn.* n. 56. Quòd si rem, de qua extradenda contraxerunt, necdum extradiderint, v. g. si promiserint, vel ad creditum ludentes lusu extraordinario perdiderint pecuniam, possunt retinere, quia quando lex permittit repeti, tacitè permittit retineri secundùm dicenda n. 1087., & universaliter lex negans actionem ad aliquid petendum, simulque concedens possessori actionem ad repetendum, postquam solverit, dat facultatem possessori in utroque foro rem illam retinendi, nisi fortè juramentum accesserit, *Sanch.* n. 34. *Dicast.* L. 2. t. 3. n. 384. secundùm reg. 71. juris in 6., *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum*, seu retinendum, *multò magis admittendus*; quod *Lugo* n. 302. dicit verum esse, quamvis pupillus ex pudore non fuisset repetiturus in judicio, quia utitur jure sibi concesso ad non solvendum. Vide dicenda etiam n. 1087. Plura de restitutione in integrum & rescissione contractûs videri possunt apud *Dicast.* dub. 16. & 17. *Lugo* d. 22. s. 12. *Onn.* totâ disp. 22. per 6. sect. De Exceptione plura dicentur n. 704.

§. 13. Qui fecit contractum onerosum cum pupillo circa rem non immobilem & non pretiosam servari aptam, neque commisit dolum vel aliam injustitiam, potest stare contractu, quamdiu pupillus vel ejus tutor non rescindit, si enim non velint uti suo privilegio, jus naturale assistit ejusmodi contractibus, *Less. Laym. Tan. Mol.* d. 224. in fine, *Sanch.* n. 30. & 31. *Onn.* d. 4. n. 54. *Lugo* n. 295. Quòd si pupillus habens tutorem contrahat de rebus mobilibus, quæ sunt in quotidiano usu, v. g. aliqua donet, vel in recreationes expendat juxta conditionem suam, *Lugo* n. 303. & *Onn.* num. 55. rectè dicunt tales contractus etiam jure civili validos esse, nec posse nequidem per sententiam judicis rescindi, quia prudenter præsumitur tacita licentia, vel saltem consuetudo derogavit legibus ejusmodi rescissionem permittentibus, eratque hoc utile pupillis, quibus aliàs in nulla re fidere potuissent homines. 678.

§. 14. Quidquid à §. 5. hucusque dictum est de pupillis, valet etiam de minorennibus, qui curatores habent, de utrisque enim est eadem ratio, L. 3. Cod. *De in integ. restit.*, docetque cum aliis *Sanch.* n. 19. & probat specialibus legibus *Onn.* d. 4. s. 4., sed sufficiunt dicta, si nomen pupilli & tutoris mutetur in nomen minorennis & curatoris. Excipit *Onn.* d. 19. n. 303., si minorennis sua bona, etiam immobilia, necessariò distrahere debeat, ut solvat debitum, ad quod in conscientia obligatur; item si alicui in dotem aliquid donaverit; item si servum libertate donaverit &c. probatque hæc per leges. 679.

§. 15. Si minorennis non habens curatorem contrahat de rebus mobilibus etiam aliquantùm pretiosis & non occurrentibus in quotidiano usu, obligatur naturaliter & civiliter, L. *Puberes*, 101. ff. *De verb. oblig.* L. *Si curatorem*, 3. Cod. *De in integ. restit.* tenentq; communiter AA. cum *Sanch.* n. 30. *Onn.* d. 4. n. 66. & 81. 680.

§. 16. Minorennis potest à Principe obtinere veniam ætatis, id est, facultatem liberè administrandi res suas non obstante minore ætate, illâ tamen obtentâ adhuc non poterit alienare immobilia, aut constituere in hypothecam, & facultas illa concedi potest masculis priùs post 20., fœmellis post 18. annum expletum, si judicio & moribus valeant; neque gaudent beneficio restitutionis in integrum circa ea, quæ postmodum 681.

modum disponunt: quæ omnia habentur L. 1. & seqq. Cod. *De his, qui veniam ætatis impetrârunt.*

682. §. 17. Prodigus non habens curatorem contrahit validè naturaliter & civiliter, etiamsi foret notoriè prodigus, uti habet communis cum *Sanch.* n. 20. & 27.; habens autem curatorem, & absque illius authoritate contrahens facit contractus irritos, neque transfert dominium, uti habetur in pluribus legibus apud *Sanch.* suprà & *Onn.* à n. 89. Quòd si administratio bonorum specialiter sit ei interdicta à judice, uti ordinariè interdicta censetur, teste *Lugo* n. 289. in fine, nequidem naturaliter obligabitur, L. *Is cui bonis*, ff. *De verb. oblig.*; hinc qui contraxit cum tali prodigo, tenetur restituere ante sententiam judicis, etiamsi prodigus non repetat, neque potest secum contrahentem cogere ad servandum contractum, quia in odium prodigi irritatur.

683. §. 18. Servi, Religiosi, Clerici, filii-familias, uxores possunt contrahere circa materias, quarum habent dominium & administrationem; & de his ultimis videri possunt dicta p. 1. q. 217. & 218.; qui autem plura volet, consulat *Onn.* d. 4., & quidem de servis s. 7., de Religiosis, s. 8, de filio-familias, s. 11., de uxoribus, s. 12., & de his omnibus iterum plura affert d. 19. s. 3. Quoad Religiosos videri potest etiam *Castrop.* tr. 16. d. 3. pu. 15. & 16. Quoad omnes verò supradictos, vide etiam *Strykium* de cautela contract. sect. 1. c. 2.

684. §. 19. An & quomodo contractus celebrare possint illi, quorum bona sunt confiscata vel confiscanda, optimè resolvit *Sanch.* in Dec. L. 2 c. 21.; videri possunt etiam *Mol.* d. 95. *Onn.* s. 9. an autem usurarius celebrare possit contractus, examinat *Onn.* sect. 10., sed cùm rarò serviant ad praxin, omitto.

685. Q. 108. *Qualis debeat esse materia, de qua contrahitur.*

R. Debet esse possibilis, saltem in spe existens, honesta, propria, certa, non prohibita, quæ omnia jam explicabuntur: & potest de eis videri *Stryck.* de caut. contr. s. 1. c. 3.

§. 1. Contractus circa rem impossibilem est jure naturæ irritus, L. 35. ff. *De verb. oblig.* L. 31. ff. *De Reg. juris*, & alibi apud *Onn.* d. 5. n. 232. Ratio est, quia si contrahentes sciant esse impossibilem, non possunt seriò & efficaciter habere consensum; quamvis autem intendere vellent se obligare, tamen inutilis esset illa voluntas, cui per nullam legem assisteretur: si autem nesciant esse impossibilem, est error in substantia. *Nec obstat*, quòd conditio impossibilis adjecta non vitiet aliquos contractus; *nam* stando in jure naturæ vitiaret omnes, contractus enim conditionatus non obligat, nisi positâ conditione, quæ hîc nunquam poni posset, nihilominus jus positivum voluit, ut in quibusdam contractibus, v.g. Matrimonio, institutione hæredis, fidei commisso, donatione mortis causâ, conditio impossibilis adjecta habeatur pro non adjecta, tum quia præsumitur non fuisse seriò adjectam; tum etiam quia in contrahentibus præsumitur fuisse voluntatem universalem contrahendi secundùm leges, quæ cùm disponant, ut talis conditio habeatur pro non adjecta, etiam volunt habere pro non adjecta, & hæc voluntas universalis prævalet; jus autem positivum sic non disponit in aliis contractibus, ergo in his non potest præsumi adesse voluntatem sufficientem ad contractum, *Mol.* d. 206. Adde, quòd licèt per conditionem impossibilem non vitiaretur contractus, attamen vitiaretur per materiam impossibilem, sicuti quamvis non vitietur per errorem in qualitate, vitiatur tamen per errorem in substantia.

686. §. 2. Materia contractûs debet esse moraliter possibilis, id est, talis, ut non tantùm absolutè fieri possit per vires naturæ, sed etiam ut consideratâ imbecillitate humanâ non censeatur superare vires nostras, quia nemo censetur in aliam obligationem consentire, cùm nec leges positivæ ordinariè obligent ad aliquid moraliter impossibile, secundùm dicta L. 1. n. 781.; hinc si quis contraheret de capiendis omnibus piscibus maris, contractus esse irritus.

§. 3. Quando materia contractûs est partim possibilis partim impossibilis, valet contractus, si materia sit divisibilis, & consensus feratur divisibiliter, uti si contraxeris de tradendis 100. modiis tritici, & non possis habere nisi 50., contractus valet de 50., è contrà si materia sit indivisibilis, vel consensus feratur indivisibiliter, contractus est irritus, hinc si emeris duos equos pro rheda, & venditor tradere non possit utrumque, contractus de altero est irritus. 687.

§. 4. Contractus de aliquo, quod non est nec in re, nec in spe, est irritus, quia vel non est serius consensus, vel est error in substantia, uti §. 1. dictum est, & clarè habetur §. 1. Instit. *De inutil. stipul.* L. 1. §. *De oblig.* L. 8. ff. *De rescind. vendit.* aliisque apud *Onn.* n. 246. Quòd si res partim sit, partim non sit, spectanda est intentio contrahentium; & loquendum secundùm dicta §. 3., ubi tamen jus positivum, L. *Domum*, 57. ff. *De contrah. empt.* statuit, ut si res, quæ intendebatur, existat saltem ex medietate v. g. si domus vendita ex media tantùm parte comburatur, valeat contractus, sed diminuatur pretium; si non existat nequidem ex medietate, contractus sit irritus. 688.

§. 5. Si contraham de re, quæ est in spe, v. g. si vendam poma, quæ colligam in autumno, singula maldera ad unum aureum, si hæc poma suo tempore non existant, patet contractum esse nullum, quia materia illius erant ipsamet poma, quæ nunquam sunt: è contrà si vendam spem, quæ & qualis nunc est, ad omnia poma meæ arboris, quamvis nullum crescat pomum, venditio valet. L. *Nec emptio*, §. ff. *De contrah. empt.* aliisque apud *Onn.* n. 252., & sic venditur spes per jactum retis, per casum aleæ &c. Excipitur emptio hæreditatis in spe, quæ, antequam moriatur testator, irrita est, ne detur votum captandæ mortis. L. fin. ff. *De pactis*, & eadem est ratio de contractibus ad succedendum viventi, *Onn.* n. 258., item emptio hominis liberi, pro tempore, quo erit servus, est irrita, quia non est fas hujusmodi casus exspectare, §. 5. L. 83. & L. 103. ff. *De verb. oblig.* item §. 2. L. 34. ff. *De contrah. empt.* Vide hic n. 940. 689.

§. 6. Contractus de re illicita est omni jure irritus, & quidem jure naturæ, quia non potest dari obligatio ad peccandum, neque ad illud, ad quod omittendum antecedenter est obligatio, contractus enim non debet esse vinculum iniquitatis, uti nec votum vel juramentum, quæ tamen de se sunt magis obligativa quàm contractus. Similiter jure Canonico & Civili apud *Onn.* n. 263., hinc quidquid prohibitum est lege naturali, divinâ vel humanâ obligante in conscientia, de illo non valet contractus: Quòd si aliquid lege tantùm pœnali sit prohibitum, poterit de illo fieri contractus, est enim res de se licita, quam potest quis etiam per leges facere, si se ad pœnam resolvat, leges enim pœnales non prohibent determinatè talem actionem, sed sub disjunctione volunt vel omitti actionem vel subiri pœnam, *Onn.* n. 266. 690.

§. 7. Quamvis contractus de re illicita sit invalidus, potest tamen contractus illicitus esse validus, uti si quis emat gladium ad occidendum alterum: deinde si in se sit prohibitus fieri, & tamen supposito quòd fiat, non irritetur, secundùm regulam juris, multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent, & talis est venditio armorum facta hosti patriæ. Ratio horum est, quia materia talium contractuum illicitorum non est res illicita, materia enim illorum sunt gladius & arma quæ nō sunt res illicitæ, è contrà si paciscerer & vellem me obligare ad sic vendendum gladium 691.

lium & mobilium pretiosorum, quæ servando servari possunt, nisi fiant cum consensu Papæ & sub certis conditionibus, uti habetur in Extrav. *Ambitiosæ*, inter communes, L. 3. tit. 4. potestque videri *Dicast.* L. 2. t. 3. dub. 15. & iterum pluribus t. 15. d. 1. dub. 6. & addemus aliqua L. 4. à n. 1363. Quæri posset hìc, an & quomodo fieri possit contractus circa res spirituales, sed hoc intelligitur ex dictis de simonia hic p. 1. q. 15. & *seqq.*

701. Q. 109. *Quinam sint effectus contractuum.* R. Præcipui sunt hi 17. obligatio, actio, exceptio, periculi & commodi translatio, damnum moræ, compensatio, traditio rei conventæ, translatio dominii vel partis dominii, possessio juridica, solutio, potestas præscribendi, interdicta possessoria, vendicatio rei, restitutio, evictio, ædilitiæ actiones, restitutio in integrum, de quibus fusissimè agit *Onn.* à d. 7. usque ad 11., ex quibus breviter colligam ea, quæ ad institutum nostrum serviunt.

702. §. 1. Obligatio, est juris vinculum, quo necessitate constringimur alicujus rei solvendæ seu præstandæ, Instit. *De oblig.* initio, & L. 3. ff. *Eod. tit.* Obligatio naturalis est, quâ constringimur secundùm jus naturale; civilis, quâ secundùm jus civile; mixta, quâ secundum jus utrumque constringimur: & universaliter, qui obligatur ad aliquid, dicitur debitor, qui autem alterum sibi obligat, dicitur creditor, L. 10. & 11. *De verb. signif.* Et quamvis obligatio in fieri pendeat ab utriusque voluntate, tamen in conservari, seu ut permaneat, dependet à voluntate, non obligati sed obligantis; unde si quis contrahat sub hac conditione, *si volam*, contractus est nullus, L. 8. ff. *De oblig.*, L. 17. ff. *De verb. oblig.* Similiter si acceptatio fiat sub hac conditione, *accepto, si volueris*, non fit contractus, quia nulla oritur obligatio in altero; aliud est, si diceret, *accepto, si velis me acceptare*, quia tum purificatur conditio de præsenti, qui enim contractum offert, ille vult seu permittit ab altero acceptari, *Lugo* d. 23. n. 61.

703. §. 2. Actio, est jus persequendi in judicio, quod sibi debetur, Instit. *De actionibus*, & L. 51. ff. *De oblig.*; actualis autem petitio, apud Juristas non dicitur actio, sed processus judicialis vel instantia. Actio, alia est bonæ fidei; alia stricti juris: bonæ fidei sunt, quæ fundantur in contractibus bonæ fidei, de quibus dictum est n. 583., & sunt septendecim enumeratæ in Instit. *De act.* §. *Actionem*, in quibus nempe Judex ex æquo & bono æstimare debet, quid fieri debeat. Stricti juris sunt reliquæ, in quibus Judex procedere debet secundùm verba & rigorem. Præterea alia actio est realis, alia personalis; realis est, quâ rem ipsam convenimus, ubicumque illa sit, quia nempe jus in ea habemus, ideoque dicitur vindicatio rei; personalis est, quâ convenimus personam, eò quòd habeamus tantùm jus ad rem, quam alter detinet, & ideo dicitur condictio personæ; & hæc divisio actionis fusè traditur Instit. à §. *Namque* 4. Quinam autem contractus specialiter causent actionem pro foro externo, dictum est n. 584. & 586.

704. §. 3. Exceptio, est exclusio intentionis agentis, inquit *Ulp.* L. 2. ff. *De except.* id est, exceptio est jus ad excludendam actionem & ad se tuendum in possessione rei contra oppugnantem; unde sicuti actiones sunt arma offensiva oppugnantium, ità exceptiones sunt arma defensiva repugnantium; & quia actio plerumque fundatur in regula aliqua generali juris, hinc qui se defendit, dicitur opponere exceptionem illius regulæ, v. g. hic petit solutionem per actionem, *Ex vendito*, ille excludit ipsum per exceptionem, *De soluto pretio*, quod probare debet, unde reus in exceptione est actor: Quòd si primus actor instet contra hanc exceptionem, erit exceptio exceptionis, & in jure dicitur replicatio; si reus iterum contra hanc instet, dicitur triplicatio; si actor iterum, dicitur quadruplicatio, & ità deinceps, uti habetur L. citatâ. Aliæ exceptiones dicuntur dilatoriæ seu temporales, quæ non planè tollunt sed differunt actionem, uti si Clericus postulatus de debito excipiat contra actorem, qui se vocat ad forum sæculare; debentque hæc opponi ad initium litis, alioquin postea non audiuntur, L. 13. Cod. *De except.* & L. 19. Cod. *De probation.* Aliæ exceptiones dicuntur peremptoriæ seu perpetuæ, quæ semper locum habent, uti si probet se nihil debuisse, vel se solvisse, quæ aliaque habentur L. 3. & *seqq.* ff. *De except.*, item Instit. *Eod. hoc tit.*, ubi etiam varia genera exceptionum recensentur: admitti tamen non debent post latam sententiam, ne lites in immensum protrahantur, nisi sit exceptio falsi, id est, nisi probetur falsum esse allegatum, cui innititur sententia, quæ exceptio semper auditur: An autem ille, qui potest excipere & repetere debitum solutum, etiam possit non solvere, vide dicta n. 677. & dicenda n. 1087.

§. 4. Periculum & commodum pertinent ad dominum rei, res enim perit vel fructificat domino suo, hinc per quos contractus transfertur dominium, per eosdem transfertur periculum & commodum; speciale tamen aliquid est in emptione & venditione, nam quamvis dominium non transferatur in emptorem, sed maneat apud venditorem, donec res empta sit tradita, tamen emptione perfectâ periculum & commodum rei transit ad emptorem, nisi aliter convenissent, §. *Cum autem.* 3., Instit. *De empt. & vendit.* L. *Id quod*, 7. ff. *De periculo & commodo*, L. *Post perfectam*, 1. Cod. *Eod. tit.*, Excipe, nisi venditor esset in mora tradendi, tum enim ad ipsum pertinet periculum, L. 17. ff. *De periculo & commodo*, & L. 4. Cod. *hoc tit.*, item nisi venditoris culpâ res periisset, vel esset deteriorata, cùm enim emptor rem in potestate sua non habeat, æquum fuit obligari venditorem ad custodiam majorem quàm ipse rebus suis præstet, L. 2. & 3. ff. *Eod. tit.*, hinc *Onn.* d. 7. n. 183. putat teneri compensare damnum causatum ex culpa levissima, ne aliàs detur occasio fraudibus: expensas tamen interim factas pro custodia solvere debet emptor, uti ex jure probat *Onn.* n. 186. *Dixi*, emptione perfectâ, nam si emptio necdum sit perfecta, periculum & commodum pertinet ad venditorem, uti quando venditio fit ad mensuram, & mensuratio necdum est facta, L. 1. ff. & L. 2. Cod. *eod. tit.* Item si res vendatur ad degustationem, & degustatio necdum sit facta, v. g. in vino, L. 1. & 4. ff. *eod. tit.* Vide dicenda n. 983. 705.

§. 5. Mora, est transgressio culpabilis diei in contractibus statuti pro executione, quam moram quis committit, si nempe sit verum debitum, quod non ignoretur, pro quo in talem diem facta sit interpellatio, nec possit interpellanti legitima exceptio opponi: de quibus tamen conditionibus, præsertim de interpellatione, videri potest *Onn.* d. 8. à n. 14. Quòd si quis commiserit ejusmodi moram, tenetur adhuc implere contractum, compensare damnum emergens & lucrum cessans, suscipere in se periculum rei, denique pœnas lege vel ex mutua conventione statutas solvere. 706.

§. 6. De compensatione dictum est à n. 455. Quæ autem conditiones adesse debeant pro occulta compensatione, dictum est p. 1. à n. 959. 707.

§. 7. Traditio, est rei vel juris vel possessionis de persona ad personam translatio, *Tusch.* V. *Traditio* Concl. 341. n. 1. Differt à datione, quòd hæc transferat dominium, non item traditio, nam possum aliquid alteri tradere tantùm ad usum, vel in depositum &c., qui non ideo acquirit dominium; neque traditio est jus, sed factum externum & conditio requisita ad translationem alicujus juris vel possessionis: Est autem traditio alia vera, alia ficta, uti & apprehensio possessio- 708.

possessionis, secundùm dicta n. 508., nam traditioni respondet apprehensio, & quæ ibi de hac dicta sunt, debent cum proportione applicari traditioni, potestque videri etiam *Onn.* d. 9. à n. 198. Ordinariè autem necessaria est traditio aliqua ad translationem dominii. L. *Traditionibus*, 20. Cod. *De pactis*, si enim res nullo modo sit tradita, non est potestas ad usus rei, ergo nec dominium. *Dixi*, ordinariè, quia quædam dominia acquiruntur ex dispositione juris sine ulla traditione, de quibus videri potest *Onn.* n. 201. & iterum à n. 230.

709. §. 8. De translatione dominii sufficiunt dicta sparsim à q. 21., item q. 32. & 55.; hîc addendum, quatuor requiri ad translationem dominii per contractum, nempe traditionem aliquam, ordinariè loquendo, uti jam dictum est; deinde voluntatem in uno conferendi, in altero acquirendi dominium; præterea titulum, v. g. donationem, emptionem, &c. denique ut alter ex sua parte contractum etiam impleat, v. g. solvendo pretium, aut sufficienter cavendo pro illo, nam contractus onerosus quasi imbibit hanc conditionem, volo, si tu tuum vicissim præstiteris.

710. §. 9. De possessione juridica, sufficiunt dicta n. 507. & 508.: De solutione dicetur n. 756. De præscribendi potestate dictum est q. 100.

711. §. 10. Interdictum possessorium est adjumentum adipiscendæ, retinendæ aut recuperandæ possessionis: dicitur interdictum, non quod per illud semper aliquid prohibeatur, sed quia *dicebatur* ad *interim*, usque dum innotesceret dominus rei, uti vult *Haun.* n. 310.; vel potius, uti vult *Mol.*, quia à Prætoribus *inter* duos litigantes *dicebatur*: Est autem multiplex, 1. *Quorum bonorum*, per quod hæres adiens hæreditatem obtinet primam possessionem hæreditatis contra quemcunque alium possessorem in iis, quæ defunctus tempore mortis possidebat: putat quidem *Haun.* à n. 229. illum indigere novâ corporali apprehensione, eò quòd possessio sit aliquid distinctum ab hæreditate, sed contradicunt alii. Quòd si hæreditas fuisset antea naturaliter possessa per alium, v. g. colonum, qui permaneat in ea hæreditate, non indigebit novâ apprehensione, uti fatetur *Haun.* n. 241. 2. *Quorum legatorum*, per quod hæres obtinet possessionem omnium legatorum, à quibus fortè esset detrahenda falcidia, id est, 4. pars hæreditatis per L. falcidiam hæredi attributa. 3. *Salvianum*, per quod dominus fundi obtinet possessionem eorum, quæ conductor in fundum infert, quia eo ipso fiunt ipsi tacitè obligata pro pensionibus. 4. *Uti possidetis & utrobi*. Per, *uti possidetis*, conservatur ille in possessione rei immobilis, qui tempore litis verisimiliùs invenitur possidere, dummodo non possideat vi, clam aut precariò. Per *utrobi*, conservatur talis in possessione rei mobilis. 5. *Unde vi aut clam & precariò*, per quæ quis restabilitur in possessionem, si probet alterum, qui possessionem invasit, vi accepisse, vel clam, vel tantùm per preces obtinuisse ad tempus. De his omnibus adducit leges & fusiorem explicationem *Mol.* d. 16., adhuc autem fusius de illis disputant *Onn.* d. 10. f. 1. & 2. & *Haun.* à n. 310., ubi à n. 363. fusè discutit, an interdictum, *Unde vi*, faveat notorio prædoni, qui notorium dominum fundi vi è possessione excluserat, putatque favere, licèt alii plures negent.

712. §. 11. Vindicatio, est actio realis ad persequendum in judicio rem suam quoad dominium & possessionem, sive est actio, quâ quis rem suam liberat de potestate alterius, apud quem est, unde ad hanc actionem requiritur, ut actor sit dominus rei, habeatque possessionem civilem, & ut is, contra quem agit, detineat rem corporaliter. Ad vindicationem reducitur *Publiciana actio*, sic dicta à *Publicio Prætore*, qui hanc instituit L. 9. ff. *De publiciana in rem actione*, ut nempe qui bonâ fide cum titulo aliquo possedit rem alienam, non acceptam ab ipso domino sed ab alio, putavitque esse suam, si hæc ipsi erepta sit, possit in judicio reposcere ab alio, qui eam possidet sine titulo.

§. 12. De restitutione ratione injuriæ vel damni per contractum causati, dictum est q. 1. & *seqq.* 713.

§. 13. Evictio est actio, quâ reditur ad auctorem 714. contractûs pro interesse rei ab alio evictæ, v. g. emi à te agrum, qui tamen non erat tuus sed Titii, & quia Titius per sententiam Judicis sibi iterum evincit hunc agrum, tu teneris de illa evictione, id est, quamvis contractus fuerit invalidus respectu translationis dominii, tamen fuit validus hoc sensu, quòd ex illo obligeris ad reddendum mihi pretium, compensando simul damna emergentia & lucra cessantia: & talis evictio sequitur etiam ad permutationem, cambium, mutuum, pignus, societatem, locationem, aliosque similes contractus onerosos, de quibus habentur leges ff. & Cod. *hoc tit.*

§. 14. *Ædilitiæ* actiones sunt, quæ dantur, quando res, de qua fuit contractum, est vitiosa. Dicuntur 715. ædilitiæ, quia leges pro illis primò latæ sunt Romæ ab ædilibus, id est, conservatoribus sacrarum ædium, qui etiam vocabantur Curules, quia pro majori majestate sui muneris gestabantur Curru vel sede eburneâ. Tres autem sunt ejusmodi actiones, 1. dicitur *Redhibitoria*, per quam fit, ut qui rem vitiosam tradidit, illam totam rehabeat, id est, iterum habeat, & alter similiter pretium. 2. dicitur *Quanti minoris*, per quam fit, ut si ille, qui tradidit, nolit recipere rem vitiosam, tantum subtrahatur de pretio, quanti minoris res erat æstimanda. 3. dicitur *in factum*, per quam ille, qui rem vitiosam tradidit, si utrumque detrectet, ad alterutrum compellatur, de quibus omnibus habentur multæ leges ff. *De ædilitio Edicto*, & Cod. *De ædilitiis actionibus*, habentque hæ actiones locum, non tantùm in emptione & venditione, sed etiam in permutatione, locatione, aliisque commutationibus. Quòd si læsio non sit facta ultra medietatem justi pretii, L. 2. Cod. *De rescind. vendit.* statuitur, ut locus non detur redhibitoriæ, nec rescindatur contractus, manet tamen actio quanti minoris, seu obligatio minuendi pretium: ad hanc autem actionem, uti & ad 3. requiritur, ut vitium sit alicujus momenti, & adfuerit, quando res erat apud illum, qui transtulit, fueritque latens, quod transferens manifestare debuerit, quæ omnia habentur ff. & Cod. suprà. Neque juvat, si dicat, vendo tibi rem vitiosam sicuti est, nam etiam his verbis subesse potest dolus, vel si fiat bonâ fide, subesse potest saltem error in substantia dans causam contractui: si autem fuerit læsio ultra dimidium, de hoc diximus n. 614. in fine, & dicetur n. 993. Quandonam & quibus specialiter detur restitutio in integrum, aut potestas resiliendi à contractu, insinuatum est n. 677. & videri possunt AA. ibi notati.

Q. 110. *Quid dicendum sit de contractibus, in quibus omittitur solennitas aliqua requisita.* R. Si lex adhuc vi- 716. gens ad contractum vel dispositionem aliquam requirat certam solennitatem, formulam vel modum contrahendi, & hic omittatur, certum est ejusmodi contractum vel dispositionem esse irritam, nec parere actionem pro foro externo: solùm dubium est, an quando aliunde constat de voluntate contrahentis vel disponentis, valeat de jure naturæ, & pariat obligationem pro foro conscientiæ, pro quo resolvendo sit,

§. 1. Plures de hoc sunt sententiæ, nam 1. *Bald. Covar. Bonac. Vasq. Ledes. Beja* p. 1. Cas. 53. *Dicast.* l. 2. t. 2. dub. 8. *Haun.* T. 8. n. 184. & alii 20. apud *Lugo* d. 22. n. 250. absolutè negant, quibus *Lugo* à n. 257. multùm favet. 2. *Inn. Adr. Bart. S. Anton. Panorm. Re-*

gin.

gin. Fill. aliique plurimi apud Lugo n. 249. absolutè affirmant: 3. Sotus, Bann. Lop. Henriq. Laym. Tann. Sanch. in Consil. l. 4. c. 1. dub. 14. aliique multi dicunt in tantùm valere, quòd possessor possit retinere, donec per sententiam condemnetur; post sententiam dicunt teneri extradere. 4. Clarus, Mol. Sa, Wading. Less. l. 2. c. 19. dub. 3. aliique valde multi dicunt testamenta & alias ultimas voluntates obligare in conscientia, quamvis fiant sine solemnitatibus, non item reliquos contractus. 5. Ills. t. 4. d. 2. n. 482. & alii, quos citat, putant testamenta ad causas profanas sine solemnitatibus esse invalida; codicillos autem, legata & fidei-commissa dicunt esse valida, etiam pro foro externo.

717. §. 2. Valde probabile est, quòd ultimæ voluntates obligent saltem in Conscientia, quamvis fiant omissis solemnitatibus, quas jus civile requirit. Probatur, nam de dispositionibus defuncti pro suis prolibus ità statuitur L. 21. §. Ex imperfecto, Cod. De testamentis. De fidei-commissis hæredi impositis habetur §. ult. Inst. De fideicomm. hæredit., item L. 2. & 32. Cod. De fideicomm., De relictis ad pias causas sive per testamentum sive per legata, uti notat Dicast. n. 146. & 151. habetur Cap. Relatum, 1. De testam. Idem statuitur universaliter de legatis L. 16. Cod. De testam. Idem fatetur Lugo n. 259. de donationibus mortis causâ: denique Cap. Cum esses. De testamentis decernit Pontifex absolutè, quamvis desit subscriptio 7. vel 5. testium, uti requirit jus Civile, attamen debere censeri valida, si constet de voluntate testatoris, v.g. per parochum & tres vel duos testes, ideoque prohibet, ne quis audeat hujusmodi testamenta rescindere. Ratio esse potuit, quia cùm ultima voluntas sit maximè seria, & reipsâ nunquam mutanda, meritò leges voluerunt permanere illi obligationem saltem naturalem. Videri potest Less. suprà, ubi plures rationes affert.

718. Obji. 1. Si ex legibus civilibus rectè probetur omnes ultimas voluntates obligare in conscientia, ergo omnes obligabunt etiam pro foro civili, ità Lugo n. 258. ℞. N. seq., quia leges civiles quandoque tantum innuunt esse obligationem in conscientia, & superaddi etiam obligationem pro foro civili, si aliquid aliud accedat, v. g. si hæres fateatur talem fuisse voluntatem defuncti, aut si sciens talem fuisse nolit jurare se nescire, quòd fuerit talis, uti rectè advertunt Mol. Less. & Dicast. n. 137.

719. Obji. 2. Si testamentum non solenne obligaret in conscientia, ergo quod ex illo solutum esset, repeti non posset, est enim regula communissima juris, id repeti non posse, quod ex obligatione naturali solutum est, atqui per leges datur actio repetendi ejusmodi solutum, ergo. ℞. Repeti non posset, vi juris canonici aut naturalis C., vi juris civilis, N., quamvis autem vi juris civilis possit repeti, quia jus civile supponit repetentem nescire de voluntate testatoris, tamen si aliunde constet de illa, manet obligatio in conscientia iterum solvendi, sicuti fur vi juris civilis potest equum furtivum vi possessionis naturalis, quam habuit, etiam à domino equi repetere, quamdiu dominus non probavit esse suum, quamvis semper in conscientia maneat obligatus ad restituendum domino equum.

720. Obji. 3. L. 21. §. Ex imperfecto, Cod. De test. dicitur, quòd testamentum sine scriptura & solennitate factum à parentibus in favorem prolium & personæ extraneæ, non valeat respectu personæ extraneæ, sed quod huic relictum est, accrescat prolibus, ergo proles salvâ conscientiâ retinere possunt hoc, quod relictum erat personæ extraneæ. ℞. Dicitur, quòd accrescat prolibus, spectato jure civili, C. spectato jure Canonico & naturali, N. antec. & conseq.; unde à potiori dicendum est cum Covar. Mol. Sanch. Less. Dicast. n. 150. contra Lugo n. 274., si quis sine solennitate, per testamentum disponat principaliter ad causam piam & minùs principaliter ad profanam, valere etiam quoad profanam saltem spectato foro conscientiæ.

§. 3. Reliqui contractus facti sine solennitate videntur esse irriti vel saltem irritabiles: Probatur, quia jus potuit tales contractus ità antecedenter irritare, ut nequidem pro foro conscientiæ tenerent, sic enim Trid. sess. 24. c. 1. de Reform. irritat contractum Matrimonii factum sine solennitate testium; ergo cùm absolutè dicat se irritare, & alibi non significet se relinquere obligationem pro foro conscientiæ, meliùs dicitur irritari pro utroque foro, nisi tamen solennitas omissa esset omnino levis, uti cum aliis notant Bartolus & Lugo n. 279., nam hìc datur etiam parvitas materiæ. Dixi, aut saltem irritabiles, nam leges sæpe faciunt, ut contractus sint tantùm irritabiles ad arbitrium illius, qui damnum passus est, uti contractus pupillorum, si fiant sine auctoritate tutoris, quorum obligationem naturalem jus non tollit, attamen relinquit potestatem eam tollendi, uti dictum est n. 675. 721.

Obji. 1. Jus irritans contractum sine solennitate factum fundatur in præsumptione fraudis, ergo ubi constat nullam fraudem subesse sed verè adfuisse voluntatem contrahentis, erit semper obligatio, saltem pro foro conscientiæ. ℞. Fundatur in præsumptione particulari fraudis in hoc vel illo contractu, N., in præsumptione generali, seu in periculo fraudis, quæ communiter solet subesse, aut cui datur occasio per ejusmodi contractus, C. ant. & N. conseq., hæc enim præsumptio semper est vera & semper manet. 722.

Obji. 2. Dictum est n. 671., quòd contractus, v.g. pupillorum initi sine auctoritate tutoris obligent in conscientia, ergo etiam dicendum esset, quòd omnes contractus initi sine solennitatibus obligent in conscientia. ℞. N. Conseq., pro prioribus contractibus attulimus fundamenta ex ipsis legibus, tale nihil dicunt de plerisque aliis contractibus initis sine alia solennitate, sed dicunt absolutè esse irritos, neque alibi concedunt illis rescindibilitatem, nec inquirendum est, cur lex hoc & non illud voluerit, nam L. 20. & 21. ff. De legibus sic habetur, non omnium, quæ à Majoribus constituta sunt, ratio reddi debet: & ideo rationes eorum, quæ constituuntur, inquiri non oportet, alioquin multa ex his, quæ certa sunt, subvertuntur. Hoc itaque unum sufficit dicere, quia sic placuit legislatoribus, qui non tenentur semper placiti sui causas reddere. 723.

Obji. 3. In dubio melior est conditio possidentis, ergo cùm tot sint Auctores & rationes probabiles pro relatis sententiis, ille, qui possidet, potest retinere, donec condemnetur, ità Sanch. ℞. Potest retinere vi judicii directi, quod fertur de re seu objecto secundùm se, N., vi dictaminis reflexi, quod sibi format ex supposita certa probabilitate talis opinionis, C., Non licere tamen in ejusmodi casu compensationem occultam, dictum est p. 1. n. 962. 724.

Q. III. Quomodo contractus firmentur. ℞. Præcipuè 4. modis, promissione, juramento, fidejussione, hypothecâ vel pignore, quæ apud Juristas dicuntur cautiones, nempe promissoria, juratoria, fidejussoria, hypothecaria. De promissione, fidejussione, hypothecâ & pignore, agemus postea, sunt enim speciales contractus, qui alteri contractui firmando adjiciuntur: hìc tantùm dicemus de cautione juratoria. 725.

§. 1. Certum est licere juramento firmare contractum, uti patet ex diplomate Martini V. in Conc. Constant., ubi damnatur hæc Vicleffi propositio 43. Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandum humanos contractus & commercia civilia. Juramentum autem est quadruplex, delatorium, assertorium, promissorium, confirmatorium. Delatorium dicitur, quod ex con-

conventione partium vel auctoritate judicis defertur alicui ad terminandam litem, uti habetur, l. 1. & seqq. ff. *De jurejur.*, & de hoc non agimus in præsenti, sed pertinet ad materiam de judiciis, poteſtque de hoc videri Cap. *Juramentum 36. De jurejur.* & AA. passim. Aſſertorium eſt, quo affirmatur vel negatur aliquid de præsenti aut præterito; poteſt tamen nudè aſſeri aliquid circa futurum, nam poteſt quis jurare solem cras oriturum; item ſe nunc habere voluntatem cras dandi aureum, vel faciendi, ut detur, quamvis non juret ſe daturum aut dandum eſſe; & de juramento aſſertorio in hac latitudine ſumpto etiam non agitur hìc, poſſunt tamen circa illud videri dicta hìc p. 1. q. 67. & 80. Promiſſorium eſt, quo aliquid promittitur in futurum, ſeu quo quis ſe obligat ad aliquid præſtandum. Confirmatorium dicitur, vi cujus pactum aliquod vel contractus alioqui nullus quaſi ad vitam venit & acquirit vim obligandi ex juſtitia, quam alioqui non habuiſſet, ità ut vi appoſiti juramenti habeat etiam in foro externo omnes effectus tali contractui proprios.

716. §. 2. Si juramentum cadat ſuper contractum licitum, validum & de ſe veſtitum, v. g. ſi quis juret ſe ſervaturum emptionem, quam fecit, hoc juramentum eſt promiſſorium, & obligat, uti per ſe patet; attamen non eſt ſtrictè confirmatorium, cùm illi contractui non afferat vim obligandi ex juſtitia, nec vim ad effectus civiles, hæc enim antecedenter habuit; poteſt tamen hoc ſenſu dici confirmatorium, quòd addat robur aliquod ſeu obligationem novam ex virtute religionis; tale tamen robur non addit, quin maneat poteſtas contractum reducendi ad æqualitatem, ſi fortè notabilis inæqualitas intervenerit, hinc docent *Leſſ.* in auct. v. *Juramentum*, Caſ. 4. & *Burghab.* cent. 3. Caſ. 82., qui poſt contractum etiam juratum advertit ſe deceptum eſſe plùs quàm dimidio, eum juvari poſſe & debere reducendo contractum ad æqualitatem, quia fuit error in ſubſtantia, neque conſenſit in talem eventum.

717. §. 3. Juramentum, etiamſi cadat ſuper contractum planè irritum eumque non confirmet, tamen obligat in conſcientia, ſi ſervari poſſit ſinè peccato, *Suar.* de juram. l. 2. c. 22. *Sanch.* l. 3. c. 9. num. 19. *Mol.* d. 149. *Bonac.* de contract. d. 3. q. 1. p. 1. num. 7. *Leſſ.* l. 2. c. 17. n. 40. *Onn.* d. 11. n. 55. Et habetur expreſsè Cap. *Quamvis. De pactis* in 6. item C. 6. *Debitores.* C. 18. *Quanto.* C. 28. *Cum contingat. De jurej.* ubi ſemper redditur ratio, quia ejuſmodi juramenta non vergunt in æternæ ſalutis diſpendium. Idem habetur l. 1. & auth. Cod. *Si adverſus venditionem.* Ratio autem eſt, quia ſic poſtulat reverentia debita Deo, qui vocatur in teſtem ac veluti fidejuſſorem ejuſmodi contractûs ſervandi. *Si dicas*, quòd acceſſorium ſequi debeat principale, & conſequenter ſi contractus ſit irritus, etiam juramentum illi adjectum fore irritum; *Reſpondet Suar.* c. 9. num. 6. non jurari contractum ſed ſolutionem ſeu expletionem contractûs, & quidem principaliter, adeoque juramentum in ordine ad inducendam obligationem religionis circa objectum contractûs non eſſe acceſſorium ſed principale. Sed dato, quòd etiam juretur contractus, verum non eſt, quòd acceſſorium ſemper ſequatur principale ſecundùm vim obligandi, uti dictum eſt p. 1. num. 315.; & ratio eſt, quia acceſſorium poteſt addere novam obligationem, quæ non tollatur, licèt irritetur contractus, irritatio enim poteſt cadere ſuper ſolum contractum & non ſuper juramentum, quod acceſſorium erat, uti rectè *Dicaſt.* à num. 227., v. g. ſi contractus ſit irritus propter vim injuſtè illatam, hoc ideo eſt, quia intervenit turpitudo inferentis vim, qualis turpitudo non eſt, ſi juramentum ſponte adjiciatur: Similiter docet *Illſ.* t. 4. d. 3. num. 233. juramentum ſequi naturam actûs, tantùm in iis quæ ſpectant ad naturam actûs, non verò in iis, quæ ſunt extra; ſic ſi juraris te ſoluturum debitum ex contractu, licèt abſente juramento non tenereris ſolvere, ſi non exigeretur, oppoſitum tamen eſt, ſi juraris, quia addidiſti juramentum ad urgendam ſolutionem ex parte tua, licèt creditor non urgeat. Ità ille.

§. 4. Si tale juramentum ſit vi, metu aut dolo 728.
extortum, *Silv.* aliique 8. cum *Dian.* p. 4. t. 4. R. 28. & p. 8. t. 7. R. 57. dicunt non obligare, quia leges Canonicæ ſuprà citatæ addunt hanc exceptionem, niſi vi, metu aut dolo ſit factum; quam ſententiam *Sanch.* c. 2. n. 8. & c. 11. n. 19. *Leſſ.* c. 42. n. 19. *Caſtrop.* d. 2. p. 7. §. 3. n. 3. dicunt eſſe probabilem, ſed probabilius videtur adhuc obligare, quia c. 8. *Si verò. De jurej. Alex. III.* interrogatus de juramento per graviſſimum metum extorto, adhuc dicit eſſe ſervandum, hinc per exceptionem illam; niſi factum ſit vi, metu aut dolo, videtur tantùm ſignificari, quòd in his caſibus non ſit conſtans obligatio, eò quòd ſit juſta cauſa petendi relaxationem, aut repetendi hoc, quod per momentaneam ſolutionem fuerit datum, & ità Cap. 6. *De jurej.* dicitur eſſe obligationem ſolvendi uſuras, ſi quis juraverit ſe ſoluturum, quod *Dicaſt.* de juram. d. 3. nu. 216. citans plurimos alios dicit eſſe certiſſimum; in jure tamen Canonico additur poſſe repetere, quamprimùm ſolverit, & uſurarium teneri reſtituere: atque idem eſt, ſi juràſti te aliquid daturum latroni, uti etiam docent *Leſſ.* n. 51. *Mol.* d. 149. *Lugo* d. 22. num. 195. *Onn.* n. 74.

§. 5. Juramentum cadens ſupra contractum contra bonos mores, qui nempe ſine peccato obſervari 729.
non poteſt, non obligat, quia nemo poteſt ad peccatum obligari, nec juramentum eſt vinculum iniquitatis, hinc Reg. juris 58. in 6. dicit, *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum:* unde non obligat juramentum factum contra aliud prius juramentum, ſi materia ſecundi juramenti ſit per primum facta illicita, uti cum communi *Onn.* n. 62., juramentum tamen illicitum poteſt aliquando obligare, uti dictum eſt p. 1. à n. 316.

§. 6. Quinam & quomodo contractus per jura- 730.
mentum confirmentur, diverſæ ſunt opiniones, quas referunt *Lugo* à n. 305. & *Onn.* à num. 85., nam *Jaſon* & alii negant ullos contractus confirmari juramento: *Bartol.* & alii dicunt confirmari ſolos contractus validos: *Leſſ.* l. 2. c. 17. num. 56. dicit confirmari ſolos contractus jure naturali validos, ſi vi, metu aut dolo facti non ſint, quæ ſententia eſt valde probabilis: Addunt *Suar.* c. 29. n. 9. & *Mol.* d. 150. tantùm æquivalenter confirmari, quia reipſa non convaleſcunt, ſed per obligationem ex virtute religionis accipiunt omnes effectus, quos haberent, ſi obligarent ex juſtitia. *Azor* l. 11. c. 7. q. 1. dicit confirmari contractus jure civili, non tamen jure Canonico irritos: *Panorm. Sanch. Sa, Lugo* n. 206. aliique plurimi cum *Onn.* n. 96. dicunt, quòd contractus non tantùm jure poſitivo, ſed etiam naturali irriti propriè confirmentur & in ſe fiant validi, non tamen omnes, uti paulò poſt dicetur.

§. 7. Juramentum non habet ex ſe, ſed tantùm 731.
ex diſpoſitione juris poſitivi, quòd aliquando confirmet contractus, *Bald. Suar. Sanch. Onn.* n. 84. & alii; ratio eſt, quia juramentum tantùm poteſt inducere obligationem ex virtute religionis, ergo quòd accedente juramento accedat obligatio juſtitiæ, & quòd talis contractus in foro externo habeat omnes effectus tali contractui proprios, ſicque quaſi ad vitam veniat, ſit per jus poſitivum, quod propter reverentiam Dei invocati vult hoc reſtitui & competere contractui, quod propter rationabiles vel politicas cauſas

causas illi sustulerat per leges suas, atque ità ostendit jus positivum, quòd Dei reverentiam legibus suis anteponat, uti notat *Onn. n.* 58.

732. §. 8. Probabilius videtur omnes illos contractus confirmari per juramentum, qui ex jure positivo habent, quòd sint nulli, & servari possunt absque peccato tam jurantis, quàm illius, qui exigit juramentum. Probatur, quia ejusmodi contractus transferunt dominium, alioquin alter non haberet justum titulum retinendi; deinde causant omnes effectus etiam civiles, qui proprii sunt ejusmodi contractibus, ergo cum possint confirmari à jure positivo, convenientiùs dicitur, quod confirmentur, præsertim cùm hoc etiam dicat major pars Juristarum & Theologorum, teste *Lugo*, quorum plurimos citat *Onn* n. 98. *Dixi*, qui ex jure positivo habent, quòd sint nulli, nam si ex jure naturæ hoc habeant, utì contractus ebriorum aut simulatè facti, hi non confirmantur per juramentum, quia vi juris positivi suppleri non potest consensus; & de his verum est, quòd juramentum sequatur naturam actûs cui apponitur, quia actus ratione juramenti non immutatur, sed manet qualis fuit. Similiter si contractus erat injustus, quamvìs juretur, manet in illo, qui injuriam fecit, obligatio rescindendi contractum & remittendi juramentum. E contrà si contractus tantùm ex dispositione juris positivi erat nullus, & accedat juramentum, jus disponit, ut non maneat, qualis fuit, sed ut juramentum afficiat contractum jam immutatum & validatum; hinc confirmatur contractus, quo pupillus addito juramento immobilia alienat sine auctoritate Tutoris, licèt n. 673. dixerimus, si absit juramentum, contractum nequidem naturaliter obligare, quia nempe jus positivum vult consensum pupilli haberi tanquam nullum; si tamen accedat juramentum, idem jus in reverentiam juramenti revocat hanc suam dispositionem, & vult, ut consensus illius maneat, qualis secundùm se est, adeoque ut sit validus, & idem est de aliis ejusmodi contractibus, quos fusè recenset *Onn.* à n. 130. & *Lugo* n. 229. breviter adducit plerosque.

733. §. 9. Illa juramenta non confirmant contractus, neque obligant, quæ servari non possunt sine peccato jurantis; hinc non tenent juramenta, quæ sunt contra leges naturales, Canonicas vel civiles obligantes in conscientia, item quæ sunt in præjudicium tertii; sic non valet, licèt jurata à Clerico renunciatio fori Ecclesiastici aut privilegii Canonis, quia cedit in injuriam totius ordinis clericalis; utì nec renunciatio privilegii nobilitatis, quia est in injuriam familiæ & prolium; similiter non valent donationes inofficiosæ & prodigæ, licèt jurentur, si absque peccato executioni dari non possint; nec valet quicunque contractus posterior contra fidem prioris, quamvis posteriori addatur juramentum, nisi hic posterior traditione esset firmatus, aut esset de alio objecto honesto; possuntque ista videri legibus firmata apud *Onn.* à num. 61. iterumque longo ordine deducta à num. 125. E contrà si contractus juratus non sit contra bonos mores naturales, sed tantùm civiles, id est, tantùm contra legem civilem non obligantem in conscientia, tum obligat, quia res manet licita, & jus voluit reverentiam Dei per juramentum invocati præferri legi suæ, utì habet communis cum *Onn.* num. 76. *Nec obstat*, quòd l. 7. §. 16. ff. *De pactis*, dicatur, neque pactum à jure communi remotum, neque juramentum de hoc servari oportere, *nam* sermo est de juramento rei prohibitæ per jus in conscientia obligans, dari autem contractus prohibitos tantùm civiliter & non naturaliter pro foro conscientiæ, patet, ejusmodi enim contractus sunt, si uxor fidejubeat pro marito, si quis per testamentum sine solennitatibus constituat hæredem &c.

§. 10. Si pupillus, qui per jus positivum impotens est contrahere, etiam juràrit se non contracturum, & nihilominus postmodum contrahat ac juret se non contraventurum huic contractui, *Azor, Sanch. Less. Bonac. Castrop.* dicunt contractum primum non confirmari, quia materia hujus secundi juramenti videtur esse illicita, cùm hoc juramentum opponatur priori: Sed *Suar.* c. 30. n. 16. *Haun. Gom. Fill. Lugo, Illsf.* t. 4. d. 2. n. 362. meliùs dicunt confirmari, nam non juraverat se non staturum contractu perjurè inito, sed tantùm juraverat non contrahere, ergo stare contractu perjurè inito (quod solùm jurat per secundum juramentum) manet objectum ipsi licitum & honestum; ergo licèt contractus ipsumque secundum juramentum fuerit illicitum, hoc tamen secundum juramentum est validum, & consequenter retinet vim firmandi contractum. Ad rationem in contrarium, R. Secundum juramentum non opponi priori in materia jurata, sed tantùm in actu jurandi, nam hoc habet pro objecto contractum ponendum, quem per prius juramentum reddiderat sibi illicitum, sed non revocationem contractûs, quæ licita manet. 734.

§. 11. Contractus, qui primariò prohibentur propter publicam utilitatem, non confirmantur juramento, quia non possunt servari sine peccato: è contrà qui primariò prohibentur tantum propter privatam contrahentis utilitatem, sæpe confirmantur, quia contrahens sæpe potest sine peccato hunc favorem negligere, *Lugo* à nu. 227. Limitat *Castrop.* de juram. d. 2. p. 13. §. 6., nisi hoc redundaret in damnum publicum. 735.

§. 12. Contractus, qui servari non possunt sine turpitudine obligantis, id est, sine peccato illius, qui juramentum exigit, non confirmantur per juramentum, tum quia jus non vult favere turpitudini exigentis, ne det occasionem peccandi; tum maximè quia exigens tenetur ex justitia non exigere tale juramentum, & si exigat, compensare damna, ergo non acquirit jus per talem contractum, *Lugo* n. 230. *Onn* n. 129. Et de hac turpitudine exigentis, item de ingratitudine illius, in cujus favorem juramentum esset factum, plura videri possunt apud *Lugo* à nu. 231. *Nec obstat*, quòd latro possit remittere vel non remittere obligationem illam jurantis, *nam* non ideo dici debet acquisivisse jus, utì dicetur n. 744. 736.

§. 13. Ut juramentum confirmet contractum, debet fieri homini, & ab eo acceptari veluti pro securitate contractûs; alioquin semper revocari poterit pro arbitrio jurantis, *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 7. nu. 24. *Lugo* n. 196. item d. 23. n. 50. & 86. *Less.* n. 52. *Onn.* n. 53. dans rationem d. 29. nu. 48., quia tale juramentum imbibit hanc conditionem, si alter acceptàrit. E contrà si juramentum factum esset Deo, uti si Deo juràsses te daturum Petro 100., obligareris ex religione, quamvis Petrus nihil sciret de tuo juramento: idem tenet *Dicast.* de just. l. 2. t. 4. n. 79. si juramentum fiat homini de re pia in honorem Dei, dicit enim tum habere rationem voti: addit n. 107. quando dubitatur, an voluerit promittere homini an Deo, præsumendum esse, quòd voluerit Deo, quia communiter accidit, ut promittens causæ piæ, dirigat intentionem ad Deum: estque hæc differentia inter promissionem vel juramentum Deo & homini factum, quòd Deo factum imitetur naturam voti, hinc si fit de re indifferente, vel de re bona sed ob finem indifferentem, non obligat, Deus enim non curat indifferentia sed tantùm honesta; è contrà factum homini obligat, quamvis fit de re indifferente & minùs bona, quia homo non semper vult meliora, sed sibi utilia vel commoda; inde etiam sequitur, quòd juramentum Deo factum possit in melius mutari, non item factum homini, quia homo, cui juratum est, potest velle hoc in specie, quod juratum est, quam- 737.

quamvis non sit quid melius, & juramentum obligat secundùm voluntatē illius, in cujus gratiam juratur.

738. §. 14. Illa juramenta obligant jurantem, sed non firmant contractum, quæ sine peccato impleri possunt à jurante, ex parte tamen exigentis continent turpitudinem, uti constat ex dictis: tales contractus sunt de solvendis usuris, de pecuniis dandis latroni, de solvendo debito injustè petito, &c. de quibus plura *Onn.* à n. 129.

739. §. 15. Quamvis contractus nudi nullam pariant obligationem civilem, tamen si jurentur, vestiuntur, & pariunt etiam pro foro externo obligationem, uti cum communiore *Covar. Panorm. Lugo* d. 22. nu. 204. aliique contra *Bart.* & multos Juristas; similiter quamvis in contractibus innominatis detur pœnitentia saltem pro foro externo, hæc tamen non datur, si juramento firmentur, &c. quæ omnia legibus & Auctoribus firmat *Onn.* n. 39. & iterum à n. 130. Deinde quamvis promissio rei incertæ de se non valeat, uti dictum est n. 699., tamen si sit jurata, valet, & jus vult propter reverentiam juramenti, ut materia incerta arbitrio boni viri determinetur, uti post *Gutt.* & alios *Onn.* n. 118. Præterea quamvis contractui de jure communi non debeatur executio parata, hæc tamen debetur, si additum sit juramentum, *Bart. Gutt. Onn.* n. 120. Denique quamvis secundùm regulam communem juris, *pacta novissima prævaleant prioribus*, L. 12. Cod. *De pactis* l. 27. §. 2. ff. *De pactis*, si tamen pactum aliquod priùs fuerit juratum, prævalet posteriori, *Onn.* n. 121. & alii.

740. §. 16. Si jurans sit impubes, obligatur juramento, sed non confirmatur contractus, uti probabiliùs tenent *Bald.* aliique cum *Sanch.* & *Lugo* n. 214., jus enim positivum agens de confirmatione per juramentum, tantùm loquitur de juramentis puberum, uti patet ex legibus hactenus citatis: si tamen impubes fecit contractum, & pubes factus illum juret, confirmatur juramento, uti eidem AA. tenent.

741. §. 17. Quando contractus juramento non confirmatur, etiamsi juramentum obliget, justè petitur ejus relaxatio, uti habetur Cap. 1. 6. & 8. *De jurej.* tum enim ex parte exigentis est turpitudo, quia, v. g. exigit usuras, hinc est justa causa relaxandi, ne vel ipse ex sua malitia habeat commodum, aut innocens incommodum, *Mol.* d. 49. *Suar.* de juram. l. 2. c. 25. *Sanch.* l. 3. c. 12. n. 59. *Lugo* n. 192. *Onn.* n. 139.

742. §. 18. Episcopus potest relaxare juramentum, quod non firmat contractum, quia habet jurisdictionem ordinariam in omnia, quæ non sunt propria Papæ: neque tum est in præjudicium tertii, cùm alter nullum jus acquisiverit, sed est favor juranti; imò sæpe etiam exigenti juramentum, ut ulteriùs exigendo non peccet, *Less.* n. 51. *Onn.* n. 148. Addunt cum aliis *Mol.* d. 149. & *Tambur.* in Dec. l. 3. c. 3. §. 5. n. 3. etiam potestate sæculari posse relaxari juramenta per injuriam extorta, si bono civili præjudicent, quam opinionem *Onn.* n. 153 vocat probabilem, quamvis n. 154 teneat oppositam, eò quòd relaxatio juramenti spectet ad materiam religionis, in quam sæculares se ingerere non possunt: *Lugo* tamen n. 238. rectè docet potestatem sæcularem id posse indirectè, sicuti enim privatus, cui jurâsti, potest te liberare juramento, nolendo à te impleri, ità poterit Superior habens potestatem in voluntatem talis privati, nomine hujus remittere tibi eam obligationem.

743. §. 19. Relaxatio hujus juramenti spectat ad Episcopum jurantis, quando petitur pro foro conscientiæ, vel solùm ad aliquid, ad quod non requiritur citatio alterius partis: à contrà si petatur ad aliquid, ad quod requiritur citatio alterius partis, relaxatio ejus spectat ad Episcopum illius, cui juratum est, qui solus potest hunc citare, ità cum aliis *Lugo* à num. 241.

§. 20. Juramentum potest relaxari à creditore, sive justè sive injustè illud exegerit, uti dictum est p. 1. n. 358., est enim factum & Deus acceptavit tantùm in favorem ipsius, & quasi sub conditione, si ipse voluerit, ergo si hic cedat favore suo, cessat consequenter obligatio juramenti, quæ erat veluti accessoria, *Onn.* n. 60. & iterum à n. 149. Quòd si aliquis principaliter ob honorem Dei jurârit alicui Monasterio dare, v. g. 100. aureos, *Suar.* c. 39. n. 8. dicit Monasterium non posse remittere juramentum, quamvis posset aureos solutos statim reddere, quia Deo est jus acquisitum, & hoc est conformius dictis n. 737. E contrà *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 52. & in Dec. l. 3. c. 20. n. 7. *Tamb.* c. 7. §. 2. dicunt posse remittere, quod *Gob.* t. 11. n. 50. dicit esse practicè tutum, quia licèt principaliter factum sit ad honorem Dei, tamen videtur habuisse respectum ad voluntatem Monasterii, à quo si recusaretur, censetur noluisse se obligare. 744.

§. 21. Si juramentum non confirmaverit contractum, obtentâ relaxatione juramenti cessat omnis obligatio, quia non erat nisi solius religionis, ergo hac sublatâ, nulla manet, *Lugo* n. 189. *Onn.* n. 40. cum communi. 745.

§. 22. Si contractus confirmetur juramento, relaxatio juramenti peti non debet, quia est jus acquisitum alteri; & quamvis obtineretur talis relaxatio, probabilius est mansuram obligationem justitiæ ad servandum contractum, *Less.* n. 50. *Lugo* n. 190., ratio est, quia contractus per juramentum est validatus, ergo vi contractûs sic jurati est jam tertio acquisitum jus strictum, quod non extinguitur, licèt fortè tollatur vinculum religionis, uti etiam cum communi *Onn.* n. 40.; imò verius est, quòd quando altera pars est invita, etiam injustè tollatur hoc vinculum religionis, quia ex consensu partium est inductum, & majorem securitatem addebat contractui; neque Superiores Ecclesiastici habent potestatem relaxandi talia vincula in præjudicium vel damnum tertii, uti cum communi *Onn.* n. 41.; & in certis tantùm casibus extraordinariis, inquit *Lugo* d. 23. n. 94., habet Papa potestatem cogendi fideles ad cedendum jure suo. *Nec obstat*, quòd confirmatio contractûs in fieri pendeat à juramento, *nam*, non ideo pendet in conservari, uti patet etiam in causis physicis, à quibus pendet effectus in fieri, non tamen in conservari; & idem est in moralibus, sic enim obligatio contractûs onerosi pendet in fieri à consensu utriusque, non tamen in conservari, licèt enim unum pœniteat, manet tamen obligatio, quod etiam videtur innuere Reg. 73. *De Reg. juris* in 6., *Factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea veniat, à quo non potuit inchoari*: Et ità docent *Suar. Mol. Less.* aliique cum *Onn.* n. 64. & iterum n. 142., quamvis *Suar.* & *Onn.* n. 42. fateantur opinionem contrariam esse probabilem, nempe sublato juramento talem contractum manere irritum, eò quòd res per easdem causas dissolvatur, per quas nascitur: opinio tamen altera manet probabilior, ex qua duo sequuntur, inprimis, repeti non posse hoc, quod solutum est ex contractu per juramentum confirmato, uti cum communi *Suar.* c. 25. n. 9. *Sanch.* c. 12. n. 61. aliique plurimi cum *Onn.* n. 43. Deinde sequitur jus & obligationem, quæ oriuntur ex contractu per juramentum confirmato, transire ad hæredes, uti cum S. *Th.* & aliis tenent *Lugo* n. 193. & *Onn.* n. 46. è contrà jus vel obligatio, quæ præcisè ex juramento nascitur, non transit ad hæredes, sed est personalis, & obligat illam tantùm personam, quæ juravit. Vide *Lugo* d. 23. n. 98. 746.

§. 23. Jus Canonicum potest antecedenter irritare juramentum, sic enim *Trid.* sess. 25. c. 16. *De Regul.* statuit, ut nulla renunciatio vel obligatio etiam jurata valeat, nisi facta cum licentia Episcopi aut ejus Vicarii intra duos menses proximos ante professionem 747.

nem, quamvis professurus etiam addito juramento huic favori renunciasset: & patet, quòd tum per tale juramentum nec confirmari possit contractus nec ulla obligatio induci. Solùm dubitatur, an jus civile vel Princeps sæcularis etiam hoc possit, antecedenter irritando actum jurantis; & aliqui apud *Lugo* d. 22. à n. 243. universaliter id negant, quia juramentum est vinculum spirituale spectans ad religionem: Alii universaliter affirmant, quia voluntates subditorum sunt subjectæ potestati etiam sæculari, ubi bonum commune ità postulat: *Sanch.* dicit hoc posse indirectè, nempe antecedenter irritando contractum, super quem caderet juramentum, ità ut non sit nascitura obligatio neque justitiæ neque religionis: è contrà *Suar. Barb.* aliique probabilius dicunt, quamvis in hoc casu non nasceretur obligatio justitiæ, tamen nascituram obligationem religionis, utì fit, quando juratur contractus, qui ab initio est & manet irritus, potest tamen licitè impleri. Addit rectè *Lugo* n. 246. potestatem sæcularem etiam sic posse impedire, si antecedenter sub culpa prohibeat contractum, quia nempe communiter nocet bono publico, sic enim materia juramenti fiet illicita, ergo nequidem ex religione poterit esse obligatio implendi juramentum de illa. Denique putat *Castrop.* de juram. d. 2. p. 13. n. 2. etiam hoc posse, si jurantem reddat incapacem juramenti; sed non apparet, quomodo possit reddere incapacem, cùm hoc spectet ad forum spirituale animæ.

748. §. 24. Juramentum posset esse, vel de implendo, vel de perseverando in contractu, vel de non petenda relaxatione juramenti: Juramentum de implendo contractu includit juramentum de perseverando in contractu, qui enim sincerè jurat implere, jurat implere in tempore, pro quo jurat, ergo jurat non revocare sed perseverare in contractu pro eo tempore. Addit *Onn.* n. 24. eum, qui jurat implere, etiam videri saltem communiter jurare, quòd nolit petere relaxationem juramenti, eâ enim intentione petitur vel acceptatur juramentum ab altero, ut jurans astringatur ad implendum, ergo ut non possit declinare obligationem adimplendi, & consequenter etiam ut non possit petere relaxationem; hoc tamen pendet ab intentione jurantis & à circumstantia causarum, quæ supervenire possunt, utì jam dicetur.

749. §. 25. Juramentum de non petenda relaxatione obligat, quia potest servari sine peccato, ergo debet: valetque hoc secundùm *Suar.* c. 25. num. 11 & c. 29. *Sanch.* c. 9. n. 20. 21. 65. *Less.* c. 16. n. 27. *Onn.* num. 156., quamvis alter per injuriam extorsisset, quia reverentia juramenti principaliter respicit Deum, qui injuriam non intulit; hoc tamen juramentum meritò relaxari potest à Superiore, etiam non petente illo, qui juravit, utì deciditur Cap. *Pervenit.* 2. *De jurej.* Quòd si etiam justa causa esset petendi relaxationem, eò quòd in detrimentum vergeret obligari juramento, utique peti posset; & hoc est quod vult communis sententia cum *Sanch.* in Dec. l. 4. c. 8. n. 21. & *Dian.* p. 11. t. 2. R. 35., quæ dicit juramentum de non petenda relaxatione juramenti non obligare.

750. §. 26. Si contractus juramento non confirmetur, utì fit dum quis jurat se soluturum usuras, si mens jurantis fuerit, quòd nollet repetere usuras nec relaxationem juramenti, stare debet contractu & sibi imputare, quòd laqueum sibi injecerit; aliud est si tantùm intenderit satisfacere momentaneâ solutione, reservato sibi jure repetendi usuras; vel saltem petendi relaxationem à juramento, quod præsumendum est, nisi aliud constet, *Onn.* n. 45.

Quid dicendum sit in variis dubiis circa juramenta, videri possunt dicta p. 1, à n. 37.

751. *Obj.* Reg. 18. juris in 6. sic habet, *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.* Item Reg. 29. ff. *De Reg. juris* dicitur, *Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere,* probatque hoc multis *Onn.* d. 19. s. 5., ergo contractus, qui nulli sunt, nunquam possunt per juramentum confirmari. ℞. Sensus legum istarum est, quòd dispositio, quæ ab initio est irrita, solo tractu temporis non fiat valida, nisi aliquid aliunde accedat, quo convalescat, v. g. renovatio consensûs: in nostra autem materia N. suppositum consequentis, nempe quòd contractus, qui per juramentum confirmantur, unquam fuerint irriti, nam juramentum non tollit nullitatem sed eam antevertit, impediens ne oriatur, utì dictum est n. 732.

Inst. 1. L. *Non dubium.* Cod. *De Legibus.* Imperator dicit contractus à lege irritos, neque juramenti accessione convalescere. ℞. *Ant. Perez* aliique dicunt legem illam esse correctam per Authent. Friderici, *Sacramenta puberum.* Potest etiam dici cum *Sanch.* l. 3. c. 12. n. 30. intelligi de illis contractibus, qui principaliter ob bonum commune prohibentur, adeoque sunt illiciti, utì est Matrimonium non servatis à jure requisitis. 752.

Inst. 2. Sic eluditur intentio & finis legum, nam contractus, quos leges faciunt irritos, poterit quisque statim facere validos, addendo juramentum, sicque non erit provisum, v. g. pupillis, facilè enim poterunt adduci, ut adjiciant juramentum. ℞. Hoc non obstante jus vult valere ob reverentiam Dei invocati; quòd si quis patiatur damnum, sibi imputet. Deinde sæpe non confirmantur contractus, quia communiter est turpitudo saltem ex parte exigentis: præterea per relaxationem & restitutionem in integrum adhuc datur locus obviandi incommodis. 753.

Inst. 3. Ergo contractus per legem irritus etiam per hoc fiet firmus, quòd quis superaddat promissionem non contraveniendi illi contractui. ℞. N. seq., quia hæc reflexa promissio non adderet obligationem nisi justitiæ per ipsum contractum intentæ, hanc autem irritabat lex, & quandocunque lex irritat aliquem contractum, hoc ipso irritat reflexam promissionem non contraveniendi illi, utì rectè *Ill.* t. 4. d. 2. n. 262.; è contrà si addatur juramentum, accedit alia insuper obligatio religionis, quam lex non irritat sed reveretur. 754.

Q. 112. *Quomodo finiantur contractus.* ℞. Generaliter finiuntur sublato saltem uno contrahentium & non succedente alio: item interitu rei, de qua erat conventum, de quibus videri potest *Onn.* d. 21. s. 11. Specialiter autem *Justinianus* Instit. *Quibus modis tollitur obligatio*, dicit obligationem, adeoque & contractum finiri 4. præcipuè modis, solutione, acceptilatione, novatione & consensu partium; qui modi dici possunt distractus seu dissolutiones contractûs. Addit multos alios modos *Onn.* n. 7., qui tamen ad hos facilè revocantur, nam ad interitum rei revocatur præscriptio, de qua diximus à nu. 468., cùm enim transferat dominium in alterum, facit rem moraliter interire domino. Similiter quia per confusionem, vel mixtionem amittitur rei dominium, utì dictum est à num. 234.; res etiam censetur moraliter perire, quamvis suboriri possit nova obligatio, unde confusio etiam reduci posset ad novationem. De quatuor modis finiendi contractum à Justiniano assignatis notanda sunt *seqq.* 755.

§. 1. Solutio est extinctio obligationis per impletionem debiti in specie, debitum enim potest extingui diversimodè, v. g. condonatione partis, permutatione in aliud debitum, sed non est solutio, nisi præstetur in specie hoc, de quo contractum est, hinc si debeas 100. aureos, & fluxu temporis contra hoc debitum præscribas, extinguis debitum, non est tamen solutio. Porrò de solutione hæc sunt jure recepta, 1. Eam non valere, nisi fiat creditori vel personæ ab illo aut à jure loco ipsius assignatæ. An autem valeat facta creditori creditoris, dictum est à n. 453. 756.

2. Censetur solvisse, qui solutionem nolenti creditori obtulit & deposuit. 3. Ordinariè potest anticipari solutio, quando enim terminus est appositus, & dubitatur in cujus favorem, in dubio præsumitur pro debitore, L. 70. ff. *De solutionibus*. 4. Si plura sint debita, debitoris est determinare, pro quo extinguendo sit hæc solutio; quòd si non determinet ipse, poterit determinare creditor, sed semper censebitur facta ad extinguendam obligationem duriorem, id est, illam, quæ magis onerosa est. 5. Creditor cogi non potest ad mutandam speciem, quia hoc esset cogere ad novum contractum permutationis, hinc si debeam 100. aureos & tria maldera tritici, non possum cogere creditorem, ut admittat triticum pro debito aureorum, sed per triticum satisfacere debeo debito tritici, per aureos debito aureorum; de quibus omnibus videri potest Onn. d. 9. à n. 320. & pluribus d. 21. s. 2. & seqq. Si autem aliquid indebitum sit solutum, quomodo competat repetitio, examinat s. 6. Et circa hoc habetur in ff. & Cod. titulus *De conditione indebiti*.

757. §. 2. Acceptilatio est imaginaria solutio, inquit *Justinianus* Instit. suprà, est enim acceptatio non soluti quasi pro soluto, sive est voluntas habendi pro accepto, quod tamen non est acceptum, utì si tibi debeam 100. & dicam, visne illos 100., quos tibi debeo, habere acceptos, id est, quasi illos accepisses? & tu dicas, volo, habeo acceptos; hoc ipso imples i obligationem, & finitus est contractus. Videri potest tit. ff. *De acceptilatione*, & Onn. d. 21. s. 7.

758. §. 3. Novatio est prioris debiti in aliam obligationem vel civilem vel naturalē transfusio atque translatio, L. 1. ff. *De novationibus*, sic si debitum solvendi pretium pro frumento empto permutes in debitum laborandi pro venditore, est novatio, quâ finitur prior contractus emptionis, & succedit nova obligatio laboris conducti, de quo videri potest Onn. s. 9. Huc reducuntur compensatio, de qua dictum est n. 455., item delegatio, quæ est translatio debiti in aliam personam, de qua etiam diximus n. 463.

759. §. 4. Quomodo consensu partium finiatur contractus, intelligitur ex dictis à n. 607. ubi egimus de consensu ad contractum requisito. Ad hunc modum finiendi contractum spectant revocatio, condonatio, sententia Judicis, compromissum, transactio. De revocatione consensûs fusè agit Onn. totâ d. 20., possuntque etiam videri *Sanch.* de Matr. l. 2. d. 37. n. 7. & *Lugo* in resp. mor. l. 3. d. 16. sed nihil specialiter notandum occurrit; quæ enim spectant ad revocationem promissionis vel donationis, dicentur ad dub. sequens; quæ autem spectant ad jus rescindendi contractum, satis intelliguntur ex hactenus dictis, & specialiter an rescindi possit, si fuerit deceptio ad dimidium, dictum est n. 624. & 726. De condonatione actum est à n. 455. Tum autem finitur contractus per sententiam Judicis, si per aliquem, non electum à contrahentibus, sed potestate publicâ constitutum, cui quem ideo consentire tenentur, imponatur finis contractui: quòd si finiatur judicio arbitri, quem ipsimet contrahentes elegerint, erit compromissum: si extrajudiciali conventione ipsorummet contrahentium, erit transactio, de qua n. 469. & 629. aliqua sunt dicta, pluribus enim de his agere spectat ad materiam de judiciis.

760. §. 5. Rectè notat *Dicast.* de just. l. 2. t. 3. nu. 379. sæpe, dum contractus prior finitur, fieri novum similem contractum, v. g. si tibi vendidi modium salis & tu mihi persolvisti pretium, non potest hic contractus dissolvi nisi per novam venditionem, quâ mihi tradas salem & ego tibi pretium: quod notari debet propter gabellas sæpe toties solvendas, quoties tale aliquid venditur aut emitur.

761. §. 6. Denique notandum, si contractus finiatur sententiâ Judicis, hunc debere esse talem, qui habeat potestatem in voluntatem utriusque contrahentis, qui citet partes & utriusque jura exquirat, uti omnes notant.

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione & donatione.

RESP. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis suprà *de Voto lib. 3. tract. 2. cap. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubii resolvitur: 762.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata, non convenit inter Doctores. *Cajet.* negat, quem sequitur *Merat. tom. 2. de just. d. 19. s. 10.* Alii (fortè probabiliùs) affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 6. n. 4. Fill. Mald. &c.* Dixi *secundum se*, quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione gravis damni, quod aliàs promissarius pateretur: ùt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset. *Vide Less. l. 2. c. 18. n. 59.*

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis; Circa quod notat *Sa* vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum aut faciat instrumentum; sed plerumque tantùm intendere declarare suum propositum. *V. Escob. t. 3. E. 5. cap. 6. & Mol. to. 2. d. 262. n. 8.* Hinc ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, ut exprimatur causa, propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore vel joco facta, *Trull. to. 2. l. 7. c. 16. d. 6.* ex *Cov. & Vill.*

III. Donare non possunt, 1. carentes usu rationis. 2. Muti & surdi nati: secus, si tantùm sint surdi, vel muti; vel licèt utrumque, si nôrint scribere. 3. Senes deliri, sive bis pueri; secus si sint judicio vegeto. 4. Pupilli vel impuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. Vid. infrà *cap. 4. d. 1.* 5. Damnatus criminis capitalis. *V. Dian. p. 8. t. 6. R. 3.*

IV. Qui præsunt civitatibus, Universitatibus, Rebuspub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleëmosynas. *Sanch. Dia.* R. 16. Imò si Reges & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium regni, vel statûs, (præsertim si debitis gravati, iis satisfacere non possint, vel subditi nimiùm graventur exactionibus) possunt ex revocari à successore, *Bart. Lugo disp. 23. n. 148. &c.* cum *Dian.* R. 18. & 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causâ est valida, neque filius tenetur computare in legitimam, tum quia fuit loco alimentorum; tum quia si detrahatur, jam non fuit donatio, contra hypothesin, *Wading. & 6. alii* cum *Dian.* R. 23. & 92. Sed *Trull.* limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse: Quòd si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris; ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ità etiam *Wading.* ex L. *Si pater 2. ff. familiæ ercisc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in divisione cum fratribus; non autem si aliud gratis à Principe obtinuit, utì nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia. *Molin. t. 1. tr. 2. d. 238. & to. 2. d. 291. n. 2. Fag. Dian.* R. 127. 128.

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem: potestque revocari,

cari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: præsenti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in favorabilibus habetur pro consensu. *Mol. to. 2. d. 263. & 264. n. 4. & seqq.* & alii 18. *Dia. p. 8. t. 7. R. 98.* & 108. & *p. 3. tr. 5. R. 116.* pro altero verò nemo potest acceptare sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ; nam hanc sine acceptatione valere, & irrevocabilem esse, est probabile, *Laym. Dia. R. 106. & p. 3. t. 5. R. 107.* Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro Minore, filius familias pro patre, servus pro domino, monachus pro monasterio; imò etiam secundùm multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioso, maritus pro uxore, dominus pro servo, &c. stipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus & Notariis publicis, *Sanch. Mol. l. c. Trull. &c. Dia. p. 8. t. 6. R. 97.*

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Cajus v. g dat equum absentem, non acquiris jus in re & dominium equi ante traditionem: Unde si interea Cajus det aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod habebas ad rem: Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, ùt *Less. l. 2. c 18. n. 11. & 12.*

IX. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, unâ vice, & uno animi motu, uni aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum; (quæ summa hodie ad 700. vel secundùm quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ùt ex *Claro &c.* notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 12. n. 15.*) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ità statuente ob commune bonum, potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruinâ destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renuntiationem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. *V. Less. n. 102 Laym. n. 15. Tann. d. 6. de just. q. 2. dub. 2. n. 15.* ex *Mol. to. 2. d. 279. Claro, Rebello, &c.* Quare si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus: si non repetatur, potest retinere. *V. Auth. citt.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: ùt v. g. dat aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum, si postea non consentiat, non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè sine obligatione alia, ùt ponitur: Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. *Less. d. 16. & 17.*

XI. In similibus donationibus allectivis, potest aliquis, v. g. prædicta puella acceptare, etsi non intendat præstare, quod donator sperat; cùm donatio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi: Unde, si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere, quia eo ipso, quòd donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse; & repetere, vel animo vindictæ, vel ut consensum extorqueat. *Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. misc. R. 48.*

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est, ùt v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti; vel quia pauper es, & revera non ità est, teneris restituere, cùm sit error in formali causa, & principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint, debent aliis pauperibus eleëmosynas restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria, ùt v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dare pauperi. *Bon. Less. d. 17. V. Dian. p. 8. t. 6. R. 89.*

ADDENDA.

Quæst. 113. *Quid sit promissio.* R. Ex S. *Th. 2. 2. q. 88. a. 1.* definitur, propositum voluntatis, quo quis se alteri obligat ad aliquid faciendum vel non faciendum, sive est contractus gratuitus, quo homo se homini ex justitia obligat ad aliquid. Dicitur 1. *Contractus gratuitus*, quia si fieret cum onere vicissim præstando ab altero, acciperet rationem alterius contractûs utrimque onerosi, v. g. venditionis, locationis, aut saltem innominati, & sic non esset specialis contractus, similis enim promissio includitur in omni contractu. 2. *Quo homo se homini &c.* nam loquimur de promissionibus inter homines: Quòd si homo promittat Deo, erit votum, quo obligabitur ex Religione. 3. *Ex justitia*, quia omnis contractus causat obligationem justitiæ, sine qua erit tantum propositum vel pactum. Videri potest *Carden.* in 1. crisi d. 69. c. 2. ubi rectè ostendit ad promissionem requiri aliquam obligationem. 763.

Q. 114. *Quænam sit distinctio inter propositum, pactum & promissionem, prout contractus est.* R. De distinctione propositi à promissione, dictum est p. 1. n. 362., sed omnia magis patebunt in hoc exemplo. Si quis dicat, *dabo tibi cras equum*, potest diversimodè se habere, nam 1. potest tantum velle affirmare id, quod ipse putat cras esse futurum, nempe cras futurum esse, ut det equum, sive nunc habeat voluntatem dandi sive non; & sic nequidem est propositum, quia non est actus voluntatis disponentis, sed solius intellectûs enuntiantis, éstque tantùm propositio de futuro contingente. 2. Potest velle indicare, se nunc habere voluntatem cras dandi, sive cras in ea voluntate sit perseveraturus sive non, quorum neutrum determinatè intendat; & sic necdum est promissio, neque perfectum propositum, sed tantùm simplex affirmatio præsentis intentionis dandi. 3. Potest velle indicare se non tantùm habere nunc voluntatem cras dandi, sed etiam se velle perseverare in illa, & sic est propositum, necdum tamen est pactum, quia deest alterius consensus seu acceptatio; talisque promissio ante acceptationem vocatur à Juristis Pollicitatio. 4. Potest insuper velle se ad hoc obligare ex honestate sive decentia alicujus virtutis ad alterum, v. g. fidelitatis, Amicitiæ, liberalitatis, non tamen ex justitia; quam voluntatem si alter acceptârit, erit pactum, *quasi ex pace factum*, inquit *Isidor.* cap. 11. *De verbor. signif.* 5. Denique potest simul velle se obligare ex justitia, & sic post aceptationem erit contractus promissionis. Quòd si addatur certa interrogatio & responsio, erit stipulatio secundùm dicta n. 664., ità *Mol. Sanch. Less. Fill. Bonac.* cum *Onn.* d. 29. s. 1. Pendet autem à voluntate hominis, an & quomodo velit se obligare, & communiter non præsumitur velle se obligare ex justitia, nisi addat juramentum, aut faciat instrumentum, aut det aliquid in pignus vel assecurationem, sed censebitur se solùm obligâsse ex alia virtute, quia in dubiis minimum est sequendum, secundùm dicta l. 1. n. 590., cùm possessio sit pro libertate, *Lugo* d. 23. num. 93. aliique communiter: adsertque *Onn.* à n. 100. multas conjecturas, unde colligi possit, fueritne animus obligandi se ex justitia, an ex alia virtute, v. g. si promisit 764.

misit in circumstantiis, in quibus alii solent donare; item si quando promittebat, erat ità dispositus, ut rem donâsset, si habuisset ad manum, præsumitur animum habuisse se obligandi ex justitia.

765. Q. 115. *An propositum obliget.* ℞. Dictum est p. 1. à n. 361.

Q. 116. *An pollicitatio sive promissio ante acceptationem obliget.* ℞. §. 1. Quamvis obligare possit ex honestate Constantiæ, uti l. c. dictum est, attamen non obligat ex justitia, uti constat ex dictis num. 656., probantque fusè *Lugo* f. 3. & *Onn.* f. 3. & 4., Ratio est, quia licèt aliquis possit suâ solius voluntate dimittere dominium rei suæ, habendo pro derelicta, tamen suâ solius voluntate facere non potest alterum dominum rei suæ, cùm ad acquirendum dominium requiratur in altero acceptatio legis sibi faventis contra alios; & licèt fortè sufficiat tacita, uti si quis rem producat, v. g. actum suum vel opus artefactum, tamen id non tenet in aliis: disparitatem dat *Lugo* n. 39., quòd effectus naturales vel artefacta seipsis sufficienter connexa sint cum suis principiis, & hoc ipso quòd producantur, censeantur fieri ut sua, adeóque acceptari, id autem non est in rebus ab extrinseco acquirendis.

766. §. 2. Promissio nequidem ex fidelitate obligat ante acceptationem, uti rectè *Vasq.* & *Turr.*, quia fidelitas æquè est virtus ad alterum quàm justitia, neque mens promittentis est sibi imponere obligationem respectu alterius, nisi hic alter velit. De promissione jurata, vide dicta p. 1. à n. 331.

767. *Obj.* 1. Cap. *Si tibi absenti*, De præbendis in 6., dicitur collationem beneficii non posse revocari ab Episcopo, quamvis ille, cui collatum est, necdum acceptaverit, ergo etiam promissio necdum acceptata revocari non potest. ℞. N. conseq., Episcopi non sunt domini beneficiorum, quæ solus Papa principaliter confert per Episcopos, qui etiam non possunt illa sibi retinere; noluit autem Papa mutare voluntatem suam, nisi ille, cui collatum est, renuntiet; è contrà promittens est & manet dominus rei suæ, ergo si velit, potest promissionem necdum acceptatam revocare.

768. *Obj.* 2. Videtur asseri l. 4. & 7. ff. *De pollicitat.*, quòd promissio facta Reipublicæ vel communitati ad reparandum aliquod damnum; vel ob gratitudinem: item L. 5. Cod. *De emancipationibus*, quòd facta infanti: item L. *illud* Cod. *De sacros. Ecclesiis*, quòd facta ad causam piam obliget, quamvis nemo acceptet; & de donatione facta Reipublicæ aut communitati pro reparando damno vel ob gratitudinem, ità tenent etiam *Mol.* d. 263. & *Onn.* n. 40. Idem docent *Bartolus, Felin. Silv. Panorm. Less.* l. 2. c. 13. nu. 36. *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 6. n. 15. *Mol.* suprà aliique de donatione ad piam causam. ℞. Aliqui cum *Onn.* n. 67. dicunt, quòd lex acceptet pro communitate, Respublica pro infante, Deus pro causa pia: *Less.* c. 18. n. 40. dicit, tantùm prohiberi revocationem ejusmodi promissionum, ut semper acceptari possint; negat tamen obligationem implendi aut etiam manifestandi, nisi petatur; & consentit *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 110., hinc etiam *Onn.* n. 41. cum plurimis aliis docet, donationes ad pias causas non obligare ante acceptationem: *Lugo* à n. 42. docet omnes ejusmodi promissiones non tantùm non obligare ante acceptationem, sed etiam posse revocari!, putat enim leges adductas loqui de promissionibus acceptatis, sed sine stipulatione & per modum pacti nudi factis: Hinc etiam *Castrop.* tr. 32. d. 2. p. 2. n. 5. docet in promissione ad piam causam requiri alicujus acceptationem.

769. *Obj.* 3. Legatarius acquirit dominium rei legatæ in puncto, quo hæres adit hæreditatem, quamvis de hoc nihil sciat, ergo etiam poterit absque ulla acceptatione acquiri jus ad rem promissam. ℞. Legatarius acquirit de facto tum, quando de hoc nihil scit, N., acquirit per retrotractionem & fictionem juris, C., quia nempe, si postea acceptet, jura disponunt, ut censeatur acceptâsse in puncto aditæ hæreditatis; *Lugo* n. 69. An sit obligatio manifestandi promissionem internam, dixi n. 654.

Q. 117. *An & quàm graviter obliget promissio acceptata.* ℞. §. 1. Jure civili ordinariè non obligat, nisi fuerit vestita per scripturam, stipulationem, juramentum, testes aut alio simili modo, contractus enim nudi non pariunt obligationem vel actionem pro foro civili, uti n. 586. dictum est: *Dixi*, ordinariè, nam promissio, quæ simul est donatio, item promissio dotis & solvendi debitum alienum, pariunt obligationem civilem, uti ex jure & AA. probat *Onn.* d. 2. à n. 149., Et universaliter, ut promissio in foro externo pariat actionem, debet causa illius esse expressa, alioquin præsumetur facta ex errore vel non seriò: si tamen constaret de opposito, *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 5. n. 22. aliique dicunt non requiri causam esse expressam. 770.

§. 2. Jure Canonico obligat paritque actionem in hoc foro, Cap. 1. *De pactis*, *Mol.* d. 262. *Onn.* d. 29. n. 77. Item obligat jure naturali, hinc L. 1. ff. *De pactis* sic habetur: *hujus edicti æquitas naturalis est, quid enim tam congruum fidei humanæ, quàm ea, quæ inter eos placuerunt, servare?* atque ità docent communissimè AA. cum *Onn.* à n. 74. 771.

§. 3. Certum videtur, quòd promissio ex fidelitate obliget in conscientia, saltem sub veniali, uti cum *S. Thom.* 2. 2. q. 110. a. 3. ad 5. docent omnes, teste *Carden.* in 1. crisi d. 69. c. 4., est enim dissonum à recta ratione, ideóque inhonestum, non stare promissis; quod à priori sequitur ex dictis p. 1. à num. 361. *Dixi*, saltem sub veniali, nam fidelitatem secundùm se non obligare sub mortali, docet cum communi *Gormaz* de Just. n. 648., in hoc enim est similis veracitati, quæ secundùm se etiam tantùm sub veniali obligat. 772.

§. 4. Promissio potest obligare ex justitia, si promittens eam in se obligationem suscipiat, & promissarius acceptet, *Mol. Less. Lug. Carden.* c. 6. Probatur, nam sicut quivis potest per donationem dominium rei suæ transferre in alterum, ità potest transferre jus ad rem donandam. 773.

§. 5. Si promittens voluerit se obligare ex justitia, obligatio est sub mortali ex genere suo, id est, manendo in ejus materia peccari potest mortaliter, si nempe materia sit gravis. Putant tamen *Less.* l. 2. c. 18. n. 56. *Sanch.* n. 24. *Onn.* n. 150. aliique apud *Pasq.* de sacrif. q. 864. ad materiam gravem respectu promissionis gratuitæ requiri quadruplo majorem, quàm quæ requiritur ad materiam furti gravis, quia aliquis videtur magis rationabiliter esse invitus, si non restituatur sibi unus aureus aliunde proprius, quàm si non dentur quatuor liberaliter promissi: È contrà *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 95. putat materiam de se respectu furti gravem posse etiam hic esse gravem, si enim jus ipsi per promissionem æquè acquisitum ac per alium titulum: *Castrop.* d. 2. p. 8. n. 6. meliùs dicit relinquendum esse arbitrio prudentis consideratâ causâ promittendi & qualitate promittentis ac promissarii. 774.

§. 6. Ut res spiritualis promissa censeatur esse materia gravis, debet in ordine spiritualium esse notabilis, attentâ communi æstimatione hominum, hinc una Missa audienda non censetur materia gravis: An autem Missa legenda sit materia gravis, dubium est; affirmant *Nav. Suar. Bonac.* & alii cum *Dicast.* n. 96., quia Missa est maximi valoris, causatque fructum maximum ex opere operato: È contrà negant *Sanch. Fagund. Portell. Mald. F. Lugo, Dian.* aliique cum *Pasq.* suprà, quorum aliqui dant rationem, quòd pro- 775.

pro una Missa detur stipendium parvum, quod non est materia furti gravis: hæc tamen ratio nulla est, nam stipendium non datur velut pretium æquale Missæ, sed tantùm pro sustentatione Sacerdotis; itáque ratio debet esse, quòd negatio unius Missæ liberaliter promissæ non videatur in communi apud homines rationabiliter dissolvere amicitiam vel graviter lædere charitatem, ergo non censetur res simpliciter notabilis, secundum dicta n. 2. Vide dicenda l. 5. n. 327. Etiam videri potest *Pasq.* q. 865. & seqq., ubi q. 869. adducit multos, qui cum *Burgh.* cent. 3. cas. 29. docent eum, qui gratuitò promisit integram Missam pluribus, posse unicâ Missâ lectâ satisfacere, sed id meritò negant *Suar. Bonac. Dian. Dicast.* aliique multi, quamvis *Tambur.* & *Gob.* t. 3. n. 158. dicant in raro casu sententiam primam sustineri posse, v. g. si quis Missam promisisset Titio, ut gratias ageret Deo pro beneficio illi concesso; Cajo autem, ut Deum exoraret pro remittendis ei peccatorum pœnis; & Sempronio, pro impetranda illi à Deo virtute Castitatis, putant enim unâ Missâ posse satisfacere attribuendo singulis fructum suum, Titio eucharisticum, Cajo satisfactorium, Sempronio impetratorium.

776. §. 7. Si promittens se voluerit obligare tantùm ex fidelitate vel gratitudine aliave simili virtute, non autem ex justitia, *Mol. Nav. Regin. Rebell. Lugo* d. 23. à num. 93. *Dicast.* n. 92. aliique cum *Onn.* num. 92. probabiliter dicunt non obligare sub mortali, quamvis materia sit gravis, quia tantùm peccat contra hoc, quòd facta non conformet verbis, in quo non videtur esse gravis inhonestas, uti nec in eo est, quòd quis mentiendo verba non conformet menti: Oppositum tamen etiam probabiliter tenent *Sanch.* aliique cum *Less.* num. 55., quia licèt hìc non sit strictè justitia, tamen est plus quàm obligatio veracitatis, & homines apprehendunt aliquid valde affine justitiæ, cujus violatio sit valde inhonesta reddatque hominem odiosum & valde contemptibilem, cùm dici possit perfidus, ità ut videatur esse materia peccati mortalis, sicuti votum Deo factum in materia gravi obligat graviter, quamvis non ex justitia stricta.

777. §. 8. Si promissio fiat tantùm externè sine intentione se obligandi, non obligat ex justitia, uti dictum est à n. 608.; putant tamen *Vasq. Turr. Lug.* à nu. 11. *Carden.* c. 8., quòd obliget ex fidelitate, quia sicuti obligat veracitas, ut exterius non proferas verba affirmationis, nisi verba sint conformia menti, ità videtur obligare fidelitas, ut exteriùs non proferas verba promissionis, nisi velis conformare facta verbis. *Si dicas*, votum exterius sine intentione se obligandi non obligat nequidem ex fidelitate: *Respondet Lugo*, votum fieri Deo, quem scimus interna conspicere, hinc non exigimus à Deo, ut fidat nostræ promissioni tantùm externæ: è contrà si externè promittam homini, exigo, ut homo mihi fidat, ergo me obligo ad facta conformanda verbis, hoc enim necesse est, ut mihi fidere possit, & ità exigit humanum commercium. Alii contradicunt, quia omnis obligatio etiam fidelitatis videtur esse debere à promittente, ergo si absit ejus consensus, non erit obligatio. De veracitate videtur esse disparitas, nam externè affirmans sine animo affirmandi exercitè dicit se affirmare, & habet intentionem hoc dicendi, cùm tamen non affirmet, ergo mentitur; nihil tale est de fidelitate respectu obligationis aut facti præstandi.

778. Q. 118. *Quid reipsa sit acceptatio promissionis & quandonam poni debeat.* R. §. 1. Acceptatio est actus, quo promissarius admittit voluntatem promittentis, & ideo vult jus contra eum: Malè autem explicatur à *Caramuele* per illa verba, recipiam cras equum, si dederis, nam hæc tantùm est affirmatio donationis cras futuræ & non obligationis dandi, quam tamen promittens assumit, alioquin etiam dicam ex promissione sponsi acceptata non resultare obligationem, quia sponsa tantùm dicet, accipiam dominium tui corporis, si dederis, sic autem dominium corporis semper maneret sub libera potestate sponsi, quod est contra naturam promissionis Matrimonii. Videri potest *Carden.* in 1. crisi d. 69. c. 3.

§. 2. Acceptatio promissionis poni debet post notitiam factæ ab altero promissionis, si enim sufficeret præcedere aut poni sine notitia promissionis, jam vi voluntatis, quâ nunc vellem acquirere, quidquid mihi offeretur, sufficienter acceptarem, quidquid mihi aliquis unquam promittet, adeoque licèt nihil rescirem de promissione, nemo posset eam revocare, quia sufficienter acceptâssem. Rationem à priori dat *Lugo* d. 23. n. 67., quia quamdiu tibi non manifestatur promissio, est respectu tui veluti non facta, cùm respectu tui necdum in actu secundo significet voluntatem alterius, ergo per eam non sistitur tibi res, ad quam acquireres jus, debet autem tibi sisti saltem intentionaliter, alioquin non poteris eam ullo modo apprehendere & incipere facere tuam. 779.

Q. 119. *An acceptatio promissionis debeat esse externa.* R. Negat *Lugo* n. 64. eò quòd possit absens, dum solus est, acceptare promissionem, uti & rem donatam ad se missam, hinc videtur frustra requiri, ut externè significet se acceptare. Rationem dat à priori, quia si promissio fit externè manifestata, jam habetur titulus sensibilis sufficiens pro acquirendo dominio, & acceptatio tantum requiritur, quia nemo cogendus est, ut invitus aliquid acquirat, ad hoc autem ut acquirat nō invitus, sufficit acceptatio interna. E contrà affirmat *Haun.* t. 9. n. 25., quia aliter non censebuntur duæ illæ voluntates humano modo in unum contractum concurrere, secundum dicta n. 656.; imò *Dicast.* n. 155. & *Platel.* n. 600. dicunt requiri, ut quando promissarius aberat, acceptet promissionem coram nuntio vel per epistolam directam ad promittentem, faterurque *Lugo* n. 82. promissionem revocari posse, quamdiu ejus acceptatio non manifestatur, licèt non sit opus hanc iterum manifestari promittenti; secundum dicta n. 659., nam hìc tantùm dicimus debere saltem externè manifestari, aliàs non cadet sub commercium humanum, quod requiritur, ut contractum constituat. 780.

Q. 120. *An sufficiat æquivocatio tacita, æquivoca, dum post secuta.* R. §. 1. Tacitam sufficere negant *Tiraq. Rodriq. Turr.* & alii, *quia is, qui tacet, non fatetur*, uti habetur Reg. 44. Juris in 6., ergo ex hoc, quòd aliquis taceat, non præsumitur consentire. E contrà sufficere affirmant *Mol. Sanch.* & alii cum *Dicast.* l. 2. t. 4. num. 112. quia quando agitur de commodo tacentis, *qui tacet, consentire videtur*, uti habet Reg. 43. Juris in 6. Limitat *Lugo* n. 82., nisi res oblata non esset adeo grata illi, cui offertur, ità ut ex circumstantiis posset colligi, quòd eam non curaret, tum enim ex hoc, quòd taceret, non posset colligi consensus, quamvis res de cætero illi foret utilis; altera verò regula, *qui tacet, non fatetur*, habet locum, quando agitur de incommodo tacentis, uti Auctores communiter explicant; regula autem sic habet: *Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur*, unde quamvis contractus sit onerosus, ex aliis conjecturis conjiciendum est, an tacens videatur consentire, nec ne. 781.

§. 2. Si acceptatio sit æquivoca, v. g. si fiat his verbis, *habeo gratias pro optimo erga me affectu*, sufficit, si reipsa subsit animus acceptandi, quia verba æquivoca determinantur per intentionem loquentis. 782.

§. 3. Si promissio fiat præsenti, acceptari debet in continenti, vel quasi in continenti, moraliter loquendo, L. 137. ff. *De verb. oblig.*, Promissor enim censetur nolle diu suspendere consensum suum, nisi aliud constaret, *Platel.* n. 600. Quando autem *Az. Regin.* 783.

Regin. & *Dicast.* n. 112. dicunt promissionem semel factam, cùm revocatur, durare, ideoque post multum temporis posse à promissario acceptari, intelligendi sunt, quando ex circumstantiis colligi potest adhuc durare illam intentionem in promittente.

784. Q. 121. *Quomodo promissio absenti facta valeat vel acceptari possit.* ℞. Colligi poterit ex seqq. §. 1. Si promissio fiat absenti per verba directa ad absentem, alius, qui præsens est, non potest validè acceptare, *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 132. & alii. E contrà si fiat absenti per verba directa ad alium præsentem, poterit hic præsens quandoque acceptare nomine absentis, v.g. si dicas coram me, promitto Titio, qui nunc Romæ est, 100., non possum acceptare pro Titio, sed si dicas, promitto tibi, quòd Titio velim dare 100., fieri potest, ut quandoque validè acceptem, secundùm dicenda n. 789.

785. §. 2. Promittens ordinariè non vult obligari absenti, nisi promissionem ipsemet per epistolam vel nuntium manifestet, hinc promissarius aliunde resciens invalidè acceptaret, uti cum communi *Dicast.* n. 159. & *Haun.* t. 9 n. 26. Quòd si putares promissarium abesse, & diceres te ei promittere, quamvis ipse præsens audiret & acceptaret, non obligareris, uti rectè *Lugo* d. 23. n. 73. Ratio utriusque est, quia ut promissio validè acceptetur, debet promittens illam offerre, sed non offert, quamdiu ipse non dirigit voluntatem suam ad promissarium, ergo. *Dixi*, ordinariè, nam si promittens publicè manifestaret promissionem, eo animo, ut notitia hoc modo ad promissarium perveniret, satis esset per quemcunque deferri.

786. §. 3. Quando promissio commissa fuit nuntio, qui eam offerret, ut alter, si vellet, acceptaret, si interea promissio revocetur, & nuntius revocationis ignarus eam offerat, acceptatio valebit, & promittens tenebitur (excepto tamen Matrimonio) quia mandans tenetur ratum habere illud, quod mandatarius bonâ fide facit ex commissione illius, L. 15. ff. *mandati*, docentque AA. communiter cum *Dicast.* nu. 158., qui tamen addunt id intelligi de nuntio mandatario, qui simul esset veluti Procurator. Quòd si noluisset nuntium esse commissarium suum, sed tantùm manifestare promissionem, quam interim revocaret, promittens non obligaretur, L. 12. §. 16. ff. *Mandati*, docentque *Gomez*, *Sanch. Less.* aliique cum *Dicast.* n. 157., nuntius enim defert voluntatem, quæ ampliùs nequidem moraliter existit, cùm promittens non censeatur extendisse ad illum casum, si revocaret.

787. §. 4. Si nuntius sit missus, ut indicet promissionem factam, & promittens interim moriatur, potest adhuc acceptari, & hæredes promittentis tenebuntur, uti contra *Covarr. Lop. Laym.* & *Platel.* nu. 601. probabiliter tenent *Sanch. Less. Turr. Lugo* n. 75. *Dicast.* num. 62., & videtur haberi L. 26. ff. *Mandati.* Quòd autem adversarii opponunt ex L. 2. §. 6. ff. *De donationibus*, non urget, nam videtur loqui de Casu, quo nuntius moreretur, antequam promissionem perferret. Ratio nostra est, quia promissio facta & non revocata sed nuntio vel literis mandata censetur moraliter adhuc esse, estque gratia, gratia autem morte concedentis non revocatur, uti cum communi *Suar. Sanch. Less.* & *Dicast.* n. 163. E contrà si interim moriatur promissarius, *Covarr. Molin. Sanch.* & alii cum *Dicast.* n. 165. dicunt hæredes promissarii posse acceptare, quia repræsentant personam defuncti, cui gratia facta est, sed probabiliùs negant *Less. Castrop.* & *Haun.* n. 27., quia intentio promittentis ferebatur ad personam promissarii in se, quæ non ampliùs est.

788. §. 5. Si promittens mittat nuntium, non ut indicet promissionem à se factam, sed ut nomine suo promittat, si promittens moriatur ante acceptationem, communior sententia est promissionem non tenere, quia mandatum gratiæ faciendæ, re integrâ, exspirat morte mandantis, L. 26. ff. & L. 15. Cod. *Mandati.* Excipiunt AA. communiter cum *Lugo* n. 75. & 80., & *Dicast.* n. 167.; nisi factum esset ad causam piam, in cujus præjudicium leges civiles nihil disponunt, uti rectè probat *Carden.* in 1. crisi d. 21. c. 8., & colligitur ex L. 4. ff. *De manumiss. vindicta*, quia prudenter præsumitur, quòd promittens voluerit hanc voluntatem suam, etiam post mortem manere, cùm maximè sit profutura animæ: item excipiuntur plures casus relati l. 1. n. 566., possuntque videri etiam ibidem dicta n. 816. & 876. Quòd si nuntius esset verus procurator, & promitteret ante cognitam mortem principalis mandantis, putat *Dicast.* n. 161. promissionem tenere, hanc enim disparitatem agnoscunt AA. apud *Dicast.* n. 158. inter simplicem mandatarium & verum procuratorem, quòd mandatum exspiret morte mandantis, acta autem per verum procuratorem, antequam constet de revocatione potestatis, valida sint, excepto tamen Matrimonio, uti habetur L. 12. ff. *De solutionibus*, ubi dicitur, quòd verus procurator sit, cui mandatum est specialiter, vel cui omnium negotiorum administratio mandata est. De donationibus per litteras vel nuntium, videri possunt multa apud *Onn.* d. 30. s. 10.

§. 6. Sufficit promissionem pro absente acceptari ab aliquo, quem promissarius deputarit saltem specialiter; imò *Less.* l. 2. c. 18. dub. 7. *Platel.* aliique dicunt etiam generaliter: sed repugnant alii cum *Dicast.* nu. 148. Item sufficit acceptari ab aliquo, qui est sub potestate illius, & non est sui juris, v.g. à servo pro domino, à filio-familias pro patre, à Religioso pro Prælato vel Monasterio, §. *Si quis* 4. *Inst. De inutil. stipul.*, & ratio est, quia cum his censentur esse una persona. Item sufficit acceptari à gerente curam promissarii, v. g. à Parocho pro Ecclesia; à Patre (imò & Matre secundùm *Sanch.* & *Dicast.* n. 136.) pro filio aut filia; à Tutore vel Curatore pro pupillo aut minorenni; à Principe, Republica aut alio ab his constituto, pro quocumque subdito; denique à quocunque, qui ex acceptatione refert commodum, sicque acceptando agit negotium alterius & suum, v. g. à Creditore, à Socio, à Patre pro Filio, è cujus rebus habet usumfructum, ab Uxore pro Marito, si inde participabit Uxor &c. Item à Cajo, si Sempronius promittat Titio, sub conditione, ut Titius partem det Cajo, quæ omnia adductis legibus probat *Onn.* d. 4. à n. 204. & d. 29. à n. 55. item *Dicast.* dub. 9. & 10. Unusquisque etiam pupillus validè acceptat promissionem sine authoritate Tutoris, cùm id fiat in ejus commodum, L. 9. ff. *De auct. Tutor.*, aliique apud *Onn.* d. 29. n. 52. Non potest tamen acceptare famulus pro domino, discipulus pro Magistro, Filius emancipatus pro Patre, quia nec censentur ad hoc esse deputati, nec sunt una cum eis persona, nec faciunt simul in suum commodum, *Sanch.* & *Dicast.* n. 142. 789.

§. 7. Si Titius promittat Cajo fundum sub hac conditione, ut post mortem Caji spectet ad Sempronium, si Cajus hanc promissionem acceptârit, aliqui docent etiam censeri acceptatam respectu Sempronii, ità ut etiam respectu hujus sit irrevocabilis: sed *Sanch.* & *Lugo* n. 85. probabiliùs dicunt manere revocabilem respectu Sempronii, quia neque ipse acceptavit, neque Cajus potuit acceptare pro illo; si enim potuisset, foret ideo, quòd simul redundaret in utilitatem Caji, sed hoc dici non potest, nam sunt duæ promissiones, una in favorem Caji, altera in favorem Sempronii, hæc autem altera non redundat in utilitatem sed potiùs in detrimentum Caji, cùm per hanc prohibeatur distrahere aut transmittere ad suos hæredes. 790.

§. 8. Quivis, etiam privatus, validè acceptat promissionem ad piam causam, uti cum communi *Sanch.* 791.

de

de Matrim. l. 1. d. 7. n. 10. *Less.* n. 48 *Dicast.* n. 146., quòd enim fieri potest in favorem dotis, L. 45. ff. *Soluto Matrim.*, hoc meritò extenditur ad causam piam: & ità etiam pluribus relatis habet *Castrop.* t. 32. d.
791 2. p. 5. n. 11. Vide tamen etiam *Onnate* n. 66.

792 §. 9. Acceptatio, quæ ab alio fit, imbibit hanc conditionem, si promissarius approbet, unde quamdiu hic non approbat, promittens non tenetur, *L.* 10. ff. *De donationibus*, docentque cum communi *Mol.* d. 264. *Sanch.* n. 3. *Dicast.* n. 151. *Onn.* n. 68.

793 §. 10. Qui pro alio acceptavit promissionem, non potest eam acceptationem revocare, *Covarr. Less. Sanch.* aliique communiter cum *Onn.* n. 69. ex Reg. 33. Juris in 6., *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum,* unde Reg. 35. ff. *De Reg. Juris,* dicens *nihil tam naturale esse, quàm eo genere quidque dissolvere, quo colligatum est,* intelligitur, nisi jus tertio sit acquisitum, *Dicast.* n. 150. *Castrop.* p. 6. n. 7. limitat, si promissio esset facta in gratiam acceptantis seu stipulantis, non autem in gratiam tertii, cui nullum jus esset acquisitum.

794 Q. 122. *Quandonam cesset obligatio promissionis.* ℞. Cessat 1 ex consensu partium, secundùm Reg. Juris paulò ante citatam. 2. Si res promissa fiat impossibilis: quòd si postea iterum fiat possibilis, redit obligatio, non enim erat sublata sed suspensa, uti rectè *Dicast.* n. 175. cum aliis. 3. si fiat perniciosa vel inutilis promissario. *Cajet Mol. Less. Onn.* d. 29. n. 154. & alii. 4. Si fiat illicita, hinc si promisisti Titio equum, & postea cum juramento eundem promittas Cajo, secunda promissio & juramentum non obligant, quia materia ejus est ratione primæ promissionis facta illicita saltem sub veniali, *Lugo* d. 23. n. 106. *Dicast.* n. 130. Quòd si Titius cedat jure suo, non ideo convalescet secunda promissio, si fuit absoluta, quia quod initio invalidum est, tempore non convalescit, *Sanch. Turr. Lugo* n. 107. contra *Covarr.* E contrà tamen si ex suppositione facti illiciti materia promissionis sit licita, & accesserit promissio conditionata, v. g. si per unum contractum promisisti absolutè meretrici aureum pro usu corporis, & simul per alium conditionatum, si nempe dedisset usum corporis, teneberis promisso vi contractûs conditionati, secundùm dicta n. 692, quia hic contractus conditionatus supposito peccato habet objectum licitum, *Mol. Less. Sanch.* aliique plurimi cum *Dicast.* n. 168. 5. Si causa illius finalis non subsistat vel cesset, *Decius* cons. 86. n 5. *Castrop.* p. 12. n. 6. cum communi. 6. Si promissarius ex culpa sua non stet promissioni reciprocæ, etiamsi promissiones non habuerint inter se connexionem, quia frangens fidem dignus est, ut frangatur eidem, talisque censetur fuisse voluntas promittentis, *Nav. Less. Bonac. Onn.* n. 165. cum communi. 7. Si res non maneant in eodem statu, quia omnis promissio censetur fieri sub hac conditione tacita, nisi status & circumstantiæ notabiliter mutentur, aut saltem per epiikian sic interpretanda est, *Less. Mol. Fill. Castrop.* n. 2. *Onn.* n. 153., hinc non teneris, si post promissionem pecuniæ ante traditionem casu incidas in magnam paupertatem, uti omnes notant; item si promisisti amico, & graves inimicitiæ supervenerunt, *Dicast.* n. 120. *Onn.* n. 156. Item si promisisti comitari alterum, & sine gravi tuo damno non possis. Non sufficit tamen qualiscunque non notabilis mutatio, alioquin vix ulla promissio diu obligabit: Nec sufficit nunc animadverti in re difficultatem, quâ prævisâ vel meliùs consideratâ non promisisset, cùm enim talis difficultas per se inesset rei, tibi imputa, quòd non perpenderis melius, *Mol.* d. 272. *Dicast.* n. 119. Itaque requiritur talis status alius, aut talis nunc ab extrinseco superveniens difficultas, ut intentio promittentis secundùm judicium prudentum non videatur se eò extendisse, promissio enim non obligat ultra intentionem promittentis, & sicuti in generali concessione non comprehenduntur ea, quæ quis non concederet, si in speciali peterentur, ità nec in gratuita promissione comprehenduntur illi eventus, qui prudentis viri judicio exciperentur, si promittenti occurrissent. Et hactenus dicta vera esse dicunt *Less.* n. 48. & *Dicast.* n. 117., quamvis additum esset juramentum, hoc enim non extendebat se longiùs, neque ad aliud, quàm ad quod obligabat promissio.

Q. 123. *An obliget promissio prodiga.* ℞. Obligat, si solutio rei promissæ non sit peccaminosa, quia quamvis promissio fuerit prodigalitas, executio tamen erit solutio justitiæ; aliud enim est esse promissionem illicitam, & promissionem illiciti, uti dictum est num. 691. notatque *Dicast.* l. 2. t. 4. dub. 5.; sic si nobilis puella cum familiæ offensa, & justè invitis Parentibus promittat Matrimonium impari, peccat promittendo; sed quia non peccat ineundo, postquam promisit, tenetur inire, *Less.* l. 2. c. 18. n. 9. *Dicast.* suprà. Vide dicta p. 1. n. 320. 795

Q. 124. *Quænam promissiones sint jure irritæ.* ℞. Omnes, quæ dant occasionem peccandi, *Dicast.* à n. 170. cum aliis. Hinc irrita est promissio, si quis promittat alteri remittere ob actionem de dolo, de furto, de injuria. L. 27. §. 4. ff. *De pactis*, & Reg. 23. ff. *De Reg. juris.* Item si uxor illi, cum quo adulteratur vivente marito, promittat Matrimonium, Cap. *Si quis* 8. *De eo, qui duxit Matrim.* Item si quis promittat beneficium Ecclesiasticum needum vacans, Cap. *Ex tenore*, 13. *De concess. Præb.*, in his enim datur occasio machinandi vel optandi mortem. Item quibus aufertur potestas disponendi de rebus suis, v g. quâ quis promittit non condere aut non revocare testamentum, non instituere alium hæredem nisi institutum, L. 6. Cod. *De pactis*, docentque *Mol.* d. 271. *Less.* n. 24. *Dicast.* n. 173. 796

Q. 125. *Quid circa contractum donationis sit addendum.* ℞. Notandum est, quòd pleraque dicta de promissione, etiam intelligi debeant de donatione: Definitur autem donatio, quòd sit contractus, quo plenum rei donatæ dominium gratis statim transfertur in alium, *Lugo* d. 23. n. 128. Dicitur 1., *Quo plenum dominium transfertur*, per hoc enim distinguitur ab emphyteusi, commodato, precario, deposito, pignore &c. quibus vel non transfertur dominium, vel transfertur tantum dominium utile, ususfructus vel usus. 2. *Gratis*, per quod distinguitur ab emptione & cæteris, ad donationem enim propriè dictam requiritur datio planè liberalis: hinc L. 1. ff. *De donat.* dicitur, donationem propriè esse, quam donator propter nullam aliam causam facit, quàm ut liberalitatem & munificentiam exerceat; hinc datio mutui non est donatio, quia sors repetitur. 3. *Statim transfertur*, per quod distinguitur à promissione gratuita, quæ tendit in donationem pro futuro faciendam, unde ex promissione oritur obligatio donandi, ex donatione obligatio tradendi, & traditio est veluti executio donationis. Videri potest *Onn.* d. 30. s. 1. & seqq. Quamvis autem donatio regulariter in dubio non præsumatur, ex L. *Cùm de indebito*, ff. *De probat.*, ex causa tamen remunerationis, & quando merita præcesserunt, præsumitur, ex L. *Si verò non remunerandi*, §. *Papinianus* ff. *Mandati*, *Menoch. Mantica, Lugo* in Resp. mor. l. 5. d. 1. Circa donationes sub conditione vel modo aliquo factas, vide *Delbene* de Immun. Eccl. c. 17. d. 5. 797

DUBIUM III.

Quibus Casibus donatio possit revocari.

RESP. I. Donatio inter vivos, hoc est, quâ quis vult se vivo rem absolutè alterius esse, potest re- 798

vocari (etsi res jam tradita sit) tribus Casibus; nisi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. Sunt autem hi Casus:

I. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donanti atroces injurias inferat; si inopiâ pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt, *Sylv. Less. l. 2. c. 18. d. 14. Bon. Trul. c. 17. d. 12.* Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari. *Bart. & alii 8. Lugo d. 23. n. 174. Dia. p. 8 t. 6.* R. 57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus sententiam donatarius non tenetur restituere. *Mol. to. 2. tr. 2. d. 281. n. 5. Lugo n. 172. & alii 4. Dian.* R. 58. Post eam verò, etiam fructus perceptos, post litem contestatam, *Mol. n. 6. Dicastill. Dia.* R. 58. Hæredes autem non possunt revocare ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit; secus si ignoravit, *Gomez, Hurt. Hading. Lugo n. 169. Dian.* R. 54.

II. Et quidem hæc revocatio etiam habet locum in legato, respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi injuriâ afficiat, v. g. uxorem ejus carnaliter cognoscat. *Molin. Dicast. Dian.* R. 58.

III. Non habet autem locum, 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus vel Clerus fuerit ingratus; quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Less. n. 105. Lugo n. 175. Hurt. Hun. Hading Dia.* R. 65. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis aliàs non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potiùs est remuneratio, quàm donatio. Remuneratoria autem censetur, 1. Si donator in ipsa donatione expressè meminerit meritorum, vel 2. Si de meritis constet. 3. In dubio, *Dia.* R. 115. 116. 17 19. 20 *ex Barb. &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & postea nascatur proles; quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, revocari potest tota; si alicui ascendentium, ùt patri vel avo; vel si Ecclesiæ, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam: Quanquam rectè notat *Lessius*, ad ædificationem expedire, ut quod Ecclesiæ vel Monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi juraverit se non revocaturum donationem, adhuc potest liberis natis revocare; quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expressè etiam hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse revocare non posset; possent tamen ejus liberi, post mortem patris. *Bon. Less. c. 18. d. 14.* An autem hæc revocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui postea legitimentur, *v. Dia.* R. 63. & 64. Item an in donatione remuneratoria, R. 65. Ubi cum *Molin. disp.* 282. *n. 9. & 11. & aliis 6.* negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis; ùt si pater tantum donet, ut filii priventur suâ portione legitimâ; tunc enim post mortem patris possunt filii revocare. *Nav. c. 16. Less. n. 12.* Licèt donatio fuerit juramento confirmata. *Megal. & alii 5. Dian. p. 8. t. 6.* R. 66. Imò etiam vivente patre, licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima, ùt tradenda, debetur tamen ùt conservanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per Judicem cogi, ut servet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. l. c. ex aliis 6.* contra *Less. l. c. &c.* An autem & quando donatio rescindenda in totum, *vide Dian. l. c.*

VI. Per supervenientiam liberorum; ùt probabiliùs affirmat *Dian.* R. 78. ex *aliis* 4. contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest à filiis postea natis revocari, nisi pro ratione falcidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *Ibid.*

ADDENDA.

Quæst. 126. *Quid præterea notandum circa revocatio- 799.
nem donationis ob ingratitudinem.* ꝟ. Seqq. §. 1. *Dicast.* negat opus esse sententiâ Judicis, quâ declaretur ingratitudo, eò quòd donatio non subsistat defectu intentionis, unde secundùm hunc donatori licebit occulta compensatio; sed opposita sententia est communior & tenenda, quam ex Jure probat *Haun. t. 9. n. 260.*

§. 2. Donatio facta ingrato revocari potest, et- 800.
iamsi fuerit jurata; quia ex dispositione juris imbibebat hanc conditionem, si non fueris ingratus, ergo juramentum etiam erat conditionatum; si tamen donator insuper jurâsset se non revocaturum donationem, etiamsi donatarius esset ingratus, teneretur servare juramentum, secundùm dicta n. 727. Putant tamen *Mol. Laym. Haun.* n. 265. Judicem etiam sæcularem posse relaxare hoc juramentum in pœnam ingratitudinis. Vide dicta n. 742.

§. 3. Hæredes donatoris etiam tum possunt revo- 801.
care donationem, si donator sciens & volens revocare non potuit morte præventus, aut vi, metu, aliterve impeditus: Item si donatarius non expleat gravamen impositum, *Haun.* n. 264. De cætero *actio revocatoria donationis non datur hæredi*, uti in his terminis docent *Glossa* & alii ad L. *Generaliter*, Cod. de Revoc. Donat., & exprimitur his verbis, *Nulla licentia concedenda donatoris successoribus hujusmodi querimoniarum primordium instituere*, *Laym.* l. 3. t. 4. c. 12. n. 17. Et idem est de legato, quod *est donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præstanda*, Instit. *De legatis*, §. 1. *Nec refert*, quòd non legasset, si hoc vel illud prævidisset, *nam* hoc non obstante legavit absolutè, nec voluntas illa nunc revocari potest: quando autem est locus revocationi secundùm Legem, *Generaliter*, adhuc requiritur sententia Judicis, nam Lex dicit, *Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in judicium dilucidis argumentis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas everti concedimus.*

§. 4. Si donatarius, qui fuit ingratus, obierit an- 802.
te revocationem, hæredes ingrati non tenentur restituere rem donatam, quia jus repetendi oritur ex crimine donatarii velut in pœnam contra personam ipsam ingrati. *Castrop.* t. 32. d. 2. p. 31. §. 4. num. 6. *Haun.* n. 265. contra *Mol.*, si tamen res necdum esset tradita, posset excipi contra hæredes ingrati donatarii, *Castrop.* n. 7. cum aliis.

§. 5. *Quamvis res bonâ fide fuerit consumpta, donata-* 803.
rius ingratus tenebitur restituere, quantùm ex illa factus fuerit ditior, *Haun.* n. 269.

§. 6. Donatio non potest revocari, nequidem 804.
ob graviores causas, quàm quæ exprimuntur in jure, *Mol. Lug. Onn.* d. 30. n. 174. & alii cum *Haun.* num. 264. contra *Gomez, Clarum* & multos Juristas. Ratio est, quia cùm lex sit positiva ac pœnalis, & tantùm dicat in his casibus concedi revocationem, extendi non debet ad alios, secundùm regulam communem, quòd in pœnalibus non valeat extensio ad casus similes. Causæ autem in jure expressæ sunt hæ, 1. Si donatorem atroci injuriâ seu verbali seu reali affecerit. 2. Si manus impias intulerit donatori. 3. Si notabile damnum in bonis fortunæ illi fecerit. 4. Si vitæ periculum causaverit, etiamsi mors non sequatur. 5. Si nolit implere gravamina imposita in donatione sub tali modo adjecto facta; hinc quamvis donatarius negaret alimenta donatori inopi, *Haun.* n. 268. putat non posse revocari. Vide *Onn.* totâ s. 11.

§. 7. Mater jure novo tantùm potest in his casibus 805.
revocare donationem filio ingrato factam, 1. Si filius vitæ Matris insidietur. 2. Si manus impias in eam intulerit. 3. Si totius substantiæ molitus sit jacturam, Novell. 22. cap. 35. De revocatione do-

nationis. Videri possunt plura apud Onn., s. 12. ob supernascentiam liberorum: s. 13. ob inofficiositatem ratione ligitimæ: s. 14. ob defraudationem creditorum.

806. Q. 127. *Quid præterea statuant jura circa donationes.* ℞. Seqq. §. 1. Donatio inter Conjuges vivos pura & merè liberalis, aut inter sponsos, & relata ad tempus Matrimonii; item donatio Patris facta filio legitimo non emancipato, regulariter non statim firma est, sed ad donantis arbitrium revocabilis, nisi firmetur juramento aut morte donantis, ità cum aliis *Haun.* t. 9. à n. 175 & à n. 233. Si tamen donarentur reciprocè æquivalentia, valerent illæ donationes, *Haun.* à n. 198. Item valet, si sit remuneratoria, *Haun.* à n. 201. Qualis censetur, si maritus senex donet uxori, aut ignobilis nobili, *Haun.* n. 207. Idem est de donatione, quæ fit ob causam, tum enim non est pura; item de donatione relata ad tempus soluti Matrimonii, *Haun.* n. 212. Imò quamvis esset pura, si tamen ex revocatione sequerentur discordiæ conjugum vel amicorum, *Dian. Caram.* & *Burgh.* cent. 3. cas. 90. dicunt esse irrevocabilem; debet autem in omnibus his casibus res aliquo modo fuisse tradita, ut donatio valeat secutâ morte donantis, *Haun.* n. 221. Quòd si sint donationes Matris, Avi & Aviæ maternæ, jura eas non irritant, uti nec Patris factas illegitimo, *Tamb.* l. 5. c. 4. §. 2. n. 2.

807. §. 2. Donatio Patris facta filio in causa necessaria præterquam ad alimenta censetur coacta, nisi Pater aliter expresserit, uti si Pater dedit aliquid filio, ut à carcere liberaretur, in quem ob delictum conjectus erat, hinc mortuo Patre tenebitur filius hoc donatum conferre cum cæteris ad divisionem: Non tenetur tamen, si Pater expresserit nolle conferri, aut si prudenter possit judicari dedisse liberaliter, *Tamb.* num. 4. inferens ea, quæ Pater dat in dotem, ob nuptias, ob Ordines, pro ingressu in Religionem, esse mortuo Patre conferenda in divisionem cum Fratribus, non item quæ dat pro solenni convivio in nuptiis, in prima Missa, in ingressu Religionis; *Barb.* tamen aliique apud *Dian.* p. 9. t. 8. R. 24. dicunt data ob Matrimonium vel ad Ordines referri ad alimenta, & non esse conferenda in divisionem.

808. §. 3. Non obstante Bullâ *Clementis* VIII. confirmata ab *Urbano* VIII., prohibente donationes fieri à Religiosis, possunt tam Superiores quàm subditi cum Superiorum venia ex justa causa, ob solam utilitatem Ordinis, aut ne incurratur aliqua offensa vel aversio, aut si ità deceat & conveniat, facere donationes moderatas aut convivia, *Mol. Had. Less.* in auct. v. *Religiosus.* cas. 5. *Haun.* à num. 254. Ratio est, quia causa finalis prohibitionis fuit impedire dissipationem bonorum, & ambitionem in casibus particularibus, ergo si largiendo non dissipentur bona Religionis, nec sit occasio ambitionis per tale donum, nil agitur contra Bullas: Hinc maximè licerent, si fierent titulo gratitudinis aut remunerationis, cùm hæ non sint propriè donationes, *Lugo* d. 23. n. 141. Addit *Less.* suprà, si quis edat librum, posse aliqua exemplaria donare amicis, alioquin habebitur rusticus vel sordidus vel superbus: Item licere donare ad conciliandos Monasterio vel Ordini animos: Item ad pertrahendum aliquem ad fidem vel ad avertendum à flagitiis: Item quantumcunque multùm in eleëmosynam, quia eleëmosynæ non veniunt hîc nomine munerum; uti nec quæ dantur Officialibus aut Quæstoribus quasi ad redimendam vexam, *Less.* suprà: Item licitum est dare ex sola benevolentia res non excedentes pretium duorum aureorum. Quòd si Religiosus dissipans vel ambitiosus donaret duos aureos vel aliquid æquivalens, etiam sine venia Superioris, peccaret quidem graviter contra paupertatem, sed non incideret in pœnas Bullæ, uti respondit *Clemens* VIII. teste *Haun.* n. 249., duo enim aurei in Jure censentur quid modicum in ordine ad tales pœnas incurrendas. De conviviis autem specialiter videri potest *Gob.* in Quin. t. 5. c. 26. n. 42. De cætero etiam Abbates donare prohibentur, etiam ex reditibus mensalibus, industrialibus aut deputatis pro recreatione: neque in lusum exponere possunt magnas summas, cùm sint Religiosi paupertatem professi, non Domini talium pecuniarum, quæ manent sub dominio Ordinis vel Monasterii. Etiam falsa est persuasio, quòd Rectores in Societate JESU possint donare summam 10. Imperialium. Quantùm autem sine peccato liceat huic aut isti Superiori vel subdito, pendet à consuetudine approbata, & modo, quo in quovis Ordine receptæ sunt Bullæ *Clem.* & *Urban.*

§. 4. Quid in jure intelligatur nomine solidi, variæ sunt sententiæ apud *Haun.* n. 192.; *Wesemb.* putat singulos solidos facere ducatum hungaricum, in Camera autem imperiali, adeoque nunc in Germania 500. solidi faciunt 1200. Imperiales, supra quos si quis liberaliter unâ vice donet, donatio est invalida, ut habet *Busenb.* suprà: multas tamen exceptiones affert *Onn.* d. 30. s. 6., addens valere jure naturali, adeoque firmari juramento. 809.

§. 5. Circa donationem coloratam, quâ quis vendit debitum minori pretio, v. g. debitum 1000. pro 500., vide, quæ addemus n. 990. 810.

Q. 128. *Quid addendum sit circa donationes factas Ecclesiæ vel ad pias causas.* ℞. seqq. §. 1. Docent AA. communiter, inter quos *Mol. Covarr. Panorm. Bald. Jas. Bartol. Less. Fagund. Lugo*, *Onn.* num. 84. aliique cum *Carden.* in 1. crisi d. 21. n. 5. donationem omnium bonorum factam Ecclesiæ vel causæ piæ esse licitam & validam, quamvis jus civile resistat, eò quòd talis donatio reddat impotentem testamenti, quod jus civile reprobat, *L. Stipulatio hoc modo*, ff. *De verb. oblig.*, sed hoc jus non potest disponere in præjudicium causæ piæ, uti latè probat *Carden.* à n. 49. & pluribus à n. 159, Juri autem naturali non repugnat talis donatio, imò maximè est conformis consilio Christi. 811.

§. 2. Non obstat jus ullum civile, quominus Pater possit etiam in præjudicium legitimæ filiorum facere eleëmosynas vel sumptus in favorem causæ piæ, & quamvis Juristæ communiter cum *Gutt. Baeza*, *Sanch.* & aliis probabiliter dicant Patrem non posse insumere ultra quintam partem bonorum in præjudicium legitimæ filiorum; item quamvis *Mol. Less. Sanch.* & alii 42. AA. apud *Carden.* num 57. etiam probabiliter dicant, filium profitentem in Religione non posse relinquere bona sua Monasterio in præjudicium legitimæ Parentum, sed debere hanc ipsis competentem relinquere, tamen *Lop. Rodriq. Nav. Vega*, *Cord.* aliique cum *Carden.* putant sententias oppositas esse probabiliores, dicuntque Patrem insumere posse magnas quantitates in eleëmosynas & opera pia etiam in præjudicium legitimæ filiorum; in quantùm hæc dicit excessum supra alimenta jure naturæ debita, quòd magis valet de legitima à filiis relinquenda Parentibus, probatque hæc fusè *Carden.* à n. 80. 1. Authoritate SS. PP. 2. Ex lege & consiliis Evangelicis. 3. Ex eo, quia sic non minuitur legitima, quia ad legitimam non spectant, nisi necessaria ad alimenta, & relicta post prudentem dispositionem factam. 4. Quia jus civile nil disponit aut disponere potest in præjudicium causæ piæ; confirmatque pluribus argumentis à num. 185., & objectionibus respondet à num. 201. 812.

§. 3. Pro dispositionibus quibuscunque ad pias causas, ut nempe ampla sit earum interpretatio & sine diminutione persolvantur, videri potest *Tiraq.* de privilegiis piæ causæ, ubi inter cætera, citatis legibus & Authoribus, docet sequentia, 1. Privilegia 813.

piæ

piæ causæ latissimè sunt exponenda & tanquam favorabilia extenduntur, privil. 162. 2. In dispositis ad pias causas servandum est jus canonicum, ità statuente etiam civili jure, privil. 163., unde in piis causis habenda est ratio naturalis tantùm & divini Juris, privil. 164., sic licèt feudum de jure civili alienari non possit, tamen hoc non procedit de jure canonico, sed alienari potest in piam causam, privil. 104. 3. In dubiis semper favendum est piæ causæ, nam licèt aliàs, quando jura partium sunt obscura, favendum sit reo potiùs quàm actori, fallit tamen in pia causa, in qua, si æquales sint utrimque probationes, semper pro pia causa judicandum est, etiamsi sustineat partes actoris, privil. 146. Vide plura toto illo tractatu. Item dicenda à n. 1130. Circa acceptationem autem dispositionis ad piam causam, videri potest idem *Tiraq.* privil. 115. & quæ diximus num. 788. & 791.

DUBIUM IV.

Quid sit Donatio mortis causâ, & an possit revocari: quomodo, & quibus competat.

814. RESP. I. Donatio mortis causâ, quâ quis sic donat, ut velit rem esse alterius primum post suam mortem; ùt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum; revocari potest etiam tribus casibus his:

I. Si donatorem pœniteat, sive expressè, sive implicitè; ùt si rem illam donet alteri. *Less. l. 2. c. 18. d.* 14.

II. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo metuit mortem, hoc ipso, quo periculum evasit, censetur tacitè revocata donatio; ùt si quis det in gravi morbo, vel instante prælio, *Bon. to. 2. de contr. d. 3 q 13. p. ult. n. 20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est: ùt etiam accidit in testamentis & legatis: secus est in promissione & donatione inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quòd si autem donator promiserit, se non revocaturum, transit in donationem inter vivos. *V. Less. n. 116. Molin. to. 2. tr. 2. d. 287. n. 9. & 16. Azor. l. 11. cap. 11. q. 4. Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem, *Dian. p. 8. t. 6. R. 67. & alii 5.* nec valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato vel epistola; licèt valeat ùt fidei commissum, si fuerint adhibiti testes, *Dian. & c. l. c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causâ possunt omnes & soli, qui possunt testari excepto filio-familias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, eùm hoc sit juris publici; donare tamen mortis causâ, cùm id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam adventitiis, probabile censet *Dian.* R. 68. & 69. Hinc donare sic possunt Minores 25. annis, etiam sine consensu sui Curatoris. *Dian.* R. 71. ex *Molin. d. 288. n. 27. & alii* 9. Non autem usurarius; nisi priùs usuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit (potest tamen ad causas pias, *Ibid.* R. 73. ex *Fagund. & aliis* 6.) Nec surdus & mutus à natura, secus si à casu superveniente, vel si surdus sit, aut mutus tantùm: licèt donare inter vivos possit secundùm quosdam. *Azor, Dian. p. 5. t. 6. R. 12.*

ADDENDA.

815. QUæst. 129. *Quid præterea notandum sit circa donationem mortis causâ.* R. Seqq. §. 1. Donatio mortis causâ est quid medium inter donationem inter vivos & inter dispositionem ultimæ voluntatis, habétque commune cum donatione inter vivos, quòd acceptari debeat & non requirat accessionem hæreditatis, sed morte donatoris secutâ afferat plenum dominium: è contrà cum dispositione ultimæ voluntatis habet commune, quòd requirat solennitatem testium, quòd maneat revocabilis &c. De quibus plura videri possunt apud *Castrop.* t. 32. d. 2. p. 13. n. 5. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 380. *Onn.* d. 31. s. 1. 2. & 5.

§. 2. Si donationi factæ mortis causâ adjeceris pactum non revocandi, *Gl. Bald. Decius* aliique dicunt non ideo fieri donationem inter vivos, quia clausula illa censetur frustra adjecta, cùm enim contractus ille sit ex natura sua revocabilis, etiam revocabilis est clausula, cùm accessorium sequatur principale: E contrà plures alii cum *Gom. Fachin. Mol. Castrop.* p. 14. n. 5. *Onn.* sect. 7. *Illf.* n. 397. *Busenb.* suprà dicunt fieri donationem inter vivos, & ità videtur haberi L. 27. ff. *De mortis causâ Donat.* Unde ad rationem adversariorum negandum est suppositum, non enim manet mortis causâ, sed convertitur in donationem inter vivos; *Onn.* s. 8. 816.

§. 3. Si donans tantùm promisisset, aut etiam jurâsset non contravenire donationi mortis causâ, *Mol.* putat etiam fieri donationem inter vivos, quia promissio non contraveniendi videtur esse promissio non revocandi: sed oppositum tenent plures cum *Castrop.* n. 7., quia contravenire est aliquid agere contra donationem perseverantem, revocare autem hìc non est agere aliquid contra donationem mortis causâ, sed est huic maximè conforme, cùm donatio mortis causâ ex natura sua sit semper revocabilis: Quomodo autem revocetur, vide apud *Onn.* s. 6. 817.

§. 4. In dubio, an donatio sit facta inter vivos an causâ mortis, *Castrop.* n. 2. aliique cum *Onn.* à n. 4. universaliter dicunt censendam esse veluti inter vivos factam, quia donatio inter vivos præcipuum locũ obtinet, uti ex legibus tradunt *Gl.* & alii; hinc inferunt, si donatio absque ulla mentione mortis concepta sit etiam ab infirmo morti proximo, censendam esse inter vivos, quia L. 42 ff. *suprà*, dicitur eum, qui absolutè donaret, non tam mortis causâ quàm morientem donare, docentque etiam *Lop. Gom. Gutt. Mol* d. 287. in fine. Et licèt fiat mentio mortis, non ideo semper est mortis causâ, utì si quis dicat, dono Titio 100., quæ ei post mortem meam præstentur; tempus enim mortis non adjicitur donationi sed ejus executioni, ergo non obstat donationi inter vivos, *Mol. Gutt. Fachin. Castrop.* n. 3. Quòd si aliqua donatio valere non potuit mortis causâ, sed tantùm inter vivos, in dubio dicendum est fuisse inter vivos, quia standum est pro valore actûs. *Menoch. Nald.* & alii cum *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 1. 818.

DUBIUM V.

Quid sit Commodatum, Precarium & Depositum.

RESP. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis vel immobilis, quoad solum usum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas: commodo tibi hunc librum vel domum ad unum mensem: implicitè, ùt si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicitè tantùm temporis determinatur, quantùm necessarium est ad commodè describendum. 819.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus (in quo differt à Commodato) sed donec concedens repetat, sive expressè sive tacitè, ùt si det alteri, aut vendat. *Laym. l. 3. t. 4. c. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum

dum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis vel se movens, ùt vestis, equus, &c. *Unde circa hæc resolvuntur:*

I. Commodator non potest repetere absque injustitia ante definitum tempus *Lay. l. c.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simile damnum impenderet commodatario ex rei ante tempus repetitione, ùt habet *Less. l. 2. c. 27. d. 5.*, quia, ùt ait *Nav.* in commodatione intelligitùr tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Lay. l. c.*

III. Si depositarius bonâ fide existimet depositori non displiciturum, si re depositâ utatur, licebit uti, aliàs non. *Less. d. 2.*

IV. Si depositum sit res usu consumptibilis, ùt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere & mensurâ, non videtur depositarius peccare saltem graviter, iis utens, si certus sit, se tantundem ejusdem bonitatis habiturum, quando repetetur, *Less. l. c.* Secus si pecunia tradita fuerit sacculo vel arcæ inclusa, vel munita sigillo. *Syl. Azor, Less. Bon. V. Trull. to. 2. l. 7. c. 25. d. 1. n. 8.* Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ità ut pereat; negligentia autem non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sa,* non teneri ad restitutionem in conscientia: Alii tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui juridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si levis tantùm, imò & aliquando si levissima, (nimirum quando depositio facta est in commodum utriusque & si pretium pro custodia recipiat) V. apud *Less. l. 2. cap. 7. d. 8. Lay. cap. 25.* ubi docet depositarium tantùm teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem juridica culpa lata, seu crassa, cùm quis facit aut omittit, quod ùt plurimùm non facerent vel omitterent in ea re homines suæ professionis, ùt v. g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. Levis autem dicitur, cùm quis facit vel omittit, quod non facerent vel omitterent homines suæ professionis diligentes, ùt si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Levissima dicitur, cùm facit vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi, ùt si quis ostium quidem obserârit, sed neglexerit tentare manu, an esset bene clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa; quia depositio fit etiam in commodum ipsorum; imò *Sylv. V. Nauta,* vult eos teneri ex levissima, ex *l. 1. ff. Depositi.* Idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam *Less. nu. 45. & Trull. n. 6.* putant esse probabile in utroque foro, si quis iis rem expressè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantùm videntibus deposuerit, v. g. in diversorio, navi, &c. ne quidem ex lata teneri. *V. Bon. Trull. Dian. p. 1. t. 8. R. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch. de Matr. l. 2. d. 41. n. 18.* quia in dubio non præsumitur delictum, ex L. *Merito ff. Pro socio. V. Dian. p. 4. t. 3. R. 30.* In foro tamen externo, si res depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. g. incendio) servari; tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *Vid. Palaum t. 1. d. 3. p. 4. Trull. n. 9.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino periisse dicit *Molina* citatus ab *Escob. Vid. Trull. n. 8.*

VIII. Deponens rem usu non consumptibilem, potest à depositario pro ejus usu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis; licèt eo casu, non depositi, sed locati & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit usu consumptibilis; tunc enim depositum, eo ipso quòd depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusâ ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, ùt *vid. dub. seq.* & *Bonac. to. 2. de contract. d. 3. q. 14. p. 3. Trull. l. c.*

ADDENDA.

QUæst. 130. *Quid notandum sit præterea circa commodatum.* Rx. Seqq. §. 1. Qui habet jus utendi re commodatâ, potest, per se loquendo, etiam alteri commodare, nisi aliter conventum sit, vel sciretur de contraria mente commodantis, potest enim alteri cedere jus suum. 820.

§. 2. Commodatarius tenetur ad sumptus ordinarios circa rem commodatam, v. g tenetur pascere equum commodatum; item soleis ferreis instruere, si deficiant. Ad extraordinarios tamen sumptus non tenetur, v. g. non tenetur ad sumptus pro equo sanando, si ægrotare incipiat; pro redimendo, si ab hoste capiatur; quare poterit tum monere dominum, ut sumptus ministret vel rem recipiat, se enim curam ejus dimittere: si tamen monere non posset dominũ, teneretur exponere sumptus, & postea rem detinere, donec refunderentur. *Lugo* d. 8. n. 134. 821.

§. 3. Damnum, quod commodatarius patitur à re commodata, debet compensare commodans, si scivit vitium rei, & prævidit damnum inde secuturum, quòd impedire poterat & debebat, uti si equus commodatus fuit morbidus & infecit alios: si autem nescivit, damnum spectat ad commodatarium. 822.

§. 4. Pupillus, Minor, prodigus, non obligantur, si dent commodato absque authoritate Tutorum vel Curatorum, sed possunt repetere ante tempus designatum; si tamen aliquid commodato acceperint, commodans obligatur illis servare tempus. 823.

Q. 131. *Quid circa precarium sit addendum.* Rx. Seqq. §. 1. Hic contractus dicitur precarium, quia ad preces alterius seu petitionem conceditur omnino gratis sine obligatione relinquendi: qui autem precariò dat, non debet sine necessitate statim datum repetere, alioquin videbitur voluisse illudere aut alteri creare damnum, *Abbas & alii.* 824.

§. 2. Precarium revocatur seu finitur, 1. voluntate concedentis expressâ vel tacitâ, uti habet *Busenb.* 2. Morte ejus, cui res est concessa, censetur enim gratia quasi personalis, quæ ad hæredes non transit. 3. Si res fuit absolutè concessa, non finitur morte concedentis, sed si incepit uti, potest pergere, donec hæredes revocent; si autem est concessa cum addito, quamdiu voluero vel placuerit mihi, secundùm *Abb. Mol. Laym.* & alios communiter, finitur morte concedentis, quia tum cessat ejus voluntas & placitum; oppositum tamen tenent *Castrop. Tamb.* l. 9. t. 7. c. 7. n. 9. *Spor.* t. 6. c. 7. num. 161., quia in communi modo loquendi hæ formulæ, donec voluero, ad meum placitum, videntur æquivalere his, donec revocavero, quousque non revocavero, atqui solâ morte concedentis non ponitur revocatio, & si concesserit sub clausula, donec revocavero, secundùm omnes non finitur morte concedentis, ergo nec ullo priori modo: Sed tenenda est altera sententia, propter dicta l. 1. n. 836. 825.

Q. 132. *Quid addendum sit circa depositum.* Rx. Seqq. §. 1. Contractus depositi intervenit, si quis in domo alte- 826.

alterius ponat aliquid, & dicat, *tibi trado hanc rem in custodiam*, & ipse consentiat sive acceptet, *Mol.* t. 2. d. 522. *Onn* d. 54. à n. 6. aliique communiter; Potestque etiam Religiosus esse depositarius, *Mol.* d. 525. *Lugo* d. 33. num. 6. Est autem in rigore contractus depositi, si quis promittat operam suam ad custodiendam rem alienam sibi traditam, nullo convento pretio aut mercede, sed omnino gratis, AA. cum *Onn.* n. 8.

827. §. 2. Qui habet depositum vel pignus, & non utitur, non tenetur nequidem ordinarios sumptus facere necessarios ad rem conservandam vel recuperandam, *Lugo* d. 8. n. 134. Si autem utatur, tenetur ad ordinarios, &, uti aliqui volunt, ad extraordinarios leves, hos enim meretur usus: Quòd si extraordinarios & magnos fecerit, multi cum *Haun* n. 850. negant, alii cum *Mol. Lugo* & *Onn.* affirmant posse tamdiu retinere depositum, donec refundantur.

828. §. 3. Si deponens repetat rem depositam in suum vel aliorum detrimentum, secundùm dicta à n. 426. non est obligatio reddendi: si autem bona deponentis sunt publicata vel addicta fisco, depositum est fisco tradendum. Quòd si deponens esset furatus rem, communior tenet hanc esse reddendam domino non furi, sed videri debent dicta à n. 98.

829. §. 4. Si depositarius re depositâ negotietur domino inscio, multi cum *Beja* p. 1. cas. 42. *Roder.* l. 3. q. 11. à n. 10. & *Dian.* p. 2. t. 8. R. 32. dicunt illum posse sibi lucrum illud retinere, quod admittit *Lugo* d. 17. n. 49. si fiat sine ullo præjudicio aut periculo domini: Idem dicit *Rosmer* facere posse thesaurarium Principis vel Eleëmosynarium; imò quamvis Princeps prohiberet eum ità uti, tamen si utatur, putat non peccare graviter contra justitiam, quia nullum damnum grave infert contra jus proprietatis; poterit tamen peccare leviter contra obedientiam & jus jurisdictionis.

830. §. 5. Si nihil expressè deductum sit in pactum, præsumitur depositarius se obligasse ad custodiendum tamdiu depositum, quamdiu à deponente non repetetur, vel non emerserit causa urgens & improvisa restituendi, *Haun.* Quòd si contractui appositum sit certum tempus custodiendi, v. g. per biennium, deponens repetere poterit, quando volet etiam ante evolutum biennium, quia terminus ille est adjectus, non in præjudicium deponentis, sed ad finiendam obligationem depositarii: Excipe, nisi in utilitatem depositarii concessa fuisset facultas interea utendi re depositâ & de ea ad libitum disponendi, cum obligatione deponentis ad non prævertendum tempus, sed tum non maneret purum depositum, verùm accederet ratio mutui vel alterius contractûs innominati, uti dicetur n. 898.

831. §. 6. Si creditor deponentis denuntiet depositario, ne reddat rem depositam, priusquam sibi creditori sit satisfactum, jura statuunt, ne depositarius pareat, alioquin damna & usuras solvere teneatur deponenti, neque enim oppositor impedire potest restitutionem depositi faciendam deponenti, *Onn.* à n. 73. Neque oppositio tertii numeratur inter casus non reddendi depositum, *Lugo* n. 7. *Onn.* à n. 89 Imò licèt deponens esset debitor, depositarius retinere non posset, uti vult *Stryck.* sect. 2. c. 3. §. 5.

832. §. 7. Quamvis non sit purè depositum, sed depositum cum facultate utendi, uti si apud Campsorem vel Bancarium deponas pecuniam, tamen pro hac custodia & obligatione reddendi, quando alter volet, peti posse moderatum stipendium, docent ex communi *Mol.* & *Less.* l. 2. c. 23. à n. 47. quia sic se obligare ad custodiendum & restituendum videtur esse pretio æstimabile, quæstus autem, qui interim habetur ex usu pecuniæ, non est fructus pecuniæ sed industriæ. Videri potest *Roder.* à n. 1.

§. 8. Contractus depositi est bonæ fidei & non stricti juris, uti tenent omnes cum *Onn.* n. 24., hinc secundùm dicta n. 583. in illo habet Judex facultatem ex æquo & bono judicandi, quod sibi fuerit visum, etiamsi in conventione id expressum non sit, *Mol.* d. 259. 833.

§. 9. Ad depositum refertur sequestrum: sequestrum autem est contractus, quo res inter plures controversa apud aliquem, qui dicitur sequester, deponitur, eo fine, ut postea ei tradatur, qui causam evicerit: si tamen pro hac re offeratur idonea cautio, per quam abunde cautum sit parti adversæ pro re conservanda & restituenda, jura statuunt, ut res sequestrata parti caventi relaxetur. 834.

Hic dicta de commodato, precario & deposito, ferè habentur in legibus apud *Haun.* t. 10. c. 7. & 8. & apud *Lugo* d. 33. Ex qua autem culpa aliquis teneatur resarcire damna causata rei commodatæ, precariò concessæ vel depositæ, dictum est à n. 170.

DUBIUM VI.

Quid sit Mutuum.

RESP. Est contractus, quo res alicujus, numero, » pondere vel mensurâ constantis dominium à » mutuante in mutuatarium transfertur, cum obliga- » tione restituendi eandem, vel similem specie & boni » tate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus usu- » consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ » licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen » exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in » ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hy- » potheca, deposito, commodato & locato, quòd » dominium in iis non transferatur, sed usus tantum. » *Bon. to. 2. de contr. d. 3. q. 3. p. 1. Unde resolves:* » 835.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alio- » qui ad damnum tenetur in conscientia. »

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse » sit in pari necessitate. »

III. Item præstare casum fortuitum mutuata- » rius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit, » & rem eâdem quantitate & qualitate reddere suo » tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura: de quo *dubio sequenti.*

ADDENDA.

QUæst. 133. *Quid præterea sit notandum circa mutuum.* R. Seqq. §. 1. Mutuum inde dicitur, quia quod mutuo tibi, ex *meo* fit *tuum*, uti habetur §. 1. *Inst. Quibus modis re contrahitur obligatio.* Quando autem dicitur debere esse de re fungibili, per to *fungibile* intelligitur res talis, ut una in commutationibus & solutionibus possit *fungi* vices, seu substitui loco alterius, unde *Haun.* t. 9. n. 313. & *Less.* negant equos, boves &c. esse materiam mutui, affirmant tamen *Mol.* & *Lugo* d. 25. n. 1. 836.

§. 2. De ratione mutui est, ut transferat dominium, alter enim accipit jus ad omnes illius usus; & quod attinet pecunias aliasque res similes, quæ unico sui usu consumuntur, cuicumque conceditur usus, ei hoc ipso conceditur res, inquit *S. Th.* 2. 2. q. 78. a. 1. in O., & a. 2. ad 5. absolutè dicit, *ille, qui mutuat pecuniam, transfert dominium pecuniæ in eum, cui mutuat:* Unde audiendus non est *Caram.* docens mutuantem retinere dominium morale rei mutuatæ, nam si hoc verum est, ergo mutuatarius non potest pro libitu destruere, commutare vel alienare rem mutuatam: Deinde licitè accipiet aliquid ex vi mutui, erit enim reipsa locatum vel commodatum, pro quibus licitè aliquid accipitur. 837.

§. 3.

838. §. 3. Si pecunia furtiva à fure mihi detur cum obligatione reddendi certo tempore, propriè non est mutuum, quia per hoc non transfertur in me dominium, si tamen consumpserim bonâ fide, per consumptionem censetur fieri mutuum & translatum dominium, L. 13. ff. *De rebus creditis.* Si autem consumpserim malâ fide, non est mutuum, sed domino rei datur actio contra me, atque si pecunia illa adhuc extaret, L. 11. §. finali. ff. *ibidem.*

839. §. 4. Jura apud *Laym.* l. 3. t. 4. c. 15. n. 6. statuunt, ut si acceptum sit mutuum pro Ecclesia vel causa pia, pro civitate vel oppido, pro pupillo, pro minorenni, sive per hos ipsos cum Administratorum aut Tutorum consensu, sive per Administratores aut Tutores ipsos, illi, pro quibus acceptum est, non teneantur reddere, nisi mutuans probet in utilitatem illorum esse expensum: datur tamen mutuanti actio in accipientem, & accipienti datur actio in illos, pro quibus accepit, dummodo probet se in utilitatem eorum convertisse; si autem acceperunt sine consensu, tenentur restituere, quantùm facti sunt ditiores, cujus probatio incumbit mutuanti.

840. §. 5. Si quis fidens alteri scribat obligationem quasi acceperit mutuò, si interim non acceperit, potest intra biennium creditori mutuum repetenti opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, & tum creditor debet positivè probare, quòd pecuniam ipsi dederit, alioquin cadet causâ, licèt alterius exhibeat obligationem: è contrà si creditor fidens debitori ei dederit quitantiam, & nihilominus hic non solvat, potest creditor intra dies 30. excipere, tumque tenebitur debitor probare se solvisse, alias iterum cogetur solvere, nec juvabit exhibere quitantiam, ideoque in his meritò adhibendi sunt vel Notarius publicus, vel testes, *Mol. Laym. Lugo* n. 5. *Haun.* à n. 295.

841. §. 6. Qui mutuum accepit in auro, satisfacit solvendo æquivalens in argento, nisi aliter conventum sit, *Fachin. Mol. Rebell. Castrop. Tambur. Burgh.* cent. 3. cas. 66. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 429. & alii contra *Bartol. Bald. Panorm. Covarr.* & alios. Ratio est, quia in communi commercio aurum & argentum æquata secundum valorem, censentur idem esse: non potest tamen reddi, v. g. triticum pro pecunia, quia hæc esset permutatio, quam non tenetur facere, qui mutuavit. Vide dicta n. 115.

842. §. 7. Occasione *Macedonii*, qui filiis-familias etiam puberibus dabat mutuum, reddendum post mortem Parentum, sicque illos movebat ad optandam vel inferendam Parentibus mortem, factum est *Senatus-Consultum* dictum *Macedonianum*, quo statuitur tali mutuanti reddendam non esse pecuniam mutuatam; quod pro foro externo obligat secundùm omnes, ideoque negatur omnis actio ad repetendum: An autem teneat etiam de jure naturali & pro conscientia, disputant Authores; Affirmant *Bartol, Innoc. Panorm. Less. Sanch. Laym. Lugo* s. 1. *Haun.* n. 327. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 24. aliique communiùs, quia leges potuerunt hoc justè statuere in pœnam mutuantis; neque videtur filius-familias posse renuntiare huic exceptioni, quia non est privilegium in favorem ipsius sed Parentum, *Haun.* n. 328. Quòd si juràsset servare, aliqui affirmant, alii adhuc negant teneri, *Haun.* dicit tantùm teneri, si fieri possit sine præjudicio Parentis: E contrà filios-familias jure naturali & in conscientia manere obligatos docent *Covarr. Fach. Rebell. Ills.* n. 430., quia L. 9. §. ult. ff. *De S. C. Macedon.* dicitur, si filii-familias ultro restituissent mutuum, non posse eos repetere solutum per actionem indebiti, nec legem voluisse eos exonerare; & statim subditur Lib. 10 *Quia naturalis obligatio manet. Conf.*; nam certum est illos naturaliter obligari, si jus non impediat, dubium autem est, an impediat, ergo est possessio pro obligatione; & hæc sententia spectato textu videtur probabilior; Casus tamen, in quibus tale mutuum tenet etiam in prima sententia, sunt sequentes, 1. Si filius peculium castrense vel quasi castrense habeat, aut administrationem peculii adventitii, aut post emancipationem ratificârit. 2. Si miles fuit, quando accepit mutuum. 3. Si publicè videbatur esse sui juris: addunt *Abb.* & *Laym.* n. 5., si mutuans ob ignorantiam culpâ vacat. 4. Si accepit Patre consentiente aut sciente & non contradicente. 5. Si accepit in tali necessitate, in qua pietas Patris recusare non poterat. 6. Si expendit in rem aut negotiationem Patris. 7. Si accepit mutuum, non in pecunia, sed re alia, quâ uteretur. V. *Onn.* d. 52. à n. 207.

843. §. 8. Certum est eum, qui scit vel etiam probabiliter credit se non posse solvere, nec accepturum ut possit, non posse pecuniam mutuò vel ad censum accipere, nisi in eo casu, in quo liceret occultè & more furum accipere, uti dictum est p. 1. à n. 950. & colligitur ex dictis hic n. 17. & 380., alioquin æquivaleret furto, uti rectè *Less.* in Auct. v. *Mutuum*, cas. 5. Ad quid autem teneatur mutuò accipiens in extrema necessitate, colligitur ex dictis l. 2. n. 207. & ex dicendis n. 894.

844. §. 9. Si nullum tempus sit designatum, quandonam repeti possit mutuum, inprimis repetendum non est ante usum & expletum finem, ob quem datum est: deinde determinatio temporis facienda est ex circumstantiis, v. g. frumentum agricolæ mutuatum in hyeme, est mutuatum usque ad messem; pecunia mercatori ad nundinas eunti, usque dum vendiderit merces: Opifici, usque dum vendiderit operas; si tempore penuriæ tu pauper mutues alteri modium farinæ, intelligitur una vel altera septimana, sed tempore abundantiæ, etiam mensis: Quòd si sis dives, & mutuatarius sit pauper, intelligitur etiam annus; ità *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 1. n. 5. & 11. item §. 5. n. 11. *Spor.* n. 6.

DUBIUM VII.

Quid sit Usura.

845. Resp. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo, ità ut mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ æstimabile; ità ut lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui: Quod planè iniquum est, & grave peccatum contra jus humanum & divinum; cùm mutuans acquirat lucrum ex re jam non ampliùs sua; quia res mutuata jam transiit in dominium mutuatarii, ùt patet ex definitione. Et regula generalis est: *Omne pactum, vel gravamen sive onus additum mutuo, præter id, quod est proprium & intrinsecum est, reddit contractum usurarium. Bon. to. 2. de contr. d. 3. q. 3. p. 2. C. Lugo disp. 25. sect. 2. &c. Unde resol.*

I. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantùm, absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cum quis intentionem habet recipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat: sicut realis seu exterior usura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit, quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata; cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen revera usurarium quid intervenit. Vide exempla apud *Tol. l.* 5. c. 31.

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat ùt pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eâ intentione illi aliquid donetur, licèt illud ùt finem principalem intendat. *Mol. to. 2. d. 305. nu. 6. Lugo s. 4.*

III. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum non gratis, ùt putabat, sed ùt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantùm inde ditior evasisset, ùt habet Sa, *V. Usura. Lugo n. 32.*

IV. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causâ, atque ulteriùs inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretio, *Lugo n. 29.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel ejus operâ) officio aliquo, illicitum est, & usurarium, ità commun. *Mol. d. 310. Less. Sal. Lugo n. 41.* contra *Nav.*, etsi *Salas de usur. d. 9. n. 4.* eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine, *v. Trull. to. 2. l. 7. c. 19. d. 7.*

VI. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est usura, (& simonia) quia cogitur is subire novum onus.

VII. Non est usura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc jure jam ante debentur; & sic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem. *Bon q. 1. p. 3. n. 15.* ex *Azor, Regin. &c.*

VIII. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem conjiciat, *Kon. d. 3. p. 5.* Necesse tamen esse, ut periculum illud, &c. deducatur in pactum expressè vel tacitè, docet *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. nu. 9.* ex *Medin. Tol. Mol. Less. l. 2. c. 20. d. 13. &c.* Idem dicit *Lugo n. 80.* Et sic liciti sunt Montes pietatis, ùt vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ità tamē, ut parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conservationem talium Montium. *Vid. Tol. l. 5. c. 38. Bon. l. c. p. 12. Less. d. 23.*

IX. Nec est usura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarii in reddendo, tempore constituto, paciscaris, ut si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat aliâ intentione, quàm ut mutuatarius sic quasi constringatur, ne suâ culpâ fallat. Unde si mutuatarius absque sua culpa non possit solvere, non licebit pœnam exigere, ùt habet *Tol. cap. 32. n. 1.* Qui ait, manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias: ac simpliciter usuram fore, si certò sciens alterum non valiturum solvere, adhuc tali pœnâ oneres. *Vid. Bon. p. 7. Mol. t. 2. d. 317. Less. d. 15.*

X. Nec est usura, paciscisci & accipere aliquid ratione damni emergentis, (siquidem mutuum verè illius causa fit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius; ùt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo, corruit domus, & postea cariùs emes triticum: item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ità ut mutuatio sit verè causa lucri cessantis. Ubi notat *Tol. n. 3.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis, 1. Quòd verè volueris cum ea pecuñia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando aliterve lucrari, quàm sic mutuando, ità ut mutues tantùm in gratiam mutuatarii. 3. Ut minùs exigas quàm lucrari poteras, & deductis expensis, quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo paciscí, *S. Thom. a. 1. ad 2. Mol. d. 314. Salas dub. 18. &c. Lugo d. 25. s. 6. Bon. p. 4.* Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra sortem, quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito vendentes, aliquid ultra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis: v. g. rem tantùm valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum, quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, plurisque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeo illud non cessat ratione hujus venditionis. *Dian. p. 2. t. 8. R. 34. Trull. d. 9. n. 3. V. dub. seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut restituatur novum, (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat novum fore melius, & majoris pretii. *Syl. Nav. Trul. d. 15 n. 11.*

XII. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cùm privet mutuatarium potestate alibi emendi & locandi operas. *Less. d. 8. Lugo n. 46. v. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. Bon. p. 3.*

XIII. Usura est mutuare Principi vel Reipub. eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber à tributis vel oneribus justis solvendis. *Salas, Lugo n. 64. ex commun.*

XIV. Item mutuare eâ lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo; quia si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit usura. *Ibid. & Bon. l. c.*

XV. Item si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hìc vel alibi, (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) ubi plùs valet. *Ibid.*

XVI. Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuos v. g. 100. florenos, non potest exigere plùs quàm eorum pretium & valor tunc fuerit: Unde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100., quia reciperet aliquid supra sortem. Quòd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plùs quàm 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem, *v. Less. c. 22. d. 8. Laym. n. 15. Bon. l. c.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, ùt vini, tritici, &c aliter se res habet, quia si quis v. g. mutuet alteri 10 modios tritici, sive pretium crescat sive non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè, (nisi aliter conventum sit ob certas & licitas causas) nisi valor sive pretium; Unde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia, quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus & substantiam; ergo si crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuò. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. *V. Laym. n. 14. & Bon. l. c.*

Quæres. Quæ obligatio & pœna sit usurariorum, & cooperantium.

Resp. I. Usurarius, etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ii, qui ex parte usurarii cooperantur efficaciter, v. g. judices, domini temporales, notarii, famuli, advocati, qui quovis modo juvant vel cogunt mutuatarios ad solutionem usurarum. Dixi (*positivè seu efficaciter*) quia habendo se negativè possunt permittere usurarios, ob justam causam & necessitatem pauperum.

»Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minùs principales famuli. »II. Usurarius publicus sive notorius, non debet admitti ad communionem altaris, nec absolvi, donec »restituat usuras, nec sepeliri in loco sacro, & qui sci»enter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. »Addit *Laym. n.* 21. ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. *Vid. Less. Bon.* »*Trull. d.* 12.

ADDENDA.

846. QUæst. 134. *Quid sit contractus usuræ, & in quo consistat ejus iniquitas.* ℞. §. 1. Usura sumpta pro lucro rectè definitur à *Busenb.*, sed sumpta pro contractu definitur, contractus mutui, in quo ex stricta obligatione redditur aliquid temporale & pretio æstimabile ultra sortem, præcisè ratione mutui. Prohiberi autem illam jure humano, divino & naturali, probat *Spor.* t. 6. c. 4. à n. 110. Nec posse concedi jure civili, latè ostendit *Gasp. Roder.* de ann. redit. l. 3. q. 4. à n. 71.

847. §. 2. *S. Th.* opusc. 73. c. 7. ait, *Usura in mutuis vitium est, quia corrumpit liberalitatem, cujus est mutuum dare gratis.... Corrumpit etiam debitum finem, quia accipitur spe lucri.* Iniquitas autem sive injustitia illius in eo consistit, quod mutuans capiat lucrum ex re aliena, nam mutuum est res mutuatarii & non mutuantis, uti n. 837. dictum est, hinc usuram vocat rapinam *S. Ambros.* Cap. *Si quis* 14. Quæst. 4. & *S. August.* Cap. *Quid dicam*, ibidem, vocat trucidationem pauperis. *Si dicas*, concedens solum usum rei v.g. elocatæ, potest pro eo aliquid accipere, ergo multò magis concedens etiam dominium. ℞. N. conseq., concedens dominium non potest negare usum, quia res fit alterius, & consequuntur etiam omnis ejus usus, ergo mutuans ex vi usûs nihil potest accipere; sed nec pro dominio, quia postea recipiet æquivalens: è contrà elocans aut per similem contractum concedens solum usum manet dominus rei, & cùm res fructificet domino suo, hæc illi affert tale commodum ex usu: hinc S. *Th.* 2. 2. q. 78. a. 1. ad 6. dicit, si quis pecuniam peteret ab altero, non ad exponendum, sed ad solam ostentationem, aut loco pignoris, non fore usuram pro illo usu aliquid accipere, quia esset veluti locatio vel commodatio, & pecunia haberet se tantùm veluti alia supellex permanens concessa ad ornatum vel securitatem, utì notat *Carden.* in 1. crisi d. 63. n. 117., quamvìs adhuc putet *Palav.* l. 4. n. 144. fore in hoc aliquam injustitiam, quia utilitas, quæ Commodatario provenit, non est ex natura pecuniæ, sed ex aliis circumstantiis pertinentibus ad ipsam personam commodatarii, adeóque hæ non erunt pretio vendibiles à commodante; deinde etiam, quia per talem usum nihil decedit de valore vel pretio pecuniæ, nec commodans ideo patitur ullum incommodum, utì supponitur.

848. Q. 135. *An in usura detur parvitas materiæ.* ℞. Dubitârunt aliqui apud *Dian.* p. 5. t. 5. R. 30., quia quidquid etiam minutissimum accipitur supra sortem, est usura: sed ratio ista nulla est, sicuti enim quidquid accipitur invito domino, est furtum, sed non ideo grave, ità licèt omne, quod accipitur supra sortem, esset usura, non ideo esset gravis, itàque dicendum cum *Lugo* d. 25. n. 252. aliisque passim dari in ea parvitatem materiæ, si nempe sit injuria levis seu leviter tantùm damnosa.

849. Q. 136. *An aliquando sit obligatio gratis dandi mutuum.* ℞. Affirmativè, & quidem etiam cum periculo sortis, nam Charitas sæpe obligat ad eleëmosynam, quâ res propria donetur sine spe quidquam recuperandi, utì dictum est l. 2. n. 200. & 207., ergo magis ad mutuum cum spe recuperandi sortem, hoc enim est minus. Et id videtur velle *Christus* Luc. 6. ℣. 34. *Si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.* Neque dicas, id esse puri consilii, nam ℣. 35. subdit, *veruntamen diligite inimicos vestros, benefacite & mutuum date nihil inde sperantes.* Est autem præceptum diligendi inimicos & beneficium præstandi proximo, secundùm dicta l. 2. n. 182. & à n. 200., Christus autem similiter loquitur de gratis mutuando: & quidem verbis illis Christi contineri præceptum prohibens usuras docent AA. communiter cum *Sal. Lugo* & aliis: atque ideo *Urb. III.* & *Leo X.* apud *Moy.* T. 1. t. 6. d. 6. q. ult. n. 13. ex eodem loco usuras damnant, éstque hoc accommodatum præsenti miseriæ proximi, cui in necessitate gravi faciliùs erit petere mutuum quàm eleëmosynam: Hinc cum *Vasq.* & aliis contra *Bonac.* in Dec. d. 3. q. 4. p. 6. n. 16. dicendum est, quando ex præcepto Charitatis obligor dare mutuum, me non posse ob lucrum cessans aliquid accipere supra sortem, quia licèt ex justitia non tenear mutuare, tamen absolutè teneor sub peccato, ergo in conscientia non potero petere lucrum ab hoc mutuatario. An autem obliger proximo extremè indigenti donare, vel sufficiat dare mutuum, dictum est l. 2. n. 207.

Q. 137. *An aliquando liceat mutuanti, accipere aliquid supra sortem.* ℞. Aliqui absolutè negant, 1. Quia Christus Luc. 6. id improbat. 2. Quia Cap. *Quod autem*, & seqq. 14. q. 3. dicitur, *Si plus, quàm dedisti, expectes accipere, fœnerator es: Quidquid supra datum exigitur, usura est: Quidquid sorti accedit, usura est: Quidquid ultra sortem exigitur, usura est* &c. Sed communis sententia est licere aliquid accipere, si accedat justus aliquis titulus, & constabit ex dicendis; Unde Christus, & citatæ leges aliæque similes, aut etiam SS. PP. similia dicentes tantùm loquuntur de eo, quòd per se est, & quando aliquid acciperetur ratione mutui, non autem si per accidens aliunde accederet justus titulus. 850.

Q. 138. *Quid notandum sit circa titulum accipiendi aliquid ob periculum sortis.* ℞. Seqq. §. 1. Hunc titulum esse justum, docent ferè omnes contra paucos apud *Dian.* p. 1. t. 8 R. 37. Et id verum esse, quando esset periculum tantùm probabile amittendæ sortis, tenent *Silv. Serra, Moya* suprà à n. 2. aliique cum *Castrop* d. 4. p. 17. n. 3. Ratio est, quia hìc & nunc non obligor mutuare, uti suppono, nam *dare mutuum non semper tenetur homo*, inquit S. *Th.* 2. 2. q. 78. a. 1. ad 5., ergo nec obligor subire illud periculum, illud autem subire est pretio æstimabile, utì certum est, & manifestè ostendit ex jure & Authoribus *Covarr.* l. 3. variarum c. 2. n. 5., ergo si subeam in favorem mutuatarii, possum ideo accipere aliquid. 851.

Objicies. Periculum sortis est aliquid intrinsecum mutuo, ergo non potest vendi à mutuante, sicuti qui mutuat alteri equum, non potest ei vendere celeritatem equi, quia hæc celeritas est aliquid ipsius equi mutuati, cujus dominium acquirit mutuatarius. 2. Quod exigitur pro periculo sortis, etiam est expositum periculo, ergo licebit in infinitum plùs & plùs exigere ratione periculi. 3. Petendo aliquid propter periculum, augetur periculum, quia quo plùs debebit, tantò majus erit periculum, ne non satisfaciat, ergo injustè petitur. 4. Quantùm quis meretur subiens periculum pro alio, tantùm meretur alius liberans eum isto periculo, sed mutuatarius restituens sortem liberat mutuantem isto periculo, ergo ei iterum debebitur hoc, quod dedit. ℞. *Ad* 1. N. antec., nam periculum sortis est aliquid extrinsecum, quod aptum est facere, ut sors perdatur, v. g. socordia, prodigalitas mutuatarii, aut aliud imminens periculum jacturæ, cui periculo alioquin non subeundo mutuans exponit suam sortem. *Ad* 2. N. conseq., sed arbitrio prudentum taxari debet, quantùm ideo posset 852.

posset exigi. *Ad* 3. N. antec., nam quotannis recipiens parùm propter periculum, quamvìs postea totam sortem amittat, minus damnum patietur, & interea mutuatarius poterit lucrari ex mutuo, ergo non augetur periculum sortis. *Ad* 4. Si hoc faciat antevertendo periculum c., si postquam mutuans jam sustinuit periculum, n., si autem mutuatarius restituat sortem, mutuans jam antecedenter sustinuerat periculum illius perdendæ, quod periculum tum erat tali pretio æstimabile.

Inst. 1. Hoc semper compensatur per curam, quam debet habere mutuatarius, pro reddenda sorte; item per hoc, quòd mutuans interea liber sit aliis periculis amittendi sortem, per fures, raptores, incendia &c. ℞. N. ass., quia non obstante eâ curâ reddendi & securitate ab illis aliis periculis, supponimus mutuantem esse in vero ac majore periculo amittendi sortem, utì dicetur n. 854.

Inst. 2. S. *Th.* opusc. 73. c. 6. ait, *Ratio periculi etiam circa sortem non tollit rationē usuræ in mutuo*, utì probatur *in Cap. Naviganti.* ℞. S. *Thom.* explicandus est, utì n. seq. Caput illud explicabitur.

853. §. 2. Multò magis licitum est mutuanti accipere aliquid, si in se suscipiat periculum rei mutuatæ, v.g. si navigaturo in Angliam mutuet pecunias, & in se suscipiat periculum transportationis in Angliam: Ratio patet ex dictis, quia certum est hoc esse pretio æstimabile, probatque latè *Covarr.* suprà, & *Roder.* l. 3. q. 5. à n. 52.

Obji. Cap. *Naviganti*, ult. *De usuris*, dicitur, *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eò quòd suscepit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, Usurarius est censendus.* ℞. Variæ sunt explicationes. *Adr.* dicit loqui de periculo dubio vel tantùm apprehenso, sed cùm agat de periculo navigantis vel itineraturi, explicatio est difficilis. Aliqui cum *Laym. Castrop. Spor.* t. 6. c. 4. n. 41. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 433. putant particulam, *non*, esse omissam per typographum, & debere esse, *Usurarius non est censendus*, quia statim additur, *ille quoque*, qui dat decem solidos &c. *Usurarius non debet reputari*, debuisset autem dici, *ille autem, ille è contrà* &c., sed cùm omnes Codices habeant, utì citatum est, plerique non acquiescunt istâ responsione: hinc *Nav.* & alii cum *Roder.* n. 60. dicunt, cùm dicat, *censendus*, tantum significari, quòd id præsumi debeat in foro externo, sed non ideo pro interno, si verè adfuit periculum. Alii cum *Caj. Tol. Silv. Maj. Conr. Az. Covarr. Less.* L. 2. c. 2. n. 116. & aliis communiter dicunt textum intelligi de eo, qui cogit mutuatarium ad talem determinatè contractum assecurationis secum ineundum, ità ut tollatur ei libertas aliter compensandi illud periculum; quod maximè valet, si coëgerit ad quantitatem pro suo libitu: De cætero si mutuatarius sponte contrahat de justo pretio, quod respondeat periculo, juxta prudentum arbitrium, nulla erit usura; hinc concludit *Covarr.* licitum esse pactum suscipiendi periculi ob justum illius pretium, quamvìs ille qui suscipit periculum, nullum alium laborem vel operam impendat pro effugiendo periculo.

854. §. 3. *Silv. Serr.* aliique apud *Mendo* in stat. d. 6. à n. 58. docuerunt semper esse periculum sortis, quando datur mutuum, adeóque ratione periculi semper posse aliquid exigi; sed tenendum est oppositum, si enim mutuatarius sit potens solvere, simulque homo industrius & verax, ideoque præsumatur soluturus, nullum ibi est morale periculum: Quamvìs autem sit periculum commune, v.g. quia mutuatarius posset depauperari, posset postea non velle solvere, tamen tale periculum non est sufficiens, utì rectè *Palav.* de just. n. 128., tale enim periculum compensatur cum periculo, cui sors subesset apud mutuantem, posset enim perdi vel eripi.

§. 4. Si data sint pignora vel fidejussores sufficientes, non est privatis licitum aliquid accipere ratione periculi, nam reipsa tum sublatum est: an autem adhuc in Montibus pietatis tum licitum sit aliquid accipere, dicetur n. 879. 855.

§. 5. Quantùm pro periculo accipi possit, taxandum est judicio prudentum, periculum enim potest esse vel ratione sortis, quæ cum periculo mutuantis aliò est deportanda, vel ratione mutuatarii, qui non est satis notus, vel est decoctor, vel non bonæ fidei, vel prævidetur facturus difficultatem in reddendo, utì notant *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 45. *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 4. n. 1. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 52., & secundùm hæc æstimanda est quantitas periculi; sic dicunt *Nav. Laym.* & *Pirrh.* n. 49., si quis mercatori navigaturo trans mare mutuet 100., cum pacto, ut si navis pereat, nihil reddat, si autem redeat salva, reddat 125., non fore usuram, quia hoc periculum videtur æquale isti pretio. Refert *Daniels* post Epistolam 7. ad *Alexandrum Natalem*, quòd anno 1645. Missionarii è regno Chinensi miserint hunc casum: In præfato regno stabilitum est, ut in mutuo, triginta pro centum accipiantur, absque respectu lucri cessantis aut damni emergentis: *Quæritur*, utrùm Chinensibus sit licitum..... Causa dubitandi est, quia in recuperanda pecunia est aliquod periculum, scilicet quòd qui accipit mutuatam, fugiat, vel quòd tardet in solvendo, vel quòd necessarium sit coram Judice repetere, vel propter alia hujusmodi. *Sacra Congregatio de propaganda fide* rogata sententiam, & de mandato *Innoc.* X. convocata in consimili negotio sic respondit: *Censuerunt ratione mutui immediatè & præcisè nihil esse accipiendum ultra sortem principalem; si verò aliquid accipiant ratione periculi probabiliter emergentis, prout in casu, non esse inquietandos, dummodo habeatur ratio qualitatis periculi & probabilitatis ejusdem, ac servatâ proportione inter periculum, & id, quod accipitur.* Universalis regula potest esse, ut vir prudens & probus cogitet, quanti ipse redimeret tale periculum vel timorem, tantundem enim poterit petere, quantùm bonâ fide dare vellet alicui, qui hoc periculum pro se subiret. *Less.* in auct. v. *Mutuum* cas. 3. *Steph.* t. 4. d. 9. n. 104. 856.

§. 6. Si mutues, v.g. Principi, qui non poterit cogi, & fortè non volet reddere, *Palav.* l. 4. n. 124. dicit non licere ratione istius periculi plus accipere, 1. quia aliàs talis Princeps necessitaretur, vel ad dandum plus, quàm accepit, vel ad lædendam justitiam: 2. Quia finis contractuum est fovere mutuam benevolentiam, ideo enim voluit Deus esse indigentiam inter homines, ut necessariæ essent mutuæ commutationes, & sic foveretur amicitia, quod maximè est in contractu mutui, secundùm *S. Thom.* Opusc. 73 c. 7. qui essentialiter est beneficium unius contrahentis erga alterum, ergo ex vi contractûs non potest quis profiteri diffidentiam de altero, ergo nec exigere pretium pro periculo, quod ex malitia ipsius immineret, hoc enim esset ponere fomitem inimicitiarum: aliud tamen est si mutues pauperi, nam posset contingere, ut pauper proximè ad nihil teneretur, nempe in casu impotentiæ, cujus periculum est. Quidquid sit de illa sententia, rationes allatæ non convincunt; nam dici potest, *Ad* 1. quòd talis Princeps per suam malitiam, quæ prudenter prævidetur futura, cogat mutuantem ad ità compensandum periculum. *Ad* 2. Causa illius diffidentiæ non est contractus mutui, sed per accidens oritur ex prudenter prævisa malitia mutuatarii. 857.

Q. 139. *Quid circa titulum lucri cessantis.* ℞. Seqq. 858.
§. 1. Ut hic titulus sit justus, non sufficit, quòd illis 100., quos do mutuos, lucratus fuissem 10., si illos exposuissem negotiationi, sed requiritur, ut statuerim illos negotiationi exponere, jamque occasio fuerit

fuerit exponendi, & alià pecunia mihi defuerit, quam exponerem: Putant quidem *Rosm.* & *Tamb.* satis esse, quòd pecunias mutuatas destinâssem ad negotiationem, quamvis per accidens alias haberem; sed standum est in prima sententia, nam alioqui hæc mutuatio non fuisset causa illius lucri cessantis, adeoque ratione lucri cessantis non potero aliquid accipere supra sortem. Non videtur quidem omnino improbabile, quod dicunt *Lugo* & *Rosm.*, si pecunia alia non adfuerit, & hæc mutuata fortè destinata fuisset ad negotiationem, posse aliquid accipi propter spem incertam lucri, ità videtur posse accipi propter spem incertam destinationis futuræ, cùm mutuans se privârit potestate destinandi ad lucrum fortè aliàs habendum; attamen oppositum videtur probabilius cum S. Th. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 1., ubi ait, *recompensationem damni, quod consideratur in hoc, quòd pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere, quia non debet vendere id, quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo*: Nec aliud videtur velle opusc. 73. c. 7., ubi dicit speciem lucri non excusare, licèt excuset interesse sive damni recompensatio.

859. §. 2. Si conditiones suprà notatæ adsint, est justus titulus exigendi aliquid, nam, uti suppono, non tenebar hic & nunc mutuando me privare isto lucro in gratiam alterius, hoc autem est pretio æstimabile: Hinc Cap. *Precariæ*, 1. 10. q. 2. dicitur, *neminem contra utilitatem cogi de proprio facere beneficium.* Deinde pecunia mea in illis circumstantiis & prout substabat illi destinationi, valebat mihi plus, sicuti semen, quod unicum habeo ad serendum, ars quæstuosa, quam desero, ut tibi serviam, facit semen & servitium meum pretiosius &c. debebit tamen de his moneri mutuatarius, uti dicetur n. 864.

860. §. 3. Non tantùm debet mutuatum esse causa lucri cessantis, sed etiam hoc lucrum non debet compensari per aliquid aliud, quod habeatur occasione mutui, v. g. si Cajus, quia pecuniam suam mutuavit Titio, cesset quidem à mercatura, quâ lucratus fuisset aliquid, attamen etiam ideo se applicet labori, quo tantundem & æquè facilè lucratur, non potest ratione lucri cessantis aliquid exigere suprà sortem, quia revera non cessat ipsi lucrum ratione mutui: quòd si labore lucretur minùs, Titius debet hoc supplere; si æquè multùm sed cum majore labore, debet ipsi Titius æstimationem majoris laboris compensare, *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 39. Notandum etiam est, lucrum, quod cessat, debere fuisse justum, alioqui non fuisset jus ad illud.

861. §. 4. Si quis aliam pecuniam, quam habet, exponere non audeat, sed ex nimia etiam sollicitudine reservet familiæ, poterit petere aliquod lucrum cessans pecuniæ mutuatæ, quia mutuatio reipsa fuit causa lucri cessantis, *Mol. Pirh. Lugo* d. 25. n. 90. Si autem ideo præcisè pecuniam aliam reservavit nolens ad negotiationem exponere, ut semper haberet ad manum pro casu, quo quis mutuum peteret, docent *Mald. Laym. Lugo, Tambur. Haun. Illß.* n. 438. etiam posse petere lucrum cessans, quia mutuatio partim præterita partim futura videtur fuisse causa, & voluntas præsumpta etiam eorum, qui mutuum sunt petituri, movens ad non exponendum pecunias negotiationi, ex quo cessat lucrum.

862. §. 5. Hoc pactum potest fieri dupliciter, vel conveniendo de certo pretio juxta æstimationem spei de lucro faciendo, vel conveniendo de pretio indeterminato, quantùm deductis deducendis mutuanti decedet de suo lucro, *Mol. Less. Pirh.* n. 41. *Nec obstat*, quòd per Bullam *Pii V.* non videatur licitum taxare certum pretium pro lucro incerto, nam *Nav.* dicit tantùm intelligi de cambiis, & Bullam illam non esse receptam extra ditionem Pontificis; *Valent.* autem & *Lugo* dicunt eam fundari in præsumptione usuræ, hinc si quis certus sit de lucro alioqui futuro, etiam indeterminato, posse pro valore hujus certitudinis vel probabilitatis pacisci; debet tamen simul attendi ad periculum amittendæ sortis, si negotiationi exposuisset. Vide *Roder.* l. 3. q. 5. à n. 20.

Q. 140. *Quid circa titulum damni emergentis.* R. Seqq. §. 1. Titulus hic est justus, v. g. si mutuans prævideat damnum decem aureorum sibi oriturum ex mutuo, potest pro 100. mutuatis repetere 100., quia æquum non est, ut quis ex beneficio mutui damnum reportet; neque hoc est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare, inquit *S. Th.* 2. 2. q. 78. a. 2. ad 1. 863.

§. 2. Quamvis *Less. Lug. Pirrh.* n. 34. *Tambur.* §. 3. n. 3. *Rosm.* de usura n. 8. dicant non esse necesse, ut mutuatarius admoneatur de hoc damno aliàs secuturo mutuanti, tamen probabilius est oppositum, nam admonitus posset alibi quærere mutuum sine hoc onere extraordinario, de quo si non resciat, non consentit liberè in illud; & idem est de circumstantiis periculi vel lucri cessantis, si mutuatario sint incognitæ, & propter illas plus exigatur. 864.

§. 3. Mutuatarius non tenetur de damno causato ante tempus solutioni præfixum, nisi sit deductum in pactum, imputet enim sibi mutuans, quòd de eo non caverit, *Mol.*, si tamen mutuans cogeretur ad mutuandum, posset exigere interesse damni emergentis, etiamsi in contractu mutui de eo nihil foret conventum, *Lug. Pirrh.* suprà. 865.

§. 4. Si mutuatarius, vel cum culpa vel etiam sine culpa, ubi talis est consuetudo, fuerit in mora solvendi tempore præfixo, & mutuans inde passus sit damnum, mutuatarius tenetur compensare, licèt expressè de eo conventum non sit; quod etiam aliqui tenent, licèt mutuatarius debitum non exigat, quia ipsa dies interpellat pro homine, *Less.* l. 2. c. 20. n. 69. *Pirrh.* n. 33.: In hoc tamen ultimo contradicunt *Caj. Ang. Tambur.* n. 9., si enim non repetat, censetur condonare damnum subsequens, neque tempus videtur interpellare pro homine, nisi præcesserit conventio. 866.

§. 5. Si titulo periculi sortis, lucri cessantis aut damni emergentis, plus æquo petatur, non est propriè usura, cùm non petatur ratione mutui, est tamen injuria & obligatio restituendi, *Mol. Less. Pirrh.* num. 40. 867.

An ideo liceat aliquid exigere, quia certò prævidetur futura molestia & adhibendæ expensæ pro recuperando mutuo, dicetur n. 945. in simili circa emptionem, potestque videri *Castrop.* d. 4. p. 17. n. 3.

Q. 141. *An ex aliis etiam titulis licitum sit aliquid accipere vel exigere supra sortem.* R. Colligetur ex seqq. §. 1. Non ideo est licitum aliquid accipere, quòd mutuans se privet consolatione, quam habebat in possessione suæ pecuniæ, quamvis enim certum sit mundano homini esse recreationem aliquam in videndis & tractandis pecuniis, quandoque non minorem, quàm in videnda comœdia, ideoque dixerint *Caram.* Th. mor. l. 2. d. 14. n. 362. & alii apud *Less.* l. 2. c. 20. dub. 14., sicuti pretio æstimabile est videre comœdiam, ità etiam oblectare se in præsentibus pecuniis, adeoque ratione hujus molestiæ in carendo, posse aliquid accipi supra sortem, tamen *Dicast.* l. 2. t. 10. d. 2. dub. 11. dicit sententiam illam esse in praxi perniciosissimam, speculativè autem improbabilem, quia carentia illa pecuniæ est intrinseca mutuo, & molestia carendi debet in commercio humano censeri ità levis, ut pretio æstimari non debeat. Quòd si adesset affectus inordinatus ad pecunias, hic est abominatione dignus, non pretio, ità *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 6. 868.

§. 2. Nec ideo est licitum, quòd pecunia præsens, quâ se privat mutuans, censeatur melior, quàm pecunia futura, nam *Innoc.* XI. damnavit hanc 41. prop. Cum 869.

Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quàm futuram, potest Creditor aliquid supra sortem à mutuatario exigere & eo titulo ab usura excusari. Ratio autem est, quia spectato præcisè contractu mutui perinde est, sive pecunia sit numerata sive numeranda, sive præsens sive futura, uti rectè demonstrat *Carden.* in 1. crisi d. 63. c. 4. & in 2. crisi d. 25. c. 2., quia contractus mutui præscindit à periculo, lucro, damno vel utilitate, possetque pecunia esse numerata aut præsens, & tamen non ideo esse utilior, si nempe mansura fuisset otiosa in cista. Deinde si priùs possidere esset de se æstimabilius quàm possidere postea, ergo possidere 99. uno anno antè, esset melius, quàm possidere 100. uno anno pòst, adeoque semper anticipando fieri posset, ut possidere nummum ante 1000. annos esset censendum melius, quàm possidere 100. florenos post 1000. annos, quod patet esse falsum præscindendo à periculo, damno vel lucro, utì antè dictum est, si enim numerata vel præsens pecunia plùs haberet lucri vel utilitatis, aut propter numerandam seu futuram plùs oriretur damni vel periculi, posset propter hæc aliquid plùs accipi, uti in qq. præcedd. dictum est, tum enim non accipitur ratione contractûs mutui, sed ratione aliorum contractuum adjunctorum, per quos mutuans se obligat ad cedendum illi lucro vel utilitati, aut ad subeundum illud damnum vel periculum. Denique si præsens pecunia sit æstimabilior quàm futura, ergo qui hoc anno furatus est 100., non satisfacit anno sequente reddendo 100., licèt domino nullum damnum emerserit vel cessârit lucrum, hoc autem nemo dicet, ergo.

870. §. 3. Nec licitum est ideo, quòd mutuans se obliget ad non repetendam sortem intra certum tempus, nam *Alex.* VII. damnavit hanc 42. prop. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus*; si nempe nihil luceri amittat vel patiatur damni aut periculi, tum enim nullum subitur gravamen pretio æstimabile, uti rectè ostendunt *Carden.* in 1. crisi d. 63. à c. 2. & *du Bois* ad hanc propositionem. *Nec refert*, quòd 12. authores apud *Mendo* in stat. d. 6. n. 63. docuerint, posse aliquid ideo accipi, *nam* probabilitas illa, si quæ fuit, nunc est elisa; imò etiam ante hanc damnationem oppositum tenuerunt communiter Authores cum *Mol. Less. Laym. Lugo*, quorum aliqui dixerunt sententiam istam esse periculosam & expositam palliatis usuris, quia obligatio ad carendum pecuniâ est intrinseca mutuo; & quamvìs fiat ad longum tempus, hoc tamen aliud non est, quàm mutuum prorogatum, seu extensio beneficii gratuiti: putat tamen *Steph.* t. 4. d. 9. n. 104., si mutues cum pacto non repetendi, quamvìs gravissimè indigeres, & prudenter dubites de eo, quòd pecuniâ illâ priùs indigebis, te posse aliquid exigere. pro quo etiam rationes multas affert *Tambur.* §. 5., quia quamvis obligatio carendi re suâ ad tempus sit intrinseca mutuo, tamen carere cum tanto onere, ut non repetas, etiamsi gravissimè indigeas, non est mutuo intrinsecum, & est pretio æstimabile, si adsit periculum probabile, quòd interea indigebis.

871. *Obji.* Obligatio non repetendi mutuum intra certum tempus est obligatio mutuandi in futurum, nam non repetere est continuare & pergere facere mutuum, atqui licitum est aliquid accipere pro obligatione mutuandi in futurum, uti docent plurimi & gravissimi AA. n. 905. referendi, ergo etiam pro obligatione non repetendi mutuum intra certum tempus. R. AA. n. 905. citandi negant majorem, de qua ibi dicemus.

872. §. 4. Nec ideo est licitum, quòd mutuans prorroget terminum, qui præfixus erat pro restituendo mutuo, sicuti enim nil potuit exigere ratione præcedentis temporis, ità nec sequentis, quia quod petitur ratione temporis præcisè, est usurarium, uti fusè docet S. Th. opusc. 73. c. 8., & tenere debent omnes, *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 137.

§. 5. Nec licitum est aliquid exigere tanquam debitum ex benevolentia vel gratitudine, nam *Innoc. XI.* damnavit hanc 42. prop. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia vel gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.* Ratio dabitur n. 885., & postea n. 908. dicetur, an liceat mutuatarium excitare ad remunerandum. 873.

§. 6. Nec licitum est aliquid exigere ab aliquo tertio, v. g. si Titius indigeat mutuo, & Cajus pro Titio petat à me mutuum, non est mihi licitum pro mutuatione aliquid accipere à Cajo, ità *Lugo* d. 37. n. 176. & *Moya* T. 1. t. 6. d. 6. q. ult. n. 5. contra *Aranio*. Ratio est, quia quod solvet Cajus, censebitur solutum nomine Titii & ratione mutui, neque enim alius titulus intervenit, uti suppono. 874.

§. 7. *Less.* in Auct. V. *Mutuum* cas. 1. & 4. item *Tambur.* §. 3. n. 27. aliique dicunt satis esse, quamvis contrahentes nesciant determinatè de ullo justo titulo, si intendant contrahere omni modo optimo, quo justè fieri potest, dummodo non sciant deesse omnem bonum titulum, & voluissent facere contractum justum, si hìc & nunc scivissent modum faciendi, hinc docent plurimi, uti notabimus n. 924. & 1024. posse in mutuo ad annum dato sine usura exigi 4. aut 5. in 100., non considerando sed supponendo adesse aliquem justum titulum. Et quia habet praxis communis apud omnes etiam prudentes & timoratos, ut tali modo bonâ fide dent mutuum, debeat tamen adesse justus aliquis titulus, AA. multùm laborant in eo inveniendo & explicando, hinc, 875.

Less. de Just. l. 2. c. 25. n. 31. *Spor.* t. 6. c. 6. n. 26. & alii docent excusari tale lucrum per contractum censûs: quod defendi potest, si hìc contractus intendatur, & habere possit locum, nam si petens mutuum nec sit persona, quæ lucrari possit, nec habeat bona potentia afferre fructus, vel si hæc bona aliunde sint nimiùm onerata, tum non apparet, quomodo apud talem mutuatarium constitui possit census. Vide dicenda n. 1022. Aliqui per hoc excusant, quòd non ineatur contractus mutui, sed fiant aut saltem sit intentio implicita hìc faciendi tres alios contractus, quorum primus est contractus societatis, in quo Titius dat pecunias, & Cajus appromittit industriam pro reportando lucro, hìc autem Titius meritò ex tali contractu sperat lucrum, v. g. 12. florenorum in 100., quo supposito adjicitur secundus contractus, qui est assecuratio sortis, pro qua Titius remittit Cajo 3. ex illis 12., ut sortem suam habeat securam, & vi hujus contractûs reportare posset 9. in 100.; Tertius contractus est assecuratio lucri, pro qua Titius iterum remittit 4. Cajo, ut lucrum suum habeat certum, & sic Titio restant 5. supra 100. solvendi à Cajo; imò aliqui dicunt posse longè plus accipi. Hunc modum assecurandi sortem & lucrum docent posse esse justum plurimi, inter quos *Ang. Gabr. Maj. Silv. Fumus, Nav. Covarr. Valent. Mol. Med. Lop. Tol. Garc.* quos refert & sequitur *Less.* n. 23., item *Laym. Bonac. Dian. Caram. Busenb. Lugo* d. 30. n. 40. referens plures alios. Rationem dant, quia L. 29. ff. *Pro socio.* dicitur, ità coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, hoc autem non potest fieri, nisi assecurando sortem & lucrum, ergo. Deinde singuli illi contractus sunt de se liciti, nec apparet, unde haberent inhonestatem, licèt simul fiant etiam cum eodem. 876.

E contrà modum illum assecurandi sortem & lucrum, injustum esse, docent *Caj. Sot. Az. Rebell. Fill. Steph.* n. 112. aliique apud *Lug.* n. 39., qui addunt hoc

hoc nihil aliud esse, quàm subtiliter palliare usuram; & tum saltem non valere fatentur *Less.* n. 31. *Lugo* n. 45. *Carden.* in 2. crisi d. 25. c. 7., quando pecunia datur alicui non negotiaturo, aut si detur talis pecunia, quæ non fuisset negotiationi exposita. Universaliter autem modum illum contrahendi rejiciunt, 1. quia *Sixtus V.* per Bullam 45. *Detestabilis*, damnat omnes pactiones, quibus cavetur, ut capitale salvum maneat, sive contrahatur ad certum, sive ad incertum lucrum. 2. Quia si Cajus in omni casu debet reddere pecuniam, ergo habet ùt mutuam, ex mutuo autem nihil lucri debet peti. *Nec refert*, quòd Cajo sit utile sic contrahere, *nam* hæc utilitas est aliquid pertinens ad Cajum, ex qua Titius injustè petit lucrum. 3. Est contra naturam societatis, quòd periculum pertineat ad unum, si enim fit communicatio lucri & non damni, est societas leonina, in qua unus devorat alterum, & re ipsa est mutuum, quocunque alio nomine pallietur. 4. Sic nunquam committetur usura, omnes enim, quantumcumque exigent, semper facient saltem implicitè istos tres contractus.

Hæ rationes non convincunt, *nam Ad* 1. dicit *Less.* n. 33. *Sixtum* tantùm improbare, si ex vi ipsius contractûs societatis exigatur assecuratio: *Toletus* apud *Lugo* n. 37. testatur *Sixtum* interrogatum respondisse, se tantùm voluisse prohibere contractûs injustos, quos Doctores classici condemnarent. Addit *Lugo* Rotam censuisse, quòd prohibuerit tantùm casus usurarios de jure communi, additis majoribus pœnis. *Ad* 2. Negant esse mutuum, eò quod dominium pecuniæ maneat apud Titium, & per contractum societatis concedatur Cajo solus usus. *Ad* 3. Dicunt non convenire quidem hoc contractui societatis ratione sui, attamen posse convenire per alium contractum, sic enim fit etiam in commodato, locato, deposito; nec ideo est societas leonina, si per alium contractum hoc compensetur, tantò plus lucri relinquendo illi, qui in se recipit periculum damni, uti hic fit: & *Conf.* Nam cum tertio contrahi posset de assecuratione pecuniæ Cajo concessæ ad usum, ergo etiam cum ipso Cajo: Item si Cajo locâssem domum, possem per contractum assecurationis etiam Cajo relinquere periculum domûs, ergo etiam pecuniæ ei ad negotiandum concessæ: Idem est, si Nautæ tradam merces vehendas, relicto ipsi per contractum assecurationis periculo istarum mercium. *Ad.* 4. Idem valet contra contractum censûs, per quem etiam cavetur usura: De cætero absolutè negatur ass., nam ubi non intenditur negotiatio vel census, sed petitur verum mutuum, ibi intervenire potest usura: è contrà si intendatur census, vel fiant hi tres contractus, & observetur æqualitas secundùm peritorum æstimationem inter ea, quæ utrimque præstantur & commutantur, non apparet usura. Videri possunt *Less.* & *Lugo*, qui materiam illam optimè explicant.

877. *Tannerus* de Just. d. 4. q. 7. dub. 3. putat adhuc aliter justificari posse acceptionem 5. in 100., nempe per hoc, quòd talis contractus sit utilis Reipublicæ, à qua cùm permittatur, censetur validari potestate dominii alti, quod Resp. habet in bona subditorum, qui etiam ad hoc inviti non sunt. Favent huic explicationi *Besoldus* in consid. Polit. vitæ & mortis l. 1. c. 5. à n. 9.; & *Vindex Gobati* ad proposit. 18. n. 25. hunc titulum absolutè defendit pro Germania: impugnat quidem illum *Wading.*, sed hujus argumenta conatur solvere *Haun.* t. 9. n. 421.

878. Q. 142. *Quid circa Montes pietatis, Lombardos & Beursas sit addendum.* R. Seqq. §. 1. Licitos esse Montes pietatis definit Leo X. in Concilio Later. c. 10. his verbis, *Sacro approbante Concilio declaramus & definimus Montes pietatis antedictos per Respublicas institutos & authoritate Sedis Apostolicæ hactenus approbatos & confirmatos, in quibus pro eorum indemnitate aliquid moderatum ob solas Ministrorum impensas.... ultra sortem absque lucro eorundem Montium recipitur, neque speciem mali præ se ferre, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorium esse & approbari debere tale mutuum, & minimè usurarium esse.* Dicit quidem *Baronius* apud *Moy.* T. 1. t. 6. d. 6. q. ult. n. 16. dubium esse, an ultimum Concilium Lateranense fuerit verè œcumenicum, sed hoc graviter censurant alii apud *Moy.* n. 17., unde standum est illâ definitione.

§. 2. In ejusmodi Montibus legitimè institutis 879.
quandoque exiguntur usque ad 15. in 100., teste *Steph.* t. 4. d. 9. n. 124., plus enim exigere licitum est illis, quamvìs illicitum sit privatis, quia illi tenentur ad omnes casus esse parati, agunt causam omnium, subeunt onus conservandi pignora, & hæc faciunt ex publica authoritate.

§. 3. Etiam Lombardi, id est domus, in quibus 880.
deposito aliquo pignore accipi potest pecunia mutua ad certum tempus, videntur liciti, ita *Less.* *Spor.* n. 40. & 104. aliique; obligatio autem est, ut mutuatarius singulis mensibus aliquid minutum solvat, & elapso anno, si non redimat suum pignus, publicè venditur sub hasta, & quod ex pretio illius, detractâ sorte & menstruis detrimentis, superest, redditur domino pignoris, aut si non compareat, applicatur pauperibus: rationes autem justificantes sunt ferme eædem, possuntque videri apud *Steph.* n. 126., qui tamen cum *Bonacf.* non approbat hos Lombardos, nisi à Principe vel Magistratu erigantur, quia si lucrum omne connumeretur, accipiunt usque ad 15. in 100., quod videtur iniquum, nisi accedat authoritas publica, eò quòd non ità cedant in bonum commune, uti Montes pietatis.

§. 4. Aliqui etiam excusant ab usura praxin Beur- 881.
sæ, id est, conventionis, in qua Mercatores quotidie congregati statuunt pro varietate circumstantiarum pretia mutuorum, cambiorum, &c., ità ut ratione talis statuti lucrum in 100. absque ullo alio titulo quandoque ascendat ad 10. vel 12., sed hanc praxin plerique reprobant cum *Less.* l. 2. c. 20. n. 126., quia non fit authoritate publicâ, & lucrum est ex mutuo saltem virtuali.

Q. 143. *An liceat ab initio accipere hoc, quod postea* 882.
dandum esset pro interesse, v. g. Titius mutuat 100. Cajo: *Quæritur*, an Titius ab initio possit retinere 5., quos Cajus ex titulo lucri cessantis vel damni emergentis deberet dare post annum. R. §. 1. *Az. Rebell. Salas, Castrop.* d. 5. p. 15. n. 9. *Carden.* in 2. crisi d. 25. n. 77. rectè negant, quia sic non mutuâsses 100., sed 95., ergo injustè acciperes lucrum ex 100., putant tamen cum *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 42. te posse accipere rem infrugiferam distinctam à mutuo & valentem quinque, v. g. vinum, tum enim manet tibi integra sors mutuata, sed *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 3. n. 20. & *Spor.* t. 6. c. 4. n. 47. negant etiam hoc licere, quia quamvìs vinum illud non sit physicè 5. imperiales, est tamen æquivalenter, ergo reipsa non mutuasti 100., ergo injustè petis interesse ex 100., maximè cùm necdum tibi cessârit lucrum aut emerserit damnum, sed hoc priùs futurum sit.

§. 2. *Caram.* hoc excusat, si fiat per duos contra- 883.
ctus, nempe per mutuationem & venditionem, nam per mutuationem acquirit Titius spem accipiendi 5., quam spem Titius per novum contractum vendit Cajo pro 5., sicuti per legem, *Si jactum.* 12. ff. *De act. empt.*, Piscator licitè vendit pisces, quos jactu retis se capturum sperat. *Lessius* n. 100. excusat, si sic fiat, nempe si Titius det 95. ad interesse, & reliquos quinque mutuet sine interesse, hos quinque, inquit, poterit repetere ab initio, quia lucrum non solvitur ex summa, ob quam debetur interesse, sed ex alia, quæ nihil debet: *Si dicas*, malè solvi anti-

cipatò, cùm nondum debeat: *Respondet*, satis esse, quòd sit debiturus postea, onus autem dandi nunc, compensari per hoc, quòd gratis sine interesse mutuentur illi quinque: *Tamb.* & *Spor.* hos modos referunt & non improbant, sed meritò cavendi sunt, tum quia videntur esse palliata usura, aut saltem continere mentalem, tum etiam quia spes illa *Caramuelis* deberet minoris emi, & suppositum illud *Lessii*, quòd mutuum ab initio repeti possit, est falsum, secundùm dicta n. 842. Denique quia reipsa tantùm 95. darentur mutui.

884. Q. 144. *Quænam pacta sint usuraria, si mutuo addantur.* ℞. Hanc regulam universalem dant *Gl. Bartol.* aliique communiter cum *Covarr.* l. 3. Variarum c. 2. n. 5., quoties debitor ratione mutui ultra sortem obligatur ad aliquid, quod agere non tenebatur, usura est; sive, quando pro mutuo, vel pro aliquo, quod mutuo est intrinsecum, exigitur per qualemcunque contractum aliquid pretio æstimabile, quod alioqui est indebitum, committitur usura. Ex hac regula sequitur committi usuram, si mutues cum his aut similibus pactis,

885. 1. Ut plus recipias ex benevolentia vel gratitudine, uti constat ex dictis n. 873. & rationem dat *Laym.* l. 3. t. 4. c. 16. n. 4., quia obligatio ex pacto repugnat gratuitæ remunerationi, cùm ratione pacti quis compelli possit, hinc S. *Thom.* 2. 2. q 78. a. 2. ad 2. debitum ex pacto vocat debitum ex justitia: Quod confirmat *Carden.* in 2. crisi d. 25. n. 51. hoc simili, nam si Titius petat equum valentem 100. emere à viro Nobili, qui dicat, Nobiles non sunt mercatores, dono equum, sed gratuitò redonabis mihi 100. aureos, quis dicet id fieri ex gratitudine aut non esse pretium equi?

886. 2. Ut mutuatarius tibi solvat aliquid tantùm probabiliter debitum, v. g. Cajus possidet aliquid, ad quod tu etiam prætendis jus probabile, si mutues ei sub pacto, ut hoc tibi extradat, est usura, quia est pactum ad aliquid indebitum, cùm pro ipso sit possessio. E contrà tamen, si pro te esset possessio, uti si certum esset te aliquid deposuisse apud Cajum, & tantùm probabile esset, quòd Cajus tibi reddiderit, mutuare posses, cum pacto, ut hoc tibi redderet, quia tenere potes, quòd Cajus adhuc debeat tibi, & in foro externo attineretur ad reddendum, neque usura est, si pactum sit ad aliquid antecedenter debitum, uti n. 894. dicetur, ità *Carden.* in 1. crisi d. 64. c. 4. Quòd si pro neutra parte esset legitima possessio, & pro utraque parte esset probabilitas juris ad rem, foret usura, si mutuares sub pacto, ut Cajus tibi jus illud suum probabile cederet, nam additur obligatio civilis pretio æstimabilis, ad quam Cajus non tenebatur, *Carden.* c. 6. dicens esse certum.

Obji. Si Cajus in 1. & 3. casu, dum reddit sortem, adjiciat illud alterum mihi probabiliter debitum, non tenebor restituere Cajo, ergo signum est non intervenisse usuram, quia hæc inducit obligationem restituendi. ℞. N. conseq., usura enim in hoc erat, quòd ratione mutui Cajo imponeres obligationem pretio æstimabilem, ad quam non tenebatur, ideoque teneberis compensare Cajo, quantùm in judicio prudentum æstimabilis erat illa obligatio. Vide *Carden.*, qui addit te posse retinere reliquum tibi à Cajo concessum, cujus jam possessionem habes cum jure probabili, sed hoc videtur pendere ab eo, an usurarius acquirat dominium usuræ, de quo dicetur n. 919.

887. 3. Ut postea vicissim mutuet, quia secundùm S. *Th.* num. 905. referendum, talis obligatio pecuniâ est æstimabilis.

888. 4. Ut postea aliud reddat, v. g. si mutues pecunias, sub pacto, ut postea reddat vinum æquale valori pecuniæ, *Mol. Salas*, *Tamb. Castrop.* d. 4. p. 13. nu. 8. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 88., quia hoc onus commutandi pecuniam est novum & mutuo extrinsecum, possetque tibi esse utilius aut gratius retinere vinum, vel vendere alteri. Si tamen mutues pecuniam auream sub pacto, ut reddat argenteam aut aliam minutam, poteris exigere communem taxam cambii realis, quod hîc accedit, *Nav. Laym. Spor.* n. 42. *Pirrh.* l. 5. tit. 19. num. 53.

5. Ut v. g. colat agros tuos, etiam pro justo pre- 889.
tio, *Covarr.* suprà, *Tambur.* §. 2. n. 12. contra *Sotum*, *Nav. Dicast. Caram.* apud *Spor.* n. 87., qui etiam aliis titulis excusare conatur. Ratio nostra est, quia est novum onus extrinsecum & indebitum, pretio æstimabile, cùm privetur libertate aliter ponendi operas; & si talia non essent pretio æstimabilia, non deducerentur in pactum, inquit rectè *Covarr.*

6. Ut pro te in alio negotio fidejubeat, *Molin. Lugo*, 890.
Pirrh. n. 30., fidejussio enim est pretio æstimabilis, uti habet communis cum *Sot. Mol. Med.* aliisque apud *Moy.* T. 1. t. 6. d. 4. q. 6. n. 8., quia obligare se ad solvendum, est onus pretio æstimabile, non minus, quàm se obligare ad mutuandum, quod verum esse dicunt *Mol. Tamb. Lugo* d. 25. nu. 16., quamvis abiit omne periculum, de quo dicetur n. 1106. Imò *Lugo* n. 62. & *Tambur.* num. 4. putant, si Titius à te petat mutuum, & tu des mutuum Cajo, petasque ut Cajus mutuet Titio, tu autem te Cajo statuas fidejussorem pro Titio, te posse ideo aliquid accipere à Titio, quia pro illo subis onus, ad quod non tenebaris ex vi mutui Cajo dati, sed hîc est saltem periculum usuræ palliatæ, uti per se patet.

7. Ut sortem restituat alio loco, uti docet *S. Th.* 891.
opusc. 73. c. 8. Putat quidem *Tambur.* l. 9. t. 1. c. 4. §. 4. n. 5., si Cajus existens Monasterii indigeat hodie frumento, tu autem etiam ibi existens habeas Coloniæ frumentum, te posse illud mutuare Cajo, cum pacto, ut tibi simile restituat Hildesii, quia videtur tantumdem esse ac si tu frumentum transportares Coloniam in commodum Caji, & Cajus vicissim transportaret Hildesium in commodum tuum, ubi videtur esse æqualitas, sicuti si debeam tibi ducentos solvendos intra duos annos, & paciscar hoc anno tibi solvere 100., cum pacto, ut pro aliis 100. exspectes in tertium annum, pactum est justum, quia est æqualis commutatio; sed *Spor.* à n. 90.. quamvis admittat hoc ultimum cum pluribus apud *Dian.* p. 1. t. 8. Resol. 63. contra *Bonac.*, quia reipsa utrimque est verum gravamen, quod æquale videtur, tamen meritò dubitat de priori, quia tuum gravamen est imaginarium, Caji autem gravamen est verum & reale distinctum à mutuo, ergo ad illud obligare Cajum est usura. Quòd si utrimque imponeretur verum & æquale gravamen, *Molin. Less.* aliique cum *Laym.* n. 3. notant non fore usuram, v. g. obligo me ad mutuandum tibi pecunias, si te obliges ad mutuandum mihi vicissim frumentum, aut etiam ad emendum à me merces, hæc enim reciproca obligatio non imponitur ratione mutuationis sed propter obligationem mutuandi, quæ est pretio æstimabilis, secundùm dicenda num. 905.

8. Ut tibi remittat injuriam, nam remittere jus 892.
quod quis habet in alterum ob læsum injustè jus suum, utique est onus novum, & inter homines æstimabile pretio, *Mol. Less. Lug Pirrh.* num. 29. Rectè tamen notat *Spor.* n. 85. te posse mutuare sub pacto, ut remittat vindictam injustam vel odium, petis enim, quod antecedenter tibi debetur.

9. Ut lauderis, commenderis vel honoreris ab illo, 893.
Spor. num. 84. *Nec refert*, quòd laus, commendatio & honor non videantur pretio æstimabilia, *nam* obligatio illa præstandi est pretio æstimabilis, ac sæpe emitur ab hominibus, hinc quamvis S. *Th.* 2. 2. q. 78. a. 2. in O. dicat, pro mutuo licere exigere benevolentiam, amorem & alia ejusmodi, tamen *Valent.* cum

aliis

aliis docet esse usuram ratione mutui illa exigere tanquam debita ex justitia, non enim potest vi mutui sic deberi amor, sed ad summùm ex convenientia vel gratitudine.

894. Q. 145. *An sit usura, si mutuem sub pacto, ut mutuatarius exequatur aliquid aliunde debitum ex justitia.* R. Non esse, quia non imponitur onus indebitum. Si autem detur, ut exequatur aliquid debitum ex præcepto Charitatis tantum, *Nav.* & *Salas* dicunt esse usuram, quia superadditur nova obligatio justitiæ; *Mol. Castrop.* & *Spor.* negant, quia nihil petitur indebitum, & obligatio justitiæ, quæ superadditur, moraliter non æstimatur, imò maximè cedit in utilitatem mutuatarii, quem obligat, ut contra charitatem non peccet; & hanc utramque sententiam vocat probabilem *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 2. n. 9. Quòd si tantùm deberetur ex gratitudine, rectiùs dicunt S. *Th. Mol. Less. Laym.* & alii fore usuram, quia gratitudo non obligat ad aliquid determinatum, sed potest expleri variis modis, v. g. orando pro benefactore.

895. Q. 146. *An sit usura, si quis mutuet sub pacto, ut alter statim in præsenti aliquid vicissim præstet.* R. Si petatur velut conditio aut motivum mutuandi, *Adrianus*, *Ang. Maj. Mol. Less. Laym.* l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. *Lugo* d. 25. n. 52. *Dian.* p. 1. t. 8. R. 60. negant esse usuram, quia posset nolle; ergo justè requirit motivum volendi. Addunt me licitè mutuare sub pacto, ut quamprimum non amplius veneris ad meum molendinum, statim reddas mutuum non obligando ex justitia ad accedendum meum molendinum, sed relinquendo liberum, ità tamen, ut si non accedat, non sit accepturus mutuum, vel mutuum sit statim repetendum, est enim liberum statuere terminum mutuo, ità *Salas*, *Laym. Lugo* nu. 53.; sed rectè monent *Mol. Spor.* n. 36. & 82. hæc cavenda esse ob manifestum periculum usuræ palliatæ vel mentalis, nam alioqui similiter possem petere, ut in præsenti mihi dares 5. veluti motivum mutuandi 100.; nihilominus ob rationem datam, putant iidem AA. cum *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 26. non esse usuram mutuare sub pacto, ut alter vicissim aliquid aliud in præsenti mutuet, nam mutuare in præsenti non est pretio æstimabile, ergo non petitur ut pretium, sed ùt mera conditio, & meritò illi negatur gratia mutui, qui in præsenti non vult dare mutuum: hinc etiam S. *Th.* 2. 2. q. 78. a. 2. ad 4. ait, *Licet simul mutuanti unum aliquid aliud mutuum recipere, non autem licet eum obligare ad mutuum imposterum faciendum.*

896. Q. 147. *An sit usura, si Cajus det Titio 100. mutuos, cum pacto, ut si Cajus vixerit post 10. annos, Titius reddat 300, si autem non vixerit, nihil reddat.* R. Videtur affirmare S. *Th.* Opusc. 73. c. 6. his verbis: *Si quis alicui aliquam pecuniam dederit mutuò, v. g. 100. libras ad 10. annos, ità quòd si infra hoc tempus mortuus fuerit alter ipsorum, liberatus sit à debito & à mutuo, qui ipsum acceperit, si verò supervixerint ambo, dabit post 10. annos, qui mutuum accipit, 250. libras ei, qui mutuum dederat, non excusatur propter dubium & periculum ab usura.* E contrà *Dian.* cum aliis, quos citat p. 7. t. 9. R. 71. *Tambur.* §. 5. n. 6. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 42. dicunt in eo nihil usurarium aut illicitum intervenire, eò quòd non sit contractus mutui sed ludi vel sponsionis, & licitum sit deponere parvam summam contra magnam brevi etiam perdendam aut lucrandam, quando utrimque est proportionatum periculum & conditio, uti hìc videtur esse. Similiter si Cajus accipiat à Titio 100. eo pacto, ut teneatur reddere 200, si post duos annos redeat in patriam, alioquin ad nihil teneatur, *Az. Fill. Scaccia*, *Dian.* R. 72. dicunt hunc contractum esse licitum: Idem dicunt cum *Dian.* R. 73., si Titius det Cajo 100. eo pacto, ùt si Titius vixerit post annum, reddat 200., si autem sit mortuus, nihil reddat ipse aut hæredes: Item illum; ut si Titius vixerit, reddat 110., si non vixerit, reddat hæredibus illius 85., & in his duobus ultimis consentit *Bonac.* de Rest. d. 2. q. 3. p. 1. n. 18. ob eandem rationem, quòd non sit contractus mutui sed sponsionis: notant tamen omnes, inprimis fieri non debere ad palliandam usuram, aut ex intentione lucri ex mutuo; deinde debere fieri secundùm parem vel proportionatam utrimque conditionem, nam si Titius daret 100. Cajo, eo pacto, ut post annum, si Titius vivat, Cajus restituat 110., si verò Titius obierit, ut tum restituat 90. hic contractus non justificatur eventu fortuito, nam dispar est conditio, quia longè probabilius est eum supervicturum. Putat tamen *Less.* in Auct. V. *Mutuum* cas. 2. talem contractum justificari posse duobus aliis titulis, inprimis si intendant tres contractus, de quibus dictum est n. 876. addito contractu sortium; deinde si intendant emere & vendere censum personalem utrimque redimibilem, & simul adjungant contractum sortium: Sed hæc omnia usuræ palliatæ vel saltem mentali valde obnoxia sunt, cùm semper interveniat virtuale mutuum.

Q. 148. *Quomodo pœna imponi possit mutuatario.* R. Licitè fit pactum de pœna à mutuatario solvenda, si præfixo tempore non reddiderit mutuum, dummodo adsint hæ conditiones, 1. Pœna non debet apponi pro palliandâ usura, nec tanquam pretium dilationis, uti dictum est n. 872., sed quia reipsa periculum est, ne nimium differatur vel omittatur restitutio, & ut mutuatarius per pœnam deterreatur à violanda fide & à dilapidanda sorte. 2. Dilatio vel omissio restitutionis debet esse mutuatario culpabilis, qualis est, si dilapidando sortem aut bona sua prævidit se non fore potentem restituere. 3. Pœna debet esse moderata & proportionata culpæ, alioquin mutuatarius iniquè cogitur in eam consentire. Quòd si partem restituerit, pœna debet respondere soli parti non restitutæ: *Mol.* d. 317. n. 9. & alii. 4. Mora debet esse notabilis, secundum qualitatem negotii vel morem Patriæ: Debet autem solvi ante sententiam Judicis, uti tenent multi contra *Tambur.* §. 3. num. 10. & alios multos, quos c. 7. §. 7. n. 28. citat. Ratio est, quia debetur ex vi pacti inter partes initi; non est tamen opus solvere ante expressam vel tacitam petitionem mutuantis, nisi esset imposita ratione lucri cessantis vel damni emergentis; & possumus hìc loqui eo modo, quo n. 606. locuti sumus de pœna conventionali, quæ contractibus apponitur: ità quoad omnia *Pirrh.* n. 52. *Spor.* n. 57. aliique communiter Vide *Gasp. Roder.* de ann. redit. l. 3. q. 5. à n. 1., nam multi dicunt pœnam exigi non posse, nisi quatenus interest. Vide etiam, quæ postea habet q. 8. 897.

Q. 149. *Quandonam committatur usura circa varios contractus.* R. Colligetur ex seqq.

§. 1. Si Cajus deponat pecuniam apud Titium, datâ ei facultate utendi & de ea ad libitum disponendi, cum pacto, ut Titius pro usu de 100. solvat annuè 10., est usura palliata, videtur enim reipsa esse mutuum, uti habetur L. *Certi*, §. ult. & LL. seqq. ff. *De rebus creditis*, quia cùm detur jus de ea disponendi, reipsa transfertur dominium, *Laym.* n. 5. *Spor.* n. 96. aliique: hinc *Nav.* apud *Laym.* ait, omnis depositio rei consistentis in numero, pondere vel mensura, concessâ facultate utendi, & adjecto pacto aliquid propterea solvendi deponenti, injusta est. Idem est, si constituam te procuratorem meorum redituum, datâ facultate utendi meis pecuniis, sed cum pacto, ut ideo mihi aliquid solvas. 898.

§. 2. Si Cajus Titio petenti 100. mutuos dicat, non mutuo tibi, sed à te emo tuas sex vaccas pro 100., quos trado, easque vaccas tibi iterum eloco pro annua pensione 12. florenorum, excusatur communiter ab usura, si id sincerè fiat, & serventur reliquæ conditiones locationis, inter quas erit, ut periculum vaccarum 899.

carum spectet ad Cajum tanquam emptorem & dominum eas elocantem; est tamen hic periculum usuræ, saltem mentalis, *Spor.* n. 99.

900. §. 3. Si Cajus Titio petenti mutuum dicat, non mutuo, sed hac pecuniâ conduco operas tuas ad futuram messem, & anticipatò solvo tibi hanc mercedem, excusant *Mol. Laym. Spor.* suprà & alii.

901. §. 4. Contractus antichriseos, vulgò, *Emphandtschafft*, est contractus pignoris vel hypothecæ adjectus mutuo, quo convenitur, ut mutuans tamdiu percipiat fructus rei oppignoratæ vel hypothecatæ, donec sors refundatur: an autem id licitè fiat, dicemus num. 1115., potestque videri *Pirrh.* à n. 85. Quandonam autem interveniat usura circa emptiones, venditiones, census, cambia, dicetur, quando de illis contractibus.

902. Q. 150. *An contractus Mohatra sit usurarius.* ℞. §. 1. Contractus *Mohatra* tum est, quando quis vendit rem magno pretio, cum pacto ut emens ipsi statim revendat pretio minore, v. g. pretium pallii intra justitiæ fines potest esse summum, infimum, medium, nempe 22. daleri ad summùm, ad minimùm 20., consequenter etiam 21. Itáque si Cajus vendat Titio pallium pro 22., cum pacto, ut Titius statim revendat Cajo pro 20. vel 21., hic contractus Hispanicè dicitur *Mohatra*, Italicè, *Stocco*.

903. §. 2. *Innoc.* XI. damnavit hanc 40. prop., *Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, cum contractu revenditionis prævie inito cum intentione lucri.* Ex hac damnatione certum est contractum illum esse illicitum: Est autem etiam sæpe usurarius, v. g. Cajus non vult gratis dare hoc mutuum, & tamen etiam videri non vult usurarius, hinc dicit Titio, dabo tibi 20. Imperiales mutuos, si pallium illud à me emeris pro 22. Imperialibus, quod non est injustum pretium, neque illos petam statim solvi, sed ad integrum annum tibi credam, dummodo mihi statim revendideris illud pallium pro 20. Imperialibus, quos tibi statim numerabo; hæc est palliata usura, nam Cajus mutuans, ex 20. Imperialibus jam datis, intra annum lucrabitur duos, quia Titius tenebitur post annum solvere Cajo 22. ob pallium primo contractu tanti emptum ad creditum, quæ venditio ad creditum erat hic virtuale mutuum.

904. §. 3. Si Cajus non vellet mutuare Titio, sed illi bonâ fide ad creditum offerret pallium illud 22. Imperialibus, ut illud revenderet, cui placeret, pro numerata pecunia, si tum Titius revenderet Cajo minore pretio, non esset usura, si Cajus sic redimeret, quia nihil exigeretur vi primæ venditionis, sed Titius liberè & sine pacto antecedente illud revenderet Cajo, qui habet jus emendi, non aliter atque alii, ità *Nav. Molin. Less. Bonac. Moy.* T. 1. t. 6. d. 4. q. 6. n. 26. *Carden.* in 2 crisi d. 24. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 100 aliique gravissimi AA. apud *Mendo* in stat. d. 6. n. 36. Addunt aliqui apud *Mend.* num. 37. posse easdem res emi pretio, quo emerentur ultro oblatæ & pro tertia parte vilescentes, imò etiam pretio, quo emerentur sub hasta seu auctione, ubi etiam ad dimidium possunt vilescere, sed debet abesse omne pactum etiam implicitum, uti rectè *Mend.* n. 41.; & bene monent *Bonesp.* & *Steph.* t. 4. d. 8. n. 109. cavendum esse à scandalo & usura saltem mentali. Quomodo autem aliquando uni contractui adjici possit pactum retrovendendi, dicetur n. 992.

905. Q. 151. *An sit licitum aliquid accipere pro obligatione mutuandi in futurum, quandocunque alter exiget mutuum.* ℞. Negat *Moya* suprà §. 2. 1. quia mutuare statim non est secundùm se pretio æstimabile, uti certum est, ergo nec se obligare ad postea mutuandum, nam plùs est statim mutuare, quàm se obligare ad mutuandum postea, cùm mutuare det jus in re, obligatio autem mutuandi det tantùm jus ad rem. 2. Dato, quòd talis obligatio esset pretio æstimabilis, adhuc non est licitum pro ea aliquid accipere, quia ex parte mutuantis & mutuatarii onera sunt paria, nam sors respondet sorti, obligatio autem mutuantis, ut det sortem, obligationi mutuatarii ut eam reddat, etiamsi casu pereat, ergo si mutuans plus petat, est inæqualitas. E contrà licitum esse affirmant *Caj. Bann. Covarr. Mol. Laym.* l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. aliique plurimi, & ferè omnes fatente *Moya* n. 1.; eandem sententiam tenent *Less. Pirrh.* n. 25. & 26., item *Tambur.* c. 8. §. 5. n. 3. dicens esse omnium. Rationem dant, quia obligatio dandi mutuum non est ipsa actio aut continuatio mutui, sed alia antecedens valde onerosa, & *talis obligatio pecuniâ æstimari posset*, inquit S. *Th.* 2. 2. q. 78. a. 2. ad 4.; rectè tamen notat *Spor.* n. 39.; si fieret statim ante contractum mutui, talem contractum fore parùm æstimabilem, & præsumi factum ad palliandam usuram.

906. Q. 152. *An sit usura, si mutuem Cajo debitum, quod ipsi erit facilis solutionis, mihi autem esset difficilis*, v. g. Rex debet mihi 1000., quos difficulter recipiam, Cajus autem habet facilem modum accipiendi à Rege, an possim Cajo mutuare illos 1000., cum pacto, ut postea etiam 1000. mihi restituat. ℞. Posse dicunt *Mol.* t. 2. d. 361. n. 10. *Less.* l. 2. c. 21. num. 76. *Lugo* in resp. mor. l. 6. d. 8., quia tanti valoris in se erat illud debitum. *Nec obstat*, quòd tale debitum acerbum, id est, difficile minoris æstimetur, etiam sæpe infra dimidium, ideoque tu licitè potueris à me emere minori pretio, uti fatentur omnes cum *Less.* num. 74. *nam* non ideo tenebar ego minoris vendere, & poteram similiter ego pro eo acceptare æquale pretium, uti etiam fatentur communiter AA. cum *Lugo* & *Less.* num. 77.

907. Q. 153. *Si nullus adsit titulus aliquid accipiendi supra sortem, an sit usura mutuare cum spe aliquid accipiendi.* ℞. Affirmant *Gabr. Silv. Med. Adr. Covarr.*, quia Luc. 6. dicitur, *date mutuum nihil inde sperantes*, quod non est puri consilii, secundùm dicta n. 849., Deinde cap. *Consuluit*, de usuris, additur, *licèt omni conventione cessante hujusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, judicandos esse malè agere, & cogendos, ut restituant*, sed probabilius negant *S. Thom. P. Navarr. Sotus, Molin. Lessius, Layman* suprà n. 4., est enim licitum ante mutuum accipere aliquid gratis donatum, ergo etiam post mutuum, uti rectè argumentatur *S. Thom.* 2. 2. q. 78. a. 2. in O., id autem licitè spero, quod licitè possum acceptare, ergo. Scriptura & cit. cap. tantum damnant intentionem accipiendi aliquid supra sortem, tanquam ex justitia debitum ratione mutui, sic enim esset usura mentalis, foretque etiam obligatio restituendi, (: nisi consideratis circumstantiis præsumi posset mutuatarium gratis dedisse, & non tanquam ex justitia debitum:), tum enim non voluisset dare liberaliter, & volens dare tanquam ex justitia debitum erràsset in motivo ac substantia, & consequenter donatio esset nulla.

908. Q. 154. *An sit usura si mutuans moneat mutuatarium de gratuita remuneratione.* ℞. Affirmant *Rich. Sot. Angles* & alii, quia cùm rubore necessitet ad remunerandum, est tantumdem ac coactio aut pactum implicitum. Contradicunt *Caj. Mol. Bonac. Salon.* & alii cum *Dian.* p. 1. t. 8. R. 62. *Lugo* d. 25. n. 30. *Sporer* n. 33., quia reipsa non intercedit verum pactum, nec coactio, sed tantùm petitur compensatio antidoralis, ad quam quivis beneficium accipiens ex jure naturæ tenetur, *videtur enim æquum & justum*, inquit S. *Th.* Opusc. 73. *de usuris*, c. 4. *ut beneficio exhibito reddatur aliquod emolumentum, quamvis secundùm rei veritatem non debeatur tali beneficio aliquid ex justitia, nisi tantùm ex gratia, quod est benevolentia & gratiarum actio.* Dicit quidem *Tamb.* §. 2. n. 7., si sit nimis importunus in admonendo, esse usuram, quia mutuatarius cogitur dare, ut

ut redimat vexam, *Steph.* autem t. 4. d. 9. n. 99. dicit spectandam esse mentem mutuantis, nam si intenderit non aliter mutuare, videtur intendisse causare obligationem in mutuatario, quam postea urget, ergo erit usura saltem mentalis; quod magis tenet, si aliquid determinatum exigat, v. g. pecuniam, nam obligationi antidorali satisfieri potest per quidvis. Quod si antequam det mutuum, sic excitet mutuatarium ad gratitudinem, rectè notat *Pollenter* super prop. ab *Innoc.* XI. damnatas num. 1269., frequenter fore pactum tacitum, nam mutuatarius intelliget se postea obligandum, non ex mera liberali gratitudine, sed tacita quadam conventione.

909. Q. 155. *An sit usura, si per legatum sint tibi relicti* 1000. *daleri, & interim dum non solvuntur, accipias aliquid pro interesse, postea autem totam summam.* ℟. Putant aliqui esse usuram, alii negant cum *Castrop.* d. 6. p. 2., sed respiciendum est ad præsumptam saltem voluntatem testatoris, ab ea enim pendet, ut dicatur, an habeas vel non habeas jus ad tale interesse, si enim voluit, ut statim fruereris, habet jus; si autem voluit solvi pro commoditate hæredis, non habes jus. Quid autem dicendum sit circa dotem uxori promissam sed non solutam, dicetur n. 1115.

910. Q. 156. *Quid dicendum sit, quando valor rei mutuatæ postea crescit vel decrescit.* ℟. Seqq. §. 1. Quando pecunia mutuata fuerat, v. g. 100. ducati in auro, & postea valor auri crescit, si mutuata fuit in ratione monetæ, id est, secundum valorem extrinsecum, prout ducatus in commercio humano valet, nunc v. g. duos & medium imperialem, satis est reddere in alia specie, quantum aurum tum valebat, quia per accidens se habebat species auri, sed mutuabatur tam multùm monetæ: si verò mutuata fuit in ratione mercis, id est, secundum valorem intrinsecum, quia aurum illud erat tantæ perfectionis & ponderis, deberet mutuatarius reddere tantundem mercis, atque adeò secundùm valorem nunc intrinsecum auri. In dubio autem standum est pro mutuatario, quòd nempe datum sit in ratione monetæ, quia cùm mutuum essentialiter sit beneficium mutuantis erga mutuatarium, explicandum est in favorem mutuatarii, ità *Palao.* l. 4. n. 65.

911. §. 2. Licitum est dare mutuum, v. g. in trientibus, quos mutuans prævidet deponendos, quamvis mutuatarius postea debeat reddere in alia moneta ejusdem valoris, quem habent trientes tempore mutuationis, utì probat *S. Thom.* opusc. 73. c. 14., quia mutuans dedit pro usu eo tempore, quo ità valebant trientes, & sic exponi poterant à mutuatario.

912. §. 3. Si in contractu nullum statuatur tempus, quo res reddatur, mutuans non est injustus, si non repetat, nisi quando res pluris venditur, quia sibi imputare debet mutuatarius, quòd non reddat tempore commodiore, *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 1. n. 5. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 15. Hinc docet etiam *S. Th.* suprà, si dem hodie mutuò mensuram olei, recipiendam, quando pluris valebit, si paratus sim recipere omni tempore, aut si illo alio tempore deberem mihi emere tali cariori pretio, nullum esse vitium, quia non peto nisi æquale, aut tantum me servo indemnem; si tamen nollem recipere tempore vilioris pretii, essem injustus, quia mutuatarius potest reddere, quãdo vult.

913. §. 4. Si fuerit pactum de tempore reddendi, & initio æqualiter incertum fuerit, an tempore illo valor esset futurus major vel minor, non est usura pacisci, ut eadem res reddatur, v. g. eadem quantitas mercium, idem numerus pecuniæ, item ut novum vinum reddatur pro antiquo, cujus nescitur pretium nunc esse minus, quàm futurum sit postea, quamvis hoc sit futurum mutuanti utilius: quia poterit v. g. meliùs conservare novum, ita *Nav. Mol. Rebell. Less.* & alii cum *Castrop.* p. 13. *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 54. & 56. *Spor.* n. 18. & 22. Ratio est, quia non repetis nisi sortem, & licitum est tibi ex mutuo commodum quærere, quantum absque injuria mutuatarii comparare potes.

§. 5. Si sit probabilius vel ferè certum, quòd postea res pluris sit valitura, adhuc non est usura, si mutuans erat rem suam servaturus usque ad illud tempus, subtrahi tamen debet æstimatio laboris, periculi & sumptuum in re usque ad illud tempus conservanda, utì iidem docent, & ratio est, quia mutuans non tenetur ratione mutuatarii pati istud damnum; consequenter docet *Less.* l. 2. c. 21. n. 49., si pecunias alioquin asservandas des ad censum redimibilem, addi posse pactum, ut redemptio fiat in eadem specie, etiamsi certum esset valorem esse augendum; contradicunt tamen *Laym.* l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. *Spor.* n. 20., quia hoc est onus novum, nec excusat ratio lucri cessantis, nam nihilominus lucraris 5. in 100., itaque vel hos, vel illud lucrum remitte. 914.

§. 6. Si mutuans contrahat, ut mutuatarius non reddat mutuum ante tempus, quo probabiliter pluris valebit, est usura, utì cum communi *Lugo* in resp. mor. l. 6. d. 23. n. 1. & de Just. n. 25. n. 118. & 125. Ratio est, quia non posse se, nisi tum, liberare à debito, est novum & grave onus mutuo extrinsecum. 915.

§. 7. *Salas, Castrop.* suprà aliique apud *Steph.* n. 116. rectè dicunt probabile esse, quòd mutuans, si præscivit valorem etiam mercium esse minuendum, possit pacisci, ut ea quantitas mercium reddatur, quæ valore par sit mercibus mutuatis, quia nil petit supra sortem, hinc potest pacisci, ut reddantur plures mensuræ tritici postea minùs valituri, sicuti enim posset vendere pretio nunc currente, sic potest mutuare secundum valorem nunc præsentem, ita *Less. Lug. Pirrh.* n. 55. In eo tamen casu, si valor cresceret, deberet consequenter pauciores mensuras recipere. 916.

§. 8. Si nihil sit conventum, an reddenda sit eadem mensura vel valor attendendus, neque initio prævidebatur mutatio valoris, præsumitur fuisse mens contrahentium, ut reddatur juxta eandem mensuram rei secundùm eandem speciem, unde si non reddatur tempore debito, æstimari debet ejus valor, non secundùm tempus, quo datum est, sed quo reddi debuit mutuum, ità *Lugo, Pirrh.* n. 58.; si autem initio prævidebatur mutatio valoris, præsumi debet voluisse eos, ut redderetur secundùm valorem & non mensuram. Excipe, nisi prævidebatur imminutio valoris, tum enim mutuans hoc ipso, quòd non moneret, censeretur remisisse & voluisse facere beneficium, ac mutuare secundùm naturam puri mutui juxta eandem mensuram, utì tenent iidem AA., quod non tenet, si prævidebatur augmentum valoris, nam non debet præsumi delictum, quo mutuans de hoc non contrahens voluisset injustè obligare ad illum excessum. 917.

Q. 157. *An sit usura cedere alteri contractum usurarium.* ℟. *Less.* in auct. V. *Societas officiorum*, sic habet: *Qui acceptâ pecuniâ ab usurario gravatur usurâ, potest statim cedere contractum in alium id petentem, numeratâ illi sorte acceptâ & translato in illum onere solvendi usuram.* E contrà alii communiter sic limitant, ut tum tantum licitum sit rem sub usuris acceptam cedere alteri sub onere eodem usurarum, quando hoc secundum mutuum verè esset causa damni emergentis vel lucri cessantis mutuatario: si autem non sit causa, non poteris contractum illum transferre in alterum, ideo præcisè, ut te reddas indemnem, alioquin si emisses aliquid suprà justum pretium, etiam posses illud eodem pretio revendere alteri, ut te redderes indemnem, ità *Castrop.* d. 4. p. 12. n. 2. *Tambur.* §. 3. n. 6. *Pirrh.* num. 35. *Spor.* n. 51. *Si dicas* cum *Ang. Sa, Mol. Less.* l. 2. de Just. c. 20. num. 78. te non mutuare sub usuris, sed tantùm in alterum consentientem transferre obligationem, 918.

tionem, quam habes, reddendi mutuum sub usuris. *Contrà* est, nam revera tu mutuas, accepisti enim pecuniam, utì suppono, & tu es illius dominus per contractum mutui antecedenter re completum, ergo transferens in alterum reipsa mutuas.

919. Q. 158. *An usurarius acquirat dominium usuræ.* R. Si mutuatarius non habeat voluntatem transferendi dominium, quia scit se non obligari, non acquirit. Si autem voluntatem habeat, *Az. Mol. Covarr. Silv. Less. Zoës. Tambur. Spor.* t. 6. c. 4. n. 117., aliique plurimi cum *Laym.* l. 3. t. 4. c. 16. n. 7. adhuc dicunt non acquirere, 1. quia non adest ullus justus titulus transferendi, imò cùm talis contractus sit metu gravi & injusto extortus, videtur etiam jure naturæ esse irritus, cùm justitia non possit nasci ex injuria; & huc facit, quod dicit S. *Th.* opusc. 73. c. 4., *quidquid transfertur ab uno in alium per violentiam, non datur sed aufertur.* 2. Quia mutuatarius non aliter voluit transferre, quam teneretur, sed reipsa non tenebatur, ergo nec transtulit. 3. Si transtulisset dominium, mutuans non teneretur restituere fructus rei frugiferæ sibi pro usura traditæ, ad quod tamen tenetur. E contrà *Nav.* & alii cum *Lugo* d. 25. n. 206. dicunt acquirere dominium, quia mutuatarius habet absolutam & efficacem voluntatem illud transferendi, quæ licèt sit secundùm quid involuntaria, est tamen simpliciter voluntaria; utì si quis donet ex metu, qui secundùm dicta n. 636. & 638. non irritat contractum. Dominium tamen illud est revocabile & inefficax, quia ob injuriam illatam tenetur restituere; & ità etiam sentiunt *Spor.* & *Pirrh.* n. 20. Denique S. *Th.* c. 5. videtur distinguere, nam docet dominium usuræ transferri, quantùm est ex vi legis humanæ permittentis usuras, attamen ex vi legis divinæ dicit non transferri, sed debere mutuatario restitui rem, & quidem eandem, quam supra sortem dedit, & hoc est quod prima sententia vult; secunda tamen sententia videtur probabilior, quam etiam videtur admittere S. *Thom.* c. 19. dicens, *aliter judicandum est de furto & rapina, & aliter de usura, quia in usura aliqualiter transfertur dominium jure fori, licèt non jure poli, sed nullo modo in aliis, unde equus furto ablatus, in cujuscunque manum transierit, semper est restituendus, etiam in jure vero, secundum verò non sic, si est equus per usuram acceptus, quare aliter judicandum est in usura, & dicendum, quòd sufficit, si fiat restitutio pretii.*

920. Q. 159. *An usurarius acquirat dominium eorum, quæ ex re per usuram accepta postea lucratur.* R. Si res usuraria sit ex natura sua sterilis, utì pecunia, instrumenta artis &c., acquirit dominium rerum, quas re tali lucratur, sunt enim fructus industriæ, utì communiter omnes cum S. *Th. Silv. Covarr. Az. Mol. Less. Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 21. *Nec refert*, quòd emptor accipiens pecuniam usurariâ videatur esse involuntarius & deceptus, eò quòd tenebitur mutuatario rem illam restituere, *nam* si usurarius acquisivit dominium, utì probabiliùs fit, satis erit ab usurario restitui æquivalens: deinde hic error non est circa substantiam rei, sed ad summùm dabit jus rescindendi, utì rectè *Less.* l. 2. c. 20. num. 163. Si autem res per usuram accepta sit fructifera, fructificat domino suo, ergo cùm dixerimus tanquam probabilius usurarium fieri dominum usuræ, etiam fiet dominus fructuum; semper tamen cum obligatione compensandi damna: Denique sive usurarius fiat dominus usuræ sive non, tamen fit dominus pretii pro re usurariâ bonâ fide empta dati, quamvìs enim res sit usuraria, non tamen pretium; ità *Less.* n. 162. *Pirrh.* n. 23.

921. Q. 160. *Quandonam restitui debeat, quod acceptum est vi mutui.* R. §. 1. Quamvìs abfuerit omne pactum externum, tamen si mutuatarius dederit ob vim mutui, involuntariè dedit, adeoque mutuans tenetur restituere, sive bonâ sive malâ fide acceperit, *Lugo* d. 25. n. 32. *Spor.* t. 6. c. 4. n. 79. Si tamen mutuatarius dederit ex gratitudine vel amicitia, & mutuans hoc sciat, potest retinere, quamvìs acceperit animo usurario, quia per donationem acquisivit dominium, licèt enim peteret ùt debitum, tamen voluit acquirere omni meliori modo, & saltem postea potest acceptare, quando rescit mutuatarium voluisse dare: si tamen id nesciret, teneretur ratione conscientiæ erroneæ sive ignorantis restituere, *Spor.* & *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 8. §. 2. n. 14.

§. 2. Si dubium sit, an mutuatarius dederit ex vi mutui, an ex liberalitate, mutuans, si possit, tenetur interrogare; si non possit rescire, & persistat dubium, si hoc dubium sit utrimque positivum, potest sibi ob probabilem rationem formare conscientiam & retinere; si est negativum, *Caj. Ang. Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 138. aliique apud *Lugo* suprà dicunt præsumi posse esse donatum; signa autem multa talis præsumptionis affert *Tambur.* n. 16. E contrà *Mol. Tambur. Spor.* & alii probabiliùs dicunt esse restituendum, quia mutuans tantùm incipit possessionem naturalem, qualem etiam habet prædo, mutuatarius autem in tali dubio remanet in possessione civili rei, donec constet de vero titulo translationis dominii, ergo melior est conditio mutuatarii, utpote veri possidentis. 922.

§. 3. Si mutuatarius dederit usuram ex timore orto ab intrinseco, v. g. ne diceretur ingratus, ne capitale citò repeteretur, ne mutuans alio tempore negaret mutuum, multi dicunt debere restitui, sed multi æquè probabiliter negant cum *Lugo* n. 35. & *Spor.* n. 81., quia cùm dederit ex tali timore, non dedit ùt pretium mutui, sed ùt motivum habendi benevolentiam mutuantis: si tamen mutuans illum timorem incussisset, teneretur restituere, quia mutuatarius involuntariè dedisset ex metu injustè incusso. 923.

§. 4. Si datum est & acceptum ob vim mutui & malâ fide, potuisset tamen dari & accipi ex alio justo contractu, quem celebrâssent, si scivissent, putat *Vercelli* posse retineri, sed meritò negant *Tambur.* §. 3. n. 23. & *Spor.* n. 106.: Admittunt tamen cum *Sa, Tann. Dian.* p. 1. t. 8. R. 47. *Pirrh.* à n. 135. *Steph.* n. 113. & 117. posse retineri, si processerint bonâ fide; maximè si mutuans intenderit & expresserit se velle contrahere omni meliore modo, utì cum multis aliis dicit *Less.* l. 2. c. 20. dub. 12., aut saltem si mutuans sciverit illum alium modum justè contrahendi, inquit *Lugo* s. 9. & mutuatarius etiam censeatur consensisse. Ratio est, quia contrahentes bonâ fide sic sunt dispositi, ut velint contrahere omni meliori modo, ergo habent implicitam voluntatem celebrandi contractum, qui licitè fieri poterat, ergo virtualiter posuerunt illum contractum, perinde enim est, sive titulus sit in specie cognitus & volitus, sive in genere, dummodo saltem virtualiter aut implicitè intendatur, & reipsa existat: aliud est, si mutuatarius censeri non posset consensisse in istum alterum contractum, utì dictum n. 144. 924.

Q. 161. *An usuræ licitè permittantur vel juventur.* R. §. 1. Peccant Principes, qui Judæis aut aliis usurariis cooperantur, absque alia justa causa dando licentiam, ut usuras exerceant, sub pacto, ut aliquid solvant per modum tributi, nam ut hoc solvere possint, magis exsugunt pauperes, cujus causa sunt, qui sic permittunt usuras. Etiam ipso facto excommunicantur Judices in Clementina, *De usuris*, qui compellunt ad solutionem usurarum, aut impediunt restitutionem solutarum, tenenturque ipsi ad restitutionem deficiente usurario, ità cum communi *Pirrh.* suprà n. 115. *Spor.* n. 127. Permitti tamen possunt ob justas causas usuræ, *nam usuras lex humana concessit, non quasi æstimans eas esse secundum justitiam, sed ne impedirentur utilitates multorum*, inquit S. *Th.* 2. 2. q. 78. a. 1. ad 3. In casu autem, quo ità permittuntur, non possunt 925.

pœnæ

pœnæ imponi usurariis, potest tamen exigi aliquid pro utilitate communi, quod non facilè quis dixerit esse iniquum, inquit *Less.* in Auct. V. *Usura.* cas. 6, cùm Principes ferè ubiq; illud usucapione præscripserint: videndum tamen, ne per hoc usurarius fiat impotens ad solvendum Creditoribus, quibus magìs & priùs obligatur.

926. §. 2. Circa cooperationem ad usuram dant sequentem regulam *Mol. Ac. Less. Pirrh.* n. 114., omnes eos, qui se tenent ex parte usurarii, & sunt causa efficax, cur usuræ exigantur vel solvantur, peccare, & obligari ad restitutionem, saltem secundo loco, si usurarius non possit aut non velit; illos verò, qui se tenent ex parte mutuatarii, non peccare nec teneri restituere, nisi eo casu & modo, quo ipse mutuatarius aliquando peccat ratione scandali. *Lugo* d. 25. num. 214. videtur meliùs loqui, & dicit, omnes eos, sive se teneant ex parte mutuantis sive mutuatarii, peccare contra justitiam & teneri ad restitutionem, qui ità cooperantur, ut circa talem cooperationem mutuatarius sit invitus, hi enim inferunt injuriam damnosam: è contrà illos non peccare contra justitiam nec obligari ad restitutionem, circa quorum cooperationem mutuatarius non est invitus, nam non omnium cooperantium actiones semper displicent mutuatario, qui potius optat aliquando poni, ut sic obtineat mutuum, attamen invitus est in hoc, quòd mutuans sine titulo petat aliquid supra sortem. Ex data regula multa infert *Lugo*, & etiam videri possunt dicta l. 2. à num. 267. An autem licitum sit locare domum suam usurario, dicetur hìc num. 1042.

DUBIUM VIII.

De Emptione & Venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit Emptio & Venditio.

927. RESP. Est contractus, quo pretium pro merce solvitur; completurque mercis traditione: Venditio contrà. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exæquet valorem rei, & contrà: Aliàs si absque legitimo titulo secus fiat, committetur injustitia gravis, vel levis, pro gravitate excessûs; qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit: etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi ultra dimidium defraudaverit. *V. Lay. l. 3. t. 4. c. 17. Bon. d. 3. q. 2. p. 1.* & 4. *Unde resolves*,

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere viliùs, quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quòd venditor necessitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit *Caj. V. Bon.* n. 21. & 23. Potest nihilominùs graviter peccari contra charitatem, si, quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. *Laym. n. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd multa simul emat, quia tunc venditorem liberas multis curis, & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde meritò pretium decrescit. *Bon. p. 4. n. 13. ex Less. l. 2. c. 21. d. 4. n. 32. &c.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundùm pretium taxatum à lege, vel magistratu: quòd si nullum est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxiè scrupulari oporteat, sed dividitur in infimum, medium, & summum, sive, ut alii vocant, pium, moderatum, & rigorosum; ità ut intra latitudinem hujus pretii vendere & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valdè utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum; quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bon. n. 27. ex Less. n. 31. Fill. t. 35. n. 77.*

V. Licet autem vendere cariùs, quàm valet, pretio currente, si alii boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis, ùt si acceperis à Majoribus, Principe, Item si res sint novæ, raræ, & singulares; ùt v. g. peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. *Lay. §. 1. n. 10. Less. n. 24. Bon.*

VI. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, possunt aliquantò cariùs vendere, quàm qui in magnâ quantitate, quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda: & sic quidam excusant caupones & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alii, dummodo pretium iis non sit taxatum. *Salon. Trull. to. 2. l. 7. c. 20. d. 6. n. 3.*

VII. Non potest cariùs vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam solutionem, quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige; nisi interveniat alius titulus ex supra enumeratis de usura; vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c. ex Less. Regin. Fill. &c. Vid. superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cùm volueris, eam revendere, modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat. *Mol. d. 375. Less. dub.* 14. *&c.* Qui addunt juxta æstimationem illius operis ac pacti, pretium esse imminuendum. *Vid. Lugo d. 26. n. 189.*

IX. Monopolia, id est, cùm unus, vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant; vel cùm mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam, modò non conspirent extra justum pretium vendere. Ità contra *Rebell. & Nav. &c.* docent *Mol. Less. d. 21. &c.* Qui tamen concedunt esse contra charitatem. *V. Lugo d. 26. num. 174. & 175.* Porrò Principum vel Magistratûs est, cùm uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & sic prævidere, ne subditi graventur. *Vide Less. n. 149. Lugo, n. 170. Trull. d. 18.*, ubi rectè notat ex *Nav. man. c. 23. nu. 92. &c.* etsi alia monopolia ex justa causa auctoritate Principis, vel Reip. concessa, taxato pretio sint licita, v. g. Bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantùm sit unus aut duo tabernarii in aliquo loco, nihilominus quando unus vel pauci propriâ auctoritate ea constituunt, v. g. emendo merces certi generis, ùt frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipsi deinde arbitratu suo vendant cariùs, peccare semper etiam contra justitiam cum obligatione restituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest: v. g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem unam pro alia. Et sic peccat mortaliter, cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit priùs loco humido, ut

intumescat. 2. Qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. *V. Leff. d. 11. Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 51. Trull. d. 11. n. 3. & 5.* Quando autem venditor possit justè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, *vid. Lugo d. 26. num. 128. & Trull. num. 5. & seqq.* ubi notat, venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam, rescindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur iis, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non revelatur. *Bon. p. 10. ex Leff. d. 10. Fill. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est justum. *Bon. q. 2. p. 5. n. 12. ex Azor, Fill. Leff. d. 5. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. g. infimo vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, ùt habet *Angel. V. Emptio.* non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cùm suâ industriâ acquisiverit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in utilitatem domini. *V. Leff. d. 19. Lug. d. 26. s. 9.*

XIV. Quando sartoribus, ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur quàm aliis, eò quòd sint Parochiani mercatorum, vel sæpe ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo aliàs fideliter agant, quia nulli fit injuria: & cùm mercatorum plurimùm intersit, ut tales ad ipsorum potiùs quàm aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. *Fill. Dia. p. 1. t. 8. R. 26.* Negat tamen *Salas*; eò quòd mercatores falsò dicant se remittere, ut alliciant.

XV. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. *V. Leff. d. 20. & Lugo d. 26. s. 11.*

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, nisi aliter expressè conventum sit, aut venditoris culpâ pereat. Si tamen res sit indeterminata; (ùt si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) vel si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram, (ùt acervum totum tritici, uno floreno in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. *V. Leff. d. 12. Lugo, n. 216. Lay. l. 3. t. 4. c. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 9.*

XVII Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licèt pretium nondum persolverit; quia res domino perit. *Laym. Bon. ll. cc.*

Quæres I. An & quomodo liceat emere chirographa seu credita alterius.

Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in futurũ aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipatâ, est usura; secluso tamen lucro cessante, & damno emergente, *Bon. to. 2. de contr. l. 3. q. 3. p. 10.* ex *Mol. Leff. d. 8. Tol. Fill.* quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo, nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda majore. 2. *Dixi certa*; quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda; licitè is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est vel major: quia cum tali periculo & difficultate minùs valent, *Bon. l. c. Trull. d. 8. n. 6. Unde resolves,*

I. Usuram committunt, 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessâ dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l. c. Nav. man. c. 17. n. 246. Mol. Salas, &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, sive salaria debita militibus aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo. Quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint solvenda. *Bon. l. c. ex Reg. Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem, tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpâ creditum valeat minùs: tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. *Mol. to. 2. d. 313. Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis & malignæ solutionis, non possunt chirographa vel credita emere minoris, ùt docent *Auth. cit.* Adduntque *Salas & Mol. n. 6.* non esse liberum Quæstoribus &c., quibus incumbit solvere magnatum debita, uni potiùs solvere quàm alteri, (nisi quis fortè jus præ aliis habeat, ùt *vid. suprà de ordine restit.*) sed teneri omnibus solvere pro rata, *Bon. l. c. V. Trull. d. 10. n. 3.*

ADDENDA.

QUæst. 162. *Quid notandum sit circa doctrinam hujus articuli.* ℞. Quæ *Busenbaum* habet resol. 8. de contractu revenditionis, intelligenda sunt secundùm dicta hic à n. 902. & dicenda n. 992. Quæ habet resolut. 13. de vendente rem alienam, intellige secundùm dicta p. 1. n. 1041. Quæ habet resolut. 14. de sartoribus, intellige secundùm ibidem dicta n. 1044. Pro reliquis melius explicandis jam addemus aliqua. 928.

Q. 163. *An venditio debeat esse de re & pretio determinato.* ℞. Affirmativè, hinc venditio rei indeterminatæ, aut rei determinatæ, sed facta pro pretio indeterminato, est invalida, uti si dicas, vendo tibi rem aliquam, vendo tibi hoc vinum justo pretio, quanti volueris &c. Ratio est, quia in his casibus non potest resultare obligatio tradendi rem vel pretium, quorum utrumque in se est semper aliquid determinatum, ità *Lugo* in resp. mor. l. 6. d. 18. *Spor. t. 6. c. 5. n. 7.*, Valeret tamen, si diceres, emo à te hunc equum, quanti tu emisti, quanti in his nundinis vendentur similes equi; item, emo hac pecuniâ, quanta est in meo marsupio &c quia hìc à parte rei adest certum & determinatum pretium. 929.

Q. 164. *Quid circa rerum pretia sit notandum.* ℞. Seqq. 930.
§. 1. Pretium, est pecunia, quæ pro merce datur: hinc ante inventionem pecuniæ non fiebat emptio, aut venditio, quia deerat pretium, sed tantùm fiebant permutationes rerum per contractus innominatos uti, *do, ut des*; do vinum, ut des pannum &c.

§. 2. Pretium, aliud est legitimum, quod publicâ lege vel voluntate Superioris taxatur; aliud naturale seu vulgare, quod constituitur ex consensu partium secundùm materiam mercis spectatam secundùm esse usuale & æstimationem hominum. Pretium legitimum consistit in indivisibili; & ex justitia observari debet sub onere restitutionis; desinit tamen ob- 931.

ligare

ligare taxa, si ab initio fit, vel mutatis circumstantiis fiat injusta, sive infra fines justi pretii, *Ills.* t. 4. d. 2. n. 399. cum communi: aut res tuæ sint notabiliter meliores, quàm quæ communiter in foro venduntur; aut si Superior permittat vendi extra taxam, quamvis unum vel alterum puniat, volens experiri, an retineatur taxa, *Fagund. Tambur. Spor.* suprà §. 1. Potest autem emptor emere infra taxam, si hæc in ejus favorem sit posita, quia nemo obligatur uti tali favore: E contrà peccat, v. g. lanio, si meliores carnes vendat supra taxam, ossa verò & viliora carnium, secundùm taxam, tenetur enim æqualiter partiri carnes, cum proportione partium meliorum & viliorum.

932. §. 3. Pretium vulgare est, summum, medium, infimum, v. g. si medium pretium sint decem, infimum erunt octo cum dimidio, summum verò undecim cum dimidio, & ità de aliis, servatâ proportione, semper tamen minuendo, ùt putat *Mol.*, v. g. si pretium medium sint 100., infimum debent esse 95., summum 105. Notat tamen *Spor.* n. 26. pro hoc tempore id dici scrupulosè, ideoque putat standum esse judicio prudentum, secundùm circumstantias fori & communem sensum negotiatorum.

933. §. 4. Pretium vulgare sæpe mutatur, prout est copia vel penuria tum mercium tum emptorum, non potest tamen particularis aliquis ideo augere pretium mercis, quia ipse circa illam passus est infortunium, nam res tanti valet, quanti per se æstimatur communiter, non quanti tibi per infortunium vel imprudentiam valuit. Quòd si infortunium commune multis mercatoribus induceret penuriam mercium, jam augeri posset pretium, etiam pro eo, qui infortunium non esset passus. Deinde cùm pretium vulgare pendeat ex æstimatione hominum, res pluris vendi potest apud celebrem artificem, quia nobilitas artificis celebrat artefactum, supponitur enim esse nobilius.

934. §. 5. Non licet augere pretium mercis, ex eo quòd videas emptorem valde indigere illâ, aut erga illam affici, quia indigentia illa vel affectus non est res vendentis nec merci intrinseca, sed est res ementis, ergo ob illam iniquum est plùs exigere.

935. §. 6. Merces extra officinam ultro oblatæ emi possunt minoris, uti cum communi *Caj. Lop. Less. Lug. Dian.* & alii apud *Moy.* T. 1. t. 6. d. 6 q. ult. n. 8.; imò secundùm *Rebell.* & alios vilescunt usque ad dimidium, signum enim est, quòd sit vel paucitas emptorum, vel modica mercis necessitas, aut exigua utilitas. Similiter quæ sub hasta venduntur, admittunt pretium, quod sine fraude extorqueri potest, hinc vendi possunt vel emi pretio parvo aut magno, etiam infra vel supra dimidium pretii, quo emeres in officina, nam ità usus præscripsit, *Mol. Bonac. Laym.*

936. §. 7 In alia venditione vel emptione supra vel infra justum pretium, quamvis excessus vel defectus non attingat dimidium justi pretii, si tamen non fit intra illius fines, fit injuria, & est in conscientia obligatio restituendi, est communis & certa cum *Lugo* d. 20. n. 168. *Spor.* n. 27. *Sylvio* in resolut. Cas. p. 1. V. *Contractus*: & quamvis aliqui Juristæ dixerint licitam esse venditionem, dummodo non fiat supra dimidium justi pretii, hos tamen rectè confutant *S. Th.* 2. 2. q. 77. a. 1. in O. & ad 1. *Less.* l. 2. c 21. aliique communiter. Quòd si sit læsio ultra dimidium, etiam in foro externo sæpe datur actio contra lædentem, ut vel rescindatur contractus, vel reducatur ad æqualitatem, uti pluribus explicat *Castrop.* d. 5. p. 17. Vide *Ills.* t. 4. d. 2. à n. 419.

937. §. 8. Si supra justum pretium vendidisti Cajo, qui ut se servaret indemnem, eodem pretio injusto revendidit Titio, teneris non Cajo sed Titio restituere, quia hic solus passus est damnum, *Sanch. Lug. Tambur. Spor.* n. 29. contra *Bardi*, cujus probabilem sententiam sequendo, si Cajo restituisses, *Tambur. & Spor.* dicunt te satisfecisse, quia sic Cajum magis obligâsses & reddidisses potentem ad restituendum Titio.

§. 9. Si emptor sciat pretium mercis mox notabiliter augendum, emere potest pretio nunc currente multo minore; item, si sciat mercem aliquam vel monetam prohibendam, potest mercem vendere, vel exponere monetam secundùm æstimationem præsentem, quia hoc est justum pretium aut valor publicus pro nunc, neque alicui nocere debet privata notitia, quam de re aliqua per accidens habet. *Dico*, privata, nam omnes cum *Lugo* d. 26. n 140. docent Magistratus ipsos, qui pretia rerum mutant, vel talia vendi aut exponi prohibent, non excusari, si studio id faciant, vel exspectent, v. g. donec ipsi omnia sua vendiderint aut exposuerint, nam ex suo officio tenentur impedire damna communia, & facere, ut ex suis legibus, quantùm fieri potest, unus non gravetur plus altero; rectè tamen addit *Lugo* posse eos non aliter ac alios bonâ fide distrahere sua, non obstante tali notitiâ, quando in eadem quantitate, seclusâ illâ notitiâ, distracturi fuissent: & consentiunt alii cum *Ills.* t. 4 d. 2. n. 403. 938.

§. 10. Si Quæstor mandatum accipiat à Principe, ut statim 1000. mensuras vendat pretio currenti, v. g. singulas aureo, si sciat pretium rei augendum intra mensem ad 2. etiam vel 3. aureos in singulas mensuras, licitè facit mittendo Principi 1000. aureos, volendo sibi rem emere cum ejus periculo & spe istius lucri post mensem, ità *Spor.* n. 34., & ratio est, quia habebat jus emendi non aliter atque alius. 939.

Q. 165. *Quale ergo statui possit pretium rei necdum præsentis* ℞. Statui potest, vel quale reipsa erit, quando res exister, & tradetur, vel quale probabiliter putatur futurum, vel si haberi non possit probabilitas futuri pretii, quale omnibus pensatis arbitrio prudentum videtur justum: Notat autem *S. Thom* opusc. 73. c. 10 non esse vitium minoris emere, v. g. segetes crescentes, quàm valituræ sunt maturæ, quia res imperfecta seu necdum apta ad usum, est minoris valoris, cùm ad usum necdum serviat: quòd si eam ità imperfectam emeris, jam factus es ejus dominus, & quod ei accrescit, tibi cedit, utpote domino, unde pretio sic constituto standum est, licèt postea tempore traditionis res multò pluris vel minoris valeret, quia utrimque par fuit periculum lucrandi & perdendi, ità cum communi etiam *Spor.* n. 32. Potestque videri etiam *Castrop.* d. 5. p. 13. Item dicta n. 689. 940.

Q. 166. *Quantum pretium liceat accipere pro re rara & peregrina.* ℞. *Sot. Med. Led. Salon. Valent. Saa, P. Nav. Baun.* & alii cum *Spor.* t. 6. c. 5. n. 25. dicunt venditorem licitè accipere, quantum potest, quia talia nec legitimum nec vulgare pretium habent, cùm enim necessaria non sint usibus humanis, non veniunt in commercium aut taxationem communem, ergo venditor non videtur teneri ea à se abalienare, nisi persolvatur, quod petit, & ità apud Japones pro vilissima re sæpe accipitur pretium magnum. E contrà *Cajet. Nav. Mol. Rebell. Less. Salas, Castrop.* d. 5. p. 3. *Lugo* d. 26. n. 47. *Burgh.* cent. 2. cas. 58. & alii putant non posse accipi nisi pretium, quod prudentis arbitrio spectatis circumstantiis justum censetur, quia in ejusmodi rebus pretium illud censetur justum, quod communiter justum æstimatur, & quod rationabiliter commensuratur valori. Utraque sententia est probabilis, spectatâ tamen ratione videtur secunda esse probabilior. 941.

Q. 167. *Si quis sciat in agro esse thesaurum vel venam auream, an licitè emat agrum communi pretio.* ℞. Utrumque absolutè negant *Vasq. Turr.* & alii cum *Dian* p. 9. t. 5. R. 17. Rationem dant 1. quia non est æqualitas inter pretium & rem emptam. 2. Quia alioquin 942.

quin etiam posses ignaro rustico dare vile pretium pro pretiosa gemma, quam invenisset & cujus pretium non nosset. 3. Quia dolus, qui videtur hic intervenire, nemini favere debet. 4. Quia hoc ipso, quòd quis invenit thesaurum in fundo alieno, media pars debetur domino fundi, secundum dicta n. 106. E contrà affirmant de thesauro *S. Thom.* aliique multi cum *Bonac.* de Restitut. d. 1. q. 3. p. 6. n 7. *Lugo* d. 6. n. 128. *Burgh.* cent. 3. cas. 72., nam hoc ipsum innuit *Christus* rectè factum esse *Matth.* 13.; deinde fundus non emitur ratione rei latentis, sed ratione superficiei; denique quia juxta communem hominum æstimationem illud est justum pretium talis fundi, ergo emens illo pretio plus non peccat, quàm emens falcem herbarum, sciens unam ibi esse pretiosam & sibi valde utilem. Idem dicunt *Lugo*, *Bonac.* & *Spor.* n. 72. de illo, qui emeret rem mobilem, v. g. piscem, in quo reperiret gemmam, aut saccum lanæ hosti ereptum, in quo lateret pecunia, quamdiu enim vendens non sciebat ibi esse gemmam aut pecuniam, non acquirebat illius dominium, & si a quocunque ibi inventa fuisset, media ex parte fuisset inventoris, & media illius, cujus tum erat piscis vel saccus. Circa venam auri vel aliud minerale in agro, *Turr.* & alii dicunt non licitè emi communi pretio, quia censetur pars vel saltem fructus agri, ergo in emptione debet haberi illius ratio: E contrà *Less.* *Bonac.* & alii cum *Spor.* n. 70 dicunt non esse habendam illorum rationem, quod certum videtur in praxi, si emens nescivérit, & bonâ fide emerit, quia nunquam cogetur hoc compensare: Ratio autem universalis est, tum quia in venditione attenditur solus valor & pretium, quo res valet in ordine ad communem usum & in communi æstimatione hominum, non autem in ordine ad peculiarem circumstantiam, quam emptor non tenetur manifestare; tum etiam, quia si talis vena est pars agri, utì probat *Lugo* n. 107., ergo cùm voluerit vendere totum agrum, voluit etiam vendere venam, & quamvìs etiam dicatur esse fructus agri, tamen pretio æstimari non solet, nisi communiter cognoscatur saltem à venditore, alioquin habet se, atque si ibi non esset; tum denique quia probabilis est sententia, quòd tales venæ sint primò occupantis, utì cum *Bonac.* n. 12. docent velut probabile *Less.* *Fill.* & alii, licèt oppositum insinuaverim tanquam probabilius n. 110. *Ad* 1. rationem in oppositum N. deesse æqualitatem, thesaurus enim vel vena ignorata non auget pretium in communi æstimatione hominum. *Ad* 2. N. conseq., quia vile pretium non est pretium gemmæ secundum communem æstimationem hominum. *Ad* 3. N. hic esse dolum, utitur enim jure suo, nec tenetur indicare, quòd thesaurus vel vena sit in agro. *Ad* 4 Leges videntur loqui in casu, quo inveniens apprehendit thesaurum, volens facere suum, quando alter adhuc est dominus fundi, posset enim relinquere in agro, quo casu domino nihil obveniret; si autem emerit agrum, jam est dominus fundi, ergo ei debetur etiam altera medietas.

943. Q. 168. *Quandonam ob lucrum cessans vel alios titulos licitum sit pluris vendere ad creditum.* ℞. §. 1. Licitum est absque alio titulo vendere pluris ad creditum, dummodo fiat intra fines justi pretii, utì rectè *Mendo* in stat. d. 6. n. 43., quia nunquam teneris, per se loquendo, vendere infra summum pretium justum, ergo multò minùs teneris vendere ad creditum, cùm hæc venditio plerumque habeat multa pericula & incommoda adjuncta.

944. §. 2. Ut liceat tibi supra justum pretium vendere pluris ad creditum ratione lucri cessantis, debent adesse sequentia, 1. Ut si hanc mercem non vendidisses huic emptori, fuisses venditurus alteri pro numerata pecunia; Ratio est, quia alioquin non habuisses ex hac merce pecuniam, quâ lucrareris, ergo non ideo tibi cessaret lucrum, quia huic ad creditum vendidisses. 2. Ut tu illâ pecuniâ fuisses negotiaturus ante tempus, quo solvetur. si enim mansura erat otiosa, non ideo tibi cessat lucrum, quia ad creditum vendidisti. 3. Ut propter hoc, quòd ad creditum vendas, non ideo habeas plures emptores, alioquin sic compensaretur damnum tuum. 4. De hoc tuo lucro cessante debet admoneri emptor secundùm dicta in simili de mutuo n. 864., alioquin involuntarius est ad excessum pretii. 5 De hoc lucro detrahere debes, quantùm expensæ & periculum novæ negotiationis judicio boni viri æstimantur: ità omnes, teste *Spor.* n. 31., ex quibus patet rarò excusari Mercatores ex hoc titulo vendentes supra justum pretium, nam dilatio solutionis præcisè non est justus titulus accipiendi plus, quia justum pretium rei secundùm se est illud, quo res valet, quando traditur, & per se loquendo solutio futura est æqualis æstimationis cum præsenti, secundùm dicta n. 869.; & ideo *Roder.* l. 3. c. 7. à n. 29. negat licere pluris vendere ad creditum ob carentiam pecuniæ.

§ 3. Licere pluris vendere ad creditum ob periculum non accipiendi pretium, docent cum aliis 945.
Dian. p. 1. t. S. R. 57. *Less.* l. 2. c. 25. n 33. aliique 20. apud *Moy.* T. 1. t. 6. d. 6. q. ult. n. 6. Item ob periculum sumptuum vel molestiæ, quæ probabiliter timetur futura in obtinendo postea pretio, utì cum communi docent *S. Thom.* opusc. 73. c. 10. *Sot.* *Bannez*, *Prado*, *Moy.* n. 7. *Steph.* t. 4. d. 9. n. 69.; videri tamen potest *Ills.* t. 4. d. 2. n. 402.

Q. 169. *Si nunc bono pretio vendantur, v. g. salpæ, & Titius omnes emat, ut facta earum penuriâ carius vendat, an hoc monopolium sit illicitum.* ℞. *Salas* & alii affirmant: & quidem esse contra justitiam docent *Ang.* *Silv.* *Nav.* aliique cum *Laym.* l. 3. t. 4. c. 17. n. 41. & *Sporer* n. 103., Rationem dant 1. quia sic injustè compelluntur emptores ad augendum pretium. 2. Injustè subducitur Reip. pretium medium & infimum. 3. Talis potest puniri ob talem suppressionem mercium. E contrà dicunt non esse contra justitiam *Mol.* *Turr.* *Bonac* *Fill.* *Less.* l. 2. c. 21. dub. 20. *Castrop.* d. 5. p. 34. n. 6. *Dicast.* l. 2. t. 9. d. 3. n. 164. *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 7. §. 11. n. 11. *Burg.* cent. 2. cas. 19. *Illс.* n. 403.; imò nec esse contra charitatem docent *Mol.* & *Lugo* d. 26. n. 177., dummodo id faciat solus Titius, non inducendo ad hoc etiam alios, & supposito, quòd id lege non prohibeatur, nec ideo notabile damnum causetur Reip. Ratio horum est, quia ità fecit *Joseph* in Ægypto Gen. 41. neque talis impedit alios, quominus etiam emant, si velint; & differendo venditionem in aliud tempus, utitur jure suo. *Ad* 1. rationem in oppositum negant compelli, sed liberè jam emunt cariùs, quod neglexerunt antea emere viliùs. *Ad* 2. & 3. N. assumpt. Hæc sententia est probabilis, sed prima videtur probabilior, nam sic colligere omnes merces in ordine ad inducendam inopiam & augendum postea pretium, est reipsa facere monopolium auctoritate privatâ, quod jure Gentium videtur esse illicitum. 946.

Q. 170. *Quid dicendum sit, si Mercatores conspirent non vendere minoris, attamen adhuc intra limites justi pretii.* ℞. Aliqui dicunt non esse contra justitiam nec contra charitatem, utì refert *Castrop.* n. 3. quia non excedunt pretium justum, nec charitas videtur obligare ad abstinendum à lucro, ne proximus patiatur damnum, alioqui semper vendendum esset minimo pretio: E contrà tamen *Lugo* n. 176. tenet sententiam oppositam, vocatque communem, quia licèt non pecces sic vendendo, tamen peccas suadendo id reliquis, sicuti ordinariè non peccas, si non des eleëmosynam pauperibus, peccas tamen, si suadeas aliis omnibus, ut non dent. 947.

Q. 171. *Quomodo venditor teneatur vitium, vel emptor pretium* 948.

pretium mercis manifestare. ℞. §. 1. Si vitium sit ità manifestum, ut quivis facilè possit advertere, S. *Thom. Sot. Mol. Laym.* & alii rectè dicunt non esse opus manifestare, dummodo vendatur intra fines justi pretii, etiam considerato illo vitio, sibi enim imputet emptor, quòd non attenderit: si tamen advertere non posset ob imperitiam vel aliam invincibilem ignorantiam, docent AA. communiter cum *Castrop.* d. 5. p. 22. n. 7. *Spor.* n. 67. *Ills.* t. 4. d. 2. u. 400. fore obligationem manifestandi, quia respectu hujus emptoris est, atque si esset vitium occultum.

949. §. 2. Si vitium occultum grave obstet tantùm fini intento ab emptore, non autem reddat rem absolutè vitiosam, v. g. Cajus dicit se velle emere bovem ad arandum, tu vendis talem, quem scis esse ineptum ad arandum, scis tamen esse bonum, ut impinguetur pro macello, in hoc casu *S. Anton. Gabr.* & alii putant contractum non posse rescindi, cùm merx sit simpliciter bona & pretio isto digna; sed oppositum probabiliùs tenent *Salon. Sal. Rebell. Castrop. Illſ.* suprà & alii, quia decipis in re gravi, & tenebaris te accommodare menti ementis, qui non aliter consentiebat in pretium: è contrà quando vitium occultum non reddit mercem inutilem fini ab emptore intento, sed adhuc habet commodum usum; item quando vitium est tantum leve, si credas alterum non empturum aut minoris empturum, si manifestares, *Panorm. Rebell.* & alii multi dicunt te teneri manifestare, quia alioquin illa emptio erit ipsi involuntaria; E contrà probabiliùs negant *Sot. Valent.* aliique multi cum *Castrop.* n. 14. & *Spor.* n. 68., quia nec jus naturale nec positivum jubet hoc fieri, cùm res non vendatur pluris, quàm justo pretio, adeoque non fiat ementi injuria, licèt fortè emptio sit secundùm quid involuntaria.

950. §. 3. Si emptor interroget, an vitium insit, vendens tenetur manifestare etiam occultum, alioquin erit dolus dans causam contractui, ergo invalida erit venditio & emptio: quod putat *Spor.* n. 65. esse verum, etiamsi vitium esset leve, quia emptor satìs declaravit se habere voluntatem tantùm conditionatam emendi, si nullum vitium inesset, quod scire voluit: potest tamen tum non manifestato vitio dicere venditor se bonâ fide vendere, spondendo indemnitatem, *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 7. §. 9. n. 29. *Spor.* suprà.

951. §. 4. Emptor tenetur venditori simplici & ignaro manifestare bonitatem vel pretium mercis v. g. gemmæ, quam invenit & vendere vult, nesciens ejus pretium, alioquin emit pretio non justo, quia non tanto, quanti in communi æstimatione valet, ità cum communi *Castrop.* n. 2. Quòd si emens dicat, volo tam multùm dare, si rem des & condones, si fortè valet suprà, putant *Caj. Arm.* & alii satis esse; sed meritò cum aliis contradicunt *Mol. Lugo* d. 26. n. 137. *Spor.* n. 69., quia venditor sic non donat liberè sed ex pacto, quia emptor aliter non vult emere, ergo non est condonatio gratuita sed involuntaria.

952. §. 5. Quando res communi æstimatione vilis, priùs post venditionem cognoscitur esse pretiosa, si empta sit isto communi pretio, justè retinetur, uti si vas aliquod communiter putabatur esse æneum, quod postea invenitur fuisse ex parte aureum, emens communi pretio non tenetur postea aliquid superaddere, *Tamb.* §. 11. n. 41. *Spor.* n. 71. Ratio est, quia quamvis fuerit error in substantia physica, tamen non fuit in morali, id est, non fuit error in illa substantia, prout substabat commercio humano, nam communiter putabatur ænea, res autem justè emitur tanti, quanti æstimatur communiter, sicque nunc per emptionem justam transiit in dominium ementis.

953. Q. 172. *Quid dicendum sit de venditione, in qua intervenit fraus vel mendacium.* ℞. §. 1. Si vendas quid pro quo, v. g. pharmacopola, ne cogatur fateri se non habere certas species petitas, si supponat alias, injustus est peccatque graviter vel leviter pro ratione damni vel periculi ægro causati.

§. 2. Vendens mercem pretio infimo, sed tradens minorem mensuram, ità tamen, ut spectatâ etiam diminutione mensuræ maneatur intra fines justi pretii, adhuc est injustus, inquit *Spor.* n. 75., & tenetur restituere, tum emptori, quia non stat contractui, quem cum illo iniit de tradenda integra mensura, tum aliis Mercatoribus, qui jus habent, ut ementes per talem fraudem à suis officinis non abstrahantur. 954.

§. 3. Si fraude vel mendacio inducas emptorem ad emendum majori pretio, quàm empturus esset, facis injuriam, & teneris restituere, quamvìs pretium, quod dedit, adhuc fuerit intra fines justi pretii, ità *Castrop.* d. 5 p. 35., Ratio est, quia agis contra jus, quod quisque habet, ut fraude vel mendacio non inducatur in aliquod damnum. Ob eandem rationem es injustus & teneris restituere, si fingas literas, vel spargas falsum rumorem de obsidenda urbe, de navibus submersis, quæ tales merces advehebant, aliisque similibus, & ideò cariùs vendas merces tuas, ità *Rebell.* & *Castrop.* Si tamen pretium auctum jam sit falso rumore non causato à te, *Med.* & *Graff.* te excusant à restitutione, si fuisti inscius fraudis, non excusant autem, si fuisti conscius; Consequentiùs tamen dicerent, inquit *Castrop.* n. 5., quòd in utroque vel neutro casu excuseris, nam supposito errore venditur pretio secundùm vulgi æstimationem constituto, hinc veriùs putat *Castrop.* cum *Rebell. Sal.* & aliis in utroque casu te teneri restituere, nam idem pretium nequit esse justum & injustum respectu diversorum, sed respectu illorum, qui rumoris sunt causa, est injustum, ergo etiam respectu aliorum: & ratio à priori est, quia pretium, quod falsis & iniquis rumoribus introducitur, non est voluntariè à Rep. constitutum nec approbatum, ergo simpliciter est iniquum. 955.

§. 4. Si tantùm diceres, aut etiam jurares, rem tibi pluris constare, te pluris vendidisse aliis, te non posse vendere minoris &c., quamvis emens sic inducatur ad plùs dandum, non est obligatio restituendi, quia licèt peccent sic mentientes aut jurantes, tamen satìs notum est talia solere communiter dici ab illis, quamvìs vera non sint, unde sibi imputet, qui credit, ità *Rebell.* & *Castrop.* 956.

Q. 173. *An mercator licitè possit merci admiscere substantiam alienam, v. g. piperi Juniperos, ceræ picem.* ℞. Potest, dummodo etiam proportionatè remittat de pretio, & merx idonea maneat ad consuetum usum, nec reddatur deterior quàm illa, quæ simili pretio venditur ab aliis, ità *Mol. Laym. Spor.* aliique 12. apud *Mendo* d. 3. n. 17. Addunt *Less.* & *Lop.*, si materia secundùm se deterior ità per industriam admisceatur, ut res meliùs temperetur, posse vendi consueto pretio: contradicunt tamen rectè pro praxi *Castrop.* d. 5. p. 6. n. 5. & p. 22. n. 4. aliique cum *Mendo* n. 22., quia sic daretur occasio injuriis, quisque enim facilè judicaret rem suam non obstante mixtione manere æquè bonam, aut fieri meliorem: specialiter autem de vino aquâ mixto dicunt id absolutè non licere *Tambur.* aliique multi cum *Spor.* n. 80. quia vinum in se semper redditur deterius citiùsq; acescit, & admiscere poterit emens, si temperari expediat; itaque non aqua sed vinum vilius erit admiscendum, ut ad commune fori vinum accedat; hoc tamen non obstante docet ex *Rebello Laym.* l. 3. t. 4. c. 17. n. 15. te posse facere admixtionem etiam aquæ ad vinum, si aliter non possis obtinere justum pretium, aut si Magistratus injustè taxârit illius pretium. Addunt, Pistores facere posse panes minoris ponderis, si alioquin justum pretium secundùm Magistratûs taxa- 957.

taxationem consequi non possint, sed rectè notat *Castrop.* p 22. n. 5. non esse facilè præsumendam illam iniquitatem Magistratuum, qui justè taxant pretium, prout communitati expedit, licèt fortè privatus per accidens patiatur damnum, quod aliâ vice facilè compensabitur majore lucro.

958. Q. 174. *An licitum sit vendere in fraudem Creditorum, quibus re venditâ non poteris solvere, quod debes.* R. Non est licitum, si retentâ re, quam vendis, poteras lucrari, aut te reddere potentem ad solvendum, uti constat ex dictis n. 428.; imò quamvis talis venditio sit valida, si facta sit nescienti, tamen si scienti sit facta, rescindi potest à Creditoribus, etiam non restituto pretio, uti jura statuunt; si tamen non rescindant intra annum, P. *Nav. Mol.* & *Less.* dicunt ementem etiam in conscientia esse tutum, sed negant communiùs alii cum *Nav.* & *Laym.*, estque sententia utraque probabilis teste *Spor.* n. 88.

959. Q. 175. *An ille, qui emit rem hypothecatam, id est, ad debita obligatam, teneatur hæc debita solvere.* R. Communis sententia affirmat, quia res transit ad emptorem cum suo onere reali, nec emptor plùs dominii potest acquirere, quàm haberet venditor, hic autem non habebat dominium liberum à debitis. Excipit *Lugo* d. 17. à n. 95., nisi tum sit vendita, quando vendens in extrema necessitate poterat distrahere rem alienam, sicuti enim posset in ea necessitate consumere, ità potest illam vendere tanquam liberam onere, ut sic plenum accipiat illius pretium.

960. Q. 176. *An liceat uti falsâ monetâ.* R. Si est falsa tantùm formaliter, id est, si appressa sit forma seu signum Principis sine ulla authoritate, dummodo materia sit bona, licitum est, quamvis enim cudens peccârit, tamen si postea exponatur, habet valorem intrinsecum & communem: è contrà si est materialiter falsa, quia vel deest pondus communiter requisitum, vel deest justa materia saltem ex parte notabili, qui scienter exponit, peccat contra justitiam cum onere restituendi. Quòd si quis ignoranter exposuerit, tenetur recipere & commutare, si resciat, aut probetur exposuisse: Similiter qui acceptavit etiam ignoranter, si postea advertat defectum & nesciat à quo acceperit, tenetur supprimere, aut detecto vitio vendere, quanti potest; neque potest exponere pro pleno valore, ut se reddat indemnem, error enim meus soli mihi debet nocere, & ex eo quòd sim deceptus, non est mihi licitum decipere alterum, sed detrimentum illud assignare debeo meæ improvidentiæ vel casui, *Nav.* aliique, ità ut *Spor.* n. 30. meritò dicat esse omnium: hinc audiendus non est *Dian.* p. 3. t. 6. R. 3. dicens eum probabiliter non obligari ad restitutionem, qui bonâ fide exposuit, uti accepit. De cusione monetæ videri potest *Th. Hurt.* de Resid tom. 2. ubi à pag. 495. fusè probat ex *S. Th.* & aliis non esse sine gravissimis causis immutandum valorem monetarum, sed relinquendum secundùm æstimationem intrinsecam materiæ, uti valet apud illos, cum quibus sunt commercia: sufficere tamen rationem probabilem, quâ Princeps judicat id necessarium esse ad bonum commune, docet contra alios à pag. 498. Denique notat *S. Th.* opusc. 73. c. 9. ex *Arist.*, esse vitium usuræ, si quis cudat monetam, ut seipsum reddat ditiorem, intendendo tantùm ejus multiplicationem sine necessitate Reip.

961. Q. 177. *Quid addendum sit circa emptionem rei furtivæ, vel pro pretio furtivo.* R. Seqq. §. 1. Emptor, quamvis sit bonæ fidei, non fit dominus rei furtivæ sibi venditæ, sed res manet domini, cujus fuit; Venditor tamen etiam malæ fidei fit dominus pretii, sed plerumque cum obligatione restituendi: È contrà si quis pretio furtivo emat merces, vendens ex vi emptionis non fit dominus pretii, sed dominium illius manet apud illum, cujus fuerant pecuniæ; emens tamen fit dominus mercium. & ità habetur ex jure partim naturali partim positivo secundùm dicta n. 694. possuntque videri *Laym.* l. 3. t. 4. c. 17. n. 21. *Spor.* t. 6. c. 5. n. 53. & alii passim. Quòd si venditor & emptor sciverint rem esse alienam, restitui debet pretium emptori, res domino, uti omnes docent, quia contractus ex utraque parte est nullus, & si res absumatur ab emptore, uterque in defectu alterius in solidum tenetur restituere, priùs tamen emptor, quia cùm absumpserit, censetur magis nocuisse domino, ità cum aliis *Tambur.* l. 8. t. 2. c. 8. n. 6. *Spor.* n. 59.)

§. 2. Si vendas equum, quem bonâ fide putas esse tuum, Cajus autem dato pretio emit, sciens non esse tuum sed esse Sempronii, tu acquiris dominium pretii, nec teneris quidquam restituere, non Sempronio, uti n. 966. dicetur; nec Cajo, qui voluntariè in te transtulit dominium pretii, sciebat enim equum esse alienum, & tamen dabat pretium volens se eo abdicare, ut jus qualecunque in equum vel aliquem ejus usum acquireret, *Spor.* n. 58. 962.

§. 3. Si bonâ fide mercem propriam vendidisti, sed pro pretio furtivo, (aut secundùm *Lugo* d. 6. n. 171.; si pecuniam furtivam accepisti pro debito:) si compareat dominus pretii, teneris restituere, si adhuc exstet; si autem consumpseris, vel per mixtionem feceris tuum, ad nihil teneris, quia non es factus ditior, nam propter illud dedisti mercem tuam, alioquin non daturus, ità P. *Nav. Sanch Sayr. Vasq. Laym.* n. 23. *Dian.* p. 4. t. 4. R. 67. *Dicast.* de Restitut. d. 2. n. 25. & d. 5. n. 190. *Spor.* suprà. Idem est, si bonâ fide emisti triticum alienum & per mixtionē fecisti tuum; si autem adhuc esset impermixtum, deberes restituere etiam cum jactura tui pretii, *Persch.* pag. 572. Notat etiam rectè cum aliis *Dicast.* d. 5. à n. 185. & *Persch.* suprà, si fur pecuniam aut aliud simile jam antecedenter fecisset suum per mixtionem tibique donaret, te posse retinere, quia dat rem suam: limitant *Sanch.* & alii n. 1078. referendi, nisi sit impotens ex aliis bonis restituere; sed adhuc oppositum velut probabile tenent *Mol.* t. 2. d. 328. *Less.* l. 2. c. 20. n. 168. *Persch.* suprà, & fusiùs pag. 128., cùm enim acceptans non moverit ad donationem illam injustam, sed eam supponat, nihil est, quod eum obliget ad negligendum suum commodum, quamvis per accidens inde sequatur incommodum tertii. 963.

§. 4 Etiam bonæ fidei emptor, qui eâdem fide alteri vendidit rem alienam, postquam hoc cognovit, tenetur pretium emptori restituere, si subsit periculum, ne res à domino repetatur, *Valent. Sanch. Mol. Less.* aliique communiter. Ratio est, quia jura disponunt, ut venditor regulariter teneatur emptori de evictione rei, sicuti emptor tenetur venditori de evictione pretii, uterque enim tenetur alterum servare indemnem, si res vel pretium à vero domino evincatur, uti pluribus explicat *Castrop.* t. 32. d. 5. p. 28. 964.

§. 5. Si furatus es Titio equum, & hunc vendas pro 60., & postea redimas pro 50., satisfacis reddendo equum Titio, & compensando damnum, si aliquod causatum est, lucrum autem illud, quod redimendo fecisti, non est fructus equi sed tuæ industriæ, uti rectè *Mol.* t. 3. d. 721. n. 10. contra *Sanch.* Vide dicenda n. 967. 965.

§. 6. Si Cajus bonâ fide emit equum à Titio pro 50., quem equum Titius furatus erat Sempronio, & Cajus eundem equum bonâ fide revendidit Antonio etiam pro 50., *Bann. Sot. Med. Covarr. Arrag. Led. Sayr.* P. *Nav.* dicunt Cajum teneri hoc pretium restituere Sempronio, quia si equum retinuisset, debuisset hunc illi restituere, pretium autem successit in locum equi: è contrà hoc probabiliùs negant *Caj. Nav. Fil. Laym. Sanch.* l. 2. c. 23. n. 187. *Dian.* p. 2. t. 15. R. 11. *Lugo* d. 17. à n. 105. *Burgh.* cent. 1. cas. 87. *Spor.* n. 57., quia pretium, quod accepit ab Antonio, non 966.

non est Sempronii sed erat Antonii, & nunc transiit in dominium Caji, neque Cajus ex illa venditione est factus ditior, unde satis est Sempronio, quod retineat jus ad equum suum existentem apud Antonium, simulque habeat actionem contra Titium. Nec verum est, quòd pretium succedat in locum rei, nisi ubi leges ita statuunt in certis contractibus, aut saltem nisi quando pretium est debitum pro re, quam debitor habeat, quod hic non est, cum equus non sit in Caji potestate.

967. §. 7. Si Cajus in posito casu equum illum revendidisset pro 60., sicque lucratus esset 10., *Bonac.* & alii cum *Fil.* t. 22. n. 84. dicunt Cajum teneri excessum illum dare Sempronio, quia Cajus in hoc est factus ditior ex re Sempronii, res autem domino suo lucratur, quæ sententia vera est, si Titius Cajo vendidisset intra infimum justum pretium v. g. si equus esset saltem 60. Imperialibus dignus, tum enim excessus ille esset justum pretium equi: Si tamen justum pretium equi essent etiam 50., quos dederat Cajus, *Mol. Rebell. Less. Laym. Lugo* n. 19. *Dian.* p. 3. t. 5. R. 41. *Haun.* t. 3 n. 251. *Burgh.* suprà negant teneri ad hunc excessum, quia est fructus industriæ vel fortunæ, si enim esset fructus naturalis, Sempronius posset illud repetere, quamvis equum recepisset, quod dici non debet, quia recepto equo habet, quod suum erat, ergo in nostro casu satis est, si Cajus det Sempronio pretium commune, quo similem æquum comparare possit.

968. §. 8. Si Cajus illum equum Sempronii à Titio fure accepisset titulo gratuito, v g. donationis, & summo pretio revendidisset, *Mol. Less.* aliique communiter cum *Lugo* n. 105. *Petsch.* pag. 560. *Spor.* n. 57. rectè dicunt Cajum teneri pretium dare Sempronio, alioquin planè ex re aliena fieret ditior: & certum videtur, quod non satisfaciat dando pretium infimum, sic enim Sempronius non reciperet rem suam æquivalenter, quia talis equus communiter non potest infimo pretio emi, ergo tenetur dare saltem pretium medium, quia hoc censetur pretium quasi naturale rei; probabiliter tamen docent *Lugo* & *Haun.* non teneri dare excessum illum usque ad summum pretium quia cum res communiter non possint vendi summo pretio, hic excessus censetur fructus industriæ potius quam rei.

969. §. 9. Si fur rem Caji sublatam furto donaverit Titio, qui eam vendiderit, & acceptum pro ea pretium donaverit Sempronio, potest retinere Sempronius, quia Titius, ex cujus liberalitate Sempronius factus est ditior, fecerat pretium illud suum, uti suppono, *Tambur.* l. 8. t. 3. c. 3. §. 1. n. 13. *Petsch.* pag. 561. Si tamen Titius scivisset rem esse Caji, in defectu furis teneretur restituere, quia vendendo fecisset injuriam Cajo.

970. §. 10. Si equus Sempronii, quem Cajus bonâ fide emit vel accepit à fure, pereat apud Cajum, etiam ex gravi culpa Caji, Cajus ad nihil tenetur secundum dicta n. 143 non ex re accepta, quia nihil ideo habet; neque ex injusta acceptione, quia culpa Caji non erat formaliter injuriosa Sempronio, cum de illius jure nihil sciret.

971. §. 11 Quamvis scias rem furtivam esse ab aliis emendam vel consumendam, tamen facis injuriam, si emas animo retinendi, uti sequitur ex dictis n. 49., quia quilquis emet vel consumet, ille cooperando furi faciet injuriam domino, ergo præveniens in emendo vel consumendo, prævenit in injuria. Quòd si prudenter præsumeres rem à domino jam haberi pro derelicta, posses dare aliquid etiam vilissimum, ut acciperes, & sic faceres tuam, non titulo emptionis sed occupationis; domino tamen postea comparenti deberes reddere, si eam reipsa non habuisset pro derelicta, tum enim se non abdicâsset dominio, *Tambur.* l. 8. t. 2. c. 8. num. 14. Dixi, animo retinendi, quia posses modico pretio emere animo reddendi domino, si datum pretium refundat, sic enim utiliter geris illius negotium, teneris tamen tunc in illum inquirere, *Laym. Spor.* n. 61. Quod si ex prudentibus argumentis judicâsses dominum voluisse refundere etiam magnum pretium, ideoque tu illud furi dedisses, ut rem domino vendicares, posses hanc tamdiu detinere, donec dominus pretium illud tibi refunderet, uti contra *Lugo* docent multi cum *Less. Tambur.* n. 11. & 15. *Spor.* num. 62. & 68.; ratio est; quia tum bonâ fide egisti ex prudenter præsumpta voluntate ejus, debesque censeri utiliter gessisse negotium illius, ergo non debes inde pati damnum. Ex hac ratione fortè excusari potest, si Magistratus hanc ferat legem, ut Judæis liceat emere res ad se delatas, quas bonâ fide putant non esse furtivas; quòd si deprehendantur fuisse furtivæ, dominus, si recipere velit, teneatur Judæo refundere pretium. id enim aliquibus videtur esse utile publico, 1. quia Judæi communiter dant, ideóque tantum repetere possunt parvum pretium. 2. Quia alioquin res furtivæ alio deportantur sine spe recuperandi. 3. Quia si non refundatur pretium, erunt nihilominus ex Judæis, qui emant, & se emisse negent, sicque majus damnum patientur domini.

§. 12. Licitum est bona fidelium injusto bello à Piratis capta emere, & in proprios usus convertere sine onere restituendi, uti ex decretis S. Congreg. ab *Urb* VIII. approbatis docet *Verjuys* in Pasto. Mission. t. 4. a. 13., meritò tamen aliquin Congreg. addebant requiri animum restituendi sic empta, si domini comparerent, & pretium datum redderent, ratio autem est, quia voluntas dominorum præsumitur esse, ut potius fideles in suum commodum habeant quam infideles. Et ita quóque quamvis *Less.* in auct. V. *Beneficium.* cas. 6. dicat non licere ab hæreticis emere bona Ecclesiarum & Monasteriorum, nisi cum animo restituendi ea cum fructibus omnibus, tamen *Verju.* absolutè putat licere Catholicis, etiam sine conventione cum Papa vel Generali Ordinis emere talia bona immobilia ac retinere, quamdiu à propriis dominis occupari non possunt, nec interea esse obligationem ad interesse aut ad solvendum aliquid pro fructibus, quia etiam hic est præsumpta voluntas Papæ & dominorum, quòd potiùs velint jura & fructus cedere Catholico quàm manere in manibus acatholicorum sine spe recuperandi: si tamen acatholicus emeret, careret hoc jure, quia Ecclesia illi non favet. Quòd si bona sint mobilia, v g. Calices, debent restitui, & quando bonâ fide sunt empta, potest repeti pretium; si autem nesciatur ad quam determinatè Ecclesiam spectent, satis est restituere alicui Ecclesiæ ejusdem Diœcesis aut Ordinis cum conditione dandi vero domino, si comparuerit. V. *Arsd.* t. 2. p. 2. t. 6. *in Res. de hæret.* q. 10 972.

§. 13. Si prudenter dubites, an res venalis sit furtiva, quia possessor videtur esse malæ fidei, illicitè emes, quia te exponis periculo usurpandi alienum; sine causa tamen dubitare non oportet, quia delicta non præsumuntur. Quòd si tu ipse bonâ fide rem possederis, & superveniat dubium, an sit tua, poteris vendere, si emptori admonito te obliges de sustinendo evictionis periculo, *Laym.* n. 27. *Ducasl.* de Rest. d. 5. n. 215. *Petsch.* pag. 554. 973.

Q. 178 *Quis sit dominus rei venditæ.* ℟. Jure civili & Gentium dominium mercis etiam traditæ non antea acquiritur emptori, quàm pretio persoluto vel assecurato per cautionem pignoris vel fidejussoris, aut per fidehabitionem, quam *Stryck* de caut contr. s. 2. c. 8. l. 14. dicit non esse præsumendam, sed ab emptore probandam, licèt in hoc contradicant *Barb.* & alii. Quando autem venditor principalis est Ecclesia, 974.

fiscus vel Minor, res per venditionem Ministri, Procuratoris vel Curatoris non alienatur ante actualem solutionem, uti ex L. *Si Curator*, 5. *De jure fisci*, & *Gl.* ibid. colligunt *Mol. Less. Laym.* & *Castrop.* apud *Ills.* t. 4. d. 3. n. 190. In dubio autem censetur alius venditor tradens mercem cedere dominium emptori, multò magis si jam recuset pretium rei emptæ, vel pro soluto habeat, & contentus sit promissione, uti communiter fit, & tum merx hoc ipso transit in dominium emptoris, vel ex jure positivo, uti vult *Mol.*, vel ex jure naturæ & intentione contrahentium, uti vult *Lugo* d. 20. n. 17., nam alioqui censetur venditor tum priùs velle se abdicare dominio, quando præstatur pretium, vel aliquid æquivalens, ideoque manet venditoris, & si ablata fuerit, debet huic restitui; si autem sit vendita pretio tantùm assecurato, *Caj. Med. Nav. Rebell. Bonac.* aliique apud *Lugo* n. 16. dicunt adhuc debere præferri venditorem, quia res est loco pretii; E contrà *Covarr. Mol. Vasq. Laym. Castrop. Lug. Ills.* n. 204. & alii æquè probabiliter negant, quam sententiam discussis utrimque rationibus defendit *Pirsch.* à p. 657., quia talis merx est sub dominio emptoris, non aliter atque res aliæ; neque verum est, quod res talis maneat hypothecata seu obligata venditori, nisi expressè fit de hoc conventum, sed transit in dominiū emptoris sine reali onere rem afficiente: quod *Conf.* quia si res talis ab emptore vendatur tertio, primus venditor haberet actionem in hunc tertium pro obtinendo pretio, quod primus emptor necdum persolvisset, res enim illa, utpote hypothecata, transiret cum onere, hoc autem negant adversarii, ergo signum est obligationem solvendi non esse realem, quæ mercem ipsam afficiat, sed esse tantum personalem. Neque universaliter verum est, quòd pretium sit loco rei, uti n. 96*. dictum est.

975. Q. 179. *Quid addendum sit circa rem duobus venditam.* R. Hæc pauca: Si prior emptor solvit pretium, posterior, qui non solvit, licèt rem habeat, non acquirit dominium. Nec posterior tum acquirit quando cum primo emptore initum est pactum non vendendi alteri, tum enim apponitur clausula *Constituti*, id est, venditor constituit se possessorem pro emptore, ideóque hic emptor incipit possidere, & præcessit æquivalenter traditio, hinc posterior venditio est invalida. Quòd si posterior emptor, cui res etiam soluto pretio tradita est, sciverit priorem venditionem, præsumitur fraus, & prior emptor intra annum à die scientiæ habet jus evincendi rem; si tamen intra annum non repetat, secundus emptor, si non induxit venditorem, etiamsi sciens emerit, in utroque foro est tutus, & solus venditor personaliter obligabitur primo emptori, ac tenebitur de damnis, ità citatis Juribus & Authoribus *Spor.* à n. 86. poteſtque videri etiam *Laym.* l. 3. t. 4 c. 17. §. 4.

976. Q. 180. *An facto contractu venditor teneatur mercem tradere.* R. Aliqui negant, & putant satisfacere solvendo interesse, quod saltem pro foro externo videtur probabile; tamen absolutè dicendum est teneri tradere, quia ad hoc determinatè se obligavit per venditionem, uti rectè *Bartol. Covarr. Menoch. Castrop.* d. 5. p. 23. *Illf.* t. 4. d. 2. n. 409.

977. Q. 181. *Ad quem spectent fructus vel alia affixa rei venditæ.* R. §. 1. Si aliud nihil conventum sit, fructus tam maturi quàm immaturi actu pendentes in re determinata vendita, licèt necdum tradita, spectant ad emptorem, uti leges decernunt apud *Less.* l. 2. c. 21. n. 100. *Illf.* n. 401. *Spor.* n. 93., Ratio est, quia sunt veluti pars rei, quæ emptori debetur, hinc si vinea habens uvas empta sit ante autumnum, traditio autem fiat, postquam uvæ à venditore collectæ sunt, detrahendum est de pretio, quanti uvæ tempore contractûs pendentes æstimabantur, *Mol. Lug. Less.* suprà. Similiter pensio domûs elocatæ pro tempore post venditionem sequente spectat ad emptorem, quia habet se per modum fructûs pendentis, tunc nondum perceptibilis à venditore. Similiter vendito equo censetur venditum frænum; item venditâ domo, licèt necdum persoluto pretio, ad emptorem spectant seræ, claves, clavi, clavisque affixa.

§. 2. Quoad fructus non pendentes actu, sed futuros seu nascituros ex re, dissentiunt AA. apud *Illf.* 978.
à n. 411., nam Juristæ communiter, ad quos accedunt *Nav. Mol. Rebell. Sa, Sanch. Diana* p. 4. t. 4. R. 139. dicunt, si res necdum sit tradita, nec præstitum pretium vel saltem cautio pro illo, fructus manere venditoris, 1. quia cùm hic maneat dominus rei, res domino fructificat. 2. Quia videtur iniquum, ut emptor percipiat fructus ex re, & venditor non possit frui pretio. E contra *S. Anton. Silv. Rosell. Arm. Lop. P. Nav. Castrop. Less.* n. 109. *Spor.* n. 94. & Theologi communiter ac probabiliùs putant eos spectare ad emptorem, si res sit absolutè vendita etiamsi necdum sit tradita, nec cautum de pretio, quia quandocunque nascentur, sunt connexi cum re de se ferente tales fructus tanquam accessorios, ergo cùm emptori debeatur res, debentur etiam illi fructus. Unde *ad* 1. rationem oppositam dicunt rem fructificare domino, nisi alteri sit debita, nam similiter dicitur perire domino, hoc tamen non obstante sæpe perit emptori, cui debita est, licèt necdum illius sit dominus, uti n. 983. dicetur. *Ad.* 2. Id compensatur per hoc, quòd ad emptorem pertineat periculum rei; pretium autem futurum, quod solvetur venditori, est, per se loquendo, æqualis valoris cum pretio præsente jam persoluto, uti n. 869. dictum est.

§. 3. Nomine fructuum hic non venit thesaurus; 979.
nihilominus si aliquis tertius thesaurum reperiret in re vendita & tradita, etiam non persoluto pretio, media pars deberetur emptori & non venditori, *Illf.* n. 414.

§. 4. Si emptio vel venditio rescindatur ob læsionem supra dimidium, fructus temporis intermedii pertinent ad emptorem, sicut & periculum ejus ad illum pertinebat, *Mol. Sa, Less.* dub. 15. *Spor.* num. 28. 980.

Q. 182. *An vendens rem frugiferam ad creditum possit contrahere cum emptore, vel de retinendis fructibus rei venditæ, donec persolvatur pretium, vel si emptor velit fructus, de pensione solvenda.* R. Si venditori emergat damnum vel cesset lucrum ex dilatione solutionis, aut si retineat in se periculum rei venditæ, potest repetere fructus saltem ex parte, uti statuit lex apud *Spor.* n. 96. Quòd si contrahentes velint tamdiu rem non censeri venditam sed quasi elocatam sub certa pensione, usque dum solvatur pretium, periculo remanente apud venditorem tanquam dominum, etiam licitum erit. Præterea putant *Lugo* d. 25. num. 140. *Spor.* num. 97. *Beja* p. 1. cas. 19. venditorem posse translato rei dominio velle retinere sibi jus ad fructus, donec solvatur pretium, túmque elocatis fructibus exigere aliquam pro his pensionem; imò quamvis venditori nullum emergat damnum nec cesset lucrum, tamen *Covarr. Mol.* & alii putant posse petere pensionem absolutè ob fructus, quos percipiet emptor ex re, donec persolvatur pretium, quia si res non fuisset vendita sed elocata sub pensione annua, liceret hanc accipere, ergo licebit, etiamsi fuerit vendita, quia emens ex venditione nullum habet majus incommodum: sed oppositum tenendum est, nam res vendita transiit in dominium emptoris, qui etiam inter incommoda habet, quòd res, si pereat, ipsi pereat, ergo illi debentur fructus rei, ergo tu injustè exigis pensionem ob fructus, qui nec sunt rei tuæ, nec tibi debiti, ita *Rebell. Less. Laym. Castrop.* d. 5. p. 26. n. 11. & alii communiter. 981.

Q. 183. *An liceat emere ab aliquo rem frugiferam, cum* 982.
pacto

pacto de retrovendendo, ita ut emptor possit cogere venditorem ad rem redimendam, non computatis fructibus interea perceptis. ℞. Negant S. Anton. Panorm. Sot. Salas & alii cum Castrop. d. 4. p. 9. n. 7., quia illa non tam esset venditio, quàm oppignoratio, de qua n. 1115. Licebit tamen hoc, dummodo ab initio habeatur ratio majoris pretii pro valore praevisorum fructuum, ob quos res antecedenter est magis aestimabilis. Quòd autem venditioni adjici possit pactum retrovendendi, dicetur n. 992.

983. Q. 184. *An aequum sit, quòd res absolutè vendita, si pereat ante traditionem, pereat emptori.* ℞. Videtur negari posse, 1. Quia res perit domino, venditor autem manet dominus, quamdiu non tradit. 2. Quia videtur iniquum, si emptor damnum ferat ob rem non suam. Sed tenendum est cum communi id aequum esse, quia jura sic statuunt, uti dictum est num. 705., possuntque videri Laym. l. 3. t. 4. c. 17. n. 12. Castrop. d. 5. p. 14. Ills. t. 4. d. 2. n. 410. Ad 1. rationem oppositam, ℞ Res perit domino, abstrahendo a dispositione juris, & quando alteri non est debita, C., si jura aliter disponant, vel res debeatur alteri. N. Ad 2. N. esse iniquum, nam venditor vicissim fert incommoda, uti quòd non possit rem vendere alteri, & è contrà emptor commoda, nam percipere potest fructus rei, secundùm dicta n. 977. & 978. Dixi, absolutè vendita, si enim tantum conditionatè sit vendita, & ante conditionem impletam pereat aut fiat deterior, damnum est venditoris, Ills. suprà. Vide dicta n. 705.

984. Q. 185. *Quid addendum sit circa emptionem Chirographorum vel crediti alieni.* ℞. Seqq §. 1. Quamvis Caj. Panorm. aliique apud Lugo d. 26. n. 95. quos sequitur Dian. p. 1. t. 8. R. 49. dixerint Chirographa aliaque debita immatura, id est, posthac solvenda, quamvis sint certa, & absit damnum, nec cesset lucrum, posse minoris emi, eamque sententiam probabilem agnoverint Less. Mald. Lug Sanch. in Conf. l 1. c. 7. d. 17. Laym. n. 33. Burgh. cent. 1. cas 45. aliique plures apud Moy. t. 1. t. 6. d 6. q. ult. n 11. eò quòd jus post annum recipiendi 100. videatur quid minus quoad humanum usum & aestimationem quàm 100. praesentes, tamen absolutè tenendum est oppositum, cum S. Th. Sot. Castrop. p. 13. num. 6. Mend. d. 6. nu. 74. Lugo num. 96. Loth. t. 10. a. 2. Carden. in 1. crisi d. 63. c. 5. & in 2. crisi d. 25. c. 4. Spor. num. 49. aliisque communissimè, atque ideo primam sententiam improbabilem esse dicunt Mol. Bann. Salas, uti refert Moy. nu. 10. Ratio est, tum quia in hoc committitur usura ob virtuale mutuum, uti rectè Busenb.; tum etiam quia pecunia certò futura non est minùs aestimabilis quàm praesens, uti constat ex dictis n. 869. Excipiunt tamen Nav. Less. Lugo aliique communiter, nisi ejusmodi Chirographa vel debita obtruderentur, nam n. 935. diximus merces ultroneè oblatas vilescere, & meritò tum praesumitur subesse vitium vel periculum, notatque sapienter Lugo suprà, in praxi communiter veram esse primam sententiam, quia vix unquam erunt Chirographa aut debita tam certa, ut absit omne periculum sortis, sumptuum aut molestiarum; ut tamen liceat minoris emere, non sufficit, si damnum emergat vel lucrum cesset soli venditori, licèt oppositum insinuet Carden. in 2. crisi d. 25. nu. 39., nam non ideo est titulus pro emente, alioqui possem etiam in mutuo plus recipere, etiamsi soli mutuatario, nisi mutuarem, emergeret damnum vel cessaret lucrum, quod nemo dicet.

Obji. L. Minus. ff. De Reg. Juris dicitur; *Minùs est actionem habere quàm rem.* ℞. Lex tantùm vult jus *ad rem* esse minus quàm jus *in re*, licèt unum quoad utilitatem possit aequivalere alteri.

985. §. 2. Si Titius per Chirographum se statuerit debitorem 100. aureorum Cajo, qui solus sciat Titium non esse solvendo, aliqui putant Cajum posse vendere chirographum communi pretio, quia Titius in communi habetur potens, ergo chirographum in communi aestimatione est dignum tanto pretio; sed dicendum est Cajum in hoc peccaturum, 1. contra charitatem, quia proximo dat occasionem damni; 2. contra justitiam, quia chirographum illud est veluti merx habens vitium intrinsecum; Amic. Silv. Less. d. 10. Loth. t. 10. a. 3.

§. 3. Si Titius debeat 1000. Principi, qui debeat 1000. Hospitali, & Titius obtineat, ut solvendo Hospitali, satisfaciat Principi, Salas. & Mol. d. 313. dicunt Titium fore injustum, si cum Hospitali contrahat, ut pro debito 1000. acceptet 500.; Lugo d. 26. n. 103. nihil in hoc advertit injustitiae; Tamb. l. 8. t. 3. c. 7. §. 8. n. 7. & Spor. n. 51. probabiliùs sic distinguunt, si Titius antehac tantò minoris emerat jus Hospitalis, nihil fore injustum, quia poterat, ob difficultatem obtinendi, tantò minoris valere; si autem priùs non emerat, facit injustè, quia Princeps transferebat in Titium onus solvendi Hospitali 1000. debitos à Principe, ergo Titius acceptârat debitum Principis liberum ab omni difficultate, ergo injustè detrahit ob difficultatem. 986.

§. 4. Si Titius, quia est in gratia Principis, facilè consequi possit debitum, quod Cajus, cui debetur, difficulter impetraret, plures apud Lugo n. 94. & cum Loth. a. 3. dicunt non licere Titio minoris emere à Cajo; sed Mol. Less. Bonac Sylv. Laym. & Lugo supra, Dian. R. 50. Burgh. cent. 1. cas. 50. Spor. n 48. Ills. n. 401. probabiliùs dicunt licere, quia aestimatio talis debiti non pendet ex commodo vel circumstantia unius aut alterius hominis, sed ex publica aestimatione, quanti nempe aestimaretur, si v. g. sub hasta venderetur, licèt huic vel illi ob singularem circumstantiam sit futurum utilius. V. dicta n. 906. 987.

§. 5. In casu, quo debitum periculosum vel difficile potest minoris emi, Mol. d 361. negat debitorē ipsum posse illud emere minoris, vocátque sententiam oppositam omnino improbabilem; sed probabiliùs contradicunt Nav. Fagund. Tamb. Less. l. 2 c. 21. n. 70. Burgh. cent. 1. cas. 50. Lugo n. 101 Spor. n. 50. aliique apud Sanch. dub. 18., dummodo ipse non sit causa minoris aestimationis, quia jus ad tale debitum minùs valet in communi aestimatione; meritò tamen dicit Laym. n. 33. ejusmodi negotiationem periculo non vacare. 988.

§. 6. Si Cajus debeat Titio 100., & pro interesse singulis annis quinque, rogétque Sempronium, ut debitum in se suscipiat ad 4. annos, promittens ei post 4. annos satisfacere, Sempronius autem primo anno refundat Titio capitale, sicque se liberet ab interesse solvendo, Lugo in Resp. mor. l. 6 dub. 9. & de Just. d. 28. à n. 134. putat Cajum post 4. annos teneri Sempronio refundere 120., quia hic contractus ab initio fuit justus. Docet autem rectè S. Th. Opusc. 73. c. 9. si Cajus habeat reditum annuum 6. aureorum, & quia jam indiget pecuniâ, Titius eum emat ad annos 3. pro 16. aureis, esse usuram, quia plus acquiritur vel saltem certitudinaliter speratur, quàm detur, estque virtuale mutuum. 989.

§. 7. Si Cajus praetendens sibi deberi 1000. à Titio, hanc actionem litigiosam vendat Sempronio pro 400., & addat se gratis donare reliquos 600., Justinianus, L. Ab Anastasio, 23. Cod. Mandati, reprobat venditionem, ac statuit Titium satisfacere solvendo Sempronio solos 400, quos Cajo dedit pro cessione illa, eò quòd per tales mercaturas litium, dentur occasiones vexandi proximum. Hanc tamen Constitutionem exolevisse putant aliqui apud Haun t. 10. n. 107., & saltem videntur supponere omnes cum Haun. n. 190. esse poenalem, adeóque in conscientia non obligare, nisi post sententiam Judicis. V. Stryck. s. 4. c. 2. §. 9. & seqq. 990.

991. Q. 186. *An Principi sit licitum vendere officia temporalia.* R. *Adr.* & *Salon.* dicunt de jure naturæ esse illicitum, 1. quia Principes non sunt domini, sed tantùm administratores Reip., & officiorum. 2. Quia sic sæpe excluduntur aptiores & digniores, ergo non providetur bono communi, ad quod tamen de jure naturæ tenetur Princeps. 3. Quia talibus emptoribus datur occasio iterum emungendi subditos, ut pretium recuperetur. *Az.* p. 3. l. 8 *de vendit.* c. 7. q. 2. ostendit hoc prohiberi jure positivo, tamen addit passim non observari, etiam in Romana Curia; & licèt *Ill.* t. 4. d. 2. n. 406. dicat ex gravibus causis posse id excusari, rarò tamen prævalebunt gravissimis incommodis, quæ enumerat *Az.* q. 3.; sed *Haun.* t. 10. num. 110. dicit non esse operæ pretium plura dicere circa hoc, quia quidquid dixeris, consuetudo prævalebit; curandum tamen est, inquit, ut serventur, quæ jure naturæ servanda sunt, nempe ut venditiones moderato pretio fiant, & talibus personis, quæ creduntur officio bene functuræ.

992. Q. 187. *Quænam pacta adjici soleant venditioni.* R. sequentia: 1. *Commissorium*, ut si intra certum tempus non solvatur pretium, res censeatur non empta, sicque emptor dicitur cadere *in commissum*. 2. *Adjectionis* in diem, ut si intra certum tempus aliquis alius plus obtulerit, res censeatur non empta, sed vendi possit alteri. 3. *Retrovendendi*; sed necessarium est, inprimis ut absit contractus *Mohatra*, de quo dictum à n. 902.; deinde ut servetur æqualitas, uti pluribus *Mol.* d. 375. *Less.* l. 2. c. 21. d. 14. *Lugo* d. 26. à n. 183. *Spor.* t. 6. c. 5. n. 101.

993. Q. 188. *Quomodo rescindi possit venditio.* R. 1. Mutuo consensu; nec emptor tunc tenetur restituere fructus, quia stante contractu cesserunt illi tanquam domino. 2. Si adfuerit pactum commissorium vel addictionis in diem, uti nu. 992. dictum; & tum fructus compensari debent venditori. 3. Per actionem redhibitoriam, vel quanti minoris, de qua num. 715 4. Propter læsionem ultra dimidium, uti habet communior contra *Less.* relatum n. 624. Duratque hæc actio usque ad 30. annos. Quòd si inculpabiliter facta sit talis læsio, potest lædens manere in contractu, supplendo defectum, nec tenetur compensare fructus interea perceptos: hoc autem jus rescindendi quandoque competit læso etiam contra tertium, cui res alienata est. 5. Per restitutionem in integrum, de qua n. 677. dictum. V. *Ill.* t. 4. d. 2. à n. 414.

994. Q. 189. *Quid sit retractus, & quomodo liceat eum impedire.* R. Retractus, est jus, quod habet, v. g. proximior consanguineus, ad rescindendam venditionem rei immobilis, oblato pretio, quo ab extraneo vel remotiore consanguineo emebatur: fit autem communiter intra annum & diem; & retrahens, sibi tantùm potest redimere, non alteri, *Castrop.* d. 5. p. 29., quem vide. Potestque retrahens emptorem in dubio cogere ad jurandum, quanti emerit, uti docent *Tiraq. Reinkinck* & alii. Quomodo autem liceat impedire retractum, docebit casus sequens.

995. Titius emit domum à Cajo & solvit 300., sed timens ne domus retrahatur à consanguineis, ut hos deterreat, cum consensu Caji scribit in instrumento se daturum 500. *Quæritur*, an licitè: *Respondet Less.* in auct. V. *Contractus* cas. 7. hìc committi dolum, qui in jure dicitur *Stellionatus*; addit tamen ex neutra parte esse culpam gravem, nam si quis emens ulnam panni 14. florenis simulet se dare 20., aut si merces vituperet, ut sic deterreat alios, & solus emat, per hoc non facit injuriam aliis emptoribus, tum quia non inducit ipsos, ut pluris emant, tum quia quando agitur de notabili commodo proprio, nemo tenetur alteri veritatem aperire, quâ cognitâ commodum impediretur. Addit Cas. 9., licèt Titius mentiretur, mendacium esse merè officiosum. Concludit, etiam sic eludi posse retractum, si conveniat inter contrahentes, ut domus ematur 500. sed simul se obliget venditor ad 200., post contractum condonandos. Verùm, inprimis certum est, si alter habens jus retrahendi refudisset Titio 500., teneri Titium hos 200. restituere, quia nullo justo titulo habet: deinde reliqua, quæ addit & concludit *Less.*, etiam videntur difficilia, nam à nu. 69. diximus cum communi, si quis alterum impediat à consecutione boni, ad quod habet jus; aut licèt jus non habeat, si tamen impediat dolo vel mendacio, inferri injuriam, quisque enim habet jus, ne fraude vel mendacio impediatur, ergo cùm hi habentes jus retractûs impediantur dolo vel mendacio, fit ipsis injuria, & incurritur obligatio compensandi damna inde secuta, secundùm prudentum æstimationem.

De jure retractûs videri potest etiam Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 6.

ARTICULUS II.

Quid sit Negotiatio, & quibus illicita.

RESP. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam, cariùs vendendo vel permutando lucretur. Quod quia est obnoxium periculo multorum peccatorum, & valde distractivum, ac indecens statui Clericali sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus, ità ut mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, ut ait *Less.* quem *V. l.* 2. *c.* 21. *n.* 4. & *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 7. *Bon. de contr. d.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *Lugo d.* 26. *n.* 23. *Unde resolves*, 996.

I. Si Clericus semel iterumque tantùm negotietur in materia non gravi, v. g. libros, cruces, &c. emat, ut occultè iterum vendat cariùs, non est mortale. *Mald. Fill. Dian. Lugo n.* 24.

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant, quia vendunt fructus suorum prædiorum vel agrorum. *Mol. to.* 2. *disp.* 342. *n.* 8. *Less. num.* 5. *Lugo n.* 29. Uti nec, si greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant, *Lugo l. c.* Ubi tamen negat, licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eò quòd (licèt non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag. V. l. c.*

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui, ex *Mol. n.* 10. *Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, cariùs vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, *Vid. Lugo n.* 36. *Trull. t.* 2. *l.* 7. *c.* 20. *d.* 19. *Barbos. de jur. un. l.* 1. *c.* 40. *n.* 1.

ADDENDA.

QUæst. 190. *Qualis negotiatio, & quibus Clericis sit prohibita.* R. §. 1. Licitum est omnibus emere cum animo vendendi sine lucro; quia non est prohibita negotiatio, nisi fiat causâ lucri, uti habetur Cap. *Secundum*, Ne Clerici vel Monachi: Unde si Clericus emerit aliquid, ut consumat, & postea pretium illius crescat, vendere potest, sperans se viliùs empturum, est enim actus œconomicæ prudentiæ. S. *Th. Mol. Sa, Laym. Castrop.* t. 16. d. 4 p. 13. §. 3. n. 3. *Lugo* d. 26. n. 31. Similiter potest emere plura pro securitate suæ provisionis, & quod superfluet, etiam cariùs vendere, quia emit animo obviandi periculo defectûs, qui sæpe multùm nocet, *Lugo* n. 32. 997.

§. 2. Licitum est Clerico emere materiam, ex qua conficiat artefactum & vendat, uti fecerunt S. Paulus & an- 998.

& antiqui Monachi victitantes labore manuum, *Leff.* l. 2. c. 21. n. 5. *Castrop.* suprà. Lugo n. 27. Hinc Cap. *Ejiciens*, Dist. 88. dicitur, *Quicunque rem comparat, non ut ita integram & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator.* Similiter emi potest equus rudis, ut cultior vendatur, quia potius venditur industria quàm res empta, quantùm attinet ad excessum pretii, *Castrop.* suprà.

999. §. 3. Coquere cerevisiam ex proprio hordeo eámque vendere, non est negotiatio prohibita Clericis, *Manriq. Lez. Gob.* in Quin. t. 5. c. 11. à n. 11., qui n. 13. addit probabile esse, quòd possint etiam emere hordeum, ut confectam inde cerevisiam vendant: Addunt *Manriq. Delbene* & alii, teste *Gob.* n. 14, etiam posse emere uvas & vinum vendere, dummodo ipsimet vel eorum familiares vinum exprimant; Unde quando id negant licere *Mol. Castrop.* n. 4. *Lugo* n. 34., addunt, si fiat per homines conductos; & similiter dicunt illicitum esse emere lanam, ut vendant pannos ab artificibus conductis faciendos. Quamvis autem *Mol.* aliique cum *Castrop.* putent illicitum esse etiam ex lana propriorum animalium conficere pannos per conductos famulos ad vendendum, tamen *Lugo* dubitat de hoc, potest enim Clericus vendere lanam suam & operas suorum ministrorum, uti ei licitum est vendere vinum ex suis vineis expressum, uti fatentur *Mol. Marta, Barb. Gob.* n. 12. Notat tamen rectè *Lugo* in ejusmodi moralibus attendendum esse ad communem sensum & æstimationem, quid nempe censeatur esse vel non esse negotiatio.

1000. §. 4. *Gob.* n. 10. putat in Germania licitum esse in Monasteriis per famulos vendere vinum & panem, id enim propriè non esse habere tabernam aut negotiari, sed sua vendere transeuntibus.

1001. §. 5. *Mol. Laym. Castrop.* n. 4. dicunt illicitum esse Clerico emere jumenta, ut ea pro pretio elocet, quia videtur esse quædam negotiatio; sed dubitat *Lugo* n. 34., quia emere potest domum, ut elocet, quando enim emit, fecit sua, nec prohibetur sic empta elocare, ergo.

1002. §. 6. Dedecet Clericum exercere officium proxenetæ, id est, mediatoris inter vendentes & ementes; non tamen facilè erit mortale, inquit *Castrop.* n. 9.

1003. §. 7. Quamvis negotiari prohibeatur quivis Religiosus, etiam non Clericus, (exceptis fortè Novitiis, qui in odiosis non veniunt nomine Religiosorum, uti notat *Lugo* n. 25.) tamen *Med. Leff.* n. 4. *Laym.* l. 3. t. 4. c. 17. n. 38. *Castrop.* n. 1. & 4. aliique communiter dicunt intelligi solos Clericos sacris initiatos; sed *Vega, Tab. Saa, Salas* aliique cum *Lugo* suprà putant Clericos etiam in Minoribus constitutos, si beneficium habeant ad sustentationem sufficiens, contineri prohibitione, quia hos nulla necessitas excusat & in ipsis valent omnes rationes prohibitionis, ac leges prohibentes utuntur simpliciter nomine Clerici.

1004. §. 8. Quamvis *Mol. Rebell.* & alii cum *Castrop.* n. 6. dicant Clericum peccare mortaliter, si per unicum actum negotietur in materia gravi, tamen putant aliqui probabilem esse sententiam *Caj. Salas*, *Delbene* de Imm. Eccl. c. 5. d. 3. f. 3. & aliorum, qui id negant. Et quoad negotiationem in materia non gravi, consentiunt omnes communiter cum *Busenb.* suprà: item plures apud *Lugo* n. 24. qui assentitur, si negotiatio non fit in maxima Summa: Rationem dant, quia negotiari videtur sonare habitum seu frequentiam, quæ non est, si unâ tantùm vel alterâ vice fiat. Vide *Delbene*.

1005. §. 9. Si Clericus negotietur per alium, v. g. si pecuniam exponat, alius autem addat industriam, multi apud *Lugo* nu. 36. dicunt esse illicitum; *Med. Arm. Mol. Rebell.* aliique communiter cum *Laym.* n. 40. *Castrop.* n. 7. dicunt non esse saltem mortale, veniale tamen esse docent *Mald.* & *Mol.*, quibus consentit *Rebell.* si per seipsum rationes dati & accepti exigat; *Turr.* dicit, per se loquendo, & ratione prohibitionis, nequidem esse veniale, ac consentit *Lugo*, addens tamen posse esse veniale aut etiam mortale, si Clericus se simul parùm aut nimiùm tali negotiationi implicet: *Leff.* n. 6. meritò dicit id indecorum esse nec faciendum absque justa causa.

§. 10. Si adsit necessitas propriæ personæ vel familiæ, quæ aliter non haberet commodam sustentationem, cessat prohibitio, quia cùm sit facta ob decentiam illius status, non censetur prohibere id, quod necessarium est ad decenter vivendum, *Laym.* n. 39. *Castrop.* n. 8. *Lugo* n. 37. Imò etiam licitum est in necessitate gravi pupilli, viduæ vel personæ miserabilis, uti docent *Mol. Regin.* & alii cum *Castrop.* suprà. 1006.

An sit negotiatio, si Clericus suis sumptibus curet imprimi librum à se compositum, ut inde reportet lucrum, videri potest *Gob.* post n. 27. in append. Quid autem licitum sit Religioso Societatis Jesu, videri potest *Lugo* n. 35. Vide etiam dicenda l. 4. n. 1374.

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Censûs, & an licitus.

RESP. Is est, cum certâ summâ pecuniæ v. g. 100. » florenis, emo a te jus percipiendi quotannis ex » bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, sive fructifera, » certam aliquam pensionem seu censum, v. g. florenos » 5. annuos vel 6. prout consuetudine, vel lege » taxatum erit. Ità ut hic non sit mutuum & usura, si » aliàs pravam intentionem non habeas, sed vera emptio » & venditio, quâ emitur, non præcisè ipsa pensio, » sed jus eam percipiendi; quod longè minùs valet, » ideoque minoris emitur; licèt post multos annos » pretium longè superet. *Mol. to. 2. disp. 381. Leff. l. 2. c.* » *22. d. 1. Lay. l. 3. t. 4. c. 18. & cæteri communiter.* Rectiùs tamen *Lug. d. 27. n. 20.* probat ad excusandum » censum ab usura, dicendum esse, non emi pensiones, » neque jus ad illas, neque fructus, sed potius partem » ususfructûs talis prædii, super quo census constituitur; » ità ut dominium totum directum prædii maneat » apud venditorem; dominium verò utile, seu » jus ususfructûs, ex parte vendatur. *Unde resolvuntur* » *sequentes Casus*, qui etiam ex natura emptionis & » venditionis solvi possunt. 1007.

I. Hic contractus est injustus, si non servetur pretium » justum à lege, vel consuetudine probatum, » quomodo pro Germania constituit Carolus V. ut jus » ad 5. tantùm pro 100. ematur. »

II. Non solùm licitus est census realis, id est, constitutus » super re aliqua, ut suprà dictum, ex cujus » utilitate pensio extrahatur, ità ut ad quemcunque » res transeat cum illa obligatione & onere; sed etiam, » (saltem ex natura rei, & seclusâ prohibitione legis » positivæ) personalis, & constitutus immediatè super » persona, quæ suâ operâ & industriâ utilis sit & fructum » aliquem pariat, vel bona in spe vel re habeat, » unde pensio duci possit: alioqui enim jus, quod » venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus » ficititius: Ita probabiliter *Covarr. Leff. d. 3. & 4.* » *Salas dub. 3. n. 2. &c.* contra *Nav. Mol. to. 2. disp. 387.* » *Lug. n. 25.* ubi censum merè personalem illicitum » esse; docet esse probabilius & prolixè probat. »

III. Iniqui sunt venditores seu censuarii, qui emptoribus, » sive censualistis obligant rem non potentem » reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit; » aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditis. » *Bon. to. 2. de contract. d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.* »

IV. Sicut cùm in emptione res perit, perit damno » emptoris, sic etiam in censu reali, si res, super quam » impositus est census, pereat, vel fructus ejus absque » culpa venditoris, tunc enim perit census, ità ut » emptor

"emptor, sive censualista non possit amplius percipere fructus sive censum; quia qui emit, suo periculo "emit. *Bon. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 255.* Unde ad hoc in"commodum cavendum, inventus est sequens modus:

" V. Licitum est, ùt probat *Tol. l. 3. c. 46. & Less. c.* "22. d. 11. contractui censûs adjungere aliud pactum "assecurationis, ut si res, super qua fundatus est cen"sus, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihil"ominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis eum "statuere, vel restitutâ sorte eodem pretio redimere. "Debet tamen hoc pactum venditori compensari, "augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, "minorem pensionem designando. *Bon. n. 30.*

" VI. Ex natura rei licitus est, non tantùm census "irredimibilis, sed etiam redimibilis, cùm ex una "parte, tum utriusque, ùt patet ex terminorum expli"catione, quia irredimibilis census dicitur, cùm ven"ditor non potest illum pro suo arbitrio redimere: re"dimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori "eandem Summam, quam accepit; atque ità rursus "sibi emendo, quod antè vendiderat. Utrimque re"dimibilis dicitur, cùm ità conventum est, ut tam "emptor, quàm venditor possit emptionem factam "resolvere, & Summam, quam dedit, repetere, *Less.* "*d. 10. Dian. p. 2. t. 5. M. R. 76.* Vide dicta *de pacto re*"*trovend. in empt. suprà.*

" VII. Nihilominus, quia contractus censûs redi"mibilis ex parte emptoris est res periculosa, suaderi "non facilè debet, nam in *Constit. Martini V. & Calixti* "*III. PP.* uti & *Caroli V. Imper.* usurarius contractus ju"dicatur. Verùm id intelligi debet, secundùm præ"sumptionem fori externi; præterquam quòd illæ "Constitutiones multis locis eatenus non sint rece"ptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non "adversantur, ùt notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 18.*

" VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, "& nititur eventu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p. 7.* "*t. 9. R. 70.*

ADDENDA.

1008. Quæst. 191. *Quid præterea notandum sit circa contractum census.* R. Sequentia. §. 1. Definiri potest universaliter, quòd sit contractus, per quem certo pretio emitur jus percipiendi pensionem ex re fructifera alterius, vel ex ipsius persona propter negotiationem, laborem vel industriam utili. Alius est reservativus, si ex re tua alteri transscripta reservâris tibi pensionem: alius consignativus, si alter tibi super bonis suis consignet, seu constituat pensionem. Differt à locato & emphyteusi per hoc, quòd in his percipiatur pensio ex re propria & alteri concessa solùm quoad dominium utile, hic ex re aliena. Qui censum vendit & postea tenetur solvere pensiones, dicitur censuarius, qui autem emit & cui postea solvitur pensio, dicitur censuista seu censualista. *Lugo d. 27. n. 1.*

1009. §. 2. Si dones prædium alteri eâ conditione, ut annuè præstet 100. ex illius fructibus, non est venditio, nec permutatio, nec locatio, nec in rigore census, sed donatio sub modo & gravamine, adeóque contractus innominatus, *do, ut facias*, vel *do, ut des*, *Castrop. tr. 32. d. 6. p. 3. n. 3.* Neque est census, si Princeps alicui propter obsequia constituat pensionem annuam, cùm non constituatur super re vel persona utili, ideóque illa extinguitur morte Principis aut pensionarii, nec transit ad hæredes, *Less.* in auct. *V. Census*, cas. 1.

1010. §. 3. De censibus contractu utrimque oneroso constitutis decrevit *Pius V.* 1. Ut statuantur tantùm super re immobili, fructifera, certis finibus designata. 2. Ut fiant non nisi in pecunia numerata præsentibus testibus ac Notario. 3. Ut nullæ anticipatæ solutiones fiant aut in pactum deducantur. 4. Ut censuarius non teneatur solvere pensionem, si casu fortuito non percipiat fructus. 5. Ut censuario liceat vendere rem censui subjectam, Censuistæ tamen priùs offeratur, ut si velit, intrà mensem emat. 6. Ut non fiat pactum, quo censuarius propter moram solutionis teneatur ad pœnam, item ut ex pensionibus non solutis non constituatur novus census. 7. Ut censuarius non sustineat onera, quæ ex natura hujus contractûs ad eum non spectant. 8. Ut re pereunte aut redditâ infructuosâ, pereat cum proportione census. 9. Ut census semper maneat eodem pretio redimibilis, censuista tamen admoneatur bimestri ante. 10. Potest tum censuista cogere censuarium ad redimendum intra annum. 11. Ut censuarius non cogatur redimere, si nolit. 12. Censum aliter constituendum declarat esse usurarium. 13. Ut hæc serventur, si census antehac constituti vendantur. 14. Ut pretium censûs semel constitutum non mutetur in gravamen censuarii. Has omnes conditiones latè explicant *Lugo* s. 4. & seqq. *Castrop.* de Just d. 6. p. 16. breviùs *Pirrh.* l. 5. Tit. 19. à n. 85.; sed *Less.* l. 2. c. 25. n. 33. meritò dicit Decretum illud, uti & alia aliorum Pontificum circa census, non esse recepta in Belgio: *Spor.* t. 6. c. 6. n. 11. dicit certum esse, quòd Bullæ illæ in nostra Germania receptæ non sint in eo rigore: *Ills.* t. 4. d. 2. n. 447. dicit Decreta *Caroli V. Martini V. Calixti* III. & *Pii V.* quatenus restringunt jus naturale, pluribus locis, uti & in nostra Germania recepta non esse: idem docent *Tann.* & *Pirrh.* nu. 84. *Platel.* dicit illam prohibitionem *Pii V.* non esse receptam in Belgio, Germania & Gallia, uti patet ex praxi contraria, nam homines passim non faciunt sibi scrupulum, si contraveniant: itaque hic videndum est, quid de jure naturæ sit licitum vel illicitum.

§. 4. Non obstat æquitati contractûs censualis, 1011.
quod pretio finito ematur jus ad pensiones in infinitum, quæ decursu temporis longè superaturæ sunt pretium, ità cum communi *Castrop.* p. 12. Nam similiter pretium agri est finitum, licèt illo ematur jus ad fructus in infinitum percipiendos. Ratio à priori est, quia æstimatio talium pensionum, & multò magis juris ad illas, semper decrescit proportionaliter, quò enim pensiones sunt in spe remotiore, tantò sunt minùs æstimabiles, compensatio autem & æqualitas per hoc habetur, quòd periculum amittendi censum aut pensiones, etiam sit perpetuum, uti & carentia pretii, ex qua communiter etiam in perpetuum cessat lucrum vel emergit damnum.

§. 5. Pretium censûs à Censuario irredimibilis de- 1012.
bet esse ferè duplo majus quàm redimibilis, uti omnes fatentur, & observatur in praxi, inquit *Lugo* *num.* 138., unde quò census magis accedit ad irredimibilem & recedit à redimibili, eò majori pretio emi debet à censuista: è contrà si censuario maneat libertas redimendi, & censuistæ imponatur onus revendendi ad arbitrium Censuarii, hoc onus est pretio æstimabile, ideóque meritò minuitur pretium censûs, *Laym. Pirrh.* n. 72., communiter autem in Germania pretium pro censu redimibili ex parte solius censuarii sunt 100. pro 5. quamvis possit plùs aut minùs dari pro varietate circumstantiarum loci & temporis, *Pirrh.* num. 79. Addunt *Tambur.* L. 9. T. 2. c. 5. & *Sporer* nu. 29. receptissimam esse consuetudinem, ut pro censu reali & personali utrimque redimibili, etiam cum pacto assecurationis justum pretium sint 100. in 5. hinc *inferunt*, si census constituatur sine pactis censuarium gravantibus, justè minori pretio emi, vel eodem pretio majorem pensionem constitui, v. g. sex aut etiam plures pro 100.

§. 6. Census emi potest, spectato Jure Naturæ, mi- 1013.
nori pretio, quàm fuerit ab initio constitutus, ità cum communi *Less.* l. 2. c. 22. n. 47. *Sporer* n. 30., & in re consentit *Castrop.* p. 22. §. 2., quia talis census habet se per modum mercis, quæ vendi potest summo, medio vel infimo pretio: hinc *Dian.* p. 2. t. 8. R. 36. excusat illum, qui

qui valde rogatus emit censum 9. annuorum pro 80. quia merces ultroneæ meritò vilescunt, uti num. 935. dictum est. Putant quoq; *Dia. Tamb* c.3.n.11. aliiq; etiã posse emi minoris, quamvis pretium à Principe vel à Magistratu fuerit taxatum, quia Lex statuens certum pretiũ censibus, intelligitur de censu, quando primùm constituitur, non autem de censu constituto, si postea vendatur, dicúntq; id ubiq; ferè in praxi esse receptũ.

1014. §. 7. Merces æstimatæ constitui possunt loco pretii, quia æquivalent, & hoc ipso, quòd tradantur pro pensione emenda, licèt priùs æstimatæ non fuerint, jam accipiunt determinatam æstimationem & rationem pretii, *Castrop.* §. 4. n. 2.

1015. §.8. *Nav. Mol. Less.* aliiq; cum *Cast.* §.5.n.4. docent contra *Rebel.* & *alios* ex debito vero ac legitimo creari posse censũ, eò quod videatur perinde esse aliquem liberare obligatione solvendi, aut ab ipso solutionem accepisse; imò §. 6. contendit cum *Sot. Mol. Less.* & *aliis* contra *Salon. Rebell. Salas*, & *alios*, etiam ex pecunia credita constitui posse censum, quia tali pecuniâ creditâ emi possent merces à debitore, ergo etiam emi potest census: rectè tamen notat *Castrop.* in foro externo ordinariè præsumendam fraudem vel usuram. Vide *Casp. Rodericum* de annuis redit. L. 1. q. 13., ubi optimè resolvit: adde tamen, quæ habet L. 2. q. 14. à n. 31. Item vide *Onnate* d. 76. sect. 5. & d. 77. sect. 2.

1016. §. 9. Census constitutus ad longum tempus censetur esse bonum immobile, uti habet communior cum *Lugo* d. 27. n. 8., nisi fortè constituatur in re mobili, v. g. in grege ovium, quod fieri posse docent *Pirrh.* n. 78 aliiq; plures apud *Castrop.* p.23.§.1. ubi §§. sequentibus examinat, super quibus constitui possit census.

1017. §. 10. In dubio, an census constitutus sit redimibilis nec ne, censeri debet irredimibilis, ità *Covarr. Lugo* n. 7. *Spor.* n. 6. Ratio est, quia cùm constet de venditione censûs, & non constet de pacto retrovendendi apposito, venditio præsumitur absoluta, quia factũ illud novi pacti additi non præsumitur, nisi probetur.

1018. §.11. Si Titius tantùm fingat se velle redimere censum, ut sic inducat Cajum ad minuendam pensionem, peccat contra Justitiam & tenetur restituere, *Lugo* d. 22 n. 177. aliique communiter cum *Tambur.* c. 6. §. 9. Ratio est, quia facit dolum, qui dat causam contractui diminutionis, ad quam non habet Jus. *Nec refert*, quòd fingens se velle accusare alterum possit retinere pretium oblatum, secundùm dicenda n. 1086. *Nam* hic justè posset accusare, uti suppono, ergo hic venditur vera potentia accusandi, nec alteri inde sequitur aliud onus vel præjudicium, sed potiùs commodum: ibi autem per talem dolum imponitur Cajo onus diminutionis.

1019. §. 12. *Mol. Less. Salas*, aliique multi cum *Castrop.* p. 37. §. 1. tenent censualistam non teneri acceptare redemptionem censûs per partes, licèt oppositum teneant alii apud *Lugo* n. 115. Ratio priorum est, quia videtur onus, debere sic membratim recipere pecunias suas, nec posse iterum simul ad alium finem applicare, in quod onus non censetur consensisse censualista, si nullum initum sit pactum.

1020. §. 13. *Valent. Veg. Salas, Tann. Castrop.* p. 24. §. 6. n. 7. *Pirrh.* n. 81. docent rem censui subjectam non debere inscio censualistâ vendi alicui, à quo difficulter aut minùs securè accipietur pensio, quia censualista habet Jus ad rem illam, utpote sibi obligatam, ergo non debet Jus illud per ejusmodi venditionem cum damno fieri ipsi deterius.

1021. §. 14. Si res censui subjecta absque culpa censuarii pereat, vel tota vel ex parte, aut in perpetuum reddatur infructuosa, non debetur pensio, vel de hac detrahendum est pro rata, quia pereunte re perit Jus rei inhærens. *Med. Tol. Rebel. Mol. Less.*, quamvis id negent de quibusdam censibus *Covarr.* aliique multi cum *Castrop.* p.31.n.3 Quòd si res talis uno tantùm vel altero anno non redderet fructus, si aliis annis tantos reddat, ut hoc cõpensari possit, debebitur pensio, per se loquẽdo, uti debetur ex agris, licèt tertio aut quarto anno nihil adferant, quia quiescunt, *Less. Tan. Pirrh* n. 80.

§. 15. Persona, super qua creatur census, debet posse & velle suâ industriâ, labore aut negotiatione lucrari pensiones annuas, aut saltem habere proventus ex bonis aliis, alioquin erit purum mutuum & palliatio Usuræ, uti notant communiter omnes cum *Pirrh.* n. 78. & *Spor.* n.24. Vide etiã *Onn.* d. 78. s. 1. Excipiunt cum *Tamb.* §.2.n.3. censum vitalitium, de quo jam dicetur. 1022.

§. 16. Census vitalitius non consistit in eo, quod ematur Jus percipiendi aliquid ex re vel ex persona aliena, sed potiùs in contractu sortis, in quo contrahentes se exponunt æquali periculo lucri & damni, cùm mors sit adeo incerta: hinc *Dian.* p. 7. t. 9. R. 60. sic explicat, quòd censualista per hunc contractum sponsionis dicat censuarium non tamdiu victurum, ut recipiendo 10. annuè, recepturus sit successivè totam summam, censuarius autem è contrà quasi spondeat se tamdiu aut etiam diutiùs victurum, ubi adest utrimque incertitudo, spes lucri & periculum damni. Hunc autem censum esse justum docent *S. Thomas* Opusc. 72. c. 9. aliique innumeri cum *Castrop.* p. 13. n. 2. Quòd autem attinet ad pretium illius, debet hoc relinqui prudentum arbitrio, habitâ ratione ætatis, complexionis ac modi vivendi illius personæ, ad cujus vitam constituitur, minoris enim emi debet, si constituatur super vita juvenis vel hominis robusti, quàm si senis vel infirmi, & fieri posset, inquit *Less.* in Auct. v. *Societas officiorum*, ut aliquando 16 in 100. constituerentur. Non potest autem huic censui addi pactum, ut, si redimatur, refundatur idem pretium à censuario, quo ab initio venditus est, quia quando postea redimeretur, jam transiissent aliquot anni de vita ergo pauciores pensiones restarent solvendæ, quàm ab initio, ergo Jus ad eas non potest tanti revendi, *Tambur.* l. 9. t. 2. c. 3. n. 5. *Sporer* num. 5. 1023.

Occurrit hic dubium: Titius pridie trium Regum anno 1706. dedit Cajo mille ad censum vitalitium, cujus primam pensionem levaret in termino trium Regum anno 1707. moritur autem Titius die Omnium Sanctorum anno 1706. *Quæritur*, an hæredi Titii debeatur pars pensionis pro rata temporis decursi.

Pro parte negante est, 1. Quia Jus ad illam pensionem erat personale, Jus autem personale non transit ad hæredem, ergo cùm ante terminum Regum 1707. non sit obligatio solvendi, & persona Titii tum ampliùs non sit, nemo tum est, cui pensio deberetur. 2. Hic pensionarius est veluti usufructuarius, qui secundùm communem omnium, gaudet solis fructibus actu perceptis seu collectis. 3. Est praxis plurium locorum, ut nequidem pro rata temporis solvatur tali hæredi.

Pro parte affirmante est, 1. Quòd census vitalitius fit ad alimenta & ad sustentationem vitæ, nam collocans vult vivere pensione, ne vivens capitali, tandem consumat; ergo æquum est, ut pensio currat cum proportione & respectu ad vitam, quæ sustentari debet & sustentatur à die constituti censûs: hinc *Molin.* t.3.d.635. n. 8. rectè & universaliter dixit: *Pensio in alimenta pensionario est assignata, eaque de causa pro rata temporis, quo vixerit, est ea ad eadem alimenta solvenda*: 2. Si Titius Festo omnium Sanctorum transtulisset in Cajum Jus ad pensionem, respondens suæ vitæ, Titius fuisset respectu istius Juris mortuus civiliter, & tamen Festo Regum deberetur illi pensio pro rata temporis, uti certum est, ergo etiam nunc debetur, licèt mortuus sit naturaliter, quia in his, & respectu temporis decursi æquivalent mors civilis & naturalis, uti rectè innuit *Cardinalis De Luca de Benef. Disc.* 100. n. 1. 3. pensio vitalitia habet se prorsus, uti pensio assignata Clerico pro alimentis & sustentatione vitæ, uti rectè *Garzias* p. 2. c. 1. n. 120. & certũ videtur, nam utraque est personalis, est ad sustentationẽ, finitur morte pensionarii, nec est jus ad eam nisi anno elapso; atqui pẽsio clerici mortuo pensionario debetur hæredi pro rata temporis decursi, uti tenent *Alberic. Gabr. Zech. Peregr.* uterque *Mol. Co-*

varr. variar. Resolut. c. 15. n. 13. *Garz.* suprà, *Tondut. Lotter. Galli* de Contr. d. 37. n 8. aliique communiter, ergo. 4. Quando intra annum redimitur ordinarius census, sive realis sive personalis, debet solvi pensio pro rata temporis decursi, uti habet communis cum *Castrop* Tract. 32. Disp. 6. Punct 37. § 4. & *Haunold*, Tom. 4. de contractu censûs n. 363. etiamsi nunquam sit obligatio solvendi aliquid ante annum evolutum, ergo similiter, si intra annum desinat census vitalitius. 5. Si censuista ordinarius moriatur intra annum, debetur hæredi census pro rata temporis præteriti, ergo etiam si moriatur censuista vitalitius, nam hæc tantum est differentia inter hos census, quòd prior velit suo hæredi manere Jus ad capitale, posterior autem velit secum emori capitale, quod est in favorem hujus censuarii, ergo hic censuista non debet saltem quoad pensionem esse deterioris conditionis, quàm prior. *Rationem* universalem omnium à priori dant *Castrop.* & *Haunold* suprà, quia omnis censuarius debet pensionem ob interusurium pecuniæ à censuista ei traditæ, sed hoc interusurium incipit à die constituti censûs & dividitur pro divisione temporis, potest enim solus censuarius ab initio uti, & per totum decursum temporis lucrari illis pecuniis; est autem iniquum, ut ex re censuistæ ditescat cum hujus jacturâ; quia *Locupletari non debet aliquis cum alterius jactura*, Regul. 48. Juris in 6 Et L. 10. ff. *Mandati* dicitur: *Bonæ fidei hoc convenit, ne de alieno lucrum sentiat*, ergo dicendum est, quòd pensio habeat eandem divisionem temporis, ergo currit & cadit censuistæ cum lapsu temporis, & consequenter hæredi Titii debebitur pro rata temporis.

Hæc secunda sententia videtur æquior & probabilior: nec rationes oppositæ urgent: *nam prima* manifestè retorquetur in pensione Clerici mortui, quæ etiam personalis est &c., & tamen pro rata temporis solvenda est hæredi. Itaque dico cum *Castrop.* & *Haunoldo*, *quòd ex conventione partium solutio actualis non debeatur ante finem anni, revera tamen debitum solvendi contrahitur secundum lapsum temporis.* Ad 2. Nego habere se veluti usufructuarium, tum quia alioquin hæres pensionarii non gauderet pensione, nequidem totius anni decursi, si pensionarius eam ante mortem suam non percepisset vel exegisset; tum maximè quia ipse non utitur pecuniâ alienâ, & licèt uteretur, id non fieret *salva pecuniæ substantia*, ergo non est usu-fructuarius: imò in pecunia (per se loquendo) constitui non potest usu-fructus, cum pecunia sui usu consumatur, *Less.* L. 2. c. 3. n. 17. *Laym.* Lib. 3. Tract. 1. c. 6. n. 2. *Ad* 3. Abstraho ab alia fortassè alicubi consuetudine; nec inquiro, an hæc sit justa vel injusta, sed tantùm resolvi, quid debeat fieri spectato jure communi & naturâ hujus contractûs; si enim quis sciat aliam esse praxin alicubi, & nihilominus det ad censum vitalitium, resignat suo juri: de cætero etiam sunt, qui contrarium practicant, & interrogati Juris-Consulti in Diœcesi Monasteriensi dixerunt id, quod dixi, & negarunt se scire aliquid de contraria consuetudine. Itaque consultum est, ut dum initur contractus, exprimatur, quid circa hoc fieri debeat post mortem censuistæ, ut sic occurratur huic dubio.

1024. § 17. Quamvis nescias modum contrahendi per censum vel alium contractum licitum, si tamen videas viros probos & prudentes passim contrahere hoc vel illo modo, & velis contrahere modo optimo, si modus sit, quo excusantur alii, etiam tu excusaberis, licèt illum explicitè nescias, ità *Valent. Less. Laym. Tambur.* aliique cum *Sporer* n. 27. Ratio est, quia in his intentio implicita idem operatur quod expressa, uti Jura loquuntur: debet tamen etiam alter contrahens saltem virtualiter & implicitè consentire in istum alterum modum, uti diximus n. 144. Pro intelligendis meliùs & explicandis hìc dictis de contractu censûs, utile erit legere, quæ habentur in *Vind. Gobat.* P. 2. Prop. 18.

Q. 192. *Quænam pacta licitè adjiciantur contractui censûs* R. Seqq. §. 1. Censui reali licitè adjicitur pactum 1025.
commissorium, ut scilicet, si censuarius pensionem non solvat intra certos annos, res censui subjecta cadat in commissum, id est, fiat illius, qui emit censum, dummodo tres conditiones adsint, inprimis quòd venditor culpâ suâ non solverit, cum potuerit: deinde ut pœna illa proportionetur culpæ, nam pro parva pensione non soluta non potest prædium magni valoris cadere in commissum: denique ut pro onere talis pacti augeatur venditori pretium, ità *Tolet. Castrop.* d. 6. p. 24. §. 5. *Tambur.* Lib. 9. t. 2. c. 4. §. 4. n. 1. *Sporer* t. 6. c. 6. n 15.

§. 2. Licitè additur etiam personali censui pactum 1026.
rescissorium, ut scilicet venditor, si intra certos annos non solverit pensionem, teneatur emptori rescisso cōtractu, totum pretium restituere, neque ob hoc pactū opus est augeri pretium, *Medin. Castrop. Tamb. Sporer.*

§. 3. Etiam licitè additur pactum, ut non possit re- 1027.
dimi per partes, sed tantùm totus simul. *Sot. Ban. Tol. Less Tamb.* §. 6. *Spor. Lugo* d 27. n. 15. contra alios: nec ideo videtur remittendum de prĕtio, *Castrop.* §. 2.

§. 4. Etiam licitè additur pactum, ut non possit re- 1028.
dimi, nisi in eadem præcisè moneta, quæ data est, sive valor ejus crescat sive decrescat, supposito quòd quando census constituitur, sit æquale periculum incrementi ac decrementi, tum enim accedit novus contractus sortis, ità *Less.* & *Lugo* n. 137. qui à n. 242. dicit etiam in simili casu addi posse pactum de non redimendo, nisi in eadem moneta, sed in majori vel minori summa, juxta majorem vel minorem valorem, quem moneta illa tum habuerit. De pactis, quæ censui addi possunt, videri possunt plura apud *Castrop.* toto p. 24. An autem addi possit pactum assecurationis, non tantùm respectu sortis, sed etiam respectu lucri, vide dicta n. 876.

DUBIUM X.

Quid sit Cambium.

RESP. Cambium, quod permutationem significat, » 1029.
hìc accipitur pro sola permutatione pecuniæ: Et » est contractus, quo Campsor aliquis Campsario vo- » lenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sor- » tem. Quod si sine intentione usuraria fiat, ob titulos » justos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum: » Unde cùm quatuor sint Cambiorum genera, nimi- » rum 1. Cambium minutum seu manuale, 2. Cambi » um per litteras, 3. Cambium reale, 4. Cambium » siccum seu fictum: *circa ea resolvuntur*: »

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur » pecuniæ majores pro minoribus, vel contrà, quia » hìc sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirum labor » Campsoris in numerãda pecunia; itẽ diligentia in pe- » cunia omnis generis conquirẽda, ut Campsariis qui- » busvis sit paratus; item puritas materiæ & commodi- » tas, ut cùm aurum vel alia moneta commoda datur » pro minuta & incommoda. *Laym. l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.* »

II. Licitum est item Cambium per litteras, cum » scilicet Campsor hìc v. g Monasterii, prior accipit pe- » cunias, quas postea litteris datis alibi, v. g. Franco- » furti, refundit per suos factores: quia hìc etiam sunt » justi tituli, scilicet, virtualis trajectio pecuniæ, & ejus » assecuratio; tantundem enim facis, ac si Campsario » pecuniâ ejus Francofurtum transferas sine periculo. » Minus tamen Campsor exigere debet, quàm si reali- » ter transtulisset. *Lay. l. c. Bonac. d. 3 q. 5. p. un. num. 7.* » *Nav. man. c. 17. n 283. Less. l. 2. c. 23 d. 3 &c.* »

III. Itẽ licitum est Cambiũ reale, cùm Campsor hìc » Monasterii prior dat pecunias, ut per suos alibi eas » recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunias, sed » eget nũc eis hìc. Titulus hujus Cambii est itẽ trans- » lationis & assecurationis; tantundẽ enim facit Camp- » sor, ac si pecunias Cãpsarii absẽtes sisteret hìc præsen- »

tes.

»tes, vel ut alii ajunt, ac si præsenti pecuniâ emeret »absentem, quæ utique minùs valet. *Laym. n. 6. & 7.* »*Bon. l. c.*

» IV. Illicitum est Cambium fictum seu siccum: »quod nihil aliud est, quàm titulus lucrandi; ut v. g. »Titius indigens pecuniis petit à Campsore sibi dari »100. Campsor autem non aliter dat, nisi Franco»furti, v. g. vel alio loco distante solvendos, petitque »ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus: »Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat red»dere in istis locis, imò forsan nec habet istic corres»pondentem, idque constat Campsori: contractus »hic est Cambium fictum, ac revera mutuum, ideo»que palliata usura. Excusabitur tamen Campsor, si »lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide »apud *Tol. l. 5. cap. 52. Bon. n. 2.*

» V Quod attinet ad Cambium Francofurtense, in »quo mercatores dantes Cambium ad proximas »nundinas, quò magis ex distant, eò plus exigunt, si »ideo præcisè plùs exigatur, quia solutio diutius dif»fertur, usura est: si autem ratione alterius tituli justi, »v.g. lucri cessantis, cùm pecunia mercatorum sit in»strumentum lucrandi, quo si diutiùs carent, carent »lucro, & quò longius est tempus, eò plures cambium »petunt, ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum »est justum. *Laym. n. 9. ex Mol. to. 2. d. 404. n. 10. &* »*11. Less. d. 6. &c.*

» VI. Qui cambiendo, (vel aliter) pecuniam adul»terinam accepit, sive ex ignorantia aut inadverten»tia, non potest illam expendere, quia res vitiosa non »potest tradi alteri, vitio non detecto. *V. supra de ven*»*dit.* Neque ex eo, quòd ipse deceptus est, potest de»cipere alios, cùm actio, quâ deceptus fuit, nullum ad »hoc jus tribuat. *Bon. n. 4.* ex *Azor, Sanch. &c.*

ADDENDA.

1030. Q. 193. *Quid circa cambium sit præterea notandum.* R. Seqq. §. 1. Cambium est contractus, in quo permutatur pecunia pro pecunia, cùm lucro illius, qui in alterius gratiam permutat. Differt à mutuo. 1. Quia cambium fit tantum in pecuniis; mutuum etiam in aliis rebus. 2. Quia in cambio intervenit aliqua diversitas, vel quoad pecuniam, vel quoad locum; in mutuo potest eadem res & eodem loco reddi. 3. Quia cambium non perficitur, nisi factâ utrimque traditione pecuniæ, quæ etiam eodem tempore fieri potest; in mutuo traditur res, alio tempore reddenda. Illud cambium propriè dicitur manuale, quod fit eodem loco & tempore, nempe statim de manu in manum. Ad cambium minutum refertur, si pro pecunia dubia vel non ubiq; recepta detur certa vel ubiq; aut saltem hoc loco recepta. Cambium per literas aliter vocatur cambium ad locum, quia campsor non dat pecunias in loco, in quo est, sed per literas assignat ad alium locum; cambium autem reale dicitur cambium in loco, quia campsor ibi, ubi est, dat pecunias. Si Campsor simul exerceat negotiationem cum suis & alienis pecuniis, quas conservat, dicitur trapezita, nummularius, mensularius vel argentarius.

1031. §. 2. Justum pretium cambii est illud, quod lege vel consuetudine vel communi hominum proborum æstimatione taxatur, spectatâ vilitate monetæ permutandæ, loci distantiâ, periculo viarum, copiâ vel penuriâ pecuniarum aut Mercatorum in aliquo loco. Potest autem pro trajectione pecuniæ accipi pretium communiter taxatum, etiamsi ipsa trajectio sit aliunde utilis Campsori, v. g. quia hîc accipit suam pecuniam loco illius, quam habet Francofurti, nam ad hoc, ut communis aliqua æstimatio imponi possit & pretium accipi, sufficit, quòd talis trajectio pecuniæ sit plerisque incommoda, nunc autem fiat in gratiam campsarii, ità *Cajet. Mol. Bonac. Less. Spor. t. 6. c. 6. n. 40.*

quod his similibus confirmatur, nam si bajulum conduxisses, qui pecunias tuas ferret Francofurtum, si hic aliquem reperiret, qui nomine suo illas tibi solveret Francofurti, posset idem pretium conductionis accipere, ac si reipsa transtulisset, *Less.* l. 2. c. 23. n. 20. Item sicut si conduxisses Titium, ut equum tuum duceret Francofurtum, quamvis, ex alia causa eò proficisci vellet, foretque illi nunc commodissimum uti tuo equo, posset acceptare pretium, de quo tecum contraxisset, ità & hic, *Laym.* l. 3. t. 4. c. 19. n. 6. *Less.* n. 32. Non posse tamen campsorem tantùm exigere, quantùm exigeret bajulus reipsa transferens, aut qui transferendi obligationem suscepisset, probat rectè *Less.* in Auct. V. *Cambium.* cas. 2.

§. 3. Aliqui ad justitiam cambii requirunt omnes conditiones, quas *Pius V.* in Bulla, *In eam*, requirit, 1032.
nempe 1. Ne concedatur alteri pecunia solvenda in loco, in quo nullam habet aut habere potest cum præsumptione recipiendi eam in loco, in quo eam concessit. 2. Ne pactum fiat de certo interesse lucri cessantis aut damni emergentis solvendo à Campsario, si non solverit statuto tempore. 3. Ne ob protractum vel remotiorem terminum solvendi liceat plus exigere. 4. Ut in terminis solutionum constituendis habeatur ratio longinquitatis & vicinitatis locorum, ad quos solutio distinatur: sed cùm ea Bulla vix ullibi sit usu recepta, communiter censetur non obligare, uti notant *Salas, Lugo* d. 28. num. 107. *Steph.* t. 4. d. 9. n. 133. hinc DD. non damnant eos, qui non observant, inquit *Less.* L. 2. c. 25. num. 33. eò quòd constitutio illa recepta non fuerit: itaque videndum est, quid jus naturæ requirat.

§. 4. Si Titius Campsor bonâ fide det tibi hîc 100. 1033.
florenos, & tu spondeas solutionem Francofurti, quia tamen ibi nec pecuniam nec notum habes, Titius pro te agat apud suum Factorem Francofurti, ut ille Titius nomine tuo per cambiales solvat illos 100. hic contractus dicitur cambium cum recambio seu cum recursu; ab aliis vocatur Vesuntinum à Vesuntio Urbe in Burgundia; ab aliis Placentinum à Placentia Italiæ urbe, eò quòd putetur istis locis primò celebratum; in hoc contractu Campsarius patitur onus duplicis cambii, Campsor autem refert duplex lucrum, & hunc contractum velut licitum defendunt *Sot. Merend. Comitolus, Mol.* t. 2. d. 404. n. 13. putàtque *Haun.* num. 395. cohonestari posse, si certo modo instituatur: sed pro praxi rejiciendus est velut purum mutuum & palliata usura, uti rectè *Less. Nav. Lugo* num. 98. *Diana* p. 1. t. 8. R. 1 & p. 9. t. 8 R. 67. *Burgh.* cent. 3. cas. 36. *Spor* autem n. 44. vocat rem diabolicam, quia reipsa est duplex cambium fictum.

§. 5. Cambium Francofurtense etiam per hoc ex- 1034.
cusatur ab aliquibus, quòd tempore propinquo nundinis fit copia pecuniarum, adeoque multitudo Campsorum faciat cambium vilius, è contrà tempore remotiore est minor copia, unde cùm talis pecunia habeat se per modum mercis, pretium ejus augebitur ex penuria venditorum & minuetur ex copia: ità innuunt *Cajet. Med. Tol. Sa, Salas cum Castrop* d. 7. p. 7. n. 3. *Laym.* n. 9. *Lessio* n. 35.

§. 6. Notant *Less.* à n. 34. *Laym.* n. 8. aliique com- 1035.
muniter, non esse injustum, si campsor, præter ordinarium pretium cambii, quærat lucrum ratione majoris valoris pecuniæ in uno loco quàm in alio, uti fit hìc, ubi multùm valent ducati, numeret 94. ducatos, & postea in Italia, ubi minùs valēt, recipiat 100. quamvis cum illis ex Italia iterum huc negotiando aliud lucrum reportet, hæc enim spectant ad industriam.

§. 7. Si Titius det famulo meliores pecunias Cre- 1036.
ditori solvendas, famulus autem commutet illas vilioribus quibus cum lucro suo solvat, secundùm dicta p. 1. n. 1045. non peccat saltem graviter, quamvis faceret sine præsumpto consensu domini, uti habet com-

tenent oppositum, quia illa locatio proximè tendit ad dandam habitationem, remotè autem tantùm dat occasionem peccati.

1043. §. 5. Conductor (nisi aliter sit conventum) potest rem sibi locatam alteri elocare, qui primo conductori tenebitur pensionem solvere, primus autem conductor primo locatori, L. *Nemo* 6. Cod. *De locato*.

1044. §. 6. Si Titius pauper obtinuerit Jus mendicandi in urbe, *Sanch.* in Consil. L. 1. c. 7. Dub. 2. dicit eum posse pro certa pensione hoc Jus elocare alteri non pauperi; *Lugo* d. 29. n. 9. negat id licere, quia fieret fraus populo, qui eleemosynam daret non pauperi. *Sporer* n. 23. respondet pro *Sanch.* adhuc dari pauperi mediatè, quia datur conductori inde solventi pensionem, nam id secundùm omnes liceret, si pauper æger per alium divitem eleemosynam peteret: est tamen in hoc aliqua disparitas, nam hic dives petit nomine pauperis, qui etiam fruetur, ergo datur pauperi, conductor autem ille petit nomine suo ex vi Juris sibi empti ad petendum, ergo reipsa videtur dari ipsi conductori, non pauperi, hinc sententia *Lugonis* videtur probabilior.

1045. §. 7. Nuncius mercede conductus à Cajo, ut Coloniam eat, potest re dissimulatâ finere se ab alio conduci ad eundem locum, acceptâ ab utroque integrâ & sic duplicatâ mercede, *Less.* l. 2. c. 24. n. 28. *Spor.* n. 39. & non improbabile dicunt *Lay.* l. 3. t. 4. c. 19. n. 7. *Castrop.* d. 7. p. 4. n. 1. Ratio est, quia opera illa, quam spondet & præstabit secundo, est digna istâ mercede, per accidens autem est, etiam fuisse præstandam priori, nam ità obligat se singulis in solidum, ut quamvìs unus deficeret, tamen alteri eam totam esset præstiturus, & ex eo, quòd præstet pluribus, non minùs præstat singulis, ergo etiam ex eo non debet minui æstimatio illius operæ. *Conf.* Nam si propter negotia propria statuisset ire Coloniam, & supervenires, qui conduceret ad tale iter, utique posset re dissimulatâ acceptare mercedem, ergo etiam nunc: consequenter & potiori Jure Auriga Coloniam conductus, quamvis mercedem petierit tanquam rediturus vacuus, tamen si ibi vel in via inveniat revehendos, potest cum priori mercede etiam hæc lucra acceptare, quia illa opera erat digna istâ mercede, maximè cùm adesset periculum redeundi vacuo curru, casui autem vel ejus industriæ assignandum est hoc alterum lucrum.

1046. §. 8. *Pupillus* vel *Minor* tenetur stare locatione sui Tutoris vel Curatoris, *Abbas* aut *Beneficiarius* sui Prædecessoris, *Uxor* mariti mortui, *Panormit.* aliique cum *Lugo* à num. 23. quia quilibet tenetur ea rata habere, quæ facta sunt à suo legitimo Administratore. Hinc docet *Castrop.* d. 9. p. 18. n. 7. uxorem etiam teneri stare conductione per maritum factâ & necdum completâ, quia Jura statuunt, ut hæres perficiat negotium à defuncto inchoatum & nondum finitum.

1047. §. 9. *Successor*, etiam particularis, non potest expellere conductorem cum gravi ejus incommodo, v. g. ab agro conducto jam seminato, sed exspectare debet, donec fructus collegerit, iniquum enim esset, eum post labores & sumptus adhibitos pati eam jacturam, ità cum aliis *Sporer num.* 34. E contrà tamen potest conductor talis semper renunciare conductioni cum Legatario, cum Donatario, cum Emptore, quia his se non obligavit, sed Antecessori.

1048. §. 10. *Locator* tenetur aperire vitia rei locatæ, uti à n. 948. dictum est de venditore, alioquin tenetur de damnis secutis, quia obligatur tradere rem utilem ad usus à conductore intentos, ità cum aliis *Bonac. de Contract.* d. 3. q. 7. p. 2.

1049. §. 11. Spectato Jure Naturæ deberet conductor ferre omnes casus fortuitos, etiam sterilitatis, uti notant *Mol. Less. Lugo* n. 36. non aliter ac emptor fert casus mercis, tanti enim valebat spes fructuum, cùm res locaretur; nihilominus ex benignitate Juris introductum est, ut quandoque remittatur aliquid; dubitatur autem, quænam dicatur magna clades, ob quam remitti debet saltem pars pensionis; *Bartol. Covar. Less.* n. 17. *Lugo* n. 43. dicunt tum esse, si deducto semine aliisque impensis nè dimidium quidem solvendæ pensionis supersit; *Abb. & alii*, si colonus vix colligat tertiam partem soliti, v. g. vix 5. cùm aliàs soleret 15. *Navarr.* & alii, si vix colligat duas tertias v. g. vix 10. cùm soleret 15. Verùm rectè monent *Laym. & alii*, in hoc attendendum esse communem usum cujusvis Patriæ. Duo addit *Lessius* num. 18. & 14. nempe si fructus jam collecti casu pereant, antequam commodè potuerint invehi, remittendum esse de pensione, non aliter ac si fuisset sterilitas; limitant *Mol.* & *Lugo* num. 48. nisi ubertas proximorum annorum id compenset, L. 8. Cod. hoc tit. *Stryck.* s. 2. c. 9. n. 25. Deinde colono partiario, qui aliquotam partem fructuum, v. g. tertiam pendere debet, nihil remitti ob anni sterilitatem, uti habent *Gloss. Abb. Navarr.* aliique cum *Sporer* n. 53., quia hic tanquam in contractu societatis tenetur damnum & lucrum cum domino fundi dividere. Etiam notant omnes communiter cum *Barr. Less. Lugo* n. 52. *Illsung.* t. 4. d. 2. n. 459. quamvìs aliquando sit maxima ubertas fructuum, totam utilitatem esse conductoris, nam L. *Si merces*, ff. *Locati*, dicitur conductori immodicum lucrum non auferri, & ratio est, quia sterilitas fuisset ipsi damnum intolerabile, ubertas autem nemini nocet: Denique notat *Stryck.* §. 20. ob damnum fructibus jam invectis illatum nihil remitti conductori, *Argum.* L. 12. Cod. hoc. tit.

§. 12. Si impedimentum utendi re vel personâ conductâ oriatur ex parte conductoris, etiam involuntariè, uti quia est infirmus, vel incarceratus, non potuit colere agrum, aut mercenario conducto laborem assignare, adhuc, per se loquendo, tenetur totam pensionem vel mercedem solvere, quantùm interest locatoris, ità ex Jure *Mol. Navar. Less. Laym. Lugo* n. 27. Ratio est, quia tum non stat per locatorem vel rem locatam, sed per solum locatorem, quò minùs habeatur usus vel fructus. *Nec refert*, quod conductor sit sinè culpa; *Nam* æquius fuit, ut hoc nisi se onus sumeret conductor præ locatore, qui etiam est sinè culpa. Dixi, *quatenus interest*, nam si res vel opera alteri est locata sinè damno locatoris vel conducti, ad nil tenetur, cùm nullum damnum sit causatum. Quòd si alteri locata plus lucri attulit, hic excessus spectat ad locatorem, si conductor rem à se abdicaverat, uti communiter fieri solet; si tamen retinuisset animum eâ postea utendi, ad eum spectaret etiam ille excessus, *Lugo* n. 30. *Sporer* num. 49. Addit *Lessius* num. 9. locatorem, quamvìs non locet alteri, debere remittere de pensione, propter libertatem, quam conductor ipsi relinquit locandi alteri; negat tamen hoc *Tambur.* dicens deberi totam, eò quòd libertas ista sit parum utilis, & pensio, per se loquendo, certò debeatur tota; *Mol. & Sporer* suprà meliùs dicunt deberi totam, nisi conductor de aliqua parte ideo remittenda paciscatur. Quòd si famulus conductus ad servitium annuum ægrotet, v. g. trimestri, non tenetur anno evoluto id supplere, uti cum communi *Lugo* num. 61. Nec ideo posse ei aliquid detrahi de stipendio docent S. *Antonin. Innoc. Graff.* aliique multi apud *Lugo* n. 58. Oppositum tamen tenent *Covar. Silvest. Mol. Laym. Barb. Lug.* aliique plures; sed spectanda est consuetudo locorum: probabilius autem videtur Dominos non teneri ad speciales sumptus pro curatione, uti rectè *Rebell.* & *Lugo* n. 60. 1050.

§. 13. Fructus rei locatæ, v. g. agri, si sint adhuc pendentes, spectant ad dominum rei locatæ, quia sunt adhuc pars rei, aut faciunt quid unum cum ea, hinc si Laicus emat fructus pendentes prædii ecclesiastici vel reli- 1051.

religiosi, non tenetur pro eis solvere gabellas, *Diana* P. 3. T. 1. R. 19. E contrà, fructus jam separati à fundo & à conductore collecti sunt ipsius, etiamsi is pensionem needum solverit, *Mol. Lugo* n. 26. *Tamb.* de Contract. L. 9. T. 4. c. 3. n. 5. *Sporer* n. 25. aliique contra *Gloss. Barr. Barb. & alios.* Ratio est, quia quamvis manerent hypothecati aut veluti in pignus tacitè subjecti pro pensione, tamen ex vi contractûs habet conductor Jus fruendi re, ergo faciendi fructus suos etiam ante solutam pensionem, ideóque rectè dicit *Diana* suprà, colonos Ecclesiasticorum vel Religiosorum teneri solvere gabellam ex fructibus collectis, si eos alienent, nam collecti spectabant ad Laicos.

1052. §. 14. Expensæ necessariæ ad conservandam substantiam rei locatæ, nisi pactum vel consuetudo obstet, spectant ad locatorem, v. g. ut reparentur fenestræ, fornax, puteus, ut in agro fiant fossæ, aggeres, ut viæ ante domos pro communi bono sternantur, ut equus instruatur soleis, vel extraordinario medicamento curetur, si sit infirmus. Ratio est, quia locator tenetur rem facere aptam usui conductoris, aut (si aptitudinem amiserit) eandem reddere, nam ad hoc accepit pretium, ut ei usum procuret: modicæ tamen & ordinariæ expensæ necessariæ ad hoc, ut res conducta conservetur, v.g. à militibus vel ab incendio, spectant ad conductorem, *Tamb. Spor.* n. 37. ad magnas autem & extra-ordinarias non censetur se obligâsse conductor, unde si has omittat, res Domino perit. Quòd si initio conductionis fecit notabiles expensas in melioramenta, sperans se, v. g. saltem post 4. annos recepturum eorum fructum, & locatio casu citiùs finiatur, æquum est conductori compensari has expensas, utì rectè *Lugo* nu. 70.; si autem expensæ fuerint meræ voluntariæ vel ad ornatum, has ferre debet conductor, nisi locator in eas saltem tacitè consenserit; si tamen essent multùm utiles locatori, & redderent rem notabiliter melioratam, uti si pro ambulacris plantâsset arbores fructiferas, & expensæ illæ factæ sint de voluntate saltem tacita locatoris, nec nimis graves, docent *Mol.* & *Lugo* n. 68. spectare ad locatorem, & hoc est conforme dictis n. 226.

1053. §. 15. Si locator obliget conductorem ad meliorandam rem conductam, neque ideo ostendat se detrahere de pensione, putat *Molin.* id fieri debere sumptibus locatoris, quia melioratio cedit in perpetuam locatoris utilitatem, qui autem sentit commodum, par est, ut sentiat onus. E contrà *Lugo* num. 69. aliique dicunt, hoc ipso quòd conductor obligaverit se ad meliorationem, etiam suscepisse onus expensarum, si nihil additum sit vel exceptum, sicuti qui obligat se ad pensionem solvendam Francofurti, obligat se ad sumptus ad hoc necessarios.

1054. §. 16. Potest fieri pactum, sed cum diminutione pensionis, ut conductor omne periculum in se sumat & assecuret locatorem de omnibus damnis, utì tenent *Nav. Az. Lugo* n. 73. contra *Sot.*; & tum tenebitur conductor de omni etiam fortuito casu, maximè si faciat contra vel præter conditiones pacti, v. g. si additum erat, ut fœnum non inferretur domui, si fœnum illatum est, & domus ob fœnum casu planè fortuito conflagravit, tenetur de hoc damno; item si pactum erat, ut equum haberet usque Coloniam, ipse autem ducit ulterius, & ibi planè casu capitur, etiam de hoc damno tenetur, quia egit contra vel ultra pacta, ità ex Juribus *Sporer* n. 42.

1055. §. 17. Si conductor privetur re conductâ, quia non potest solvere pensiones, remitti debet ei pensio sequentis temporis; si autem ideo privetur, quia malè versatur in re conducta, tenetur solvere pensionem temporis sequentis usque ad terminum locationis, *Less.* n. 38. *Sporer* n. 30. Quod tamen limitat *Lugo* n. 35. nisi locatori adhuc fuerit liberum retinere conductorem, quia tum videtur sponte recedere à contractu; tenebitur tamen conductor compensare damna vitio suo secuta, inter quæ erit lucrum pensionis, nisi res statim æquè utiliter locari possit alteri.

§. 18. Quid dicendum sit in dubio, an res perierit casu, an ex culpa conductoris, videri possunt dicta nu. 183. & 573. In dubio autem, an conductor pensionem solverit, adhuc tenetur secundùm dicta *num.* 571., quia locator est in possessione crediti contra ipsum, attamen Lib. *Quicunque*, Cod. *de Apochis publicis*, expressè statuitur, ut si quis ostendat se tribus annis proximis solvisse, in dubio præsumatur etiam antea semper solvisse, nisi clarè probetur oppositum. 1056.

DUBIUM XII.

De contractu Emphyteusis, Feudi & Libelli.

RESP. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ culturâ possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breviùs saltem, quàm ad decennium; ità ut dominium ejus directum, & possessio civilis maneat apud Dominum, qui dat in Emphyteusin; dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum Canonem, ùt vocant, seu pensionem Domino solvat; quam si totam solvere negligat viginti sex annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica, (cùm scil. res est Ecclesiæ, vel pii loci) vel in sæculari 36. annis, incidit ipso Jure in pœnam commissi, ùt dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit: licèt enim *Bartol. & alii quidam* apud *Dianam* P. 8. T. 7. R. 36. dicant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *Wesembec. & alii* negant. *Vid. loc. cit.* Porrò quid Juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat. *Vid. Laym. L. 3. T. 4. c. 23. Less. L. 2. c. 24. d. 9.* 1057.

Resp. 2. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cùm translatione dominii utilis, proprietate retentâ, sub onere, non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem & obsequium personale directo Domino. Quod si item non faciat Vasallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolvi debet, in recognitionem dominii directi, sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid Juris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ Juris communis sunt. *Vid. AA. citatos.*

Resp. 3. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum, dicitur, cùm Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusin accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur Domini consensus) ità ut sit quasi sub-feudum & sub emphyteusis. *Less. d. 1. n. 6.*

ADDENDA.

QUæst. 195. *Quænam præterea sint hic notanda.* ℞. Seqq. 1058.

§. 1. Emphyteusis græcè, latinè est implantatio, quia nempe olim terræ incultæ assignabantur colonis, qui implantabant & inserebant, concesso ipsis solo dominio utili; nunc autem sumitur pro concessione rei etiam cultæ. Differt à venditione, quòd per hanc, non autem per emphyteusin, transferatur dominium directum. Differt à locatione, 1. Quia locatio potest esse circa rem mobilem; emphyteusis circa immobilem

bilem tantùm culturâ meliorandam. 2. Locatio conceditur etiam infra decennium; non emphyteusis. 3. Locatio nullum confert dominium, sed tantùm Jus ad fructus; emphyteusis dat dominium utile in re. 4. In emphyteusi solet minor pensio exigi quàm in locatione.

1059. §. 2. Emphyteuta non potest rem emphyteuticam vendere, nisi cum consensu Domini directi; alioquin cadit in pœnam commissi, potestque, si alienatio sit traditione perfecta, spoliari re emphyteuticâ & omnibus melioramentis; titulo tamen gratuito potest transferre, uti notat *Lugo* d. 29. n. 89. v. g. donare, legare; item potest locare infra decennium; servitutem in ea concedere, subjicere hypothecæ &c. Vide *Gasp. Roderic.* de ann. redit. l. 2. q. 32. à n. 51. Quòd si alienetur res emphyteutica, Dominus directus debet novum possessorem investire, pro quo accipit consuetum honorarium, quod dici solet laudemium, eò quòd dominus *laudet* seu approbet translationem factam, quod laudemium de jure non deberet excedere quinquagesimam partem æstimationis rei, sed ex consuetudine potest esse trigesima aut vigesima aut etiam decima, uti habet *Less.* l. 2. c. 24. n. 57.

1060. §. 3. Si vineam accepisti in emphyteusin, *Valasc.* putat te posse eradicare vites & fundum commutare in agrum, qui utilior sit futurus, habes enim in tuam utilitatem, ergo tibi est permittendum quod tibi utilius est & alteri non nocet. E contrà *Mol.* aliique cum *Castrop.* d. 10. p. 5. probabiliùs id negant, quia sic destrueres hanc emphyteusin tibi concessam, quæ erat in cultura vinearum, & cogeres dominum ad instituendam novam emphyteusin.

1061. §. 4. Quando emphyteuta tenetur ad magnam pensionem, debet ei remitti aliquid, si in fructibus accedat grave damnum, uti habet communior cum *Lugo* n. 88. contra *Castrop.* p. 7. n. 5. & *Stryck.* f. 2. c. 9. §. 41. est enim tum eadem ratio, quæ de conductione, de qua dictum est n. 1052. Sed si pensionem respectu fructuum valde modicam solvat tantùm in recognitionem dominii, nihil remittitur ob quamcunque cladem, *Spor.* t. 6. c. 7. n 54. Quòd si tota emphyteusis pereat, nulla debetur pensio, uti patet, si pars tantùm pereat, ità ut maneat saltem octava, solvi debet aliquid, secundùm illud apud *Julium Clarum: si perit totum, non debuit emphyteusin; si perit ex parte, nullâ se liberat arte.* Si autem tota emphyteusis occupetur ab hostibus, *Mol.* & alii dicunt isto tempore deberi saltem aliquid, quia tales casus fortuiti spectant ad Emphyteutam, si velit jus retinere ad emphyteusin adhuc existentem: Negant tamen hoc *Clarus, Abb. Jas. Fach. Castrop.* n. 7. quia Emphyteuta tunc non possidet emphyteusin, ergo malè cogeretur pro ea aliquid solvere.

1062. §. 5. Si Emphyteuta laicus ad triennium, vel Ecclesiasticus ad biennium continuum non solvat suum canonem, *Decius, Mynsing. Mol. Laym. Tann.* aliique multi putant eum ipso facto amittere emphyteusin, quia leges verbis ad Emphyteutam & non ad Judicem directis dicunt, ut cadat jure suo; hinc inferunt multi apud *Castrop.* p. 10. n. 1. dominum posse propriâ authoritate ingredi rem emphyteuticam, maximè cùm sit dominus illius, & eam civiliter possideat, *Castrop* p. 8. n. 6. dicit ad hoc, ut actu amittat, requiri & satis esse, quòd dominus manifestet se velle eum esse privatum, quia L. 2. Cod. *De Jure emphyt.* expressè dicitur, *Cadat à jure suo, si Dominus velit.* E contrà *Less.* in Auct. V. *Contractus*, cas. 4. dicit dominium illud utile non posse retrahi, nisi monitus absolutè neget ulteriùs solvere: *Fill.* & *Lugo* n. 87. dicunt praxin esse, ut semel admoneatur, & si statim solvat, purgat moram; si non solvat, cadit in commissum; hinc *Ang. Fach. Saa*, *Rebell. Burgh.* cent. 2. cas. 67. & *Castrop.* ipse p. 10. n. 2. cum aliis Juristis, quos ibi, & p. 8. n. 3. citat, fatentur ad hoc, ut Dominus se in emphyteusin immittat, prærequiri authoritatem Judicis, quia debet certum fieri, quòd culpa præcesserit, jam autem multæ causæ excusare possunt & purgare moram, uti ostendit *Castrop.* p. 8. n. 8. & p. 11. Leges autem, quæ videntur contrariæ, cùm sint pœnales, benignè sunt interpretandæ, & rectè intelliguntur de privatione post sententiam saltem declaratoriam Judicis, maximè cum quandoque loquantur in futuro, uti ostendit *Castrop.* p. 8. n. 3.

§. 6. Si Dominus ab Emphyteuta, qui privandus esset, recipiat aliquam pensionem sequentis temporis, censetur remittere caducitatem, quamvis protestetur se velle retinere jus expellendi, uti habet communis cum *Jul. Claro, Mol. Rebell. Fach.* tum enim fatetur solventem esse verum Emphyteutam, ergo vult illi manere jus emphyteusis: si autem recipiat pensionem antecedentis temporis, non ideo censetur remittere caducitatem, uti probabiliùs contra alios docet *Castrop.* p. 12. n. 6. per hoc enim tantum agnoscit habuisse jus, ob quod ex contractu manserit solvenda pensio. 1063.

§. 7. Obsequium temporale, quod Vasallus præstare debet, (non sponte, sed si requiratur) dicitur homagium, id est, opus ab homine agendum. Hic Vasallus non potest feudum, nequidem titulo gratuito, alienare, nec inter proles dividere, nec gravare sine consensu Domini directi, qui nunquam tenetur consentire, uti Jure Cæsareo cautum est apud *Clarum & Spor.* num. 68. Potest tamen Vasallus relinquere feudum, quando volet, quia in ejus præcipuè favorem erat concessum; non item Emphyteuta, quia stare debet contractu usque ad annos completos. Mortuo Vasallo debet successor, Vasalli Domino; & mortuo Domino debet Vasallus successori Domini præstare juramentum & investiri intra annum & diem, alioquin cadit feudo saltem post sententiam Judicis. Putant autem *Bartol. Jason, Tiraq.* aliique multi Emphyteutam & Vasallum gaudere privilegiis, quæ habet Dominus directus respectu talium bonorum, ideóque si Dominus sit, v. g. Ecclesiasticus, non deberi ex illis bonis tributa vel gabellas, etiam quando illa habet Emphyteuta aut Vasallus; quia Dominus ecclesiasticus non teneretur, ergo nec ipse, qui quasi ejus nomine bona ista tenet. E contrà *Mol. Less. Laym.* aliique cum *Castrop.* p. 2. id negant, quia usus fructus & dominium utile, quod habent, non est res Ecclesiæ vel ecclesiastica, sed est res laici & laica, ergo non est, cur debeat frui privilegio ecclesiastico. 1064.

§. 8. Si Emphyteuta vel Vasallus reddat rem deteriorem, tenetur compensare; imò graves DD. putant eos teneri rem meliorare, ideóque non posse pretium meliorationis repetere, si rem dimittant; sed *Rebell. Mol. Laym.* aliique cum *Castrop.* p. 5. probabiliùs negant teneri meliorare, nisi accesserit pactum, ideóque si dimittat, posse expensas meliorationis reposcere. An Emphyteuta vel Vasallus possit contra Dominum præscribere, dictum est n. 524. 1065.

Post hæc scripta, submissa est mihi quæstio:

An Domini Proprietarii v. g. in Diœcesi Monasteriensi possint augere onera vel Canonem à rusticis originariis persolvendum, supra id, quod hactenus rustici illi aut eorum Majores, aliquod prædium insidentes, solvi sunt persolvere. ℞. Constabit ex dicendis hoc numero 1066. quem sub-dividam in sequentes paragraphos. 1066.

§. I. Westphali ob rebelliones fuerunt à *Carolo Magno* subjecti absolutæ servituti quorundam Dominorum, qui fideles permanserant, ità ut rebelles illi nec suarum rerum nec sui ipsorum essent domini, *Scaten* in Histor. Westphal. Lib. 8. Fol. 521. & L. 10. Fol. 610. *Stangefol* in Opere chronol. Circuli Westph. L. 2.

ph. L. 2. Pag. 66. Et si in tali servitute adhuc essent Westphali, possent Domini ipsis imponere quævis onera, semperque augere.

§. II. Hodierna servitus Originariorum in Westphalia non est illa, quam induxit *Carolus Magnus*, nam 1. *Carolus*, postquam Westphali susceperunt Baptismum, restituit eos libertati, *Scaten* L. 7. F. 420. L. 8. Fol. 514. 521. & 523. *Adamus Bremensis*, Lib. 1. c. 10. *Alb. Stadensis* & *Cranzius* in Metrop. ad ann. 788. *Chytræus* Lib. 3. Saxoniæ fol. 73. 2. A dura exactione Dominorum eos liberavit etiam *Ludovicus Pius Caroli M. Filius*, *Scaten* L. 8. F. 523. L. 10. Fol. 658. *Lezenerus* in vita Ludovici Pii c. 2. P. 5. 3. Servitus Carolina reddebat Westphalos incapaces omnis dominii, hoc autem non facit præsens servitus, nam si Originarii non delinquant, exturbari non possunt prædiis, sed quamdiu superest aliquis familiæ, debetur ei prædium. Deinde sunt domini aliquorum mobilium, & maximè eorum, quæ extraordinariè lucrantur. Si quis ob delictum exturbetur, tenentur Proprietarii providere saltem de habitatione alibi. Itaque Proprietarii sunt nunc domini solius proprietatis, Rustici autem utilitatis.

§. III. Originarii tales non sunt strictè servi, sed tantùm latè, uti cum communissima & cum certa sententia docet *Laym.* L. 3. t. 1. c. 5. n. 11. nam ab actibus legitimis non repelluntur, vendi non possunt directè in persona sua, aliqua sibi lucrari possunt; item nomine proprio possidere, donare, permutare, uti dictum est antè, & ex usu quotidiano constat.

§. IV. Servitus Originariorum, quæ nunc est in Westphalia, non potest aliunde provenisse, quàm ex contractu quodam Emphyteutico olim inter Dominos & Majores Originariorum inito, per quem hi, vel certa prædia propria Dominorum acceptârint colenda, vel propria sua prædia suásque etiam & posterorum personas Dominis transscripserint, simul cum onere certi servitii personalis & canonis suis temporibus præstandi; Domini autem se vicissim obligaverint ad eos regendos, tuendos ac relinquendos in possessione prædiorum, quamdiu superesset aliquis de familia & manerent fideles, uti notant AA. communiter cum *Laym.* Lib. 3. t. 4. c. 23. n. 1. Ratio est, quia servitus illa non est à *Carolo* M. uti §. 2. ostensum est; nec Domini Christiani suâ authoritate potuerunt imponere absolutam servitutem, uti omnes fatentur: nec probabiliter conjici potest, unde aliàs proveniret.

Si dicas, esse ex contractu aliquo saltem tacito, sed ità, ut Dominis maneat liberum augere canonem, si prædium melioretur &c. *Contrà est* 1. Nam hoc est in quæstione, & purè dicitur, non probatur. 2. Nec hoc præsumi potest, quia fuisset deterrere colonos à melioratione. 3. Ab antiquis temporibus non est ità observatum, sed planè oppositum, ergo saltem per cursum immemorialis temporis præscripserunt coloni immunitatem à solvendo plus, quam antehac soliti sunt solvere. 4. Domini plerique in registris vel instrumentis scriptis inveniunt consignatum, quid coloni, determinatè hi vel illi, ex singulis præstare debeant aut pendere, ergo signum est ab initio esse utrimque conventum de certis semper servitiis vel canonibus. 5. Si licitum fuisset augere onera, Antecessores Domini satis attenti ad Jura & commoda sua, dudum auxissent, certum est enim esse prædia, quæ decies plus præstare possint, atqui non auxerunt, ergo. Ex dictis,

§. 5. *Sequitur* 1. Proprietarios non posse Originariis plus imponere, quàm hactenus hi soliti sunt præstare aut persolvere: Et ità Monasterii in Judicio Aulico sæpius decisum est, adeóque rustici saltem ex sententia Jus habent, à qua non est efficaciter appellatum. Si tamen emoriatur una familia rustica, Domini Proprietarii fiunt absolutè Domini, etiam utilitatis, possúntque elocare, etiam aucto canone, & qui acceptant, sunt tantum conductores. Item si Dominus Proprietarius suis impensis adjecerit aliquid aut notabiliter melioraverit prædium, utique poterit exigere plus pensionis, secundùm proportionem adjecti quasi novi fundi, sed industria, & quidquid de suo contulit rusticus, non dat Proprietario Jus augendi canonem.

Sequitur 2. Si Titius emat à Cajo Proprietario prædium, illicitè & invalidè init novum contractum cum originario hujus possessore, ut majorem canonem pendat, quia Cajus non potuit vendere Jus, quod non habebat, non habebat autem Jus augendi canonem, ergo. *Nec obstat* 1. Quòd Titius dederit fortè pretium, cui non respondeat interesse ordinarii canonis: *Nam* id imputet suæ ignorantiæ vel errori. *Nec obstat* 2. Quòd cum originario ineat novum contractum, & hic dicat se consentire: *nam* consentit involuntariè, vel quia ignorat Jus suum, vel quia timet depelli aut vexari, talis autem consensus non impedit, quin fiat injuria, secundùm dicta n. 4. 10. & 615. Imò etiam Posteris fit injuria per talem contractum & per consensum in illum.

Sequitur 3. Proprietarios injustè agere, si tunc, quando mortuo capite prædii agitur de divisione mobilium, vel de laudemio, vel de litteris libertatis &c. plus exigant, quàm ferat consuetudo & usus Patriæ præscriptus in similibus casibus, attentâ ubique proportione.

Sequitur 4. Etiam injustè fieri, si rusticus, qui annuè pro canone debebat 20. & à Proprietario accepit v. g. 300. mutuos sub obligatione dandi annuè 4. pro cento, postea annuè cogatur solvere 32. veluti canonem prædii, nam canon prædii non est redimibilis, census autem de 300. erat redimibilis, fortè etiam refuso per partes capitali, ergo iniquum est per adjectionem ad canonem prædialem reddi perpetuum & irredimibilem. Adhuc major injustitia esset, si canones restantes, quos solvere non potuit rusticus, tanquam novum capitale ità adjicerentur originali canoni prædiali.

§. 6. *Opponi posset*, quòd Principes possint augere contributiones subditorum, ergo & Proprietarii originariorum. R. N. *conseq.* Id possunt Principes, ità exigente necessitate communi, Proprietarii facerent ob privatum commodum, quod illicitum est, tum ex se, tum ex vi primi contractûs, uti §. 4. dictum est.

§. 7. De his videtur verum, quod scribit *Innocentius* III. *Papa* Lib. 1. de contemptu mundi, c. 15. *Servus ministrat, Angariis agitatur, plagis affligitur, opibus spoliatur: quod si non habet, habere compellitur; & si habet, cogitur non habere: culpa Domini servi pœna, culpa servi Domini præda, venatio Leonis onager in cremo, sic & pascua divitum, Pauperes.* Adde, quod *Nicolaus Lancicius* Polonus Societatis JESU, vir libris scriptis clarus & cum fama sanctitatis mortuus, inter cætera documenta Comiti cuidam Bohemo anno 1642. data habet, Tom. 2. Opusc. 13. Lib. 3. F. 327. *Diligentissimè caveat, ne subditis ulla prorsus onera imponat, ad quæ ex prima eorum institutione non fuerunt obligati, sive ea sint in suscipiendis itineribus ad vehendas vel ad ferendas res aliquas, sive in laboribus domi vel in agris, sive in alendis canibus vel catulis, sive in contributionibus ad Domini adventum conferri nullo Jure solitis, sive aliis modis, quia quodlibet tale onus, ad quod non sunt obligati rustici, ex prima eorum erectione, si sit æstimabile pretio unius ducati aurei, inducit peccatum mortale Domino, eumque obligat ad restitutionem, quam nisi faciat, si scit & potest, (uti potest) damnabitur in æternum.* Hæc dixit *Lancicius* de Bohemis, apud quos durior est servitus, quàm in aliis partibus. Videri potest *Gasparus Rodericus* de annuis redit. L. 1. q. 15.

à nu.

à nu. 50. Item L. 2. q. 33. à n. 56. ex quibus colligitur tales rusticos esse Emphyteutas.

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio & Ludus.

1067. RESP. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit, v. g. certo tecum 10. Imperialibus, hanc vel istam civitatem obsessam, captam, &c. Ut licitè fiat, requiritur, 1. Ut fiat super re dubia. 2. Ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. Dubius eventus in utroque. 4. Ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. *Molin. Tom. 2. Disp. 508. Less.* L. 2. c. 26. d. 1. *Lugo d. 31. s. 6.*

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus Jure Naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio; quia sicut quivis suæ rei dominus, potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat. *Less. n. 3. Bonac. de Restit. in particulari D. 2. q. 3. p. 1. Unde resolves:*

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset à Religioso, & filio-familias, non potente alienare. *Laym. l. 3. T. 4. c. 21. n. 5.*

II. Si tamen filius familias (& idem de Religioso ait *Nav.* apud *Less. n. 27.*) alatur in distanti loco à Parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ùt habet *Sotus, Less. l. c. Laym. n. 5. &c.* Ac præterea potest etiam filius deponere, quidquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Laym. l. c. Bon. p. 2. n. 10. & seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum, ùt v. g. si simularet se planè ignarum lusûs, & sic alterum multò imperitiorem provocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si convitiis lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. *Mol. d. 517. Laym. n. 6. Bon. p. 2. n. 3. & 9.*

IV. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cujus pecunia major est) sit nota, isque nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter, quia scienti & volenti non fit injuria, ùt dicit *Nav. man. c. 19. n. 18. Med. Sanch. consil. l. 1. c. 8. Dub. 13. Dian.* Contrarium tamen probabiliter docet *Lugo n. 81.* ex *Mol. Less. & Bon. p. 1. n. 18.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari, quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo. *V. Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bon. l. c. Salas de Ludo dub. 13. n. 3. Escob. & Lugo loc. cit.*

V. Per se quidem, & jure naturæ licita est etiam sponsio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet, v. g. Petrum intra annum moriturum; (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro; id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) jure tamen humano sæpe prohibetur. *Lugo n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen eâ lucratus es, non teneris restituere. *Sanch. n. 45. Lug. Dian. p. 7. t. 9. R. 69.*

VII. Probabile est, quod docet *Mol. &c.* dum quis minis vel convitiis ad lusum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere, quia talis absolutè voluntariè lusit. *Bon. l. c.* & *Garz.* contra *Azor, Less. l. c. Reg. Fill. &c. communiter.*

VIII. Communior sententia est, teneri restituere eum, qui lusit, vel certavit, certò præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus absfuerit, tenet *Tol. l. 5. c. 27. n. 9.* & *Sa V. Contractus*, quia non tenetur ex justitia suam peritiam vel scientiam adversario declarare, sed is suæ temeritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non nôrat. *Vid. Bon. nu. 4. Dian.* R. 62.

IX. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusûs & consuetudo recepta patitur, cùm uterque sciat tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat. *Azor, Fill. Less. n. 15. Bon. nu. 1.* v. g. 1. Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem vel simulet metum, ut adversarius augeat, 1. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum, *Lug. n. 34. Sanch. Sal. Dian.* R. 43. 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia & absque fraude; secus si ità se collocet, ut possit videre; vel si alium constitutat, à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nôsse inter ludendum, quas antè non signarat, nec noverat. *Trull. to. 2. l. 7. c. 27. d. 2. n. 4. Sanch. dub. 12. n. 9. & 10. Lugo n. 37. & 38. Dian.* R. 50. & 52.

X. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas antè novit, ignorante socio, vel arte quâdam eas componit, &c. tenetur restituere, non tantùm lucrum, sed etiam quantùm alteri valebat spes lucrandi; imò etiam colludenti, *Regin. Amic. Trull. n. 3. Dian.* R. 43. *Vid. etiam p. 4. t. 3.* R. 75. & *Bon. n. 6. & 7.*

XI. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeo nec retinere, quod est lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. *Less. n. 31. Reg. n. 388. Bon. l. c.*

XII. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cùm sciant in gravia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos & uxorem, &c. *Sanch. Trull. d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positivâ sit prohibitus, ùt lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna & casu, quàm industria fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. *Less. l. 2. c. 26. n. 6.* Intellige, si Clericus crebrò, perque longum tempus luserit; non autem, si per breve tempus, & causâ recreationis, & absit scandalum, quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, ùt habet *Less. dub. 1. Laym. l. 3. t. 5. c. 21. n. 1.* Notat autem *Dian. p. 7. t. 9.* R. 2. & 3. ex *Lug. num. 11. Dicast. Amico, Trull. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ità derogatum esse, ut non tantùm Laicus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, à peccato gravi excusari vix posse, *Ibid.* R. 4. ex *Mol. to. 2. disp. 521. nu. 6. Dicast. Lug. nu. 12. &c.* etsi *Sanch. dub. 28. n. 9.* conetur excusare, si urgeat necessitas v. g. excitandi, aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam: quia jura non annullant contractum nec impediunt acquisitionem dominii, sed tantùm concedunt, ut possit repeti. An verò

»verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc »solvere, alii negant, ût Less. dub. 4. Mol. disp. 515. Reg. »Fill. &c. alii affirmant, ût Azor, Rebell. Val. &c. apud »Bon. p. 3. n. 2. V. Dia. p. 2. t. 17. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 1.

» XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreverentia. »Nav. man. c. 19. n. 7. Rebell. Sanch. Dia. p. 7. t. 9. R. 1.

ADDENDA.

1068. Quæst. 196. *Quid præterea circa hos contractus sit notandum.* ℞. Sequentia, §. 1. Eum, qui certus est de re vel eventu, posse sponsionem facere & lucrari, quamvis non dicat se scire, docent *Nav. Covarr. Tol. Hurt. Lay.* & alii multi cum *Dian.* p. 7. t. 9. R. 62. maximè si dicat se scire, aut alter advertere possit eum scire & tamen velit certare, quia tum nulla adest fraus, sed alter censetur resignare juri suo, uti cum pluribus tenet *Dian.* R. 63. Nihilominus *Mol. Garz. Lugo* d. 31. n. 81. & alii negant licere, etiam in casu, quo diceret se scire, quia hic emitur spes lucri pro periculo amittendi, veluti merx pro pretio, ergo si nullum sit periculum amittendi, nihil emitur, ergo contractus est invalidus, sicuti si Cajus sciret gemmam esse falsam, etiamsi Titius eam peteret emere veluti veram, vendi non posset pretio veræ gemmæ; hinc *Fill.* t. 37. n. 24. & *Spor.* t. 6. c. 6. n. 86. dicunt priorem sententiam esse satis probabilem, sed secundam magis justam & tutam, puto etiam probabiliorem esse.

1069. §. 2. Si Cajus sit excellenter peritus, & nesciat Titium, cum quo ludit, esse ità imperitum, secundùm communem cum *Diana* R. 30. potest Cajus sibi totum lucrum retinere, quia nulla intercessit deceptio. Si Cajus sciat se esse longè peritiorem, & Titius id sciens velit ludere, etiam nihil tenetur restituere Cajus, quia scienti & volenti non fit injuria, ita cum aliis *Sanch.* in Cons. l. 1. c. 8. dub. 13. *Dian.* R. 29. & 31. Si Cajus sciat se esse multò peritiorem, ideóque sit moraliter certus se lucraturum, Titius autem id nesciat, *Tol. Covarr.* aliique apud *Lugo* n. 44. & *Steph.* t. 4. d. 9. à n. 47. dicunt adhuc non teneri lucrum restituere, quod probabile putant *Salas* & *Dian.* R. 29. & *Steph.* non audet improbabilitatis arguere, quia qui in lusu certus est de victoria, potest augere sponsionem & lucrari, ergo & qui ante lusum est certus, & quando dicitur debere esse parem conditionem ludentium, intelligi vult *Less.* non de paritate industriæ vel notitiæ, sed partim legum servandarum, partim juris ad lucrandum & perdendum: Communissima tamen est sententia, quòd in hoc casu teneatur restituere, quia ut contractus onerosus esset validus, debuisset ludens spem lucrandi emere periculo perdendi, uti habent *Lug.* n. 81. & *Spor.* n. 67. Et quidem teneri restituere totum, docet *Bonac.* quia est causa injusta totius damni: *Nec obstat* periculum, cui se exposuit, *nam* illud debet sibi imputare. E contrà alii cum *Dian.* R. 30. dicunt ad summùm teneri ad partem majorem vel minorem pro gravitate vel levitate periculi, quod subiit.

1070. §. 3. Si tres sint, qui sperent aliquid, v. g. officium, & Cajus pro 10. Florenis certet seorsim cum singulis, quod non sint obtenturi, in hoc casu Cajus est certus se lucraturum à duobus & uni tantùm esse perditurum, adeóque est certus de lucro 10. Florenorum, posse autem sic certare & sibi retinere hoc lucrum docent cum aliis *Sanch.* dub. 16. & *Lugo* n. 87. quia cum singulis est dubius de futuro eventu, ergo sicut potest cum quolibet perdere, potest à quolibet lucrari; deinde singuli contractus seorsim essent liciti, ergo & simul, quia unus non impedit æquitatem alterius, neque ostendi potest, cujus è tribus jus lædere-tur. Agnoscit hanc sententiam esse probabilem *Dian.* R. 64. tenet tamen oppositam cum *Led.* & *Villal.* quia cùm possit tantùm perdere 10. & certò etiam lucretur 10. videtur hic esse inæqualitas inter periculum sortis & spem lucri; nihilominus prima sententia videtur satis probabilis, quia non est spes lucri tanti apud singulos, inter quos divisum est periculum.

§. 4. Peccat & tenetur satisfacere, qui est causa, cur contractus sponsionis non compleatur, v. g. Cajus certavit se citiùs cursurum quàm Titium, si Cajus postea nolit currere, tenetur satisfacere Titio, secundùm spem lucri, quam habebat, quia Cajus non stat contractu oneroso, cujus obligationem suscepit, qui enim contraxit cursu vincere, contraxit currere, ità *Az. Bonac. Fill.* n. 28. *Dian.* R. 66. quamvis videatur distinguere *Lugo* n. 89. 1071.

§. 5. Si quis ludat principaliter propter lucrum, *Abul. Abb. Gabr. Rich. Vega, Silv. Comit.* damnant peccati mortalis, quia tum principaliter concupiscitur res proximi & intenditur grave illius damnum: sed passim omnes cum *Diana* R. 1. tenent contrarium, quia licitum est concupiscere & licito modo acquirere rem proximi, quod fit per contractum ludi, qui justus est. *Nav.* tamen, *Panorm. Beja* p. 1. cas. 61. *Alloz V. Ludus* S. 2. n. 20. & alii dicunt esse veniale, sed etiam hoc negat *Lugo* n. 4. per se loquendo; posse tamen esse veniale, quia est invertere finem ludi, qui est recreatio, & adest species aliqua avaritiæ, uti docent nonnulli cum *Steph.* n. 46. Admittunt tamen omnes nullum fore peccatum, si quis ludat ad lucrandum, ut alicui necessitati subveniat. 1072.

§. 6. Secundùm *Dian.* R. 5. & 14. potest filius familias exponere lusui, quod parciùs vivendo reservat ex pecunia sibi ad victum missa: Docent autem aliqui non licere illi totam summam, quam potest lusu per annum perdere, unâ vice exponere lusui, quamvis nollet toto reliquo anno ludere, si eam nunc perderet, sed probabiliùs putant id eum posse *Sanch.* cum *Diana* R. 10. quia potest cedere juri aliâ vice ludendi, & nunc illud quasi anticipare. Quòd si aliquis uno tempore lucretur à filio-familias totam illam summam, quam toto anno potest exponere ad lusum, non tenetur inquirere, an jam potuerit illam totam perdere; nisi haberet consuetudinem etiam cum aliis ludendi, tum enim inquirendum esset, *Sanch.* dub. 7. *Lugo* n. 22. *Spor.* n. 73. 1073.

§. 7. Si Titius non poterat exponere nisi tres Florenos in lusum, & lusit, ac si posset exponere sex, sicque primo jactu lucretur sex à Cajo, facit injuriam, & tenetur tres restituere. Si tamen ludat cum Cajo & Sempronio, ac singuli exponant tres, Titius suis tribus poterit uno jactu lucrari sex, id est, tres à singulis, quia suos tres etiam exponit duplici periculo jacturæ apud singulos, ergo æquum erat, ut luderet cum spe etiam à singulis lucrandi. 1074.

§. 8. Si Cajus ludat pro se & pro Titio contra Sempronium, faciátque hoc pactum, ut si perdat, Titius portet medium damnum, si autem lucretur, Titius habeat tantùm tertiam partem lucri, *Sanch.* dub. 23. damnat hunc contractum, sed *Lugo* n. 52. & *Diana* R. 36. probabiliùs putant non esse universaliter damnandum, quia in contractu societatis, qui dimidium capitalis apponit, prætereáque operam & industriam, potest plùs lucri reportare. 1075.

§. 9. Quando neuter habuit animum unquam solvendi, tum decipiendo se mutuò compensant injuriam, ideóque qui vincit, potest retinere lucrum: item si lusor sciverit collusorem non habere animum solvendi, & tamen luserit, collusor potest lucrari & retinere, quia lusor censetur consensisse ac remittere, ita *Tambur. Sporer.* n. 6. 1076.

§. 10. Si ludens apponat monetam malam potest retinere, quod lucratur, si voluerit substituere bonam, in casu quo perderet; aliàs lucrari non posset, *Diana* R. 25. cum aliis. 1077.

§. 11.

1078. §. 11. Si bonâ fide ludas cum fure, & rem furtivam lucreris, teneris restituere Domino: Si autem lucreris pretium rei furtivæ à fure venditæ, potes hoc lucrum retinere, si fur ex aliis adhuc sit potens restituere, quia erat dominus hujus pretii, secundum dicta nu. 961; si tamen perdito hoc pretio sit impotens restituere, tu videris teneri restituere, quia cùm illud pretium necessariò fuerit à fure restituendum, illud non videtur potuisse ab illo validè exponi ludo; ità cum aliis *Bonac. Tamb. Sporer* n. 76. *Dian.* R. 20., quod videtur etiam dicere debere *Laym.* Lib. 3. T. 4. c. 17. n. 30. si impotentiam illam sciveris, quia (quoad executionem) cooperatus es injusto damno: Oppositum tamen velut probabile tenent alii n. 963. relati.

1079. §. 12. Quod lucraris pecuniâ furtivâ vel quomodocunque alienâ, est fructus industriæ vel artis, ideóque tuum, supposito tamen quòd habueris aliquid proprium, quod traderes, si collusor vinceret, alioquin contractus fuisset nullus, quia nihil exposuisses, quod ipse acquirere posset, ità *Mol. Sanch. Lugo* nu. 13. *Sporer.* num. 79. & alii contra *Trull. Villalob. Dian.* Resolut. 19. qui dicunt lucrum nequidem tum fieri tuum.

1080. §. 13. Qui injustè coactus ludit & lucratur, non tenetur restituere, quia ludus ex parte ipsius est justus, & omnem inæqualitatem sustulit injuria coactionis, S. *Thom. S. Antonin. Less. Laym. Sanch* Dub. 11. *Lugo.* n. 30. Similiter qui lucratur à collusore fraudes agente, nil tenetur restituere. *S. Th. Dian. Tamb.* n. 6. *Sporer* n. 66. Eum quóque, qui coëgit alterum ad ludendum, non teneri restituere, si lucretur, sustinent *Trull. Dicast. Hurtad. Dian.* R. 32., quia nec coactio illa nec ludus videtur fuisse causa damni, sed vel fortuna vel peritia ludentis, & si cogens perdidisset, debuisset solvere, hinc *inferunt* æquum esse, ut etiam potuerit lucrari; sed probabiliter contradicunt *Mald. Stephan.* n. 51. & *alii*, si coactio fuit injuriosa, ex hac enim debebitur compensatio damni secuti; si tamen ad ludendum adduxerit tantùm per importunas preces, ordinariè non tenebitur restituere, quia nec fecit injuriam nec causavit involuntarium, uti tenent *Lessius* & plerique alii cum *Diana* R. 34. contra *Nav. Silv. Sanch.* Dub 9. n. 6. qui tamen fatetur oppositam sententiam esse satis probabilem & tutam. Quòd si victus cogat vincentem, ut ulterius ludat, & victus receptis amissis alia adhuc à collusore lucretur, *Adr. Tol. Mol. Garz. Alloza* Sect. 2. n. 24. dicunt non teneri restituere, nisi ad summum hæc postrema, quam sententiam, ùt probabilem admittunt *Lessius* & *Diana*; sed resolutio pendet inde, an victus habeat Jus ex more lusûs cogendi vincentem ad ludendum ulteriùs, si enim Jus non habet, videtur fecisse injuriam cogendo, adeóque teneri de damnis inde secutis.

1081. §. 14. Si ludens fecit fraudem, & in absentia fraudis eventus ludi fuisset dubius, debet restitui lucrum, & quidem solum, uti putant *Lugo* n. 33. & *Steph.* n. 46., quia deceptor est in possessione rei suæ, ad quam nullum certum titulum habet deceptus; *Mol.* tamen dicit etiam aliquid ipsi deberi de illo, quod exponebatur ad lusum, si probabilius erat ipsum fuisse lucraturum, quia hæc spes lucri erat æstimabilis, & ipsi per injuriam fuit sublata. Qui autem dubitat, an per fraudem lucratus fuerit, tenetur restituere saltem hoc, quod alter apposuit, quia cum nesciat de justo titulo illud in se transferendi, alter manet in possessione.

1082. §. 15 Si Cajus per fraudem lucratus erat 10. Florenos à Titio, & Titius hos iterum lucretur à Cajo, Cajus tenebitur adhuc illos primos 10. restituere, si Titius lucratus sit aliâ vice ludens cum eo, quia hic secundus ludus est alius cotractus, ex vi cujus debetur novũ lucrum; è cõtrà si in eod. ludo iterum perdat, *Arm.* putat nil teneri ulterà restituere, quia hoc tantùm dicitur lucrum, quod in fine ludi reportatur, & *Sanch.* dub. 19. n. 5. aliique dicunt esse probabile, sed oppositum tenẽdum est cum *Lugo* n. 39. *Dian.* R. 51. aliisque communiter, quia quot novi sunt jactus, tot sunt novi contractus, quibus uterque debet posse perdere & lucrari. Titius autem hìc non posset lucrari alienum, sed tantùm perdere vel recipere suum sibi aliunde debitum. *Confir.* Nam si Cajus furatus esset Titio, & iterum perdidisset, adhuc teneretur restituere, ergo & nunc, quia quod ità fraudulenter habet, furto habet.

§. 16. Si pactum fuerit, ut qui plùs lucraretur, solveret chartas, candelam & haustum, Cajus verò lucretur per fraudem, tenetur totum restituere, nec potest subducere expensas illas, sed sibi imputare debet, aut procurare, ut hoc fiat, quod factum fuisset, si nullus esset lucratus, uti rectè *Lugo* nu. 41., licèt aliter sentire videantur *Trull.* & *Diana* Resolut. 54. 1083.

§. 17. Licitum est non monere Adversarium de errore, v. g si non rectè numeret sua puncta, & ideo perdat, quia ludens tenetur ipse attendere ad suum negotium, & Leges lusuum permittunt errores, *Sanch.* Dub. 14. *Dian.* R. 44. Item licitum est non admonere, si concedat primam in ludendo manum; si tamen tu illam tibi non debitam prior quasi de Jure usurpes, & ideo vincas, *Sanch.* dub. 15. *Dian.* R. 45. *Alloza* Sect. 1. n. 21. te obligant ad restituendum, quantùm valebat Jus illud præeundi: Similiter teneris restituere, si dixeris te habere plura puncta, & alter non advertens id crediderit, quia hìc est fraus facta, *Dian.* R 47. Item est, si alteri non advertenti minùs solvas, quàm perdideris, *Diana* Resolut. 35 Item si a tergo tui collusoris habeas speculum, in quo chartas ejus videas, quia talis deceptio est etiam insolita. In dubio autem, an aliqua deceptio sit contra leges lusûs necne, standum est judicio viri in tali genere lusûs periti, uti cum communi notant *Sanch.* Dub. 12. *Lugo* n. 33. 1084.

§. 18. Si Cajus non ludens inspexerit viles chartas Titii volentis per auctionem deterrere Sempronium à lusu, & Cajus tacitè moneat Sempronium, ut non deterreatur, & Sempronius ludat ac vincat, distinguendum est cum *Bon. Sanch.* Dub. 17. *Diana* Resolut. 42. & aliis communiter, nam 1. Si Sempronius ante monitionem decreverat non ludere, tenetur Sempronius, & in hujus defectu Cajus restituere omnia, quia acquisivit per injuriam 2. Si Sempronius ante monitionem decreverat ludere, nihil est restituendum, quia monitio Caji se habuit *per accidens* ad damnum. 3. Si Sempronius dubitabat, an vellet ludere necne, dicunt communiter AA. Sempronium, & in ejus defectu Cajum teneri restituere tantùm partem pro ratione dubii. Alii contradicunt, quia fraus & monitio Caji fuit prior causa injusta & adæquata damni, quia totaliter determinavit Sempronium ad ludendum, ergo videtur saltem Cajus ex hac antecedente injuria obligari restituere totum, uti teneor ad totum, si fraude induxerim Petrum in dubio hærentem, an vellet vel nollet benefacere Paulo; item si Petro prior injustè intulerim damnum, licèt Petrus ipse illud sibi postea fortè intulisset. Videri possunt dicta n. 218. est enim similis ferme ratio. 4. Si post monitionem adhuc fuit dubius eventus ludi, *Sanch.* dicit non esse obligationem restituendi, quia Sempronius per monitionem non fuit constitutus in tuto, sed contradicunt alii, uti antè, nam si Sempronius per monitionem motus est ad ludendum, Cajus fuit causa injusta ludi, ergo manet obligatio compensandi totum damnum ex ludo secutum, 1085.

§. 19. Secundùm *Saa* v. *Ludus*, n. 1. non est peccatum ludere ludo prohibito, si fiat moderatè causâ recreationis, aut ex alia causa honesta, putat enim tunc cessare rationem Legis. Et saltem eum, qui ludit ludo per civile solùm Jus prohibito, non peccare, docetur 1086.

cetur communiter; idem dicit cum aliis *Lugo* n. 9. respectu Laicorū de lusibus Jure communi Canonico prohibitis, quia Leges hæ apud Laicos per contrariam consuetudinem sunt abrogatæ, *Navarr. Sanch. Less.* n. 6. *Stephan. num.* 49. Talem autem lucrantem ludo per Legem adhuc vigentem prohibito teneri restituere in foro conscientiæ, docent *S. Th. S. Bonav. Silv.* & *alii*, sed communissimè contradicunt alii, inter quos sunt *Alens. Sot Med. Adr. Covarr. Mol. Trul. Dicast. Sanch.* Dub. 1. *Less.* L. 2. c. 26. n. 17. *Dian.* R. 2. *Tambur.* in Decal. L 5. c. 4. §. 1. n. 11. *Sporer* n. 81, quia jus positivum præcipit restitutionem tantùm post sententiam Judicis, unde non debetur licèt petatur extrajudicialiter, utì cum aliis notant *Sanch.* & *Diana* R. 22. Potest tamen victus terrere victorem de accusando, & sic pacisci de parte restituenda: Quod si fictè tantum minaretur, nolens accusare, *Sal. Mol. Lugo* n. 72. *Alloza* f. 1. n. 9. putant eum non esse tutum, sed *Less. Tambur. Spor.* aliique cum *Dian.* R. 28. dicunt esse tutum, quod probabile esse fatentur *Sanch. Castrop. Trull. Dicast.* quia revera habet jus repetendi, quod pretio æstimabile est, illi autem juri cedit pro data parte, ergo dolus videtur justus.

1087. §. 20. Qui credito ludit ludo prohibito & perdit, de jure naturæ obligatur solvere, utì contrà *Dian.* R. 21. & alios docent alii multi apud *Lugo* n. 70. (qui à n. 67. cum aliis multis docet sic lucrantem posse retinere, si ei solvatur, quamvis solvens nesciverit solutionem posse negari, quod etiam fatetur *Dian.* R. 24.) Ratio est, quia contractus ille ludi jure naturæ est validus, nec jure positivo irritatur, quamvis victus possit se etiam in Conscientia tueri exceptione legis, quæ non est merè in pœnam victoris, sed etiam in favorem victi, ut solvere non teneatur, ita *Nav. Tol. Mol. Less. Laym. Lugo* n. 70. & pluribus d. 22. à n. 30 & ratio ulterior est, quia secundùm dicta n. 677. cui jus dat actionem repetendi, eidem etiam dat exceptionem, antequam solvat, ad quid enim in hoc casu esset solvere hoc, quod statim potes repetere? unde cùm retinere meam rem & datam recipere æquivaleant, non erit injustitia, inquiunt *Tamb.* n. 11. & *Spor.* n. 83. alterum modum commodiorem absque inutili circulo eligere: hinc L. 2. ff. *De compensatione* dicitur, *Interest nostra potius non solvere, quàm solutum repetere.*

1088. §. 21. Quando ludis lusu prohibito cum animo reposcendi per Judicem, quod perdes, *Molin. Regin. Dicast. Less.* n. 31. dicunt te teneri restituere, si lucreris, quia facis dolum dantem causam ludo, & ponis inæqualitatem, sed *Sanch.* dub. 5. *Lugo* d. 31 n. 53. *Spor.* n. 84. aliique cum *Dian.* R. 25. probabiliùs dicunt ludum esse validum, & retineri posse lucrum, quia intentio adimplendi non est de essentia contractuum, secundùm dicta nu 608 ergo licèt absit, ludus est validus, in reliquo vult uti jure suo & beneficio legis concedentis exceptionem, alter autem sibi imputet, quòd cum tali ludat. Neque est inæqualitas, quia etiam alteri competit simile beneficium legis, si perdat.

1089. §. 22. Si victus antecedenter promiserat non repetere per beneficium legis, potest nihilominus postea repetere, utì notant *Rebel. Salas, Less. Dia.* R. 26. *Lugo* n. 65. quia omnis ludens promittit irrevocabiliter solvere, & tamen lex vult, ut non obstante promissione solvendi, possit non solvere; si tamen illa promissio fieret post factam solutionem, teneret, quia esset veluti nova donatio independens à ludo. Quòd si jurârit non repetere, stare debet juramento, secundùm dicta n. 727. Dicunt tamen *Nav. Covar. Tol. Valent. Vega, Henriq. Salas* & *Diana* suprà posse petere relaxationem juramenti, & hac obtentâ non solvere, sed meliùs negant *Sot. Mol. Rebell. Less. Lugo* n. 66. quia hoc juramentum confirmat illum contractum, secundum dicta à n. 732. ergo facit, ut alter acquirat jus strictum ad solutionem, Superior autem non potest relaxare juramentum in præjudicium tertii, utì n. 746. dictum est.

§. 23. Si victor sine vi vel fraude impediat, ne à Judice condemnetur ad restitutionem, v. g. purè negando se lusisse, donec probetur, omnes communiter dicunt non peccare: Si tamen de hoc interrogetur à Judice, *Less.* n. 21 & *Lugo* n. 64 dicunt teneri fateri, quia lex non est purè pœnalis sed dispositiva, & Judex habet jus interrogandi, sicque impediendi, ne Cives nimio ludo depauperentur; *Mol Sanch.* aliique cum *Dian.* R 27. dicunt non teneri fateri, si probari non possit; sed prima sententia est probabilior. 1090.

§. 24. *Az. Mol. Salas, Rebell. Castrop.* aliique cum *Dian* R. 3. dicunt non prohiberi Clericis una aut alterâ vice ludere, sed tantum consuetudinem, seu ut ne fiat sæpe & diu, utì ex aliis notat *Steph.* n. 49. Imò *Saa* & *Valent.* contra *Salas* & *Castrop.* excusant etiam consuetudinem a mortali, si fiat recreationis causâ: Prohibitio autem extenditur ad solos Clericos in sacris constitutos vel ratione Beneficii gestantes habitum, utì docent *Caj Less.* aliiq; cum *Steph.* Putat quoq; *Salas* non extendi ad Religiosos laicos, quia textus habet de Clericis tantùm; communis tamen cum *Nav. Suar. Valent Castrop.* & aliis habet, quòd etiam ad illos extendatur, & saltem Religiosos in Ordine aliquo ab ejusmodi lusibus abhorrente merito damnant *Lugo. Dicast.* & alii apud *Dian.* R. 4. 1091.

§. 25 Olla fortunæ est jure naturæ licita, nam per dationem certæ pecuniæ emitur spes lucrandi, v g. scyphum argenteum, & periculum cum proportione est utrimque æquale, ità cum aliis *Pirrh.* l. 5. tit. 19. n. 50 Ludum autem agitationis taurorum prohibuit *Pius* V. sub excommunicatione, sed *Greg.* XIII. sustulit excommunicationem; & nunc si fiat sine periculo, putant licitum esse *Nav. Saa* num. 3. *Alloza* S. 2. n. 30. 1092.

§. 26. Assistere ludo, qui cum peccato mortali fit, per se loquendo, non est peccatum, nisi adsit scandalum, vel assistens cooperetur aut delectetur ipso ut peccato, non autem si delectetur ipso ut ludo, ità *Saa* n. 4. *Alloza* nu. 31. Aliqui apud *Dian.* R. 41. excipiunt Clericos & Religiosos, quibus sub excommunicatione dicitur id prohibuisse *Pius V.* 1093.

§. 27. Ludere in Ecclesia ludos, qui specialiter in ea non sunt prohibiti, per se loquendo, non est peccatum nisi veniale, si fiat sine causa; sufficit tamen honesta recreatio pro illis, qui v. g. in Ecclesiam confugerunt, *Caj. Nav.* aliique cum *Dian.* R. 38. 1094.

§. 28. Si quis teneat domum ludo illicito expositam, aut instrumenta subministret, peccat mortaliter, uti & Princeps permittens, ità *Dicast.* aliique cum *Dian.* R. 39. & pluribus p. 2 t. 15. R. 65. Ratio est, quia quamvis ista sint de se indifferentia, tamen sic fit directè & proximè cooperatio ad blasphemias, dilapidationes, rixas aliáque, quæ ibi fiunt, non aliter ac si quis subministraret gladium occisuro. Unde si hìc ludant non potentes ludere, v. g. Filii familias, vel fraudem agentes, putat cum aliis *Sanch* dub. 21. hos hospites obligari ad restitutionem tanquam cooperatores ad injuriam. 1095.

§. 29 Si Titius ludat cum pacto, ut si vincatur, legat pro victore Missam, si autem vincat, habeat florenum, hoc damnant multi, & *Lugo* n. 5. dicit posse esse periculum simoniæ; sed nec esse simoniam nec illicitum docent *Rodriq. Portel, Bonacc. Dian* R. 41. *Steph.* nu. 53., nam non ideo res spiritualis æstimatur temporali, sed offertur executio rei spiritualis loco temporalis alioquin tradendæ, quæ commutatio licita est, si enim tibi debeam 100. aureos, licitè offero 100. Missas pro te legendas, ut sic te moveam ad remittendos centum aureos. 1096.

Ad quid teneatur, qui juravit non ampliùs ludere, dictum est P. 1. à. n. 452.

De

De Sponsione doctè agit *Onnate* d. 131. sect. 3. *De Sortibus*, sect. 4. *De Ludo*, sect. 5. & seqq.

DUBIUM XIV.

Quid sit Contractus Societatis.

1097. »RESP. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, & »contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ùt pecuniâ, animalibus, industriâ, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod uti & damnum, pro ratione & rata cujusque dividunt inter se. *V. Less. l. 2. c. 25. d. 1. Laym. lib. 3. tract. 4. c. 20. Bonac. Tom. 2. de Contract. Disp. 3. q. 6. p. 1.* Unde spectando id, quod ratio & Justitia »naturæ hîc requirit, *resolvuntur hi Casus*:

» I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & »operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam »solam confert.

» II. Capitale seu sors, quam quivis contribuit, si »pereat casu, vel culpâ sociorum levissimâ, contribuenti perit: ubi discrimen est inter hunc contractum & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, »cujus proinde solius periculum ac damnum est, si »casu pereat: in societate autem, qui sortem confert, »eam non omnino alienat à se, & utì commodum ac »lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum & damnum. *Bonac. p. 3. n. 3. & 12.*

» III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut »quis justè servet sortem suam indemnem, & insuper »certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum »societatis adjungantur duo alii, assecurationis, & »venditionis, cujus tale exemplum ponit *Laym.* Inis »societatem cum mercatore, & contribuis ei 100. »Florenos v. g., spes est, quòd is quotannis lucraturus sit 300. cujus lucri dimidium v.g. jure societatis »tibi debetur unà cum sorte; sed quia ad te quoque »pertinere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse »id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, »in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duæ partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, »quia spes lucri hujus incerta est, ideo adhuc partem »hanc lucri sperati, nempe 100. Florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v.g. annuis certis, & in »re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas »indemnem, *Vid. Laym. & Bonac. ll. cc.*

» IV. Societas etiam in pecoribus validè & licitè instituitur: Et interdum quidem ità, ut tam pecora »ipsa, quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur, »quàm emolumenta & fructus, ipsáque detrimenta »& damna danti & accipienti communia sint; interdum verò ità, ut pecorum dominium, ideóque »etiam periculum, sive casus fortuitus, spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtûs, lanæ, lactis, spectent ad utrumque. *Vid. »Less. & Laym.*

ADDENDA.

1098. QUæst. 197. *Quid hîc præterea sit notandum.* R. Seqq.

§. 1. Ad contractum societatis requiruntur hæ præcipuè conditiones, 1. Ut fiat in negotiatione honesta & licita. 2. Ut singuli aliquid in commune conferant, sive sit pecunia, sive opera, sive industria. 3. Ut expensæ, lucrum & damna sint communia & æqualia secundum proportionem illius, quod in commune confertur. Potest tamen societas fieri, non ad lucrum, sed ad solum usum, utì si studiosi in eisdem ædibus habitantes, ad communem usum conferant libros, hic talem, ille alium. Specialia autem circa societatem officiorum, quæ præsertim in Curiis à quibusdam initur, videri possunt apud *Lugo* d. 30. s. 5. & *Less.* in Auct. V. *Societas Officiorum.*

§. 2. Si Cajus det Titio 10. gallinas, eo pacto, ut singulis diebus reddat unum ovum, & teneatur numerum integrum gallinarum servare, adeoque si una moriatur vel eripiatur, substituere aliam, *Med. Rebell.* & alii cum *Alloza* V. *Societas* num. 43. putant hunc contractum esse injustum, quia Cajus habet lucrum certum, Titius autem totum periculum sortis, & præterea onus alendi gallinas; sed *Laym. l. 3. t. 4. c. 20. n. 4. Castrop. d. 8. p. 6. n. 2.* & alii probabiliùs dicunt posse esse justum, quia periculum compensari potest per plures fructus, utì rectè *Covarr. l. 3.* Variarum c. 2. n. 4. onus autem alendi compensatur per longè plura ova à reliquis gallinis habenda. 1099.

§. 3. Expensæ à conferente operam factæ in mercibus deportandis, in itineribus pro societate factis, in ægritudine ex societatis negotio orta; item damna ob ipsam formaliter societatem causata sine culpa, v.g. per fures vel latrones, spectant ad omnes, utì habetur L. 52. §. 4. ff. *Pro socio*, docentque communiter AA. cum *Lugo* nu. 28. & 31. *Castrop.* p. 7. Et non debere detrahi æstimationem illarum expensarum, quas socius ille domi faceret, docent *Nav. Mol. Less. Laym. Sa, Castrop.* n. 2. quamvis contradicant *Silv. Ang. Arm. Maj. Rebell. Lugo* n. 39. 1100.

§. 4. Si Cajus contulit pecuniam, Titius verò operam, & valor operæ erat æqualis valori pecuniæ, probabile est etiam pecuniam postmodum debere dividi inter ipsos, alioquin esset inæqualitas, opera enim perdita est in bonum utriusque, ergo videtur æquum, ut & sic perdatur pecunia, *Mol. Less. Lugo* num. 16. Si autem Titius conferat operam in valore pecuniâ minorem, adhuc putant multi finitâ societate hanc pecuniam esse dividendam; sed etiam probabiliter negant *Fach. Rebell. & Castrop.* p. 3. qui hoc ipsum videntur dicere, etiamsi valor operæ fuisset æqualis, quia quando contrahentes aliud non exprimunt, censentur velle tantùm communicare usum & commoditatem illorum, quæ conferunt, non autem proprietatem, sicuti qui ad negotiationem confert navim, confert tantùm illius usum nō autem proprietatem, hinc navis post societatem remanet ipsius, aliter autem poterit attingi æqualitas etiam quoad pecunias, utì ostendit ipsemet *Lugo* suprà. 1101.

§. 5. Si pecunia, quam solus Cajus contulit, pereat, *Saliz.* & alii absolutè dicunt jacturam debere ferri ab utroque æqualiter, alioquin qui industriam affert, minori se periculo exponeret; *Maj.* & alii dicunt, si pecunia pereat ante operas exhibitas, jacturam debere æqualiter ferri, si autem pòst, debere ferri à solo Cajo, quia opera jam est impensa loco pecuniæ; *Covarr.* & alii dicunt jacturam tum esse æqualiter ferendam, quando industria æquivalebat usui & proprietati pecuniæ, si autem æquivalebat soli usui, ferendam esse à solo Cajo: denique *Gl. Bart. Bald. Silv. Rebell. Less. Castrop.* p. 4. n. 4. *Alloza* n. 16. *Illsf.* t. 4. d. 2. n. 454. aliique plures probabiliùs dicunt soli Cajo esse ferendam, nisi aliter sit conventum, quia æquum est, per se loquendo, ut illi soli pereat pecunia, qui erat ejus dominus, supponitur enim aliter statuta æqualitas secundùm spem lucri & periculum damni. 1102.

§. 6. Si finito negotio nullum sit lucrum, *Fill.* putat ex pecunia capitali debere saltem solvi valorem operæ, sed negant *Mol. Less. Lugo* n. 24. *Burgh.* cent. 2. cas. 96. quia sicut si pecunia periisset, soli ejus domino periisset, ità opera perit illi soli, qui eam confert, & secundùm hos AA. societas sit solùm ad lucrum. 1103.

§. 7. Contractus societatis dissolvitur, 1. Mutuo consensu sociorum. 2. Renuntiatione unius ex illis, non tamen ante tempus in pacto determinatum. 3. Publicatione bonorum alterius socii. 4. Cessione bono- 1104.

bonorum propter contracta debita. 5. Elapso tempore, pro quo societas constituta. 6. Re, in qua fundabatur societas, integrè vel magna ex parte intereunte. 7. Morte socii, si tamen negotium cœptum nunc finiri posset sine sociorum præjudicio, alioquin hæres teneretur concurrere. Videri possunt leges citatæ apud *Ill*s. n. 456. Vide etiam *Mol*. tr. 2. d. 414. An pactum, quo sors & lucrum assecurantur, sit justum, videri possunt dicta hic n. 876.

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio & Fidejussio.

1105. »RESP. I. Contractus assecurationis est, quo quis »alienæ rei periculum in se suscipit obligando »se, vel gratis, vel pro certo pretio ad eam compen»sandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita »promissio; si pretio, est quasi emptio, quâ assecurans »vendit suam obligationem præstandi alteri rem ejus »indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus »rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, »quam de eo habent, quia alioqui non servaretur æ»qualitas. *Bon. to. 2. de contr. d. 3. q. 9. p. 3. Less. lib. 2. »cap. 28. dub. 4. n. 24. Unde resolves*:

» I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè »pretium petit, & tenetur restituere. *Less. ibid. Bon. n. 3.*

» II. Si res nondum est in tuto, etsi privatâ scientiâ »sciat non fore periculum, licere nihilominus preti»um ordinarium assecurationis accipere, dicit *Less* n. »27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria ma»gni æstimatur: & causæ occultæ quæ periculum mi»nuunt, non imminuunt communem æstimationem. »Verùm id *Bon*. n. 3. & *Lugo* d. 31. *s*. 7. rectiùs negant.

» III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat »eam jam periisse, non potest pacisci de ejus assecura»tione. V. *Less*. n. 25.

» Resp. II. Fidejussio est contractus, quo quis alie»nam obligationem suscipit implendam, si debitor »principalis non solverit. Ita communiter Doctores. »*Unde resolves*,

» I. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nul»lum periculum timeatur, quia ex se pretio est æsti»mabilis. *Nav. man. c. 17. nu. 283. Azor p. 3. l. 11. c. 22. »d. 5. Fill. tr. 38. n. 159.*

» II. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramen»tum absit, & instrumentum publicum) non tenen»tur, uti nec Clerici, nisi quatenus solvere commodè »possunt, ut non egeant. V. *Lay. l. 3. tr. 4. c. 29. n. 5. »& 6. Bon. p. 2. Less. d. 2. Onnate d. 52. sect. 6.*

» III. Fidejussor non obligatur plùs quàm Princi»palis; & hujus obligatio si sit invalida, erit etiam fi»dejussoris, *Lugo disp. 32. n. 5. &c. communiter.*

» IV. Fidejussor regulariter non potest conveniri, »nisi factâ excussione principalis debitoris, constet »ipsum non esse solvendo. *Azor l. c. V. Notandum. Fill. »num.* 153.

» V. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ ac»cidente fidejussori, &c. *Vid. Azor d. 10. Bonac. p. 1. n. 14.*

» VI. Ex fidejussione Religiosi propriâ auctoritate »facta Monasterium non obligatur, nisi quatenus in »ejus utilitatem versum est. V. *Less. n. 20. & Laym. n. 7.*

» VII. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis »impendebat, si hic aufugit, non est ejus loco plecten»dus, quia non præsumitur sic se obligare; imò nec »potest, cùm non sit dominus vitæ, *Sylv. Bon. n. 10. »Less. n. 41.*

» VIII. Si debitor suâ culpâ non solvit, tenetur fide»jussori, qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum de»bitum, sed etiam damna & expensas omnes compen»sare. Si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non »solvit, ad solum debitum videtur teneri. *Az. Syl. Sa, »Bon. n. 14. Trull. to. 2. l. 7. c. 26. d. 2. n. 6.*

ADDENDA.

QUæst. 198. *Quid præterea notandum sit.* n. Seqq. 1106.

§. 1. Quamvis AA. communiter dicant fidejussionem de se esse pretio æstimabilem, uti n. 890. notatum est, adeóque pro ea posse accipi aliquid, si tamen absit omne periculum & molestia, probabiliter contradicunt *Covarr. Bonacss. Steph.* t. 4. d. 9. n. 142. *Moya* T. 1. t. 6. d. 4. q. 6. à n. 22. quia difficulter ostendi potest disparitas, cur etiam mutuum non sit similiter futurum de se æstimabile, adeoque cur etiam non possit pro eo accipi pretium. *Si dicas*, obligationem mutuantis compensari per redditionem sortis, obligationem autem fidejussoris non compensari per aliquid, *Contrà* est 1. Quia non obligatio mutuantis, sed carentia sortis datæ compensatur per redditionem sortis. 2. Si fidejussor sciat nullum esse periculum vel molestiam, obligatio illa nullum affert onus, ergo nihil aptum est compensari. Vide *Gasp. Rodericum* de annuis redit. l. 2. q. 12. qui nobiscum sentit. Videri potest etiam *Onn.* d. 52. à n. 23.

§. 2. Creditor potest acceptare moderatum preti- 1107. um, ut fidejussorem liberet à fidejussione periculosa vel molesta, quam suscepit pro debitore. *Mol. Sa, Roderic.* n. 17. *Alloza* V. *Fidejussio*. n. 15. Fidejussor autem potest, non quidem ordinariè, uti rectè *Castrop.* d. 6. p. 26. §. 3. nu. 5. attamen aliquando cogere debitorem, ut eum à fidejussione liberet, v. g. si debitor fuerit potens solvere & non solverit, si incipiat dilapidare bona sua &c. *Lugo* d. 32. n. 20. Vide *Roderic.* q. 13. E contrà Creditor compelli non potest, ut habito uno fidejussore admittat alium, sicuti compelli non potest, ut loco prioris hypothecæ admittat aliam, quia habet jus standi primo contractu, *Roderic.* q. 12. num. 25. Si tamen creditor admiserit alterum fidejussorem, liberatur primus, *Castrop.* §. 2. n. 5. & 6. Quòd si creditor proroget tempus debitori, pro quo Cajus fidejusserat, si Cajus indefinitè fidejusserat & non ad tempus tantùm, pergit obligari, si autem fidejusserat, v. g. ad annum, cum anno cessat ipsius obligatio, sicuti si fidejussisses pro capitali, non obligareris ad interesse, quia obligatio non extendit se ultra conventionem, ità cum aliis *Azor* p. 3. l. 11. c. 22.

§. 3. Si fidejussor, quando constituebatur, erat 1108. idoneus & potens, postea autem deficiat, debitor non tenetur substituere alium, quia reliquum periculum fidejussionis, uti & hypothecæ, est penes admittentem, *Bart. Surd. Castrop.* n. 1.

§. 4. Successor non obligatur fidejussione sui An- 1109. tecessoris, nisi sit hæres, vel ille in officio, v. g. Decani, constitutus fidejusserit cum consensu & nomine Capituli, *Mol. Sa. Alloza* n. 10. Dubitatur autem, an obliget fidejussio facta pro minorenni: aliqui cum *Saa* V. *fidejussio*. n. 6. negant, quia minorennis non potest se obligare; alii affirmant cum *Alloza* n. 13.; quia secundùm dicta n. 671. & 679. potest se saltem in conscientia obligare, & alter potest hanc obligationem suscipere: Item aliqui affirmant, alii negant fidejussorem teneri solvere debita, antequam à Judice cogatur, *Saa*, n. 8.

§. 5. Si plures in solidum fidejusserint pro aliquo, 1110. quilibet excipere potest contra creditorem, ne solus conveniatur, sed ut etiam alii cogantur stare pro parte: quòd si unus coactus fuisset solvere totum, posset à creditore petere jus agendi contra alios, uti ex jure ostendit *Lugo* à num. 15. Videri potest *Onnate* d. 4. s. 15. Item totâ disp. 52. & 53., ubi hactenus dicta & multa alia accuratè habet de fidejussione. De assecuratione autem agit disp. 131. s. 2.

DUBIUM XVI.

Quid sit Pignus & Hypotheca.

1111. RESP. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit: Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis, *Mol. Fill. Bon.* de Contr. d. 3. q. 10. p. 1. *Unde resolves*,

I. Pignore non licet uti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad usum tradita. *Bon. l. c.* ex *Mol. Regin &c.* Si tamen utatur v.g. equo vel agro, debet valorem usûs (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioqui committet usuram, cùm res domino fructificet. *Nav. man. c. 17. n. 203. Bon. Trull. l. 7. c. 26. d. 4. n. 22.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v.g. Ecclesiæ, *Mol. d. 530. Less. l. 2. c. 28. d. 7. Bon. n. 5.*

III. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v.g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; (quia tunc etiam vendi possunt,) ut Ecclesiæ & indigentibus subveniatur. *Vid. Nav. n. 205. Less. Bon. l. c.*

IV. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro majore quantitate: Neque potest vendere debitore non solvente, nisi post biennium, & eo priùs monito: Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. *V. Laym. l. 3. t. 4. c. 30. n. 5. Bonac. n. 9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus; vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. *Azor Tom. 3. l. 7. c. 7. Fill. Bonac. n. 9. Trull. n. 5.*

Quæres. Quid sit contractus Anti-chriseos, germanicè *ein Pfandschafft.*

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. g. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur: unde circa hunc ex supradictis *resolves*:

I. Contractus hic videtur juxta *Cajetan. Sotum &c.* (contra quosdam Juristas) esse usurarius, quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causâ solius mutui, quæ est Usura. *Vid. Laym. c. 36. n. 17.*

II. Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; ut si v.g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ Jure censûs super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, uti suprà dictum est de *Censibus*: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur: unde non facilè damnandi sunt illi, qui à Principalibus in locum debitorum agros, pascua, officia, &c. in anti-chrisin habent. *Vid. Laym. loc. cit. & Binsfeld*, de Usuris, *Mol. Less. &c.*

ADDENDA.

1112. QUæst. 199. *Quid circa hos contractus sit præterea notandum.* R. De pignore & hypotheca accuratissime scripsit *Onnate* d. 66. & seqq. qui pro occurrentibus dubiis gravioribus videri poterit. Pro praxi quotidiana accipe hæc pauca.

§. 1. Si agrum incultum accepisti in pignus, & illum coluisti, *Sot. Sa, Alloza v. Pignus* n. 8. putant te posse frui fructibus, non computando in sortem, quia videntur fructus tuæ industriæ, sed dicendum est cum *Navarr. Mol. Garz. Lop. Bonac.* de Contract. d. 3. q. 10. p. 1. n. 10. debere computari in sortem, sunt enim fructus naturales agri, ad quem tantùm accessit tua industria; poteris tamen expensas & pretium laboris subducere. Addit rectè *Bonac.* n. 7. si rem meliorâsti, aut in agro tibi oppignorato ædificâsti domum, etiam hæc addita cadere sub pignus, quia accessorium sequitur principale; equus autem pignori datus est alendus expensis debitoris, qui manet ejus dominus, & cui etiam fructificat.

§. 2. Si oppignoretur castrum, cui Jus præsentandi ad beneficia sit annexum, hoc Jus non oppignoratur, sed manet Domino; si tamen castrum vendatur, Jus-Patronatûs transfertur in emptorem, & ità statuunt Jura apud *Lugo* d. 32. n. 27. Si autem res oppignorata varietur, quod de illa manet, etiam remanet oppignoratum, v. g. si domus comburatur, fundus manet obligatus; si silva, obligatum manet solum, imò & ligna silvæ si quæ supersint, fructus enim rei simul dantur in pignus: Si tamen ex illis lignis fiat navis aut aliud arte factum, Jura disponunt, ut desinat oppignoratio, *Bonac.* n. 7. 1113.

§. 3. Si pignori adjectum sit pactum, ut vendatur nisi certo tempore redimatur, elapso eo tempore vendi potest; etiam non monito debitore, *Gloss. Navarr. Azor & alii*; quod tamen res valet supra debitum, restitui debet debitori. Quòd si conventum esset, ut pignus non venderetur, *Sa, Vasquez & alii* putant non posse vendi, quia fides data est servanda ubi servari potest; sed *Azor, Regin. & alii* communiter putant posse vendi post trinam admonitionem, quia hæc est natura pignoris, alioquin frustra datum esset, hinc conventio tantùm obligavit ad non vendendum absque prævijs admonitionibus, *Bonac.* n. 12. 1114.

§. 4. Quamvis contractus anti-chriseos jure Civili toleretur, tamen Jure Canonico reprobatur velut usurarius, uti notant *Cajetan. Sot. Navarr. Mol. Lug. Laym. Sporer* de Usura n. 101. & certum esse dicit *Castrop.* d. 4. p. 19. n. 20. Ratio est, quia mutuans non fit dominus pignoris, ergo iniquum est, ut ex eo fructus capiat; imò *Vasq. Sal. Castrop.* n. 4. dicunt etiam illos fructus esse Domino compensandos, quos ex culpa lata & levi colligere omittit, quia tenebatur adhibere diligentiam tanquam prudens & vigilans custos. Possunt tamen accedere tituli excusantes, præter enumeratos à *Busenbaum*, uti 1. Si res oppignoranda vendatur pro debito, cum pacto retrovendendi, tamen secundùm limitationem datam *n.* 982. nec red mi debebit nimis parvo pretio, alioquin præsumetur Usura, *Lugo* d. 15. n. 132. 2. Si marito aliquid fructiferum detur in pignus pro dote uxoris, uti definit *Innocentius* III. Cap. *Salubriter. De Usuris*, tum enim fructus illi constituuntur in partem dotis necessariæ ad alendam uxorem & ad sustinenda onera Matrimonii, aut saltem sunt aliæ causæ hoc cohonestantes, de quibus videri potest *Castrop.* p. 20 atque ideo etiam posse pro interesse certam summam in compensationem exigere, docent *Nav. Mol. Lug. Lay. Less.* l. 2. c. 20. n. 142. *Beja* p. 1. cas. 56. *Sporer* n. 102. 3. Si feudum Domino Proprietario oppignoretur, uti habetur Cap. 1. *De Feudis*, & Cap. *Conquestus. De Usuris*, traduntque Auctores communiter cum *Castrop.* p. 22. num. 1., tenetur tamen remittere servitium vel pensionem, cujus loco fructus ei à Jure subrogantur: quomodo autem hoc excusetur ab Usura, disputat *Castrop.* à n. 2. Idem dicunt Auctores communiter de emphyteusi, si Domino detur in pignus; ratio potest esse, quia quando pignus transfertur ad Dominum proprietatis, licèt Vasallus & Emphyteuta non amittat dominium suum utile, (alioquin non esset datum in pignus) tamen dominium illud est ligatum, & censetur consolidari cum dominio directo, ac proinde fructus omnes Domino competunt: simile tamen nihil statuunt Jura, neque habet consuetudo, si res usufructuaria, usuaria vel conductitia 1115.

ductitia detur Domino directo in pignus, uti notant Auctores communiter cum *Castrop.* n. 6.

1116. §. 5. Obligatio pignoris & hypothecæ solvitur multis modis, 1. Si creditori sit satisfactum pro debito: 2. Si tempus sit elapsum, ad quod acceptata erat obligatio. 3. Si res obligata sit alienata cum consensu saltem tacito creditoris. 4. Si creditor emerit rem obligatam. 5. Si creditor saltem tacitè significaverit rem sibi non esse obligatam. 6. Si Judex absolverit debitorem à debito, vel jusserit extradi rem. 7. Si debitor offerat creditori solutionem debiti, quam si nolit acceptare, poterit debitor eam coram testibus deponere apud hominem fidelem vel in Loco Religioso, & rem obligatam resumere. 8. Si prius debitum transferatur in aliam obligationem. *Bonacina* Punct. 2. An Emphyteuta possit rem emphyteuticam subjicere hypothecæ, dictum est n. 1059.

CAPUT VI.

De Tutela & Testamentis.

DUBIUM I.

Quid sit Tutela & Curatela.

1117. »RESP. Sunt quasi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cujuscunque sexûs, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligantur ex Justitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum Lege, vel Magistratu vim contractûs. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam invitis; & principaliter datur personis, ut curet earum educationem & institutionem: secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum: nec communi Jure datur invitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis: unde pro directione in foro conscientiæ, ex Jure tum naturali, tum positivo communi *resolvet ex Laym. Lib. 3. Tract. 4. c. 9. n. 2. & seqq. & Tann. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bonac. de Contract. d. 3. q. 19.*

» I. Tutores, sive sint testamentarii, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris; sive sint dativi, hoc est, constituti à Judice aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est, præscripti à Lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet & rationem reddat; dein Avia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & Curatores jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fide-jussorem dare, rem Minoris salvam & integram restituendam, & universim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ità ut ad quemcunque pervenerint, possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. *Vid. Tann. loc. cit. Laym. cap. 9. Bonac. n. 1.*

» II. Bona Minorum tenentur Tutor, vel Curator administrare eâ curâ, quam diligens Paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcavendo damna, quàm procurando commoda & lucra Minoris; alioquin damnum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. *Vid. suprà Lib. 3. p. 1. num. 705.*

» III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltem sinè Judicis Decreto.

» IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subjectis, nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex ullis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum auctoritate Judicis, aut cum ejus Decreto bona Pupillorum publicè per juratum venditorem omnibus venalia exponuntur. »

V. Sinè Decreto Judicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fidei commissis, aliisque Juribus sibi acquisitis: Si tamen Religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi. »

VI. Pupillus, dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ità ut si masculus est, non expleverit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter. *Sanch. d. 8. Less. l. 2. c. 17. n. 61. Laym. n. 7.* »

VII. Eadem est ratio Minoris, si Curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse Jure communi usque ad annum 25. expletum; & si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quòd si Curatore careat, valent acta per illos, ità tamen, ut si læsi sint, restituantur in integrum. *V. Auct. cit. & Bonac. q. 1. p. ult.* »

VIII. Etsi Minores sinè Curatorum auctoritate donare non possint, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare solent, (in iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè, quia probabile est valere naturaliter, tametsi non civiliter, *Molin. Lugo Disp. 22. Sect. 19. Trull. Tom. 2. l. 7. c. 17. d. 8. n. 3. Dian p. 8. t. 6. R. 4. & 7.* »

IX. Tenentur Curatores & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: ubi si quis deses aut noxius reperiatur, amovendus est imposità satisfactione, aliusque subrogandus. »

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officii redditas fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium, quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars. »

XI. Porrò qui non possint esse Tutores & Curatores, & qui à tutela & curatela excusentur, ne iis imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. vid. apud *Tann.* loc. cit. & *Sa*, v. *Minor.*, ubi sic habet: *Tutor non potest esse junior 25. annis, nisi fortè mater: nec Religiosus, nec fœmina, nisi mater aut Avia, (& uxor casu antè dicto) nec Clericus in Sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi; quod ego* (inquit) *de Religiosis universim non admitto. V. Layman loc. cit.* »

XII. Si Tutor & Curator, cùm tenerentur negotiari, omiserunt, possunt Pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa v. Curator.* Vid. etiam *Navarr. c. 25 n. 66.* Plura *vide* suprà *Lib. 3. tract. 2. c. 2. dub. 3.* »

Quomodo Juristæ distinguant ætates hominis, *vide dicta* p. 1. nu. 1026. De patria potestate *vide ibid. num.* 1027.

An & circa quæ Pupilli ac Minores possint validè contrahere, saltem pro foro conscientiæ, *vide hìc à n.* 670. De eorum autem beneficio restitutionis in integrum, *vide* à n. 677.

De multis obligationibus Tutorum & reditibus Pupillorum videri possunt multa apud *Roderic.* l. 3. q. 10. Et plura apud *Onn.* d. 48. 49. 50. 51.

DU-

DUBIUM II.

Quid & quotuplex sit Testamentum.

1118. RESP. 1. Testamentum est voluntatis justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione: quod additur, ut distinguatur à reliquis ultimis voluntatibus: nam differt à legato, seu fidei commisso partiali, quòd hoc donatio quædam sit à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v. g. in militia; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. V. *Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tan. tom. 3. d. 4. c. 8. Less. l. 2. c. 19. d. 1. Bonac. de contract. d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp. 2. Testamentum est duplex, I In scriptis, seu clausum: quod testamentum Testator, sive suâ, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, non mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, Religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in ejus sunt potestate,) sed masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu suâ subscribit, alioquin octavus pro eo testis: deinde omnes & singuli 7. testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, propriòque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Laym. loc. cit. Bonac. p. 1.* II. Nuncupativum, quod minorem solennitatem requirit, scilicet tantùm, ut septem testes idonei supradicti convocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto vel voce articulatâ prolatam. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actûs substantiam servandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solennitate debitâ, dubiteturque utrùm Testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum, hæc enim præsumitur Testatoris voluntas, ne actus omnino corruat. *Sanch. l. 4. Cons. c. 1. d. 2. Lugo d. 24. sect. 1. Bardi d. 6. c. 10. §. 1.*

Porrò præter has solennitates Jure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis nôrunt periti Notarii, qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur.

Quæres: An testamentum sit validum, cui desunt solennitates à Jure Civili requisitæ.

Resp. 1. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt Juris Gentium, scilicet duos testes; in foro autem conscientiæ, suppositâ potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum Testatoris, absque ullo teste. Quòd si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest, *Covarr. & alii* 12. *Dian.* p. 7. t. 6. R. 16. Item Confessarius vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantùm, ut voluntas Testatoris probari possit, & Judex pro ea sententiam ferat. *Vid. Less.* d. 2. & *Lug.* d. 22. *Sect.* 9 Ubi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam hæredis institutionẽ. Ac licèt morte intervemente non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expressa, *Malder Laym.* c. 2. n. 6. *Dian.* p. 5. t. 3. Resol. 126. An autem tale testamentũ ad causas pias principaliter factum, si solennitates desint, valeat quoad legata profana, controvertitur: Negat *Bon.* q. 1. p. 3. n. 18. & *Lugo* n. 274. Affirmant *Covar. Sa, Less.* d. 2. n. 9. *Fill. Sanch.* d. 7. n. 2. *Barbos. Trull. Tom. 2. l. 7. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. t. 6.* R. 4. Denique testamentum ad causas pias non solenne revocat aliod solenne, etsi hujus mentionem non faciat. *Mol. &c. Dian.* R. 25. 26. Idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias, *Mol. & alii* 6. licèt hoc posterius quidam negent. *V. Dian.* R. 26. 27.

Resp. 2. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint, *Laym.* n. 16. *Bonac.* q. 17. p. 5. num. 4.

Resp. 3. Tempore pestis non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, ut quando testis vel Notarius haberi non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuncientur, si de voluntate defuncti liquidò constet: hinc in Camera Imperiali valet testamentum, peste valde grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest: atque hæc vera sunt secundùm Jus commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis; nam Venetiis v. g. & Viennæ, duo testes ad testamamentum sufficiunt. *V. Laym. c. 2.* Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solennitates Juris Gentium, atque adeo tres vel duos testes, docet *Diana* R. 34. ex 54, *Laym. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum (tametsi non sit immatriculatus) modo non sit consanguineus vel affinis defuncti, R. 36. ex *Menoch. &c.* nec opus esse, ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant. *Resolut.* 37. & 38. neque invalidari, licèt ægrotus convalescat, *Resolut.* 39. ex *aliis* 8. Denique si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti saltem nuncupativam dicit *Mol. & March.* cum *Diana* R. 34. & 41. *Vide etiam* p. 5. t. 3. R. 123.

Resp. 4. Etsi probabilis, & secura sententia sit *Covarr. Bonac.* q. 1. p. 3. n. 19. & *aliorum*, testamentum factum ad causas non pias, sine solennitatibus Jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia, *Mol. Lug.* n. 273. *Vasq. Sanch.* d. 7. n. 3. *Dian.* p. 7. Tract. 6. R. 3. contra *Barbos.* ità ut hæres per illud institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato: contrarium tamen verius est, ideòque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio, quia illæ solennitates tantùm requiruntur ad cavendam deceptionem. *Vid. Less. lib. 2 c. 19. d. 3. Lugo* d. 12. *Sect.* 9. Unde secundùm hanc sententiam, *resolves sequentia*:

I Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & solvere legata iis, quibus testamento minùs solenni, aut ex voluntate ejus debentur, *Mol. Less.* contra *Bonac. n. 6.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii: quia cùm nec ipse, nec alii cœperint adhuc possidere bonâ fide, in dubio par est eorum conditio. *Vide Bonac.* n. 8.

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, uti occultâ compensatione, quia revera res illæ erant ipsorum. *Vide Bonacin.* num. 10.

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hæreditatem nomine fidei-commissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret; aut si oblato Juramento jurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere & solvere legatum.

V. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hæreditas non

»non sit fidei-commissum, sed immediatè perveniret »ad alium; quia non est recurrendum ad fidem testi»um, vel ad Juris subtilitatem, quando is, cujus in»terest, ipse confitetur testatoris voluntatem. *Vid.* »*Less.* & *Lugo n.* 258.

» *Resp.* 5. Etsi probabile sit, Clericorum & Novi»tiorum testamenta facta ad causas non pias sinè so»lennitatibus Juris non valere, *Molin.* & *alii* 3. cùm »tamen contrarium etiam sit probabile, *Suar. &c.* po»test hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro »foro conscientiæ. *Dian. p.* 9. *t.* 9. R. 16.

» *Resp.* 6. Milites hujus temporis gaudent iisdem »privilegiis testandi, quibus olim, dummodo in ca»stris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur, »*Dian. p.* 7. *t.* 6. R. 42. ex *aliis* 15. contra *Baldum, &c.* »æquè adeo sufficiunt iis duo testes, (licèt probabili»ter nec hi requirantur. *Resol.* 45.) etiam non rogati, »R. 46. & *alii quatuor* contra *Molin. Tom.* 2. *Disp.* 129. »*&c.* etiam aliàs inidonei, modò non sint impuberes, »nec cæci, vel servi, R. 47. *Lugo, Vasq. &c.* Neque »opus est eorum subscriptione, vel signorum apposi»tione, vel ut sint in conspectu testatoris, *ibidem.* Imò »miles Jure militari (quo præsumitur esse testatus in »dubio) potest testari solo nutu, R. 49. Potest etiam »plura simul testamenta valida facere; vel pro parte »testatus, pro parte intestatus decedere, R. 53. & »55. Valétque ejus testamentum etiam post missio»nem honestam, sed non ultra annum, *Mol. Lugo ll.* »*cc. &c.* R. 61. Denique possunt milites supradicto »modo testari, licèt sint surdi & muti (saltem si in ca»stris auditum & vocem amiserint.) *Diana* R. 48. 49. »& 59. ex *aliis.*

ADDENDA.

An omissio solennitatis à Jure requisitæ invalidet contractum, vide dicta à n. 716.

Quod *Busenbaum* ponit post *Resp.* 4. *in Resolut.* 3. nempe posse illos, quibus per testamentum non solenne aliquid relictum est, uti occultà compensatione, admitti non debet propter dicta p. 1. n. 962.

1119. Q. 200. *Quid præterea notandum sit circa testamenta.* R. Seqq. §. 1. In ultimis voluntatibus, si aliæ solennitates à Jure requisitæ adsint, spectanda est, etiam pro foro externo, præcipuè mens Testatoris, licèt rigor verborum non convincat, L. 96. *de Reg. Juris*: Testamentum autem inter liberos est maximè favorabile, valétque in foro externo, licèt aliquæ solennitates desint, L. *Hac consultissima*, 21. §. *Ex imperfecto*, Cod. *De testamentis.* Vitanda etiam est interpretatio ultimæ voluntatis, quæ hanc facit carentem ratione, & illa amplectenda, quæ facit prudentem & circumspectam, *Less.* in Auct. v. *Testam.* Casu 9.

1120. §. 2. Si Caja præstiterit Cajo marito multa obsequia indebita spe favorabilis testamenti, quod Titius addixerat, & spe catenæ aureæ, quam fieri fecerat, ut donaret Cajæ, interea autem moriatur Titius intestatus, & catenâ necdum paratâ, in hoc casu videtur dicendum, 1. Cajam nihil posse sibi ideo, quòd haberet promissum favorabilis testamenti, occultè retinere ex bonis Titii, tum quia compensatio occulta non habet locum, nisi ubi est debitum certum, secundùm dicta p. 1. n. 962. tum quia necdum fuit assignatio testamentaria, sed tantùm animus assignandi. 2. *Less.* Casu 13. dicit probabile esse, quòd possit retinere catenam, aut accipere, quanti valebat, quia Titius agendo cum Aurifabro, satis significavit voluntatem suam esse, ut eam faceret Cajæ, & videtur sufficere talis implicita donatio, ex vi cujus provenisset donatio expressa, nisi mors intervenisset; item virtualis donatio, qualis hæc est, videtur in foro conscientiæ eandem vim habere, quam haberet expressa. Addit Jure naturali per voluntatem transferri dominia, si voluntas signo externo declaretur, quod videtur factum, quando jussit catenam in eum finem fieri. Oppositum videtur probabilius, quia ut donatio valeat secutâ morte donantis, debet res aliquo modo fuisse tradita, uti dictum est hic n. 806. res autem hic non fuit tradita, sed tradenda, multò minùs occultè accipere poterit, quanti catena valebat, quia debitum non est certum.

Q. 201. *Quid sit fidei-commissum & substitutio.* R. §. 1. Fidei-commissum, est ultima voluntas, quâ Testator hæredem verbis precariis vel præceptivis gravat, ut hæreditatem totam vel ejus partem alteri restituat. Aliud est *universale*, quo tota hæreditas vel pars ejus aliquota committitur restituenda, & sic per fidei-commissum, uti & per codicillos, potest indirectè institui hæres, nempe committendo fidei hæredis primi, ut hæreditatem vel aliquotam ejus partem alteri cedat. Aliud est *particulare*, quo nec tota hæreditas, nec aliquid velut pars illius committitur restituenda, sed tanquam aliquid ab hæreditate distinctum, & tum reipsa non differt à legato, uti habetur L. 2. Cod. *Communia de legatis*: jure tamen novissimo per hoc solet distingui, quòd fidei-commissum particulare fiat verbis ad hæredem directis, v. g. hæres meus numerabit Titio 100. è contrà legatum verbis ad legatarium directis, v. g. lego Titio 100. æqualem autem obligationem causant verba in fidei-commissis, sive sint precaria sive præceptiva, uti habetur §. 3. Inst. *De singulis rebus per fidei-commissum.* 1121.

§ 2. Substitutio, est unius in alterius locum ad rem aliquam in ultima voluntate vocatio: Est autem duplex, directa & indirecta: Directa est, per quam substitutus hæreditatem testatoris consequitur immediatè sine ministerio alterius primi instituti, uti si testator dixerit, Titius sit hæres, aut si hic non erit, sit Cajus: Indirecta est, per quam committitur fidei directi hæredis, ut hæreditatem tradat alteri, ideóque etiam dicitur fidei-commissoria, quia substitutus accipit hæreditatem, non directè à testatore, sed à fidei-commissario, uti si dixerit, Titius sit meus hæres, quem rogo, ut quando morietur, rem Cajo restituat: Differunt autem hæ duæ substitutiones, 1. Quòd directè institutus fiat verus hæres, & dicitur hæres fiduciarius; alter autem non sit strictè hæres, sed tantùm dicitur hæres fidei-commissarius. 2. Directè substitutus potest obtinere hæreditatem, quamvis eam non obtineat primò institutus; è contrà indirectè substitutus nihil accipit, nisi priùs habuerit primò institutus, unde si hic moriatur ante testatorem, indirectè substitutus nullum habet jus. 3. Directè institutus acquirit hæreditatem sine diminutione; è contrà indirectè substitutus perdit quartam partem, secundùm L. Trebellianicam, de qua dicetur n. 1171. 1122.

Q. 202. *An ille, qui originale testamentum vel alias litteras in favorem sui factas amisit, possit privatim simile instrumentum confingere.* R. §. 1. Si absit præjudicium tertii, per hoc non committeretur crimen falsi, uti tenent *Nav.* & *Saa* apud *Mend.* in stat. d. 13. q. 16. uti nec ille falsarius, qui in re aliqua mutat scripturam, dummodo veritati innitatur, uti docent *Covarr. Alciat. Menoch.* & alii cum *Mend.* n. 249. quia crimen falsi est *perversio veritatis cum dolo & alterius jactura*, quod hìc non est. 1123.

§. 2. Licet substituendo tale instrumentum nulli inferatur præjudicium, id tamen est illicitum & meritò puniret forum externum, quia cùm sic dari posset occasio fraudum, meritò id reprobat Respub. ità *Bald. Jas. Barb. Covarr.* l. 1. Variarum. c. 2. n. 3. *Laym.* l. 3. t. 3. p. 1. c. 4. n. 3. Non esse autem mortale, docent *Caj.* & *Saa*; Et quamvis aliquis dicere possit hoc non esse nequidem contra veritatem, eò quòd directè intendatur tantùm recuperatio vel conservatio rei suæ, licèt per accidens alii decipiantur, putantes esse primum ac genuinum instrumentum, tamen *Covarr.* 1124.

Laym.

Laym. Mend. n. 252. meliùs dicunt esse etiam contra veritatem, quia talis intendit suam utilitatem per hoc, quòd aliis suadebitur illud esse primum instrumentum, ergo intendit aliorum errorem & deceptionem: deinde saltem scripto testatur eam esse subscriptionem Notarii vel alterius disponentis aut testantis, quod falsum est. Ex eadem ratione putat Mendo n. 253. eum peccare contra veritatem, qui utitur tali instrumento per alium confecto.

DUBIUM III.

De Renunciatione Hæreditatum.

1125. RESP. I. Renuntiatio futuræ hæreditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ità jure cautum est, propter bonum publicum. Excipe. 1. Nisi quis in ipso testandi actu renuntiet juri successionis; vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius post debitam sibi portionem integram à patre acceptam reliquæ hæreditati renunciet; qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere. *Laym. l. 3. tr. 5. c. 7. n. 1.*

Resp. II. Renuntiatio hæreditatis, cùm odiosa sit, & contra jus commune, strictæ interpretationis esse debet. *Unde resolves Casus sequentes*:

I. Non obstat renuntiatio hæreditatis etiam jurata à filio facta, quò minùs ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, possit institui hæres. *Mol. Sanch. l. 7. c. 7.*

II. Si filius renunciavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renunciavit, in prima hæreditate succedere potest; imò etiam institui debet: quia causa renuntiationis cessavit. *Mol. d. 579. n. 19.*

III. Filius post juratam renuntiationem, nihilominus succedere potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renunciavit, sed propter civiles Constitutiones, & favores, *Mol. n. 21.*

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se eâ contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est invalidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ, Ex L. *pactum dotale*, Cod. *De collat.* L. *Si quando C. De pactis*, & cap. *Quamvis pactum. De pactis 6. Mol. Sanch. l. 4. conf. c. 1. d. 34. Lugo Resp. mor. l. 6. d. 34.*

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo ad renuntiandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch. l. 4. de Matr. d. 9. Lugo l. c.* Ac licèt filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eam servare teneatur, si tamen dolus vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti petere, eâque obtentâ non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione processit. V. *Sanch. l. 3. mor. cap. 12. Lugo de just. d. 22. s. 8. n. 195. & Resp. mor. l. 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum vel donatio de alterius viventis hæreditate, ipso jure irrita est; v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit aut obligat Cajo. Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit pactio. *Laym. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hæreditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renuntiatio fiat in favorem Communitatis, seu Collegii, hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis & juribus acquisitis & acquirendis disponere debeat, idque in favorem Communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch. c. 2. n. 54. Lay. n. 3. 4.* Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ, v. g. si quæ mihi hæreditas obvenerit, dum vixero, tua esto, cessat enim periculum. *Mol. Sanch. l. 7. c. 2.*

Quæres. Quousque se extendat constitutio *Trident. s. 25. c. 16. de Regularibus*, irritans donationes, & renuntiationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus Religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi sive Vicarii, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur.

Resp. I. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causâ; quia hujus constitutionis ratio est, ne per renuntiationem hæreditatis, Novitiis imponatur necessitas profitendi; hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus; quippe quæ usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à Novitio conditum, neque rumpitur secutâ professione, etsi Monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanch. l. 7. c. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque antè donata intuitu ingressûs in Religionem.

Resp. II. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam, quia cessat ratio. *Sanch. n. 23.*

Resp. III. Eâ comprehendi renuntiationem beneficii Ecclesiastici: Ratio, quia hæc est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi è Religione impeditur. *Sanch. n. 37.*

Resp. IV. Per eandem etiam irritantur renuntiationes, quæ fiunt ante ingressum Religionis, intuitu, vel causâ impulsivâ ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint: Ratio, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati Novitiorum. *Nav. consil. l. 3. de Regular. consil. 82. Less. l. 2. c. 41. n. 40.* contra *Sanch.* cujus tamen sententia est probabilis: Unde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Judicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem seu renuntiationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ità ut eâ non secutâ corruat, *Nav. Sanch. n. 17. Mol. &c. tom. 1. de just. disp. 149. n. 4.* Ratio, quia donantes, seu renuntiantes, ægrè contristant donatarios, ut eos de possessione semel capta dejiciant: & Monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad professionem inducantur. *Laym. l. 3. tr. 5. c. 7. n. 8.*

Resp. VI. Non obstante hac constitutione, validas esse renuntiationes aut donationes, ante vel post ingressum Societatis JESU factas, juxta ejus Constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi *juxta Constitutiones*, quia in iis donationibus, quæ contra Constitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis: Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

ADDENDA.

QUæst. 203. *Si Cajus Societatem JESU ingressurus donavit Fratri suo certa bona, addito pacto non revocandi, sed sub conditione, si permaneat in Societate, an hæc dispositio teneat.* ℞. §. 1. Huic dispositioni non obstat Tridentinum Sess. 25. cap. 16. *De Regul.* quia Decretum *Trid.* non habet locum in renuntiationibus ante ingressum factis, etiamsi intuitu Religionis fiant, utì expressè declarârunt Interpretes Tridentini apud *Gallemart* ad hunc locum, & apud *Dian. p. 3. t. 2. R. 55.* 1126.

 docent-

docentque cum aliis *Sanch.* in Dec. l. 7. c. 5. à n. 3. & *Castrop.* t. 16. d. 1. p. 17. n. 4. quamvis contradicant multi cum *Barbosa* de Off. Episc. alleg. 99. n. 6. & *Pirh.* l. 3. t. 31. n. 81. Et quamvis haberet locum etiam in ingressuris alios Ordines, non tamen habet locum in ingressuris Societatem, quia *Trid.* addit se nihil circa illam innovare, sed relinquere immutatum ejus Institutum: Itaque hæc quæstio resolvi debet ex jure, vel communi, vel particulari Societatis.

1127. §. 2. Renuntiatio Caji videtur de jure communi esse valida & irrevocabilis, quia nihil deest illi ad valorem donationis inter vivos, suppono enim adfuisse reliqua in Cajo, ut validè donare posset. *Oppon: Barb.* n. 32. decisum esse in Rota, quòd talis donatio facta ob ingressum Religionis revocari possit, quia est veluti mortis causâ: *Contrà* est, nam supponimus esse donationem inter vivos, secundùm dicta hic n. 816. Deinde talis decisio Rotæ non est regula Juris, nec necessariò sequenda, uti dictum est l. 1. n. 576. Quid autem tenendum sit, si renuntiatio fiat per modum testamenti, dicetur l. 4. n. 98.

1128. §. 3. Valor istius renuntiationis non videtur impediri, sed potiùs firmari per Institutum Societatis, nam Examen generale cap. 4. §. 1. dicit, *Quicunque Societatem ingredi volent, antequam in domo aliqua vel Collegio ejus vivere sub obedientia incipiant, debent omnia bona sua temporalia, quæ habuerunt, distribuere & renunciare, ac disponere de eis, quæ ipsis obvenire possint.* Quòd autem ibi loquatur de ingressuris Novitiatum, patet ex §. 2. ubi additur, *quòd si statim propter aliquas honestas causas bona non relinquet, promittat se promptè derelicturum omnia, quandocunque per Superiorem injunctum ei fuerit.* Idem clarissimè habetur p. 3. Constit. c. 1. l. G. in declarationibus his verbis, *Ante ingressum quivis de bonis suis temporalibus pro suo arbitratu statuere potest:* Et ideo *Less.* l. 2. c. 41. n. 41. ait, *ante ingressum Societatis potest quis validè disponere de rebus suis in quascunque causas.* Et Sanch. n. 10. *Valent renuntiationes & donationes factæ ante ingressum Societatis.*

Respondet Haun. t. 2. c. 6. nu. 217. tantùm fieri potestatem disponendi dispositione absolutâ, nam in Examine §. 1. expressè additur, *disponendo tamen hæc bona juxta propriam devotionem, & à se omnem fiduciam submovendo eadem ullo tempore recuperandi.* Cajus autem hic conditionatè tantùm disposuit, & cum spe recuperandi, si nempe non maneret in Societate, ergo non disposuit juxta Institutum, ergo non validè. *Contra*, dissimulatis reliquis N. ult. conseq. quia quamvis Institutum fortè intendat talem dispositionem fieri absolutè sine spe recuperandi, tamen probari non potest, quòd aliter factam invalidet, standum autem est pro valore actûs, quamdiu clarè non constat esse invalidum.

Nec obstat, quòd dicatur, *debent omnia bona temporalia distribuere:* Nam Tò *debent*, in materia odiosa, & quæ est contra jus commune, non est explicandum ultra vim verbi, quod ad summum significat, Societatem optare aut velle, ut sic absolutè disponatur sine spe recuperandi, sed non ideo impeditur valor: hinc *Sanch.* supra docet jam ingressos Societatem posse validè, quamvis illicitè, disponere in favorem cujuscunque de rebus suis, etiam contra Constitutiones & voluntatem Superiorum. Quòd autem Tò *debent*, non significet impediri valorem actûs, patet ex eodem capite 4. Examinis, ubi §. 16. dicitur, *Antequam ingrediantur in secundum annum probationis, per sex menses omnes vacare hujusmodi 6. experimentis debent:* item §. 27. dicitur, quòd emissuri professionem per triduum mendicare *debent*, neque tamen dici potest, quòd secundus annus Novitiatûs aut Professio sit invalida, si quis etiam culpabiliter tale aliquid non præmittat. An & quomodo Novitius vel Scholasticus Societatis possit disponere de rebus suis, dicetur l. 4. n. 102. & 103.

DUBIUM IV.

Qui possint & debeant esse Executores Testamenti.

Resp. I. Ii à testatore nominari possunt unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus, nec tantum masculus, sed etiam fœmina: *Sanch. Wading. Dia. p. 8. t. 5.* R. 4. non tantùm Laicus, sed etiam Clericus, & Religiosus: Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis JESU: Fratres de Observantia, nullo modo: Quòd si tamen Religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent. *Ità Layn. l. 3. t. 5. c. 11.* Et ratio est, quià spectato jure naturali, sufficit voluntas testatoris & executoris: nec Canones executionem Religiosi infirmant, sed prohibent tantùm. V. *Bon. de cont. d. 3. q. 18. p. 3. n. 10. Dia.* R. 9. 10. Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si explevit annum 17. *Sanch. Lug. Wading. Dian.* R. 6. Nullus autem cogi potest, ut sit executor, *Dian.* R. 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum, (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) cedit que hoc aliis executoribus. *Mol. to. 1. disp. 248. n. 5. Lug. Dian.* R. 27. contra *Wading.* 1129.

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quo ad legata pia: quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. *Layn. n. 1.*

Resp. III. Executor non potest officio suo fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarati. *Sanch. Lug. Dian.* R. 26.

Quæres I. An Religiosus executor, legatum in pias causas, Monasterio suo applicare possit.

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiam indigens, eleëmosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit, cùm, si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur; sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterii distincta est à causa seu persona Professi; sicut causa Ecclesiæ à causa Beneficiati. Unde etiam quivis jussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis, quia evidens est distinctio inter donantem & accipientem. *Sylv. Sanch lib. 6. cap. 11. n. 59. Vid. Dian.* R. 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis & Orphanis. 5. Quod causâ alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod causâ studii saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. g. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis. *Dian. p. 7. t. 6.* R. 29. & 30. ex *Bald. &c. mult.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda.

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarii, v. g. quia sunt duo ejusdem nominis & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum; in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiant. *Mol. to. 1. disp. 197. n. 1. & 2. &c. Dia. p. 3. t. 5. R. 58. Trull. to 2. l. 7. c. 18 d. 1. 23.* II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque paupериori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum, an terminos à natura habeat, ùt v. g. bos & equus; vel ab arte & industria, ut domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est una ex mediocribus; si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam

»mam dando satisfacit. Idemque dicendum est de le- »gatis, in numero, pondere, & mensura consistenti- »bus. *Vid. Laym. n. 7. 8. 9.*

» *Resp.* II. Si acceperint summam pecuniæ distri- »buendam pauperibus, non tenentur dare pauperio- »ribus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis, »(quæ ornamentis, vel fabricâ indigent) Monaste- »riis, vel iis, qui secundùm suum statum non possunt »vivere, sive ii sint opifices, sive altioris conditionis, »etiam Nobiles, *Vasq. Molin. & alii* 8. dummodo ta- »men non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuis- »se intentionem testatoris, quæ semper attendenda »est. *Dia. p. 2. t. 1. R. 8.* Si verò designaverint semel »certos pauperes, non posse eos variare, docet *Wa- ding*; sed affirmat *Lug. V. Dia. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 2.* »*t. 16. R. 19.* Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cogna- »tis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id »ignoraverit, eam applicare, *Wading. Dicast. Dian. p. 8.* »*t. 5. R. 46. & 47.*

» *Quæres* III. An legata ad certas pias causas, pos- »sint ab executore, vel Episcopo commutari in alium »pium usum.

» *Resp.* I. Si voluntas testatoris impleri potest justè »& honestè, non licet eam commutare in opus quan- »tumcunque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, »& justa de causa, *Mol. Wad. Dia. p. 1. t. 17. R. 26. &* »*p. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter* contra *Vasq. & aliquos,* »qui docent, Episcopum posse commutare in æquale »vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hære- »des & executores pertinet, secundùm epyikiam in- »terpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, »si mutatio fiat; v. g. Si testator pecuniam Ecclesiæ »legaret ad calices comparandos, & Ecclesia non ege- »at calicibus, *Mol. Laym. n. 10. V. Vasq. opusc. de test.* »*c. 8. §. 5. dub. 3. n. 104. Trull. to. 2. l. 7. c. 18. d. 12. n. 30.* »*Barbos. de off. Episc. alleg. 83.*

» *Resp.* II. Si ad usum à testatore destinatum appli- »cari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio »Episcopi & executoris ad aliam piam causam appli- »canda sunt; ità tamen ut quoad fieri potest, defun- »cti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principa- »liter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei hono- »rem relinquere. *Mol. d. 294. Bon. q. 17. p. 8. §. 9. n. 4.* »*Barbos. l. c.* Ex dictis *resolvuntur sequentes Casus.*

» I. Si testator pauperi determinato aliquid lega- »vit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres »illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur »legatum pium factum in beneficium animæ testato- »ris, adeoque designatio pauperis demonstrativè, non »taxativè facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex »circumstantiis colligatur de testatoris intentione; »de qua, si maneat dubium, manet data resolutio. »*Molin. Sanch. Bardi d. 6. c. 10. §. 7.*

» II. Si legata pia inveniantur inducta, & non con- »stet de testatoris intentione, tenetur hæres ea solve- »re, quia præsumitur id fortuitò ac casualiter, & non »ex testatoris voluntate accidisse. *Bardi §. 17.*

» III. Si Testator legaverit Summam pecuniæ pro »certo numero Sacrorum, hæres autem eam Sum- »mam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea »ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob causam du- »bitet prudenter, an Sacrificia illa sint peracta, non »tenetur curare ea iterum celebranda, quia satisfecit »testatoris voluntati, *Bardi §. 22.*

» *Quæres* IV. Intra quod tempus, quo ordine & »modo hæredes & executores, defuncti voluntatem »exequi debeant, & quis cogere possit.

» *Resp.* I. Teneri statim post aditam hæreditatem, »confectumque inventarium, etiam intra annum, »nisi justo impedimento excusentur: Imò in legatis »piis intra sex menses. *Molin. Vasq. Dia. p. 8. t. 5. R. 53.* »Idque etiamsi hæreditas non sit adita, eò quòd hæ- »res vel antè fuerit mortuus, vel eam repudiarit, *Co- varr. & alii tres, Dian. p. 7. t. 6. R. 25.* Unde si diffe- » rant notabiliter, (præsertim solutionem piorum le- » gatorum) aut negligant exequi, graviter peccant;» tenenturque damnum, quod alii ipsorum culpâ ac- » ceperunt, compensare. *Bon. d. 3. q. 18. p. 4. nu. 1. Nav.* » *c. 25. Lugo, Dian. R. 52.* »

Resp. II. Ab utroque Judice, Ecclesiastico & sæ- » culari compelli possunt, (si tamen laici sunt) Quòd» si post annum à monitione Judicis vel Episcopi exequi» negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si» hæredes necessarii sunt) ex testamento ipsis prove- » niente privantur. V. *Laym. l. 3. t. 5. ca. 11. n. 13. Lugo*» *d. 26. Dian. p. 3. t. 5. R. 59. Valerum Trul. d. 11. n. 7.*» imò si intra annum negligant exequi, jus executionis» devolvitur ad Episcopum. *Mol. & alii 8. Dia. p. 8. t. 5.*» *R. 40.* Nec admittitur purgatio moræ, *Sanch. Dia. R.*» *33. & 34.* sed tenetur Episcopus exequi, removendo» illos ab executione, & emolumentis spoliando: at- » que in defectum Episcopi, idem potest Metropolita- » nus. *Mol. to. 1. disp. 250. Merol. Dia. R. 57.* »

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secun- » dùm mentem testatoris; ad hoc tamen Executor par- » ticularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic» ità statuerit; universalis autem potest, *Lugo d. 24.*» *s. 16. Dian. R. 32.* Neque potest unquam invito hæ- » rede rem legatam dare legatario; quia non potest» nisi per Judicem spoliare hæredem suâ possessione;» licèt teneatur monere Episcopum, ut hæredem cogat,» *Sanch. Lugo, Dian. R. 38.* Quòd si bona non sufficiant» ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omni- » bus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licèt uni» res certa, & in individuo sit legata) nec licet uni præ» aliis gratificari, quia par omnium est ratio & jus,» *Sylv. Sanch. Bonac. Dian. Trull. d. 12. n. 23.* »

Resp. IV. Tenentur executores reddere rationem» executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos» hoc onere liberasset) exceptis iis, quæ testator jussit» erogari secretò, *Dian. R. 34. & alii 35.* possuntque ad» hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo Sede vacante, *R.*» *36. 37. & 62.* nisi sint Regulares plenè exempti, quos» cogi posse alii negant, affirmant alii, ut *Vid. l. c.* De- » nique non debetur iis salarium, cùm sit officium vo- » luntarium amicitiæ: si tamen damnum ex eo patian- » tur, vel sint etiam administratores bonorum, debet» assignari à Judice, *Lugo d. 24. num. 335. Vide Dian. R. 39.*» Plura de executione piarum & ultimarum volunta- » tum, *Vide apud Trull. & Dian. ll. cc. & Barbos. l. 3. de jure unius c. 7.* »

ADDENDA.

QUæst. 204. *Quid notandum sit præterea circa dispo- sitiones ad pias causas,* R. Præter dicta à n. 811. no- tanda sunt seqq. §. 1. Valere testamentum ad piam causam omissis omnibus solennitatibus, dummodo constet de voluntate testatoris, v. g. si scripserit aut subscripserit, si hæres agnoscat ejus manum, aut ab eo immediatè audierit &c. docent AA. ità communi- ter, ut *Haun.* dicat se non invenisse celebrem Theolo- gum contrarium. *Objici* potest cap. *Relatum* 11. *De Testament.*, ubi *Alex.* III. ait, *Mandamus, quatenus, cum aliqua causa talis ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundum leges, sed secundum Decretorum statuta tractetis, tribus aut duobus legitimis testibus requisitis.* R. Hos non requiri pro foro interno, aut ad substan- tiam, sed tantùm pro foro externo ad probationem testamenti, quia posset testator non satis pro foro ex- terno voluntatem suam manifestâsse. *Nec obstat,* quòd plures Juristæ ad substantiam testamenti, etiam ad pias causas, requirant saltem duos testes, quam sententiam *Julius Clarus* q. 7. asserit olim fuisse com- muniorem, *nam* idem subjungit, se nec sibi nec ami- co suasurum, ut eam practicet, maximè cùm ab ea rece- 1130.

recedant omnes Theologi & plurimi Canonistæ. Notat tamen *Illf.* t. 4. d. 4. n. 480. hæredem non teneri credere uni testi, uti habetur cap. 23. *De testibus & Attest.* hoc enim foret obnoxium pluribus fraudibus; & hinc *Christus* Matth. 18. dicit, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Vide etiam dicenda l. 4. n. 1517. Pro Archi-Diœcesi tamen Coloniensi declarat Synodus anno 1662. habita, p. 2. tit. 13. c. 3. §. 1. pag. 116. quòd testamenta Ecclesiasticorum facta sine Notario vel Pastore & 2. testibus, sint invalida, quamvis admittat legata ad pias causas valere, tantùm scripta aut subscripta à testatore.

1131. §. 2. Quamvis testamenta per nutus facta; item captatoria, id est, cum commissione ad arbitrium alterius, communiter censeantur nulla, si fiant ad causas profanas, tamen valent ad causam piam, uti de testamento per nutum docet cum aliis *Illf.* suprà, & de testamento cum commissione habetur cap. 13. *De Testam.*

1132. §. 3. Si voluntas testantis sit ambigua, interpretanda est pro pia causa, *Tiraq.* de privilegiis piæ causæ, privil. 165. & dictum est hic n. 813. licèt videatur dissentire *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 15. n. 46. dicens verba testatoris esse latè interpretanda in favorem hæredis, etiam contra piam causam, quia præsumitur plus dilexisse hæredem quàm legatarios; sed facilè respondetur præsumi debere, quòd adhuc plùs dilexerit animam suam quàm hæredem: unde licèt aliàs, non quod majus est & melius, sed quod est minus, in dubio veniat, tamen quando legatum factum est in genere vel obscurè, si sit ad piam causam, quod majus est, debetur, quia propter Dei honorem & utilitatem animæ augetur interpretatio testamenti, *Tiraq.* Privil. 25. Unde si annuum legatum pro anima absolutè relictum sit, censeri debet perpetuum, hinc *Alexander* VII. damnavit hanc 43. propositionem: *Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quàm per 10. annos.* Circa dubias ejusmodi dispositiones videri potest *Delbene* de Imm. Eccl. c. 8. d. 21. f. 14. & seqq.

1133. §. 4. Hæres ante omnia tenetur exequi, quidquid defunctus disposuit ad pias causas pro sua anima, *Tiraq. Privil* 133., & constat ex Cap. *Ultima*, 4. 13. q. 2. L. 24. Cod. *De Episcopis*, & L. 28. ibidem, item ex L. 49. ibidem.

1134. §. 5. Executorem non posse exequi pia legata ante aditam hæreditatem, docent *Covarruv. Jason, Tiraq.* Privileg. 34., quia *Si nemo subiit hæreditatem, omnis vis testamenti solvitur*, Regula 181. ff. *De Reg. Juris*, & similia habentur L. 9. ff. *De Testam. Tut.* & alibi sæpe; nihilominus alii cum *Baldo* in L. 37. Cod. *De Episc. & Clericis nu.* 9. tenent contrarium ob rationem, quam referunt. *Bartol. Abb.* aliique cum *Menoch.* Cons. 224. n. 23. p. 3. nempe quòd Lex magis faveat piæ causæ quàm filiis, exceptâ legitimâ. Addit *Illf.* n. 480. legata ad pias causas deberi etiam repudiatâ hæreditate.

1135. §. 6. Executores etiam festivis diebus possunt exequi pias causas, *ne conscientia defuncti voto diu irretita detineatur,* uti loquuntur AA.; tenentur autem legata pia exequi intra 6. menses, utì notat *Covarr.* de Testam. c. 3. putátque *Baldus* in L. *Captatorias*, 11. Cod. *De Testam. milit.* n. 12. tempus, intra quod tenentur exequi, incipere à morte testatoris, & currere in favorem conscientiæ defuncti, non tantùm ignorantibus, sed etiam impeditis; alii tamen cum *Covarr.* suprà & apud *Mol.* T. 2. d. 251. dicunt tempus non currere, nisi à die scientiæ & aditæ hæreditatis, aut saltem insinuationis testamenti; si autem Testator expresserit, ut post 6. menses 100. Floreni dentur Pauperibus, probabile est posse id fieri maturiùs; potéstque de hoc videri *Covarr.* c. 17. n. 8. & *Mol.* suprà.

1136. §. 7. *Benedictus* XI. in Extravag. 1. *Inter cunctas* Tit. 7. *De Privil.* sub finem, sic statuit, *Relicta pauperibus non patiuntur Falcidiam.* Idem habetur. L. *Si quis* 49. Cod. *De Episc.* & Authent. *Similiter*, Cod. *Ad L. Falcidiam*, docetque cum aliis *Tiraq. Privil.* 26. Nec Trebellianica deducitur, *Covarr. Less.* in Auct. v. *Testam.* Casu 5. *Tiraq.* Privileg. 27. Quid autem intelligatur per Falcidiam & Trebellianicam, dicetur à n. 1170. Et licèt diminutio in codicillis sit facta per verba generalia eorum, quæ relicta erant in testamento, non tamen extenditur ad ea, quæ in ipso relicta erant ad pias causas, sed hæc debentur integra, *Tiraq.* Priv. 19. Quamvis autem aliàs legata diminuantur pro rata, ut omnibus sufficiant, tamen *Tiraq. Priv.* 72. putat legata pia ante omnia deduci tanquam æs alienum, etiamsi aliis legatis non piis bona non sufficiant; sed in hoc contradicit cum aliis *Busenb.* Addit *Tiraq.* Priv. 81. executorem testamenti posse præstare legata pia inconsulto hærede; sed in hoc videntur etiam contradicere alii cum *Busenb.*

§. 8. Si legatum pium fuerit relictum sub conditione mixta, quæ non fuerit impleta propter casum fortuitum, nihilominus debetur, etiamsi non steterit per hæredem, *Tiraq. Priv.* 57. & 58. Similiter quamvis legata profana maneant hæredi, si eorum executio fieri non possit in ea specie, in qua relicta sunt, id tamē non tenet de legatis piis, sed hæres debet hæc convertere in similem usum pium, utì ex Jure ostendunt *Covarr. Mol.* d. 249. n. 7. *Delb.* sect. 16. & ex Trid. Sess. 25. Cap. 8. de Reform colligit *Haun.* T. 2. T. 7. n. 347. Et ratio est, quia Testator voluit expendi in bonum animæ suæ. Videri potest *Molina* Disp. cit. 1137.

§. 9. Quando in testamento ponitur hæc clausula: *Si sine liberis decessero, volo, ut hoc prædium cedat Ecclesiæ*: Si Testatori nascatur proles posthuma, sed solùm semestris vel octomestris, quæ statim moriatur, illud prædium debetur Ecclesiæ, utì tenent plurimi cum *Menoch.* de Præsumptionibus L. 4. Præsumpt. 89. n. 111. Possuntque plures casus apud eundem videri, in quibus manet ejusmodi substitutio. 1138.

§. 10. Si Titius constituat Cajam hæredem sub hac clausula, *ut si moriatur absque prole legitima, bona redeant ad Amicos*, si Caja profiteatur in Monasterio, inprimis nullum Jus competit substitutis ante naturalem mortem Cajæ, quia per Professionem non moritur verè, sed tantùm fictè: deìn hæc hæreditas absolutè & in perpetuum relinqui potest Monasterio, quod tanquam Filius excludet omnes substitutos, utì habet *Novella* 123. *De Episc.* Cap. 37., quæ solùm excipit, nisi substitutio facta sit in aliam piam causam: idem insinuatur Auth. *Nisi rogati, ad S. C. Trebel.* Idem definitur Cap. 8. *De Probationibus*, ubi id dicit etiam *Glossa*, docéntque communiter Doctores cum *Gomez, Alex. Decio, Molin. Less.* in Auct. v. *Testam.* Casu 3., éstque ideo statutum, ne quis per hoc retrahatur à statu perfectiore. Videri potest *Covarr.* L. 1. variar. c. 19. Quòd si clausula fuisset, *ut si decederet sine prole, bona cederent alteri causæ piæ*, adhuc probabile dicit esse *Less.* Casu 4. Monasterium Jure perpetuo posse succedere, quia ex communi ferè Canonistarum non censetur sinè liberis decessisse, qui Monasterium ingreditur, cùm Monasterium sit liberorum instar: sed probabilius est oppositum cum *Covarr. Mol.* Disp. 207. aliisque multis, quia substitutionem ad piam causam expressè excipit *Novella* suprà. 1139.

§. 11. Si quis constituat Cajum hæredem, sub conditione, si non ingrediatur Religionem, talis clausula ordinariè habenda est pro non adjecta, nec obligat in conscientia, utì sequitur ex dictis à n. 599. docéntque *Silv. Med. Panormitan. Less.* Casu 2. aliique communius cum *Delbene.* de Immun. Eccle. c. 8. d. 21. f. 3., ac probabile fatentur *Covarr.* & *Mol.* videtúrque decisum in *Novella* suprà, & egregiè tradit *Felin.* Cap. *In præsentia*, De Probat. n. 37. Dixi, *ordinariè*, quia si aliunde resciretur mens testatoris fuisse, non quòd vellet 1140.

vellet deterrere à Religione, sed quia scivisset Cajum fore magìs indigum, si Religionem non ingrederetur, probabiliter haberet locum distinctio jam referenda ex *Barbosa*, & fatetur etiam *Delbene* non esse omnino improbabile.

1141. §. 12. Si sic fiat dispositio: *Lego Cajæ* 200. *si nubat*; *si autem ingrediatur Religionem*, *lego* 100.; alii dicunt, si ingrediatur Religionem, deberi 200. alii tantùm 100., uti videri potest apud *Covarr.* suprà. *Mol.* d. 207. *Sanch.* de Matr. L. 5. d. 34. n. 13. *Less.* L. 2. c. 18. dub. 15. sed *Barb.* de Offic. Epi. Alleg. 83. n. 28., licèt dicat probabilius esse, si ingrediatur Religionem, deberi 200., tamen postea melius sic distinguit, si Testator ideo ità legavit, ut abiterreret à Religione, debentur 200.; si autem ideo legavit, quia maritanda eget majori dote, debentur tantum 100., unde si dispositio diceret aliquid dandum maritandis, docet idem *Barbosa* n. 26. cum aliis 22. Auctoribus, quos refert, non posse dari ingressuris Religionem.

1142. §. 13. Si Titius bona sua legaverit alicui Ecclesiæ, sub onere, ut singulis diebus Missa ibi celebretur, ità, ut, si vel semel omitteretur, bona hoc ipso devolverentur ad proximum suum consanguineum, si vel semel culpabiliter omittatur, Ecclesia est privata, uti rectè *Beja* p. 1. Casu 41., quia pœnæ appositæ ultimis voluntatibus censendæ sunt potiùs conditiones, uti num. 606. dictum est, ideóque videntur obligare, etiamsi alter non exigat vel moneat.

1143. §. 14. Si legatum sic habeat: *Pauperibus in die sepulturæ meæ distribuantur* 100. *daleri*, & dubitetur, an voluerit dari pauperibus inquilinis, an etiam exteris, inquiri debet in mentem testatoris, apud illos, qui scripserunt, vel adfuerunt confectioni testamenti, aut præsumendum est ex circumstantiis, nam si pauperes loci voluit adesse suo funeri, si statuerat his benefacere, videtur ad hos solos respexisse; si autem de ea mente non constet, poterit dari etiam exteris, uti probabile esse docent *Bonac. de Contr.* d. 3. q. 17. p. 8. §. 4. n. *Dian.* p. 4. t. 4. R. 140. & *alii* quos citant. Oppositum tamen valde probabiliter tenent alii cum *Sanch.* in Consf. l. 4. c. 1. d. 60. nam l. *Si quis ad declinandam* 49. Cod. *De Episc. & Cler.* sic habetur §. 3. *Ubi indistinctè pauperes scripti sunt hæredes, ibi Zenonem ejus civitatis omni modo hæreditatem nancisci*; sed responderi potest, id, quod statutum est de hæreditate, non esse opus extendere ad legata. Posse autem sub pauperibus comprehendi etiam Monasteria Mendicantium, putat *Lessius* v. *Testamentum*, casu 6., nisi speciatim pro illis factum sit aliud legatum; sed videtur dissentire *Delbene* n. 17.

1144. §. 15. Si testator jussit per 10. successivè annos certam Summam erogari pauperibus, hæres potest totam quantitatem simul primo anno erogare, quia sic citiùs prodest animæ defuncti, & hic censetur in favorem hæredis divisisse per plures annos; ita *Bald. Dec. Covarr. Molin. Barbos.* de Offic. Episc. Alleg. 83. n. 25. & *alii* contra *Bart.* & plerosque alios.

1145. §. 16. Quamvìs Religiosi non possint esse executores testamentorum nisi impetratâ Superiorum licentiâ, Cap. 2. *De Testam. in* 6. & Clement. L. 3. Tit. 6. *De Testam.*; ità quidem, ut executio per illos facta secundùm *Decium* & *Covarr.* de Testam. c. 17. num. 2. contra *Laym. Busenb.* & *alios* invalida sit; si tamen fuerit executio piæ causæ, erit valida, etiam sinè Superioris licentia, *Ludovic. Roman.* Cons. 409. Circa Religiosos Societatis JESU, quomodo specialiter prohibeantur esse executores testamentorum etiam ad pias causas, videri potest *Lugo in Resp. Mor. L.* 4. *Dub.* 29. & aliquid dicemus Lib. 4. n. 146. Et circa dispositiones pias videri possunt plura apud *Delbene* de Immun. Eccl. c. 8. d. 21. sect. 13. & seqq.

1146. Q. 205. *An in necessitate Reipublicæ licitum sit dispositiones pias convertere in alios usus.* R. Intelligetur ex seqq. §. 1. Gravis necessitas Reipublicæ, v. g. propter famem, communiter æquivalet necessitati extremæ particularium. *Cajetan. Suar. Tapia, Carden.* in 1. Crisi d. 80. à n. 15. aliique communiter, quia illa necessitas rarò erit sinè hac, unde sicut certum est, esse obligationem, etiam ex necessariis ad statum, succurrendi proximo in extrema necessitate, ità est opinio S. *Thom.* 2. 2. Q. 32. *Art.* 6. communiter recepta, quòd sit obligatio succurrendi gravi necessitati Reipublicæ, quia commune bonum est præferendum proprio in temporalibus, & debet quivis privatus etiam vitam perdere, si necesse sit pro tuenda vita Reip.

§. 2. Gravis necessitas Reipublicæ tempore famis colligitur ex his signis: 1. Si omnes sentiant gravamen ingens ob caritatem annonæ, ità ut, qui olim abundabant, jam ad parcimoniam redacti sint. 2. Si valde multi, v. g. in valde magna civitate 40000. hominum publicè accedant ad reportandum frustum panis. 3. Si meritò timeatur, ne honestæ Matronæ, vel cives non habentes, quo se alant, nec potentes lucrari, fame enecentur. 4. Si ideo advertantur fieri multa furta nocturna, aut deprædationes. 5. Si præsentiatur seditio populi, qui plerumque in necessitate factiones inchoat. 6. Si prudenter timeatur vis inferenda Magistratibus, in quos plerumque culpa aliqua refunditur. 7. Si enascantur periculosi morbi, quia indigentes utuntur cibis noxiis. 8. Si multæ fœminæ ob famem fiant mancipia Veneris. *Carden.* à n. 22. 1147.

§. 3. Licitum est ex illis, quæ ad usus pios, etiam per ultimas voluntates, destinata sunt, subvenire gravi necessitati Reip., quia (secundùm omnes) bona exteriora ex Dei institutione destinata sunt ad sublevandam necessitatem indigentium, saltem extremam aut illi æquivalentem, uti constat ex dictis Lib. 2. à n. 204, hæc autem est talis, ergo. *Confirmatur*: nam si Testatores ipsi viverent, tenerentur dispositiones suas relinquere isti fini, aut, prout possent, immutare aliter factas, ergo. 1148.

§. 4. Commutatio illa fieri potest, 1. Per Papam, uti constat ex *Trid.* de Refor. Sess. 22. Cap. 6. & Sess. 25. c. 4. Notant autem plerique cum *Card.* nu. 40. ad hoc requiri justam causam, quamvis etiam sinè causa ab eo fieri posse dicant *Silv. Perus. Ang.* aliique, quia testatores videntur facere sub conditione, nisi Papa aliter disposuerit; sed priores probabiliùs dicunt intelligi, nisi ex justa causa aliter disposuerit. 2. Per supremum Principem sæcularem, si materia piorum operum sit ei subjecta. *Sanch.* & *alii* cum *Carden.* n. 41. Non autem potest, si materia non sit illi subjecta, uti ei non subjicitur legatum Missarum, Beneficii, Capellaniæ, templi construendi &c. 3. Per Episcopum, si non sit aditus ad Papam, vel si sit periculum in mora; ita *Moneta, Barbosa* de Potest. Episcop. Alleg. 83. n. 16. *Carden.* n. 43. vocans securam sententiam; nam potest in simili casu dispensare quoad impedimenta Matrimonii, uti dicetur L. 6. quando de illis impedimentis: item in votis Papæ reservatis, uti dictum est p. 1. n. 553. & 563. Item in alienatione bonorum Ecclesiasticorum, uti dicetur L. 4. n. 1365. Item in absolutione à reservatis Papæ, uti dicetur L. 6., quando de Confessario. Rationem dant Auctores gravissimi apud *Sanch.* de Matrim. L. 2. d. 61. n. 3., quod Episcopus id possit in sua, quod potest Papa in tota Ecclesia, sed abstrahendo ab hoc: Ratio nostra est, quia reservatio illa Papæ non esset in ædificationem, sed in destructionem Charitatis & boni publici. *Neque obstat*, quòd executio ultimarum voluntatum sit juris naturalis, quia testator voluit illum finem, & non alium, ipse autem erat Dominus rei suæ, *nam* contra est, tum, quòd DEUS aliter disposuerit de bonis creatis, volens ea servire ad levandam talem necessitatem; tum etiam, quia hæc fuit implicita voluntas Fundatorum, ut ad talem necessitatem sublevandam impenderentur, alioquin irrationabiliter disposuissent. 1149.

§. 5.

1150. §. 5. Non expedit, ut executores ultimarum voluntatum absque authoritate Papæ, Principis vel Episcopi ejusmodi legata commutent ad levandam gravem Reip. necessitatem, quia possent intercurrere multi errores, abusus & scandala; possent tamen id absolutè facere, ita *Carden. n.* 71. tum quia id liceret pro extrema necessitate hominis particularis, cui hæc æquivalet, tum etiam, quia hìc urget jus divinum, cùm bona externa DEI dispositione ordinata sint ad sublevandas gravissimas pauperum necessitates; Ubi autem urget jus divinum, non est opus authoritate Superioris, ut mihi liceat illi satisfacere: si tamen necessitas illa Reip. non esset evidenter gravis, exspectari deberet declaratio Episcopi, uti *Trid.* suprà innuit, & rectè notat *Carden. n.* 73.

1151. *Q. 206. Quid aliàs possit Episcopus circa commutationem ultimarum voluntatum.* ℞. De hoc dicetur l. 4. à n. 846. ubi universaliter examinabitur, quid possit Episcopus circa dispositionem ad pias causas.

1152. *Q. 207. Si plures sint designati executores, an quilibet solus possit exequi vel debeant omnes concurrere.* ℞. Si executio sit illis divisim commissa, potest quilibet solus, argum. L. 2. Cod. *De divid. tute.*: & L. 51. ff. *De administr. & peric. tut.* Si conjunctim sit commissa, debent omnes concurrere, uti colligitur ex Cap. fin. §. fin. *De Testam.* in 6. nisi eorum aliquis in remotis ageret, id est, si proximè non esset reversurus, tum enim opus non est vocari vel exspectari, L. *pluribus* ff. *De procurat. Bald.* in L. *Nulli*, 37. Cod. *De Episc. & Cleric.* nu. 15. Quòd si aliquis executorum tergiversetur, alii possunt pergere, Cap. fin. suprà.

DUBIUM V.

De iis, qui testari & Hæredes institui possunt

1153. RESP. I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi lucida intervalla habeant, vel in una tantùm materia delirent, & in aliis non, ùt *Navarr. Sanch. lib. 1. de Matrim. d.8.* Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat, *vid. Lugo d. 24. s.4.* Positivo autem, surdus simul & mutus à natura, prodigus, servus, usurarius publicus, filius familias de bonis adventitiis, (si quidem ante Clericatum advenerint, ùt v. *Lug. n.* 67.) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscentur, *Lugo n.* 72. professus Religionem.

Dico, *professus*, quia novitius, cùm adhuc sui juris sit, absque Superioris licentia validè testari potest, etiam non servatâ juris solennitate, ùt habet *Trull. to. 2. l. 7. cap. 18. d. 5. n. 4.* ex *Sa & Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari, quia dominium bonorum suorum retinet, impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia Superioris; non autem ullâ constitutione Canonicâ dispositio irritatur. *Ità Mol. Sanch. Laym.* Qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis Ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum, Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, servi, imò & communitas, hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bon. to. 2. de contr. d. 3. q. 17. p. 3.* quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm jura sunt, 1. Apostatæ & hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam Judicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc jus in eo rigore non sit receptum. *Less. l. 2. c. 19. dub. 5. Sanch. l. 2. cap. 14. n. 31.* 2. Civitas hostium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad Metalla, persecutores & percussores Cardinalium, & qui ob crimen activè intestabiles sunt. *Less. loc. cit.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti, ùt 1. Hæres, (utì & legatarius) qui testatorem occidit, *Leg. ult. §. ult. ff. De bonis damnatorum.* 2. Item si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare; aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexerit. V. *Mol. d. 178. & 212. Lugo d. 24. n. 75. Unde resolves:*

I. Hæredes institui possunt professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine Monasterium succedit: Tales autem sunt omnes ferè Religiones, excepto Ordine Minorum de Observantia, & Capucinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundùm *Trid. sess. 25. cap. 3.* utì & professi Societatis JESU. *Vid. Sanch. l. 6. cap. 18. Bon. l. c. n. 5. Lay. l. 3. t. 5. c. 15.* licèt contrarium probabilius esse putet *Wading. de contr. d. 4. dub. 5. §. 4. Vid. Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

II. Collegia Societatis JESU, & domus etiam professæ, hæreditates accipere possunt; modò bona immobilia, quæ communi usui & habitationi non deserviunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*; quia sicut Minores & Capucini, legata & alia donata admittere possunt; ità etiam Societas JESU, etsi intuitu alicujus professi tantùm ea deferantur. *Vid. Laym. l. c.*

III. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bon. & alii 5. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. & 86. Item p. 5. t. 3. R. 114.*

Quæres I. Quæ sit divisio hæredum.

Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm; v. g. ex triente vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum, vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, ùt sunt omnes in rectâ lineâ descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, non tamen cogitur. *Laym. l. 3. tr. 5. c. 5. n. 9.*

Quæres II. Quantum hæredibus necessariis debeatur.

Resp. Jure novo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi; si plures, semissem: Similiter ascendentium portio, etsi unus tantùm sit, est triens hæreditatis, idque absque ullo gravamine, modo & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, ùt ipso jure nullum: maximè si causa idonea exhæredationis non sit inserta & probata. *Laym. n.* 10.

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque justa causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant: Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt, merita & obsequia majora; si pupilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plùs egere videantur, *Dian. p. 1. t. 8. R. 83.* si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alii secùs; imò pater, id, quod habet supra

partes

"partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relin-"quere extraneo. *Trull. to. 2. l. 7. c. 18. d. 10. n. 2. Bon. Dian.* "R. 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, re-"spectu patris non esse hæredes necessarios, respectu "tamen matris esse; idque æquali jure cum legitimis. "Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest "instituere hæredes; modò parentes superstites legiti-"mâ portione non priventur. 4. Fratrem & sororem "tunc tantum posse infirmare testamentum, si perso-"na infamis instituta sit, *Laym. n. 15. v. Bon. d. 3. de* "*cons. q. 17. p. 3.* 5. Patrem non posse expensas factas "pro filio in studiis litterarum repetere, siquidem eas "liberaliter fecit, vel donavit: secus si habuit animum "repetendi, & computandi in legitimam. Quòd si pa-"ter non repetiit, quando potuit, non tenetur filius "eo mortuo in divisione conferre in commune, quia "præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, "nisi aliunde constet contrarium. *Azor. Vill. Trull. t. 1.* "*l. 4. c. 1. d. 3. n. 3.* V. suprà *c. 3. d. 2. de donatione.*

" *Quæres.* III. Qui hæredes succedant ab intestato "aut testamento rupto, vel irrito.

" *Resp.* Ante omnes alios, patri succedere legitimos "liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. De-"ficientibus descendentibus, patrem & matrem de-"functi, & in eorum locum, avos & avias. 3. His "quoque deficientibus, fratres & sorores ex utraque "parte conjuncti, idque æquis portionibus, exclusis "iis, qui ex solo patre vel matre conjuncti sunt. 4. Si ex "fratribus vel sororibus utrimque conjunctis, unus "mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco paren-"tis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si "tamen fratres & sorores utrimque conjuncti, omnes "mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex "una tantùm parte conjunctis, non in stirpes, sed "capita, adeoque æquis portionibus succedunt: quia "duorum fratrum filii, non suorum parentum loco, "sed jure propriæ conjunctionis succedunt, cùm ergo "æqualiter juncti sint, æquales etiam in portione hæ-"reditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus & "sororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, "succedunt fratres & sorores, ex una tantum parte "conjuncti: hoc tamen discrimine, ut qui ex parte "Patris sunt juncti, succedant in bona à patre prove-"nientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fra-"tres & sorores, eorumque filii deficiant, succedunt "propinquiores collaterales usque ad decimum gra-"dum: & fit talis successio in capita, nullâ habitâ ra-"tione, an ex altera parte, an ex utraque sint con-"juncti. 7. In horum defectu, succedit uxor, & de-"nique in illius morte fiscus secularis in bonis omni-"bus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesia-"sticus, in bonis Clerici *Laym. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

" His adde 1. Quòd si uxor, susceptis ex priore "marito liberis, ad secundas nuptias transiit, quid-"quid à priore marito, donatione aut testamento ac-"quisivit, ejusdem matrimonii liberis cedere. Simili-"ter, si maritus alteram uxorem ducat.

" Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non "commoda tantùm & jura, sed etiam debita & onera "realia defuncti in se transferre. Interim tamen du-"plici beneficio gaudere, 1. Ut supra vires hæredita-"tis non obligetur, 2. Quòd deductis expensis fune-"ris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis "obtinere debeat hæres, vel hæredes; & si eam non "habent, legatis, non tamen piis, ùt notat *Trull. to.* "*2. l. 7. c. 18. d. 12. n. 25.* ex *authent.* similiter *C. ad legem* "*Falcid.* detrahere possunt beneficio legis falcid. *Lay.* "*n. 7. Sanch. lib. 4. c. 15.* Ut autem hoc beneficio frui "possit hæres, conficere tenetur inventarium, tametsi "hanc obligationem testator possit remittere, respe-"ctu legatariorum & fidei- commissariorum, quibus "ex mera liberalitate aliquid reliquit; non tamen re-"spectu creditorum, quibus præjudicare non potest: Universim enim ab onere inventarii, & à rationibus" reddendis, eos, quibus potest relinquere bona," sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque" concedere, ut eorum dictis, vel juramento stetur, " *Mol. Lugo, d. 24. n. 236.* "

ADDENDA.

Quæst. 208. *De quibus rebus testari possit filius.* ℞. Colligi potest ex dictis p. 1. à n. 1026. Possunt-que videri alia apud *Tambur.* in Decal. lib. 5. cap. 4. §. 1. & 3. 1154.

Quæst. 209. *De cujus licentia testari possit Religiosus professus, vel aliquis Ecclesiasticus.* ℞. *Caramuel* docet pro Religioso sufficere licentiam eorum, per quos potest aliquid donare, sed communissima sententia cum *Carden.* in 1. Crisi d. 65. dicit non posse, nisi de licen-tia Papæ, nam Cap. 7. *Quia ingredientibus* 19. q. 3. ex-presse dicitur, *Ulterius nulli sit testandi licentia*: & qui-dem quod nomine proprio testari non possit, certum est, quia nomine proprio non est capax ullius domi-nii, ergo hoc, quod ipsi erat impossibile, non pro-hibetur, ergo prohibetur, ne testetur etiam nomine alieno, nempe communitatis, ad quam pertinet do-minium, tale enim testamentum haberet speci-em dispositionis ex dominio, quàm à professis omni-no abesse vult Ecclesia. An & de quibus testari possit Ecclesiasticus, dicetur l. 4. n. 1355. 1359.

Quæst. 210. *Quid notandum sit circa hæreditatem & legitimam, ac speciatim circa Religiosos.* ℞. Seqq. §. 1. Tota hæreditas in Jure vocatur As: as autem dividitur in duodecim uncias: duæ unciæ sunt *sextans*, id est, sexta pars hæreditatis: tres unciæ sunt *quadrans*, id est, quarta pars: quatuor unciæ sunt *triens*, id est, tertia pars: quinque unciæ sunt *quincunx*, id est, uncia mi-nùs quàm media pars: sex unciæ sunt *semis*, id est, me-dia pars hæreditatis: septem unciæ sunt *septunx*, id est, uncia plùs, quàm media pars: octo unciæ sunt *bes*, id est, uncia minùs, quàm tres partes hæreditatis: novem unciæ sunt *dodrans*, id est, tres partes hæredi-tatis: decem unciæ sunt *dextans*, id est, uncia plùs, quàm tres partes: undecim unciæ sunt *deunx*; id est, hæreditas minùs unciâ: atque ita habetur §. 5. Instit. *De Hæred. Instit.* ex quibus intelligitur, quid sit institui hæredem *ex asse, ex semisse, ex besse, ex deunce* &c. 1155.

§. 2. *Legitima* est pars illa bonorum, quæ secun-dùm Leges relinqui debet hæredibus *suis*, id est, ne-cessariis, qui præteriri non possunt: potest tamen re-linqui sub conditione honesta, quæ sit in potestate hæ-redis, v. g. si studuerit, L. fin. ff. *De condit. Instit.* si enim explere nolit, censetur renunciare hæreditati, *Han-nold.* t. 6. n. 330. 1156.

§. 3. Si Cajus ducturus secundam uxorem, cum hac paciscatur, ut nec ipsi nec prolibus fortè nascitu-ris sit ullum Jus ad hæreditatem vel legitimam, po-terunt proles evertere hoc pactum, quia legitimam, ad quam natura tribuit Jus, non potest sinè justa causa auferre pater aut mater: unde si Cajus volebat excludere proles nascituras, debebat, priusquam ulla nasceretur, abdicare se bonis in favorem prolium primi thori, reservato sibi solo usu-fructu. 1157.

§. 4. Si Titius testamentum faciat pro Monasterio, in quo profitetur, & moriatur ante ascendentes, his debetur sua legitima portio, non aliter ac si Titius in sæculo fuisset mortuus, quia Monasterium non de-buit præjudicare Juri ascendentium, quod est esse hæredem necessarium in legitima portione respe-ctu talis filii, *Molin.* t. 2. d. 140. n. 10. Idem videtur dicendum, si Collegium per testamentum filii acqui-rat simile Jus: *Nec obstat*, quòd non debeatur legi-tima ascendentibus, si adsint descendentes, Mona-sterium autem in Jure habeatur loco filii, *nam* habetur tantùm pro casibus in Jure expressis, qualis hic non est 1158.

est. Pater verò & mater, aut alterutro mortuo, qui ex his superest, instituendus est hæres à filio quoad totam partem legitimam; & idem est de utroque Avo, si defuncti sint pater & mater, &c. *Molin.* d. 159. n. 2. Et pars legitima ascendenti relinquenda à filio, est pars tertia bonorum, de reliquis potest testari, *Mol.* n. 3. Quòd si Novitius Professionem edat, non factâ prius renunciatione bonorum, succedit Ordo, si est capax successionis; si autem non est capax, succedunt hæredes ab intestato, *Pirrh.* l. 3. t. 31. n. 79.

1159. §. 5. Si Religiosus scriptus sit hæres, Monasterium potest immediatè adire hæreditatem inscio & etiam invito Religioso, uti velut probabilius tenent *Sanch.* in Dec. lib. 7. c. 12. à n. 35. *Lugo* de Just. d. 3. à num. 94. *Todisf.* q. 75. n. 12. contra *Wading.* de Contract. d. 4. dub. 5. §. 5. & alios, qui dicunt fieri tantùm mediante Monacho: sed ratio nostra est, quia Religiosus omne suum *velle & nolle*, quoad ejusmodi jura, transtulit in voluntatem Superiorum. An autem & quomodo, v. g. Societas JESU possit prætendere hæreditatem, legatum vel legitimam Professi, qui ante Professionem omnia sua Jura cesserat alicui Collegio, videri potest *Lugo* in Resp. Moral. l. 4. dub. 4. & 5. ubi dub. 6. docet Generalem posse post mortem testatoris acceptare legatum Scholastico relictum. Quoad Episcopatum Leodiensem, vide *Mean.* definit. 43.

1160. §. 6. Potest quidem Religiosus ex rationabili causa absque licentia Superioris repudiare donum sibi oblatum, aut etiam petere illud potiùs donari, v. g. suo cognato, uti notant *Sanchez* Cap. 19. n. 75. *Lugo* de just. d. 3. num. 166., repudiatio tamen hæreditatis facta sine licentia esset invalida, uti tenent idem *Sanchez* c. 12. num. 37. & *Lugo* à nu. 94. iterúmque *in Resp. Moral. lib. 3. dub. 14. n. 4.*, quia Superiores censentur priorem voluntatem ratam habere, non autem posteriorem, possuntque immediatè & independenter à voluntate Religiosi hæreditatem adire, uti dictum est. Vide *Delbene* de Immunit. Eccl. c. 17. d. 6. Quoad Scholasticos Societatis JESU, videri potest *Pelliz.* Tract. 4. c. 2. n. 172.

1161. §. 7. Si testator excludat Religiosum professum ab hæreditate vel à legato, non ideo excluditur, qui in Societate tria tantùm vota emisit, quia certum est non esse professum, licèt per Pontifices illi communicentur aliqui effectus Professionis, uti quòd invalidè contrahat Matrimonium &c. Quoad dominium autem & successiones, decernunt non æquiparari Professis: nec in odiosis, quale hoc est, extendi debet nomen Professi, & ideo per tria illa vota non vacant beneficia, nec cessant pensiones, nec Jus-Patronatûs &c. *Lugo* in Resp. Mor. l. 3. dub. 44. Plura circa jam dicta videri possunt apud *Castrop.* tr. 16. d. 3. p. 3. & seqq.

1162. Q. 211. *Quinam illegitimi possint esse hæredes.* R. Illegitimi sunt, qui nascuntur extra matrimonium, uti pluribus explicabitur lib. 4. à n. 750., ubi etiam dicetur, quomodo fieri possit legitimatio. Quòd si inter Parentes potuerit esse validum Matrimonium, saltem intra tempus, quo proles concepta est & nata, talis illegitimus dicitur naturalis; si autem validum Matrimonium tum esse non potuerit, dicitur spurius, uti communius loquuntur Theologi, licèt Juristæ discrepent, nam *Stryckius* de success. ab intest. Differt. 7. c. 2. à §. 29. dicit illos esse naturales, qui ex concubina domi retenta, aut ex virgine soluta nascuntur; illos esse spurios seu nothos, qui ex muliere publicè quæstum meretricium faciente, quia cùm ignoretur pater, non censentur habere Patrem: utrosque autem distinguit ab eis, qui ex adulterio, incestu & damnato Legibus coitu nascuntur, quia tales nec patrem nec matrem nec agnatos habere censentur, & habentur, tanquam si non sint filii. Nos loquemur cum Theologis, quorum explicatio magis declarabitur lib. 4. à n. 751.

§. 1. Naturales, si absint legitimi ascendentes & descendentes, possunt à Patre ex asse; si adsint legitimi descendentes, possunt tantum ex uncia institui hæredes; si adsint soli ascendentes, his debetur legitima, id est, triens, & reliqui duo trientes possunt per testamentum venire ad naturales. Si autem mater filiorum naturalium sit superstes sinè filiis aliis, huic potest donari sola semiuncia. Quòd si pater moriatur intestatus, neque sint legitimi descendentes, neque etiam legitima uxor, naturales succedunt in sexta parte inter ipsos & matrem eorum dividenda, aliæ quinque partes veniunt ad legitimos hæredes ab intestato. Si autem adsint descendentes legitimi vel uxor legitima, & Pater intestatus decedat, naturales nihil accipiunt, uti nec tum, si Pater alios filios adoptaverit, habentur enim legitimi, *Instit. De adopt.* §. 2. Item nec tum succedunt, si pater se pluribus concubinis miscuerit, *Stryck.* diss. 1. c. 2. §. 16. Excipe competentia alimenta, quæ semper debentur naturalibus secundùm arbitrium prudentum. Denique naturales non solùm ex testamento, sed etiam ab intestato succedunt Matri, non aliter ac si essent legitimi, unde in hæreditate materna æqualiter concurrunt cum legitimis, & cum his succedunt etiam quoad relicta ab Avo aliisque ascendentibus, *Molin.* à d. 165. *Lugo* d. 24. à num. 88. *Stryck.* §. 46. 47. 52. *Haunold.* t. 5. num. 449. Nepos tamen legitimus natus ex Patre naturali non succedit Avo, secundùm *Stryck.* §. 48. De natis ex vago concubitu seu meretricio, est similiter discurrendum, nisi quòd non admittantur ad successionem Matris illustris, si legitimi adsint. 1163.

§. 2. Spurii succedere non possunt Patri & Matri, nec per testamentum, nec ab intestato, nec per substitutionem, uti explicat *Lugo* à n. 92. & habetur L. *Si quis incesti*, Cod. *De incestis nuptiis*, l. 1. Cod. *De natural. Liberis.* *Novel.* 74. c. 4., ubi etiam dicitur, quòd nequidem per donationem inter vivos possint aliquid accipere: tenentque ista, licèt Parentes postea petitâ dispensatione aut aliter cessante impedimento contraxissent Matrimonium, nec essent aliæ proles, quia spurii non legitimantur per subsequens Matrimonium, uti dicetur l. 4. nu. 759. Item tenent dicta, uti habet *Lugo* n. 92., licèt Parentes se abdicare vellent dominio rerum suarum, ut spurius eas primus occuparet, quia per leges inhabilitati sunt, tam Parentes ad dandum spuriis, quàm spurii ad accipiendum aliquid paternum vel maternum, statuit enim *Novella* suprà c. 6. *eos qui semel ex odibilibus nobis & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda ulla clementia est, sed sit supplicium etiam hoc Patrum, aut agnoscant, quia neque quidquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt Filii.* Potest tamen spurius accipere aliquid à Parentibus titulo oneroso, v. g. emptionis, quia tum habet se sicut extraneus, *Lugo* n. 112. Item titulo remuneratorio, attamen non plus, quam reipsa mereatur, *Lugo* n. 114. 1164.

§. 3. Si quis natus sit ex conjugato & soluta, *Socin.* *Gomez*, & *alii* putârunt admitti ad successionem Matris, sed negant cum aliis *Lugo* num. 92. & *Stryck.* §. 57., quia est verè spurius. 1165.

§. 4. Si Pater spurii dicat alteri habenti etiam filium spurium, *ego filium tuum scribo hæredem, si tu meum scribas hæredem tuum*, dispositio non valet, quia tantundem est, ac si permutarent sua bona, & singuli darent ea suis spuriis, *Lugo* nu. 107. Item executor non potest ex illis, quæ legata sunt pro pauperibus, aliquid donare spurio testatoris, quia spurius reipsa acciperet à suo patre; posset tamen executor donare suo spurio, quia donaret nomine testatoris, à quo spurius executoris acciperet, *Lugo* à n. 108. An Pater possit aliquid relinquere uxori filii spurii, aut Avus spurio sui filii, videri potest *Lugo* n. 111. & à n. 115. 1166.

§. 5. Parentes non tenentur alere spurium, nisi alimen- 1167.

alimentis necessariis, putántque aliqui intelligi tantùm alimenta viliora & ad naturam necessaria, sed alii communiter cum *Lugo* num. 123. permittunt necessaria etiam ad decentiam statûs, juxta qualitatem personæ & alias circumstantias, & quidem pro tota vita spurii, *Lugo* num. 126. Vide etiam *Lessium* in Auct. v. *Illegitimus*. Casu 1. Hæredes autem Patris habent eandem obligationem alendi spurium, si Pater non providerit, *Lugo* num. 125. Item ascendentes paterni, si Pater aut hæredes deficiant, *Lugo* n. 136.

1168. §. 6. Legitimati per rescriptum Principis non succedunt cum legitimis, nisi fuerint legitimati ante natos legitimos, tum enim æqualiter succedunt, *Stryck.* §. 72. *Castrop.* t. 13. d. 4. p. 4. §. 2. num. 17., uti & tum æqualiter succedunt, si sint quidem legitimati post natos legitimos, attamen Princeps legitimans noluerit hoc illis obesse, *Castrop* §. 4. num. 6. Comitibus tamen Palatinis ordinariè non censetur data potestas sic legitimandi, nisi in tenore addatur, *Stryck.* §. 74. Beneficium autem legitimationis per Principem, secundùm *Stryck.* Differt. 7. c. 2. §. 36. etiam extenditur ad natos ex stupro, adulterio vel incestu, possuntque illegitimi legitimari per rescriptum Principis etiam in præjudicium Agnatorum, si legitimi Filii non adsint; fieri tamen debet vivo adhuc Patre vel saltem sic destinante; uti si illegitimum scripserit hæredem sub conditione petendi legitimationem à Principe, *Stryck.* §. 75. aliique cum *Lugo* n. 113., ubi dicit spurium posse à patre institui hæredem sub conditione, si à Principe legitimetur. Videri possunt plura apud *Molin.* suprà, *Azor*, p. 2. l. 2. c. 7. & seqq. *Lugo* sect. 6. & 7. An filia possit exhæredari, si nubat invitis Parentibus, dicetur lib. 6. de sponsalib. ad d. 2. Non posse autem exhæredari ob ingressum in Religionem, dicetur lib. 4. n. 51.

1169. Q. 212. *An obligationes testatoris transeant ad hæredem.* R. Satis colligi potest ex dictis p. 1. à n. 337. & à n. 477. item hic à n. 237. & à n. 490. & num. 1046. potestque etiam videri *Lugo* d. 23. à num. 95. Et universaliter notandum est, quòd hæres teneatur perficere negotia à defuncto inchoata & nondum finita, L. *Hæres* 40. ff. Pro Socio: L. *Nam & Servius*, §. 2. ff. De negot. gestis. Adde tamen, si testator dixerit, *hæres meus infrascriptus* (qui est v. g. Titius) *peregrinetur pro me Lauretum, aut det* 100. *aureos pauperibus*, si Titius non fuerit peregrinatus, Cajus hæres Titii non satisfacit peregrinando, sed debet dare 100. aureos pauperibus, quia Tò *infrascriptus* notabat solum hæredem immediatum, obligatio autem realis Caji est inde, quia repræsentat personam Titii, qui quia peregrinationem non explevit, tenebatur ad istam eleëmosynam, ità *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 15. nu. 31. *Lugo* in Resp. mor. l. 6. dub. 13. ubi universim examinat, an hæres hæredis teneatur ad pœnam à testatore impositam. An autem obligatio restituendi famam transeat ad hæredem, dicetur n. 1256. Denique hic notandum, si testator in vivis habuerit piam voluntatem aliquid faciendi, v. g. fundandi beneficium, si hæredi vel hæreditati non imposuerit eam obligationem, sicuti voluit testator ex devotione facere, ità poterit hæres pro libertate omittere.

1170. Q. 213. *Quid intelligatur per Falcidiam & Trebellianicam.* R. §. 1. Falcidia est ea pars bonorum, quam detrahit hæres à legatis vel donationibus mortis causâ factis, quousque impleat suam legitimam per illa legata vel donationes imminutam, si sit hæres necessarius; aut quousque separet quartam partem bonorum, si sit hæres, cui nulla debeatur legitima, cùm enim olim liberum esset totum patrimonium erogare in legata, sicque hæredibus sæpe nihil superesset, ac propterea hæreditatem respuerent, lata est *lex Furia*, primùm prohibens uni legatario legari ultra 1000. aureos, deinde etiam *lex Voconia*, prohibens, ne quis plus relinqueret alicui, quàm hæredi: sed cùm neutra adhuc sufficeret, lata est *lex Falcidia*, sic dicta à *Falcidio* Tribuno, qui illam tulit, quâ cavetur, ne plus legare liceat, quàm dodrantem seu tres partes omnium bonorum, ità ut hæredi semper remaneat quarta pars omnium, quæ inveniuntur in morte testatoris, post solutâ priùs debita, expensas funeris ac mercedem servorum: habentur hæc Instit. *De lege falcidia*, & Cod. *Ad legem Falcidiam*, additque etiam aliqua *Busenb.* relatus n. 1153. in fine.

§. 2. Per Trebellianicam hic intelligitur quarta pars hæreditatis, quæ competit hæredi fideicommissario, nam sicuti per Falcidiam positum est temperamentum legatis, ità fideicommissis per S. C. Trebellianum, sic dictum, quia *Trebell.* Consule factum est, quo statuitur, ut hæres fideicommissarius rogatus totam hæreditatem restituere, possit quartam partem sibi retinere, uti habetur §. 7. Instit. *De fideicomm. Hæred.* & Cod. *Ad S. C. Trebellianum*, possuntque de Falcidia & Trebellianica plura videri apud *Haun.* t. 7. c. 4. per 9. controversias. 1171.

Q. 214. *Quid agendum sit in dubio, an fraus commissa sit circa testamentum.* R. Sic dubitans potest vi testamenti adire hæreditatem, quia fraus, utpote delictum, non præsumitur. si tamen probabiliter adfuit fraus, & nemo est in possessione, *Tambur.* in Dec. l. 1. c. 3. §. 7. V. *Testamentum*, dicit hæreditatem esse dividendam juxta ratam probabilitatis. 1172.

Occasione hujus quæstionis, in qua mentio fit fraudis, resolvitur hic casus: 1173.

Titius habet duos nepotes, Cajum & Sempronium, ad quos, per legem Patriæ, devolvi debent æqualiter bona immobilia Titii: hæc tamen bona vendere posset & consumere Titius, si in necessitate esset. Et quia Cajus ei gratior est, optaret majorem partem devolvi ad Cajum, hinc

Quærit, an non possit fingere necessitatem, & nunc Cajo donare, v. g. ter mille Imperiales, eique isto pretio vendere meliorem partem istorum immobilium.

Respondeo, non posse, 1. Quia Sempronius per legem Patriæ habet jus ad illam medietatem suo tempore obventuram, ergo fit injuria, si fraudetur, uti fieret injuria, si aliquis fraudaretur, qui per sententiam Judicis haberet jus ad rem, ad certa bona; plùs enim est habere jus per legem, quàm nudè per sententiam. 2. Est illicitum & injustum per mendacium vel fraudem impedire aliquem à consecutione boni, quod licitè petere vel sperare potest, uti dictum est n. 69. sed Titius per mendacium vel fraudem impediret Sempronium à consecutione boni, quod licitè petere & sperare potest, deberet enim Titius fingere aut etiam dicere se necessitate pressum ea bona divendere, ergo. 3. Leges ejusmodi, etiam civiles, quæ purè pœnales non sunt, sed feruntur intuitu boni communis & pro conservatione familiarum, obligant etiam in conscientia, uti certum est, & latè probat *Suarez* de legibus c. 21. & seqq. sed Lex, de qua hic sermo, non est purè pœnalis, sed lata intuitu boni communis, pro conservatione familiarum, ergo. *Confirmatur*, nam si tales leges non obligarent in conscientia, frustra ferrentur, quia semper possent facillimè eludi per praxes ejusmodi fraudum & fictionum.

Cui cedant bona defuncti absque hærede & testamento, dictum est n. 104.

TRACTATUS VI.

De Præcepto Decalogi 8. 9. 10. Et de Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

Non loqueris &c.

1174. » PRohibetur hìc omnis injusta læsio famæ & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in judicio, falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà; tum etiam extra, perniciosè mentiendo, secreta revelando: de quo *v. Bon. de rest. d. 2. q. 2. p. un. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 5.* ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum.

1175. » SUppono hæc tria differre inter se, quòd judicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter latere aliquod fundamentum opinandi: Dubitatio autem non est assensus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hìc, non de suspensione & judicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur, sed de imprudenti & temerario, quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quàm ad suspicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

» *Resp.* I. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. *Ità Fill. Less. l. 2. c. 29. d. 2. Lay. c. 2.* Ratio, quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cùm habeat jus ad bonum nomen & famam; præterquam quòd ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In Confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati, cùm omnia uni justitiæ commutativæ in specie infima adversentur. *Escob. E. 10. c. 4. nu. 36.*

» Dixi, *communiter*: quia si judicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem, erit veniale, quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum, quod est valde probabile; v. g. si judices juvenem solum cum puella inventum in cubiculo, illicita tractasse. Ex quibus resolvitur, peccari tantùm venialiter temerè judicando sequentibus casibus. V. *Tann. 2. 2. d. 4 q. 3. d. 2.*

» I. Si non sit grave malum, quod proximo temerè impingis; & sic eum, qui judicat alium esse spurium, vel filium Judæi, à mortali excusant *Nav. Azor*, & *Less.* contra *alios* apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 69.*

» II. Si sit grave quidem, sed non perfectè advertas.

» III. Si advertas quidem te malè judicare, non tamen advertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

» IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

» V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantùm judices: quia nulli fit gravis injuria. *Escob l. c.* ex *Fagund.*

» *Resp.* II. Suspicio & dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia; maximè, si procedant ex errore intellectûs, quo indicia ùt sufficientia apprehenduntur. *Ità Laym. num. 6.* ex *S. Th. Nav. Mol. Fill. tr. 4. cap. 1. q. 5. Less. d. 3. &c.* contra *multos*, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantum est concitatio quædam ad effectum; manet enim in mente suspicientis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur. »

Dixi, *maximè si ex errore*: quia talis, cùm non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex malevolentia in suspicione gravi persistas, erit mortale, ùt docet *Less. Fill. &c.* ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa, procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria reputatur. »

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à judicio firmo, quando formido de opposito expressè non est conjuncta. »

Resp. Cajetan. censet eum judicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam aut ferè certam videri; eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. *Vid. Bon. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.* »

ADDENDA.

QUæst. 215. *Quid præterea notandum sit circa suspicionem & judicium temerarium.* ℞. Seqq. §. 1. Nomine communi suspicionis veniunt dubitatio, suspicio strictè, & opinio. Dubitatio, est vel positiva suspensio assensûs post proposita indicia boni & mali, vel positivum judicium de eo, quòd res sit dubia, attamen semper cum propensione ad assensum de malo. Suspicio, est assensus de eo, quòd reipsa lateat aliquid, propter quod possit quis malè sentire de proximo. Opinio, est assensus de malo proximi, ità hæsitans & formidolosus, ut si assentiens interrogaretur, reflectens se diceret rem non esse certam, sed ad summum fortè ità se habere: atque in hanc explicationem videntur recidere ea, quæ fusè habent *Lugo* de just. d. 14. s. 2. & *Haun. t. 2.* à n. 515. ubi è contrà notant per judicium temerarium justitiæ oppositum, intelligi assensum, quo quis sine sufficiente fundamento judicat malum de proximo, cum firmitate, ità ut ex modo tendendi non velit ab eo judicio recedere nec ultrà investigare veritatem, sed ex illo procedere ad actiones circa talem personam; atque ideo rectè infert *Mol.* d. 13. n. 4. viros timoratos raró hìc peccare mortaliter, quia vel deest actus voluntatis, qui causare debet illam firmitatem, vel plena advertentia & deliberatio. *Dixi*, judicat malum, nam si quis sine sufficienti fundamento judicet bonum de proximo, erit quidem judicium temerarium & imprudens, attamen non injuriosum. 1176.

§. 2. Quantùm ex genere suo peccatum sit temeraria suspicio in communi sumpta, etiam comprehendendo opinionem, non convenit inter Authores. *Bann.* & alii apud *Less.* l. 2. c. 9. n. 15. dicunt suspicionem temerariam planè deliberatam de gravi malo proximi semper esse peccatum mortale, quia est læsio in gravi bono spirituali, cui homo præeligeret jacturam magni boni temporalis: consentit *Less.* n. 21. si ex pravo affectu & non ex imbecillitate humana faciat, atque illi pertinaciter inhæreat. E contrà *Caj. Ills.* t. 4. d. 3. n. 122. & plerique alii apud *Steph.* t. 1. d. 6. n. 36. cum *Dia.* p. 3. t. 5. R. 31. dicunt semper esse veniale, quia non tollitur absolutè fama, sed tantùm diminuitur aut redditur dubia, *Mol. Less. Dicast.* l. 2. t. 2. d. 12. dub. 3. *Lug.* n. 14 *Bonesp. Steph.* aliique sic distinguunt, si adsit gravis temeritas, fore mortale, utì si ex levi indicio opineris de religioso, quòd 1177.

quòd incestârit suam matrem, aut de viro sancto, quòd sit hæreticus, nam ex hac enormitate mali & probitate personæ læsæ multùm crescit hæc temeritas: E contrà si temeritas ob raram ejusmodi circumstantiam non augeatur, meritò cum communi censendum est semper esse veniale tantùm.

1178. §. 3. Quamvìs judicium temerarium sit minus peccatum quàm detractio, tamen graviter prohibetur, *Matth.* 17. & *Luc.* 6. *nolite judicare & non judicabimini; nolite condemnare & non condemnabimini*, ideóque est mortale ex genere suo; utì habet communissima cum S. *Th.* 2. 2. q. 60. a. 3. nam æquivalenter imponit proximo falsum crimen, quem sine causa habet, v. g. pro adultero; & de se radix est etiam externi contemptûs ac dehonorationis, ergo homines meritò graviter sunt inviti de tali judicio. Neque per hoc excusatur gravitas, quòd fama, quæ aufertur, statim possit restitui, nam temerè judicans de se comparatus est ad persistendum in suo judicio, utì n. 1176. dictum est.

1179. §. 4. Temeritas potest dupliciter contingere, utì notat *Haun.* n. 520. vel advertendo, quòd indicia sint insufficientia, vel tantùm nolendo inquirere, an indicia sint sufficientia, attamen advertendo obligationem inquirendi, & ità communiter contingit; posset autem temeritas deprehendi hac regulâ, nempe si indicia secundùm se sint indifferentia aut rarò conjuncta cum aliquo effectu, temerarium est ex illis colligere talem effectum: E contrà si secundùm se ùt plurimùm sint conjuncta, non erit temerarium; possunt tamen aliqua respectu unius personæ aut materiæ, & non respectu alterius esse sufficientia, utì intelligetur ex seqq. Quænam autem materia censeri debeat gravis in Judicio temerario, dicetur à n. 1194.

1180. §. 5. Si adsint probabilia indicia pro eo, quòd aliquis sit malus, licitum est positivè dubitare seu judicare dubium esse, an sit bonus an malus, quia nemo rationabiliter potest esse invitus, si hoc, quod verè dubium est, ego judicem esse dubium. E contrà si adsint motiva utrimque probabilia, aliqua pro eo, quòd sit bonus, alia pro eo, quòd sit malus, videtur esse injuria, si positivè judicetur malus, quia in dubio nemo est condemnandus, & in æquali causa melior est conditio possidentis, *Lug. Haun.* n. 522. & alii contra *Less.* n. 37. *Petsch.* & alios, qui dicunt hoc esse tantùm contra Charitatem, & quidem leve: Nihilominus in eo casu non est opus positivè judicare esse bonum, sed suspendi potest omnis assensus, quia nemo tenetur se exponere periculo errandi: notántque omnes si adsint talia utrimque motiva, licitum esse reflexè judicare utramque partem esse probabilem, nempe probabile esse, quòd sit malus, & probabile esse, quòd sit bonus, nihil determinatè afferendo de ipso objecto directo; hoc tamen judicium, quo judicatur esse probabiliter malus, debet esse tantùm speculativum & non practicum, id est, sic judicans debet se gerere, ac si alter esset bonus, nec debet hoc judicio regulare suum affectum aut ullam aliam actionem in præjudicium ipsius.

1181. §. 6. Temerarium & superstitiosum est ex nomine baptismali conjicere, an aliquis sit probus vel improbus, fidelis aut infidelis &c. utì contra Juristas aliquos docent *Bart. Rayn.* aliique communissimè cum *Gob* in Exp. t. 2. à n. 343. quia nomina ex se non inclinant ad malos vel bonos mores, & imponuntur independenter à complexione hominis, quæ tum adhuc ignota est, & antecedenter ad futura contingentia, quæ soli Deo nota sunt.

1182. §. 7. Si corpus hominis sit, non ex morbo, vulnere aut alio accidente, sed ex natura deforme, præsumunt multi Juristæ animam inesse non bonam, hinc absolutè verum esse dicit *Tiraq. species corporis simulacrum est mentis figuráque probitatis*, & *Menoch.* ait, fieri non potest, ut qui omnino deformis est, bonus sit; testatúrq; *Lean.* Judices in praxi facere, ut si duo cum paribus indiciis accusentur, priùs torturæ subjiciatur deformis quàm pulcher: sed *Gob.* t. 1. n. 1019. rectè rejicit illud dictum *Menochii*: quamvìs autem ejusmodi Judices non damnet, rectè tamen concludit esse temerarium ex sola deformitate corporis suspicari mortale vitium alicujus, quia deformitas provenit ex physicis causis planè naturalibus, & constat singula sæcula tulisse homines corpore deformes, & animo admodum præstantes ac bonos.

§. 8. Si quis emat venenum, & non emat à te, neque ad te spectet impedire damnum, quod inde potest oriri, temerarius es, si suspiceris emi ad nocendum, quia nulla honesta causa est, cur id timere vel suspicari debeas; in dubio autem, per se loquendo, quisque præsumi debet bonus, cùm sit in possessione innocentiæ: E contrà si à te emat, vel ad te spectet impedire damna, quæ inde possunt oriri, potes timere & suspicari malum animum, quantùm necessum est ad impediendū damnum, quod tibi vel aleri inde oriri posset, *Molin.* disp. 14. *Carden.* in 1. crisi d. 6. à n. 263. *Petsch.* de Rest. q. 5. art. 2. Ratio est, quia ad vitandum peccatum vel damnum Proximi in tantùm præsumi potest alter esse malus, quantùm necesse est ad illud præcavendum, utì notant Juris-Periti apud *Carden.* talis enim præsumptio non causat Judicium de improbitate alterius, sed tantùm dubitationem, quæ ob magnitudinem periculi prudens est & justa, ideóque alter non potest esse rationabiliter invitus: sic si videas hominem noctu hærentem ante domum tuam, non peccas timendo malum & parando defensionem, in quo tamen præsumis illum esse iniquum, antequam probes, nihilominus justè præsumis, si non facias magis, quàm requiritur ad securitatem tuam: notat tamen *Stephan.* n. 40. expedire tum formare tale judicium, *non nego hominem illum esse bonum, imò (quantum ad me) habeo pro bono, tamen nolo propterea subire periculum, quod subesse posset, si fortè sit malus.* 1183.

§. 9 An sit vel non sit temerarium, si credam, quod unus affirmat, colligi debet præcipuè ex circumstantiis illius, qui dicit, & de quo dicit. nam si ille, qui dicit, sit homo, qui communiter nimis liber est in loquendo, nec multum curat sitne verum an falsum, quod loquitur, aut si sit malè affectus erga illum, de quo dicit, aut si ex illius depressione sperare possit commodum, temerarius ero, si credam: de cetero; si non adsit talis circumstantia, non ero temerarius, si credam. 1184.

§. 10. Quamvìs mulier conjugata soleat se inebriare, temerarium est (saltem in Germania) ideo judicare esse adulteram, quia scitur multas in Germania esse bibaces, quæ tamen servant fidem conjugalem: quòd si esset puella vel vidua, *Gob.* in Quin. t. 5. c. 43. n 63. dicit non fore peccatum suspicari esse leviculam; hoc tamen non videtur sufficere ad judicium. Dixi, *saltem in Germania*: quia si esset in Gallia, in Italia aut in Hispania, *Gobat* dicit non fore peccatū judicare, quòd sit prostitutæ pudicitiæ, sed verius videtur, quòd accedere debeat alia indicia, ut hoc sinè temeritate judicari possit. 1185.

§. 11. Si Titius accipiat rem Caji, vel si res Caji reperiatur apud Titium, Titiùs non semper poterit judicari esse fur, nam si accipit modo non insueto, utì solēt opifices vicini quandoque ab officina alterius absentis accipere instrumētum aut aliud simile, quod restituere solent, tunc præsumi non debet voluisse furari, nisi aliunde esset suspectus, & aliunde accederēt conjecturæ: è contrà si accipiat modo insueto, v. g. non ad usum nunc, sed occultando, præsumi potest esse fur, *Haunold.* n. 272.; similiter quamvìs res tua reperiatur in aliena domo, non ideo poteris præsumere furem, nisi aut homo improbus sit, aut clam acceperit & occultet, aut vili pretio à fure emerit, aut solitus sit à furibus emere, his enim casibus est præsumptio contra ipsum, nisi aut furem ostendat, aut designet, à quo emerit, si enim dicat se emisse à transeunte vel ab ignoto, non evita- 1186.

evitabit suspicionem mali, uti docent *Perez & Haunoldus* num. 278., habetúrque clarè L. 5. Cod. *De Furtis.*

1187. §. 12. Si temerè judicem malum grave de homine, quem non nosco, nec dignoscam post hac, non est mortale, quia talis ignotus non potest notabiliter ægrè ferre meum judicium, uti homo larvatus, quem non possum noscere, notabiliter ægrè non ferret, quamvis judicem esse malum, *Mol. Lugo* n. 26. *Nec refert*, quòd graviter peccarem, si talem, quamvis ignotum, graviter percuterem, *Nam* percussio graviter afficit ipsum prout est hic homo, qui tangitur, quamvis enim non noscam, tamen illi graviter malè facio: è contrà si lædas famam ipsius, non lædis ipsum, prout est particularis hic homo, quia non cognoscis eum ut talem, sed lædis ipsum sub ratione communi hominis, cum quo stat, quòd adhuc bene sentias de ipso, prout est particularis hic homo, v.g. de Titio larvâ induto temerè judicas, quòd sit impudicus grassator, & tamen de eodem Titio scis, & interrogatus diceres non esse talem, ergo Titius non potest de illo judicio tuo temerario esse graviter invitus.

1188. §. 13. Tenendum est cum communi contra *Mol.* d. 13. n. 1. quòd judicium temerarium specie distinguatur à detractione, uti satis probat communis sensus & praxis Fidelium, qui in Confessione se de his seorsim accusant; & rationem dat *Lugo* n. 33. quia per judicium temerarium non aufertur fama radicalis sive notitia habitualis de bono alterius, sed solùm fama formalis, id est, assensus talis notitiæ, qui enim temerè judicat, sufficienter advertit temeritatem, ergo non tollit radicem bonæ existimationis, sed hanc per se ipsum recuperare potest: è contrà per detractionem tollitur utraque fama apud audientem, ità ut non redeat bona existimatio, nisi ab extrinseco meliùs informetur.

1189. Q. 216. *Quænam sint motiva contra hæc peccata temeritatis.* R. Decem eorum suggerit & fusè explicat *Lancicius* Opusc. 19. sunt autem hæc, 1. Vindicta Dei, quia temerarius involat in Jus Dei, cujus solius est nôsse & judicare de internis, nos verò arguimus & condemnamus, antequam id Deus fecerit. 2. Injuria in Christum, qui solus est constitutus Judex vivorum & mortuorum. 3. Exemplum Christi, qui licèt Judex & omniscius, cautissimè processit; imò se excusavit, ne judicium ferret, ubi opus non erat. 4. Status rerũ humanarum, quia nihil est, etiam sanctissimum, imò nec opera Dei sunt talia, quin possint in malam partem explicari, irrationabile autem est & iniquum sic detorquere. 5. Ignorantia nostra, quia (ùt ait S. Aug. Lib. 3. Confess. c. 9.) *Multa facta, quæ hominibus improbanda viderentur, testimonio tuo approbata sunt, & multa laudata ab hominibus, te teste damnantur, cum sæpe se aliter habeat species facti, & aliter facientis animus atque articulus occulti temporis.* 6. Multiplex malitia hujus peccati, est enim contra Charitatem & Justitiam, procedit ex levitate animi, superbia, irreverentia erga Deum & homines. 7. Occulta & justa Dei dispositio, qui per defectus sæpe celat suorum Sanctorum virtutes, ad eos in humilitate continendos aut reipsa humiliandos. 8. Viri sancti studiosè quandoque faciunt talia exteriùs, quæ videantur reprehensibilia, eo fine, ut non habeantur sancti, sed ut contemnantur, iniquum autem est ideo velle eos censere improbos. 9. In nobis plura mala videre possumus & debemus. 10. Placet Deo, si omnia in bonam partem interpretemur, éstque hoc opus plurium virtutum.

Quid illi sit faciendum, qui scrupulosè vexatur judiciis temerariis, diximus Lib. 1. n. 552., quibus adde, quòd ejusmodi homines vix unquam habeant judicia, quamvis se habere putent, sed sunt meræ apprehensiones violentæ & impressiones phantasiæ, ità fortes, ut videantur esse assensus, cùm tamen nequidem sint suspiciones voluntariæ.

DUBIUM II.

Quid sit, & quàm grave peccatum Detractio.

RESP. Detractio est alienæ famæ injusta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est injusta honoris diminutio, 1. Objecto; quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo, quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem; detractio ùt plurimùm instar furti occultè, & contra absentem. Unde licèt contumelia detractione gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est gravius furto, quod est mortale, cùm lædat Proximi famam, quæ est majus bonum, quàm opes. 1190.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex levitate & loquacitate aliqua. *Ex dictis resolves:*

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium, quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis, v. g. sit stupidus, spurius, luscus, *Bonac. Tom. 2. de Restitut. in particulari.* d. 2. q. 4. p. 2. n. 8.

II. Plerúmque etiam levis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando gravis esse possit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. *S. Antonin.* 1. p. t. 8. c. 4. *Sylv. Less.* lib. 2. c. 11. n. 18. *Laym.* l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n. 3.

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant; v. g. si dicas, militem habere concubinam; pugnâsse in duello; cogitare vindictam; adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym.* l. c.

IV. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectatâ conditione & statu illius graviter noceas, & sic graviter pecces, ut si gravem & optimi nominis Prælatum, aut Religiosum, mendaciis assuetum esse dicas, virum gravem ac consularem, illegitimè natum, Judæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. g te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. *Lugo* d. 14. nu. 49. & 50.

V. Crimen aut defectum alicujus, modò sit verum, sæpe licet prodere ob justas causas: v. g. 1. cùm expedit Superiorem scire suorum defectus, ut emendentur; de quo *Vid. suprà de Corrept. frat.* & sic eos, qui crimen occultum filiorum Parentibus, vel famulorum heris in ordine ad correctionem, (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trull.* Tom. 2. l. 7. c. 10. d. 11. ex *Bon. &c.* uti & uxorem loquentem cum marito (vel contrà) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ consilii, vel auxilii capiendi: in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Causâ cavendi alterius damni: ùt si alicujus æstimatio falsò concepta de ejus doctrina, probitate, est aliis perniciosa: unde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo Matrimonio, de suscipienda Religione, de assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare

vestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum, quod Proximo timetur, sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex ea manifestatione defectûs, aut criminis alterius ei obveniret. *Less.* d. 32.

VI. Hinc quóque, si quis injustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quóque famam illius, id licet, dummodo falsa non dicas, in tantùm, quantum ad tuam famam conservandam necesse est; nec magis lædas, quàm lædaris, collatâ tuâ & alterius personâ. *Lugo d.* 15. *n.* 50.

VII. Si quis solatii tantùm causâ & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipsi imputanda est. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium. *Less. l. c. Laym. n.* 6. *Tam.* 2. 2. *q.* 8. *d.* 7. dub. 4. *Lugo d.* 14. *n.* 53. Et sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui injurias sibi ab heris suis; uxores, quæ à maritis; filios, qui à patre; Religiosos, qui à Prælato illatas, doloris tantùm mitigandi causâ, referunt, docet *Trull. d.* 11. ex *Less. Laym. Tann. Navarr. Dian. p.* 2. *c.* 5. R. 32. Idem putat *Cajet.* dicendum, si crimen occultum reveles alicui viro prudenti & taciturno, cui dicere perinde sit, ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud censeatur leve, & sic *Trul.* cum *Diana* p. 2. t. 3. Miscell. R. 22. & p. 3. t. 5. M. R. 32. excusat pœnitentem, qui in Confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann. Bonac. Escob.* E. 9 *&c.* eam sententiam esse probabilem: verùm hoc universim non videtur satis tutum, quia læsio famæ apud unam etiam personam censetur gravis; ùt patet in judicio temerario: imò sæpe quidam ægriùs ferunt, se lædi apud unam personam gravem, quàm tres vel quatuor alios: unde *Suar. Fill. Less.* n. 70. *Azor, Laym. l. c.* putant communiter esse mortale. *Vid.* *Lugo* n. 50. & seqq.

VIII. Crimen simpliciter publicum, sive sit notorium Jure, sive facto, manifestare iis, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ, quia hoc ipso auctor amisit Jus ad famam, cum ratio justi judicii, & evidentia facti faciat, ne de injuria justè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi, *non est mortale injustitiæ*: quia detegere eo loco, quò fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus, qui commisit, sæpe potest esse mortale contra Charitatem, ùt *Less. Val. Tolet.* l. 5. c. 65. contra *Nav.* & *Cajet. V.* *Lugo* n. 59. *Fag.* p. 2. l. 5. c. 3.

IX. Similiter non est peccatum contra Justitiam, saltem mortale, quærere causam captivitatis alicujus vel de ea loqui, sicut enim captivitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica, *Sayr. Clav. Reg.* l. 11. c. 6. *n.* 28. *Bon. Trull.* d. 11. Ubi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo simul pœnitentiam & emendationem; secus si taceatur pœnitentia, quam fecit: Et sic ait peccare Historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, brevi fore publicum, (sive per facti evidentiam, sive per sententiam Judicis) non est mortale: quia parum nocet: nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur gravia damna, v. g. in officio &c. *Lugo* n. 92.

XI. Infamem in uno crimine, de altero valde affini infamare, est tantùm veniale: ùt v. g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in uno genere vitii, non amisit Jus famæ in aliis virtutibus. *Tann.* d. 4. de Just. q. 8. dub. 7. n. 141 ex *Navar.* & *Less. dub.* 14. contra *Sylv.* V. *Detractio. Palud.* &c.

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si gravem Proximi læsionem importet, idque advertatur: quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè & implicitè est volita & æquivalet formali. Veniale autem tantum erit, si non sequatur læsio gravis; quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre ut audita tantum, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potiùs suam de ea significando, ita ut nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri, ità contra *Azor* p. 3. lib. 13. c. 6. docet *Tann.* n. 139. *Escob.* E. 10. c. 4. nu. 40. eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet *Lug.* l. c. rectè limitans, nisi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium, (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis prævidere. Hinc peccas graviter contra Justitiam, si referens grave crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno: quia præbes sufficiens fundamentum credendi. *Vid. Dian.* p. 3. t. 5.

XIII. Mortuum infamare, minùs grave est, quàm vivum; mortale tamen, & ad restitutionem obligans. *Less.* d. 21. *Bonac.* d. 2. quæst. 4. p. 2. *tom.* 2. *de Restit. in particulari. num.* 2.

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v. g. in tali loco esse multos improbos; in tali Collegio unum Canonicum commisisse grave crimen, v. g Simoniam, docet *Escob.* E. 10. c. 4. ex *Fagund.* quod *Trull.* d. 4. ex *Bonac. Azor* *&c.* limitat, si non sit tale, quod in alios redundet.

XV. Gravissimè autem peccant, qui Ordini, seu Statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo, v. g. quòd in eo malè vivatur, non servetur Observantia Regularis, &c. nisi id sit planè notorium (quia gravissimè nocent, tenentúrque sub mortali ad restitutionem toti Communitati, à qua Superioris remissio non excusat.) *Sot. Navarr. Trull.* d. 14. Talem autem sufficienter confiteri, si dicat, detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monasterio, &c. sive sit Communitas numerosa, sive non, docet *Tambur. de exped. Confess.* l. 2. c. 1.

XVI. Similiter mortale est, tacitâ personâ nominare Monasterium, vel Ordinem religiosum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterii vel fornicationis, commiserit. *Navar. Trull.* d. 14.

XVII. Explicandum est in Confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud unum tantùm alicui detraxeris, ità probabiliter *Bonac. to.* 1. *de Sacr. d.* 5. *q.* 5. *s.* 2. *p.* 2. §. 3. *n.* 16. *&* 21. ex *Sanch. Sylv. Adr.* n. 135. Sed *Lugo* de Pœn. d. 16. n. 131. 140. & 163. 164. ex *Nav. Salas, Kon. &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaveris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi gravissimum, & ad plurimos pertinens: non tamen necessariò dicendum est, in quo genere infamaveris, quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. *Lugo* n. 265.

XVIII. Peccat mortaliter contra Justitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis is qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter; qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut licèt non lætetur, qui non impedit, cùm commodè possit, peccat pro ratione damni, mortaliter vel venialiter contra Charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit Superior, Pater, vel Domi-

»nus; is enim ex officio tenetur impedire subditum, »ne alteri injustè noceat.

» Dixi, *si commodè possit*, quia non peccat, qui putat »monitionem suam nihil profuturam, vel eo eo ma»gnum incommodum metuit, vel qui rationabili »verecundiâ prohibetur, ob auctoritatem detrahen»tis. Debet tamen tunc discedere, si commodè potest; »faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem »avertere. *Vid. Less.* num. 23. & Bonac. *tom. 2. de Re»stitut. in partic. disp.* 2. q. 4. p. 11. *nu.* 6. Hinc æqualis »rarò, (inferior rarissimè) tenetur corrigere detra»ctorem. 1. Quia audiens plerumque nescit, an quod »dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignoraverit; & in »dubio non est, cur damnet detractorem; in quo mul»ti falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt »dici contra Proximum, id sibi mox refutandum. 2. »Quia cœptâ detractione, sæpe meliùs consulitur Pro»ximo, si sinatur absolvi, quàm si abrumpatur: nam »si distinctè explicetur, sæpe non tam graviter appre»henditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia sæ»pe sinè gravi offensione non potest corrigere. 4. Quia »sæpe alter habet justam causam manifestandi, præ»sertim uni soli, *Lugo* de Just. disp. 14. n. 128 *Vid. Dian.* »p. 2. t. 3. Miscellan. R. 24. & p. 3. t. 5. Miscellan. R. 35.

» *Quæres* 1. An liceat alium infamare, ad tormen»ta gravia vitanda.

» *Resp.* 1. Licet, si crimen sit verum; quia nullam »alteri facit injuriam, cùm habeat Jus ad illud in ne»cessitate revelandum.

» *Resp.* 2. Si crimen sit falsum, non licet; quia es»set mendacium perniciosum. *Sylv.* tamen & *Navarr.* »putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, »& post torturam revocetur, eò quòd non sit infamia »efficax. *Vid. infrà* L. 4. c. 3. d. 7.

» *Quæres* 2. An liceat seipsum infamare.

» *Resp.* Id non esse saltem mortale regulariter. *Less.* »dub. 6. *Filliuc.* tract. 40. num. 53. & seqq. & *Laym.* »l. 3. t. 3. p. 3. c. 3. n. 14. quia non est contra Justiti»am, cùm sit famæ suæ dominus: nec contra Chari»tatem, quia hæc non obligat ad bona externa con»servanda, nisi in quantùm id exigit salus propria »vel Proximi.

» Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mor»tale, ùt v. g. si tua fama sit necessaria muneri, vel si »tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ, ex eadem se»queretur. *Unde resolves*:

» Non esse mortale, ad vitanda gravia tormenta, »falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors se»quatur, quia non tenetur homo cum tantis cruciati»bus vitam suam tueri: nec talis dicetur se interficere, »sed tantùm ex justa causa vitam morti exponere. »*Less.* dub. 7. & *Fill.* n. 117. *Vid. infrà* L. 4. c. 3. d. 7.

ADDENDA.

1191. QUæst. 217. *Quid notandum sit circa distinctionem famæ & honoris.* R. Seqq. §. 1. *Fama*, est existimatio bona de aliquo, quoad aliquod ejus bonum, *Mol.* t. 4. d. 1. n. 4. & secundum hanc explicari debet definitio Juristarum L. 5. §. 1. ff. *De variis & extraord. cognit.* quâ dicunt, quòd fama sit illæsæ dignitatis status, Legibus & moribus comprobatus. Dicitur 1. *Existimatio*, nam licèt fama (propriè loquendo) significet opiniones plurium de aliquo, tamen rectè notat *Lugo* de Just. d. 14. n. 1. opinionem unius rectè dici famam saltem partialem; notat autem *Illsung* t. 4. d. 3. n. 101. hanc existimationem habere rationem famæ, prout fundat sermocinationem, sive prout est causa, cur homines de aliquo loqui possint, si enim existimatio maneat interna, non est completa fama, nam *fama* à *fando* dicitur. 2. *Bona*, nam hic non intelligimus famam malam, quâ aliqui propter crimina dicuntur famosi; neque famam indifferentem, quæ definiri solet, multorum existimatio de vita & moribus alterius, sed solam famam bonam. 3. *Quoad aliquod bonum*, utì sunt virtus, scientiæ, vires, valetudo, pulchritudo, nobilitas, opes, favor Principum, & quævis alia etiam extrinseca, quæ aliquam afferunt laudem, vel saltem potentiam plus operandi, talia enim commendant hominem & bonam de ipso existimationē causant, *Lugo* n. 2. Ex his

Colliges, infamiam esse existimationem malam de aliquo, quoad aliquod ejus malum, sive, utì definit *Mol.* d. 7. n. 4. est læsio status, dignitatis seu conditionis personæ alicujus: de qua, quomodo nempe inducatur Jure vel facto, item ex delicto proprio aut alieno, vel ex officio, videri possunt *Molin.* suprà & *Haunold.* t. 2. à n. 501. Et videri etiam debent dicenda lib. IV. à n. 786.

§. 2. *Honor*, est testificatio quædam excellentiæ alterius, S. *Th.* 2. 2. q. 103. a. 1. sive (ùt ait *Mol.* d. 1. n. 1.) est exhibitio alicujus rei velut in testimonium & recognitionem quandam excellentiæ, quam habet ille, qui honoratur. Dicitur 1. *testificatio*, quæ respectu Dei potest esse tantum interna, utì rectè S. *Th.* sed respectu hominum, qui interna non nôrunt, requirit externa signa, quamvis secundùm *Molin.* interna testificatio seu agnitio excellentiæ sit etiam honor respectu hominū, præsertim eorum, quibus aliunde est satìs cognita. Quòd si fiat verbo, dicitur laus, quæ laus, si clarescat, id est, si veniat ad notitiam plurimorum, dicitur gloria, quasi claria, inquit S. *Th.* ad 3. gloria enim definitur, *clara cum laude notitia*. Potest quóque eadem testificatio fieri aliis signis, utì erectione statuæ, cessione primi loci, corporis inflexione, genuflexione &c. 2. *Quædam*, nam rectè notant *Molin. Lugo*, & *alii* contra *Less.* l. 2. c. 11. n. 2. honorem non necessariò debere esse reverentiam, id est, testificationē cum submissione, nam *Joan.* 10. dicitur Deus honorificaturus Sanctos. *Tob.* 1. Rex honoravit Tobiam. *Esth.* 6. Assuerus honoravit Mardochæum, & tamen nec DEUS ad homines, nec hi Reges habuerunt submissionem ad suos subditos: potest tamen dici cum *Haun.* nu. 498. honorem semper esse, vel cum submissione ipsius testificantis, vel saltem cum intentione aut judicio de submissione ab aliis exhibenda, quod innuit S. *Thomas* a. 2. ad 1., ubi ad 3. addit, honorem non deberi nisi ratione superioritatis, quæ non necessariò considerari debeat per comparationem ad honorantem, sed saltem per comparationem ad aliquos alios, quia in quolibet invenitur aliquid, ex quo potest alius eum Superiorem reputare, secundùm illud ad Philip. 2. *In humilitate Superiores invicem arbitrantes.* 3. *Excellentiæ*, id est, boni & perfectionis, propter quam, nisi aliquid aliud impediat, fit dignus existimatione & significatione ejusdem existimationis, nam rectè notat *Lugo* n. 4. per illam testificationem, quæ est honor, debere intendi, non solùm significationem boni, sed etiam manifestationem internæ existimationis, quam quis saltem præsumitur habere de excellētia alterius. Dixi, *nisi aliquid aliud impediat*, nam rectè notat *Less.* n. 3. dæmones & damnatos, licèt habeant multas excellentias naturales, non esse honorandos, quia propter indurationem in malo & aversionem perpetuam à Fine ultimo reddiderunt se dignos omni ignominiâ. Ex his, 1192.

Colliges seqq. 1. *Inhonoratio*, est testificatio quædam mali seu imperfectionis in altero, cum significatione suæ malæ existimationis de illo. 2. Si honor sumatur, prout includit famam, eique superaddit testificationem, meritò dicit *Less.* n. 5. quòd honor sit majus bonum quàm fama: è contrà si fama sumatur prout contradistincta ab honore, *Lugo* n. 9. rectè dicit famam prævalere honori, quia meliùs est internè haberi pro bono, quàm externè tantùm dici bonum, & internè haberi pro malo. 1193.

Q. 218. *Quandonam peccetur graviter contra famam vel honorem.* R. De hoc dari non potest regula una pro omni 1194.

omni casu sufficiens, sed consideratis circumstantiis definiendum est prudentis judicio, an læsio habeat vim meritò graviter contristandi vel dissolvendi amicitiam: præcipuæ autem circumstantiæ sunt, qualitas personæ, cui fit injuria, authoritas vel conditio facientis injuriam; item bonus vel malus affectus illius, levitas aut gravitas materiæ secundùm se, in qua fit injuria, item varia dispositio audientium vel spectantium: ratio est, quia fama, quam sequitur honor, consistit in existimatione hominum, ergo qualis hîc & nunc communiter est jactura existimationis hominum, talis erit injuria, existimatio autem hominum est varia pro variis ejusmodi circumstantiis, v.g. faciliùs erit injuria gravis, si persona, de qua aliquid mali dicitur, sit magnæ existimationis, tum quia uno defectu detecto omnes virtutes & bona reliqua ipsius fiunt suspecta vel revocantur in dubium, tum etiam quia quantò major est fama, tantò cum majore labore & difficultate est parta, hinc meritò graviùs fert ità unâ vice tolli vel imminui. Item, si persona dicens non soleat tale quid aut tali modo dicere, nisi cum magno fundamento, jam est præsumptio major. Item, si audientes sint tales, qui soleant omnia in pejorem partem interpretari, & apud se plus concipere, quàm reipsa dicatur, jam plus nocetur, quàm si diceretur apud alios &c. Ex his,

1195. *Colliges* Seqq. 1. *Esp.* de just. q. 29. pro materia gravi minùs rectè hîc statuit peccatum mortale, quod quis dicit, vel objicit proximo, (& idem est de judicio temerario) quia si de gregario milite dicas habuisse duellum, fuisse ebrium &c. non sunt injuriæ graves, quamvìs sint de peccato mortali: è contrà si de Religioso valde studioso perfectionis dicas solere mentiri; de Episcopo esse spurium; de peritissimo Medico esse ignorantem, sunt injuriæ graves, quamvìs non sint mortalia, aut nequidem peccata. 2. Nec videtur sufficere regula, quam dat *Mol* d. 16. n. 5 quòd illa sit materia gravis, pro qua alter mallet pati gravem læsionem in bonis fortunæ, nam homo nobilis sæpe mallet ferre jacturam ducati, quàm pati levem aliquam confusionem vel irrisionem, uti rectè *Lugo* d. 14. n. 24. & ideo ipsemet *Mol.* d. 26. n. 4. recurrit ad regulam à nobis datam. 3. Injuria in fama potest esse gravis in ratione damni circa alia bona, quamvis sit levis ratione infamationis, si nempe ex illa quantumvis de se levi oriatur grave damnum in bonis fortunæ, corporis vel animæ, & tum est mortale alterius speciei. 4. Licèt levis sit injuria, si quis internè judicet aliquem esse, v. g. adulterum, quando probabilia sunt indicia pro eo, quòd sit, & etiam pro eo, quòd non sit adulter, uti dictum n. 1180. tamen gravis foret injuria, si alteri diceret esse adulterum: disparitatem dat *Lugo* n. 22. quia qui externè dicit, non significat suam formidinem, nec infirmitatem, quâ assentitur, quam tamen habet, qui tantùm internè judicat, ergo detractio illa externa est magìs contra jus, quàm assensus ille internus. Quòd si exteriùs significaret illam formidinem internam, dicendo probabile est esse adulterum, per se loquendo, non esset detractio gravis, attamen secundùm limitationem n. 1207. dandam.

1196. *Q. 219. Quid præterea notandum sit circa detractionem & injurias contra famam.* ℞. Seqq. §. 1. Detractio fieri potest verbis, signis, factis: fit autem præcipuè his 8. modis, uti notat *Lugo* d. 14. n. 35. 1. Imponendo falsum. 2. Publicum augendo. 3. Occultum revelando. 4. Sinistrè interpretando bona. 5. Negando laudabiliter facta. 6. Imminuendo merita. 7. Silendo, ubi silentium æquivalet confessioni defectûs alieni. 8. Ità frigidè laudando, ut potiùs vergat in contemptum. Hos modos *Illf.* t. 4. d. 3. n. 191. cõplexus est his versibus:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,
Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remissè.

Quandoque fit detractio etiam per fictum dolorem, uti dicetur l. 5. n. 306. Quandoque detractioni accedit malitia susurrationis, quâ dirimitur amicitia & pax inter aliquos, quæ malitia, propter oppositionem cum Charitate & pace, specie distinguitur à malitia injustitiæ.

§. 2. Probabilius est contra *Caj.* & alios apud *Less.* l. 2. c. 11. n. 88. (quorum sententiam probabilem esse dicunt *Dia.* & *Dicast.* de restit. d. 12. n. 133.) quòd possit esse mortale etiam apud unicum detrahere, quamvìs hic sit vir prudens, qui rem ulteriùs non promulgabit, ità cum aliis *Illf.* n. 105. Rationem dat *Busenb.* quia hoc est plùs quàm judicium temerarium, nam per hoc tantum tollitur fama formalis seu actuale judicium de bono alterius, per detractionem autem tollitur etiam radicalis, & judicium quasi habituale, diximus autem n. 1178. cum communi, judicium temerarium posse esse mortale. *Nec obstat*, quòd communiter respondent cum *Tamb.* in Dec. l. 9. c. 1. n. 4. per judicium temerarium quasi imponi falsum crimen, quod omnes apprehendunt ut grave, sed detractionem fieri in vero crimine, uti supponitur, *nam* hoc dato, inde tantùm sequitur judicium temerarium esse majorem injuriam in modo injuriandi, non autem in ratione damni; deinde adhuc quivis meritò est graviter invitus etiam verum crimen suum revelari alteri, uti colligitur *ex* difficultate, quam homo ordinariè habet, ut grave crimen suum etiam soli Confessario manifestet, quamvìs sciat hoc necessarium esse ad obtinendam à Deo veniam. 1197.

§. 3. Est detractio, revelare occultum defectum illius, qui communiter habetur, v.g. doctus vel nobilis, quamvis talis non sit; quia per communem existimationem acquisivit jus ad talem famam: notat tamen *Mol.* d. 26. n. 5. si de illo, qui habet majorem famam, quàm par sit, proferatur judicium verum ex iis, quæ apparent, non detegendo crimen vel vitium occultum, nullam esse injuriam vel peccatum, dummodo absit odium, invidia & prava alia intentio. 1198.

§. 4. Est detractio revelare crimen emendatum, nisi adsit periculum relapsûs, qui per hoc impediri possit, vel alia justa causa excuset, uti pluribus ostendunt *Lugo* in resp. mor. l. 4. d. 46. *Sanch.* in Dec. l. 6. c. 18. n. 40. & 60. *Mendo* d. 1. à n. 200. *Oved.* de Charit. contr. 11. p. 10. §. 12. ubi rectè probat Religiosum quemcunque etiam in Societate JESU, fore detractorem, si tale crimen ad Superiorem deferat. 1199.

§. 5. Si publicetur crimen, quod nihilominus per alios erat brevi justè publicandum, non est mortale; si autem erat injustè publicandum, est mortale, & tenetur compensare damna, qui prior publicat, sicuti graviter peccat, & secundùm dicta n. 49. tenetur restituere, qui prior domum incendit, prævidens nihilominus injustè accendendam ab aliis, quia solus prævenit per injustum actum, ex quo efficaciter sequitur damnum. 1200.

§. 6. Est gravis detractio dicere de muliere Galla, Itala aut Hispana, quòd sit bibax, quia apud eos populos habetur hoc pro magno probro: idem dicere in Germania de Matronis primæ vel mediæ sortis etiam est grave, sed dicere de plebeja & infimæ sortis muliercula, non esse grave docet *Gob.* in Quin. t. 5. c. 43. n. 47. 1201.

§. 7. Non est detractio dicere de aliquo, quòd sit scrupulosus, si significetur & audientes intelligant, quòd sit timoratæ conscientiæ, quæ formidet omne peccatum, aut quæ habeat solicitudinem ac curam pro officio vel obligatione accuratè explenda. E contrà si per scrupulositatem intelligatur, uti intelligi solet, inanis apprehensio peccati, & inde orta anxietas in agendis, communiter est detractio gravis, si dicatur de homine magnæ authoritatis, vel de tali, qui habet aut habere debet famam boni judicii & prudentiæ, quia per hoc significatur defectus judicii naturalis & prudentiæ, quod utique meritò graviter displicet tali per- 1202.

personæ, causátque sæpissime etiam damna, vel temporalia vel saltem spiritualia, etiam apud alios, qui diffidentiam habebunt erga illum: Estq; circa hoc ea libertas hujus sæculi, ut qui accuratè facere vult, quod debet, vix effugiat nomen scrupulosi. De cætero, dicere juvenem vel hominem indoctum esse scrupulosum, communiter non erit detractio, saltem gravis.

1203. §. 8. Si de aliquo dicatur, quòd laboret morbo gallico, *Nav.* negat esse mortale, quia morbus ille etiam aliunde contrahitur, quàm ex actibus venereis, sed probabilius est cum *Bonac.* esse communiter mortale, nisi addatur causa alia credibilis, ex qua ortus sit morbus, v. g. quòd dormierit in lecto infecto. Ratio est, quia cùm hic morbus ordinariè nascatur ex vitio carnis vel congressu meretricio, erit mortale asserere de illo, de quo mortale esset asserere fornicationem.

1204. §. 9. Fieri potest, ut infamare in eodem genere, sit mortale, v. g. dicere de viro honesto, quòd secundâ vice sit fornicatus, quia potuit censeri primâ vice fecisse ex occasione extraordinaria, fragilitate, passione; sed quando dicitur repetivisse, facilè judicabitur absolutè impurus: regula itaque generalis est, videre, an nova inde sequatur infamia vel damnum.

1205. §. 10. Detrahere in re gravi cum animo statim efficaciter revocandi, non est mortale, quia proximus non potest esse graviter invitus, si per tantillum tempus careat famâ suâ apud alios, ità cum aliis *Lugo* n. 13.

1206. §. 11. Non est mortale, si de homine ignoto, v. g. larvato, quem nec tu nec alii agnoscent, dicas aliquid etiam grave, uti in simili ostensum est nu. 1187. de judicio temerario.

1207. §. 12. Si quis referat audita ùt audita, scilicet dubitanter & absque asseveratione, si sit quid grave, *Sot.* absolutè affirmat; *Caj. Nav. & Gob.* in Clyp. n. 273. absolutè negant peccari mortaliter; sed alii probabilius distinguunt cum *Dicast.* dub. 4. nam si audientes ex levitate vel malitia sunt credituri, aut tanquam indubitatum divulgaturi, est mortale, quia sic injustè causatur gravis infamia proximo; si autem non aliter credituri sunt vel divulgaturi, quàm audiant, ordinariè erit veniale tantùm, quia fama absolutè non tollitur, sed tantùm quasi semiplenè, uti per dubium, suspicionem vel opinionem temerarium.

1208. §. 13. Si tot defectus, etiam leves, ejusdem hominis reveles apud eundem, ut tandem notabiliter imminuatur existimatio, peccas graviter, uti rectè *Lugo* d. 6 n. 46. *Burgh.* cent. 2. cas. 87. neque opus est fieri intra breve tempus, uti vult *Steph.* t. 4. d. 4. nu. 6. nam collecti in memoria illius, apud quem detrahitur, habent eundem effectum, sive intra breve sive intra longum tempus dicantur. Si tamen fiat apud diversos, qui non communicabunt, non unientur in ordine ad causandum damnum grave in fama, unde erunt tantùm venialia. Addit rectè *Lugo* n. 52. si de diversis parva dicas, non unientur in ordine ad constituendum mortale, nisi per hoc graviter diffametur tota comunitas; neque simile est de parvis furtis respectu plurium, nam in his meritò communitas est graviter invita, eò quòd furta ob utilitatem & lucrum magìs alliciant, sicque facilius singulis immineret periculum gravis damni, ideóque hæc debuerunt graviter prohiberi. Deniq; addit *Lugo* n. 62. fieri posse, ut quis dicens leve quid de aliquo jam antecedenter ab aliis sæpe leviter infamato, peccet graviter, si per ultimam suam detractionem addat hoc, quod requirebatur ad lædendam graviter existimationem illius: unde non habet se sicut ille qui ultimò furatur aliquid leve illi, cui alii multi antè erant furati levia, sed habet se, sicut ille, qui alicui per multa levia vulnera fauciato addit leve vulnus, quo cum aliis conjuncto ipse occiditur.

1209. §. 14. Si quis graviter sit injuriatus, & ideo quasi non potens se cohibere prorumpat in publicas querimonias, per quas manifestetur injuria, & sic infametur ille, qui injuriam intulit, aliqui apud *Dian.* p. 3. t. 5. R. 32. dicunt eum non statim esse damnandum mortalis, quia videtur esse supra humanam imbecillitatem tum tacere, debétque sibi alter imputare, quòd coëgerit ad tale lenimentum doloris: sed meritò contradicunt alii cum *Steph.* n. 11. quamvìs enim probabile sit, quòd ob rationem datam possit apud unum taciturnum effundere suum dolorem, id enim videtur esse naturale ejus lenimentum, tamen nimis longè prorumpit dolor, si publicè manifestando quærat solatium apud tam multos, cum tanto præjudicio famæ alienæ; imò aliqui meritò suspectum habent, quòd propter solatium possit etiam uni dici aliquid redundans in infamiam alterius, quia facilè fieret abusus; & si non liceat furari pro solatio suæ gravis miseriæ, cur licebit detrahere pro solatio doloris? præsertim cum infamia aliena non sit ex natura sua ità ordinata ad solatium doloris, uti bona aliena ad solatium miseriæ.

§. 15. Si quis detrahat damnato, v. g. Judæ, aliqui dicunt non esse peccatum, quia homo mortuus non est, ergo non habet jus ad famam, uti nec homo tantùm possibilis: sed ratio ista nulla est, quamvis enim homo mortuus non sit actu homo, tamen actu habet animam, (quod non est de homine purè possibili) in qua anima ejúsque voluntate residet dominium & jus famæ. Addit *Haun.* damnatos non esse capaces utilitatis, consequenter nec juris, cùm jus ad illam ordinetur: sed nec ista ratio tenet, nam sunt capaces negationis majorum tormentorum, uti statim dicetur, ergo & utilitatis: hinc *Mald. Mol.* & idem *Haun.* pro hac sententia dant istam rationem, quòd damnati jam sint hostes Dei & hominum, nec sint ampliùs proximi, utpote omnino deordinati à fine ultimo, ergo non est dicendum, quòd Deus vel natura eis assistat vel faveat in ordine ad conservandum illis jus aliquod, quo nos gravent, ne eis famam detrahamus. E contrà *Bonac.* & alii cum *Lugo* d. 14. n. 46. probabiliùs dicunt peccari, nam adhuc hoc sensu sunt proximi, quod sint conjuncti in natura; deinde certum est illos habere adhuc aliqua jura, v. g. ut pro levi mendacio non infligatur major pœna, quàm mereatur mendacium, ut nos non velimus illis majorem pœnam, quàm Dei judicio sit constituta &c. Præterea peccatores sunt hostes Dei & aversi à fine ultimo, & tamen habent jus famæ, ex hoc autem, quòd damnati sint perpetuò aversi, non sequitur esse exutos omni jure naturali: rectè tamen notant *Persch.* q. 5. a. 2. q. 2. & *Herincx* de Justit. d. 7. num. 28. detrahentem fortè posse per hoc excusari, quòd damnati non curent famam suam. 1210.

§. 16. Si reus legitimè interrogatus neget verum crimen, & ideo infamia redundet in accusatorem, *Caj. Mol.* aliique apud *Dian.* p. 3. t. 5. R. 30. dicunt huic fieri injuriam, quia negando crimen implicitè dicit eos falsò & calumniosè accusare, ergo est causa injusta illius infamiæ. E contrà *Faber & Dian.* suprà, *Lugo* d. 15. n. 14. *Dicast.* n. 291. *Haun.* n. 556. *Spor.* t. 5. c. 4. nu. 98. probabiliùs negant, quia reus non tenetur ex justitia fateri crimen, multò minùs juvare accusatorem, vel contra seipsum agere, ergo negando, donec probetur, non est causa positiva, sed tantùm permissiva illius infamiæ. 1211.

§. 17. Si Titius per mendacium infamavit Cajum, & ego possim sine incommodo salvare famam Caji manifestando mendacium Titii, non detraho, si manifestem, quia Cajus retinet jus ad famam, & isti juri conservando licitè cooperor: imò *Lugo* d. 10. à n. 212. docet me ex charitate ad hoc teneri, sicut si possem sine incommodo, tenerer tibi manifestare furem, ne rem tuam pergat injustè retinere: Vide tamen dicta l. 2. n. 219. 1212.

Quod *Busenb.* in fine dicit de illo, qui sibi falsum crimen

crimen imponit, ob quod morte plectetur, quòd nempe non peccet graviter, nec censeatur seipsum occidere, de hoc recurret mentio l. 4. n. 1523.

1213. *Q. 220. An sit licitum repercutere in fama vel honore, id est, infamare vel inhonorare eum, à quo quis injustè infamatus vel inhonoratus est.* ℞. §. 1. Communiter non est licitum, quia communiter hoc non est medium unicum vel certò efficax ad recuperandam famam aut honorem, uti rectè probat *Carden.* in 2. crisi diss. 26. n. 16., ergo illicitum est adhibere illud cum tanto præjudicio proximi: deinde quia communiter adest spiritus vindictæ, quæ privato non licet.

1214. §. 2. Si quis possit tueri vel recuperare famam aliter, quàm infamando detractorem, peccat contra justitiam, si, ut ei fidem deroget, ipsum vicissim infamet, ità cum communi *Lugo* d. 15. n. 49. *Less.* l. 2. c. 11. n. 133., quamvis innuat velut probabile, quòd sit contra charitatem tantùm. Ratio nostra est, quia detractor habet jus, ne plùs fiat, quàm necessarium est ad defensionem vel recuperationem famæ, ergo cùm reciproca infamatio non sit ad hoc necessaria, habet jus ad negationem illius. Idem magis valet, si infamatio alterius sit inutilis ad recuperandam famam vel honorem suum; tum autem esset inutilis, si crimen manifestandum non redderet inhabilem ad testificandum, aut si accusatus non posset illud crimen detractoris probare, nam sine probatione nihil prodesset ad defensionem.

1215. §. 3. Mortale est alteri falsum crimen grave imponere, ut sic elidatur ejus authoritas vel defendatur honor, nam hæ duæ prop. sunt ab *Inn.* XI. damnatæ: 43. *Quidni nonnisi veniale sit detrahentis authoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?* 44. *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat: & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.* Ratio autem est, quia est mendacium in re gravi; deinde etiam est grave contra justitiam, uti jam dicetur.

1216. §. 4. Tale falsum crimen imponere detrahenti, est inprimis contra Justitiam legalem, quia est contra jus, quo Resp: obligat singulos sibi subditos, ne Judicem à se constitutum decipiant in iis, quæ ad publicam & rectam gubernationem spectant, sicque inducant ad puniendum aliquem ob crimen falsum: Deinde etiam est contra justitiam commutativam, sive fiat in- sive extra Judicium, ità *Carden.* & alii contra *Lugo* & alios. Ratio est, quia quisque habet jus, ne infametur crimine falso, sicuti quisque habet jus, ne à privato occidatur, quod utrumque jus non amittitur, nisi ubi est defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ, qualis tum tantùm est, si medium, quod adhibes ad te defendendum, sit unicum & certò efficax, quod hìc non est. Deinde hæc defensio est in perniciem & contra jus Reipublicæ, ergo est illicita, ergo non potest dici esse defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ, hæc enim est licita. *Nec obstat*, quòd talis infamatio non sit contra justitiam, in quantum est recuperatio famæ suæ injustè læsæ, *nam* est contra justitiam, in quantùm est recuperatio per infamationem falsam, eò quòd hæc fit contra jus ad famam, quod habet ille, qui infamatur, ne lædatur circa materiam, in qua est innocens.

1217. §. 5. Licitum est, per se loquendo, crimen verum detrahentis vel falsò accusantis manifestare, quantùm necessarium est ad elidendam authoritatem illius, quia injuriam patiens habet jus ad defensionem sui, nec detrahens aut injustè accusans potest esse rationabiliter invitus, cùm ipsemet cogat injuriatum ad hoc medium necessarium de se licitum, ità *Card.* n. 48. Imò aliqui dicunt id licere, quamvis esset accusatus de vero crimine sed occulto injuriosè manifestato, quia adhuc injustè læsa est ejus fama, ad quam recuperandam jus habet. Addit *Carden.* si falsò vel injustè accusatus inde passurus esset leve damnum & accusans grave, tum fore contra Charitatem revelato ejus gravi crimine authoritatem elidere. *Dixi*, per se loquendo, nam aliter loquendum est, si quis sub secreto illud habeat, vel injustè notitiam illam acquisiverit, uti dicetur à n. 1228.

§. 6. Qui ab alio falsâ calumniâ impetitur, nec aliter potest eam refellere, potest calumnianti dicere, quòd mentiatur, quamvìs hoc sit ipsi futurum ignominiosum, nam utitur moderamine inculpatæ tutelæ, ità cum aliis *Mendo* diss. 1. nu. 225. Idem dicunt aliqui, quamvìs crimen, quod objicitur, foret verum, dummodo non sit publicum, quia calumniator tum adhuc mentitur quoad famam publicam, sed in hoc videtur esse restrictio nimium mentalis, nam neque ex verbis alterius, neque ex circumstantiis colligi potest, quòd loquatur de fama publica; posset tamen dicere esse quoad hoc calumniatorem & sibi facere injuriam. 1218.

Q. 221. Quid notandum sit, si hoc, quod de altero dixisti, fuit publicum. ℞. Seqq. 1219.

§. 1. Aliquid potest esse publicum tripliciter, inprimis *Jure*, si sciatur per confessionem Rei in publico judicio vel per sententiam Judicis jam publicatam: Deinde *Facto* seu per ipsam facti evidentiam apud tot, ut attentâ conditione illorum, qui eam habent, & qualitate communitatis, arbitrio prudentum judicetur nullâ tergiversatione celari posse. Denique *Famâ*, si rumor de hoc ex sufficientibus indiciis ortus pervenerit ad majorem partem communitatis. Vide dicenda l. 4. num. 786. Ut autem crimen sit famâ publicum, aliqui dicunt sufficere, quòd sciant decem, quia hic numerus sufficit ad constituendum populum seu parochiam, & turbam, l. 4. ff. *Vi bonor. raptor.* Alii dicunt sufficere sex, quia is numerus est plùs quàm media pars populi seu numeri requisiti ad parochiam; alii cum *Arr.* de Sacram. d. 21. nu. 27. meliùs dicunt hoc esse judicandum respectivè tum ad communitatem, tum ad personas, quæ sciunt, & creduntur vel tacituræ vel leviter de hoc locuturæ, hinc putat, quamvis 30. viri graves & taciturni aliquid sciant, non ideo censeri posse famâ publicum. *Mol. Lugo* d. 14. num. 70. *Haun.* num. 544. dicunt, si communitas constet 8. personis, tum esse notorium famâ, quando 4. sciunt; si constet 20., quando 7.; si 100., quando 15.; si 1000., quando 20. vel 30., qui sint ex diversis domibus. Quòd si vicinia constet ex 40. personis habitantibus in 4. vel 5. domibus, quando sciunt 10. vel 8. personæ diversarum domuum, censetur notorium; si autem civitas constet 5000. civibus, sufficit, quòd sciant 30. sparsi per illam civitatem, aut quòd una platea vicina id sciat, quia tum moraliter impossibile est celari. Addit cum aliis *Steph.* t. 4. d. 6. num. 27 crimen famosum dici, cujus fama pervagatur per majorem partem Viciniæ, Communitatis, Oppidi, Parochiæ. Denique ut quis infamatus sit in regno, satis est, si sit infamatus in Curia vel alio illustri loco, ex quo facilè in totum regnum fama dimanet, ità *Mol.* & *Lugo*, potéstque videri etiam *Petsch.* q. 5. a. 3. q. 7.

§. 2. Si quid sit publicum, non est detractio, si ulteriùs publicetur, saltem quando prima publicatio non fuit injusta: Quòd si hæc fuit injusta, adhuc docent *Less. Bonacb. Burg.* cent. 1. cas. 54. *Petsch.* q. 6. non peccari, si ulteriùs publicetur, dummodo ipsi non fuerit falsò impositum, tum quia per publicitatem amisit jus ad famam, tum etiam quia consideratâ humanâ societate nimis durum foret non posse loqui de publicis, & reipsa vix unquam posset quis loqui de crimine publico, quia primi sermones sæpissimè fuerunt injuriosi. Oppositum tenent *Bonac. Haun.* nu. 545. & alii cum *Steph.* num. 22., quia cùm causa publicitatis fuerit injuria, manet jus ad recuperandam 1220.

dam famam, ergo facit injuriam, qui continuando diffamationem impedit illam recuperationem. Quòd si crimen fuerit falsum, major adhuc est ratio, uti fatentur *Burgh.* & *Petsch.* q. 8., nam facultas publicandi crimen de aliquo, fundatur partialiter in veritate; E contrà jus ad famam fundatur, vel in ignorantia criminis veri, vel in vera criminis carentia, ergo cùm hìc sit vera carentia criminis, manet jus ad famam: potestque videri etiam *Mol.* d. 32., qui magìs propendet in secundam sententiam.

1221. §. 3. Crimen in uno Monasterio publicum potest ulterius publicari intra illud Monasterium, sed non extra, quia talis publicitas non est absoluta, sed restricta tantum ad illos, cum quibus Monasterium communicat in regula & regimine, *Arr.* n. 23. An autem possit scribi etiam ad alia Monasteria ejusdem Ordinis, dubitatur, videtur posse, tum quia illa inter se communicant, tum etiam quia si Religiosus illuc veniret aliunde, posset dici præsenti, ergo etiam poterit scribi absenti, ità cum aliis *Mol.* t. 4. d. 33 n. 7. *Rebell.* p. 1. l. 4. q. 4. num. 10., ubi tamen addunt timoratos & prudentes id non facilè facere; sed credo distinguendum esse, nam si illi Religiosi non soleant mitti de uno loco in alium, non videtur licitum esse, quia non habent tantam communicationem; si autem affixi non sint certis locis, sed permutentur & permisceantur, scribi poterit ob rationem datam.

1222. §. 4. Si res, quæ fuit olim publica, sed nunc oblivione sepulta erat, iterum publicetur, fit injuria, si facto vel famâ tantùm fuit publica, ità *Mol.* *Lugo* nu. 85. & alii. Ratio est, quia diversitas temporis facit, ut res non sit ampliùs absolutè publica, sed tantùm fuerit, hinc res per oblivionem est reducta ad eum statum, in quo erat ante publicitatem, & fama iterum justè possidetur: E contrà quod uno loco publicum est, est absolutè de facto publicum, hinc, per se loquendo, posset etiam alio loco publicari. Probabile quidem etiam est, quod docent *Az.* *Less.* & *Urb.* apud *Steph.* num. 23. eum non peccare contrà justitiam, qui revelat delictum oblivione sepultùm, si simul patefaciat resipiscentiam, quia qui tali tempore fuit infamis, amisit in perpetuum omne jus habendi famam pro eo tempore, quo fuit infamis, Contrarium tamen adhuc videtur probabilius, quia in praxi non videtur infamia temporis præteriti posse narrari, quin redundet in infamiam etiam præsentem; probabiliter tamen docent *Less.* n. 82. *Lugo* n. 77. *Petsch.* q. 7. *Illat.* 4. non fore peccatum, si fuerit publicum publicitate juris, quia non obstante oblivione videtur moraliter perseverare facultas manifestandi data à Judice.

1223. Q. 222. *Quid notandum sit circa injurias contra honorem.* ℞. Seqq §. 1. Injuriæ contra honorem nomine generico dicuntur *contumelia*, à contemnendo, inquit *Mol.* d. 18. nu. 1. Contumelia autem dividitur præcipuè in convitium, improperium, irrisionem, illusionem, subsannationem, maledictionem. *Convitium* est, si vitium vel defectus etiam naturalis objiciatur alteri cum ejus dedecore. *Improperium*, sive contumelia specificè sumpta, quâ vitium vel defectus alicui præsenti in faciem objicitur. *Irrisio*, quâ quis præsens vel absens objicitur risui. *Illusio*, quâ quis objicitur ludibrio quasi tectè & cum quadam deceptione, utì cum Judæi Christo velatâ facie illudebant, dicentes, *propheti za nobis Christe* &c. *Subsannatio*, quâ quis objicitur irrisioni per gestus aliósve motus corporis, uti Christo Crucifixo subsannabant Judæi, moventes capita & dicentes, *Vah! qui destruis templum Dei*. Injuriæ contra honorem sæpe additur *maledictio*, quâ quis imprecatur alicui malum, de quibus omnibus videri potest *Lugo* d. 14. sect. 11.

1224. §. 2. Contumelia ex genere suo est mortale, quia honor, qui per eam tollitur, est bonum æstimabilius quam bona fortunæ: de se tamen est minus peccatum quàm detractio, respectivè ad illum, qui contumeliam infert, quia fama est bonum nobilius quàm honor, uti n. 1193. dictum est. Rectè autem notat *Steph.* t. 4. d. 6. n 6., quòd convitia, quibus se mulieres, pueri & infimæ sortis homines appellant sagas, meretrices, adulteras, nebulones &c., communiter non sint peccata gravia, quia dicentes non ità sentiunt, nec intendunt inferre infamiam gravem, audientes autem non credunt similibus verbis, quia advertunt ex passione dici.

§. 3. Injuria contra famam potest esse sine contumelia, utì patet in judicio temerario & detractione de absente: similiter contumelia potest esse sine injuria contra famam, utì si alicui nemine præsente objiciam vitium, si solus irrideam illum vel subsannem. 1225.

§. 4. Injuria contra famam specie distinguitur ab injuria contra honorem, quia læduntur bona notabiliter diversa, utì colligitur ex dictis num. 1191. & 1192.; quod *Conf.*, nam detractor adhuc censetur aliquatenus revereri eum, cui detrahit, cùm plerumque detrahat absenti, ideóque communiter detractio habet se instar furti: è contrà contumeliosus abjicit reverentiam erga alterum, ideóque contumelia specificè sumpta habet se instar rapinæ, *Petsch.* q. 5. a. 3. *Dico*, specificè sumpta, nam sumpta genericè, prout comprehendit omnes injurias contra honorem, potest fieri etiam absenti, utì si statua ejus dehonoretur; hinc rectè notat *Mol.* num. 4. in hoc solo non posse poni differentiam adæquatam detractionis & contumeliæ, quòd prima fiat absenti, altera præsenti, nam detractio fieri potest præsenti & contumelia absenti. 1226.

§. 5. Sicuti omnes detractiones, ità omnes contumeliæ sunt ejusdem speciei, si distinguas mortalem à veniali, cùm per omnes idem honor lædatur, neque ratione diversi modi refundatur specialis inhonestas, nam quòd improperium fiat præsenti, hoc ipsum est illa dehonoratio, quæ hanc speciem constituit, violentiam enim nullam infert, quamvis alter sit invitus, ergo non ideo debet ab aliis specie distingui. 1227.

Q. 223. *Quid notandum sit circa revelationem secreti.* ℞. Seqq. 1228.

§. 1. Per revelationem secreti potest fieri injuria gravis vel levis vel nulla, utì patebit ex dicendis: loquemur autem hìc tantùm de revelatione secreti naturalis, nam de secreto sacramentali sive sigillo Confessionis, agetur l. 6. t. 4. c. 3. dub. 1.

§. 2. Qui promittit servare secretum, non necessariò intendit se obligare ex justitia, sed potest velle se obligare tantùm ex fidelitate, utì cum communi *Lugo* d. 14. num. 137., addens hanc obligationem fidelitatis esse tantùm sub veniali, nisi ex promissione non observata grave damnum nasceretur proximo. 1229.

§. 3. Si secretum sit *commissum*, id est, revelatum sub antecedente pacto tacendi, continet obligationem justitiæ gravem vel levem, prout materia est, quia est contractus promissionis onerosus, subit enim onus revelandi, petens vicissim onus tacendi. Si sit secretum tantùm *promissum*, id est, si tu tantùm promisisti tacere, quod jam cognoveras, nisi intenderis obligationem Justitiæ, obligaris tantùm ex fidelitate: In dubio autem, an intenderis obligationem justitiæ, utendum est conjecturis, ex consideratione circumstantiarum, nam si ità promittas, ut si tunc peteretur à te, an velles te sub mortali obligare, id negares, non censeris habere animum te obligandi justitia, sed solùm ex fidelitate, 1230.

aut

aut etiam quandoque decentia vel urbanitate tantùm, ita *Lugo* à n. 137.

1231. §. 4. Obligatio Justitiæ circa secretum promissum est levior, quàm circa commissum; hinc mera promissio tacendi non obligat in iis casibus, in quibus aliàs tenebaris secretum manifestare, v. g. si legitimè interrogeris à Superiore vel Judice: vi tamen illius promissionis teneris tacere in casu, in quo posses, sed non tenereris manifestare: Econtrà si sit commissum, debes dicere cum æquivocatione te nihil scire de hoc: quia tunc talis est notitia, ac si eam non haberes. Excipe, nisi ille, qui secretum commisit, injustè vexaret Rempublicam vel alium innocentem, neque aliter desistere vellet ab injuria: tum enim posses revelare, etiamsi te obligâsses ad potiùs sustinendam mortem: quia hoc vinculum obligationis esset injustum, *Lugo* n. 141.

1232. §. 5. Si accusatus sciat sub secreto crimen accusantis, v. g. quia accusans ipsi confidit sub pacto tacendi, vel manifestavit ob necessitatem petendi consilii, *Carden.* in 2. crisi diss. 26. à n. 53. dicit esse illicitum, uti illâ scientiâ ad elidendam authoritatem accusantis: quia jus ad secreta observanda est valdè strictum, uti expendit *Lugo* n. 104. ergo obligatio promissionis etiam tacitæ de servando secreto prævalet necessitati se liberandi ab accusatione: idem tamen *Lugo* à nu. 115. rectè notat attendi debere ad intentionem illius, qui obligationem tacendi admittit; nam si obligavit se ad tacendum, etiam cum periculo cujuscunque damni & mortis ipsius, tenebitur tacere: quia cùm hoc sit licitum, potuit se ad hoc obligare, uti rectè *Mol.* d. 37. quando verò promisit tantùm verbis communibus, censetur se voluisse obligare ad moralem quandam & humanam custodiam secreti; unde colligi debet ex variis circumstantiis, quousque censeatur se extendisse hæc voluntas, ad quale & quantum incommodum, ad qualem mutationem circumstantiarum, &c. alter enim mihi rem commisit sub secreto, quale ego censeo hîc & nunc admissurus fuisse, si prævidissem has & illas circumstantias.

1233. §. 6. Si injustè acquisivisti notitiam criminis alieni secreti, v. g. apertis alienis literis, non poteris uti illâ notitiâ, ne quidem ad evitandam mortem, nisi in casu, in quo notitiam illam licitè comparare posses, si non haberes: quia si illam injustè acquisiveris, non est moraliter tua: ergo si posteà non justificetur, debes te gerere, ac si illam non haberes, uti probabiliter argumentantur *Lugo* nu. 101. & *Haun.* t. 2. n. 536. contra varias aliorum sententias, potéstque videri etiam *Tambur.* in Dec. l. 9. c. 3. §. 2. nu. 21. neque oportet quoad omnia loqui de fama aliena, uti de bonis fortunæ: horum enim dominium servit necessitati vitæ, non item dominium famæ alienæ, *Lugo* num. 99. Econtrà in circumstantiis, quibus licitè posses illam notitiam comparare, si non haberes, etiam poteris uti illâ ad evitanda etiam gravia tormenta: quia tum justificatur, & nunc est moraliter tua in ordine ad usum, habetque se nunc ita, ac si furatus esses aureum, & posteà incideres in necessitatem, in qua aureum licitè eriperes: tum enim licitè utereris aureo, quia hic usus justificaretur per præsentem necessitatem. Casus autem, quibus licitè comparare posses notitiam criminis alieni, si eam non haberes, secundùm *Lugo* num. 103. sunt sequentes, si alter vel alium innocentem injustè vexet, & repelli non possit, nisi per notitiam & manifestationem ejusmodi criminis; item si ipsemet ex justitia teneretur tibi illud secretum manifestare; item si ad communem Reipublicæ salutem id necessarium esset.

1234. §. 7. Si neque sub secreto habeas, neque tu injuriam feceris in acquirenda notitia alieni delicti, poteris uti illâ notitiâ, & tale delictum manifestare ad impediendum ejusmodi damnum tuum, quod non tenereris ex charitate subire ad impediendum damnum illud, quod alteri justè infligi poterit propter manifestatum ipsius delictum, *Lugo* n. 113. hinc inquit *Haun.* suprà, si tibi ex occultatione alieni delicti imminerent gravia tormenta vel jactura bonorum, quâ de statu tuo decideres, posses alienum delictum manifestare: etiamsi mors propter illud esset ipsi à Judice infligenda, quia non habet jus, ut delictum suum occultetur, quando ex occultatione illius aliquis innocens pateretur damnum respectivè notabile: tunc enim expedit ad commune bonum Reipublicæ, ut manifestari possit, partim ut impii deterreantur à sceleribus etiam occultis, partim ut innocentibus sit justa potestas se defendendi. Quòd si per alterius injuriam tibi communicata sit illa notitia, *Petsch.* q. 5. a. 4. innuit idem dicendum esse, ac si per injuriam ipsemet comparâsses, quia tota hæc notitia fundatur in injusta manifestatione: ergo quamvis tu acquirendo illam non feceris injuriam: tamen est tibi data per injuriam; ergo debet servari sub obligatione illius secreti, quam causat injuria. Deinde debetur restitutio pro illa injuria, & reparatio vel impeditio damnorum, quæ ex illa sequuntur: ergo tu peccas, impediens reparationem illorum damnorum, uti num. 1220. dictum est, te peccare propalando longiùs crimen falsum, quamvis hoc sit publicum: quia nempè impedis reparationem famæ ex justitia debitam.

§. 8. Quando subditus aliquid sub secreto defert 1235. ad Superiorem mediatum, v. g. ad Generalem sui Ordinis, hoc ipso consentit, ut rem communicet cum Superioribus immediatis, qui exequi debent; & quamvis literis addat: *soli*, tamen si res non concernat Ministros ipsos, adhuc potest cum his communicari; nam scit Superiores non posse omnia conficere per se ipsos, & particula exclusiva: *soli*, non præscindit à concomitantibus, uti habet commune axioma: Ministri autem faciunt unum cum tali Superiore, ita *Lugo* à n. 145. addens habere etiam locum hîc licentiam præsumptam seu interpretativam committentis secretum.

§. 9. Quandónam & qualis fiat injuria legendo 1236. literas aut scripta aliena, explicat *Busenb.* referendus l. 5. c. 3. dub. 2. unum hoc videtur addendum; nam dicit cum *Laym. Dian. Lugo* n. 150. aliisque communiter, quòd non sit contra justitiam, si quis fragmenta epistolæ dilaceratæ colligat, iterùm jungat & legat: quia sic abjiciens videtur cedere jure suo, & habere quasi pro derelictis, ut quisque faciat illis, quod potest: Econtrà alii cum *Rebell.* & *Petsch.* suprà probabiliùs tenent oppositum, quia hoc ipso, quòd dilacerârit, maximè si in parva frusta, sufficienter significavit se nolle, ut legantur: ergo non ideò voluit cedere jure suo, aut dimittere secretum. A fortiori non possunt legi litteræ, quas aliquis casu perdidit, vel in loco etiam publico ex inconsideratione reliquit.

§. 10. Observatio secreti pertinet ad varia præce- 1237. pta, secundùm diversitatem bonorum, quibus violatio illius opponitur; hinc si adferat damnum fortunarum, pertinet ad 7. præceptum: si famæ vel honoris, ad 8. si corporis, ad 5. si animæ, reducitur ad 5. vel 7. Et universaliter omne secretum dici potest esse bonum animæ: est enim quasi thesaurus intellectualis, cujus pretium tantò vilius est, quantò cum pluribus communicatur, ita *Lugo* num. 144. Deferri posse crimen, licèt noveris sub secreto naturali, si hoc sit necesse ad cavendum damnum commune, dictum est l. 2. num. 217. De secreto, videri possunt plura apud *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 6. d. 1. 2. 3. & *Gobat.* in Quin. t. 5. c. 19. f. 10. & 11.

DUBIUM III.

An & quomodo fama restituenda?

1238. Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura justitiæ, & ex dictis *de Restit.* famam injustè ablatam restitui debere: Et quidem, si verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantùm potest, apud audientes abolere, dicendo v. g. se malè dixisse, injuriam intulisse, deceptum esse, &c. Vel si hâc ratione parùm proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re alia procurando, &c. Sic enim sensim tantundem fama ejus illustrabitur ex una parte, quantùm ex altera obscurata fuit. Quòd si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibito etiam, si opus est, juramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia pervenit, sive apud Auditores mediatos, ùt contra *Less.* & *Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 6. n. 146.* docet *Lugo d. 15. s. 2.* quia totum damnum famæ, cujus causa es, teneris reparare; licèt aliquando sufficiat dicere, te penitùs deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. *V. Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Less. l. 2. c. 11. d. 20.*

Dixi, *per se*: plerùmque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu Auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam: tum quia eo ipso, quòd apud immediatos retractavit, implicitè illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus fortè revelaverint: idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelârunt. *Vid. Lugo l. c. Unde resolves:*

I. Confessarii est, uti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione ac fuga vitii tam communis.

II. Is, qui bonâ fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellectâ posteà materiali injustitiâ) ad restitutionem, licèt non tam strictè, quàm qui infamavit per injuriam formalem; hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm quatenùs sine suo notabili incommodo potest. *Mol. Less. Lugo d. 15. n. 4.* Similiter qui crimen narravit de uno, quod Auditores ex errore intellexerunt de alio, licèt non ex justitia: (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa fuit damni injusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere. *Bon. d. 44.*

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publicâ revocatione. *Sayr. Bon. to. 2. d. 2. de rest. q. 4. p. 9. n. 9.*

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, ùt si privatus est officio, excidit spe divitis Matrimonii, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari ad arbitrium prudentium. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cùm sit purè personalis, non transit ad hæredes; obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Lay. ll. cc. n. 4.*

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restit. l. 3. t. 9. c. 2. Unde resolves:*

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile aliâ ratione fiat publicum, *Lugo d. 15. n. 37.*

III. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ùt infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum, *Less. l. 2. c. 11. d. 17.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *Lugo s. 3.*

IV. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam: Quo casu maximè prudentiâ opus est; nam aliquando periculosiùs est retractare, renovando memoriam. *V. Lugo.*

V. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potes jure compensationis seu retentionis uti, dummodò infamia illata non redundet in alios, ita probabiliter *Tol. Less. Sylv. Mald. Dia. p. 3. tract. 5. R. 30. Mol.* contra *Cajet. Tan. Lugo* & *Nav.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ suæ multò majoris momenti; sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ compenset. *V. Lugo l. c.*

VII. Si infamatus spontè remiserit, (modò tamen ejus infamia non redundârit in alios, ùt familiam, statum) sive expressa, sive tacita sit condonatio: tametsi nihilominùs ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo, *Lugo n. 38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare, si nimirùm ille sit ita affectus, ut, si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est invitus saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. *V. Lugo l. c.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè fit in iis casibus, in quibus se ipsum licet infamare, in quibus autem, & quàm graviter peccat se infamando, in iisdem & tam graviter peccat condonando. *Nav. Trull. to. 2. l. 2. c. 10. d. 18. Unde resolves:*

I. Condonans famæ restitutionem, peccat mortaliter: 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valdè utilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem, *Sot. Less. Trull. l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secùs quando redundat; Unde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes. *V. Auct. citt.*

II. Ex eo verò præcisè, quòd infamatus (vel contumeliâ affectus) conversans cum infamatore videatur remittere injuriam, non censetur condonare restitutionem famæ vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nav. c. 18. Trull. d. 29.*

ADDENDA.

An restituendum sit aliquid pro honore in defraudatione præmiseri; dictum est hic à nu. 283. non esse autem obligationem restituendi pecuniam pro fama, dictum est à nu. 297. attamen honorem restitui debere pro fama, etiam dictum est nu. 302. Denique quòd fama consequens talenta non semper sit inæstimabilis, notatum est n. 304. *Inst. 2.* Præter hæc sit:

Q. 224. Quid faciendum sit pro restitutione, ratione suspicionis vel judicii temerarii? ℞. Ratione horum præcisè non est opus aliâ restitutione, quàm ut hæc deponantur, ita *Mol.* aliique cum *Dicast.* de Restit. d. 2. dub. 6. Ratio est; quia sic reparatur totum damnum, & reducitur æqualitas, quæ erat sublata, putátque *Dicast.* n. 121. satis temerè dici, quòd alia satisfactio requiratur. 1239.

Q. 225. Quantum restitui debeat ratione infamationis? 1240.

nis? ℞. §. 1. Ex infamatione graviter injuriosa nascitur obligatio compensandi totum damnum etiam in aliis bonis inde secutum, ita *Less.* l. 2. c. 11. n. 101. *Lugo* d. 15. à n. 21. aliique cum *Dicast.* n. 273. & sequitur ex dictis de restitutione; tenétque, etiamsi crimen revelatum fuerit verum, si fuerit occultum, uti communiùs docent AA. contra *Sot.* & recentiores aliquos, qui putant in hoc casu teneri tantùm ad partem, eò quòd damnum principaliter sequatur ex crimine ipso verè commisso, quam sententiam *Less.* nu. 103. dicit non esse improbabilem; sed opposita tenenda est, quia crimen occultum erat, ac si non esset factum: ergo totum damnum secutum est ex injusta revelatione: ergo ex hac est obligatio reparandi.

1241. §. 2. Non est obligatio restituendi aliquid præcisè pro infamia temporis præteriti, ita *Mol. Lugo* n. 17. *Dicast.* n. 187. contra *Rebell.* Ratio est: quia pars famæ præteritæ non potest physicè reparari in proprio genere, cùm fieri non possit, ut tunc fuerit, quando non fuit; restituta autem in præsenti censetur, & moraliter restituta est pro præterito, & agnito errore quasi retrotrahitur; auditores enim agnoscunt se antea falsò opinatos esse: unde nihil amplius damni manet; hinc nec videtur esse debita ulla pro eo satisfactio, uti putavit *Less.* n. 99. totum enim jam sublatum est, si pro præsenti restituatur fama.

1242. *Q. 226. Quid notandum sit circa obligationem restituendi apud mediatos Auditores?* ℞. Quæ de his habet *Busenb.* sunt probabilia; sed videtur probabiliùs sic esse dicendum: si detractor dixit apud eos, qui meritò timebantur rem ulteriùs propalaturi, tenetur in horum defectu restituere etiam apud mediatos Auditores: quia est causa efficax infamiæ etiam apud hos causatæ: ideóque etiam tenetur inquirere, an immediati Auditores aliis dixerint. Econtrà si detraxit apud eos, qui prudenter credebantur non propalaturi longiùs, si fortè hi aliis dicant, non tenetur restituere, nisi apud hos immediatos; hi autem tenentur apud cæteros: quia hæc ulterior propalatio non est moraliter imputabilis primo detractori, sed malitiæ illorum, ita quoad omnia *Dicast.* suprà à n. 168. citans alios, item *Dian. Tamb. Villal. Haun.* t. 2. n. 557. *Petsch.* pag. 518. Quòd si detraxerit, nihil cogitans de hoc, an hi Auditores essent ulteriùs propalaturi, necne, *Tamb.* & *Spor.* in Dec. t. 5. c. 4. n. 103. dicunt non teneri restituere, nisi apud immediatos: quia inculpabiliter non prævidit damnum; & hanc sententiam vocat probabiliorem *Dicast.* n. 276.

1243. *Q. 227. Quid addendum sit circa illum, qui infamavit alterum planè inadvertenter & sine culpa?* ℞. §. 1. Talis id posteà resciens tenetur ex justitia restituere famam, si possit absque gravi incommodo, ita *Mol.* d. 40. n. 3. *Less. Lugo* d. 15. nu. 4. *Haun.* n. 552. *Platel.* n. 775. *Spor.* num. 86. aliique communiter contra *Bonasp.* & alios tacito nomine relatos à *Tamb.* in Dec. l. 9. c. 3. §. 3. n. 8. qui dicunt esse obligationem tantùm ex charitate, quam sententiam *Steph.* t. 4. d. 6. nu. 43. dicit esse probabilem, nec probabilitatem audet negare *Haun.* n. 555. *Dicast.* de Restit. d. 12. n. 162. vocat probabilissimam. Ratio nostra est: quia quamvis non sit obligatio propriè ex re accepta, cùm nihil inde habeatur; neque ex injusta acceptione, quæ præcesserit, cùm factum sit sine ulla culpa: tamen est obligatio, inprimis quasi ex re accepta; nam non restituendo, quasi detines famam alienam, eo modo, quo detineri potest: ergo sicuti habens sine culpa bovem alienum domi tuæ clausum, teneris non detinere, sed facere, ut redeat ad Dominum: ita cum aliqua proportione de fama aliena. Deinde si non restituas, acceptio tua fiet formaliter injusta: ergo teneris prævenire restituendo. *Ant. prob.* in simili; nam si casu incendisses domum alienam, tenereris ex justitia incendium restinguere, si commodè posses: alioquin hoc negligens, posteà teneberis ex damnificatione, quæ tum fieret injusta, quando potens restinguere non restingueres. Ratio utriúsque à priori est: quia hæc continuatio incendii & illa perduratio infamiæ jam fieret tibi voluntaria & moraliter imputabilis: ergo sic continuando peccares contra justitiam, quæ unumquemque obligat ad procurandum, ne ex sua actione lædantur positivè jura aliorum. Notant autem communiter omnes cum *Lugo* d. 39. nu. 29. non teneri cum gravi incommodo, id est, tali, ad quod pro proximo subeundum non obligat præceptum charitatis; cùm enim inculpabiliter dederit causam illi damno, si commodè non possit impedire, censebitur justè permittere, nec poterit illi moraliter imputari; constat enim apud omnes, quòd multò minor sit obligatio impediendi, quàm positivè non inferendi damnum.

§. 2. Non est obligatio reparandi damna secuta, antequam adverteris fuisse detractionem, uti rectè *Lugo* d. 15. n. 5. illa tamen sunt reparanda, quæ sequuntur ex dilata culpabiliter restitutione famæ, uti colligitur ex dictis n. 252. 1244.

§. 3. Si de Petro dicas crimen, quod audientes per errorem intelligant de Paulo, dum advertis, ex justitia teneris restituere Paulo, ob rationem nu. 1243. datam, & providere, ne intelligant etiam de Petro, *Mol. Lugo* n. 6. *Spor.* n. 87. contra *Less.* qui dicit, ex charitate tantùm teneri, quod *Dicast.* nu. 167. dicit esse probabile; sed addit *Lessium* consequenter dicere debuisse, etiam tantùm ex charitate teneri, si sine culpa detraxerit; esse autem tum obligationem saltem ex charitate, si possis sine gravi incommodo, fatentur communiter omnes cum *Dicast.* n. 161. hoc enim faciendo non pateris damnum, quod patereris, si damnum in bonis fortunæ inculpatè causatum tenereris reparare. 1245.

Q. 228. An ille, qui detraxit, teneatur semper hoc revocare? ℞. §. 1. Per se loquendo, tenetur, & non est satis eum laudare in aliis rebus, v. g. si dixisti aliquem esse impudicum, non est satis laudare eum in aliis virtutibus, quia sic ne quidem æquivalenter restitues hoc, quod abstulisti; una enim fama in æstimatione hominum non substituitur pro altera, uti habet communissima sententia. 1246.

§. 2. Si detraxit, manifestando aliquid verum, non potest hoc revocare, dicendo se esse mentitum; sic enim mentiretur, sed debet aliis verbis uti, v. g. dicere se malè locutum esse, se fecisse injuriam, se deceptum esse, nempè errore practico, homines sæpè mentiri talia dicendo, se non posse quidquam asserere de alterius crimine, &c. si tamen audientes adverterent hoc fieri ideò, ut reparetur fama, meliùs esset aliter compensare, v. g. laudando in aliis virtutibus, vel quovis alio modo ingenerando bonam opinionem de persona læsa, aut etiam honorando, uti habent *Less.* & *Lugo* d. 15. n. 33. ea enim nunc est calliditas hominum, ut suspicentur ejusmodi retractationes, in quibus aliquis dicere non audet se dixisse falsum, fieri tantùm eo fine, ut satisfiat conscientiæ; hinc pergunt credere fuisse verum: interim tamen debet detractor manere paratus ad revocandum, prout salvâ veritate poterit, si hoc fuerit necessarium ad reparationem famæ læsæ. Videri possunt *Dian.* p. 3. t. 5. R. 30. & p. 11. t. 6. R. 57. *Dicast.* d. 12. à nu. 261. *Steph.* t. 4. d. 6. n. 44. *Spor.* in Dec. t. 5. c. 4. n. 92. 1247.

Q. 229. Ad quid teneatur, qui falsò detraxit? ℞. Tenetur, per se loquendo, retractare tali modo, qui sit efficax ad reparandam stabiliter famam alterius, etiamsi deberet dicere se mentitum esse: idque juramento firmare, etiam adhibitis testibus, aliisque quamvis extraordinariis mediis, ita cum communi *Lugo* à n. 24. *Ills.* t. 4. d. 2. n. 109. partim contra *Fabrum,* 1248.

Fabrum, qui dicit non teneri addere juramentum, partim contra utrúmque *Nav. Rodriq. Dicast.* n. 259. *Spor.* n. 89. qui dicunt non teneri adhibere testes, partim contra *Less.* qui dicit, non teneri, nisi ad summum adhibere juramentum & testes; non autem alia extraordinaria media, quod etiam videtur innuere *Ills.* sed ratio nostra est: quia diffamatus habet jus ad famam suam recuperandam: ergo diffamans tenetur adhibere media necessaria ad illam reparandam: ergo si ordinaria non sufficiant, tenebitur etiam ad extraordinaria: malitiæ enim suæ imputare debet, quòd sibi imposuerit illud onus. *Dixi* 1. per se loquendo; nam possunt esse causæ excusantes, v.g. si deberet ipse longè majorem infamiam subire: attamen non excusatur, si deberet subire tantùm æqualem: quia æquiùs est, ut nocens, quàm ut innocens patiatur illud damnum, secundùm dicta num. 368. *Dixi* 2. Ad reparandam stabiliter; nam si Auditores primò crediderint retractanti; posteà autem mutatâ mente redeant ad primam malam opinionem, tenebitur iterùm hanc tollere, prout poterit: quia hoc damnum famæ adhuc respicit primum delictum veluti sui causam, uti rectè *Lugo* n. 28.

Obji. Per juramentum dedit majus motivum, ut credatur retractationi, quàm per locutionem suam dederit, ut crederetur detractioni: ergo si audientes non credant juramento, non est detractioni imputandum, sed audientium malitiæ? ℞. Imputandum esse principaliter detractioni præteritæ: partialiter tamen etiam malitiæ audientium, qui ideò etiam obligantur deponere malam opinionem: cum quo stat, quòd detractor pergat obligari ad hoc ipsum procurandum, cùm opinionem illam injustè causârit.

1249. *Q. 230. Ad quid teneatur Cajus, qui, ut impediret Titium ab officio, quo erat indignus, publicè diffamavit eum, cùm satis fuisset diffamare privatim?* ℞. Non tenetur reparare damna Titio ideò causata, quòd negatum sit officium, sed tantùm famam in publico perditam: quia sola diffamatio privata, ad quam jus habebat, fuit causa negandi officium, & consequenter causa damni non fuit injusta, ita *Less.* l. 2. c. 12. nu. 124. *Lugo* d. 18. n. 92.

1250. *Q. 231. Ad quid teneatur, qui detraxit defuncto?* Si detraxit falsò, tenetur revocare, quia defunctus retinuit jus ad famam, uti dictum est n. 1210. Neque hæredes possunt juri illi cedere, aut de illo transigere, cùm remaneat defuncti, quamvis possint remittere jus persequendi litem contra detractorem. Quòd si infamavit in vero crimine, tenetur reddere dubium, aut aliter excusare, secundùm antedicta, nec satisfacit orando pro ipso, uti vult *Mol.* quia sic non compensatur fama, quæ est bonum alterius generis. Denique si infamia vel damna inde redundârint in Familiam, etiam tenetur pro his satisfacere: quia per injuriam ipsius causata sunt; ita quoad omnia *Bonac.* de Restit. d. 2. q. 4. p. 2. *Dicast.* à num. 282. aliique communiter.

1251. *Q. 232. An à restitutione famæ excuset prudens metus incurrendi damni temporalis in bonis fortunæ?* ℞. Excusat, si sit metus gravissimi damni: quamvis enim bonum famæ ex suo genere sit majus, quàm omnia bona fortunæ: tamen bonum inferioris ordinis propter necessitatem vel utilitatem suam sæpè censetur inter homines esse majoris æstimabilitatis, quàm bonum superioris ordinis, uti rectè *Illf.* t. 4. d. 3. n. 111.

Q. 233. Quid debeatur pro honore læso? ℞.

1252. §. 1. Debetur satisfactio, ita *Less.* l. 2. c. 11. dub. 27. *Lugo* d. 15. n. 53. *Amic.* tom. 5. d. 37. n. 148. *Dicast.* de Restit. d. 12. à nu. 354. *Haun.* t. 2. à n. 563. *Herinx* d. 7. q. 7. n. 8. *Petsch.* pag. 523. *Probatur:* quia si Petro nemine præsente dixeris contumeliam, aut impegeris alapam, non est satis præcisè desistere; sed teneris, vel petere veniam, vel testificari te rursùs habere existimationem de ipso, vel tali modo te habere, ut non ampliùs censearis continuare injuriam, sed reparare; fuisti enim injusta causa doloris, qui meritò affligit animam Petri: ergo ex justitia teneris illam tollere; non tollis autem, sed continuas, si non ponas satisfactionem: ergo. Similiter si alicui impegeris publicam alapam, non semper erit satis, si etiam publicè cum signis doloris humiliter petas veniam, sed quandoque necessaria erit longè major humiliatio, v.g. genuflexio, uti rectè *Rebell.* aliique cum *Lugo* num. 57. contra *Less.* num. 145. si enim rusticus Principi publicam alapam impegerit, aut etiam Nobili, quis dicet satisfacere, sic petendo veniam? Itaque regula generalis est, tantam reparationem vel satisfactionem esse ponendam, quanta requiritur ad abolendam injuriam, sive ad famam & honorem in eo statu reponendum, in quo erat, antequam læderetur.

§. 2. Si inhonoratus vindictam sumpserit de in- 1253. honorante, v.g. si eum percusserit, vulnerârit, &c. communiter non requiritur ulterior satisfactio pro honore, ita *Lugo* num. 59. *Herinx* & *Petsch.* pag. 524. quia pro hoc videtur acceptare vindictam, & hoc ipso, quòd alter vicissim non vindicet, censetur recognoscere suam culpam, & testari existimationem de læso: si tamen ad alios dimanâsset infamatio, qui de hac vindicta sumpta nihil rescirent, deberetur apud hos alia reparatio honoris. Videri possunt plura apud *Dicast.* à n. 356.

§. 3. Etiam debetur compensatio damnorum, si 1254. inhonoratus ideò est aliqua passus, uti si ideò depositus est ab officio, & hoc satis colligitur ex dictis de restitutione.

Q. 234. Quid agendum sit, si dubitetur, an hoc, 1255. *quod dixisti, sit oblivioni datum?* ℞. *Caj.* dicit absolutè revocandum esse, nisi constet oblivioni datum esse; consentit *Dicast.* n. 196. si personæ, apud quas revocat, sint crediluræ fuisse falsum: Econtrà si fuerit verum, *Nav.* & *Less.* dicunt non facilè renovandam memoriam, nisi evidens sit periculum, ne datâ occasione memoria redeat: *Mol.* dicit, si parva sit probabilitas, quòd adhuc sit recordatio; & econtrà notabilis infamia caderet in retractantem, non esse obligationem retractandi: *Lugo* num. 35. dat hanc regulam, nempè ut hoc fiat, quod consideratis circumstantiis putatur velle passus injuriam; ut autem hoc dijudicari possit, debet detractor ipse considerare, quid sibi fieri vellet in ejusmodi circumstantiis: addit tamen rectè num. 36. cum *Mol.* adhuc deberi aliquid infamato, v.g. laudem aut honorem, secundùm antè dicta, in compensationem illius periculi, ne fortè infamia necdum sit oblivioni data.

Q. 235. An obligatio restituendi pro fama vel ho- 1256. *nore transeat ad hæredes detractoris?* ℞. Non transit: attamen transit obligatio reparandi damna fortunarum inde secuta. *Pars* 1. est *Less. Lugo* d. 15. n. 8. *Dicast.* de Restit. d. 12. nu. 280. & aliorum communis contra *Adr. Nav. Mol. Rebell.* & alios. Ratio est: quia hæc obligatio est personalis, & ex communi sensu hominum hæres succedit defuncto tantùm quoad jura & debita fortunarum; non autem succedit in fama vel honore: & consequenter etiam non succedit in debitis famæ vel honoris, quæ solam personam infamantis respiciunt: neque verum est, quòd defunctus teneretur compensare in pecunia, si non posset aliter, uti n. 299. dictum: ergo multò minùs ad hoc tenetur hæres. *Pars* 2. patet: quia defunctus tenebatur damna illa fortunæ compensare, & bona ejus transeunt ad hæredem cum isto reali onere.

Circa pœnas & actiones, quæ competunt ratione injuriarum contra famam & honorem; item ratione libellorum famosorum, videri possunt *Dicast.* à nu. 429. & *Haun.* à n. 569.

CA-

CAPUT II.

Quid de Præcepto nono & decimo.

Non concupisces, &c.

1257. „Resp. Prohibent omnes internas concupiscentias „& delectationes voluntarias istorum operum, „quæ præceptis secundæ Tabulæ, præsertim sexto „& septimo vetantur. Qua de re vide *suprà*; & pa- „tebit ex dicendis de peccatis, *inf. l. 5.*

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ.

1258. „Resp. Etsi ea sint plurima, præcipuè tamen toti „Christiano populo communia quinque nume- „rantur; Ex quibus hîc agendum restat de tertio, „quia de 1. & 2. actum est *in præcepto 3. Decalogi.* De „4. & 5. *infrà lib. 6. de Sacram.*

DUBIUM I.

Quid requiratur ad Jejunium Ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio?

1259. „Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante „sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym.* „*l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.*

„ I. Est unica tantùm comestio de die, in ordine „ad nutritionem: Quæ ita necessaria est conditio, ut „secundâ comestione pecces mortaliter, reliquis au- „tem supra secundam, summum venialiter tantùm. „*Lay. n. 12. & 13.*

„ II. Est abstinentia ab esu carnium, itémque ovo- „rum & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem „trahant, multúmque nutriant. Unde intra Quadra- „gesimam jure communi prohibentur; extra eam „permittuntur. Imò intra eam quibusdam locis con- „suetudo permittit, quæ ubique notanda est. *Bon.* „*to. 2. de præcept. Eccles. d. ult. q. 1. p. 2.* ex *Sylv. Nav.* „*Less. lib. 4. c. 2. n. 8. Azor. Lay. n. 3. Fill. tr. 27. p. 2.* „*n. 44. & seqq. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2.* Adde, dispen- „satum quoad carnes, etiam lacticiniis & ovis vesci „posse; non tamen vice versâ: & cui est permissus „esus carnium, etiam secunda refectio permissa vide- „tur, ùt contra *Reg. Less. Nav. &c.* probabiliter do- „cet *Az. l. 7. c. 10. q. 3. Fill. c. 3. q. 4. Tol. &c.* Con- „firmátque *Bon. loc.* si esus carnium sit permissus ob „debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel „damnum tantùm. V. *Less. Fill. Azor. &c.* Ratio: „quia de essentia jejunii est abstinentia à carnibus.

„ III. Conditio est certa hora refectionis, quæ est „circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat: „idque non mathematicè computandum, sed mora- „liter. Dictam autem horam notabiliter sine justa „causa prævenire, mortale putat *Nav.* & quidam „alii; sed probabiliùs docent esse veniale *Tol. & Fill.* „*nn. 70. 71. & 72.* eò quòd non violetur substantia, „sed tantùm circumstantia. *Less. n. 13. V. Laym.* „*n. 10. & seq.*

„ Dixi, *notabiliter & sine causa*: quia prævenire ex „justa causa, v. g. si iter faciendum, si hospites di- „mittendi, &c. & absque ea per mediam horam „tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in „vesperam & licita est & laudabilis, si nihil antè su- „mas. *Ex dictis resolves:*

„ I. Non solvitur jejunium per divisionem pran- „dii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur „per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliámve „causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt „ministri & lectores mensæ, quia non nisi unicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch. in Consil.* „ *l. 5. c. 1. d. 24. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. n. 19.* excusant fa- „ mulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, „ aut ex reliquiis gulosè sumant, tum ut meliùs ser- „ viant, tum ut famem sublevent; intellige, (si cum „ illorum refectione licita moraliter uniatur.) Nec „ solvitur per sumptionem electuariorum vel crebrio- „ rem haustum: ante quem modicum sumere, ne po- „ tus noceat, permittit *Azor. Esc. n. 28.* Et quidem „ toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem „ jejunii, v. g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile. „ *Regin. & alii* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordi- „ nantur potiùs ad alterationem corporis, vel dige- „ stionem ciborum, quàm nutritionem. „

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, jusculum „ & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, „ non habent rationem potûs, sed cibi, ac principali- „ ter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, py- „ ra, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret; „ quia habent rationem cibi, *Dicast. & alii 6.* cum „ *Dian. p. 9. t. 6. R. 14.* 3. Nisi quis in magna quan- „ titate electuaria, in fraudem jejunii, sumeret. Qui „ verò in potu valdè excederet, contra temperantiam „ quidem, non tamen contra jejunium peccaret, sal- „ tem mortaliter, *Laym. n. 27.* „

II. Jejunium non solvitur per collatiunculam „ vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed nutri- „ tionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Ad- „ do, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam „ sumere mane vel meridie: ex justa tamen causa licet „ utrúmque; ùt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, „ studiorum: sine ea erit veniale tantùm, cùm non „ violetur substantia jejunii. „

Quoad ejus quantitatem, communiter designa- „ tur quarta vel quinta pars integræ cœnæ, ut con- „ tra *Dia. 1. p. t. 9. R. 1. Turr. &c.* docet *Regin. c. 2.* „ *l. 6. nu. 185. Lay. n. 9. Fill. num. 33.* dicens, ita deci- „ sum esse in celebri Academia Theologorum, qui „ omnes in quartam partem consenserunt. Idem „ probat *Esc. E. 13. c. 3. num. 61.* Si quidem cœna „ ordinaria duarum librarum pondus non excedat: „ quia talis in reliquis præceptis modica censetur; ac „ proinde tantò quis magis minúsve peccat, quantò „ magis vel minùs transgreditur: Adde, quibusdam „ in locis ex consuetudine plùs permitti sæcularibus, „ quàm Religiosis, Nobilibus, quàm plebejis, & in „ frigidis regionibus, quàm in aliis, ut notat *Lay.* „ *n. 9. & Bon. to. 2. de præc. Eccl. d. ult. q. 1. pun. 3.* „ *n. 2.* Plus item quibusdam locis in Vigilia Nativi- „ tatis Domini (& alibi in Cœna Domini) permitti ex „ consuetudine, dicit *Med. Caj. n. 34. Sanch. Escob.* „ *E. 7. c. 3.* Quod *Bon. l. c.* non improbat, ubi ea con- „ suetudo est recepta. „

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad „ nutritionem communiter ordinati, qui inter fercu- „ la ferè apponuntur: Permittuntur autem leviores, „ ùt fructus, aliáve ex saccharo & melle confecta, „ & pro more regionis parum butyri & casei, ùt in „ regionibus Septentrionalibus, ob fructuum ino- „ piam. *Lay. n. 9.* „

III. In confessione non sufficit dicere, non ser- „ vavi, aut fregi jejunium; sed addendum, utrùm „ refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, „ utrùm semel, an sæpiùs quantitatem notabilem „ sumpseris: quia probabile satis est, etiam in hac ma- „ teria, parvitatem à mortali excusare, ùt docet *Bon.* „ *p. 2. & Tann. t. 3. d. 3. d. 5.* v. g. si coquus aut ægroti „ minister parum carnis prægustent, *Esc. n. 54. Sanch.* „ *dub. 12. num. 10.* vel ex aliis cibis quartam tantùm „ partem collationis serotinæ, sive unam vel duas un- „ cias sumat; hanc enim esse materiam parvam, cum „ *Turr. & Leon.* docet *Dia. p. 5. t. 5. R. 11. & p. 8. t. 7.* „ *R. 54.* esse probabile. Si autem sæpiùs eodem die, „ parùm

traria non dandi illis; *nam* si non teneantur ipsâ lege, multò minùs consuetudine: idem de perpetuò amentibus docent *Sanch. Fagund. Delben. Dian.* suprà. & p. 10. t. 12. R. 37. item p. 11. t. 2. R. 56. contra *J. Sanch.* Ratio est: quia parvuli & amentes non sunt capaces præcepti humani, cùm nullam humanam actionem exercere possint; quod magis valet de infidelibus, cùm non sint subjecti Ecclesiæ: idem dicit *Tamb.* de amentibus in aliqua materia vel quoad intervalla, quando sunt in amentia; sed contrà est: quia fatetur cum *Sanch.* dari non debere ebriis; idem autem est de his amentibus: & ratio quoad utrósque est, quia cùm simpliciter habeant usum rationis, comprehenduntur lege. Vide dicta l. 1. n. 676.

An Carthusiani aliquando possint aut teneantur vesci carnibus, videri possunt *Busenb.* relatus hîc p. 1. n. 769. & *Sanch.* in Consil. l. 5. c. 1. d. 34. Addítque rectè *Boudevv.* p. 2. q. 18. licèt etiam in extrema necessitate constituti tenerentur abstinere à carnibus, posse nihilominùs pro medicina sumere cornu cervi, ossa humana, ungulas Alcis, &c.

1268. *Q. 239. An licitum sit, v. g. Amstelodami diebus Veneris comedere carnes?* ℞. *Caram.* in Th. fund. affirmat, tum quia videtur esse præscriptio, quæ per 10. annos prævalet contra legem Ecclesiasticam, uti multi probabiliter docent; tum etiam quia major pars illius communitatis legem istam non observat; pars autem minor potest se accommodare majori. Oppositum est absolutè tenendum: quia illa consuetudo est irrationabilis: ergo non præscribit, nec abrogat legem Ecclesiæ; deinde consuetudini illi semper reclamat Ecclesia; consuetudo autem non habet vim abrogandi legem, nisi accedente saltem tacito consensu Legislatoris, uti dictum est l. 1. n. 571. Denique leges Ecclesiæ etiam non indigent acceptatione populi, uti dictum est ibidem à n. 630.

1269. *Q. 240. An illi, cui in die jejunii est permissus esus carnium vel secunda refectio, hoc ipso etiam permittantur plures refectiones?* ℞. §. 1. Licèt alicui permittatur esus carnium; non ideò permittitur secunda refectio: ita cum aliis *Th. Hurt.* de Resid. tom. 1. Resol. 5. à pag. 295. contra *Illf.* t. 4. d. 1. n. 44. *Busenb.* & alios. Ratio est: quia licèt jejunium perfectum includat tam abstinentiam à carnibus, quàm refectionem unicam: tamen hoc præceptum est divisibile, id est, præcipit unam partem independenter ab altera; hinc duæ illæ partes sunt divisibiles, potestque obligatio ad unam manere sine obligatione ad alteram, præsertim cùm unica refectio sit magis essentialis jejunio, quàm abstinentia à carnibus, uti probat *Hurt.* pag. 292. Et hoc ipsum communiter declarant Episcopi dispensantes pro carnibus in Quadragesima, dum addunt se non aliter velle dispensare, quàm relinquendo obligationem jejunii quoad refectionem unicam; hinc etiam aliquibus per Bullam Cruciatæ datur privilegium jejunandi in carnibus, uti fatetur *Sanch.* dub. 31. *Dixi,* non ideò permitti: quia posset aliunde secunda aut etiam multiplex refectio esse permissa, v. g. propter nimiùm debilitatas vel infirmas vires.

1270. §. 2. Si alicui permissa sit secunda refectio, putant *Fagund. Bonac.* & alii posse toties comedere, quoties vult; sed *Covarr.* & alii n. 1265. citati probabiliùs negant: quia fieri potest, ut uni secunda refectio sit tali die necessaria & non ulterior, potestque adhuc obtineri finis jejunii, qui est mortificatio carnis, secundùm dicta ibidem n. 1265.

1271. *Q. 241. Quid illi sit faciendum, qui venit ex una in alteram Diœcesin, ubi non servatur idem stylus Calendarii?* ℞. §. 1. Cùm vetus Calendarium quandoque habeat Pascha, v. g. octo diebus seriùs, quàm novum, qui in Quadragesima inde veniret huc, ibi incepisset Quadragesimam octo diebus seriùs, & hîc haberet Pascha octo diebus maturiùs; hoc non obstante, multorum sententia est cum *Delbene* de Imm. Eccles. c. 12. d. 2. f. 4. non teneri illo anno hic jejunare per illos octo adhuc dies, sed posse se accommodare moribus eorum, apud quos est; communicare tamen deberet pro Paschate, licèt post tempus Paschale hîc transactum veniret: quia hæc obligatio afficit personam, ut tempore isto communicet vel primo quoque. Econtrà si hic priùs absolvisset Quadragesimam, non teneretur posteà ibi observare illos octo dies: quia Ecclesia tantùm obligat ad unam Quadragesimam uno anno; & idem est observandum de diebus festivis: ita *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 12. n. 22. *Delbene* suprà & sect. 5. item alii cum *Busenb.* relato l. 1. n. 687.

§. 2. Si hodie sit hîc dies Cinerum, & Titius post 8. dies velit aliò proficisci, ibi tum priùs erit dies Cinerum, tenetur hîc jejunare, quia lex nunc hîc obligat, & ipse est hîc subditus: ergo tenetur lege. *Si dicas,* deobligari pro nunc, quia posteà observabit, sicuti quia serò audiam Missam, non obligor audire manè. *Contrà est;* nam non obligor determinatè manè vel determinatè serò audire Missam; sed hoc per Ecclesiam relictum est meæ libertati: Econtrà ostendi non potest, cur & unde mihi libertas esset jejunandi, ubi vellem, & me hîc eximendi à lege nunc obligante. Si tamen jejunaverim hîc per 8. illos dies, non tenebor ibi prosequi nisi alios 32. quorum ultimus respondeat nostro Paschati, quia tum absolvero Quadragesimam. 1272.

Q. 242. Quid notandum sit circa vigiliam S. Matthiæ vel S. Joannis: item circa abstinentiam festo S. Marci? ℞. Justa causa est, cur Episcopus dispenset ad vitanda scandala & peccata populi, si vigilia S. Matthiæ incidat in unum diem è Bacchanalibus: ita *Laym.* l. 4. t. 8. c. 3. n. 8. *Castrop.* t. 25. p. 2. §. 5. nu. 12. *Gob.* & alii: Nec dissentit *Dian.* p. 3. t. 6. R. 66. quamvis p. 10. t. 16. R. 7. afferat *Gav.* & *Leand.* in contrarium. Si autem festum S. Matthiæ incidat in diem Cinerum, statutum est in Diœcesi Coloniensi, Monasteriensi, Viennensi aliisque, authoritate Ordinarii, ut jejunium etiam à Religiosis anticipetur in priore Sabbatho; (& idem est, si festum incidat in diem Martis) festum autem in foro observetur in die Cinerum, & in Choro postridie: Vigilia autem S. Matthiæ manet affixa suæ diei, quia non est causa hanc transferendi, & ab ea separari potest jejunium, *Gav.* in Rub. brev. f. 3. c. 7. n. 3. Quòd si festum S. Matthiæ incidat in diem Veneris ante Quinquagesimam, Agenda Monasteriensis sub *Ernesto* edita anno 1592. statuebat, ut jejunium servaretur ipso festo S. Matthiæ, scilicet die Veneris, sed usus iste exolevit, & aliæ editiones Agendæ id non habent; hinc anno 1702. quando casus iste erat, observatum est ab omnibus jejunium die Jovis, secundùm morem universalis ecclesiæ. Quod dictum est de jejunio transferendo, si vigilia incidat in unum diem è Bacchanalibus, admittunt alii cum *Gav.* etiamsi incidat in diem, v. g. Patroni, vel omninò solennem. Per Bullam *Urb. VIII.* datam 13. Oct. 1638. statuitur, ut si festum Corporis Christi incidat in vigiliam S. Joan. Baptistæ, jejunium sit pridie festi Corporis Christi: & eo anno nihil sit de vigilia: ita *Mothier* in Ordine Div. Off. pro anno 1707. Idem statuit *Leo X.* teste *Nav.* in Man. c. 21. n. 11. De abstinentia festo S. Marci, videri debent dicenda l. 4. n. 1291. 1273.

Q. 243. Ad quæ jejunia teneantur Religiosi? ℞. §. 1. Tenentur ad Ecclesiastica juris communis, uti per se patet; non tenentur autem ad ea, quæ sunt speciali consuetudine vel voto oppidanorum, apud quos resident, inducta, quia non censentur pars Communitatis profanæ, ita *Dian.* p. 9. t. 7. R. 14. qui tamen p. 1. t. 9. R. 36. dixerat obligari generali consuetudine recepta in aliqua civitate. Neque Religiosi Exempti tenentur ad illa, quæ à locorum Ordinariis inducuntur, quamvis jure novo teneantur observare festa 1274.

Diœcesana & cessationem à Divinis tempore interdicti, ita *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 1. dub. 1. & c. 9. dub. 1. *Bonac.* de præcept. Eccles. d.ult. q. 1. p. 6. n. 5. *Castrop.* de Legibus d. 1. p. 24. §. 6. n. 11. aliique communiter cum *Dian.* p. 1. t. 9. R. 36. & p. 10. t. 11. R. 36. contra *Villal.* & alios.

1275. §. 2. Si Religiosus necdum expleverit annum 21. *Saa*, *Fagund.* uterque *Sanch.* & alii dicunt teneri ad jejunia sui Ordinis, tum quia videtur per votum renunciâsse privilegio ætatis, tum etiam quia obligatio Religionis & Regulæ est alia ab obligatione temperantiæ, quam intendit lex Ecclesiæ: Sed *Med. Graff. Ascanius Tambur.* & alii dicunt non teneri, quia præsumi potest regulam non obligare eum sub mortali, quem non obligat Ecclesia; & utrámque sententiam dicit probabilem & tutam *Thomas Tambur.* in Dec. l. 4. c. 5. §. 7. n. 6. & n. 8. addit idem videri esse de sexagenariis Religiosis: posito enim, quòd non teneantur jejuniis Ecclesiæ, de quo dicetur à n. 1317. probabile est, quòd lex Religionis proportionetur cum lege Ecclesiæ.

1276. *Q. 244. An parens teneatur filios, vel dominus servos cogere ad jejunandum?* ℞. *Vega*, *Fill. Rodriq. Homob. Azor. Nav. Dian.* p. 1. t. 9. R. 28. *Steph.* t. 1. d. 5. n. 138. & alii dicunt teneri monere, si jejunare teneantur, & non jejunent: attamen non teneri cogere, quia hoc videtur nimis durum: *Tambur.* §. 6. num. 3. putat satis esse, si moneant & objurgent, præsertim cùm nullam in eos spiritualem jurisdictionem habeant: *Sanch.* dub. 17. quamvis hoc admittat de dominis: tamen meritò dicit aliquando etiam famulis negandam cœnam, si probabiliter putent id profuturum; quod autem filios attinet, rectè dicit, parentes teneri cogere filios, semper negando iis cœnam, quia tenentur corrigere & adigere ad observationem præceptorum.

1277. *Q. 245. Quid notandum sit circa horam refectionis in jejunio?* ℞. Seqq. §. 1. Primitùs erat hora 3. post meridiem aut sub vesperum, & ideò vocabatur cœna; nunc autem censetur 12. circiter: notat tamen *Sanch.* dub. 28. ex communi consuetudine esse medium 12. imò jam esse horam 11. dicunt *Sanch. Med. Angles* aliique; quod valet maximè de Religiosis, qui per privilegium etiam sine causa possunt unâ horâ anticipare, *Steph.* n. 121. *Tambur.* c. 4. §. 4. n. 3.

1278. §. 2. Videtur probabiliùs cum *Illsf.* t. 4. d. 1. n. 39. quòd anticipare collationem vespertinam notabili tempore & absque causâ non sit mortale: quia etiam per hoc non tollitur substantia jejunii, quæ consistit in abstinentia à carnibus & refectione unica; unde si quis sine causâ manè sumeret collationem, & meridie prandium, aut manè vel meridie collationem, & circa horam tertiam prandium, vesperi autem nihil, tantùm leviter peccaturum dicit cum aliis *Tambur.* n. 12. & 13. Addunt *J. Sanch.* d. 53. n. 2. *Tambur.* §. 3. n. 10. aliique apud *Sanch.* dub. 27. nullum esse peccatum, si in meridie sine causâ fiat collatio, & vesperi prandium: quia est magis ad finem legis, cùm sit major mortificatio, & *Sanch.* dicit esse verè probabile; sed *Diana* p. 11. t. 3. R. 9. & *Castrop.* §. 3. n. 6. dicunt esse veniale: quia est alienum ab usu Ecclesiæ, quamvis fateantur inter causas justas esse venationem aut piscationem, etiam recreationis causâ: item faciliorem expeditionem negotiorum, tractationem hospitum, &c.

1279. *Q. 246. Quomodo licitum sit interrumpere prandium die jejunii?* ℞. §. 1. Si quis interrumpat ob negotium, *Pasq.* decis. 121. putat eum posse complere prandium, absoluto negotio, quamvis hoc duraret usque ad vesperum: quia cùm illa interruptio sit involuntaria, prandium, ad quod jus habet, manebit complebile per sequentem comestionem: contradicit *Tamb.* in Dec. l. 4. c. 4. §. 2. n. 18. non enim apparet, quomodo id, quod vesperi comedit, possit cum cibo jam digesto facere unam comestionem; hinc *Diana* & *Lezana* dicunt non debere intercedere plùs, quàm unam vel duas horas; nam duas etiam admittit *Sanch.* quamvis *Escob.* putet id esse nimiùm, ideoque cum *Tambur.* tantùm unam concedat: nihilominus *Leander* & *Steph.* t. 1. d. 5. num. 113. probabiliter sic distinguunt, si interrumpat ultra duas horas, & priùs sumpserit, quantùm satis est ad jejunium sine magno incommodo tolerandum, non poterit redire; si autem priùs non sumpserit tam multum, dicunt cum *Pasq.* quantumcúnque sit serò, posse redire, dummodò retinuerit intentionem redeundi, quæ uniat illas duas comestiones in unum prandium.

§. 2. Quando est tempus prandii, potest ministrans vel legens ad mensam sumere cibum, etiam in magna quantitate, per horam circiter ante prandium suum, & posteà hoc complere, expleto suo servitio, *Sanch. Leand. Tamb.* n. 17. & alii cum *Dian.* p. 10. t. 14. R. 61. Ratio est: quia habet jus tum incipiendi prandium cum aliis, occurrente autem negotio, quale est tale servitium, licitè interrumpit. 1280.

§. 3. Si quis finiêrit prandium, & plicârit mappulam, cum proposito nil ampliùs comedendi: item si surrexit à mensa, etiam gratiis actis, potest intra quadrantem, uti docent *Fill.* & alii apud *Dian.* p. 1. t. 9. R. 32. aut intra quadrantem & medium, uti habet *Tambur.* mutatâ voluntate, iterùm assidere, & comedere, quia moraliter censebitur una comestio; & ita etiam docet cum aliis *Sanch.* in conf. l. 5. c. 1. dub. 24. Hinc absolutè tenent *Less.* l. 4. c. 2. num. 11. & alii contra *Nav. Val. Castrop.* t. 30. d. 3. p. 2. §. 2. num. 2. si quis sufficienter refectus surrexit animo non revertendi, posse post interpositum temporis intervallum, mutatâ intentione, redire, & continuare prandium, cujus tempus adhuc durat; & hoc fatetur probabile *Laym.* l. 4. t. 8. c. 1. num. 6. licèt contrarium teneat. 1281.

§. 4. Si prandium differre debeas ultra horam communem, potes aliquid cibi sumere, ne vires deficiant, aut stomachus dolore prematur: quia talis cibi sumptio censetur medicina, uti ex benigna interpretatione Ecclesiæ censent *Nav. Tol. Az. Saa. Val. Less. Laym.* cum *Castrop.* p. 2. n. 3. 1282.

Q. 247. Quamdiù liceat protrahere prandium? ℞. Saltem ad duas horas, nec ultrà, uti volunt *Fagund.* & *Tambur.* in Dec. l. 4. c. 4. §. 2. n. 15. si enim liceret protrahere usque ad vesperum, etiam liceret sumere secundam refectionem post prandium; idem enim est, in ordine ad nutriendum corpus, intra tantum tempus incipere novam, aut continuare eandem refectionem, quæ re ipsâ erit moraliter multiplex. *Nec refert*, quòd non semper edatur, sed fiat confabulatio; *nam* intereà concoquit stomachus cibos ingestos, qui sufficiebant pro integro prandio: & licèt *Pasq.* cum *Gob.* in Quin. t. 5. c. 26. n. 8. excusent Germanos præcipuè ex consuetudine protrahendi etiam ad 4. & 5. horas: attamen nescio, an ista consuetudo approbetur: hoc tolerandum esset, si post duas circiter horas apponerentur sola bellaria vel leviores cibi, maximè si posteà vesperi abstineretur à collatione, quæ sic censebitur quasi anticipari. 1283.

Q. 248. Quid faciendum sit illi, qui die jejunii manè vel post prandium comedit? ℞. §. 1. Si manè sumpsit jentaculum non æquivalens plenæ refectioni, potest moderatè prandere, quia non amisit jus ad unam plenam refectionem, *Less. Laym.* c. 2. num. 14. si autem non sumpsit ne quidem æquivalens collationi vespertinæ, potest prandere, & vesperi sumere collationem, *Diana* p. 10. t. 14. R. 61. *Tamb.* §. 3. n. 14. quod concedit *Turr.* licèt malâ fide sumpsisset; Si tamen sumpserit æquivalens collationi vespertinæ, poterit sumere prandium in meridie vel vesperi; si autem 1284.

autem sumat in meridie, *Diana* & *Tambur.* dicunt non posse sumere collationem vesperi, quia hanc sumpsit manè; si tamen esset graviter incommodum vesperi pati inediam, permittit eam etiam vesperi *Tambur.*

1285. §. 2. Si per inadvertentiam manè sumpsit jentaculum sufficiens ad prandium, secundùm *Fagund.* & alios apud *Laym.* & *Castrop.* n. 10. adhuc potest prandere: quia cùm sit factum ex ignorantia jejunii, non computatur pro prandio: ergo manet jus ad illud; sed probabiliùs est cum *Dian. Laym. Castrop.* & aliis non posse prandere: quia habuit unam plenam refectionem, & æquè nutritus est, sive sciens, sive nesciens ita jentârit, poterit itáque vesperi tantùm sumere collationem.

1286. §. 3. Si ex malitia vel iter facturus manè prandit; posteà autem iter non agat, aliqui cum *J. Sanch.* d. 53. n. 2. & 6. putant posse iterùm in meridie prandere, quia hora prandii est essentialis, vel saltem circumstantia intrinseca jejunio: ergo hâc violatâ servari non potest jejunium; sed oppositum absolutè tenendum est cum *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 1. dub. 28. n. 8. *Castrop.* §. 3. n. 5. & aliis, quia adhuc servari potest substantia jejunii; circumstantia autem illa præcipitur divisibiliter.

1287. §. 4. Si quis post prandium sumpserit aliquid cibi, tantò minùs sumere debet in collatione: si tamen fermè ad tempus collationis sumpsisset, quantum pro collatione permittitur, deberet ab hac omninò abstinere, quia prior comestio censeretur fuisse collatio.

1288. *Q. 249. An satisfaciat legi, qui pridie vel in prandio ita replet ventrem, ut non sentiat difficultatem in die jejunii?* ℞. Negant aliqui, quia agit contra finem legis, qui est maceratio corporis: sed *Bonac.* de præcep. Eccles. d. ult. q. 1. p. 2. n. 7. cum aliis multis probabiliùs affirmat; quia quamvis peccet contra temperantiam: tamen ponit objectum à lege præceptum, licèt non attingat finem illius, quod non requiritur, quia finis præcepti non cadit sub præceptum: alioquin qui per pisces plùs nutriretur, quàm per carnes, non posset comedendo pisces satisfacere præcepto jejunii, quod nemo dicet.

1289. *Q. 250. Quid circa potum & res liquidas sit addendum?* ℞. Seqq. §. 1. Ad verum potum non est satis, quòd sit aliquid liquidum: alioquin lac & jusculum essent potus; sed requiritur, ut ex natura sua tantùm adjuvet ad alterandum corpus, vel ad vehendum & concoquendum alimentum; non autem nutriat solidas corporis partes: & ita vinum, mustum, cerevisia, vinum adustum aliique liquores ex herbis distillati sint merus potus.

1290. §. 2. *S. Antonin. Alens. Richard. Rosel. Sylv.* & alii dicunt vino frangi jejunium, præsertim si manè bibatur, aut intendatur nutritio, & fiat in fraudem jejunii: sed absolutè negant *S. Th.* 2. 2. q. 147. a. 6. ad 2. aliique communissimè cum *Sanch.* dub. 23. *Laym.* l. 4. t. 8. c. 1. n. 7. quamvis etiam fiat ad sedandam famem, *Castrop.* p. 2. §. 2. n. 4. imò licèt fiat in fraudem jejunii, inquit *Tambur.* §. 2. n. 4. quia Ecclesia tantùm prohibet hoc, quod de se est alimentum, & tendit ad nutriendum corpus; neque intentio sumentis mutat rationem potûs, qui de se est tantùm ad sitim sedandam & refrigerandum sanguinem, quamvis etiam juvet ad vehendos & concoquendos cibos.

1291. §. 3. De chocolata docent *Th. Hurt. Lop.* & alii non frangere jejunium; Idem tenet *Henriq.* v. *jejunium*, referens *Urbanum VIII.* oblatis ingredientiis & in ejus conspectu confecto chocolate, de illo gustato dixisse, esse & manere potum: Idem responsum esse à Greg. XIII. Pio V. Paulo V. testantur plures DD. inquit *Illſ.* t. 4. d. 1. n. 39. Idem defendit *Cardin. Brancatius* in differtat. de chocolate: Et hanc sententiam *Dian.* p. 11. t. 6. R. 54. & *Tambur.* n. 7. dicunt esse absolutè probabilem. Econtrà frangere jejunium docent plurimi alii cum *Lez.* & *Castrop.* suprà, probántque fusè *Tamb.* suprà & *Bondevv.* p. 2. q. 17. consideratis ingredientiis & vi nutritivâ illius: nihilominùs putant *Leand.* & *Dian.* si non misceatur multùm illius materiæ, sed bibatur tenue, non frangere jejunium: secùs si multùm misceatur, & coquatur instar densæ pultis; addunt saltem nunquam graviter frangere, nisi misceatur ultra duas uncias.

§. 4. De lymoniade & hypocras docent *Leand.* 1292.
Marc. & *Steph.* t. 1. d. 5. n. 91. non frangere jejunium, quia communiter non multùm miscetur materiæ comestibilis; & idem videtur esse de faba Kaffe: minimè autem frangit decoctum ex herba The, quòd potissimùm est ad recreandos spiritus vel mitigandum sanguinem.

Q. 251. Quid circa ea, quæ ad haustum sumuntur: item circa electuaria, tabacum & fructus? ℞. §. 1. 1293.
Communiter tenent omnes cum *Diana* p. 10. t. 14. R. 59. ratione potûs, ne noceat, non licere plus panis vel cibi sumere, quàm mediam unciam: quia hæc quantitas commixta potui sufficit ad impediendum nocumentum. Rectè monet *Steph.* n. 112. his verbis: *Puto de facto, sub colore, ne potus noceat, sæpiùs à variis aliqua sumi, tantùm ideò, ut potus magis sapiat, quod profectò non licet.*

§. 2. *S. Th. Laym.* & *Steph.* n. 92. dicunt licere 1294.
electuaria, confecta seu conserva, ùt vocant, cùm accipiantur, non ùt alimenta, nec in fraudem legis, sed ùt medicamenta aut præservativa, nisi accipere ntur in magna quantitate: sed contradicunt *Fagund.* & *Diana* R. 6. quia videntur habere rationem cibi, nec licere possunt, nisi actu malè affectis pro medicina, vel de propinquo alioqui infirmandis ad præservativam.

§. 3. De tabaco docent omnes, quòd non frangat 1295.
jejunium, quia non reficit solidas corporis partes, sed tantùm spiritus.

§. 4. Docent *Vivald.* & *Pasq.* posse ad sedandam 1296.
sitim comedi recentem uvam, pomum, lymonium, succum citrini, quia non sumuntur ùt cibus, sed velut potus, maximè cùm in ore priùs fermè resolvantur, quàm deglutiantur.

Q. 252. Quid circa collationem vespertinam sit addendum? ℞. Hoc præcipuè advertendum est, quòd 1297.
cùm collatio ista sit per consuetudinem introducta, in ea non liceat aliud circa quantitatem, qualitatem & tempus, quàm habeat consuetudo hominum timoratorum in unaquáque patria: ita cum aliis *Castrop.* t. 30. d. 3. p. 2. §. 2. n. 5. Auctores tamen etiam notant sequentia:

§. 1. Licita est talis collatio, quamvis fiat ad se- 1298.
dandam famem, vel sine ulla necessitate, *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 1. dub. 25. n. 2. *Castrop.* suprà.

§. 2. Quod attinet ad quantitatem, sententiæ va- 1299.
riant, *Lez. Steph.* & alii dicunt non licere nisi 4. uncias: (12. unciæ sunt libra seu unum pondo apud Veteres; 16. verò apud nos, *Less.* de vera ratione valetudinis conservandæ n. 14. in fine) *Suar.* & alii 12. Auctores cum *Dian.* p. 1. t. 9. R. 1. concedunt 6. imò & 8. uncias; sed alii dicunt illis tantùm licere 8. qui valdè magno cibo indigent; hanc tamen restrictionèm non admittunt *Azor. Fagund. Villal. Bonac. J. Sanch. Castrop.* n. 7. *Tamb.* in Decal. l. 4. c. 5. §. 3. num. 1. *Sporer* in Th. mor. t. 1. c. 5. n. 30. sed absolutè tenent cum primis, ac dicunt posse saltem ex consuetudine ab unoquóque, sive multum sive parum comedente, sumi octo uncias: etiamsi fames per illas planè extingueretur: videtur tamen probabiliùs dici, quòd quantitas restringi debeat ad quartam circiter vel quintam partem prandii, uti habet *Busenb.* Addunt *Laym. Regin. Castrop. Illſ.* t. 4. d. 1. n. 42. plùs per-

ficiat; tunc enim irrecuperabilis est defectus, *Gran. t. 2. d. 6. tr. 3. p. 1. d. 6. §. 5. n. 9. Escob. Lay. l. 4. tr. 8. c. 3. Tann. 2. 2. d. 3. q. 3. du. 5. Fill. t. 27. p. 2. c. 6. &c. communiter*, contra *Nav. Sa. Sanch. de Matr. to. 2. l. 7. d. 32. n. 17.* & *Consil. l. 5. c. 1. d. 4. n. 7.* Ita *Dia. p. 1. t. 9. R. 20. &c.* qui absolutè, sine omni restrictione sexagenarios omnes à jejunio liberant: Quam sententiam *Trull.* tanquam communiorem & magis conformem tempori & imbecillitati humanæ, ut ait, sequitur (cum *Molfez, Ortiz, &c.*) *n. 3.* præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium, addúntque esse probabile, quòd sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eò quòd is in favorabilibus habeatur pro completo. *Dia. p. 5. t. 14. R. 38.* ex *Naldo*, & *Sanch. n. 6.* Item *p. 9. t. 7. R. 73.* ex *Trull.* & *aliis 6.* Eâdémque ætate (uti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat *Dia.* ex *aliis 4.* qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, ex *aliis 4.* Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione. *V. Sanch. l.c. d. 15. in Consil.* ubi *dub. 14.* ex *Nav. Gabr. Angl.* excusat eos, qui laborant tertianâ vel quartanâ; item qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem vel vertiginem patiuntur, vel totâ nocte calefieri aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dia. p. 1. t. 9. R. 51.* ex *Fill.* & *aliis 3.* quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

III. Causa est, labor vel officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum & multorum opificum, ùt fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angl.* cujus sententiam *Sanch. consil. l. 5. c. 1. dub. 7. n. 5.* dicit esse veram, si non suant, sed tantùm scindant corium, & materiam præparent) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Lay. l. 4. t. 8. c. 3.* figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios & textores. *Dia. p. 4. t. 4. R. 134.* & *Gordonus to. 2. l. 6. q. 18. c. 6.* versantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores. Fossores autem, ferrarios & similes, etiam die uno vel altero, quo non laborant, excusat *Az. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ùt ait *Sanch. dub. 10. n. 3. V. Fill. n. 119.* Ratio horum omnium est: quia communiter horum vires non sufficiunt ad hujusmodi labores cum jejunio.

Dixi, *pedibus:* quia multi non excusant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet *Fill. n. 122.* meritò excusat: Ubi etiam concedit, ob labores præcedentes & subsequentes posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus vel debilitandus putetur, ita ut officio ritè fungi nequeat. *V. Bon. to. 2. de praec. Eccles. d. ult. q. 4. n. 11.* Ex eodem capite Doctores excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat, utì & uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejunio se viro gratam præstare, *Bon. n. 14.* Atque universim loquendo nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait *Caj.* quod intelligo, nisi ista obligatio sit valdè gravis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunii.

IV. Est pietas vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejunio non possunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii, Cantores, & quotquot opera charitatis & misericordiæ, tam corporalia, quàm spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt. *Fill. n. 24. Azor. p. 1. l. 7. c. 28. Fern. Navarr. Sylv. Fag. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum jejunio non possunt consistere. *Diana* autem (absolutè loquendo) *p. 1. t. 9. R. 9.* Prædicatores, qui diebus Quadragesimalibus (intellige omnibus) concionantur, putat à jejunio excusandos: quia, inquit, summo opere laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles, *Sanch.* tamen *d. 13. n. 6. 7.* & *8. Trull. l. 3. c. 2. d. 7.* putat à jejunio Quadragesimæ communiter & regulariter excusari eos, qui ter vel quater in hebdomada concionantur, cum fervore. De Lectoribus verò *Dian. l.c.* cum *Fag. p. 4. l. 1. c. 8. n. 19.* censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus; vel quia ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanchez*, licèt *l.c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (ùt in Societate faciunt Præceptores Grammaticæ) satisfacere, si mediâ Quadragesimâ, sive ter in hebdomada jejunent, eò quòd sit magnus labor, & paucis annis sic fatigentur, ut progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, ut Superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent; (ùt monet idem *Sanch. l.c.*) nam in omnibus istis regula certa & universalis statui non potest alia, quàm quòd lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, ùt notat *Lay. n. 3.*

V. Charitas vel etiam urbanitas secundùm quosdam excusat à veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico, modicum cibi sumit. *Med. Fag. Fill. Dia. p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit parùm, etiam carnis. *Nav. Sanch. Dia. p. 5. t. 5. R. 32.*

ADDENDA.

Quæst. 255. *Quid notandum sit circa dispensationem* 1308.
in jejunio? ℟. Seqq. §. 1. Ad dispensandum cum particularibus sufficit una ex causis à jejunio non totaliter, sed aliquo modo: attamen non sufficienter excusantibus; item secundùm dicta l. 1. n. 804. satis est, si dubium sit, an causa sufficiat, nec ne; si enim causa esset gravis & certa, non esset opus dispensatione, ita cum aliis *Ills.* t. 4. d. 1. n. 49. Quòd si Superior advertat causam adhuc esse minùs sufficientem, *Tamb.* in Dec. l. 4. c. 5. §. 7. n. 60. & alii suadent misceri aliquam commutationem, v. g. in Orationem vel eleemosynam. *Dixi*, cum particularibus; nam pro dispensatione universali, quâ utentur etiam alii multi, in quibus fortè causa non subsistet; utì si dispensetur propter communem penuriam piscium; quos tamen multi Nobiles & divites habere possent, videtur requiri certitudo causæ rationabilis nunc existentis, qualis esset periculum morborum propter pisces infectos, non quòd certum esse debeat, tales morbos esse secuturos; sed quòd nunc debeat certò esse prudens metus & periculum, quòd morbi sint inde probabiliter secuturi, ita ut requiratur certitudo periculi, non tamen certitudo eventûs. Ratio est: quia lex universalis jejunii est in certa possessione, à qua universaliter dejici non debet propter dubiam causam; hæc enim videtur esse mens Ecclesiæ sollicitè inquirentis in causas majores pro universali dispensatione, quamvis pro particulari in favorem hujus vel illius personæ non ita rigidè procedat, eò quòd lex communis ipsius adhuc retineat observantiam suî quoad reliquos.

§. 2. Si quis initio Quadragesimæ obtineat di- 1309.
spensationem à jejunio ob morbum, à quo post dies 8. integrè sanetur, *Salas* & *Burg.* cent. 1. cas. 24. putant manere dispensatum pro reliqua parte Quadragesimæ: tum quia lex est sublata, nec redit sine nova voluntate Superioris: tum etiam, quia dispensatio cum justa causa semel facta non revocatur, & favent

dicta

dicta l. 1. n. 840. sed contrarium est probabiliùs cum *Sanch.* De Matr. l. 8. d. 30. n. 4. *Steph.* t. 1. d. 5. n. 128. & aliis: quia dispensatus tantùm potuit petere pro tempore, quo erat causa, & dispensans censeri debet dispensâsse tantùm pro eodem tempore: alioquin illicitè dispensâsset: ergo cessante causâ cessat dispensatio: opposita tamen sententia haberet locum, si dubium esset, an perfecta sanitas sit obtenta; item pro scrupulosis. Vide dicta l. 1. n. 796. in fine ante Appendicem, item n. 808.

1310. §. 3. Apud Religiosos possunt in jejunio cum subditis suis dispensare Provinciales & Superiores locales, ita *Azor.* t. 1. l. 7. c. 18. q. 6. *Castrop.* t. 30. d. 3. p. 2. §. 5. n. 12. non tamen Abbatissa, nec Medicus, cùm careant jurisdictione spirituali, *Tamb.* n. 62. cum communi. Quivis tamen homo prudens, & præcipuè Medicus, potest declarare talem esse statum infirmi, ut non compatiatur jejunium, quo posito, per se desinit ejus obligatio: quod si status ille permaneat dubius, à Superiore petenda est dispensatio; si tamen sit dubium de gravi damno secuturo ex jejunio, non esse opus dispensatione, docent *J. Sanch.* & *Caram.* sed tenendum est oppositum cum *Sanch.* & *Ills.* suprà, nisi adiri non posset Superior, & periculum esset in mora, quia lex manet in possessione.

1311. §. 4. In plerisque Diœcesibus possunt Parochi per consuetudinem dispensare in jejunio, etiam quoad esum carnium, cum particularibus personis; quod specialiter de Diœcesi Monasteriensi verum est, saltem pro locis, in quibus non residet Episcopus vel Vicarius ipsius, imò & pro his locis dicunt se facultatem habere Parochi saltem per consuetudinem, nec improbavit Celsissimus Episcopus à me interrogatus, cùm & fiat in Urbe Roma, in qua Papa & ejus Vicarius resident; & ita tenent etiam plures cum *Leur.* p. 1. q. 437. n. 1.

1312. §. 5. Si Episcopus in Quadragesima dispensans permittat diebus Solis, Lunæ, Martis & Jovis carnes, dubium manet: 1. An in die Solis licitum sit, quoties quis volet, carnes comedere. 2. An illi, qui per ætatem vel labores possunt plures refectiones sumere, etiam possint pluries illis diebus vesci carnibus: Et de his interrogandus est dispensans, quia non ubique est eadem omnium voluntas.

An ille, cui permissus est esus carnium vel secunda refectio, hoc ipso permissæ sint etiam plures, dictum est à n. 1269.

Nimiam esse in Episcopis, Medicis, Confessariis facilitatem dispensandi vel declarandi in jejunio & carnibus, conatur persuadere *Eliz.* in doctr. morum l. 6. q. 16. §. 11. qui videri potest. Medicum autem dispensare non posse, dicetur l. 4. n. 1538.

1313. *Q. 256. An dispensatus ad carnes valetudini servientes, v. g. ad gallinas, possit comedere omnis generis carnes etiam nocivas, v. g. porcinas?* ℞. Affirmat *Tamb.* in Dec. l. 4. c. 5. §. 1. n. 8. sed oppositum videtur probabilius: quia expressio illarum carnium satis significat mentem dispensantis esse ad has restrictam, maximè cùm pro illis non sit ratio dispensandi, quæ erat conducentia ad valetudinem. *Nec obstat*, quòd privilegia sint amplianda; *nam* nego hoc esse privilegium, sed est pura dispensatio à communi lege & consuetudine, adeòque odiosa & restringenda secundùm dicta l. 1. n. 798. Si tamen propter valetudinem dispensatum esset in genere ad carnes, videtur licitum comedere quascumque: etiamsi hæ aut illæ in communi non habeantur salubres: fortè enim proderunt huic subjecto, maximè si ad illas sit magnus appetitus, nec immodicè sumantur; foretque aliàs nimis expositum scrupulis, cùm nesciamus, quænam obsint, aut prosint magis.

1314. *Q. 257. Quid addendum sit circa tempus vel ætatem, in quâ obliget lex jejunii?* ℞. §. 1. Probabilius est contra *Nav.* & alios, quòd adolescentes etiam valdè robusti non teneantur jejunare ante annum 21. completum, ne quidem aliquibus diebus, uti volunt *Sylv.* & alii. Ratio est: quia Ecclesia illos solos obligat, qui incipiunt corpore consistere; & licèt hic vel ille sit satis robustus: tamen leges non attendunt ad hoc, quod rarò est, sed quod communiter; omnes autem communiter crescunt & firmantur saltem usque ad annum 21. completum, adeòque tum indigent majori alimento, ita cum communi *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 1. dub. 2.

§. 2. Qui post diligentem inquisitionem adhuc dubitat, an annum 21. expleverit, non tenetur jejunare: quia libertas ejus est in possessione contra præceptum, *Bonac.* de restit. d. 1. q. 2. p. 2. n. 11. aliique multi cum *Diana* p. 4. t. 13. R. 21. 1315.

§. 3. Si quis compleat annum 21. in Quadragesima, tenetur reliquo tempore jejunare, etiamsi unicus dies superesset, quia præceptum illud divisibiliter obligat ad singulos dies, *Sanch.* suprà dub. 2. imò idem *Sanch.* de Matr. l. 2. d. 24. n. 23. & post eum *Lez.* v. *Annus* n. 9. ac v. *Ætas* n. 8. docent, si compleat horâ octavâ manè, teneri reliquo die jejunare; sed contradicunt in hoc ultimo *J. Sanch. Loth. Diana* p. 1. t. 9. R. 49. eò quòd præceptum hoc videatur respicere diem integrum veluti individuum objectum, adeòque si non comprehendat totum, nec comprehendere partem: utráque opinio est satis probabilis: debere tamen ejusmodi tempora considerari Ecclesiasticè quoad inceptionem & desitionem obligationis, diximus l. 1. n. 584. 1316.

§. 4. Viros omnes hoc ipso, quòd annum 55. attigerint, excusant aliqui teste *Dianâ* p. 11. t. 3. R. 9. sed rejiciuntur communiter ab omnibus: sexagenarios tamen, quamvis adhuc robustæ sint valetudinis, præter citatos à *Busenb.* absolutè excusant *Trull. Llamas, Angles, Portell. J. Sanch. Castrop.* n. 6. *Tamb.* §. 7. n. 1. *Steph.* n. 124. *Burgh.* cent. 3. cas. 4. & ita sensisse etiam *Pium V.* dicit *Diana* p. 1. t. 9. R. 20. addens se existimare sexagenarios certò & infallibiliter excusari, quia sunt senes; ætas autem senum est inconstans & infirma, seu media inter morbum & sanitatem, inquit *Galenus*, imò senectus ipsa est morbus: ergo meritò à jejunio excusat; putat tamen *Ills.* n. 45. annum 60. debere esse completum, licèt alii apud *Busenb.* teneant oppositum. Econtrà sexagenarios teneri jejunare, si per præsentes vires commodè possint, docent *S. Antonin. Az. Med. Tol. Less. Val. Bacho, Lez. Tann. Fagund. Fill. Bonac. Laym.* quia certum est illos ante annum sexagesimum fuisse obligatos, & dubium est, an per sexagesimum eximantur: ergo lex est in possessione, à qua dejici non potest per dubium superveniens: ergo si aliunde non dejiciatur, perget obligare: Cur autem certa ætas, nempè annus 21. statuatur pro inceptione, & nulla statuatur pro desitione legis: hæc est disparitas, quòd omnes usque ad annum 21. adolescant & debeant firmari: Econtrà multi post sexagesimum non deficiunt notabiliter. 1317.

§. 5. Mulieres quinquagenarias absolutè excusari putant *Narbona*, *Mach. Pelliz. Loth.* neque damnare audet *Diana* p. 9. t. 7. R. 73. quia citiùs senescunt, & de se sunt debilioris complexionis; sed *Sanch.* dicit sententiam illam non esse tutam, *Laym. Fagund. J. Sanch. Tamb.* num. 5. dicunt esse improbabilem; nam dato, quòd priùs senescant, etiam minùs macerantur jejunio; & quamvis debiliores sint, etiam indigent non tantùm minoribus viribus, sed etiam minore alimento: si quæ tamen sit notabiliter debilior, poterit per malam valetudinem excusari; estque etiam major causa cum talibus dispensandi, uti notant *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 32. & *Pasq.* decis. 257. qui quamvis citentur pro contraria sententia: tamen plùs non videntur velle. 1318.

§. 6.

1319. §. 6. *Sanch.* & alii cum *Tamb.* nu. 9. putant eum, qui vovit jejunare totâ vitâ diebus Veneris, post annum 60. non obligari, eò quòd votum videatur obligare secundùm modum legis Ecclesiasticæ: Sed *Laym.* dicit, sententiam illam esse improbabilem, quia obligat quidem secundùm modum legis Ecclesiasticæ, quantùm ad formam & modum jejunandi, non autem quantùm ad personas: alioquin qui ante annum 21. vovisset jejunare, tum non teneretur, quia Ecclesia tum non obligat eum; Ratio itáque à priori est: quia potest aliquis per votum sibi imponere obligationem, licèt tamen ei non imponat Ecclesia. Vide hîc p. 1. à n. 438.

1320. §. 7. Si alicui per dispensationem ad ineundum Matrimonium, loco voti castitatis sit subrogatum jejunium omni die Veneris, *Tambur.* num. 12. putat excusari post annum 60. sicuti excusaretur, si incideret in morbum; sed oppositum videtur tenendum; nam etiam post annum 60. obligaretur ad castitatem; subrogatum autem sapit naturam illius, cui subrogatur, Cap. 1. & 2. *Ut lite pendente*: Et ratio à priori est: quia videtur sic facta commutatio, quamdiù vis frui Matrimonio, tamdiù utere jejunio; quòd autem non obligetur, si incideret in morbum: ideò est, quia jejunium tum illi esset graviter noxium aut moraliter impossibile, uti supponitur; tum autem non obligat Ecclesia. Vide tamen iterùm dicta p. 1. n. 439.

1321. *Q. 258. Quid circa pauperes sit notandum?* ℞. Seqq.

§. 1. Pauperes tenentur jejunare eo die, quo simul habent plenum prandium, nisi ex præcedente inedia ita essent debilitati, ut jejunium commodè ferre non possent, ita *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 1. dub. 15. *Lez.* aliique cum *Steph.* t. 1. d. 5. num. 130. Pro prandio tamen debito non sufficiunt panis, olera & fructus, uti docent *Sanch. Angles, Pasq.* aliique apud *Dian.* in Comp. v. *Jejunium* n. 14. Neque solus panis & vinum, inquit *Tamb.* in Dec. l. 4. c. 5. §. 7. n. 34. sufficerent tamen pro uno vel altero die, uti notant idem *Tamb. & Sanch.* suprà. Addit *Pasq.* ad debitam ejusmodi refectionem requiri, ut pro potu adsit vinum vel saltem cerevisia, ubi non adest vinum, sed *Diana* p. 10. t. 12. R. 25. & t. 16. R. 77. aliique contradicunt, quia potest, per se loquendo, sine tali potu consistere plena refectio.

1322. §. 2. Toleratur apud nos consuetudo, inquit *Laym.* l. 4. t. 8. c. 3. n. 3. ut reliquiæ carnium, quæ in Bacchanalibus non sunt absumptæ, dentur pauperibus absumendæ.

1323. §. 3. Qui pro sufficiente refectione non habet cibos esuriales, potest ova, aut his deficientibus carnes comedere, quia benigna mater Ecclesia non censetur velle totâ die ad panem, aquam & pauca legumina adstringere, *Sanch. Dian.* & alii: quod multi cum *Vivald. & Pasq.* decis. 49. dicunt etiam de divite, qui ad hospitium venit, in quo haberi non possunt cibi esuriales; negant tamen hoc *Leand. Diana* p. 10. t. 14. R. 59. *Steph.* n. 96. si tantùm uno die non haberet alios cibos præter panem, nisi esset persona delicata, aut econtrà valdè robusta, quæ sine carne commodè saturari non posset.

1324. *Q. 259. An excusetur, qui magnam in jejunio sentit difficultatem, vel jejunans dormire non potest?* ℞.

§. 1. *Med. & Fill.* t. 27. p. 2. nu. 125. simpliciter negant, aliquem excusari ob difficultatem, quia finis jejunii est mortificatio, quæ est victoria difficultatis: econtrà *Bonac.* in Decal. d. ult. q. 1. p. ult num. 15. simpliciter affirmat, quia magna difficultas videtur æquivalere magno incommodo, quod à tali lege humana excusat; neque opus est, incommodum magnum esse præsens: sed satis est rationabiliter timeri, inquit *Tamb.* num. 14. qui tamen posteà num. 47. cum *Pasq.* decis. 296. probabiliùs sic distinguit: si difficultas oriatur ex habitu vitioso, v. g. intemperantiæ, tenetur hanc vincere, & jejunare, ob rationem *Fill.* si autem oriatur ex naturali conditione stomachi nimis calidi & voracis, potest sumere, quantùm sufficit ad temperandum hoc grave incommodum, ob rationem *Bonac.* Similiter si quis nimiam difficultatem haberet, ob debilitatem stomachi, deberet manè sumere aliquid per modum medicinæ; nec ideò impediretur ab ordinaria collatione vespertina, *Sanch.* d. 22.

§. 2. Qui dormire non potest, nisi vesperi plenè refectus, debet in prandio sumere collationem & vesperi prandium: ita multi contra utrúmque *Sanch. Dian.* p. 1. t. 9. R. 51. *Castrop.* §. 5. n. 9. *Tambur.* nu. 14. *Loth.* & alios, qui dicunt non teneri hunc ordinem invertere, sed sumpto secundùm consuetudinem prandio, posse iterùm plenam refectionem sumere vesperi. Ratio nostra est: quia sic potest commodè servari substantia jejunii; qui autem tenetur ad finem, etiam tenetur ad media non difficillia: & idem est, si quis non posset jejunare, nisi sumpto manè jentaculo, uti fatetur *Sanch.* dub. 27. n. 4. Similiter dub. 32. docet teneri comedere ova, qui aliter non posset servare jejunium; addo ego etiam carnes: quia cum harum esu consistit jejunium, secundùm dicta n. 1269. 1325.

Q. 260. An excusetur puella vel vidua volens nubere, si jejunio reddenda esset deformis? ℞. Affirmant *Lop. Sanch. Tambur.* n. 45. *Boudevv.* p. 1. q. 44. *Loth.* apud *Steph.* n. 131. quia propterea minùs desideretur, est notabile damnum: signum autem tantæ jacturæ tum erit, si ita color deperderetur, vel induceretur macies, ut talis fœmina visa, statim de eo defectu notaretur, ita *Tambur.* verùm non facilè erit periculum illius incommodi; rarò enim notabiliter deformabitur homo propter jejunia ordinaria Ecclesiæ; unde sententia illa vix pro praxi habebit locum. 1326.

Q. 261. An excusetur, qui habet duo cauteria? ℞. Affirmat *Sanch.* d. 54. n. 17. quia talis redditur maximè debilis, teste experientiâ aliquorum ab eo consultorum; sed opinio illa sequenda non est, nisi concurrant plures circumstantiæ debilitatis vel laboris; nam experientia contraria probat, quòd cum duobus imò & pluribus cauteriis, per se loquendo, commodè stare possit jejunium, uti rectè *Pasq.* decis. 266. 1327.

Q. 262. Quid addendum sit circa excusationem quorundam ratione laboris vel officii? ℞. Seqq. 1328.

§. 1. Quivis labor non excusat à jejunio; nam *Alex. VII.* damnavit hanc 30. prop. *Omnes Officiales, qui in Rep. corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.*

§. 2. Ars ex se laboriosa liberat unumquemque à jejunio, etiam robustum & potentem cum eo labore jejunare, quia Ecclesia non includit sic laborantes, & lex est secundùm id, quod communiter est; communiter autem non possunt homines cum ejusmodi labore jejunare: Econtrà tamen quamvis labor de se non sit talis, ut excuset: si tamen complexio personæ sit talis, ut officium, quod aliis leve est, ipse non possit sine magno incommodo conjungere cum jejunio, excusatur, *Sanch. Regin. Tamb.* n. 18. 1329.

§. 3. Opera ex se laboriosa sunt, quæ exercentur cum magna agitatione corporis: per hanc enim spiritus multùm consumuntur: & talia sunt præter relata à *Busenb.* arare, fodere, triturare, secare lapides, portare onera, texere latos pannos etiam pedum adminiculo, remigare, percursare urbem vendendo merces, &c. hæc enim, si longo tempore exerceantur, multùm fatigant. 1330.

§. 4. *Fagund.* & *Ledesma* apud *Dian.* p. 1. t. 9. R. 8. excusant sartores & barbitonsores; sed absolutè tenendum est oppositum cum *Mendo* d. 8. q. 8. quia hic labor 1331.

labor fit fine agitatione & incommodo magno. *Steph.* n. 132. excusat sartores, si impensiùs laborent etiam per magnam partem noctis: sed & hic spectandæ sunt vires; nam labor ille de se non excusat: ergo si vires sint pares jejunio, manet obligatio.

1332. §. 5. *Angles* aliique cum *Burgh.* cent. 3. cas. 5. & *Diana* in comp. V. *Jejunium*, n. 10. excusant eos, qui multùm scribunt, v. g. Regum Secretarios, quia tale officium requirit constantes vires; sed dicendum est cum *Sanch.* dub. 7. non excusari: possunt enim vires habere sufficientes, quamvis jejunent; imò temperantia & jejunium maximè conducit ad valetudinem sedentiarii.

1333. §. 6. Qui laboriosis operibus incumbunt, excusantur, licèt uno vel altero die non laborent, si v. g. sit festum, *Sanch.* suprà, *Dian.* R. 9. *Tambur.* n. 24. *Mendo* q. 7. referens alios multos; si verò tres vel quatuor dies jejunii sequerentur, quibus non laborarent, *Sanch.* & alii dicunt debere jejunare aliquibus diebus ex his, v. g. alternis.

1334. §. 7. Suppositâ fatigatione gravi etiam malo fine causatâ, v. g. insequendo concubinam, si non prævideris fatigationem illam fore incompossibilem cum jejunio, sententia communis habet, quòd possis sæpiùs comedere: imò licèt prævideris, adhuc dicunt *Palud. Silv. Fill. Sanch. Dian. Castrop. Tambur. Laym.* l. 4. t. 8. c. 3. n. 5. & teste *Pasq.* omnes communiter, te posse sæpiùs comedere, quia moraliter impotens jejunare non tenetur: atqui talis est moraliter impotens jejunare, uti supponitur: ergo non tenetur; major difficultas est, an hic antecedenter peccârit, etiam contra legem jejunii, ponendo istam causam defatigationis; negant *Led. Med. Bonac. Roccaf. Leand. Pasq.* & alii; sed dicendum est cum *S. Th. Sanch. Castrop. Diana* p. 10. t. 14. R. 11. aliisque communissimè peccâsse etiam contra legem jejunii; quia sicuti omne præceptum obligans ad aliquid, etiam obligat ad media observationi illius necessaria: ita etiam prohibet omnia incompossibilia cum ipso, uti præceptum Missæ prohibet somnum toto mane continuari, secundùm dicta l. 1. à n. 782. Neque verum est, quòd sit jus ad ejusmodi actiones, per quas eluderetur præceptum; sed jus ad has suspenditur, præsertim si sint actiones illicitæ, ad quas nunquam propriè est jus: & hæc maximè valent, si tale quid incompossibile assumatur in fraudem legis, seu ex intentione non jejunandi, uti omnes communiter fatentur contra *Pasq. Roccaf.* & *J. Sanch.* ac satis constat ex legibus l. 1. n. 784. relatis, ubi à n. 792. videri debent plura, huc spectantia. Ex his,

1335. *Sequitur*, omne opus incompatibile cum jejunio esse in die jejunii omittendum, si commodè omitti possit, uti habent *S. Th.* & alii cum *Moya* t. 1. t. 6. d. 5. q. 1. n. 21. Hinc *Tamb.* num. 31. non excusavit adolescentem nobilem, qui ex summa voluptate dabat operam arti ferrariæ in elaborandis sclopetis: excusat tamen justa causa, qualis juxta *Moyam* n. 22. est omnis labor assumptus ad utilitatem spiritualem aut corporalem, propriam vel alienam; hinc secundùm ipsum excusant omnes artes, etiamsi artifices ad sui sustentationem non indigeant, uti docent *Rosel. Sylv. Less. Vind. Gob.* p. 2. prop. 13. num. 18. qui referunt *Eugenium IV.* ita declarâsse: Item excusant honestæ recreationes quandoque assumptæ; item universaliter omnia opera jejunio meliora, quia Ecclesia non intendit hæc impedire: Addunt *Vict. Henriq. Castrop. Bonac. Sanch. Bossius*, excusare laborem ex quovis honesto fine assumptum, uti si operosè veneris, ludas, curras, pedibus eas ad amicum invisendum, cùm posses equo, &c. quia nulla lex videtur tibi prohibere talem actionem ex honesto fine susceptam, suppositâ autem fatigatione inde causatâ jejunium est moraliter incompossibile: requirit tamen meritò *Sanch.* ut hoc non fiat frequenter. Denique notat *Less.* de just. l. 4. c. 2. n. 43. eos excusari, qui damni vitandi vel notabilis, (cujus occasio non semper datur) captandi causâ, laborant, etiamsi ex officio non soleant, ut qui ad nundinas proficiscuntur, præsertim pedites, vel ad alia negotia, quæ commodè differri nequeunt. 1336.

§. 8. Si quis actionem graviter fatigantem & de se non malam assumat, partim ob recreationem, partim etiam, ut non teneatur jejunare, aliqui cum *Diana* p. 1. t. 9. R. 40. putârunt non peccare contra legem jejunii: quia hæc lex non videtur præcipere, ut abstineam à recreatione mea; nec prohibet, ut me eximam ex eo statu, in quo obligor: alioquin petere non possem dispensationem à præcepto; neque possem hinc, ubi est jejunium locale, exire, ut alibi non jejunem: & tamen hoc licere, dicunt multi relati l. 1. n. 683. Nihilominùs alii cum *S. Th.* probabiliùs contradicunt, ac ipsemet *Diana* p. 10. t. 14. R. 11. retractatâ priore sententiâ, fusè probat, ejusmodi hominem peccare contra legem jejunii: quia tales leges non tantùm obligant, ut quis non impeditus eas observet; sed etiam, ut, quamdiù manet in actu primo obligatus, (uti fit in nostro casu) non ponat, sine justa causa, impedimentum observationi: quòd si petat dispensationem, vel exeat è loco, ubi est jejunium, ad alium locum, ubi non est, faciliùs excusatur, quia intendit non jejunare eo tempore & loco, quo ne quidem in actu primo obligabitur: ille enim tantùm tenetur, qui non est dispensatus, & est in tali loco, in quo lex obligat. Vide *Vind. Gob.* p. 2. prop. 13.

§. 9. Possunt permitti carnes illis, qui laborant 1337. vel famulantur inter hæreticos, dummodò tollant scandalum, dicendo sibi hoc per Ecclesiam licere in tali circumstantia: an autem & quomodo Catholici se addicere possint ejusmodi servitiis, videri possunt dicta l. 2. à n. 102.

Q. 263. Quid notandum sit circa excusationem ra- 1338. *tione conjugii?* R. Seqq.

§. 1. Licèt conjux reddatur minùs potens ad reddendum debitum, non ideò tenetur omittere jejunium: quia habet jus ad opera spiritualia, licèt per hæc aliquantùm impediatur à debito corporali, ita *Cornejo, Steph.* t. 1. d. 5. n. 131. Tenetur autem conjux jejunare, quamvis non sit futurus potens ad petendum debitum, quia non tenetur petere, *Tamb.* in Dec. l. 4. c. 5. §. 7. n. 40.

§. 2. Si medici censeant jejunium nociturum 1339. proli concipiendæ, mulier excusatur à jejunio, quia grave esset incommodum non posse fovere prolem concipiendam, *Tamb.* n. 17.

§. 3. Docent *Mendo* d. 8. q. 9. *Ill.* t. 4. d. 1. n. 44. 1340. aliique communiter, quòd mulieres prægnantes & lactantes, quamvis sint robustæ valetudinis, à jejunio excusentur, quia ob fœtum vel prolem alendam indigent copiosiore cibo.

§. 4. Uxor non excusatur ex eo præcisè, quòd vir 1341. prohibeat, ne jejunet, quia non habet jus prohibendi, & ipsa magis tenetur obedire Ecclesiæ, quàm viro: posset tamen, si alioqui prævideret graves discordias, non jejunare, quia præcepta positiva non obligant cum gravi scandalo & incommodo, & pax mutua conjugum præponderat jejunio: si tamen aliquis maritus faceret in contemptum Ecclesiæ vel jejunii, uxor teneretur potiùs vitam ponere, quàm obsequi, *Steph.* suprà.

§. 5. Per se loquendo, non est licitum viro uxoris 1342. hæreticæ, propter ipsam frangere jejunia, quia vir est caput uxoris, & hanc potiùs adducere debet ad suum modum vivendi. Excipe, nisi uxor ob impotentem indolem vel longè majorem nobilitatem haberet imperium, ita ut vir sine gravi molestia & turbatione familiæ aliter non posset.

Q. 264.

1343. *Q. 264. Quid circa itinerantes sit addendum?* ℞. Seqq.

§. 1. Iter equestre non semper excusat à jejunio; nam *Alex. VII.* damnavit hanc 31. prop. *Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcúmque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.*

1344. §. 2. Quandonam itinerantes excusentur à jejunio, variant AA. nam *Pasq.* dicit pro pedite sufficere iter 7. milliarium Italicorum, sive apud nos duarum leucarum & mediæ circiter; tria enim milliaria Italica faciunt unam leucam seu horam nostratem, uti notant AA. apud *Steph.* n. 132. *Leander* dicit sufficere 3. leucas: alii cum *Diana* requirunt 4. tantùm leucas: *Castrop.* quatuor vel quinque; sed hi AA. communiter rejiciuntur; hinc *Azor. Bonac. Fagund. J. Marchant.* & alii requirunt saltem 5. leucas. Pro equite verò *Leand.* dicit sufficere 10. vel 8. leucas, quamvis unico die equitet, & *Diana* dicit esse probabile; sed p. 11. t. 2. R. 57. cum *Mendo* & *Hurt.* requirit 9. vel 10. leucas: *Fill. Bonac.* & *Pasq.* decis. 116. requirunt iter plurium dierum, præsertim in æstate, quando minùs est molestum equitare. His non obstantibus, probabiliùs est cum *Steph.* suprà, regulam generalem in istis statui non posse, nisi hanc unicam, tum tantùm excusari itinerantem à jejunio, quando cum labore itineris, quomodocúmque tandem illud fiat, non potest consistere jejunium sine magna difficultate & incommodo. Ratio est: quia aliqui plus, alii minus laboris capiunt ex via; item iter 4. leucarum propter montes & alia incommoda est longè difficilius plano per 5. vel 6. leucas; item iter tempore pluvioso per vias lubricas, vento in faciem opposito, est duplò laboriosius, quàm aurâ serenâ, viis siccis, vento secundo, &c. Deinde aliqui sine ullo labore & molestia equitant, vel curru vehuntur totâ die; alii mallent ire pedites; item, aliquis mallet conficere 12. horas in hoc equo, quàm 6. in illo, &c. ergo non potest statui pro omnibus regula generalis, nisi illa, quam dedimus.

1345. *Q. 265. Quid addendum sit circa excusationem ob pietatem vel majus bonum?* ℞. Seqq.

§. 1. Peregrinatio excusat, si fiat ex voto vel præcepto Confessarii, & aliâ die commodè institui non possit, ita cum aliis *Laym.* l. 4. t. 8. c. 3. n. 5. Addit cum aliis *Sanch.* in Conf. l. 5. c. 1. dub. 11. etiam illam peregrinationem excusare, quæ ad Dei honorem valdè utilis est, aut fit ex magno affectu pietatis, ita ut peregrinanti videatur futura utilior, quàm jejunium, aut quia erit utilis, v. g. ad lucrandas indulgentias in altero loco; Item potest quis inire peregrinationem, licèt incurrant dies jejunii, si longa sit, & alioqui careret sociis; imò *Bonac.* de peccat. d. 2. q. 8. p. 1. n. 16. *Tamb.* n. 30. *Moya* t. 1. t. 6. d. 5. q. 1. n. 22. & alii absolutè dicunt excusare omnes pias peregrinationes, quia videntur meliores jejunio.

1346. §. 2. Si quis ex pio fine se cruentè flagellet, prævidens se ita debilitandum, ut jejunare non teneatur, *Palatios* & alii dicunt peccare, si non jejunet, sed probabiliùs excusant *Bonac.* p. ult. n. 9. *Sanch.* dub. 12. *Moya* & alii cum *Tambur.* suprà, quia hæc est honestissima fatigatio, quæ videtur etiam ipso jejunio melior.

1347. §. 3. *Sanch.* dub. 13. cum aliis viris doctis dicit, eos, qui frequenter concionantur, excusari à jejunio pridie & die concionis, quia hoc videtur requisitum pro robore necessario ad diu concionandum; idem tenet *Diana* p. 10. t. 11. R. 32. nec videtur dissentire *Castrop.* t. 30. d. 3. p. 2. §. 5. n. 11. licèt id neget *Tamb.* n. 26. & saltem non videtur licere pridie cœnare, si alterâ die priùs post meridiem dicet, quia vires per sequens prandium sufficienter reficientur. Idem *Sanch. Castrop.* & alii viri docti dicunt, Magistros Grammaticæ apud nos, qui quotidie 4. horis docent, non teneri jejunare, plùs quàm tribus diebus de septimana, licèt dicant se esse robustos: quòd si aliquis eorum fuerit debilior, minùs aut nihil tenebitur; estque, inquit *Sanch.* causa sufficientissima, ut cum illis omnibus dispensent Superiores.

§. 4. Si quis jejunans plùs vexetur tentationibus carnis, quàm non jejunans: non ideò excusatur à jejunio, per se loquendo, uti rectè *Bonac.* n. 15. tum quia aliter vinci possent tentationes, tum quia non tam nascuntur ab inedia, quàm à phantasia inde apprehendente causam, aut fortè etiam à dæmone volente per hoc deterrere à jejunio. 1348.

Q. 266. An omnes Monachi excusentur à jejunio? ℞. 1. *Caram.* in Th. fundam. tom. 1. fol. 537. proponit, & petit sibi solvi hanc rationem dubitandi: Musici à jejunio excusantur, sed omnes Monachi sunt Musici: ergo omnes Monachi excusantur à jejunio. *Majorem* docent *J. Sanch.* d. 44. num. 18. *Diana* p. 1. t. 9. R. 1. *Tamb.* n. 26. *Minor* etiam est vera; nam æquè canunt ad notas, & quidem longè laboriosiùs. ℞. 2. cum *Steph.* n. 137. dist. maj. musici à jejunio excusantur, si per jejunium corrumperent voces, vel redderentur inhabiles ad canendum, C.: tum enim paterentur grave incommodum, cùm vivant ex voce grata: hoc tamen rarò aut nunquam causabitur à jejunio; nec aliud volunt AA. citati: unde si horum neutrum fit, N. excusari, neutrum autem est in Monachis, maximè cùm non ita curent vocem, sed fractâ voce canentes æquè satisfaciant Choro. 1349.

Q. 267. Quomodo urbanitas excuset? ℞. Si quis rogatus ab amico, ne videatur inurbanus, sumat non ultra duas uncias, dicunt præter citatos à *Busenb. Vivald. Lez.* aliique septem apud *Steph.* t. 1. d. 5. nu. 111. quòd nullo modo peccet, quia sumit, non tam ex intentione comedendi, quàm urbanitatis & amicitiæ causâ, cui servire pertinet ad specialem virtutem; Sed contradicit *Castrop.* §. 2. n. 5. quia petitio amici est iniqua, utpote opposita præcepto Ecclesiæ. Putant quidem *Nav.* aliique apud *Dianam* in Comp. v. *Jejunium* n. 51. aliquem die jejunii dispensatum, posse alium ad cœnam invitare, ut secum comedat, quem scit nihilominùs cœnaturum alibi, eò quòd talis invitatio censeatur conditionata: *Si vis, quia vis comedere;* Nec sit causa efficax peccati, quod jam in animo conceptum erat; sed probabiliùs contradicunt *Diana* aliique cum *Less.* l. 4. c. 2. n. 21. quia nemo potest invitare ad id, quod sine peccato præstari non potest: de quo plura diximus l. 2. à n. 255. & speciatim n. 256. 1350.

Q. 268. Quid faciendum sit cum illis, qui prætendunt causas non sufficienter excusantes? ℞. Si quis, saltem in his regionibus Septentrionalibus, afferat rationem aliquo modo probabilem, ob quam non jejunet, saltem omnibus diebus, *Laym.* l. 4. t. 8. c. 3. n. 6. & 7. item *Castrop.* §. 5. n. 11. dicunt dissimulandum esse, ac posse absolvi, ne, si contradicatur, graviùs peccet, & nunquam jejunet: verùm doctrina illa est difficilis; nam si non credatur esse paratus observare omnia præcepta graviter obligantia, non est dispositus ad absolutionem; si autem credatur esse paratus observare, moneri potest: est enim certa spes fructûs, & officium Doctoris, quo fungitur Confessarius, videtur id exigere; intelligo, si Confessarius satis certus sit de obligatione pœnitentis, de qua etiam non sit pœnitenti permansurum prudens dubium, si à Confessario fuerit meliùs instructus; quando enim talia pro sui accusatione vel excusatione proponunt Confessario, censenter eum consulere: ergo hic tenetur respondere, uti judicat rem in se esse. 1351.

LIBER QUARTUS.

DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

1. Cùm omnes fideles, sicut Præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, (licèt non sequatur transgressio) sit peccatum mortale, *Sylv. Sayr. clav. reg. l. 2. c. 9. n. 31. Sanch. Bald. to. 2. l. 1. d. 9. num. 8.* & 9. Hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPUT I.

De Statu Religioso.

DUBIUM I.

Quæ sit natura Statûs Religiosi?

Resp. Status Religiosus est fidelium ad Divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia:* quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant, posteà tamen in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est: quia cùm Religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio; hæc autem à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. *Lay. l. 4. t. 5. c. 1. Unde resolvuntur hi casus:*

I. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio: quia qui in Societate JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definivit Gregorius XIII. in Bulla: *Ascendente Domino, Laym. num. 4.*

II. Non sunt Religiosi ii Ordines militares, qui conjugalem castitatem tantùm vovent; sunt tamen veri Religiosi milites S. Joannis, & Teutonici, eorúmque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex Fratribus & Sororibus Tertiariis, sive Ordinis S. Francisci, sive aliorum, tantùm sunt Religiosi, qui in Religione approbata secundùm certam regulam tria vota substantialia emittunt: contra autem ii non sunt, qui, licèt tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitent, Regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur, *Laym. l. c.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis obedientiam vovent Confessario aut Episcopo. Ratio: quia tali voto non subjiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ à DEO, medio ejus Vicario, provenire debet. *Ib. n. 7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit, ut quis desinat esse Religiosus, non potest dispensare tamen, ut quis manens Religiosus, substantialibus votis non teneatur, quia ad essentiam Religionis spectant. *Lay. n. 8.* ex *Nav. &c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ exemptus censeatur. Deinde, etsi jugo Regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam: tamen ex obligatione moralis honestatis ea servare debet, quæ eum decent; & cum ejus munere consistunt; Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet, etsi quoad figuram Episcopis sæcularibus se conformare possit, ùt Clemens VIII. concessit apud *Sanch. l. 6. mor. cap. 6. n. 1. & seqq. & n. 34.* Imò si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione tamen, non tenetur ad Regularem observantiam redire, quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientiâ Regulari exemptus fuit. *Ibid.* ex *S. Thom. Rodriq. Sanch. &c.* Secùs est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus: hic enim relicto Cardinalatu nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideóque si Papa ejus renuntiationem acceptârit, tenetur redire ad obedientiam Regularem sui Ordinis, *Palaus, Lug. Resp. mor. l. 5. d. 12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis adstrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regulámque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam Regula obliget. *Lay. n. 11.* & 12. Ubi addit, quòd, etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad Regulam spectant, subjectus maneat Superiori: jam tamen consuetudine, multis locis observari, ut non tantùm in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subjiciatur. *V. Sylv. Sanch. n. 36.*

ADDENDA.

Quæstio 1. Quid prætereà sit notandum circa requisita ad substantiam Statûs Religiosi? R. Seqq. 2.

§. I. Ad essentiam Statûs Religiosi non requiritur votum omnimodæ paupertatis vel obedientiæ, *Castrop.* t. 16. d. 1. p. 1. n. 4. & satis certum est; nam paupertas Scholasticorum in Societate JESU non necessariò abdicat dominium, uti expressè habet *Greg. XIII.* in Bulla: *Ascendente Domino.* Similiter obedientia non comprehendit omne opus bonum, sed tantùm spectantia ad Regulam & Constitutiones cujúsque Ordinis.

§. II. Probabile quidem est, quòd votum castitatis conjugalis cum debito ex Regula aliquando abstinendi ab uxoribus, si addatur aliis votis in Statu ab Ecclesia approbato, constituat Religionem: adeóque ad substantiam Religionis non requiratur votum omnimodæ castitatis, uti docent *Nav. Suar. Castrop. Sanch.* in Decal. l. 4. c. 16. n. 11. *Schiara* l. 4. diff. 39. Opposi- 3.

positum tamen videtur probabilius cum *Carden. Busenb.* suprà: saltem nunc post *Conc. Later.* & *Trid.* aliósque Canones, quamvis secundùm dicenda l. 6. p. 3. n. 575. multi dicant in primitiva Ecclesia, non obstante professione Religiosâ, potuisse validè iniri Matrimonium. Ratio nostra est: quia ad Religionem videtur requiri votum talis castitatis, quæ sit consilium Evangelicum, ad quod spectat sollicitum esse, quæ Domini sunt, quomodo placeat DEO, & non quomodo placeat uxori; sic enim divisus est, uti habet *Apostolus* 1 ad Corinth. 7. ℣. 33. abstinentia autem illa quibusdam temporibus non vovetur, sed tantùm præscribitur per regulam: ergo votum solius castitatis aliunde ex præcepto debitæ non videtur sufficere ad Statum Religiosum.

4. §. III. Ut quis fiat Religiosus, necesse est, ut vota substantialia Religionis admittantur ab aliquo Superiore. *Nec obstat*, quòd in Const. Societatis JESU p. 5. c. 4. in Declar. l. c. dicatur vota illius simplicia soli Deo offerri, & non homini: ideóque non dicantur fieri in manibus alicujus; *nam* considerari possunt: 1. Prout sunt promissio, & sic non acceptantur ab homine: quia promissio illa fit soli Deo; aliud est in professione & in votis Coadjutorum formatorum: quia in illis non soli Deo, sed etiam homini fit promissio, uti patet ex verbis, quibus fiunt. 2. Prout sunt formula quædam ex intentione Ecclesiæ, Societatis & ipsiusmet voventis, vim habens se tradendi in jus & corpus Societatis: & sic admittuntur ab homine; Superior enim acceptat & vult eum Societati incorporare, licèt non omninò completè. Videri potest *Less.* in auct. v. *Societas JESU* cas. 3.

5. *Q. 2. Qui sint effectus professionis Religiosæ?* ℞. Effectus professionis in omni Ordine Religioso, item votorum in Societate JESU post novitiatum emissorum sunt seqq. uti ex *Suar. Sanch. Laym.* & aliis fusè deducit *Castrop.* t. 16. d. 2. p. 8.

6. 1. Quòd vi illius Religiosus transeat in dominium & potestatem Religionis: Religio autem vicissim obligetur eum alere & gubernare.

7. 2. Remissio omnis pœnæ culpis debitæ regulariter ex vi ipsius professionis vel votorum, tanquam condignæ satisfactionis; quamvis autem *Sanch.* neget idem fieri per renovationem professionis vel votorum: tamen id affirmant *Sa, Laym.* & *Castrop.*

3. Commutatio omnium votorum antecedentium, quæ fit non tantùm accedente voluntate profitentis vel voventis, sed etiam absque hac, jure ipso Divino naturali, uti aliqui volunt, sed, uti probabiliùs vult *Castrop.* jure tantùm Ecclesiastico. Quòd si profitens vel vovens huic commutationi contradicat, *Silv. Sanch.* & *Laym.* adhuc putant priora vota extingui, quia hæc commutatio est à jure, cui non obstat voluntas hominis; alii probabiliùs dicunt tum non extingui, quia voluntas illa conservat.

8. 4. Sublatio irregularitatis ex defectu natalium. Statuerat quidem *Sixtus V.* ut filius presbyteri esset inhabilis ad profitendum; sed moderatione factâ à *Greg. XIV.* intelligitur de eo tantùm, cujus pater antè vel pòst in eadem Religione est professus: unde omnes naturales, spurii, nati ex sacrilegio, incestu, adulterio possunt fieri Religiosi, & absque alia dispensatione ordinari, etiam in sacris. Quòd si priùs ordinati fiant Religiosi, poterunt eosdem Ordines exercere sine dispensatione, possuntque promoveri ad Doctoratum, ac publicè docere, vide *Less.* in auct. v. *Professio Religiosa* cas. 13. Ejusmodi tamen Religiosi manent inhabiles ad Prælaturas in & extra Ordinem; item ad dignitatem & officia intra Ordinem habentia annexam jurisdictionem ordinariam, qualem habent Abbas, Generalis, Provincialis, Prior, Guardianus, Præpositus, Rector: vult etiam *Suar.* manere inhabiles ad quævis beneficia; sed *Nav. Less. Sanch.* dicunt id verum esse de beneficiis tantùm curatis: econtrà *Castrop.* dicit esse habiles etiam ad curata, quia putat excipi solas Prælaturas: non fiunt tamen apti succedere in bonis paternis; nam professio non reddit absolutè legitimos, sed tantùm ad effectus aliquos in Ecclesia. Putat autem *Rodriq.* etiam per novitiatum tolli irregularitatem ex defectu natalium, sed contrarium est tenendum; sic autem tollitur etiam per vota simplicia Societatis JEsu: ut si quis ab hac dimittatur, non reincidat in irregularitatem: quod enim semel sublatum est, non redit sine nova causa, qualis hîc non ponitur, *Sanch. Castrop.* contra *Dianam* p. 4. t. 2. R. 66. Probabiliùs quoque est illegitimas Moniales excludi à Prælatura Abbatissæ & Priorissæ, quamvis multi apud *Dianam* p. 3. t. 2. R. 101. contrarium teneant. Vide *Leur.* p. 1. q. 263. & 264. ubi q. 271. & 285. explicat, quis cum Regularibus illegitimis dispensare possit ad Prælaturas; aut ut succedere possint parentibus in beneficio vel Prælatura.

5. Habilitatio ad aliquos effectus temporales, uti si ob crimen fuisset inhabilis ad ferendum testimonium, habilitatur per Religiosum Statum. 9.

6. Extinctio notæ ingratitudinis, ob quam priùs contractam à patre exhæredari potuisset vel privari legitimâ. 10.

7. Irritatio Matrimonii subsequentis & etiam antecedentis, si sit tantùm ratum & non consummatum. 11.

Qui volet multa particularia de Religiosis, consulat *Suar.* de Relig. T. 4. ubi tr. 9. l. 2. agit de Religione *S. Basilii, S. Benedicti, Carthusiensium, S. Hieronymi, Prædicatorum, Minorum, Augustinianorum, Carmelitarum.* De iisdem uti & de *Brigittanis* habet *Loth.* tr. 7. De *Jesuitis Suar.* tr. 10. *Loth.* suprà De *Beguinis, Canonessis, Devotessis, Loth.* tr. 8. & de Canonessis aliqua dicemus à num. 229. De *Monialibus* agit *Loth.* tr. 23. De variis *Confraternitatibus Loth.* tr. 22. de *Exemptis* & *Jurisdictione Episcopi* circa exemptos, agunt *Chock.* de jurisd. Ordin. *Sanch.* in cons. l. 6. c. 9. d. 1. & seqq. *Lugo* in resp. Mor. l. 5. d. 20. 24. 25. *Diana* p. 8. t. 7. R. 5. De *privilegiis & juribus Monasteriorum, Engel* in speciali tract. post Jus Canonicum Salisburgi impressum anno 1688. Item *Alviset* de privileg. Ord. Regul. *Pelliz. A. Tamb.* & alii passim. Denique cujus auctoritate erigi possint vel transferri Conventus aut Monasteria, & sub quibus conditionibus, videri possunt citati apud *Leur.* p. 1. q. 43.

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem Professionis Religiosæ?

Resp. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones: 1. Est qualitas seu aptitudo voventis, scilicet, ut juxta *Trid. sess. 25. c. 15. de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum expleverit, annúmque integrum cum Religioso habitu steterit in probatione, nullúmque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata in isto Ordine substantiale esse censeatur. *Azor. to. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rodriq. to. 2. c. 6.* 12.

II. Conditio, consensus & acceptatio expressa vel tacita Prælati Ordinis: per hanc enim Religioni incorporari debet: Idque ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè majoris aut principalioris partis, secundùm cujuscúmque Ordinis statuta. *Nav. Less. l. 2. c. 41. d. 7.*

III. Ut professio spontè facta sit, non cogente gravi metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eò quòd in professionem consentire noluerit; itemque metus reverentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum & imperii sæ-

„ sæpiùs repetitâ importunitate, aut gravi offensione, „ aut diu continuatâ indignatione consanguineorum, „ adjunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim vel singula, vel certè „ simul, consideratâ conditione hominis rudis, timidi, &c. metum justum incutere possunt, & professionem irritare, ùt docet *Lay.* cum *aliis l. 4. tr. 5. c. 5.* „ *n. 6. Leſſ. dub. 7. Unde resolvuntur sequentes casus:*

„ I. Is, qui professionem irritam edidit ex defectu „ alicujus conditionis ex jam dictis, nisi eam postmodum tacitè vel expressè ratificaverit, egredi Religione, & uxorem ducere potest, licèt ob evitationem „ scandali, causam egressûs dicere debeat: & si ad „ forum externum causa deveniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die „ professionis: post illud enim non auditur, juxta „ *Trid. c. 19. ſeſſ. eadem:* quia præsumitur eam interea ratificâsse.

„ II. Quòd si tamen sciret, illam juris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliâve justâ causâ impeditus, „ reclamare intra quinquennium non potuerit; vel „ impedimentum sit essentiale ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso, potest „ reclamare, debetque audiri in judicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, ùt contra *Bon.* „ *to. 1. de clauſ. q. 2. p. 10. diffic. 4.* docet *Nav. Sanch.* „ *de Matr. l. 7. d. 37. n. 22. Leſſ. d. 7. Azor. c. 4. q. ult.* „ *Dia. p. 3. t. 2. R. 53. Barboſa in Trid. ſeſſ. 25. c. 13. n. 8.* „ ubi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, „ fugere potest, ut docet *Lay. n. 7.* Qui addit, quòd „ si fuga sine gravi scandalo vel incommodo tentari „ non posset, monendum à Confessario, ut professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actúsque iis proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis Ordinis „ esse velit. *v. Aut. cit.* & *Dia. p. 8. t. 7. R.* 51. ubi ex „ *Trid. cap.* 16. probat Episcopum de nullitate pro„ fessionis, sine interventione Superioris Regularis „ sententiam ferre non posse; & si faciat, fore nullam.

ADDENDA.

13\. *Quæſt. 3. An nunquam poſſit emitti profeſſio ante ætatem vel novitiatum prærequiſitum?* ℞.

§. I. Etiamsi tantùm sex horæ deessent ætati, professio est invalida, utì ex declaratione S. Congreg. docet cum aliis *Diana* p. 5. t. 5. R. 18. attendi enim debet ad momentum, communis cum *Pignat.* tom. 9. consult. 173. n. 57. & 81. hinc cum *Mol. Sanch. Diana Leſſ. Barb.* de potest. Episc. alleg. 101. n. 22. dicendum est contra *Sylv. Henriq. Ricc.* si quis natus vel admissus 24. Febr. posteà anno bissextili compleat ætatem vel novitiatum, non posse profiteri, nisi in die 25. post tempus, quo natus vel vestitus erat: quia hi duo dies censentur pro uno, utì habetur L. 3. §. 3. ff. *de minoribus* & c. *Quæſivit.* de verb. signif. & pluribus deducit *Lugo* de just. d. 22. à n. 311. Ratio autem est: quia dies illa intercalaris adhuc addit partem temporis necessariam ad constituendos annos vel annum prærequisitum, etiam more Ecclesiastico consideratum. Attamen extra annum bissextilem putarem contra Lugonem n. 312. sufficere dies 365. nec necessariò expectari debere alias sex horas: quia absque his est annus completus, non quidem Mathematicè, attamen Ecclesiasticè; refertque *Pelliz.* tr. 2. c. 1. n. 36. cùm anno 1582. in correctione Gregoriana Calendarii dubitatum esset, an pro eo anno complendo adjiciendi essent illi 10. dies, qui hactenùs defuerant, negatum esse, eò quòd annus sine eis esset civiliter & politicè completus.

14\. §. II. Quamvis professurus in Societate JESU debeat complevisse annum 33. si tamen, sive per fraudem, sive per errorem aliquis maturiùs profiteatur, professio est valida, & professo competunt à die professionis omnia, quæ aliis: quia nec est impedimentum essentiale, nec Societas illi defectui addidit aliquid irritans, *Lugo* in resp. Mor. l. 4. d. 21.

§. III. Si quis in Societate JESU emittat professionem ante diem à Generali designatum, professio videtur invalida, quia Generalis non videtur voluisse acceptare, nisi designato tempore: censetur tamen ex voluntate illius fieri valida, adveniente die designato, si permaneat voluntas illius, qui professus est, *Lugo* dub. 13. 15.

§. IV. Ex privilegio *Pii V.* apud *Barb.* n. 33. potuerunt Novitiæ Ordinis *S. Dominici* intra novitiatum ex judicio Medici moriturae emittere professionem ante expletum novitiatum; quod revocatum esse per *Greg. XIII.* docent *Sa*, *Crux*, *Vechis*; sed adhuc perdurare dicunt *Henriq. Rodriq. Lez. Diana*, *Miranda*, *Sanch. Beja* & alii. Hinc cum communi docet *Pignat.* nu. 34. tempus Novitiatûs debere esse completum ad momentum. 16.

§. V. Pœnitentes ac Conventitiæ, de quibus loquitur *Trid.* Sel. 25. c. 18. de Regul. possunt facere professionem ante expletum novitiatum, utì declaravit S. Congreg. apud *Barb.* n. 34. quia *Trid.* præservat earum Constitutiones; habuerunt autem id privilegium, ut eo ipso, quòd ingrederentur Monasterium, possent admitti ad professionem. 17.

Q. 4. Quid circa interruptionem Novitiatûs ſit notandum? ℞. seqq.

§. I. Si Cajus dimissione obtentâ dimiserit etiam habitum & animum manendi in Religione, sed nocte illâ adhuc dormiens in monasterio, pœnitentiâ ductus iterùm admitti petat, & obtineat, ac resumat altero die manè habitum, *Leſſ.* in auct. v. *Profeſſ. Relig.* cas. 3. putat probabile esse, quòd Novitiatus non debeat censeri interruptus, quia hoc tempus fuit parvum, & in hac materia videtur dari parvitas, uti plures tenent apud *Dianam* p. 5. t. 5. R. 19. sed probabilius est cum *Nav. Suar.* de Relig. t. 3. l. 7. c. 1. n. 32. *Sanch.* in Dec. l. 5. c. 4. n. 20. & 32. *Caſtrop.* t. 16. d. 1. p. 12. §. 3. n. 2. *Lugo* in resp. mor. l. 4. d. 2. n. 1. *Leſſ.* cas. 8. n. 22. esse interruptum, adeòque non posse validè profiteri, nisi iterùm inchoët & compleat annum novitiatûs; quod putant valere, etiamsi per unicam horam facta esset interruptio, quia requiritur continuitas temporis annui, utì latè probant *Suar.* n. 2. *Sanch.* n. 30. *Lugo* l. 3. d. 2. n. 3. *Leſſ.* de just. l. 2. c. 41. nu. 59. referṫque pro hac sententia plurimos *Barb.* de potest. Episc. alleg. 101. n. 23. quia nempè sic optimè exploratur disciplina & austeritas Ordinis, deinde debet etiam tulisse habitum per annum continuum, utì ex *Trid.* colligunt *Az. Rodriq. Sanch.* aliique cum *Barb.* n. 29. deest autem continuitas; nam isto intermedio tempore non poterat censeri novitius illius Ordinis. *Nec obſtat*, quòd interruptio fuerit brevis; *nam* adhuc deficit continuitas, quæ erat de essentia, uti rectè *Suar.* n. 6. *Sanch.* n. 32. *Caſtrop.* n. 4. debetque etiam hoc tempus totum absolvi de momento ad momentum, inquit *Diana* p. 3. t. 2. R. 57. & p. 9. t. 9. R. 67. Et quamvis *Leſſ.* in auct. suprà cas. 3. innuat probabile esse, & de just. suprà absolutè dicat credere se, quòd non impediat paucorum dierum interpolatio, sed suppleri possit, posteà addendo tempus factæ interruptionis: tamen oppositum videtur tenendum, quia per hoc non redit continuitas; unde additio talis temporis tum tantùm posset juvare, si v. g. post inceptum novitiatum priùs complevisset ætatem requisitam, utì multis relatis docet *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 37. n. 50. 18.

§. II. Ut Cajus ita dimissus possit iterùm incipere novitiatum, debent illi, ad quos spectat, iterùm admisisse ipsum, quia sic dimissus habuit se, ac si nunquam fuisset admissus, *Suar.* & alii cum *Lugo* n. 9. 19.

§. III. Si Cajus non fuerit dimissus, quamvis dimisso habitu & animo manendi latuerit in Monaste- 20.

tio,

rio, exspectans occasionem egrediendi, *Suar.* & *Castrop.* n. 7. rectè dicunt contra *Dianam* suprà, non esse factam interruptionem; uti nec tum, si Superior indutum veste sæculari voluisset priùs dimittere; in his enim casibus censetur adhuc mansisse in Ordine, cùm non fuerit voluntate Superiorum dimissus, & saltem per hoc non censetur esse plena interruptio, nisi fuerit completa simul per actualem egressum.

21. §. IV. Si novitia apud Moniales etiam ad clausuram obligatas ob infirmitatem vel aliam causam necessariam debeat ad tempus remitti ad paternas ædes, potest hic cum facultate Prælati continuare suum novitiatum, *Suar.* t. 3. l. 5. c. 14. n. 13. dicens esse decisum à S. Congreg. *Sanch.* in Dec. l. 5. c. 4. n. 28. *Pelliz.* tr. 10. c. 2. n. 48.

22. *Q. 5. Si quis absoluto novitiatu dimittatur, & postmodum iterùm admittatur, an repetere debeat novitiatum?* ℞. Negant *Sanch.* in Dec. l. 5. c. 4. n. 34. aliique cum *Lez.* t. 4. v. *professio* n. 10. quia à *Trid.* plùs non requiritur, quàm ut præcesserit novitiatus, in quo probârit Ordinem, & ab Ordine sit probatus, quod hic factum est: econtrà debere repetere putant *Suar.* & *Castrop.* t. 16. d. 1. p. 12. §. 2. n. 10. tum quia prior probatio videtur esse extincta per egressum, tum etiam quia multi censent annum probationis debere sic esse continuum, ut duret usque ad professionem, quamvis contradicant *Ang. Silv. Rodriq.* & alii apud *Barb.* de potest. Episc. alleg. 201. n. 23. & 28. sed saltem vera est secunda sententia, inquit *Lug.* in resp. mor. l. 4. d. 1. si quis in Societate JESU post novitiatum & vota simplicia dimissus fuerit, iterùmque admittatur, quia tum primus novitiatus habuit suum effectum, nempè admissionem ad vota: ergo pro nova admissione ad nova vota prærequiritur nova probatio, quod pluribus confirmat *Lugo* ibidem, quamvis cum tali sæpè congruum sit dispensari post primum annum repetiti novitiatûs.

23. *Q. 6. Quid prætereà sit notandum circa valorem vel invaliditatem, & revalidationem professionis?* ℞. Seqq.

§. I. Si Hermaphroditus, in quo uterque sexus erat æqualis, fecerit professionem, *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 106. docet hanc esse nullam; cùm enim sit gravis indecentia & periculum gravium abusuum, credendum est, Ecclesiam non admittere talem professionem, aut antecedenter velle, talem hominem esse incapacem. Si Monialis professa mutato sexu fiat vir, docet cum aliis *Pignat.* tom. 4. consult. 34. desinere esse professam: imò professionem ab initio fuisse irritam, quia ab initio fuit vir, licèt id ignoraretur.

24. §. II. Si Titio post professionem certò innotescat, quòd non fuerit rectè baptizatus, potest egredi: quia nulla Religio intendit recipere quenquam, nisi Christianum & Ecclesiæ subjectum; si autem esset tantùm dubium de valore Baptismi: & ideò sub conditione rebaptizaretur, deberet in Religione permanere: tum quia Religio est in possessione illius, à qua dejici non debet per solum dubium superveniens: tum etiam, quia in dubio standum est pro valore actûs, donec constet oppositum, uti habent *Menoch.* l. 6. præsumpt. 4. *Tusch.* v. *præsumptio*, concl. 620. Hinc videtur dicendum, quòd teneatur votis Religionis, aut saltem teneatur nunc ratificare professionem: quia Religio, in qua alitur, jure id postulat ab eo. *Quintaxadv. Gob.* in Exp. t. 2. num. 461. qui addit ex *Gallem.* ad Trid. Sess. 25. c. 16. de Regul. quòd S. Congreg. 10. Decembr. 1588. resolverit professionem ad majorem cautelam debere iterùm emitti expectato alio anno novitiatûs: econtrà *Sylvius* v. *Baptismus* cas. 3. dicit resolutum esse, ut iterùm emittat professionem non expectato alio anno novitiatûs, quod etiam videtur verisimilius, docetque *Suar.* de Relig. t. 3. l. 7. c. 1. n. 8. allegans etiam hanc declarationem; hinc infert *Syl.* etiam debere censeri professum à tempore professionis primò emissæ: quia ipsi favet possessio. Videri potest *Suar.* toto c. 1. & 2.

§. III. Statuerat *Sixtus V.* ut invalida esset professio quorundam criminosorum; item illius, de cujus vita, moribus, ætate non esset capta informatio; sed *Clemens VIII.* restituit ejusmodi professioni valorem, relictis tantùm pœnis aliis contra Superiores, qui criminosos aut non præmissis informationibus aliquos admisissent ad professionem, uti refert *Lugo* in resp. Mor. l. 4. dub. 1. Idem *Clemens* statuit, ut professio sit nulla, si Novitiatus vel professio non fiat in loco designato, & de his videri potest *Pignat.* tom. 9. consult. 173. à num. 55. & consult. 175. à num. 12. 25.

§. IV. Si quis professurus & interrogatus tacuerit crimen, quo manifestato fuisset rejectus, peccavit graviter, si inde possit redundare grave incommodum in Religionem, quia videtur esse contractus mutuus, in quo saltem quoad accidentia committitur gravis fraus: imò si Superiores fuerint animo ita comparati, ut nollent admittere ad professionem, si tali crimine notatus esset, professio foret invalida: econtrà si simpliciter consenserunt, & reticentia illa parùm aut nihil nocere possit Religioni, *Lugo* suprà putat adhuc non omninò excusandum esse talem dolum, & communiter saltem aderit mendacium. 26.

§. V. Quamvis in statutis alicujus Ordinis dicatur, Ordinem non obligari retinere aliquem, qui in examine reticuerit certum aliquem defectum; id tamen videtur intelligendum tantùm pro tempore novitiatûs vel ante professionem; hinc si profiteatur etiam malâ fide, non ideò professio est invalida, *Less.* in auct. v. *Professio Religiosa* cas. 9. Si autem quis profiteatur cum defectu alicujus ordinarii prærequisiti, v. g. si examinatores Titium Societatis JESU Scholasticum excluserant à professione ob defectum scientiæ, & Generalis nec excluserit, nec positivè admiserit: attamen per errorem Secretarii relatus sit inter professuros, sicque profiteatur, putat *Lugo* l. 4. d. 43. professionem esse validam, quia videtur esse error tantùm in qualitate, cùm certum sit, Generalem posse etiam indoctum admittere ad professionem; sed oppositum videtur probabilius; nam mens Generalis præsumitur semper esse, quòd admittat suppositis supponendis, quæ hic non sunt: rectè tamen addit *Lugo* esse causam, cur Generalis cum Titio dispenset & suppleat, dummodò Titius remaneat in voluntate profitendi. 27.

§. VI. Si Titio facta sit spes officii, & ideò in certo Monasterio profiteatur; posteà autem officium illud non obtineat, quamvis intenderit officium tanquam finem principalem, professio est valida, nec potest egredi, quia absolutè professus est, licèt per accidens finem indifferentem adjunxerit: imò non obstaret, licèt ex fine malo esset professus; sic enim, si quis motus vanâ gloriâ voveat dare eleemosynam, tenetur dare, non quidem ex vana gloria, sed ex alio fine saltem indifferente: imò quamvis sit professus ita intendendo illud officium, ut, si scivisset se non obtenturum, non fuisset professus, adhuc valet professio: quia officium erat tantùm conditio, sine qua non fuisset facta professio; jam autem facta est absolutè: si tamen non intendisset se obligare, nisi obtineret illud officium, peccâsset mortaliter decipiendo Religionem & agendo contra morem debitum; essetque professio conditionata: adeòque non impletâ conditione non obligaret, sed posset egredi, *Less.* v. *Religiosus* cas. 7. 28.

§. VII. Si quis invalidè professus non reclamârit intra quinquennium, produxeritque causas coram Superiore suo & Ordinario, uti habet *Trid.* Sess. 25. c. 19. de Regul. de quo videri possunt multa apud *Pignat.* tom. 9. consult. 173. 176. 180. 182. 183. aliquid addam n. 52. attamen etiam non ratificârit professio- 29.

 nem

nem; quamdiu non potest se expedire ab Ordine, gaudet privilegiis, & potest absolvi, uti alii Religiosi, quia præsumitur esse talis, donec contrarium per sententiam declaretur, quæ præsumptio sufficit ad jurisdictionem; posletque ad Ordines & Superioratum promoveri, nisi expresse reclamaret & diceret se ratificare non velle: tum enim tantùm posset permitti in usu Ordinis recepti, non autem promoveri ad alium, *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 37. q. 5. est enim sæcularis, & eget dimissorialibus: item titulo patrimonii vel beneficii, nec posset ferre suffragium in Capitulo, nec acceptare munus Superioris, quantùm declinari posset sine scandalo & infamia; similiter non posset absolvi à reservatis per Confessarium Ordinis, nisi eo modo, quo alius sæcularis, quia desiisset præsumptio, ac consequenter jurisdictio, *Less.* v. *Prof. Relig.* cas. 18.

30. §. VIII. Quamvis Titius putans se validè esse professum, posteà sæpiùs renovaverit priora vota: non ideò censetur illa ratificâsse, quia non voluit plùs circa illa facere, quàm initio fecerat, *Less.* cas. 10. *Lugo* dub. 2. n. 4. *Castrop.* t. 16. d. 2. p. 5. n. 3. Si tamen sciverit, vel dubitârit, an prior actus non fuisset invalidus, aut expressè intenderit actum validum ponere, si fortè anteà non posuisset, tum ratificâsset. *Less.* cas. 18. aliique cum *Castrop.* suprà.

31. §. IX. Si Titius, resciens se invalidè professum, velit in Religione manere, *Castrop.* suprà docet, requiri, ut Superiores de novo consentiant, adeòque ut manifestet priorem nullitatem; sed *Suar.* t. 3. l. 7. c. 1. n. 35. *Less.* cas. 5. & 6. item cas. 15. n. 42. *Sanch.* in Dec. l. 7. c. 5. n. 81. *Lugo* dub. 2. n. 5. & 6. item dub. 16. n. 8. probabiliùs dicunt, non teneri manifestare nullitatem suæ professionis, vel petere novum Superioris aut Conventûs consensum, quamdiu prior non est revocatus, adeóque satis esse, si professionem ratificet omninò secretè, quod colligitur ex *Trid.* Sess. 25. c. 19. de Regul. ubi non vult audiri eum, qui intra quinquennium non reclamavit, quia nempe præsumitur tacita ratificatio: ergo hæc est sufficiens ad revalidationem professionis, & Papa supplet renovationem consensûs Religionis, si expressè non contradixerit, uti tenent *Less.* de just. l. 2. c. 41. n. 60. & *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 37. n. 64. Putant autem aliqui cum *Castrop.* n. 5. ad hoc prærequiri etiam delationem habitûs saltem per quinquennium; sed probabiliùs tenet oppositum *Less.* cum aliis, quia gestatio habitûs per annum post novitiatum facit præsumi professum.

32. §. X. Quamvis secundùm jam dicta ad revalidationem professionis aliquando sufficiat consensus à solo profitente renovatus: tamen si etiam ex parte Religionis positus sit consensus etiam aliunde invalidus, etiam ex hac parte requiretur revalidatio consensûs; cùm enim prior consensus fuerit nullus, quamvis virtualiter permaneret, adhuc esset nullus; quia quod ab initio est invalidum, tractu temporis non convalescit, nisi superveniat aliquid faciens illud convalescere, quod hìc non esset, uti suppono, *Suar.* n. 20. *Sanch.* n. 63. *Lugo* dub. 21. n. 6.

33. §. XI. Si professio fuit invalida, quia novitiatum non compleverat, vel quia illum interruperat, certum esse putant *Castrop.* n. 6. & alii apud *Lugo* dub. 2. n. 8. & 9. quòd reiterari debeat novitiatus, adeóque nullitas sit manifestanda Superioribus, quia secundùm dicta n. 13. jura invalidant professionem sine prævio novitiatu factam; in hoc autem casu non præcessit novitiatus. Si autem novitiatu integrè absoluto professio aliunde sit invalida, *Nav. Suar.* n. 34. aliique n. 22. relati dicunt esse probabiliùs, quòd requiratur novus novitiatus; alii cum *Castrop.* num. 7. negant, cùm re ipsâ sit probatus, & ipse etiam probârit statum, imò *Less.* suprà & *Sanch.* n. 64. dicunt etiam id probabiliter verum esse, licèt fuerit defectus completi novitiatûs, quia censetur posteà supplere vivendo in Religione; sed contradicit *Suar.* n. 30. eò quòd, si putetur esse professus, non censeatur ampliùs probari, ideòque dici non possit suppleri tempus deficiens, vide dicta n. 22.

§. XII. Si Titius sit invalidè professus, quia nescivit requiri talem ætatem, vel putavit se eam habere, 34.
non potest ideò ejici; & videtur esse contra justitiam, si ideò ejiciatur, quia redditur infamis absque sua culpa, *Less.* in auct. v. *Prof. Relig.* cas. 6. n. 14. Si tamen tunc tale quid in eo advertatur, ob quod ex novitiatu dimitti posset, poterit etiam nunc dimitti. *Nec juvat*, si vellet ratificare professionem: *quia* ubi voluntas Superioris est contraria, professio est invalida, nec Ecclesia supplet consensum: quòd si tamen quinquennium effluxisset, dimitti non posset, quia præsumeretur ratificâsse ante contradictionem Superiorum, & Ecclesia tum supplet.

§. XIII. Si invalidè professus ita tacitè ratificet pro- 35.
fessionem, potest gaudere privilegiis omnibus, quæ habent antiqui præ junioribus, quia in foro externo censeri debet professus ab eo tempore, quo professionem primam fecerat, quamvis invalidam, *Castrop.* n. 10. Et quòd possit eligi in Prælatum, dicit probabile esse *Suar.* n. 37. si defectus professionis manserit, ac sit ita occultus, ut de illo non possit constare in foro Ecclesiæ; est enim re ipsâ professus, & talis in foro externo habetur à tempore, quo primò emisit.

§. XIV. Qui ignorans, est invalidè professus, ac- 36.
quirit sibi & non Monasterio, quod intereà acquirit, quia mansit capax dominii acquirendi, nec fuit Monasterio subditus. *Neque refert*, quòd putârit se acquirere Monasterio; *nam* erat error in substantia, qui impediebat valorem consensûs, *Less.* cas. 6. & 7. & etiam diximus l. 3. p. 2. à n. 612. estque simile, si quis solvat indebitum, aut donet Titio extraneo, quem putabat esse Cajum cognatum. Similiter talis invalidè professus potest secum auferre omnia sibi donata ab amicis aut cum venia Superiorum empta ex datis sibi eleemosynis, etiam data ab aliis Confratribus, si illi habebant facultatem alienandi in extraneos; nisi fortè omnia ista censeretur absolutè voluisse comparare Monasterio in dominium; sibi autem in merum usum: non posset tamen secum auferre ea, quæ accepit in communi divisione, v. g. aliquo Fratre mortuo, quia per errorem venit in talem partitionem, eò quòd putaretur Frater Ordinis, cùm tamen non esset: quòd si ipse etiam donâsset aliqua Monasterio, eò quòd putâsset se esse professum, Monasterium teneretur ei restituere: quia omnis donatio & cessio juris, cujus principalis causa est in errore fundata, est involuntaria & irrita: poterit tamen Monasterium repetere compensationem alimentorum, uti habet *Less.* cas. 6. n. 15. sed hoc videtur intelligendum de alimentis post novitiatum, uti dicetur n. 54.

An simplex Religiosus possit de licentia Superioris recipere alterius professionem, discutit *Diana* p. 3. t. 2. R. 70. affirmans cum aliis contra *Valerum*. Posse autem Generalem Ordinis, etiam Societatis JESU, id committere etiam externo, v. g. Episcopo, docet *Lugo* l. 4. d. 14. Ubi n. 9. addit cum *Suar.* & aliis, professionem validè emitti per procuratorem. Denique an invalidè professus teneatur ad castitatem vi voti simplicis inclusi in solenni, dicetur n. 158.

Q. 7. An Berta possit Religionem petere, & profiteri 37.
inter virgines, si virgo non sit? ℟. Quandonam amittatur virginitas, dictum est l. 3. p. 1. num. 917. quo supposito:

§. I. Certum videtur, si virginitas sit amissa tantùm per voluntariam pollutionem, Bertam posse inter virgines consecrari & velari; uti cum communi tenent *Caj. Arm. Layn. Sporer* in Dec. t. 5. in append. post c. 3. n. 5. quia licèt coram Deo non sit virgo, nec in cœlo sit habitura corollam virginitatis: retinet tamen

tamen tamdiù Statum virginitatis coram Ecclesia, quamdiù claustrum non violatur ab extrinseco; hinc qui talem vi violaret, censeretur esse stuprator.

38. §. II. Si amiserit virginitatem per copulam, docet *Suar.* t. 4. tr. 9. l. 1. c. 11. n. 2. 8. & seqq. non peccare petendo admissionem inter virgines, nisi fortè essent speciales Constitutiones alicujus Ordinis, per quas excluderetur non virgo etiam occulta. Ratio est: quia viduæ vel non virgines nullo jure prohibentur admitti, potéstque talis occultè corrupta se gerere pro tali, qualis in æstimatione communi habetur: si tamen esset publicè infamis, pro illa essent alia Monasteria.

39. §. III. Si Caja sciat hunc occultum defectum Bertæ, non tenetur huic negare suum suffragium pro admissione: quia non ideò notabile damnum orietur Monasterio, & prævalet tum utilitas, tum fama Bertæ: si tamen Cajæ occurrerent graves rationes in contrarium, deberet petere loqui Bertæ privatim, eique dissuadere. *Less.* in auct. v. *Monialis*, cas. 3.

40. §. IV. Si res maneat occulta, Berta potest acceptare velum professionis & consecrationis, uti virgines solent, *Less.* v. *Consecratio*, cas. 3. Putant quidem *S. Th. Caj. Palud. Nav. Silv. Sa.* & alii fore mendacium, si in consecrationis formula dicatur virgo: addit *Sporer.* n. 6. esse gravem indecentiam, si Sacramentalibus, quale quid censetur consecratio virginis, uti & benedictio salis vel aquæ, supponatur aliquid falsum, sicuti hic videtur fieri; sed *Suar.* n. 9. probabiliter dicit, hic nihil fore mendacii vel falsi, quod etiam probabile esse fatetur *Sporer*, quia unusquisque censetur loqui in eo foro, in quo operatur: ergo cùm sit virgo in foro externo, poterit publicè & in actu fori externi nominari talis; neque jura imponunt hanc pœnam privationis veli velut impedimentum; sed tantùm præcipiunt Prælatis, ne consecrent fœminam corruptam: ergo quando res est occulta, potest exteriùs se gerere talem, qualis in communi opinione habetur: & ex eodem fundamento docet cum aliis *Diana* in comp. v. *Legatum* n. 21. si quid legatum sit virginibus, posse tutâ conscientiâ acceptari & retineri ab ea, quæ habetur virgo, licèt sit corrupta, quamvis *Beja* p. 1. cas. 41. doceat, si legatum sit sub conditione, si castè vixerit, non posse retinere, quamvis secretò tantùm esset luxuriosa: sed videri possunt dicta lib. 3. p. 2. num. 604.

41. §. V. Quamvis Superior & Conventus admittendo Bertam ad professionem fuerint ita constituti, ut si scivissent non esse virginem, non admisissent: si tamen ea conditio non sit addita, uti addi non solet, nec debet, professio est valida, quia ista comparatio animi habet se per accidens, nec impedit admissionem absolutam, *Less.* suprà.

42. §. VI. Quamvis aliqui putent ejusmodi corruptam esse inhabilem ad officia v. g. Abbatissæ vel Priorissæ: probabilius tamen est contrarium cum *Suar.* t. 4. tr. 8. l. 2. c. 6. n. 16. *Sanch.* in Dec. l. 5. c. 5. n. 22. *Castrop.* t. 16. d. 2. p. 8. n. 13. & idem de viduis docent multi cum *Diana* p. 3. t. 2. R. 99. quia jura, quæ videntur contraria, tantùm loquuntur de illis Abbatissis, quæ consecrari debent formulâ solis virginibus propriâ, quamvis & de occultè corruptis possint intelligi ea, quæ dicta sunt n. 40.

43. *Q. 8. Quid dicendum sit de illo, qui cogit aliquem ad Religionem, vel ab ea impedit; item qui cogit ad renunciandum bonis suis, priusquam ingrediatur, vel exheredat, quia ingressus est?* ℞. seqq.

§. I. Cogens aliquem ad Religionem, peccat mortaliter, quia quivis habet jus liberè sibi eligendi statum vitæ: ergo qui agit contra hoc jus, est injurius, & quidem in re gravi: ergo peccat mortaliter. Et *Trid.* quidem Sess. 25. c. 17. de Regul. ut coactionem impediret, ac magis consuleret libertati virginum Deo dicandarum, decernit, ut nulla puella professionem emittat, priusquam Episcopus vel ejus Vicarius à Præfecta Monasterii monitus exploret ejus voluntatem, intentionem & aptitudinem.

§. II. Qui aliquam cogit ad Monasterium, incurrit excommunicationem, uti habet *Trid.* c. 18. *Anathemati sancta Synodus subjicit omnes & singulas personas, cujuscúmque qualitatis vel conditionis fuerint, si quomodocúmque coëgerint aliquam virginem vel viduam, aut aliam quamcúmque mulierem invitam, præterquam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum Monasterium, quique consilium, auxilium vel favorem dederint, quique scientes eam non spontè ingredi Monasterium, quoquo modo eidem actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint.* Quod *Nav. Ledesm. Zerol. Barb. Fill.* & alii cum *Delbene* de Imm. Eccl. c. 8. d. 19. f. 10. extendunt etiam ad parentes, qui filiam puberem cogunt ad solam habitationem in Monasterio; non autem si impuberem: quia illi, quibus incumbit educatio, possunt committere Religiosis usque ad annos pubertatis, uti tenent cum communi *Suar. Sanch. Portel, Delbene* n. 2. 44.

§. III. Qui cogit aliquem ad Monasterium, quamvis mortaliter peccet secundùm dicta n. 43. tamen non incurrit excommunicationem, quia *Trid.* loquitur tantùm de fœminis, nec debet lex odiosa extendi ad mares; & ratio congruentiæ esse potest: quia fœminæ sunt animo imbecilliores, & arctiùs posteà includuntur: ergo decuit magis provideri illis, ut omninò solutæ vi ac metu ex sua libertate Religionem eligerent. 45.

§. IV. Qui levi metu fœminam impulisset ad Monasterium, non esset excommunicatus, quia non fecisset veram coactionem, uti nec ille censetur facere, qui ad Monasterium adigit eam, quæ priùs vovisset vel jurâsset ingredi: tum enim justè attinetur ad explendam suam obligationem, *Suar. Sanch. Leand.* & alii. Addit *Delbene* nu. 6. cum *Ricc. Portel, Villal.* etiam non excommunicari parentes, qui metu reverentiali aut precibus importunis filiam impellunt in Monasterium, eò quòd non sit propriè coactio; uti nec per hoc cogit, si filiam scribat hæredem, cum pacto, ut ingrediatur: alioquin habeat solam legitimam; & ita declarâsse S. Congregationem, testatur *Suar.* de Relig. t. 3. l. 5. c. 9. 46.

§. V. Qui impedit aliquem vel aliquam ab ingressu Monasterii, v. g. negando illi dotem, peccat mortaliter, uti habet communissima cum *Sanch.* de Matr. l. 4. d. 26. nu. 7. & diximus l. 3. p. 2. n. 347. quia proles habet jus ingrediendi Religionem: ergo etiam ad dotem ad hoc necessariam: Estque statutum in Jure multis locis, teste *Less.* in disp. de statu vitæ elig. q. 1. ut quivis adeptâ pubertate sit sui juris, & liber patriâ potestate quoad ingressum Religionis. An autem ille, qui impedit vel abducit aliquem à Monasterio, peccet contra justitiam, diximus l. 3. p. 2. à num. 347. 47.

§. VI. Qui à Religione impedit aliquem, non excommunicatur, sed solùm ille, qui impedit aliquam; nam *Trid.* subdit: *Simili quoque anathemati subjicit eos, qui sanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine justa causa impedierint:* putátque *Less.* q. 8. hoc tenere etiam de illo, qui impedit solo metu reverentiali: notat tamen *Suar.* post n. 9. non fore excommunicatum, si tantùm per preces vel promissiones abducat: quia hoc non est propriè impedire, sed tantùm persuadere, ut voluntas mutetur, vel non habeatur; an autem sic adhuc peccetur mortaliter, diximus l. 3. p. 2. num. 345. 48.

§. VII. Extrahens puellam, etiam invitam, è Monasterio, in quo non intendebat profiteri, sed ad solam educationem habitare, non incurrit excommunicationem, *Lugo* in resp. Mor. l. 3. dub. 7. an autem 49.

autem peccet, pendet ab intentione & damnis, quæ fortè causat puellæ.

50. §. VIII. Cogens volentem ingredi Monasterium, ut renunciet bonis suis, peccat mortaliter: quia vult invito eripere jus notabile; est autem talis renunciatio invalida, utpotè involuntaria, aut saltem à jure reprobata, uti ostendit *Sanch.* in conf. l. 4. c. 1. dub. 34. n. 5. Si tamen ingressurus Monasterium jurârit, se non revocaturum, nec usurum beneficio rescindendi, tenebitur stare renunciatione, utì rectè *Sanch.* n.6. & *Lugo* de just. d.22. n.195. potest tamen ei succurri per dispensationem in juramento, tumque licitè repetet omnia sua, *Lugo* suprà, & in resp. Mor. l. 6. d. 24. *Sanch.* de Matr. l. 4. d. 9. *Tamb.* in Dec. l. 5. c. 4. §. 3. & diximus l. 3. p. 2. à n. 732.

51. §. IX. Non potest filius aut filia ideò exhæredari, aut privari legitimâ, quia ingressus est Religionem, utì *Less.* q. 11. latè probat: 1. ex Jure Civili, Novel. 123. c. 37. 38. 41. Authent. *Si qua mulier*, Cod. de SS. Eccles. Authent. *Nisi rogati*, Cod. ad S.C. Trebellianum; Idemque docent communiter DD. cum Felino in Cap. *In præsentia*. n.37. de probationibus. 2. Ex Jure Canonico, Cap. *Si qua mulier*, & Cap. *Non liceat*. 19.q.3. 3. Ex *S. Gregorio* l.7. Epist.7. item disertissimè ex *Salviano* l. 3. contra avaritiam. 4. Rationibus manifestis in aperto jure fundatis. Atque ex his sequitur, aliquem, qui Religionem init, non ideò posse privari pensione annua sibi assignatâ in bonis donantis, utì rectè idem *Less.* in auct. v. *Religiosus* cas. 1.

Quid dicendum sit, si Bertæ promittantur 100. si nubat; ipsa autem fiat Religiosa, resolvimus l. 3. p. 2. n. 600. Si autem promittantur sub conditione, si non ineat Religionem, resolvimus ibidem n. 1140. Denique si promittantur 200. si nubat, & 100. si fiat Religiosa, resolvimus ibidem n. 1141. quæ videri possunt.

52. *Q. 9. Quid notandum sit circa illum, qui dicit se ex metu reverentiali fecisse professionem?* ℞. Quamvis metus reverentialis cum importunis precibus conjunctus, pro foro conscientiæ censeatur sufficiens ad rescindendos contractus, utì colligitur ex dictis l. 3. p. 2. n. 632. & docet *Less.* de statu vitæ elig. q. 8. tamen in foro externo meritò censetur insufficiens ad irritandam professionem, nisi accesserint minæ, quas minans solitus sit exequi, & tum ex vi talis metûs sequatur professio, *Sanch.* de Matr. l.4.d.6. *Less.* in auct. v. *Professio Relig.* cas. 12. ubi cas. 13. notat, ut talis professio in foro externo declaretur irrita, debere metum illum legitimè probari per testes etiam juratos, utì fit in aliis causis gravibus. Addit quóque rectè *Castrop.* t. 16. d. 1. p. 9. n. 1. quamvis coactio professionem annullet: relinquit tamen valorem novitiatûs, quia jura tantùm loquuntur de professione: unde si quis coactus iniverit novitiatum; si tamen eo expleto liberè fecerit professionem, est valida. Notat etiam *Suar.* t. 3. l. 6. c. 4. referens plures contra *Less.* de just. l. 2. c. 41. d. 7. professionem non invalidari per metum acceptantis professionem, sed tantùm profitentis. Quòd si talis metum passus non reclamârit intra quinquennium, posteà non auditur, secundùm dicta n. 29. nisi duraverit causa metûs, ob quem invalida fuit professio: tum enim non currit quinquennium præscriptum ad reclamandum, uti rectè *Pignat.* tom. 9. consult. 173. quòd enim ei posteà negetur reclamatio, est: quia jure præsumitur spontè ratificâsse professionem; sed si perdurârit causa metus, excluditur hæc præsumptio juris; si enim ex metu sit professus, multò magis ex metu siluerit: ergo. Et hinc sequitur, initium quinquennii debere desumi à die, quo cessat causa metûs. Addit sequentia *Pignat.* 1. Quando *Trid.* dicit, elapso quinquennio non audiri, intelligendum esse, si reclamet ob impedimentum validæ professionis temporale, quod intereà cessârit; nam si fuit perpetuum, aut intereà non cessârit, utique manet semper locus reclamationi, quia, quamvis intereà ratificâsset, manente impedimento, mansisset invalida professio. 2. Elapso quinquennio non prohibetur deducere causas, cur non reclamârit, inter quas est, si ignorârit suam professionem esse invalidam. 3. Per quæ signa excludatur præsumptio tacitæ professionis, prosequitur à n. 60. & 89. Per quæ autem probetur metus, à n.82. & 139. 4. Quomodocúnque res se habeat, *Trid.* non tollit remedium extraordinarium restitutionis in integrum. Plura de metu professionem irritante & reclamatione intra quinquennium necessaria videri possunt apud *Pignat.* suprà, & iterùm consult. 176. 180. 181. 182.

Q. 10. An monasterium possit novitium expletâ probatione sine causa non admittere ad professionem? ℞. Per hoc non peccari mortaliter, docent aliqui, quia sicuti novitius liber est ad profitendum vel ad abeundum, etiam sine causa, ita videtur Religio debere esse libera ad admittendum vel remittendum, aliàs non est utrimque par conditio: sed oppositum tenendum est cum *Lugo* de just. d. 9. n. 54. aliisque communiter; est enim hoc grave, inprimis contra charitatem, quia sine justa causa infertur novitio grave damnum, eiq; inuritur gravis nota, si dimittatur: deinde tales Religiosi committunt gravem defectum in officio sibi demandato: sunt enim ab Ecclesia constituti Judices, ut pro merito vel demerito dicant novitium esse aptum vel ineptum Religioni: ergo cùm judicent aptum, & tamen rejiciendo, virtualiter dicant esse ineptum, ferunt sententiam iniquam: denique etiam est grave contra justitiam, quia novitius per novitiatum benè expletum acquisivit jus ad professionem: illâ enim conditione, & quasi sub hoc contractu subivit novitiatum: *Probate me, & postmodum judicate pro merito, ut vel profitear, vel abeam*; & ita censetur eum admisisse Ordo: alioquin nemo vellet novitiatum ingredi: ergo cùm ex parte sua impleverit contractum, permiseritque se probari, Ordo ex justitia tenetur reciprocè ad suam partem implendam. 53.

Q. 11. Si novitius egrediatur, vel religiosus dimittatur, an debeat ipse Ordini, aut ordo ipsi aliquid refundere? ℞. 54.

§. I. Aliqui dicunt, novitium teneri Monasterio solvere mediam partem omnium expensarum, quia probatio respicit bonum, tam novitii, quàm Monasterii: mutuò enim se probant: ergo æquum est, ut æqualiter ferant expensas. Alii dicunt, novitium teneri solvere omnes expensas, factas circa victum & vestitum, quia *Trid.* Sess. 25. c. 16. de Regul. dicit, quòd novitio reddenda sint omnia, excepto victu & vestitu: ergo monasterium videtur habere jus ad petendum pretium victûs & vestitûs: Et quidem de vestitu vix erit difficultas, quia prima vestis in plerisque Ordinibus solvitur ab ingrediente, debetque ei relinqui: censuit tamen S. Congregatio, non ipsum vestitum Religiosum esse exeunti restituendum, sed pretium illius, utì refert *Barb.* de potest. Episc. alleg. 101. n. 39. Quoad victum, videtur esse distinguendum; nam si de hoc non sit antecedenter contractum, nec novitius sciverit de consuetudine solvendi victum, dicendum est cum *Suar.* t. 3. l. 5. c. 11. n. 5. *Sanch.* in Dec. l. 6. c. 10. n. 4. *Lugo* de just. d. 9. à n. 61. *Castrop.* t. 16. d. 1. p. 10. n. 2. nihil teneri dare ratione victûs, quia inter ingredientem & Monasterium fit saltem tacitè hic contractus, ut novitius alatur à Monasterio: & econtrà se probari permittat; illud autem, quod interim lucrabitur, cedat Monasterio. Quòd si quis ingressus esset, non animo probandi, sed cogitans redire ad sæculum, ex justitia teneretur solvere victum, & omnes expensas ratione suî factas, quia commisisset dolum, nec Religio consentit in ullas expensas, nisi intuitu probationis sincerè & seriò instituendæ.

§. II. Si quis in novitiatu decedat, *Barb.* n. 40. refert 55.

fert decisum esse, quòd dos, si jam Monasterio sit soluta, restitui debeat hæredibus cum omnibus fructibus. Vide dicenda n. 99.

56. §. III. Si quis etiam ex justa causa dimittatur à Societate JESU, non est obligatio ei restituendi illa, quæ Societati donavit, uti habet communis cum *Suar. Sanch.* in Dec. l. 7. c. 1. à n. 34. *Lugo* in resp. Mor. l. 4. d. 45. quia quamvis *Trid.* suprà statuat, donationes omnes intuitu Religionis factas esse irritas, non secutâ professione: tamen addit, decreto illo nihil immutari in Instituto Societatis, quod in Exam. c. 4. §. 1. dicit, hanc renunciationem bonorum fieri debere, *à se omnem fiduciam submovendo eadem ullo tempore recuperandi*; quod non fieret, si esset spes recuperandi post dimissionem: Si tamen dimissus sit egenus, nec aliunde habeat, tenetur Societas præstare alimenta pro rata fructuum rei donatæ: alioquin posset revocare donationem ratione ingratitudinis, *Sanch.* nu. 39. Sed oritur hîc quæstio, an si Societas tali dimisso reddere vellet bona immobilia, aut mobilia pretiosa, opus esset facultate Sedis Apostolicæ, vel Generalis? Negârunt aliqui, & favet *Suar.* suprà: quia ordinationes dicunt restitui posse partem vel totum, pro arbitrio Superioris: ergo Societas non videtur firmiter acceptâsse eorum bonorum dominium; Idem videtur tenere *Castrop.* d. 3. p. 18. n. 2. dicens, illam redditionem non censeri alienationem bonorum Ecclesiasticorum, eò quòd à principio eâ conditione accepta fuerint, ut posset Societas, si expedire judicaverit, ea reddere: contradicit *Lugo*, quia donans non videtur sibi ullum jus retinuisse, & consequenter Societas acquisivit plenum dominium, quamvis etiam retinuerit potestatem reddendi, si vellet; hæc enim stat, imò est quædam pars perfecti dominii: ergo Societas non potest hoc plenum dominium dimittere sine auctoritate speciali, secundùm dicenda à n. 1363.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis?

57. Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis, quia ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem, (licèt secundùm se non sit præcepti, sed consilii) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Lay. l. 4. t. 5. c. 1. n. 1. Suar. de Relig. tom. 4. l. 1. c. 4. nn. 10. &c. Bard. de consc. d. 7. c. 6. §. 5. Unde resolves:*

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni, *Bardi &c. l. c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem: 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Lay. c. 9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus mediis uti: & si omnia media abjiciat, non est in statu salutis, *Suar. Laym. l. c.* dicens, si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & Regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non præcepta, nec promissa; quia aliàs moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. *Suar. l. c.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, (non per alia) hoc est, servando suas Regulas, *Sanch. l. 6. c. 5. n. 1. & 2.* Hinc peccat: 1. Per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subjici. *Ibid. n. 6.* 2. Si tantùm velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *Ibid. n. 7.* 3. Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem, quod esse mortale docet *Sanch. Ibid. n. 10. Pellizar. & Bardi l. c.*

IV. Si quis non tantùm intendat non esse sollicitus in observatione Regulæ; sed etiam nunquam servare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali, *Suar. n. 23.*

V. Si ex remissione animi & sine ullo justo titulo per directam intentionem velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemptus & peccatum veniale. *Suar. n. 13. in fine & seq.*

VI. Frequenter & ex consuetudine violare Regulam, esse mortale dicit *Sanch. c. 4. num. 18. & 20.* Tum quia perturbat Religiosam disciplinam: tum, quia secundùm quosdam est contemptus interpretativus, vel saltem probabilissimum ejus periculum; tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad Regulæ laxitatem. *Sanch. n. 18. Lay. c. 9. n. 13.* Tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit expellendus; tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli; aut, si toleretur, plurimùm nocet: ergo per accidens & indirectè agit contra professionem, peccàtque mortaliter. *Sanch. n. 18. v. Auct. cit.*

VII. Religiosus Societatis JEsu peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendum vel ejiciendum prævidet: & licèt ita dimissus sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam; (sicut in Matrimonio & cæteris contractibus) unde subjacet pœnis apostatarum. *Bon. de clausf. q. 2. p. 12. §. 1.*

VIII. Scholasticus Societatis JESU, qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber à votis. *Less. l. 2. c. 41. d. 15. Sanch. c. 9 n. 66. Lay. n. 13.*

ADDENDA.

Quæst. 12. Quid prætereà notandum sit circa obligationem Religiosi, ut servet Regulam, & tendat ad perfectionem? ℞. Quando Regula Religionis non obligat sub culpa, sed tantùm ad pœnam, *Suar.* t. 4. l. 1. c. 4. à n. 12. dicit, Religiosum non peccare mortaliter, si habeat animum non servandi ullam Regulam, dummodo paratus sit ad pœnam sustinendam, si transgrediatur; quia in objecto illius actûs non est materia contraria ulli voto vel præcepto, sed submittit se regulæ, uti lata est, id est, subeundo pœnam, si transgrediatur: idem docent alii cum *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 3. n. 6. Econtrà Religiosum sub mortali teneri tendere ad perfectionem, servando Regulas etiam non obligantes sub peccato, docet *Elix.* in doctr. Morum l. 8. q. 14. ex his rationibus: 1. Quia Religiosus tenetur sub mortali sic se gerere, ut censeatur Religiosus; esset enim graviter difforme à rectà ratione, si aliter ageretur; sed censeri non posset Religiosus, si nihil curaret de servandis meditationibus, examinibus, silentio, mortificatione, modestia cæterisque in suo Ordine citra peccatum præscriptis: ergo. 2. Alioquin Superiores non peccarent graviter, si horum observationem non procurarent in subdita sibi communitate: atqui per hoc peccare graviter docet communis cum *Lugo* de just. d. 9. à n. 21. ergo. *Conf.* nam si subditi negligendo illa non peccent, prudentiùs facient Superiores etiam dissimulando: quia ex pœnis injunctis frequenter nascuntur peccata impatientiæ, murmurationis, susurrationis, &c. 3. Alioquin 58.

quin sequitur relaxatio Religionis & ejus dissolutio; relaxatio enim habetur per non observantiam Regularum: quæ si est uni, etiam erit aliis licita sine peccato, sicque dissolvetur omnis disciplina & tota Religionis forma, quod utique est grave malum. 4. Saltem est obligatio servandi Regulas ratione periculi violandi vota, maximè in materia castitatis, uti pluribus deducit *Elız.* q. 15. §. 3. & seqq. si enim spiritualia negligantur, fieri vix poterit, ut evitetur lapsus. 5. Quia nolle proficere spiritualiter est velle deficere spiritualiter, uti ex *S. Bernardo* pluribus deducit *Elız.* §. 6. ergo sicuti nolle proficere seu se reficere in corpore, est velle mori corpore, ita nolle proficere & se continuò reficere in spiritu, est velle mori spiritu, præsertim in hoc statu naturæ lapsæ, in quo dominantur passiones, & rapiunt ad malum; velle autem mori spiritu, est velle amittere gratiam, quod est mortale: ergo. Atque ex hac ratione infert *Elız.* etiam sæculares sub mortali teneri tendere ad perfectionem sui status: hinc etiam docet *Oviedo* de pecc. controv. 3. n. 86. propositum non sequendi ulla Dei consilia etiam in homine sæculari semper esse peccatum, & quidem mortale, uti habet communis cum *Sanch.* quia videtur esse graviter dissonum à natura rationali, saltem ratione periculi, ne deseratur à Deo, si sic absolutè velit præcludere omnem aditum Spiritui Sancto.

Objicit sibi 1. Nulla talis Regula obligat sub pecca-
59. to: ergo nec tota collectio Regularum: Fundatores enim noluerunt imponere obligationem, nisi quam singulæ Regulæ afferunt. *Respondet* N. conf. eò quòd sit una aliqua obligatio, quæ respiciat totam collectionem Regularum, & sit distincta à singulis obligationibus: Deus enim & Fundator Ordinis per collectionem regularum intenderunt speciale bonum, & quidem maximum, quod non intenderunt, nec habere potuerunt per singulas Regulas, per quas non potuerunt assequi finem toti collectioni præfixum: ergo meritò voluerunt esse aliam obligationem ad totam collectionem, quàm ad singulas Regulas.

Si instes: Violatio Regularum omnium sine proposito violandi omnes, non est mortale: ergo nec violatio cum proposito violandi omnes, quia propositum accipit speciem ab objecto: ergo si objectum non sit mortaliter malum, nec ejus intentio erit mortaliter mala. *Respondet*, Neg. anteced. quia in violatione omnium datur propositum virtuale & interpretativum violandi omnes; tale autem propositum in moralibus æquivalet formali.

Objicit sibi 2. In Religione nihil profitemur, nisi
60. tria vota substantialia: ergo ad alia non tenemur sub peccato. *Respondet*, Neg. ant. Religio enim ab Ecclesia non admitteretur, quæ tantùm tria vota profiteretur sine peculiaribus Regulis ejus finem complectentibus; sic enim finis castitatis Religiosæ non est honestas præcisè castitatis, sed simul facultas liberiùs vacandi Deo & Divinis, uti ex Apostolo expressè docet *S. Th.* quem refert *Elız.* q. 15. §. 1. Similiter paupertas & obedientia non haberent rationem virtutis perfectæ & Religiosæ, si in ipsis sisteretur, sed illam habent, quia sunt media ad aliam perfectionem velut finem tali Statui Religioso præfixum, uti pluribus declarat *Elız.* §. 2. Videri potest *Suar.* suprà, ubi difficultates istas extenuat; si enim sit duplex obligatio, una tendendi ad perfectionem, alia observandi vota: ergo qui peccat contra votum, committit duplex specie peccatum: rectè tamen notat *Castrop.* nu. 7. talem per accidens sæpè contrahere mortale, vel ratione scandali, vel per contemptum Regulæ, vel quia reddit se Ordine indignum, vel quia causat grave damnum communitati, minuendo Regularem observantiam. Vide dicenda l. 5. n. 214.

61. *Q. 13. Quid notandum sit circa novitiorum obligationes & privilegia?* ℞. Seqq.

§. I. Quantvis Regulæ alicujus Ordinis obligarent professos sub peccato, tamen non obligant novitios, *Suar. Sanch. Castrop.* t. 16. d. 1. p. 10. n. 5. Ratio est quia nec tenentur ex obedientia, cùm eam non voverint; neque ex debito uniformitatis, quia ad hanc tenentur tantùm illi, qui professi sunt talem Statum; neque ex statu ipso probationis, qui non plùs obligat ad Regulas, quàm status catechumeni ad præcepta Ecclesiæ: tenentur tamen ad pœnas subeundas, si delinquant, partim quia hoc concedit Ordini Papa, ut novitii probati possint, partim etiam quia se tradiderunt gubernandos Religioni, & sub ea conditione instruuntur ac sustentantur: atque hoc fortè vult *Lay.* l. 4. t. 5. c. 5. n. 5. dicens, novitios obligari justis præceptis Prælatorum, convenienter ipsorum statui impositis: subjiciuntur enim spirituali eorum jurisdictioni, & aliàs tanquam vagi haberentur, quod videtur alienum ab Ecclesiastico regimine.

§. II. Superior non potest novitium sub peccato 62.
obligare ad ea, quæ tantùm sunt consilii & perfectionis, quia novitius nec vovit illi obedientiam, neque obligavit se ad perfectionem, sed tantùm probat statum perfectionis, deliberans, an eum amplecti velit, nec ne: unde Superior tantùm ita potest obligare novitium, uti Prælatus Ecclesiasticus suos Clericos, quia novitii per ingressum subjiciunt se Superioribus, uti Clerici Prælatis, quoad pœnas. Estque probabile, novitium, qui deliquit, teneri subire pœnam, antequam egrediatur, uti docent *Suar.* & *Castrop.* n. 7. & 8. contra *Sanch.*

§. III. Quamvis novitius faciat aliquid contra ma- 63.
teriam votorum, v. g. contra castitatem, non ideò contrahit sacrilegium, quia nullâ tenetur speciali obligatione votorum Religionis, *Suar. Sanch. Castrop.* & constat ex dictis.

§. IV. Si novitius Ordinis exempti commiserit 64.
peccatum, quod in illa Religione est reservatum, docet *Castrop.* n. 9. quamdiù in novitiatu manet, non posse absolvi à quocùmque, sed tantùm ab habente potestatem in reservata talis Ordinis, quia Papa eximens Ordinem à jurisdictione Episcoporum, etiam censetur eximere novitios, quos Ordo complectitur: & licèt hæc exceptio videatur aliquo modo novitiis præjudicare, tamen absolutè favorabilis est, cùm secum trahat multa alia privilegia novitiis propter Ordinem communia: putant tamen etiam multi apud *Dicast.* de cens. d. 3. nu. 596. & cum *Diana* p. 3. t. 2. R. 4. & 110. peccata novitiorum non esse reservata, quia ante professionem videntur esse instar sæcularium; & idem videtur tenere *Pellız.* t. 10. c. 10. n. 167. ubi dicit Confessarium novitii vel novitiæ non indigere speciali approbatione Episcopi, sed posse confiteri alteri non aliter ac sæculares: quamvis enim ad Confessiones Monialium requiratur specialis approbatio, tamen per has intelliguntur professæ, cùm Tò Moniales sumi debeat strictè.

§. V. Satis probabile est, quòd omnia privilegia 65.
Religiosis in genere concessa etiam participentur à novitiis: quia licèt Religiosi non sint, tamen communi nomine appellantur, & in favorabilibus censentur Religiosi, *Suar. Mol. Sanch.* & alii cum *Castrop.* p. 11. & *Diana* p. 3. t. 2. R. 37. contra *Rodriq.* & *Portel.*

Q. 14. Quid notandum sit circa clausuram Monia- 66.
lium? ℞. Seqq.

§. I. Moniales sunt immediatè subjectæ vel Papæ, vel Episcopis, vel Superioribus Regularibus; & harum aliquæ sunt, aliquæ non sunt exemptæ à jurisdictione Episcopi: Et quidem putant *Pias.* p. 2. c. 3. a. 7. n. 2. *Zerola, Barb.* de potest. Episc. alleg. 102. à n. 5. & alii cum *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 9. n. 7. omnes Moniales etiam exemptas subjectas Regularibus, etiam subesse Episcopis quoad clausuram, qui cum in finem possint

possint eas semper visitare & cogere, ut clausuram observent, quia sic videtur statuere *Bonif. VIII.* in Constit. *Periculoso*, Cap. un. de Statu Regularium in 6. quam renovant *Trid.* Sess. 25. c. 5. de Regul. & *Pius V.* in Const. *Circa pastoralis*, apud *Piasec.* suprà & *Barb.* à n. 11. sed probabiliter contradicunt *Nav. Lamas* & *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 15. n. 21. aliique apud *Barb.* n. 6. quia in Constit. *Bonifacii* expressè dicitur, ut Episcopi id curent in Monasteriis, sibi & Sedi Apostolicæ immediatè subjectis; Abbates autem & alii, tam exempti, quàm non exempti, in Monasteriis sibi subjectis. Quia tamen *Pignat.* tom. 6. consult. 75. à num. 17. affert pro prima sententia multas declarationes, videtur illâ standum.

67. §. II. Præcipiunt *Bonif. VIII. Trid.* Pius V. Greg. XIII. *Paulus V.* ut clausura conservetur, aut ubi non est, inducatur in Monasteriis Monialium: quæ decreta innovavit *Alex. VIII.* suntque recepta in plerisque Diœcesibus, nominatim in Coloniensi ex mandato Sereniss. Josephi Clementis 30. Apr. 1690. item in Monasteriensi ex Decreto Celsiss. Friderici Christiani 6. Julii 1690. ubi ex tenore Rescripti *Alexandri VIII.* dicitur: *Sub pœna nullitatis, ne imposterùm ad habitum Regularem admittantur novitia, vel jam in probationis anno existentium professiones excipiantur, nisi Monasterium, in quo vestiri vel profiteri cupiunt, amplexum sit, & ad amussim observet clausuram, juxta normam, quam superiùs relati Pontifices præscripsêre:* Quibus decretis jam paruerunt plura Monasteria in Diœcesi Monasteriensi, uno aut altero adhuc prætendente causam impossibilitatis, quibus tamen interim nunquam data est facultas admittendi ullam ad habitum vel professionem.

68. §. III. Circa Decretum illud *Alexandri VIII.* Illustriss. Archi-Episcopus Thebarum, Nuntius Apostolicus Coloniæ, dedit 9. Febr. 1691. Reverendiss. Anethan Suffraganeo & Vicario Generali Colon. hanc quasi declarationem: *Quamvis SS. Dominus noster prudenti Ordinariorum arbitrio reliquerit nunc & in hisce circumstantiis dispensare super decreto circa clausuram Monialium nuper emanato, dummodò à novitiis, antequam ad habitum & professionem admittantur, explicitum votum clausuræ exigatur: attamen cùm sit etiam mens Sanctitatis suæ, quòd non solùm novitiæ, antequam ad habitum admittantur, promittant se hujusmodi votum emissuras; sed etiam declarent cæteræ Moniales earúmque Superiores, se novitiam non nisi ea sub conditione acceptare, ita ut absque pravia ejusmodi promissione & declaratione non possit puella admitti ad habitum, minùs ad professionem, sub pœna nullitatis & incursionis censurarum violatoribus clausuræ per Sacros Canones & Constitutiones Apostolicas comminatarum.* Illustriss. autem Archi-Episcopus Damascenus, etiam Nuntius Apostolicus Coloniæ, jam antè, scilicet 11. Julii 1690. inter alia scripserat ad Diœcesin Monasteriensem sequentia: *Quod attinet ad objectionem, quòd possint Moniales opponere se non vovisse tam strictam clausuram? Respondetur: nec illas ad ejusdem observantiam per Decretum obligari, posséque omnes in antiquo Instituto permanere, dummodò novitias non admittant; si autem tempore meæ in hisce partibus legationis aliquod Monasterium Diœcesis Coloniensis, clausuram non servans, virginem ad habitum reciperet, intenderem eidem ejusdémque Superiori curare indicari à Reverendiss. Dño Suffraganeo, vel nomine Pontificio, ut ante octiduum habitum dimitteret; & ubi hujusmodi mandato non acquiesceret, decernerem, ut brachio sæculari, vestibus Monasticis dimissis, ad cognatos decenter reduceretur.* Quamvis autem utérque Illustriss. Nuntius ita rescripserit: tamen dicendum est cum *Sanch.* c. 2. n. 42. *Castrop.* n. 2. alisque, quos refert & sequitur *Delbene* de Imm. Eccl. c. 19. d. 3. f. 1. posse ab Ecclesia, & nunc ab Episcopis auctoritate Apostolicâ præcipi Monialibus ipsis strictam clausuram, quamvis eam expressè professæ non sint: quia hoc est conforme primæ earum Regulæ, & necessarium ad votorum observationem: adeóque indirectè spectans ad professionem, quam emiserunt, uti docet *S. Th.* quodl. 10. a. 10. & doctè resolvit *Sylvius* p. 1. v. *Clausura* cas. 1. & 2. solvens omnes rationes, quæ fieri possunt in contrarium, potéstque etiam videri *Less.* in auct. v. *Monialis* cas. 1. Imò *Sylvius* cas. 3. dicit inauditum esse, quòd uni aut alteri admittendæ indicatur clausura, si major pars communitatis clausuram non receperit: putavitque posse interim admitti alias, dummodò bonâ fide intendatur clausura, &, quamprimùm fieri poterit, inducatur: probat autem fusè *Less.* v. *Religiosus* cas. 6. posse Prælatos à professuris etiam scripto exigere, ut se obligent ad reformationem, ad strictiorem observantiam Regularum, ad cedendum certis portionibus vel commoditatibus, &c. hæc enim sunt conformia omni Instituto Religioso. Vide dicenda n. 160.

§. IV. Si Monialis exempta Superiori Regulari subjecta ex justa causa egrediatur, *Nav. Suar. Lez. Bonac. Mirand. A. Tamb. Laym. Lamas, Graff. Rodriq.* aliique putant sufficere licentiam Superiorum, quamvis contradicant *Pias.* n. 4. aliique cum *Barb.* n. 28. & *Delb.* d. 7. quia *Pius V.* expressè requirit licentiam etiam Episcoporum, aut saltem approbationem causæ per hos faciendam; nam dicit: *Quæ tamen infirmitas præter alios Ordinum Superiores, quibus cura Monasteriorum incumberet, etiam per Episcopum seu alium loci Ordinarium, etiamsi prædicta Monasteria ab Episcoporum & Ordinariorum jurisdictione exempta esse reperiantur, cognita & expressè in scriptis approbata sit;* Sed *Sanch.* c. 15. n. 28. & *Castrop.* n. 9. rectè dicunt, attendendam esse consuetudinem, quæ in Hispania est, ut quoad exemptas sufficiat solius Superioris Regularis licentia. Vide dicenda nu. 76. Addit *Sanch.* posse id concedi etiam ab aliis Superioribus, & non tantùm à Generali & Provinciali, nisi Constitutionibus Religionis aliter cautum sit, aut consuetudo obstet; Et idem quoad ingressum in Monasteria repetit c. 16. n. 13. consentitque *Castrop.* p. 10. §. 2. n. 3. Abbatissa tamen non potest concedere talem licentiam, uti rectè *Rodriq.* & *Sanch.* c. 15. n. 28. & c. 16. n. 22. addit c. 15. n. 28. cum *Barb.* nu. 28. *Delb.* d. 8. f. 1. & aliis concedi posse Monialibus Episcopo subjectis à Vicario Generali, etiam sede vacante, nisi Episcopus sibi reservârit: quia potestatem ordinariam habet communem, non tamen potest à Vicario, sine commissione Episcopi, concedi Monialibus Papæ immediatè subjectis, quia circa has id potest Episcopus auctoritate tantùm delegatâ. Denique putat *Sanch.* quòd Capitulum sede vacante possit quoad hoc idem, quod Episcopus: quia mens Pontificum fuit, ut pro casibus occurrentibus semper in partibus esset aliquis delegatus ad ejusmodi concessioné dandam: vide *Castrop.* p. 9. n. 10. 69.

§. V. Causa egresśûs debet esse gravissima, uti ostendit *Sanch.* c. 15. n. 31. quamvis enim *Trid.* dicat causam debere esse legitimam ab Episcopo approbatam: tamen videtur censere illas tantùm esse legitimas, quas posteà adduxit *Pius V.* nempè: 1. Causa magni incendii, si flamma declinari non posset. 2. Infirmitas lepræ, à qua esset grave periculum contagionis apud reliquas. 3. Epidemia, id est, quivis morbus contagiosus, uti volunt multi apud *Sanch.* n. 35. cum *Barb.* n. 24. & *Delb.* d. 10. & 12. Quamvis autem *Zerola* apud *Sanch.* n. 36. & alii plures apud *Barb.* n. 15. dicant, S. Congregationem declarâsse ex nulla alia causa licere egressum: tamen meliùs dicunt alii plures cum *Sanch.* n. 37. *Barb.* n. 16. *Castrop.* n. 13. Idem dici posse de aliis causis, in quibus est eadem vel urgentior ratio, quod probabile esse fatetur *Delb.* d. 11. quia leges patiuntur ejusmodi extensionem ad casus similes: putant tamen cum aliis multis *Sanch.* n. 39. *Barb.* n. 20. *Delb.* d. 17. extendi non posse ad alias dissimiles causas 70.

etiam graviores:ideòque egressum concedi non posse Moniali,quamvis aliàs ex morbo esset moritura, quia hic non pateretur bonum commune, sed tantùm privatum: *Nav.* tamen, *Az. Lamas*, *Sorbus*, *Suar. Peyr.* apud *Barb.*n.21.probabiliter contradicunt,& probabile esse fatetur *Castrop.*n.15.quia tales leges humanæ non censentur obligare cum vitæ periculo;hinc etiam liceret Moniali fugere extra clausuram, si alioquin esset ab invasore occidenda, testatúrque *Nav.* quòd Greg. XIII. pro causa dandæ facultatis agnoverit, si Medici judicent egressum esse necessarium ad tuendam vitam, & hoc videtur innui in causa magni incendii, propter quam videtur Cajæ Moniali licitum esse egredi, si alioqui esset comburenda, quamvis aliæ se aliter in clausura salvare possent. Addunt omnes communiter cum *Sanch.* à n.42. & *Barb.*n.20.& 25. justam causam egrediendi esse imminens periculum Monasterii ab hæreticis militibus occupandi;aut simpliciter ab hostibus,à quibus honor monialium & fortè vita periclitaretur,*Castrop.*suprà & alii: Item ut monialis pro necessitate fiat alibi Abbatissa,magistra novitiarum, aut alibi inchoët Monasterium, aut si totus Conventus mutet habitationem; item ut aliqua præstet juramentum pro obtentione feudi, si id ab alio homine præstari non possit, &c. Hæ enim causæ sunt similes, cùm spectent ad bonum comune. Vide *Delb.* d.13.& seqq. ubi d.19.docet, contra alios posse etiam ideò egredi, si velit ingredi ad strictius Monasterium. Quòd si necessitas egressûs urgeret, & non posset peti licentia, sufficeret licentia Abbatissæ, quia necessitas non habet legem,*Sanch.*n.61.*Delb.*d.21.Causa tamen justa egrediendi non est, si Monialis sit incorrigibilis, quia tum potiùs restringenda est in carcere, uti habet consuetudo,docéntque AA.cum *Barb.*n.27. & *Delb.* n.18.Item non est justa causa,si Abbatissa velit visitare Monasteria sibi subjecta, uti declaravit *Pius V.* docentque AA. cum *Delb.* d.15. quia visitatio aliis commissa est. Quòd si causa egrediendi esset manifestè justa, & tamen Superiores rogati negarent facultatē, secluso scandalo vel infamiâ Religionis docet cum aliis *Castrop.*n.11. Molem posse egredi, eò quòd præcepta humana vel vota non censeantur obligare cum vitæ propriæ vel boni communis gravi detrimento.

71. §. VI. Etiam justa causa egrediendi non est necessitas conquirendi media vivendi pro Conventu; nam *Pius V.* (cujus Const. refert *Pias.* n.2. quámque renovat *Alex. VIII.* post renovata etiam decreta *Bonif.* & *Trid.*) addit: *Ne propter numerum Monialium excessivum clausuræ observatio violetur, Monialibus prædictis & illarum Superioribus & Ordinariis districtè inhibendo præcipimus, & mandamus, ne plures in earum Monasteriis recipiant, admittant, sive recipi & admitti permittant, quàm ex propriis redditibus ipsorum Monasteriorum vel consuetis eleemosynis comodè sustentari possint.* Ut autem majori numero, si fortè alicubi esset, provideretur, idem *Pius V.* suprà mandat Ordinariis & Superioribus, ejusmodi egenis Monasteriis: *Meliori & commodiori modo, quo fieri poterit, etiam ex opere manuum istarum monialium provideatur & succurratur;* Nullo autem verbo insinuat ideò aperiri posse clausuram: Quid autem dicendum sit de Sororibus conversis exeuntibus ad colligendas eleemosynas,videri potest *Sanchez* à n.54. & *Delb.* d.16.

72. §. VII. Monialis egrediens sine licentia; item Superior concedens licentiam egrediendi sine causa; item qui comitatur aut recipit sic egressam, incurrit excommunicationem majorem latæ sententiæ Papæ reservatam,ipso facto absque ulla declaratione:& Superiores concedentes egressum privantur quibúsvis officiis, dignitatibus & administrationibus habitis, ac redduntur inhabiles imposterùm, ita *Pius V.* in Const. *Decori:* possuntque de illis pœnis videri *Sanch.* à n. 63. *Castrop.* à nu. 20. *Delb.* d. 22. & seqq. ubi à d. 28. examinat, quis ab illis pœnis possit absolvere.

§. VIII. Quoad puellas convictrices, *Lugo* in Resp. Mor. l. 3. d. 7. refert hoc decretum S. Congregationis datum 31. Aug. 1575. *Eandem servent clausuræ legem, quam Moniales ipsæ, & si semel exiērint, nullam habeant ad ea redeundi facultatem;* sed quoad hoc attendenda est consuetudo. 73.

§. IX. Ingressum in Monasteria Monialium severissimè prohibet *Trid.* suprà, tam viris, quàm mulieribus cujuscúmque conditionis & ætatis: intelligunt tamen rectè *Barb.* à n. 31. *Sanch.* c. 16. n. 5. *Castrop.* p.10.§.1.à n.2. aliique multi cum *Diana* p.3.t.2.R.67. contra alios, hanc prohibitionem cadere tantùm supra personas, habentes usum rationis sufficientem ad peccandum,vel potestatem incitandi ad peccata,quales essent fatui,qui ideò admitti non debent, uti notat *Delb.* d. 30. num. 7. Nec sufficit immemorialis consuetudo, v. g. prætextu comitandi Medicum ingredientem; nam etiam illam velut corruptelam reprobant *Trid.*& *Greg.XV.* uti rectè *Pignat.* tom.10. c.5. 74.

§.X. Ad ingrediendum requiritur *licentia specialis*, uti habet Constit. *Bonif. VIII.* per hoc autem est specialis, quòd sit specialiter obtenta,quamvis sit ad personas in genere, v. g. pro fabris, Medicis, &c. *Az. Sanch.*n.28.Et talis licentia intrandi censetur esse data ad unam tantùm vicem, nisi aliud aliunde constet. *Ricc. Ugol, Salas, Dian. Tamb. Barb.*nu.59.*Delb.*d.36. 75.

§.XI. Aliqui apud *Sanch.*n.12.dicunt,licentiam ingrediendi clausuram Monialium etiam exemptarum, subjectarum Regularibus, dari posse ab Episcopo, quod *Delb.* d.32. dicit esse probabile: *Barb.* n.31. refert decreta S.Congregationis statuentia, ut pro illis det Superior & Episcopus; sed *Sanch.* n. 13. *Castrop.* §.2.n.1.aliique multi cum *Pias.*n.5.probabiliùs dicunt ad hoc requiri & sufficere licentiam solius Superioris Regularis; quando autem *Trid.* prohibuit ingressum *sine Episcopi vel Superioris licentia*, tantùm significavit, quòd circa imediatè subjectas Episcopo vel Papæ requiratur licentia Episcopi; circa alias autem requiratur Superioris: consentitque etiam tandem cum aliis *Barb.* n.40. referens nu. 41. pro hoc decretum S. Congregationis à se visum: vide *Delb.* d. 33. Et ideò etiam dixit *Bonif. VIII. de illius, ad quem pertinuerit, licentia:* atque hoc prætereà ita declarâsse *Pium V.* testatur *Nav.*apud *Sanch.* Vide dicta n.69. nam AA. cum *Sanch.* n. 14. idem dicunt de dantibus licentiam pro egressu & ingressu: circa Franciscanos tamen est specialis prohibitio circa ingressum, de qua videri potest *Sanch.*à n.17.Notant autem pleriq; cum *Nav. Az. Rodriq. Sanch.* apud *Barb.* n.34. Abbatissam non posse dare hanc licentiam, quamvis *Rodriq. Bonac. Delb.* d.34. & plures apud *Sanch.*nu.23. contra *Suar.* dicant, posse à tali Superiore concedi Abbatissis aut etiam Confessariis potestatem in casibus frequenter occurrentibus dandi eam licentiam, ne sit opus cum incommodo nimis sæpè ad Superiores recurrere. 76.

§.XII. Licentia pro ingressu in Monasterium Monialium debet dari in scripto, uti habet *Trid.* suprà: similiter secundùm dicta n. 69. pro egressu, uti etiam notant *Sanch.* n. 29. *Barb.* n. 28. *Delb.* n. 37. putant tamen *La Crux* apud *Gallem.*litt.O.item *Lamas* apud *Sanch.* n. 32. in casibus communiter occurrentibus, uti pro ingressu Medici, Confessarii, Chirurgi, Visitatoris, Artificis & aliorum, quorum opera passim & frequenter est necessaria, non requiri in scriptis, imò cum *Barb.*à nu.49.notant, in multis ejusmodi casibus esse licitum ingredi absque alia licentia speciali; quod specialiter dicunt de Confessario,fabris,Medicis,chirurgis,&c.sed contradicunt *Nav. Az.*&alii cum *Sanch.* n.33. nisi esset repentina necessitas: docétque *Sanch.* n.31. omissionem illius scripti fore mortalem & pœnis subjectam, sed oppositum etiam probabile esse docet cum aliis *Delb.* n. 8. attamen in casu repentinæ necessitatis, si adiri non possit Superior, potest licentiam concedere præfecta Monasterii, uti cum aliis *Barb.* n. 38. 77.

n. 38. Et tum requiri hanc illius licentiam docet *Sanch.* n. 37. contra alios, sicuti quando pro casu Papali recurri non potest ad Papam, debet recurri ad Episcopum: quia præsumitur tum esse voluntas Superiorum, ut inferior det licentiam; sed in hoc contradicit *Castrop.* n. 7.

78. §. XIII. Potestas ad dandam licentiam egrediendi aut ingrediendi commissa alteri non requirit scriptum Superioris, quia *Trid.* tantùm hoc dicit de concessione licentiæ: si tamen Superior alicui commisisset solum arbitrium, dicendo, do licentiam, si judicaveris causam sufficientem, &c. putat *Sanch.* nu. 38. requiri scriptum ipsiusmet Superioris, quia ipse tum daret illam licentiam; de cætero sufficiet scriptum Commissarii dantis licentiam ex potestate sibi à Superiore facta, *Delb.* d. 38.

79. §. XIV. Quævis persona indigens speciali licentia, & absque hac in scripto accepta ingrediens clausuram Monialium, incurrit ipso facto excommunicationem, uti habet *Trid.* suprà, putátque *Sanch.* n. 31. & 37. incurri, si vel desit justa causa licentiæ, vel scriptum licentiæ, potéstque videri fusè à num. 71. agens de hac aliisque pœnis injunctis, ac præcipuè, an reserventur Papæ, an incurrantur à causantibus vel permittentibus talem ingressum: & à n. 105. examinat, quomodo licitum sit invisere vel alloqui Moniales ad crates, aut eis scribere; de quibus fusiùs agit *Barb.* à n. 69. sed pleráque non habent locum in Germania. De pœnis videri potest etiam *Delb.* d. 54. & seqq. de visitatione autem, scriptione & alloquio ad crates agit d. 70. & 71.

80. §. XV. Causa pro ingressu debet esse rationabilis & manifesta, uti habet Const. *Bonif. VIII.* tum autem erit manifesta, si non sit dubia, sed moraliter certa, aut, uti vult *Sanch.* nu. 39. si saltem probabiliter judicetur esse justa: nec sufficit quævis utilitas, quia *Trid.* dicit: *In casibus necessariis; Greg. XIII. pro necessitatibus urgentibus:* sufficit tamen necessitas aliqua moralis; & minor causa exigitur pro ingressu mulierum, quàm virorum, pro ingressu matris, aut sororis, quàm aliarum fœminarum, pro ingressu in locum vicinum portæ, quàm interiora Monasterii, *Rodriq. Sanch.* num. 41. *Barb.* n. 48.

81. §. XVI. Causa tum erit moraliter necessaria, si nec per Moniales, nec absque ingressu aliquid commodè fieri possit: & tamen pro hoc sit aliqua moralis necessitas, uti esset, si tot Moniales essent docendæ in cantu, ut non omnes possent ad crates accedere, si organum, horologium, ædificium esset reparandum; si ægra sit visitanda à Medico, à Chirurgo sanandum vulnus, vel vena aperienda, *Barb.* n. 54. Vide *Delb.* d. 40. Idem dicunt de sartore ad metiendas vestes, *Gl. Nav. & Sanch.* n. 43. contra *Lamas* & *Castrop.* p. 10. §. 3. n. 11. qui dicunt in ostio clausuræ posse sumi mensuram: negant tamen omnes de sutore, quia pedem habere potest ex antiquis calceis, aut numeratis punctis mensuræ; similiter non est justa causa, ut quis præsit electioni, quia fieri debet ad cancellos, *Trid.* c. 7. *Sanch.* n. 50. nisi aliunde esset gravis causa, *Barb.* nu. 46. Potest autem Confessarius etiam initio morbi ingredi, & quoties volet Monialis secundùm præscriptum vel consuetudinem Ordinis confiteri, aut dixerit se Confessione indigere, *Portell. Villal. Dia. Barb.* nu. 49. Item, quoties ad veram & propriam consolationem desiderabit communicare, quia rationi congruum est infirmis hoc solatium non negare, *Sanch.* n. 45. *Delb.* d. 41. Et si quidem sit Confessarius Regularis, potest secum ducere socium, quia id habet consuetudo, & postulat decentia, declaravitq; sacra Congregatio, *Delb.* n. 15. si autem ministretur extrema Unctio, potest etiam ingredi, qui ministerio illi deserviat, qualiscúmque sit Sacerdos, qui administret; est enim minùs decens, ut id per fœminam fiat, *Delb.* n. 16. Item ingredi potest Episcopus pro Sacramento Confirmationis dando morituræ, *Delb.* d. 15. Quoad Eucharistiam, hæc excipi potest & deduci à Monialibus, accensis cereis, *Lamas, Sanch.* n. 46. *Delb.* d. 41. n. 17. Non est autem opus speciali licentiâ pro tali socio; nam quando hæc socii præsentia necessaria est ad decentem ingressum, licentia censetur etiam socio concessa, juxta Cap. *Licèt*, De Privilegiis in 6. tenentque cum aliis *Rodriq. Sanch.* n. 47. *Barb.* n. 59. *Delb.* n. 18. qui n. 20. notat Sacram Congreg. voluisse socium habere ultra 50. annos, quod observandum, si commodè fieri potest: item n. 21. notat Sacram Congreg. vetuisse ingredi ad Monialem energumenam exorcizandam. Malefactor etiam posset ad salvandam vitam profugere in clausuram: decens tamen esset remitti extra clausuram ad alium locum, qui gauderet immunitate: quòd si esset crimen non gaudens immunitate, nec vellet exire, posset in clausuram admitti Judex aut alius, qui expelleret, *Sanch.* à n. 57. *Delb.* d. 43.

§. XVII. An & ex quibus causis possint puellæ, viduæ, conjugatæ admitti ad cohabitandum Monialibus, explicant fusè *Sanch. Barb.* à n. 61. *Delb.* n. 46. & 47. sed potiùs attendenda est diuturna praxis in quovis loco: an autem & quas ancillas sæculares liceat habere in Monasteriis, examinat *Sanch.* à n. 65. *Barb.* n. 60. ac 65. *Delb.* d. 48. notántque cum aliis multis *Sanch.* n. 67. *Barb.* n. 68. *Castrop.* §. 2. n. 10. *Delb.* d. 41. à n. 3. justam causam ingressûs non esse, ut mater filiam morti proximam invisat, quia non est necessitas moralis, & præsentia matris majori tristitiâ afficiet filiam; ac ita declarâsse Cardinales testantur *Cucus, Rodriq. Miranda, Gallem.* ad *Trid.* Sess. 25. c. 5. 82.

§. XVIII. Qui potest aliis dare licentiam ingrediendi, etiam potest ex causa ingredi, dummodò socios habeat, uti decidit *Greg. XIII.* apud *Sanch.* n. 25. *Barb.* n. 43. *Delb.* d. 35. Extendit hoc *Castrop.* num. 5. cum *Sanch.* n. 26. ad illos, qui habent delegatam tantùm potestatem dandi licentiam: Item *Sanch.* num. 27. ad Confessarium, si ei daretur potestas alteri concedendi licentiam, quia quivis, per se loquendo, videtur posse uti licentiâ, quam aliis potest concedere. Possunt etiam Visitatores secum sumere socios pro invisendo ædificio, infirmis, dormitorio, officinis, &c. Similiter si Monialis cum licentia peregrinetur aut commoretur in aliqua urbe, potest pro hospitio, aut etiam pro recreatione ingredi aliud Monasterium sui, non tamen diversi Ordinis, uti putat *Sanch.* n. 11. contra *Castrop.* §. 1. n. 4. qui tantùm concedit pro casu, quo non esset hospitium alibi conveniens. 83.

§. XIX. Finitâ causâ ingressûs est statim exeundum, & finitâ causâ egressûs statim redeundum; intellige *statim*, morali modo; nam per brevem moram se adhuc detinere vel emanere, etiam curiositatis aut urbanitatis causâ, non videtur illicitum, *Rodriq. Bonac. Tamb. Barb.* n. 58. *Delb.* d. 52. *Sanch.* n. 69. addens cum *Diana* R. 67. contra *Bonac.* & *Meroll.* si trahat longam moram, posse quidem peccari graviter, sed non incurri censuras: quia præcipuè cadunt super ingressum aut egressum sine licentia. 84.

§. XX. Si quis ingrediatur, aut Monialis egrediatur clausurâ ad duos tantùm pedes, & statim recedat, est tantùm veniale, secundùm dicta l. 1. n. 673. Plura de rigore statuta circa clausuram videri possunt apud *Pignat.* tom. 6. consult. 75. 85.

§. XXI. Circa pleráque hactenùs dicta, uti & dicenda q. seq. sapienter dicit *Sylvius* suprà cas. 5. experientiâ constare: *Quòd in multis locis voveatur & servetur à Monialibus bona clausura, etiamsi ea non servetur cum omni rigore, qui est in Italia; sed modificata juxta personarum, locorum & temporum necessitates;* Et ratio potest esse: quia non fuit visa esse ubique tanta causa inducendi summi rigoris, ubi non sunt tanta pericula & occasiones seductionum. An autem 86.

autem pœnæ ipſo facto incurrantur ſine declaratione, vide *Dianam* ſuprà. Et de his pœnis multa habet *Pignat*. tom. 6. conſult. 75. à n. 248.

87. *Q. 15. Quid notandum ſit circa clauſuram virorum?* ℞. Seqq.

§. I. Ingreſſum mulierum in Monaſteria virorum prohibuerunt *Pius V.* & *Greg. XIII.* utì referunt *Sanch.* in Decal. l.6.c.17. *Barb.* de poteſt. Epiſc. alleg. 102. à n.85. *Caſtrop.* t.66.d.4.p.8. Nomine autem mulierum veniunt ſolæ fœminæ habentes uſum rationis, & etiam fatuæ puberes, quæ ad peccatum cooperari poſſunt, ſecundùm dicta n. 74. & vide *Delb.* de Immun. Eccl. c. 19. dub. 73. Excipiuntur tamen Imperatrices & Reginæ ac earum filiæ cum comitatu ſuo decente, quæ ingredi poſſunt ſine ullo privilegio: quia de ipſis non eſt ulla prohibitio: *Pius V.* autem prohibuit etiam Duciſſis, Comitiſſis ac Marchioniſſis: *Greg.* tamen *XIII.* admiſit fundatrices Monaſteriorum, ſi Regula Ordinis hoc permittat: Verùm iſtæ Conſtitutiones non ſunt ubique in eo rigore receptæ; nam in Germania vidi ſæpiùs ingreſſum permitti Comitiſſis, etiam non Fundatricibus, & apertâ propter has ſemel clauſurâ, quibuscumq; mulieribus ac puellis.

88. §. II. Licèt mulieres à Papa habeant privilegium ingrediendi: ſi tamen ingreſſus ſit contra Statuta Ordinis, quibus privilegium quoad hoc expreſsè non deroget, ingredi non poſſunt.

89. §. III. Etiam prohibentur mulieres ingredi hortos Monaſteriis vicinos, in quibus Religioſi ambulantes cenſentur eſſe intra clauſuram, *Delb.* d. 77. n. 7. attamen non prohibentur ingredi Sacriſtiam, in quam datur ingreſſus è templo, quidquid contradicant *Sanch.* & *Barb.* nam uſus eſt in his partibus contrarius, cùm admittantur mulieres ad Sacriſtias, licèt etiam in Monaſterium habeant alium ingreſſum. Vide *Delb.* num. 9.

90. §. IV. Quoad Reſidentias Societatis JESU, ſi hæ ſint perpetuæ, ac in eis vivatur, utì in Collegiis, non eſt dandus ingreſſus fœminis: oppoſitum fit, ſi tantùm ſint ædes Miſſionariorum, & velut privatæ, *Delb.* n. 15.

91. §. V. *Pius V.* declaravit, licitum eſſe ingreſſum mulierum in Monaſteria virorum causâ proceſſionis, Vigiliæ, Miſſæ, funeris defuncti vel alterius cujúsvis Officii Divini, dum celebratur intra clauſuram, & eò confluit populus, dummodò mulieres non admittantur in officinas internas; ſed *Barb.* dicit, ceſsâſſe iſtam conceſſionem: unde quoad iſta attendenda eſt conſuetudo: vide etiam *Delb.* d. 78. Eſt tamen licitus ingreſſus causâ medendi Religioſo graviter ægro vel læſo, ſi mas peritus deſit.

92. §. VI. Fœminæ temerè ingredientes Monaſteria virorum abſque legitima licentia, incurrunt ipſo facto abſque alia declaratione excommunicationem Papæ reſervatam, utì & Religioſi admittentes eas; hique præt̀ereà incurrunt ſuſpenſionem à Divinis, privationem officiorum & inhabilitatem ad illa. Vide *Caſtrop.* ſuprà & *Delb.* d. 79. & ſeqq.

93. §. VII. Egreſſus diurnus Religioſi è Monaſterio ſuo abſque venia, ſi non fiat animo pernoctandi extrà, eſt tantùm veniale; quale ne quidem erit, ſi fiat ex cauſa cum præſumpta ſaltem venia, quando conveniri non poteſt Superior, *Caſtrop.* p. 7.

94. *Q. 16. An Religioſis licitum ſit audire vel tradere Jus civile?* ℞. Hoc reſolvetur n. 172.

95. Ibidem decidetur, an Religioſus poſſit profiteri Canones.

D U B I U M IV.

Ad quid Religioſus obligetur vi votorum?

96. Reſp. I. Religioſus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium; Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æſtimabilia, quorum dominium vel certè facultatem diſponendi liberam & independentem, in perpetuum abdicavit. Conſtat *ex capite: Non dicatis 12. q. 1. c. Monachi, de Stat. Monach.*

Dicitur I. *Bona temporalia:* quia retinet Religioſus dominium bonorum ſpiritualium, honoris, famæ & ſimilium. Item jus eligendi, præſentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Thom. 2.2. q.186. a.7. Sanch. Moral. l.7. c.18. n.25. Leſſ. l. 2. c.4. d. 5. Lay. l.4. t. 5. c. 7. n. 2.*

Dicitur II. *Dominium vel facultatem diſponendi,* propter Religioſos Societatis JEſu, qui poſt emiſſa vota retinent & acquirere poſſunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale de iis pro ſuo arbitrio diſponendi vel utendi; in cujus abdicatione eſſentia Religioſæ paupertatis conſiſtit. *Sanch. n. 23. & 28. Laym. n. 3.*

Dicitur III. *Independenter:* quia Religioſus, etiam profeſſus, poteſt habere peculium dependens & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. *Lay. n.12. Unde ſequentes Caſus reſolvuntur:*

I. Non repugnat voto paupertatis, quòd Religioſi habeant bona in communi, etiam immobilia: Imò ſine conſenſu Papæ non poſſunt ſe obligare communitati, quòd ea nunquam ſint acquiſituri: quia præjudicarent immunitati Eccleſiaſticæ. *Lug. Reſp. mor. l.3 d.8.* Neque poſſunt fructus ſeu reditus à donatore deſtinatos ad ea emenda applicare ad uſus alios, v. g. ſolvenda debita, &c. *Ibid. d. 10.*

II. Non repugnat paupertati, ſi Religioſo detur villa vel alius locus adminiſtrandus nomine Monaſterii, idque in Monaſterii commodum: Imò nec repugnat, ſi detur in commodum vel incomodum ipſiusmet Religioſi aliquod Eccleſiaſticum Beneficium. Quo caſu competit ei adminiſtratio redituum, quos ad ſui ſuſtentationem piáſque cauſas applicare poteſt, juxta Canonum conceſſionem: quod reliquum eſt, pertinet ad Eccleſiam vel Beneficium, cui ſervivit: ac conſequenter donationes de reditibus beneficii factæ ab eo in uſus non pios, invalidæ ſunt, & contra juſtitiam, neque accipientes poſſunt tutâ conſcientiâ retinere. *Suar. to.4 de rel l.5. Mol. de juſtit. to.2. d.276. & c. communiter.* Ratio: quia non habent dominium dictorum redituum, *Lugo de juſt. d.4. ſ.1.* Nihilominùs *Wading.* apud *Dia. p.8. t.6. R. 133.* probabile cenſet, quòd, etſi illicitè, validæ tamen ſint iſtæ donationes: idémque multò magis de donationibus Epiſcoporum Regularium cenſet cum eodem *Dia. R.132. &c.* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad monaſterium verò pertinent omnia alia, quæ aliunde, quàm ex beneficio acquiruntur, niſi ex conſuetudine cedant Eccleſiæ. *Nav. Azor. t.1 l.12. c.10. q.6.* & *7. Mol. n. 7. Lay. l. c. v. Trid. ſeſſ. 25. c. 2. de Regul.*

III. Non tantùm jure antiquo, ſed etiam poſt Tridentinum probabile eſt, Religioſo in Monaſterio, vel juxta illud manenti, annuatim aſſignari poſſe reditum, ut eo vivat ſuo commodo & incommodo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter Monialibus victum præberi poſſe: ita ut ipſæ ſibi labore manuum veſtes comparent. Ita contra *Azor. Leſſ.* & *Mol.* docent *Sanch. c. 22. Tann. Lay. c. 7.* Qui addit, talem conſuetudinem, ubi viget, non damnandam: probat tamen tolli debere, ſi commodè poſſit, monétque, non ſine urgentiſſima cauſa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem Religioſus, ſi quid ſeu domi, ſeu foris, etiam ex iis, quæ ad victum & veſtitum pertinent, ſine Superioris conſenſu expreſſo, tacito vel præſumpto accipiat, retineat, abſumat, permutet, alteri donet vel accommodet. Ita *Leſſ. l.2. c.41. d. 8.* & *d. 9. n. 79. Sanch. c.19. n.53.* & *c. 21. nu. 32. Suar. to.3. de Relig. l.8. c.17. Lay. nu.4. Azor. c.12.*

Dixi

Dixi 1. *Sine consensu tacito:* quia si Prælatus sciat subditum aliquid accipere, retinere vel expendere, & non prohibet, cùm facilè possit, tacitè consentire & approbare videtur. Unde *Sanch.* n. 7. ait, si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipiendi vel expendendi sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat: Et si Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum, tacitè facultatem concedere censetur donandi aliis, ùt notat *Lay.* monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis & crebrò occurrentibus.

Dixi 2. *Vel præsumpto:* hic enim locum habet, cùm res urget, Superiorque non est præsens: Ad hunc autem, ùt vult *Sanch.* & *Bon.* non sufficit, quòd Superior libenter concederet, si peteres: (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine venia, quod cederet in eversionem disciplinæ Regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere. Addit tamen *Suar.* & *Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus Superioris, libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio: quia tunc censetur rem habere ex voluntate Superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet: ideóque si Superior tantùm sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent *Suar. Sanch. Lay. n. 4.*

V. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. Ratio: quia in iis tantùm habes usum facti, idque precariò, quamdiù Superiori videbitur: estque actus dominii, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. c. 19. n. 115. Lay. n. 6. Less. n. 79.*

VI. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores quidquam possunt expendere, contra quàm Regula Ordinis, voluntas Superiorum vel consuetudo postulat. Ratio: quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. *Lay. n. 9.* ex *S. Thom. &c.*

VII. Si Prælatus permittat subdito, ut bona ex quacúnque causa aut titulo provenientia in usus vanos, turpes aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa & statum suum dedecentia penes se habeat, peccat & Prælatus & subditus contra votum paupertatis: estque talis donatio seu alienatio irrita & restitutioni obnoxia. *Nav. Syl. Valent. Mol. Az. Less. d. 9. Sanch. Lay.* Quia Prælatus non potest dare veniam majorem, quam ipse habet: ipse autem, cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitratu & inutiliter expendere; sed tantùm in Religionis necessitatem & utilitatem. *Vid. C. Lug. de just. d. 3. n. 191.*

Resp. II. Religiosus voto castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa: proindéque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ & sacrilegii. *Less. n. 77.* & *Lay. c. 8.*

Resp. III. Religiosus ex voto obedientiæ obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, secundùm Regulas & Constitutiones Ordinis, sive directè & expresè, sive indirectè & implicitè. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri JESu Christi, vel simili formâ, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare, quantùm potest: sub veniali autem, si aliâ formâ utatur, vel sub nulla; quod consuetudo in Societate JESU approbat. *V. S. Tho. 2. 2. q. 104. Sylv. Sanch. l. 6. mor. c. 1. Less. d. 9. Lay. c. 9. n. 8.*

Porrò quæ indirectè pertinent ad Regulam, *Sylv.* & quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem ejus observationem: *Sanch.* tamen arctat ad res valdè necessarias, sine quibus Regula commodè servari nequit: alioqui enim Superior quasvis corporis macerationes præcipere posset; ordinantur enim ad pleniorem observationem Regulæ. *Lay. l. 4. t. 5. c. 9. n. 11. Less. d. 9. Unde resolves:*

I. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt vel contra Regulam, (nisi Superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra Regulam, ut essent magnæ macerationes, (nisi in pœnam vel ad obligationem votorum necessariæ) vel ut acceptet Episcopatum, *Dian. p. 6. t. 8. R. 33. & alii sex*, vel infra Regulam, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quæ fit secundùm Regulam, v. g. ut obedientia exerceatur.) Nec refert, quòd Regulæ jubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch. c. 2.* & *Lay.*

II. Si Regula Ordinis sub peccato obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio: quia talis Regula non est minùs præceptiva, quàm vox Superioris, & subditus promittens observationem Regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur: proindéque Carthusianus, v. g. carnes edens, & Franciscanus feriâ sextâ non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S. Th. in 2. d. 44. q. 2. a. 3. Val. Sanch. c. 1.* & *4. Vasq. Rodriq. Lay. n. 6. Escob. &c.*

III. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio: quia talis Regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. *S. Th. Lay. n. 7. &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa & bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum: erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliòve inordinato affectu fiat. *Lay. l. c.* Quem ùt plurimùm concurrere, adeóque rarò omni culpâ vacare putant *Valent. Sanch.* & *Suar.* Qui addunt, quòd si quis frequenter & quasi per consuetudinem Regulam transgrediatur, Religiosam disciplinam graviter perturbet, eáque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Lay. c. 9 Sanch. n. 18. v. suprà du. 2.*

IV. Etsi Capitulares novum statutum concedere possint, quo ipsi aliíque postmodum professionem edituri, obligentur; antè tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad Regulam Ordinis nec directè, nec indirectè spectet. *Laym. n. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo Generali, vel saltem Provinciali, (juxta cujúsque Ordinis institutum) concurrente majore parte suffragiorum, & non sit Regulæ difforme. *Vid. Escob. de leg. E. 1. c. 2.* Ratio: quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *Reg. 19. in 6.* Addit *Lay.* & *Sanch.* ex *Sylv.* & *Azor. tom. 1 l. 13 cap. 11. q. 19. Less. d. 9. n. 74. in fine.* Nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quàm Instituti prima forma postulat: quia obligatio obediendi etiam Pontifici provenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium Regulæ Institutum: Si tamen Regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multóque magis Pontifex illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligâsse censetur. *Sylv. Less. Sanch. Lay. ll. cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut, Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est, fieri posse, ùt docet *Laym. Suar. &c.* Ratio: quia verisimile est, quòd aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum DEO tradant.

„ *Quæres:* An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrùm sit res licita, quam Prælatus jubet, vel „justa causa imperandi.

„ *Resp.* I. Communiter teneri, quia tunc melior „est conditio Superioris, qui est in possessione pote„statis præcipiendi: in dubio autem nemo spolian„dus est jure, quod habet; nec dicas, subditum etiam „esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum „parendi.

„ *Resp.* II. Non teneri, si grave damnum obe„diendo timeat. Ratio: quia in dubio favendum est „reo, eique, de cujus damno agitur. Etsi enim sub„ditus non sit in possessione libertatis, est tamen in „possessione juris, quo potest se à periculosis rebus „conservare. *Sanch. 6. mor. c. 3. n. 24. aliique.*

ADDENDA.

97. *Quæst. 17. Quomodo aliquis possit ante vel post ingressum Religionis disponere de rebus suis?* ℟. Quod attinet ad illum, qui vult ingredi Societatem JEsu, videri debent dicta l. 3. p. 2. à n. 1126. Possunt tamen quoad illum & alios adhuc hîc addi seqq.

§. I. Probabiliùs est, quòd decretum *Trid.* Seff. 25. c. 16. de Reg. prohibentis fieri resignationes bonorum, tantùm intelligatur de illis, quæ fiunt post, non autem ante ingressum in Religionem, uti insinuatum est l. 3. p. 2. n. 1126. putántque *Haun.* de just. t. 2. tr. 6. n. 216. & *Pirh.* l. 3. t. 26. n. 55. tantùm intelligi de renunciatione inter vivos. De resignatione Beneficii Ecclesiastici vide dicenda n. 993.

98. §. II. Renunciatio, quæ fit per testamentum aut causâ mortis vel professionis, secundùm *Sanch* in Decal. l. 7. c. 5. *Barb.* de potest. Episc. alleg. 99. n. 32. *Sylvium V. Societas JEsu* Cal 2. *Mangion.* & alios semper revocari potest; censétque in dubio præsumendum esse, quòd facta sit causâ professionis secuturæ, *Castrop.* t. 16. d. 1. p. 17. n. 12. putat certum esse, quòd renunciatio facta à Novitio secundùm formam à *Trid.* præscriptam revocari non possit: alioquin ad eam non requirerentur tam graves circumstantiæ, cùm Novitius quolibet tempore novitiatûs & absque licentia Episcopi possit facere renuntiationem revocabilem: hæc tamen ratio non videtur sententiam illam reddere certam; nam ad quodvis testamentum requiruntur graves solennitates; item, ut Episcopus testari possit, requiruntur præter licentiam Papæ etiam aliæ solennitates: & tamen ejusmodi testamenta manent revocabilia; ideò enim sunt tales solennitates, ut secutâ professione vel morte possit hæres, legatarius vel donatarius jure agere per interpellationem judicis, quod aliàs non posset: nihilominùs tenent cum communi *Sanch.* n. 57. *Barb. Pirh.* t. 31. n. 92. esse irrevocabilem.

99. §. III. Si novitius moriatur, antequam sit validè professus, probabiliùs est, secundùm dicta n. 55. renunciationem factam etiam secundùm formam *Trid.* esse invalidam, quia expressè additur: *Ac non aliàs intelligatur effectum sortiri, nisi secutâ professione:* oppositum tamen tenent *Suar.* & *Pirh.* n. 91. quia videtur tum cessare causa dispositionis, quæ est, ut non minuatur libertas pro egressu.

100. §. IV. Quando renunciatio bonorum fit à professuro expletis 10. mensibus novitiatûs, quamvis professio subsecuta sit irrita: quocúmque tamen tempore posteà ratificatur, vel expressè, vel tacitè, hoc ipso etiam confirmatur renunciatio, *Rodriq. Sanch.* n. 56. *Lugo* in resp. Mor. l. 3. d. 16. n. 5.

101. §. V. Probabiliùs est cum *Sanch.* contra alios, quòd ne quidem mutuum dari possit Monasterio ex bonis Novitii, quamvis hic etiam 16. annis major esset: poterunt tamen parentes Novitii dare ex suis bonis, cum jure repetendi, si filius non profiteatur. Prohibetur etiam à *Trid.* ne aliquid alicujus momenti, attentis facultatibus Novitii, detur Monasterio tempore novitiatûs à Novitio, excepto victu & vestitu: *Ne hâc occasione discedere nequeat, quòd totam vel majorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat, nec facilè, si discesserit, id recuperare possit.* Si autem res magni momenti datæ sint, jubet reddi, etiam cum fructibus, uti notat *Sanch.* Atque hæc etiam intelligi debent de aliis obligationibus bonorum. *Sanch.* n. 20. Vide *Lott.* l. 3. q. 26. n. 23.

§. VI. Si Novitius Societatis JEsu per testamentum disponat de rebus suis sine facultate Superioris, 102.
Mol. dicit peccare, sed *Sanch.* c. 3. n. 5. negat, quia est sui juris, & potest semper revocare: renuntiatio tamen bonorum, quæ in Societate fit post vota, vel etiam ante vota post annum primum novitiatûs, est absoluta & irrevocabilis, secundùm dicta n. 56.

§. VII. Scholasticus Societatis JEsu, quamvis illicitè, validè tamen testatur de rebus suis sine licentia 103.
Superiorum, *Suar. Sanch. Castrop.* d. 3. p. 2. n. 7. *Lugo* in resp. Mor. l. 4. d. 6. *Pelliz.* t. 4. c. 2. à n. 157. contra *Mol.* & *Less.* Tale tamen testamentum est à Superiore irritabile, quamdiù testator vivit, sed non eo mortuo, quia voluntas defuncti non ampliùs subordinatur voluntati Superioris, cùm non sit ampliùs subditus, *Lugo* de just. d. 3. n. 81. Et renunciatio in favorem Collegii extra Provinciam, aut constituti sub dominio alterius Principis, per se loquendo, non deberet admitti à Generali, si per hoc timeretur offensa; in favorem autem loci in Provincia admitti non potest, nisi à Generali, nisi, uti nunc habet usus, non sit supra 100. Imperiales, ad quos licentiam dare potest Provincialis: potéstque Generalis acceptare tale legatum, etiam mortuo Scholastico testatore: quia quamvis donatio secundùm aliquos sit invalida, donatore mortuo ante acceptationem: (cujus tamen oppositum cum aliis docet *Lugo* d. 23. n. 75.) nihilominùs legatum est validum; summa enim est disparitas: quia omne legatum priùs post mortem validè acceptatur: Et in mortis periculo, quando Generalis consuli non potest, potest Provincialis, aut eo absente, Superior localis dare Scholastico licentiam condendi testamentum: atque etiam sufficit licentia Provincialis, quando testamentum fit proximè ante professionem, per quam statim redditur omninò irrevocabile, *Lugo* d. 3. n. 116. Et idem est, si fiat proximè ante mortem sub ratihabitione Generalis. Vide etiam *Pelliz.* suprà. An sit simonia pacisci de aliqua summa danda, si quis velit admitti ad Monasterium, dictum est l. 3. p. 1. n. 187.

Q. 18. Quid prætereà notandum sit circa votum 104.
paupertatis in Religioso? ℟. Seqq.

§. I. Paupertas violari potest purè utendo re aliquâ absque licentia Superioris; nam suppositâ illâ sententiâ, quòd usus etiam licitus facti separari possit à dominio, Religiosus sine licentia utens pecunia, cujus dominium relinquet apud externum, peccabit contra paupertatem, & dicetur proprietarius, non quòd habeat dominium proprietatis, sed quia habebit vitium proprietatis, utendo illâ pecuniâ tanquam suâ; vovens enim paupertatem abdicat se potestate utendi re tanquam suâ; utitur autem re tanquam suâ, si illâ utatur independenter à voluntate Superioris.

§. II. Religiosus admittit vitium proprietatis, & 105.
peccat contra paupertatem, si sine ulla licentia Superioris apud externum comedat, aut bibat; quamvis enim externus dicat se velle retinere totum illius cibi & potûs dominium: tamen talis modus consumendi censetur in æstimatione morali usus rei tanquam suæ. *Nec obstat*, quòd Religiosus non peccet admittendo, v. g. ignem aut suffitum sibi factum ab externo; *nam* in his habet se merè passivè, & externus dicitur illum ignem aut suffitum ipsemet consumere in gratiam Religiosi: econtrà si Religiosus comedat, aut bibat, ipsemet consumit, & maximè activè se habet, cùm illum cibum & potum accepret in suum usum, sibi appli-

applicet, & eundem sumat in alimentum, ita *Suar.* de Relig. t.3.l.8.c.11.n.42. *Sanch.* in Dec.l.7.c.19.n.53. *Amic.* de just.d.14.n.57. *Tamb.* in Dec.l.8.t.1.c.2.§.5. n.10.& alii contra *Lugo* de just.d.5.n.51.qui quamvis non affirmet absolutè: attamen inclinat in eam sententiam, quòd Religiosus etiam comedendo & bibendo habeat se tantùm passivè; sed oppositum satis constat ex dictis: rectè tamen notat *Tamb.* n.11.& c.1.n.2. sæpè excusari à mortali; ideóque etiam *Suar.* nu. 43. dicit regulariter non perveniri ad mortale, nec, per se loquendo, regulariter æstimari materiam gravem in ordine ad paupertatem. Vide dicenda n. 133.

106. §. III. Professus non potest sibi acquirere dominium rei donatæ vel emptæ; hinc si det sæculari, & vicissim ab eo recipiat aliquid, quod recipit, acquiritur Monasterio, quod dat, manet Monasterii, *Bonac. Baun.* & alii, quamvis oppositum dicant probabile *Pelliz.* & *Diana* p.10.t.14. R.2. putantes id, quod sæcularis reddit professo, censeri posse æquivalenter restitutionem illius, quod à professo accepit.

107. §. IV. Ut licentia Superioris excuset à violatione paupertatis, debet esse obtenta sine dolo; dolus autem est, si taceas id, quo declarato non solet dari licentia, vel si falsò exprimas tale, ob quod concedi solet, *Suar. Sanch. Castrop.* tr. 16. d.3. p.23. n. 1. Aliud est, si ea taceas, vel falsò exprimas, quibus non obstantibus solet concedi licentia, quamvis difficiliùs, *Suar. Castrop.* suprà.

108. §. V. Non est contra paupertatem acceptare aliquid sub conditione licentiæ obtinendæ, aut etiam donare, dummodò res recuperari possit, si negetur licentia; quia cùm conditio nil ponat in re, *ac* ipsâ suspenditur actus, *Lugo Pelliz.* tr.4.c.2. n. 438.

109. §. VI. Certum est ad licitè acceptandum vel expendendum sufficere licentiam præsumptam, quando Superior conveniri non potest, & urget occasio, *Suar.* n.3. *Castrop.* n.6. Item certum existimo, inquit *Castrop.* sufficere licentiam tacitam, licèt Superior conveniri posset: per hoc autem distinguuntur licentia præsumpta & tacita, quòd præsumpta non supponatur de facto existere, sed tantùm existitura, si peteretur; & aliquando etiam vocatur interpretativa: econtrà tacita censetur de facto existere, vel quia virtute in alia expressa continetur, vel quia ex circumstantiis prudenter colligitur adesse: sic si Superior tibi concedat veniam peregrinandi, nec prohibeat aliquid recipere, & recepta expendere, eo ipso censetur consensisse, nisi tibi providerit de necessariis, *Suar.* n.7. Item si consuetudo sit aliqua dandi vel recipiendi, & Superior non revocet, eam approbat, *Suar. Sanch. Castrop.* Item si sciat aut videat fieri, & non prohibeat, cùm posset, quia in dissimulatione continetur quædam approbativa voluntas, *Sanch. Castrop. Pelliz.* n.417. secùs esset, si difficulter impedire posset, eò quòd v.g. timeret, ne domus turbaretur tuis querelis: tum enim purè permittit, & non excusaris, *Nav. Mendoza, Rodriq. Suar. Sanch. Castrop.*

110. §. VII. Si licentia præsente Superiore sit tantùm præsumpta: quia nempe credis Superiorem daturum licentiam, si peteres: & tamen non petis præ verecundia vel alio respectu humano, docent *Nav. Sanch. Castrop. Bardi* de Consc.d.6.c.3.§.9. ad summum fore veniale ex illa operari, quia facis dependenter à voluntate Superioris saltem futura, si peteres: huic doctrinæ meritò contradicunt *Busenb.* suprà, *Eliz.* l.4. q.15.§.3. in fine, *Lugo* d.3. n.124. nam si ad vitandum mortale sufficit credere, quòd licentia daretur, si peteretur, nunquam petenda esset; nam vel creditur, vel non creditur danda: si creditur, jam non est opus petere, poterit autem ferè semper probabiliter præsumi dandam ab aliquo saltem mediato Superiore: si non creditur, stultè petitur: ergo nunquam esset petenda in ordine ad vitandum mortale: itáque dicit *Lugo* n.125. tum tantùm posse sic procedi ex præsumpta licentia quando Superior ita est invitus solùm quoad modum, ut ratione modi, qui displicet, non sit etiam invitus quoad substantiam: solus enim modus tum manet contra voluntatem Superioris: de cætero si Superior ratione talis modi teneatur esse invitus etiam quoad substantiam, licentia præsumpta non sufficit; tenetur autem sæpè ex vi officii, etiam sub mortali, sic esse invitus, ne alioquin dissolvatur disciplina & observantia paupertatis: & simile dat *Lugo* de dispensatione; nam licèt scias Superiorem hanc daturum, si peteres: tamen peccas operando illâ non petitâ, dum peti potest; admittit tamen n. 126. aliquando sufficere præsumptam ad hoc, ut Superior sit invitus tantùm quoad modum; nam si adsim Principi, qui ostendat se optare Reliquiarium meum, prudenter judico, Superiorem non esse invitum, ne quidem quoad modum, ut statim dem; si tamen Princeps optaret à me priùs peti licentiam, & nihilominùs eâ non petitâ statim darem, Superior adhuc non esset invitus quoad substantiam, sed tantùm quoad hunc modum. Requiri autem certitudinem moralem de futuro consensu Superioris, diximus l. 1. n. 821.

Objicies: Consensus præsumptus Domini excusat à furto, secundùm dicta l.3.p.1. n.946. & 1033. Item excusat à restitutione, secundùm dicta l.3.p.2. n.462. ergo similiter à violatione paupertatis. ℞. N. cons. quia cùm Dominus tantùm attendat ad suam utilitatem, regulariter præsumitur, quòd displicentia talis modi non afferat displicentiam gravem quoad substantiam: econtrà Superior Religiosus debet attendere ad bonum commune Religionis, quod graviter pateretur, si invitus quoad talem modum non esset invitus quoad substantiam.

§. VIII. Si res ex tacita vel præsumpta licentia sit consumpta, non esse opus manifestare Superiori, putant *Suar.* & *Sanch.* quod verum esse dicit *Lugo*, etiamsi illicitè & absque ulla licentia esset consumpta: quia subditus non utetur ampliùs re illâ, nec Superior potest ampliùs circa illam disponere: si tamen sit vendita aut donata alteri, manifestari debet, quia mansit Monasterii, quod habet jus repetendi. 111.

§. IX. Si licentia tibi sit debita, & injustè negetur, ita ut injustitia negationis teneat se ex parte Superioris, non ideò tibi licitus est usus, sicuti si injustè tibi negetur dispensatio, non ideò deobligaris; si autem licentia tibi ex parte tua debeatur, eò quòd à Religione jus habeas, ut tibi concedatur, sufficit, ne votum violes, quia licentia tum jure ipso conceditur à Religione; hinc si Superior non suppeditet tibi necessaria ad victum vel vestitum juxta morem tuæ Religionis, licèt simul negaret tibi licentiam acceptandi ab externis, licitè acceptares; nam saltem subordinatus ejusmodi Superior nequit te obligare ad paupertatem strictiorem promissâ, id est, ultra Religionis tuæ modum, *Castrop.* n.10. quæ tamen cautè intelligenda sunt; nam vix poterit prudenter præsumi veniam injustè negari à Superiore, qui habere potest ex circumstantiis causas nobis ignotas. 112.

§. X. Si Superior illicitè det licentiam, *Nav. Sanch.* à n.21. *Castrop.* p.23.n.4. dicunt, subditum illâ utentem peccare contra paupertatem, quia licentia illa est nulla; hinc dicunt ipsummet Superiorem ita utentem peccare contra paupertatem: contradicit *Lugo* n.130. quia aliàs subditus magis peccaret contra paupertatem, si Superiore mandante furaretur, quod quamvis concedant *Castrop.* & *Pelliz.* n. 419. tamen negant *Suar.* & *Sanch.* n. 55. *Si dicas*, subditum non furari sibi, sed Monasterio: & ideò non esse proprietarium, *similiter* dico non expendere nomine suo, sed Superioris: adeóque etiam non esse proprietarium: docet nihilominùs rectè *Lugo* à n.131. & consentire videtur *Pelliz.* n. 437. quamvis talis subditus proprietarius non sit, cùm propriâ auctoritate nil usurpet tan- 113.

tanquam suum; attamen posse peccare contra paupertatem, si non retineat statum pauperis, quem in se conservare tenetur.

114. §. XI. Si Superior det licentiam ad usus illicitos vel superfluos, *Nav. Sanch. Castrop.* & *Busenb.* ex eadem ratione dicunt, tam Superiorem, quàm subditum sic utentem peccare contra paupertatem, ac prætereà ejusmodi licentiam esse invalidam; hinc si res pretiosa Religioso non sit, nec putetur pro se vel aliis usui futura, uti si ei donetur lapis valens contra morbum comitialem, quo nec ipse, nec alius, ubi erit, putetur laboraturus, docet *Less.* in auct. v. *paupertas Religiosa*, cas. 3. Superiorem non posse ei relinquere, si aliò migret: econtrà *S. Anton. Sylv. Turrecrem. Less.* ipse alibi, *Tabien. Az. Graff.* aliique plures apud *Sanch.* n. 20. & cum *Lugo* n. 137. dicunt ejusmodi licentiam esse validam: adeòque subditum non peccare contra paupertatem, & videtur consentire *Pelliz.* n. 419. dicitque probabile *Diana* p. 3. t. 2. R. 65. quia si subditus cum licentia Superioris emat superflua, nemo dicet, emptionem esse invalidam: ergo transfertur dominium pretii: ergo consensus Superioris fuit validus; similiter si subditus cum licentia Superioris admittat superflua ab externis, acquirit Monasterio: ergo licentia illa est valida, nec peccat contra paupertatem, si conservet statum pauperis, secundùm antedicta, quem conservare potest, licèt cum licentia Superioris parvo sumptu conduceret meretricem, uti notat *Lugo* n. 135. Et ideò etiam si Religiosus cum licentia Superioris det externo aliquid etiam ad usum turpem, externum ad restitutionem non obligant *Bann. Lop.* & alii viri docti, quidquid contradicant *Silv. Mol. Rodriq. Sanch. Castrop.* n. 5. notátque *Rebell.* saltem sæpè præsumi Religionem consentire, ne periclitetur fama Superioris vel subditi. *Nec obstat*, quòd Superior non sit dominus, sed tantùm administrator; ipsi autem non sit commissa potestas sic administrandi; *Nam* 1. Saltem Monasterium est dominus, & disponere potest de rebus suis etiam ad usus illicitos; præsumitur autem sæpè consentire, uti notavit *Rebell.* 2. Licèt Superior sit tantùm Administrator: tamen si nullum Monasterio inde nascatur damnum, nullo jure scitur, esse ejus potestatem restrictam ad solos usus licitos: atque ita potest Superior subdito dare generalem facultatem admittendi omni mense aureum, non restringendo ad admissionem licitam vel illicitam, *Lugo* n. 139. Et quamvis plurimi cum *Sanch.* n. 30. dicant, si Superior det absolutè licentiam, censeri limitâsse intentionem ad solos usus licitos, quorum sententiam *Lugo* nu. 142. fatetur communem & probabilissimam: tamen dicit oppositum non esse improbabile, quod ut verum absolutè tenent *Bann. Lop. Rebel. Salas*, ac probabile dicunt *Sayr.* & *Diana*: quia generaliter concedens licentiam vult, quantùm potest, tollere impedimentum, quod esset ex defectu licentiæ, relinquendo usum conscientiæ subditi, sicuti si quis petat à te mutuam vel commodatam pecuniam, das illam generaliter ad omnes usus, nec restringis ad usus licitos; sed neque cooperaris, etiamsi ipse adhibeat ad illicitos: fatentur tamen omnes communiter cum *Sylvio* p. 1. v. *Abbatissa*, Superiorem peccare contra paupertatem, si cum damno Monasterii passim pro sua libertate de ejus bonis sine justa causa disponat: quales autem donationes sint Religiosis illicitæ, dictum est l. 3. p. 2. n. 808.

115. §. XII. Si Superior antecedens dederit mihi licentiam, valet, etiamsi ipse ab officio decesserit, *Lugo Dicast. Diana* p. 11. t. 8. R. 54. Econtrà quamvis Superior licitè acceptet pro se aliquid, tempore, quo est Superior, ac etiam licitè retineat tempore, quo non est Superior, uti rectè *Lugo* contra *Dicast.* attamen non poterit expendere sine licentia moderni sui Superioris, quia tantùm aliis, non autem sibi ipsi poterat delegare seu committere potestatem ad exponendum pro tempore sequenti, cùm inter delegantem & delegatum debeat esse distinctio.

§. XIII. Valet licentia priùs negata à Prælato Superiore, si nullâ hujus factâ mentione eam obtineas à Prælato inferiore, etiamsi per Regulam præscribatur, ut indicetur inferiori, cur negârit Superior. Ratio est: quia inferior habet de se potestatem ad hoc, uti suppono, & ignorantia negatæ ab alio licentiæ habet se per accidens. *Pelliz.* n. 416. Et quamvis Prælatus Superior prohibuisset inferiori dare talem licentiam: attamen adhuc validè daret, dummodò non sit addita clausula irritans factum: quia non ideò erat Prælato inferiori sublata sua potestas ordinaria; multa autem fiunt illicitè, quæ tamen valent, *Pelliz.* n. 436. Et idem est, si per statutum Ordinis prohibeatur, ne Superior det licentiam accipiendi aliquid, v. g. à consanguineis; nam si licentiam det sine causa, tantùm agit contra statutum, fortè non obligans sub culpa, sed tantùm ex Regula; si autem det cum causa, nullo modo peccat subditus, cùm Superior possit ex causa dispensare in ejusmodi statuto: aut saltem acceptare poterit ipse Superior nomine Monasterii, & tum si det subdito, certò evitabitur omnis culpa, *Pelliz.* n. 446. 116.

§. XIV. Si Religiosus peregrinus fiat subditus Superiori loci, in quo est, uti fit in Societate JESU, hic potest dare licentiam, ut donet & acceptet, nec opus est posteà licentiâ alterius Superioris, *Pelliz.* à n. 421. Si autem aliquid donet vel recipiat sine licentia Superioris, quem habet, volens per litteras petere licentiam ab alio Superiore, v. g. à Provinciali vel Generali, quem putat fore faciliorem, dicit *Pelliz.* n. 423. non peccare contra paupertatem, sed tantùm venialiter contra obedientiam: & ita docet etiam cum aliis *Sanch.* apud *Pelliz.* n. 424. Religiosum non peccare, nisi venialiter, si absque ulla venia hujus Superioris acceptet ac retineat aliquid ad breve tempus, quo adveniet alius Superior, vel quo scribat Provinciali. 117.

§. XV. Si acceptes rem Superiori tradendam, rarò potest esse mortale, *Castrop.* p. 21. n. 5. si autem absolutè acceptes, cogitans donare Titio, cui etiam dones sine licentia, peccas: quia res per acceptationem tuam jam erat Monasterii: econtrà si non acceptes, sed à donante petas facultatem ejus nomine dandi Titio, non peccas, *Suar. Sanch. Castrop.* p. 22. n. 4. *Diana* p. 1. t. 6. R. 8. aliique multi; quod verum esse dicunt multi cum *Sanch. Castrop. Diana* p. 3. t. 2. R. 65. quamvis donans non sciat, cui donare velis; sed id tuo arbitrio relinquat: quia relicta tibi sola personæ electio non immutat rem: si tamen tibi det rem, non determinans ejus usum, sed relinquens tuo arbitrio, ut nomine ejus in usum, quem voles, expendas: ita ut etiam tibi possis applicare, *Suar.* c. 15. n. 16. putat te sic acceptando sine licentia Superioris peccare contra paupertatem; sed excusat *Castrop.* suprà, si nolis tibi applicare, nisi dependenter à Superiore: hinc etiam *Suar.* suprà & *Lugo* d. 2. n. 54. dicunt, si acceptas cum intentione expendendi nomine donantis in usum aliorum, & non in utilitatem vel commoditatem tuam, te nullo modo peccare: docentque universaliter etiam *Sanch.* c. 30. n. 4. *Diana* p. 1. t. 6. R. 29. & alii nullo modo peccari contra paupertatem, si acceptentur eleemosynæ distribuendæ in pauperes etiam non designatos à donante: quia distribuens per hoc nihil dominii acquirit, & jus distribuendi non est dominium, nec usus-fructus, nec usus, sed tantùm potestas disponendi nomine alieno, quod non facit proprietarium. Vide *Sanch.* 118.

§. XVI. Si habeas licentiam dandi aliquid Cajo, & des Titio, non peccas, nisi Superior dederit licentiam pro Cajo ob peculiarem rationem, negaturus, si petivisses pro Titio, *Pelliz.* n. 275. 119.

§. XVII. Si Titio Religioso detur licentia dandi aliquid, quod dari solet Religiosis vel externis, hoc ipso secundùm aliquos cum *Diana* p. 3. t. 2. R. 65. Cajus ejusdem 120.

ejusdem Superioris cum Titio subditus habet licentiam acceptandi, quia dare & accipere sunt correlativa: ergo licentia ad unum censetur etiam esse ad alterum; potestque Religiosus, cui volet & solet dari, ejusmodi rem dare, quam habet cum licentia Superioris, & non solet concedi ad usum Religiosi, sed ad distribuendum aliis, *Sanch. Bonac. Pelliz.* n. 428. Similiter habens licentiam generalem acceptandi & dandi, potest vi talis licentiæ emere & vendere, *Lug. Pelliz.* n. 315. Qui tamen habet licentiam acceptandi & dandi v. g. Munuscula aliis, non ideò potest vendere, quia scitur eam non esse mentem Superiorum illa concedentium.

121. §. XVIII. Habens licentiam quotidie acceptandi medium aureum, si eâdem die acceptet à pluribus aut successivè plures medios aureos, peccat; nam privilegium, quod est contra communem obligationem, est strictæ obligationis, uti dictum est l. 1. n. 839. Accedit, quòd moraliter coalescant in unam majorem summam, quàm quæ licita est ei, *Diana* & alii cum *Burgh.* cent. 3. cas. 59. Et ut materiæ leves furti non coalescant, requirunt *Fill.* tr. 31. n. 244. & *Diana* p. 1. t. 6. R. 34. saltem medium mensem; & idem putat hîc dicendum *Burgh.* ita ut velit intra duos menses non nisi quatuor ejusmodi acceptationes fieri, licèt fortè non semper post unam interlabantur duæ septimanæ.

122. §. XIX. Si Religiosus mittatur Romam, censetur habere licentiam ibi emendi spiritualia munuscula & distribuendi, cùm redierit, dummodò non fiant expensæ admodùm excedentes, uti aliis consultis resolvit *Pelliz.* n. 431.

123. §. XX. Religiosi iter agentes vel extra claustra degentes facere possunt, inprimis moderatas eleemosynas; id enim pietati & Religioni conforme est; deinde & donationes aliquas leves pro accepto beneficio, vel pro significatione amicitiæ, vel pro conciliandа aliorum voluntate in favorem Religionis, *Suar.* à n. 11. *Castrop.* n. 3.

124. §. XXI. Si Religiosus administret officium curæ animarum, quòd sit beneficium saltem manuale, potest habere administrationem proventuum & etiam bonorum immobilium annexorum, uti probabiliter *Nav.* si autem id, quod ei commissum est, non sit beneficium, sed v. g. Vicaria ab Episcopo non instituta, sed solùm constituta ad tempus ob aliquam necessitatem: attamen habens bona immobilia annexa, Superior non potest ei dare licentiam, ut ea administret, *Trid.* Sess. 25. c. 2. de Regul. Si autem non habeat administrationem, nisi aliquorum mobilium & emolumentorum, Superior concedere potest, *Less.* in auct. v. *Paup. Relig.* cas. 4.

125. §. XXII. Si Religiosus sine licentia sumat rem è loco publico, ac utatur, & posteà reponat, *Az. Villal. Faber* dicunt non peccare contra paupertatem, quia non ideò de illa disponit; *Sanch.* & *Faust.* dicunt peccare: quia usus ipse, qui fit sine licentia, est actus dominii, secundùm dicta n. 104. *Diana* p. 1. t. 6. R. 40. dicit, utrámque sententiam esse probabilem: secunda tamen est probabilior, & tenenda, nisi sit licentia generalis vel præsumpta.

126. §. XXIII. Religiosus longo tempore, scilicet per annum, utens sine licentia re alienâ notabili, aut eam occultans, ne auferri possit, peccat mortaliter, *Suar. Castrop.* p. 21. n. 3. si tamen habeat palàm, etiamsi Superior non possit rescire esse alienam, *Az. Coriolan. Homob.* & alii cum *Diana* p. 3. t. 2. R. 65. dicunt, non peccare mortaliter, si velit uti tantùm ad tempus; *Castrop.* contradicit, si ad longum tempus uti velit.

127. §. XXIV. An Religiosus possit inire contractus, & Monasterium ejusmodi contractibus obligetur, videri possunt *Onn.* de contr. d. 4. s. 8. & *Castrop.* hîc d. 3. p. 15. & 16. Et speciatim, si Religiosus ex rebus ad usum sibi concessis mutuet alteri sine licentia, peccat; si tamen certus sit de restitutione, & commodet, etiam externo, non peccat mortaliter, quia non transfertur dominium, nec res fit notabiliter deterior, uti suppono; usus autem temporalis non est tanti, ut censeatur esse materia mortalis, *Laym. Sanch. Diana* p. 1. t. 6. R. 37. & alii. Idem de mutuo dicunt *Led.* & *Pelliz.* n. 281. quia quamvis per mutuum transferatur dominium, tamen vel hîc non transfertur, vel cùm restitui debeat, nec Monasterio causandum sit grave damnum per illam carentiam temporalem, actus ille mutuandi videtur esse quid leve.

§. XXV. Religiosus non peccat mortaliter, si commodato accipiat rem, licèt magni valoris absque licentia, *Pelliz.* n. 284. Aliud est, si accipiat mutuò, quia tum vult acquirere dominium: putant tamen *Suar. Pelliz.* nu. 283. non esse mortale accipere 10. aureos mutuos ad breve tempus. Quòd si rem, quam accipit mutuam, aut quam quomodocunque acceptat absque licentia, non vellet acquirere sibi, sed Monasterio, cui etiam posteà extraderet, regulariter loquendo non erit mortale, quia eò usq; præsumitur consensus Superioris quoad substantiam, *Suar. Castrop. Pelliz.* n. 267. 128.

§. XXVI. Si Religiosus absque licentia pecuniam alienam permisceat suæ, licèt alienę dominium acquiratur, si permiscens id intendat, secundùm dicta l. 3. p. 2. n. 118. attamen non videtur grave contra paupertatem, quia commutatio illa est valdè materialis & accidentalis, tenebiturque æquivalentem ex eodem cumulo restituere, *Lugo* d. 6. à n. 162. Quòd si mel alienum misceret vino suo, ut faceret mulsum, peccaret contra paupertatem, quia notabiliter imutaret vinum, & Dominus mellis partialiter acquireret dominium vini, vel saltem Monasterium obligaretur Domino mellis pretium solvere; talem autem permutationem non potest facere Religiosus absque licentia. 129.

§. XXVII. Si quis sine licentia permutet cum externo res sui Monasterii, & Monasterium per hoc non patiatur damnum, *Lop. Rodriq. Petr. Led.* & alii, quorum sententiam *Diana* p. 1. t. 6. R. 38. vocat probabilem, dicunt non ideò peccari, quia res accepta videtur esse æquivalenter prior, & adesse censetur interpretativa licentia: Alii cum *Sanch.* c. 19. n. 67. probabiliùs contradicunt, quia permutatio est actus dominii vel saltem usus rei tanquam suæ. 130.

§. XXVIII. Est contra paupertatem, si Religiosus sine licentia fidejubeat, aut accipiat aliquid conservandum in vim contractûs depositi, quia non licet ei tales in se obligationes assumere, *Sanch Castrop.* d. 4. p. 13. §. 4. Non esset tamen contra paupertatem, si acceptaret aliquid tantùm in fidam custodiam, *Castrop.* d. 3. p. 21. n. 6. 131.

§. XXIX. Si Religiosus absque licentia faciat & donet amico, v. g. picturam magni valoris, peccat, quia opus factum statim erat acquisitum Monasterio: si tamen ille amicus antecedenter petiisset ac subministrâsset materiam; Religiosus autē fecisset pro ipso, non peccaret, quia potest sine licentia operam suam gratis exhibere alteri, *Bonac. Valer. Diana* R. 6. *Pelliz.* n. 295. 132.

§. XXX. Quoad quantitatem gravem, loquendum esse de Religiosis, sicuti de filiis-familias, docent *Sanch. Rebell.* & alii cum *Fagund.* in Decal. l. 7. c. 5. quantùm autem requiratur, ut hi censeantur graviter peccare, dictum est l. 3. p. 1. à num. 1032. Addunt AA. citati Religiosos ordinariè censendos esse velut filios hominum mediocriter divitum, *Lugo* d. 3. à nu. 172. putat Religiosos non esse omninò æquiparandos filiis quoad materiam paupertatis, eò quòd Superior in illis sit magis invitus, non tam ratione damni temporalis, quàm spiritualis, quod præcipuè cavere tenetur, vide *Pelliz.* à n. 254. Notant autem *Suar. Sanch. Castrop. Fagund. Pelliz.* n. 260. necessariam esse minorem quantitatem, si usurpetur res Monasterii, quàm externi: quia Superior ob majus damnum Monasterii est magis invitus. 133.

§. XXXI. Si quis absque licentia recipiat aut expendat 134.

pendat modica usque ad magnam quantitatem, *Nav. Vega*, *Graff. Carbo*, *Leff.* censent probabile esse ista non uniri: adeóque non peccare mortaliter; sed oppositum tanquam probabilius tenent *Sanch. Fagund.* aliique cum *Pelliz.* à n. 257. excipiunt tamen parva comestibilia, quamvis ab initio esset animus illa prosequendi. Vide dicta l. 3. p. 1. n. 1016. quæ hîc applicari possunt.

135. §. XXXII. Licentia data ad majorem summam, quàm dare possit Superior, juvat saltem ad summam, quæ ejus potestatem non excedit, quia in separabilibus utile per inutile non vitiatur, *Pelliz.* n. 442.

Religiosum posse repudiare donum, non tamen hæreditatem sibi oblatam, dixi l. 3. p. 2. n. 1160.

136. *Q. 19. Quid specialiter notandum sit circa paupertatem in Societate JESU & domos illius professas?* ℞. Seqq.

§. I. In Epitome Instituti pag. 248. sic habetur: *Gratis dare debemus, quæ gratis accepimus, nec postulando, nec admittendo stipendium vel eleemosynas ullas, quibus Missæ, vel Confessiones, vel prædicationes, vel lectiones, vel quodvis aliud officium nostri Instituti compensari videatur......* *Prohibitúmque, ne ullus Superior ac ne ipse quidem Præpositus Generalis in eo dispenset; declaratum præterea nullius Superioris super ea re vel licentiam vel dispensationem seu licitam seu validam esse: quæ igitur sic donantur, ut conjectura sit id fieri intuitu ministerii, non sunt admittenda, donec donantes planè intelligant accipi non posse, nisi nomine eleemosynæ, & secluso omni alio respectu: atque hoc eodem modo ipsi quoque largiantur.* Hoc non obstante, imò quamvis in Constit. p. 4. c. 7. §. 3. dicatur non convenire ullam Collegii dotationem admitti cum obligatione ad dandum, v.g. Professorem Theologiæ: tamen hoc non est contra paupertatem vel Constitutiones, quæ tantùm per modum consilii dicunt hoc non convenire: nec ideò pro Monasterio admittitur stipendium, sed ad sustentationem necessariam personæ, *Sanch. Pelliz.* t. 4. c. 2. n. 149.

137. §. II. Stipendia acceptata pro Missis legendis, vel pro peragendis aliis ministeriis spiritualibus, debent restitui ante hæc opera peracta, uti certum est; si autem jam sint peracta, *Sanch.* in Dec. l. 7. c. 28. n. 11. dicit, adhuc esse obligationem restituendi, non ex justitia, sed voto; nec posse tradi Superiori, aut expendi in pios usus, quia etiam Superior obligatur voto non admittere: ergo etiam non expendere admissa. Alii cum *Castrop.* t. 16. d. 3. p. 11. n. 9. negant teneri restituere: quia votum tantum obligat, ut non admittas pro ministeriis faciendis, non autem ut post facta restituas: finis enim voti tum cessat, qui est, ut pro ministeriis nihil admittatur, quia gratis administrari debent. Sententia *Sanch.* videtur probabilior: quia si posteà pro eis admittatur stipendium, non sunt administrata gratis.

138. §. III. Si Titius Sacerdos Societatis legat Missas ad intentionem Sempronii Sacerdotis sæcularis, huic relinquens stipendia, quę acceperat pro Missis legendis, videtur sic distinguendum: 1. Si constituentes Missas specialiter elegerint personam Sempronii, (quod ordinariè non est) v.g. quia creditur legere devotiùs, fieri non deberet, quia sic defraudaretur intentio eorum: attamen tantùm in circumstantia non adeò notabili. 2. Si stipendia multa jam recepta sint à Sempronio, qui nec ea possit restituere, nec satisfacere pro omnibus Missis, Titius posset supplere: quia in istis circumstantiis censetur gratis & ex pura charitate legere, uti ex declaratione *Claudii Aquaviva* colligit *Sanch.* n. 24. 3. Si Titius non recipiat quidem stipendium: attamen circa illud disponat, v.g. dicat Cajo, da stipendium isti pauperi, & ego ad intentionem tuam legam Missam; vel si Sempronio dicat, tu accepta stipendium, ego loco tuo legam Missam, adhuc putat *Castrop.* n. 7. eum licitè agere: quia nec Titius recipit stipendium, nec Cajus illud dat pauperi vel Sempronio nomine Titii, sed suo, licèt Titius det occasionem, gratis offerendo Missam, non aliter ac si Cajus daret pecuniam pauperi vel Sempronio, quia Titius ab eo petivisset; sed hæc sententia communiter reprobatur, teste *Pelliz.* n. 137. hinc *Rodriq. Fagund. Sanch.* n. 15. & 16. dicunt, Titium illicitè agere, quia sic disponendo circa stipendium per quendam quasi contractum: *facio, ut des*, virtualiter acceptat stipendium, illúdque redonat alteri, quorum utrúmque est contra votum paupertatis. 4. Si Sempronius jam acceptârit stipen- 139.
dium, Titius nihil disponendo circa illud potest licitè loco Sempronii supplere, Missam legendo, ita *Michaël Vasq. Salas, Castrop.* n. 8. contra *Sanch.* Ratio est: quia nec acceptatur stipendium à Titio, ne quidem virtualiter, cùm circa illud nihil disponat; nec in aliquo defraudetur Cajus: erátque Cajo perinde, per quem legeretur Missa. *Conf.* nam si Titius iturus Coloniam, in favorem Sempronii gratis ferret litteras, ad quas ferendas Sempronius esset mercede conductus, utique Titius non ageret contra paupertatem, nec censeretur sibi acquirere, & Sempronio donare illam mercedem, quidquid in contrarium dicat *Sanch.* n. 19. item, si Titius pro Sacellano ex fundatione obligato suppleat in canenda Missa, non peccat, fatente *Sanch.* n. 18. quamvis Sacellanus pro hoc habeat suum proventum; idem est, si pro aliquo concionetur, Confessiones audiat, &c. qui inde trahat consueta jura: ergo similiter in nostro casu.

Objicies: Sempronius non habet jus vel titulum retinendi illa stipendia, nisi mediantibus Missis Titii: ergo Titius legens Missas confert illi jus & titulum retinendi stipendia, ac proinde idem est, ac si stipendia illa acciperet, & daret Sempronio. ℞. N. ant. nam jus & titulum retinendi habet ex vi donationis onerosæ sive contractûs innominati: *do, ut facias*, quo obligatur ad Missas per se vel alium legendas, quo onere levatur à Titio, qui tantùm ponit Missas velut conditionem, sine qua Sempronius frui non posset illo jure & titulo retinendi stipendia.

Instabis: Saltem obstat decretum III. Congreg. XII. prohibens ipsimet Generali, ne Missas, quæ ad ejus intentionem celebrantur per Societatem, applicet secundùm intentionem cujuscúmque alterius, qui inde lucrum aliquod reportare posset, aut levari oneribus Missarum. ℞. N. ass. nam licèt id prohibeat Generali, in positivis non valet illatio à majori ad minus, cùm possit esse ratio pro uno, quæ non est pro altero; & circa Generalem re ipsâ sunt aliæ causæ, v. g. ut liberetur importunitate petentium, ut Societati vel alteri fini nos proximiùs attingenti applicet, ne detur occasio faciendæ injuriæ; nam posset Generalis offerre v. g. 100. Missas illi, qui pro his accepisset stipendium: econtrà Sacerdotes Societatis, qui sub peccato non obligantur ad legendas eas Missas, possent non legere: & sic defraudaretur intentio dantis stipendium. Deinde decretum illud est revocatorium illius, quod anteà licebat Generali & aliis omnibus, estque etiam odiosum: ergo non est extendendum ad alias personas; sed hæ manent in possessione libertatis ad hoc faciendum salvo voto paupertatis. Videri potest *Lugo* in resp. mor. l. 4. d. 30.

§. IV. Si quis principaliter voverat curare Missas, 140.
& consequenter secundariò stipendia pro Missis, quia credebat se non posse illas gratis habere, poterit Sacerdos Societatis gratis in ejus favorem legere Missas: sicque, qui voverat, poterit retinere stipendia, *Sanch. Pelliz.* n. 147. Si autem Sacerdos ad Societatem admissus cum onere Missarum debitarum ex acceptis stipendiis, aut jam professus, si post consumpta stipendia non possit per externos eas Missas constituere, potest juvari à sociis, *Pelliz.* n. 145. 146.

§. V. Viri docti è Societate cum *Pelliz.* n. 142. pu- 141.
târunt Sacerdotem Societatis posse titulo gratitudinis celebrare Missas, retento sibi cum venia Superioris stipen-

stipendio, quod accepit pro constituendis Missis, si adsit probabilitas, quòd is, qui Missas voluit, relicturus ei esset ex gratitudine illam pecuniam, si factum sciret.

142. §. VI. Scholasticus Societatis illicitè, attamen validè disponit de bonis suis sine licentia Superiorum, uti dictum est n. 103. An autem peccet etiam Novitius sic disponens, dictum est n. 102. De cætero Scholasticus à Superiore jussus disponere de bonis suis peccat contra paupertatem, si id non faciat, quia vi voti tenetur non uti re suâ invito Superiore; talis autem retentio est quidam usus sui dominii, *Suar. Castrop.* p. 2. n. 4. Et idem est de Coadjutoribus temporalibus non formatis: intellige autem semper, si sine causa detrectent; hanc enim possunt proponere.

143. §. VII. Si quis pecuniam sibi oblatam relinquat depositam apud alium, penes quem pecuniæ dominium remaneat; vel si eam habeat apud se, ita ut dominium spectet ad alium, & nolit eâ uti, nisi petitâ suo tempore veniâ à Superiore, *Suar. Sanch. Lay.* l. 4. t. 5. c. 7. q. 1. *Diana* p. 3. t. 2. R. 65. negant esse contra paupertatem, quia non acceptat dominium; usum autem non vult, nisi dependenter à Superiore: *Castrop.* dicit esse saltem imperfectum; sed quidquid de hoc sit apud alios Ordines, in Societate statutum est Congreg. 12. decreto 41. ut Superioris licentia, quæ posteà ad talem usum daretur, sit nulla & prorsùs irrita: adeòque talis usus non poterit esse licitus Religioso Societatis.

144. §. VIII. Quoad quotidiana, videntur hæc ex consuetudine tenenda: 1. Est venia generalis ferendi sua resarcienda ad sartorem vel sutorem, non autem accipiendi nova: si tamen illi ferant, quibus commissa est cura, possumus ordinariè præsumere, quòd cum facultate faciant. 2. Si quis cum venia ferat aliquid ex uno Collegio ad aliud, non est opus ostendere in loco, ad quem venit; sed potest hîc uti aut consumere, exceptâ pecuniâ, quæ apud hunc novum Superiorem deponi debet. 3. Ad scripta mutuanda vel donanda censetur esse venia: videtur tamen generalis venia petenda ad pallium, calceos & similia mutuanda; item ad res parvas acceptandas vel dandas. 4. Minister potest dare veniam pro rebus mutuandis, cujuscúmque pretii sint: sed communiter non habet, nisi ad medium Imperialem in pecunia, aut ad rem illius pretii dandam vel acceptandam.

145. §. IX. Si aliqua Confraternitas vel Sodalitas dissolvatur, sacra supellex, quæ huic erat propria, manet ad usum domûs vel Collegii: quia talis præsumitur fuisse voluntas, aut esse consensus Sodalium, quamdiù aliud non rescitur; tales enim Sodalitates non sunt corpus stabile, sed manent dissolubiles ad arbitrium Societatis: & si hæc dimittat gubernationem, hoc ipso dissolvuntur, nec possunt ad alium locum pro libitu transire: ergo præsumendum est, quòd dominium ornamentorum acquiratur loco, in quo fuerant erectæ, *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 12. Ubi ex occasione notandum est, quòd Sodalitates, ut aggregari possint, & frui privilegiis majoris Sodalitatis Romæ, debeant haberi in locis ad Societatem pertinentibus saltem quoad usum liberum, sive per conductionem, sive per concessionem Domini ad aliquod tempus, ita ut Societas primarium usum habeat cum jure ibi manendi, & cæteros expellendi. Vide *Lugo* d. 40.

146. §. X. Ut magis occurratur occasionibus lædendæ paupertatis, Congregatio 12. decreto 38. sic statuit: *De legatis confidentialibus dubitatum, nostrísne liceat acceptare legata, quæ confidentialia vocant, cùm quis testator decedens jubet certam alicui è nostris pecuniæ summam, aut rem à suis hæredibus dari, quam ille juxta testatoris mentem sibi secretò communicatam impendat? Major quidem pars cum Patribus deputatis judicavit, satis & paupertatis observationi & Societatis existimationi consultum videri, si ea tantùm legata confidentialia respuantur, ex quibus videatur utilitas aliqua in Societatem ipsam aut in particulares personas redundare; sed cùm huic decreto intercessum fuisset, re diù multúmque agitatâ Congregatio omnibus interdictum voluit legatorum hujusmodi executionem acceptare, eâque planè ratione, quâ Const. p. 6. c. 3. §. 7. testamentorum executio prohibetur,* his verbis: *Quoad fieri potest, à negotiis sæcularibus abstineant, (qualia sunt testamentariorum vel executorum, &c.) Nec ea ullis precibus adducti suscipiant,* &c. *Præposito tamen Generali, vel qui ab eo facultatem habet, relinquitur facultas dispensandi in casu aliquo necessitatis vel majoris momenti ad finem Divini servitii præfixum;* Ita declaratio adjuncta. Videri potest *Lugo* dub. 29.

§. XI. Domus professa non est capax ad retinenda bona immobilia, aut redditus, aut fructus, qui reditum loco esse possint: est tamen capax propriæ habitationis, villæ vel horti suburbani, uti habetur in Const. p. 6. c. 2. §. 5. Potestque uti fructibus hîc provenientibus, uti pluribus exponit *Lugo* d. 10. 147.

§. XII. Non est licitum domui professæ fructus horti vendere, vel hortum elocare; neque ex uvis facere provisionem vini, neque ex frumentis panem aut cerevisiam: posset tamen seri frumentum, ut à jumentis in herba consumeretur; item est ipsi licitum alere gallinas, & harum ova vel pullos edere; item habere columbas vel apes ad usum domûs; item porcellos, ut suo tempore mactentur; item piscinam, in qua pisces, non tamen in magna copia, adolescant; licitum etiam est habere commune cum aliis jus modicè piscandi in præterfluente amne: quòd si fructus uno anno abundantes non possint à domo consumi, non ideò licitum est vendere ad emenda alia necessaria, uti nec permutare, v. g. uvas cum tritico: quoties enim res est prohibita vendi, etiam censetur prohibita permutari. 148.

§. XIII. Domui professæ licitum est relinquere colono horti fructus, etiam cum potestate vendendi, si volet, ne hortus maneat incultus: retento tamen jure habitationis & recreationis; non est autem licitum accipere unam partem fructuum, relictâ illi alterâ parte velut in mercedem laboris; id enim esset elocare hortum: imò nec videtur licitum cum colono concurrere ad expensas culturæ, & tum pacisci de parte fructuum habenda: quia esset æquivalenter locatio saltem partis horti; hinc multò minùs licitum est vendere partem fructuum ad solvendam mercedem colono; sed si ex cultura redundet in nos pars fructuum vel utilitas, debet aliunde præstari merces colono. Similiter nec licitum est vendere fructus ad necessarias expensas pro fabrica vel sepimentis horti; nam sic censeremur pro his habere annuos reditus. Ratio omnium est: quia bona mobilia non possunt aliter domui professæ fructificare, nisi ad solos usus ejusdem domûs. 149.

§. XIV. Domus professa potest institui hæres aut legataria bonorum etiam immobilium, dummodò hæc alienet, & se exuat omni jure civili ad illa, quamprimùm commodè potest: si tamen desit emptor, potest retinere ad modicum tempus, quale censetur, quod est infra decennium, *Lugo* d. 11. Quòd si ei legetur, v. g. domus, non poterit hanc vendere Titio ad vitam cum potestate recipiendi dominium post mortem Titii; hoc enim esset vel elocare accepto semel & simul illius temporis locagio, vel vendere solum dominium utile retento dominio directo proprietatis; imò nec videtur esse licitum vendere cum pacto retrotrahendi, quando volet pecuniam refundere: quia sic re ipsâ non planè alienaret, nec se exueret omni jure civili ad illam: potest fortè excipi, nisi talis res non esset quidem nunc: attamen prævideretur futura posteà necessaria ad usum, v. g. ad construendum novum ædificium, augendam recreationem, instituendum Col- 150.

Collegium; posset enim censeri tum retineri ad usum proprium, imponendo emptori solam obligationem personalem ad revendendum.

151. §. XV. Si testator obliget hæredem ad offerendos pro eleemosyna omni anno 100. aureos domui professæ, hæc potest acceptare, quia per hoc ipsa nullum jus vel actionem acquirit; sed hæres habet obligationem ad solum testatorem, *Lugo* dub. 7. Si tamen testator relinqueret hæreditatem Collegio cum obligatione annuè numerandi 100. domui professæ, Constit. p. 6. c. 2. §. 2. id prohibent, etiamsi esset ad conservationem templi à testatore fundati, quia non voluerunt penes Societatem esse ullam actionem, dispositionem aut dispensationem ejusmodi rerum domui professæ applicandarum, uti exponit *Lugo* d. 8. & 9. gravari tamen potuit Collegium ad ædificandam domum professam, uti admittit *Lugo* à n. 10.

152. §. XVI. Missionarii, quamvis sint professi, possunt habere reditus, etiam non annexos certo collegio, nisi mediatè, in quantum personæ ipsorum ad certum Collegium spectant; nec est opus, ut vel ipsi Rectori Collegii, vel Collegium de eorum reditibus reddat rationes; sed satis est reddi Provinciali. Similiter ejusmodi Missionarii quoad contractum censûs aliosque similes possunt, quod Rectores: non videntur tamen sine licentia Provincialis posse elocare in perpetuum aliqua accepto nunc simul pretio: quia hoc est in grave præjudicium secuturorum: & hæc conformia sunt praxi, uti responderunt mihi viri docti antehàc Missionarii, & judicârunt Theologi à me interrogati.

153. *Q. 20. Quid circa votum castitatis in Religione sit præterea notandum?* ℞. Seqq.

§. I. Certum est ex communi sensu fidelium, quòd votum castitatis in Religione, imò & in sæculo emissum se extendat, non tantùm ad cavendos actus luxuriæ consummatæ, id est, in quibus intervenit voluntaria effusio seminis etiam extra vas, sed ad alios quóque motus & delectationes venereas cavendas, uti demonstrat *Cardenas* in 1. crisi d. 36. *Nec obstat*, quòd *S. Th.* 1. 2. q. 143. a. un. O. ponat hoc discrimen inter castitatem & pudicitiam, quòd castitas sit circa illa, quæ ordinantur ad generationem; pudicitia autem circa delectationes circumstantes, putà, quæ sunt in osculis, tactibus, amplexibus; *nam* satis se explicavit posteà q. 151. a. 4. docens, pudicitiam versari circa omnia venerea, & pudicitiam ordinari ad castitatem, non quasi virtus ab ipsa distincta; sed quòd pudicitia *magis* respiciat hujusmodi signa exteriora; si autem respiciat magis: ergo saltem minùs respicit alia venerea; hinc a. 2. dicit, quòd castitas propriè sit specialis virtus, habens sibi oppositam specialem malitiam, scilicet concupiscentias delectabilium, quæ sunt in venereis. Adde, quòd per castitatem Religiosam intelligat *S. Th.* continentiam; nam q. 186. a. 4. ait, continentia perpetua requiritur ad perfectionem Religionis, sicut & voluntaria paupertas: atqui q. 155. a. 2. docet, materiam continentiæ universaliter esse concupiscentias delectabilium tactûs in venereis: ergo.

154. §. II. Etiam certum est, quòd castitas, quæ vovetur, se extendat ad actus internos luxuriæ cavendos, nempe delectationes & desideria purè interna, uti habet communissima cum *Carden.* Ratio est: quia vovens se obligat ad castitatem, secundùm receptam ab omnibus in Ecclesia significationem hujus nominis: *Castitas*, quæ comprehendit omnes actus contentos sub 6. & 9. præcepto Decalogi: citátque *Carden.* n. 90. Auctores 22. qui vel in terminis asserunt id esse certissimum, vel omninò supponunt, nec dubitare audent, ex quo consensu Theologorum fit evidentia moralis: ergo licèt *Caram.* & unus Summista contrarium teneat, opinio eorum non est probabilis. *Conf.* quia in quæstione, quæ dependet à significatione vocis, communis sensus omnium vel ferè omnium facit evidentiam moralem; talis autem est hæc quæstio: & eodem argumento evincitur, quòd votum jejunii comprehendat abstinentiam à carnibus; quia vox: *Jejunium* etiam illam significat; de essentia enim vocis significativæ ùt talis est communis usurpatio; communis autem usurpatio vocis: *Castitas* est abstinentia ab omnibus venereis: ergo.

Objicies: S. August. contra Julian. l. 4. & de Civit. l. 1. c. 18. vocat pudicitiam virtutem animæ; virginitatem autem sive castitatem vocat rem corporis: atqui non vovetur pudicitia, sed virginitas aut castitas: ergo. ℞. 1. Non voveri virginitatem, sed castitatem, quæ cum pudicitia respicit etiam interna. ℞. 2. *S. Aug.* non dicit pudicitiam differre à virginitate, quæ est virtus, sed ab ea, quæ est integritas corporis, cùm virginitas, quæ est virtus, non possit violenter auferri; possit autem auferri, prout est integritas corporis, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 917. ideò autem S. *Aug.* dicit, pudicitiam esse virtutem animæ, quia recipitur & conservatur in anima; neque potest ab extrinseco tolli, uti tolli potest virginitas corporis; sed ex hoc non sequitur, quòd pudicitia non respiciat delectationes etiam externas, uti n. 154. dictum est. Adde, quòd castitas, quæ vovetur, secundùm *S. Aug.* etiam sit virtus animæ; nam l. de mendacio c. 19. ait: *Consensio ad impudicitiam corporalem castitatem animi violat*; Et c. 20. ac alibi sæpè repetit has voces: *Castitas animi;* Et cap. 7. 19. & 20. dicit: *Corporalis ergo pudicitia corrumpi, nisi in animo, non potest:* quia nempè est corporalis terminativè & subjectivè in animo; Et ibidem octies repetit pudicitiam corporis; Et Epist. 109. *Ne dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius:* ubi impudicitia non soli cordi, id est, internis affectibus tribuitur, sed etiam oculis corporeis. Denique tom. 9. l. de 12. abusionum gradibus, gradu 5. dicit, duobus modis constare veram pudicitiæ exercitationem, corporis habitu in superficie & animi affectu interno.

§. III. Probabile est, quòd votum castitatis Religiosæ etiam versetur circa actus, qui terminantur ad impudicitiam alienam: ideoq; Religiosum, qui etiam sine propria delectatione concurrit proximè & immediatè, v. g. per tactum ad pollutionem hominis sæcularis, violare votum suum castitatis, ita *Carden.* dicens sententiam oppositam esse damnatam à S. fidei Tribunali. Ratio est: quia qui utitur membris suis ad impudicitiam mortalem, etiam sine delectatione propria, peccat mortaliter contra propriam castitatem; sed qui tactu provocat alterum ad pollutionem, sic utitur membris suis: ergo. *Major* prob. quia si fœmina aut mas sine delectatione propria admittat alterum ad vas naturale vel præposterum, quia utitur vase suo ad impudicitiam mortalem, peccat mortaliter contra propriam castitatem, & committit fornicationem vel Sodomiam: ergo. *Conf.* quia si quis absque delectatione propria dormientem tactu provocet ad pollutionem, peccat mortaliter contra castitatem; idem docet *Sanch.* de Matr. l. 9. d. 23. n. 6. si quis fatuos conjungat ad copulam: sed talis non peccat contra castitatem alienam, quia dormientes & fatui non peccant: ergo contra propriam; imò licèt probabilis sit sententia *Sanch. Castrop. Arriaga, Pelliz.* & *Caram.* Religiosum, qui ex odio vel invidia desiderat impudicitiam alienam, aut suadendo inducit sæcularem ad eam sine delectatione propria, non peccare contra votum suum: contrarium tamen veluti probabilius tenet *Carden.* quia votum castitatis Religiosæ est de materia omnimodæ castitatis, uti habet communis sententia relata n. 3. atqui in omnimoda castitate continetur castitas aversans actus versantes circa luxuriam alienam: ergo. Adde, quòd is non sit verè mente castus, qui desiderat fornicationem alienam; vovemus autem castitatem etiam mentis: & hoc habet speciale 155.

castitas,

castitas, ut actus aversantes luxuriam alienam censeantur actus castitatis propriæ, quia nempe voluntas luxuriæ alienæ est contraria puritati mentis propriæ: ergo.

Objicies: Ergo si Religiosus sine ulla delectatione propria procuret in bestia effusionem seminis; aut saltem si faciat, ut conjuges sibi reddant debitum, peccabit contra castitatem propriam. 2. Ergo similiter peccabit Religiosus contra votum paupertatis vel obedientiæ, si faciat, ut alter sit proprietarius vel inobediens: item peccabit contra præceptum Missæ die festo, qui postquam audivit Missam, causa est, ut alter Missam non audiat. ℞. *ad 1.* N. sequel. quia tales effusiones seminis nequidem materialiter sunt malæ, sed in brutis est merè naturalis & incapax inhonestatis; in conjugibus autem est honesta: ergo concurrendo ad illas sine delectatione propria non est contra castitatem. *Ad 2.* Etiam N. seq. disparitas est, quòd voveatur castitas corporis & mentis, huic autem repugnat inductio ad luxuriam alienam: è contrà non vovetur paupertas vel obedientia mentis, sed hæ spectant tantùm ad perfectionem illorum votorum: similiter præceptum Missæ, quo obligor, tantùm tendit ad auditionem à me ponendam: & ita similia vota aut præcepta interpretatur communis sensus omnium, de voto autem omnimodæ castitatis aliter censent.

Instabis: Nemo vovet castitatem alienam aut procurationem castitatis in alio, ergo nec peccat contra votum, faciendo alium esse luxuriosum. ℞. N. conf. castitas mentis, quam vovet, id comprehendit, ut non intendat luxuriam alienam, uti antè dictum est.

156. §. IV. Peccat contra suum votum castitatis, qui se exponit periculo illud per seipsum violandi, uti ex communi doctrina de periculo, dicetur l. 5. à n. 252. Docétque *Carden.* d. 39. tanquam probabilius, & conformiter ad hìc dicta n. 156. quòd etiam ille peccet contra suum votum castitatis, qui alterum exponit periculo violandi castitatem, quamvis in hoc postremo alii contradicant.

157. §. V. *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 27. n. 13. & alii cum *Diana* p. 6. t. 7. R. 51. dicunt, Titium invalidè professum teneri ad perpetuam castitatem ex voto simplici castitatis, quod includatur in voto solenni; sed si ratio valet: ergo etiam ex voto simplici tenebitur ad paupertatem & obedientiam, quod nemo dicet, simili enim modo vovit omnia: itaque dicendum est cum *Suar.* de Relig. t. 3. l. 7. c. 2. à n. 14. consulendam esse intentionem Titii: si enim non intenderit se obligare ad castitatem, nisi in Religione, est liber, nec professio habet ullum effectum, uti etiam declarat *Trid.* Sess. 25. c. 15. de Regul. Et idem est, si Titius professus sit invalidè in hac Religione, nam non ideo tenebitur ad aliam; quia licèt Cap. *Porrectum* de Regul. & Cap. *Constitutionem*, de Regul. in 6. dicatur teneri ingredi aliam Religionem, hoc intelligitur, si profitens in hac Religione, intenderit se obligare ad Religionem, non autem, si intenderit se obligare ad hanc præcisè, aut alioqui ad nullam aliam: & simili modo explicandum est Cap. *Quidam* & Cap. *Placet*, de Convers. Conjug. ubi dicitur, qui vivente conjuge professus est in Monasterio, altero mortuo teneri ad castitatem.

158. *Q. 21. Quid circa votum obedientiæ Religiosæ sit præterea addendum?* ℞. Seqq.

§. I. Subditus tenetur obedire Superiori imperanti aliquid probabiliter licitum, quamvis subdito probabilius sit illud esse illicitum, uti ostendimus l. 1. à n. 432. Item tenetur obedire in dubio, an legem ferens sit legitimus Superior, si hic Superior habeat possessionem sui officii, uti dictum est ibidem n. 592. Item in dubio, an Superior habeat potestatem hoc imperandi, aut an lex sit justa, secundùm ibidem dicta à n. 594. Non tamen tenetur obedire, si tam Superior quàm subditus dubitet, an hoc, quod imperat, sit illicitum, uti ibidem dictum est n. 595. Quamvis autem *Lugo* de just. d. 18. à n. 21. & pluribus in Resp. Mor. l. 3. d. 19. contendat, etiam posito præcepto Superioris posse subditum manere dubium, an liceat exequi rem præceptam, si nempe non fiat ei probabile saltem per ipsam auctoritatem Superioris, quòd res sit licita, ideóque dicat subditum non teneri tum obedire; quia cùm non possit judicare esse probabile, quòd sit licitum, manebit practicè dubius; est autem illicitum, operari cum dubio practico. Contrà tamen est, quia subditus, per se loquendo, licitè non potest manere practicè dubius, sed debet judicare, quòd objectum tale sit licitum, quia in dubio præsumptio stat pro Superiore, quòd præcipiat licita, nisi constet esse illicita, uti dictum est l. 1. locis citatis.

§. II. Rem indifferentem posse per præceptum Superioris fieri materiam illius virtutis, ex cujus motivo præcipitur, diximus l. 1. à n. 614. Disputat etiam fusè *Carden.* in 1. Crisi d. 28. an possit Superior sub obligatione præcipere aliqua ultra Regulam & ultra media ad eam observandam necessaria, adeóque an habeat auctoritatem non restrictam ad hoc vel illud; & concludit posse præcipere ea, inprimis quæ DEUS & Ecclesia etiam præcipiunt; deinde etiam alia, quando per Regulam datur libertas condendi nova statuta, aut etiam alia præcipiendi: de cætero tenet communis cum *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 4. Superiorem non posse præcipere ea, quæ sunt absolutè extra Regulam; posse autem per reformationem præcipere ea, quæ sunt conformia Regulæ antiquæ: similiter posse graviter obligare ad ea, quæ sunt in Regula, quamvis hæc graviter non obliget, probat fusè *Carden.* totâ disp. 30. Videri potest *Castrop.* p. 5. ubi in particulari examinat, quænam præcipi possint Religioso. Vide dicta n. 68. in fine. 159.

§. III. Si in Monasterio, quod Episcopo subjectum est, contraria præcipiant Superior & Episcopus, subditus in illis, quæ spectant ad Regulam & statuta Ordinis, tenetur obedire Superiori, quia in hujus manibus vovit obedientiam secundùm Regulam; in aliis autem, quæ spectant ad disciplinam Ecclesiasticam, tenetur obedire Episcopo, quia quoad illa est Superior ipse Episcopo subjectus, *S. Th. Ang.* aliique cum *Sylvio* p. 1. v. *Abbas* cas. 3. si tamen Episcopus cum causa rationabili dispenset circa statuta, & tum præcipiat, debebit obedire Episcopo; non item, si sine causa dispenset. Quòd si Religiosi sint subditi Episcopo velut Prælato, ita ut ei emittant votum obedientiæ, debent quoad omnia magis obedire Episcopo, quàm aliis Superioribus subordinatis, *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 1. n. 11. & 12. Notátque etiam rectè *Sylvius* v. *Appellatio*, si subditus injustè gravetur à Superiore, posse appellare ad Episcopum, cujus jurisdictioni subest Monasterium. Et de potestate appellandi videri potest etiam *Castrop.* p. 15. de pœnis autem, quas infligere possunt Superiores, agit fusè nu. 14. 160.

§. IV. Voluntas Religiosi ita est ligata, ut nequidem sepulturam possit eligere, uti fusè deducit *Castrop.* p. 13. §. 8. 161.

Circa alia vota & præcepta, quæ votis substantialibus adjici solent in Societate JESU, videri potest *Castrop.* totâ d. 5.

Q. 22. Quid notandum sit circa votum non procurandi nec acceptandi Prælaturam vel Dignitatem? ℞. Seqq. 162.

§. I. Prælatus strictè dicitur, qui habet curam animarum cum jurisdictione, ita ut possit subditos corrigere & punire, AA. cum *Less.* in auct. v. *Prælatus* cas. 1. Hinc docet *Lugo* in resp. Mor. l. 4. d. 56. ex declaratione *Urbani VIII.* per Prælationem intelligi quodcúmque officium de jure, usu vel consuetudine, habens annexam jurisdictionem ecclesiasticam, quale quid

quid est etiam Officium Guardiani, Prioris, & in Societate JESU Visitatoris, Vice-Rectoris, non tamen Ministri, Professoris, Procuratoris etiam Romam mittendi, &c. Vide *Castrop.* t.16. d.5. p.5. n.6. Per Dignitatem extra Religionem intelligitur etiam Vicariatus Episcopi; item secundùm *Castrop.* p.6.nu.3. quævis Dignitas etiam in Collegiata tantùm Ecclesia, quamvis jurisdictionem non habeat annexam.

163. §. II. Si Religiosus voverit nequidem indirectè prætendere Prælationem, uti vovent professi Societatis Jesu, non peccat, quamvìs internè appetat, dummodo exteriùs non manifestet, *Suar. Vasq. Sanch. Castrop.* p. 5. n. 2. Putat autem *Suar.* si actiones externæ de se indifferentes eo fine fiant, ut Superior moveatur ad dandam Prælationem, peccari contra votum, uti & tum, inquit *Less.* cas. 3. si ideo dentur munuscula, vel præstentur officia, quæ alioquin non præstarentur, sed *Sanch.* & *Castrop.* n. 3. rectè contradicunt, nisi ex circumstantiis possit colligi ambitiosus animus, alioquin non censeris ambire apud homines, quod solùm est turbativum regiminis & offensivum communitatis: hinc si tale externum obsequium, quod præstas potenti promovere, æquè soleat præstari ab alio, & à te nunc præstetur, quia tuum est servire, quamvis nunc per illud obsequium intenderes benevolentiam promotoris, non videtur fore contra votum, inquit *Less.* quia actus ille censetur procedere ex debito officii, & illa tua ambitio esset merè interna.

164. §. III. Si videas te eligendum in Priorem vel Definitorem, non poteris salvo voto agere, ut eligaris potiùs in Definitorem, sic enim prætenderes officium cadens sub votum, *Less.* Nec potes alteri dare tuum suffragium pro uno officio, ut per hoc alterum officium in te cadat, sed debes sincerè dare suffragium, uti ratio postulat & aliàs fecisses; si autem detur tibi optio, ut præsis uni loco è duobus, si debebas præesse alterutri, potes eligere, quem voles; electus tamen ad unum non potes agere, ut transferaris ad alterum, sed posses petere omninò liberari: aut si id obtinere non posses, ut ad alium locum transferreris, ubi meliùs DEO servire posses, *Less.* suprà. De ambitu pro incerta persona, videri potest *Lugo* dub. 25.

165. §. IV. Si voverit nequidem acceptare Prælationem vel Dignitatem extra Religionem suam, nisi cogatur præcepto illius, qui sibi id sub peccato mortali præcipere potest, per hunc potentem præcipere intelligitur solus Papa, uti declaravit *Urb. VIII.* apud *Lugo* l.3.d.4.n.19. & l.4. d.36. Ratio autem est, quia Prælati Regulares non possunt præcipere nisi ea, quæ retentâ Regulari subjectione ad ipsos, possunt impleri; hinc præcipere non possunt id, per quod quis ab eorum jurisdictione eximitur, id enim esset dicere, quia es meus subditus, præcipio tibi, ut non sis meus subditus: & ideo nequidem Generalis Ordinis potest præcipere, ut quis acceptet beneficium curatum vel simplex, nisi sit regulare ejusdem Religionis, *Nav. Suar. Sanch. Castrop.* d.4.p.5.n.3. quia nempe per tale beneficium constitueretur extra observantiam Ordinis & Regulam: similiter quamvis Generalis possit Scholastico Societatis JESU dare facultatem transeundi ad sæculum vel ad alium Ordinem, tamen non potest ista præcipere, uti rectè *Castrop.* suprà, & pluribus *Lugo* l.3.d.4. à n. 6. Posse autem Papam ista omnia præcipere, fusè demonstrat *Lugo* dub.5. quia remanet subjectio ad Papam; Et n. 14. docet cum *Suar.* si quis è Societate JESU jam factus sit Cardinalis, posse non obstante voto acceptare Episcopatum, imò & Papatum, quamvis necdum sit Episcopus vel Cardinalis, sed adhuc solùm professus Societatis; attamen à n. 15. ostendit, non posse hoc alicui præcipi per Collegium Cardinalium.

166. §. V. Si quis ab Ordine, ubi est tale votum non acceptandi dignitatem, transeat ad Ordinem, ubi non est, manet obligatus priore voto, uti declaravit *Urbanus VIII.* apud *Lugo* suprà n. 1.

Q. 23. An possit quis absolvi à votis Religiosæ professionis? ℞. Vota substantialia Religionis tolli non 167. possunt ab illo, qui sit Papâ inferior, uti habet *Trid.* Sess. 25. c. 1. de Regul. quia cùm per approbationem & confirmationem Papæ vim habeant, inferior non potest ejus dispositionem tollere. Nec à Papa irritari possunt, quia potestas irritandi provenire deberet à Statu, quem professus inivit per vota; sed nemo potest dare potestatem ad destitionem & interitum sui, ergo: imò nequidem Papam posse ea commutare aut dispensare, docent *S.Th.* 2.2. q.88. a.11. *Arrag.* & alii, 1. quia Cap. *Cùm ad Monasterium* 6. de statu Monach. dicitur: *Abdicatio proprietatis sicut & custodia castitatis adeò est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.* 2. Quia Professus est per vota traditus DEO: item consecratus Religioni; res autem semel tradita non potest revocari, & semel consecrata, quamdiu manet, non potest consecrationem amittere, ergo. Oppositum tenuit aliquando *S. Th.* & constanter tenent *Dur. Val. Suar. Az. Less.* aliique plurimi cum *Sanch.* de matr. l.8.d.8. num.7. & *Castrop.* tr.16. d.5. p.ult. quia licèt hoc non possit ordinariè & ex privata causa, neque in sensu composito status Monachalis, quod videtur velle Decretalis citata, attamen exigente causâ publicâ & gravissimâ potest permittere, ut Religiosus professus uxorem ducat, sicque à se dividat statum Monachalem; tum enim Deus exigente necessitate remittet jus acquisitum, & desinet consecratio per revocationem deputationis ad usum sacrum, & per conversionem ad usum profanum. Videri possunt *Suar.* de Relig. t. 3. l.9. c.26. & *Sanch.* suprà.

Q. 24. Quid notandum sit circa exemptionem quorundam Regularium? ℞. De hac fusè agit *Sanchez* 168. in Cons. l.6.c.9.dub. 1.& seqq. apud quem videri possunt hæ assertiones deductæ & probatæ: 1. Regulares jure communi eximuntur à Diœcesana lege, ad quam spectat convocari ad Synodum, ad sepulturas, ad solutionem alicujus rei in signum subjectionis, decimationum, hospitiorum, &c. jure tamen communi non eximuntur à lege jurisdictionis, ad quam pertinet examen pro Ordinatione vel cura, datio curæ, prædicatio Evangelii, punitio delictorum, &c. 2. Pleræque Religiones nunc exemptæ sunt à jurisdictione Ordinariorum, & nequidem ratione uniformitatis obligantur præceptis Episcopalibus, exceptâ celebratione festorum & cessatione à Divinis tempore interdicti: potest etiam Episcopus agere contra exemptos in delictis publicis vel contractibus extra locum exemptum, vel circa rem non exemptam factis; in causis mercedum & miserabilium personarum; item si turbent ejus jurisdictionem: item potest componere controversias eorum circa præcedentiam, & adigere ad processiones, exceptis Monachis reclusis & Societate JESU. 3. Si timeatur fuga, potest 169. exemptus in gravi delicto deprehensus capi ab Episcopo, sed intra 20. horas extradi debet Superioribus: potest etiam Episcopus capere apostatam. 4. Novitii volentes manere in Religione exempta gaudent exemptione. 5. Exempti non tenentur ad jus reverentiale, id est, ad obviandum Episcopo introëunti. 6. Nequit Episcopus in Ecclesiis exemptorum, si inviti sint, convocare processiones, celebrare Ordines, Missas, Officia, judicia; nec visitare, nec compellere, ut in Monasterio vice carceris retineant reum, etiam Ecclesiasticum. 7. In dubio, an jurisdictio contra exemptos pertineat ad Episcopum, judicat solus Papa. 8. Exempti non possunt resignare beneficium nisi in manus Papæ. 9. Omnes exempti manent subjecti Nuntio à latere vel habenti hujus potestatem.

Q.25. Quæ officia & actiones specialiter prohibeantur Religiosis? ℞.

170. §. I. Religiosus non potest esse Judex negotii forensis aut ecclesiastici, nisi cum licentia Superioris saltem localis, & utilitate saltem indirecta Monasterii, Cap.35.*Monachi*,16.q.1. Quod extenditur etiam ad Canonicos Regulares, Cap.*Ex parte*,2.De postulando. *Sanch.* aliique cum *Castrop.*tr.16.d.4.p.12.§.1. Similiter non potest nomine proprio in civilibus esse actor vel reus, cùm nec agere nec conveniri posset, sed solum Monasterium, cui se dedit, uti habent jura & AA. cum *Castrop.*§.2. Nec fungi potest officio advocati, procuratoris, tabellionis, testis, exceptis casibus, de quibus *Castrop.* §.3.& 4. Nec tutoris aut curatoris, Cap. *Pervenit*, dist. 86. vide *Castrop.*§.7.

171. §. II. Prohibentur etiam Religiosis actiones extrajudiciales, nisi Superiores dispensent; nam esse non possunt executores testamentarii, *Castrop.* p.13.§. 1. Nec Medici, vel Chirurgi, præsertim si facienda sit incisio aut adustio; possunt tamen Religiosi Societatis JESU medicinæ periti mederi, si alii desint, dummodò per seipsos non faciant adustionem, *Castrop.* §.2. Quomodo autem his prohibeatur executio testamenti & legati confidentialis, dixi n. 146.

172. §. III. Religiosis sub excommunicatione prohibitum est audire in scholis lectiones Juris civilis, Cap. fin. *Ne Clerici vel Monachi, Sanch.Lez.Lugo* in Resp. Mor.l.4. d.34. Potest tamen Religiosus audire & docere Canones; sed Professor Canonum in Societate JESU non debet in schola tradere eas materias, quæ spectant ad forum contentiosum, nisi obiter attingendo, quantum ad forum conscientiæ possunt conducere, Const. p. 4. c.12.§.1. *Lugo* suprà.

173. §. IV. Etiam negotiatio prohibetur Religiosis, secundùm dicta l. 3. p. 2. à n. 997. Item venatio, uti dicemus à n.1375. item lusus alearum, uti dicemus à n.1378. talia enim, quæ Clericos, multò magis dedecent Religiosos; notántque *Nav.Val.Suar.* & alii cum *Castrop.* §. 5. n. 2. nomine Clericorum venire etiam Religiosos, quando prohibitio respicit decentiam status.

174. §. V. In Societate JESU sic statuit Congreg.2. Decreto 60. *Quemadmodum hactenùs factum est in quibusdam locis, ut nostri ita examinent ad Ordines promovendos, aut cura animarum, Verbo DEI vel confessionibus audiendis præficiendos, ut simul judicium ferant de illorum sufficientia & admissione, ita de cætero ne fiat, quandoquidem judicamus non esse consentaneum nostro Instituto; illud tamen retineamus, ut judicium de admittendis vel non admittendis non feramus, sed illud omninò Prælatis relinquamus; possit tamen dispensare R. P. Generalis, ubi hoc utile & expediens esse in Domino judicaverit.* Videtur autem dispensâsse, saltem pro his Diœcesibus, in quibus judicium nostrum exquiritur.

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem?

175. „Resp. I. Omnes illi & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti; „qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum „consensu. *Less. l. 2. c. 41. d. 3.*

„ Unde 1. Non possunt ingredi Religionem impu- „beres, quia subsunt parentibus vel tutoribus, quoad „vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis „se alere nequeant. *Lay. l. 4. t. 5. c. 4. n. 1. suprà l. 3.* „*tr. 3. c. 2. d. 1.* 3. Nec servi, sine consensu domino- „rum. 4. Nec qui decepit virginem sub promissione „Matrimonii. 5. Nec is, qui non est solvendo credi- „toribus; modò in sæculo manendo, possit intra „paucos annos solvere. *D.Thom.* tamen, *Sylv. Fumus V. Religio, & alii*, putant, illum posse bona præsen- „tia cedere creditoribus, quia persona hominis liberi „non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, „sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit: „præterquàm quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut „maritus uxori. 7. Nec conjuges, post Matrimo- „nium consummatum, nisi vir per vim consummâs- „set, ante expletos 2. menses, qui eis à jure conce- „duntur; aut nisi alter conjugum commisisset adul- „terium: tunc enim innocens ingredi posset. „

Resp. II. Qui vovit Religionem, tenetur ingredi „secundùm sequentes Regulas: „

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi Or- „dinem, in quo collapsa est disciplina Regularis, „idque ob periculum perversionis, *Lay. c. 6. n. 5.* „

II. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictio- „rem, non tamen contrà; quia minùs præstaret, „quàm promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxio- „re, valida est professio, & liberatur à voto strictio- „rem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo „fit personæ traditio, & Religioni jus in personam „acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod „nullum tale jus Religioni strictiori erat acquisitum. „*Lay. n. 6.* ex *S. Th. &c.* „

III. Is, qui vovit experiri Religionem strictio- „rem, potest id commutare in votum profitendi, „& perseverandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius „est. *Lay. n. 7.* ex *Sanch. &c.* „

IV. Professo licentiam transeundi ad Ordinem „laxiorem, Episcopus vel Prælatus Ordinis exemptus „cum consensu Capituli, dispensativè ex justa causa „dare potest. *Lay. l.c. Less. n.103. Sanch. 6. mor. cap. 7.* „*n.52. & seqq.* „

V. Professus, ad Ordinem strictiorem, petitâ, „licèt non concessâ, Prælati sui licentiâ, ex justa cau- „sa transire potest; Quod addo, quia hujusmodi „transitus sine causa temerè fieri non debet. Quòd si „autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium „& solitudinem; idque non tantùm secundùm institutum Regulæ, sed etiam secundùm observationem „præsentem. Probatur *ex c. Licèt, De Regularibus.* „*v. Lay. Less. Sanch. ll.cc. Ex dictis resolvuntur hi Casus:* „

I. Canonici Regulares ad Monachos transire „possunt, non contrà; cùm Religio Monachorum „austerior sit. *Lay. l. c.* „

II. Professus Regulam strictiorem, si ea non ser- „vetur in suo monasterio aliove ejusdem Ordinis, „nec sit spes reformationis, potest transire ad laxio- „rem, in quo Regula servetur, ita ut considerato præ- „senti statu, ducat vitam strictiorem. *Lay. c. 6. num. 10.* „ex *Sanch. Rodriq. &c.* „

ADDENDA.

Quæst. 26. Quid præterea notandum sit circa eos, qui Religionem ingredi non possunt? ℞. seqq. 176.

§. I. Parochus potest Religionem ingredi monito tantùm Episcopo, ut Ecclesiæ provideat; Episcopus tamen non potest ingredi sine licentia Papæ, communis cum *Castrop.* tr.16.d.1.p.7.§.1.

§. II. Impuberes adhuc post *Trid.* possunt ingredi ante pubertatem, non possunt tamen annum novitiatus, qui ad professionem prærequiritur, incipere ante, sed priùs statim post pubertatem, *Castrop.* suprà, & p.12.§.3.n.2. 177.

§. III. Conjux potest intra primum bimestre ante consummationem ingredi Religionem, etiam invito altero conjuge, qui tamen post professionem illius poterit alium ducere, communis cum *Steph.* t.5.d.8. n.46. Post consummationem non potest, nisi adsit causa perpetui divortii, vel unus alteri licentiam concedat; quòd si faciat sine una ex his causis, professio etiam bonâ fide facta est irrita, poterítque exire etiam non revocatus à conjuge, imò & hoc consen- 178.

tiente, ut maneat, aut hoc mortuo, saltem accedente auctoritate Ordinarii: si autem à conjuge revocetur ad Matrimonium, poterit tantùm reddere & non petere debitum, nam votum ejus est ab Ecclesia acceptatum, quantùm est ad obligationem non petendi debitum, hinc & mortuo conjuge non poterit licitè ducere alium, poterit tamen validè; neque tenebitur redire ad Religionem. Quòd si habuisset expressam voluntatem se non aliter obligandi ad castitatem, quàm dependenter à Statu Religioso, posset etiam petere debitum, & esset omninò habilis ad iterum ducendum, *Suar.Sanch.Lessius,Castrop.* d.2.p.2.§.4. ubi nu.7. addit, si conjux Religionem ingrediatur cum licentia conjugis, ipsa verò non servet conditiones à jure præscriptas, uti si maneat in periculo incontinentiæ, illum validè quidem profiteri, sed illicitè; & postquam professus est, teneri redire ad ipsam & reddere debitum, non tamen petere; illâ autem mortuâ debere redire ad Monasterium.

179. §.IV. An & quandonam debitores, vel alii, qui rationes suas necdum deposuerunt, ingredi possint, diximus l.3.p.2.à n.441. Similiter an teneatur filius egredi ob necessitatem parentum, dictum est l.3.p.1. n.694. Docéntque AA. communiùs cum *Castrop.* §.5. contra *Suar.* non teneri manere in sæculo ob necessitatem non extremam avorum, fratrum aut sororum, quia nec tenetur illis providere, nec curæ illius committuntur. Addit *Castrop.*n.14. cum *S.Th. Suar.* & aliis, filium non teneri manere in sæculo ob necessitatem communem parentum, sed tantùm gravem vel statui meliori supervenientem. Quoad servos, putat *Sanch.* in Decal.l.5.c.4. eos invito domino invalidè profiteri, sed probabiliùs contradicit *Suar.* quia jure naturæ validè vovent, nec jus positivum induxit invaliditatem.

180. §. V. Si filius non attentâ necessitate gravi Parentum profiteatur, professio est valida, sed illicita, tenetúrque filius, si aliter illis subvenire nequeat, exire; an autem id possit contra voluntatem Prælati, disputant AA. inter quos absolutè affirmant *Jansen. Palat.* aliique apud *Sanch.* in Dec.l.4.c.20.n.25. & apud *Mendo* d.5.n.2. quia manet filius, & obligatio filii erga parentes ita est naturalis & intrinseca,ut nequeat per ullum statum eximi: & hanc sententiam fusè tuetur *Sylvius* p.1.v.*Egressus è Monasterio*: è contrà absolutè negant *S.Th. S.Anton. Arm. Fag. Caj. Sa. Sanch. Laym.* & alii; quia filius mortuus est sæculo per professionem, & ita mutavit statum, ut non sit sui juris,adeóque Prælato negante consensum censendus est esse impotens, *Silv.Tol.Suar.Less.* aliique multi sic distinguunt, si parentes tempore professionis fuerint in necessitate, tenetur exire etiam contra voluntatem Prælati, ob rationem primæ sententiæ, & quia censetur se tradidisse Religioni sub ea conditione,si aliter subveniretur parentibus; si autem post professionem in necessitatem inciderint, non potest, si Prælatus nolit, ob rationem secundæ sententiæ: si tamen parentes certò indigeant graviter, tenebitur, quantum potest, retento statu lucrari & laborare pro illis, petitâ, & quamvis non obtentâ licentiâ, quam Prælatus irrationabiliter negabit, *Castrop.* §.6.n.9. Et si ita juvare possit manendo in Religione, tenetur manere; si tamen dimisso habitu deberet vacare servilibus, decentius esset, ut exiret, *Mendo* suprà.

181. *Q.27. Quænam impediunt ingressum in Societatem JESU?* ℟. Videri potest Epitome Instituti p.1.c.1. §.2.& 3. Singula autem impedimenta explicant *Suar.* de Relig.t.4.tr.10.l.2.c.1. & *Castrop.* tr.16. d.1.p.8.§.1.& 2. Speciatim de homicidio potest videri etiam *Lugo* in Resp.Mor.l.4.dub.16.17.& 47. Item de gestatione habitûs alterius Ordinis, habet ibidem dub.15.

182. *Q.28. Quid prætereà notandum sit circa eum, qui vovit ingredi Religionem?* ℟. Præter dicta l.3.p.1. à n.565. adde seqq.

§.I. Si puer possit decernere inter ea, quæ saluti congruunt vel repugnant, etiámque intelligat Religionem esse rem salutarem & DEO gratam, votum ejus de Religione est validum: quamdiu tamen impubes est, irritari potest à Patre vel tutore, secundùm dicta l.3.p.1.à n.488. Potéstque probabiliter etiam post pubertatem irritari à Patre, si pubes non ratificârit, *Nav.Caj.Lop.* & alii, non tamen, si in pubertate emiserit aut ratificârit, tum enim censetur de novo emittere, *Less.* de Statu vitæ eligendo q.3.

§.II. Qui vovit Religionem, tenetur experiri tyrocinium, & postea profiteri, si judicet Religionem eam sibi conducere, uti dictum est l.3.p.1.n.393. talis enim censetur esse mens voventis, & status Religionis, quem vovit,importat vota substantialia. Si autem se malè gerat eo fine, ut è tyrocinio dimittatur, non est tutus in conscientia; quia qui vovit DEO, etiam se obligat ad non præstandum sponte suâ impedimentum executioni voti, alioquin votum esset illusorium: quòd si ita dimissus sit, tenetur petere iterum recipi, *Less.* q.10. Imò si postea ex sola animi levitate egrediatur, docent *Caj.Suar.Laym.Castrop.* t.16.d.1. p.4.n.5. non satisfecisse voto, quamvis contradicant *Nav.Az.Bonac.Burg.* cent.2.cas.92. putantes satisfecisse, si animo sincero sit novitiatum ingressus. 183.

§.III. Si quis post primam instantiam non admittatur ad Religionem, quam vovit, an teneatur facere plures instantias, aut aliam Religionem ingredi, pendet ab intentione voventis, possúntque videri *Suar.* t.3.l.4.c.2. & *Sanch.* in Decal.l.4.c.16.à num.27. Quòd si credat se admittendum, si manifestet se vovisse, *Bonac.* obligat ad manifestandum,quia promittens aliquid censetur etiam ea promittere, quæ ad illud ducunt per se, ac necessaria sunt; è contrà *Suar.* suprà & alii dicunt non teneri, quia ex vi voti teneris ad ea tantùm media, quæ per se sunt necessaria & ordinaria, aliàs tenereris etiam adhibere intercessores. 184.

§.IV. Qui vovit perseverare in Religione, secundùm communem sententiam tenetur, quamvis Ordo sit ei valde difficilis, quia plus censetur voluisse, quàm si dixisset, voveo Religionem, *Sanch.* & alii, quamvis *Castrop.* nu.9. ex parte contradicat, eò quòd in votis videatur stricta interpretatio facienda; & salvetur sensus voti, si dicatur se voluisse obligare ad perseverandum, si bonâ fide probata inveniretur facilis & consentanea. 185.

Ad quid teneatur ille, qui voverat ingredi Religionem, & postea invitus ejicitur ex illa, dicetur n.199.

Q.29. Quid addendum sit circa illum, qui cupit transire ad Monasterium ejusdem vel diversi Ordinis? ℟. seq. 186.

§.I. Quando dicitur Religiosum posse transire ad strictiorem Ordinem, dubitatur, an omnis Ordo, hoc ipso quòd sit perfectior, etiam sit strictior sive severior: negant cum communi *Sanch. Less. Laym.* quia perfectio & severitas oriuntur ex diversis capitibus, nempe perfectio ex perfectiore fine & mediis, severitas autem ex asperitate mediorum; & ita Ordines Mendicantes sunt perfectiores Monachalibus, v.g. Carthusiano, cùm pro fine habeant salutem suam & proximi, ex quo major in Deum gloria redundat, & tamen Carthusianus est strictior: nihilominùs contradicit *Castrop.* t.16.d.4.p.26.§.1.quia hoc ipso, quòd sit perfectior, habet inter media perfectiores virtutis actus, virtus autem perfectior est difficilior, ergo. Deinde, quia quò Religio est perfectior, eò strictiùs observat vota, ergo eo ipso etiam est strictior; atque ideo Cap.*Licet*, de Regularibus,concedens transitum à laxiore ad strictiorem Ordinem, indifferenter utitur nomine *strictioris & sanctioris:* & ita etiam passim dicunt AA. posse ab uno Ordine transiri ad perfectiorem, per quem intelligunt strictiorem.

§. II.

187. §. II. Etiam Monialem posse transire ad Ordinem perfectiorem, docent *Zerol. Rodriq.* & alii cum *Barb.* de off. Episc. alleg. 102. nu. 27. Transitum tamen illum concedere non potest Abbatissa vel præfecta Monasterii, uti cum aliis *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 7. n. 61. quia non habet jurisdictionem spiritualem, sed tantùm potestatem quandam dominativam; neque Ecclesia mulieribus committit judicium de gravitate vel sufficientia causæ: itaque requiretur licentia Episcopi, si monasterium sit ei subjectum, uti colligitur ex *Trid.* Sess. 25. c. 9. de Regul. vel Prælati, Generalis aut Provincialis, si Monasterium sit exemptum: putátque *Castrop.* p. 16. §. 5. n. 7. pro viris, spectato jure communi, id posse etiam immediatum Superiorem Conventûs; non requiritur autem pro his licentia Episcopi, qui quoad hoc in personas illas jurisdictionem non habet, nec ordinariam, nec delegatam, uti suppono, & notat *Suar.* de Relig. t. 4. tr. 8. l. 3. c. 11. n. 19.

188. §. III. Si Professa vellet transire ad Monasterium alterius Ordinis, intendens in hoc servare Institutum, non hujus, sed sui Ordinis, recurrendum esset ad Papam, quia hoc plus est, quàm transire ad monasterium aliud etiam alterius Ordinis, cùm ibi sit futura veluti extra obedientiam Religiosam, quam soli suo Ordini vovit; erit enim sine Superioribus, & sine observatione consuetudinum ac modi vivendi sui Ordinis; non videtur autem Episcopo vel Superioribus Regularibus concessa esse potestas ad talia.

189. §. IV. Etiam controversum est, an Monialis ex causa correctionis & punitionis possit extrahi ad aliud Monasterium ejusdem Ordinis sine licentia Papæ: negant *Zerol. Barb. Lez. Tamb.* quia hæc non est inter causas egressûs à *Pio V.* assignatas & relatas nu. 70. & pro hac sententia referuntur declarationes S. Congregationis. Affirmant alii apud *Lug.* in Resp. Mor. l. 3. d. 18. n. 1. quia decretum *Pii V.* extendi potest ad similes causas, uti insinuatum est n. 70. Et hoc videtur certum pro Ordine S. Claræ ex quodam privilegio apud *Lugo* n. 8. si hoc apud illas Moniales sit in usu; sed quoad reliquas, probabiliùs dicunt *Cornejo* & *Lugo* n. 6. id fieri non posse ex causa solius correctionis; ubi enim deliquit, ibi punienda est: potest autem fieri, si interveniat spiritualis necessitas communitatis, quæ alioqui pateretur scandalum vel periculum perversionis: & hoc est conforme dictis n. 70.

190. §. V. *Gl. Inn. Panorm. Silv. Nav. Sa. Ang.* cum *Less.* in auct. v. *Monalis* cas. 4. docent, Monialem, v. g. *S. Benedicti*, si Monasterium subsit Episcopo, posse per hunc ex ejusmodi causa transire ad Moniales v. g. *S. Augustini*; & quamvis Ordo, ad quem transitur, esset laxior, adhuc sufficere licentiam Episcopi vel Superiorum, docent *Sanch.* n. 65. 68. & seqq. loquens de viris, & n. 6. dicens, idem esse de Monialibus, *Less.* de just. l. 2. c. 41. n. 102. *Castrop.* n. 3. *Pelliz.* t. 3. c. 5. n. 64. *Loth.* t. 23. a. 1. aliique, quorum sententiam *Suar.* suprà dicit esse practicè probabilem, quamvis putet verius esse, quòd pro Ordine laxiore recurri debeat ad Papam. Ratio prioris sententiæ est, quia exigebat recta administratio & spiritualis necessitas Monasteriorum, ut eorum Superiores id possent: Unde *Trid.* c. 19. & Extravagans, *Viam ambitiosæ*, de Regul. quæ videntur oppositum statuere, explicantur de casu, quo fieret sine justa causa & pro libitu, ac etiam sine consensu Conventûs, uti olim quandoque fiebat, hunc enim requiri notant *Sanch.* n. 66. *Less.* nu. 103. *Castrop.* n. 9. aliique communiter, est enim res gravis momenti; quænam autem videantur esse justæ causæ sic transeundi, refert *Castrop.* n. 6.

191. §. VI. Docet *Less.* in auct. v. *Monialis* cas. 2. Moniali, quæ absolutè non posset aliter se expedire à turpi consuetudine Confessarii, licitum esse fugere in habitu etiam sæculari ad aliam Provinciam, ut ibi etiam in alium Ordinem recipiatur; cessant enim vincula humana & proprio arbitrio inducta, quando ex illorum observatione sequeretur pernicies animæ & jactura salutis.

§. VII. Si quis transferatur ad aliud Monasterium, dos remanet primo, in quo professionem fecit, quia in hoc absolutè transtulerat dominium, *Sylvius* p. 1. v. *Dos.* Similiter bona, quæ absolutè donavit primo Monasterio, vel quæ in eo, quomodocúmque acquisivit, huic remanent, uti habet communis cum *Castrop.* d. 3. p. 17. Hoc utrumque assertum optimè probat *Pignat.* tom. 1. consult. 432. post n. 1377. Plura videri possunt apud *Pignat.* tom. 3. consult. 59. 192.

§. VIII. Religiosus mendicans (etiam Societatis JESU) transiens ad laxiorem Ordinem, redditur per Clementinam I. incapax omnis beneficii curati, administrationis, Prælaturæ, Officii, etiam lectoris, vocis & loci in Capitulo, &c. *Sanch.* n. 109. *Castrop.* d. 4. p. 27. *Pelliz.* t. 9. c. 2. n. 155. Et causa est, ne illis detur irritamentum transeundi; videndum tamen est, an Clementina illa sit in quibusvis Monasteriis recepta, nam video passim contraveniri. 193.

§. IX. Religiosis Societatis JESU non licet ampliùs transire ad ullum Ordinem, nequidem Carthusianum, sine facultate Generalis, uti legi potest in Comp. Privil. Pragæ recuso, anno 1703. v. *Apostata* §. 10. E contrà potest Generalis Societatis etiam professos, quos judicaverit, mittere ad quemvis alium Ordinem, etiam laxiorem, de consensu tamen Superiorum loci illius, quò destinabuntur, uti habetur ibidem v. *Professi*, §. 2. Quòd si professus Societatis cum facultate Generalis transierit ad Ordinem A. Generalis Societatis non potest ampliùs illi dare potestatem transeundi ad Ordinem B. quia jam non est ampliùs subditus Societatis, sed Ordinis A. *Lugo* l. 4. d. 41. Hinc etiam impedire non potest talem transitum. 194.

§. X. Privilegium, ex quo Societas JESU mittere potest professum ad alium Ordinem, non extenditur, ut mitti possit ad Ordines Militares vel Hospitalarios, uti ex responso S. Congregationis notant *Roder.* & *Lugo* n. 4. Si autem id petatur à Papa, necesse est de hoc facere mentionem, quòd fuerit Societatis, *Lugo* n. 7. & 9. 195.

§. XI. Si Religiosus Societatis JESU cum venia Generalis transierit & professus sit in alio Ordine, ac postea ab hoc redeat ad sæculum, vel ad laxiorem Ordinem transeat, Societas potest contra ipsum procedere uti contra alios apostatas, uti habetur in Comp. Privileg. suprà v. *Apostata* §. 11. 196.

Plura circa transitum ab uno ad alium Ordinem videri possunt apud *Castrop.* toto p. 27. & *Pignat.* tom. 9. consult. 175. Ubi à n. 37. ostendit, si quis ab uno Ordine transferatur ad alium, debere in postremo repetere Novitiatum & professionem.

Q. 30. An aliquis possit à Religione dimitti sub conditione in certis casibus reincidendi in vota? ℟. Quæstio procedit de Religiosis Societatis JESU necdum professis, v. g. an possit Scholasticus dimitti sub conditione reincidendi in obligationem votorum, si ad talem urbem redierit; & rectè negat *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 23. quia intermedio tempore non est Religiosus, ergo nec potest iterum fieri sine nova admissione, nova probatione & novo consensu suo; imò posset interea contrahere impedimentum essentiale: ergo quamvis lubens actu rediret, non ideo iterum fieret Religiosus. 197.

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti & fugitivi.

Suppono, Religiosum justas ob causas Religione „ expelli posse: 1. Si in gravi vel pernicioso cri-„ mine 198.

mine existens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, Moniales perpetuo potiùs carcere mancipandas, quàm ejiciendas, putat *Sanch. l. 6. mor. c. 9. n. 5. & 6.* 2. Si ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis damno tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave, v.g. lepram, &c. ut docet *Nav. to. 2. l. 3. de reg. consil. 48. Sà V. Relig. n. 34. Sanch. n. 5. Azor. to. 1. l. 12. c. 16. q. 3.* Ratio, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni, V. *Dia. p. 9. t. 9. R. 57.* ubi docet, quòd licèt hactenùs ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.* Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum, potuerint expelli, jam tamen propter declarationem *Urbani VIII.* editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli è Religione, (exceptâ Societate JESU) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censentur, nisi unius anni jejunio & pœnitentiâ in carcere sint probati.

Hoc supposito: Resp. I. Professus, è Religione ob culpam ejectus, manet Religiosus, votisque adstrictus. *Lay. l. 4. t. 5. c. 13. n. 2. ex communi. Unde resolvuntur hi Casus:*

I. Ejectus, rerum, quas acquirit, usum & administrationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum ampliùs, sed Ecclesiæ, in qua beneficium habet, vel Papæ, si Beneficium non habet & exemptus est. Quòd si autem non sit exemptus, Episcopo loci. *Lay. n. 2. & 3.* ex *Mol. & Less.*

Dixi, *ejectus:* quia fugitivos & apostatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud dominii in communi capax sit: sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia Monasterium, instar servorum eos vendicare & reducere poterat. *Lay. l. c.* ex *Azor. l. c. Syl. &c.*

II. Ejectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset; quia caret Superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. *Lay. n. 4.* ex *Nav. & Less.*

III. Idem à reliquis Monasticis observantiis & Regulis, ut à jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est. *Lay. n. 5. Sa n. 40. Nav.* & *alij* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum Regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Navar.* & *Azor.* probatque *Rodriquez*, ejectum tutò manere extra suum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cùm sit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si Ordo ipsum revocet. *Lay. n. 6.* ex *Sylv. Sanch. & Less.*

V. Ejectus potest tutò in sæculo manere, si in Monasterio non recipiatur; nisi Religionem laxiorem inire malit, quia aliam non vovit; neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quò minùs in sua recipiatur, Ita *Rodriq. Lay. &c. loc. c.* Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur, imò etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quòd tales non sine periculo & scandalo aliorum in sæculo vivant. *V. Lay. n. 8. & 9.*

Resp. II. Prælati Ordinum fugitivos & apostatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c:* Ratio prioris partis est, quia jure Divino & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiverunt, poterunt non recipi. *Lay. num. 7.* ex *Sanch. &c.*

Dixi, *fugitivos & apostatas:* quia per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos, negant *Sanch. l. c.* & *Azor. c. 17.* Affirmant *Nav. Mol. t. 1. d. 140. num. 36. Less. l. 2. c. 41. d. 15.* Utrique probabiliter.

Quæres: An professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura Monasteria faciunt unum corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis Superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc Conventu. *Lay. num. 10.* V. etiam *Sanch. l. 7. Mor. c. 32.*

ADDENDA

Quæst. 31. *Quid prætereà notandum sit circa ejectos & fugitivos.* ℞. Seqq.

§. I. Qui vovit Religionem in genere, si ejiciatur 199
ex una, secundùm aliquos tenetur intrare aliam, quia adhuc manet votum Religionis, cui potest satisfacere: Contradicit *Less.* de just. l. 2. c. 4. d. 15. quia hoc votum Religionis in genere videtur esse extinctum per professionem in hac Religione; omnia enim vota simplicia commutantur in solennia Religionis, secundùm dicta n. 7. Quid autem dicendum sit, si talis dimittatur è Noviciatu, dictum est n. 183.

§. II. Si quis injustè sit ejectus, Monasterium tene- 200
tur illi restituere, quod in ingressu dedit; nam non censetur dare voluisse ita ingratis & injuriosis, aut saltem potest jam donationem revocare, *Less.* in auct. v. *Illegitimus* cas. 4. n. 13. Si autem quis suâ sponte profugerit, quamvis redeat, aut retrahatur, Monasterium non tenetur solvere expensas, quas in absentia fecit, *Sanch. Castrop.* t. 16. d. 4. p. 17. n. 2.

§. III. Religiosus timore pœnæ fugiens è Monaste- 201
rio cum habitu, si tum priùs habitum dimittat, postquam illo privatus est per sententiam Prælati & Capituli, non est excommunicatus, potéstque uti habitu Clericali sine dispensatione Papæ, uti habet *Nav.* potéstque Episcopus ei dare novam jurisdictionem (nam jurisdictionem ex vi Religionis acceptam amisit per dimissionem) & ejus operâ uti, *Less. v. Religiosus* cas. 3.

§. IV. Probabilius est cum *Suar.* de Relig. t. 4. l. 3. 202
c. 5. & *Castrop.* p. 21. nu. 7. contra *Sanch.* non esse obligationem recipiendi fugitivos vel apostatas ad eundem gradum honoris, quem habuerunt, quia hic non ita professioni annexus est, quin in pœnam possit tolli. Et quamvis *Inn. XII.* die 24. Julii 1694. decreverit, ut ad honores reciperentur, tamen decretum illud erat limitatum ad sex menses intra Alpes, ad annum ultra Alpes, & ad tres tantùm annos extra Europam, unde nunc elapsum est illud tempus gratiæ.

§. V. An ejectus vel fugitivus teneatur ad Horas 203
Canonicas, dicetur n. 1191. Cui autem acquirat, & quomodo de acquisitis disponere possit Religiosus inclusus, fugitivus, ejectus, factus Episcopus vel beneficiarius, videri potest apud *Castrop.* d. 3. p. 19. qui d. 4. p. 24. & 25. examinat, an Religiosus factus Episcopus vel Parochus adhuc teneatur votis aut præceptis Religionis; & speciatim de Religioso Societatis JESU facto Episcopo, discurrit d. 5. p. 8.

§. VI. Circa causas ejiciendi aliquem è Religione, 204
aut dimittendi è Societate JESU, disputat fusè *Castrop.* d. 4. p. 19. & 20. Quas autem pœnas incurrant cooperantes vel juvantes ad fugam, explicat p. 18.

Q. 32. Quandonam fugitivi censeantur apostatæ? ℞. 205

§ I. Aliqui cum *Suar.* de Relig. t. 4. l. 3. c. 1. putant illum esse apostatam, qui metu carceris, deposito aut etiam retento habitu fugit, etiam cum animo redeun-

redeundi, postquam erit v. g. alius Superior, si emaneat per longum tempus: sed communis sententia est cum *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 8. *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 16. n. 4. *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. dub. 37. *Pignat.* tom. 10. c. 24. ut quis censeatur apostata, requiri dimissionem habitûs & desertionem Religionis cum animo non redeundi; unde qui habet animum redeundi, est tantùm fugitivus, cui fugæ annexa non est jure communi pœna; attamen per depositionem habitûs incurritur excommunicatio lata à *Paulo* & *Pio IV.* uti habet *Sanch.* n. 11. De pœnis in apostatas latis videri potest *Castrop.* à n. 8.

206. §. II. Si fugias à tua Religione in aliam, *Silv. Caj. Arrag. Bann. Valent. Az. Rodriq. Less.* aliique communiter cum *Sanch.* n. 8. dicunt, te non esse apostatam, quia non habes animum deficiendi à Religione in communi, sed tantùm commutandi hanc cum tua, *Castrop.* n. 7. licèt hanc sententiam vocet probabilissimam, tamen dicit oppositam esse veriorem, quia sic recedens à tua Religione es fugitivus; ergo cùm ab ea recedas cum animo nunquam redeundi ad illam, es apostata à tua Religione, ergo simpliciter apostata. Adde, quòd Pontifices dicant transeuntes à Societate JESU ad alium Ordinem sine licentia, posse puniri tanquam *alios* apostatas, per quod satis innuunt, sic transeuntes ad alium Ordinem, etiam hoc ipso esse apostatas. Plura videri possunt apud *Pignat.* tom. 10. c. 24.

207. *Q. 33. Quid notandum sit circa Religiosum, qui dimittit vestem seu habitum sui Ordinis?* R. Seqq.

§. I. Si habitum temerè dimittat, ut sic celet statum, & liberiùs vagetur, peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem, secundùm dicta n. 205. Putat tamen *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 8. n. 7. Religiosos Societatis JESU non ideo peccare aut excommunicari, quia non habent certum habitum: sed contradicit *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 6. quia proprius illorum habitus est, qui est Clericorum illius regionis.

208. §. II. Non temerè dimittis habitum, si ideo deponas, ut personam repræsentes in ludo vel recreatione, ut velocior sis, ut nates, &c. hæc enim non sunt voluntaria occultatio statûs, *Nav. Rodriq. Suar. Sanch. Castrop.* Et idem tenent, licèt aliæ vestes ad hos effectus induantur: imò etiamsi deponas ob finem turpem, v. g. ut voluptuosiùs forniceris, ut faciliùs fureris, *Nav. Suar. Sanch.* & alii: intellige tamen, inquit *Castrop.* si prima intentio sit fornicari aut furari; nam incurreres excommunicationem, si prima intentio fuisset occultare tuum statum.

209. §. III. Licèt communior & probabilior sit sententia, incurri excommunicationem, licèt retineas habitum tuum, si superinducas sæcularem, & ita occultes Religiosum statum, uti tenent *Sanch.* & alii, cùm aliàs facillimè eludi posset lex ejùsque finis, qui est, ne quis vagetur, &c. tamen *Suar. Sayr. Castrop.* & alii, quamvis concedant talem peccaturum graviter, probabiliter excusant à censura, & probabile esse fatetur *Sanch.* quia verba, quæ hic strictè sunt interpretanda, loquuntur expressè de dimittente habitum.

210. §. IV. Si quis habitum temerè dimitteret per horam tantùm, peccaret tantùm venialiter, quia hîc datur parvitas materiæ, uti diximus l. 1. n. 671.

211. §. V. Ille temerè dimittit habitum, qui sine legitima causa dimittit, pro nihilo ducens legis prohibentis violationem: è contrà excusaris, si dimittas ob actionem, quæ in proximi salutem cedat, & aliter commodè fieri non possit; Item ob vitandum periculum scandali, infamiæ, damni tui aut tuorum; est enim tum rationabilis causa deponendi: nec opus est, ut justitia causæ evidenter constet, sed sufficit probabiliter apparere, *Suar. Sanch. Castrop.* Plura de dimissione habitûs videri possunt apud *Pignat.* tom. 10. c. 24.

§. VI. In hac lege, quæ juris communis est, nemo nisi Papa dispensare potest; & nequidem adesse debet causa: alii Superiores in dubio de justitia causæ possunt solùm interpretari legem ac declarare, quòd eo casu non obliget, *Castrop.* n. 13. 212.

Circa pœnas Religiosi fornicarii, vide *Haun.* de just. t. 6. tr. 2. n. 200. *Pirh.* l. 5. t. 16. n. 75. *Pelliz.* t. 2. tr. 9. c. 4. n. 204.

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel primâ saltem tonsurâ sunt initiati. Ad quorum statum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hîc agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis. 213.

DUBIUM I.
De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.
Quid & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 24. d. 1.*

Dicitur I. *Jus perpetuum*, ad excludendam Vicariam & commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium:* quia in Beneficio duo jura à se mutuò separabilia distinguuntur: 1. Est jus seu potestas exercendi muneris spiritualis; éstque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundùm se sit temporale, quatenùs tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere; ipsiúsque est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium dividitur: I. In Sæculare, quod pro sæcularibus; & regulare, quod pro Regularibus est institutum. Unde sine dispensatione, nec sæculare regulari, nec contrà conferri potest. Porrò omne beneficium præsumitur esse sæculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex sæculari fit regulare, & contrà.

II. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quę habent præeminentiam cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archi-Diaconatus, Abbatia sive sæcularis, sive regularis, Prioratus claustralis: Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia sine jurisdictione, v. g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine jurisdictione, ut Custos, Thesaurarius, primicerius, Archi-presbyter. Denique duplicia dicuntur Beneficia Curata; hæc enim omnia duplici onere & curâ constricta censentur, cùm præter recitationem precum omnibus com-

„munem, habeant aliquam administrationem & „eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt „instituta ad Officia Divina obeunda, neque ad„ministrationem, vel eminentiam singularem ha„bent, ut Canonicatus, sive sæculares, sive regulares, „Capellaniæ. *Vide Lay. t.4.n.4. &c.* & *Less. d.2.*

ADDENDA.

214. Cùm de materia beneficiorum fusè & accuratè scripserit R. P. *Petus Leurenius* in foro beneficiali, edito Coloniæ anno 1704. ad hunc pro his materiis frequenter remittam, maximè pro locis & textibus Auctorum, quos citabo.

Q. 34. Quæ sit distinctio inter Beneficium, Canonicatum, Prabendam? ℞.

215. §. I. Si strictè loquamur, hæc est: 1. Beneficium est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis ratione spiritualis officii, constitutum ab Ecclesia, uti pluribus explicat *Leur.* p.1. q.1. & seqq. Perinde autem est, sive illud jus sit in aliquo, qui spectet ad aliquod Capitulum, sive non: meliùs autem dicitur cum *Lott.* l.1. q. 33. à n. 24. quòd Monachatus non sit beneficium. 2. Canonicatus est jus spirituale, quod aliquis ad Capitulum spectans habet ad stallum sive sedem in choro, & ad vocem in Capitulo, siquidem in sacris sit constitutus; ideóque potest aliquis esse Canonicus, qui tamen non habeat Beneficium, id est, necdum habeat jus percipiendi fructus. 3. Præbenda est jus percipiendi fructus provenientes è Canonicatu, unde iterum Canonicus tamdiu est sine Præbenda, quamdiu necdum habet jus percipiendi fructus; notátque *Neusser* in polyanth.d.144. n.5. posse alicui conferri Canonicatum absque Præbenda, dummodo adsit causa, & non fiat in multis: addit cum *Fagn. Pirh.* & aliis, tali Canonico esse conferendam primam Præbendam vacaturam.

216. §. II. In illo, quod communi nomine appellamus Beneficium Ecclesiasticum, tria inveniuntur, officium, beneficium & fructus: officium est obligatio ad aliquam functionem spiritualem, v. g. ad administranda Sacramenta, ad legendas Horas, & hoc officium est immediatè in se aliquid spirituale, quod est fundamentum beneficii. Beneficium hîc intelligitur jus ad fructus ratione officii, quod jus per hoc tantùm est spirituale, quòd spirituali officio sit annexum & in eo fundetur: éstque talis præstatio fructuum, secundùm *Az.*p.2.l.6.c.1. juris naturalis, quia de jure naturæ debetur operario sua merces; secundùm alios cum *Lott.* est juris Divini, quia Deus *Num. 18. ℣. 8.* Christus *Luc. 10. ℣. 7.* Apostolus *1 ad Corinth. 9. ℣. 13.* præcipiunt Ministris Ecclesiæ dari suas mercedes & stipendia; constitutio tamen tanti vel tanti stipendii ex hoc vel illo fundo est juris humani tantùm, uti rectè AA. apud *Leur.* q.12. Fructus seu proventus ipsi sunt aliquid omninò temporale, unde illos vendere aut emere nulla est simonia.

217. *Q. 35. Quid sit præstimonium, beneficium titulare, manuale, monoculare, Commenda spiritualis?* ℞.

§. I. Præstimonium est beneficium institutum pro Clericis, ut studiis vacent; habétque sæpè adjunctum onus orandi quotidie quinquies Pater & Ave: putántque *Az. Suar. Garc. Gonz.* & *Castrop.* tr.13. d.1. p.7. n.1. esse verum Beneficium Ecclesiasticum, ac materiam simoniæ, quamvis aliqui id negent.

218. §. II. Beneficium titulare est, quod in titulum perpetuum sic confertur, ut absque gravi causa non possit auferri, & ideo est titulus Ordinationis.

219. §. III. Beneficium manuale est, quod ad nutum alterius potest auferri, ideóque dicitur manuale, quia in alterius manu & dispositione manet, illud relinquere vel auferre: talia sunt pleráque Beneficia regularia; neque dicuntur ejusmodi Beneficia propriè vacare, si moriatur deserviens; neque subjacent regulis provisionum, sicuti alia, *Luca* De Benef. d. 97. n. 19. In dubio autem, an aliquod Beneficium sit manuale, an absolutè perpetuum, si sit sæculare, præsumi debet esse absolutè perpetuum; imò omne manuale sæculare potest conferri in perpetuum, *Luca* nu. 23. è contrà si sit regulare, præsumitur manuale, propter subjectionem ad obedientiam, *Luca n. 3.* qui n. 6. ostendit, manualia quæcumque (exceptis Commendis alisque, quæ non sunt meræ gratiæ, sed veluti præmia benemeritorum) posse auferri pro arbitrio Superioris etiam sine causa, nisi fieret ex odio & calumnia, vel cum magno dedecore amoti, qui probare debet fieri ex illis causis, vel cum hoc incommodo; imò quamvis Episcopus aliquem ordinâsset super tali beneficio, adhuc posset amoveri, quia factum Episcopi non debet præjudicare illi, qui habet jus amovendi, nisi hic consensisset, *Garcias* p. 1. c.2. nu.91. *Luca* n. 25. An autem amotio fieri possit per laicos, videri potest *Luca* disc.80. Sed de tali amotione, sitne licita, vel etiam valida, plura videri possunt apud *Castrop.*d.1.p.5. Item universim de perpetuitate & manualitate Beneficiorum plura habet *Leur.* p.1. q 61. & seqq.

§. IV. Beneficium monoculare est, quod est unicum in Ecclesia, vel cujus solius & unici collationem habet aliquis, *Lott.* l.2.q.39.n.3. *Nicol.* tit.1.d.2.§.2. 220.

§. V. Commenda spiritualis est officium vel Beneficium, in quo alicui commendatur administratio aliqua spiritualis, v. g. ministrandi Sacramenta, concionandi, &c. & aliter vocatur Vicaria; potéstque esse perpetua, vel temporalis, uti latè prosequitur *Castrop.* p. 8. & dicemus à n.239. 221.

Q. 36. An Beneficia manualia sint reipsa Beneficia? 222.
℞. Negant cum aliis *Sanch.* in Decal.l.7.c.29.nu.106. & *Castrop.*t.13.d.1. p.2. n.7. quia non sunt perpetua; sed *Less.* de just. l.2. c. 34. d.1. affirmat; nam in se, id est, ex natura & institutione sua sunt perpetua, ac etiam conferuntur in perpetuum, sive absque restrictione ad tempus, quamvis per accidens, & prout sunt in hoc beneficiato, non sint perpetua, quia nempè hic provisus est subjectus dispositioni Superioris, vel obedientiæ quoad officium, habitationem, ac vitæ totius directionem. Deinde etiam per hoc sunt perpetua, quòd instituta sint, ut semper durent, dúmque auferuntur uni, ut alteri conferantur, uti innuit *Nav.* apud *Gob.* t. 8. n.631. Et sic patet, cur pensiones non sint Beneficia, quia nempe morte pensionarii extinguuntur. Videri potest *Leur.* p. 1. q. 84. uti & *Illsung* t. 5. n.173.

Q. 37. Quid præterea notandum sit circa Beneficia regularia & sæcularia? ℞. Seqq. 223.

§. I. In Ecclesia sæculari possunt esse Beneficia regularia, & in regulari sæcularia, *Luca* de Benef.d.63. n.4. *Corr.* de Benef. l.1. c.6. à n.329. Imò in eadem Ecclesia possunt esse duo Capitula, unum sæculare, alterum regulare; item collator potest esse regularis, & Beneficium sæculare, ita ut non possit conferri regulari, *Luca* n.7.& 13. An autem Beneficium fundatum in Ecclesia regulari possit semper præsumi regulare, videri potest *Castrop.* t.13. d.1. p.3. §.4. n.6.

§.II. Beneficium sæculare vacat per professionem Religiosam, nisi Papa dispenset; sed meritò non debet dispensare, ut Religiosus sit Canonicus, quando est contra statuta vel immemorialem consuetudinem alicujus Ecclesiæ, *Luca* d.64. 224.

§. III. Beneficia sæcularia sine dispensatione conferri posse Regularibus, præsertim Canonicis, docet cum aliis multis *Tamb.* de jure Abb. t. 3. d. 9. q. 8. quem sequuntur *Engel* & *Lessius* in auct. v. *Religiosus*, cas. 2. Oppositum probabiliùs tenent ex *Conc. Later. Rebuff. Castrop. Wames. Pelliz.* t.8. c.9. à n. 231. *Corr.* in praxi dispens. l.6. c.1. *Sanch.* in Decal. l. 7. c. 29. 225.

Garc.

Garc. p. 7. c. 10. à n. 31. *Pirh.* l. 3. t. 5. n. 118. *Pignat.* tom. 1. conſult. 44. In quibus tamen caſibus Beneficia ſæcularia conferri poſſint Regularibus, vel regularia ſæcularibus, videri poteſt apud *Caſtrop.* §. 1. & *Leur.* p. 1. q. 37. & 39. ubi q. 40. notat, Beneficium Regulare unius Ordinis vel Monaſterii non poſſe conferri Regulari diverſi: quot verò vota requirantur, ſi Regularis eligatur vel poſtuletur ad dignitatem ſæcularem, explicant *Caſtrop.* §. 2. & *Leur.* q. 59. & 60. Quamvis autem multi dixerint, ad electionem Monachi pro Beneficio ſæculari curato non requiri diſpenſationem Epiſcopi, ſed tantùm licentiam proprii Superioris, nunc tamen ob jus novum dicendum eſt, nec Monachum, nec Canonicum regularem poſſe aſſumi, neque in hoc diſpenſare poſſe Epiſcopum, uti latè ex jure & AA. deducit *Leur.* à q. 46. Poſſe tamen Beneficium ſæculare validè conferri novitio, docent *Sanch. Garc. Caſtrop.* & alii: Qualis verò requiratur licentia Superiorum vel Conventûs, ut Regularis diſpenſatus poſſit admittere tale Beneficium ſæculare, explicat *Leur.* q. 55. & ſeqq.

226. *Q. 38. Quid addendum ſit circa beneficium duplex?* ℞. Seqq.

§. I. Beneficium duplex eſt, quod afficitur aliquâ qualitate juris, id eſt, vel præeminentiâ, vel juriſdictione, vel adminiſtratione Eccleſiæ; ſi ſit cum præeminentia & juriſdictione in foro externo circa Clericos, dicitur Dignitas; ſi cum præeminentia & juriſdictione in foro tantùm interno, dicitur Curatum; ſi cum præeminentia ſine juriſdictione, Perſonatus; ſi ſine præeminentia & juriſdictione habeat annexam adminiſtrationem aliquam, v. g. Cellerarii, dicitur Officium: Theſauraria in quibuſdam Capitulis eſt dignitas vel perſonatus, in aliis tantùm Officium. Videri poteſt *Leur.* p. 1. q. 32. ubi plura de diviſione illa Beneficiorum.

227. §. II. Beneficium duplex ſubdividitur in majus, medium, & minus: majus eſt quaſi culmen Beneficiorum, & dignitatum, uti Papatus, Cardinalatus, Primatus, Patriarchatus, Archi-Epiſcopatus, Epiſcopatus; hæc tamen in Canonibus pœnalibus & aliis, quæ ſtrictæ ſunt interpretationis, non veniunt nomine Beneficii, undè cùm exemptio à lege ſit ſtrictè interpretanda, ſi detur diſpenſatio ad omnia Beneficia, non debet extendi, nequidem ad Epiſcopatum, *Garc.* p. 1. c. 6. n. 66. aliique cum *Leur.* q. 34. ubi pluribus exponit, quænam etiam Præbendæ quandoque non veniant nomine Beneficii. Beneficium duplex medium eſt v. g. Decanatus, Abbatia, uti tenent aliqui apud *Lott.* l. 1. q. 26. à n. 17. Item Prioratus Clauſtralis, ſi quis ſub Abbate curam diſciplinæ habet; & Prioratus Conventualis, ſi quis non habeat Superiorem in eo Conventu; item Patronatus. Duplex minus dicitur, in quo exercetur juriſdictio tantùm in foro interno, uti faciunt Parochi & Sacellani.

228. *Q. 39. Quid cenſendum ſit, in dubio, an Beneficium ſit ſimplex, an curatum?* ℞. Cenſeri debet ſimplex, quia tot ſunt qualitates ad Beneficium curatum requiſitæ, ut meritò præſumi non debeant, niſi probentur, *Gut. Hoi. Gonz. Diana* p. 4. t. 3. R. 74. *Nicol.* t. 1. d. 6. §. 2. Quomodo autem immutetur quandoque, vel unde deprehendi poſſit mutatio ſtatûs Beneficii, explicat *Leur.* p. 1. q. 33. & 38. poſſuntque videri dicenda à num. 296.

229. *Q. 40. An Præbendæ Canoneſſarum ſint Beneficia?* ℞. Colligetur ex dicendis, inter quæ plura addemus ad hunc ſtatum pertinentia.

§. I. Status hic eſt antiquus, ſcilicet ab anno 817. uti referunt *Zyp.* in Conſ. Canon. l. 3. de Regul. conſult. 17. & *Neuſſ.* in Poly. d. 145. n. 4. ejúſque mentionem faciunt *Bonif.* VIII. Cap. *Indemnitatibus.* De Elect. in 6. ubi ſtatuit, ut earum Abbatiſſa ſit annorum ſaltem 30. Item *Clemens* V. in Clem. l. 3. t. 10. c. 2. *Attendentes*, ubi dicit eas viſitari poſſe ab Epiſcopo, ſi exemptæ non ſint; ſi autem exemptæ ſint, à Nuntio Apoſtolico: & licèt aliqui apud *Corr.* De Benef. 1. c. 5. n. 142. dixerint ſtatum illum ab Eccleſia eſſe reprobatum, tamen *Zyp.* aliique cum *Neuſſ.* n. 7. rectè docent non reprobari, quamvis etiam poſitivè non approbetur, niſi velut laudabilis Congregatio, *Neuſſ.* n. 8. Imò *Tomaſ.* p. 1. l. 3. c. 63. n. 3. dicit videri tacitè approbatas. Quamvis autem Clericæ non ſint, ſunt tamen perſonæ Eccleſiaſticæ, uti & Moniales aliique Canonici ſæculares, *Zyp. Neuſſ.* n. 8. & 9.

§. II. Docet *Corr.* n. 144. Præbendas earum eſſe ſæculares, quarum plures poſſint ſine diſpenſatione poſſideri; *Conc.* tamen *Colonienſe* apud *Tomaſ.* dicit, non poſſe uni Abbatiſſæ duo ejuſmodi Collegia ſubeſſe. Addunt *Lott. Buratt. Corr. Tond.* & alii, tales Præbendas non eſſe materiam ſimoniæ. *Neuſſ.* tamen n. 11. dicit eſſe quodammodo Eccleſiaſticas, nec inexpertes ſimoniæ; & hoc eſt, quod diximus l. 3. p. 1. n. 105. Notant etiam *Zyp.* à n. 27. & *Neuſſ.* n. 9. ſi tenues ſint, poſſe uniri auctoritate Epiſcopi: & abſolutè docent *Leſſ.* in auct. v. *Horæ Canonicæ.* caſ. 12. & *Neuſſ.* num. 11. illas Præbendas non eſſe veros Canonicatus aut Beneficia, cùm hæc prærequirant ſaltem primam tonſuram. 230.

§. III. *Leſſ.* ſuprà dicit eſſe obligationem apud ipſas, ut geſtetur in choro certus habitus; item ut Capitulum & ſingulæ de Capitulo procurent Officium Divinum quotidie fieri, ita ut ſi quæ ſuâ abſentiâ vel aliter cauſaret omiſſionem officii, eſſet peccatura mortaliter; ubi tamen plures ſunt, & ſine eis haberi poterit officium, dicit abſentiam trium dierum non fore mortalem ſed venialem, ſi cauſa legitima deſit. E contrà eas non obligari ad quotidianam perſolutionem officii Divini in choro, dicit certum eſſe *Neuſſ.* n. 13. adductâ praxi trium Collegiorum propè Bonnam, quæ in Dominicis tantùm Miſſam, aliquas parvas Horas, & Veſperas decantent, ſed cùm praxis illa non ſit univerſalis, nec ſciatur eſſe approbata, nihil probat univerſaliter, aut pro aliis locis, in quibus poteſt eſſe obligatio, ſaltem ex conſuetudine. 231.

§. IV. Idem *Leſſ.* putat, Canoneſſam omittentem officium uno vel altero die, dum chorum non frequentat, non videri peccare mortaliter, tum quia non tenetur ratione Ordinis vel Beneficii, cùm Ordinem & Beneficium non habeat; nec ratione Præbendæ videatur tam ſtrictè obliganda; non enim eſt idem finis, qui Canonicorum, ſed hic eſt, ut diſcant inter ſe honeſtè vivere, ac benè educentur; videturque annexa officii recitatio tanquam pium exercitium eò juvans: nec ſunt Miniſtræ Eccleſiæ, uti Canonici; nec poteſt ſupponi, inquit, quòd fundatores puellas nobiles tam ſtrictè obligare voluerint: ſi tamen ad menſem, vel fortè etiam ad hebdomadam omitterent, putat fore mortale, quia videtur eſſe contra finem inſtitutionis, & mentem fundatoris, qui minùs non requiſierit. *Neuſſ.* n. 14. etiam abſolutè docet velut probabile, quòd non obligentur ad privatam lectionem Horarum; & audivi idem in publica diſputatione propugnari: ſed contradicit *Tomaſ.* n. 10. nam ad hoc poteſt eſſe obligatio ſaltem ex conſuetudine legitimè introducta, quæ colligi poteſt ex uſu timoratarum, nam præteritis temporibus, etiam cùm degerent extra Collegia, ſollicitè penſum illud Horarum exſolvebant, & de hoc admonebantur ſedulò à Parentibus, faciebantque ſibi conſcientiam peccati, ſi non perſolverent, uti teſtantur etiamnum viventes, antiquæ ſimplicitatis ac pietatis ſtudioſæ: notat tamen *Leſſ.* ipſas, ſi omittant, non amittere ipſo facto fructus Præbendæ, nec teneri ad reſtitutionem, quia leges pœnales loquentes de ſolis Canonicis & Beneficiariis non ſunt extendendæ, utpote odioſæ. Cum *Leſſio* quoad omnia tenet etiam *Gob.* in Exp. t. 5. n. 633. 232.

§. V.

233. §. V. Quæsitum est nuper, an si in ejusmodi Collegio sit statutum, ut Canonessæ castitatem servent, possit aliqua clam maritata pergere frui Præbendâ, v.g. ad annum, & interea domum vendere, ac, prout mos est, resignare Præbendam. Affirmabant aliqui viri docti: 1. Quia statutum, vi cujus maritata privatur Præbendâ, non videtur obligare in conscientia. 2. Simile statutum contra fornicariam occultam, quæ peperit, non privat illam ipso facto Præbendâ, ergo neque maritatam. 3. Statutum illud circa fornicariam est pœnale, non obligans ante sententiam vel declarationem, ergo similiter illud circa maritatam. 4. Bona illa non sunt Ecclesiastica, nec Præbendæ illæ sunt spirituales, ergo non obstat status Matrimonii, saltem si sit occultus. Ego oppositum tenui cum aliis, quia Matrimonium reddit personam inhabilem ad talem Præbendam, adeoque etiam ad fructus ex illa, nam 1. Maritata, etiam occulta, non posset validè primò admitti ad talem Præbendam, uti prudentes omnes judicabunt, ergo signum est Matrimonio induci inhabilitatem, sicut Matrimonio Clerici, etiam occulto, inducitur inhabilitas ad Beneficium Ecclesiasticum, etiam retinendum. 2. Finis intrinsecus talium Præbendarum & fundationum est, (sicuti dicent omnes, qui de ejusmodi Præbendis aliquam notitiam habent) ut nobiles puellæ cœlibes vel volentes nubere, vel nubendi occasionem expectantes honestè educentur & saluti serviant extra graviora pericula sæculi, ergo posito jam Matrimonio cessat finis intrinsecus talium Præbendarum, cùm etiam cesset cœlibatus, cessante autem fine intrinseco Præbendæ in aliquo subjecto, hoc ipso sine ulla sententia vel declaratione est talis persona inhabilis & privata, uti dictum est de Clerico uxorato, ergò. 3. Si talis fœmina non est per Matrimonium facta inhabilis, poterit non tantùm uno anno, sed totâ vitâ retinere occultato Matrimonio, poterunt & reliquæ ex simili causa, hoc autem nemo concedet, ergo. Unde

Respondeo ad 1. Dato, quòd obligatio cœlibatûs non sit ex statuto in conscientia obligante, attamen est ex fine intrinseco talium Præbendarum, quo deficiente persona non manet habilis ad possidendum, adeoque de jure naturæ resultat in conscientia obligatio se habendi velut privatam. *Ad* 2. N. conf. quia fornicaria occulta non fit inhabilis, nam posset primò admitti ad talem Præbendam; & in ea non cessat finis Præbendæ, cùm maneat cœlebs, apta honestè educari, úsque dum nubat, si velit. *Ad* 3. N. conseq. quia fornicatio est crimen, cui respondet pœna, quam non tenetur quis in seipso exequi, ordinariè saltem: Matrimonium non est crimen, sed tantùm inducit inhabilitatem, ad quam non prærequiritur sententia vel declaratio. *Ad* 4. Do antec. & N. conseq. quia cum Matrimonio non stat finis intrinsecus talium Præbendarum, etiam dato, quòd pro sæcularibus fundatæ sint, quod tamen non est semper, sed sæpè primitùs fuerunt fundationes Religiosarum.

234. *Q. 41. Quid de Capellanis sit notandum?* ℞. Seqq.

§. I. Capella dicitur à cappa, quæ erat certum genus tegumenti seu tentorii, sub quo Francorum Reges olim in campo habebant sua divina; nunc sumitur pro Oratorio vel ædicula templo alicui annexa, aut in templo interclusa cancellis, in qua erigitur altare: & cura regendi talem Capellam dicitur Capellania, cui autem cura illa committitur, dicitur Capellanus, *Az.* p.2. l.3. c.8. q.2. Unde etiam dici posset Sacellanus, quia ipsi talis sacra cella sive sacellum committitur; sed in his partibus obtinuit usus, ut per Sacellanum intelligatur aliquis, qui Parochum juvat in cura animarum, quamvis nulla Capella vel altare ipsi specialiter committatur.

235. §. II. Capellania tum tantùm est Beneficium, si auctoritate Episcopi sit creata & dotata, *Garc.* p.1.c.2. n.102. *Corr.* l. 1. n. 285. aliàs est quoddam veluti legatum relictum cum obligatione alia onera præstandi: posset que concedi non tonsurato, infantibus aut etiam fœminis secundùm voluntatem fundatoris, *Luca* De Benef.d.8.n.18. & ad *Trid.*d.24.n.10. Porrò signum est non esse Beneficium, sed Capellaniam purè laicam, si semper conferatur à Patrono laico absque auctoritate Episcopi vel Ecclesiæ, *Castrop.*t.13. d.1.p.6. Essetque absque simonia vendibilis, non quidem Capellania, sed talis Capella secundùm æstimationem materialium, *Lott.* l.2.q.4. à n.14. Poterit tamen ejusmodi Capellania laica, auctoritate Episcopi, erigi in Beneficium, dummodò fundator expressè aliter non voluerit; hoc enim & ipsi & Ecclesiæ est favorabilius; censetur autem aliter fuisse, si ipsemet vivens posuerit Capellanum non requisito Ordinario: Quòd si voluerit esse Ecclesiasticam, ad Ordinarium, per se loquendo, spectat institutio, præsentatio autem sola ad fundatorem vel patronum ab eo designatum: in dubio verò Capellania præsumitur esse Beneficium, *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 5. n. 1.

§. III. Capellania laica non obligat ad Horas, nec potest esse titulus Ordinationis, etiamsi collator peteret aliquem desuper ordinari, cùm non sit Beneficium, & Capellanus semper liberè amoveri possit: è contrà Capellaniæ Ecclesiasticæ, quæ solent solis Clericis 14. annorum conferri, quando perpetuæ sunt, habéntque sufficientes proventus, possunt esse titulus Ordinationis. 236.

§. IV. Si fundator noluerit, Ordinarius non debet visitare Capellaniam tam Ecclesiasticam, quàm laicam; si tamen de hoc nulla mentio est facta, Ordinarius poterit visitare utramque, quamvis visitatio esset etiam alicui alteri commissa, quia est opus pium, à cujus inspectione non ideo excluditur Ordinarius, quòd etiam alius designetur inspector, cùm id jure suo competat Ordinario. 237.

§. V. Capellanus laicus non tenetur ad subsidium, quod sæpè imponitur super proventus Ecclesiasticos, non enim habet Beneficium Ecclesiasticum. Hæc aliáque plura de Capellaniis videri possunt apud A A. citatos & apud *Leur.* p. 1. q. 85. & seqq. 238.

Q. 42. Quid circa Vicarias sit notandum? ℞. Seqq. 239.

§. I. Vicaria dicitur à vices gerendo, éstque constitutio alicujus ad gerendum officium beneficiale alterius. Quòd si constituatur tantùm ad tempus, aut ad beneplacitum constituentis, dicitur Vicaria temporalis; si constituatur auctoritate Ordinarii in perpetuum, maximè pro cura simul administranda, dicitur perpetua, & ei deserviens dicitur Vicarius perpetuus, & sæpè vocatur etiam Rector, non quidem Ecclesiæ, sed curæ animarum, *Barb.* de jure Eccl. l.3. c.6.n.26. *Lott.* l.1.q.33.n.110. Dantur tamen etiam Vicariæ non curatæ; quæ autem in Ecclesiis parochialibus sunt perpetuæ & curatæ, requirunt Sacerdotium ac eandem ætatem, uti alia beneficia parochialia, uti habetur in Clementinis l.1.t.7. attamen non necessariò conferuntur per concursum, *Nicol.* t.1.d.17. §.4.14.15. Unde autem colligatur, an sit Vicaria, explicat §. 20.

§. II. Vicaria perpetua est Beneficium, Cap. *Postulasti*, De rescriptis: temporalis, non est Beneficium, *Barb.*n.58. posset tamen in visitatione erigi in Beneficium, vocatis & auditis illis, ad quos spectant Ecclesiæ unitæ vel Beneficia, in quibus constituitur Vicaria, hi enim retinent jus nominandi, *Garc.* p.9.c.2.n.294. *Barb.* n.45. Potest etiam Ordinarius in visitatione ex justa causa constituere Vicarium perpetuum in parochiali unita Capitulo alicui vel Monasterio Regularium non Mendicantium, *Corr.* l.3. c.9. à n.6. *Barb.* à n.9. An autem ad ista requiratur etiam Patroni consensus, videri potest *Laym.* ad cap.3. *De off. Vicarii* nu. 3. Debet autem constituendus in ecclesia regulari esse 240.

Re-

Regularis, nisi in unione aliter sit expressum, vel longissimo tempore fuerit sæcularis, *Laym.* suprà: semel autem constitutus Vicarius perpetuus, hoc ipso amoveri non potest, etiamsi Rector principalis moriatur, *Corr.* n.3. *Lott.* l.3.q.27.n.171. *Barb.* n.47.

241. §. III. Vicarius perpetuus potest sibi alium substituere ad unam aut alteram hebdomadam, quia curam & jurisdictionem Ordinariam habet, *Az. Castrop.* t.13.d.1.p.8. Addit *Laym.* ad c.4. suprà, etiam ad duos menses, si ratò fiat: Vicarius tamen temporalis id non potest, nisi de licentia saltem tacita Ordinarii, quæ ex consuetudine censetur adesse; ex qua potest etiam sibi adjungere alium cooperatorem, *Laym.* in Th. Mor. l.5.t.6.c.10.n.13. *Castrop.* n.4. Et posse etiam temporalem ad universitatem causarum constitutum, pro assistentia Matrimonii vices suas alteri delegare, putat *Sanch.* de Matr. l.3.d.31.à n.13.

242. §. IV. Portio congrua Vicario assignanda, secundùm Const. *Pii V.* non debet esse major 100. nec minor 50. scutis annuis, computatis omnibus incertis emolumentis & aliis obventionibus, uti pluribus explicat *Luca* ad Trid. d.9. à n. 8. & de Parochis d. 19. n.3. & d.20. à n.7. *Barb.* à n. 44. an autem jus habeat ad distributiones, & ad quæ emolumenta, explicat *Luca* De Parochis d.17. à n.6.

243. §. V. Vicarius temporalis non tenetur ratione Vicariæ ad Horas; tenetur tamen sæpè aliunde, uti refert *Barb.* de jure Eccl. l. 3. c. 6. n. 62. An autem quandoque teneatur ad subsidium charitativum, videri potest *Leur.* p.1.q.138. ubi etiam à q.108. habet de hactenus dictis & aliis huc spectantibus.

244. *Q. 43. Quid de Vicariatu Episcopi sit notandum?*
℞. Seqq.

§ I. Vicarius Episcopi in genere est duplex, specialis & generalis: specialis est, qui pro certis tantùm locis in Diœcesi vices Episcopi agit, & est v.g. Archidiaconus, qui etiam dicitur Vicarius natus, quia ex officio, independenter à denominatione Episcopi, habet aliqua gerenda; talis etiam est Vicarius foraneus, qui foris, sive extra urbem, quam Episcopus inhabitat, pro certis Parochiis constituitur ad aliqua gerenda. Vicarius generalis est, qui totâ Diœcesi constituitur ad aliqua vice Episcopi gerenda.

245. §.II. Vicarius generalis, alius est in Pontificalibus, qui ordinariè dicitur Suffraganeus; alius in spiritualibus, qui ordinariè venit nomine Vicarii; alius in contentiosis qui dicitur Officialis, estque præses judicii ecclesiastici.

246. §.III. Cùm Suffraganei sæpè sint Vicarii simul, aut in quibusdam locis non sint Suffraganei, sed soli Vicarii, quandóque etiam Episcopi aliqua specialia demandent uni vel alteri extraordinariè, fit, ut non ubique satis distinguatur, quid pertineat ad singulorum officium, & dum sunt distinctæ personæ, una in alterius partes se ingerat, non sine magnis incommodis, quibus ut occurreret Ferdinandus Archi-Episcopus Coloniensis, declaravit typo 26.Oct. 1645. quid vellet ad unumquemque pertinere: singulorum etiam functiones accuratè describit *Dript.* in Speculo Archidiaconali f.1.a.4. qui videri potest: hoc videtur certum ex Cap. *Cùm nullus*, De tempore Ordin. in 6. quòd Vicarius ex vi officii sui litteras dimissorias concedere non possit, cùm ad id Vicariatûs officium non extendatur, nisi Episcopo in remotis agente, *Barb.* In collect. ad *Trid.* Sess.23.c.10. De Ref. n.17. & De potest. Epis. alleg.7.n.9. *Sbroz. Rebuff. Gutt. Zerol. P.Greg. Az. Emman. Pias. Abzed. Velasc. Sanch. Gratian. Narbon. Campan. Molf. Homob. Cabass. l.1.c.13. nu.12.* Addit *Barb.* n.4. dimissorias posse concedere cunctos Episcopos, qui attentâ juris Sanctione, privilegio vel consuetudine ad Ordines valent assumere; is enim potest dimissorias concedere, qui & ordinare valet; hinc *Dript.* & *Vinitoris* docent, Suffraganeum ex vi officii posse dimittere eos, qui ordinare potest.

§.IV. Quando aliqua delegatio vel expeditio inscribitur Romà ad Officialem Episcopi, per hunc de stylo Curiæ ultra montes & maria intelligitur Vicarius, uti notant *Mandos. Hier. Paulus, Sbroc. Barb.* De potest. Epis. alleg.54.n.53. *Corr.* In praxi disp.l.2.c.4. à n.17. *Rosa* de Execut. litt. Apost. p.1.c.3.n.22. *Dript.* §. De Officio Vicarii in contentiosis. Atque ita pro diœcesi Monasteriensi declaravit *Ferdinandus Bavarus* Episcopus; item *Christoph. Bernardus* 16. Julii 1663. his verbis: *Prædecessoris nostri Ferdinandi gloriosæ memoriæ declarationi & decreto inhærentes tenore præsentium declaramus ac decernimus, quandocúmque collationes beneficiorum, dispensationes, aliaque causæ quæcumque ab altissimè memorato SS. Dom. nostro aut Sede Apostolica ad partes remissæ & Officiali nostro inscriptæ, commissæ vel delegatæ fuerint, per Officialem nostrum in spiritualibus Vicarium generalem intelligendum esse & intelligi debere*, &c. Idem declaravit ac decrevit 13.Dec. 1703. Celsiss. *Fridericus Christianus.* Ratio est, quia Vicarius in Spiritualibus, non autem in contentiosis, est vi officii sui in dignitate Ecclesiastica; ergo non hic, sed ille censeri debet Delegatus Sedis Apostolicæ, cùm causæ ab hac non debeant committi nisi constitutis in Dignitate, vel Canonicis in Cathedrali, Cap. *Statutum*, 11. De rescriptis in 6. *Sbrocius* De Vicar. Episc. l.2. q.29. *Garc.* p.5.c.8.n.36. *Barb.* à n.132. Duo opponit quidam modernus: 1. Quòd in Curia sit praxis, ut etiamsi expressè petatur delegatio ad Vicarium, id negetur: ergo signum est in Curia per Officialem non intelligi Vicarium. 2. Quòd in Leodiensi diœcesi in gratiosis intelligatur Vicarius, in contentiosis Officialis: ergo similiter ubique. ℞. *Ad 1.* N. conseq. nolunt enim mutare stylum, sed semper inscribunt Officiali; supponunt autem per hunc in his partibus intelligi Vicarium. *Ad 2.* Dato anteced. N. conseq. si enim id fiat ibi, est propter statutum aliquod vel consuetudinem; oppositum autem est in aliis Diœcesibus. 247.

§.V. Omnes tres Vicarii generales videntur habere potestatem vel jurisdictionem ordinariam, uti colligitur ex Cap. *Inter cætera*, De off. Jud. Ordin. *Cùm Episcopus*, eod. tit. in 6. L. *Solet.* 16. & seqq. ubi *Gl.* & DD. ff. De jurisd. omnium Jud. Et quidem de *Suffraganeo*, habetur Cap. *Quoniam in plerisque*, ubi *Gl.* & DD. v. *Vicarium*, De Off. Jud. Ordin. & Cap. *Si Episcopus*, De Præb. in 6. *Menoch.* cons. 59. n. 59. *De Vicario*, Cap. *In nova*, 16. q.7. *Cap. Cùm nullus*, De temp. Ordin. in 6. Cap. *Cùm in generali* De off. Vicar. in 6. tenéntque innumeri, quos citat & sequitur *Barb.* De Jure Eccl. l.3.c.6. *De officiali*, Cap.2. De consuet. in 6. Cap. *Cùm nullus*, suprà, & Cap. *Licèt*, De off. Vicar. in 6. ubi *Gl.* v. *Officialem*, Cap. *Cùm in generali* ibidem, Clement.2. De rescriptis, juncta *Gl.* v. *Officialis*: Specialiter autem de Vicario probant AA. communiter, tum quia facit idem tribunal, nec ab illo ad Episcopum datur appellatio, tum quia factâ nominatione Episcopi, potestas vel jurisdictio ab ipsis legibus illi conceditur; & idem quoque videtur esse de aliis Vicariis, *Az. Mol. Sanch. Barb.* De potest. Epis. alleg.54. à n.1. *Castrop.* t.13. d.2. p.30. à n.1. 248.

§.VI. Quando Episcopus Vicario committit aliqua non comprehensa in generali potestate Vicariatûs, si illa annectantur officio Vicariatûs, vel ejus intuitu committantur, pertinent ad jurisdictionem Ordinariam, quia accessorium sequitur principale; alia autem spectant ad delegatam, *Sbroc.* q.55. *Garc.* n.41. *Sanch.* de Matr. l. 3. d. 29. n. 8. *Dript.* suprà. 249.

§. VII. Vicarius ex vi generalis commissionis non potest conferre beneficia, uti habetur Cap. *Cùm in generali*, De off. Vic. in 6. Nec potest admittere resignationes vel permutationes, *Az. Rebuff. Ricc. Garc. Paris. Castrop.* n.3. Nec præsentare vel eligere ad Beneficia, ad quæ potest Episcopus, *Sbroc. Perb.* Potest tamen 250.

præ-

presentatos instituere; item constituere, qui suppleant, dum vacat Beneficium, non tamen subrogare alios, *Covarr. Barb.* n.60. Ratio omnium est, quia vi commissionis generalis potest tantùm ea, quæ sunt necessitatis, & utilitatis, non autem quæ sunt gratiæ. Vide *Leur.* p.2. q.682. & seqq. ubi explicat, quandonam censeatur concessa facultas conferendi Beneficia: & quomodo sit interpretanda. Vide etiam *Barb.* à nu.60.

251. §. VIII. Si Episcopus commiserit Vicario collationem Beneficii, potest conferre etiam extra Diœcesin existens, non aliter ac Episcopus ipse, secundùm dicenda n.366. notátque etiam *Leur.* q. 692. Quòd si conferat indigno, Episcopus non ideo privatur jure conferendi, quia mandatum erat, ut conferret digno, quod ille transgressus est, ergo nocere non debet mandanti, *Rebuff. Laym.* Nec *obstat*, quòd Episcopus & Vicarius censeantur una persona, *nam*, cum hoc stat, quòd de Vicarii culpa possit cognoscere, nec Vicarii potestas teneat, nisi dependenter ab Episcopo, hinc potest rescindere malè acta ab illo, *Laym. Leur.* q.753.

252. §. IX. Tum potest Episcopus suo Vicario generali committere potestatem dispensandi in casibus sibi à Sede Apostolica concessis, quando commissio à S. Sede facta est Episcopo ratione dignitatis vel officii sui, quia tum talis potestas transit in ordinariam, & consequenter committi potest, *Dript.* pag.54. qui rectè excipit casus Papales, quando per accidens ad Episcopum devolvuntur ob difficultatem adeundi Papam. Si autem Episcopo nominatim expresso, ratione sui, talis potestas committeretur, non posset subdelegari, sed censeri deberet electa industria personæ. Vide *Barb.* alleg.39. à n.11. Causam tamen à S. Sede sibi delegatam potest Episcopus Vicario generali subdelegare, uti habet communis ex Cap. 3. *De off. deleg.* Excipe, nisi sola executio sine cognitione causæ demandata sit, vel etiam hîc personæ delegatæ industria electa videatur, quod colligi debet ex causæ arduitate & aliis circumstantiis, *Dript.* pag. 55.

253. An Vicarius generalis præcedere debeat alios quoscumque etiam de Capitulo Cathedrali, non est nostrûm definire: videri potest *Riccius* p.4. R.390. & 391. ubi pugnat pro Vicario, uti & *Barb.* alleg.54. à n.143. & *Pignat.* tom.3. consult.64. item *Cabass.* l.1. c.13. n.19. si tamen sit Canonicus, dicit non ideo ante alios deberi illi præcedentiam in choro vel Capitulo; vide etiam *Zerolam* p.2. v. *Vicarius.* Plura de Vicariis Episcopi videri possunt apud *Leur.* in speciali tract. sub hoc titulo.

254. *Q.44. Quid de Archidiaconatu sit notandum?* ℞. Seq.

§. I. Cap. 1. & 7. *De off. Archid.* dicitur quidem Archidiaconus esse Vicarius Episcopi in omnibus, differt tamen à Vicariis, 1. quòd hi sint dativi, id est, dati, assumpti & constituti ab Episcopo, Archidiaconus autem sit à jure statutus. 2. Quòd illorum officium Episcopo mortuo cesset, nisi cum consensu Capituli continuetur, maneat autem officium Archidiaconi. 3. Quòd à Vicariis non appelletur ad Episcopum, cùm idem cum illo tribunal constituant; ab Archidiacono autem, utpote inferiore, appellari possit ad Episcopum. 4. Etiam functione differt à Vicariis.

255. §. II. De jure communi deberet unus tantùm in una Diœcesi esse Archidiaconus, qui post Episcopum sit primus in dignitate quoad stallum in choro & vocem in Capitulo, sed his derogavit nunc consuetudo; nam vix est in Germania Diœcesis, quæ plures non habeat; neque officium Archidiaconi dat præferentiam in choro vel Capitulo.

256. §. III. Archidiaconus debet esse Diaconus, secundùm dicenda n.797. nam ideò dicitur Princeps Diaconorum: nihilominus etiam hîc videtur præscripsisse usus, nam sæpè sunt tantùm Subdiaconi aut Clerici; imo in diœcesi Monasteriensi multæ Abbatissæ sunt Archidiaconissæ, quamvis per Commissarium Ecclesiasticum debeant officium explere.

§. IV. Licèt Cap. *Diaconi*, 11. dist. 93. dicantur Diaconi esse oculi Episcopi, id tamen propriè convenit Archi-diaconis, uti habetur Cap.7. h.t. & in *Trid.* Sess.24. c.12. De Reform., quia nempe pro Episcopo advigilant gregi, visitant parochias, corrigunt mores, custodiunt ea, quæ sunt Ecclesiæ, uti habetur cap. 3. h. t. Quamvis autem Cap. 1. dicatur ad eos pertinere, ut curent Evangelium & ordinent circa canenda ac cantores, tamen in his partibus ea facere non solent. Vide *Dript.* In spec. archid. s. 1. a. 4. 257.

§. V. Ad Archidiaconos spectat visitare, quibus quoad hoc subsunt Archipresbyteri seu Decani, Cap. 7. h.t. & Cap.1. De off. Archipresb. Monasteria tamen Religiosa visitare non possunt, nisi adsit consuetudo, Cap. 10. h. t. Imò putat *Dript.* a. 7. Episcopos ipsos non habere potestatem visitandi Monasteria Monialium, quæ sunt redacta in aliquam Congregationem, aut in quibus viget observantia: quidquid sit de hoc, de quo videri potest *Barb.* De potest. Episc. alleg. 74. à n. 16. (plurima valde notanda pro praxi circa visitationes habet *Pignat.* tom.9. cons.146. & aliqua addit consult.149. & seq.) rectè dicit *Dript.* a.8. Episcopos non habere potestatem ordinariam ad puniendos Regulares exemptos, etiamsi sint in Parochiis extra Monasteria, sed debere monere eorum Superiores, ut puniant, ac petere certiores fieri de punitione facta: quòd si Superiores neglexerint, Episcopi tanquam delegati Sedis Apostolicæ punire possunt: subsunt autem Regulares etiam exempti jurisdictioni, correctioni & punitioni Episcopi in illis, quæ curam animarum & Sacramentorum administrationem concernunt, uti ex *Trid.* Sess. 6. c. 3. de Regul. notat *Fagn.* in Cap. *Grave*, De off. Ordin. n.35. & in Cap. *Tuarum*, De privilegiis n. 42. 258.

§. VI. Archidiaconus secundùm *Trid.* Sess.24. c.3. De Reform. assumpto Notario de consensu Episcopi per se ipsum visitare debet: potest tamen Episcopus ex causa rationabili dare ei facultatem, ut visitet per Commissarium Clericum, non autem sæcularem; & Episcoporum interest scire, an ad id munus idonei substituantur, *Dript.* a. 9. Debent autem tam Archidiaconi quàm Commissarii ipsorum infra mensem de tota visitatione rationes & acta exhibere Episcopo, uti habet *Trid.* suprà: *Non obstantibus quacumque consuetudine etiam immemoriali atque exemptionibus & privilegiis quibuscumque.* Non potest autem Archidiaconus per suam visitationem impedire visitationem Episcopi aut ejus Vicarii, imò tenetur Episcopus supplere in locis, ubi deficiet diligentia Archidiaconi, *Trid.* suprà. 259.

§. VII. Archidiaconus debet semel tantùm in anno visitare, nisi necessitas aliud postulet, Cap.6. h. t. Et statuitur in *Conc. Toletano*, uti refertur Cap. *Inter cætera*, 10. q.3. ut etiam Episcopus Diœcesin visitans non ampliùs quàm unâ die per unamquamque Basilicam licentiam habeat. 260.

§. VIII. Archidiaconi judicare non possunt de causis matrimonialibus, & criminalibus, nisi probent possessionem immemorialem; quo tamen casu poterit etiam Episcopus de illis judicare, *Trid.* c.20. Etiam non possunt propriâ auctoritate committere curam animarum, aut conferre Beneficia, *Barb. Leur.* p.2. q.723. 261.

§. IX. Etiam non possunt Archidiaconi ferre censuras ex vi officii, Cap.5. h.t. *Trid.* Sess.25. Cap.3. de Reform. Cap. tamen 7. & 9. h. t. dicitur ad ipsos pertinere institutionem corporalem tam super Beneficiis quàm etiam dignitatibus, ponere Abbates & Abbatissas in Sede, examinare promovendos ad sacros Ordines vel ad Beneficia, quamvis Cap. 8. dicatur, non posse dare commendatitias ad Ordines; sed pro his omnibus spectanda est consuetudo cujusque Diœcesis, quæ in Monasteriensi non est, ut ferant censuras, aut examinent ad Ordines. 262.

§. X.

263. §. X. *Trident.* Sess. 25. c. 3. De Reform. permittit, si expedire videbitur, (si nempe alia pœna non videatur fore salubrior) ut illi, qui defectus corrigunt, imponere possint etiam pecuniarias mulctas; & quamvis à jure certa pœna sit assignata delicto, docet tamen *Dript* s. 2. a. 4. posse commutari in mulctam pecuniariam; sed rectè addit ex *Fagn.* non debere esse statutum vel consuetudinem, ut certum delictum certâ pecuniâ mulctetur, quia sic facilè peccarent ditiores, securi de alia pœna non subeunda.

264. §. XI. *Trid.* supra expressè statuit, ut ejusmodi mulctæ pecuniariæ, eo ipso quòd exactæ fuerint, assignentur locis piis ibi existentibus: & idem mandatur Cap. *Presbyteri*, De pœnis; refertque *Fag.* pro hoc declarationem sacræ Congregationis; Hinc etiam *Host. Gem. Covar. Galet. Barb. Piasec.* cum *Dript* a. 5. docent omninò debere eas mulctas arbitrio Judicis Ecclesiastici statutas erogari in pios usus: si tamen non sint arbitrariæ, sed à Canonibus vel statutis Synodalibus determinatæ, communis sententia est, quòd dictans, si verè & evidenter sit pauper, (quales ordinariè non sunt Archidiaconi) possit eas sibi applicare.

265. §. XII. Cap. *Irrefragabili*, De off. Jud. Ordin. sic statuitur: *Provideant diligenter Ecclesiarum Prælati, ut hoc salutare statutum, ad quæstum pecuniæ vel gravamen aliud non convertant:* circa quod notanda sunt verba *Gersonis* Cancellarii Parisiensis, apud *Dionysium Carthus.* de vita & regimine Episcopi art. 36. *Dici non potest, quanta mala faciunt isti scelerati exploratores criminum, quos promotores appellant, qui simplices & agrestes pauperculos vitam satis innocuam agentes, & fraudis urbanæ ignaros, sæpe in jus pro nihilo vacant, causas & crimina contra eos confingunt, eósque vexant, terrent, irritant, & ita eos per talia secum componere ac pacisci compellunt: quòd si facere renuerint, crebris & quotidie repetitis citationibus eos supra modum infestant: quòd si qualibet occupatione præpediti comparere destiterint, censurâ anathematis aut pecuniariâ tanquam rebelles puniuntur; si verò perseveraverint comparere, eorum audientias apud Judicum tribunalia impediunt, moràsque & subterfugia dilationum & interlocutionum captant, quæ per facilè in foris Ecclesiasticis obtinentur, quatenus simplices longo tædio fatigati cogantur pactione pecuniæ redimere futuram vexationem atque impensam, sicque pro levi vel nullo delicto, pro exiguo debito fit innumerus cumulus expensarum.*

266. §. XIII. Quales debeant esse Archidiaconi eorúmque Commissarii, eleganter expressit *S. Bern.* De consid. l. 4. c. 6. ubi inter cætera hæc habet, ut nempe sint tales: *Qui adventantium non manus attendant, sed necessitates, qui fleant viriliter pro afflictis & judicent in æquitate, qui sint in judicio industrii, in agendo strenui, in loquendo modesti, qui missi post aurum non eant, sed Christum sequantur, qui quæstum legationem non æstiment, non requirant datum sed fructum: qui vulgus non spernant sed doceant; divites non palpent, pauperes non gravent sed foveant; qui Ecclesias non spolient sed emendent; marsupia non exhauriant sed corda reficiant & crimina corrigant; qui redeant fatigati quidem sed non suffarcinati, gloriantes quòd Ecclesiis reliquerint Ordinem, Clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem sectatorem bonorum operum.*

267. §. XIV. Similiter inter vitia eorum recenset *Dript* s. 1. a. ult. si delicta occulta publicè puniant; si nimis avidi sint pecuniarum; si ex respectu humano dissimulent delicta ditiorum ac potentiorum; si permittant se corrumpi pecuniis, ut delicta dissimulent; si ea signa habeant pro plenis probationibus, quæ suspicionem prudentem vix fundant: similiter vitium est, si ex vanis suspicionibus rusticos vocent ad juramenta, an non hoc vel illud fecerint: tenenturque Episcopi invigilare ad ista, ne fiant, *March.* in Trib. tr. 8. tit. 3. §. 3. Defectus similes Archidiaconorum recenset *Philippus Rovennius* Archi-Episcopus Philippensis, de Repub. Christiana l. 1. c. 20. n. 8. *Connivent Archidiaconi ad vitia, recipiunt munera, conferunt Beneficia non meritis, implent ignaris & inutilibus personis Ecclesias, ut repleant bursas, arces non personas visitant, res pauperum non erogant pauperibus sed amicis, imò turpibus personis sæcularibus..... contra Episcopum præscribunt, & in ejus ordinariam messem extraordinariam falcem mittunt: scandalizant plurimos, cum impudicis vel simoniacis ac sacrilegis dissimulant propter munera, vel quia eidem luto inhærent.*

§. XV. Ob hos defectus aliósque similes dixit *Zerola* in pr. Benef. p. 1. v. *Archidiaconus*, eorum jurisdictionem hodie extinctam esse, illósque non esse ampliùs oculos Episcopi: dicit etiam *Laym.* l. 4. t. 2. c. 4. n. 4. eorum potestatem in multis diœcesibus esse translatam ad Vicarium Generalem; sed hoc non tenet in multis diœcesibus, in quibus adhuc remanet Archidiaconis officium & auctoritas. 268.

§. XVI. In eis, quæ spectant ad emendationem vel correctionem in visitationibus, non admittitur appellatio, nec ad effectum suspensivum, nec ad devolutivum, nisi modus excedatur, Cap. *Irrefragabili*, De off. Jud. Ordin. item Cap. *Ad nostram*, De appellat. Plura de Archidiaconis videri possunt in speciali tractatu apud *Leur.* 269.

Q. 45. Quid de Coadjutoriis sit notandum? ℞. De his dicetur à n. 718. 270.

Q. 46. Quid notandum sit circa erectionem & mutationem Beneficiorum? ℞. Seqq. 271.

§. I. Beneficium erigere, est cum approbatione Superioris ecclesiastici statuere jus percipiendi fructus ob aliquod spirituale officium: Ecclesias autem Metropolitanas, Cathedrales, Collegiatas, Regulares potest solus Papa approbare; item dignitates, quæ re & nomine novæ sunt ac primæ in aliqua Ecclesia, uti habet communis cum *Lott.* l. 1. q. 5. à n. 12. Episcopus tamen & Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro certo territorio, possunt pro Ecclesia sibi subjecta approbare Beneficia similia præexistentibus, v. g. secundùm Archidiaconatum vel personatum, hæc enim non tam fiunt nova Beneficia quàm extensio priorum: item possunt creare parochiales Ecclesias, uti habetur in *Trid.* Sess. 21. c. 4. De Reform. & Cap. *Ad audientiam*, 3. De ædif. Eccles. *Corr.* l. 3. c. 2. n. 2. Item creare possunt simplicia Beneficia. Quid autem circa talia & circa ædificandas Ecclesias possit Sede vacante Capitulum vel Vicarius, explicat *Castrop.* tr. 13. d. 2. p. 2. n. 9. & d. 6. p. 11.

§. II. Possunt in eodem altari constitui plura Beneficia, attamen sub diversis invocationibus, *Lamb.* apud *Barb.* de jure Eccles. l. 2. c. 8. n. 27. *Lott.* q. 2. n. 44. q. 30. n. 40. Imò & eadem invocatione, *Luca* De Jurepatr. d. 17. n. 3. Potéstque admittere Episcopus Beneficia in quibúsvis Ecclesiis, etiam invitis harum Rectoribus, quia id spectat ad augmentum cultûs divini, nec præjudicat juri cujusquam, *Corr.* l. 4. c. 6. n. 42. Circa dotem autem Beneficiorum & Ecclesiarum constituendam vel redintegrandam videri potest *Leur.* p. 1. q. 21. & seqq. 272.

§. III. Solus Papa potest mutare Collegiatam in Cathedralem, Parochialem, vel simplicem in Collegiatam, sæcularem in Regularem, *Corr.* n. 4. *Castrop.* d. 6. p. 11. n. 2. *Lott.* q. 14. n. 43. Episcopus tamen potest mutare simplicem in parochialem, *Azor. Garc.* p. 12. c. 5. n. 3. *Barb.* De potest. Episc. alleg. 68. *Castrop. Corr.* c. 3. n. 12. hoc enim est ad incrementum; sed non potest Beneficium parochiale vel curatum reducere ad simplex, aut dismembrati partem unire simplici, *Trid.* Sess. 25. c. 16. *Garz.* c. 2. n. 87. *Corr.* n. 13. Potest etiam Episcopus cum consensu Capituli ex personatu, quamvis non vacet & possessor sit invitus, erigere Præposituram, si adsint causæ rationabiles, quæ in scripto afferri debent, *Luca* de Benef. d. 45. n. 5. Si tamen 273.

tamen Beneficium illud erat patronatûs laici, putant aliqui cum *Castrop.* p. 11. §. 2. requiri consensum Patroni, & ita insinuat Trid. Sess. 24. c. 15. & Sess. 21. c. 5. Potest etiam Episcopus Vicariam temporalem mutare in perpetuam, illam priùs erigendo in Beneficium, *Garc. Castrop.* §. 3. n. 6. Videri potest *Leur.* p. 3. q. 964. & 965. Item Capellaniam potest erigere in novam dignitatem, *Less.* in auct. v. *Beneficium* casu 23. An Episcopus possit mutare mentem fundatoris vel onera Beneficii, aut dispensare in qualitatibus requisitis, dicetur à n. 838. An autem lapsu temporis possit mutari status Beneficii, dicetur à n. 296.

Q. 47. Quid notandum sit circa unionem Beneficiorum? ℞. Seqq.

274. §. I. Solus Papa nunc post *Trid.* Sess. 24. c. 13. de Ref. potest Parochialem unire Monasterio, Abbatiæ, Collegiatæ, Dignitati, Canonicatui, vel alteri beneficio simplici, *Laym.* ad c. 2. de suppl. neglig. Prælat. n. 3. *Barb.* de jure Eccl. l. 3. c. 16. n. 33. *Castrop.* t. 13. d. 6. p. 12. §. 3. n. 17. *Luca* ad *Trid.* d. 8. n. 19. *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. gl. 5. §. 7. à n. 63. *Garc.* p. 12. c. 2. n. 87. Potest tamen Episcopus beneficia simplicia unire Abbatiis, Monasteriis & locis religiosis, *Sanch. Garc.* n. 77. *Barb.* n. 36. *Castrop.* n. 21. *Tond.* qq. benef. p. 3. c. 151. *Lott.* l. 1. q. 29. n. 39. Quale autem jus competat Monasterio, cui unitur beneficium, explicant *Garc.* p. 11. c. 2. n. 3. *Barb.* de off. Episc. alleg. 72. n. 189. *Lott.* q. 28. n. 165. *Luca* de Parochis d. 10. à n. 6. Et ad quid obligetur tale Monasterium, explicat *Laym.* suprà.

275. §. II. Potest Papa, quascumque uniones faciat, derogare juri Collatoris ordinarii, & nominatim id potest, si Prioratum unius Monasterii uniat Monasterio alterius Ordinis: uti & potest derogare juri patronatûs Ecclesiastici, *Covarr.* & secundùm probabilem etiam juri patronatûs laici, si causa adsit, *Rebuff. Less.* in auct. v. *Beneficium*, cas. 28. Similiter potest Legatus Apostolicus per unionem auferre Episcopo collationem, *Rebuff.* citans Rotam: imò causâ cognitâ & approbatâ potest fieri unio, non vocato aut etiam invito collatore aliisque, quorum interest, *Rebuff. Less.* cas. 27.

276. §. III. Secundùm *Trid.* Sess. 21. c. 5. Episcopus tanquã Sedis Apostolicæ delegatus potest unire ecclesias parochiales, attamen cum consensu Patronorum; aut etiam his invitis, si necessitas evidens postulet, uti ex variis declarationibus docent *Zerola* p. 2. v. *unio*, *Laym.* l. 4. t. 2. c. 9. & ad c. 4. *de ætate & qual. præfic.* *Castrop.* n. 11. Parochiæ tamen unire non potest Dignitatem aut Canonicatum, *Trid.* Sess. 24. c. 13. *Ventrig.* t. 2. annot. 8. §. 1. n. 21. *Gonz.* num. 68. Item non potest beneficium aut fructus beneficii curati unire non curato, *Sanch. Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 2. Excipitur causa paupertatis, ob quam, uti & ob alios casus à jure permissos, unire potest beneficia curata vel non curata cum curatis, *Trid.* Sess. 21. c. 5. Item potest in ecclesia sibi subjecta facere unionem præbendæ Subdiaconalis cum ipsa Præpositura, ob illius paupertatem; & per accidens est, quòd Papa privetur jure tale beneficium conferendi alterno mense, *Less.* casu 25.

277. §. IV. Etiam potest Episcopus cum consensu Capituli, quamvis invito possessore, unire Personatus aliáque beneficia simplicia, non tantùm Præbendis Canonicalibus, *Trid.* Sess. 24. c. 15. sed etiam dignitati tenuiori, *Gonz.* Gl. 37. & seqq. *Garc.* c. 2. n. 170. *Luca* ad *Trid.* disc. 8. n. 25. & de benef. d. 46. Et universim, secundùm *Castrop.* §. 2. & 3. nu. 11. *Barb.* de jure Eccl. l. 3. c. 16. n. 54. *Lott.* n. 40. potest Episcopus ex justa causa omnia beneficia suæ Diœcesis non exempta, id est, quæ subjiciuntur provisioni Ordinariorum, unire: & ita, quando postulat bonum ecclesiarum, quibus aliter provideri non potest, potest duas Capellanias cum consensu Patronorum etiam laicorum erigere in beneficium parochiale conveniens unius sustentationi: quòd si una Capellania haberet quot hebdomadis legenda duo Sacra, altera quatuor aut quinque, *Less.* cas. 24. dicit faciendam esse moderationem horum onerum, cùm enim Episcopus possit quandoque addere, cur non & tollere onera, si ita postulet necessitas? Vide tamen dicenda à n. 854.

§. 5. Etiam potest Episcopus Monasterium sibi subjectum consentientibus Monialibus unire Monasterio vel loco religioso, quamvis Moniales per alia Monasteria forent dispergendæ: nec jus ullum ad hoc requirit consensum Capituli vel Canonicorum; & quamvis requireretur; sufficeret consensus majoris partis, *Bald. Tab. Sa, Less.* cas. 26. 278.

§. VI. *Trid.* Sess. 14. c. 9. prohibet præstimonia aut beneficia qualiacumque unius Diœcesis uniri cum beneficiis alterius Diœcesis, etiamsi uterque Episcopus consentiret, *Castrop.* §. 3. nu. 10. *Luca* ad *Trid.* d. 18. n. 18. Docent etiam *Castrop.* n. 20. *Luca* n. 19. aliique, non posse ab Episcopo uniri beneficium liberum cum patronato, ne liberum in servitutem redigatur: contradicit *Lott.* q. 28. n. 165. putans beneficium liberum extingui, sed *Ventrig.* n. 28. dicit fieri posse, si Patronus consentiat, ut beneficium conferatur alternatim, jam liberè, postea ex præsentatione. 279.

§. VII. Si ex duobus beneficiis æquè principaliter unitis fiat unum, neutrum per unionem extinguitur, *Parif. Gonz. Mandos. Garc. Leur.* p. 3. q. 130. Hinc retinentur privilegia & qualitates utriúsque, si se compatiantur; si autem se non compatiantur, retinentur ea, quæ sunt magìs favorabilia vel digniora, *Garc.* à n. 40. E contrà si unum beneficium accessoriè annectatur alteri, beneficium annexum amittit rationem beneficii omniáque privilegia, & habetur veluti prædium illius, cui unitur, *Luca* de benef. d. 44. n. 5. *Castrop.* §. 1. ubi notat, si in rescripto sic ponatur, *illud & illud beneficium unimus*, tum uniri æquè principaliter, & tali modo communiter unitur Præbenda Canonicalis alicui Dignitati, ideoque possidens habet jus ad utrumque Capitulum; si autem dicatur, *tale beneficium unimus illi*, tum prius uniri accessoriè: & tum extinguitur beneficium illud, quod unitur, soletque tum fieri, si fructus sint ita imminuti, ut non sufficiant honestæ sustentationi; si enim etiam fieri potest, ut fructus unius Canonicatûs distribuantur in præsentias aliorum Canonicorũ, uti habet *Trid.* Sess. 24. c. 15. 280.

§. VIII. Episcopus unire potest aliqua beneficia Seminario, quamdiu id erit necessarium ad educationem juventutis pro Clericatu, *Trid. Sess.* 23. c. 18. Notant tamen omnes communiter cum *Garc.* n. 193. & *Castrop.* p. 12. §. 3. à n. 13. Seminarium debere antecedenter fuisse institutum, id est, domum saltem conductam, in quam inducti sint actu Scholares & aliqui Magistri; deinde ut electi sint duo Canonici pro ejus regimine, item unus ex Capitulo, alter ex Clero; item unus per Capitulum, alter per Clerum, qui quatuor electi agant de instituendis taxis & necessitate uniendi beneficia, postquam adverterint partem detractam de mensa Episcopali aliisque beneficiis per diœcesin non fore sufficientem pro fabrica & sustentatione talis Seminarii, uti fusè explicant *Lott.* q. 29. à n. 47. aliique apud *Leur.* q. 888. Quòd si Capitulum vel Clerus intra terminum competentem non deputaret aliquẽ, S. Congregatio statuit, ut Episcopus cum aliis tribus taxet; quando enim non dicitur *de* consilio, sed *cum* consilio, non tenetur quis sequi, sed tantùm audire cõsilium, uti notant Canonistæ apud *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 21. Hæc autem beneficia unienda debent esse tantùm simplicia, non requirentia residentiam, non Ecclesiæ Collegiatæ, non collationis inferiorum Collatorum, non jurispatronatûs etiam Ecclesiastici, non antecedenter unita Monasteriis, non reservata post vacationem, non solius provisionis papalis, (nisi fieret pro tempore vacationis posthac futuræ) non litigiosa, non manualia, non monocularia, uti pluribus docent AA. apud *Leur.* q. 889. 900. 902. De erectione seminariorum accuratè habet *Pignat.* tom. 9. consult. 81. 281.

§. IX.

182. §. IX. Uniones, quas facit Epiſcopus, debent eſſe in perpetuum, ſi nempe cauſa & neceſſitas ſit perpetua, & non ad vitam alicujus tantùm, alioquin non tam provideretur Eccleſiæ, quàm perſonæ, *Trid.* Seſſ. 7. c. 4. *Barb.* n. 54. *Caſtrop.* §. 2. n. 7. *Leur.* p. 1. q. 901.

183. §. X. Ad valorem unionis ab Epiſcopo faciendæ, præter juſtas cauſas, de quibus videri poteſt *Leur.* p. 3. à q. 909. requiruntur etiam quædam veluti ſolennitates, inter quas eſt cognitio cauſæ, *Barb. Caſtrop. Leur.* q. 911. Poteſtque etiam videri *Leſſ.* caſ. 27. *Lott.* l. 1. q. 28. n. 167. *Luca* de benef. d. 47. n. 6. de Parochis d. 10. n. 5. ad *Trid.* d. 8. à n. 11. *Leur.* q. 913. An autem & quando requiratur conſenſus Capituli, vocatio poſſeſſoris beneficii, Patroni, &c. item an exprimendus ſit valor & litigioſitas beneficii, refert *Leur.* ex AA. q. 914. & ſeqq.

184. §. XI. Quamvis unio rarò poſſit præſumi, cùm ſit aliquid facti, & quidem odioſi, *Caſtrop.* §. 4. n. 3. *Leur.* q. 882. adeóque probari debeat, *Leur.* q. 931. tamen ſi facta ſit, ordinariè loquendo, præſumi debet adfuiſſe cauſam, maximè ſi uniens teſtetur de cognitione cauſæ, *Corr. Garc.* n. 121. *Barb.* n. 51. *Leur.* q. 910. Et poſt lapſum 30. annorum præſumitur facta validè & cum ſolennitatibus, niſi conſtet de contrario, *Leur.* q. 929. qui q. 932. & 933. explicat, quomodo probari poſſit eſſe factam.

185. §. XII. Unio tum priùs habet locum, quando beneficium unitum vacaverit, quia uniens non vult præjudicare poſſeſſori, niſi ei aliter ſubveniat, *Laym.* ſuprà, *Garc.* n. 214. *Pariſ.* l. 2. q. 9. n. 7.

186. §. XIII. Prælati Epiſcopo inferiores non poſſunt, per ſe loquendo, beneficia unire, niſi habeant juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, *Lott.* q. 28. n. 111. 134. & ſeqq. *Ventrig.* n. 2. *Caſtrop.* §. 2. n. 18. Nec poteſt Vicarius Epiſcopi ex vi officii ſui, utì habet communior cum *Caſtrop.* contra *Lott.* à n. 125. Nec Coadjutor Epiſcopi, niſi Coadjutus mente deficeret, *Luca* de Paroch. d. 35. n. 10. Nec Archi-Epiſcopus in Eccleſiis ſuffraganeis, quia non ſunt ei ſubjectæ, niſi in caſibus à jure expreſſis, *Barb.* n. 58. *Caſtrop.* n. 17. Excipit *Ventrigl.* n. 6. niſi ob negatam juſtam unionem ad eum appellaretur, ſic enim ad ipſum devolveretur negotium: Poteſt tamen Legatus à latere, utì plures docent apud *Leur.* q. 905. Sed non Capitulum Sede vacante, utì tenent aliqui contra alios; & ſaltem nullum beneficium vel Eccleſiam poteſt ſibi unire, *Leur.* q. 908.

187. §. XIV. Singuli Pontifices ſtatim poſt electionem ſuam vi Regulæ 13. & 21. Cancellariæ revocant omnes uniones, annexiones & incorporationes nondum ſortitas effectum, utì pluribus explicat *Chok.* ad Reg 21. Non tamen revocant illas, quæ ſaltem ex parte ſunt ſortitæ effectum, *Garc.* n. 294. Plures autem adhuc ſunt exceptiones ab illa Regula revocatoria, utì videri poteſt apud *Chok.* ſuprà, *Corr.* l. 2. c. 5. à n. 21. *Lott.* q. 28. & 29. *Leur.* q. 941.

Plura de unionibus beneficiorum videri poſſunt apud *Leur.* p. 1. à q. 162. & p. 3. à q. 877.

Q. 48. Quid notandum ſit circa diviſionem, diſmembrationem & ſuppreſſionem beneficiorum? ℞. Seqq.

188. §. I. Diviſio beneficii eſt, quando de uno fiunt plura: qui autem jure ordinario poſſunt unire, etiam poſſunt dividere, *Caſtrop.* t. 13. d. 6. p. 12. §. 4. n. 4. *Luca* de Paroch. d. 35. n. 8. *Leur.* p. 3. q. 935. hinc ſi Epiſcopus ob paupertatem univit duas Eccleſias, illâ ceſſante poterit dividere, & poſt unionem diſſolutam redeunt beneficia ad priſtinam naturam, v. g. redit jus patronatûs, *Leur.* q. 945.

189. §. II. Diſmembratio beneficii eſt ſeparatio tantùm aliquorum fructuum ab illo, ut applicentur alteri beneficio vel loco pio: per hoc differt à diviſione, quòd per hanc titulus fiat multiplex in ordine ad conſtituenda plura beneficia; diſmembratio autem relinquat unicum beneficium, à quo ſeparat partem fructuum, *Garc.* p. 12. c. 3. n. 1. *Tond.* qq. benef. p. 3. c. 156. n. 17. *Caſtrop.* p. 10. *Leur.* q. 946.

§. III. Epiſcopus poteſt ex cauſa dividere beneficium, etiam unam Parochiam in duas, unum Canonicatum in duos, vel in unum Canonicatum & portionem; ſervatis his conditionibus, ut fructus ſingularum partium ſufficiant honeſtæ ſuſtentationi, & ſerventur ſolennitates in alienatione rerum Eccleſiaſticarum requiſitæ. Vide *Caſtrop.* à n. 3. & *Leur.* q. 935. ubi multa habet de diſſolutione unionum. 190.

§. IV. Epiſcopus non poteſt ab Eccleſia parochiali dividere beneficia ſimplicia vel Oratoria unita; neque partem fructuum, & applicare beneficio ſimplici, utì conformiter ad *Trid.* Seſſ. 25. c. 16. notant *Caſtrop.* n. 2. *Tond.* c. 36. n. 4. *Garc.* c. 2. n. 88. 191.

§. V. Non tantùm cauſæ, ſed & ſolennitates requiruntur ad diviſionem, utì ad unionem, *Lott.* l. 1. q. 28. n. 4. *Corr.* l. 3. c. 2. n. 2. *Leur.* q. 949. & ſeqq. ubi etiam explicat, an in dubio præſumantur, quæ cauſæ & ſolennitates requirantur, quandonam diviſio dicatur ſortita effectum. Rectè autem docent *Caſtrop. Lott. Leur.* q. 940. poſſe Epiſcopum uniones à prædeceſſoribus factas examinare ac diſſolvere, ſi inveniat non canonicè factas. 192.

§. VI. Ex quibus cauſis una parochialis poſſit dividi aut diſmembrari, pendet ex plurimis circumſtantiis, uti rectè *Luca* ad *Trid.* d. 16. à n. 2. ideóque dicit eſſe potiùs quæſtionem facti: pro directione videri poſſunt *Trid.* Seſſ. 21. c. 4. *Gonz.* ad Reg. 8. Cancel. gl. 6. n. 96. *Barb.* de jure eccl. l. 2. c. 2. à n. 8. *Luca* de Paroch. d. 18. n. 2. & d. 34. & 35. *Lott.* l. 1. q. 28. Et notandum eſt, quando dividitur una Eccleſia in duas, juſpatronatûs novæ competere Rectori antiquæ, ſi hæc de ſuo aliquid contulit pro dote novæ, *Lott.* n. 47. Unde aliàs peti debeat dos pro nova Eccleſia, videri poteſt *Luca* de Decimis d. 12. 193.

§. VII. Ex quibus indiciis præſumi poſſit diſmembrationem eſſe factam cum auctoritate & ſolennitatibus requiſitis, videri poteſt apud *Barb.* l. 1. c. 20. n. 19. & *Lott.* à n. 38. quales verò ſolennitates in tali diſmembratione obſervari debeant, explicant *Lott.* à n. 6. *Corr.* à n. 4. *Luca* de Parochis d. 35. à n. 5. 194.

Plura de diviſione beneficiorum videri poſſunt apud *Leur.* à q. 957. de diſmembratione autem, à q. 946. utì & p. 1. à q. 154. Denique an & quâ auctoritate poſſit una provincia Religioſa dividi in duas, videri poteſt *Luca* de Regul. d. 5. & 27. Unde colligatur Eccleſiam eſſe matricem, & quæ ſint hujus præeminentiæ, fusè habet *Pignat.* tom. 9. conſ. 109.

§. VIII. Suppreſſio beneficii eſt extinctio tituli, per quam beneficium deſinit; poteſtque eſſe temporalis, aut perpetua. Quòd ſi non extinguatur titulus, ſed tantùm veluti ſuſpendatur vis illius, v. g. quia unitur alteri, ſed ſolutâ unione poteſt redire, non eſt in rigore extinctio, quidquid contradicant *Lott.* l. 2. q. 8. à n. 84. & *Corr.* l. 2. c. 8. à n. 73. Requirit cauſam neceſſariam, quæ probanda eſt; item ſolennitates &c. de quibus omnibus *Leur.* p. 3. à q. 967. Quid autem circa eam poſſit Epiſcopus, habet *Trid.* Seſſ. 24. c. 15. poteſtque videri *Leur.* q. 972. Denique ſupprimere non poſſe alium Epiſcopo inferiorem, niſi per viam unionis, declarat *Leur.* q. 973. 195.

Q. 49. Quomodo per lapſum temporis mutari poſſit ſtatus beneficii? ℞.

§. I. Ut beneficium primitùs ſæculare fiat Regulare, vel contrà, ſufficit per 40. annos continuè ac pacificè ab uno vel pluribus Regularibus in eo inſtitutis fuiſſe gubernatum, Cap. *Cum de beneficio*, de præb. in 6. *Barb.* ibidem, *Mareſch.* l. 1. var. Reſ. c. 55. à num. 69. *Corr.* l. 1. c. 6. n. 322. Etiam ſufficiunt 40. anni, ut curatum fiat non curatum, *Rota, Pariſ.* de reſign. l. 10. q. 2. n. 88. *Mareſch.* n. 1. & 2. *Corr.* n. 324. *Tuſch.* litt. S. concl. 196.

Concl.424. n.4. & 8. Item ut perpetuum fiat manuale, & contrà, *Barb.* n.10. *Mareſch.* n.3. *Cor.* n.293. Item ut patronatum fiat non patronatum, *Mareſch.* n.12. *Corr.* n. 349. & 360. Item ut requirens reſidentiam perſonalem, poſtea non requirat, *Hurt.* de reſid. t.1. l.6. Reſ. 6. §.4. n.8. & 9. & §.6. per totum.

297. §. II. Ut ita fiat mutatio ſtatûs in beneficio, neceſſe eſt, ut ea inducatur ab habente poteſtatem & voluntatem primævum ſtatum immutandi: hæc autem poteſtas (ſaltem quoad aliqua, de quibus vide dicta n.273.) eſt etiam penes Epiſcopum vel alium, qui habet poteſtatem quaſi Epiſcopalem, *Corr.* n. 325. putat tamen *Lott.* l.1. q.34. n.10. ſi non repugnet jus commune, ſufficere ſimplicem præſcriptionem 40. annorum, ut mutetur ſtatus beneficii; at ſi repugnet, quia v. g. agitur de ſtatu ſæculari imprimendo beneficio regulari, vel contrà, dicit non ſufficere talem præſcriptionem, niſi ſimul oſtendatur, Epiſcopum ab initio præſcriptionis voluiſſe è ſæculari facere regulare, *Pirh.* l.3. t.5. n.122. ait, ut beneficium ſæculare tranſeat in regulare, non tantùm requiri, ut poſſidentes illud per 40. annos adminiſtraverint tanquam Regulares, ſed etiam ut conferatur animo & intentione velut imprimendi alium ſtatum, ideoque conferens in collatione dicat Regulari: *Confero tibi beneficium ſæculare*, &c. ſi tamen beneficium primitùs ſæculare lapſu 40. annorum factum ſit regulare, poteſt iterum fieri ſæculare lapſu 10. annorum, & vice versâ; quia facilius eſt rem redire ad priſtinam, quàm abire ad alienam naturam, *Corr.* n. 321. & 326.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia.

298. „ Reſp. I. Beneficia Eccleſiaſtica uno ex tribus modis communiter acquiruntur: 1. Per electionem, v.g. Canonicorum; vel etiam poſtulationem, (quæ eſt electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem Superioris, ſi electum vel poſtulatum idoneum eſſe intelligat. 2. Per præſentationem Patroni præviam, & inſtitutionem ſubſequam, à Prælato Eccleſiæ factam, ſi præſentatus ſit idoneus. Etſi verò Patronus præſentato jus ad rem conferat, ita ut beneficium alteri conferri nequeat; jus tamen in re, & collatio beneficii per inſtitutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium ſolo jure Prælati datur, nec Patronatûs juri ſubeſt: Unde etiam beneficia, ex modo conferendi, dividuntur in Electiva, Patronata, & libera.

„ Reſp. II. In qualibet diœceſi Epiſcopus eſt proprius collator beneficiorum, niſi ex legitima præſcriptione hoc jus alteri competat: ſupremus autem & univerſalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, eſt Papa, *Leſſ. lib.1. c.34. d.10.* Ratio prioris eſt, quia Epiſcopus in ſua diœceſi eſt moderator ſacrorum; ergo ipſius eſt officia ſacra conferre. Ratio poſterioris, quia Papa eſt ſupremus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum, & Ordinarius Ordinariorum.

„ Poteſt autem Papa tribus modis Beneficia conferre: 1. Jure præventionis. 2. Jure concurſûs. 3. Jure devolutionis, de quibus *vide Leſſ. l. c.* ubi notat, jure præventionis & concurſûs ad vitandas lites, rariùs Papam uti: imò per Concordata Germaniæ inter Sedem Apoſtolicam, & Fridericum Imperatorem, per conſtitutionem Nicolai V. quæ incipit, *Ad ſacra, &c.* alterni tantùm menſes Papæ collationi reſervantur, ſcilicet Januarius, Martius, &c. reliqui verò odinariis collatoribus relinquuntur. Imò ſi per tres menſes, à die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla diſpoſitio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre poteſt. Similiter mortuo Papâ, quamdiu Sedes vacat, *Leſſ. l.c. Lay. l.4. t.2. c.10.* Quòd ſi autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diverſis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus eſt, qui invenitur in poſſeſſione; quia pro eo jus præſumit. Si neuter eſt in poſſeſſione, præfertur proviſus à Pontifice, ob dignitatem proviſoris, *Barboſ.* & *Bardi. d.6. c.6. §.10.* ex Cap. *Si à Sede*, De præb. in 6. Denique ſi ultimâ nocte menſis Epiſcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio utrùm ante, an poſt mediam noctem, quâ incipit menſis Papalis, ſi nemo ſit in poſſeſſione, nec ulla proviſio, præſumptio juris, eſt pro Ordinario. *Gonzal. Barboſ. Bardi. §. 11.*

„ *Quæres* I. Quid & quotuplex ſit jus Patronatûs? *Reſp.* I. Eſſe poteſtatem præſentandi ad beneficium Eccleſiaſticum vacans. *Reſp.* II. Eſſe duplex, ſcilicet jus patronatûs Eccleſiaſtici, quod alicui competit, quia ex bonis Eccleſiaſticis; & jus patronatûs laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Eccleſiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. *Lay. c. 13. n.2. & 4.*

„ *Quæres* II. Quando patronus teneatur præſentare Beneficio vacante? *Reſp.* Si patronatus ſit laicus, teneri intra 4. menſes: Si Eccleſiaſticus, intra 6. intra quos niſi fiat præſentatio, Beneficium fit liberum, ejúſque diſpoſitio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus eſt inſtituere præſentatum.

„ *Quæres* III. Quid faciendum, ſi multi præſententur? *Reſp.* I. Si patronus, qui anteà præſentavit Petrum, præſentet poſtea Paulum, velítque hunc præferri, poterit Prælatus inſtituere, utrum maluerit, ſi patronatus ſit laicus; quia tunc præſentatio ſecunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus ſit Eccleſiaſticus, prior tempore erit potior jure, ex Cap. *Cùm authenticè, de jure patronatûs. Reſp.* II. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Joannem præſentet, poteſt collator conferre, utri maluerit. Imò juxta *Sylv.* Epiſcopus tunc tertio conferre poteſt, eò quòd patroni non conveniant. *Reſp.* III. Si multi patroni inter ſe ſint diſcordes, is inſtituendus, in quem plures conveniunt, V. *Leſſ. d. 8.* & *Lay.* n. 18.

ADDENDA.

Quæſt. 50. Quibus generatim modis acquirantur Beneficia? ℞. Duobus, *actu*, ſi acquiratur jus in re; & *potentiâ*, ſi tantùm acquiratur jus ad rem: per hoc autem differunt hi modi, quòd vi juris in re beneficium ſit proprium acquirentis, & ſimul adſit poteſtas illud adminiſtrandi, etiam ante poſſeſſionem: ſolum autem jus ad rem nihil horum tribuit, *Caſtrop.* t.13. d.2. p.1. à n.1. Jus in beneficio acquiritur confirmatione electionis vel poſtulationis, inſtitutione & collatione; jus ad beneficium acquiritur electione, poſtulatione, præſentatione, collatione necdum acceptatâ, vigore gratiæ expectativæ, reſervatione in favorem, conſuetudine ſeu privilegio optandi, regreſſu vel acceſſu ob penſionem non ſolutam, Coadjutoriâ cum futura ſucceſſione, de quibus dicemus in ſeqq. poteſtque videri Leur. p. 2. q. 3. 299.

Q. 51. Quid ſit & quomodo differant proviſio, nominatio, præſentatio, inſtitutio, collatio, inveſtitura, electio, poſtulatio, confirmatio, admiſſio, poſſeſſio? ℞. 300.

§. I. Multi ex his terminis confunduntur, & ſæpè ſumitur unus pro altero; in rigore tamen videtur hoc modo loquendum: *proviſio* eſt quid genericum, & ſignificat diſpoſitionem de beneficio in favorem alicujus; hinc qui præſentavit aut contulit alicui beneficium, dicitur illi providiſſe, & qui beneficium accepit, dicitur proviſus de beneficio. *Nominatio* etiam eſt quid genericum, & ſignificat deſignationem unius vel plurium perſonarum ad beneficium, poteſtq; fieri vi præ-

ſen-

sentationis, collationis, electionis, privilegii vel facultatis aliquem vocandi ad certum beneficium. Vide *Leur.* p. 2. q. 10. *Præsentatio* est exhibitio personæ beneficiandæ, facta illi, ad quem pertinet instituere. *Institutio* est attributio sive concessio beneficii facta ex præsentatione Patroni. *Collatio* est concessio beneficii ex solo jure & libertate conferentis, absque præsentatione Patroni. Vide *Leur.* q. 8. *Investitura* est aliquid, quo significatur jus in beneficio antea acceptum, & facultas intrandi vel petendi possessionem vacantem, fitque ordinariè, in absentia rei, per annulum vel impositionem bireti. Loco investituræ quandoque est installatio aut inthronizatio. Vide *Leur.* q. 9. *Electio* est designatio alicujus personæ capacis ad aliquod Beneficium, facta per suffragia; vide *Leur.* à q. 232. *Postulatio* est similis designatio facta per suffragia, quâ petitur aliquis, qui per dispensationem tantùm capax erat, *Leur.* q. 198. *Confirmatio* electionis vel *admissio* postulationis est approbatio, quâ Superior roborat electionem vel postulationem factam: unde præsentationi respondet institutio, collationi investitura, electioni confirmatio, postulationi admissio: ultimum est *possessio*, quæ supponit titulum & jus in re completum, estque veluti positio sedis seu pedis in beneficio, per quam habetur demum in illo quies.

301. §. II. Differentia horum colligitur ex dictis, nam 1. electio & postulatio est de uno tantùm, nominatio potest esse de pluribus; sic enim quidam Reges nominant Papæ tres, è quibus unum designet in Episcopum. *Leur.* q. 200. 2. Præsentatio & electio dant jus ad rem, seu dant jus, ut acquiratur beneficium; institutio, collatio, confirmatio & admissio dant jus in re, id est, faciunt beneficium esse acquisitum: postulatio autem nullum dat jus, nequidem ad rem, & per hoc præcipuè differt ab electione, *Leur.* q. 199. 3. Institutio & confirmatio electionis per hoc differunt à collatione, quòd fiant ex obligatione, nam Superior tenetur instituere præsentatum & confirmare electum; è contrà collatio fit ex sola liberali voluntate conferentis, ex qua etiam omnino liberè & ex gratia fit admissio postulationis. 4. Institutio & confirmatio per hoc differunt, quòd institutio fit de persona præsentata, confirmatio autē de persona electa, uti admissio similiter est de persona postulata. 5. Præsentatio & electio aut postulatio etiam per hoc differunt, quòd præsentatio fieri possit ab uno, eoque laico; electio autē & postulatio fiat à pluribus & solis Ecclesiasticis per suffragia.

Hactenus dicta habentur partim in jure, partim in AA. citatis apud *Less.* de just. l. 2. c. 34. d. 3. & *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 1. & 12. aliosque passim.

302. *Q. 52. Quid circa præsentationem sit addendum.* R. Seqq.

§. I. Præsentatio facta antequam vacet beneficium, reprobatur cap. 2. & 13. *de concess. præb.*, hinc si juraris te præsentaturum Cajum, quando beneficium vacabit, promissio est illicita & irrita, *Castrop.* t. 13. d. 2. & 3. p. 5. n. 1. *Sylvius* p. 1. v. *Beneficium* cas. 3.; putatque *Lott.* l. 2. q. 6. n. 9. esse mortale, quia Ecclesia graviter prohibuit, ne detur occasio alienæ mortis captandæ: valet tamen præsentatio, licèt non vacet beneficium, si Patronus putavit vacare, tum enim convalescet à die veræ vacationis, *Lott. Corr.* l. 4. c. 6. n. 37.

303. §. II. Potest fieri vel missis litteris vel per procuratorem, Cap. *Ea noscitur*, De his quæ fiunt à Prælatis: attamen cum speciali mandato, *Barb.* de potest. Episc. alleg. 72. n. 119. *Corr.* c. 2. n. 23. *Leur.* p. 2. q. 124. Potestque, si adsit justa causa absentiæ, antecedenter id demandari pro tempore futuræ vacationis etiam unici beneficii, *Lott.* n. 10., duratque mandatum etiam secutâ sed ignoratâ morte mandantis, *Lott.* q. 14. n. 43., sed non debuit nominari certa persona præsentanda, ne huic daretur occasio captandi mortem alterius, *Lott.* q. 6. n. 12. Vide *Leur.* q. 99. Similiter potest quis se instituenti præsentare per litteras vel per procuratorem, *Az. Castr.* p. 1. n. 6. *Luca* de Jurep. d. 64. n. 30. *Leur.* q. 125. Potest etiam præsentatio fieri per scripturam privatam, aut oretenus sine omni scriptura & absque certa verborum forma, dummodo exprimatur actualis voluntas præsentantis, *Luca* à n. 21.

§. III. Potest esse conditionata, obscura, dubia; v. g. præsento, si per dispensationem te statim reddas habilem, si Papa mihi reservet pensionem, si sis mihi sanguine proximior &c., dummodo conditio, obscuritas, incertitudo purificetur intra tempus concessum ad præsentandum, *Castrop.* d. 3. p. 1. n. 3. *Corr.* n. 26. *Luca* suprà, *Leur.* q. 127. 304.

§. IV. Ut afferat aliquod jus, debet esse facta habenti instituere, & à præsentato vel ab habente speciale illius mandatum acceptari intra terminum Patrono concessum ad præsentandum, aliàs collatio beneficii devolvitur ad Superiorem; debetque de acceptatione constare per litteras vel procuratorem, *Castrop. Garc. Corr. Barb. Leur.* q. 122. Si autem bonâ fide præsentarit non habenti jus instituendi, habet iterum tempus novum præsentandi, de jure concessum ad præsentandum, *Corr. Barb.* n. 141. *Leur.* q. 123. 305.

§. V. Patronatui laico conceduntur respectu beneficii simplicis quatuor menses, Ecclesiastico sex ad præsentandum, Cap. *Quoniam*, Cap. *Cum propter*, Cap. *Eam te*, de Jurep. Patronatui mixto similiter sex secundùm communem sententiam, quamvis *Castrop.* d. 2. p. 5. n. 2. dicat concedi tantùm quatuor, si laici præsentent seorsim ab Ecclesiasticis; quod etiam dicunt *Pereira, Gonz. Lott. Barb.* alleg. 60. n. 17, si simul præsentent & sint plures laici quàm Ecclesiastici, sed in hoc contradicunt *Vivian. Paris. Luca* n. 4. *Nicol.* t. 1. d. 11. §. 9. Et hæc valent etiam pro prima provisione beneficii jam erecti, currit enim tempus à die factæ erectionis, *Lamb. Corr.* c. 1. à n. 5. *Leur.* q. 142. Reges tamen & summi Principes non arctantur tempore, quia hi, non item alii, præsumuntur habere multa impedimenta, *Garc.* c. 2. n. 34. *Castrop.* n. 5. *Corr.* p. 10. c. 2. n. 64. *Luca* n. 13. Pro beneficio curato debet secundùm Bullam *Pii V.*, ubi recepta est, etiam à laicis fieri præsentatio intra 20. dies, & præsentatus institui intra duos mēses à die peracti examinis, *Bass.* t. 2. v. *Beneficium* §. 5. n. 5. *Leur.* q. 135. Quòd si præsentatio nō fiat intra tempus, devolvitur ad Superiorem, uti dicetur n. 566. In Julia tamen, Clivia & Montibus si agatur de Beneficiis Patronatûs laicalis, evoluto quadrimestri, juxta Concordata inter Serenissimos Archi-Episcopum & Electorem Coloniensem Ferdinandum, & Principem Wolffgangum Wilhelmum Neoburgicum Anno 1621. 28. Julii inita, præsentatio pro bimestri reservatur Principi seu Duci: secus autem in Patronatûs Ecclesiastici beneficiis, in quibus Jus commune observatur. 306.

§. VI. Ille, ad quem spectat instituere, potest prolongare tempus ad aliud quadrimestre vel semestre, (non tamen ultrà) quia illa determinatio temporis facta est in instituentis favorem, cui cedere potest, *Barb.* alleg. 72. n. 143. *Castrop.* n. 8. *Corr.* n. 66. *Luca* n. 16. Nec ideo fit injuria Superiori, ad quem collatio devolveretur, quia devolutio collationis non habet locum, nisi post elapsum quadrimestre vel semestre inter præsentationem & institutionem, præsentatio autem differri potuit usque ad diem ultimum illius temporis, *Leur.* q. 137. Potest etiam præsentatio, institutio, collatio (non tamen electio) fieri statim mortuo & necdum sepulto Rectore, *Garc.* c. 1. n. 38. *Corr.* c. 6. à n. 39. *Leur.* q. 138. 307.

§. VII. Menses computantur, prout tum occurrunt in Calendario, & de momento ad momentum, secundùm dicenda n. 410. Hoc autem tempus incipit currere, non ab hora, quâ vacavit beneficium, sed quâ patronus habuit notitiam vacationis, *Az. Tiraq. Barb. Castrop.* n. 3. *Garc.* n. 34. *Lott.* q. 6. n. 23. contra *Lambert.* & alios, cùm enim statutum sit in pœnam negligentiæ Patronorum, talis pœna non habet locum 308.

cum nisi post scientiam; quòd verum est, licèt fundatio haberet, ut præsentatio fiat intra tale tempus à die mortis vel vacationis, debet enim intelligi, *cognitæ*, *Corr.* c. 2. n. 74. Et opponens præsentationem non esse factam in tempore, tenetur probare Patronum scivisse vacationem, quia non præsumitur voluisse negligere jus suum, *Barb. Garz. Castrop. Corr.* nu. 75 *Luca* n. 5. Quòd si fuerint sex patroni, & quinque scientes vacationem neglexerint præsentare, sextus, qui nescivit, præsentat solus, *Barb. Castrop. Garc.* c. 2. n. 41. *Leur.* q. 139. Neque hoc tempus currit legitimè impedito, quominus præsentet, quia nemo debet sine sua culpa privari jure, quod ipsi est certum, *Abb. Barb. Castrop.* n. 5. *Pirrh.* l. 3. t. 38. à n. 105. *Leur.* q. 40. n. 1., ubi recenset impedimenta aliqua: Vide etiam dicenda à n. 421. Et quamvis tempus non currat collatoribus & electoribus litigantibus de jure conferendi aut eligē-di, tamen currit Patronis litigantibus de jure præsentandi, si neuter sit in possessione, ideoque eo evoluto, si lis non sit finita, potest Ordinarius conferre, *Az. Garz.* n. 19. *Castrop.* n. 6. *Lorr.* n. 26. Si tamen patroni litigarent tantum de habilitate præsentati, aut litigarent cum Episcopo volente Ecclesiam esse liberam, non curreret illis tempus, sed exspectandus esset finis litis, *Ricc. Barb. Castrop.* n. 7. *Pirrh.* à n. 111. Uti nec tum currit, si lis sit inter præsentandos, quorum unus dicat se præferendum alteri, *Castrop.*; nec patroni tum possunt præsentare tertium, aut alium substituere in locum unius mortui, *Covarr. Lancell. Castrop.* p. 5. n. 5. & p. 10. n. 9. *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 12. n. 173 *Garc.* p. 5. c. 9. n. 517. *Leur.* q. 140.

309. §. VIII. Si præsentatus renunciet aut moriatur, vel detegatur vitium, ob quod irritatur præsentatio, ab hinc incipit Patronis currere novum tempus; *Corr.* c. 3. n. 19. *Leur.* q. 141.

310. §. IX. Si præsentatio vel collatio fiat post elapsum tempus, potest irritari: quia tamen jura non tam intendunt pœnam negligentium, quàm ut Ecclesiis vacantibus citò provideatur, si postea per celerem provisionem mora quasi purgata sit, debet talis provisio de æquitate tolerari, Cap. *Litteras*, De supp. neglig. Prælat., *Engel* l. 3. t. 5. n. 65. Vide dicenda n. 568.

311. §. X. Si plures patroni præsentent per modum unius, sive prout faciunt unum corpus, v. g. unum Capitulum, omnes vocandi sunt, ità ut si unus, qui possit vocari, fuerit omissus, præsentatio sit nulla; si autem præsentent ùt singuli & per modum plurium, *Vasq Garc.* & alii cum *Less.* De just. l. 2. c. 34 putant præsentationem à majore parte patronorum factam esse validam, quia etiamsi adfuisset, qui omissus est, tamen prævaluisset pars opposita major: Contradicunt *Az. Laym. Castrop.* p. 8. à n. 1. *Leur.* q. 131. n. 1., quia nemo sine sua culpa privandus est jure, quod habet: sufficienter tamen censetur aliquis vocatus, si vacatio beneficii sit ab Ordinario ità publicata, ut in notitiam omnium patronorum potuerit devenire.

312. §. XI. Ad validam præsentationem requiritur, ut major pars Patronorum consentiat in unum, uti dicetur n. 394., unde si communitas præsentet, pars absolutè major illius consentire debet, alioquin non est verum communitatem præsentare, *Silv. Az. Vasq. Castrop. Leur.* q 131. n. 3. Hinc si Titius in Capitulo 12. personarum nominetur 7. votis, Cajus 5., & postea Titius rescìatur fuisse inhabilis, Cajus non habet jus, quia non est nominatus à majore parte Capituli, potestque Capitulũ intra tempus à jure concessum præsentare alium. E contrà si plures præsentent ùt singuli, illa pars prævalet, quæ respectu aliarum est major, v. g. si sint 9. Patroni, & à duobus præsentetur Titius, à tribus Cajus, à quatuor Sempronius, prævalet præsentatio Sempronii, quia licèt non sit à majore parte Patronorum, si computentur omnes, est tamen à majore parte eorum, quatenus præsentationem faciunt, & comparatione aliarum partium, *Silv. Az. Vasq. Castrop.* num. 4. Consequenter dicendum est, si plures communitates tanquam diversa corpora concurrant, illum prævalere, qui à pluribus integris communitatibus nominatur, v. g. si communitas A. habens 30. personas unanimiter præsentet Titium, communitas B habens 20. personas unanimiter præsentet Cajum, & è communitate C. habente 20. personas novem præsentent Titium, undecim Cajum, Cajus prævalet, quia habens majorem partem communitatis C., censetur habere totam, *Laym.* ad Cap. *Pastoralis* De rescriptis, n. 9. *Lott.* q. 11. à n. 134. Ob rationem datam, si votum Patroni A. æquivaleat votis Patronorum B. C. D., eò quòd hi descendant ex unico stipite, si Cajus habeat votum Patronorum A. & B., non ideo prævalet Titio habenti vota Patronorum C. & D., quia Titius censetur habere votum totius hujus stipitis æquivalentis alteri, hinc sunt æquales in votis. Similiter si præsentatio fieri debeat ab Episcopo & Capitulo velut singulis, & Titius habeat votum plurium de Capitulo, Cajus autem Episcopi & aliquorum Capitularium, sunt pares, uti ex *Trid.* Sess. 25. c. 6. notant AA. communiter apud *Luca* De Benef. d. 30. n. 7. & *Leur.* num. 5., ac iterum q. 698. Quid autem in tali æqualitate fieri possit, habet *Leur.* q. 131., & aliquid insinuabitur n. 364.

§. XII. Præsentatus pluribus votis, si habilis sit, debet præferri, Cap. *Quoniam*, De Jurep. & ex communi *Leur.* q. 195., addens cum *Abb. Roch. Garc.* p. 6. c. 2. n. 88., si minor pars præsentet habilem, major inhabilem, priorem præferri, quia posterior præsentatio est, ac si non esset facta. Quòd si Patronus Clericus & laicus præsentarint Cajum, & laicus variet accumulando Titium, prævalet Cajus, quia habet duo pro se vota, *Abb. Barb. Castrop. Pirrh. Leur.* suprà; & constabit ex dicendis n. 315. 313.

§. XIII. Præsentatus potest, antequam instituatur, renunciare præsentationi in manibus Patroni, etiamsi præsentatio stetisset per annum, quia juri ad rem non est opus renunciare in manibus Superioris; imò renunciare potest in manibus simplicis Notarii; tumque habebit Patronus iterum totum tempus, quia per eum non stetit, quominus præsentatio consequeretur effectum, *Corr. Leur.* q. 135. 314.

§. XIV. Omnes Patroni possunt ante præsentationem variare suam mentem, quia res adhuc integra est: post præsentationem autem potest solus Patronus laicus variare seu præsentare alium, non privativè, id est, non excludendo primò præsentatum: sed cumulativè, id est, adjungendo illi alium, etiamsi jus patronatûs sit mixtum, dummodo ab initio præsentarit diversum ab illo, quem præsentarat Ecclesiasticus, *Abb. Tiraq. Barb. Castrop.* p. 6. n. 7. *Leur.* q. 148.; si tamen duo laici initio præsentarunt eundem, non potest unus accumulare invito altero Patrono, *Leur.* suprà. Quòd si etiam plures sint accumulati, adhuc liberum est instituenti præferre, quem volet, Cap. *Cum autem*, & Cap. *Quod autem*, De Jurep., *Garc.* à nu. 211. Ac posse etiam plures successivè sic accumulari à Patrono laico, docent *Gl. Abb. Decius, Az. Castrop.* n. 3. contra *Nav. Garc. Gutter. Lambert. Barb. Pirrh.* & alios, eò quòd hoc videatur Ecclesiæ utile ob majorem delectum. Vide *Leur.* q. 145. à n. 4. Quòd si moriatur Patronus laicus, poterit successor variare; uti potuisset defunctus, *Vivian. Corr.* l. 4. c. 7. nu. 23. *Leur.* q. 146. Patronus verò Ecclesiasticus, quamvis variare non possit, tamen potest plures simul præsentare, ut ex illis unus instituatur, *Lop. Garc. Castrop.* suprà. 315.

§. XV. Patronus laicus, si indignum vel inhabilem insciēter præsentarit, potest, & mandari debet illi, ut intra tempus statutum præsentet alium. Cap. *Cum vos*, De off. Jud. Ordin. *Corr.* c. 6. n. 41. *Pirrh.* n. 104. Docetque *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 12. n. 174. idem posse patronum Ecclesiasticum. Addit n. 178 laicis etiam post tempus permitti intra certũ tempus præsentare alium: 316.

asium: putatque Leur. q. 145. n. 3. post defectum errorem habere Patronos illos iterum totum tempus.

317. §. XVI. Si laicus scienter præsentarit indignum, Fagn. Pirrh. Less. l. 2. c. 34. n. 29. & alii putant nequidem pro illa vice privari jure præsentandi & variandi, quia Canones id dicunt tantùm de eligentibus: leges autem civiles dicentes privari etiam præsentantes non obligant in materia ecclesiastica; sed communiùs contradicunt alii cum Roch. Lambert. Barb. Corr. Luca De jurep. d. 47. n. 2., docentes devolvi ad Superiorem: Est autem Ecclesiasticus saltem privandus pro ista vice, uti habet communissima cum Leur., quamvis Less. dicat oppositum etiam esse valde probabile. Et aliqui ex hoc excusant Patronos, quòd non ipsis sed Episcopis committatur provisio digni. Vide Leur q. 153.

318. §. XVII. Si sex sint in solidum Patroni, & eorum quinque præsentarint indignum, sextus retinet jus præsentandi, Luca De Benef. d. 28. à n. 17. Quod tenet, quamvìs ejus mandatarius etiam præsentasset indignum, dummodo hic non fuerit à mandante designatus, quia mandatum non debet trahi ad factum, unde mandans incidat in pœnam, Lott. q. 6 à n. 30.

319. §. XVIII. Quod Bonif. VIII. statuit Cap. 1. *Ut lite pendente*, in 6., ut si duo electi litigent & unus moriatur, vel à lite desistat, non procedatur ad aliam electionem, valet etiam, si lis oriatur inter duos præsentatos, tum enim non possunt Patroni, etiam laici, nequidem accumulando variare, licèt adhuc duret tempus præsentandi, nimirum ne lites prorogentur, Calder. Lop. Lott. q. 20. à n. 2. Garc. n. 217. contra alios apud Castrop. p. 6. n. 5. Aliud est, si lis esset tantùm inter Patronos, vel inter Patronum & Episcopum, quamvis accessoriè redundaret etiam in præsentatos, tum enim variare posset Patronus, Archid. Lott. à n. 7. Potest etiam Patronus mortuo uno præsentato præsentare alium è colitigantibus, sic enim acceleratur finis litis, Garc. n. 220. Parif. Castrop. n. 6. contra Gonz., cui adhæret Barb. n. 177. pro casu, quo lis penderet super titulo aut aliter prorogaretur, V. Leur. q. 147. Quòd si moriatur collitigans, cui favebat Patronus, docet Castrop. p. 10 n. 9. nequidem Papam posse instituere superstitem invito Patrono, nisi priùs deroget juripatronatûs, sed causam mortui esse prosequendam, pro quo si decidatur, provisio facienda est, tanquam si Beneficium ex tunc vacaret per mortem.

320. §. XIX. Si patronus jurarit non revocare præsentationem primi, potest nihilominus accumulando præsentare secundum, quia per hoc non mutat sed relinquit præsentationem factam, secundùm dicta n. 315.; Si autem jurarit non accumulare aut simpliciter non variare, Gutt. Lamb. Barb. De pot. Episc. alleg. 72. n. 177. Castrop. p. 6. n. 8 dicunt invalidè præsentari alium, quia juramentum accedens actui ad sui valorem requirenti auctoritatem Judicis (qualis est præsentatio) reddit eum irrevocabilem juxta Gl. & Cap. *Licèt mulieres*, De jurejur. in 6., nisi ille, in cujus favorem adjectum est, cedat juri suo, Luca De Jurep. d. 43. n. 10. Excipiunt Covarr. & alii, nisi Ordinarius hanc secundam præsentationem approbet. Imò adhuc invalidam esse præsentationem secundam, quamvis solùm promiserit non variare, docent Lop. Gutt. Castrop. quia per promissionem acceptatam cesserat juri variandi. Quòd si quis commiserit procuratori præsentationem ac jurarit non revocare commissionem, posse nihilominus validè revocare docet Castrop. n. 10. Vide Leur. q. 149. & seqq.

321. §. XX Post legitimam institutionem nulli Patrono licitum est variare, Cap. *Quod autem*, De Jurep., Castrop p. 6. n. 1. Quod tenet, etiamsi postea contra institutum moveretur lis, Castrop. n. 5. Garc. p. 5. c. 9. num. 218. Item tenet secundùm Cap. *Si tibi absenti*, De Præb, in 6., etiamsi possessionis traditio necdum sit facta, Pirrh. n 98. Quamvìs autem electionis scrutinium publicatum revocari non possit, Cap. *Publicato*, De elect., tamen si præsentatio etiam Capituli necdum sit facta Superiori, quamvis aliquis sit in Capitulo nominatus, revocari potest, Laym. ad tit. De elect. num. 3.

§. XXI. Qui præsentatur, debet esse actu idoneus, Barb. Castrop. p. 7. n. 1.; nisi præsentetur sub conditione procurandæ idoneitatis, & hæc procuretur intra tempus præsentandi, Corr. l. 4. c. 6. n. 26. Quòd si inter duos aptos unus sit actu habilis, alter inhabilis, qui intra tempus concessum habilitari possit, potest, sed non tenetur expectare Patronus, Luca d. 45. nu. 8. Hinc si unus è familia sit præsentandus, & primo mense nullus sit habilis, potest statim præsentare alium non de familia, Leur. q. 152. 322.

§. XXII. Si fundatio requirat aliquem certo loco natum, qui non tali loco natus, præsentari non potest: Ut autem quis dicatur certo loco natus, satis est ejus Patrem esse inde oriundum, Jas. Mandos. Barb. alleg. 4. à n. 6. Castrop. d. 4. p. 9. n. 2.; potestque etiam videri de Ordine p. 15. Similiter si præsentandus debeat esse civis certæ urbis, illi non obstat, quòd fortè natus sit alibi ob accidentalem moram Matris, quia natus extra patriam ex causa accidentali absentiæ Parentum dicitur verus civis prioris patriæ, ac si verè propriè ibi natus esset, Felin. aliique apud Luca De Benef. d. 61. nu. 4., notans tamen ex circumstantiis sæpe plus exigi ex mente fundatoris. Quòd si fundatio habeat, ut sit filius civis certæ urbis, Titius autem non sit filius civis sed reipsa civis, videtur esse capax, quia conditio est adjecta in favorem civitatis, nempe ut hujus membro detur Beneficium, quòd hìc fiet, maximè cùm plùs sit esse civem quàm purè filium civis. 323.

§. XXIII. In eo casu, quo fundatio dicit præsentandum debere esse ex certa familia, Rodriq. & Luca De Jurep. d. 43. n. 3. putant præsentari posse non proximiorem, quod Castrop nu. 5. vocat probabile, quia quando non exprimitur proximior, electio videtur esse relicta Patrono: sed communis cum Gutt. & Garc. p. 7. c. 15. n. 17. contradicit, quia proximior censetur esse fundatori gratior, utpote conjunctior; si expresserit *proximiorem*, intelligitur proximior fundatori, Lamb. Vasq. Garc. n. 20. Castrop. n. 6., dummodo tempore præsentationis sit habilis, Luca n. 6.; ubi addit, si duo sint æquè proximi, unus è linea masculina, alter è feminina, secundùm Garc. n. 21. posse præferre, quem vult, quia hìc non agitur de propagatione nominis vel familiæ; secundùm Castrop. num. 7. debet præferre eum, qui est è masculina, quia censetur fundatori gratior; hinc n. 8. addit, si conjuges ex bonis communibus fundarint Beneficium pro familia, in gradu æquali præferendos consanguineos mariti, nisi consanguinei uxoris essent in fundatione primo loco nominati. Felin. Gutt. Gonef. Castrop. nu. 9. Computatio autem proximitatis est facienda potiùs secundùm jus civile, nisi fundatio restrinxisset ad quartum gradum, quia tum denotaretur jus Canonicum, Garc. n. 25. Castrop. n. 10. Leur. q. 156. 324.

§. XXIV. Legitimatus à Principe sæculari censetur esse de familia, hinc si Ecclesia etiã dispenset eum eo, & fundatio utatur verbis naturæ, quod præsumendum est, v. g. si dicat, provideatur aliquis *ex descendentibus nostris*, *ex nostro sanguine*, præsentari poterit ad tale Beneficium pro familia erectum, si autem utatur verbis civilibus, v. g. provideatur aliquis *de familia, cognatione, consanguinitate, stirpe*, Garc. à num. 39. putat non esse capacem, sed Gonz & Castrop n. 11. dicunt spectandum esse communem modum loquendi & circumstantias: sicque admitti posse etiam spurium, si non censeatur per verba excludi: si tamen adsit legitimus, videtur præferendus, quamvìs esset remotior, quia legitimitas censetur superare omnem 325.

propinquitatem illegitimi, *Gutt. Peregr. Rodriq. Castrop.* n. 13, contra *Gonz.* & *Garc.* n. 53.

326. §. XXV. Patronus non potest seipsum præsentare, id enim in odium ambitionis prohibetur Cap. *Per nostras*, De Jurep., *Castrop.* d. 4. p. 7. n. 2. *Barb.* De jure Eccl. l. 3 c. 12. nu. 193. Quod tenet in Beneficiis etiam simplicibus, *Corr.* l. 4. c. 2. n. 16. *Pirrh.* nu. 90. Potest tamen unus Patronus præsentare alium compatronum, & hic dicere, *Consentio præsentationi de me factæ*, *Lamb. Ricc. Az. Tusch. Barb. Castrop.* n. 3. Unde si sint tres Patroni, quorum unus nominarit Titium, alter Compatronum, qui consentiat, hic consensus facit, ut habeat duo vota: quòd si nominatio fieret secretè & tertius aliquis cum Compatrono haberet æqualia vota, posset Patronus publicatis votis advertens se nominatum, revocare suum votum, & consentiendo in seipsum facere plura pro se vota; non posset tamen per talem accessum facere pro se paritatem votorum, *Lamb. Corr.* suprà.

327. §. XXVI. Nequidem per procuratorem à se delegatum ad præsentandum potest præsentari Patronus, quia sic præsentaret seipsum, cùm delegatus agat nomine delegantis, *Paris. Castrop. Pirrh.* num. 89. contra *Ricc.*, cujus opinionem *Corr.* nu. 17. dicit esse contra innumeras Rotæ decisiones, contra DD. omnium sententiam & praxin: Excipiunt J. *Andr.* & *Pirrh.* n. 91., nisi in delegatum transtulerit omnem potestatem nominandi, quem volet & judicarit aptiorem: quod magis valet, si omnes Patroni constituerint procuratorem, hic enim poterit præsentare unum ex Patronis, *Corr.* nu. 21. Procurator tamen ipse non potest præsentare seipsum, quia maneret locus ambitioni, *Gonz. Lamb. Barb. Castrop. Leur.* q. 165. Si autem Patronus liberè & absque pacto renunciet juri præsentandi, potest instituens eum vocare ad beneficium; Item si instituens antecedenter Patrono offerat beneficium, hic poterit consentire, *Abb. Vasq. Less. Barb. Castrop. Pirrh. Leur.* q. 164. n. 9.

328. §. XXVII. Patronus potest à Papa, aut si pauper sit, & beneficium sit simplex, etiam ab Ordinario per viam deprecationis obtinere beneficium, cùm enim ei debeantur alimenta, sic optimè consulitur ipsi, *Abb. Lamb. Corr. Barb.* n. 199. *Pirrh.* n. 91. *Luca* d. 45. n. 8. *Leur.* q. 164.

329. §. XXVIII. Patronus potest filium suum præsentare, quia non censetur hic esse una cum illo persona, *Abb. Az. Barb. Corr. Castrop. Pirrh.* nu. 92. *Leur.* q. 166. Item donatarius potest præsentare donantem jus patronatûs, dummodo absit suspicio pacti & fraudis; debet tamen donatio esse in perpetuum facta cum consensu Episcopi & cum abdicatione privativa omnis juris præsentandi, etiam cumulativè, *Lamb. Corr. Leur.* q. 167.

An præsentatus per plures præsentationes possit prosequi singulas, dicetur n. 437.

330. *Q. 53. Quid præterea notandum sit circa jus patronatûs & Patronos.* R. seqq.

§. I. Jus patronatûs est potestas nominandi vel præsentandi Clericum ad beneficium ecclesiasticum vacans; sive secundum *Lott.* l. 2. q. 3. à n. 22. est prærogativa certa concessa per Ecclesiam in retributionem temporalium pro constituendo beneficio ecclesiastico elargitorum; fundans enim beneficium habet prærogativam honorificentiæ, sustentationis (si ipsi & liberis deficiant alimenta) & potestatis præsentandi ad beneficium, *Lott.* & alii cum *Leur.* p. 2. q. 29. & 102. De illa honorificentia vide *Leur.* à. q. 103. De alimentis autem à q. 105.

331. §. II. Jus patronatûs dividitur in personale & reale, secundùm dicta l. 3. p. 1. à n. 127. Etiam aliter dividitur in ecclesiasticum, laicale & mixtum: tum est *ecclesiasticum*, si beneficium fundetur ex bonis ecclesiasticis; *laicale*, si ex bonis patrimonialibus vel aliis, de quibus fundans, licèt sit ecclesiasticus, liberè possit disponere, *Garc.* p. 5. c. 1. à n. 593. *Corr.* l. 4. c. 2. à n. 48. *Nicol.* t. 1. d. 5. §. 2. *Leur.* q. 15. & 16. *Mixtum* est, si proveniat titulo partim ecclesiastico partim laicali, ac competat patrono tum ecclesiastico tum laico. Si nesciatur, ex quibus bonis Ecclesiasticus fundarit beneficium, utendum est præsumptione, nam si jus præsentandi dederit suis hæredibus, consanguineis, laico, debet conseri laicale, aliàs non potuisset illis donari, nec hi ab initio admissi fuissent ad præsentandum, *Mandosius, Gonz. Garc.* n. 594. *Lott.* q. 10. nu. 2. Addunt *Corr.* & *Nicol.* §. 17. si laici sint in possessione præsentandi, etiam præsumi laicale, nisi contrarium expresè probetur.

§. III. Cap. *Si laicus* hoc tit. in 6. statuit *Bonif. VIII.* 332.
ut si laicus jus suum patronatûs conferat Ecclesiæ, Collegio Clericorum vel Monasterio, censeatur ecclesiasticum: idem est, si conferat personæ ecclesiasticæ ratione dignitatis vel Beneficii, cui annectit, *Barb.* De jure eccles. l. 3. c. 12. n. 10. *Lott.* n. 6. *Leur.* q. 16. n. 9. *Nicol.* §. 4. Etiam tum est ecclesiasticum, si competat laicis utriusque sexûs religiosè viventibus, Beguinis, Monialibus, Abbatissis, Communitati Tertiariorum S. *Francisci*, Commendatoribus Ordinum militarium, etiam conjugatis, *Barb. Garc. Lott. Leur.* n. 11. Idem dicunt aliqui contra alios, si competat Confraternitatibus laicorum alicui Ecclesiæ affixis; si datum sit laico ratione Ecclesiæ, v. g. quia est Provisor; si competat hospitalium Administratoribus laicis, aut Collegiis institutis pro sustentatione egenorum, uti refert *Leur.* à n. 12. Hæc tamen & similia censeri debent laicalia ad defectum derogationis & reservationum. Et si quis fundans Beneficium ex bonis laicalibus det jus patronatûs Ecclesiæ, expresè præservans, ut sit & maneat laicale, manet tale, *Barb.* n. 12. *Lott.* n. 5. Item si Clericus laicis fundatoribus successerit, etiam manet laicale, *Barb.* n. 14. *Corr.* n. 54. 58. Quòd si Beneficium fundatum sit ex bonis ecclesiasticis, quamvìs jus patronatûs illius transiret ad laicum, maneret ecclesiasticum, nisi hic acciperet titulo oneroso, v. g. permutatione apud Papam, tum enim efficeretur laicale, *Barb.* n. 16. *Pirrh. Leur.* n. 6.

§. IV. Si ex tribus Patronis duo sint ecclesiastici, 333.
Lott. n. 67. dicit jus patronatûs esse ecclesiasticum; si duo laici, laicale: tum autem tantùm vult dici mixtum, si æqualiter pertineat ad Ecclesiasticos & laicos; sed *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 2. n. 3. adhuc vocat mixtum, si Patroni Ecclesiastici & laici concurrant, quamvìs non æquali numero; tale autem jus patronatûs semper gaudet privilegiis laicalis, hinc excludit reservationem, concursum &c. *Luca, Leur.* q. 18. Quod tenet, etiamsi Patroni inter se convenirent, ut hac vice præsentaret solus Ecclesiasticus, postea solus laicus, tum enim, quando præsentaret Ecclesiasticus, non posset alternare Papa, *Lott.* n. 98. *Leur.* q. 19. contra *Garc.* Vide dicenda n. 480. & 515. & 516.

§. V. Jus patronatûs aliter dividitur in *hæreditarium*, quod transit ad quoscumque hæredes etiam extraneos; potestque illud sibi reservare hæres, si testator jusserit erigi Beneficium, *Nicol.* §. 18. *Gentilitium*, si fundator voluerit pertinere ad gentem seu familiam aliquam, quæ si emoriatur, redit ad hæredes; in dubio autem semper censetur hæreditarium. *Mixtum*, si fundator in eo, qui debet providere, exegerit, ut esset non tantùm hæres, sed etiam de certa familia: potestque jus patronatûs semel constitutum, si fundator ipsemet petat, per Episcopum mutari de hæreditario in gentilitium vel mixtum, & contrà, *Lott.* q. 11. & 47. *Leur.* q. 20. & seqq. 334.

§. VI. Jus patronatûs ex communi juris dispositione acquiritur, 1. Per fundationem Ecclesiæ sive per concessionem fundi, in quo ædificetur, *Leur.* q. 39. 2. Per liberam Ecclesiæ ædificationem aut planè de- 335.
structæ

ftructæ reædificationem, ita ut novâ confecratione egeat, *Leur.* q.40. 3. Per dotationem, five per affignationem redituum fufficientium pro fuftentando Rectore feu Miniftris & pro luminaribus, etiamfi Ecclefia jam fuerit antecedenter ædificata & confecrata, *Leur.* q.30. 42. 43. Nec opus eft, ut hi fibi exprefsè refervârint jus patronatûs, cùm id habeatur ex difpofitione juris, nifi tamen recufârint, *Garc. Caftrop. Lott. Corr. Leur.* q. 35. Requiritur tamen Epifcopi, & fi Epifcopus fundet, ædificet, aut reædificet, vel dotet, Papæ confenfus, *Az. Barb. Caftrop. Leur.* q.36.37.

336. §. VII. Si unus fundavit, alter ædificavit, tertius dotavit Ecclefiam, quamvis unus plus, alter minus contulerit, omnes tres habent jus patronatûs. Si duo fundârunt, uterque eft Patronus; fed habent unum tantùm votum comparatione ædificantis & dotantis, *Leur.* q.31. Non poteft autem fundans aut ædificans habere jus patronatûs, nifi fequatur dotatio, imò Ecclefia abfque dote ædificari non debet, aut faltem non confecrari, *Az. Barb. Leur.* q.40. n. 5.

337. §. VIII. Si Clericus ex redditibus fui Beneficii ædificavit Ecclefiam, habet Jus patronatûs, quamdiu vivit; poft ejus mortem, fi Ecclefia non fit Collegiata, habet fucceffor in Beneficio; fi fit Collegiata, habet Collegium Clericorum, *Leur.* q.40. n.2. Quòd fi Ecclefia fuit planè deftructa, quamvis reædificetur ex eadem materia, videtur definire jus primi ædificatoris; fi tamen tota tantùm per partes fuit reædificata, manet jus primi, *Pirh. Leur.* n.3.

338. §. IX. Ædificans Ecclefiam in fundo meo me invito, acquirit quidem jus patronatûs, fed ego propriâ auctoritate deftruere poffum vel occupare Ecclefiam, fi necdum fit confecrata; fi autem fit confecrata, tenetur ipfe mihi folvere pretium fundi, *Pirh. Leur.* q.41.

339. §. X. Per augmentum dotis non acquiritur jus patronatûs, cùm per hoc fit tantùm benefactor, nifi dos prior periiffet aut facta fuiffet incongrua, & augens exprimeret fe novam dotem facere, *Lott. Leur.* q.44. *Dixi* autem n.293. fi aliqua ecclefia dividatur in duas, Rectorem antiquæ, fi de antiqua contulit ad dotem novæ, habere jus patronatûs refpectu novæ.

340. §. XI. Jus patronatûs poteft acquiri etiam per privilegium, fi à Papa concedatur alicui ob merita in Remp. Chriftianam vel ob augmentum dotis, *Az. Caftrop. Lott.* q.7. nu.20. *Leur.* q.45. Non poteft tamen hoc concedere Epifcopus, quia non poteft gravare beneficium, *Garc.* c.9. num.128. *Corr.* c.5. nu.24 *Leur.* q.46. Similiter jure antiquo poffet jus patronatûs etiam à laico acquiri per præfcriptionem, contra Ecclefiam fpatio 40. annorum cum titulo, vel tempore immemoriali fine titulo, contra alium autem laicum fpatio 10. inter præfentes, & inter abfentes 20. annorum; fed jure novo *Trid.* videtur aliter loquendum, uti dicetur num.354. Quomodo autem præfcribatur libertas à jure patronatûs, explicat *Leur.* q.120. num.6.

341. §. XII. Jus patronatûs poteft ab uno ad alterum tranfire, 1. Succeffione per hæreditatem vel teftamentum. 2. Donatione. 3. Permutatione. 4. Venditione, uti jam explicabitur.

342. §. XIII. Si fundator refervârit fibi jus patronatûs, tranfit ad ejus hæredes: fi donârit Titio, tranfit ad hæredes Titii, etiam extraneos & etiam ad fœminas, *Caftrop.* p.4. n.2. quod fit etiam fine confenfu Epifcopi faltem ordinariè, de quo vide *Leur.* q. 57. hinc fi Titius inftituat Monafterium in hæredem fuum, tranfit ad Monafterium, *Lott.* q.11. n. 26. Si tamen jus patronatûs effet conftitutum in fanguine, Monafterium haberet tantùm ad vitam Religiofi, tùmque rediret ad confanguineos defuncti, *Garc. Tamb. Pirh. Leur.* q. 56. Quòd fi v. g. tres filii fint hæredes, fingulis competit æqualiter, *Az.* p.2. l.6. c.20. q.9. horum autem filiis non competit in capita, fed in ftirpes, *Barb.* De pot. Epif. alleg.72. n.70. Vide *Leur.* q. 49.

§. XIV. *Covarr. Bald Lott.* n. 37. negant jus patronatûs tranfire ad fidei-commiffarium vel ufufructuarium univerfalem, quia non funt hæredes; contradicunt *Mol. Zaf. Cor.* num.1. quia hæreditas ad illos tranfit; fed meliùs diftinguit *Caftrop.* n. 5. negans de jure patronatûs perfonali, quia adhæret perfonæ hæredis, affirmans de reali, quod adhæret rei hæreditariæ. Vide *Leur.* q.50. 343.

§. XV. Si creditori detur in pignus vel in depofitum hæreditas bonorum, jus patronatûs, etiam reale, manet apud debitorem, quia ad præfentandum requiritur poffeffio juris patronatûs; creditor autem non acquirit poffeffionem pignoris vel depofiti, fed nudam detentionem, *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c.12. à n.236. *Caftrop.* nu.14. *Leur.* q.51. An tranfeat in conductorem, dictum eft l.3. p.1. n.131. Communis autem fententia habet cum *Leur.* q.54. quòd tranfeat ad emphyteutam & vafallum. Similiter tranfire ad fequeftrum bonorum, quibus annexum eft, fi fequefter ille fit capax, docent *Garc.* c.6. n.1. *Barb.* n.233. quod dicunt *Gutt. Lamb. Caftrop.* p.28. nu.5. etiam de fequeftro dignitatis vel Beneficii, quia fequefter adminiftrat omnia nomine Judicis & Superioris, qui tum deberet præfentare; fed alii reftringunt ad folum fequeftrum de confenfu partium conftitutum. Vide *Leur.* q. 53. Quòd fi bona Titii addicantur fifco, jus patronatûs reale tranfit ad fifcum, perfonale autem ad filium vel hæredes Titii, *Leur.* q. 55. 344.

§. XVI. Si in jure patronatûs gentilitio fundator dixerit: *Hoc jus patronatûs refervo mihi & meis defcendentibus*, intelliguntur in recta linea procreati ab ipfis; fi dixerit, *mihi meifque agnatis*, intelliguntur pofiti in linea etiam tranfverfa; etiam fœminæ, falvâ femper prærogativâ propinquioris gradûs, *Lott.* à n.49. *Leur.* q. 59. Illegitimi autem etiam veniunt nomine confanguineorum; fæpè tamen præfumi poteft, fundatorem voluiffe legitimos præferri illegitimis, *Lott.* nu.150. *Leur.* q.61. Vide dicta n.325. 345.

§. XVII. Poteft quis fine confenfu Epifcopi donare jus patronatûs Ecclefiæ, Monafterio, loco religiofo, Clerico nomine dignitatis fuæ, non tamen laico, aut Clerico tanquam perfonæ privatæ, fed ad hoc requiritur confenfus Epifcopi, *Az. Barb. Corr.* à n. 8. *Caftrop.* p. 4. à n. 16. *Leur.* q. 62. Potéftque parens tale jus donare, cui filiorum volet, aut etiam extraneo, fi illud habebat ex bonis liberis feu non fpectantibus ad filiorum legitimam, *Caftrop.* n.8. *Leur.* q. 64. Si autem donet extraneo, putant *Gonz. Lott. Corr.* nu. 16. non cenferi excluſiffe feipfum aut hæredes fuos, fed hos retenturos cumulativè cum illo: attamen jus patronatûs femel unitum in una perfona non poteft dividi in plures, quia cenferetur induci major fervitus Ecclefiæ vel Beneficio, *Lott. Leur.* q. 65. 346.

§. XVIII. Jus patronatûs perfonale poteft etiam propriâ auctoritate permutari per fe & ratione fui cum alia re fpirituali, quia exceptâ materiâ beneficiariâ non prohibentur permutationes rerum fpiritualium, fecundùm dicta l.3. p.1. n.114. Jus patronatûs reale per accidens permutari poteft cum re temporali, fi res, cui adhæret, permutetur; tum enim acceſſoriè cum ea tranfit, *Az. Caftrop.* n. 9. *Corr.* nu.7. *Leur.* q. 66. & quomodo fimiliter vendi poffit cum re vendita, etiam diximus l.3. p.1. n.128. nec ad hoc requiritur confenfus Epifcopi, *Corr.* n.20. Pofsétque etiam vendens caftrum refervare fibi jus patronatûs feparabiliter annexum, *Lott.* q. 9. n. 47. 347.

§. XIX. Sive jus patronatûs fit aliquid in fe fpirituale, five tantùm annexum fpirituali, tamen eft materia fimoniæ, nec ratione fui vendi aut emi poteft, uti dixi l.3. p.1. à n.127. Nec de illo jure patronatûs cognofcere poteft Judex laicus, Cap. *Quanto*, De judiciis, *Lott.* n.30. *Corr.* c.2. n.52. *Leur.* q.26. eft enim 348.

enim introductum per Ecclesiam & ex gratia, ideoque de illo vult cognoscere sola Ecclesia; quia reputatur semper tanquam gratia, *Lott. Leur.* q. 28.

349. §. XX. Jus patronatûs non potest competere infideli, quamvis Ecclesiam ædificaret, aut emeret castrum, cui annexum est, *Castrop.* n. 19. Similiter nec hæretico, *Lott.* q. 14. n. 18. Competere tamen potest infanti, pro quo præsentare potest tutor, *Castrop.* nu. 21. Potestque pupillus septennio major ipsemet præsentare, *Garc.* c. 9. à n. 186. expedit tamen fieri per tutorem; nec requiri consensum pupilli docent alii contra alios; addunt etiam non requiri consensum filii impuberis, si pro eo præsentet pater: si tamen præsentet curator vel pater puberis, requiritur hujus consensus, quamvis sit minorennis, quia non ita ampliùs regunt personam, saltem quoad spiritualia jura: sed tantùm administrant bona, *Garc.* à n. 196. *Castrop.* n. 22. qui excipit, nisi patronatus competeret filio ob bona adventitia, quorum usum fructum habet pater. Vide *Leur.* q. 71. & 72.

350. §. XXI. Fœmina capax est juris patronatûs, Cap. ult. *De concess. præb.* Hinc ad eam transit, si sit hæreditarium vel pro consanguineis, *Garc.* à n. 144. Quando competit uxori, si sit personale aut reale ratione paraphernalium vel propriorum, non competit marito; si sit reale ratione bonorum, quæ æstimata & velut empta, sint data in dotem, competit marito, *Castrop.* à n. 27. Vide *Leur.* q. 73.

351. §. XXII. Illegitimus tam spurius quàm naturalis capax est juris patronatûs: item irregularis, cùm non sit Beneficium, nec requirat Clericatum, *Az. Castrop.* n. 24. *Leur.* q. 74. Excommunicatus major non amittit illud; imò potest Episcopus consentire, ut, si sit toleratus, etiam acquirat, v. g. ædificando Ecclesiam, sed prohibetur illius usus, donec absolvatur, si tamen præsentet, potest Episcopus admittere, quamvis non teneatur, *Suar. Pirrh.* Quòd si sit vitandus, invalidè præsentat, saltem si sit Ecclesiasticus, *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 12. n. 162. Putantque *Turr.* & *Hurt.* idem esse, quamvis esset laicus, quia debet conferre jus ad rem, ergo debet habere jurisdictionem aliquam, quâ privatus est excommunicatus vitandus; sed *Covar. Villal. Cornejo*, *Diana* p. 5. t. 9. R. 105. dicunt validè præsentare, quamvis admittere non debeat Episcopus, ne communicet cum illo: si tamen non sit in culpabili mora petendæ absolutionis, tempus ei non currit. Vide *Leur.* q. 75.

352. §. XXIII. Quamvis alicui reipsa non competat jus patronatûs, si tamen bonâ fide possideat, potest, etiam post motam litem circa petitorium, præsentare, *Abb. Az. Castrop.* n. 25. Et postea quando apparet non habuisse jus, non potest annullari institutio, *Abb. Laym. Garc.* c. 5. n. 4. & 45. *Castrop. Corr.* l. 1. c. 6. n. 360. *Pirh.* n. 76. & 83. *Leur.* q. 76. Si tamen defectus innotescat ante institutionem, hæc fieri non debet, *Castrop.* p. 28. n. 2. dixerat tamen p. 4. n. 26. cum *Lop.* & aliis, si post præsentationem possessio fiat solummodo dubia, probabile esse, quòd institutio fieri possit, eò quòd videatur prævalere bonum Ecclesiæ nolentis Beneficia diu vacare. E contrà si adsit mala fides, invalidè præsentat, Cap. *Consultationibus*, 19. De Jurep. Tenent autem dicta de possessore bonæ fidei, licèt nunquam ante præsentârit, quia sufficit quasi possessio defuncti antecessoris absque nova apprehensione seu exercitio, *Garc.* nu. 9. & 57. *Corr.* c. 4. num. 19. quamvis n. 17. cum *Luca* in summa Jurisp. n. 85. dicat hæredem non esse in possessione præsentandi, si ipsemet nunquam præsentârit, nisi juspatronatûs esset annexum officio, tum enim possessio transit in successorem, *Leur.* q. 58.

353. §. XXIV. Quomodo contra Ecclesiam aut alium Patronum probari possit jus patronatûs aut possessio præsentandi tam Communitatum, quàm Potentium & Privatorum, videri potest *Trid.* Sess. 25. c. 9. De Ref. *Barb.* De pot. Episc. all. 72. *Castrop.* d. 2. p. 3. *Lott.* q. 7. & seqq. *Leur.* q. 78. & seqq. Quomodo autem Patronus non debeat se immiscere in res temporales Ecclesiæ usurpandas & curandas, nec aliquid temporale exigere ab Ecclesia vel præsentatis, vide *Leur.* q. 95. 100. 101. Quid verò possit circa instituendos vel destituendos Ministros Ecclesiæ, item circa electiones Prælatorum, explicat *Leur.* q. 96. & 97.

§. XXV. Jus patronatûs contra Ecclesiam, quæ secundùm propriam institutionem deberet esse libera, 354.
præscribitur tempore immemoriali, si allegari possit titulus: putant quidem aliqui non esse opus, ut tanto tempore possidens alleget titulum, quia ipsa tanti temporis continuata possessio non tantùm inducit præsumptionem tituli vel accepti privilegii, sed reipsâ videtur jus tribuere, uti tenent *Gl. Abb. Covarr. Mol.* De just. d. 75. n. 8. *Laym.* l. 3. t. 1. c. 8. n. 14. & 15. *Haun.* De just. t. 2. t. 5. c. 2. controv. 4. n. 319. & diximus l. 3. p. 2. n. 543. Verùm quoad jus patronatûs, jus positivum *Trid.* Sess. 25. c. 9. videtur obstare, ubi expressè statuit: *Ut titulus juris patronatûs sit ex fundatione vel dotatione, qui ex authentico documento & aliis jure requisitis ostendatur, sive etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum cursum, qui hominum memoriam excedat, aliasve secundùm juris dispositionem; in iis verò personis seu Communitatibus vel Universitatibus, in quibus id jus plerumque ex usurpatione potiùs quæsitum præsumi solet, plenior & exactior probatio ad docendum titulum requiratur, nec immemorialis temporis probatio aliter eis suffragetur, quàm si præter reliqua ad eadem necessaria, præsentationes etiam continuatæ non minori saltem, quàm quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scripturis probentur.* Et propterea docent *Castrop.* p. 2. à n. 12. *Lott. Leur.* q. 47. solam probationem immemorialem hîc non sufficere.

§. XXVI. Consensus Patroni ex honestate tantùm 355.
requiritur ad alienationem dotis Ecclesiæ: & quamvis requiri debeat, tamen si renuat, potest ob magnum bonum Ecclesiæ eo invito fieri aliqua mutatio vel imminutio Beneficii: non potest tamen beneficiatus ob crimen privatus restitui Beneficio sine nova præsentatione Patroni; nec Ecclesia patronata erigi in Collegiatam; nec Beneficium patronatum uniri cum amissione juris præsentandi. Vide *Leur.* q. 108.

§. XXVII. Episcopus invalidè instituit aliquem in- 356.
dependenter à voluntate Patroni, nisi hic resciens censeatur velle cedere juri suo, *Castrop.* p. 9. n. 5. *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 12. n. 163. *Lott.* q. 14. à n. 62. *Leur.* q. 109. & 181. Qualis autem requiratur Patronorum consensus, si plures præsentent, dictum est à n. 311. & 364. dicetur, quid possit instituens, si plures æqualibus votis præsententur. Debet autem Patronis relinqui libertas præsentandi, quem volent, & qui ideo ipsis aut consanguineis inferunt molestias, quia hunc vel illum non præsentârint, ipso facto incurrunt excommunicationem, *Cap. Sciant*, De elect. in 6. *Laym.* ad dictum Cap. *Leur.* q. 110.

§. XXVIII. Papa posset validè sine causa, & cum 357.
causa licitè derogare juri patronatûs, etiam laicali, ac Beneficia conferre, cui vellet, invitis Patronis, quia concessit liberè, non abdicando jus contraveniendi, *Castrop.* p. 10. & 13. maximè cùm concesserit principaliter ob bonum Ecclesiæ; id tamen ordinariè non facit, ne deterreat à fundationibus, imò in resignationibus & permutationibus vult adjici, *de consensu Patroni;* facit tamen tum, si Beneficium vacet in Curia, aut Patroni impediantur præsentare ob litem in Curia. Nuntius Apostolicus non potest derogare juri patronatûs laicali, quod ex fundatione vel dotatione competit, sed tantùm ecclesiastico, vel illi laicali, quod com-

competit per præſcriptionem vel ex mero privilegio. epiſcopus nec eccleſiaſtico nec laicali derogare poteſt. Vide *Leur.* q. 112. 113. Quid autem requiratur, ut Papa cenſeatur velle derogare juri patronatûs, explicat *Leur.* q. 119. Vide dicenda à n. 469.

358. §. XXIX. Jus patronatûs ceſſat, 1. per remiſſionem hujus juris. 2. Extinctâ familiâ, cui erat affixum. 3. Si Eccleſia penitus deſtruatur ſine ſpe reædificationis. 4. Si patronus conſentiat, ut Beneficium uniatur Monaſterio. 5. Per ſententiam, in pœnam delicti. 6. Per præſcriptionem. 7. Si Patronus labatur in hæreſin. 8. Per occiſionem vel mutilationem Clerici Eccleſiæ patronatæ. 9. Per Simoniam in ceſſione ejus commiſſam. 10. Si Patronus ſe ingerat in perceptionem fructuum, aut uſurpet bona Beneficii. 11. Si ingratus ſit Eccleſiæ. 12. Per non uſum longi temporis. Vide *Leur.* q. 120. Hæc & alia plura videri poſſunt fuſiùs deducta apud *Pignat.* tom. 9. conſult. 88.

359. *Q. 54. Quid addendum ſit circa inſtitutionem?* n. ſeq.

§. I. Inſtitutio alia dicitur *collatoria* tituli, per quam datur jus in Beneficio, poteſtque fieri ab inferiore, quàm ſit Epiſcopus; alia *auctorizabilis*, quæ reſpondet Beneficio curato, & fit ab Epiſcopo vel ejus Vicario, per quam ſimul datur juriſdictio fori pœnitentialis & auctoritas exercendi curam animarum, *Leur.* p. 2. q. 7. Poteſt tamen etiam quandoque fieri, v. g. ab Abbate vel Monaſterio aliquo ex conceſſione Papæ vel Epiſcopi, *Lott.* l. 2. q. 12. à n. 6. *Leur.* q. 718. Item alia eſt *verbalis*, per quam voce vel ſcripto confertur jus Beneficii; alia *realis*, per quam fit inductio in poſſeſſionem: neque ad inſtitutionem opus eſt ſcripturâ aut aliâ ceremoniâ, quamvis expediat ſcripto fieri, etiam interventu Notarii & duorum teſtium. Quòd ſi duo ſint inſtituentes, debent ambo ſubſcribere. *Corr.* Si ei addatur v. g. impoſitio bireti, erit ſimul inveſtitura. *Leur.* q. 186.

360. §. II. Nemo poteſt ſeipſum inſtituere, & de jure communi ſpectat ad Epiſcopum præſentatos inſtituere in omnibus Beneficiis ſuæ Diœceſis, Cap. *Ex frequentibus*, De Inſtit. Nec opus eſt eſſe conſecratum, cùm non ſit actus Ordinis, *Lott.* q. 2. n. 9. Sede vacante ſpectat ad Capitulum, *Corr.* Si tamen ſint plures præſentati, poteſtas hìc gratificandi videtur reſervata Epiſcopo ſucceſſori, per Cap. *Cùm autem*, De Jurep. *Lott.* n. 34. Poteſt etiam Vicarius Epiſcopi inſtituere, quia ratione officii generatim commiſſi poteſt expedire ea, quæ ſunt juſtitiæ & neceſſitatis, *Az. Laym.* ad Cap. *Cum in generali*, De off. Vicar. n. 9. *Garc.* p. 5. c. 8. à. n. 84. aſſerens idem, quamvìs in concurſu plurium præſentatorum eſſet locus gratificationi: & idem eſt de Vicario Capituli Sede vacante, *Garc.* c. 7. n. 28. niſi Capitulum ſibi reſervârit.

361. §. III. Etiam aliis Eccleſiaſticis competere poteſt inſtitutio ex fundatione, donatione, privilegio, præſcriptione, conſuetudine, ſtatuto &c. *Az.* p. 1. l. 5. c. 19. *Corr.* l. 4. c. 6. n. 2. *Lott.* q. 12. *Barb.* De off. Epiſ. all. 72. n. 176. Poteſtque etiam per fundationem vel ſtatutum reſervari Papæ, *Corr.* n. 29. & c. 3. n. 21. *Nec obſtat*, quòd *Trid.* Seſſ. 14. c. 12. De Ref. dicat, in caſu fundationis aut dotationis etiam à laico factæ *Inſtitutio Epiſcopo & non alteri inferiori reſervetur, nam* intelligitur, niſi Epiſcopus conſenſerit, unde tantùm vult *Trid.* non poſſe excludi Epiſcopum, ſi inſtitutionem velit, cùm ad eum de jure communi ſpectet; non negatur autem poſſe eum cedere juri ſuo, *Luca* ad *Trid.* d. 11. n. 27. & ita exponi debent *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 12. n. 208. & *Corr.* c. 3. nu. 27. quando dicunt nunc poſt *Trid.* id ampliùs fieri non poſſe, niſi Epiſcopus approbet fundationem aliter factam; ſi enim nolit ſibi reſervari jus inſtituendi, poteſt donare, relinquere aut veluti committere alteri perſonæ Eccleſiaſticæ, Cap. *Cùm veniſſent* h. t. Ac meritò debet talis fundatio admitti, tum quia non præjudicat Epiſcopo, cùm liberè cedat, fitque illi melius ſic poſſe cedere, ſi velit; tum etiam quia hoc favet fundatoribus, quia magis alliciuntur, ſi eorum libertati ſubſint ejuſmodi conditiones, etiam contra jus commune, uti ſubeſſe dicemus n. 808.

§. IV. Ex commiſſione Prælatorum poſſunt inſtituere etiam Abbatiſſæ aut Prioriſſæ, *Silv. Az. Laym.* 362.
Item merè laici, ſed tantùm ex privilegio Apoſtolico, *Laym. Corr.* c. 7. n. 28. Et cùm ſit jus ſpirituale, à laico de ſe poſſideri nequit, conſequenter nec præſcribi, *Diana* p. 3. t. 1. R. 65. Si tamen eſſet poſſeſſio immemorialis, præſumi poſſet privilegium, ac valere bonâ fide facta inſtitutio, quamvis reipſa ab initio non fuiſſet jus, *Lamb. Corr.* c. 4. n. 11. Vide *Leur.* q. 169. & ſeqq. In praxi autem ſuadetur inſtituto à laico, ſaltem poſt elapſum tempus inſtituendi, ut petat collationem à Superiore Eccleſiaſtico, ne fiat intruſus, *Leſſ.* in auct. v. *Beneficium*, caſ. 6. An inſtitutus à pluribus poſſit proſequi inſtitutionem, quam voluerit, dicetur n. 437.

§. V. Si eidem competat præſentatio & inſtitutio, 363.
priùs fieri deberet præſentatio, poſtea inſtitutio, niſi utraque conveniret ex diverſo jure, uti pluribus explicant *Corr.* c. 7. à nu. 20. & *Leur.* q. 184. Et qualecumque ſit Beneficium, debent inſtituendi priùs ab Ordinariis examinari, an idonei ſint, Cap. *Ex frequentibus* h. t. *Trid.* Seſſ. 7. c. 13. de Ref. *Garc.* p. 9. c. 3. n. 5. Quod maximè valet de Beneficio curato, *Trid.* Seſſ. 24. c. 18. ſed circa ſimplicia non eſt ubique praxis. Vide dicenda n. 385. Quoad curata autem etiam præ-requiritur approbatio, *Azor* ſuprà, *Laym.* ad Cap. *Cùm ſatis*, De off. Archid. *Leur.* q. 185.

§. VI. Inſtituens poteſt gratificari, quando duo ab 364.
eodem præſentati ſunt æquè digni, Cap. *Cùm autem*, De Jurep. Idem dicunt *Leſſ.* l. 2. c. 34. n. 33. *Caſtrop.* t. 13. d. 2. p. 9. n. 1. *Corr.* l. 4. c. 6. n. 56. *Lott.* l. 2. q. 51. n. 47. ſi quis æquali numero ſuffragiorum ſit præſentatus à pluribus; ſed contradicit *Pirh.* De Jurep. n. 100. niſi ſinguli juràſſent ſe non præſentaturos alium, quia neutra præſentatio videtur eſſe valida, cùm neutra ſit à majori numero Patronorum: in eo autem caſu licere Epiſcopo inſtituere tertium non præſentatum, docent *Silv. Az. Vaſq.* quorum ſententiam *Leſſ.* putat probabilem, ſed probabiliùs contradicunt alii cum *Caſtrop.* n. 4. & *Pirh.* docentes eſſe monendos, ut intra terminum præfixum magis conſentiant in unum; ſi autem ſtent prioribus votis, poteſt Epiſcopus gratificari uni; imò poteſt inſtituere tertium, ſi neutrum ex præſentatis poſſit præeligere abſque atroci ſcandalo facti, *Lott.* q. 6. n. 27. Vide *Leur.* q. 193. & 194.

§. VII. Si præſentetur habens Beneficium incom- 365.
patibile cum eo, ad quod præſentatur, inſtitui non poteſt, niſi dimiſerit, aut à S. Sede ſit diſpenſatus, *Corr.* n. 28. *Leur.* q. 196. Intellige, ſi cogitaret cum primo retinere ſecundum, nam ſi intendat dimittere ob vacationem primi per obtentionem ſecundi, nil obſtat, cur inſtitui non poſſit.

§. VIII. Inſtitutionis executio ſuſpenditur, ſi proceſſum ſit & appellatum judicialiter, *Lott. Leur.* q. 189. 366.
Eſt autem irrita, ſi fiat inſcio aut invito Patrono, ſecundùm dicta n. 356. De cætero poteſt inſtitutio fieri extra diœceſin vel territorium inſtituentis, cùm ſit actus voluntarius & extrajudicialis, *Garc. Gonz. Caſtrop. Leur.* q. 183. Et ideò etiam fieri poteſt diebus feſtivis, *Lott. Leur.* q. 190.

§. IX. Jus commune nullum præfixit tempus ad 367.
inſtituendum, *Abb. Corr.* c. 7. n. 11. *Lott.* q. 13. n. 59. Semeſtre videtur concedere *Caſtrop.* p. 5. n. 8. quamvis alii dicant ſtatim debere fieri, eſt enim debita, ſi conſtet, 1. de vacatione Beneficii. 2. De exiſtentia juriſpatronatûs. 3. De habilitate præſentati. 4. De præſentatione facta in tempore. Debetque horum examen præmitti, ac ſub pœna nullitatis publicari edictum, ubi id moris eſt, quo citentur omnes, quorum inter-

intereſt, aſſignato termino peremptorio, *Corr.* c. 3. à n.28. *Lott.* à n.19. & 57. *Garc.* p.9.c.4. à n.1. Quòd ſi hæc nimiùm differantur, non ideo poteſt præſentatus ſe ingerere in Beneficium, uti n. 368. dicetur, ſed debet conqueri apud Superiorem, qui poterit præfigere terminum, quem ſi ille monitus negligat, poterit hic inſtituere, *Lott.* à n.65. *Corr.* n.12. Vide *Leur.* q. 177. Notant autem *Garc.* & *Caſtrop.* d. 3. p. 5. n. 8. id non fieri vi devolutionis, ſed ut tollatur impedimentum. Addit *Caſtrop.* p. 4. n. 10. fieri non debere inſtitutionem durante tempore conceſſo ad præſentandum, tum quia laicus interea poteſt variare; tum maximè quia poſſet alius interea prætendere & probare jus præſentandi. Vide *Leur.* q. 189. Nec fieri debet ante elapſum terminum edicti, ubi conſuetudo eſt illud publicandi, idque ſub pœna nullitatis; quòd ſi præmiſſio edicto fiat inſtitutio, etiam per patronum putatirium, ſuſtineri debet, *Garc.Corr.Lott Leur.* q.192. Poteſt autem fieri inſtitutio, etiam poſt obitum præſentantis, *Vivian. Corr. Leur.* q. 190.

368. §. X. Si præſentatus ſe in adminiſtrationem ingerat ante inſtitutionem, docent *Mareſch. Mant. Lott. A. Tamb. Corr.* c. 7. à n. 13. illum privari omni jure quæſito, & incidere in pœnas ſtatutas, Cap. *Avaritia*, De Elect. in 6. Admittunt hoc *Gemin.* & *Pirh.* de præſentato ad dignitatem; ſed de omnibus negat *Paſſer.* quia lex loquitur de electo, pœnalia autem non ſunt extendenda. Vide *Leur.* q. 430. n. 6.

369. *Q.55. Quid circa collationem ſit addendum?* R. Seq.

§. I. Epiſcopus eſt inter collatores ordinarios primus, utpote cui de jure communi competit conferre omnia Beneficia ſuæ diœceſis, Cap. *Omnes baſilicæ*, Cap. *Nullus omnino*, 16.q.7. Cap. *Conquerente*. 16. De off. Jud. ordin. Cap. *Ex frequentibus*, De Inſtit. Poteſtque hoc facere Epiſcopus, ante ſuam inſtallationẽ vel inductionem in poſſeſſionem, ſi non ſit proviſus à Papa: non poteſt tamen alteri, quàm Vicario ſuo generali committere poteſtatem conferendi, *Rebuff. Covarr. Garc.* p.5.c.8. n.119. Vide *Leur.* p.2. q. 664.

370. §. II. Ordinarius collator hic vocatur, quiſquis jure proprio Beneficium confert, ſive ſit Epiſcopus, ſive non; ſive jus illud habeat à jure communi, ſive ex conſuetudine, præſcriptione vel privilegio, Cap. *Ordinarii*, De off. Ordin. in 6. *Caſtrop.* t. 13. d. 2. p. 27. n. 1. *Luca* De Benef. d. 31. n. 15.

371. §. III. Merè laici ſunt incapaces conferendi Beneficia, Cap. *Si quis deinceps*, Cap. *Per laicos*, Cap. *Laicis*. Cap. *Laici*, 16. q. 7. ita ut nequidem per conſuetudinem immemorialem vel præſcriptionem obtinere poſſint: quia qui jus non poteſt poſſidere, etiam non poteſt præſcribere, Reg. 3. juris in 6. laici autem jus illud ſpirituale poſſidere non poſſunt: poſſunt tamen laici, etiam fœminæ, obtinere jus conferendi per privilegium Papæ, quod præſumetur in probatione temporis immemorialis, ſed tum non tam ipſi conferent, quàm Papa vel Epiſcopus ad eorum nominationem: non tamen ideo habent jus petendi remotionem à Beneficio. Vide *Leur.* q. 726.

372. §. IV. Excommunicatus non toleratus conferre non poteſt, Cap. un. *Ne Sede vacante*, in 6. *Caſtrop.* n.12. *Lott.* l.2. q.41. n.15. & 22. Toleratus, quamvis ſit notorius, validè confert, *Extrav. Martini V. Ad evitanda, Covarr. Suar. Sayr. Gom. Leur.* q.728. contra *Garc.* c. 4. n. 313. Putat tamen *Luca* d. 23. n. 22. quòd cenſura ſuſpenſionis, quamvis ſit minor, tollat vel impediat jus conferendi.

373. §. V. Capax juris conferendi, ſi bonâ fide ſit in poſſeſſione, confert validè & licitè, quamvis fortè careat jure, Cap. *Cùm Eccleſia Sutrina*. Cap. *Cùm olim*, De cauſ. poſſ. & prop. *Garc. Caſtrop Lott.* q. 45. n. 2. Quod tenet, etiamſi alius antea fuiſſet in poſſeſſione, dummodo ipſe ultimò poſſideat, *Lott.* q. 34. à n. 26. Item ſi ſit in poſſeſſione rei, cui jus conferendi eſt annexum, licèt nunquam contulerit, *Caſtrop.* p.28. n.1. *Garc.* c. 5. à n. 9. Item ſi ſit hæres vel ſucceſſor in eo, propter quod anteceſſor poſſedit jus conferendi, *Caſtrop. Garc.* n.33. & 37. & hæc tenent, etiamſi jam ſit contra ipſum mota lis circa proprietatem: Si tamen ſit mota ſuper poſſeſſione, expectandus eſt eventus litis, *Garc. Caſtrop.* Quòd ſi conſtaret de proprietate ad alterum pertinente, poſſidens conferre non poſſet, *Menoch. Dec. Gutt. Lamb. Covarr. Garc. Caſtrop.* nu.2. Si tamen collatio jam facta eſſet, antequam conſtaret, quamvis proviſus necdum cepiſſet poſſeſſionem, privari non poſſet, quia per collationem acquiſitum fuiſſet jus perpetuum in Beneficio, *Garc. Caſtrop. Lott.* contra *Gabr.* Vide *Leur.* q. 729. *Dixi*, capax juris conferendi, nam ſi jus reſiſtat, uti reſiſtit laico, non ſufficit talis, quaſi poſſeſſio, ſed exigitur titulus, *Lott.* q. 45. n. 17. & 27. *Leur.* q. 730.

374. §. VI. Poſſeſſio conferendi acquiritur per unicum actum, quo quis tanquam Ordinarius ultimò contulit Beneficium, *Parıſ. Gutt. Zech Covarr. Caſtrop. Lott.* Nec obſtat, ſi Papa poſtremus contulerit, quia non interrupit, ſed tantùm fecit dormire poſſeſſionem, *Garc. Leur.* q.731. Ut tamen ita acquiratur poſſeſſio, debet in conferente eſſe bona fides, in adverſario ſcientia & patientia, in proviſo deductio ad effectum, ut nempe vi illius collationis acceperit poſſeſſionem Beneficii & percipiat fructus, *Covar. Gutt. Roch. Rebuff. Lamb. Coraſ. Garc.* Quòd ſi jus reſiſtat, uti reſiſtit laico, non ſemper poteſt præſumi bona fides, niſi adſit titulus vel ratio probabilis, *Garc.* & alii plurimi. Si autem collatio vel obtentio Beneficii ſit data cum clauſula præſervativa, *ſalvo jure cujuſcúmque*, aut ſi proviſus manſit in Beneficio per compoſitionem litis, conferens non acquiſivit uſum aut poſſeſſionem conferendi, *Garc.* Vide *Leur.* q. 732. Quomodo probetur jus conferendi, examinat q. 735. quomodo autem collatori remaneat jus, licèt hoc Beneficium applicetur dotatione alterius, explicat q. 736.

Quòd ſi plures habeant ſimultaneam collationem, dividere poſſunt per turnos vel menſes, *Leur.* q. 697. & ſeq. ubi etiam diſcutit, quomodo quis excludi aut ſtabiliri poſſit in ſimultanea collatione. Si autem ex pluribus, qui habent jus ſimultaneum, aliqui fiant inhabiles aut impediantur, totum jus habent reliqui, etiamſi eſſet unicus de integro Capitulo, *Luca, Leur.* q. 724. 375.

§. VII. Si quis à Superiore conſtitutus per errorem communem reputetur eſſe verus Prælatus, ad cujus officium pertinet conferre, quamvis reipſa non ſit, quia v.g. ab initio fuit inhabilis, valet ejus collatio, & Eccleſia ſupplet ob utilitatem publicam, arg. L. *Barbarius* ff. De off. prætoris, Cap. *Infamis*, 3.q.7. & AA. communiter cum *Leur.* q.725. Putant quidem *Abb. Inn. Fel.* & alii id tum tantùm verum eſſe, ſi quis ratione officii publici ſibi commiſſi ſit collator, ſed hanc limitationem improbant *Sanch. Pontius, Caſtrop.* & alii, quia etiam homo privatus confert nomine Eccleſiæ & pro bono publico. Vide *Leur.* q. 725. 376.

§. VIII. Nemo poteſt, nequidem per ſubſtitutum, ſibi ipſi conferre Beneficium, uti à pari dictum eſt de præſentatione à n. 326. Hinc ſi Vicarius ab Epiſcopo habeat poteſtatem conferendi Beneficia, non poteſt conferre Epiſcopo, *Az. Rebuff. Garc. Caſtrop. Leur.* q. 693. Similiter ſubſtitutus à Vicario non poſſet conferre Epiſcopo aut Vicario, *Caſtrop.* Si tamen Epiſcopus Vicario commiſiſſet collationes cum poteſtate ſubſtituendi Pro-Vicarium his verbis: *Quem nos Pro-Vicarium, nunc prout ex tunc, cum eadem poteſtate ſubſtituimus*, hic Pro-Vicarius non poſſet quidem Epiſcopo, attamen poſſet Vicario conferre, *Garc. Caſtrop. Leur.* q. 694. 377.

§. IX. Beneficium non poteſt provideri antequam vacet, uti dicetur à n. 461. Collatio autem ſpectans 378.

ad

ad ordinarium collatorem debet fieri intra sex menses, à die vacationis cognitæ aut juris ad conferendum acquisiti, Cap. *Nulla Ecclesiastica*, De concess. præb. *Leur*. q. 789. Si autem collatio Parochiæ sit reservata Papæ, vel competat alteri quàm Episcopo, examen & præsentatio magis idonei fieri debet intra quatuor menses, uti statuit *Pius V.* apud *Castrop*. d. 3. p. 5. n. 5. De collatione Beneficii resignati in manus Ordinarii, dicetur n. 1030.

379. §. X. Tempus non currit impedito, uti dictum est n. 308. Quòd si impedimentum intervenerit, v. g. post tres menses, à tempore sublati impedimenti, indulgetur iterum semestre integrum, uti & à tempore, quo collatio non est acceptata, aut providendus moritur, *Az. Lott. Leur*. q. 790. Quomodo autem aliquando valeat collatio, si fiat post elapsum tempus, dicetur n. 568.

380. §. XI. Collatio Beneficii debet esse, 1. Pura. 2. Certa. 3. Facta in perpetuum. 4. Sine diminutione. 5. Gratis. 6. Liberè, uti jam declarabitur.

1. Debet esse *pura*, id est, non conditionata: si tamen fiat sub conditione, quæ jure inest, v. g. *Si Beneficium vacet, si sis aptus*, &c. non vitiatur, quia hæ conditiones semper imbibuntur, ergo non obsunt, licèt exprimantur, *Castrop*. p. 1. n. 4. Non debent tamen aliter apponi, quàm insint, undè non valet, confero Parochiam, *Si intra annum fias Sacerdos*; nam sic suspenditur collatio, debet autem absolutè conferri, cum obligatione, ut intrà annum fiat Sacerdos, *Garc*. p. 8. c. 2. n. 12. Quòd si addatur conditio de præsenti aut præterito, non spectans ad fundationem Beneficii, v. g. confero, *si es consanguineus Titii, si studuisti Canonibus*, *Castrop*. n. 7. putat collationem esse invalidam, quia cum conferens nesciat, an ista conditio existat, videtur voluntas ejus & collatio suspendi: *Passer*. & *Garc*. n. 9. probabiliùs dicunt valere, si conditio reipsa existat, quia voluntas reipsa est tum absoluta. Vide *Leur*. q. 769.

381. 2. Debet esse *certa*; hinc collatio incerta & non determinata ad unam personam, est invalida, uti, *confero Petro vel Paulo; Petro & Paulo; uni ex tuis filiis*, &c. quia unus tantùm potest habere jus plenum Beneficii. *Az. Laym. Castrop Leur*. q. 772.

382. 3. *In perpetuum*; nam solus Papa potest Beneficium conferre ad tempus, Cap. *Si gratiosè*, De rescriptis in 6. Beneficia enim sunt de se perpetua, uti dictum est nu. 215. & 222. Vide *Leur*. q. 774.

383. 4. *Absque omni diminutione*, uti explicabitur à num. 668.

5. *Gratis*, ideo enim dicitur concessio gratiæ: & si fiat pro pretio, præmio vel mercede, committitur simonia, Cap. *Si quis objecerit*, Cap. *Salvator* 1. q. 3. Cap. *Quam pio*, 1. q. 2. Et satìs constat ex dictis l. 3. p. 1. à n. 69.

384. 6. *Liberè*: si enim sit coacta, id est, extorta per vim vel metum, est nulla; uti & tum, si sit subreptitia & per fraudem obtenta. Vide *Garc*. p. 8. c. 3. & *Leur*. q. 775. An possit esse clandestinata, vel quomodo requiratur, ut etiam in foro externo probari possit, Vide *Leur*. q. 773.

385. §. XII. Collatio Beneficii simplicis ordinariè non prærequirit examen, si notum sit petentem esse sufficienter litteratum, *Gonz. Lamb. Felin. Castrop*. Vide *Leur*. q. 778. & dicta n. 363.

386. §. XIII. Si fundatio requirat, ut collatio fiat cum consilio, hoc audiri debet, aliàs collatio est nulla, Cap. *Cùm in veteri*, De elect. *Abb. Gonz. Lott*. vide *Leur*. q. 779. ubi plures affert distinctiones & limitationes; & inter alia notat, aliquos putare, si dicatur, ut conferat *cum consilio*, hoc non necessariò esse sequendum, secus si dicatur, ut conferat *de* vel *ex consilio* alterius; quamvis alii etiam hoc negent: admittit tamen *Gonz*. esse sequendum, si dicatur, ut conferat *juxta* vel *secundùm consilium* alterius.

§. XIV. Si fundatio præterea requirat, ut collatio fiat cum consensu Titii, sine hoc facta erit nulla; quòd si consilium dederit, hoc ipso consensit; & si consensit, etiam censetur consilium dedisse, *Oldrad Gonz*. Et sufficit, regulariter loquendo, si consensus saltem sequatur intra tempus conferendi, *Abb. Tiraq. Lamb. Paris. Gonz*. Vide *Leur*. q. 780. Si fundatio tantùm requirat interventum Titii, satìs est esse ad hoc vocatum, corpore præsentem assistere, & intelligere, quid agatur, quamvis collationem improbet; & tum se habet res, uti quando parochus debet interesse contractui Matrimonii, *Masc. Menoch. Gonz*. Vide *Leur*. q. 781. Si autem fundatio requisiverit scientiam Titii, satìs est, si collator priùs illi notificet, quòd velit tali conferre, nec requiritur ejus consilium, consensus aut præsentia, *Bald. Felin. Gonz. Leur*. q. 782. Denique si dicatur fieri debere ad supplicationem Titii, hæc expectari debet, quamvis non necessariò sit illi obsequendum, cum supplicatio fiat ob gratiam obtinendam. *Lancell. Marant. Gonz. Leur*. q. 783. 387.

§. XV. Collatio facta ab inferiore, quàm sit Papa, non requirit certam formam verborum vel scripturam; imò potest fieri nutu, dummodo exprimatur voluntas conferentis, *Lamb. Silv. Corr. Lott. Leur*. q. 785. Provisio tamen Papalis requirit pro sui forma signaturam Papæ, & pro sui exequibilitate etiam rescriptum, saltem de mandato Papæ. Vide *Leur*. q. 786. 388.

§. XVI. Collatio non dicitur perfecta, nec Beneficium absolutè provisum, nisi collatio sit acceptata, *Covarr. Gonz. Lott*. l. 3. q. 1. à n. 20. Revocari tamen non potest, quamvìs acceptata non sit, Cap. *Si tibi absenti*, De præb. in 6. Nec est paritas cum promissione, donatione vel aliis contractibus, secundùm dicta l. 3. p. 2. à n. 767. Probatur autem acceptatio verbis, factis, signis aut aliis conjecturis, de quibus *Lott*. à n. 27. Quòd si nominatus semel renunciârit, sed pœnitentiâ ductus iterum acceptet, antequam collator mutet voluntatem, valet acceptatio, *Laym*. Potéstque acceptatio fieri etiam per procuratorem vel mandatarium, etiam laicum à te constitutum, quamdiù non revocâsti. Vide *Leur*. q. 794. & seqq. 389.

An aliquis possit prosequi plures collationes sibi factas, dicetur n. 437.

Q. 56. Quid circa electionem sit addendum? R. seq. 390.

§. I. Electiones jure communi spectant ad Collegium seu Capitulum, in quo præficiendus est aliquis, Cap. *Congregatio*, 16. q. 7. Et soli illi habent votum, qui sunt capitulares seu emancipati, ideoque dicuntur vocales. Ad tale autem Capitulum primò constituendum requiruntur saltem tres, *L. Neratius* 85. ff. De verb. signif. & ad illud conservandum duo; ad jura autem illius conservanda sufficit etiam unicus, hinc talis poterit eligere vel postulare, uti poterat totum Capitulum, *L. Sicut*, ff. Quod cujúsque univers. nomine, *Laym*. ad Cap. 1. De Elect. aliique cum *Leur*. p. 2. q. 238. & seqq. Notant autem *Nicol*. t. 1. §. 6. & *Luca* De Canonicis d. 26. n. 5. electiones Canonicorum aut etiam Decanorum in Capitulis, in rigore non esse electiones, sed potiùs nominationes vel collationes, adeòque non esse invalidas, licèt non serventur omnes apices Juris pro electionibus statuti.

§. II. Electio fieri non potest sponso necdum mortuo: Nec priùs valet tractatus definitivus de hoc vel illo eligendo, Cap. *Bonæ*, 35. De Elect. sed electio talis foret irritanda, *Abb. Pass*. c. 13. à n. 9. *Leur*. q. 324. Moritur autem sponsus non tantùm naturaliter sed etiam moraliter, nempè per translationem, cessionem, depositionem, Cap. *Inter corporalia*, De transl. Episc. *Pass. Leur*. q. 325. Licèt autem electio fieret ante sepulturam defuncti, non ideo esset cassanda, *Gl. Abb. Barb. Tamb. Lavor. Mirand. Biax, Pass. Leur*. q. 327. contra *Host. Maj. Garc. Rodriq*. 391.

392. §. III. Electio fieri potest, 1. per scrutinium secretum, (quem modum tenentur servare Regulares, *Trid.* Sess. 25. c. 6. de Regul.) in quo tres assumuntur de Capitularibus, non surdi nec cæci, sive electio fiat ad aurem, sive per schedas: nec opus addere Notarium & testes, quamvis fieri possit, Vide *Leur.* q. 334. & seqq. ubi à q. 353. explicat, quomodo manifestatio voti fieri possit per sortes, per calculos aut fabas: Item à q. 357. an votum possit esse disjunctivum conditionatum, inutile, mutabile, &c. Item à q. 367. quid faciendum sit post completum scrutinium, quomodo sit aperiendum, quomodo facienda communis electio ac publicanda. 2. Per compromissum, si electores communi planè consensu aliis Clericis idoneis committant, ut eligant, quem judicaverint aptiorem. Vide *Leur.* q. 393. & seqq. 3. Per communem inspirationem, nemine non consentiente in eandem personam. Vide *Leur.* q. 407. & seqq. Notandum tamen, electionem tunc dici factam simpliciter per inspirationem, si Deus per aliquod signum externum certò cognoscatur esse illius author, ideoque fiat non servatâ formâ vel ordine: è contrà si tale signum externum desit, quamvis non servetur accuratè forma, & omnes etiam subitò conspirent, *Lott.* dicit esse tantùm quasi per inspirationem. Vide *Leur.* q. 418. n. 5.

393. §. IV. Quamvis in præsentatione Patronorum sufficiat majoritas votorum respectivè ad personas, secundùm dicta n. 312. tamen in electione requiritur majoritas absolutè seu respectivè ad totum Capitulum, ita ut si in Capitulo sint duodecim, debeat validè electus habere plura, quàm sex vota, Cap. *Ecclesia vestra*, 48. Cap. *Cumana*, Cap. *In genesi* h. t. & cum *Gl. Engel.* l. 1. t. 6. n. 37. *Sannig.* l. 1. t. 6. nu. 9. aliique. Dicit quidem *Zyp.* apud *Engel* consuetudinem passim esse contrariam, fateturque *Laym.* l. 4. t. 2. c. 12. n. 6. etiam attendendam esse consuetudinem, sed quamdiù illa alicubi non probatur esse contraria, standum est jure communi.

394. §. V. Ille censetur nominatus à majore parte, qui etiam dimidio tantùm voto excedit medietatem, v. g. si vocales sint novem, qui nominatus est à quinque, *Abb. Butr. Sigism. Pass.* c. 19. n. 18. ubi ait in suo Ordine Prædicatorum, in quo requiruntur duo vota supra medietatem, sufficere, si à novem aliquis habeat sex. Plura de suffragiis dicta sunt à n. 311.

395. §. VI. Eligere possunt, qui habent solùm possessionem eligendi, cum bona fide, Cap. *Cùm olim*, De causa possess. & Cap. *Querelam* h. t. Item extranei, qui non sunt de Capitulo, nimirum vel ex privilegio, quod etiam laicis competere potest, vel ex præscriptione, & quidem cum titulo, tempore 40. annorum intra quod fuerit electio Superioris authoritate confirmata, sine titulo autem tempore immemoriali, *Leur.* q. 217. n. 4. & q. 244. n. 2. Hæc tamen præscriptio aut consuetudo tantùm Clericis competere potest, Cap. *Messana* h. t. Item eligere possunt Capitulares per extraneos compromissarios, Cap. *Quia propter*, h. t. admittere tamen non possunt extraneum, nequidem Clericum, ad secum eligendum, *Donat. Pass.* & alii contra *Nav. Lez.* & alios: qualiter si admitterent laicum, electio esset irrita, Cap. *Querelam*, Cap. *Quisquis*, Cap. *Messana* h. t. si tamen laici vel alii inhabiles sint ignoranter aut sine culpa Clericorum admissi, putant *Inn.* & *Fagn.* ac probabile esse dicit *Pirh.* quòd valeat electio habilium, per cap. fin. de procurat. & quia utile per inutile non vitiatur, Reg. 37. Juris in 6. sed contradicunt alii cum *Laym.* in cap. *Messana* h. t. quia pœna illa invaliditatis lata est in odium laicorum se electioni immiscentium. Vide *Leur.* q. 243. & seqq.

396. §. VII. Eligere non possunt carentes perfecto usu rationis, quales sunt pueri & amentes, *Gl. Nav. Pass.* c. 10. n. 12. nisi hi sint in lucido intervallo, *Pirh.* De Elect. n. 26. in quo præsumitur facta electio, si quietè facta sit, nec sapiat stultitiam, *Covar. Jas. Bald. Menoch.* præsumpt. 45. n. 66. Nec impuberes eligere possunt, cap. *Ex eo.* h. t. in 6. quia non censentur habere prudentiam requisitam, *Barb.* De Jure Eccl. l. 1. c. 19. n. 84. *Pass.* n. 10. Possunt tamen eligere cœci, uti & surdi, *Pass.* n. 16.

§. VIII. In Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis prærequiritur Subdiaconatus, per Clement. 2. *Ut ii*, De ætate & qual. Item per *Trid.* s. 22. c. 24. De Ref. satis autem est suscipi post vacationem, ante actum electionis, *Pass.* num. 59. nec opus est esse susceptum cum ætate prærequisita, quia jura tantùm prærequirunt Ordinem Sacrum, *Felin. Suar. Tamb. Sanch. Barb. Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 19. *Pass.* n. 60. Si tamen malâ fide & subreptitiè esset ordinatus, excluderetur tanquam suspensus per Extrav. *Pii II. Cum ex Sacrorum*, *Pass.* n. 61. Dispensatus autem super ætate ad Canonicatum, non ideo est dispensatus ad votum pro electione, si in Sacris non sit, *Barb. Pass.* n. 63. hinc resolvit *Lugo* suprà, si quis in defectu ætatis dispensetur ad Archidiaconatum cum omnibus juribus & pertinentiis suis, quamvis Archidiaconatui tali in debita ætate suscepto annexum esset jus adeundi Capitulum, etiam ante susceptum Subdiaconatum, non ideo erit dispensatus ad Capitulum, quia dispensatio est odiosa, uti dictum est l. 1. n. 622. 798. 839. nec debet extendi ad annexa separabilia, quoties id, super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectum, licèt non ita plenè; aliud autem longè est habere Archidiaconatum sine ætate, & habere vocem in Capitulo sine Ordine sacro. Vide *Leur.* q. 254. & seqq. 397.

§. IX. Votum datum extra Capitulum per litteras non valet; hinc si ad electionem requirantur vota unius Communitatis, debent electores in unum locum convenire, *Fagund. Sylvius* p. 1. v. *Congregatio.* Ex legitima tamen causa absens habet jus suffragii per procuratorem, Cap. *Si quis justo*, h. t. in 6. *Abb. Inn. Az. Barb. Tamb. Laym. Pass.* n. 35. *Luca* De Benef. d. 3. à n. 3. Pro præsentibus etiam habentur legitimè impediti in vicinia loci electionis, & ad eos mitti debent scrutatores pro audiendo voto, *Silv. Host. Az. Laym. Barb. Pass.* n. 32. in illis tamen electionibus, in quibus observari debet Cap. *Quia propter*, non potest dari suffragium per litteras, Cap. *Si quis justo*, h. t. in 6. nequidem consentiente Capitulo, *Barb. Pass.* n. 35. Unde apud Regulares, non potest constitui procurator, qui designatum à principali eligat, quia à *Trid.* Sess. 25. c. 8. de Regul. jubentur secretò eligere, hîc autem deberet publicari persona à principali designata, *Tamb. Garc.* Vide, *Leur.* q. 261. & seqq. 398.

§. X. Procurator debet habere conditiones requisitas ad electorem, & esse de Capitulo, *Pass.* n. 35. posset tamen, sed non tenetur Capitulum admittere extraneum, *Abb. Barb.* nec aliquis de Capitulo tenetur esse procurator, *Gl. Pass.* n. 43. si tamen per conjurationem nemo vellet esse, posset ob injuriam rescindi electio, *Tolos.* De Elect. c. 6. n. 9. Si sit de Capitulo & generali mandato constitutus, potest etiam mandantem eligere, habétque duo vota, quæ tamen dividere non potest, aliàs utrumque est irritum, Cap. *Si quis justo*, h. t. in 6. Nec potest sibi subdelegare alium, qui pro mandante eligat, quia committebatur industriæ ipsius, *Pirh.* n. 150. Potest etiam eligere aliâ formâ, quàm scrutinii, quia indefinitè constitutus, habet totum jus mandantis. Si habet speciale mandatum de elegendo Titio, potest suo suffragio eligere alium, *Barb. Tolos. Pirh. Engel.* n. 10. potestque tum sibi subdelegare alium, sed non potest uti aliâ formâ, quàm scrutinii, quia hæc sola intelligitur ipsi demandata. *Gl.* Si mandans moriatur, mandatum procuræ cessat, *Barb.* Excipiunt aliqui apud *Pass.* n. 42. nisi mors ignoretur. Possunt etiam ab eodem plures constitui procuratores, debétque admitti priùs petens; & in 399.

in dubio, quis fuerit prior, quem plures Capitulares deſignârint, aut his æqualiter diviſis, qui priore dato eſt conſtitutus, Cap. *Si quis juſto*, h.t. in 6. *Paſſ.* n.46. Vide *Leur.* q. 266. & ſeqq.

400. §.XI. Excommunicatus minor retinet jus ſuffragii, quia tantùm privatur participatione Sacramentorum, *Zoëſ.* n. 13. *Paſſ.* n. 86. *Pirh.* n. 28. Etiam retinet excommunicatus major, quamvis notorius, ſi non ſit vitandus, id eſt, non nominatim denuntiatus, nec notorius percuſſor Clerici, *Zoëſ.* n. 10. *Paſſ.* n. 76. contra *Inn. Caſtell. Donat.* Extendit *Abbas* etiam ad vitandum alibi, ſi hoc ignoretur in loco electionis: poteſt tamen etiam toleratus repelli per proteſtationem, dummodo fiat ante electionem, *Laym. Paſſ.* à n. 71. & ſi poſtea conſtiterit electum prævaluiſſe vi hujus voti, electio irritari poterit, *Suar. Paſſ.* n. 79. ſed non toleratus & notorius nullum retinet jus ſuffragii, niſi eſſent electores Papæ, uti ad vitandum ſchiſma ſtatuit *Gregorius XV.* Quòd ſi talis excommunicatus ſcienter admittatur ad coëligendum, electio cenſeri debet ipſo facto irrita, *Nav. Suar. Barb. Paſſ.* num. 65. contra *Laym.* & *Caſtrop.* De Cenſ. d. 2. p. 13. n. 13. dicentes eſſe tantùm irritandam: ſi tamen non potuerit expelli ſine gravi periculo vel ſcandalo, & electores proteſtati ſint coram teſtibus, nec attendant ejus votum, validè eligent, *Inn. Abb. Barb. Paſſ.* num. 68. Denique ſi non certò ſciatur eſſe vitandum, ſed tantùm per dubiam famam, aut ſi ab electoribus quidem certò ſciatur eſſe excommunicatus, attamen necdum ſit publicè denuntiatus, excludi non poteſt, quia cenſetur manere in poſſeſſione juris eligendi, *Suar. Paſſ.* à n. 70. Vide *Leur.* q. 269. & ſeqq.

401. §.XII. Quæ dicta ſunt de excommunicato tolerato & non tolerato, valent ſimiliter de ſuſpenſo ab officio, *Barb. Paſſ. Pirh. Leur.* q. 276. ſaltem ſi ſit ſuſpenſus etiam ab uſu juriſdictionis, de quo vide dicenda de Ordine, ad dub. 2. Similiter loquendum de interdicto, nam denuntiatus perſonaliter invalidè eligit, *Az. Leſſ. Laym. Garc. Barb. Paſſ. Leur.* q. 277. Irregularis ex delicto eligit validè, quia irregularitas tantùm impedit exercitium Ordinis & non uſum juriſdictionis; eligere autem, quamvis quandoque prærequiratur, tamen non eſt actus Ordinis, *Suar. Fill. Bon. Nav. Paſſ. Leur.* q. 278. contra *Laym. Peyr. Tamb.* Attamen infamis infamiâ juris & per ſententiam declaratus, eligit invalidè, *Gl. Suar. Az. Sanch.* Infamia facti tantùm, id eſt, orta ex eo, quòd homines malè loquentes ei cauſârint etiam publicam infamiam, non impedit jus eligendi, *Suar. Paſſ. Leur.* q. 279.

402. §. XIII. Poteſt quis per ſententiam privari voce activâ: legitima tamen appellatio poſſet hîc ſuſpendere effectum talis ſententiæ, *Suar. Paſſ.* uti nec tum obeſſet valori, ſi reliqui eligentes eum admittant, qui toleratus eſt, id eſt, in quem in particulari non eſt actu lata ſententia privationis, *Mol. Sanch. Diana, Paſſ.* Vide *Leur.* q. 280.

403. §. XIV. Eligentes non ſervatâ formâ ſunt pro iſta vice privandi poteſtate eligendi, Cap. *Quia propter*, & Cap. *Quanquam*, h. t. in 6. Clerici admittentes laicum ad coëligendum incurrunt ſuſpenſionem ferendæ ſententiæ ab officiis & Beneficiis per triennium, & ipſo facto privationem vocis activæ, Cap. *Quiſquis*, h.t. *Suar. Laym. Leur.* q. 282. Electus autem tali electioni conſentiens fit etiam ineligibilis ad omnes & ſolas dignitates, Cap. *Quiſquis*, h.t. idque ipſo facto, *Abb. Inn. Suar. Fagn. Laym. Paſſ.* c.8. nu. 15. contra *Barb. Bon.* putantes hanc pœnam eſſe tantùm ferendæ ſententiæ: poteſt tamen Epiſcopus in hac ineligibilitate diſpenſare, *Abb. Inn.* contra *Fagn.* quia quando Canon permittit diſpenſationem, ſi non exprimatur, quis debeat, poteſt diſpenſare Epiſcopus, *Laym. Barb. Az. Butr. Bon. Paſſ.* n. 26. Vide *Leur.* q. 281. & ſeqq.

404. §. XV. Eligentes ſcienter indignum, *quos* nempè *Dei timor à malo non revocat*, privantur ipſo facto pro iſta vice poteſtate eligendi, & ſuſpenduntur à Beneficiis per triennium, Cap. *Cùm in cunctis*, Cap. *Dudum* h. t. Quod tenet de eligentibus etiam ad Prælaturas & Dignitates Epiſcopatu inferiores, *Abb. Pirh.* pœna tamen ſuſpenſionis incurritur tantùm ab eligentibus Epiſcopum indignum, Cap. *Si compromiſſarius*, h. t. in 6. Si ad prælaturam etiam inferiorem electus ſciebatur inſuper ſimoniam commiſiſſe, eligens fit præterea inhabilis ad dignitatem vel Beneficium aliud in illa Eccleſia obtinendum, Cap. *Per inquiſitionem*, h.t. *Abb. Pirh. Leur.* q. 284. 285. Quòd ſi omnes ſcienter elegerint indignum, jus eligendi pro ea vice devolvitur ad Superiorem; ſi tantùm aliqui, remanet apud innocentes, qui tamen, ſi velint, poterunt iterum admittere nocentes, quia pœna illa lata eſt in favorem innocentium, ideoque remittere poſſunt; nec videtur incurri, niſi poſt apertum ſcrutinium fuerit publicata communis electio, tum enim priùs cenſetur eſſe perfecta, Cap. *Perpetuo*, 7. h. t. in 6. *Ab. Laym. Pirh. Leur.* q. 250. Vide etiam dicenda n. 443. Et notandum præterea, debere eligi digniorem, uti dicetur à n. 579.

§. XVI. Eligi non poteſt excommunicatus, interdictus, irregularis; & ſecundùm *Caj. Sot. Panorm.* & alios, qui eſt in peccato mortali, ſed *Nav. Az. Caſtrop.* d. 2. p. 11. §. 2. n. 3. meritò intelligunt tantùm de illo, qui eſt in peccato mortali publicè noto, qui tamen adhuc videtur validè eligi, quamvis peccari poſſit ratione ſcandali, ſi talis indignus præferretur aliis. An autem electio excommunicati minoris ſit irrita, videri poteſt *Dicaſt.* De Cenſ. d. 2. dub. 6. ubi dicit eſſe tantùm irritandam. 405.

§. XVII. Privatus ipſo jure voce paſſivâ, aut redditus inhabilis, adhuc eligi poteſt, ſi necdum ſit privatus ſervatâ formâ judicii poſt citationem, vel per ſententiam, quæ tranſierit in judicatum, (ſeu cujus effectus non ſit ſuſpenſus per appellationem) ſit declaratus reus criminis, cui privatio eſt annexa, *Paſſ.* c. 25. à n. 600. docentque AA. multi cum *Leur.* q. 288. quando agitur de privatione vocis activæ aut paſſivæ aut de inhabilitate aut de alia ſimili pœna eccleſiaſtica, quamvis dicantur ipſo jure & ante ſententiam, etiam abſque declaratione incurri, tamen reum non teneri in conſcientia eam in ſe exequi ante ſententiam declaratoriam criminis. Vide dicta l. 1. n. 612. 406.

§. XVIII. Semel rejectus ab electione ob crimen vel infamiam, manet ineligibilis, donec iſta purgentur; ſi autem habens confirmare rejecerit electionem nullâ datâ cauſâ, potiùs præſumendum eſt fuiſſe vitium in electione, ideoque in electum non redundat inhabilitas, Cap. *Super eo*, h. t. niſi fortè intervenìſſet ſimonia. Vide *Leur.* q. 289. & ſeqq. 407.

§. XIX. De jure communi valet ad dignitates vel Beneficia non regularia electio illius, qui non eſt de Capitulo aut etiam Diœceſi, ſi fiat à majore parte, Cap. *Cum inter*, 21. h. t. *Inn. S.Th. Abb. Felin. Butr. Barb. Laym. Garc. Paſſ.* poteſt etiam Superior, ad quem fit devolutio, conferre extraneo, Cap. *Ad decorem*, De Inſtit. *Gl. Abb. Caſtrop.* ſi autem requiratur, ut eligendus ſit aliquo loco oriundus, ſatis eſt ejus patrem inde eſſe oriundum, uti dictum eſt n. 323. Vide *Leur.* q. 293. & ſeqq. 408.

§. XX. Invalida eſt electio ſui ipſius, Cap. *In ſcripturis* 8. q. 1. Cap. fin. *De Inſtit.* Quod tenet, quamvìs quis eſſet dignior, & juràſſet ſe electurum digniorem, *Silv. Paſſ.* valentque hæc etiam in electione per compromiſſum; unus enim compromiſſarius non poteſt eligere ſeipſum, quamvìs eligere poſſit alium compromiſſarium, & hic conſentire poſſit electioni ſui, eo modo, quo à n. 326. dictum eſt de præſentatione. Vide *Leur.* q. 296. 401. & præcipuè *Pignat.* tom. 9. conſult. 125. ubi multa habet de electione etiam alterius per ambitum procurata. 409.

410. §. XXI. Ut quis eligatur ad præfecturam regularem, non prærequiritur Clericatus, quia confertur tantùm potestas & dominativa & paterna, qualis convenit etiam fœminis, & olim competebat antiquis Monachis non Clericis, *S. Thom. Suar. Pass.* prærequiritur tamen professio, ut præfectura obtineatur in titulum, Cap. *Cùm ad nostram*, De Electione; & quidem expressa prærequiritur, Cap. *Nullus*, De Elect. in 6. & in eadem Religione, Clement. 1. De Elect. quorum unum si desit, irrita est electio, *Trid.* Sess. 25. c. 1. de Regul. Valentque hæc etiam de Monialibus, Cap. *Indemnitatibus*, De Elect. in 6. quæ ut Abbatissæ vel Priorissæ fieri possint, debent præterea fuisse professæ per quinque annos, *Trid.* c. 7. *Abb. Suar. Tamb. Barb. Pass. Leur.* q. 297. & seqq.

411. §. XXII. Vocare ad electionem, communiter spectat ad Prælatum primæ Dignitatis, vel ad illum, qui senior est servitio aut professione, *Pass.* Debentque vocari omnes, qui debent, volunt & commodè interesse possunt, Cap. *Coram* & Cap. *Quia propter* h.t. Cap. *Cùm in Ecclesiis*, De præb. & dignit. in 6.

412. §. XXIII. Illi dicuntur debere interesse, qui jus habent, aut sunt in possessione eligendi, Cap. *In Genesi* & Cap. *Querelam*, h. t. non ideo tamen, qui jus habent, tenentur interesse, nisi exigat bonum commune, quia tunc potest cogi, ut muneri suo satisfaciat, *Abb. Tamb. Barb. Pass.* cogi tamen nemo potest ad dandum votum certò inutile, *Pass.* quamvìs teneatur quis electionem malam expressè reprobare, alioquin censetur consentire, *Rodriq. Pass.* & nisi excuset justa causa, etiam sub veniali tenetur dare suum votum, alioquin non satisfacit muneri, *Pass.* Vide *Leur.* q. 300. & seqq.

413. §. XXIV. Tum aliquis non potest commodè interesse, si Ecclesia vel ob moram nimiam, vel alia ex causa ideo pateretur grave damnum, de quo judicare debet Præses electionis cum majore parte eligentium, *Pass. Barb.* Et quamvìs Cap. *Coram*, 35. h. t. dicatur vocandos eos, qui sunt in Provincia, tamen cessante periculo gravis damni Ecclesiæ etiam vocandi sunt omnes extra Provinciam degentes, si intra tempus electioni statutum adesse possunt, *Abb. Tamb. Pass.* Quòd si quis renuntiârit voci suæ activæ, si renunciationem etiam acceptatam revocet, adhuc vocandus & admittendus est, quia hoc est utile Ecclesiæ; attamen facta sine illo ante revocationem valent, *Abb. Silv. Pass.* Vide *Leur.* q. 305. & seqq.

414. §. XXV. Canonicus ingressus novitiatum Religionis debet secundùm multos vocari, quia saltem potest procuratorem constituere, secundùm alios non debet vocari, quia censetur longissimè absens; si tamen accesserit, rejici non poterit, *Suar. Az. Sanch. Castrop. Leur.* q. 308. Attamen attendenda est consuetudo.

415. §. XXVI. Inhabiles vocandi non sunt, si actu privati sint voce; si autem sint tantùm privandi ob crimen, vel notorium, vel quod probari possit, vocari possunt, attamen vocari necesse non est, *Abb. Host. Barb. Pass. Leur.* q. 309.

416. §. XXVII. Vocati ad certam diem censentur vocati ad horam diei matutinam, quâ fieri solet electio, *Pass. Leur.* q. 310. Si tamen major pars manè conveniens vellet priùs post prandium eligere, expectari deberet, *Pass. Leur.* q. 330. Si autem quis termino electionis necdum instante ex justa causa appellet à tali die præfinito, audiendus est, alioquin censebitur contemptus. Quòd si etiam major pars nihil protestata sit, sed viâ facti emanserit, potest etiam unicus præstituto tempore comparens validè eligere; è contrà si comparuerint, & pars major noluerit istâ die eligere, suspendi debet electio, si adhuc duret tempus eligendi à jure statutum; si autem jam exspiraret, potest sola pars minor eligere, *Pass. Leur.* q. 311.

417. §. XXVIII. Absentes sunt personaliter vocandi, si commodè fieri possit, Cap. *Cùm olim*, De dolo & contum. Si nesciatur, ubi sint, citatio facienda est ad ædes, aut si ædes non habeat, in Ecclesia aut ad valvas Ecclesiæ, ubi habitare consuevit, Cap. *Venerabilis* ibid. *Pass.* Vide *Leur.* q. 312. 313.

§. XXIX. Si quis vocandus, non sit vocatus, habet 418. jus ante confirmationem, aut si etiam de hac nihil sciverit, etiam post confirmationem agendi de contemptu: si tamen dissimulet, cassari non potest electio cæteroquin valida; si se opponat, cassari debet, Cap. *Quodsicut*, h.t. Cap. fin. h.t. in 6. *Abb. Barb.* Quòd si moriatur, potest ejus successor similiter se opponere, *Bald. Lavor. Pass.* Nec præsumitur facta citatio, sed probari debet ab electoribus, *Pass.* Quòd si cassetur electio, non devolvitur ad Superiorem, sed redit ad Capitulum, *Pass.* Vide *Leur.* q. 314. & seqq.

§. XXX. Electio fieri debet in Ecclesia viduata, 419. Cap. *Quodsicut*, h. t. Potestque fieri sive in choro vel navi, sive in Sacristia vel domo Capitulari, sive in ambitu aliâve parte honesta. Ex causa tamen fieri potest extra ecclesiam: & alibi facta sine causa, secundùm *Laym. & Pirh.* contra multos alios, venit irritanda: & si esset electio Papæ, extra conclave foret irrita, Cap. *Ubi periculum*, h.t. in 6. & Constit. *Greg. XV. Æterni Patris.* Vide *Pass.* c. 12. à n. 1. *Leur.* q. 320. & seqq.

§. XXXI. Tempus pro eligendis Prælatis tam sæ- 420. cularibus, in Cathedrali, quàm Regularibus, de jure communi sunt tres menses, Cap. *Ne pro defectu* h. t. Pro dignitatibus in Collegiatis vel pro aliis Beneficiis, sunt sex menses, Cap. *Nulla*, De concess. præb. Cap. *Licèt*, De Supp. neglig. Prælat. *Clement.* 1. tit. eod. Et computandi sunt menses, prout occurrunt in Calendario, ac de momento ad momentum: hinc si 1. Januarii horâ 6. obierit, durat tempus úsque ad horam 6. Julii, *Menoch. Mandos. Boër. Garc. Sanch. Castrop. Pass. Leur.* q. 328. Potest tamen hoc tempus restringi, si major pars eligentium velit, *Abb. Pass. Leur.* q. 331.

§. XXXII. Hoc tempus incipit currere à die acqui- 421. sitæ notitiæ vacationis, Cap. *Quia diversitatem*, de concess. præb. & Cap. *Licet*, De suppl. negl. præl. Quod *Pass.* & *Paxiord.* dicunt esse tempus, quo haberi potuit & debuit talis notitia. Vide dicta n. 308.

§. XXXIII. Tempus non currit habentibus & pro- 422. bantibus suum impedimentum, etiamsi per culpam inciderint in impedimentum, dummodo non sint in mora, cur per alium non tollatur, Cap. *Quia diversitatem*, De conc. præ. *Gl. Abb. Barb. Garc.* Quamvìs ipsi non teneantur semper urgere, ut impedimentum tollatur, *Pass.* Vide *Leur.* q. 329. & dicta n. 308.

§. XXXIV. Si ex negligentia non sit facta electio 423. intra tempus, provisio devolvitur immediatè ad illum Superiorem, cujus erat confirmare: si etiam hic intra tempus ordinarium negligat, devolvitur ad alium immediatum, & tandem ad Papam, Cap. *Quanquam*, h.t. in 6. *Rebuff. Laym. Pirh.* Quòd si Superioris provisio fuerit reprobata, aut ab eo provisus noluerit consentire, aut post consensum renunciârit juri suo, potestas eligendi revolvitur ad ordinarios electores, habentque iterum novum tempus integrum, quia tantùm privantur pro una vice, *Pass. Pirh.* Si autem non fuerit negligentia in eligendo, sed tantùm propter aliquem defectum fuerit rejecta electio, aut electus non consenserit, manet electoribus etiam novum tempus, Cap. *Si electio*, h. t. in 6. *Pirh.* Vide *Leur.* q. 332.

§. XXXV. Electio non debet esse clandestina, Cap. 424. *Quia propter*, h. t. *Leur.* q. 773. Potest tamen ex causa rationabili fieri de nocte, *Lavor. Rodriq. Mirand. Pass.* dicentes, si de die absolvi non potuerit, posse continuari in noctem, quamvis *Pirh.* dicat altero die resumendam: si autem sine causa fiat de nocte, *Laym. Pirh.* aliique communiter dicunt rescindi posse tan-

tanquam non Canonicam, quamvis contradicat *Pass.* Vide *Leur.* q. 333. Potest autem fieri etiam die festo, uti docent AA. cum *Passer.* c. 12. n. 45. quia est actus extrajudicialis: hinc post *Cajet.* docent *Bonac.* ad 3. præcept. p. 2. n. 9. & *Bass.* v. *Festum* 2. n. 14. etiam civibus licitum esse die festo convenire & eligere ad officia.

425. §. XXXVI. Priùs post publicationem scrutinii & communem electionem, debet, saltem intra octiduum, si commodè fieri possit, requiri consensus electi, Cap. *Cupientes*, h. t. in 6. Nec ipse priùs consentire potest, quia utrumque spectat ad formam, Cap. *Quia propter*, h. t. *Inn. Abb. Barb. Butr. Pass.* Debet autem consentire intra mensem ab electione sibi præsentata, alioquin amittit jus quæsitum, *Gonz. Barb. Pass.* Vide *Leur.* q. 382. & seqq.

Q. 57. Quid notandum sit circa Confirmationem electionis? R. Seqq.

426. §. I. Si Capitulum habens jus eligendi & confirmandi, installet electum, hæc installando habet vim confirmationis, *Oldr. Lott.* Similiter quandoque sola benedictio ab Episcopo data Abbati habet vim confirmationis, *Laym. Leur.* p. 2. q. 413.

427. §. II. Omnis electio inferioris, quàm sit Papa, licèt facta sit per unanimia & quasi per inspirationem, indiget confirmatione, quia aliàs non habetur à Superiore Ecclesiastico auctoritas & jurisdictio, *Host. Donat. Lott.* Si tamen sit facta simpliciter per inspirationem, non videtur indigere confirmatione, quæ enim Spiritu Dei aguntur, humanis legibus non subsunt, *Donat. Lott. Barb.* De jure Eccl. l. 1. c. 9. n. 7. quandonam autem censeatur facta per inspirationem, dictum est n. 392. Quòd si quis post nominationem suam statim habeat jus in re & potestatem administrandi, est potiùs collatio, quàm electio. Non valere autem consuetudinem non confirmandi electum docent *Abb. Jo. Andr. Laym.* quamvis *Pirh.* dicat contrarium induci posse per consuetudinem. Vide *Leur.* q. 416. & 417.

428. §. III. Si quis sit canonicè electus, præsentatus, habilis, ita ut manifestè non appareat electi indignitas, confirmari debet; neq; potest electus rejici absque læsione saltem charitatis, *Lugo* De Just. d. 35. n. 62. Imò confirmatio censetur actus justitiæ sive debitus, *Laym. Pass. Lott. Luca.* Vide *Leur.* q. 419. & seq. Item q. 473. Quod tenet, licèt electio facta sit in discordia, dummodo sit à majore parte, *Pass. Leur.* q. 467. Potest tamen negari confirmatio, si inde oriretur scandalum vel commune damnum, *Pass.* c. 33. n. 137. A quibus autem confirmandi sint Episcopi, Abbates, Abbatissæ, &c. & an potestas confirmandi Sede vacante competat Capitulo, item ad quem spectet per jus devolutum aut ortâ lite, vel si facta sit appellatio ab electione, videri potest *Leur.* q. 459. & seqq.

429. §. IV. Confirmandus non est, cujus electio facta est per abusum potestatis sæcularis, *Laym.* Nec invitus, Cap. *Cùm inter Canonicos*, De Elect. Nec qui à confirmatore prudenter creditur malè recturus, Clement. *Exivi*, De verb. signif. sub finem. Nec indignus, qui si confirmetur, secundùm Cap. *Nihil* 44. De Elect. dejiciendus est prælaturâ vel Beneficio, & confirmans istâ vice privatur jure confirmandi, suspenditur à perceptione fructuum sui Beneficii, & si fecerit per malitiam vel dolum, puniendus est graviore pœnâ arbitrariâ. Vide *Leur.* q. 468. & seqq. Quid autem facere debeat confirmator, si electus laboret infamiâ facti, explicat ex *Pass. Leur.* q. 475.

430. §. V. Causa confirmationis cognosci debet, Cap. *Nihil*, De Elect. & facta sine cognitione causæ est irrita post declarationem, Cap. fin. De Elect. in 6. *Abb. Tamb. Donat. Lavor. Pass.* Quod tenet etiam quoad Regulares, *Pass.* & Cap. fin. sermo est etiam de confirmatione in Beneficiis simplicibus, *Pass.* Vide *Leur.* q. 476. & seqq. ubi à quæstione 479. explicat, quæ pœnæ incurrantur, si confirmator negligat inquisitionem; item in qualia circa electum inquirere debeat; an inquirere debeat, etiamsi nihil obmoveatur, & electus sit notoriè dignus; an inquisitio sit facienda judicialiter; quomodo cassanda sit electio; an detur appellatio vel exceptio contra confirmationem aut sententiam cassationis; an confirmatione annullatâ perimatur quoque electio, &c.

§. VI. Electio jure humano nulla, fit valida per confirmationem illius, qui potest & vult supplere defectus; ad hoc tamen necesse est, ut confirmans procedat ex certa scientia de defectibus, quos sanat, *Laym. Donat. Pass. Lott.* Vide *Leur.* q. 423. 431.

§. VII. Electus non habet ante confirmationem jus in re, *Nav. Az. Garc. Rebuff. Tamb. Pass. Leur.* q. 424. Nec potestatem administrandi, *Laym. Pirh. Leur.* q. 425. & est expressè vetitum electis, ne ante confirmationem se ullatenus ingerant in administrationem, Cap. *Nosti*, Cap. *Qualiter*, De Elect. *Az. Tamb. Lott. Leur.* q. 426. & nequidem deputari potest, ut administret velut Oeconomus vel procurator aliove simili titulo, Cap. *Avaritiæ*, De Elect. in 6. *Pass. Lott. Pirh.* Administrare tamen potest, 1. Si exigat necessitas, & absit, qui confirmare potest, *Lott.* 2. Si alicubi sit consuetudo administrandi, necdum acceptatâ confirmatione, *Pass.* & alii contra *Abb.* & alios. 3. Abbatissa aut Priorissa electa per majora, non potest tamen alienare aliquid, nec admittere novitias, *Laym. Pirh.* 4. Episcopi aliique Prælati etiam inferiorum Ecclesiarum confirmandi à Papa, si extra Italiam sint in concordia electi, Cap. *Nihil*, De Elect. *Leur.* q. 803. Tunc autem dicitur electio in concordia, si facta sit per majorem partem, ita ut minor justè non possit contradicere, *Laym.* Nullam tamen habent potestatem alienandi vel donandi, Cap. *Nihil*, ibid. Hanc potestatem administrandi *Abb. Laym. Pirh.* contra *Gl.* & *Butr.* concedunt etiam aliis Prælatis ab Episcopo vel alio confirmandis, si ob distantiam vel aliud impedimentum nimiùm differenda est confirmatio. Vide *Leur.* q. 427. & seqq. Administrantes autem ex concessione Cap. *Nihil*, hoc ipso acquirunt quasi possessionem, *Gl. Laym. Pirh. Leur.* q. 435. Quòd si electio rejiciatur tanquam irrita à principio ob defectum publicè notum, cessat possessio, imò gesta ab electo sunt irrita: si autem electio solùm irrita est, aut si defectus non fiat publicè notus, gesta valent, *Gl. Abb. Inn. Laym. Pirh. Leur.* q. 433. 432.

§. VIII. Quando opus est confirmatione Papæ ante administrationem Prælaturæ, quamvis aliquis etiam per testes certus sit confirmationem esse datam vel etiam scriptam, tamen administrare non potest, nisi litteris acceptis & exhibitis, *Bonif. VIII.* Extrav. *Injunctæ*, De Elect. inter communes, *Az. Paris. Pass.* alioquin irritum est, quidquid agit, nec quicquam percipere potest; & qui talem recipiunt, suspenduntur à perceptione. Eædem pœnæ cadunt in illos, qui administrant necdum præstito fidelitatis juramento vel non obtentis litteris traditionis pallii, *Pirh.* Excusatur ab his pœnis, qui non commisit temeritatem & præsumptionem, & in quem nondum est lata sententia horum declaratoria. Vide *Leur.* q. 438. & 439. & quoad Regulares q. 440. 433.

§. IX. Qui confirmantur ab alio quàm Papa, possunt validè & impunè administrare ante exhibitas litteras confirmationis, quamvis hoc negotium non sit ordinatum, sed adhuc subjectum turbationi, *Abb. Felin. Oldr. Barb. Pass. Lott. Leur.* q. 441. valéntque dicta, etiamsi nondum ceperit possessionem, *Pass. Garc.* Vide *Leur.* q. 442. 434.

§. X. Pœna usurpatæ administrationis ante confirmationem est privatio juris quæsiti per electionem, Cap. *Qualiter*, De Elect. putátque *Laym.* non requiri nisi 435.

nisi declarationem & executionem Judicis, sed alii cum *Pass. Lott. Pirh.* dicunt esse pœnam ferendæ tantùm sententiæ: si autem quis se ingesserit ex titulo Oeconomi vel alio, cum præsumptione seu temeritate, malitia & dolo, per Cap. *Avaritiæ*, De Elect. in 6. privatur ipso facto suo jure, attamen post declaratam à Judice præsumptionem, malitiam & dolum, *Tiraq. Paris. Tamb. Pass. Lott.* Porrò à dolo excusat quævis causa, etiam de se injusta & imprudens, *Pass. Lott.* Quòd si quis se ingesserit post confirmationem ex errore juris irritam, multi cum *Lott.* dicunt adhuc incurri illam pœnam, sed probabiliter negat *Pass.* quia pœnæ non sunt extendendæ ad diversos casus. Vide *Leur.* q. 435. Talem autem se ingerentem reddi inhabilem ad illam Prælaturam & ad alia etiam Beneficia in quacunque Ecclesia, tenent *Menoch Az.* & alii. Vide *Leur.* q. 436.

436. §. XI. Episcopus acceptâ confirmatione, potest, etiam ante consecrationem saltem per alium, omnia, quæ sunt jurisdictionis, sed non, quæ sunt Ordinis Episcopalis. Nec obstat Reg. 67. juris in 6. *Quod alicui sui non licet nomine, nec alieno licebit*, nam sensus est non posse, v. g. Suffraganeo suo dare potestatem ordinandi, hanc enim aliunde habet, attamen dare potest jurisdictionem, quam non habet Suffraganeus, sed solus Episcopus, *Leur.* q. 443. Archi-Episcopus tamen non potest ante acceptum pallium convocare Concilium provinciale aut visitare Provinciam, &c. Cap. *Quod sicut*, De Elect. *Leur.* q. 444. Abbas confirmatus, potest ante benedictionem exercere omnia, quæ sunt jurisdictionis, *Tamb. Lott.* Vide *Leur.* q. 445.

437. §. XII. Electus debet intra trimestre à die acceptatæ electionis petere confirmationem, nisi legitimè impediatur, Cap. *Quam sit*, De Elect. in 6. Est tamen satis, si procurator, amicus, electores vel quivis alius petat pro ipso, *Pass.* Etsi per duas electiones sit electus, non potest nisi ex vi unius peti confirmatio, ne hæc vagetur in incerto, Cap. *Et quis*, De Elect. *Laym. Pass. Lott. Pirh. Nec obstat*, quòd quis possit prosequi plures collationes vel institutiones, *nam* disparitas est, quòd electus priùs quærat jus, & sit petitor confirmationis, adeoque determinare debet, vi cujus electionis petat; habens autem collationem vel institutionem habet jus in re, & quærit se in eo defendere, & *Nemo pluribus uti defensionibus prohibetur*, Reg. 20. juris in 6. docent autem etiam *Gl. Barb. Lott. Pass. Leur.* q. 188. præsentatum pluribus præsentationibus posse prosequi singulas, aut ab una electa regredi ad alteram, sed contradicunt *Lop. & Lamb.* quia similiter institutio hîc vagaretur in incerto. Plura circa petitionem confirmationis, vide apud *Leur.* q. 446. & seqq.

438. §. XIII. Qui absente impedimento non petit confirmationem intra tempus, ipso facto sine alia declaratione cadit jure quæsito, Cap. *Quam sit*, De Elect. in 6. *Suar. Barb. Pass. Pirh.* & tunc jus ac tempus eligendi redit ad electores, Cap. *Si electio*, ibidem, *Pass. Pirh.* nisi electio fuerit præsentata Papæ, cui tunc per applicationem manuum provisio reservatur, *Lott.* l. 3. q. 17. n. 213. Posset autem confirmans ex causa cogere electum ad petendam priùs confirmationem, *Gem in. Franc. Pass.*

439. §. XIV. In Ecclesiis cathedralibus & regularibus, pro quibus confirmatio petitur à Papa, statuitur Cap. *Cupientes*, de Elect. in 6. ut electi post mensem à præstito consensu veniant Romam intra tempus respondens distantiæ loci, aut si impediti sint, mittant procuratorem cum actis, debentque etiam nomine electorum venire duo, qui post 20. dies ab adventu se simul præsentent, referant de electione & confirmationem petant, nec discedant Româ, nisi confecto toto negotio. Vide *Leur.* q. 455.

440. §. XV. In jure non est statutum tempus, intra quod dari debeat confirmatio; si tamen tardet, potest Superior illius, qui habet jus confirmandi, præfigere terminum, sed non ultra sex menses, intra quos, si non confirmet, ipse faciat, *Barb. Pass. Leur.* q. 456.

§. XVI. Confirmatio fieri potest omni loco honesto; facta tamen in aula Principis sæcularis posset irritari, Cap. *Quâ fronte*, De appel. & arg. Cap. *Quanquam*, De Elect. in 6. *Pass. Pirh. Leur.* q. 457. Quòd si fiat post litem in judicio contradictorio, aut opponentibus solenniter citatis, fieri non potest extra territorium proprium, quia in alieno exerceri non potest jurisdictio contentiosa, *Pass.* Vide *Garc.* p. 5. c. 8. nu. 141. & *Leur.* q. 458. 441.

Q. 58. Quid circa postulationem ejusque admissionem sit addendum? ℞. De postulationis divisione, fine, effectu, & formis in illa observandis, videri potest *Leur.* p. 2. q. 201. & seqq. quibus adde seqq. 442.

§. I. Postulatio facta in discordia, id est, in qua aliqui postulant hunc, alii alium, si non concurrat cum electione, requirit majorem partem Capituli, uti ex cap. 1. De his, quæ fiunt à maj. part. Capitul. & ex cap. *Bonæ* 23. h. t. colligunt *Az. Laym. Barb.* De jure Eccle. l. 1. c. 19. n. 12. Si concurrat cum electione, ut huic prævaleat, requirit duplo majorem numerum votorum, sive duas partes Capituli, *Abb. Silv. Laym. Barb. Fagn. Pass. Lott.* l. 3. q. 17. n. 241. probatque stylus Curiæ antiquus & recens: hinc Cap. *Scriptum*, De Elect. significatur, ubi sunt 47. eligentes, si non fuerint 32. postulantes, sed 17. eligentes, confirmandam esse electionem; & authores, qui fortè innuunt postulationem per majora factam esse præferendam, intelligi debent, si postulatio cum postulatione concurrat, quâvis & tùm possit utraque rejici, cùm admissio postulationis non sit debita, uti dicetur n. 448. Notant tamen *Laym.* & *Pirh.* si major pars postulârit, & minor pars, attamen major, quàm sit pars tertia, elegerit, Superiorem posse admittere postulationem, quamvis & electionem confirmare possit, aut etiam utramque rejicere; quod maximè valet, si duæ partes ignoranter postularint indignũ, tum enim rejicitur postulatio & electio: si autem scienter fecerint, confirmatur potiùs electio, *Pass.* De Elect. c. 24. n. 57. Vide *Leur.* q. 209. 210.

§. II. Quamvis postulatio sit unanimiter facta, si necdum sit præsentata Superiori, possunt postulantes resilire & procedere ad aliam postulationem vel electionem, *Abb. Silv. Az. Barb. Lott.* quod tenet, etiamsi esset publicata, *Laym. Pirh.* & admissa à postulato, *Pass. Engel.* imò licèt postulantes promisissent non revocare, *Bald. Pass.* sic tamen variantes sine causa possent peccare causando infamiam postulato; & si consenserint in expensas ab hoc faciendas, tenêtur refundere, *Pass. Engel* contra *Abb. Silv.* Econtrà si postulationem præsentârint Superiori, debent hujus judicium exspectare, Cap. *Bonæ* 4. h. t. Vide *Leur.* q. 212. 213. 443.

§. III. Omnes, qui possunt eligere, possunt postulare, cùm postulatio sit accessoria, & fiat loco electionis, *Silv. Barb. Pass.* ideoque etiam præscribi potest jus postulandi, uti & eligendi, secundùm dicta nu. 395. Postulari possunt solùm illi, qui ob impedimentum canonicum dispensabile eligi non possunt, quamvis fortè raró soleat dispensari, *Pass. Engel* l. 1. tit. 5. n. 10. In dubio, an quis sit eligibilis an postulabilis, securius est postulari, *Pass.* n. 25. Videri potest *Pignat.* tom. 9. consult. 158. 444.

§. IV. Patriarchæ, Archi-Episcopi & Episcopi possunt tantùm postulari ad aliam Ecclesiam, Cap. ult. h. t. Quod tenet de Episcopo confirmato, quamvis nondum consecrato, *Abb. Laym. Pass. Pirh.* l. 1. t. 5. n. 9. attamen non tenet de electo necdum confirmato; neque de illo, qui Episcopatum dimisit, quia necdum est, aut desiit esse in Matrimonio cum Ecclesia, Cap. *Cùm inter*, De Elect. Cardinalem esse eligibilem ad Episcopatum docent *Abb. Laym. Pass. Pirh.* & alii, contra *Imol. Host. Silv. Butr. Az. Barb.* n. 9. quia 445.

quia hoc nullibi negatur, quamvis admittere non poſſit ſine licentia Papæ. Similiter Abbates, Archidiaconi, Præpoſiti, Priores ſunt eligibiles ad dignitatem ſimilem vel majorem in alia Eccleſia, *Laym.Pirrh.Paſſ.* à n. 38. Similiter Clerici unius Diœceſis ad Prælaturas alterius, *Abb.Silv.Tabien.Paſſ.* n.41. Similiter Religioſi profeſſi ad prælaturas Epiſcopatu non inferiores, attamen non ſine licentia Superioris, Cap. *Si religioſus*, De elect. in 6. *Gl.Abb.Silv.Pirh.* n.42. Mendicantes tamen nequidem poſtulari poſſunt ad Eccleſias inferiores vel alia Monaſteria extra ſuos Ordines, Extrav. De poſtulatione, inter communes. Poſſent tamen poſtulari apud Papam, *Paſſ.* num. 44. Quòd ſi non eſſent profeſſi, poſtulari poſſent ad Prælaturam regularem, *Paſſ. Lott.* n. 256. Eligi etiam poteſt aliquis, quamvis non ſit de hoc Capitulo vel Diœceſi, uti dictum eſt n. 408 Denique ſi aliqui inſcienter elegerint tantùm poſtulabilem, cognito errore poſſunt poſtulare eundem, *Laym.* Vide *Leur.* q. 221. & ſeqq.

446. §. V. Si ſcienter poſtuletur indignus, ſive habens defectum indiſpenſabilem, perditur pro ea vice ipſo facto jus poſtulandi & eligendi, arg. cap. 1. & 2. h. t. Cap. *Scriptum*, & Cap. *Cùm in cunctis*, De elect. *Abb. Barb. Az. Paſſ.* n. 17. electio enim & poſtulatio etiam quoad pœnas æquiparantur, cùm ſint ad eundem finem, *Gl. Laym. Pirh.* Præterea poſtulantes indignum, ſaltem ad Eccleſiam Cathedralem, ſuſpenduntur per triennium à Beneficiis in Eccleſia, pro qua poſtulârunt, Extrav. un. h. t. inter communes: Qui tamen tali poſtulationi expreſsè contradixerunt, ſoli retinent jus, Cap. 2. h. t. & Cap. *Cùm Vintonienſis*, De elect. Quod verum eſt, etiamſi eſſet unicus, qui contradixiſſet, nam jus & nomen univerſitatis conſervatur in uno, uti dictum eſt n. 390. Vide *Leur.* q. 217. & ſeqq. Item dicta n. 404.

447. §. VI. Poſtulatio publicanda eſt, non tantùm coram Capitulo, ſed etiam populo, uti vult *Paſſ.* n. 22, contra *Silv.* Tenentur autem poſtulantes intra tres menſes ſuam poſtulationem præſentare, *Gl. Laym. Pirh.* l. 1. t. 6. n. 307. aut ſi à Papa petenda ſit admiſſio, ſecundùm Cap. *Cupientes*, De Elect. in 6. debet Capitulum poſt menſem à non recuſata poſtulatione mittere Romam, eo modo, quo de electione dictum eſt à n. 437. poſſuntque videri *Pirh.* à n. 209. & *Leur.* q. 455. Poſtulatus autem prohibetur ſui admiſſionem petere, *Paſſ.* c. 33. n. 43. debet tamen intra menſem declarare, an diſſentiat ſui poſtulationi, an non, Cap. *Quàm ſit*, De Elect. in 6. non tenetur tamen poſitivè conſentire, Cap. *Cupientes*, ibid. quamvis, ſi non recuſet, poſſit conſentire ſub conditione admiſſionis à Superiore, *Paſſ.* Vide *Leur.* q. 214. & ſeqq.

448. §. VII. Poſtulatio dirigitur ad eum, cujus eſſet confirmare electionem, dummodo poſſit diſpenſare in impedimento, alioquin dirigitur ad diſpenſantem, ut tollat impedimentum; & dein ad confirmantem, niſi diſpenſans ſimul haberet poteſtatem confirmandi, *Laym. Pirh. Leur.* q. 218. Non eſt tamen ex juſtitia obligatio, ut admittat poſtulationem, *Hoſt. Tond. Lay. Paſſ. Pirh.* l. 1. t. 5. n. 15. contra *Abb. Jo. Andr.* & *Lott.* quod colligitur ex Cap. *Poſtulationem*, & Cap. 3. *Bona*, h. t. ubi dicitur eſſe gratiam, ſi admittatur, etiamſi quis per unanimia poſtuletur, non enim eſt obligatio diſpenſandi, cùm nemo invitus de ſuo cogatur facere beneficium, Cap. 4. *Precaria*, 10. q. 2. quamvis per accidens poſſit eſſe obligatio ex officio, charitate vel aliunde, *Leur.* q. 229.

449. §. VIII. Si poſtulatus adminiſtret ante admiſſionem, poſtulatio eſt ipſo jure nulla, quia nequidem dat jus ad rem, *Inn. Abb. Laym. Tond. Paſſ. Lott.* n. 301. *Pirh.* l. 1. t. 6. n. 302. Imò electores talem poſtulatum recipientes ſunt iſtâ vice privati poteſtate eligendi & poſtulandi, *Leur.* q. 430. n. 5.

450. *Q. 59. Quid addendum ſit circa poſſeſſionem?* R. De poſſeſſione multa diximus l. 3. p. 2. à n. 507. quæ videri debent: hîc adde ſeqq.

§. I. Beneficium collatum & acceptatum dat plenum jus in re, ita ut ſi ſic proviſus moriatur ante poſſeſſionem captam, Beneficium vacet per mortem, quia poſſeſſio non addit jus, ſed tantùm facit, ut jus ſit efficax, & competat poteſtas adminiſtrandi ac percipiendi fructus, *Roſa* de Exec. lit. Apoſt. p. 1. c. 6. n. 194. Vide *Leur.* p. 2. q. 442. & 800. Et quamvis ſecundùm dicta nu. 432. electus per concordiam ſæpè habeat poteſtatem adminiſtrandi etiam ante confirmationem, tamen is, cui Beneficium eſt collatum, debet, antequam adminiſtret, præter collationem & inveſtituram, habere poſſeſſionem, *Laym. Lott. Leur.* q. 801. niſi fortè inveſtitura fieret in loco Beneficii, aut non eſſet liber acceſſus ad locum Beneficii, *Covarr. Laym. Caſtrop.* t. 13. d. 2. p. 32. à n. 7.

§. II. Quando in Eccleſia vel altari, ubi eſt Beneficium, fit ejuſmodi apprehenſio poſſeſſoria, per eam ſufficienter apprehenduntur omnia ad Beneficium pertinentia, *Covarr. Caſtrop. Corr. Leur.* q. 806. ſicque etiam capitur poſſeſſio Beneficii uniti, *Gonz. Lott. Leur.* q. 807. poteſt autem poſſeſſio apprehendi etiam per procuratorem ad hoc ſpecialiter deputatum, *Pariſ. Caſtrop. Leur.* q. 810. Et quamvis inthronizatio, quæ tantùm eſt externa ſolennitas, de ſe non tribuat poſſeſſionem, tamen *Lott.* putat per inſtallationem ſeu aſſignationem proprii ſtalli ſufficienter tradi poſſeſſionem; hoc tamen non eſt verum, v. g. de electo, ſi ducatur ad ſtallum vel ad domum Beneficii, quia cùm poſſeſſio non poſſit capi ante confirmationem, talis ceremonia cenſeri non poteſt poſſeſſio. V. *Leur.* q. 802. 451.

§. III. Poſt confirmationem, inſtitutionem aut collationem & inveſtituram poteſt quis propriâ auctoritate capere poſſeſſionem, niſi alicubi eſſet praxis, ut per alium detur, *Leur.* q. 798. aut niſi alius poſſideret Beneficium, tum enim hic poſſidens eſſet per executorem vel judicem vocandus, Cap. *Licèt Epiſcopus*, De Præb. in 6. *Pariſ. Menoch. Leur.* q. 809. Et ſic qui obtinuit reſignationem in forma *dignum*, debet citato reſignante per executorem mitti in poſſeſſionem; poteſt tamen habens reſignationem in forma gratioſa propriâ auctoritate poſſeſſionem capere, *Pariſ. Garc. Luca.* Vide *Leur.* q. 799. De cætero nunc ordinariè ad Epiſcopum aut ejus Vicarium ſpectat mittere, ſeu mandare proviſum mitti in poſſeſſionem. 452.

§. IV. Poſſeſſio in Beneficiis Cathedralibus & Collegiatis illarum Eccleſiarum debet tradi per Capitulum vel aliquem ab eo deputatum; ſi tamen id neglectum ſit, ſatis eſt aliquem poſtea admiſſum eſſe ad alios actus Capitulares, *Lott. Luca.* V. *Leur.* q. 808. 453.

§. V. Si Beneficium habeat ſuam Eccleſiam vel altare, debet ibi capi poſſeſſio, *Corr.* l. 4. c. 7. n. 44. fieri autem poteſt per tactum januæ templi, per oſculum altaris, vel in neceſſitate per ocularem inſpectionem cum atteſtatione Notarii, *Corr.* num. 41. Quòd ſi neſciatur Eccleſia vel altare Beneficii, ſatis eſt apprehendere prædium Beneficii, *Lott.* Vide *Leur.* q. 804. 805. 454.

§. VI. Lite pendente non poteſt capi poſſeſſio Beneficii, ſuper quo lis eſt apud Judicem introducta; ſi tamen tantùm extrajudicialiter ſit proceſſum, poteſt capi. Vide *Leur.* q. 811. 455.

§. VII. Si quis, etiam poſt ſignatam à Papa ſupplicam, attamen ante expeditionem litterarum, ceperit poſſeſſionem Beneficii, non facit fructus ſuos, ſed in conſcientia tenetur reſtituere, etiamſi nemo ſe opponat; eſtque talis poſſeſſor intruſus & perpetuò inhabilis, Conſtitu. *Julio III. Luca* De Benef. d. 56. n. 2. V. *Leur.* q. 812. id tamen tenet tantùm de proviſis per Papam & non per alios, *Lott. Leur.* q. 442. n. 5. 456

§. VIII. Quamvis ad acquirendam poſſeſſionem prærequiratur titulus, ne vitioſus ſit ingreſſus, ideò- 457.

 que

que non possit electus capere possessionem ante confirmationem, nec præsentatus ante institutionem, *Laym. Pirh. Leur.* q. 434. tamen titulus non requiritur ad manutenendam possessionem, *Parisf. Lott.* l. 3. q. 24. à n. 6. Unde non expedit, ut possidens producat titulum, maximè si sit imperfectus, quia præsumeretur non adesse meliorem, sed satis ipsi est, quòd possideat, & non constet de jure alterius, *Parisf. Lott.* Excipe, nisi Superior inquirat, *Abb. Felin. Parisf.* l. 11. q. 14. n. 35. quod *Lott.* extendit etiam ad Patronum, aut etiam in curatis, ad quemvis Parochianum, quia horum omnium interest, ne quis ejusmodi Beneficia occupet sine titulo; non debent tamen injustè inquirere, quod præsumeretur, si facerent post pacificam possessionem triennalem; nec debent inquirere tanquam adversarii, sed tantùm velut agentes ex officio suo, vel pro cautela, *Parisf.* n. 38. *Lott.* Vide *Leur.* q. 816. Eo ipso tamen quòd quis possideat Beneficium, præsumitur titulus, *Parisf. Rebuff. Mascar. Gonz. Lott.* & quamvis impetrans probet unum titulum esse invalidum, præsumitur alium valere, quia potest adfuisse aut supervenisse melior, *Tond. Lott. Leur.* q. 823. Similiter si quis probet se hodie possidere, præsumitur continuasse possessionem, *Gl. Abb. Parisf. Leur.* q. 824. Quid dicendum sit, si duo eadem die sint provisi, nec sciatur quis priùs, & neuter possideat, dicetur n. 488. Item an & quomodo per surrogationem continuari possit possessio antecessoris, dicetur n. 537. & 546.

458. §. IX. De jure communi nullum capiendæ possessionis tempus statuitur, *Boer. Parisf. Tond. Leur.* q. 818. exceptis Beneficiis resignatis, saltem extra Curiam, quorum possessio capi debet intra tempus, quo fieri debet eorum publicatio, secundùm dicenda n. 1071.

459. §. X. Quomodo debeat probari possessio Beneficii, præcipuè ut spoliatus restituatur, videri potest *Leur.* q. 819. amittitur autem possessio per spontaneam & puram resignationem à Superiore acceptatam: quid autem dicendum sit, si quis resignârit in favorem tertii vel conditionatè, dicetur à n. 957. Item possessio amittitur per resignationem factam in manibus non habentis auctoritatem recipiendi, retinetur tamen proprietas, donec privetur, quia proprietas est quid spirituale, hinc de ea disponit solus Superior, possessio autem nihil habet spiritualitatis. *Abb. Inn. Nav. Menoch. Parisf.* Vide *Leur.* q. 821.

460. §. XI. Possessio data ab illo, qui potest conferre, habet vim collationis, si hæc fortè antea fuit omissa vel irrita, *Abb. Covarr. Corr. Gonz. Lott. Leur.* q. 822.

Q. 60. An possit conferri, peti vel promitti Beneficium necdum vacans; aut saltem dari ejus exspectativa? ℞.

461. §. I. Beneficium necdum vacans conferri non potest, cùm enim titulus Beneficii non possit dividi, sed necessariò competat uni tantùm, & quidem habenti, Cap. *Cùm non ignores*, Cap. *Tuæ*, De præp. alius illum obtinere non potest, *Laym. Castrop. Leur.* p. 2. q. 787. De præsentatione, vide dicta n. 302.

462. §. II. Episcopus non potest suo Vicario committere potestatem, vel conferendi certum Beneficium, antequam vacet, vel simul & conjunctim admittendi resignationem & conferendi idem Beneficium resignatum, vel conferendi primum Beneficium vacaturum aut resignandum alicui determinatæ personæ, quia talibus præbetur occasio, vel captandi mortem alterius, vel per vias illicitas aperiendi sibi viam ad Beneficia nondum vacantia, *Rebuff. Laym. Sbroc. Pirh. Leur.* q. 691.

463. §. III. Potest Beneficium vivente adhuc beneficiato incorporari, v. g. Monasterio, per hoc enim non fit provisio Beneficii in actu, sed tantùm in habitu, *Laym. Leur.* n. 2. Potest etiam Episcopus suo Vicario & non alteri dare generalem commissionem conferendi Beneficia, non tamen conferendi unum certum vacaturum, *Castrop. Leur.* q. 788.

§. IV. Regula 21. Cancellariæ sic habet: *Si quis supplicaverit de Beneficio quocúmque tanquam per obitum alicujus licèt nunc viventis vacante provideri, & postea per obitum ejus vacet, provisio & quævis dispositio etiam vigore alterius novæ supplicationis vel gratiæ dicto supplicanti, per obitum hujusmodi denuò facienda nullius sint roboris vel momenti.* Item Regula 30. *Voluit & ordinavit, quòd omnes gratiæ, quas de quibusvis Beneficiis Ecclesiasticis cum cura vel sine cura, sæcularibus vel Regularibus per obitum quarumcunque personarum vacantibus in antea fecerit, nullius roboris vel momenti sint, nisi post obitum & ante datam gratiarum hujusmodi tantum tempus effluxerit, quòd interim vacationes ipsæ de locis, in quibus personæ prædictæ decesserint, ad notitiam S. D. N. verisimiliter potuerint pervenisse.* 464.

§. V. Cùm *L. Donari*, 29. ff. De donationibus, & L. ult. Cod. De pactis, omnis pactio vel promissio circa hæreditatem viventis non consentientis rejiciatur tanquam repugnans bonis moribus, multò magis circa Beneficia; unde qualiscúmque promissio Beneficii necdum vacantis alieni conferendi est prorsus irrita & prohibita, uti dictum est n. 302. Nihilominùs adhuc usum habent preces primariæ, uti dicetur n. 569. Item coadjutoriæ cum futura successione, uti dicetur à n. 718. 465.

§. VI. Per exspectativam intelligitur mandatum Papæ ad Ordinarium, ut hunc vel illum Clericum provideat de primo Beneficio vacante: In Germania autem usus exspectativæ sublatus est per Concordata; imò *Trid.* Sess. 24. c. 19. & Sess. 25. c. 7. De Reform. generatim & ubique abrogat omnes exspectativas, etiamsi accederet consensus Ordinarii, *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 13. n. 10. 466.

§. VII. Quamvìs Papa, secundùm multos AA. adhuc possit absolutè concedere exspectativam, attamen non facit, *Luca* ad *Trid.* d. 45. n. 1. Vide *Leur.* p. 2. q. 628. & seqq. ubi etiam explicat, ad quæ Beneficia se extendat exspectativa, quænam ex pluribus concurrentibus sit præferenda, quomodo possit renuntiari, permutari, extingui, perdi; & signanter notant *Parisf. Garc. Leur.* p. 3. q. 298. n. 4. si Papa mandet aliquem provideri de primo Beneficio vacaturo, non intelligi vacaturum ex permutatione: imò nec intelligi Beneficium curatum, nec dignitatem, nec Canonicatum Cathedralem, docent *Garc.* p. 1. c. 6. à n. 49. *Castrop.* t. 13. d. 1. p. 2. n. 10. Gratia autem exspectativæ exspirat morte Papæ, re integrâ, & quando executores deputati non sunt, Cap. *Si super*, De off. delegati in 6. Cap. *Si cui*, De præb. in 6. *Cabass.* l. 2. c. 3. n. 20. 467.

§. VIII. Si quis habens tenuem Præbendam, & credens pinguem brevi vacaturam, sciat aliquem tertium obtinuisse à Papa indultum pro prima vacatura, ideoque suam resignet, ut hæc conferatur illi tertio, & ipse pinguem brevì vacaturam obtineat, hanc obtinere non potest, quia commisit fraudem, sed conferri debet exspectanti Apostolico, uti habetur Cap. 2. De Renunt. in 6. 468.

Q. 61. Quid Papa absolutè possit & soleat facere circa Beneficia? ℞. 469.

§. I. Juxta Cap. *Licèt*, 2. De præb. in 6. & Cap. 1. *Si duobus*, ut lite pendente, habet Papa jus plenum & absolutum disponendi de omnibus Beneficiis, *Laym. Castrop.* t. 13. d. 2. p. 13. n. 2. nec ullus Catholicus id negat, inquit *Lott.* l. 2. q. 22. nu. 9. quia id imbibitur in erectione & admissione omnis Beneficii. Neque hanc potestatem potest ei ullum Concilium adimere aut restringere, *Az. Lott.* n. 23. Nec Papa ipse potest se potestate illâ privare, cùm à Christo sit in bonum Ecclesiæ alligata officio. Vide *Leur.* p. 2. q. 512. & dicenda n. 518.

§. II. Papa potest providere de Beneficiis, 1. Jure concursûs, si, quando vacat, præveniat Ordinarium 470.

col-

collatorem, & alii conferat. 2. Jure devolutionis, ſi collatores aliquid negligant. 3. Jure præventionis, ſi, antequam vacet, aſſignet alicui per exſpectativam. 4. Jure reſervationis pro certis caſibus. 5. Simplici viâ juris, ſi conferat illi, qui defert alium malè ingreſſum. *Leur.* q. 513.

471. §. III. Papa poteſt, ſi velit, concurrere cum quocumque, non attento jure etiam cujuſcúmque Patroni, ſecundùm dicta n. 357. Si tamen aliquis juridicè probet, ſe priùs ab Ordinario poſſeſſionem habuiſſe, eſt manutenendus, *Gonz. Luca, Caſtrop.* n. 4. *Leſſ.* in auct. v. *Beneficium*, caſ. 4. Vide dicenda n. 546. Quòd ſi Papa præveniat in quatuor menſibus de jure conceſſis Ordinario, ſciens eſſe menſem Ordinarii, prævalet proviſio Papæ, quamvis non exprimat ſe juri Ordinarii derogare, concedendo enim iſtam facultatem generalem non cenſetur ſibi eripuiſſe poteſtatem faciendi alicui gratiam ſpecialem: Si autem faciat in ſex menſibus alternativæ conceſſæ Ordinariis, *Garc. Ricc. Barb.* & alii dicunt adhuc prævalere proviſionem Papæ, quamvis expreſsè non deroget, ſed *Felin. Gonz. Zerol. Caſtrop.* aliique dicunt proviſionem Papæ cenſeri debere profectam ex errore, quo putaverit proviſionem ad ſe pertinere, quia ſpecialis gratia non debet cenſeri revocata, niſi expreſſa fiat mentio, *Caſtrop.* p. 14. *Luca* De Benef. d. 23. n. 4. & d. 18. n. 12. ſed *Chok.* ad Reg. 8. Cancel. in proœm. n. 16. dicit non eſſe quidem abſolutè opus, ut expreſsè meminerit, attamen opus eſſe, ut ex ipſa ſupplica & gratia clarè pateat nullo alio, quàm præventionis titulo agere voluiſſe, uti ſi narretur Beneficium vacare in menſe Ordinarii, & Papa dicat ſe illud conferre. Vide *Leur.* q. 513. & ſeq. An autem Papa poſſit concurrendo vel præveniendo derogare concordatis Germaniæ, dicetur à n. 518.

472. §. IV. Papa communiter non utitur jure concurſûs vel præventionis, ne Epiſcopi conquerantur, & ratio datur, Can. *Pervenit*, cauſ. 11. q. 1. *Si qua unicuique Epiſcopo juriſdictio non ſervatur, quid aliud agitur, niſi ut per nos, per quos Eccleſiaſticus cuſtodiri ille ordo debuit, confundatur?* Hinc pluribus probat *Gonz.* ad Reg. 8. Cancel. in proœm. §. 4. ob multa incommoda non eſſe honeſtum, ut Papa id faciat, ideoque in dubio non præſumitur voluiſſe facere, *Chok.* ſuprà: quod maximè valet, ſi de hac præveniendi intentione nullam faciat mentionem. Vide *Leur.* q. 599. n. 6.

473. §. V. *Az. Garc. Luca, Pirh. Leur.* q. 212. & 521. putant Papam juxta Cap. *Quæ in Eccleſiarum*, De Conſtit. poſſe ex alta poteſtate cuivis, etiam ſine cauſa, adimere Beneficium, ſed contradicunt alii cum *Leſſ.* De Juſt. l. 2. c. 34. nu. 3. putantes Papam eſſe tantum ſupremum diſpenſatorem Beneficiorum ad utilitatem Eccleſiæ, & non abſolutum dominum, ſicuti eſt tantùm ſupremus adminiſtrator bonorum Eccleſiæ, uti tenent *Nav.* & *Dicaſt.* De juſt. l. 2. t. 3. n. 342. imò quamvis permittatur cum *Menoch. Burſ. Lott.* l. 2. q. 22. n. 11. eſſe abſolutum dominum Beneficiorum, tamen dicunt, ſi ſemel contulerit, acquiri jus etiam contra ipſum Papam, ita ut ſine cauſa illo privare non poſſit, uti ſi dominus rem ſuam donârit, donatarius ſic acquirit jus, ut ſine cauſa tolli non poſſit.

474. §. VI. Probabilius eſt contra *Suar. Vaſq.* & alios apud *Barb.* De jure Eccl. l. 1. c. 1. Papam non tantùm peccare, ſi diſponat de Papatu, & conſtituat ſibi ſucceſſorem, ſed etiam id non poſſe, quia reſpectu Eccleſiæ habet ſe ſicuti vir ad uxorem, vir autem non poteſt uxori ponere ſucceſſurum virum: deinde, nec ante mortem poſſet illi ſucceſſuro conferre jus, alioquin darentur ſimul duo capita in Eccleſia; nec poſt mortem, quia tunc non eſt.

475. *Q. 62. Quid addendum ſit circa jus alternativè conferendi per menſes?* ℞. Seqq.

§. I. Præſcindendo à ſpecialibus Concordatis, de quibus dicetur à n. 502. Papa, ut ad reſidentiam alliceret Epiſcopos, 4. menſibus, nempè Martio, Junio, Septembri, Decembri, quorum proviſionem jure communi habebant Epiſcopi, adjecit per Reg. 8. Cancellariæ duos, ita ut jam alternatim poſſint providere, Papa quidem in Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri, Novembri, Epiſcopus autem in Februario, Aprili, Junio, Auguſto, Octobri, Decembri, & hæc gratia dicitur alternativa.

§. II. Ad alternativam habendam ante omnia requiritur, ut Epiſcopus per literas patentes ſubſcriptas in diœceſi ſua, ſigillatas, miſſas ad Datariam, hanc alternativam acceptârit, & hoc ſit annotatum Romæ, tum enim cenſetur approbata, *Caſtrop.* t. 13. d. 2. p. 23. §. 4. n. 2. *Luca* De Benef. d. 93. n. 2. & 7. Et ex tempore annotationis illius habet Epiſcopus jus alternativæ, & ceſſant 4. menſes ordinarii; attamen licitè non utitur hoc jure ante notitiam annotationis, niſi provideat ſub conditione, quo tamen caſu proviſus non poterit capere poſſeſſionem, niſi acceptâ notitiâ, *Garc. Caſtrop. Corr. Leur.* p. 2. q. 577. 578. Quòd ſi idem Epiſcopus habeat duas Eccleſias, ſive diviſas, ſive etiam æquè principaliter unitas, & acceptet alternativam ſub nomine unius, non ideo acceptat ſub nomine alterius, *Gonz. Luca, Leur.* q. 579. Si autem ſic ſcribatur & annotetur, Cajus Epiſcopus hujus & illius Eccleſiæ acceptavit alternativam, præſumi debet acceptâſſe pro utraque, *Luca* n. 20. & diſc. 19. 476.

§. III. Ut competat alternativa, requiritur præterea Epiſcopi reſidentia; neque hic juvat ulla cauſa etiam juſtiſſima abſentiæ, nequidem ſi extra diœceſin deſerviat Sedi Apoſtolicæ: Addunt cum communi *Garc. Caſtrop.* §. 2. n. 2. *Leur.* q. 572. n. 2. quamvis ex juſta cauſa abeſſet etiam ad duos dies tantùm, ſi tamen interea vacet beneficium, eum non gaudere privilegio, licèt toto menſe adfuiſſet, ſed requiri reſidentiam actualem, quando incipit vacare beneficium, & ita reſolvit Rota: hinc *Gonz.* ad Reg. 8. *Gl.* 43. n. 14. & 144. & ſeqq. latè probat, momento, quo ceſſat reſidentia, etiam ceſſare jus alternativæ. Idem dicunt *Garc.* & alii cum *Leur.* quamvis abeſſet timore mortis vel violentiâ impeditus; contradicit tamen in hoc *Gonz.* Quòd ſi abſit tribus menſibus à *Trid.* Seſſ. 23. c. 1. De Ref. conceſſis, *Garc.* p. 5. c. 1. à n. 461. & *Corr.* l. 3. c. 6. à n. 41. dicunt ex declaratione S. Congreg. non gaudere alternativâ pro iſtis menſibus. Et hanc quidem reſidentiam requiri animo conſtanter reſidendi & ſatisfaciendi ſuo muneri, non autem ex alia cauſa, neque affectatam pro illo tempore, docent *Lott.* & *Luca*, quamvis alii cum *Gonz. Garc. Leur.* n. 7. meritò tantùm requirant veram actualem reſidentiam, præſcindendo ab intentione. 477.

§. IV. Hæc reſidentia debet eſſe in ipſa formaliter Diœceſi Epiſcopi, nec ſufficit eſſe in loco etiam viciniſſimo, quia conceſſio dicit, apud Eccleſiam, ſicuti nempè paſtor debet eſſe apud & inter oves, *Barb.* De off. Ep. alle. 53. num. 4. imò *Garc.* & *Caſtrop.* putant contra *Gonz.* & *Corr.* non ſufficere, ſi ſit in loco exempto intra diœceſin, niſi ibi eſſet ad exercendam juriſdictionem extraordinariam; admittunt tamen ſatis eſſe, ſi ſit in loco ſuæ juriſdictionis ordinariæ, quamvis extra terminos diœceſis ſuæ. Vide *Leur.* n. 8. 478.

§. V. Si Epiſcopus non reſideat initio, aut acceptet alternativam poſt initium menſis, toto menſe non fruitur privilegio, quia menſis ſemel Apoſtolicus ſemper eſt talis, *Barb. Luca* d. 19. n. 5. *Lott.* l. 2. q. 40. à n. 54. contra *Gonz. Garc. Caſtrop.* n. 6. Si autem reſideat initio menſis, & non poſtea, hoc tempus ſequens eſt Apoſtolicum, *Luca* n. 9. & 18. Validè tamen contulit pro tempore habili, quo reſedit. Vide *Leur.* n. 5. & 6. 479.

§. VI. Alternativa conceditur ſolis Patriarchis, Archi-Epiſcopis & Epiſcopis, non autem inferioribus Prælatis, nec Cathedrali Capitulo, *Gonz. Garc. Caſtrop. Luca, Leur.* q. 570. Eſtque pro ſolis Beneficiis liberæ con- 480.

conditionis ad eos pertinentis, quæ scilicet non conferuntur per præsentationem, electionem, simultaneam collationem, consilium vel interventum alterius, *Gonz. Garc. Castrop. Chok. Leur.* q. 581. & ideò n. 333. dixi, alternativam non habere locum in patronatu mixto, licèt solus Ecclesiasticus per vicem suam præsentet: attamen habet locum in Beneficiis, quæ conferri debent certæ familiæ vel certo generi hominum, v. g. Nobili, *Gonz. Garc. Luca*: Item in curatis & parochialibus, *Leur.* suprà, quamvìs Papa in his dissimulet, supponens omnia conferri per concursum. Item alternativa extendit se ad illa, quæ spectant ad simultaneam collationem Episcopi & Capituli, postquam diviserunt collationem per turnos vel menses, uti explicat *Leur.* q. 582.

481. §. VII. Qui acceptavit alternativam, non ampliùs potest providere Beneficia vacantia in Martio & Septembri, quia jam sunt reservata Papæ; neque in Episcopi potestate est alternativam acceptatam dimittere, *Castrop. Leur.* q. 572. n. 4. & q. 580. n. 3. & 4. Si tamen istis duobus mensibus non resideat, putant aliqui tum posse providere, cùm careat gratiâ alternativæ, sed adhuc oppositum tenent *Castrop.* & *Luca.* Imò quamvìs Episcopi dicantur fixè retinere Junium & Decembrem, ideòque putent *Garc. Barb. Castrop. parb.* Episcopos, etiamsi acceptârint alternativam, retinere illos, quamvìs non resideant, tamen multis contradicunt *Gonz.* & *Lott.* q. 41. n. 38. quia privilegium juris communis ad providendum in illis mensibus mutatum est in gratiam alternativæ, quæ illos duos menses æqualiter cum aliis comprehendit ac reservat, nisi resideatur. Vide *Leur.* q. 567. & 568.

482. §. VIII. Si Cajus sit provisus à Sede Apostolica, quia Episcopus negatur resedisse, & Titius ab Episcopo, qui dicitur resedisse, Titio incumbit probare, quòd Episcopus resederit, quia vult gaudere privilegio residentiæ, ergo debet hanc probare; neque jus præsumit Episcopum semper verè ac personaliter residere, cùm sæpè habeat causas absentiæ, *Garc. Gonz. Castrop. Luca, Leur.* q. 574.

483. §. IX. Alternativa cessat, 1. Per mortem Papæ vel Episcopi, ita ut non transeat ad successorem: 2. Si Episcopus transeat ad aliam diœcesin: 3. Si Episcopus declaretur se immisisse in menses Papales, aut impedivisse provisiones Papales: 4. Si Episcopus renunciet, & renunciatio sit acceptata à Papa, *Castrop.* §. 5. n. 3. Notant autem *Gonz. Garc.* & alii, si Episcopus ex ignorantia probabili provideat Beneficia reservata, non amittere alternativam, quia hæc pœna supponit gravem culpam. Vide *Leur.* q. 583. & seqq.

484. §. X. Pro urbe Coloniensi sic habent Concordata, ut cum Papa alternet, non Archi-Episcopus, sed singula Capitula, quæ habent Februarium, Aprilem, Junium, Augustum, Octobrem, Decembrem; Papa verò sex menses suos transcripsit, partim Archi-Episcopo, partim Universitati, ita ut hi etiam alternent, & Archi-Episcopus habeat Januarium, Majum & Septembrem, Universitas autem Martium, Julium & Novembrem, in quibus Canonicatus & Vicarias per mortem vacantes conferunt Rector Magnificus, quatuor Provisores, & quatuor Decani, & hæ Præbendæ dicuntur tertiæ gratiæ; deinde in singulis Capitulis est una certa Præbenda, quæ dicitur secundæ gratiæ, quam tale Capitulum semper confert, in quocunque mense vacet; præterea in Cathedrali & aliis undecim Collegiatis est alia certa Præbenda, quæ dicitur primæ gratiæ, quæ, in quocunque etiam mense vacet, semper confertur ab Universitate, id est, à Rectore Magnifico, & quatuor Provisoribus, omnes autem, qui ab Universitate providentur Præbendâ tertiæ vel primæ gratiæ, debent esse saltem Magistri in artibus, & potestas conferendi Præbendam tertiæ gratiæ debet confirmari à singulis Pontificibus, & quandoque confirmatur tantùm ad aliquot annos, potestas autem conferendi Præbendam secundæ vel primæ gratiæ est stabilis & perpetua. Quoad potestatem resignandi Præbendam primæ gratiæ, obligationem docendi, aliaque, videri debet *Indultum Innocentii XII.* datum 29. Oct. 1698.

Q. 63. Quid notandum sit circa tempus, quo incipit mensis Papæ vel Ordinarii? ℞. Seqq. 485.

§. I. Initium novæ diei de jure communi incipit à media nocte, *L. More Romano*, ff. De feriis, *L. Consulati*, De off. deleg. *Nav. Tiraq. Gonz. Barb. Garc. Castrop.* t. 13. d. 2. p. 22. §. 2. n. 1. Tempus autem mensis sumi debet secundùm Calendarium, & tempus horæ mediæ noctis attendi debet, non præter propter, sed quantùm fieri potest, de momento ad momentum, civiliter & more Ecclesiastico, per designationem horologii, sicuti dictum est l. 1. à n. 582.

§. II. Tum est, v. g. duodecima noctis in æstimatione Ecclesiæ, quando sonat primus è quatuor quadrantibus, ante signa ipsiusmet horæ, quia quando rotæ incipiunt volvi pro sonando primo ictu, jam secundùm tempus adest hora, uti periti artifices fatentur, & docent *Sanch. Barb. Garc. Castrop. Schild.* De Consc. t. 6. c. 4. §. 1. *Gob.* In Exp. t. 4. n. 274. *Nicol.* t. 1. d. 12. §. 3. *Leur.* p. 1. q. 561. n. 2. ictus enim illi volunt manifestare horam præsentem. Putant quidem *Bress. Leand. Dicast. Narbon. Pasq. Gob. Carden.* in 1. crisi. d. 26. n. 73. & alii apud *Dianam* p. 10. t. 13. R. 45. probabile esse, quòd hora duodecima necdum censeatur adesse moraliter & civiliter, nisi dum auditur duodecimus pulsus horæ, tum quia alioquin etiam cum primo motu rotæ jam fuisset duodecima, quod videtur esse contra sensum communem, tum etiam quia horologium est veluti testis, qui aliquid loquitur, testis autem non censetur loquendo dedisse testimonium, donec propositionem suam integrè edixerit, prolatis etiam ultimis verbis: ergò licèt horologium per primum pulsum denotet aliquam horam esse completam, tamen non notat, quæ aut quota sit illa, donec ultimus pulsus accesserit: sed ℞. Cum primo motu rotæ adesse horam, sed nescimus adesse nisi ex pulsu. Ad alteram rationem est disparitas, quia testis loquens potest per extrema verba modificare vel explicare totum priorem sensum, quem elocutus est, horologium autem eloquitur priùs per ultimum simul pulsum, attamen ab initio invariabiliter manifestabat totam illam horam præsentem: si tamen in horologio esset lusus campanarum, hic est ante horam. 486.

§. III. Si unicum esset horologium, quod ordinariè aberrat, non est habenda ejus ratio, sed ex aliis indiciis colligendum est medium noctis, horologia enim, quæ negligenter diriguntur, non habent vim opinionis probabilis, sed sunt veluti homines non digni fide, quia sciuntur sæpè mentiri, *Caram. Gob.* n. 275. E contrà si sint plura horologia ordinariè benè directa, aliqui putant standum esse horologio parochiæ defuncti, alii illo, quo populus communiter dirigitur, alii dicunt, si plura sint quàm duo, standum pluribus numero & communiter certioribus, ut contingit in testibus; vide *Nicol.* §. 4. ubi verò non est horologium, vel non est auditum medium noctis, metiendum est, vel ex cursu siderum, vel ex judicio prudentum, *Garc. Barb. Castrop.* Ex galli autem cantu vix aliquid certi colligi potest, cùm mutet tempora, nisi per experientiam aliud sciretur; poterit tamen firmare præsumptionem, maximè pro Ordinario, si adversarius oppositum non probet, *Gonz. Garc. Castrop. Leur.* q. 561. 487.

§. IV. In dubio invincibili, an Beneficium vacaverit in Papæ vel Ordinarii mense; uti si beneficiatus inveniatur ultimâ nocte Decembris mortuus, standum est pro Ordinario, quia de jure communi spectat ad hunc provisio, Cap. *Ex frequentibus*, De Instit. & reservatio non præsumitur, utpote odiosa, *Garc.* 488.

Corr.

*Corr.Gob.Nicol.Leur.*p.3.q.15. Quòd si uterque providerit,& nesciatur, quis prior, nec alteruter provisorum sit in possessione, adhuc præfertur provisus ab Ordinario, quia pro hoc præsumitur, *Gonz. Castrop. Leur.* p. 2.q. 562.n. 3. dicuntque idem *Garc. Barb. Castrop.Nicol.Leur.* contra *Gonz.* licèt quis priùs esset provisus à Papa, jamque haberet possessionem, quia Papa voluisset provideri vi reservationis, quæ hîc in dubio non habuisset locum; aliud autem est, quando agitur de jure concursûs seu præventionis, uti dicetur num. 578.

489. *Q.64. Quid præterea sit addendum circa reservationem Papalem?* ℞. Seqq.

§.I. Reservatio est interdictum Papæ, factum inferiori circa usum potestatis disponendi de Beneficio. Quomodo autem differat ab affectione Beneficii, per appositionem manuum Papæ, dicetur à n. 521. Porrò hîc notandum obiter, ante hac ad Episcopos spectâsse omnium Beneficiorum collationem,& circa tempora *Joannis XXII.* sub annum 1316. incepisse reservationes hac occasione, quòd ad preces Papæ & ejus Officialium Episcopi darent Beneficia, sicque paulatim plura sibi reservavit Papa. Vide *Luca* in Relat. Curiæ d. 9. n. 11. & De Benef. d. 1. & seqq.

490. §. II. Reservatio est vel generalis, quæ ad plura Beneficia se extendit, vel specialis, quæ est tantùm de uno certo Beneficio. Item alia dicitur clausa in corpore juris, nempè in aliquo ex libris 6. Decretalium vel Clementinarum; alia extra corpus juris, quæ continentur in Extravagantibus aut Regulis Cancellariæ. Vide *Leur.* p.2.q.524.& seq. Dividitur etiam reservatio in Localem, quæ oritur ex vacatione per obitum in loco, v.g. Romæ; Realem, quæ oritur ex re ipsa, id est, ex ipsa Beneficii qualitate, utì in Germania sunt prima,post pontificalem in cathedralibus, & prima dignitas in collegiatis; Resultantem ex tempore, quia nempe vacatio incidit in mensem vi alternativæ reservatum Pontifici; Personalem, quæ oritur ex persona, cujus obitu vacat, utì quia erat familiaris Papæ.

491. §.III. Videtur unica esse reservatio clausa in corpore juris, Cap. *Licèt*, 2. Cap. *Statutum*, 3. Cap. *Præsenti*, 34. De præb.in 6. quâ reservantur Beneficia vacantia in curia Romana: Curia autem Romana dicitur, ubi Papa cum Collegio Cardinalium habet senatum, utì notat *Lott.* l. 2.q. 27. qui cum *Gl. Simon. Mandos.* pro eodem habet Beneficium vacare in curia Romana, & apud Sedem Apostolicam, quia cap. *Licèt*,cùm Pontifex priùs dixisset nemini licere Beneficia apud Sedem vacantia conferre,mox subdit,nisi ei super conferendis eisdem in Curia Romana vacantibus specialis authoritas ab ipso Pontifice sit attributa; sed ista distinguunt *Gomes, Covarr. Gonz. Castrop.* t. 13.d. 2.p.16. n.2. qui eam vacationem solam vocant apud Sedem, quæ contingit per obitum in Curia, reliquas autem omnes vacationes, quarum provisio est apud Papam,dicunt non esse propriè apud Sedem, sed tantùm in Curia; idem notat ex aliis *Engel.* l. 3. t.5.n.9. hinc inferunt *Rebuff. Barb.* De off. Ep. all. 57. n. 24. *Gonz.* ad Reg. 8. Cancel. Gl. 13. num. 60. eum, qui habet indultum conferendi vacantia extra curiam,posse conferre reservata,per Extrav.& Bullas, adeoque excludi tantùm vacantia per obitum in curia. Vide etiam *Leur.* p. 1.q. 174. Nos hîc sumemus pro eodem: itaque Beneficium tum vacat in curia, si quis moriatur in loco, ubi est Papa vel ejus curia, aut saltem in loco curiæ vicino intra duas dietas locales, quarum dietarum quælibet continet 20. leucas, seu milliaria Italica, utì ostendit *Castrop.* suprà, milliare autem unumquodque habet mille passus. Vide *Leur.* p.2. q. 529. & seq. ubi q. 534. recenset exceptiones ab illa reservatione.

492. §.IV. Sub eandem reservationem cadunt Beneficia illorum, qui sunt Officiales sive Curiales Papæ, quocunque loco moriantur, quia ratione officii censentur semper affixi Romæ. Vide *Leur.* q. 536. 537. Quod ad familiares attinet,docet *Castrop.* p. 19. n. 11. ut hæc reservatio locum habeat, non est necesse familiaritatem durare aliquo determinato tempore, quocunque enim tempore etiam brevì duret, si eo durante receptum vel habitum sit Beneficium, sufficit, ut reservatum maneat, *Garc.*p.5.c.1.n.277. *Barb.*n.113. Addunt rectè,quantum est ex vi regularum Cancellariæ,beneficia non liberari ab hac reservatione,esto per obitum Papæ vel Cardinalis, aut aliâ viâ ab eorum familiaritate discesseris, quia ita cavetur in dictis regulis, ubi dicitur: *Etiamsi ab ista familiaritate recesserint:* & comprehenduntur etiam Officiales seu Curiales titulares sive honoris, uti habet Reg. 7. Vide *Barb.* totâ ferè all. 57. & *Leur.* q. 543. & seq. Quænam autem officia & Beneficia officialium non subjaceant his reservationibus, explicat q. 556. & seqq.

§. V. Papa debet Beneficia vacantia in Curia conferre intra mensem a die vacationis, alioquin redeunt ad Ordinarios collatores, atque si reservata non fuissent, Cap. *Statutum*, 3. De præb in 6. *Zerol. Garc. Chok. Barb. Nicol.* t. 1.d. 11.§.4. 493.

§. VI. Etiam reservantur Beneficia in pœnam delicti. 1. Ob hæresin. 2. Ob simoniam. 3. Si in collatione parochiæ neglecta sit forma *Trid.* 4. Si neglecta sit publicatio resignationis. 5. Si quis molestet litigantes in Curia Romana, eorúmque Judices,Advocatos,&c. 6. Si ex potestate conferendi à Papa concessâ Beneficium conferatur inhabili. 7. Si quis se pro alio supponat examini; offerat pensionem pro obtinendo Beneficio; Beneficium impetret alteri pro compensatione; Beneficium sibi impetret cum intentione resignandi; vide tamen quæ à n.859.dicemus. 8. Si Beneficia perdantur ob non delationem habitûs Clericalis. 9. Si provisus per Cardinalem non obtinuerit novam provisionem à S. Sede, citra montes intra 4. menses,ultra montes intra 8. menses. Prærequiritur tamen in his omnibus declaratio delicti. Vide *Castrop.* p. 24. 494.

§. VII. Indultum ad conferenda Beneficia reservata, non extenditur ad reservata duplici reservatione, nisi hoc exprimatur, *Alex. VII.* apud *Luca* De Benef. d.3.n.8. *Gonz.* ad Reg. 8. Gl. 13. à n. 81. & Gl.25. n. 23. *Nicol.* t.3. d.1.§.13. Probabiliter tamen dicitur id tantùm intelligi de indultis,quæ illis dantur, qui ante reservationes non fuerunt ordinarii Collatores, Electores vel Patroni; in illis enim habent indulta vim specialis tantùm privilegii, ideoque ad duplices reservationes non facilè extenduntur, sed censentur stricti juris; oppositum est circa illos, qui ante reservationes erant ordinarii Collatores, Electores vel Patroni, hi enim per indultum restituuntur suæ priori potestati; cui non obstabit ullum impedimentum, *Gonz.* Gl. 24. à n. 24. & 68. *Garc.* p. 5. c. 5. n.7. *Nicol.* t. 1. d. 8. Vide *Steph. Grat.* c. 278. & 972. 495.

§.VIII. Beneficia jurispatronatûs Laicalis vel mixti non cadunt sub reservatione, *Less. Leur.* q. 117. & 118. Excipit *Pias.* p. 2. c. 5. a. 1. n. 10. si vacent in Curia, & Papa exprimat se juri patronatûs derogare. Vide *Gonz.* Gl. 18. 496.

§. IX. Beneficium, quod nemo possidet jure, si moriatur ille, qui solo facto possidet, cadit sub reservationem, dummmodo hic possessor non fuerit violentus vel intrusus, *Gonz.* Gl. 15. à n. 45. *Leur.* p. 3. q. 9. 497.

§. X. Si beneficiatus moriatur, v. g. 10. Januarii, qui est mensis Papæ, & Papa moriatur 20. ejusdem mensis, necdum factâ Beneficii provisione, Episcopus autem post tres menses Sede adhuc vacante conferat Titio, collatio est nulla, quia Beneficium semel reservatum, etiamsi superveniat Sedes vacans, manet tale, usque ad dispositionem novi Pontificis, *Gonz. Luca* d. 24. Excipiunt aliqui Beneficia curata, ne administratore 498.

tore tam diu careant, de quo iterum plura habet *Luca* d. 25. Vide dicenda n. 602.

499. §. XI. Reservatione Pontificiæ satisfit, si Papa semel de Beneficio reservato disposuerit, ideoque postea redit ad dispositionem ordinariam, uti omnes fatentur.

500. §. XII. Si Beneficium fuerit in dispositione & jure Ordinarii, quando dabatur in commendam, cessante commendâ manet juris ordinarii, etiamsi vacaverit in Curia, vel aliquâ aliâ affectione videretur reservatum Papæ, *Pias.* n. 8. aliique.

501. §. XIII. In Germania nulla Beneficia reservantur, nisi quæ continentur in concordatis, de quibus jam dicam.

502. *Q. 65. Quid notandum sit circa Concordata, præsertim Germaniæ*, & reservationes in iis contentas? ℞. Seqq.

§. I. *Clemens VII.* Papa pro conferendis Beneficiis fecit specialia Concordata cum regno Poloniæ, quæ videri possunt apud *Nicol.* p. 264. Similia inivit cum regno Galliæ *Leo X.* quæ refert idem *Nicol.* pag. 273. Specialia etiam inivit *Eugenius IV.* cum Ecclesia Leodiensi, quæ refert *Nicol.* pag. 187. Denique etiam specialia inivit *Nicolaus V.* pro Germania, quorum hic est tenor ex tom. 1. bullarii apud *Cherub.* pag. 281.

CONCORDATA GERMANIÆ.

503. Ad Sacram Petri Sedem divinâ dispositione sublimati, singulis, quæ pro universalis Ecclesiæ unione ac pace & tranquillitate profutura conspicimus, Apostolicæ providentiæ sollicitudine libenter intendimus, & ad felicem eorum prosecutionem & consummationem opem & operam impendimus efficaces.

I. Nuper siquidem Carissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum Rex illustris; & nonnulli alii dilecti filii Ecclesiastici & sæculares Principes inclytæ nationis Germanicæ, ex una, ac dilectus filius noster Joannes S. Angeli Diaconus Cardinalis in partibus illis Apostolicæ Sedis de latere Legatus, per Nos ad dictas partes missus, sufficienti desuper à Nobis & Sede Apostolica auctoritate suffultus, ex alia partibus, Romanæ Ecclesiæ & dictæ nationis nominibus, pro ipsius Ecclesiæ unione, pace & tranquillitate inter Ecclesiam & nationem prædictam perpetuò solidandis & conservandis, diversa rationabilia & utilia ordinationes & statuta, à partibus ipsis hinc inde approbata, laudata, conclusa, acceptata & Concordata fecerunt ac ediderunt, Nobísque humiliter supplicari fecerunt, ut illis pro firmiori eorum subsistentia robur Apostolicæ firmitatis adjicere, nec non auctoritatem potiorem & decretum interponere dignaremur.

II. Nos itaque, qui statuta, ordinationes & Concordata prædicta per nonnullos ex Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, magnarum maturitatis, auctoritatis & litteraturæ viros diligenter examinari & discuti fecimus, eaque rationabilia & salubria tam Ecclesiæ quàm nationi præfatæ fore comperimus, de dictorum & aliorum Venerabilium Fratrum nostrorum prædictæ Ecclesiæ Cardinalium consilio & assensu, Apostolicâ auctoritate & ex certa scientia approbamus, ratificamus, laudamus & acceptamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, juxta modum & formam subsequentes.

III. Placet nobis super Ecclesiarum & Beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcumque provisionibus, uti juris scripti reservationibus, & *Execrabilis*, & *Ad Regimen*, Constitutionibus modificatis, ut sequitur: Ad regimen Ecclesiæ Generalis, quanquam immeriti, superna dispositione vocati, gerimus in nostris desideriis, ut debemus, quòd per nostræ diligentiæ studium ad quarumlibet Ecclesiarum & Monasteriorum regimina, & alia Beneficia Ecclesiastica, juxta Divinum beneplacitum, & nostræ intentionis affectum, viri assumantur idonei, qui præsint & prosint committendis eis Ecclesiis, Monasteriis, Beneficiis prælibatis: præmissorum itaque consideratione inducti & suadentibus nobis aliis rationabilibus causis, nonnullorum Prędecessorum nostrorum Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, omnes Patriarchales, Archi-Episcopales & Episcopales Ecclesias, & etiam Monasteria, Prioratus, Dignitates, Personatus & Officia, necnon Canonicatus, Præbendas & Ecclesias, cæteraq; Beneficia Ecclesiastica, cum cura vel sine cura, sæcularia & regularia, quæcumq; & qualiacúmque fuerint, etiamsi ad illa personæ consueverint seu debuerint per electionem, seu quemvis alium modum assumi, nunc apud Sedem Apostolicam quocumque modo vacantia & in posterum vacatura, necnon per depositionem vel privationem seu translationem, per nos seu auctoritate nostrâ factas & in antea faciendas ubilibet, nec non ad quæ aliqui in concordia vel discordia electi sive postulati fuerint, quorum electio cassata seu postulatio repulsa, vel per eos facta renunciatio & admissa auctoritate nostrâ exstiterit, seu quorũ electorum seu postulandorum & in antea eligendorum, seu postulandorum electionem cassari, seu postulationem repelli, aut renuntiationem admitti per nos aut auctoritate nostrâ continget apud Sedẽ prædictam, vel alibi ubicumque: ac etiam per obitum Cardinalium ejusdem Ecclesiæ Romanæ aut Officialium dictæ Sedis quamdiu ipsa officia actualiter tenebunt, (videlicet Vice-Cancellarii, Camerarii, septem Notariorum, Auditoris litterarum contradictarum, & Apostolici palatii Causarum Auditorum, Correctorum, centum & unius Scriptorum litterarum Apostolicarum, & viginti quatuor Pœnitentiariæ præfatæ Sedis, & viginti quinque Abbreviatorum, necnon verorum Commensalium nostrorum, & aliorum viginti quatuor Capellanorum Sedis ejusdem in Epitaphio descriptorum) & etiam quorumcumq; Legatorum seu Collectorum, ac in terris Romanæ Ecclesiæ Rectorum ac Thesaurariorum deputatorum, seu missorum hactenus, vel deputandorum aut mittendorum imposterum, nunc vacantia & in antea vacatura, ubicumq; dictos Legatos vel Collectores seu Rectores & Thesaurarios, antequam ad Romanam Curiam redierint seu venerint, rebus eximi contigerit ab humanis, necnon quorumlibet pro quibuscumq; negotiis ad Romanam Curiam venientium seu etiam recedentium ab eadem, si in locis à dicta curia ultra duas dietas legales non distantibus, jã forsan obierint, vel eos in antea ab hac luce transire contigerit, ac etiam simili modo quorumcúmque Curialium peregrinationis, infirmitatis seu recreationis, vel aliâ quâcumque causâ ad quævis loca secedentium, si eos, antequam ad dictam Curiam redierint, in locis ultra duas dietas ab eadem Curia, ut præmittitur, non remotis, (dummodò eorum proprium domicilium non existat ibidem) jam forsan decesserint, vel imposterum eos contigerit de medio submoveri, etiam nunc per obitum hujusmodi vacantia, vel in posterum vacatura rursus Monasteria, Prioratus, Dignitates, Personatus, Decanatus, Administrationes, Officia, Canonicatus, Præbendas & Ecclesias, cæteráque Beneficia ecclesiastica sæcularia & regularia, cum cura vel sine cura, quæcúmque & qualiacúmque fuerint, etiamsi ad illa personæ consueverint seu debuerint per electionem, seu quemvis alium modum assumi, quæ promoti per nos seu auctoritate nostrâ ad Patriarchalium, Archiepiscopalium & Episcopalium Ecclesiarum, necnon Monasteriorum regimina, obtinebant tempore promotionum de ipsis factarum, nunc quocúmque modo vacantia aut in posterum vacatura, necnon etiam per assecutionem pacificam quorumcúmque Prioratuum, Digni-

Dignitatum, Personatuum, Officiorum, Canonicatuum, Præbendarum, Ecclesiarum aut Beneficiorum aliorum per nos seu auctoritate nostrarum litterarum immediatè collatorum seu conferendorum imposterum, præterquam si virtute gratiæ exspectativæ assecutio fiet, nunc vacantia & in antea vacatura, plenâ super præmissis omnibus & singulis cum fratribus nostris collatione præhabitâ, & maturâ deliberatione secutâ, ordinationi, dispositioni ac provisioni nostræ de ipsorum Fratrum consilio, auctoritate Apostolicâ reservamus: decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super præmissis & quolibet eorum per quoscumque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

4. Item placet Nobis, quòd in Metropolitanis & Cathedralibus etiam immediatè non subjectis Ecclesiis, & Monasteriis immediatè subjectis Sedi Apostolicæ fiant electiones Canonicæ, quæ ad dictam Sedem deferantur, quas etiam ad tempus Constitutionis fel. record. Nicolai Papæ III. quæ incipit, *Cupientes*, exspectabimus, & elapso dicto tempore, si non præsentatæ, vel si præsentatæ, minùs Canonicæ fuerint, providebimus; & si Canonicæ fuerint, eas confirmabimus, nisi ex rationabili & evidenti causa, ac de dictorum Fratrum consilio, de digniori & utiliori persona duxerimus providendum, proviso, quòd confirmati prædicti & per nos provisi Metropolitanis suis & aliis præstent debita juramenta & alia, ad quæ de jure tenentur; & in Monasteriis dictæ Sedi immediatè non subjectis, & aliis regularibus Beneficiis, super quibus pro confirmatione vel provisione ad dictam Sedem non consuevit haberi recursus, electi seu illi, quibus providendum est, pro confirmatione & provisione hujusmodi ad Curiam Romanam venire non tenebuntur, ipsaque regularia Beneficia sub gratiis exspectativis non cadant: ubi autem pro Monasteriis ad dictam Curiam venire seu mittere consueverint, non aliter confirmabimus vel providebimus, quàm superiùs de Cathedralibus Ecclesiis est expressum: & de Monasteriis Monialium non disponemus, nisi sint exempta, & tunc per commissionem ad partes.

5. De cæteris verò dignitatibus & beneficiis quibuscumque sæcularibus & regularibus vacaturis, ultra reservationes prædictas, (majoribus dignitatibus post Pontificales in Cathedralibus, & principalibus in Collegiatis Ecclesiis exceptis) de quibus jure ordinario providetur per illos inferiores, ad quos aliàs pertinet, placet etiam Nobis, quòd per quamcumque aliam reservationem, gratiam exspectativam, aut quamvis aliam dispositionem, sub quacumque verborum forma, per Nos vel auctoritate nostrâ factam vel faciendam, non impediemus nos, quominus de illis, cùm vacabunt de *Februarii*, *Aprilis*, *Junii*, *Augusti*, *Octobris* & *Decembris* mensibus, liberè disponatur per illos, ad quos eorum collatio, provisio, præsentatio, electio seu quævis alia dispositio pertinebat, reservatione aliâve quavis dispositione, auctoritate nostrâ factis vel faciendis, non obstantibus quibuscumque. Quoties verò aliquo vacante Beneficio *Januarii*, *Martii*, *Maji*, *Julii*, *Septembris* & *Novembris* Mensibus specialiter dispositioni dictæ Sedis reservatis, non apparuerit intra tres menses à die notæ vacationis in loco Beneficii, quòd alicui de illo Apostolicâ auctoritate provisum fuerit, ex tunc & non antea Ordinarius vel alius, ad quem illius dispositio pertinebit, de illo liberè disponere poterit: & ad finem, ut hæc ordinatio collationum beneficiorum non reservatorum per alternos menses possit per dictam nationem publicari, & omnes, qui eâ gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi, tunc quoad dictam Sedem à Calendis Junii proximè futuris ipsa currere incipiet & durabit deinceps, nisi in futuro Concilio de consensu dictæ nationis aliter fuerit ordinatum.

6. Placet similiter Nobis, quòd circa provisionem dictæ Sedis ordinandam modus annatarum hoc modo currat: de Ecclesiis Cathedralibus omnibus & monasteriis virorum dumtaxat vacantibus & vacaturis solvantur de fructibus primi anni à die vacationis summæ pecuniarum in libris Cameræ Apostolicæ taxatæ, quæ communia servitia nuncupantur, & si quæ excessivè taxatæ sunt, retaxentur, & quòd provideatur specialiter in gravatis regionibus secundum qualitatem rerum, temporum, & regionum, ne nimiùm prægraventur, ad quod petentibus dabimus Commissarios in partibus, qui diligenter inquirant & retaxent: taxæ autem prædictæ pro media parte infra annum à die habitæ possessionis pacificæ totius vel majoris partis solvantur, & pro alia media parte infra annum sequentem, & si infra annum bis vel pluries vacaverit, semel tantùm solvantur, nec debitum hujusmodi in successorem in Ecclesia vel Monasterio transeat: de cæteris verò dignitatibus, Personatibus, Officiis & Beneficiis sæcularibus ac regularibus quibuscunque, quæ auctoritate dictæ Sedis conferentur, vel de quibus providebitur (præterquam vigore gratiarum exspectativarum aut causâ permutationis) solvantur annatæ seu medii fructus juxta taxam solitam à tempore possessionis intra annum, & debitum hujusmodi similiter in successorem in Beneficio non transeat: sed de Beneficiis, quæ valorem 24. florenorum auri de Camera non excedunt, nihil solvatur, duretque hæc observantia deinceps, nisi eam similiter in futuro Concilio de ipsius nationis consensu contingat immutari.

7. In aliis autem, quæ per Fel. Recordationis *Eugenium* Papam IV. etiam prædecessorem nostrum pro dicta natione usque ad tempus futuri Generalis Concilii permissa, concessa, indulta & decreta, ac per nos confirmata fuerunt, in quantum illa Concordiæ præsenti non obvient, istâ vice nihil volumus immutatum: Et per hoc, quòd in Concordatis hujusmodi sive quibusvis aliis eorum occasione conficiendis litteris propter compendiosiorem descriptionem Alemannia specialiter appellatur, natio ipsa censeri non debet à Germanica natione distincta seu quomodolibet separata.

8. Et præterea, quia difficile foret præsentes litteras ad singula, in quibus de eis forsan fides facienda fuerit, loca deferri, eâdem Apostolicâ auctoritate decernimus, quòd ipsarum transumpto Metropolitanorum dictæ nationis sigillo munito, tanquam præsentibus, si exhiberentur, litteris plena fides adhibeatur, & perinde stetur, ac si dictæ præsentes litteræ forent exhibitæ vel ostensæ: & insuper quoque irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

9. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, ratificationis, laudationis, acceptationis, commutationis, reservationis, Constitutionis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno 1447. Calendis Aprilis. Pontificatûs Nostri anno secundo.

§. II. Si per indultum Papæ ante Concordata 504.
Germaniæ datum sit privilegium, v. g. eligendi Decanum, hoc desiit per Concordata, quia inita sunt pro communi concordia, & omnes privati collatores ac patroni coacti sunt cedere omnibus juribus, consuetudinibus, privilegiis, quæ his Con-

cordatis obstarent, *Leonin.* Conf. 50. *Branden.* q. 2. & seqq. *Nicol.* t. 3. d. 1. & 2.

505. §. III. Sub Concordatis Germaniæ per extensionem continentur, Ecclesia Virdunensis, Metensis, secundum aliquos, Genuensis. Ad Imperium spectant Ecclesiæ, Nivellensis, Cameracensis, Trajectensis ad Mosam. Eadem Concordata recepit Ecclesia Leodiensis, non item Herbipolensis & Bambergensis, quamvis sint in Germania, quæ tamen Ecclesiæ adhuc recipere possent: Et non fuisse ab initio obligationem recipiendi, putat *Zypæus* contra *Leonin. Brand. Nicol. Chok.* & alios, quamvis nunc, cùm recepta sunt, sit iis standum, etiam vacante Sede Papali, *Zypæus, Pirrh.* Vide *Leur.* p. 2. q. 590. & seqq. *Engel* tamen putat, Ordinarios Sede vacante posse conferre Beneficia, sed contradicunt alii cum *Barbos.* De pot. Epis. all. 57. n. 62. *Nicol.* t. 1. d. 8. §. 14., eò quòd Concordata sint perpetua. Vide *Leur.* q. 600. & dicta n. 489.

506. §. IV. Quæ Beneficia per Concordata reserventur, patet ex verbis: Inter cætera reservatur dignitas major post Pontificalem in Cathedralibus & principalis in Collegiatis, etiamsi ante diem promotionis vel assumptionis ad Episcopatum dimittantur, vel resignentur in manus Ordinarii, *Chok. Brand. Leur.* q. 598. n. 4. Major autem & principalis dignitas est Præpositura, & ubi in Collegiatis nulla est Præpositura, principalis dignitas est Decanatus, *Nicol.* d. 1. §. 10.; notantque *Gonz.* & *Engel* l. 3. t. 5. n. 23. in singulis Ecclesiis tantum unam reservari. Quòd si Præpositura sit exempta à reservatione, putat *Lott.* l. 2. q. 33. n. 43. Decanatum reservari, sed oppositum habet praxis in multis Cathedralibus, in quibus Præpositura est exempta, & tamen Decanatus manet sub electione Capitularium. Nulla autem Canonia vel Dignitas apud Canonessas cadit sub ullam reservationem, *Corr.* l. 1. c. 5. n. 146. Attamen Beneficia, super quibus datur Coadjutoria perpetua cum futura successione, cadunt sub Concordata, uti dicetur n. 720.

507. §. V. Leodienses per indultum possunt conferre illas primas dignitates electivas, dummodo intra 30. dies à vacatione fiat electio, & confirmatio Romà petatur infra 6. menses à die electionis. Simile indultum eligendi Præpositum habent Ecclesia Augustana & Monasteriensis in Westphalia.

508. §. VI. Si quis per Papam promotus, v. g. ad Episcopatum, per dispensationem retineat priora Beneficia, putat *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 17. n. 3. hæc non esse reservata vel affecta, ideoque cadere sub dispositionem ordinariam; consentit *Engel* n. 16., allegans Rotam: Rationes sunt, 1. Quia Concordata tantùm loquuntur de Beneficiis per promotionem vacantibus, sed talia Beneficia non vacant per promotionem; nam manent apud priorem possessorem, ergo. 2. Omnis reservatio est odiosa, uti dicetur n. 1004., ergo extendi non debet ultra verba clara, ergo cùm Extrav. *Ad Regimen*, reservet sola Beneficia vacantia per promotionem, extendi non debet ad vacantia aliter, v. g. per resignationem, aut postea per obitum. 3. Reservatio exhauritur, si Papa semel disposuerit de Beneficio reservato, secundùm dicta n. 499. sed relinquendo illa promoto disponit de illis, idem enim est ac si conferat de novo, ergo sicuti si contulisset alteri, hoc ipso satisfactum esset reservationi, ità si relinquat promoto. *Conf.* nam vel tale Beneficium vacavit per promotionem vel non; si vacavit, Papa de eo iterum disposuit, ergo cessat reservatio; si non vacavit per promotionem, ergo non est reservatum. 4 Talia Beneficia possunt à promoto resignari, uti habet praxis, & docent *Paris.* l. 3. q. 1. n. 86. & *Castrop.* suprà; quia dispensatus habet idem jus in Beneficiis, ergo cùm ante promotionem haberet jus resignandi, etiam habet post eam, ergo signum est nullam amplius adesse reservationem. Oppositum tenent *Simonett. Barb.*, quia verba Extravagantis sunt generalia, ità enim habent, *Beneficia, quæ obtinebant tempore promotionis, nunc vacantia & in antè vacatura*, ergo Beneficia debent generaliter censeri reservata, quandocunque sunt vacatura: Hinc dicendum videtur, quòd Extrav., & consequenter Concordata, intelligantur de vacatione sive præsente sive futura per promotionem seu ratione promotionis, quod etiam probat stylus Curiæ, nam Anno 1702. ex illo fundamento contulit Papa Canonicatum Episcopi Hildesiensis in Augusto mortui; atque ex his patet responsio *ad* 1. & 2. *Ad* 3. ℞. Papam non plenè disposuisse de illo Beneficio relicto, alioqui provisus deberet iterum solvere statuta, iterum emancipari & esse junior &c., unde argumentor à contrario, nam dato, quòd tale Beneficium non sit reservatum, tamen ab initio est affectû, uti declarabitur à n. 521., ergo consequenter manet affectum, donec Papa de eo semel plenè disposuerit. *Ad* 4. possunt quidem resignari, uti omnia aliàs reservata, sed non possunt nisi apud Papâ, hinc cùm Maximilianus Henricus Archi-Episcopus Coloniensis ejusmodi Canonicatum resignasset in mense Ordinarii, non permisit Papa, ut Turnarius illum conferret, sed ipse de eo providit.

§. VII. Licèt, quando Papa alicui generatim concedit facultatem conferendi Beneficia quæcumque, aut mandat provideri alicui de quibuscunque Beneficiis, hac generali concessione vel mandato non comprehendantur curata, attamen comprehenduntur generali dispositione Concordatorum, si sint patronatûs Ecclesiastici, *Pirrh.* de Præb. n. 362. *Nicol.* d. 6. §. 1. *Leur.* q. 599. n. 4. Similiter consuetudo interpretatur, quòd Beneficia etiam litigiosa comprehendantur Concordatis, *Rebuff. Tond. Luca, Leur.* n. 5. Etiam Beneficia monocularia, *Nicol.* d. 2. §. 3. Non tamen Vicariæ perpetuæ parochialium unitarum Dignitatibus, Ecclesiis Cathedralibus vel collegiatis, Monasteriis, Collegiis, piis locis, *Nicol.* d. 6. §. 9. Nec Beneficia, ad quæ quis per Papam habet regressum, *Nicol.* d. 8. §. 5. *Brand.* q. 11. n. 1. 509.

§. VIII. Docent *Garc. Brand. Nicol.* d. 1. §. 16. Decanatus, Scholasterias aliasque omnes Dignitates inferiores aut officia perpetua etiamsi sint electiva, cadere sub alternativam Concordatorum, nisi aliunde sit privilegium: similiter Beneficia in mensibus Papæ vacantia per assecutionem secundi incompatibilis, per privationem, per Matrimonium, per ingressum Religionis, probabiliter sunt reservata Papæ per Concordata, *Zerol.* p. 2. v. *Alternativa* §. 1.; imò *Chok.* & *Nicol.* §. 22. dicunt etiam esse reservata Papæ, licèt ità vacent in mensibus Ordinarii, putant enim hoc ipso esse affecta, quòd vacent ipso jure; & sic constat affecta ac Papæ reservata esse, quæ vacant propter hæresin, simoniam, non publicatam resignationem, uti constat ex Constit. *Pii* IV. & V., ac *Gregorii* XIII. apud *Nicol.* suprà, & *Brand.* q. 10., sed quoad priora contradicit *Engel* n. 18. Putat etiam *Brand.* q. 9. vacantia per promotionem ad Abbatiam vel quodvis aliud regimen Ecclesiæ, cadere sub Concordata, sed attendendum est, quomodo interpretetur consuetudo: saltem per obtentionem Episcopatûs titularis in partibus infidelium non reservantur nec vacant Beneficia, quia non stat per hos promotos, quominus assequantur possessionem, *Nicol.* §. 24. Similiter officia Ecclesiastica Custodis, Cellerarii, Protonotarii & similia ad nutum amovibilia non cadunt sub reservationem per Concordata, *Nicol.* d. 3. §. 2. 510.

§. IX. Vacantia per resignationem apud Ordinarium non cadunt sub Concordata, hinc Episcopi possunt in omni mense admittere resignationes sim- 511.

simplices, item conferre ea Beneficia, etiam in mensibus Papæ resignata, quæ alioqui erant in dispositione eorũ, si per obitum vacassent in mensibus non reservatis Papæ, *Brand. Gonz.* Gl. 14. n. 31. *Pias.* p. 2. c. 5. a. 2. n. 3. *Chok* ad reg. 8. Gl 11. n. 29. & ad reg. 24. n. 19. & seqq. *Nicol.* d. 9. §. 9. sic enim dicitur etiam in Reg 8. Cancell. *aliàs quàm per resignationem quocunque modo vacatura*, unde quando in Constitutione, *Ad regimen*, dicitur, Beneficia etiam per renuntiationẽ vacantia reservari, intelligitur, si renuntiatio fit per Sedẽ Apostolicã admissa Romæ vel alibi, uti explicat *Engel* n. 15.

512. §. X. Si familiaritas, vi cujus, secundum dicta n. 492., Beneficium reservatur Papæ, fuerit ante mortem dimissa, putant aliqui manere reservationem, non obstantibus Concordatis Germaniæ, sed tenendum est oppositum cum *Rebuff. Mohed. Lott* l. 2. q. 28. à num. 64. & q. 32. n. 152. *Fagn.* in c. *Nullus*, De Elect. n. 11. *Puteo* decis. 41. n. 1. l. 1. *Chok* reg. 10. à num. 8. *Zyp.* in Resp. Can. Resp. 1. n. 10. De Rescrip. *Luca* De Benef. d. 3. n. 11. & d. 11. n. 3. & 52. Ratio est, quia Concordata expresẽ dicunt, Beneficia Officialium & Familiarium tamdiu esse reservata, quamdiu ipsa officia *actualiter* tenebunt: Tò *quamdiu* autem alligat ad tempus, uti de legato viduæ relicto dicitur, quamdiu remanserit, duraturum, uti latè *Mantica* De conject. ult. volunt. l. 11. t. 19. à n. 22. Item sicuti ex Reg. 11. Cancell. Episcopi gaudent alternativâ, *quamdiu* resederint, ità ut momento, quo cessat residentia, cesset jus alternativæ, uti n. 477. dictum est, maximè cùm hic addatur, *actualiter* tenebunt, & ubi verba sunt clara, cessat interpretatio, uti dicetur n. 541., est autem notum, quòd Tò *actualium* non significet eos, qui tantùm gaudent eo nomine, aut tantùm fictione juris tales sunt, aut qui tales fuerunt, uti rectè *Gonz.* Gl. 43. nu. 15. Et hinc etiam Concordatis insertæ sunt voces, non tantùm hæ, *quamdiu actualiter* tenebunt, sed etiam illæ *verorum* Commensalium, ut excludantur, qui verè non deserviunt, quia sunt tantùm titulares, v. g. Camerarii honoris, quamvis etiam hi comprehendantur in Reg. 7. Cancellariæ, veri autem commensales dignoscuntur ex *mente & dente*: Ex mente, si ex animi destinatione assumpti sint ad aliquod ministerium Papæ realiter exhibendum; Ex dente, si ideo alimenta habeant, *Lott.* q. 32. à n. 1. *Nec obstat* 1., Beneficia illa fuisse aliquando affecta reservatione, semel autem affecta maneant affecta, secundùm Extrav. communem, *Ad Romani*, 4. De Præb., *nam* vi Concordatorum etiam absolvuntur, sicuti Beneficia litigiosa affecta sunt reservatione, sed lite cessante desinit reservatio, ità disponente Ecclesiâ, *Lott.* q. 20. à n. 67.

Nec 2. obstat, quòd Papæ adhuc post Concordata reservent, *nam* hæ subsequentes reservationes non tangunt nationem Germanicam, Concordata enim expresẽ dicunt alias omnes reservationes factas vel faciendas non habere locum; nec volunt Papæ agere contra Concordata, ordinariè loquendo, uti dicetur num. 519.

513. §. XI. Quamvis Concordata explicari debeant in favorem Ordinariorum, cùm reducant ad jus commune, *Luca, Chok. Leur.* q. 597., tamen non tantùm Papa potest concurrere & prævenire Ordinarios, secundùm dicta à n. 469. sed etiam Nuntius à Latere, cùm ipse etiam sit Ordinarius in sua Provincia: meritò tamen non solet Papa vel Nuntius id facere, uti dictum est n. 472., & quoad Concordata dicetur n. 519. Vide etiam *Illsung* t. 5. n. 191.

514. §. XII. Si fundatio patronatûs Ecclesiastici expressè reservet alteri quàm Papæ collationem Beneficii, pro quocumque mense vacaverit, adhuc dicunt *Paris. Gonz. Piasec. Wames. Nicol.* apud *Leur.* q. 598. nu. 5. non præjudicari Papæ, sed hunc posse conferre, si in ejus mense vacet, 1. Quia nulla fundatio potest facere, ut Papa careat potestate absolutâ sibi à Christo traditâ disponendi de Beneficiis. 2. Quia Papa necessariò manet Ordinarius & Superior omnium Ordinariorum ac Collatorum, ergo debet posse, quod hi possunt: 3. Quia Papa in Concordatis derogat omnibus juribus & dispositionibus contrariis, ergo talis fundatio non subsistit, nec ab Episcopo admitti potest. *Nec obstat*, quòd quis possit de rebus suis disponere pro libitu suo, *nam* non ideo potest evertere jura desuper statuta, hinc Cap. *Requisivisti*, De testam. dicitur, *Privata dispositio testatoris non potest generalem constitutionem Canonis immutare*: ità illi. Hæ rationes id tantùm evincunt, quòd talis fundator non possit Papam excludere, si Papa non censeatur consentire, fortè autem censetur consentire, nam Ecclesia permittit, ut conditiones etiam juri communi contrariæ in limine fundationis appositæ admittantur, uti dicemus n. 808. Et hoc saltem fatendum est cum *Nicol.* d. 4. §. 4., quæcumque Beneficia posse ab illis, qui fundant, conferri primâ vice, etiam in mense Papali.

§. XIII. Beneficia juris patronatûs laici non cadunt sub reservationem Concordatorum, *Nicol.* d. 5. §. 8. 15. 11. Si tamen patronus laicus fiat ecclesiasticus (de quo dictum est n. 332.) Beneficia hæc veniunt sub alternativam Concordatorum, *Nicol.* §. 4. Quòd si Beneficium ex fundatione laicale nunc per præscriptionem immemorialem quasi liberè & absque ullius præsentatione conferatur, v. g. ab Archidiacono, cujus antea erat solùm instituere, quamvis fortè dici posset, quòd extinctus non sit patronatus laicus, sed Archidiaconus conferat ex vi utriusque juris in eadem persona consolidari, adeoque Beneficium non cadat sub reservationem, sicuti si Archidiaconus habens instituere emeret castrum, cui patronatus laicus est annexus, Beneficium tale non ideo est reservatũ, sed manet patronatûs laici, quali modo dicitur aliquis Episcopus Monasteriensis quà Princeps ex bonis propriis fundasse Capitula aliqua suæ diœcesis, ideoque Beneficia in illis dicuntur patronatûs laici, ità ut Episcopus quà Princeps videatur esse patronus, quà Episcopus sit instituens; si tamen præsumi debeat, quòd jus patronatûs laicale reipsa extinctum sit, & præscriptum jus liberè conferendi Beneficium, cadet sub reservationem, quia jam mutata est ejus natura. 515.

§. XIV. Beneficia juris patronatûs mixti habent se hic, uti si sint juris patronatûs laici, secundùm dicta n. 333., quod fatetur etiam *Nicol.* §. 15., saltem si Patroni laici sint numero æquales Ecclesiasticis: addit tamen, si patronatus laicus competeret ex præscriptione, consuetudine, privilegio, usurpatione aut alio simili modo, Beneficium hujus patronatûs cadere sub Concordata. 516.

§. XV. Circa hoc, quod in Concordatis dicitur, ut quando Beneficium vacat in mense Papæ, si non apparuerit intra tres menses à die notæ vacationis in loco Beneficii, quòd alicui de illo Apostolicâ authoritate provisum fuerit, tunc providere possit collator ordinarius, dedit *Gregorius XIII.* hanc quasi declarationem in Const. *Quæ in Ecclesiam*, 1. Nov. 1576., quod provisi apostolicè teneantur intra tres menses à die notæ vacationis in loco Beneficii publicare, se Apostolicè esse provisos: Si tamen Papa providerit, & hæc publicatio fuerit neglecta, quamvis Ordinarius etiam providerit, Papæ provisio manet valida; si autem intra tres illos menses non sit facta publicatio, & Ordinarius rescierit Papam intra illos menses non providisse, ut tunc priùs validè provideat Ordinarius, *Brand. Engel, Pirrh. Leur.* q. 599. n. 9. Notant tamen *Wames. Chok. Zyp.* & *Nicol.* d. 1. §. 14. Constit. illam *Gregorii* minùs observari, quia emanavit inconsultâ natione Germanicâ. 517.

Q. 66. An Papa possit vel soleat derogare Concordatis. R.

518. §. I. Non potest passim pro arbitrio & sine legitima causa, quia etiam Princeps cum subdito contrahens obligatur naturaliter,& civiliter,uti habent jura & DD.apud *Chok.* Ad preces primar. sect. 5. §. 2. n. 15. & apud *Nicol.* T. 3. d. 3. §. 2. & seqq. Nihilominus absolutè loquendo posset ex plenitudine potestatis, etiam extra concilium, derogare ob causam gravem & extraordinariam concernentem commune bonum Ecclesiæ, uti sequitur ex dictis n. 469. docentque AA. ex his rationibus, 1. Quia habet ità plenam à Christo potestatem, ut hanc à se omnino abdicare non possit. 2. Quia hæc Concordata, licèt habeant aliquam vim pacti, uti fatetur *Julius III.* apud *Nicol.*, tamen magis sunt privilegium papale, ad quem primitus spectabat omnis Beneficii provisio; privilegia autem revocari possunt ex causa. 3. Quia quomodocunque paciscatur Papa, maximè cum sibi subdito, semper includitur hæc conditio, nisi occurrat causa gravis extraordinaria, ob quam aliud postulet commune bonum Ecclesiæ, in ordine ad quod Concordata sunt facta, medium enim desinit esse medium & negligi debet, quando obstat fini intento, *Felin. Suar. Parif. Diana*, *Simonet. Layn. Wames. Brand. Menoch. Garcias*, *Luca.* Vide *Chok.* & *Nicol.* §. 5. & seqq. Item *Leur.* p. 2. q 595., ubi ostendunt Papam quandoque ex simili causa derogasse.

519. §. II. Papæ non solent derogare Concordatis, nisi in casibus necessariis, *Nicol.* suprà. Et si quandoque egerint contra Concordata, postea declararunt non fuisse mentem suam, sed sub - vel obreptitiè fuisse informatos; & ità *Julius III.* apud *Nicol.* d. 1. §. 2. dicit, *Nos attendentes Concordata prædicta vim pacti intra partes habere, & quæ ex pacto constant, absque partium consensu abrogari non consuevisse neque debere...... statuimus & ordinamus atque decernimus, quòd de cætero perpetuis futuris temporibus iidem Ordinarii.... juxta ipsorum Concordatorum continentiam & tenorem disponere liberè & licitè possint.... ac irritum & inane existat, si secus à quoquam super his quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus &c.* Similiter *Clemens VIII.* apud *Nicol.* §. 6. commendat *Rudolpho II.* Imperatori, ut Concordata Germanica tanto pondere sancita nullo modo violari aut imminui patiatur. Similiter *Paulus V.* apud *Chok.* suprà & *Nicol.* §. ult. declaravit, nec *Clementis VIII.* prædecessoris, nec suam unquam mentem fuisse derogare Concordatis: simili modo scripsit *Urbanus VIII.* suo Legato apud *Ferdinandum II.*, uti habet *Nicol.* §. 6. Nec refert, quòd in provisione Concordatis contraria fiat generalis derogatio, quia Concordata semper censentur excepta, nec per clausulas quantumcunque generales & prægnantes eis derogatur, *Crescent. Put. Gonz.* & alii cum *Lott.* Lib. 2. q. 28. n. 65. Præclarè dixit S. *Gregorius* M., relatus Cap. *Justitiæ*, 25. q. 1. *Justitiæ ac rationis ordo suadet, ut qui à suis successoribus mandata sua servari desiderat, prædecessoris sui voluntatem ac statuta quoque observet.* Vide similia ibidem c. *Quæ ad perpetuam*, dicta à S. *Leone* M. Item Cap. *Ideo*, à S. *Leone IV.*, quæ maximè tenent, quando ejusmodi pacta, non tam nomine prædecessoris, quàm dignitatis & officii concepta sunt, quia successor tunc censetur eadem persona cum antecessore, *Chok.* suprà.

520. *Q. 67. An præscribi possit contra Concordata.* R. Non posse præscribi, nec contrariâ consuetudine illis derogari, etiam pro foro interno, docent *Leonin. Brand. Nicol.* t. 3. d. 2. §. 3. *Pirh.* l. 3. t. 5. n. 363. *Leur.* p. 2. q. 593. 1. Quia usus & observantia universalis apud ferè omnes Germaniæ Ecclesias impedit particularem præscriptionem hujus vel illius Ecclesiæ, ex vi inseparabilis connexitatis, quam habent inter se partes & totum. 2. Quia constanter ità judicatur in Curia Romana, secundùm decretum *Greg. XIII.* apud *Nicol.* §. 25., Illis autem quæ in foro externo servantur, debemus nos conformare in foro interno, quando externum non nititur falsâ præsumptione, nec sententia Judicis agentem damnat in pœnam, uti fusè ex *Bald. Nav.* & aliis *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 10. n. 11. & de Matr. l. 2. d. 41. n. 12. 3. Quia jus publicæ utilitatis, unionis & tranquillitatis, quæsitum ex Concordatis toti Imperio, non potest ullis subditorum factis vel usibus immutari aut tolli, tam parum quàm Clerici possint se abdicare privilegio fori. 4. Quia contra leges Pontificias nullo usu seu consuetudine contrariâ præscribitur sine positiva & certa scientia Papæ, uti latè Rota apud *Nicol.* t. 1. d. 1. §. 5., docentque *Gonz.* in Cap. ult. de Consuet. n. 14. *Vasq.* 1. 2. q. 97. a. 3. d. 277. c. 7. n. 61. *Pirh.* l. 1. t. 8. nu. 60., quia nempe Papa habet potestatem suam, non à populo, uti principes sæculares, sed immediatè à Christo, adeoque decreta illius nullâ egent approbatione vel consensu subditorum, sed mox ùt promulgata innotescunt, obligant ad receptionem & observantiam, *Suar.* De leg. l. 4. c. 15. à num. 3. *Diana* p. 6. t. 6. R. 39. 5. Quia Papa in his Concordatis expressè derogat omnibus consuetudinibus contrariis præteritis & futuris, & quidem per decretum absolutè irritans, quod elidit vim omnium actuum contrariorum, uti dicetur n. 657. facitque nequidem colorem tribui posse in judicio possessorio summariissimo manutentionis, pro quo decisiones plurimas affert *Nicol.* §. 9., & *Clement VII.* apud eundem §. 12. motu proprio & de Apostolicæ potestatis plenitudine declarat quascunque collationes contra formam Concordatorum faciendas nullum titulum vel colorem tribuere, sed provisos pro malæ fidei possessoribus & merè intrusis habendos. Adde, quòd ubi Papæ cognoverunt contraventum esse, prorsus improbarint, uti nu. 519. dictum est: similiter Imperatores in capitulationibus suis spondent se curaturos, ut Concordata observentur, uti factum à *Ferdinando IV.* teste *Nicol.* §. 8. Item à *Leopoldo I.* Capitul. 9. & à *Josepho I.* Capitul. 18., ergo sufficienter eliditur omnis consuetudo etiam secutura, posse enim per ejusmodi leges obviari consuetudinibus futuris, docet *Carden.* in 1. crisi p. 2. d. 29. c. 2. a. 2. & seqq.

E contrà *Zyp.* Consult. Canon. l. 3. ad tit. de præb. consult. 3. putat his Concordatis derogari posse per præscriptionem, per non usum, vel per contrarium usum: consentit *Engel* l. 3 t. 5. num. 54. Rationes sunt, 1. Quia præscriptio saltem immemorialis procedit contra Papam, quia cum ea allegari potest quivis titulus, Cap. *Ad audientiam* 13. Cap. *Cum vobis* 14. Cap. *Si diligenti* 17., De præscript. 2. Docet *Sanch.* de Matr. l. 7. d. 4. consuetudine contrariâ aboleri posse impedimentum aliquod dirimens Matrimonii, adeoque legem, quæ universalis est, ac involvit decretum irritans: Similia de consuetudine habent *Castrop.* T. 3. d. 3. § 2. à n. 6. *Layn.* in c. ult. de Consuet. n. 6. *Pirh.* l. 1. t. 8. nu. 58. 63. 65. & seqq. 3. Durum videtur damnare ùt invalidas omnes provisiones in Germania factas contra Concordata. Sanè *Laym.* in Th. Mor. L. 4. t. 2. c. 10. n. 3. & *Pirh.* l. 3. t. 5. n. 362. docent per Concordata reservari Papæ Beneficia etiam curata in mensibus Pontificiis vacantia, idque indubitatum esse asserit *Nicol.* t. 1. d. 6. §. 1. & 5., & tamen passim providentur ab aliis in hisce partibus, etiam sæpe sine concursu. *Ad* 1. rationem oppositam dicunt, sæpe aliqua obligare universalem Ecclesiam, contra quæ consuetudo particularium Ecclesia-

clesiarum præscripserit, sic in Hispania Sabbathis inter nativitatem & purificationem vescuntur carnibus, uti & Mediolani primis diebus quadragesimæ &c. *Ad* 2. Curiam Romanam sic judicantem præsumere non adesse omnia ad præscriptionem requisita. *Ad* 3. Malè supponi nullâ consuetudine induci posse, ut Clericus in quibusdam subjiciatur foro laico, nam Abbatissæ, quæ laicæ sunt, in multis Germaniæ & Belgii locis jurisdictionem habent in Clericos, idque ex sola consuetudine, saltem apud Canonessas; cùm talium vivendi ritus à Papa non sit approbatus, secundùm dicta n. 229. Similiter tantùm consuetudine videtur fieri, quòd causæ reales & civiles, etiam inter Clericos, agitentur in foro sæculari, cùm juxta Cap. *Quod Clericis*, 9. De foro compet. videantur spectare ad forum Ecclesiasticum: sed adhuc est disparitas inter hanc materiam & Clericum se subjicientem laico, nam hoc præjudicat dignitati Ordinis Clericalis, illud autem, quòd quædam Beneficia ab inferioribus conferantur in mensibus Papæ, non præjudicat dignitati Papæ. *Ad* 4. Oppositum constat ex dictis l. 1. n. 632., & probatur à *Laym.* in Cap. ult. De consuet. n. 3., quia Papa ibi tribuit legitimæ consuetudini, ut abrogare possit legem ecclesiasticam, & *Tusch.* lit. C. Concl. 797. docet consuetudine immemoriali præsumi scientiam & patientiam, imò Concl. 873. negat in ea requiri scientiam & patientiam Principis. *Ad* 5. Posse contra decretum irritans præscribi, satis probabiliter docent *Suar.* De leg. l. 7. c. 19. n. 14. *Sanch.* & *Pirrh.* suprà, probatque *Zyp.*, quia clausula irritans est tantùm pars, & quidem accessoria legis, ergo sicuti potest præscribi contra legem, ità, & multò magìs contra clausulam irritantem: similiter intelligunt Constitutiones Pontificum n. 519. citatas: itemque Capitul. Imperatorum, nempe quòd loquantur de Concordatis, ubi & quoad illa, quæ adhuc sunt in usu.

His utrimque propositis interrogatus à me vir doctissimus, quid sentiret, Respondit sententiam primam esse valde probabilem, attamen se propendere, ut etiam secundam probabilem esse censeret.

521. Q. 68. *Quid dicendum sit de affectione Beneficii per appositionem manuum Papæ.* R. Seqq.

§. I. Reservatio & affectio per hoc differunt, quòd reservatio respiciat actum verbalem & expressum, uti si Papa voce vel constitutione dicat se reservare tale Beneficium, & plerumque pro semper; affectio autem respiciat actum realem seu factum, ex quo tacita reservatio oritur, uti si Papa incipiat disponere de Beneficio, & tunc dicitur apponere manum, *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 52. n. 4. *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 15. n. 4.

522. §. II. Manûs appositio plus habet efficaciæ, quàm reservatio; uti cum aliis *Gonz.* n. 9. Deinde affectio habet locum etiam in aliis quàm Beneficiis, nam ordinatus Minoribus à Papa non potest ordinari Majoribus ab alio, nequidem à proprio Episcopo, Cap. *Cùm in distribuendis*, De tempor. ordinat. Item ordinatus à Papa non potest ob delictum degradari ab Episcopo: Item hoc ipso quòd Papa cœperit cognoscere de aliqua causa aut commissionem aliquam signaverit, censetur revocata à judicibus inferioribus, Cap. *Ut nostrum* 56. De appellat. Et causa semel facta curialis per appositionem manûs Papalis, semper manet curialis. Item, si Papa commisit alicui executionem litterarum provisionis Beneficii, alius se immiscere non potest; idem est, si post demandatam alicui executionem, Papa huic apponat manum. Denique si Papa contulit privilegium, ad ipsum spectat ejus declaratio vel interpretatio.

§. III. Beneficia per appositionem manûs Pontificiæ affecta non possunt pro ea vice conferri ab inferiore, Extrav. comm. *Ad Roman.*, 14. De Præb. *Inn. Abb. Pias.* p. 2. c. 5. a. 1. n. 8. 523.

§. IV. Papa apponit manum, 1. Si Beneficium suæ collationis det in commendam, aut uniat ad vitam alicujus. 2. Si mandet alicui provideri de primo vacante. 3. Si in provisione apponat decretum, ut in manibus suis resignetur, nam si resignetur, est affectum. 4. Si volens prævenire Ordinarium, conferat etiam invalidè. 5. Si quis resignet beneficium, aut, 6. etiam jus ad rem in manus Papæ, etiam in mense Ordinarii. 7. Si mandet non procedi ad electionem pro aliquo Beneficio. 8. Si discutiat validitatem electionis alioqui confirmandæ ab Ordinario, Confirmatio est affecta. 9. Si ex Papæ mandato aliquis privetur Beneficio. 10. Si quis habeat collationem à Papa & indigeat dispensatione, solus Papa dispensare potest. 11. Si habens collationem à Papa, etiam petat ab Ordinario. Addit *Pias.*; si Papa conferat inhabili, aut si ab eo collatum vacet propter inhabilitatem: Beneficia autem, quæ resignantur apud Papam, tum primùm afficiuntur per appositionem manûs Pontificiæ, quando supplica est à Pontifice signata & à Datario recognita, vivo adhuc resignante. Vide *Gonz.* à n. 11. 524.

§. V. Affectio non habet locum, 1. Si Papa apposuerit manum ad alium effectum quàm conferendi, v. g. ad imponendam pensionem. 2. Si falsò narratum fuit, quod Beneficium esset reservatum, & ideo Papa conferre voluit. 3. Si Beneficium permutationis causâ vel in favorem alicujus resignatum, aut etiam ob delictum vel negligentiam beneficiati impetrandum conferre voluerit Papa, & interea vacet per obitum. 4. Si Beneficium sit juris patronatûs laicalis aut mixti. 5. Si ex tali manûs appositione resultaret præjudicium Concordatorum. 6. Si Ordinarius prior contulit Cajo, & Papa posterior Titio, Cajus autem nolit acceptare. 7. Si appositio manûs semel sit sortita effectum per provisionem secutam. Vide *Gonz.* à n. 38. 525.

Q. 69. *Quid notandum sit circa possessionem pacificam & Beneficium litigiosum.* R. Seqq. 526.

§. I. Possessio tum est pacifica, si nulla lis vel controversia circa illam vel circa Beneficium sit mota: Putant autem cum aliis *Lott.* l. 2. q. 52. à n. 31. *Luca* De Benef. d. 91. n. 22. & d. 92. n. 11. tum non esse pacificam possessionem, si lis etiam nulliter & merè de facto, attamen coram Judice competente sit mota, etiam tantùm circa possessorium: item si lis coram quocunque sit mota, simulque illatæ molestiæ & facta turbatio circa jus percipiendi fructus: Addit *Haun.* De Just. t. 5. n. 276. etiam tum non esse pacificam, si facta sit citatio vel appellatio etiam extrajudicialis, sed putant alii cum *Sanch.* in Consil. l. 1. c. 1. d. 27. saltem non officere verbalem & extrajudicialem controversiam. Vide *Leur.* p. 2. q. 834.

§. II. Ut Beneficium ipsum fiat litigiosum, docent *Inn. Bald. Gloss. Lott.* & alii, requiri ut sit collatum, & tum litigetur, ad quem pertineat, ac consequenter non sufficere, quòd petatur Beneficium conferri; & pro hoc referuntur plures Rotæ decisiones apud *Rosa* De Exec. litt. Apost. p. 1. c. 17. à n. 71., qui tamen cum *Garc.* p. 11. c. 3. à n. 75. & aliis concludit oppositum, nempe Beneficium etiam nulli adhuc collatum fieri posse litigiosum: & de hoc iterum disputat in utramque partem *Rosa* à n. 81., & iterum à n. 112., afferens contrarias decisiones Rotæ, sed à n. 114. concludit cum *Ferentil.*, in Beneficiis, quæ conferuntur per electionem vel præsentationem, non prærequiri esse collatum seu provisum, uti de electione clarè habetur Cap. 1. & 2. *Ut lite pendente*, in 6.; ideoque sufficere, ut Beneficium peta- 527.

impetrationem illius tertii petat se subrogari, valet impetratio collitigantis, & non alterius tertii: Regula tamen illa non ligat Papam vel Datariam, quin possint etiam tertium subrogare in totum jus defuncti, sed tunc derogandum esset huic Regulæ. *Rota, Ameyden*, *Rosa* De Exec. litt. Apost. p. 1. c. 17. n. 163. & à n. 196.

536. §. III. Finis hujus Regulæ est, ut longi litium anfractus amputentur, & ne Beneficia diu vacent, hinc sic proviso debet accelerari provisio. Nec executio surrogationis gratiosæ retardari potest per exceptionem sub- vel obreptionis, nisi hæc sit clara, *Rosa* n. 61.

537. §. IV. Per surrogationem nemini fit injuria, quia Beneficia litigiosa sunt affecta durante lite, secundùm dicta n. 531., & certitudo, quam habet Papa, quòd collatio illius Beneficii ad se pertineat, facit cessare omne præjudicium cujuscunque collatoris, *Lott.* l. 3. q. 13. n. 31. Neque vacat tale Beneficium, sed surrogatus repræsentat personam & jus defuncti, *Lott.* n. 22. & 33. *Rosa* à n. 7. & à n. 30. & iterum à n. 154., sicque in surrogato continuatur possessio, quam habuit defunctus. *Lott.* & alii, saltem si tertius aliquis interea non ceperit possessionem, uti fusè disputat *Rosa* à n. 28.

538. §. V. Subrogatio ex duplici fundamento dari solet superstiti collitiganti, vel ex reservatione, vel ex lite ipsa, uti habet Regula: Tunc datur ex reservatione, si Beneficium litigiosum à defuncto possessum, erat reservatum Sedi Apostolicæ per vacationem, ex qua defunctus obtinuerat, debet autem reservatio fuisse manifesta, uti pluribus *Lott.* n. 69. *Rosa* à n. 43., qui addunt plures decisiones.

539. §. VI. Communis est sententia Canonistarum, Beneficia etiam juris patronatûs laici, quamvis sit ex fundatione vel dotatione, cadere sub titulum. *Ut lite pendente*, in 6. & sub Regulam. *De surrogandis*, *Luca*, *Leur.* p. 2. q. 677. n. 1. Putat quidem *Tond.* de hoc faciendam esse mentionem, alioqui Papam non censeri derogare, sed *Rosa* n. 159. dicit non esse opus derogatione, verum satis esse dicere, quod Beneficium sit aut fuerit litigiosum.

540. §. VII. Quamvis *Ameyd.* dicat surrogationem non solere dari superstiti, si non possederit, tamen oppositum probat usus, docentque *Lott.* l. 2. q. 20. n. 179. & *Rosa* à n. 165., sæpe enim conceditur surrogatio ad possessionem defuncti, uti dicetur n. 546.

541. §. VIII. Ad surrogationem prærequiritur lis legitimè introducta, secundum dicta à n. 528. Nec debet lis esse introducta per rescriptum sub- vel obreptitium, secundùm dicta n. 530. Nec debet esse lis calumniosa, nam Beneficium etiam tum non redditur litigiosum, *Luca* De Benef. d. 50. à n. 10. & d. 92. à n. 31. aliique plurimi apud *Rosa* c. 6. à n. 160. Debet tamen calumnia esse evidens, *Tond* p. 1. c. 4 §. 5. n. 3. Porrò calumniator in jure dicitur, non solùm ille, qui falsa crimina alteri impingit, sed etiam, qui litem omni juris colore destitutam intentat, qualis est, quæ contra clarum textum juris vel pacti procedit, quia in claris & disertis verbis citra calumniam nefas est cavillari, inquit *Paulus* L. *Ille aut ille* 25. ff. De legatis & fidei commissis, 3. & *Ulp.* in L. *Natura cavillationis*, 177. ff. De Verb. signif. ait: *Natura cavillationis hæc est, ut ab evidenter veris ad ea, quæ evidenter falsa sunt, disputatio perducatur*: contra clara enim verba non admittitur perplexa interpretatio, nec attenditur contraria observantia, uti firmavit Rota & adducti à *Lott.* q. 47. à n. 29. Notat tamen *Rosa* n. 102. & iterum à n. 170. ex decisionibus Rotæ & declaratione interpretum *Trid.*, calumniam in principio litis non præsumi, ideoque sufficere litem quomodocunque introductam cum aliqua probabilitate vel colore; neque obstabit, si postea detegatur calumnia, dummodo non fuerit manifesta initio litis.

§. IX. Quamvis Papa, etiam ubi lis fuit super solo possessorio, possit subrogare, *Seraph. Sarn. Lott.* q. 20. n. 52. & q. 22. à n. 48., tamen si id non exprimat, nomine litis, quam prærequirit vel supponit, non venit lis super solo possessorio vel alio accessorio. Si autem surrogatio detur post litem in solo possessorio, non juvat ad immissionem, nisi prius justificata sit tota gratia principalis, & discussum jus defuncti. Neque ex lite super possessorio data surrogatio impedit Ordinarium vel Patronum, quominus provideat, *Lott.* q. 20. n. 53., sed requiritur lis principaliter super petitorio, secundùm dicta n. 528., *Lott.* n. 41. *Rosa* c. 17. à n. 71. & iterum à n. 125. *Wamesf.* Cons. 251. n. 9. *Chok* ad hanc Reg. n. 53. Ratio est, quia possessio valde distinguitur à Beneficio, ità ut passim de illa disputetur etiam coram tribunalibus laicis, per hoc autem necdum attingitur Beneficium, ergo Beneficium non ideo redditur litigiosum: hinc *Vital.* in Clement. 1. n. 43. *Ut lite pendente*, ait, non esse dandam surrogationem proviso Apostolico, quando vel Patronus vel ordinarius Collator opponit se provisioni Apostolicæ, dicendo collationem non pertinere ad Papam: idem habet *Rosa* n. 80., qui tamen n. 110. hanc affert distinctionem, ex *Ameyd.*, si sit lis inter Patronos post factam præsentationem, tum Beneficium fieri litigiosum, quia tum censentur simul litigare præsentati prætendentes jus ad Beneficium, è contrà si sit lis inter Patronos ante præsentationem, per hoc, Beneficium non fieri litigiosum, nec ob talem litem dandam esse surrogationem. 542.

§. X. Intrusus excluditur à Regula surrogationis: per intrusum autem non intelligitur quivis, qui pendente lite cepit possessionem, sed qui cepit propriâ authoritate, vel sine titulo ejus, qui potest providere, *Lott. Ameyd. Rosa* n. 175., si enim titulus sit à potente providere, est coloratus, & facit evitari intrusionem hic punitam, *Rosa* n. 178. Similiter qui Beneficium viventis impetravit, à surrogatione excluditur per Regulam, quia factus est infamis & inhabilis; nec juvat, si prætendat errorem, nisi fuisset communis credulitas orta ex fama publica, *Rota*, *Rosa* n. 183., *Chok.* tamen putat excusare quamlibet justam causam & probabilem existimatæ vacationis. 543.

§. XI. Si pendente lite moriatur ille, qui per triennium pacificè possederat, collitigans surrogari non potest, uti habet Regula: potest tamen surrogari tertius in jus defuncti, *Rota*, *Lott. Rosa* n. 179. Si autem defunctus non fuerit in possessione, & surrogatio data sit sub conditione vel ex suppositione, quòd in possessione fuerit, surrogatio nulla est, *Garc.* p. 6. c. 4. à n. 35., sufficit tamen, quod aliquo modo possederit, bene vel malè, *Lott. Rosa* n. 63.: sed si ante mortem fuit spoliatus possessione, eique non debebatur manutentio, subrogato non est debita immissio in possessionem, *Lott. Ameyd. Rosa* nu. 67. præsumitur autem mortuus in possessione, si hanc habuit, & non probatur amisisse, uti cum communi *Rosa* n. 70. 544.

§. XII. Nullum tempus est præfinitum collitiganti ad obtinendam surrogationem, ad effectum, ut deinceps sibi denegetur, sed tantùm ad effectum, ut si concedatur tertio, hæc reddatur nulla, si collitigans surrogationem petat infra mensem ab impetratiòne vel concessione facta tertio, *Rota*, *Lott. Rosa* à n. 190. contra *Mandos.* & *Ameyd.*, qui putant petendam esse infra mensem. 545.

§. XIII. In surrogatione communiter dantur literæ, non tantùm ad jus defuncti, si quod habuit, sed etiam ad possessionem, *Lott. Rosa* n. 12. *Leur.* p. 2. 546.

 q. 813.

q. 813: debet tamen de hoc fieri mentio, nec sufficit dici, quòd surrogetur in jus & ad jus, *Chok.* ad dictam Reg. litt. M.; & hoc non obstante, quòd surrogatio à Papa detur etiam ad possessionem, tamen si Titius sit ità provisus à Papa, & Cajus eâdem die ab Ordinario, ac hic prior ceperit possessionem, manutenetur, secundùm dicta n. 471., is enim est stylus curiæ, uti testantur *Rosa* n. 58. & 66. *Gonz.* apud *Leur.* q. 826. Vide etiam dicenda n. 578. Si autem antecessor Titii fuisset possessione exturbatus, surrogatus non continuaret possessionem, posset tamen etiam pendente lite incipere, si nec Cajus nec alius contradictor eam occupet, *Lott. Leur.* q. 814.

547. §. XIV. Si surrogatio detur etiam ad possessionem, tum maximè dicitur gratiosa, cujus ea est vis, ut probatis his tribus, *Clericatu surrogandi, lite, possessione defuncti*, sine justificatione principalis gratiæ, dummodo fuerit ad eam aliquis color boni juris, statim habeat locum, & debeatur immissio in possessionem, *Lott. Leur.* q. 815. & hoc Rota millies decidit, inquit *Rosa* n. 14. & 140.: prærequiritur tamen adhuc expeditio literarum, *Rosa* à n. 15., quibus productis differri non potest immissio, nisi fortè duo haberent surrogationem pro eodem Beneficio, aut alius haberet Beneficii possessionem, de quibus casibus agit *Rosa* à n. 54. Quòd si nullus alius possessionem habeat, potest gratiosè surrogatus, etiamsi antea fuisset intrusus, nunc purgare vitium, saltem si hoc narrarit, & propriâ auctoritate possessionem ingredi, etiam pendente lite, *Lott.* & alii cum *Rosa* à n. 140. E contrà surrogatio tum est rigorosa, si executori demandetur, ut surroget: & hæc indiget non tantùm verificatione narratorum in litteris, sed etiam discussione juris defuncti, *Lott.* l. 3. q. 13. à n. 32. *Rosa* n. 13. & iterum à n. 20.

548. §. XV. Si moriatur unus collitigantium, docet *Luca* d. 92. n. 35. non posse ab ordinario Collatore vel præsentatore surrogari superstitem, sed contradicunt *Covarr. Roch. Lancell. Paris. Garc.* p. 5. c. 9. à n. 220., cùm hic cesset ratio prohibitionis, nam ità surrogando non datur novus adversarius: Et quando Ordinarius prohibetur surrogare alium, intelligitur alium à collitigantibus.

549. §. XVI. In Gallia non habet locum Regula de subrogandis, nec Cap. 1. & 2., *Ut lite pendente*, in 6., quia animadversum est dari occasionem primis litibus frivolis, ut sic eluderentur Ordinarii collatores, *Rebuff.* in addit. ad Reg. Cancell. de surrog., *Gastel.* de usu & praxi Curiæ Rom. pag. 206. testantes Beneficia litigiosa recidere ad manus Ordinariorum: idem passim fit in Belgio, essetque forsan utile idem fieri in Germania, præsertim cùm Concordata nihil habeant de hac reservatione ob litem, nec de surrogatione.

550. Q. 71. *Quid notandum sit circa gratiam, si neutri, si nulli.* R. Seqq.

§. I. Gratia, *Si neutri*, conceditur illi tantùm collitiganti, qui Apostolicè provisus est, & sic quasi firmatur prima gratia ipsi facta: dicitur, *Si neutri*, quia datur tantùm sub conditione, si neutri eorum sit jus quæsitum, unde non tollit jus quæsitum ex præsentatione vel provisione Ordinarii &c., potestque etiam alicui tertio concedi, sed si concedatur collitiganti, non est opus justificare narrata in prima gratia, sed tantùm in hac secunda. Vide *Rosa* de Exe. Litt. apost. p. 1. c. 18.

551. §. II. Gratia, *Si nulli*, est similis, & conceditur, si nulli ex pluribus quàm duobus collitigantibus sit jus quæsitum. Vide *Rosa* n. 33. & *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 31. §. 1. n. 2.

Q. 72. *Quænam pactiones vel compositiones sint licitæ ad terminandas controversias circa Beneficia.* R. Constabit ex Seqq.

§. I. Omnis cessio Beneficii vel juris etiam dubii circa Beneficium, si fiat propriâ authoritate propter aliquid temporale, est simoniaca, uti tenent omnes cum *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 19. n. 1. Nec potest absque simonia ferri sententia, ut unus solvat aliquid temporale pro jure spirituali saltem dubio, quod alteri competit: sic enim temporale esset pretium spiritualis: si tamen quis habens jus in Beneficio, per sententiam cogatur dare aliquid temporale, censebitur dare ad redimendam vexam, *Suar. Pirrh.* l. 3. t. 19. n. 49. 552.

§. II. Si resignes liti beneficiali, paciscendo de recuperandis tuis expensis, est simonia. Cap. *Cum pridem*, De pactis, *Paris. Corr. Pirrh.* Vide dicenda à n. 1059. Idem est, si resignes huic liti pro obtentione alterius Beneficii, quia est pactio in beneficialibus, quæ secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 57. & 70. prohibetur velut simoniaca, *Az. Suar. Lambert. Castrop.*, Item si ex duobus electis alter alterum corrumpat, ut juri suo resignet, *Majol. Lott. Leur.* p. 3. q. 751. 553.

§. III. Si duo litigent circa plura Beneficia, illicita est pactio, ut hic unum, alter alterum Beneficium habeat, quia, uti dictum est, in materia beneficiaria pactiones sine authoritate Superioris sunt prohibitæ; & speciatim hic, ubi cùm jus utriusque partis sit dubium, non potest per voluntatem transigentium transferri hoc jus in illum, & istud in alterum, sed hoc fieri debet authoritate Superioris, *Suar.* De simon. c. 51. n. 14. Si tamen Cajus litiget pro habendo Beneficio Titii, & Titius pro habendo Beneficio Caji, possunt authoritate propriâ pacisci, ut alter cedat à lite, si alter vicissim cedat, quia ibi non fit compositio super Beneficiis, sed super lite tantùm, *Suar.* n. 15. Si lis sit super aliis juribus spiritualibus, v. g. super jurisdictione in locum aliquem, super jure præsentandi ad Beneficium &c., possunt fieri transactiones, uti dictum est l. 3. p. 1. n. 114. 554.

§. IV. Si duo litigent, habentes jura tantùm ad Beneficia, *Rayn.* l. 2. s. 1. c. 2. n. 38. putat, si accedat Episcopi authoritas, fieri posse compositionem, permutando jus unum cum altero; & idem videtur insinuare *Suar.* n. 16. & 20., sed *Castrop.* n. 2. requirit ad hoc authoritatem Papæ, quia permutatio jurium ad Beneficia fieri non potest apud Ordinarium, uti dicetur n. 1085. 555.

§. V. Potest fieri compositio inter litigantes, per sententiam Judicis ordinarii vel delegati, vel arbitrorum Ecclesiasticorum aut compromissorum à Superiore deputatorum pro tentanda concordia, qui accedente partium consensu & compromisso adjudicent Beneficium illi, pro quo videtur esse jus probabilius, eique imponant pendendam alteri certam pecuniam vel aliud temporale, non in compensationem juris, sed ob bonum temporale pacis, & ut à lite etiam in temporalibus noxia recedatur, Cap. *Non sine 2.*, De arbitris, *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 15. n. 50. Potestque etiam esse pensio annua in certa quantitate, imposita, non Beneficio sed beneficiato, & ad vitam hujus tantùm Beneficiati, uti habetur Cap. *Nisi essent*, De Præb. Imò putant *Abb. Cardin. Cacialup. Gamb. Mandos. Redoan. Duenn. Cuch. Suar.* n. 18. *Castrop.* n. 5. *Rayn.* c. 10. n. 11., *Gratian.* apud *Dian.* p. 9. t. 9. R. 49. etiam ab Episcopo posse imponi ad vitam pensionarii, vel Beneficio, vel per consensum hujus beneficiati, etiam successoribus, quia Cap. *De cætero*, De transact., dicitur, quòd pensio sine auctoritate Episcopi imposita durare non debeat, nisi ad vitam illius, qui solvit; ex quo inferunt posse per auctoritatem Episcopi imponi etiam ad vitam illius, cui solvitur, sed communiùs contradicunt alii cum *Fagn.* ad Cap. *Nisi*, De Præb. & *Luca* De pension. d. 40. n. 5. 556.

§. VI.

557. §. VI. Si compositio fieret privatâ auctoritate partium, esset simoniaca, neque à Superiore approbari posset, Cap. *Nisi essent*, De præb. *Garc. Chok. Leur.* q. 445. n. 1. Et ratio est, quia tum præsumitur dari temporale pro spirituali ob utilitatem personarum contrahentium; è contrà Judex censetur intendere bonum pacis & concordiæ, *Suar.* n. 19. *Castrop.* n. 6. *Pirrh.* n. 39. *Nec obstat*, quòd volentes permutare possint pacisci de modo, sub conditione, si Superior approbet, uti dicetur *n.* 1106., *nam* hic obstat specialis prohibitio.

558. §. VII. Simonia est litem beneficialem privatâ auctoritate terminare interventu sortium, quia est pactio in materia Beneficiaria, *Suar.* De superst. c. 12. n. 3. *Rayn.* c. 2. n. 24., possetque fieri, ut is, cui sors faveret, reipsa careret titulo, quem alter litigans ei dare non potest. Quòd si interveniat auctoritas Superioris, potentis dare titulum, non videtur illicitum adhibere sortes, nam licèt in quibusdam electionibus Ecclesiasticis interdicatur earum usus, nulla tamen hic est electio; nec Beneficium recipitur ex vi sortis, sed ex vi juris prætensi, sortibus tantùm removentibus obicem, *Gl. Abb. Suar.* n. 14. *Rayn.* suprà. Quid fieri possit, si partes nec velint compositionem nec sortes, & sit rationum æqualitas, dicetur n. 1495.

559. *Q. 73. Quænam circa provisionem Beneficiorum sit potestas Cardinalium, Legati Apostolici, Episcopi, Vicarii Generalis, Capituli ejusque Vicarii; item Monasteriorum.* ℞. Videri potest *Leur.* p. 2, De Cardinalibus, q. 639. & seqq. De Legato Apostolico, q. 647. & seqq. De Episcopo, q. 664. & seqq. De Vicario Episcopi, q. 681. & seqq. De Capitulo, Sede tam vacante quàm plenâ, & de ejus Vicario, q. 696. & seqq. De Monasteriis, Abbatibus, Abbatissis &c., q. 718. & seqq. Diximus etiam aliqua circa Episcopum, n. 369. & 489. Circa Vicarium generalem, n. 250. Circa Capitulum Sede vacante dicemus n. 601.

560. *Q. 74. Quid notandum sit circa devolutionem Beneficii* ℞. Seqq.

§. I. Devolutio, est juris ad providendum translatio in alium, ob negligentiam vel culpam illius, ad quem spectabat providere. Fit ob bonum Ecclesiæ, ne Beneficia diu vacent, Cap. 2. *De conceß. præb.*, Cap. *Licèt*, De supp. neglig. prælat.

561. §. II. Datur devolutio, 1. Si intra tempus à jure præscriptum neglecta sit provisio: debet tamen probari scivisse eum, ad quem spectabat providere, potuisse & noluisse providere, *Lott.* l. 2. q. 24. à n. 6. *Leur.* p. 2. q. 740. & q. 745. n. 2. Neque hic expectatur purgatio moræ, sed sic evoluto tempore jam perditum est jus, *Abb. Az. Castrop.* t. 13. d. 2. p. 34. n. 4. *Barb.* De Pot. Ep. alleg. 73. n. 169. *Lott.* à nu. 53, *Leur.* q. 738. & 744. 2. Ob provisum scienter indignum aut inhabilem, *Garc.* p. 10. c. 3. n. 3. *Castrop.* n. 5. 3. Ob dilatam nimiùm institutionem, post appellationem legitimam &c. *Leur.* q. 177. Item ob negligentias alias in conferendo Beneficio resignato &c. uti suis locis dicetur.

562. §. III. Impedimentum, sive facti sive juris, etiamsi ex propria culpa sit causatum, dummodo non ideo sit inductum, & non facilè potuerit removeri, excusat hic à negligentia, Cap. *Quia diversitatem*, De Conceß. Præb. *Gutt. Lott.* à n. 18. fuisse autem legitimum impedimentum, probari debet à volente retinere jus, quia non præsumitur, *Lott.* n. 22. *Leur.* q. 741.

563. §. IV. Devolutio nihil immutat in Beneficio, sed debet hoc conferri secundùm easdem qualitates & conditiones, quas secum affert fundatio, *Az. Gonz. Gutt. Barb. Castrop.* n. 3. *Lott.* n. 63. *Leur.* q. 743., hinc conferens ex devolutione videtur tantùm præcipere posse, ut à se provisus mittatur in possessionem ab iis, ad quos de cætero spectat. Vide *Leur.* q. 748.

§. V. Devolutio non fit ad parem vel inferiorem, sed ad Superiorem, ut inferioris negligentiam quasi corrigat; hinc à Capitulo fit devolutio ad Episcopum, non contra, *Castrop.* n. 2. quamvis *Az. Rebuff. Garc.* n. 33. *Pirrh.* l. 3. tit. 8. n. 34. putent etiam fieri ad Capitulum ab Episcopo, in Beneficiis, quæ jure proprio confert, ob magnam communicationem, quam ad supplendum invicem habent caput & membra; quod admittunt *Laym.* & *Lott.* à n. 40., quando Episcopus scienter indigno contulit, confirmavit, instituit, dicunt enim ex dispositione juris, Cap. 2. *De conceß. Præb.*, Capitulum tunc fieri authoritate Superiorem Episcopo; Si tamen Episcopus & Capitulum habentes simulaneam provisionem hanc diviserint in turnos, & Capitulum vel Canonicus pro Capitulo provisurus in suo turno negligat, non devolvitur ad Episcopum, nam respectu hujus Beneficii sunt pares, sed ad utriusque Superiorem. cap. 2. *De conceß. præb.* *Castrop.* n. 2. *Garc.* n. 35. *Pirrh.* n. 39. *Leur.* q. 745. n. 1. Quòd si simultaneè providere debebant, & unus negligat, totum jus devolvitur ad consortem; si autem uterque neglexit tempus, devolvitur ad Superiorem, *Luca*, *Leur.* q. 751. An Capitulum Sede vacante possit providere de devolutis, dicetur n. 601. 564.

§. VI. Devolutio fit gradatim ab ordinariis Collatoribus ad Episcopum, qui tunc Beneficia non exempta confert jure proprio, exempta autem, v. g. spectantia ad Regulares exemptos, ex delegatione Papæ, *Luca* De Benef. d. 27. n. 10. *Leur.* q. 747. & q. 754. n. 4. Similiter jus devolvitur ab Episcopo ad Metropolitanum, etiamsi Episcopus esset Cardinalis, *Gonz. Garc. Leur.* q. 749. à Metropolitano ad Primatem vel Patriarcham, si huic subjiciatur: Quoad electionem Episcopi vel Archi-Episcopi, devolutio fit ad illum, ad quem spectat confirmare, qui est solus Papa, *Abb. Pirrh. Leur.* q. 745. n. 3. & q. 754. num. 7. Quòd si is, ad quem facta est devolutio, scienter conferat illi, qui ipso jure inhabilis est, devolvitur ad illius Superiorem; si conferat illi, qui tantum postea per sententiam est redditus inhabilis, provisio revertitur ad primum Collatorem, quia jam iterum vacat Beneficium post provisionem validam: si ignoranter conferat inhabili, non fit devolutio, sed debet se corrigere substituendo habilem, *Castrop.* num. 7. *Leur.* q. 746. Si verò Episcopus ob censuram providere non possit de Beneficiis sibi soli subjectis, providet Papa, Cap. *Quia diversitatem*; De conceß. præb. *Pirrh.* n. 36. Vide *Leur.* q. 752. Si Vicarius Episcopi contulit indigno, devolutio fit ad Episcopum: si tamen hic collationem ratam habuerit, fit ad Metropolitanum, *Rebuff. Laym. Leur.* q. 753. à Legato de latere fit devolutio ad Papam, à Papa non fit devolutio, quia illi nunquam imputatur negligentia, *Lott.* n. 66. *Leur.* q. 744. Quomodo autem se gerere debeat, qui à Papa petit Beneficium devolutum, vide *Leur.* q. 758. 565.

§. VII. Si negligatur præsentatio intra tempus à jure statutum, devolutio videtur esse, non ad Archidiaconum aut alium, qui instituere solet, sed ad Episcopum, tum quia Authores passim dicunt, si inferior negligat, devolvi ad Episcopum, tum maximè quia omnes Episcopo inferiores non habent de se, ut conferant beneficia; imò instituunt nomine Episcopi, qui iis non commisit nisi hoc, non autem ut de devolutis provideant: & reipsa talis provisio est collatio, uti rectè *Leur.* q. 177. n. 1., collatio autem de jure spectat ad Episcopum. Oppositum videntur tenere *Gl.* & *Lott.* Vide *Leur.* q. 754. 566.

§. VIII. Devolutio non habet locum in Beneficiis affectis vel reservatis Papæ: Et quando quis habe- 567.

bet indultum illa conferendi, si negligat intra tempus statutum, redeunt ad Papam, *Corr. Garc.* à n. 18. Quæ vacant in mensibus provisoris ordinarii vi alternativæ, devolvuntur immediatè ad Papam; *Lott.* n. 36. contra *Gonz.* Manualia devolvuntur cum amovibilitate provisi, & datur in eis purgatio moræ, *Garc.* à n. 46. Beneficia conventualia exemptorum, v. g. Abbatia, Prioratus devolvuntur immediatè ad Papam, *Lott.* à n. 47. Electiva devolvuntur ad eum, qui habet jus confirmandi, uti volunt *Gl. Lott.* n. 4. Vide *Leur.* q. 754.

568. §. IX. Quilibet Superior, ad quem gradatim fit devolutio, habet semestre ad conferendum, à die notæ devolutionis, *Az.* Corr. l. 5. c. 1. n. 61. *Pirrh.* n. 35., quamvis devolutio esset facta à laico, qui tantum habebat quadrimestre, *Garc.* n. 9. *Leur.* q. 755. Si tamen Superior dissimulet, valebit provisio, uti & electio facta post tempus elapsum, prior enim provisor censebitur id facere nomine Superioris, *Az. Rebel. Pirrh. Leur.* q. 756. Hinc infert *Laym.* ad Cap. *Literas*, De supp. negl. n. 1. probabile esse, quòd sic provisus, quamdiu nemo se opponit, possit tutâ conscientiâ retinere Beneficium, eò quòd talis provisio fit de jure naturæ valida, quamdiu Judex aliud non declarat, *Pirrh.* l. 1. t. 10. n. 3. not. 3. Vide dicta n. 310. & dicenda à n. 836.

569. *Q. 75. Quid notandum sit circa obtentionem Beneficii per preces primarias.* ℞. Seqq.

§. I. Per illas intelligitur indultum, quod Papa dat Imperatori, ut possit in singulis Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus & Collegiatis per totum Imperium, prout nunc est, nominare aliquem ad unam primò vacaturam dignitatem, personatum, Beneficium vel officium, etiamsi per præsentationem vel electionem aliàs conferatur: Idque in quocunque mense, quamvìs *Chok.* in sch. ad prec. prim. pag. 56. pro Leodiensibus dicat excipi menses Ordinariorum.

570. §. II. Imperator posset has preces cedere alteri, *Chok. Leur.* p. 2. q. 617. Dicuntur autem *preces*, quia Imperator non confert, sed tantum petit conferri personæ à se nominatæ: *primariæ*, vel quia sunt primæ, vel quia præferuntur cuivis alteri nominationi, vel quia tantùm valent pro prima & unica vice. Et ut habeant locum, 1. fieri non debent ad dignitatem majorem post pontificalem in Metropolitanis & Cathedralibus, nec ad principalem in Collegiatis, & apud Leodienses, etiam non ad dignitates aut Beneficia electiva. 2. Ipsi collatores debent habere saltem quatuor Beneficia in Imperio, quæ conferant, aut ad quæ præsentent. 3. Pro una persona fieri debent ad unum tantùm Beneficium; non obstat tamen aliquem habentem Beneficium præsentari per preces, & simul retinere plura compatibilia. Vide *Leur.* q. 602 & seqq. Item q. 620.

571. §. III. Cadunt sub preces Beneficia reservata Papæ extra Extrav. *Ad Regimen*, *Pirh.* De præb. n. 382. *Wagner.* ad Cap. *Is qui*, De præb., pag. 494. *Chok.* pag. 29. Item devoluta ad Ordinarios & resignata in manus Ordinarii. E contrà à precibus libera sunt Beneficia jurispatr. laici aut mixti, si competat ex fundatione vel dotatione: item regularia requirentia professionem religiosam: litigiosa, nisi lis esset solùm super possessione; devoluta ad Papam; resignata in favorem; permutata; erecta post concessas preces; manualia; incorporata mensæ Episcopi, Capituli vel Abbatis; exempta; commendata: item Officia cadentia in laicos. Vide *Leur.* q. 607. 608. Item liberæ sunt præbendæ Canonessarum, quia non sunt Beneficia, nec Papa ipse habet de eis disponere, secundùm dicta à n. 229.

572. §. IV. Potest per preces nominari carens qualitate aliàs requisitâ per statutum, vel etiam per jus commune, dummodo dispenset Papa. Vide *Leur.* q. 610. Nominatus autem per preces institui debet ab Ordinario, uti probabiliùs tenent *Engel* & *Leur.* q. 613. contra *Wagner.*, qui dicit institui debere per executores precum, ab Imperatore cum auctoritate Papæ constitutos, de quibus vide *Leur.* q. 614.

§. V. Si Imperator moriatur post datam & à precista admissam gratiam nominationis, quamvis nil amplius factum sit, manet gratia & est exequenda, quia dato, quòd se habet instar mandati, tamen res non est integra, cùm Imperator jam dederit gratiam, sitque acceptata, & gratia Principis debeat esse perpetua, *Pars. Oldr. Mohed. Leur.* q. 615. 573.

§. VI. Precista debet intra mensem à die notæ vacationis Beneficii acceptare gratiam, dicendo se velle hoc Beneficium vi precum, tumque collatori ordinario hanc suam acceptationem manifestare, *Leur.* q. 621. Quo facto, debet executor gratiam exequi infra mensem, *Leur.* q. 616. Nec impediri potest executio vel possessio, quia indultum precum derogat omnibus aliis, *Leur.* q. 622. & seqq. Si autem precista moriatur re non sortitâ effectum, potest Imperator alium substituere, *Leur.* q. 618. Quid autem fieri debeat, si plures ad idem Beneficium nominentur, explicat *Leur.* q. 619. Quòd si precista noluit acceptare primum Beneficium vacans, potest expectare secundum vel tertium, *Chok. Pirrh. Wagn. Leur.* q. 621. n. 5. 574.

§. VII. Præscribi non potest contra indultum precum, quia contra privilegium consistens in voluntate utendi non præscribitur: Nec Papa illi unquam derogat. Precista amittit gratiam precum, si fiat inhabilis &c. item si renunciet, etiam tacitè, v. g. ducendo uxorem, sequendo militiam, &c. *Chok.* Vide *Leur.* q. 625. & seqq. Item *Dissertationem de primariis precibus* editam Friburgi 1707. 575.

Q. 76. Quid dicendum sit, si idem Beneficium eadem vel diversâ die pluribus conferatur vel cedatur. ℞. 576.

§. I. De hac concurrentia in dato litterarum agitur Cap. *Duobus*, 14. De Rescriptis in 6., sed clarius in Regulis Cancellariæ: Reg. 17. *Item voluit, quòd de concurrentibus in data ejusdem diei super vacantibus seu certo modo vacaturis Beneficiis, illi, quibus gratiæ motu proprio conceduntur, cæteris simili modo gratias non habentibus; aliàs graduati non graduatis, aut inter graduatos magis graduati, ac inter æquales graduatos prius graduati; nec non colorato titulo possessores non possessoribus; ac inter personas aliàs in Curia præsentes absentibus ab ea; ac inter præsentes, non Beneficiati beneficiatis; & similiter inter absentes cæteris paribus oriundus non oriundo, Diœcesanus non Diœcesano; in reliquis verò singuli, quis prius Apostolicas desuper litteras earum executoribus præsentarint, aliis in ipsorum, de quibus agi contigerit, Beneficiorum assecutione præferantur.* Reg. 34. *Si ipsum resignantem seu cedentem pluries super uno & eodem Beneficio in favorem diversarum personarum successivè consentire contigerit, voluit Sanctitas sua, quòd primus consensus tenere debeat, ac litteræ eorum prætextu etiam sub priore data expeditæ pro tempore nullius sint roboris vel momenti.*

§. II. Si quis obtinuit gratiam sub conditione, & hac necdum purificatâ alius die eâdem vel etiam posteriore obtineat purè seu absque conditione, hic prævalet, quia conditio suspendebat provisionem, alter autem interim acquisivit jus in re. Cap. *Si pro te*, De Rescr. in 6. *Laym. Lott. Leur.* p. 2. q. 771. 577.

§. III. Si Papa volens concurrere seu prævenire, contulerit eâdem die Beneficium Titio, & Ordinarius Cajo, qui etiam prior possideat, Cajus præfertur secundùm dicta n. 471. & 546. Si neuter possideat, nec sciatur, quis prævenerit, præfertur Titius, quia est præsumptio pro falso antidato Ordinarii, 578.

narii, arg. Cap. *Si à sede*, De Præb. in 6., *Barb. Gonz. Castrop. Luca, Pirrh. Leur.* q. 518. Si Cajus moriatur, & Ordinarius substituat Sempronium, quamvis hic ante Titium capiat possessionem, adhuc præferendus erit Titius, quia sic decisum est à *Rota* apud *Gonz.* & *Leur.* q. 825. n. 4. Quid autem requiratur ad faciendam fidem de anteriore provisione Ordinarii, vide *Leur.* q. 519. Si tam Titius quam Cajus ceperit possessionem, & provisio solius Caji exprimat horam, præfertur Cajus; si Titius possideat, quamvis provisio hujus non expresserit horam, videtur præferendus, licèt Caji provisio horam expresserit, quia præsumptio ex possessione videtur superare præsumptionem ex hora, *Tiraq. Mascard. Rebuff. Gonz. Leur.* q. 825. n. 2. contra *Menoch. Mandos.* Quod *Gonz.* & alii cum *Leur.* n. 3. extendunt, etiamsi possessio non sit capta eâdem die factæ provisionis: Idem dicunt alii cum *Gonz.* & *Leur.* n 4., licèt Titius, qui citiùs possessionem acceperat, hanc dimiserit, & Cajus, qui serius acceperat, eam semper retinuerit, quia per possessionem priorem Titii præcludebatur jus Cajo, quod jus nunquam convaluit. Vide dicta n. 546. Quid autem dicendum sit in dubio, an fuerit mensis Papalis, an ordinarius, dictum est n. 488.

579. Q. 77. *An Beneficia concedi debeant dignioribus.* R. Constabit ex seqq.

§. I. *Innocentius* XI. damnavit hanc 47. prop, *Cum dixit Concilium Trid., eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primò videtur per hos digniores non aliud significare velle nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo, vel secundò locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur, quando fit concursus.* Ex qua damnatione patet, per digniores, quos *Trid.* præcepit præferri, intelligi simpliciter digniores, comparativè ad alios dignos; & non tantum, quando fit concursus, sed etiam extra.

580. §. II. Qui promovet indignum ad quodcunque Beneficium Ecclesiasticum, peccat mortaliter, tum quia *Conc. Lateran.* & *Trid.* severè præcipiunt, ut Beneficia conferantur dignis, alioqui promovens indignum incurrat pœnas Constit. *Grave nimis*, tum etiam quia talis promotio cedit in grave damnum Ecclesiæ, cui etiam debetur restitutio, uti habet communis cum *Garc.* p. 7. c. 16. n. 47. *Fill.* t. 41. n. 183. *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 11. §. 4. n. 1. Ac tenetur damna illa compensare ante omnes indignus, qui procuravit sibi Beneficium; post hunc, qui providit; denique cooperatores. Speciatim autem de pœna præsentantis indignum diximus n. 317. De pœna eligentis, n. 404. Vide *Leur.* p. 2. q. 764. Quomodo verò peccet, qui indignum promovet in Doctorem vel Licentiatum, videri potest *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 57.

581. §. III. Putat cum aliis *Lugo* de just. d. 35. n. 5., si nullus occurrat dignus, licitum esse promovere indignum ad excludendum indignissimum, qui graviora mala afferet Ecclesiæ: sed alii apud *Dian* p. 11. t. 4. R. 38. contradicunt, quia non est licitum facere intrinsecè malum, quamvis sit minus, ut evitetur majus, promovere autem indignum videtur esse intrinsecè malum, unde potiùs permittenda esset vacatio. An provisio indigni sit ipso jure irrita, videri potest *Lugo* n. 9.

582. §. IV. Certum est, quòd is, qui ad Cardinalatum vel Episcopatum promovet minùs dignum prætermisso digniore, peccet mortaliter, nam de tali loquuntur *Trid.* Sess. 24. c. 1. De Reform & prop. damnata n. 579. relata: Docetque sententia communis ad hoc graviter obligari etiam Papam & Reges, quidquid contradicat *Regin.*, cujus sententiam *Diana* p. 2. t. 15. R. 40. reputat probabilem, sed sine fundamento. Idem videtur esse de promotione eorum, qui habent potestatem quasi Episcopalem, uti Abbates, & ità expressè habet auth. *De Monachis*, Cap. 9. §. *Ordinatione*, dicens eligendum eum, qui apparuerit optimus. Idem est quoad Priores, Guardianos, Rectores, uti docent *Vasq. Rebell. Valent. Az. P. Nav. Mendo* d. 13. à n. 279. *Carden.* in 2. crisi d. 28. n. 5. contra *Caj. Valer.* & *Th. Hurt.* apud *Mendo* n. 704. Et rationes patebunt ex dicendis.

§. V. Qui ad Beneficium curatum promovet minùs dignum prætermisso digniore, etiam peccat mortaliter, S. *Th. Gutt. Barb. Rebell. Less. Garc. Castrop. Luca, Leur.* p. 1. q. 211. contra *Gl Hug. Sor. Alens.* & alios apud *Dianam* suprà, quorum sententiam *Fill.* n. 181. & *Burgh.* cent. 1. cas. 18. putant esse probabilem, quamvis talem esse non agnoscat *Diana* ibid. & p. 11. t. 4. R. 34. Ratio est 1. quia *Trid.* c. 18. id præcipit, & cum sit materia gravis maximique momenti, utique sub mortali, jubet enim pro parochis institui examen, *ex hisque*, inquit, *Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit, atque illi & non alteri collatio Ecclesiæ ab eo fiat, ad quem spectabit eam conferre,.... is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, Episcopo præsentare teneatur, ut ab eo instituatur: cum verò institutio ab alio quàm ab Episcopo erit facienda, tunc Episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem Patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat.* Similiter propositio damnata videtur intelligenda de Beneficiis curatis; nam loquitur de Beneficiis, quæ conferuntur, *quando fit concursus*, rarò autem fit concursus pro Episcopatibus, & semper fieri deberet pro parochiis. 2. Est gravis obligatio promovendi digniores ad Episcopatum, quia ità postulat bonum animarum & Ecclesiæ utilitas, ergo etiam ad Beneficium curatum, quia ità etiam postulat bonum animarum & utilitas Ecclesiæ, quæ dignior magìs promoturus est. 3. Si aliter fiat, est acceptio personarum in re gravi, uti rectè S. *Th.* 2. 2. q. 63. a. 2. ad 3., quando enim persona digna præfertur digniori, pro motivo præferendi acceptatur aliquid velut causa, quod causa non est, & circumstantia nihil conferens ad causam, substituitur pro circumstantia conferente ad causam; Et pro hoc hæc verba S. *Hieronymi* adducit S. *Th.* q. 185. a. 3. in O. *Quidam non quærunt eos in Ecclesia columnas erigere, quos plùs cognoscunt Ecclesiæ prodesse, sed quos plus ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti vel deducti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, &, (ut deteriora taceam) qui ut Clerici fierent, muneribus impetrarunt: hoc autem pertinet ad acceptionem personarum, quæ in talibus est grave peccatum.* Plures rationes dabuntur n. 588. 583.

§. VI. Etiam tenentur digniorem præferre, qui per liberam præsentationem vel collationem provident de Beneficiis curatis, quamvìs fortè sint laici, *Sanch.* d. 5. *Less.* l. 2. c. 34. n. 64. *Lugo* n. 40. *Mendo* n. 261. *Carden.* n. 39. contra *Ricc. Nav. Lambert. Henriq. Garc. Barb. Castrop.* p. 7. n. 6. *Burgh.* suprà, & alios apud *Mendo* n. 270. Probatur, quia de his valent rationes datæ & dandæ. 584.

§. VII. Si plures ad Beneficium curatum præsententur inæqualiter digni, dicunt multi Instituentem posse eligere, quem volet, dummodo dignum, sed *Barb.* & alii cum *Castrop.* p. 9. n. 3. probabiliùs dicunt præferendum digniorem, ob rationes datas & dandas: Imò *Diana* p. 9. t. 8. R. 16. dicit tum re ipsâ esse velut concursum, quia præsentans videtur appellare ad judicium instituentis, ut magis idoneum præferat. 585.

§. VIII. Si quis resignet vel permutet Beneficium curatum, communis sententia cum *Az.* & *Barb.* 586.

De

De off. Parochi c. 2. n. 101. dicit satis esse, si transferat in aliquem dignum, quia dimittit hoc, quod suum est, & propter quod, si retineret, non teneretur plùs facere, quàm mediocriter idoneus, ergo substituendo talem satisfacit: accedit, quòd resignans vel permutans non sit distributor Beneficii, ideoque non videatur teneri quærere aut designare digniorem. Addunt *Caj. Salon. Regin. Less. Lugo* n. 51. *Castrop.* p. 11. §. 2. n. 11. *Diana* p. 2. t. 15. R. 41. talem minùs dignum posse à Superiore institui: è contrà *Nav. Sot. Vasq. Passer. Paris.* & alii cum *Carden.* n. 45. dicunt etiam talem resignantem vel permutantem teneri eligere digniorem, si occurrat, & fatetur *Less.*, si multò dignior se offerat vel sit in promptu, charitatem boni communis obligare, ut præferatur; Et in hanc partem etiam multùm inclinat *Lugo*, tenetque eandem *Leur.* p. 3. q. 838. (quamvis oppositum insinuâsset q. 352. & p. 1. q. 211. n. 3.) si ille, qui per resignationem aut permutationem Beneficium accipit, sit notabiliter minùs dignus, præferendum esse digniorem, rationes enim sunt eædem, utì consideranti patebit.

587. §. IX. Provisio curati digni præ digniore est valida, saltem si fiat extra concursum, *Barb.* à n. 97. *Castrop.* §. 3. n. 1. *Leur.* p. 2. q. 474. Et si facta sit, nequidem est irritanda, quia per hoc aperiretur janua ad multas lites, scandala, inimicitias, detractiones, *Luca*, De Benef. d. 67. n. 10. Quid autem dicendum sit, si præcesserit concursus, dicetur n. 628.

588. §. X. Probabilius videtur etiam eum peccare mortaliter, qui pro Beneficio simplici præfert dignum digniori, ità *S. Th. Caj. Vasq. Castrop.* §. 2. n. 8. aliique multi apud *Carden.* n. 9.. Consentiunt *Nav. Az. Sa, Fill.* n. 179., si fiat passim, non autem si semel aut bis. Consentiunt *Rebell. Mald. Less. Regin.*, si fiat in Beneficiis majoris momenti, utì in primario Canonicatu: Contradicunt tamen *Sanch.* & alii cum *Barb.* n. 103. dicentes in Beneficio quocunque simplici non peccari mortaliter, quia cùm nec *Trid.* nec Canones prærequirant concursum vel speciale examen, innuunt satis esse, si provideatur dignus; fatentur tamen plerique per hoc peccari venialiter. Aliqui cum *Garc.* & *Diana* p. 2. t. 15. R. 38. excusant ab omni peccato, quorum sententiam *Luca* n. 3. & d. 69. n. 9. dicit consuetudine esse receptam; *Carden.* fatetur probabilem, si Beneficia nequidem mediatè habeant annexam curam: sed ratio nostra est, 1. Quia sic videtur declarare *Inn. III.* C. un. *Ut Eccles. Benef. sine diminut.*, ubi loquens de Beneficio simplici, dicit, *Discreto judicio debuisti Ecclesiasticum officium & Beneficium in persona magis idonea dispensare.* 2. Quia etiam hìc esset acceptio personarum in re gravi. 3. Quia finis primarius instituendi Beneficia fuit major Dei cultus & majus bonum Ecclesiæ, finis autem secundarius fuit remuneratio benemeritorum, utì cum aliis rectè *Carden.* n. 7., sed si excludantur digniores, uterque hic finis impeditur, qui omnino magni momenti est, ergo. 4. Sic excludens digniorem facit contra fidelitatem debitam ex officio, Ecclesia enim commisit huic vel illi potestatem providendi de Beneficio eâ tantùm conditione, ut utatur tanquam fidelis dispensator secundùm fines ab Ecclesia in erectione Beneficiorum intentos, & hic finis est aliquid in se grave seu magni momenti, violare autem fidem ex officio debitam in re gravi est mortale, utì rectè *Fill.* n. 178., ergo. Ex his

Sequitur, si inter plures æqualiter præsentatos sit alius alio dignior, præferendum digniorem, *Vivian. Roch. Az. Lop. Barb. Castrop. Corr. Pirrh. Leur.* q. 193. n. 3.. Similiter si confirmatori proponantur plures electi, tenetur confirmare digniorem, quia in eo casu sustinet partes electoris & confirmatoris, *Led. Arm. Donat.*, Si tamen unicus sit electus, etiamsi dignior sit prætermissus, confirmari debet, si sit dignus, quia ad vitandas lites aliaque incommoda ità præcipitur Cap. *Postquam*, 3. De Elect., *Caj. Bann. Covar. Rodriq. Donat. Pass.* Vide *Leur.* q. 474.

§. XI. Etiam in electionibus apud Religiosos præferri debet dignior. *Rebel. Sot. Vasq.* & alii communiter cum *Lugo* n. 55. contra *Valer.* & *Castrop.* p. 11. §. 2. n. 14. Refert tamen *Lugo* multos casus, in quibus prætermitti possit dignior, utì si utiliùs occupetur in alio officio; si alioqui esset perpetuò futurus ad regimen aut in digniore officio, quod sæpe non expedit; si reservetur ad aliam functionem cum majori emolumento boni communis. Vide dicenda n. 592. 589.

§. XII. Qui dignus erat, & Beneficium obtinuit excluso digniore, non tenetur illud dimittere, saltem ante sententiam, *Less. Th. Hurt. Castrop.* §. 5. n. 6. contra *Rebell.*, Imò qui se agnoscit minùs dignum quàm alium, potest se offerre ad Beneficium, relinquendo totum judicium examinatoribus vel Collatoribus, *Caj. Covar. Az. Less. Diana* p. 3. t. 5. R. 110., quod admittit *Castrop.* n. 1., si dubitet, nam si clarè cognosceret se esse minùs dignum, neque putaret se compensaturum defectum per specialem diligentiam, dicit eum non posse petere absolutè, quia peteret hoc à Collatore, quod hic licitè præstare non posset, ergo petendo peccaret: Si tamen bonâ fide tentet aleam, & præferatur aliis, potest acceptare, sequendo judicium aliorum, *Sot. Turr.* Quid agendum sit, si lis oriatur inter dignum & digniorem, videri potest *Castrop.* §. 3. à n. 4. 590.

§. XIII. Dignus, qui procuravit se præferri alteri, quem sciebat esse digniorem; item promovens dignum præ digniore, non videtur peccare contra justitiam, adeoque non tenetur cuiquam aliquid restituere, non Ecclesiæ, utì certum esse dicit *Castrop.* §. 4. n. 2., docentque etiam *Mol.* & *Less.*, quia Ecclesiæ assignatur idoneus Minister, cujus labor est par stipendio; Nec digniori, utì tenent *Adr. Nav. Covar. Gutt. Valent. Tol. Az. Less. Rebell.* contra *Palud. Arag. Caj. Salon. Bann. Silv. Lop. P. Nav. Rodriq. Med. Led. Vasq.*. Ratio est, quia dignior non habet jus ad Beneficium, sicuti melior operarius non habet jus, ut vocetur ad laborem pro stipendio: aliud tamen est, si per concursum judicatus sit dignior, utì dicetur n. 628. 591.

§. XIV. Dignior potest aliquando præteriri, utì si Beneficium ex fundatione conferri debeat personæ certæ urbis vel familiæ &c. *Castrop.* §. 2. n. 5. Si tamen in tali urbe vel familia sint duo inæqualiter digni, præferri debet dignior, *Bass. Leur.* q. 154. n. 1. Item præteriri potest dignior, si reservetur ad aliud Beneficium, in quo erit Ecclesiæ utilior, quamvis fortè hoc Beneficium sit futurum tenuius, *Castrop.* n. 13 *Lugo* à n. 24. Ratio est, quia obligatio præferendi digniorem est primariò ob majus bonum Ecclesiæ, ergo ubi hoc non esset, cessat illa obligatio: Similiter fieri potest, ut dignissimus postponi possit digniori, nam si inter tres eligendos unus sit dignus, alter dignior, tertius dignissimus, & prævideam, si votum meum dem dignissimo, fore ut dignus plura vota habeat quàm dignior, possum prætérito dignissimo dare votum digniori, quia sic magis attingo mentem Ecclesiæ & finem Beneficiorum, *Vasq. Turr. Less. Castrop.* n. 12. *Lugo* n. 31. 592.

§. XV. Per digniorem, qui dicitur sub mortali præferendus, intelligitur notabiliter dignior: si autem in uno sit parvus excessus, an mortale sit digniorem tum prætermittere, dicetur l. 5. n. 204. Docent tamen *Sor. Bann. Salon. Valent. Rodriq.* apud *Dianam* p. 5. t. 5. R. 13. esse tantùm veniale, si Beneficium sit 593.

sit parvi momenti, & postponatur, qui tantùm parùm excedit. Quòd si videatur esse æqualitas inter plures, aut dubium sit, & discerni nequeat, quis sit dignior, liberum est præferre, quem voles.

594. §. XVI. Notant *Sigism. Pass. Leur.* q. 293. n. 2. tutius esse eligi dignum, de cujus dignitate constat, quàm eum, qui videtur dignior, de cujus majore dignitate habetur solùm probabilitas: si tamen certum sit eum esse æqualem digno, præferendus est, quia per hoc superat, quòd probabiliter sit dignior.

596. §. XVII. Rectè notat *Mendo* n. 277. etiam valde consultum esse, ut ad officia sæcularia assumantur digniores, quia id etiam postulat bonum commune ac utilitas omnium; & quando aliter fit, ordinariè est acceptio personarum vel sordida cupiditas pecuniæ aut lucri proprii.

597. Q. 78. *Quis hic dicatur dignior, dignus, indignus.* R.

§. I. Dignior dicitur, qui consideratis omnibus dotibus corporis & animi creditur futurus Ecclesiæ utilior; dignus, qui habet qualitates requisitas ad ministerium; indignus, cui deest aliqua ex qualitatibus ad ministerium requisitis, seu qui non potest satisfacere tali muneri.

598. §. II. Ille non semper est dignior, qui est sanctior vel doctior, uti expressè *S. Th.* 2. 2. q. 185. a. 3. in O. & ad 3. Item q. 63. a. 2. in O. Et quamvis quis quoad aliqua sit minùs dignus, tamen potest censeri esse dignior, v. g. si sit ex patria & gratior populo; si non sit implicatus tot negotiis externis; si sit eligibilis, alter autem deberet postulari; si habeat majorem experientiam &c. *Diana* p. 3. t. 5. R. 110. Hinc etiam rectè notat *Lugo* de just. d. 35. n. 2. pro majore dignitate simpliciter statuenda spectandas esse circumstantias, nam sæpe præferenda est doctrina pietati, uti si quis inter hæreticos sit futurus Parochus: è contrà sæpe præferenda probitas & exemplaris vita doctrinæ, maximè inter Catholicos, & idem est de aliis talentis, v. g. concionandi, canendi, conversandi respectivè ad templa & loca, in quibus erit. Addit *Barb.* De off. Paroch. c. 2. n. 109. judicari debere, quòd adultior sit dignior quàm juvenis, Doctor quàm non Doctor, non habens Beneficium quàm habens, sacerdos quàm non sacerdos, nobilis quàm ignobilis, dispensatione non indigens quàm egens, dives quàm pauper, si Ecclesia sit indigens &c. Vide etiam *Leur.* p. 2. q 193. n. 3. & q. 293. n. 2. Item dicta n. 576.

599. Q. 79. *Quid præterea notandum sit circa Parochos, parochias & curata Beneficia.* R. seqq.

§. I. Parochus videtur dici à græco πάροικος *accola* seu *incola*, eò quòd Parochi collocentur inter eos, quorum quoad animas curam gerunt, *Barb.* De Jure Eccl. l. 1. c. 1. n. 13. Et Parochia significat locum certis finibus limitatum, complectentem familias saltem decem, uti vult *Barb.* c. 20. n. 16., aut si jam erecta fuerit parochia, decem personas, uti habet *Corr.* l. 3. c. 5. n. 10., in quo loco habitet populus deputatus tali Ecclesiæ, quæ per hoc dicitur parochialis, quòd in ea unus aliquis authoritate Episcopi constitutus exercere debeat curam animarum tali Ecclesiæ assignatarum. Notat autem rectè *Corr.* n. 3. contra *Lott.* l. 1. q. 20. à n. 55. sicuti non omne Beneficium curatum est parochiale, ità nec omnem Ecclesiam curatam esse parochialem, si enim duo per vices vel simul ex officio exerceant curam animarum in aliqua Ecclesia, uterque erit curatus sed neuter Parochus, nec Ecclesia erit parochialis, attamen erit curata: signa autem Ecclesiæ parochialis sunt, si habeat certos limites vel familias sibi deputatas, quæ diebus festivis ibi audiant Missam, recipiant Sacramenta, ibi sepeliantur; si in ea asservetur Eucharistia, fiant oblationes, dentur decimæ, &c. *Barb.* n. 22. Notat etiam *Laym.* ad Cap. *Statutum*, De Elect. in 6. & ad Cap. 3. De Postul. n. 1. nomine parochialis non venire in odiosis Ecclesiam, quæ simul est Collegiata, uti nec dignitates habentes parochiam annexam aut curam habitualem tantùm: videri tamen debet *Luca* De Benef. d. 14. n. 7. d. 16. d. 24. à n. 6. d. 77. n. 3. & d. 952.

§. II. Providendus de parochia scire debet linguam seu idioma loci in quo est parochia, alioquin provisio est nulla, uti dicetur n. 790. 600.

§. III. Parochus non potest amovibiliter præfici parochiæ, uti declaravit Sacra Congreg. apud *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 5. §. 6. n. 60. & *Corr.* c. 9. n. 39., quia sicuti Matrimonium carnale non contrahitur ad tempus, ità nec spirituale, quamvis hoc semper maneat indissolubile: si tamen parochia sit unita Monasterio vel alteri loco vel Beneficio, potest per Vicarium temporalem provideri, *Luca* ad Trid d. 9. n. 1.

§. IV. Beneficia, præsertim curata, non debent diu vacare, Cap. *Ne pro defectu*, De Elect. cap. *Ut circa* De Elect. 1. 6.; Cap. *Si Apostolica*, De præb. in 6. His non obstantibus, si Sedes Episcopalis vacet, *Garc. Corr. Lott.* & alii apud *Leur.* p. 1. q. 171. docent collationes Beneficiorum spectare ad Papam & non ad Capitulum, nisi essent Beneficia simultaneæ collationis Episcopi cum Capitulo, *Leur.* p. 2. q. 708. & seqq. Parochialis autem tunc vacans in mense Ordinarii, reservatur Episcopo successori, si ad Episcopum spectabat providere, *Gonz. Garc. Leur.* q. 711.: potest tamen Capitulum indicere & habere concursum, sed electio dignioris reservatur Episcopo successori, *Molina, Castrop.* apud *Leur.* ibidem: & secundùm *Laym. Az. Rebuff. Leur.* ibidem, potest Capitulum constituere œconomum aut commendare ad sex menses: de cætero, Beneficia Sede vacante vacantia in mensibus Ordinarii, etiam per Concordata Germaniæ reservantur Episcopo successori, *Leur.* q. 709., & Capitulum nequidem de devolutis potest providere. *Az. Barb. Garc. Castrop. Leur.* q. 712. contra *Zerol Lambert. Mol.* & alios. 601.

§. V. Si Sedes Apostolica vacet, Episcopus aut quivis alius habens jus ordinarium confert parochias, alioqui Papæ reservatas, non tamen alia Beneficia curata, uti nec habitu tantùm parochialia, Cap. *Si Apostolica*, De præb. in 6. *Gonz. Corr. Leur.* p. 1. q. 172., sed per Concordata possunt Episcopi aliique collatores in Germania tum providere de omnibus Beneficiis, etiamsi in mense Papali incipiant vacare, *Chok. Pirrh. Leur.* q. 174. Quid autem dicendum sit si Beneficium jam ante mortem Papæ vacaverit, dictum est n. 498.; si tamen sit parochiale & Papa ante suum obitum de eo non providerit, is, ad quem ordinariè pertinet, potest liberè de eo providere, Cap. *Si Apostolica* suprà. 602.

§. VI. Parochialia Beneficia provideri debent per concursum, uti dicetur n. 610., Et quamvis id non fiat, tamen omnes admittendi ad Beneficia curata debent ante possessionem examinari ab iis, quos Episcopus constituerit, *Parif. Garc. Barb. Castrop.* t. 13. d. 3. p. 2. §. 4. nu 10. Etiam examinari debent, qui volunt præfici parochiis unitis Monasterio exempto, *Luca* ad Trid. d. 32. n 36. *Leur.* q. 209. Etiam illi examinari debent, qui à Patronis laicis præsentantur, uti habet *Trid.* Sess. 24. c. 18. De Refor. *Nec refert*, quòd constet de alicujus idoneitate quoad omnia, v. g. quia est doctor Theologiæ aut etiam Vicarius in spiritualibus, *quia* examen spectat ad formã provisionis, *Parif. Garc. Corr. Lott. Leur.* q. 207. Etiam meritò iterum examinatur Parochus ad aliam parochiam transferendus, quia qui idoneus fuit, potest per oblivionem, socordiam vel aliam causam, factus esse inidoneus, aut defecisse in moribus, *Laym.* ad Cap. *Ex litteris*, De Constit. n. 2. *Garc.* p. 6. c. 2. n. 253. & 266. *Luca* De Parochis d. 6. n. 6.. aut major doctrina fortè necessaria est ad alteram difficiliorem parochiam. Quòd si Beneficium sit tantùm secundariò curatum, adhuc videtur præmittendum examẽ, uti observatum est in diœcesi Monasteriensi, ne curam suscipiat, qui fortè ineptus est, 603.

& post obtentum plenum jus in re cum majoribus incommodis removeri debeat.

604. §. VII. Si quis in primo examine pro Beneficio curato non reperiatur idoneus, videtur posse illi concedi tempus pro præparatione ad aliud examen, & si tum reperiatur idoneus, provideri: & ità vidi practicari, quidquid in contrarium dicant *Garc.* & *Leur.* q. 200., verificatur enim quòd per examen reperiatur idoneus, nec verba videntur odiosè restringenda ad examen unicum.

605. §. VIII. Parochus etiam in concursu & sine restrictione approbatus potest ex causa revocari ad examen, v. g. si adsit prudens suspicio oblivionis, si se nimiùm effundat ad occupationes exteriores, si negligat studium, si in praxi sæpe malè procedat: & ubi non bene subsistet, suspendi potest à cura, quia spectat ad officium Episcopi providere, ut semper idonei curam administrent, *Ricc. Gonz. Barb.* l. 3. *Luca* & alii cum *Leur.* p. 1. q. 210.

606. §. IX. Quomodo & sub qua pœna teneantur residere Parochi, dictum est l. 3. p. 1. n. 736., & speciatim de pœnis, vide *Leur.* q. 388. & seqq. Quòd si Parochus emaneat diu ultra licentiam, & negligat monitionem ad sex alios menses, privari potest, *Lott.* l. 3. q. 27. à n. 79. Si autem ignoretur, ubi sit, aut sit in loco, quo conveniri non potest, citari debet tribus vicibus, & post exspectatos à lapsu ultimi peremptorii alios sex menses debet privari sive declarari privatus parochiâ ob non residentiam, *Lott. Leur.* q. 390. & seqq. Si ante privationem compareat, audiri debent causæ excusantes absentiam; si compareat post privationem, & causæ inveniantur justæ, subvenitur remedio restitutionis in integrum, *Lott. Leur.* q. 394.

607. §. X. Parochus fruens decimis tenetur concurrere ad reparationem domûs parochialis & Ecclesiæ, nisi consuetudo onus illud imposuerit parochianis, *Azor* p. 2. c. 9. q. 10. *Barb.* De Off. Paroch. c. 13. à num. 2. Vide *Leur.* q. 433.

608. §. XI. De jurisdictione & potestate Parochi in ordine ad administrandum Sacramentum pœnitentiæ aut ad delegandam ad hoc potestatem, dicetur l. 6. Notat autem cum aliis *Leur.* q. 447. in locis Regularium exemptis, Parochum non retinere jurisdictionem, quamvis eam retineat Episcopus & Capitulum Cathedrale; in propria autem Ecclesia præcedit Parochus omnes, etiam in majore dignitate Ecclesiastica constitutos. Vide *Leur.* q. 442. Quid possit quoad impediendas varias functiones Regularium, & quoad ædificationem novorum Monasteriorum, videri potest *Leur.* q. 442. & seq. Item quid possit aut debeat facere circa bona suæ Ecclesiæ, habet *Leur.* q. 445. & seqq.; Non potest autem ferre censuras, quia hoc spectat ad jurisdictionem fori externi; Denique de jure Parochi, maximè circa funera, portionem canonicam, oblationes, decimas, primitias, videri potest *Leur.* q. 449. & seqq., & aliqua addemus à nu. 1361.

609. §. XII. Quæ sit Parochi obligatio quoad conciones, dictum est l. 3. p. 1. à n. 763. Item à n. 767., quandonam potissimùm peccet in officio; Item à n. 749., an teneatur ad Curam per seipsum. Item à n. 754., quæ sit ejus obligatio tempore morborum & belli. Item à n. 762., an quandoque teneatur Missam offerre pro parochianis. Quomodo autem & sub qua pœna teneatur habere intentionem recipiendi Sacerdotium, illudque intra annum recipere, dicetur n. 748. & 859.; item de obligatione faciendi professionem fidei, dicetur n. 740. De modo ornandi augendique Parochiam aliquam videri potest apud *Pignat.* tom. 1. consult. 52. Denique legenda est à Parocho admonitio, quam ad Pastores sui gregis habet Deus, *Isaiæ* 34. *Dices pastoribus* &c.

610. Q. 80. *Quænam Beneficia conferri debeant per concursum.* R. Generalis regula est ex *Trid.* Sess. 24. c. 18. De Ref., & ex Bulla *Pii V. In conferendis Beneficiis*, 47. quòd omnia Beneficia parochialia conferri debeant per concursum, ad quemcunque collatio spectet, etiamsi ad Abbates, ad exemptos, ad Papam ipsum. Exceptiones tamen sunt multæ, quas recensent *Barb.* De Off. Paroch. c. 2. à n. 14. & iterum n. 126. *Castrop.* t. 13. d. 3. q. 2. §. 5. *Nicol.* t. 1. d. 6. §. 6. *Leur.* p. 1. q. 206., nam omitti potest concursus,

1. Si quis in manus Papæ resignet parochiam in favorem alicujus, aut etiam liberè, uti volunt *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 6. n. 116. & *Pias.* p. 2. c. 5. n. 9. contra *Barb.* De pot. Ep. all. 60. num. 21. & *Corr.* l. 3. c 3. n. 5.

2. Si Papa alicui Romæ præsenti conferat parochiam reservatam in partibus.

3. Si duo apud Episcopum permutent Beneficia, vel ambo curata, vel curatum cum simplici, *Garc. Zech. Paris.* l. 8. q. 9. n. 95. contra *Less.* l. 2. c. 34. n. 85.

4. Si alicubi sit consuetudo immemorialis, ut Parochi optent Ecclesias vacantes.

5. Si in provisione alicujus parochiæ non sit observata forma à *Trid.* & *Pio V.* præscripta, tunc enim confert sine concursu, vel Papa vel alius inferior, ad præsentationem Patroni, *Corr. Gonz.* n. 126.

6. Si per concursum electus intra quadrimestre non exhibuerit collatori testimonium suæ præelectionis, tunc enim conferri potest tertio sine concursu, *Corr. Gonz.* n. 131.

7. Si Parochia sit accessoriè unita Vicariæ perpetuæ, Dignitati vel Canonicatui. Aliud est, si æquè vel magis principaliter se habeat in unione, *Garc. Gonz. Corr. Leur.* q. 120.

8. In provisione Dignitatum habentium curam animarum in Collegiatis Ecclesiis, *Corr. Garc.*

9. Si in Collegiata per Canonicos hebdomadarios exerceatur cura, *Garc. Corr. Luca* De Parochis d. 37. n. 37.

10. Si Parochia sit juris patronatûs laicalis. Excipe tamen, nisi unita fuerit Beneficio liberæ collationis, aut ex privilegio tantum vel consuetudine esset jus præsentandi, aut plures æqualiter essent præsentati, aut penderet lis super jure patronatûs, aut provisio devolveretur ad Episcopum, in his enim casibus institui deberet concursus.

11. Etiam omittitur concursus, si patronatus sit mixtus, quamvis alii cum *Diana* p. 9. t. 5. R. 18. dicant tunc habendum, quia ubi agitur de favore & bono Ecclesiæ, putant Clericos habendos esse potiores; *Corr.* dicit, si mixtura sit æqualis, tunc certò non requiri concursum, ob declarationem S. Congreg., si autem pars Clericorum sit major, requiri.

12. Si Parochia sit litigiosa, & unus litigantium moriatur, tunc enim Papa solet surrogare alterum.

13. Si Beneficium parochiale sit regulare, & conferatur Regulari: si autem conferatur sæculari, requiritur concursus, *Garc. Corr. Barb.* alleg. 6. n. 33.

14. Si ob tenues reditus non offerant se oppositores: aliud est, si se offerant, *Garc.* p. 9. c. 2. n. 220 *Barb.* n. 38. Item omittitur, si ideo præviderentur rixæ vel dissidia, *Corr.*

15. Si quis per regressum obtineat parochiam, v. g. quia ipsi, postquam resignavit, non solvitur pensio constituta, *Garc.* n. 168.: dicit tamen *Leur.* p. 1. q. 207. non posse sine concursu parochiam vacantem dare illi, qui eam antea per concursum obtinuerat & resignarat.

16. Si sit habitu tantùm parochialis, *Zerol. Corr.*

17. Si Electus per concursum nolit consentire in pensionem impositam in favorem alterius, tunc enim potest Papa prævio examine sine concursu conferre, cui voluerit. *Gonz. Corr.*

18. Cardinales Episcopi existentes in curia possunt conferre parochiales suæ diœcesis sine concursu.

Q. 81.

611. Q. 81. *Quid notandum sit circa provisionem Beneficii per concursum.* R. Seqq.

§. I. Modum instituendi concursum describit *Trid.* Sess. 24. c. 18. De Ref., ac imprimis statuit, ut cùm vacaverit parochia, Episcopus constituat Vicarium, qui deserviat cum congrua portione fructuum, nisi fortè vicinus Parochus vel alius id præstet; poteritque talis deserviens consequi etiam emolumenta Curæ & oblationes, *Barb.* De Off. Paroch. c. 14. n. 10. sed cùm Parochi in his partibus habeant annum gratiæ, hæredes constituunt deservientem ab Ordinario approbandum.

612. §. II. Tempus indicendi concursum sunt 6. aut 4. menses: haberi autem debet à tempore edicti publicati ad summum intra 20. dies: quòd si intra hos dies non haberetur, putant *Garc.* & *Lott.* l. 2. q. 31. nu. 41. provisionem fore invalidam, & addit sæpe ità resolutum esse à Rota, quia videtur esse contra formam sub pœna nullitatis præscriptam: sed *Castrop.* t. 13. d. 3. p. 2. §. 1. n. 9. dicit valituram, quia quando aliquis habet facultatem ad aliquid, licèt ei præscribatur modus faciendi, non ideo tollitur facultas si illum negligat, quia forma substantialis manere potest, quæ hîc est, ut fiat edictum, instituatur examen &c. hinc etiam *Less.* l. 2. c. 34. n. 85. dicit non omnia hîc præscripta esse ubique usu recepta; *Trid.* ipsum in fine addit, *Licebit etiam synodo provinciali, si qua in supradictis circa examinationis formam addenda remittendave esse censuerint, providere.* Et in vasta diœcesi Monasteriensi ordinariè dantur duo aut tres menses, tum ut notitia faciliùs perveniat ad omnes, tum etiam ut oppositores colligant testimonia, relegant casus ac se meliùs disponant: post elapsum verò tempus in edicto præscriptum adhuc exspectari potest ad aliquot dies, *Corr.* l. 3. c. 4. n. 25.

613. §. III. Concursum talem indicere non potest, nisi Episcopus vel ejus Vicarius, aut in diœcesibus nulli Episcopo subjectis, Abbates habentes jurisdictionem quasi Episcopalem in parochias incorporatas, *Leur.* p. 1. q. 205. Unde licèt, v. g. Archidiacono competat collatio, ipse tamen authoritate suâ non potest proponere edictum pro concursu, *Parisf. Leur.* p. 2. q. 723. n. 3. ex decreto S. Congreg. De Capitulo Sede vacante, vide dicta n. 601.

614. §. IV. Debent esse plures, qui concurrant, alioquin non est reipsa concursus. Quòd si compareat unicus, qui reperiatur dignus, debet ei conferri, *Garc. Castrop.* n. 8. Si autem nullus vel tantùm indigni compareant, potest liberè conferri, aut pro alio tempore indicendus est novus concursus, *Luca* ad Trid. d. 32. à n. 35. Si nec tum compareat dignus, confertur sine concursu: possunt autem oppositores semper vocari sine edicto publico, *Leur.* p. 1. q. 181.

615. §. V. Determinatum tempus semel publicatum mutari non debet, quia oppositoribus, qui se sistunt, tacitè per edictum promissa est observatio hujus temporis. Quòd si examen fieret ante completum tempus edicti, provisio esset irrita, *Garc. Corr. Castrop.* §. 4. n. 2. *Pignat.* tom. 6. consult. 3. si tamen postea nullus alius oppositor se sisteret, *Corr. Lott. Lamb. Calder.* & *Leur.* q. 183. putant fore validam. E contrà si quis finito tempore edicti velit adscribi inter oppositores, de jure admitti non deberet, quidquid contradicant aliqui apud *Leur.* q. 182., quia soli intra designatum tempus inscripti videntur acquisivisse jus: consuetudo tamen habet, idque in favorem Ecclesiæ ad delectum tantò majorem habendum, ut adhuc admittatur, *Garc. Barb. Castrop.* §. 2. n. 2. *Corr.* nu. 23. Quòd si aliquis post concursum se sistat reliquis omnibus dignior, præferri non debet, *Castrop.* d. 2. p. 11. §. 2. n. 5., obligatio enim præferendi digniorē intelligitur sine violatione formæ præscriptæ & contractûs initi cum oppositoribus vocatis ad concursum: potest tamen, si examen censeatur necdum esse finitum, admitti, *Carden.* in 2. crisi d. 28. n. 42. & 43. Si verò quis jam adscriptus inter oppositores legitimè impediretur, & monuisset Ordinarium, secundùm *Garc.* & *Corr.* nu. 23. posset, secundùm *Castrop.* d. 3. p. 2. §. 4. num. 3. deberet ad aliquod tempus suspendi examen; si autem concursu planè finito & electione jam factâ desisteret ille, qui fuit agnitus dignior, deberet institui novus concursus, *Garc. Corr. Zerol. Leur.* q. 199., etiam post lapsum quadrimestre aut semestre, inquit *Castrop.* n. 4. contra *Garc.*

§. VI. Potest etiam ille, qui est constitutus deser- 616.
viens, concurrere pro hac parochia, quam si per concursum obtineat, poterit pergere deservire absque periculo intrusionis, quia hoc facit ex vi prioris mandati, ut deserviret tanquam Vicarius, *Castrop.* nu. 5. contra *Garc.*

§. VII. Parochus in una, potest concurrere pro 617.
alia parochia, quia licèt celebrarit nuptias cum sua, hæ tamen sunt absolutè solubiles, *Barb. Garc. Corr. Castrop.* §. 2. n. 3.

§. VIII. Si parochia vacet per resignationem in 618.
manus Episcopi, non potest ad concursum pro illa admitti consanguineus, affinis vel familiaris Episcopi, collatorum aut resignantis, quia obstat Bulla *Pii V.* secundùm declarationem S. Congreg. apud *Garc.* p. 9. c. 2. n. 211., & apud *Corr.* n. 10. Et de illa dicetur à num. 1011.

§. IX. Episcopus potest statuere examinatores tot, 619.
quot volet, *Barb. Corr.* Debent autem statui saltem sex, qui sint Doctores vel Licentiati in Theologia aut jure Canonico, vel si hi desint, Clerici, seu Regulares, etiam ex Ordine Mendicante, seu non Regulares, qui ad id videbuntur idonei, quos eligere debet Synodus Diœcesana vel Episcopus designare, quoties Synodus erit. Quòd si quatuor tantùm vel quinque essent designati, per nullum horum validè posset haberi examen, uti decisum esse testantur *Garc.* nu. 64. & *Castrop.* §. 3. n. 2.: Si aliquis ex illis sex moriatur aut aliò discedat, debet in prima Synodo compleri numerus, & interea examinabunt reliqui, qui supersunt, etiamsi esset unicus, *Garc.* num. 69. Posset etiam tum Episcopus cum consilio Capituli usque ad Synodum hunc numerum complere per alios ex antiquis examinatoribus, aut si hi deficiant, per alios idoneos, *Garc.* à n. 70. *Corr. Lott.* n. 71. *Castrop.* num. 5. Potest etiam Episcopus cum consilio Capituli, elapso anno designationis, & Synodo absque culpa ejus non celebratâ, designare alios, quos volet, *Barb. Ricc. Garc.* nu. 90. *Castrop.* n. 9., quamvìs *Diana* p. 3. t. 5. R. 64. dicat decisum esse, ut si singulis annis Synodus non fiat, examinatores semel deputati pergant exercere munus suum, donec habeatur nova Synodus; si autem anno elapso aliquis ex eis mortuus fuerit, putat officium omnium exspirare; addit cum *Garc. Corr. Lott.* Episcopum tum non posse designare alios, si possit & non celebret Synodum.

§. X. Examinatores pro concursu debent esse sal- 620.
tem tres ex Synodalibus: si autem ad hos addatur alius non Synodalis, *Garc.* n. 324. *Diana* R. 65. *Luca* nu. 2. dicunt omnia fore irrita, quia uti non debet demi, ità non debet addi ad formam præscriptam: sed *Castrop.* §. 4. n. 5. dicit hoc non obstare, quia superabundantia non potest nocere, quando non immutat nec demit de requisitis.

§. XI. Si in examinatorem designatus sit ille, qui 621.
v. g. hunc Canonicatum Doctoralem possidet, non ideo successor vel substitutus illius est designatus, quia cùm *Trid.* supponat omni anno mori posse, non vult ità annecti dignitati vel officio, *Garc. Castrop.* §. 3. n. 8. contra *Ledesm.*

§. XII. Examinatores debent tactis Evangeliis ju- 622.
rare, quòd sine humano affectu velint exequi munus:

& si non præcesserit juramentum, vel tacta non sint Evangelia, *Garc.* à n. 355. *Barb.* c. 2. à n. 76. dicunt examen esse irritum, sed *Castrop.* §. 4. n. 7. dicit manere validum, putat enim juramentum non spectare ad formam examinis sed tantùm ad rectum illius usum: potest autem juramentum fieri in Synodo, vel extra coram Notario, *Garc. Corr. Leur.* q. 189.

623. § XIII. Rectè docent *Gonz. Garc. Barb. Ricc. Castrop.* n. 8. *Leur.* q. 192. examinatores debere examinare, & saltem exquirere ante vel post examen de pluribus, quàm de scientia, nam *Trid.* dicit, *Peracto examine renuncientur, quotcumque ab eis idonei judicati fuerint, ætate, moribus, doctrinâ, prudentiâ & aliis rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis.*

624. §. XIV. Examinatores peccant mortaliter, si ante vel in concursu in præjudicium tertii moneant vel informent examinandum de punctis quærendis: de cætero in aliis examinibus, quando sciuntur esse satis docti, & forsan ex metu vel verecundia turbandi sunt, non est mortale præmonere, *Peyr. Diana* p. 5. t. 14. R. 89. Si tamen Episcopi coram Papa examinentur, non possent præmoneri, quia examinatores priùs jurant se nequidem in genere præmonituros de eis, quæ sunt interrogaturi, *Diana* p. 10. t. 16. R. 38.

625. §. XV. Videtur esse de valore concursûs, ut Episcopus vel ejus Vicarius intersit, *Lott.* n. 57., quamvis *Luca* n. 12. insinuet posse præesse alium ab Episcopo designatum: potestque Vicarius præesse, etiam non impedito Episcopo, *Garc.* n. 119. Ad solum tamen Episcopum spectat conferre digniori, *Garc.* p. 5. c. 8. n. 109., quamvis in examine de idoneitate non habeat votum pro vel contra, nisi quando vota examinatorum sunt paria aut omnino singulariter divisa, *Garc.* p. 9. c. 2. n. 56. *Castrop.* n. 6. *Leur.* q. 195.

626. §. XVI. *Med. Led. Nav. Az. Sanch.* aliique dicunt examinatores teneri indicare digniorem, quamvis Episcopus non petat aut nolit sibi dici, tum enim procedit malâ fide: Sed *Garc.* n. 108. *Castrop.* n. 9. *Diana* p. 3. t. 5. R. 111. *Lott.* n. 98. probabiliùs negant, quia non sunt judices excessûs sed idoneitatis: addit tamen *Lugo* De just. d. 35. n. 65. eos posse & optimè facturos esse, si indicent digniorem, potestque de hoc eos interrogare Episcopus, *Barb.* num. 66. 89. & seqq.; imò *Lugo* n. 67. innuit communiter indicare debere, licèt non interrogentur, ne videantur censere omnes esse ferè æquales, adeoque Episcopum posse præferre, quem volet. Possunt autem referre suum judicium eodem tempore, scripto vel voce, palàm vel secretò, *Leur.* q. 191. Quòd si Episcopus aliunde habeat informationem de oppositoribus, quoad eligendum digniorem non tenetur se accommodare judicio Examinatorum, quia judicium ultimum circa excessum spectat ad ipsum, *Leur.* q. 196. Ex quibus autem absolutè desumi debeat judicium de majore idoneitate, videri potest *Leur.* q. 197. item dicta n. 598. & 622.

627. §. XVII. Semper est mortale in concursu digniorem postponere digno, uti sequitur ex dictis à n. 582., docentque omnes communiter cum *Lugo* d. 18 nu 107. & *Castrop.* d. 2. p. 11. § 2. n 5., qui cum multis addit § 3. n. 2. talem provisionem ipso jure esse irritam, quamvis *Gonz. Garc. Lott. Lugo* d. 35. n. 71. *Leur.* q. 198. probabiliùs dicant tantùm esse irritandam.

628. §. XVIII. Post concursum est obligatio ex justitia dandi Beneficium illi, qui judicatus est dignior, & si non fiat, debetur huic restitutio seu compensatio damnorum, *Mol. Gutt. Vasq. Less. Fernand. Rodriq.* P. *Nav. Castrop.* § 4. n. 6. Ratio est, 1. quia dignior habet jus ex lege, uti ait *Nav.* cum *Less.* num. 72. 2. Hic intervenit quasi contractus inter illos, qui indicunt concursum & qui concurrunt, uti dictum est l. 3. p. 2. n. 285. *Conf.* nam si concursus fieret sub promissione eligendi digniorem, evidens est, inquit *Castrop.*, tum fore ex justitia obligationem illi conferendi, atqui hoc ipso, quòd indicatur concursus, semper æquivalenter fit promissio conferendi digniori, sicuti æquivalenter fit promissio non conferendi alteri extra concursum, uti fatentur omnes cum *Garc.* p. 7. c. 16. n. 58., ergo. Accedit, quòd *Pius V.* concedat jus appellandi ab *iniqua* electione minùs digni, ergo fit contra jus & est injuria respectu dignioris. *Nec obstat*, quòd *Garc.* n. 57. dicat, quòd non videatur includi promissio in indictione concursûs ad Beneficia non parochialia, ideoque non fieri injuriam digniori rejecto, *nam* n. 61. concedit in parochialibus fieri injuriam, neque invenio ullum, qui dissentiat: & quoad opinionem *Garciæ* circa non parochialia, quamvis *Diana* p. 3. t. 5. R. 110. dicat opinionem illam esse probabilem & tutam in praxi, citetque pro ea *Led. Mercad. Sot.*, tamen postea p. 4. t. 4 R. 210. ubi eandem *Garciæ* opinionem nudè dicit probabilem, subdit, *sed tu ne discedas ab opinione affirmativa*, quæ nimirum dicit fieri in utroque casu injuriam & deberi restitutionem.

§. XIX. Examine facto & recognitâ observatione formæ debet ille, qui judicatus est dignior, institui: quòd si forma observata non fuisset, quamvis Papa ipse unum ex vi concursûs prætulisset aliis, provisio esset invalida, quia ad valorem semper supponit formam esse observatam, *Garc.* p. 9. c. 2. n. 366. *Castrop.* d. 3. p. 2. § 6. n. 5. 629.

§. XX. Si plures judicati sint æquè idonei, neque Episcopus possit aliter discernere digniorem, potest eligere, quem volet, cui fiat collatio, etiamsi hæc ab alio facienda esset; & tunc eligitur, non positivè sed negativè dignior, id est, quo nullus alius dignior sit, *Garc. Castrop.* n. 2. Quòd si institutio competat Episcopo, electio autem Patrono, ad hunc spectat eligere, quis sit instituendus, *Nav. Az. Garc.* n. 266. *Castrop.* n. 3. Si verò Patroni Ecclesiastici eligant illum qui manifestè est minus dignus, Episcopus no tenetur illum instituere, quia tamen id constare non potest ante sententiam per Judicem appellationis datam, præsumendum est, quod electus sit dignior, adeoque institui debet quisquis electus fuerit, *Garc.* n. 269. *Castrop.* n. 4. 630.

§. XXI. Contra examinatores pro Beneficio curato non datur appellatio in ordine ad obtinendum Beneficium, sed tantùm pro purganda nota infamiæ; appellatio tamen hæc non potest fieri ad Ordinarium, quia examinatores idem tribunal constituunt cum Ordinario, *Castrop.* n. 6. contra *Garc.* In Beneficiis simplicibus dari potest appellatio ab examinatorum relatione vel judicio ad Superiorem Ordinarii, etiam in ordine ad obtinendum Beneficium, *Gonz. Garc.* num. 244. *Castrop.* n. 7.; & idem esse in aliis parochialibus, quæ per concursum non conferuntur, putant *Garc.* n. 245. *Castrop.* n. 8. contra *Lott.* apud *Leur.* q. 202. Si tamen in concursu fuisses à plerisque saltem examinatoribus judicatus idoneus, & alius minus idoneus te rejecto fuisset ab Episcopo electus, posses appellare ad Superiorem Episcopi, & provocare electum ad novum examen coram hoc, *Barb.* n. 538. & 148., quæ appellatio licèt non sit suspensiva electionis factæ, tamen est devolutiva causæ ad Superiorem, *Garc.* n. 247. *Castrop.* n. 9. *Leur.* q. 201. & 203. Ut autem appellans vincat, debet per secundum examen judicari dignior electo, & si electus iterum appellet, uti potest, antequam excludatur ex possessione, debet appellans obtinere tres sententias conformes, vel unam, quæ transeat in rem judicatam, tuncque provideri à Judice appellationis, si collatio spectabat ad Episcopum, à quo appellatum est; si autem spectabat ad alium, ad hunc spectat provisio, *Gonz. Castrop.* n. 10. sed rectè notat *Luca* n. 20. ejusmodi appellationes communiter sola incommoda afferre utrique parti. 631.

§. XXII. *Trid.* suprà addit, *caveantque* (Examinatores) 632.

tores) *ne quidquam prorsus occasione hujus examinis, nec ante nec post accipiant*, *alioquin simoniæ vitium tam ipsi quàm alii dantes incurrant ; à qua absolvi nequeant, nisi dimissis Beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea, obtinebant, & ad alia imposterum inhabiles reddantur.* Ex hoc loco deducit cum aliis *Barb.* à nu. 79., examinatores nihil, etiam quantumcumque leve, posse acceptare, quamvis gratis & liberaliter oblatum ab aliquo examinando vel examinato, posse tamen Episcopum aliquid de suo illis dare titulo præmii, stipendii vel laboris: docent etiam *Nav.* l. 4. Consil. 53. de simonia, & *Zerol.* in praxi Episc. p. 1. v. *Parochia* §. 2. d. 11., si acciperent quid modicum, v. g. valorem trium Juliorum, non incidere in labem simoniæ, quoad forum conscientiæ; modò hoc non accipiant pro favore præstando, sed omnino gratiosè, quia in materia simoniæ juris tantùm Ecclesiastici putant dari parvitatem materiæ, quamvis non detur in simonia juris naturalis, secundùm dicta l. 3. p. 1. nu. 198., & disparitas est, quia quando temporale non datur ut pretium rei spiritualis, sed actio ideo tantùm est simoniaca, quia prohibita est ex motivo Religionis ad cavendam omnem speciem simoniæ, reipsa non fit injuria rei spirituali, cùm non æstimetur temporali, sed tantùm est transgressio præcepti respicientis reverentiam rei spirituali debitam; ergo sicuti potest quis alia præcepta transgredi graviter aut leviter, prout materia est gravis vel levis, ità & hîc: quidquid sit de hoc, si supponamus ab aliquo examinatore vel examinando commissam esse simoniam gravem occasione concursûs, putat *Garc.* totum examen esse ipso facto irritum, sed meliùs contradicunt *Castrop.* §. 4. n. 7. & *Luca* n. 16., nam hoc non attingit formam, sed tantùm reprobat abusum, & cùm ejusmodi simonia possit sequi, non debet nocere illi, qui judicatus est dignior.

Qui plura volet circa examinatores synodales, legat *Barb.* à n. 37. & 57, item *Leur.* q. 186. & seqq.

Quæ forma servanda sit in provisione Beneficii magistralis & doctoralis; item Beneficii simplicis, habet *Castrop.* d. 3. p. 3. & 4.

633. Q. 82. *Quid agendum sit illi, qui Beneficium vacans vult obtinere.* R.

§. I. Narrare debet se esse Clericum, legitimè natum, esse idoneum, habere ætatem, Cap. *Cum adeo*, De Rescriptis, *Rosa* De Exec. litt. Apost. p. 1. c. 6. à n. 275. Attamen non obest valori, si expressa horum mentio omittatur, quia jure ipso supponuntur in petente, & verificari debent apud Executorem, *Az. Castrop.* t. 13. d. 2. p. 31. §. 4. n. 2.

634. §. II. Exprimi debet qualitas Beneficii impetrandi, etiamsi detur Rescriptum motu proprio, *Rosa* à nu. 122., an nempe sit perpetuum; an actu, saltem in spe, curatum vel simplex: an jurispatronatûs; an in Ecclesia Cathedrali aut insigni Collegiata; an residentiale, *Castrop.* à n. 11. *Rosa* à n. 130. & 150. *Leur.* p. 1. q. 175. Quòd si dicatur esse curatum vel residentiale, quando non est, provisio videtur irrita, *Menoch. Castrop.* n. 15., uti & tum irrita est, si narratum non sit esse electivum, *Az. Sanch. Castrop.* Item si sæcularis impetrans taceat Beneficium esse regulare vel contrà, *Sanch. Castrop.* n. 19. *Rosa* à n. 126. Item si impetrans hospitale vocet Beneficium, aut si impetrans Beneficium unitum taceat unionem, ut si non narret Beneficium esse monoculare, *Castrop.* à n. 20. Si autem sit curatum, debet expressa curæ & ætatis fieri mentio, *Luca* De Benef. disc. 55. à n. 17.

635. §. III. Post expositam qualitatem Beneficii narrandum est, quòd vacet, per hæc verba, *Cùm vacaverit & vacet ad præsens*, debetque hæc vacatio probari posse indubitatè, *Leur.* p. 3. q. 16., sive sit vacatio de jure sive de facto, *Castrop.* p. 22. §. 5. n. 9. & nisi Beneficium vacet, sicuti narratum est, gratia est nulla, debetque vacatio verificari tempore datæ, Cap. *Eam*, De Rescript. *Parif. Lott.* l. 3. q. 8. n. 41.

§. IV. Quamvis jure antiquo, uti & novo in Gal- 636.
lia non sit opus narrare modum, quo vacat, tamen alibi est opus per Reg. 46. Cancell., sub pœna nullitatis, ut narretur unus saltem modus, quo vacat, *Barb. Lott. Rosa* c. 5. à n. 26. & c. 6. à n. 191.; nisi conferatur ex devolutione, *Tond. Barb. Lott. Garc. Leur.* q. 10., & quando ex devolutione confertur, non potest intelligi vacatio, licèt in Rescripto addatur, *Sive vacet præmisso, sive quovis alio modo*, *Rosa* à n. 229., estque saltem tutius narrare, an vacet de jure tantùm, an etiam de facto, de quo vide dicenda n. 885. & *Rosa* à n. 212. Quòd si narretur vacare per obitum, cùm tamen vacet per resignationem, vel contrà, Rescriptum etiam motu proprio datum vitiatur, Cap. *Susceptum*, De Rescrip. in 6. *Felin. Selv. Menoch. Az. Castrop.* p. 31. §. 4. n. 23. *Rosa* à n. 228. Si tamen narratum esset dubitativè, v. g. per, *Forsan, uti creditur, sicut putatur, prout asseritur*, non esset opus determinatè verificari talem modum, cùm non asseratur, *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 32. à n. 12., unde expedit ponere, *Cum vacet hoc modo vel quocunque alio*, quia in alternativis sufficit verificari unum. Vide *Leur.* q. 13. Imò *Menoch. & Castrop.* dicunt, si nullum vacationis modum exprimas, gratiam plerumque non ideo fore subreptitiam, quia quando dicitur vacare & non additur, quo modo, intelligitur omnis vacationis modus, quorum uno vacet.

§. V. Etiam exprimendum est nomen illius, per 637.
cujus cessum vel decessum Beneficium vacat, quia ità servat stylus Curiæ: Similiter exprimendum est nomen Sancti illius Ecclesiæ, in qua est Beneficium: si tamen hoc omittatur, vel erretur in exprimendo, secundùm *Castrop.* n. 23. & 27. *Rosa* n. 190. & alios, non ideo vitiatur Rescriptum, quia hoc nec ad substantiam nec ad faciliorem concessionem gratiæ pertinet. Etiam exprimenda est diœcesis, in qua est Beneficium, *Rosa* n. 267. Multò maximè exprimendum est nomen impetrantis, in quo si erretur, putat *Rosa* à nu. 169. Rescriptum non esse exequibile.

§. VI. Per Reg. 8. Cancell. debet sub pœna nul- 638.
litatis narrari mensis vacationis, *Gonz. Castrop. Rosa* à num. 251. *Leur.* p. 2. q. 564. & p. 3. q. 11. Et hæc narratio debet verificari de isto determinatè mense, qui narratur; nec hîc juvant clausulæ generales, *hoc vel alio mense*, nisi planè resciri non posset, uti si beneficiatus reperiretur submersus. Vide *Leur.* p. 3. q. 14. Si tamen Beneficium sit vel devolutum, vel resignatum, vel patronatûs laicalis, vel litigiosum, aut aliunde reservatum, non requiritur expressio mensis, quo vacavit, *Gonz. Garc. Castrop.* p. 22. §. 5. n. 11.

§. VII. Si Beneficium sit reservatum vel affectum 639.
à Papa, hoc etiam narrari debet, etiamsi gratia daretur motu proprio, *Gonz. Castrop.* p. 31. §. 4. n. 24. Similiter narrari debet causa amotionis, si quis iterum petat idem Beneficium, Cap. 26., De Rescript. si autem à Sede Apost. petatur parochialis, eò quòd in ejus provisione non esset observata forma *Trid. & Pii V.*, satis est narrari non esse observatam formam, sed postea apud Executorem verificari debet, in quo sit neglecta, *Rosa, Anch, Inn. Corr. Leur.* p. 1. q. 176.

§. VIII. Si alicui tertio jus Beneficii competat per 640.
collationem, electionem, præsentationem, id narrari debet, quamvis needum sit facta acceptatio, quia Papa non censetur velle tollere jus quæsitum alteri, *Castrop.* n. 29. Vide *Rosa* cap. 6. à n. 225. Et quamvis in Rescripto dicatur, *Non obstante jure alteri quæsito*, putat *Azor* intelligi de jure invalido, nisi aliud exprimatur: attamen de jure tertii incerto, eventuali & non considerabili, non necessariò facienda mentio, *Rosa* n. 101. Si alius sit in possessione Beneficii saltem

tem colorata & solo etiam facto, etiam narrari debet, Cap. *Cum nostris*, De concess. præb. *Gonz. Lott.* Vide *Rosam* à n. 212. & *Leur.* p. 3. q. 12. Excipe, nisi rescriptum esset cum clausulis, *vocatis vocandis*, aut *amoto quolibet detentore*; item secundùm *Castrop.* n. 30., si fit cum clausula, *motu proprio.* Quòd si alter detinuisset Beneficium per annum, hoc specialiter esset narrandum, quia annalis detentio dat speciale jus, uti dicetur à n. 680., si tamen Beneficium dimisisset, non esset opus narrare, quòd ant. hac ità detinuisset.

641. §. IX. Etiam lis de Beneficio narrari debet: quod tenet *Castrop.* n. 32., etiamsi lis esset de sola possessione, sed *Menoch.* requirit litem de titulo. Similiter si impetrare volens possideat sine titulo aut per intrusionem, debet hoc ipsum narrari, aliàs vitiatur Rescriptum, etiamsi fit ex motu proprio, *Menoch. Castrop.* n. 25.

642. §. X. Petens, etiam narrare debet, si habeat aliud Beneficium, etiam tenue, Cap. 17. & 42. *De Rescript.* Cap. *Si motu proprio*, 23. De Præb. in 6., etiamsi esset tantùm Vicaria, dummodo sit perpetua, Cap. 27. *De Rescript.* Et etiamsi haberet tantùm jus ad rem. Cap. 32. *De Rescript. Menoch. Az. Castrop.* n. 3. & 4. Item, quamvis Beneficium illud per vim vel intrusionem possideret, *Menoch. Castrop.* n. 7. Et addere debet, an sit curatum: item an habeat pensionem in titulum, uti volunt *Menoch.* & alii contra *Az.* & alios apud *Castrop.* num. 5. Et quando ratione paupertatis petit aliud Beneficium, narrare debet, quale habeat patrimonium, argum. Cap. 27. *De Rescript.* Item an habeat præstimonium &c. *Menoch. Az. Castrop.* n. 9. Vide dicenda n. 908.

643. §. XI. Etiam exprimere debet valorem Beneficiorum, quæ vult simul habere. *Menoch. Sanch. Castrop.* n. 16. *Rosa* à n. 240. Putat tamen *Castrop.*, si falsò exprimat valorem illius, quod petit, non vitiari rescriptum motu proprio datum: quod autem attinet ad Hispaniam, Galliam & Germaniam, valor non exprimitur, qualis in se est, sed sufficit fieri mentionem, quòd non excedat valorem 24. ducatorum secundum communem æstimationem. Vide *Luca* De Benef. disc. 72. & 90. item dicenda n. 676. & seqq.

644. §. XII. Si promisisti resignare Beneficium præhabitum, *Felin.* & *Menoch.* putant faciendam esse hujus promissionis mentionem, sed *Castrop.* dubitat, cùm hoc sit quid extrinsecum, nec de eo inveniatur lex. Quòd nesciveris te habere aliud Beneficium vel jus ad illud, & ideo non narraris, non obstat, sed excusaris, Cap. *Gratia*, 7. De Rescript. in 6. *Menoch. Az. Castrop.* n. 4.

645. §. XIII. Etiam narrare debet, si habeat aliquam Dignitatem, Cap. *Ad aures*, De Rescript. *Menoch. Castrop.* n. 6. Item, secundùm dicta l. 1. n. 811. narrare debet, si fuerit pluries dispensatus in ordine ad idem Beneficium. Si tamen gratia motu proprio concedatur, non est opus facere mentionem de Beneficiis obtentis, Cap. *Si motu proprio*, 23. De præb. in 6., *Sanch. Castrop.* n. 9.

646. §. XIV. Si aliquod statutum Ecclesiæ obstet impetrationi apud Papam, hoc ipsum narrari debet aliàs vitiatur Rescriptum etiam datum motu proprio, *Menoch. Castrop.* n. 28.

647. §. XV. Omnem narrativam Rescripto contentam verificari debere docent *Crescent. Moh. Roman. Parisi. Gonz.* n. 57., quamvis aliàs necessaria non esset, cùm sit pars gratiæ, hinc docet etiam *Rosa* n. 120., quòd in beneficialibus qualibet minima subreptio irritet totam gratiam, sed probabilius est, secundùm dicta l. 1. n. 806., si quid insertum sit non faciens ad substantiam rei nec attingens causam gratiæ, per hoc licèt falsò expressum non vitiari rescriptum, uti etiam diximus hîc n. 637.

648. §. XVI. Impetrare volens per Rescriptum in forma gratiosa, debet mittere testimonium idoneitatis dandum ab Episcopo originis, quia Papa non vult se exponere periculo conferendi inhabili vel indigno: si tamen rescriptum detur in forma, *dignum*, non est opus illo prævio testimonio, quia tum committitur Ordinario, ut examinetur idoneitas, & si reperta fuerit, ut conferatur Beneficium.

§. XVII. Hactenus dicta procedunt, quando Beneficium à Papa impetratur, non autem si ab Ordinario, qui censetur scire Beneficiorum vacationem, qualitatem, valorem ac conditiones impetrantis &c. *Menoch. Sanch. Castrop.* n. 33. 649.

§. XVIII. Pro Archi-Diœcesi Coloniensi statutum est 12. Aug. 1689. mandato Archi-Episcopi, ut nullus Regularis ad ullum Beneficium sæculare cum vel sine cura; item nullus sæcularis ad curata sæcularia vel regularia admittatur, nisi examinatus à tribus deputatis, & præmissis publicè proclamationibus in Ecclesia vacante tribus festis diebus continuis vel intercalatis. 650.

Q. 83. *Quid circa supplicas, rescripta & litteras expeditionis sit præterea notandum*, R. Seqq. 651.

§. I. Quid apud Papam in supplica pro obtinendo Beneficio sit exprimendum, dictum est à n. 633., item dictum est num. 464., si quis supplicarit pro habendo beneficio tanquam vacante per mortem, cùm tamen possessor adhuc viveret, impetrationem esse irritam.

§. II. Si plura impediant gratiam obtinendam, putant *Abb. Dec. Menoch. Led.* aliique cum *Sanch.* De Matr. l. 8. d. 23. omnia esse simul exprimenda, nec satis esse singula per diversas supplicas narrari & per diversa rescripta dispensari, tum quia qui unicum narrat, tacitè negat alia adesse, tum etiam quia si simul proponantur, apta sunt movere Papam ad negandam gratiam, si enim resciat aliquem laborare, v. g. sex impedimentis Matrimonii, sæpe negabit dispensationem, quamvis daturus esset laboranti singulis. Contradicunt *Nav. Rodriq. Cevall. Sa*, quia potest unum tolli sine altero, & sic certum videtur, si quis impeditus voto & consanguinitate velit ducere Cajam, posse obtinere dispensationem voti, non factâ mentione consanguinitatis, pro qua postea petere poterit: sed rectè concludunt *Suar. Salas. Merol. Bonac. Rosa* De Exec. litt. Apost. p. 1. c. 6. n. 356., per se loquendo, valere petitionem ac dispensationem unius sine altero, nisi gravitas unius augeatur per alterum, aut non satis explicari possit non narrato altero, an autem in supplica pro dispensatione fieri debeat mentio alterius dispensationis ad eundem finem obtentæ, dictum est l. 1. n. 811.

§. III. Quandonam supplica aut rescriptum sit sub- vel obreptitium, intelligitur ex dictis l. 1. n. 806.; quando autem est tale, nihil operatur, nisi taciturnitas veri vel expressio falsi facta sit per ignorantiam, & non attingat causam finalem, Cap. 20. & 22. De Rescrip. *Rosa* à n. 19. & iterum à n. 26. 652.

§. IV. Quid dicendum sit, si sub- vel obreptio in una tantùm parte commissa sit, dictum est l. 1. n. 807. si autem sit commissa à solo sollicitatore vel alio tertio, *Sanch. Tusch. Merol.* & alii dicunt non nocere quoad alteram partem, quia nullitas talis totius Rescripti, Cap. 20. De Rescript. imponitur tanquam pœna perversitatis, quam hîc non committit impetrans. Vide *Rosa* à n. 102. 653.

§. V. Clausula, *motu proprio*, videtur sanare vitium subreptionis, non autem obreptionis, uti tenent multi apud *Rosa* n. 109., quia intelligitur, si expressa sint vera, uti putant *Sanch. Garc. Leur.* p. 3. q. 455. Videri possunt dicta l. 1. n. 814. & *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 31. §. 4. n. 11. & iterum à n. 17. Item p. 22. §. 5. n. 1. 654.

§. VI. Usu nunc receptum est, ut clausulæ generales nihil in particulari determinantes nihil operentur, cùm per Scribas addantur secundùm stylum 655.

Curiæ,

Curiæ, uti testatur *Gastel.* de usu & praxi curiæ Rom. pag. 233. Circa clausulam autem, *Si preces veritate nitantur*, sic habet Reg. 61. Cancell. *Item quòd in litteris super Beneficiis per Constitut. Execrabilis, vacantibus, ponatur clausula, si est ita, similiter de quibuscunque narratis informationem facti requirentibus*: quamvis autem in Rescripto Papæ ad instantiam impetrantis concesso non exprimatur clausula illa, *Si preces veritate nitantur*, subintelligi tamen debet, Cap. 2. De Rescrip. Jure autem civili expressè apponenda est, l. fin. Cod. *De divers. Rescrip.* Vide *Rosa* n. 20.

656. §. VII. Circa clausulas derogatorias diximus aliqua l. 1. à n. 806., quæ videri debent. Notandum autem est hic, quod Rescriptum concernens bonum publicum & Ecclesiarum utilitatem non censeatur sublatum per clausulas generales derogatorias, uti indubium esse scribit *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 9. §. 2. n. 18. citans *Ferret.* latè id probantem, & exemplum affert *Nicol.* t. 1. d. 1. §. 12. in quo *Urb.* VIII. declaravit provisiones Apostolicas, quæ in præjudicium dati antehac pro utilitate Ecclesiæ indulti fierent, esse nullas, quia essent præter mentem & intentionem Pontificiam. Quòd si addatur generalis derogatoria cum clausula, *quorum tenores*, &c. contra Rescriptum anterius simili clausulâ in futurum derogatoriâ & decreto irritante munitum, putat cum aliis *Barb.* De claus., clauf. 43. n. 17. ultimum Rescriptum non infringere vim prioris; contradicunt *Felin. Selva*, *Roman.* & innumeri alii, sed *Gonz.* Gl. 36. à n. 13. rectè concludit, quòd posterius prævaleat, si sit datum motu proprio: & nu. 80. addit, in dubio standum esse pro primo, quod est in possessione.

657. §. VIII. Clausula decreti irritantis adjecta Rescripto ligat etiam ignorantes, & in causis beneficialibus inficit titulum ac possessionem & omnes actus subsequentes in contrarium, ità ut ne coloratum quidem titulum relinquat vel patiatur, *Rota* coram *Dunoz.* dec. 25. nu. 5. & decis. 317. n. 12. part. 16. & Dec. 31. n. 18. & dec. 192. n. 1. part. 18. recent. *Garc. Hamesf. Chok. Nicol.* d. 2. §. 5. & tit. 3. d. 2. §. 9. Quòd si addatur, *dummodo alteri non sit jus quæsitum*, intelligitur tantùm de jure valido, *Luca* d. 54. n. 3. d. 56. n. 5.

658. §. IX. Pro Rescripto sufficit exhibere transumptum Bullæ cum subscriptione Prodatarii, & ejus sigillo ac subscriptione Notarii ad id deputati; & idem valet, quod originale, *Rota*, *Tond.* *Corr.* l. 7. c. ult. n. 90.

659. Q. 84. *Quid notandum sit circa executorem litterarum Apostolicarum.* R. Seqq.

§. I. Executor alius dicitur merus, alius mixtus; tum dicitur merus, si ipsi committatur nudum exercitium executionis absque exercitio jurisdictionis, uti communiter fit in litteris gratiosis Papæ; si tamen adsit legitimus contradictor & possessor in Beneficio, tum ex mero efficitur mixtus. Mixtus dicitur, qui simul partes Judicis assumit, uti si Papa ei committat in forma, *dignum*, tum enim examinare debet narrata &c., ubi è contrà merus non cognoscit de sub vel obreptione, sed hanc advertens nudè cessat ab executione, *Rosa* De Execut. litt. Apost. p. 1. c. 6. à num. 1. Et communis sententia habet cum *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 4. per Rescriptum in forma, *dignum*, tantùm acquiri jus ad rem, si autem sit in forma gratiosa, acquiri jus in re. Vide *Lugo* suprà, *Sanch.* De Matr. l. 8. d. 29. *Fill.* t. 41. c. 3. n. 91. *Garc.* p. 4. c. 2. à n. 17. *Luca* d. 42. num. 3.

660. §. II. Quando in Rescriptis additur, *vocato* Titio, tunc executor est mixtus, præsertim quando Papa ipse non facit gratiam, sed committit faciendam, *Rosa* Cap. 8. à n. 1. Et si vocatus opponat, tenetur instituere processum ordinarium & appellabilem, donec res judicata per tres conformes executioni locum præbeat, *Luca* De Benef. d. 48. n. 4. & d. 72. n. 7. & in summa n. 268.

§. III. Quid observare, & quomodo procedere debeat executor, tam merus quàm mixtus, accuratè explicat *Rosa* totâ p. 1., & *Cap.* 1. agit de modis, quibus fieri debet supplica, & quibus dicatur gratia facta. 2. De necessitate & variis modis expediendi litteras. 3. Ad quos mitti soleant literæ expeditionis. 4. De præsentatione litterarum apud executorem. 5. De clausulis apponi solitis in Rescriptis. 6. De enarrandis, ne committatur sub-vel obreptio. 7. Quomodo impetrans teneatur probare & justificare narrata. 8. Quomodo executor procedere debeat quo ad illam justificationem; & quis sit aut possit esse contradictor. 9. Quid agere debeat executor, si litteræ sint subreptitiæ, abrasæ, defectuosæ, suspectæ; & quomodo corrigi possint. 10. Quamdiu duret potestas executoris; & an possit subdelegare. 11. Quæ & ad quem interponi possit appellatio à decreto executoris. 12. De executoribus dispensationum matrimonialium. 13. De executoribus gratiæ *Si in evidentem*. 14. De executore in formis *gratiæ & dignum*. 15. De executore litterarum resignationis in favorem. 16. De executione Brevis è Camera de capienda possessione. 17. De exequendis literis gratiosæ subrogationis. 18. De executore gratiæ, *Si neutri*. 19. De executione litterarum, quæ ad ipsos Oratores diriguntur. 661.

Parte 2. Cap. 1. agit de executoribus litterarum justitiam continentium. 2. De narrativa facienda pro valida impetratione litterarum justitiæ. 3. De litterarum justitiæ expeditione & præsentatione coram delegato. 4. De clausulis in litteris justitiæ apponi solitis. 5. De potestate subdelegandi, quam habet delegatus à Papa. 6. Quomodo delegatus procedere debeat, & quandonam ab eo gesta sint irrita defectu jurisdictionis. 7. Quibus modis delegati jurisdictio expiret. 8. De appellatione à sententia delegati vel subdelegati.

§. IV. Si primò constitutus executor sit negligens vel malitiosus, potest impetrans post 30. dies implorare secundum, qui exequi poterit, si agnoscat culpam prioris, Cap. *Si Capitulo*, De Concess. præb. in 6. *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 31. §. 2. n. 5. 662.

Q. 85. *Quid notandum sit circa falsificationem litterarum Apostolicarum.* R. Seqq. 663.

§. I. Cap. 5. De crimine falsi referuntur hi modi falsandi litteras Apostolicas: si Bulla falsis litteris apponatur: si filum veræ Bullæ inseri solitum, aut pars veræ Bullæ jungatur falsis litteris: si per rasuram aliquid immutetur: si deletis prioribus litteris superinducantur novæ: si Bullæ agglutinetur nova charta cum alia scriptione: qui Bullam recipiunt de alia manu quàm Papæ vel bullatoris: qui falsas litteras inter veras projiciunt, ut bullentur. Cap. 6. ibid. declarat Papa, quòd Episcopos in suis Bullis vocet Fratres, Principes autem filios, & nunquam loquatur in plurali, si uni scribat, atque etiam inde cognosci posse litteras falsas. Similiter Cap. 11. De Rescript. declarat *Lucius* III., si Rescriptum Papæ contineat manifestum in latina constructione errorem, censeri debere falsum.

§. II. Cap. 9. De crimine falsi, declarat *Inn.* III. per rasuram paucarum litterarum in loco non suspecto, Rescriptum non probari falsum: è contrà si sit in loco suspecto, abrasio & correctio etiam in una tantùm syllaba vel puncto reddit litteras falsas, *Fagn.* in Cap. Ex *conscientia*, De crim. fals. n. 8., ubi à n. 16. notat eum locum suspectum dici, si fiat in nominibus Judicum, vel in data, vel in remotione appellationis: è contrà non esse locum suspectum, si fiat in narrativa facti, uti habetur Cap. Ex *litteris*, De fide instrum., nisi fieret ab impetrante, vel substitueretur scriptio diversâ manu. Quòd si litteræ clausæ sint redditæ executori, non nocet rasura, dummodo character non sit difformis, *Fagn.* n. 21. 664.

665. §. III. Cap. 2. ibi decernitur, quòd litteræ Apostolicæ falsificatæ nullam jurisdictionem vel potestatem tribuant, nec sint exequendæ. Item Cap. 7. sub pœna privationis omnium Beneficiorum & excommunicatione latæ sententiæ prohibetur, ne ullus etiã prætextu ignorantiæ utatur litteris Apostolicis falsis.

666. Q. 86. *Quid agendum sit, si commissus sit error vel vitium in Rescripto aut supplica.* R.

§. I. Quamvis Papa censeatur habere jura omnia in scrinio pectoris, adeoque nunquam procedere ex ignorantia juris, potest tamen error intervenire, quia non omnia semper sunt in memoria Papæ: deinde expedientes rescripta quandoque falluntur, & Papa bonâ fide iis credit. Nec novum est impetrata esse à Pontificibus multa per sub-vel obreptionem, quæ postea revocata sunt. Videri potest Extrav. Joannis XXII. *Execrabilis*, De præb., ubi ambitionem talia extorquentem perstringit: Et ideo *Barb.* clausulâ 45. dicit, si Papa conferat Beneficium tanquam reservatum, quod tale non est, conferre non vult.

667. §. II. Varia circa errores in Rescriptis & supplicis diximus l. 1. à n. 806. quæ videri debent, & hic applicari: si autem quis errorem vel vitium advertat fuisse in supplica jam signata & registrata, potest sibi consulere per reformatorium, quo Papæ per aliam supplicam significatur error in priore commissus: quòd si litteræ jam sint expeditæ, impetrari debet revalidatorium seu gratia, *perinde valere*, quæ sanat omnes errores, & retrotrahitur ad tempus primæ impetrationis, nisi interea fuisset jus alteri quæsitum, & hæc secunda gratia est independens à priore, ideoque ex illa potest procedi ad executionem non productis litteris primæ gratiæ. Vide Lott. l. 2. q. 54. à n. 52. *Ameyd.* l. 1. c. 14. *Rosa* p. 1. c. 6. à n. 316.

Q. 87. *An Beneficia conferri debeant sine diminutione.* R.

668. §. I. Conferri debere sine diminutione statuitur expressè Cap. un. *Ut Eccles. Benef. sine diminut. confer.* Diminuitur autem Beneficium per impositionem novi oneris, item per divisionem, dismembrationem, suppressionem, de quibus, & maximè quid circa ea possit Episcopus, videri debent dicta à n. 288.

669. §. II. Nulli præterquam Papæ licitum est in provisione ullum onus reale vel personale addere vel augere, quod ex fundatione non inest, uti habet communis & certa cum *Barb.* ad Trid. Sess. 25. c. 5. De Ref. *Lott.* l. 1. q. 32. à n. 8. Episcopis tamen licitum est ob necessitatem, v. g. pro Ecclesia reparanda, subtrahere partem redituum Beneficii vacantis, item pro magna utilitate Ecclesiæ Beneficio, dum vacat, novum onus adjicere, quod cum Beneficio transibit ad providendos, *Gl. Abb. Az. Lay. Garc. Barb. Zoes. Engel. Lott. Leur.* p. 1. q. 31. & p. 2. q. 776.; idque insinuatur cap. *Significatum*, De præb., cujus titulus sic sonat, *Possunt Prælatus & Capitulum præbendæ vacanti honestum onus imponere, ad quod præbendarius teneatur.*

670. §. III. Simonia est, si onera etiam pia, & etiam quæ Beneficio insunt, exigantur sub novo pacto, v. g. si Beneficium conferatur sub pacto, ut Beneficiandus juret se lecturum Missas, ad quas fundatio obligat, uti dictum est l. 3. p. 1. n. 70.; si tamen collatio non fiat sub pacto, ut juret, sed collator, antequam providendus habeat ullum jus ad Beneficium, ab hoc petat juramentum, quòd velit, v. g. residere, secundùm obligationem Beneficii, *Lay.* & *Garc.* p. 8. c. 2. à n. 32. putant esse licitum, & idem est, si alicubi sit statutum vel consuetudo, ut jurent se non renuntiaturos in favorem tertii. Vide *Leur.* p. 2. q. 770.

671. Q. 88. *Quid notandum sit circa Capitulationes ante acquisitionem Beneficiorum, reservationes fructuum, annos gratiæ &c.* R.

§. I. De his edidit sequentem Constitutionem *Innocentius XII.* die 22. Septemb. 1695. Ecclesiæ Catholicæ per Universum Orbem diffusæ regimini, meritis licèt imparibus, Divinâ dispositione præsidentes, ea, quæ à Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, sive ad illicitorum, ac præsertim Ecclesiasticæ libertati adversantium juramentorum abusum tollendum, sive ad quamcunque avaritiæ labem a personis in sortem Domini vocatis, quas, non quæ sua sunt, sed quæ JESU CHRISTI, quærere maximè convenit, excludendam, prudenti salubrique consilio, ac illo, qui secundum scientiam est, zelo constituta & ordinata esse noscuntur, Apostolici muniminis nostri patrocinio libenter roboramus, novisque præsidiis, ut serventur exactiùs, constabilimus, ac alias desuper concessæ nobis à Domino potestatis partes studiosâ charitate interponimus, sicuti Ecclesiarum omnium, quam gerimus, solicitudo postulat, Nosque, omnibus maturæ considerationis trutinâ perpensis ad Omnipotentis Dei gloriam, rectam ac felicem Ecclesiasticarum rerum directionem, necnon animarum pretioso Unigeniti Dei Filii Domini Nostri JESU CHRISTI Sanguine redemptarum salutem expedire in Domino arbitramur. Dudum siquidem, postquam fel. rec. NICOLAUS Papa III. Prædecessor noster, accepto in nonnullis Ecclesiis de earum consuetudine observari, ut cum earum Prælati ad Ecclesias ipsas primò accederent, vel cum de recipiendis ibidem novis Canonicis ageretur, nec Prælatos admitti, nec Canonicos aliter recipi in iisdem Ecclesiis, nisi jurassent statuta & consuetudines ipsarum Ecclesiarum scripta & non scripta inviolabiliter observare; Inter Laicos quoque multarum Civitatum, Castrorum & Terrarum eum consuetudinis morbum in suis Potestatibus, Rectoribus vel Officialibus assumendis irrepsisse, ut ipsi Potestates, Rectores & Officiales ad ejusmodi Potestarias, Rectorias & Officia nullatenus admitterentur, nisi priùs se statuta ipsorum locorum clausâ servaturos similiter jurassent: In statutis verò, ac consuetudinibus supradictis interdum aliqua reperiri illicita sive impossibilia, vel Ecclesiasticæ libertati obviantia; ne sub tali generalitate jurandi sic jurantibus peccandi occasio præberetur, animarum periculis obsistere cupiens, salubri suâ ac generali Constitutione præceperat à quibuscumque scientibus contineri in prædictis consuetudinibus & statutis illicita, impossibilia vel libertati Ecclesiasticæ obviantia, juramenta hujusmodi nullo modo præstari; Ac præterea decreverat talia juramenta eâ intentione facienda vel facta, ut etiam illicita vel impossibilia, seu Ecclesiasticæ libertati obviantia observarentur, cùm etiam sub tali intentione præstari non possent absque Divinæ Majestatis offensa in ejusmodi illicitis, impossibilibus seu libertati Ecclesiasticæ obviantibus non servanda: quin potiùs pro animarum salute, si sub forma præfata vel simili aliquos ignorantes prædicta illicita seu impossibilia, vel libertati Ecclesiasticæ obviantia jurare contigisset, ad observanda duntaxat licita, possibilia & libertati Ecclesiasticæ non obviantia jurantium intentionem referri debere; declarans insuper juramenta sub ejusmodi generalitate qualitercumque & sub quacumque verborum forma præstita vel præstanda, ad licita, possibilia ac Ecclesiasticæ libertati non obviantia dumtaxat extendi, ipsósque jurantes ad alia per præstationem juramenti hujusmodi non teneri; rec. mem. Gregorius Papa XIII. etiam Prædecessor noster per quasdam suas desuper sub plumbo expeditas litteras, quarum initium: Inter Apostolicas, &c. prædictam Nicolai III. Prædecessoris Constitutionem, itidémque alias omnes Canonicas sanctiones de abusu & reprobatione juramentorum hujusmodi promulgatas innovavit, voluitque eas ubique ab omnibus, etiam quoad præterita, inviolabiliter observari. Præterea præcepit, & interdixit Prælatis, Canonicis, & aliis supradictis, necnon Ecclesiarum Capitulis & Monasteriorum, cæterisque Conventibus, Civitatum

tum quoque, Castrorum & Terrarum Communitatibus & personis quacumque dignitate prædictis, ne ulla omnino juramenta illicita, impossibilia, damnosa vel libertati Ecclesiasticæ aut Decretis Concilii Tridentini obviantia, sive ante sive post electiones, confirmationes, provisiones, receptiones, admissiones, aut alios actus ubicumque ac quocumq; tempore, etiam prætextu cujusvis consuetudinis quantocumq; tempore observatæ, quæ potiùs corruptela esset censenda, sive in genere, sive in specie præstare, reddere vel exigere, neve super præstitis, redditis vel exactis eousque quempiam in judicio vel extra illud inquietare auderent quoquomodo, vel turbare. Ac illos, qui juramenta illicita, impossibilia, damnosa vel Ecclesiasticæ libertati, aut Decretis dicti Concilii obviantia exigere contendissent, Episcopos quidē & alios quoscumque Pontificali dignitate præditos à Divinis suspendit; Capitula verò & Conventus, eorumque Ecclesias & loca omnia interdicto Ecclesiastico supposuit, ac singulares personas excommunicationis sententiâ innodavit, inhabilesque fecit ad obtenta, & alia obtinenda eo ipso, sibique & Romano Pontifici pro tempore existenti relaxationem suspensionis & interdicti, necnon absolutionem ab excommunicationis sententia hujusmodi perpetuò reservavit. Decernens eos, qui talia juramenta scienter præstitissent, usu & commodo rei ac gratiæ, cujus causâ jurassent, eo ipso privatos esse; alios verò ignorantes ad præstitorum juramentorum hujusmodi observationem minimè teneri, & aliàs prout in præfatis Gregorii Prædecessoris literis, quarum tenorem præsentibus pro plenè & sufficienter expresso, ac de verbo ad verbum inserto haberi volumus, uberiùs continetur. Porrò antequam litteræ hujusmodi emanassent, similis mem. Pius Papa V. etiam Prædecessor noster, ejusdem Concilii Tridentini Decretis. quibus ne quidquam, quod in usus pios non convertatur, in electione, præsentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione vel alia provisione sive admissione ad possessionem alicujus Cathedralis Ecclesiæ, vel Beneficii, Canonicatuum, aut Præbendarum, vel partem proventuum, seu ad distributiones quotidianas quoquomodo persolvi possit, strictissimè prohibetur, inhærens, suam hac in re Constitutionem ediderat tenoris, qui sequitur, videlicet: Pius Episcopus, Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Durum nimis & incommodum arbitramur, quòd Ecclesiarum Ministri in iis, quæ ad ipsorum sustentationem suppeditant, dispendia patiantur. Quocirca cùm hanc ad rem, simulque prohibendam ab Ecclesia Dei avaritiæ pravitatem, editas antehac sanctiones minimè satis esse intelligimus, novæ Constitutionis subsidio cogimur providere. Cùm itaq; aliàs ex plurium Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum Constitutionibus, aut ex prava consuetudine observari intelligeretur, ut in electione, præsentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione, vel aliâ provisione, sive admissione ad possessionem alicujus Cathedralis Ecclesiæ, vel Beneficii, Canonicatuum, aut Præbendarum, vel partem proventuum, seu ad distributiones quotidianas certæ conditiones seu deductiones ex fructibus, solutiones, promissiones, compensationesve illicitæ, aut etiam quæ in aliquibus Ecclesiis dicuntur Turnorum lucra interponerentur, licèt Sancta Synodus hæc detestata mandaverit Episcopis, ut quæcumq; hujusmodi, quæ in usus pios non converterentur, atq; ingressus eos qui simoniacæ labis aut sordidæ avaritiæ suspicionem haberent, fieri non permitterent, ipsique diligenter de eorum Constitutionibus, sive consuetudinibus super prædictis cognoscerent, & illis tantùm, quas probarent, exceptis, reliquas ut pravas & scandalosas rejicerent, eos verò, qui adversùs prædicta quavis ratione commisissent, pœnis contra simoniacos editis teneri decreverit; multorum tamen indomitâ cupiditate tā prædicta quàm alia ad Beneficium & commodum ipsorum Ministrorum edita, aut omnino contemnuntur, aut in varios sensus traducta perperam eliduntur. Quare Nos pro Divini cultûs exercitio, simulque evocatorum ad illum, auxilio pleniùs, evidentiusque consulendum fore rati, revocamus & abolemus omnia & quæcumq; privilegia, consuetudines & statuta quarumcumque Ecclesiarum Cathedralium & Metropolitanarum, ac Majorum, necnon Collegiatarum, etiam juramento, confirmatione Apostolicâ, aut alio quovis præsidio munita, ac etiam supra hominum memoriam, & longissimo, & quantocumque tempore etiam continuo observata, sive pro solvendis Ecclesiarum vel Prælatorum debitis, sive pro supportandis illorum oneribus, sive aliis etiam majoribus, maximis, & urgentissimis causis concessa & approbata, ac etiam multiplicatis vicibus innovata, extensa & moderata, quòd vacantibus ipsarum Ecclesiarum Dignitatibus, Canonicatibus, Præbendis, Portionibus, Beneficiis, & Officiis, fructus, ac etiam quotidianæ distributiones ex iis primo ab ipsa vacatione anno, aut longiore vel etiam breviore tempore proventuri, mensæ Episcopali seu Capitulari, aliove loco integrè vel partim remaneant seu applicentur, aut in communes usus cedant, seu inter alios Canonicos & personas Ecclesiæ seu Capituli dividantur. Quódque nullus etiam Apostolicâ auctoritate provisus in Canonicum recipi aut ad Dignitatem, seu Portionem, Beneficium vel Officium admitti, vel aliàs in ejus possessionem induci possit, nisi priùs de observandis hujusmodi privilegiis, consuetudinibus & statutis juramentum præstiterit, & obtentæ illorum derogationi, ac fructuum & distributionum perceptioni renunciaverit, seu Capitulo & personis prædictis cesserit, seu (ùt appellant) dulciaria, aut quid aliud præstiterit; quorum omnium tenores, causas & effectus habemus præsentibus pro expressis, quibuscumque illa concepta sint formulis, necnon irritantibus & aliis Decretis roborata. Volentes ea omnia vires & effectum de cætero non habere. Præcipimus igitur & interdicimus omnibus Episcopis, Capitulis, Collegiis & personis, ad quos id pertinet, ne posthac fructus aut distributiones hujusmodi, nec prorsus ullam eorum partem retineant, neve ipsorum cessionem vel renunciationem, aut dulciaria, vel alia quomodocumque petant vel exigiant, aut quemquam sive Ordinariâ sive Apostolicâ Auctoritate provisum ad præstandum hujusmodi juramentum inducant, aut illi prædicta non facienti possessionem impediant vel remorentur. Quicumque contrà fecerint, si Ecclesiarum Antistites, tamdiu à Pontificalis officii exercitio sint suspensi, donec satisfactione præviâ illis per Sedem Apostolicam suspensio relaxetur: Capitula verò & Collegia quæcumque Ecclesiastico subjaceant interdicto, ac singulares personæ in excommunicationis sententiam incurrant, à qua, nisi in mortis articulo constitutæ ab alio, quàm à Romano Pontifice, absolutionis Beneficiū nequeant obtinere; Decernentes hujusmodi præstita juramenta non tenere, nec quemquam illis obligari, quinimo jurantes in hujusmodi censuram incidere, necnon irritum & inane, quicquid secus super his per quoscumque scienter vel ignoranter contigerit attentari. Et nihilominus statuimus, ut ubicumque hujusmodi fructus & distributiones Fabricæ vel Sacristiæ, aut alterius pii loci usibus ultra semestre tempus reperiuntur concessi, horum duntaxat dimidia pars ipsi Sacristiæ vel Fabricæ, aut pio loco deinceps tribuatur, alteram verò Beneficiati prædicti integrè percipiant. Non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque; aut si aliquibus communiter vel divisim ab Apostolica sit Sede indultum, quòd interdici, suspendi, aut excommunicari non

non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, Decreto prædictæ Synodi, ac etiam Constitutione fel. recordat. JOANNIS Papæ XXII. quæ incipit, Suscepti, & aliis juribus hac de re disponentibus nihilominus aliàs in suo robore duraturis. Cæterum per prædicta non intendimus illis præjudicare Capitulis, Collegiis, Mensis, aut personis, fructus & distributiones inter vacationem Beneficiorum & eorum collationem sive possessionis apprehensionem provenientes ex statuto, consuetudine vel privilegio hujusmodi percipientibus vel retinentibus, quominus ipsi illos interim, ùt antea, exigere valeant & habere. Postremò volumus, ut præsentium exempla etiam impressa, Notarii Publici manu, & Prælati Ecclesiastici ejusve Curiæ sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem ubique locorum in judicio & extra illud faciant, quam facerent ipsæmet præsentes, si essent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ revocationis, abolitionis, præcepti, interdicti, Decreti, statuti, intentionis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno 1570. die 30. Junii. Cùm autem, sicut, non sine gravi animi nostri dolore, ex quamplurium, ac præsertim nonnullorum Venerab. Fratrum Archiepiscoporum & Episcoporum ad Apostolatum nostrum delatis querelis accepimus, adeo creverit tam salutarium legum transgressorum impudentia, ut non desint, qui sive avaritiæ, quæ est idolorum servitus, improbo affectu, sive ambitioso Ecclesiasticorum graduum cupiditatis consilio ducti, hominibus trepidè paciscentibus fidem habentes, & tamen Deo veraciter promittenti minimè credentes, sacras ipsas electiones, quas Sanctissimi Ecclesiæ Canones omni pravâ pactione submotâ peragi tam districtè præcipiunt, illicitis, injustis ac per tot Apostolicas sanctiones reprobatis conventionibus per Electos, quicumque illi sint, observandis, quibus Canonica Præsulum jurisdictio ùt plurimum circumscribitur, vacantium Ecclesiarum jura læduntur, ac ipsius etiam Apostolicæ Sedis auctoritas interdum violatur, temerè inquinare satagant, atque ità abominationem desolationis in Sanctuarium invehere, sacrasque Ecclesiæ dignitates, ad quas olim nonnisi ex persecutionis tolerantia ascendebatur, in turpē quæstum, ac tenebrarum negotium commutare minimè vereantur, non sine gravissima Ecclesiasticæ disciplinæ perturbatione, fidelium scandalo, ac salutis animarum detrimento: Hinc est, quòd Nos, qui libertatis, jurisdictionis, aliorumque Jurium Ecclesiasticorum assertores in Terris à Domino constituti sumus, omniumque Christi Fidelium curam supernâ dispositione gerimus, abusus quoscumque circa præmissa introductos è medio tollere, illisque in futurum omnem ansam præcidere, necnon animarum periculis, quantùm nobis ex alto conceditur, occurrere cupientes, habitâ super iisdē præmissis cum particulari Congregatione Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinaliū ejusdem Concilii Tridentini Interpretum, qui rem maturè discusserunt, diligenti deliberatione, de illorum consilio pariter & assensu, ac etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac maturâ deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, omnia & singula præmissa à præfatis NICOLAO, PIO & GREGORIO Prædecessoribus constituta, ordinata, interdicta, Decreta & respectivè declarata, ùt præfertur, expeditasque desuper illorum Constitutiones seu litteras supradictas tenore præsentium perpetuò approbamus, confirmamus, innovamus, illisque perpetuæ atque irrefragabilis Apostolicæ firmitatis robur, patrocinium, præsidium adjicimus. Præterea ut eadem præmissa firmiùs atque inviolabiliùs de cætero observentur, ultra omnes, & singulas pœnas in iisdem Constitutionibus seu litteris impositas, privationis Dignitatum, Canonicatuum & Præbendarum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum; & quoad Regulares, etiam vocis activæ & passivæ, ac graduum, munerum & officiorum quorumcumque per eos respectivè obtentorum, perpetuæque inhabilitatis ad illa & alia similia, vel dissimilia quæcumque imposterum quomodolibet obtinenda, pœnas per contra facientes ipso facto, absque alia declaratione incurrendas, adjungimus. Porrò ad penitus extirpandum atque evellendum abusum Capitulationum, pactionum, conventionum, concordatorum seu statutòrum quorumcumque, quæ perperam ac adversùs Sacrorum Canonum & Constitutionum Apostolicarum dispositionem, occurrente Ecclesiarum quarumlibet, præsertim Cathedralium & Metropolitanarum, Monasteriorum quorumvis vacatione, ab iis, ad quos electio personarum idonearum ipsis Ecclesiis seu Monasteriis, ad electionem hujusmodi respectivè præficiendarum juxta privilegia & indulta Apostolica eis desuper concessa, aut aliàs legitimè spectat, sive ante, sive post electionem prædictam interdum iniri, condi, aut fieri consueverint, motu, scientiâ, deliberatione, & potestatis plenitudine paribus earumdem tenore præsentiū omnibus & singulis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, cujuscumque statûs, gradûs, ordinis, conditionis, præeminentiæ vel dignitatis fuerint, sub eisdem omnino pœnis superiùs expressis, quarum absolutionem seu ralaxationem Nobis & Romano Pontifici pro tempore existenti dumtaxat specialiter reservamus, districtè prohibemus & interdicimus, ne Capitulationes, pactiones, conventiones, concordata, seu statuta hujusmodi ante ipsam quidem electionem, seu etiam postulationem de cætero inire, condere aut facere audeant quovis modo, seu præsumant; Illaque proinde, quatenus de facto contra præsentis nostræ prohibitionis formam inita, condita seu facta fuerint, nulla, inania, invalida, irrita, viribusque & effectu penitus & omnino vacua, ac nullius roboris & momenti esse, & perpetuò fore, neminemque ad illorum, seu cujuslibet eorum, etiamsi juramento vallata sint, observantiam teneri, aut obligatum existere, vel fore decernimus & declaramus. Quæ verò electione seu postulatione hujusmodi secutâ quomodolibet iniri, condi seu fieri contigerit, ad Nos seu eundem Romanum Pontificem pro tempore existentem quamprimum deferri, atque ità nostro & Sedis Apostolicæ judicio subjici præcipimus; suspensâ interim eorum omnium & singulorum executione, donec & quousque ab eadem Sede, sine cujus auctoritate nihil omnino in similibus pacisci fas est; Apostolicæ confirmationis robur in totum vel in partem receperint. Cæterum per præsentes non intendimus ea, quæ antehac contra supradictarum NICOLAI, PII & GREGORII Prædecessorum, seu forsan aliarum Apostolicarum Constitutionum seu litterarum formam quomodolibet gesta fuerunt, ullatenus approbare, nec pœnas ea de causa per transgressores incursas remittere, vel condonare. Decernentes pariter easdem præsentes litteras, & in eis contenta quæcumque, etiam ex eo, quòd quilibet in præmissis seu eorum aliquo jus vel interesse habentes, seu habere quomodolibet prætendentes, cujuscumque statûs, gradûs, ordinis, præeminentiæ & dignitatis existant, & aliàs specificâ & individuâ mentione & expressione digni illis non consenserint, nec ad ea vocati, citati & auditi, neque causæ, propter quas præsentes emanarint, sufficienter adductæ, verificatæ & justificatæ fuerint, aut ex alia quacumque quantumvis juridica & privilegiata causa, colore, prætextu & capite, etiam in

in corpore juris clauso, etiam enormis, enormissimæ, & totalis læsionis nullo unquam tempore de subreptionis vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis nostræ, aut interesse habentium consensus, aliove quolibet etiam quantumvìs magno, substantiali ac incogitato & inexcogitabili, individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, invalidari, retractari, ad terminos juris reduci, seu in controversiam vocari, aut adversùs illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti vel gratiæ remedium intentari vel impetrari, seu impetrato aut etiam motu, scientiâ & potestatis plenitudine paribus concesso vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se juvare posse, sed ipsas præsentes litteras semper firmas, validas & efficaces existere & fore, suosque plenarios & integros effectus sortiri & obtinere; ac ab omnibus & singulis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter & inconcussè observari; sicque & non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios & Delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac ejusdem S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, & Apostolicæ Sedis præfatæ Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentiâ & potestate fungentes & functuros, sublatâ eis, & eorum cuilibet, quavis aliter judicandi, interpretandi facultate & auctoritate, judicari & definiri debere, ac irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac quatenus opus sit, nostrâ & Cancellariæ Apostolicæ Regulâ de Jure quæsito non tollendo, aliisque Apostolicis, ac in Universalibus Provincialibusque & Synodalibus Conciliis editis generalibus vel specialibus Constitutionibus & Ordinationibus, necnon Ecclesiarum & Monasteriorum quorumvis, & illorum Ordinum, aliisve quibusvis, etiam juramento, confirmatione Apostolicâ, aut quavis firmitate aliâ roboratis statutis & consuetudinibus etiam immemorialibus; privilegiis quoque, indultis & litteris Apostolicis, eisdem Ecclesiis, Monasteriis ac Ordinibus, illorumq; Præsulibus & Capitulis, Abbatibus, aliisque Superioribus & personis quibuslibet sub quibuscumque verborum tenoribus & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, irritantibusque & aliis Decretis, etiam motu, scientiâ, & potestatis plenitudine paribus, ac Consistorialiter, & aliàs quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, ac quantiscumque vicibus confirmatis, approbatis & innovatis. Quibus omnibus & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa & individua ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, & formâ in illis traditâ observatâ, exprimerentur, & insererentur, præsentibus pro plenè & sufficienter expressis & insertis habentes, & illis aliàs in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter & expressè derogamus, ac plenissimè & amplissimè derogatum esse volumus, cæterisque contrariis quibuscumque; aut si præfatis vel aliis quibuslibet communiter vel divisim ab eadem sit Sede indultum, quòd interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Ut autem eædem præsentes litteræ ad omnium notitiam faciliùs deveniant, volumus illas, seu earum exempla, ad valvas Ecclesiæ Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostolorum, necnon Cancellariæ Apostolicæ, Curiæque Generalis in Monte Citorio, ac in Acie Campi Floræ de Urbe, ùt moris est, affigi & publicari; sicque publicatas & affixas, omnes & singulos, quos illæ concernunt, perinde arctare & afficere, ac si unicuique eorum nominatim & personaliter intimatæ fuissent, &c.

§. II. Hæc Constit. confirmat ea, quæ l. 3. p. 1. n. 87. diximus, nempe esse simoniam, si Canonicus pro admissione in possessionem cogatur solvere aliquid Capitularibus, vel instituere convivium &c. Quomodo autem possit contra ejusmodi prohibitionem præscribi, diximus ibidem à n. 191., item l. 1. à n. 632., Et certum est necdum præscriptam esse contra hanc Constit., ubi obligavit, ità ut nunc præter id, quod Constit. permittit, non liceat exigere pecunias propter statuta, nec quidquam aliud etiam ad usus pios, licèt antehac aliter docuerint multi Authores. Vide *Leur.* p. 3. q. 745. Neque potest aut consuetudo præscribere aut statutum prævalere, ut fructus primi anni, v. g distribuantur inter seniores, quia tales consuetudines & statuta esse iniqua ac scandalosa declarant *Trid., Pius V., Clemens VIII.* teste *Garc.* p. 11. c. 5. à nu. 162., & *Inn. XII.* per Constit. relatam: Praxis autem in his partibus habet, ut provisus ad redimendam vexam pecunias, quæ propter statuta solvi debebant, deponat apud Capitulum, usque ad tempus, quo supplicetur Papæ, vel declaretur salvâ Constit. relatâ, licere ejusmodi solutionem. 672.

§. III. Quod attinet ad annos gratiæ, certum videtur, quòd fructus primi anni spectent ad novum provisum, nam collatio Beneficii, v. g. à quinque mensibus vacantis, hodie facta, censetur facta à momento vacationis, ergo cùm provisus hodie acquirat quasi fundum Beneficii, fructus omnes ab initio vacationis inhærentes Beneficio, per se loquendo, pertinent ad ipsum, *Surd. Gemin. Lott. Leur.* p. 2. q. 792. Hoc non obstante fructus primi anni sæpe relinquuntur hæredibus defuncti Beneficiati, & id adhuc licitum est saltem pro parochis, quia *Inn. XII.* tantùm loquitur de Beneficiis Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum, quoad Beneficia autem simplicia adhuc putant aliqui ejusmodi statutum vel consuetudinem, ut novus provisus per annum deserviat Beneficio sine ullis fructibus, non repugnare nequidem Constit. relatæ, si eos fructus post ejus mortem accipiant hæredes, nam defunctus sic reipsa percipit fructus primi anni, qui non auferuntur sed differuntur, & quasi asservantur, ut sint pro funeralibus & debitis solvendis, si debita contraxerat, idque semper licuisse notant ex declarationibus S. Congreg. & decis. Rotæ authores apud *Leur* p. 3. q. 103. Idem dicit *Garc.*, si sit statutum vel consuetudo, ut nihil percipiat, qui non erit, v. g. Subdiaconus; ad majorem tamen securitatem in Diœcesi Coloniensi & Leodiensi supplicatum est ratione annorum gratiæ contra illam Constit. *Inn. XII.*, & Papa remisit examen ad Congregationem, quæ hactenus non respondit. Similiter quoad illud punctum supplicarunt quatuor Capitula, urbis & suburbii Monasteriensis in Westphalia, Anno 1701., & Congregatio remisit causas examinandas Officiali, unde si relatio Romam missa nitatur causis sufficientibus, possunt hæc Capitula uti annis gratiæ, usque dum aliud urgeatur. 673.

Q. 89. *Quid notandum sit circa obligationem annatæ vel quindenæ; item circa valorem Beneficii.* R. Seqq. 674.

§. I. Per annatam intelligitur media pars fructuum primi anni, Sedi Apostolicæ solvenda instar decimarum, partim ad sustentationem Papæ & Cardinalium, partim in recognitionem universalis dominii, quod Papa & Ecclesia habet in omnia Beneficia, uti loquitur *Paulus IV.* apud Luca d. 89. n. 2. Hæc autem annata non solvitur ex Beneficiis, quæ non excedunt 24. ducatos

ducatos auri de Camera, uti habent Concordata relata n. 503., unde cùm nulla Beneficia in Germania, Gallia & Hispania taxentur in Camera ultra 24. ducatos, pro illis nihil solvitur ratione annatæ, *Brand. Chok. Pirrh. Leur.* p. 2. q. 601. De cætero in hoc nihil committi nundinationis vel simoniæ, probat rectè *Leur.* p. 3. q. 190.

675. §. II. Quindena seu quindenium est media pars fructuum, quæ ex Beneficiis alicui Communitati vel loco pio unitis solvitur singulis 15. annis, cùm enim tale Beneficiũ non amplius vacet, loco annatæ imposita est quindena, unde qui non tenentur solvere annatam, etiam non tenentur ad quindenam. Videri potest *Castrop.* t. 7. d. 3. p. 7., ubi etiam agit de charitativo subsidio, quod quandoque à Beneficiatis exigitur.

676. §. III. Si quis habeat indultum conferendi Beneficia, additâ clausulâ, ut sic provisus, si fructus Beneficii valorem annuum 24. ducatorum excedant, infra 8. menses novam provisionem à sua Sanctitate impetret, & litteras petere ac jura Cameræ Apostolicæ persolvere teneatur, dubitarunt aliqui, an etiam in Germania sic provisus non teneatur ista præstare: pro parte affirmante est, quòd indultum sit extraordinaria gratia, adeoque potuerit Papa extraordinariam clausulam addere præter Concordata, idque præsumendum sit, ne clausula ista sit frustanea. *Conf.* nam Germanus Romæ supplicans pro Beneficio, licèt scribatur illud non excedere 24. ducatos, tamen putat *Plettenberg* in notit. tribunal. ad Reg. 55. Cancell. pag. 471. teneri exprimere verum valorem, ergo si revera excedat, debebit id manifestare Romæ, & quia ità mandat indultum, novam petere provisionem. Nihilominus præscindendo à praxi, de qua mihi non constat, sententia negans videtur probabilior, quia dicta clausula non est specialiter isti indulto inserta, sed passim de stylo communi & antiquo omnibus ejusmodi indultis etiam Cardinalium & Legatorum Apostolicorum inseritur, uti videre est apud *Barb.* De pot. Ep. alleg. 57. n. 52. & *Tond.* p. 2. c. 3. §. 5. n. 22., idque unicè, ne Camera Apostolica fraudetur annatis, quòd autem ista clausula non habeat effectum, ubi valor omnium Beneficiorum non censetur excedere 24. ducatos, id per accidens est, nam obtinet effectum in indultis ad alias Provincias, ubi Beneficia taxantur ad verum valorem, hinc clausula ista ubique relinquitur, ne mutetur stylus scribendi, unde dato, quòd opus sit in supplica ad Papam exprimere verum valorem, hìc non est opus ullâ supplica ad Papam, ergo nec opus est hoc exprimere.

677. Q. 90. *Quid intelligatur per valorem 24. ducatorum de Camera.* ℞.

§. I. Ducatus auri de Camera est Scutum aureum & unus argenteus seu Julius; Scutum autem aureum secundùm monetam nostram est ducatus sive duo Imperiales in specie. Quòd si dicatur ducatus, & non addatur, *de Camera*, attendendus est valor ducati currens in loco Beneficii, *Garc.* p. 5. c. 3. n. 151.

678. §. II. Pro designando valore Beneficii non debent computari emolumenta incerta, sed sola certa, uti sunt anniversaria fixa & dotata, *Suar. Castrop. Garc. Hamel.* Etiam probabiliter non debent computari stipendia pro Missis, si has posset legere per alium, tunc enim non sunt fructus Beneficii sed proprii laboris, *Gutter. Graff. Garc.* n. 166.; debet detrahi etiam pensio imposita Beneficio, quia Beneficium censetur valere hoc, quod Beneficiato remanet detractis oneribus, *Gigas, Castrop.* contra alios: excusatur autem mala expressio valoris, si sit excessus modicus, id est, non ultra sextam partem, *Mandos. Leur.* p. 2. q. 659. n. 8.

679. §. III. Cùm anni varient in proventibus, valor taxari debet ex annis pluribus: Et sufficere attendi quinque præcedentes, dicunt *Mandos.* & *Mascard.* sed attendi debere 10. præcedentes, docent *Garc.* & *Castrop.* Vide *Leur.* q. 610.

Q. 91. *Quid notandum sit circa possessionem annalem.* 680.
℞. Seqq.

§. I. De hac ità habet Regula Cancell. *Dominus noster, ut improbi lites exquirentium mores reprimantur, statuit & ordinavit, quòd quicumque Beneficium Ecclesiasticum tunc per annum immediatè præcedentem pacificè possessum, & quod certo modo vacare prætendit, deinceps impetraverit, nomen, gradum & nobilitatem possessoris ejusdem, & quot annis illud possederit & specificam & determinatam causam (ex qua constare clarè poterit, quòd nullum ipsi possessori in dicto beneficio jus competat) in hujusmodi impetratione exprimere, & intra 6. menses ipsum possessorem ad judicium evocare facere, causamque ex tunc desuper infra annum usque ad sententiam diffinitivam inclusivè prosequi debeat & teneatur, alioquin impetratio prædicta & quæcumque inde secuta nullius existant firmitatis; & idem impetrans de damnis & interesse possessorem ipsum propterea contingentibus ei satisfacere, & si possessorem ipsum frivole ac indebitè molestasse repertus fuerit, 50. florenos auri persolvere Cameræ Apostolicæ sit adstrictus, nec aliàs quam præmissæ vacationis modus, etiam per litteras, si neuter aut subrogationis vel aliàs sibi quoad hoc, ut hujusmodi Beneficium ea vice consequi vel obtinere valeat, quomodolibet suffragetur, illudque nullatenus in antea litigiosum censeatur.*

§. II. Expressio multorum, quæ Regula recenset, 681. non est necessaria, si Beneficium impetretur apud Ordinarium, nam hic censetur nosse suos, hinc dicit *Chok.* ad hanc Reg. n. 55. eam non habere locum extra Curiam Romanam; habet tamen locum apud Legatum Apostolicum, apud quem etiam ista exprimi debent, *Az. Rebuff. Gonz. Leur.* p. 2. q. 830.

§. III. Possessor annalis potest in quacumque in- 682. stantia, etiam post sententiam & executionem, adducere exceptionem hujus Regulæ pro defensione sui & restitutione possessionis, dummodo probet se per annum possedisse, & possedisse pacificè usque ad diem impetrationis alterius, *Gratian. Gonz. Lott.* l. 2. q. 52. nu. 16. & à n. 23. *Leur.* q. 831. Quod tenet, etiamsi impetrans ignoraverit possessionem fuisse annalem, *Chok. Leur.* q. 841.

§. IV. Hæc regula tuetur quemcumque posseso- 683. rem, etiam aliàs inhabilem, de jure privatum, intrusum, carentem bonâ fide & omni titulo &c., nisi per confessionem vel judicaturam notoria fuisset inhabilitas vel nullitas tituli, *Lott.* n. 38. *Lota* De Benef. d. 47. n. 16. *Leur.* q. 832. Item tuetur possessorem necdum percipientem fructus, *Gom. Mandos. Chok. Leur.* q. 842. Putat quidem *Soto* non tueri privandos sed tantùm actu privatos Beneficio, sed oppositum videtur verum; possessor tamen probare debet, præter possessionem, etiam aliunde competere jus in Beneficio. Putat etiam *Sarn.* apud *Leur.* q. 853. Regulam non servire personæ incapaci detentionis, quia nempe ipsi prohibitum erat detinere Beneficium, sed si reipsa detinuit cum colorato titulo, censetur possedisse, uti dicetur n. 685. in fine.

§. V. Hic annus inchoatur à die captæ possessionis 684. & finitur eâdem die inceptâ, quia cùm agatur de favore possidentis, annus computatur civiliter ad dies & non de momento ad momentum, *Lott.* num. 21. *Leur.* q. 833.

§. VI. Si resignans possederit per sex menses & re- 685. signatarius etiam per sex, hic non juvatur per dictam Regulam, quia licèt possessio antecessoris sæpe uniatur cum possessione successoris, uti dictum est l. 3. p. 2. n. 527. tamen hæc Regula semper loquitur de uno possessore, *Mandos. Az. Lugo, Paris. Castrop. Leur.* q. 835. Neque resignatarius vel successor potest se tueri possessione annali resignantis aut antecessoris, quia Regula respicit solum possessorem actualem, ideoque ex stylo Curiæ censetur personalis, *Mandos. Paris.* aliique cum *Leur.* q. 837. Imò quamvis resignans Beneficium

ficium per undecim menses possederit, & resignatarius ultra mensem distulerit capere possessionem, resignans non poterit se tueri hac Regulâ, quia non possedit per 12. menses. *Mandos. Paris.* l. 3. q. 5. n. 64., qui tamen n. 58. cum aliis multis excipit casum, quo resignans perrexisset retinere Beneficium, & resignatarius necdum captâ possessione post mensem moreretur, quia quamvis per resignationem amittatur possessio civilis, videtur tamen retineri posse naturalis ac sufficiens ad effectum hujus regulæ, ad quem sufficit etiam asinina tantùm possessio. Vide *Leur.* q. 839. & q. 840. n. 3. Item dicenda à n. 956.

686. §. VII. Gaudent effectu hujus Regulæ Officia & Dignitates Ecclesiasticæ, Præstimonia data in titulum perpetuum; item secundùm *Gom.* contra *Mandos.*, pensiones super fructibus Beneficii, Beneficia commendata, Vicariæ perpetuæ, Capellaniæ datæ in titulum; item Beneficia juris patronatûs, uti tenet *Chok.* contra *Tond.* E contrà non gaudent Beneficia manualia, uti nec consistorialia, de quibus Papa disponit coram Cardinalibus. Vide *Leur.* q. 843.

687. §. VIII. Valet hæc Regula contra impetrantem cum Rescripto *motu proprio*, *Mandos. Chok. Leur.* q. 845., quem vide q. 846. De pœnis, & q. 847. De derogationibus hujus Regulæ.

688. §. IX. Ut impetrans aliquid possit contra possessorem, debet à tempore datæ impetrationis infra 6. menses esse executa citatio possessoris; & à tempore executæ citationis, etiamsi primo mense facta esset, currit annus pro urgenda definitiva circa petitorium; & ad ejusmodi citationem arctatoriam requiritur, ut delegatus Apostolicus citationi faciat inseri copiam litterarum suæ delegationis, *Rosa* De Exec. lit. Apost. p. 2. c. 6. n. 6. His factis satis est, si impetrans faciat, quod in se est, ut intra annum pronuntietur sententia, *Gonz. Chok. Lott.* Et de impedimento debere protestari putant *Gl.* & *Rebuff.*, sed negant *Ricc.* & *Tond.* Vide *Leur.* q. 844.

689. *Q. 92. Quid notandum circa possessionem triennalem Beneficii vel fructuum.* R.

§. I. De hac ità habet Regula 3., olim 35. Cancell., *Statuit & ordinavit idem D. N. quòd si quicumque Beneficia ecclesiastica, qualiacumque sint, absque simoniaco ingressu, apostolicâ vel ordinariâ collatione aut electione & electionis hujus confirmatione seu præsentatione & institutione illorum, ad quos Beneficiorum hujusmodi collatio & provisio, electio & præsentatio seu quævis alia dispositio pertinet, per triennium pacificè possederit, (dummodo in Beneficiis hujusmodi, si dispositioni Apostolicæ ex aliqua reservatione generali in corpore juris clausa reservata fuerint, se non intruserint) super iisdem Beneficiis taliter possessis nequeant molestari, nec non impetrationes quaslibet de Beneficiis ipsis sic possessis factas, irritas & inanes censeri debere decrevit, antiquas lites super illis motas penitus extinguendo.*

690. §. II. Regula de annali relinquit impetranti potestatem molestandi possessionem, sed præscribit modum & tempus, hæc autem Regula tollit potestatem molestandi, *Lott.* l. 2. q. 53. n. 8. *Luca* De Benef. d. 91. n. 2. *Engel* l. 3. t. 5. n. 39. *Leur.* p. 2. q. 850.; imò tolluntur omnia acta & sententiæ antea latæ; uti habet Regula in fine, adeoque perfectè ligantur os Judici & manus parti adversæ, *Luca* n. 3.

691. §. III. Gaudent effectu hujus Regulæ Commendæ perpetuæ, Officia Ecclesiastica, Hospitalia data in titulum, Beneficia etiam juris patronatûs, etiam reservata extra casum vacationis per obitum in Curia; Manualia tamen non gaudent. Vide *Leur.* q. 861.

692. §. IV. Juvat hæc Regula etiam contra Minorem & impuberem, *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 22.; item contra provisum à Papa de Beneficio etiam reservato, si excipias per obitum in Curia, *Luca* n. 5.; Regula tamen valet tantùm contra privatum agentem ex alia impetratione, non autem contra Ordinarium vel alium Superiorem visitantem aut inquirentem in titulum Beneficii, huic enim tenetur probare titulum esse saltem coloratum, *Felin. Lott.* n. 8. & q. 46. à n. 35. Quòd autem addit *Chok.* ad hanc Reg. n. 76., talem possessorem, si inveniatur vitium, posse amoveri, loquitur in sua sententia, putans per triennalem possessionem non præscribi titulum, de quo dicetur n. 716.

§. V. Etiam juvat Regula sæcularem, si triennio possederit Beneficium regulare, & Regularem, si sæculare, quia licèt requirantur 40. anni, ut mutetur status talis Beneficii, secundùm dicta à n. 196., non tamen, ut Beneficium censeatur possessori acquisitum, *Sanch.* in Dec. l. 7. c. 29. n. 87. 693.

§. VI. Fructus Beneficii triennio præscribuntur, *Mol.* tom. 3. d. 718. n. 1. *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 34. n. 17. *Dicast.* De Restit. d. 5. n. 84., quia numerantur inter res mobiles, uti expressè *Mol.*, res autem mobiles cum certo titulo præscribuntur triennio, sine titulo 30. annis, etiam contra quamcumque Ecclesiam, uti cum iisdem aliisque AA. habet *Haun.* De Just. t. 5. n. 271. Addunt *Sanch.* aliique cum *Dicast.* à n. 85. præscribi fructus per triennium, etiamsi consumpti sint ante triennium elapsum; item ad hos præscribendos sufficere generalem titulum possessionis, *pro suo*, nam in præscribendis accessoriis sufficit hic titulus absque alio speciali, fructus autem præscribuntur tanquam accessorii rei, bonâ fide possessæ. 694.

Q. 93. Quænam conditiones requirantur, ut quis juvetur privilegio Regulæ de triennali. R. Requiruntur tam multæ, ut *Luca* De Benef. d. 91. aliquoties repetat rarum esse casum, in quo possessor beneficio hujus tantùm Regulæ juvetur; præcipuæ autem sunt seqq. 695.

1. Habilitas personæ ad possidendum vel detinendum Beneficium, uti declarabitur à n. 703.

2. Bona fides, uti habet communis cum *Nav. Rebuff. Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 31. n. 20., quamvis contradicant *Gom. Covarr. Crescent. Sa. Castrop. Tond. Chok. Leur.* p. 2. q. 857., sed videtur dicendum, quòd bona fides non requiratur ad tuendum se pro foro externo, attamen requiratur ad præscribendum jus pro foro interno, uti rectè *Dicast.* De Just. l. 2. t. 1. d. 1. à n. 151. Vide dicenda n. 716., ut enim jus præscribatur in Beneficio, requiritur bona fides, eo modo, quo l. 3. p. 2. à n. 479. diximus requiri ad præscriptiones ordinarias.

3. Possessio, de qua videnda sunt dicta l. 3. p. 2. à n. 507., item dicta hìc à n. 450. Quòd si possessio per alium sit capta, currit priùs à tempore ratihabitionis, debetque semper ab allegante probari possessio. *Luca* n. 9. 696.

4. Possessio pacifica, eo modo, quo dictum est à n. 526. Et ut possessio Caji ad effectum hujus Regulæ sit pacifica, satis est, quòd sine lite jam prætererit triennium, quamvìs ante illud per Titium fuisset Cajo mota lis, quia hæc Regula est ad exstinguendas antiquas lites, *Lott.* l. 2. q. 53. n. 19. Et quamvìs fortè ante absolutum triennium moverit litem Titius, tamen Cajo currit triennium contra alios, respectu quorum manet pacificus possessor, *Gl. Sanch. Rebel. Tond.* Quòd si contradictio extrajudicialis fuerit cœpta sed per triennium intermissa, prodest Regula, *Burat. Tond.* Vide *Leur.* q. 852.

5. Possessio ejusdem per triennium; unde possessio antecessoris etiam hìc non unitur, sed nunc possidens debet habuisse Beneficium per triennium, uti de annali dictum n. 685. Si tamen prædecessor triennio pacificè possederit, successor non tenetur ampliùs justificare illius titulum, *Lop. Mascard. Garc.* p. 11. c. 1. n. 12., ideoque successor per hanc Regulam defenditur contra molestantes, *Rebuff. Ripa, Sanch.* d. 23. *Luca* n. 7. Putatque cum aliis *Diana* p. 9. t. 9. R. 67. q. 5. sufficere, si ultimus dies triennii sit inceptus, secundùm dicta n. 684. De possessione surrogati, vide dicta n. 546. 697.

698. 6. Possessio non interrupta: si tamen quis per annum pacificè possederit, & resignarit coactus vi vel metu cadente in constantem virum, obtinueritque restitutionem per actionem, *Quod metûs causa*, ac per alios duos annos pacificè possederit, gaudet beneficio triennalis, ac si possessio non fuisset interrupta, quia quando quis pristino juri restituitur, in illud ex toto redit. L. *Quod si Minor*, §. 4. ff. De Minoribus, *Rebuff.* apud *Leur.* p. 3. q. 703. n. 3.

699. 7. Titulus saltem coloratus, de quo dicetur à num. 708., debetque esse vel verè probatus, ostendendo literas provisionis, vel præsumptivè allegatus, uti si quis per 10. annos Beneficium possederit, secundùm dicenda n. 715. Tali titulo habito putat *Tond.* allegari posse quemcumque alium meliorem de cætero facilè obtinibilem, v. g. dispensationem, imò ad præsumendum titulum sufficit hæc possessio triennalis, si Episcopi omni anno visitent, quia non est præsumendum, quòd tanto tempore tolerassent intrusum, *Inn. Dec. Ferret. Pontan. Parif. Lott.* Item ex possessione triennali non tantùm præsumitur dispensatio, sed etiam facta publicatio resignationis, nisi aliud constet. Vide *Leur.* p. 2. q. 853. 854. Quòd si titulus coloratus reducatur ad non coloratum, uti si possessor triennalis pro colore suæ possessionis alleget titulum resignationis, quam nunc constat fuisse invalidam, Regula non juvat, *Rebuff. Gom. Sanch.* d. 31. n. 10. Debet autem probari, quòd Beneficium fuerit possessum ex vi talis tituli; nec juvat possessorem habuisse titulum, si vi ejus non possedit, *Luca* n. 14.

700. 8. Ut Beneficium non possideat contra decreta *Trid.* De Reform. Sess. 7. c. 4. ut non habeantur plura incompatibilia: & Sess. 14. c. 17. ut habeatur unicum competens ad sustentationem: & Sess. 25. c. 15. ut filius Clerici illegitimus non habeat Beneficium in Ecclesia, ubi pater ejus habet aut habuit: ità enim habet expressa declaratio S. Congreg. apud *Garc.* p. 11. c. 5. n. 379. Vide dicenda n. 763.

9. Ingressus non debet fuisse simoniacus.

10. Possessor non debet esse intrusus.

701. 11. *Sanch.* d. 33. etiam requirit, ut possessor non fuerit violentus, sed contradicunt alii cum *Az.*, quia Regula nihil habet de violento, sed solùm *Conc. Basiliense*, quod in eo non habet vim legis, uti notat *Lugo* De Just. d. 7. n. 128. *Castrop.* tamen dicit aliquem amittere jus, si invito possessore violenter occupet, sed prærequirit sententiam Judicis saltem declaratoriam. Docet etiam *Gom. Parif. Chok. Leur.* q. 859. carere privilegio Regulæ spoliatorem, qui viâ facti occupavit Beneficium alienum per meram usurpationem, quia nempe talis fit intrusus, secundùm dicenda n. 713.

702. 12. Ut Beneficium non fuerit reservatum propter obitum in Curia, unde non obsunt aliæ reservationes omnes, *Gom. Sanch.* d. 34. n. 5. Excipit *Luca* n. 18. nisi his reservationibus annexum sit decretum irritans, quod impediat colorem tituli & possessionem omnem, secundùm dicta n. 657.

703. Q. 94. *Quid notandum sit circa varios, qui à quibusdam dicuntur inhabiles ad gaudendum beneficio Regulæ, de triennali.* R. Seqq.

§. I. Certò inhabiles sunt laici, conjugati, bigami, quia non tantùm non possunt consequi Beneficium, sed nec præhabitum retinere, *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 31. n. 21. Reliquos non expressè exclusos per Regulam putant juvari *Gom. Nav. Sanch. Chok. Castrop.* t. 13. d. 2. p. 33. n. 9. *Luca* De Benef. d. 91. n. 3., quia quamvis sint incapaces veri tituli, tamen non sunt omnino incapaces Beneficii, cùm habere possint titulum coloratum, quasi possessionem &c. unde licèt *Lugo* De Just. d. 7. n. 110. putet eos non juvari, qui ex parte personæ jure ipso sunt incapaces, si impedimentum perduret etiam post triennium, tamen AA. citati & *Diana* p. 11. t. 5. R. 3. dicunt per Regulam juvari omnes illos, qui etiam ex parte personæ inhabiles sunt ex pœna, censura, irregularitate &c. eò quòd vi hujus Regulæ censeatur fieri dispensatio vel tolli impedimentum in ordine ad tale beneficium triennio possessum. Et in specie secundùm *Sanch.* & alios juvantur excommunicati, spurii, irregulares, suspensi, non promoti ad gradum requisitum, non dispensati ad tale Beneficium, qui non habuerunt ætatem, habentes Beneficia incompossibilia, non promoti intra annum ad Ordinem debitum. Consentit *Sot.* de excommunicatis, etiam hæreticis, donec spolientur (attamen de hæreticis contradicunt *Rebuff. Chok.* & ipsemet *Sanch.*, quia incapaces sunt possessionis & omni beneficio ac auxilio juris carent, Cap. *Si adversus*, De hæreticis) Idem cum *Sanch.* sentiunt *Gom.* & *Chok.* de illegitimis & spuriis; idem *Parif.* & *Chok.* de non promotis intra tempus ad Ordinem debitum; idem *Gom. Parif. Rebuff.* de possidentibus duo curata, quamvis quoad hos meritò contradicant *Tond.* & *Chok.* ob declarationem S. Congreg. de qua dictum est n. 700.

§. II. Juvatur, qui per sub- vel obreptionem obtinuit Beneficium, uti cum aliis *Diana* R. 4. q. 3. Item is, qui Beneficio privatus erat ipso jure vel per sententiam, dummodo pergat possidere. Vide *Leur.* p. 2. q. 860. 704.

§. III. Si Clericus suaserit concubinæ abortum, licèt triennio possideat, docent aliqui non juvari per Regulam, sed contradicunt alii cum *Sanch.* d. 34. à num. 10. & *Burgh.* Cent. 2. cas. 7., quia non est inter exceptos. 705.

§. IV. Putant *Host. Gemin. Sarn. I. Andr. Carden.* etiam eum juvari, qui resignationem suam non publicavit, quia talis continuatio videtur æquivalere publicationi, quando autem forma respicit certum effectum, potest per æquipollens adimpleri, L. *Jubemus*, Cod. De testam.; sed contradicunt *Ferett. Parif. Chok. Leur.*, quia Papa requirit formalem publicationem, & tollit titulum coloratum non publicanti, ac exprimit contravenientes non defendi Regulâ annali aut triennali. Similiter secundùm *Chok.* non juvatur præcisè nominatus ad primam vacaturam, & acceptans in casu non concessu. Nec ille, qui ex sola electione sine confirmatione possidet Beneficium, *Gom. Sot. Chok.* Nec ille, qui non emisit professionem fidei juxta *Trid.* Sess. 24. c. 12. *Parif.* l. 8. q. 9. Vide *Leur.* q. 860. 706.

§. V. Si Beneficium resignatum in manus Ordinarii sit collatum consanguineo collatoris vel resignantis, & in ea Diœcesi recepta sit Constit. *Pii V.*, de qua dicemus à n. 1011., hic non videtur juvari per Regulam, secundùm dicta n. 657., quia additum est hoc decretum irritans, *Quòd si secus ac etiam quidquid præter vel contra formam prædictorum fuerit à quocumque temerè attentatum, id totum ex nunc vires & effectum decernimus non habere*, per hoc enim videtur imprimis tolli potestas conferendi consanguineo, cùm velit non habere vires & effectum, collatio autem facta alicui sine potestate conferendi non dat titulum nequidem coloratum, uti constabit ex dicendis num. 708., ergo. Deinde etiam videtur tolli proviso potestas capiendæ possessionis, cùm non possit illam nec licitè, nec validè inchoare, sine potestate autem capiendæ possessiones, non potest capi vel haberi possessio, ergo. *Conf.* decretum illud irritans facit, ut quidquid factum est à collatore & proviso, sit nullum & quasi non factum, facit enim nullas habere vires & nullum effectum, ergo nunc est, atque si nec collatio sit huic facta nec ab hoc capta possessio, exclusâ autem collatione tanquam fundamento tituli colorati, & præcluso ingressu in possessionem non potuit incipere illi currere tempus præscribendi: Quòd si reipsa causaretur titulus coloratus & caperetur possessio, talis provisio haberet aliquem effectum, quod tamen negat Bulla, ergo. 707.

Q. 95. *Quis titulus dicatur coloratus.* R. Qui apparet, seu 708.

seu probabiliter videri potest esse justus, uti si collatio habeatur ab eo, qui habet potestatem ordinariam conferendi, quamvis nunc adfuerit impedimentum validæ provisionis, *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 31. Notantque *Gom. & Diana* p. 11. t. 5. R. 4. q. 3. sequentia, 1. Si Beneficium prius detur Cajo & postea Titio, Cajum habere verum titulum, Titium habere coloratum. 2. Si Cajo detur Beneficium Titii adhuc viventis, mortuo Titio Cajum habere titulum coloratum. 3. Si impetratum sit Beneficium non expresso ejus valore, quando id fieri debebat, ad talem collationem sequi titulum coloratum. 4. Si Beneficium litigiosum aut aliter contra aliquod decretum Cancellariæ alicui detur, acquiri colorem tituli.

709. *Q. 96. Quis ingressus hic dicatur simoniacus, & an Regulæ, de triennali, semper obstet simonia.* ℞.

§. I. Tum est ingressus simoniacus, si quis sciens esse commissam à se vel alio simoniam in adeptione Beneficii, illud ingrediatur: è contrà si ipso ignorante sit à tertio, v. g. à parte ipsius commissa, non excluditur beneficio Regulæ, *Gom. Rebuff. Ugol. Suar.* De simonia c. 57. n. 38. *Garc.* p. 8. c. 1. n. 15. *Less.* l. 2. c. 35. n. 140. *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 32. *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 33. n. 11. *Luca* De Benef. d. 91. n. 6. *Leur.* p. 2. q. 873. Putat quidem *Chok.* ex vi Regulæ non esse tutum in conscientia, sed teneri petere absolutionem & novam provisionem à Papa, sed loquitur in sua sententia, putans possessione triennali non acquiri jus, de quo dicetur n. 716.

710. §. II. Si quis à principio sit ingressus cum titulo, sed postea commiserit simoniam: aut si antea commiserat simoniam, sed postea supervenerit titulus coloratus, per quem fit ingressus, docent *Gom. & Chok.* non obstare Regulæ, quia non est ingressus vi simoniæ sed alterius tituli; contradicit *Lugo* De just. d. 7. n. 127. quia subjectum illud erat incapax, sed responderi potest incapacitatem illam fuisse tantùm ab extrinseco, ideoq; non obstitisse Regulæ, secundùm dicta n. 703.

711. §. III. Si quis ex solo titulo simoniaco possideat, quamvis dispensatus & absolutus sit à simonia & pœnis, tamen non posse juvari hac Regulâ, docent *Lugo & Haun.* De just. t. 1. t. 5. n. 280., quia ingressus fuit reipsa simoniacus, de cujus pœnæ sublatione debuisset fieri mentio.

712. §. IV. Non obstat simonia mentalis tantùm vel conventionalis, sed ut excludatur effectus Regulæ, debet præcessisse simonia realis utrimque completa, secundùm dicta l. 1. n. 212.

713. *Q. 97. Quis dicatur intrusus, & quæ intrusio obstet Regulæ de triennali.* ℞.

§. I. In genere omnis ille dicitur intrusus, qui accipit vel retinet Beneficium, sciens nullum sibi jus competere in illo: sed strictiùs loquendo, *Castrop.* t. 13. d. 2. p. 33. n. 11. & alii communiter per intrusum intelligunt illum, 1. Qui sine auctoritate veri collatoris se immittit in Beneficium. 2. Qui sine titulo se ingerit in administrationem Beneficii. 3. Qui post electionem ante confirmationem Beneficium administrat. 4. Qui absque legitima institutione fructus Beneficii percipit. 5. Qui Beneficium retinet, postquam per sententiam judicis amotus est, nisi ab illa jure appellet. 6. Qui detinet Beneficium, quo ipso jure privatus est; sed accedere debet sententia saltem declaratoria criminis, si ob crimen privatus sit, *Covarr. Vasq. Castrop.* 7. Qui cum excommunicatione vel suspensione vel interdicto ab officio, adeptus est Beneficium. 8. Qui Canonicum titulum habens, violenter occupat Beneficium; prærequiritur tamen sententia declaratoria, *Covarr. Vasq. Castrop. Lugo* De Just. d. 7. n. 132. 9. Qui possessionem Beneficii accipit needum expeditis à Papa litteris, sed solâ supplicatione signatâ, *Az. Castrop. Fill.* aliique communiùs contra *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 2. d. 21. & *Rebuff.*, quamvis enim per solam signaturam perficiatur gratia, nec requiratur semper scriptura, hic tamen requiritur ob novas Constitutiones Pontificum, *Castrop. Lugo* n. 133.

§. II. Nulla intrusio videtur obstare Regulæ de triennali, nisi ex provisione alterius quàm Papæ aliquis ingressus sit Beneficium vacans per obitum in Curia, vel secundum Constit. *Julii III.* apud *Pias.* in proœm. n. 9., si susceperit administrationem Beneficii aut dignitatis ante expeditas litteras aut confirmationem obtentam, vel denique si sit aliquo ex dictis modis intrusus, & nullitas seu vitiositas tituli sit notoria aut manifestè probetur. Vide *Leur.* p. 2. q. 862. 714.

Q. 98. Quid notandum sit circa possessionem decennalem. ℞. Hæc majores habet favores quàm annalis & triennalis, nam decennalis habet vim tituli, nisi constet de intrusione, *Gl. Archid. Parif. Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 30. *Lott.* l. 2. q. 53. n. 31. *Luca* De Benef. d. 91. nu. 15. *Tond.* p. 1. c. 85. n. 1. dicens esse certum: quod tenet, etiamsi non doceatur de titulo colorato, nam ex decennali oritur præsumptio canonici ingressûs, *Luca* n. 16., nec præsumi debet, quòd Episcopi visitantes permitterent ad decennium aliquem intrusum: hine nequidem Episcopum post decennium posse ex officio cogere Clericum ad exhibendum suum titulum, docet *Fagn.* in Cap. *Licet Heli*, De simon. à n. 22., ideoque etiam talis possessio sustinetur, quamvis manifestè haberet juris communis resistentiam, quia præsumi potest dispensatio, *Posthus* De Manut. observ. 44. n. 22. Et sola negativa, quòd titulus sufficiens non adfuerit, tamdiu perfectè non probatur, quamdiu adest sola possibilitas in contrarium, *Luca* d. 94. n. 12. *Rosa* De Exec. Litt. Apost. p. 1. c. 7. n. 15. Possuntque plures tituli præsumi, cum unus non præjudicet alteri, *Luca* d. 39. n. 4. & d. 79. n. 8. 715.

Q. 99. An aliqua possessio non tantum generet præsumptionem tituli, sed reipsa conferat titulum & jus, si fortè desit. ℞. 716.

§. I. Annalis non confert, uti tenent omnes, quia permittit litem contra possessorem. Quòd triennalis etiam non conferat, docent *Covarr. Felin. Gom. Az. Mol. Chok. Castrop. Leur.* p. 2. q. 827., & ideo per hanc Regulam non defendi aliquem in petitorio sed in solo possessorio, adeoque posse impeti ac privari, si post triennium erumpat vitium vel nullitas tituli, docent *Gl. Chok. Leur.* q. 858. Rationem dant, 1. quia tantùm prohibetur, ne possessor triennalis molestetur litibus, quod servari potest, quamvis ipse cognoscens vitium suæ provisionis teneatur Beneficium dimittere aut dispensationem impetrare. 2. Quia titulus Beneficii aliter acquiri non potest, quàm Canonicâ institutione, uti significatur Reg. 1. Juris in 6., & Cap. *Ex frequentibus*, De Instit. 3. Quia aliàs ad quid posset Ordinarius ab eo, quem sciret triennio possedisse, exigere titulum Beneficii? id autem posse, diximus cum communi n. 692. È contrà, quòd titulum conferat, reddatque tutum in conscientia, docet *Nav. Sot. Rebuff. Sa, Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 21. *Zyp.* l. 3. conf. 2. *Lugo* De Just. d. 7. n. 107. *Diana* p. 9. t. 9. R. 67. & p. 11. t. 5. R. 4. q. 2. *Haun.* De Just. t. 5. n. 284. Suadetur ex Conc. *Basileensi*, à quo primum tradita est Regula, quod teste *Zypæo* ità habet, *non possit postea in petitorio vel possessorio à quoquam etiam ratione juris noviter impetrati molestari*: Estque hoc rationi consentaneum, inquit *Less.* De Just. l. 2. c. 6. nu. 35., quia est similis præscriptioni, per quam conferri jus etiam pro foro conscientiæ diximus l. 3. p. 2. à n. 470., valetque hìc ratio ibi adducta; & si possint præscribi bona Ecclesiastica, cur non Beneficia? Hinc respondent, *Ad* 1. Hoc ipso, quòd Papa mandet aliquem non molestari super fructibus & possessione, per hoc sufficienter ei adjudicari jus ad licitè percipiendos fructus, quod jus est ipse titulus Beneficii. *Ad* 2. Hæc præscriptio est Institutio Canonica, quia per Canones habet

hanc vim talis possessio. *Ad* 3. Adhuc possent subesse vitia impedientia effectum Regulæ, uti sunt inhabilitas possidendi, ingressus per simoniam, intrusio, mala fides, possessio non pacifica &c. de quibus dictum est à n. 695. Quod attinet ad fructus per triennium sine titulo perceptos, hi restitui debent, exceptis illis, qui functioni & labori respondent: si tamen etiam hos per triennium possedit, præscripsit: item si bonâ fide consumpsit & non sit factus ditior, à restitutione excusatur, *Sanch.* c. 2. d. 34. *Lugo* n. 136. *Diana* p. 7. t. 10. R. 26.

717. §. II. Possessio decennalis inter præsentes, vicennalis inter absentes, de jure communi præscribit jus in Beneficio Ecclesiastico., eo modo, quo præscribuntur aliæ res immobiles, secundùm dicta l. 3. p. 2. n. 530.

718. Q. 100. *Quid notandum sit circa modum obtinendi Beneficium ratione Coadjutoriæ.* &c Seqq.

§. I. Coadjutoria est facultas alicui concessa adjuvandi Beneficiatum in sui Beneficii regimine; ideoque de se non est Beneficium, *Abb. Az. Castrop.* t. 13. d. 1. p. 9. n. 1. Et potest dari ad tempus vel ad vitam Coadjuti, idque sine vel cum futura successione, tam in simplicibus quàm curatis Beneficiis.

719. §. II. Papa potest alicui dare Coadjutoriam perpetuam cum futura successione, etiam non derogando decretis Canonum vel Conciliorum, quæ detestantur occasiones captandæ mortis alienæ, quia non loquuntur de casu, quo Papa id faciat, *Castrop.* à n. 8.

720. §. III. Etiam Cardinales & Episcopi possunt assignare Coadjutores pro Beneficiis, quorum institutio ad ipsos spectat, *Abb. Gonz. Castrop.* à n. 5., sed non nisi ad tempus, *Trid.* Sess. 21. c. 6. De Ref., nec cum futura successione, quia provisio & promissio Beneficii vacaturi est irrita, si fiat ab alio quàm Papa, *Castrop.* n. 7., & diximus à n. 461. Addit *Nicol.* t. 1. dub. 8. à nu 3. tunc tantùm posse Episcopos & Cardinales, si à Papa habeant indultum conferendi Beneficia vacantia in mensibus Papalibus: id tamen non posse Universitates habentes simile indultum: Et § 6. notat cum *Brand.* Beneficia, super quibus data est Coadjutoria perpetua, etiam cum futura successione, cadere sub Concordata Germaniæ, ideoque posse Ordinarios hæc Beneficia in suo mense vacantia conferre, nisi Papa expressè derogarit Concordatis, quod non solet, secundùm dicta n. 519.

721. §. IV. Causa dandi Coadjutorem est, vel impotentia administrandi, vel mala administratio Coadjuvandi, uti habent jura & AA. cum *Castrop.* num. 4., Quòd si pro motivo allegetur infirmitas, hæc debet esse absque probabili spe futuræ meliorationis, nisi simul adesset senectus, quæ ipsa est morbus, *Luca* De Benef. d. 78. n. 4.

722. §. V. Obtenturus Coadjutoriam à Papa, debet in supplica facere mentionem Beneficii etiam compatibilis priùs obtenti, *Garc. Castrop.* p. 10. à n. 48. Et si Coadjutoria concedatur ad tempus, Coadjutor debet actu habere Ordinem & cæteras qualitates requisitas ad ministerium, *Castrop.* p. 9. n. 11.; è contrà si concedatur in perpetuum & ad Beneficium non curatum, probabile est satis esse habere ætatem requisitam, & intra annum suscipere Ordinem, *Parif. Gonz. Garc.* Si autem concedatur in perpetuum ad Beneficium curatum, docet *Castrop.* p. 10. n. 42. debere esse actu Sacerdotem. *Si dicas*, satis esse Parochum intra annum fieri Sacerdotem, *dat* disparitatem, quia Parochus non tenetur primo anno per se ministrare Sacramenta, Coadjutor autem tenetur, ne opus sit Coadjutore Coadjutoris: verùm videmus aliter in praxi fieri, quia passim fiunt Coadjutores in Episcopatibus, qui Sacerdotium non habent.

723. §. VI. Si Coadjuvandus fuerit mortuus tempore gratiæ signatæ, Coadjutor succedere non potest, quia gratia succedendi dabatur dependenter ab obligatione præstandi servitii pro Coadjuto, quod nunc non habet locum: si tamen adhuc vivebat tempore datæ, etiamsi mortuus sit inscio Coadjutore ante præstitum ullum servitium, potest succedere, *Garc. Castrop.* n. 34.

§. VII. Coadjutor potest illa solùm sive spiritualia sive temporalia exercere, quæ jure vel consuetudine pertinent ad coadjutoris officium, inter quæ non sunt ea, quæ coadjutus potest & vult per se ipsum agere, *Garc.* p. 5. c. 4. n. 274.; unde non potest conferre Beneficia, quamvis coadjutus non contradicat, *Pavin. Selv. Coras. Rebuff. Garc.* n. 275. *Castrop.* d. 2. p. 27. n. 5. *Leur.* p. 2. q. 679. contra *Nav. Campeg. Gonz.* Nec tenetur coadjutus talia agere cum consilio vel auxilio coadjutoris, nisi hic ei datus esset ob malam administrationem, *Castrop. Garc.* num. 273. Quòd si coadjutus esset amens, coadjutor posset, quod poterat coadjutus, *Az. Paris. Castrop. Garc.* num. 270. Quamvis autem amens non sit, si tamen absit, administrare potest coadjutor, ac si esset proprietarius, & habet stallum in choro, vocem in Capitulo; & gaudet omnibus privilegiis, quæ ratione Præbendæ habet coadjutus, huic tamen lucratur omnia: ac tenetur compensare, si quid negligat; nec potest v. g. adire Capitulum vel chorum, si coadjutus ex justa causa sit invitus, *Garc. Castrop.* d. 1. p. 10. à n. 1. Nec possunt coadjutor & coadjutus simul in eodem officio ministrare, quia uterque facit unam personam, *Garc. Castrop.* n. 24. Nec Coadjutori debetur, v. g. sedes aut antecedentia, quam habuit Coadjutus, sed sequitur reliquos omnes, talia enim debebantur coadjuto, non ratione Præbendæ, sed ratione longioris possessionis, quam coadjutor nunquam habet, cùm non possideat Beneficium, ideoque nunquam potest ratione coadjutoriæ præferri ulli habenti in tali Ecclesia proprium Canonicatum, etiamsi hic Canonicus diu post possessam Coadjutoriam obtinuisset Canonicatum, *Gonz. Garc. Castrop.* à n. 11. & iterum n. 25.; si tamen talis Coadjutor deservierit uno vel tribus annis, Regulæ de annali & triennali favent ipsi, ut pergat coadjuvare, quia Coadjutoriam possedisset, *Gonz. Garc. Castrop.* n. 19.

§. VIII. Coadjutor non tenetur solvere jura statuta pro ingressu, cùm non percipiat commoda, *Garc. Castrop.* n. 13. Nec tenetur ad onera, quæ subire solent alii juniores Canonici, cùm Canonicus non sit, & tantùm substituatur coadjuto, *Garc. Castrop.* n. 44; si autem velit non residere per trimestre, debet accipere eosdem menses, quos coadjutus, aliàs censetur habere sex menses absentiæ, *Gonz. Garc. Castrop.* p. 9. n. 14. 725.

§. IX. Coadjutus tenetur dare Coadjutori congruam sustentationem, quia *Qui altari servit, de altari vivere debet*, Cap. *Cùm secundùm Apostolum*, De præbend. *Trid.* Sess. 21. c. 6. De Ref., *Gonz. Garc. Castrop.* p. 10. n. 47. Si autem proventus Beneficii utrique non sufficiant, præfertur coadjutus, cùm possideat; posset tamen Episcopus cogere populum ad alendum Coadjutorem sibi aut alicui Parocho necessarium, *Az. Barb. Ricc. Castrop.* p. 9. n. 3. 726.

§. X. Habens coadjutorem, non ideo excusatur à residentia, uti de parocho declaravit S. Congreg. apud *Castrop.* n. 12. Vide dicenda n. 867. E contrà coadjuto legitimè impedito, quominus intersit v. g. choro, non ideo excusatur coadjutor, quia datus est, ut suppleat in necessitate; *Farin. Castrop.* p. 10. à n. 6. Si tamen absit etiam coadjutor, & coadjutus sit legitimè impeditus, habetur pro præsente, & fruitur omnibus, uti alius non habens coadjutorem, cap. un. *De Cleric. non resid.* in 6., *Nav. Gonz. Garc. Castrop.* num. 9. & 45. Similiter si coadjutor sit legitimè impeditus, censetur pro coadjuto esse præsens, *Grat. Gonz. Garc. Castrop.* n. 15.; id tamen non tenet, si vellet abesse ratione studii in Universitate, aut servitii præstandi Episcopo, nam hoc privilegium non residendi 727.

residendi conceditur tantùm illis, qui ratione Beneficii sui tenentur residere, Coadjutor autem non tenetur ratione Beneficii sed officii, *Garc. Castrop.* num. 40. Addit n. 41. Coadjutorem servientem in Cathedrali posse lucrari fructus Beneficii in alia Ecclesia, licèt hoc alioqui requirat residentiam.

728. §. XI. Si Coadjutus ob excommunicationem esset incapax fructuum, Coadjutor posset eos lucrari, non Coadjuto sed sibi, quia tunc non servit nomine Coadjuti sed nomine Ecclesiæ, secundùm ordinationem Papæ, *Garc. Castrop.* n. 16.

729. §. XII. Habens Coadjutorem cum futura successione pro certo Beneficio, non potest optare aliud loco illius, nisi Coadjutori sit data facultas etiam in optione succedendi Coadjuto, alioquin gratia Coadjutori facta fieret frustranea, *Gonz. Castrop* n. 28., hinc etiam ab alio optari non potest Præbenda, quæ vivo Coadjuto erat adjudicata Coadjutori, *Garc. Castrop. n.* 29.

730. §. XIII. Coadjutor potest per seipsum renuntiare jus succedendi, sed non potest dimittere obligationem serviendi sine consensu Papæ; sufficit tamen consensus Ordinarii, si Coadjutus consentiat, *Pars.* Garc. *Castrop.* n. 31.

731. §. XIV. Si quis accipiat possessionem Beneficii incompatibilis cum ministerio Coadjutoriæ, hæc eo ipso vacat, Clemen. *Gratiæ*, De Rescript., *censeris renuntiare gratiæ, ut de Beneficio vel dignitate providearis, si ante adeptionem ejusdem aliud Beneficium pacificè obtineas, quod simul de jure cum dignitate vel Beneficio virtute dictæ gratiæ tibi debito retinere non posses, licet illud resignaveris aut sis resignare paratus.* Garc. *Castrop.* n. 30.

732. §. XV. Coadjutor potest etiam per substitutum præstare ea, quæ potest per seipsum, & facit tanquam Coadjutor, v. g. potest alicui committere, ut pro se eligat, quia ut ista agat, habet ab Ecclesia & non à Coadjuto, ergo potest delegare alteri, *Garc. Castrop.* n. 35. Et quidem potest talis Coadjutor habere duo vota, unum de se, si habeat v. g. dignitatem in illo Capitulo, alterum ratione Coadjuti, *Castrop.* n. 37. Quòd si sit Coadjutor dignitatis & Canonicatûs, potest Coadjuto relinquere votum ratione dignitatis & dare suum ratione Canonicatûs, *Garc. Castrop.* num. 38.

733. §. XVI. Quamvis Coadjutor reipsa non haberet dignitatem vel Canonicatum, tamen potest esse Judex Apostolicus vel synodalis, quia habet prærogativas talium, quorum est Coadjutor, & fictione juris censetur talis, *Gonz. Castrop.* n. 39. contra *Garc.* Videri possunt plura apud *Garc.* p. 4. c. 5. à n. 55. *Castrop.* cit. p. 9. & 10. *Pignat.* tom. 4. consult. 185. *Leur.* in speciali tract. de Coadjutoriis, sub titulo, De Vicariis Episcopi.

ARTICULUS III.

Qua intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.

734. »RESP. I. Ut Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, ut sit persona capax & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui Ordo major non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian. p.* 3. *t.* 6. R. 64. ex *Azor. & aliis* 5.) pro eo, quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum; pro eo, quod Diaconatum, 22.; pro eo, quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum; colligitur ex *Trid. Sess.* 22. 23. *&c.* In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum; vel quia bonâ fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem & dominium parit. Ita *Less. l.* 2. *c.* 34. *d.* 20.

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcunq; habens annexum Ordinem Sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & Sacrum Ordinem accipiendi, intra tempus à jure requisitum *Lay. c.* 14. *Less. d.* 26. Ratio, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur: Imò si curatum seu Parochiale est, habetque intentionem Sacerdotium intra annum nõ suscipiendi, sed Parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ùt patet ex cap. *Commiss.* §. 7. *De Elect. in* 6., Quòd si tamen mutatâ voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest; imò & Episcopus dispensare potest, ut Vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum Ordinem Sacrum*: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licèt illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si aliàs officio suo satisfaciat, ùt docet *Laym. n.* 12. *Sanch. l.* 7. *De Matr. d.* 45. *Vasq.* Ratio, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde *Garc. p.* 3. *c.* 4. n. 42. talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia si ex justa causa postmodum status Clericalis minùs illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum, v. g. si primogenitus familiæ aut frater unicus sine liberis decedat; si opimum Matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium offeratur. Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ità ad Ecclesiasticum statum obligare, ut hæc & similia bona impediantur. *Laym. Less. l. c.*

ADDENDA.

QUæst. 101. *Quid dicatur esse de forma, & quid tantùm conditio requisita ad provisionem Beneficialem.* R. 735.

§. I. Illud dicitur esse de forma provisionis, quo non posito actus provisionis non existit, forma enim est, quæ dat esse rei: illud est tantùm conditio, sine quo essentia actûs potest subsistere, adjicitur tamen actui, & aliquando ità necessariò, ut si desit, post se trahat nullitatem actûs, & ità dicuntur mediatè spectare ad formam seu essentiam actûs, *Castrop. t.* 13. in procem. ad disp. 3. Docent autem AA. apud *Leur. p.* 2. q. 860. n. 9. ex L. *Jubemus* Cod. De testam. si forma respiciat certum effectum, posse per æquipollens adimpleri.

§. II. Conditiones ad collationem requisitas dedimus à n. 380., & facilè applicantur reliquis provisionibus, attamen cum diversitate secundùm diversam naturam provisionum, uti circa varios modos providendi est dictum. Quid faciendum sit, quando fundatio vel statutum requirit, ut provisio fiat cum consilio, interventu, consensu, scientia aut supplicatione alicujus, dictum est à n. 386.; an verò provisio requirat scripturam, dictum est n. 338. 736.

Q. 102. *Quid notandum circa fidem Beneficiati & professionem fidei ab eo faciendam.* R. Seqq. 737.

§. I. Infideles non baptizati sunt omnino incapaces Beneficii ecclesiastici, cum non sint in Ecclesia: capaces tamen esse possunt, si conversi baptizentur, etiamsi parentes in infidelitate sint mortui, *Suar. Sanch. Pasier.* De Elect. c. 56 à n. 56, quamvis particularibus decretis ejusmodi descendentes quandoque arceantur à quibusdam Beneficiis aut Ordinibus religiosis, uti refert *Leur. p.* 1. q. 291. De neophytis seu recenter

recenter baptizatis videri potest idem *Leur.* q. 292. & p. 3. q. 361.

738. §. II. Hæretici sunt incapaces, quia sunt excommunicati, irregulares, infames, ac specialiter prohibentur tam jure humano, cap. *Quicumque*, De hæreticis in 6.; quàm divino, 1. ad Timoth. 3., *hæreticum hominem devita.* Extendit hoc *Castrop.* t. 4. d. 4. p. 5. n. 2. ad hæreticos publicos etiam cum Ecclesia reconciliatos. De fautoribus, filiis ac nepotibus hæreticorum; item de punitis per inquisitionem; item de schismaticis, vide *Leur.* p. 2. q. 295. & seqq.

739. §. III. Provisi in Cathedralibus tenentur professionem fidei emittere coram Episcopo & Capitulo, alioqui non faciunt fructus suos, nec eos juvat possessio, *Trid.* Sess. 24. c. 12. De Ref. Si autem quis professionem illam omiserit per ignorantiam, inadvertentiam, oblivionem, facit quidem fructus suos pro foro conscientiæ, sed pro foro externo non juvabit eum allegata ignorantia juris clari, *Barb.* De Pot. Ep. alleg. 61. n. 29. *Sylvius* p. 1. v. *Fidei professio.*

740. §. IV. Qui admisit parochiam, tenetur ultro per se vel per procuratorem specialiter designatum intra duos menses à die acceptæ pacificæ possessionis facere coram Episcopo, vel Vicario professionem fidei, & spondere obedientiam Papæ, etiam Sede Romanâ aut Episcopali vacante: idem fieri debet, quoties novam Parochiam accipit, uti statuit *Trid.* suprà: ad idem tenetur, etiamsi obtineat Parochiam per resignationem, alioquin peccat mortaliter, & tenetur restituere fructus perceptos post illos duos menses, usquedum professionem illam faciat; priùs tamen post sententiam Judicis, uti cum aliis *Barb.* De Off. Parochi c. 4.

741. Q. 103. *Quid circa Clericatum & Ordines prærequisitos vel annexos Beneficio sit notandum.* R. Seqq.

§. I. Clericatus dicitur à κλῆρος *Sors* vel hæreditas, eò quòd Clerici in sua Ordinatione assumantur in hæreditatem Domini, vel assequantur hæreditatem in Domino, uti dicitur cap. *Cum secundum*, 16. De Præb. Acquiritur autem Clericatus per primam tonsuram.

742. §. II. Ad quodcumque Beneficium Ecclesiasticum, aut etiam ad pensiones super fructibus Beneficii, per se loquendo & ordinariè prærequiritur Clericatus, quia laicus non potest possidere jus spirituale, cap. *Si quis deinceps*, & seqq. 16. q. 7. *Lott.* l. 1. q. 4. n. 121. *Corr.* l. 1. c. 5. n. 156 & à n. 163. Nec sufficit esse destinatum ad Clericatum, aut communiter haberi pro Clerico, quia licèt communis error possit reddere illa valida, quæ talis facit, non tamen reddit eum in se habilem ad aliquid, *Parif.* *Leur.* p. 3. q. 353. n. 2. Nec sufficit Clericatus conjugati, quia jus eum habet tanquam laicum, *Parif.* *Leur.* n. 3. Nec etiam sufficit laicatus Religiosi, qui tantùm gaudet privilegio Canonis, *Butr.* *Parif.* *Rebuff.* *Leur.* n. 4. Imò præsentatio aut electio alicujus non actu Clerici, aut priùs tonsurati post expeditionem litterarum, etiam antequam eas obtineat, est ipso jure nulla, *Passer.* De Elect. c. 25. à n. 335. *Corr.* à n. 109. Nec validatur per supervenientem Clericatum, uti putat *Corr.* n. 101. Idem est de tonsurato ab alieno Episcopo sine dimissoriis, quia cùm sit suspensus, & careat executione, est, ac si non haberet Clericatum, *Corr.* nu. 150. *Parif.* *Leur.* q. 355. Debetque Clericatus exprimi in impetratione Beneficii, *Parif.* De Resign. l. 4. q. 2. n. 9. *Lott.* l. 3. q. 35. à n. 1. *Dixi* 1., per se loquendo, nam fundator potest disponere, ut infans usque ad Clericatum habeat Beneficium titulo sæculari, *Garc.* p. 1. c. 2. n. 31. Item Papa potest concedere Beneficium laicis, etiam fœminis, *Barb.* De Pot. Ep. alleg. 72. n. 75 *Corr.* à n. 135. Vide *Leur.* p. 1. q. 302. & seqq. *Dixi* 2., ordinariè, nam posset laicus præsentari in tempus habile, v. g. *Præsento, quamprimum fuerit tonsuratus*; *præsento & peto ei dari tonsuram*, dummodo hanc recipiat intra tempus præsentatori concessum, *Gutt.* *Parif.* *Lamb.* *Garc.* p. 7. c. 1. à n. 28. *Corr.* l. 4. c. 6. n. 31. Item, si præsentetur per litteras, satis est esse Clericum, quando præsentatio exhibetur habenti instituere, *Garc.* n. 32. *Leur.* p. 2. q. 158. n. 3. Testatur etiam *Parif.* apud *Leur.* p. 3. q. 353. n. 1. Rotam aliquando resolvisse, quod sufficiat, si præsentandus fuerit proximè clericandus, quia tum non est penitus indignus, cùm ante institutionem sit tonsuratus. Non est tamen opus Clericum præsentandum incedere in habitu & tonsura, quamvis id à *Sixto* V. requiratur ad instituendum, *Corr.* n. 32. *Leur.* n. 4., sed illa Constit. non est valde recepta usu. Ad præfecturam regularem non prærequiritur Clericatus, uti dictum est n. 410. Vide *Leur.* p. 1. q. 310. 323. 324.

§ III. Si quis ante primam tonsuram susceperit Minores, & in his ministraverit, si hoc delictum maneat occultum, nec ad forum contentiosum deductum fuerit, est quidem irregularis, sed Episcopus potest dispensare, uti habet *Trid.* Sess. 24. c. 6. De Ref. Si non ministrarit, non est irregularis; putat tamen *Sperell.* decis. 114. fori Eccl. non esse per 4. Minores capacem Beneficii, sed adhuc requiri tonsuram, quam cum Canonistis contra Theologos docet esse Ordinem, sed oppositum videtur dicendum, nam sicuti qui sine ullo alio Ordine fieret Sacerdos, esset Clericus, quia addiceretur cultui & officio divino, & iniret statum Ecclesiæ proprium, ità etiam qui ordinaretur Minoribus sine tonsura. 743.

§. IV. Præter tonsuram non prærequirit Jus commune aliquem Ordinem ad ullum Beneficium, sed satis est beneficiandum esse habilem, ut intra annum suscipiat Ordinem Beneficio annexum, *Lott.* l. 2. q. 47. n. 13. *Corr.* l. 2. c. 10. n. 84. Computatur autem hic annus à die pacificæ possessionis, *Passer.* n. 368. *Barb.* ad *Trid.* Sess. 22. c. 4. & De Canonicis c. 16. n. 7. Debetq; hunc Ordinem tum recipere, quamvis possideat tantum partem redituum, *Gl.* *Laym.* *Leur.* q. 319. Et si post monitionem negligat recipere, potest declarari ipso jure privatus Beneficio per Statutum *Conc. Constant.* Sess. 43. De dispens., uti habet declaratio Cardinalium; quod etiam poterit facere Capitulum, si sit exemptum, *Less.* in auct. V. *Beneficium*, cas. 20. Posse tamen quoad Beneficia simplicia in hoc dispensare Episcopum & Capitulum, docent *Abb.* *Laym* & *Leur.* q. 322., si id per fundationem non requiratur. 744.

§. V. Ad electionem in Episcopum, sub pœna irritationis faciendæ, prærequiritur secundùm *Barb.* De Pot. Ep. alleg. 1. n. 37., ut sex mensibus antè fuerit presbyter, vel, uti probabiliùs docent *Less.* l. 2. c. 34. n. 98. *Castrop.* t. 13. d. 4. p. 7. n. 2. *Passer.* à n. 352., saltem Subdiaconus: & cùm electus Episcopus secundùm *Trid.* Sess. 23. c. 2. De Ref. teneatur consecrationem recipere intra tres menses, non possit autem consecrari, quin sit Sacerdos, tenetur intra tres menses à die Confirmationis fieri Sacerdos, *Passer.* n. 354. Ad prælaturas autem Episcopatu inferiores præter tonsuram sufficit Subdiaconatus, *Passer.* n. 357. Vide *Leur.* q. 314. & seqq. 745.

§. VI. Ubi divisio Canonicatum præcepta per *Trid.* Sess. 24. c. 12. non est introducta, sufficit prima tonsura, ut quis etiam in Cathedrali sit Canonicus. Et quamvis secundum dicta n. 397. aliquis sine subdiaconatu non possit habere votum in Capitulo, tamen habet turnum ordinarium, optationem præbendæ, & alia similia, nisi obstet consuetudo, vel speciale statutum. Vide *Leur.* q. 318. 746.

§. VII. Si Abbas, Præpositus, Decanus, Archi-Presbyter, quibus Cura incumbit, non fiant Sacerdotes; item si ArchiDiaconus non fiat Diaconus intra annum, privandi sunt, cap. *Ut Abbates*, De æt. & qual. præfic., cap. *Cum in cunctis*, De Elect., *Trid.* suprà, *Nav.* *Sanch.* *Passer.* n. 370. Reliqui Beneficiati in Cathedrali vel Collegiata intra annum non recipientes Ordinem 747.

Ordinem annexum, secundùm *Trid.* Sess. 22. c. 4. privandi sunt mediâ parte distributionum ordinariarum, licèt Horis intersint, usquedum ordinem requisitum recipiant; item voce in Capitulo. Vide *Passer.* à n. 377. & *Leur.* q. 320. n. 5. Quòd si moniti adhuc negligant, declarari possunt privati, uti dictum n. 744. Vide tamen dicta n. 156., nam multis locis consuetudo videtur præscripsisse.

748. §. VIII. Si Parochus intra annum à die pacificæ possessionis, aut secundum *Castrop.* d. 5. p. 6. n. 2. à die, quo eam accipere potuit, neglexerit fieri Sacerdos, ipso jure est privatus, Cap. *Licèt* 14., De Elect. in 6., *Laym.* aliique cum *Leur.* q. 320. Quod tenet *Passer.* n. 364., quamvis primo anno nullos fructus perciplat: estque præterea illâ vice incapax istius Beneficii, etiam ante omnem sententiam, uti communissimè omnes cum *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 2. d. 22. contra nonnullos apud *Barb.* De Off. Paroch. c. 5. n. 9. & 13., qui dicunt non teneri dimittere nisi post sententiam, quod probabile esse agnoscit *Castrop.* n. 6., quia nemo videtur teneri tales pœnas in se exequi: hinc etiam *Henriq. Garc.* & alii cum *Barb.* n. 12. admittunt in conscientia non vacare, donec spolietur. Eadem autem obligatio est in Vicariis & aliis similibus Beneficiis curatis, *Castrop.* n. 12.

749. §. IX. Si lis aliquantùm periculosa initio vel per decursum anni oriatur, potest differri susceptio Ordinis, quia non est æquum, ut quis obligetur ad onus propter Beneficium, quo fortè privabitur, *Garc. Castrop.* n. 3. Excusant etiam dispensatio & impedimenta legitima, de quibus *Castrop.* à n. 9. Porrò Episcopus quoad hoc de jure antiquo dispensare poterat in unico casu, nempe cum Parocho, etiam ad septennium studiorum causâ, sed de hoc vide dicta l. 3. p. 1. num. 748.

An sufficiat Ordo ante ætatem per dispensationem receptus, dicetur n. 802. & 822.

750. Q. 104. *Quid circa legitimos & illegitimos sit præterea addendum.* R. Illegitimi omnes, sive sint naturales, sive spurii, sunt irregulares & inhabiles ad quodvis Beneficium, Cap. *Cum in cunctis*, Cap. *Innotuit*, De Elect. Cap. *Ut filii*, De filiis presb., Cap. 1. eod tit. in 6. Probabile tamen est provisionem illegitimi non esse ipso jure nullam, *Passer.* & alii cum *Leur.* p. 1. q. 288. Hìc præcipuè explicandum est, quinam sint illegitimi, quinam naturales aut spurii, quomodo aliquis legitimari possit, quomodo filii Clericorum excludantur Beneficiis. Quoad successiones vel hæreditates illegitimorum satis dictum est l. 3. p. 2. à n. 1163.

751. §. I. Illegitimi dicuntur, qui nascuntur extra Matrimonium: & secundùm dicta l. 3. p. 2. n. 1162., si intra tempus, quo concepti sunt & nati, potuerit esse validum Matrimonium inter parentes, dicuntur naturales; si inter eos non potuerit esse validum Matrimonium, dicuntur spurii; hinc si alter vel uterque parens habuerit in sæculo simplex votum castitatis, proles ex his nata est naturalis, quia licèt inter parentes tunc esse non potuerit licitum Matrimonium, attamen potuit esse validum, cùm tale votum non dirimat Matrimonium, sed tantùm reddat illicitum, *Mol. Castrop.* t. 13. d. 4. p. 1. §. 1. contra *Az.* & alios. Idem est de prole nata ex parte vel matre post celebrata sponsalia cum alia persona, *Castrop.*, nata autem post sponsalia inter patrem & matrem jure civili censetur legitima, etiamsi sponsus matrem deserat, & ducat aliam, *Strykius* De success. ab intest. diss. 1. c. 2. §. 49. & 50., sed jure canonico est naturalis.

752. §. II. Legitimi sunt, qui nascuntur ex Matrimonio non baptizatorum, contracto secundùm illorum usum, *Pass.* De Elect. c. 25. n. 108. Item nati ex Matrimonio ab utroque fideli contracto malâ fide, eo quòd putarent subesse impedimentum dirimens, si hoc revera non suberat, *Suar. Sanch.* De Matr. l. 9. d. 36. n. 3. Nati verò ex muliere & viro post Matrimonium ratum professo in Religione, sunt spurii, quia solutum erat Matrimonium, & aderat impedimentum dirimens, *Sanch. Barb. Leur.* p. 1. q. 258. Similiter nati ex viro facto presbytero & uxore id permittente post ratum, vel consummatum Matrimonium, quamvis simpliciter & quoad civilia non vocentur, sunt tamen illegitimi secundùm quid, irregulares, & inhabiles ad Beneficia Ecclesiastica.

§. III. Si contrahentes Matrimonium habuerint occultum impedimentum dirimens, & præmiserint proclamationes, proles inde nata est legitima, cap. Ex tenore, cap. *Cum inter.* cap. *Pervenit*, Qui filii sint legitimi, *Garc.* p. 7. c. 2. n. 44.; si autem sint omissæ proclamationes, censetur illegitima, *Barb.* ad cap., *Cum inhibitio*, De clandest. despons. neque cum tali dispensabit Papa, inquit *Gobat* in Exp. t. 10. num. 501.; natus autem ex Matrimonio publico, quod bonâ fide saltem ab uno ex contrahentibus putabatur esse validum, quamvis revera fuerit invalidum, censeri debet legitimus, uti ex jure probant *Castrop.* num. 6. *Stryck.* §. 51. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 37. n. 247., qui in Exp. t. 8. n. 438. idem dicit, quamvis postea sequeretur divortium. 753.

§. IV. Quando dubitatur, an aliquis sit legitimus an illegitimus, reputari debet legitimus, *Barb. Menoch. Mascard. Passer. Castrop. Tambur. Gob.* n. 435. *Leur.* q. 265., tum quia in dubio non præsumitur vitium, sed standum est pro favore & valore Matrimonii, tum etiam quia culpa parentum est dubia, & illegitimitas esset quasi pœna certa, pœna autem certa non respondet culpæ incertæ; & ideo cap. *Lator*, & cap. *Pervenit*, Qui filii sint legit., in dubio, an quis sit illegitimus, rejicitur onus probandi in opponentem. Ex hoc principio dicendum est, 1. Quamvis sciatur, quòd uxor ante Matrimonium habuerit copulam cum pluribus, tamen si proles nascatur post septimum mensem ab inito Matrimonio, præsumitur legitima; *Gob* t. 10. n. 197. 2. Quamvis mater illum dicat illegitimum, qui antehac habitus est pro legitimo filio, habendus est legitimus, uti habet communis: Idem est, si parentes dicant se non fuisse veros conjuges, quia delinquentium confessio tantùm valet contra ipsos, non autem contra tertium innocentem, nisi accedant alia indicia, *Passer.* n. 179. contra *Suar.*; potestque videri *Leur.* q. 265. & 266. 3. In locis acatholicis nati ex Matrimoniis initis coram Prædicante, vel cum impedimento juris Ecclesiastici, quæ apud heterodoxos impedimenta esse non reputantur, censendi sunt legitimi; quia eorum Matrimoniorum validitatem defendunt plures AA., uti dicemus l. 6. 4. Si sciatur duos contraxisse cum impedimento dirimente, & dubitetur, an contraxerint malâ fide, proles censeri debent legitimæ, *Suar.* De Cens. d. 50. s. 1. n. 10. *Passer.* n. 109.; quod tenet, etiamsi parentes, postquam bonâ fide contraxerant, dubitarint de valore Matrimonii, & proles stante hoc dubio sint genitæ. 754.

§. V. Aliqui putant, quamvis certum esset Titium esse illegitimum, si tamen publicè habeatur pro legitimo, posse pro tali se gerere, quia est legitimus pro foro externo, nec plus videntur intendere Canones, quorum finis est, ut personæ ad Beneficia admittendæ sint publicè & in communi æstimatione honestæ, quod hic erit; & simile quid dictum est à num. 38. de puella corrupta, quæ potest se gerere velut Virginem; sed quidquid sit de hoc postremo casu, quoad priorem contradicunt *Nav. Suar. Az. Sayr. Leur.* q. 262., quamvis *Laym.* & alii cum *Pelliz.* De Regul. t. 2. t. 7. c. 5. s. 2. n. 71. fateantur, talem illegitimum, quando causa gravis urget, posse promoveri, etiam ad sacros Ordines sine dispensatione, si hæc haberi nequeat sine propria aut parentum infamia: Ratio nostra est, quia communis sententia tenet cum *Diana* 755.

p. 10. t. 13. R. 30. etiam occultos illegitimos esse irregulares. Vide dicenda n. 781.

756. §. VI Legitimatio est restitutio natalium quoad ea, quæ jure positivo illegitimis denegantur: differt autem à dispensatione, quòd hæc fit circa aliquos tantùm effectûs, sitque strictè interpretanda, secundum dicta l. 1. n. 798., legitimatio autem fit circa personam, quam reddit aptam ad omnes effectus, ac latè sit interpretanda, *Passer.* n. 306. *Leur.* q. 287.

757. §. VII. Illegitimi naturales fiunt legitimi per subsequens Matrimonium parentum, etiamsi postea prius contrahatur in articulo mortis, & quando facti sunt inhabiles ad generandum, aut post intermedium aliud Matrimonium, *Stryck.* §. 62.; Matrimonium enim fictione juris retrotrahitur ad tempus, quo proles sunt genitæ, atque legitimat ex vi sua & legis positivæ, etiamsi parentes aut proles ipsæ legitimationem nollent, vel etiam postea essent ingratissimæ: sufficit autem Matrimonium præsumptum, bonâ fide contractum, etiam sine ceremoniis & scripturis nuptialibus, dummodo ab Ecclesia, ùt validum reputetur, quamvis fortè reipsa esset invalidum. Vide *Leur.* q. 260 n. 1. An autem & quomodo per subsequens Matrimonium clandestinum legitimari possit proles, videri possunt *Sanch.* De Matr. l. 3. d. 44. n. 2. *Carden.* in 1. crisi d. 11. n. 149.

758. §. VIII. Si Cajus per fornicationem natus ex Titio & Berta, moriatur illegitimus, & relinquat proles ex vero conjugio, tumque prius Matrimonium ineant Titius & Berta, proles Caji etiam immediatè legitimantur ex vi hujus Matrimonii, uti latè contra alios probat *Castrop.* §. 2.

759. §. IX. Spurii, spectato jure Canonico, non legitimantur per subsequens Matrimonium, cap. *Tanta*, Qui filii sint legit. Quòd si impedimentum dirimens ab uno saltem parentum fuerit ignoratum, quando proles concipiebantur, putant *Stryck.* §. 65. & *Castrop.* n. 9. legitimari, quia sicuti ad hoc, ut filius sit legitimus, sufficit bona fides unius è parentibus habilibus, ità ad hoc ut sit naturalis, videtur sufficere, quòd unus ignorarit impedimentum dirimens; sed *Suar. Garc. Peyr.* contradicunt, quia cùm uterque sciverit se illicitè agere, & illa quasi pœna sequatur delictum, putant ex dispositione juris censendum esse spurium.

760. §. X. Si impedimentum abfuerit saltem tempore nativitatis, adhuc volunt *Abb. Butr. Suar. Menoch. Fill. Garc. Pass.* n. 134. esse spurium, sed probabilius contradicunt *Covarr. Sanch. Sayr. Pont. Peyr. Barb. Castrop.* n. 5. quia secundùm legem civilem debet hìc attendi tempus conceptionis vel nativitatis, prout proli magìs expedit; nec huic legi derogant Canones: & idem dicit *Castrop.*, si quocumque tempore intermedio fuerint habiles.

761. §. XI. Tam spurii quàm naturales legitimari possunt per solum supremum Principem ipsorum, aut ex ejus commissione per alium, v. g. in Imperio Romano per Comitem Palatinum: Supremi autem Principes sunt in Ecclesiasticis Papa; in civilibus, Imperatores, Reges, aliique Principes, qui pro suis terris condere possunt leges, & conditas abrogare, *Castrop.* §. 5. Princeps autem Ecclesiasticus legitimat ad favores tantum Ecclesiasticos, sæcularis tantum ad sæculares, quia neuter potest se extendere ultra suum forum, unde Cajus hic legitimatus à Cæsare, est legitimus civiliter tantùm, & manet irregularis ac incapax Beneficii, capax tamen est juris patronatûs annexi suæ hæreditati, *Castrop* nu. 19. E contrà legitimatus à Papa est legitimus canonicè tantùm, fitque capax Ordinum & Beneficiorum, sed non successionis hæreditariæ, nec aliorum jurium civilium solis legitimis concessorum, *Gob.* in Quin. t. 5. c. 37. n. 350. Vide tamen etiam *Less.* in auct. v. *Illegitimus* cas. 2. & præcipuè *Delbene* de Immun. Eccles. c. 10. dub. 6. sect. 9. Ut autem valeat hæc legitimatio, putat *Castrop.* §. 6. n. 13. requiri consensum tam parentum quàm legitimandi, quia invitis non fit gratia. Vide dicta l. 1. à nu. 841. Quomodo autem possit Papa legitimare aliquem etiam quoad civilia, removendo illegitimitatem ab ipso Matrimonio, & veluti sanando radicem, explicant *Castrop.* §. 5. à n. 5. & *Corr.* in praxi disp. Apost. l. 8. c. 3. à n. 51., sic enim si Papa per clausulam, *ex tunc*; vel *ab initio*, dispenset in Matrimonio inito cum impedimento dirimente, aut illud postea ratihabeat, tunc sanat radicem, & legitimantur etiam spurii, *Abb. Garc. Passer.* n. 142. quod dicunt verum esse *Peyr.* & *Barb.* cap. *Tanta*, etiamsi ob mortem unius conjugis Matrimonium non potuerit perfici. Quòd si nudè dispenset pro Matrimonio contrahendo, manent spurii, *Passer.* n. 144. An verò & quomodo filius legitimari possit à parente, aut Clericus à Principe sæculari, explicat *Castrop* §. 6. à n. 5. Et quas conditiones requirat Rescriptum legitimationis, explicat §. 7.

§. XII. Episcopus aliique habentes jurisdictionem quasi Episcopalem; item Capitulum Sede vacante possunt cum suis subditis etiam spuriis dispensare ad Ordines minores, & ad Beneficium tantum simplex, cap. *Is qui*, De filiis presbyt. in 6. *Barb.* ibidem n. 6 Non tamen ad plura beneficia, etiamsi tenuia, *Az.* aliique apud *Leur.* q. 269. Etiam probabiliter dispensare possunt cum illegitimis occultis ad sacros Ordines, *Avil. Kon. Cornejo, Henriq. Laym. Lez. Præpos. Peyr.* apud *Dianam* p. 10. t. 11. R. 24. & cum *Pelliz.* n. 73. Item ad Canonicatum Ecclesiæ Collegiatæ, & ad inferiora Beneficia Cathedralis, quæ non requirunt Ordinem sacrum, *Diana* p. 4. t. 2. R. 64., & multò magis secundùm *Nav. Kon. Castrop.* contra *Suar. Passer.* & alios, ad ministrandum in Ordinibus sacris bonâ, aut fortè etiam malâ fide susceptis, uti putat *Laym.*, videri tamen debent de his *Barb.* De Pot. Epis. alleg. 45. à n. 19. & *Leur.* q. 267. 268. 270. Quomodo autem verba talis dispensationis sint interpretanda, dixi l. 1. n. 622., potestque videri etiam *Leur.* q. 269. & *Less.* cas. 3. 762.

§. XIII. Filii illegitimi Clericorum, etiamsi sint legitimati vel dispensati ad Ordines & Beneficia, non possunt in Ecclesiis, ubi eorum patres habent aut habuerunt Beneficium, obtinere Beneficium qualecunque, etiam dissimile, nec pensiones super fructibus Beneficiorum, quæ patres habent vel habuerunt; imo nec ullo modo ministrare in illis Ecclesiis, ità *Trid.* Sess. 25. c. 15. de Ref., circa quod varia dubia, extensiones & limitationes adducunt *Castrop.* d. 4. p. 2. *Luca* De Benef. d. 66. & *Pignat.* tom 9. consult. 140. *Leur.* q. 272. & seqq., ubi q 278. idem ex parte extendit ad Regulares; item q. 279. & 280. ad patrem, qui succederet filio in eodem Beneficio, aut in eadē Ecclesia post filium obtineret Beneficium. Vide dicta n. 700. 763.

§. XIV. Filii legitimi Clericorum possunt in eadem Ecclesia habere cum patre Beneficium, non tamen succedere in Beneficio, nisi mediatè, cap. *Ad Extirpandas*, & cap. *Constitutus*, De filiis presb. *Inn. Garc. Leur.* q. 281. & seqq., ubi circa hæc plures limitationes, extensiones & dubia proponit ac resolvit. 764.

§. XV. Hic obiter notandum est cum *Stryck.* §. 53. illegitimos etiam per hoc discerni, quòd non utantur insignibus patris, nisi baculo seu barrâ interjectâ, quæ incipiat à sinistris & desinat in imum latus dextrum, quia sunt filii quasi sinistræ; E contrà pro legitimis, à dextris desinit in sinistram. 765.

Quomodo omnes illegitimi legitimentur, si in aliqua Religione emittant vota substantialia, dictum est n. 8., ubi circa hos plura videri possunt.

Q. 105. *An expositii, quorum parentes ignorantur, censeri debeant legitimi, adeoque sint capaces Beneficiorum.* R. Negant *Covarr. Ugol. Majol. Suar. Vasq. Rebel. Garc. Tond. Corr. Paxjord.*, quia sæpius sunt illegitimi, præsumptio autem 766.

autem sumitur ex his, quæ frequenter contingunt: E contrà affirmant *Grat. Feln. Bermand. Paleot. Rodriq. Menoch. Mascard. Salas, Barb. Peyr. Pass. Diana, Castrop. Pontius, Leur.* p. 1. q. 265. de quo etiam habet p. 3. q. 521. quia etiam sæpe exponuntur legitimi, ob paupertatem parentum, vel alias causas, in dubio autem facienda est interpretatio in meliorem partem, & in favorem prolis. arg. cap. *Ex tenore*, Qui filii sint legit. Et quando est præsumptio contra præsumptionem, illa debet prævalere, quæ continet favorem, & excludit delictum, cum delicta non præsumantur: denique quia in dubio, an quis sit legitimus an illegitimus, censeri debet legitimus, secundum dicta n. 754.

767. Q. 106. *Quid notandum sit circa conjugatum, bigamum, servum.* &c. Seqq.

§. I Quamvis aliqui dicant, Clericum conjugatum in Ecclesia latina esse ex dispensatione Episcopi capacem Beneficii simplicis, quia id videtur supponi Cap. *Joannes*, De Cler. & conjug., tamen tenendum est oppositum cum *Sanch.* De Matr. l. 7. d. 41 n 18., quia cap. *Diversis*, ibid. id prohibetur Episcopis, & reputatur laicus in omnibus, præterquam in privilegio Canonis & fori in criminalibus, juxta cap. un. De Cler. Conjug. in 6., *Corr.* l. 1. c. 5. à n. 114. Hinc dicendum est, quod Caput, *Joannes*, loquatur de Clericis dispensatis per Papam.

768. §. II. Bigamia est reiteratio Matrimonii consummati, seu divisio carnis in duas successive uxores: inducit irregularitatem ex defectu significationis Sacramenti, quo Christus cum unica sponsa Ecclesia conjungitur: Est autem triplex, *vera*, si reipsa cum duabus uxoribus consummarit Matrimonium, sive ante, sive post susceptum Baptismum: *Interpretativa*, sive per juris fictionem, uti si quis in uxorem ducat & cognoscat viduam a priore viro cognitam, aut etiam non viduam, sed prius corruptam ab alio: *Similitudinaria*, si Clericus in sacris constitutus, vel Religionem professus, cum virgine invalidè contrahat Matrimonium, eamque cognoscat. Vide *Busenb.* l. 7. c. 5. d. 5. n. 5. *Leur.* p. 1. q. 352. & seqq. Omnes hi bigami sunt incapaces Beneficii, quia sunt irregulares, ac prohibentur suscipere Ordines & in susceptis ministrare, cap. *Cognoscamus*, dist. 34., cap. 2. & seqq. dist. 26., cap. *Præcipimus* & seqq. dist. 34. cap. un. *De Bigamis* in 6. Imò prohibentur suscipere tonsuram, cap. *Si quis viduam*, dist. 50. Vide *Laym.* l. 1. t. 5. p. 5. c. 6., & Ad cap. 1. De bigam. n. 3. item *Leur.* q. 353.

769. §. III. Papa potest cum omnibus bigamis dispensare ad Ordines, Beneficia & dignitates, quamvis enim cap. 2. De Bigam dicatur, *Non licet contra Apostolum cum bigamis dispensare, ut promoveri possint ad Ordines*, tamen non dicitur non posse, sed tantùm insinuatur difficultas, nisi adsit gravissima causa; neque Apostolus ibi promulgat legem divinam, sed ùt Apostolus & Pastor Ecclesiæ condit humanam, *Leur.* q. 356.

770. §. IV. Episcopus non potest cum veris aut interpretativis bigamis dispensare ad ullos Ordines, nec ad ministrandum in eis, nec ad tonsuram aut Beneficium ullum, *Nav. Suar. Garc. Laym. Barb. Pias. Diana. Fagn.* ad cap. 2. de bigam. à n. 33. *Passer.* De Elect. c. 27. n. 66. contra *Silv. Avil. Az. Sayr. Sanch* de Matr. d. 86. n. 11., quorum aliqui dixerunt posse dispensare ad omnia Beneficia, alii ex cap. *Super eo*, De bigam. non posse quidem ad recipienda, sed ad recepta, sed oppositum habetur ex cap. 2. *De Bigam.*, & cap. un. *De bigam.* in 6., cap. *Confidat.* dist. 50. Potest tamen dispensare Episcopus in bigamia similitudinaria, *Suar. Laym*, non tamen si post Sacros Ordines vel professionem Religiosam duxerit & cognoverit viduam, quia talis incurrit irregularitatem indispensabilem, cap. fin. *De bigam. non Ordin.*, *Suar. Sanch. Leur.* q. 357.

771. §. V. Potest Episcopus dispensare cum Religiosis, uti cum aliis, *Suar. Sanch. Laym. Pirrh. Leur.* n. 2. Superiores autem eorum plùs non possunt quoad hoc circa subditos suos, quàm Episcopus, *Leur.* q. 358.

§. VI. Verè servi, seu mancipia, sunt irregulares, nec ad ullum Beneficium, nec ad primam tonsuram promoveri possunt, cap. 1. & cap. *Consuluit*, De servis non ordin., cap. *Generalis*, & cap. *Admittuntur*, dist. 54. *Leur.* q. 359. Excipe, nisi sint plenè liberti, seu absolutè & in perpetuum manumissi, cap. *Si quis* dist. 54. *Leur.* q. 361. Quòd si servus sciente & non contradicente Domino consecretur, fit liber, cap. *Si servus* 20., dist. 54 *Suar.* De cens. d. ult. f. 3. n. 5. Si ignorante domino ordinetur tantum Minoribus, manet servus, cap. *De servorum*, dist. 54. *Suar.* supra. Si contradicente vel ignorante domino suscepit Subdiaconatum aut Diaconatum ab Episcopo sciente, fit liber, sed Episcopus, aut qui id procuravit, tenetur reddere duos servos æquè bonos, vel duplum pretium solvere, cap. *Si servus*, De servis non ordin. Si servus ipse procuravit nemine conscio, debet domino dare sui similem, vel se ex proprio peculio redimere, vel si neutrum potest, debet reddi domino, & privatur usu Ordinum, ac privilegio fori, cap. *Ex antiquis*, dist. 54., retinet tamen privilegium Canonis, *Sayr. Pirrh.* Si sic suscepit presbyterium, manet liber, sed perdit usum peculii, si quod habeat, cap. *Ex antiquis* ibid. Si non habeat, tenetur servire in officiis spiritualibus, cap *Frequens*, ibid. *Dixi*, verè servi, nam originarii, quales sunt in his partibus, non sunt irregulares, quamvis indigeant consensu illorum, quibus obligantur ad obsequia personalia, cap. *Admittuntur*, ibid. *Laym.* l. 1. t. 5. p. 5. c. 8. n. 2. 772.

§ VII. Servum ab irregularitate absolvere potest solus Papa, *Laym. Pirrh. Leur.* q. 362. 773.

Q. 107. *Quid de illo sit dicendum, qui est in censura aliqua vel irregularitate.* &c.

§. I. Excommunicatus excommunicatione majore, etiam ab homine, quamvis injustè, dummodo rite sit lata, & quamvis talis excommunicatus sit toleratus ac planè occultus, aut etiam nesciatur incurrisse, vel putetur esse absolutus, est nihilominus inhabilis ad omne Beneficium, & pensionem quomodocumque acquirendam, cap. *Postulastis*, De Cler. excomm., cap. *Pastoralis*, De appel., cap. 1. De Rescript. in 6. *Garc.* p. 7. c. 13. *Pass.* De Elect. c. 25. à nu. 445. *Barb.* ad cap. *Postulastis*. *Leur.* p. 1. q. 325. Et si constitutus in tali excommunicatione, etiam ignorans aut se non reflectens accepit Beneficium, tenetur fructus perceptos restituere, quia non habet titulum faciendi suos, *Less.* in auct. v. *Beneficium*, cas. 7. 774.

§. II. Si provisio facta sit ante excommunicationem, sed acceptio possessionis fiat in excommunicatione, *Covarr. Kon. Hurt.* & alii dicunt provisionem esse invalidam, quia quando acceptat aut ingreditur jus, est illius incapax, ergo illud non accipit; oppositum tenent *Suar. Vasq. Paris. Garc. Barb. Passer.* n. 457. *Diana* p. 4. t. 4. R. 56., quia jura tantùm irritant collationem & electionem, per quam excommunicato jus acquiritur, non autem acceptationem vel possessionem, quia acceptatio est tantum juris acquisiti receptio, possessio autem est potiùs aliquid facti quàm juris: si tamen per hæc acquireretur novum aliquod jus, provisio invalidaretur, *Leur.* q. 329. 775.

§. III. Si Electio vel præsentatio facta sit tempore excommunicationis, sed acceptatio, confirmatio aut institutio fiat extra, *Abb. Suar. Garc. Barb. Less. Kon. Passer.* n. 448. *Leur.* q. 326. probabiliùs dicunt provisionem esse invalidam, quia quod ab initio nullum est, nec tempore, nec acceptatione, nec confirmatione aut institutione fit validum: Putant tamen *Bonac. Henriq. Diana* suprà, *Sanch.* de Matr. l. 8 d. 7. n. 12 esse probabiliter validam, quia prior electio vel præsentatio videtur in prima voluntate durare usque ad 776.

subla-

sublationem excommunicationis, quando acceptans est capax. Quid in Rescriptis operetur clausula absolutoria, *à quibusvis*, videri potest *Leur.* q. 329. n. 4.

777. §. IV. Excommunicatio minor facit promotionem ad Beneficium non simplex esse irritandam, cap. *Si celebrat*, De Cler. excom., *Suar. Passer.* n. 473. contra *Abb.* & alios: Si tamen probabiliter ignoretur à promovente & promoto, valet promotio, quia lex loquitur tantum de scienter agentibus, *Passer.* aliique contra *Garc.* Quòd si alterutrer tantùm ignorarit, videtur irritanda, *Garc.* & alii contra *Host.* & *Peyr.* Vide *Leur.* q. 303. & *Dianam* p. 11. t. 5. R. 5.

778. §. V. Suspensus simpliciter ab omni officio & Beneficio, etiamsi sit occultus & non denunciatus, promoveri non potest ad dignitates vel Beneficia Ecclesiastica, cap. *Cum bonæ*, De ætat. & qual. præf.; putant tamen *Laym. Castrop.* aliique cum *Diana* p. 11. t. 5. R. 4. contra *Suar. Th. Hurt.* & alios apud *Pass.* n. 493. promotionem talis suspensi non esse ipso jure irritam, sed irritandam. Quòd si suspensus ab omni tantùm officio promoveatur ad Beneficium curatum aut simplex, promotio est etiam irritanda, quia omni Beneficio annexa est aliqua functio quæ ipsi prohibetur, qualis est saltem privatim orare Horas tanquam Ministrum & Officialem Ecclesiæ, nemo autem potest promoveri ad hoc, quod prohibetur exercere, arg. cap. *Translato*, De Constit., Si autem suspensus sit ab officio tantùm particulari, potest promoveri ad Beneficium super alio officio fundatum, *Pass.* à n. 478. Et hæc applicari debent suspenso à Beneficio, quia omne Beneficium est propter officium annexum, *Pass.* n. 492. Denique suspensus ab aliquo Ordine, promoveri non potest ad Beneficium requirens usum talis Ordinis, potest tamen ad aliud requirens vel solam primam tonsuram, vel usum alterius tantùm Ordinis, *Pass.* n. 489. Vide *Leur.* q. 331. & 332.

779. §. VI. Interdictus personaliter, etiam occultus, est inhabilis ad omne Beneficium, quia prohibetur exercere omnia officia Clerici, quale est saltem orare Horas, cap. 1. *De postul.* cap. ult. *De excess. prael.*, cap. *Episcoporum*, De privil. in 6. *Pass.* à n. 497. *Leur.* q. 333. Idem est de violante interdictum, cap. *Is, qui*, De Sent. excomm. in 6., de quo tamen vide *Leur.* q. 334.

780. §. VII. Irregularis non potest promoveri ad ullum Beneficiũ vel pensionẽ Ecclesiasticam, uti habet communissima cum *Leur.* q. 335., quia cùm omne Beneficium & etiam prima tonsura tendat ad Ordines & horum usum, & susceptio ac usus omnis Ordinis prohibeatur irregulari, etiam prohibetur Beneficium, *Pass.* n. 506. Si tamen irregularitas impediat usum alicujus tantùm Ordinis, poterit recipi Beneficium requirens usum alterius tantùm Ordinis antea suscepti, *Garc. Leur.* q. 335. Habetque sententia communior, promotionem irregularis esse ipso jure nullam, licèt *Felin. Laym. Dian. Castrop. Leur.* q. 336. probabiliter dicant esse tantùm irritandam: peccatur tamen graviter sic admittendo, quia in re gravi est inobedientia contra Sacros Canones, teneturque talis statim petere dispensationem, *Pass.* n. 519.

781. §. VIII. Si quis in occulto ejusmodi impedimento constitutus non possit recusare Beneficium, nisi se graviter infamando vel dando scandalum, potest acceptare, sed tenetur statim procurare absolutionem ab eo, qui non tantùm possit absolvere, sed etiam nullitates antecedentes sanare, *Suar.* De Cens. d. 13. s. 1. à n. 31. *Peyr. Sa, Garc. Leur.* q. 327. & 328. Vide dicta n. 755. & dicenda à n. 835.

782. *Q. 108. Quid circa aptitudinem corporis sit addendum.* ℟. Seqq.

§. I. Generaliter ex tit. *De corpore vitiatis*, De Clericis ægrotantibus, Cap *Nisi cum pridem*, De renunc., *Trid.* Sess. 21. c. 4. De Ref., illa dispositio corporis reddit incapacem Beneficii, quæ reddit inhabilem ad decenter præstandum officium Beneficio annexum, *Castrop.* t. 13. d. 4. p. 4. n. 1. Specialiter autem loquendo, incapaces Beneficii acquirendi sunt, 1. cæci, surdi, muti, non tamen lippi, carentes uno oculo, surdastri, balbutientes, *Nav. Peyr. Sayr. Pass. Leur.* p. 1. q. 230. 2. Laborantes quasi continuâ paralysi aut podagrâ, *Barb. Peyr. Sayr. Paris. Leur.* 3. Habentes infirmitatem habitualem & radicatam duraturam notabili tempore & impedientem à præcipuis functionibus Beneficii vel Prælaturæ, *S. Th. Abb. Suar.* Item valetudinarii communiter lecto affixi, *Paris. Menoch.* 4. Carentes primariâ aliquâ corporis parte; vel ità deformes, ut sine notabili horrore & scandalo obire nequeant munia Ecclesiastica, *Pass.* De elect. c. 25. à n. 327. Plura de his dicentur l. 7., quando de irregularitate.

§. II. Qui habet vitium corporis, ob quod inhabilis est ad Presbyterium, etiam videtur inhabilis ad Ordines Minores & tonsuram, adeoque & ad omne Beneficium, nam Cap. 60. *Non confidat*, dist. 50. absolute dicitur corpore vitiatos non esse applicandos divinis ministeriis, & finis primæ tonsuræ ac aliorum Ordinum est Presbyterium, ergo inhabilis ad hoc, etiam est ad illos, *Tol. Garc. Ugol. Castrop. Leur.* q. 231. contra *Valent.* t. 4. d. 7. q. 19. p. 3. Si tamen aliquis post susceptum Clericatum contrahat vitium corporis, ob quod sit irregularis, potest promoveri ad Beneficium, cujus officium non impeditur, quia irregularitas ex defectu corporis superveniens ordinato impedit illius tantùm Ordinis exercitium, ad quod reddit inhabilem, ergo etiam illius tantùm Beneficii assecutionem, cujus impedit exercitium seu obligationem, *Az. Suar.* Hinc inferunt *Less. Garc. Castrop. Leur.* q. 239., cùm omni Beneficio annexa sit obligatio Horarum, qui per vitium superveniens redditur inhabilis ad legendum, esse inhabilem ad omne Beneficium. 783.

§. III. In Prælatos eligi non possunt, 1. amens, licèt habeat lucida intervalla, quia Prælatus debet esse omni tempore aptus ad gubernandum, *Pass.* n. 5. 2. Qui semel fuit fatuus, si causa permaneat: & probabile est illorum electionem pro Cathedralibus & Collegiatis esse irritam per *Trid.* Sess. 22. c. 4. De Ref. *Nec alius imposterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem & cæteras habilitates integrè habere dignoscantur, aliter irrita sit provisio*, *Pass.* n. 10. *Leur.* q. 233. Si tamen probentur esse perfectè sanati, & antecedenter habuerint Ordinem ad Prælaturam requisitum, eligi possunt, *Pass.* n. 7. *Leur.* q. 232., sed ordinari non possunt, quia sunt irregulares, *Suar. Bonac. Leur.* 3. Qui frequenter se inebriat, quia est velut amens per intervalla, *Peyr. Barb. Pass. Leur.* q. 234. 4. Semel possessus à dæmone, si antecedenter non habuerit Ordinem requisitum, quia ob irregularitatem ordinari non potest: si tamen habuerit Ordinem prærequisitum, & probet se liberatum, eligi potest, *Suar. Pass. Leur.* q. 235. 5. Epileptici, nam hi, non ordinati, sunt perpetuò irregulares, tamen ordinati, & raro, v.g. in mense tantum semel sine inconditis vocibus cadentes, eligi possunt, multò magis, si morbo sint liberati, quod probatur per dies 30., cap. *In tuis litteris* 7. q. 2. *Suar Bonac. Silv. Pass. Leur.* q. 236. Ejusmodi tamen defectuosorum electiones non sunt ipso jure irritæ sed irritandæ, *Pass.* n. 239. Quòd si talis infirmitas vel inhabilitas ad regendum, superveniat Prælato confirmato, non deponitur, sed ei datur Coadjutor, *Pass.* n. 332. 784.

Q. 109. Quid addendum sit circa morum probitatem. ℟. 785.

§. I. C. *Cum in cunctis*, De elect., cap. *Grave nimis*, De Præb., *Clement.* 1. De ætat. & qual, *Trid.* Sess. 24. c. 18. De Ref. præcipitur, ut inquisitio fiat in mores ac honestatem beneficiandi; estque saltem irritanda promotio illius, qui deditus est gravibus peccatis cum animo in iis perseverandi, esset enim scandalum talem adhibere aut relinquere in ministerio sacro, *Nav. Az. Castrop* t. 13. d. 4 p. 5. Imò si secuta erat infamia, hæc potuit reddere irregularem & inhabilem, adeo-

adeoque irritare provisionem, secundùm dicenda n. 787. Delicta autem, quæ secundum dicenda à n. 940. inducunt privationem Beneficii, multò magis impediunt provisionem beneficiandi. Vide *Leur.* p. 3. q. 356.

§. II. Præsentatus invalidè ob crimen, si se emendarit, potest denuo præsentari, saltem accedente dispensatione Superioris, *Abb. Laym. Leur.* p. 2. q. 168.

786. Q. 110. *Quænam infamia obsit beneficiando.* Rz.

§. I. Quid sit fama & infamia, dixi l. 3. p. 2. n. 1191. Est autem duplex fama, alia de homine, alia inter homines: *fama de homine* est illæsæ dignitatis status moribus & vitâ comprobatus, cap. *Cognitionum*, §. *Existimatio*, ff. De variis & extraord. cognit. *Fama inter homines* est communis opinio voce manifestata, soletque dici vox populi, seu Pica rei gestæ, uti ait *Baldus*. Differt à rumore, quòd hujus nesciatur auctor, sitque particularis proclamatio, & facilè deficiat, fama autem habeat auctorem, sit communis proclamatio & crescat eundo. Utraque fama tum dicitur *publica*, quando jus vel factum per eam redditur notorium, id est, transit ad notitiam majoris partis communitatis, nam per majorem partem repræsentatur totus populus, L. *Nulli*, & L. *Planè*, ff. Quod cujuscumque univers. nom. Notorium autem est, vel *juris*, quod provenit ex judiciali confessione, probatione, aut re judicatâ; vel *facti*, cujus testis est populus, ità ut dissimulationi non sit locus; vel *præsumptionis*, si ex circumstantiis publicis à jure accepsetur pro veritate. Ad notorium requiritur scientia viciniæ, vel majoris partis ipsius, dummodo, inquit *Abb.* in cap., *De manifest.* 2. q. 1., non sint minus quàm 10. personæ in loco, unde ubi non sunt 10. personæ, non potest oriri notorium, uti fatetur *Bartol.* in cap. *Scriptus*, n. 2. v. *Quid ergo*. Vide dicta l. 3. p. 2. n. 1219., ubi magis particulariter id explicatum est. Similiter infamia alia est *juris*, si secundùm leges inducatur per sententiam, & ità lex reddit sodomitas infames, licèt crimen divulgatum non sit, *Jason* & alii cum *Leur.* p. 1. q. 339.; Alia *facti*, si ex facto ipso, independenter ab omni lege humana, exsurgat apud bonos & graves homines, rectè enim notant *Sanch.* & *Garc.* p. 7. c. 8. n. 12. ex cap. *Qualiter & quando* 24. De accus., & cap. *In cunctis*, 11. q. 3., eum non esse infamem, cujus fama læsa est tantum apud maledicos, mulieres, pueros, leves personas: etiam rectè notat *Abb.* in cap. *Inquisitionis*, n. 6., & colligitur ex cap., *Ubi periculum*, De Elect. in 6., in majoribus criminibus ad infamiam requiri majorem numerum personarum, quæ sciant; & adhuc multò majorem numerum ad infamiam personæ publicæ, quàm privatæ.

787. § II. Infames infamiâ facti ex delicto notorio, non debent provideri: provisio tamen eorum non videtur ipso jure irrita sed irritanda, quando sufficienter constabit de delicto; hinc si Presbytero adultero, & de adulterio infamato, etiamque punito, fiat collatio, debet saltem irritari: ac idem est, si de eo fit vehementissimè suspectus, *Less.* in auct. v. *Beneficium*, cas. 5. Infames infamiâ juris, si non sint declarati per sententiam, licèt provideri non debeant, tamen provisio eorum non est irrita ipso jure, & si confirmetur, antequam provisus decernatur infamis, provisio rectè est confirmata, licèt ob delictum postea puniri possit etiam privatione Beneficii: sed si infamia est latæ sententiæ, provisio infamati est ipso jure nulla, quamvis ante declarationem sit tolerata ab Ecclesia & ideo acta per jurisdictionem talis provisi valent ex titulo publici officii, attamen per subsequentem declarationem criminis infamantis, ipso jure ruit provisio & confirmatio, suntque irrita omnia acta provisi privata & non provenientia ex officio. Quòd si quis infamis provideatur post sententiam declaratoriam criminis, cui annexa est infamia ipso jure, provisio est nulla, nec toleratur, sed omni effectu caret, ità de electione *Pass.* c. 25. n. 595., quod similiter valet de aliis provisionibus; possuntque hæc videri per partes explicata apud *Leur.* q. 340. & seqq.

§. III. Putant *Nav. Rodriq. Mirand.* & alii cum *Barb.* De Pot. Ep. alleg. 43. num. 30., Episcopum aut Prælatum posse cum subdito beneficiando dispensare in infamia, sed dicendum est tantùm posse dispensare in effectibus, quos causat infamia. Nam infamia facti, quamdiu non purgatur, est impedimentum quasi de jure naturæ excludens à Beneficio, uti rectè *Pass.* n. 540. 788.

Q. 111. *Quid addendum sit circa scientiam, peritiam linguæ, gradum quandoque prærequisitum in beneficiando.* Rz. Seqq.

§. I. In genere, tanta requiritur scientia, quæ cum ordinariis auxiliis divinis & consiliis humanis sufficiat ad prudenter exequendum officium dignitati vel Beneficio annexum, alioqui tam promovens quàm promotus peccat mortaliter, *Suar. Mirand. Garc. Leur.* p. 1. q. 242.; ubi in qq. seqq. declarat in specie, quæ scientia requiratur ad Clericatum, Beneficium simplex, Dignitates, Canonicatus, Parochiam, Abbatiam, Episcopatum, & si horum omnium promotio fiat cum defectu scientiæ, non est ipso jure irrita sed irritanda, *Leur.* q. 249., hinc si titulum Beneficii obtinuerint, non tenentur fructus interea perceptos restituere, promotores tamen tenentur reparare damna ideo causata Ecclesiæ, *Nav. Az. Less. Garc.* p. 7. c. 7. n. 26. Quòd si quis nequidem sciret legere latinè, illius præsentatio ad Beneficium est ipso jure irrita, arg. cap. ult. *De temp. ord. in 6.*, quia uti dicitur cap. *Illiteratos*, dist. 36., *Litteris carens sacris non potest esse aptus Officiis*, Si autem legere & scribere sciat, sed non intelligat, est irritanda, imo & irrita, si sit Beneficium curatum vel Cathedrale, *Laym. Leur.* p. 2. q. 163. Et defectum omnis litteraturæ esse juris divini ac omnino indispensabilem putant *Felin. Maj. Turrecr. Paris.* apud *Leur.* p. 3. q. 358., potestque etiam de hoc videri p. 1. q. 257. Et ubi nescitur de scientia vel litteratura sufficiente, promovendus tenetur eam probare acceptato examine, *Lott. Leur.* p. 1. q. 251. 789.

§. II. Ignorans idioma loci, est per Reg. 19. Cancell. incapax Beneficii curati in tali loco, cùm debeat etiam verbo pascere gregem, nisi fortè Papa conferens, v. g. Episcopatum, & hoc sciens, censeatur dispensare. Idem tenent *Gom. Chok.* & alii de Vicariis perpetuis, Beneficiis electivis, Commendis, si sint Beneficia curata, non autem si curata non sint. Vide *Leur.* p. 3. q. 354., ubi etiam notat in quibusdam Regnis non posse conferri exteris, licèt idioma noverint 790.

§. III. Pro Cathedralibus Ecclesiis requiritur gradus Doctoris vel Licentiati in Theologia aut jure Canonico, vel saltem publicum alicujus Academiæ testimonium de idoneitate ad alios docendos, 1. Ad Episcopatum. 2. Ad Scholasteriam, ubi Seminarium est, nec instituti sunt alii præceptores, *Trid.* Sess. 23. c. 18. De Ref. 3. Ad Archidiaconatum habentem annexam curam animarum, vel Jurisdictionem, *Trid.* Sess. 24. c. 12., addens tamen, *Ubi id fieri potest.* 4. Ad Archipresbyteratum, cui annexa est Jurisdictio, *Barb.* ad *Trid* suprà. 5. Ad Canonicatum, cui annexus est pœnitentiariatus, *Trid.*, addens tamen posse esse alium, qui aptior pro loci qualitate reperiatur. Hortatur etiam *Trid.*, ut Decani aliique dignitatem habentes, item media saltem pars Canonicorum in Cathedralibus & insignibus Collegiatis sit graduata, id tamen non præcipit, *Barb. Garc. Lott. Leur.* p. 1. q. 252. Vide etiam *Menoch.* De arbit. judic. cas. 425. 791.

§. IV. Debet ille gradus esse susceptus in publicâ Universitate studii Generalis, *Lott.* l. 3. q. 7. à n. 123. Quamvis autem mens *Trid.* sit, ut non adsit tantum gradus, sed etiam competens scientia, *Lott.* à n. 50.; si tamen quis habens gradum careret scientiâ, validè 792.

pro-

provideretur, *Az. Barb. Garc. Castrop.* t. 13. d. 4. p. 6. n. 14.; nec privari posset vi legis positivæ, nam observata est per susceptionem gradûs, *Passer.* De Elect. c. 25. n. 36. Quòd si gradus susceptus sit irritus, quia neglectum est aliquid ad valorem præmittendum, provisio etiam irrita est ipso facto, *Az. Garc. Castrop.* *Leur.* q. 254.; putat tamen *Sanch.* in Consl. l. 2. c. 1. d. 57. si quis contra statuta Universitatis, v.g. fieret Magister artium, antequam esset immatriculatus, vel Baccalaureus, si reliqua haberet, non peccaturum graviter, neque Magisterium ideo fore irritum.

793. §. V. Si expresse non dicatur, quòd gradus debeat esse antè susceptus, uti si fundatio sic habeat, *Hoc Beneficium non conferatur nisi Doctori Theologiæ*, non est opus, ut talem gradum prius habeat, sed sufficit, ut tempore provisionis sit habilis ad illum statim comparandum, cum obligatione comparandi, *Less.* l. 2. c. 34. n. 106. Ratio est, quia præsumitur talem fuisse mentem fundatorum, cum gradus actualis non faciat idoneum; & alioquin sæpe excluderentur digniores, qui fortè gradum actu non habent. Et quando dicitur, ut gradus aut certus Ordo suscipiatur intra annum, tempus non currit nisi à die obtentæ pacificæ possessionis, quia incertus de Beneficio, exponi non debet periculo perdendi sumptus, aut subeundi onera sine Beneficio, *Luca* d. 42. n. 12.

794. Q. 112. *Quid addendum sit circa ætatem requisitam ad Beneficia.* R. Seqq.

§. I. Certa ætas non requiritur ad Capellanias laicas aliasque etiam pias dispositiones, quæ non subjiciuntur potestati Superioris Ecclesiastici, uti dictum est n. 235. Nec ad pensiones, nisi per accidens, septennium, si debeat esse Clericus, *Luca* De Benef. d. 95. Etiam ad Papatum non requiritur certa ætas, *Castrop.* t. 13. d. 4. p. 3. n. 1. Ad Cardinalatum sufficit ætas necessaria Ordini annexo, & hoc tantùm ex decentiâ, quia Papa potest, etiam rationabiliter, in ætate minore creare Cardinalem, *Barb. Castrop. Leur.* d. 1. q. 221. Ad Episcopatum requirit *Trid.* Sess. 7. c. 1. De Ref. ex cap. *Cùm in cunctis*, De Elect. annum 30. completum: sed in regno Galliæ ex Concordatis cum *Leone* X. sufficit, ut Episcopus eligendus inchoarit 27. annum, *Castrop.* n. 2.

795. §. II. Ad omnia Beneficia, etiam simplicia, requirit *Trid.* annum 14. inceptum, *Navar.* tamen apud *Dianam* p. 3. t. 6. R. 64. dicit *Trid.* non esse intelligendum de Beneficiis juris patronatûs, cùm in odiosis non veniant nomine Beneficii, sed passim & meritò rejicitur, nam sunt verè Beneficia. Ad principaliter curata requiritur vel actu Sacerdotium cum ætate ordinariè requisita susceptum, vel saltem illa ætas, quâ suscipitur Sacerdotium, cum obligatione intra annum suscipiendi, ætas autem illa est annus 25. inchoatus, *Less.* l. 2. c. 34. n. 108. *Castrop.* n. 12. *Garc. Corr. Lott.* *Leur.* p. 2. q. 161. aliique 20. AA. cum *Barb.* De Potest. Ep. alleg. 60. n. 81. & De Off. Parochi c. 5. n. 2. habeturque expressè in cap. *Cum in cunctis*, De Elect. Ratio petitur ex *Trid.* Sess 23., ubi postquam de Ref. c. 6. dictum esset neminem etiam primâ tonsurâ initiatum posse obtinere Beneficium etiam simplex ante annum 14., additur c. 12. sic, *Nullus imposterum ad Subdiaconatûs Ordinem ante 22.; ad Diaconatûs, ante 23.; ad Presbyteratûs, ante 25. ætatis suæ annum promoveatur*, jam verò Beneficia principaliter curata prærequirunt esse Presbyterum, vel saltem habere ætatem Presbyteri, & obligationem intra annum suscipiendi Presbyteratum: Idem est de Vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium, *Az. Castrop.* Si autem cura sit tantùm accessoriè annexa, sufficit illa ætas, quæ pro Beneficio necessaria est, *Luca*, *Leur.* p. 1. q. 218. Quòd si aliquis de Beneficio curato provisus impediretur, quominus posset intra annum fieri Sacerdos, non ideo privatur Beneficio, Cap. *Commissa*, De Elect. in 6. *Barb.* n. 84.

§. III. Ad Dignitatem Episcopatu inferiorem, si simul habeat curam animarum, uti habent quidam Præpositi, Decani, Archidiaconi, Generales Ordinum, Provinciales, Priores Conventuales, requiruntur 25. inchoati, *Suar. A. Tamb. Pax-jord. Leur.* contra *Nav. Barb. Lez.* requirentes 30. annos. Ad verum Abbatem (cujus signa sunt prærogativa in Choro & Capitulo, ac administratio cum jurisdictione) in jure non statuitur certa ætas, communiter tamen postulantur 25. anni. Ad Abbatissam olim requirebantur 40., nunc 30. completi, *Feneck* De Benef. c. 34. Si autem non sit verè Abbas aut Abbatissa, sed tantùm nominetur, sufficit ætas, quæ ad Beneficia simplicia, *Leur.* q. 223. 224. De Dignitatibus apud Moniales vide *Less.* n. 107. & *Castrop.* n. 4. De ætate Abbatissæ v. *Pignat.* tom. 6. consult. 10. 796.

§. IV. Ad Canonicatum qualificatum, qui in Cathedrali vel etiam Collegiata dicitur curatus, quia illi specialiter actu vel habitu incumbit Cura animarum, requiritur annus 25. inchoatus; ad eum autem, qui dicitur pœnitentiarius, requiritur 40., *Luca* suprà; sufficere autem esse inceptum dicunt *Az.* & *Castrop.* n. 17., sed alii cum *Leur.* q. 219. requirunt completum. Quòd si talis non adesset, qui foret aptus, poterit è diœcesi assumi aptus etiam sine ea ætate, aut extra diœcesin accersiri alius habens eam ætatē, *Castrop. Leur.* 797.

§. V. Si distributio Ordinum præcepta per *Trid.* sit facta in aliqua Ecclesia, requiretur ætas ad Ordinem Canonicatui annexum necessaria: si distributio illa non sit facta, sustinent aliqui sufficere annum 14. inceptum, sed pro Cathedralibus declarationes dicunt requiri eam ætatem, ut provisus possit intra annum promoveri ad Subdiaconatum, quod *Luca* De Canonicis d. 5. n. 2. defendit, etiam si nullus Ordo sit annexus tali Canonicatui: in Germania tamen ex universali consuetudine, permittente Papâ, solent etiam sine dispensatione & derogatione *Trid.* tales Canonicatus conferri ingressis annum 14., *Luca* De Benef. d. 95. *Leur.* q. 213. 798.

§. VI. Ad dignitates in Cathedrali, vel personatus non habentes Curam animarum, nec requirentes Sacerdotium, sufficit 22. annus, secundùm multos cum *Az.* & *Barb.* De Potest. Episc. alleg. 60. n. 66., inchoatus, sed secundùm *Henriq. Less. Garc. Castrop.* nu. 10. *Leur.* q. 216. n. 1. completus, quia *Trid.* dicit non debere esse minores 22. annis, qui autem non complevit, est minor: an verò etiam comprehendantur Præpositura & Decanatus, videri potest *Garc.* p. 7. c. 4. n. 73. & *Leur.* suprà. Ad similes dignitates, & personatus in Ecclesiâ collegiatâ plures cum *Barb.* n. 67. & *Luca* suprà dicunt non requiri annum 22., sed sufficere 14., sed *Garc.* & alii cum *Castrop.* n. 7. tenent oppositum, quia *Trid.* sic habet, *In Ecclesiis præsertim Cathedralibus*, Tò *præsertim* autem includit aliàs præter Cathedrales. 799.

§. VII. Non ideo requiritur annus 25. ad Canonicatus, quia Ecclesiæ vel capitulo annexa est Cura, nam hæc non est penes singulos, sed penes unum specialiter designandum, *Luca* suprà. Pro cæteris Canonicatibus Ecclesiarum Collegiatarum, & dimidiis portionibus Cathedralium, sufficit annus 14. inceptus, *Garc. Barb. Castrop.* à n. 18. *Leur.* q. 212. Commendæ ecclesiasticæ regulantur uti Beneficia, *Luca* suprà; item Coadjutoriæ, inquit *Castrop.* n. 13. eadem enim ætas, quæ in Principali requiritur & sufficit, etiam expostulatur ad Commendam & Coadjutoriam. 800.

§. VIII. Cùm *Trid.* statuat, ut providendus sit in Ordine, qui tali Beneficio est annexus, vel in ætate tali, ut infra annum possit eum suscipere, dubium est, an pro Beneficio v.g. Subdiaconali sufficiat te complevisse annum 20. & incepisse 21.? affirmant *Abb. Fagn. Ugol. Paris. Ricc. Pass. Barb. Gonz. Laym. Leur.* q. 215. item *Az.* & *Less.* n. 110., quia post annum habilis 801.

ee

es pro illo Ordine, quod tantùm requirit Trid. E contrà negant Garc. à n. 22. Paxjord. Castrop. n. 16., & dicunt ad tales Præbendas requiri actu ætatem, quæ capax sit Ordinis annexi recipiendi, cum obligatione illum recipiendi intra annum, sicuti in Beneficiis Parochialibus, quamvis non sit obligatio nisi intra annum suscipiendi Sacerdotium, tamen requiritur actu ætas Sacerdotio apta, secundùm dicta n. 795.

802. §. IX. Si fundatio requirat, ut beneficiandus habeat ætatem pro Presbyterio, quamvis per dispensationem fiat Presbyter ante ætatem, non est capax Beneficii, sed inhabilis, defectu ætatis, *Garc.* n. 82. *Castrop.* n. 21. E contrà si fundatio dicat, ut sit Presbyter, satis est esse per dispensationem Presbyterum ante ætatem, *Butrio, Less.* in auth. v. *Beneficium*, cas. 2. Vide dicenda. n. 822.

803. §. X. Hactenus dicta intelligi debent de Beneficiis secundùm se, & nunc post *Trid.*, nam fundatis ante *Trid.*, non est derogatum. Et etiam nunc, si aliter disponatur in fundatione, *Trid.* non obstat, *Garc. Castrop.* n. 19. *Corr.* l. 4. c. 6. n. 23. *Leur.* p. 2. q. 160. n. 2.; unde si fundator nunc velit sufficere ætatem minorem, admitti potest ejus voluntas, secundùm dicenda n. 808.

804. §. XI. Ætas requisita debet adesse, non tantùm tempore collationis, sed etiam tempore electionis, præsentationis, impetrationis, quibus jus ad Beneficium acquiritur: imò putant *Vasq. Garc.* aliique cum *Castrop.* debere adesse tempore, quo te, v. g. ad concursum sistis, alioquin inhabilis postulas Beneficium; sed oppositum videtur probabilius, nam per examen vel concursum non confertur jus ad beneficium, sed tantùm fit experimentum de majore dignitate; nec petis Beneficium, nisi pro tempore, quo eris habilis. Idem est, si quis, dum resignatio fit in ejus favorem, non habeat Clericatum vel ætatem, satis est enim habere, quando à Papa Romæ subsignatur supplica, quia tunc priùs acquiritur aliquod jus. Similiter non est opus te ætatem habere, quando impetras Rescriptum gratiæ ad Beneficium proximè vacaturum, sed sufficit habere in tempore executionis, *Laym. Leur.* p. 1. q. 212.

805. §. XII. Si vel minimum desit ætati, obstat valori provisionis vel præsentationis, *Nav. Sanch. Garc.* n. 84. Si tamen patronus aliquem præsentet per literas, satis est hunc habere ætatem, dum literæ perveniunt ad illum, cui præsentatur, *Rodriq. Vega* ad *Garc.* n. 88.

806. §. XIII. *Gl.* ad Reg. 17. Cancell. & *Sfortias* dixerunt numerationem ætatis inchoari posse à die conceptionis, quando est favorabile proli sic numerari, sed *Covarr.* & *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 35. n. 4. dicunt nihil in hac re falsius dici posse, cùm generali usu receptum sit ubique, ætatem à die nativitatis numerari; consentit *Garc.* n. 89. citans *Mol.* & *Mandos.* Ratio autem est, tum quia homo per conceptionem necdum censetur esse in mundo, secundùm illud *Christi* Joan. 16. v. 21. *Cùm autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum*, tum etiam, quia dies conceptionis & animationis nimis ignotus & incertus est; neque est idem tempus remansionis in utero quoad omnes, ergo à termino ignoto & ità incerto malè numeraretur ætas: Imò *Gonz.* & *Corr.* n. 22. docent ætatem quoad beneficialia numerandam esse à die Baptismi, quia per hunc priùs nascitur homo in Ecclesia & in ordine ad spiritualia, secundùm illud *Christi*, Joan. 3. v. 7. *Oportet vos nasci denuo*, & v. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S.*, adducitque pro hoc communem usum totius orbis, quia ætas probatur per testimonium Baptismi, etiam secundùm plures decisiones Rotæ, quas refert. Nihilominus alii cum *Sanch.* in Conf. l. 7. c. 1. d. 33. n. 8. dicunt etiam in ordine ad spiritualia numerari posse à die nativitatis, sic enim Judæus quinquagenarius, si herì sit conversus & baptizatus, utique hodie est capax tonsuræ, & cras Beneficii, quantum ad ætatem, quòd autem petatur testimonium Baptismi ad probandam ætatem, inde est, quia ex illo possumus circiter conjicere de nativitate, aut saltem numerando à Baptismo habemus tempus ætatis sufficiens.

§. XIV. Episcopus, per se loquendo, nequidem 807. ad unum diem potest dispensare in hac ætate, etiamsi Beneficium sit simplex nec requirens ullum Ordinem, *Laym. Az. Less. Garc. Barb.* De Off. Paroch. c. 2. nu. 6. *Castrop.* n. 20. *Leur.* q. 217. & 218. Possunt tamen per speciale privilegium aliqui Episcopi dispensare infra annum, id est, pro anno, minus uno die, pro suscipiendis Ordinibus, sed sic dispensatus non est capax Beneficii curati, nisi etiam attigerit annum 25., quamvis anno 24. incepto ordinatus esset Sacerdos, uti dictum est n. 795., docentque *Corr.* l. 3. c. 7. n. 5. & alii passim cum *Leur.* q. 217. n. 3. An autem dispensatus in ætate ad Sacerdotium, sit capax Beneficii Sacerdotalis, dicetur n. 822.

Q. 113. *Quid notandum sit circa varias conditiones & clausulas fundationum.* R. Seqq. 808.

§. I. Fundator potest in limine fundationis addere conditiones etiam contrarias Juri communi, quæ tamen, ut obligent, admitti debent ab Episcopo, *Inn. Felin. Abb. Lamb. Lott. Pias.* p. 2. c. 3. a. 5. n. 5. *Luca* De Benef. d. 61. n. 2. *Leur.* p. 1. q. 28. Et si ab Episcopo admissæ sint, obligant, *Luca* De Canon. d. 36. n. 6. De Jure patr. d. 45. n. 10. & d. 70. n. 13. Non debent tamen esse nimis difficiles, nec turpes, nec contra finem seu substantiam Beneficii, nec contra jus naturale vel divinum, juri autem humano derogatur ex concessione Ecclesiæ, *Lamb. Lott. Leur.* q. 29. & 30. Sic apponi potest in fundatione, ut quis præsentari possit ad Beneficium necdum vacans, *Rota, Corr. Leur.* p. 2. q. 99. n. 5. Item ut liceat per annum, abesse ultra tres menses, *Corr.* l. 2. c. 14. n. 46. Item ut instituens in Beneficio sit, non Episcopus, sed alia persona Ecclesiastica, uti dictum est n. 361. Item ut laicus ad tempus habeat Beneficium, secundùm dicta n. 274. Item ut Clericus septem annorum habeat Beneficium, nec obligetur ad Horas ante 12., secundùm dicenda n. 1198. Item ut quis hoc Beneficium retinere possit cum alio etiam incompossibili, uti dicetur n. 905. Item ut habens tantùm 14. annos obtineat Beneficium sacerdotale, faciatque Missas celebrari per alium, *Lott. Leur.* q. 160. n. 1. Item ut si deficiant proventus, onera etiam Missarum, reduci possint ab Episcopo, uti habet S. Congreg. apud *Gob.* in Exp. c. 3. n. 536. Non obstantibus illis, quæ dicemus n. 854. An autem admitti possit fundatio patronatûs Ecclesiastici excludens Papam ab alternativa, videri possunt dicta nu. 514. Notant autem *Luca, Corr.* & alii cum *Leur.* n. 2. nunc post *Trid.* requiri, ut in limine fundationis fiat specialis mentio de tali exorbitante conditione. Quòd si fundator aliud non expresserit, censetur voluisse conformare se juri communi, *Fagn.* in Cap. *Ut Abbates*, De ætat. & qualit. ordin. n. 98.

§. II. Illicitum est dare bona sua Ecclesiæ, cum 809. pacto, ut dans illa retineat pro Præbenda, & in Canonicum admittatur, quia est emptio rei spiritualis pro pretio, adeoque simonia juris naturæ, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 86.; potest tamen quis bona dare & eam gratiam petere: Et ità refert *Lugo* in Resp. mor. l. 5. d. 15. n. 10. acceptatos esse annuos reditus 300 aureorum oblatos ab eo, qui petebat Episcopatum titularem nullos fructus afferentem, non quòd illis reditibus emeretur Episcopatus, sed ut esset cōditio ad justificandam causam erigendi & ei conferendi Episcopatum, sic enim fiebat dignior gratiâ, sicuti laico fundanti Beneficium datur jus patronatûs, quo reddit se dignum per fundationem Beneficii: Item sicuti multæ indulgentiæ vel dispensationes conceduntur sub con-

conditione dandi eleëmosynam vel aliquid ad pium opus, quæ datio complet causam dandi, reddendo dantem dignum tali gratiâ.

810. §. III. Quamvis conditiones, quæ per statuta Capitulorum vel aliunde extrinsecè adveniunt Beneficio, aut etiam per Canones præscribuntur, non videantur esse adeo substantiales, tamen conditio, quæ nititur voluntate fundatoris, omnino substantialis est, uti patet ex illis, quæ habet *Corr.* l. 2. c. 10. à n. 344. & c. 12. à n. 30., quia hic noluit alium esse capacem; hinc provisio aliter facta videtur invalida, sed dato esse validam, tamen si aliquis per fundationem in individuo determinatus excludatur, qui erat certò obtenturus Beneficium, huic facta est injuria, & est obligatio reddendi Beneficium, ac compensandi damna, quia per fraudem impeditus est à consecutione boni illius. Si autem nullus determinatè erat certò obtenturus, adhuc dimitti debet Beneficium, ut conferatur secundùm legem fundationis, & restitutio facienda pauperibus vel piæ causæ. Quòd si habentes jus per fundationem resciant & non contradicant, censentur consentire. Si tamen conditio talis requisita esset ob majus bonum Ecclesiæ vel communitatis, uti si requiratur Doctoratus, tunc provisio facta non Doctori est invalida, licèt nullus Doctor contradicat, *Cened. Gutt. Garc.* p. 7. c. 15. à n. 11. *Castrop.* t. 13. d. 4. p. 9. n. 4. *Leur.* p. 2. q. 762.

811. §. IV. Quid fieri debeat, quando fundatio requirit, ut providendus sit certo loco natus; Item ut sit civis certæ urbis; Item ut sit consanguineus; & an tunc conferri debeat proximiori, aut etiam conferri possit illegitimo, dictum est à n. 323. Quando autem fundatio dicit, ut aliquid fiat cum aut ex consilio, cum consensu, interventu, scientia, supplicatione alicujus, quid tunc fieri debeat, dictum est à n. 386.

812. §. V. Si fundatio dicat, assistat choro, ad hoc videtur teneri ex justitia, uti ex justitia tenetur legere Missas præscriptas, nempe ex vi contractûs, *do, ut facias*, quem cum eo inivit fundator. Si autem fundatio dicat, ut in necessitate juvet Parochum, per necessitatem non videtur intelligi magnus concursus populi, sed tantùm necessitas, quæ est, si Pastor sit æger vel absit aut aliter non possit ministrare Sacramenta, in tali autem concursu potest saltem cum aliis adjutoribus; & per accidens est nunc ità confluere populum: ità censuerunt duo viri docti à me interrogati. Denique si non adsit habens qualitatem à fundatione requisitâ, potest quivis alius provideri, prout magis accedet ad mentem fundatoris secundùm alias conditiones vel qualitates.

813. Q. 114. *An Beneficiatus in Cathedrali vel Collegiata teneatur officia hebdomadaria aliasque functiones suo Beneficio annexas per seipsum præstare in Ecclesia.* ℞. Affirmant *Zerol. Garc.* p. 3. c. 2. à nu. 494. *Corr.* l. 2. c. 14. n. 45., quia sic præcipit *Trid.* De Ref. Sess. 22. c. 4. Sess. 24. c. 12. Ideoque dicunt multi peccare mortaliter, si in hoc notabiliter deficiat; sed non credo *Trid.* in tanto rigore esse ubique in usu, cùm plurimi per substitutos faciant: si tamen quis faciat per seipsum, & in eadem Ecclesia habeat dignitatem cum Beneficio, hæcque dignitas ac Beneficium maneant duo Beneficia, aut sint unita principaliter, præstari debent utraque onera & officia annexa, nisi eodem tempore concurrant, tunc enim unum peragi debet per substitutum. Et idem est, si unum sit alteri tantùm ad vitam possidentis accessoriè unitum, quia etiam tunc manent duo Beneficia: si tamen in perpetuum sint accessoriè unita cum extinctione inferioris tituli, tenetur tantùm ad onera dignitatis. Vide *Leur.* p. 1. q. 419.

814. Q. 115. *Quid notandum sit circa Beneficium requirens Sacerdotium, & quæ tunc sint obligationes.* ℞.

§. I. Si verba requirentia Sacerdotium sint negativa, v. g. *Nullus, nisi qui actu sit Sacerdos, habeat Beneficium*, debet priùs esse actu Sacerdos, quàm obtineat Beneficium, uti habet communis contra *Gonz.* Si sint affirmativa, v. g. *Instituatur Sacerdos, qui Missas celebret*, graves DD. putant sufficere, quòd sit Clericus aptus fieri Sacerdos, quia videtur tantùm significari, quòd debeat esse Sacerdos, quando Missæ erunt ex obligatione Beneficii celebrandæ: Alii cum *Castrop.* t. 13. d. 1. p. 6. n. 12. & *Leur.* p. 1. q. 102. n. 1. dicunt prærequiri Sacerdotium, quia alias non habet qualitatem requisitam, nam esse aptum ad Sacerdotium non est simpliciter esse Sacerdotem; *Gonz. Garc.* p. 7. c. 1. n. 58. *Luca* De Benef. d. 96. n. 18. tenent sufficere Sacerdotium aptitudine, si requiratur per legem, uti est in Beneficiis parochialibus; si autem requiratur per hominem, uti est in fundationibus, tenent requiri Sacerdotium actu.

§. II. Si verba dicant, *Instituatur*, *qui Missas celebret*, plerique dicunt satis esse & requiri, ut sit Clericus aptitudine, ac voluntate Sacerdos; *Az.* putat, si fundator fuerit laicus, debere esse actu Sacerdotem, quia laici non examinant sed supponunt inesse qualitates requisitas; & videntur consentire *Garc.* & *Leur.* q. 313. E contrà *Felin. Gonz. Barb. Garc. Lott. Castrop.* n. 10. *Leur.* q. 102. nu. 2. probabiliter dicunt satis esse, quòd sit Clericus, quamvis nec actu nec aptitudine proximâ sit Sacerdos, dummodo sit 14. annorum, quia potest per alium Missas celebrare. Idem tenet cum aliis *Gob.* in Exp. t. 3. n. 574., & etiam plures cum *Luca* d. 58. n. 2. docent Beneficia non ideo debere censeri sacerdotalia, quòd habeant annexum onus celebrationis Missarum, cùm hoc expleri possit per alium, uti dicetur n. 817. Idem docet d. 61. n. 8. & d. 96., n. 4., ubi n. 12. notat, quòd nomine Presbyteri etiam aliquando significetur Clericus constitutus in Minoribus, sed ante omnia attendendum est, ubi & à quo conceptum sit instrumentum fundationis, & quid secundùm morem loquendi censeri possit intelligi per talia verba, hinc rectè dicit *Leur.* q. 312. nunc per Presbyterum intelligi Sacerdotem, quamvis Presbyter de se significet tantùm seniorem. 815.

§. III. Si requiratur Sacerdotium actu in eo, qui Beneficium obtinebit, adhuc dubium est, an præsentandus debeat esse actu Sacerdos, & hoc colligendum est ex verbis, quæ si respiciant actum præsentationis, v. g. *Præsentetur Sacerdos, qui Missas celebret*, prærequiritur Sacerdotium; si respiciant potiùs officium præsentati, v. g. *Præsentetur, qui Missas per se celebret*, aut si fundator simpliciter dicat Beneficium esse sacerdotale, satis est tum habere annum 25., & intra annum fieri Sacerdotem, *Garc. Corr. Lott.* Estque perinde quoad hoc, sive fundatio sit laica sive ecclesiastica, *Garc. Lott. Leur.* p. 2. q. 162. 816.

§. IV. Si verba requirant, ut providendus celebret Missas, sed non exprimant, ut *per seipsum*, potest semper per alium, quia potest quis per alium, quod potest per seipsum; & qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum; Reg. 68. & 72. Juris in 6. *Bon. Dian. Castrop.* n. 18. *Luca* suprà, *Lugo* in Resp. mor. l. 5. d. 9. n. 9. Et universim quando in his & similibus dubium est de mente fundatoris, est maximè attendendum ad circumstantias, de quibus *Luca* d. 96. n. 10., & ad observantiam temporis præteriti, *Lugo* d. 6. n. 9. & *Luca* n. 8. Vide *Leur.* suprà, qui rectè notat, ubi mens fundatoris est clara, non debere attendi ad observantiam contrariam, cùm nequidem Papa præsumatur velle tollere leges fundationis. 817.

§. V. Quamvis verba dicant, ut talis providendus fiat Sacerdos & personaliter resideat, adhuc dubium est, an teneatur celebrare per seipsum, nam non est certum plùs inde colligi, quàm desiderium fundatoris, ut aptus sit celebrare per seipsum, & ità resolvit S. Congreg. teste *Lugo* n. 10. Putant tamen *Garc. Fill. Leur.* p. 1. q. 102. n. 4., si præter onus Missarum sit annexum onus juvandi Parochum in cura aut choro, teneri 818.

ad

ad Missas per seipsum, quia videtur exigi servitium personale.

819. §. VI. *Si ex fundatione sit cautum, ut Capellanus per seipsum celebret Missas, simplici adhuc conferri potest clerico in ea ætate constituto, ut intra annum ad Sacerdotium promoveri queat*, S. Congreg., *Nav. Gonz. Garc. Leur.* n. 3.

820. §. VII. Si obligetur celebrare per seipsum, & legitimè impediatur, non tenetur substituere alium, qui pro se suppleat, si obligetur celebrare per seipsum vel per alium, si non possit per seipsum, debet per alium, vel saltem per seipsum alio tempore vel loco, secundùm præsumptam voluntatem fundatoris, cujus mens sic potest impleri; nec obligatio extinguitur per impedimentum, *Castrop.* n. 25.: Si autem celebret per alium, non tenetur dare, quantum ex fructibus Beneficii respondet uni Missæ, sed satis est dare ordinarium stipendium, decretum enim de non constituenda Missa ab alio celebranda, retentâ sibi parte stipendii, non spectat ad beneficiarios, uti S. Congreg. declaravit apud *Lugo* suprà, & de Euch. d. 21 n. 30.

821. §. VIII. Si fundatio habeat, ut fiat Sacerdos vel amittat fructus, non ideo est Beneficium Sacerdotale, potest enim non fieri Sacerdos, si velit fructus amittere, *Lott. Leur.* q. 312. n. 5., ubi n. 6. notat posse Beneficium quandoque non esse Sacerdotale, quamvis Præbenda sit talis.

Videri potest *Pignat.* tom. 7. consult. 2. ubi pro singulis sententiis refert plures authores & declarationes, & communiter stat pro illis, quæ non requirunt actu sacerdotium.

822. Q. 116. *An dispensatus in ætate ad Sacerdotium, hoc ipso sit capax Beneficii requirentis Sacerdotium, quamvis in supplica non sit petita dispensatio pro Beneficio.* R. Si Beneficium sit curatum, non est capax, uti dictum est n. 795. & 807. Si Beneficium sit simplex, adhuc negat capacem esse *Corr* l. 3. c. 7. n. 9. & 15., citatque pro se *Rebuff. & Barb.*, sed oppositum videtur tenendum secundùm dicta n. 802., si enim fundatio non requirat qualitatem ætatis sed Sacerdotii, hanc habet, ergo satisfactum est menti fundatoris.

823. Q. 117. *Quid dicendum sit, si fundatio præscribat Missas certo loco vel tempore, in certo altari, vel certis diebus.* R.

§. I Qui citra necessitatem legit Missas alibi, quàm in loco vel altari à fundatore designato, peccat graviter secundùm *Nav. Az. Henriq. Barb. Corr.* l. 2. c. 11. n. 20. & 27. *Castrop.* t. 13. d. 1. p. 6. n. 26. Excusatur tamen à mortali, si tantùm quinquies vel sexies per annum negligat locum aut tempus, dummodo celebret alibi aut aliàs ad intentionem debitam: neque talis tenetur ad restitutionem, quia ex hac negligentia loci vel temporis non oritur, per se loquendo, damnum considerabile, *Barb. Corr.* à n. 23. *Burgh.* cent. 3. cas. 98. contra *Az. & Castrop.* n. 27.

824. §. II. Causa rationabilis mutandi aliquando locum vel tempus est, si inveniat altare occupatum, aut ibi desit aliquid requisitum ad Missam, deberetque nimis diu expectare, *Lugo* De Euch. d. 21. n. 38. Item secundùm *Less.* in auct. v. *Missa* cas. 5., si velit adesse primitiis cognati sui, visitare amicum, aliquò ex devotione peregrinari &c. Putant etiam *Sylvius* p. 1. v. *Missa* cas. 1. Episcopum ex causa permittere posse, ut celebretur extra locum in fundatione expressum; sed contradicit *Corr.* à n. 25. Docent etiam *Henriq. Graff. Bonac. Monet. Homob. Barb.* De potest. Episc. alleg. 24. n. 36. *Castrop.* n. 27. *Gob.* in Exp. t. 3. n. 578. & alii Episcopum dispensare posse, ut obligatus certo loco celebrare absit causâ studiorum etiam per aliquot annos, & celebrando alibi fruatur stipendiis ex fundatione respondentibus Missæ; sed in hoc etiam contradicunt alii cùm *Corr.* n. 27.

825. §. III. Si jubeatur omni mense celebrare 15. Missas, satisfacit pro hoc & sequente mense, si celebret hoc mense 30., quia hæc anticipata solutio prodest Creditori, *Lugo* n. 44. *Gob.* n. 601. Excipe, nisi fundator ob specialem causam voluisset aliter v. g. ne locus diu careret Missis, aut ut Missæ prodessent hominibus adhuc morituris.

§. IV. Si fundatio habeat, ut celebret festis celebribus, per hæc intelliguntur, quæ in tali Ecclesia celebrantur in choro & foro, nisi aliunde constet de mente fundatoris; & ità nunc videtur constare oppositum de fundationibus quibusdam in diœcesi Monasteriensi factis circa 15. sæculum, nam eo tempore per festa intelligebantur omnia, quæ in Calendario rubro charactere notabantur, in Breviario enim Monasteriensi impresso anno 1518. post Calendarium dicitur, *Festa Sanctorum rubra sunt celebria*, & expressè dicitur, quod festum S. Thomæ Cantuariensis & S. Pauli Eremitæ &c., sit celebre festum: Ex quibus patet pro explicanda mente fundatorum attendi debere ad tempus & locum, quo factæ sunt fundationes; item ad significationem verborum in communi usu eo tempore & loco. 826.

§. V. Quando jubetur celebrare, v. g. ter de septimana, hæc inchoatur in die Dominica, potestque satisfacere etiam diebus ferialibus: putat tamen *Gob.* n. 586., si deesset alius pro diebus festivis, fundatorem censeri voluisse obligare ad dies festivos. 827.

§. VI. Qui jubetur celebrare omni die Jovis, Veneris & Sabbathi, ad nihil tenetur pro die Veneris sancto, quia ille dies semper censetur exceptus: Si commodè posset & vellet celebrare die Jovis aut Sabbatho sancto, deberet offerre pro fundatione, non tenetur tamen petere pro hoc licentiam, nec aliis diebus supplere, sed potest se accommodare consuetudini Ecclesiæ, secundùm quam non celebratur illis diebus, *Lugo* n. 46. 828.

§. VII. Si quis teneatur celebrare certo die, v. g. Jovis, ob peculiarem rationem isti diei affixam, v. g. ob honorem Venerabilis Sacramenti, idem dicendum est, quod n. 833. dicetur de designatione loci & altaris, si enim non possit illo die, non tenebitur alio. *Lugo* n. 43. Rarò tamen præsumi potest, quòd ratione diei vel talis præcisè mysterii requiratur Missa. 829.

§. VIII. Si jubeatur celebrare omni die, *Nav.* apud *Dianam* p. 2. t. 14. R. 28 dicit semel iterumque de septimana abstinere posse devotionis & reverentiæ causâ: *Steph.* t. 5. d. 4. n. 75. dicit posse semel, idque colligit ex cap. *Significatum*, De Præb., ubi dicitur de tali, ut quantò frequentiùs potest, celebret, salvâ honestate & debitâ devotione. Admittit etiam *Lez.* posse semel vel iterum de anno celebrare pro aliquo sibi valde conjuncto; v. g. qui obiit, vel est in gravi necessitate, nimis enim durum foret id negare illi, & revera consentiret fundator, si rogaretur: Imò *Gob.* & alii dicunt posse de anno quinquies aut sexies vel etiam sæpius celebrare pro se, cognatis vel benefactoribus aliis, quod omnino rationabile est, sed consulit *Steph.* n. 74., ut simul applicet pro fundatore, quantùm huic prodesse potest: supposito autem, quòd talis possit aliquando omittere Missam, tamen si legat omni die, non potest ullam legere pro stipendio ad intentionem alterius, quia talis non potest præsumi esse intentio fundatoris, *Diana, Pasq.* De Sacrif. q. 1194. *Steph.* n 75.; imò si de septimana posset semel omittere & vellet omni die legere, non posset communiter legere pro se vel pro alio gratis, *Pelliz. Gob.* n. 584. 830.

Plura circa hæc videri possunt apud *Barb.* De potest. Ep. alleg. 24. à n. 29. *Pasq.* De Sacrif. à q. 1116. *Gob.* t. 3. à num. 504. & in Clypeo num. 501., ubi fusè agunt de obligatione celebrandi ratione Capellaniæ vel Beneficii,

Q. 118. *Quid dicendum sit, si non præscribatur expressè quoties, vel ad quam intentionem sit celebrandum.* R. 831.

§. I. Si quis habere non possit litteras fundationis, aut

aut ex his non possit rescire obligationem ad Missas, an nempe teneatur omni die, septimanâ vel mense, inquirat, quid fecerint antecessores, & idem faciat; aut attendat, quæ sit quoad similes fundationes consuetudo regionis & loci, in quo est Beneficium, & secundum illam procedat: quod si mos sit varius, sequi potest hoc, quod est minus: si tamen reditus sint pingues, nec aliunde colligere possit, quoties teneatur, putant *Tamb.* & *Gob.* in Exp. t. 3. n. 478. teneri omni die, & si hactenus neglexerit, debere compensare, quantum factus est ditior, quia ubi fructus sunt æquales obligationi quotidianæ, hæc præsumi debet imposita, nisi aliud constet.

832. §. II. Si jubeatur celebrare, quoties salvâ honestate ac cum debita devotione poterit, secundùm *Panorm. Silv.* & alios non tenetur, si passus sit pollutionem etiam sine culpa; nec si à gravi passione iræ aut tristitiæ non facilè possit animum componere: nec si malè habeat aut sentiat tædium, quod non facilè possit executere; nec si sentiat cruditates stomachi, quales ex crapula & epulis relinquuntur; nec quando est ità affectus, ut non videatur sibi posse tantam functionem cum debita devotione & attentione obire: de cætero debet quotidie, nisi legitima consuetudo vel auctoritas aut similis causa justa excuset, *Less.* in auct. v. *Missa* cas. 5.

833. §. III. Si constet Missas, v. g. tres in septimana esse legendas, & nesciatur ad quam intentionem, præsumendum est fieri debere pro anima vel familia fundatoris, quia in dubio quisque præsumitur sibi vel suis voluisse optimè consulere, *Bonac. Lugo. Pasq.* q. 908., *Gob.* n. 494., pro quo declarationem S. Congreg. refert *Pignatelli* Tom 1. Conf. 139. Hinc docet *Sylvius* p. 2. v. *Missa* cas. 4., si fundatio nudè habeat: *Fundo Missam omni die Veneris legendam*, præsumi legendam ad intentionem fundatoris, quia usus est fundantium, ut quamvis Missa talis sit etiam ad devotionem vel commoditatem populi, tamen velint sibi & familiæ prodesse, ideoque assignant stipendium. Quòd si prudenter præsumatur, quòd non intenderit specialiter fructum Sacrificii, sed tantùm venerationem loci vel temporis aut aliquid simile, qui non posset celebrare isto loco vel tempore, non teneretur alio, sicuti qui ad honorem *S. Bernardi* vovisset jejunare pridie festi ipsius, si tum non posset, non teneretur alio die, *Burgh. Gob.* n. 577., ideoque semper posset Missam applicare alteri pro stipendio, *Lugo* à n. 36. *Steph.* t. 5. d. 4. n. 66. Præsumi tamen vix potest, quòd fundator non intenderit simul fructum sacrificii, hinc manebit obligatio alio loco vel tempore celebrandi: si tamen jubeatur celebrare, quando ad Ecclesiam accedit multus populus, putat *Tamb.* in meth. celebr. l. 3. c. 1. §. 3. à n. 20. posse præsumi, quòd fundator principaliter intenderit solam celebrationem fieri, non autem applicari sibi Missam: idem dicit, si Moniales dato stipendio vocent Sacerdotem ad legendam Missam, ut eam audire possint, sed *Gob.* n. 549. refert decretum S. Congreg. approbatum ab *Urb. VIII.* expressè dicens, quod illi Sacerdotes, qui nullâ aliâ obligatione in Confraternitatibus vel Monasteriis Monialium celebrant, quàm pro ornatu Ecclesiæ, vel ut Confratres aut Moniales satisfaciant præcepto Missæ, non possint ultra stipendium, quod accipiunt à Confraternitate vel Monasterio, aliud à quoquam alio recipere. Quoad Canonicos in turno suo canentes Missam v. *Pignat.* tom. 3. consult. 61.

834. §. IV. Si ad fundationem aliquam de se tenuem adjecta sint legata per benefactores, & nesciatur, an pro solo fundatore, an etiam pro benefactoribus sint legendæ Missæ, *Gob.* n. 594. putat non necessariò esse his applicandas, nisi positivè constet ità statuisse, quia jura & DD. non ità loquuntur de his, uti de fundatore, & censentur voluisse ferre subsidium fundationi non ideo addendo nova onera, hinc putat satis esse eorum cum aliis meminisse in Sacrificio.

Etiam hic videri possunt AA. relati n. 830. in fine.

Q. 119. *Quid facere debeat, qui ante vel post provisionem advertit in se inhabilitatem, vitium vel defectum.* R. 835.

§. I. Qui advertit ante provisionem, per se loquendo, petere non debet illam priusquam dispensetur: & si fiat inquisitio circa defectus, tenetur manifestare aut recusare Beneficium, *Abb. Inn. Butr. Nav. Sanch. Laym.* Si tamen sine infamia vel gravi alio damno non posset subterfugere, posset admittere cum obligatione statim petendi dispensationem, uti dictum est n. 781.; essetque talis provisio naturaliter & quasi fundamentaliter valida, ac sanaretur per supervenientem dispensationem, *Inn. Suar. Laym. Lorc. Diana* p. 4. t. 4. R. 56. *Leur.* p. 2. q. 759.

§. II. Qui nulliter est provisus, per se loquendo tenetur Beneficium dimittere, aut manifestatâ nullitate petere de novo titulum: si tamen vitium sit occultum, & hoc postea per dispensationem tollatur, probabile est titulum validari, uti habet *Laym.*, sed hoc non debet cedere in cujusquam præjudicium, de quo exempla dat *Leur.* q. 760. 836.

§. III. *J. Andr. Abb. Felin. Laym* putant provisum cum defectu, quem sperat brevi cessaturum, v. g cum irregularitate, defectu ætatis vel scientiæ &c., posse aliquando salvâ conscientiâ retinere Beneficium, nec indigere revalidatione post remotum defectum, quia si observata sint ea, quæ de jure naturæ sunt necessaria, non censetur esse tantus rigor Constitutionum positivarum, ut velint actum esse ipso jure & facto nullum, quamdiu non rescinditur, sic enim cap. *Cum dilectus*, De consuet., cap. 1. De Postulat., cap. *Scriptum*, De Elect., dicuntur ea esse irritanda, quæ ipso jure non subsistebant, *Nav. Silv. Sa, Sanch.* De Matr. l. 8. d. 7. n. 12. Hinc *Diana* in Comp. v. *Beneficium* n. 18. dicit, *Qui non publicavit resignationem secundùm Gregorianam, vel habuit Beneficium non servata formâ à jure traditâ, vel per præsentationem patroni elapso tempore, vel per collationem non habentis potestatem, vel habentis quidem, sed non potentis conferre propter excommunicationem vel aliam causam, potest in foro conscientiæ illud retinere, ità Sot & alii sex*: quæ saltem vera sunt, inquit *Diana* p. 11. t. 3. R. 56., quando defectus est occultus, & ex dimissione Beneficii vel petitione novæ provisionis magnum damnum statûs vel famæ pateretur: & idem tenent *Parif.* De confid. q. 14. n. 34. *Branden.* q. 5. n. 13. *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 34. n. 14. aliusque doctissimus vir ab eo consultus, si nempe ex dimissione Beneficii timeretur grave scandalum, quia alii aliquod grave malum de illo suspicarentur, eò quod nullus appareret color, cur Beneficium illud dimittat: fatendum tamen est quandoque ità irritari actus jure positivo nullos, ut nequidem pro conscientia valeant unquam, uti si quis sit provisus in excommunicatione majore, per excommunicatum non toleratum, per simoniam, laborans infamiâ juris publicâ &c. Vide *Leur.* q. 761. 837.

Circa præsentationem vel provisionem factam post tempus à jure concessum, videri possunt etiam dicta n. 310. & 568.

Q. 120. *Quid possit fundator, hæres, patronus, Episcopus, Papa circa immutationem vel dispensationem in conditionibus fundationum.* R.

§. I. Post perfectam & ab Episcopo admissam erectionem Beneficii non potest fundator adjicere novas leges aut conditiones alterativas; nec nova onera addere, nec imposita minuere, *Imol. Garc. Corr. Luca.* Nec hæres vel Patroni possunt negligere conditionem à fundatore appositam, *Barb. Buratt. Ventr. Luca*, *Leur.* p. 2. q. 94. Putat tamen *Luca* apud Leur. n. 6. à Patrono successore posse adjici aliquid quasi declarativum ejus, quod fortè volebat fundatio, v. g. si fun- 838.

fundator dixerit providendum debere esse civem talis urbis, Patronum posse adjicere, ut si plures illius urbis habeant cæteras qualitates, ille præferatur, qui est de sanguine fundatoris. Similiter quamvis per Patronum nequidem de consensu Ordinarii Beneficium perpetuum reddi possit manuale, uti habet communior contra *Nav.* & *Gonz.*, tamen putat *Luca* apud *Leur.* n. 8., si fundator erexerit Beneficium manuale, posse Patronum successorem consentiente Episcopo sic limitare, ut quoties continget illud possideri per aliquem de familia, is removeri nequeat, quia hoc est tantùm suppletivum & declarativum mentis fundatoris, cui dedecus esset removeri suum descendentem vel agnatum. Diximus etiam n. 334. posse per Episcopum, si fundator petat, jus patronatûs hæreditarium mutari in gentilitium vel mixtum, & contrà.

839. §. II. Si fundator adhuc vivat & consentiat, poterit Episcopus cum causa utili Ecclesiæ, etiam in perpetuum mutare talem aliquam conditionem, uti tenent *Gutt*, *Lambert*. *Leur*. p. 1. q. 31., & clarum esse dicit *Garc*. p. 7. c. 1. n. 103., ac certum esse dicit *Castrop*. t. 13. d. 1. p. 6. n. 20. Quod si fundator voluerit ter in septimana legi Missam, sed non designarit dies, quamvis Episcopus statuere possit, quibus diebus & horis legere non possit, quia turbaret Ecclesiæ servitium, tamen obligare non potest ad certis diebus & statis horis celebrandum, quia S. Congreg. non vult Beneficiis Patronatis imponi onera, quæ non imposuit fundator, qui voluit beneficiato manere libertatem, uti fusè deducit *Pignat* tom. 9. consult. 111.

840. §. III. Graves AA. apud *Castrop*. n. 21., aliique cum *Pignat*. decis. 45. n. 10. docuerunt posse Episcopum cum consensu Patronorum dispensare in conditione à fundatore requisita, sed cùm non meminerint *Trid.*, nec declarationum post illud, censentur loqui de jure vel consuetudine antiqua: Etiam factâ mentione *Trid.* putarunt plures viri docti, si adsit causa, ob quam fundator credatur consensurus, si viveret, adhuc posse Episcopum cum consensu successoris Patroni pro una vel altera vice sic dispensare: & id probabile esse dixit *Pirrh*. De Jure patr. n. 131. citans *Abb.* & *Nav.*; imò *Nicol*. t. 1. d. 5. §. 18. dicit ità esse resolutum à *Rota*, *Laym*. l. 4. t. 2. c. 13. n. 17. citans *Lambert*. ait, si sint circumstantiæ, ob quas à conditione Beneficii rationabiliter videatur recedendum, talem interpretationem ac mutationem, pro una vel altera vice, facere posse Episcopum consentiente hærede fundatoris, vel successore, aut Patrono; vel etiam, quando necessitas exigit, his invitis, quia per hoc nulla vel exigua fit derogatio menti fundatoris, quæ manet aliàs immutata; & per epikiam censetur non fuisse de hoc casu. Consentit *Sanch*. in Conf. l. 2. c. 2. d. 26., quia volũtas fundatoris præsumi potest fuisse submissa potestati Ordinarii, si ità videretur etiam successoribus, seu Patronis: imò *Sanch*. putavit, quamvis fundator addidisset, *Nec volo à quoquam aliter fieri*, adhuc fieri posse, eò quòd videatur esse sensus, non volo aliter fieri ordinariè, communiter, & sine causa: E contrà videtur obstare *Trid*. Sess. 25. c. 5. De Ref., *Ratio postulat, ut illis, quæ bene constituta sunt, contrariis ordinationibus non detrahatur: quando igitur ex Beneficiorum quorumcumq; erectione seu fundatione, aut aliis constitutionibus qualitates aliquæ requiruntur &c. in Beneficiorum collatione seu in quacunque alia dispositione eis non derogetur*; hinc *Dec. Gutt*, *Barb.* & *Gallem*. ad dictum locum *Trid.*, & *Castrop*. n. 22. *Luca* De Benef. d. 96. n. 7. *Leur*. p. 1. q. 313. & p. 2. q. 94. dicunt, nequidem de consensu Patronorum id nunc fieri posse; *Garc*. p. 7. c. 1. à nu. 112. refert id sæpius decisum esse. Idem tenet *Corr*. l. 2. c. 11. à n. 147., ubi dicit nequidem pro una vice id posse Episcopum; & n. 148. adducit hanc declarationem; *Congregatio Concilii censuit, non licere Episcopo post Concilium, etiam accedente Patronorum consensu, derogare qualitatibus in fundatione Beneficii appositis, ideoque si Beneficium in fundatione certam ætatem requirat, non posse Episcopum illud, quàmvis Patronus consentiat, ei conferre, qui nequaquam fuerit ejusmodi ætatis*: plures ejusmodi declarationes & decisiones affert n. seqq. *Nec obstat*, quòd fortè talis conditio sit ab Episcopo ipso apposita, *nam* ratio *Trid.* est universalis, dicit enim, *Quæ semel bene constituta sunt, ratio postulat, ut illis non derogetur*, ubi non distinguit, an per fundatorem ipsum, an per alium sit in fundatione aliquid bene constitutum; imò expressè addit, quando ex Beneficiorum erectione seu fundatione *aut aliis Constitutionibus requiruntur*; &, *in quacumque alia dispositione, eis non derogetur*. Adde, quòd licèt talis conditio sit ab Episcopo apposita, tamen videtur certum, quòd fundator in eam consenserit, ergo tantundem est, ac si ab ipso fundatore esset apposita.

§. IV. Quamvis aliqui teneant, Episcopum posse aliquam ultimam voluntatem defuncti commutare in melius, uti referemus n. 846., tamen dicendum est, non posse mentem fundatoris commutare in melius, quamvis accedat consensus hæredum & Patronorum, *Mol*. De just. Tom. 2. d. 249. n. 610. Et sequitur ex dictis, 1. quia specialiter prohibetur Episcopis, ne alterent leges fundationis, uti dictum est. 2. Fundator hoc ordinavit, & nihil melius voluit, sed hoc præcisè, ergo nec debet aliud velle Episcopus, cujus non est citra consensum Ecclesiæ reformare vel meliorare mentem fundatoris. 3. Si hoc liceret, omnes fundationes essent perpetuò mutabiles, ob varia judicia Episcoporum, hoc vel illud putantium esse melius. 4. Hæc potestas Episcopi multùm deterreret homines à faciendis fundationibus, ergo. 841.

§. V. Papa ipse legibus à fundatore positis derogare non potest, nisi agat de plenitudine potestatis, *Bald.* & alii cum *Sanch*. d. 34., quia censetur esse quasi contractus initus inter Ecclesiam & fundatorem, ut illa ità observentur: tenetur autem etiam Papa ordinariè contractibus, ubi non urget alia necessitas, uti dictum est à n. 518. ergo. 842.

§. VI. Si per statutum alicujus particularis Ecclesiæ, non confirmatum à Papa, requiratur aliquid ad Beneficium, Episcopus cum consensu Capituli dispensare potest, *Laym*. *Leur*. p. 1. q. 228. n. 2. Et quando Papa providet etiam ex motu proprio alicui cum clausula, *non obstantibus*, per hoc derogat qualitati requisitæ, ex speciali statuto alicujus Ecclesiæ, vel etiam fortè fundatoris Ecclesiastici, non tamen laici, *Corr*. *Leur*. q. 313. contra *Gonz*. 843.

§. VII. Si fundator voluerit aliquid, quod servari non potest, Ordinarius cum duobus peritioribus de Capitulo poterit disponere in alium pium usum, qui intentioni fundatoris sit proximior, uti ex *Trid*. c. 8. docet *Sylvius* p. 1. v. *Hospitale*, & v. *Missa*, cas. 3. & 4. Similiter quando dispositio beneficialis non subsistit, potest Episcopus eam commutare, præsertim si accedat hæredis consensus, uti si pecunia fundata ad certum usum, ad hunc non sufficeret, *Barb*. De pot. Episc. alleg. 83. à n. 5. 844.

§. VIII. Si fundator voluit, ut qui hoc suum Beneficium haberet, non posset habere cum illo aliud, ità autem deficiant reditus, ut non sufficiant ad honestam sustentationem, potest Episcopus, interpretando mentem fundatoris, declarare, posse simul haberi aliud Beneficium, uti colligitur ex eis, quæ habent *Felin*. ad Cap, *Cùm accessissent*, & *Abb*. ibid. De Constit. n. 5. Item *Nav*. l. 3. conf. 6. n. 4. De Cleric. non resident. *Laym*. l. 4. t. 2. c. 13. n. 13. & 17. Et ità etiam judicarunt duo Doctores à me consulti, irrationabiliter enim vellet fundator Beneficiatum destitui honestâ sustẽtatione, nec quoad hoc Episcopis prohibetur dispensare vel declarare, quamvis prohibeatur quoad reductionem 845.

nem Missarum, uti dicetur n. 854. Vide etiam dicenda à n. 871.

846. Q. 121. *Quid aliàs possit Episcopus vel alius circa commutationem ultimarum voluntatum, & circa dispositiones ad pias causas.* R. De hoc habet *Busenb.* relatus l. 3. p. 2. n. 1129., addi tamen possunt seqq.

§. I. *Trid.* Sess. 22. c. 6. De Ref. sic habet, *In commutationibus ultimarum voluntatum quæ non nisi ex justa & necessaria causa fieri debent, Episcopi tanquam delegati Sedis Apostolicæ summariè & extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus tacitâ veritate vel suggestâ falsitate fuisse narratum, priusquam commutationes prædictæ executioni demandentur.* Ex hoc textu infert communis sententia cum *Sanch.* in Conf. l.4. c.2. d.3. & 7. *Barb.* De pot.Ep. alleg. 83. n. 5., quamvis Episcopus non possit immutare conditiones fundationum beneficialium, uti à n. 839. dictum est, tamen posse, tanquam Sedis Apostolicæ delegatum, pias voluntates etiam ultimas in usum alium pium commutare ob causam, quæ ei judicio suo videatur justa: idem dicunt *Silv. Beja* p. 4. cas. 22. *Barb.* suprà, quamvis tale legatum impleri posset; sed in hoc contradicit *Haun.* De just. t. 1. t. 6. n. 681., si ad Sedem Apostolicam possit recurri: imò *Mol.* De just. t. 2 d. 249. n. 6. & *Delbene* De Imm. Eccl. c. 8. dub. 21. s. 17. probabilius putant, citato loco *Trid.* tantùm committi Episcopis, ut quando commutatio ultimæ voluntatis fuerit obtenta à Sede Apostolica, Episcopi, quibus committitur executio, examinent, an ab illis, qui petierunt fieri commutationem, nihil narratum fuerit tacitâ veritate vel suggestâ falsitate, nam *Trid.* cap. immediatè antecedente locutum erat de executionibus dispensationum à Sede Apostolica obtentarum: estque hoc conforme Clement. *Quia contingit*, De relig. domibus, ubi dicitur, *Quòd quæ ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (Salvâ quidem Sedis Apostolicæ auctoritate) converti.* Communis tamen sententia, uti dixi, tenet, apud Episcopos esse ejusmodi facultatem Ordinariam commutandi, quia talis commutatio est quædam dispensatio in lege præscribente exactè impleri ultimas voluntates, quando autem dicitur fieri posse dispensationem, & non exprimitur à quo, uti in *Trid.* satis dicitur, intelligitur fieri posse ab Episcopo, uti cum plurimis docent *Suar.* De leg. l. 6. c. 14. n. 8. & *Sanch.* De Matr. l. 8. d. 5.; hinc infert *Sanch.* in Conf. l. 4. c. 2. d. 7., quod approbat *Lugo* De just. d. 24. n. 310., si testator reliquit alicui Ecclesiæ annuatim viginti pro anniversario, & Ecclesia indigeat reparatione, quæ aliunde haberi non possit, posse de licentia Episcopi proventum illum ad tempus applicari reparationi; quod admittit *Delbene* à nu. 9. propter Epiikiam.

847. §. II. Non est licitum commutare, nequidem in melius, piam voluntatem testatoris, quamvis accedat consensus hæredum, nisi adsit justa & necessaria causa, uti tenent plures cum *Barb.* n. 2. contra *Silv. Bej. Fern. Genuens. Graff. Comit. Vasq. Dianam* p. 2. t. 3. R. 26., & rationes sunt eædem, ob quas n. 841. diximus Episcopum non posse, nequidem in melius, commutare mentem fundatorum, nam quæ ibi dicta sunt de fundationibus, facilè applicantur piis dispositionibus.

848. §. III. Inter justas causas, ob quas possit Episcopus commutare ultimam piam voluntatem defuncti in aliquid menti testatoris proximum, recenset sequentes *Barb.* à n. 7., & iterum in Collectan. ad *Trid.* suprà, citans pro his multos & graves AA. 1. Si pecunia legata ad usum designatum non sufficiat. 2. Si usus designatus non possit impleri sine magna difficultate: item si commodè impleri non possit, inquit *Haun.* n. 682. 3. Si Monasterium non possit construi, ubi voluit testator, potest Episcopus facere, ut construatur alibi. 4. Si legatum sit factum ad usum non ità necessarium, potest Episcopus convertere ad usum ejusdem Ecclesiæ magìs necessarium, v.g. si factum est ad ornamenta, quibus Ecclesia non ità indiget, potest converti ad salarium Rectoris. 5. Dicit *Barb.* posse cum consensu hæredis alterari voluntatem defuncti pro una tantùm vice & ad tempus. 6. Si Ecclesia sit negligens, potest Episcopus alio loco vel alio modo facere impleri voluntatem testatoris. 7. Si urgeat aliunde necessitas commutandi ultimam voluntatem, nec adiri possit Papa. Imò Episcopum posse etiam potestate ordinariâ pias dispositiones pro una vel altera vice commutare in usus pauperum, quando est gravis necessitas, docet *Carden.* in 1. crisi d. 80. n. 67. Quid autem possit ad sublevandam Reip. necessitatem, dictum est l. 3. p. 2. à n. 1146., ubi n. 1150. dixi non expedire, ut executores sine auctoritate Superiorum, etiam pro gravi necessitate Reip. commutent legata.

§. IV. Si Titius donarit 1000. aureos ad pium finem, sub conditione, ut si finis obtineri non posset, redirent ad dispositionem suam, & interea moriatur, potest eo mortuo adhuc per proportionatum tempus à Judice limitandum sollicitari finis, uti habent *Lop. Covarr.* & alii cum *Sanch.* in Conf. l. 4. c. 1. d. 56. n. 3. & 8. Quòd si finis ille omnino obtineri non possit, summa donata non cedit hæredi, sed convertenda est ad alium usum pium, uti habet communis cum *Sanch.* c. 2. d. 4. & *Barb.* De Pot. Ep. alleg. 83. n. 4. quia sibi soli reservavit dispositionem de illa, & præsumitur absolute destinasse ad pium usum, & ad utilitatem animæ suæ potius quàm hæredis, possuntque sic convertere Episcopus & Executores, semper attendendo, ut talem pium usum eligant, qui maximè accedat ad mentem Titii, uti habetur in *Trid.* Sess. 25. c. 8. De Ref., & in exemplo ostendit *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 32. 849.

§. V. Dum fit commutatio piæ voluntatis defuncti, aliqui affirmant, alii negant requiri consensum hæredis; & putant plures apud *Barb.* n. 6. sufficere consensum Ecclesiæ, cui legabatur. Quid possit Societas JESU circa immutationem voluntatis testatorum, vide novum comp. privil. v. *Alienatio*, §. 5. 850.

Q. 122. *An Episcopus vel Capitulum possit Beneficio addere nova onera; vel circa Beneficium facere nova statuta aut conditiones.* R. An possint addi nova onera, videri debent dicta à num. 669. An autem, & quando Episcopus possit cogere Clericos ad charitativum subsidium, videri potest *Barb.* De potest. Episc. alleg. 87. *Pignat.* tom 9. consult. 142., item *Piasec.* De jurisd. Episc. pag. 185. à num. 12., ubi dicit, quando causa est rationabilis & manifesta, posse illud peti, attamen debere accedere consensum Capituli & Cleri. Quoad nova statuta vel conditiones, docet cum multis aliis *Passer.* De Elect. c. 2. à n. 45. posse etiam à Capitulis fieri statuta, v.g. ut à Beneficiis sui Capituli excludatur certum genus personarum; & idem est de aliis similibus: sed si hoc sit contra fundationem, tenendum est oppositum, secundùm dicta à n. 840. Si autem sit tantum præter fundationem, adhuc dicendum est, quòd talia statuta non ligent Papam, si conferat in alternis suis mensibus, quia statuta particularis Ecclesiæ non possunt præjudicare quæsito juri S. Sedis, & libertati antiquæ conferendi. 851.

Q. 123. *An possit præscribi contra vel ultra onera ac conditiones in fundationibus appositas.* R. 852.

§. I. Si præscriptio sit immemorialis, valet contra onera ac conditiones, non ex vi præscriptionis præcisè, sed quia cum hac præsumitur & allegari potest quivis titulus, secundùm dicta l. 3 p. 2. n. 543.; quodnam autem tempus sit immemoriale, dictum est ibid. n. 520. Si præscriptio non sit immemorialis, major est difficultas, nam 1. quamvìs in præscriptione longissimi temporis quandoque præsumi possit titulus, secundùm dicta ibid. n. 500., tamen hìc præsumi non poterit bona fides, quæ simul adesse deberet, Beneficiatus enim præsumi debet ex fundatione cognovisse

visse leges Beneficii, adeoque malâ fide neglexisse, nisi ostendat dispensationem vel privilegium. 2. Primæva fundatio habet majorem vim, quàm consuetudo vel privilegium, *Corr.* l. 2. c. 10. n. 90. Nec illi per ordinarias præscriptiones derogari potest, eò quòd *Trid.* Sess. 25. c. 5. De Ref. vetans derogari fundationibus, & Bulla Pii IV. confirmans *Trid.*, contineat decretum irritans, quidquid contrà factum fuerit, ergo impediunt colorem tituli & possessionem, ergo præscriptionem ordinariam in contrarium, secundum dicta n. 657. *Nec obstat*, 1., Quòd in Beneficiis ultimus status sit attendendus, uti notant *Bald. Rota*, *Lott.* l. 1. q. 34. n. 30. *nam* id tantùm valet pro capienda præsumptione, quando de statu anteriore non constat contrarium, tum enim primævus status præsumitur fuisse secundùm fundationem, *Corr.* l. 1. c. 2. à n. 30. *Nec obstat* 2. Quòd status Beneficii possit mutari, secundum dicta à n. 296., *nam* quamvis mutetur, non ideo desinere debet ullum onus: deinde etiam mutari non potest, nisi accedat scientia & consensus Superioris, secundum dicta à n. 296., consensus autem Superioris, cùm sit aliquid facti, non præsumitur hìc, nec probari poterit; imò universaliter docetur, quòd ad inducendam consuetudinem contra Canones, requiratur scientia & consensus Papæ, uti decidit *Rota* apud *Nicol.* t. 1. d. 1. §. 5.

Nihilominus etiam per aliam præscriptionem præscribi posse contra onera & conditiones fundationum, docent multi cum *Laym.* l. 3. t. 3. t. 1. c. 8. n. 17. & *Pasq.* De Sacrif. q. 1191. Similiter præscribi posse contra numerum Missarum, docent *Pasq.* q. 1192., & seqq., *Tamb.* in meth. celeb. l. 3. c. 7. §. 1. *Gob.* in Exp. t. 3. à n. 514. *Peliz.* t. 5. c. 9. n. 92. testans viros doctos à se consultos esse ejusdem mentis: & addens n. 515. idem esse de obligatione anniversariorum, officii defunctorum, eleëmosynæ &c., putantque sufficere inter præsentes, annos 20; inter absentes, 30. Quoad potestatem præscribendi contra onera & Missas, consentit *Th. Hurt.* De Resid. t. 1. l. 6. R. 6. §. 4. à n. 8. & §. 6. à n. 14., & hanc sententiam secuta est *Rota*, uti testantur *Tutsch.* litt. S. concl. 424. n. 9. & *Corr.* l. 1. c. 6. n. 324. Rationes esse possunt, 1. quia fundatio & Beneficium admittunt præscriptionem, cap *Cum de Beneficio*, De Præb. in 6., & ibid. *Gl. Anchar. Franc. Selv. Gom. Barb.* n. 4. *Rebuff.* in praxi Benef. tit. *Regularia Beneficia.* 2. Quia lex in fundatione posita non obligat, nisi quatenus est usu recepta, *Vivian. Corr.* in praxi disp. l. 4. c. 1. n. 9. Requiri autem 40. annos, docet *Pasq.* q. 1193., quia agitur contra Ecclesiam; hos autem sufficere, tenent *Gl.* aliique cum *Barb.* suprà n. 5. *Gonz.* ad Reg. 8. Cancell. gl. 7. n. 8. & 25. *Tutsch.* litt. P. concl. 542.; adeo ut si præscriptio 40. annorum sit completa, faciat jus, & agatur de auferendo jure quæsito, *Gonz.* n. 16. & alii: Licèt enim præscriptio sit odiosa & contra jus, quando tamen est acquisita, dicitur secundùm jus, cap. *De quarta*, & toto tit. De præscript. *Gonz.* n. 21. Potestque successor in Beneficio, inquit *Dicast.* De just. l. 2. t. 1. d. 1. n. 262., gaudere accessione temporis antecessorum suorum, ut ab aliqua conditione seu onere in fundatione requisito liberetur, eamque libertatem illos bonâ fide possedisse, in dubio præsumendum, juxta Reg. 14. juris in 6., *Cùm quis in jus succedit alterius, justam ignorantiæ causam censetur habere*; & notavit *Nav.* l. 2. cons. 1. de præscript. Et in simili *Covarr.* Reg. Possess. p. 2. §. 11. n. 6. Corollario 4. 3. Quia etiam consuetudo prævalere potest fundationi, *Gl. Barb.* in Summar. 1. De consuet. n. 10 & cap. ult. ibid à n. 10. *Laym.* l. 1. decret. c. ult. De consuet. n. 9. Habenturque etiam usus & observantia pro consuetudine, *Barb.* nu. 4. addens axiom. De consuet. n. 10., quidquid per præscriptionem induci potest, multò magis per consuetudinem, sic enim valet consuetudo non residendi, & tamen percipiendi fructus in absentia, cap. *Cùm omnes*, De Constit. & ibid. *Gloss. Fagn.* n. 11. Et ità inolevit consuetudo generalis, quod Beneficia simplicia obtinentes, non obligentur ad personalem residentiam, dummodo per substitutos deserviant, *Paris.* l. 1. De Resign. q. 10. à n. 66. *Hurt.* §. 6. per totum, *Fagn.* in cap. *Cum omnes*, De Constit. n. 15. *Pirrh.* l. 3. t. 4. n. 16. *Lott.* l. 3. q. 27. n. 9. Huc faciunt etiam illa, quæ n. 520. diximus de potestate præscribendi contra Concordata, licèt contineant decretum irritans.

853. §. II. Si quis ex errore, etiam per 30. annos, de septimana legerit 4. Missas, postea autem in fundatione inveniat, quòd ad 3. tantùm sit obligatio, quamvis *Peliz.* dicat, talem obligari ad quatuor, id tamen melius negant *Tamb.* & *Pasq.* q. 1195., tum quia nemo est, qui possideat contra ipsum, suppono enim legisse ex se, & nemine cogente, aut id requirente, præscriptio autem non inducitur sine possessione; tum etiam quia actus per errorem gestus non nocet erranti, *L. Si per errorem*, ff. De jurisdict., errans enim habetur pro contradicente, ergo. Excipe, nisi primæ fundationi accessisset melioratio, ac præsumi posset, hoc tempore etiam adjunctum esse novum onus. Vide tamen dicta n. 834.

854. Q. 124. *Quis possit reducere onera fundationum.* ℞.

§. I. Si reditus non sint ampliùs sufficientes ad præstanda onera, posse ab Episcopo cum consensu Patroni, aut etiam sine hujus consensu, si irrationabiliter sit invitus, etiam in perpetuum reduci onera, imminui numerum Missarum, remitti residentiam &c., docet *Pirrh.* citans *Abb. Laym. Azor.* & consentit *Barb.* De pot. Ep. alleg. 83. n. 4. citans *Felin.* & *Koch.* quoad reductionem onerum, attamen *Barb.* ibi non loquitur de reductione Missarum: nihilominus *Az. Lambbert.* & alii cum *Castrop.* t. 13. d. 1. p. 6. à n. 23. docent, Episcopum etiam extra synodum posse reducere onera Missarum, si reditus sint ità imminuti, ut Beneficiato non sufficiant: sed dicendum est, quòd quamvis *Trid.* Sess. 25. c. 4. De Ref. concesserit Episcopis facultatem in synodo, item Abbatibus & Generalibus Ordinum in Capitulis generalibus reducendi numerum Missarum, quæ ad id usque tempus debebantur ex defunctorum legatis seu relictis vel eleëmosynis, si omnes peragi non possent, attamen non dedit facultatem reducendi numerum Missarum, quæ debentur ex fundatione Beneficii vel Capellaniæ: neq; nunc possunt Episcopi aut Generales reducere onera Missarum ex legatis vel eleëmosynis contracta post *Trid.*, uti declaravit *Urb.* VIII., & recenter Innoc. XII., uti referemus l. 6., quando de Sacrificio, ad dub. 1., ideoque pro his recurrendum est Romam.

855. §. II. Si uno anno emaneant toti fructus, non est obligatio ad ullum onus; si ex parte, est obligatio pro rata, sed ad Episcopum spectat imminuere; *Sylvius* p. 2. v. *Missa* cas. 1. *Nec obstant* Urb. VIII. aut Innoc. XII. decreta, *nam* videntur tantùm loqui de reductione stabili & semper duratura, non autem pro brevi tempore, *Syl.* cas. 5. Vide dicenda de Sacrificio ad dub. 1.

856. Q. 125. *An Episcopus possit removere altare fundatum & transferre fundationem ad aliud altare.* ℞.

§. I. Putarunt aliqui posse, imprimis quia Episcopus justis de causis potest destruere altare, *Barb.* De jure Eccl. l. 2. c. 8. n. 14. arg. cap. *Placuit.*, De Consecr. d. 1., junctâ *Gl. Pasq.* De Sacrif. q. 684. & alii; imò cap. *Ecclesiæ.* 16. De consecr. d. 1. præcipitur, ut destruantur altaria superflua. Deinde, possunt in eodem altari constitui plura Beneficia seu capellaniæ, uti dictum est n. 271. Præterea, per hoc, quòd Beneficium altaris destructi transferatur ad aliud altare, neq; huic neque illi sit præjudicium, sed potiùs augetur cultus utriusque Sancti, cùm ad unum illorum altare fiant plures Missæ & magis frequentetur à populo, *Luca* De Jurepatr. d. 17. n. 4. ex mente *Lott.* & decis. 1394.

Penæ. Nihilominus dicendum est, quòd Episcopus non possit penitus removere altare, quod fundator laicus, aut etiam Ecclesiasticus construi fecit, aut etiam tantùm dotavit, quia *Clement.*, *Quia contingit*, De religiosis domibus, dicitur, *Ea, quæ ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debent, non ad alium (salva quidem Sedis Apostolicæ auctoritate) converti*, ergo multò minus penitus aboleri debent: quin & *Trid.* Sess. 21.c.7. De Ref., ne ea, quæ sacris ministeriis dedicata sunt, temporum injuriâ obsolescant, & ex hominum memoriâ excidant, mandat Episcopis tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, ut Beneficia simplicia ex Ecclesiis, quæ vetustate vel aliàs collapsæ, & nullatenus ob inopiam restaurari possunt, transferant ad Ecclesias alias eorundem locorum, & in iis erigant altaria vel capellas sub iisdem invocationibus, vel certè transferant in jam erecta in iis altaria, vel capellas, cum omnibus emolumentis & oneribus, ergo multò minùs licitum est Episcopis auctoritate ordinariâ destruere aliqua, non erectis sub eadem invocatione aliis in eadem Ecclesia persistente. Si dicantur esse superflua, *contra* est, quòd superfluorum nomine veniant illa tantùm, quæ in quibusdam capellis interdum sunt per agros aut per vias, uti notat *Zerola* p. 1. v. *Altare*, non autem illa, quibus annexæ sunt fundationes per Episcopos approbatæ.

857. §. II. Neque videtur Episcopus removere posse aliquod altare, fundationem transferendo ad aliud altare habens aliquam fundationem. Ratio est, 1. quia etiam obest textus *Clement.* suprà. 2. Quia Episcopi non possunt immutare vel alterare mentem fundatorum, uti dictum est à n. 840., hoc autem hìc fieret, quia singuli fundatores voluerunt altare sub separata invocatione. 3. Fundatores non consentirent ita fieri, si viverent, nec fundationes facerent, si præviderent ità pro libitu immutandas ab Episcopis, præsertim cùm fundatoribus majori honori sit, quòd soli fundârint integrum altare; & reipsa satis est, ipsos piè sic voluisse, nec Episcoporum est, eorum voluntatem, nequidem in melius, commutare, aut reformare, uti n. 841. dictum est. 4. Vel utrumque altare erat sub eadem invocatione, v. g. S. *Petri*, vel sub diversa, v.g. unum S. *Petri*, alterum S. *Joannis*: si sub eadem, minuitur cultus illius sancti, quia plus est coli in duobus altaribus quàm uno: si sub diversa, etiam minuitur utriusque cultus, nam si altare, ad quod fit translatio, dicatur, uti antè, simpliciter S. *Petri*, certò minuitur cultus S. *Joannis*, qui jam nullum altare habet suæ invocationis; si dicatur simul altare SS. *Petri & Joannis*, etiam minuitur utriusque cultus, quia plus est privativè habere altare quàm cumulativè. Unde à paritate rationis, non tantùm non potest Patronus, etiam cum consensu Episcopi, auferre fundatoris insignia posita in Ecclesia vel altari, & sua substituere, uti rectè *Laym. Pirrh. Leur.* p. 2. q. 94. num. 7., sed nequidem sua simul apponere, quia sic partem fundationis adscriberet nomini suo, in præjudicium illius, qui solus fundavit.

858. §. III. Si fundator præsumi non possit habuisse specialem causam, ob quam elegerit hoc numero altare præ alio, sed ad hoc sit determinatus, v.g. consilio Episcopi aut alterius, videtur Episcopus ex justa causa posse ejusmodi fundationem, retento tamen titulo & invocatione, transferre ad aliud altare omnino liberum, tum enim nec largitio fundatoris aboletur, nec primariæ ejus intentioni contravenitur, nec evertitur ulla lex fundationis, nec onus novum imponitur Beneficiario; illa autem materialis circumstantia altaris aut loci non est considerabilis, si justa causa aliud postulet. Et ità quoad omnia senserunt mecum plures viri eximii de toto hoc casu consulti.

859. Q. 126. *Quid addendum sit circa intentionem admittentis Beneficium.* ℞. Seqq.

§. I. Qui acceptat Parochiam sine animo recipiendi Sacerdotium intra annum, sed tantum volens, v.g. frui fructibus aut emolumentis unius anni, peccat mortaliter, & tenetur restituere fructus, nisi voluntate mutatâ Sacerdotium recipiat; & qui tali scienter confert Parochiam, tenetur in ejus defectu restituere, cap. *Commissa*, De Elect. in 6. *Castrop.* t. 13. d. 4. p. 7. n. 6. *Paster.* De Elect. c. 25. n. 403. Si autem acceptet cum dubio, an velit intra annum suscipere Sacerdotium, *Nav. Graff. Garc* aliique cum *Barb.* De Off. Parochi. c. 5. n. 14. excusant a peccato, & obligatione restituendi, quia illi tantum dicuntur subjacere illi culpæ & pœnæ, qui non intendunt suscipere Sacerdotium, id est, uti ipsi explicant, qui habent voluntatem non suscipiendi; sed probabilius est cum *Sot. Lop. Az. Vega, Manuel, Sanch. Castrop.* n. 5. & 6., quòd peccet mortaliter, & teneatur restituere, etiam ante sententiam Judicis, quia jus prærequirit animum suscipiendi, nisi justa causa occurrat, quæ postea excuset, qui autem dubitat, an velit, non potest dici simpliciter habere animum. Idem dicit cum aliis *Pass.* n. 397., si acceptet cum animo conditionato, v.g. nisi quid melius ocurrat; sed in hoc alii contradicunt cum *Castrop.* Si autem initio habuit animum suscipiendi, sed postea absque causâ mutet & non suscipiat, videtur certum, quòd peccet mortaliter, quia non satisfacit obligationi gravi, quam in se suscepit, eumque *Abb. Host. Sot. Tol. Graff. Az. Garc.* & alii cum *Barb.* num. 15. obligant ad restitutionem, quia fructus dantur ad servitium saltem præstandum, sed *Nav. Lop. Vasq. Sanch. Less. Castrop.* n. 9. *Pass.* n. 402. probabilius à restitutione excusant, quia habuit jus in Beneficio, fecitque fructus suos, neque lex obligat ad restitutionem nisi illum, qui recepit Parochiam sine intentione se promovendi. Quòd si intendat brevi dimittere parochiam, *Sanch.* & *Castrop.* n. 11. dicunt, non esse mortale; *Less.* De just. l. 2. c. 34 n. 136. dicit esse veniale, quia est aliqua deceptio Ecclesiæ, quæ non conferret, si non putaret esse deserviturum; neque expedit Parochos ità sæpe mutari.

§. II. Si quis admittat Beneficium simplex, cui Ordo Sacer est annexus, absque animo, vel cum animo dubio de suscipiendo Ordine annexo, peccat mortaliter, quia quisque jure naturæ tenetur velle esse idoneus ad id, cujus onus suscipit: imò secundùm *Rebuff. Graff Rayn. Garc.* tenetur restituere fructus, sed *Nav. Sor. Sal. Less. Az. Vasq. Tol. Lop Castrop.* n 13. *Pass.* n 405. *Sanch.* De Matr. l. 7. d. 45. n. 13. probabilius dicunt, non teneri restituere ante sententiam, quia lex pœnalis cap. *Commissa*, tantum loquitur de parochialibus: imò praxis est, ut primò priventur mediis fructibus, postea totis, denique etiam ipso Beneficio, ergo signum est, quod ante sententiam privati non sint. 860.

§. III. Si quis Beneficium simplex, non habens annexum Ordinem Sacrum, admittat cum animo percipiendi fructus ad tempus, & postea ducêdi uxorem, vel resignandi, secundum *Sot. Tol. Nav.* peccat mortaliter, quod *Fill.* in append. ad tr. 41. c. 6. n. 43. & *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 4. probant ex bulla *Pii* IV. 12. *Inter cæteras*, quæ talem acceptationem cujuscumque Beneficii reddit irritam, ac prohibet sub pœna excommunicationis & maledictionis æternæ ac privationis omnium aliorum etiam Beneficiorum antè habitorum, & inhabilitatis ad omnia imposterum, ipso facto sine alia declaratione incurrenda; ex quibus clausulis colligunt esse gravitatem præcepti, dicuntque quòd AA. contrariæ sententiæ non viderint vel non ponderarint hanc Bullam: è contrà tamen *Garc.* & *Castrop.* De Cens. d. 3 p. 30. n. 8. dicunt Bullam illam tantùm pro Curia Romana esse latam, quia initio facit mentionem Cardinalium & Datarii, ad quos spectat provisio Beneficiorum, utique non omnium, sed eorum, quæ Romæ conferuntur, ideoque etiam testantur *Fill.* & *Lugo* suprà, quòd in Curia Romana 861.

Romana exigatur juramentum, quòd Beneficia non accipiant animo dimittendi, & reipsa Lugo tantùm respondet in casu, qui erat in Curia Romana. Addit Castrop. contra eam Bullam non agi, si admittens cogitet dimittere cum consensu Papæ, sed in hoc postremo etiam contradicit Diana p. 9. t. 7. R. 52. Communiter tamen tenent omnes cum Sanch. & Less. talem semper peccare venialiter, quia est aliqua, non tamen gravis deordinatio, & deceptio Ecclesiæ, quæ Beneficia pro statu Clericali intendit, sed Nav. Gom. Garc. Castrop. t. 13. d. 4. p. 7. n. 16. adhuc dicunt probabile esse, quòd nullo modo peccet, quia nullum præceptum viget, quod ab illo violetur, & jus relinquit illi liberum transitum ad nuptias: neque videtur agi contra mentem Ecclesiæ, quæ vult beneficiatum sustentari ex Beneficio, quamdiu illud habet & deservit, nec obligat ad permanendum in illo. Vide Leur. p. 1. q. 320. & p. 3. q. 319.

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia.

862. » RESP. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præ se ferens; imo ordinariè illicita, & naturali juri repugnans, (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi justâ causâ ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè Laym. l. 4. t. 2. c. 8. n. 2. ex D. Thom. Less. Azor. to. 1. l. 5. c. 19. &c. commun. Quia, ut docet Trid. Sess. 24. c. 17. de Ref., pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit; dum minuitur cultus Divinus, Ecclesia operariis, fundator piâ intentione, pauperes utiliores Ecclesiæ futuri sustentatione privantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adeptâ pacificâ possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, personatus, duo Beneficia uniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat; qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio Trid. c. 12., ut non liceat ultra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Unde Laym. n. 6. docet Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medii anni vel trium mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

» Dixi, *nisi justâ causa cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Officia obtinuit, nisi justa causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet Less. l. 2. c. 34. n. 151.

» Porrò justa causa dispensandi erit, evidens necessitas & utilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogativæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, auctoritas, virtus, &c. modò caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam personæ, ad privatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, seqq. casibus haberi possunt.

» I. Si utrumque adeo sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem: modò utrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

» II. Quando Parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim utrumque per modum unius possidetur, itâ tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

» III. Quando Beneficia legitimè sunt unita.

» IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

» V. Quando unum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita Reginald. ex Sylv.

» *Quæres*: An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

» *Resp.* I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent, jure Divino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium & fructus, alter onus habeat. Bon. t. 1. d. 5. de oblig. Ben. p. 1.

» *Resp.* II. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres, & Parochi ultrà duos menses, absque legitima causâ per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos Ita Trid. Sess. 23 de Ref. c. 1. v. Bon. l. c. Notat autem Dian. p 9. t. 7. R. 53. ex Bordon. supradicta etiam habere locum in Superioribus sive Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

» *Resp.* III. Qui in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis obtinent dignitates, Canonicatus, Præbendas, vel portiones, si intra annum ultra 3. menses absint, primo anno mediâ parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privandos: Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, ut constat ex Trid. Sess. 24. c. 12. de Ref.

» *Resp.* IV. Causas a residentia excusantes esse 1. Doctionem Theologiæ vel Juris Canonici; neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones litterarum humaniorum, & Philosophiæ; nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Juris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quavis alia justa causa. 5. Honestam consuetudinem, ubi dispositio Concilii non est recepta. V. Bon. l. c.

» *Resp.* V. Qui absque justa causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

» *Resp.* VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, juxta Trident., nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omnino involuntariè ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, &c. V. Less. n. 164.

ADDENDA.

QUæst. 127. *Quid addendum sit circa incompatibilitatem Beneficiorum.* R. De hac dicetur à n. 896. 863.

Q. 128. *Quid circa residentiam sit præterea notandum.* R. Seqq. 864.

§. I. Residentia est præsentia personæ in loco Beneficii ad ei deserviendum Alia est præcisa, alia causativa; tum dicitur præcisa, si sit inseparabilis à Beneficio, adeoque obliget sub pœna amissionis tituli: causativa est, si sine ea possit retineri Beneficium, adeoque obliget sub pœna amissionis solorum fructuum.

§. II. In Beneficiis curatis requiritur residentia personalis perpetua, de qua videri debent dicta l. 3. p. 1. à n. 736. Et in his quidem Beneficiis requiritur non tantum de jure humano, sed etiam divino & naturali, ex quo Pastores tenentur pascere gregem suum. S. Th. Less. Hurt. Pirrh. Leur. p. 3. q. 119., sic tamen, ut omissio illius quandoque ob certas circumstantias cohonestari possit, Az. Laym. Less Garc. Pirrh. Leur. q. 120. Et quidem quoad Episcopum, docent Vasq. & alii cum Castrop. t. 13. d. 5. p. 1. n. 4 Papam non posse dispensare, ut absit ab Ecclesia, quia absens non potest satisfacere 865.

facere officio, *Az.* tamen. *Fill.* & alii absolutè dicunt Papam ex causa dispensare posse, sed probabilius concludit *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 13. Papam posse dispensare in lege Ecclesiastica imperante residentiam Episcopo, non tamen in lege divina naturali eam requirente, sed tantum posse declarare, an hic & nunc sint tales causæ vel circumstantiæ, ut jus divinum naturale non censeatur obligare; & inter circumstantias sunt necessitas vel magna utilitas Ecclesiæ, aut meritum illius, cum quo dispensatur. Idem applicandum est Parocho, cum quo potest similiter procedere Papa. Vide *Leur.* p. 1. à q. 367. & p. 3 q. 122.

866. §. III. Sola consuetudo etiam immemorialis facere non potest, ut curatis liceat non residere, *Abb. Covarr. Rebuff. Less. Garc. Pirrh. Leur.* p. 3. q. 121. Limitat *Barb.* De Off. Parochi p. 2. c. 18. n. 39., nisi suppleat Vicarius perpetuus; attamen tunc licentia non habetur vi consuetudinis, sed præsumitur adfuisse dispensatio vel declaratio Papæ.

Hæc & alia plura videri possunt fusiùs deducta apud *Pignat.* tom. 9. Consult. 88.

867. § IV. Episcopi & Parochi tenentur residere, etiamsi tres aut quatuor tantum habeant subditos: item secundum dicta n. 727. licèt habeant Coadjutores, *Barb.* c. 8. à n. 4., nisi tota cura sit translata in Vicarium perpetuum, *Garc.* p. 3. c. 2 n. 175. Similiter tenentur, qui Parochiam habent in Commendam, *Garc.* n. 165. Et quamvis illis omnibus statim post possessionem moveatur lis in petitorio, adhuc tenentur, *Garc. Leur.* p. 1. q. 366. Imò *Fill.* & *Az* p. 2 l. 7. c. 4. q. 1. ad similiter residendum obligant illos, quibus incumbit tantum exterior Cura animarum per visitationes, correctiones, censuras &c., sed quoad hos praxis est contraria. De obligatione residendi, quam habent Episcopi; item Parochi, etiam tempore pestis, multa doctè habet *Pignat.* tom. 4. consult. 17. item t. 7. consult. 4

868. §. V. *Trid* Sess. 23. c. 1. De Ref, indulget Episcopis ex justa causa abesse per trimestre, sive continuè, sive interruptè; monet tamen, ut adsint in Adventu, Natali Domini, Quadragesima, Paschate, Pentecoste, Corporis Christi. Quòd si diutius abesse velint, indigent licentiâ Papæ vel Metropolitani vel senioris Suffraganei, uti habet *Trid.*, & videri potest *Leur.* p. 1. q. 373. Vide etiam dicta n. 477. Quamdiu & quomodo abesse possint Parochi, dictum est l. 3 p. 1. à n. 736. Præterea quomodo Episcopus vel Cardinalis abesse possit ob occupationem in servitio Papæ aut Sedis Apostolicæ, item Parochus in servitio Episcopi, videri potest *Leur.* q 386.

869. §. VI. Spectatâ dispositione juris communis, omne Beneficium etiam simplex, exceptis præstimoniis, requirit præcisam residentiam, sed generalis consuetudo eam obligationem sustulit, nisi obstet alia specialis consuetudo, statutum aut fundatio, *Garc. Lott. Leur.* p. 3. q. 64. Et licèt fundatio requirat aliquod servitium personale in certo loco vel altari, v. g Missam, aut etiam assistentiam in choro, non ideo semper censeri debet Beneficiũ esse residentiale, quia officium potest fieri per alium, aut sine residentia, aut saltem talis residentia sæpe tantum est causativa, *Garc.* p. 7. c. 1. n. 89., & in dubio non præsumitur esse præcisa, *Gonz.* ad Reg. 8. Gl. 15 n 19 & 22, *Luca* De Benef. d. 58. n. 4 Imo licèt fundatio dicat, ut per se ipsum præstet servitium, tamen notat *Lott.* l. 3. q. 27. n. 14. Rotam non repugnasse, ut per alium præstaretur. Nec etiam refert, quòd fortè dicatur Canonicatus, quia multa Beneficia dicuntur Canonicatus, qui tamen non sunt, *Luca* d. 59. & 63 n. 3.; Beneficia tamen in Ecclesia propriè Collegiata sunt residentialia, *Luca* d. 60. Hoc non obstante dicit *Less.* in auct. v. *Beneficium* cas. 18. in Belgio posse aliquem cum venia sui Capituli aliquot annis Romæ esse pro discenda praxi, simulque agere causam alicujus Principis in Curia: sed Capellaniæ, de quibus in absentia nihil percipi potest, videntur requirere personalem residentiam.

§. VII. Quamvis residentia in Beneficiis purè simplicibus sit juris tantum humani, tamen solus Papa & non Episcopi in tali residentia dispensare possunt in perpetuum, sed solum ad tempus ex justis causis. Quod si fundatio aliqua requirat residentiam personalem, & fructus ita imminuti sint, ut non respondeant illi oneri, potest Episcopus in residentia dispensare, *Garc.* p. 7. c. 1. n. 126. *Lott.* n. 19. Vide *Leur.* suprà, item dicta n. 845. 870.

§. VIII. Quoad illos, qui dignitates obtinent, est specialis obligatio residendi, in qua dispensare non possunt Capitula nec Episcopi, nisi ex causis in jure expressis, quod omnibus permittit tres menses de anno, ad recreationem etiam, & sine causa alia vel licentia, *Fill* t. 41. c. 6. n. 29., sed non debent beneficiati unius Capituli abesse omnes simul, ne destituatur chorus; nec ad illos tres menses componendos possunt dies confici ex horis, quibus emanetur è choro, sed integri dies accipi debent, *Corr.* l. 2. c. 14. n. 49. 871.

§. IX. Per consuetudinem induci potest, ut sine residentia percipiatur corpus fructuum, non tamen distributiones: itaque etiam quandoque, ut legitimè excusatus nequidem corpus percipiat, uti novitius in Religione; & è contrà ut absens ob negotium necessarium Ecclesiæ lucretur etiam distributiones. Vide hæc fusiùs deducta apud *Leur.* q. 395. & seqq. Cap fin. *De Magistris*, permittitur Beneficiatis non curatis abesse, quamdiu volunt, ac percipere fructus, si cum licentia Universitatis doceant in ea publicè Theologiam, *Az. Garc. Less.* l 2. c. 34. n. 163. Idem est de publica doctione juris Canonici, *Nav. Az. Garc. Less.* l. 2. q. 47. n. 201. Idem dicit *Garc* p. 3. c. 2. n. 119. de docentibus S. Scripturam in Cathedralibus & Collegiatis: item de concionantibus Vide *Leur.* q. 379. & 410. Vide de his omnibus *Pignat*, tom. 9. Consult. 113. & seq. item Consult. 130. & seq. 872.

§ X. Docet *Menoch.* De arb. Jud. cas. 415. à n. 26. degentes in Universitate ob studium excusari à residentia & percipere posse fructus, sed praxis habet, ut facultas petatur ab Episcopo, & hoc videtur hodiedum requiri, uti colligitur ex Cap. *Tuæ fraternitatis*, 12. De Cler. non resident., docentque *Paxjord Barb.* in *Trid.* Sess. 5. c. 1. De Ref. n. 59. *Leur.* q. 408. n. 2., quia Episcopo committitur, ut causas & circumstantias consideret. Et quamvis *Felin. Rebuff. Garc. Leur.* q. 403. dicant fructus non lucrifieri in absentia, nisi in casibus à jure expressis, ideoque dispensatum à residentia non posse percipere fructus Beneficii, nisi hoc distinctè concedatur in dispensatione, tamen Cap. *Licet.*, 32. De Præb., videntur concedi toti fructus, sed praxis multis locis habet, ut dispensato assignetur ab Episcopo certa portio vel tota quantitas, quam percipere debeat, ne à Capitulis obmoveatur difficultas: Episcopi autem tenentur licentiam dare illis, qui minores sunt 30. annis & volunt studiorum causâ Universitatem adire, *Garc. Barb.* suprà: Non possunt tamen dare licentiam ad septem annos sed tantùm ad quinque, etiam pro simplicibus Beneficiis, uti ex declaratione S. Congreg. docent *Garc. Barb.* n. 60. *Leur.* q. 408. n. 2. contra *Zech.* & *Zerolam*, idque tantùm ad studia Theologiæ vel Canonum, uti habet *Garc.* contra alios; & possunt emanere toto quinquennio, dummodo reipsa pergant studere, etiamsi ante illud elapsum suscepissent gradum Doctoratûs, quia etiam Doctores discere debent, *Luca*, *Leur.* q. 409 Sic autem absens non lucratur quotidianas distributiones, uti habetur cap. *Licet*, suprà, nisi fortè Beneficium consisteret in meris distributionibus, cum enim tum lucrari certas & ordinarias distributiones (non tamen incertas) docent *Gl. Abb. Rebuff.* & alii, quamvis *Garc.* 873.

Paxj.

Paxj. Barb. n. 56. ex declaratione S. Congreg. putent, quòd carere debeat tertiâ parte.

874. §. XI. Etiam facit consuetudo aliquarum Ecclesiarum, ut Canonici non residentes nec constituentes alium, qui deserviat pro se, licitè & sine dispensatione percipiant totos fructus, dummodo maneant sufficientes Ministri pro officio & cultu Divino, *Abb. Fagn. Pirrh. Leur.* Notant etiam *Covarr. Ripa & Less.* in auct. v. *Horæ Canonicæ* cas. 17. Canonicos non posse privari corpore fructuum, si absint propter contagionem seu periculum pestis: sed quoad Parochos diximus l. 3. p. 1. num. 748. eos non posse dispensari ab Episcopis, ut absint causâ studiorum; similiter maximè tenentur residere tempore pestis & belli, secundùm ibidem dicta n. 754. An autem gaudeat præsentiis, qui abest ob infirmitatem sibi ex culpa causatam, dicetur num. 1210.

875. §. XII. Canonicus ob occupationes in servitio Episcopi non residens gaudet fructibus Beneficii, Cap. *De cætero*, Cap. *Cum dilectus*, Cap. *Ad audientiam*, De Cler. non resid., ubi ratio redditur, *Cùm absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo & ipsius Ecclesiæ servitio commorantur.* Unde & *Gonz.* ad Cap. *De cætero*, adductis plurimis concludit haberi ut residentes & percipere omnia præter quotidianas distributiones; consentit *Fagn.* ad Cap. *Ad audientiam.* Nec refert, sive sit in Ecclesia Cathedrali sive in Collegiata, quia ubi jus non distinguit, nec nos distinguere debemus: hinc *Fagn.* n. 3. dicit identitatem rationis hic considerari. Non debent tamen versari in Episcopi obsequio ob suum privatum commodum, neque ob temporale aut privatum commodum Episcopi, v. g. venationis vel œconomiæ causâ, sed ità, ut servitium in Ecclesiæ cedat commodum, uti clarè colligitur ex cap. *Ad audientiam:* hoc autem ipso, quòd serviant Episcopo, juvando ipsum in negotiis ad Episcopale ejus officium pertinentibus, uti si fungantur munere Vicarii, Sacellani, Consiliarii apud ipsum, censentur servire ipsi Ecclesiæ; hinc alii dicunt debere servitium cedere in utilitatem implicitam Ecclesiæ, quod fit, si fit in utilitatem Episcopi prout gubernantis Ecclesiam. Præterea quamvis jus non distinguat inter primam residentiam, per quam primò acquiritur plenum jus Beneficio, & secundam, videaturque esse eadem ratio de utraque, tamen cùm prima residentia soleat severiùs exigi & exactiùs observari, videtur facultas non residendi pro prima residentia non esse danda, nisi servitium talis personæ fuerit necessarium. Vide *Leur.* q. 406., qui q. 407. refert, quandonam deserviens Episcopo possit frui etiam distributionibus.

De obligatione residendi, quam habent Episcopi & Parochi, plura videri possunt apud *Pignat.* tom. 10. Consult. 150. De pœnis autem Episcoporum & aliorum Curatorum non residentium videri possunt plura apud *Leur.* p. 1. q. 388. & 389. De pœnis autem aliorum non curatorum, q. 424.

Quamdiu resignans & quando resignatarius obligetur ad residentiam, dicetur n. 965.

876. Q. 129. *Quid notandum sit circa obligationem assistendi in choro & Capitulo.* R. Seqq.

§. I. Si præbendatus absque legitima causa absit à choro ultra tempus à jure permissum, *Garc. Castrop.* & alii multi apud *Leur.* p. 1. q. 399. dicunt peccare mortaliter, quia Ecclesia jubet gravissimas pœnas tali infligi, nempe privationis stipendii, suspensionis, excommunicationis, ergo signum est supponi gravem culpam: putant tamen probabiliter *Silv. Covarr. Suar. Vasq. Bonac.*, si de anno absit tantùm per dies tres aut quatuor, esse tantùm veniale: præterea *Caj. Nar. Valent. Ang. Regin. Barb.* De pot. Ep. alleg. 53. num. 131. dicunt fore tantùm veniale, quamvis per longius tempus abesset: addunt *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 1. num. 7. aliique apud *Gob.* in Exp. t. 5. num. 700. quamvis per totum annum abesset, dummodo resideat, & non ideo negligatur chorus, non fore mortale, quia obligatio assistendi choro est diversa, & videtur præcipuè præcipi sub pœna amittendarum distributionum.

§. II. Qui à choro abest, & tamen participat distributiones, peccat, & tenetur restituere, etiam ante omnem sententiam, etiamsi Episcopus vel Capitulum, aut illi ipsi, quibus deberent accrescere, remitterent, quia talis remissio est invalida, per *Trid.* Sess. 24. c. 12. de Ref., *Castrop.* t. 7. d. 3. p. 2. n. 1. & p. 6. n. 3. & p. 9. §. 13. *Lugo* De just. d. 21. n. 51. Si tamen portiones absentium datæ fuerint præsentibus, hi possunt dare illi, qui abfuit, qui tum non remittunt sed donant; attamen hoc fieri non debet ex pacto vel in fraudem legis, *Sanch.* in Consf. l. 2. c. 2. d. 109. *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 18. n. 5. Vide etiam *Leur.* q. 421., qui q. 422. declarat, ad quem aliàs spectent portiones absentium. 877.

§. III. Si obligatus ad præsentiam in choro, compareat quidem sed non canat, peccat, nisi consuetudo prævaleat, quòd assistens possit per Vicarium canere, quia est obligatio personalis *Assistendi choro ad psallendum divinum officium*, & mandat *Trid.*, ut Canonici per seipsos onera & officia annexa præstent, uti dictum est n. 813., docetque cum aliis *Castrop.* p. 3. Quòd si obligetur ad canendum per se, & non canat sed attendat vel recitet submissè, *Suar. Fill. Bonac.* & alii cum *Gob.* n. 703. dicunt posse participare distributiones, quia religiosè assistit; contradicunt *Rodriq. Castrop.* p. 4. n. 5. *Tamb.* §. 3. n. 16., tum quia non assistit prout debet, nempe chorum juvando; tum etiam quia non dicitur absolutè recitare in choro aut esse pars chori, quod tamen *Trid.* Sess. 24. c. 12. & *Pius V.* requirunt ad hoc, ut possit participare distributiones: *Lavm.* tamen & *Beja* p. 1. cas. 55. putant lucrari partem, quia assistentia etiam est ad decorem chori; imò potest facere consuetudo, ut tantùm assistens percipiat distributiones recitando Horas privatim, *Az. Med. Tol. Less. Garc.* p. 3. c. 2. nu. 514., dummodo habeat Capellanum & ministrum, qui canat. Vide *Leur.* q. 418. 878.

§. IV. Si alicui liceat per alium canere, & assistat quidem, attamen nec oret nec attendat, sed fabuletur, dormiat aut legat profana, putant *Suar. Garc.* & alii, quòd adhuc lucretur distributiones, quia est præsens, quod *Tamb.* § 4. n. 22. dicit esse probabile, sed negant alii communiùs cum *Barb.* & *Castrop.* apud *Gob.* n. 702., quia distributiones assignantur tantùm illis, qui assistunt assistentiâ humanâ cedente in honorem & cultum Dei, uti colligitur ex dictis. 879.

§. V. Etiam ille censetur absens à choro, qui sub cantu legit Missam, quamvis in eodem templo, nisi esset Officians sub tali Hora, aut juberetur à Superiore, *Barb.* n. 134. Quinam autem excusentur à choro & tamen participare possint distributiones, fusè deducunt *Barb.* à n. 141. *Castrop.* p. 9. *Diana* p. 5. t. 2. R. 79. *Leur.* q. 402. & seqq. 880.

§. VI. Quamvis Canones privantes Clericum distributionibus, si absit à choro, de rigore non cadant in Canonessas & earum Abbatissam, tamen spectato jure naturæ, cui se conformarunt Canones, & ex præsumpta voluntate fundatorum, dicendum est illas non frui distributionibus, si absint, sed esse dandas præsentibus: aliud est, si aliqua absit pro utilitate Ecclesiæ, uti de Clericis dictum est, & cum communi notat *Barb.* n. 171., tunc enim frui possunt. 881.

§. VII. Quanta apud Religiosos professos sit obligatio frequentandi chorum, videri potest apud *Tamb.* §. 1. n. 7. Docent autem *Leand.* & *Tamb.* apud *Gob.* n. 698., si in aliquo Monasterio non sint saltem quatuor Religiosi, non esse obligationem chori, putántque sufficere, si saltem cum novitiis sint quatuor. Quod attinet ad Canonicos, quamvis, per se loquendo, sit 882.

sit obligatio, ut in choro canant omnes Horas, tamen consuetudo multis locis obtinuit, ut nequidem Vesperas canant nisi festis, profestis & Octavis, aut etiam rariùs Matutinum. Quòd si nequidem quatuor sint Canonici, qui possint canere, *Marchinus* excusat à cantu, attamen obligat ad dicendas altâ voce Horas in choro, sed *Tamb.* dicit, si teneantur frequentare chorum, etiam teneri canere. Vide *Gob.* suprà.

883. §. VIII. Non est licitum Canonico ordinariè abesse à Capitulo, quia si id liceret uni, liceret omnibus, quibus tamen incumbit regimen suæ Ecclesiæ, *Garc.* p. 3. c. 2. à n. 529, enumerans postea causas justæ absentiæ. Vide etiam *Leur.* q. 420.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur.

884. »RESP. I. Beneficia quatuor modis amittuntur, 1. »Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione juris: »idque vel propter alterius Beneficii incompossibilis »consecutionem, vel per professionem Religiosam, vel »per contractum Matrimonii, vel per commissionem »criminis, (v g. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius »exercitæ) cui amissio Beneficii ipso facto est annexa, »ùt *V. apud Less. l. 2. c. 34. d. 34.* 3. Per sententiam judi»cis. 4. Per liberam resignationem: de qua,

» Resp. II. Resignatio est spontanea proprii Benefi»cii dimissio, facta coram legitimo Superiore id acce»ptante: Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex juris »dispositione, ut dum quis Religionem profitetur: & »Expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit »sine conditione & pacto apposito, coram Ordinario, »qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & »conditionata, seu in favorem: eaque vel est simplex »in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel »est qualificata, quando scilicet fit reservato sibi jure »regressûs, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ »ob simoniam juris humani, non nisi in Pontificis »manibus fieri potest. Et quamvis verius sit, etiam »resignationem simplicem in Pontificis manus facien»dam, cùm alioqui periculum sit, ne Beneficiorum re»signationes speciem quandam hæreditariæ successi»onis acquirant, quod jura Canonica detestantur; pro»babile tamen est, in manus Ordinarii fieri posse, eò »quòd permutatio ejus manibus fieri possit. Idque à »fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, »quamvis additâ deprecatione, ut personæ certæ con»feratur. Idque observari potest, ubi non est recepta »Bulla *Pii V.* quamlibet personæ successuræ designa»tionem prohibens, quam citat *Laym. l. 4. t. 2. c. 17.*

» Porrò ut resignatio conditionata valida sit, requi»ritur, 1. Ut Beneficium sit resignantis, cùm resigna»tio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat liberè. 3. Ut fiat in »manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, »Ordinarii, Collatoris, vel Institutoris, juxta dicta. »4. Ut acceptetur à Prælato, in cujus manibus fit: »quia sine acceptatione jus suum resignans non perdi»dit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clau»sula consueta (*non aliter, nec aliàs*) est resignatum. 6. »Ut is, cui confertur, acceptet, aliàs enim resignans »non perdit Beneficium, propter clausulam *non aliter.* »7. Requiritur consensus Patroni, vel Electorum, »prout Beneficium est patronatum vel electivum. »8. Si resignans sit infirmus, ut à resignatione su»pervivat 20. dies: aliàs enim per obitum vacare »censebitur. 9. Ut si resignatio fiat in Curia Roma»na, intra 6. menses à supplicatione oblata compu»tandos, in loco Beneficii publicetur: sin autem extra »Curiam, intra mensem: alioqui si contingat resi»gnantem mori, antequam resignatarius cœpit pos»sessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur. »*Less.* & *Laym. c. 17.*

Resp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cùm duo beneficiati, unum vel plura sua Beneficia, Pontifici non reservata, in manus Ordinarii, alteriusve Episcopali authoritate præditi, resignant, cùm conditione, ut is postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat: Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ità exigat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem. *V. Less. d. 35. & 36. Laym. c. 17. Bon. De simon. d. 1. q. 4. §. 12.* »

Quæres I. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis per Concordata Germaniæ. *Resp.* Affirmativè, quia per reservationem Concordatorum, non censetur Pontifex voluisse Conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet. »

Quæres II. An licitum sit permutare Beneficia; compensatâ fructuum æqualitate. »

Resp. I. Non licere, si Beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo permutetur cum tenui. Ratio; quia excessus ille, eo ipso, quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo. »

Resp. II. Posse peti compensationem, ob hujusmodi permutationem, à Pontifice pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui Beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium Beneficii aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spoliare. »

Resp. III. Jura proventuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia permutari, compensato excessu opulentioris, idque auctoritate solius Papæ. *Vid. Less. l. c. Bon. n. 11.* »

Quæres III. An licitè permutetur Beneficium hac lege, ut expensæ litis, vel Bullarum, refundantur per recipientem. *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem. *V. Less. l. c. Bon. n. 9.* »

ADDENDA.

QUæst. 130. *Quid circa vacationem Beneficiorum sit addendum.* ℞. Seqq.

§. I. Beneficium vacare potest, 1. De jure tantùm, 885. si quis habeat illius possessionem, sed nemo jus in eo, utì si Titius ob crimen vel possessionem alterius incompatabilis sit actu Beneficio privatus, cujus tamen possessioni insistat. 2. De facto tantùm, si quis habeat jus in Beneficio, sed nemo possessionem, utì si Titius habeat solam collationem. 3. De jure & de facto, si nemo habeat in eo aut jus aut possessionem, utì fit beneficiato mortuo; & hæc utraq; vacatio venit communiter nomine vacationis; potestque idem Beneficium vacare de jure per obitum unius & de facto per obitum alterius, utì colligitur ex dictis, *Rosa* De Execut. Lit. Apost. p. 1. c. 6. à n. 208. Vide etiam *Leur.* p. 3. q. 2., qui à q. 4. exponit vim termini illius, *vacare.*

§. II. Duo universim sunt modi vacationis, nempè naturalis, quem inducit natura ipsa per mortem 886. beneficiati; & civilis, si beneficiatus dimittat vel excludatur à Beneficio: prior vacatio vocatur decessus; posterior, cessus, *Leur.* q. 3., qui q. 21. notat similes vacationes etiam aliquâ ratione convenire Beneficiis manualibus. Vide eundem q. 22. De cætero speciales modi, quibus vacare possit Beneficium, sunt plurimi, quorum 48. fusè enumerat *Barb.* De potest. Ep. alleg. 57. à n. 199.

§. III.

887. §. III. Beneficium censetur vacare in loco, in quo quis moritur, jus enim adhærebat personæ, ergo ibi desinit, ubi persona, *Imol. Gonz. Lott.* Si obtineatur Beneficium aliud incompossibile, ibi vacat primum, ubi capitur possessio secundi, *Vital. Cardin. Imol. Gonz.* ad Reg. 8. Gl. 15. §. 2. n. 10. Si Beneficium perdatur propter factum negativum, v. g. quia quis inter annum non est promotus, ibi vacat, ubi est persona non promota in fine anni, *Rebuff. Tond. Garc.* p. 5. c. 1. n. 78. Si perdatur ipso jure propter factum positivum, ibi vacat, ubi delictum est commissum, *Tond. Garc.* n. 79. Si perdatur per sententiam, ibi vacat, ubi fertur sententia privationis, *Abb. Felin. Simon. Parin. Mandos. Gonz.* n. 18. contra *Gom.* & *Cardin.* Si perdatur per Matrimonium, ibi vacat, ubi Matrimonium contrahitur, etiamsi fiat per procuratorem, *Vital. Gonz.* n. 15. Si resignetur vel permutetur, ibi vacat, ubi hoc fit, unde si fiat apud Ordinarium, vacat in partibus; si apud Papam, vacat in Curia, *Gl. Vital Simon. Rebuff. Paris.* l. 1. q. 4. n. 50. Omnia verò Beneficia affecta seu reservata dicuntur vacare in Curia, uti & omnia, quorum vacatio in Curia inducitur, *Simon. Garc.* n. 73. In dubio, Beneficium non residentiale præsumitur vacare illo loco, in quo beneficiatus ordinariè habitabat; residentiale autem in loco Beneficii, Cap. *Ex tua*, De Cleric. non resident., *Abb. Alciat. Majcard. Gonz.* n. 25. Vide *Leur.* q. 25.

888. §. IV. Si Beneficium vacet, etiam tantùm jure, v. g. ob crimen, conferri potest alteri, etiam ante sententiam declaratoriam criminis & non citato criminoso possidente, quia cùm ipso jure sit privatus, caret jure, & alius est ejus capax, *Az. Gonz. Paris. Mandos. Sanch. Rebuff. Garc. Barb. Chok. Lott. Pirrh.* Attamen non poterit novo proviso dari possessio, nisi vocato primo possessore; multò minus dari potest, si criminosus tantùm fuisset privandus, sed prærequireretur sententia privationis, eidem AA. cum *Leur.* q. 8. Vide *Rosa* à n. 234.

889. §. V. Vacatio non inducitur ex persona habente solummodo jus ad Beneficium, uti si moriatur præsentatus, ante institutionem; electus, ante confirmationem, quia Beneficium per talem personam nunquam fuit plenum; hinc manet sub dispositione & modo providendi, qui competebat ex vi prioris vacationis, *Vital. Paris. Gonz. Put. Lott.* Idem est, si ille, cui collatum est Beneficium, aut datum est mandatum provisionis in forma, *dignum*, moriatur ante acceptationem vel executionem, *Gonz. Lott.* Quomodo tamen censeatur inducta vacatio in ordine ad reservationem, Vide *Leur.* q. 17. & 18.

890. §. VI. Non potest dari duplex in eodem genere vacatio ejusdem Beneficii, sed prima impedit sequentem, Cap. *Susceptum*, De Rescript. in 6. *Gonz. Lott. Leur.* q. 18. Vacatio autem non consumitur seu non finitur per provisionem de jure nullam aut non acceptatam, nec per commendationem Beneficii, attamen consumitur per provisionem legitimam acceptatam, etiam sine possessione; uti & per signaturam & registraturam supplicæ jam extraditæ & acceptatæ, licèt necdum expeditis litteris, dummodo fuerit rescriptum in forma *gratiosa*. Item consumitur, imò in perpetuum tollitur per unionem ad alterum Beneficium factam in perpetuum, *Tond. Gonz. Lott. Leur.* q. 19. & q. 22. n. 2. Specialiter autem statuitur Extrav. *Injunctæ*, De Elect. inter communes, ut vacatio Sedis Episcopalis vel Abbatialis non censeatur finiri, nisi litteræ confirmationis aut provisionis Apostolicæ sint expeditæ & præsentatæ Capitulo, *Rebuff. Gonz. Leur.* q. 20.

891. §. VII. Si verba fundationis sic habeant, *quando contigerit possessorem mori, substituatur, qui has qualitates habeat*, per Tò mori, debet intelligi quæcumque vacatio Beneficii, nam tantùm ponitur mors, quia per hanc communiùs vacant Beneficia, *Sanch.* De Matr. l. 7. d. 8. n. 13. *Leur.* q. 27. n. 2.

Q. 131. Quid addendum sit circa vacationem per obitum. R. Seqq. 892.

§. I. Mors talem inducit vacationem, ut licèt beneficiatus resurgeret, jus ei non rediret, quia mors omnia jura solvit, *Gonz. Barb. Castrop. Leur.* p. 3. q. 26.

§. II. Per mortem hìc intelligitur naturalis, hoc enim nomine simpliciter non venit mors civilis, nisi in casibus à jure expressis, *Fagn. Layın. Luca, Leur.* n. 3. Dicitur autem naturalis, prout opponitur civili; hinc sub ea venit etiam violenta ab extrinseco illata, *Bald. Lott. Leur.* n. 4. 893.

§. III. Si possessor litigans moriatur, Beneficium censetur vacare per mortem, quia possessor præsumitur dominus, Clement. 1. *Ut lite pendente*, L. 2. Cod. De probationibus, *Simon. Gonz. Leur.* q. 28. E contrà si quis jure vel sententiâ privatus moriatur ante dimissam possessionem, non vacat morte, sed per aliam causam, ob quam privatus est, *Barb. Leur.* q. 30. 894.

§. IV. Si resignans moriatur intra 20. dies, videtur probabilius, quòd Beneficium vacet per obitum; *Put. Rebuff. Tond. Paris.* contra *Luca* & alios: idem est, si moriatur ante admissam resignationem, aut si in favorem sit facta, ante acceptatam à tertio resignationem ejusque conditiones impletas, *Paris. Leur.* q. 33. An & quomodo probanda sit mors aut tempus mortis, videri potest *Leuren.* q. 34. & 35. De potestate & jure Capituli Sede vacante, videri potest specialis tractatus apud *Leur.* sub titulo, de Vicario Episcopi. 895.

Q. 132. Quid notandum sit circa incompatibilitatem, & vacationem prioris Beneficii propter aliud cum illo obtentum. R. Seqq.

§. I. Beneficia tum dicuntur incompatibilia, si ab uno simul haberi non possint: suntque incompatibilia, vel simpliciter, si unum ipso jure excludat alterum; vel secundùm quid, si possint quidem haberi simul, sed non licitè, ideoque possidens, si non dispensetur, possit per Superiorem privari, *Leur.* p. 3. q. 61. 896.

§. II. Nisi excusent justæ causæ vel circumstantiæ, est contra jus naturæ & indispensabile, ut quis plura simul Beneficia habeat, *S. Thom. Caj. Host. Anch. Silv. Arm. Tab. Vasq. Sanch. T. Hurt. Less. P. Marchant. Diana* p. 10. t. 13. R. 1. *Leur.* q. 62. & Theologi ferè omnes. Patet, quia inordinatum est imò & scandalosum sic minui cultum divinum per exclusionem plurium personarum, quæ pluries legerent Missas vel Horas Canonicas, aut assisterent choro; item Ecclesiam privari pluribus Ministris, ab uno occupari plurium officia, alios dignos, & sæpe indigos excludi Beneficiis, everti intentionem fundatorum, qui quia voluerunt esse plures in Ecclesia Ministros, plura fundarunt Beneficia &c. Idem prohibetur per Canones, maximè in odium avaritiæ & ambitionis, Cap. *Singula*, dist. 89. cap. *Episcopi*, dist. 80., *Trid.* Sess. 24 c. 17. De Ref., Extrav. *Execrabilis*, De præb. Vide *Azor* p. 2. l. 6. c. 10. & seqq. item l. 7. c. 3. q. 1. 897.

§. III. Beneficium simplex non requirens residentiam, nec sufficiens ad honestam sustentationem est compatibile cum alio superveniente etiam sufficiente, sic enim habet *Trid.* suprà. *Unum tantùm Beneficium ecclesiasticum singulis conferatur; & quidem si ad vitam ejus, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferre.* Unde per obtentionem hujus sufficientis non vacabit insufficiens, uti ex verbis *Trid.* probabiliùs colligunt *Fagn. Castrop. Pirrh.* contra *Garc.* Idem dicit *Less.* etiamsi primum insufficiens esset Cathedrale vel parochiale vel dignitas. Vide *Leur.* q. 64. 898.

§. IV. Verior & communior sententia est, inquit *Pirrh.* l. 3. t. 5. n. 139., quòd habens Beneficium insufficiens, si accipiat aliud sufficiens, teneatur primum insuffi- 899.

sufficiens dimittere, tum quia aliàs tollit sibi stipendia plurium & minuit cultum Dei, tum etiam quia si primum fuisset sufficiens, non posset cum illo admittere aliud insufficiens, ergo à pari hic, nam est eadem ratio, nempe quia unum sufficit ad sustentationem. Oppositum tenent *Inn.* & *Rebuff.*, dicens hanc sententiam consuetudine invaluisse, eamque sciri à Papa & tolerari: Videtur consentire *Castrop.* t. 13. d. 6. p. 4. n. 13. fundans se in citatis verbis *Trid.*.cùm enim dicat posse aliud simplex sufficiens conferri, dummodo utrumque residentiam non requirat, videtur satis apertè innuere, quòd possit retinere utrumque, si ratione residentiæ se compatiantur. Quamvis autem *Trid.* tantùm dicat aliud simplex, tamen eadem est ratio de Curato, saltem illo, quod habitualiter tantùm est tale, nam hoc non requirit residentiam, & quoad compatibilitatem habet se sicuti simplex, utì rectè *Barb.* De Off. Parochi c. 2. n. 50. Quòd si secundum Beneficium sit actualiter curatum, adhuc dici posset non obstare, dummodo primum non requirat residentiam, nam tunc verum est, quòd utrumque non requirat residentiam, non enim obstat, quamvis unum requirat, utì ex declaratione Cardinalium habet *Gallem.* in *Trid.* suprà n. 3., & assentitur *Pirrh.* à n. 135.

900. §. V. Si tam primum quàm secundum seorsim sit insufficiens, potest utrumque retineri, utì colligitur ex dictis, & probat praxis tolerata post *Trid.*, *Diana*, p. 10. t. 13. R. 1. Etiam Decanatus cum Canonicatu in alia Ecclesia, *Less.* in auct. v. *Beneficium*, cas. 15. Si tamen secundum Beneficium insufficiens obtineatur à Papa, debet fieri mentio prioris etiam insufficientis, alioquin obtentio est subreptitia, C. *Si motu proprio*, De Præb. in 6. *Az. Pirrh. Leur.* q. 86.

901. §. VI. Multæ sunt declarationes Cardinalium, docentque *Abb. Nav. Garc. Pirrh.* nunc non licere habere simul plura quàm duo etiam insufficientia Beneficia, quia *Trid.* dicit in singulari, liceat illi *aliud* conferre: E contrà posse plura eidem conferri usque ad sufficientiam, probabiliter docent *Hojeda*, *Parif. Quintanadv. Zerol. Zech.*, dummodo non nimis multa, v. g. 8. aut 9. concumulentur; & consentit *Az.*, ubi talis est consuetudo, fateturque *Garc.* Rotam ità sensisse, & talem esse stylum Curiæ testatur *Hoj.*, æquum enim est cuivis Clerico ab Ecclesia assignari sufficientem sustentationem. Vide *Leur.* q. 65.

902. §. VII. Si præhabitum sufficiat ad sustentationem, non videtur esse licitum admittere secundum, etiam insufficiens, animo simul retinendi, etiamsi utrumque esset simplex & neutrum residentiale, *Gl. Abb. Hoj. Nav. Az. Layın. Zerol. Rodriq. Zech. Garc. Parif. Castrop. Pirrh. Leur.* q. 66. contra *Inn. Gl.* aliam, *Cardin. Ferret. Rebuff. Tusch. Ledes. Valent.* & alios apud *Garc.* p. 11. c. 5. à n. 264. Ratio colligitur ex dictis n. 897. Putant quidem *Hurtado* & alii jam citati in contrarium hoc non esse jure naturæ illicitum, ideoque posse dispensari vel per consuetudinem præscribi; sed tenendum est oppositum, nisi justa causa vel circumstantia evacuet turpitudinem, faciatque talem combinationem non contineri sub prohibitione juris naturalis secundùm dicta n. 897., & ità docent *Abb. Hoj. Az. Castrop.*, uterque *Parif. Socin. Menoch. Lop. Garc. Pirrh. Leur.* q. 67. Omnes autem, etiam ipse *Hurtado* fatetur nimiam cumulationem Beneficiorum in una persona, saltem si sit ultra necessitatem sustentationis, esse jure naturæ illicitam, ac proficisci ex avaritia, ambitione aut cupiditate lautiùs vivendi; censendum est autem esse nimiam cumulationem, si idem beneficiatus ex singulis Beneficiis habeat proventus sufficientes ad sustentationem multarum ejusmodi personarum, qualis ipse est. Vide *Leur.* q. 68. Et quæ dicta sunt de pluribus Beneficiis, dicunt *Hoj. Vasq. Az. Hurt.* etiam de pluribus pensionibus Clericalibus. Vide *Leur.* q. 70.

903. §. VIII. Etiam illa Beneficia sunt incompatibilia, quæ de se singula sufficiunt ad sustentationem, licèt ex uno nihil percipias, quia nempe non resides, tunc enim per te stat, quod tibi non fructificet. *Leur.* q. 110. n. 2.

§. IX. Quantùm ad sustentationem decentem cuique necessarium sit, *Ex personarum qualitate & locorum diversitate unusquisque sibi Judex erit, advertens quòd Deum fallere non possit*, inquit *Gonz. Gl.* 15. n. 39. Spectantur autem hæc, si quis sit nobilis vel illustris, si eximiè literatus, si infirmæ valetudinis, si in Ecclesiam multa merita contulerit, si sit beneficiatus in Ecclesia celebri, insigni, illustri, in oppido vel in urbe, si habeat Vicariam, Canonicatum vel Dignitatem, si in eo loco sit major vel minor caritas annonæ, si similes beneficiati pro more patriæ, Capituli vel etiam familiæ hoc vel illo modo se gerant. Victûs autem nomine veniunt omnia necessaria ad se & familiam sustentandam, utì sunt cibus, potus, vestitus, habitatio, medicinæ, hospitalitas, eleëmosynæ, ordinaria donaria, honestæ recreationes; & ad familiam censentur spectare famuli & ancillæ; Item, si indigeant parentes, fratres, sorores, nepotes, consanguinei, filii, si quos habet: Item equi & apparatus, utì habent similes beneficiati timorati &c. *Az. Castrop. Leur.* q. 71.; putatque *Nav.* apud *Parif.* l. 5. q. 6. n. 147. Baroni beneficiato competere 4. famulos & coquum. Nec opus est hic haberi rationem bonorum patrimonialium, *S. Th. Inn. Abb. Caj. Sot. Nav. Sarm. Hurt. Parif.* n. 154., quia hæc se per accidens habent. *Nec obstat*, quòd SS. *Hier. August.* & *Prosper* relati Cap. *Sicut*, 4. 1. q. 2., quos sequuntur *Hojed. Barbat. Dec.*, dicant Clericum potentem ex patrimonio vivere, teneri, quod ex Beneficio provenit, dare pauperibus, *nam S. Th.* 2. 2. q. 185. a. 7. ad 3. *Caj. Hurt.* & alii dicunt illos loqui in casu gravis necessitatis proximi, nam *S. August.* expressè dicit, *in articulo necessitatis fructus Beneficii non sunt bona nostra.* Vide *Leur.* q. 72. & quæ habet *Busenb.* referendus n. 1355. Notandum tamen, quod ait *Diana* suprà, *in facti contingentia* (circa admissionem plurium Beneficiorum) *ubi materia est tam periculosa & lubrica, videat unusquisque, quid faciat, & viros doctos ac timoratos consulat; nec dicat, ille vel ille hoc facit, ergo licitum erit facere, id enim absonè infertur.* 904.

§. X. Si fundator voluerit hoc Beneficium à se fundatum obtineri posse simul cum alio vel aliis, id permittunt jura, quamvis aliàs jure positivo essent incompatibilia, quia potuit donare bona sua sub conditione etiam juri communi contrariâ, secundùm dicta n. 808., *Lott.* l. 1. q. 32. n. 43.: De cætero causæ dispensandi ad simul acquirenda vel retinenda plura Beneficia, sunt, vel necessitas Clerici, si unum ei non sufficiat ad sustentationem, secundùm antè dicta, vel utilitas Ecclesiæ, ob quam plura conferri possunt Nobilibus, litteratis, potentibus, bene meritis vel merituris de Ecclesia &c. Vide *Dianam* suprà & *Leur.* q. 74. & 75. Præterea *Fill. Lugo*, *Hurt.* putant sufficientem esse causam dispensandi ad obtinenda aut saltem ad retinenda plura Beneficia, utì vult *Nav.*, si possessor sit impensurus fructus in pios usus, sed meritò contradicunt *Az.* & alii cum *Leur.* q. 76., quia optimus usus est, si fructus cum titulo relinquantur alteri Clerico, ut se alat, & in similes usus impendat, quod superfluet: Si tamen quis habeat parentes, fratres, nepotes ex fratre vel sorore indigentes, hanc esse causam dispensandi dicunt *Nav. Az. Castrop. Leur.* q. 77. contra *Bejam* p. 1. cas. 59. Et non ideo teneri dimittere Beneficia propterea obtenta, quamvis cesset indigentia, docent *Caj. Hurt. Leur.* q. 80., dummodo fructus superfluos impendat piis causis. Addit *Hurt.* causam sufficientem esse, si habeat amicum indigentem, cui multùm debeat. Notant autem *Præpos. Felin. Hurt.* apud *Leur.* q. 78. ipsammet liberalitatem, quæ Principem decet, esse in Papa sufficientem causam dispensandi. Denique satis certum est justam causam retinendi ejusmodi duo Beneficia, 905.

neficia, per se loquendo, non esse, v g. ut in hac vel illa electione possim favorem præstare amico, ipsemet eligi ad certam dignitatem, impedire hanc vel illam familiam aut factionem, ne votis prævaleat &c.

906. §. XI. In dubio, an adsint causæ vel circumstantiæ, quæ evacuent turpitudinem cumulationis plurium Beneficiorum, Papæ est id declarare atque ità dispensare, *Leur.* q. 73. n. 2. Si autem dubium oriatur circa valorem dispensationis Papalis, de hoc etiam debet cognoscere Papa ipse & non Ordinarius, Cap. *Ordinarii*, De off. Ordin. in 6. *Laym. Leur.* q. 90. Quòd si satis constet dispensationem à Papa esse factam sine ulla causa, videtur non juvare pro foro conscientiæ, quamvis alii oppositum teneant, *Leur.* q. 81. & 82. Si tamen Papa habenti Beneficium unum conferat aliud motu proprio & ex certa scientia, præsumi potest habuisse causam justam. Vide *Leur.* q. 83.

907. §. XII. Jam ampliùs non possunt Episcopi aut Nuntii Apostolici dispensare in eo, ut quis obtineat vel retineat simul plura Beneficia incompatibilia, quia posteriores Canones & *Trid.* aliter fieri jubent, & inferior non potest dispensare in lege Superioris, *Abb. Az. Less. Castrop. Garc. Hurt. Pirrh. Leur.* q. 79. contra *Selv. Rebuff. Gamb. Hoj.* & alios putantes id posse propter necessitatem vel utilitatem Ecclesiæ; ob quam putant etiam *Abb. Barb.* & *Pirrh.* l. 3. c. 5. n. 150. posse Episcopum dispensare, ut idem habeat unum Beneficium actu & alterum habitu curatum. Vide *Castrop.* t. 13. d. 6. p. 4. n. 28., & dicenda n. 920.

908. §. XIII. Quamvis aliquis petens à Papa novum Beneficium narrarit se habere alia Beneficia, non ideo dispensatur ad hæc cum novo retinenda, si priora sufficiebant ad sustentationem, Cap. *Non potest*, De præb. in 6. *Nav. Mohed. Bartol. Ferret. Rodriq. Gonz. Castrop. Leur.* q. 84. Si autem petierit dispensationem ad plura & reticuerit modicum Beneficium, quod etiam habebat, dispensatio est nulla, quia talis expressio est de forma, Cap. *Non potest*, ibid, *Covarr. Laym. Pirrh.* Quod verum est, etiamsi illud primum injustè possedisset, *Gl. Pirrh.* Idem est, si reticuerit esse curatum, Clement. 1. *De præb.* Item si non meminerit pensionis datæ in titulum perpetuum, *Gonz. Garc. Chok. Pirrh.* Item si non expresserit valorem Beneficii impetrandi. Vide dicta n. 634. 642. 643. Debetque Papa hìc dispensans derogare decreto *Trid.* saltem generaliter, *Gonz.* Vide *Leur.* q. 87. 89. 191. 192.

909. §. XIV. Non ideo censetur dispensare Papa, quòd sciat aliquem habere plura & toleret, *Cum multa per patientiam tolerentur, quæ si in judicium deducta fuerint, exigente justitiâ non debeant tolerari*, Cap. *Cum jam dudum*, De præb. *Pirrh. Leur.* q. 85. Hinc ex aliis circumstantiis colligendum est, an Papa id approbet necne, quandoque enim exspectat, ut ad se deferatur factum, aut non improbat positivè, ne gravius malū accersat.

910. §. XV. *Garc.* & alii putant, si quis habens Beneficium sufficiens admittat aliud sufficiens, aut etiam insufficiens sine dispensatione, hoc ipso vacare primum, & hoc videtur colligi ex textu *Trid.* relato hìc, n. 898., sed *Abb. Nav. Gonz. Castrop. Pirrh. Leur.* q. 91. dicunt neutrum actu vacare, valet enim collatio secundi, uti fatetur *Garc.*, & docent *Castrop. Lott. Luca. Leur.* q. 92. & 108., ideoque videtur relinqui libertati ipsius, ut retineat, quod volet, pœna enim illa privationis ipso jure & facto nullibi clarè statuitur: si tamen neutrum dimittat, *Nav. Gutt. Pur. Gonz.* apud *Leur.* q. 91. dicunt privari posse per Ordinarium. Quòd si tamen pro acquirendo primo necessarias expensas fecit ex bonis suis, cogi non potest, ut illud dimittat ante restitutas expensas, nisi appareret, quòd eas fecisset purè in favorem Ecclesiæ sine animo eas repetendi, *Laym. Pirrh.* l. 3. t. 5. n. 159. Si autem fundatio vel statutum habeat, ut obtinens tale Beneficium non possit simul habere aliud, putant *Az.* & *Lott.* apud *Leur.* q. 93. primum jure ipso vacare per obtentionem secundi, quia per admissionem hujus videtur se reddere incapacem illius.

§. XVI. Putat idem *Garc.* p. 11. c. 5. n. 310. ex declaratione S. Congreg. si Ordinarius conferat tertium Beneficium habenti jam duo insufficientia, vacare illa duo prima, si illud tertium sit per se sufficiens, si autem non sit sufficiens, debere unum ex præhabitis dimitti, alioqui ambo vacatura; sed alii in hoc ultimo contradicunt, nam secundum dicta n. 901. probabile est posse eidem plura insufficientia conferri usque ad congruam sustentationem. 911.

§. XVII. Si ex dispensatione habenti plura Beneficia conferatur adhuc aliud incompatibile, *Az. Garc. Pirrh.* docent ex Clement. *Si plures*, De præb., eo ipso vacare omnia priora, etiamsi collatio ultimi esset invalida. Vide *Leur.* q. 95. 912.

§. XVIII. Vacatio, de qua hactenus, non inducitur præcisè per collationem etiam acceptatam, sed prærequirit adeptam possessionem pacificam posterioris Beneficii, Cap. *Licet Episcopus*, De præb. in 6., Extrav. *Execrabilis*, *Az. Parif. Castrop. Corras. Garc.*, nisi per provisum stet, quominus possessionem posterioris adipiscatur, *Garc. Castrop. Lott. Leur.* q. 97. Quòd si possessio posterioris sit pacifica, sed oriatur lis de illius titulo, vacatio prioris non inducitur, ne, si lite cadat, omni Beneficio careat, *Luca* & alii cum *Leur.* q. 98. contrà *Inn. Tusch.* & alios. Si verò quis obtento titulo unius Beneficii, absque illius possessione, obtineat secundum Beneficium litigiosum, & priusquam efficiatur pacificus possessor hujus secundi, accipiat pacificam possessionem prioris, non ideo vacabit illud secundum litigiosum, cùm id nullibi statutum sit, *Nav. Less. Garc. Pirrh. Leur.* q. 99. 913.

§. XIX. Quandonam possessio censeatur pacifica, dictum est à n. 526. Putant autem *Bonif.* & *Majcard.*, ut Beneficium posterius censeatur pacificè possessum, & consequenter ut prius Beneficium vacet, debere effluere annum, intra quem non moveatur lis super titulo vel possessione, quod *Tond.* dicit servari in Gallia; sed si hoc verum esset, Ordinarius Collator teneretur integrum annum expectare pro collatione Beneficii vacantis per assecutionem alterius, quod est contra praxin: itaque satis est interfluere duos menses, *Lop. Garc. Quintadv. Castrop. Lott. Leur.* q. 100. & 107. n. 2. Et si lis non moveatur, *Garc.* putat Beneficium priùs censeri vacasse initio, è contrà *Rebuff.* dicit censeri primò vacasse in fine illorum duorum mensium. Videri possunt *Castrop.* p. 3. §. 6. num. 21. & *Luca* De Benef. d. 54. n. 5. 914.

§. XX. Ut inducatur vacatio prioris Beneficii, debet possessio posterioris etiam esse fructuosa, saltem ex majori parte fructuum, aliàs non censetur plenè possideri, Cap. *Si tibi concesso*, De Præb. in 6., *Abb. Rebuff. Az. Garc. Coras. Castrop. Leur* q. 101. Censetur autem ei fructuosa, si ejus hæredibus post mortem obveniant fructus, secundùm dicta n. 673., docentque *Castrop. Garc. Leur.* q. 102.; aliud autem est, si applicentur fabricæ, mensæ Episcopali, aut inter reliquos dividantur, & id impedire non possit beneficiatus, Beneficium enim tū nō potest esse ipsi fructuosum, *Garc. Castrop. Leur.* q. 104. 915.

§. XXI. Si solùm viâ facti injustè, attamen scienter obtineas & pacificè possideas secundum Beneficium, vacat primum in pœnam delicti, talis enim mala possessio habetur pro bona in odium capientis, *Az. Garc. Castrop. Lott.* Idem est, si Beneficium, ad quod jus habes, per vim aut propriâ auctoritate occupes, Cap. *Eum qui*, De Præb. in 6. *Pirrh. Leur.* q. 105. 916.

§. XXII. Ut inducatur vacatio præhabiti, debet utrumque Beneficium esse collatum in perpetuum, sive in titulum sive in commendam: & ità Beneficium manuale inducet vacationem, si conferatur in perpetuum, *Abb. Garc. Pirrh. Leur.* q. 106. 917.

918. §. XXIII. Beneficia etiam insufficientia sunt incompatibilia, si ambo requirant residentiam personalem incompatibilem, hanc autem secundùm *Trid.* Sess. 24. c. 12. De Ref. requirunt Canonicatus & portiones in Cathedralibus & Collegiatis, nisi aliud habeat consuetudo: reliqua præsumuntur eam non requirere, *Imol. Rebuff. Felin. Gonzal.* Et sola residentia perpetua & præcisa inducit incompatibilitatem, non autem residentia ad tempus, simul permittens residentiam pro altero Beneficio, *Pirrh. Leur.* q. 110. n. 2. Nec inducit residentia tantùm causativa, *Nav. Anch. Tond. Imol. Butr.* Quænam autem residentia dicatur præcisa & causativa, dictum est n. 864.

919. §. XXIV. Per obtentionem secundi residentiam incompatibilem requirentis videtur vacare ipso jure quodcumq; Beneficium præhabitum requirens similem residentiam, uti colligitur ex *Trid.* Sess. 7. c. 4, docentque *Az. Gutt. Gonz. Zech. Hojed. Garc. Castrop. Leur.* q. 110., qui cum *Garc. Castrop. Luca* d. 59. n. 2. dicit ambo vacare ipso jure, si præsumat utrumque simul ultra duos menses retinere; imò fit inhabilis ad Ordines & beneficia per Extrav. *Execrabilis.* Vide *Leur.* q. 124. & 128. Putant tamen *Nav. Parif. Piaf. Pirrh.* & alii à *Trid.* nil innovari, ideoque secundùm antiquos Canones id verum esse tantùm de Beneficiis curatis, dignitatibus, personatibus; quoad alia autem simplicia, beneficiatum tantùm cogendum esse ad dimittendum alterutrum. Vide *Leur.* q. 112. & 123. Sufficit autem, si dimittat cum effectu, licèt non cum solennitate, sic enim nunc receptum est per consuetudinem, *Zerol. Garc. Leur.* q. 125.

920. §. XXV. Duo curata in titulum sunt incompatibilia ratione residentiæ, cap. *De multa*, De Præb., Extrav. *Execrabilis*, *Trid.* Sess. 7 c. 4., idem dicens, si unum detur in titulum, alterum in commendam perpetuam, de utrisque enim est par ratio, *Gom. Mandos. Ricc. Tond. Az. Laym. Leur.* q. 117. Excipe, si unum esset curatum pro foro interno, alterum tantùm pro externo, uti Archidiaconatus, *Barb. Lott.* contra *Abb.* & *Pirrh*; item si unum sit actu, alterum habitu tantùm, vel tantùm accessoriè curatum; nam habitu, non dicitur simpliciter curatum, *Barb.* De off. Parochi c. 2, n. 74., & quod accessoriè tantùm est curatum, est absolutè simplex. Vide *Leur.* q. 116. & 130., qui q. 127. notat cum *Pirrh.*, dicta de incompatibilitate Beneficiorum Curatorum tenere etiam in pluribus dignitatibus & personatibus, licèt Curam animarum non habeant, Cap. *Ad hæc*, De Præb., & Cap. *Cum singula*, De præb. in 6.

921. §. XXVI. Duo Beneficia uniformia, id est, ejusdem rationis & nominis, etiam simplicia, sunt incompatibilia sub eodem tecto, id est, in eadem Ecclesia, Cap. *De multa*, De præb., Cap. *Litteras*, De concess. præb., Clement. ult. *De præb.* Ratio est, quia minuitur cultus Divinus per paucitatem Ministrorum. Et tenet hoc, licèt residentiam non requirant, *Az. Garc. Lop.*, Et quamvìs neutrum sufficiat ad sustentationem, uti cum communi *Garc. & Leur.* q. 129. contra *Zerol.*, Item quamvis unum eorum esset annexum alteri difformi, v. g. Decanatui, *Abb. Cardin. Gom. Rebuff. Garc.*; dummodo sint annexa seu unita æquè principaliter, aut ad vitam obtinentis tantùm, nam tum neutrum per unionem extinguitur, secundùm dicta n. 280.; Et etiamsi talis Decanatus esset in alia Ecclesia, *Nav. Garc. & Leur.* q. 132. Nec in hoc dispensare potest Episcopus, aut præscribere consuetudo, *Garc. Lambert. Pirrh. Leur.* q. 131. Imò ob obtentionem secundi vacat ipso jure primum, Cap. *Litteras*, De concess. præb., Clement. ult. *De præb.*, Cap. 1. *De consuetud.* in 6., *Abb. Az. Parif. Castrop. Rebuff. Lamb. Leur.* q. 131. Docent tamen *Nav. Mandos. Zerol. Zech. Gonz. Pirrh.* l. 3. t. 5. n. 138. contra *Garc.* & alios, duas Capellanias in diversis altaribus esse compatibiles, si non sint ad idem ministerium & corpus constituendum, & habeant diversa onera, tum enim videntur esse Beneficia difformia, de quibus jam dicetur. Vide *Leur.* q. 133.

§. XXVII. Si Beneficia sub eodem tecto sint difformia, uti est Decanatus & Canonicatus, docent *Inn. Mandos. Hojed.* & alii adhuc esse incompatibilia, quia Canones generàtim prohibent haberi duo sub eodem tecto; admittunt tamen plerique unum ipso jure non vacare per admissionem alterius, sed tantùm esse dimittendum. Nec in hoc dispensare posse Episcopum, docent plerique, quamvìs aliqui dicant posse. Vide *Leur.* q. 135. E contrà illa esse compatibilia docent *Abb. Nav. Felin. Lop. Rebuff. Parif. Gonz. Less.* in auct. v. *Beneficium*, cas. 15. Consentit *Castrop.*, si sint simplicia, & singula insufficientia ad sustentationem, nec plura simul habeantur quàm duo, quia communis opinio & praxis interpretatur Canones de Beneficiis uniformibus, si enim sint difformia, non ità minuitur cultus divinus vel officium utriusque Beneficii, cui satisfacere potest unus. Vide *Luca* De Benef. d. 57. à n. 5. Hinc docent etiam *Nav. Laym. Pirrh.* Parochum posse in sua Ecclesia habere Capellaniam, quamvìs in hoc contradicat *Garc.* ob declarationem S. Congreg., sed *Pirrh.* dicit, vel non esse authenticam, vel non esse in usu. Vide *Leur.* p. 2. q. 610. num. 1. & p. 3. q. 133. 134. 138. 141. Saltem alia duo difformia compatibilia esse, si talis sit consuetudo, docent plerique AA. utriusque sententiæ cum *Leur.* q. 136. & 137. Non tamen poterunt simul haberi aut validè conferri plura quàm duo, uti habet communis contra *Nav. Botteum* & *Zerolam.* Vide *Leur.* q. 139. & 140. 922.

§. XXVIII. Beneficia sita in Capella, Claustro, Cœmiterio, ambitu contiguo Ecclesiæ, censentur esse sub eodem tecto, quia ista censentur esse pars Ecclesiæ, quâ pollutâ vel interdictâ, etiam ipsa censentur talia. Cap. un. *De Consecr. Eccles.* in 6., Cap. *Si civitas*, De sent. excom. in 6. Vide *Leur.* q. 142. 923.

§. XXIX. Quæ dicta sunt de incompatibilitate Beneficiorum, intelliguntur potissimum de sæcularibus; pleraque tamen etiam conveniunt regularibus, de quibus speciatim multa habet *Leur.* à q. 143. usque ad 149. 924.

§. XXX. Beneficia omnia promoti in Episcopum vacant ipso jure, Cap. *Cum in cunctis*, De Elect., *Trid.* Sess. 7. c. 9. Sess. 23. c. 2. Quod ad pensiones extendunt *Barb. Castrop. Parif. Garc.* Vide *Leur.* q. 149. Et idem est de promoto ad Papatum, *Parif. Garc. Leur.* q. 150. Item de promoto ad Abbatiam, *Parif.* & alii cum *Leur.* q. 158. Idem tamen non est de Episcopo titulari in partibus infidelium, quia hic nunquam acquirit possessionem aut fructus, & consuetudo non est peti dispensationem, (alioqui appositio manûs Papalis causaret affectionem) *Parif. Pirrh. Luca* d. 4. n. 9. *Leur.* q. 151. contra *Rebuff.* & alios. Similiter non est idem de promoto ad Cardinalatum, nam potest retineri aut etiam conferri aliud Beneficium, *Abb. Laym. Pirrh. Leur.* q. 159.; debet tamen esse compatibile & conveniens dignitati Cardinalatûs, uti statuit *Sixtus V.*, quem refert *Diana* p. 5. t. 2. R. 11. Vide eundem R. 41. 925.

§. XXXI. Conferri potest aliud Beneficium Episcopo, 1. necdum confirmato, *Garc.* p. 11. c. 6. nu. 47. 2. Confirmato, si Papa dispenset vel si necessitas sustentationis exigat, *Abb. Lamb. Rodriq. Less. Garc.* n. 44. Et posse tum etiam sine dispensatione conferri aliud simplex de se compatibile, uti etiam Parocho, tenent *Nav. Laym. Less. Pirrh. Leur.* q. 152. contra *Castrop.* 3. Si Episcopatui renunciarit, *Nav. Garc.* n. 45. contra *Cardin.* 4. Si sit tantùm titularis, *Nav. Garc.* contra *Bursatt.*; estque hic etiam sine dispensatione capax pensionis. Vide *Leur.* p. 2. q. 765. Quòd si verus Episcopus admitteret dignitatem aliam, v. g. Abbatiam, 926.

batiam, non ideo vacaret Episcopatus, tum quia Episcopatus, in Canonibus odiosis non venit nomine dignitatis vel Beneficii; tum etiam quia non potest deseri sine speciali licentia, *Abb. Rebuff. Coras. Laym. Garc. Pirrh. Leur.* p. 3. q. 154. contra *Castrop.*

927. §. XXXII. Vacatio Beneficiorum & pensionum Episcopi prærequirit confirmationem, possessionem & consecrationem; aut concurrente negligentiâ lapsum trimestris, nisi, uti nunc est stylus Curiæ, Papa exprimat vacare per confirmationem, *Garc. Castrop. Pirrh.* Beneficia tamen illa promovendorum ad Episcopatum vel Prælaturam reservantur Papæ à puncto electionis, per Reg. Cancell. & Extrav. *Ad Regimen.* De præb. Vide *Leur.* q. 155. & 156. Quòd si per dispensationem prolongetur tempus sumendæ consecrationis, *Abb. Butr. Felin. Garc. Sanch.* dicunt etiam prolongari tempus inchoandæ vacationis; quod admittunt *J. Andr.* & alii, si dispensatio data sit motu proprio Papæ, sed probabilius est cum *Laym.* & *Leur.* q. 157. Beneficia vacare elapsis tribus mensibus, quia hæc sunt ab invicem independentia, nec dispensatio in uno postulat dispensationem in altero.

928. §. XXXIII. Si Episcopus vel Prælatus transferatur ad aliam Ecclesiam, vacat prior ipso jure, Cap. *In Apibus*, 7. q. 1. Cap. *Quanto*, De transl. Episc. Et ea vacatio inducitur eo tempore, quo in Consistorio absolvitur à priore Ecclesia, etiam ante expeditionem litterarum & possessionem, ne sit sponsus duarum & velut spiritualis adulter, *Barb. Engel.* Quòd si auctoritate suâ se transferat ad aliam Ecclesiam, privatur utrâque, saltem per sententiam, *Leur.* q. 160.

929. §. XXXIV. Si promotus vel translatus ad aliam Ecclesiam impediatur in capienda possessione suæ novæ Ecclesiæ, potest sine nova collatione redire ad priorem, quia Papa volebat vacationem sub conditione habendæ alterius, arg. Cap. *Si Beneficia*, De præb. in 6. *Castrop. Garc. Leur.* q. 155. n. 3. & q. 160. n. 4.

930. Q. 133. *Quid notandum sit circa vacationem per Matrimonium, ingressum Religionis, militiam, captivitatem, absentiam.* R.

§. I. Per Matrimonium de futuro, sive per sponsalia non amittitur Beneficium, *Sanch. Castrop. Lott. Leur.* p. 3. q. 44.; talem tamen meritò privandum esse dicit *Less.*, sed meliùs contradicunt *Lott.* & *Garc.* p. 11. c. 8. n. 19., quia nullibi imponitur ea pœna. E contrà per Matrimonium de præsenti vacant ipso jure absque sententia vel declaratione omnia Beneficia in Ecclesia latina, Cap. 1. & 3. *De Cler. conjug.*, & cap. un. eodem tit. in 6. *Az. Sanch. Barb. Leur.* q. 36. contra *Carer.* & *Rodriq.* Similiter eum Matrimonio penitus emoritur, nec soluto Matrimonio reviviscit jus ad Beneficium, exspectativa, accessus, regressus &c. *Sanch. Garc. Barb. Paris. Castrop. Lott. Leur.* q. 58. Quod tenet, etiamsi uxor non consummato Matrimonio ingrederetur Religionem aut moreretur, *Sanch. Garc. Barb. Castrop. Lott. Leur.* q. 41. Item perditur jus ad pensiones Ecclesiasticas, *Tusch. Barb. Paris. Castrop. Lott. Leur.* q. 38. Neque in his dispensare potest Episcopus, *Abb. Host. Az. Castrop. Lott. Leur.* q. 42. & 48. Dispensatio tamen habilitans ad Beneficium non tollitur per Matrimonium, *Sanch. Garc. Leur.* q. 39.

931. §. II. Si Matrimonium sit invalidè contractum defectu consensûs in beneficiato, vel quia caruit libertate, vel quia vi aut injusto metu est coactus, non inducitur vacatio, quia nec assumpsit nec attentavit assumere Matrimonium, *Sanch. Garc. Castrop. Luca, Lott.* Si autem dolosè finxit consensum, aut scienter contraxit cum impedimento dirimente, adhuc putant *Sanch. Less. Laym. Castrop. Pirrh.* aliique Theologi ipso jure non induci vacationem, quia Canones tantùm loquuntur de legitimo Matrimonio, & reipsa talis non contraxit statum incompossibilem, nec censeri potest voluisse dimittere Beneficium; consentit *Garc.* si ignoranter ità contraxit, sed *Covar. Gonz. Barb. Tond.* & Canonistæ communiter docent jure ipso vacare, sive ignoranter sive scienter sit contractum, & *Lott.* dicit oppositam sententiam esse cavendam ac erroneam, quia quando lex ipsa vel dispositio consideravit potiùs ipsum factum quàm effectum, pœna incurritur per ipsum factum, *Bartol.* in l. *Quid ergo*, n. 1. ff. De his, qui notantur infam. Hinc in ordine ad incurrendam hanc pœnam privationis ipso jure putant non esse inspiciendam facti validitatem, sed factum ipsum, ideoque hanc vacationem causari à sola attentatione statûs imperfectioris, & ejusdem productione ad aliquod esse de facto, licèt fiat absque valore. Vide *Leur.* q. 43. 46. 47.

§. III. Si beneficiatus pubes contrahat cum impubere Matrimonium, non videtur ipso jure privari Beneficio, quia talis contractus interpretatione juris est tantùm sponsalitius, cap. un. *De Despons. impub.* in 6. *Nec obstat*, quòd sit attentatio Matrimonii; *quia* hæc non inducit obligationem, vacatio autem non respondet attentationi nullam inducenti obligationem, *Castrop. Leur.* q. 45. 932.

§. IV. Quamvis Præbenda Canonessæ non sit Beneficium, secundum dicta n. 230., tamen vacat per Matrimonium, uti dictum est n. 233. 933.

§. V. Beneficium non vacat per ingressum in noviciatum Religionis, Cap. *Beneficium*, De Regular. in 6. Imò novitius manet capax novi beneficii, si ei conferatur, *Lott. Leur.* q. 54. Et hæc tenent, licèt novitiatus produceretur ultra ordinarium tempus, quia manet idem status, *Sanch. Mandos. Castrop. Leur* q. 55. Et fructus perceptibiles in absentia acquiruntur novitio; non tamen requirentes personalem præsentiam, quia hæc non est ex causis à jure expressis, *Suar. Sanch. Garc. Castrop. Leur.* q. 56. Si tamen Beneficium requirat servitium, debet statui Vicarius, assignatâ solùm congruâ portione fructuum, *Laym. Tann. Lohn. Leur.* q. 57 Quod si Beneficium sit curatum, debet obtineri licentia Ordinarii in scriptis, *Garc.* c. 9. n. 30. Quod dictum est de novitiis, valet etiam de conversis ingredientibus Monasterium & vestem religiosam assumentibus cum solo voto simplicis obedientiæ, *Lott. Leur.* q. 53. 934.

§. VI. Per professionem religiosam vacant ipso jure beneficia in sæculo obtenta, Cap. *Beneficium*, De Regular. in 6., Item jus ad beneficium, uti & pensiones Ecclesiasticæ, *Sanch. Barb. Garc. Castrop. Luca.* Valetque hoc etiam de votis Coadjutorum formatorum in Societate Jesu, *Castrop. Leur.* q. 52. Idem est de conversis, qui emittunt professionem, *Lott. Leur.* q. 53. Et dicta tenent, etiamsi professio sit solùm tacita, id est, quæ inferatur per conjecturas & signa exteriora, ac fieri censeatur per actum aliquem professis proprium, qualis est eligere in Capitulo &c. *Lott. Leur.* q. 50.; si tamen professio sit nulla, non vacant, sed post declarationem nullitatis potest insistere Beneficio, quia hic attentabatur status melior, unde non est ideo privandus, *Lott. Leur.* q. 51. 935.

§. VII. Licèt per emissionem votorum simplicium in Societate JESU aliquis fiat Religiosus, tamen non ideo ipso jure vacat ejus beneficium aut pensio, quia manet capax juris & dominii fructuum, *Sanch. Barb. Castrop.* Decrevit tamen Congreg. III. Can. 5., ut antequam vota simplicia emittantur, omnia Beneficia dimittantur, *Leur.* q. 52. 936.

§. VIII. Beneficia ipso jure vacant per militiam sæcularem, quia est status incompossibilis, *Gl. Gig. Az. Tond. Paris. Gonz. Lott.*, Unde dimissâ militiâ non poterit quis redire ad beneficium adhuc vacans, *Ricciul. Barb.*, qui tamen putant Clericum in sacris constitutum venire tantùm privandum: probabile etiam videtur, si tantùm sit adscriptus militiæ & necdum secutus castra, neque exercuerit militaria, non vacare beneficia ipso jure, *Gl. Az. Rebuff. Tond. Lott. Leur.* q. 59. 937.

938. §. IX. Beneficia non vacant per captivitatem aut incarcerationem perpetuam, id enim nullus Canon statuit, *Tond. Lott. Luca*: *Nec obstat*, quòd cap. *Si Episcopus*, De suppl. neglig. prael. in 6., Ecclesia censeatur vacare, Episcopo in captivitatem abducto, *nam* eodem modo censetur vacare, si fiat amens, nec ideo verè vacat, sed in tantùm censetur vacare, quòd jurisdictio devolvatur ad Capitulum, *Laym. Luca.* Quòd si beneficiatus in captivitate vel carcere moriatur, Beneficium vacat per mortem, nec in materia canonica valet dispositio civilis legis Corneliae statuentis morientem in captivitate fingi mortuum in hora captivitatis, *Leur.* q. 60.

939. §. X. *Gl.* & alii communiter, teste *Pirrh* l. 3. t. 5. n. 171. docent per solam absentiam, quamvis 10. annorum, non censeri vacare Beneficium, nec Beneficiarium ipso facto vel jure censeri privatum, sed esse citandum: nisi tamen propter nimis longam absentiam & alias circumstantias aliquis censeri possit Beneficium pro derelicto habere, *Gonz.* gl. 15. n. 64.

940. *Q.* 134. *Quid notandum sit circa privationem ob varia delicta.* R. Seqq.

§. I. Certum est per aliqua delicta induci privationem Beneficii: & quamvis multi teneant hujusmodi poenae locum non esse nisi in delictis à jure expressis, eò quod leges poenales non sint extendendae, secundùm dicta l. 1. n. 616., sitque hoc probabilius cum *Gonz. Garc. Leur.* p. 3. q. 169., tamen aliqui cum *Selv.* & *Rebuff.* docent posse extendi ad delicta expressis similia, sed hoc intelligunt alii, si à jure exprimatur poenam ad similia extendi posse. Debet autem esse delictum, non semper atrox, attamen magnum, quia privatio Beneficii censetur mors civilis, sicut privatio vitae est mors temporalis, *Luca* De Benef. d. 75. n. 4.; quaenam autem delicta censeantur magna, remittitur Judicis arbitrio, spectatis circumstantiis & qualitatibus, *Selv.* p. 3. q. 3. n. 2.

941. §. II. Sententia privationis hìc, est vel hominis, si Judex eam pronunciet; vel legis, si poena illa ab ipsa lege infligatur: differunt autem hae sententiae. 1. Quod sententia legis sit certior & majorem vim habeat. 2. Quòd probatio sequatur sententiam legis, & antecedat sententiam hominis. 3. Quòd executio sententiae legis, saltem supponentis factum, praerequirat sententiam vel declarationem hominis, non contrà. 4. Quòd à sententia legis non detur appellatio, detur autem à sententia hominis. Vide *Leur.* q. 162.

942. §. III. Nullum delictum inducit privationem Beneficii ipso jure, nisi in jure ità sit expressum, *Felin. Coras. Suar. Hoj. Henriq. Mandos. Rebuff. Garc. Lott. Pirrh.* Et in dubio, si verba non sint clara, praesumitur tantùm inducenda per sententiam, *Tiraq. Gamb. Gonz. Garc. Paris. Lott. Pirrh. Leur.* q. 170., Putantque *Gonz.* & alii per haec verba, *eo ipso*, *hoc ipso*, significari privationem à lege ipso jure; imò & solis, *privatus existat*. Vide *Leur.* q. 171.

943. §. IV. Si ad exequendam poenam privationis non exigatur factum hominis, *Bald. Felin. Dec.* & alii dicunt non requiri declarationem delicti: contradicunt *Gl. Anch. Archid. J. Andr. Lott.* Et fatentur omnes non requiri, si factum, ex quo concluditur delictum, sit notorium, sed dicunt tum sufficere dari terminum ad excusandum factum, maximè si agatur de praejudicio irretractabili. Vide dicta l. 1. n. 612. Id autem hìc dicitur notorium, quòd non tantùm est verum & manifestum, sed cujus veritas publicè est nota, secundùm dicta l. 3. p. 2. n. 1219. Vide etiam *Leur.* q. 163. 164. Non sufficit autem allegari, quòd delictum sit notorium, sed si negetur, debet Judici probari esse tale, *Lott.* & alii cum *Leur.* q. 165. Et quamvis interea temporis, dum pro declaratione delicti fit examen, Beneficium sententiâ legis amissum censeatur vacare, & quidem à momento delicti, ideoque resignari non possit, secundùm dicenda n. 986., nec fructificet reo, nec ejus interea morientis obitu vacare censeatur, *Barb. Paris. Castrop. Lott. Chok. Leur.* q. 166., nihilominus reum posse in conscientia possessionem retinere, & in hac manutenendum esse usque ad sententiam declaratoriam facti, docent *Covarr. Nav. Henriq. Suar. Vasq. Sot. Mol. Less. Laym. Az. Tond. Lott. Pirr.*; imò & manere dominum putarunt *Sot. Vasq. Mol. Bann. Gutt.* & alii apud *Garc.* p. 11. c. 10. n. 10, quamvis contradicant *Caj. Vega*, *Less. Valent.* & alii: ac in hoc conveniunt, quòd non teneatur reus seipsum spoliare seu in seipso poenam exequi, uti etiam notavimus l. 1. n. 612., sed debere id fieri ministerio & auctoritate Judicis: è contrà tamen *Ab. Felin. Nav. Tiraq. Paris. Hoj.* aliique cum *Garc.* n. 18. dicunt in conscientia teneri dimittere beneficium. Vide *Leur.* q. 167. In omnium sententia, si, v. g. Parochus, cujus Beneficio est conjuncta potestas absolvendi, eligendi aut conferendi Beneficia, sit ipsò jure privatus Beneficio ob crimen adhuc occultum, & nihilominus ratione publici muneris ac officii absolvat poenitentes, eligat ad Beneficia vel conferat, valent hi actus, quia vel adhuc possidet prius jus, vel saltem Ecclesia supplet, ad evitanda gravissima incommoda, uti facit jus civile L. *Barbarius*, ff. De Off. Praet. *Abb. Caj. Az. Less. Leur.* q. 168.

§. V. Ad privationem per sententiam procedi non potest ex diffamatione, adminiculis & praesumptionibus, sed praerequiritur legitima confessio vel concludens delicti probatio. Putat tamen *Luca* n. 8., si sit vehemens diffamatio, ob quam delictum scandalosum apud populum habeatur pro certo, accedentibus indiciis indubitatis, posse Judicem in magnis tribunalibus dilatare arbitrium contra infamatum. Vide *Leur.* q. 172. Quomodo autem detur appellatio, supplicatio vel recursus à sententia Judicis; item exceptio nullitatis & notoriae injustitiae, vide *Leur.* q. 173 & 178. 944.

§. VI. Quamvìs beneficiatus per sententiam condemnetur de delicto, ob quod privari potest Beneficio, si tamen sententia ei non imponat poenam privationis, hanc non incurrit, sed resignare poterit, nisi privatio à lege expressè statuta sit ipso jure, *Felin. Rebuff. Paris. Lamb. Zerol. Gutt. Garc. Lott. Leur.* q. 175. Quòd si per sententiam ipsi poena privationis imponatur, Beneficium illico vacat, *Abb. Rebuff. Lott. Leur.* q. 174., Excipe, nisi sententia esset nulla, quia *Quod nullum est, nullum praebet impedimentum*, secundum Cap. *Illud*, De jure Patr. *Paris. Leur.* q. 178. n. 2. Item nisi appellet, de quo vide dicenda n. 985. 945.

§. VII. Per quae delicta & quomodo inducatur privatio beneficii, videri potest fusè apud *Leur.*, Et speciatim an & quomodo inducatur ob non factam publicationem resignationis, explicat q. 758. & seqq. Ob non servatam formam à *Pio V.* praescriptam, q. 184. Ob non promotionem ad debitos Ordines intra annum, q. 185. Ob non residentiam, q. 186. Ob omissionem habitûs Clericalis, q. 187. Ob denegatam ostensionem tituli vel dispensationis pro retinendis Beneficiis incompossibilibus, q. 188. Ob non solutas Camerae Apostolicae annatas, q. 189. 190. Ob non expressum valorem beneficii, q. 191. 192. Ob apprehensam possessionem ante expeditionem litterarum, q. 193. Ob factam alteri possessori violentiam in apprehendenda possessione, q. 194. Ob violationem sequestri, q. 195. Ob retentionem scripturarum spectantium ad Cameram Apostolicam, aut non revelationem illius, qui retinet, q. 196. Ob crimen falsi in litteris Apostolicis commissum, q. 197. Ob malam promotionem ad Ordines majores, q. 198. Ob alienationem rerum Ecclesiae vel beneficii, q. 199. Ob simoniam conventionalem, q. 200. Ob simoniam confidentialem, q. 201. 202. 203. Ob excommunicationem, suspensionem & in- 946.

& insordescentiam in eis, q. 204. 205. 206. 207. Ob irregularitatem, q. 208. Ob homicidium, mutilationem, vulnerationem, percussionem, q. 209. Ob assassinatum, q. 210. Ob procurationem abortûs, q. 211. Ob sodomiam, q. 212. Ob pollutionem extraordinariam & bestialitatem, q. 213. Ob deflorationem Monialis, q. 214. Ob adulterium, q. 215. Ob concubinatum, q. 216. 217. Ob perjurium, q. 218. Ob blasphemiam, q. 219. Ob sacrilegium, q. 220. Ob furtum, usuram, incendia, & similia, q. 221. Ob incarcerationem beneficiati in ordine ad extorquendam resignationem, q. 222. Ob temeritatem, si quis sine presbyterio legat Missas & Confessiones audiat, q. 223. Ob simulationem supponentis se loco alterius pro Beneficio obtinendo vel pro examine, q. 224. Ob crimen læsæ Majestatis humanæ, q. 225. 226. 227. Ob hæresin, q. 228. 229. Ob receptationem aut favorem hæretico exhibitum; vel ob procreationem ab hæretico, q. 230. 231. Ob apostatiam & schisma, q. 232. Ob impetrationem Beneficii ad preces hæretici, q. 233.

947. §. VIII. Si privandus citatus non compareat, est, tanquam contumax, habendus pro convicto & confesso, adeoque ad pœnam ordinariam condemnari potest, *Luca* n. 7.; Si tamen compareat intra annum & purget contumaciam, cessat omnis effectus sententiæ: si autem compareat & purget post annum, quando jus in Beneficio est alteri quæsitum, juvari non potest, *Farin. Lott. Leur.* q. 15.

948. §. IX. Delicta, quæ non privant ipso jure, non impediunt restitutionem in integrum, *Abb. Parif.* Et quidem justè privatus restituitur ex gratia, injustè privatus ex debito. Vide *Leur.* q. 179, ubi etiam explicat, an imploratio restitutionis in integrum suspendat executionem.

949. §. X. Beneficium vacans per privationem sive juris sive sententiæ ob delictum vel aliam causam, cadit sub Regulam mensium, nisi aliunde sit reservatum, *Nav. Gonz.* Gl. 15. n. 156. Nequit autem conferri Judici, nec judicis nepoti, consanguineo, affini, sollicitatori, Procuratori domestico, familiari, ob bullam *Pii IV. Cupientes*, apud *Gonz.* n. 168., ut sic vitetur occasio fraudum & injustitiæ.

950. Q. 135. *Ad quem spectent fructus Beneficii post mortem beneficiati, vel pensiones post mortem pensionarii* ℞.

§. I. Fructus Beneficii à die vacationis spectant, per se loquendo, ad illum, qui Beneficium obtinebit, nisi defunctus habeat annum gratiæ, tunc enim spectabunt ad hæredes. uti dictum est n. 673. Et quoad fructus, qui restant vel obveniunt v. g. Sede Episcopali vacante, Caput, *Quia sæpe* De Elect. in 6, suspendit ab officio & Beneficiis illos Capitulares, qui occupant aut dividunt inter se dimissa à defuncto Prælato aut obvenientia tempore vacationis. Similiter Caput *Statutum* De Elect. in Clement declarans Caput, *Quia sæpe*, sic habet, *Statutum super bonis, à Prælatis Cathedralium, Regularium & Collegiatarum Ecclesiarum dimissis aut obvenientibus tempore vacationis earum, futuris successoribus, fideliter reservandis editum, locum declaramus habere in omni emolumento, quod provenit ex jurisdictione & sigillo Curiæ Ecclesiasticæ vel sæcularis, aut aliàs undecumque, quod ad Prælatos (Ecclesiis non vacantibus) pertineret: consuetudine qualibet contrariâ non obstante, ità tamen, quòd in istis & similibus rationabiles deducantur expensæ.* Idem declaravit S. Congreg. 5. Aprilis 1627. uti videri potest apud *Fermosinum*. De potest. Capit. Sede Vacante, tr. 1. q. 4 n. 6. Intellige hæc, per se loquendo, id est, præscindendo à privilegio, statuto vel nova consuetudine legitimè præscripta Probabiliùs autem tenent *Covarr. Mol.* uterque, *Gutt Parif.* & alii, quos citat atque sequitur *Garcias* De Benef p. 2. c. 1. n 96. fructus pro rata anni dividendos esse inter defunctum & successorem: & consequenter ex fructibus respondentibus tempori vacationis, peti potuerunt expensæ faciendæ in onera v. g. aulæ per tempus aliquod continuandæ, nam in dicto Cap. *Statutum*, additur, *ita tamen, quòd in istis & similibus rationabiles deducantur expensæ*: sunt autem rationabiles ejusmodi expensæ, tamdiu enim censetur domui suæ præesse Prælatus: Item si Ministris & Officialibus secundum loci consuetudinem solvantur salaria usque ad certum tempus: hinc *Glossa* ad dictum Cap. Verbo *Expensis*, ait, *hoc etiam ibidem addebat Archidiaconus, ut quia salaria dantur Officiali.... vel fiunt expensæ in Ministris* &c. Intellige semper, nisi obstet statutum vel alia consuetudo.

§. II. Putat *Tond.* qq. benef. p. 1. c. 22. n. 2. fructus Beneficii, si exacti non sint ante obitum beneficiati, non transire ad hæredes, sed remanere in dominio Ecclesiæ, verùm oppositum cum communi docet *Galli* disp 37. n. 7., Quia tales fructus, quando cessit dies, habentur pro perceptis, ergo sicut fructus percepti spectant ad hæredes, ita etiam exigendi: similiter si pensionarius moriatur ante terminum solvendi, beneficiarius solvere debet hæredibus pro rata fructuum perceptibilium usque ad illud tempus, uti cum communi *Garc.* p. 2. c. 1. n. 106. *Tond.* n. 4. *Lott.* l. 1. q. 44. n. 16. *Galli* n. 8., quem vide totâ disp. 37. Vide etiam dicenda nu. 962 & 1162. Item *Luca* De Benef. disc. 100. & præcipuè *Sperellum* decis. 82. ubi dicit tales fructus non exactos non cedere hæredibus, sed Ecclesiæ, Fisco, vel ubi tales collectores spoliorum constituti non sunt, cedere successori. 951.

Q. 136. *Quid in genere notandum sit circa resignationem.* ℞. Seqq. 952.

§. I Singulas particulas in definitione resignationis positas explicat *Leur.* p. 3. q. 234. Divisiones autem exponit q. 235.; inter cætera rectè notans cum *Nav. Barb. Lott. Pirrh.* contra *Az. Castrop.* & alios, resignationem tacitam non esse quamcumque amissionem Beneficii, quæ fit ex sola juris dispositione independenter à voluntate beneficiati (hæc enim non est resignatio, sed potiùs privatio jure ipso, v. g. ob initum Matrimonium) sed esse talem dimissionem, quæ absque verbis vel scriptura inducitur à jure ipso per quandam interpretationem voluntatis beneficiati sufficienter declaratæ ex facto aliquo ad renuntiandum apto, uti si quis permittens Beneficium suum conferri alteri, simul det signum externum, quo consensus ille sufficienter significetur.

§. II. Nomine resignationis, ordinariè venit pura, & non conditionata, nisi materia subjecta vel circumstantiæ aliud postulent; hinc si quis habeat exspectativam ad primum Beneficium vacaturum per mortem vel resignationem, si aliquod resignetur sub conditione, non poterit illud prætendere, *Gonz.* & alii. *Dixi*, ordinariè, nam quando in Regula de mensibus à reservatione Papæ excipiuntur vacantia ex resignatione, per hanc intelligitur etiam conditionata: similiter omnis dispositio loquens de resignatione, regulariter intelligitur etiam de permutatione, quamvis permutatio sit resignatio conditionata; hinc Regula de publicandis resignationibus intelligitur etiam de permutationibus. Vide *Leur.* q. 236. 953.

§. III Conditiones, quæ apponi possunt resignationi, reducuntur ad has 4., 1. Ut Beneficium conferatur alicui designato; & hæc dicitur in favorem. 2. Ut resignatarius vicissim ipsi permittat suum Beneficium; & hæc dicitur permutatio. 3. Ut sibi reserventur omnes vel aliqui fructus; & tunc dicitur sub pensione. 4. Ut regredi vel ingredi possit ad Beneficium; regredi quidem, v. g. si resignatarius præmoriatur; ingredi autem, v. g si alicui collatum sit Beneficium, & hic ante captam possessionem cedat alteri, sub pacto, ut post absoluta studia propriâ auctoritate illud recipere possit; & tunc dicitur resignatio cum regressu vel accessu. Vide *Leur.* q. 235. n. 3. 954.

955. Q. 137. *An resignatio censeatur favorabilis, an odiosa.* R. Facta ob utilitatem Ecclesiæ, est favorabilis; facta in favorem tertii, est odiosa: & in genere resignatio censetur odiosa, ideoque strictæ interpretationis, *Gl. Nav. Decius, Cravet. Burs. Parif. Castrop.* t. 13. d. 2. p. 15. n. 5. *Garc. Leur.* p. 3. q. 237. An idem sit de permutatione, dicetur n. 1081.

Q. 138. *Quid notandum sit circa vacationem Beneficii resignati.* R.

956. §. I. Si resignatio sit pura & à Superiore admissa, hoc ipso adest vacatio Beneficii, quoad titulum, *Leur.* p. 3. q. 238. Item quoad possessionem naturalem & civilem, *Parif. Leur.* q. 243. Quamvis secundùm dicta n. 685. manere possit possessio facti seu detentio, si resignans permaneat in loco Beneficii & officio; cui si pergat incumbere animo continuandi, putant *Butr. Calder. Sarn. Rebuff. Leur.* q. 239. retineri etiam possessionem naturalem; Vide tamen *Leur.* q. 264. n. 1.

957. §. II. Si resignatio sit in favorem, & expeditæ sint literæ, v.g. pro Titio, docent aliqui cum *Lott.* hoc ipso adesse vacationem, quamvis Titius ante obtentum Beneficium moreretur, dummodo resignationi consenserit, quia pactum & conditio non fuit, ut Titius reipsa haberet Beneficium, sed ut Papa conferret in favorem Titii, quod factum est, ergo conditio videtur impleta, & mortuo Titio vacabit Beneficium per resignationem in manibus Papæ. *Conf.* nam si litteræ fuissent expeditæ in forma *gratiosa*, habuissent vim, & Titius jam obtinuerat gratiam in instanti, quo gratia fuisset signata & registrata, non obstante voluntate resignantis, uti fatentur plerique cum *Rebuff.* & *Gonz.*; potestque de hoc videri *Rosa* De Exe. lit. Apost. p. 1. c 6 à n. 199., Ergo idem dicendum est, licèt fuerint in forma *dignum*. Contradicunt cum communi *Barb.* De Jure Eccles. l. 3. c. 15. n. 75. *Rosa* c. 15. à n. 87. *Luca* De benef. c. 34 n. 5. d. 35. n. 3. d. 39. n. 2. d. 94. n. 4. quia mens resignantis fuit non abdicare jus, nisi illud obtineret Titius, cui resignantis menti benignè annuit Papa, ergo Beneficium non vacat, nisi resignatio effectum sortiatur in resignatario; pro quo duas claras decis. Rotæ affert *Rosa* à n. 135.; imò *Tond.* putat jus non perdi à resignante, nisi resignatarius jam sit adeptus possessionem. Vide *Leur.* q. 240. Addunt *Nav. Rebuff. Barb. Sarn. Parif. Tond. Leur.* q. 243. possessionem continuari à resignante, ideoque posse peragere omnia, donec adimpleatur conditio: quod verum esse dicit *Luca*, etiamsi inter resignantem & resignatarium fuerit ab initio orta lis, an capta ab hoc possessio fuerit valida. Vide *Leur.* q. 241.

958. §. III. Si quis bonâ fide resignet propriâ authoritate, aut coram non Superiore, amittit possessionem, sed non titulum, *Abb. Menoch. Barb. Parif.* Et ad recuperandam eam possessionem, secundùm *Nav. Barb. Parif.* indiget authoritate Superioris. Si conditionatè resignet nulliter, idque scienter, amittit titulum, *Rota, Rebuff. Parif. Garc. Luca.* Si resignatarius resignationem non publicet, amittit titulum, & Beneficium vacat per resignationem, *Gonz. Garc. Lott. Luca.* Si resignans moriatur intra 20. dies, Beneficium vacat hujus morte. *Lott Luca.* Si resignârit purè, & moriatur, ac pariter moriatur resignatarius per literas in forma *dignum* nominatus, sed necdum provisus, Beneficium videtur vacare per resignationem, & non per mortem hujus resignatarii, quia per litteras in forma *dignum* non acquiritur jus in re: Contradicit tamen *Luca* d. 35. n. 31. dicens, in forma *dignum* tunc tantùm non habere effectum, quando constaret, gratiam non posse redigi in actum, v. g. ob incapacitatem subjecti provisi; si autem constet, gratiam esse justificabilem, putat dicendam esse puram & perfectam ab initio, quia conditio, quæ de facto inest, non suspendit actum, subsequens autem justificatio, secundùm ipsum, solum declarat, quod jam inerat, & nobis ignotum erat, atque ideo aperit viam, non ad jus jam præhabitum, sed ad executionem, sicque pluries esse decisum affirmat; & idem iterum defendit uberiùs d. 37. n. 7. Vide *Rosa* n. 106.

§. IV. In casibus illis, quibus amittitur titulus, etiam amittitur possessio; valentque dicta similiter de permutatione. Vide *Leur.* q. 242. An autem & quando vacent Beneficia permutata, dicetur n. 1082. 959.

Q. 139. *Ad quem spectent fructus Beneficii resignati.* R. 960.

§. I. Si resignatio sit irrita, & resignans non perdat titulum, fructus ad hunc spectant; si autem amiserit vel deposuerit titulum, caret fructibus, *Rebuff. Gonz. Parif. Leur.* p. 3. q. 246.

§. II. In resignatione pura, fructus, per se loquendo, spectant ad successorem, non aliter ac si Beneficium vacasset per obitum, secundùm dicta à n. 950., docentque *Parif.* & *Lott.* In resignatione autem facta in favorem, secundùm *Parif.* & alios, fructus usque ad diem consensûs à Superiore præstiti debentur resignanti, & ab illo die incipiunt deberi resignatario: hinc universim verum est, quòd in omni resignatione fructus non debeantur resignanti, nisi usque ad momentum, quo ab eo abdicatur titulus & possessio, ac postmodum reserventur successori, etiamsi postea priùs acquirat jus in Beneficio, *Barb.* Vide *Leur.* à n. 4. 961.

§. III. In resignatione pura, fructus civiles, quales sunt pensiones ex censu, locagium domûs, spectant ad resignatarium, nisi resignans reservavit, aut consuetudo sit contraria, nam alioqui censetur cum titulo abdicasse omne jus à se, *Tond. Lott.* Oppositum est in moriente, nam hic nihil disponit circa Beneficium & fructus, hinc fructus civiles spectant ad hæredes, secundum ratam temporis, quo defunctus Beneficium habuit, secundum dicta à n. 950., docentque *Bonac. Monet, Tond. Lott.* In resignatione in favorem, fructus civiles debentur resignanti usque ad tempus acceptationis, *Tond. Lott.* Naturales autem fructus & mixti adhuc pendentes, secundùm aliquos spectant ad resignatarium, sicuti spectarent ad successorem & non ad hæredes, si resignans fuisset mortuus, quia Clerici in vita æquiparantur usufructuariis, qui secundùm *Nav. Monet, Bonac. Tond.* solos fructus jam collectos & à solo separatos faciunt suos; sed secundùm *Covarr. Mol. Garc. But. Parif. Fill.* & alios spectant partim ad resignantem, partim ad resignatarium, secundùm ratam temporis, quo Beneficium habuerunt, æquum enim est, ut qui habet titulum & præstat officium, gaudeat Beneficii fructu; quod magis valet de fructibus tempore resignationis à solo separatis, licèt nondum exactis vel invectis, *Parif. Leur.* q. 247. 962.

Q. 140. *Ad quem spectent obligationes, jura, commoda & incommoda Beneficio resignato annexa.* R. 963.

§ I. Successor in Beneficio etiam nulliter resignato, per se loquendo, tenetur ex fructibus, si hos percipiat, solvere pensiones & onera realia Beneficio imposita, resignans tamen tenetur illa præstare usque ad tempus resignationis, *Gig. Barb. Parif.* Et si hic neglexerit, putant aliqui resignatarium teneri, sicuti possessor fundi tenetur ad decimas prædiales de præterito non solutas. Vide *Leur.* p. 3. q. 248.

§. II. Resignans, post resignationem admissam, non tenetur ampliùs vi Beneficii ad Horas, *Nav. Parif. Barb.*, resignatarium autem teneri statim post collationem acceptatam, etiam ante captam possessionem, docet *Nav.*, quia habet jus in Beneficio; sed contradicit *Parif.*, quia à possessione capta numerantur illi sex menses, intra quos, si non oret, privatur beneficiatus fructibus, & tenetur perceptos restituere, uti dicetur n. 1201. *Barb.* sentit cum *Nav.*, si resignatarius ante possessionem captam percipiat fructus, si autem non percipiat, sentit cum *Parif.* Quòd si resignatario datus sit merus titulus, & omnes fructus ex licentia 964.

Papæ

Papæ relinquantur in pensionem resignantis, *Caj. Sandoval. Sanch. Hurt.* dicunt resignatarium non teneri ad Horas, quod probabile esse fatetur *Bonac.* (quamvis cum aliis multis dissentiat.) Idem dicunt *Mandos. Sarn. Paris.*, si hoc ità dispositum sit jam antè ex consensu prædecessoris, non autem si fiat de consensu ipsiusmet resignatarii retinentis aliquod servitium Beneficio annexum, nam tunc per ipsum stat, quominùs fructus saltem aliquos habeat; & hoc etiam tenet *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 6. n. 4. (rectè addens, si negligat, non obligari ad restitutionem, cùm nihil percipiat) sed *Hurt.* adhuc contradicit, quia Papa sic dividens fructus à Beneficio, videtur etiam liberasse resignatarium onere legendi Horas, resignans autem sive pensionarius, erit similiter liber & tantùm tenebitur ad officium parvum B. V., secundùm dicenda n. 1156. Vide *Leur.* q. 249.

965. §. III. Si Beneficium requirat residentiam, purè resignans, post resignationem a Superiore admissam non tenetur residere, etiamsi ei reservati sint omnes fructus & stallum in choro, *Gig. Sarn. Paris.* Resignans in favorem, tenetur, quamdiu percipit fructus, *Barb.* Resignatarius tenetur statim à possessione capta, *Paris. Leur.* q. 250.

966. §. IV. Si Papa aliquam causam commiserit decidendam Titio in dignitate constituto, & Titius hanc dignitatem resignet post acceptatam commissionem, *Abb.* putat hanc cessare, quia facta erat intuitu dignitatis, quæ cessavit, non aliter ac Legatus ex provincia reversus absolvere non potest causam in provincia inceptam: Oppositum tenent alii communiùs cum *Paris.*, dummodo resignans non sit factus incapax talis commissionis, v. g. per Matrimonium, quia in talibus spectatur initium, ergo satis erat adesse dignitatem, quando dabatur commissio. Quòd si Commissarius moriatur, & in commissione erat expressum solum nomen dignitatis, commissio transit ad successorem in dignitate; si erat expressum nomen proprium Commissarii, commissio extinguitur, Cap. *Quoniam Abbas*, De off. deleg. *Paris. Leur.* q. 251.

967. §. V. Omnia commoda & jura, quæ conveniebant resignanti ratione Beneficii, transeunt in resignatarium, quia habet Beneficium, in quo fundantur, & resignans censetur mortuus, *Rota, Burs. Paris. Leur.* q. 252. Si tamen resignans non probetur pacificè possedisse per triennium, & alius contradictor titulum suum justificasset, deberet resignatarius justificare titulum resignantis, *Rota, Calder., Lott.* Vide *Leur.* q. 253. Similiter jus suum fundat in resignatione, tenetur hujus existentiam & valorem probare, *Burs. Luca, Leur.* q. 254.

968. §. VI. Resignatarius tenetur stare locatione per resignantem factâ nomine Ecclesiæ, uti etiam si contraxerit expresso nomine officii propter utilitatem Ecclesiæ; non autem tenetur stare factâ per resignantem nomine proprio; & idem videtur esse de quocumque successore in Beneficio, *Tond. Paris.* & alii. Vide *Leur.* q. 255. Tenetur etiam resignatarius stare transactione vel pactis per resignantem factis, dummodo adsit confirmatio Superioris, *Paris. Rebuff. Leur.* q. 256. Item tenetur solvere debita à resignante contracta pro necessitate Ecclesiæ, Cap. 1. *De solut.*; Quod *Rota, Abb. Mandos. Paris.* extendunt etiam ad debita contracta pro illo, qui Ecclesiam possidet, quia ipso indigente censetur indigere Ecclesia, quæ necessitati suorum Ministrorum servit, nisi forte hæc contraxisset voluntariè. Vide *Leur.* q. 257. Tenetur quoque resignatarius præstare alimenta resignanti in favorem suum, si fortè ipsi desint, uti donatarius tenetur donatori: Videtur etiam teneri præstare resignanti purè, nam additur, *modò resignans aliunde vivere valeat.* Vide *Luca* De Benef. d. 37. n. 15. Etiam tenetur purgare attentata ante resignationem à resignante circa Beneficium commissa, *Lancell. Paris. Leur.* q. 259. Item spolium, cùm res transeat cum suo vitio, Cap. *Ex parte*, De Testibus, *Sarn. Paris. Leur.* q. 260. Si autem resignans aliquid contra se fassus est ante resignationem, debet illo stare resignatarius, nisi aliunde prætendat aliud jus, *Paris. Lott. Leur.* q. 261. Sententia autem contra resignantem lata post resignationem non nocet resignatario, quia resignans jam censebatur mortuus, *Rota, Paris. Leur.* q. 262.

Q. 141. *Quomodo resignans possit mutare aut revocare consensum, vel redire ad Beneficium.* 969.

§. I. Si quis resignet in favorem plurium, sola resignatio pro primo est valida, licèt posterior esset sub priore Data, uti habet Reg. 40. Cancell.; Et secundus est intrusus, nec præscribit, licèt per triennium possideat, uti volunt multi, vide tamen dicta n. 714. Dicuntque hoc tenere, quamvis pro primo resignasset per procuratorem aut apud Ordinarium, pro secundo autem per se ipsum aut apud Papam, secundum dicenda n. 1041. Item licèt primus non fuisset usus resignatione intra duos annos, attamen secunda valeret, si prima non fuisset admissa, aut si fuisset revocata ante præstitum consensum in Camera vel Cancellaria, aut si jus per primam non fuisset abdicatum à resignante, *Rebuff. Paris. Leur.* p. 3. q. 263.

§. II. Resignatio necdum admissa à Superiore revocari potest, licèt supplicatio pro admissione jam præsentata sit, *Nav. Bursat. Paris.*; si autem quis petierit licentiam resignandi, & hanc concesserit Superior, cogi posse ad resignandum, docent plurimi cum *Paris.* juxta cap. *Quidam*, De renunc., ne illudatur Superiori, & quia talis variatio est indecens; quod verum esse fatentur *Layn. & Pirrh.*, quando Superior absolutè concessit veniam, aut alicui commisit recipere talem renunciationem, si ipsi videatur: quando autem veniam dedit aut commisit cum respectu ad voluntatem resignaturi, v. g. si hic in conscientia putet se habere causam, rectè dicunt manere locum pœnitentiæ: Addit *Lott.*, semper supplicari posse pro aliter instituenda resignatione: Putant etiam *Paris.* & *Pirrh.* post veniam renunciandi coram Papa dari locum pœnitentiæ: exceptis Episcopatibus & Beneficiis consistorialibus. Vide *Leur.* q. 264. 970.

§. III. Quamvis resignatio in favorem sit apud Papam admissa, signata per, *fiat, ut petitur*, registrata; imò & resignans juràrit, se non revocaturum, tamen datur locus pœnitentiæ, tum quia imbibit hanc tacitam conditionem, si supplicantes in eadem voluntate permaneant; tum etiam quia describuntur tantùm à Notariis, & plerumque remanent in manibus supplicantium, qui lacerare possunt, hinc res est adhuc imperfecta, quia, *dum superest aliquid agendum, nihil adhuc dicitur actum*, ideoque præstitus hic consensus dicitur causalis & parvus, *Bursatt. Paris. Lott. Chok.*, qui tamen addunt, si resignatarius cum consensu Papæ acceptasset, & jus suum cessisset alteri, resignantem non posse pœnitere. Si autem supplicationi signatæ per Datarium & registratæ præstitus sit à resignante in Camera vel Cancellaria consensus formalis & extensus, (potest enim is præstari vel in Camera vel in Cancellaria, *Paris. Leur.* q. 698. n. 10.) tunc non datur locus pœnitentiæ, quia *Remittentibus actiones suas non est regressus dandus*, L. *Quæritur*, §. *Si venditor*, ff. De ædil. edicto, & *Quod semel placuit, amplius displicere non potest*, Reg. 21. Juris in 6., talisque illusio & variatio in Ecclesiasticis prohibetur Cap. *Cum autem*, De Jure patr., Cap. *Publicato*, De Elect. Cap. *Quidam*, De Renunciat. Vide *Leur.* q. 270. In omnibus autem Beneficiis non consistorialibus, id est, quæ in consistorio Papæ & Cardinalium non conferuntur, necessariò debet in Camera vel Cancellaria præstari hic consensus extensus, cum juramento, quòd non intervenerit fraus, dolus, vis, metus, simonia. Neque nunc 971.

nunc urget tempus, intra quod præstetur, uti docent *Lott.* & *Chok.* contra *Parif.*, qui putavit præstandum intra 15. dies à die submissæ per Datarium supplicæ; Vide *Leur.* q. 265. 266., qui circa hunc consensum extensum explicat q. 267., an revocari possit, vel priùs poni post expeditionem litterarum; item q. 268., quomodo retrotrahatur ad diem primò datæ supplicæ, & an probanda sit illius existentia; item q. 269., in quibus casibus derogari soleat Regulæ requirenti consensum extensum.

972. §. IV. Si Cajus resignarit in favorem Titii, pro quo jam expeditæ sint litteræ in forma *gratiosa*, Cajo non datur locus pœnitentiæ; Vide *Luca* De Benef. d. 38. Si autem admissa sit per Papam resignatio, & acceptata à Titio, qui tamen necdum justificatis litteris in forma, *dignum*, moriatur, *Lott.* dicit, Cajum non posse pœnitere, aut redire ad Beneficium, quia jam amiserat illius jus, secundùm Cap. *Ex transmissa*, De Renunc.; & idem dicit, si Titius non reperiretur dignus, sed vide dicta n. 957. & *Leur.* q. 276. & 277.

973. §. V. Secundum *Gemin. Burjatt. Parif. Leur.* q. 271. potest ille pœnitere, & ante collationem alteri factam repetere Beneficium, qui inconsultò resignavit; item qui ex ira vel indignatione, *Dec. Boer. Parif.*; Id tamen difficulter admittetur, nisi statim improvidam resignationem revocet. Quòd si resignatio facta sit vi, metu, vel dolo, maximè revocari potest, aut certè ab initio nulla est, arg. Cap. *Super hoc*. & Cap. *In præsentia* De Renunc. *Parif. Coraf. Leur.* q. 272.

974. §. VI. Si resignatio habuerit effectum, non potest rediri ad Beneficium sine nova provisione, quia fuit extinctus prior titulus, unde si ille, qui resignavit, Beneficium recipiat, perdit prærogativam antiquitatis, *Parif.* Si autem resignatio non habuerit effectum ob non impletas conditiones, *Rota, Parif. Imol.* aliiq; cum *Leur.* q. 275. putant non esse opus novâ provisione, quamvis contradicant *Mascard. Selv.* & alii; Ratio est, quia quando resignatio non habuit effectum, jus non est amissum, secundùm dicta à n. 956. Requirunt tamen declarationem Superioris *Ubert. Felin. Parif.*, quia quando possessio occupata est ab alio, non potest quis in illam propriâ auctoritate involare.

975. *Q. 142. Quæ Beneficia, ex cujus consensu, & quomodo resignari possint.*

§. I. Omnia Beneficia, cujuscumque sint generis & qualitatis, nisi specialiter jure prohibeatur, resignari possunt. Hinc resignari potest Papatus, quòd enim resignatio debeat fieri in manus Superioris, & secundùm alterius judicium, tenet tantùm in illis, qui Superiorem habent, non autem in Supremo Principe, *Leur.* p. 3. q. 280. Item Patriarchatus, sed non in favorem; Episcopatus resignari potest purè & conditionatè. *Leur.* q. 281. 282. Item resignari possunt Abbatia, Prioratus, officia Ecclesiastica, Beneficia Parochialia, sed ordinariè tantùm post tres vel quatuor annos: Item Vicariæ perpetuæ, portiones, etiam dimidiæ, Oratorium, Eremitorium, præstimonia data in titulum, Beneficia patrimonialia conferenda designatis per fundationem, manualia, etiam in favorem, sed cum expressione manualitatis; Vide *Leur.* q. 283. & seqq De resignatione dignitatis extra Ordinem collatæ Religioso; Item officii Abbatissæ, vide *Leur.* q. 329. 330.

976. §. II. Beneficia, quæ optari solent, possunt resignari apud Papam, si enim resignationem admittat, reservantur, & tunc in provisione dicit, *Non obstantibus statutis & consuetudinibus. Parif. Tond. Lott. Leur.* q. 292. Electiva etiam resignari possunt, sed si fiat in favorem, requiritur consensus eligentium, qui saltem subsequatur, nam consensus superveniens animat actum; Et hic consensus sufficienter colligitur esse, si procedant ad electionem novi, *Parif.* l. 7. q. 23. à n. 32. Si consensum negent, resignatio videtur valere, sed potest annullari, Cap. *Ex noscitur*, De his, quæ fiunt à Præl. *Sens*, *Parif.* Et si fiat in utilitatem Ecclesiæ, sufficit consensus majoris partis; si in utilitatem hominis, requiritur consensus omnium, *Gemin. Az. Parif. Pirr.* Vide *Leur.* q. 293.: Si autem electiva resignentur purè coram confirmante, adhuc requiri consensum eligentium docent *Parif.* & *Leur.* q. 387. num. 4.

§. III. Beneficia patronata resignari possunt purè, 977.
etiam sine consensu Patroni, apud Ordinarium, (sed ab Ordinario conferri non possunt sine præsentatione Patroni) *Leur.* q. 294., quamvis q. 387. n. 3. videatur dicere oppositum. Idem dicit *Garc.*, si Beneficium spectet ad collationem inferioris: ut tamen apud Papam resignentur in favorem, requiritur consensus Patroni, *Inn. Abb. Roch. Leur.* p. 2. q. 109.; quod etiam de Patrono Ecclesiastico valere dicunt *Lambert. Parif. Pirrh.* (& admittunt *Ventrig. Tond. Chok. Pirrh.* de permutatione coram Ordinario,) negant tamen *Garc.* & alii communiter de resignatione coram Papa, licèt hic requirat consensum Patroni laici; & quando Patroni sunt plures, dicendum est idem, quod n. 976. dictum est de consensu Electorum, *Sens, Chok.*; satis est autem postea poni consensum Patroni laici, nec ideo videtur ab initio irrita esse resignatio aut provisio alterius; *Roch. Covarr. Sens, Garc. Tond. Ricc. Chok. Pirrh.* contra alios: Est tamen irritanda Patrono contradicente intra tempus ad præsentandum datum, *Ricc. Parif. Garc. Tond. Pirrh.* Provisio verò Beneficii scienter resignati contempto Patrono, est ipso jure nulla: *Garc. Tond. Lott. Luca*; vacatque Beneficium, & potest alius à Patrono præsentari post rem judicatam super nullitate inducente vacationem, etiamsi resignatio sit facta in favorem coram Papa, *Sarn. Garc. Luca.* Si tamen facta est, quia probabiliter ignorabatur patronatus, resignans potest etiam invito Patrono redire ad Beneficium, quia nec contempsit nec ingratus fuit; putat tamen *Lott.* prærequiri sententiam Superioris, quâ declaret resignationem fuisse nullam. Vide *Leur.* p. 3. q. 294.

§. IV. Reservata Papæ, resignari possunt apud Pa- 978.
pam & Ordinarium, sed apud Ordinarium, non in favorem; nec potest de illis providere nisi Papa, *Az. Parif. Castrop. Pirrh.*, Et de tali Beneficio provisus per Ordinarium est intrusus, nec acquirere potest titulum vel possessionem, *Felin. Mandof. Manu. Garc. Lott. Leur.* q. 295. Exempta à potestate Ordinariorum apud Papam resignari possunt, *Parif. Az. Chok. Pirrh. Leur.* q. 297. & 331. Illa, quorum conferendorum Indultum habet aliquis, etiam apud hunc resignari possunt, nisi aliud colligatur ex verbis. Vide *Leur.* q. 301. Illa, super quibus concessa est exspectativa, resignari non possunt in favorem, nisi coram Papa de hoc admonito, Clement. I. *De renunc. Gamb. Parif.* Et si fiat coram Ordinario, vacat, ac subintrat exspectans, *Rota, Put. Parif. Leur.* q. 296.

§. V. Beneficia unita, si unio necdum venerit ad 979.
effectum, resignari non possunt, *Trid.* sess. 21. c. 5. De ref., Et si quis resignet coram Papa, sciens unionem, & non faciens de ea mentionem, Beneficium vacat, & unio habet effectum, *Parif. Garc. Pirrh.* si autem unio sit sortita effectum, multò minùs resignari possunt, quia unus titulus plerumque est exstinctus & in alterum transfusus, secundùm dicta n. 280. Beneficia tamen carentia reditibus resignari possunt, *Rota, Parif.* Vide *Leur.* q. 298.

§. VI. Beneficia data in Commendam tempora- 980.
lem, resignari non possunt à deserviente, quia nullum in eo jus habet, sed tantùm administrationem, quæ solùm potest purè dimitti: data in Commendam perpetuam, resignari possunt, quia habetur jus & titulus, qui abdicari potest, etiam in favorem: similiter qui tantùm habet jus ad rem, & non in re, resignare non

non potest, *Paris. Tond.*; si tamen prætendat se habere jus in Beneficio, potest hoc jus prætensum renuntiare, *Paris.*, & habens jus ad rem, v. g. per electionem, potest hoc jus purè dimittere. Vide *Leur.* q. 303 potest quoque Beneficium etiam in favorem resignari ante expeditas bullas; ante publicationem resignationis, per quam acquisivit; ante captam possessionem, *Paris. Leur.* q. 304.

981. §. VII. Si alicui concessus sit regressus ad Beneficium, dum vacabit per cessum vel decessum, resignari non potest, sed si possidens cedat vel decedat, subintrat regressus, *Barb.* & alii. Vide *Leur.* q. 300. qui q. 301. plura habet circa hospitalia, præceptorias & Beneficia Melitensium.

982. §. VIII. Beneficium litigiosum potest simpliciter dimitti coram Ordinario vel etiam Notario; quamvis non actuario, modò fiat mentio de litis pendentia: nec regula de subrogandis habet locum, nisi collitigans habeat a Papa confirmationem sui juris; unde si alter tum ingrediatur possessionem vacuam, non attentat, quia desiit litigiositas, hinc etiam hic resignare poterit. Si autem lite adhuc pendente fiat resignatio coram Ordinario, valet, sed Ordinarius conferre non potest, nec alium collitigantem surrogare, quia Beneficia litigiosa sunt reservata Papæ per Cap. 1. & 2. *Ut lite pendente*, in 6. Si resignatio fiat coram Papa absque narratione litis, invalida est; quod verum esse dicit *Paris.*, etiamsi Papa motu proprio conferret, non factâ mentione litis. Vide *Leur.* q. 308., & dicta n. 526. Si tamen resignatio sit facta ante litem inceptam circa titulum Beneficii, possunt resignatario expediri litteræ, & etiam capi possessio pendente lite, *Abb. Imol. Az. Paris.* Vide *Leur.* n. 6.

983. Q. 143 *An resignari possit Beneficium vel titulus, super quo quis ad majorem Ordinem promotus est.* R.

§. I. Voluntariè resignari non potest Beneficium, nequidem apud Papam, super quo quis ad majorem Ordinem promotus est, nisi hæc duo narrentur, & quòd eo titulo sit ordinatus, & quòd aliunde habeat, quo vivat, alias resignatio est irrita, *Trid.* Sess. 21. c. 2. De Ref. Et si Ordinarius resignationem, in qua hæc non narrentur, admittat, Beneficium per Constit. *Pii V.* vacat, ac devolvitur ad Papam, teneturque Ordinarius de propriis providere resignanti, *Paris. Garc. Tond. Nicol.* Quamvis autem ipse Papa admittat, est irrita, & resignans retinet jus, poteritque Ordinarius de eo Beneficio disponere, si resignans decedat in mense Ordinarii, *Garc. Tond. Nicol. Dixi*, voluntariè, nam si resignatio aut privatio inducatur à jure, v.g. ob assecutionem alterius incompossibilis, valida est, nec opus ista narrari, *Garc.*; tale tamen Beneficium surrogatum pro titulo, resignari non potest, nisi ista pariter narrentur, quia surrogatum hîc habet naturam illius, cui surrogatur, L. *Si cum*, §. *Qui injuriarum*, ff. Si quis cautioni, *Gutt. Garc. Chok.* Et disposuit etiam *Pius V.*, ut nec aliud Beneficium, super quo non est ordinatus, resignetur, nisi aliunde habeat, unde vivat. *Paris. Garc.* Vide *Luca* De Benef. disc. 37. n. 14. De permutatione dicetur n. 1103.

984. §. II. Etiam dimitti non potest titulus patrimonii, super quo quis ordinatus est, *Trid.* suprà: soletque requiri juramentum non resignandi, nisi aliunde provisum sit de honesta sustentatione, ac sciat approbetque Episcopus. Vide *Leur.* p. 3. q. 305. & seqq. Similiter pensiones constitutæ loco Beneficii, super quo quis est ordinatus, resignari non possunt, cùm sint ad necessitatem sustentationis. Vide *Leur.* q. 309.

985. Q. 144. *Quinam resignare possint Beneficium.* R.

§. I. Qui prævidet se ob delictum etiam notorium esse privandum, resignare potest, etiam in favorem, etiam per procuratorem, cum reservatione pensionis, etiam pendente lite, aut post latam sententiam perpetui carceris, aut etiam privationis, si ab hac appellarit, tum enim privatio non habebit effectum, nisi post tres conformes; nec Beneficium tale ideo fit litigiosum, nisi postquam alteri fuerit adjudicatum, *Rebuff. Gonz. Paris. Garc.* p. 11. c. 3. à n. 80. Nec opus est in resignatione fieri mentionem criminis, litis aut privationis, cùm id nullibi in jure caveatur, *Garc. Castrop. Corrad. Pirrh.* contra *Felin. Paris. Tond.*: Et tenent dicta, licèt reus sciat Beneficium pro casu privationis jam impetratum esse à tertio, *Covarr. Garc. Castrop. Tond. Pirrh.* contra *Butr. Lancell. Felin. Gomes. Farin. Paris.*, quia nempe adhuc habet jus in Beneficio, quod non prohibetur abdicare, nisi aliud exprimatur in rescripto impetrationis. Putant tamen *Pirrh.* & alii contra *Garc.* talem resignationem posse postea post totam sententiam rescindi per Judicem, quod maximè teneret de rescissione pensionis. Vide *Leur.* p. 3. q. 310. 311.

§. II. Privatus ipso jure, resignare non potest, cùm jus amplius non habeat, communis cum *Leur.* q. 312.; Et tenet hoc, etiamsi fiat ante sententiam declaratoriam, supposito ex dictis n. 943., quòd hæc requiratur, quia talis à momento commissi criminis amisit jus, ac subsequens declaratio eò retrotrahitur. Et idem est de privato per sententiam hominis, si hæc transierit in rem judicatam, quamvis necdum sit executioni data, nam etiam tum amisit omne jus, *Paris. Garc. Leur.* q. 313. contra *Rebuff.*; Unde si apud Papam resignarit sub pensione, non factâ mentione amissi tituli, pensione frui non potest, quia Papa tantum illi vult pensionem dari, qui per resignationem abdicat titulum, *Gig. Gamb. Garc. Paris. Leur.* q. 314. 986.

§. III. Quando is, cui reservata pensio, egit ad privationem vel regressum ob non solutam pensionem, resignatarius non potest resignare in favorem tertii; aliàs potest, etiam non admonito primo resignante; & hic secundus resignatarius non potest à primo ob non solutas pensiones molestari. Vide *Leur.* q. 315. 316. 987.

§. IV. Habens parochiam, ob quam tenetur promoveri intra annum, potest eam ultimâ die anni resignare, quia pœna privationis non incurritur, nisi tempus ex toto labatur: non facilè tamen admittetur hæc resignatio, quia stylus habet, ut si tantum brevi tempore possederit, rejiciatur cessio, *Paris. Leur.* q. 313. Et simpliciter in simplicibus Beneficiis requirentibus residentiam stylus Datariæ requirit, ut resignans exprimat se possedisse per annos saltem absolutè tres, ideoque debet declarari, à quo tempore obtinuerit, *Paris. Garc. Castrop.* t. 13 d. 6. p. 2. §. 5. n. 9. Et si ponat, per annos quinque circiter, satis est, si per annos quatuor & medium, *Garc. Corr.*, qui notat praxim illam tenere tantum in resignatione apud Papam & non apud Ordinarium. Quòd si quis præsens in Curia obtineat aliquod Beneficium, jurare debet se non habere animum resignandi; intellige intra breve tempus, usus enim habet, ut resignare possit post aliquot annos, *Garc. Corr. Leur.* q. 319. 988.

§. V. Impetrans Beneficium per annum pacificè possessum, potest illud, si resignationem Superior admittere velit, statim resignare, nec evocato possessore, nec causâ expeditâ, quia ad hæc tenebitur resignatarius, *Sarn. Mandos. Paris. Leur.* q. 318. 989.

§. VI. Promovendi per Papam ad Ecclesiarum aut Monasteriorum regimina non possunt intra tempus vacationis Ecclesiæ aut Monasterii & tempus promotionis suæ resignare sua Beneficia alioqui vacatura per promotionem, illa enim Papæ reservantur per Reg. Cancell. Excipe, si quis eo tempore resignavit ignorans se promovendum, quia tum abest fraus, *Gl. Paris.* Vide *Leur.* q. 320. 990.

§. VII. Mente captus nequit resignare, nisi in lucido intervallo, Cap. *Quamvis sit triste*, 7. q. 1., Cap. *Consaldus*, 17. q. 2.; Cum autem resignatio non præsumatur, Cap. *Super hoc*, De Renunc., probari debet 991.

fuisse

fuisse lucidum intervallum, *Gl. Rebuff. Parif.* contra *Sarn.*; sed è contra etiam priùs probari debet fuisse amentiam, quia in dubio præsumitur quis esse sanæ mentis, *Bald. Parif.*; maximè si fuerit brevis amentia, *Bartol. Alex. Dec. Parif.*; Idem est de furore & ebrietate. Vide *Leur.* q. 321.

992. §. VIII. Senex resignare potest, quamvis ejus resignatio difficiliùs admittatur, *Parif. Barb. Leur.* q. 322. Similiter Minores, qui excesserunt 14. & necdum attigerunt 24. ætatis annum, possunt sine Curatoris consensu etiam per procuratorem sine officio Judicis constitutum resignare, *Az. Castrop. Pirrh.*: sed impubes, si per dispensationem habeat Beneficium ante annum 14, resignare non potest sine auctoritate Tutoris & decreto Superioris, quia pupillus sine Tutore nihil attentare potest, *Bursat. Rebuff. Parif. Tond. Pirrh. Leur.* q. 324. Quomodo autem Minori vel impuberi, si resignarit, aliquando detur restitutio in integrum, explicat *Castrop.* §. 3. n. 13. & *Leur.* q. 325.

993. §. IX. Putant *Chok.* & *Leur.* q. 326. admissum ad Monasterium, sed necdum ingressum novitiatum, non posse resignare Beneficium intuitu Religionis ingrediendæ, tum quia refertur declaratio S. Congreg., eò extendens decretum *Trid.* Sess. 25. c. 16. De Regul., quo prohibentur abdicationes usque ad duos menses proximos professioni; tum etiam quia eadem hic est ratio, ne videlicet novitii deterreantur ab egressu è novitiatu, aut si egrediantur, ne careant competentiâ vivendi: Novitios autem ipsos posse cum consensu Episcopi etiam sine consensu Superiorum duobus mensibus ante professionem resignare Beneficium, etiam super quo ordinati sunt, docent communiùs AA. apud *Leur.* q. 327. & 328. n. 3, quamvis resignatio non habeat effectum, quousque emittant professionem: è contrà *Mach. Villal. Garc. Barb. Castrop.* dicunt illud decretum *Trid.* non agere de resignationibus Beneficiorum, sed tantùm de abdicatione aliorum bonorum, quod probabile reputat *Pirrh.*, quia loquitur de renunciatione etiam in favorem causæ piæ, quod Beneficiis non convenit, adeoque censent Beneficia ab ingressuris & ingressis resignari posse, quando & quomodo volent, dummodo serventur leges juris communis: sed *Maj. Az. Parif. Laym. Sperell. Sanch. Tond. Chok. Pirrh. Leur.* n. 1. tenent velut probabilius, quòd *Trid.* loquatur etiam de renunciatione Beneficiorum, cùm de his sit eadem ratio: talis tamen renunciatio imbibit hanc conditionem, si professio sequatur; hinc Beneficia sic resignata conferri non possunt nisi professione secutâ.

994. Q. 145. *Quid notandum sit circa resignationem factam ab infirmo* &c. Seqq.

§. I. Regula Cancell. de infirmis sic habet, *Item voluit, ut si quis in infirmitate constitutus resignaverit, sive in Romana Curia sive extra illam aliquod Beneficium, sive simpliciter sive ex causa permutationis, vel aliàs dimiserit aut illius Commendæ cesserit, seu ipsius Beneficii dissolutioni consenserit, etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ, & postea infra 20. dies per ipsum resignantem præstandi consensus computandos, de ipsa infirmitate decesserit, & ipsum Beneficium quavis auctoritate conferatur, collatio ejusmodi sit nulla, ipsumque Beneficium nihilominus per obitum censeatur vacare.*

995. §. II. Causæ hujus Regulæ fuerunt, 1. ne vel Ordinarii fraudentur collatione sibi competente; vel expectantes, gratiâ sibi factâ. 2. Ne Beneficia fiant hæreditaria, aut de illis disponatur quasi per viam ultimæ voluntatis. 3. Ne ab homine per instantem mortem turbato obtrudantur quævis personæ 4. Ne detur occasio captandi mortem resignantis: *Parif. Leur.* p. 3. q. 333. Et quia Regula illa est secundùm jus commune, ad communem utilitatem & pro servandis juribus Ordinariorum, censent eam esse favorabilem *Rebuff. Parif. Leur.* q. 334., sed contradicunt *Dec. Mandof. Sarn. Gamb.* & alii dicentes esse odiosam, quia est ad gravamen eorum, quos concernit, nempe infirmorum. Vide dicta l. 1. à n. 619.

§. III. Sub hanc Regulam cadunt omnia Beneficia, 996. etiam electiva, etiam patronata, hinc licèt talis Beneficii tanquam per resignationem vacantis jam facta sit institutio, collatio, confirmatio, si tamen resignans ante expletos 20. dies moriatur, ista omnia sunt invalida, & providetur Beneficium tanquam vacans per mortem, *Rota, Rebuff. Az. Parif. Tond. Pirrh.* Idem est, si infirmus quomodocumque dimiserit, v. g. volendo uniri vel incorporari, *Mandof. Az. Parif. Pirrh.*, Item si Beneficium sit consistoriale & à Papa provideatur extra consistorium, *Az. Parif.* Item si Beneficium acquisitum vigore gratiæ per solam supplicationem signatam ante expeditas litteras resignetur. *Parisius.* E contrà translatio pensionis Ecclesiasticæ non comprehenditur, *Gom. Mandof. Parif.* Nec officia sæcularia Curiæ Romanæ, *Sarn. Az. Parif.* Vide *Leur.* q. 335.

§. IV. Hac regulâ comprehenduntur Cardinales, 997. quia ubi agitur de fraude vitanda, hi etiam comprehenduntur, *Sarn. Azor. Parif. Chok. Pirrh.* contra *Barbat. Mandof.* & alios. Item Patriarchæ, Episcopi, Abbates, Priores, exempti, familiares Papæ, Officiales Curiæ Romanæ: Item Abbatissæ, Priorissæ, uti habent *Rebuff. Parif. Chok. Pirrh.* contra *Mandof.* Vide *Leur.* q. 336. Item comprehenduntur collationes omnes, quas jam relati facere possunt, *Rebuff. Parif. Leur.* q. 338. Neque tantùm collationes sunt vi hujus Regulæ irritæ, sed etiam ipsæ resignationes, quas etiam Papa non admittit, nisi sub conditione vitæ per 20. dies perduraturæ, hinc per ipsas non vacat Beneficium, *Lott. Leur.* q. 340.

§. V. Hæc Regula habet locum in resignatione, 1. 998. Quæ fit per procuratorem, quia idem, imò majus periculum est fraudis, si per hunc fiat. 2. Quæ fit coram Ordinario, (saltem extra Galliam) quia dicitur, sive in Romana Curia sive *extra illam*, item, *quavis auctoritate* conferatur, *Rebuff. Parif. Az. Wames. Tond. Chok. Eng. Pirrh.* contra *Papon. Dec. Mandof.* dicentes, inprimis Regulas Cancellariæ non habere locum extra Curiam; deinde cùm resignatio apud Ordinarium non fiat in favorem, cessare principales causas legis n. 995. relatas; sed primum argumentum falsum est ex dictis l. 1. n. 575. Alterum autem etiam deficit, nam saltem tres ultimæ causæ manent, & unâ cessante non ideo cessat dispositio. §. *Affinitatis*, Instit. De nuptiis. 3. Quæ fit permutationis gratiâ, uti exprimit Regula, etiamsi Beneficia sint æqualia, *Rebuff. Mandof. Graff. Parif. Az. Chok. Tond. Pirrh.* contra *Sarn.* & *Gonz.* 4. Quæ fit sub pensione vel reservatis fructibus. Vide *Leur.* q. 337.

§. VI. *Parif. Az. Castrop. Chok. Pirrh.* testantur in Curia esse praxin, ut Regula habeat locum, etiamsi resignans, dum resignavit, non fuerit infirmus, dummodo decedat morte naturali vel violentâ intra 20. dies à præstito in resignationem consensu, uti si resignarit, & intra 20. dies ob crimen afficiatur ultimo supplicio: de cætero rectè notat *Engel* spectando verba Regulæ oppositum esse verum, nam dicit, *Si quis in infirmitate constitutus resignarit*: &, *de ipsa infirmitate decesserit*. Vide *Leur.* q. 341. Saltem non sufficit, si intra 20. dies moriatur civiliter, v. g. ineat Matrimonium, quia statutum loquens de morte, intelligitur de naturali, prout opponitur civili, *Chok.* Nec sufficit, si moriatur intra 20. dies post privationem, quia Regula loquitur de resignatione: si tamen privandus resignaret, putant *Parif. Chok. Pirrh. Leur.* q. 342. Regulam habere locum, sed attendendum est ad praxin, nam verba id non sonant. 999.

§. VII. Ponuntur 20. dies, quia Medici dicunt totidem esse periculosos in morbis acutis: Intelliguntur autem 1000.

autem dies naturales seu 24. horarum, sic enim in jure accipitur dies, L. *More Romano*, ff. L. 2. tit. 12., *Sarn. Rebuff. Selv. Paris. Chok. Pirrh. Leur.* q. 344. Et numerantur à die, quo resignans præstat consensum resignationi à Superiore approbatæ, licèt necdum consenserit resignatarius, *Rota, Paris. Leur.* q. 329. Putatque *Paris.* l. 12. q. 5. n. 37., si resignatio fiat apud Papam, intelligi diem, quo ad supplicam procuratoris datur parvus consensus, de quo dictum est n. 971., sed *Rebuff. Az. Chok. Pirrh.* aliique communiùs cum *Leur.* q. 344. n. 3. dicunt intelligi consensum magnum in Camera, quia ante hunc non est resignatio perfecta sed res adhuc integra & locus pœnitentiæ secundùm dicta n. 971. Si autem resignatio fiat apud Ordinarium, numeratur à die, quo Superior resignationi præstat consensum, *Pirrh.* De Renunc. n. 34.

1001. §. VIII. Diem, quo præstatur consensus, includunt in numero 20. dierum *Rota, Gl.* antiquus, *Paris. Castrop. Pirrh. Leur.* n. 4., quia licèt dies termini inchoati in odiosis non computetur esse in termino, L. *Eum qui* 41., §. planè, ff. De verb. oblig., aliud tamen est, ubi eum includi, favorabile est illi, cui terminus statuitur, & ità L. *Gallus*, ff. De liberis & posthumis, dicitur, si quis nepotem, qui nascetur infra 10. menses à die mortis filii, instituerit hæredem, diem illam mortis filii includi in illis 10. mensibus; quod hìc magìs tenet, nam cùm dicatur, infra 20. dies, Tò infra, regulariter includit sua extrema, uti ex Civilistis probat *Paris.* n. 25. E contrà diem præstiti consensûs excludunt *Sarn. Rebuff. Chok*, & probabile agnoscit *Leur.*, quia nullitas resignationis videtur in pœnam statui, dies autem termini, in pœnalibus, non computatur esse in termino.

1002. §. IX. Primus dies præstiti consensûs & similiter dies ultimus, quo resignans moritur, non debet censeri pro die die completo, sed incipit à momento, hinc si quis resignet primo die Januarii manè horâ 8., & moriatur ante horam 8. diei 21. Januarii, non supervixit 20. dies, quia licèt in favorabilibus dies inceptus habeatur pro completo, si tempus definiatur per annos, L. *A qua ætate*, ff. De Testam., tamen si à lege fiat computatio per dies, sumitur de momento ad momentum, *Gomes. Paris. Az. Sanch. Castrop. Pirrh. Leur.* n. 5. & 6.

1003. §. X. Qui vult infirmare resignationem, probare debet mortem obvenisse intra 20. dies, quia quisque debet probare id, supra quo se fundat, L. 2. ff. De probat. Debetque probatio esse clara & plena, *Sarn. Mandos. Paris. Chok.* Si tamen resignans in favorem consanguinei vel amici, in ejusdem domo moriatur, negato ad infirmum accessu Medicorum & aliorum, præsumetur fraus; quæ etiam ex conjecturis probatur, L. *Dolum*, Cod. De dolo, *Mandos. Dec. Paris. Leur.* q. 343.

1004. §. XI. Si resignans moriatur intra 20. dies, *Rosin. Gomes. Garc. Chok.* dicunt beneficium apud Papam sic resignatum non reservari Papæ, tum quia per hanc regulam omnia resolvuntur, ac si nihil esset factum, nec apponitur reservatio, quæ cùm sit odiosa, non est inducenda, nisi in casibus expressis; tum etiam quia principalis ratio Regulæ fuit, ne Ordinarii fraudentur jure suo conferendi, quod fieret, si ad Papam pertineret collatio: E contrà reservari Papæ dicunt *Sarn. Borr. Rebuff. Paris. Az. Tond, Lott. Pirrh.*, Rationem dant, 1. Quia tale beneficium dicitur vacare in Curia, non aliter ac si quis in Curia beneficio privetur: *sed* hæc ratio non videtur firma, nam cùm resignatio in Curia tunc sit nulla, reipsa vacat per obitum mortui extra Curiam. 2. Quia Papa saltem applicavit manum, sicuti quando mandavit provideri de beneficio, inducitur affectio & reservatio, licèt provisio impediatur. *Sed* dici potest id ordinariè verum esse, non autem hìc & in similibus casibus, in quibus Papa quærit conservare jus Ordinariorum. 3. Quia secundùm *Lott.* obitus resignantis per fictionem juris & in odium fraudis retrotrahitur ad tempus resignationis tentatæ in Curia, & sic iste obitus censetur esse factus in Curia, sicuti lex Cornelia fingit Patrem esse mortuum eo tempore, quo captus fuit, L. *Pater instituto*, ff. De Captiv. & postlim. revers. *sed* dici posset gratis ea dici, cùm nulla lex justificet priorem illam fictionem. Ex his concludit *Engel*, primam sententiam, spectatâ ratione, esse probabiliorem, & testatur *Chok.* Leodii quotidie practicari: saltem in hoc conspirant utriusque sententiæ AA. si resignatio tentata sit apud Ordinarium, non affici à Papa, sed Beneficium per obitum vacans manere in provisione Ordinarii, *Leur.* q. 346.

§. XII. Quamvis Regula dicat, ut Beneficium tunc *censeatur* vacare per obitum, tamen reipsa etiam sic vacat, aut saltem habet omnes effectus vacationis per obitum, *Paris. Lott.* contra *Sarn.*, quia in his, quæ sunt juris, paria sunt esse tale & haberi pro tali, & fictio à jure inducta (si talis hìc sit) habetur pro veritate quoad juris dispositionem, cùm idem importet fictio legis quod Veritas, *Bartol.* Vide *Leur.* q. 345. 1005.

§. XIII. Si quis Beneficium sic vacans impetret à Papa, exprimere debet mensem obitûs, *Lott. Leur.* q. 347. Addunt *Sarn.* & *Paris.* etiam modum, quòd sic vacet per obitum intra 20. dies. 1006.

§. XIV. Papa solet huic Regulæ derogare in permutationibus, & quandoque etiam in resignationibus ultra montes, sed hoc debet exprimi, nec sufficit in supplica dici, *Quocunque modo vacet*, nam intelligitur, quocunque modo de facto vacet, non autem pro futuro ante 20. dies. Quòd si laborans podagrâ resignarit, & Papa derogarit Regulæ his verbis: *Quatenus ex illa infirmitate moriatur*, si intra 20. dies moriatur ex alia infirmitate, non censetur esse derogatum Regulæ, quia non est impleta conditio, *Sarn. Paris.* Gratia autem derogationis Regulæ concessa ab hoc Papa manet sub Papa successore, *Rota, Paris.* Vide *Leur.* q. 349. Denique si quis resignarit apud Papam, & Papa moriatur ante præstitum in Camera magnum consensum, quem postea præstet resignans, attamen moriatur intra 20. dies, tenet resignatio, quia Regulæ Cancel. cessant per mortem Papæ, *Leur.* q. 348. ex *Sarn.* & *Paris.*, qui putant oppositum esse dicendum, si vivente Papâ datus est magnus consensus, quia Regula jam antecedenter affecisset beneficium. 1007.

Q. 146. *Quibus resignari possint Beneficia.* R. 1008.

§. I. Imprimis non possunt resignari nisi dignis, Cap. *Cùm in cunctis*. De Elect. An autem resignari debeant dignioribus, vide dicta n. 586. Deinde etiam non nisi illis, qui habent qualitates à jure, statuto & fundatione requisitas, nec aliunde tenentur impedimento, uti constat ex hactenus dictis. Nec juvat, si postmodum superveniat idoneitas, nam tunc requiretur novus consensus resignantis & nova provisio Superioris, *Rota, Gl. Anchar. Paris. Leur.* p. 3. q. 350. Vide tamen dicta à n. 836. Ut admittatur Romæ resignatio, debet mitti testimonium *ordinarii* de idoneitate & moribus, item de ætate ultra 14. annos.

§. II. Beneficia non possunt resignari illis, quibus non possunt conferri, hinc resignari non possunt laicis, uti constat ex dictis à n. 742. Si autem resignatio in favorem laici sit admissa à Papa sub hac clausula, *Quamprimum Clericali charactere fuerit insignitus*, quamvis ille priùs post mortem resignantis fiat Clericus, valet resignatio, quia resignans nihil ultrà facere poterat, sed solus Papa & resignatarius, 1009.

tarius, *Parif.* & alii contra *Gabr.* apud *Leur.* q. 354. Nec resignari possunt criminosis vel infamibus, secundùm dicta n. 785.; Et crimina, quæ privant Beneficio, multò magis reddunt incapacem acceptandi: quænam autem privent, dictum est à n. 940. Et specialiter secundum AA. apud *Leur.* q. 356. resignari non potest Beneficium homicidæ, perjuro, hæretico, hæretici filio, schismatico, sortilego, sacrilego, falsario literarum Apostolicarum, usurario publico, apostatæ, reo læsæ Majestatis, aleatori, notoriè infami. Et quamvis Papa sciat aliquem esse talem admittatque resignationem in ejus favorem, per hoc non censeri dispensare, docent *Abb. Hojed. Rebuff.* & alii cum *Parif.* l. 4. q. 3. à n. 63. Nec resignari potest excommunicato, suspenso, irregulari, secundum dicta à n. 774. Vide etiam *Leur.* q. 357. Nec mente capto, *Parif.* l. 12. q. 4. n. 1. Nec illiterato aut ignoranti linguam loci, in quo est Beneficium, si sit curatum, uti dictum est à n. 789. Nec illegitimo, secundùm dicta n. 750. Nec bigamo, secundùm dicta n. 768. Nec minori 14. annis, *Leur.* q. 362. Vide dicta n. 795. Nec sæculare Beneficium resignari potest Clerico regulari vel contrà, secundum dicta n. 225. Nec pater resignare potest filio, ne videatur hæreditaria successio, *Laym. Leur.* q. 368.

1010. §. III. Beneficia resignari possunt senibus & infirmis, dummodo maneant apti satisfacere officio, *Parif.* Item majoribus 14. annis etiam sine consensu curatoris, *Baratt. Parif.* Item in favorem Capituli, Conventûs, habentis dignitatem, Superioris. Vide *Leur.* q. 362.

1011. §. IV. *Pius V.* in Const., *Quanta Ecclesiæ Dei.* sic statuit, *Præcipimus, ne Episcopi aut alii Collatores de Beneficiis & officiis resignandis, aut suis aut dimittentium consanguineis, affinibus vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum audeant providere: quòd si secus ac etiam quidquid aut contra formam prædictorum fuerit à quocumque temerè attentatum, id totum ex nunc vires & effectum decernimus non habere: qui verò contra fecerint, ut in eo, in quo deliquerint, puniantur, à Beneficiorum & officiorum collatione, necnon electione, præsentatione, confirmatione & institutione, prout cuique competierit, tamdiu suspensi remaneant, donec remissionem à Romano Pontifice meruerint obtinere; & qui talia Beneficia seu officia receperint, eos prædictis pœnis volumus subjacere.* Quòd si aliquis ità contulerit ideoque sit suspensus, ac nihilominus pergat iterum simile quid attentare, incidit in excommunicationem ipso facto, vel si sit Conventus, in suspensionem à divinis, à quibus absolvi non possint nisi à Papa.

1012. §. V. Circa Constit. illam Pianam quædam notanda sunt: 1. Per Episcopos non intelliguntur Cardinales, quamvis sint Episcopi, cum hæc Constit. sit odiosa, *Az.* 2. Per familiares intelliguntur, qui actu deserviunt Episcopo aut Collatoribus, & continuam exercent commensalitatem in eorum domo, *Parif. Tond. Leur.* p. 2. q. 676. 3. Cùm dicat, *Ne Episcopi aut alii Collatores*, putat *Luca* De Benef. d. 65. n. 16. probabile esse, quòd non comprehendat Canonicum turnarium, qui nomine Capituli confert, cum Capitulum non habeat consanguineos aut affines. 4. Constit. illa non habet locum in Beneficiis jurispatronatûs, uti declaravit *Greg. XIII.* apud Corr. l. 5. c. 1. n. 50. & S. Congreg. apud *Quarant.* in sum. Bullar. v. *Beneficiorum resignatio*: quod quamvis *Ricc.* restringat ad juspatr. laicale, tamen *Quarant. Garc. Tond. Sanch.* in Conf. l. 2. c. 3. d. 36. n. 24. *Leur.* q. 676. & alii loquuntur sine distinctione, & ratio est eadem de omnibus, nam *Pius* tantùm loquitur de Episcopis & Collatoribus ut talibus, quando nempe ex seipsis Beneficia conferunt. 5. Si quis etiam ignorans contraveniat huic Constit., putant aliqui cum *Corr.* suprà incidere in dictas pœnas, sed non video, quomodo ignorans pœnam incurrat, uti l. 1. à n. 767. dictum est: provisio tamen manet invalida. 6. Episcopus non potest ejusmodi consanguineos vel affines vel familiares admittere ad concursum pro parochiali in manus suas resignata, uti dictum est n. 618. 7. Episcopus potest Beneficium in manus suas resignatum conferre consanguineo, affini vel familiari sui Vicarii Generalis: Item Vicarius suo consanguineo, affini vel familiari, quod enim ipse facit, censetur facere Episcopus: unde Vicarius non potest conferre consanguineo, affini, familiari Episcopi, quia sic censeretur Episcopus conferre suo, *Corr.* suprà & alii. 8. Conferri possunt consanguineis &c., si vacent aliter, quàm per resignationem, quia *Pius* tantùm loquitur de vacantibus per resignationem, *Ricc. Tond. Leur.* suprà. Vide eundem p. 3. q. 370. Quoad permutationem dicemus n. 1103.

§. VI. Hæc Constit. usu recepta est in diœcesi Coloniensi, Leodiensi & Monasteriensi in Westphalia: debuitque ab initio esse ubique recepta & obligare post acceptam illius notitiam, uti in fine habetur: contra illam tamen supplicavit Hispania, uti referunt *Diana* p. 5. t. 14. R. 26. & *Castrop.* t. 13. d. 6. p. 2. §. 1. n. 7. 1013.

Q. 147. *An resignanti sit licitum interponere preces apud ordinarium collatorem, ut Beneficium resignatum conferat huic vel illi.* R. Esse licitum, non tantùm post resignationem, uti limitant aliqui cum *Nicol.* t. 1. d. 9. §. 5., sed etiam ante, vel dum ea fit, dummodo absit omne, etiam tacitum pactum, *S. Anton. Suar. Regin. Felin. Rebuff. Garc. Az. Parif. Fill. Tond. Barb. Castrop. Sanch.* in Conf. l. 2. c. 3. d. 36. n. 23. contra *Hostiens.* Nec obstat relata Constit. *Pii V.* vetans omnem successoris in Beneficio designationem, imò & intentionem successoris, Nam *Barb. Zoës.* & *Engel* dicunt id prohiberi collatori tantùm, ne appromittat alicui conferre: *Nav. Parif. Sanch. Castrop.* dicunt tantùm vetari designationem vel intentionem, si expressè vel tacitè deducatur in pactum: alii dicunt esse admonitionem tantùm, ut hoc non fiat, non autem præceptum, nam tantùm dicit, *caveat*: de cætero nudæ illæ preces nullam collatori obligationem afferunt, & de se non sunt illicitæ. Et videntur valere dicta, quamvis resignans sic speret, sitque ità constitutus, ut non resignaret, si sciret huic non conferendum, quia hæc spes ac dispositio animi nec est de se mala, nec ullibi prohibetur, *Nav. Parif. Az. Dian. Barb. Tond.* Vide *Leur.* p. 3. q. 369. & 728. 1014.

Q. 148. *Coram quibus fieri possit resignatio.* R. 1015.

§. I. Necessariò fit in manibus Superioris, Cap. *Admonet*, De Renunc., quia beneficiatus obligarat se Ecclesiæ, nec nisi per Superiorem solvi potest, *Parif. Garc. Az. Barb. Laym. Castrop. Pirrh. Leur.* p. 3. q. 372. Auctoritas tamen Superioris non requiritur, ut quis dimittat jus ad rem acquisitum & etiam acceptatum ratione electionis, postulationis, præsentationis, impetrationis litterarum &c., quia necdum erat vinculum cum Ecclesia, AA. iidem. Potest etiam intrusus propriâ auctoritate dimittere Beneficium, *Gl. Inn. Abb. Hostiens. Parif.*; quod limitat *Garc.*, si appareat, quòd intrusus sit & careat titulo. Idem dicunt multi cum *Abb. Parif. Garc. Barb.*, si quis habeat dubium jus in Beneficio litigioso, quamvis neget *Laym.* Vide *Leur.* q. 373.

§. II. Episcopus quantumcunque criminosus & etiamsi sit simoniacus, non potest Episcopatum dimittere absque licentia Superioris, Cap. *Nisi cum pridem.* De Renunc., Uti nec ullus alius habens jus in Beneficio, si ob crimen veniat tantùm privandus, 1016.

dus, *Parif. Pirrh.* Et quamvis sit jure ipso privatus, adhuc tamen expectare debet sententiam declaratoriam, quando hanc prærequirit privatio, ut nempe sic tollatur titulus coloratus & possessio, *Abb. Parif. Pirrh. Leur.* q. 374.

1017. §. III. Si quis obtinuerit aliud incompatibile, debet nihilominus prius Beneficium dimittere cum auctoritate Superioris, alioquin revocari potest ad primum, Extrav. *Execrabilis*, De Præb. *Abb. Hoj. Greg. Coraf. Burfat. Parif. Pirrh.* contra *Gl. Hoft. Gonz. Quintanadv. Garc.* Et si transeatur ad Beneficium alterius Diœcesis, requirunt consensum expressum; si autem ad Beneficium ejusdem Diœcesis, admittunt tacitum sufficere *Fagn. J. Andr. Pirrh.* Quòd si promoveatur ad dignitatem vel Beneficium curatum, impediri non debet, *Gl. Hoft. Laym. Pirrh. Leur.* q. 375. n. 1. & 2.

1018. §. IV. Satis est, si professurus in Religione id indicet Superiori Ecclesiastico, nam jus facit ei potestatem sic dimittendi Beneficium, arg. Cap. *Licet*, De Regul., *Laym. Pirrh.* Et universaliter verum est, si Beneficium sit tantùm simplex, nullum servitium aut residentiam requirens, posse requisito & quamvis invito Superiore dimitti, quia erat principaliter ob beneficiati utilitatem, cui resignare potest, *Fagn. Pirrh. Leur.* n. 3.: quem vide etiam q. 377. Potest etiam quis inire Matrimonium & sic tacitè resignare, etiam non petitâ licentiâ Superioris, *Leur.* q. 375. n. 4. Et idem est, si sequatur militiam.

1019. §. V. Resignatio sine Superioris auctoritate facta est nulla, potestque Superior cogere resignantem, ut in Beneficio permaneat, vel cogere, ut legitimè dimittat, aut ratam habere desertionem, sicque vacans Beneficium conferre alteri. Quòd si resciens, intra 6. menses non jubeat permanere in Beneficio, censetur consentire, & resignatio sortitur effectum, *Parif. Castrop. Pirrh.* De cætero antequam consentiat Superior, resignans retinet titulum, sed amittere potest possessionem, *Inn. Abb Selv. Rebuff. Parif. Garc. Menoch. Laym. Barb. Pirrh.* Et ad hanc sine Superioris auctoritate regredi non posse, docent *Nav. Parif. Barb.*, ac consentit *Pirrh.*, si resignarit coram laico. Vide *Leur.* q. 376.

1020. §. VI. Per Superiorem hìc intelligitur ille, qui habet potestatem ordinariam beneficiatum removendi ab hoc Beneficio; hanc autem non habent omnes collatores, nec deputati ad providendum de Beneficiis vacaturis, *Nicol.* t. 1. d. 9. §. 10. & 11. Unde non est verum universaliter, quòd, ad quem pertinet institutio, ad illum spectet etiam destitutio, nisi institutio ad eum pertineat jure communi & ordinario, non autem si tantùm privilegio vel consuetudine, *Parif. Luca*: habet tamen praxis, teste *Laym.* & *Pirrh.*, ut Capitulum admittat resignationes Beneficiorum simplicium, quorum habet collationem independenter ab Episcopo. Vide *Leur.* q. 378. 395. Quòd si, v. g. dignitas acquiratur per electionem Capituli, quæ confirmari debet per Episcopum, videtur resignanda in manus Capituli, quia obtenta fuit vi electionis Capituli, & confirmatio nihil juris addebat, sed tantùm majus robur: attamen vidi etiam oppositum fieri, & resignationem talem admitti ab Episcopo.

1021. §. VII. Resignatio fieri non potest coram Laico, Cap. *Quod in dubiis*, De Renunc.; Etiamsi sit Patronus Beneficii, *Abb. Parif. Barb. Pirrh.*; Laicus tamen v. g. Notarius, potest recipere consensum, sed non authorisare, *Nav. Parif.* Posset etiam laicus ex privilegio Papæ resignationem recipere, *Parif. Leur.* q. 379.

1022. §. VIII. Nonnisi à Papa admitti potest resignatio Cardinalatûs, Patriarchatûs, Primatûs, Archiepiscopatûs, Episcopatûs, Beneficii exempti, dignitatum primariarum post pontificalem in Cathedralibus & principalium in Collegiatis, quia harum dispositionem sibi reservavit Papa per Reg. 3. Cancel. *Parif. Pirrh. Leur.* q. 383., Excipe, nisi privilegium vel consuetudo aliud habeat. Item ad solum Papam spectat admittere resignationem Abbatiarum & Prioratuum, quorum collatio ad ipsum spectat, *Gl. Tamb. Leur.* p. 396., quem vide ibid. quoad resignationem talium prælaturarum regularium, quarum collatio ad Papam non spectat. Quam potestatem admittendi resignationes habeant Cardinales & Legati à latere, refert *Leur.* q. 384. 385.; quam habeant Abbates, Præpositi, Decani &c. Item auditores Rotæ, Notarii Apostolici &c. refert q. 392. & seqq.

§. IX. Archi-Episcopus non potest admittere resignationes Beneficiorum in Diœcesibus Episcoporum Suffraganeorum, *Leur.* q. 386. Possunt autem Episcopi admittere resignationes puras omnium aliorum Beneficiorum, etiam reservatorum Papæ, quamvis hæc conferre non possint: Item patronatorum & electivorum, saltem accedente consensu Patronorum & Electorum, secundum dicta à n. 970. Vide etiam *Leur.* q. 387. 1023.

§. X. Vicarius Episcopi non potest sine speciali mandato hanc potestatem determinatè exprimente recipere resignationes, potest tamen Episcopus id ipsi committere. Vide *Leur.* q. 389., ubi etiam agit de Coadministratoribus Episcoporum vel Vicariis Apostolicis, & q. 390. de Coadjutore Episcopi. Nullum autem Capitulum, regulariter loquendo, potest sede plenâ recipere resignationes, *Abb. Inn. Parif. Pirrh.*, quamvis etiam per privilegium vel consuetudinem haberet potestatem destituendi, uti putat *Luca*, attamen *Parif.* & *Pirrh.* putant, si haberet potestatem instituendi & destituendi, posse etiam resignationes recipere. Sede vacante potest Capitulum recipere resignationes puras Beneficiorum spectantium ad collationem etiam solius Episcopi, *Parim. Sbroz. Coraf. Az. Garc. Barb. Castrop.*, partim contra *Rebuff. Parif. Laym. Pirrh.* id admittentes tantùm de Beneficiis spectantibus ad simultaneam collationem Episcopi & Capituli, & de eis, quæ resignantur in pœnam: partim contra *Rossniac.* & alios id absolutè concedentes tantùm de resignatis permutationis causâ: sed ratio nostra est, quia Capitulum succedit Episcopo in omnibus, quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, saltem necessariæ, nisi expressè excipiantur à jure, hæc autem potestas est jurisdictionis ordinariæ & necessariæ, debet enim resignatio facta ex justa causa recipi, nec excipitur à jure, ergo. Non videtur tamen Capitulum recipere posse resignationes permutationis causâ, nisi eorum Beneficiorum, quæ conferre potest saltem cum Episcopo, quia cùm permutationem comitetur collatio, si hanc non possit facere Capitulum, nec poterit illam. Vide *Leur.* q. 391. 1024.

§. XI. Episcopi possunt in omni mense admittere resignationes, & non obstantibus Concordatis conferre Beneficia resignata, quæ aliàs sunt suæ collationis, uti dictum est n. 511. 1025.

Q. 149. *Quas causas requirat resignatio.* R. 1026.

§. I. Quamvis *Engel* dicat hodie consuetudinem obtinuisse, ut sine causa graviore resignationes admittantur, attamen debet adesse justa causa, cùm Beneficii natura postulet de se perpetuitatem, & illa continua dimissio pariat gravia incommoda; uti rectè *Pirrh.* De renunc. n. 39. *Nicol.* t. 1. d. 9. §. 6. Si tamen fiant in favorem apud Papam, sufficit voluntas gratificandi resignatario, *Corr. Vallenf. Leur.* p. 3. q. 399. Et quamvis in supplica ad Papam addi soleat, *Ex certis causis animum nostrum moventibus*, tamen non est opus hoc, aut ullam causam allegare

re apud ipsum, sed solæ resignationes apud Ordinarium dicuntur fieri *ex causa*, debetque exprimi saltem hoc, *Ex certis causis*, *Corr. Leur.* q. 401. In dubio autem semper præsumitur resignationem esse factam ex justa causa; *Barr. Parif. Tond. Corr. Leur.* q. 400., quem vide q. 403. & seqq. de causis resignandi prælaturas.

1027. §. II. Universim censentur duæ justæ causæ resignandi, nempe utilitas Ecclesiæ & salus propria: & speciatim ut resignatio possit ab Ordinario admitti, *Pius V.* in Constit. *Quanta Ecclesiæ*, requirit unam ex his causis, 1. senium, quod an adsit sufficiens, remittitur prudenti arbitrio Judicis, spectatâ personarum qualitate & complexione. 2. Incommoda valetudo, ità ut non possit præstare officia. 3. Si sit corpore impeditus, quominus commodè præstet officia, uti est lunaticus, leprosus &c. 4. Si sit corpore vitiosus, uti est cæcus, surdus, mutilatus. 5. Si sit obnoxius crimini, ob quod privari possit. 6. Si sit in censura, à qua facilè absolvi non possit. 7. Si quid advenerit, ob quod impeditur, quominus deserviat officio, uti si sit dæmoniacus, bannitus, irregularis, scandalosè vivens. 8. Si habeat plura Beneficia, quorum unum sufficit ad sustentationem. 9. Si obtineat secundum Beneficium sufficiens. 10. Si ingrediatur Religionem, Matrimonium, militiam: sed Beneficium ingressi Religionem non confertur stabiliter ante professionem; ingressi Matrimonium aut militiam potest statim conferri. 11. Si ob capitales inimicitias non audeat residere in loco Beneficii exigentis residentiam. Addit autem *Pius V.*, si resignare volens sit in Sacris, velitque manere in sæculo, non admittendam resignationem, nisi habeat, unde vivat. Vide *Castrop.* t. 13. d. 6. p. 2. §. 1. à n. 4. & *Leur.* q. 412. 413. Ubi autem Constit. illa usu recepta est, si resignatio ab Ordinario admittatur absque ulla ex his causis, est nulla, quia habet decretum irritans, *Parif. Az. Castrop. Pirrh. Leur.* q. 415., sed testatur *Zyp.* in analysi h. t. n. 1. non esse ubique usu receptam.

1028. §. III. Justa causa resignandi non est, ut vitetur labor, ut captetur gratia resignatarii &c. *Barb. Leur.* q. 402.; Et si quis resignet Beneficium tenuius eo tantùm fine, ut obtineat pinguius, peccat secundùm *S. Th. Nav. Hurt.*, putatque hoc esse mortale *Cajet.*, si hic finis appetentis non tendat in aliquem alium finem bonum; Vide *Leur.* q. 416. Quòd si aliquis resignet hoc Beneficium eâ intentione & spe, ut alterum sibi à Superiore conferatur, aliàs non resignaturus, non est simoniacus, si non intendat obligare Superiorem, *Sot. Valent. Rodriq. Farin.* apud *Dian.* p. 6. t. 7. R. 42. Addit *Valent.* etiam posse prædictam spem verbis aut scripto exprimi apud Superiorem, quia quod licitum est optare, etiam licitum est, per se loquendo, verbis exprimere, *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 4. n. 2.

1029. Q. 150. *Intra quod tempus Superior admittere aut rejicere debeat resignationem.* R. Extra Curiam intra mensem, uti habet Constit. *Greg. XIII. Humano vix judicio*, alioqui Beneficiorum illorum provisio spectat ad Sedem Apostolicam, *Parif. Barb. Chok. Leur.* p. 3. q. 398.

Q. 151. *Intra quod tempus conferri & occupari debeat Beneficium resignatum.* R.

1030. §. I. *Parif. Garc. Chok.* putant illos, in quorum manibus resignata sunt vel permutata Beneficia, teneri ea iterum conferre intra mensem, alioquin devolvi immediatè ad Papam, propter dictam Constit. *Greg. XIII.*, sed *Barb.* De jure Eccl. l. 3. c. 15. n. 113. & *Nicol.* t. 1. d. 11. §. 11. contradicunt, dicentes tantùm præcipi, ut negotium admittendæ vel rejiciendæ resignationis intra mensem absolvatur, provisio autem ipsa relinquitur facienda juxta Canonicas sanctiones, nempe secundùm Cap. *Nulla*, De concess. præb., intra 6. menses à die acceptatæ resignationis; quod inde colligitur, nam juxta *Trid.* Sess. 24 c. 18. De Ref., debet de parochialibus etiam resignatis indici concursus, & per Constitutionem *Pii V.* datur semestre ad illarum collationem, ergo cum *Pius V.* non deroget nec mentionem faciat Constit. Gregorianæ, signum est per hanc non restringi collationem ad unicum mensem; hinc docent cum *Selv. Coraj. Senis*, *Az.* p. 2. l. 7. c. 30. q. 2. *Chok.* De permut. p. 3. c. 17. *Garc.* p. 10. c. 4. n. 2. certum tempus statutum non esse à jure, intra quod etiam Beneficia permutata conferri debeant. Vide *Leur.* p. 3. q. 398. & dicenda n. 1108.

§. II. Si quis apud Papam resignet in favorem alicujus, oportetque ex justis causis adhuc per aliquod tempus retinere possessionem Beneficii, notant aliqui hanc esse praxim, ut curet resignationem subsignari & registrari, tum elapsis 20. diebus exspectet ad 6. menses nec curet expediri bullas, postmodum petat prorogationem aut novum datum: evoluto hoc tempore expediantur literæ, quæ intra alpes detineri possunt ad 6., ultra alpes ad 9. menses, intra quos si possessionem non capiat, obtinetur prorogatio ad alios 9. menses, postmodum ad alios duos, denique ad alios septem, nec ultra hos duos annos datur prorogatio. 1031.

Q. 152. *Quid notandum sit circa resignationem per procuratorem* R. Seqq. 1032.

§. I. Potest resignatio fieri per procuratorem, quia qui potest aliquid per se, etiam potest per alium, nisi lege prohibeatur, L. *Labeo*, ff. De procurat., nulla autem lex prohibet sic fieri, nisi quis sit præsens intra muros vel suburbia Romana, tum enim per Reg. 24. Cancell. debet per seipsum præstare magnum consensum. Vide *Leur.* p. 3. q. 672.

§. II. *Bellam. Parif. Az. Castrop.* apud *Leur.* q. 673. dicunt procuratorem non posse simul & semel constitui ad Beneficium idem accipiendum & dimittendum, quia quamdiu principalis non habet Beneficium, voluntas & mandatum dimittendi est nullum & de subjecto non supponente: sed non video, cur mandatum dari non possit pro tempore futuro, quo habebit Beneficium: hoc tamen videtur inordinatum, si velit statim dimittere Beneficium, secundùm dicta à n. 859. 1033.

§. III. Laicus potest esse procurator ad resignandum, uti & ad acceptandum Beneficium, quia nomine alieno agit tanquam purus Minister mandati, *Parif. Laym. Leur.* q. 674. Potest etiam esse Religiosus, si Superior consentiat & sit in utilitatem conventûs, *Zabarel. Az. Castrop. Leur.* q. 675. contra *Vital* & *Parif.* Possuntque plures constitui, vel in solidum, ità ut singuli seorsim possint consentire, vel tantùm insimul, quo casu sufficeret unum consentire post alterum, *Parif. Az. Leur.* q. 677. Posset etiam non tantùm in permutatione unus utriusque permutantis esse procurator, uti dicetur n. 1089., sed etiam in resignatione unus idemque dimittere Beneficium pro resignante & illud admittere pro resignatario, *Parif. Az. Castrop. Leur.* q. 678. 1034.

§. IV. Pro resignatione apud Ordinarium sufficit procuratorem constitui per privatas litteras, uti & pro danda supplicatione in Curia & præstando parvo consensu, ad magnum tamen consensum præstandum exhiberi debet mandatum scriptum manu Notarii publici, exprimens locum, in quo sit, voluntatem mandantis ad resignandum Beneficium istius nominis & loci, obsignatum sigillo Judicis Ordinarii & communitatis, recognitum à mandante, subscriptum à Notario, *Parif. Az. Castrop.*, Debetq; procurator esse specialiter constitutus ad resigna- 1035.

gnationem hujus vel horum Beneficiorum, *Bursat. Bellam. Rebuff. Parif.* Nec potest agere procurator, nisi mandatum scriptum in manibus habeat & videat ejus clausulas, *Parif. Az.* Huic autem tradi potest à quocumque, quia subscriptiones sufficientem fidem faciunt, *Parif.* contra *Rebuff.* Vide *Leur.* q. 679. & seqq. Sed quoad ista, maximè spectanda est consuetudo & praxis Curiæ.

1036. §. V. Jus non statuit tempus, intra quod procurator debeat pro principali resignare: si tamen fiat in Curia, debet à parvo consensu intra sex menses præstari magnus, *Parif. Az. Castrop. Leur.* q. 684.

1037. §. VI. Constitutio procuratoris non impedit, quominus Principalis per seipsum resignet, unde si hic resignet in Octobri apud Ordinarium, & procurator in Novembri apud Papam, valet resignatio Principalis, *Castrop. Leur.* q. 686. contra *Abb. Bald. Menoch. Felin. Parif. Az.* An autem procuratori debeat prius intimari revocatio mandati, dicetur n. 1039. & 1041.

1038. §. VII. Procurator nil potest ultra fines mandati, uti per se patet. Si habeat potestatem resignandi, in quem volet, non potest resignare in seipsum, quia tale mandatum continet tres personas, mandantem, mandatarium & tertium. Si resignet in inhabilem, inscio mandante, Beneficium non vacat, quia excessit fines mandati, *Parif. Leur.* q. 689. Si constitutus ad concordandum super Beneficio quibuscumque conditionibus, resignet Beneficium, resignatio est nulla, quia cùm resignatio sit datio, non præsumitur, nisi exprimatur, *Parif. Leur.* q. 690. Si reperiantur duo mandata eodem planè modo & tempore facta, sed ad oppositos effectus, neutrum valet, *Rota, Selv. Parif. Leur.* q. 688. Resignatio facta per procuratorem, postea præsumitur facta cum mandato, *Simonet. Parif. Leur.* q. 692.

1039. §. VIII. Mortuo mandante, quamvis id nesciat procurator, cessat mandatum, si res sit adhuc integra, quia cùm Beneficium jam vacet per mortem, non potest vacare per resignationem, *Clement.* ult. De procurat. *Az. Parif. Castrop.* t. 13. d. 6. p. 2. §. 4. n. 9. Res autem integra non est, si præsentatâ, signatâ & datatâ supplicâ procurator adhuc vivo mandante Romæ præstiterit parvum consensum, tum enim debet etiam postea mortuo mandante præstare magnum, & valet resignatio, L. *Nam & Servius*, §. *Si vivo Titio*, ff. De negot. gest.; sed *Parif. & Az.* volunt faciendum intra annum à morte mandantis; è contrà *Chok. & Leur.* q. 266. dicunt fieri posse etiam post 4. annos, etiamsi mandans ante mortem mutasset voluntatem, dummodo hoc non fuerit intimatum procuratori, *Clement.* 1. De Renunc. Quòd si ipsemet Principalis dedisset parvum consensum, & dato procuratori mandato de præstando magno consensu moreretur, cessaret mandatum, quia respectu procuratoris, qui nihil adhuc egisset, foret res integra, *Parif. Az. Chok. Leur.* ibid. Similiter si procurator non ex vi mandati sed tantùm per litteras rogatus præsentasset supplicam vivo principali, hoc mortuo non posset præstare magnum consensum, ità quoad omnia *Parif. Az. Leur.* q. 694. E contrà si procurator vi mandati porrexerit supplicam sub pensione vel regressu in favorem mandantis, valebit resignatio, etiamsi post mortem mandantis præstet consensum, *Parif. Az. Leur.* ibid. Et quod dictum est de morte mandantis, valet de furore superveniente, quia furiosus habetur pro mortuo, L. 1. §. *Furiosus*, ff. De acquir. possess. *Mascard. Parif. Leur.* q. 695. Et idem videtur esse, si mandans removeatur ab illo Beneficio, quia moritur civiliter; innuit tamen *Parif.* procuratorem tum non posse pergere, nequidem re inceptâ, *Leur.* q. 696. Mors autem mandantis non præsumitur, sed probari debet, *Parif. Az. Masc.* De prob conclus. 1069.

§. IX. Procurator hic revocari potest, *Clement.* 1040. 1. t. 4.; Licèt adjectum sit juramentum non revocandi, quamvis enim revocans tum sit perjurus, attamen valet revocatio, *Selv. Moh. Rebuff. Parif. Tond. Leur.* q. 697. Etiamsi id juraverit tam resignatario quàm procuratori, *Parif.* contra *Bald.* Potestque revocatio fieri tantùm tacitè, v. g. constituendo alium, quia dato posteriore procuratio prioris esset revocata, Cap. *Non injustè*, 14. De procur. Quod tenet, etiamsi secundus non acceptarit mandatum, *Mant. Bellam. Tond.*; Si tamen per primum voluit resignare in favorem Titii, per secundum in favorem Caji, qui tunc fuerit mortuus, *Rota & Parif.* dicunt non revocari primum, quia revocatio censebatur esse sub conditione, si poterat prodesse Cajo, sed *Tond.* putat in constitutione secundi debuisse exprimi, citra revocationem primi. Vide *Leur.* q. 698. n. 1. & 2.

§. X. Ut revocatio valeat, debet fieri ante consensum, quo perficitur resignatio: valet tamen revocatio facta post supplicam etiam signatam & datatam; etiam post præstitum in Curia parvum consensum, quia Principalis etiam tum pœnitere posset, uti dictum est n. 971. Item revocatio debet esse intimata vel procuratori vel admittenti resignationem, nisi hoc sit malitiosè impeditum, aut constitutio procuratoris esset facta ex metu, *Clement.* l. 1. t. 4. *Rebuff. Selva, Parif.* Et non sufficere, quòd procurator revocationem aliunde resciat, docent *Gl. Zabar. Vital. Felin. Rebuff. Parif.*, quamvis alii probabiliter putent sufficere certam notitiam undecumque haustam: saltem ad suspendendum mandatum satis erit mandantem per litteras significasse procuratori, ut sistat tantisper, *Parif. Az.*; invalidè tamen resignat Principalis apud Ordinarium, antequam revocatio sit notificata procuratori constituto pro resignatione apud Papam, *Barbat. Selv. Parif. Tond.* contra *Felin.* putantem resignationem Principalis prævalere, si sit prior tempore. Si autem illa notificatio fiat Superiori, debet Romæ fieri tam in Camera quàm Cancellaria, quia in hac & illa expediri potest resignatio; si autem fiat procuratori, & plures in solidum sint constituti, debet fieri singulis: denique putant *Selva, Rebuff. Parif. Tond. Luca* disc. 38. & 40. n. 10. contra *Felin.* sufficere, quòd revocatio intimetur etiam soli resignatario. Vide *Leur.* q. 698. à n. 3. 1041.

§. XI. Si eâdem die, quâ præstatur consensus, fiat revocatio mandati procuratorii, consensus censeri debet præcessisse revocationem, quia præsumitur pro validitate actûs, usquedum probetur tempus antecedentis revocationis, *Rota, Parif. Leur.* q. 699. 1042.

§. XII. Revocans mandatum tenetur compensare damna procuratori ratione mandati vel inchoatæ resignationis causata. *Bald. Rebuff. Tond. Leur.* q. 700. 1043.

§. XIII. Si resignatio plena totius Beneficii sit sortita effectum & dimissa possessio, cessat officium procuratoris constituti ad causas illius Beneficii, arg. *Clement. ult.* De procurat., beneficiatus enim est tum civiliter mortuus illi Beneficio, *Rota, Mand. Sarn. Parif. Leur.* q. 245. 1044.

Q. 153. *Quid dicendum sit de resignatione factâ ex metu, dolo, vi.* R. Supponenda sunt & hic applicanda dicta l. 3. p. 2. à n. 608., ubi explicavimus, quomodo consensus in contractum debeat esse liber à vi, metu, dolo: adde tamen seqq. 1045.

§. I. Ad valorem resignationis requiritur consensus spontaneus, liber à metu, dolo, vi, Cap. *Ad audientiam*, Cap. *Abbas*, Cap. *Ad aures*, De iis, quæ vi

vi metûsve causâ fiunt, Cap. *Accepta*, De Restit. spoliat., & AA. omnes cum *Leur.* p. 3. q. 701.

1046. §. II. Resignatio facta ex metu non valet, licèt firmetur juramento, à quo tamen absolvi quis debet, antequam Beneficium repetat, nec plus vult Cap. *Ad aures*, suprà, *Nav. Parif. Az. Garc. Luca*, *Leur.* q. 702. Non est tamen ipso jure nulla, sed venit irritanda, *Garc. Leur.* q. 703. contra *Host. Vital. Butr.* & alios. Excipiunt *Parif. Az. Castrop.*, si vi incarcerationis per laicum extorqueatur, tum enim est ipso jure nulla per *Clement.* l. 5. t. 8. c. 2... Hìc autem per metum intelligitur gravis, cadens in constantem virum, de quo videri potest etiam *Leur.* q. 704. Et cùm metus sit aliquid facti nec præsumatur, debet per testes vel litteras vel alia indicia probari ab illo, qui dicit illum sibi esse factum, *Bald. Mascard. Alciat. Parif. Az. Leur.* q. 705.

1047. §. III. Quamvis protestatio de metu, qui incutitur, dum quis resignat, non sit necessaria ad hoc, ut postea possit excipere de metu, tamen multùm juvat probationem metûs, *Dec. Cravet. Bursat. Parif. Leur.* q. 706. Nec illi probationi obest, quòd in litteris resignationis dicatur consensisse sponte & liberè, ad hoc enim inserendum potuit coëgisse idem metus, *Parif. Leur.* q. 708. Si tamen ille, qui ex metu resignavit, post sublatam totam causam metûs taceat, aut faciat aliquid, ex quo argui possit nunc liberè consentire, metus purgatur, uti in aliis etiam exemplis ostendunt *Mascar.* & *Leur.* q. 707.

1048. §. IV. Resignatio facta per dolum est nulla, quia non est deterior ingressus, quàm dolus, LL. ff. De doli excep. *Parif. Az. Leur.* q. 709. Estque ipso jure nulla, quia dolus tollit consensum & libertatem, quam metus tantùm diminuit, *Abb. Parif. Castrop. Leur.* q. 710. Probari autem debet dolus conjecturis & præsumptionibus, de quibus vide *Mascar.* De probat. conclus. 815., quarum præcipuas recenset *Leur.* q. 711.

1049. §. V. Resignatio vi extorta est annullanda, quia vis æquiparatur metui; & illi, cui vis facta est, competit actio spolii, *Butr. Parif. Az. Leur.* q. 712. Spoliatus autem volens restitui, tenetur probare duo, 1. Se possedisse, dum spoliaretur. 2. Tunc habuisse jus saltem coloratum, *Inn. Parif. Az. Castrop.* Vide *Leur.* q. 715. Et ad vim reducuntur vexationes illatæ ab Episcopo, *Gemin. Præpos. Az.* apud *Leur.* q. 713.; Similiter resignatio facta ab aliquo, postquam Beneficio spoliatus erat, censetur ex vi facta, Cap. *Sollicitè*, De Restit. spoliat.; quod tenent aliqui cum *Parif.* quamvis adjectum sit juramentum. Vide *Leur.* q. 714. Excipe, nisi facta esset coram Judice competente, quia authoritas Judicis de causa cognoscentis excludit suspicionem violentiæ, *Abb. Bart. Parif. Az. Castrop. Leur.* q. 716. Si autem certò constet resignationem factam esse sine vi, rescindi non potest, quia apparente veritate libertatis cessat præsumptio violentiæ. *Dixi*, certò, nam si maneat dubium, manet præsumptio, *Parif. Az. Leur.* q. 717.

1050. §. VI. Si ante spolium sponte constitutus erat procurator ad resignandum, resignatio facta post spolium censetur spontanea, nec rescindi potest, *Abb. Parif. Menoch. Castrop. Leur.* q. 718. Idem est, si resignatio facta sit diu, v. g. anno post spolium, de quo nihil questus sit resignans, *Butr. Menoch. Az. Castrop.*; sed limitat *Parif.*, nisi facta esset in favorem spoliantis, quia tunc præsumeretur durasse eadem vis. Vide *Leur.* q. 719. Quod si spoliatus resignet cum pacto non agendi, aut cum juramento coram Notario attestante abesse vim, promittat se non acturum actione spolii, jam cessit juri suo in favorem spoliantis, uti etiam potest quis cedere actione furti in favorem furis, L. *Si unus*, §. *Pacta*, ff. De pactis: hoc ipso autem, quòd fiat coram Notario, excluditur suspicio continuatæ violentiæ, hinc talis spoliatus non poterit repetere Beneficium, *Abb. Menoch. Rebuff. Parif. Az.* Vide *Leur.* q. 720. Similiter si post spolium resignaverit in favorem tertii, à quo spoliatus non fuit, eique cesserit actionem spolii, repetere non potest Beneficium, *Parif.* Vide *Leur.* q. 721. Denique si sciatur spoliatum sponte resignasse post spolium, quia, v. g. dimisit titulum ac possessionem, resignatio valet, spoliator tamen manet puniendus, quia initio vim fecit, debetque compensare expensas, & damna ratione spolii facta, *Bellam. Menoch. Parif.* & alii cum *Leur.* q. 722.

Q. 154. *Quid notandum sit circa resignationes in favorem tertii.* ℟. Seqq. 1051.

§. I. Solus Papa potest admittere resignationes in favorem tertii, *Rebuff. Garc. Barb. Lott. Pirrh. Leur.* p. 3. q. 381. Rationem dant *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 17. n. 3. & *Haun.* De Just. T. 6. tr. 2. n. 569., quia cum AA. citatis n. 975. putant Beneficium sub conditione resignatum non vacare ante positam conditionem, nemo autem præter Papam potest conferre Beneficium necdum vacans. Unde peccat, qui sic resignat apud inferiorem Papâ, nam etiam prohibetur à *Pio V.*, *Castrop.* n. 4. Peccatque etiam admittens resignationem sic factam, uti notat *Suar.* Et talis resignatio videtur esse etiam invalida ex vi motûs *Pii V.*, uti rectè *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 3. d. 36. nu. 21., ità ut nequeat Episcopus vel alius collator rejectâ illâ conditione Beneficium conferre, *Rebuff. Suar. Less. Barb. Garc. Castrop. Pirrh. Engel*, *Leur.* q. 382. contra *Covarr. Boer. Redoan.* Ratio est, quia cùm actus ille non possit admitti totus, id est, cum illa conditione, sub qua tantùm & non aliter fit, nihil juris dimittitur, adeoque totus invalidus est.

§. II. Resignatio in favorem facta coram alio quàm Papa, secundùm *Felin. Rebuff. Sarn. Mandos. Redoan. Gutt. Ugol. Gonz. Suar. Less. Parif. Az. Garc. Lott.* est simoniaca: quod certum videtur, si cum admittente ineatur pactum de non conferendo alteri nisi designato, quia omnis pactio in beneficialibus est prohibita ob vitandam simoniam, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 57. & 70. E contrà si absit talis pactio, & resignans tantùm dicat, *Resigno Beneficium, non aliter, quàm ut conferatur Titio*, non est simonia, cùm pactio absit, & tantùm petat ità fieri, possitque rejici, *Sot. Covarr. Valens. Vega*, *Staph. Zerol. Suar. Vasq. Less. Castrop. Pirrh. Barb.* De jure Eccl. l. 2. c. 15. n. 54. *Du Hammel*, in Decal. l. 1. c. 8. n. 5. Vide *Leur.* q. 727. Quòd si quis resignet cum ea tantùm intentione, spe aut etiam supplicatione, ut conferatur Titio, nec est simonia nec illicitum, secundùm dicta n. 1014. Præterea si Episcopus ex causa velit unire meum Beneficium Beneficio Titii, permittere possum & consentire in favorem Titii, qui non accipit vi resignationis meæ, sed vi unionis, *Garc. Tond. Leur.* q. 730. 1052.

§. III. Si ego resignem meum Beneficium in favorem tui nepotis, & tu resignes tuum in favorem mei nepotis, quamvis videatur esse permutatio, attamen non est, sed duplex resignatio in favorem tertii, quæ vocatur *reciproca*, & non potest admitti ab Ordinario, *Parif. Az. Leur.* q. 735.: imò à *Suar. Less. Castrop.* n. 11. rectè dicitur simoniaca, si accedat pactum. Consequenter si ex pacto saltem tacito resignem meum Beneficium Cajo, ut Cajus suum resignet Titio, & Titius suum mihi resignet, vocatur renunciatio *triangularis* & est simoniaca. *Castrop.* suprà, & t. 13 d. 6. p. 3. §. 1. n. 1. Notant tamen *Suar.* & *Less.* facilè evitari simoniam & peccatum, si nempe cum licentia Ordinarii ego permutem meum Beneficium cum Cajo, & Titius suum permutet mecum jam habente Beneficium Caji. 1053.

§. IV.

1054. §. IV. Si quis probari possit resignasse Beneficium suum in favorem tertii apud alium quàm Papam, sciens id invalidum esse, in pœnam sui facti potest eo Beneficio privari, ità ut collatori fiat liberum, cui voluerit, illud conferre, *Suar. Paris. Castrop. Less.* l. 2. c. 35. n. 86.

1055. Q. 155. *Quid notandum sit circa resignationes cum reservatione fructuum vel pensionis.* ℞. De his videri potest *Leur.* p. 3. q. 417. & seqq., item dicenda à n. 1121. Adde tamen etiam seqq.

§. I. Licitum est apud Papam resignare, vel purè, vel in favorem alicujus, sub conditione pensionis sibi dandæ ab eo, qui Beneficium habebit, *& non aliter*, quia Papa permittit tales resignationes sibi exhiberi, ut vel admittat vel rejiciat, uti probat quotidiana praxis: potestque resignans cum resignatario antecedenter tractare de tali modo resignationis, sub clausula, *Si Sanctissimo placuerit*, *Felin. Præpos. Gamb. Redoan. Paris. Leur.* q. 435.

1056. §. II. Simoniacum est, coram Ordinario resignare sub reservatione pensionis vel fructuum, quia est pactum in materia beneficiaria. *Abb. Covarr. Suar. Valent. Bonac. Castrop. Fill. Diana, Barb. Leur.* q. 381. n. 2. Quod Rota & *Paris.* dicunt tenere, etiamsi fieret cum clausula, *sub beneplacito Apostolico*, quia putant hanc clausulam tantùm admitti in resignationibus apud Papam faciendis. Vide *Leur.* q. 729. Si tamen quis apud Ordinarium dimittat Beneficium alicui dignitati vel loco unitum, potest sibi fructus reservare, quia debebantur ipsi non obstante unione, & conditio illa de jure inerat, *Rebuff. Garc. Tond. Leur.* q. 730. Vide *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 17. n. 13.

1057. §. III. Si pensio reservata in resignatione conditionali sit nulla, etiam nulla est resignatio, quia resignans nolebat aliter abdicare jus, *Tond.* Similiter si resignatio sit nulla, etiam pensio causâ resignationis imposita est nulla, *Paris. Corr. Leur.* q. 507.

1058. §. IV. Si inferior collator alicui contulerit Beneficium purè resignatum sub reservatione pensionis, quam ipse imponere non poterat, valet collatio, sed non impositio pensionis, quia utile per inutile non vitiatur in iis, quæ separationem recipiunt, *Tond.* Similiter si Papa contulerit Titio Beneficium, & super hoc reservarit Cajo pensionem, quamvis collatio facta Titio sit nulla, v. g. quia erat inhabilis, tamen valet impositio pensionis, quam præstare debebit Cajo is quisquis habebit Beneficium, quia erant duæ gratiæ separabiles, *Gonz. Leur.* q. 508. contra *Garc.*

1059. Q. 156. *Quid dicendum de resignatione, sub conditione, ut refundantur expensæ litis, vel bullarum, aut quæcumque aliæ.* ℞.

§. I. Simoniacum est, si resignes sub conditione seu pacto, ut tibi refundantur expensæ factæ pro Beneficio obtinendo, v. g. in lite, solvendis statutis &c. *Paris. Suar. Az. Less. Castrop. Pirrh. Leur.* p. 3. q. 738. *Si dicas*, te eas repetere, non pro Beneficio, sed pro indemnitate tua, aut saltem pro commodo, quod resignatarius habet ex tuis expensis: *Contra* est, nam tam parum potes pacisci pro indemnitate, quàm pro sustentatione tua habenda, maximè cùm expensas feceris propter te, ut Beneficium tibi utile assereres; commodum autem quod resignatarius habet, fundatur & immediatè sequitur ex Beneficio à te resignato, & non ex tuis expensis, sicuti si mihi donares agrum, commodum, quod inde habeo, est ex agro & non ex pretio, quo tibi comparasti agrum.

1060. §. II. Resignatio in favorem, cum pacto, ut resignatarius solvat omnes expensas pro bullis, est simoniaca, sed singuli tenentur solvere pro bullis suis, & quamvis in resignatione pura resignatarius soleat totas expensas solvere, tamen non debet deduci in pactum. Putant quidem *Paris. Az. Castrop.* T. 17. d. 3. p. 16. n. 5. in resignatione sub pensione posse resignatarium se obligare ad solvendas totas, eâ conditione, ut in primo termino easdem sibi compenset, sed *Garc.* meritò dicit esse simoniacum, si de hoc antecedenter pacti sint. Vide *Leur.* q. 739. Quòd si ex conventione falsò exprimant majorem valorem, ut sic moveant Papam ad concedendam pensionem, *Nav. Paris. Garc. Leur.* q. 740. dicunt non esse simoniam, quia non sunt pacti circa Beneficium vel aliquid cum Beneficio connexum, sed tantùm circa falsam narrationem ad obtinendum consensum: per hoc tamen peccarunt, & impositio pensionis est nulla.

§. III. Si resignes sub pacto, ut resignatarius refundat expensas factas pro Beneficio, v. g. pro reparanda Ecclesia, meliorandis fundis, redemptione vexæ ab hæretico intentatæ, *Az.* & *Pirrh.* dicunt non esse simoniam, quia tantùm repetit, quod suum est, & veluti adhuc inest Beneficio; consentiunt *Felin.* & *Paris.*, si expensas fecerit ex bonis patrimonialibus, nam etiam successor in Beneficio tenetur eas expensas refundere hæredibus defuncti: si autem fecit eas ex bonis Ecclesiasticis, quod præsumitur, nisi probetur contrarium, dicunt resignationem sub tali pacto esse simoniacam, quod dicit *Gamb.*, quamvis fecerit ex patrimonialibus, quia illa conditio refundendi non inest de jure, ergo non potest deduci in pactum; Et hæc sententia tenenda est, si eas expensas fecerit in commodum suum, ac ideo è Beneficio retulerit fructus expensis suis respondentes. Vide *Leur.* q. 741. 1061.

Q. 157. *Quid præterea notandum sit circa resignationem simoniacam aliasque conditionales.* ℞. Recolenda sunt dicta L. 3. p. 1. à n. 57. 69. 79., ubi explicavimus, quid sit simonia & quomodo committatur in materiis beneficialibus. His adde seqq. 1062.

§. I. Resignatio simoniaca est nulla, Cap. *Cum pridem*, & cap. ult. *De pactis*: Quod verum est, licèt firmetur juramento, *Staph. Paris.* Tamen sic resignans non amittit jus in Beneficio, quamvis privari possit, *Gl. Rebuff. Nav. Laym. Paris.*; suntque ejusmodi resignationes ipso jure nullæ, *Selv. Nav. Rebuff. Paris. Az.* Vide *Leur.* p. 3. q. 723. 724.

§. II. Illa resignatio est simoniaca, quæ fit sub conditione, modo vel pacto, quod de jure non inest nec adjicitur authoritate Apostolicâ; si tamen fiat sub reservatione beneplaciti Apostolici, excluditur simonia, cùm tantùm prohibeatur pactio firma, cap. *Cum universorum*, De rer. permut. S. *Anton. Felin. Varin. Paris. Tond. Lott. Luca.* Estque licitum, secundùm dicta n. 1055., antecedenter tractare de conditionibus: attamen esset simonia ante approbationem Apostolicam mandare executioni hoc, de quo conventum est, *Mohed. Tond. Leur.* q. 726. Si autem fiat coram Ordinario sub conditione, quæ de jure, fundatione vel statuto inest; v. g. sub pacto residendi, ad quod vi Beneficii obligabitur, nulla est simonia nec illicitum, Cap. *Significasti*, De elect., *Paris. Az.*; uti nec tunc est simonia, si fiat sub pacto solvendi pensionem, si Beneficium pensione sit gravatum vel legitimè gravetur, *Leur.* q. 731. contra *Nav.* & *Paris.* Etiam simonia est, si ex pacto pro re temporali, aut etiam spirituali, resignes gratiam exspectativam, quam habes, *Abb. Az. Laym. Leur.* q. 752. 1063.

§. III. Si conditio non insit Beneficio, attamen sit debita, v. g. si resignes cum pacto etiam tacito, ut resignatarius tibi solvat, quod debet, est simonia, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 83., è contrà si nullum pactum intercedat, quo imponatur nova obligatio, sed resignes Beneficium eo fine secundario, ut reddatur potens tibi solvere vel ut flectatur ad sol- 1064.

vendum, non est simonia nec illicitum, *Suar. Laym. Pirrh.* apud *Leur.* q. 732.

1065. §. IV. Quomodo simonia confidentialis committatur in resignationibus, dictum est l. 3. p. 1. à n. 63. Hic notandum, quod resignatio ità simoniacè facta, quamvis sit ipso jure nulla, tamen teneat in præjudicium resignantis simoniacè, qui ideo amittit jus, nec conceditur ei regressus, sed Beneficium tanquam vacans à tertio impetrari potest, *Boer. Iond. Leur.* contra *Rebuff.*; attamen simonia commissa ab uno ex transigentibus, alteri vel aliis, qui non deliquerunt, nocere nequit, Cap. 33. *Sicut*, De simonia, *Iond. Leur.* q. 754.

De pœnis simoniæ dictum est l. 3. p. 1. à n. 200.; quomodo autem & cui restituendum sit pretium acceptum, dictum est ibid. à n. 237.

1066. Q. 158. *An possit alicui conferri pinguius Beneficium, sub conditione, ut resignet vel dimittat illud, quod habet.* R. Si conferatur aliud incompatibile, adjici potest conditio, ut dimittat primum, quia hæc conditio de jure inest, utì habet communis cum *Carden* in 2. crisi d. 27. n. 120.: si autem secundum sit compatibile cum primo, *Selv. Garc. Sanch. Gibal.* dicunt fore simoniam, sed oppositum tenet cum *Moscoso Carden.* n. 122., 1. Quia etiam hæc conditio videtur inesse de jure, non quidem præcipiente, attamen consulente, quamvis enim Beneficia sint de se compatibilia, tamen secundùm dicta n. 897. Canones oderunt pluralitatem Beneficiorum in eodem subjecto, & *Trid.* Sess. 24. c. 17. De Ref. vult singula singulis conferri, etiam præscindendo à sufficientia sustentationis, (ob quam tamen aliquid indulget) ob multa incommoda, quæ in Ecclesiam redundant, si idem habeat plura Beneficia, ergo poterit dicere, confero tibi hoc Beneficium, sub conditione, ut agas hoc, quod est conformius Canonibus, & hìc est, ut præhabitum resignes. Et hæc ratio militat pro omni collatore. Sed loquendo de Episcopo, quod plus probabilitatis habet, Cap. *Quæsitum*, De rer. permut. datur illi potestas, ut quando est necessarium; sive, quando postulat magna utilitas pro bono regimine Ecclesiæ, transferat beneficiatos de una ad aliam Ecclesiam, quod tantùm hìc fiet per providentiam Episcopi, cujus est spectare commune bonum Ecclesiæ, & curare, ne plura Beneficia sine causa in uno cumulentur, ideoque non requisitâ voluntate beneficiati potest dicere, *Jubeo, ut acceptes hoc Beneficium, & illud, quod habes, dimittas.* Nec obstat, quòd Episcopus debeat expectare consensum possessoris, ideoque videatur esse confluxus duarum voluntatum & pactio, nam etiam aliæ leges expectare possunt acceptationem subditorum, & Superiores sæpe legem revocant, si subditi ex causa contra legem supplicent, nec tamen ideo sunt pactiones sed leges vel mandata. Deinde licèt in beneficialibus omnis pactio apud Ordinarium sit simoniaca, tamen excipitur translatio ab una ad aliam Ecclesiam, sive fiat per modum permutationis, in qua intervenit pactio utriusque beneficiati, sive per modum nudæ translationis beneficiati, dummodo id ortum ducat à providentia Episcopi, nam si possit transferre personas paciscentes inter se de Beneficiis permutandis, etiam poterit pro bono regimine Ecclesiæ transferre personam, quodammodo paciscendo cum ea, ut primum Beneficium dimittat.

Q. 149. *Quid notandum circa publicationem resignationum.* R. Seqq.

1067. §. I. Per Constit. 87. *Greg. XIII. Humano vix*, datam nonis Jan. 1583. debent resignationes publicari. Nec contra eam Constit. obtendi potest, quòd non fuerit publicata aut acceptata in partibus, nam sufficit esse publicatam Romæ, & revera usu satis recepta est ubique *Paris. Leur.* p. 3. q. 759. Vide etiam dicta l. 1. n. 759. Finis autem dictæ Const. est, 1. Ut tollantur fictæ resignationes. 2. Ne resignantes remaneant in Beneficiis & exerceant actus invalidos jurisdictionis. 3. Ne decimæ aliaque solvantur resignantibus, quæ postea iterum petantur à resignatariis. 4. Ne ordinarii collatores deludantur, nunquam enim scirent, quis sit verus possessor, aut cujus morte vacaturum esset Beneficium. 5. Ne inducatur successio hæreditaria, dum vivens vult manere in Beneficio, & interim disposuit, quis sit suus successor: unde quia Constit. illa est ad obviandum tot fraudibus & incommodis, *Paris.* & *Leur.* q. 761. censent esse favorabilem.

§. II. Sub hanc Constit. cadunt publicationes quorumcunque Beneficiorum, etiam reservatorum, & eorum, quæ jure devoluto conferuntur, etiam commendarum, etiam post resignationem unitorum alteri Beneficio vel pio loco, etiam hospitalium, saltem eorum, quæ dantur in titulum. Vide *Leur.* q. 762. & seqq. Similiter publicari debere cessiones litis beneficialis & jurium quorumcumque, docent *Paris. Az. Chok. Leur.* q. 768. Beneficia tamen resignata, quæ Romæ in Consistorio conferuntur, non publicantur, utì nec Coadjutoria cum futura successione. Vide *Leur.* q. 763. 767. 1068.

§. III. Omnes resignatarii obligantur hac Constit., etiam Cardinales, quicumque Officiales Papæ, exempti; minores, cum quibus dispensatum est: etiam secundus resignatarius, quamvis primus publicaverit: item illi, qui impetrant Beneficia vacantia ob non factam à resignatariis publicationem. Vide *Leur.* q. 770. & seqq. 1069.

§. IV. Publicari debent resignationes etiam factæ coram Ordinariis, etiamsi Beneficia apud Ordinarios resignata conferantur à Papa. Etiam factæ cum reservatione fructuum, administrationis, pensionis, regressûs &c. Etiam factæ in manibus Papæ, licèt non in favorem, *Paris. Az. Castrop.* contra *Garc. Lott. Ventrig.* Quod tenet, etiamsi successor provideatur in forma *dignum*: Item etiamsi Papa moriatur intra tempus datum ad publicandum. Vide *Leur.* q. 774. & seqq. Si tamen Papa moriatur ante expeditas literas, est justum impedimentum excusans ad tempus, *Paris. Leur.* q. 804. Denique quamvis facta resignatio fuisset nulla, si alter Beneficium eo colore obtinuerit, facienda est publicatio, *Garc. Castrop. Ventrig. Leur.* q. 782.; Si tamen Beneficium non sit resignatum sed purè dimissum, v. g. per assecutionem incompatibilis, qui postea obtinet, non tenetur ad hanc publicationem, *Garc. Barb. Ventrig. Leur.* q. 780. 1070.

§. V. Resignationes factæ in Curia de Beneficiis intra montes, publicari debent intra 6. menses; factæ extra montes, intra 9.; factæ apud Ordinarium, si Ordinarius provideat, intra 3.; si autem provideat Papa, intra 9., *Az. Garc. Castrop. Leur.* q. 785. Numerantur autem hi menses in resignationibus apud Ordinarios, à die factæ provisionis; in resignationibus apud Papam, à die Datæ, in quo prima supplica à Papa signata est & à Datario recognita, *Paris. Castrop. Ventrig. Leur.* q. 786.; Et videndum, an Data habeat, anno *ab Incarnatione* an à *Nativitate Dominica*. Curritque hoc tempus etiam Minori 14. annis ignoranti resignatum sibi esse Beneficium, quia decretum irritans ligat etiam ignorantes, *Paris. Az. Barb. Ventrig.*, nisi cum *Nav.* dicas illum haberi tanquam legitimè impeditum. Contendit *Paris.* talem Minorem nequidem esse restituendum in integrum. V. *Leur.* q. 787. An concedatur restitutio in integrum, vel prolongatio temporis, v. eundem q. 788. 1071.

§. VI.

1072. §. VI. Hæc publicatio fieri non potest ante expeditionem Litterarum Apostolicarum; fieri autem deberet, antequam capiatur possessio, sed *Ventrig.* testatur id non servari in praxi, hinc *Paris.* dicit posse constitui procuratorem, qui post captam possessionem publicet. Vide *Leur.* q. 789. 790.

1073. §. VII. Fieri debet die dominico vel festivo: Putat tamen *Barb.* valere, si fiat non festivo. Item valet, si fiat de nocte sub divinis, *Ventrig.* Item, si post prandium, *Paris. Leur.* q. 791.

1074. §. VIII. Fieri debet in Ecclesia ex loco publico: si Beneficium non sit in Cathedrali, fieret debet in Cathedrali, & Ecclesia Beneficii resignati, aut si in hac fieri non possit, in viciniore parochia. Si Beneficium sit in Ecclesia nullius diœcesis, fit in sola Ecclesia Beneficii: si Beneficium sit rurale & populi conventu careat, fit in parochiali. Vide *Leur.* q. 792. & 802. Item fieri debet coram frequente populo ad Missarum solemnia, Concionem vel alia divina convenientes, unde facta in choro coram solis Canonicis est irrita, *Paris. Garc. Ventrig. Leur.* q. 793.

1075. §. IX. In actu publicationis debent manibus teneri & exhiberi litteræ resignationis & provisionis in Originali vel in copia authentica, quamvis non sit opus prælegere, *Rebuff. Paris. Castrop.* Sufficeret etiam loco litterarum habere Breve Apostolicum sive authenticam scripturam emanatam à Papa, facientem de litteris mentionem, *Rota, Paris.* Vide *Leur.* q. 794. In hac autem publicatione debet clarâ & intelligibili voce exprimi resignatio & facta gratia, qualitas Beneficii, nomina & cognomina resignantis & resignatarii, *Paris. Castrop. Leur.* q. 795. Et exemplar omnium, quæ in publicatione dicta sunt, affigi debet ac permanere saltem uno die ad valvas Ecclesiæ; non est autem opus exemplar illud esse authentizatum, *Garc. Paris. Leur.* q. 796. Et postmodum debet super his omnibus à Notario ad hoc rogato confici instrumentum, (quod ordinariè inscribitur tergo litterarum Apostolicarum) qui testetur etiam de affixione, cum interventu duorum aliorum, qui nominentur, simul testantium de omnibus, *Paris. Leur.* q. 797.

1076. §. X. Si litteræ expeditionis fuerint sub- vel obreptitiæ, & revalidentur per litteras, *perinde valere*, satis est publicari primas litteras, licèt subticeantur revalidatoriæ, quia *perinde valere* revalidat omnia ab initio cum omnibus inde secutis, *Rota, Rebuff. Paris.* apud *Leur.* q. 798.

1077. §. XI. Hæc publicatio fieri potest per procuratorem, dummodo speciali mandato sit constitutus, *Paris. Leur.* q. 799. Etiam fieri potest per ipsum resignantem, *Rota, Lott.* apud *Leur.* q. 800.

1078. §. XII. Fieri debet hæc publicatio, quamvis resignatio & provisio esset aliunde notoria, quia spectat ad formam, *Paris. Lott. Ventrig. Leur.* q. 783. Unde non sufficit aliquid publicationi æquivalens: nec postea juvabit possessio etiam per decem annos continuata, quia neglectâ publicatione vacat hoc ipso Beneficium, nec remanet titulus nequidem coloratus, sine quo non est possessio, *Paris. Az. Castrop.* Si autem resignatarius neglexerit, & novam impetret gratiam, debet hæc nova provisio publicari, *Paris. Leur.* q. 801.

1079. §. XIII. Impedimentum legitimum excusat à publicatione facienda, quia impedito non currit tempus, *Menoch. Bald. Paris.* Et propter impedimentum receditur à forma, C. *Paris. Bursat. Paris.* Et impeditus non dicitur negligens, *Staph. Paris.* Quòd autem impedimentum per adhibitam diligentiam removeri non potuerit & immediatè impedierit publicationem, debet ab allegante probari per testes vel conjecturas, vel saltem per juramentum impediti: quænam autem impedimenta censeantur legitima, explicat *Leur.* q. 803. & 804.

§. XIV. Pœna neglectæ intra tempus, vel non factæ secundum formam præscriptam publicationis, est, uti insinuavi paulo antè, annullatio resignationis, provisionis & cæterorum omnium. Item inhabilitas resignatarii ad illud Beneficium etiam de novo obtinendum, ità ut ei non suffragetur possessio etiam decennalis, *Paris. Castrop. Ventrig. Leur.* q. 805. Nec resignans potest repetere Beneficium aut agere de spolio, quia spoliavit seipsum omni jure, *Paris. Lott. Luca, Leur.* q. 806. Si tamen possessionem dimiserit, gaudet ipse aut alii reservationibus pensionum, fructuum, aliorumve jurium, *Paris. Ventrig. Leur.* q. 807. Beneficia autem ipsa sunt reservata Papæ & censentur à die resignationis factæ vacare in Curia, *Paris. Leur.* q. 808. Possuntque à quovis impetrari; sed specialiter exprimendus est hic modus vacationis, ac nomen & cognomen tam resignantis quàm resignatarii, *Paris. Ventrig. Leur.* q. 809. Et ab allegante, debet concludenter probari neglectam esse publicationem, quia licèt factum non præsumatur, tamen si de jure faciendum erat aut fieri consuescat, potest præsumi, *Mascard. Felin. Paris.* Quod maximè valet, si resignatarius per triennium pacificè possederit, tum enim præsumitur publicasse, *Paris. Garc. Lott. Leur.* q. 810. Quibus autem modis allegans probare debeat neglectam esse publicationem; item quomodo in provisione impetrantis, addi debeat, *vacato possessore*; item quomodo elidi possit intentio Actoris in hac materia; Denique quandonam resignatarius teneatur probare publicationem à se factam esse, exponit *Leur.* q. 811. & seqq. 1080.

Ex hactenus dictis de resignatione sequitur, ut resignatio Beneficii coram Ordinario facta ejusque collatio & obtentio sit valida, requiri, 1. Ut resignans non sit ordinatus titulo Beneficii resignandi, vel aliunde habeat, unde vivat 2. Ut non fiat in favorem nec sub conditione. 3. Ut fiat ex causa. 4. Ut acceptetur ab habente potestatem. 5. Ut providendus sit capax; nec sit consanguineus, affinis vel familiaris resignantis aut conferentis. 6. Ut resignatio publicetur.

Q. 160. *Quid in genere dicendum sit de permutatione Beneficiorum, & an hæc per eam vacent.* R. 1081.

§. I. Permutatio generaliter sumpta convenit omni contractui, quia semper datur vel permittitur vel fit unum pro alio: sumpta specificè, est contractus, in quo res, prout à pretio contra distinguitur, commutatur cum alia re. Vide *Pirrh.* l. 3. t. 19. à n. 1. Permutatio, de qua hic agimus, est reciproca Beneficiorum resignatio facta ad invicem inter permutantes. Vide *Leur.* p. 3. q. 815. Nomine autem resignationis ordinariè non venit permutatio, uti diximus n. 955., docentque *Gonz. Chok. Leur.* q. 817. contra *Sarn.* & *Paris.* Et permutationem esse rem favorabilem dicunt *Mandos. Paris. Gonz. Leur.* q. 818., quamvis q. 855. fateatur eam esse veluti odiosam, quia prohibetur Cap. *Quæsitum*, De rer. permut., & Cap. *Majoribus*, De præb.

§. II. Quamvis secundum dicta n. 957. multi teneant per resignationem conditionalem non vacare Beneficium ante impletam conditionem, tamen in permutatione debere prius vacare, tenent *Paris. Castrop. Lott.* apud *Leur.* q. 819. Et licèt *Inn. Archid. Senis, Gonz.* dicant admissionem utriusque resignationis esse tacitam collationem, nec requiri aliam expressam, tamen contradicunt *Garc. Less. Castrop. Leur.* q. 816. quia hìc datur nova collatio, ergo cùm Beneficium non vacans conferri non possit, præcedit vacatio: quod *Conf.*, nam collatio sequi potest post permutationem, fit enim aliquando, ut 1082.

ut si duo permutent, Papa uni Romæ præsenti conferat Beneficium,& committat Ordinario in partibus, ut etiam diu pòst conferat alteri: Similiter potest Titius coram Episcopo suo permutationis causâ dimittere Beneficium unum, & priùs post aliquot menses recipere Beneficium,quod Cajus in alia diœcesi coram suo Episcopo in ejus favorem dimittet, *Rebuff. Senis*, *Az. Leur.* q. 864.

1083. §. III. Si verum est, quòd permutatione vacent Beneficia, videtur consequenter dicendum, quòd turnus consumatur per collationem factam ex vi permutationis, uti per factam ex quacunque alia vacatione, nisi aliud habeat statutum, pactum vel consuetudo, *Gonz. Chok. Leur.* q. 876.

1084. Q. 161. *Qualia Beneficia, & à quibus permutari possint.* R.

§. I. Permutari non potest Beneficium cum non Beneficio; unde permutari non potest cum jure patronatûs, decimis, capella, hospitali, præstimonio; intellige, si hæc non sint erecta in titulum: Nec cum Commenda Beneficii, quia deserviens non habet titulum; nec cum titulo patrimonii, quia non est quid perpetuum, AA communiter eum *Leur.* p. 3. q. 821. Nec verum Beneficium permutari potest cum ficto, quod vocatur, *de pertica*, uti nec cum Beneficio simoniacè obtento. Vide *Leur.* q. 822. 823. Putarunt tamen viri docti, quos interrogavi, Titium ordinàtum super quibusdam Missis legendis, juncto his patrimonio, posse hunc suæ ordinationis titulum etiam apud Ordinarium permutare cum Beneficio Caji, si titulus ille Titii auctoritate Ordinarii fiat perpetuum etiam in Cajo, ità ut hic privari nequeat, quoad vivet: & ita in Coloniensi Archidiœcesi jam ab 80. annis practicatum esse testatur vir omni exceptione major.

1085. §. II. *Az. Parif. Less. Garc. Zerol. Corr. Tond. Leur.* q. 820. putant contra *Castrop.* ad permutationem prærequiri jus in re in Beneficiis, ideoque jus ad Beneficium non posse coram Ordinario permutari cum Beneficio vel cum simili jure ad Beneficium: Similiter *Abb. Parif. Garc. Az. Castrop. Leur.* q. 752. n. 3. docent contra *Suar. Less. Gamb* Ordinarium non habere potestatem admittendi permutationes jurium acquisitorum per electionem, præsentationem, exspectativam &c. Et hæc sunt conformia dictis n. 980.; imò *Chok* putat non valere permutationem factam per procuratorem eo tempore constitutum, quo principalis non habebat jus in re, licèt nunc habeat, quando procurator permutat, sed vide dicta n. 1033.

1086. §. III Permutari possunt Beneficia necdum possessa, item possessa cum non possessis, *Coras. Mant. Garc. Chok. Tond.* Etiam solo verbo collata à Papa, *Masc. Rebuff. Chok* Etiam electiva, *Gemin. Chok.* Etiam exempta, sed tantum coram illo, qui potest horum resignationes admittere, *Chok. Pirrh.* Etiam consueta optari, *Az. Chok.* Etiam dignitas cum simplici Beneficio, *Mant. Chok. Leur.* q. 827. n. 1. Etiam una Prælatura cum alia, uti Præpositura cum Archidiaconatu, *Chok.* Etiam Curata cum non Curatis, *Az. Chok. Ventrig.* Etiam plura cum uno, *Rebuff. Nav. Az. Garc. Castrop. Chok.* Vide *Leur.* q. 824. Requiritur tamen, ut si Ordinarius permutationem admittat, hic possit talia duo simul concedere, *Leur.* q. 854. n. 4. Etiam permutari possunt pinguia cum tenuibus, dummodo fraus absit, & ordinatus super pingui possit se decenter altere proventibus tenuioris aut aliunde, *Az. Ventrig. Leur.* q. 827. n. 1. Etiam existentia in diversis diœcesibus, uti dicetur n. 1095. Etiam illud, quo quis esset per sententiam privandus, non tamen si sit privatus, secundum dicta n. 985. & *Leur.* q. 830. 831. contra alios. Etiam, secundum *Mol. Tiraq. Garc.* apud. *Leur.* q. 832. prohibitus acquirere novum Beneficium potest suum cum alio permutare. Item fieri posse permutationem, quamvis super utroque vel eorum uno sit alicui tertio concessa expectativa, docet ex Cap. *Licèt*, De rer. permut. in 6. *Pirrh.* l. 3. c. 19. n. 35., sed *Parif.* & *Leur.* q. 825. n. 1. contradicunt, hinc declaravit *Rota*, quam sequuntur *Put. Parif. Leur.* q. 296. posse expectantem subintrare in tale Beneficium.

§. IV. Beneficium Papæ reservatum & permutationis causâ resignatum, amissum est à resignante, qui ad illud redire non potest, *Tusch. Mand. Tond. Chok.* Nec permutatio illa expediri potest coram Ordinario aut Legato à latere, quia illud conferre non possunt, *Paris. Tond. Lott. Leur.* q. 295: 825. 854. Nec Beneficia unita permutari possunt, uti nec resignari, secundum dicta n. 979. Item fieri non potest permutatio Beneficiorum, si super eorum uno quis ordinatus sit, nisi observatis illis, quæ n. 983. dicta sunt. Nec permutari possunt, si unum sit litigiosum, *Paris. Az. Barb. Castrop.* t. 13. d. 6. p. 3. §. 2. n. 6. Vide tamen dicta n. 982. & *Leur.* q. 825. Nec illud potest resignari in favorem aut permutari, quod quis habuit, si in obtentione alterius addita sit clausula de dimittendo illo præhabito, alioquin utrumque manebit in manibus Papæ, *Garc. Chok. Leur.* q. 828. Similiter dispensatus ad Beneficium, quod habet, non potest aliud acquirere per permutationem, quia dispensatio, utpote odiosa, extendi non debet ad aliud Beneficium. Vide *Leur.* q. 835. Et idem est, si permutet bigamus aut alius similis dispensatus ad hoc tantùm Beneficium, quod habet, *Leur.* q. 840. Hinc etiam habens ex dispensatione duo alioqui incompossibilia, non potest hæc permutare cum altero, nisi & hic similem dispensationem obtineat, quia dispensatio non transit ad aliam personam, *Az. Castrop. Pirrh.* n. 28. 1087.

§. V. Quod attinet ad illos, qui permutare possunt, 1. Si accepisti Beneficium animo dimittendi, potes permutare, uti posses resignare, quidquid contradicat *Chok.* apud *Leur.* q. 833. 2. Si senex vel infirmus permutet, est præsumptio fraudis, si autem fiat ex fraude, permutatio nulla est ex parte fraudulenti, *Parif Leur.* q. 835. 3. Si illegitimus obtinuit Beneficium in Ecclesia, in qua habet aut habuit ejus pater, potest imò debet resignare aut permutare intra tres menses, *Trid.* Sess. 25. c. 15. De Ref. Vide *Leur* q. 838. 4. Si permutet excommunicatus, suspensus, irregularis, criminosus, infamis, illiteratus, non habens ætatem requisitam &c.; permutatio est irrita respectu habentis talem defectum, valet tamen respectu alterius, qui novæ collationis capax est, *Leur.* q. 839. & seqq. *Nec obstat*, quod habens talem defectum, licèt habilis sit ad retinendum illud, quod habet, tamen sit inhabilis ad acquirendum novum Beneficium, adeoque non videatur debere amittere suum, *nam* quòd sit inhabilis, non est culpa alterius, ergo hic non ideo impeditur, quominus acquirat Beneficium ab ipso dimissum, *Castrop. Leur.* q. 310. n. 13. 1088.

Q. 162. *An permutatio fieri possit per procuratorem.* R. Affirmativè, etiamsi procurator sit laicus: potestque unus idemque esse procurator utriusque permutantis, *Bellam. Gamb. Senis, Az. Chok.*, sed requiritur speciale mandatum ad hoc, *Az. Chok.*, Et debet mandatum infra annum executioni mandari, aliàs præsumetur cessasse, *Chok.* Constitutus autem ad permanendum coram Papa non potest permutare coram Ordinario, *Chok.*; Et Beneficium vacat in loco, ubi procurator permutat, non ubi constituitur, *Rebuff. Gamb Az. Chok. Leur.* p. 3. q. 866. Quòd si principalis moriatur post resignationem à procuratore factam, hic cogi potest ad extenden- 1089.

dendum consensum & complendam permutationem, *Chok. Leur.* q. 870. Tenetque etiam permutatio post factam mandati revocationem, si hæc debitè intimata non fuit, secundum dicta n. 1041.: sufficit autem hanc revocationem intimari, vel procuratori vel Superiori vel compermutanti, *Paris.* & alii cum *Leur.* q. 698. n. 12. Vide dicta à n. 1032. de resignatione per procuratorem, quæ hìc applicari debent.

1090. Q. 163. *An requiratur consensus permutantium, item Patronorum & Electorum.* R.

§. I. Quamvis requiratur consensus permutantium, cùm nemó invitus privandus sit jure suo, tamen si Ecclesiæ necessitas postulet, potest quis compelli ad permutandum. Vide *Leur.* p. 3. q. 867. Quòd si partes promiserint aut jurarint permutare, non posse resilire, docent *Chok. Ventrig.*, sed probabiliùs contradicunt alii cum *Garc.* apud *Leur.* q. 868., quia in contractibus innominatis re adhuc integrâ locus est pœnitentiæ; obtineri tamen debet dispensatio à juramento, & secundum *Gonz.* ac *But.* contra *Garc.* refundi debent expensæ alteri parti ideo causatæ; si autem res non sit ampliùs integra, sed unus Beneficium suum resignarit, debet & alter compelli, *Bellam. Ubald. Az. Leur.* q. 869. contra *Gl.* & *Cynum.*

1091. §. II. Si permutatio fiat coram Ordinario, secundùm *Gonz. Barb. Castrop.* T. 13. d. 6. p. 3. § 2. n. 4. requiritur consensus Patronorum, ad eum modum, quo n. 977. dictum est de resignatione: Si autem Patronus reclamarit, secundum *Tond. Garc. Lott. Luca*, permutatio est ipso jure irrita propter contemptum ipsius; E contrà *Steph. Zerol. Rebuff.* dicunt secundum declarationem S. Congreg. satis esse requiri consensum, quamvis negetur, quod *Garc.* explicat pro casu, quo Patronus sine justa causa contradiceret, vel permutatio peteretur in magnam utilitatem Ecclesiæ, in quo consentiunt *Abb. Covarr. Lamb. Garc. Tond. Chok. Nicol.* t. 1. d. 9. §. 15., eò quòd tunc supplere possit Ordinarius, nec censeatur contemni Patronus. Si permutatio fiat coram Papa, adhuc dicit *Lott.* fore irritam reclamante Patrono, nisi Papa derogaret juri patronatûs, quia non aliter censetur consentire, *Luca* De Benef. d. 40. n. 3. & à n. 9. Item d. 42. n. 5. Quòd si quis scienter permutans contempserit Patronum, etiamsi addat, *non aliter nec alio modo*, secundùm *Gratian. Rebuff. Paris. Tond.* vacat beneficium, vel in pœnam, uti vult *Garc.*, vel per privationem juris, uti vult *Francis.* & videtur consentire *Luca*, potestque præsentari alius post sententiam de nullitate inducente vacationem, *Gemin. Garc. Selv. Lamb. Lott. Luca*; Si tamen factum est ob ignoratum probabiliter patronatum, potest permutans redire ad Beneficium, etiam invito Patrono, quia nec contempsit nec ingratus fuit, *Bellam. Gamb. Lamb. Garc.* Vide *Leur.* q. 294. à n. 5. & dicta n. 977. Similiter requiritur consensus Electorum, eo etiam modo, quo de resignatione dictum est n. 976.

1092. Q. 164. *Quis debeat permutationes admittere seu authorisare.* R.

§. I. Aliquis Superior, unde si authoritate propriâ fiat, est simonia, cap. *Quæsitum*, De rer. permut. Hanc tamen simoniam esse tantùm juris humani dicunt *Sot. Maj. Less. Castrop.* aliique apud *Leur.* p. 3. q. 846., & rationem dedimus l. 3. p. 1. à n. 109. Pœna autem propriâ authoritate permutantium est privatio Beneficii, saltem per sententiam infligenda. Vide dicta l. 3. p. 1. n. 215.

1093. §. II. Duo Episcopi, qui per dispensationem cum Episcopatibus retinuerunt Beneficia, permutant hæc coram Metropolitano: Episcopus permutat cum Capitulo coram Archi-Episcopo: ut autem Episcopus permutet cum aliis, sufficit, si habeat consensum sui Capituli, *Silv. Pirrh.* l. 3. t. 19. n. 27.

§. III. Authorisare permutationem inferiorum potest Episcopus loci, in quo est beneficium, Cap. un. *De rer. permut.* in 6., ad ipsum enim jure communi spectat collatio & institutio Beneficiorum suæ diœcesis; potestque etiam hanc potestatem delegare alteri, *Chok. Leur.* q. 852. Item authorisare potest Legatus à latere pro sua provincia respectu Beneficiorum Episcopis subjectorum: Item habentes ex consuetudine vel privilegio authoritatem quasi Episcopalem: Item alii inferiores, si probent consuetudinem legitimè præscriptam, ea enim, quæ sunt solius jurisdictionis, præscribi possunt, *Rebuff. Chok. Leur.* q. 848. Vicarius in spiritualibus non potest hoc vi officii, *Garc. Az. Castrop. Chok. Pirrh.* Vide dicta n. 1024. & *Leur.* q. 849. n. 1. Quid possint Coadjutor & Capitulum, colligi potest ex dictis n. 1024., potestque videri *Leur.* q. 849. n. 2. & 3. Item q. 713. 714. Visitator seu administrator Ecclesiæ vacantis à Papa constitutus potest recipere & expedire tam permutationes quàm resignationes, *Chok. Leur.* q. 850. 1094.

§. VI. Si Beneficia sint in diversis diœcesibus, requiritur utriusque Episcopi authoritas, non est tamen opus, ut eodem tempore concurrat, *Nicol.* t. 1. d. 9. §. 16. & 17.; potestque unus Episcopus totum negotium committere alteri, *Az. Garc. Ventrig. Tond. Chok. Leur.* q. 829. 1095.

§. V. Secluso privilegio, consuetudine aut præscriptione, non possunt permutationem authorisare Collatores, etiamsi sint Præpositi, Decani, Archidiaconi &c., *Nar. Rebuff. Suar. Castrop. Chok. Pirrh. Leur* q. 851., Oppositum tamen tenent *Ang. Silv. Sor. Diana* p. 10. t. 16. R. 17., quorum sententiam *Suar.* vocat valde verisimilem, *Castrop.* probabilem, *Pirrh.* non improbabilem, quia approbatio Episcopi videtur à jure requiri in iis tantùm Beneficiis, quæ Episcopus ipse confert, ex quo inferunt, si collatio & institutio non spectet ad Episcopum, posse fieri permutationem sine ejus licentia, ex authoritate illius, qui confert aut instituit: quidquid sit de illa sententia, saltem sustineri non potest de iis Collatoribus, qui Beneficia destituere, seu apud quos Beneficia dimitti non possunt. 1096.

§. VI. Episcopus existens in Curia potest quidem admittere resignationes, sed non conferre Beneficia tum resignata, hinc nec ibi permutationes authorisare potest: si tamen Beneficia sint resignata coram eo extra Curiam, poterit ea conferre existens in Curia, adeoque & expedire permutationem, *Paris. Chok Leur* q. 853. 1097.

§. VII. Etiam in mensibus Papalibus admitti possunt permutationes ab Ordinariis, quia quæ vacant per resignationem, non reservantur per alternativam, uti excipit Reg 8. Cancell. *Gonz. Chok. Leur.* q. 854. n. 1. Vide dicta n. 511. 1098.

§. VIII. Permutatio apud Ordinarium non potest fieri nisi inter duos, unde triangularis aut quadrangularis erit simoniaca, v. g. si resignem tibi, ut tu Titio, & ut Titius mihi, *Az. Less. Gonz. Leur.* q. 837. Vide dicta n. 1053. 1099.

Q. 165. *An causæ requirantur; & quid præterea exprimi vel observari debeat in permutationibus.* R. 1100.

§. I. Permutatio apud Ordinarium requirit justam causam, nam cap. *Quæsitum*, De rer. permut., & cap. *Majoribus*, De præb. prohibetur; & est saltem irritanda per Const. Pii V. si causa non sit à permutantibus allegata & ab Episcopo cognita, *Garc. Barb. Tond. Castrop. Leur.* p. 3. q 855. Non est tamen opus adesse causas illas, aut observari omnes conditiones relatas n. 1027. & à Pio V. præscriptas pro resignationibus, nam permittit permutationes fieri juxta Canonicas sanctiones, *Az. Castrop. Leur.* q. 414.

§. II.

1101. §. II. Causæ justæ sunt, vel necessitas vel saltem utilitas Ecclesiæ, seu major Dei cultus, sufficit etiam utilitas aut commoditas permutantium, si hæc redundet in utilitatem Ecclesiæ, v. g. si ideo meliùs aut promptiùs Deo servient, alioquin non sufficit, S. Th. *Silv. Bellarm. Barb. Garc. Venetrig. Ugol. Corr.*, quorum aliqui dicunt esse simoniacam, si fiat purè ob utilitatem privatam permutantium; est tamen satis si cedat in utilitatem unius Ecclesiæ, dummodo non cedat in damnum considerabile alterius, *Garc. Ventrig. Pirrh.* l. 3. t. 19. n. 25. Vide *Leur.* q. 859.

1102. §. III. Si permutatio fiat apud Ordinarium, non est opus exprimere alia Beneficia, quæ permutantes habent; si apud Papam, opus esse dicunt aliqui, alii negant, *Leur.* q. 859. Nec apud Ordinarium opus est exprimere qualitates Beneficiorum, nisi quis fit desuper ordinatus: opus esse apud Papam affirmant aliqui, alii negant, *Leur.* q. 860. Quamvis autem mentio non fiat statûs Sacerdotalis ad beneficium requisiti, putat *Luca* de Benef. d. 42. n. 11. non ideo censeri subreptionem, quando Papa potuit de hoc habere generalem scientiam vel cogitationem; Universaliter tamen verum est, quòd acquirens Beneficium permutatum debeat habere omnes qualitates ad illud requisitas, quæ autem onera subiri debent, dum Beneficium simpliciter vacat, etiam subiri debent, quando vacat causâ permutationis. Vide *Leur.* q 863.

1103. §. IV. Consanguinitas permutantium non obstat in permutationibus, quæ fiunt apud Papam, neque in his necessariò exprimitur, sed tantùm in illis, quæ fiunt apud alium, *Luca* d. 40. n. 15. & fusiùs d. 65. n. 5., possuntque videri dicta à n. 1011. Nec necessariò exprimi debet inæqualitas ætatis, nam sæpe agni moriuntur ante oves, inquit *Luca*. Si autem omittatur mentio ejus, quòd quis super eo titulo fit ordinatus, *Trid.* Seff. 21 c. 2. De Ref. irritat permutationem, uti S. Congreg. declaravit apud *Luca* d. 41. n. 5, quamvis aliqui defendant valorem actûs, dummodo permutans antecedenter provisus fit de alio Beneficio æquè sufficienti ad congruam sustentationem, uti idem refert n. 6.

1104. Q. 166. *Quid fieri possit, si Beneficia permutanda sint inæqualia, vel unus fecerit expensas pro suo Beneficio.* R.

§. I. Si sint inæqualia quoad dignitatem, potestatem, jurisdictionem, est simonia, si inæqualitas compensetur per pecuniam vel aliquid temporale, quia res purè spiritualis æstimaretur pretio temporali; neque hanc simoniam purgare potest authoritas illius Superioris, cùm sit juris naturalis. Si sint inæqualia quoad fructus, *Caj. Nav. Gonz. Delph. Zerol. Wames. Ventrig. Chok Less. Diana* p. 9. t. 9. R. 49. putant Ordinarium posse ex officio & motu proprio, si non antecesserit conventio partium, imponere pensionem pinguiori Beneficio pro adæquanda ista inæqualitate, & consentit *Sylv.* p. 1. v. *Beneficium* cas. 4. & 7., si pensio non excedat tertiam partem fructuum, vocatque sententiam communem: sed contradicunt alii communiùs, *Cech. Philiarch. Ugol. Suar. Valent. Az Murg. Rodriq Garc. Castrop. Corr. Leur.* p. 3. q. 445. n. 2. q. 735. n. 2. q. 827. n. 4. quia Beneficia conferri debent sine diminutione. Hinc *Less.* l. 2. c. 34. n. 106. demum rectè remittit ad consuetudinem locorum, sine qua legitimè præscripta id non liceat. Putant quidem aliqui cum eodem *Less.* posse priùs permutari Beneficia, & postea per novum contractum jura ad proventus, compensando etiam per pecunias excessum pinguiorum proventuum, pro quo citari solet Cap. *Ad quæstiones* De rer. permut., ubi dicitur in permutationibus Ecclesiarum posse refusâ certâ pecuniæ quantitate adjici contractum, quo possessiones inæquales adæquentur, sed adhuc contradicunt *Suar. Castrop* t. 17. d. 3. p. 16. n. 1. *Pirrh.* l 3. t. 19. à n. 31. *Leur.* q. 445. n. 2., dicentes Cap. cit. tantùm loqui de possessionibus merè temporalibus, quæ erant sub dominio temporali Ecclesiarum, non autem de Præbendis vel beneficialibus juribus ad proventus, & ratio est, quia jus ad proventus beneficiales fundatur in Beneficio, nec ab hoc nisi auctoritate Papæ, separari potest; uti habet communissima. Putat quidem etiam *Azor* posse primò permutari Beneficia & jura beneficialia, postea autem posse supervenire permutationem fundi feracioris cum minùs ferace, dummodo non præcesserit de hoc pactum, uti refert *Leur.* q 827. n. 3., & favere videtur *Chok.* apud *Leur.* q. 845. n. 1., sed contrà est, nam jura in fundis beneficialibus sunt jura beneficialia, quæ à Beneficiis separari non possunt absque auctoritate Papæ: poterunt tamen liberè permutari fructus præsentes & futuri, uti & vendi possunt, quia sunt merè temporales & de se omnino separabiles à beneficio ac Præbenda, *Suar Pirrh* n. 13. Vide etiam *Less.* in auct. v. *Beneficium* cas. 9., ubi fusè disputat, quomodo Beneficiũ afferens actu fructus possit sub pensione permutari cum alio afferente fructus tantùm in spe.

§. II *Gamb. Senis. Az. Chok.* apud *Leur.* q. 862. dicunt licitam esse permutationem, cum pacto, ut compermutans refundat expensas in conservationem vel meliorationem Beneficii factas, quia est onus Beneficio incumbens, sed videri debent dicta n. 1061., quæ hìc cum proportione applicanda sunt. 1105.

Q. 167. *Quænam præterea pactiones hic licitæ sint, & quomodo circa permutationes possit aliter committi simonia.* R. 1106.

§. I. Si permutantes independenter à Superiore absolutè conveniant de pensione, compensatione vel re alia Beneficiis extrinseca præstanda, est simonia, si tamen fiat sub conditione, si Superior approbet, & secundùm dicta de resignatione n. 1063 non est illicitum, quia non est permutatio, nec simpliciter pactio, cùm eam suspendat conditio: Imò quamvis obligarent se ad non revocandam illam pactionem conditionatam, donec sit præsentata Superiori, ut approbet vel reprobet, ùt probabiliùs putant *Panorm. Silv. Suar. Castrop. Diana, Pirrh. Rayn.* De Benef. l. 2. s. 1. c. 2. n. 11. *Leur.* p. 3. q. 844. pactũ licere & obligare, quia non est per se malum, nec prohibetur ejusmodi tractatus de permutando, sed tantùm permutatio, ratihabitio autem futura, sub qua fit conventio, non exspectatur ut dispensatio, sed ùt ordinaria quædam validatio & impetratio authoritatis.

§. II. Quomodo committi possit simonia confidentialis in permutationibus, dictum est l. 3. p. 1. n. 67.; quomodo autem alia etiam simonia sæpe in his committatur, satis indicatum est ibidem & hìc per decursum. 1107.

Q. 168. *Intra quod tempus perfici debeat ac publicari permutatio.* R. 1108.

§. I. Non est à jure statutum certum tempus, intra quod beneficia permutata conferri debeant: Dicunt quidem rectè *Garc.* & *Leur.* p. 3. q. 865. n. 2. vi Constit. *Greg. XIII.* debere intra mensem admitti vel rejici permutationem, putantque etiam intra mensem debere fieri provisionem, sed vide dicta n. 1030, quæ etiam hic valent.

§. II. Permutatio publicari debet, eo modo, quo dictum est à n. 1036. de resignatione, debetque publicatio fieri ab utroque permutante, uti tenent *Paris. Az. Chok. Leur.* q. 776. contra *Nav. Barb. Ventrig.*, putantes satis esse fieri ab alterutro: si tamen ab uno eorum negligatur, id non nocet alteri, *Gonz. Paris. Tond.* apud *Leur.* q. 871. n. 4. Et debet hæc publicatio fieri intra tempus notatum de resignatione. n. 1071. 1109.

Q. 169.

1110. Q. 169. *Quid dicendum sit, si permutatio non habeat effectum, vel si non servetur conditio apposita.* R.

§. I. Si permutatio non habuit effectum, uti si resignatione ab uno factâ alter noluit aut non potuit vicissim resignare, posse primum sine nova collatione redire ad suum Beneficium, docent *J. Andr. Franc. Seni*, *Roffin. Duar. Parif. Leff.*, quia resignavit sub conditione, si non suspensiva, saltem resolutiva, ut suum Beneficium cum alterius Beneficio commutetur, & conditione non impletâ non fuit voluntas abdicandi jus, adeoque Beneficium ejus non videtur vacâsse, ergo poterit propriâ authoritate illi insistere: Limitant *Gemin. Tusch. Chok.*, si absque culpa eorum impediatur effectus: volunt tamen *Abb. Rebuff. Staphil. Redoan. Az. Barb. Zoës. Ventrig. Lott. Pirrh* prærequiri, ut Superior declaret eum vel eos posse auctoritate propriâ redire ad Beneficia. Adducit *Lott. Prob. Leur.* p. 3. q. 294. nu. 10. etiamsi permutatione vacassent Beneficia, si tamen abfuit culpa, & permutatio declaretur nulla, hoc ipso declarari nullum jus esse abdicatum, adeoque posse redire ad Beneficia sine novo titulo.

1111. §. II. Docent *Gonz Garc. & Castrop.*, si dimiseras tuum Beneficium, & Beneficium compermutantis tibi fuerat collatum, ipse autem vel moriatur vel fiat incapax, antequam tuum ei conferatur, hoc tuum esse tertio conferendum tanquam vacans per resignationem tuam, quia permutatio erat ex parte tua perfecta: E contra si necdum dimiseras tuum, quamvis alterius Beneficium sit tibi collatum, dicunt *Garc. Az. Castrop. Tond. Nicol*, tr. 1. d. 9. §. 18. te posse hoc retinere simul cum tuo, si sint compatibilia, (si enim sint incompatibilia, habes optionem retinendi, quod voles, *Garc.*) quia jure accepisti possessionem alieni Beneficii, & necdum amisisti possessionem tui; quod limitat *Ventrig.*, dummodo non intercesserit fraus, uti si permutasses cum infirmo, secundum dicta num. 1088.

1112. §. III. Si compermutans, qui resignavit, moriatur, antequam tu resignaris, & tibi facta sit collatio Beneficii, quod habuit defunctus, docet *Garc.* Beneficium defuncti non deberi tibi, sed providendum tanquam vacans per resignationem. Si autem resignasti, & ex culpa vel defectu tuo fiat, ut permutatio non habeat in te effectum, non poteris ad Beneficium tuum redire, sed erit conferendum alteri, quia impleta est conditio, sub qua resignasti, nempe ut alter tibi dimitteret suum Beneficium, quod dimisit, tibi autem imputa, quòd illud non acceperis, *Castrop.* Si carebas vero titulo Beneficii, quod mecum permutasti, & ideo tertius evincat Beneficium, quod à te accepi, teneris mihi meum Beneficium restituere, quia non est impleta conditio, sub qua resignaram, quæ erat, ut in favorem meî dimitteres beneficium, quod cum effectu habere possem, *Castrop.* Et idem videtur esse, si reipsa non habueris Beneficium, quia, v.g acquisiveras per simoniam, quia cùm error dederit causam huic permutationi, videtur esse irrita, secundum dicta de contractibus l. 3. p. 2. n. 612. Ità *Suar. Az. Garc. Leff. Castrop. Leur.* q. 737. contra *Rebuff.*, qui putat valere, cui favet *Leff.* in auct. V. *Simonia* cas. 4., si inhabilitas per simoniam contracta fuerit sublata, quia Beneficia in manus Episcopi sunt reposita, & ab eo dantur permutantibus; sed contradicit *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 1. d. 31. n. 11., quia cùm Episcopus velit conferre causâ permutationis, intendit hoc Beneficium conferre loco dimissi, ergo ille, qui reipsa non habuit jus, adeoque nihil dimisit, ex intentione Episcopi nihil potest accipere, sed alter poterit reverti ad suum Beneficium.

1113. §. IV. Si permutatio fuerit nulla propter Patronorum contemptum, de quo n. 1091. dictum est, poterunt illi in pœnam ingratitudinis præsentare alios ad ista Beneficia, *Lott. Chok.* Vide *Leur.* q. 871.

§. V. Si permutans coram Papa moriatur intra 20. 1114.
dies à præstito consensu, beneficium vacat per mortem & potest alteri conferri, *Rebuff. Parif. Gonz. Wamef. Chok. Leur.* q. 861. Quod tenet etiam Communis de permutante apud Ordinarium, licèt *Chok* dicat oppositum defendi à multis. Vide dicta à n. 994.

§. VI. Si permutatio sit peracta, licèt non impleatur 1115.
conditio adjecta, v.g. non solvatur pensio appromissa, non ideo repeti potest Beneficium, quia pœnitentiæ locus non est, si completa sint illa, quæ intrinseca sunt, *Boer. Chok.* apud *Leur.* q. 872. Similiter permutatio expedita per Ordinarium non potest per hunc rescindi, etiamsi postea advertatur inæqualitas fructuum aut læsio ultra dimidium, *Abb. Anchar. Dec. Ventrig. Chok.* Excipe, si decepta sit Ecclesia, *Calder. Cagnol. Ventrig.* Item si compermutans dolum fecerit, v.g. si dixerit majorem esse valorem beneficii, Cap. *Cum universorum*, De rer. permut. Item si sic deceptus fuerit Minor, *Chok. Leur.* q. 874.

ARTICULUS VI.

Quid & quotuplex sit pensio.

RESP. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno » 1116.
beneficio. Estque triplex, 1. Temporalis, quæ » datur propter ministerium temporale v.g. Cantori, » æditUo, patrono & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, » quæ fundatur in titulo merè spirituali, ut quæ datur » Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. » Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen » officio spirituali: ut quæ datur Clerico pauperi, vel » Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ » resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores » dicuntur Clericales, quia Clericis; prima laicalis, » quia laicis tantùm datur. »

Porrò circa pensiones *Lay. l. 4. tr. 2. c. 18. & Leff. l. 2. c. 35. d. 38.* docet hæc, 1. Etsi eam designare proprium » sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis » specialibus, & necessariis, v.g. propter paupertatem » & senium resignantis, vel litis compositionem, vel » propter adæquandos fructus in permutatione bene- » ficiorum. 2. Debere esse moderatam, ità ut benefici- » ato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem » plerumque censetur tertia pars fructuum. 3 Ad pen- » sionem non requiri consensum patroni, ut quidam » volunt, quia id nullo jure statutum est: Neque ullum » fit præjudicium per impositionem pensionis, cùm is » fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm habe- » at jus instituendi, & præsentandi, quod ei non adi- » mitur. 4. Pensionarius post Constitutionem *Pii V.*, » ubi ea est recepta, tenetur recitare officium B.V., nec » facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui » morte pensionarii, sicut usus fructus morte usufru- » ctuarii Posset tamen Papa facere perpetuam, ex ple- » nitudine potestatis. De venditione & redemptione » pensionis, *vid. Lay. l. c. Leff. d. 22. Bon. De simon. d. 1. q. 4. §. 13.* »

ADDENDA.

QUæst. 170. *An pensio Ecclesiastica, quæ alicui conceditur super Beneficio alieno ob resignationem, permutationem, compositionem litis &c. sit verè Beneficium aut aliquid spirituale, vel saltem possit esse titulus ordinationis,* R. 1117.

§. I. Nulla pensio est Beneficium, nisi in titulum novi Beneficii erigatur, uti habet communissima cum *Leur.* p. 3. q. 440., nam Cap. *Quamvis*, De præb in 6. contra distinguitur à Beneficio, estque jus tantùm temporale, quod finitur cum morte alicujus, uti usûsfructus, unde ratione pensionis nemo gaudet privilegio Canonis vel fori, *Gonz. Barb. Leur.* q. 442.

§. II. *Nav. Veg. Rodriq. Vivald. Parif. Garc. Az. Leff.* 1118.

Laym. l. 4. t. 2. c. 18. n. 2. *Beja* p. 1. *caſ.* 37. *Caſtrop.* t. 17. d. 3. p. 13. n. 8. *Rayn.* De Benef. l. 2. f. 1. c. 2. n. 40. dicunt penſionem ejuſmodi Eccleſiaſticam eſſe aliquid ſpirituale, quia prærequirit Clericatum, adeoque eſt ſpirituali annexa; & maximè quia nunc poſt Conſtit. *Pii V.* habet annexum onus recitandi officium B. Virginis, adeoque non aliter ac Beneficium datur propter Officium ſpirituale. E contrà *Bald. Felin. Anchar. Imol. Gonz. Lott. Luca* dicunt eſſe quid merè profanum & temporale, eò quòd non detur ratione præſtandi miniſterii ſpiritualis, ſed poſt dimiſſum illius onus concedatur tantùm in vitæ ſubſidium, adeoque ſit omnino ſeparata à titulo ſpirituali: quòd autem requiratur Clericatus, eſt ex ſolo ſtylo Curiæ non concedentis penſionem niſi Clerico; nec adjecta obligatio orandi Officium B. Virginis probat penſionem eſſe ſpiritualem, alioqui ſtipendium pro Miſſa etiam eſſet quid ſpirituale, cùm habeat annexam obligationem legendi Miſſam. Vide *Leur.* q. 439.

1119. §. III. Poſſet aliquis ſuper tali penſione promoveri ad ſacros Ordines, ſi erigeretur in titulum, uti quis poteſt ordinari titulo patrimonii ſæcularis; & id concedit *Trid.* Seſſ. 21. c. 2. De Ref.; ſi ità poſtulet neceſſitas vel utilitas Eccleſiæ, *Gonz. Az. Barb. Ventrig. Leur.* q. 441.

1120. Q. 171. *An reſervatio penſionis ſit odioſa* R. Eſſe odioſam dicunt *Sarn. Pariſ. Corr.*, tum quia videtur eſſe contra jus commune, tum etiam quia affert ſervitutem Beneficio: E contrà favorabilem eſſe dicunt *Lott.* & *Leur* p. 3. q. 436., quia dum cohoneſtatur per cauſam decentis alimentationis, non contrariatur juri, & onus non tam imponitur Beneficio quàm beneficiato, qui cùm conſentiat, ſitque ei abſolutè melius ſic habere Beneficium quàm non habere, per hoc non ſubit ſervitutem ſed accipit gratiam. *Burſat. Gig. Gonz.* dicunt eſſe odioſam, antequam concedatur, ſed poſt conceſſionem eſſe favorabilem: Fortè etiam dici poſſet eſſe favorabilem, ſi imponatur petente etiam beneficiato, odioſam autem, ſi imponatur eo quaſi invito. Vide dicenda n. 1127.

1121. Q. 172. *Quis, & ex qua cauſa poſſit concedere alicui penſionem ſuper alieno Beneficio* R.

§. I. Papa poteſt ipſimet Beneficio imponere, ut tamen licitè imponat, requiritur juſta cauſa, quamvis etiam ſine cauſa poſſit validè imponere, uti tenent *Rebuff. Az. Sanch. Pariſ. Garc. Barb. Caſtrop. Luca, Diana* p. 10. t. 14. R. 70. *Leur.* p. 3. q. 443. contra *Vaſq. Gamb. Tol. Leſſ. Rodriq.*

1122. §. II. Poſſunt Epiſcopi, ſi adſit juſta cauſa, imponere penſionem perſonæ habenti vel habituræ Beneficium: ordinariè autem non debent Beneficium ipſū gravare, ſed ſine diminutione conferre, ideoque onus illud non imponunt Beneficio vel ſucceſſoribus, ſed penſio durat tantùm ad vitam vel ad certos annos vitæ hujus proviſi, *Sot. Tol. Zech. Nav. Pariſ. Az. Garc. Barb. Ventrig. Lott. Luca* contra *Caccialup. Gig. Cuch. Cautium, Tond.*, qui putant poſſe imponi ad vitam penſionarii; quod ſaltem in caſu terminandæ litis dicunt plures, uti notatum eſt n. 559. Vide *Leur.* q. 444.

1123. §. III. Vicarius Epiſcopi non poteſt vi officii imponere penſionem, *Sbroz. Bero. Garc. Leur.* q. 449.; Legatus de latere poteſt idem, quod Epiſcopus, *Az. Garc. Fill. Caſtrop. Leur.* q. 450. Collatores inferiores, item Compromiſſarii & Judices non poſſunt niſi authoritate Epiſcopi, *Garc. Leur.* q. 451.; Monaſteria & Superiores regulares poſſunt in Beneficiis ſibi incorporatis per Vicarios adminiſtratis, aliiſque manualibus, ſed hæ non ſunt propriè penſiones, *Lott.* q. 452. 453.

1124. §. IV. Contractus privatâ authoritate factus de penſione beneficiali propriè dicta eſt ſimoniacus; poteſt tamen quis ex alia cauſa ſe civiliter obligare ad dandam partem fructuum ſui Beneficii. Vide *Leur.* q. 454.

§. V. Impoſitio penſionis ab alio quàm Papa, facta ſine juſta cauſa, eſt invalida, *Sarn. Corraſ. Garc. Leur.* q. 455. nu. 1.; Juſtæ autem cauſæ, ob quas imponi poſſint, cenſentur terminatio litis, de qua dictum nu. 556. Neceſſitas vel magna utilitas Eccleſiæ, Alimentatio neceſſarii Miniſtri in Eccleſia, ſuſtentatio pauperum, *Suar. Az. Fill. Barb. Diana* p. 9. t. 9. R. 49. *Leur.* q. 444. Et docent *S. Th. Abb. Lay. Garc. Lott.* poſſe Epiſcopos cum conſenſu Capituli, antequam Beneficium pingue conferant, ſuper hujus fructibus imponere etiam in perpetuum penſionem pro neceſſitate alterius Eccleſiæ vel neceſſarii Miniſtri: Et quamvis *Garc.* & *Murga* dicant Clericum perpetuò ægrotantem non poſſe reſignare in manus Epiſcopi ſub reſervatione penſionis pro ſuis alimentis, tamen contradicit *Ferrer.*; & ſaltem fatentur plerique cum *Abb.* & *Gamb.* apud *Leur.* q. 446. Epiſcopum poſſe illo conſentiente ſubſtituere alium, reſervatâ ei penſione quoad vixerit. 1125.

§. VI. Penſio commenſurari debet cauſæ, alioquin quoad exceſſum eſt invalida & reducenda ad proportionem cauſæ, *Garc. Leur.* q. 455 n. 2. Et tenetur Epiſcopus cauſam impoſitæ penſionis verificare, nec ſatis eſt, ſi dicat adeſſe, *Grat. Barb. Luca, Leur.* n. 1. & q. 447. 1126.

Q. 173. *An ad impoſitionem penſionis requiratur conſenſus beneficiati & Patronorum.* R. 1127.

§. I. Ordinariè requiritur conſenſus beneficiati, nam nequidem Papa ſolet aliter imponere, *Pariſ. Garc. Caſtrop. Lott. Luca, Leur.* p. 3. q. 456. Si tamen cauſa neceſſaria poſtulet, rectè innuit *Leur.* q. 457. beneficiatum licèt invitum poſſe compellii ad conſentiendum. Quòd ſi Beneficium vacet, poteſt conſtitui defenſor, qui conſentiat, *Az. Caſtrop. Leur.* q. 458. Et ut in futurum valeat impoſitio, debet etiam ille conſentire, qui habet jus regreſsûs ad Beneficium, *Gig. Pariſ. Leur.* q. 459. Si tamen penſio imponatur ipſi Beneficio, valet conſenſus hujus beneficiati pro obligandis etiam ſucceſſoribus, ad quos tranſibit Beneficium cum onere penſionis, *Lott. Luca, Leur.* q. 462.

§. II. Poteſt à Papa imponi etiam non requiſito Patrono, ſic tamen, ut ſi Patronus poſtea egeat, ipſi priùs quàm penſionario præſtentur alimenta, quia jus ejus eſt anterius & Beneficio quaſi intrinſecum, *Az. Caſtrop. Lott.* Et ſi ſit Patronus laicus, debet in conſtitutione penſionis illius fieri mentio. Vide *Leur.* q. 464. Epiſcopum autem non poſſe imponere ſine conſenſu Patroni, præſertim laici, docent *Rebuff. Zech. Barb. Caſtrop. Leur.* q. 465. contra *Gig. Gamb.* & *Leſſ.*, quia videtur patrono præjudicare, quòd Beneficium ità reddatur poſſeſſori minùs æſtimabile: quod fatetur *Garc.*, ſi penſio Beneficio ipſi imponatur etiam pro ſucceſſoribus. 1128.

Q. 174. *Quibus Beneficiis imponi poſſit penſio.* R.

§. I. A Papa imponi poteſt omnibus Beneficiis, etiam patronatis, ſecundùm dicta n. 1128. Item à Papa imponi poteſt Epiſcopatui, dummodo Epiſcopo ad ſuſtentationem remaneant mille ducati, juxta valorem in regione, in qua eſt Epiſcopatus, *Trid.* ſeſſ. 24. c. 13. De Ref.; Similiter Parochiæ vel Beneficio curato, dummodo poſſeſſori remaneant centum ducati, *Trid.* ſuprà. Valet autem penſio, ſi illi mille vel centum ducati poterant haberi tum, quando penſio imponebatur, licèt poſtea fiat diminutio: quamvis hâc factâ peti poſſit, ut cum proportione etiam imminuatur penſio. Vide *Leur.* p. 3. q. 466. & ſeqq. 1129.

§. II. Non ſolebat antehac penſio imponi beneficio ſimplici non excedenti 24. ducatos de Camera; quid autem hi ducati faciant, dictum eſt n. 677.; Nec Canonicatui & dignitati non excedenti centum ducatos: Nec Præbendæ Theologali. Vide *Leur.* q. 470. 471. nunc autem quandoque fit aliter, ex cauſis. Nec imponi poteſt fructibus Eccleſiæ necdū erectis in beneficium, 1130.

ficium, *Corr. Leur.* q. 474 Nec imponi solet distributionibus quotidianis, *Garc. Castrop. Lott. Leur.* q. 481., imò nec toti summæ grossæ solitæ distribui inter eos, qui certis temporibus intersunt, *Paris. Leur.* q. 482.

1131. §. III. Imponi potest beneficiis perpetuò commendatis, *Gamb. Parif. Az. Tamb. Leur.* q. 472. Item alteri beneficio, quod habet Titius resignatarius, si beneficium ei à Cajo resignatum pensionem ferre non possit, *Az. Leur.* q. 473. Item beneficio Sempronii, si Titius resignatarius non habeat illud beneficium, nec hoc beneficium à Cajo resignatum Titio, pensionem ferre possit, *Paris. Az. Leur.* q. 476. Item fundo unius beneficii pro alterius dote, *Abb. Gig. Gonz. Lott. Leur.* q. 475. Item fructibus beneficii, etiam incertis, *Lott. Leur.* q. 480.

1132. Q. 175. *Quid liceat circa impositionem pensionis in permutationibus, si Beneficia sint inæqualia quoad fructus.* Rz. Dictum est n. 1104.

1133. Q. 176. *Quid notandum sit circa quantitatem & reductionem pensionis.* Rz. Seqq.

§. I. Pensio ità debet esse moderata, ut beneficiato relinquatur competentia vivendi: & olim quidem imponebatur in omnibus beneficiis tantum ad tertiam partem redituum, nunc autem in simplicibus regulariter imponitur ad medietatem & non ultra, *Parif. Corr. Tond. Lott. Leur.* p. 3. q. 483 Fit tamen adhuc sæpe Romæ, ut si proventus sint 800. Imperiales, pensio imponatur ad 600., quia beneficiato manet honesta sustentatio. Quòd si fiat excessus supra determinatam quantitatem, totam pensionem corruere dicunt *Gig. Barb. Lott. Ventrig. Leur.* q 484. contra alios putantes tenere, sed esse reducendam ad legitimam quantitatem. Similiter tenent *Lott. Luca, Leur.* q. 485. totam corruere, si falsò narratus sit valor major remanens possessori beneficii; non ideo tamen poterit pensionarius redire ad beneficium, si resignarit sciens tantam pensionem non habere locum, *Garc. Leur.* q. 486. Pensionarius autem, si non sit in possessione percipiendi, tenetur probare, quòd pensio reservata non excedat debitam quantitatem, uti dicetur num. 1155.

1134. §. II. Si reditus omnibus annis ità diminuantur, ut possessori beneficii non remaneat congrua, debet sic diminui pensio, ut redintegretur tota congrua ab initio illi constituta. Si diminuantur per aliquos tantùm annos, qui per alios compensari possint, non ideo diminuitur pensio, *Gig. Garc. Barb. Ventrig. Lott. Leur.* q. 487. Porrò congrua constituitur tantùm ex fructibus certis, uti explicat *Leur.* q. 488. Si resignatarius quereretur de nimio onere pensionis, audiri non debet, sed vel solvere totam, vel dimittere Beneficium, *Lott. Luca, Leur.* q. 489. Successor tamen primi resignatarii posset ab initio petere reductionem pensionis nimis excessivæ, *Tond. Lott. Leur.* q. 490. Potestque etiam Patronus Beneficii petere, ut immodica pensio ad debitam quantitatem reducatur, *Gig. Az. Leur.* q. 491.

1135. §. III. Si tractu temporis diminuti sunt fructus, potest Episcopus, nisi specialiter prohibeatur, reducere pensionem ad debitam quantitatem, etiamsi pensio sit imposita à Papa: si à successore resignatarii petatur reductio pensionis constitutæ à Papa, Episcopus reducere non potest, nisi ex commissione Papæ, *Gamb. Garc.* Excipe, nisi consentiret Pensionarius, cùm solâ ejus voluntate diminui possit pensio, nisi expressè aliter statuatur, *Gig. Corr. Lott. Leur.* q. 492. Interea autem, dum petitur reductio pensionis hactenus solutæ, debet integrè solvi, *Lott. Luca, Leur.* q. 493.

1136. Q. 177. *Quandonam, & quibus modis imponatur pensio.* Rz.

§. I. Communiter imponitur in collatione beneficii, potestque etiam fieri post illam, *Az.*: sed si Episcopus imponat, *Laym.* dicit fieri debere ante collationem, *Leur.* p. 3. q. 494. Et quia accipientes Beneficium sæpe consentiebant impositioni pensionis, quam non solverent ipsi, sed eorum successores, adjici solet decretum, ut ab initio quotannis solvatur pensio, alioquin impositio sit irrita, debetque per instrumenta Notarii & testium probari solutiones singulis annis à prædecessore esse factas, *Barb. Tond. Corr. Luca, Leur.* q. 495. & 569.

§. II. Scriptura non requiritur ad valorem pensionis, sed tantùm ad probationem, *Gig. Gonz. Lott. Luca, Leur.* q. 496.; prohibetur tamen exactio pensionis ante expeditionem literarum, uti dicetur n. 1168. 1137.

§. III. *Azor* putat esse simoniam, si Episcopus alicui reservet pensionem sub conditione, ut eam dimittat, quando Beneficium obtinuerit, quia videtur promittere beneficium sub conditione pensionis dimittendæ; sed meritò contradicit *Leur.* q. 498., nam non ideo promittit beneficium, & pensio potest constitui pro tempore, quo pensionarius indigebit. 1138.

§. IV. Potest à Papa imponi pensio cum clausula, ut solvatur etiam ante obtentam possessionem beneficii, & quamvis nulli perciperentur fructus, quia in hoc consentire potest beneficiandus ob spem beneficii & fructuum, *Gig. Paris. Az. Fill. Leur.* q. 499., quem vide etiam q. 545. n. 2. 1139.

§. V. Si pensio uni constituatur in pluribus Beneficiis, non censetur imposita singulis in solidum, sed pro rata & proportione ad beneficiorum fructus, è quibus quantitas alimentationi destinata conflari debet, Cap. *Constitutus*, De relig. domib. *Paris. Corr. Lott. Ventrig. Leur.* q. 501. & 566. 1140.

Q. 178. *Quibus personis reservari vel constitui possit pensio Ecclesiastica.* Rz. 1141.

§. I. Pensio à solo Papa reservari potest personæ incertæ & non nominatæ, *Tond. Leur.* p. 3. q. 500. Etiam solus Papa dispensare potest cum Episcopo, ut sit capax pensionis, *Corr. Leur.* q. 531. Item ut promotus ad Episcopatum retineat pensiones ante habitas, *Leur.* q. 586.

§. II. Quamvis aliquis sit incapax beneficii, tamen *Gonz. Gamb. Garc. Lott.* dicunt posse esse capacem pensionis super beneficio, hinc docent *Suar.* & alii communiter inhabilitatum ad beneficia, saltem per sententiam hominis, non ideo esse inhabilitatum ad pensiones, quia pœnæ non extenduntur: Putant tamen *Nav. Sanch. Zerol. Barb. Castrop. Ventrig.*, jure ipso vel lege inhabilitatum ad beneficia, etiam esse inhabilitatum ad pensionem saltem respondentem tali beneficio, ad quod inhabilis est, uti exponit *Leur.* q. 510. Similiter dicunt *Covarr. Baldel. Salz. Barb.*, si per legem vel privilegium in aliquo regno exteri sint incapaces beneficiorum, etiam esse incapaces pensionum. Vide *Leur* q. 527. Denique fatentur *Gamb.* & *Lott.* Clericum sæcularem, qui non est capax beneficii regularis, etiam non esse capacem pensionis huic imponendæ, *Leur.* q. 528.; & quamvis Regularis quandoque sit capax beneficii sæcularis curati, tamen non est capax pensionis super hoc, quia Ecclesiæ necessitas justificat primum, non secundum, *Mandos. Zech. Sanch. Zerol. Garc. Barb. Castrop. Corr. Lott. Leur.* q. 529. 1142.

§. III. Quamvis laici de se capaces sint pensionis, quæ secundum dicta n. 1118. est quid merè temporale, tamen ex Constit. *Pii V.* pensio non nisi Clerico constitui potest, *Castrop. Lott. Leur.* q. 511. Debetque Clericatus actu adesse, dum constituitur pensio, *Gig. Lamb. Corr. Lott. Ventrig.* contra *Fill* Nec sufficit aliquem communiter reputari Clericum, *Lott. Ventrig. Leur* q. 512. contra *Corr.* Non tenetur tamen gestare habitum & tonsuram, nisi pensio excedat summam 60. ducatorum de Camera, *Garc. Castrop. Leur.* q. 514. 1143.

§. IV. Per eandem Constit. *Pii V.* incapaces sunt pensionis Clerici conjugati, bigami, licèt nunc extra Matrimonium constituti; promoti ad Clericatum sine 1144.

sine licentia proprii Episcopi, nisi hìc ante constitutionem pensionis ratificaverit, Ricc. Corr. Leur. q. 515. Non obstat tamen dicta Constit., quin Episcopus possit in favorem sui nepotis reservare pensionem, quia tantùm vetat illi conferri Beneficium resignatum, *Gratian. Pariſ. Tond. Leur.* p. 2. q. 676.

1145. §. V. Equites Melitenses carentes primâ tonsurâ capaces sunt pensionis, quia quoad hoc æquiparantur tonsuratis, *Gamb. Corr. Lott. Leur.* p. 3. q. 517. Novitii tamen Religionum, si non sint Clerici, manent incapaces, quia censentur adhuc esse in statu, in quo erant, cùm reciperentur, *Lott. Leur.* q. 516. Nec Equites Melitenses videntur esse capaces pensionis Beneficio sæculari impositæ, *Lott. Leur.* q. 529. n. 1.

1146. §. VI. *Sa, Sanch. Garc. Barb. Squill. Campan. Sanctar. Castrop.* dicunt Minorem 14. annis non esse capacem pensionis, uti per *Trid.* Sess. 23. c. 6. De Ref. non est capax Beneficii. E contrà *Gig.* & *Lott.* nullam ætatem prærequirunt, sed dicunt, si quis per dispensationem tonsuretur quarto anno ætatis, hoc ipso esse capacem pensionis: *Zech. Ricc. Grat. Less.* probabiliter dicunt sufficere septennium, cùm sufficiat ad Clericatum, nec *Trid.* loquatur nisi de Beneficiis. Circa ordinatum, omissâ tonsurâ, vide dicta n. 743.

1147. §. VII. Clericus, quamvis sit illegitimus, capax est pensionis, *Rota, Gonz. Gamb. Zerol. Majol. Tond. Lott. Leur.* q. 520. contra *Zech. Nav. Sanch. Less. Garc. Castrop.* Quod multò magis valet de expositittiis, secundùm dicta n. 766., docentque *Garc. Tond. Leur.* q. 521. Poteſtque etiam illegitimus obtinere pensionem, quam habuit ejus pater, *Pariſ. Gonz. Barb. Lott. Ventrig.* contra *Mandoſ.*; non tamen super Beneficio, quod habet vel habuit pater, *Trid.* Sess. 25. c. 15. De Ref., quamvis habere possit pensionem super eodem Beneficio, super quo pensionem habet pater, *Grat. Tond. Leur.* q. 522.

1148. §. VIII. Si supponamus ad pensionem requiri dispensationem illegitimi, docent *Mandoſ. Rebuff. Laym.* dispensatum ad Beneficia non ideo esse dispensatum ad pensiones, quia hæc sunt separabilia, & dispensatio est strictè interpretanda; contradicunt *Az. Garc. Castrop.*, quia inhabilitas ad Beneficia est fundamentum inhabilitatis ad pensiones, quod tunc tollitur; Fatenturque *Rebuff. Corr. Tond.* dispensatum ad hoc Beneficium etiam esse dispensatum ad pensionem in hoc Beneficio. Vide *Leur.* q. 523. & q. 529. n. 2.

1149. §. IX. Excommunicatus, suspensus, interdictus est incapax pensionis, ideo enim præmittitur absolutio pensionarii ab his censuris, *Leur.* q. 524 Vid. tamen *Dianam* p. 11. t 5. R. 5. Idem censent de irregulari multi, sed contradicunt alii ob declarationem. Vide *Leur.* suprà. Multò magis incapaces sunt pensionis hæretici eorumque filii & nepotes; non tamen illi, qui tantùm suspecti sunt de hæresi, *Leur.* q. 526.

1150. §. X. Qui non poteſt recitare Officium B. Virginis, est capax pensionis, si Episcopus hanc obligationem mutet in alias orationes, *Fill. Leur.* q. 532. Et universaliter loquendo, qui sciens confert pensionem habenti impedimentum, tacitè cum eo dispensat, si dispensare possit, quia nemo censetur velle ponere actum nullum vel malum, *Alciat. Pariſ. Fill.* Si autem dispensare non possit nec prævideat facilè dispensandum, videtur peccare graviter, quia est graviter difforme rectæ rationi velle intrudere aliquem in id, cujus scitur esse incapax, *Covarr. Fill. Leur.* q. 533.

1151. Q. 179. *Quid narrari debeat ab illo, qui vult impetrare pensionem.* R.

§. I. Debet narrare, si quæ alia pensio vel onus incumbat Beneficio, super quo petit pensionem, alioquin impositio est nulla: & si impetrans resignarit Beneficium, non ideo poterit rediri ad illud, *Garc. Pariſ. Castrop. Tond. Lott. Luca, Leur.* p. 3. q. 502.; sufficit tamen pensiones priùs impositas narrare genericè, dicendo pensiones alias eidem Beneficio esse impositas, *Lott. Ventrig. Leur.* q. 503. Etiam exprimi debet quantitas pensionis jam impositæ, ne Beneficium gravetur ultra vires. Item exprimi debet quantitas redituum Beneficii pensione gravandi, ut possit congrua determinari beneficiando, *Lott. Leur.* q. 506.

§. II. Secundùm *Garciam*, si quis impetret pensionem super Beneficio à se resignato, quod retinere poterat, non tenetur narrare, quòd habeat Beneficium vel pensionem aliam; si tamen impetret super Beneficio non resignato à se, aut super beneficio à se resignato, quod retinere non poterat, debet narrare, sed contradicit *Castrop.*, admittens quidem narrandum, quòd habeat aliam pensionem, non tamen quòd habeat aliud beneficium. Vide *Leur.* q. 505. An narrare debeat esse litem super pensione, dicetur n. 1173. 1152.

Q. 180. *Quid sit notandum circa possessionem & jura pensionarii.* R. Seqq.

§. I. Unicus actus solutionis pensionario factæ à beneficiato vel ejus procuratore ex vi mandati, vel à quocumque alio cum beneficiati scientia & consensu, tribuit quasi possessionem exigendi pensiones imposterum, etiam pendente lite superveniente, *Garc. Corr. Lott. Ventrig. Leur.* p. 3. q. 571. 574. Quod etiam verum est, si solutio facta sit per campsorem, qui præsumatur habuisse mandatum, *Lott. Leur.* q. 575. Aut etiam per antecedentem beneficiatum morti proximum, *Luca, Leur.* q. 572.; solutio tamen facta ab œconomo, exactore vel alio tantùm deputato ad colligendos fructus beneficii vacantis non dat pensionario quasi possessionem contra successorem in beneficio, *Garc.* & alii cum *Leur.* q. 573. Et quando solutio facta tribuit quasi possessionem, debet plenè probari per pensionarium, *Lott.* & alii cum *Leur.* q. 576. Qui pensionarius, licèt postea etiam per decennium non exigat pensionem, non ideo amittit possessionem acquisitam, nisi fortè ipsi petenti negata esset, & tunc diu non petens censeretur abjecisse animum possidendi. Vide *Leur.* q. 577. 1153.

§. II. Quamvis pensio constituta, fuerit invalida ob omissam narrationem prioris pensionis impositæ, secundùm dicta à n. 1151., si tamen pensionarius per longum tempus perceperit fructus, putant *Tond.* & *Leur.* q. 509. posse esse locum regulis de pacifico possessore, de quibus actum est à n. 680. 689. 715. Et quidem pensionarius, qui in possessione est, habet actionem, imprimis personalem contra beneficiatum ejusque successores, quia ad hos etiam hoc ignorantes transit beneficium cum onere, *Lott. Ventrig. Leur.* q. 478 Deinde etiam realem seu quasi hypothecariam in fructibus, super quibus constituta pensio, *Gig. Az. Castrop. Lott. Ventrig. Leur.* q. 579 contra *Castrenſ.* & *Felin.* Poteſtque contra beneficiatum tam primum quàm successores agere actione possessoriâ seu de spolio, eidem à A. cum *Leur.* q. 580. Hinc in fructibus beneficii gravati præfertur pensionarius quibuscumque aliis creditoribus, *Gig. Garc. Tond. Luca, Leur.* q. 581. Et habet pensionarius pro exactione pensionis paratam viam executivam, *Lott. Luca, Leur.* q. 588. Quæ autem sit praxis urgendi solutionem pensionis, vide apud *Leur.* q. 589. & seqq., ubi etiam declarat, quæ pœnæ sint statutæ non solventibus pensionem. Idem pensionarius, cui non solvitur pensio, habet jus regrediendi ad beneficium, beneficiato tamen conceditur appellatio & purgatio moræ; imò & pœnitentia, quâ excludatur regressus, si pensiones offerat. Vide *Leur.* q. 594. ubi plura habet de regressu. Quamvis autem pensionarius regressus sit ad beneficium; adhuc videtur habere jus exigendi pensiones decursas, uti docet *Barb.* contra *Gig. Tond.* & alios apud *Leur.* q. 600. An possessio primi serviat secundo, vide dicenda n. 1169. 1154.

Q. 181. *Quæ sint obligationes pensionarii.* R. 1155.

§. I. Si non sit in possessione percipiendi, tenetur probare,

probare, quòd pensio non excedat debitam quantitatem: item ostendere litteras reservationis & verificare qualitates in reservatione pensionis appositas: item probare possessionem ac jus illius, qui primò consensit pensioni. Vide *Leur.* p. 3. q. 534. & seqq.

1156. §. II. Sub onere non faciendi fructus suos sed restituendi tenetur quotidie orare Officium B. Virginis, ex Constit. *Pii V.*, quam usu receptam esse testantur AA. communiter apud *Leur.* q. 537. contra *Valent. Cuch. Vivald.* & alios: & hanc obligationem esse sub mortali, docent *Graff.* & alii, teste *Lotterio* l. 1. q. 45. n. 16. Manetque hæc obligatio, etiamsi dimiserit partem pensionis, aut consenserit totam redimi, uti tenent *Azor* & alii, contra alios. Excipit *Bonac.* De Horis d. 1. q. 2. p. 4. à n. 8. illum, 1. Cui reservatur pensio in commodum alterius, solus enim ille tenetur, qui fruitur. 2. Cui reservatur, vel tanquam laico, vel absque prævia conditione status Clericalis. 3. Qui recitat Horas Canonicas, etiamsi ad has aliunde obligetur: Addit *Bonac.* n. 11. eum non ampliùs obligari, cui auctoritate Apostolicâ est redempta pensio, quia *Pius V.* obligat solos pensionarios, qualis hic non est, cùm dimiserit jus pensionis: aliud est, si auctoritate propriâ admittat tantùm aliquas anticipatas solutiones.

1157. §. III. Non tenetur superfluos fructus pensionis impendere in pios usus, sed potest pro libitu de eis disponere, etiam per testamentum; quia Canones aliter disponunt de solis fructibus Beneficiorum, *Covarr.* t. 2. l. 1. c. 15. n. 13. *Menoch.* De arbitr. Jud. l. 2. cas. 172. n. 8. *Tusch.* tom. 6. concl. 167. *Vasq.* De eleemos. c. 4. d. ult. n. 22. *Ricc.* praxi var. Res. 117. *Naldus* v. *pensio* nu. 5. & v. *Fructus* n. 7. *Galettus* margar. cas. v. *fructus*, *Lugo* De redd. Eccl. d. 4 num. 32. *Binsf.* Ench. p. 4. c. 13. *Redoan.* De reb. Eccl. non alien. q. 53. c. 3. n. 1. & 8. *Az.* p. 2. l. 7. c. 9. q. 12. *Regin.* l. 30. t. 3. c. 7. num. 91. *Gigas* De pension. q. 52. *Zerol.* prax. Episc. p. 2. v. *pensionarius* n. 2. *Trull.* in Decal. l. 1. c. 5. d. 9. *Vallensis* De Benef. l. 4. tit. 12. n. 13. *Taber.* p. 2. t. 2. c. 3. q. 10. *Leur.* q. 539. contra *Th. Hurt.* Res. mor. l. 2. n. 649. & alios. Videtur tamen illicitum plures pensiones, quarum singulæ ad sustentationem sufficiant, simul habere, uti colligi potest ex dictis à n. 897., tenentque *Azor* & *Leur.* q. 540.

1158. §. IV. Tenetur pro rata pensionis contribuere ad onera Beneficii, nisi Papa addiderit, ut pensio sit *libera, immunis & exempta*, *Az. Barb. Lott.* Vide *Leur.* q. 541. & seqq.

1159. Q. 182. *Ad quid teneatur Beneficiatus, cujus Beneficio annexum est onus pensionis.* R.

§. I. Tenetur sub mortali hanc solvere, quia acceptavit Beneficium cum hoc onere, *Az. Garc. Barb. Castrop. Leur.* p. 3. q. 544.; Non tamen tenetur, per se loquendo, quamdiu Beneficium non obtinet nec percipit fructus, si per eum non stet, quia fructibus propriè imponitur pensio, *Parif. Fill. Tond. Lott. Leur.* q. 545., unde etiamsi invalidè teneat Beneficium, si obtineat fructus, tenetur, quia obligatio solvendi pensionem non fundatur in titulo Beneficii sed in perceptione fructuum, *Garc. Fill. Barb. Corr. Leur.* q. 546. 549. & seqq. Hinc etiam qui dimisit Beneficium, cui imposita erat pensio, per se loquendo non ampliùs tenetur ad pensionem, sed alter, qui Beneficium accipit, etiamsi invalidè, si modo fructus percipiat, *Gamb. Mandos. Burfat. Gig. Parif. Garc. Leur.* q. 547.

1160. §. II. Docent *Suar.* & *Castrop.* habentem Beneficium pensione gravatum & graviter indigentem non teneri solvere pensionem, si foro cedat, quia id videtur concedi Cap. *Odoardus*, De solution.; sed contradicunt *Covarr. Gomes. Gutt. Garc. Ventrig. Lott.*, maximè si obligarit se vel ad solvendum vel ad reddendum Beneficium. Vide *Leur.* q. 546.

1161. §. III. Si Beneficium pensione gravatum vacet, tenebitur, quisquis fructus percipiet, solvere pensionem, *Garc.* & alii cum *Leur.* q. 552. & 555. Similiter *Nav. Bonac. Barb. Garc. Castrop. Corrad. Lott. Ventrig. Tond.* docent contra *Gutt. Tol. Monet.* & alios, Capitulum teneri solvere pensionem impositam fructibus, qui aliàs Beneficio vacante vel beneficiato absente jure accrescendi dividuntur inter alios. Vide *Leur.* q. 553. 554.

§. IV. Si pensiones non sint solutæ à priore beneficiato, tenentur ejus hæredes; si hi non possint, & pensionarius probet se non neglexisse suis temporibus emonere, putant plures cum *Castrop. Lott. Luca, Ventrig.* successorem teneri ad pensiones præteritas, tum quia onus illud videtur esse impositum, non hujus vel illius anni fructibus, sed quibuscumque, usque dum solvatur pensio; tum etiam quia Superior videtur ab initio ad hoc obligasse pensionarium & successores. Vide *Leur.* q. 556. & seqq., Item q. 582., notatque etiam q. 559. cum *Marefch. Gig. Tond. Lott.* contra *Luca* & alios n. 951. relatos, quamvis fructus Beneficiorum non exacti à beneficiato fortè non possint exigi ab hærede, tamen ab hærede pensionarii exigi posse pensiones non exactas. Vide dicta n. 951. 1162.

§. V. Si beneficiatus pensiones trium annorum sequentium anticipatò solverit pensionario, qui hoc anno pensionem resignet Cajo, putat *Gig.* beneficiatum non teneri solvere aliquid Cajo pro illis tribus annis, quia pensionarius non potuit Cajo dare jus, nisi quod habebat, non habebat autem ad pensiones trium annorum sequentium, quia hoc jus erat exstinctum per anticipatas solutiones: Contradicunt *Az. Castrop. Leur.* q. 583., quia sicuti si Titius post elocatos fructus sui Beneficii ad tres annos & solutiones anticipatò acceptas hoc anno moreretur, successor Titii posset à conductore petere fructus, aut etiam hunc expellere, ità videtur esse hic; maneret tamen actio ipsis ad repetendas solutiones præstitas. 1163.

§. VI. Si pensionarius moriatur ante terminum solvendæ pensionis, beneficiatus tenetur solvere hæredibus pro rata fructuum perceptorum vivente pensionario, *Ricc. Tusch. Tond. Lott. Luca, Ventrig.* contra alios. Vide *Leur.* q. 560. Annus autem incipit currere à die constitutæ pensionis, *Leur.* q. 561. Et locus, in quo solvi debet pensio, est ubi fructus percipiuntur, in quo si fiat proclamatio & pensionarius non compareat, beneficiatus non est in mora culpabili, *Bartol. Garc. Corr. Castrop. Leur.* q. 562. 1164.

§. VII. Si pensio dicatur solvenda determinatè in tot ducatis auri de Camera, & solvenda sit in Romana Curia, debet in hac determinatè specie solvi; si extra Curiam, sufficit solvi æquivalens: si simpliciter dicatur solvenda in tot ducatis, &c., satis est dari ducatos usualis monetæ, quia in obscuris minimum sequimur, *Gratian. Ventrig. Leur.* q. 363. Si valor ducatorum mutetur, pensio solvi debet, vel in specie ducatorum, vel in moneta æquivalente ducatis pro tempore solutionis, *Gig. Lott. Ventrig.* Vide *Leur.* q. 564. Si pensio sit constituta alternativè, vel in tot ducatis vel in tot modiis frumenti, videtur esse in electione pensionarii, ut solvatur hoc vel illud, quia in ejus gratiam constituta est pensio, *Corr. Leur.* q. 565. 1165.

§. VIII. Si pensio sit imposita uni Beneficio, quod postea dismembratur tantùm quoad fructus, retinens Beneficium tenetur ad totam pensionem: si dismembretur etiam quoad titulum, ità ut ex uno fiant duo Beneficia, putant *Seraph.* & *Barb.* apud *Leur.* q. 567. singulos beneficiatos obligari in solidum, hinc pensionarium posse à quo volet exigere totam pensionem, sed videtur rationabilius, ut uterque concurrat pro rata, ad eum modum, quo nu. 1140. diximus pro rata solvendum, si pensio sit constituta super pluribus Beneficiis. 1166.

§. IX. Beneficiatus tenetur solvere procuratori ostendenti mandatũ pensionarii & asserenti hunc adhuc 1167.

hinc vivere, quia hoc præsumitur, etiam usque ad 100. annos, nisi adsint conjecturæ probabiles de morte, *Lott. Tond.* Vide *Leur.* q. 584.

1168. Q. 183. *Quandonam exigi possit pensio.* R. Non potest exigi vel solvi ante completam expeditionem literarum, nisi in hoc dispensetur, alioquin ex decreto *Clementis VIII.* impositio pensionis est ipso jure irrita, uti & tunc, si cessante impedimento literæ illæ non expediantur intra 9. menses ultra montes, & intra 6. citra montes, *Az. Garc. Barb. Castrop. Lott. Ventrig. Luca*; Vide tamen *Leur.* p. 3. q. 653. n. 2. & 3. Et nequidem pro foro interno licitum est priùs exigere, *Az. Castrop.* contra *Gig. Mandos. Rebuff. Sanch.*, Nec juvat expeditio postea sequens, *Lott. Corr. Leur.* q. 585. Literæ autem exhiberi debent, uti pluribus explicat *Leur.* q. 587. Et postmodum exigi possunt fructus respondentes diei constitutæ pensionis, *Luca, Leur.* q. 585. nu. 12. An autem post mortem pensionarii exigi possint pensiones cessæ, ab eo in vita non exactæ, vide dicta n. 951. & 1162.

1169. Q. 184. *Quid notandum sit circa translationem pensionis.* R. Seqq.

§. I. Possunt transferri pensiones ab una in aliam personam, uti habet communis cum *Leur.* p. 3. q. 607.; & tum ad vitam pensionarii constituitur novum jus ad pensionem, *Paris. Az. Garc. Castrop. Lott. Leur.* q. 608. Et qui fuit fidejussor primi pensionarii, non ideo est secundi, *Garc. Castrop. Leur.* q. 609. contra *Lott.* Similiter possessio primi pensionarii non transit ad secundum, quamvis, si primus habuerit longissimam possessionem, præsumatur titulus, *Garc. Lott. Leur.* q. 610. Nec ideo potest secundus pensionarius transferre pensionem, quòd id potuerit primus, quia fuit privilegium personale, *Paris. Lott. Corr. Leur.* q. 611. Estque translatio hæc plerumque odiosa, ideoque non extendenda, iidem AA. cum *Leur.* q. 612.

1170. §. II. Solus Papa potest concedere pensionem cum potestate transferendi in alium, *Paris. Gamb. Garc. Castrop. Lott. Leur.* q. 613. Causæ autem sunt, vel affectus Papæ erga pensionarium, vel dignitas pensionarii, vel necessitas, ut pensio possit prodesse tertio, cui impenditur. Vide *Leur.* q. 614. Potestque talis translatio fieri etiam in articulo mortis, neque hìc locum habet Reg. de infirmis intra 20. dies morientibus: fieri tamen debet ab infirmo absolutè, & non sub conditione, si moriatur, *Garc. Corr. Lott. Leur.* q. 616. & 622., qui tamen putat cum *Paris.* & aliis posse pro translatario addi hanc conditionem, *Ex tunc cum fuerit Clericus*: Estque sub pœna nullitatis servanda forma translationis præscripta in indulto, *Corr. Lott Leur.* q. 660. Et si fiat coram Judice vel Executore, exhibendæ sunt literæ, quibus concessa est facultas, aliaque plura observanda, de quibus vide *Leur.* q. 617. & seqq. An autem requiratur consensus beneficiati gravati aut Patronorum; Item an fieri debeat mentio qualitatis Beneficii vel onerum illi annexorum; item pacti, quod fortè inierunt de non transferendo, explicat *Leur.* q. 623. & seqq., possuntque videri dicta n. 1123. & à n. 1151. Denique quandonam cesset concessa facultas transferendi, habet *Leur.* q. 615.

1171. §. III. Qui potest transferre totam pensionem, potest, per se loquendo, transferre tantùm partem unam & alteram retinere, *Gig. Corr. Garc.* Qui autem potest transferre, v. g. tantùm quoad 50. ducatos, si transferat ad 60., valet, sed tantùm quoad 50., *Corr. Lott.* Vide *Leur.* q. 626. Potestque fieri translatio pro tempore futuro, ante quod prior pensionarius potuit pro securitate sua accipere aliquot anticipatas solutiones, *Gig. Luca, Leur.* q. 628. De cætero, transferens censetur voluisse statim transferre pro rata termini currentis, nisi aliud expresserit, *Paris. Lott. Leur.* q. 633.

§. IV. Pensionarius retento jure pensionis potest 1172.
propriâ auctoritate transferre totum commodum temporale pensionis, etiam cum pacto de re temporali ejus loco habenda, sic enim tantum cedit ei fructus, qui sunt vendibiles, *Lott. Luca, Leur.* q. 627. 629. Non potest tamen pensionem ipsam transferre pro pretio, quia Papa id prohibet: quod si fiat, & supponamus pensionem non esse aliquid spirituale, secundùm dicta n. 1118., etiam non erit simonia, etiamsi vendat.

§. V Non obstat litigiositas, quominus possit 1173.
transferri pensio, quia vitium litigiosi non afficit pensionem primi, quæ extinguitur, nec secundi, quæ priùs constituitur: imò nequidem opus est fieri mentionem litis, *Lott. Leur.* q. 630. 631.

§. VI. Translatio non potest fieri nisi in talem, qui 1174.
capax esset primò habendi pensionem, secundùm dicta à n. 1141., *Castrop. Corr. Lott Leur.* q. 632. Debetque translatio pensionis intra tres menses intimari illi, qui debet solvere, *Gig. Cassad. Paris. Az. Leur.* q. 634. Et tum secundo pensionario aperta est eadem via executiva agendi ad solutionem pensionis, secundùm dicta n. 1154., etiam intentando regressum ad Beneficium. Vide *Leur.* q. 635. & seqq.

De translatione pensionis reservatæ alicui, v. g. Hispano, sed solvendæ in utilitatem alicujus v. g Itali, vide *Leur.* q. 661.

Q. 185. *Quid præterea notandum sit circa amissionem vel* 1175.
extinctionem pensionis. R. Seqq.

§. I. Ob delictum privatus omnibus Beneficiis non ideo privatur pensionibus, quia non veniunt nomine Beneficii, *Grattan. Tond. Luca. Leur.* p. 3. q. 638. Hæreticus tamen privatur pensionibus, quod etiam ad filios & nepotes extendunt *Sanch. Lott. Ventrig.* Vide *Leur.* q. 639. Sed alia crimina, uti & irregularitas, non privant pensionibus, *Luca, Leur.* q. 640. Privat tamen bannum capitale per annalem contumaciam confirmatum, quia talis est civiliter mortuus, *Gamb. Lott. Luca, Leur.* q. 641.

§. II. Non gestans habitum clericalem tanto tem- 1176.
pore, ut ab omnibus reputetur laicus, ipso facto amittit pensionem excedentem 60. ducatos de Camera per Constit. *Sixti V. Pastoralis, Barb. Lott. Ventrig. Luca, Leur.* q. 642. Vide dicta n. 1143. Item amittit exercens per seipsum officium sæculare criminale, uti volunt aliqui, quamvis *Luca* dicat talem venire tantùm privandum; Item suscipiens feudum à laico, quia reipsa suscipit militiam, *Luca, Leur.* q. 643., Item assumens militiam sæcularem, quia si non sit in Sacris constitutus, censetur per eam recessisse à Clericatu, *Paris. Ventrig. Luca.* Et quidem amittit, quamprimum nomen ejus relatum est in matriculam, uti volunt *Riccíul. Ventrig. Luca* contra *Rebuff. Az. Castrop. Tond. Lott.*, qui etiam probabiliter dicunt, cùm facilè possit à militia recedere, esse monendum, & si non recedat, esse privandum. Vide *Leur.* q. 644.; Item iniens Matrimonium, etiam irritum & non secutâ copulâ, & quamvis sponsa postea intra duos menses ingrediatur Religionem, quia ipse jam abjecerat Clericatum, *Lott. Ventrig.* Vide *Leur.* q. 645. & seqq. Item profitens in Religione amittit pensionem Beneficio sæculari annexam: retinent tamen scholastici Societatis JESU, *Sanch. Castrop. Leur.* q. 648.

§. III. Assumptus ad Papatum vel Cardinalatum 1177.
non amittit pensionem: attamen amittit adeptus possessionem Episcopatus veri & non nudè titularis: quod etiam dicunt plerique de assumpto ad Abbatiam. Vide *Leur.* q. 649. & seqq. Putat etiam *Castrop.*, si pensionarius accipiat Beneficium, super quo habuit pensionem, hoc ipso hanc extingui, sed contradicit *Az.*, nam si Beneficio privetur, aut coactus illud dimittat, remanet ei pensio, ergo dicendum est fuisse tantùm suspensam & non extinctam. Vide *Leur.* q. 654.

§. IV.

1178. §. IV. Si pensionarius aliunde acquirat alimentationem, cessat pensio constituta ab Episcopo, non tamen à Papa, *Luca*, *Leur.* q. 655. Et universaliter quamvis cesset in illo, cui concessa est pensio, certa qualitas, v. g. Decanatus, non ideo semper cessat pensio, quia talis qualitas non semper fuit causa concessionis, *Luca*, *Leur.* q. 657. Nec cessat pensio, quamvis alteretur Beneficium, v. g. si de simplici fiat Curatum, *Luca*, *Leur.* q. 656. Nec cessat, si Papa, qui absolutè fecit gratiam pensionis etiam pro tempore futuro prius habendæ, moriatur, antequam executioni sit mandata, tum enim adhuc debet executor eam complere: si tamen fuisset conditionalis, & Papa ante conditionem impletam moreretur, pensio non haberet locum, *Luca*, *Leur.* q. 658.

1179. §. V. Si pensio sit assignata Titio in utilitatem Caji, cessat moriente Cajo, nisi in alium ante mortem transtulerit: Item cessat moriente Titio, nisi similiter in alium transtulerit, *Parif. Az. Garc. Castrop.* Lott. *Ventrig.* Vide *Leur.* q. 661. & seqq.

1180. §. VI. Cessat pensio ex parte vel ex toto, si pensionarius, qui illâ gaudet, remittat gratis, non interveniente pecuniâ vel re temporali, uti remittere potest, si non sit desuper ordinatus, *Az. Barb. Castrop. Tond.* Lott. *Luca.* Vide *Leur.* q. 664. 665. Ex eo autem, quòd pensionarius etiam. 30. annis non exegerit, non semper præsumi potest remisisse, *Luca*, *Leur.* q. 666. Perdet autem possessionem exigendi, si beneficiatus neget solutionem, & pensionarius ad 10. annos nihil obmoveat, *Covarr. Bartol. Bald.*, quamvis *Lott.* prætera requirat, ut aliquis tertius sit in possessione exigendi & accipiendi pensionem. Vide *Leur.* q. 671.

1181. §. VII. Si pensio semel extincta sit, nequit reviviscere, etiamsi beneficiatus se denuo obliget ad solvendum, quia ut imponatur pensio, requiritur Superioris authoritas. *Luca*, *Ventrig.* *Leur.* q. 670.

1182. *Q. 186. Quid circa redemptionem pensionis sit notandum.* ℞. Seqq.

§. I. Si pensio sit laico assignata tanquam merces laboris, v.g. pro cantu in choro, potest propriâ authoritate pecuniâ redimi, quia est quid merè temporale, nec ulla lex prohibet ejusmodi pensionem redimi, *Sot. Suar. Az. Garc. Less. Castrop.* contra *Barb.*: si autem sit pensio Ecclesiastica Clerico concessa, potest pensionarius etiam propriâ authoritate vendere omnes fructus ejus, etiam ad totam vitàm proventuros, *Caj. Az. Bonac. Barb. Leur.* p. 3. q. 667. n. 2. Et consequenter posset suo modo quasi redimi pensio, si certæ pecuniæ darentur, quæ essent veluti anticipatæ solutiones vel 6. vel 7. annorum, consideratâ ætate & complexione pensionarii, reipsa enim tunc tantùm est contractus sponsionis, secundùm proportionem spei lucri & metûs damni, commutando solos fructus cum certa summa pecuniæ, interim pensio ipsa seu jus ad fructus remaneret penes pensionarium.

1183. §. II. Probabilius videtur, quòd pensio ipsa secundùm se non debeat sine authoritate Papæ redimi pecuniis, licèt hæ dicantur esse velut anticipatæ aliquot annorum solutiones, *Nav. Gig. Parif. Az. Garc. Bonac. Barb.* Lott. *Leur.* n. 3. Ratio est, quia licèt pensio fortè non sit aliquid in se spirituale, secundùm dicta n. 1118., tamen usus Curiæ Romanæ habet, ut non redimatur sine authoritate Papæ: Et ad hanc redemptionem requiri litteras Apostolicas, & ante expeditas dari locum pœnitentiæ, docet *Lott.* E contrà sufficere solam signaturam supplicæ, docent *Corr. Tond. Luca.* Vide *Leur.* q. 669.

1184. §. III. Redemptio pensionis propriâ authoritate facta, secundùm *Henriq. Laym. Garc. Tond.* Lott. *Luca* apud *Leur.* q. 668. est absolutè simoniaca; secundùm *Az.* habet speciem simoniæ; secundùm *Gig.* & *Lott.* est saltem simoniaca, si pensio sit concessa in cessione vel resignatione Beneficii; sed probabilius tenent plurimi cum *Diana* p. 11. t. 5. R. 5. *Haun* De just. t. 6. tr. 2. n. 564. nullo modo esse simoniacam, imò *Caj. Valent. Tol. Suar. Rayn. Less.* l. 2. c. 35. n. 124. *Castrop.* t. 17. d. 3. p. 13. n. 10. *Pirrh.* l. 5. t. 3. n. 18. dicunt nullum esse peccatum pensionem jam antecedenter constitutam redimere, anticipatè solvendo, tum quia tantum emitur immunitas ab obligatione quotannis solvendi pensionem, quæ immunitas est quid merè temporale; tum etiam quia pensio non est aliquid in se spirituale, neque illius anticipata solutio invenitur ullâ lege prohibita, saltem non tanquam simoniaca, quamvis *Carbo* dicat esse inobedientiam, si fiat; sed credo plerosque ex adductis AA. tantùm velle licitum esse redimere pensionem per anticipatas solutiones, eo modo, quo dixi n. 1183. & ita universaliter omnis pensio potest pecuniâ redimi, exceptâ illâ, quæ datur in titulum Beneficii ob aliquod ministerium spirituale præstandum, aut Coadjutori Episcopi, aut Vicario Parochi senis, ità *Sanch.* cum *Diana* p. 4. t. 4. R. 153. Sic etiam redimi potest, quæ conceditur seni renuncianti Beneficium Clerico pauperi in alimentum; resignanti vel permutanti pinguius Beneficium, dimittenti litem dubiam super Beneficio.

1185. §. IV. Est simonia, si tum, quando agitur de obtinenda vel reservanda pensione, ineatur pactum redimendi illam, etiam illo modo, quo n. 1183. explicatum est, quia esset pactum circa Beneficium tali modo & sub ea conditione obtinendum vel dimittendum: omne autem pactum in materia beneficiaria est simoniacum, si propriâ authoritate fiat, uti sæpe dictum est. Hinc pactum redemptionis, ut licitum sit, debet sequi totam dispositionem circa Beneficium & constitutionem pensionis, *Suar. Laym. Less. Diana* p. 10. t. 14. R. 1. *Castrop.* n. 11. *Rayn.* l. 2. s. 1. c. 10. n. 17. *Pirrh.* n. 119.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas.

1186. RESP. I. Clerici majorum Ordinum, etiam su- »
spensi, excommunicati, degradati, tenentur, »
tum jure Ecclesiastico, tum generali consuetudine »
Ecclesiæ. »
Dixi, *majorum Ordinum*: quia minorum, non tan- »
tùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere »
tenentur, quem, vel simile quid, cùm Episcopus »
primam tonsuram conferens injungit, non videtur »
obligare, nisi ut vel tantùm fiat aliquoties, vel per »
modum consilii. *Less. l. 2. c. 37. d. 9. Unde resolvuntur* »
hi casus. »
I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Pa- »
pæ duxit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum; »
quia dispensatio, utpote odiosa, strictè est explican- »
da; & ipse characterem retinet. *Bon.* & *Azor.* t. 1. l. 10. »
c. 5. q. 5. contra alios. »
II. Clericus incipit obligari à puncto Subdia- »
conatûs suscepti: & quidem ad Horas respondentes »
horæ, quâ ordinatur. *Bon. tr. De Horis q. 1. p. 5.* ex »
communi. »
Resp. II. Omnes Religiosi professi, ad chorum »
destinati, utriusque sexûs, obligantur ad Horas, id- »
que ex antiqua & recepta consuetudine: quamtamen »
quidam, ùt *Aragonius*, putant non obligare tam stri- »
ctè, ut peccent mortaliter, si bis terve omittant. Et »
de Monialibus dubitant *Cajetan Medin. Armil. Dia.* p. 2. »
t. 2. R. 17. imò eas (atque adeo omnes Religiosos »
sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, »
absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marchant.* apud »

 Dian.

»*Dia. p. 9. t. 6.* R. 7. contra aliorum communem & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas regulas & consuetudines, *Bon. q. 2. p. 2. n. 5.* ex *Azor*, *Less. Maldero, &c. Unde resolves,*

» I. Non tenentur ad Horas, 1. Novitii. 2. Conversi. 3. Religiosi Societatis JESU, militares, hospitalarii, cæteri Choro non destinati. *Trull. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. n. 5.*

» II. Is qui ex una Religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur; quia consuetudo non obligat, ubi non est recepta, ità *Suar* & *Lay.* Idem dic de Religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò vivendi extra monasterium; qui etsi maneat Religiosus, non tamen regularis, ità probabiliter *Sotus, Sanch. Bon. n. 4. &c.* contra *Suar.*

» Resp. III. Beneficiati, quotquot habent jus in re, & plenum dominium Beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas. *Less.* & *Lay. l. 4. t. 2. c. 4. n. 1.* ex communi ex *Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Unde resolves,*

» I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. *Lay. c. 5. n 3.* quia non habent Beneficium secundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trull. l. c.*

» II. Tenetur is, qui etsi (sive sine sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon. q. 6. p. 3.*

» III. Tenentur ii, qui primo, aut etiam secundo anno non percipiunt fructus, eò quòd assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo, quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bon. p. 4. n. 22. Lay. c. 5. Suar. Regin. &c.* Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Caj.* se talem damnatorum, eò quòd vel resignare, vel mori antè possit, & sic non frui anno gratiæ. *Lay. l. c. Palaus tr. 7. disp. 2. punct. 1. §. 2. n. 19. Trull. d. 13. §. 3.*

» IV. Tenentur & ii, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum, quia jura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus Ordinibus, ità probabiliter *Sylv. Azor, Suar. Palaus, n. 9. Bon. q. 2. p. 4. n. 17. & comm.* contra *Sotum*, *Less. Rod.* & *Dian. p. 2. tr. 12. R. 9. Mald.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, ut tertiam partem mediocris sustentationis alicujus Clerici non adæquent, non teneri, *V. Dian. l. c. Esc. t. 5. E. 7. c. 13.* quorum sententiam non damno. *V. Trull. d. 12. §. 5.* ubi notat eum, qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

» V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in substitutum, quia Horarum onus Beneficio annexum est personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l. c.* ex *Az. to. 1. l. 10. c. 4. q. 4. Vasq. Fill. &c.*

» VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas; secus, si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur. *Lay. n. 2.* ex *Less. l. 2. c. 34. dub. 31. n. 174.*

» VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas, quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. *Trull. d. 13. §. 3.* ex *Sanch. &c.*

» VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia, (quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eò quòd non sint propriè dicta Beneficia, ità *Medin. Garc.* & *Less.* contra *Nav. Sotum* & *Rodriq.* Rectè tamen monet *Lay. n. 6.* considerandam rationem præstimoniorum; Quòd si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus, si consistant in solo temporali obsequio: Similiter non tenentur pensionarii, cum pensiones non sint propriè dicta Beneficia, ùt *dubio præced.* videri potest: Quod limitat *Escob. t. 5. E 6. c. 3.* ex *Palao, l. c. n. 6.*, si fruantur pensione ob secularia obsequia; secus, si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadjutor, si non administrat, quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus, n. 7. Escob. l. c. v. Lay. n. 9.* »

IX. Etsi habens plura Beneficia satisfaciat unicâ recitatione Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt Beneficia, seu Patroni Beneficiorum; quia par est omnium ratio. *Bon. Trull. n. 27.* »

ADDENDA.

QUæst. 187. *Quid præterea notandum sit circa eos, qui tenentur ad Horas.* ℞. Seqq. 1187.

§. I Qui ordinatur, tenetur illâ die saltem ad Vesperas & Completorium, uti contra *Neuss.* & *Leand.* apud *Dianam* p. 10. t. 11. R. 16. docent communiter omnes. Tenetur autem incipere orare eam Horam, quæ in choro tum dicenda esset, *Az. Stoz* l. 1. p. 3. n. 401. Quòd si ordinetur horâ undecimâ, non tenetur eo die orare Matutinum, Laudes, Primam, Tertiam, sed potest incipere à Sexta, *Castrop. Gob.* in Exp. t. 5. n. 561.; imò probabile est cum *Bonacr.* teneri tantùm recitare à Vesperis, quia in choro eousque recitatæ sunt Horæ. Quòd si recitaris ante susceptionem Ordinis, probabilius videtur cum *Bonac. Castrop.* & *Stoz* te obligari iterum orare, quia non satisfit per solutionem factam antequam sit obligatio, nisi specialis conventio interveniat, tamen etiam probabiliter satisfactum esse dicunt *Lugo, Tamb* in Decal. l. 2. c. 5. §. 5. n. 9. *Gob.* suprà, *Trull.* apud *Dian.* p. 6. t. 6. R. 38., quia est veluti anticipata solutio debiti certò prævisi & in propinquo obligaturi, unde etiam censeri potest jam moraliter adesse, & fieri posse solutionem illius.

§. II. Dubitans, an rectè sit ordinatus, secundùm 1188. *Tamb.* l. 1. c. 3. §. 7. v. *Ordo*, non tenetur orare, quia certa libertas non orandi, quæ fuit ante susceptum Ordinem, videtur possidere contra obligationem, quæ ab Ordine deberet provenisse, ergo cum tantum sit dubia, videtur cedere certæ possessioni libertatis. Huic rationi non fidit *Gob.* t. 8. à n. 203., unde videtur dicendum, si in aliis rebus habeat se pro ordinato, etiam teneri orare, maximè quia in dubio est præsumptio pro valore actûs sive ordinis suscepti.

§. III. Religiosos choristas, sive choro deputatos, 1189. tam viros quàm fœminas non teneri sub mortali ad Horas Canonicas privatim recitandas, si absint à choro, docuerunt plures apud *Mendo* d. 7. q. 2. & apud *Gob.* t. 5. à n. 659., quam sententiam probabilem esse dixerunt *Rodriq. Bordon. Caram. Less.* in auct. v. *Horæ Canonicæ*, cas. 14., nam non teneri ratione professionis præcisè, docent *Caj. Arm. Med. Ledesm.* & alii cum *Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 3. n. 5. alioquin etiam Fratres & Sorores laicæ tenerentur, quod negat sententia communis cum *Sanch.* n. 13.; An autem teneantur ratione consuetudinis, non est adeo exploratum, uti fatentur *Caj. Arm. Palac.* & alii apud *Sanch.* n. 4.; Nihilominus teneri ex universali consuetudine docent cum communi *Sanch.* n. 6. *Tamb.* l. 2. c. 5. §. 1. n. 13. *Busenb.* suprà, & quidem ab hora emissæ professionis, uti notat *Stoz.*, ità ut *Regin.* opinionem contrariam vocet temerariam, *Sanch.* non probabilem, *Diana* prorsus improbandam: notant tamen etiam rectè AA. cum *Sanch.* & *Illf.* t. 5. n. 37. attendenda esse

esse statuta & receptam consuetudinem in quovis Ordine. An verò professus ad chorum possit transire ad statum laici & sic non obligari ad Horas, dubium est; negant *Nav. Portel.* & alii, sed probabiliùs affirmant *Sanch. Tamb.* n. 15. *Mendo* n. 16., quia esse adscriptum choro non oritur ex professione, sed ex voluntate professi & Prælati, ergo his consentientibus potest fieri mutatio status, & consequenter obligationis illi annexæ. Eremitas autem non teneri ad Horas satis certum est cum *Sanch.* n. 11., cùm nec sint Clerici nec deputati choro.

1190. §. IV. *Burgh.* cent. 3. cas. 22. putat Moniales per bellum Monasterio expulsas non obligari ad Horas, 1. Quia Religiosus fugitivus aut ejectus non obligatur, ergo nec Monialis ejecta per bellum. 2. Quia multi docent nequidem in Monasterio obligari sub mortali. 3. Quia etiam docent multi nullum Religiosum non constitutum in Sacris obligari, si sit extra Monasterium. Oppositum absolutè tenendum est cum *Suar.* De Horis c. 17. n. 9. *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 1. §. 3. n. 5. & plerisque aliis, quia manent Religiosæ, Religiosi autem tenentur, uti dictum est n. 1189. De fugitivis & ejectis dicetur n. 1191. De Canonessis dictum est n. 232.

1191. §. V. *Busenb.* suprà dicit Religiosos ejectos aut cum dispensatione extra Monasterium habitantes non teneri ad Horas: idem dicunt alii de Religiosis fugitivis, quia licèt maneant Religiosi, constituuntur in statu, in quo non est consuetudo recitandi: sed meritò contradicunt, saltem de fugitivis, *Nav. Suar. Az. Less. Laym. Fill. Castrop.* n. 5. Quoad ejectos autem docet *Sanch.* d 4. si per ipsos stet, quominus iterum admittantur, teneri, quia culpa nemini debet suffragari; si per ipsos non stet, fatetur cum *Soto, Less. Philiarch., Sa, Sayr. Henriq.* contra *Nav. Rodriq. Az. Castrop.* non teneri. Addit autem cum *Nav.* & aliis dispensatum ad habitandum extra Monasterium teneri, non aliter ac si manens in Monasterio dispensaretur à choro, nisi simul dispensatus esset in aliquo voto Religionis, v. g. ut posset uxorem ducere, tunc enim mutaret statum.

1192. §. VI. Beneficiatus non satisfacit, si non oret per se ipsum, sed per alium, uti dicetur n. 1258. Et quidem tenetur orare beneficiatus, quamvis animum haberet non percipiendi fructus, sed dandi pauperibus, quia obligatio recitandi est imposita absolutè & antecedenter ad obligationem restituendi, quæ sequitur velut pœna tantùm, uti pluribus evincit *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 6. An & quando resignans aut resignatarius teneatur ad Horas, dictum est n. 964.

1193. §. VII. Si quis injustè privetur fructibus sine spe eos recuperandi, putat cum aliis *Bonac.* De Horis d. 1. q. 2. p. 4. n. 25. teneri ad Horas; alii probabiliùs dicunt teneri, si habeat spem emolumentorum fundatam in titulo præsenti, uti innuit *Lugo* d. 5. n. 12., & ideo dicunt *Suar.* c. 20. n. 10. & 11. *Lugo* d. 6. n. 5. aliique, si beneficiarius non percipiat fructus hoc anno, adhuc teneri, ob spem percipiendi fructus annorum subsequentium, quæ spes est pretio æstimabilis, & cum titulo ac possessione sufficit, ut obliget ad officium. Etiam ille tenetur orare, qui acceperat Beneficium cum onere per aliquot annos solvendi resignatario omnes fructus pro pensione: similiter, qui habet Beneficium, cujus fructus non percipit, quia non residet, quia per ipsum stat, quominus percipiat, *Suar.* n. 12. *Lugo* n. 4. & alii. Limitant *Sanch.* & *Busenb.* suprà, nisi absit cum licentia & dispensatione, v. g. in studiis, quod *Gob.* in app. post n. 596. cas. 1. dicit probabile esse, sed hanc limitationem meritò rejiciunt *Az.* & *Tamb.* c. 5. §. 1 n. 23., quia habet Beneficium & jus ac potestatem percipiendi fructus, si velit.

1194. §. VIII. Canonici, qui ad dissolvenda debita olim contracta debent per 4. vel 5. primos annos carere fructibus, non tenentur orare secundùm *Gob.* n. 585., si tamen post mortem hæredes eorum participent fructus unius anni, tenentur etiam uno anno orare, priusquam participent fructus, uti rectè *Castrop.* §. 2. n. 13., quamvis de hac praxi dicat se cum ratione dubitare *Gob.* n. 576.; & *Laym.* l. 4. t. 2. c. 5. n. 4. dicit probabile esse, quòd non teneantur, præsertim ubi est talis consuetudo non orandi; sed non video, quid excuset, nam fructus respondentes tempori, quo possederunt, reipsa percipiunt, & in vita possunt disponere de iis post mortem percipiendis. Quòd si aliquis sit nimis juvenis, ideoque debeat fructus cedere alteri deservienti pro se, tenetur orare, quia quòd non percipiat, non est defectus Beneficii, sed ipsius, *Castrop.* n. 10. *Gob.* n. 577.

§. IX. Si Beneficium initio fuerit pingue, sed successu temporis reddatur tenue, vel casu vel malitiâ alterius, ità ut non afferat tertiam partem sustentationis, etiamsi per unum vel alterum tantùm annum duret cum spe plenorum postea fructuum, aliqui cum *Castrop.* n. 18. & *Gob.* suprà dicunt pro eo tempore non teneri ad Horas: sed contradicunt *Suar.* & alii, quia retinet jus ad meliores fructus proximo tempore, & tempus unum compensatur per alterum: si tamen Beneficium esset factum tenue sine spe meliorationis, *Tamb.* n. 26. non obligat, quia tunc nec habet fructus nec jus utile ad illos. *Suar.* c. 21. n. 10. dicit indubitatum esse, quòd ille, qui accipit quintam partem, & reliquum relinquit deservienti, teneatur orare, quia Beneficium respectu ipsius est tale, ac si nullum haberet servitium adjunctum, si autem sit tale, docet n. 9. non posse moraliter habere tam tenues fructus, quin obligetur ad recitandum. Quòd si essent servitia annexa, quæ ipse expleret, & Beneficium non afferret fructus sufficientes pro tertia vel quarta parte sustentationis, censet n. 11. esse valde probabile & securum, quòd non obliget ad recitationem. Addit *Platel.* p. 3. n. 826. licèt tenuitas Beneficii non omnino excuset ab Horis, cùm Beneficium sit propter officium, quod sæpe non est aliud, quàm recitatio Horarum, probabiliter posse esse tam tenue, ut solum obliget ad eas aliquoties in septimana recitandas, v. g. Dominicis & Festis, uti juxta *Less.* De Just. l. 2. c. 34. n. 169., si non excedat 15. aut 16. aureos: item juxta varios, si non attingat tertiam partem moderatæ sustentationis, quam si attingat, inducit obligationem quotidianæ recitationis; & ità censent DD. communissimè, quia hoc est conforme tum sensui Ecclesiæ simpliciter præcipientis omnibus beneficiatis recitationem Horarum, tum intentioni Fundatorum rationabiliter præsumptæ, quâ censentur hoc onus imposuisse possessori Beneficii à se fundati, qui si non velit subire, illud dimittat, non enim deerunt, qui sub illo onere Beneficium accepterent. Ita ille. 1195.

§. X. Quandonam fructus Beneficii dicantur esse ità tenues, ut non inducant obligationem recitandi, præter jam dicta refert varias sententias *Moya* t. 1. tr. 2. d. 2. q. 4. Quando autem dubitatur de tenuitate sufficiente ad excusandum, *Caram.* dicit non esse obligationem recitandi, quia libertas est in possessione, quæ ligari non debet per supervenientem obligationem incertam. *Vasq.* dicit esse obligationem, quia certus est se habere Beneficium; ergo possidet certitudo Beneficii, cui semper adjuncta est obligatio recitandi, tenuitas autem, quæ deberet excusare, est incerta: *Tamb.* l. 1. c. 3. §. 7. v. *Beneficiarius*, n. 2. dicit utrumque esse probabile; sententia tamen *Vasq.* est absolutè probabilior & tenenda. 1196.

§. XI. Qui habet Capellaniam laicam tantùm, id est, erectam sine auctoritate Episcopi, & quam laici conferunt, vi illius non tenetur ad Horas, *Castrop. Tamb.* Similiter qui invalidè accepit Beneficium, non tenetur ad Horas, quia non habet titulum Beneficii, & quamvis oret, non facit fructus suos, *Tamb.* 1197.

§. XII. Si fundatio habeat, *Volo, ut proximus de san-* 1198.

sanguine præsentetur, quamvis septem annorum, dummodo Clericus, ità tamen ut ante annum 12. non obligetur ad Horas, potest Episcopus approbare, secundum dicta n. 808.; nec talis tenebitur ad Horas ante annum 12.

1199. §. XIII *Palac. Turrecr. Sot. Parif.* & alii docent, si lis moveatur post titulum collatum, sed ante captam possessionem Beneficii, non esse obligationem recitandi; hinc si neuter litigantium possideat, neutrum obligari dicunt *Suar. c.* 16. à n. 7. *Fill. t.* 23. c. 5. n. 159. *Bonac.* suprà, *Castrop.* n. 25. *Tamb.* l. 2. c. 5. §. 1. n. 31. aliique communiter contra *Nar.* & *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 2. d 76. n. 6., qui putant etiam sine possessione esse obligationem, quia habito titulo plenè habetur Beneficium, secundum dicta n. 450. Ratio priorum est, quia uterque non obligatur, cum uni Beneficio respondeat unum tantùm onus orandi; nec ratio est, cur unus teneatur præ altero. Quòd si lis moveatur post possessionem Beneficii, hunc, qui possidet, obligari, tenet communis cum *Bona.* suprà: consentit *Castrop* n. 23., si Beneficium administret & speret moraliter certò fructus saltem servitio respondentes sibi esse applicandos: consentiunt etiam *Lugo* dub. 5. n. 12. *Tamb.* n. 29., si vel fructus percipiat, vel spes eos evincendi sit moraliter certa, aut si interim percipiat emolumentum intuitu Beneficii, nam spes certa moraliter æquivalet possessioni pacificæ, cùm æquè secuturi sint fructus, & qui sentit emolumentum, etiam debet sentire onus, unde talis habet se saltem sicuti ille, qui Beneficio deserviret etiam ad Commēdam temporalem tantùm, quem, si fructus percipiat, teneri ad Horas, docent *Suar. c.* 22. n. 14. *Bonac.* n. 2. *Lugo* suprà, quia subrogatur loco beneficiarii cum tota ejus obligatione. E contrà si ità possideat, ut tamen ob litem sequestrentur omnes fructus applicandi illi, qui vincet, ipse autem dubitet de successu litis, neque per eum stet, quominus feratur sententia, non teneri putant multi cum *Tamb.* n. 30., nec audet hoc reprobare *Lugo* n. 14. quamvìs nihil absolutè asserat, quia nemo debet obligari ad onus certum propter mercedem incertam. *Nec obstat*, quòd Parochus teneatur, v. g. ad administranda Sacramenta, quamvìs ejus possessio ab initio sit dubia, *nam* hæc onera sunt magis intrinseca Beneficio curato, adeoque videtur se voluisse ad hæc obligare etiam pendente lite, ut censeri possit inhærere Beneficio, onus autem Horarum est extrinsecè annexum ab Ecclesia & ob causam separari potest. Quòd si beneficiarius, qui non recitavit Horas, postea evincat litem, fructus omnes sequestrati sunt ipsius, *Lugo* n. 5. contra *Salas*, qui dicit posse quidem inde solvere expensas litis, sed reliquum debere impendi pauperibus vel piæ causæ, quia non oravit Horas; sed ratio *Lugonis* est, quia obligatio restituendi imposita est ùt pœna ob culpam omissæ recitationis, uti ex communi probat *Lugo* n. 6., hic autem nulla præcessit culpa, quia non peccavit omittendo pendente lite, uti dictum est, unde sicuti beneficiarius justè percipit fructus à tempore vacationis Beneficii vel collationis, quo necdum ceperat neque per culpam suam distulerat possessionem, quo tamen tempore non orabat, ità multò magis postea percipere poterit fructus Beneficii, cujus possessionem habuit.

1200. §. XIV. Tenentur ad Horas etiam illi, per se loquendo, qui solum personatum habent, (de quo n. 226. dictum) quia ità declaravit *Pius V.* in Bulla, Ex proximo Lateranensi, ubi sic habet, *Declarantes præstimonia, præstimoniales portiones & qualiacumque alia Beneficia, etiam nullum omnino servitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter comprehendi*, nempe cum illis, quos antè dixerat certò obligari: & nunc dubitare non licet, inquit *Suar.* n. 10. De præstimoniis videri potest *Busenb.* Resp. 3. Resol. 8.

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio.

Resp. I. Est tanta, ut peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ità *communiter omnes* contra *Angelum V. Horæ*, & *Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi. Quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, eò quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re gravi, pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis *resolvuntur* hi Casus. 1201.

I. Non est mortale omittere unum psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis contra *Nav.*, nec tertiam partem parvæ Horæ, contra *Azor to.* 1. *l.* 10. *c.* 7. *q.* 3 & *Mald*, quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus t.* 7. *d.* 2. *p.* 5. *n.* 1. esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ Horæ. *Sanch. in sum. l.* 1. *c.* 1. *n.* 8. dicit tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio esse materiam parvam: In parvis Horis, dicit *Fern. Fill.* & *Lay.* dimidium esse notabilem quantitatem. *V. Escob. t.* 5. *l.* 6. *cap.* 3. *n.* 59., ubi docet unam parvam Horam non esse partem notabilem respectu totius officii, quod per modum unius est præceptum; Verum hoc meritò rejicitur ab aliis.

II. Est mortale, si omittas vel unam integram ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex brevioribus (ùt docet *Fern. Reginald. Fill. Suar. Lay.* contra *Bonac.* & *Less.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum responsoriis, ut *Sanch. c.* 19. *n.* 3., aut partem æquivalentem Horæ uni minimæ, ùt *Suar. De Rel. t.* 2. *l.* 4. *c.* 25. & *Gavantus*; vel ut alii, unum nocturnum, *Vid. Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *Dia. p.* 2. *t.* 12. R. 29. & 41.

III. Sive omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ùt vult *Bon.*, sive sint plura formaliter, ùt docet *Less l.* 2. *c.* 37. *n.* 53., sive unum multiplex, ùt *Suar.*, sive unum pluribus æquivalens, ùt *Fill.* loquitur: probabile tamen est, in Confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ; eò quòd sit circumstantia tenēs se ex parte objecti, & constituens actum in ratione sua individuali. *Bonac. n.* 9. *Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis officii, qui titulo Beneficii ad Horas tenetur, si elapsis 6. mensibus post adeptam possessionem, (is enim, etsi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex *Concil. Lateranensi* sub *Leone X.* Sed quia dubium fuit, utrùm hoc Concilium esset receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ est apud *Nav. c.* 25. quâ hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum; qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem, qui verò unam ex illis, sextam partem: Eaque restitutio facienda est vel fabricæ vel pauperibus, *Lay. l* 4. *tr.* 2. *c.* 5. *n.* 1. *Fill. Bon. p.* 2. &c. contra *de la Crux* & *Lopez* apud *Dia.* R. 34., qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eò quòd sit servus liberalissimi domini, qui multò minùs quàm domini temporales, ad pauca attendat. *Unde resolves.*

I. Clerici majorum Ordinum, qui solo titulo Ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficii, ad Horas

»ras tenentur, non obligantur ad dictam restitutio»nem, quia nullos percipiunt fructus propter onus »recitandi officium, *Bon. n.* 3.

» II. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, »justo impedimento, bonâ fide, invincibili ignoran»tiâ, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia »in conscientia non debetur pœna, ubi non est culpa. »*Less. c.* 34. *n.* 183. *Suar. Bon. n.* 4.

» III. Valde probabile est, quòd qui alia onera ha»bent, quàm precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. o»mittentes Horas, possint retinere majorem partem »fructuum illius diei, ratione dictorum onerum, suffi»ciatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; »eò quòd tantùm obligentur ad restitutionem fru»ctuum, respondentium oneri divini officii. *Nav. Fill.* »*Bon. p.* 3. *Dian.* R. 8. citans alios multos.

» IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad susten»tationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia »onera illi debeatur sustentatio, *Lay. n.* 5. Imò *Dia.* R. »9. & *Mald. tr.* 10. *d.* 3. dicunt, eum, qui habet Be»neficium valde tenue, v. g. cujus reditus tertiam »partem mediocris sustentationis non adæquent, »non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad resti»tutionem.

» V. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus ami»cis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper »est. Item impendi potest in fabricam domûs, vel me»liorandos agros Beneficii, quia hæc nomine fabricæ »etiam intelliguntur, apud *Suar.* & *Bonac.* Denique »aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro »defunctis, aliisque precibus, ut *Vid. Bonac. p.* 4., & »sic etiam per alium seu per officium aut preces ab a»lio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis »applicatas, satisfieri posse docet *Quintanad. t.* 8. *s.* 8. »Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare »solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil »restituat, docet *Sotus, Med. Fill. t.* 23. *n.* 316. 317.

» VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas te»netur restituere sive erogare in usus pios, impendit in »alios, quàm vel pauperes vel fabricam Beneficii, non »satisfecit (secundùm jus commune, ubi Concilium »Lateranense, vel Bulla *Pii V.* est recepta) obligationi »suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum ali»cubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pau»peribus, vel fabricæ Beneficii *Vid. Bon. q.* 2. *p.* 2. & 4.

» VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à re»stitutione (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ ex»pensæ, intellige post omissionem Horarum (etsi non »isto intuitu) in pauperes, vel alios usus pios, censet »*Dia. p.* 3. *t.* 6. R. 57. ex *Lay. l.* 3. *t.* 1. *c.* 12. *n.* 9. esse pro»babile; tum quòd quidam Auctores ità sentiant, »tum quòd videatur esse virtualis intentio omnium »dantium eleëmosynas, satisfacere per illas omnibus »obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; »tum quòd leges Ecclesiasticæ benignè debeant expli»ri. Addit *Salas De leg. d.* 15. *s.* 2. *n.* 17. *Vasq.*, si Cano»nicus grossam, seu corpus sui Canonicatûs, verè & »absolutè lucretur priusquam omittat Officium, non »teneri ad restitutionem, propter omissionem se»quentem; eò quòd pœna non sit, ut fructus jam su»os factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic »ille apud *Dia. p.* 2. *t.* 12. R. 8. V. infrà *a.* 4. §. 6. *in fine.*

» VIII. Ubi Bulla *Pii V.* non est recepta, potest vi»deri probabile, beneficiatum ad dictam restitutio»nem non obligari, ùt habet *Sylv. v. Clericus.*

ADDENDA.

1202. QUæst. 188. *Quid addendum sit circa materiam gravem vel levem in omissione Horarum.* ℞. Seqq.

§. I. Media pars parvæ Horæ, v. g. Tertiæ, non est materia peccati mortalis, uti tenent multi cum Gavanto & Stoz l. 1. p. 3. n. 831. contra *Suar. Sanch. Regin. Dian. p.* 1. *t.* 12. R. 41. Improbabilis autem videtur eorum sententia, qui dicunt unam Horam minorem, v. g. Tertiam totam, non esse materiam peccati mortalis. *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 2. n. 11. *Stoz.* n. 350., citans decretum S. Congregationis. Unde rectè docet *Gob.* in Exp. t. 5. n. 608. eum peccare mortaliter, qui etiam tantum semel in anno omittit Tertiam, & pro hac sententia affert 24. AA. *Diana* p. 6. t. 6. R. 6. Quòd si omittas minùs quàm totam parvam Horam, non peccas mortaliter, *Less. Bonac. Laym. Gar. Bonart Tamb.* n. 10. *Gob.* n. 611. Si tamen modicam tantùm partem recites unius parvæ Horæ, v. g. hæc 5. verba, *Deus in adjutorium meum intende*, censeris totam negligere, adeoque peccas mortaliter, quia ità parum pro nihilo reputatur, *Tamb.* Quòd si ex matutino omittas, quantum est parva Hora, *Illf.* t. 5. n. 59. damnat te mortalis.

§. II. Probabilius est cum *Tamb.* & *Stoz* n. 382. eum peccaturum mortaliter, qui interruptim per totum officium omitteret, quantum est integra parva Hora, quia partes spectantes ad unum totius diei officium coalescunt in unum & conficiunt tandem notabilem quantitatem. Plures tamen apud *Gob.* n. 609. & 618. contradicunt, docentes eum non peccare mortaliter, qui ex singulis Horis omitteret duos psalmos & hymnum, eò quòd ad mortale videatur requiri, ut in una eademque Hora omittatur pars notabilis, quæ sententia non videtur esse omnino improbabilis Vide dicenda l. 5. n. 297. 1203.

§. III. Omittere totas Vesperas Sabbatho sancto communiter censetur mortale, non ob quantitatem sed qualitatem, quia nempe sunt integra Hora & continent magnum mysterium: tamen hoc esse tantum veniale, probabiliter putant Bonacsp. *Marchant.* Peiiz. t. 1. tr. 5. c. 8. n. 93. *Tamb.* nu. 11. & alii apud *Gob.* n. 609., quia sunt parva oratio, & quidem in die lætitiæ, quo Horæ aliæ satis magnæ præcesserunt. 1204.

§. IV. Si Matutinum & Laudes constituant unam Horam, quod docent *S. Th. Suar. Diana* p. 5. t. 14. R. 46. *Gob.* n. 557., probabile est plus requiri ad mortale, quàm medias Laudes: & hæc opinio, quòd Matutinum & Laudes sint una Hora, videtur probabilior contra *Nav. S. Anton.* & alios, quia quamvis Laudes se solis habeant formam unius Horæ, nempe antiphonas, psalmos, Capitulum, hymnum, orationem, tamen ea non habet Matutinum, unde videtur cum Laudibus constare unam Horam, ità tamen, ut Laudes orentur per modum integræ Horæ. 1205.

§. V. Est obligatio sub veniali, ut tribus ultimis feriis septimanæ sanctæ etiam in privato officio ad lamentationes Jeremiæ addantur litteræ hebraicæ, aleph, beth &c. salē ubi in choro canuntur, quia privata oratio quoad talia debet conformari publicæ. 1206.

Q. 189. *An obligatio recitandi Horas sit quoad Beneficiatos, etiam ex justitia.* ℞. Affirmant *Suar. Sanch. Fagund.* & alii, 1. Quia fundatores videntur eo pacto obtulisse proventus Beneficii, & beneficiati eâ conditione admisisse Beneficia, sicuti curati cum simili pacto admittunt curam. 2. Quia *Conc. Lateran.* & *Pius V.* dicunt beneficiatos, si non orent, non facere fructus suos; item injustè percipere; ergo. E contrà negant *Az. Henriq. Dian. Garc. Salas, Homob. Castrop. Illf.* t. 5. n. 38., quia quamvis recitatio Horarum sit conditio, sine qua beneficiati non faciunt fructus suos, ideoque acceptos teneantur restituere, tamen sufficienter non constat recitationem illam esse debitam ex justitia. Utraque sententia est probabilis. 1207.

Q. 190. *Quid addendum sit circa obligationem restituendi ob neglectas Horas.* ℞. Seqq. 1208.

§. I. *Alex. VII.* damnavit has duas propositiones, 20. *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit pœna.* 33. *Restitutio fructuum ob omissionem*

sionem Horarum suppleri potest per quascunque eleëmosynas, quas antea beneficiatus ex fructibus sui Beneficii fecerit. Ex his damnationibus constat beneficiatum, qui neglexerit Horas, teneri in conscientia ante omnem sententiam & declarationem restituere fructus tali negligentiæ respondentes, neque hanc restitutionem compensari per eleëmosynas ante neglectam recitationem datas ex fructibus Beneficii, ob quod tenetur ad Horas.

1209. §. II. Aliqui apud *Mendo* d. 7. n. 27. dicunt eum non teneri restituere, qui per alium recitavit officium, quia ab alio solutum est, quod debebatur, ergo satisfactum est voluntati Fundatorum. Hæc sententia non videtur probabilis, quia hoc ipso, quòd ipsemet non oravit, peccavit mortaliter, secundum dicta à n. 1201. ergo incurrit pœnam impositam. *Maj. Palud. Led Burgh.* cent. 1. cas. 43. & alii apud *Dianam* p. 2. t. 12. R. 24. putant eum non teneri restituere, qui hodie omisit, si cras bis oret, tum quia sic videtur satisfieri intentioni Fundatorum, cum toties oret, quot sunt dies in anno; tum etiam quia si quis obligatus ad legendum Sacrum negligat hodie & cras suppleat, non tenetur restituere, idem autem videtur dici posse de Horis. Oppositum tamen omnino tenendum est ob rationem antè datam, quia pœna restitutionis imposita est omissioni graviter peccaminosæ, qualis hæc est. *Gob.* in Exp. t. 5. n. 594.

1210. §. III. Clericus, qui per ebrietatem causavit in se infirmitatem, ob quam nequit legere Horas, secundum *Gob.* in Quin. t. 5. c. 10. n. 30. non tenetur ad restitutionem, quia Ecclesia illos solos obligat, qui cessante legitimo impedimento non recitant, infirmitas autem est legitimum impedimentum, neque DD. distinguunt, an sit causata culpabiliter an inculpabiliter: Et ita etiam debentur Canonicis præsentiæ, si solent adesse, & jam absint ob morbum etiam ità culpabiliter causatum, uti docent *Covarr. Fill. Sanch. Gob.* n. 37. Si tamen causassent ex intentione eximendi se à choro vel non orandi, præsentiæ non deberentur, & omittendo Horas tenerentur restituere, quia nemini debet fraus sua patrocinari, *Gob.* n. 31. Imò si absque eo solebant abesse, etiam non debentur præsentiæ, uti idem docet n. 38., quia causa absentiæ est potiùs prava voluntas quàm morbus.

1211. §. IV. Si quis per biennium vel ultra, Horas omiserit, putant *Sanch.* & alii cum *Gob.* in Exp. t. 5. n. 588. satis esse, si Confessarius eum obliget ad restitutionem quartæ partis fructuum, quia videtur nimis durum & moraliter impossibile restituere totum; sed dicendum est obligari ad restituendum totum, si absque gravi incommodo possit, saltem successivè per partes, quia non apparet, per quid excusetur: ad grave tamen incommodum non censetur velle eum obligare Ecclesia.

1212. §. V. Non tenetur ad restitutionem, qui parvam officii partem omisit, licèt fructus respondentes parti omissæ sint magni: si autem neglexit notabilem partem, sed conflatam ex multis levibus, v. g. si omiserit in singulis Horis unum psalmum, licèt fortè peccarit graviter, uti n. 1203. dictum est, tamen non teneri restituere docent *Castrop Diana* p. 5. t. 14. R. 47. *Gob.* n. 590., sed contradicunt *Suar. Regin. Bass.* §. 5. n. 8., sicuti tenetur restituere, qui per parva furta multum abstulit; similiter si ex una Hora longiore omiserit partem notabilem, *Suar. Bonart. Castrop.* obligant ad restitutionem, sed eum excusant *Bonac. Fill. Diana. Gob.* n. 589., quia Canones tantùm loquuntur de illis, qui non orant Horam, & tantùm secundùm Horam integram statuunt obligationem restituendi hoc vel illud, nihil autem dicunt de omittente partem, ergo cùm sint leges odiosæ, non debent magis extendi: deinde tales leges pœnales sunt strictæ interpretationis, ergo intelligi debent de actu pleno & perfecto, omittere autem minùs quàm unam integram Horam, non videtur esse actus plenus & perfectus, ergo. Addit *Gob.* n. 591. eum, qui tenetur restituere, posse curare inde legi Missas pro defunctis.

§. VI. Dato, quod ille peccet graviter, qui Horas sine attentione interna legit, de quo dicetur à num. 1340., nihilominus talis non teneretur restituere, dummodo orasset, uti probabiliter tenent *Sot. Tol. Mald. Azor. Bonart. Manriq. Zech. Cordub. B. Med. Garcias*, quos referunt & sequuntur *Diana* p. 2. t. 12. R. 1. & 7. *Gob.* n. 842. *Vind. Gob.* p. 2. prop. 7. n. 37. contra *Bejam* p. 2. casu penult., qui multis suam sententiam propugnat redditque etiam probabilem: Ratio nostra est, quia præceptum orandi Horas, ex quo sequitur obligatio restituendi, priùs datum est, & omnino distinguitur à præcepto, si datur, orandi eas attentè, AA. enim, qui asserunt dari præceptum orandi attentè, fatentur illud postea esse latum, & in eo planè nihil dicitur de restitutione, ergo obligatio restituendi tantum tangit illos, qui non orant, neque lex odiosa extendenda est ad non orantes attentè. 1213.

§. VII. *Suar.* putat eum, qui non oravit, teneri restituere omnes omnino fructus etiam respondentes aliis functionibus, quas præstitit, sed probabilius contradicunt *Bonac. Sanch. Gob.* à n. 593. *Busenb.* R. 2. n. 3. 1214.

§. VIII. Pro restitutione ob neglectas Horas, satis est post illud tempus, à quo omisisti, dare eleëmosynam, etiamsi non cogites de debito, neque intendas dare in exsolutionem tuæ obligationis, *Suar. Layn.* l. 3. t. 2. c. 12. n. 9. *Sanch.* in Conf. l. 2. c. 3. d. 121. *Diana* p. 3. t. 6. R. 57. & p. 7. t. 10. R. 24. *Lugo* De Just. d. 4. n. 46. *Gob.* n. 542. *Du Bois* ad prop. 33. ab *Alex. VII.* damnatam: Ratio est, quia si eleëmosyna detur post omissionem, ponitur opus, quod in pœnam est præceptum, ergo satisfit præcepto, intentio enim non præcipitur, secundum dicta l. 1. n. 694. Et quamvis aliquis dicat hanc restitutionem etiam ex justitia deberi, tamen virtualis intentio dantis eleëmosynam est, ut per illam satisfaciat omni suæ obligationi. 1215.

§. IX. Hanc restitutionem deberi ex justitia, negant *Panorm. J. Andr. Butr. Silv. Rosel. Arm. Tabien.* aliique cum *Nav.*, qui dicit esse communem sententiam, quia hæc obligatio videtur tantùm oriri tanquam pœna ex Constit. *Conc. Later.* & *Pii V.* E contrà esse ex justitia, docent inprimis illi n. 1207. relati, qui putant orationem deberi ex justitia; deinde idem tenent *Sot. Calder. Adrian. Ang. Dur. Az. Suar.* De Horis c. 29. *Illsf.* t. 5. n. 38., tum quia fuit acceptio mercedis sine præstatione laboris, tum maximè quia *Conc. Later.* & *Pius V.* dicunt eos, qui non orant, non facere fructus suos. Item injustè percipere, ergo ex justitia tenentur restituere: Et hæc sententia videtur probabilior. 1216.

ARTICULUS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

RESP. Hæc seqq. 1. Infirmitas gravis, v. g. dolor notabilis capitis, ità ut sine incommodo vel incremento morbi, legi non possint. Dixi, *gravis*: quia levis, v. g. dolor stomachi aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana aut quartana non excusat, cùm totâ die non affligat. Ita *Nav. Fill. Lay. l. 4. tr. 1. c. 6. Bon. d. 1. q. 6. p. 1* Porrò taliter excusatus non tenetur, ùt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ùt habet *Fill. & Sa V. Horæ.* Si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, ùt habet *Less. & Bon. V. Dia. p. 2. t. 12. R. 43.* 1217.

2. Justum impedimentum, v. g. metus proditionis inter hæreticos; Item gravis vel repentina occupatio, vel opera charitatis majoris momenti, quàm

Horæ

»Horæ, quæ sine scandalo vel gravi incommodo tuo »vel alterius omitti non possint: Quomodo etsi Con»cionatores vel Confessarii aliquando excusari pos»sint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ùt docet »*Sylv. Suar.* & *Lay.* &c. tenetur tamen anticipare, si »possint, v. g. si manè prævideas, te totâ die Con»fessionibus occupandum, quæ differri non possint. »Itâ ex *Suar.* & *Azor, to.* 1 *l.* 10. *c.* 13. *q.* 15. & 19. *Bon.* »*p.* 2. *n.* 1. & 2. &c. *communiter.*

» Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te »repetere, quod neglexisti, (nec recitando, nec au»diendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Bene»dictus, vel libros necessarios circumferendo, vel le»ctionem mox cantandam prævidendo, vel alia cho»ro necessaria peragendo, occupatus fuisti, quia cho»rus totus pro eo, qui in re ad Officii celebritatem »pertinente occupatur, videtur supplere; & non tan»tùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, »recitare aut canere. Itâ *Lay. c.* 5. *n.* 7. *Henr. Sylv. Azor.* »*Sot. Molf. Naldus, Arag. Regin.* citati à *Dia.* R. 13. »Idem de eo, qui choro organis musicis alternis ver»sibus respondet, dicunt *Nav. Sanch. Arag.* & *Rodriq.* »apud *Lay. l. c.* scilicet eum non esse obligatum, ut »etiam voce proferat: sed negat *Escob. t.* 5. *E.* 6. *V. Trull.* »*to.* 1. *l.* 1. *c.* 7. *d.* 16.

» 3. Cæcitas, *Bon. to.* 1. *De recit. div. off. d.* 6. *q* 6. *p.* 2. »*n.* 4. &c. *communiter.*

» 4. Carentia Breviarii inculpata. Quòd si tamen »memoriter possis dicere, vel totum Officium, vel »unam Horam, teneris. Si verò tantùm scias psalmos »vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill. tr.* 23. *n.* 287. »*Nav.* & *Suar.*, item *Escob.* E. 6. *c.* 3. & 4. probabile esse, »non teneri, quia psalmi ùt sic, non sunt Hora Ca»nonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garc.* »*De Ben. p.* 2. *c.* 1. *num.* 221. *Mald. in* 2. 2. *t.* 10. *c.* 2. *d.* 5. »& *J. Sancius in select. d.* 15. *n.* 1. citati à *Dia.* eò quòd »lectiones & capitula sint pars (licèt minor) maximè »principalis, itâ ut absque illis non sit officium Cano»nicum. Idem concedit *Sanch. l.* 1. *c.* 19. in Matutino »festi duplicis, vel semiduplicis. *v. Bon. l. c. p.* 2. *nu.* 6. »*Dia.* R. 30. & 43. Verùm hæc probare non ausim, »sed potiùs, quod docet *Bon. to.* 1. *d.* 1. *De off. div.* »*recit. q.* 6. *p.* 2. *n.* 6. & 7. impeditum ex aliqua dicta»rum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad »id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret Bre»viario, quo uti solet, v. g. Romano, tenetur legere »aliud, quod habere potest, quia per utrumvis imple»tur substantia præcepti. *Creus. Escob. Dia. p.* 9. *t.* 8. *R.* 25. » 5. Dispensatio, quam sine causa, solus Papa dat va»lidè, cum causa, Episcopi: Et sic Subdiaconum, qui »ex dispensatione Pontificia duxit uxorem, hoc ipso »liberari ab onere Horarum, contra *Bon.* & *Azor,* do»cet *Sanch. de Mat. l.* 8. *d.* 8. *Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 34.

ADDENDA.

1218. QUæst. 191. *An qui non potest recitare totum Officium, teneatur ad partem, quam potest.* ℟. Affirmativè, utì colligitur ex damnatione hujus 54. prop. facta ab *Inn. XI. Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Circa hanc propositionem sunt hæc notanda.

1219. §. I. Falsitatem hujus propositionis damnatæ rectè ostendunt *Carden.* in 2. crisi d. 33. & *Illf.* t. 5. n. 41., quia singulæ Horæ per se continent distinctam integram orationem, quæ potest dici separatim ab altera; deinde quia qui non potest solvere totum debitum, tenetur ad partem divisibilem, quam potest, ergo similiter hic; præterea qui ordinatur horâ 12., tenetur ad Vesperas & Completorium, licèt non teneatur ad reliqua, utì communiter tenent omnes; Denique qui caret Breviario vel est cœcus, & scit Primam vel Completorium memoriter, tenetur ad hoc, utì etiam communiter tenent omnes, & dicetur num. 1230., ergo similiter hic. Hinc qui non potest Matutinum, potest autem Laudes, tenetur ad has, etiam dato, quòd Matutinum & Laudes constituant unam Horam, quia communiter censentur veluti duæ Horæ. Laudes enim liberè dividuntur à Matutino, & in se seorsim habent formam unius integræ Horæ, *Carden.* n. 37., addens n. 42. eum, qui in Officio trium Nocturnorum non posset recitare nisi unum, teneri ad hoc unum, quia singula Nocturna sunt materia dividua etiam pro choro, & considerantur ad modum unius Horæ, præsertim cùm in Paschate & Pentecoste totum Matutinum constet unico Nocturno.

§. II. Qui non potest orare majorem partem unius Horæ, utì si ex prima Dominicæ essent lacerata duo folia, *Suar.* De Horis c. 28. n. 26. docet non esse obligationem illam partem exiguam recitandi: Idem dicunt *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 19. n. 8. *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 6. n. 7. *Tamb.* in Dec. l. 2. c. 5. §. 8. n. 10. *Diana* p. 2. t. 12. R. 43. *Sporer* in Th. sacram. De Horis n. 174., si pars notabilis omitti deberet, utì si in Matutino trium Nocturnorum non haberes Lectiones & responsoria, haberes autem psalmos; Addit *Stoz* l. 1. p. 3. n. 407., si in Matutino feriali haberes psalmos sed non lectiones; item si haberes omnes psalmos omnium Horarum, non autem hymnos, Capitula & orationes, quia sine illis non videtur esse forma & substantia talis Horæ à *Pio V.* præscripta: & hanc rationem judicat esse probabilem *Carden.*, licèt n. 20. ipse cum *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 622. aliisque meritò dicat oppositum esse probabilius, cùm non ostendatur sufficiens fundamentum dicendi, quòd Ecclesia ejusmodi Horam præcipiat per modum unius orationis indivisibilis, partes autem illæ retineant rationem notabilis orationis: Hinc *Laym.* & *Illf.* suprà valde probabiliter dicunt, si quis possit recitare, quantùm sufficit ad materiam peccati mortalis, sive quantùm est una parva Hora, (secundùm dicta n. 1202.) esse ad hoc obligationem; si autem sit minùs, dicunt nequidem sub veniali recitandum, quia seorsim non censetur æstimabilis ad finem à lege intentum. 1220.

§. III. Si quis non habeat majorem partem Officii hujus diei, putant *Escob. Tamb.* suprà, *Stoz* n. 402. non teneri supponere aliud Officium, quia Ecclesia præscribit suum cuique diei Officium, nec scitur, quòd obliget ad immutandum: sed dicendum est cum *Gob. Sporer* & aliis teneri orare, saltem ex communi, vel Officium simile, quia præceptum orandi est in possessione, & secundùm dicenda n. 1250., valde probabile est cum tali immutatione impleri substantiam præcepti. 1221.

§. IV. Hactenus dicta valent, non solùm respectu beneficiati, qui fortè ex justitia tenetur recitare, sed etiam respectu illorum, qui ex sola religione obligantur ad orandum, est enim pro omnibus eadem ratio, *Carden.* n. 16. contra *Filgueram.* 1222.

Q. 192. *Quid præterea notandum sit circa excusationem ob infirmitatem.* ℟. Seqq. 1223.

§. I. Qui ob infirmitatem non potest recitare totum, & dubitat, an possit partem, secundùm *Suar. Sanch. Laym.* l. 4. t. 1. c. 6. n. 2. *Carden.* in 2. crisi d. 33. n. 19. *Neuss.* apud *Gob.* t. 5. n. 732. in append., ad nihil tenetur: quod *Illf.* t. 5. n. 165. dicit non improbabiliter posse sustineri, quia in ejusmodi dubiis vix attingi potest punctum obligationis, & ne scrupulis aperiatur via, consuetudo legem interpretatur, ut sic dubitans censeatur liber: & quamvis possessio videatur esse pro præcepto, tamen putant id non obstare ob adjunctum periculum gravis nocumenti, utì insinuabitur n. 225.: & maximè hic valet, quia simul adesset perplexitas, ex qua homo non posset se expedire, cùm sit æquè periculum nocendi valetudini, quod

quod illicitum est, quàm transgrediendi præceptum orandi.

1224. §. II. *Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 45. n. 4. *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 8. à n. 13. *Stoz* l. 1. p. 3. n. 402. *Gob.* n. 471. & alii docent, si æger ex recitatione Horarum verosimiliter credat aliquam cruditatem stomachi, vel capitis gravationem, vel virium lassitudinem, vel etiam febrim tardiùs remissuram, excusari ab Horis; quia hujusmodi damna, quæ in corpore sano sunt levia, in ægroto sunt gravia: hinc Cap. *Clericus*, 2. dist. 91. pro legitima causa non orandi habetur inæqualitas corporis, quæ non sonat morbum gravem: unde, inquiunt iidem AA. cum *Pelliz.* t. 1. tr. 5. c. 8. n. 116., licèt tales infirmi bonam diei partem confabulationibus expendant, atque etiam libros recreationis causâ legant, inde non sequitur teneri ad Horas, quia sermones & lectiones illæ afferunt ægro recreationem, nec morbus inde ingravescit, sed potiùs levatur; è contrà recitatio Horarum est res seria, & ex sua natura gravat caput, ac molestiam affert, unde etiam postquam febris infirmum deseruit, dum adhuc vires sunt imbecilles, & homo convalescit, potest ad aliquot dies differre recitationem, quia illa imbecillitas adhuc censetur infirmitas, nec verisimile est, quòd Ecclesia post tot labores neget eam requiem ægro: hinc etiam fieri poterit, ut quis prius celebret Missam, quàm oret Horas, utì cum aliis *Sanch. Tamb. Stoz* n. 402. *Gob.* n. 715. & alii.

1225. §. III. In dubio, an morbus sit gravis an levis, aut an recitatio sit allatura grave nocumentum vel non, standum est judicio Medici vel Superioris, aut in horum defectu alterius viri prudentis, *Silv. Sot. Sanch.* aliique cum *Pelliz.* n. 115. An etiam stare potes opinione propriâ, inquit *Gob.* n. 474., si sis ità prudens, ut per te possis de talibus ferre judicium. Si autem nec illi nec tu possitis resolvere dubium, sed illud permaneat, *Suar.* dicit esse obligationem recitandi, quia præceptum est in possessione; sed *Bonac. Castrop.* t. 7. d. 2. p. 6. n. 10. *Neuss. Stoz* suprà, & alii dicunt te non obligari, quia quando periculum, an illa recitatio sit graviter nocitura, est certum, Ecclesia non obligat, cùm non obliget ad exponendum se certo periculo; & hoc probabile esse dicit *Tamb.* l. 1. c. 3. §. 7. v. *Horæ Canonicæ*, num. 2., quod confirmari potest ex dictis n. 1223.

1226. §. IV. Si quis ob infirmitatem non possit recitare debito tempore, possit autem alio, v. g. si à prandio laboret quartanâ, manè autem sit liber, aut è contrà, putant *Canus, Henriq. Caram.* aliique eum non teneri anticipare, vel postea supplere Horas respondentes illi tempori, quo ægrotat, quia obligatio anticipandi vel supplendi videtur tum tantùm esse, quando impedimentum est ex nostra libertate: hanc sententiam dicunt esse probabilem *Sanch.* d. 43. n. 7. *Less.* l. 2. c. 37. n. 43. *Diana* p. 4. t. 4. R. 10. *Bonart. Gob.* num. 711. *Sporer* n. 172., sed probabilitatem non video, ideoque opposita absolutè tenenda est cum *Castrop.* n. 16. *Pelliz. Tamb.* n. 20. *Stoz* n. 409., Ratio est manifesta, quia quòd oretur hoc vel illo tempore, est circumstantia accidentalis tantùm, obligatio autem orandi totum Officium, incipit à media nocte, & durat per singulas partes diei naturalis usque ab alteram mediam noctem.

1227. §. V. Magna lassitudo, v. g. per longum iter, faciens ut sit impotentia moralis recitandi, comparatur infirmitati, ac similiter excusat; utì notant *Coton. Neuss. Stoz* n. 402. Raro tamen erit tanta, ut impotentiam moralem afferat.

1228. Q. 193. *Quid addendum sit circa excusationem ob occupationes aliasque causas.* ℞. Seqq.

§. I. Occupatio studii secundùm se non excusat, nisi hîc & nunc sit necessarium, nec compossibile cum Horis, hinc *Alex. VII.* damnavit hanc 21. prop. *Habens Capellaniam collativam aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet:* falsitas autem illius propositionis inde patet; quòd obligatio recitandi sit personalis, adeoque non possit committi alteri: Studium autem in hac damnatione ponitur exempli causâ, & idem est de alia simili occupatione.

§. II. *Caram.* docet, eum, qui ex officio, v. g. in scribendo, in Confessionibus audiendis occupatus est per 12. horas diei naturalis, non teneri illâ die recitare Officium canonicum; sed oppositum est certum, cùm supersint aliæ 12. Horæ, *Carden.* in 1. crisi d. 32. 1229.

§. III. Si quis careat Breviario, vel sit cæcus, sciat autem de memoria magnam partem Officii, *Soto* dubitat, an teneatur recitare: & non teneri dixerunt aliqui apud *Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 46., quia beneficium memoriæ habet se sicut privilegium, quo nemo tenetur uti; sed oppositum rectè docent *Nav. Suar. Bonac. Valent. Az. Sanch. Less. Castrop. Carden.* in 2. crisi d. 33. n. 36. *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 717. *Illſ.* t. 5. n. 41., & videtur certum, quia sola impotentia physica vel moralis excusat, qualem iste non habet: dari autem aliquando, saltem indirectè, obligationem utendi suo privilegio, dictum est l. 1. n. 847. 1230.

§. IV. Si quis non possit orare nisi cum socio, putant *J. Sanch. Diana, Tamb.* n. 11. *Stoz.* n. 403 non teneri adhibere socium; quod tunc dicunt esse verum *Less.* & *Garc.*, si non sit solitus orare cum socio: sed oppositum tenendum est cum *Nav. Suar. Az. Bonac. Rodriq. Valent. Regin. Sanch. Castrop. Gob.* n. 712. *Spor.* à n. 175. *Illſ.* suprà, quia sic potest impleri præceptum, neque hoc medium est difficile vel extraordinarium, cum fiat ordinariè in choro, & etiam alibi; alioquin etiam dicam eum non teneri orare, qui non posset sine conspicilio. Non teneor tamen cum magno sumptu conducere socium, id enim esset onus extraordinarium, utì rectè *Illſ.* 1231.

§. V. Si quis damnetur ad triremes, multi cum *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 1. n. 4. dicunt non teneri ad Horas, tum quia Ecclesia non censetur ei velle superaddere hoc onus; tum etiam quia Breviarium non potest decenter ab eo tractari. Oppositum tenent alii multi apud *Gob.* n. 731. & *Dian.* p. 2. t. 12. R. 40., quia cum decenter possit & sæpe debeat orare Deum, non est, cur absolvatur à Breviario, quamdiu legere potest, nisi Ecclesia eum liberet, de quo non satis constat. Si tamen alicui intimata sit sententia mortis, excusari pro tribus diebus ante executionem docent *Tancredi, Tamb.* §. 8. n. 5. *Gob.* n. 709., quia illa mortis propinquitas parit perturbationem æquivalentem infirmitati, & utiliùs per alia exercitia devotionis se disponit ad mortem. An & quomodo excuset tenuitas fructuum Beneficii, dictum est n. 1199. 1232.

Q. 194. *Quid specialiter sit addendum circa dispensationem ab Horis.* ℞. Hæc pauca: Dispensatio Papæ excusat etiam beneficiatum, licèt supponamus eum ex justitia teneri orare, utì habet communis cum *Gob.* in Exp. t. 5. n. 729. Deinde ubique jam usu receptum est, ut Episcopus etiam hîc cum causa dispenset ad breve tempus, *Tamb.* in Dec. l. 2. c. 5. §. 8. nu. 24., Quod etiam de Vicario Episcopi asserit *Gob.* n. 714. & 729., causa autem est, si dubitetur de morali impotentia orandi. Etiam Superiores Ordinum possunt dispensare cum sibi subditis, *Tamb.* *Gob.* n. 730. Et specialiter potest Generalis Societatis JESU, ac alii, quibus ille committit, commutare obligationem infirmorum in aliud opus pium, seu orationem leviorem, utì refert *Illſ.* t. 5. n. 42. 1233.

Q. 195. *An & quomodo licitum sit ponere aliquid incompossibile cum recitatione Horarum.* ℞. De hoc videri potest *Gob.* in Exp. t. 5. n. 732. Et cum proportione hîc applicanda sunt illa, quæ diximus l. 1. à n. 782. & l. 3. p. 2. à n. 1334. 1234.

Q. 196.

1235. Q. 196. *Quid agere debeat, qui dubitat, an recitarit aliquam Horam, vel an aliquid omiserit.* R. Præter illa, quæ habet Ref. 1. *Busenb.* n. 1237. referendus, adde seqq.

§. I. Si nullam habeat conjecturam, quòd orarit, debet orare, quia præceptum est in possessione: E contrà qui habet rationem aliquam, vel conjecturam, quòd dixerit hanc vel illam horam, malè facit repetendo, quia aperit viam inanibus dubiis & scrupulis, ità cum aliis *Laym. Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 34. *Illf.* t. 5. n. 40. quòd magis valet de scrupuloso, de quo dicetur à n. 1350.

1236. §. II. Causa prudens repetendi horam aut illius partem non est, quòd non meminerit se dixisse, dummodo non meminerit se non dixisse, & habeat conjecturam, quòd dixerit, v. g. quia communiter nihil solet omittere aut transilire, non solet orare posteriorem horam nisi oratâ priore, scit autem se posteriorem orasse, reperit signum, quod ponere solet, quando oravit horam, scit se incepisse horam, & postea invenit se in fine &c. Ratio est, quia possessio tunc est pro ipso, certus enim est se solere Officium recitare, aut se hoc Officium recitasse, incertus, an partem omiserit, sed cùm communiter non transiliat Horam, nec aliquid omittat, prudenter supponit, se nec jam transiliisse vel omisisse, ità *Nav. Az. Suar. Fill. Bonac.* De horis d. 1. q. 6. p. 3. n. 12. *Tamb.* in Dec. l. 2. c. 5 §. 3. n. 9., unde etiam *Nav. Bonarc. Sanch.* suprà, *Laym.* l. 4. t. 1. c. 5. n. 11. *Gob* in Exp. t. 5. n. 621. *Illf.* suprà, *Burgh.* cent. 3. cas. 63. *Pelliz.* t. 1. tr. 5. c. 8. n. 99. dicunt talem malè facere, si repetat, ob rationem antè datam. Addunt *Tamb.* & *Gob* circa omissionem partis, quamvis haberet rationem probabilem judicandi, se omisisse talem partem, adhuc tamen non teneri repetere, nisi moraliter certò constet, quòd omiserit; quia ratio illa, quòd, quando incepit, communiter non omittat, prævalet omni alteri contrariæ rationi, quæ sit probabilis tantùm, secundùm illam regulam, quòd ex communiter contingentibus sit prudens præsumptio.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ.

1237. Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ. 1. Ut recitentur juxta præscriptum Breviarii Romani, jussu Pii V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis; & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus, etiam Regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, uti Romano, ùt docet *Less. l. 2. c. 37. d. 12. Rod.* & *Sa. v. Horæ. Bon. to. 1. De divin. off. recit. d. 1. q. 3. p. 1. n. 1. & 2.* Adde, quòd, qui eo utitur, nequidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, (excepto die animarum) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ità *Fill. & Bon.* ex Bulla Pii V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum, tum quia sunt pars officii eo die, tum quia peculiaris de ea re est Constitutio. Ità *Bon. l. c.* ex *Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Dia. p. 2. tract. 12. R. 42.* ex *Vasq.* Item *Escob. t. 5. E. 6.* qui tamen à sententia Vasquii recidit. *Vide eundem c. 3. & 5.* Quòd si autem ex inadvertentia vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, Officium mutes, ità ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contrà, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium Officium pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem: Quanquam quòd eo casu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eò quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob. c. 5. Dia.* R. 3. Item *Caj. Sylv. Bonif. Azor, Valent. Less. Fill. &c.* citati à *Bon. n. 17.* & *Dia. loc. cit.* contra alios multos, quos citat & sequitur *Barbos. Lay.* verò *l. 4. t. 1. c. 5. n. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem quasi multò longius in multò brevius, v. g. paschale mutetur: (licèt *Caram.* apud *Dia. p. 7. t. 11. R. 6.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari,) aut idem pro libitu toto anno dicatur: quia est gravis inordinatio, *v. Trull. to. 1. l. 1. c. 7. d. 14 n. 11.* ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imò ità faciendum esse vult *Quintan. c. 8 sing. 10.* Verum contrarium rectiùs tenet *Villalob.* eò quòd præstet semel quàm bis errare: idque multis bene confirmat *Lug. Resp. mor. l. 5. d. 8.* Similiter eum, qui per errorem vel oblivionem de festo duplici vel semiduplici non recitavit die proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quintan. s. 9.* esse probabile: Verùm & hoc meritò rejicit *Lug. l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis erravit, (legendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas Horas legere juxta Officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ vel cõmunitati, cujus est pars, & observet legem, quando potest. *Lug. l. c.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis, (quod rectè fit & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiam si is ad eas non obligetur, nec interiùs attendat. *Bon. p. 2. §. 1.*) ea pronuntiatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim: *Sa* tamen *v. Horæ*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideo aliquid scrupulose repetendum esse. Si verò solus legas, ità legendas esse, ut audire te ipsum possis, docet *Regin. & Suar.*, sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, ut docet *Azor, p. 1. l. 10. cap. 11. quæst. 4 Bon. & Dian. resol. 11.* admittitque *Fill. t. 23. n. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium versum recitare sed alternatim, facto duplici tantùm choro, sive plures sint ex una parte, sive pauciores, quia sic habet usus & praxis Ecclesiæ. Secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imò alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur) aliis audientibus, *Bon. q. 5. p. 2. §. 1. n. 10.* ex *Suar. Azor, & Lay. n. 8.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit & non recitat. *v. Bon. l. c. Trull. d. 16. n. 17.*

3. Pronuntiatio integra, sine syncopâ & abbreviatione verborum & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.* Ex hoc tamen defectu in publico faciliùs peccari potest mortaliter, ratione scandali, & severioris præcepti Ecclesiæ, quàm in privato, *Az. & Fill n. 208. 209. Escob. Dia. p. 2. t. 12. R. 23.* ubi addit, 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere officio suo, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem & abscissionem syllabarum, (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem Officii, nisi adsit contemptus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio & deformatio verborum in toto cantu

»cantu. *V. Dian. l. c. Syl.* & *Trull. n.* 4. ubi ex Navarr. Azor, *Less.* & *Palao tr. 7. disp. 2. punct. 3. n.* 9. negat satisfacere eos, qui cum sociis recitant ità festinanter, ut nondum expletis à socio versiculis ipsi incipiant, quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit: excusat autem ex *Nav. Sa,* & *Suar.* surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

» 4. Pronuntiatio continuata unius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, ut ait *Fern. Lay. n.* 7. & *Less. d.* 10. quia singuli psalmi suam completam significationem habent: si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses; consilii tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni: imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod certum videtur, si justa causa concurrat) quia secundum quosdam antiquitus ità fiebat, ùt docet *Fill. c.* 6 & *Bon. p.* 3. *n.* 11. & 12. *Escob.* &c. Addit *Quint. s.* 3. lectiones, sive tres sint sive novem, posse absque culpa gravi, sine causa, & cum hac, absque ulla culpa dividi à psalmodia ejusdem Matutini. Divisio autem Matutini à Laudibus, non dicit interruptionem Officii; unde privatim fieri potest sine causa. *Dia. p.* 5. *t.* 14. *R.* 48. ex *Fill. Sanch.* &c. Item *Trull. d.* 11. *n.* 6.

» 5. Ne invertatur ordo Horarum, absque justa causa: quòd si tamen fiat, erit tantum veniale, quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quòd si autem per inadvertentiam, vel ex justa causa mutes, v. g. ut amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum; vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum advertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse; perges enim, & supplebis in fine. Similiterque, si causa vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus vel aliquo simili, quod ad manus non est. *V. Bon. p.* 4.

» 6. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur tempore præfixo à jure, vel consuetudine; quæ nunc obtinuit, ut Matutinum & Laudes absoluto Completorio in Ecclesia, horâ circiter quartâ, & secundùm *Bon.* etiam tertiâ dicantur: & hyeme quidem mediâ horâ ante Solis occasum dici posse, ait *Fill.* ex communi sententia, cùm etiam privilegium quibusdam concedatur, ut horâ ante occasum dicant: Quod tamen non est signum, id sine privilegio fieri non posse, quia talia sæpe dantur ad tollendos scrupulos & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Juxta eandem sententiam non peccabit, ait *Bon.*, qui Primam, Tertiam, Sextam & Nonam, duabus vel tribus horis post ortum Solis dicit, tum quia est moderata & consueta postpositio; tum quia tempus à jure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa ad Vesperum differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas & Completorium dicere, quia hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt privatim post prandium, cùm rubrica Breviarii, feriâ IV. Cinerum non imponat præceptum. *Nav. Sanchez, Trull. d.* 18. *n.* 6.

» Dixi, *sine causa*: quia si iter, aliave causa urgeat, secundùm *Cajet.* & alios, omnes Horæ manè dici possent, usque ad Vesperas inclusivè. Denique ad vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, usque ad alteram mediam noctem; præterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari. Quòd si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere, quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo posse secundùm quosdam, restitutionem subterfugere, eò quòd rependat æquale. *Molfes.* 3. *to.* 2. item *Major, Palud. Ledesma* &c. apud *Henr. l.* 13. *c.* 13. *Bon. q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. ubi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea *Suar.* & *Fill.* sed malè, quia hi vel loquuntur tantùm de primo medio anno; vel spectato solo jure naturæ, & secluso jure positivo. Expressè autem eam sequitur *Quintan. s.* 6. vocatque veriorem contrariam. Vide etiam *Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 24.

» 7. Ut devotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive, ùt ait *Caj.* ad verba solum: Quam postremam sufficere, rectè notat *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 69. & *seqq.* supposito tamen animo orandi & vacandi Deo: unde attentionem confusam, saltem ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter contra *Nav. Sylv.* & *Ron.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animo voluntariè interea distraharis. Quæ sententia secundùm *Lay. n.* 10. & *Less. n.* 3. non est improbabilis; & utilis tum scrupulosis, tum Confessariis, ne beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum auctoritatem, partim quòd hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur, devotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad ejus substantiam non pertineat: Verum nostra sententia est communior, & probabilior, & probatur: sine attentione enim interna, nulla est oratio; ergo hoc ipso, quòd sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. *Nec refert*, quòd Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; *potest* enim eos præcipere, ùt sunt necessarii ad actus externos debitè præstandos, ut sint actus virtutis: Quo modo cùm possit præcipere Confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *Cum attentione interna, virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quàm *Bon* & alii communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non revocatur expressè vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Unde licèt involuntariè distraharis, virtualiter tamen attendis, 1. Si in genere intenderis Officium dicere modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito, opus consuetum faciendi recites. *Vid. Bon. q.* 3. *p.* 2. §. 2. *n.* 21. & *seqq.* *Ex dictis resolves.*

I. Is qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine v. g. psalmi, præsumere potest se dixisse, si ex libro vel memoria cæteroqui non errare solita, dixit: proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines & scrupulos, & ut totum Officium sine perturbatione decurratur. Ità *Binfeld. c.* 11. *d.* 13. *Lay. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 11.

II. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundùm sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos, quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devotè oraret, *Sot. Nav. Reg. Fern. Suar. Bon.* & *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 17. *n.* 6. ubi ex *Nav.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum ità differt, vel ità se componit, ut advertat se somno præoccupandum: v. g. si Completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui:

»obrui: Quidam tamen Doct. paulò antè citati negant »eo casu necessariam esse repetitionem, eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multòque magis ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis: eò quòd ad illam »tantum teneantur, qui Officium omiserunt, non qui »distractè dixerunt, v. *Bon. l. c. Leff. n. 68. Lay. & Dia.* »*r. de Horis* R. 1. & 2. *Esc. t. 5.* E. 6. c. 3. n. 62.

» III. Cum recitatione Officii conjungere actiones, »quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, »abluendi, veniale est, si fiat sine causa, aliàs nul»lum. *Escob. c. 7.* Qui verò advertenter occupat se ali»quâ re incompossibili cum attentione interna, v g. »scriptione, lectione &c., graviter peccat & præcepto »non satisfacit; atque adeo tenetur repetere. *Nav.* »*Suar. Bon. Trull. n. 7.* V. infrà *l. 5. c. 2. dub. 7.*

ADDENDA.

1238. QUæst. 197. *Quâ linguâ recitandæ sint Horæ.* ℟. Quoad substantiam satisfit, si recitentur hebraicâ, græcâ vel latinâ, uti tenent omnes, teste *Hurt.* De Resid. t. 1 R. 7. subresf. 7., quia hæ linguæ sunt doctrinales: Peccari tamen apud nos venialiter, putat *Castrop.* t. 7. d. 2 p. 2 n. 14. & addit fore mortale, si fiat aliquoties, quia est contra Ecclesiæ latinæ consuetudinem; *Hurt.* innuit tunc peccari venialiter, si ob defectum intelligentiæ desit perfecta expressio. Quòd attinet ad linguas alias, putat *Hurt.* non peccare eum, qui recitat linguâ vulgari, ubi Biblia vulgaria permittuntur, quia adhuc quoad substantiam est eadem oratio, nec invenitur expressa prohibitio Ecclesiæ circa hoc, qualis tamen est circa Missalia & Missas, ne linguâ vulgari imprimantur.

1239. Q. 198. *Ex quo Breviario Officium sit recitandum.* ℟.

§. I. Ex proprio suæ diœcesis, aut sui Ordinis, vel, si utatur Romano, ex illo, quod recognovit *Urb. VIII.* Putat tamen *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 2. n. 3. aliquem adhuc posse recitare ex antiquo *Pii V.* vel *Clementis VIII.* quia *Urb.* expressè addit in Bulla, *nolumus tamen his litteris Breviaria & alia prædicta, quæ impressa sunt hactenus, prohiberi, sed indemnitati omnium consulentes, tam typographis & bibliopolis vendere, quàm Ecclesiis, Clericis aliisque retinere, atque iis uti Apostolica benignitate permittimus & indulgemus.* Unde non video, cur dubitet *Gob.* in Exp. t. 5. n. 601. in app., dicens quòd *Urban.* graviter vetet, ne hymni etiam privatim dicantur, nisi correcti, id enim non vetat, sed tantùm vetat, ne impòsterum edantur incorrectè, & si edantur post 25. Jan. 1631., hoc ipso prohibet.

1240. § II. *Nav. Rodriq. & Bonacr.* l. 2. c. 12. n. 2. dicunt, posse aliquem, v g. Monachum, scienter dicere Matutinum ex Romano, reliqua ex proprio Breviario, sed *Gob.* n. 598. meritò contradicit, quia sic fit confusio contra formam orandi præscriptam: si tamen quis habeat duo Beneficia in diversis diœcesibus, potest, ubicunque fit, uti vel Romano vel proprio alterutrius Diœcesis, quo volet: imò secundùm *Neuss.* potest partim ex uno, partim ex altero sumere, v. g. Lectiones proprias; & hoc probabile esse agnoscit *Gob.* n. 599., quia per id non fit confusio.

1241. §. III. Plures cum *Tamb.* n. 33. dicunt eum peccare mortaliter, qui obstrictus & potens recitare more Romano vel Diœcesis suæ, recitat, etiam unico die, more alienæ diœcesis, quia *Pius V.* expressè dicit eum non satisfacere, *qui suæ Ecclesiæ orandi formam non custodit:* Negant tamen hoc *Nav. Regin.* aliique cum *Diana* p. 2. t. 12. R. 10. quia hæc videtur esse parva mutatio, unde si quis obstrictus recitare more suæ Ecclesiæ, recitet privatim uno vel altero die, imò secundùm *Sa*, si recitet quandocumque volet more Romano, non peccat, quia conformat se Ecclesiæ omnium Matri, *Tamb.* suprà. De Religiosis tamen plerique id negant cum *Tamb.* n. 38. contra *Dianam* suprà, quia hi vi professionis suæ tenentur ad ritum sui Ordinis, abstrahendo ab omni diœcesi. An verò possit Religiosus, v. g. Carmelita, aut alius Sacerdos sæcularis recitare ex Breviario Benedictino, dissentiunt *Diana* p. 7. t. 11. R. 8. & *Caram.* in Theol. fund. à num 2505. & iterum à n. 2513. Item si non haberet nisi Breviarium alieni ritûs, v. g. Carmelita Benedictinum, an teneretur ex hoc orare, fusè disserit *Gob.* à num. 603., & iterum n. 624., qui cum aliis negat teneri, sed probabile est teneri, quia videtur adhuc implere substantiam præcepti.

§. IV. Quamvis *Urb. VIII.* statuat, nemini licere Breviarium &c. impòsterum imprimere, nisi facultate in scriptis acceptâ à locorum Ordinariis, cujus facultatis exemplum etiam initio vel fine vult adjici, prohibens Breviaria impressa sine prædicta facultate, tamen Breviaria, quæ ista non habent in se impressa, non videntur ideo esse prohibita, nam pœna prohibitionis tantum imponitur Breviariis sine facultate Ordinarii impressis, ex hoc autem, quòd omittatur testimonium vel impressio illius facultatis aut etiam Bullæ *Urbani*, non sequitur esse impressa sine facultate, imò si præferant titulum, Breviarium &c. *Urbani VIII. auctoritate recognitum*, & edita sint in loco Catholico, præsumendum est adfuisse facultatem, quia imprimens præsumi non potest id sub gravibus pœnis injunctum neglexisse, aut certè dicendum est Bullam *Urbani* in eo rigore non fuisse receptam, aut jam desiisse eum rigorem, postquam Breviaria toties ad normam primæ impressionis Romanæ sunt recusa. 1242.

Q. 199. *Quale Officium sit recitandum.* ℟. 1243.

§. I. Generatim loquendo recitari debet proprium, id est, ex Breviario, quo tenetur orare, & de die quâ orat; & eo ritu, qui præscribitur. Ritus duplex & semiduplex habet utrasque Vesperas: simplex incipit à primis Vesperis in Capitulo & clauditur cum Nona; similiter B. Virginis in Sabbatho; simplex & de Sabbatho habent in Matutino psalmos feriales, reliqua sunt festiva, uti in semiduplicibus Feria habet totum à Matutino ad Completorium inclusivè: Vigilia à Matutino clauditur cum Nona: De B. Virgine in Sabbatho fit semper extra Adventum & Quadragesimam, nisi occurrat Vigilia, 4. tempora, vel Festum 9. lectionum, aut nisi fiat de Dominica alioquin omittenda. Si Vigiliam comitetur simplex Festum, pridie Vesperæ totæ sunt de feria cum sola commemoratione Festi, quia cras non erit prosecutio hujus Officii, sed sola etiam commemoratio.

§. II. Omnis Clericus, sive regularis sive sæcularis existens etiam pluribus annis alibi tanquam advena, potest recitare Officia, quæ recitaret in patria sua, v. g. de Reliquiis, Dedicatione, Patronis, *Suar. Quintanad. Gob.* in Exp. t. 5. n. 635. Si mutet domicilium, potest compensare omissa in priore loco, quamvis præterierint in secundo, *Gob.* n. 649. 1244.

§. III. Officia uni Ecclesiæ concessa non possunt per Episcopum extendi ad aliam Ecclesiam, uti decrevit *Urb. VIII.* apud *Stoz* l. 1. p. 3. n. 390.; probabile tamen esse putant *Tancredi & Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 2. n. 35., posse Episcopum vel Prælatum regularem dare licentiam recitandi Officium privatim in alio ritu. 1245.

§. IV. Non licet recitare Officium de sancto, nisi sit in Breviario *Pii V.*, vel à Papa aut S. Congreg. concessum, *Stoz* suprà. Vide tamen dicenda n. 1260. Omnes verò diœcesani licitè celebrant omnia festa, quæ celebrat eorum Ecclesia Cathedralis. *Gob.* n. 650. in app. 5. Lit. M. Et ejusmodi Diœcesana possunt Romano translato recitari etiam à Regularibus exemptis utentibus Romano Breviario; hi tamen non obligantur ad Festa diœcesana, nisi sint Patronorum & universalia, *Castrop. Tamb.* n. 5. *Stoz* n. 386. *Gob.* à n. 627. 1246.

1247. §. V. Quando permittitur fieri Officium aliquod per ditiones subjectas Cæsari, per has intelliguntur etiam Urbes Imperiales, quia de iis dicit Cæsar, *Nostra & Imperii Urbs*: Item omnes Provinciæ, Ditiones & loca, quæ propriè sunt feuda Imperii, est enim Cæsar illorum omnium Dominus directus, *Gob.* litt. R. & seqq.

1248. §. VI. De S. *Ignatio* recitari potest in Societate JESU sub ritu semiduplici omni septimanâ extra Adventum & Quadragesimam, die non impeditâ Festo duplici vel semiduplici: Docuit quidem *Gob.* in Append. 4. non impedire rationem Vigiliæ, nisi Natalis Christi, Epiphaniæ & Pentecostes, sed sacra Congreg. 20. Martii 1706. decrevit id non esse concessum in feriis quatuor Temporum, nec in Vigiliis sive cum sive absque jejunio, nec in feria 2. Rogationum, nec in ea feria, in qua secundùm Rubricas est reponendum Officium Dominicæ. Addit tamen *Gob.* eum, qui non advertisset primo die libero, posse sequenti, etiam ubi institutum est à Superioribus, ut primo die libero fiat; congruum tamen est, ut si eâ septimanâ sit futurus, exspectetur dies etiam à Festo simplici liber, ne hoc omittatur: plerique autem in Sabbatho non legunt de S. Ignatio, sed de B. Virgine, quamvis etiam tum de S. Ignatio videantur posse legere, cùm non excipiatur, sed cultus B. Virginis præferendus est cultui S. Ignatii. De hac concessione circa Officium S. Ignatii vide authenticum scriptum l. 6. p. 2. num. 576. Ubi etiam ad longum refertur, quomodo præterea recitari debeant Officia Sanctorum & Beatorum Societatis JESU.

1249. §. VII. In Bulla Beatificationis *Stanislai Kostkæ* habetur, quòd in singulis Ecclesiis Societatis JESU, Missæ de Beato etiam à Sacerdotibus quibuscunque eo die ad Ecclesias confluentibus celebrari & Officium recitari valeat. Vide *Gob.* t. 3. post n. 696. in app. Litt. T. & V. Judicarunt etiam viri prudentes posse Sacerdotem sæcularem in templo Societatis legere Missam de B. *Aloysio* incidente in Dominicam, quia valet regula generalis, quòd aliquis possit se accommodare ritui Romano illius loci, in quo est; nec regula distinguit de Sancto aut Beato. Non poterit tamen talis Sacerdos de eo legere Horas.

1250. Q. 200. *Quid præterea circa mutationem Officii sit addendum.* R. Ante omnia, notandum est decretum S. Congregationis.

Sacra Rituum Congregatio declaravit & decrevit, non potuisse post Bullam Pii V. de Breviario Romano, neque posse locorum Ordinarios, tam sæculares quàm Regulares, addere Kalendariis, etiam propriis, Sanctorum Officia, nisi ea duntaxat, quæ Breviarii Romani Rubricis, vel Sacræ Rituum Congregationis, seu Sedis Apostolicæ licentiâ conceduntur: neque propria auctoritate, quovis prætextu, mutare ritum, qui habetur in Kalendario Romano, seu Rubricis Breviarii, in altiorem ritum; neque extendere concessa Officia de loco ad locum.

Item vetuit & prohibuit celebrari per totam civitatem vel Diœcesim, etiam de cujuscumque Ordinarii auctoritate, Festum cum Officio, eò quòd in loco adsit Ecclesia Parochialis vel Regularis, vel Abbatialis, aut aliqua Reliquia; sed tantùm in ipsius Sancti Ecclesia titulari; seu ubi asservatur corpus, aut insignis Reliquia, & non alibi.

Insignes autem Reliquias declaravit esse, caput, brachium, crus, aut illam partem corporis, in qua passus est Martyr, modò sit integra, & non parva, & legitimè ab Ordinario approbata.

De Sanctis Episcopis locorum Martyribus, civibus, & aliis Festis, de quibus in Kalendario Romano, seu Rubricis Breviarii nihil habetur, uti etiam de Beatis nondum canonizatis, nihil propria auctoritate constituatur, sed omnino consulatur sacra Rituum Congregatio.

Decretum quoque nuper editum super electione Sanctorum in Patronos, & impressum, omnino servetur.

Et hæc omnia decrevit, statuit, & mandavit, innovando pœnas Constitutionis Pii V. respectivè.

Facta demum relatione horum Decretorum Sanctissimo D. N. Urbano Papæ VIII. ea laudavit & approbavit, atque ab omnibus ubique sub prædictis pœnis servari præcepit, necnon in novis Breviariis de mandato Sanctitatis suæ imprimendis, apponi possit. Præterea notanda sunt seqq.

§. I. Certum est non satisfacere, qui pro Officio diei Palmarum recitat Officium paschale, uti constat ex hac prop. 34. ab *Alex. VII.* damnata. *In die Palmarum recitans Officium paschale satisfacit præcepto.* In illa autem damnatione nihil directè dicitur de ulla alia mutatione, unde manet dubium, an dies Palmarum ponatur exempli causâ, ità ut comprehendat quemlibet, aut saltem similem alium diem, quod videtur probabilius; vel an intelligatur determinatè de ipso die Palmarum, in quo celebratur Passio Domini: Circa alia Officia 18. AA., inter quos *Gavant. Bonac. Tolet.* & alii apud *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 2. n. 17. docent eum, qui scienter mutat Officium hujus diei in aliud, peccare graviter & non satisfacere, quia opus hac die ab Ecclesia præscriptum sunt hi psalmi, hæ lectiones &c. & forma tali die determinata à *Pio V.* est præscripta veluti substantia rei præceptæ, uti argumentatur *Stoz* l. 1. p. 3. n. 388. & 397. E contrà docent AA. facilè 50., viri sapientiâ & pietate celeberrimi, inquit *Gob.* in Exp. t. 5. n. 869. inter quos magis nominati communiter recensentur 34, 17. dicit se inspexisse *Gob.* n. 861., videlicet *S. Anton. Silv. Caj. Sot. Tabien.* &c. Et post Bullam *Pii V. Zerol. Sa, Graff. Az. Less. Becan. Caram. Dian. Leand. Binsf.*, qui id doceant, qualecumque sit Officium, in quod mutetur. Accedunt nunc recenter *Du Bois* ad prop. 34. damnatam & *Carden.* in 1. Crisi d. 33. n. 42., qui dicunt hanc sententiam esse probabilem, quamvis *Carden.* n. 76. dicat priorem esse probabiliorem: Ratio posterioris sententiæ est, quia videtur impleri substantia, cùm orentur 7. Horæ, uti communiter orantur ab Ecclesia, & negligitur tantùm modus seu ritus accidentalis. Nec *refert*, quòd fiat ad libitum & in fraudem, *quia* adhuc non videtur esse magna mutatio quoad substantiam. Non esse autem mortale, si fiat pro libitu, sed raro, v. g. bis aut ter, docent *Nav. Arag. Mirand. Rodriq. Graff. Onuph. Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 25. Nec distinguunt inter longum & breve Officium, solenne & feriale; quibus assentitur *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 2. n. 21., excipiens solum paschale; Item *Escob.* excipiens solum paschale & pentecostale: atque hanc sententiam dicit se decies in scholis docuisse *Gob.* num. 884.: *Bass.* tamen; *Torres*, *Regin.* dicunt tunc peccari mortaliter, si fiat in fraudem ratione notabilis quantitatis minoris; in quo etiam consentit *Moya* t. 1. tr. 2. d. 2. q. 3. Item si fiat cum gravi inordinatione, uti si quis in Natali Domini recitaret de Passione, nam modum illum, ut nempe non sit nimia difformitas Officii à die, quo recitatur, putat *Carden.* num. 106. præcipi ab Ecclesia, & conatur evincere ex damnatione prop. citatæ, quia fundamentum damnandi videtur fuisse difformitas Officii cum tempore, non enim ideo tantùm esse damnatum, quia Officium paschale est minus, probat *Caram.* in Th. fundam. nu. 2481., sicuti qui vovisset audire Missam die Palmarum, satisfaceret audiendo Missam longè breviorem, v. g. de Domina: & quamvis illa conformitas cum tempore sit tantùm modus, tamen illum intendit Ecclesia veluti quid substantiale. His tamen non obstantibus fatentur *Carden.* n. 106. & *Gob.* n. 868. manere probabile, quòd mutatio Officii in aliud minus sit tantùm venialis, exceptâ mutatione in Paschale vel Pentecostale, quia hæc non sunt, uti ex præcepto & consuetudine Ecclesiæ recitari debent, his enim temporibus quasi per dispensationem indulgetur Officium minus solito, *Carden.* n. 89.

§. II.

1251. §. II. Omnes communiter, etiam primæ sententiæ AA. docent cum *Stoz* suprà, si quis per errorem inculpatum oràrit unum Officium pro alio, non teneri quicquam repetere: putat tamen *Abelly*, si quis loco Officii Dominicæ recitasset de Festo, teneri compensare ex primo Nocturno Dominicæ novem psalmos, ne tam notabilis pars Officii intermittatur, sed obligationem illam negat cum aliis *Carden.* nu. 73., quia quamvìs minùs recitarit, tamen recitavit Officium, quale communiter recitatur in Ecclesia, adeoque implevit substantiam præcepti. Si quis autem Officium semiduplex recitaret sub ritu duplici, multò minùs peccaret graviter, *Gob.* n. 607. contra *Lezan.* & *Neusser.* Ratio est, quia non repugnat graviter fini legis, cùm Officium non sit notabiliter difforme, nec sit inusitatus modus recitandi in Ecclesia.

1252. Q. 201. *Quænam censeantur justæ causæ officii sine peccato mutandi.* ℞. Enumerantur sequentes, 1. Si habeas peculiarem devotionem erga aliquem Sanctum aut ad peculiare Festum, *Onuph. Laym.* l. 4. t. c. 5. n. 3.; sed id communiter non sufficit, quia optima devotio
1253. est se conformare præscripto Ecclesiæ. 2. Si existas alibi, ubi fit Officium diversum à tuo, *Laym Bonac. Gob.* in Exp. t. 5. n. 602. & 911.; quod etiam dicit n. 605. cum *Tamb.* & *Stoz* l. 1. p. 3. nu. 386., quamvis non diu sed peregrinando alibi existas, imo si destinàris cras esse alibi, putat *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 2. n. 25. te posse hodie dicere Vesperas & Matutinum secundum illud alterum Officium; Item, si in patria tua fuisset translatum Officium, & postea esses alibi, ubi celebratum est, secundùm *Tamb.* n. 26. quamvìs posses, tamen non tenereris illud reassumere, sed posses te accommodare huic loco; Item, si heri recitasti Matutinum de feria, & cras venias ad locum, ubi est Festum, secundùm *Lugo* & *Gob.* num. 644. poteris
1254. pergere de hoc Festo orare. 3. Si habites cum Religiosis, vel obeas exercitia apud illos, putat *Gob.* à n. 636. te posse orare de Sanctis in ea domo tunc occurrentibus. 4. Si sis Capellanus Monialium, poteris orare de Sancto, de quo agunt Moniales, & de quo debebis Missam legere, ut sic Officium tuum concordet cum Missa: Imò Capellanus talis videtur æquiparari Beneficiato, qui potest recitare Officium Ecclesiæ cujuscunque, in quo habet Beneficium, *Quintanad. Tamb.* num. 32. & 37. *Stoz* num. 386. *Gob.* à n.
1255. 625. 5. Si velis compensare Officium omissum, *Gob.* num. 638. 6. Si multum processeris in Officio indebito, poteris continuare errorem, si velis, *Quintanad. Caram. Gob.* n. 642., quamvìs melius sit non continuare. 7. Si sit necessitas repentina studendi, concionandi, docendi &c., putant *Nav.* & *Sanch.* in Consl 7. c. 2. d 25. te posse præoccupare brevius officium: imò *Tamb.* nu. 20. absolutè dicit rationem studii sufficere ad mutandum: Addit *Phavo*, si sis Religiosus, te posse Officia longiora anticipare diebus, quibus abundas tempore, & breviora reservare in tempus occupandum Concionibus vel audiendis Confessionibus, sed
1256. *Gob.* meritò hoc non omnino approbat. 8. Ut adjuvet nescientem orare, vel infirmum vel defessum, *Sanch.* Et universaliter dicunt *Tamb.* n. 27. & *Stoz* nu. 386., si ex causa recites cum socio, te posse cum ipso recitare Officium, si habeat diversum à tuo. 9. Si facias iter longum & necessarium, nec commodè possis legere ex Breviario, *Silv.* & *Onuph.* dicunt te posse orare Officium, quod memoriâ tenes; *Tamb.* absolutè dicit iter esse causam justam. Quidquid sit de quibusdam ex his causis, puto gratius esse Deo & magis meritorium, ut, quantùm fieri potest, semper oretur Officium præscriptum.

1257. Q. 202. *Quid observandum sit circa Officium Dedicationis, Patroni, Titularis, & Sancti, de quo habentur Reliquiæ.* ℞. Seqq.

§. I. Præter propriæ Ecclesiæ Dedicationem cum Octava, celebrari debet Dedicatio Ecclesiæ Cathedralis; in civitate quidem cum octava, in diœcesi sub ritu primæ classis sine octava: Putat autem *Gav.* Regulares non nisi ex congruentia teneri orare de Dedicatione Cathedrali, idque sine octava, è contra *Neuss.* & *A. Tamb.* apud *Gob.* in Exp. t. 3. n. 696. app. 3. litt. O., dicunt teneri etiam ad octavam, sed quoad Societatem JESU, testatur quidem *Gob.* non esse praxin in Germania, nisi, ut faciant de Dedicatione Cathedrali sine octava, sed Coloniæ saltem est praxis jam à multis annis, ut fiat etiam cum Octava. Quod si eodem die incidant Dedicatio propria & Cathedralis, *Gav.* putat agendum esse de propria cum commemoratione Cathedralis. Quod attinet ad octavam Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis, rescimus nunc de sequente Decreto S. Congreg. quod observandum est: *Præter propriæ Ecclesiæ Dedicationem celebrari quoque debet anniversaria Dedicatio Ecclesiæ Cathedralis sub duplici 1. Classis, in civitate quidem cum octava, in Diœcesi sine octava, ex Decreto S. Rituum Congreg. 2. May. 1619. Ad hoc Festum tenentur Regulares in civitate tantum, & sine octava, sub ritu duplici 2. Classis ex Decreto Alexandri VII.* die 8. April. 1662.

§. II. Ad Officium de principali Patrono loci tenentur omnes, etiam Regulares, *Castrop. T. Tamb.* apud *Gob.* t. 5. n. 627.; sed hi non tenentur ad octavam ejusdem; posse tamen illam habere, docet *Guyetus* apud *Gob.* num. 629. Nec Regulares tenentur ad Festa minùs principalium Patronorum, *Barb. A. Tamb.* apud *Gob.* n. 85.; laudabile tamen est, si recitent etiam de his, *Gob.* n. 78. 79. 81., maximè si populus à servilibus abstineat, *Gav. Lohner.* Neque videtur Regularibus esse prohibitum plures Patronos sub ritu 1. vel 2. Classis & cum octava celebrare, *Lohn.* Ità censuimus antehac, sed jam rescimus de sequente Decreto, cui parendum est: *Regulares debent recitare Officium Patroni Principalis Regni seu Provinciæ ac Titularis Ecclesiæ Cathedralis sub ritu 1. Classis, ad eorum verò octavas non modò non obligantur, sed non possunt ad libitum suum de illis officium recitare, juxta sæpius resoluta à S. Rituum Congreg. Præcipuè 27.* Mart. 1628. 10. Jun. 1656. 20. Mart. 1683. 1258.

§. III. Festum titulare, est Festum illius Sancti, à quo Ecclesia habet titulum sive denominationem, estque 1. Classis cum octava, *Gav.* In quotidianis autem suffragiis est obligatio faciendi commemorationem, & de Patrono, & de Titulari, si sint diversi, uti esse possunt nam SS. Trinitas potest esse titulus Ecclesiæ, non tamen potest esse Patrona, *Gav.* f. 5. c. 18. *Lohn.* *Nec obstat,* quòd Rubrica dicat fieri debere commemorationem de Patrono *vel* Titulari, *nam* Tò *vel* tantùm significat fieri debere primo loco post Apostolos vel de Patrono vel de Titulari, prout ordo & dignitas exiget, supponit autem fieri debere de utroque, uti rectè *Lohn.* p. 2. t. 2. §. 11. n. 3. Et quando dicitur Patronum in commemoratione præterri debere Titulari, hoc intelligendum est, si in pari gradu sint constituti, v. g. uterque Martyr. 1259.

§. IV. Duplex Officium fit de Sancto, cujus habetur Reliquia approbata insignis, uti sunt caput, brachium, crus, vel pars in qua passus est Martyr, modò sit integra & non parva, uti habet decretum S. Congreg. relatum nu. 1250.; censetur autem adhuc esse integra pars, licèt pluribus fragmentis constet, si per unionem artificialem ità copulentur, ut appareat integra, *Quarteus, Lohner:* Circa Officium propter Reliquias emanavit Decretum 19. Oct. 1691. à S. Congreg. sub *Inn. XII.*, non posse Officium fieri de Sancto, cujus insignis Reliquia habetur, nisi Sanctus ille sit scriptus in Martyrologio Romano, nisi à S. Sede specialiter concedatur, quod Decretum adhuc est in vigore, & sub variis pœnis ab omnibus est observandum. 1260.

1261. §. V. Quando dicitur, quod in sola Ecclesia, in qua est Reliquia, recitari possit Officium, non est sensus, quòd intra ipsam Ecclesiam recitari debeat, sed quòd illis solis liceat recitare, qui sunt adscripti tali Ecclesiæ, *Neuss. Gob.* t. 3. n. 696. app. 4. litt. h.

1262. *Q. 203. Quid agendum sit, si duo Sancti, quorum Festa incidunt in diversa tempora, sint Patroni æquè principales ejusdem Ecclesiæ.* R. Casus potest esse hic, si aliqua Ecclesia sit consecrata æquè principaliter sub invocatione S. *Andreæ* & S. *Jacobi*, an de utroque, suis temporibus dici possit Officium cum octava. Pro parte negativa est, quòd Rubricæ permittant unum tantum principalem celebrari, nam *Gav.* in Rubr. Breviarii f. 3. c. 12. n. 3. ait, *Dantur plures Patroni loci &c. è quibus unus debet esse principalis, alii minus principales.* Item n. 6. *Si Patroni plures seu Titulares concedantur .... Officium quidem singulorum duplex erit, sed octava non conceditur, nisi Festo principalis Patroni, & principalis item Titularis Ecclesiæ.* Eadem habet *Arnaudus* in Thes. Sacror. rituum t. 2 p. 1. t. 12. à pag. 336. item *Quart.* apud *Pasq.* De Secrit. q. 258. sed videtur dicendum, quòd licet ordinariè unus tantum sit principalis Patronus, possint tamen esse plures, *Gav.* enim l. c. addit, *Titulus Ecclesiæ solet esse unicus, sed tamen potest esse etiam plurium SS., ut apud nos Romæ SS. Blasii & Caroli, in quo duo Festa celebrantur.* Similiter *Pasq.* n. 5. dicit posse esse plures Patronos principales: & n. 8., si plures sint Titulares æquè principales, posse de pluribus fieri Officium cum Octava: unde *Romæ* inquit, *in nostra Ecclesia celebratur duplex festum 1. classis, utrumque cum octava duorum Titularium, nempe S. Andreæ Apostoli & S. Sebastiani:* non enim est ratio, cur de uno celebraretur & non de altero.

1263. Major difficultas est, an utroque Festo sint in templis Societatis JESU Indulgentiæ plenariæ, nam vi Bullæ *Pauli V.*, quæ habetur in supplem. Instit. pag. 19., nostra templa habent Indulgentias in Festo invocationis: Ratio dubitandi est, quia *Paulus V.* concedit in *Festo* invocationis & non in festis: deinde quia Bulla habet, *Volumus autem, quòd si aliàs Christi fidelibus dictas Ecclesias visitantibus aliquam aliam Indulgentiam perpetuam concesserimus, præsentes nullæ sint.* Sed videtur dicendum, quòd utroque Festo habeantur, quia est eadem ratio de singulis: ideo autem dicitur *Festo*, quia ordinariè est unicum, de cætero intelligi potest, vel Festo Titularium multiplicium: ex quo etiam patet ad rationem alteram, nam si sit duplex Titularis, censetur una concessio: notatque Pelliz. t. 2. tr. 8. c. 5. n. 259 particulas illas (aliquam aliam Indulgentiam concesserimus) non intelligi, si Indulgentiæ alterius rationis sint concessæ etiam ab eodem Pontifice.

1264. *Q. 204. Quid observandum sit circa translationem Festorum eodem die occurrentium.* R. Seqq.

§. I. Transferuntur sola duplicia, semiduplicia, quædam Dominicæ, Vigiliæ incidentes in Dominica, quæ in Sabbatho anticipantur. Et si transferri possit, debet illud Festum transferri, quod est minùs dignum; hoc autem colligitur, vel ex diversitate classis, vel si sint in eadem classe, ex ordine, qui est in Litaniis, tamen Sancti veteris testamenti sequuntur post Apostolos, *Gav.* Et ad rem non facit, quòd unus sit Vir vel Sacerdos, alter vidua vel laicus.

1265. §. II. Dedicationi Ecclesiæ cedit Festum Patroni & Titularis, S. *Th. Gav.* Item Festum SS. Petri & Pauli, *Gob.* in Exp. t. 3. n. 696. app. 3., ubi litt. h. dicitur Festum SS. Apostolorum debere haberi die sequente, commemorationem autem S. Pauli alio insequente, eò quòd Ecclesia priùs fieri velit de S. Petro, sed *Gob.* in hoc contradicit.

1266. §. III. Si eâdem die occurrat Patronus principalis loci & Titularis Ecclesiæ Regularium, agitur de Patrono loci, & de Titulari transfertur, *Gav.* Patronus universalis cæteris paribus præfertur Patrono particularis Ecclesiæ, hinc Patronus templi cedit Festo SS. Petri & Pauli pertinentium ad totam Ecclesiam, *Arnaud.* Si, v g. Confessor à particulari Ecclesia solenniter celebretur, præfertur alteri Confessori licèt notato in Martyrologio, *Neuss. Gob.* t. 5. n. 650. litt. h.

§. IV. Si eâdem die agatur de pluribus SS. Sociis, v. g. Cosma & Damiano, & solus S. Cosmas sit Patronus, vel de eo solo habeantur Reliquiæ, Officium fit de hoc sub ritu duplici, & de S. Damiano transfertur, de quo solo postea fit, oratio autem est utrique accommodanda in singulari, si de S. Damiano celebretur post totam octavam S. Cosmæ; si celebretur intra, debet ex communi sumi diversa. Similiter si patronus esset S. Philippus, de hoc fit 1. Maji sub ritu duplici, 1. classis cum octava, de S. Jacobo transfertur, & fit sub ritu duplici 2. classis proximâ die non impeditâ, *Gav.* 1267.

§. V. Inter Festa de præcepto translata & diversæ classis, illud, quod in ritu est dignius, prius celebrandum est: quando autem sunt ejusdem classis, id prius celebrandum, quod prius erat translatum: neque hic attenditur ordo, qui aliàs servatur in commemorationibus, sed sola classis ritûs duplicis vel semiduplicis; nec Apostolus hìc præfertur Evangelistæ, *Neuss. Gob.* n. 658. in app. litt. y, & declaravit hoc S. Congreg. 18. Sept. 1666. teste *Mochier.* 1268.

§. VI. Circa Festa ad libitum emanavit 24. Jan. 1682 hoc decretum, *Cum aliàs S. Rituum Congreg. decreverit Officia SS. ad libitum non esse transferenda, quando dies eorum festivitatum sunt impediti die Dominico aut aliquo alio die Festorum mobilium, quæsitum fuit declarari, quæ regula servanda sit, quando occurrunt eodem die cum Officiis SS. Calendarii proprii vel translatis vel demum semel per hebdomadam vel per mensem recitari concessis: & S. Congreg. respondit, prædicta Officia SS. ad libitum, etiam duplicia occurrentia in diebus Dominicis, octavis & natalitiis SS. alicujus Religionis vel diœcesis, ex vi Calendarii proprii à Sede Apostolica approbati, quamvis sub ritu semiduplici de præcepto celebrandis, non esse transferenda, sed omitti debere: si autem occurrant eodem die, in quo aliàs aliquod Festum translatum poni deberet, tunc liberum fore declaravit eadem Officia ad libitum recitare, & Officium translatum ulterius ad aliam diem non impeditam transferre; prout etiam omisso Officio, quod semel per hebdomadam aut mensem ex Apostolico indulto recitari concessum est, Officium ad libitum eodem die occurrens recitari posse decrevit.* Et occasione festi ad libitum, cum anno 1704. Octava Epiphaniæ incideret in 13. Jan., quæ erat Domin. 2. post Epiphan, ideoque neque hac Domin., neque sequente, quæ erat septuagesimæ, haberi posset de Domin. 2., dubitatum fuit, quando de hac haberi deberet; D. rectorium Coloniense & Rubricista Romanus putarunt haberi posse feria 2. die 14. Jan., translato S. *Hilario*; aut si hæc dies esset impedita alio speciali festo duplici, haberi posse die 15 Jan. translato S. *Paulo Eremita*, nam Rubrica Breviarii de Officio illius Domin. ait, *Quando Septuagesima venerit in 1. Domin. post Oct. Epiph., tunc habendum de Domin. 2. in 1. Sabbato non impedito festo 9. lectionum; alioquin 1. die post Octavam ... festum verò semiduplex in ea occurrens transfertur in 1. diem similiter non impeditam:* Sabbatum autem illud videtur fuisse impeditum per festum S. *Canuti*, quamvìs esset ad libitum. E contrà directoria Romæ, Viennæ & Leodii impressa transtulerunt in Sabbatum ante Septuagesimam omisso S. *Canuto*; Et certum est ità fieri potuisse, quia festum ad libitum potuit omitti: debuisse autem ità fieri, suaderi potest inde, quia festum ad libitum non videtur impedire diem, cùm possit omitti, sic enim qui habent privilegium orandi de Fundatore suo die per septimanam non impeditâ festo 9. lectionum, possunt omittere festum ad libitum & legere de suo Fundatore, ergo talis dies non venit nomine diei *impeditæ*. Sed respon- 1269.

deri

deri potest festo ad libitum impediri dies, nam de Translatione dicitur, translatum haberi primâ die non impeditâ Officio 9. lectionum, & tamen si interveniat festum ad libitum, potest de hoc haberi Officium translato ulteriùs dilato, uti habet Declaratio S. Congreg., ergo per festum ad libitum, quod quis vult habere, sufficienter impeditur dies. Hæc opinio etiam videtur probabilis.

1270. §. VII. Si translatum sit Festum unum ad libitum & alterum de præcepto, *Gavant.* & *Arnaud.* volunt priùs fieri de eo, quod fuit de præcepto; sed rectè notat *Gob.* n. 650., si translatum ad libitum sit altioris classis, debere de hoc priùs fieri: cessat tamen nunc quæstio, nisi festum ad libitum ex speciali indulto transferatur; aut nisi incidat in festum immobile alicujus Ecclesiæ, v. g., si festum SS. Marii & Soc. 16. Jan. alicubi celebraretur sub ritu duplici; videtur enim tum transferri posse festum S. Canuti, quod est ad libitum, nam illa exceptio festorum *mobilium* videtur facere regulam de immobilibus, quòd in hæc incidens transferri possit, exceptis iterum illis, de quibus paulò post fit mentio.

1271. §. VIII. Si Festum Dedicationis incidat in Dominicam privilegiatam v. g. infra octavam Epiphaniæ, transferri debet Dedicatio in Dominicam post Octavam Epiphaniæ, hoc enim censetur voluisse Episcopus ponens in tali Dominica Dedicationem, *Gob.* t. 3. n. 696. app. 3. litt. K. *Nec obstat*, quòd fortè in illam sequentem Dominicam incidat aliud Festum duplex, illicita autem sit translatio in diem alioqui impeditum, *nam* hìc non est translatio, propriè & canonicè loquendo, sed dici debet, quòd Dedicatio ab initio fuerit pro tali anno & concurrentia constituta in illa Dominica, ergo transferri debet illud alterum duplex minus dignum. De Dedicatione vide multa apud *Gob.* suprà.

1272. §. IX. Si Festum, v. g. S. Bibianæ in Decembri transferri debeat, nec haberi possit ante dies illos quibus occurrunt antiphonæ privilegiatæ, haberi debet etiam uno ex his diebus, uti rectè *Gob.* t. 5. nu. 658.; nam Rubrica circa antiphonas majores, O, dicit, si occurrat Festum 9. lectionum usque ad Vigiliam Nativitatis, debere per has antiphonas fieri commemorationem, ergo supponit eousque agendum de tali Festo.

1273. §. X. Si translatio Festi fiat à tempore non paschali ad paschale, recitatur prout tempore paschali: si fiat à tempore paschali ad non paschale, recitatur prout tempore non paschali, *Garant.*

1274. Q. 205. *Quid observandum sit circa Octavas.* ℞. Seqq.

§. I. Infra Octavam Paschæ & Pentecostes non fit Officium de ullo Festo. Infra octavam Epiphaniæ fit de solo Patrono vel Titulari vel Dedicatione vel translatis 1. classis, *Guyet.* apud *Gob.* t. 5. n. 659. litt. T. Hæc tamen omnia excluduntur à die octava. Infra Octavam Corporis Christi fit de solis duplicibus non translatis, nisi sint altioris ordinis, v. g. Joannis Bapt. Infra reliquas Octavas fit de Festis etiam semiduplicibus, & etiam translatis, si inciderent in Dominicam infra Octavam, & haberi possint die Lunæ: de cætero semiduplicia infra Octavam die impedito occurrentia, si non possint haberi die proximè sequenti, transferuntur post totam Octavam, & post omnes Octavas, si plures sibi succedant; duplicia autem, licèt non possint primo, possunt haberi aliis diebus sequentibus infra octavam. Etiam de semiduplicibus ad libitum fit infra Octavam, si infra hanc fieri posset de alio semiduplici de præcepto. De semiduplicibus ad libitum non fit ampliùs intra Octavam, propter recens Decretum, uti refertur l. 6. p. 2. n. 344.

1275. §. II. Si Festum habens Octavam transferatur post dies 8. à die festi, non celebratur illo anno cum octava; si ad pauciores dies transferatur, dies octava non transfertur, sed numeratur à die, quo Festum incidebat & celebrari debebat, si translatum non fuisset, & in octavo die ab illo celebratur Octava.

§. III. Semper fit commemoratio Octavarum Natalis Domini, Epiphaniæ, Corporis Christi, de quocunque Festo fiat infra eas; si autem concurrant & quasi commisceantur plures Octavæ, diebus infra Octavam fit Officium de digniori secundùm classem vel ordinem Litaniarum, cum commemoratione alterius Octavæ. Ubi SS. Trinitas est titulus Ecclesiæ, celebratur cum Octava, non obstante Octavâ Corporis Christi, *Garant.* sect. 6. c. 19. n. 3. Symbolum tamen S. Athanasii non dicitur diebus infra Octavam, quia tantùm Dominicis assignatur, *Gav.* s. 5. c. 20. n. 4. Dubitatum est, an v. g. Geistæ ultimis diebus infra octavam S. Xaverii, cujus Festum propter titulum templi est 1. classis, debeat legi de octava S. Xaverii, an verò de octava Conceptionis B. Virginis, cujus Festum ibi tantùm est secundæ Classis. ℞. Agendum esse de octava S. Xaverii cum commemoratione octavæ Conceptionis, nam licèt S. Congregatio voluerit, ut dies octavæ Festorum B. Virginis sint duplex majus, S. Xaverii autem octava sit tantùm duplex minus, tamen nihil prorsus immutavit circa dies infra octavam, qui secundùm generalem & constantem regulam apud *Gav.* c. 8. de Octavis num. 6. si respondeant festo primæ classis, prævalent diebus infra octavam respondentibus festo 2. Classis, & non respiciunt diem octavam post se sequentem, sed ipsummet festum antecedens, cujus sunt continuatio. 1276.

§. IV. Si duobus diebus consequenter agatur de eadem Octava, Vesperæ non dicuntur à Capitulo de sequenti, sed dicuntur totæ 2. Vesperæ, ac si sequeretur simplex: fit autem aliquando, ut non absolvantur Octavæ, sed abrumpantur, nempe à die 17. Decembris, quando antiphonæ privilegiatæ assignantur; Item à die Cinerum; Item Vigiliâ Pentecostes adveniente, nam de his fit quamprimum in pridianis Vesperis, & nequidem fit commemoratio de octava, *Gavant.*, & specialiter Octavæ Paschæ & Pentecostes terminantur die Sabbathi ad Nonam ob Festa sequentia. 1277.

§. V. Si octava dies Corporis Christi occurrat vel concurrat cum die octava S. Joannis, fit tantùm commemoratio Octavæ S. Joannis; alioqui cæteris paribus dignior est Octava, quæ ab universali, quàm quæ à particulari Ecclesia celebratur; & speciatim dies octava Natalis Christi est secundæ classis, Epiphaniæ est privilegiata; reliquæ omnes sunt duplices per annum, nulli tamen cedunt duplici, nisi 1. vel 2. classis, tuncque fit tantùm commemoratio Octavæ; alia duplicia etiam majora transferuntur, & fit de octava, *Gob.* n. 629. In Octava Corporis Christi fit tantùm de S. Joanne Bapt., si eodem die occurrat, vel de SS. Petro & Paulo, aut de alio ex solennioribus, cum commemoratione Octavæ. Notandum, quod dies octavæ Assumptionis, Nativitatis vel Conceptionis B. V. per Decretum anno 1691. sint duplicia majora. 1278.

§. VI. Si diem octavam sequatur duplex similis classis, dividunt Vesperas; si duplex majus, totæ Vesperæ sunt de sequenti cum commemoratione Octavæ: Excipe Octavas Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis, Corporis Christi, quæ habent totas 2. Vesperas cum commemoratione sequentis duplicis, etiam majoris. Si sequatur duplex 1. Classis, in 2. Vesperis nihil fit de octava die: Si 2. classis etiam translatum, fit tantùm commemoratio Octavæ: Dies autem Octavæ omnes (exceptis Christi & B. Virginis) sunt ejusdem solemnitatis, hinc dividunt Vesperas, nisi aliter notetur. Octava autem Dedicationis est dignior quàm Patroni; Patroni, quàm Titularis, (nisi sit intra hos magna distantia dignitatis) Assumptionis quàm Dedicationis. 1279.

§. VII.

1280. §. VII. Si aliqua dies Octava incidat in Dominicam privilegiatam, de qua debeat fieri Officium, in primis Vesperis dicuntur psalmi sabbathi, Capitulum de Dominica, cum commemoratione Octavæ; & si in sabbatho fuit Festum semiduplex. de hoc sunt Vesperæ, attamen à Capitulo fit de Dominica, & prima commemoratio est de priore semiduplici, quia de eo fuit Officium, secunda est de Octava, quæ nec habuit nec habebit Officium, *Garant.*

1281. *Q. 206. Quid observandum sit circa commemorationes in Horis.* ℞. Seqq.

§. I. Duplex 1. classis, si occurrat eâdem die cum quacumque Dominica, cum die Octava, cum die infra Octavam Natalis Domini, Epiphaniæ, Corporis Christi, habet commemorationem de his ubique: item de feria majore & Vigilia Epiphaniæ, ad Laudes: de aliis omnibus nihil fit. In primis illius Vesperis fit commemoratio de antecedente Dominica majore, de duplici inferiori 1. & 2. classis, de die Octava Nativitatis, Epiphaniæ & Corporis Christi, de feria majore: de aliis omnibus nihil. In secundis illius Vesperis fit commemoratio de Dominica sequente quacumque, de die Octava, de duplici, de semiduplici, de feria majore: de omnibus aliis nihil.

1282. §. II. Duplex 2. classis habet in omnibus commemorationem de iis, de quibus duplex 1. classis. Præterea in 1. Vesperis habet commemorationem de duplici quocumque, die octava, feriâ majore: de aliis omnibus nihil. In Laudibus habet commemorationem de feria majore, de festo simplici: de aliis omnibus nihil. In 2. Vesperis (si non sequatur Festum aliud excludens) habet commemorationem de duplici, semiduplici; de die infra Octavam, si tamen cras de ea fiat officium; de simplici, de B. Virgine in Sabbato, si cras de ea fiat Officium.

1283. §. III. Duplex majus & minus, itemque semiduplex, habet ubique commemorationem de omnibus, etiam de simplici & de die infra Octavam. Dominica dividit Officium cum semiduplici antecedente, sequentis autem semiduplicis fit tantùm commemoratio.

1284. §. IV. Si Officium fiat, v. g. de Confessore non Pontifice, & facienda sit commemoratio de aliis pluribus similibus Festis, antiphona pro secundo sumitur, in 1. Vesperis ex laudibus; pro tertio, ex 2. Vesperis. In laudibus, pro secundo sumitur ex 1. Vesperis; pro tertio, ex secundis. In 2. Vesperis sumitur pro secundo ex Laudibus; pro tertio ex 1. Vesperis. Et idem est de versibus, si desint diversi; quòd si adhuc non sufficiant, accipiuntur ex primo vel seqq. Nocturnis.

1285. *Q. 207. Quid observandum sit circa lectiones & responsoria.* ℞. Seqq.

§. I. In duplici 1. & 2. classis, primæ tres lectiones sunt ex communi SS. in 1. Nocturno, itemque in duplicibus majoribus per annum, & Festis Patronorum etiam minùs principalium: Excipe semper, nisi aliter assignetur, aut ob angustiam temporis legendum sit initium libri in Scriptura occurrente, quòd aliàs omitti deberet, nam hoc semper legendum est, etiam anticipatò, si posteriores dies septimanæ erunt impediti; tamen tantùm leguntur intra septimanam assignatam. Per initium libri intelligitur prima tantùm Epistola S. Pauli, & primus liber Regum; hinc si initia posteriorum Epistolarum vel librorum assignato loco legi non possint, non est opus postea legere, uti notant plerique, quamvis alii oppositum teneant & practicent.

1286. §. II. Si in Festo, v. g. 1. classis, conveniant Octava, quæ duplex est, & Dominica, nona lectio est de Dominica, toties enim Dominica vel feria major habent nonam lectionem, quoties de iis fit commemoratio tantùm, & tum semper legitur Evangelium Dominicæ aut feriæ majoris in fine Missæ. Si die aliquo, etiam per Octavam, quo non est Scriptura currens, hæc præscribatur, accipitur de communi SS.; & in die Octava, si nullæ sint propriæ lectiones, primi & tertii Nocturni erunt de Festo, secundi autem ex communi SS. In Festo simplici, si Sanctus propriam lectionem non habeat, tertia est ex communi SS. in officio de B. Virgine in Sabbato, 1. & 2. est de Scriptura occurrente, tertia de mense, & omittitur de Sancto.

§. III. In Festo 9. lectionum, si omittatur, *Te Deum*, aut si Sanctus propriam lectionem non habeat, 9. lectio de Sancto dici non debet. Si in aliquo Officio 9. lectionum non dicatur, *Te Deum*, omittitur lectio 9. de Sancto, etiamsi propriam haberet, quia responsorium nonum non conveniret lectioni de Sancto. Infra Octavas Nativitatis, Paschæ, Pentecostes, Corporis Christi, de simplici fit tantum commemoratio sine 9. lectione, & de Octava Corporis Christi est certum ob Constit. *Clementis* X. Denique 9. lectio de Sancto non est dicenda, nisi sit propria. 1287.

§. IV. Responsoria 1. Nocturni in Dominica, quæ primâ vice tum ponuntur, si ob Festum duplex sint omissa, debent dici primo die, quo de feria fiet, sive in eadem sive in sequenti etiam septimana, etiam in Dominica, si in ea non sint primò ponenda alia, aliàs omittuntur illo anno. Si in feriis non assignentur propria, feria 2. & 5. sumuntur ex 1. Nocturno Dominicæ; feria 3. & 6. ex 2. Nocturno; feria 4. & Sabb., si in hoc fiat de feria, primum erit septimum de Dominica, secundùm & tertium erit secundum & tertium feriæ secundæ sequentis Dominicam, si propria habuerit; si autem propria non habuerit, accipi debet secundum & tertium primi Nocturni in Dominica. Propria responsoria posita pro feriis primæ hebdomadæ mensis repetuntur ordine in feriis hebdomadarum ejusdem mensis, donec alia ponantur. In Festo trium lectionum sumuntur duo responsoria ex communi Sanctorum, feria 2. & 5., ex primo Nocturno; feriâ 3. & 6., ex secundo; feria 4. & Sabb., ex tertio; & quando dicitur, *Te Deum*, in secundo responsorio apponitur, *Gloria Patri*, cum repetitione ultimæ partis responsorii. 1288.

Q. 208. Quid addendum sit circa Officium Defunctorum, Litanias omnium SS., psalmos pœnitentiales & graduales. ℞. Seqq. 1289.

§. I. Communis sententia est, quòd sit obligatio gravis ad Officium Defunctorum in die Animarum, etiam pro illis, qui utuntur Breviario Romano, quia est pars Officii illius diei, *Suar.* & alii 24., cum *Diana* p. 4. t. 4 R. 243. contra alios apud *Pelliz.* t. 1. tr. 5. c. 8. n 48., qui dicunt illam rubricam esse directivam, nec obligare saltem sub mortali, eò quòd *Pius V.* absolutè liberet eos, qui utuntur Breviario Romano, quam sententiam *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 2. n. 14. & *Gob.* in Exp. t. 5. n. 614. dicunt probabilem, *Burgh.* tamen cent. 3. cas. 47. non audet dicere absolutè probabilem, unde in praxi non videtur satis tuta.

§. II. Quoad Litanias Festo S. Marci & diebus Rogationum, plures citat *Pelliz.* n. 47., qui dicunt non esse mortale, si omittantur, & *Pelliz.* n. 48. cum *Gob.* n. 615. dicit non esse improbabile, nec videtur dissentire *Burgh.* cent. 1. Cas. 93., quia non exstat præceptum, nec constat consuetudinem esse receptam velut legem: Oppositum videtur probabilius, nam consuetudinem illam esse receptam velut legem probat praxis recitantium, qui se accusant tanquam de peccato, si neglexerint. 1290.

§. III. Si Festum S. Marci incidat infra Octavam Paschæ, transfertur post Octavam, sed non transferuntur litaniæ. Si incidat in diem Paschæ, litaniæ transferuntur in feriam 3. proximam: abstinentia autem anno 1685. ab aliquibus planè omissa est, cùm Festum S. Marci incidisset in feriam 4., sed cùm incun- 1291.

eundem diem incidisset anno 1696., translato Festo & habitis eo die litaniis, abstinentia ex mandato Ordinarii observata est eodem die per diœcesin Monasteriensem. Litanias semper comitatur processio, & abstinentiam litaniæ. Si in feriam 2. vel 3. Paschæ incideret festum S. Marci, secundùm usum Romanum debent Litaniæ eo die haberi, consequenter & abstinentia, per se loquendo: Sed Parisiis pro hoc casu abstinentia, litaniæ & processio transferuntur in feriam 2. post Dom. in albis: Albi servatur consuetudo cujusque diœcesis. Anno 1707. in Archi-diœcesi Coloniensi, cum festum incidisset in Feriam 2. Paschæ, eo die habitæ sunt litaniæ & processio, festo translato, & eo anno planè omissa est abstinentia.

1292. §. IV. Matutinum officii Defunctorum in die animarum recitari debet mane die 2. Novembris, & non pridie, uti decrevit S. Congreg. Rituum Decreto 33. 1. Septemb. 1607. Vesperæ Defunctorum pro prima die mensis possunt dici post Vesperas Dominicæ vel Festi, ità habet Decretum S. Congreg. 87. 23. Maji 1603. editum. Quamvis *Tamb.* & *Stoz* n. 417. admittant Laudes posse de more dici pridie S. Marci & Rogationum, tamen putant litanias non posse addi, tum quia non notatur, ut conjunctim dicantur, tum maximè, quia sunt loco assistentiæ ad processionem, quæ assistentia non potest anticipari, sed ipso die S. Marci & Rogationum observari debet. Oppositum docent *Gavant. Arnaud. Gob. Lohn.* de Horis p. 2. t. 2. §. 12. n. 3., nempe posse litanias etiam pridie addi Laudibus, quia accessorium sequitur principale, quòd autem sint accessorium Laudum, patet inde, quia propterea in his omittitur, *Et fidelium animæ*; Ut autem satisfiat obligationi ad litanias, non est satis interesse processioni, sed debet ille, qui obligatur, alternatim canere vel recitare cum aliis, aut si mos sit, ut ab aliis decantentur, saltem devotè & attentè audire, *Stoz* n. 418.

1293. §. V. An illi, qui non utuntur Breviario Romano, sub mortali ad Officium Defunctorum & litanias, uti & ad psalmos pœnitentiales & graduales suis diebus obligentur necne, spectanda est consuetudo loci, *Less. Laym. Gob.* n. 66. Et videtur probabilius etiam quoad priora idem dici de illis, quod diximus de utentibus Breviario Romano. Circa Officium B. Virginis videri potest etiam *Sylv.* p. 1. v. *Horæ.* cas. 2.

1294. Q. 209. *Quid addendum circa vocalem expressionem & recitationem cum socio vel in choro.* ℞. Seqq.

§. I. *Med.* putat eum non satisfacere, qui non recitat ità altè, ut à præsentibus audiri posset. sed *Beja* p. 1. cas. 55. rectè eum confutat. *Az.* & alii, quos adducit *Busenb.* n. 1237. relatus, putant sufficere solam verborum articulationem, licèt ab ipso etiam recitante percipi nequeant: Idem putarunt plures apud *Moyam* t. 1. t. 2. d. 2. q. 2., sed dicendum est cum *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 3. n. 6. & aliis communiter, debere ità proferri, ut te posses audire, si nullum foret impedimentum, quia verba, quæ auditu percipi non possunt, non videntur esse verba, sed potius inchoatio verborum facta in gutture vel intra dentes.

1295. §. II. Satisfacit, qui recitat cum socio, etiam laico, non obligato, non attento, imò non audiente, *Pelliz.* t. 1. tr. 5. c. 8 n. 91. *Dian.* p. 7. t. 11. R. 6. *Gob.* in Exp. t. 5. n. 691. *Stoz* l. 1. p. 3. n. 404.: Facilius tamen est satisfacere, si quis recitet solus, quàmsi recitet cum socio vel in choro, nam si recitet solus, probabile est non obligari ad attentionem internam, uti dicetur n. 1341., si autem recitet cum alio, probabiliùs est cum *Diana* p. 2. t. 12. R. 2. contra *Caram.* in *Th.* fund. n. 2463. teneri audire & attêdere ad id, quod socius recitat, alioquin non communicat id, quod ab illo dicitur, nec partem illam facit moraliter suam, ità *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 4 n. 10. *Gob.* suprà, *Stoz* n. 404. Quòd si attendat, quantùm moraliter potest, putant *Tamb.* n. 12. & alii apud *Gob.* n. 692. satisfacere, dummodo in confuso audiat, quamvis propter culpam socii vel chori nihil distinctè percipiat, & probabile esse dicit *Pelliz* n. 39., sed *Castrop.* n. 7. contradicit, quia quamvis velit, tamen reipsa non facit illam Orationem suam, cùm reipsa eam non percipiat; quod contra eundem *Tamb.* magis valet in surdastro: Attamen posse percipere fructus & distributiones, admittunt *Nar. Suar. Bonac.* aliique cum *Castrop.* Et notant *Az.* & *Gavant.* eum, qui recitat cum aliis, satisfacere, si attentè audiat verba plurium, ac si ab uno tantùm dicerentur, licèt non distinguat verba singulorum.

§. III. Qui recitat cum blæso ex mediâ tantùm parte proferente voces, secundùm *Caram.* & *Pelliz.* n. 88. satisfacit, quia hic à natura & Ecclesia dispensatus est ad omittendam partem Officii: sed probabilius est illum quidem blæsum satisfacere, te autem non, nisi sit necessitas cum illo orandi, quia ille excusatur per impotentiam aliter recitandi, tu autem non, cùm possis aliter commodè totum recitare. 1296.

§. IV. Qui partem suam submissè orat & attendit ad alteram partem chori, satisfacit præcepto dicendi Horas, *Suar. Bonac. Bass. Fill.* tr. 23. n. 195. *Tamb.* n. 15. An autem per hoc lucretur distributiones, dictum est à num. 878. 1297.

§. V. Sufficit, si socius recitet omnes antiphonas, capitula, responsoria, lectiones & orationes, dummodo alter tantùm audiat, quia sic etiam fit in choro, *Regin. Fill. Bonac. Arnaud. Tamb.* §. 3. n. 10. *Stoz* suprà. Imo etiam eum satisfacere, qui solus per se recitat omnes psalmos, & ab alio audit 9. lectiones, docet *Pelliz.* n. 91., sed meritò contradicit *Diana* p. 9. tr. 7: R. 38., sicuti enim non satisfacit, qui continuatam mediam partem Horæ orat, & alteram mediam partem audit à socio, ità nec hic: Ratio utriusque est, quia non licet aliter uti privilegio recitandi cum socio, quàm prout Ecclesia concedit, & admittit consuetudo, non est autem concessio Ecclesiæ aut consuetudo sic recitandi: hinc *Gob.* n. 691., postquam proposuisset utramque sententiam, sapienter subdit, *Ego in tantis rebus novitatem ac singularitatem non probo.* Similiter si quis alternatim recitarit psalmos cum uno socio, non potest audire lectiones à tertio, uti fatetur *Pelliz*, quia sic in tertium recitarentur Horæ, quod est alienum à praxi Ecclesiæ. Potest tamen quis aliqua cum socio, alia solus recitare, *Pelliz.* Et possunt etiam lectiones singulæ juxta numerum sociorum dividi, v. g. novem lectiones in novem socios, *Suar. Az. Stoz* suprà. 1298.

§ VI. Probabile esse putant *Tamb.* n. 14. aliique apud *Pelliz.* n. 42., eum satisfacere, qui cum externa tantum devotione assistit toti Horæ à Musicis decantatæ; sed tenendum est oppositum, uti etiam innuit *Tamb.* n. 17., quia talis audiens non orat vocaliter, nec orationem illam Musicorum facit suam, cum non alternet cum illis. 1299.

§. VII. Per organum vel socios suppletur, si non satis percipis ea, quæ leguntur, dum thurificas, quæris psalmos &c., unde non est opus te postea supplere, *Suar. Vasq. Escob. Regin. Caram. Laym.* l. 4. t. 1. c. 5. n. 7. *Diana* p. 2. t. 12. R. 13. *Bonarr.* l. 2. c. 37. *Gob.* à n. 706. *Ill.* t. 5. num. 39. Item licèt psalmus integer dicatur, dum tu tussis vel excreas, vel sanguis è naribus fluit, *Sanch. Gob.* suprà. Etiam illum excusat *Diana*, qui choro canente prælegit lectionem, ne erret, quod admittunt *Sanch.* & *Escob.*, si alioquin fuisset erraturus. Addunt *Nav.* & *Bonart.* posse aliquem sine obligatione aliquid repetendi inter canendum obiter salutare venientem, aut uno alterove verbo necessario alloqui alterum. 1300.

§. VIII. Nimia celeritas causans ut socius non possit verba satis percipere & attendere, est ordinariè veniale tantùm, neque obligat ad repetitionem, *Fill. Bass.* Si tamen secundus incipiat, priusquam alter versum absolverit, idque fiat in magna quantitate, non satisfit, 1301.

fit, quia quæ simul proferuntur, non constituunt orationem ab Ecclesia præscriptam, quæ essentialiter debet esse successiva & habere unam partem post alteram, *Tol. Regin. Bonac. Castrop.* p. 3. n. 4.

1302. Q. 210. *Quid addendum sit circa mutilatam recitationem.* R. Seqq.

§. I. Tunc dicitur quis mutilare, quando vel immutat vel absorbet aliquas syllabas aut literas, nec ità articulatè exprimit, ut ab audiente intelligi possit sensus eorum, quæ legit: si autem mutilet ex inadvertentia vel balbutie vel inveterata consuetudine, quæ valde difficulter corrigi possit, excusatur quis à peccato, *Less.* l. 2. c. 37. n. 56. *Tamb.* in Dec. l. 2. c. 5. §. 3. n 6. Et quandò mutilatio fit tantùm in ultimis syllabis, rarò peccabitur, quia rarò mutabitur sensus. *Suar. Less. Az. Castrop. Gavant. Gob.* in Exp. tr. 5. n. 618.

1303. §. II. Si quis hinc inde verba & versus mutilando, perveniat ad partem notabilem, tenetur supplere, non recitando omissa vel mutilata, nam hoc fieri non potest, neque esset aliud, quàm rudem & sensu carentem confusionem inducere, sed orando aliquid æquivalens omissis, v. g. unum, duos aut plures psalmos, *Nav. Bonart.* l. 2. c. 24. n. 10.

1304. Q. 211. *Quid addendum sit circa interruptionem.* R. Seqq.

§. I. Putat *Nav.* venialiter peccari, si Hora aliqua inchoetur & non absolvatur, licèt quis habeat voluntatem postea repetendi; sed oppositum est probabilius, quia una pars Horæ potest habere sensum absolutum, quo finito non est, cur cessari non possit; si autem quis cesset cum animo repetendi, non ideo postea tenetur repetere, dummodo oret reliqua intra tempus debitum, quia re ipsâ posuit partem operis præceptam, ergo si addat reliquam, satisfecit: sed de intentione iterum dicetur à n. 1322.

1305. §. II. Matutinum potest etiam sine causa dividi totâ noctè à Laudibus, sive Matutinum & Laudes sint duæ sive una Hora, *Less. Abell. Bonart.* l. 2. c. 17. *Stoz* l. 1. p. 3. n. 410.; idque etiam laudabile esse dicunt *Nav. Suar. Sanch. Fill. Tamb Pelliz.*, aliique multi. Si autem dividatur, debet in fine addi, *Pater noster*; non est autem opus addere orationem diei, id enim specialiter tantum in Nativitate Domini præcipitur, *Sanch. Bonart. Pelliz. Stoz. Az. Gob.* tr. 5. n. 672. *Lohner* De Horis p. 2. t. 1. §. 11. contra *Nav. Lez. Bonac. Gavant. Dian.* p. 5. t. 14. R. 48., qui dicunt debere addi, sed sine commemorationibus; quod probabile est, si dicamus Matutinum & Laudes esse duas Horas, nam si Matutinum est integra Hora, videtur debere habere suam orationem, nisi illi & Laudibus simul per modum unius oratis adjungatur oratio utrique communis. Est etiam probabilius cum *Bonac. Az. Tamb.* & aliis, quòd initio Laudum divisarum non debeat dici, *Pater* & *Ave*, quia nullibi præscribitur, imò nec dicitur initio Completorii, quamvìs sit Hora distincta.

1306. §. III. Si in eadem Hora vel psalmo fiat magna interruptio, *Nav. Suar. Vasq. Baldel. Gavant.* & alii dicunt esse mortale, nisi repetatur totum, quia tollitur unitas, quæ spectat ad ritum & formam præscriptam; si autem interruptio sit parva, & fiat sine causa, etiam in parvis Horis, notant *Az.* & *Less.* l. 2. c. 37. n. 58. fore veniale tantùm. E contrà *Arrag. Barb. Laym. Sanch. Bonac. Quintanad. Pelliz. Tann. Bass. Sporer, Tamb.* aliique 11. cum *Diana* dicunt quantamcunque interruptionem non esse mortale, idemque sentiunt *Less. Beja* p. 1. cas. 51. *Gob.* in Exp. t. 5. n. 669. *Ill.* t. 5. à n. 17., quia singuli psalmi, imò & ferè versus habent completam significationem, & satis uniuntur, vel per intentionem continuandi, aut si hæc absit, saltem per hoc, quòd intra diem, aut tempus, quo durat obligatio, addantur, sicuti est una disputatio, una Confessio, licèt unâ vice non absolvatur; & similiter dividi posset Rosarium pro pœnitentia vel ex voto orandum; unde *Gob.* cum aliis n. 671. dicit, quòd licitè incipias Matutinum, dum Confessiones audis, quamvìs scias te aliquoties interrupturum; Imò si quis hodie incepisset crastinum matutinum, putant *Tamb. Gob.* & *Stoz* posse sine culpa mortali in qualibet ejus parte cessare; & sine causa reliqua differre in crastinum; hoc tamen non facilè practicarem.

§. IV. Causæ justæ interrumpendi sunt, si charitas, imò & affabilitas seu humanitas sit alteri exhibenda; si negotium aliquod superveniat, quod incommodè differretur; si velis tollere distractionem, aut notare, quod te reddit sollicitum, ne obliviscaris &c. Notat tamen rectè *Gob.* num. 848. cavendum esse, ne quis assuescat obsequi ejusmodi importunis sollicitationibus, & sic continuò interrumpat, est enim quædam irreverentia: Nullum autem videtur esse peccatum inter Horas privatim aliquam orati unculam aut aliquod pium suspirium intermiscere, *Bonart.* c. 24. num. 15. *Gob.* num. 696; Si tamen pars notabilis adderetur Officio, secundum *Castrop.* esset veniale, utpote contra præscriptam formam; & si faceret cum voluntate inducendi alium ritum, rectè dicit peccaturum graviter. 1307.

Q. 212. *Quid addendum sit circa inversionem ordinis.* R. Seqq. 1308.

§. I. Satisfit quoad substantiam, licèt invertatur ordo, hinc orare, v. g. Vesperas ante Primam sine causa, est veniale tantum, *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 4. n. 4. *Pelliz.* t. 1. tr. 5. c. 8. n. 85. Idem est, si oretur Prima aut etiam Tertia vel Vesperæ ante Matutinum, *Castrop Bass. Tamb.* in Dec. l. 2. c. 5. §. 3. n. 12; aut si unus psalmus ante alium, iidem cum *Gob.* in Exp. t. 5. à n. 664.

§. II. Causa sufficiens invertendi ordinem est, si quis ab amico invitetur ad recitandam Primam vel Horas minores, cùm ipse necdum recitarit Matutinum, *Suar. Bonac. Castrop. Bass. Pelliz.* n. 108. *Stoz* l. 1. p. 3. n. 411.; quod saltem verum est, si hoc negare non possit absque aliqua nota saltem inurbanitatis. Similiter si quis manè non habeat Breviarium ad manum nec commodè possit exspectare, potest ex Diurnali, quod habet, recitare Horas diurnas, postea recitaturus Matutinum, *Tamb.* & *Stoz* suprà. Item si non habeat lectiones ad manum, potest recitare psalmos Matutini & Laudum, imò & reliqua, dilatis lectionibus, *Castrop.* n. 5. *Gob.* n. 664. Similiter si serò veniat ad chorum Horâ jam inceptâ, potest pergere cum aliis canere, & postea, quæ omissa sunt, supplere, *Sanch. Laym. Gob.* suprà: Idem est, si veniat unâ Horâ absolutâ, cantare potest cum choro posteriorem, & postea supplere priorem, *Bass.* 1309.

§. III. Si ordo ejusdem Horæ sine causa invertatur, v. g. in Matutino priùs recitentur lectiones quàm psalmi, est veniale tantùm, uti habet communis cum *Castrop.* suprà, quia unitas, quam Horæ habent, præcipuè est per aggregationem, quæ manet, licèt fiat ejusmodi inversio. 1310.

§. IV. Si oblitus es recitare aliquam Horam vel partem Horæ notabilem, potes eam solam postea supplere, etiam serò vespere, si tunc priùs recordaris, nec opus est aliquid aliud recipere, *Palud. Fill. Ang. Bass. Nav.* in man. c. 25. n. 99. *Vasq.* De Benef. c. 4. n. 67. *Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 18. *Bonac.* d. 1. q. 3. p. 4. n. 7. *Abell.* De Horis q. 2. *Gob.* suprà. Quòd si pars notabilis ex culpa sit omissa, *Arm.* & alii, dicunt debere repeti totum; *Vasq.* n. 68. dicit satis esse, si suppleatur omissum; expedit autem statim supplere, ut maneat continua oratio. Denique si in media Hora advertas te omisisse aliqua, potes pergere usque ad finem, postea suppleturus defectum, *Bonac.* num. 8. *Pelliz.* t. 5. num. 108. 1311.

Q. 213. *Quid addendũ sit circa tempus recitandi.* R. Seqq. 1312.

§. I. Accuratum tempus recitandi, communiter sic statuitur: Pro Matutino & Laudibus, à pridie vesperi usque ad horam post ortum manè Solem: Pro Prima,

Prima, à tempore auroræ usque ad 11.: Pro Tertia, ab ortu Solis usque ferè ad meridiem: Pro Sexta & Nona, etiam ferè usque ad meridiem, quamvis pro Nona olim fuerit tempus circa prandium, aut etiam post illud, uti colligitur etiam ex verbis hymni, *largire lumen vespere*. Vesperæ in quadragesima, exceptis tribus primis diebus & Dominicis, recitantur ante meridiem; aliis temporibus, à meridie usque ad occasum Solis. Pro Completorio tempus est à tertia post meridiem usque ad medium noctis.

1313. §. II. *Caram.* in Th. fund. à n. 2518. & *Dicast.* apud *Gob.* n. 683. putant nullum esse peccatum in privata recitatione non observare tempora, sed alii cum *Diana* p. 7. t. 11. R. 12. probabiliùs contradicunt, si fiat sine causa: Est autem veniale tantùm, uti habent AA. communiter cum *Dian.* p. 2. t. 12. R. 14. Si autem ex causa non serves tempora orandi, non peccas; & causæ censentur concio paranda, major devotio, periculum impedimenti obventuri &c. Item causa justa differendi Horas in pomeridianum tempus est, si tempus Matutinum tibi sit ad studendum aptius. *Nav. Maj. Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 36. Item causa justa est major commoditas in continuanda lectione vel studio. Imò ex illis, quæ disputant *Dicast.* De Euch. d. 10. n. 160. & *Gob.* in Quin. t. 5. c. 45. à n. 52. videri posset non peccare is, qui manè orat omnia, nam utique licitum est & bonum manè, saltem ex devotione, orare omnia, postea autem non est obligatio repetendi, cùm satisfactum sit obligationi. Deinde licitè me pono in eo statu, in quo non ampliùs obligor lege, ergo licitè oro manè, ut à prandio non ampliùs obliger, ità illi: sed probabilius est in hoc peccari venialiter, si fiat sine ulla causa, legimus enim viros sanctos à Deo punitos esse, eò quòd ità anticiparint. Rectè tamen notat cum aliis *Sanch.*, quando periculum est, ne non possit observari tempus, melius esse anticipare quàm postponere, nam *ante horam orare providentiæ est, post horam, negligentiæ, in hora, obedientiæ*, inquit Hugo à S. Victore cum *Sporer* hìc n. 146.

1314. §. III. Omnibus Sæcularibus & Regularibus licitum est recitare Matutinum & Laudes privatim vespere antecedente, uti cum communi *Gob.* in Exp. t. 5. nu. 678.: Quandonam autem pridie inchoari possit Matutinum privatum diei sequentis variè loquuntur AA., nam inchoari posse ab hora secunda putant *Quintanadv. Molf.* & *Faber* apud *Dianam* p. 2. t. 12. R. 39., diciturque probabile esse *Tamb.* in Decal. l. 2. c. 5. §. 5. n. 3., & *Gob.* n. 679. dicit se secuturum, si ab hora tertia usque ad cœnam deberet audire Confessiones; *Sanch.* autem dub. 37. n. 4. & 6. dicit hoc non fore nisi veniale, quia illud tempus, cùm sit hora Vesperarum, videtur pertinere ad sequentem diem. *Henriq. Barb. Bonac. Gavant.* & alii apud *Gob.* dicunt inchoari posse horâ tertiâ post prandium; *Suar. Castrop.* t. 7. d. 2. p. 4. nu. 3. dicunt medio quartæ; alii dicunt tribus horis ante occasum Solis, quod probabile esse dicit *Tamb.* suprà; *Sanch.* n. 8. dicit semper licere saltem unâ horâ ante occasum Solis, tum enim reipsa appropinquat Vesper: ex universali consuetudine, inquit *Pelliz.* t. 1. tr. 5. c. 8. num. 103. potest inchoari post Vesperas in Cathedrali habitas, & ità etiam docent S. Th. aliique multi apud *Sanch.* n. 3. & *Castrop.* suprà, hinc aliqui apud *Sanch.* nu. 4. putant in quadragesima inchoari posse statim post meridiem, quia dictis ante prandium Vesperis censetur apud Ecclesiam inceptus esse dies sequens. Tuta est sententia, quæ dicit inchoari posse pro omni tempore anni, horâ quartâ; de cætero videtur dicendum, quòd in hyeme licitum sit maturius incipere quàm in æstate, quia in hyeme priùs advenit Vesper, unde universaliter censeo tum inchoari posse Matutinum, quando Sol est propinquior ad occasum, quàm ad meridiem, sive sit hyems sive æstas, & ità etiam docent *Comit. Fill. Pelliz.*, ac vidi antehac etiam in Directorio aliquo Romæ impresso ità notatum esse: Hinc anno 1706. prodiit Romæ typis Cameræ Apostolicæ sequens tabella, ad horas horologii nostri sic accommodanda:

Quâ horâ pridie inchoari possit Matutinum.

20. Jan., horâ 2. cum quadr. 13. Febr., medio 3.
1. Martii, hor. 2. cum 3. quadr. 18. Mart., horâ 3.
4. April., h. 3. cum quadr. 20. Apr., medio 4.
10. Maji, h. 3. cum 3. quadr. 8. Junii, horâ 4.
1. Aug., h. 3. cum 3. quadr. 21. Aug., medio 4.
7. Septemb., h. 3. cum quadr. 24. Sept., hora 3.
11. Oct., h. 2. cum 3. quadr. 20. Oct., medio 3.
18. Nov., h. 2. cum quadr. 15. Decembr. h. 2.

§. IV. Si absque causa dicatur Matutinum sequentis ante absolutum Officium præsentis diei, peccatur, 1315. sed venialiter tantùm, quia licèt ex illis non fiat unum Officium, nec videantur inter se habere ordinem, tamen voluntas Ecclesiæ est, ut priùs exsolvatur obligatio hujus diei, quàm inchoetur alterius, *Suar.* de Orat. l. 4. c. 24. n. 3. *Sanch.* n. 5. *Castrop.* n. 4. *Diana* p. 1. t. 12. R. 15. *Gob.* n. 666. *Stoz* n. 385. Sufficiens autem causa est, si quis rogetur ab alio, ut secum recitet Matutinum diei sequentis, quamvis necdum recitarit Vesperas præsentis, *Bonac.* aliique cum *Pelliz.* n. 108. Et universaliter omnis causa sufficiens ad inversionem ordinis inter Horas unius diei, etiam sufficit hìc, *Gob.* Non posse autem per unam talem recitationem satisfieri obligationi pro hac & sequente die, certum est, quia *Alex. VII.* damnavit hanc 35. prop., *Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsente & crastina.*

§. V. In Quadragesima possunt Vesperæ sine ullo 1316. peccato privatim dici post prandium, quia rubrica illa solum chorum obligat, *Sanch. Gavant. Gob.* n. 688. *Burgh.* cent. 3. cas. 83. *Stoz* n. 412. *Lohn.* p. 4. §. 10. n. 4. Imò congruentius est nunc ità fieri: aliud erat primitus, quando vesperi priùs cœnabatur, tum enim recitabantur ante cœnam, ne nimis diu differentur, uti ex *Bellarm.* notat *Tamb.* in Decal. l. 4. c. 5. §. 4. n. 4.

Q. 214. *An Matutinum orari debeat ante celebrationem* 1317. *Missæ.* R. De hoc dicetur l. 6. quando de Sacrificio.

Q. 215. *Quid addendum sit circa tempus, quo desinit obligatio orandi pro una die.* R. Seqq.

§. I. Obligatio orandi pro una die definit horâ 12. 1318. noctis, hinc quod antè non orasti, poteris omittere: consequenter audiri non debet *Leander*, dicens satisfieri præcepto Horarum, si quis paulò ante mediam noctem incipiat Matutinum, & sine intermissione recitando finiat horâ primâ, hanc enim sententiam latè confutant *Carden.* in 1. crisi d. 35. à n. 21. & *Gob.* in Exp. t. 5. à n. 684., est enim contra communem sensum & usum, nam pari jure possem die Jovis ante 12. noctis incipere comedere carnes, continuando cœnam usque ad 1. diei Veneris, quod nemo dicet: imò sequeretur per unicam illam recitationem satisfieri posse obligationi duorum dierum, quod tamen damnatum est, secundùm dicta n. 1315.

§. II. In orandis Horis, uti in aliis præceptis Ec- 1319. clesiasticis, quæ horam requirunt, attendi debet hora, quâ præcipitur, non præter propter sed ad momentum, uti explicatum est l. 1. à n. 582. Quandonam autem censeatur esse momentum mediæ noctis, & quid tenendum sit, si sint plura aut etiam aliquo loco nullum sit horologium, videri possunt dicta hìc à num. 485.

Q. 216. *Quid sit addendum circa locum & situm in oran-* 1320. *do.* R. Hæc duo.

§. I. Non peccat, qui Horas submissè orat loco etiam sordidissimo, *Suar.* De Orat. l. 3. c. 7. n. 9. *Stoz* l. 1. p. 3. n. 414. Etiam dum ventrem exonerat, *Angles, Trull. Caram. Sanch.* in Conf. l. 7. c. 2. d. 44. *Sporer* in Th. Sacram. De Horis nu. 148. *Tamb.* in Dec. l. 2. c. 5. §. 6. nu. 2. Ratio est, quia potest ibi mente orari, ergo

& voce; nec de se est irreverentia, Deus enim ubique est, ubique à se ipso & Angelis laudatur, nec plus sordes quàm munditiem curat. Denique oratio dirigitur ad Deum sine ullo speciali respectu ad locum. Consilii tamen est talibus locis non orare vocaliter; imò si quis temerè talem locum vel tempus deligeret, secundùm *Tamb.* & *Sroz* peccaret venialiter. quod etiam videtur velle *Alvarez* De vitæ relig. Instit. c. 5. dicens, *Licèt vocalis oratio, si necessitas instet, in quocunque loco possit fundi, quia tunc necessitas locum honestat, tamen si commodè fieri possit, locus decens eligendus est, ubi non peragantur abjecta ministeria, nam oratio vocalis, corporalis est sensuque perceptibilis, quâ Deum exterius alloquimur, & cor nostrum quasi hostiam mactamus, unde requirit locum honestum decentemque, sicut alia sacra corporalia.* Et ità etiam quamvis S. *Th.* apud *Suar.* suprà pro oratione mentali nullum omnino locum excipiat, tamen addit, ad exhibenda externa orationis signa non omnia loca esse accommodata, sed oportere vel scandali vel publicæ ædificationis rationem habere.

1321. §. II. Nullus situs corporis est de præcepto, hinc sedere cùm standum vel genuflectendum est, per se loquendo, non est peccatum, quia rubrica solum consilium dat ad majorem devotionem & reverentiam habendam, *Tol. Fill. Bonac. Bass. Suar.* De Orat. l. 4. c. 27. *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 4. n. 7. *Regin.* l. 18. n. 79. *Sporer* n. 149. *Ilsf.* t. 5. nu. 34 *Sroz* nu. 415. Unde quando *Nav.* dicit peccari venialiter, si id non observetur, loquitur de oratione publica in choro, in quo peccatur venialiter, potiùs ratione scandali quàm ceremoniæ prætermissæ, ità *Suar.* suprà aliique multi cum *Sporer.*

1322. Q. 217. *Quid sit notandum circa intentionem ad Horas prærequisitam.* R. Seqq.

§. I. Communissimè docent omnes, quòd ab Ecclesia hic præcipiatur oratio, quæ sit verus Dei cultus seu actus religionis, quia Ecclesia vult hic satisfieri non tantùm voluntati Fundatorum, qui intenderunt cultum Dei, sed ab omnibus obligatis ad Horas, licèt beneficiati non sint, vult satisfieri generali obligationi religionis seu colendi Deum per orationem nomine totius populi Christiani fusam, ideoque expresè injungit Cap. *Dolentes*, De celebrat. Miss., ut divinum Officium studiosè celebretur & devotè, *studiosè*, inquit *Glossa*, quoad officium oris, *devotè*, quoad officium cordis.

1323. §. II. Certum etiam videtur, quòd ad substantiam orationis & veri cultûs Dei in recitandis Horis requiratur intentio aliqua ad Deum, nam prolatio externa verborum, si absit omnis relatio ad Deum, est res de se omnino indifferens: & ideo si ebrius recitet, non satisfacit præcepto orandi. *Nec obstat*, quòd ebrius possit satisfacere, v. g. præcepto jejunii, secundùm dicta l. 1. n. 695. *Nam* disparitas est, quòd præceptum jejunii sit negativum, adeoque impleri possit non agendo, præceptum autem Horarum est positivum, quod impleri debet per actionem humano modo & liberè positam.

1324. §. III. Intentio in genere est propositum seu voluntas efficax finis ut obtinendi per media: hic sumitur pro actu voluntatis efficaciter tendente in aliquod objectum habendum vel ponendum. Dividitur in formalem, virtualem, habitualem & interpretativam; item in explicitam, & implicitam, directam & indirectam. Intentio formalis, est voluntas efficax, quæ nunc in se existit & satis percipitur ab eo, qui habet, (hanc communiter vocant actualem, sed cùm probabiliùs dicatur, quòd intentio virtualis reipsa sit etiam actualis, quamvis tenuis & imperceptibilis, pro vitanda confusione meliùs dicitur actualem dividi in formalem & virtualem) Virtualis est, quæ aliquando exstitit & non est revocata sed adhuc existit saltem in virtute sua, id est, vel in se, sed omnino tenuiter & imperceptibiliter, uti probabiliùs docent *Lugo* & alii; vel in applicatione potentiarum externarum, uti volunt *Scot. Suar. Vasq. Arr.* & multi alii apud *Lohner* De Sacram. in genere a. 1. q. 4.; vel in applicatione aliquâ ab appetitu sensitivo causata, uti volunt *Palav.* & *Haun.* in Th. spec. l. 4. n. 659. vel saltem in aliquo alio suo effectu. Habitualis est, quæ neque in se neque in aliquo suo effectu existit, attamen exstitit, & necdùm est revocata. Interpretativa est, quam homo nunquam habuit, est tamen ità comparatus animo, ut eam haberet, si de ea cogitaret. Explicita est, quâ aliquid in se clarè cognitum volumus: Implicita, quâ tendimus in aliquid solùm confusè cognitum, volendo aliquid, sub quo vel in quo continetur: sic qui vult Subdiaconatum, cognoscens in confuso, quòd aliqua onera gravia sint illi annexa, implicitè intendit obligationem ad castitatem & ad Horas, quamvis de illis expresè non cogitet. Directa est, quâ aliquid in seipso volumus: Indirecta, quâ vel volumus causam, aut aliquid cum re connexum; vel non impedimus rei existentiam, quando possemus & debemus. Vide *Lugo* De Sacram. d. 8. n. 100. Quamvis autem hæ divisiones quandoque ab aliis aliter explicentur, nam S. *Th.* 3. p. q. 64. a. 8. ad 3. intentionem habitualem confundit cum virtuali, uti fatentur *Caj. Plasel.* De Sacram. n. 99. & alii: item *Suar.* De Sacram. d. 13. s. 2. *Lugo* n. 73. *Sporer* De Sacram. 111. indirectam confundunt cum interpretativa: *Esp.* De Sacram. q. 15. implicitam cum virtuali; item habitualem cum interpretativa, tamen ad vitandas confusiones loquendum videtur, uti eas distinximus.

§. IV. Intentio requisita ad Horas debet esse saltem implicita & indirecta orandi, hinc qui legendo Breviarium tantùm intenderet addiscere memoriter, aut scire historias contentas, aut alteri manifestare, quod ibi scriptum est, non satisfaceret, uti habet communissima contra *Ducast.*, qui dicit quamcumque lectionem sufficere; dummodo cum illa non conjungatur actio repugnans externæ recitationi: sed ratio nostra est, quia lectio Horarum præcipitur velut oratio & Dei cultus, ità quidem, ut etiam communiter dicant AA. contra *Caj.* eum non satisfacturum, qui legendo Horas expressè nollet orare, quamvis vellet exercere actum bonum, aut ideo legere, quia est lectio rei sacræ & Deo grata, ergo requiritur intentio saltem implicita & indirecta orandi. 1325.

§. V. Ad satisfaciendum pro Horis non requiritur intentio formalis vel explicita orandi, sed sufficit virtualis, quia tum recitatio censetur adhuc moraliter fieri ex antecedente intentione formali, & sufficienter tendit in Deum precandum vel laudandum. Addit *Gob.* in Exp. t. 5. n. 738. sufficere etiam habitualem, saltem si non longo tempore antecesserit actualis; imò putat sufficere etiam interpretativam, quando habetur indicium illius, licèt valde tenue; sed vel admittere debet cum tali intentione habituali aut interpretativa simul esse virtualem, vel si hanc excludat, audiendus non est, quia certum est, quòd purè habitualis aut merè interpretativa non sufficiat ad hoc, ut recitatio sit actus humanus, qualis debet esse oratio. Et eodem sensu dici potest sufficere intentionem implicitam seu indirectam, uti si intendam colere Deum, vacare Deo, satisfacere officio, explere obligationem, legere ne peccem &c. quia in his continetur, vel cum his est connexa voluntas orandi, hinc satisfacit, inquit *Bonac.* De Horis d. 1. q. 3. p. 2. §. 2. n. 12., qui recitat cum confusa apprehensione & proposito faciendi opus consuetum. Addit eum *Nav.* & aliis etiam sufficere, si accedat Ecclesiam de more ibi recitaturus, aut si accipiat Breviarium & Officium recitet, ità ut si interrogaretur, quid faciat, responsurus esset se orare, quod semper præsumetur, cùm accipiat Breviariū ut homo rationalis ad aliquem finem, non autē ad alium quàm 1326.

ut

ut oret, ergo accipit, ut oret, & consequenter habet intentionem sufficientem.

1327. §. VI. Non requiritur expressa intentio recitandi attentè & studiosè, quia in intentione orandi includitur intentio attendendi, maximè cùm nemo intendat aliquid facere, quin attendat ad hoc, quod intendit, cùm nihil sit volitum, nisi cognitum, *Suar. Bonac.* n. 19. *Illsf.* tr. 5. n. 25.

1328. §. VII. Signa intentionis orandi sunt, si quis sumpto Breviario iverit ad locum, in quo orare solet, aut qui à turbis est quietior; si saltem initio caput detexerit; si crucem formârit &c. Item certus est de intentione sufficiente, si timeat, ne hanc non habeat; si attendat ad ea, quæ recitat; si distractiones excludat &c. Similiter si socius, cum quo recitare solet, altè diceret, *Domine labia mea aperies*, & ego non concepto alio proposito, seclusis aliis negotiis prosequar, *Et os meum annuntiabit* &c., intentionem sufficientem habeo, *Nav.*

1329. §. VIII. Si Horæ plures recitentur consequenter, non est opus ad singulas novam intentionem facere vel primam renovare, sed hæc se extendit sufficienter ad omnes, quamvis non esset facta intentio de continuandis pluribus Horis, si enim pergam ad Horas reliquas, hoc fit ex virtute intentionis, quâ orare volui priorem. Quòd si fiat interruptio, etiam absque causa, & postea prosequar Horam, non est opus intentionem renovare, quia hæc resumptio fit ex imperio & virtute prioris intentionis. Similiter qui vesperi recitat Matutinum & Laudes diei sequentis, quamvis tunc de die crastina nihil cogitet, satisfacit pro ea, quia orat intra tempus, quo pro die sequenti orari permittit Ecclesia, quæ non requisivit intentionem satisfaciendi, sed tantùm ponendi opus debitum.

1330. §. IX. Quamvis non satisfaciat voto, qui materiam voti posuit cum animo non satisfaciendi, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 433., Quia nempe origo obligationis in voto est à voluntate voventis, ergo etiam perduratio illius obligationis à sola ejus voluntate esse poterit, & erit, si illi satisfacere noluerit; tamen cùm obligatio orandi Horas non sit à nobis, perduratio illius obligationis etiam non pendet à nobis, si positum sit hoc, quod erat præceptum, secundùm dicta l. 1. n. 693., Hinc qui orasset etiam nolens satisfacere præcepto, satisfecisset, uti in hac materia docent *Suar. Vasq. Sanch. Còning, Lugo*, aliique communiùs cum *Gob.* n. 621. Superest hoc dubium, si quis pridie vesperi recitarit Matutinum sequentis diei, positivè nolens satisfacere pro die sequente, sed intendens cras repetere & tunc priùs satisfacere, an satisfecerit, aut teneatur cras repetere Matutinum. Ratio dubii est, quia non est præceptum nec obligatio, ut pridie oretur, adeoque obligatio illa extensa ad hunc diem liberè assumitur & oritur à voluntate orantis, ergo etiam ab illius voluntate pendebit, ut tollatur vel ut permaneat, uti fit in voto. Tamen videtur dicendum talem jam satisfecisse, nec teneri cras repetere, quia obligatio orandi Matutinum alterius diei non est à voluntate orantis, sed ex præcepto Ecclesiæ per benignitatem extenso ad priorem vesperum, ergo licèt pendeat à nostra voluntate orare pridie vel non orare, tamen esse vel non esse obligationem orandi intra tempus hodiernæ Vesperæ & diei crastinæ, hoc non est à nostra voluntate, ergo neque ab hac est, ut satisfiat vel non satisfiat isti obligationi, si oratio præscripta ponatur intra istud tempus; sicuti à mea voluntate pendet manè horâ 4. aut horâ 10. orare Matutinum, & tamen, si horâ 4. orem, etiam nolens satisfacere, satisfacio; ergo similiter hîc.

1331. §. X. An recitans in choro possit per intentionem sibi vel alteri applicare illam orationem, accuratè disputat *Gob.* à n. 770., ubi n. 789. docet eos, qui extra chorum recitant, non recitare nomine Ecclesiæ, adeoque posse applicare ad intentionem, quam volent. Videri potest etiam *Sporer* in Th. Sacram. de Horis num. 66.

Q. 218. *Quid sit & quotuplex attentio ad Horas.* ℞. 1332.

§. I. Attentio, in genere est advertentia ad aliquid: unde attentio ad Horas est advertentia ad recitationem illam vocalem Horarum: Est autem duplex, externa & interna; externa consistit in hoc, quòd quis, quando recitat, abstineat ab omni occupatione externa incompossibili cum attentione interna. Attentio interna est advertentia & applicatio quædam major animi ad hoc, quod recitat; Dico major, nam quandocunque aliquis recitat, necessariò habet aliquam attentionem internam, uti rectè *Gob.* in Exp. t. 5. n. 802., quia lingua non proferret, nisi appetitus imperaret, appetitus autem non imperat, nisi præcedat cognitio & advertentia aliqua ad illud, quod imperatur, cùm nihil sit volitum nisi cognitum, talis tamen advertentia non sufficit ad orandum.

§. II. Attentio interna est triplex, 1. Ad verba tantùm, ut ea rectè, distinctè & reverenter proferantur; & hæc dicitur attentio superficialis. 2. Ad sensum verborum, ut hæc percipiantur mente, & affectus applicetur ad hoc, quod verba significant; & dicitur attentio literalis. 3. Ad Deum, ut quis, dum recitat, cogitet de Deo alio ve mysterio, aut saltem de re seu gratia, quam à Deo petit, & hæc dicitur attentio spiritualis. 1333.

Q. 219. *An attentio externa requiratur ad satisfaciendum pro Horis.* ℞. 1334.

§. I. Secundùm omnes requiritur, nam qui vult occupationem externam incompossibilem cum attentione interna, non orat, nec Deo exhibet cultum, quod tamen hîc præcipitur: & ideo docet *Gob.* in Exp. t. 5. n. 716., eum, qui propter ingentissimum mœrorem vel turbationem mentis non posset, nequidem ad verba attendere, etiam non teneri recitare Horas, quia quamvis recitaret, non oraret, adeoque nec satisfaceret.

§. II. Dubium manet, à quibus occupationibus externis necessariò debeat abstineri, sunt enim variæ, & non omnes æqualiter per illas distrahuntur: *Sot. Arrag. Lugo* dicunt abstinendum esse ab illis, quæ per se & ex natura sua sunt incompossibiles cum attentione interna, quamvis respectu hujus hominis, qui habet firmiorem phantasiam, fortè essent compossibiles, nam leges videntur dari pro eo & de eo, quod est per se, non autem de eo, quod est per accidens. E contrà *Nav. Sanch. Beja, Suar.* de Orat. l. 4. c. 26. n. 21. & alii probabiliùs dicunt illam incompossibilitatem desumendam esse ex respectu ad orantem, ideoque satisfacturum, qui pingendo habere posset attentionem internam, quia poneret opus præceptum, nempe veram orationem, neque aliter videtur præcipi attentio externa, nisi prout necessaria est ad internam, unde è converso dicunt eum non satisfacturum, qui etiam tantùm ambulando adverteret se non posse habere ullam attentionem internam, nequidem ad verba, tunc enim reipsa non haberet attentionem externam, quæ præcipitur, nempe talem, quæ impediat actiones incompossibiles cum interna. Notat autem *Gob.* nu. 816., quòd in sententia negante peccari mortaliter ab eo, qui negligit omnem attentionem internam, videatur dicendum, vetari ab Ecclesia, & consequenter solùm sub veniali à Deo, actiones tantùm illas, quæ ex sua natura graviter repugnant attentioni internæ: addit n. 841. cum *Sot.* & *Suar.* probabile esse, illas solas distractiones prohiberi ab Ecclesia, & consequenter à Deo, quæ causantur per actiones externas, quæ suâ naturâ sunt incompossibiles cum attentione interna. 1335.

§. III. Actiones incompossibiles cum attentione interna communiter censentur hæ, pingere, scribere, attentè audire alios loquentes, celeriter se vestire, magnâ curâ aliquid exteriùs agere &c. Quòd si actio externa 1336.

externa non requirat magnam impensam animi, non impediet ex se attentionem debitam: & si sit difficultas in habenda attentione interna cum tali actione externa, compensari potest per majorem curam attendendi. Quas autem actiones licitè exerceo, dum recito preces non debitas, easdem licitè exerceo, dum recito debitas, quia semper sunt tales, ut compatiantur attentionem internam, *Sanch. Gob.* n. 617.

1337. §. IV. Satisfacit, qui orat non omnino properanter se vestiendo, exuendo, colligendo herbas vel uvas, tardè instruendo focum, pectendo caput, lavando se, tendendo oculos in viridarium, prospiciendo in ripam vel fluvium, *Nav. Gob.* n. 238. Et idem est, inquit *Sanch.*, de actionibus aliis, quæ fiunt non valdè festinanter. Addunt *Nav. Caj.* & *Beja* actionem cum attentione interna compossibilem esse aptare calamum ad scribendum, quod meritò non admittit *Gob.* suprà, & iterum n. 817.: qui tamen inter recitandum facit necessaria ad recitationem, non videtur peccare, *Nav. Sylv. Sanch. Gob.* n. 819., hinc quærens alia, & interea recitans memoriter, secundùm *Gob.* non peccat, nec tenetur priùs notare aut tantisper cessare.

1338. §. V. Si ipsemet orans non exerceat ejusmodi actionem externam, ordinariè semper poterit adesse attentatio externa & interna sufficiens ad orationem, quia attendere poterit ad verba, ut ea articulatè & ordinatè proferat, unde non obstabit, quòd exteriùs circa ipsum fiant fabulationes, cantus, tumultus, pulsentur tympana &c., dummodo ad ista non defigat cogitationes nec seriò applicet animum: Nec tenebitur quærere locum opportuniorem vel exspectare tempus liberum ab istis, quæ perfectiorem attentionem impediunt, uti dicetur n. 1344.

1339. §. VI. Si exercens actionem externam non advertat per eam impediri attentionem internam, non est opus postea quidquam repetere, *Regin. Sot. Nav.*, *Tol. Valent. Bonart. Diana* p. 5. t. 11. R. 30. *Gob.* n. 820; puto tamen id intelligendum esse, si actio sit de se compossibilis cum attentione interna. Peccat autem, qui eligit locum distractionibus valde expositum, v. g. forum publicum, aut locum, ubi est frequens concursus, clamor aut strepitus profanus hominum, aut ubi habentur clamosæ disputationes, *Bonac.* De Horis d. 1. q. 3. p. 5. *Castrop.* t. 7. d. 2. p. 4. num. 7. *Stoz* l. 1. p. 3. num. 414.

1340. Q. 220. *An aliqua attentio interna requiratur ad Horas.* R. *Ill.* t. 5. n. 26. & *Vindex Gobati* p. 2. prop. 7. putant non esse locum huic quæstioni, quia cum satisfieri non possit nisi actu humano orationis, oratio autem talis requirat intentionem orandi adeoque attendendi saltem superficialiter, sive ut verba bene proferas, inferunt cum *Suar.* de Oration. l. 4. c. 26 n. 5 & 13. certum esse, quòd ad satisfaciendum requiratur aliqua attentio interna: & hoc est, quod insinuavimus n. 1332. Hinc volunt quæstionem sic proponi, an recitans Horas cum distractione voluntaria satisfaciat præcepto: sed cùm omnes ferè AA. quæstionem discutiant in terminis, quibus eam proposui, & pro eodem in ordine ad hanc quæstionem sumant, *non attendere internè*, & *distrahi voluntariè*, utemur modo loquendi eorum. Itaque aliquam attentionem internam requiri docent S. *Th.* aliique valde multi, quorum 37. enumerat *Diana* p. 1. t. 12 R. 2., & *Th. Hurt.* enumerat 50., teste *Neuss.* de Horis d. 9. n. 15. E contrà S. *Anton.* & alii plures quàm 24., quos enumerant *Diana* suprà & *Moya* t. 1. tr. 2. d. 2. q. 1. n. 9., ad quos accedunt *Lugo* De Euch. d. 22. s. 1. n. 25., *Mendo* d. 7. q. 3. *Gob.* t. 5. n. 821., negant requiri, ità ut utraque sententia sit auctoritate firmata: & plurimi etiam ex AA. primæ sententiæ fatentur secundam esse omnino probabilem & tutam. Hic expendemus, pro qua sententia sit præcipuè ratio intrinseca. Qui affirmant requiri aliquam attentionem internam, duplicem ineunt viam, aliqui ideo requirunt, quia putant essentiam orationis non posse consistere sine aliqua attentione interna: alii ideo, quia quamvis permittant essentiam orationis posse consistere sine attentione interna, tamen putant hanc esse pro Horis specialiter præceptam ab Ecclesia: utrumque fundamentum est examinandum: itaque sit,

Q. 221. *An aliqua attentio interna requiratur ad essentiam orationis.* R. Affirmare videtur S. *Th.* in 4. d. 15. 1341.
q. 4. a. 2.; sed 2. 2. q. 83. a. 13. docet solam intentionem esse de essentia, non autem attentionem: affirmant tamen de essentia orationis esse *Nav. Sot. Caj. Silv. Caspens. Marchant. Az. Suar. Vasq. Less. Sanch. Laym. Arsdek. Sporer*, aliique plurimi citati à *Diana* p. 1. t. 12. R. 2. & p. 3. t. 4. R. 101. Rationes sunt, 1. Quia Oratio definitur à S. *Damasc.* elevatio mentis in Deum. 2. Si non requireretur ulla attentio interna, non esset ratio, cur voluntaria distractio jure divino & naturali prohiberetur. 3. Per prolationem verborum illius, qui intendit orare, sed nullam attentionem habet, offenditur Deus, ergo illa non est vera oratio nec cultus Dei. 4. Sequeretur, quòd aliquis posset ejusmodi præceptis satisfacere per solam simulationem.

E contrà ad essentiam orationis nullam requiri attentionem internam defendunt *Gloss. Hostien. But. Turrecrem. Ang. Anchar. Umbert. Armil.* S. *Anton. Med. Rosel. Dur. Abb. Tabien. Gers. Palud. Coton. Comit. T. Hurt. Bardi, Dicast. Stoz, Tabern. Con.* De Sacram. q. 83. a. 6. d. un. à n. 289. *Quarti* p. 1. t. 16. *Lugo* De Euch. d. 22. s. 2. n. 25. *Tamb.* in Decal. l. 4. c. 2. §. 1. n. 19. & de Sacrificio l. 2. c. 3 *Gob.* in Exp. t. 5. n. 821. aliique multi: hanc sententiam vocat probabiliorem *Platel.* p. 3. n. 810. *Sporer* in Th. Sacram. à n. 75. fatetur probabilem, & idem fatentur *Medin. Henriq. Less. Laym. A. Tamb. Bass. Caspens. Moja, Mastr.* aliique apud *Vindicem Gobati* p. 2. prop. 7. Rationes autem sunt, 1. quia si aliqua attentio interna requireretur ad essentiam orationis, ergo qui involuntariè distrahitur, non satisfacit, quia non ponit orationem, quæ est substantia rei præceptæ. *Si dicas*, non tolli attentionem virtualem, sed tantùm formalem. *Contrà*, attentio virtualis non erit nisi intentio præmissa, ergo hæc sola sufficiet. 2. Extrema Unctio collata cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, est valida, licèt absit attentio interna propter distractionem, ergo sine attentione interna stat essentia orationis, nam forma extremæ Unctionis est deprecatoria. 3. Si attentio interna sit de essentia orationis, ergo qui voluntariè distrahitur, omnino non peccat, quia cessat ab oratione, cùm partem essentialem illius omittat, ergo non distrahitur in, sed extra orationem. 4. Per attentionem externam & intentionem internam veluti per adæquatam formam constituitur sufficienter recitatio Horarum in esse orationis de se seu objectivè religiosæ: Quod *Conf.*, nam qui cum attentione externa & interna intentione invocat dæmonem, committit actum idololatriæ & irreligionis, ergo è contrà ponit actum latriæ & religionis, qui cum illis invocat Deum.

Ob has aliasque rationes, quas afferunt *Lugo* suprà & *Gob.* à n. 824., sententia hæc spectatâ ratione videtur esse probabilior: unde respondetur ad argumenta opposita: *Ad* 1. dico elevationem mentis in Deum haberi per intentionem orandi, saltem virtualiter permanentem, uti docet S. *Th.* in 4. dist. 15. q. 4. a. 2. q. 4. ad 3. *Ad* 2. dico distrahi voluntariè esse peccatum & intrinsecè malum, quia est irreverentia exteriùs Deum alloqui & profiteri se Deum colere, ac id non facere interiùs. *Ad* 3. N. conseq., nam si sit vera oratio & actus religionis, additur ei aliquid, quod Deo displicet; uti si quis ex vana gloria oret, est vera oratio, & tamen Deo displicet. *Ad* 4. C. satisfieri, si simulatio cadat super internam pietatem, dummodo totus actus externus cum intentione interna verè ponatur,

tur, & in hoc nihil est absurdi, tam parum, quàm quòd satisfiat per recitationem ex vana gloria.

1342. Q. 222. *An attentio interna in Horis sit saltem graviter præcepta ab Ecclesia.* R. Argumentum pro parte affirmante est, quia in cap. *Dolentes*, De celebr. Missar. sic habetur, *Districtè præcipimus in virtute obedientiæ, ut divinum officium, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent ac devotè.* Et meritò id præcipit Ecclesia, cum Christus conqueratur Matth. 15. v. 8. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me:* quod verum est de illis, qui nullam in orando attentionem habent. Hanc sententiam latè defendit *Fagn.* ad cap. *Dolentes*, à n. 17., & *Gob.* t. 5. num. 838. dicit omnibus consideratis esse probabiliorem: Nihilominus adhuc contrariam defendunt *Con. Lugo*, aliique multi apud *Arsdeck.* de probab. opin. q. 3., negantes ullam ex præcepto esse obligationem ad attentionem internam; ac probabilem & tutam in praxi dicunt etiam ex adversariis multi cum *Henriq. Less. Laym. Lohn. Gob.* num. 830. 836 & 843. Aliqui utuntur hac ratione, quod Ecclesia præcipere non possit actus internos, sed ratio illa nulla est, uti constat ex dictis l. 1. à num. 643. Itaque alii probant his argumentis, 1. Quia lex positiva, quæ obligaret ad attentionem internam, non est satis promulgata, cùm gravissimi AA. eam dari negent, alii de ea dubitent, ergo non obligat, secundum dicta l. 1. à nu. 274. 2 Pontifices sciunt sententiam, quæ ejusmodi obligationem negat, defendi, & tamen cum facilè possent, non contradicunt, ergo agnoscunt legem illam non esse certam, ergo nec obligat, sed libertas nostra est in possessione contra eam, uti etiam l. 1. n. 272. dictum est. Unde ad argumentum contrarium responderi potest, quòd in Cap. *Dolentes*, præcipiatur tantum actus externus religionis, uti etiam in *Trident.* Sess. 24. c. 12. De Ref, nam ibi agitur contra illos, qui in Choro sub officio fabulantur, uti advertit *Con.*, hinc ipse *Suar.* notat, evincitque *Lugo*, n. 37., ex eo capite nihil concludi contra posteriorem sententiam, adeoque est & manet probabilis, uti optimè ostendit *Gob.* n. 831. prior tamen est pro praxi suadenda ac meritò sequenda.

1343. Q. 223. *Quænam pro praxi adhuc addenda sint circa attentionem internam.* R. Sive quis primam sententiam teneat dicatque sub mortali requiri attentionem internam ad satisfaciendum obligationi Horarum, sive teneat secundam, & neget sub mortali requiri, tamen sequentia sunt vera.

§. I. Semper peccat venialiter, qui voluntariè in Horis distrahitur, quia est irreverentia velle loqui cum Deo, & non applicare mentem, sed voluntariè alia volvere animo: Attamen non peccat, qui aliquid legens cogitat se illo usurum, v. g. in concione aut ad suam vel aliorum instructionem, quia cum hoc stat attentio requisita, neque alienum est ab oratione, *Gob.* in Exp. t. 5. n. 761.

1344. §. II. Non requiritur voluntas habendi meliorem attentionem quàm superficialem & ad verba, ut bene proferantur, licèt non descendatur ad sensum literalem, quia prior attentio sufficit ad veram orationem, secundùm omnes, ità *Suar. Less. Escob. Bonart. Castrop.*, uterque *Tamb. Tyber. Regin.* l. 18. n. 155. *Gob.* n. 837. *Ills.* t. 5. à n. 27. Unde, inquit *Fill.* t. 23. n. 258., voluntariè & sine causa ponere impedimentum perfectiori attentioni non potest esse nisi veniale. Nec necessaria est attentio ad singula verba, sed moralis & generalis, quâ quis scit se orare & curat rectè proferre sacras illas sententias.

1345. §. III. Ubi in Horis continentur historiæ, increpationes, adhortationes, bona proposita &c., sufficit illa dicere tantùm materialiter & recitativè, id est, sine animo significandi: E contrà hymni, psalmi, Antiphonæ & preces recitandæ sunt significativè; sufficienter autem recitantur significativè, si adsit intentio orandi, gratias agendi, laudandi Deum, & attendatur ad externam prolationem. *Neuss. Gob.* n 765.

§. IV. Deliberatè fovens alienas cogitationes & tamen non advertens se per illas deficere à requisita attentione, secundùm *Caj. Sot. Suar. Sanch. Nav. Arm. Fill Bonac. Leand. Gob.* num. 840. & alios, non peccat mortaliter, quia talis distractio, licèt sit voluntaria, prout est inhæsio in aliis rebus, tamen prout distractio ab Horis, non est voluntaria, nam posset esse cogitatio de aliis rebus, & manere sufficiens attentio ad Horas, cùm possimus plura simul cogitare; sufficit autem adhibere mediocrem diligentiam ad repellendam distractionem, *Caj. Nav. Bonart.* & alii communiter cum *Gob.* n. 846. Et si quis eam advertens negligenter repellat, peccat tantum venialiter, *Bonart* & alii. Rectè autem monet *Nav.*, eum, qui vult attendere, non debere se occupare in cogitando, an attendat necne, nam sic cogitando, & metuendo, ne non attendat, reipsa distrahitur, quia, uti advertit *Caj.*, velle attendere non est attendere, sed tantum pro objecto habere attentionem. 1346.

§ V. Media attentè orandi suggerit sequentia *Petrus Faber* in 1. p. hist. Societ. JESU c. 3. n. 35. 1. Interponere preces jaculatorias. 2. Quandoque breviter renovare propositum & intentionem bene orandi. 3. Præmeditari Christi Passionem. 4. Observare locum opportunum. 5. Sibi proponere Sanctum, de quo est Officium, ejusque verba & actiones. 6. Negotia antea deponere, sive seponere sollicitudinem crastini & aliarum rerum. 7. Cum mente pacisci, ut hunc saltem psalmum attentè dicat. 8. Cogitare Deum præsentem, aut se cum Beatis alternare in laudando Deo. 9. Dolere ab una oratione ad aliam, si minùs benè cessit. Facillimum medium videtur esse pro homine intelligente, si affigat intellectum ad sensum verborum, & voluntatem applicet ad affectus, qui suggeruntur per verba. 1347.

Q. 224. *An specialiter peccet, qui orat cum actuali proposito peccandi mortaliter.* R. Negant *Nav.* & *Sanch.* in Consl. l. 7. c. 2. d. 9. & 10. adduntque nihil referre, quòd hoc fiat in choro, etiam in sacris vestibus, quia hæc officia non sunt actus Ordinis sacri, quamvis ab Ecclesia quodammodo approprientur personis in Ordine sacro constitutis: è contrà talem peccare peccato specialis malitiæ docet *Moya* t. 1. tr. 2. d. 2. q. 1. n. 7.; quod etiam dicere debent relati n. 1342., qui putant ab Ecclesia præcipi devotionem internam in Horis; & ratio hîc specialis est, quia in hoc est specialis indecentia, cùm circumstantia necessaria orationis sit reverentia & submissio ad Deum; ideoque *Med.* putat per hoc peccari mortaliter, *Corduba* autem venialiter tantum, quod videtur probabilius. 1348.

Q. 225. *An sit obligatio orandi cum spe vel fide.* R. Negativè, nam spes tantùm est necessaria ad impetrandum, uti notant *Suar.* De Relig. t. 2. l. 1. c. 24. *Fill.* t. 22. num. 255. *Con.* De spe d. 19. num. 117. Nec plus videtur velle *Becan.* De spe c. 17. q 7. n. 7.; spes autem non est necessaria ad orationem, prout hæc est laus & cultus Dei, uti nec fides, nam Deus à beatis laudatur & colitur, licèt ab his absit omnis, actualis saltem fides ac spes: potestque etiam esse oratio prout est petitio, quamvis absit ità expressa fides ac spes, rectè enim dicit *Castrop.* t. 5. p. 4. n. 3. & *Escob.* in Th. mor. l. 48. n. 86. sufficere spem implicitam & virtualem, quæ semper adsit, si petatur aliquid, quia si non esset spes obtinendi, non peteretur. *Nec dicas* orationem debere esse supernaturalem, ideoque præsupponendam fidem & spem, secundùm dicta l. 2. à n. 21. *Nam* oratio potest esse actus planè naturalis, imò & peccaminosus, v. g. si quis oret ex vana gloria vel distractè, per talem autem orationem naturalem satisfieri præcepto docet expressè *Suar.* suprà c. 3. n. 5.; addens neminem hoc negare. 1349.

1350. Q. 226. *Quænam specialiter pro scrupuloso hìc sint notanda.* R. Seqq.

§. I. Qui recitavit, non potest prudenter dubitare de habita intentione sufficiente ad satisfaciendum, secundùm dicta à n. 1326. Statque intentio requisita cum distractione etiam voluntaria: & quamvis per distractionem amissa esset, sufficienter redit per solam exclusionem distractionis, prosequendo opus inceptum: metus autem, ne intentio amissa sit vel non renovata, certum signum est, quòd adsit: Et nisi quis certò ac sine hæsitatione sciat, quòd mutarit intentionem orandi, judicare debet se adhuc habere.

1351. §. II. Quando quis certò & sine ulla hæsitatione affirmare non potest se voluntariè & cum plena advertentia fuisse distractum in Officio vel notabili ejus parte, nihil tenetur repetere, quia in dubio melior est conditio possidentis, possidet autem nostra libertas, quando constat de recitatione, & non constat certò de distractione voluntaria, *Suar* De Orat. l. 4. c. 26. n. 20. *Nav. Rodriq. Silv. Regin. Fill. Bonac. Bonart. Bass.* aliique communissimè. Et idem est, si dubitet, an bene expresserit omnia, an non mutilarit nimis properando, an non sensum corruperit aliquid omittendo vel mutando, quia cùm sine dolo voluerit recitare, uti debuit, credere debet id factum esse, nisi certò constet de opposito: & licèt fortè defectum commisisset, prudenter interpretamur mentem Ecclesiæ esse, quòd non obligetur repetere ea, de quibus tantùm dubitat, uti habent AA. communiter cum *Ills.* t. 5. num. 40. Si adhuc anxius sit, præcipuè propter attentionem, tutò potest se accommodare sententiæ non requirenti ullam attentionem internam, de qua num. 1340. dictum est; unde quamvis putet se toto tempore voluntariè fuisse distractum, adhuc nihil repetat, vel enim id verum non est, sed tantùm apprehenditur aut timetur, vel si verum est, adhuc prudenter judicat se satisfecisse secundum relatam sententiam; & saltem cum tanta molestia non tenetur repetere. Quoad Sacerdotes Societatis JESU & alios cum ipsis communicantes in privilegiis, videri potest novum Compendium priv. v. *Horæ Canonicæ*, §. 4. & 5.

1352. §. III. Inter recitandum non hæreat nec sollicitus sit de attentione, nam hæc sollicitudo est distractio; hinc præmissâ intentione, uno tractu decurrat, nullibi hærendo & ne verbum quidē repetendo, nam si quid esset repetendum ab ipso, deberet tantùm in fine repeti, alioquin miserè truncaret & confunderet omnia.

1353. §. IV. Nulla actio vel turbatio attentionem sufficientem impedit, quæ per se seu ex natura sua est compossibilis cum attentione interna, secundùm dicta à nu. 1335. Unde licèt distrahatur per aliquid, præsertim accedente phantasiâ aut metu, ne per hoc distrahatur, si tamen actio vel res non sit de se talis, quam probi & prudentes alii homines, quando orant, omnino cavent, non tenetur tale quid cavere vel declinare, sed distractio tunc obtingens censebitur involuntaria.

1354. §. V. Certum sit ex summis DD., inquit *Bonart.* De Horis l. 3. c. 24, idemque probat *Gob.* t. 5. n. 715. expleto officio nihil esse repetendùm à scrupuloso, quomodocumque illud expleverit, nisi certò & absq; ulla hæsitatione sciat culpam mortalem in eo persolvendo à se esse admissam: Et hóc teneat, inquit *Lohn.*, quamvis nesciat, sed timeat, ne non satisfecerit, ideoque nihil repetat, sive bene sive malè sibi videatur recitasse: Ratio horum omnium est, quia Ecclesia non vult eos cum tanto gravamine aliter obligare; hinc docet etiam *Gob.* n. 704., omnes, quibus recitatio Breviarii causat graves scrupulos & anxietates, posse, imò juberi debere ad tempus omittere recitationem, donec videantur posse sine tanto incommodo recitare, quia à præcepto Ecclesiæ excusatur quis per magnum incommodum, & quando timeri potest grave damnum, uti hìc fit; possuntque pleraque hìc dicta servari à quocunque, qui est timoratæ conscientiæ.

Dices, debito certo non satisfit per solutionem incertam & dubiam. R. Non est hic dubia solutio, sed moraliter certa, quia est commune judicium omnium prudentum, quòd Ecclesia plùs non requirat ab ejusmodi hominibus, esset enim intolerabile requirere ab illis omnimodam aut majorem certitudinem, cum ferme ad omnia hæreant & se dubitare credant.

DUBIUM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum.

RESP. I. Clerici beneficiarii, quoad eam partem » 1355.
bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est » ad congruam sustentationem & decentiam status, ità » fiunt domini, ut de iis possint liberè disponere. Ubi » rectè notat *Nav.* hanc congruitatem & decentiam » habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si » infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni » 300, medium 400. summum 500., Clericus autem » infimo vivat, de reliquo liberè posse disponere. Ita » *communiter*: quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti. »

Resp. II. Probabiliùs etiam est, contra *Nav.* & *multos Canonistas*, Beneficiarios non Regulares (secus » enim est de Regularibus, ùt *Vid. Lug. d. 4. s. 1. n. 2.*) » absolutè esse dominos omnium suorum proventuum, ideoq; etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem; Est communior inter recentiores, apud *Bins. Malderum & Bon* to. 1. d. 4. p. 4. ex » *S. Thom. Soto, Mol &c.* tum quia fructus faciunt suos, » ùt supponit *Trid. sess. 24. c. 12. de Ref.* tum quia alioqui » non possent fructuum Dominium in alios transferre, » (extra pios usus) omnesque eorum donationes & » contractus essent invalidi, & ut tales à Judice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cùm nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum, » *Lugo* n. 1. Quo non obstante, teneri eos bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere » in pios usus, tam est communis sententia, ùt *Lugo* » num. 10. dicat, nimis singularem esse sententiam » *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (» seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem redituum » Ecclesiasticorum, vel certè dimidium ejus, quod » congruæ sustentationi superest. *V. Lugo l. c.* ubi plurimis pro se citatis Author. ostendit, *Tol. Molin.* & » *Bon.* malè citari pro contraria sententia: imò ipsummet *Hurt. & Dia.* in eo non perstitisse, atque nullâ » vel auctoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam » multis probat, præsertim ex *Trid. sess. 21. c. 5. de* » *Ref.* ostenditque istam obligationem nasci ex jure, » non tantùm humano, sed etiam divino naturali. » Vide etiam *Bon. p. 2.* Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad status & familiæ » sustentationem, secundùm conditionem status, » gradûs, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bon. l. c. Mol. Lay. l. 4. tr. 2. c. 3. Lugo. Unde resolvuntur hi Casus:* »

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu » omnium, quia plus requirit Episcopus, quàm Decanus; Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in » Ecclesia principali, quàm Parochus: debilis & tener, » quàm robustus & valens: & quod sufficit in uno » loco, non sufficit in alio: Quapropter attendi debet » ad usum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem » gradu, &c. Nec *obstat*, quòd beneficiarius emerserit ex humili, quò minùs possit statui suo convenientes sumptus facere, ùt ex *Molin.* docet *Lugo l. c. Vid.* » *Bonac. num. 8.* »

II. No-

» II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intel- »ligitur debita hospitalitas, non tantùm in paupe- »res peregrinos (qui maximè commendantur Clericis »à Trid.) sed etiam urbanos. *Lugo num. 66.*

» III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua su- »stentatione, vel ob piam causam, potest solvere ex re- »ditibus Ecclesiasticis; non item, quæ contraxit ante »Beneficium obtentum, nisi sit pauper, *Ibid. nu. 67.*

» IV. Potest Clericus ex bonis superfluis licitè in »studiis alere suos consanguineos, si aliunde non ha- »bent; eò quòd parentes vel nolint vel non possint ale- »re in studiis. *Ibid.* & *Bon. p. 2. n. 13.*

» V. Si habet sorores pauperes vel filios spurios, ex »fructibus Beneficii dotare licet, si aliunde non po- »test, quia naturali jure debet illis alimenta, in quo- »rum locum succedit dos, *Mol. Bonif. &c.* Cavendum »tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra sta- »tum exaltet, vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus »possit dare, quàm alius infimæ sortis. *V. Laym. n. 4.*

» VI. Si bona superflua expendat in usus profanos, »v. g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludio- »nes, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. »(quod intellige de quantitate notabili in genere pro- »digalitatis, quæ longè major est, quàm in genere fur- »ti) graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad »restitutionem, quia est dominus fructuum; & con- »sequenter neque is, qui accepit. Ità contra *Nav. &c.* »communiter Doctores alii ex *Trid. sess. 21. c. 2. Azor,* »*to. 2. l. 7. c. 8. q. 2. V. Lay. n. 4. Bon. d. 4. p. 2. n 9. & p.* »*4. n. 1. &c.*

» *Quæres I.* Quæ teneantur in pios usus expendere. »℞. Ea omnia, quæ acceperunt, sive ab Ecclesia, »sive ab aliis, tanquam procuratores cultûs Divini: »non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata »non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum Divinum »sunt expensa. *Lugo d. 4.* Ratio, quia priora habent »annexam obligationem religionis, posteriora non; »vel si habuerunt, ea jam est extincta, per expensio- »nem in pios usus. *Unde resolvuntur*

» I. In profanos usus expendi possunt à Clericis bo- »na patrimonialia, eaque quæ hæreditate, industriâ, »donatione, aliove modo, ùt laici acquirunt, vi- »vendo interim ex Beneficiis. Item quasi patrimonia- »lia, hoc est, quæ acquirunt quidem ùt Clerici, non »tamen ut reditus Beneficii, sed ut stipendia alicujus »officii Clericalis, v. g. ratione concionis, pro Missa, »funere, officio defunctorum, administratione Sacra- »mentorum, anniversariis, &c. *Sanch. Lug. num. 23.* »*Bon. p. 2. n. 19.*

» II. Probabilius est in profanos usus posse expendi »distributiones sive præsentias, (ùt vocant) quæ Be- »neficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. »Ità *Sylv. Lugo n. 24. Bon. n. 17.* contra *Sanch &c.*

» III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam vel Vi- »cariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, »possunt expendi in usus profanos, quia non sunt »fructus Beneficii (hoc enim confertur per collatio- »nem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. *V.* »*Lug. n. 28.*

» IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam »pensionem expendit in usus profanos, quia eam Pa- »pa extrahit ex reditibus Beneficii, & dat alteri, qui »id Beneficium non habet. *Lug. l. c.* contra *Bon. &c.* Se- »cus est de eo, qui Beneficium habet in Commendam, »quia substituitur loco Beneficiarii. *Ibid.*

» V. Partem, quam Clericus parcè vivendo, sibi »servat ex congrua sustentatione, licitè expendit in »usus profanos, quia expensa est jam antè in usus pios. »*Ibid.* & *Bon d. 4. p. 2. n. 14.* ex *Molin.*

» *Quæres II.* Quid intelligatur nomine usûs pii. ℞. »Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spi- »ritualem aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum »templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eo- rum, qui non habent necessaria, sive ad naturam, » sive ad statum servandum: item in usum Religioso- » rum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, » hospitalia, &c. *Unde resolvuntur sequentes Casus.* »

I. Si Clericus superflua expenderit in usus profa- » nos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest » hæc retinere, quia obligationi, bonis iis annexæ, » non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cùm bona » empta pretio æquivaleant. *Lugo num. 43. Vid Bon.* » *num. 20.* »

II. Qui in usum profanum à Clerico bona accipit » dono ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum » non induxit ad talem donationem, neque per eam » Clericus redditur impotens ad superflua expen- » denda in usus pios. *V. Lugo n. 40.* quia Clericus ex » patrimonialibus vel quasi patrimonialibus potest » substituere. »

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis » recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficio- » rum: non tamen nisi ad causas pias; etsi enim, ubi » consuetudo invaluit, etiam in usus profanos validè » testentur, peccant tamen mortaliter. *Vid. Less. l. 2.* » *c. 19. num. 41. & seq. Lay. l. c. Bon. p. 3. nu. 2. & 5. Trid.* » *sess. 25. c. 1. de Ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen » fecerint cum facultate Papæ, quæ licèt superveniat » testamento jam condito, facit tamen illud conva- » lescere. *Sanch. Salas, Dia. p. 8. t. 3. R. 99.* V. suprà *l. 3.* » *t. 5. c. 4.* »

ADDENDA.

QUæst 227. *Quid hîc præterea sit notandum.* ℞. Seqq. 1356.

§. I. *Haun.* De Just. t. 1. tr. 4. n. 93. docet beneficiatum, qui habet accidentales qualitates, v.g. nobilitatis, Doctoris, & ideo indiget majori sumptu pro sustentatione, si ex patrimonio vel aliunde habeat, non posse sibi ex Beneficio plùs impendere; sed oppositum diximus nu. 904., ubi circa hoc possunt plura videri.

§. II. Clericum teneri ex fructibus Beneficii, si aliunde non habeat, dotare sororem egenam ex eodem patre natam, docent etiam *Nav.* & *Burgh.* cent. 3. cas. 16., quia mortuo patre Officium paternum descendit in filium respectu filiarum, uti cum communi docent *Laym.* l. 3. t. 4. c. 13. n. 5. & *Castrop.* t 32. d. 9. p. 4. § 3. Multò magis potest & tenetur ex fructibus Beneficii alere matrem pauperem: si tamen mater velit secundò nubere, *Rebell.* p. 2. l. 5 q. 4. n. 41 & alii negant teneri ipsi constituere dotem, quia secundæ nuptiæ sunt invidiosæ primis prolibus & veluti quædam injuria. 1357.

§. III. Sive sit ex justitia, pro quo vide *Gorm.* De Just. à n. 437. sive tantum ex religione obligatio expendendi fructus superfluos in causas pias, DD. communiter fatentur longè majorem materiam requiri pro gravi violatione præcepti non expendendi in usus profanos, quàm furto gravi, uti notat *Ills.* t. 4. d. 3. n. 150.; quanta autem reipsa requiratur, determinandum est spectatis omnibus circumstantiis, ac præsertim proventuum & personæ sustentandæ; *Castrop.* requirit, ut sit tertia vel quarta pars redituum annuorum; *Con.* requirit tertiam, quartam vel quintam partem, sed *Haun. n. 91.* meritò vocat hanc regulam laxam, & cum *Lugo* docet vigesimam partem esse materiam gravem, si proventus excedant 100. Florenos. 1358.

§. IV. Clericus non potest, per se loquendo, testari de acquisitis ex Beneficio, Cap. *Episcopi*, 12. q. 1., Cap. *Cum in officiis*, Cap. *Ad hæc*, De testam.; Posset tamen de his relinquere moderatum aliquid ad pias causas, ibid. & *Pias.* p. 2. c. 5. a. 4. n. 49. Posset etiam tam multùm legare suis, quantùm de patrimonialibus attulit Ecclesiæ, Cap. *Si quis qualibet*, 12. q. 1359.

2. & Cap. *S. Episcopus*, ibid. q. 5. *Piasec.* à n. 50. Potestque etiam retinere rem Ecclesiæ melioratam, licèt dimiserit Beneficium etiam per privationem, donec compensarit suas expensas, cap. fin. *De pecul. Cleric.* *Abb. Pias.* n. 50. Etiam potest testari de patrimonialibus & acquisitis aliunde quàm ex Beneficio, nempe industriâ suâ vel personali operâ etiam per actus Ordini suo proprios. *Inn. Abb. Pias.* n. 52. Ut autem testari possit de acquisitis ab Ecclesia, debet in plerisque locis habere Constitutionem sive specialem facultatem ab Episcopo, vel si sit in Capitulo, debet habere à Decano & Capitulo, uti usus est quarundam diœcesium: & hæc facultas testandi non exspirat morte concedentis. *Ricc. Garc. Henriq. Mol. Sanch. Gutt. Diana* p. 8. t. 3. R. 99. contra *Socin.* & *Covarr.* Quod autem testamentum a Clerico factum sine licentia testandi, superveniente licentiâ convalidetur, præter citatos à *Busenb.* docent etiam *Ricc.* & *Merol.* *Dixi* initio; *per se*, nam ubique attendenda est consuetudo.

1360. §. V. Quæ Clericus acquisivit ab Ecclesia & relinquit post mortem, debent expendi in usus pios, (nisi iterum contraria sit consuetudo) pro quo facit illud *S. Aug.* homil. 48. inter 50. c. 2., *Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus*, id est, hoc post mortem beneficiati tollit Ecclesia & causis piis applicat, quod beneficiatus in vita non erogavit pauperibus, uti erogare debuit. Ut autem donatio Ecclesiastici ante mortem facta valeat & censeatur esse inter vivos, debet donans supervivere 20. dies, uti notat *Fill.*; putant tamen *Valer.* & *Diana* apud Lugo in Resp. Mor. l. 5. d. 1. hanc superviventiam non esse necessariam pro foro conscientiæ, si donatio verè & irrevocabiliter facta sit. Curam nimiam ditandi nepotes carpit vetus distichon apud *Ludolph. Carth.* De vita Christi p. 1. c. 68. *Cum factor rerum privarit semine Clerum, ad Satanæ votum successit turba nepotum.*

An Princeps sæcularis possit disponere ad libitum & ad quoscumque usus de fructibus Ecclesiarum vacantium, vide *Dianam* p. 7. t. 10. R. 1., & dicenda à num. 1397.

1361. Q. 228. *Quid notandum sit circa decimas, primitias, oblationes.* R. Seqq.

§. I. Per Decimas intelligitur decima pars bonorum mobilium licitè acquisitorum, Ecclesiæ ministris exsolvenda, secundùm cap. *Ex transmissa*, 23. De decimis. *Fidelis homo de omnibus, quæ licitè potest acquirere, decimas erogare tenetur*: Ortum habent ex antiquo testamento, *Gen.* 14. & 28. *Exod.* 22. *Levit.* 27. *Num.* 18., & congruentia est, 1. Quia sic recognoscitur Deus tanquam donator omnium bonorum, idque per numerum perfectum, qui omnes in se numeros continet. 2. Quia Ministris Dei debetur sustentatio. 3. Ut hi liberi sint curis temporalibus, & aliis pauperibus benefacere possint. De injustè acquisitis non debetur decima, quia totum restituendum est Domino rei. Debentur solo jure Ecclesiastico, attamen inducente obligationem justitiæ & religionis. Jus primogenium ad decimas à laico præscribi non potest, quamvis possit præscribi immunitas ab eis solvendis, secundum dicta l. 3 p. 2. n. 502. Potest jus decimarum per privilegium Papæ in perpetuum concedi laico ob merita in Ecclesiam vel alias causas: potest etiam à Clerico elocari saltem ad triennium. Ad exigendas decimas datur actio in foro Ecclesiastico, quandoque etiam laicali, non tantum personalis, ut qui negat, conveniatur apud judicem & cogatur, sed etiam realis, ut ad quemcunque pervenerint fructus indecimati, pars 10. vendicetur; si tamen possessor annis prioribus non solverit, non est jus petendi à successore, quia hoc jus fundabatur in ipsis fructibus, non autem in fundo ipso.

1362. §. II. Primitiæ, erant primi fructus terræ vel pecorum, quæ offerebantur Ecclesiæ Ministris: nunc non ampliùs obligant, nisi secundùm consuetudinem patriæ & indigentiam Ministrorum Ecclesiæ, inquit *S. Thom.* 2. 2. q. 86. a. 4. Similiter ad oblationes in altari sub Missa non obligantur singuli fideles, attamen per Superiores attineri debent patresfamilias ad retinendam consuetudinem obeundi altare & aliquid offerendi: Quod autem sic offertur, cedit Parocho, uti & illa, quæ offeruntur in Capellis, aut ad sacras imagines intra Parochiam, nisi alicubi sit alius usus: Nam rectè notat *de Luca* in Miscel. Eccles. Disc. 35. n. 7. si oblationes magnæ sint, administrationem sæpe esse penes Episcopum vel alios. Videri etiam potest *Pignat.* tom. 10. Conf. 142.

Videri possunt hæc & plura alia ex legibus & AA. fusius deducta apud *Ills.* t. 5. à n. 224. Item de decimis videri potest fusè *Leur.* p. 1. q. 464. & seqq. De primitiis q. 499. De oblationibus, q. 460. & seqq. Rectè autem probat *de Luca* supra à n. 9. administrationem talium oblationum vel proventuum posse esse penes laicos.

Q. 229. *Quid notandum sit circa alienationem bonorum vel rerum Ecclesiasticarum.* R. Seqq. 1363.

§. I. *Pius* II. Extrav. *Ambitiosæ*, De rebus Eccles. non alien., prohibet sub gravibus pœnis alienari immobilia & mobilia pretiosa Ecclesiæ, quæ servando servari possunt. Item prohibet omne pactum, per quod dominium rerum & bonorum Ecclesiasticorum transfertur. Item concessionem, hypothecam, locationem ultra triennium, infeudationem vel contractum Emphyteuticum, præterquam in casibus à jure permissis, ac de rebus ac bonis in emphyteusin ab antiquo concedi solitis, & tunc cum Ecclesiarum evidenti utilitate &c. Demum addit res & bona hujusmodi contra prohibitionem alienata liberè reverti eò, quò ante alienationem pertinebant, hæc enim est prorsus irrita; & si fiat, competit Ecclesiæ actio contra bona & personam alienantis. Vide *Gobat* in Exp. tr. 3. n. 265. app. 2. cas. 3.

Similis prohibitio quoad Religiosos emanavit jussu *Urbani VIII.*, anno 1624., uti refert *Delbene* De Immun. Eccl. c. 17. d. 1. n. 7., ubi etiam additur tales alienationes esse ipso jure irritas. Eadem valent de bonis pii loci, si auctoritate Episcopi sit erectus, de quo vide *Hadingum* de contract. d. 2. d. 8. s. 4. & *Dicast.* De Just. l. 2. t. 3. num. 329. Præterea declaravit S. Congregatio non posse Religiosos accipere mutuò pecunias cum solutione interesse, nec fundare censum super bonis suis, *Delb* d. 1. n. 12.; possent tamen emere fundum ad censum illi fundo impositum, *Delb.* d. 8. num. 7.

§. II. Censetur etiam prohibita transactio vel concordia, etiam pro terminanda lite, circa bona antecedenter possessa, si aliqua ex parte forent dimittenda: possent tamen ista fieri, si jus necdum erat possessum sed priùs acquirendum, *Delb.* d. 12. Idem est, si quid ad Ecclesiam pertinens impetatur, & esset periculum amittendi, tum enim posse vendi laico, huic relicto periculo, docent *Nald. Gavant.* & *Delb.* d. 23. n. 25. Præterea remitti potest caducitas emphyteusis, quia est tantùm cessio juris acquirendi, si nempe Prælatus voluerit, *Delb.* d. 12. Videtur etiam prohiberi permutatio rerum, quia est aliqua species alienationis. Cap. *Nulli*, De reb. Eccl. non alien., *Bald. Redoan.* *Had.* §. 2. *Delb.* d. 3. & 13. *Piasec.* p. 2. c. 5. a. 4. n. 12. Et prohibetur omnis ejusmodi alienatio, quamvis foret in favorem alterius Ecclesiæ, Monasterii vel personæ Ecclesiasticæ, Cap. 1. eod. tit. *Delb.* n. 12. *Pias.* nu. 11.; qui tamen n. 36. putat cum consensu Episcopi permutari posse duas Ecclesias, & consequenter etiam bona duarum Ecclesiarum vel Monasteriorum eidem Superiori subjectarum, *Had.* §. 4. n. 4. *Delb.* d. 13. & 23. aliique cum *Bonacp.* De Just. d. 21. nu. 44., uti & fieri potest unio Ecclesiæ loco Regulari, *Delb.* d. 13. n. 7. 1364.

n. 7. Item prohibetur alienatio, quamvis velles inde emere alia bona vel censum, *Barb. Delb.* d. 3. nu. 11. Item, quamvis donans expressè addidisset, ut v. g. Monasterium posset propriâ auctoritate alienare, uti probabiliter putat *Lugo* in Resp. Mor. l. 3. dub. 10. n. 2. & dub. 12. n. 3. & l. 4. dub. 31., quia hoc ipso quòd res acquiratur Ecclesiæ, habet conditiones boni Ecclesiæ, inter quas est inalienatio; attamen etiam probabiliter contradicunt *Covarr. Arm. Ricc. Quarant. Bonac. Delb.* d. 10., quia sicuti poterat donans, ità ex hujus potestate poterit donatarius de re disponere, neque res est absolutè & in perpetuum acquisita Ecclesiæ, sed tantùm ad beneplacitum; quod fatetur etiam *Lugo* esse verum, si donator expressè voluisset, ut alienaretur, tum enim certum est nunquam absolutè acquisitam fuisse Ecclesiæ. Et idem videtur esse, si res fuerit empta cum pacto retrovendendi. *Bordon. Redoan.* & alii contra *Ricc.* & *Menoch.* apud *Delb.* d. 23. nu. 23. Similiter videtur esse licitū, repudiare aliquid etiam immobile necdum acquisitum, cum non sit alienatio, *Abb. Silv. Delb.* d. 5., qui tamen d. 6. docet cum *Mol. Barb. A. Tamb.* t. 3. d. 13. q. 2. n. 8. & aliis Prælatum vel Religiosum non posse repudiare hæreditatem vel legatum, tum quia ex voluntate testatoris jam erat acquisitum Ecclesiæ, etiam ante traditionem, uti habent Jura; tum quia Ecclesia habebat jus & actionem ad illud: sed contradicunt *Abb. Menoch. Gom. Sanch. Rebell. Ricc. Bon.* & alii, quia ante acceptationem non acquiritur Ecclesiæ jus aut actio ulla, sed res transit ad hæredem ab intestato. Vide *Delb.* suprà: item *Dicast.* à n. 339. *Pirrh.* l. 3. tit. 13. n. 41. Dare commodato & ad usum brevi tempore non est prohibitum, *Delb.* d. 19.; uti nec prohibitum est bona Ecclesiæ obligare in hypotheca generali, sed tantùm in speciali. *Abb. Covarr. Redoan. Mol. Delb.* d. 1. n. 30. contra *Vasq. Rodriq. Quara.* & alios. Circa alienationem juris patronatûs, sepulturæ, &c., vide *Delb.* d. 14. Circa constitutionem novi feudi vel emphyteusis, habet d. 15. & 16., circa alienationem materialis Ecclesiæ vel Oratorii, habet d. 17. Cur autem Ecclesia noluerit bona Ecclesiastica esse alienabilia, insinuabitur d. 1386.

1365. §. III. Nomine bonorum Ecclesiæ hìc veniunt etiam jura & actiones ad immobilia, nomina debitorum, servitutes, *Wad.* §. 1. *Pias.* n. 8. *Delb.* d. 12. etiam census vitalitii, *Pignat.* tom. 7. Conf. 12. n. 5. Ad res mobiles pretiosas, quæ servari possunt, pertinent vasa aurea, argentea, gemmæ, bibliotheca copiosa, *A. Tamb.* q. 2. *Delb.* d. 2. f. 1. Greges & armenta totaliter considerata, *Delb.* d. 2 f. 4. Incisio arborum & sylvarum, si fiat cum deterioratione, *Pias.* nu. 9. Vide *Wad.* §. 2. & *Delb.* f. 5. Etiam magna pecuniæ summa donata & destinata ad emenda immobilia censetur quid immobile, *Vasq. Fill. Lez. Delb.* f. 1. à n. 2. aliique apud *Lugo* l. 3. d. 10. contra *Tiraq. Wad.* §. 1. sed de hoc vide *Delb.* f. 3. Etiam ab immobilia spectant annui reditus perpetui, *Wad.* Quoad servos originarios, vide *Wad.* n. 12. & *Delb.* f. 1. Quoad pretiosas reliquias, v. g. spinam coronæ Christi, putat *Delb.* d. 1. n. 52. hìc non prohiberi earum alienationem, quia sermo videtur esse tantùm de rebus pretio æstimabilibus: sed contradicit *Castrop.* tr. 12. p. 15. §. 1. nu. 8. cum *Ricc.*, quia sunt supra omne pretium, ergo censeri debent mobilia plùs quàm pretiosa.

1366. §. IV. Alienatio rei Ecclesiasticæ licita est cum causa, & servatis solennitatibus, etiamsi donans addidisset non alienandam, quia intelligitur, sine causa & modo indebito, uti cum aliis probabiliter tenet *Delb.* d. 11. Causa autem est, sola evidens Ecclesiæ necessitas vel utilitas; quandoque etiam respectu Papæ magna convenientia, ob quam præsumitur illum, qui dedit Ecclesiæ, non posse esse rationabiliter invitum, *Delb.* d. 28. Solennitates sunt quinque, 1. Communis consultatio, an ità postulet necessitas vel utilitas. 2. Consensus Capituli vel Cleri. 3. Consensus Episcopi vel Superioris Regularis. Putat *Pias.* à n. 14. etiam requiri consensum Patroni, si alienentur bona Ecclesiæ vel Beneficii patronati, sed contradicunt alii cum *Laym.*; potestque videri etiam *Pirrh.* à n. 61. 4. Subscriptio consentientium, pro casibus à jure expressis. 5. Consensus Papæ sive facultas S. Congregationis: Et de his omnibus videri potest *Delb.* d. 9. Quòd si alienatio facta sit sine causa, est invalida, *Delb.* d. 20. Quod tenet, si Papa ipse rem Ecclesiasticam sine justa causa transferat ad laicum, quia non est Dominus, & injusta dispensatio est irrita, *Nav.* & alii cum *Delb.* d. 27. Si autem fiat cum causa, sed omissis solemnitatibus, *Abb. Silv. Butr. Ang. Nav. Rodriq. Regin. Fill.* & alii probabiliter dicunt valere pro foro conscientiæ; sed etiam probabiliter contradicunt *Covarr. Mol. Vasq. Ricc. Menoch. Suar. Bonac.* & alii cum *Dicast.* tr. 15. nu. 215. & *Delb.* d. 21., quia Jura absolutè irritant ob damnificationis periculum, quod semper adest, si solennitates omittantur. Nec valet alienatio sub ratihabitione, seu salvo consensu Sedis Apostolicæ, quia hic consensus prærequiritur ad formam: possunt tamen partes antecedenter tractare de alienatione facienda, si S. Sedes consentiat, *Delb.* d. 1. à n. 44. Putantque *Quaran. Redoan. Fachin.* in Controv. Jur. l. 13. c. 44. hunc consensum non præsumi, nequidem in præscriptione 30. vel 40. annorum; sed probabiliùs contradicunt *Mascard. Felin. Ricc. Delb.* d. 4. f. 1. *Dicast.* n. 211., quia factum præsumitur, si de jure faciendum erat. Quòd si à Sacr. Congreg. habeas facultatem alienandi fundum A., & alienes fundum B., alienatio est invalida, quia concessio facultatis non extenditur ad casum sub verbis concessionis non comprehensum, quamvis ad illum æquè facilè data fuisset facultas, si fuisset petita. Quòd Societatem Jesu attinet, novum Comp. Privil. v. *Alienatio* §. 2. dicit sufficere facultatem Generalis aut Societatis Congregatæ, per privilegium *Greg.* XIII., sed de hoc vide *A. Tamb.* suprà q. 6. An verò eadem Societas Jesu volens dimisso reddere bona sua, quæ donarat, indigeat speciali facultate, dictum est num. 56.

§. V. Sine speciali causa & solennitate alienari possunt, 1. Quæ verisimiliter ad triennium sine notabili deterioratione non perdurant, uti sunt vestes, fructus arborum, jumenta in individuo, singularia pecora &c. *Pias.* à n. 19. 2. Res quæcumque exigui valoris respectivè ad possidentem, cap. *Terrulas*, 12. q. 2. *Wad.* §. 3. *Barb.* De pot. Ep. alleg. 95. n. 51. *Ricc.* in prax. Ep. decis. 39. n. 8. Docent autem *Castrop.* §. 1. n. 2. & *Zerol.* in pr. Ep. p. 1. v. *Alienatio*, ad 6. rem exigui valoris esse, si non attingat centum aureos sive ducatos, sed alii communiter cum *Delb.* d. 2. f. 1. à nu. 12. restringunt ad 25. scuta aurea, quæ faciunt 40. scuta monetæ Romanæ. Pro Societate JESU, rescripsit ejusdem Procurator Generalis 3. Jan. 1693. exiguum valorem in alienationibus regulandum esse juxta consuetudinem locorum, ubi sita sunt bona: quòd si nulla sit consuetudo, aut illa certa non sit peti posse à Generali facultatem ad eam summam, quæ scuta 40. monetæ Romanæ non excedat. Et rectè addit *Delb.* talem rem modicam debere esse disjunctam ab aliis, alioquin posset v. g. totum prædium successivè per partes modicas alienari. 3. Res Academiæ, Seminarii, hospitalis, Confraternitatis, si auctoritate Episcopi erecta non sint, uti limitant *Castrop.* p. 14. n. 11. & *Delb.* d. 1. à n. 14., quia in rigore non sunt res Ecclesiæ, Monasterii vel loci pii, prout hìc sumitur locus pius. *Pias.* n. 34. *Wad.* §. 4. à n. 3. 4. Res, quarum conservationi non sufficeret census ex eis, *Castrop.* p. 15. §. 2. n. 5. *Bonacc.* n. 47. Quòd si conservatio esset tantùm non utilis sive sterilis, *Quara. Bon.* & *Delb.* d. 3. n. 10. dicunt requiri licentiam Papæ. *Wad.* §. 3. dicit sufficere consensum Episcopi cum Capitulo. 5. Cum Principe fieri potest 1367.

potest permutatio rei ad bonum commune utilis cum alia re æquali, *Wad.* 6. Si necesse sit pro debitis, ad quæ solvenda creditor urget per Judicem, *Abb. Quara. Bonacsp.* n. 50. 7. In casu magnæ necessitatis non permittentis peti consensum Superioris, *Quara. Delb.* d. 1. n. 26. Item si expectato consensu Papæ transiret occasio notoriæ utilitatis Ecclesiæ, *Bald Bosf. Bonacsp.* suprà, *Delb.* d. 22. n. 2. Et tum requirunt consensum Episcopi *Abb. Felin.* & alii cum *Carden.* in 1. crisi d. 80. n. 46.: notat tamen *Delb.* Regulares, qui Episcopo subjecti non sunt, non teneri ad hunc recurrere. 8. Etiam alienari possunt, quæ donantur vel leguntur illis, qui retinere non possunt, v. g. Capuccinis, *Quara. Ricc.* decis. 56. n. 1. *Barb.* n. 59. *Delb.* d. 7, qui rectè id negat de mobilibus pretiosis, quæ ipsis licitum est retinere. 9. Si tantùm fiat transmutatio unius rei in aliam absque translatione dominii in alterum, uti si ex antiquo calice fiat Crux, ex arboribus cæsis ædificetur domus, quia tum non est alienatio, *Abb. Nav. Ricc. Delb* d. 23. n. 11. 10. Si fiat remuneratio Beneficiorum Ecclesiæ collatorum, *Barb. Delb.* n. 16. 11. Si aliquid sit simul & indivisim in manu sæcularis, qui velit vendere, *Burd. Delb.* d. 22.

1368. §. VI. Quoad locationem longi temporis, si res omni anno fructificet, prohibetur locatio ultra triennium; si fructificet alternis annis, prohibetur ultra sexennium; si ternis, ultra novennium, *Covarr. Az. Vasq. Less. Barb. Ricc. Delb.* c. 18. d. 4. Non prohibetur autem locatio diuturnior fructuum pertinentium ad ipsum beneficiatum, quia finitur morte naturali vel civili elocantis, sed tantum fundi, quâ teneatur stare etiam successor, *Abb. Covarr. Silv. Mol. Castrop.* p. 14. nu. 12 *Delb.* c. 17. d. 24. & c. 18. d. 10. Quod si quis fundum locet 12. annis, cum clausula, quod velit esse quatuor locationes, singulas pro singulis triennis, licèt *Bald.* & alii hoc defendant, tamen probabilius contradicunt *Covarr. Az. Mol. Rebell. Vasq. Ricc. Lez. Castrop.* n. 3. *Delb.* c. 18. d. 2., quia est reipsa locatio ad 12. annos, & clausula illa apponitur in fraudem legis: Et nequidem pro triennio valebit ille contractus, nisi æquivalenter sit duplex, nempe quod velint esse ad annos 12., si autem hoc non teneret, saltem ad tres, *Bartol. Jas. Abb. Covarr. Castrop.* n. 7. *Delb.* d. 5. contra *Tusch. Rebell.* & alios. Putant tamen *Mol. Rebuff. Ricc. Gutt. Lugo* suprà d. 12. n. 4. *Fill.* tr. 44. c. 2. n. 19, & probabile dicit *Delb.* d. 2. à nu. 7, posse clericum se eidem obligare ad renovandam cum ipso locationem secuturis trienniis, quia personalis hæc obligatio non afficit fundum, & cessat morte naturali vel civili promittentis; nihilominus *Wading.* adhuc putat hoc esse illicitum & in fraudem legis. Potest etiam locatio ad triennium facta renovari cum eodem post elapsum secundum annum, quia prius triennium censetur elapsum: si autem fiat prius, præsumetur fraus & locatio ad quinquennium, *Mol. Valasc. Castrop.* n. 4. *Delb.* d. 3. Talis locatio prohibetur etiam quoad bona piorum locorum, si hæc auctoritate Episcopi sint erecta, aliàs non, *Castrop.* n. 11. *Delb.* d. 9. Vide *Dicast.* tr. 15. dub. 6.

1369. §. VII. Alienans bona Monasterii absque solennitate, privatur omni officio; item voce activâ & passivâ, fitque perpetuò inhabilis ad hæc recipienda, & est excommunicatus, *Pelliz.* t. 2. tr. 9. c. 7. n. 29. Attamen quoad omnia hactenus dicta debet attendi locorum consuetudo, nam communis AA. sententia est cum *Delb.* c. 17. d. 22, etiam Extravagantem *Pii II.*, quoad pœnas, in paucis locis esse receptam; & quoad obligationem ipsam attendenda est etiam cujusque diœcesis consuetudo: *Gob.* suprà app. 1. litt. y., dicit licitum esse in Germania alienare calices &c. Quoad eandem Germaniam docet *Wagnereck* in Exeg. illius Extrav., eam non esse absolutè receptam in multis locis, præsertim apud Principes Ecclesiasticos. *Engel* l. 3. t. 13. n. 15. dicit non exemptos pro alienationibus recurrere ad solos Episcopos (quod etiam in Belgio fieri testatur *Zypæus* in anal. juris Pontif. ad hanc Extrav. n. 2.) Episcopos autem dicit n. 24. alienare prædia minoris æstimationis sine recursu Romam. *Si dicas*, eos jurare se non alienaturos possessiones inconsultâ S. Sede; *Respondet Wagner.*, subintelligi conditionem, si & quatenus Extravagans illa est usu recepta: & de hoc juramento vide *Delb.* c. 17. d. 4.

Quam pœnam incurrant, tum delegatus Papæ, tum alii, qui in detrimentum Ecclesiæ permittunt, procurant, vel suadent alienationem talem, habet *Delb.* dub. 31. & seqq. Plurima de hac materia alienationis habet *Pignat.* tom. 6. Conf. 95.

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum; quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur.

RESP. I. Clericos majoribus Ordinibus initiatos, » 1370.
vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, » quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram & » vestem Clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua » diversi coloris virgæ ducâtur, nec partita seu dissecta. »

R. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, » tabernariorum, joculatorum, quorum etiam ludis, » uti & hastiludiis prohibentur interesse. Item Medi- » corum aut Chirurgorum, ubi opus incisione aut ad- » ustione, nisi, ut habet *Nav.*, erga pauperes aut » propinquos, aut in necessitate. »

R. III. Quoad Officia, prohibetur (si sint benefi- » ciati vel initiati Sacris) officium Judicis in causa san- » guinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum » seu Notariorum in placitis sæcularibus; Quod addo, » quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent v. g. » advocare pro Ecclesia, pro personis conjunctis & » miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non » debet se immiscere negotiis sæcularibus. *Sayr. l. 12. cap. 25. n. 6.* (qui tamen concedit instrumenta ab eo » facta valere.) *Bon. to. 2. in præcept. d. 10. q. 3. p. 4. Lay. l. 1. t. 5 p 5. c. 8. n. 3.* & notat, consuetudine indu- » ctum esse, ut Officio Cancellarii, Consiliarii, imò » etiam Judicis, fungi possint in causis civilibus. »

R. IV. Quoad actiones, prohibentur arma por- » tare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi cla- » mosæ vacare, (quod addo, quia venatio sine strepi- » tu recreationis causâ permittitur,) accipitres vel fal- » cones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, » mercaturam aut negotiationem lucri causâ (non ta- » men necessitatis,) exercere, cohabitare mulieri, nisi » sit mater, soror, amita, aut certè talis, quacum nul- » lum periculum aut scandalum immineat, *Less. l. 2. c. 5. n. 40. Caj.* tamen *V. Clericus* contra *Ang.* & *Nav.* do- » cet, horum & similium transgressionem non esse » mortalem, si absit temeritas, contumacia, contem- » ptus & scandalum, *V. Lay. l. 5. tr. 9. cap. 12. n. 2. & 3.* » *Nec refert*, ait, quòd transgressor sit excommunican- » dus; *quia* hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non » nisi contumax post monitionem incurrit. Quod ta- » men universim *Nav.* putat esse laxius, maximè cùm » Canones utantur verbo, *Præcipio*: Unde ait esse mor- » tale, si habitum vel tonsuram non gestent: Quod re- » stringit *Bon. disp.* 8 *De Sacram. q. 1. p. ult. n. 8.*, si sint ini- » tiati majoribus Ordinibus, aut habeant Beneficium, » & tonsuram vel habitum longo tempore, absque ju- » sta causa non gestent, tunc enim peccare mortaliter; » citatque pro se *Regin. Nav. Henriq. Vasquez.* Negat » tamen *Sylv.* & *Laym. l. c.*, si non sit notabilis excessus » supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mor- » tale concedit idem *Lay. l. 3. tr. 4. cap. 17.* & alii com- » mun. Sed de hoc *V. suprà l. 3. t. 5. c. 3. d. 8. a. 2.* »

AD-

ADDENDA.

1371. QUæst. 230. *Quid prætereà notandum sit circa obligationem gestandi habitum & tonsuram.* ℞. Seqq.

§. I. *Nav. Vasq. Gran. Dian. Quarti* in Rubr. Miss. p. 3. t. 6. f. 1. probabiliter dicunt solos Clericos beneficiatos vel in Sacris constitutos obligari graviter ad habitum & tonsuram, non autem initiatos solis Minoribus, nisi frui velint privilegiis Clericorum, quia de his non loquitur *Trid.* Per habitum autem intelliguntur vestes, quæ de communi usu Provinciæ gestantur à Clericis; Putat quidem *Rebuff.* etiam presbyterum studiorum causâ alibi versantem posse ferre quemcunque habitum & colorem, sed confutatur à *Sanch.* in Conf. l. 7. d. 49. n. 19.

1372. §. II. *Sot. Silv. Arm.* & alii cum *Dian.* p. 5. t. 5. R. 60. dicunt esse mortale absque causâ per longum tempus non gestare habitum: E contrà *Caj. Henriq* & *Layin.* dicunt esse veniale tantùm, secluso contemptu & scandalo: & omnes communiter in hoc conveniunt, quòd sit tantùm veniale, si negligatur ad breve tempus, datur enim hic parvitas materiæ, secundùm dicta l. 1. n. 672., estque idem de tonsura. Probant tamen authoritate & rationibus *Dian.* p. 10. t. 13. R. 29. & *Burghab.* Cent. 2. cas. 59. esse mortale, si Clericus in bacchanalibus currat per urbem larvatus. *Gob.* in Exp. t. 8. n. 769. ait, si propter neglectum gestationis coronæ vel habitûs vilipendatur Ordo Clericalis, peccatur mortaliter; si non sit periculum causandi vilipendium & contemptum, non est mortale: longè autem faciliùs peccari potest mortaliter omittendo habitum quàm coronam, nemo enim arguet Parochum mortalis, in cujus capite per sex vel octo hebdomadas non apparet vestigium coronæ, etsi constitutiones Synodales id mandarent.

1373. §. III. Si Clericus in Sacris constitutus alat longam comam, *Abb. Diaz.* & alii dicunt esse mortale, sed communiùs & probabiliùs negant *Caj. Sayr. Garc.* aliique cum *Quarti*, si absit contemptus & scandalum, quia quamvis fiat comminatio excommunicationis, communis tamen est sententia, secundùm dicta l. 1. n. 611, quòd comminatio pœnæ gravis non semper innuat grave præceptum, si pœna sit ferendæ sententiæ. Denique corona, quam gestant Sacerdotes, est in signum regni, quod in Christo expectatur, rasio verò capitis significat omnium temporalium depositionem.

1374. Q. 231. *An clerico nunquam liceat negotiari.* ℞. Hoc resolutum est t. 3. p. 2. à n. 997. Adde tamen hunc casum: Titio Clerico debet communitas 1000. aureos, quos cùm modò solvere non possit, dat ei facultatem emendi 1000. maldera tritici & evehendi extra patriam, ubi poterit cariùs revendere, quæ facultas æstimabilis est 1000. aureis, quia tantum erit lucrum. *Quæritur*, an Titius possit hac facultate uti. ℞. Cum *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 13. §. 3. n. 5. & *Lugo* in Resp. Mor. l. 3. d. 20. non posse, quia hoc esset negotiari, ad quod Clerico facultatem dare non potest communitas: poterit tamen Titius, 1. hanc facultatem isto pretio vendere alteri negotiaturo. 2. Ipsimet communitati dare mutuas pecunias, ut dicto modo emat & revendat triticum, tumque sibi mutuatam pecuniam restituat, & ex lucro solvat debitum.

1375. Q. 232. *Quid liceat Clericis circa venationem.* ℞.

§. I. Clericis prohibita est venatio, cap. 1. & 2. De Cler. venat., cap. *Quorumdam*, dist. 34., cap. *Qui venatoribus* & seqq., dist. 86., *Trid.* Sess. 24. c. 12. De Ref., ac multò magis Religiosis, juxta cap. 1. §. *Porrò*, De statu Monach. in Clementin. Intelligitur autem venatio, quæ ab ipsis cum magno clamore & scandalo exercetur, ità ut Episcopi, si frequentes sint in ejusmodi venationibus clamosis, suspendi jubeantur à communione tribus mensibus, Presbyteri duobus, Diaconi ab omni Officio, sed prohibitiones illæ nunc ità mitigatæ sunt, ut si recreationis causâ fiat, sine magno clamore, scandalo vel contemptu, non facilè peccetur mortaliter, *Nav. Mol. Turr. Lugo. Illsf.* t. 4. d. 2. n. 246. Addunt *Suar. Sa, Castrop.* t. 16. d. 4. p. 13. §. 5. etiam à veniali excusari, si venatio sit rara, moderata & ad reficiendas vires. Putant etiam *Lugo, Dian.* p. 3. t. 6. R. 19. *Dicast.* De Just. l. 2. t. 2. d. 9. nu. 290. quietam venationem cum retibus, laqueis, paucisque canibus non esse prohibitam Ecclesiasticis.

§. II. *Dicast.* n. 300. putat venationem etiam cum apparatu & clamosam non prohiberi Clericis, nisi fiat frequenter, & addit eum *Caj. Nav. Silv. Bann. Mol. Turr. Dian.* suprà, & p. 9. t. 9. R. 40., ac iterum p. 10. t. 13. R. 29., licèt fiat frequenter, non audere se damnare mortalis, si ex recreatione fiat: & si mortale sit, cum *Rebell* & *Less.* id esse ratione scandali. 1376.

§. III. Possunt Clerici & Religiosi recreationis causâ interesse venationi etiam clamosæ, dummodo ab ipsis non exerceatur, quia non prohibetur aspectus, *Lugo* De Just. d. 6. n. 51. 1377.

An Judex vel Dominus sæcularis possit Clericum injustè venantem spoliare armis, avibus, canibus, videri potest *Diana* p. 1. t. 2. R. 10. & p. 3. t. 1. R. 28.

Q. 233. *Quid notandum sit de ludo respectu Clericorum.* ℞. Clericis prohibetur lusus alearum, Cap. penult., *De vita & honest. Cleric.* aliisque locis apud *Castrop.* t. 16. d. 4. p. 13. §. 5.: Nomine autem alearum intelliguntur omnes lusus fortunæ potiùs quàm industriæ: Et prohibetur consuetudo ludendi, non autē ludere unâ aut alterâ vice, *Salas*, *Mol. Rebll. Az. Castrop.*; Imò consuetudinem ludendi, si non fiat ob lucrum, sed recreationis causâ, excusant à mortali *Sa* & *Valent.*, quamvis contrarium teneant *Salas* & *Castrop.* suprà: Putatque *Salas* prohibitionem horum lusuum non extendi ad Religiosos laicos, quia textus tantum habet de Clericis, sed communis opinio cum *Nav. Suar. Valent. Castrop.* & aliis tenet oppositum. 1378.

Q. 234. *An Clerico licitum sit interesse executioni pœnæ mortis.* ℞. Licitum est cum justa causa, v. g. si educat reum: è contrà si sine justa causa adsit Sacerdos vel Religiosus, multi innuunt esse peccatum, attamen non esse mortale docent *Suar. Avila* aliique cum *Dicast.* De irregul. d. 7. n. 653.; imò si absit scandalum & otiosa curiositas, *Ugol.* & *Mol.* De Just. t. 4. tr. 3. d. 8. nu. 13. dicunt nequidem esse veniale, quia consuetudo nunc præscripsit contra Decretum, quod olim obligabat Monachos & Clericos, quando clausura & observantia eorum erat major. Quòd si adesset tanquam habens jurisdictionem temporalem, v. g. Judicis, Custodis &c., fieret irregularis, *Regin.* l. 30. t. 2. nu. 134. Plura de ludis & spectaculis diximus l. 3. p. 2. a num. 1086. 1379.

Quia alia volet circa mores & conversationem Sacerdotum, legat *Branden* in Collect. ad Concord. post q. 12. Not. 10. & Tractatum *Tritemii* De Sacerdotum vita.

Q. 235. *Quid sit privilegium Canonis & Fori, quod habere dicuntur Clerici.* ℞. Privilegium Canonis est gratia & favor statui Clericali concessus, Canone *Si quis suadente*, 26. causâ 17. q. 4., quo eximitur ipse & res ei adhærentes ab omni actione injuriosa exteriore, de quo dicetur l. 7., quando de percussione Clerici. Privilegium fori est favor, quo Clericus eximitur à jurisdictione & potestate sæculari, quoad se & sua, de quo aliqua jam dicemus, & iterum posteà à n. 1410., possuntque etiam videri dicta l. 1. n. 679.; sed præcipuè videndus *Delbene* De Immun. Eccles. c. 6. & 7., item *Dicast.* De cens. d. 3. dub. 57. 1380.

Q. 236. *Quid de immunitate Ecclesiastica sit notandum.* ℞. Seqq. 1381.

§. I. Certum est Clericos jure divino esse exemptos

ptos à jurisdictione laica, uti docent *Clemens Rom.* Ep. 1. *Dionysius Areop.* Ep. 8. ad Demoph., *Synodus Rom.* 4. Sub *Symmacho*, Can. 3., *Bonif. VIII.* Cap. *Quanquam*, De censibus in 6, *Joannes VIII.* Can. *Si Imperator*, dist. 96., *Inn. IV.* Comment in Decret. De majorit. & obed., *Conc. Lateran.* sub Leone X. Sess. 9., *Trid.* Sess. 25. c. 20 De Ref., sumiturque ex *Matth.* 17. & 24., ubi Christus dicit filios regni, quo nomine seipsum & Apostolos, ac successores Clericos tanquam familiares suos intelligit, à subjectione Laicorum liberos esse, prout explicat S. *Hieron.* hoc loco, nec ullus verè Catholicus diffitetur. Vide dicenda n. 1410. & *Delbene* c. 1. d. 2. s. 1. & 6. *Pignat.* tom. 9. Conf. 61.

1382. §. II. Clerici gaudent immunitate Ecclesiasticâ, uti habet *Trid.* suprà, & magis constabit ex dicendis à n. 1386. Et Clericos non esse subditos legibus civilibus quoad vim coactivam, dictum est l. 1. n. 674., probatque *Delb.* toto c. 9., hinc ordinariè puniri non possunt per laicos, si transgrediantur leges civiles, uti latè *Delb.* d. 2. & seqq., & iterum d. 15. & seqq., quia secundùm dicenda n. 1410. nullam in eos jurisdictionem habent. Possunt tamen laici Clericum in flagranti, vel in proposito perpetrandi crimen capere ad tradendum potestati Ecclesiasticæ, *Delb.* d. 7. Item possunt detinere Clericum debitorem, quia id concedit Ecclesia, *Delb.* d. 8., quem etiam vide d. 11. & 12. Posse etiam expelli regno, si inobedientes sint justis mandatis Principum, docent multi, sed plures probabiliùs negant cum *Delb.* d. 9. & 13. Addit d. 20. & 35. s. 5. non posse Clericorum pecora in pascuis prohibitis reperta eripi per laicos pro executione pœnæ *Statuti*, quamvis quoad hoc contradicant alii. Et quamvis Clerici teneantur, uti alii, reparare vias ante domos suas, tamen non possunt à laicis ad hoc compelli, *Delb.* d. 23. Hinc tenet communis cum *Lugo* De Just. d. 36. n. 123. & *Delb.* c. 5. d. 17. contra alios, quòd Clerici non teneantur contribuere ad illa, quæ immediatè & directè cedunt in utilitatem publicam, & mediatè tantùm in utilitatem Clericorum, uti sunt reparationes mœnium, pontium, fontium, viarum publicarum &c. Docent tamen *Silv. Mol. Sanch.* in Conf. l. 2. c. 4. d. 55. à nu. 6. *Dian.* p. 1. t. 2. R. 40. & 132. *Cardin.* in 1. crisi d. 61. n. 128. *Delb.* c. 5. d. 16. teneri contribuere ad ea, quæ directè & immediatè concernunt etiam eorum utilitatem. Et de impositione ejusmodi contributionum, quandonam sit contra immunitatem Ecclesiasticam, videri potest *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 3. Item, cujus requiratur consensus, ut possit Clero in publica necessitate indici contributio, resolvit *Delb.* d. 18. & seqq. Docent quidem *Cutell. Salas* & alii à laicis posse tempore penuriæ cogi Clericos, ut justo pretio vendant, v. g. siliginem, sed tenendum est oppositum cum *Delb.* c. 9. d. 14., quia necessitas illa non dat jurisdictionem laicis, sed recurrere debent ad Superiores Ecclesiasticos: si tamen hi injustè nollent, aut ad eos recurri non posset, laici possent titulo defendendi vitam pretio dato arripere sibi necessaria: Et his conformiter dixi l. 3. p. 2. à nu. 1146. posse in gravi necessitate Reip., v. g. ob famem, etiam pias dispositiones converti in usus indigentium. De obligatione præstandi aliquando subsidii charitativi, vide dicta hic n. 851.

1383. §. III. Contra immunitatem Ecclesiasticam est, si Clerici cogantur ad gabellas, ad emendam chartam signatam & similia, *Delb.* c. 1. d. 4. s. 2. & seqq., idem probans quoad Religiosos, d. 9. & seqq. An autem Clericorum bona patrimonialia etiam immunia sint, examinat *Delb.* c. 5., & inter cætera rectè docet Clericos non esse immunes quoad negotiationes, quamvis de his conveniri non possint nisi coram Judice Ecclesiastico. An verò Clericus teneatur solvere gabellas è bonis conductis, videri potest *Diana* p. 6. t. 7. R. 11., sed quoad hæc aliaque semper attendendum, quid Ecclesia hic & nunc permittat.

§. IV. Nulla potestas sæcularis potest tollere vel 1384.
minuere immunitatem Ecclesiasticam, *Delb.* c. 1. d. 2. s. 2. Imò nec à Papâ tolli potest totaliter, *Delb.* s. 3. Nec per consuetudinem etiam immemorialem, *Delb.* c. 2. d. 15. c. 5. d. 14. c. 9. d. 6. s. 5. & 6. Et egregiè *Pignat.* tom. 1. Consul. 99. à n. 22. Quamvis autem *Suar.* contra Regem Angliæ l. 4. c. 26. num. 3. & *Burgh.* cent. 2. cas. 90. putent contra *Perettr.* apud *Dian.* p. 4. t. 1. R. 20. Clericos etiam in Minoribus constitutos gaudere his privilegiis, si observent requisita à *Trid.*, imò etsi non observent, uti putat *Mol.* tom. 3. tr. 2. d. 270. n. 5., tamen *Less.* l. 2. c. 33. num. 38. rectè dicit nunc per consuetudinem & Ecclesiæ consensum ad illos, si Ecclesiæ non deserviant nec beneficiati sint, non ampliùs ea pertinere. Videri potest etiam *Delb.* c. 1. d. 5. s. 2. & seqq.

Pignat. tom. 10. Conf. 200. fusè deducit, quanta sit obligatio Imperatorum & Regum ad protegendam immunitatem Ecclesiasticam, & quomodo id præstiterint olim ejusmodi Principes.

Q. 237. An bona sæcularia possint fieri Ecclesiastica sine licentia Principis sæcularis. R. 1385.

§. I. Negant *Caram.* & pauci alii: ut probent, *Supponunt* seqq. 1. Dominium esse quadruplex, *Proprietatis*, quod habet Petrus, cujus est fundus: *Potentiale*, quod habent omnes, qui fundum illum accipere possunt per donationem vel emptionem, quales sunt Principes ac concives regni. *Jurisdictionale*, quod habet Princeps, in quantùm præest gubernationi per leges. *Politicum* sive extraordinarium, quod habet etiam Princeps, in quantùm habet jus disponendi de rebus privati, quando ità expedit ad bonum commune. 2. Bona tunc dicuntur cadere in manum mortuam, si fiant imposterum inalienabilia, & ex illa manu redire non possint, hinc amortisatio bonorum est actio, per quam bona cadentia in manum mortuam fiunt inalienabilia. 3. De consensu Principis utentis dominio politico possunt bona fieri inalienabilia & amortisata, quamvis privati per hoc priventur dominio potentiali. His suppositis,

Statuunt seqq. 1. Stando jure naturæ non potest fundus sæcularis fieri Ecclesiasticus; rationem dant, quia Petrus non potest dare Ecclesiæ vel cuicunque alteri, nisi dominiū proprietatis, hoc enim solum est ipsius; dominium autem potentiale, jurisdictionis & politicum, quibus subduceretur ille fundus, si fieret Ecclesiasticus, non est Petri, sed vel privatorum vel Principis, ergo Petrus non potest illud sine licentia Principis, transferre in Ecclesiam. 2. Nec id fieri potest stando jure Ecclesiastico, quia per Canones & per omnem potestatem Ecclesiæ non est licitum rapere alicui sua & dare Ecclesiæ. 3. Sufficit Principis licentia olim concessa, si non sit revocata aut moraliter esse desierit, hanc enim concesserunt *Constant. Magnus* & aliqui alii Monarchæ, uti notat *Dian.* p. 1. t. 1. R. 14. & p. 4. t. 1. R. 57., non tamen omnes alii Principes, uti habet idem *Dian.* p. 6. t. 3. R. 1. & 10., possuntque reliqui revocare. 4. Ad amortisationem non juvat legalis præscriptio, nam si leges sint sæculares, his non debent judicari, qui ipsis non sunt subjecti, & leges sæculares de præscriptionibus non juvant Ecclesiasticos; si autem leges sint Ecclesiasticæ, habent disponere tantùm circa res Ecclesiasticas sibi subjectas, non autem circa sæculares, ergo. Ex his,

Infert Caramuel, si v. g. domus aliqua sine licentia Principis dedicetur Deo, 1. Christus fit dominus solius proprietatis, Papa autem prodominus sive Vicarius & administrator etiam solius proprietatis. 2. Singuli concives non ideo perdunt jus potentiale in illam domum, nec Principes jurisdictionale vel politicum. 3. Talis domus non habet jus asyli, quia hoc esset contra jurisdictionem Principis. 4. Manet talis domus sub jure etiam politico Principis. Hæc sunt principia & fundamenta Adversariorum; sed

§. II.

1386. §. II. Omnino tenendum est posse bona sæcularia fieri Ecclesiastica sine licentia Principis, ità *Dian.* p. 5. t. 3. & *Carden.* in 1. crisi d. 61. c. 2. & seqq. Ratio est, 1. Quia si fundamentum adversariorum sit verum, ergo similiter facit injuriam Principi & concivibus, qui sine licentia se & sua bona transfert ad aliud regnum; item qui bovem suum mactat aut vendit extero, quia sic privat concives suos jure potentiali, & Principem jurisdictionali ac politico: item facit injuriam, qui sine licentia Principis fit Religiosus, quia se subducit dominio jurisdictionis. *Si dicas*, hos jure Divino eximi à jurisdictione sæculari, uti & Clericos. ℞. Idem esse de bonis, si transeant ad Ecclesiam, uti habetur Cap. *Quanquam*, De censibus in 6., & docent cum communi *Suar.* in defens. fidei l. 4. c. 9. *Bonac.* in Decal. d. 10. q. 2. p. 1. §. 1. n. 2. *Diana* p. 6. t. 3. R. 2., & p. 1. t. 2. R. 1. Posse autem etiam Papam dare hanc exemptionem Clericis, independenter à Principibus sæcularibus, certum est, nam Cap. *Quanquam* suprà, Cap. *Noverit*, Cap. *Gravem*, De sent. excom., Cap. ult. De reb. Eccl. non alien, sub censuris præcipiunt Principibus observantiam hujus exemptionis: hinc etiam *Trid.* Sess. 25. c. 20. De Ref. ait, *Ecclesiæ & Ecclesiasticarum personarum immunitatem Dei ordinatione & Canonicis sanctionibus constitutam esse:* cujus ratio est, quia omnino indecens fuisset Clericos, qui Deo specialiter dicati sunt & constituti sæcularium Judices ac Vicarii Christi in ordine ad administranda illis Divina, eorum potestati subesse, hinc Cap. *Ecclesia S. Mariæ*, De Constit. dicitur, ut statutum etiam in favorem Ecclesiæ factum à laicis motu proprio *Nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum, quia eis super Ecclesiis & personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas non authoritas imperandi.* 2. Privati laici & Principes non habent jus ad illud, quod esset in magnum detrimentum Reip. Christianæ, sed si haberent jus ut bona Ecclesiastica manerent semper alienabilia, hoc esset in magnum detrimentum Reip. Christianæ, ergo. *Prob. min.* Esset in magnum detrimentum Reip Ecclesiasticæ, ergo & Christianæ, cujus præcipua & nobilior pars est Ecclesiastica, utpote à qua est doctrina salutis, absolutio à peccatis, Sacramentorum administratio, Sacrificiorum oblatio, aliaque ministeria spiritualia. *Ant. prob.*, nam *Pius V.* in motu proprio, *Etsi de singulis*, De recuperatione bonorum Ecclesiasticorum malè alienatorum, ait, *Nos præmissa conniventibus oculis pertransire nequeuntes, utpote quæ in Divinæ Majestatis offensam ac Ecclesiarum & Ordinis Clericalis detrimentum tendant.* Item *Trid.* Sess. 25. c. 14. De Ref. agens de alienatione bonorum Ecclesiæ, ait, *magnam Ecclesiæ perniciem afferre solet*, quia nempe, cùm Clericis non conveniat, ideoque prohibeatur negotiatio, alienatis tandem bonis omnibus destituerentur necessariis, sicque paulatim interiret Status. 3. Jus illud potentiale est inutile, ergo non datur. *Prob. ant.*, Quamvis omnes eo jure cederent, nihilominus possent ea bona acquirere, si id permitteret Papa, uti potest, & Ecclesiastici vellent alienare; E contrà si Papa prohibeat, acquirere non possunt, ergo. Jus illud privatorum & Principum circa bona Ecclesiæ condemnat sacros Canones de rebus Ecclesiæ non alienandis; Item decretum *Urb. VIII.*, de quo *Pelliz.* t. 1. tr. 6. c. 8. n. 3.; Item Constit. *Pii V.* revocantis omnes licentias alienandi; Item *Conc. Trid.* Sess. 25. c. 11., ergo certissimè est nullum. 5. Si in illis, qui capaces sunt talia acquirere, daretur jus potentiale, ut talis res maneret alienabilis, ergo jus majoratuum, quod Reges stabilierunt in Hispania; Item jura similia in aliis regnis, essent iniqua, quia essent contra jus potentiale reliquarum nationum, quæ illa acquirere non possunt, quamvis de jure naturæ sint capaces, nec subjiciantur legibus istorum regnorum, quod tamen est contra communem sensum omnium. 6. Testator, sicuti potuit nunquam velle alienare fundum, ità potest disponere, ut nunquam alienetur, sed semper maneat suæ familiæ annexus, ultimæ enim voluntates servari debent de jure naturæ & gentium, secluso quovis jure positivo, inquit rectè *Mol.* De Just. d. 124. in fine, si autem daretur jus potentiale, non posset testator ità disponere de illo fundo, quia singuli concives privarentur jure suo potentiali, ergo.

§. III. Ad rationes n. 1384. allatas, ℞. *Ad 1.* Dominia illa, potentiale, jurisdictionale & politicum, sunt tantùm conditionata, & tunc tantùm existunt, quamdiu bona manent sub potestate civili; cum quo stat, quod ad alium statum transire possint ac fieri exempta, uti patet in exemplis hominis ingredientis Religionem aut se & sua transferentis ad aliud regnum. *Ad 2.* Patet ex dictis nihil rapi alienum, cùm enim desinunt circumstantiæ subjectionis, etiam desinunt ista jura Principum & privatorum. *Ad 3.* Licentia illa non est necessaria; & si necessaria esset, secundùm principia *Caramuelis* nihil juvaret Ecclesiam, quæ non est subdita laicis, & consequenter ab eis non potest accipere licentiam, sicuti *Ad 4.* affirmat *Caramuel*, leges civiles non posse favere Ecclesiasticis, qui legibus civilibus non subjacent; quæ tamen doctrina falsa est, uti ostendimus l. 1. n. 680. 1387.

§. IV. Illationes *Caramuelis* n. 1385. relatæ non tenent, & quidem 1. 2. & 4. falsa est, quia si domus Deo dicata, cujus Christus habet dominium proprietatis, maneat subjecta Principi laico, ergo Princeps laicus exigente utilitate civili potest de ea disponere, etiam invito Christo; Item manebit subjecta gabellis, adeoque Christus erit tributarius Principi laico. *Si dicas*, eadem valere, si bona maneant subjecta dispositioni Papæ, *Contrà* est, Papa est tantùm Vicarius Christi, & pro Christo est Dominus, ergo potestas illa Papæ non potest præjudicare Christo. 3. Etiam planè falsa est, nam talis domus Deo consecrata venit nomine Ecclesiæ, Ecclesia autem habet jus asyli, uti dicetur à n. 1392. 1388.

Objicies. Bona transeunt ad Ecclesiam cum onere reali censûs, feudi vel hypothecæ, ergo etiam cum onere gabellarum, item cum subjectione ad jus potentiale, jurisdictionale & politicum laicorum. ℞. N. conseq., Ecclesia non prohibuit priora onera remanere: E contrà prohibuit posteriora tanquam opposita immunitati & reverentiæ debitæ statui Ecclesiastico.

Q. 238. *An statutum prohibens, ne bona stabilia donentur aut vendantur Ecclesiis, sit iniquum, secluso privilegio.* ℞. 1389.

§. I. Negat cum quibusdam politicis *Caram.*, quia tale statutum videtur esse pro conservando jure potentiali singulorum, & jurisdictionali ac politico Principum, secundùm dicta n. 1383. Opinioni illi præluserunt *Joannes Wicleff*, & *Joannes Huss* damnati à *Martino V.* in *Conc. Constant.*, qui inter cætera dixerunt esse contra Scripturam, quòd Ecclesiastici habeant possessiones; graviter peccare eos, qui fundant claustra, eisque attribuunt immobilia; Papam cum suis Clericis esse hæreticum, eò quòd possessiones habeat; *Augustinum*, *Benedictum*, *Bernardum* esse damnatos, eò quòd possessiones admiserint; *Constantinum* M. errasse, eò quòd Ecclesiam ditaverit. Idem tenuerunt Anabaptistæ Monasterii Westphaliæ, ubi facto plebiscito vetuerunt, ne Clerici aut Religiosi ulla bona immobilia ad Ecclesias vel Monasteria transferrent, quod tamen postea anno 1569. Status patriæ & Episcopus *Joannes de Hoya* contrario statuto penitus abrogavit, hine,

§. II. Dicendum est, quòd statutum ejusmodi sit iniquum, ità Auctores citati l. 1. n. 679., ubi plura circa hæc dicta sunt: consentiunt *Cardenas* in 1. crisi d. 61. c. 9. aliique Canonistæ, Juristæ ac Theologi innumeri apud *Dianam* p. 1. t. 2. R. 57. & p. 6. t. 3. R. 6. & apud 1390.

apud *Delbene* De Imm. Eccl. c. 8. d. 11. Ratio est 1. quia Ecclesiastici sunt exempti à jurisdictione laicorum, uti dictum est n. 1381., ergo iniquum est, si per statuta laicorum, quibus non subjiciuntur, prohibeantur aliquid acquirere. Conseq. patet, quia nemo justè prohibet, nisi habeat jurisdictionem in eum, cui prohibet, uti tenent omnes cum S. *Th.* 1. 2. q. 90. a. 5. 2. Statutum prohibens eleemosynam aut dispositionem ad piam causam est iniquum, tale est illud statutum: ergo. *Conf.* quia tale statutum prohibet, ne possis tua donare Deo, nam relicta Ecclesiæ fiunt res Dei, uti habetur Can. Apost. 39., Cap. *Nulli liceat*, Cap. *Prædia*, 12. q. 2., Cap. *Videntes*, 12. q. 1., *Trid.* Sess. 25. c. 20. De Ref. 3. Jus habeo dandi pauperi rem meam, ut, si velit, consumat aut aliò transferat, quamvis per hoc desinat jus potentiale privatorum & jurisdictionale ac politicum Principum in rem illam, ergo injuria fit mihi, si prohibear: imò laici jus habent vendendi aut donandi sua hominibus hæreticis, Judæis &c. ergo multò magis Clericis & Religiosis. Hinc meritò queritur *S. Amb.* l. 5. Epist. 31., *Scribuntur testamenta templorum*, id est, idolorum, *ministris*, *nullus excipitur profanus*, *nullus ultimæ conditionis*, *soli ex omnibus Clerico commune jus clauditur*. Et S. *Hieron.* Epist. ad Nepotian., *Pudet dicere*, *Sacerdotes idolorum*, *Mimi & aurigæ & scorta hæreditates capiunt*, *solis Clericis & Monachis hoc tempore prohibetur*, *& prohibetur*, *non à persecutoribus*, *sed Principibus Christianis*. 4. Sacri Canones, quos *Trid.* suprà præcipit observari, item Concilia Generalia statuunt Ecclesiam habere potestatem acquirendi bona stabilia sine licentia Principis, uti dictum est n. 1386., ergo hoc non est contra jus privatorum aut Principum, alioquin Canones, *Trid.* aliaque Concilia docerent injuriam, ergo est iniquum, jus illud Ecclesiæ impedire. 5. Tale statutum est contra libertatem Ecclesiasticam, quia facit Clericos esse deterioris conditionis quàm laicos, quibus potestatem relinquit acquirendi immobilia ac retinendi in perpetuum, si volet, ergo est iniquum. 6. Materia quæstionis illius, an Ecclesiæ sit licitum acquirere, & an è contrà Principes peccent impediendo Ecclesiam à tali acquisitione, est purè spiritualis, ergo spectat ad forum spirituale illam determinare, ergo cùm forum spirituale sive Canones & Concilia determinent in favorem Ecclesiæ, hæc decisio est sufficienter certa, ergo opinio opposita est improbabilis. *Conf.* 1. Nam ad Ecclesiam spectat determinare, quâ reverentiâ colendi sint Ecclesiastici, determinat autem sic colendos, ut capaces sint ad acquirenda bona, eáque reddenda immunia ab oneribus civilibus, uti ostendit *Carden.* c. 12. 17. & 19., ergo. *Conf.* 2. Nam certum est esse saltem probabile, quòd Ecclesia possit bona stabilia acquirere, ergo cùm Pontifices præcipiant in hoc non impediri Ecclesiam ab ullo fideli sibi subdito, Pontifices id præcipiunt secundùm probabilem sententiam, ergo fideles omnes tenentur obedire, quia si Superior præcipiat sequens probabilem sententiam, subditus in dubio tenetur obedire, uti constat ex dictis l. 1. à n. 432. Vide *Delbene* suprà, ubi quæstionem illam optimè resolvit, & tractat plures affines toto c. 8., ubi d. 24. & 25. probat statutum invalidans donationem ultra 500. aureos aut etiam omnium bonorum in favorem Ecclesiæ, esse invalidum. Argumentum *Caramuelis* nihil evincit, nam licèt jus proprietatis transferretur in Ecclesiam, posset manere jus potentiale singulorum & jurisdictionale ac politicum Principum, ergo ex hoc iniquè prohibetur translatio proprietatis ad Ecclesiam: quod *Conf.*, nam Ecclesia etiam habet jus potentiale ad bona sæcularium, uti probat praxis omnium temporum, ergo iniquum est hoc jus impedire.

Dices 1. Talia statuta sunt in Lusitania, Hispania, Gallia, Italia & quibusdam locis Germaniæ, ergo præsumi non possunt esse iniqua. ℞. Vel sunt nihilominus iniqua, uti colligitur inde, quia sæpe revocata sunt aut non admissa; vel facta sunt annuente aut certè dissimulante Sede Apostolicâ pro certis circumstantiis locorum & temporum. Vide *Delbene* dub. 12., qui dub. 13. etiam reprobat statutum, ut talia bona intra certum tempus vendantur.

Dices 2. Sic nimium imminuuntur vires Reip., & laici tantò plus gravantur. ℞. 1. Si periculum sit illius mali, laici recurrant ad Pontificem, qui poterit ponere modum, aut etiam permittere, ut pars onerum portetur ab Ecclesiasticis. ℞. 2. Nullum inde est periculum, nam compensat Deus, quod sibi liberaliter offertur: & ità olim tempore Davidis & Salomonis in parvo regno Judææ alebantur ex bonis etiam immobilibus plurimi Sacerdotes, nec ideo minùs florebat. Vide S. *August.* Hom. 48. inter 50. c. 2. & 3. Ex dictis,

Sequitur, Regulares non posse salvâ immunitate 1391.
Ecclesiasticâ se obligare communitati sæculari ad non emenda plura bona immobilia, sicuti cedere non possunt privilegio Canonis vel fori, nec libertati, quam habent, ut ex testamento vel donatione acquirant immobilia, uti docent plurimi cum *Lugo* in Resp. Mor. l. 1. d. 8.

Q. 239. *Quid de asylo sit notandum.* ℞. Seqq. 1392.

§. I. Immunitas asyli est privilegium locis ad Dei cultum ordinatis concessum, ut nemo ex illis violenter extrahat aliquem, Cap. *Inter alia*, De Immun. Eccl., Constit. *Gregorii XIV.*, *Cum aliàs*, aliisque locis apud *Delbene* De Immun. Eccl. cap. 16. dub. 1. Videtur autem immunitas asyli introducta jure tantùm Canonico & civili, attamen conformiter juri divino & naturali, *Covarr. Suar. Bonac. Delb.* d. 2. contra alios. Et quamvis *Covarr.* & alii putent strictè interpretandam esse, quia derogat juri communi, tamen contradicunt *Farinac.* & alii cum *Delb.* d. 3., quia est causa pia & favorabilis, tum Ecclesiæ, tum Reo, pro quo standum. Non posse autem aliquâ consuetudine tolli jus asyli, probabiliter tenent *Mascard. Bonac. Tann* & alii cum *Delb.* d. 6. contra *Nav. Suar. Laym. Gav.* & multos alios, tum quia Constitutio *Gregorii* habet decretum irritans, tum etiam quia Bulla Cœnæ quotannis contradicit, nec unquam fiet cum scitu & dissimulatione Sedis Apostolicæ.

Competit autem hoc asylum omni Ecclesiæ auctoritate Episcopi stabiliter destinatæ ad Dei cultum, uti habent Canones apud *Delb.* d. 1. & apud *Carden.* in 1. crisi d. 61. à n. 212. & 217. Nec opus est, ut sit consecrata, Cap. *Ecclesiæ*, De Imm. Eccl. Neque ut in ea asservetur Eucharistia, *Farin. Bon. Delb.* d. 9. f. 1. contra *Covarr. Tusch.* Neque ut in ea actu celebratum sit, *Silv. Sanch. Delb.* l. c. cum communi contra *Gloss. Inn. Tusch.* Estque satis, quòd auctoritate Episcopi construi cœperit, *Abb. Anchar. Farin. Sanch. Delb.* f. 2. Neque obstat, quòd sit polluta, *Tusch. Suar. Azor*, *Farin. Delb.* f. 3. Neque, quòd sit interdicta, iidem cum *Delb.* f. 4. Neque, quòd sit ferè destructa, quia his omnibus non obstantibus est & manet locus sacer cultui divino dicatus. Quòd si planè destructa sit, sed sine licentia Episcopi, & manserit spes reædificationis, locus pergit gaudere immunitate, *Barb. Bon. Delb.* f. 5.

Eodem privilegio gaudent, 1. Ecclesiæ tectum, scalæ, parietes, Sacristia, turres, portæ manu apprehensæ, *Tusch. Decian Suar. Sperel. Fagund. Bon. Delb.* d. 9. f. 6. referens leges. 2. Campanile, licèt distet ab Ecclesia, sed non ultra 30. passus, uti bis declaravit S. Congreg. apud *Delb.* l. c. An etiam locus alius vicinus Ecclesiæ, vide *Delb.* f. 8. 3. Quæ adhærent Ecclesiæ; uti claustrum, porticus, ambitus, *Abb. Nav. Tusch. Suar. Delb.* f. 7. 4. Cœmeterium, quamvis separatum ab Ecclesia, quia præsumitur benedictum & auctoritate Epi-

Episcopi sacratum, *Nav. Farin. Castrop. Delb.* s. 9. 5. Hospitale auctoritate Episcopi erectum, *Abb. Nav. Barb. Suar. Sperell. Delb.* s. 10. 6. Conventus seu domus Religiosorum; & huc spectant cellæ, dormitorium, hortus, domus familiarium & animalium, L. *Pateant*, Cod. *De his, qui ad Ecclesiam*, *Silv. Sanch. Farin. Castrop.* s. 11. Item villæ sine grangiæ, quas etiam recreationis causâ habent Religiosi Cistercienses, & cum illis communicantes, per privilegium *Eugenii IV.* apud *Lugo* in Resp. Mor. l. 3. d. 15. 7. Oratorium auctoritate Episcopi, non autem privatâ, erectum, *Abb. Covarr. Nav. Barb. Delb.* s. 12. 8. Domus Clericorum in communi viventium auctoritate Episcopi erectæ, quia sunt loca pia, *Diana* & alii cum *Delb.* s. 13. 9. Palatium Episcopi, etiam absentis aut mortui, si non sit alteri locatum, Cap. *Id constituimus* 17. q. 5. Etiamsi ab Ecclesia Cathedrali abesset ultra 40. passus, *Farin. Az.* Et quamvis Episcopus haberet plura palatia, *Germon.* Et quamvis in palatio nullum esset oratorium, quia Cap. cit. id dicitur absolutè, *Nav. Tusch. Suar. Delb.* s. 14. Attamen non gaudent palatia Cardinalium, saltem Romæ, ob Constit. *Gregorii XIII.* & *Sixti V.*, *Farin. Barb.* Nec palatia Legatorum Principum sæcularium, utì satis declaravit *Innoc. XI.*, docentque *Nav. Sanch. Delb.* s. 15. Imò nec jam gaudent, propter abusus, statuæ aut palatia Regum & Principum, *Delb.* s. 17. 10. Gaudet tabernaculum S. Eucharistiæ, hinc qui confugit ad Sacerdotem ferentem illam in platea, aut qui se miscet illam comitantibus, capi non potest, sic enim habet consuetudo, *Silv. Angel. Nav. Barb. Tann.* & alii multi cum *Delb.* s. 16. Excipe, si in carcere confugeret ad Sacerdotem illuc deportantem, tum enim non gaudet, *Tusch. Covar. Suar. Delb.* d. 10. s. 7.

De immunitate Oratoriorum tam privatorum quàm publicorum videri potest *Pignat.* tom. 1. Consult. 93.

1393. §. II. Beneficio asyli gaudent omnes baptizati, illis exceptis, de quibus n. 1394. Item non baptizati, si baptismum petant: imò & probabiliter quicumque non baptizati, etiam Judæi, quia non est tam personæ quàm loci privilegium, *Hostien. Inn. S. Anton. Tabien. Tiraq. Arm. Az. Barb. Gav.* & alii cum *Delb.* d. 10. s. 4. contra *Covar. Farin.* & alios: attamen L. 1. Cod. *De his, qui ad Ecclesiam*, statuitur, ut Judæi debitis fatigati non recipiantur, antequam debita universa reddiderint. Gaudent etiam suspensi & interdicti ab ingressu Ecclesiæ etiam denuntiati, utì volunt *Silv. Nav. Tusch. Covarr. Suar. Farin. Bon. Delb.* s. 2. contra *Felin.* & alios. Item excommunicati, etiam denunciati, utì volunt *Silv. Nav. Ang. Arm. Delb.* s. 3. Item exules, banniti & condemnati ob crimen, *Clarus, Farin. Nav. Delb.* s. 5. & dub. 24. s. 17. Item fugiens è carcere vel exilio, *Abb. Silv. Covar. Farin. Tusch. Barb. Laym. Delb.* dub. 10. s. 6. contra alios. Item fugiens è manibus satellitum, aut hos secum trahens in Ecclesiam, quia verum est, quòd ad Ecclesiam confugerit, *Delb.* s. 7. Quod tenet, etiamsi elabatur, dum educitur ad supplicium aut ad triremes, utì habet communior cum *Delb.* s. 8. & 9. contra alios. Idem tenet, etiamsi jurarit se rediturum ad carcerem, *Abb. Covarr. Silv. Laym. Delb.* s. 10. Gaudet etiam servus comparativè ad dominum: si tamen hic juret & præstet securitatem de ejus impunitate, debet etiam invitus reddi domino, *Alioquin à domino poterit occupari*, cap. *Inter alia* De Immun. Eccles. *Az. Farin. Gutt. Delb.* s. 13. Attamen Religiosus, v. g. apostata non gaudet comparativè ad Prælatum suum; saltem si confugerit ad Ecclesiam suæ Religionis, utì habet communis: si autem ad aliam, *Rebuff. Barb. Trull. Diana* dicunt contra alios gaudere; Vide *Delb.* s. 15. Et valet immunitas etiam quoad civilia, v. g. si debitor confugiat ad Ecclesiam, ne incarceretur, *Abb. Silv. Covar. Nav. Suar. Laym. Bon.* & alii cum *Delb.* dub. 11. s. 1. & seqq. contra alios: quod tenent aliqui cum *Delb.* s. 4. contra alios, etiamsi debitor suspectus sit de fuga mediata: item licèt sit debitor tributorum, *Farin. Suar. Az. Laym. Bonac. Delb.* s. 5. contra *Anchar. Butr. Butell.* & alios. Item licèt foret fraudulentus decoctor, *Covarr. Farin. Suar. Nav. Delb.* s. 6. Nec ulla crimina, quantumvis atrocia, privant hoc jure asyli, exceptis octo, quæ n. 1394. referemus, hæc enim sola excipit *Greg. XIV.*, tollens & abrogans omnes alios casus, & reducens omnia alia jura ad tenorem hujus suæ Constitutionis, *Delb.* du. 24. & 33. Unde gaudet cudens falsam monetam vel bonam tondens, *Gutt. Farin. Delb.* d. 24. s. 18. contra *Sarpum.* Item defraudans fiscum vel Reip. peculium, *Delb.* s. 19. Extrahens illum, qui ad Ecclesiam confugit, *Delb.* s. 20. Occidens Clericum, Religiosum, Episcopum, *Delb.* s. 21. & 23.; licèt *Gobat* in Exp. t. 3. post n. 265. app. 2. litt. A. & seqq. putet eum non gaudere, qui præmeditatum commisit homicidium. Etiam gaudet, qui commisit crimen exceptum, si confugerit & quæratur propter aliud crimen non exceptum, *Delb.* s. 22.

§. III. Octo crimina excepta complexus est his verbis Greg. XIV. 1394.
Laicis ad Ecclesias locaque sacra confugientibus, si fuerint publici latrones viarumque grassatores, qui itinera frequentata vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, vel depopulatores agrorum, quive homicidia vel mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis earumque cæmiteriis committere non verentur, qui proditione proximum suum occiderunt; aut assassinii, aut hæresis, vel læsæ Majestatis Rei in persona ipsius Principis, immunitas Ecclesiastica non suffragetur. Et circa hæc, notanda sunt seqq.,

I. Ut quis dicatur publicus latro, debet saltem bis vel ter esse latrocinatus, nam tale nomen sonat frequentiam, *Abb. Barb. Delb.* dub. 13. Nec sufficit esse simplicem furem, utì habet communis cum *Delb.* d. 14.; nequidem si in Ecclesia furetur res sacras, ideoque perfringat fores Ecclesiæ &c., quamvis tum capi & attineri possit à Ministris Ecclesiæ, *Delb.* d. 24. s. 8. & 15., sed requiritur, ut ex insidiis erumpens spoliet homines rebus suis, intentatâ morte, si id impedire velint aut permittere renuant. Hæc omnia videri possunt fusius deducta apud *Pignat.* tom. 9. Consf. 28.

II. Qui è viis publicis captivos abducit homines, dicitur saltem grassator, *Marantia, Dian. Delb.* d. 15. contra *Navar.*; si tamen ex accidenti, non ex insidiis, sed occurrentes in via spoliet, probabile est gaudere immunitate asyli, *Farin. Delb.* num. 18. Videri potest *Pignat.* à n. 32.

III. Sufficit esse agrorum depopulatorem occultũ, sive diurnum sive nocturnum, *Farin. Delb.* d. 16. & 17. Negant tamen aliqui sufficere, quòd sit publicus incendiarius, *Delb* d. 24. s. 4. *Pignat.* tom. 9. Consf. 17.

IV. Mutilator est, qui non tantùm debilitat sed abscindit membrum, id est, partem, quæ habet officium distinctum ab aliis partibus, utì manus, pes, auris, nasus, mamilla fœminæ, *Mol. Sayr. Regin.*; talis autem in Ecclesia mutilans nequidem alterius Ecclesiæ asylo gaudet; Vide *Delb.* d. 19. s. 1. E contra gaudet, qui tantùm vulneravit, etiam graviter, *Barb. Castrop. Delb.* s. 2. Item qui occidit tantùm se defendens cum moderamine inculpatæ tutelæ, *Delb.* s. 4. cum communi. Item qui existens in Ecclesia glande occideret transeuntem in platea, quia non occidit in sed ex Ecclesia, *Ricc. Bon. Dian. Delb.* s. 5. contra alios multos: si tamen existens in platea glande occidat existentem in Ecclesia, non gaudet: aliud est, si vulneratus extra Ecclesiam, postea moreretur in Ecclesia, tum enim gauderet, *Nav. Covar. Suar. Laym. Delb.* s. 7., utì & ille videtur gaudere, qui occidit tantum in sacristia, scalis, tecto, atrio, porticu, campanili, quia licèt hæc in favorabilibus veniant nomine Ecclesiæ,

clesiæ, non tamen in odiosis, quale est restrictio immunitatis Ecclesiasticæ, *Abb. Ang. Nav. Laym. Delb* ſ.6. contra plurimos alios. Item gaudet, qui tantùm mandavit occidi in Ecclesia, *Delb* ſ.8. Item vi vel fraude extrahens & occidens extra Ecclesiam, *Delb.* ſ.9. contra *Az.* & *Farin.*

V. Ille proditoriè occidit proximum, qui per insidias & sub specie amicitiæ occidit incautum sive nihili sibi potentem cavere, utì ex jure communi docent *Farin Suar. Sanch. Delb.* d. 20. ſ. 1. (Per proximum autem intelligitur quivis, etiam infidelis, *Delb.* ſ. 4.) Hinc proditorius est, qui alium nullâ præcedente inimicitiâ vel rixa, occidit veneno, *Bald Felin Covar. Delb.* ſ. 2. Item qui ità occidit inimicum, cui promiserat amicitiam, *Farin. Barb. Delb* ſ. 3. Item mater, quæ occidit infantem aut fœtum animatum, utì docet *Delb.* ſ. 2. cum *Farin.* contra *Bonac.* & alios. E contrà proditorius non est sed gaudet immunitate, qui occidit inimicum sine specie amicitiæ, etiam incautum, utì volunt *Ricc Bon Barb. Sperel. Delb.* ſ. 5. licèt contradicant *Covar. Menoch. Suar. Farin* & alii: item gaudet, si in duello occidat, *Farin. Dian. Delb* ſ. 6. contra *Barb.* & alios: item qui occidit per industriam, sed non per insidias, quia non est proditorius, *Tusch. Ricc. Laym. Delb.* ſ 7. contra *Mol. Gutt. Barb.* & alios: item qui per insidias deducit aliquem ad locum, in quo occiditur ab alio, non privatur tanquam proditorius, quia non occidit, attamen privari poterit, si fuerit assassinus, utì jam dicetur. De proditore plura videri possunt apud *Sperel.* decis. 23. Fori Eccles. & *Pignat.* tom. 1. Consf. 48. 102. 175. & tom. 2. Consf. 37.

VI. Assassinus hìc dicitur, qui interveniente pacto vel pretio aliquem conducit ad occidendum, vel qui pretio conductus occidit proximum incautum, utì AA. communiter cum *Delb.* d. 21. ſ. 1. Quod tenet, quamvìs occidendus sit infidelis, quia est proximus, *Farin. Bon. Delb.* ſ. 2. contra *Covarr.* & alios: item quamvis occidendus sit inimicus conducentis, dummodo non sit simul inimicus conducti, *Covar. Bonac. Delb.* ſ. 3. Et privatur hic conducens ad occidendum, quamvìs occisio non sequatur, quia verè fuit mandans assassinium, *Mascard. Delb.* ſ. 5. contra alios: conductus tamen tum non privatur, quia non occidit, *Farin. Suar. Masc. Laym. Delb.* contra *Gutt. Barb. Bon.* & alios: utì & probabile est eum non privari, qui tantùm receptat, defendit vel occultat assassinum, *Dian. Navar.* & alii cum *Delb.* ſ. 6. Probabilius tamen videtur eum privari, qui pretio conductus aliquem testimonio falso vel injustâ sententiâ inducit in mortem, quamvis etiam oppositum sit probabile. *Delb* ſ. 7. & alii. Vide *Pignat.* tom. 1. Consf. 94. & tom. 2. Consf. 68.

VII. Hæretici, si confugerint ob crimen distinctum ab hæresi, gaudent, *Silv. Suar Farin. Az. Trull. Bon* & alii cum *Delb.* dub 10. ſ 4. contra *Nav. Tann* & alios. Attamen putant plures cum *Delb.* d. 22. contra alios, nequidem suspectum de hæresi gaudere.

VIII. Reus læsæ Majestatis in personam Principis est, qui hunc occidit, vulnerat, percutit, hostiliter insequitur, contra eum conjurat, machinatur, revelat hostibus secretum, ut ab his capiatur; & idem est de consulente ista, auxiliante, etiam effectu non secuto: tamen si tantùm defendat talem delinquentem, vel non revelet, non ideo censetur personam Principis aggredi, quamvìs possit esse reus læsæ Majestatis, nomine Principis autem hìc intelligitur, qui supremam habet jurisdictionem & nemini est subjectus, ac ità in persona offenditur à subdito suo originis vel domicilii. Et talis Princeps Ecclesiæ censetur etiam Cardinalis: probabiliter tamen tales non censentur, Principes Superiorem recognoscentes. nec uxor, filius vel legatus Principis independentis; utì nec asylo privantur peccantes in statuâ Principis, quamvìs Rei sint læsæ Majestatis, attamen non in personam ipsius Principis. Vide *Delb.* dub. 23.

§ IV. Reus in Ecclesia existens non potest vinculis alligari, nec aliter vexari, nec ei potest negari victus aut requies, nec inferri ullum nocumentum, nec aliquid in Ecclesia justè possessum eripi, L. *Præsenti*, Cod. de his, qui ad Eccles., Cap. *Diffinivit*, 17. q. 4., *Covar. Tusch. Suar. Farin. Laym. Bon. Delb.* dub. 27. 28. 29. 30. Potest tamen, etiam à Judice sæculari, spoliari bonis, quæ extra Ecclesiam habet, si citatus non compareat, *Abb Farin. Suar. Bon. Delb.* d. 31. n. 15. Sed nequidem per Judicem Ecclesiasticum damnari potest ad mortem vel ullam pœnam corporalem aut huic æquivalentem, qualis esset perpetuus carcer, triremes, servitus, exilium, gravis verberatio, verùm tantùm ad pœnam pecuniæ, quam si non habet, cùm Cap *Inter alia*, de Imm Eccl. dicatur, *super hoc, quod quis fecit, est alias legitimè puniendus*, putat *Delb.* n.7. non esse improbabile, quod possit puniri aliquâ pœnâ corporali, non multùm afflictivâ: Si tamen reus nolit Judici sæculari tradi, quia timet, ne non stet promissione indemnitatis ab alia pœna, debet hæc infligi à Judice Ecclesiastico, nec tùm poterit postea conveniri ampliùs à Judice sæculari, *Delb.* n. 8. Praxis autem habet, ut quamvìs existens in Ecclesia, etiam à Judice sæculari damnetur, etiam ad mortem postea subeundam, quando extra asylum capi poterit, per hoc enim non præjudicatur immunitati Ecclesiasticæ, utì notant AA. cum *Delb.* n. 16. Præterea notant plerique non gaudere immunitate illos, qui ob correctionem morum & pœnas morte vel mutilatione inferiores trahendi essent ad Superiorem Ecclesiasticum, utì respondit S Congreg. apud *Pignatel.* t. 1 consult. 435., & colligitur ex Cap. *Inter alia*, nam legitimam confugæ punitionem permittit, *dummodo Ecclesiasticus Judex delinquentis salvam habeat vitam & membra.* 1395.

§. V. Peccat graviter, qui impedit reum, ne confugiat ad immunitatem, aut ex hac expellit, quia qui immunitatem dedit loco, dedit reo jus illam apprehendendi & eâ gaudendi: si tamen se indecenter habeat in loco Sacro, aut culpâ suâ turbet quietem vel disciplinam regularem, & monitus non emendet, expelli poterit, quia est privilegium loci, & *quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.* Reg 61. Juris in 6, *Delb* dub 48. Quòd si exeat non ultra 30. passus ob necessitatem naturæ, capi non potest, Cap. *Diffinivit*, 17. q. 4., *Suar. Bon. Delb.* d. 25. ſ. 2. *Pignat* tamen tom 6. Consf. 25. à num. 13. dicit consuetudinem contrariam posse alicubi prævaluisse. Et quamdiu reus est invitus, nec est casus ex 8. exceptis, nequidem per Episcopum potest extradi potestati sæculari, quamvìs hæc præstaret cautionem de non infligenda pœna corporis, *Delb.* d. 27. *Phœb.* l. 2. t 11. num. 11. Si autem sit crimen exceptum, tum debet Episcopi vel ejus Vicarii auctoritate extradi, etiam non præstitâ cautione illâ, *Delb.* d. 39 Et qualecumque fuerit crimen, requiritur talis licentia Episcopi expressa, *Delb.* d. 40. ſ. 1., nisi fortè Episcopus culpabiliter nollet extradere, tum enim posset Judex sæcularis extrahere, & in solo carcere Ecclesiastico detinere, usquedum Episcopus vel ejus Superior de crimine etiam excepto, & quamvìs omnino notorio cognoverit, *Ricc. Farin. Dian. Delb.* ſ 2. & 3. Posset que cognitionem illam facere etiam alius Judex Ecclesiasticus ab Episcopo deputatus, non autem Prælatus Regularis, *Delb.* d. 41. & 46. Et ad eundem Episcopum spectat cognoscere, an locus sit sacer necne, *Delb* d.41. Debentque contra reum concludenter probari omnia, alioquin privari non debet possessione asyli, *Farin. Bonac. Ricc. Barb. Sanch. Lez.* & alii cum *Delb.* d. 42. Nec tenetur Judex Ecclesiasticus quoad hoc stare processu facto à Judice sæculari, *Delb.* d. 43. Debetque præterea citare Ecclesiam & reum, cùm jus habeant se defen- 1396.

defendendi, *Delb.* d. 44. Quomodo autem hi, uti & testes audiri debeant; item quomodo sit instituendus processus, habet *Delb* d. 44. & 45. Et quando delictum exceptum est in Ecclesia commissum à Clerico, solus Ecclesiasticus Judex est competens; si autem à laico, datur locus præventioni, nam reus sortitur forum sæculare ratione suæ personæ, Ecclesiasticum autem ratione loci sacri violati, *Delb.* d. 49. Putant quidem *Abb. Silv. Arm. Nav. Rosell. Suar. Az. Bonac. Laym. Tann. Castrop.* tr. 11. p. 7. n. 16. *Delb.* d. 10. s. 12. privilegio asyli non gaudere Clericum contra Judicem Ecclesiasticum, sed tantùm contra laicum, quia jurisdictio Ecclesiastica exerceri potest in loco sacro, & Jura nullibi loquuntur de Clerico confugiente, nisi respectu Judicis laici: attamen tenent *Farin, Covarr. Diaz. Clarus, Tusch. Zerol. Marian. Gutt. J. Andr. Barb. Lotter. Fagn.* & alii cum *Pirhing.* l. 3. t. 49. n. 39., quia verba sunt generalia, & non excipiuntur, nisi habentes crimina n. 1394. relata: rationes plures in utramque partem videri possunt apud *Delb.* suprà & *Illsung* t. 5. à n. 260., qui etiam inclinat in priorem sententiam, sed Curia Romana dicitur anno 1695. secundùm posteriorem improbasse factum cujusdam Episcopi in Germania, qui Abbatem sibi subjectum è Monasterio traxerat.

Denique si reus violatâ immunitate Ecclesiastica sit per vim extractus, debet ante omnia restitui Ecclesiæ, *Valent. Bon. Delb.* d. 25. s. 3. & d. 27. n. 10. Nec satis est, quòd reo detur sponsio impunitatis, nec quòd reus ipse renunciet juri suo, quia renunciare non potest, cùm sit principaliter jus & causa Ecclesiæ, *Farin. Barb. Suar. Castrop. Delb.* d. 33. Unde si non restituatur, omnia, quæ fient, erunt irrita, uti habet Const. *Greg. XIV.*, & AA. cum *Delb.* d. 34. Et idem dicunt *Farin. Lez. Delb.* d. 25. s. 4. contra *Abb. Silv.* & alios, quamvìs extractus esset tantùm per metum gravem injustè incussum, nam æquivalet violentiæ; non tamen si tantùm per blanditias, fraudem vel persuasionem aliam, uti habet communis: si tamen extractus sit promissione ipsiusmet Judicis spondentis impunitatem, puniri non posset, *Nav. Farin. Barb. Lez.* & & alii cum *Delb.* s. 5. Nec potest extrahi veste, pede, manu, si horum unum protendatur extra Ecclesiam, quia censetur toto corpore remanere in Ecclesia, *Delb.* d. 29. à n. 8. Quòd si violentè extractus & carceri sæculari inclusus, hinc evadat, sed è fuga retrahatur, videtur perdere privilegium immunitatis, non aliter ac si è loco sacro fugiens captus esset, *Farin. Delb.* d. 31. n. 17. De cætero extrahens aut mandans extrahi reum cum violatione immunitatis Ecclesiasticæ; item non restituens extractum, incurrit sacrilegium, excommunicationem, infamiam, reatum pœnæ capitis & mulctam pecuniariam, uti ex juribus & AA. ostendit *Delb.* d. 35. An autem incurrat tentans extrahere aut mandans extrahi, si effectus non sequatur, vide *Delb.* d. 36. Et multò magis incurrit pœnas illas Judex laicus, si ex ipsius mandato reus occidatur in Ecclesia, *Delb.* d. 37. Probabile tamen est posse etiam Ordinarium absolvere ab excommunicatione ideo incursa, quia nullibi legitur esse reservata, quamvis enim reservetur violatio libertatis Ecclesiasticæ, quæ ad personas sacras spectat, non tamen immunitatis, quæ tantùm respicit loca sacra. *Barb. Bonac. Ricc.* & alii cum *Delb.* d. 38., qui tamen suadet oppositum in praxi, ob stylum Pœnitentiariæ Romanæ.

1397. Q. 240. *Quid notandum sit circa jus Regaliæ; item circa potestatem & auctoritatem Romani Pontificis.* R. De his scripsit fusè & doctè Cardinalis *Sfondratus* in libro quem vocavit, *Regale Sacerdotium*, & edidit sub nomine *Eugenii Lombardi*, ex quo aliqua desumam.

§. I. Jus Regaliæ est primitus concessum Principibus aliquibus, præcipuè ad custodiendos fructus Ecclesiæ vacantis, non autem ad sibi usurpandos, sed reservabantur eligendo, aut ex ordinatione *Alex. III.*, *Bonif. VIII.*, *Gregorii X.* poterant in utilitatem Ecclesiæ impendi, non autem occupari à laicis, sub pœna anathematis lata à *Bonif. VIII.* Vide Cap. *Generali*, de Elect. in 6. Si tamen laici Ecclesias dotarant, poterant sibi reservare pensiones ex fructibus tempore vacationis; item potuerunt consuetudine vel privilegio habere jus tum percipiendi fructus.

§. II. Reges Galliæ inter primos per Bullas *Inn. III.*, *Clementis IV.*, *Gregorii X.* habuerunt jus regaliæ, 1398.
quod quasi ex 4. juribus conflatum erat, nempe 1. Eligendi Episcopos. 2. Investiendi. 3. Conferendi alia etiam beneficia. 4. Vacante Ecclesiâ percipiendi fructus. Et quod electionem Episcoporum attinet, hoc jus eligendi fuit varium, nam initio etiam populus admittebatur ad electionem, erat tamen potiùs petitio quàm electio. Postea electi sunt per synodum Episcoporum & Clericorum provincialium, sed cùm synodi cum incommodo exspectarentur aut differentur diutiùs, omissæ sunt; uti & populus paulatim nimiùm copiosus ob multas causas omnino remotus est. Post hæc fuit etiam Principum consensus requisitus, & Episcopi ac Clerus dederunt Principibus potestatem constituendi Episcopos, imò etiam Imperatoribus constituendi Romanum Pontificem, jure utique delegato, ut facerent nomine & voto Cleri, & tales à se constitutos tuerentur, sed necessitatis hæc, non moris fuerunt: inde orti abusus ab anno 355., quando *Constantius I.* Imperator Arianus *Liberio* in exilium pulso *Felicem II.* in Cathedra Romana collocavit, & ità pluribus sæculis Principes sibi arrogarunt jus eligendi ipsum adeo Pontificem, confirmandi Episcopos, investiendi Ecclesiasticos, donec tandem anno 1114. in synodo Rhemensi sub Callisto II. præsentibus 426. Patribus & Ludovico Crasso Francorum Rege jus investituræ plane ademptum laicis, & Henricus Imperator est excommunicatus, sed tandem Ecclesiæ conciliatus in Concilio generali Romæ 300 Episcoporum Anno 1122., ac libertas eligendi Episcopos, & maximè Romanum Pontificem; item jus investituræ redditum Ecclesiæ. Exinde in Germania Clero permissum est eligere suos Episcopos, hac conditione, ut electi confirmarentur à Pontifice, & ab Imperatore reciperent feuda aliaque jura sæcularia: tandem jus eligendi Pontificem anno 1274. in *Conc. Lugdunensi II.* sub *Gregorio X.* relictum est solis Cardinalibus, exclusis populo, Principibus & reliquo Clero. Nihilominus se ingerebant Principes in electiones Episcoporum, exemplo sumpto à nimia libertate Græcorum. Variæ synodi id prohibuerunt, sed per schismata & potentiam consuetudo prævaluit, unde *Zacharias* Papa Sæculo VII., ut occurreret corruptelis alioquin non emendandis, dedit *Pipino* Francorum Regi privilegium nominandi Episcopos ad omnes vacantes regni Ecclesias, & eo eo tempore Reges Galliæ eos nominabant: Anno autem 816. *Ludovicus Pius Pipini* nepos Aquisgrani in synodo restituit Episcopis libertatem, cedens privilegio, mansit tamen etiam tunc necessitas regii assensûs; & hic modus eligendi Episcopos tenuit ad annum 1122.; anno tandem 1515. *Leo X.* jure eligendi à Capitulis avocato dedit *Francisco I.* integram facultatem nominandi ad Episcopatus vacantes, jus tamen confirmandi reservavit Pontifici: & hoc approbatum est in *Conc. Lateran.* Sess. 2., Clero Gallicano frustra provocante ad generale Concilium, cùm illud pro Generali agnitum fuerit. Postmodum Reges prætenderunt jus investituræ; nam sicut qui feudum à Regibus accipiebat, admittebat baculum, ità Episcopi accipiebant à Rege feuda & regalia sumpto annulo & crûce, & has investituras non improbavit *Callistus II.*, eò quòd tantùm videretur spectare feuda, non verò Episcopale officium: sed *Gregorius*

rius VII. has investituras vetuit, cujus decreto institerunt *Victor III.*, *Urbanus II.*, *Paschalis II.*, qui ab *Henrico IV.* Imperatore in carcerem conjectus est & coactus ei investituras permittere anno 1111., sed anno 1112. *Conc. Lateran.* & *Viennense* declararunt hæc irrita fuisse. Res tandem composita est, ità ut electiones Episcoporum spectarent ad Clerum, investituræ regalium ad Imperatores, faciendæ non per annulum & crucem, sed per sceptrum. De electione Episcoporum secundùm Canones antiquos videri potest etiam *Leur.* p. 2. q. 237.

1399. §. III. Tota ratio, cur tempore Sedis vacantis liceat Regibus Galliæ ad se trahere fructus Episcopatuum, est concessio *Conc. Lugdun.*, cum limitatione tamen, *ubi id in consuetudine sic fuerat*; Concilium autem de collationibus præbendarum Sede vacante vacantium non loquitur, hinc *Bonif. VIII.* noluit de his intelligi privilegium, sed *Philippus Pulcher* Rex Galliæ & *Joannes Parisiensis*, libro edito responderunt etiam has niti eâdem ratione Concilii, scilicet longâ consuetudine & præscriptione. Non posse autem hoc jus extendi ad omnes Galliæ Ecclesias, tenuerunt plures cum *Petro de Marcâ* Archi-Ep. Parisiensi, qui pro Ecclesia scripsit.

1400. §. IV. In hoc dubio, an jus Regaliæ extenderetur ad omnes Ecclesias, in Parlamento sub *Henrico IV.* assertum est extendi: intercedentibus autem Episcopis, executio suspensa fuit: tandem *Ludovicus XIV* convocato Clero decidit & jussit *Henrici IV.* sententiam per totum regnum executioni mandari: Reclamarunt pro immunitate Ecclesiarum Episcopi duo, Apamiensis & Alectensis, Romamque appellarunt, sed mortuo Apamiensi processum est ad executionem.

1401. §. V. Hoc tempore cœpit res ferventiùs agitari. Rationes Pontificis erant: Jus Regaliæ contra Canones inductum, non esse extendendum ad Ecclesias, quæ hucusque immunes fuissent, uti nec illas, quas Rex sibi recenter subjecisset per victorias, quia *Conc. Lugd.* plus non dedisset, quàm consuetudo tunc induxisset. Præterea committi excessus, & à regiis non tantùm invadi fructus, sed conferri omnia beneficia, præterquam curata & præbendas Theologales. Rationes Regis fuerunt, quòd tantùm insisteret majorum suorum vestigiis, non potuisse per *Conc. Lugdun.* jus Regaliæ sex sæculis firmatum immutari: Regibus hæc deberi pro summis beneficiis in Ecclesiam, nec revocari posse privilegia remuneratoria, nisi restitutis rebus, ob quæ concessa erant: alia olim fuisse onera Episcoporum, ut vel ad bella sequerentur vel sumptus conferrent &c., hæc Regem remisisse: tertiam etiam partem fructuum remanere electis, & partem reliquam impendi ad evertendas hæreses, nec posse impendi meliùs ab ipso Pontifice: nihil à Rege novi decisum, sed sententiam latam ab *Henrico IV.*, & quidem ex judicio virorum doctrinâ ac religione celebrium, executioni mandari: nullas Ecclesias privilegio Regaliæ fuisse olim exemptas, sed tantùm intervenisse negligentiam suorum antecessorum, Regem autem jurasse recuperare ac stabilire omnia jura regni, nec posse salvâ conscientiâ negligere. Duos Episcopos, maximè qui in causa *Jansenii* semper usque ad comminationem excommunicationis ipsi Romæ contumaces fuerint, præponi non debere omnibus aliis Galliæ Episcopis. Adhæc quæstionem facti tantùm esse, an consuetudo illa fuerit per omnes Galliæ Ecclesias, hinc ad senatum Regium spectare resolutionem; quæstionem verò juris, (quales tantùm spectent ad forum Ecclesiasticum) an nempe jus Regaliæ tutò possit à Rege possideri, maximè si pro hoc consuetudo & privilegia pugnent, jam esse definitam à *Conc. Lugdun.* Replicavit Roma hæc extra rem esse, non impugnari privilegia data, non negari collata in Ecclesiam merita, tantùm impugnari, quòd onus Regaliæ extendatur ad Ecclesias omnium testimonio liberas: lædi libertatem Ecclesiasticam exagitando & relegando Episcopos, qui his se opponant & Romam implorent: esse publicos in Regiis Ministris excessus &c.; ad auctoritatem Ecclesiæ spectare his omnibus poni modum. Interea variæ Pontificis querelæ emanarunt contra Episcopos Gallicanos: accessit excommunicatio Archi-Episcopi Tholosani, & facultas à Papa concessa, ut sanctimoniales S. *Augustini* prope Parisios possent eligere Antistitam contra decretum Archi-Episcopi Parisiensis, qui Antistitam eis præfecerat. Ex his aucta est exacerbatio Cleri pro causa communi, & Parisiis indicta Comitia.

§. VI. Post multas hinc inde altercationes Clerus Gallicanus anno 1682. edidit declarationem per 4. sequentes propositiones. 1402.

1. B. Petro ejusque successoribus Christi Vicariis ipsique Ecclesiæ rerum spiritualium & ad æternam salutem pertinentium, non autem civilium ac temporalium à Deo traditam potestatem, dicente Domino, *Regnum meum non est de hoc mundo*, & iterum, *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*: ac proinde stare Apostolicum illud, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à Deo, quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt: itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Reges ergo & Principes in temporalibus nulli Ecclesiasticæ potestati Dei ordinatione subjici, neque auctoritate clavium Ecclesiæ directè vel indirectè deponi, aut illorum subditos eximi à fide ac obedientia ac præstito fidelitatis sacramento solvi posse, eamque sententiam publicæ tranquillitati necessariam, nec minùs Ecclesiæ quàm Imperio utilem, ùt verbo Dei, PP. traditioni & SS. exemplis consonam omnino retinendam.

2. Sic autem inesse Apostolicæ Sedi ac Petri successoribus Christi Vicariis rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistant sanctæ œcumenicæ Synodi Constantiensis à Sede Apostolica comprobata, ipsoque Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiæ usu confirmata, atque ab Ecclesia Gallicanâ perpetuâ religione custodita decreta de authoritate Conciliorum generalium, quæ SS. 4. & 5 continentur; nec probari à Gallicana Ecclesia, qui eorum decretorum, quasi dubiæ sint authoritatis ac minùs approbata, robur infringant, aut ad solum schismatis tempus Concilii dicta detorqueant.

3. Hinc Apostolicæ potestatis usum moderandum per Canones Spiritu Dei conditos & totius mundi reverentiâ consecratos; valere etiam regulas, mores & instituta à regno & Ecclesia Gallicana recepta, Patrumque terminos manere inconcussos, atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicæ Sedis, ut statuta & consuetudines S. Sedis & Ecclesiarum consensione firmatæ propriam stabilitatem obtineant.

4. In fidei quoque quæstionibus præcipuas Summi Pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes & singulas Ecclesias pertinere; Nec tamen irreformabile esse judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit.

§. VII. De hac declaratione sic statuit *Ludovicus XIV.* 23. Maji 1682., 1. Prohibuit in toto regno, etiam Regularibus in suis domibus, ne aliquid vel uni ex his articulis contrarium doceretur. 2. Statuit, ut omnes imposterum admittendi ad docendam Theologiam submitterent se ad docendos illos articulos. 3. Voluit, ut in singulis Universitatibus unus obligaretur ad docendos singulis annis eos articulos. 4. Nomina eorum, qui obligabuntur unoquoque anno, voluit mitti ad Archi-Episcopos vel Episcopos vel Procuratores Generales, idque ante inchoationem studii annui. 5. Statuit, ut imposterum nullus fieret Licentiatus in Theologia vel jure, quin priùs eam doctrinam in Thesibus suis propugnasset. 6. Vult, ut Archi-Episcopi, Episcopi &c., interpositâ suâ authoritate faciant 1403.

doceri

doceri eos articulos. 7. Decanis & Syndicis facultatum Theologiæ injungit, ut curent hæc ad executionem perduci, alioquin eos responsuros, quasi de delicto suo. Denique mandat hoc suum edictum ubique publicari.

1404. §. VIII. Declarationem illam Cleri annullavit *Inn. XI.* die 11. Aprilis 1682. & *Alex.* VIII. aliam edidit Bullam die 4. Augusti 1690., *Inter multiplices*, &c., in qua prorsus annullat & declarat ab initio fuisse & in perpetuum fore irrita omnia, quæ à Clero Gallicano acta sunt Parisiis anno 1682. circa extensionem juris regaliæ, circa propositiones IV. de potestate Ecclesiæ, & alia omnia, quæ quomodocunque præjudicent libertati Ecclesiæ. Vide *Vind. Gob.* p. 1. obs. 3.

1405. §. IX. Quod singulas propositiones attinet, certissimum est Papam habere directam potestatem in spiritualia; attamen fatendum est cum *Sfond.* l. 1. §. 1. non habere ordinariam & directam in Principes sæculares, ut eos deponat, (Quidquid sit de populo & proceribus, de quibus videri potest *Diana* post p. 10. t. 1. R. 5. & seqq.) aut ut de eorum bonis temporalibus disponat, quamvis aliqui apud *Moyam* t. 1. tr. 6. d. 3. q. 3. num. 10. oppositum tenuerint, quorum sententiam *Victoria* dicit esse manifestè falsam & confictam ad adulandum Pontifici: hinc *Inn.* III. Vir doctissimus Cap. *Per venerabilis*, Qui filii legitimi, fatetur se non habere potestatem, nempe directam, in temporalibus super Regem Galliæ; estque idem de aliis Principibus. Nihilominus habet potestatem extraordinariam & indirectam, quando ità postulat necessitas tuendæ religionis, probatque id *Sfond.* §. 2. & seqq., ex Scripturis, jure Canonico, SS. PP. Doctoribus Ecclesiæ ac cæteris AA. id communissimè asserentibus: Et à §. 17. rationes addit, solvitque objectiones; & pressiùs declarat, in quibus casibus id possit Summus Pontifex. Denique §. 20. notat censuras, quibus sententia opposita Cleri Gallicani à gravissimis DD. est affecta.

1406. §. X. Idem *Sfrondratus* l. 2. latè probat Papam esse supra Concilium, idque evincit ex Scriptura & ex agnitione ipsorum Conciliorum generalium. Nec contrarium est *Conc. Constant.*, quod quotiescumque Concilii supra Papam auctoritatem extollit, semper restringit ad Concilium tempore grassantis schismatis ac incerti Papæ, uti pluribus ostendit *Sfrond* §. 2. num. 13. & §. 16. num. 1., ubi num. 2. ostendit decretum *Conc. Basileensis* contrarium asserentis, esse reprobum: speciatim autem §. 8. probat appellationem à Papa ad Concilium esse frivolam & damnabilem. Seqq §. §. eandem Papæ auctoritatem supra Concilium demonstrat auctoritate SS. PP. aliorumque DD., ac invictis rationibus: Attamen §. 14. recenset, in quibus casibus major sit auctoritas Concilii quàm Papæ; & quæ contra dicta opponuntur, solvit §. 17. & seqq. Vide dicta l. 1. num. 202. Rectè etiam probatur in *Vindiciis Gob.* p. 1. obs. 3. ad hoc, ut definitio vel declaratio Pontificis in materia fidei aut morum sit infallibilis, non prærequiri judicium Episcoporum aut consensum Ecclesiæ, sed hoc judicium & hunc consensum debere subordinari definitioni aut declarationi Summi Pontificis.

1407. §. XI. Probat *Sfrondr.* l. 4. Papam posse ex causa dispensare in omni lege Canonica; Item Papæ è cathedra, quamvis extra Concilium, loquentis infallibilem esse auctoritatem quoad materias fidei & morum, probat l. 3. §. 2. & seqq., quod etiam diximus l. 1. à num. 202.

CAPUT III.

De statu & officio personarum sæcularium quarundam, præsertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requirantur ad legitimum judicium.

RESP. Hæc tria: Primum est, Jurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex *D. Thom.* 2. 2. q. 60. habet communis. Quare peccat Judex sæcularis, si personas aut causas merè Ecclesiasticas ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si merè civiles: Nisi fortè per accidens, ob defectum justitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè civiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet Judices & Jurisperitos, potestque videri apud *Lay. l. 4. c. 2. V. Card. de Lug. d. 37. s. 3.* 1408.

Secundum, Rectus processus, v. g. ut citetur Reus & audiatur &c. Nisi fortè expediat aliquando, cùm delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos, subitò plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare: nam Judici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu reum morti adjudicare, eò quod factum notorium, & publicum sit loco accusatorum & testium, neque Reo jus defendendi se in judicio relinquat, docet *Nav. cap. 25. n. 10. Less. Fil. Bon. to. 2. d. 10. in præcept. 8. q. 2 p. 2. n. 5. Vid.* etiam *Lug. s. 5. Trull. l. 8. c. 1. d. 13.* Ubi tamen bene notandum, quòd etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positivæ & juris communis, non tamen legis seu juris naturæ; ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali processu, v. g. contra sagas, quidvis licere putat, *Vid. Spe in caut. cri. n. dub. 17. 18. 37. & seqq.*

Tertium, Recta intentio, ut scilicet procedatur ex intentione justitiæ: Unde si judex procedat ex odio, aliove fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam sed charitatem aliamve virtutem; mortaliter, aut venialiter, prout finis illius, mortalis aut venialis erit. *Bon to. 2. d. 10. in præcept. p. 2. q. 3.*

ADDENDA.

QUæst. 241. *Quid præterea notandum sit circa jurisdictionem Judicis.* ##. Seqq. 1409.

§. I. Quamvis nemo possit esse Judex in propria causa, tamen excipitur causa competentiæ fori, nam potest supremum tribunal cognoscere, an causa aliqua sit suæ jurisdictionis, necne, tuncque pro se vel alio pronuntiare, uti probat praxis: Et hoc maximè competit Sedi Apostolicæ, quam esse supremum tribunal docent *Conc. Florent.* & SS. PP. Vide *Du Bois* ad prop. ab Alexandro VII damnatas c. 2.

§. II. Certum est à sæculari judicari non posse Clericum, secundum dicta à n. 1381, nequidem ex delegatione Episcopi, cap. *Significasti*, De foro compet., nisi in certis casibus, uti notatur cap. *Ut famæ*, §. *Laici*, De sent. excom, & cap. *Cùm non ab homine*, De judic., pluribusque probat *Dripe*, in spec. archid f. 1. a. 9. p. 122. Imò peccat mortaliter Judex, si in loco Sacro faciat processus vel sententias sæculares; suntque talia irrita, *Delbene* De Immun. Eccl. c. 2. d. 3 f. 2. Neque potest vel per jus civile vel per consuetudinem induci, ut laicus sit Judex Clerici, unde licèt Papa possit in particulari casu concedere, v. g. Regi judicium Clerici ob falsam monetam, sicque Rex nomine Papæ, 1410.

per suos ferre sententiam, tamen quamvis Rex per tempus immemoriale pergat sic judicare Clericos, nunquam præscribet, quia nunquam possidebit jus judicandi, cum Clericus jure Divino eximatur, & laicus sit subjectum illius juris incapax, ac omni anno tali attentato expresè reclametur per Bullam Cœnæ: Vide *Leur.* p. 3. q. 177. Et violatur immunitas Ecclesiastica etiam per impeditionem vel retardationem usûs jurisdictionis vel auctoritatis Ecclesiasticæ v. g. recurrendo ad sæculares, ut se interponant &c. *Delb.* c. 2. d. 10. & 11. Item per avocationem causarum spiritualium ad laica tribunalia, *Delb.* c. 3. d. 8. f. 1. & seqq., item c. 9. d. 6. Possunt tamen Judices Ecclesiastici & Prælati regulares implorare auxilium à Magistratu laico ad capiendos & coercendos suos subditos, id enim non est recurrere ad judicium sæculare, sed tantum est invocatio brachii sæcularis ad tuendam authoritatem sui judicii Ecclesiastici vel Regularis. *Lugo* in Resp. Mor. l. 3. d. 3. n. 8. Vide *Sperell.* Fori Eccles. decis. 1. & 9 *Dicast.* De just. l. 2. t. 1. d. 4. à n. 122. *Delb.* c. 8. d. 26. c. 9. d. 34. & d. 35. f. 8. & seqq., item c. 10.

1411. §. III. Excommunicatio Bullæ Cœnæ lata in eos, qui Ecclesiasticas personas trahunt vel trahi faciunt ad tribunal sæculare, non cadit in Judicem, qui per juramenta subditorum ad id coactorum capit informationes super delicto alicujus Ecclesiastici, non citans eum, sed volens juvare illos, qui eum postea accusabunt coram tribunali competente, *Less.* in auct. v. *Judex.* cas. 2. Si tamen Clericum vocet ad deponendum, peccat & incurrit pœnam, quia eum subjicit suo tribunali. Quandonam Judex Ecclesiasticus trahens causam laicam ad suum tribunal censeatur inferre violentiam, ideoque impediri possit à Judice sæculari, fusè discutit *Carden.* in 1. crisi d. 15 c. 15. a. 5. & in 2. crisi d. 3. à n. 45., qui videri potest, uti & *Delbene* toto c. 10. Non posse autem Reges, nequidem ut executores *Tridentini*, cogere Ecclesiasticos ad observationem *Tridentini*, sed esse constitutos executores tantum respectu laicorum, probat *Delb.* c. 9. d. 26.

1412. §. IV. Esse causam mixti fori & esse causam mixtam non sunt idem, nam causa mixti fori est, quando persona est sæcularis, & pœna statuta est à jure Canonico, tumque per se loquendo, potest uterque Judex procedere, & datur locus præventioni. Causa mixta est, quando aliquid utroque jure prohibetur, tumque juxta communem sententiam Judex Ecclesiasticus procedere debet contra Ecclesiasticos, laicus contra laicos, *Sperell.* decis. 9. *Florentinus* in Comœdo-crisi n. 823. Vide *Delbene* c. 10. dub. 1.

1413. §. V. Laicam fœminam ream concubinatûs cum Clerico spectare ad judicium Ecclesiasticum putant plerique DD. apud *Menoch.* De arbit. jud. l. 2 c. 371. n. 13., quia una causa ab uno Judice est judicanda, ergo ab Ecclesiastico digniore, cùm ad eum pertineat de Clerico complice judicare: E contrà spectare ad judicium sæculare docent *Covarr. Clarus* & alii cum *Burgh.* cent. 3. cas. 86., quia delictum est moraliter duplex, ergo delictum Clerici spectat ad Ecclesiasticos, laicæ ad sæculares. *Conf.* Quia si tribus fratribus, quorum unus sit Clericus, obveniat hæreditas, solus Clericus eximitur onere gabellarum, ergo etiam solus Clericus peccans cum laica eximitur judicio sæculari. Videri debet *Delbene* c. 10. dub. 17. Videri potest etiam *Diana* p. 3. t. 2. R. 69., ubi examinat, an Judex sæcularis possit inquirere in fornicationes Regularium. Quis sit Judex in causis concernentibus Matrimonium, dicetur l. 6., quando de Matrimonio.

1414. §. VI. In Diœcesi Monasteriensi comparent Ludimagistri, aliquibus in locis coram Judice sæculari, in aliis coram Ecclesiastico; estque consuetudo suis locis observanda; Si autem hæc ignoretur, videntur spectare ad Ecclesiasticum, cùm sint personæ ab Episcopo per emissum juramentum ac professionem fidei destinatæ ad erudiendam juventutem, non tantùm in litteris sed etiam in fidei principiis, & insuper ordinariè habeant obligationem cum aliis Clericis assistendi choro.

§. VII. Episcopum in prima instantia semper debere cognoscere de causis suorum subditorum, etiam beneficialibus, optimè probat *Barb.* De Off. Epis. alleg. 81., & ibid. in append. contra *Salgado*, habeturque clarè in *Trid.* Sess. 24. c. 20. de Ref.; & vidi in Monasteriensi diœcesi non attendi appellationem ad Papam, imò à Nuntiatura aliquos per pœnas revocatos esse ad audiendum priùs judicium ac sententiam Ordinarii: Excipitur tamen, si lis oriatur inter provisos à Sede Apostolica aut etiam ab Ordinariis circa beneficia Sedi Apostolicæ reservata, quia causæ illæ etiam in prima instantia Romæ decidi possunt, uti notat *Gonz.* ad Reg. 8. Gl. 52. n. 37., & expresè decrevit *Greg.* XIII. in Const. *Ad Romani*, apud *Nicol.* t. 3. d. 3. §. 25. Plura de appellatione ad Papam, vide apud *Delbene* c. 8. d. 47. 1415.

§. VIII. Delegatus supremi Principis potest causam subdelegare, uti multis relatis probat *Sanch.* De Matr. l. 3. d. 31. nu. 1. 10. & 31. Potest autem delegans sic dicere Titio, do tibi jurisdictionem ad istam causam, & quia tu non poteris subdelegare, etiam non do tibi potestatem subdelegandi aliquem, sed ego ipse immediatè do illi jurisdictionem, quem tu designaveris, *Sanch. Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 42. Manetque potestas, licèt primus delegans sit mortuus, re inccepta, ante designationem à secundo faciendam, *Lugo* n. 6. Quando Romà aliquid committitur Officiali Episcopi, per hunc intelligitur Vicarius Generalis in Spiritualibus, uti dictum est n. 247. 1416.

§. IX. Solus Diœcesanus loci, in quo est Beneficium, est Judex competens, quando agitur de materia concernente illud Beneficium, licèt non requirat residentiam; & quamvis Clericus alibi habitet, quia illud Beneficium, cùm sit in Episcopi illius jurisdictione, illi tantùm est subjectum, *Felin. Sanch.* in Cons. l. 7. c. 1. d. 23. n. 19. An autem in possessorio Beneficii cognoscere possit laicus, v. *Loth.* t. 4. a. 2. Quòd si litigetur occasione unius rescripti in causa principali, & alterius in causa appellationis, de validitate appellationis cognoscere debet, non Judex super principali, sed deputatus super appellatione, Cap. *Dilectus*, 29. De rescriptis. Quis in materia simoniæ sit Judex competens, vide *Leur.* p. 3. q. 757. Quis in materia juramenti relaxandi, *Delbene* c. 8. dub. 28.; qui c. 10. d. 18. docet Papam judicare inter duos Supremos Principes. 1417.

Q. 242. *Quid circa crimina excepta & juris ordinem sit addendum.* R. 1418.

§. I. Crimina excepta, in quibus opus non est semper servari omnem juris ordinem, sunt hæc, 1. Læsæ Majestatis: 2. Hæreseos: 3. Sagarum: 4. Proditionis: 5. Conjurationis: 6. Falsæ monetæ. 7. Latrocinii. In his tamen aliisque omnibus non potest aliter procedi, quàm recta ratio & jus naturale dictet, uti rectè *Spe* in Caut. Crimin. dub. 5.

§. II. Judex supremus & independens potest in crimine enormi & certò notorio omittere ordinem juris, si in mora sit grave periculum Reip., uti si Reus alioqui esset evasurus. An autem possit sententiam mortis ferre more belli & sine ullo, ne summario quidem processu, dubium est, negat *Lugo*; affirmat probabile esse, quòd possit in urgente casu, *Less.*, uti si solus Rex sciret adulterum vim inferre Reginæ, quia sic fieri expediret ad Reginæ infamiam vitandam. Vide *Tamb.* l. 6. c. 1. §. 4. 1419.

DU-

DUBIUM II.

De Potestate & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice.

1420. » RESP. I. Præter tria dicta superiore dubio, requi» ritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. » Ità communis Doct. & *Bon. to.* 2. *d.* 10 *in præcept. q.* 2. » *p.* 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ » pertinent ad proprium officium, & sine quorum » cognitione munus suum & officium exercere non » potest. *Unde resolvuntur seqq. Casus.*

» I. Petens aut suscipiens officium Judicis (idem est » de Medico & Chirurgo, ut *v. infr. dub.* 7.) quo indi» gnus est, ità ut probabile sit inde notabile damnum » proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nav. cap.* 25. » *Lug. d.* 37. *n.* 1.

» II. Judex carens necessariâ scientiâ non debet ab» solvi, nisi factâ renuntiatione officii, vel nisi fir» mum habeat propositum renuntiandi. Ità S. *Tho.* 2. » 2. *q.* 76. *a.* 2. *Cajet. Clavis regia l.* 12. *c.* 13. *num.* 2. *Reg.* » *l.* 25. *num.* 675. *Nav. cap.* 25. *Farin.* 3. *p. q.* 3. *a.* 16. Ra» tio, quia nullus potest officium, cujus munia obire » non potest, retinere, præsertim cum damno vel pe» riculo proximi.

» III. Si Judex ex magna imperitia malè judicet, » tenetur ad interesse parti læsæ, ad expensas litis; uti » etiam, quotiescunque notabile damnum, sive in » substantia litis, sive in superfluis expensis, propter » ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus » accidit. *Bon. Lugo, ll. cc.*

» IV. Si Judex agnoscat, errorem à se (etsi sine gra» vi culpa) commissum in præjudicium litigantis, te» netur, si potest citra infamiam, impedire errorem; » v. g. monendo occultè partem læsam, ut sibi appel» latione vel aliter consulat, quia id pertinet ad debi» tam muneris executionem. *Lugo n.* 3.

» Resp. II. Judex tenetur causas judicare, & cele» riter expedire; quia ex officio tenetur cuique tribue» re suum, quod non facit, si sententiam sine justa cau» sa differt. *Unde resolvuntur seqq. Casus:*

» I. Judex mortaliter peccat contra officium suum, » differendo valde notabiliter causarum expeditio» nem, sine justa causa. *Syl. V. Judex q.* 12. *Clavis reg.* » *c.* 12. *n.* 8. *Nav. n.* 14. *&c.* cum *Bon. p.* 3.

» II. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ » damna & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ » sunt, restituere, quia est earũ injusta causa. *Auth. ll. cc.*

» III. Si Judex in exequenda causa & proferenda » sententia negligens aut iniquus sit, non tantùm par» ti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, ùt v. g. si » mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine vel » lege communi debebat imponere Reo, sine causa re» misit. S. *Tho.* 2. 2. *q.* 67. *a.* 4. *ad.* 3. *Sylv. v. pœna q.* 28. » *Salon. Lay. l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra *Azor.*

ADDENDA.

1421. QUæst. 243. *Quid circa hæc præterea sit notandum.* ℞. Seqq.

§. I. Judex non habens sufficientem scientiam peccat officium petendo, admittendo, retinendo, & quoties cum tali ignorantia operatur, quia tenentur omnes scire casus ordinarios in officio suo occurrentes, pro extraordinariis autem recurri potest ad libros vel ad consilium peritiorum, *Dicast.* De juram. d. 2. nu. 252. Vide *Eliz.* l. 7. q. 16. §. 3.

1422. §. II. Tenetur Judex, non tantùm in foro Ecclesiastico, quod omnes Catholici fatentur, teste *Tann.*, sed etiam in Civili, de dispositionibus ad pias causas factis judicare secundùm Canones & non secundùm leges Civiles, uti dictum est l. 3. p. 2. à n. 811. Hinc Judex stare debet pro testamento ad piam causam signato tantùm manu defuncti, aut condito sine institutione hæredis; Item legatis piis insertis testamento profano non habenti solennitates juris, *Tiraq.* De privil. piæ causæ privil. 4. 5. & 7., possuntque videri dicta l. 3. p. 2. à n. 1130.

§. III. Judex, per se loquendo, si absit scandalum, non peccat, si ferat sententiam in peccato mortali, uti cum communi *Suar.* De Leg. l. 3. c. 10. 1423.

Q. 244. *Quæ sit obligatio Principum circa Judices statuendos & justitiam manutenendam.* ℞. 1424.

§. I. Tenetur Princeps curare, ut Judices habeat doctos, prudentes, probos, misericordes, ne videlicet aliquid in officio tanti momenti agant vel imperitè, vel improvidè, vel malignè, vel crudeliter, & si id negligant Principes, Deus his imputat illorum errores & vitia, quia ad hoc constituuntur Judices, ut loco Principum jus dicant; imò Principes per illos jus dicunt, ergo quales Judices statuunt, tales ipsimet volunt coram Deo esse in dicendis sententiis, ergo si statuant imperitos vel improbos, volunt jus dicere tanquam imperiti vel improbi: Ex his colligitur, teneri Principem adhibere judiciis illos, quos censet aptissimos, simili modo quo à num. 583. diximus digniores admovendos curæ animarum, sunt enim rationes eædem.

§. II. Vitia Judicum tantò magìs noxia sunt, quantò cum majore authoritate vel potentia sunt conjuncta, hinc meritò dixit *Spe* d. 16. caut. 1. non expedire, ut judiciis admoveantur magni Prælati, præsertim qui impetuosi sunt, ne authoritate dominentur, nec sit, qui iis obniti audeat, si ab æquo deflectant. Addit Caut. 7. *Quoniam plurimi existimant impunitatem Judicum non parvam esse causam, cur conscientiæ plerique laxæ sint, curabit Princeps de eorum delictis fieri certior, & sicubi exerraverint, severè in eos animadvertet.* 1425.

§. III. Non excusatur Princeps, qui omni curâ à se rejectâ Officiales, & maximè Judices sinit pro libitu agere, sed tenetur ipse suam quoque diligentiam & inspectionem adjungere, *Spe* d. 9. Ratio est, 1. Quia Princeps tenetur providere publico, nec semper est certus de peritia & probitate suorum, imò sæpè est defectus illorum, ergo tenetur suâ curâ supplere, quod deest, ac semper invigilare, ne quid deficiat. 2. Si Princeps solis informationibus alienis credat, nec per se velit audire miseros, vel attendere ad causas, hoc ipso armat suos ad audendum quidvis pro libitu, odio, invidia, avaritia, respectibus humanis: *Hoc ignorare Princeps non potest*, inquit *Spe*, peccat igitur, si omnem sollicitudinem & inspectionem à se excludat: Quamvìs autem *Spe* loquatur de processu circa Sagas, tamen idem valet in omni materia justitiæ. 3. Ipsimet Judices & Officiales supponunt Principem simul attendere ad manutenentiam justitiæ, ergo ad hoc tenetur Princeps. *Anteced. prob.*, Nam si ejusmodi homines admoneantur sui officii, dicere solent, *Princeps scit, retuli Principi, Princeps audivit, non improbavit, ipse viderit &c.* E contrà Principes dicunt, *ad hoc habeo meos Officiales, illis commisi, non possum ipsemet omnia, ipsi viderint &c.* quis hic circulus est? inquit *Spe*: Nam cùm & hi & ille viderit, nemo viderit, nisi Princeps ipse curam adjiciat; & ideo etiam l. 1. n. 456. diximus non semper satisfacere suæ conscientiæ Principes, si Consiliarios sequantur. 1426.

§. IV. Non est satis, si Princeps, etiam sæpius, mandet, ut omnia rectè fiant, nam bene dicit *Spe* d. 20. n. 12., in his causis tanti momenti non satisfacere conscientiæ suæ Principem, si quid rectè mandet, nisi etiam ad executionem eorum advigilet: Et ratio patet 1427.

patet, quia experientia docet, quàm sæpe mandata ejusmodi suspendantur aut detorqueantur.

ARTICULUS II.

Quid Judici servandum circa Inquisitionem.

1428. »TRibus modis procedi potest contra criminosos. » 1. Viâ accusationis, cum est aliquis actor, qui »spondet se objecta probaturum. 2. Viâ denuntiatio»nis, cum deferens crimen non vult suscipere onus »probandi. 3. Viâ inquisitionis; quæ triplex est. 1. »Generalis, quando in genere quæritur, an leges ser»ventur. 2. Specialis, quando de certa persona, & »certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola »persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæra»tur quis Cajum occiderit.

» Resp. I. Judex sine ulla data occasione, ex solo »officio suo, potest instituere inquisitionem genera»lem, in qua tamen ejus potestas non extendit se ad »occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio »prioris est, quia id necessarium est Reip. nec cuiquam »fit injuria. Ac licèt quorundam scelera detegantur, »id fit per accidens, præter intentionem, cui incom»modo bonum commune prævalet. Ratio posterio»ris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. »*Farin. Less. l. 2. c. 28. d. 13. Unde resolves.*

» I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus »sub juramento, non tenetur, imò nec potest, prodere »criminosum occultum. *Lay. l. 3. t. 6. c. 2. n 3. Less. l. c.*

» II. Si talem revelet, peccat contra justitiam, (nisi »fortè cederet non tam in pœnam, quam certam ejus, »qui deliquit, emendationem vel ad grave malum ab »aliis avertendum) cum enim crimen, ut ponitur, »probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione »non possit aliud sequi, quam infamia, nullum ha»bet jus revelandi. *Laym. ib. & t. 3. p. 2. cap. 4.*

» III. Si in hac inquisitione ex relatione duorum »vel trium, deprehendatur alicujus criminis auctor, »potest per tales testes contra illum procedi, ut habet »praxis communis. *Lay. t. 3. p. 2. c. 4 n 12.*

» Resp. II. Quando crimen est manifestum, & »ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis »fecerit, non tamen in particulari, v g. an Petrus »fecerit; nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. »Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, tum ex in»commodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex »seqq. *Vid. Bon. d. 10. in 8. præceptum q. 2 p. 5.*

» Resp. III. Ut Judex faciat inquisitionem specia»lem, debet saltem regulariter præcedere infamia, »vel quid æquipollens, quod justam det causam Ratio »est, tum quia alioqui diffamaret sine causa, tum quia »Judex procedere debet ex scientia publica, quam »non habet, nisi per accusationem vel confessionem »Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam; Ad quam »non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen »admitti, quia adhuc est occultum, sed requiritur, »ut rumor sit sparsus per majorem partem commu»nitatis, id est, civitatis, viciniæ, vel Monasterii, ne»que à maledicis sit exortus: etsi hac in re tutum sit »sequi praxim communem bonorum virorum, & »Rerumpub., ùt habet *Lay. l. c. & Less. n. 19.* ex aliis »*Bon. l. c. Unde resolves Casus,*

» I. Antequam Judex procedat ad inquisitionem »specialem vi infamiæ, ipsa infamia priùs examinari »debet, & probari per testes saltem duos, qui nomi»nent personas, à quibus id publicè audiverint. *Nav.* »*Rod. de jud. Trull. l. 8. c 1. d. 17.*

» II. Judex infamatum de uno crimine, v. g. adul»terio, non potest interrogare de alio, de quo non est »infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis »sine prævia infamia. *Salon. Cajet. Trull. d. 18.* nisi ta»men crimina sint connexa, vel unum sit circumstan»tia alterius. *Ibid. & Sanch. Consl. l. 6. c. 3 d. 21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inqui-» sitionem non requiritur infamia prævia in casibus» certis, quos V. apud *Less. c. 29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10.*» *in præcept. p. 5. Sanch. d. 19. Trull. l. c.* »

ADDENDA.

QUæst. 245. *Quid præterea circa inquisitionem sit notandum.* ℟. Seqq. 1429.

§. I. Judicem non posse in particulari inquirere contra aliquem sine præviis indiciis, expressè definitur cap *Inquisitiones*, §. *Tertiæ*, & cap. *Qualiter*, 24., De accus. Quod maximè locum habet, quando proceditur, non tam ad malum avertendum, quod fortè impendebat, sed ad puniendum delictum, tunc enim ex omnium sententia Judex non potest ex seipso incipere, sed semper debet aliquid præcedere, quod eum cogat ex officio procedere, alioquin totus processus est irritus, & ipse tenetur reparare damna causata, *Clarus, Less.* in auct. V. *Moneta*, cas. 2. An autem possit Judex procedere, si quis libello famoso vel occultâ schedâ sit denuntiatus, vide *Dicast.* De just. l. 2. t. 1. d. 7. à n. 43. & cap. *Inquisitionis*, suprà.

§. II. Si Cajus habeat propositum merè internum occidendi Regem, & illud manifestarit Titio speculativè tantùm & non in ordine ad cooperationem vel executionem, propositum illud manet merè internum in ratione delicti, hinc in illud inquiri non potest, quamvis Titius deferat; potest tamen præcautio adhiberi, ne Cajus possit illud exequi, *Lugo* De Just. d. 10. n. 160. Est etiam iniquum, si Judex ex levibus indiciis imponat juramentum, ut quis se fateatur vel neget nocentem; sic iniquus est Archidiaconus, qui in visitatione Cajo recenter uxorato ità leviter imponit sub juramento edicendum, an non cum sua ante Matrimonium habuerit copulam, non enim habet jus in hoc inquirendi sine magnis indiciis. 1430.

§ III. Debent Principes & Judices cautissimè procedere in inquisitione circa sagas, uti latè probat *Spe* d. 8., ubi d. 10. & 11. etiam ostendit contra *Binsf.* & *Delrio*, Deum sæpe permisisse accusari & involvi innocentes velut reos criminum: Idem repetit in append. post d. 51.; Nam etiam permittit Deus conculcari consecratas hostias ac patrari alia graviora crimina; imò dæmonem posse in saltu repræsentare innocentem, dicemus n. 1452. Non ideo tamen abstinendum esse ab inquisitione contra sagas, probat d. 12., dummodo & circumspectè procedatur juxta legum & prudentis rationis præscriptum: Deinde d. 13. & seqq. ostendit abstinendum esse ab inquisitione, si periculum sit involvendi etiam innocentes, quia *Christus Matth.* 13 docet ad tempus permittenda zizania, ne fortè simul evellatur triticum, procedi autem potest, si malefici dignoscantur aut dignosci possint absque periculo innocentum. 1431.

§. IV. Quando Dæmon in energumeno dicit Titium à se convincendum alicujus criminis, si ad se adducatur, putat *Less.* in auct. v. *Magia* cas. 4, si Titius antè fuerit accusatus, aut fuerint alia indicia, posse mandato Judicis adduci, per hoc enim non peti à Dæmone, ut Titium convincat, sed hunc sisti, ut cum adversario confrontetur, in quo nihil videtur esse mali, quia tantùm intentio est videndi, quid inde secuturum sit, permittendo Dæmoni, ut dicat, quod non rogatur, sed quod vel ex se vel à Deo coactus dicit: addit *Less.* posse energumenum duci ad forum, si dicat se ibi ostensurum proditorem. Contrà est 1. nam revera videtur esse aliqua communicatio cum Dæmone. 2. Videtur esse moralis cooperatio ad illam manifestationem Dæmonis: quod *Conf.* Nam non licet petere à Mago, ut furem ostendat, & si Magus sponte sua se offerat ad convincendum Titium de furto, Judex non potest jubere adduci Titium, quia consen- 1432.

consentiret in actionem illicitam magi, si enim non intenderet eam poni; non adduceret Titium; unde sicuti certò peccat, qui præparat mago materiam, circa quam operetur, uti si teneat speculum, in quo ostendet furem, quia censetur moraliter cooperari, uti fatetur *Less.* cas. 5., ità Judex censeretur hìc moraliter cooperari Dæmoni.

1433. §. V. Universaliter circa inquisitiones Principum & Judicum sapienter dixit Facultas Theologica Lovaniensis in quodam casu consulta, *In vindicandis criminibus multa possunt Principes, quæ non expediunt; multa expediunt, quæ non possunt; multa possunt & expediunt, sed opportunius differentur; multa, quia publicæ probationis luce destituta, quamvis severissimè punienda, relinquunt Deo, qui solus occultorum testis & Judex est.* Specialiter statuit Paulus III. per Bullam 44. *Ad onus* hunc §. 8., iidem Judices captum pro uno crimine, super aliis, de quibus indicia aliqua non habent, nullo modo interrogare præsumant.

1434. *Q. 246. Quid circa præsumptiones & probationes sit notandum.* R. De præsumptionibus scripsit fusè & doctè *Menochius:* De probationibus *Mascardus*, qui pro casibus occurrentibus videri debent. Hic nota seqq.

§. I. Præsumptio est cognitio ex circumstantiis resultans, Cap. *Ex studiis*; De præsumpt. *Tusch.* v. *Præsumptio.* Concl. 609., sive est probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur, *Eliz.* l. 7. q. 16. §. 1.; vel secundum *Gob.* in Exp. t. 10. n. 90. Præsumptio est præoccupatio de eo, quod in re est, communi sensu percepta ex eo, quòd id factum intelligatur, quia in talibus circumstantiis plerumque fit; sive est conjectura seu divinatio in rebus dubiis per rerum circumstantias frequenter evenientibus. *Speculator* in tit. De præsumpt. sic describit, Præsumptio est argumentum ad credendum unum factum, surgens ex probatione alterius: sicuti præsumitur coitus, si probetur personas suspectas sibi cohabitare, cap. *Quod si*, 27. q. 1. Alia est juris & de jure, quæ probationem in contrarium non admittit; alia juris tantùm, contra quam admittitur probatio. Vide dicenda n. 1438.

1435. §. II. Circa præsumptionem admittuntur hæ regulæ, *Una præsumptio aliis pluribus & fortioribus eliditur*, arg. Cap. *In nostra*, 4. De procurat. l. *Divus* 7. De in integrum restit. *Tusch.* concl. 613. *Menoch.* l. 1. q. 20. & 30 *Mascard.* vol. 3. concl. 1224. à n. 4. Et quando duæ præsumptiones concurrunt, videlicet innocentiæ & culpæ, semper præferenda est præsumptio innocentiæ, pro qua est possessio, & quia semper favendum est potiùs reo, *Farinac.* q. 83. n. 112. cum communi. *Semel malus semper præsumitur esse malus*, Reg. 8. juris in 6. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius & quod plerumque fieri consuevit*, Reg. 45. ibid., quia nempe ex communiter contingentibus est prudens præsumptio. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur*, Reg. 47. ibid. *Facti quæ sunt, non præsumuntur*, *Menoch.* latè l. 6. præsump. 14., dicit tamen *Bald.* in rubr. cap. de fide instrum., facta præsumuntur, quando sunt consueta fieri: Item, factum præsumitur, quod jure faciendum erat, *Masc. Paris. Leur.* p. 3. q. 810. *Qui juris præsumptionem habet, etiam habet suam intentionem fundatam, ità ut transferat in adversarium, etiam possidentem, onus probandi*, *Covarr. Mascard. Alciat.* apud Leur. p. 2. q. 562. n. 5. *Ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur*, Cap. 2. de Reg. Juris. *Præsumitur pro validitate actus, donec de invaliditate constiterit*, *Menoch.* præsumpt. 4. *Tusch.* concl. 612. 620. nam actus præsumitur factus omni meliori modo, ut prosit facienti, *Bart. Menoch. Paris. Leur.* p. 3. q. 810. *Nullus censetur facere velle actum nullum vel malum*, *Paris. Alciat. Fill.* t. 42. c. 3. q. 8. Præsumptio cedit veritati, *Tusch.* latè concl. 612. *Menoch.* l. 3. præsumptione 29. n. 45. *Præsumptio etiam juris est probatio liquidissima*, *Abb. Paris. Leur.* suprà. *Ex præteritis præsumitur circa futura*, Cap. *Mandata*, & Cap. *Scribam*, De præsumpt. Vide *Pirrh.* l. 2. t. 23.

§. III. De probationibus valent seqq. *Ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat*, l. *Ei.* 2. ff. De probat. nam, *Quisque debet probare id, supra quo se fundat.* *Necessitas probandi incumbit ei, qui agit*, ibidem l. *Verius*... *Actore non probante, is, qui convenitur, etiamsi nihil præstiterit, debet absolvi*, Inn. III. Cap. unico, Ut Eccles. benef. sine diminut. confer. *Probatio debet de necessitate concludere, nec dubia juvat; nec quæ fit coram Judice non competente*, *Tusch.* litt. P. concl. 765. & seqq. *Probationem contra seipsum nemo tenetur facere*, *Tusch.* concl. 770. *Probatio per testes quandoque non admittitur*, *Tusch.* concl. 773.; *& specialiter si per scripturam fieri possit*, *Tusch.* concl. 772. *Probatio ad unum finem facta non potest neque nocet ad alium finem*, *Tusch.* concl. 783.; *& facta inter alios non præjudicat tertio*, *Tusch.* concl. 784. *Plena sufficit in civilibus; aliquando plenissima requiritur in criminalibus; levior sufficit, quando agitur de modico præjudicio*, *Tusch.* concl. 788. & seqq. *Semiplena plus est, quàm indicium vel conjectura*, *Tusch.* concl. 794.; *& eum est, per quam fit aliqua fides Judici, sed non sufficient ad sententiam* Vide *Mascard.* vol. 1. q. 11. & seqq. *Plures imperfectæ quandoque faciunt unam perfectam*, *Tusch.* concl. 796. De diversis speciebus probationum, Vide *Mascard.* q. 4. & seqq. 1436.

§. IV. Si præsumptio sit temeraria, rejici debet, cap. *Oves*, 6. q. 1., Probabilis purgationem admittit; Estque certum, quòd argumentum probabile non sufficiat ad damnandum reum: imò nec præsumptio vehemens, secundùm Cap. *Litteras*, De præsumpt. Neque unicus testis cujuscumque sit authoritatis, sed communiter & ubi esse potest, requiritur talis præsumptio, quæ faciat moralem certitudinem; *Lugo* De Just. d. 14. à n. 25., quia ad officium Judicis spectat justitiæ administratio, ergo etiam defensio accusati, si defendi potest, ergo eoipso, quòd Judex aliquem damnet, dicit defendi non posse, & se cogi nomine Rei fateri delictum, sicque esse moraliter certum. Major autem certitudo requiritur ad damnandum criminaliter quàm civiliter; ad damnandum de gravi crimine quàm de levi; ad damnandum publicè quàm privatim, *Mol.* De Just. t. 5. tr. 4. d. 15. n. 12. Et ad moralem certitudinem sufficit legitima confessio accusati, vel si habenda est per testes, requiruntur, præter accusatorem seu præter id, quod accusationis loco est, (quale quid est etiam fama, *Fagnan.* in 1. p. l. 5. Decret. De accus. Cap. *Qualiter*, n. 17.) duo testes juratò deponentes de eodem facto, quod sensu externo ipsimet perceperint, & qui sint omni exceptione majores. Vide *Less.* De Just. l. 2. c. 30. d. 4. & 5. 1437.

§. V. Ad condemnandum sufficit etiam violenta præsumptio, Cap. *Afferte*, & Cap. *Litteris*, De præsumpt. & tenent communiter Juristæ cum *Mol.* suprà, maximè in quæstione, quæ aliàs difficillimè probatur. Præsumptio autem violenta, est existimatio concepta ex indiciis de re, quæ neque in se est evidens, neque est plenè probata testibus omni exceptione majoribus, neque eam reus est legitimè confessus, tamen talia sunt indicia, ut faciant non tantùm opinionem de re, sed etiam credulitatem, quia sui magnitudine ac perspicuitate Judicem prudentem omninò movent, ut exclusâ formidine credat, quòd res ità sit, quamvis absolutè possit aliter esse: & talia indicia habebat *Salamon* 3. Reg. 3., quando illa, quæ non erat mater, volebat infantem dividi, sed vera mater petebat integrum remanere. Dividitur autem præsumptio violenta in illam, quæ est vel juris vel solius hominis: juris dicitur, quæ in jure invenitur expressa, & secundùm quam jus dicitur aliquid præsumere: quòd si jus nudè præsumat & nihil statuat pro sententia vel pœna, dicitur præsumptio juris tantùm; si autem statuat, 1438.

ut

quando erit talis præsumptio, feratur talis sententia aut talis statuatur pœna, dicitur præsumptio juris & de jure. Præsumptio solius hominis est, quæ non invenitur in jure expressa, ideoque debet Judex in illa pro vel contra reum rationabiliter secundùm dictamen prudentiæ statuere: pro omni autem præsumptione solius hominis rectè docet *Mol.* n. 11. non posse certò definiri, quæ argumenta sufficiant ad rem evincendam aut statuendam certam pœnam, sed id Judicis arbitrio esse committendum spectatis circumstantiis & auditâ defensione Rei, nam præsumptio hominis non excludit probationem in contrarium, sed sola præsumptio juris, & quidem quæ est de jure. Nihilominus multùm juvat attendere ad exempla, quæ in jure vel à DD. traduntur, poterit enim prudens Judex secundùm eorum similitudinem se aliquo modo conformare in judicio vel pœna statuenda.

1439. §. VI. Violenta præsumptio de homicidio & sufficiens pro criminali condemnatione est, si quis visus sit gladio evaginato & sanguine conspersо fugere è loco, in quo relinquitur aliquis interfectus, uti tenent *Bartol. Panorm.* aliique cum *Mol.* n. 13. E contrà fuisse mortem minatum ei, qui postea reperitur interfectus, non sufficit ad violentam præsumptionem, quamvis aliqui putent sufficere ad vehementem, *Mol.* ibid.: Similiter violenta præsumptio de fornicatione esset, si duo probarentur esse reperti nudus & nuda in eodem lecto, Cap. *Litteris*, suprà: aut si probaretur solum cum sola fuisse per noctem totam, neque alia adesset probabilis & justa causa nocturni consortii, *Sperel.* Juris Eccles. decis. 136. n. 24. & 25., ubi n. 19. dicit cum communi post *Mascard. Menoch.* & alios etiam censeri copulam præsumptivè probatam, si quis in domo, ubi pulchra mulier est, reperiatur occultatus. Item probatio sufficiens est, inquit *Mascard.* volum. 1. concl. 59., si vir inveniatur habere soluta femoralia, & mulier recuset aperire clausum ostium. Sustinent etiam aliqui apud *Sperell.* n. 19. ex solo ingressu nocturno in domum, ubi est pulchra mulier, posse procedi ad condemnationem in pœnam extraordinariam, sed dicendum est circumstantias alias esse simul considerandas: sic etiam ex eo, quòd Clericus amplectatur mulierem, non probatur animus fornicarius; neque si osculetur, *Mascard.* concl. 64. n. 6. Si tamen multa concurrerent, Regula juris est, *singula, quæ non possunt*, id est, non sufficiunt, *collecta juvant.* Notandum est etiam id, quod sufficeret ad violentam præsumptionem fornicationis inter non consanguineos, non semper sufficere ad eam inter consanguineos, uti ex jure probant *Menoch.* l. 5. præsumpt. 17. *Mascard.* volum. 2. concl. 810. n. 12. *Mol.* n. 14., ità ut quidam dicant non esse sufficiens ad violentè præsumendum incestum, si consanguineus & consanguinea nudi reperiantur in eodem lecto; quod admittunt *Panorm. Felin. & Gom.*, si sint ascendentes & descendentes, aut etiam proximi collaterales, uti frater & soror, inquit *Mol.*; Limitat *Menoch.*, si sint teneræ ætatis; quamvis & circumstantiæ semper spectari debeant, quo tempore, an in peregrinatione, an è contrà domi & in latebris simul reperiantur &c, nam sæpe etiam inter consanguineos fiunt incestus, inquit *Menoch.*, meritò putans sumi posse præsumptionem violentam, si pater & filia clam reperiantur simul, nudus cum nuda: unde rectè concludit *Mascard.* n. 22. omnia hìc relinquenda esse prudenti Judicis arbitrio, dicens n. 14. ex communi adagio, *Tutius consilium, æquior deliberatio, certius judicium est, semper melius præsumere de eis, quos nunquam in crimine novimus deprehensos.* Plura de probationibus, & in specie circa adulterium, vide apud *Gob.* in Quin. t. 5. c. 32. f. 1., & de fornicatione f. 2. Vide etiam dicta l. 3. p. 2. n. 330. & dicenda hìc n. 1445. Quæ autem forma judicii servanda sit in inquisitione delicti, latè explicat *Fagnanus* suprà, Cap. *Qualiter*, toto.

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones sive torturam.

RESP. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plùs quam probabilem; qualia habentur v. g. testis unus omni exceptione major, Rei confessio extra judicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis: præterquam venefici, (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quo modo procedere liceat, *V. Tann. Tom.* 3. *d.* 4. *de just. dub.* 2. & 3. *Lay. l.* 3. *t.* 6. *c.* 5.) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicii adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris.) *Lay. n.* 6. ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valde efficacia, ut sic plena probatio eliciatur, nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam, *Less. l.* 2. *c.* 29. *d.* 17. *Delrio l.* 5. *f.* 3. *Laym. loc. cit.* 1440.

Dixi in responsione, *Si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis, tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principum, Urbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio f.* 9. *Binsf. c.* 6. *Lugo d.* 37. *f.* 14. *Unde resolves.*

I. Peccat Judex graviter, si non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

II. Torturâ simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. *Nav. Less. l. c.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus; si sagæ non possunt lacrymari: Ita illicita est probatio per aquas, &c. de quibus *V. Delrio l.* 5. *Less. n.* 156. *Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 21.

IV. Peccant Judices, qui in causis criminalibus aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramento adstringunt ad dicendam veritatem de omnibus pertinentibus ad causam, ob quam comprehensus est, *Nav. cap.* 18. *n.* 41. & *c.* 25 *n* 36. Additque, idem esse, si (etsi sine juramento,) minis, terroribus, tormentorum ostentione, hominem turbent & implicent, ut sibi contradicens, circumstantiam aliquam revelet, quâ convincatur & puniatur. *V. Lugo d.* 40. *n.* 1.

V. Si Judex extorserit confessionem per injuriam, v. g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, fictâ impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substantiam, sive quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Judex ad compensationem damnorum, ùt docet *Lug. d.* 37. *n.* 157. *V. Less. dub.* 18. *Lay. c.* 5. ubi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Judici, planè rejicit. *V. Tann. q.* 2. *d.* 2. *Trull. l. c.*

VI. Licèt Reus confessionem injustè extortam postridie ratificet, nihilominus Judex non potest procedere ad punitionem Rei vel complicis occulti, quia cùm confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. De quæst.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta, est injusta, *Nav. Salon. Less. Sayr. Trull. d.* 10.

» Resp. II. Graviùs torqueri potest, contra quem »graviora sunt indicia: non tamen ità, ut moraliter »sit impossibile tormenta sustinere, habitâ ratione »personarum: Unde si hic excedatur, confessio ex- »torta erit involuntaria, & habenda pro nulla eti- »amsi extra tormenta coram Judice ratificet, metu »novæ naturæ. *Lay. n. 11.*

» Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum »torqueri non debet, nisi nova criminis indicia su- »perveniant, quia per torturam priora elisit. Si verò »crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram »Judice, repeti tortura potest, non quia indicia ma- »nent in suo vigore; tum ob inconstantiam: Si verò »tertiò tortus ac confessus, tertiò retractet, absolven- »dus est; quia præsumendum est, vi tormentorum »coactam fuisse confessionem, ideoque nullam, *Less.* »*d. 17.* Excipiunt quidam, si indicia sint gravissi- »ma, quæ violentam præsumptionem pariant, cri- »men malitiosè à Reo negari. *Lay. l. c. Vide Lugo n.* »*157. Dian. tom. 3. tr. 6. R. 16. & 23. Trull. l. c. v. infrà* »*hîc dub. 6. & 7.* An & quando, & quomodo Judex pos- »sit interrogare Reum de complicibus. *V. Trull. d. 24.*

ADDENDA.

1441. QUæst. 247. *An aliquis hoc ipso quod capiatur, statim præsumendus sit reus.* ℞. Negativè: quod maximè verum est in inquisitionibus circa sagas; uti rectè ostendit *Spe d. 19.* & patet universaliter ex jure, l. 1. Cod. De accusat. *Servari jubemus, ut quicunque in discrimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit, existimetur, ne subjectam innocentiam feriamus.* Et ratio est manifesta, quia sæpe falsæ sunt denuntiationes; & in dubio semper præsumendum est in partem meliorem pro innocentia, pro qua est possessio, ergo.

Q. 248. Quæ indicia requirantur, ut Judex possit specialiter inquirere, capere, torquere, condemnare. ℞.

1442. §. I. Indicia dicuntur, ex quibus colligi potest factum: sunt autem magna, majora vel maxima. *Magna* dicuntur, quæ reddunt factum valde credibile; *Majora*, quæ reddunt factum ferè seu quasi moraliter certum, & hæc vocat vehementia *Less. l. 2. c. 29. n. 151.* ità ut ad plenam certitudinem nihil deesse videatur, nisi sola confessio, uti innuit lex n. 1443. citanda, sive, ût ait *Spe d. 32. Quæ ità probant, ut non planè convincant, valde autem ad probationem plenam accedant, quasi luna, cum ad lucem integram ultra sui dimidium aspirat.*

Maxima, quæ undequaque convincunt & plenam faciunt probationem.

1443. §. II. Ad capturam, imò & ad specialem inquisitionem contra aliquem instituendam requiruntur indicia magna, nam capi aut specialiter inquiri in aliquem tanquam reum affert gravem infamiam & magna incommoda, ergo Charitas & justitia vetat ad ista procedi, nisi ex indiciis magnis: Et quidem quò persona est dignior, vel captivitas aut inquisitio futura est ignominiosior aut damnosior, eò majora requiruntur indicia, utì rectè *Spe* suprà. Ad condemnationem requiruntur indicia maxima, quia quamdiu plenè probatum ac demonstratum non est delictum, standum est pro reo, cujus innocentia est in certa possessione. Ad torturam magna non sufficiunt, quia multis modis gravior est quàm captura vel inquisitio: Nec requiruntur maxima, nam quando hæc adsunt, non est licita tortura, cùm tantùm sit in ordine ad habendam plenam probationem; sed sufficiunt majora: hinc l. 1. ff. De quæstion. dicitur, *Ad tormenta servorum ità demum venire oportet, cùm suspectus est, reus, & aliis argumentis ità probationi admovetur, ut sola confessio servorum deesse videatur;* ità cum multis aliis *Spe* suprà. Dicitur autem hic de servis, quia soli servi antehac torquebantur, jam verò intelligi debet de omnibus, qui ad torturam vocantur.

§. III. Difficile & periculosum est dijudicare, sintne indicia hic & nunc magna majora aut maxima, utì rectè *Tann.* De just. t. 2. d. 4. q. 5., Unde prudens Judex suo solius arbitrio niti non potest; nec satis per praxin vel exempla dirigi, cùm plurimæ circumstantiæ, ad quas vix potest homo unus sufficienter reflectere, casum variare possint; unde adhibendum erit simul judicium, si non alicujus academiæ, saltem aliorum prudentum Juris consultorum, qui credantur cum indifferentia deprompturi suum sensum, alioqui se exponet periculo sæpe errandi & graviter damnificandi proximum. 1444.

§. IV. Pro dignoscenda in specie sufficientia quorundam indiciorum, notant sequentia Auctores: 1. Si Cajus ad cubiculum Monialis clam ascenderit & cum ea pernoctarit, uterque autem neget fornicationem esse factam, multi apud *Sperel.* Fori Ecclesiast. decis. 136. dicunt inspiciendam esse ab obstetricibus Monialem, negant ad hoc cogi posse Monialem, *S. Ambr. & Sperel.* dicentes procedendum esse viâ juris ex præsumptione, secundum dicta à n. 1435. 2. Si alicui in præsentiam corporis occisi adducto nares fluant sanguine, licebit Judici specialem inquisitionem instituere circa talem, quia probabile est fieri, vel per antipathiam vel per singularem cooperationem Dei: imò multi putant posse subjici torturæ, sed probabiliùs negat cum aliis *Gob. t. 11. n. 919.*; imò nec videtur esse causa sufficiens comprehendendi, nisi simul adsint alia indicia. 3. Si duo accusentur ejusdem criminis, sintque causæ sufficientes ad torturam, nec sit præsumptio major pro uno quàm pro altero, *Gob. n. 1017.* multis probat corpore deformiorem posse prius torqueri, eo quòd, cæteris paribus, forma melior sit animæ melioris index. Vide dicta l. 3. p. 2. n. 1182. 4. Dicunt quidem aliqui in corpore sagarum reperiri notas seu maculas, quæ si acu pungantur, nô dent sanguinem nec habeant dolorem, sintque velut characteres, quibus dæmon signat suas, uti opilio oves: accusatam tamen inspici non debere ante semiplenam probationem docet *Spe* dub. 43., quia ante hanc non est licita tortura, honestis autem fœminis, quales præsumi debent omnes, est hoc æquè grave ac tortura: non esset tamen ità grave, si inspectio fieret à persona ejusdem sexûs, sed hæ adhuc cautelæ sunt adhibendæ, inprimis ne nimiùm fidatur lictoribus sæpe malevolis; & licèt dicant maculas adesse, simul adhibeatur Medici oculus, an non sit fortè cicatrix vel obducta caro spongiosa aut alia naturalis macula; deinde ne inquiratur in ea stigmata, dum rea torquetur, quia sæpe sanguis tum hæret: præterea non adeò multum isti signo tribuendum est, cùm facilè possit subesse error, utì agnoscunt *Binsf. & Delrio* l. 5. f. 4. indic. 5. Circa indicia seu probationes per aquas & ferrum candens, vide dicta l. 3. p. 1. à n. 37. 1445.

§. V. Accusatus torqueri non debet, quamvìs indicia adsint sufficientia, si in contrarium alia etiam adsint, quæ æquè probant innocentiam ac ista alia culpam, nam una præsumptio tollit alteram, & in concursu bonæ & malæ præsumptionis standum est pro bona, utì dictum est n. 1435. 1446.

Q. 249. Quantum tribui possit denunciationibus. ℞. 1447.

§. I. Quamvìs denunciatio morientis aliquod faciat indicium, secundùm dicenda n. 1476., tamen communis sententia & praxis est, quòd testimonium morientis non sufficiat ad alterum torturæ subjiciendum, nam L. *Si quis in gravi,* §. 1. ff. ad S C. Sylanianum dicitur, quòd vulnerato non creditur, si mox decessurus dicat se à Titio percussum, nisi id aliter probari possit.

§. II. Indicium sufficiens ad condemnationem alicujus non est præcisè hoc, quòd à 12. vel etiam pluribus sagis sit accusatus tanquam magus, & di- 1448.

catur ab eis visus in saltu &c., uti habet communissima cum *Delrio* l. 5. s. 5. n. 4. Neque etiam videtur esse indicium sufficiens ad torturam, uti docet *Gob.* in Clypeo n. 311. contra *Binsf. Delrio*, *Less.* in auct. v. *Magia* cas. 5. & alios: imò nec ad capturam, uti habent *Tam.* & *Spe* dub. 44. contra alios, nisi indicia alia graviora accedant: Ratio est 1., quia sagæ sæpissime illuduntur à dæmone, & putant se vidisse in saltu, quas non viderunt; imò sæpe ipsæmet non fuerunt in saltu, quamvis putent se fuisse, comedisse, bibisse &c. 2. Sagæ communiter flagrant odio, & sunt hostes hominum maximè innocentum, ac insuper potuerunt conjurasse pro impietate, maledicentia & impœnitentia sua; testimonium autem inimici non auditur, nequidem in exceptis, ergo. 3. Sagæ sunt infames de mendacitate, cum sint familiares discipulæ magistri mendaciorum, ergo nunquam illarum testimonio standum est, maximè in inquisitione circa crimina excepta & occulta. *Nec obstat*, quod plerique dicant in his testari posse infames, *nam* hoc intelligitur de infamibus, non ratione mendacitatis sed alterius tantum criminis, quod relinquat præsumptionem veracitatis.

Obj. 1. Saltem denunciationes, quæ fiunt à sagis ad Deum per pœnitentiam rite conversis sufficient. ℞. 1. Unde scis esse verè conversas, cùm sagæ communiter sint versipelles & simulatrices? ℞. 2., Si denunciationes fierent post signa pœnitentiæ paulò ante mortem & extra torturam, posset fortè tum aliquid dari denunciationibus, uti rectè *Spe* d. 45. Nihilominus. ℞. 3. Etiam supposito, quòd sint verè pœnitentes, adhuc potuerunt esse deceptæ à dæmone, & putare se vidisse eos, quos non viderunt, uti antè dictum est, notatque iterum *Spe* dub. 46.

Obj. 2. Communiter non procedi ex solis ejusmodi denunciationibus, sed accedere indicium publicæ famæ. ℞. 1. Talis fama non est communiter probata, ergo nihil juvat, secundum dicenda n. 1453. ℞. 2. Talis fama sæpe nata est ex inanibus rumoribus vel ex impiis causis, tum autem etiam nihil juvat, uti dicetur eodem n. 1453.

Obj. 3. Judex tenetur saltem generaliter interrogare de aliis maleficis, ut sic caveantur damna Reip., ergo potest credere, si denuncientur ℞. Potest credere, accedentibus aliis indiciis, c. ex solis his denunciationibus, n. Potest tamen ex his aliquando devenire ad inquisitionem aliorum indiciorum.

Inst. L. fin. Cod. De malef. & mathemat. statuitur, ut malefici interrogentur de sociis: similiter statuunt jura, ut interrogatis credatur in materia criminum exemptorum, ergo. ℞. Jura statuunt, ut interrogatis credatur in materia criminum exemptorum, distinctorum à Magia, transeat, etiam in materia Magiæ, in qua fiunt tot illusiones & mendacia subdist., statuunt, ut credatur absolutè ex vi solarum denunciationum, aut ut credatur usque ad condemnationem, torturam vel capturam, n. accedentibus aliis indiciis, aut etiam quandoque usque ad inquisitionem ulteriorem, c.

Obj. 4. Multæ sagæ, licèt sejunctæ fuerint, sæpe denunciant eandem personam & referunt easdem circumstantias. ℞ Hoc fieri potest ex eo, 1. Quòd fuerint similiter delusæ: 2. Quòd antè conspirarint: 3. Quòd dæmon eis mandarit aut nunc suggesserit. 4. Quòd talis persona antè fuerit de eis circumstantiis diffamata. 5. Quòd Judex vel lictor specialiter de talibus interroget &c.

Inst. Ipsæmet denunciatæ postea se fatentur sagas aut etiam extra torturam de se referunt easdem circumstantias. ℞. Sæpe fatentur ex vi vel metu tormentorum: si tamen plura ejusmodi indicia accedant, non nego credi posse, sed tunc non credetur ad solas denuntiationes. Vide *Spe* d. 49.

Obj. 5. Saltem Judici licitum erit sequi sententiam AA. contrariorum, præsertim cùm talis sit praxis fori. ℞. Non licet sequi sententiam conjunctam cum tanto periculo injuriæ in proximum; nec praxis salvat, quæ est contra rationem naturalem. Vide *Spe* d. 50.

§. III. In aliis criminibus, si duo Rei nominent tertium socium, sufficit ad comprehensionem & torturam, non tamen ad condemnationem, uti probat *Gob.* in Quin. T. 5. c. 42. s. 2., ubi supradicta de sagis confirmat: Ratio est: quia in aliis criminibus non potest præsumi illud odium, nec talis deceptio. 1449.

§. IV. Judex peccat, si apprehendat aliquem à dæmone denunciatum, v. g. in energumeno, uti rectè *Gob.* in Exp. T. 11. n. 974. Ratio est, quia sic nimis honorat patrem mendacii, cui nulla hic fides haberi potest, cum sit maximus hostis hominum, & maximè innocentum. Putat tamen *Less.* cas. 6. Judicem posse ratione talis denunciationis occultè capere informationem, ut majora indicia deprehendat, sed meliùs dicitur planè contemnendum esse, quidquid pater mendacii absque aliis indiciis dicit. 1450.

§. V. Sapienter monet omnes Judices in persona *Eugenii* Pontificis S. *Bern.* l. 2. de Consid. c. 3., ne nimium creduli sint ad omnes denunciationes: *Est vitium*, inquit, *cujus si te immunem sensisti, inter omnes, quos novi ex his, qui cathedras ascenderant, sedebis, me judice, solitarius ...... facilitas credulitatis, hæc est, cujus callidissimæ vulpeculæ Magnorum neminem satis comperi cavisse versutias, inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, præjudicia in absentes &c.* 1451.

Q. 256. *An ergo dæmon in congressibus sagarum repræsentare possit homines innocentes.* ℞. Posse, quidquid contradicant *Binsf.* & *Delrio* l. 2. q. 12. n. 5. Nam 1. Id probant exempla, quæ *Spe* d. 47. refert. Et ità etiam referunt *Raderus* in virid. SS p. 1. §. 15. & *Rosignolius* cent. 2. Miro 11., quomodo dæmon S. *Silvani* speciem induens iverit ad cubile matronæ, & ideo S. *Silvan.* Episcopatu sit ejectus. 2. Deo permittente ipse sathanas transfigurat se in Angelum lucis, 2. *ad Corinth.* 11. v. 14., cur non & in speciem hominis innocentis? 3. Omnes fatentur, quòd dæmon se transformet aliquando in formam lupi, hirci &c., cur non & hominis? Nec ullibi promisit Deus se non permissurum, ut assumeret formam innocentis. 1452.

Obj. 1. Id videri esse contra bonitatem Dei, ut permittat amicos suos sic affligi. ℞. 1. Deus permisit a dæmone affligi *Jobum* aliosque viros SS. Item alios maleficiis incantari, quandoque etiam possideri à dæmone: item Martyres eo instigante morti tradi, sicque opprimi innocentiam in hac vita, ad majus meritum hominis aut ad alios fines Deo notos. ℞. 2. Saltem poterit Deus permittere, ut homo innocens circa magiam, sed aliorum peccatorum reus ità repræsentetur, sicuti permittit furem à magis repræsentari in speculo vel pelvi aquæ.

Obj. 2. Si hoc posset dæmon, faceret sæpius. ℞. Neg. seq., causa potest esse, 1. Quia aliàs facilè pateret innocentia, nec ampliùs credetur fraudibus. 2. Parum commodi inde habet dæmon, cùm ejusmodi innocentes benè parati, cum ingenti merito excipiant mortem.

Obj. 3. Ergo quivis poterit dicere se, v. g. non occidisse alterum, sed speciem sui repræsentatam esse à dæmone, qui alterum occiderit ℞. N. seq., Disparitas est, quòd omnes fateantur in conventionibus sagarum contingere plurimas illusiones & transformationes, hinc meritò dubitant viri prudentes de veritate ejusmodi repræsentationum, nihil simile est circa alia crimina.

Q. 251. *An possit Judex procedere ad torturam ex sola fama publica.* ℞. Quid sit fama & infamia, diximus 1453.
l. 3. p. 2.

l. 3. p. 2. n. 1191. Præterea hìc n. 786. diximus, quid sit fama de homine & inter homines: Item quid sit infamia juris aut facti, & quandonam fama aut infamia dicatur publica, quibus suppositis, sit

§. I. Fama seu infamia habens ortum à sola parte adversaria, non habet ullum robur, sed debet habere ortum ab aliis fide dignis, utì habet communis cum *Gob.* in Exp. T. 10. n. 548. Deinde ut Judex possit procedere ex fama, debet hæc judicialiter probata esse saltem per duos testes legitimos, qui saltem ruditer sciant, quid sit fama, & jurati deponant se ità audivisse à majore parte hominum istius loci, & quòd orta sit ex bono fundamento & causa tali ac tali, & à bonis viris, aut saltem sic, ut constet non manasse ex rixis, contumeliis, detractionibus, odiis, temerariis judiciis, responsis magorum, &c. *Clarus, Farinac. Delrio, Spe* d. 34., dicens se pro eadem sententia citare posse alios plures quàm 50. Ratio est, quia quando probata non est, non scitur, an verè sit vel non sit fama, & quamvis fortè sit, tamen communiter est planè temeraria, sed non est licitum procedere ex judicio, de quo nescitur, an detur vel non detur, & an non sit, quale esse solet, planè temerarium, ergo. *Nec juvat*, quòd fortè adsint alia indicia, *nam* fama non probata nihil prodest, ergo non addit istis indiciis ullum pondus, ergo si ista indicia de se non erant sufficientia, etiam ùt conjuncta tali famæ non sufficient.

§. II. Sola fama etiam probata, si non sit suffulta aliis indiciis, non est, saltem ordinariè, sufficiens ad torturam, ità cum aliis multis *Clarus, Less. Delrio, Spe* suprà. Ratio est 1.) Quia fama secundum Juristas & Theologos non probat in criminalibus, sed tantùm habet se instar accusatoris, nemo autem torqueri potest, nisi accusator aliquam adferat probationem: Hinc ex sola accusatione aut fama habebit Judex tantùm causam inquisitionis, ergo. 2. Fama etiam probata est indicium valde remotum à delicto & valde fallax, utì omnes fatentur, probatque experientia, nec potest apud Judicem causare firmum judicium, sed tantùm veluti suspicionem, ergo est contra charitatem & justitiam & rectam rationem ex illa sola procedere ad gravissimum incommodum torturæ proximo inferendum. Ex his,

Sequitur, non esse audiendum *Sperellum* Fori Eccl. decis. 136. n. 32., ubi dicit famam publicam facere, ac si crimen esset plenissimè probatum: item *Mascardum* De probat. vol. 2 concl. 810. n. 20. ubi idem asserit de fama solius viciniæ, si sit adjuta conjecturis aut conjuncta cum uno teste, oppositum enim constat ex dictis, cùm fama sit indicium adeo debile.

1454. Q. 252. *An sola fama, vel sola indicia levia nunquam sufficiant ad torturam.* ℞. In atrocissimis criminibus occultis & difficilis probationis sufficere solam famam, docent *Clarus, Farinac. Menoch. Binsf.*; Similiter sufficere leviora indicia dixerunt *Marsil. Menoch. Monticel. Mascard.*; sed *Delrio* l. 5. f. 3. *Spe* q. 36. aliique dicunt, quantumcunque crimina sint atrocia, excepta occulta ac difficilis probationis, nunquam sufficere vel solam famam vel alia quævis indicia non facientia probationem quasi plenam: Rationem dant, 1. Quia lex n. 1443. relata tunc tantùm permittit torturam, quando est talis probatio, *Ut sola confessio deesse videatur*; Et cùm non distinguat inter crimina, nec nos distinguere debemus, sed accusatis relinquere hujus legis beneficium ac favorem. 2. Quia tortura est res damnosissima & periculosissima, ergo ad eam non licet procedere nisi ex urgentissimis indiciis, fama autem aut indicium levius est aliquid valde fallax, quod non probat, sed tantùm habet se instar accusatoris vel suspicionis apud Judicem, utì n. 1453. dictum est, ergo. *Nec obstat*, quòd crimen sit atrox vel exceptum, *nam* tantò erit damnosius & periculosius accusato, si per torturam cogatur fateri, & quò atrociora sunt crimina, eò requiruntur vehementiores præsumptiones & graviora indicia, utì dictum est n. 1437.; ac rectè probat *Spe* d. 37. *Nec iterum obstat*, quòd crimen sit difficilis probationis, *nam* si ità est occultum, ergo majoribus indiciis opus est, ut probetur, alioquin verum esset, quòd ideò faciliùs probaretur, quia difficiliùs probaretur, quæ est aperta contradictio.

Obj. 1. Quò atrocius est crimen, eò damnosius est Reipub., ergo faciliùs habetur causa contra illud agendi. ℞. Faciliùs habetur causa contra illud agendi, per inquisitionem, C. per torturam vel condemnationem, N. conseq.

Obj. 2. Commune axioma juris est, in clandestinis & occultis sufficere probationes per conjecturas, quæ aliàs non sufficerent. ℞. Axiomatis hunc esse sensum dicit *Spe* d. 38., quòd habitis conjecturis de se sufficientibus ad probationem requisitam, promptiùs pergere possit Judex ad torturam vel condemnationem in criminibus occultis quàm non occultis, quia nempe in non occultis possunt aliunde sperari & exspectari majores probationes, non item in occultis, utrobique tamen supponi debent probationes secundùm se sufficientes, utì dictum est.

Q. 253. *An tortura sit aptum medium cognoscendæ veritatis.* ℞. Esse medium valde fragile & periculosum demonstrat *Spe* d. 20. & 27., ac apertè dicitur l. 1. ff. De quæstion. §. 23. *Quæstioni fidem non semper, nec tamen nunquam habendam, Constitutionibus declaratur, etenim res est fragilis & periculosa, & quæ veritatem fallat, nam plerique patientiâ sive duritiâ tormentorum ità tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit, alii tantâ sunt impatientiâ, ut quidvis mentiri quàm pati tormenta velint, ità fit, ùt etiam vario modo fateantur, & non tantùm se, verùm etiam alios comminentur.* Imò §. 27. additur, *Si quis ultro de maleficio fateatur, non semper ei fides habenda est, nonnunquam enim aut metu aut qua alia de causa in se confitentur.* Idem eleganter dixit S. *Augustinus* de Civit. l. 19. c. 6. *Quid cum in sua causa quis torquetur, & tum quæritur, utrùm sit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non quia illud commisisse detegitur, sed quia non commisisse nescitur, ac per hoc ignorantia Judicis plerumque est calamitas innocentis, & quod est intolerabilius, magisque plangendum, rigandumque, si fieri possit, fontibus lacrymarum, cum propterea Judex torqueat accusatum, ne occidat nesciens innocentem, fit per ignorantiæ miseriam, ut & tortum & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torserat, si enim secundum istorum sapientiam delegerit ex hac vita fugere, quàm diutiùs illa sustinere tormenta; quod non commisit, se commisisse dicit, quo damnato & occiso, utrum nocentem an innocentem Judex occiderit, adhuc nescit, quem ne innocentem nesciens occideret, torsit, ac per hoc innocentem, ut sciret, torsit, & dum nesciret, occidit.* Hoc ipsum agnovit ethnicus *Cicero* apud *Spe* d. 10. *Dolorem fugientes multi in tormentis ementiti persæpe sunt, morique maluerunt falsum fatendo, quàm inficiando dolere.* Et pro *Sylla* ait, *Tormenta gubernat dolor, moderatur natura cujusque tum animi tum corporis, regit quæsitor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rebus & angustiis nihil loci relinquatur veritati.* Vide dicenda n. 1456. Ex his, 1455.

Sequitur, per torturas sæpe everti justitiam, quia innocentes, qui sæpe sunt impatientes dolorum, coguntur se fateri nocentes; è contrà nocentes, qui plerumque sunt ferociores, toleratâ torturâ se probant innocentes: ex quibus patet torturam esse fragile & periculosum medium administrandæ justitiæ.

Q. 254. *An ergo illa, quæ quis contra se in tortura fatetur, non debeant semper censeri vera.* ℞. Censeri debere 1456.

bere putant aliqui. 1. Quia credibile non est hominem in causa mortis mentiri contra seipsum, sic enim peccaret mortaliter, occidens seipsum. 2. Quia alioqui vacillant omnia judicia, si ex illis, quæ in tortura dicuntur, tanquam veris, non liceat procedere. 3. Alioquin meliùs tolleretur usus torturæ, si confessione per eam extortâ niti non liceret. Oppositum tenendum est cum *Spe* dub. 28., & constat ex dictis n. 1455., quia nempe sunt plurimi homines, qui malint mortem quàm torturam longiorem aut iteratam sustinere, ideoque affirmant, quidquid Judex inquirit: hinc ℞. *ad* 1. esse aliquorum sententiam, uti n. 1523. dicetur, quòd talis homo contra se vel alium falsò afferens crimen non peccet mortaliter: sed dato, quòd mortaliter peccet, an nunquam homo volet mortaliter peccare ad evitanda intolerabilia tormenta, cùm sæpe peccet ob brevem voluptatem vel leve commodum temporale? Certè testatur *Spe* d. 20. fuisse nonnullos, qui crimina sibi aut aliis imposita, cùm torquerentur, revocare noluerint metu novæ torturæ, etiamsi diceretur ipsis alioqui æternùm damnandos, quia nempe præsens dolor videbatur illis intolerabilis: *Ego de me fateor*, inquit *Spe*, *non dubitarem mox ipso initio reum me cujuscumque maleficii statuere, & mortem potiùs quàm tantos cruciatus amplecti. Ad* 2. Permitto ex illis, secundùm se, certò procedi non posse. *Ad* 3. *Spe* d. 29. concedit ass., nisi eæ adhibeantur cautelæ, ut torquendis non censeatur imponi necessitas dicendi id, in quòd Judex inquirit. Rectè addit *Spe* Rat. 14. *Cogentibus tormentis incredibile dictu est, quanta de seipsis, quanta de aliis mentiantur; quidquid tandem verum esse tortoribus placuit, id verum est, ad omnia annuunt torturæ, & cùm deinde revocare non audeant, morte omnia obsignantur: Scio, quid loquar, & ad judicium illud provoco, quod vivi mortuique præstolantur.* Denique in fine conversus ad Judices ait, *Quid tam sollicitè maleficos quærimus? Heus Judices ostendam ex templo, ubi sint; agite, capite Capucinos, Jesuitas, Religiosos omnes & torquete, fatebuntur; si qui negant, repetite ter, quater, fatebuntur; si adhuc obstinati sunt, exorzisate, detondete, utuntur maleficio, obdurat eos dæmon, vos procedite, tandem dabunt manus, tunc si plures vultis; rapite Ecclesiæ Prælatos, Canonicos, Doctores, fatebuntur; nam quid miseri illi & delicati? quomodo subsistent? quòd si adhuc plures vultis, vos ipsos ego torsero, & me vos deinde, non diffitebor, quod vos fassi eritis, sic omnes magi sumus.* Et idem est de aliis criminibus.

Obj. 1. Frustra hæc & similia oblatrari à Theologis, ad quos ista non spectant, & qui rebus istis non studuerunt. 2. Judices habere leges, & praxin esse contrariam. 3. Si ista observari debeant, Judices non posse procedere. ℞. *ad* 1. Munus est etiam Theologorum, latratu suo excitare Judices, si nimis arctè dormiant: neq; jura à solis civilistis lecta sunt, sed à Theologis studiosè conferuntur cum jure naturæ & recta ratione. *Ad* 2. Sicuti Judices urgent contra reos rigorem aliquarum legum, ità in conscientia tenentur illis permittere favorem aliarum, etiamsi per accidens etiam nocentes dimittant: praxis verò eos non excusat, si sit contraria juri naturæ & rectæ rationi. *Ad* 3. Ubi procedere non possunt, sistant, nam judicia instituta sunt, non ad plectendos tantùm nocentes, sed ad propugnandos innocentes, & melius est 20. nocentes dimitti, quàm unum innocentem occidi. Hæc sint semel dicta pro semper, nam objectiones illæ etiam circa seqq. sæpissime reguruntur.

1457. Q. 255. *An & quando tortura repeti possit.* ℞.

§. I. Posse aliquando repeti, constat ex l. 16. ff. De quæstion. *Repeti posse quæstionem* (id est, torturam) *Divi Fratres rescripserunt*: attamen illum, qui tertiò tortus & fassus, post torturam semper revocavit, debere dimitti, docent, præter citatos à *Busenb.*, *Tholos. Gom.* & alii plurimi cum *Delrio* l. 5. c. 4. & *Farinac.* l. 5. q. 38. n. 96., ubi Judices qui ultrà procedunt, vocat carnifices: imò *Spe* d. 21. docet eum, qui bis tortus bis revocavit, etiam esse dimittendum, quia etiam tunc præsumi debet fuisse coactum vi tormentorum morte graviorum.

§. II. Semel tortum, si non sit confessus, non posse iterum torqueri sine novis urgentissimis indiciis, docent *Clarus*, *Menoch. Tholos. Farin. Dinus. Alber. Vulal. Silv. Az. Less.* aliique Juristæ & Theologi communiter, & habetur l. *Unius*, 18. ff. De quæstion. *Reus evidentioribus argumentis oppressus repeti in quæstionem potest, maximè si in tormenta animum corpusque duraverit*, id est, uti explicant *Farin.* n. 77. *Delrio*, *Spe* suprà aliique multi, nunquam est iteranda tortura, nisi superveniant indicia nova, & diversi generis, & prioribus evidentiora, & nisi reus sit adeo fortis & robustus, ut animo & corpore ad priora tormenta perduraverit: Ratio est, quia priora indicia iisque similia sunt per torturam purgata, & cùm reus jam sit eousque declaratus innocens, major causa requiritur iterum rapiendi ad tormenta; & cùm etiam sit viribus debilior, Christiana charitas, æquitas & recta ratio postulat, ut subjiciatur minoribus tormentis. 1458.

Obj. 1. *Bartol. Bald.* aliique dicunt positum esse in arbitrio Judicis, an reus nihil fassus revocari debeat ad torturam. 2. Saltem tunc repeti poterit, si prima non fuerit sufficiens, an autem fuerit sufficiens, Judicis est definire. 3. Item tunc poterit repeti, si prima indicia fuerint valde urgentia, uti docent *Bartol.* & alii. 4. Licitum est unâ vice torquere per horam, ergo etiam quatuor vicibus per quadrantem, id enim nō erit per modum repetitionis sed continuationis. 5. Saltem toties repeti poterit tortura, quot crimina sunt, de quibus reus accusatus est. ℞. *ad* 1. Judex tenetur arbitrari secundùm leges & rectam rationem. *Ad* 2. Illa est sufficiens, quæ ingentem dolorem adfert: quòd si Judex decreverit minorem, reus per favorem legis utitur errore Judicis. *Ad* 3. Secundùm leges, etiam urgentissima indicia eliduntur per torturam, uti dicetur n. 1475. *Ad* 4. Est repetitio & non continuatio, si corpori frigefacto & antea debilitato iterum admoveatur tormenta. *Ad* 5. De omnibus delatis debet fieri una quæstio, alioquin suspectus de 100. homicidiis posset centies torqueri; & sagæ, quæ communiter plurima & diversa crimina committunt, torqueri possent, quoties vellet Judex. Vide *Spe* q. 23.

§. III. Valde periculosum est Titium revocare ad torturam ex hoc quasi novo indicio, quia à Cajo in tortura nominatus est tanquam complex vel reus, nam Cajus facilè cogitur vi tormentorum loqui hoc, quod putat desiderare Judicem, & parvi pendet jam infamatum nominare. Vide dicta num. 1455. & 1456. 1459.

§. IV. Iniquum est id sumere pro novo indicio quòd quis primam torturam animosè sustinuerit, quòd in ea tacuerit &c., interpretando, ac si hoc fecerit ope dæmonis, aut reddendo se insensibilem, ideoque velle mutato loco, detonsis capillis, præmissâ exorzisatione &c. iterum experiri torturam. Ratio est, 1. Quia vel potuit naturaliter sustinere ea tormenta, vel non potuit, sed ut posset, juvari debuit ope dæmonis aut Dei; si potuit, præsumendum est esse factum; si non potuit, ergo Judex imposuit tormenta humanâ infirmitate graviora, hoc autem est iniquissimum, nec talis tortura potest Judici tribuere ullum jus procedendi contra reum, uti rectè *Gomes. Gig. Burs.* aliique Juristæ communiter cum *Spe* d. 25. 2. Judex ità procedens poterat, antequam 1460.

quam torqueret, habere accusatū pro Reo, ergo talis tortura erat iniqua, non enim erat ad cognoscendam veritatem, sed ad Reum duplici malo obruendum. *Antec. prob.*, Judex sciebat hoc esse certissimum, vel reus fatebitur vel non fatebitur; si fatebitur, est reus, si non fatebitur, etiam est reus, saltem maleficii: quia ope dæmonis tolerabit pœnas, ergo antequam torqueret, poterat eum habere pro reo, quod est contra omnem ordinem & formam juris, ac evertit omnem finem torturæ. 3. Delicta non præsumuntur, sed haberi debet quisque bonus, quamdiu non probatur esse malus, ergo reus præsumi non debet usus ope dæmonis, sed suis viribus sustinuisse tormenta.

1461. §. V. Sequentia indicia etiam non sunt sufficientia ad repetendam torturam, 1. Quòd reus in tortura videatur nil sensisse sed dormisse, quia si dolores sint intensissimi, homo sæpe privatur ratione, deficit animo, fit quasi stupidus & insensibilis. 2. Quòd virgis concisus non manarit sanguine, quia fit sæpe, etiam in sectione venæ, ut sanguis obstupescat, obrigeat aut confluat ad cor; item ut hæreat, veluti in subito terrore, *Spe* d. 36.

1462. §. VI. Hactenus dicta de non repetenda tortura, valent, qualiacumque sint crimina, de quibus quæritur, *Spe* d. 21. Leges enim prohibentes repeti torturam sine novis gravioribus indiciis non distinguunt inter crimina, & par aut etiam major est ratio de omnibus etiam exemptis vel occultis criminibus, uti à simili colligitur ex dictis n. 1454.

1463. §. VII. Causæ, ob quas accusati quandoque sæpius acerbiúsque torquentur, sunt sequentes, 1. Quia Judices credunt sibi dedecori esse, quòd comprehenderint aliquem, quem probare non possint nocentem. 2. Quia etiam lictores timent dedecus, ac si imperitè functi sint arte suâ, si confessionem non extorserint, patet autem has causas esse iniquissimas, uti rectè *Spe* d. 22.

1464. Q. 256. *Quid præterea notandum sit circa torturam.* ℞. Seqq.

§. I. Illæ torturæ sunt injustæ, quas sustinere est Reo moraliter impossibile spectatâ naturæ & virium complexione: unde non possunt Judices ex confessione itá injustè extorta procedere, uti dictum est n. 1460, & cum communi docent *Laym.* & *Busenb.* relatus n. 1440. Etiam vetat *Paulus* III. in bulla, *Ad onus* 44. §. 6. p. 1. Bullarii apud *Cherubinum* pag. 560. reum in tortura detineri per longum tempus, quale est unius horæ. Rectè dicitur L. *De minore*, §. 3. ff. De quæstionibus, *Tormenta adhibenda sunt, non quanta accusator postulat, sed ut moderatæ rationis temperamenta desiderant.*

1465. §. II. Si aliquando ante torturam radi debeant accusato pili, eò quòd adsit prudens suspicio quòd maleficium sit pilis alligatum, fieri id debet à persona ejusdem sexûs, tum ob pericula peccatorum, si id alteri sexui permittatur, tum etiam quia aliàs contra charitatem fit verecundo Reo longè gravior molestia, *Spe* dub. 31.

1466. §. III. Potest Reus aliquando justè appellare à decreto torturæ, uti ex l. 2. Cod. de appell. recip. probant *Bartol. Bald. Marsil. Cotta, Gom.* aliique communiter cum *Farin.* q. 38. n. 10. & cum *Spe* d. 18. Coroll. 12. Quòd si Judex non obstante hac appellatione ad torturam processerit, & per hanc à reo confessionem extorserit, talis confessio nulla est, adeoque non sufficit ad condemnationem, uti iidem sentiunt apud *Farin.* n. 17. & 22.

1467. Q. 257. *An Judex possit in quocumque crimine interrogare de complice.* ℞.

§. I. Non potest nominatim interrogare de hoc vel illo, id enim prohibet l. 1. ff. De quæstion. §. 21. *Qui quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius, an Titius homicidium fecerit, sed generaliter, quis fecerit: alterum enim magis suggerentis quàm requirentis videtur; & ità divus Trajanus rescripsit*: idem cautum est in Constit. pœnali Carolina cap. 31. §. 1. Similiter iniquum est, si lictor vel alius homini torquendo dicat hunc vel illum de eodem crimine jam diffamatum esse, hoc enim etiam est suggerere, quem accusare debeat, ut tormenta declinet.

§. II. Posse Judicem generaliter interrogare de complicibus, habet communis sententia cum *Haun.* De just. t. 6. n. 281. *Gob.* in Exp. t. 2. n. 163. in append. litt. b.: Et ità fieri circa maleficos vult L. fin. Cod. De malef. & mathem., idem autem est de aliis criminibus saltem valde noxiis Reip. Et quamvis id videatur à jure Canonico non approbari, tamen consuetudinem præscripsisse putant *Haun.* & *Gob.* suprà. 1468.

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam & pœnam.

Resp. I. Judex debet judicare secundùm leges: 1469. Unde inferior Judex ordinariè non potest pœnam relaxare vel minuere, etiamsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epiikia, vel nisi de privata tantùm injuria actoris ageretur, S. *Tho.* 2. 2. *q.* 67. *a.* 5. *Reginald. l.* 25. *n.* 643. *Bon. &c. Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 12.

Dixi, *inferior*: quia supremus ob justam causam id potest; sine causa tamen graviter peccaret secundùm *Cajet. V. Judex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione Rei, *v. Bon. Trull. l. c.*

Resp. II Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem Judex esse & sententiam ferre non potest, L. *Eos in princ. c. De appell.* & L. *Prætor. De jurisd.* quia judicium ejus habetur suspectum, propter affectū ad unā partem, ùt ex communi Doct. docet *Sanch. l.* 3. *Consil. c. un. dub.* 26. (additque *nu.* 3. sententiam non fore validam: quod tamen alii negant, si sit Judex ordinarius) *Lugo d.* 41. *n.* 4. *v. etiam Dia. p.* 3. *t.* 5. *misc.* R. 56. ubi ex *Corduba* sentit talem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundùm leges, alterâ parte insciâ judicet.

Resp. III. Quem Iudex privatâ scientiâ scit esse nocentem, si juridicè sit probatus innocens, non potest condemnare, quia judicat ùt persona publica, ideoq; sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundùm allegata & probata, præsertim in favorem Rei. *D. Thom. q.* 67. *Nav. c.* 25. *Caj. Fill. Less. Bon. to.* 2. *d.* 10. *in præc. q.* 2. *p.* 2.

Resp. IV. Quem Iudex privatim scit esse innocentem, si juridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem, (si sine majore malo potest) remittendo causam ad Superiorem; Et si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent cum S. *Th. l. c.* ob rationem paulò antè datam, quòd possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quòd cum aliis docet *Less. l.* 2. *c.* 29. *d.* 10. *Sa V. Judex. Petrus Nav. Fill. Bon. n.* 2. *Tol. &c. vid. Lug. d.* 37. *s.* 4, quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum, ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum: *Less. l. c.* In causis tamen civilibus & criminalibus minoribus, ubi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest Iudex, secundùm hos auctores, simpliciter procedere secundùm allegata & probata, tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum, tum quia respublica habet potestatem in bona suorum civi-

»um, quando bonum publicum id requirit, ùt in hoc casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. *V. Lay. l. 3. t. 6. c. 2. n. 8. Less. d. 10. Bon. n. 4.*

» *Quæres* I. Quid faciendum Iudici, cùm utrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, v. g. an ex testamento minùs solemni debeatur hæreditas.

» *Resp.* I. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de jure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licèt altera probabiliùs. Ratio, quia Iudex est constitutus, ut secundùm merita causæ & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

» Dixi, *Si supremus sit*: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Judex inferior videtur secundùm eam posse judicare, licèt minùs probabilem, quia videt probabiliorem, cum honoris sui præjudicio, revocandam in superiore tribunali, *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. §. 3. nu. 16.* ex *Sylv. Vasq &c. V.* tamen *Lug. d. 37. s. 10.*

» Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio, cùm uterque æquale jus habeat, sed suadebit compositionem, imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris aut rei, de qua lis est, adjudicabit: memor interim axiomatis: quòd *Si partium jura sint obscura, potius favendum sit reo, quàm actori, ib. Bon. De peccatis, d. 2. q. 4. p. 9.*

» *Quæres* II. Ad quid teneatur Judex, qui sententiam injustam tulit.

» *Resp.* I. Si dolo, vel ùt dixi *d. 2. a. 1.*) magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. *Bon. to. 2. d. 10. de præcept. q. 2. p. 4.* ex *S. Thom. &c.* v. suprà *d. 2. a. 1.*

» *Resp* II. Si alioqui dignus suo munere, (tametsi id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cùm injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potiùs, (secundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiserit; debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo. *Lay. l. 3. t. 6. c. 2. n. 11.*

» *Quæres* III. An sententia Judicis injusta obliget in foro conscientiæ.

» *Resp.* Sententia injusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis juris simpliciter necessarii, sive feratur per falsò allegata & probata, sive ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet, jus suum, licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona, *S. Th. Sayr. Bon. p. 4. Trull. l. 8. c. 1. d. 7.* Ratio, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem judicii: hoc est, ùt est determinatio juris, & definitio justi.

» Dixi, *in foro conscientiæ*, quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quàm probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est, ad evitanda scandala, & incommoda. Neque elapso termino, (intrà quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ad bonum publicum, ut litium sit finis. *Trull. c. 4. d. 7.* ex *Sayr. &c. Unde resolves.*

» I. Is, cujus bona per sententiam manifestè injustam adjudicata sunt alteri, potest (nisi alter justè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere, quia recuperat jus suum. *Ibid.*

II. Qui sciens per injustam sententiam malâ fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec unquam præscribere potest, quia sunt aliena; & possessor malæ fidei nunquam præscribet: imò tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa appellaverit, cùm non renunciet ideo juri suo.

III. Qui bonâ fide rem postulavit à Judice, & bonâ fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam injustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere: Si verò possedit rem bonâ fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere; quia legitimè præscripsit. *Salon. Sayr. Trul. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Judici circa munera.

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiva munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam judicis, nisi lex exprimat, quòd non illicita tantùm, sed etiam invalida sit acceptio. *V. Bon. p. 8. Layn. tr. 4. cap. 4. n. 9.* & 10.

Resp. III. Si Judex injustè extorqueat munera, nolens facere quod justum est & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: uti etiam, si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne injustè faveat parti adversæ; ne causam nimis differat: Quanquam hoc casu interdum præsumi possit datorem remittere obligationem restituendi. *Lay. l. c.* ex *Gab. & Rebel. &c.*

ADDENDA.

QUæst. 258. *An Reo semper debeat permitti Advocatus sive defensor.* R. 1470.

§. I. Quando liquidum est de crimine excepto, rejicitur defensio & negatur Advocatus. Cap. fin. *De hæreticis* in 6., l. *Quisquis*, §. *Denique*, Cod. Ad legem Juliam, l. *Per omnes*, Cod. De defens. civitatum: quando tamen non constat clarè de tali crimine, admittenda est defensio & concedendus Advocatus, tùm enim tantùm talia crimina sunt excepta, quando de eis constat, alioqui si clarè probatum non sit, jus naturale postulat permitti defensionem; si in minoribus criminibus, multò magis in majoribus, uti latè probat *Spe* d. 17., & habetur L. *Unius*, §. 9. ff. De quæstion. *Defensionem quocumque tempore postulante reo negari non oportet, adeo ut propterea & differantur & proferantur custodiæ.*

§. II. Tenetur Judex aut Princeps providere, ut reo concedatur Advocatus intelligens, probus, prudens, qui credatur seriò & non tantùm in speciem acturus causam accusati; suntque iniquissimi, qui studiosè tales procurant Advocatos, quos prævident fore negligentes aut minùs sollicitos pro reis, quia sic indirectè occidunt, præcludendo arma justæ defensionis. 1471.

§. III. Aditus ad carcerem non est iis præcludendus, quorum operâ Rei uti cupiunt ad suî defensionem, uti statuitur in Constit. Carolina cap. 88., & ratio est, quia reus habet jus ad defensionem suî, ergo etiam ad media ordinaria defensionis, inter quæ est consulere viros doctos, quos credit posse suggerere consilium vel præstare auxilium: unde *Spe* d. 18. Corol. 9. ait, *Semper judicavi iniquissimos esse, qui id cavent, ne doctior quispiam, quem Rei experiunt, ad eos accedat, timentes, ne iis argumenta suggerat ad removendum crimen, cum sanè, si quis innocens ostendi possit, id magnopere optandum esset*: Addit, *Nuper quidam Sacerdos,* 1472.

dos, tùm Judicibus tacitè & secretè ex protocollo demonstrasset inquè contra quasdam processum esse, non aliter monitioni dedere locum, quàm quòd illas capite plexuerunt, hunc autem, ne ad ullas deinde custodias admitteretur, sanciverunt.

1473. Q. 259. *An Judex debeat potiùs benigniora sequi quàm rigidiora.* R. Affirmativè, & maximè in favorem Rei, sic enim statuunt jura, Reg. 11. juris in 6., *Cum sunt partium jura obscura, Reo favendum est potius, quàm actori.* Reg. 49. Ibid. *In pœnis benignior est interpretatio facienda.* Reg. 56. ff. De Reg. juris, *Semper in dubiis benigniora præferenda sunt.* Reg. 125. Ibid. *Favorabiliores Rei potius quàm actores habentur.* Reg. 155. Ibid. *In pœnalibus causis benignius interpretandum est.* Reg. 192. Ibid. *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est quàm tutius.* L. 42. ff. De pœnis, *Interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius quàm asperandæ.* Oppositum fieri queritur *Spe* d. 16. *Valde metuo*, inquit, *ne in magno Germaniæ tractu vix liceat unum aliquem Judicem seu Inquisitorem nominare, qui sic laboret reperire aliquem innocentem, quàm nocentem, quique sic tueatur repertam innocentiam quàm tueatur confessionem, quantumvis periculosissimis quæstionibus extortam.* Et d. 33. *Ego verò*, inquit, *sic existimabam hunc esse genium Christianæ legis, ut Judices gauderent potius cuperentque paucissimos reperiri nocentes, quàm id agere atrocissimis expeditissimisque tormentis, ut quàm paucissimi innocentiam tueri possint.*

Obji. Sic augebuntur scelera per facilitatem ignoscendi R. 1. Idem dici poterit contra Deum, qui facilè ignoscit; & quamvis sit æquè justus ac clemens, nihilominus plures dat effectus clementiæ quàm justitiæ: *Suavis Dominus universis & miserationes ejus super omnia opera ejus*, Ps. 144. v. 9.; hinc dicit *Christus* Matth. 5. ℣. 7. *Beati misericordes.* R. 2. Nemo negat punienda scelera, sed cum clementia, per quam ad naturam Dei proximè accedunt Principes. Ex dictis;

1474. *Sequitur*, si quis in ebrietate etiam voluntaria homicidium improvisum commiserit, Judicem posse ei non irrogare gravem pœnam corporalem homicidio decretam, utì docent *Clarus, Tholos. Vasq. Mol.* De just. T. 3. d. 38.; potestque videri *Gob.* in Quin. T. 5. c. 20. s. 2., ubi hanc quæstionem bene tractat. Et quod in casu ebrietatis dictum est, valet in similibus.

1475. Q. 260. *An condemnari possit, qui nequidem in tortura est fassus crimen.* R. Negativè, quia si de tali crimine certò constabat, antequam torqueretur, ergo malè tortus est, quia tortura est ad cognoscendam & non ad confirmandam veritatem: si non constabat, ergo nec jam constat: imò juxta communem cum *Farinac.* & *Delrio* l. 5. s. 9. omnia indicia & probationes sunt purgatæ per torturam, quia, sicuti leges permittunt durum illud medium explorandæ veritatis, ità volunt eum credi innocentem, qui nequidem per torturam adductus est ad fatendum, ergo iniquum est reos subjicere rigori legum, & vicissim non permittere, ut gaudeant reciproco favore earum, *Spe* d. 39.

1476. Q. 261. *Quid dicendum sit, si reus revocet aliquid in loco supplicii.* R. Etsi revocatio non statim præsumenda sit vera, est tamen ejùs habenda ratio, utì rectè *Spe* d. 40. contra *Binsf.* & *Delrio.* Ratio est 1., quia nemo censeri debet velle cum mendacio mori, utì dicit etiam *Gl.* in Cap. *Litteras*, De præsumpt. 2. Si antedictis credendum est, etiam hic credi potest, maximè si adsint circumstantiæ suadentes. 3. Judices denuntiationibus morte confirmatis multùm tribuunt, ergo etiam aliquid tribuere debent huic revocationi. 4. Constit. crimin. Carolina Cap. 91. dicit, quamvis revocatio ipso die judicii videretur facta ad impediendum juris processum, tamen ejus habendam rationem & ineundum consilium cum juris peritis aliis. *Si dicas*, debuisse priùs loqui R. Si priùs locuti fuissent, repetita fuisset tortura, præ qua voluerunt mortem. Tum autem maximè credendum est reo in loco supplicii, quando revocat denunciationes aliorum antea factas, credendum enim est id facere eum urgente conscientiâ.

Q. 262. *Quid præsumendum sit de illis, qui in carcere inveniuntur mortui.* R. 1477.

§. I. Si cadaver Rei non confessi nec legitimè convicti reperiatur in carcere, non ideo statim privari debet sepulturâ ecclesiasticâ, quia talis non sufficienter probatur esse malus, aut à seipso vel dæmone occisus, ergo debet præsumi mortuus morte naturali, quia præsumendum est semper pro reo & pro innocentia. Multa sunt autem mortis naturalis argumenta, utì tortura, carcer, vincula, tristitia &c. *Etsi non morte puniantur*, inquit S. *Aug.* De civit. l. 19. c. 6. *in ipsis vel ex ipsis plerumque tormentis moriuntur.* Quòd collum sit flexile in omnem partem, nil facit ad rem, nam hoc etiam sæpe est in aliis cadaveribus: quòd si solus lictor dicat inveniri hæc aut illa signa mortis violentæ, illi credi non debet, quia potest mentiri, ne judicetur in tortura excessisse, vel ob alias causas, *Spe* d. 41.

§. II. Signa, quòd quis à seipso vel à dæmone sit occisus, sunt seqq., 1. si inveniatur in laqueo mortuus. 2. Si caput planè in tergus sit obtortum. 3. Si in gutture reperiantur lineamenta, quæ constet pridie non adfuisse. 4. Si prima colli vertebra ità emota sit è loco suo, ut retro emineat, *Spe* d. 42.

Q. 263. *An Judex, si advertat unum è litigantibus omittere aliquid, quo allegato evinceret, possit hoc illi suggerere.* R. Posse, imò teneri facere dicunt *Dicast.* De just. l. 2. t. 1. d. 5. n. 285. & nonnulli apud *Dianam*, qui hanc sententiam censet probabilissimam. *Baldus* putat non teneri quidem, attamen posse ex charitate; sed *Vasq. Sanch. Castrop.* t. 1. d. 2. p. 10. n. 9. *Burgh.* cent. 2. cas. 94 aliique communiter & probabiliùs dicunt peccare graviter, si faciat, quia debet se gerere tanquam personam publicam in omnibus, & tantùm procedere ex scientia publica vel per partes hausta, utì docet *S. Th.* 2. 2. q. 67. a. 2.; deinde debet tantùm judicare ex allegatis & probatis per partes ipsas; denique debet esse impartialis & indifferens ad utramque partem, nec agere unius Advocatum, ergo. 1478.

Q. 264. *Quid facere debeat, qui per Judicem cogitur bis solvere.* R. Qui solvit, & probare non potest, quia non petiit vel amisit apocham, si condemnetur à Judice, tenetur iterum solvere, & hoc quidem in conscientia, utì habet communis, quia hæc sententia Judicis est æqua, *Suar. Burgh.* cent. 2. cas. 15. Si tamen certus sit se antea solvisse, poterit postea uti occultâ compensatione, *Sot. Less. Sanch.* in Decal. l. 3. c. 17. n. 15. 1479.

Q. 265. *Quid addendum sit circa Judicis obligationem, quando pro utraque parte litigante est probabilitas.* R. Seqq.

§. I. Putârunt *Med. Salas, Sayr. Dicast. Diana* aliique multi apud *Moyam* T. 1. tr. 2. q. 7. n. 2. & 12. Judicem posse pro parte probabili ferre sententiam, licèt contrariam judicet probabiliorem: idem cum multis aliis tenuit *Mendo* d. 13. à n. 207. in materiis juris, sed opiniones illæ amiserunt probabilitatem, quia *Innoc.* XI. damnavit hanc 2. prop., *Probabiliter judico Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Cur autem id non possit, rationes afferunt *Eliz.* l. 6. q. 21. §. 6. & *Teril.* in Reg. q. 20. ass. 2., 1. Quia Judex tenetur tanquam persona publica dicere unicuique jus suum pro æquitate, hinc Exodi 23. ℣. 3. dicitur Judici, *pauperis non misereberis in judicio:* idem dicitur à S. *Ambr.* in Ps. 118. *Isid.* De summo bono l. 2., item l. 1480.

Rem non novam, 14. Cod. de Judiciis, ubi præscribitur, ut juret se ex majore præsidio dirempturum litem. 2. Judex habet se ùt arbiter, qui tenetur dicere, quod sentit. 3. Est tacitus contractus cum Rep. ex vi officii suscepti, ut sententiam ferat secundùm æquitatem & majora motiva rationum. 4. Aliàs pateret semper janua acceptioni personarum, posset enim, prout vellet, favere amicis vel dantibus munera. 5. Princeps non teneretur statuere peritos Judices, quia quivis ferè sufficiet ex Advocatorum relationibus aut deductionibus judicare probabilitatem esse utrimque, tumque procedet licitè, prout volet. 6. Aliàs melius foret constituere sortes ad terminandas lites, sors enim faveret æqualiter omnibus, nec requireret tantas expensas. Vide l. 1. n. 360. & 364.

Obji. Si Judex vellet, prudenter posset assentiri parti minùs probabili, secundùm relata l. 1. n. 415., ergo etiam pro ea potest sententiare. R. N. conseq., obstant enim rationes jam datæ.

1481. §. II. Non tantùm Judex Superior sed etiam inferior tenetur sententiare secundùm motiva, quæ judicat probabiliora, quamvìs credat suam sententiam esse reformandam à Superiore, ad quem appellari poterit, *Arr.* T. 3. d. 24. n. 27. *Laurent.* T. 2. tr. 1. d. 4. à n. 48. Et rationes jam insinuatæ sunt, debet enim ipse satisfacere officio suo: & quamvìs prævideat alium aliter judicaturum, non ideo licitum est ipsi procedere contra conscientiam suam, sed permittere debet, ut alius etiam sequatur suam. Accedit, quòd pars adversa fortè non appellabit: deinde, fortè Superior visâ sententiâ ipsius rem meliùs considerabit & in aliquo saltem favebit eidem parti, ergo. Si autem Judex Superior mandaret inferiori, ut sententiam ferret secundùm opinionem, quam inferior judicat minùs probabilem, Superior autem judicat probabiliorem; si inferiori sit certum, quòd sua sit probabilior, non potest obedire, quia mandatum Superioris est de re, quæ sine peccato fieri non potest: si verò inferiori sit incertum, an sua an Superioris opinio sit probabilior, tenetur ferre secundùm opinionem Superioris, quia est præsumptio pro Superiore, & ubi non cernitur manifestè peccatum, tenetur subditus parere Superiori, sive sit in materia dubia sive in probabili, secundùm dicta l. 1. à n. 432. Quòd si Superior judicaret suam opinionem esse minùs probabilem, inferior etiam incertus, an sua sit probabilior necne, adhuc non posset obedire, quia hæc sententia etiam esset illicita, *Carden.* in 2. criti, diss. 3. à n. 21.

1482. §. III. Judex tenetur sequi probabiliora etiam in sententiis interlocutoriis circa præparatoria litis, circa examen testium, citationem, confessionem Rei, concessionem termini &c., *Carden.* n. 62. contra *Tap. Hoz. Laurent.* n. 422. Ratio est 1. Quia damnatio non distinguit inter sententiam interlocutoriam vel definitivam. 2. Quia aliàs posset Judex in interlocutoriis habere acceptionem personarum, agere ùt privata persona. 3. Id esset graviter damnosum alteri parti, quia sententiæ interlocutoriæ communiter parant viam ad definitivam, ergo si non licet in hac, nec licebit in illis sequi minùs probabilia.

1483. §. IV. Licèt per Judicem fieri debeat divisio, vel per partes ipsas transactio, quando est æquale jus utrimque, utì dicetur n. 1492., tamen dividi non debet, nequidem pro rata, quando pro uno est jus probabilius, & pro altero probabile, sed totum debet adjudicari habenti jus probabilius, tum quia leges ità disposuerunt, tum etiam quia cùm res verè ad unum tantùm pertineat, æquum fuit omnes in hoc consentire, ut qui haberet jus probabilius, haberet totum.

1484. §. V. *Lumbier* & *Filguera* post damnationem relatæ propositionis adhuc docent Judicem in criminalibus saltem debere ferre sententiam pro reo, etiam juxta opinionem minùs probabilem, sed rectè docet *Carden.* n. 31. distinguendum esse inter opinionem directam & reflexam, quamvis enim directa sæpè sit minùs probabilis, tamen reflexa erit probabilior, v. g. pone hanc opinionem esse minùs probabilem, *Judex tenetur admittere appellationem in causa capitis*, nihilominus non fert sententiam secundùm illam opinionem directam, sed secundùm istam reflexam, *hæc sententia, quòd Judex teneatur admittere appellationem in causa capitis, est in praxi tenenda*, quia nempe est reo favorabilis, in praxi autem teneri debet sententia reo favorabilis, secundùm regulas juris relatas n. 1473., quia in dubio sequenda sunt benigniora semperque favendum reo: atque hoc ultimum judicium practicum, quod Judex sequitur, est certum vel saltem certò probabilius. Vide etiam *Lugo* De just. d. 16. n. 100.

§. VI. Si Cajus ob rationes probabiliores prætendat proprietatem rei, & Titius probare non possit possessionem legitimam, Judex stare debet pro Cajo, quia cùm pro neutra parte probetur possessio, judicare debet secundùm probabiliorem: è contrà si Titius probet possessionem, quamvìs respectu proprietatis ratio secundùm se probabilior sit pro Cajo, debet adjudicari Titio, quia certum est titulum legitimæ possessionis prævalere, ideoque possidentem non posse spoliari ob jus probabile aut ob proprietatem probabiliorem alterius: si tamen Judex censeret proprietatem hujus esse certam, deberet pro hoc stare, quia contra proprietatem certam alteri competentem nulla valet possessio, nisi præscriptio accedat. Denique si controvertatur uterque articulus & proprietatis & possessionis, debet ferri sententia secundum probabiliorē de proprietate, quia ubi possessio non est certa, & proprietas alterius est probabilis, debent perpendi rationes utriusq; articuli, & stari pro jure probabiliore, *Carden.* à n. 38. 1485.

§. VII. Putat *Eliz.* §. 11. nunquam licere Judici ferre sententiam, nisi ipsemet priùs mente dijudicaverit & discreverit, ad quem jus pertineat: addit non sufficere, si ferat sententiam pro illa parte, quæ apparenter est probabilior, sed requiri, ut verè justū dignoscat, consequenter ut tamdiu sententiam differat, donec elucescat veritas, sed *Teril.* n. 21. eum rectè confutat, id enim esset facere lites perpetuas: neque verum est nos teneri semper operari secundùm verum, sed satis est operari, saltem secundùm probabilius, utì dictum est l. 1. à n. 298. Etiam verum non est, quòd operans debeat semper elicere judicium directum circa operabile, sed satis est, quòd eliciat reflexum, utì dictum est l. 1. n. 387. 1486.

§. VIII. Sententia omnium Judicum non est constringenda, neque ad solam majorem probabilitatem intrinsecam, neque ad solam extrinsecam, sed ferri debet secundùm illam opinionem, quæ omnibus motivis intrinsecis & extrinsecis pensatis videtur esse absolutè probabilior, *Carden.* n. 11. Et *Grotius* De jure pacis & belli in prolog. n. 38. meritò damnat, si Judex in controversiis definiendis sequatur, *aut exempla pauca non semper probanda, aut etiam auctoritatem novorum Juris-consultorum in responsis, quorum non pauca ad gratiam consulentium, non ad æqui benique naturam sunt composita.* Quod si pro una parte sit minor probabilitas extrinseca & pro ea sint meliores rationes intrinsecæ, Judex bene intelligens potest stare pro parte habente rationes intrinsecas, quia hæ meritò intellectum ipsius magis convincent: è contrà si sit Judex minùs intelligens, qui non satis sciat rationes intrinsecas discernere, poterit præcipuè attendere ad auctoritatem extrinsecam, cùm enim non satis fidere possit proprio judicio, 1487.

cio, prudenter stat majori parti alienorum, *Carden.* n. 12.

1488. §. IX. Si opinio aliqua sit usu recepta, quamvìs spectatâ forte ratione vel auctoritate non videatur esse probabilior, difficilè tamen intelligitur, quomodo non videatur esse probabilior, uti rectè *Carden.* à n. 13., nam si sit recepta praxi & moribus civium, hoc ipso est probabilior imò quandoque certa, nam consuetudo recepta sæpe habet vim abrogandi vel inducendi legem: si autem ideo dicatur usu recepta, quòd in foro externo soleat secundum illam ferri sententia, hoc ipso iterum est probabilior & quandoque certa, nam censeri debet esse legitima interpretatio legũ, ideoque *Bald.* in Cap. *Ne innitaris*, & alii innumeri cum *Moya* tr. 2. q. 7. n. 13. dicunt, quòd recepta consuetudo omnium tribunalium vim habeat legis, ubi deficit lex, & idem dicit *Carden.* de opinione in aliquo tribunali recepta, docentque etiam *Barb.* & *Luca* De Benef. d. 67. n. 7., quòd per solam binam judicaturam alicujus supremi tribunalis inducatur consuetudo ac stylus judicandi.

1489. §. X. Si Judex certus sit opinionem suam esse probabiliorem, non potest sententiam ferre secundum judicium aliorum etiam peritiorum aliter sentientium, quia quando certus est de majore sua probabilitate, etiam certus est de obligatione ferendi sententiam secundum illam, uti ex damnatione relatæ propos. constat: è contrà si non sit certus, quòd sua opinio sit probabilior, potest auditis aliorum fundamentis judicium suum subjicere alieno, & judicare propter auctoritatem aliorum Judicum, quòd opinio sua sit minùs probabilis, quia ubi non cogit evidentia veri, potest quis existimare judicium plurium aliorum æquè peritorum esse melius & probabilius suo.

1490. §. XI. Judex circa materiam Sacramenti debet ferre sententiam secundum opinionem tutiorem, quamvìs de se sit minùs probabilis, quia certum est nos debere sequi tutiorem, quamvìs directè minùs probabilem, in conferendis Sacramentis, judicium enim reflexum, quòd illa opinio sit tum practicanda, est omnino certum, uti dicetur l. 6. p. 1. à n. 104.; ergo Judex accomodans se opinioni illi tutiori judicat secundùm opinionem certam. *Carden.* à n. 43.

1491. §. XII. Quod dictum est de Judice, valet de Principe quoad indictionem belli vel impositionem tributorum, nempe ut partem probabiliorem sequatur, *Vasq. Sanch. Mendo*, *Moya* tr. 1. q. 7. n. 11. Ratio est, 1. quia etiam sub simili pacto suscepit administrationem. 2. In his censetur esse constitutus à populo velut Judex, qui probabiliora tenetur sequi. 3. Subditi sunt in certa possessione suarum rerum, ergo ob bella vel tributa privandi non sunt ex ratione probabili Principis, si pro possessione subditorum sit probabilior; quia tamen circa hæc vix haberi potest certitudo, ne Resp. exponatur certis periculis; satis est, si Princeps amplectatur hoc, quod sibi auditis aliorum judiciis & expensis omnibus videtur probabilius. *Moya* n. 8. 4. Non est licitum ferre sententiam secundùm minùs probabilem, uti hactenus dictum est, ergo multò minùs licitum est exequi sententiam, bellum autem vel exactio tributorum est quædam executio sententiæ, ergo. 5. Plerique admittunt saltem in quæstionibus facti procedendum esse secundùm probabiliora, uti dicetur n. 1493., sed quæstiones circa bellum & tributa ordinariè sunt facti, v. g. an facta sit injuria, data causa sufficiens &c., an tributa ordinaria sufficiant &c. ergo. Vide dicta l. 3. p. 1. n. 569. item *Camargo* p. 1. l. 2. controv. 4. à n. 643. & *Terill.* in Reg. q. 20 à n. 36.

1492. §. XIII. Si jus duorum sit æquè probabile, Judicẽ posse adjudicare cui volet, docuerunt multi cum *Diana* p. 2. t. 13. R. 3., quam sententiam *Carden.* in 1. crisi d. 64. c. 5. vocavit valde probabilem: Idem dixit *Ill.* t. 1. d. 1 à n. 54., quãdo utriusque partis rationes se probabiliter invicem vincunt, & neutrius est certa victoria, nec à lege determinatur, cui sit adjudicandum. *Castrop.* t. 1. d. 2. p. 10 n. 2. dixit, si partes sint certò æquè probabiles, pro neutra determinatè esse judicandum, sed dividendum aut aliter transigendum: si autem tantùm probabiliter sint æquè probabiles, putavit n. 5. cum aliis multis dari locum favori, quia in jure dicitur, utile esse in arbitrariis habere Judicem gratiosum, ideoque dicuntur aliqui casus esse pro amico: sed cùm hæc videantur intelligenda tantùm pro casibus, in quibus non agitur de justitia commutativa nec de præjudicio tertii, verùm tantùm de favore uni adjudicando vel denegando, oppositum videtur probabilius & absolutè tenendum cum *Bann. Suar. Gran. Con. Laym. Busenb.* aliisque plurimis, 1. Quia aliàs daretur locus acceptioni personarum. 2. Pauperes plerumque caderent causâ, quia voluntas in obscuris potest multum inclinare intellectum, adeoque facile fiet, ut Judex sentiat rationes esse æquales, & tum decernat pro eo, cui favet. 3. Judex non ageret tanquam persona publica, sed velut privata, & cum continuo respectu ad circumstantias commodorum suorum, amicorum, inimicorum &c. 4. Posset Judex eandem causam inter diversas partes agitatam diversimode decidere, quod esset evertere vel confundere modum ordinarium judiciorum, in quibus pro similibus causis est similiter decidendum. Rationes plures videri possunt apud *Eliz.* §. 10.

§. XIV. Jam dicta valent, quando est major probabilitas, non tantùm juris sed maximè facti, uti 1493.
communiter notant omnes, ità ut opposita sententia aliquorum apud *Teril.* de Consc. q. 23. videatur improbabilis, uti rectè *Ill.* n. 82. Excipe tamen casus, in quibus leges favent uni præ alio, uti favent reo in lite circa Matrimonium, dotem, libertatem, possessionem, pupillum, peregrinum, viduam, causam piam, ex Cap. fin. *De Sent. & re judic.* Tum autem dicitur probabilitas juris, quando motiva petuntur ex legibus, consuetudine, Doctoribus, ratione connexa cum re ipsa; facti, quando petitur ex fama, testibus, scriptura aliisque signis.

§. XV. Certum est stante æqualitate rationum 1494.
non licere acceptare munera pro sententia in favorem unius ferenda, nam *Alex. VII.* damnavit hanc 26. prop., *Quando litigantes habent pro se rationes æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio:* Vide *Mendo* diss. 6. à n. 50. Si tamen uni adjudicaret, deberet alter in foro externo acquiescere, nisi appellaret, aut probare posset factum iniquum, quia præsumetur Judicem tulisse sententiam secundum hoc, quod putabat esse probabilius: in conscientia tamen teneretur satisfacere parti læsæ. De acceptione munerum dicentur plura à n. 1499.

§. XVI. In lite circa Beneficia Ecclesiastica, quando 1495.
est æqualitas rationum, tum maximè potest Judex facere compositionem, secundum dicta à n. 556., aut etiam adhibere sortes, uti dictum est n. 558. Quòd si partes nec in compositionem nec in sortes consentire velint, & maneat rationum æqualitas, potest Beneficium applicare, cui volet, quia ità habet consuetudo Ecclesiæ, cùm Beneficium dividi non debeat.

§. XVII. Si Judex putet opinionem pro una parte esse moraliter certam, non potest suadere compositionem, quantumcumque magna appareat probabilitas pro parte altera, sed tenetur adjudicare parti habenti moralem certitudinem, quia compositio tum tantùm habet locum, quando jura sunt controversa & incerta, *Carden* in 2. crisi diss. 3. n. 10.

An Judex possit punire operantem secundùm opinionem

pinionem minùs probabilem, vide *Carden.* in 1. crisi d. 15. c. 15. a. 4.

1496. Q. 266. *An Judex punire possit probabiliter tantùm nocentem.* R. Si quis sit accusatus & non sufficienter convictus, non potest affici pœnâ ordinariâ, *Less. Sanch. Lugo* De just. d. 37. f. 12. *Nec obstat*, quod Judex ex probabilibus indiciis judicare possit eum esse reum, *nam* ad sententiam publicam & externam requiruntur plura, uti rectè *Lugo* d. 14. n. 30., cùm ex hac sequantur longè majora incommoda, & quoad hanc teneatur observare leges, quæ vetant damnari nisi plenè convictum. Putant tamen *Less.* & *Lugo* n. 28. ad leviorem pœnam imponendam sufficere Judici probabilitatem, v. g. unum testem, sicuti ad torturam sufficit; sed in hoc est disparitas: nam tortura non infligitur per modum pœnæ, sed adhibetur ut medium indagandæ veritatis: ideoque dicunt alii illum, qui probabiliter tantùm probatus est reus, nullâ pœnâ affici posse, quia de nullo crimine convictus est, leges autem volunt eum præsumi innocentem, qui clarè non probatur nocens, cùm pro ejus innocentia sit certa possessio, quam non elidit probabilitas in oppositum: & hæc sententia videtur probabilior.

Filios innocentes justè puniri ob parentum crimen Læsæ Majestatis tum divinæ, tum humanæ, latè ostendit Pignat. tom. 1. Conf. 54.

1497. Q. 267. *Si duo sint Rei mortis, an supremus Princeps possit ad recreationem spectatorum eis imperare duellum.* R. Meritò negant *Maj. Comit. Az. Laym. Burgh.* cent. 2. c. 13., quia abuteretur potestate suâ ad delectationem hominum. *Nec obstat*, quòd licitè possit utrumque morte plectere, ac hunc utrumque videatur statuere ministrum justitiæ respectu alterius, *nam* modus ille plectendi & administrandi justitiam est scandalosus. Posse tamen reos acceptare tale duellum, diximus l. 3. p. 1. n. 839.

1498. Q. 268. *An Judex teneatur restituere pretium, quod accepit pro ferenda sententia.* R. Si accepit pro sententia justa, tenetur restituere secundùm dicta l. 3 p. 2. à n. 293., quia hæc erat litiganti aliunde debita, ergo pro suo pretio nihil accepit alienum. Si accepit pro sententia injusta, de jure naturali non esse restituendum docent S. Th. in 4. dist. 15. q. 2. a. 4. q. 2. *Bann.* 2. 2. q. 62. a 5. d 3. *Sanch.* l. 2. c. 38. n. 96. *Sot. Nav. Corr. Valent. Mol. Tol. Less. Lugo* d. 37. n. 127. aliique plurimi cum *Moya* T. 1. tr. 6. d. 4. q. 2. §. 1. & *Vindice Tab.* in collect. ad prop. 10, quia non tenebatur ad illam sententiam injustam, hæc autem actio est utilis litiganti, & injustus Judex ratione illius subit magnum periculum, præsertim famæ, si de injustitia convincatur, subire autem pro altero tale periculum ad causandam ei utilitatem est pretio æstimabile, ergo. Nec de jure positivo restituendum esse tale pretium, docent *S. Anton. Silv. Nav.* & communiter Thomistæ apud *Moyam* à n. 8.; idem tenent *Trull. Verric. Ang. Val. Rebell. Tol. Mol. Laym. Less.* aliique cum *Moya* à n. 13., & videntur consentire plerique pro 1. parte citati, quia absolutè negant obligationem restituendi. Ratio autem dari solet, quia leges non videntur reddere accipientem inhabilem; litigans autem censetur velle transferre dominium propter utilitatem sibi obvenientem. *Si dicas*, retineri non posse pretium acceptum per usuram vel simoniam, ergo nec acceptum propter injustam sententiam: *Dant* disparitatem, quòd in usura deficiat voluntas donandi, ideoque non transferatur dominium; in simonia autem, vel res sit invendibilis, vel vendens reddatur inhabilis ad acquirendum dominium pretii; neutrum autem obstet in casu nostro. Vide dicenda in q. seq.

1499. Q. 269. *Quid circa acceptationem munerum sit prætera notandum.* R. Seqq.

§. I. *Lugo* De just. d. 37. n. 129. & *Haun.* T. 5. tr. 2. n. 61. docent omni Judici de jure naturæ illicitum esse acceptare munera in ea quantitate, quæ de se apta est & ùt plurimùm inducit corruptionem judicii, quia si id liceret huic vel illi, præjudicaret bono communi, cùm quisque sibi facilè & falsò persuaderet se esse incorruptibilem, quod gravissimè noceret publico: quidquid sit de illa ratione, saltem jure positivo in conscientia obligante prohibetur, ne dentur vel à Judice acceptentur munera, *Exod.* 23. v. 8. *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes & subvertunt verba justorum.* Idem dicitur *Deut.* 16. v. 19. & *Eccli.* 20. v. 31. Idem prohibet jus Canonicum Cap. 10. *De vita & honest. Cleric.*, Similiter jus civile l. 28. ff. *De off. Præsid.*, Estque prorsus irrita sententia lata ob acceptum pretium illicitum, l. 7. Cod. *Quando provoc. non est necess.* Et ideo peccant mortaliter Judices contravenientes his præceptis, *Lugo* n. 131. *Dicast.* De restit. d. 6. n. 75. *Haun.* n. 59. Et licèt Judex sibi omnino persuadeat se non ideo corrumpendum, ac firmissimè proponat non recedere à justitia, tamen tenet prohibitio: & mirum est, quid non possint occultâ vi suâ ejusmodi largitiones, nam saltem ex motivo gratitudinis reddunt animum propensum danti, movent ad referendam gratiam, & voluntas in dantem propensa facit, ut intellectus magìs se applicet ac attendat ad rationes hujus partis, sicque paulatim totus animus ad hanc partem deflectit, & veluti invitus aut non advertens trahitur ad partiale judicium: quod maximè verum est in illis Judicibus, qui non agnoscunt hoc occultum periculum perversionis. *Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones*, inquit *Isaias* c. 1. v. 23, quod ità explicat *Inn. III.* Papa De contemptu mundi l. 2. c. 3. *Non ipsi præcedunt retributiones, quia non judicant amore justitiæ, sed retributiones præcedunt ipsos, quia judicant amore pecuniæ, semper enim sequuntur largitionem vel promissionem vel spem.* Et c. 4. contra respicientes personam hominum ait, *Væ vobis, qui corrupti prece vel pretio non attenditis merita causarum sed merita personarum; non vitam sed munera, non justitiam sed pecuniam; non quod ratio dictet, sed quod voluntas affectet; non quod lex sentiat, sed quod mens cupiat; non inclinatis animam ad justitiam, sed justitiam inclinatis ad animum; non ut quod liceat, hoc libeat, sed ut liceat hoc, quòd libet.* Addit c. 5. *Sæpe justitiam tantùm differtis, per quod litigantibus plus quàm totum aufertis, quia major est sumptus expensæ, quàm fructus sententiæ.... pecuniam captatis sed animam captivatis.*

§. II. Si munera dentur, ut Judex majorem dili- 1500.
gentiam adhibeat, quàm teneatur, vel ut afficiatur magìs ad celeriùs expediendum intra justitiæ limites negotium in favorem dantis, vel si dentur ob alium extraordinarium laborem, spectato jure naturæ possent acceptari, uti rectè *Lugo* n. 124. & *Dicast.* n. 71., attamen adhuc lege positivâ prohibetur ob mala & damna communiter adjuncta, *Moya* T. 1. tr. 6. d. 4 q. 3. n. 8. & alii contra *Verric.* & *Dianam* p. 3. t. 5. R. 45., qui falsò citat pro se *Mol.* & *Less.*, non enim excusant à peccato, sed tantùm ab obligatione restituendi, de qua dicetur n. 1502. Idem *Verric.* excusat, si Judex recipiat, non ratione officii & ùt Judex, sed ex amicitia, & videntur consentire *Sanch. Haun. Lugo* n. 132. dicentes licere acceptare, si non dentur ut Judici, sed alio titulo: nihilominus hi intelligunt, spectatò jure naturæ, nam jus positivum potuit etiam prohibere ob periculum fraudulentorum prætextuum ac pervertendæ justitiæ. Etiam excusat *Verric.*, si offerens sit persona digna, & meritò conquereretur tanquam de injuria, si donum recusetur: sed id non facilè erit, si quis sincerè se excuset. Quòd si plures sint, quorum causæ æquè citò expediri debeant, ità ut in Judicis arbitrio sit, quàm

quam priùs expediat, si ex pacto pro munere expediat prius hanc quàm illam, *Laym.* l. 3. t. 4. c. 4. n. 9. meritò dicit rem istam periculo non vacare, attamen spectato jure naturæ non audet damnare, quia per hoc non facit aliis injuriam, in gratiam autem remuneratoris suscipit novam obligationem prius expediendi ejus causam, quæ obligatio est utilis remuneranti & videtur pretio æstimabilis; nihilominus etiam hoc videtur esse jure positivo illicitum secundum antedicta: Quamvis fatendum sit quoad illa omnia attendi posse ad prudentum & proborum hominum usum, qui leges illas potuit interpretari: hoc certum est, quod etiam jure naturæ sit illicitum ob munus acceptum postponere cum damno causas eorum, qui diutiùs expectarunt & citius expediri deberent. *Lug.* n. 125. *Haun.* n. 58.

1501. §. III Notat rectè *Mol.* De just. T. 1 tr. 2 d. 88. etiam præscindendo à lege positiva prohibente, sæpe per acceptionem munerum peccari, vel ratione scandali, quia ipsimet dantes credunt judices inflecti, alioquin non darent; vel ratione periculi pervertendæ justitiæ, secundùm dicta n. 1499., vel saltem quia ex parte dantis deest voluntarium, quantum requiritur ad transferendum dominium, plerumque enim dant, quia timent, ne Judex alioqui plus faveat parti adversæ aut moras trahat: quod maximè valet, si muneradentur lite pendente, eò quòd litigantes sibi persuadeant Judices & Officiales aliter non præstituros, quod ex justitia debent, *Sanch.* in Conf. l 3. d. 2. n. 24. *Sot.* aliique communiter apud *Moyam* n. 3.

1502. §. IV. Probabile est illa, quæ à Judice accipiuntur ex donationibus jure naturæ validis sed jure positivo illicitis, non esse in foro conscientiæ obnoxia restitutioni ante sententiam condemnatoriam, ità absolutè docent *Mol. Less. Vasq. Villal. Fagund. Lugo* n. 134. *Dicast.* n. 28. *Diana* apud *Moyam* à n. 5. *Haun.* n. 60. contra *Med. Silv.* & alios. Ratio est, quia leges accipientem non reddunt inhabilem ad acquirendum dominium: imò licèt fortè lex habeat, quòd teneantur ante sententiam restituere, tamen *Lugo* n. 135. & *Haun.* suprà putant non obligare ante sententiam declaratoriam delicti. Similiter quamvis *Sanch.* dub. 1. n. 5. dicat Secretarios Judicum ex juramento teneri etiam ante sententiam restituere quadruplum illius, quod acceperint, hoc tamen negant *Moya* n. 14. & alii dicentes prærequiri sententiam saltem declaratoriam delicti: Certum est autem ea, quæ ad redimendam vexam aut sententiam injustam, aut aliter involuntariè data sunt, restituenda esse ante omnem sententiam, quia invitis dominis sunt accepta, adeoque non est translatum dominium: & idem est, si accipientes per legem alicubi expressè reddantur inhabiles ad acquirendum dominium, uti notant omnes cum *Sanch.*; Et hoc fieri videtur per Cap. *Statutum*, De Rescript in 6. §. *Si quid*, ubi dicitur, si Judex à Sede Apostolica delegatus aliquid recipiat, teneri restituere, non obstante remissione ejus, qui dedit. Denique notant *Mol.* & *Dicast.* n. 84. bene fieri, si Confessarii obligent Judices & alios similes munera acceptantes, ut pro pœnitentia largiantur pauperibus, ut carentes commodo, imposterum caveant transgressionem legum id prohibentium.

1503. §. V. *Laym.* suprà ait, si Judex, Tabellio, Advocatus &c. à Rep. constituti sint absque stipendio sufficiente, quamvis ex justitia obligentur ad præstandam operam, tamen non obligari præstare gratis, sed posse mercedem exigere, hinc *Lugo* n. 125. & *Haun.* n. 58. excusant, si accepten taliquid in supplementum salarii, & hoc fit consuetudine approbatum; sed notant rectè *Mol.* & *Dicast.* n. 67 id non facilè permittendum, quia aliunde alia habent, quæ defectum supplent; & essent plures alii, qui taxato stipendio contenti id facerent: neque æquitas stipendii æstimari debet ex indigentia familiæ alendæ, sed ex opere, quod præstatur, & arbitrio prudentum, *Mol. Dicast.* n. 66.

§. VI Longè graviùs adhuc prohibentur omnia munera danda in Curia Apostolica pro justitia vel gratia obtinenda, uti dictum est l. 3. p. 1. n. 170., potestque videri etiam *Haun.* à n. 66. 1504.

§. VII. Leviora munuscula, in quibus corruptionis periculum non est, & quæ ex urbanitate offeruntur, nec nisi inurbanè recusari possunt, licitè acceptantur, quia cessat ratio prohibitionis. *Lugo* n. 132. *Haun.* n. 62. Hinc Cap. *Statutum* De Rescript. in 6. & l. 18. ff. De off. Præs. permittitur esculentū vel poculentum, quod intra dies proximos consumi potest. 1505.

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati.

Suppono secundùm omnes, in Advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ, fidelitatem, & pretium justum, quòd si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficiet justum naturale, ut apud *Bon.* 1506.

Resp. I. Non potest sub gravi peccato suscipere causam, quam scit esse injustam. Ex causis autem civilibus, in utramque partem probabilibus & dubiis, potest utramvis, etiam minùs probabilem tueri, dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. *Vasq. Salas, Lugo. Dian. p. 2, tract. 13. R. 4.* quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio, ergo etiam Advocatus patrocinandi. Neque semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit judicium Judicis. *Bon de pec. d. 2. q. 4. p. 9. & to. 2. in præcept. d. 10. q. 3. p. 4.* V. suprà *l. 1. t. 1. c. 2. d. 2.*

Dixi, *Civilibus*: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu graviter peccat contra Reum, ergo etiam Advocatus, *Fill. t. 40. c. 1.* Neque quando actor contra possessores agens scit se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam; quia tunc injustè vexatur possessor, pro quo tandem Judex debebit judicare, ut *V. Lugo d. 41. n. 7. Salas in 1. 2. d. 1 s. ult. n 108.*

Resp. II. In causa criminali, potest Reum etiam sontem defendere, ut mortem aliámve pœnam evadat, quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi convictus, ergo potest per se vel alium eam avertere, donec convincatur. *Bon. n. 7.*

Resp. III. Advocatus tenetur pauperibus in extrema vel gravi necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio, lex charitatis. *Nav. Cajet. Less. Fill. Bon. l. c. Unde resolves.*

I. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Unde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiva damni; (similiterque si causam dubiam tueatur, eamq; obtineat fraude; quia intercedit injustitia, ratione partis adversæ) Clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis, quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ injustitiam: Quod addo, quia si clienti constabat causæ injustitia, non tenetur illi restituere. *Bon. p. 4. Less. l. 2. c. 31. d. 8. Fill. Laym. Tan. q. 4. dub 6. n. 127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet *Trul. l. 8. c. 5 d. 3.* ex *Caj. Sayr. &c.* quia censetur defendere causam injustam.

III. Quan-

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ità ut vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Judices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere, tum quia facit, ut cliens sine fructu tempus & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis, *Lugo d. 41.* Quando autem cliens habet bonum jus in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Advocato eum defendere in causa possessoria, (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii, *vid. Fag. in p. 8. c. 47. n. 13. Mol. to. 1. t. 2. d. 81. Lug. n. 30.*

IV. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè: si enim falsâ promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem. *Bon. De pec. d. 2. q. 4. p. 9.* uti & si qualitatem ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id ullâ diligentiâ cognosci possit, non teneri Advocatum ad damna resarcienda, docet *Bard. d. 4. c. 29.* quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minùs probabilem dicat esse omnino justam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus, *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat, aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur, quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex justitia monere. *Tan. l. c.* Neque potest vel ipse, vel Judex suadere compositionem cum damno partis, quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem sine damno, deceptione, vi & metu, non tenetur; quia nulli facit injuriam. *Valent. Azor, Less. Laym. Bon. l. c.*

VII. Non potest absolvi, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere *Sayr. l. 12. c. 23. n. 18.*

VIII. Non licet cum cliente convenire de pretio post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex cap. *Infames 3. q. 7.*, quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota v. g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit; quia id graviter prohibetur. L. *Sumptus ff. De pactis* L. *Item c. De proc. c. Arcentur 3. q. 7.* L. *Si qui, cod. De post.* Ratio est, ne præbeatur occasio per fas & nefas procurandi victoriam: Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. *V. Sylv. V. Advocatus:* Nav. c. 15. *Fill. Lay. Bon. Sanch. l. 6. Consil. c. 7. d. 9. n. 3. & 7.* & *Lugo l. c.*

IX. Peccat Advocatus 1. Si cùm non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur, L. *Nemini, ff. De Advoc. S. Thom. 2. 2. quæst. 71.* Estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam injustam secundùm dicta. R. 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subordinationes testium, &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti alias justam causam, &c. *Vid.* Nav. *c. 25. Fill. t. 40. c. 10.* 4. Si utrique parti patrocinetur; quia repugnat, ut utramque partem æquè defendat. *Sylv. Sanch. d. 7.* In diversis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex vel Assessor, agat Advocatum, quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Sylv. V. Advoc. q. 2.* 6. Si (tametsi defendat causam justam) producat scripturas vel testes falsos aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè justa adversarium decipiat, dummodo nullâ utatur falsitate, v. g. allegando falsa, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 71 a. 3. Sylv. Sanch. d. 8. Trull. l. c.* 7. Si adducat leges falsas vel abrogatas vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes, *V. Fill. Trull. l. c.* 9. Si accipiat mercedem injustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur tale judicio prudentum, attentâ qualitate negotii, dignitate, scientiâ, peritiâ Advocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbatâ. *V. Trull. l. c. d. 5.* 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret, (unde si grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes & fundamenta clientis, quem justè defendit, vel secreta causæ, detegat adversario, ut ex aliis probat *Fag. in p. 8. c. 47. n 13. V.* etiam *Lugo, n. 6.* teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus alias, quia fecit contra officium; nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in favorem clientis, *Azor, Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa grave damnum iniquè patiatur; quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere. *Vid. Less. l. 2. c. 31. Azor, Reg. Fill. Lay. l. 1. t. 1. c. 5. num. 18.* Verùm hanc limitationem cum *S. Thom.* alii non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator injustè procederet, tunc enim, ajunt, Advocatus accusatoris deberet falsitatem prodere; si tamen spes esset profuturum, accusatore priùs monito, ut desistat. *Vid.* Lugo *l. c.*

XI. Advocatus, si causarum expeditiones, cum præjudicio clientum, differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; uti & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit, non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed majorem vel minorem, pro causæ qualitate. *Vid. Fill. Bon. t. 2. in præc. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 2. c. 39. d. 9. Lay. l. 1. t. 1. c. 5.*

ADDENDA.

QUæst. 270. *Quid circa Advocatum sit præterea notandum.* ℞. Seqq. 1507.

§. I. Posse Advocatum patrocinari causæ minùs probabili, præter citatos à *Busenb.*, tenent, Nav. *Az. Sanch. Less. Præpos. Laym. Castrop. Mendo* d. 17. à nu. 219. *Ills.* t. 1. d. 1. n. 85. *Laurent.* T. 2. tr. 1. d. 4. à n. 373. E contrà non posse dicunt *Silv. Val. Arr.* T. 3. d. 24. s. 5. n. 27. *Eliz.* l. 7. q. 6. §. 3. *Burgh.* C. 3. c. 65., saltem si certus sit oppositum esse probabiliùs & credat se evicturum, quia directè intenderet, ut Judex decideret hoc, quod est minùs probabile, item ut suus Principalis causam obtineret cum minore jure, quæ sunt illicita. Prior sententia est communior, & videtur esse tuta, quia tantùm proponit argumenta partis & cætera relinquit Judici, qui fortè prudentiùs ex aliis etiam motivis censebit hanc partem esse probabiliorem.

§. II. De Advocatis dicit *Eliz.* l. 6. q. 21., *Quorum certè, si quod aliud in Rep... periculis laqueisque plenum munus arbitror.... plerique ipsorum utrivis partium adesse parati, aliud vix agunt, quàm jura confundere, & quod nemo habeat, quod suum est, aut serò habeat, & habeat quasi emptum ac post tribulationes plurimas.* Canus l. 10. de locis c. 9. ait, *Cùm lites inundatione suâ orbis*

Christiani

Christiani fines pervaserint, miscuerint, confuderint, necesse est eos honore summo affici, qui jurgiorum componendorum dicuntur esse periti; componant necne, ipsi viderint, hoc nos certè videmus, minus ibi esse litium, ubi minus est hujus generis litteratorum. Daniel Eremita De vita aul. & civil. l. 1. c. 13. ait, *Nec ferenda fori illa tabes & advocatorum pestis, quæ fortunas civium arrodit, & hoc agit, ut mali plus à medicina, quàm à morbo sit. Plinius* l. 2 Epist. 3. fatetur, *Nos qui in foro litibus conterimus ætatem, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus.* Videri potest etiam S. *Aug.* Epist. 54., ubi sub finem Advocatos alloquens ait, *Redde quod accepisti, quando contra veritatem stetisti, iniquitati adfuisti, Judicem fefellisti, justam causam oppressisti, de falsitate vicisti.* Hæc de malis Advocatis dicta sint.

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, Procuratoris.

1508. "Resp. Tenentur ii omnes justè fideliterque exercere suum officium, sive ex debito muneris tantùm, sive etiam ex juramento: Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos justos petendo & appellando, cum fuerit necessarium. *Bon. Escob. & commun. Unde resolvuntur sequentes Casus.*

" I. Peccant, si odio vel amore, spe vel timore abutantur officiis suis; si secreta servanda non servent, si partibus vel earum solicitatoribus, aliisve tradant processus vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium majus justo vel ultra pretium taxatum, si lites iniquas suadeant, &c.

" II. Referens peccat, 1. si defectu studii, vel per incuriam malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturque unius partis justitiam magis quàm alterius explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possint gravia incommoda sequi, v. g. Judex recusari, &c. *v. Escob.*

" III. Secretarius peccat, 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententiam non custodiat, vel partibus, sine præscripto Judicis ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando vel imminuendo; sive immutando aut invertendo. *Escob.*

" IV. Tabellio, sive Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritia, (v. g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat, non levis momenti. 4. Si ministro transcriptori (cum erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis usu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solennitates necessarias, ex ignorantia culpabili vel malitia, prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; Si conficiat instrumentum usurarium, vel falsum, præsertim in damnũ tertii; si faciat, ut processus & causæ veniant ad alios Judices vel referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat, quia multum interest habere hunc vel illum Judicem: *Escob. Vid. Laym. l. 3. c. 6. c. 2. Bon. in præc. disp. ult. p. ult.* 11. Si secretum violet, v. g. aperiendo parti adversæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortale contra justitiam, docet *Trull. l. 8. c. 7. n. 3.* ex *Navarr. c. 25. n. 52.* 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. *Nav. l. c. n. 53. Sylv. V. Tabellio, Trull. l. c.* 13. Si acta occultet vel parti petenti transumptum processus neget. 14. Peccat graviter, si amisso Instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret injustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plùs mercedis accipiat, quàm justum. 4. Si suadeat reo, vel parti, ut injustè veritatem neget. 5. Si suâ incuriâ, negligentiâ, aliave culpâ causa sit, ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, sine particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. *V. Esc. Lay. l. c. Bon. q. 3. p. 4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel pervertat Judicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat, *V. Syl. l. 12. c. 24. Fill. t. 40. num. 294. Trull. c. 6. d. 1.*

DUBIUM V.

Quod sit Officium Accusatoris.

Resp. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt tria: Primum est, calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit: Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Judicis. Secundum est, prævaricatio, id est, collusio cum reo, & simulata tantùm accusatio; Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiversatio accusationis inchoatæ, absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob imperium Principis vel Judicis, quòd intersit Reipub. talem personam non puniri vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill. t. 40. n. 205.* 1509.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare.

Resp. I. Privatum raro ad id teneri, tum ex praxi timoratorum, tum quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. *Privatum:* quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis &c. tenetur ex justitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta, *Fill. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 1.*

Dixi II. *Raro*, quia si ità exigat bonum publicum, v. g. si proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter averti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem denuntiare: idque tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat, *Fill. Bon. l. c.*

Resp. II. Accusare prohibentur, 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. 2. Filii, servi, suos parentes vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam, *Less. l. 2. c. 30. d. 6. Bon. n. 10. Sanch. in Consil. l. 6. c. 1. dub. 30.*

Resp. III. Non teneris, imò nec debes, etiam posito Superioris præcepto, denuntiare crimen, 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet aliis; nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequeretur. *V. suprà l. 2. t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, Advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem vel rempub. injustè vexaret, nec vellet desistere, *Lug. d. 14. n. 142.* 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. *Vid. Lugo d. 38. s. 2.*

ADDENDA.

1510. QUæst. 271. *Quid circa accusatorem sit præterea notandum.* ꝟ. Seqq.

§ I. Accusatio est scripta delatio Rei de crimine ad vindictam publicam, ad Judicem facta. Differt à simplici denunciatione, quòd hæc fieri possit solis verbis, & denuncians non teneatur probare crimen, *Dicast.* De just. l. 2, t. 1. d.7. à n.2. De obligatione & potestate denunciandi diximus l. 2. à n. 215.; an autem licitum sit denunciare crimen emendatum, etiam diximus l. 3. p. 2. n. 1199.

1511. §. II. Accusatorem non posse desistere à justa accusatione incepta docent aliqui apud *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 4., quia id cederet in damnum Reip., cujus est punire crimina, quæ probari possunt: contradicunt tamen *Sanch.* & alii, docentque etiam accepto pretio desistentem non peccare, nisi aliud exigat officium ipsius vel ratio boni publici, quia uti non obligabatur accusare, ità nec jam tenetur accusationem prosequi.

1512. §. III. *Gomez* negat accusatorem cogi posse, ut exprimat diem & horam delicti, si reus id exprimi velit, quia sic facilè eluderet accusationem, subornando testes afferentes eum alibi tum fuisse: sed communis sententia cum *Less.* l. 2. c. 30. n. 7. dicit ad hoc cogi posse, quia aliàs reo intercluderetur defensio, qui aliter probare non posset se non fecisse, quàm ostendendo se eo tempore nequidem in eo loco fuisse. Quòd si accusator sponte edixerit diem & horam, & non possit probare crimen eo tempore commissum esse, communis ferè sententia est tum non posse sequi condemnationem, quia id probatum non est, quod est positum pro causa condemnationis; sed hæc sententia, uti cum aliis testatur *Less.* n. 6., non servatur in praxi, nec est consentanea juri & rationi, nam reus non punitur ob tempus delicti, sed ob delictum, ergo si hoc aliunde probatum sit, satis est, licèt non probetur tempus.

1513. §. IV. Accusator, si in probatione deficiat, tenetur pœnâ talionis, Cap. *Calumniator*, 2. q. 3. Et efficitur infamis, Cap. *Quâ autem pœnâ*, ibid., Et privatur communione, Cap. *Si quis Episcopum*, Cap. *Euphemium*, Ibid Vide S. *Th.* 2. 2. q. 68. a. 4. & *Fagn.* 1. p. l. 5. Decret. ad Cap. *Falsidicus*, De crimine falsi.

An accusator teneatur præmittere fraternam correptionem, vide *Dicast.* à n. 6. An Judex procedere possit ex delatione facta per libellum seu schedulam occultam, vide eundem *Dicast.* n. 43.

DUBIUM VI.

De Testibus.

1514. »SUppono, ad legitimam & plenam in judicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. »Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De »eodem facto & crimine, cum iisdem circumstantiis, »deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, ùt »vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. »Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nul»la desideretur conditio, quominus testari possint »juxta versum vulgarem:

» *Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,*
» *Et fortuna, fides, in testibus ista requires,*

»Hinc à testando rejiciuntur, 1. Servi. 2. Mulieres, 3. »Minores 20. annis in criminalibus; in civilibus au»tem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine juncti. & »domestici; exceptis quibusdam casibus, apud *Less. l.* »2. *cap. 30. n. 38.* 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii crimi»nis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifa»tui: ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo ad »testandum sunt inhabiles, possunt admitti in crimi»nibus exceptis. Quo supposito

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari.» II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui» falsa est testatus, »

Resp I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex cha» ritate, cum ità necessarium est ad avertendum grande» malum proximi aut Reipub., vel ex præcepto, cum» Judex seu Superior habens potestatem, ità legitimè» præcipit.: In quo ultimo casu, si fugias aut occultes» te, antequam ad testandum citeris, non peccabis» contra justitiam; ideoque nec teneberis restituere, ùt» contra multos docent *Valent.* & *Less.* Ratio, quia tibi» necdum est præceptum: si quod autem jus nascatur» parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur: Imò» etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri» eum, qui à Judice citatus fugit, vel testimonium» fraude declinavit, cùm sit efficax & moralis causa, ut» Judex sententiam ferat in alterius damnum, non ta» men est improbabile quod docent *Mol.* & *Less.*, non» teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit ob» ligationem justitiæ, sed tantùm obedientiæ: proin» deque non comparens contumax tantùm est & ino» bediens, non autem injustus. *Less. n.* 27. *& seqq. V.*» *Bon. Lay. ll. cc.* »

Resp. II. Etiam legitimè & juridicè interrogatus,» non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem» ex Confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, ùt» Consiliarius, Advocatus, Medicus, &c., modò tamen» non sit necessarium ad magnum Reipub. vel proxi» mi malum avertendum: tunc enim licet tale secre» tum detegere, etiamsi jurasses te nulli dicturum, quia» tale juramentum non obligat, cum jure naturæ te» nearis ad contrarium. *V. Lay. l. 3. t. 6. c. 4. n. 9.* 3. Si ex» testimonio tibi vel tuis immineat notabile damnum,» nisi tamen damnum publicum vel privatum alie» num prævaleat, ùt notat *Lugo d. 39. n. 10.* Unde com» muniter non teneris testari contra consanguineum.» 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim» potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intel» lexisti per injuriam, v. g. aperiendo litteras, cogen» do alium ad revelationem, *Laym. n. 5. Mol. d. 5. n. 5.*» Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel pro» pter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in» occultam compensationem debiti, ex quo tanquam» de fure inquiratur. Ratio, quia mens Judicis est in» quirere de delicto. *V. Azor 3. p. l. 3. c. 27. Fill. Bon. d. 10.*» *q. 3. p. 3. Laym. l. c.* »

Resp. III. Qui sciens, falsum testatus est, per quod» alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditio» nem vel reparationem omnium damnorum, quæ» causantur. Item tenetur revocare cum pari suo da» mno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclite» tur, & putetur revocando aliquid effecturus. Ità *com*» *muniter.* Ratio, quia in damno æquali potiùs haben» da est ratio innocentis. *V. dub. sequens,* »

Dixi I. *Sciens*, quia si ex ignorantia, inadverten» tia aut oblivione inculpabili, falsum est testatus, etsi» teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutio» nem, etiamsi reus damnetur. Ratio, quia neque tene» tur ex re accepta, neque delicto. »

Dixi II. *Causa efficax*, quia si à parte rei falsum il» lud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa» testimonia aliorum, jam tota causa damni erat data,» ità ut Judex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad» nihil tenebitur. *Less. d. 7. & alii.* »

Testis peccat. 1. Si affirmet, quod ignorat. 2. Si» veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se oc» cultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si judici justè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

ADDEN-

ADDENDA.

1515. Quæst. 272. *Quid circa testes sit addendum* 1. Notari possunt aliqua, quæ *Gob.* in Quin. t. 5. c. 42. latè prosequitur & probat ex legibus, AA. & ratione 1., Si alia probatio desit ad eruendam veritatem, servus sive mancipium testari poterit. 2. Mulier potest esse testis, si res ex se non possit nisi per mulieres cognosci; imò jus civile admittit mulierem pro teste, etiam in causa criminali; maximè autem pro testamento. 3. Qui jam factus est pubes, potest testari de eis, quæ vidit in ætate pupillari. 4. Furiosus & amens habentes lucida intervalla possunt testari de illis, quæ in his gesta sunt: qui tamen fuit ebrius, non potest testari; quia fuit velut amens; imò ebriosus rejici potest secundùm aliquos, quos vide apud *Gob.* c. 25. n. 14. 5. Infames jure, qui ob crimen declarati sunt tales, repelluntur, uti & infames facto, qui ob notitiam publici criminis apud prudentes viros amiserunt existimationem. 6. Admittitur pauper, si sit bonæ famæ, qui prudenter non timeatur habere venalem fidem. 7. Si hæreticus litiget contra hæreticum, potest hæreticus esse testis; si contra Catholicum, potest esse testis tantùm pro Catholico, non pro hæretico contra Catholicum: & ità statuitur in jure, etiam pro foro civili, licèt non observetur in Germania, ubi sunt tolerati, & non censentur infames, non esset tamen dandus locus hæretico contra Catholicum Sacerdotem vel Religio-
1516. sum, præsertim si hi accusentur criminaliter. 8. Idem nequit esse accusator & testis, nisi in rebus levis momenti, aut si agatur de peccato impediendo, aut si tantùm agatur de inquisitione formanda, non autem de pœna; hinc putat *Less.* illos, qui furantur fructus ex hortis vel ligna ex silvis, non esse puniendos ex solius
1517. custodis testimonio, si reus factum neget. 9. In causis civilibus non arduis admittitur testimonium consanguinei pro consanguineo vel affinis pro affine; admittitur etiam testimonium patris asserentis vel negantis filium dixisse se ingredi Religionem cum animo profitendi; item matris, saltem ad gignendam præsumptionem, cùm quæritur de ætate vel cognatione filii; item parentum & cognatorum utriusque sexûs, quando pro Matrimonio quæritur, an adsit impedimentum cognationis vel affinitatis. 10. Probabilius est patrinum posse testari pro eo, quem è Baptismo levavit. 11. Frater rogatus à fratre vel Judice testari potest in testamento fratris, non tamen pro se facti: & generatim in causis civilibus, ubi est par causa studii & propensæ voluntatis, parentes, fratres, affines sunt idonei testes. 12. In causis non judicialibus & præjudicantibus alteri, v. g. dum quæritur, an infans sit baptizatus, Ecclesia consecrata & similia, sufficit ad plenam probationem testimonium unius viri, de quo nulla suspicio sit perniciosi mendacii, alioquin vix sufficit unquam unus, uti probat *Carden.* in 1. crisi post finem, in addit. ad d. 4.
1518. à n. 113. Vide dicta n. 1437. 13. Communiter adjici debet juramentum, ut valeat testimonium. Excipiuntur Papa aliæque personæ à juramento privilegiatæ vel dispensatæ, aut si pars adversa remittat. 14. Clericus potest esse testis contra Clericum & laicum, testari tamen non debet contra hunc in causa criminali, ne secutâ inde morte fiat irregularis: peccat etiam, si in foro sæculari testetur sine facultate Episcopi, sic enim se subjicit Judici sæculari: si tamen faciat, testatur validè. 15. Laicus nequit in causa criminali testari contra Clericum, nisi crimen sit tale, ut ex natura sua nequeat probari sufficienter per solos Clericos. 16. Religiosus potest esse testis in rebus spectantibus ad suum Monasterium; item in testamento, quo aliquid legatur ipsius Monasterio, quamvis mediatè cedat in commodum ipsius; item in causa alterius sui confratris; item validè testatur in testamentis sæcularium factis ad causas purè sæculares; peccat tamen, si in his faciat sine facultate sui Superioris, quia se subjicit Judici sæculari. 17. Religiosus in casu necessitatis potest esse testis, v. g. in occultissimo Matrimonio; non potest autem, etiamsi jubeatur à Superiore, testari in causa sanguinis ad condemnandum, bene tamen ad absolvendum, alioquin fit irregularis, si mors sequatur, & ipse non sit priùs protestatus se cogi. 18. Laicus sæcularis nequit testari contra Religiosum, nisi crimen hujus occultum aliter probari non possit, v. g. quia factum esset in silva, cubiculo, noctu. 19. Quando 1519.
negotium est tale, ut non soleat committi nisi inter domesticos, si alii deficiant, admittitur testimonium domestici; item quando veritas potest meliùs per domesticos quàm alios comperiri: item quando domesticus est persona valde honesta: præterea testimonium domestici pro domestico contra domesticum valet, quia par causa, quæ est utrimque, tollit suspicionem affectionis: valet quoque testimonium domestici pro extraneo contra domesticum, & ad illud cogi potest: illi autem soli dicuntur domestici, qui cohabitant, & aliquo modo subsunt potestati illius, à quo producuntur, ut dent testimonium. 20. *Bald.* & *Menoch.* apud *Gob.* c. 28. nu. 61. dicunt defendi posse testimonium illius, qui dicit se pro certo scire id, quod novit ex solis conjecturis & præsumptionibus à jure approbatis. Testis autem argumentans nihil probat, uti habet *Alex.* apud *Gob.* in Exp. t. 9. n. 4. 491., id est, testis 1520.
debet testari de re ipsa sibi nota, & non arguere seu deducere ex hoc vel illo signo, quòd sit facta. Vide de illis omnibus etiam *Dicast.* De Just. l. 2. t. 1. d. 8. Denique notandum ex *Mascard.* De probat. concl. 1357. n. 3. & *Farinac.* De Testibus q. 60. n. 29., testimonio illius, qui inde habet commodum, non esse ordinariè deferendum. Notat etiam *Pignat.* tom. 6. Cons. 56. depositiones testium scribendas esse idiomate, quo proferuntur.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

An, & quando reus teneatur fateri veritatem.

Resp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur» fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere,» vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua» restrictione, & in bono sensu, ut mendacium absit.» Ratio, quia tunc Judex non habet jus interrogandi,» aut obligationem imponendi reo. Ità *Less.* & *Lay. l. 3.*» *tr. 6. c. 5. Bon. d. 10. q. 3 p. 2. Unde resolves,* » 1521.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum, 1. Si» Judex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum» inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3.» Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec» manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his» Judex non interrogat legitimè. *Azor, Less. Fill. Lay.*» *Bon. ll. cc. Lugo d. 40. n. 1.* »

II. Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitimè in-» terroget, quia non tenetur parere cum gravi suo da-» mno, nisi constet Superiorem posse præcipere. Ità» *Less. Fill. Lay. l. c. Sanch. l. 6. Consil. c. 3. d. 31. Salas, Lu-*» *go, &c.* contra *Sylv, Bon. & alios.* »

III. Judex tenetur reo manifestare statum causæ,» & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum» &c., ut reo constet, an legitimè interrogetur: quia» non tenebitur respondere alioqui, & seipsum hono-» re, aliisve bonis, quæ bonâ fide possidet, spoliare. *Caj.*» *Nav. c. 25. n. 43. Lugo n. 1.* »

IV. Si reum juridicè quidem interroget Judex,» sed

»sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an »exierit ex tali domo stricto ense, potest reus, (idem »est de teste) licèt sciat semiplenè probatum esse, id ne»gare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob »aliam causam: quia si Judex veritatem sciret, non »posset interrogare. Ità cum S. *Th. q. 69. a. 1. Sot. Fag.* »*p. 8. c. 34. Dia. 3. p. t. 5. R. 66. Lugo n. 4.*

» Resp. II. Etsi communior & verior sententia sit »S. *Th. 2. 2. q. 69.* si reus legitimè interrogetur à Judi»ce, teneri in conscientia apertè veritatem dicere; pro»babile tamen est etiam, quod ex *Sylv.* docet *Sa* & *Less.* »non teneri, saltem pro mortali, in causis capitalibus »& gravioribus, si spes sit evadendi, & nullum grave »damnum Reipub. timeatur. *Tann. d. 4. q. 4. d. 5. Lugo* »*n. 15.* ubi dicit, esse sententiam valde probabilem & »in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter »non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; tum »quia inhumanum videtur, ut, qui convinci non po»test, teneatur præbere arma contra se, quibus occi»datur, aut gravem pœnam, v. g. perpetui carceris, »subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus »præcipi posse. *Bon to. 2. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 2.* »*num. 7.*

» Dixi I. *In capitalibus*, quia aliud est de causis, in qui»bus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

» Dixi II. *Si spes sit evadendi:* quia absque ea cessat ra»tio celandi veritatem. *Unde resolves*,

» I. Non semper opus est (juxta dicta *Resp. 2.*) ut »Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum. *Lu*»*go num. 20.*

» II. Post sententiam latam reus non tenetur con»fiteri crimen, quod antè injustè negavit: quia finito »judicio, finitur obligatio Rei, *Laym l. c.* Imò proba»bile est, nec ante sententiam ad id teneri (etiamsi ad»huc sit in potestate Judicis) donec iterum interroge»tur. *Lugo n. 17.*

» Resp. III. Si quis ad evitanda tormenta gravia, »mentitus falsum sibi crimen imposuit, per quod sit »morte plectendus, non videtur mortale. Ità contra »*Nav.* & *alios* docet *Ang. Sylv. Less. l. 2. c. 21. d. 7. Tann.* »*dub. 5.* Ratio, quia non est mentitus perniciosè, cum »non teneatur tantis tormentis vitam conservare. *Vid.* »*Lug. l. c. Unde resolvei*,

» I. Talis non tenetur postea crimen revocare, »quamvis antea perjurio confirmasset, si prudenter »meruit ne ad tormenta revocetur; quia etsi pejera»tione graviter peccarit, hoc jam transiit, & non re»tractando nemini facit injuriam, ideoque sufficit co»ram Deo pœnitere. *V. Less. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

» II. Si ex illa falsi criminis confessione grave da»mnum aliis sequeretur, v. g. bonum Reip. aut fama »Religionis vel familiæ notabiliter læderetur; aut ali»qui ideo in hæresin lapsuri essent, quævis potiùs tor»menta perferenda essent. *Tann. l. c.*

» III. Si reus tormentis coactus denuntiavit alium »innocentem, tenetur sub mortali, ante suam con»demnationem, & si tum non facit, etiam post senten»tiam damnationis, revocare; ad quod etiam à Con»fessario est obligandus. Ità ex communi *Tol. l. 5. c. 66.* »*n. 7. Less. cap. ult. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* ubi »subjungit, 1. Si quis tamen sequatur, ipsâque praxi »servari advertat eam sententiam, quæ negat per re»vocationem in extremo vitæ factam tolli vel infir»mari denuntiationem antè factam, ùt docet *Delrio l.* »*5. f. 5. Valent. d. 6. q. 13. p. 4.*, is consequenter existimare »poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem »cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obli»gatum non esse ad revocationem, quia esset inutilis. »Ità *Tann. l. c.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum »istius sententiæ minùs esse probabile.

» 2. Monet idem *Tann. n. 105.* cavendum esse Con»fessario, ne vel importunè sæpius reo damnato in»culcet retractationem denunciationis iniquè factæ; vel retractationem factam imprudenter, & cum» scandalo evulget. »

Quæres. An reus teneatur revelare complices. »

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis» aut testimoniis convinci possint, non potest nec te-» netur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, or-» dinariè non peccabit. *Less. l. c. & Laym. l. 3. t. 5. c. 5.* »

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam» non rogatus; ideoque si nolit, secundùm *Nav.* non» erit absolvendus. »

ADDENDA.

1522. QUæst. 273. *Quid præterea notandum circa hanc obligationem Rei. 12.* Seqq.

§. I. An & quomodo reo licita sit æquivocatio vel restrictio mentalis, videri debent dicta l. 3. p. 1. à n. 283.

1523. §. II. *Busenb.* Resp. 3. dicit non videri mortale, si quis, ut tormenta gravia evitet, sibi imponat falsum crimen, ob quod morte plectatur; & id, præter citatos ab ipso, reputant probabile, *Az. Val. Laym. Lohn. Burgh.* cent. 1. *cas.* 100. Nec diffitentur *Diana*, *Lugo*, *Dicast.* De just. l. 2. t. 2. d. 12. n. 514., dicentes practicè teneri posse: sententia tamen opposita videtur probabilior, quam tenent etiam *Covarr. Mol.* & alii, ac probabiliorem fatetur *Dicast.*, nam qui mihi etiam consentienti imponeret falsum crimen, ne gravissima tormenta paterer, si ideo occiderer, censeretur me moraliter occidere, & secundùm dicta l. 3. p. 2. n. 9. faceret mihi injuriam, quia cedere non possum juri ad vitam, cujus dominus est Deus & non ego, ergo similiter ego mihi imponens tale crimen moraliter me occido. *Nec obstat*, quòd ad conservandam vitam non tenear pati, v. g. abscissionem cruris, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 785., sed possim præeligere mortem, *nam* in hoc casu tantùm permitto mortem meam, in illo autem mihi positivè infero, moraliter loquendo, uti etiam ille mihi positivè infert, qui me de falso crimine accusat, ob quod occidor. Faciliùs defendi potest cum *Sot. Salon. P. Nav. Dicast.*, quòd reus conjectus in carcerem ob crimen non capitale possit ex zelo pœnitentiæ vel justitiæ aliud verum crimen suum occultum manifestare, ob quod afficiatur supplicio, nam alius licitè posset eum de hoc accusare, si legitimè probare posset, ergo etiam reus, cùm ejus accusatio & confessio sit sufficiens probatio, & sic censeretur tantùm permittere mortem sibi ideo inferendam.

1524. §. III. Multi dicunt reum, qui negavit crimen, ob quod juridicè probatum afficitur supplicio, à Confessario obligandum, ut saltem in loco supplicii fateatur, quia aliàs sequitur scandalum & infamia tum accusatoris tum Judicis; sed alii cum *Lugo* tenent oppositum, quia præsumptio pro tali sententia impedit scandalum, & credetur reus negare, eò quòd putet se non teneri ad fatendum: quòd autem non ideo fiat injuria accusatori, dixi l. 3. p. 2. n. 1211.

ARTICULUS II.

Quid liceat reo circa fugam pœnæ.

1525. RESP. Quando sententia est materialiter injusta,» lata tamen secundùm allegata & probata, etsi in» conscientia non obliget, non potest reus Judici posi-» tivè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu» Judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tene-» tur. Ità communiter *Less. Sanch.* contra *Vict. Bon. Lu*-» *go d. 40. n. 39.*

Dixi, *Positivè:* quia reo, etiamsi verè reus sit, licet» ante & post sententiam, (quoad mortem vel pœnam» morti æquivalentem, v. g. perpetuum carcerem)» fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum jus» habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla po-» testas

testas humana obligare possit ad eam non conservandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. c. 31. d. 5.*

Unde resolves,

I. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit, (saltem nisi juraverit se mansurum) quia utitur suo jure, & nulli facit injuriam. *Fill. t. 40. n. 274. Azor, Less. n. 31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. *V. Bon. De præcept. d. 10. to 2. q. 3. p. 2. n. 13. Less. l. c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere, non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Regin. l. 24. n. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisâ vi & injuriâ) decipere, tradendo v.g. cibum & potum, ut sopiantur, vel procurando ut absint; item vincula & carceres effringere, quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licèt captivi per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno, quia tantum est ejus causa per accidens, cum jure suo utatur. Nec refert, quòd leges & magistratus quidam tales effractores graviter puniant, id enim fit, quòd vel contrariam sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus, vel quòd propter bonum Reipubl. ea pœna statuta sit. *Fill. l. c. Tann. d. 4. q. 4. dub. 5. ex aliis multis. V. Lug. s. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solùm consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v. g. funibus, limâ, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. *Less. num. 40. Tann. l. c. Sylv. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet communis, tum quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter jus vitæ conservandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. l. c. Bon. p. 1.*

Quæres. An reo liceat appellare.

Resp. Si sciat sententiam esse justam, & justè processum esse, non licet, (licet tamen supplicare) quia id esset Judici calumniam imponere. Imò injustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut injustè processum esse; aut si diversæ sint opiniones, potest appellare. *Vid. Tann. l. c. num. 100., Lugo n. 14. Sanch.*

ADDENDA.

1526. QUæst. 274. *Quid circa fugam Rei & appellationem sit præterea notandum.* R. Seqq.

§. I. *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 8. n. 16. negat Religiosum justè damnatum ad triremes posse fugere, quia vi professionis tenetur obedire: sed *Lugo* d. 40. n. 54. tenet contrarium velut probabile, quia hoc ipso, quòd damnetur ad tam gravem pœnam, videtur æquiparari sæcularibus, unde sicut his, sic illi satis erit talem pœnam ferre, quamdiu cogetur.

1527. §. II. *Dicast.* l. 2. t. 1. d. 6. n. 88. putat proximis consanguineis, nempe patri, conjugi, fratri Rei licitum esse juvare eum in effringendo carcere, quia censentur una cum ipso persona. Addit n. 89. idem licere alteri, qui certissimè timet, ne à reo prodatur & similiter incarceretur, quia liberando reum censetur liberare seipsum.

1528. §. III. *Caj. Sot. Salon. Sanch.* in Decal. l. 3. c. 7. *Dicast.* n. 72. putant reum, qui effregit carcerem, teneri hoc damnum compensare, quia directè illud causavit; sed probabiliter contradicunt *Bon. Val. Regin.* & alii, quia non tenetur ex re accepta, uti patet; neque ex injusta acceptione, cùm licitè id fecerit, utendo jure suo.

1529. §. IV. Appellatio, per se loquendo, est licita, ideo enim est subordinatio tribunalium: neque audiendus est *Caram.* in Th. fundam. n. 1418. docens non posse dubitari de æquitate sententiæ, quia licèt non dubitetur de æquitate formali & bona conscientia Judicis, tamen diversa sunt hominum judicia, & apud Superiores valere poterunt rationes vel omissæ vel non rectè propositæ apud inferiorem. Vide *Carden.* in 1. crisi d. 6. n 153. Quòd si reus sciat sententiam contra se latam esse justam, & ab hac appellet, *Beja* p. 1. cas. 65. multis probat esse rebellem potestati à Deo constitutæ, nocivum Reip., injuriosum Judici, adeoque peccare mortaliter. Non esse autem unquam licitum appellare à Papa ad futurum concilium, rectè ostendit *Pignat.* tom. 9. Consf. 92.

1530. §. V. Si injustè accusatus & condemnatus provocet accusatorem aut Judicem ad Dei tribunal, *Clarus*, & alii Juristæ dicunt peccare, tum quia est contra Charitatem & patientiam Christianam: tum quia illa provocatio est vana gloriatio innocentiæ, imo vix aberit appetitio vindictæ: è contrà, per se loquendo, nullum esse in eo peccatum docent *Delrio* aliique multi cum *Burgh.* cent. 3. cas. 87., quia cuilibet injustè gravato licitum est appellare ad Superiorem Judicem, & sic leguntur fecisse etiam viri sancti. Quòd si immisceat se impatientia, vel vana gloria, vel appetitus vindictæ, id per accidens se habet: fatendum tamen est hoc esse periculosum & vix unquam probandum.

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum reo.

1531. RESP. Observanda seqq. I. Instruat eum, quòd quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Judicibus non communicentur: ideoque sive sit nocens, sive innocens, id ei nec prodesse nec obesse possit. Ratio, quia aliàs multi conantur se falsò probare innocentes, ut à Confessario juventur: alii contrà falsò se nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confessarius conferat cum Judicibus, ipsique revocentur ad torturam: Unde expedit, 1. Ut non temerè evulget Confessarius accepta extra Confessionem. 2. Ut ad Confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur, ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Judici: ante tamen de contritione agendum est. *Delrio l. 6. c. 1. s. 3. Tann. d. 4 q. 5. d. 4.*

II. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales fateantur: tum quia verè quidam Rei non sunt, & victi illâ importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est Confessio, nisi fiat ex contritione & vera ad Deum conversione: de hac ergo laboret, & sequetur bona Confessio, non autem contra, *Tann. l. c.*

III. Caveat, ne coram reo censeat modum procedendi judicialem, proindeque communiter non admittat querelas de injuria facta, cùm non sit Confessarii ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam Auctores permittant Judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum; non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

V. Non licet (secundùm *Conc. Ant. Can.* 33. & c. 34. *Non licet*) palàm interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *V. Tann. d. 4. q. ult. d. 5. n. 128.*

VI. Expedit habere cognita indicia & probationes deprehensas in judicio, ipsumque modum processûs, ut & prudentiùs possit in suo foro agere, & Judicem, sicubi opus, prudenter admonere.

» VII. In Confessione examinet, 1. An consortes »criminis prodiderit, (si secundùm suprà dicta tene»batur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad »revocationem, etiam cum periculo torturæ; *V.* »*Tann.d.4.p.3.dub.4.n.103.* & dicta *dub. super.* 2. Si »saga sit, quo tempore, quâ occasione in magiam fit »lapsa; ut si postea neget, convinci possit in eodem »foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo »Christianæ fidei renuntiarit, dæmonem adoraverit, »falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa »fit, hominibus nocuerit, præsertim conjunctis, ùt »marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de pec»catis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes »dæmonis, instruatque, quomodo iis deinceps oc»currendum, atque inter cætera suadeat fidei profes»sionem, & frequentem Symboli repetitionem.

» VIII. Sæpe non expedit post supplicium Judici si»gnificare, reum in extremis denuntiationes revo»casse: tum quia Judices id parvi faciunt, (quàm rectè, »vide *Lay.* & *Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sa»cramentale, si non peritâ licentiâ, innocentiam de»nuntiati evulget, cùm eo ipso revelet peccatum de»nuntiantis: Quare si aliquando Judicem monere ex»pediat, rogandus est reus, ut id extra Confessionem, »& coram testibus dicat, eo fine, ut Judex moneatur.

» IX. Si alicujus innocentiam ex Confessione col»ligeret, (quod etsi difficile, non tamen impossi»bile esse, docet *Tann. d.4 q.5.d.5.n 85.*) id Judici »aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est, »tum quia post publicatam Rei confessionem, ei non »credetur; tum quia si plures audiat, hoc ipso alio»rum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirma»re, cum fractione sigilli; tum quia si Rei cognoscant, »eum pro innocentibus intercedere, occasionem ar»ripient, cum callidè sua facinora celandi. *Vid. Laym.* »*l.3.t.6.c.5. Tann. q.5.d.4. n.65.*

» X. Etsi pro reis, etiam justè damnatis, interce»dere aliquando possit, maximè apud magistratum »supremum, juxta scripturam *Prov. 24. Erue eos, &c.* »valde tamen prudenter & moderatè id faciendum, »quia relaxatio potest esse illicita, Judexque (non ta»men Confessarius, nisi ea præviderít) fieri reus ma»lorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; »imò & ipsi imputabuntur, cùm ex officio debue»rit impedire. *V. Bon. to. 2. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3.* »*Tann. d. 4.*

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopæorum & Chirurgorum.

1532. »RESP. Tenentur ii imprimis, quando tale offici»um petunt, vel suscipiunt (sub gravi obligatio»ne) sufficientem habere scientiam, sive peritiam. »*Navar. c.25.* Deinde in curandis infirmis, servare »sequentes regulas, 1. Ordinariè debent sequi opinio»nes Medicorum securas & tutas. Ratio est, pericu»lum & damnum proximi. *Bonac. Laym. Sanch. 1. mor.* »*c. 9. 2.* Quando certum aliquod est pharmacum, »quod nimirum certò infirmis profuturum est, te»nentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur, »quia aliàs imprudenter proximum in periculo relin»querent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent »adhibere probabiliora & tutiora; tum quia alioqui »salutem proximi in discrimen adducerent; tum quia »tenentur fungi officio, quantùm possunt, cum mi»nimo proximi periculo & damno. 4. Quando nul»la est spes de salute infirmi, nec adest remedium nisi »dubium; de quo scilicet dubitatur, num profutu»rum an nociturum sit, possunt, imò debent illud ad»hibere. Ratio, quia sic infirmi negotium utiliter ge»ritur; & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cùm aliàs spem vitæ non habeat, *Lay. l. 1. tr. 1. c. 5.*» *Fill. t. 21. n. 152. Bon. de. pec. d. 2. q. 4. p. 9. Unde resolves,*»

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia» gravem morbum curare tentet. 2. Si occurrente gra-» vi & insolito morbo, speciali studio operam non im-» pendat, 3. Si det pharmacum infirmo, quod pro-» babilisiùs creditur nociturum, quàm profuturum. 4.» Si medicamenta inexplorata, explorandi gratiâ ad-» hibeat, præsertim quando de iis non est opinio pro-» babilis, & habet medicamenta probabiliter utilia.» 5. Si non bene perspectâ morbi naturâ temerè ad-» hibeat remedia obvia, vel periculosa, præsertim» cum discrimine vitæ, vel gravis læsionis. 6. Si agni-» to ægroti periculo opportunè non adsit, aut necessa-» riam curationem negligat, aut Medicos alios adhi-» beri non permittat. 4. Si aliquid suadeat Dei hono-» ri vel præcepto contrarium, v. g. incantationem,» pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facilè & sine» necessitate, à jejunio absolvat, carnium esum per-» mittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo» constitutum contemnat. *Vide Bonac. l. c. Nav. cap.*» *15. Azor, 1. p. l. 2. c. 17. Escob. l. 2. E. 33. c. 9.* »

II. Pharmacopola peccat, 1. Si rudis & ignarus» munus exerceat. 2. Sine arte vel diligentia medi-» camenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro sac-» charo utatur. 4. Unum medicamentum pro alio» (nisi tamen esset æquè bonum, & non majoris pretii)» contra Medici præscriptum cum gravis damni peri » culo porrigat. *Vid. Salas dub. 34.* 5. Si medicamenta» ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum ven-» dat. 6. Si pharmaca vendat inutilia &c. *V. Esc. l. c.* »

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia & peri-» tia sufficienti vulnera curare tenet, cum periculo er-» roris. 2. Si Medicum, quando gravitas vulneris exi-» git, non consulat. 3. Si lucri amore curationem» protrahat. 4. Si mercedem justo majorem exigat.» 5. Si abortûs causâ venam aperiat, aliudve remedi-» um adhibeat. *V. Escob. l. c.* »

ADDENDA.

QUæst. 275. *Quid præterea circa Medicos sit notandum.* ℟. De his videri potest *Boudevvins* in ventil. Medico-Theol., ubi fusè explicat, quid his liceat, & quomodo peccare possint in suis officiis. Adde tamen hæc pauca.

§. I. *Pius V.* in bulla, *Supergregem*, 3. statuit, ne Medicus ultra tres dies invisat infirmum, nisi scripto Confessarii resciat eum esse confessum, quæ Constit. non est quidem in usu pro his partibus, attamen foret utilis, possuntque de illa videri *Dicast.* De pœn. d. 7. n. 32. *Aversa* De pœn. q. 15. f. 4. *Diana* p. 3. t. 4. R. 93. *Gorm.* De pœn. p. 2. à n. 20. *Steph.* t. 5. d. 5. à nu. 235. *Laurent.* t. 2. tr. 1. d. 4. à n. 346. Quia tamen datur præceptum confitendi in periculo mortis, uti dicemus l. 6., tenentur Medici monere infirmos de hoc periculo, *Lugo* De pœn. d. 15. n. 38. 1533.

§. II. Medicum & Chirurgum debere sequi probabiliora & tutiora, tenent omnes, teste *Sanch. Bardi, & Illsf.* t. 1. d. 1. n. 79., ità ut oppositum sit improbabile. Ratio est, 1. Quia esset contra charitatem non facere alteri, quod velles tibi fieri. 2. Tacito pacto per susceptum officium ad id se obligarunt. 3. Eorum opinio probabilis non posset removere damnum infirmi, sed hoc debet facere medicina materialiter bona & tutior. Per accidens tamen poterunt uti medio minùs tuto, si nempe æger non possit aut nolit pretiosas medicinas solvere. Teneri autem Medicum gratis præscribere medicinas pauperibus, docent *Silv.* & alii apud *Laurent.* n. 359., quia cùm id possit sine suo incommodo & cum spe vitæ proximi conservandæ, vel depellendi gravis mali illius, Charitas id jubet. 1534.

§. III. Potest Medicus se accommodare opinioni alio- 1535.

aliorum, quos credit esse magis expertos, *Oried. Castrop. Laurent.* n. 325.; Regulariter tamen debet agere juxta opinionem suam, *Pitatel.* p. 2. nu. 147. Quod si adhibendo medicinam, quam putat certiorem, exponeret se periculo perdendæ famæ, si æger fortè non curaretur, putat *Schild.* tr. 2. n. 106. non teneri adhibere: tenetur autem potius fidere experientiis quàm rationibus, *Vasq. Laurent.* n. 345.

1536. §. IV. Si mors sit aliàs certa, & dubium sit, an medium sit profuturum an obfuturum, *Val. Sanch.* & alii dicunt posse dari ex spe salutis; quòd si mors acceleretur, erit præter intentionem, & metus accelerandæ mortis compensatur per spem vitæ prolongandæ, sicuti periculum augendi pœnas æternas per correptionem peccatoris brevi morituri compensatur per spem adducendi ad pœnitentiam: *Az. Castrop.* & alii contradicunt, quia exponis te periculo occidendi per aliquid de se aptum occidere; correptio fraterna tantum per accidens nocet. *Laurent.* n. 343. tenet cum *Val.*, si dubium sit utrinque positivum; si autem sit negativum, tenet cum *Az.*; similiter *Arr.* & *Burgh.* c. 1. c. 12. tenent cum *Val.*, si medicina etiam ex levi fundamento putetur profutura: omnes autem negant licere Medico experiri in desperatis, an medicamenta sint utilia vel noxia, quia sic subitur manifestum periculum mortis accelerandæ.

1537. §. V. Peccat mortaliter Medicus, qui homini libero & sano præbet medicamenta ad Venerem notabiliter provocantia, non autem si præbeat ægro ad sanandam infirmitatem, qua laborat, tum quia in ægro non est periculum ità proximum, tum etiam, quia si tentatio insurgat, est per accidens, & intenditur sola corporis sanitas, *Bandevv.* q. 17. cum aliis. Similiter peccat dans medicinam expulsivam fœtûs, uti dictum est l. 3. p. 1. à n. 823. Quomodo expellere possit semen corruptum, dictum est ibid. n. 926. An possit dare medicamentum præservans à lue venerea ex illicito coitu contrahenda, vide *Bondevv.* pag. 109.

1538. §. VI. Medici de se nullam habent potestatem dispensandi in jejunio vel in esu carnium, *Fagund.* De præcept. 4. Eccles. l. 1. c. 9. n. 2., sed tantùm possunt declarare, uti alii viri prudentes, an hìc & nunc obliget præceptum ob grave damnum vel incommodum.

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium.

1539. »RESp. Ex patent ex dictis de septimo præcepto: ex »quibus *resolves*,

» I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia pro»hibita vendat, cum suspicione pravi usûs. 2. Si pa»ratus sit quodcunque pretium, etiam injustum, ab »emptore accipere. 3. Rem cariùs, quàm supremo pre»tio vendat, ob dilatam solutionem. 4. Mercium de»fectum gravem occultum non aperiat, pondus & »mensuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam »monopolium injustum instituat, merces omnes u»nius generis sibi comparet; immoderato quæstu pro »libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, »emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. »7. Si merces veteres & inutiles novis admisceat, & »vendat eodem pretio utrasque. 8. Si justa tributa de»fraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non sol»vat creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si »mercibus solvat, quod pecuniâ debet, contra cre»ditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè e»mat vel vendat contra consuetudinem permissam. »12. Si juret falsò se tanto pretio merces comparasse. »13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de »ejus justitia. 14. Si emat res furtivas &c. *V. Escob.* t. »2. E. 3. c. 12.

II. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohi» bitos vel lascivos. 2. Si librum defectu laborantem» vendat pro integro &c. *v. Escob. c. 13.* »

III. Argentarius, sive Aurifaber peccat, 1. Si æs» pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento» plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus» mixtionem non significet, neque minuat pretium.» 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat malâ fide. 4. Si» communem lapillum pro pretioso vendat, vel» pretiosum pro vili emat, &c. »

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1.» Si jurêt se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel» dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant,» quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicujus» momenti, quæ supersunt, retineant, sine volunta-» te domini. 3. Si diem festum sine gravi causa vio-» lent, per se, vel per suos famulos &c. *V. Escob. l. c.* »

ADDENDA.

QUæst. 276. *Quid circa mercatores &c. sit addendum.* 1540.
℞. Videri debent dicta l. 3. p. 2. de contractibus, præsertim emptionis & venditionis, ubi multa fusè resolvimus, quæ *Busenb.* hìc brevissimè insinuat.

Q. 277. *Quid notandum sit circa obligationem Professorum, Consiliariorum, Concionatorum:* ℞. Seqq. 1541.

§. I. *Eliz.* l. 6. q. 8. dicit Professores, præsertim Theologiæ moralis, sub mortali teneri docere verum, quod agnoscunt, & studere, ut agnoscant, quod verum est, sed malè supponit omnem veritatem in rebus moralibus posse à nobis inveniri, uti ostensum est l. 1. à n. 707.

§. II. Idem *Eliz.* §. 4. & seqq. agit contra eos 1542. Theologos, qui non solliciti edicere quid sentiant, aut examinare, quid in re sit verum, tantùm dicunt, quid videatur probabile aut probabilius, *sic enim*, inquit, *faciunt Theologiam esse scientiam, non realem sed purè modalem vel secundò intentionalem, suamque omnem auctoritatem prostituunt, nemo enim unquam sciet, an rem sciant vel quia loquantur, aut an ità loquantur, uti sciunt.* Favet illi *Gerson* de Conf. Theol. l. 4. prof. 4. *Minus culpabiliter, nescio si minus tolerabiliter errant, quos ex doctrina, dum moralem quærunt certitudinem, nullum lumen rationis movet ad assensum cujusvis agibilis, tantummodo satis est, si dicere potuerint, hoc scriptum est, hoc talis Doctor in lectura sua sensit, hoc alius ità posuit, similes aspicientibus verso ad Solem dorso.* Sed quamvìs fatendum sit examinari debere motiva rationum utrimque, & in veritatem inquiri, sæpe est justa causa ità dorendi suspendendo judicium suum: 1. Quia non semper potest resciri veritas, uti l. c. probatum est. 2. Quia difficillimum est invenire & periculosissimum definire quænam sint peccata levis vel gravia, uti docet S. *Aug* De civit. l. 21. c. ult. Similiter S. *Thom.* Quodl. 9. a. 15. ait, *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur.* Et *Gabriel* in 4. dist. 15. q. 13. art. 2. Coroll. 1. *Incautum est & malum affirmare aliquid esse peccatum mortale, quando non probatur sufficienti auctoritate vel evidenti ratione:* idemque notant *Gob.* in Exp. tr. 1. n. 55. & *Spor.* in Th. Sacram. p. 1. c. 3. n. 174. 3. Quia etiam difficillimum est semper determinare, quænam inter opiniones sit probabilior, uti colligitur ex dictis l. 1. à n. 150. 4. Quia si adducantur AA. & rationes in utramque partem, prudenti lectori suggeruntur sufficientia motiva sibi formandi conscientiam practicam, secundùm dicta l. 1. à n. 268. 5. Quantùm ad me, planè judico alios esse prudentiores quàm me, nec credo à lectore magni faciēdum judicium meum, quando attuli alios auctores omni exceptione majores. *Gerson* loquitur de illis, qui studiosè negligunt examinare rationes & in veritatem inquirere: quid enim senserit, patet ex his ejus verbis, de Vita Spirit. lect.

4.

4. Coroll. 11. Ex *his elicio pro Doctoribus Theologicis doctrinam salubrem, ne sint faciles asserere actiones aliquas aut omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub universali..... debet quilibet nunquam oblivisci quàm incerta est scientia nostra, ità ut idem sæpe homo brevi momento temporis nunc in hanc nunc in oppositam feratur sententiam.*

1543. §. III. Idem *Eliz.* q. 11. & 12. docet turpe esse & illicitum Professori tenere vel sequi doctrinam, eò quòd eam doceat aliquis, si ad hoc non moveat veritas ipsa. Similiter q. 8. §. 3. declamat contra illos, qui ideo non tenent aliquam opinionem, quia multorum est. *Contrà est* 1., quia non semper inveniri potest veritas, uti sæpe dictum est, ergo in dubio sequi possum prudentem Ducem. 2. Si valent argumenta *Eliz.*, ergo malè erectæ sunt diversæ academiæ sectantes oppositas doctrinas tanquam antecedenter suas; item sequentes hunc vel illum Magistrum, v. g. *S. Augustinum, S. Thom., S. Bonav., Scotum.* 3. Ergo nullus apud Thomistas vel Scotistas audebit se voto vel juramento adstringere ad doctrinam *S. Thomæ* vel *Scoti*, nam neutri erunt sufficienter certi, quòd doctrinam veram sint ubique reperturi; & quas rationes afferent Thomistæ pro *S. Th.*; eis similes afferent Scotistæ pro *Scoto. Respondet* quidem *Eliz.* §. 5. notam veracis Doctoris esse, si Ecclesia de illo dicat, *O Doctor egregie, Ecclesiæ S. lumen, divinæ legis amator. Sed contrà* est manifestè, nam Ecclesia id dicit de singulis Doctoribus Ecclesiæ, & tamen certum est multos contradictoria docere, v. g. *S. Augustinum & S. Hieronymum*; item *S. Thom.* & *S. Bonav.*, uti ostensum est l. 1. n. 719, ergo licebit hunc vel illum sequi, licèt certum sit alterutrum docere falsum. *Conf.* nam Ecclesia non dicit ista verba de *Scoto, de S. Anton., de Cajet., de Durando, de Bachono, de Suar.* aliisque piis & doctis viris, ergo peccatum erit se obligare ad unum ex his sequendum. 4. Quod attinet ad illum, qui sequitur multos, nisi obstet certitudo in contrarium, prudenter præsumimus id esse magis vicinum vero, quod multi sapientes viri tenent, secundùm dicta l. 1. n. 270.

1544. §. IV. In iis, quæ pertinent ad fidem & mores, peccatum est tenere vel docere opinionem, quam quis sufficienter advertit esse falsam, quia hoc est addere vel demere aliquid legi Dei, quod prohibetur *Deut.* 4. v. 2. Putatque *Eliz.* q. 8. §. 10. docentem falsa peccare contra justitiam, quia vera docere tenetur, vel ex mercede vel saltem ex tacito pacto, sicuti contra justitiam peccaret nauta, qui sive pretio sive gratis me acceptasset transferendum in Italiam, & transferret in Angliam: sed vide de hoc dicta l. 3. p. 1. à n. 351.

1545. §. V. Si Professor in schola doceat absolutè sententiam, quam judicat esse minùs probabilem, (si justa causa non excuset, qualis esset secundùm *Oviedo*, ne censeatur singularis vel à Superiore reprehendatur) *Suar.* dicit esse mortale; *Sanch.* veniale; *Salas, Castrop. Rhod. Laurent.* universaliter dicunt nullum esse peccatum, quia putant excusari propter obligationem nimiùm gravem examinandi, ubi probabilitas sit major aut minor: tenet cum his *Teril.* in Reg. q. 2. n. 24., si judicet sententiam tantùm probabilem, esse communiorem & utiliorem: attamen docere improbabilia circa fidem & mores est mortale, uti rectè *Sanch. Castrop. Laurent.*, quia grave est causare errorem in rebus ità necessariis. Docere improbabilia in Grammatica aut Philosophia etiam grave esse putant *Sanch. Castrop. Laurent.*, quia docens ex officio tenetur rectè docere, & ingenerare generales errores videtur grave: *Salas* putavit esse leve; sed *Rhodes* dicit hoc esse improbabile, nisi privatim doceret. Vide dicta l. 3. p. 2. à n. 351.

§. VI. De Consiliariis Principum, satis insinuavi l. 1. n. 456., qualia vitia cavere debeant & quales esse: posse autem, per se loquendo, quemvis, qui consulitur, respondere secundum opinionem probabilem alienam contra sibi probabiliorem, docet *Suar.* 1. 2. t. 3. d. 12. s. 6. n. 9. item *Sayr. Vasq. Sanch.*, quos sequitur *Diana* p. 2. t. 13. R. 14., & consentit *Mendo* d. 13. n. 202., suadeturque ex dictis l. 1. n. 377. dicere enim potest esse viros probos & doctos, qui dicant hoc vel illud fieri posse in tali casu. *Dixi*, per se loquendo, nam sæpe ex pacto vel circumstantiis tenetur aliquis pro consilio interrogatus depromere sensum suum & non tantùm alienum. 1546.

§. VII. *Nav. Adr.* & alii putant Consiliarium semper exquirentem sententias faventes placito & commodis sui Principalis, peccare mortaliter, quia exponit se periculo inducendi in errorem; sed si rectâ intentione procedat, non ideo peccare docent *Sanch. Baldel. Bress.* & alii, utitur enim jure suo, imò & fungitur officio studendi licitis commodis domini sui. Quòd si inquireret in AA. faventes, volens stare sententiâ cujuscumque, quâcumque ratione nitatur, malè ageret, uti rectè *Bardi* De consc. prob. d. 4. c. 19. n. 4. & *Burgh.* c. 3. c. 51. 1547.

§. VIII. Quædam Concionatoribus proponit *Eliz.* q. 6. §. 5. & 6. Et 1. arguit in illis scientiæ defectum, ob quem nesciant, quid sit & quando reipsa committatur, v. g. usura, simonia, vindicta, injustitia commutativa & distributiva, avaritia, ambitio, fraus in contractu &c., ideoque explicare non possint populo, quid sub illis nominibus lateat ac damnetur, & sic in eis vitiis relinquant. 2. Carpit modem probandi, *probant scilicet*, inquit, *alibi ex alienis, alibi ex propriis, sed sine sensu & præter sensum: ibi parum scripturas versant, SS. PP. prætereunt, dicta Oratorum & maximè Gentilium colunt, & mundum universum percurrunt longisque descriptionibus implent; quid ergo Christianum inde concludant? alibi scripturas quidem & SS. nominant, sed quibusdam, ut vocant, conceptibus tam longè à vero ac verisimili divagantur, ut non Oratoris solum sed nec Poëtæ quidem locum teneant.* 3. Dicit eos solere in quædam invehi, v. g. in luxum vestium, denudationem pectoris &c., neque tamen explicare populo, quandonam & qualia sint peccata, atque ideo ab ejusmodi concionibus appellatur ad Theologos, quod Sacris Oratoribus est probro ac impedit omnem dictionis fructum. *Paulus Timotheo* dicebat, increpa in omni patientia & *Doctrina*; ut potens sit exhortari in *Doctrina* sana. Et *S. Aug.* De doctr. Christ. l. 4. c. 12. Concionatoris munus esse ait, *ut doceat, ut delectet, ut flectat: docere necessitatis est, delectare suavitatis, flectere victoriæ. Olim*, inquit *Eliz.*, *Augustini, Chrysostomi, Ambrosii, Gregorii erant Concionatores, sed iidem Theologi.* 1548.

§. IX. Ad doctrinam accedere debet virtus & vita exemplaris: *Trittemius* De vita Sacerd. c. 1. n. 24., ait, *Prædicantis sermo facilè contemnitur, cujus vita malis suspicionibus in populo notatur.* Et c. 6. n. 10. *Facilè prædicantis sermo contemnitur, si inter rusticos familiariter effundatur; incipient te ex consuetudine familiaritatis contemnere & quasi ex suis unum æstimare.* Addit à n. 25., *Accusare avaritiam & latro potest, emendare verò, nonnisi qui facit, quod docet: delicatus magister est, qui pleno ventre de jejunio disputat; prius vita requirenda est quàm doctrina, quia plenius opere docetur quàm sermone; excellentissimum namque docendi genus est demonstratio exempli.* 1549.

Quæ materiæ utilissimè tractentur in concionibus, dictum est l. 3. p. 1. n. 766.

LIBER

LIBER QUINTUS.

DE RATIONE COGNOSCENDI ET DISCERNENDI PECCATA.

CAPUT I

DE PECCATO IN GENERE.

DUBIUM I.

Quid sit Peccatum.

1. Respondeo, Est transgressio legis, sive, ùt ait *Tolet.* est voluntarius recessus à regula divina: per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale & humanum, quàm divinum: per recessum, intelligitur actus, (vel ejus omissio) qui sit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ: Quod addo, quia ut docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 16. cum *Vasq. Bon. d.* 2. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 3. & 12. *&c.* non sufficit ad actum peccaminosum libertas & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, quâ scilicet quis advertere poterat, & debebat; nec quæcunque actualis, quâ scilicet intellectus rationes commodi & incommodi in objecto attendat: sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista advertentia, non est voluntarium, cùm non sit cognitum; tum quia, quamdiu talis cognitio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inadvertentia naturalis & invincibilis oblivio. Addit tamen *Tann. d.* 4. *de pecc. d.* 5. *q.* 5. *dub.* 5. *n.* 106. non esse necesse, ut consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat: sed satis esse, ut vel actu, vel virtute maneat, ità ut cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ùt fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. V. *Baldel. l.* 1. *d.* 36. Verùm recentiores communiter docent, talem v.g. ebrium non peccare formaliter, quando usu rationis caret, sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse antè, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit: ajuntque dum quis actu peccat, semper esse ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, ùt v. *apud Schol.* nam in ordine ad praxim, parùm refert, utrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, ùt patet ex prima responsione. 1. Ut sit voluntarium, id est, ut fiat à voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum, id est, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia. Ex quibus resolves:

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet: ideoque nec impedit Communionem, sive is sit internus, ùt cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ: motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis: sive externus ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ aut concupiscentiæ, quibus usus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi advertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum læsionis; vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem. *Sanch. n.* 21. *Regin. l.* 15. *n.* 75.

IV. Damna & eventus (licèt alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: eâ verò adhibitâ, etsi postea eveniant, culpâ vacant: Uti etiam, quando juxta loci & temporis circumstantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita, *Vasq.* 1. 2. *d.* 124. *c.* 2. Quibus conformiter *Less. l.* 4. *c.* 3. docet, si negligentia, ebrietatem aut eventus ex ea sequi solitos præcavendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantùm venialia fore, quia cùm non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quàm ipsa causa.

ADDENDA.

Quæstio 1. *Quænam sint præcipuæ divisiones peccati.* R. 2.

§. 1. Peccatum variè sumitur, nam 1. aliquid dicitur peccatum, vel naturæ, uti claudicatio; vel artis, uti locutio contra regulas Grammaticæ; vel moris, quod propriè dicitur culpa. 2. Peccatum moris aliquando sumitur pro causa vel effectu peccati, uti ad Rom. 7. v. 17. *Quod habitat in me peccatum*, id

est, fomes peccati seu concupiscentia. Aliquando pro materia, circa quam versatur peccatum, uti *Deuter.* 9.v.21. *Peccatum autem vestrum, quod feceratis, id est, vitulum, arripiens igne consumpsi.* Aliquando pro hostia in expiationem peccati, uti 2. ad *Corinth.* 5. v.21. dicitur, quòd Christus factus sit *pro nobis peccatum*, id est, hostia pro peccato. Hic agimus de peccato moris sive morali strictè sumpto.

3. §. 2. Variæ sunt divisiones peccati, *prima* est, in *spirituale & carnale*: Spirituale est, quod immediatè ad animam pertinet, uti superbia, odium; carnale, quod tendit ad inordinatas delectationes corporis, uti luxuria, ebrietas.

4. 2. Contra *Deum, proximum, seipsum*, intellige specialiter & immediatè, quamvis enim omne peccatum sit contra Deum & contra seipsum, aliqua tamen sunt specialiter contra Deum, uti hæresis, blasphemia, perjurium; alia contra proximum, uti homicidium, furtum, detractio; alia contra seipsum, uti illa, quæ sunt contra temperantiam & fortitudinem.

5. 3. *Oris, operis, cordis*: Possetque divisio aliter fieri hoc modo, peccatum aliud merè internum, & dicitur cordis; aliud simul externum: simul externum, aliud est oris, aliud operis.

6. 4. *Per excessum & per defectum*, qualia propriè sunt, quæ opponuntur virtutibus in medio consistentibus, sic liberalitati per excessum opponitur prodigalitas, per defectum avaritia; fortitudini, temeritas & pusillanimitas: contra aliquas tamen virtutes, v. g. contra Charitatem, propriè loquendo, peccari non potest per excessum, quia non possumus nimiùm amare Deum: potest tamen ea divisio impropriè accommodari etiam reliquis virtutibus, si per excessum intelligatur commissio, per defectum omissio, & sic odium Dei erit contra Charitatem per excessum; omissio amoris præcepti, per defectum.

7. 5. *Commissionis & omissionis*; peccatum commissionis est transgressio præcepti negativi; omissionis, est transgressio positivi: porrò illud præceptum dicitur negativum, quod directè & primariò prohibet aliquid, ideoque finis illius ultimatus est omissio aliqua; affirmativum est, quod directè & primariò imperat aliquid, ideoque finis illius est positio alicujus. Dixi, directè & primariò, nam præceptum negativum, quale est, *non furtum facies*, quamvis directè, primariò & ultimatè tendat in omissionem actionis, quâ alterius fortunæ læduntur, tamen etiam indirectè & secundariò imperat aliquid, nempe restitutionem alieni, si habeas, sine qua continuaretur furtum, & sic indirectè & secundariò dici potest affirmativum; è contrà præceptum affirmativum, *audies Missam die festivo*, quamvis directè & primariò tendat in positivam auditionem Missæ, tamen etiam indirectè & secundariò prohibet nolitionem audiendi Missam, & omne illud, propter quod omitteretur Missa, v. g. studium, & sic quoque dici potest indirectè ac secundariò negativum: Itaque peccatum commissionis est, liberè ponere aliquid, quod est prohibitum; peccatum omissionis, liberè omittere aliquid, quod est imperatum, secundùm illud S. *August.* de perfect. just. c. 3. *Duobus modis constat esse peccatum, si aut fiant illa, quæ prohibentur; aut illa non fiant, quæ jubentur.* Ut autem sciri possit, an præceptum sit affirmativum, an negativum, & consequenter an transgressio illius sit commissio an omissio, non est attendendum præcisè ad voces affirmativas vel negativas, sed ad hoc, quod significant, & ad finem præcepti; sic præceptum illud, *tertiis diebus jejunabis*, est negativum, quia prohibet comestionem repetitam, & carnium pro tali die &c. Estque etiam hoc discrimen inter præceptum affirmativum & negativum, quòd negativum obliget semper pro semper, affirmativum autem obliget semper, sed non pro semper; sic præceptum jejunandi pridie Paschæ obligat ad abstinendum à secunda refectione & carnibus pro tota die, sed præceptum audiendi Missam die Paschæ non obligat ad audiendam totâ die, sed certâ diei parte. Denique notandum est, quòd peccatum omissionis reducatur ad peccatum commissionis, secundùm illud S. *Thomæ* de veritate q. 15. a. 4. ad 10. *Agere & non agere, cum quis agere debet, ad idem genus actus reducuntur, secundum quod peccatum omissionis ad peccatum actûs reducitur.*

6. In peccatum *ex passione, ex ignorantia, ex malitia*; & sic sumitur peccatum, prout est à causis homini intrinsecis; si enim attendamus causas extrinsecas, potest homo peccare ex suggestione dæmonis vel alterius hominis. Tum est ex passione, quando fit ex applicatione appetitûs ad bonum sensibile, unde fit, ut ratio minùs consideret malum, & ideo abripiatur voluntas: diciturque peccatum fragilitatis. Tum est ex ignorantia, quando fit defectu rationis culpabiliter nescientis vel non considerantis ea, quæ facilè considerari poterant & à peccato retraxissent: Quamvis autem peccatum omne sit ex malitia, specialiter tamen tum dicitur esse ex malitia, quando committitur cum clara advertentia rationis & plena libertate voluntatis. Peccatum ex passione seu fragilitate vocatur à S. *Bonav.* apud *Herincx* d. 5. n. 66., peccatum in Patrem, quia Patri præcipuè attribuitur potentia, quâ homo sic peccans uti non vult; peccatum ex ignorantia, contra Filium, quia Filio attribuitur Sapientia; peccatum ex malitia, contra Spiritum Sanctum, quia Spiritui sancto attribuitur bonitas, contra quam directè agit, qui ex malitia peccat. 8.

7. In *proprium*, quod quis ipsemet committit; & *alienum*, quod ab alio quidem fit, sed mihi imputatur propter jussionem, consilium &c. In rigore tamen hoc, per quod pecco, non est peccatum alienum, sed meum, quo jubeo, consulo &c. 9.

8. In *mortale & veniale*, de quibus dicemus à n. 183. Item in *originale & personale*; *actuale & habituale*, de quibus divisionibus plura Scholastici. Aliqui etiam dividunt in *remissibile & irremissibile*, sed probabilius est non posse dari peccatum irremissibile, quia videtur repugnare infinitæ misericordiæ Dei, uti peccatum inodibile repugnaret infinitæ perfectioni Bonitatis & Sapientiæ ipsius. 10.

Q. 2. *Quomodo aliter definiri possit & dividi peccatum.* ℞. Definiri potest hoc modo: exercitium libertatis contra regulam obligantem ad honestè operandum: Et sic sumptum dividi potest in *Philosophicum & Theologicum*; Philosophicum est exercitium libertatis contra dictamen naturæ rationalis, quâ talis, præscindendo an etiam sit contra legem Dei; Theologicum, est exercitium libertatis contra legem Dei, sive, est *dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam*, uti ex S. *Aug.* l. 22. contra Faustum c. 27. habet S. *Th.* 1. 2. q. 71. a. 6. Atque de hoc jam loquemur; postea à n. 49. de Philosophico. 11.

Q. 3. *An omnis actio hominis non amantis Deum aut adhuc in infidelitate constituti debeat dici peccatum.* ℞. Negativè. Ità S. *Th.* in 2. dist. 40. q. 1. a. 5. & dist. 41. q. 1. a. 2. ad 2. & 3. Item 2. 2. q. 10. a. 4. ad 3., in quibus locis docet infideles & non habentes gratiam posse elicere actus bonos. Probatur, nam *Alex. VIII.* damnavit has propos. 7. *Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi; si Dei, Charitas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.* 8. *Necesse est infidelem in omni opere peccare.* 11. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operetur, peccatum est.* Vide dicta l. 2. n. 132. & dicenda hic à n. 67. & à n. 184. 12.

Q. 4.

13. Q. 4. *Qualis libertas requiratur ad peccatum internum.* Rꝛ.

§. 1. Non sufficit libertas à coactione, sed requiritur libertas à necessitate, id est, potentia indifferens tum ad ponendum tum ad omittendum actum, hinc damnata est hæc prop. 3. *Jansenii, Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione.*

14. §. 2. Etiam non sufficit qualiscumque libertas in causa, sive mediata, sed peccatum debet dependere à propria libertate operantis, hinc *Alex. VIII.* damnavit hanc 1. prop., *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, quâ voluntarium ac liberum fuit in causa, peccato originali & voluntate Adami peccantis.* Et quamvis damnatio dicat, *ad peccatum mortale*, tamen eadem ratio est etiam de peccato veniali, hinc additur, *& demeritum*, quod etiam veniali convenit. Vide dicta l. 1. nu. 743. & dicenda hic n. 74.

15. Q. 5. *An ad peccatum requiratur advertentia ad legem Dei & ad malitiam objecti.* Rꝛ. Hæc quæstio videri posset otiosa, quia tamen anno 1699. 24. Aug. prodiit scriptum hoc titulo, *Ecclesia Leodiensis Summo Pontifici Inn. XI. &c. doctrinam Patrum Collegii Anglicani Societatis JESU Leodii denuncians, &c.* ideo autem denuncietur doctrina, quia ad malitiam peccati contrahendam requirit advertentiam ad legem Dei & ad malitiam objecti, necesse erit veritatem illam pluribus stabilire.

§. 1. Supponenda sunt hæc duo. 1. In omni peccato, quod committitur contra legem alterius, reperitur offensa: potest autem offensa esse vel materialis vel etiam formalis: tum est tantùm materialis, si operans per suum actum det alteri motivum rationabile alicujus displicentiæ, attamen nesciverit vel non cogitaverit hoc ipsi displiciturum, uti si quis de honore alterius detrahat, nesciens vel non cogitans esse contra honorem, illa imminutio honoris justè displicet illi, qui inhonoratur, quamvis imminuens honorem non sciat vel non cogitet se detrahere. Offensa formalis tum est, si operans per suum actum det alteri motivum rationabile displicentiæ, sciens & cogitans ad jus, quod alter habet, ne hoc fiat & hinc meritò dicitur illum formaliter offendere. Quòd si operans illam alterius displicentiam directè intenderet, esset offensa quæsita & formalissima. 2. Certum est, quòd à peccato formali excuset ignorantia invincibilis, etiam juris naturæ, uti constat ex dictis l. 1. à n. 735.; An autem dari possit ejusmodi ignorantia invincibilis juris naturæ, examinatum est ibidem à n. 720., & satis demonstratum dari posse saltem quoad leges secundarias juris naturæ: quandonam autem ignorantia vel error censeatur invincibilis, explicatum est ibidem à n. 748. His suppositis,

16. §. 2. Certum est ad peccatum prærequiri aliquam advertentiam ad legem Dei & ad malitiam objecti; ità docent omnes communissimè, S. *Aug.* locis l. 1. n. 736. & 738. relatis: sufficit hic ex l. 22. contra *Faustum* Manichæum c. 44., ubi loquens de incestu, quem in ebrietate commisit Loth, ait, *Quapropter culpandus est quidem, non tamen quantùm ille incestus, sed quantùm illa meretur ebrietas.* S. *Th.* etiam locis l. 1. n. 740. relatis: item 1. 2. q. 74. a. 6. toto. Item 2. 2. q. 89. a. 3. *Ille, qui ex lapsu linguæ falsum jurat, si quidem advertat se jurare & falsum esse, quod jurat, non excusatur à mortali, sicut nec à Dei contemptu; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi, & ideo à crimine perjurii excusatur.* Item de veritate q. 15. a. 4. ad 10., *Dicendum, quòd ante quàm ratio delectationem perpendat vel nocumentum ipsius, non habet interpretativum consensum, etiamsi non resistat.* Sequuntur S. *Anton. Alb. M. Henr. Gerf. Cordub. Altens. Angel. Silv. Armil. Conrad. Almain. Angel. Nider. Sot. Palud. Gabr. Cajet.* cum *Terillo* in Reg. q. 63. à n. 6. Sequuntur etiam *Isambert.* 1. 2. q. 74. d. 5. a. 1. *Gamach.* 1. 2. q. 74. c. 3. col. 2. *Bonasp.* T. 4. t. 2. d. 1. dub. 7. n. 108. *Jo. à S. Th.* p. 3. q. 84. a. 6. *Suar. Vasq. Sanch.* cum *Carden.* in 1. crisi d. 8. c. 2., qui subdit, cùm hi tres DD. in eandem sententiam conspirant, mihi sunt adinstar plurium Universitatum. Accedunt *Azor* l. 1. c. 16. q. 5. *Gran.* de peccat. controv. 6. t. 5. d. 3. s. 1. *Anton. Perez* de peccat. d. 2. c. 5. à n. 15. *Merat.* de pecc. d. 7. s. 15. *Laym.* l. 1. t. 3. c. 5. n. 13. *J. Sanch.* d. 19. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 9. n. 83. aliique innumeri ex omni statu, & speciatim omnes n. 216. referendi, qui cùm ad mortale requirant advertentiam plenam & perfectam, ad omne peccatum requirunt saltem imperfectam: Nihilominus oppositæ opinioni, saltem favent *Eliz.* & *Camargo*, qui posterior p. 1. l. 2. contr. 4. à n. 527. lamentabiliter deplorat eorum cæcitatem, qui ad formale peccatum requirunt actualem aliquam cognitionem malitiæ. Rationes nostræ sunt, 1. quia nihil est volitum nisi præcognitum, ergo voluntas non potest ferri in malitiam moralem, nisi intellectus aliquo modo præcognoscat. Neque præcognitio illa est in potestate voluntatis, alioquin ad volitionem illius prærequiretur alia præcognitio, quæ etiam deberet esse in potestate voluntatis, & consequenter iterum per aliam præcognitionem, sicque in infinitum. 2. Nemo peccat, quin possit vitare peccatum, ob hanc ipsam rationem, quia peccatum & quia malum est, sed ob eam rationem vitare non potest, nisi præcognoscat esse peccatum, sive contra legem, & esse malum, ergo. *Conf.* nam si ego pecco, quamvis hic & nunc non habeam ullam cognitionem legis prohibentis vel malitiæ objecti, ergo pecco, quando mihi impossibile est vitare peccatum, nihil enim habeo quo movear ad conatum resistendi vel ad voluntatem omittendi peccatum, ergo, *homini justificato volenti & conanti secundùm præsentes, quas habet, vires, aliquod Dei præceptum est impossibile; deest quoque gratia, quâ possibile fiat,* quæ est prop. 1. Jansenii, damnata: Et quæ ad hæc respondet *Eliz.* in doctr. mor. l. 5. q. 12. §. 2., planè non satisfaciunt. 3. Si non prærequireretur cognitio legis & malitiæ objectivæ, ignorantia invincibilis non excusaret à peccato, sed excusat, uti n. 15. dictum est; Unde à contrario sic argumentor: secundùm Adversarios, ignorantia legis & malitiæ potest dici vincibilis & esse culpabilis, quamvis nulla adfuerit cognitio legis vel malitiæ, sed quando nulla adfuit cognitio legis vel malitiæ, ignorantia est invincibilis, ergo quando ignorantia est invincibilis, ignorantia potest dici vincibilis & esse culpabilis, quod apertè repugnat. *Conf.* nam Adversarii, uti fatetur *Eliz.* §. 9., non possunt ostendere, quid plus adsit, quando talis ignorantia est vincibilis, quàm quando est invincibilis, si ad vincibilem nulla prærequiratur cognitio: quamvis enim dicant nobis dari à Deo satis multos impulsus bonos & à conscientia remorsus, tamen non dantur nec servire possunt ad vitandum hoc peccatum, nisi à nobis aliquo modo cognoscatur hæc malitia vitanda. Videri potest *Teril.* à n. 15.

Objiciunt 1. Multi peccârunt non advertentes malitiam, sic enim dicitur *Sap.* 14. v. 16. *Convalescente iniquâ consuetudine hic error tanquam lex custoditus est.* 17.
Prov. 14. v. 12. *Est via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem.* Danielis 13. v. 9. *Senes everterunt sensum suum & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.* *Joan.* 16. v. 2. *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare* Deo

Deo. Paulus Act. 26. v. 9., *existimaveram me adversùs nomen* JESU *Nazareni debere multa contraria agere. Qui nesciens peccavit*, inquit S. *Aug.* retract. l. 1. c. 15. *quia voluit, fecit, etiamsi, non quia voluit, peccavit, nesciens peccatum esse, quod fecit: ità nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti non voluntate peccati, quod tamen factum fuit, hoc enim factum est, quod fieri non debuit.* Item Epist. 47. *Si quis bonum putaverit esse, quod malum est, & fecerit, hoc putando utique peccat.* S. Bern. Epist. 77. ad Hug. de S. Vict. ait, *si peccatum ignorantiæ nullum est, non ergo peccavit Saulus, qui persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate* &c. Addit, *sed & frustra Salvator in Cruce pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus, ipso teste, quid facerent, & ità nequaquam peccantibus, si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* &c. Subdit, *nunquid non ex his satis apparet, in quantis jaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdum per ignorantiam?* ℞. n. ait. In adductis locis sermo est de errore vel ignorantia vincibili; item de conscientia vincibiliter erronea, quæ à peccato non excusant, sed prærequirunt vel adjunctam habent aliquam cognitionem legis & malitiæ. Vide dicta l. 1. n. 744. & dicenda hic à n. 222.

Inst. Zelus Sauli probat, quòd peccârit cum omnimoda ignorantia actuali, sive sine remorsu & scrupulo, quando persequebatur Ecclesiam, *Eliz.* q. 11. §. 9. ℞. n. ast, nam Zelus ille erat cum passione & pertinacia conjunctus, qualem etiam sæpe habent hæretici formales, aut homines invidi persequentes hostes suos; neque ignorare poterat Saulus signa credibilitatis pro Christo, de quibus erant publici sermones.

18. *Obj.* 2. Synodus Palæstina hunc Pelagii & Cœlestii errorem damnavit, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non eveniunt secundùm voluntatem sed secundùm necessitatem.* ℞. Solutionem datam esse l. 1. n. 737.

19. *Obj.* 3. S. *Anselm.* super illud ad Rom. 1., *Propter quod tradidit illos*, ait, *Qui igitur cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt; ex eo peccato & causa peccati ad hoc quoque perducti sunt, ut ad cultum serpentium & volucrum raperentur, sed quia per hanc cæcitatem usque ad immunditiam carnis & contumelias ceciderunt, ipsa infidelitatis eorum cæcitas præcedenti intellectui & peccatum est & pœna peccati, prioris namque peccati meritò subsequentium peccatorum fovea legitur, ut qui malum sciens perpetrat, deinceps justè in aliis nesciens cadat.* Et infrà, *Sicut ex sua culpa hoc putaverunt, sic ex eâdem culpa factum est, quòd tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut putarent omnia reprobanda esse facienda, & cum jam turpia operarentur, nescirent se malum operari.* S. *Isid.* apud Eliz. §. 7. ait, *ignorantia, quid sit dignum culpâ, non sentis; ignorantia, nec quando delinquit, cognoscit, hinc Augustinus dicebat, eò insanabilius peccabam, quò me peccare nesciebam.* ℞. S. *Ans.* per Tò *tradidit*, significat Deum in pœnam subtraxisse gratias majores, & permisisse labi in errores, ità ut postea vincibiliter errantes aut nescientes, graviùs laberentur. S. *Isid.* & S. *Aug.* loquuntur de ignorantia culpabili, ex qua pergens peccare redditur ab assuetis quasi insensibilis, nec efficaciter cogitat de malis, quæ peccando sibi accersit.

20. *Obj.* 4. S. *Th.* quodl. 8. a. 13. ait, *Illud, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quòd est secundùm conscientiam:* Et 1. 2. q. 19. a. 6. ad 2. *Voluntas concordans rationi humanæ non semper est recta, nec semper est concordans rationi æternæ.* Rationem dat ad 1., *Quia ad hoc, ut dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit, sive quòd secundùm suam naturam sit malum, sive quòd apprehendatur ut malum, sed ad hoc, quòd sit bonum, requiritur, quòd utroque modo sit bonum.* ℞. Quod est contra legem, semper est materialiter malum, ne tamen sit formaliter malum, excusatur per conscientiam invincibiliter erroneam: similiter quod secundùm suam naturam est malum, semper est materialiter malum, quamvìs non apprehendatur, sed non ideo refunditur formalis malitia in actum, alioquin ignorantia vel error invincibilis non excusaret. Vide dicta l. 1. n. 740.

Obj. 5. Si ad peccatum requiritur advertentia malitiæ, ergo quantò peccator est magìs corruptus, vel excæcatus, vel suis passionibus abreptus, tantò minùs peccat, quia minùs advertit malitiam. ℞. Tantò minùs peccat, simpliciter, n. secundùm quid, aut illâ speciali malitiâ, quam habet objectum secundùm se, c. Corrupti, excæcati, passionati communiter habent actus intensiores; item adjunctum quendam contemptum Dei aut legis, & hinc aggravatur culpa; deinde cum advertentia malitiæ in illis sit vincibilis & culpabilis, simpliciter non excusat; & quoad excæcatos, hi directè excludunt inspirationes divinas, ac positivè resistunt Spiritui Sancto cum duritia cordis, & hinc quoque sunt minùs excusabiles: in quantùm tamen illa inadvertentia minuit libertatem, in tantum secundùm quid minuit culpam. Quòd si supponas adesse absolutam inadvertentiam, ità ut nullo modo cogitetur de malitia hujus objecti, quamvìs ignorantia vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habebit malitiam specialem, nisi præcisè illius negligentiæ vel neglectûs sciendi & advertendi, nec erit imputabile ratione sui, sed tantùm ratione causæ, v.g. si quis hìc & nunc absolutè, attamen vincibiliter ignoret malitiam mendacii, peccat quidem mentiendo, non tamen contrahit malitiam specialem mendacii, sed tantùm negligentiæ vel neglectûs in cognoscenda vel advertenda illa malitia, ignorantia enim absoluta, sive sit vincibilis sive invincibilis, facit æqualiter non cognosci malitiam, ergo etiam non contrahi, cùm non sit volibilis, adeoque nec contrahibilis per voluntatem, nisi cognita sit per intellectum: fatendum tamen est corruptos, excæcatos & passionatos, ordinariè saltem, retinere cognitionem etiam specialis malitiæ sufficientem ad mortale. Videri potest *Teril.* de consc. q. 17. à n. 32. 21

Inst. 1. Est peccatum ejusdem speciei, sive quis sciens, sive ex ignorantia vincibili mentiatur, sed si mentiatur sciens, contrahit malitiam specialem mendacii, ergo etiam si mentiatur ex ignorantia vincibili. ℞. Est ejusdem speciei peccatum; nullâ suppositâ cognitione malitiæ mendacii, n. suppositâ aliquâ tali cognitione, c.; Et confirmantur hæc ex communi doctrina de conscientia, nam supposito, quòd quis aliquid faciat cogitans esse quidem graviter malum, sed in genere tantùm, ità ut nullo modo cognoscat, an sit malum hujus an illius speciei, quamvìs peccet mortaliter, tamen non contrahit specialem malitiam alicujus determinatæ speciei, non enim est ratio, cur potiùs contraheret hujus quàm illius speciei, cùm æqualiter de omnibus non cogitet, contraheret tamen malitiam quasi communem omnibus malitiis, quia procedit cum aliqua comparatione animi & cum æquali periculo ad omnes, quæ hoc tantùm sensu dici potest specialis, quòd sit specie distincta à malitiis singularium specierum, quarum tamen specialem malitiam non habet, unde in confessione explicari debet hoc vel simili modo, feci aliquid cum apprehensione, quòd in genere peccarem graviter. *Dixi*, si supponas, & ex supposito, quòd nullo modo cognoscat malitiam specialem, nam

nam ordinariè sufficienter cognoscitur malitia intrinseca illi objecto, circa quod quis occupatur. Vide dicta l. 1. n. 77. & dicenda hic n. 228.

Inst. 2. Conscientia etiam vincibiliter errans obligat, secundùm dicta l. 1. n. 43., sed si mentiens ex ignorantia vincibili haberet cognitionem aliquam malitiæ mendacii, non teneretur mentiri, sed posset suspendere actum ad magis examinandum, ergo. *Conf.* nam secundùm omnes, conscientia alia est recta, alia erronea, alia dubia, alia scrupulosa; ergo erronea, nec est dubia, nec scrupulosa, ergo cum conscientia erronea nec est dubium nec scrupulus, ergo nec cognitio ulla malitiæ. *Si dicas* esse, saltem apprehensiones malitiæ, *Contrà*, cum his operari non est peccatum, quando enim credimus Trinitatem, sunt apprehensiones contrariæ, quæ nec impediunt fidem nec sunt peccatum, ità *Eliz* §. 1, & 2. ℟. Si haberet aliquam cognitionem malitiæ mendacii, quæ sufficeret ad deponendam priorem conscientiam, quæ dictat esse mentiendum, non teneretur mentiri, c. si haberet cognitionem ad hoc non sufficientem, n. min. & conseq. *Ad Conf.* Ergo cum conscientia erronea nec est dubium nec scrupulus, de se sufficiens ad conscientiam erroneam deponendam, c, de se ad hoc insufficiens, attamen sufficiens ad contrahendam malitiam ob antecedentem errorem vincibilem, n. istam seq. & ultimam.

22. *Obji.* 6. Ignorantia & error contra fidem, item actus externi, v. g. adulterii, sunt in se formalissimè peccata, quamvis nulla adsit cognitio malitiæ eorum, quia puniuntur à Deo, nihil autem punitur, nisi in se sit formaliter peccatum, ergo. Ità *Eliz* fusè q. 3. §. 3. item q. 4. & q. 7. §. 1. & 2. item q. 13. §. 3. ℟. n. ass. secundùm dicenda n. 64., puniuntur autem, non ratione sui, sed ratione actûs interni, à quo causantur vel imperantur.

23. *Obji.* 7. Sacerdos peccat peccato Sacrilegii, si desideret fornicari, quamvis expressè non cogitet se esse Sacerdotem, ergo inadvertentia non excusat. ℟. n. conseq., quamvis enim id expressè non cogitet, attamen sufficienter & quasi experimentaliter atque exercitè id semper de se scit, quia scit, qualis sit, saltem obscurè & implicitè, cognoscit enim se esse & non alium, qui talia agit, ignorare autem non potest se esse Sacerdotem, & ideo magis quasi horret illa peccata ac magis timet, quia est Sacerdos, ergo non habet ignorantiam invincibilem sui status nec inadvertentiam sufficientem ad excusandum à peccato. Quòd si supponas eum nullam omnino cognitionem habere sui status, nego contrahi specialem malitiam sacrilegii.

24. *Obji.* 8. Quando peccatum consequens est pœna peccati antecedentis, peccatur per peccatum consequens, licèt ab hoc absit formalis libertas, ergo etiam licèt absit actualis cognitio. *Probatur antec.*, nam S. Th. 1. 2. q. 19. a. 6. ad 3. docet posse aliquem ex suppositione erroris voluntarii esse necessitatum ad peccandum: Idem docent *S. Bonav.*, *Gabr.* & alii, & Ratio est, quia cùm suppositio & necessitas illa sit sequens ex voluntate ipsa, non obest libertati actuum ex ea sequentium. *Conf.* nam ideo interna voluntas adulterii est mala, quia externum adulterium est malum, & non contrà, ergo malè dicitur solos actus voluntatis esse propriè peccata, ità *Eliz* q. 12. §. 4. ℟. n. antec, cujus prob. dist., *S. Th.* docet posse aliquem esse necessitatum ad peccandum, ità ut formaliter peccet per hoc, quod necessariò fit, n. ità ut formaliter peccet per solam illius necessitatis causam, à qua actus necessarius consequens, tantùm extrinsecè & denominativè dicitur peccatum, c; quidquid enim sine propria & formali libertate sequitur, non est in se formaliter peccatum, sed ad summùm denominativè & in causa, uti sæpe dictum est. *Ad Conf.*, distinguo, ideo voluntas adulterii est mala, quia externum adulterium est malum objectivè, c, quia est malum formaliter, n. ant. & conseq.

Q. 6. *An cognitio legis divinæ, vel malitiæ prout Deo displicentis ità prærequiratur ad peccatum, ut si daretur ignorantia invincibilis Dei, hæc excusaret à peccato formali contra Deum.* ℟. Affirmativè: ità communissimè Auctores cum *S. Thom.* 1. 2. q. 71. a. 6. ad 5., quod in Cap. 7. ad Rom. lect. 2. iterum innuit his verbis: *Dicendum est, quòd sine lege poterat quidem peccatum cognosci, secundum quod habet rationem inhonesti, id est, contra rationem existens, non autem secundùm quod importat offensam Dei.* Idem tenent *S. Bonav. Alb. M. Alens. Bellov. Rich. Altisid.* cum *Cardin.* de Lugo de Incarn. d. 5. & 6. n. 74. Item *Cardin. Palav.* l. 7. c. 10. *Remanente Deo penitus ignoto ...., non cognoscitur ulla obligatio præferendi bonum alienum bono proprio, aut præferendi bonum proprium majus bono proprio minori, ex quarum obligationum violatione oritur inhonestas. Cardin. Aguirre* T. 1. tr. 1. d. 5. s. 5. *Impossibile est peccatum grave seu lethale, quod non sit offensa Dei, nequit autem esse offensa Dei invincibiliter ignorati, quis enim offendere dicatur, quem prorsus ignorat? Cardin. Sfondratus* in nodo prædest., editionis Romanæ pag. 152., Coloniensis, 297. *Cùm peccatum sit essentialiter offensio & injuria Dei, sublatâ Dei cognitione necessariò sequitur nec injuriam nec peccatum nec æternam pœnam esse.* Herincx de peccat. d. 5. q. 1. n. 9. *Admisso casu talis ignorantiæ (qui rarus aut brevis aut nullus est) admitti posset absfuturam à peccatis ejusmodi strictè offensam formalem Dei.* Mastrius in 2. d. 6. de pecc. a. 3. n. 93. *In eo casu* (ignorantiæ invincibilis Dei) *omnis actus esset indifferens & ut talis apprehenderetur à ratione, ideoque in genere moris nullum esset peccatum.* Navarrete T. 2. controv. Chinens. tr. 3. contr. 15. pag. 180. n. 7. *Sentio admissâ ignorantiâ Dei invincibili, qui est prima lex & primus legislator, nullum prorsus committi ab eo peccatum, qui ejusmodi laborat ignorantiâ, quia in isto casu neque est aversio à Deo, neque ad creaturam conversio* (intellige imputabilis,) *licèt opus materialiter ipsi legi repugnet; & in hoc mihi quidem, ut videtur, consonat* M. F. Greg. Martinez 1. 2. q. 17. a. 6. concl. 3. Ferre de Deo T. 1. tr. 2. q. 1. §. 10. n. 262. *Peccatum cum ignorantia invincibili veri Dei & inculpabili, non erit offensa veri Dei, neque enim offendi potest is, qui invincibiliter ignoratur, neque hominem à vero Deo avertet.* Gonet de Deo d. 1. a. 3. *Si homo invincibiliter ignoraret Deum, nullum ejus peccatum esset mortale ..... malitia peccati mortalis petitur ex injuria Dei, sed Deus non potest injuriâ affici, nisi cognoscatur, ergo.* Similia habet *Contensonus* de act. hum. *Curiel* 1. 2. q. 71. a. 6. dub. 3. ad quæstionem hanc, *si quando contingeret aliquem scire, v. g. furtum esse contra rectam rationem, & ignorare invincibiliter esse contra Deum aut ejus voluntatem vel legem, quia ignorat invincibiliter Deum esse aut offendi illo actu?* Respondet, *non intelligo, quâ ratione possit aliquis violare legem, quam ignorat invincibiliter, cum ità se habeat talis lex respectu suæ voluntatis, ac si non esset.....* Idem planè habet *Zumel.* 1. 2. q. 71. a. 6. pag. 176. *Bonesses* de incarn. d. 1. dub. 5. R. 3. *Peccatum ab eo, qui Deum invincibiliter ignorat, commissum, non esset formaliter offensa Dei defectu advertentiæ & voluntarii circa Deum.* N. 148. dicit atheum recenter ad fidem conversum prudenter interrogandum, an cognoverit suum scelus esse Dei offensam. Idem tenent alii innumeri, ità ut *Lugo* n. 73. dicat oppositum esse auctoritate destitutum, nec nisi duos aut tres reperiri, qui defendant. 25.

26. Rationes jam ab AA. insinuatæ sunt, nam 1. si lex invincibiliter ignoretur, non peccatur contra legem, uti certum est ex dictis l. 1. à n. 272. ergo similiter si Deus invincibiliter ignoretur, non peccatur contra Deum. 2. Sine cognitione Dei non potest esse inobedientia contra Deum, nec contemptus Dei, quæ prædicata includuntur in omni peccato formali contra Deum.

Respondent, virtualiter & interpretativè agi contra Deum, quia agitur contra rectam rationem regulatam à lege æterna, quæ est Deus. *Contrà* est, si omnino ignoretur Deus, nulla est cognitio illius regulationis æternæ, aut connexionis, quam recta ratio habeat cum illa lege æterna, ergo non est, nequidem virtualis aversio formalis à lege æterna: sed nec interpretativa, uti constat ex *S. Th.* relato n. 16. & ratio est, quia operans posset sic esse comparatus, ut nollet hoc facere, si nosset legem æternam id prohibentem, ergo. *Conf.* nam qui nollet potionem de se quidem utilem ad sanitatem, sed quam invincibiliter putaret non esse utilem, non posset dici virtualiter aut interpretativè nolle sanitatem, ergo similiter hic.

Alia, quæ opponi possent, intelligentur ex dicendis de peccato Philosophico à n. 49. Quænam autem dicantur peccata ignorantiæ aut inadvertentiæ, dicetur n. 222. & 224.

27. *Q. 7. Per quid peccatum internum dicatur compleri in ratione peccati externi.* ℟.

§. 1. Hoc, quod complet peccatum internum in ratione externi, debet dependere ab actu interno actualiter existente, quia quod externè complet, hoc sumptum cum peccato interno est peccatum actuale, atqui nihil potest dici vel denominari peccatum actuale, nisi dependeat ab actu interno actualiter existente, uti probabitur n. 33. Consequenter dicendum est, quòd voluntas occidendi compleatur per transfossionem, voluntas comburendi domum per applicationem ignis, voluntas se inebriandi per potationem, voluntas turpiloquii per locutionem turpem, & ità de cæteris; mors autem, consumptio domûs, privatio rationis, turpes motus, qui sequuntur ad ista peccata, nec complent nec constituunt illa, sed sunt effectus ad ista consequentes.

28. §. 2. Peccatum internum non completur in ratione peccati externi per ullos actus vel omissiones necessarias, uti declarabitur eodem n. 33., hinc volitio occidendi non completur per læsionem, quam sagitta emissa infligit corpori, sed per ejaculationem sagittæ, quæ est causa læsionis; item volitio omittendi Horas non completur per omissionem Horarum sequentem post abjectum Breviarium, sed per abjectionem Breviarii, aut per omissionem tum positam, quando adhuc erat potestas orandi: similiter si quis sciens horâ octavâ esse unicam Missam, & horâ septimâ volens omittere, indormiscat usque ad nonam, hoc peccatum omissionis non completur per omissionem, quæ horâ octavâ contingit tempore somni, sed per actualem compositionem ad somnum, quæ est causa illius omissionis, ità *Amic.* d. 22. à n. 47.

29. *Obji.* Tum completur peccatum occisionis, quando jaculans reipsa occidit, sed non occidit, nisi alter occidatur, alter autem non occiditur, nisi lædatur & moriatur, ergo ante læsionem & mortem non completur peccatum occisionis. Similiter si ille, qui voluit dormiendo omittere Missam, expergisceretur horâ octavâ, & mutatâ voluntate audiret Missam, nõ posset dici omisisse Missam, ergo sublatâ hac solâ omissione peccatum omissionis non est completum: & hæc videtur esse expressa mens *S. Th.* 2. 2. q. 79. a. 3. ad 3. ubi dicit, *Si quis ob ebrietatem omiserit surgere ad Matutinas, hoc peccatum imputari ad culpam, non quando se inebriavit, vel dedit causam isti omissioni, sed quando reipsa dormit, eo tempore, quo deberet esse in Matutinis.* ℟. cum *Compt.* d. 102. s. 7 & *Dicast.* de Pœnit. d. 9. n. 39. dist. antec., uterque ille non posset dici occidisse vel omisisse Missam, moraliter & in sensu Theologico, id est, posuisse causam efficacem occisionis & omissionis, ideoque totam illius malitiam contraxisse, n., non posset dici occidisse & omisisse, physicè & in sensu vulgari, c., & hoc tantùm est, quod vult *S. Th.*, nempe non omisisse in communi & vulgari modo loquendi; nos autem assignamus, per quid moraliter, Theologicè, seu in ratione peccati externi compleatur talis occisio vel omissio, & quando dicatur incurri tota ejus malitia, dicimusque tum esse, quando liberè fit occisio vel omissio, aut quando liberè ponitur causa mortis vel omissionis alterius postea sine libertate secuturæ.

Inst. Qui habuit voluntatem audiendi Missam, si reipsa non audiit, non potest dici nequidem moraliter audiisse, ergo nec dicitur moraliter omisisse, si reipsa non omisit. ℟. Si habuit voluntatem efficacem, & post adhibita media audire non potuit, rectè dicitur audiisse moraliter, quantùm sufficit ad hoc, ut dicatur non peccâsse sed satisfecisse præcepto, quantum hìc & nunc tenebatur, ità *Compt.* s. 8. n. 4.

Alia, quæ hìc opponi possent, solventur ad quæstionem sequentem. An autem illa quæ fuerunt causa peccati, vel se habuerunt concomitanter ad peccatum, sint peccata, & in Confessione addi debeant, dicetur l. 6. p. 2. à num. 943.

Q. 8. An effectus mali ex peccato sequentes dicendi sint esse peccata. ℟.

§. 1. Probabilius videtur effectus malos ex peccato sequentes non esse dicendos peccata, si nullo modo fuerint prævisi, ità *Vasq. Less. Arr. Baldel. Dicast. Tann.* d. 4. q. 3. n. 55. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 9. n. 24. aliique contra multos antiquos & recentiores apud *Tann.* n. 50. Ratio est, quia si effectus non est prævisus, nequidem indirectè est voluntarius, ergo nec est peccatum: hinc si vulnerâsti Titium, nullo modo prævidens mortem; si per diem turpia locutus es, nullo modo prævidens pollutionem nocturnam; si plenè te inebriasti, nullo modo prævidens blasphemias, quamvis hæc omnia sequantur, nequidem denominativè sunt peccata. 30.

Obji. 1. *S. Th.* 1. 2. q. 20. a. 5. O. & q. 73. a. 8. expressè dicit effectum malum aut nocumentum, quod per se & ùt plurimùm sequitur ex causa mala, addere malitiam, quamvìs non fuerit ejus prævisio. Ratio autem est, quia cùm causa sit per se & communiter connexa cum effectu illo, est sufficienter volitus in causa. ℟. *Tann.* num. 47. putat *S. Th.* tantùm velle, quòd accedat malitia objectiva, quia illud, quod ità per se sequitur, reipsa est objectivè malum: Si autem quis putet *S. Th.* loqui etiam de malitia formali, explicari debet de casu, quo culpabiliter exclusa est expressior cogitatio de effectu secuturo; & ità communiter est, tum enim homines per experientiam suam norûnt talia sequi, & nihilominus liberè ponunt causas, non curantes, quid inde sequatur, animo ità comparati, ut adhuc ponerent, quamvìs expressiùs de illis secuturis cogitarent. 31.

Inst. Effectus, qui per se & ùt plurimùm sequitur, potuit & debuit prævideri, ergo semper est culpa non fuisse prævisum. ℟. Sæpe ità esse, sed si nec suspicio vel scrupulus de hoc inciderit, nego in illis circumstantiis potuisse aut debuisse prævideri, quia prima cogitatio de re aliqua non est in nostra potestate, uti

uti optimè *Aristoteles* apud *Oried.* 1. 2. tr. 4. contr. 1. p. 4., & diximus n. 16, ergo si nulla incidit cogitatio de obligatione attendendi vel cavendi, malitia non contrahetur, neque hic sufficit, quòd physicè potuerit aut debuerit attendi, uti rectè docent *S. Bonav. S. Anton. Alb. M. Alens. Cajet. Suar. Vasq. Layin. Lug. Reding, Steph. Gob.* n. 39. & 83. *Oried.* suprà, *J. Sanch.* d. 10., ubi pro hac sententia, præter jam relatos, citat alios 20. Auctores.

32. *Obji.* 2. Quod fit ex ignorantia culpabili, est peccatum, sed pollutio secuta ex turpiloquio, quamvis prævisa non sit, fit ex ignorantia, uti patet, & illa ignorantia est culpabilis, cum sit peccatum turpiloquii, ex quo illa supponitur sequi, ergo. Ità *Gonet* de pecc. d. 3. n. 141. ℞. Dist. min, & illa ignorantia est culpabilis, in se, c, respectu effectûs secuturi, n, ut enim respectu effectûs dici posset culpabilis, debuisset connexio causæ cum effectu fuisse aliquo modo cognita. Vide *Oried.* suprà.

33. §. 2. Nullus effectus ideo potest dici propriè peccatum, quia sequitur ex peccato, quamvis in peccato velut causa fuerit prævisus vel etiam intentus, ità *Bonac.* de Leg. d. 2. q. 4. p. 4. n. 8. *Lugo* de pœnit. d. 16. à n. 440. *Amic.* de gratia d. 28. f. 4. à n. 72. *Dicast.* de pœnit. d. 9. à n. 19. *Herincx* hîc d. 5. n. 72. & alii, contra *Caj. Sot. Tann.* d. 4 q. 4. n. 33. *Gonet* de prædest. d. 5. a. 5. & alios. *Probatur*, nam imprimis si voluntas tum sit retractata, quando effectus sequitur, patet hunc non posse dici peccatum, alioqhin de facto peccaret Adamus, vel saltem nos peccaremus, quoties orirentur in nobis pravi motus concupiscentiæ, sunt enim effectus mali, consequentes ex peccato Adami, quod moraliter fuit nostrum; imò adhuc posset peccare actu beatus, si enim Titius lethaliter vulneràsset Cajum, qui moreretur, postquam Titius de peccato suo contritus, esset mortuus, mors Caji esset peccatum respectu Titii, quod nemo dicet. Deinde quamvis voluntas non sit retractata, tamen non ideo dici potest peccatum, quòd sequatur ex peccato, nam omne peccatum est actio libera completa internè vel externè, si internè, patet non compleri per effectum externum ex peccato secutum, adeoque hunc non posse dici peccatum, sed purè effectum peccati; si externè, etiam non completur per effectum secutum ex peccato, sed immediatè per solam actionem externam, secundùm dicta à n. 27., cujus *Ratio* à priori hæc est, quia omne actuale peccatum debet esse saltem denominativè actu voluntarium & liberum, quando fit, sed effectus talis sequens ex peccato, nequidem denominativè est actu voluntarius & liber, quando fit, ergo. *Prob. min.*, talis effectus sæpe sequitur, quando desiit actus internus voluntatis, v.g. mors sequitur, quando ille, qui læsit, postea dormit nec ampliùs cogitat de illa morte, sed talis effectus non potest tum denominari actu voluntarius & liber, ergo. *Prob. min*, quod denominatur actu voluntarium & liberum, debet denominari actu liberè procedens à principio intrinseco cum cognitione finis, sic enim definitur voluntarium liberum: sed nihil potest ità denominari, si volitio interna libera non existat vel formaliter, vel saltem virtualiter in aliquo actu tenui, à quo procedat & imperetur ille effectus sequens, non enim potest dici procedere vel imperari ab actuali libertate, si hæc non existat actu, ergo. *Respondent*, posse moraliter procedere ab eo, quod non est actu, quia causa moralis potest actu causare, licèt actu non existat. *Contrà* est, licèt hoc possint causa moralis, quæ causat per virtutem intentionaliter existentem, uti est causa meritoria, quam satis est fuisse vel prævideri ùt absolutè positam pro certo tempore, eò quòd tum sufficienter moveré possit ad dandum præmium, tamen id non tenet in illa causa morali, quæ causat informando potentiam & sic determinando ad influendum, uti hîc fit, hinc nec cognitio potest moraliter causare volitionem, nec actus imperans imperatum, nisi cognitio & actus imperans actu existant. Ratio autem ulterior, cur libertas non possit actualiter denominare actum externum, si non existat internus, hæc est, quia internus primariò denominatur liber, & dependenter ab hoc denominatur externus secundariò liber, ità ut tota libertas actûs externi sit libertas actûs interni, ergo si libertas non denominet actum internum liberum (quod non potest facere, si actus internus non existat) etiam non denominat actum externum actualiter liberum, sicuti si visio non denominet actu videntem, etiam non denominat actu visum, quia esse visum dicitur dependenter à vidente.

Obji. 1. Mors denominatur actu volita per volitionem præteritam, ergo etiam potest per illam denominari actu voluntaria. ℞. n. conseq., quia esse actu volitum, est prædicatum commune tempori præsenti & præterito, nam quod actu volo & quod aliquando actu volui, dicitur pro isto tempore actu volitum; è contrà actu voluntarium est prædicatum tantùm de præsenti & quidem physico, ergo non habetur nisi a forma actu existente. 34.

Inst. 1. Esse actu senem vel actu famulum sunt denominationes de præsenti, & tamen sunt ab annis vel conductione præterita, ergo & sic poterit mors denominari actu voluntaria à volitione præterita. ℞. Neg. conseq., copula, *est*, sæpe mutat statum, ampliatur vel alienatur, unde ut sciri possit, an significet de præsenti aut requirat formam actu existentem, attendi debet, non tam ad vocem ipsam, quàm ad significationem & exigentiam prædicati, v. g. domus nunc est combusta, reipsa non est de præsenti, nec quoad subjectum, quod est domus, nec quoad formam denominantem, quæ est combustio, quia facit hunc sensum, domus fuit & esse desiit per combustionem, quæ combustio etiam non est, sed fuit: similiter illa, Cajus est senex, est de præsenti quoad subjectum, sed quoad formam est de præterito, quia facit hunc sensum, Cajus existit, & multi ejus anni præteriêrunt: ista autem, Cajus est famulus, est de præsenti quoad subjectum, & si significet Cajum jam conduci, erit etiam quoad formam de præsenti, si autem significet manere conductum, importat formam sive conductionem physicè præteritam sed moraliter perseverantem: jam verò cùm dico, mors est actu voluntaria, sensus debet esse, mors est actu dependens à volitione, à qua denominatur voluntaria, quod falsum est, si actu non existat volitio.

Inst. 2. Saltem si volitio mortis actu existat, & mors tum sequatur, denominabitur voluntaria, poteritque dici peccatum. ℞. n. ass., nam mors tum non fit dependenter à volitione, quia hac absente adhuc æqualiter causaretur à læsione impacta: deinde saltem dici non potest peccatum; quia nequidem externè complet peccatum, secundum dicta n. 33.

Inst. 3. Mors secuta ex actu libero etiam præterito, dicitur effectus liber, ergo falsum est, quòd liberum dicatur à libertate actu existente. ℞. Dicitur effectus liber objectivè, c, liber formaliter vel etiam denominativè, n, tantùm enim dicitur fuisse objectum & esse effectum actûs liberi: quòd si aliquando vocetur effectus liber, est impropria locutio, uti etiam hæc, cœlum est objectum liberum amoris, mundus est effectus liber Dei, tantùm enim significatur, quòd cœlum sit objectum

actûs liberi, & quòd mundus sit effectus actionis liberæ.

Inst. 4. Talis mors est mala, ergo est peccatum. ℞. Est mala in ratione objecti & in se, utì infernus & nocumentum proximi, c. est mala in ratione actûs humani formaliter vel denominativè, n. ant. & conseq.

35. *Obji.* 2. Homicidium est peccatum, sed mors sequens constituit homicidium in esse homicidii; ergo etiam constituit peccatum in esse peccati. *Prob. min.* non habitâ solâ morte non est homicidium; alioquin, necdum secutâ morte, qui lethaliter vulnerasset, esset homicida, adeoque irregularis, quod nemo dicet. ℞. Homicidium, secundùm omnia, quæ includit, tam ex parte agentis quàm patientis, sic est peccatum, n, secundùm ea, quæ includit ex parte agentis, c; homicidium ex parte agentis dicit actionem illativam mortis, quæ ab ea essentialiter respicitur tanquam apta sequi, sed cùm contingens sit, quòd actu sequatur, & tamen eâ solâ non habitâ non sit homicidium, hinc mors est de essentia homicidii adæquatè sumpti, non ùt peccatum est, præcisè, sed ùt est forma denominans homicidam physicè talem, quamvìs moraliter & Theologicè homicida sit, qui posuit actionem illativam mortis.

Inst. 1. Irregularitas ex delicto & excommunicatio non incurruntur nisi propter peccatum, sed irregularitas & excommunicatio lata in homicidas incurruntur propter mortem secutam, ergo mors secuta est peccatum. ℞. n. min., nam mors est tantùm conditio prærequisita, quâ positâ Ecclesia voluit, ut tum priùs contrahatur irregularitas vel excommunicatio, propter peccatum præteritum, quod fuit causa illius mortis.

Inst. 2. Qui se inebriat prævidens homicidium, incurrit talem pœnam, sed non incurrit propter ebrietatem, huic enim non est annexa talis pœna, ergo propter homicidium, ergo tale homicidium est voluntarium & peccaminosum. Item, nemo extra Matrimonium perdit virginitatem nisi per peccatum, utì habet *S. Th.* 2. 2. q. 152. a. 3., sed puella se inebrians ut defloretur, deflorata perdit virginitatem, ergo defloratio in ebrietate admissa est peccatum. Item, nemo tenetur voto externo, nisi sit actus humanus & voluntarius, sed si quis vellet vovere per verba, quæ intendit proferre in ebrietate, si in hac proferat, tenetur voto, utì docet *Suar.* de Relig. T. 2. l. 1. c. 10., ergo verba in ebrietate prolata sunt humana, ergo actio sic prævisa vel intenta poterit esse humana & peccaminosa, ità *Gonet* n. 141. Respondeo. *Ad* 1. Si talis homo incurrit excommunicationem, est propter volitionem homicidii, homicidium autem secutum erit tantùm conditio. *Ad* 2. Perdit per deflorationem, quæ fuit volita in causa. *Ad* 3. Si tenetur, est propter voluntatem antecedentem, quâ voluit obligationem sub conditione prolationis secuturæ.

36. *Obji.* 3. Ebrietas plena est peccatum, sed quando plena ebrietas contingit, non est libertas, eodem enim instanti tollitur usus rationis, ergo peccatum fit, etiamsi non sit actu libertas. *Respondent* 1. *Compt.* s. 6. n. 7. & *Herincx* n. 74. ebrietatem ideo dici peccatum, quia proximè conjuncta fuit libertati, sed hoc tantùm dicitur in sensu vulgi; unde ℞. 2. n. maj. quam *Arr.* d. 45. n. 13. malè dicit admitti ab omnibus: si vis, distingue, si per ebrietatem intelligas ebrietatem causalem sive inebriationem & potationem, quæ ebrietatem inducit, illam, c. esse peccatum; si intelligas ebrietatem formalem seu ipsam privationem rationis secutam ex illa potatione, n. maj.

Obji. 4. Æger, qui petivit absolvi & privatur ratione, si absolvatur, recipit gratiam: Christianus, qui cum desiderio Martyrii indormiit, si in odium fidei occidatur dormiens, meretur corollam Martyrii, ergo etiam poterit aliquis non habens usum rationis gratiam amittere & demereri ac peccare. Ità *Gonet* n. 142. & 152. *Respond.* Talis æger recipit gratiam vi Sacramenti, ad quod dispositus erat per antecedentem suum actum. Christianus non meretur Martyrium, nisi fortè ante somnum per actum formaliter liberum; accipit autem corollam vi realis Martyrii post actum illum secuti, *Amic.* d. 22. n. 46. 37.

Obji. 5. Lectio Horarum sæpe fit ità distractè & inadvertenter, ut nulla adsit actualis libertas, & tamen censetur actio humana, quia incepta est cum libertate, quæ præteriit, ergo etiam effectus ex antecedente libertate secutus poterit esse humanus & dici peccatum. Ità *Gonet* n. 142. *Respond.*, n. ant., quia quamdiu continuantur actiones externæ, quæ spectant ad opus inceptum, manet intentio virtualis, quod inde colligitur, nam si mens planè abstrahatur aliò, statim cessat actio exterior, nec aliquis potest prosequi opus inceptum, nisi resumat intentionem, ergo quamdiu non cessat actio exterior, signum est adhuc dirigi & imperari à priore intentione saltem virtualiter, id est, in actu tenui ac imperceptibili adhuc existente, ità *Vasq.* *Con.* *Compt.* s. 8. n. 3. 38.

Obji. 6. Si omissio Missæ secuta in somno non sit peccatum, ergo licitum est optare, ut veniat, vel de ea gaudere, quia licitum est optare effectum peccati & de eo gaudere, adultera enim licitè optat partum & gaudet de filio nato; item, qui die Veneris comedit carnes, licitè optat nutritionem vel de ea gaudet. Ità *Gonet* n. 143. *Respond.* n. seq, nam nocumentum causale proximi, v.g. eversio domûs alienæ per motum terræ, non est peccatum, imò nec effectus peccati, & tamen non est licitum illud optare proximo vel de eo gaudere; ratio autem est, quia quamvìs talia non sint per modum actûs humani, sunt tamen mala in ratione objecti, habentque suam malitiam objectivam, si sint contra aliquod præceptum naturale vel positivum, ideoque illicitum est in illam malitiam ferri per desiderium vel complacentiam, quia voluntas tum ferretur in hoc, quod reipsa prohibitum est & oppositum præcepto. Partus adulteræ supposito adulterio nulli præcepto opponitur, nec habet malitiam objectivam, hinc potest illum optare adultera: è contrà corroboratio corporis è carnibus die Veneris sumptis habet malitiam objectivam, utì dicetur n. 48., hinc non est licitum eam optare vel de ea gaudere. Vide etiam dicenda n. 90. & 91. 39.

Dixi n. 33. tales effectus *non ideo* posse dici peccata, quòd ex peccato sequantur; nam ejusmodi effectus externus potest aliunde esse peccatum, si nempe sequatur, quando adhuc est status libertatis, & compleat actionem internam malam in ratione peccati externi, sic homicidium secutum ex ebrietate non plena, pollutio extra somnum ex turpiloquio, sunt utique peccata, in quantùm subsunt actuali libertati, & complent volitionem actualem occidendi aut se delectandi venereè. 40.

Q. 9. *An effectus mali ex peccato sequentes, sint saltem moraliter, vel ad culpam imputabiles.* 41.

Resp. §. 1. Si prævisi non fuerint, non sunt imputabiles ad culpam, quia nullo modo sunt voluntarii, utì dictum est à n. 30. E contrà si sint prævisi & intenti, hoc sensu sunt moraliter imputabiles, quòd culpabiliter sit posita causa, ex qua reipsa sequantur, & ideo in æstimatione prudentum illi causæ attribuantur: si tamen voluntas sit retractata, aut

aut si fuerunt quidem prævisi, attamen non fuerit potestas vel obligatio illos impediendi, non est nunc culpa, quod sequantur, & hoc sensu non erunt nunc moraliter imputabiles, sed tantum physicè. Vide dicta l. 1. à n. 757.

42. §. 2. Effectus malus intentus vel prævisus ex causa illicitè posita, est suo modo æqualiter imputabilis, sive sequatur post, sive ante voluntatem retractatam, aut quando non est amplius potestas illum impediendi, ità *Arr. Lugo* de pœn. d. 16. à n. 443. *Dicast.* de pœn. d. 9. à n. 27. *Rhod.* hic d. 1. q. 2. f. 2. §. 2. *Herincx* d. 5. n. 72. aliique contra *Henriq. Averf.* & alios multos. *Probatur*, 1. effectum posse alicui imputari, est posse alicui attribui tanquam causæ liberæ, quòd sequatur, sed sive causa sit retractata sive non, sive nunc sit sive non sit potestas impediendi, verum est, quòd effectus sequatur ex illa causa, quæ poni non debuit, & tamen liberè posita est cum intentione vel prævisione talis effectûs, adeoque attribui potest & in eam causam referri, quòd sequatur, ergo. 2. Multi effectus & miseriæ, quas patimur, imo peccatum originale, quod contrahimus, imputatur peccato Adami, quamvis hoc peccatum sit retractatum, nec sit nunc in potestate Adami vel nostra hos effectus impedire, ergo idem est in aliis effectibus malis à causa mala sequentibus. 3. Si effectus malus non imputatur, quando causa est retractata, ergo qui Titium lethaliter vulneravit volens occidere, si statim pòst pœniteat eum facti, & mors postea sequatur, non incurret irregularitatem, atqui incurrit, nec eum juvat retractatio, uti dicetur l. 7., quando de irregularitate, ergo. *Conf.* nam si mors sequatur post retractationem, qui vulneravit, punitur tanquam homicida, alioqui non ità puniendus, si mors non sequeretur, ergo mors illi imputatur. Ratio à priori est, quia illa retractatio aut succedens impossibilitas impediendi, neque facit, ut reipsa liberè posita non sit illicita causa talis effectûs intenti vel prævisi, neque facit, ut illa causa careat influxu in talem effectum, ergo nec impedit dependentiam à tali causa, ergo nec imputabilitatem.

43. *Objs.* Per retractationem tollitur ratio voluntarii à peccato præterito, positâ enim retractatione non manet habitualiter, ergo nec effectus postea secutus erit voluntarius, ergo nullo modo imputabilis. ℟. 1. Si peccatum retractetur ab homine, sed à Deo necdum sit remissum, manet peccatum habituale in ratione offensæ, & ad culpam ac pœnam imputabile, ergo saltem tum imputabitur effectus. ℟. 2. Per retractationem tollitur ratio voluntarii à peccato, quoad tempus secuturum, c, quoad tempus præteritum, n., id est, retractatio facit quidem, ut peccatum non ampliùs sit actu volitum, ideoque pro nunc dicatur non voluntarium, attamen retractatio non facit, ut pro præterito non fuerit voluntarium, jam verò effectus sequitur ex peccato ùt præterito, & planè per accidens se habet retractatio, æqualiter enim sequitur, sive accedat retractatio sive non, & sive pro futuro maneat volitum sive non, quia effectus non respicit hanc continuationem sed causam liberè positam, cum inciperet peccatum, ergo retractatio nihil ad rem facit.

Inst. Si talis effectus adhuc imputetur, vel ergo ad culpam, vel ad pœnam; non ad culpam, uti n. 41. dictum est, quia non est nunc culpa, quòd sequatur; nec ad pœnam, quia hæc antecedenter fuit debita, nec debetur nova, nisi accesserit nova culpa. ℟. Imputatur præteritæ culpæ, non quòd nunc sit aut dici possit culpa, sed quia referri debet in culpam præteritam veluti causam, eique attribui velut effectus, sicuti combustioni attribuitur damnum proximi, fomes peccati attribuitur peccato Adami, quamvis nec damnum illud, neque hic fomes sit peccatum vel culpa.

§. 3. Si causa talis effectûs mali fuerit hic & nunc licita, & rationabilis causa adfuerit ponendi illam, quamvis prævideatur effectus malus ex illa secuturus, hic non erit imputabilis ad culpam, dummodo non intendatur, nec sit periculum consensûs in illum vel illius delectabilitatem, uti cum communi *Tann.* d. 4. q. 8. n. 115. Potestque videri *Busenb.* relatus l. 3. p. 1. n. 920. Item illa, quæ ibidem addidimus à n. 922. 44.

§. 4. Si cogitatio incidit de effectu malo fortè secuturo ex causa mala, sed adhibita fuit præcautio, qualem viri prudentes judicant sufficientem esse, ne sequatur vel ne imputetur, licèt sequatur effectus, non imputabitur ad culpam: uti nec tum, si timor incidit, sed hunc correxit, prudenter sibi persuadendo timorem esse inanem, uti rectè *Vasq. Tann.* n. 63. *Gob.* n. 39. Si autem levis tantum cogitatio occurrerit de periculo, vel per negligentiam venialem major deliberatio sit prætermissa, effectus sequens non potest nisi ad culpam venialem imputari. Quod si quis per experientiam sciat tales timores vel cogitationes incidentes ordinariè esse vanas, habet sufficientem causam contemnendi, licèt fortè per accidens aliquid mali ex operatione sequatur. 45.

§. 5. Si causa effectûs mortaliter mali fuerit tantùm venialis, quamvis hic effectus fuerit prævisus, non posse nisi ad veniale imputari docent *Sanch.* de Matr. l. 9. d. 45. nu. 19. *Less. Dicast. Gob.* aliique cum *Diana* p. 1. t. 7. R. 65. & *Burgh.* cent. 3. cas. 4., quamvis alii apud *Tann.* à num. 118. dissentiant, putentque imputandum etiam ad mortale, saltem si effectus malus sequatur ex causa veniali spectante ad eandem materiam, cujus est effectus, uti si pollutio sequatur ex turpi joco venialiter tantùm malo; sed ratio priorum est, quia talis effectus non est in se volitus nec in se liber vel moralis, sed tantùm in causa, ergo non videtur habere majorem malitiam, quàm sua causa. 46.

An effectus mali sequentes ad peccatum sint confitendi, dicetur l. 6. p. 2. à n. 943. Quomodo autem effectus ignorantiæ vel erroris vincibilis sint imputabiles, dictum est l. 1. à n. 755.

Q. 10. An illa, quæ inadvertenter fiunt ex consuetudine peccaminosa, sint peccata. ℟. Non esse, uti satis constat ex dictis, cùm hic & nunc non sint voluntaria. Tenet tamen communis sententia cum *Lugo* de Pœn. d. 16. n. 206. esse obligationem emendandi talem consuetudinem, ex qua sequuntur effectus de se mali & retinentes malitiam objectivam, quando fiunt, licèt indeliberatè sequantur: an autem confitendi sint, si talis consuetudo culpabiliter maneat, dicetur l. 6. p. 2. à n. 973. 47.

Q. 11. Quænam, etiam indeliberatè facta, censeantur retinere malitiam objectivam, & quænam objecta censeantur intrinsecè mala. 48.

℟. *Ad* 1. Illa retinent malitiam objectivam, quæ hoc retinent, propter quod aliàs prohibentur, ità ut si ad illa accederet sola advertentia & libertas, hoc ipso essent formalia peccata: è contrà, si præter advertentiam vel libertatem etiam aliquid aliud ipsis desit ad illud esse, propter quod prohibentur, non retinent malitiam objectivam: v.g. homicidium manet violatio juris alieni, pollutio innaturalis manet damnosa proli ac generi humano, esus carnium die Veneris factus ab homine usum rationis habente est huic prohibitus & manet roboratio corporis, etiamsi fiant in ebrietate; & ipsamet ebrietas manet temeraria privatio rationis, quamvis inculpatè fiat; hæ autem sunt rationes, ob quas illa omnia prohibentur, ergo etiam-

etiamsi fiant sine advertentia & libertate, retinent malitiam objectivam, & sunt veluti materia peccati, ad quam non est licitum incitare aliquem, sed est obligatio vitandi vel emendandi causas per se & proximas illorum: è contrà verba hæretica, mendacia, perjura, si proferantur in ebrietate vel somno, non retinent malitiam objectivam, sed sunt, ac si a psittaco proferrentur, quia non habent hoc, propter quod prohibentur, nam verba talia nequidem materialiter sunt hæretica, cùm ad hæresin requiratur actualis cognitio objecti credendi & error pertinax circa illud; similiter ad mendacium requiritur actualis cognitio falsi & assertio illius tanquam veri; ad perjurium autem accedere debet advertentia ad interpositionem testimonii divini secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 272., ergo ejusmodi verba prolata sine tali actuali cognitione non retinent malitiam objectivam, adeoque, nisi fortè esset ratione scandali, nulla est obligatio vitandi, v.g. ebrietatem ex hoc, quòd hæc sit causa proxima talium verborum. Addit J. *Sanch.* d. 21. n. 13. somnia impudica nullam habere malitiam objectivam, hinc comedentem calida, ut habeat somnia turpia, non peccare; sed contrà est, quia hoc ipso simul intendit motus venereos, qui habent malitiam objectivam. Addunt multi, imprecationes & blasphemias, si fiant sine animo malevolendi proximo vel inhonorandi Deum, etiam non habere malitiam objectivam, hinc docet *Tann.* hic d. 4. q. 8. n. 143. non esse saltem mortale incitare stultum ad efferenda verba blasphema, non intendendo inhonorationem Dei, quia reipsa non sunt blasphema; addit *Bernal.* de Sacram. d. 17. n. 75, si amens tibi minetur mortem, nisi Christum abneges, te posse oretenus abnegare, nam hoc non est Christum negare, cùm non sit loqui, eò quòd locutio non sit nisi ad rationis compotem: Sed *Delbene* de Imm. eccl. c. 13. d. 1. & *Lugo* de Pœnit. d. 16. n. 210. rectè notant, si hæc fiant ab habente usum rationis, retinere aliquã turpitudinem, & moraliter tribui causanti, nam habet advertentiam ad substantiam actûs, quæ est operatio mali, inhonoratio vel abnegatio Dei, adeoque videtur esse materialis imprecatio, blasphemia vel abnegatio: Si autem sic proferens nequidem adverterit ad substantiam actûs, quia invincibiliter ignoravit talibus verbis significari ista, in hoc casu quamvis propriè non habeant objectivam vel materialem malitiam, tamen secundùm se adhuc videntur habere aliquam indecentiam, quia apud audientes ingenerant malum sensum; hinc dicit *Oviedo* hic controv. 7. n. 60. blasphemias in somno prolatas, aut quas aliquis edoceret psittacum, habere malitiam aliquam objectivam sive indecentiam, ideoque Deum non posse esse earum causam. Videri potest *Gobat* in Quin. t. 5. c. 9. à n. 60. iterumque toto c. 19. ubi de hac quæstione fusè discurrit, & affert valde diversas sententias.

℞. *Ad* 2. Ad dignoscendum, an aliquod objectum sit intrinsecè bonum aut malum, adeoque jure naturæ licitum an illicitum, dant hanc regulam *Lugo*, *Palav. Haun.* & alii Recentiores, ut consideremus, quid homines pro priori ad hanc communitatem humanam, aut saltem pro statu, quo incerti fuissent, an unquam futuri fuissent partes hujus communitatis humanæ, quid, inquam, tum voluissent, aut judicassent ad bonum commune hujus communitatis humanæ esse, ut liceret vel non liceret: quod enim propter bonum commune judicassent debere esse licitum, hoc censetur intrinsecè bonum; quod judicassent non debere esse licitum, censetur intrinsecè malum. *Si dicas*, ad commune bonum fuisset melius, fieri, v.g. unum mendacium, quàm sine illo damnari totum mundum, ergo tale mendacium non erit intrinsecè malum. ℞. Dato antec. negando conseq., quamvis enim ad commune bonum melius fuisset fieri tale mendacium, tamen non fuisset melius licere, quia ex licentia mendacii in unico etiam casu, gravissimum malum imminebat generi humano, eò quòd homines sibi persuasissent esse licitum mentiri, ubi simile bonum inde posset nasci, quod sibi quisque pro sua passione persuasisset esse hic & nunc, sicque fuissent frequentata mendacia, atque si essent licita, & eversum commercium humanum. Et ideo inferunt cit. Auctores, in aliquibus legibus naturæ nullam esse exceptionem, nempe in iis, in quibus si admitteretur aliqua exceptio, tota lex esset inutilis, propter circumstantiam periculi, vel propter abusum ex privato cujusque arbitrio, cujus rei exemplum dedi l. 3 p. 1. à n. 910. in materia venerea, quod declarabitur hic à n. 98. Et aliud exemplum est, si liceret privatâ auctoritate occidere personam noxiam Reip., nam ex odio, invidia aliove simili pravo affectu facillimè conciperetur judicium, jam esse circumstantiam, in qua hoc liceat. Atque etiam ideo humanæ leges obligant illos, quibus probabile est leges illas non esse utiles Reip., quia si quis per hoc privatum judicium posset eximi, plurimi de legibus perversè præsumerent easque eluderent; hinc melius fuit omnes ligari lege, etiam tum, quando ex privata ratione posset prætendi exceptio. E contrà tamen rectè notat *Maurus* de just. q. 150. aliquas leges naturales esse in cordibus nostris scriptas etiam cum suis exceptionibus, v.g. *Vota obligant, nisi remittantur*; *secretum non est revelandum, nisi noceat Reip.*, &c. Ratio enim dictat has exceptiones cadere in illas leges, neque ideo sequitur aliquid contra commune bonum: quia tamen in aliquibus objectis sæpe dubium est, an commune bonum postulet hoc vel illud, hinc in multis disceptant Theologi, sitne hoc jure naturæ malum necne, aliis affirmantibus, aliis negantibus.

Q. 12. *Quid dicendum sit de peccato philosophico.* 49.
℞. De hoc orti sunt magni motus ratione cujusdam thesis ab uno è Societate JESU defensæ Divione, quæ sic habebat, *Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi*; *Theologicum verò & mortale est transgressio libera divinæ legis*: *Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœnâ dignum.* Hanc propositionem damnavit 24. Aug. 1690. *Alex.* VIII. velut scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam & erroneam, de qua etiam sub excommunicatione Papæ reservata, ipso facto incurrenda, prohibet tractare, nisi forsan impugnando; ut itaque ex fundamento impugnari, & natura peccati philosophici intelligi possit, quædam addemus.

§. 1. Quamvis secludamus omnem cognitionem Dei, tamen adhuc posset homo moraliter bene vel malè agere, si nempe pro libertate sui arbitrii eligeret operari juxta vel contra prima principia rectæ rationis nobis indita à natura, qualia sunt, *bonum est faciendum*, *malum est fugiendum*: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; *colendi sunt benefactores* &c. Hæc enim nobis sunt evidentissima, quamvis supponatur ignorantia vel incogitantia invincibilis de Deo. Ratio est, quia operans juxta vel contra illa principia merebitur laudem vel vituperium, quia dicetur agere juxta vel contra dignitatem naturæ suæ rationalis: Et hæc est mens S. *Th.* & aliorum, quos retulimus n. 25. contra *Palav.* 50.

Mastri-

Mastrium, & paucos alios: favetque damnatio facta ab *Alex.* VIII. hujus prop. 9., *Revera peccat, qui odio habet peccatum, mere ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.* Si enim actus ille non sit peccatum, cùm sit moralis, erit bonus, secundum dicta l. 1. n. 15. Et è contrà actus præcisè disconveniens naturæ rationali erit similiter malus.

Respondent 1. Disconvenientiam actûs cum natura rationali fore tantùm malum physicum, quale etiam est disconvenientia magni calcei cum parvo pede. *Contrà* est 1. Malum physicum potest à natura rationali, imò & à Deo directè intendi, non autem id, quod est disconveniens naturæ rationali quà tali, sic enim nec à natura rationali, si operetur secundùm dignitatem suam, nec à Deo intendi potest mendacium, injustitia &c. ergo disconvenientia cum natura rationali quà tali non est malum purè physicum. 2. Si disconvenientia illa foret malum tantùm physicum, ergo interfectio Patris non esset in eo casu magis disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi quàm interfectio bovis.

Respondet Palav. concedendo seq., quia negatio Dei est absurdorum omnium absurdissimum, ergo non est mirum, quòd ex eo sequantur alia absurda. *Contrà* est 1. quia hic non supponimus negationem Dei, sed tantùm ignorantiam aut incogitantiam invincibilem de Deo, hanc autem supponere non est absurdissimum. 2. Quamvis etiam hoc supponere foret absurdum, tamen cum hoc etiam supponimus manere naturam rationalem: nec valent hæ consequentiæ, Deus ignoratur, vel non cogitatur de Deo, ergo non potest dari ulla regula rectæ rationis humanæ, ergo nihil est disconveniens rectæ rationi humanæ &c. quamvis enim supponas Deum desinere, tamen ratio nostra manebit recta, & regula, prout eam Deus fecit.

51. §. 2. Peccatum factum ex ignorantia Dei vincibili, id est, tali, quam operans posset & omnibus consideratis hic & nunc deberet tollere, habet malitiam formalem, quia hæc ignorantia non excusat, sed effectus ex ea secutus sufficienter est voluntarius & imputabilis ratione causæ: hinc SS. PP. non excusârunt antiquos ethnicos, & multò minùs jam per se loquendo, excusari possunt, quia sufficienter Deum, saltem confusè cognoscunt, imprimis ab extrinseco ex naturæ totius ordine, ex religione populorum, aris, focis, sacrificiis, sermonibus parentum, institutione majorum, imò ex rebus omnibus clamantibus, non à se sed ab alio se esse; deinde etiam veluti ab intrinseco, ex innata omnibus Idea Numinis alicujus sive Supremi Principis vel gubernantis omnia; item ex remorsu conscientiæ, timore pœnæ, inquietudine animi, si quid commiserint contra rectam rationem: quibus habitis sufficienter cognoscunt se teneri saltem inquirere in Deum; & hæc obligatio illis proponitur, v. g. sub hac conditione, si Deus est, de quo mihi incidit cogitatio, ille vult, ut inquiram in se.

52. §. 3. An aliquando detur vel dari possit ignorantia aut incogitantia invincibilis Dei, nihil attinet hic dicere; sunt, qui absolutè negent; sunt, qui affirment, saltem ad breve tempus: hoc tantùm dicimus: si in aliquo daretur, & talis homo aliquid ageret contra dictamen rectæ rationis, hunc ejus actum non habiturum malitiam formalem Theologicam, uti satis constat ex dictis n. 25.; attamen habiturum malitiam aliquam moralem, in quantùm esset disconveniens à natura rationali, uti etiam constat ex dictis n. 50., & hanc malitiam possumus vocare philosophicam, quia est contra rectam rationem, quâ se regunt Philosophi: an autem talis malitia etiam dici debeat peccatum, non potest esse quæstio nisi de nomine; aliqui negant, quia non esset formaliter contra legem Dei, & consequenter dicunt, si Deus per impossibile mentiretur, non fore peccatum sed tantùm malum morale; è contrà alii affirmant, putantes ad denominationem peccati satis esse, quòd sit actus disconveniens cum aliqua regula objectiva morum, qualis etiam est natura rationalis vel recta ratio, quæ suo modo etiam dici potest lex, non quidem imperans sed indicans, quid agendum sit vel omittendum: & cum his nunc loquemur, ac cum communi talem actionem vocabimus peccatum philosophicum, prout illud definivimus n. 11. & à S. *Th.* 1. 2. q. 71. a. 6. ad 5. significatur his verbis: *Dicendum, quòd à Theologis consideratur peccatum, præcipuè secundùm quod est offensa contra Deum; à Philosopho autem morali, secundùm quod contrariatur rationi.*

53. *Objicies.* Si peccatum philosophicum non sit formalis offensa Dei, ergo qui vellet solum peccatum philosophicum & non offensam formalem Dei, non peccaret formaliter contra Deum, consequenter qui sic esset comparatus, ut vellet occidere patrem, si hoc non esset à Deo prohibitum, non peccaret formaliter contra Deum. ℞. 1. Si supponas conscientiam invincibiliter putantem ità separare posse malitias, transeat totum. ℞. 2. n. seq., quia Deus prohibuit etiam ejusmodi desideria conditionata, tum quia affectus ad peccatum aut saltem periculum consentiendi in malitiam Deo oppositam non aberit, tum maximè, quia talis conditio apposita non removet malitiam objectivam, quæ satis scitur non posse non esse contra Deum, uti dicetur num. 55.

Inst. 1. Ponamus, quòd aliquis invincibiliter putet Deum non existere, & nihilominus habeat hunc actum, volo occidere patrem, quod quidem scio esse disconveniens naturæ rationali, certus tamen sum non esse contra ullum Deum, quia certus sum nullũ dari; si tamen daretur aliquis Deus, quamvis ille hoc prohiberet, adhuc occiderem patrem: talis homo etiam peccaret formaliter contra Deum, ergo cum ignorantia invincibili Dei, potest formaliter peccari contra Deum ℞. Dist. conseq., ergo cum ignorantia invincibili & sine cognitione aliqua Dei, potest peccari formaliter contra Deum, n., cum ignorantia invincibili, cum aliqua tamen cognitione Dei, potest peccari formaliter contra Deum, subdistinguo, per se & ratione actûs absoluti, n., per accidens & ratione actûs conditionati, c., quamvis enim Deus invincibiliter putetur non existere, tamen quisque scit, quòd per illam opinionem suam non tollatur Deus, qui si præter opinionem illam suam existat, talem actum conditionatum prohibuit, ac necessariò illi displicere debet talis comparatio animi, ergo cùm Deus semper existat necessariò, non obstante illâ opinione ipsius, semper peccat contra Deum: nihil tale est in illo, qui omnino invincibiliter nihil scit vel cogitat de Deo, neque habet ejusmodi malam comparationem animi.

Inst. 2. Non potest dici velle formaliter agere contra illum, quem invincibiliter putat non esse, sed invincibiliter putat Deum non esse, ergo. ℞. Non potest dici velle formaliter per actum absolutum agere contra eum, quem invincibiliter putat non esse, c., per actum conditionatum, n., & patet ex dictis.

§. 4. Peccatum philosophicum est offensa materialis Dei, uti colligitur ex dictis n. 15., quia reipsa dat Deo rationabile motivum displicentiæ, sicuti è contrà qui bene facit ignorans aut nihil cogitans de Deo, reipsa per hoc dat Deo motivum rationabilis complacentiæ, uterque enim ponit à parte rei ali- 54.

aliquid secundùm se Deo gratum vel ingratum. *Conf.* quia non solum hoc displicet Deo, quod fit formaliter contra Deum, sed quidquid est malum morale, quamvìs fiat contra alium, sicuti alicui Parenti displicet, non tantùm hoc, quod filius facit contra ipsum Parentem, sed etiam quod facit contra alios: consequenter nullum datur aut dari potest malum morale, quod non sit offensa Dei saltem materialis.

55. §. 5. Moraliter loquendo, fieri non potest, ut homo, saltem qui aliquando Deum cognovit, committat peccatum habens solam malitiam philosophicam; est communis & probatur, 1. quia nemo peccat, quin sciat se peccare, ergo scit, vel se offendere Deum, vel se agere contra rectam rationem; si contra Deum, patet, quomodo peccet Theologicè; si cōtra rectam rationem, adhuc priùs vel saltem simul cognoscit, ad minimùm tenuiter & remissè, se facere contra Deum, faciliùs enim, adeoque priùs excitantur species Dei, à quo participatur & in ordine ad quem solet concipi illa rectitudo rationis, sicuti, inquit *Lugo* de Incarn. d. 5. f. 6. n. 103., non potes tibi primò imaginari Petrum, quin imagineris vestitum, quia non soles sensu percipere, nisi vestitum. 2. Quia omnis peccans sentit saltem in confuso se ligari, quominus agat omne, quod ipsi libet, ergo cùm faciliùs ei occurrat memoria Dei quàm cognitio propriæ naturæ rationalis, semper ei occurret Deus, saltem confusè, sub ratione ligantis libertatem ejus: consequenter in tali homine est actualis, quamvìs fortè non ità perceptibilis cogitatio de Deo, qualem de regulis artis suæ habent cytharizantes, qui ex usu, & tamen reipsa ex directione artis ludunt; aut qualem habent peregrinantes Romam, qui nullum ponunt gressum, nisi ex intentione attingendi Romam, quamvìs sæpe nesciant se habere tales actus: unde quamvìs sæpe eveniat, ut faciens aliquid nullo modo peccet, quia nullam advertit malitiam, uti si fiat in motu primò, vel quando abest omnis planè cogitatio de malitia objecti, tamen non fit, ut quis advertat malitiam philosophicam, quin simul sufficienter advertat Theologicam: hinc etiam quamvìs aliquando, maximè apud rudes, debeat Confessarius interrogare, an adverterit ad malitiam sui actûs, quando nimirum prudens est suspicio, quòd de ea non sciverit vel non cogitârit, tamen quando scitur pœnitentem advertisse ad malitiam aliquam moralem, quod communiter præsumi debet, quando se de aliquo peccato accusat, non est opus interrogare, an adverterit ad malitiam, quæ est contra Deum, hæc enim faciliùs & primò illi occurret; neque tum credendum est illi, inquit *Lugo*, si dicat se non advertisse ad malitiam Theologicam. Atque ob similem rationem diximus n. 23., si Sacerdos vel Religiosus confiteatur se, verb. grat. per desiderium peccasse contra castitatem, communiter non esse opus interrogare, an cogitârit de suo voto castitatis, peccans enim scit exercitè & experimentaliter se esse eum, qui peccat, & quando scit se eum esse, etiam scit se Sacerdotem & Religiosum esse, cùm soleat semper ùt talem se cognoscere.

56. §. 6. Malitia philosophica, si daretur, posset esse quandoque gravis, quandoque levis, quia si peccatum tale graviter adversetur naturæ rationali, censebitur grave; si leviter, leve: sic homicidium, etiam abstrahendo à lege æterna Dei, est aliquid in se graviter disconveniens naturæ rationali, cum notabiliter perturbet communitatem humanam, publicam quietem & concordiam; è contrà mendacium officiosum non est nisi leviter dissonans à natura rationali, quia dedecet quidem, attamen nihil infert graviter læsivum communis pacis vel boni publici, ergo abstrahendo à malitia Theologica, haberet peccatum philosophicum in se malitiam, quandoque gravem quandoque levem.

§. 7. Si peccatum purè philosophicum, quantumcumque grave committeretur, probabile est, quòd non mereretur pœnam æternam, sed tantùm aliquam temporalem, ità absolutè S. *Th.* 2. 2. q. 20. a. 3. O., ubi ait: *Si posset esse conversio ad bonum commutabile sine aversione à Deo, quamvis esset inordinata, non esset peccatum mortale*, id est, non esset ad mortem animæ, ergo nec ad damnationem æternam. Sequuntur *Gerson*, *Navarrete*, *Curtel*, *Gonet*, *Herincx*, *Bonæsp.* locis relatis n. 25. Item *Suar.* hic d. 2. f. 1. *Less. Arr.* aliique plurimi, estque hæc sententia *Lugoni* de Incarn. d. 5. n. 73. visa ità communis, ut dixerit vix inveniri, qui oppositum doceant; Unde audiendus non est *Aversa* hìc q. 88. f. 1. dicens suam sententiam nostræ oppositam videri communem; multò minùs *Salas* t. 13. d. 16. f. 22., qui nostram sententiam vocat improbabilem, parùm tutam, periculosissimam in fide ac perniciosissimam, sed patet has censuras esse exorbitantes: Ratio est, quia peccatum philosophicum nullam in se haberet formalem malitiam, etiam secundum quid tantum, infinitam, nam converteret aut averteret à bono tantùm finito, nempe à natura rationali & creato bono, quod tantùm intendere posset; hinc eadem natura rationalis, si ad ipsam spectaret tale peccatum punire, pœnam non nisi finitam in illud decerneret. *Dixi, probabile est*, nam non nego oppositam sententiam etiam esse probabilem. Ex dictis. 57.

Inferes. Si supponamus infidelem decedere in solis peccatis philosophicis, eum propter hæc non damnandum; sed nec futurum beatum, quia propter originale careret gratiâ, ideoque post toleratam pœnam temporalem peccatis philosophicis proportionatam, futurum in eo statu, in quo sunt infantes sine baptismo in originali decedentes.

Objicies. Deus gratis evexit naturam rationalem ad finem supernaturalem, eâ conditione, ut vivat conformiter dictamini rationis veluti regulæ proximæ, ne aliter agendo turbet rerum ordinem &c., ergo si homo hunc violet, potest Deus illum perpetuò excludere à suo conspectu, ergo punire pœnâ æternâ damni. ℞. n. ult. seq., quamvìs enim Deus non esset illi daturus beatitudinem, tamen illa privatio non haberet rationem pœnæ ob peccatum philosophicum, alioquin pœna infinita responderet culpæ finitæ, in quo esset improportio; & cùm illud peccatum non esset aversio à Deo; privatio Dei ei respondere non posset.

Inst. Ergo nec posset Deus tali homini infligere pœnam temporalem, quia ad Deum non spectaret illa offensa. ℞. n. seq, quia cùm Deus sit auctor & custos naturæ rationalis, quod fit contra hanc, præjudicat Deo, hinc ad ipsum spectat pro ratione culpæ contra naturam rationalem commissæ, pœnam talem infligere, qualem infligeret natura rationalis, si injuriam sibi factam posset vindicare, sicuti Princeps punire potest injuriam à subdito suo factam alteri, quamvìs hæc non esset formalis injuria vel offensa ipsiusmet Principis.

§. 8. Propositio relata n. 49. justè damnata est, 1. quia non distinguit inter ignorantiam & advertentiam vincibilem aut invincibilem Dei, & de utraque æqualiter intelligi potest; est autem certum, quod ignorantia vel incogitantia vincibilis de Deo non excuset à peccato contra Deum, uti nu. 51. dictum est. 2. Quia absolutè dicit peccatum grave philosophicum non esse offensam Dei, cùm semper sit offensa Dei saltem materialis, secundùm dicta n. 54. & moraliter loquendo etiam semper sit formalis, secundùm dicta n. 55. Unde si propositio sic limitaretur, 58.

retur, philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat *invincibiliter*, vel de Deo actu non cogitat *inculpabiliter*, *nequidem tenuiter & remisse*, est grave peccatum *philosophicum*, sed non est formalis offensa Dei neque peccatum mortale *Theologicè*, dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum, si, inquam, sic limitaretur, esset longè alia propositio, nec mereretur censuram, uti constat ex dictis.

59. §. 9. Propositio n. 49. relata non est divisivè damnata quoad singulas partes, sed complexivè, idest, secundum se totam, quia est unica propositio indivisibiliter tendens in totam rem affirmatam veluti objectum adæquatum, quod non ità se habet, quamvis pars prior seorsim foret vera, si seorsim affirmaret suum objectum, sicuti hæc propositio, *Deus potest cognosci ab homine, sed non potest nec debet amari*, quoad se totam est falsa & damnabilis, non tamen quoad singulas partes, nam pars prior, *Deus potest cognosci ab homine*, est vera; si seorsim affirmet suum objectum. Posthac per peccatum, intelligemus Theologicum.

60. Q. 13. *Quis possit peccare.* ℞. §. 1. Peccare non possunt, 1. Deus, quia impeccabilitas est perfectio sine imperfectione, quæ necessariò convenit Deo: imò nec Deus potest esse causa peccati, quia nec potest determinare ad illud, nec cum intentione ut fiat, influere in illud, cùm repugnet infinito bono propriè velle malum, quamvis illud permittere possit ob certos fines. 2. Nec Christus, quia Deus est; nec ejus humanitas, quamdiu manet unita Verbo, tum quia perpetuâ Dei visione gaudet, tum quia infinitè sancta est per Verbum unitum, cui repugnat, quidquid repugnat sanctitati. 3. Nec Beati in sensu composito visionis Dei, tum quia non habent cognitionem indifferentem circa Deum, in quo solam bonitatem & quidem infinitam cognoscunt, tum etiam quia necessariò semper amant Deum super omnia. 4. Nec creaturæ non cognoscitivæ aut irrationales, cùm ad peccandum requiratur cognitio malitiæ, & libertas indifferentiæ circa illam; uti certum est ex dictis n. 13. & 14.

61. §. 2. Per se & absolutè loquendo potest omnis pura creatura rationalis de facto existens aliquo modo peccare, quia nulla talis creatura datur præter Angelum & hominem; Angeli autem aliqui peccârunt & alii peccare potuerunt; similiter homines peccârunt & peccant, ergo. *Nec obstat*, quòd *Trid.* sess. 6. Can. 23. definiat B. Virginem nequidem venialiter unquam peccasse, *nam* hoc non fuit inde, quòd natura ejus esset impeccabilis, sed ex speciali Dei privilegio, qui eam semper prævenit specialibus auxiliis: imò probabilius est dari non posse creaturam, quæ ex perfectione suæ naturæ non sit capax peccati, quia ex perfectione sua non posse peccare est perfectio soli Deo propria, uti docent SS. PP. apud *Maurum* l. 3. q. 178. *Aldrete* de Incarn. d. 37. f. 3. *Recup.* de Deo T. 2. l. 2. q. 14.

62. Q. 14. *Per quas potentias committi possit peccatum.* ℞. §. 1. In homine ponuntur duæ partes, superior & inferior; pars superior est pars rationalis includens intellectum & voluntatem; inferior est pars sensitiva, in qua sunt 5. sensus externi, item sensus internus seu phantasia & appetitus sensitivus. Pars superior dividitur in Rationem superiorem & inferiorem: Ratio superior est, quæ dirigitur per regulas æternas & divinas, inferior, quæ per regulas temporales & humanas, v. g. per commoditatem temporalem, honestatem naturalem &c. de quibus plura videri possunt apud *Suar.* d. 5. f. 3. & *Aversf.* q. 74. f. 4, qui rectè docent omne peccatum esse aliquo modo in Ratione superiore, in quantùm ad omne peccatum prærequiritur cognitio Dei & legis æternæ, secundùm dicta à n. 15., itemque esse in inferiore, in quantùm omnis peccans movetur aliquo bono creato.

§. 2. Actus sensûs externi & interni aut appetitûs 63. sensitivi, item actus intellectûs possunt esse denominativè peccata, adeoque hæ potentiæ sunt subjecta peccati saltem denominativè sumpti, sic enim visio, imaginatio, appetitio carnalis, cogitatio rei turpis, hæresis, judicium temerarium dicuntur esse peccata, si voluntas eos actus imperet vel in illos consentiat.

§. 3. Nullius potentiæ, præterquam voluntatis, 64. actus est in se formaliter peccatum, hinc sola voluntas potest formaliter peccare, uti habet ità communis sententia, ut *Suar.* n. 2. dicat oppositam esse improbabilem. *Probatur* ex S. *August.* L. de vera relig. c. 14. *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium; & hoc quidem manifestum est, ut nulla hinc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat; quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi.* Idem alibi sæpe dicit, uti refert *Tann.* d. 4. q. 8. dub. 3. Ratio autem est, quia libertas est de essentia peccati, uti constat ex dictis n. 11. 13. 14., sed soli actus voluntatis habent in se formaliter libertatem, quia solius voluntatis est post proposita ab intellectu motiva boni & mali, unum præ altero eligere; intellectus autem, si hæc motiva indifferenter proponat, dicitur radicaliter liber; in quantùm autem actus intellectûs & aliarum potentiarum etiam accipere possunt ab actu voluntatis denominationem liberi, etiam hæ potentiæ dicuntur participativè liberæ, non autem formaliter: & specialiter appetitum sensitivum internum non esse formaliter liberum, nec actum ejus dici posse formaliter peccatum, dicetur postea à n. 67., ubi ostendemus concupiscentiam non esse formaliter peccatum. *Conf.* nam si appetitus sensitivus haberet propriam libertatem, ergo per eum peccari posset renitente voluntate, quod est apertè contra *Trid.* sess. 5. in decreto de pec. orig., uti referemus n. 73.

Objicies. S. *Th.* 1. 2. q. 74. a. 3. & 4. dicit per appetitum peccari, non quidem mortaliter sed venialiter, eò quòd habeat libertatem imperfectam. ℞. Mens S. *Th.* nobis constat satis ex a. 2. ad 1. ubi ait, *Non peccatur nisi solâ voluntate sicut primo movente, aliis autem potentiis peccatur sicut ab ea motis*: idem docet pluribus aliis locis apud *Gonet* d. 5. a. 2. §. 2. Itaque omne peccatum, quod S. *Th.* tribuit appetitui sensitivo, intelligi debet esse tale denominativè ab actu voluntatis imperante vel consentiente in illud. Ad hoc, quod addit, per appetitum peccari venialiter, non autem mortaliter, varias explicationes referunt *Aversa* & *Tann.* dub. 2.; sensus esse potest, quòd per actus appetitûs, id est, non plenè deliberatos, sed factos abripiente appetitu, qui ideo dicantur esse actus appetitûs potius quàm voluntatis, peccari possit venialiter, non tamen mortaliter, quia nempe deest plena deliberatio. Quando in sensualitate admittit imperfectam libertatem, intelligit passivam sive indifferentiam ad plura objecta, uti rectè explicat *Platel.* hic n. 227. non autem activam ad rationem peccati requisitam, nam S. *Th.* a. 4. ad 1. expressè dicit etiam in sensualitate posse esse mortale, adeoque & libertatem perfectam, quando nempe actus sensualitatis attribuitur rationi seu voluntati, ergo neutro loco intelligit appetitui sensuali convenire libertatem activam. Quando autem idem S. *Th.* a. 2. ad 3. dicit in potentiis externis non inveniri peccata, putat *Aversf.* f. 5. tantùm velle, quòd actus potentiarum externarum, quando sunt peccata, nunquam attribuantur potentiis externis, sed soli voluntati, sine qua applicante nihil malum agunt poten-

potentiæ externæ, cùm è contrà internæ sæpe agant priùs, quàm à voluntate applicentur, & in hoc videtur ponere differentiam, cur in potentiis internis dicatur esse peccatum, non autem in externis.

65. *Q. 15. An peccari possit in somno.* ℞. Certum videtur, quòd tam intellectus quàm voluntas in somno agant, cùm omnia ad agendum requisita habeant, non aliter ac in infantibus, stultis, furiosis, ebriis, quos nemo dicet per solam phantasiam & appetitum sensitivum operari: De intellectu quidem probat experientia, quia, quidquid contradicat *Ant. Perez* de vitiis d. 2. c. 6., in somno componuntur novi versus, formantur boni discursus, fiunt actus comparativi unius objecti cum altero, item perfectè reflexivi super hoc ipso, v. g., quòd quis non dormiat, quòd nunc cogitet hoc vel illud: Similiter voluntas fertur in objecta merè spiritualia, quæ à solo intellectu proponi possunt & à sola voluntate appeti: deinde cognoscitur etiam bonitas vel malitia moralis, non tantùm in communi, uti vult *Palav.*, sed etiam in particulari, ideoque etiam voluntas in hanc aut illam sæpe fertur amando vel fugiendo, uti eadem experientia probat; atque ex hoc colligunt ascetæ aliquem multum profecisse in victoria alicujus vitii, si etiam in somno ejus turpitudinem aversetur. His tamen non obstantibus dicendum est cum communi, nullo modo peccari in somno; Ratio est, quia ob vim phantasiæ, quæ ligatis sensibus maximè dominatur, deest dormientibus ex parte intellectûs, consultatio in utramque partem, prærequisita ad libertatem, imò & judicium aliquod certum, quia ratio tum nimiùm fluctuat, nec sat firmè consistere potest in aliquo objecto dijudicando; & hoc est, quod dicit *S. Aug.*, quem citat S. Th. 2. 2. q. 154. a. 5., ubi ad 2. ait, *Secundum quod vires sensitivæ magis vel minus opprimuntur à somno propter vaporis turbulentiam vel puritatem, secundum hoc usus rationis magis vel minus impeditur in dormiendo, semper tamen, quantum ad aliquid, impeditur, ut non possit omnino liberè judicium habere.* Ex parte voluntatis autem, ob vehementiam appetitus sensitivi, qui tum potentissimè trahit, deest expedita facultas hoc vel illud præeligendi. Et utrumque colligimus à posteriori, nam post somnum, inprimis advertimus intellectum plerumque in discursibus suis ex aliqua parte errasse, ergo signum est, si aliquando non erret, id potiùs casu fieri, quàm ex potentia firma sic rectè operandi: & sic quoque fit in infantibus, stultis, furiosis, ebriis, qui aliquando prudenter loquuntur, quos tamen nemo dicit in tali statu sufficienter dijudicare posse bonum à malo: deinde experimur nos vigiles nunquam solere in talia consentire, hinc illa statim post somnum detestamur, ergo signum est non adesse in somno libertatem requisitam ad agendum humano modo, idque probat etiam consensus omnium hominum, qui aliquid in somno factum non imputant ad culpam vel pœnam, meritum vel demeritum, nisi fortè propter causam antè positam. Quòd si aliquando fuerit in somno plena & constans ratio vel libertas, uti aliqui dicunt de Salomone & B. Virgine, hæc sunt facta per extraordinarium concursum Dei & per speciales dispositiones in sensibus & organis à Deo causatas.

DUBIUM II.

An & quando desideria & delectationes sint peccata.

66. PER desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor & complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora temporis, cùm momento possit perfici; sed quòd voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum.

RESP. I. Desiderium absolutum, sive cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex *Matth. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem & malitiam ab actu externo, tanquam objecto. *Ita commun.*

Resp. II. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v. g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Judex essem, malefactorem istum occiderem. *Valent. To. 2. d. 6. q. 4. p. 4. Sayrus, Salas in 1. 2. tr. 13. d. 16. s. 27. Vasq. 1. 2. d. 116. c. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: ùt v. g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non essem Religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, ulciscerer, occiderem te. Item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam Religionem ingrederer, vindicassem, (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu, secus enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bon. de Mat. q. 4. p. 8. n. 9.* Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti, in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisâ conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione, *Cajet. Sanch. 1. mor. c. 2. Vasq. Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10. Ex quibus resolvuntur hi Casus:*

I. In omnibus, solo jure positivo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac; *si prohibitum non esset*, v. g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. *Azor l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 2. c. 2. Vasq. cap. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu aut statu, si is pro conditione apponatur, v. g. occiderem Petrum, si Deus mandaret: suspenderem furem, si essem Judex; ducerem uxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sa V. Peccatum*, hujusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, ùt ait *Cajetan. ibidem*, esse fatuas & diabolicas tentationes, *Laym. suprà.*

III. Etsi idem quidam, ùt *Caj. Sal. & Vasq.* universim affirment de omnibus jure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab objecto, ùt si dicas, si non esset peccatum, fornicarer, eò quòd tunc consensus non videatur ferri in malum; probabilius tamen videtur, quod docet *Azor, Sanch. & Laym.* esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum; nec malitiâ suâ (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur, quia si tantùm sit significatio

pro-

» propensionis naturalis in illud objectum, non est » peccatum. *Sanch. l. 1. moral. c. 2. n. 25. Laym. n. 11. V.* » *Lugo de Pœn. d. 16. à n. 376.*

» IV. Gaudere & delectari de opere malo, sub » conditione, *si liceret*, v. g. in prædictis desideriis effi- » cacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi » possit excusari à peccato, secundùm quosdam Do- » ctores, si fiat tantùm secundùm appetitum rationa- » lem sive voluntatem, secluso omni alio periculo » consensûs illiciti & turpis motûs; (qui tamen quia » communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum » videtur in praxi) non potest tamen excusari, si fit » delectatio voluntaria appetitûs sensitivi, quæ pro- » priè delectatio dicitur, fitque communiter cum » aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis » est, quia voluntas potest ferri in objectum abstra- » ctum à malitia, cùm sequatur intellectum, cu- » jus est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur » imaginationem, non fertur in objectum sub ali- » qua certa conditione statûs vel temporis appre- » hensum, sed ùt est in se, ideoque talis delectatio est » de objecto absolutè malo. *V. Lay. & Bon. de Mat.* » *q. 4. q. 8.*

ADDENDA.

57. *Quæst. 16. An concupiscentia sit peccatum vel causa peccati.* ℞. Hæc quæstio accuratiùs tractanda est contra *Bajum & Jansenium*, qui dixerunt omne, quod est à concupiscentia, esse peccatum: & imprimis supponenda sunt aliqua, deinde explicandum, quid reipsa & physicè sit concupiscentia, ac tum facilè erit respondere ad quæstionem propositam.

§. 1. *Concupiscentia*, habet multas significationes, nam aliquando significat 1. actualem appetitum boni, sic *Sapient.* 6. laudatur concupiscentia sapientiæ, utique tanquam bona & honesta. 2. Potentiam appetitivam bonorum sensibilium, & sic etiam non est mala, cùm sit futura in beatis, quos etiam delectabunt bona sensuum. 3. Id, per quod ferimur in bonum sensibile contra rectam rationem, & de concupiscentia in hoc sensu procedit quæstio: sic autem sumpta quandoque significat potentiam, quandoque actum; sumpta pro potentia alio nomine dicitur fomes peccati, & est inclinatio radicalis ad bonum delectabile contra rationem: sumpta pro actu, est motus aliquis seu inclinatio actualis illius potentiæ, tendens in bonum delectabile contra rationem: ad vitandam autem confusionem, per concupiscentiam plerumque intelligemus potentiam, nisi aliud colligatur ex adjunctis.

68. §. 2. Suppono hominem potuisse à Deo creari in pura natura, id est, sine ullo dono gratuito, cum solis perfectionibus naturalibus, natura enim de se est bona, ergo secundùm se creabilis à Deo; & cùm dona gratuita sint gratia, non sunt debita, ergo sine eis creari potuit natura. Et ideo *Pius V., Greg. XIII. & Urb. VIII.* damnârunt sequentes *Baji* propositiones, 26. *Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio sed naturalis conditio.* 55. *Deus non potuisset ab initio talem hominem creare, qualis nunc nascitur.* Homo autem sic in puris naturalibus constitutus &c. habuisset animam cum suis potentiis spiritualibus, item corpus cum facultatibus sensitivis & naturalibus earum inclinationibus, utì fusè ostendit *Suar.* in prolog. 4. de gratia c. 2. & de peccat. d. 9. f. 5. n. 5., cùm enim in ea suppositione fuisset futura eadem natura, quæ nunc est, habuisset easdem potentias & facultates naturales, hinc pura natura includeret pugnam appetitûs contra rationem, nam cùm delectabilia naturaliter plùs trahant, & è contrà omnis operatio virtutis sit difficilis, naturale est, ut appetitus sensitivus, qui tendit in solum objectum delectabile, pugnet cum ratione, quæ abducit à delectabilibus sensuum ad honestatem virtutis.

§. 3. Præterea supponendum est cum *Suar.* de opere 6. dier. l. 3. c. 17. n. 6. Adamum, antequam peccaret, habuisse gratiam, imò primo instante suæ creationis fuisse sanctificatum per gratiam & habitus supernaturales; deinde accepisse à Deo cætera dona, quæ simul cum gratia & donis supernaturalibus constituebant statum innocentiæ & justitiæ originalis, quæ dona præcipuè erant immunitas ab errore, à veniali, à morte, à miseriis vitæ & passionibus supponentibus malum, utì refert *Suar* in prolog. 4. de gratia c. 3., quamdiu autem fuit hic status innocentiæ, tamdiu pars hominis superior perfectè subjecta erat Deo, & tum quoque pars inferior per speciales Dei gratias & dona perfectè subjiciebatur superiori, ità ut nullus pravus motus concupiscentiæ posset libertatem voluntatis prævenire, utì probat *Suar.* in op. 6. dierum l. 3. c. 12., sed superveniente peccato originali, per quod pars superior se opposuit Deo, factum est consequenter, ut subtractis illis Dei gratiis & donis pars inferior sibi relicta pugnet contra superiorem, quod satis experimur, & notat Apostolus *ad Rom.* 7. *Ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati: & ad Galat.* 5. v. 7. *Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem, hæc enim sibi invicem adversantur*: hinc S. *August.* l. 1. de peccat. remiss. ait, *quando ergo peccavit Adam, tunc ejus corpus gratiam perdidit, quâ ejus animæ omni ex parte obediebat.* 69.

§. 4. Concupiscentia non est nec includit morbidam aliquam qualitatem, per quam homo inclinetur ad solum bonum inhonestum, ità *Bellarm.* de amiss. gratiæ l. 5. c. 15. *Suar.* prolog. 4. de gr. c. 8. à n. 11. *Requesenus* in select. qq. n. 214. *Maurus* l. 5. q. 37. n. 26. aliique communiter. *Prob.* 1., quia talis nunc secundùm naturam nascitur homo, qualis fuisset in statu puræ naturæ, in quo habuisset concupiscentiam & non habuisset illam morbidam qualitatem, ergo concupiscentia non est nec includit illam morbidam qualitatem. *Min.* constat ex n. 68. & magis firmabitur n. 71., & asseritur ab adversariis morbidam qualitatem supervenisse per peccatum originale. *Maj.* autem etiam probatur, tum ex damnatione propos. 55. Bajanæ, *Deus non potuisset talem ab initio creare hominem, qualis nunc nascitur*, tum ex *Trid.* sess. 5. in decreto de pecc. orig., ubi loquens de mutatione per peccatum facta in homine, meminit tantùm de amissione justitiæ & statûs originalis ac perfectionum ex ea provenientium: Et idem dicunt SS. PP., *Erubuerunt primi parentes post peccatum*, inquit S. *Aug.* l. 2. de nupt. & concup., *quando post inobedientiam suam inobedientiæ membra senserunt, quia amiserunt donum integritatis.* Ibid. c. 6. *Homo inobedientiæ suæ malum sensit, quando sibi retributam dignissimè inobedientiam suæ carnis invenit.* Et l. 5. contra Julian. c. 3. *Concupiscentia pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis*, ergo ex mente Ecclesiæ & PP. talis nunc quoad naturam nascitur homo, qualis fuisset in statu puræ naturæ. 2. Hæc qualitas non est acquisita per actus proprios, utì patet, cùm infantes ante omnes suos actus habeant concupiscentiam: nec est impressa nobis & causata demeritoriè per peccatum Adami, quia posteri per inobedientiam Adami tantùm incurrerunt privationem donorum gratuitorum, sicuti per illius obedientiam illis collata fuissent sola dona gratuita, hinc S. *Hier.* apud *Suar.* de pecc. d. 9. f. 5. n. 3. ait, nos hoc perdidisse in Adamo, quod recepimus in Christo, in quo recepimus sola dona gratuita; Et ratio est, quia pactum cum Adamo fuit tantùm 70.

tùm de transfusione bonorum indebitorum, ergo peccatum Adami non merebatur impressionem talis qualitatis. 3. Si per originale contraheretur talis qualitas, ergo pueri decedentes in solo originali haberent eam, & per eam postea actus inordinatos in resumpto corpore, utì alii homines, consequens est contra S. *Th.* q. 5. de malo a. 3. in corp., ubi docet eos non esse habituros actum inordinatum, & in 2. dist. 33. q. 2. in corp. & ad 5. dicit eos non fore separatos à Deo, quantùm ad separationem naturalium bonorum, sed de Deo gavisuros naturali cognitione ac dilectione. 4. Talis superaddita qualitas est frustranea, quia sine ea habetur concupiscentia, utì jam dicetur.

71. §. 5. Concupiscentia, physicè loquendo, est entitas appetitûs sensitivi, cum negatione perfectæ subordinationis ad rectam rationem. Hæc videtur esse mens S. *Th.* q. 4. de malo a. 2. ad 4. *Concupiscentia est ipsa pronitas vel habilitas ad concupiscendum, quæ est ex hoc, quòd vis concupiscibilis non perfectè subditur rationi, sublato fræno originalis justitiæ:* Et probatur, nam includit entitatem appetitûs sensitivi, qui sufficienter est radix inclinationis ad bonum delectabile, exclusâ qualitate superadditâ; non est tamen sola entitas appetitûs, cùm hæc sine concupiscentia fuerit in Christo & in Adamo pro statu innocentiæ, ac etiam futura sit in cœlo, ergo præter illam debet aliquid includere, habitâ autem simul negatione perfectæ subordinationis ad rectam rationem, quam subordinationem in statu innocentiæ dabant gratiæ & specialia Dei dona, jam habetur radicalis inclinatio ad bonum delectabile contra rationem, secundùm dicta n. 68. & 69., ergo in his duobus physicè consistit concupiscentia.

Obji. 1. SS. PP. dicunt Angelos non esse vulneratos in naturalibus sed solos homines. Similiter *Trid.* suprà dicit hominem in deterius esse commutatum, ergo cùm homini nulla potentia naturalis sit sublata, debet aliquid defectuosum esse impressum. *Conf.* nam S. *Aug.* & S. *Th* apud *Maurum* n. 31. clarè admittunt talem morbidam qualitatem naturæ superinductam. ℞. Tantùm volunt perdita esse dona gratuita, per quæ pars inferior non poterat reluctari superiori, utì rectè *Suar.* prolog. 4. de gr c. 8., quod vulnus non est in Angelis, in quibus defectu appetitûs non poterat esse rebellio partis inferioris contra superiorem. *Ad Conf.* vocari à S. *Aug.* morbidam qualitatem vel affectum, reipsa autem esse ipsam naturalem inclinationem sensualitatis vitiatam, non per positivam tabem, sed ex carentia justitiæ originalis: & eodem modo S. *Th.* 1. 2. q. 82. a. 1. vocat peccatum originale habitum corruptum, in quo sit aliquid positivum, ipsæ videlicet potentiæ animæ non bene dispositæ, & aliquid privativum, nimirum deordinatio ex carentia justitiæ Originalis.

Obji. 2. Est nunc pœna peccati habere talem concupiscentiam, ergo debet esse aliquid plùs quàm appetitus & negatio donorum gratuitorum. ℞. Est pœna ratione suî, n., ratione denudationis à donis gratuitis, c. ant. & n. conseq. Quòd ratione suî non sit pœna, patet, nam fuisset in statu puræ naturæ, utì n. 68. dictum est, nec tamen in illo fuisset pœna peccati, quod tum potuisset abesse, & ideo S. *Aug.* l. 3. de lib. arbitr. c. 20. ait hanc spoliationem doni gratuiti esse pœnam, non quia homo factus est malus, sed quia in pœnam peccati desiit esse melior: unde rectè infert *Suar.* de pecc. d. 9. f. 5. n. 7., hominem in puris naturalibus, & hominem nunc, quoad hoc punctum, non aliter differre, quàm sicuti homo nudus differt à denudato: quòd autem consequentia non teneat, patet in simili, nam mors est nunc pœna peccati, & tamen eadem naturaliter obvenisset in statu puræ naturæ, nec fuisset pœna peccati.

§. 6. Certum est concupiscentiam esse causam peccati, nam *Jacobi* 1. v. 14. dicitur, *unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus*; & probat experientia, quia ex concupiscentiæ motibus sæpe fiunt peccata, quæ non fierent, si illi abessent: quamvis enim concupiscentia directè non agat in voluntatem, tamen variè eam ad peccatum trahit, imprimis obnubilando intellectum, qui dum sentitur vehemens delectatio, rapitur ad considerationem illius boni sensibilis, & impeditur à consideratione honestatis oppositæ: Deinde dissipando vires animæ, quæ vehementiore motu sensibili distracta, infirmior est ad formandum vel audiendum rectæ rationis judicium: Denique propter sympathicam quandam inclinationem partis superioris ad inferiorem, cùm enim intellectus omnia cognoscat dependenter ab imaginatione, sicuti quò præit imaginatio, naturaliter sequitur intellectus, ità quò præit appetitio, naturaliter amat sequi voluntas. 72.

§. 7. Concupiscentia non est formaliter peccatum. Patet, quia concupiscentia remanet post Baptismum, qui tamen tollit omne hoc, quod est peccatum, utì definit *Trid.* suprà his verbis: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc S. Synodus fatetur & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet: hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, S. Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat: Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.* Idem constat ex damnatione propositionis 74. Bajanæ, *Concupiscentia carnis in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est.* Idem tenet expressè S. *Aug.* L. de Nupt. & concupis. c. 13. *Concupiscentia vocatur peccatum, quia peccato facta est, sicuti vocatur lingua, locutio, quam facit lingua.* Idem habet pluribus locis apud *Bonæspei* de pecc. d. 10. d. 2. Eandem veritatem probat *Bellarm.* suprà c. 7. & seqq. Ratio autem jam est insinuata, quia concupiscentia non est de se mala, imò posset esse à Deo, qui secundùm dicta n. 68. potuisset creare hominem in pura natura, qui à Deo habuisset concupiscentiam. 73.

Respondet Noris, apud *Reques.* n. 221. Deum potuisse creare hominem cum concupiscentia, sed non cum prædominio cōtra rationem, nec cum inclinatione appetitûs ad inhonesta, præponderante contra inclinationem voluntatis ad honesta, utì nunc fit. *Contrà* est, quòd malè supponatur concupiscentiam ratione Originalis præcisè ità vehementer inclinare, si enim in quibusdam hominibus fortiùs inclinet, præsertim ad peccata carnis, est, vel ratione peccatorum personalium, quæ commiserunt, vel ratione malorum habituum, quandoque etiam sine formali peccato acquisitorum, sic enim innocentes pueri, perpetuò amentes, invincibiliter ignorantes malitiam, inducti per alios, aut qui aliter assuefecerunt naturam ad talia, vehementer inclinantur ad ista peccata: Est quoq; non rarò major in uno quàm in alio inclinatio ad quædam vitia, ob diversitatem organorum vel temperamenti: De cætero concupiscentia, quantum est ratione Originalis, licèt naturaliter plùs inclinet ad objectum delectabile, quod est affinius inhonesto quàm honesto, tamen manet sub potestate rationis, ut coerceatur, & sæpe sine magna difficultate, utì patet in plurimis hominibus, qui innocenter educati, etiam postea, quando

natura est apta generationi, vix sentiunt ullos stimulos, usquedum infeliciter de his audiant aliquid vel casu experiantur.

Obji. 1. Quod est contra rectam rationem, est peccatum, sed concupiscentia est contra rectam rationem, ergo. ℞. n. min., nam tantùm est radix actuum, qui sunt contra rectam rationem; unde sicuti homo incitans, aut habitus inclinans ad peccatum, non ideo sunt peccatum, ità nec concupiscentia.

Inst. S. Aug. contra Julian l. 5. c. 3. ait, *Concupiscentia carnis, adversùs quam concupiscit bonus spiritus, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis, & pœna peccati.* ℞. Intelligit esse radicaliter peccatum, propter actus, quos causat, & sunt peccatum, si voluntas consentiat.

Obji. 2. Concupiscentia est formaliter mala, quia contradicit rectitudini naturæ rationalis, ergo est peccatum. ℞. Formaliter contradicit illi rectitudini n., radicaliter c., sed non ideo est formaliter peccatum, sed tantùm causa peccati, secundùm dicta n. 72.

Inst. 1. Concupiscentia est materia pudoris, uti habet S. *Aug.* De nupt. & concupis. l. 2. c. 5. ergo est formaliter mala. ℞. Concupiscentia sumpta pro potentia, est materia pudoris, n., sumpta pro actu, c., sic pudet nos peccati, non potentiæ peccandi.

Inst. 2. Malum est, quod expugnatur, uti habet S. *Aug.* contra Julian. l. 3. c. 3., sed homo debet expugnare concupiscentiam per continentiam, ergo. ℞. Homo debet expugnare actus inordinatos concupiscentiæ, non autem potentiam concupiscendi: & eodem sensu ratio expugnat voluntatem, faciendo ne consentiat in actus malos.

Inst. 3. Concupiscentia ob nullum finem bonum expeti potest, ergo est culpa, si enim esset tantùm pœna, omnis pœna potest ob bonum finem expeti. ℞. Concupiscentia expeti posset ad pugnam, victoriam & majus meritum. Sed etiam falsum est omnem pœnam posse expeti, nam ignorantia eorum, quæ ad salutem sunt necessaria, est pœna, nec tamen potest expeti: & idem est de damnatione æterna.

Inst. 4. Conscientia & concupiscentia pugnant inter se, sed duo bona inter se non pugnant, uti habet S. *Aug.* l. 4. contra Julian. c. 13., & l. 5. c. 7. ait, *Nulla pugna est sine malo, sed quando pugnatur, aut bonum pugnant & malum, aut malum & malum, aut si duo bona pugnant, ipsa pugna est magnum malum*, sed conscientia est bona, & pugna conscientiæ contra concupiscentiam non est mala, ergo concupiscentia est mala. ℞. n. min., nam bonum virginitatis & conjugii, bonum paupertatis & proprietatis pugnant; similiter pugnant potentia amandi & potentia odiendi Deum, & tamen nihil horum est malum: si vis, distingue, pugna inter duo bona est mala, pugna actualis contra præscriptum potentiæ, cui debet obedire, c. pugna radicalis seu potentia pugnandi, data cum subordinatione, ut inferior potentia obediat superiori, n.

Inst. 5. Omnis potentia ideo est bona, quia habet saltem aliquos actus bonos, sed concupiscentia nullos habet actus bonos, quia S. *Aug.* suprà l. 4. c. 2. docet concupiscentiam in Sanctis nullos actus bonos exercere, ergo. ℞. 1. n. maj., quia per hoc potentia est bona, quòd possit habere actus bonos; sic voluntas dæmonum in se bona est, licèt nullos actus bonos habeat: sicuti autem voluntas dæmonum potuit habere actus bonos in statu viæ, ità concupiscentia saltem in statu puræ naturæ. ℞. 2. n. min., nam concupiscentia inclinat ad delectabile, honestum vel inhonestum; si enim obediat rationi, inclinat ad delectabile honestum, si non obediat, ad inhonestum, quamvis ex natura sua magis inclinet ad inhonestum, quia delectabile plùs habet de inhonesto.

Obji. 3. Quod est prohibitum & tamen datur, est peccatum, sed concupiscentia prohibetur & tamen datur, ergo. *Prob. min.*, Est prohibita, quia causa mali eâdem lege prohibetur, quâ malum ipsum. ℞. 1. Si argumentum valet, ergo voluntas est peccatum & prohibita, quia est causa peccati, quod est prohibitum. ℞. 2. Motus concupiscentiæ sunt prohibiti, ità ut non liceat in eos consentire, c., ità ut non liceat eos pati, n, ergo pariter causa eorum est prohibita, ità ut non liceat eam ordinare ad illos motus, c, ità ut non liceat eam causam pati vel habere, n.

Obji. 4. Christus assumpsit omnes humanæ naturæ miserias, sed absque peccato, *ad Hebr.* 4. atqui concupiscentiam non assumpsit, ergo hæc non est miseria naturæ sed peccatum. ℞. Christus duas miserias non assumpsit, nempe ignorantiam & concupiscentiam, uti notat S. *Aug.* suprà l. 5. c. 9., cujus rationem dat S. *Th.* 3. p. q. 15. a. 2. & 3., tum quia istæ duæ miseriæ non proderant ad finem ejus, qui erat redemptio humana, tum quia oportebat Christum esse plenum veritate & sanctitate, quibus duobus donis repugnabant ignorantia & concupiscentia. Similiter quando dicitur voluisse per omnia tentari, intellige accommodè per omnia illa, quæ non dedecebant personam Redemptoris.

§. 8. Nequidem actus, quos causat concupiscentia, sunt peccatum, nisi voluntas consentiat. Est contra plurimos hæreticos, quibus favet Jansenius T. 2. 74.
l. 2. c. 14. hinc in indice hujus loci ponitur, *Concupiscentiæ motus indeliberati sunt peccata*; & loco cit. dicitur, *desideria peccatorum non tantùm deliberata, sed etiam talia, quæ rationem anteverrunt, sunt mala, turpia, illicita &c.* Alii apud *Tann.* de pecc. d. 4. q. 8. dub. 3. dicunt tunc saltem esse peccata, quando ab imaginatione causantur: sed contra illos omnes est *Trid.* relatum n. 73. Item damnatio harum propositionum *Baji.* 50. *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto: non concupisces.* 51. *Concupiscentia sive lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.* 75. *Motus pravi concupiscentiæ sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto, non concupisces, unde homo consentient & non consentiens transgreditur præceptum, non concupisces, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.* Idem constat ex damnatione prop. 7. ab *Alexand. VIII. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi; si Dei, Charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.* Idem docet S. *Aug.* contra Julian. l. 6. c. 5. *Parens est concupiscentia, partus peccatum, sed concupiscentia non parit, nisi conceperit, non concipit, nisi intellexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis consensum.* Et de civit. l. 1. c. 25. *Quantò magis concupiscentialis inobedientia absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?* Idem repetit Epist. 100. Et *S. Bern.* De intern. domo c. 8. *Non nocet sensus, ubi non est consensus.* Similiter S. *Greg.* Homil. 18. in Evang. dicit per tria deveniri ad peccatum, suggestione, delectatione, consensu. Ratio data est à n. 62., quia solâ voluntate peccatur, nec voluntas habet despoticum imperium in omnes potentias, nam impedire nequit actus phantasiæ, quam etiam dæmon movere potest; nec semper actus intellectûs, quia saltem primæ cogitationes non sunt in potestate nostra; ad imaginationes autem & cognitiones sequuntur necessitate naturali appetitiones sensitivæ, & consequenter commotiones aliique effectus, etiam renitente voluntate, uti docet Apostolus n. 69. relatus, & experientia probat, ergo talia non possunt esse peccata.

Obji. 1. Cujus causa est voluntaria, hoc est 75.

voluntarium, sed causa horum motuum est nobis voluntaria, ergo etiam hi motus. *Prob. min.* causa horum motuum est concupiscentia, sed concupiscentia est nobis voluntaria, ergo. *Prob. min.* Concupiscentia est pœna peccati originalis, cui autem peccatum est voluntarium, illi etiam voluntaria est pœna, sed peccatum originale fuit nobis voluntarium, ergo. Hic est Achilles *Jansenii*, quem stravit *Alexand. VIII.* damnans hanc 1. prop. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, quâ voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali & voluntate Adami peccantis.* Unde, ℟. 1. Si argumentum valet, ergo mors omnium quoad corpus, utpote pœna peccati Originalis, fuit voluntaria Adamo & nobis, ergo Adam & quisque nostrûm est quoad corpus homicida suî ipsius. ℟. 2. Cujus causa est voluntaria voluntate propriâ, hoc est voluntarium, transeat, voluntate alienâ, n, intendunt autem adversarii probare, quòd tales motus sint personaliter voluntarii, ideoque sint in nobis peccata personalia actualia, quod implicat, quia repugnat peccato personali esse voluntarium voluntate alienâ, cùm per hoc differat personale ab originali, uti ex S. *Aug.* & S. *Thoma* observat *Suar.* De pecc. d. 5. s. 4. n. 4. *Dixi*, transeat, quia quamvis sit voluntaria, si tamen effectus non fuit in ea intentus vel prævisus, non ideo est voluntarius, uti dictum est à n. 30. Jam verò patet illos effectus non esse à nobis prævisos, nec forsan ab Adamo, aut si ab hoc prævisi sint, tamen voluntas Adami non erat moraliter nostra in ordine ad hoc, ut faceret omnes illos effectus nobis voluntarios.

Obji. 2. Motus illi sunt contra præceptum, *Non concupisces*, hinc S. *Aug.* de Sp. & litt. c. ult. dicit præceptum illud non posse in hac vita servari. ℟. n. antec., nam præceptum illud prohibet non concupisci voluntariè & liberè, cùm debeat esse de materia possibili. S. *Aug.* tantùm vult non posse servari in hac vita quoad finem à lege intentum, qui est perfecta tranquillitas animæ & liberatio ab omni inordinato motu, hunc autem statum priùs obtinebimus in cœlo.

Inst. Negari non potest, quòd motus illi sint mali. ℟. Sunt mali, non formaliter, sed objectivè, id est, non possunt esse objectum honestæ prosecutionis vel complacentiæ, uti nec homicidium ab ebrio factum, quamvis faciens aut patiens non ideo in conscientia aut coram Deo peccet.

Circa delectationem de objecto à malitia præciso, aut si per conditionem separetur malitia, addentur plura q. seq.

ARTICULUS II.

An delectatio morosa semper sit peccatum.

76. »RESp. Si terminetur ad cogitatum opus malum »secundùm se, est peccatum mortale vel veniale, prout ipsum opus mortale vel veniale est. Ità »comm ex *D. Thom.* 1. 2. q. 87. a. 8.

» Dixi, *secundum se*, quia si delectatio sit tantùm »de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est »peccatum, quia sicut cogitatio, v. g de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem vel concionem &c. »bona est, cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate, est mala venialiter, ità consequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam objecto, non est »mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter »mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa »ipsum opus malum, quo modo sine peccato sæpe »nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo &c. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 2. Ex quibus resolv.*

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo, quia tunc delectatio non est de objecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundùm se quidem malo, hìc tamen & nunc culpâ vacante, ùt v. g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundùm se, sed ut est causa talis boni effectûs, docet *Less. l. 4. c. 3. n. 105.* & 106. ex *Vasq. l. 2. d. 105. c. 21*, v. g. de solutione naturæ facta in somno. Ratio, quia objectū delectationis istius non est malum, V. *Bon. de Mat. d. 4 p. 8. nu. 8. Sanch. l. 1. mor. c. 2. n. 18. Lugo de Pœn. d. 16. n. 389.* Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa, v g. ut in somno eveniat naturæ solutio, ob finem bonum: dummodo desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desiderii, aut gaudii, non est malum. *Vid. Less. & Bon. loc. cit.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu conjugii præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali* quia si sponsus aut vidua, voluntariè consentiat in delectationem sensitivam & carnalem, quæ recordatione copulæ futuræ aut præteritæ naturaliter oritur, mortaliter peccat, ùt docent *Less. n. 120. Bon. Tann. Palaus.* V. *Dian. p. 3. t. 5. misc. R. 2.* contra *Medi. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiva & carnalis, ùt plurimùm, imò etiam periculum consensûs in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere saltem in vidua, & sponsis: inter conjuges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitivam & veneream delectationem non esse mortale docent *Fill. Bon. q 4. Sanch. Less l. c. d. 1. Dian. p. 2. t. 3. misc. R. 36.* tum quia status Matrimonii hæc excusat, uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, licèt per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa de rebus solo jure positivo prohibitis non est illicita, modò non fiat sub ratione prohibitionis, v. g. si Carthusianus, vel alius die jejunii se oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere malo, cùm lex tantùm vetet comestionem externam. *Laym. n. 9. Less. n. 111.* & 113.

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio, v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus: in materia carnis, an de conjugata, Moniali, consanguinea; Quod tamen limitant *Azor, Sa V. Luxuria. Salas to. 2. t. 13. d. 16. s 6. n. 59. &c.* si delectatio feratur in objectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm secundùm partem, v. g. in fœminam apprehensam ùt non suam, non tamen ùt alteri nuptam, vel ùt Monialem; tunc enim probabile esse, ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis: Ità etiam *Fill. Less. Bon. Dia. Palaus.* V. *Lug. n. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in objectum, secundùm

»dum totam suam malitiam; aut etiam de desiderio »efficaci, quod fertur in opus externum secundum »se, & ùt est à parte rei, ac proinde est ejusdem cum »illo speciei, ideoque ejus circumstantiæ semper fa»tendæ sunt. V. *Auth. citt.*

» Resp. II. Si quis sine causa & necessitate actio»nem exerceat, ex qua intelligit delectationem car»nis naturaliter orituram, (v. g. ex curiositate legit, »vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & »sine periculo consensûs, peccat venialiter; si verò »justam causam habeat, nihil peccat. *Vid suprà in 6. »pr. l. 3. t. 4. c. 2. d. 4.*

» *Quæres.* An voluntas delectationem carnalem »positivè reprimere teneatur.

» *Resp.* Si voluntas plenè eam advertens negativè »& permissivè se habeat, ità ut nec approbet, nec re»pellat, dummodo id non permittat ex ipsius dele»ctationis complacentia, nec periculum sit ulterio»ris consensûs, probabile est, quod docet *Caj. Sanch.* »1. *moral. c. 12.* non peccare mortaliter, tum quia »non consentit in delectationem; tum quia morali»ter est impossibile omnes illos motus evitare; tum »quia ex justa causa illos licet permittere, etiam se»cundùm adversarios.

» Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quod »docent *Vasq. Azor, Less. Bec l. 1. t. 2. c. 5. q. 5.* sine ju»sta causa eis non resistere, esse mortale, quia fere »semper voluntas est exposita periculo consensûs; & »contrarium credere, est nimia sui confidentia & »præsumptio. Moderatè *Laym.* utramque sententi»am probabilem fatetur, & ait, delectationem vi»deri mortalem, nisi saltem actum simplicis displi»centiæ circa illam elicias; etsi efficaciter ani»mum ad alia divertere negligas, cùm facilè pos»sis, & speres te tali modo posse depellere. V. *Laym. »l. 1. t. 3. c. 6.*

ADDENDA.

77. QUæst. 17. *Quid præterea notandum sit circa delectationem morosam.* ℞. seqq.

§. 1. Delectatio morosa secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 889. est gaudium quoddam seu complacentia, quâ quis habet in aliquo objecto, quod facere non vult, nec vult à quoquam fieri, attamen sibi in illo complacet: Et secundùm *Oviedo* de pecc. controv. 4. n. 5. dicitur delectatio, quasi à dilatatione cordis, secundùm illud *Isaiæ 6. Videbis & affluet, & mirabitur & dilatabitur cor tuum.* Etiam dicitur lætitia, quia affert quandam quasi latitudinem cordis, uti notat *Alb M.* De motibus animal l. 1. c. 1. Potest autem delectatio morosa esse bona vel mala, prout objectum illius est bonum vel malum, usus tamen nunc obtinuit, ut sumatur pro delectatione mala. Item potest esse, vel de objecto turpi, quale est fornicatio, vel de objecto non turpi attamen malo, vel intrinsecè ratione sui, uti est occisio inimici, vel tantùm extrinsecè ratione prohibitionis, uti est comestio carnium die Veneris. Quod autem dicitur de delectatione morosa circa objectum malum, idem cum proportione intelligi debet de tristitia morosa circa objectum bonum, uti si quis tristetur de gloria Dei, de bono proximi, de actu bono posito à se vel alio. Cur autem talis delectatio appelletur morosa, dictum est l. 3. p. 1. n. 889.

78. §. 2 Bene distinguenda sunt hæc 4., delectatio de malo, delectatio de cogitatione mali, delectatio de cogitatione mala, delectatio de modo, quo fit malum. Delectatio de malo vel de cogitatione mala semper est mala, quia est de objecto malo. Delectatio de cogitatione mali potest esse bona, sic enim Deus complacet sibi in cogitationibus peccatorum, & potest quis delectari aspectu artificiosæ picturæ, quamvis res picta displiceat. Idem est de delectatione circa modum, quo fit malum, uti si delecter de modo, quo alius naso pronus cecidit in lutum, quo ebrius tremulè incedit, quo mulieres rixantes se mutuò impetunt; hæ enim delectationes, per se loquendo, non sunt peccata, uti cum communi *Suar.* de pecc. d. 5. s. 5 n. 7. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 2. n. 4. *Ovied.* n. 43. quia tendunt in circumstantiam vel modum ab objecto malo distinctum, & de se non malum. Quòd si circumstantia vel modus de se esset malus, idem dicendum foret de delectatione circa hæc, quod dicitur de delectatione circa objectum malum: Signum autem, quòd quis delectetur re cogitatâ & non solâ cogitatione rei, vel modo, quo fit, est hoc imprimis, si delectetur, & nihil cogitet de cogitatione sua vel de modo, quo res fit, si enim esset de his delectatio, deberet esse horum cognitio, cùm voluntas non feratur in incognitum. Deinde si non delectetur simili cogitatione vel simili modo occurrente circa res bonas, v. g. si plus delectetur arguto dicto vel facto, quando pro objecto habent aliquid turpe, quàm quando habent aliquid honestum, manifestum signum est delectationem tunc ferri, non in solam cogitationem aut modum, sed etiam versari circa objectum cogitatum. Præterea si quis libenter loquatur de objectis ejusmodi, vel libentius studeat aut speculetur circa illa, quàm alia; vel illa, quæ audit, legit, videt, interpretetur in ordine ad ista, signum est, quòd pronus sit ad delectationes circa talia objecta, unde in dubio, an talis homo delectetur etiam de objecto, an de sola cogitatione objecti, vel de modo, quo fit, præsumi debet, quòd delectetur etiam de objecto.

§. 3. Si delectatio de objecto malo directè tendat in ipsam malitiam, v. g. si quis delectetur damno proximi, quia damnum ipsius est; comestione carnis, quia est prohibita; furto, quia est offensivum Dei, clarum est semper esse peccatum, uti omnes tenent cum *Arr.* de pecc d. 47. n. 2., quia talis virtualiter habet voluntatem efficacem, quâ vult malitiam objectivam, non quòd eam intendat propter seipsam, nemo enim vult malum ùt malum, sed sub aliqua ratione boni; attamen fertur in malitiam veluti objectum materiale intentum, ergo in actum refunditur malitia formalis, respondens malitiæ objectivæ gravi vel levi, in quam tendit actus; imò cum tali actu aderit odium proximi vel Dei, aut etiam communiter contemptus legis, & sic erit mortale, secundùm dicenda n. 242. quamvis fortè sit de objecto secundùm se non graviter malo. 79.

§. 4. Si malitia per cognitionem possit separari & reipsa separetur ab objecto, túncque delectatio feratur in aliquod bonum physicum, quod est in objecto, per se loquendo, non erit peccatum, uti si quis delectetur esu carnium die Veneris, cognoscendo veluti non prohibitum; ratio est, quia delectatio non fertur in objectum, prout à parte rei est, sed prout apprehenditur, ergo si feratur in objectum exercitè & efficaciter præcisum à malitia objectiva, nulla malitia formalis poterit inde refundi in actum, *Sanch.* n. 10.; quod magis declarabitur n. 85. nam talis delectatio fertur in objectum, virtualiter sub conditione, si non sit malum, qualiter concipi potest in plerisque materiis, exceptis illis de quibus n. 87. 80.

Obji. Desiderium objecti mali, v g, carnium die Veneris, est peccatum, quamvis aliquis vellet præscindere à prohibitione, & optaret abesse omnem malitiam objectivam, ergo etiam delectatio sic erit mala. ℞. n. conseq. Desiderium est actus efficax, qui fertur in objectum, prout à parte rei ponitur cum sua malitia, v. g. qui desiderat comedere carnes die Veneris, quod cognoscit esse prohibitum, vult come-

comestionem à se poni, quam suppositâ lege prohibente scit non posse poni sine transgressione legis; ergo tendit in aliquid cum oppositione ad legem. E contrà delectatio est actus inefficax, & tantum fertur in comestionem, prout objectum, seu prout in cogitatione est aliquid, v. g. utile corpori, neque hæc cogitatio infert illa, quæ essent à parte rei conjuncta cum illa comestione, ergo cùm comestio in ratione objecti præscindat à malitia, non erit peccatum per simplicem delectationem ferri in illam.

81. §. 5. Probabilius est, quòd delectatio de objecto, non tantùm intrinsecè malo sed etiam malo extrinsecè, sit peccatum mortale aut veniale, prout est objectum graviter vel leviter malum, *S. Thom.* 1. 2. q. 74. a. 5. & 8. *Suar.* n. 4. *Sanch.* n. 8. aliique communiter. Nec dissentit *Arr.* d. 47., quamvis enim videatur contradicere à n. 5., tamen n. 9. relabitur in hanc sententiam, dicens voluntatem, ut non peccet, debere ferri in objectum, à quo intellectus abstrahat malitiam & prohibitionem. Idem dicit *Tann.* d. 4. q. 8. n. 134. & 137., videturque colligi ex illo *Oseæ* 9. v. 10. *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* Ratio autem est, quia qui delectatur objecto malo cogitato, approbat illud, uniendo & conformando suum affectum illi, nemo enim delectatur, nisi in hoc, quod ei placet, & quod reipsa amat, ergo sicuti objectum cogitatum est malum, ità etiam delectatio, cùm formalis malitia actûs desumatur per ordinem ad objectivam. *Si dicas*, non amari opus in re sed tantùm in cogitatione; *Contrà* est, amor delectationis in opere cogitato est ejusdem rationis, cujus est amor delectationis in opere reipsa posito, cùm malitia utriusque desumi debeat per ordinem ad objectum, quod idem est in re & in cogitatione, ergo sicut amor delectationis circa opus mortaliter malum positum in re est mortalis, ità etiam amor delectationis circa opus cogitatum. *Nec obstat*, quòd talis cogitatio objecti sit actus inefficax, *nam* est quidem inefficax respectu objecti in re ponendi, attamen respectu delectationis circa objectum intentionaliter præsens, est omnino efficax.

Obji. Actus inefficax, qualis est simplex delectatio, non desumit malitiam ab objecto, ergo delectatio circa objectum mortaliter malum, (extra materiam veneream, de qua est alia ratio) poterit esse venialis tantùm, ità *Vasq.* d. 111. c. 3. & 4. *Merat.* d. 8. f. 1., quorum sententiam probabilem esse dicit *Compton.* d. 105. f. 5. n. 1., & *Sporer* in Th. Mor. p. 1. t. 1. c. 6. n. 23. dicit etiam se valde propendere in eam, & *Oviedo* n. 9. citat pro ea plures AA., nec videtur probabilitatem negare *S. Th.* a. 8. O ubi ait, *Quidam dixerunt, quòd consensus in delectationem non est peccatum mortale sed veniale tantùm, alii verò dixerunt, quòd est peccatum mortale, & hæc opinio est communior & verisimilior*, ergo *S. Th.* agnoscit probabilitatem oppositæ: & consequenter *Suar.* suprà nimiùm dixit asserendo oppositam esse improbabilem, uti & *Azor* T. 1. l. 4. c. 6. q. 1., vocando temerariam. ℞. De hoc viderint *Suar.* & *Azor.*: nos, quod diximus, defendimus tanquam probabilius: unde ad object. n. antec., quamvis enim delectatio possit esse mala, licèt sit de objecto secundùm se non semper malo, secundùm dicenda n. 90., tamen delectatio tum semper est mala, si sit de objecto malo, à quo in delectationem refunditur malitia.

Inst. Displicentia inefficax circa rem graviter præceptam non est mortale, imò sæpe nullum est peccatum, nam Christus habuit displicentiam inefficacem circa mortem sibi graviter præceptam, ergo similiter complacentia talis inefficax circa rem graviter prohibitam non semper erit mortale, ità *Vasq.* n. 11. & iterum c. 4. item *Compt.* n. 2. ℞. Displicentia inefficax circa rem ut præceptam graviter, id est, ut positam vel ut ponendam secundùm legem graviter obligantem, non est mortale, n., talis enim displicentia censetur esse amor transgressionis seu difformitatis gravis ad legem: displicentia inefficax circa rem, quæ graviter præcipitur & pro sensu diviso præcepti, non est mortale, c. antec. & n. conseq. Christus tantùm ostendit naturalem displicentiam circa mortem secundùm se, præscindendo à præcepto, non autem habuit displicentiam circa mortem, ut præceptam, sensu antè dicto.

§. 6. Probabilius videtur, quòd delectatio de objecto semper intrinsecè malo, sub conditione, si liceret, si non esset malum &c., sit peccatum grave vel leve, prout objectum in se est, v. g. si quis delectetur in his objectis, *blasphemarem, si liceret; pejerarem, si Deus permitteret; odissem Deum, si non esset peccatum; mentirer, si non esset malum.* Ità *Adr. Az. Laym. Suar.* n. 19. *Sanch.* n. 23. *Rhodes* d. 1. q. 3 f. 3. §. 3. *Loth.* tr. 12. q. 2. a. 5. *Busenb.* relatus n. 66. aliique multi, contra *Caj. Salas, Castrop. Oried, Carden. Bonacisei* d. 10. n. 47. *Herincx* d. 7. n. 23. Ratio est, quia licèt consensus sit conditionatus respectu objecti, est tamen absolutus respectu delectationis circa objectum, quod semper est malum, & nunc per cognitionem est præsens, ergo ab eo desumit malitiam, uti aliæ delectationes morosæ. 82.

Respondet 1. *Oviedo* n. 71., per conditionem, intentionaliter separari malitiam. *Contrà* est; ratio, v.g. blasphemiæ est semper intrinsecè mala, uti supponitur, sed ratio blasphemiæ non separatur, nequidem intentionaliter, ergo nec ratio malitiæ. *Prob. min.*, nam dicit, *blasphemarem, si liceret*, & in hoc objecto delectatur, ergo delectatio tendit in rationem blasphemiæ ut substantem illi conditioni, *si liceret*, ergo ratio blasphemiæ non separatur, nequidem intentionaliter. Quòd si dicas delectationem non tendere in rationem blasphemiæ sed in aliquid aliud, cessat nostra quæstio.

Respondet 2. Per intellectum fingi ens chymæricum, quod sit blasphemia sine malitia, & in hoc ens fictum tendit delectatio propter aliquam bonitatem in eo apprehensam. *Contrà* est; illud ens fictum est blasphemia sine malitia, ergo illud ens fictum est malitia sine malitia, quia blasphemia intrinsecè & semper est mala, uti supponitur, atqui est malum delectari in malitia sine malitia, quia talis reipsa delectatur in malitia, licèt fingat non esse malitiam, & consequenter dici possit etiam delectari in non malitia, sicuti qui cognosceret hircum, quem fingeret non hircum, reipsa cognosceret hircum, licèt consequenter dici posset etiam cognoscere non hircum, ergo adhuc est malum delectari in illo ente, quod fingitur esse blasphemia sine malitia: & ratio à priori est, quia conditio illa signatè tantùm & inefficaciter præscindit malitiam ab illa blasphemia, non autem exercitè & efficaciter, nequidem intentionaliter, cùm supponatur esse & manere blasphemiam, quæ hìc concipi non potest sine malitia objectiva, ergo cùm intellectus non possit effectivè intentionaliter præscindere à malitia, nec poterit voluntas præscindere affectivè, id est, fieri non poterit, quin affectus reipsa feratur in illam malitiam objectivam ab intellectu propositam.

Obji. 1. Mendacium, si esset licitum, est mendacium, quod esset, si poneretur illa conditio, sed si poneretur illa conditio, mendacium esset licitum, ergo licitè delector in eo. ℞. Esset licitum & illicitum: licitum fictè & signatè, illicitum verè & exercitè, uti jam dictum est.

Obji. 2. Ergo vicissim erit actus inhonestus, si me delectem in hoc objecto, *odissem amorem Dei, si esset lici-*

illicitus. R. Si reipsa à voluntate eliciatur odium, quantumvis inefficax, & sub illa conditione, c, seq., est enim displicentia de objecto semper intrinsecè bono & pro nullo casu odibili aut displicentiâ digno.

83. §. 7. Multò magis est peccatum, si quis delectetur objecto malo sub conditione, quæ quamvis poneretur, non auferret malitiam, uti fit in his, *si non essem Religiosus, inebriarem me; si non esset infernus, furarer; si possem avolare, raperem hoc, &c.*, hæ enim conditiones relinquunt totam malitiam, quia quamvis non essem Religiosus, adhuc inhonesta esset ebrietas; quamvis non esset infernus aut ego volare possem, adhuc inhonestum esset furtum & rapina: ac tales actus videntur habere talem malitiam, qualem haberent, si conditio reipsa esset purificata vel non adjiceretur. Si tamen quis per talem actum, v.g. per hunc, *si non essem Religiosus, inebriarem me*, tantùm vellet significare, quòd judicet, nisi jam esset in hoc statu, futurum fuisse, ut ob occasiones aliáque incitamenta sæpe se inebriaret, nec ideo significetur affectus ad inebriationem, nullum erit peccatum, uti nec tum, si tantùm significet propensionem ad peccatum, quam in his circumstantiis vincat, *Sanch.* n. 25.

84. §. 8. Si quis delectetur hoc objecto, *si me determinare vellem vel ad negandam fidem vel ad mentiendum, vellem mentiri & non negare fidem*, hæc delectatio videtur habere malitiam mendacii, quamvis talis homo absolutè nolit mentiri. Ratio est, quia conditio illa non tollit malitiam ab alterutro, sed relinquit utrumque objectum, sicuti in se est, malum, ergo si sub illa conditione placeat mendacium, placet, & consequenter contrahitur malitia mendacii, uti rectè *Castrop.* t. 2. d. 2. p. 12.; sicuti è contrà si sub illa conditione placeat negare fidem, peccabit contra fidem, quamvis eam absolutè nollet negare. *Nec obstat*, quòd homo habens conscientiam perplexam non peccet, si eligat hoc, quod videtur esse minus peccatum, *nam* disparitas est, quòd in statu perplexitatis necesse sit alterutrum eligere, uti suppono, hinc prudenter eligit minus: in nostro autem casu necesse non est alterutrum eligi aut placere, sed est obligatio utrumque fugiendi. Videri potest *Sanch.* c. 10. n. 25., qui non videtur contrarius, tantùm enim dicit electionem minoris peccati præ majore non esse malam, si nempe supponatur necessitas eligendi alterutrum, quæ hìc non est. Notandum tamen, si absque affectu & complacentia in alterutro peccato aliquis tantùm enuntiativè diceret, in tali concursu prudentiùs eligendum fore mendacium quàm infidelitatem, nullum esse peccatum, uti in simili dictum est n. 83. in fine.

85. §. 9. Delectatio voluntatis de objecto secundùm se non semper malo, sub conditione, si liceret &c., per se loquendo, non est peccatum, saltem si excipiatur materia turpis. Ratio est, quia delectatio illa potest habere honestum, aut saltem indifferens motivum, cùm objectum sit illius capax; & tunc cadit delectatio super subjectum ùt intentionaliter separatum à malitia, à qua separari potest; sic Religiosus licitè dicit, *si liceret habere, & haberem divitias, darem eleemosynas*, hic enim actus est honestus, quia habere divitias non est de se malum, & delectatio circa elargitionem earum procedit ex motivo misericordiæ: Item, *si liceret, comederem carnes die Veneris*; comestio enim illa est de se capax motivi saltem indifferentis, & seclusâ per conditionem prohibitione objectum illud non est de se malum. Idem potest esse, si quis se delectet hoc objecto, *si Titius esset hostis in bello, occiderem eum; si esset reus, & ego carnifex, suspenderem; si Deus vellet Titium mori, etiam vellem &c.* dummodo conditio removeat omnem malitiam, nam si non ità purificet objectum, quin maneat affectus & delectatio circa occisionem Titii etiam ex privata authoritate, aut si mea volitio mortis Titii præcedat volitionem Dei, ità ut velim Deum velle, ut Titius moriatur, rectè notat *Sanch.* n. 30. fore peccatum, & meritò præsumitur esse talem affectum, si aliunde odcram Titium.

Dixi 1. Delectatio voluntatis, nam si objectum secundùm se habeat inhonestatem, uti habent vindicta, furtum &c., delectatio appetitûs sensitivi, quæ fit cum alteratione corporis circa talia objecta, non est licita, quamvis ex parte intellectûs apponeretur conditio, unde si fortè delectatio illa oriatur, peccabit voluntas, si in eam consentiat, aut si velit delectationem rationalem, quæ hìc & nunc esset causa naturalis & necessaria sensitivæ, ità ut hæc ideo censeretur esse volita; Ratio est, quia appetitus sensitivus non sequitur intellectum sed phantasiam, atqui phantasia non potest apponere conditionem, cùm non cognoscat conditionatè, uti rectè *Sanch.* n. 33., neque potest præscindere rationem malitiæ à tali objecto, ergo delectatio sensitiva, in quam consentiret voluntas, tenderet in tale objectum absolutè secundùm se sumptum, quod est illicitum. E contrà tamen, si objectum secundùm se non habeat inhonestatem, licita esset etiam sensitiva delectatio circa illud, sub conditione proposita per intellectum, & tale objectum est comestio carnium, sub conditione, si non esset dies Veneris, cùm enim illa comestio secundùm se non sit inhonesta, appetitus tendet in illam, prout phantasia repræsentabit sub ratione aliqua veluti communi & abstrahente ab illicito, interim autem conditio apposita per intellectum excludet malitiam, *Sanch.* n. 35. 86.

Dixi 2. Saltem si excipiatur materia turpis, quia in hac est specialis ratio, uti rectè *Ovied.* n. 50., & dicetur à n. 95., si enim voluntas delectaret se, v.g. in hoc objecto, *haberem copulam, si essem in matrimonio*, ex delectatione illa rationali naturaliter simul orietur delectatio sensitiva, quæ, uti jam dictum est, feretur in copulam absolutè, & commovebit spiritus genitales, magisque trahet ad consensum; imò *Ovied.* dicit hanc delectationem sensitivam hoc ipso fore volitam, si volita sit delectatio rationalis, quæ est naturalis & necessaria illius causa: unde nec viduis licita est, saltem sensitiva delectatio circa copulam præteritam, nec sponsis circa copulam futuram, quamvis talis copula suo tempore fuerit aut futura sit illis licita, uti pluribus dicetur L. 6. p. 3. quando de Matrimonio, Et hìc n. 90. aliquid insinuabitur. 87.

Obji. Qui delectatur de comestione carnis facta die Veneris, peccat, ergo etiam qui delectatur de facienda, si liceret, quia conditio nihil ponit in re, nec quicquam immutat. R. n. conf., prior peccat, quia actus ejus fertur in comestionem, sicuti à parte rei posita est cum malitia sua objectiva; posterior actus non fertur in comestionem ùt à parte rei ponendam cum malitia, sed ùt separatam intentionaliter à prohibitione & à malitia: & quamvis conditio nihil ponat in re, nec immutet objectum in se, tamen si hoc non sit intrinsecè semper malum, intentionaliter separat ab eo malitiam; & tum voluntas fertur in objectum sub ratione objecti & ùt intentionaliter separatum à malitia. 88.

§. 10. Delectatio de objecto in se malo, sed sine culpa facto, v.g commisso ex ignorantia invincibili, in ebrietate, in somno &c., est peccatum tale, quale objectum, *Suar.* n. 14. *Sanch.* n. 15. *Tann.* n. 141. *Bonæspei* n. 77. *Herincx* n. 30. aliique communiter; 89.

niter; Ratio est, quia illud objectum est in se malum; quod autem non fuerit peccatum, ideo est, quia non fuit voluntarium, ergo si nunc accedat voluntas talem actum approbans vel de illo gaudens, quod fit in delectatione, erit peccatum, quod specificatur à malitia objectiva gravi vel levi. *Nec obstat*, quòd objectum fortè non sit intrinsecè malum, utì mala non est comestio carnis die Veneris facta ex ignorantia, *nam* etiam illa, quando fiebat, erat materialiter mala & prohibita, utì suppono; aliud est, si fuisset licita, v. g. propter infirmitatem, tum enim licitum esset de ea delectari, quia tum nullam habet malitiam objectivam, nequidem materialem.

90. §. 11. Quamvis ex parte objecti nulla sit malitia, tamen delectatio ex parte suî habet aliquando malitiam, propter oppositionem cum aliqua virtute vel cum natura rationali, utì si solutus delectetur de copula, quam licitè habent duo conjuges, aut Titius de morte per infortunium illata Cajo; in his enim objectis secundùm se nulla est malitia, attamen est in delectatione circa illa, quia delectatio circa copulam opponitur castitati propriæ hominis soluti, & delectatio de morte proximi opponitur charitati: Hinc universaliter infert *Carden.* illam delectationem esse malam, quæ est contra Deum, proximum vel seipsum: tunc autem delectatio est contra Deum, si objectum repræsentetur ùt irreligiosum, quomodocunque, respectu Dei vel Sanctorum, utì delectatio de conculcatione sacræ imaginis facta à fatuo: contra proximum, si delecteris de objecto ùt noxio ipsi: contra seipsum, si quis delectetur de peccato vel objecto ùt sibi ex aliqua saltem parte malo.

91. §. 12. Licita est delectatio de bono effectu ex causa mala secuto, quia hic effectus potest in se habere bonitatem, & honestè amari, non prout est à tali causa, sed secundùm se; sic potest quis gaudere de pace secuta ex homicidio, de filio nato ex fornicatione. Putat etiam cum aliis multis *Merat.* d. 8. f. 1. licitam esse delectationem de peccato, in quantùm fuit causa vel occasio boni effectûs, quia peccatum sub tali respectu non est malum, & in eo sensu videtur canere Ecclesia, *O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem*, sed meliùs dicitur tantùm esse licitum gaudere de ipso effectu secundùm dicta l. 2. n. 187., quia non est licitum gaudere de morte alterius ùt allativa divitiarum, ergo nec de ullo peccato ùt causativo boni: & *S. Th.* 2. 2. q. 76. a. 1. innuens oppositum, utì & Ecclesia suprà, explicari debent, quòd velint gaudium posse esse de solo effectu, eò quòd reduplicatio cadat super formam, quæ hic est effectus ipse. Si tamen affectivè præscindatur malitia objectiva, id est, si malitia objectiva non moveat affectum, & delectatio cadat præcisè super prædicatum, prout est causativum boni, delectatio non erit mala, secundùm dicta, dummodo tale prædicatum possit, & reipsa præscindatur ab omni malitia.

92. Q. 18. *Quid specialiter addendum sit circa delectationem turpem.* ℞. seqq.

§. 1. Illa delectatio, in genere, dicitur turpis, quæ est circa aliquid specialiter dedecens hominem pudibundum & ingenuum: potest autem esse tantum scurrilis, utì si quis delectetur sermone de partibus præposteris, flatibus ventris, excrementis &c., & tum est veniale tantùm, per se loquendo: quòd si aliquo modo spectet vel trahat ad venerea, dicitur absolutè turpis, & de hac in præsenti agitur: est autem vel merè spiritualis, quæ se continet in sola voluntate absque ulla delectatione sensitiva; vel simul est carnalis, si nempe accedat aliqua delectatio appetitûs sensitivi.

§. 2. Delectatio carnalis, alia est venerea, alia sensibilis: venerea est, quæ sentitur circa partes genitales per commotionem seminis vel spirituum generationi deservientium, qui spiritus reipsa sunt sanguis subtilis veluti in aërem attenuatus, ideóque facillimè moventur. Porrò causatur talis commotio, vel ab imaginatione, vel à copiâ seminis & eorum spirituum, vel ab ejusdem seminis mordacitate, quæ facit nervos incalescere & agitari illos spiritus, utì docet *Galenus* apud *Bonæspei* d. 10. n. 88.; & dicitur talis delectatio venerea, quia à natura ordinata est ad generationem, cui Venerem tanquam Deam præsidem statuebant ethnici. Delectatio carnalis sensibilis est, quæ oritur ex applicatione sensûs ad objectum sine ulla commotione circa partes genitales, quam tamen commotionem est saltem remotè apta causare: & delectatio illa sentitur communiter circa pectus cum aliquo calore vel quasi cum emotione sanguinis aut spirituum animalium circa cor, v. g. dum quis osculatur mulierem. 93.

§. 3. Si delectatio sensibilis non sit apta movere ad delectationem veneream, non dicetur absolutè carnalis, sed purè sensibilis, qualis est delectatio ex visu picturæ, tactu holoserici, odoratu floris, auditu musicæ, gustu sacchari, tales enim delectationes oriuntur ex proportione seu connaturalitate, quam res tales habent cum organo talis sensûs: & hæc delectatio non est de se mala, est tamen veniale eam quærere propter ipsam, seu quia placet sensui, sistendo in ea, utì dicetur n. 310. Quandonam autem censeatur fieri consensus, vel nullus, vel semiplenus aut plenus in delectationem turpem, explicabitur n. 226. 94.

§. 4. In delectatione venerea, in quam voluntas consentit, sic ferè proceditur: 1. Voluntas consentit, ut intellectus cogitet de objecto turpi, v.g. de fornicatione. 2. Voluntas merè spiritualiter complacet in fornicatione sic cogitata, sine ulla commotione venerea. 3. Cum hoc adest actus voluntarius phantasiæ imaginans illam fornicationem. 4. Ex hoc naturaliter sequitur complacentia in appetitu sensitivo. 5. Oritur sensatio, quæ ad tactum pertinet, causata ex commotione seminis & spirituum genitalium; & in hac sensatione præcipuè consistit delectatio venerea. 6. Oritur cognitio spiritualis delectationis externæ, quæ est in illa sensatione. 7. Voluntas spiritualiter delectatur in hoc. 8. Cum hoc adest voluntarius actus phantasiæ imaginans illam sensationem. 9. Sequitur delectatio appetitûs sensitivi in illa sensatione: & illa omnia sunt unus completus actus cōplacentiæ venereæ. Atque ex his patet distingui inter se delectationem spiritualem voluntatis & sensitivam appetitûs; item delectationem de opere externo & delectationem de motu venereo; item consensum in motum venereum & consensum in delectationem circa opus vel circa motum venereum. 95.

§. 5. Delectatio morosa de objecto venereo est peccatum mortale in homine, cui illicita est copula, ità *Carden.* & alii communissimè: traduntque hanc doctrinam SS. PP. ad illa verba *Matt.* 5. v. 27. *Audistis, quia dictum est, non mœchaberis, &c. Probatur ex Jobi 31. Pepigi fœdus cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de virgine, quam enim partem haberet in me Deus desuper?* id est, quomodo Deus mihi per gratiam justificantem adesset, si hoc facerem? Item *Matt.* 5. ait, *Qui viderit mulierem* &c. ubi *S. Gregorius*: *Per Moysen luxuria perpetrata, per auctorem verò munditiæ luxuria cogitata damnatur.* Ratio est, quia talis delectatio est causa per se & à natura ordinata ad commotionem spirituum genitalium, hæc autem commotio est mortalis in homine soluto, quia secundùm *Galenum* est inchoatio profusionis seminis, ergo. 96.

Obji.

97. *Obji.* Non tenemur sub mortali vitare alias causas commotionis spiritum, v. g. studium circa casus venereos, comestionem calidi cibi, &c., ergo nec ideo sub mortali tenemur vitare delectationem de objecto venereo, quia est causa commotionis spirituum. ℞. n. conseq., disparitas est, quòd tale studium vel comestio tantùm per accidens & valde mediatè sit causa commotionis spirituum, habeátque finem honestum; scilicet cognitionem veri, refectionem corporis &c. è contrà delectatio de objecto venereo est causa per se & à natura ordinata solùm ad commovendos spiritus genitales in ordine ad generationem, ideo enim ei imaginationi & delectationi sensibili internæ data est vis sympatica respectu commotionis spirituum, ut ità procedatur ad generationem, ad quam nec homines nec bruta potuissent ità allici, ac velle propagare speciem suam, nisi natura addidisset illas delectationes circa coitum, ideoque tales delectationes sunt quædam inchoationes generationis, ergo cùm generatio sit homini soluto illicita, etiam debuerunt esse illicitæ istæ delectationes.

Inst. Si delectatio interna sit inchoatio profusionis seminis, ergo semper erit mortaliter mala, etiam in conjugato, si absit conjux. ℞. n. seq., non enim semper affert periculum proximum illius effusionis, quæ multis modis adhuc subditur potestati voluntatis.

98. Q. 19. *An delectatio turpis possit ex parvitate materiæ esse peccatum veniale tantùm.* ℞.

§. 1. Si sit turpis & venerea, semper est mortale, utì probatum est l. 3. p. 1. n. 910. possuntque etiam videri dicta n. 48. in *Resp. ad 2.*

99. §. 2. Dari non posse parvitatem in materia venerea, tenere debent speciatim omnes in Societate JESU, utì dictum est ibid. n. 911.

100. §. 3. Sententia concedens posse peccari tantùm venialiter ratione parvitatis in materia venerea, est improbabilis, ùt constat ex ibidem dictis n. 910.

101. *Obji.* 1. Plures quàm 20. AA. apud *Mendo* diss. 5. n. 1. docent in materia luxuriæ dari parvitatem materiæ: idipsum docuit *Sanch.* de Matr. l. 9. d. 46. n. 9. Similiter docet *Sporer* in Tyr. Sacram. p. 4. n. 340. citans multos alios, si distillatio contingat sine delectatione, quamvìs adsit levis erectio genitalium, non esse mortale, ergo sententia asserens dari parvitatem materiæ in re venerea est probabilis. ℞. n. conseq., nam aliqui eorum intelligunt materiam luxuriæ genericè, utì n. 105. dicemus: alii dicunt dari propter imperfectionem actûs, aut loquuntur saltem respectu conjugatorum, & hæc non negamus: quòd si intelligant materiam veneream, & perfectam deliberationem ac consensum, & in homine soluto, non sunt audiendi, nec ideo faciunt veram probabilitatem, nequidem extrinsecam, cùm obstet auctoritas Pontificum: nec præcisè numerus auctorum facit sententiam absolutè probabilem, utì dictum est l. 1. à n. 136. Quod attinet ad *Sanch.*, hic sententiam suam revocavit in Decal. l. 5. c. 6. n. 12. *Sporer* & alii ab eo citati sunt intelligendi in casu, quo quis patitur & nudè permittit talem motum, ideoque dicunt nullum tum esse peccatum. Docent tamen etiam multi cum *J. Sanch.* d. 21. n. 18. erectionem genitalium non semper esse motum inordinatum contra castitatem, nisi sentiatur delectatio ex motione spirituum, nam sæpe oritur, inquit, v. g. ex sola retentione urinæ; notatque è contrà delectationem veneream esse posse sine erectione genitalium, imò & quandoque pollutionem, utì in senibus valde debilibus aut affectis maleficio, de quibus omnibus dicit se consuluisse peritos Medicos.

Obji. 2. Potest quis velle delectationem levem, cum efficaci proposito non consentiendi in gravem, ergo si suboriatur gravis, erit per accidens & non voluntaria, ergo non erit mortale. ℞. n. antec., sicuti enim qui vult accendere unum granum pulveris, non potest habere efficacem voluntatem non accendendi reliqua grana contigua, (idem est de aliis exemplis) ità & hìc, maximè cùm discernere non possit quænam sit futura levis vel gravis, unde reipsa vult delectationem illam, quæ sequetur, sive sit futura levis sive gravis, ergo reipsâ vult gravem, si eveniat. 102.

Obji. 3. Delectatio venerea hoc ipso est levis, quòd hìc & nunc non trahat secum periculum pollutionis vel consensûs in copulam, aut vehementer non turbet rationem, ità *J. Sanch.* n. 21. & 22. ℞. n. ass., quamvìs enim hæc absint, adhuc reperitur in omni delectatione venerea gravis lucta & difficultas, ut vincatur, aut ut non adducat aliam graviorem, quæ adhuc fortiùs alliciet voluntatem cum certo periculo consensûs, ergo non debet censeri levis: deinde rationes l. 3. p. 1. n. 910. allatæ adhuc valent contra omnes alias delectationes, licèt non afferant ista pericula & turbationem. 103.

§. 4. Etiam præscindendo à commotione spirituum genitalium, dicendum est, quòd delectatio merè spiritualis circa materiam veneream semper sit peccatum mortale, utì probatum est l. 3. p. 1. n. 892. 104.

§. 5. Si delectatio carnalis & luxuria sumatur genericè, prout est quid commune delectationi venereæ & sensibili, secundum dicta n. 93., dari potest in illa parvitas materiæ, utì dictum est l. 3. p. 1. à n. 593. 105.

Objicies. Hæc propositio est 40. damnata ab *Alex. VII.*, *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis*; ergo ex mente Pontificis tales delectationes etiam tantùm sensibiles, semper sunt peccata mortalia. ℞. Difficultati illi satisfactum esse l. 3. p. 1. à n. 893. De cætero notant omnes esse etiam hìc cautè procedendum. Et ex *Lessio* observat *Bonæspei* d. 10. n. 94., quamvìs non adsit directa intentio commotionis venereæ, esse tamen mortale quærere delectationem sensibilem in osculis, tactibus, amplexibus &c., si hæc tria concurrant, 1. Si fiant sine necessitate vel honesta causa: 2. Si intendatur magna delectatio sensibilis: 3. Si plenus sit in hanc delectationem sensibilem consensus: Ratio est, quia tum vel indirectè quæritur etiam delectatio venerea, quæ necessitate quadam physicâ simul orietur, vel saltem erit periculum proximum consensûs etiam in hanc; & propterea etiam potuit damnari propositio relata. Vide dicta l. 3. p. 1. n. 894. 106.

Q. 20. *An omnis cogitatio voluntaria de objecto turpi sit illicita.* ℞. 107.

§. 1. Cogitatio de objecto turpi potest esse, vel practica vel tantùm speculativa, utì dictum est l. 3. p. 1. à n. 895.

§. 2. Voluntaria cogitatio speculativa de re turpi non est illicita, per se loquendo, practica autem est illicita, utì pluribus explicatum est l. 3. p. 1. n. 897. 108.

Q. 21. *Quid addendum sit circa illum, qui se habet negativè circa delectationem morosam, maximè veneream, ità ut nec consentiat nec positivè resistat, sed quasi permittat.* ℞. 109.

§. 1. Si hoc fiat ex complacentia objecti vel delectationis, aut si quis per hoc se exponat periculo consensûs in objectum vel delectationem, certum est peccare mortaliter vel venialiter, prout objectum

jectum aut delectatio erit graviter vel leviter mala: unde si dicatur aliquando licitum esse sic se habere, semper intelligi debet respectu subjecti, à quo abest complacentia & tale periculum.

110. §. 2. Si sit causa rationabilis se ità permissivè habendi, nullum est peccatum: causæ autem rationabiles sunt hæ, si probabiliter timeat, ne resistendo magis augeat, quod sæpe fit in meticulosis; si nimis molestum foret continuò positivè resistere, quod utique esset, quando tentatio diu durat; si conatus sit resistere & nil profecerit, utì habent *Azor* & *Sanch.* in Decal. l. 1 c. 2. n. 12.; si ideo necesse foret omittere actionem aliquam honestam & utilem, v g. studium, Confessionem, *Tann.* d. 4. q. 8. n. 73.; maximè si opus agendum ex natura sua non sit excitativum talis concupiscentiæ, tum enim homo non tenetur illud omittere propter concupiscentiam suborituram, utì cum communi *Suar.* d. 5. s. 7. n. 20.

111. §. 3. Si absit causa rationabilis, cur positivè non resistatur, AA. dividuntur in tres sententias, nam inprimis valde communis sententia est, quòd sit peccatum, si tum non resistatur positivè, saltem per actum simplicis displicentiæ, qui quamvìs sit inefficax ad impediendam delectationem, saltem sit certò efficax ad cohibendam voluntatem, ne in illam delectationem consentiat, & quantùm est de se, conatur talem motum reprimere, utì habet *Sanch.* suprà: Ratio est, quia motus tales sunt deordinatio contra rectam rationem, secundùm quam tenetur voluntas gubernare appetitum sensitivum, quando facilè potest, hinc *Vasq. Amic.* d. 17. n 284. *Arr.* d. 46. n. 26. *Compt.* d. 105. s. 5. n. 7. *Rhod.* d. 1. q. 3. s 2. § 4. *Platel.* n. 236. *Busenb.* n. 76. relatus, & optimè *Ovied.* t. 6. cõtrov. 4. p. 3. dicunt esse mortale in hoc casu positivè non resistere, utì mortale foret, si virgo permitteret se violari: docetque *Suar.* suprà, quando non est justa causa habendi se permissivè, esse præceptum affirmativum positivè resistendi, fundatum in illo negativo, *Non concupisces*, quia aliter censeretur consentire; sicuti in præcepto negativo, *Non occides*, fundatur præceptum affirmativum tollendi causas proximè moventes ad occisionem: & omittere resistentiam & displicentiam circa tales motus, esset, inquit *Oviedo*, æquivalenter velle illos, quod utique est mortale. Et hìc applicatur adagium, quod habetur Cap. *Etsi*, De Judæis, motus vel delectationes sic permissæ *illam retributionem impendunt, quam mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu suis consueverunt hospitibus exhibere.* E contrà *Arsdek.* t. 2. p. 2. t. 5. c. 6. n 14. dicit probabile esse non peccari mortaliter, notatque idem dici à novem probatis AA.; an autem peccetur venialiter, tacet: Alii multi cum *Castrop.* t. 2. d. 2. p. 10. §. 5. & cum *Merat.* d. 7. s. 8. dicunt esse veniale tantùm non resistere positivè, quia aliàs multò magis esset mortale ponere actionem venialiter malam in materia luxuriæ, quæ esset causa talium motuum, hanc enim actionem ponere plùs est, quàm præcisè non resistere positivè, & tamen plerique etiam ex adversariis dicunt hoc esse veniale tantùm, utì relatum est l. 3 p. 1. n. 923. Et quamvìs materia hìc sit de se gravis, tamẽ non resistere positivè habet se, uti levis negligentia circa illam, ergo erit veniale tantùm. Denique *Caj. J. Sanch.* d. 21. n. 3. *Tamb.* in Decal. l. 10. c. 2. aliique multi apud hos & apud *Tann.* n. 67. dicunt, per se loquendo, nullam esse obligationem positivè resistendi, quia secundùm sententiam communem, si tales motus oriantur ex causa de se honesta, non est opus abstinere à positione hujus causæ, ergo multò minùs est opus illis naturaliter ortis positivè resistere, sed in utroque casu permitti poterunt: unde, inquiunt, gratis fingitur præceptum affirmativum eis positivè resistendi, cùm satis sit appetitum ità gubernari à voluntate, ut ipsa in ejus actus inordinatos non consentiat, quem solum consensum vetat præceptum, *non concupisces*: *Nec obstat*, quod communiter dicitur, *qui tacet, consentire videtur*: Nam hoc valet tantum in materia contractuum, uti rectè *Castrop.* suprà: neque etiam sequitur fore consensum virtualem vel interpretativum, quia ut hic esset, deberet supponi obligatio positivè resistendi, quam hi AA. negant. Hæc ultima sententia, speculativè loquendo, videtur esse probabilior, in praxi tamen tenenda non est, quia quando quis facilè potest resistere positivè, (v. g. convertendo cogitationes ad aliud objectum, aut magis attendendo ad id, quod agit; qui modus resistendi est positivus & sufficit) qui hoc omittit, convincitur non illubenter habere tales motus, & esset præsumptio, inquit *Sanch.*, credere tum non adesse formale periculum consentiendi in delectationem; imò talis permissio sæpe esset virtualis complacentia: rectè tamen notat *Bonæspei* d. 10. n. 26., si motus sint leves, melius esse contemnere sine positiva resistentia, & facere id, quod aliàs fecisset, quia tum non est facile periculum consensùs, & communiter magis crescunt ejusmodi motus, si adhibeatur reflexa resistentia, quia ubi major est sollicitudo, imaginatio magis defigitur in tali objecto, per imaginationem autem maximè augentur.

§. 4. *Sanch.* n. 14. dicit, si habitâ solâ displicentiâ simplici esset periculum pollutionis, fore mortale non resistere magis; rationem dat l. 9. de Matr. d. 45. n. 25., quia tenetur homo sub mortali auferre causas notabiliter ad pollutionem concurrentes, qualis est delectatio venerea; pro quo citat *Silvestrum* dicentem esse mortale prævisо eo periculo tepidè resistere, adeoque teneri voluntatem se habere ferventiùs, ut causam illam pollutionis avertat: similiter *Castrop.* n. 4. dicit debere abesse periculum pollutionis, sed rectè addit hoc non carere difficultate, eò quòd permittere causam pollutionis à natura provenientem non sit esse illius causam: loquuntur autem de motibus naturaliter ortis, non item si ab extrinseco, v. g. à tangente excitarentur, foret enim mortale habere se permissivè ad tales motus seu tactus. 112.

DUBIUM III.

De distinctione peccatorum.

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie.

RESP. Peccata, quoad materiale sive entitatem positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus & circumstantiis speciem variantibus, quatenus ex objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, quâ privant; remotè autem & fundamentaliter, ex objectis, *Tann. d.* 4. *de pec. d.* 1. *q.* 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes proximè distinguuntur specie ex formis, quibus privant; sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex objecto, ergo privatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus resolves*: 113.

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diversis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè; ùt prodigalitas, & avaritia: vel ratione diversæ difformitatis, id est, quæ adeo diversâ ratione & malitiâ ejusdem virtutis materiam attingunt, ut quantùm est ex natura ejusdem peccati, non sit eadem

"eadem facilitas, moraliter loquendo, neque pro"pensio utrumque peccatum committendi; qualia "sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ADDENDA.

114. QUæst.22 *An omnia peccata sint æqualia.* Rꝫ. Negativè; & hoc est de fide contra Stoicos, Jovinianum & quosdam novatores. *Probatur* 1. ex Scriptura, nam *Deuter. 25.* dicitur, *pro mensura peccati erit & plagarum modus.* Jerem. 7. *Peccatum operati sunt majus, quàm Patres eorum.* Thren. 4. *Major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum.* Joannis 19. dicit Christus Pilato, *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*, ergo unum peccatum est majus altero. 2. Ex SS. PP. quos magno numero adducit *Bellarm.* de amiss. gratiæ c. 5. & seqq. 3. Ratione, quia cuivis evidens est majus malum esse, v. g injustè occidere hominem quam percutere, auferre mille ducatos quàm nummum, blasphemare Deum quàm officiosè mentiri &c.

Obji. 1. Peccatum est transgressio legis, sed transgressio legis est indivisibilis, quia habet se uti transgressio lineæ, quæ non potest magìs & minùs pertransiri. 2. Ratio peccati consistit in hoc, quòd aliquid illicitè fiat, sed hæc ratio etiam consistit in indivisibili, & invenitur in omni peccato, ergo. 3. Ità se habet malitia respectu actuum voluntatis, sicuti falsitas respectu actuum intellectûs, sed unus actus intellectûs non est falsior altero, ergo nec unus actus voluntatis est pejor altero. Rꝫ. *Ad* 1. n. min., quamvìs enim linea ipsa non possit magìs & minùs pertransiri, potest tamen magis & minùs recedi à linea, quæ pertransitur; & sic etiam unum peccatum magìs vel minùs recedit à lege. *Ad* 2. Ratio generica peccati consistit in hoc, quòd aliquid illicitè fiat, specifica autem, in qua dicimus esse inæqualitatem, plùs dicit, uti patebit ex dicendis. *Ad* 3. Si sermo sit de propositione habente plura objecta, n. min., tum enim potest una esse falsior quàm altera: de cætero falsa est major, & disparitas est, quòd propositio sit per hoc vera vel falsa, quòd objectum ità sit vel non sit ità, uti enunciatur, objectum autem non potest magìs esse vel non esse, quàm reipsa sit: tale nihil est pro moralitate, quæ in actum refunditur major aut minor, prout objectum est magìs aut minùs in se malum, uti constabit ex jam dicendis. Vide etiam dicenda à n. 184.

115. Q. 23. *Unde desumatur inæqualitas peccatorum.* Rꝫ.

§. 1. Ex variis capitibus desumitur, uti innuit S.Th. 1. 2. q. 73. a. 3. & seqq. 1. Ex materia, quæ major est vel minor; & ità furtū ducati est majus quàm nummi. 2. Ex majori vel minori difformitate cum natura rationali, sic à recta ratione magis discordat occidere patrem suum quàm alium hominem. 3. Ex oppositione cum virtute digniore. Porrò ordo dignitatis in virtutibus videtur esse hic, ut præcedant Theologicæ, & inter has, Charitas, tunc Fides, tunc Spes. Ante morales sunt religio & pœnitentia: inter reliquas morales, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia: & simili ordine procedunt virtutes sub his contentæ. 4. Ex modo, quo peccata opponuntur eidem virtuti, nam oppositio contraria hìc pejor est, quàm oppositio privativa, hinc odium Dei est gravius peccatum, quàm neglectus amoris præcepti; Item pejus est afflictum affligere quàm non juvare. Similiter quando duo peccata eidē virtuti opponuntur, unum per defectum, alterum per excessum, uti avaritia & prodigalitas opponuntur liberalitati: pusillanimitas & audacia fortitudini; illud peccatum censetur gravius, quod virtuti est magìs dissimile, & hominem reddit magis indispositum ad illam, hinc avaritia & pusillanimitas sunt graviora peccata quàm prodigalitas & audacia, quia priora magis distant & removent à virtutibus. 5. Ex lege magìs vel minùs obligante, sic comestio pomi in Adamo fuit pejor quàm nunc comestio carnis die vetito, aut quàm olim comestio porcinæ apud Judæos; & universaliter, potest res etiam de se minùs bona severiùs præcipi tanquam magìs utilis vel necessaria ad certos fines. 6. Ex majori vel minori oppositione ad finem legis, sic legere totum librum hæreticum est gravius quàm legere paginam, quia legere totum est conjunctum cum majori periculo perversionis. 7. Ex majori vel minori facilitate vincendi, hinc dicit S.Th. a. 5. peccata spiritualia, v. g. superbiam, esse graviora quàm carnalia, quamvìs hæc magìs infament, quia ob innatam concupiscentiam minus resistere possumus carnalibus; hinc etiam peccata, quæ fiunt ex metu vel violentia, sunt minùs gravia. 8. Ex majori vel minori cognitione malitiæ vel motivi retrahentis, cum qua peccatur: Item ex majori vel minori intensione actûs voluntatis, quo peccatur: Item ex majore vel minore duratione peccati; sic enim invidia ad diem durans est gravior quàm durans ad horam, quia si malum est incipere, pejus est continuare: 9. Ex fine peccati, qui magìs vel minùs est malus; sic magis peccat, qui furatur, ut se inebriet, quàm ut moderatè bibat. 10. Ex majore vel minore nocumento, quod infertur: Item ex majore vel minore bono, quod tollitur, sic qui tollit famam, gravius peccat, quàm qui fortunas. 11. Ex conditione personæ, contra quam peccatur, sic gravius est odisse Deum quàm hominem. 12. Ex conditione subjecti, quod peccat, sic peccatum in benefactorem commissum censetur indignius, quia subjectum ob acceptas gratias magìs obligabatur colere. 13. Ex quibuscunque aliis circumstantiis, ob quas in æstimatione morali censetur minui vel augeri malitia.

§. 2. Ut judicari possit de majori gravitate hujus 116. vel illius peccati propter oppositionem cum virtute digniore vel minùs digna, debent inter se comparari peccata commissionis, v.g. hæresis cum adulterio, & rectè dicimus hæresin esse graviorem, quia opponitur fidei, adulterium autem justitiæ, quæ est virtus minùs digna quàm fides: E contrà si commissio comparetur cum omissione, v.g. adulterium cum omissione fidei præceptæ hìc & nunc, adulterium erit gravius, quamvìs illa omissio sit contra fidem, quæ est dignior. Similiter fieri potest, ut vitium contra nobiliorem virtutem sit minùs dissonum rationi vel minùs prohibitum, quàm vitium contra virtutem minùs nobilem, sic mendacium, quod est contra veracitatem, est minus peccatum, quàm ebrietas, quæ est contra temperantiam, quamvis veracitas sit nobilior quàm temperantia: Item laborare die festo est minus peccatum, quàm occidere hominem, quamvis prius sit contra religionem, quæ est dignior, quàm justitia; & idem est de aliis: Hoc tamen universaliter verum est, quòd summum peccatum contra virtutem nobiliorem sit gravius, quàm summum peccatum contra virtutem minùs nobilem, & hoc sufficit, ut peccatum dicatur desumere gravitatem majorem ab oppositione cum nobiliore virtute, uti rectè notat *Aversa* q. 73. f. 2.

§. 3. Quando hìc dicimus aliquod peccatum esse 117. ex hoc vel illo majus altero, hoc intelligendum est, si reliqua sint paria, nam fieri potest, ut peccatum ex objecto & genere suo gravius aliunde habeat tantùm æqualē aut etiam minorē malitiam; sic blasphemia est gravior quàm homicidium, potest tamen fieri ex passione, ità ut sit quidem mortalis, attamen minor Dei offensa, quàm homicidium planè deliberatum, uti rectè *S.Th. Suar. Arr.* & alii communiùs cum *Compt.* d. 103. f. 6. contra *Durand. Vasq.* & alios:

alios: Ratio est, quia ficuti difficillima mortificatio gulæ est Deo gratior quàm una genuflexio, quamvis hæc, utpote actus religionis, fit ex objecto melior, quàm actus temperantiæ, quæ est inferior virtus, ità poterit peccatum contra inferiorem virtutem propter alias circumstantias habere malitiam in se graviorem; & ratio utriusque à priori est, quia bonitas vel malitia non tantùm desumitur ex ratione generica objecti, sed etiam ex multis aliis, ratione quorum potest haberi excessus; nec inde sequitur, quòd species inferior attingat superiorem, nam manet, quòd blasphemia ex se & secundùm speciem sit gravior, cum quo stat, quòd homicidium posset esse gravius ratione aliorum, quæ in homicidio malitiam aggravant & in blasphemia minuunt. Similia quoque sunt in physicis, nam folium arboris, cùm sit vivens, est ex genere suo perfectius aliquid, quàm Sol, qui non vivit, cum quo tamen stat, quòd Sol sit simpliciter perfectior folio arboris: Consequenter dicendum est, quòd non possit dari regula universalis, ex qua sciamus, an hoc peccatum in individuo sit gravius altero necne, sed hoc esse definiendum ex complexione omnium eorum, ex quibus aggravari potest vel minui malitia.

118. Q. 24. *Quid præterea circa distinctionem specificam peccatorum sit addendum.* ℞. seqq.

§. 1. Species, in genere, est completa essentia rei, sive, est hoc, quod res secundùm se totam est: hinc distingui specie, est distingui in aliquo essentiali, quod notabiliter differat, sive sit dissimile aliis: sic homo & brutum distinguuntur specie, quia distinguuntur in rationali & irrationali, quæ notabiliter differunt, & quorum primum essentialiter convenit homini, alterum bruto: ubi è contrà Petrus & Paulus non distinguuntur specie, quia in nullo essentiali sic differunt, nam sunt similes in animali & rationali, quæ sunt tota eorum essentia; numero tamen distinguuntur, quia non sunt unum & idem animal rationale, sed faciunt numerum, & sunt duo.

119. §. 2. Perinde est, sive quæratur, unde peccata specificentur, sive quæratur, unde accipiant suam diversitatem specificam, nam specificari est accipere suam speciem, & sic distingui ab omni alio, specificare autem est alteri quasi dare suam speciem, & facere distingui ab omni alio, hinc quævis res specificatur intrinsecè per sua prædicata, per quæ intrinsecè constituitur & distinguitur, prædicata autem illa dicuntur intrinsecè specificare rem, quia intrinsecè constituunt & distinguunt: Similiter specificari extrinsecè est respicere & accipere sua prædicata per respectum ad aliquid, specificare autem extrinsecè, est respici, & sic terminando alterius respectum, ei quasi tribuere sua prædicata, sic visio nigri & visio albi sunt duo actus specie distincti, qui intrinsecè specificantur per sua prædicata, quòd sint actio vitalis, sensatio externa & repræsentatio albi vel nigri; & hæc prædicata intrinsecè specificant ac distinguunt illas visiones, sed visio albi extrinsecè specificatur ab objecto albo, quia per respectum ad album habet prædicatum illud, quòd sit repræsentatio albi, per quod notabiliter differt à visione nigri, ideoque objectum album extrinsecè specificat illam visionem albi, quia terminando illum respectum facit notabiliter differre à visione nigri, & ità de aliis.

120. §. 3. Res aliquæ dici possunt distingui specie logicâ, physicâ, metaphysicâ, ethicâ vel theologicâ, si nempe notabiliter differant in aliquo, quod ab illis consideratur: sic ad *Logicam* spectat considerare prædicabilia vel universalia, hinc animal, brutum, arbor, nō distinguuntur hac specie logicâ, quia omnia spectant ad primum prædicabile seu genus: E contrà animal, homo, rationalis, risibilis, albus, differunt specie logicâ, quia singula spectant ad diversum prædicabile. *Physica* considerat res secundùm entitates, ex quibus à parte rei constant, hinc homo specie physicâ differt à bruto, quia homo includit animam rationalem, brutum irrationalem, quæ secundùm entitates suas notabiliter differunt. *Metaphysica* considerat essentias secundùm conceptus abstractos supponentes totam essentiam physicam, hinc homo distinguitur specie metaphysicâ à bruto, quia homo in suo conceptu dicit rationale, brutum irrationale. *Ethica* considerat, quid deceat naturam rationalem, hinc quæ notabiliter differunt secundùm convenientiam vel disconvenientiam cum natura rationali, differunt specie ethicâ, seu, ut alii vocant, philosophicâ. *Theologia* considerat res secundùm hoc, quod habent per respectum ad Deum vel divina, uti an placeant vel displiceant Deo; quomodo præcipiantur vel prohibeantur à Deo; an sint vel non sint materia Sacramenti à Deo instituti &c. hinc si aliqua notabiliter differant in uno horum, distinguentur specie theologicâ: & hæ duæ species, ethica ac theologica, uno nomine ab aliquibus vocantur species moralis: hìc autem non inquiritur in speciem logicam, physicam aut metaphysicam actuum, qui sunt peccata, sed in speciem moralem, & præcipuè theologicam, seu in malitias notabiliter diversas, & in ordine ad Confessionem specialiter distinguendas, sive hæ malitiæ insint uni actui, sive pluribus; quæritur autem præcipuè de specificativo extrinseco, unde nimirum & ex quo possimus colligere, quòd uni vel pluribus actibus insint malitiæ specie distinctæ & specialiter explicandæ in Confessione.

§. 4. Valde difficile est pro hoc invenire unam regulam, quæ sit adæquata, id est, quæ conveniat omni & soli distinctioni specificæ, ità ut possimus dicere, ubicunque hæc regula invenitur, ibi est distinctio specifica peccatorum, & ubicunq; est distinctio specifica peccatorum, ibi hæc regula invenitur, hinc AA. in diversas vias abierunt, nam 1. Aliqui pro regula ponunt, si peccata mereantur pœnas notabiliter diversas, tunc distingui specie. 2. Alii cum *Gran.* dicunt considerandam esse difformitatem, quam actus peccati habet cum recta ratione, & tunc recurrendum esse ad judicium prudentum. 3. Alii cum *Carden* & *Bonæspei* d. 2. n. 66. dicunt non posse absolutè & universaliter aliunde colligi, quàm ex communi prudentum sensu & apprehensione. 4. Alii cum *Haunold.* c. 1. controv. 6. dicunt inde esse colligendum, si in aliquo sit specialis ratio, cur prohibeatur: quod ut deprehendas, compara duo peccata inter se, v.g. furtum 100 ducatorum & furtum unius ducati, item furtum & homicidium, & quære ex te, si peccatum, quod ex illis duobus est gravius, esset licitum, foretne etiam alterum licitum? nempe, si furtum 100. ducatorum foret licitum, foretne etiam licitum furtum unius ducati? si homicidium esset licitum, foretne etiam furtum licitum? si affirmas, non distinguentur specie, quia non supererit ratio prohibendi: si negas, distinguentur specie, quia adhuc erit ratio specialis illud prohibendi. 5. Alii cum *Palav.* d. 11. q. 2. a. 2. n. 5. cui ex parte consentit *Esparsa*, dicunt colligendum esse ex diversis dictaminibus conscientiæ, quibus peccata opponuntur. 6. Alii cum *Valent. Becano*, *Bonac. Rhod.* d. 1. q. 1. f. 2., si opponantur diversis specie virtutibus, aut saltem si habeant diversum modum oppositionis ad eandem virtutem. 7. Alii cum *S. Th.* 1. 2. q. 72. a. 1., Thomistis & *Amico* d. 18. dicunt colligendum esse ex objecto, fine, circumstantiis & modo tendendi. 8. Alii cum *Scoto*, *Vasq. Laym. Castrop. Platel.*, ex diversitate legum seu præceptorum, quibus peccata opponuntur. 121.

§. 5. Ex

122. §. 5. Ex hoc, quòd aliqua peccata mereantur etiam apud Deum pœnas notabiliter inæquales, non est certum signum, quòd distinguantur specie, quia pœna debita furto centies mille ducatorum est notabiliter major, quàm pœna debita furto unius ducati, sicuti centum millia sunt notabiliter plùs, quàm unum, & tamen non est certum, quòd ista duo peccata distinguantur specie, imò sententia opposita est longè communior. Similiter ex hoc, quòd duo peccata mereantur pœnam æqualem, non sequitur esse ejusdem speciei, quia possunt duo peccata specie diversa esse æqualia in malitia, & consequenter mereri æqualem pœnam, uti constat ex dictis n. 117. Denique ex pœnis malè inquiritur specifica distinctio, nam prius est species peccati, quàm respectus ad pœnam, neque opus est præcognosci pœnam, ut incurratur malitia, ergo ex respectu ad pœnam non rectè colligitur species.

123. §. 6. Ubi inveniuntur notabiliter diversæ disconvenientiæ cum natura rationali, ibi sunt malitiæ specie distinctæ, & consequenter malitiæ, quæ differunt specie ethicâ, etiam differunt specie Theologicâ, hæc tamen regula non est adæquata. *Ratio 1. partis* est, quia malitia prohibetur à Deo, secundùm disconvenientiam, quam habet cum natura rationali, quæ exigit hoc vel illo modo prohiberi, prout in se major est vel minor, natura enim rationalis est participatio quædam rationis divinæ, cui respondet lex æterna Dei, ergo ubi sunt malitiæ specie ethicâ distinctæ, rectè inferimus esse malitias specie Theologicâ distinctas. *Pars altera*, quòd regula illa non sit adæquata, patet, quia non convenit peccatis ideo malis, quia prohibita sunt, dantur enim peccata specie distincta, quamvis de se non disconveniant naturæ rationali, uti sunt labor servilis die festo, comestio carnis die Veneris &c.

124. §. 7. Malè remittimur ad nudum judicium prudentum pro scienda distinctione specifica, quia prudentes ipsi dubitant, an in hoc vel illo actu sit multiplex malitia, nec tamen hi iterum debent remittere ad alios prudentes, sed dare regulas seu fundamenta, unde debeat judicari, quod insit vel non insit alia malitia specifica. *Nec juvat*, quod dicit *Bonæspei*, quòd judicium prudentum habeat suum fundamentum in fine legum moralium, *nam* hinc sequetur, quòd ex fine legum debeat ultimò peti differentia specifica, atque ità hæc sententia relabetur in illam, de qua dicemus à n. 130.; manetque explicandum, quandonam lex vel finis legis censeri debeat notabiliter diversus.

125. §. 8. Ubi in peccatis reperitur ratio prohibendi notabiliter diversa, ibi sunt malitiæ specie diversæ, & viceversâ, ubi sunt malitiæ specie diversæ, ibi etiam reperitur diversa ratio prohibendi. *Probatur*, quia ubi sunt tales diversæ rationes prohibendi, ibi etiam sunt, vel diversæ disconvenientiæ cum natura rationali, vel saltem diversæ leges propter diversam illam rationem prohibentes actum, ex utroque autem capitè rectè infertur diversa specie malitia, uti constat, partim ex dictis n. 123., partim ex dicendis n. 129. Hæc tamen regula, prout eam explicat *Haun.* relatus n. 121. non est adæquata, nam multa distinguuntur specie, in quibus secundùm explicationem ipsius non videtur esse talis diversa ratio prohibendi, nam si liceret fornicatio cum consanguinea, secundùm principia ipsius etiam liceret cum non consanguinea; si liceret pollutio, etiam liceret delectatio carnalis; si liceret desiderium turpe, etiam liceret delectatio morosa; si liceret per contumeliam imminuere famam præsentis, etiam liceret per detractionem imminuere famam absentis; si liceret rapere, etiam liceret furari; si liceret furtum mortale, etiam liceret veniale &c. & tamen omnia hæc peccata specie inter se distinguuntur. Quod si aliter velit applicari regulam illam, fingendo nempe unum peccatum esse impossibile, & tum videndo, an adhuc esset ratio prohibendi alterum, jam minùs valebit regula, nam si furtum duorum ducatorum esset impossibile, adhuc esset prorsus eadem ratio, quæ nunc est, prohibendi furtum unius ducati, & tamen, secundùm ipsum, furtum duorum & unius ducati non differunt specie. Licèt autem regula explicetur, prout initio exposuimus, sicque videatur esse adæquata, tamen per eam necdum scimus, quandonam & unde colligi debeat, quòd in his vel illis sit diversa ratio prohibendi, præsertim quoad illa, quæ ratione suî non sunt mala, sed tantùm ideo, quia prohibita sunt, unde necessarium est inquirere in aliam ulteriorem regulam.

§. 9. Peccata illa differunt specie, quæ sunt contra dictamina specie diversa, & viceversâ, quæ peccata sunt contra dictamina specie diversa, etiam differunt specie, uti patet, quia illa dictamina proximè participant moralitatem objectivam, & refundunt moralitatem formalem in actus, quos imperant vel dirigunt: sed remanet quæstio, quandonam dictamina debeant dici specie diversa, hinc sola hæc regula non sufficit; servit tamen ad hoc, ut sciamus peccata sic esse confitenda, sicuti fuerunt dictamina, quando committebantur, tum enim est contracta talis malitia, qualis cognoscebatur, nec postea respectu ejusdem actûs immutari potest. 126.

§. 10. Si actus unus vel plures habeant oppositionem cum diversis specie virtutibus, rectè arguimus esse in actibus vel actu illo unico diversas specie malitias, hæc tamen regula non est adæquata. *Pars 1.* explicatur, nam furtum rei sacræ est unus actus, qui habet oppositionem cum virtute justitiæ, in quantùm est violatio juris alieni; & cum virtute religionis, in quantùm est violatio rei sacræ, hinc rectè arguimus in eo peccato esse duas specie malitias, nempe injustitiæ & sacrilegii. Ratio autem est, quia honestas virtutis est maximè conformis naturæ rationali, contra quam Deus prohibet agi per actum illi oppositum, ergo per talem actum contra eam agere, est agere difformiter à natura rationali & lege Dei, ergo ubi sic agitur contra diversam honestatem hujus & illius virtutis, est diversa difformitas à natura rationali & lege Dei, adeoque distincta specie malitia. *Dixi*, per actum oppositum, sive, qui sit contra honestatem virtutis, nam si sit tantùm præter virtutem, uti omissio Missæ die feriali, quæ tantùm est contra consilium, & non est contrà sed tantùm præter virtutem religionis, quæ non obligat tum, sed tantùm consulit, & per omissionem prætermitur, ex tali neglectu virtutis non refunditur malitia peccati, utì patet. *Pars altera*, quòd hæc regula non sit adæquata, etiam probatur, quia dantur peccata specie distincta, quæ opponuntur eidem virtuti, uti avaritia & prodigalitas liberalitati. *Si dicas*, opponi diverso modo, avaritiam per defectum, & prodigalitatem per excessum, *contrà est*, ergo non habetur præcisè ex oppositione ad diversas virtutes, nam illi ipsi duo diversi modi sunt circa eandem virtutem: deinde quamvis modus sit diversus, hoc tamen est impertinens ad virtutem, nam eidem justitiæ eodem modo, quantùm ad justitiam pertinet, opponitur detractio & judicium temerarium; item eidem castitati per excessum opponuntur desiderium & morosa delectatio circa pollutionem, item sodomia & bestialitas; similiter eidem Charitati per defectum opponuntur mortale & veniale, & tamen omnia illa peccata specie distinguuntur. Denique æquè obscurum manet, quandonam illi modi oppositionum debeant dici vel non dici notabiliter diversi, ergo. 127.

128. §. 11. Si objectum vel modus tendendi actûs peccaminosi sit notabiliter diversus in genere moris, rectè colligimus malitiam specie diversam inesse actui: & vice versâ, si malitia specie diversa insit actui, hoc erit vel ratione objecti vel ratione modi tendendi notabiliter diversi in genere moris, adeoque hæc est una adæquata regula ad dignoscendam diversitatem specificam malitiarum. *Pars 1.* probatur, quia, imprimis si objectum in genere moris sit notabiliter diversum, moralitas objectiva erit notabiliter diversa, ad hanc autem terminabitur actus, adeoque in actum refundetur moralitas formalis notabiliter diversa & distinctæ speciei: deinde si modus tendendi sit notabiliter diversus in genere moris, intrinsecè specificabit actum in ratione malitiæ notabiliter diversæ in genere moris. Ratio utriusque à priori est, quia omnis actus vitalis est essentialis tendentia in objectum, & modus, quo actus in objectum tendit, etiam est essentialis actui, uti ex philosophia suppono, ergo sicuti omnis actus physicè spectatus specificatur ab objecto & modo tendendi physicè considerato, ità omnis actus in genere moris spectatus specificabitur ab objecto & modo tendendi in genere moris considerato. *Pars altera* etiam probatur, quia ubicunque in actu uno vel pluribus sunt diversæ specie malitiæ, aut objecta sunt notabiliter diversa, à quibus diversæ malitiæ refundantur, aut si objecta non sint notabiliter diversa, diversitas specifica non potest aliunde haberi, quàm ex modo tendendi, quia quidquid præter modum tendendi specificat actum in genere moris, hoc constituit objectum in genere moris, sive illud se teneat ex parte peccantis, sive ex parte illius, contra quem peccatur, sive ex parte rei, circa quam peccatur, sive sit finis peccantis aut alia circumstantia objecti, sive sit etiam lex positiva vel diversus modus cognoscendi, cui obstat subjectum, hæc enim omnia faciunt objectum respectu operantis esse diversum in genere moris, communis enim & certa sententia est, inquit *Amicus* d. 14. n. 120., quòd ex nulla planè circumstantia, nequidem ex ipsamet intensione actûs, possit refundi moralitas formalis in ratione virtutis vel vitii, nisi talis circumstantia præcognoscatur, quia quod non objicitur intellectui, nec objicitur vel imputari potest voluntati, adeoque objectum prout huic vel illi cognitioni substans, erit notabiliter diversum in genere moris, atque ità convenienter dici posset, quòd objectum sit specificativum extrinsecum adæquatum respectu omnium peccatorum specie distinctorum: cur autem dicam specificationem partialiter sumi à modo tendendi, ratio hæc est, quia multi docent duo peccata, v. g. duo desideria circa idem objectum turpe, eodem modo & cum iisdem circumstantiis repræsentatum dari posse, quorum unum sit mortale, alterum veniale, præcisè ratione consensûs pleni aut semipleni ex parte modi diversi tendendi, quem habet voluntas, quamvìs ex parte intellectûs sit eadem prorsus advertentia ad malitiam; quam sententiam pro nunc admitto, in hac autem assignari non potest ullum specificativum diversum ex parte objecti, ergo peti debet ex modo, quo se applicat voluntas vel tendit in objectum.

129. *Obji.* Peccatum mortale & veniale, si sint circa eandem materiam, non distinguuntur specie, ergo propter hoc malè recurritur ad modum tendendi, adeoque specificativum adæquatum malitiæ erit solum objectum. Ità *Dicast.* De pœnit. d. 9. n. 173. *Herincx* d. 5. n. 44. *Rada* controv. 6. & alii. ℞. Non distinguuntur specie physicâ, transeat; morali, & quidem theologicâ n., Ratio est, quia imprimis differunt notabiliter in ratione offensæ & displicentiæ respectu Dei, nam mortale est simpliciter offensa, ità displicens Deo, ut tollat amicitiam, & sit punibile pœnâ æternâ; veniale autem est tantùm secundùm quid offensa, nec ità displicet Deo, ut tollat amicitiam, nec ratione suî puniri potest pœnâ æternâ: Deinde notabiliter differunt in ordine ad Sacramenta, nam mortale est materia necessaria Pœnitentiæ, veniale est libera; mortale impedit gratiam, quæ est effectus Sacramenti, veniale non impedit &c., ergo differunt specie theologicâ.

§. 12. Ubi agitur contra leges formaliter diversas, ibi sunt plures specie malitiæ; & è contrà ubi sunt plures specie malitiæ, ibi agitur contra leges formaliter diversas, adeoque hæc est altera regula adæquata pro dignoscenda diversa specie malitiarum. *Pars 1.* probatur, quia malitia actûs ex essentia sua, est tendentia in legem, contra quam ponitur, & cui actus malus est difformis, ergo ubi sunt leges formaliter diversæ, erunt difformitates ad legem notabiliter diversæ, adeoque malitiæ specie distinctæ. *Pars altera* etiam probatur, quia diversæ illæ species, vel sunt malæ, quia sunt prohibitæ, vel ex se intrinsecè sunt malæ; si sint malæ, quia prohibitæ, patet esse contra leges formaliter diversas, ubi enim prohibentur plures specie malitiæ, sunt leges formaliter diversæ, uti statim dicetur: si ex se intrinsecè sunt malæ, adhuc sunt contra legem naturæ & Dei æternam, quæ lex virtualiter est tam multiplex specie, quàm multiplex specie est malitia illa intrinseca; & universaliter omnis malitia, sive gravis sive levis, sive sit talis intrinsecè sive tantùm ratione prohibitionis, semper est contra legem Dei æternam, quæ dat vim obligandi, & quasi informat singulas alias leges, hinc lex æterna est toties virtualiter diversa, quoties informat leges humanas formaliter diversas. 130.

Obji. Consensus plenus & semiplenus in objectum turpe sunt peccata specie distincta, secundùm dicta n. 129., cùm unum sit mortale alterum veniale, sed sunt contra eandem formaliter legem, *non mœchaberis*, quæ ex eodem motivo castitatis prohibet utrumque, ergo possunt duo peccata specie distincta esse contra eandem formaliter legem ℞ n. min. Lex enim naturæ & lex æterna Dei, itemque lex illa positiva, *non mœchaberis*, est virtualiter multiplex, & prout respicit consensum semiplenum, qui intrinsecè venialiter tantùm est malus, adeoque exigit tantùm leviter prohiberi, differt specie formali in ratione legis à seipsa, prout respicit consensum plenum, qui intrinsecè mortaliter malus est, & exigit prohiberi graviter. *Nec obstat*, quòd lex illa sit una realiter, *Nam* etiam omnipotentia & sapientia in Deo, item animal & rationale in Petro sunt realiter una res, & tamen loquendo in sensu formali distinguuntur specie, propter respectus ad connotata vel effectus notabiliter diversos: unde universaliter dicere solent Philosophi, quòd ea, quæ differunt notabiliter, differant specie, ideoque si realiter distinguantur, differant specie reali, si realiter sint idem, differant specie formali tantùm, quod hìc sufficit ad habendam legem formaliter diversam, si reliqua adsint, de quibus dicetur à n. 132. Adde, quòd lex in actu primo proximo obligativa includat promulgationem, promulgatio autem legis naturæ vel legis æternæ Dei est dictamen, quo conscientia dicit hoc vel illud dissonare à natura rationali vel lege æterna Dei, tale verò dictamen semper est aliud, quando malitia objectiva est alia specie, ergo ubi malitia objectiva est specie reali diversa, etiam lex ùt obligativa in actu primo proximo erit specie reali saltem inadæquatè diversa, quod iterum hìc sufficit. 131.

Q. 25. *Quandonam leges censeantur ità diversæ, ut aliam specie malitiam in actum refundant.* ℞. 132.

§. 1.

§. 1. Leges possunt esse diversæ, vel materialiter vel formaliter: Tunc sunt materialiter diversæ, quando secundùm entitates suas sunt plures & distinctæ, v.g. quia una est naturalis, alia positiva; una à Deo, alia ab homine, una uno, alia alio tempore lata. Tunc sunt formaliter, seu in ratione legis diversæ, quando una affert diversam ab alia vim obligativam, obligatio enim est quasi forma seu anima legis: Tunc autem una censetur afferre diversam ab alia vim obligativam, quando versantur, vel circa materias notabiliter diversas, vel circa eandem quidem materiam, sed ex diversis motivis formalibus; vel si materia & etiam motivum sit idem, quando aliunde constat, quòd legislator velit afferre diversam vim obligativam, uti jam declarabitur.

133. 1. Ecclesia ex motivo temperantiæ præcipit jejunium in quatuor temporibus, item in quadragesima, item in quibusdam vigiliis SS.; unde si vigilia S. Matthiæ incidat in quatuor tempora quadragesimæ, sunt tres leges jejunii, ab Ecclesia latæ pro eadem die, & totidem leges Dei, quæ assistunt & velut informant illas leges Ecclesiæ, attamen omnes illæ leges sunt tantùm materialiter diversæ, & formaliter una, quia est una materia, idem motivum temperantiæ, nec scimus intendi diversam vim obligativam, hinc qui tunc comedit carnes, satisfacit in Confessione dicendo, semel comedi carnes die jejunii. Et simili modo est loquendum de plurimis aliis legibus, quæ idem prohibent ex eodem motivo, sic enim homicidium prohibetur lege naturæ, lege æternâ, lege positivâ divinâ & humanâ, est tamen homicidium unicum specie peccatum, quamvis contra tot leges, quæ materialiter tantùm sunt plures.

134. 2. Ecclesia in die festo præcipit beneficiato audire Missam & legere Horas, quarum legum motivum est idem Dei cultus, quia tamen illæ materiæ sunt ità notabiliter diversæ, rectè colligimus esse leges formaliter diversas: hinc si beneficiatus die festo omittat Missam & Horas, non satisfacit dicendo, semel neglexi colere diem festum, sed addere debet, neglexi colere, omittendo Missam & Horas. *Si dicas*, committi vitiosum circulum, nam ideo leges præcipientes, v.g. Missam & Horas, dicuntur esse formaliter diversæ, quia materiæ sunt in genere moris notabiliter diversæ, & ideo materiæ dicuntur esse in genere moris notabiliter diversæ, quia leges sunt formaliter diversæ. R. Vel materiæ ex se habent, quòd sint notabiliter diversæ in genere moris, uti sunt materiæ intrinsecè malæ quæ ex natura sua habent diversas inhonestates objectivas; vel si ex se non habeant, saltem habent inde, quia legislator vult ad illas esse diversam vim obligativam, cujus suæ voluntatis aliam rationem priorem habebit, & aliquando poterit esse diversa aptitudo, quam habent istæ materiæ ad fines ab eo intentos.

135. 3. Si jejunium ab Ecclesia præceptum etiam mihi præcipiatur à Superiore ex motivo obedientiæ servandum, item à Confessario imponatur pro pœnitentia sacramentali, & ego præterea illud voverim, sunt 4. quasi leges formaliter diversæ, 1. Ecclesiæ ex motivo temperantiæ: 2. Superioris ex motivo obedientiæ. 3. Confessarii ex motivo pœnitentiæ. 4. Voti ex motivo religionis; hinc si transgrediar per actum physicè unum, contraho quatuor specie malitias, nec satisfacio confitendo, semel transgressus sum jejunium, ad quod graviter obligabar, sed addere debeo, ad quod obligabar ex lege Ecclesiæ, ex præcepto Superioris, ex mandato Confessarii, & ex voto.

136. 4. Si lex eundem laborem ædificandi propugnaculi ex eodem motivo defendendæ patriæ præcipiat viris sub gravi obligatione & pœna, mulieribus autem sub levi obligatione & pœna, sunt duæ formaliter leges, loquendo conformiter ad dicta n. 129. non ratione materiæ vel motivi, quæ sunt eadem, sed tantùm quia legislator manifestat se velle afferre aliam his, aliam illis vim obligativam; & universaliter verum est, quòd leges aliquæ, & maximè præcepta respectu personarum particularium lata, possint esse vel non esse formaliter diversa, secundùm intentionem, quam præcipiens habet, adferendi hanc vel illam vim obligativam, sive materiæ sint similes sive diversæ; sic si parens filio suo hodie imperet studium, cras orationem per horam, semper sub gravi præcepto, quamvìs materiæ sint notabiliter diversæ, tamen neglectus studii non distinguetur specie à neglectu orationis, hinc satisfaciet dicendo, bis fui graviter inobediens parenti, uti cum communiore tenet *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 11. n. 25. Et idem est ordinariè in voto, quod est quasi lex particularis, quam quis sibi imponit, si enim quis frangat votum jejunii & aliud votum orandi rosarium, sunt duo peccata solo numero distincta, & satisfacit dicendo, bis fregi grave votum.

§. 2. Motivum legis, aliud dicitur intrinsecum, aliud extrinsecum: Intrinsecum, est honestas virtutis vel inhonestas vitii, ad quam virtutem vel vitium ex se aut ex circumstantiis pertinet hoc, quod præcipitur vel prohibetur, v.g. lex una præcipit jejunium, altera prohibet inebriationem, honestas temperantiæ, quæ est in jejunio præcepto, & inhonestas intemperantiæ, quæ est in inebriatione prohibita, sunt motivum intrinsecum utriusque legis. Motivum extrinsecum est, quod advenit à voluntate legislatoris, qui posset præcipere jejunium, v.g. ut conservetur castitas. Debet autem motivum illud extrinsecum aliquo modo, vel ex natura sua vel ex circumstantiis esse annexum, seu posse conducere ad alterum saltem perfectiùs obtinendum, ità ut unum sit velut medium, alterum finis, alioquin non erit referibile ad talem virtutem. Porrò quandocunque aliud non constat ex verbis vel circumstantiis legum, item quando dubium est, an aliquid præcipiatur aut prohibeatur ex alio, præterquam ex motivo intrinseco, præsumi debet, quòd fiat ex motivo tantùm intrinseco, quia hoc est frequentius & connaturalius: Si autem legislator exprimat se ad ferendam legem motum esse etiam ex alio motivo extrinseco, ità tamen, ut non ideo velit rem observari ex eo motivo, aut poni intra speciem talis virtutis, non ideo formaliter multiplicatur lex, hinc quando Ecclesia præcipit jejunium in vigilia S. Matthiæ occurrente in quadragesima, quamvìs forte moveatur etiam ex motivo religionis, nempe ut honoretur S. Matthias, tamen rectè judicamus manere unam legem cum lege jejunii quadragesimalis de jejunio observando ex motivo solius temperantiæ, quia mens illa alia Ecclesiæ nobis nota non est, nec ullibi significavit se velle observari ex motivo religionis. 137.

§. 3. Si lex non habeat aliud motivum intrinsecum, rectè colligimus intendi, ut observetur ex motivo extrinseco, & tunc, si non observetur, refundetur in actum malitia huic motivo extrinseco opposita, v.g. Ecclesia prohibet servilem laborem die festo, scimus autem nullum esse motivum intrinsecum, propter quod labor de se honestus prohibeatur, hinc rectè colligimus prohiberi ex fine intrinseco diem festum colendi, qui cultus cùm spectet ad virtutem religionis, qui tunc laborat, peccat contra virtutem religionis. E contrà si lex habeat aliud motivum intrinsecum, & constet legislatorem simul intendere, ut lex impleatur etiam ex alio motivo extrinseco, v.g. si lex obedientiæ prohibeat sub mortali, ne quis Religiosus per fenestras in plateam prospiciat, expressè etiam ex eo motivo, ut sic con- 138.

consulatur castitati Religiosorum, quamvìs aliqui dixerint talem rem præceptam vel prohibitam non poni in specie alterius virtutis, ex cujus motivo lex ponitur, ideoque talem aspectum, si fiat, quando scitur nullum esse periculum castitatis, non fore contra castitatem, sed tantùm contra obedientiam, tamen oppositum diximus cum communi l.1.à n.864., ubi plura huc spectantia videri possunt. Imò docet *Oviedo* controv. 2. n.26., si Superior mihi imperaret jejunium ex solo motivo temperantiæ, & non obedientiæ observandum, si observarem, etiam ideo, quia præceptum est, me quidem fore temperantem & obedientem, si autem non observarem, me fore intemperantem, sed non inobedientem, quia hoc jejunium fit per illud præceptum materia necessaria temperantiæ, & fit materia apta obedientiæ, sed non necessaria; aliud enim est objectum pertinere ad hanc virtutem, aliud esse materiam necessariam hujus virtutis, quæ enim sunt de consilio, uti est jejunium die non præcepto, spectant quidem ad virtutem temperantiæ vel aliam, non tamen sunt materia necessaria; & ità dicit *Oviedo* nullum de facto esse præceptum in Ecclesia, impositum intuitu obedientiæ, sed ex alio motivo intrinseco vel extrinseco.

139. Q. 26. *Quid hìc præterea sit notandum circa distinctionem specificam peccatorum commissionis & omissionis.* ℟. Seqq. Quid sit peccatum commissionis & omissionis, dictum est n.7., si autem commissio & omissio sint circa diversa, utì furtum & omissio Missæ die festo, certum est distingui specie morali: E contrà si sint circa eandem virtutem & objectum, non est ità certum, nam negant differre specie, *Caj. Alv.* aliique cum *Gonet* d. 3. n. 166., sed plerique docent distingui specie, ità ut multi, teste *Oviedo* controv. 5. n 1., dicant oppositum esse apertè falsum: necesse autem est id examinare, ut sciamus, quâ ratione ejusmodi peccata secundùm speciem suam sint in Confessione explicanda.

140. §. 1. Aliqua peccata commissionis & omissionis, etiamsi sint circa eandem virtutem & objectum, distinguuntur specie, nam odium & non amor Dei, itê hæresis & ignorantia respectu ejusdem articuli, sunt peccata commissionis & omissionis circa eandem virtutem & objectum, hæc autem distinguuntur specie, quia diversa est inhonestas & notabiliter major difformitas à natura rationali, positivè odisse Deum, volendo ei malum, & purè omittere amorem illius præceptum; Item positivè negare mysterium Trinitatis per hæresin, & purè non credere, vel non addiscere, uti rectè probat *Dicast.* De Pœn. d.9. à n.396.; Item longe major est inhonestas positivè jugulare hominem & permittere emori fame: quod etiam à posteriori colligitur, nam si non differrent specie, nō esset opus illa speciatim explicare in Confessione, quod licèt concedant *Arav. Montesin.* & alii, tamen *Gonet* meritò dicit hoc non esse tutum, unde ipse putat ideo debere speciatim explicari, quia quamvìs non sint distinctæ species, tamen etiam nō sunt tantùm circumstantiæ aggravantes, sed sunt partes diversæ integrantes unam speciem, utì innuit *S. Th.* 2. 2.q.79.a.3. O, ex odio enim & non amore Dei conflatur una species, quæ est unum specie essentiali peccatum contra charitatem Deo debitam; & similiter loquitur in aliis materiis. *Contrà* est, duæ illæ partes integrantes, si comparentur inter se, vel distinguuntur specie morali vel non; si distinguuntur, sunt speciatim confitendæ; si non distinguuntur, ergo nec distinguentur rapina & furtum, aut furtum & detractio pariter enim dicam esse tantùm partes integrantes, quæ conflent unam speciem essentialem injustitiæ, & ità de aliis innumeris peccatis in eadem specie subalterna, quæ tamen certum est distingui specie infimâ, & in Confessione esse speciatim explicanda.

Obji. 1. *S. Thom.* 1. 2. q. 72. a. 6. expresè docet commissionem & omissionem non differre formaliter specie. Quod *Conf.* celebri illo effato *S. Ambrosii, si non pavisti, occidisti*, id est, si non pavisti esurientem, quando id facere tenebaris, moraliter loquēdo eum occidisti, ergo non pascere & occidere sunt ejusdem speciei. ℟. *S. Thom.* 2.2.q.79.a.2.3.& 4. expresè docet peccatum transgressionis, id est, commissionis, esse speciale peccatum, distinctum à peccato omissionis: ut ergo hæc loca concilientur, dicendum est, quòd in priore loco velit non differre specie, quando præceptum affirmativum & negativum materialiter tantùm differunt, secundùm dicenda n.144., & ideo ibi expresè addit, quando procedunt ex eodem motivo & ad eundem finem, utiturque exemplo avari, qui furatur & non dat, quæ debet: In posteriore autem loco vult distingui specie, quando nempe præceptum negativum & affirmativum sunt formaliter diversa, qualia sunt in casibus n.140 relatis, ideoque hìc utitur exemplo, si quis contra præceptum affirmativum imperans honorari parentes, omittat honorare, cùm deberet, & contra præceptum negativum prohibens inhonorare, inferat eis contumeliā aut injuriam, quæ patet distingui specie. *Ad Conf.* dist., si non pavisti, occidisti, æquivalenter, quantùm ad effectum physicum, qui est mors, c., moraliter, quantùm est ad eandem specie malitiam, n. 141.

Obji. 2. Si explodam in hoc quod video, & occidam hominem, est peccatum ejusdem speciei, sive sciam, sive culpabiliter ignorem esse hominem, ergo etiam est ejusdem speciei, sive sciam & discredam, sive culpabiliter ignorem & non credam mysterium fidei. ℟. n. conseq., quia utraque occisio semper est peccatum commissionis, sive causetur ex scientia, sive ex ignorantia culpabili, quia per utramque occisio talis fit voluntaria, quod sufficit ad idem homicidium: E contrà positivè discredere est peccatum commissionis habens longè aliam inhonestatem ab illo, quod est omittere credere, vel non discere mysteria, quod est peccatum solius omissionis, ergo non est paritas. 142.

Inst. Ergo saltem error in fide, qui causatur ab ignorantia culpabili, erit ejusdem speciei cum errore, qui fit ex scientia, & est propriè dicta hæresis ℟. Transeat, quia non facit ad hanc rem, cùm utrobiq; sit commissio: Sequelam autem concedunt *Sor.* & alii multi, Negant *Vasq.* & alii cum *Dicast.* à n.400., nam quamvis peccatum, quod causatur ex ignorantia & ex scientia, sit ejusdem speciei, tamen in casu allato non causatur idem peccatum, quia hæresis prærequirit scientiam, cùm debeat esse error cum pertinacia, quicunque autem alius error non prærequiric scientiam, ergo non est idem peccatum, quod hìc causatur ex scientia & ex ignorantia. Vide *Dicast.* suprà. 143.

§. 2. Aliqua peccata commissionis & omissionis nequidem numero distinguuntur, utì rectè *Suar.* d. 3. s. 1., nam studium, propter quod omittitur Missa die festo, est peccatum commissionis contre præceptum negativum prohibens poni impedimentum Missæ præceptæ, utì probabitur l.6.p.2., quando de Confessione, (ubi etiam dicetur, an id, quod est ejusmodi causa peccati, vel se concomitātur habet ad illud, etiam sit necessariò confitendum) omissio autem illius Missæ est peccatum omissionis contra præceptum affirmativum audiendi Missam: Item furtum est peccatum commissionis contra præceptum negativum non furandi, omissio autem restitutionis est peccatum omissionis contra præceptum affirmativum reddendi ablatum, ut sic reparetur æqualitas jurium, sed hæc peccata nequidem numero distinguuntur, ergo. *Prob. min.*, quia tale studium non habet aliam malitiam, nisi quam habet omis- 144.

omissio Missæ; Item omissio restitutionis etiam habet solam malitiam furti, quod continuatur, ergo hæc peccata nequidē numero distinguuntur: quod etiam à posteriori colligitur, nam si essent duo numero peccata, qui omisisset Missam, deberet in Confessione dicere, cur & quid fecisset tempore Missæ; Item qui furatus esset, & per tres dies retinuisset, deberet etiam hanc retentionem specialiter explicare, quorum utrumque est contra praxin confitentium.

145. *Obji.* Præceptum negativum obligans semper pro semper est formaliter diversum ab affirmativo non obligante pro semper, ergo commissio & omissio semper sunt contra præcepta formaliter diversa, ergo semper distinguuntur specie. ℞. N. antec. In casibus n. 140. relatis præcepta negativa & affirmativa sunt formaliter diversa, quia est alius finis prohibendi unum objectum & imperandi alterum, estque etiam longè alia inhonestas in transgressione unius quàm alterius: in casibus n. 144. allatis præcepta negativa & affirmativa differunt materialiter tantùm, quia est idem finis & eadem ratio prohibendi unum & imperandi alterum, ideoque etiam in transgressione eorum non occurrit diversa inhonestas, propterea enim prohibetur tale studium, quia intenditur honestas Missæ, quæ etiam intenditur per præceptum imperans Missam, nec est alia malitia in studio, nisi quia impedit Missam: Similiter ideo imperatur restitutio, ne continuetur furtum, nec est alia malitia in omissione restitutionis, nisi quia esset continuatum furtum, ergo talia præcepta sunt tantùm materialiter diversa.

Inst. 1. Si tale studium tantùm habeat malitiam omissionis Missæ, ergo dici debet peccatum omissionis, quia tali dici debet peccatum, qualis est malitia, sed malitia est omissionis, ergo & peccatum. ℞. N. seq. & maj. probationis, alioquin peccatum externum deberet dici internum, quia malitia ejus est interna: itaque denominatio commissionis etiam sumi potest ab oppositione immediata cum præcepto negativo, quale est, *non pones impedimentum Missæ tibi præceptæ.*

Inst. 2. Talis est malitia formalis, qualis est objectiva, sed malitia objectiva est omissionis, ergo & malitia formalis. ℞. N. maj., alioquin malitia formalis actûs interni, v.g. voluntatis furandi, esset externa, quia malitia objectiva est externa, uti rectè *Rhodes* d. 1. q. 2. s. 2. §. 2.

Inst. 3. Actus ille, est peccatum per omissionem ultimò constitutum, ergo absolutè dici debet peccatum omissionis, quamvis dici possit actus commissionis, ità *Gonet* n. 139. ℞. N. conseq., dicitur enim commissio, quia habet oppositionem cum præcepto negativo.

Inst. 4 Frustra ibi fingitur præceptum negativum distinctum, quia posito solo præcepto affirmativo Missæ, si ponamus non dari illud negativum, adhuc peccabitur contra præceptum affirmativum Missæ, si studeatur tempore Missæ, ergo ℞. Si per conceptum excludas præceptum negativum prohibens semper pro semper non poni impedimentum objecto præcepto, concedo non peccandum contra illud; si autem supponatur illud esse, uti reipsa est, & necessariò sequitur ex præcepto affirmativo, peccatur contra illud, & etiam contra affirmativum: sunt autem distincta præcepta, quia affirmativum est positivum, de re non necessaria; negativum est naturale de re necessariò mala, semper enim est intrinsecè malum ponere impedimentum actionis præceptæ, tempore illo, quo est obligatio illam ponendi. Quòd *Conf*, nam omnes fateri debent, quòd in ejusmodi præceptis affirmativis fundentur negativa, ergo.

Regulas hactenus traditas pro dignoscenda specifica distinctione peccatorū applicabimus ad praxin l. 6 p. 2. quando de Confessione, ubi percurrendo præcepta Decalogi & Ecclesiæ, item alia genera peccatorum, ostendemus, quid necessariò debeat vel non debeat in Confessione exprimi.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero.

RESP. Numero distinguuntur duobus modis, 1. Ex diversis objectis numero totalibus, non materialiter & physicè tantùm, sed etiam formaliter & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Fill. t. 21. cap. 8.* 146.

Dico, *moralem:* quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quævis interruptio; in ordine tamen ad Confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint, quia sicut in Confessione actus moralis, ità etiam multiplicatio & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ità ut nec virtualiter, nec interpretativè manere censeantur, 1. Per contrariam voluntatem & propositum. 2. Per cessationem ab actu voluntariam & liberam. 3. Per cessationem involuntariam & naturalem, sive ea fiat per somnum sive per distractionem ad alia: Per somnum quidem, quia cùm in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria & moraliter multiplicatur. Ità *Vasq. &c.* Quæ sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm *Fill. n.* 317. Ratio, quia etsi per hanc interruptionem physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quòd animus involuntariè distrahitur, remanet interpretativè prior voluntas, cùm non sit retractata, aut aliter interrupta, *Vid.* etiam *Baldell. d. 21. n. 3. Ex dictis resolves,*

I. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odii vel detractionis fertur in 10. homines; qui uno ictu duos occidit; qui uno actu vult omittere officium Horarum per mensem, jejunium per Quadragesimam, quia etsi hæc objecta physicè sint plura, sunt tamen unum moraliter & formaliter, quatenus in uno actu hic & nunc conjunguntur, ità *Navar. Fill. Bon. d. 2. q. 4 p. 1.* contra *Azor, Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta: Verùm sive 10. peccata dicas, odisse v.g. 10. homines, sive unum, parum refert, cum unum hoc illis decem æquivaleat, proindeque objecti gravitas in Confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali constituit, ut notat *Fill. Bonac. Suar. de Pœn. d. 22. s. 5.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus & repetitus, licèt physicè sit multiplex, moraliter tamen est unum numero peccatum in ordine ad Confessionem, si consummetur in opere aliquo externo per eum intento & causato, aut etiam in pluribus actibus externis sibi invicem subordinatis ad eundem finem: hinc v g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum, & qui ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio, quia est una actio externa ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur, *Vide Baldell. n.* 4.

III. Actiones externæ, licèt numero distinctæ, ad eundem tamen finem & actum principalem relatæ, modò nō habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine & actu principali, mo-

"moraliter loquendo, & in ordine ad Confessio-"nem: hinc oscula, tactus, verba impudica &c. co-"pulam carnalem præcedentia, imò etiam comitan-"tia & subsequentia tanquam complementa & ap-"pendices operis, unum numero peccatum sunt, ùt "docent *Nav. cap. 6. n. 17. Azor l. 4. c. 4. q. 6. Fill. &c.* "Ratio, quia sunt vel initia, vel partes, vel com-"plementa & appendices operis, ejusdem actûs hu-"mani & objecti, in quo omnia prædicta moraliter "uniuntur.

" Dixi, *complementa:* quia si similes actus non sunt "initia vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu "præterito ex natura rei non consequantur, distin-"guuntur numero; ùt v. g. si quis de fornicatione "glorietur: proindeque illi in Confessione expli-"candi sunt separatim, non autem priores, ùt docet "*Suar. s. 1.*

ADDENDA.

147. QUæst. 27. *Quandonam actus physicè unus sit unum vel multiplex numero peccatum.* ℟. Sicuti potest actus physicè unus habere plures specie malitias, utì constat ex dictis n. 127. & 135., itâ, & multò magis, potest actus physicè unus habere plures numero malitias, quandoque tamen etiam habet unicam, utì jam declarabitur.

§. 1. Actus physicè unus non ideo præcisè est multiplex numero peccatum, quòd sit contra plura numero præcepta, utì habet communis cum *Oviedo* controv. 5. p. 7. & *Dicast.* De Pœn. d. 9. n. 235. contra *Nav. Lop. Rodriq. & Arr.* Ratio est, quia præcepta possunt esse tantùm materialiter plura, tunc autem non refunditur nisi una malitia, nam 1. Diversa species peccati non desumitur à præceptis tantùm materialiter diversis, utì constat ex dictis n. 133., ergo nec distinctus numerus, eadem enim est utrobique ratio, quia nempe talia præcepta sunt moraliter unicum. 2. Plures præcipientes aliquid possunt intendere ac imponere unam eandemque obligationem ad illud, in hoc autem casu erunt plura materialiter præcepta, nec tamen erit nisi unica obligatio, adeoque si non fiat id, quod præcipitur, erit tantùm una moraliter transgressio, ergo. 3. Ex hoc, quòd furtum sit contra legem naturæ, Item contra legem positivam Dei & hominum, intelligitur tantùm esse prohibitum pluribus modis, & nemo ideo apprehendit in illo esse plures numero malitias, ergo nec erunt duæ, ex hoc, quòd actus physicè unus sit contra præceptum patris & matris, aut contra præceptum patris herì & iterum hodie positum, non magis, quàm si quis frangat votum à se pluries renovatum, quod est unicum peccatum, utì cum communi *Dicast.* n. 305.; atque idem est, si quis in vigilia S. Matthiæ incidente in quatuor tempora quadragesimæ frangat jejunium, secundùm dicta n. 133., est enim unicum numero peccatum. *Dixi,* non ideo præcisè, nam si sciretur, quòd per unum ex illis præceptis intenderetur alia numero obligatio, v. g. quia esset aliud motivum numero distinctum præcipiendi aut prohibendi actum, tunc refunderetur duplex numero malitia in trangressionem, quia tunc essent præcepta formaliter distincta numero; & id posset contingere, si postquam unus Superior aliquid præcepit subdito, alius Superior addat novum præceptum, tunc enim præsumetur velle superaddere novam obligationem ex alio simili motivo: de cætero si præcipientes id non manifestent, nec aliunde innotescat, præsumuntur unam numero obligationem velle.

148. *Obji.* 1. Talis actus habet plures relationes disconvenientiæ, unam ad præceptum patris, & alteram ad præceptum matris, ergo habet plures difformitates, ergo plures malitias. 2. Ratio dictat, pejus esse, si quis sit inobediens patri & matri, aut si det utrique causam justæ offensæ, quàm si tantùm alterutri, sed quando agit contra præceptum patris & matris, est utrique inobediens, & utrique dat causam justæ offensæ, ergo. 3. Est duplex numero injuria vel irreverentia, si fiat patri & matri, ergo etiam est duplex numero inobedientia, si agam contra præceptum patris & matris; & maximè si contra præceptum unum Dei, alterum hominis. 4. Si furtum non haberet malitiam ex hoc, quòd sit contra præceptum naturæ vel humanum, hoc ipso acquireret malitiam, quòd esset contra præceptum Dei, qui potest aliqua de se non mala facere mala per prohibitionem, ergo quando ad præceptum unum accedit aliud præceptum, inde oritur nova malitia. 5. Quò quis plurium præceptum transgreditur, eò plures virtualiter contemnit, ergo eò plures contrahit malitias, itâ *Arr.* ℟. *ad* 1. Sunt duæ quasi physicè disconvenientiæ, ratione duplicis connotati, est tamen una moralit*er*, quia præceptum patris & matris est unum moraliter, ergo etiam est una moraliter disconvenientia & difformitas. *Ad* 2. Putat quidem *Gonet* d. 2. n. 37. esse ibi duas inobedientias, sed rationem non video: hinc dist. min., quando agit contra præceptum patris & matris, est utrique inobediens, inobedientiâ numero unâ, fortè paulò pejore, qualis etiam esset, si præceptum ab eodem patre fuisset sæpius inculcatum, c., inobedientiâ numero duplici, n., quia nempe sunt veluti unus præcipiens, cùm unam tantùm velint obligationem, qualem etiam vellent, si tantùm singuli præciperent. *Ad* 3. Disparitatem dant aliqui, quia justitia, gratitudo, religio &c. sunt itâ ad alterum, ut censeantur ordinari ad bonum alterius, obedientia autem est ad alterum, ultimò propter bonum subditi; ergo diversitas præceptorum non tam à præcipientibus quàm à bonis subdito intentis desumenda est. Hanc responsionem multis oppugnat *Dicast.* à n. 483., maximè ex eo, quòd omnis virtus sit ad bonum subjecti: unde respondet ipse n. 486. negando conseq., disparitas est, quia proxima ratio obediendi non est superioritas hæc vel illa, sed præceptum, unde hoc, cui inobedientia proximè opponitur, non est superioritas, sed præceptum, potest autem idem præceptum & eadem numero obligatio causari à superioritatibus numero & specie distinctis, ergo etiam potest eadem numero inobedientia esse contra Superiores numero & specie distinctos: è contrà reverentia, cultus, itemque irreverentia, injuria &c. proximè respiciunt excellentiam, dignitatem vel jus personæ, si autem personæ sint plures, erunt plures excellentiæ, dignitates & jura, ergo si personæ sint plures, erunt plures irreverentiæ vel injuriæ. *Ad* 4. Furtum nullam trahit malitiam theologicam per oppositionem præcisè cum præcepto naturæ vel humano, sed hæc præcepta ùt informata lege Dei, sic tantùm refundunt malitiam theologicam, quam eandem refunderet solum præceptum Dei, unde furtum à præcepto Dei habet eandē malitiam theologicam, quam nunc habet ex præcepto naturæ vel humano ùt informato lege æternâ Dei, quia Deus nunc aliter non prohibet, quàm sicuti natura exigit prohiberi, aut sicuti prohibent homines, malitia autem, quam furtū habet præcisè prout opponitur legi naturæ vel humanæ, cùm non sit theologica, etiam non cadit sub præceptum Confessionis, de quo hìc tantùm quæritur. *Ad* 5. n. conseq., quia contemptus virtualis indirectè tantùm & mediatè tendit in personas præcipientes, directè autē & immediatè in sola præcepta, quæ hìc sunt moraliter unum: si esset contemptus formalis, tenderet directè & immediatè in per-

personas ipsas, hinc à diversitate præcipientium traheret multiplicem malitiam, quia singulæ personæ sunt propriâ suâ observantiâ dignæ, contra quarum dignitatem directè & immediatè ageretur.

149. §. 2. Probabilius videtur, quòd actus malus physicè unus tendens in plura numero objecta, sit moraliter plura numero peccata in Confessione explicanda, prout actus distinctè vel confusè in ea objecta tendebat, ità *Vasq. Tann. Castrop. Rhod. Oviedo. Haun. Diana* p. 3. t. 4. R. 164. *Spor.* De Pœn. à n. 409., contra *Suar. Bonac.* & alios apud *Mendo* D. 2. à n. 3. *Prob.* 1. Actus terminatus ad plura specie objecta includit plura specie peccata in Confessione explicanda, ergo terminatus ad plura numero objecta includet plura numero peccata. 2. Actus unus, quo quis detrahit de honore trium hominum, in judicio prudentum, etiam in ratione objecti & numeri, æquivalet tribus actibus, per quos detraheret singulis, sed si essent tales tres actus, essent tria numero peccata, ergo. *Conf.* nam actus, quo quis detrahit tribus, comparatus ad Cajum, cui detrahit, est peccatum, ergo etiam comparatus ad Titium & Sempronium est peccatum, non est autem idem peccatum, quia est aliud objectum, & violatur jus distinctum, ergo est peccatum numero distinctum, ergo cùm violet tria distincta jura, erunt tria numero peccata.

150. *Obji.* 1. Quamvis actui, quo detraho tribus, insint tres numero malitiæ, tamen non sunt tria peccata, sed unum, habens tres malitias, ergo cùm nullum detur præceptum confitendi numerum malitiarum, sed tantum speciem & numerum peccatorum, non sunt tria peccata in ordine ad Confessionem. *Prob. antec.* Est unum numero peccatum, si uno actu eidem furer tres ducatos; aut pannos, frumenta & pecunias, ergo etiam est unum numero peccatum, si uno actu detraham tribus, ità *Fill. Lug. Tamb.* in meth. Conf. l. 2. c. 1. à n. 59. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 9. n. 73. *Stoz* l. 1. p. 3. à n. 571. & alii apud *Dianam* p. 1. t. 7. R. 17., qui ideo dicunt talem satisfacere, si efferat in plurali, v. g. sic, semel detraxi graviter de fama plurium. ℞. 1. Si argumentum valet, ergo nequidem est opus dicere, detraxi de fama plurium, sed satis erit dicere, *detraxi*, nam fuisse de uno vel de pluribus, secundùm hos AA. non mutat speciem vel numerum peccati. ℞. 2. An dicere debeat talem actum esse tria numero peccata, an, esse unicum peccatum habens tres malitias, est quæstio de nomine, potiùs dicendum est esse tria numero peccata, quia peccatum nihil est nisi malitia, ergo ubi sunt tres numero malitiæ, sunt tria numero peccata, sicuti ubi sunt tres specie malitiæ, sunt tria specie peccata: Sed quidquid sit de hoc; de re dicimus, quòd illæ tres numero malitiæ, si sciantur, debeant cum suo numero determinato explicari in Confessione, sicuti si essent tres specie malitiæ in uno actu, hæ omnes deberent explicari, sive diceretur esse unum specie peccatum habens tres specie malitias, sive dicerentur esse tria specie peccata. Unde in forma, n. antec, ad prob., concesso antec. n. conseq., disparitas est, quia singuli ducati; item panni, frumenta & pecuniæ ad eundem spectantes, non sunt plura objecta respectu unius actûs, quo eripiuntur, sed constituunt unicum numero objectum. *Nec refert*, quòd singuli ducati essent objecta numero distincta, si eriperentur per singulos actus distinctos, *nam* fiunt unum objectum, quando per unum actum uni eripiuntur, non item famæ, quæ tolluntur tribus hominibus. Et pro explicanda illa disparitate dant hanc regulam *Dic.* n. 221. & *Haun.* n. 488. Quando sunt plures res, quarum una est capax accipiendi augmentum ab altera, & quæ ex natura sua vel usu hominum referuntur ad eundem finem, ideoque communiter sunt invicem commutabiles & compensabiles, tunc possunt uniri in ratione unius objecti, si spectent ad eundem hominem, quia tunc sunt res ejusdem rationis, quæ facient unam rem majorem, si simul veluti partes conveniant; & ità se habent pecuniæ, panni, frumenta &c., quæ augent divitias ejusdem hominis, & referuntur ad eandem necessitatem vitæ, suntque in commercio hominum invicem permutabilia ac compensabilia, pecuniæ cum pannis, panni cum frumentis &c, & una mensura omnium est pecunia, quâ illa omnia acquiri possunt; hinc si ad eundem pertineant, constituunt unicum numero objectum majus, & consequenter tantùm augent malitiam numericam actûs, quo auferuntur. E contrà si sint plures, quarum una non est capax accipiendi augmentum ab altera, aut quæ à natura usuque hominum non referantur ad eundem finem, nec ità sint permutabiles invicem, sed in se habeant suas rationes completas & diversas, tunc non poterunt uniri in ratione unius objecti, sed manent plura moraliter objecta, quamvis terminent unum actum, & sic se habent famæ trium hominum, nam fama unius non augetur per famam alterius, nec hæ famæ ordinantur ad unam famam, nec inter se commutantur vel compensantur, cùm possit uni reddi fama manente infamiâ alterius, ergo non uniuntur in ratione unius objecti, & consequenter si uno actu detrahatur de fama trium, non est detractio unius famæ, nec augetur malitia unius detractionis, sed sunt moraliter tres detractiones triplicis famæ, ergo tria numero peccata.

Inst. Ergo si uno actu furer tres ducatos spectantes ad tres diversos homines, hi tres ducati erunt unum objectum, & sic erit unum numero furtum. ℞. 152. *Vasq.* concedit sequelam, sed malè, uti rectè probat *Dicast.* n. 244., quia nempe læduntur tria distincta jura, unde n. seq., quamvis enim illi tres ducati sint apti esse unum objectum, dummodo ad unum pertineant, quia tunc est unum jus constans pluribus partibus ad se invicem relatis ratione ejusdem personæ, tamen quamdiu ad diversos spectant, unus non potest augere alterum, neque possunt facere unam opulentiam, neque jus ad unum potest augere jus spectans ad alterum, neque etiam illi ducati aut illa jura referuntur ad eundem sed ad diversum usum, nempe singulorum hominum, ergo quamdiu pertinent ad diversos homines, non possunt facere unum objectum.

Obji. 2. Actus unus, quo quis dat eleëmosynam 153. tribus pauperibus, non habet tres numero bonitates, ergo nec actus, quo quis vult occidere tres, habet tres malitias, ità *Suar.* ℞. 1. cum *Nav.* & aliis n. ant., cùm enim sublevet tres miserias illorum trium, sunt tria objecta, & consequenter sunt moraliter tres eleëmosynæ. ℞. 2. cum *Dicast.* De Pœn. n. 249. etiam n. conseq., disparitas est, quia ut actus bonus habeat bonitatem, debet intendi honestas talis virtutis, hinc bonitas actûs non multiplicatur, nisi multiplicetur honestas, quæ est objectum motivum actûs, sed ubi uno actu tribus datur eleëmosyna, videtur esse honestas unica, quamvis cæteris paribus major, ergo dici potest esse unum objectum. E contrà ut contrahatur malitia peccati, non est opus intendi inhonestatem, sed malitia desumitur etiam per ordinem ad alia objecta vel effectus, quales sunt læsio plurium jurium, quæ quia spectant ad diversos, non faciunt unum objectum.

151. *Inst.* Ergo qui voluisset dare eleëmosynas infi- 154. nitis hominibus, aut è contrà occidere infinitos homines, contraxisset bonitates vel malitias ac peccata infinita. ℞. *Dicast.* n. 256. negat conseq., quia talis actus semper est inefficax, & tunc multa

ob-

objecta habent se per modum unius objecti, cùm enim non intendatur reipsa & efficaciter damnum seu effectus, non censentur distinctæ injuriæ sed una contra numerum infinitum veluti unum objectum, habens jus unicum, ut nemo tali actu inefficace circa se versetur. Hæc responsio non placet, unde R. Eo modo, quo cognoscit infinitos homines, tali modo etiam contrahit infinitum numerum bonitatum aut malitiarum, quia vult, quantùm est de se, efficaciter levare tot miserias, aut lædere tot jura; unde cùm infinitos numero homines tantùm confusè cognoscat, & modo finito in infinitum, ità contrahit bonitates vel malitias numero confuso infinitas, id est, actu finitas, ità tamen, ut singulas enumerando sint semper acceptibiles plures in infinitum.

155. *Obj.* 3. Concretum accidentale non multiplicatur nisi multiplicato subjecto seu recto, sed rectus, quem importat tam peccatum quàm malitia, est actus liber, ergo non multiplicato actu, non multiplicatur peccatum vel malitia, ità *Bonæspei* d. 4. n. 99. R. Ut concretum accidentale multiplicetur moraliter, satis est rectum multiplicari moraliter, talis autem actus quamvis sit physicè unus, est moraliter multiplex, ergo rectus moraliter multiplicatur.

Inst. Unius actûs non datur nisi unum objectum, ergo etiam una tantùm malitia objectiva, ergo & una tantùm malitia formalis, ità *Caramuel.* R. Unius actûs physicè considerati non datur nisi unicum objectum adæquatum, sed unius actûs moraliter considerati dantur plura objecta physicè inadæquata, sed in genere moris adæquata, utì patet in uno actu habente plures specie malitias ob respectum ad objecta specie distincta.

156. §. 3. Quamvis regula colligendi multiplicitatem numericam peccatorum in uno actu ex multiplicitate objectorum, videatur esse satis clara, tamen in particularibus materiis adhuc difficile est eam applicare, hinc AA., etiam illi, qui regulam n. 151. datam nobiscum admittunt, adhuc variant in sententiis, utì constabit ex seqq. exemplis:

1. Si quis uno actu dubitet circa tres fidei articulos, aut eos neget, vel culpabiliter ignoret, *Cresp. à Borgia* in selectis q. 6. n. 18. docet esse tria peccata, ideoque putat in Confessione dicendum, dubitavi circa tres fidei articulos, quia dubitatio est ipsum peccatum, diversi autem articuli sunt diversa objecta, cùm veritas objectiva unius non augeat veritatem alterius. Sed contradicunt *Oviedo* n. 116. & *Diana* p. 3. t. 4. R. 165., quia licèt una veritas objectiva non sit major alterâ, tamen una falsitas objectiva, quam hic apprehendit peccans, est major alterâ, ideoque unus actus potest esse falsior altero, ergo articuli vel revelationes plures, de quibus dubitat, faciunt in apprehensione ipsius unicum objectum magis falsum vel magìs dubium, ergo est unum objectum, & consequenter satisfaciet dicendo, semel dubitavi in fide. Hinc etiam si quis de tribus rebus diversis interrogatus postea circa omnes uno actu juret falsò, ob rationem jam insinuatam committit unum numero peccatum, utì docent *Oviedo & Diana* p. 1. t. 7. R. 40., & fatetur *Borgia* suprà, quia jurat unicum objectum falsius.

157. 2. Si quis uno actu blasphemet in tribus diversis materiis, v. g. dicendo Deum esse injustum, infidelem, ignorantem, *Ovied. & Diana* p. 3. t. 4. R. 163. dicunt esse unum peccatum, quia videtur esse unica major irreverentia: *Borgia* dicit esse tria, quia videntur esse tria objecta, contra quæ fit irreverentia, ex eo enim, quòd Deus esset injustus, non ideo esset infidelis vel contrà, nec injustitia apta est augere infidelitatem, ergo sunt plura objecta.

158. 3. Si quis uno actu oderit tres homines, *Dicast.* n. 257. dicit esse unum peccatum: sed alii melius dicunt esse tria, quia displicent tria diversa bona: imò cùm communiter odio adjunctus sit affectus mali, & hæc tria mala nunquam possint censeri unum malum, eò quòd singula afficiant diversas personas, videntur ideo saltem esse tria peccata: & hoc ipsum videtur docere *Dicast.* n. 229.

4. Si quis uno actu optet eidem quatuor diversa mala, v. g. paupertatem, infamiam, mortem, damnationem æternam, sunt quatuor peccata, etiam specie distincta, utì rectè *Molin. Suar. Con. Sylvius* & alii, si advertat specificam diversitatem illorum malorum, & nihilominus optet, unde quando *Dicast.* n. 498. dicit oppositum esse probabile, intelligendus est, si optans non apprehendat illa ùt specie distincta, sed tantùm velut diversa numero: imò posset esse unum numero peccatum, si illa omnia optet, apprehensa tantùm in genere mali. 159.

5. Si quis uno actu eidem personæ vellet rapere diversa Dominia, Principatus, Regna &c., putat *Dicast.* n. 234. fore plura peccata, quia licèt omnia videantur spectare ad bona fortunæ, tamen non videntur unum objectum constituere, cùm sint jura, obligationes & modi valde diversi gubernandi singulas communitates, & jus, obligatio vel modus gubernandi unam non possit augere jus, obligationem vel modum gubernandi alteram, neque etiam invicem commutari 160.

6. Si quis uno actu uni detrahat vel calumnietur in tribus diversis materiis, *Bonac. Lugo, Diana* suprà, *Dicast.* n. 88. & 592., *Bonæspei* d. 8. n. 98. dicunt esse unum peccatum, quia illa omnia videntur posse eidem conflare unam infamiam majorem, sed *Nav. Sylvius* q. 72. a. 9. *Borgia* n. 15. probabilius dicunt esse tria, quia læduntur jura ad tres diversas famas, nam per hoc, quòd quis sit laudabilis in virtute justitiæ, non sit laudabilis in virtute castitatis, & per hoc, quòd sciatur esse fur, non ideo scitur esse impudicus, sed retinet jus ad hanc famam, ergo hæ famæ sunt diversa objecta, neque magìs videntur posse conflare unicam numero famam, quàm tria jejunia unum jejunium, licèt faciant ad majorem macerationem ejusdem corporis. 161.

7. Si quis uno actu eidem in eadem materia detrahat apud tres homines, multi dicunt esse unum peccatum ob unitatem personæ, cui detrahitur, sed tenendum est oppositum, quia famæ illæ, quæ apud singulos tolluntur, non possunt facere unam famam majorem, nam famæ illæ sunt bona existimatio, quam singuli habent de tali homine, existimatio autem, quam habet unus, non potest augere existimationem, quam habet alter, neque ex eo, quòd tollatur vel minuatur existimatio apud unum, tollitur aut minuitur apud alterum, sed manet jus ad famam apud hunc, ergo hæ famæ & jura ad famas non constituunt unum objectum. 162.

8. Si quis in mortali constitutus uno actu baptizet vel absolvat tres homines, *Tann. Diana* p. 1. T. 7. R. 41. & p. 5. T. 3. R. 27. *Spor.* De pœn. n. 435. *Stoz* l. 1. p. 3. n. 585. dicunt esse unum numero peccatum, sed *Borgia* n. 22. dicit esse tria, quæ sunt tria objecta, nempe tria Sacramenta, quorum singulis fit injuria vel irreverentia. E contrà tamen, si quis uno actu consecret multas hostias vel ciboria, est unum peccatum, quia omnia habent se per modum unius hostiæ istius sacrificii. 163.

9. Si quis uno actu statuat totâ septimanâ omittere Horas, aut non jejunare in tota quadragesima, sunt totidem peccata, quot dies, quia sunt totidem objecta, cùm officium vel jejunium unius diei non ordinetur ad officium vel jejunium alterius. 164.

10. Si quis unâ deliberatione omittat omnes vel plures Horas unius diei, *Tol.* & alii, quos refert ac se- 165.

Busenb. relatus l. 4. n. 1201., dicunt esse tot peccata, quot Horæ sunt omissæ, sed *Nav. Lugo* & alii probabiliter dicunt esse unicum, majus vel minus, prout plus vel minùs omittitur, quia omnes Horæ referuntur ad unum officium constituendum, faciuntque unum objectum.

166. 11. Si quis intendat per tria Festa non audire Missam, sunt tria peccata, quia sunt tria objecta. *Borgia* n. 21. Si autem Festo incidente in Dominicam non audiat Missam, *Nav. Con.* & alii dicunt esse duo peccata, sed probabilius est cum *Suar. Vasq. Sanch. Compt.* d. 103. s. 4. n. 11. esse unicum, quia est moraliter unum præceptum, conformiter ad dicta n. 137. de jejunio, adeoque est unum objectum.

167. *Q. 28. Quandonam actus physicè plures sint unum vel multiplex numero peccatum.* R. Quæ *Busen.* relatus n. 146. de hoc habet, sunt magis elucidanda. Itaque in genere dicendum est, tum actus physicè plures, esse unum numero peccatum, quando ità uniuntur, ut in æstimatione prudentum censeantur una actio in genere moris; tum autem esse plura, quando non ità uniuntur: sed manet difficultas, quandonam censeri debeant ità uniri, nam sæpe sunt actus planè diversæ rationis, qui tamen concurrunt ad unum peccatum; sæpe ex uno actu fiunt plures, quia fit interruptio; sæpe idem actus ex eodem impetu repetitur, neque satis sciri potest, an actus illi physicè plures, censeri debeant esse moraliter plures an unus. Circa actus plures, qui concurrunt ad unum peccatum, serviunt seqq. Regulæ:

168. 1. Si multi actus spectent ad eandem consummationem peccati, & intendantur ex eodem fine principali, quamvìs sint valde diversi, sunt unum numero peccatum: v.g. Titius optat sæpius mortem Caji, emit arma, aptat sclopetū, quærit Cajum, etiam per aliquot dies, inquit *Dicast.* De Pœnit. d. 9. n. 73., tandem inventum trajicit globo & postmodum confodit gladio: hic sunt plures physicè actiones, & diversæ rationis, sed quia sunt sibi subordinatæ in ordine ad consummandum homicidium, & ex eadem immutata voluntate tendunt in eum finem, sunt unum numero peccatum, ideoque satisfacit in Confessione Titius dicendo, occidi hominem. Similiter si Sempronius sermones turpes, oscula, tactus habuerit cum eadem muliere in ordine ad copulam ex eis secutam, sunt unum peccatum cum copula, & satisfit dicendo, semel habui illicitam copulam, nec opus addere de tactibus, osculis aut sermonibus, multò minùs de eorum numero, cùm enim illa communiter soleant comitari & ex se ordinentur ad copulam, hac intellectâ satis intelliguntur. *Dicast.* n. 101. Quòd si sequantur statim post copulam sine intentione novæ copulæ, *Nav. Lorca* & alii cum *Castrop.* t. 2. d. 3. p. 1. n. 5. putant adhuc non fore distinctum peccatum, quia erunt veluti complementum prioris copulæ, è contrà *Suar.* & alii multi dicunt fore distinctum, quia ex natura sua sunt inchoatio copulæ, ergo post copulam erunt inchoatio novæ copulæ; hanc sententiam *Aversa* q. 72. s. 2. meritò suadet confitentibus velut tutiorem, *Dicast.* autem n. 75. agnoscit utramque in- & extrinsecè probabilem, sed pro claritate sic distinguit, si illa continuè intendantur velut complementum prioris voluptatis, sentit cum *Nav.*, si intendantur ad novam copulam vel cum periculo pollutionis, tenet cum *Suar.*, si ex neutro fine intendantur sed in ipsis sistatur velut aliis voluptatibus, rectè dicit fore distinctum secundùm se peccatum. Quòd autem *J. Sanch.* apud *Castrop.* dicit adhuc fore unum peccatum, quamvìs longa interruptio fuisset inter copulam & ista consequentia, admitti non debet, quia non apparet, quomodo censeri possint complementum præcedentis, nisi statim pòst, quasi eodem impetu contingant.

2. Si plures ejusmodi actus externi per intentionem operantis ordinentur ad diversos fines malos, erunt multiplex peccatum, hinc si Titius primò voluisset tantùm vulnerare, & postea ex alia ira vel malitia occideret Cajum, essent duo peccata speciatim explicanda: si Sempronius faciens oscula & tactus noluisset copulam, quamvis hæc ob auctam libidinem postea sequeretur, deberent tactus & oscula speciatim explicari, & quidem addito eorum numero, uti & tum, si facta essent, & non esset secuta copula, quamvis fuisset intenta, quia quando vel animo vel reipsa in illis sistitur, habent suam in se malitiam diversam à malitia peccati ulteriùs consummati, uti habet communis & certa cum *Dicast.* n. 76. & *Less.* in auct. v. *Confessio*, cas. 10. Idem est, si mala voluntas fuerit retractata, & post eam reassumptam sequatur homicidium vel copula, tum enim sunt plura peccata, quia sistebatur in illa prima voluntate, nec ista prævia ampliùs referebantur ad consummationem peccati, cum quo facerent unum, hinc licèt postea sequatur consummatio, dicere debet, toties volui occidere aliquem; occidi aliquem: toties habui turpes tactus; habui copulam &c *Castrop.* p. 2. n. 2.

3. Quamvis peccans ordinet plures actus externos ad unum finem, si tamen illi actus de se non spectent ad consummationem unius peccati vel operis, sed in se sint completi, non ideo erit unum numero peccatum sed multiplex: hinc pollutio semper debet speciatim explicari, quamvis facta sit ex intentione copulæ, quia ex se non ordinatur ad copulam, sed est contra finem copulæ, cujus finis est generatio. Similiter qui ex una intentione habendi centum ducatos centenis vicibus moraliter interruptis furatur etiam eidem homini ducatum, facit centum numero peccata, quia singuli actus ex se non ordinantur ad invicem, ideoque singuli separati, sunt plena consummatio externa voluntatis internæ mortaliter peccaminosæ, unde non satisfacit dicendo, furatus sum centum ducatos, sed addere debet, per centum vices. Similiter Sacerdos, qui die Natalis Christi ter legens Missam, ter communicat in mortali, ter peccat, quamvis Missas ordinaret ad quemcumque unum finem, uti rectè *Stoz.* l. 1. p. 3. n. 584., quia singulæ Missæ & Communiones sunt actus de se completi in ratione sacrificii & convivii spiritualis; ubi è contrà si sumptâ hostiâ & distributâ per duas horas communione sumeret reliquas particulas, esset unum peccatum, quia sumptio hostiæ & particularum pertinet ad consummationem unius sacrificii, non obstante tantâ interruptione physicâ. 170.

4. An ille, qui continuo tempore in mortali absolvit centum pœnitentes, centies peccet, non ità est certum; negant aliqui cum *Rodriq.* apud *Escob.* l. 8. n. 230., & *Lugo*, *Diana*, *Gob. Stoz, Sporer* n. 435. dicunt esse saltem probabile, quòd tantùm semel peccet, quia videtur esse unum ministerium, hinc putant satis esse, si dicat, semel absolvi plures in mortali; sed dicendum est cum *Bonac. Possev. Escob. Oviedo* n. 115. *Dicast.* à n. 85. *Borgia* q. 6. n. 23. *Platel.* De Sacram. n. 74. toties peccare, quoties absolvit, tum quia administratio Sacramenti toties est completa, neque una spectat ad alteram; tum etiam quia singulis Sacramentis fit gravis injuria: Et ob eandem rationem videtur probabilius cum *Vasq. Con.* De Sacram. q. 64. n. 35. *Castrop.* p. 3. n. 8. *Oviedo* n. 14 *Dicast.* De Sacram. d. 3. n. 234., quòd ille qui continuo tempore in mortali 100. hominibus dat Communionem, supposito quòd Communionem distribuere in mortali sit mortale, centies peccet mortaliter, quia singulæ Comuniones sunt convivium spirituale completum respectu singulorum, ne- 171. 172.

neque una harum actionum ordinatur ad alteram, sed est completa ministratio Sacramenti: oppositam tamen sententiam, nempe esse unum numero peccatum, docent etiam multi, inter quos *Henriq. Fill. Diana, Marchant. Platel.* n. 37. *Busenb.* l. 6. p. 1. n. 86. referendus: & probabile esse agnoscit *Bosco* De Sacram. d. 1. s. 7. n. 175. Hoc verum est, fore unum peccatum, si Sacerdos eidem communicanti daret plures hostias, uti rectè *Dicast.* suprà, quia est unica Communio.

173. Q. 29. *Quid addendum sit circa multiplicationem numericam peccati propter interruptionem & repetitionem actuum.* R. Interruptio actûs interni potest contingere, vel formaliter retractando voluntatem & postea eandem resumendo, vel non retractando quidem formaliter, attamen convertendo eam ad aliquid aliud: quod fieri potest, vel deliberatè, uti si quis priùs volens furari, de hoc cogitans vadat aliò, ubi non est occasio furandi; vel indeliberatè & sine advertentia desistendo à priori voluntate; v. g. per oblivionem, ebrietatem, somnum, & hæ interruptiones quandoque multiplicant peccata, quandoque non, uti declarabitur sequentibus Regulis.

174. 1. Si voluntas fuerit retractata formaliter, & iterum resumatur, probabilius est semper esse simul plura peccata, uti tenent *Nav. Suar. Bonac. Hurt Rhod. Castrop.* T. 2. d 3. p. 2. n. 2. *Dicast.* De Pœn. d. 9. n. 104. hinc *Arr.* & *Tann.* dicunt hanc sententiam esse communem, *Aversa* q. 72. s. 3. dicit esse prorsus certam, quamvis contradicant *Gran. Haunold. Gob. Stoz* & aliqui Recentiores: Ratio nostra est, quia positâ retractatione prior actus fuit completus & terminatus, ità ut non maneat nec formaliter nec virtualiter nec habitualiter, ideoque ad novum actum requiritur planè alia libertas, deliberatio & determinatio, ergo si resumatur voluntas, non possunt censeri unus moraliter actus. Duo opponit *Lugo*, imprimis, quia unum peccatum est, si quis die jejunii surgens à secunda refectione cum voluntate nō ampliùs comedendi, statim pòst redeat & iterum comedat. Deinde, quia illa multiplicatio per solam retractationem voluntatis non videtur esse moraliter discernibilis. Sed hæ rationes non urgent, nam secunda refectio ideo est unum peccatum, quia Ecclesia tale prandium computat per modum unius comestionis, uti rectè *Herincx* d. 5. n. 56.; certum est autem talem interruptionem communiter esse sufficienter & per se discernibilem, ex hoc, quòd deliberatè immutetur voluntas, & quisque facilè advertat, se jam positivè nolle & postea iterum positivè velle, quid enim potest esse magìs discernibile, quàm talis immutatio, cum adeo diverso tendendi modo, qui semper cadit sub actualem cognitionem & sub experimentale exercitium potentiæ? Quòd si defectu reflexionis aliquando non advertatur talis interruptio, aut per oblivionem excidat numerus, per accidens est, nam hocipsum etiam sæpe fit in discernenda specie, item in variis casibus circa numerum, uti si quis scandalizarit aliquam multitudinem: unde sicut tum sufficit dicere, an fuerit magna vel parva multitudo, ità hìc sufficeret dicere, circiter, aut diuturnitatem temporis, quo continuati sunt illi actus.

175. 2. Si voluntas non fuerit efficaciter retractata, manet unum numero peccatum, v. g. Cajus legit turpem librum; Titius dissuadet; audiens Cajus hæret suspensus, quid agat, sed resumptâ voluntate pergit legere: hic est unum numero peccatum, & satisfacit dicendo, semel legi librum turpem, quia voluntas non fuit absolutè & efficaciter retractata. E contrà si seriò voluisset abstinere, & statim pòst iterum legisset, deberet dicere, bis legi, secundum dicta n. 174.

3. Si voluntas non fuerit retractata formaliter, 176. sed interruptio facta sit per deliberatam conversionem ad aliquid incompossibile cum priore intento, est retractatio interpretativa, quæ etiam multiplicat peccata, hoc ipso enim, quòd advertenter velit aliquid aliud incompossibile, censetur non velle, quod priùs volebat, uti rectè *Sporer* De Pœn. n. 437. Similiter dicunt *Tann.* d. 4. q. 2. d. 4. & *Aversa* q. 72. s. 2., quando quis semel peregit suum conatum, quamvis irritum, vel ab eodem conatu quamvis imperfecto desistit ex tædio vel lassitudine, sinè proposito ultrà pergendi, ità ut jam videatur conatus ille finitus, si postea voluntatem renovet, est aliud numero peccatum, cùm enim prior cum posteriore nullam habeat connexionem aut dependentiam moralem, non possunt censeri unus moraliter actus; hinc, inquit *Lugo*, qui voluisset hoc die occidere Cajum, si hoc die non occidat, censetur voluntas illa cum hoc die finita, quamvis expressè non retractet, ideoque si cras iterum velit, erit aliud numero peccatum. Idem dicit *Dicast.* n. 73., si volens occidere, veniat ad locum, ubi putabat esse hostem, & quia audit procul abiisse ac post mensem rediturum, si decernat tunc occidere, est novum peccatum, quamvis prior voluntas non fuerit retractata. Idem dicit n. 95., quandocunque per lapsum temporis est talis dispositio, ut nunc non commoveretur ad desiderium occidendi, quamvis ipsi occurreret de eo cogitatio; tunc autem censetur esse talis dispositio, si intervenerit aliqua mutatio, v. g. si hostis interim fecerit ipsi aliquod beneficium, tunc enim virtualiter erit revocata prior voluntas occidendi, unde si renovetur, erit aliud numero peccatum: & idem est in aliis materiis.

4. Quando interruptio facta est per conversio- 177. nem deliberatam vel indeliberatam ad aliquid aliud adhuc compossibile cum executione prioris intenti, tunc tantum multiplicabuntur peccata, si singuli actus habeant aliquid, in quo consummentur, nec invicem sibi subordinentur, quod maximè contingit in peccatis internis, v. g. odiis, delectationibus morosis, quæ erunt tot numero, quoties voluntas interrupta illos actus repetet, uti rectè *Castrop.* p. 3. n. 17. & *Dicast.* n. 99. contra alios, tunc enim nihil habent, in quo uniantur. Notat tamen *Aversa* s. 3., si quis unico iræ impetu sæpius per repetita desideria interna optaret malum proximo, id censeri unum: & idem est in aliis materiis. Addit *Dicast.* n. 107., si quis aliquid turpe appetens, nec cogitans abstinere ab eo affectu, casu per aliquid occurrens distrahatur, & statim redeat ad appetitionem priorem, adhuc censeri unum actum, quamvis enim illi actus propriè sibi non subordinentur, tamen objectum mansit moraliter præsens. Quod si actus sibi subordinentur, vel sine notabili interruptione continuentur in aliquo opere exteriore, uti plures actus odii contra inimicum, cujus mors quæritur per aliquod medium externum, hi omnes sunt unum peccatum, secundùm dicta n. 168., quia moraliter uniuntur, partim in illa voluntate occidendi, partim in illo uno medio externo, quo intenditur mors, & tunc actus alius, quo renovatur propositum, veluti naturaliter suboritur ex priori actu facitque moraliter unum cum illo.

5. Quamvis actus tales sint sibi subordinati & 178. continuentur in aliquo medio seu opere externo, tamen si inter unum & alterum intercedat nimis magna mora temporis, non manebit unus moraliter actus, uti habet communis contra *Tamb.* De Confess. l. 2. c. 1. 32., ubi cum *Dicast.* n. 65. & aliis docet, quantumcunque sit magna interruptio, non multiplicari peccata, nisi simul adfuerit retractatio prioris voluntatis, sed hoc communiter & meritò rejicitur

citur ab aliis. Quanta autem hæc mora esse debeat, ut censeantur plura peccata, non potest unâ regulâ definiri, aliqui nimis laxè extendunt ad septimanas, menses & annos; alii nimis rigidè contrahunt ad diem & horas, verùm relinquendum est judicio prudenti, habitâ reflexione ad intensionem actûs antecedentis, qui imperabat executionem; item ad naturam occupationis, quæ animum aliò abstrahit; denique ad alias circumstantias, quæ dici possent priorem actum quasi abolere: optimum erit, quod suadet *Aversa* cum aliis communiter, ut pœnitens explicet moram temporis & consuetudinem sæpe vel non sæpe repetendi tales actus per diem aut septimanam.

179. 6. Qui ex eodem impetu & deliberatione statim repetit actum, v. g. qui sæpius alterum percutit, conviciatur, blasphemat, pejerat, detrahit, si in eadem maneat materia, secundum *Castrop.* n. 5. *Dicast* num. 77. aliosque multos & graves AA. committit unum numero peccatum, quia censetur idem actus repeti: idem est, si quis continuè pluries osculetur eandem puellam, uti habet *Aversa*: item si quis, postquam dixit contumelias & ob aliquid occurrens intermiscuit aliqua alia verba, si in eodem congressu repetat easdem contumelias, uti habet *Dicast.* num. 107. Item si quis ex uno gulæ impetu die vetito per tempus unius prandii pluries carnes etiam diversas comedat, uti notant *Lugo, Gob. Stoz* l. 1. p. 3. num. 574. Similiter quando quis statuit furari plures pannos ex una officina, quos omnes quasi unâ vice apprehendit, hoc ipso quòd invadat officinam, & possit tollere, quos volet, quamvis totâ nocte efferat per repetitos actus, quia nempe unâ vice tollere non potest, est unum peccatum, quia est una apprehensio, cui subordinantur & deserviunt plures actiones intra breve tempus repetitæ. E contrà si quis ex eodem impetu per repetitas actiones inferat diversa vulnera, dicat diversa convitia aut blasphemias, aut in diversis materiis pejeret aut detrahat, communis sententia est, inquit *Castrop.* n. 6., esse plura peccata, probabile tamen putat ipse cum *Bonac.* esse unicum; quid autem probabiliùs dicatur, colligi potest ex sententiis relatis à n. 156. Dicendum verò est absolutè contra aliquos apud *Mendo* diss. 2. num. 2. fore duo peccata, si quis ex eodem impetu & deliberatione haberet duas cum eadem copulas sibi succedentes, quia talia, si semel sint facta, ob specialem suam conditionem non censentur unquam eadem repeti, nec simul facere unum.

180. Q. 30. *Quandonam peccatum omissionis numero multiplicetur.* ℞. Docebunt exempla, unum de omissione Missæ, alterum de omissione restitutionis, quæ facilè applicabuntur ad alias materias.

§. 1. Qui pridie Festi decrevit non audire Missam in Festo, toties peccat, quoties cum morali interruptione repetit hoc propositum ante Festum, quia ante hunc diem nihil est, in quo volitiones illæ possent continuari aut dici moraliter unum, necdum enim est omissio Missæ, quæ tunc necdum præcepta est, & tantùm ponitur causa remota illius omissionis, uti habet *S. Th.* 2. 2. q. 79. a 3. ad 3. Si autem ipso die festo primo manè decernat non audire Missam, quam per totum manè audire posset, & sæpe ad meridiem usque repetat hanc volitionem, *Oviedo* Controv. 5. à n. 110. dicit fore unum peccatum, qualiscumque fuerit interruptio volitionum, dummodo interim non retractarit voluntatem, quia à primo manè incepit interiùs peccare per omissionem Missæ tunc debitæ, uti habet *S. Th.* suprà, & hæc una omissio quasi continuè producitur usque ad ultimum tempus, non enim ideo præcisè peccat, quia eam non audit ultimo tempore, sed quia eam toto manè non audit. E contrà *Vasq* & *Castrop.* t. 2. d. 3. p. 3. n. 17. probabiliùs putant tunc tantùm fore unum peccatum, si omissio fuerit decreta ex intentione unius operis incompossibilis cum Missa, & toto manè continuati, quale posset esse studium, tunc enim omnes volitiones, quæ renovantur, sufficienter uniuntur in uno illo opere, tanquam medio, per quod excluditur Missa: si autem non fuerit intentum vel continuatum tale unum opus, toties peccatur, quoties cum interruptione morali renovantur illæ volitiones, quia hæ non sunt unum, neque inter se, uti patet, neque in omissione Missæ, quæ toties desinit esse voluntaria, quoties intercedit interruptio prioris voluntatis omittendi; & de hac est loquendum, uti suprà locuti sumus de multiplicatione numerica peccati commissionis, unde, inquit *Compt.* d. 102. s. 8. n. 4., si prius volens omittere indormiisset, & experrectus iterum vellet omittere, essent duo peccata.

§. 2. Qui rem ablatam pergit injustè retinere, multiplicat numerum peccati, imprimis si priùs voluit restituere, & postea iterum non velit, aut datâ opportunitate non restituat. Deinde quoties renovat voluntatem non restituendi, cum tali deliberatione animi, ut quamvis antehac noluisset non restituere, jam nollet, uti notant *Oviedo* num. 112. & *Diana* p. 2. t. 16. R. 25. Addit *Castrop.* num. 2. si priùs non potens restituere, & postea iterum potens non restituat, quia per impotentiam discontinuata fuit prior voluntas, cùm retentio tunc non esset peccaminosa, ùt antea, quod etiam affirmat, si non amplius cogitarit de retentione, & diu pòst recordans pergat retinere, intermedio enim tempore retentio non erat actualiter voluntaria, neque prior voluntas continuabatur in aliquo effectu, qui esset causa illius retentionis, ergo cùm de novo fiat voluntaria, de novo fit peccatum. Putant etiam *Suar. Mol. Dicast.* De Justit. l. 2. t. 2. d. 1. n. 67. peccatum non restitutionis multiplicari numero per interruptionem somni, aut etiam omnimodæ distractionis, quia tunc nihil manet exteriùs, in quo continuetur, cùm omissio nihil sit; verùm contradicunt alii cum *Lugo* De Pœn. d. 16. n. 548. docentes posse esse, per se loquendo, unicum peccatum, quamvis per plures annos non restituat: si tamen sit obligatio confitendi circumstantias notabiliter aggravantes, poterit ratione longæ durationis esse obligatio addendi tempus injustæ retentionis. Et idem dicendum est in aliis materiis, quandocunque negligitur impletio alicujus, ad quod est obligatio sive ex præcepto, uti ad Confessionem vel Communionem annuam, sive ex voto.

Pro praxi circa Confessionem peccatorum quoad numerum, plura addentur l. 6. p. 2., quando de Confessione, nam ex hactenus dictis de distinctione specifica & numerica, satìs apparet in his plùs esse tribuendum judicio naturali, item usui fidelium ac sensui communi prudentum, quàm scrupulosæ considerationi scholasticorum, uti etiam advertit *Haunold.* n. 419. 182.

181. (margin beside §. 2.)

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale & veniale.

183. RESP. I. Mortale est, quod ob sui gravitatem, » gratiam & amicitiam cum Deo solvit, pœnam- » que æternam meretur. Dicitur, *mortale*, quia spi- » ritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem » tollit, & mortem animæ affert. »

Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam & » amicitiam non tollit, etsi fervorem charitatis mi- » nuat,

"nuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur *ve-* "*niale*; quia salvo vitæ spiritualis principio, scilicet "gratiâ, languorem animæ facilè curabilem infert, "veniamque facilè consequitur.

" Resp. II. Mortale peccatum duplex est, aliud est "mortale ex genere suo; aliud ex accidente. Mortale "ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei "vel proximi, quoad personam, res aut jura, vel "nos ipsos corrumpit graviter. Itâ *Azor l.* 4. *cap.* 9. "*Sanch.* 1. *mor. cap.* 3. *Unde resolves*:

" I. Peccata contra bonum proprium commissa ùt "plurimùm sunt venialia ex genere, ùt v. g. inutilis "& vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigali- "tas, curiositas, superfluitas cultûs & vestitûs, nu- "gæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, "usu conjugii, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, "laudis, &c.

" II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt "mortalia ex genere suo, quia nocent bono alicui in- "terno Dei, v. g. veracitati, misericordiæ, charitati. "Item ferè omnia, quæ fiunt contra Decalogum, "quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, "nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ di- "vinæ, ejusque honori externo vel interno; quæ ve- "rò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, "bono, aut juri proximi.

" III. Peccata illa septem, quæ dicuntur Capitalia, "non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non "omnia graviter Deum aut proximum lædunt, vel nos "ipsos corrumpunt.

" Resp. III. Mortale ex accidente, dicitur, cùm "actus aliquis venialis aut indifferens, fit per accidens "mortalis, de quo *infrà*.

ADDENDA.

184. QUæst. 31. *An dentur peccata aliqua de se mortalia, alia de se venialia.* ℞. Non omnia peccata esse æqualia, constat ex dictis, n. 114. Circa quæstionem autem hìc propositam, refert varios errores *Bellarm.* De amiss. gratiæ l. 1. c. 4. nam 1. *Jovinianus* & *Pelagius* dixerunt absolutè omnia peccata in omnibus hominibus esse mortalia. 2. *Wicleff* & *Calvinus* dixerunt omnia quidem esse in se mortalia, sed solis reprobatis reputari tanquam mortalia, prædestinatis autem tanquam venialia. 3. *Lutherus*, *Melanchton*, *Kemnitius* aliique dixerunt fidelibus solam infidelitatem imputari ad mortale, in infidelibus autem omnia esse de se mortalia, quamvis aliqua ex Dei misericordia imputentur ad pœnam tantùm temporalem. 4. Quidam Lutherani concedunt etiam in fidelibus plura mortalia præter infidelitatem, sed dicunt omnia in his imputari tantùm ùt venialia. 5. Ex Catholicis DD. aliqui, saltem in speciem, favent his erroribus, nam *Bajus*, *Gerson*, *Almainus* & *Roffensis* etiam dixerunt mortale & veniale non differre ex natura rei, sed omnia esse mortalia, quædam verò ex Dei misericordia & bonitate esse venialia; *Tannerus* tamen d. 4. q. 5. dub. 1. rectè ostendit eos, quoad rem, dissensisse ab hæreticis, & *Arr.* d. 48. s. 2. dicit Catholicos illos tantùm voluisse, quòd aliqua sint venialia ex Dei ordinatione, quia aliqua antecedenter prohibuit tanquam venialia tantùm, quæ prohibere potuisset tanquam mortalia: hinc *J. Pontius* d. 22. nu. 63. defendit sententiam horum DD., dicens in terminis, *Nulla peccata venialia sunt ità talia ex natura sua, quin possint prohiberi sub pœna peccati mortalis & reddi mortalia, unde quòd sic non prohibeantur, oritur ex bonitate & misericordia Dei*: an autem hæc fuerit mens illorum DD., parùm refert, saltem non ideo fuerunt hæretici, quia errorem suum non defenderunt cum pertinacia. Pro confutandis erroribus reliquis, te-

185. nenda sunt sequentia:

§. 1. Dantur peccata, alia mortalia, alia venialia, nam *Matt.* 5. dicitur, *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio, qui dixerit raca, reus erit concilio, qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*, quæ SS. PP. apud *Bellarm.* c. 9. applicant veniali & mortali. Item *Matt.* 23. dicitur de Pharisæis, *Excolantes culicem, camelum autem glutientes*, id est, in levibus scrupulosi, & graviora non curantes: *Lucæ* 6. reprehenditur videns festucam in oculo alieno & non curans trabem in suo. Item de mortalibus dicitur ad Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Ad Gal. 5. *Manifesta sunt opera carnis* &c. *Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* De venialibus dicitur Proverb. 24., *Septies enim cadet justus & resurget*, quæ verba licèt S. *Aug.* De civit. l. 11. c. 31. explicet de tribulationibus, tamen *S. Hier.* in comment. & alii communiter intelligunt de venialibus. Eadem venialia comparat *Apost.* 1. ad Corinth. 3. cum fœno & stipulis: *Jacobi* 3. dicitur, *In multis offendimus omnes.* 1. Joan. 2. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est*; circa quæ verba S. *Aug.* De civ. l. 14. c. 9. ait, *Non est qualiumcumque hominum hæc vox, sed vel maximè piorum & multum justorum & Sanctorum.* Idipsum docet *Trid.* sess. 14. c. 5., ubi dicit mortalia esse necessariò confitenda, non item venialia: & hoc ipsum manifestè asserunt SS. PP. apud *Bellarm.* c. 5. & seqq.

§. 2. Fideles & prædestinati possunt peccare mortaliter; è contrà infideles & reprobati venialiter, vel nullo modo per actiones suas. *Pars* 1. patet, quia David, in quantùm homicida & adulter; item Magdalena, in quantùm dicitur fuisse in civitate peccatrix, peccarunt mortaliter, sed hi erant fideles & prædestinati, ergo. *Pars* 2. prob., quia infidelis & reprobatus potest jocosè mentiri, hoc autem est veniale tantùm, ergo. *Pars* eadem, utì & *tertia* definitur in *Trid.* sess. 6. Can. 7. *Si quis dixerit opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, verè esse peccata vel odium Dei mereri &c. anathema sit.* Ratio est, quia infidelis potest dare eleëmosynam ex commiseratione in pauperem extremè egentem, hoc autem non est peccatum, nam Deus hortatur ad talem misericordiam, & punit, si negligatur, utì habetur *Matt.* 25., ergo. Idem evincitur ex propos. ab *Alex. VIII.* damnatis, quas n. 12. retulimus. 186.

Obji. 1. Ad Rom. 8. dicitur, *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo*, ergo apud fideles & prædestinatos nihil est mortale. 2. Ibid. c. 14. dicitur, *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*, sed nullum opus infidelis est ex fide, ergo omne opus infidelis est peccatum. ℞. *Ad* 1. Apostolus tantùm vult, quòd in illis, qui sunt justificati per Christum, nihil sit damnabile, id est, in illis nihil sit dignum damnatione, cùm per gratiam sint amici Dei, quamdiu manent in Christo seu in gratia per Christum illis data. *Ad* 2. Non esse ex fide, significat, esse contra dictamen conscientiæ, utì patet legenti antecedentia, falsum autem est, quòd omne opus infidelis sit contra dictamen conscientiæ.

§. 3. Fideles possunt aliter peccare mortaliter, quàm per infidelitatem, utì definit *Trid.* sess. 6. c. 15. & Can. 27. Ratio est, quia fideles possunt fornicari, adulterare, furari &c., sed hæc non sunt infidelitas, & tamen sunt mortalia, quia de illis dicitur 1. ad Cor. 6. *Regnum Dei non possidebunt*, ergo. 187.

§. 4. Non est ab imputatione Dei, quòd aliquid sit peccatum mortale vel veniale, quòd mereatur pœnam æternam vel temporalem. Probatur, imprimis quoad opera hominis justi ex *Trid.* sess. 6. c. 15. *Si quis in quolibet bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit, aut, quod intolerabilius est, mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem, anathema sit.* Deinde probatur universaliter, 1. Quia mor- 188.

tale,

tale, quamdiu est, ex natura sua habet, quòd exigat odium abominationis & inimicitiæ Dei, cùm enim mortaliter peccans perfectè & vi sui actûs perpetuò se avertat à Deo, tollendo à se gratiam, per quam solam redeundum esset ad Deum, hoc ipso meretur, ut Deus perpetuò avertatur ab eo & æternùm puniat: hoc non habet ex natura sua veniale, alioquin Deus non posset non odisse odio abominationis & inimicitiæ, hoc autem falsum est, quia veniale stat cum gratia, uti docet *Trid. sess.* 6. c. 11. *Quantumvis Sancti & justi in levia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse justi*, ergo veniale ex natura sua & præscindendo à Dei imputatione habet, quòd non sit mortale, & consequenter quod non mereatur pœnam æternam. 2. Deus justè imputat peccatum, sicuti unumquodque est malum & intrinsecè imputabile, ergo antecedenter ad Dei imputationem habet esse tale, ut exigat imputari vel graviter vel leviter, si enim sit prudens imputatio, debet haberi ejus fundamentum, alioquin verbum otiosum aut etiam actus indifferens posset ad mortale imputari. 3. Si ex imputatione sit peccatum, ergo ultimum, in quod resolvetur peccatum, erit imputatio Dei & poterit homo dicere Deo, ideo offenderis, quia tu vis.

Obji. 1. Ps. 31. dicitur, *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum*, ergo ex imputatione Dei est peccatum. 2. Ecclesia pro animabus in solo veniali defunctis orat Deum, ne absorbeat eas tartarus, ut pœnas inferni non sustineant, &c. ergo agnoscit posse ideo adhuc damnari, & petit misericordiam Dei, ne id fiat. 3. Omne peccatum est grave vel leve theologicè per respectum ad legem Dei graviter vel leviter obligantem, ergo omne peccatum est grave vel leve per respectum ad volitionem Dei, ergo est tale, quia Deus vult esse tale, & imputat ut tale. ℞. *Ad* 1. n. conseq., quia etiam ille est beatus, cui Deus remisit actuale peccatum, nec tamen inde sequitur, ergo ex non remissione est actuale peccatum, sed potius sequitur oppositum, quòd non remissio supponat actuale peccatum: Deinde imputari hìc significat tam perfectè remitti, ut nihil de pœna etiam maneat, sed homo redeat ad primam & æquè perfectam cum Deo amicitiam, uti rectè explicat *Le Blanc* in hunc locum, *David* enim immediatè antè erat locutus de remissione culpæ, ergo hìc tantùm intelligit perfectam remissionem pœnæ. *Ad* 2. Ecclesia sic orans considerat animas veluti è corpore migrantes aut jam emigraturas, & orat pro eis veluti necdum judicatis, uti rectè *Herincx* d. 7. num. 9. *Ad* 3. Pendet à volitione Dei, quòd aliqua saltem objecta, quæ nimirum non sunt intrinsecè mala, prohibeantur graviter vel leviter, aut etiam nullo modo, sed supposito quòd sint graviter vel leviter prohibita, & quis talem legem transgrediatur, non pendet à Dei volitione, quòd hæc transgressio sit gravis vel levis; sicut i si nullo modo sint prohibita, non pendet à Dei volitione, ut talis actio sit vel non sit peccatum: hinc distinguo primum consequens, ergo omne peccatum est grave vel leve per respectum ad volitionem Dei, quæ constituit legem antecedenter ad peccatum, transeat, quæ post peccatum factum imputaret illud graviter vel leviter, n. conseq. 1. & 2.

Inst. Deus posset condonare totum mortale, ergo poterit eousque condonare, ut maneat tantùm veniale. ℞. Si sermo sit de pœna, C., si de culpa, N., est enim una malitia, ergo sicuti non potest Deus eousque minuere essentiam hominis, ut maneat brutum, sic nec poterit ità minuere essentiam mortalis, ut maneat veniale.

189. §. 5. Peccatum mortale & veniale differunt ex natura sua, uti manifestè sequitur ex dictis, & ulteriùs probatur ex Conciliis ac definitione Pontificum, nam *Conc. Milev.*, cui interfuit *S. Aug.* & ejus Canones composuit, docet Can. 1. 7. 8. Sanctos & justos habere quædam peccata, quæ licèt Sanctitati & Justitiæ non repugnent, tamen verè peccata sint, & remissione indigeant. Deinde *Pius V. Greg. XIII.*, *Urb. VIII.* damnarunt hanc 21. prop. Baji: *Nullum peccatum est ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.* Idem habetur ex traditione Ecclesiæ aliisque Conc. & SS. PP. apud *Bellarm.* c. 10. Ratio est, 1. quia irrationabile videtur, quòd Deus propter offensiunculas, quas omnes nobis moraliter impossibile est vitare, posset amicitiam suam rescindere, gratiam tollere & æternùm punire, sic enim non censeretur sincerè & constanter velle nos habere sibi amicos, imò amicitia & gratia Dei redderetur contemptibilis, sicuti inter homines censemus esse irrationabile, ut quis, sive Superior sive æqualis, propter quidvis levissimum moraliter indeclinabile graviter offendatur & puniat, qui autem ità ad quidvis graviter offenderetur, ejus amicitia meritò esset contemptibilis tanquam aliquid omni momento amissibile & obnoxium nimiis periculis, ergo tales offensiunculæ non sunt ex natura sua dignæ inimicitiâ Dei sed veniales. 2. Furtum nummi levissimi ex natura sua non graviter repugnat naturæ rationali aut fini illius, & etiam seclusâ revelatione Dei, secundùm lumen naturæ cognoscimus esse quid tantùm leve, ergo ex natura sua non est peccatum grave.

Obji. 1. *Matt.* 5. dicitur, *qui solverit unum de his mandatis minimis, minimus*, id est, nullus *vocabitur in regno cœlorum.* Item *Joan.* 13. dicitur, *si non lavero te, non habebis partem mecum*: hæc autem lotio significabat remissionem venialium, ergo venialia excludunt à cœlo. ℞. *Ad* 1. additur, *qui solverit & docuerit sic homines*, pravâ interpretatione, corrumpendo verbum Dei, uti explicat *S. Hier.*, & dicendo ibi non esse peccatum, ubi tamen est, ille nullus erit in regno cœlorum, quia hoc faciendo peccat mortaliter. *Ad* 2. *S. Basil.* explicat, si lavari nolueris, non habebis partem mecum, quia hæc inobedientia fuisset peccatum mortale: *SS. Aug. & Bernard.* explicant, non habebis partem mecum, priusquam fueris lotus à venialibus, quia venialia impediunt beatitudinem. 190.

Obji. 2. *S. Basil.* in qq. brevibus q. 293. expressè dicit differentiam majorum & minorum peccatorum nusquam in Novo Testamento reperiri. *S. Aug.* de vera & falsa pœnit. c. 8. dicit ex misericordia Dei esse, quòd venialia sint levia. Præterea multi PP. appellant venialia, quæ de se sunt mortalia, ergo apud ipsos in re idem est, esse mortale & veniale. ℞. *Ad* 1. plures apud *Bellarm.* c. 13. dicunt eum librum falsò adscribi *S. Basilio*: alii dicunt tantùm velle, quòd à Monachis, cum quibus ibi agit, omnia sine discrimine sint cavenda, non quærendo an sint mortalia an venialia, & ità Evangelium sine distinctione etiam dicit omnia cavenda: & hæc responsio videtur bona, nam titulus quæstionis est, *quomodo ergo agi par est cum his, qui cùm majora peccata declinant, minora perinde, ac si nihil referrent, committunt? Ad* 2. *S. Aug.* se ipse explicat, nempe ex Dei misericordia esse, quòd ob venialia non negentur gratiæ actuales, sine quibus consentiretur in mortalia. *Ad* 3. notat *S. Th.* 1. 2. q. 88. a. 2. peccatum apud PP. tripliciter dici veniale, imprimis à causa, si nempe fiat ex ignorantia vel fragilitate, tum enim dicitur veniale, quia est dignius gratiâ, quàm si fieret ex malitia. Deinde ab eventu, quia per pœnitentiam obtinetur ejus venia, & est quasi veniabile seu remissibile: atque in his duabus acceptionibus sæpe à PP. confunditur cum mortali. Quando autem significat veniale in se, id est, tale, ut de se stet cum amicitia Dei, semper in natura sua distinguitur à mortali, nec PP. illud cum mortali confundunt. 191.

192. *Obj.* 3. Omnis offensa Dei est pejor quàm offensæ infinitæ creaturarum, sed hæ essent malitiæ infinitæ, ergo etiam omnis offensa Dei est malitiæ infinitæ, ergo est mortale. Deinde, omne veniale est plùs odibile, quàm infinitum bonum sit amabile, potiùs enim esset carendum infinito bono quàm committendum veniale, sed infinitum bonum est infinitè amabile, ergo veniale est infinitè odibile, ergo malitiæ infinitæ, ergo mortale. Præterea pœna æterna damni & sensûs est minus malum, quàm unicum veniale, ergo qui committit veniale, meretur utramque illam pœnam æternam, ergo meretur mortem æternam, ergo est moraliter mortale. ℟. *Ad* 1. Offensæ infinitæ creaturarum nullam haberent malitiam Theologicam, hanc habet veniale, & ideo superioritate ordinis illas superat. *Ad* 2. Veniale est infinitè odibile, absolutè, n., respectivè ad electionem ejus præ bono, id est, potiùs debet in infinitum odio haberi, quàm eligi propter quodvis bonum etiam infinitum, c. ex quo tantum sequatur nullam esse eligibilitatem in veniali, non autem esse malitiam infinitam, nam nec possum eligere unicum veniale, ut impediam omnia mortalia aliorum hominum, nec tamen inde sequitur veniale esse pejus quàm mortalia. *Ad* 3. N. conseq., veniale habet in se malitiam moralem, quia est volitio libera malitiæ objectivæ, pœna non habet, quia consistit in perpessione mali extrinsecùs illati, ex quo plùs non sequitur, quàm quòd veniale nullo modo sit eligibile, pœna autem possit eligi, ut vitetur veniale, sed non sequitur, quòd veniale non possit satis puniri per quamvis pœnam, quia pœna in ratione pœnæ seu correptionis potest esse major, quàm veniale sit malum in ratione culpæ: & saltem est certum, quòd veniale non mereatur privationem amicitiæ Dei.

Inst. 1. Minimum opus bonum meretur præmium æternum, ergo minimum opus malum meretur pœnam æternam. ℟. N. conseq., quando opus bonum meretur præmium æternum, hoc habet à supernaturalitate, & quia operans est per gratiam, vel fit filius Dei, cui sic operanti appromissa est gloria & hæreditas æterna, nihil tale est, quod reddat veniale dignum pœnâ æternâ.

Inst. 2. Saltem veniale, quod committitur ab illo, qui est in mortali, mœrebitur pœnam æternam, sicut actus, qui fit à justo, meretur præmium æternum. ℟. N seq., quia opera bona dignificantur à personæ dignitate, objectum enim complacentiæ divinæ est opus etiam prout est à tali persona per gratiam dignificata: opera mala de se sunt indigna & ingrata Deo, neque semper indignificantur ratione operantis aliunde accidentaliter indigni, nam si fiant ab hoste, censentur minùs mala, cùm indignius sit aliquod malum inferri ab amico vel filio, secundùm illud Ps. 54. *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; tu verò homo unanimis &c. qui dulces mecum capiebas cibos &c.*, ergo objectum hujus displicentiæ nun tam est persona operans quàm opus ipsum, quod exigit puniri, non secundùm indignitatem accidentalem operantis, sed secundùm malitiam suam: cùm hoc tamen stat, quòd ob naturalem quasi vilitatem personæ offendentis quandoque censeatur offensa major, uti si rusticus percutiat nobilem, censetur gravius, quàm si nobilis nobilem, quia talis vilitas naturalis subjecti in æstimatione prudentum plùs auget indignitatem operis, quàm vilitas tantùm accidentalis per peccatum.

Inst. 3. Veniale est contra legem minantem gravem pœnam, scilicet mortis temporalis vel purgatorii, quam veniale meretur, ergo est mortale, gravis enim obligatio legis civilis ex eo colligitur, quòd minetur pœnam mortis. ℟. Mors temporalis vel purgatorium respectivè ad Deum & vitam æternam est quid leve: respectu legum humanarū est quid grave, quia est summum, quod possunt inferre homines.

Obj. 4. Quòd veniale remittatur, est ex gratia Dei, ergo posset non remitti, ergo posset semper puniri, & quòd non semper puniatur, est Dei misericordia, ergo de se est mortale. ℟. Est ex gratia Dei, sed suo modo debita, quia gratia Dei, quam veniale non tollit, exigit ejus aliquando remissionem fieri, potestque homo condignè pro illo satisfacere aut saltem satis pati. Quòd si fortè non remittatur aut etiam æternùm puniatur in inferno, quia conjunctum est cum mortali, id non est ex natura peccati venialis, sed per accidens ob statum damnati propter mortale. 193.

Inst. Deus posset non acceptare satisfactionem pro veniali, tum autem homo propter veniale privaretur æternâ beatitudine, ergo tale veniale esset mortale. ℟. Deum tum acturum ùt absolutum Dominum, & præter naturam ac exigentiam gratiæ: de cætero veniale ex se non meretur æternam privationem gloriæ, aliàs etiam mereretur privationem æternam gratiæ, quæ confert jus ad gloriam æternam.

Obj. 5. Peccans venialiter, v. g. disputans ob vanam gloriam, ponit finem ultimum in creatura, sibi enim quærit illud bonum gloriæ, & in illo sistit, ergo peccat mortaliter, nam mortale est habere alium finem ultimum quàm Deum: *Nec refert:* quòd hic alius finis sit aliquid leve, *nam* tantò indignius est, ut in eo ponatur finis ultimus. ℟. N. anteced., tum enim tantùm poneretur finis ultimus in creatura per veniale amata, si quis ex affectu ad hanc paratus esset transgredi alia graviora præcepta, uti rectè *Suar.* d. 2. s. 6. à num. 12. De cætero, si hoc non fiat, & maximè si venialiter peccans sit in gratia, quasi habitu refert illud bonum creatum in Deum, uti habet *S. Th.* suprà a. 1. ad 3., vel quia habet habitum charitatis, qui est ordinatio ad Deum, vel quia veniale refertur ad bonum peccantis, peccans autem per habitum charitatis refertur ad Deum, quod sufficit, ut veniale impropriè dicatur habitualiter refert ad Deum, uti notat *Gonet* d. 9. n. 72. 194.

Inst. 1. Ergo si peccans venialiter sit in mortali, tum habet creaturam pro fine ultimo, non enim habet habitum charitatis, quo ordinetur ad Deum. ℟. N. seq., quia illud veniale, quantùm est de se, non excludit habitualem ordinationem actûs humani ad Deum, cùm non excludat charitatem, quæ ad Deum ordinat: per accidens autem est, quòd illa ordinatio excludatur per mortale adjunctum.

Inst. 2. Disputans ob vanam gloriam non refert actu vanam gloriam ad Deum, quia disputat ob suam & non ob Dei gloriam: imo si suum peccatum referret ad Dei gloriam, vellet Deum honorari per peccatum in quo esset gravis irreverentia & hæresis, ergo talis actus sistit in illo suo bono creato, ergo actu habet illud suum bonum creatum pro fine ultimo. *Respondet* 1. *Suarez* s. 4. n. 11. habere bonum creatum pro fine ultimo, negativè tantùm, id est, non referre in Deum tanquam finem ultimum, attamen non ideo velle, ut Deus non sit ultimus finis, sicuti si quis sagittam emittat in liberum aërem, sagitta non tendit in metam, sed non ideo habet aliam metam: neque est de ratione ultimi finis, ut etiam mala ad illum referantur, sed tantùm ut bona, & ut per mala simpliciter non deseratur. *Respondet* 2. *Gonet* nu. 82. talem habere bonum creatum pro fine ultimo, non simpliciter, sed secundùm quid, id est, excludere tantùm relationem actualem istius actûs ad Deum, non tamen habitualem, uti antè dictum est: & utraque responsio in idem recidit. An & qualis sit obligatio omnia referendi ad Deum, dicetur à n. 208. & intelligi potest ex jam dictis.

Obj. 6. Veniale contemnit Deum, ergo est mortale. 195.

Prob.

Prob. aut. ideo mortale contemnit Deum, quia immediatè est contra amicitiam Dei & mediatè contra Deum, sed veniale est immediatè contra familiaritatem Dei & mediatè contra Deum, ergo veniale contemnit Deum. ℞. N. antec., ad prob., disparitas est, quòd nolle amicitiam sit simpliciter deserere Deum, nolle autem familiaritatem, non sit simpliciter deserere Deum, sed tantùm modum perfectiùs habendi Deum, sicuti non videre Deum est separari à Deo & damnari; sed videre remissiùs est tantùm separari à modo clariùs videndi.

Inst. 1. Veniale minuit amicitiam Dei, ergo est contra amicitiam Dei, adeoque mortale. ℞. Minuit amicitiam Dei præhabitam, minuendo gratiam, per quam sumus amici Deo, n, nullus enim gradus amicitiæ præhabitæ tollitur per veniale: minuit amicitiam Dei habendam, impediendo actus perfectiores, quibus augeretur gratia, aut etiam disponendo ad perdendam Dei amicitiam, c, per hoc autem non peccatur graviter, quia non est obligatio saltem gravis ad illos actus perfectiores, aut ad augendam gratiam, aut ad cavendas omnes occasiones remotas perdendæ Dei amicitiæ.

Inst. 2. Si humanitas Christi committeret veniale, perderet unionem cum Deo, ergo signum est esse mortale, inde enim colligimus aliquod peccatum esse mortale, quia tollit gratiam & dividit à Deo. ℞. N. conseq., hoc tantùm est mortale, quod tollit amicitiam Dei, veniale tolleret unionem physicam cum Deo, non ex oppositione cum amicitia Dei, sed ob perfectissimam sanctitatem, quæ convenit personæ divinæ, qualis est Christus, cum qua sanctitate stare non potest veniale.

196. *Obji.* 7. Si daretur veniale, esset, v. g. detractio famæ in materia levi, hoc autem peccatum non est veniale, quia est ablatio majoris boni, quàm sit ducatus, sed ablatio ducati est mortale, ergo. ℞. Detractio levis est ablatio boni ex genere suo & politicè majoris, attamen simpliciter & Theologicè parvi in illo suo genere, datur enim in omni genere boni creati aliquid simpliciter Theologicè parvum, ratione cujus peccatum dicitur leve, quamvis illud bonum secundùm comparationem cum bono inferioris ordinis censeatur politicè majus.

197. *Obji.* 8. Incredibile est, quòd duo furta, quæ non distant ab invicem nisi unico nummo, ex natura sua ità differant, ut unum tollat amicitiam Dei, & sit punibile pœnâ æternâ, alterum autem non, sed hoc dicendum est, si detur mortale & veniale ex natura sua, nam ponimus materiam gravis furti esse determinatè aureum, qui hunc furatur, peccat mortaliter, qui furatur minùs unico nummo, peccat venialiter, ergo. ℞. Hanc difficultatem esse solutam l. 3. p. 1. num. 1001.

198. Q. 32. *Quænam peccata de se sint mortalia & quænam venialia.* ℞. Dari mortalia & venialia ex se talia, constat ex dictis à num. 185., sed determinare, quænam illa sint, est periculosissimum & difficillimum, inquit S. *Aug.* de civ. Dei l. 21. c. ult., & S. *Thom.* quodl. 9. a. 15. ait, *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur.* Universaliter dici potest ibi esse mortale, ubi est materia gravis & quantitas notabilis, in quam tenditur cum plena advertentia & pleno consensu; è contrà ibi est veniale, ubi saltem unum horum deest, utì intelligetur ex sequentibus; & ut à primo, quod est gravis materia, inchoemus, supponendum est mortale aliud esse tale per se sive ex genere & objecto, aliud per accidens; mortale per se est, intra cujus objectum est aliquid secundùm se grave, id est, graviter repugnans naturæ rationali, utì furtum; vel oppositum legi graviter obliganti, utì omissio Missæ die festo; nam intra objectum furti est aliquid, quod graviter repugnat juri naturæ, v. g. ablatio ducati, & intra objectum omissionis Missæ est aliquid, quod graviter opponitur præcepto Missæ, v. g. omissio medietatis. Mortale per accidens est, cujus objectum non est aliquid de se grave, tamen ob circumstantiam, quæ accedit, fit objectum illius grave, v. g. verbum jocosum in circumstantia gravis scandali, quod datur innocentibus, mendacium in circumstantia conscientiæ erroneæ, quâ judicatur esse mortale, vel in circumstantia gravis damni, quod per illud causatur proximo. Hic dubitatur, quænam peccata sint per se mortalia, quænam per se venialia.

§. 1. Mortale per se est duplex, aliud ex toto genere, aliud tantùm ex genere suo. Mortale ex toto genere est, quod semper est mortale, ità ut intra idem genus non possit dari veniale, per se loquendo, id est, spectatâ materiâ ipsius peccati, præscindendo ab erronea conscientia, semiplena advertentia vel indeliberato consensu. Mortale ex genere suo tantùm est, quod per se est mortale, ità tamen, ut intra idem genus dari possit veniale. 199.

§. 2. Mortalia ex toto genere sunt, quæ vel directè sunt contra Deum aut aliquam ejus perfectionem, vel quæ in gravissimum generis humani præjudicium cederent, si haberent parvitatem materiæ, vel quæ sunt circa rem absolutè gravem, quæ non est capax ullius latitudinis, sed quasi in indivisibili consistit. 200.

Ad 1. genus spectat 1. Infidelitas, per quam, si res etiam minima discredatur, derogatur, vel infinitæ veracitati Dei, quæ se interponit pro veritate talis rei revelatæ, vel ejus fidelitati, quâ promisit ità assistere Ecclesiæ, ut non permittat errare in proponendis fidei rebus. 2. Blasphemia, per quam aliquid imperfectionis attribuitur Deo, vel aliquid perfectionis adimitur, quod ipsius excellentiæ derogat: si tamen blasphemia sistat in Sancto, utì si per jocum dicas S. Crispinum fuisse sutorem, poterit esse veniale, utì habent *Sanch. Ovied.* Controv. 3. p. 4. n. 47. aliique apud *Dian.* p. 5. t. 5. R. 3. contra *Lorcam*. 3. *Odium*, quo quis vult aliquid, quia Deo malum est, etiamsi sit levissimum, quia hoc derogat infinitæ ejus amabilitati. 4. Perjurium, quo infinita Dei veritas vocatur in testimonium falsi, utì constat etiam ex hac prop. 24. ab *Inn. XI.* damnata, *vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.* 5. Desperatio, quæ derogat, vel fidelitati, vel misericordiæ, vel omnipotentiæ Dei. 6. Præsumptio, quæ derogat justitiæ Dei, quasi hoc punitura non esset, vel justò languidiùs processura: hinc audiendus non est *Bonespei* de spe d. 4. n. 48. putans eum peccare venialiter, qui ex præsumptione bonitatis Dei peccat venialiter, aut ex eadem differt pœnitentiam ad breve tempus. 7. Simonia saltem juris naturalis, utì dictum est l. 3. p. 1. n. 198. De Simonia juris Ecclesiastici, vide dicta l. 4. n. 632. 8. Huc etiam spectat superstitio, divinatio, sortilegia, magia, si per illa directè tribuatur creaturæ, quod soli Deo est proprium, v. g. scientia futuri liberi, potentia ad aliquid supernaturale, *Diana* R. 29. 9. Huc reducit *Rhodes* d. 1. q. 3. s. 2. §. 2. irritationem Sacramentorum, quia fit gravis irreverentia institutioni Christi, si per quidvis, etiam levissimum, frustrentur fine. Cur autem hæc omnia sint mortalia, quantumcunque parva sit materia, est hæc ratio, quia semper invenitur in his integra ratio irreverentiæ, nec propter materiam magnam vel parvam variatur judicium morale. 201.

Ad 2. genus spectant, 1. Homicidium, si enim unquam liceret, gravissimæ perturbationes inveherentur in Remp. humanam. *Nec obstat*, quòd homo non fuisset fortè nisi unico quadrante superviсturus, quia 202.

quia adhuc vita illa nullo pretio est satis æstimabilis, tam ratione sui, quàm bonorum actuum, qui ea durante fieri possunt. 2. Peccata, quæ extra Matrimonium fiunt in materia venerea, uti dictum est à num. 98., si enim vel minima voluptas venerea esset tantùm venialis, tunc ex vehementia propensionis ad illam, & exigua aversione à peccato veniali sequeretur immensa corruptio naturæ, in gravissimum præjudicium generis & propagationis humanæ, uti rectè notat *Haun.* De pecc. n. 412, & latè probat *Sanch.* in Decal. l. 5. c. 6.

203. *Ad 3. genus* reducunt aliqui cum *Diana* R. 12. materiam jejunii naturalis prærequisiti ante communionem, hoc enim graviter præcipitur in reverentiam Eucharistiæ, & frangitur per quidvis etiam minimum sumptum per modum cibi vel potûs. Idem dicunt de statu gratiæ prærequisito ante Sacramenta vivorum, qui status, quamvis sit capax latitudinis, cùm gratia possit esse major vel minor, tamen absolutè requiritur status alicujus gratiæ, ut tale Sacramentum, per se loquendo, suscipiatur. Aliqui eò reducunt materiam fractionis sigilli, quia quantumcunque leve aliquid ad sigillum spectans reveletur, semper absolutè solvitur sigillum, & peccatur mortaliter, *Dian.* R. 8. ubi R. 9. simili modo loquitur de sollicitatione ad turpia, quæ fit in Confessione. Item huc spectat materia mixtionis aquæ & vini pro consecratione, quia quantumcunque parùm aquæ addatur, satis est; si nihil addatur, est mortale. Alia similia adducit *Bonæspei* De pecc. d. 9 n. 61. sed rectè notat in plerisque saltem reperiri parvitatem materiæ. An autem talia peccata, quæ de se non admittunt parvitatem materiæ, dici possint eam admittere, prout substant præcisioni formali peccantis, quæstio est parum utilis, pro qua videri potest *Bonæspei* à num. 25. Ratio omnium antedictorum est, quia per singula illa peccatur mortaliter, & manendo in materiis illorum peccatorum non potest peccari venialiter, ergo sunt mortalia ex toto genere.

204. §. 3. Mortalia ex genere suo tantùm, sunt, quæ repugnant, 1. Charitati erga se ipsum & proximum, sic enim graviter vel leviter peccatur nocendo bonis spiritualibus & corporalibus tam propriis quàm alienis. Item per odium, invidiam, crudelitatem, immisericordiem &c. 2. Religioni, nam subtrahi potest de cultu debito Deo, v. g. de oratione, multùm vel parùm; potest furto subduci res sacra, magna vel parva; reliquiæ parvæ vel magnæ, & sic peccatur graviter vel leviter, *Diana* R. 35. Idem est in materia juramenti promissorii, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 305., si enim non servetur, peccatur contra fidelitatem Deo debitam, graviter vel leviter, prout materia erit. Et idem est de transgressione voti, 3. Pietati, obedientiæ & observantiæ debitæ Superioribus, S. *Thom.* 2. 2. q. 105. a. 1. 4. Humilitati, quæ respicit subjectionem hominis ad Deum, contra quam graviter peccatur per superbiam; si quis existimet se habere aliquid à se, aut habere quidem à Deo, sed ex suis meritis, aut in aliquo non indigere auxilio Dei, *S. Thom.* q. 162. a. 5.; Communiter tamen peccatur tantùm venialiter, v. g. per elationem quandam animi, vanam complacentiam, inanem gloriam aut jactantiam. 5. Justitiæ, per vulnerationem, furtum, detractionem, judicium temerarium, quæ, prout res est gravis vel levis, sunt mortalia aut venialia. De suspicione temeraria vide dicta l. 3. p. 2. num. 1177. Item de usura dictum est ibidem num. 848. Difficilius est determinare, an detur in electione minùs digni præ digniore, v. g. ad pinguem parochiam, in casu, quo est parva inæqualitas dignitatis: affirmant *Sot. Bann. Valentia, Rodriq. Less. Fill. Lugo* De Just. d. 35. n. 21., quia parùm pro nihilo reputatur; negat *Turr.*, quia talis peccat venialiter secundum AA. cit., ergo hoc non reputatur pro nihilo: deinde suppositâ dignitate majore est absolutè gravis materia, sicuti suppositâ indigentiâ extremâ æquali est absolutè gravis obligatio, ut priùs subvenias consanguineo quàm extraneo, inquit *Diana* R. 13., qui tamen utramque sententiam fatetur esse probabilem: Et R. 14. rectè docet cum communi dari parvitatem materiæ in negatione debiti conjugalis, v. g. ad medium diem. 6. Temperantiæ, ad quam spectant peccata, quibus exceditur in delectationibus, præcipuè tactûs & gustûs. Ad tactum spectant delectationes sensibiles, quibus peccari potest mortaliter & venialiter, secundùm dicta l. 3. p. 1. à n. 893. Ad gustum, comessatio, per quam grave vel leve damnum infertur valetudini: Item ebrietas, in qua ob voluptatem causatur plena vel semiplena privatio rationis; quamvis hæc duo peccata potiùs aliunde, quàm præcisè per oppositionem cum temperantia, habeant malitiam gravem, nam licèt semper sit peccatum quærere voluptatem in cibo & potu, si voluptas illa non referatur ad ullum honestum finem, uti dicetur à num. 310., non videtur tamen unquam peccari mortaliter, si nihil aliud accedat: in comessatione autem accedit notabilis corruptio valetudinis, per quam graviter peccatur contra charitatem propriam, & contra jus, quod solus Deus habet in corpus & vitam nostram. In ebrietate accedit specialis dissonantia à natura rationali, quia ratio violentè & temerè exturbatur, absque potestate brevi redeundi ad ejus usum, per quod homo fit veluti pecus. Vide dicenda à num. 319. Similiter peccari posse graviter vel leviter in plurimis aliis casibus docet *Diana* l. 6., & speciatim id docet de mendacio in Confessione, R. 27. De verbis consecrationis, R. 39. & 41. De conjunctione materiæ & formæ Sacramentorum, R. 40. De omissione partium Canonis, R. 45. De titulo Ordinationis, R. 20. De dilatione pœnitentiæ Sacramentalis, R. 15. De alienatione rerum Ecclesiasticarum, R. 57. De celebranda Missa post meridiem, R. 58. De dimissione habitûs religiosi, R. 61. De gestatione tonsuræ clericalis, R. 60. De percussione Clerici, R. 65. De communicatione cum excommunicato, R. 21. De violatione interdicti, R. 59. De ingressu vel egressu clausuræ religiosæ, R. 22. De lectione & retentione librorum hæreticorum, R. 42. & 43. Ratio autem omnium antè dictorum, est, quia per singula illa peccari potest mortaliter, & manendo in materiis illorum peccatorum potest peccari etiam venialiter: tum nempe peccatur mortaliter, quando importatur multum materiæ; tum venialiter, quando importatur parum materiæ, ergo illa ex genere suo tantùm, & non ex toto genere sunt mortalia.

§. 4. Venialia ex genere suo sunt, quæ opponuntur, 1. Liberalitati, uti prodigalitas & tenacitas; item avaritia, quæ prout immoderatè inclinat ad opes, etiam cum injuria proximi, sic opponitur justitiæ, & est ex genere suo mortale; prout autem inclinat ad immoderatos affectus circa opes, citra injuriam proximi, sic opponitur liberalitati, & est ex genere suo veniale, S. *Thom.* 2. 2. q. 118. a. 3. & 4. 2. Magnificentiæ, uti parsimonia & profusio sumptuum, scilicet nimis parva aut magna, respectivè ad opus faciendum, S. *Th.* q. 134. & 135. 3. Veracitati, ut mendacium, de quo S. *Thom.* q. 110. a. 4. ad quod spectat simulatio, quâ quis se exhibet alium exteriùs, quàm est interiùs: Item hypocrisis, quâ quis simulat sanctitatem, estque veniale de se, potest tamen aliunde esse mortale, uti si contemnat sanctitatem, quam simulat, vel si per hoc intendat grave nocumentum suum aut proximi, S. *Thom.* q. 111. a. 4. 4. Modestiæ, uti nimia cura vel neglectus vestium, inconditi gestus & joci scurrilitates. 205.

5. Eu-

5. Eutrapeliæ, quæ moderatur lusus, nempe ne nimium admittantur vel rejiciantur, S. *Thom.* q. 168. a. 3. & 4. 6. Gratitudini, S. *Thom.* q. 107. a. 3. 7. Studiositati, uti otium & nimia aviditas sciendi. 8. Etiam plerumque ex objecto venialia sunt, adulatio, pertinacia, inconstantia, impatientia, irâ, *quæ in passione est, & in modico vindictam expetit*, uti ait S. *Thom.* q. 158. a. 3. 9. Inter illa, quæ ideo mala sunt, quia prohibita, omnia sunt ex genere suo venialia, quæ satis fuit prohiberi leviter, in ordine ad hoc, ut impedirentur, & spectatâ conditione fragilitatis humanæ fuisset perniciosissimum graviter prohiberi. Ratio horum omnium est, quia per singula illa peccatur tantùm venialiter, & manendo in materiis illorum peccatorum, quantùm est ratione objecti, non potest peccari mortaliter, ergo ex genere suo sunt venialia. *Dico*, quantùm est ratione objecti, nam si quis mentiatur ex formali contemptu honestatis, quæ est in veracitate, aut ex comparatione animi, quòd vellet mentiri, quamvis foret mortale, peccat mortaliter, etiam contra virtutem veracitatis, ratione subjecti sic dispositi per actum de se graviter indecentem, & idem est respectu aliarum virtutum. Denique notandum ex *Jacobo Alvarez* t. 2. l. 1. p. 1. c. 15. illa venialia esse gravissima, quæ ex genere suo sunt mortalia, sed ob defectum plenæ libertatis vel materiæ fiunt venialia: Post hæc, illa venialia sunt graviora, quæ ex genere suo sunt venialia, sed plenè deliberatè committuntur: Levissima sunt, quæ ex genere suo sunt venialia, & adhuc ex subreptione committuntur.

206. Q. 33. *Per quid differant peccatum mortale & veniale.* ℞. §. 1. Varii sunt de hoc modi loquendi, nam 1. *Scot. Gabr. Rub.* & alii dicunt per hoc differre, quòd mortale sit contra præceptum, veniale contra consilium: sed contrà est, quia omne peccatum debet esse contra legem aliquam, nam *Apost.* ad Rom. 4 dicit, *ubi non est lex, non est prævaricatio.* Deinde consilium non obligat, alioquin virgo peccaret non vovens castitatem, quod est contra *Apostolum* 1. ad Corinth. 7. *Si nupserit virgo, non peccat*, ergo non ideo aliquid est peccatum, quòd sit contra consilium. 2. S *Bonav. Alens.* & alii apud *Amicum* d. 23. n. 41. dicunt per hoc differre, quòd mortale sit contra legem, veniale præter legem. Contrà est, quia hæc sententia incidit in eadem inconvenientia, in quæ prior. Deinde actus indifferens etiam est præter legem, nec tamen est peccatum. 3. *Caj. Conr.* & alii apud *Amicum* n. 40. dicunt mortale esse circa Deum, veniale circa media. Contrà est, odium DEI semideliberatum est veniale circa Deum; ebrietas autem non est circa Deum, sed circa media, & tamen est mortale. 4. *Hurt.* & alii cum *Aversa* q. 88. s. 6., quos defendit *Oviedo* controv. 3. p. 3. n. 21., dicunt differre, quòd mortale sit grave malum, veniale autem sit leve malum: sed hæc differentia nihil adfert claritatis, quæstio enim est, cur unum dicatur grave, alterum leve, & unde habeat mortale, quòd sit grave malum, veniale autem, quòd sit leve. 5. *Mlodz.* t. 2. d. 2. q. 1. rejectis adhuc pluribus sententiis dicit per hoc differre, quòd mortale importet gravem dissonantiam à natura rationali, veniale levem; In re consentit *Eliz.* l. 8. q. 13. §. 9. explicans per magnam vel modicam dissonantiam à recta ratione per fidem & authoritatem instituta. Contra est, quia sic tantùm explicatur differentia peccati philosophicè gravis & levis: Deinde restat explicandum, cur, v. g. comestio carnium die jejunii graviter dissonet à natura rationali, & non comestio buccellæ panis extra refectiones. 6. Alii dicunt differre per hoc, quòd mortale sit simpliciter peccatum, id est, perfecta transgressio divinæ legis simpliciter dictæ; veniale autem sit peccatum tantùm secundùm quid, quia nempe, vel non est perfecta transgressio divinæ legis, vel non est transgressio legis simpliciter dictæ nam si sit veniale ex subreptione, non est actus perfectè liber, ergo nec est perfecta transgressio, hæc enim significat perfectam & plenam moralitatem. Si autem sit veniale ex levitate materiæ, non est simpliciter contra legem, quia lex v. g. *non furtum facies*, prohibet furtum simpliciter tale, furtum autem simpliciter tale, est ex genere suo furtum grave. Denique si sit veniale ex genere suo, quamvis possit etiam esse actus perfectè liber, & etiam contra legem, quæ directè illud prohibeat, tamen talis lex non est simpliciter lex, quia nomine legis simpliciter venit sola lex graviter obligans, uti fatentur AA. communissimè cum S. *Bonav. Scot. Suar.* d. 2. s. 5. d. 1. *Amico* n. 45. *Oviedo* n. 38., ideoque S. *Thom.* 1. 2. q. 88. a. 1. ad 1. dicit, *non enim veniale est contra legem*, intellige, graviter obligantem. Rationem dat *Bellarm.* quia finis omnis legis simpliciter talis est charitas, uti constat ex *Matth.* 22. v. 40. & ex 1. ad *Timoth.* 1. v. 5., ergo quod non est contra charitatem, non est contra legem simpliciter, quod autem est contra charitatem, est ex genere suo grave, ergo quod est contra legem simpliciter, est aliquid grave. Hæc sententia fortè est vera, attamen indigeret longâ explicatione, hinc

§. 2. Mortale & veniale differunt saltem secundariò per sequentia, 1. Quòd mortale sit simpliciter aversio à Deo, quia facit Deum simpliciter deseri; veniale autem tantùm impediat perfectiorem conversionem ad DEUM. 2. Quòd mortale ponat finem ultimum in creatura, hoc sensu, imprimis, quòd volendo creaturam deserat ultimum suum finem, & referendo creaturam ad seipsum, interpretativè habeat se veluti finem ultimum: Deinde etiam illo sensu, quòd amet creaturam loco ultimi finis amandi, & creaturam præferat ultimo fini, nempe Deo; veniale autem relinquat conversionem saltem habitualem ad Deum tanquam finem ultimum. 3. Quòd mortale sit contemptus saltem virtualis Dei, quia simpliciter deserit Deum, ut adhæreat creaturæ, hoc autem contemnitur, quod simpliciter deseritur, ut aliquid aliud quæratur: Veniale non contemnit Deum, quia licèt creaturam in actu exercito præferat voluntati Dei, tamen non ideo deseritur Deus, nec tollitur habitualis adhæsio ad Deum. 4. Quòd mortale avertat à mediis poni debitis & ad salutem necessariis; veniale autem à mediis tantùm utilibus ad salutem. 5. Quòd mortale sit dignum Dei odio & inimicitiâ; veniale stet cum amicitiâ. 6. Quòd mortale sit mors animæ, quia tollit gratiam, quæ est vita animæ; veniale autem sit tantùm veluti morbus disponens ad mortem. 7. Quòd mortale cum gratia tollat habitum charitatis cæterarumque virtutum moralium; veniale autem relinquat. 8. Quòd mortale sit irreparabile operanti, quia tollit principium reparationis, quæ est gratia; veniale autem sit reparabile, quia relinquit gratiam, per quam veniale tolli potest. 9. Quòd mortale mereatur pœnam æternam damni & sensûs; veniale temporalem tantùm. Quòd autem mortale non stet cum actu Charitatis, probabitur l. 6. p. 2. quando de Pœnitentia & Contritione.

Q. 34. *An & quale peccatum sit non referre omnes suas actiones ad Deum.* ℞. Quæstio tantùm est de actionibus humano modo & deliberatè factis, de quibus tenenda sunt sequentia. §. 1. Nulla est obligatio omnia actu & formaliter semper referendi ad Deum, quia secundùm S. *Thom.* de Charit. a. 11. ad 2. *omnia actu referre in Deum non est possibile in hâc vita, sicut non est possibile, quòd semper de Deo cogitetur, hoc enim pertinet ad perfectionem primam (patriæ scilicet) sed quòd omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur.* Itaque ad perfectionem saltem spectat omnia virtualiter referre ad Deû, hanc autem relationem virtualem explicat S. *Thom.* 208.

 ibid.

ibid. exemplo Medici, qui colligit herbas, & inde potionem conficit, quamvis actu non cogitet de sanitate, ob quam colligit & conficit: Item 1. 2. q. 1. a. 6. ad 3. explicat exemplo itinerantis, qui totum iter refert ad locum, ad quem tendit, licèt de hoc non cogitet actu semper. Quid autem reipsa sit illa intentio virtualis, colligi potest ex dictis l. 4. n. 1324.

209. §. 2. Est aliqua obligatio omnes actiones nostras aliquo modo referendi ad Deum, uti evincitur, 1. Ex Scriptura, ad *Coloss. 3. v. 17. omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini JESU Christi*: 1. ad *Corinth. 10. v. 31. Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: Et id esse præcepti, docet S. *Th.* in Epist. ad Coloss. c. 3. lect. 3. *quidam dicunt, quòd hoc est consilium, sed hoc non est verum*: hinc 2. 2. q. 44. a. 5. ait, *præcipitur nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deum*. Similiter S. *Bern.* serm. 2. de diversis. *Quidquid facimus, jubemur facere in gloriam Dei*: similiter S. *Ambr.* super Malachiam; S. *Hier.* in Epist. ad Ctesiph. *Theodoretus* in Epist. 1. ad Corinth. c. 10. S. *Greg.* l. 25. moral. cap. 7. Disertè S. *Aug.* in Psalm. 65. *Si ideo facis, ut glorificeris tu, hoc prohibui, si ideo, ut glorificetur Deus, hoc jussi*: Item c. 3. de corrept. & grat. *præcipit Apostolus dicens, omnia in Charitate fiant*. Et similiter loquuntur alii SS. PP. ac viri ascetici. Ratio autem est, quia Deo debemus nostras actiones, imprimis titulo supremi dominii, ex quo omnia magis debentur Deo, quàm cuivis domino temporali opera servi; deinde etiam titulo creatoris, redemptoris, summi benefactoris, finis nostri ultimi &c.

210. §. 3. Tenemur omnia referre ad Deum, inprimis hoc sensu, quòd non liceat nobis sistere in ulla creatura tanquam fine ultimo, volendo eâ frui, deserto vel non desiderato Deo, idque sub mortali, id enim cederet in gravem contemptum Dei, à quo, quantùm in nobis est, tolleremus rationem finis ultimi, quæ tamen ei essentialiter competit: deinde etiam tenemur omnia referre ad Deum saltem habitu, uti explicatum est num. 194., ubi etiam ostendimus, quòd peccando venialiter, v. g. agendo aliquid propter vanam gloriam, non ideo censeamur creaturam habere positivè pro fine ultimo: præterea tenemur etiam referre virtualiter actiones humanas ad DEUM, secundùm dicenda à num. 312.; ubi admittemus omnes actus humanos debere referri ad aliquem honestum finem; attamen l. 3. p. 1. num. 1. diximus non ideo teneri nos omnia agere ex motivo perfectæ charitatis in Deum. De obligatione præfigendi bonam intentionem suis operibus, dicetur num. 317.

211. Q. 35. *An & quale sit peccatum non obsequi inspirationibus divinis aut contra illas admittere imperfectiones.* Rl. §. 1. Si divinæ inspirationes tendant ad opera consilii, nequidem est veniale eas non sequi, alioquin esset peccatum non eligere statum religiosum, paupertatem, castitatem &c., & talia non essent consilii sed præcepti: si tamen contemneretur inspiratio, patet fore peccatum, quandonam autem censeatur contemni, intelligetur ex dicendis à n. 237. Similiter si inspirationes tendant ad opus præcepti, peccatum erit eas non sequi, uti peccatum est non implere præceptum. Vide *Mendo* diss. 13. q. 4.

212. §. 2. Quòd attinet ad imperfectiones, supponendum est, quòd imperfectio sit actio vel omissio repugnans consilio in re ad mores spectante, quæ ex se nec prohibita est nec imperata, unde imperfectio, est vel contra inspirationem divinam, vel contra voluntatem Superiorum, quæ tamen non obliget sub peccato, vel est contra dictamen rectæ rationis impellens ad honestiora & decentiora, uti per exempla fusè declarat *Lancicius* t. 1. opusc. 3., & ex eo *Gob.* in Exp. t. 7. num. 509. Hoc supposito, dicendum est, quòd quando deliberatè committitur imperfectio, communiter subsit peccatum, putà sensualitatis, curiositatis, impatientiæ, acediæ vel negligentiæ alicujus culpabilis, maximè in sententia eorum, qui dicunt non dari actus morales indifferentes in individuo, uti notant *Lugo* De Pœn. d. 16. num. 102. & *Gob.* n. 510.

§. 3. Judicarunt viri docti, non tantùm esse imperfectionem, sed esse peccatum veniale, si sine causa omittatur oratio manè & vesperi, item ante & post mensam, quia recta ratio videtur dictare, quòd manè actiones nostræ dirigendæ sint ad Deum, post accepta autem beneficia sint agendæ gratiæ, & ideo homines pii se accusant, si ità neglexerint, ergo signum est in tali negligentia inesse aliquid peccati. Sed ex hoc, quòd se aliqui accusent, nihil concluditur, nam multi se accusant de meris imperfectionibus: deinde non potest ostendi lex ista imperans, à pari enim dicam esse peccatum non orare ante & post scholas, lusum, ambulationem & quodvis aliud à Deo acceptum donum vel beneficium. 213.

Q. 36. *An & quale sit peccatum, si Religiosus Regulas sui Ordinis non observet.* Rl. Quamvis nulla ejusmodi Regula obligaret sub culpa, tamen propositum nullam ejusmodi Regulam observandi esse peccatum mortale, docet *Eliz.*, sed negat *Suar.*, quorum rationes utrimque retuli l. 4. à n. 58. Quòd autem Religiosus per tale propositum peccet saltem venialiter, videtur certum, quia cùm teneatur tendere ad perfectionem secundùm statum suum, quem maxima ex parte constituit observantia Regularum tali statui propriarum, si has negligat, negligit media optima ad perfectionem sibi præstitutam, nec ullum dari potest prudens motivum habendi tale propositum: imò docet *Dicast.* De Pœn. d. 9. n. 298., & doctè probat *Less.* in auct. v. *Societatis JESU* cas. 1., singulas Regulas cujuscunque Ordinis vix posse violari sine peccato, quia in eo est saltem deordinatio, inquit *Suar.* De relig. t. 4. l. 1. c. 3. n. 11., quòd membrum communitatis non conformet se toti: & qui ità transgreditur, ordinariè nimium servit suæ sensualitati, vel impatiens est circa disciplinam, aut acediosus, aut nimiùm tenax proprii judicii, aut intercurrit alia imperfectio, à recta ratione, & consequenter à lege æterna DEI difformis. 214.

DUBIUM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale per accidens fiat veniale.

RESP. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quòd aliàs, ex se est mortale: 1. Ex parte intellectûs, plena advertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Gravitas materiæ, saltem ut plurimùm. Ratio primæ & secundæ partis est, quia spectatâ fragilitate humanâ, non videtur decere Divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur, ut plurimùm. 215.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectûs non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt, 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti esse malum. 2. Si post, ubi meliùs consideras, judicas te non fuisse facturum, si ità apprehendisses. 3. Si vehementissimâ passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel

»vel turbatus fuisti, ità ut ferè nesciveris, quid »ageres.

» Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit »perfectus consensus: Signa autem imperfecti con- »sensûs sunt, 1. Si ità dispositus fueris, ut licèt facilè »potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. »2. Si quis dubitet, num consenserit, præsertim si »sit vir timoratus. 3. Si quis soleat ità esse affectus, ut »malit mori, quàm expresè mortaliter peccare, quia »talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & »suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis »fuit, non plenè suî compos &c. judicétque se id non »fuisse facturum, si plenè vigilasset. V. *Sanch. l. mor.* »*cap. 10. Baldell. l. 10. d. 8.*

» Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi mo- »menti: Quando autem talis sit, discernendum est »morali judicio prudentis, cui sequentes regulæ ser- »vient: 1. Ut de materia judicetur, non tantùm ipsa »secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam »respectivè ad finem intentum, ad quem si parùm fa- »cit, levis est, gravis autem, si multùm, ùt docet »*Vasq. 1. 2. d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstan- »tiæ, quia sæpe fit, ut res ex se levis, attentis circum- »stantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat »gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea »spectanda est tum absolutè & secundùm se, tum et- »iam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus »repetitis, si plures materiæ parvæ, vel secundum se, »vel secundum effectus à se productos, moraliter con- »jungantur, fit materia gravis, quia tunc omnes »moraliter reputantur pro una. Contrà verò non »censetur materia gravis, si parvæ materiæ, nec secun- »dùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se uni- »antur. *Ex dictis resolves:*

» I. Peccas mortaliter, ità ut fiat materia gravis, si »sæpe modicum furaris, & non restituis, juxta dicta »*l. 5. t. 5. c. 1. d. 3. casu* 1. Item si interruptim psal- »mos aliquot ex eodem Officio omittas; si eodem die »jejunii sæpius parùm comedas, eodem festo sæpius »parùm labores.

» II. Non peccas graviter, si diversis festis modi- »cum labores; si quotidie in Quadragesima parùm »comedas: Quod verum est, etiamsi simul haberes »propositum id faciendi, quia cùm ista moraliter »inter se non uniantur, singula sunt parva. V. »*Sanch. loc. cit.*

» III. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus »violat votum quotidie aut singulis diebus modicum »quid orandi, vel parvam eleëmosynam dandi, si fit »onus affixum diei, quia cùm quotidie cujuscumque »diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non conti- »nuantur. Quod verum est, etsi proponat semper »omittere, quia illud propositum non fertur in rem »gravem, imò contra *Sanch.* id quidam verum pu- »tant, etsi quis 100. vota diversæ speciei, in materiis »valde levibus, uno die implenda haberet, quia ma- »teriæ illæ, cùm sint independentes à se, non uniun- »tur. Si tamen similia vota non sint onus affixum »diei, sed tantùm dies præfigatur, ùt terminus, ultra »quem executio non differatur, erit peccatum mor- »tale, postquam ad materiam notabilem perventum »fuerit.

» IV. Probabile est eum, qui ter & quater 1000. »aureos in causas pias vovisset, non peccaturum mor- »taliter, si tres non solveret, quia etsi talis pars, abso- »lutè in se spectata sit notabilis, comparatione tamen »totius, morali judicio non valde videtur æstimanda. »V. *Laym. l. 1. t. 3. cap. 5.*

ADDENDA.

216. QUæst. 37. *Quid præterea notandum sit circa defectum perfectæ advertentiæ vel perfecti consensus.* ℞. Seqq.

§. 1. Ad peccatum requiri advertentiam ad legem Dei & ad malitiam objectivam, dictum est à n. 15. Hic addimus ad peccatum mortale requiri plenam & perfectam advertentiam ad malitiam gravem objecti, quam sententiam docet S. *Thom.* 1. 2. q. 88. a. 2. O. *Ex parte agentis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, sit veniale, propter hoc scilicet, quòd actus est imperfectus, id est, non deliberatus ratione:* certum autem est S. *Thomam* per *deliberationem rationis* intelligere plenam advertentiam, uti patebit legenti q. 74. a. 3. ad 3., item a. 6. & a. 10. O. Hinc de verit. q. 15. a. 4. ad 10. se explicat his verbis, *cum percipit homo totaliter:* Similiter l. 3. ad Annib. dist. 39. q. 1. a. 1. ad 1. & 2. requirit ad perjurium, ut fiat *cum plena deliberatione.* Sequuntur expresè *Gers.* in comp. Theol. tit. de delect. §. *Ut inadvertens. S. Bonav.* in 3. l. 3. d. 39. a. 1. q. 3. *Alens.* p. 2. q. 125. memb. 11. *Silv.* v. *Delectatio* n. 2. *Scotus* in 3. dist. 39. q. un. n. 3. & 4. *P. Sot.* l. 9. De pecc. delect. *Tapia* In Caten. t. 1. l. 3. q. 17. a. 4. n. 4. & 6. *Alv.* 1. 2. d. 144. n. 3. *Loth* t. 16. q. 2. a. 4. *Bellarm.* De amiss. grat. l. 1. c. 3. *Curiel* 1. 2. q. 74. a. 8. d. 1. §. 2. *Caspens.* De pecc. d. 3. s. 3. n. 21. *Cordub.* l. 1. q. 23. d. 9. opin. 5. *Silv.* 1. 2. q. 74. a. 8. concl. 2. *Abell.* De pecc. s. 3. n. 4. *Crux* 5. præcept. a. 9. *Wigg.* 1. 2. q. 88. n. 42. *Mald.* 1. 2. q. 74. a. 10. *Serra* 1. 2. q. 74. a. 8. d. 3. *Bonac.* De pecc. p. 2. p. 3. n. 3. *Duvall.* De pecc. q. 5. a. 4. *Isamb.* De pecc. q. 74. d. 5. a. 3. *Victor.* Relect. 13. p. 1. n. 6. *Sayr.* l. 8. c. 7. d. 1. *Petr. à S. Jos.* Th. mor. l. 2. c. 5. R. 5. *Mastr.* In mor. d. 15. q. 1. a. 2. n. 12. *Urb. Abb. Ascens.* In mor. t. 1. c. 16. *Ovied.* 1. 2. t. 4. Contr. 1. *Bonæsp.* De act. hum. d. 9. d. 3. & d. 10. d. 4. *Boss.* p. 3. t. 1. §. 56. n. 2151. *Trull.* In Decal. l. 6. c. 1. d. 13. *Zech.* In mor. c. 4. n. 4. *Rossel* c. 44. n. 19. *Bass.* v. *peccatum* 1. n. 6. & v. *delectatio* n. 6. *De Cocq.* De pecc. s. 10. *Martin.* t. 2. d. 18. n. 38. *Meras.* De pecc. d. 7. s. 8. *Herincx* p. 2. d. 7. q. 5. *Philip.* T. 2. tr. 2. d. 8. d. 4. *Steph.* t. 1. d. 1. d. 4. n. 27. & d. 2. n. 7. & d. 7. n. 49. *Sporer* in mor. p. 1. t. 1. c. 5. s. 2. n. 12. *Tabern.* p. 1. t. 3. c. 1. q. 2. & c. 6. q. 5. aliique innumeri: verba autem auctorum citatorum videri possunt etiam apud *Vindicem Tabernæ* in Collect. ad prop. 3. *Ratio* autem est, 1. Quia sicuti si gravitas malitiæ objectivæ nullo modo sit cognita, etiam nullo modo est volita, quia nihil est volitum nisi cognitum, ità si non sit plenè cognita, etiam non est plenè volita, cùm volitio sequatur modum cognitionis, ergo nec poterit in actum refundere malitiam formalem gravem. 2. In negotiis & contractibus magni momenti inter homines requiritur plena advertentia ad obligationes & onera ex eis sequētia, alioquin si homo non præcognoverit, non censetur his subjacere, ergo multò magis in negotio salutis, ubi agitur de perdenda vel retinenda DEI amicitia, de incurrendis vel declinandis pœnis æternis, requiretur plena advertentia: hinc rectè cum aliis docet *Oviedo* suprà n. 30. Deum non posse velle, ut transgressio alicujus præcepti, si fiat cum semiplena tantùm advertentia, sit mortale, quia nullum præceptum strictiùs obligat, quàm de non odiendo Deo, & tamen est tantùm veniale semiplenè advertenter odisse Deum. Ratio à priori est, quia Deus non potest facere, ut notabilis defectus advertentiæ non minuat notabiliter libertatem, adeoque & malitiam, ergo nec potest facere, & consequenter etiam non potest velle, ut mortale defectu plenæ advertentiæ non fiat veniale.

§. 2. Ex eadem ratione dicendum est ad mortale requiri consensum plenum & plenè deliberatum, si enim non adsit plena libertas, nimis durum foret hominem ideo fieri hostem DEI & subjacere pœnis æternis. 217.

Obji. Potest quis per actum bonum semideliberatum mereri cœlum, ergo etiam per actum malum semi- 218.

semideliberatum mereri infernum, adeoque peccare mortaliter. ℞. Dato ant. N. conseq. quia DEUS pronior est ad præmiandum ex liberalitate, quàm ad puniendum ex vindicta; & quamvis ipsi sit liberum præmiare etiam ultra condignitatem operis, tamen non est liberum punire supra demeritum peccati.

218. §. 3. Si quid fiat cum semiplena tantùm advertentia ad malitiam gravem, vel cum semipleno tantùm consensu in illam, est veniale, uti habet communis & certa sententia contra aliquos, quibus favet *J. Sanch.* in select. d. 18., qui dicunt actionem cum semiplena tantum advertentia malitiæ gravis factam, vel nullum esse peccatum, vel esse mortale; sed contrà est, quia sic operans reipsa advertit, & vult malitiam, ergo peccat, non mortaliter, uti dictum est nu. 226. ergo tantùm venialiter.

Obji. 1. Sic peccans est moraliter veluti semihomo tantum, Deus autem non ponit præcepta semihomini, sed integro, & habenti dominium suorum actuum. 2. Si semiadvertentia ad malitiam gravem excuset à mortali, ergo semiadvertentia ad malitiam levem planè excusabit etiam à veniali. 3. Semiadvertens potest & debet habere advertentiam, ergo si non habet, peccat graviter, ità *J. Sanch* ℞. *Ad* 1. DEUS homini integro ponit præcepta graviter obligantia, semihomini leviter obligantia, sive homini simpliciter ponit præcepta, qui si sit plenè advertens, obligatur graviter, si semiadvertens, obligatur leviter. *Ad* 2 n.seq Semiadvertentia ad mortale non relinquit totam advertentiam, adeoque nec totam libertatem ad mortale, ergo nec relinquit culpam moralem; semiadvertentia ad veniale relinquit aliquam culpam, hoc ipso tamen reddit eam adhuc minorem, quàm fuisset cum pleniore advertentia. *Ad* 3. Cum semiplena advertentia ad malitiam gravem etiam est tantum semiplena advertentia ad obligationem pleniùs advertendi, neque in illis circumstantiis est potentia proxima ad pleniorem advertentiam, uti rectè *Amicus* d. 17. n. 173.

Inst. Talis homo potest abstinere à peccato secundum se gravi, ergo peccat graviter, quòd non abstineat. ℞. Potest abstinere à peccato secundum se gravi, & plenè cognito tanquam gravi, n., & semiplenè tantum cognito tanquam gravi, c. ant. & n. conseq., ubi enim est tantùm talis cognitio, non satis vivo modo repræsentans gravitatem objecti, sed cum quadam confusione & veluti in semisomno, vel cum distractione nimia ad alia objecta, vel cum quadam stupiditate mentis, uti est in rudibus & semifatuis, nunquam adest perfectio libertatis ad mortale requisita. Ex dictis,

219. §. 4. Inferuntur seqq., 1. Si quis, etiam per totum diem sentiat in corpore inordinatam delectationem, sed non advertat ad ejus malitiam; vel si advertat malitiam, si eam delectationem invitus habeat, nullo modo peccat, quia si non advertat, est ac si invincibiliter ignoraret, ignorantia autem invincibilis excusat, uti constat ex dictis l. 1. à n. 734. Quòd si invitus sentiat delectationem, non est volita nec voluntaria, ergo nec imputabilis ad culpam, uti dictum est hic à num. 13.

220. 2. Motus primò primi, prævenientes omnem advertentiam & libertatem, nullo modo sunt peccatum; & tales motus sunt, qui subitò incogitanter obveniunt homini, v. g. dum videt hostem suum vel mulierem aliquam. Motus secundò primi, prævenientes perfectam deliberationem, non possunt esse nisi veniale. Motus secundò secundi seu absolutè secundi, qui fiunt cum plena advertentia & deliberatione, sunt mortale vel veniale, prout est objectum; rectè autem notant S. *Thom.* 1. 2. q 74. a. 7. ad 4. & *Suar.* d. 5. s. 7. n. 16. ad deliberationem perfectam saltem in nobis, requiri aliquod tempus, quamvìs postmodum consensus fieri possit veluti in instanti.

3. In pueris, semiebriis & semisopitis communiter est tantùm semiplena advertentia, vel saltem non est consensus plenè deliberatus, ideoque communiter est tantùm veniale; quod maximè valet, dum quis primùm evigilat à somno, quia ordinariè non tam citò est plenus usus rationis. An peccetur in somno, dictum est n. 65. 221.

4. Mortalia etiam fieri possunt cum ignorantia aliqua malitiæ gravis, si nempe ignorantia sit affectata vel crassa, aut si quis operetur cum dubio, an malitia sit gravis an levis, semper enim in his est aliqua ignorantia, & tamen peccatur mortaliter, quia sic operans vult, saltem interpretativè; vel se exponit periculo proximo contrahendæ malitiæ gravis, ergo peccat mortaliter. 222.

5. Ad peccatum, etiam mortale, non requiritur reflexa advertentia, id est, non requiritur, ut advertam me advertere, uti rectè *Aversa* q. 74. s. 3., sed sufficit cognitio directa, quâ reipsa cognoscam malitiam, & postea eam velim. Neque requiritur cognitio malitiæ formalis ipsius actûs, sed sufficit cognitio malitiæ objectivæ, quam quis vult, uti rectè *Oviedo* p. 5.; vide tamen dicta l. 1. à n. 34. Hæc autem malitia objectiva tunc sufficienter cognoscitur esse gravis, quando advertitur esse inductiva odii vel inimicitiæ Dei aut pœnæ æternæ; Item quando operans quasi horret & apprehendit, ad eum modum, quo solet alias materias graves, quando se ad eas reflectit. 223.

6. Peccata inadvertentiæ dicuntur, quando neglecta est advertentia debita, sive quando cognoscebatur periculum peccandi & obligatio magis advertendi, & tamen hæc advertentia major est neglecta, qualis cognitio & negligentia sæpe adest, licèt homo postea non recordetur eam adfuisse; quod inde fit, quia ubi non adest expressa cognitio volitionis habitæ, non relinquuntur species rememorativæ illius, cùm species rememorativæ sint species cognitionum habitarum circa objecta, uti probabiliùs docetur in animastica, hinc ab hominibus sæpe committuntur talia peccata inadvertentiæ, etiam mortalia, quamvis postea non recordentur, & per accidens non possint se de illis accusare in specie, & ob hoc dicit *Apost.* 1. ad *Corinth.* 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum*: Et *David* Ps. 18. v. 13. petit mundari ab occultis, *Oviedo* n. 55. *Compt.* d. 104. s. 4. n. 6. 224.

7. Etiam multa mortalia fiunt cum passione, uti patet in peccatis iræ & luxuriæ, quæ in tantùm sunt minùs gravia, quantùm passio minuit libertatem. Similiter potest peccari mortaliter ex metu gravi, quamvis enim tunc adsit aliquid involuntarii, tamen actio est simpliciter voluntaria, & aliqui dicunt illam involuntarietatem esse in alio actu concomitante, quo vellet abesse metum, & consequenter omittere actionem, ad quam urget metus. 225.

Q. 38. *Quid judicari debeat in dubio de plena advertentia vel de pleno consensu.* ℞. Qui timoratæ est conscientiæ, nec solet plenè advertens consentire, potest in dubio credere se non plenè consensisse, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio, uti communiter notant Auctores, quos retuli l. 1. num. 546., nullam addentes præterea conjecturam; quâ licèt opus non sit, tamen, quod dictum est, maximè valet, si præterea accedat una ex conjecturis, quas ibidem dedimus à n. 547. Etiam utile erit considerare doctrinam, quam tradit *Christoph. Schorer* Theol. Ascet. p. 3. s. 6. c. 6. n. 6. his verbis: 1. *Objecti peccaminosi repræsentatio facta sensibus externis, internis, rationi &c. peccatum non est.* 2. *Motus sensualitatis repræsentationem consequens & rationem præveniens nec ipse peccatum est, cum sit naturalis & ex fomite contra voluntatem, vel sine ea producatur.* 3. *Delectatio deinde motui naturaliter conjuncta,* 226.

conjuncta, fecumque ex consensu ante omnem deliberationem trahens partem inferiorem rationis ac voluntatis, nec ipsa peccatum est. Quòd si superior ratio primum motum occupet, meritum magnum acquiritur: si non potuerit, & advertens suggestionem motumque, statim resistat, actibus contrariis saltem virtualibus elicitis, adhuc merito locus est. Si verò ratio superior hæreat nonnihil, primisque suggestionibus non resistat, cum tamen possit, tum in peccati territorium intratur: & siquidem ratio attentione alterius rei occupata impediatur, dicitur delectatio subrepititia, nec defectu advertentiæ levem culpam excedere potest: sed hæc diu durare non solet, cum rationem excitet suo objecto. Si verò advertat suggestionem, neque tamen contra eam statim insurgat, sed pigritia & torpore sinat motum illum aliquâ temporis morâ extendi, licèt nondum deliberationem aut consensum elicuerit, tum peccatum veniale delectationis committitur, majus minusve, pro modo delectationis & negligentiæ. Quòd si post ejusmodi delectationem non resistatur, sequitur consensus sive peccatum: qui si adhuc ex vehementi impulsione deliberationem plenam præcedat, hacque superveniente ratio resistat rejiciatque motum, tum quidem censendum est necdum peccari mortaliter, etsi proximè accedatur. Cùm verò plena deliberatione, actu vel virtute, habitâ, consensus jungitur, jam non dubitari amplius potest de peccato mortali, si gravis sit, sive deinde in ipsum opus tendat, sive in illicitam delectationem tantum cogitatione sumptam, sive in neutrum expresse tendendo, sensus oblectationem, quam advertit, sine alia deliberatione etiam & resistentia permittat, hoc enim casu potest & debet resistere, & non facit, adeoque virtualiter consentit. Præterea id etiam advertendum est, dæmonem atque sensum tentationes injicere sub enunciatione significante consensum, volo hoc facere &c. cum tamen longissimè absit voluntas consensûs, qui neutiquam ex incidentibus verbis, sed vero suo proprio actu dijudicandus est.

227. *Q. 39. Quomodo peccet, advertens actionem suam esse peccatum, sed non cogitans, an sit mortale an veniale.* ℞. Hoc resolutum est l. 1. à n. 1.

228. *Q. 40. Quomodo peccet, advertens actionem suam esse mortale, sed abstrahens, quale & cujus speciei sit.* ℞. S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. ad 3. dicit nunquam itá abstrahi, sed semper cognosci malum in certa specie: Idem dicunt *Vasq.* & alii cum *Merat.* d. 7. s. 7., sed dato supposito, dicendum est peccare mortaliter, peccato speciei innominatæ, quæ opponitur honestati actûs, quo quis vellet non peccare mortaliter, *Oviedo* in 1. 2. t. 4. Controv. 1. p. 3. Vide dicta hîc n. 21. inst. 1. & 2.

229. *Q. 41. Quomodo peccet, qui deliberat, an velit in mortale consentire.* ℞. Si faciat plenè advertenter, peccat mortaliter, quia voluntas sic hærens, reipsa appretiat peccatum cum Deo, sicuti enim dubitans in fide, ideo peccat mortaliter, quia hæret, velitne plùs tribuere authoritati Dei revelantis, an judicio suo vel apparentiæ rationis in oppositum, itá multò magìs hîc, quando hæret, an præferre velit Deum an peccatum. 2. Saltem per hoc se exponit periculo proximo consensûs in tale peccatum, ergo peccat, & quidem peccato ejus speciei, cujus est illud, de quo deliberat, ideoque tenetur in Confessione dicere, se itá deliberasse circa tale peccatum, quamvìs postea non consenserit in illud, *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 1. n. 16. *Herincx* d. 7. n. 42. & alii.

230. *Q. 42. Quandonam mortale fiat veniale defectu materiæ.* ℞. Quæstio resolvi non potest, nisi priùs sciatur, quænam materia censeri debeat gravis vel levis; Deinde, unde in praxi colligamus, an materia sit gravis vel levis; præterea an materia levis possit substare gravi obligationi: his intellectis facilè erit concludere, quomodo mortale fiat veniale defectu materiæ.

§. 1. Pro regula generali, ex qua sciatur, quænam materia dici debeat gravis vel levis, valde laborant AA., hinc 1. aliqui apud *Ovied.* hîc controv. 3. n. 141. putant hoc esse desumendum ex respectu partis ad totum, dicuntque materiam illam esse gravem, quæ est tertia pars illius totius, quod à lege imperatur, quod autem est minus, esse levem. Hæc regula tenet in aliquibus, sed fallit in plurimis, nam tertium Nocturnum non est tertia pars Matutini dominicalis, labor servilis per 7. horas die festo non est tertia pars diei naturalis, & tamen utrumque est materia gravis. E contrà duo psalmi sunt plùs quàm tertia pars Nonæ, & tamen sunt materia levis. 2. *Caramuel* dicit octavam partem totius esse materiam notabilem, & quod est minus, esse materiam levem, quia, inquit, omne totum tam physicum quàm morale secundùm intensionem censetur constare octo partibus, hinc quando significamus aliquid summum, dicimus, ùt octo, v. g. ignis est calidus ùt octo, homo est probus ùt octo, ergo quod est pars octava totius, est aliquid notabile in toto, & quod non est pars octava, non est aliquid notabile, quia non est simpliciter pars, sed tantùm pars partis. Hanc regulam optimè confutat *Carden.* in 1. crisi d. 31., nam si vera est, ergo qui tenetur ad 7. psalmos pœnitentiales, si omittat unicum, peccat mortaliter, quia omittit plùs, quàm octavam partem: E contrà qui legit 10. folia libri hæretici, si liber constet 100. foliis, non peccat mortaliter, quia legit minùs, quàm octavam partem: Item qui debet 100. ducatos, & subducit 10., non peccat mortaliter, quia subducit minùs, quàm octavam partem. Similia certò falsa deduci possunt in plurimis aliis materiis.

§. 2. Ut sciatur, an materia sit gravis vel levis, debet hæc spectari etiam absolutè, & non præcisè ex respectu ad totum, ac considerari, an in se, etiam spectatis omnibus circumstantiis, sit aliquid notabile necne, uti notant AA. communiter cum *Oried.* nu. 143., sic quamvìs communis sententia habeat, quòd ad peccandum mortaliter in materia Missæ die festo, requiratur omissio tertiæ partis circiter, tamen in hoc attendi debet etiam ad partes secundùm se, quò enim partes sunt nobiliores, eò minùs debet omitti, hinc qui tempore tantùm utriusque Consecrationis abesset à Missa, non audiret Missam, uti dictum est l. 3. p. 1. n. 667., quamvìs utraque Consecratio, quoad durationem, nequidem sit pars vigesima Missæ; & idem est de similibus. 231.

§. 3. Aliquid esse vel non esse in se notabile, & consequenter esse materiam gravem vel levem, colligimus ex uno horum, 1. Ex repugnantia, quam habet cum natura rationali, quæ repugnantia, an sit gravis an levis, communi prudentum judicio est determinandum. 2. Ex repugnantia gravi vel levi cum charitate in Deum, proximum vel seipsum. 3. Ex Scriptura, quæ materiam gravem sæpe denotat, addendo illi comminationem mortis & damnationis æternæ, Item væ illi, qui facit. 4. Ex verbis legis, quæ sæpe exprimit obligationem gravem. 5. Ex authoritate Ecclesiæ vel SS. PP., qui dicunt esse vel non esse obligationem gravem, spectat enim ad Dei providentiam, ut in talibus ad salutem pertinentibus non permittat errare Ecclesiam & communes ejus DD. 6. Ex communi sensu Theologorum, cui temerarium est se opponere, nisi ratio evidens cogat. 7. Ex sensu communi hominum timoratorum, etiam simplicium, inquit *Herincx* nu. 46., præcipuè quando agitur de jure naturæ, quod hi cordibus suis inscriptum habent, & spiritu DEI aguntur, ut secundùm illud judicent & agant. 8. Ex fine legis vel legislatoris, si enim hic sit magni momenti, & materia aliqua multùm conducat ad illum, erit materia gravis; si leviter conducat, aut si finis ipse legis non sit magni momenti, materia erit levis. Vide *Castrop.* t. 2. d. 2. p. 7. num. 4. 232.

§. 4. Materia absolutè levis non substat obligatio- 233.

ni gravi, potest tamen materia de se gravis substare obligationi levi. Vide hoc utrumque probatum l. 1. n. 267. & 268.

234. §. 5. Mortale fit veniale defectu materiæ, si materia peccati sit quidem ex objecto gravis, id est, secundum se capax obligationis sub mortali, quando adest notabilis quantitas illius, quia autem hìc & nunc non est nisi parva quantitas illius materiæ, hinc est veniale. Ratio patet, si enim materia levis non substet obligationi gravi, uti n. 233. notatum est, hoc ipso, quòd materia sit levis ob defectum quantitatis requisitæ ad mortale, jam fiet veniale: Pro exemplis autem serviunt dicta n. 204., ubi egimus de peccatis ex genere suo mortalibus, quæ præter materiam ex objecto gravem requirunt quantitatem notabilem. Vide etiam dicta l. 1. à n. 669.

235. Q. 43. *An ex aliis etiam causis possit peccatum mortale fieri veniale.* ℞. Affirmativè, 1. Si lex, quæ prius obligabat graviter, postea obliget tantùm leviter, vel ex voluntate legislatoris, vel ex mutatione legis per consuetudinem aut interpretationem secundum diversitatem circumstantiarum. 2. Ob diversum dictamen conscientiæ, secundum quod aliquid priùs censebatur graviter obligare, postea autem prudenter censetur obligare tantum leviter, de quo satis dictum est l. 1., De conscientia. An autem idem physicè actus, qui nunc est peccatum mortale, possit fieri peccatum veniale, Item an mortale possit à DEO remitti quoad jus ad gravem indignationem, reservato jure ad indignationem levem, sunt quæstiones speculativæ.

Unicum hoc dubium restat decidendum, an aliqua transgressio de se mortalis fiat venialis, eò quod committatur subitò vel transeunter, quamvis cum plena advertentia & plenè libero consensu. Videtur affirmare auctor libelli in Gallia impressi Anno 1700. sub titulo, *Theologia moralis S. Augustini*, nam docet habitum charitatis prædominantem, & consequenter gratiam manere, quamdiu nullum peccatum mortale habitualiter, fixè & permanenter in anima prædominatur, licèt aliquis ex metu, cum renitentia, ex violenta tentatione vel passione per modum transeuntis consentiat in opus de se graviter malum, si statim pòst illi summè displiceat; eò quòd tum censeatur in fundo animæ habitualiter permanere idem status Charitatis prædominantis. Sed doctrina illa est falsissima, alioquin sic excusabuntur sæpissimè deliberata dubia in fide, blasphemiæ, detractiones, delectationes & desideria turpissima, possunt enim hæc peccata mortalia committi ab homine justo vel ex metu, uti fecit S. *Petrus*; vel cum renitentia, uti faciunt, quos remordet conscientia; vel ex ardore concupiscentiæ &c.; & licèt statim pòst summè displiceant, certum tamen est fuisse mortalia, cùm peccatum mortale possit in momento admitti, nec dubium est, quin statim immoriens tali peccato, esset æternum damnandus.

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale.

236. » QUinque modis id fieri communiter, docet *Sanch.* » *&c.* 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis » ultimi. 3. Ratione contemptûs. 4. Ratione scandali. » 5. Ratione periculi. De singulis dicam breviter.

» Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, » ratione finis adjuncti; ùt si quis leviter mentiatur » ad copulam carnalem extorquendam: quia cùm » finis mortalis ametur, mortale est: Non tamen » necessarium est in Confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis, quia » seclusâ malitiâ mortali finis, manet veniale. »

Resp. II. Transit item in mortale ratione nimii » affectûs in rem aliquam, ùt si v. g. ultimum finem » in ea constituas. Ad quod non sufficit valde intensè » & vehementer ferri in objectum; sed requiritur, » ut appretiativè illud ità æstimet, saltem virtualiter, » ut paratus sit ejus causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: ùt si quis ità inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festo » omittere Sacrum, &c. quàm illis privari. Notat » autem *Bon.* hunc affectum, non tantùm habitualem, » sed actualem esse debere, ut peccatum contrahatur, » quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantum es paratus. »

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione » contemptûs absoluti & formalis. »

Dico autem, *contemptum absolutum & formalem*, quando nimirum ideo formaliter & absolutè præceptum violatur, quia ipsi, aut Superiori subjici » renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; » vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia » præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis, quorum utrumque graviter pugnat cum » charitate debita Superiori. *Ex quibus resolves*: »

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & » subjici absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si auctoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. » Ratio, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantùm secundum quid. »

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, prava » consuetudine, aliave causa, præceptum violetur, & » non ex contemptu potestatis Superioris, non est » mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantùm interpretativus. »

III. Est mortale, facere vel omittere aliquid ex » contemptu justæ legis humanæ; item ex contemptu » Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod prætere a tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet aut consuleret;) & denique facere » aliquid ex contemptu Prælati ùt sic, & ùt à Deo auctoritatem habentis; non tamen ùt talis hominis, » indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius, » non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantùm secundùm quid. *Vid. Sanch. 1. mor. c. 5. Bon. de peccat. d. 2. q. 3. p. 5.* »

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens » mali speciem, transit per accidens in mortale, si » ruina per illud proximo causanda sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid graviter » repugnans Charitati. *V. dicta de scandalo & Fill. t. 11. num. 252.* »

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens, transit » in mortale, ratione periculi incidendi in mortale, » quando quis sine sufficienti cautela aut necessitate » aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili ejus » periculo temerè se exponat. Unde in Confessione » explicanda est species peccati, cujus periculo se objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter » homines similis conditionis in peccatum mortale » inducit. »

ADDENDA.

QUæst. 44. *Quid præterea notandum circa contemptum.* ℞. Seqq. 237.

§. 1. Contemptus, in genere, est vilis æstimatio rei, quam si res mereatur, contemptus non erit reprehensibilis, sic enim rectè contemnimus divitias in

in comparatione cum virtute; si verò res non mereatur vilem suî æstimationem, erit contemptus imprudens, & de illo hìc agitur. Potest autem esse duplex, vel materialis, quem alii vocant virtualem, vel formalis. Tunc est materialis, si quid reipsa vilipendatur, v. g. si postponatur alteri, cui deberet præferri, ità tamen, ut directè non intendatur illa vilipensio seu postpositio; & talis contemptus Dei reperitur in omni peccato mortali. Tunc est formalis, si vilipendatur, directè intendendo illam vilipensionem.

238. §. 2. Potest aliquid fieri ex contemptu, vel negativè vel positivè. tunc negativè agitur ex contemptu, si voluntariè negligatur justa æstimatio, quæ si adesset, non fieret aliquid, & tunc propriè non agitur ex contemptu, sed potiùs cum aliquo contemptu, quia contemptus non influit positivè in actionem, sed habet se tantùm negativè, tanquam removens prohibens, id est, removet debitam æstimationem, quæ si adesset, prohiberetur actio, ergo contemptus formandæ debitæ æstimationis habet se tantum negativè ad talem actionem. Tunc agitur positivè ex contemptu, si contemptus existat & moveat ad actionem, ità ut actio assumatur velut medium ad contemptum exercendum vel ostendendum, & tunc propriè dicitur agi ex contemptu.

239. §. 3. Contemptus formalis potest esse vel internus tantùm vel simul externus: Internus tantum, est judicium, quo quis reputat alterum vilem, directè & exercitè saltem intendendo habere pro tali, totaque libertas & moralitas hujus judicii habetur ab actu voluntatis, qui illum imperat vel in eum consentit, uti libertas & moralitas hæreseos habetur ab actu voluntatis illam imperante vel in eam consentiente; atque ex illo judicio & ista volitione fit unum, quod est contemptus internus, in genere moris completus & internè consummatus. Potest autem esse etiam alia volitio ponendi externam actionem, quâ ostendatur contemptus, & hæc secunda volitio dicitur contemptus affectivus, ex cujus imperio si ponatur actio talis externa, hic contemptus affectivus per hanc actionem completur in ratione contemptûs externi. Quòd si poneretur actio externa de se apta contemnere, v. g. risus, attamen sine hoc imperio voluntatis, sive, non eo fine, ut contemptus internus, qui tunc adest, exerceatur, hæc actio externa non denominaretur contemptus externus, quia non fieret ex contemptu formali, sed tantùm cum illo.

240. §. 4. Contemptus formalis Dei Legislatoris aut legis divinæ etiam minimæ, est mortale ex toto genere, quia derogat supremæ potestati & authoritati Dei, quæ respectu omnium legum est eadem & semper infinitè digna æstimari; putatque *Oviedo* controv. 3. p. 5. num. 68. semper simul adesse errorem in fide & blasphemiam, quia sic contemnens judicat, vel Deum æstimatione, vel legem Dei observatione esse indignam, quod est erroneum in fide & blasphemum: alii tamen apud *Herincx* d. 7. n. 63. putant posse aliquem practicè velle aliquid agere in dispectum Dei, quamvìs talem internum errorem non habeat, sicuti aliquis sine errore interno potest velle exercere actum externum idololatriæ.

241. *Obji.* Si mendacium ex contemptu Dei fit mortale, ergo idem peccatum est veniale & mortale, hoc autem implicat, quia veniale & mortale habent proprietates oppositas. ℞. *Ovied.* p. 7. num. 95. vult dici mortale tantùm, quia malitia actûs desumitur ex omnibus circumstantiis in- & extrinsecis tanquã uno objecto adæquato, intra quod si fit aliquid grave, ratione illius actus dici debet absolutè mortalis. Etiam dici potest cum *Tann.* esse veniale & mortale positivè, id est, esse difforme legi uni leviter & alteri graviter obliganti, ideoque esse veniale respectu unius legis, & mortale respectu alterius; sed non est veniale aut mortale negativè, id est, non est difforme legi vel tantùm leviter vel tantùm graviter obliganti, hinc proprietates, quæ videntur oppositæ, debent explicari præcisivè per respectum ad legem unam leviter & ad alteram graviter obligantem.

Inst. Implicat idem esse physicè leve & grave, parvum & magnum, ergo etiam implicat idem esse tale moraliter. ℞. 1. Quamvìs idem non possit esse physicè leve & grave &c. absolutè aut respectivè ad eandem rem, potest tamen esse tale respectivè ad diversa, nam tripondium est leve respectu centipondii, & est grave respectu semipondii; homo est parvus respectu turris, & est magnus respectu formicæ; tamen ℞. 2. n. conseq. Disparitas est, quòd esse physicè leve inferat negationem gravitatis; esse physicè parvum includat negationem majoris extensionis, eò quòd sit figura: nihil tale est in illo, quod dicitur leve vel grave, parvum vel magnum moraliter, quia tantùm significat esse contra legem leviter obligantem, cum quo stat esse posse simul etiam contra aliam legem graviter obligantem, sicuti idem furtum rei sacræ est contra legem justitiæ & religionis.

§. 5. Contemptus formalis humani legislatoris ùt talis, id est, ùt habentis potestatem leges ferendi; item contemptus formalis legis ùt procedentis à tali potestate, est mortale ex toto genere, quia contemnitur homo ùt vices Dei gerens, aut contemnitur lex hominis ut informata lege Dei, ergo hoc ipso contemnitur sapientia & authoritas Dei, à quo est omnis potestas legem ferendi & obligatio legis, quique ideo dicit *Lucæ* 10. v. 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*: sic autem contemnere sapientiam vel authoritatem Dei, semper est gravissima irreverentia, uti patet. 242.

§. 6. Contemptus formalis humani legislatoris, in quantùm hic est persona privata, quæ judicatur esse vilis, v.g. imprudens, malitiosa, passionata &c. potest esse vel nullum, vel veniale, vel etiam mortale peccatum, prout motiva sic judicandi erunt, vel absolutè gravia, vel minus gravia, vel nulla. Ratio est, quia potest in homine legislatore esse tale aliquid contemptu dignum, unde sicuti judicium circa malum proximi potest esse, vel prudens, vel leviter aut etiam graviter temerarium, ità etiam hìc: & putant *Lessius* De Just. l. 1. c. 46. n. 45. & *Spor.* in Th. mor. p. 1. t. 1. c. 7. n. 58. plerumque fore mortale. Quòd si hoc judicium, quod de legislatore humano habetur, manifestetur aliis, quamvìs fortè sit prudens & verum, adhuc faciliùs poterit peccari graviter, sicuti peccatur per detractionem, si judicium de occulto adulterio alicujus manifestetur aliis; quod magìs valet in nostro casu, quia est specialis obligatio cuique secundùm statum & dignitatem suam præstandi reverentiam contra quam specialiter peccat, qui exteriùs contemnit Superiorem. 243.

Obji. Si homo contemnatur ùt ferens legem imprudentem, contemnitur ùt legislator, ergo vel hoc est semper mortale, vel dicendum est, non semper esse mortale, si contemnatur homo ùt legislator, ità *Arriaga*. ℞. Homo ùt legislator potest intelligi strictè, si nempe reduplicatio cadat super formam, quæ est potestas legislativa, ideoque faciat unum ex his sensibus, *potestas legislativa hominis*, *homo & potestas legislativa*, *homo ratione potestatis legislativæ* contemnitur. Potest etiam intelligi latè, & potiùs specificativè, si reduplicatio cadat super solum hominem, & non super potestatem legislativam, ideoque non faciat unum ex dictis sensibus, sed hunc, *homo contemnitur, qui ideo est legislator, quia habet potestatem legislativam*, & tum contemptus cadit super solum hominem, qui contemnitur propter imprudentiam vel aliam malitiam, nòn autem propter potestatem legislativam: si contemneretur ùt legislator in primis

primis sensibus, esset semper mortale, non autem in posteriore sensu.

244. §. 7. Contemptus formalis legis humanæ secundùm hoc, quod lex est ab homine, potest esse, vel nullum, vel veniale, aut mortale peccatum, quia cum Legislator humanus errare possit, judicium de hoc, quòd lex sit imprudens, malitiosa, vel injusta, poterit esse, vel prudens vel venialiter aut mortaliter temerarium, prout erunt motiva, ex quibus formatur; & hìc valent eadem, quæ dicta sunt num. 243.

245. §. 8. Contemptus formalis materiæ quantumvis levissimè præceptæ à Deo, potest esse peccatum mortale vel veniale, nam si quis contemnat talem materiam veluti inutilem & vanam, est mortale ex toto genere, imò est error in fide & blasphemia, si judicetur aut dicatur, DEUM posse inutilia aut vana præcipere: Quod etiam valet de materiis consiliorum divinorum, utì rectè *Oviedo* num. 72., hoc ipso enim, quòd sint consilia divina, sunt de

246. meliori & majori bono. Si autem aliquis contemnat materiam levem, & ideo peccet, quia levis est, videtur peccare tantùm venialiter, quia reipsa est levis & vilis respectivè ad materiam gravem, & cum illo contemptu stat judicium, quòd sit utilis ad salutem & meritò observari deberet; item voluntas non contemnendi eam, si esset gravis, ideoque non apparet, unde refunderetur malitia gravis in talem contemptum.

247. §. 9. Contemptus formalis materiæ præceptæ ab homine potest esse peccatum, vel leve, vel nullum, vel etiam mortale, quia erit leve, si ideo contemnam & peccem, quia est levis, utì dictum est num. 246. Item, si temerè judicem esse vanam & inutilem, non videtur esse plùs quàm veniale, cùm hæc imprudentia, de qua Superiorem arguo, sit in re levi. Nullum erit peccatum, si habeam prudens motivum hoc judicandi, quod tamen rarissimè præsumi potest, cùm possessio semper sit pro legislatore, qui causas aliunde justas imperandi habere potest. Denique si materiam quantumvis levem contemnam, quia est materia hujus vel illius virtutis, v.g. si fabulas mihi à Superiore prohibitas exerceam ex formali contemptu honestatis, quæ est in virtute taciturnitatis, est mortale ex toto genere, quia graviter dissonat à natura rationali, ut contemnatur honestas in se supernaturalis, quæ in se est participatio aliqua naturæ divinæ: atque hoc tenet in materia cujuscumque virtutis. Ex dictis,

248. §. 10. Inferuntur seqq. 1. Peccatum formalis contemptûs malè ab aliquibus confunditur cum peccato ex malitia vel ex consuetudine, nam ex malitia & consuetudine peccari potest tantùm venialiter, etiam contra Deum: E contrà potest esse formalis contemptus, quando peccatur ex passione & sine consuetudine.

249. 2. Peccatum contemptûs etiam malè confunditur cum inobedientia formali, nam potest dari peccatum contemptûs contra sola consilia, aut contra honestatem virtutis hìc & nunc non obligantis, utì dictum est n. 245. & 247. Illa tamen inobedientia, quâ quis legem transgreditur ex motivo non obediendi, sive, quia non vult subjici potestati imperantis, vix erit sine contemptu, hinc post S. *Th.* docet *Cajet.*, quòd peccare ex contemptu duo importet, nempe actum peccati, & causam peccati, actum quidem, utì frangere silentium, causam, scilicet actum voluntatis renuentis subjici Regulæ: Rectè tamen notat *Eliz.* l. 8. q. 14. §. 2. nolle subjici legi vel Regulæ, esse reipsa nolle eam servare, potest autem quis, etiam frequenter, eam violare, & ideo non peccare ex contemptu, quia nempe retinet voluntatem absolutè & universim eam observandi; sed si eam integram & universim servare nollet, etiam nollet subjici, & peccaret ex contemptu, saltem negativè, quod *Eliz.* putat sufficere ad peccatum contemptûs. Docet autem *Rhod.* d. 1. q. 3. s. 4. §. 3. etiam talem inobedientiam formalem semper esse mortalem, quia nolle agnoscere potestatem à Deo constitutam, est se Dei authoritati directè opponere, quod semper est mortale: Si tamen fieret tantùm ex motivo non obediendi hìc & nunc, sive nolendo se in hac re subjicere, de cætero agnoscendo potestatem imperantis, esset peccatum inobedientiæ formalis, mortale vel veniale, prout materia præcepti esset gravis vel levis.

3. Si transgrediar legem ex quadam amaritudine, 250.
v.g. ex hoc affectu, quia non volo imperantem afficere solatio, quod haberet, si lex observaretur, etiam non est propriè contemptus formalis, raro tamen aberit, ac semper est peccatum, & quidem erit mortale, si affectus ille sit circa Deum imperantem, nam vel est odium Dei, vel est odio propinquum, & de se graviter disconvenit naturæ rationali, utì rectè *Ovied.* n. 77. Si autem affectus ille sit circa hominem imperantem, poterit esse veniale ex parvitate materiæ, quia odium & displicentia circa hominem sæpe est venialis tantùm. Quòd si animus esset talis, ut diceret jam nolo facere, quia ipse vult, ut faciam, omnino videtur adesse formalis contemptus Superioris, hinc erit mortale.

4. Si contemptus sit circa Deum vel ejus præcepta, 251.
est peccatum contra Religionem, quia Religio Deo debita obligat exhibere honorem & non despicere potestatem ejus legislativam: Si sit circa parentes, est contra pietatem: Si sit circa Superiores, est contra observantiam; non tamen est semper formaliter contra obedientiam, quia potest despici Superior, licèt ejus præcepta non despiciantur: Si sit circa personas alias, est contra justitiam, quia ex justitia debetur cuilibet honor, reverentia & æstimatio juxta suum meritum, & ideo contemptus personæ non Superioris potest esse mortale vel veniale vel nullum peccatum, secundùm dicta n. 243.

Q. 45. *Quid addendum sit circa obligationem vitandi* 252.
pericula & occasiones peccandi. R. Seqq.

§. 1. Periculum peccati, est aliquid inclinans seu disponens ad peccatum. Hoc periculum potest esse proximum vel remotum: Proximum dicitur, quod habet frequentem conjunctionem cum peccato: Remotum, quod non habet frequentem conjunctionem cum peccato. Similiter occasio proxima dicitur, quæ homines similis conditionis frequenter inducit ad tale peccatum, vel de qua per experientiam constat, quòd in peccatum communiter inducat: Remota est, quæ quamvis aliquo modo inducat, tamen non habet frequentem conjunctionem cum peccato, utì AA. communiter cum *Gob.* in Exp. t. 7. n. 525. Notat autem rectè *Lugo* De Pœn. d. 14. num. 162. periculum vel occasionem non ideo dici proximam, quòd inter ipsam & peccatum nihil mediet, plerumque enim mediat aliquid, v.g. tentatio, aspectus, alloquium &c., sed ideo dicitur proxima, quia inter ipsam & peccatum communiter nihil intervenit, quod impediat peccatum.

§. 2. Periculum aliud est absolutè proximum, aliud 253.
respectivè tantùm. Absolutè proximum est, cui ex natura sua convenit habere frequentem conjunctionem cum peccato, & ideo dicitur intrinsecè periculum, quia apud quemcumque hominem solet esse conjunctum cum peccato, sic deliberatus tactus pudendorum alienorum, cum mora aliqua & sine necessitate factus, censetur omni homini non conjugato esse periculum proximum peccati, saltem per delectationem turpem. Respectivè proximum est, cui ex varia conditione hominum convenit quandoque habere, & quandoque non habere fre-

frequentem conjunctionem cum peccato, ideoque dicitur extrinsecè periculum. Hoc periculum respectivum iterum est duplex, aliud, quod respectu plerorumque hominum est proximum, sæpe tamen est remotum respectu pauciorum, v. g. respectu hominum valde piorum aut valde cautorum; & tale periculum est fixus aspectus rei turpis. Aliud, quod respectu pauciorum hominum est proximum, & respectu plerorumque est tantùm remotum, & tale quid est colloquium cum muliere: In dubio autem, an aliquid huic vel illi homini sit periculum respectivè proximum, si consideratâ naturâ objecti & conditione personæ nihil certò determinari possit, dicendum est esse huic tale periculum, quale est plerisque, unde si plerisque est periculum proximum, censeri debet etiam huic esse, donec constet de ipsius firmitate per experientiam, in qua communiùs vincat. E contrà si plerisque est remotum, debet etiam huic censeri esse tale, donec de ejus fragilitate constet etiam per experientiam, in qua, non unâ vel alterâ tantùm vice, sed communiùs vincatur, ubi enim non constat de exceptione, standum est communi regulâ præsumptionis, quæ est ex communiter contingentibus, *Oried* controv. 3. n. 148.

254. §. 3. Periculum proximum, aliud est materiale, aliud formale. Materiale est, quod de se, secundum circumstantias suas extrinsecas, solet esse conjunctum cum peccato, quamvis non conjungatur ob specialem conditionem subjecti. Formale est, quod hic & nunc consideratis omnibus circumstantiis extrinsecis & intrinsecis solet esse conjunctum cum peccato; unde materiale periculum, est occasio externa, quæ secundùm se solet esse conjuncta cum peccato; Formale, præter occasionem externam includit tales circumstantias, ut his omnibus consideratis existimetur hic & nunc fore conjunctum cum peccato, consequenter ut aliquid sit Titio occasio proxima peccandi, non est satis, quòd de se sit tale quid, ut alii in eadem constituti frequenter peccent, sed præter occasionem talem externam requiritur, ut simul respectu Titii adsit formale periculum peccandi, nam fieri potest, ut duo in eadem domo habitent & conversentur cum eadem persona, quorum unus quia ad ejusmodi peccatum pronus est, sit in occasione proxima, alter autem non, qui vix ad talia movetur, aut qui novit se contra tentationes munire.

255. §. 4. Periculum formale potest esse, vel certum, vel probabile, vel leve. Tunc est certum, quando quis firmiter sibi persuadet se in tali occasione peccaturum. Probabile est, quando non quidem ità firmiter, attamen ob prudens motivum meritò credit & valde timet, ne cadat, v. g. quia occasio est, valde alliciens, & ipse novit suam fragilitatem. Leve est, quando non putat quidem se peccaturum, timet tamen aliquo modo, seu suspicatur, & fieri posset, ut caderet. Practicè loquendo putat *Gob.* n. 527., eum qui scit, si decies accedat tale consortium, se octies vel septies cadere, periculum illi esse moraliter certum; si autem ter aut quater solùm cadat, esse periculum tantùm probabile, (quod etiam dicit *Caram.*, quamvis quinquies cadat, si etiam quinquies non cadat) si autem nunquam cadat aut fortè semel, sed rarò, & potiùs veluti casu, erit periculum leve.

256. §. 5. Peccat graviter vel leviter, prout materia peccati fuerit gravis vel levis, qui se exponit periculo formali & certo peccandi formaliter, sive hoc periculum sit absolutè, sive respectivè proximum, uti tenent omnes, nec contrarium esse *Gobat* in Quin. tr. 5. c. 45. num. 49., persuadere conatur *vindex* illius, p. 2., ad prop. 25. Sed quidquid senserit *Gob.*, parùm refert; Quod dixi, colligitur ex Scriptura, *Eccli.* 3. v. 27. *Qui amat periculum, peribit in illo:* Item ex his propositionibus ab *Inn. XI.* damnatis. 62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.* 63. *Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali, nostro vel proximi.* Ratio est, quia qui vult tale periculum, censetur velle peccatum, quod cum illo periculo est conjunctum, ergo contrahit malitiam illius peccati: Deinde quia præceptum prohibens peccatum, etiam prohibet velle hoc, quod proximè & moraliter est conjunctum cum peccato; sicuti præceptum prohibens finem, etiam prohibet media ad talem finem ducentia, ergo qui exponit se periculo formali & certo peccati, peccat contra præceptum prohibens illud peccatum, & consequenter admittit malitiam talem, qualis est in ipso peccato.

Obji. Si quis teneatur vitare periculum proximum, etiam tenebitur vitare remotum, nam pono Titum per experientiam scire, si semel aspiciat virginem, se magis & magis trahi ad aspiciendum & concupiscendum eam; item per experientiam scire, si octies aspiciat, se solere concupiscere: hoc supposito sic argumentor, aspicere octies est peccatum, ergo etiam aspicere septies, ergo etiam aspicere sexies &c., *Prob. conseq.* Ideo aspicere octies est peccatum, quia est periculum proximum peccati, sed aspicere septies etiam erit periculum proximum peccati, quia aspicere septies est exponere se periculo proximo periculi proximi, atqui exponere se periculo proximo periculi proximi est peccatum, quia sicuti exponere se periculo proximo peccati est peccatum, quia periculum proximum peccati est moraliter peccatum, adeoque qui vult illud, censetur velle peccatum, sic exponere se periculo proximo periculi proximi erit moraliter velle periculum proximum, quod moraliter est peccatum, ergo. Quòd aspectus septimus sit periculum proximum aspectûs octavi, probatur inde, quia nullus gradus mediat, & quò sæpius aspicit, semper magis trahitur: vel determina quemcumque gradum periculi, qui erit ultimus in ratione periculi remoti ascendendo, dicam esse absolutè gradum periculi proximi, quia est periculum proximum periculo proximo. ℟. Aspectus septimus est ad summùm materialiter tantùm proximum periculum, vel per se, quia Titius per experientiam scit se per aspectum septimum non solere induci in octavum, vel per accidens, quia non advertit aspectum septimum esse periculum proximum respectu octavi: sicuti qui per experientiam scit octavam pintam sibi esse periculum proximum ebrietatis, quamvis septima sit proxima ad octavam, tamen bibendo septimam non peccat peccato ebrietatis, vel per se, quia per experientiam habet, quòd septima non inebriet, vel per accidens, quia si inebriet, ipse invincibiliter ignorat se per septimam inebriari, sed prudenter putat tantùm fieri per octavam. *Nec obstat*, quòd nullus gradus mediet inter septimum & octavum, *nam* ratio periculi proximi non desumitur ab eo, quòd nihil mediet, uti diximus num. 252., sed quòd communiter nihil interveniat, quod impediat conjunctionem, hic autem communiter aliquid intervenit, uti supponi debet.

§. 6. Similiter peccat graviter vel leviter, qui se 257.
exponit formali, quamvis tantùm probabili periculo peccandi formaliter, uti rectè *Eliz.* l. 8. q. 15. §. 3 & seqq. *Cardenas* in 1. Crisi d. 18. & in 2. Crisi diss. 40., & alii contra *Caram. Murc. Lumb. Hozes*, *Spor.* de Pœn. num. 324. *Gob.* num. 526.; videtur autem colligi ex damnatione propositionum n. 256. relatarum, quia talis directè quærit, aut saltem non fugit occasionem proximam peccati, & quidem conjunctam cum periculo formali peccandi formaliter. Ratio est, quia ille peccat, qui se exponit formali periculo & certo,

& certo peccandi formaliter, uti dictum est n. 256., Ergo etiam, qui se exponit periculo probabili. *Prob. Conseq.* applicando rationes ibi allatas: quibus adde hanc, quia ideo, inter cætera, peccat ille, qui se exponit periculo certo, quia vult præsens malum animæ, quod nemo potest prudenter velle, sed idem est de periculo probabili; ergo. *Prob. min.* Periculum probabile animæ, etiam est præsens malum animæ, sicuti periculum probabile damni corporei, quale esset desilire ex alta fenestra, aut velle cum armis occurrere leoni, censetur præsens malum corporis, hinc qui illud temerè vult, peccat, ergo multò magìs periculum probabile damni animæ etiam est præsens malum animæ, & qui illud vult, peccat: hoc autem inter utrumque est discrimen, quòd possit esse rationabilis causa volendi tale præsens malum corporis, v. g. ad salvandam vitam, quæ aliunde tolleretur, è contrà non possit esse rationabilis causa voledi sibi præsens malum animæ, uti ratio ipsa dictat, & satìs convincitur ex propositionibus damnatis, nam in illis dicitur, quòd nec causa utilis aut honesta, nec bonum spirituale vel temporale, nostrum aut proximi sufficiat, ut licitè quis quærere possit, aut non fugere occasionem proximam peccati, saltem si sit conjuncta cum periculo formali peccandi formaliter: & huc facit, quod dicitur *Matth.16. Marci 8. Lucæ 9.*, *Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* ergo.

Objicies. Ubi periculum est tantùm probabile, ibi probabile est non esse periculum, ergo sicuti in aliis materiis licitum est sequi unam sententiam probabilem relictâ aliâ, ità & hìc. ℞. n. ant., aut si vis, distinguo, ubi periculum est tantùm probabile, ibi probabile est non esse periculum, in se & in existendo, n, ibi probabile est non esse periculum quoad effectum sive peccatum secuturum, c. ant. & n. conf. Ubi periculum est probabile, ibi non est probabile, quòd non detur tale periculum, sed certum est, & supponitur ibi esse periculum, illud autem periculum dicitur probabile solummodo ratione effectûs, quia non est certum, sed tantùm est probabile, quòd illud periculum sit futurum conjunctum cum peccato: sicuti si quis sumat venenum & simul antidotum contra venenum, certum est ibi esse periculum probabile mortis, quamvìs hoc sensu dicatur periculum probabile, quia non est certum, sed tantùm probabile, quòd mors sit secutura, eò quòd probabile sit vim veneni vincendam per vim antidoti: quòd si alicui esset probabile, quòd hìc & nunc non esset periculum probabile lapsûs, posset deponere dubium, & sibi formare conscientiam practicam, quòd liceret ipsi hoc operari: nam formando sibi conscientiam practicam per judicium prudens & reflexum, tollit omne periculum formaliter peccandi, & tantùm se exponit periculo peccandi materialiter, quod non tenetur vitare, secundùm dicta l. 1. n. 339. E contrà ubi supponitur esse periculum probabile peccandi formaliter, qualecumque mihi formem judicium, illud periculum peccandi formaliter manebit, neque probabile est mihi, quòd non peccem me exponendo illi periculo formaliter peccandi, ergo nunquam potero me illi exponere. *Dixi*, non esse probabile mihi, nam qui judicaret sententiam *Caram.* & aliorum nostræ oppositam, probabilem esse, non peccaret formando sibi conscientiam practicam secundùm illam; sed hoc per accidens esset.

258. §. 7. Simili modo peccat, qui se exponit formali periculo peccandi aliquo peccato indeterminatè prævisò, v. g. scio me solere peccare, vel per luxuriam, vel per detractionem, vel alio modo, quoties familiariter ago cum Titio, æquè teneor hoc formale periculum vitare, atque si illa familiaritas esset formale periculum determinatè solius luxuriæ, uti rectè *Lugo* num. 162. *Aversa* de Pœn. q. 11. s. 3. *Herincx* De pecc. d. 7. num. 66. *Bosco* de Pœn. d. 7. s. 4. n. 282. & alii communiùs contra *Suar. Fill. Palav.* l. 7. num. 292. Ratio est, quia velle peccatum aliquod, in communi cognoscendo plura, æquè aut magìs malum est, quàm velle aliquod in particulari, prior enim voluntas est indifferens & parata ad plura, ergo potiùs magìs peccat. Limitat hoc *Bosco* nu. 283. ad tales circumstantias, in quibus periculum peccati indeterminati æquè facilè declinabitur, ac periculum peccati determinati, v. g si sciam, intrando domum A. erit periculum detractionis, intrando domum B. erit periculum vel detractionis vel etiam fornicationis, in hoc casu admittit eum peccare graviùs, qui intrat domum B., quia exponit se periculo peccatorum plurium, & posset æquè facilè declinare utrumque periculum, in aliis autem circumstantiis putat hoc non esse verum, alioquin, inquit, quivis teneretur Religionem ingredi, quia moraliter certus est si maneat in mundo, se aliquando peccaturum hoc vel illo peccato indeterminatè, & saltem sæpius, quàm in Religione: sed hanc limitationem rejiciunt alii, quia etiam in Religione peccare posset contra vota, contra quæ non peccat in mundo, & quòd prævideat se peccaturum sæpius in mundo, saltem hoc non est ratione alicujus determinatè occasionis proximæ, quam declinare possit aut debeat, quando autem occasio est tantùm communis, rectè probat *Lugo* d. 15. s. 4. non esse obligationem vitandi illam, nec propriè dici proximam.

§. 8. Si periculum, etiam de se absolutè proximum, desinat esse formale, & fiat materiale tantùm, ac reipsa remotum respectivè ad circumstantias vel personam, licitum est, saltem in necessitate, se illi exponere, uti colligitur ex Cap. *Consultationi*, & Cap. *Laudabilem*, De frigidis, ubi Papa declarat duos, qui propter impotentiam contraxerant Matrimonium invalidum, posse manere simul tanquam fratrem & sororem, & tamen ibi fuit materiale periculum peccandi, quod ab illis fieri poterat remotum, sicuti fit remotum in illis conjugibus, qui post votum continentiæ manent cohabitantes, uti notat *Herincx* num. 70., dicens in casibus juris non fuisse periculum scandali vel infamiæ, ex eo, quòd fuissent separati, cùm causa illa esset publicè examinata, sed potiùs erat scandalū vel infamia, si non separarentur. Et valet, quod dictum est, non tantùm quando occasio illius periculi est aliquid de se indifferens, uti admittit *Bosco* num. 257., sed etiam quando est aliquid communiter malum, uti censetur esse aspectus puellæ nudæ. Ratio est, quia tunc non censetur esse occasio absolutè proxima peccandi, sed ob circumstantias fit hic & nunc remota, talis autem occasio non est intrinsecè mala, cùm in se non sit peccatum, uti fatentur omnes, & quamvìs intrinsecè sit periculum, tamen hìc & nunc fit remotum, quod non censetur præsens malum animæ, ergo potest saltem ex necessitate adiri; quod etiam inde convincitur, quia aliàs non liceret Medicis vel Chirurgis medendi causâ tangere aliena pudenda, hoc autem licere docent omnes, in iis nempe circumstantiis, quibus possunt periculum de se proximum facere remotum, quod faciunt, si tunc, quando necessitas proximi & ipsorum officium postulat, arment se bonis cogitationibus, firmiterque statuant non consentire in delectationem turpem; experientia enim docet, quòd tunc gratiâ Dei adjuventur, ne consentiant, ideoque tale periculum definit esse proximum respectivè ad illos. 259.

Objis. Quamvìs in casu particulari cesset finis legis, non ideo cessat obligatio legis, secundùm dicta l. 1. n. 868., ergo quamvìs ratio periculi absolutè proximi

mi cesset respectu hujus personæ, non ideo cessat obligatio vitandi periculum absolutè proximum, ità *Oried.* num. 51. *Bonæspei* d. 9. nu. 123. *Bosco* suprà & alii. Rp. 1. n. suppositum ant., nempe quòd finis legis cesset in aliquo particulari, si pergat obligare reliquos, secundùm dicta l. 1. num. 868. Rp. 2. n. conseq. leges aliæ obligant absolutè omnes ob communem præsumptionem, quòd ratio legis reperiatur in omnibus, hinc licèt finis legis videatur cessare in aliquo particulari, reipsa non cessat, quia finis ejus erat hoc obtinere, quod præcipitur, quia communiter apud omnes obtinetur per observationem legis, uti loco cit. explicatum est: E contrà lex vitandi periculum peccati non est lata ex præsumptione, sed est lex naturalis, tunc tantùm obligans, quando ratio dictat esse & manere periculum proximum respectivè ad operantem, nego autem esse legem obligantem ad vitandum absolutè periculum de se proximum, si nempe hic & nunc fiat remotum, & non sit conjunctum cum peccato.

Inst. Ergo lex naturalis etiam non prohibebit simplicem fornicationem, si hæc non sit præjudiciosa proli, sed huic antecedenter provideatur de alimentis, & caveantur omnia damna, quæ inde nasci possent, ità *Oriedo.* Rp. Non posse omnia caveri, uti fatetur ipse *Oriedo* num. 150., nam inter cætera unum præjudicium & damnum est, nasci extra Matrimonium, & à parentibus, lege alicujus Matrimonii non obligatis ad curandam prolem. Quòd si quis fingat cessare omne illud, propter quod fornicatio habet oppositionem cum lege naturali, adhuc manet prohibita per legem Dei positivam, *non mœchaberis*, aliasque humanas, idque ob præjudicia & damna, quæ communiter ex illa sequuntur, quamvis hic & nunc per accidens non sequerentur: de vitando autem periculo materiali peccati nulla talis lex potest ostendi.

271. §. 9. Si quis nullo modo possit facere, ut cum occasione externa non sit conjunctum periculum formale peccandi, dubium est, an sit obligatio eam occasionem externam deserendi, etiam cum quocunque incommodo, quamvis deberet subire jacturam omnium bonorum fortunæ, famæ & vitæ: negant eum ad hoc teneri AA. gravissimi, quos recensent & sequuntur *Lugo* De pœn. d. 14. num. 152. *J. Sanch.* d. 10. à num. 8. *Castrop.* t. 2. d. 2. p. 9. §. 3. *Tamb.* De Confess. l. 2. c. 2. num. 10. *Honorat. Fabri* In Apologia, Dialogo Anonymi ad Anonymum, *Gob.* in Quin. t. 5. c. 33. num. 80. & in Exp. t. 7. num. 529. *Burgh.* Cent. 2. cas. 66. *Stoz* l. 2. num. 106. *Palav.* suprà, *Vind. Gob.* p. 2. prop. 23., dicuntque non peccare eum, qui ex tali necessitate gravissima manet in occasione proxima, dummodo conetur cavere peccatum, adhibeatque nova media, & sit spes, quamvis incerta vincendi: imò extendunt hoc aliqui ad casum, quo quis ex revelatione sciret se peccaturum, si in ea occasione maneret, sed hi audiendi non sunt: Rationem dant priores, quia talis occasio non est peccatum, neque moraliter possibile est eam vitare, ergo est involuntaria, quam quis dicitur potiùs pati aut permittere, quàm ponere aut velle. Addit *Palav.* obligationem fugiendi talem occasionem allaturam plura peccata quàm impedituram, quia ordinariè violaretur, ergo non est credibile esse talem obligationem. *Conf.* Quia si esset obligatio cum tam grandi incommodo vitandi occasionem peccati mortalis, etiam esset obligatio vitandi occasionem peccati venialis, quod videtur nimis durum. Atque ex hac doctrina inferunt multa corollaria *J. Sanch.* à num. 9. & *Oriedo* à n. 158.

E contra *Caj. Lop. Corr. Graff. Lorca, Tann. Carden.* aliique apud *J. Sanch.* & apud *Stoz* suprà dicunt non curanda esse talia incommoda, sed moralem impossibilitatem vincendam, ac fugienda talia pericula formalia, etiam cum jactura omnium bonorum fortunæ, famæ & vitæ, si aliter excludi non possint, quia homo tenetur etiam cum jactura vitæ evitare omne peccatum, sive, tenetur potiùs mori, quàm peccare, etiam tantùm venialiter, ergo etiam sic tenetur vitare periculum formale peccati, velle enim manere in illo est moraliter velle peccatum, quia tale periculum formale & peccatum sunt moraliter idem; sed nullo casu licitum est velle peccatum, ergo nec tale periculum. *Conf.* Quia imprudenter agis & peccas contra charitatem propriam, si velis occurrere leoni, cum periculo mortis corporalis, multò magis, si sic te exponas periculo animæ. *Nec dici potest*, quòd sit tantum permissio peccati, *nam* licèt peccatum alienum permitti possit, tamen concipi non potest, quomodo quis dicatur permittere internum & formale peccatum proprium, si enim permittit, admittit, ergo peccat, unde sicuti, qui ex metu mortis mentitur, peccat, quamvis non mentiretur, si abesset metus mortis, ità peccat, qui ex metu mortis manet in periculo formali, cum quo moraliter est conjunctum peccatum. *Si dicas*, permitti tantùm periculum proprii peccati, *contrà* est, quia nego hoc licitè permitti, uti licitè non permittitur proprium peccatum, aut periculum propriæ mortis corporeæ occurrendo leoni: do itaque, quòd aliquando permitti possit occasio externa, removendo periculum formale peccati, sed nego permitti posse periculum formale, quia hoc esset illud cum peccato admittere. *Nec iterum refert*, quòd sit moraliter impossibile fugere tale periculum, eò quòd hoc videatur superare humanam infirmitatem; *quia* cum illa morali impossibilitate adhuc manet libertas sufficiens ad peccandum, uti in illo, qui ex gravissimo metu mortis certò incurrendæ mentitur, quamvis sit moralis impossibilitas non mentiendi, tamen certum est, quòd peccet mentiendo, ergo.

Hæc 2. sententia admodum rigida est, attamen videtur vera, cujus probabilitatem agnoscit *Bosco* n. 279. Et quamvis pro opposita stent AA. plurimi; plerique scripserunt ante damnationes variarum propositionum, quæ huic materiæ magnam lucem attulerunt, unde hæc secunda sententia potest confirmari ex damnatione propositionis 41. ab *Alex. VII.* facta, *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgò Regalo; dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur.* Ex qua damnatione fit tale argumentum: Retentio concubinæ non est peccatum, sed tantùm occasio proxima peccandi, & tamen est obligatio illam removendi, quamvis esset nimis utilis, quamvis postea tædium magnum nasceretur, quamvis vita ideo nimis ægrè ageretur, quamvis nimis difficile reperiretur altera: hæc autem videntur esse gravissima incommoda, nam tædio magno affici, valde ægrè vitam agere, ex judicio Medicorum sunt morbi graves, ex quibus multi contabuerunt, ergo. Qui primam, benigniorem sententiam volet defendere, legat *Vind. Gob.* suprà.

§. 10. Non est obligatio fugiendi periculum leve peccandi, quia *alioquin debueratis de hoc mundo exisse*, inquit *Apostolus* 1. ad *Corinth.* 5. nam ubique ferè est hoc periculum: Et ratio ulterior est, quia periculum leve propriè non est periculum, qui enim judicaret verè ibi esse periculum, temerè & imprudenter judicaret, ergo non est obligatio vitandi tale periculum. Ex dictis, 272.

Infertur, Opus venialiter malum, imò & indifferens fieri peccatum mortale, si per illud aliquis se exponat periculo formali certo aut probabili peccandi morta- 273.

mortaliter, non tamen si se exponat periculo tantum levi.

274. §. 11. Circa hæc, notanda sunt præterea seqq. 1. Per periculum peccati hìc intelligitur periculum liberi consensûs in peccatum, non autem periculum solius tentationis ad peccatum, nec periculum alterius effectûs mali, licitum est enim, quando abest periculum consensûs, se exponere periculis tentationum, item aliquando turpium motuum & similium effectuum, utì sæpe dictum est, hìc tantùm dicimus quòd ubi advertitur esse formale periculum consensûs in peccatum, tale periculum vitari debeat.

275. 2. Non debet passim absque ratione apprehendi periculum peccati, stultum enim foret nolle loqui cum hominibus, ne quid mali audias, nolle salutare mulierem, ne te seducat &c. imò per hoc temerè judicas vel suspicaris de proximo, quasi esset malus, quod est contra Charitatem & Justitiam, cùm quisque debeat præsumi bonus, donec probetur esse malus. Et quamvìs per accidens audiretur, aut ab alio fieret aliquid mali, non ideo tu es causa, nec ideo statim consentis: Si autem quis à se ipso timeat periculum, sæpissimè auget illud per illos suos timores, unde expedit, ut sine timore ità agat in omnibus, sicuti videt sine timore agere alios, qui communiter habentur prudentes & probi; si quid mali præter intentionem sequatur, permittat ac contemnat, & sic faciliùs vincet pericula.

276. 3. In mercatura non est, per se, occasio proxima peccati, hinc potest quis eam exercere, utì rectè *Bosco* num. 251., quia potest quis, si tantùm mediocriter sit timoratus, ea peccata vitare, & periculum, quod hìc maximè oritur ab intrinseca cupiditate subjecti aut ab aliis circumstantiis, quæ per accidens se habent ad mercaturam, reddere remotum aut leve.

277. 4. Si militia alicui sit occasio proxima peccandi, utì esse potest illi, qui militiam sequitur, ut gaudeat libertate, aut impunè agat, quidquid volet, talis tenetur militiam deserere; de cætero militia, per se licita est, nec censeri debet absolutè occasio proxima peccandi, utì rectè *Bosco* suprà.

278. 5. Qui non potest vitare occasionem externam, tenetur periculum formale peccandi cavere per actus internos vel per alia media, hinc filius, qui à patre nequit discedere, nec conversationem cum domestica ancilla cavere, cum qua frequenter peccat, neque facere, ut è domo paterna expellatur, tenetur extenuare periculum formale relabendi per actus suos proprios, scilicet per magnam detestationem peccati, considerationem extremorum, intensionem propositorum, preces ad DEUM, pœnitentias voluntarias, aliaque, quæ ipsi Confessarius suggeret. Quòd si nihilominus maneat periculum proximum, tenetur cum quocumque incommodo, etiam cum dispendio vitæ, abire.

279. 6. Quando occasio externa est conjuncta cum passione vehemente, vel cum habitu vitioso, vel cum forti tentatione, peccat, qui non deserit; quod maximè valet in materia luxuriæ, & quoad aliquos homines, in materia iracundiæ & furti: nec satìs est, quòd velit per actus internos tollere periculum formale, quia manet in occasione proxima, nec potest excludere formale periculum, rarissimè enim poterit se ità armare, quin in occasione cadat, utì experientia docet.

280. 7. Qualiscumque sit necessitas se exponendi periculo peccati, semper simul est obligatio avertendi periculum formale peccandi, hinc qui per experientiam scit se communiter non posse avertere hoc periculum, sed solere peccare mortaliter, saltem cogitatione, quando conversatur cum tali socio, loquitur cum illa puella, intemperanter bibit, accedit ad istam domum, &c., absolvi non potest, si hæc nolit efficaciter vitare: similiter absolvi non potest, si quis antehac monitus, reipsa non removerit occasionem externam, v g. puellam ex domo; nec satìs est, quòd nunc proponat, sed debet actu removisse, nisi nunc esset nova & certa ratio judicandi, quòd statim pòst remoturus esset, quod rarissimè credi debet, cùm experientia doceat, nimis facilè iterum mutari voluntatem, & ità docent DD. universi, inquit *J. Sanch.* suprà nu. 6. Ratio autem est manifesta, quia si ante absolutionem non removeat, cum per experientiam sciat se solere talia proposita mutare, exponit se periculo proximo postea iterum non removendi, aut saltem non statim removendi, ad quod tamen tenetur sub mortali, ergo exponit se periculo mortalis, & hoc ipso peccat mortaliter, ergo non est capax absolutionis

8. Quamvìs *Gob.* in Quin. t. 5. c. 32. n. 20. putet absolvi posse quasdam puellas, *quæ non habent propositum nunquam amplius admittendi procum secum in lectum*; eamque propositionem pro plebeis rusticanis in Germania conetur defendere *Vind. Gob.* prop. 12., tamen hoc prorsus rejiciendum est, licèt enim dicant inter sex aut septem vices, quibus admiserint, non solere vel semel aliquid mali agere, ideoque occasionem illam debere respectu illorum censeri remotam, tamen id credi non potest nec debet; cùm plerumque interveniant oscula, tactus, aspectus, aut saltem cogitationes morosæ, vel desideria, vel commotiones turpes, quæ rusticani tales fortè non apprehendunt esse peccata, sunt autem, & debent, per se loquendo, obligari ad ea cavenda. 281.

9. Inter occasiones proximas peccandi sunt etiam choreæ, præsertim nocturnæ; quas puellæ cum adolescentibus concurrentes agitant, nam interveniunt oscula, amplexus, gesticulationes turpes, petulantes tactus, sermones impudici &c., à quibus moraliter loquendo, impossibile est abesse pravas commotiones, imaginationes, delectationes, desideria: hinc *S. Anton.* p. 2. tit. 6. c. 6 §. 2. vocat choreas iter diaboli; *S Ephrem*, pompam diaboli; *S. Chrys.* tripudia, quibus saltat diabolus. Similiter popinarum frequentatio ordinariè habet adjuncta multa pericula peccandi per rixas, detractiones, turpiloquia, inebriationes sui & aliorum: non putem tamen hæc popinarum pericula respectu plerorumque esse proxima, qualia si sint respectu alicujus, si vitare non velit, non est capax absolutionis. 282.

10. Quod dictum est de periculis mortalium, applicari debet periculis venialium, unde quamvis *Con.* de Pœn. d. 2. num. 130. *Laym.* l. 5. t. 6. c. 4. n. 20. *Tamb.* in meth. Conf. l. 1. c. 3. num. 14. *Palav.* de Pœn. num. 292. *Semery* de Pœn. q. 7 p. 3. q. 6. dicunt ad pœnitentiam & remissionem venialium non requiri propositum vitandi occasiones illorum proximas, tamen oppositum est tenendum, quia qui occasiones illas non vult vitare, non vult vitare illa peccata, ergo de illis non habet sincerum & efficacem dolorem aut propositum, utì rectè *Arr.* de Pœn. d. 38. n. 38. *Bosco* n. 248. 283.

Q. 46. *An veniale aliquando fiat mortale ratione numeri.* R. 284.

§. 1. Aliqua sunt venialia, quorum materiæ & effectus inter se nunquam uniuntur in ordine ad constituendum aliquid unum, & talia sunt otiosa verba, mendacia, delectationes sensuum. Item omnia illa, quæ sunt circa res præceptas diversis determinatè temporibus, ità ut cum tempore obligatio finiatur, uti sunt venialia circa Missas, jejunia, Horas canonicas plurium dierum, obligatio enim ad illa finitur cum singulis diebus, quibus præcipiuntur. E contrà alia sunt, quorum materiæ vel effectus uniri possunt in ordine ad constituendum aliquid unum,

unum, sic furta levia eidem facta, uniuntur ad constituendum unum damnum grave; multæ leves detractiones de fama ejusdem apud eundem uniuntur in ordine ad tollendam bonam de eo existimationem; multæ leves percussiones ejusdem novum vulnus infligentes uniuntur ad effectum inferendæ mortis; multæ comestiones rerum noxiarum, vel immodicæ potationes repetitæ uniuntur ad effectum notabiliter affligendæ valetudinis; multæ comestiones parvæ in die jejunii uniuntur ad effectum nutritionis; multæ fabulationes parvæ in Missa, multæ omissiones parvæ in Horis unius diei uniuntur ad constituendam omissionem partis notabilis, &c.

285. §. 2. Peccata venialia, in quibus materiæ vel effectus non uniuntur, quantumcúmque numero multiplicentur, non fiunt mortale, uti rectè S. *Thom.* 1. 2. q. 88. a. 4. in corp., *omnia peccata venialia de mundo non possunt habere tantum reatum, quantum unum mortale.* Sequuntur omnes communissimè, hinc *Castrop.* & *Ovied.* dicunt id certum esse apud omnes Catholicos, *Rhodes* d. 1. q. 3 f. 2. dicta censeri communiter esse de fide: hinc *Glossa* in Can., *tres sunt*, de pœn. dist 1., quæ dicebat ex venialibus fieri posse mortale, jussu Pontificis est deleta, uti refert *Hernicx* d. 7. num. 56. Ratio autem est, 1. Quia per venialia, in quæ frequentius labimur, non excludimur à gratia Dei, uti docet *Trid.* Sess. 14. C. 5. ergo talia venialia, etiam frequentia, non fiunt mortale, si enim unum veniale nullam habeat oppositionem cum gratia, nec multa habebunt. 2. Mortale est in superiore specie, & in supremo ordine peccati, ergo nulla multiplicatio venialium potest illud attingere, sicuti nulla multiplicatio brutorum potest attingere perfectionem speciei, quæ est homo. Et ratio utriusque à priori est, quia quantumcúmque multa addantur individua, singula sunt & manent in specie inferiore ac imperfectiore, habentque differentiam essentialem aliam, quàm species superior, neque invicem faciunt intensionem aut quid perfectius, sed tantùm extensionem, ergo ob multiplicationem individuorum in inferiore specie, nunquam potest attingi species superior. 3. Sententia illa dicens per multiplicationem venialium fieri mortale, est exposita infinitis scrupulis, semper enim timere poterit homo, ne forsan per primum veniale, quod committet, impleatur numerus ad mortale requisitus, & sic per omne veniale peccabit mortaliter, quia se exponet periculo peccati mortalis, neque tamen unquam hoc scire poterit, in ordine ad Confessionem.

286. *Obji.* 1. Ex duobus non hominibus, nempe ex corpore & anima, fit homo specie distinctus à singulis partibus: Item ex duobus binariis fit quaternarium in ratione numeri specie distinctum à binariis, ergo ex pluribus venialibus fieri poterit unum mortale. *Conf.* quia ex multis parvis guttis fit unum magnum mare, ergo ex multis parvis peccatis poterit fieri unum magnum. ℞. n. conseq., priora illa habent de se incompletionem physicam ad invicem, & aptitudinem, ut uniantur, hinc unita faciunt unum: Venialia non habent incompletionem ad invicem, nec in quo uniantur in ordine ad faciendum unum mortale. *Ad Conf.* etiam n. conf., mare non est nisi collectio guttarum unitarum, sicuti continuum non est nisi collectio partium unitarum, & in utroque tam partes quàm totum sunt ejusdem naturæ & speciei, non item venialia & mortale. Vide dicenda n. 291.

287. *Obji.* 2. SS. PP. apud *Bellarm.* De amiss. gratiæ. l. 1. c. 13. clarè dicunt ex multis peccatis levibus fieri unum grave, sic S. *Aug.* T. 12. in Joan., *minuta plura peccata, si negligantur, occidunt; minutæ sunt guttæ aquæ, flumina implent; minuta sunt grana arenæ, sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit.* Et serm. 3. in Ps. 98. *Etsi non singulis suis molibus corruunt, omnia tamen acervo nos obruunt.* Item utuntur hoc simili, quòd morbus curabilis, fiat quandoque incurabilis. ℞. SS. PP. tantùm volunt, quòd multa venialia disponant ad mortale, uti eos rectè explicat S. *Thom.* ad 1., hinc etiam *Eccli.* 19. dicitur, *Qui spernit modica, paulatim decidet*; & S. *Greg.* L. 10. mor. c. 9. *Ex vanitate ad iniquitatem ducimur.* Et illa quidem venialia, quæ fiunt ex indeliberatione vel parvitate materiæ, cùm versentur circa idem objectum, circa quod etiam est mortale, directè disponunt ad mortale, causando habitus, qui facilitant ad idem objectum: Reliqua autem, quæ ex genere suo sunt venialia, indirectè tantùm disponunt, in quantùm tollunt fervorem Charitatis, minuunt timorem Dei, causant majorem audaciam in peccando, demerentur gratias actuales, per quas resisteretur mortalibus. Ad similitudinem, disparitas est, quod morbus curabilis sit dispositio permanens, quæ potest in se augeri usque ad illationem mortis, veniale est actus transiens; & quamvis esset quid permanens, tamen augeri non potest vel intendi per alium actum. Ex his

Infertur, velle committere omnia ejusmodi venialia, per se & speculativè loquendo, non est mortale, est tamen magna dispositio ad mortale, & in praxi, tali voluntati sæpe conjungitur mortale. *Primam partem* tenent *Gran. Salas. Castrop.* t. 2. d. 2. p. 9. §. 3. n. 5. *Oviedo* controv. 3. n. 81. *Moya* t. 1. tr. 6. d. 2. q. 1. contra *Sanch. Bonac. Rhod.* f. 4. §. 1. & alios. Ratio autem est, quia committere omnia illa venialia non est mortale, ergo nec velle committere, plùs enim est reipsa committere, quàm tantùm velle, & volitio committendi non potest majorem trahere malitiam, quàm habeat objectum ipsius commissionis. *Dixi* per se, nam si aliquod veniale vel aliqua venialium collectio esset alicui periculum proximum peccandi mortaliter, hoc ipso quòd vellet tale veniale aut talem collectionem, peccaret mortaliter, uti constat ex dictis à n. 256. *Ratio secundæ partis* insinuata est num. 287., quia sic dispositus non habet fervorem charitatis, nec magnum Dei timorem, sine quibus non diu perseveratur absque mortali. Deinde talis vult quascumque occasiones remotas tentationum vehementium, & pericula remota peccatorum mortalium, quæ moraliter non evadet absque specialibus gratiis actualibus, quibus se volens reddit indignum, vel reipsa rejicit, peccando venialiter, hinc in praxi non diu erit sine mortali. 288.

Obji. Religiosus paratus transgredi omnes Regulas sui Ordinis, quamvis non obligantes sub peccato, peccat mortaliter, ergo multò magis paratus transgredi omnes leges obligantes sub peccato veniali. ℞. Peccat mortaliter, per se & ratione Regularum violandarum, n, per accidens ratione contemptûs vel scandali vel damni, quod causat sibi aut Religioni, c. antec., & idem dico ad consequens. Vide dicta l. 4. à n. 58. Item dicta hic n. 214.

§. 3. Si materiæ vel effectus multorum venialium uniantur, fieri potest, ut illud, quod de se tantùm fuisset veniale, fit mortale, uti habet communis; nam supposito, quòd alicui, etiam per vices, furari 20. solidos sit materia gravis, si per vices abstuleris 19., semper peccasti tantùm venialiter: si eripias vigesimum, hoc furtum secundùm se fuisset leve, jam tamen hic ultimus solidus simul sumptus cum prioribus facit materiam gravem, quam totam censeris velle per ultimum illud furtum, quo volens injustè retinere priores, adhuc accipis illum unum, sicque ferris in illos omnes simul sumptos, adeoque in damnum grave alterius, ergo hoc ipso peccas mortaliter. Et idem est in similibus materiis, de quibus dictum est n. 284. 289.

Obji. 1. Ultima acceptio tantùm leviter concurrit ad materiam gravem, nõ enim addit nisi aliquid leve, 290.

ergo non erit magis mortale, quàm priores acceptiones, quæ etiam concurrebant ad totam materiam gravem constituendam. ℞. Huic difficultati satisfactum esse l. 3. p. 1. n. 1005.

291. *Obji.* 2. Si multæ materiæ leves uniantur ad constituendam unam gravem, ergo poterunt etiam multa venialia ratione talis materiæ moraliter uniri ad ad constituendum unum mortale. Ità *Bonæspei* d. 9. à n. 93. ℞. n. conf., materiæ uniri possunt, quia una auget alteram: Veniale unum non potest augere alterum: & cur ex omnibus venialibus simul sumptis non possit fieri mortale, satis dictum est n. 285.

Inst. Si quis per 20. actus simul habitos vellet eidem furari 20. solidos, singuli actus essent veniale, & tamen talis homo peccaret mortaliter, ergo ex illis 20. venialibus fieret mortale. ℞. n. 1. partem ant., nam si tales 20. actus possint esse simul, de quo dubitat *Arr.* d. 48. n. 24., per singulos peccavit mortaliter, quia cognoscit per illos accipi 20. solidos, & singuli actus sunt à voluntate simul tendente in damnum grave, ad quod nihil refert, quòd intendatur per unum vel plures actus, ergo hoc ipso singuli actus sunt mortale; & præterea ideo, quia objectum singulorum actuum est complementum damni gravis, ex suppositione aliorum concomitantium.

292. §. 4. Ex principiis positis colliguntur seqq.; 1. Qui per 20. vices aufert eidem 20. solidos, peccat graviùs secundâ vice quàm primâ, & tertiâ, quàm secundâ, sicque deinceps, utì dictum est l. 3. p. 1. n. 1005.

293. 2. Si fur accipiens vigesimum solidum nihil cogitaret de prioribus ablatis, aut si restituisset usque ad materiam cum hoc levem, aut si haberet voluntatem restituendi præcedentes, aut si nunc non obligaretur ad illos restituendos, quia vel non posset, vel rationabiliter præsumeret Dominum remittere, furtum vigesimi solidi non esset nisi veniale, quia moraliter non uniretur cum prioribus, *Rebell. Less. Ovied.* num. 109. *Merat. n. 5.*

294. 3. Qui semel complevit materiam gravem, & iterum furatur aliquid, etiam leve, quod cum priore materia ablata faciat unum, iterum peccat mortaliter, utì dictum est l. 3. p. 1. n. 1007., ubi à n. 1006. videri possunt plura etiam huc spectantia.

295. 4. Si sartor singulis Festis toto anno laboret per horam, non peccat mortaliter, quia labores illi non uniuntur in ordine ad inhonorandum unum Festum: si autem uno Festo manè laboret per horam, iterumque sub meridiem, & iterum vesperi, peccat mortaliter; quia labores illi trium horarum (quos suppono esse materiam gravem, secundùm dicta l. 3. p. 1. n. 594.) uniuntur in ordine ad inhonorationem unius Festi. Quid dicendum sit, si habeat tres famulos, & singulis imperet, ut successivè vel simul laborent unâ horâ, dictum est l. 3. p. 1. à n. 580.

496. 5. Si supponamus, quòd singulæ Horæ breviarii seorsim præcipiantur, ideoque toties peccetur mortaliter, quot Horæ omittuntur, utì dicunt *Less.* & alii, in hac sententia putant aliqui cum *Gob.* in Exp. t. 5. n. 609. probabile esse non fore mortale, si quis in singulis Horis omitteret duos psalmos cum hymno, quamvis eodem die omittat saltem 14. psalmos & 8. hymnos, quia secundùm hos AA. illæ partes omissæ pertinerent ad diversas Horas, ergo non unirentur in ordine ad unam materiam constistituendam: è contrà tamen in sententia *Nav. Silv. Lug. Stoz*, *Tamb.* de Confess. l. 2. c. 2. n. 12., quòd omnes Horæ præcipiantur tanquam partes unius integri officii, quod probabiliùs dicitur, qui per totum officium tam multùm vel paulò plùs omittit, quàm est integra parva Hora, peccat mortaliter, quia partes illæ spectantes ad unum ejusdem diei officium coalescunt in unam materiam ejusdem præcepti, & faciunt quantitatem notabilem. Vide dicta l. 4. num. 1203.

Quid dicendum sit, si quis diversis votis voverit pro eadem die diversas materias leves: item si voverit pro omni die aliquid leve, & omittat multis diebus, dictum est l. 3. p. 1. n. 449. & 450.

Q. 47. *Quomodo veniale possit præterea fieri mortale.* 297.
℞. Fieri potest, 1. Ex mutatione legis, quæ priùs obligabat leviter, si postea obliget graviter. 2. Ex mutatione conscientiæ, quæ priùs dictabat aliquid esse veniale, jam autem dictat esse mortale, uti de utroque à contrario dictum est n. 235. 3. Si peccans venialiter actu esset comparatus propter illud veniale etiam committere mortale, utì sæpius insinuatum est. 4. Si per oppositionem ad aliam virtutem vel legem accedat malitia mortalis, uti dictum est à n. 127., & exemplum habes num. 241. Quomodo autem veniale fiat mortale ratione scandali, colligi potest ex dictis l. 2. à n. 221.

CAPUT III.

De peccatis capitalibus in specie.

DUBIUM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum.

RESP. I. Superbia est appetitus inordinatus pro- » 298.
priæ excellentiæ: mortalis ex genere suo, si sit » consummata & perfecta, id est, si quis ità excellere » appetat, ut Deo, Superioribus, eorumque legibus » subjici nolit. Imperfecta tamen, quâ quis subjici non » renuens iis, quibus debet, & in suo tantùm affectu » sese magnificat, est tantum veniale, ùt docet *Cajet.* » *V. Superbia*, quia sine Dei & aliorum despectu plus » justo se efferre, non est gravis inordinatio: esset tamen gravis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione. »

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres, 1. Est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm: fit tamen » mortale, si damnum Deo aut proximo afferat; v.g. si » præsumas jurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem » Ordinis sacri; item officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia. *Less. l. 3. cap. 2. d. 3. n. 18. & suprà l. 4. t. 3. d. 9.* »

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris; » ut si ambias beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo & medio, v g. per simoniam. Est per se peccatum veniale, fit autem mortale, » vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per » quod honor quæritur, vel ratione damni, quod » proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ùt docet *Laym.* »

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; » cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa aut ficta; aut quæ non » est digna gloriâ, vel non tantâ, ùt ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re judicant, » aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, » mortale sæpe per accidens, ùt dictum de ambitione. » Imò, ùt contra *Angelum* rectè docet *Sylv. Nav. c. 17. &c.* est tantùm veniale res etiam sacras principaliter » facere ob gloriam vanam, v.g. concionari. »

Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, » juxta *D. Tho.* 1. 2. q. 13. »

I. Directè; idque vel per verba, estque jactantia, » quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, v. g. »

jeju-

jejunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpe ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis; uti etiam 1. si quid dicas contra gloriam Dei; ùt Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2. Si prorumpat in contumelias, v.g. non sum sicut cæteri hominum, adulter, &c. ùt & hic. 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proinde in Confessione debet exprimi, saltem quando cum jactantia de peccato, conjuncta fuit complacentia ejusdem; quod addo, quia si absque ea fuit, *Nav. Palaus & Dia.* p. 3. t. 4. R. 161. docent contra *Sanch. Lopez. Rodriq. &c.* non necessariò explicari. *Vid. Lug. de pœn d. 16. num. 267.*) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum; hæc enim solet vulgus admirari, ùt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat juventutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est hypocrysis; v. g. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etsi non sit; quæ ex se venialis est, nisi sit cum injuria, vel contemptu Dei & proximi.

II. Indirectè, in quantùm quis altero non vult esse minor: Quod fit quadrupliciter, 1. Per intellectum; & est pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti; vel si sit conjuncta cum periculo tertii, v.g. si Medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est discordia; quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est contentio; quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi, quod debet: & est inobedientia. *V. Baldell.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus respondet pusillanimitas; quâ quis nimium sibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. *V. Less. n. 28. Lay. l. 3. s. 5.* Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

I Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suscipiat, admiretur ùt laude dignum. *Sanch. Bald. d. 29. l. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudve grave malum vel peccatum omissum, v. g. fornicationem, peccat mortaliter, quia est species jactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quòd suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, ut sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere, quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat graviter. *Baldell. l. c.*

IV. Exornare se nimiùm ex animi levitate, vel vanitate, per se tantùm est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Baldell. l. c.*

VI. Simulare improbitatem, est peccatum, quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale. Neque id fecerunt Sancti, nisi faciendo id, quod ex se indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ùt signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura suâ, nec ex eorum intentione esset tale.

ADDENDA.

299. QUæst. 48. *Quid præterea sit hìc notandum.* ℞. Hæc pauca: 1. Quomodo præterea peccetur per superbiam, videri potest n. 254. ad 4. 2. Ut jactantia de peccato mortali sit mortalis, debet esse de opere, quatenus fundat malitiam, nam qui se jactat tantùm, non de opere ipso, sed de sua fortitudine, ingenio, artificio, dexteritate in opere ipso demonstratis, non peccat mortaliter, uti rectè *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 3. n. 12. & *Sporer* Th. mor. p. 1. t. 1. c. 6. n. 45. 3. Si opus tuum mortaliter malum laudetur, & ideo tibi complaceas, peccas mortaliter, quia approbas & complacentiam habes in objecto mortaliter malo: si autem tantùm taceas, non ideo peccas, saltem mortaliter. 4. Non est turpior superbia, quàm affectata humilitas, quæ tum est, quando ex humiliatione quæritur æstimatio vel honor. Humilitas est virtus sincera, nolens videri sed esse & tegi.

DUBIUM II.

Quid Avaritia.

RESP. I. Est inordinatus appetitus temporalium. 300.
Unde ex hoc, & regula suprà tradita de peccato mortali, *resolves sequentes Casus:*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cum vero eo excrescit, ut ejus causâ divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: levior quàm avaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis & uxori pauperiem crees; si impotentem te reddas ad solvenda debita; si profundas bona Ecclesiastica piis causis obnoxia. *V. Less. l. 2. cap. 47. d. 8.*

Resp. II. Filiæ Avaritiæ sunt sequentes:

I. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est solvendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleëmosynæ vel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non subvenitur. *Nav. cap. 27. Tol. l. 8. cap. 26. V. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens & inordinata applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitias, cum inani & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur, (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v. g. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. *S. Thom. 2. 2. q. 55. a. 6. Regin. l. 23. c. 2. q. 3. Escob.*

III. Violentia mortalis est, quando est injusta, & circa materiam gravem.

IV. Fallacia, sive dolus in verbis, potest esse mortalis, ratione finis vel mediorum.

V. Fraus, sive dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v. g. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quàm ratione pretii. *Nav. manual. c. 23. Tol. c. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio proximi contra fidem datam aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter, 1. Circa personas; quomodo Judas Christum, Dalila Samsonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles, (ùt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, ùt si pecuniam, vestem &c. cujuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum revelando, quod est con-

»contra fidelitatem & justitiam, si quidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, ùt docet *Lug.* »*d.* 14. *num.* 139., & quidem mortale, si prævidere »possis inde secuturum notabile aliorum damnum; »vel discordiam: (aliàs veniale) vel alienas literas »aperiendo, & legendo: Quod postremum, si fiat »ideo, ut sciat secreta alterius, est curiositas; & si sit »in re gravi, per se est mortale. Quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse »mortale, docet *Tol. cap.* 45. *Baldell. l.* 3. *d.* 11. *Nav.* »*c. pen. d.* 6. *de pœn. Mol. Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *cap.* 4. »(qui addit, eum qui dolosè alienas litteras aperit & »legit, cum alterius injuria vel damno, crimen falsi »committere) Dixi, *Per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitimâ »auctoritate, justa ex causa fiat. *Unde resolvuntur Casus seqq.*

» I. Litteras alienas aperire & legere, sæpe non est »peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum injustum damnum; vel in injuriam tuam cedere, quam intendas avertere, quia potes tibi consulere: Sic Princeps potest aperire literas, non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore »belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium »esse judicant. *Nav. Manual. c.* 18. *Reg. l.* 24. *nu.* 60. »*Escob. Lug. n.* 148.

» II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur ejus, à quo vel ad quem »mittuntur, (neque lex specialis vetet, *Lugo l. c.*) vel »tacitus saltem; ùt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ità *Escob.* ex »*Nav. Regin. &c. l. c.*

» III. Superior Religiosus literas suorum subditorum, (: dummodo non mittantur ad Superiorem »majorem, vel talem quem statuta eximant, nec »ab eo veniant:) licitè aperit, & legit; sive ex Religionis statuto aut consuetudine; sive ex suspicione »probabili, quòd mali aliquid contineant. *Vid. Escob.* »*Peyrinum de Relig. tom.* 1. *q.* 2. *cap.* 1. *Dian. p.* 3. *t.* 6. »*R.* 55.

» IV. Nec est peccatum, si necesse sit vel expediat »ad injuriam alteri imminentem avertendam, dummodo non plùs legatur, quàm ad eum finem necesse est. *Lug. l. c.*

» V. Qui aperit & legit, existimans non contineri »res magni momenti, venialiter tantùm peccat, »*Lug. l. c.*

» VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum »à domino abjectas, recolligas, & junctis partibus »legas ex sola curiositate, peccatum veniale est, nullum autem, (per se) si, ut ex illa notitia tibi provideas; quia quod pro derelicto habetur, in usum suum convertere licet. *Baldell.* ex *S. Anton.* & *Rosel. Sylv.* »*V. emptio. q.* 17. *Lay. n.* 4. *Dia. p.* 3. *t.* 6. *misc.* R. 55. Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri »non manifestare secretum iis contentum, si damnum inde cujuspiam provenire possit: imò »(addit) revelans ejusmodi secretum (cujus notitiam etiam justè acquisivit) contra justitiam peccabit, si intelligat audientes eâ notitiâ usuros ad damnum injustè inferendum. *V. Lay. l. c.*

» Dixi I. *à domino projectas*: quia si vel ab alio projectæ, (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ »fuerint, non licet legere.

» Dixi II. *In locum publicum*, quia si in ignem, vel »fornacem, v. g. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas & legas. *V. Lug. d.* 15. *n.* 150.

» Dixi III. *Per se*; quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

» VII. Qui furtivè scripta alterius secreta, ipso invito legit, peccat; Et 1. quidem peccato curiositatis; »etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. Injustitiæ; quia quisque habet jus secreti» in suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia.» *Navar. cap.* 15. *Molin. tom.* 5. *d.* 36. *nu.* 2. *Regin. l.* 24.» *cap.* 6. *num.* 19. Potestque aliquando esse mortale,» si nimirum fiat cum notabili damno, vel alter valde» cupiat esse secreta, gravissiméque sit laturus. *Baldell.* » *d.* 11. *V.* etiam *Lugo l. c.* »

VIII. Quicumque secretum violat absque justa» causa, cum alterius damno, vel qui litteras alterius» injustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d.* 2. *de rest. q.* 1. *p.* 1. *Trull.*» *l.* 7. *cap.* 10. *d.* 32. »

Nihil occurrit hìc addendum: sed circa apertionem Litterarum vel proditionem secreti, videri possunt etiam dicta l. 3. p. 2. n. 1236.

DUBIUM III.

Quid Luxuria.

Resp. I. Est appetitus inordinatus venereorum,» quorum usus cùm ex natura sua institutus sit» ad conservationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proin » de qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo. *Vid. suprà l.* 3. *c.* 4. *cap.* 2. & *l.* 5.» *c.* 1. *d.* 2. » 301.

Resp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectûs; &» quatuor ex parte voluntatis. »

I. Cæcitas mentis; cum quis adeo est addictus» turpitudini, ut de cœlestibus non cogitet. »

2. Præcipitatio; quâ quis ex eadem causa, fine» consilio operatur. »

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit,» inconsideratè agens, quæ statum vel personam decent. »

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu» voluptatum, à piis propositis mox deficit. »

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, se» ipsum finem suarum actionum facit, non Deum. »

6. Odium Dei: lascivus enim solet à rebus divinis» abhorrere, imò ab ipso Deo tanquam peccatorum» vindice. »

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium ità animum afficit, ut subinde» etiam beatitudini æternæ paratus esset renuntiare,» si præsentibus frui semper permitteretur. »

8. Horror futuri sæculi, quando voluptatibus» immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet &c. »

Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod» Dei graviter obligans, prætermittitur: Posteriores» quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se» sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum» imperfectione, sæpe veniales. *Vid. Escob.* & *Baldell. ll. cc.*»

ADDENDA.

QUæst. 49. *Quid sit præterea notandum circa luxuriam.* ℞. Quæ hìc addi poterant, jam dicta sunt, partim l. 3. p. 1. à n. 888., partim hìc à n. 77. 302.

DUBIUM IV.

Quid Invidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud» est diminutivum propriæ excellentiæ, ità ut» hæc directè sit contra charitatem; hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia destructum» optat, 303.

„optat, vel non destructum dolet. *Unde resolves.*
„ I. Est ex genere suo mortalis, & gravissima quidem, atque in Spiritum Sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.
„ II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo *suprà*. 2. Detractio, de qua in *præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. *V. in præc.* 8.
„ III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantùm ex eo tibi vel aliis times nocumentum (v. g. inimicus tuus est evectus ad officium, ut tibi faciliùs possit nocere,) non est invidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Lay. l. 3. t. 3. cap.* 10.
„ IV. Si tristitia fit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ità tamen, ut illud alteri non discupiamus, non est invidia, sed æmulatio seu zelus: qui, si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est veniale; aut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem. *Lay. num.* 2.
„ V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantùm ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei providentiam arguat, (estque blasphemia) vel si ità afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. *Caj. Lay. l. c.*
„ VI. Si doleas, quòd alter tibi æqualis, vel non multùm inæqualis, in excellentia crescat, ità ut te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas, ùt tibi malum, est propriè dicta invidia: invidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest, *Baldell. d. 29. l. 3.* Et sic peccare solent, 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli ac singulares, dolent & tristantur, si alii accedant. 2. Pusillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui suum; sic mulieres v. g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu juvenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facilè consequuntur. *Bald. loc. cit.*
„ VII. Qui in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est vel alterum primò vidit, aut conjugem accepit; si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei (sive sit nativitatis, sive conjugii) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur esse tantùm veniale; aliquando etiam nullum, ùt Jobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, sive tibi, sive alteri, illo die natis, vel conjugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. c.* 3.

ADDENDA.

304. QUæst. 50. *Quid circa invidiam sit præterea notandum.* ℞. Seqq.

§. 1. *Tamb.* in Decal. l. 5. c. 1. §. 3. nu. 37. dicit non esse invidiam nec peccatum, si quis tristetur de bono alterius, in quantùm verè est imminutivum propriæ excellentiæ, quia potest de hac imminutione tristari, ergo & de ejus causa, sic enim tristatur de bono proximi, non per se, sed tantùm per accidens; prout est malum suum. Doctrina illa in praxi est difficilis, nisi supponatur motivum doloris & objectum displicentiæ esse solum suum malum: unde sicuti non licet tristari de vita alterius ob emolumentum temporale, nec gaudere de morte parentis propter hæreditatem, uti constat ex damnatione prop. 13. & 15. facta ab *Innocent.* XI. quamvis licitè desideres emolumentum tuum & hæreditatem, ità & hìc.

§. 2. *Burgh.* c. 1. c. 88. rectè dicit, si mercator doleat homines non emere potiùs apud se quàm apud alium, esse æmulationem licitam; si autem doleat, quia hoc est bonum alteri, & ipse ideo negligitur, est invidia; sed putant *Lorca* & *Burgh.* esse tantum venialem, quia non absolutè dolet de bono proximi, nec hoc videtur ità graviter opponi Charitati, nisi ex illo affectu moveatur ad removendum illud bonum proximi. 305.

§. 3. Naturalis partus invidiæ est detractio, de qua dictum est l. 3. p. 2. à n. 1190. Committitur autem etiam his aut similibus verbis, *nolo detrahere, nihil mali ipsi volo &c. hoc doleo, quòd sit talis vel talis &c. quàm dolendum est, quòd ille homo hoc faciat, &c.* Hæc omnia proficiscuntur ex corde invido vel inimico, & reipsa lædunt alienam famam: & licèt fortè nihil in particulari dicatur, tamen si ostendatur ejusmodi displicentia circa alterum, semper hæret animo auditoris aliquid malæ existimationis infixum. 306.

De odio, videri possunt dicta l. 2. à n. 182.

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid sit Gula.

RESP. Ea est inordinatus appetitus cibi & potûs: „ opponiturque abstinentiæ, & committitur 5 „ modis, 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisitè. 3. Si plùs justo. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Lay. l. 3. s. 4. n. 2. Unde resol.* „

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi. „

II. Hinc probabile est, quod docet *Nav. Tol. &c.* „ & non repugnat *Lay.*, secluso scandalo & aliis, „ veniale tantùm esse usque ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam, si quis vomat, ut iteratò possit bibere: quod tamen *Sa V. Comedere, aliique multi,* putant mortale. *V. Bald Escob. t. 2. E. 2. c. 5.* „

III. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse judicetur. „

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus, 1. Si quis gulæ causâ violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat; id advertens, secus, si leviter tantùm; ùt v. g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes & compotationes, ità ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua *infrà*. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus aut sanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ aliave justâ causâ, v. g. extremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conservare non teneris. *Sanch. 1. mor. cap. 18. Less. Laym. num. 3. Sa, Bon. Baldell, l. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui ut officium suum meliùs administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur, præsertim cùm sanguis secundùm multos, animatus non fuerit. V. *Aut cit.* „

V. Ex

» V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur, nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis seu stupiditas nata ex crapula, v.g. ut non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria: vel ad quæ ex officio, aut aliàs sub gravi peccato tenetur. *Baldel. num. 15.*

» 2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum sequitur, sed quæ movet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. sitque mortalis, quando est inductiva alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

» 3. Multiloquium.

» 4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quòd illa sit in appetitu, istud in verbis: hæc in verbis & gestibus; dicitque semper aliquam inhonestatem, licèt (per se, & secluso scandalo) venialem; v. g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causâ delectationis venereæ. *Baldell. l. c. Escob. t. 2. E. 2. c. 4.*

» Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio: Quæ ultima, si voluntaria sit, mortale est. V. *Laym. l. 3. s. 4. Less. l. 3. c. 3. Baldell. l. 3. c. 29.*

ADDENDA.

308. QUæst. 51. *Quid præterea notandum sit circa gulam.* ℞. Præter dicta n. 204., videri potest *Gob.* in Quin. t. 5. c. 23. ubi s. 2. comprehendit species gulæ hoc versu, *præproperè, lautè, nimis, ardenter, studiosè*, & de eis fusè discurrit. S. 3. *subs.* 2. 3. & 4. examinat, an liceat vel sit obligatio comedendi carnes humanas in extrema necessitate, vel pro medicina. *Subs.* 4., etiam agit de potu sanguinis humani. *Subs.* 5. & 6. agit de comestione carnium crudarum, ceræ, cretæ &c. *Cap.* 29. *s.* 3. examinat, an liceat bibere sanguinem pecudum, vel lixivium.

309 Q. 52. *An comedere sine necessitate pertineat ad vitium gulæ.* ℞. Negant *Maj.* & *J. Sanch.*, sed dicendum est esse, uti cum *S. Aug.* docet *S. Thom.* 1. 2. q. 248. a. 1. ad 2., quia est inordinatio plùs cibi sumere, quàm conveniat sustentationi naturæ & bonæ habitudini corporis: est tamen tantùm veniale, per se loquendo.

310. Q. 53. *An sit licitum intendere delectationem, quæ capitur ex cibo & potu moderato.* ℞. §. 1. *Maj. J. Sanch. Bass.* & alii cum *Moya* t. 1. tr. 6. d. 2. q. 3. affirmant velut probabile, quia talis delectatio, secundùm dicta l. 3. p. 1. num. 894., non est de se mala, unde si absit immoderatio, non videtur tali actui plùs malitiæ inesse, quàm si quis se recreet audiendo musicam, spectando florem, odorando rosam, in quibus nihil videtur esse malitiæ, ergo licitum erit talem delectationem directè intendere: supponunt autem hi Auctores cum *S. Bonav. Scoto* & ejus schola, *Vasq. Arr. Ovied. Aversf. Gob.* in Quin. t. 5. c. 1. à num. 106. aliisque plurimis, posse dari actus humanos in individuo indifferentes, quos alii plures admittunt saltem per accidens dari posse ratione ignorantiæ invincibilis vel inadvertentiæ, cùm major pars hominum ignoret, aut, quando operandum est, non cogitet de obligatione referendi omnes actiones suas ad finem honestum. Ex eodem fundamento docent multi, quos refert *Moya* à nu. 17., conjugi licitum esse intendere copulam propter delectationem. E contrà damnatio hujus 8. prop., facta ab *Innocent.* XI. reddit opinionem illam difficilem, *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Pro explicatione sit

§. 2. Satietas potest duo significare, vel comestionem talem, quâ satisfiat fami; vel talem, quæ fiat in majore quantitate, quàm requirat sustentatio naturæ: si sumatur primo modo, comedere ad satietatem nullum est peccatum; si secundo, est peccatum, uti ex SS. *Aug. Greg. Isid.* & *Thom.* probat *Carden.* in 2. crisi d. 7. num. 26., quia in hoc est aliqua immoderatio. 311.

§. 3. Si quis voluptatem de se indifferentem, quæ capitur ex cibo vel potu, referat ad honestum finem, nullo modo peccat, uti cum S. *Aug.* tenent *Palav.* & *Gob.* num. 97., unde si quis comedat cibum necessarium propter voluptatem, referendo hanc voluptatem ad comestionem & utilem digestionem, sicuti revera à natura refertur ad eam, ideo enim voluit Deus esse voluptatem in cibo, ut eum comedamus & nutriamur, sicque referamus ad sustentationem vitæ; in hoc nihil est peccati, sed omnino ordinatè agimus, secundùm finem à natura & Deo intentum: neque verum est, quòd tum comedamus propter solam voluptatem aut propter voluptatem tanquam finem ultimum, sed comedimus propter voluptatem subordinatam alteri fini honesto, nempe sustentationi vitæ, *Carden.* n. 12. 312.

§. 4. Qui comedit vel bibit propter solam voluptatem, saltem venialiter peccat, quia agit contra finem & ordinem à natura & Deo intentum in esu ac potu, qui est sustentatio vitæ: ille autem tantùm censetur comedere vel bibere propter solam voluptatem, qui bibit vel comedit, quia in hoc est voluptas seu delectatio gustûs, ibi sistendo; quod potissimum facit ille, qui comedit vel bibit aliquid superfluum, non necessarium, nec utile ad sustentationem vitæ, nam si sit utile ad sustentationem, tùm saltem virtualiter assumitur, non propter solam voluptatem, sed etiam propter sustentationem vitæ, nisi sumens expressè aliter intenderet, *Carden.* num. 29. 313.

§. 5. Audire musicam, videre flores, olfacere rosam aut alia sensuum oblectamenta quærere propter solam voluptatem, est veniale, quia Regula omnium delectabilium in hac vita, secundùm *S. Thom.* 2. 2. q. 141. a. 6., est necessitas aliqua hujus vitæ, vel utilitas, vel convenientia, ergo si tales actus delectationis quærantur vel habeantur sistendo in tali delectatione, agitur contra ordinem rectæ rationis & naturæ: tum autem non sisto in delectatione, si bibam, ut reficiam naturam; si audiam musicam ad pellendam tristitiam; si olfaciam aromata ad confortandum caput; si inspiciam colores ad habendam scientiam experimentalem rerum coloratarum, aut si similia delectabilia assumam ad honestam recreationem naturæ fessæ laboribus &c. tum enim nihil peccatur, quia ordinantur ad conveniens esse vitæ, sicque non assumuntur ob solam voluptatem. 314.

§. 6. Quando dicitur, quòd appetitus naturalis licitè possit actibus suis frui, sensus est, quòd licitè possit gaudere de delectatione procedente ex suis actibus tanquam de fine obtento, adeoque quòd possit gaudere propter solam voluptatē seu sistendo in delectatione, nam Tò *frui* dicitur respectu finis obtenti; è contrà *uti* re, dicitur respectu mediorum assumptorum ad finem, ideoque *Seneca* l. de vita beata c. 10. agens cum quodam Epicuri discipulo ait, *tu voluptate frueris, ego utor*: simili modo loquitur S. *Th.* 1. 2. q. 88. a. 1. ad 3., ubi explicans S. *Aug.* eâdem locutione utentem ait, *qui peccat venialiter, inhæret bono temporali, non ut fruens, quia non constituit in eo finem*, sed 315.

sed ut utens, referens in Deum, non actu, sed habitu: Ex quo sequitur, quòd appetitus naturalis non possit licitè *frui* suis actibus, posse tamen eis *uti*, id est, posse moderatam delectationem de se indifferentem percipere, dummodo referat ad alium finem honestum.

316. §. 7. Hactenus dicta valent etiam de actu copula inter conjuges, hinc *Inn. XI.* damnavit hanc prop. 9. *Opus Conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ ac defectu veniali*: de qua propositione plura dicentur l. 6. p. 3. quando de Matrimonio. Ex hìc dictis,

317. *Colligitur*, Sententiam S. *Thom.* 1. 2. q. 18. a. 9. *Suar. Bellarm. Fill. Laym. Rayn. Palar. Haun.* & aliorum ferè innumerorum, quòd non dentur actus humani in individuo indifferentes, videri conformiorem damnationi propositionum, adeoque si actus aliquis fiat modo humano, id est, cum advertentia & reflectione ad fines honestos vel inhonestos, esse obligationem illum referendi ad aliquem finem honestum: & sic saltem mediatè ad finem ultimum & Deum ipsum, qui est prima regula omnis honesti *Conf.* nam si quis aliquid faciat intendendo laudem suam & sistendo in illa, peccat venialiter per vanam gloriam vel superbiam, quamvìs laus sit bonum honestius quàm delectatio cibi vel sensum, ergo multò magìs si intendat aliquam delectationem sensuum, sistendo in illa. Atque ex his meliùs intelliguntur illa, quæ diximus à num. 208. de obligatione referendi omnes actiones in Deum. Vide etiam dicta l. 2. n. 132. Ex hìc dictis,

Inferes, Non tantùm utile, sed necessarium esse, suis operibus præfigere intentionem bonam, præserttim manè: est tamen renovanvanda per diem, alioqui definet, nec influet in actiones disparitas, maximè si per culpas aut negligentias etiam tantùm veniales dissipetur: potestque formari hoc vel simili modo pro cujusque devotione & affectu:

Formula Intentionis Matutinæ.

DEus, primum principium & finis ultimus rerum omnium, ecce opera hujus diei; & quidquid unquam aliàs facturus sum vel passurus, in unione omnium actionum & passionum Christi filii tui, Beatissimæ Virginis Mariæ & omnium SS. tuorum, in unione omnis beneplaciti tui, ac præcipuè illius, quod in te de teipso habes, offero Divinæ Majestati tuæ, inprimis.

In agnitionem supremi tui in omnes creaturas dominii & potestatis: in suppletionem omnis laudis & gloriæ, quæ tibi negatur à dæmonibus, damnatis, & peccatoribus: ex sincerissimo desiderio, ut agnoscaris ab omnibus, sicuti es in te Deus infinitè perfectus; ut ameris, sicuti es propter infinitam bonitatem tuam amabilissimus; ut colaris & honoreris, sicuti es propter infinitam tuam excellentiam omni cultu & honore dignissimus.

Offero etiam in gratiarum actionem pro omnibus in me, in creaturas omnes, ac præcipuè in electos, collatis beneficiis; quia nos creasti ex nihilo, acerbissimâ passione redemisti, sanctificasti per gratiam, adduxisti ad veram fidem & hucusque conservas; hisque omnibus vis æternam gloriam superaddere.

Etiam offero in satisfactionem pro omnibus peccatis & negligentiis meis: in refrigerium animarum in purgatorio, præsertim illius: (*designa aliquam*:) ut in cœlum admissa te citius videat, amet, laudet & pro me intercedat.

Denique offero ad impetrandum propinquis, amicis, benefactoribus, uti & malefactoribus, incolumitatem; peccatoribus veniam & emendationem; mihi virtutes maximè necessarias, robur ad superanda vitia & tentationes mihi maximè periculosas, gratiam in fine vitæ & beatam mortem.

Quodcumque facio aut faciam, mi Deus, ideo esse volo, quia tibi placet à me fieri, qui propter te dignissimus es, cujus voluntas semper fiat: volo, ut ex hac intentione & purissimo tui amore omnes totius vitæ meæ actiones procedant secundùm tuum Sanctissimum beneplacitum: tu dirige & dispone de me, per me, circa me, sicuti scis & vis, pro tempore & æternitate. Amen.

Vitiatur hæc intentio, 1. Si simul intendas sensualitatem & commoditatem tuam. 2. Si quæras per tuum opus placere hominibus; gaudeas te ideo æstimari, amari, laudari, ideoque optes illud resciri vel videri 3. Si sciens Dei gloriam magìs vel æquè promoveri per opus occultum aut vilius, tamen malis facere publicum aut honoratius. 4. Si cum perturbatione, anxietate aut impatientia quæras aliquid agere, conquerendo & turbando teipsum vel alios, si differatur vel non permittatur. 5. Si turberis, quando aliquid non succedit tibi gloriosè. 6. Si ideo facias, ut te non redarguat conscientia; ut quietus sis & interiore pace fruaris; ut tibi ipsi satisfacias; ut tibi ipsi vel aliis non videaris malus. 7. Nec ipsum gaudium & consolatio in actione bona est certum signum puræ intentionis, sæpe enim illa interna solatia amantur propter se & non propter Deum, quod tum est, si tamdiu duret dilectio, quamdiu durat dulcedo. *Richardus* in Cant. c. 6.

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas.

REsp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ, in eo consistit, quòd quis sine justa & gravi causa tantùm ob voluptatem, aut ingluviem, sciens, volens privet se usu rationis; non simpliciter, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore naturæ, ad virium & imaginis Dei conservationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturbando, in modum amentis bruti, ac simul insuper privando se proximâ potestate utendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ità docent commun. Doct. *Unde resolves*: 318.

I. Perfecta ebrietas, quâ prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale, quia censetur Deo injurium, ejus imaginem deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylv. Cajet. Laym.*

» III. Nec item est peccatum, si quis cogatur »intento ense. *V. Less. l. 4. c. 3. d. 4. n. 37. Azor,* »*Regin. Baldel.*

» IV. Mortale est, alium inebriare velle, vel »provocare ad æquales haustus, cum intentione »inebriandi, aut advertentia secuturæ ebrietatis »in se aliove. *Less. l. c.*

» V. Si justa causa est, ùt v. g. si grande malum »non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, »licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem »ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter inten- »tionem, ideoque inculpabiliter inebrietur, v.g. »vinum fortissimum, aut medicatum propinan- »do, cujus vi ignoratâ decipiatur. Unde sic posses »inebriare eos, qui alioqui essent proditurì »urbem, vel te abducturi. *Less. l. c. & Sanch.* »*l. 2. de Mat. d. 11.* An verò hoc casu liceat »inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, du- »bium est: *Less. num. 32.* affirmat, quia, in- »quit, licet suadere & inducere ad minus ma- »lum, ut impediatur majus. *Lay. l. 3. s. 4. num.* »6. rectiùs negat, quia nullo casu licet inducere »ad peccatum.

» VI. Si quis non prævidit periculum ebrie- »tatis, & sic vino captus est, aut in auram »exiens, vento turbatus est, nec hoc prævi- »dit, vacat culpâ: Unde multi excusantur, »qui prudenter sæpe judicant, adhuc se haustulum »facere posse sine noxa: desinent tamen pruden- »ter id judicare, si contrariam de se experien- »tiam habeant.

» VII. Si quis post potum discernere adhuc pos- »sit inter bonum & malum, licèt nonnihil phan- »tasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua »titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, »vel domus girari videatur, nondum plena est »ebrietas, ideóque tantùm peccatum veniale, »quamvìs ex gravioribus, si deliberatè sit com- »missum. *Vid. Laym. l. c.*

» VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, »quæ dat *Less. num. 30. & Regin.* 1. Si quis non me- »minerit dictorum, factorum, quomodo vel quan- »do domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ »nunquam aliàs sanâ mente solet, v. g. si præter »morem turpia sit locutus, turbarit domum, uxo- »rem verberaverit, &c.

» IX. Mala in ebrietate commissa, si prævisa »non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ vacant.

ADDENDA.

319. QUæst. 54. *Quid circa ebrietatem & potationes sit præterea addendum.* ℞. Seqq.

§. 1. Ebrietas quandoque sumitur latè & quasi materialiter, tumque definitur, *excessus in potu, sine justa causa factus, usque ad privationem rationis:* quandoque strictè & formaliter, prout opponitur sobrietati, sicque definitur, *excessus in potu, voluptatis causâ factus usque ad privationem rationis:* hinc AA. communissimè in descriptione ebrietatis meminerunt *concupiscentiæ, delectationis, voluptatis* è potu, uti habent S. *Thom.* 1. 2. q. 88. a. 5. ad 5. & 2. 2. q. 150. a. 1. & 2. O. *Cajet.* ibid. *Alensis* p. 2. q. 160. memb. 2. *Bann.* 2. 2. q. 64. a. 7. d. 5. *Salmer.* t. 12. tr. 12. sub med. *Azor.* p. 1. l. 7. c. 22. q. 5. *Valent.* t. 3. d. 9. q. 3. p. 2. *Less.* l. 4. c. 3. num. 13. & 37. *Laym.* l. 3. s. 4. num. 5. *Manig.* p. 2. c. 7. *Pasq.* in moral. q. 386. *Villal.* t. 2. tr. 40 diff. 6. *Fagund.* de 4. præc. Eccl. l. 1. c. 1. num. 11. *Fill.* t. 30. num. 12. *Dicast.* de just. l. 1. d. 3. num. 104. *Castrop.* t. 7. d. 3. p. 5. *Mastrius* in mor. d. 15. n. 147. *Stoz* l. 1. p. 3. num. 519. *Bosco* de Pœn. d. 7. s. 10. num. 344. *Bass.* V. *Gula.* num. 5. *Sangall.* t. 5. tr. 5. s. 3. q. 2. *Sporer* in Decal. t. 1. c. 7. s. 2. num. 69. *Tabern.* p. 2. t. 1. c. 3. *Gob.* in Quin. t. 5. c. 5. s. 2. n. 9. *Busenb.* suprà, *Reiff.* t. 3. d. 3. q. 6. num. 45. *Neuss.* d. 24. num. 101. Ratio autem est, quia sicuti ad sobrietatem spectat moderari concupiscentiam potûs & delectationem ex illo, ità ad ebrietatem sobrietati oppositam moveri concupiscentiâ nimiâ & delectatione potûs. Cum hoc tamen stat, quòd ebrietas etiam illa, quæ fit non ex causa voluptatis sed ex alia causa non justa, v.g. ad alios recreandos, ad vincendum per æquales haustus &c., etiam sit mortalis. Et rationes, quibus probatur ebrietatem etiam unicam esse peccatum mortale, videri possunt apud *Gobat* c. 6. à nu. 18. in quo autem præcisè ejus malitia consistat, examinat fusè à n. 26. & 36.

§. 2. Inebriare se formaliter, id est, voluptatis causâ, ità est malum, ut nunquam sit licitum; nullus enim potest esse casus, in quo voluptas illa tanti fiat, ut propter illam fas sit exturbare rationem, *Gob.* c. 18. n. 2., dicens etiam c. 6. n. 52., si quis ex sola voluptate sibi conciliaret violentum lethargum seu talem somnum, qui non posset citiùs depelli quàm ebrietas, eum similiter peccaturum mortaliter. Vide tamen dicenda n. 326. 320.

§. 3. Licere se inebriare ex præscripto Medici ad recuperandam sanitatem, si desit aliud medium, docent AA. num. 319. citati; item *Sylv.* V. *Ebrietas* q. 3. *P. Ledesm.* t. 23. c. 3. *Nav.* c. 23. num. 119. *Tol.* l. 8. c. 61. *Sa.* V. *Ebrietas* num. 4. *Armil.* V. *Ebrietas* num. 5. *Tann.* 2. 2. d. 3. q. 4. d. 3. num. 53. *Dian.* p. 6. t. 7. R. 44. *Bonac.* t. 2. d. ult. q. 1. p. 1. prop. 1. num. 3. *Naldus* V. *Ebrietas* num. 2. *Jac. March.* in Pastor. p. 2. c. 4. q. 5. *Alv.* 1. 2. d. 147. num. 4. *Regin.* l. 22 c. ult. num 55. *Rayn.* de virt. & vitiis l. 6. s. 2. c. 6. num. 113. *Baldell.* l. 3. d. 30. num. 23. *Steph.* t. 1. d. 5. num. 76. *Loth.* t. 18. a. 8. *Jo. Poncius* d. 22. q. 12. num. 103. *Ills.* t. 4. d. 1. n. 54. aliique plurimi cum *Vind. Gob.* ad 14. prop. num. 27. Rationem dant, quia sicuti licitum est se in perpetuum privare brachio vel pede, ut servetur totum corpus, ità multò magìs ad breve tempus usu rationis; non enim est inebriatio formalis, sed materialis & ex justa causa: ac reipsa talis potus est necessarius ad conservationem vitæ, temperantia autem permittit hoc sumere, quod ad illum finem est necessarium, uti habet S. *Thom.* 2. 2. q. 141. a. 6. Atque ex his inferunt multi licitum esse se inebriare, si quis mortem intentet, nisi te inebries; sed huic, & etiam priori doctrinæ repugnant alii cum *Mendo* dub. 13. q. 14., putantes ebrietatem esse intrinsecè malam, non aliter ac est pollutio, maximè cùm ebrietas sit per se causativa iræ, rixarum, cædium, blasphemiarum, impudicitiæ &c. Et huic sententiæ quoad ultimam partem favet S. *August.* serm. 232. de tempore, *Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, aut bibas aut morieris, melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.* Putat quidem *Vind. Gob.* à n. 38. rationes allatas facilè solvi: quod autem *Sanctum Aug.* attinet, dicunt *Less. Dicast.* & *Ills.*, illum loqui de casu, quo in contemptum reli- 321.

religionis vel virtutis bibendum esset; verùm S. *Aug.* id non insinuat; hinc *Gob.* num. 12. suspicatur *Sanctum Aug.* ob probabilitatem contrariæ sententiæ suadere, potius mortem esse oppetendam quàm causandam privationem rationis.

322. §. 4. Nunquam est obligatio se inebriandi, etiam pro conservanda vita, tum quia contraria opinio, quòd id non liceat, est probabilis, tum quia nemo tenetur per media extraordinaria conservare vitam, *Gob.* à num. 43. Quòd si ebrietas præscriberetur tanquam medicina, & vita tua esset necessaria Reip., aut si in peccato mortali esses, & semipotus non posses contritionem elicere, adhuc probabile est te non teneri, quia probabile est etiam in illis casibus non licere: Et suppositâ veritate hujus sententiæ, si quis moreretur, ne inebriaretur, putant aliqui fore Martyrem, quia moreretur pro honestate & defensione virtutis, sed cùm causa Martyrii credi debeat fide divinâ, sententia autem illa, quòd tum non liceat se inebriare, sit incerta, difficile est defendere fore Martyrium: nihilominus *Gob.* f. 5. & 6. ex eo probabiliter putat fore Martyrium, quòd actus virtutis etiam non præceptus possit esse causa Martyrii, nemo autem negabit talem agere ex virtute sobrietatis: & hujus sententiæ videtur esse S. *Aug.* suprà, ubi ait, *qui ebrietati resistit, si cum Dei adjutorio perseverare voluerit, & pro ipso ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad Martyrii gloriam reputabit.*

323. §. 5. Ad morbum gravem, etiam non lethalem, curandum aut cavendum, licitam esse inebriationem, docent multi cum *Gob.* à num. 15., si aliter curari aut caveri nequeat, quia licitum est tantùm cibi & potûs sumere, quantùm necessitas vitæ & valetudinis postulat: & hanc sententiam post *Caj. Tol.* & alios defendunt *Boudevv.* p. 1. q. 6. & alii apud *Mendo* q. 14., sed hìc multò magìs contradicent S. *Aug. Angel. Tabie. Mendo* & alii.

324. §. 6. Si alicui pes esset abscindendus, non liceret inebriatio ad avertendum sensum doloris, quia potus est institutus ad vitam & valetudinem tantùm: hinc etiam non liceret inebriatio, ut alium vel meipsum liberem tristitiâ aut melancholiâ, *Gob.* à n. 18. Licitum tamen est ob has causas bibere usque ad hilaritatem, *Gob.* nu. 26. contra *Dicast.* Quòd si quis etiam recreationis causâ ità comedat aut bibat, ut intra duas horas commodè studere nequeat, putat *Gob.* num. 29. eum peccare, quia Regula temperantiæ plùs non permittit, quàm quantùm satis est ad vitæ & officiorum necessitatem, attamen non est nisi veniale. Addunt *Escob.* & alii cum *Gob.* num. 34., si casus esset, ut sitis valde vehemens non posset extingui, nisi sumpto potu usque ad privationem rationis, id fore licitum, quia finis potûs est sitim restinguere, ergo licitum est hanc potu restinguere, quamvìs per accidens sequatur ebrietas: sed puto casum illum non esse moralem, cùm sitis possit aliter restingui; & reipsa potiùs aliquo tempore ferenda esset sitis & paulatim restinguenda, quàm tali violento medio pellenda.

325. §. 7. Nec licita est inebriatio suî ad conservandum honorem, cùm enim honor non sit propriè honorati, neque sit ità necessarius ad vitam, meritò censetur esse quid minus, quàm bonum usûs rationis, *Gob.* num. 7. Neque licita est ad evitandam gravem inimicitiam; ad evitanda tamen verbera valde atrocia putat *Gob.* num. 10. probabile esse, quòd liceat, sed alii meritò dubitant. Vide *Vind. Gob.* ad prop. 15.

§. 8. *Less.* excusat Indos à mortali, qui tabaco se inebriant, inducendo somnum in se, eò quòd privare se ratione per somnum non sit peccatum: *Dicast.* & *Gob.* c. 31. dicunt peccare mortaliter, quia etiam potus vini esset mortaliter malus, quamvis in solo somno privaret ratione: Idem dicunt *Caj.* & *Valent.*, eò quòd utraque ebrietas sit ob voluptatem quæsita, & non tantum privet usu rationis, sicuti somnus, sed etiam potentiâ proximâ ad usum rationis, quod non facit somnus, nam homo à somno excitatus potest statim uti ratione, è contrà sic ebrius, quamvìs excitaretur à somno, non posset ratione uti. Quòd si somnus facilè depelli posset, tumque adesset potentia utendi ratione, *Gob.* excusat à mortali: hinc etiam omni culpâ vacant, qui ex consilio Medicorum hauriunt fumum, licèt per breve tempus vertigine acti, nesciant, ubi stent. Etiam docent *Less. Dicast.* & *Gob.* eos peccare graviter, qui cubant super lupulum, & ejus odore se privant ratione, *Ills.* autem t. 4. dub. 1. num. 53. putat talem inebriationem non esse graviter prohibitam, quia caret magno voluptatis illicio, sed ratio ista non videtur firma, nam præcipua malitia ebrietatis desumitur ex hoc, quòd exturbetur ratio sinè potentia proxima eam reducendi: & *Conf.*, nam nemo est Dominus sed tantùm administrator suæ rationis, ergo qui sine sufficiente causa se privat usu & potentiâ ad illam, graviter agit contra naturam & Deum, sicuti graviter ageret contra jus alterius, qui eum privaret usu & potentiâ suæ domûs. Tales tamen aliter quàm potu se privantes ratione non debent confiteri se ebrios fuisse, nam non est peccatum per excessum circa voluptatem gustûs, sed addere debent modum, quo id factum est, nam est inebriatio distinctæ speciei: hinc etiam docet *Dicast*, si quis se pane ex malignis granis vel herbis confecto sine causa inebriet, quod fieri potest, esse aliam specie ebrietatem, quàm quæ ad potum pertinet. 326.

§. 9. *Ang. Tann. Fagund. Gob.* c. 6. num. 37. universaliter docent ebrietatem nullam esse mortalem, nisi diu privet usu & potentiâ rationis: hinc nemo damnat eum mortalis, qui subitâ irâ vel gyrando se redditur rationis impos per *Pater & Ave*; longum tamen tempus videtur esse una hora. *Si dicas*, usus rationis est in supremo genere bonorum, ergo pejus est per quadrantem carere potentiâ utendi, quàm per mensem centum aureis. ℞. Etiam Missa est in supremo genere bonorum spiritualium, & tamen qui non persolveret eam, ad quam se liberaliter obligasset, non peccaret graviter, uti tenent multi relati l. 3. p. 2. num. 775., sunt enim multa in tali superiori genere, quæ tamen in certis circumstantiis censentur absolutè exigua. Vide *Gob.* in Exp. t. 3. nu. 489. Nec valere semper tales comparationes, ostendit *Lugo* De Just. d. 14. n. 24. Vide etiam *Vind. Gob.* ad prop. 16. 327.

§. 10. Qui per experientiam scit se communiter inebriari, quando adit hæc aut illa consortia, hoc vel illo modo bibit, tenetur sub mortali cavere, nec absolvi potest, nisi hoc proponat, uti constat ex dictis à n. 252. Similiter peccat mortaliter, qui bibit, sciens adesse periculum ebrietatis; ille autem scit adesse periculum, inquit *Gob.* in Quin. t. 5. c. 8. n. 20. citans alios, qui bibit, probabiliter putans secuturam ebrietatem, vel timens 328.

mens & dubitans, vel suspicans secuturam; unde antequam pergat, debet ex prudente motivo deponere ejusmodi opinionem, dubium aut suspicionem, alioquin non potest dici habuisse ignorantiam vel inadvertentiam secuturæ ebrietatis. Quòd si quis sciat se multùm bibendo fore ebrium, si postea in aërem exeat aut vehatur, non autem fore, si domi quietus maneat, hoc bibendo non peccat graviter, si proponat non exire, & soleat servare tale propositum: quòd si servare non soleat, peccat graviter exponendo se periculo proximo ebrietatis, *Gob.* n. 34.

329. §. 11. Si quis se inebriet, non advertens ebrietatis periculum, non peccat graviter, utì dictum est à nu. 16. Rectè tamen docent S. *Th. Nav. Val.* aliique communiter eum, qui sæpe fuit ebrius, semper sufficienter advertere, vel posse & debere advertere, adeoque semper peccare mortaliter: unde qui confitetur se intra mensem semel vel iterum fuisse ebrium, si sit vir intelligens, meritò interrogatur, an prævideri t; si autem dicat intra mensem decies factum, supponi debet semper peccasse mortaliter, *Gob.* n. 27.

330. §. 12. Qui nimio potu causat in se podagram, gravem capitis dolorem, nauseam stomachi ad octo vel plures dies, peccat graviter contra charitatem propriam, utì vult *Gob.* c. 10. n. 15. & 20. imò & contra jus Dei, abutens corpore & valetudine, cujus Dominus non est sed tantùm administrator & custos: & hoc à fortiori tenent *Caj. Less. Bald.* & alii, qui dicunt nocentem sibi in naturalibus sic peccare, sicut peccaret nocens alteri, si quis autem alteri tales molestias causaret, utique peccaret mortaliter, ergo.

331. §. 13. Rectè docent cum communi *Dicast. Gob.* c. 13. à num. 19. *Burgh.* c. 3. c. 99., eum graviter peccare, qui, quamvìs non intendat, tamen ex amicitia & urbanitate, etiam secundùm morem patriæ, alium invitat ad haustus, quibus probabiliter prævidet inebriandum, quia invitat ad aliquid intrinsecè malum & mortale, quod ab altero absque mortali fieri non potest. Hinc etiam graviter peccat, qui sine rationabili causa amicum ad prandium invitat, quem scit communiter redire ebrium, quia exponit illum periculo proximo ebrietatis, *Gob.* n. 50. Conqueritur de ejusmodi incitantibus ad potum S. *Aug.* serm. 231. de tempore, ubi inter cætera hæc habet: *Certá bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine .... ó infelicitas generis humani! quàm multi inveniuntur, qui ebriosos & luxuriosos ampliùs, quàm oportet, cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel unum calicem dissimulant dare! ..... Quando animalia ducuntur ad aquam, ubi saturaverunt sitim suam, etiamsi supra aquam ipsam diutius teneantur, repletá siti bibere nolunt omnino nec possunt; considerent ebriosi, si non pejores animalibus judicandi sint ..... Et quod pejus est, aliqui clerici, qui hoc deberent prohibere, ipsi cogunt aliquos plus bibere, quàm expedit ..... Si & te & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum.*

332. §. 14. Qui alium ad potationes adducit, sicque causa est, ut negligat labores ad sustentationem suorum necessarios, aut ut non possit solvere debita, aut ut furetur, peccat, & tenetur restituere illis, qui talem injuriam patiuntur, quia est causa talium damnorum, quæ ex potatione sequuntur, ad quam induci t, *Gob.* c. 12.

333. §. 15. Qui exemplo alium inducit ad ebrietatem, potest peccare graviter ratione scandali: sæpe tamen, qui solent imitari alios bibentes, sunt tales, ut licèt non haberent exemplum, se inebriarent; & tum, qui præit exemplo, non peccat peccato scandali, *Nav. Layin. Gob.* n. 45.

§. 16. Qui quando potest sine incommodo non impedit alienam ebrietatem, peccat graviter contra Charitatem: per vim tamen non est aliquis impediendus, nisi immineat extremum malum, quia vim facere spectat ad solam potestatem publicam, *Lugo.* Quòd si alter negato vino prævideretur, v. g. blasphematurus, permitti deberet ebrietas, utpote minus peccatum quam blasphemia, *Gob.* n. 54. 334.

§. 17. Qui stultum vel puerum necdum ratione utentem inebriat, per se loquendo non peccat graviter, quia jam antecedenter caret usu & potentiâ proximâ rationis: qui tamen puerum sæpius inebriaret, videtur peccare, tum quia certo nocet ejus valetudini, tum quia causat in eo habitum malum bibendi, qui utentem ratione ad similes potationes inclinabit, *Caram. Gob.* c. 13. à n. 39. 335.

§. 18. Non est licitum alicui per pharmacum tollere appetentiam vini, si inde immineat illi grave incommodum, alioquin videtur licere, quia ordinarie plura bona obveniunt abstinenti quam appetenti, *Gob.* c. 30. An autem licitum sit dare vel sumere præservativa ebrietatis, tractat *Boudevv.* pag. 109. & seqq. Quid vero consilii dandum sit marito, qui conqueritur uxorem suam esse bibulam, suggerit *Gob.* c. 43. n. 48. Et remedia physica contra ebrietatem, affert idem *Gob.* c. 51. §. 2. Moralia autem §. 3. & 4. 336.

§. 19. Propinare in sanitatem alicujus, reipsa apprecando sanitatem, per se loquendo, est laudabile; sed velle illo potu inducere Deum ad sanitatem alteri dandam, foret superstitio, quia esset per actum de se indifferentem, & non spectantem ad Dei gloriam, velle movere Deum ad aliquid faciendum, quod est superstitiosum, *Forr. Gob.* c. 13. à nu. 67. bibere autem in fine haustum, quem vocant benedictionem S. Joannis, est etiam, per se loquendo, laudabile, quia fit, vel ad significandum, quòd continuanda sit mutua Charitas, quam S. Evangelista semper commendabat, vel ad precandum, ut intercedens faciat non obesse cibum & potum sumptum, sicuti ipse creditur sine damno venenum bibisse: sæpe tamen est per accidens peccatum, utì si propinetur illi, qui advertitur esse in proximo periculo ebrietatis, *Gob.* §. 1. 337.

§. 20. Judex, qui inebriat reum, ut sic inducat ad fatendum crimen, multipliciter peccat, 1. Quod inducat ad ebrietatem: 2. Quòd crimen eliciat non servatâ juris formâ: hinc ex illa scientia, utpote illegitima nec juridica, illicitè procederet ad sententiam vel torturam, *Less. Laym. Gob.* n. 37. 338.

§. 21. Si quis ex gravi causa faciat inebriari alterum ad elicienda secreta, quæ alter tenetur manifestare, multi dicunt non peccare, si ad materialem tantùm ebrietatem inducat; si autem vult cognoscere talia, quæ alter non tenetur, posset tamen bonâ conscientiâ manifestare, videtur peccare, quamvìs ad materialem tantùm ebrietatem inducat, quia alter est rationabiliter invitus ad talem inebriationem & modum eliciendi secreta: si vult cognoscere ea, quæ alter bonâ conscientiâ revelare non potest, multò magis peccat, *Gob.* num. 35. 339.

§. 22.

340. §. 22. Quamvis ebriis non plùs credendum sit quàm fatuis vel somniantibus, *Gob.* c. 19. num. 61. Ideoque non possit Judex in eum, qui in ebrietate crimen de se edicit, nequidem specialiter inquirere, *Gob.* à num. 65., tamen qui expertus est se in ebrietate sponte solere vera secreta prodere, admittit duplex peccatum, si se inebriet, quia hic exponit se etiam isti periculo revelandi secreta, *Gob.* num. 55. Idem est de illo, quidum interrogatur, prodit, si prævideat periculum, ne inebrietur, & sufficienter non præcaveat, *Gob.* num. 57.

341. §. 23. Qui reum ad mortem damnatum & rite dispositum inebriaret, eo fine, ut cruciatus & mortem non sentiret, peccaret graviter, quia hic non est finis potiùs, neque est ratio sufficiens tollendi rationem tum maximè necessariam, *Tann. Dicast. Gob.* c. 13. n. 38.

342. §. 24. Injustè in custodia detentus, non peccat inducendo custodes ad materialem ebrietatem, peccat tamen, si inducat ad formalem, etiamsi adesset periculum mortis, quia est intrinsecè malum inducere aliquem directè ad peccatum, quidquid contradicere videantur *Less.* & *Baldell.*; Si autem justè detinetur, peccat, licèt ad materialem tantum ebrietatem inducat, partim quia inducit ad aliquid de se malum, secundùm dicta n. 48., partim quia est causa injusta gravium malorum, quæ patientur custodes, *Gob.* n. 30.

343. §. 25. Licere inebriare eum, qui decrevit malum ingens patrare, si nequeat aliâ viâ impediri, docent etiam plures, uti relatum est l. 2. n. 224. Oppositum tamen velut probabilius tenent iidem; item *Arsdeck.* in qq. singul. q. 11. & *Burgh.* cent. 3. cas. 68.

344. §. 26. Qui in ebrietate solet percutere uxorem & liberos, aut damna inferre aliis, peccat etiam contra pietatem aut justitiam, si se inebriet, tenetur que compensare damna, si in ebrietate inferat, cùm sint satis prævisa in causa, neque adhibeatur sufficiens præcautio, uti suppono, *Gob.* c. 19. f. 1.

345. §. 27. Qui castitatem amant, fugere debent potationes immoderatas: *S. Paulus* ad Eph. 5. v. 18. ait, *nolite inebriari vino, in quo est luxuria:* Et *Aristoph.* apud *Athen.* l. 10. c. 15. rectè dicit, *vinum, veneris lac.* Similiter *Hierony.* ad c. 1. Epist. ad Titum, v. *non vinolentum* ait, *nunquam ego castum ebrium putabo*, & Epist. 22. c. 4. *vinum & adolescentia duplex incendium est voluptatis.*

De signis ebrietatis, optime *Gob.* c. 21. ex juristis & Theologis.

De pœnis jure Canonico & civili in ebriosos statutis, vide eundem *Gob.* c. 22. An autem is, qui in ebrietate aliquem occidit, plecti debeat pœnâ ordinariâ aut extraordinariâ, an nullâ, vide eundem. c. 20. f. 2.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira.

346. »RESP. Est inodinatus appetitus vindictæ: Quæ »inordinatio, secundùm *D. Th.* dupliciter »fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, ùt v.g. »si nimiùm interiùs exardescas vel exteriùs per si»gna nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ùt si »vindictam appetas, planè injustam ob causam: »vel si justo majorem, v. g. optando inimico »mortem, quam non est meritus; vel exequendam propriâ auctoritate; vel denique licèt» vindicta justa sit, non tamen eam appetas ùt ju-» stam, sed ùt satiativam animi tui malevoli. *Unde resolves:* »

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est pec-» catum iræ, ùt cum Superiores irascuntur culpis» subditorum, eosque puniunt, seu vindicant. »

II. Ira inordinata, primo modo antè dicto, est» ex genere suo veniale: potest tamen fieri mortale» ex accidente, ùt si addatur blasphemia, maledi-» ctio, scandalum. »

III. Ira inordinata, secundo modo, est ex ge-» nere suo mortale, quia est directè contra chari-» tatem *Bald. l. 3 d. 21.* »

IV. De filialibus iræ, quæ partim sunt in cor-» de, ut indignatio, tumor mentis; partim in ore,» ùt clamor, blasphemia, contumelia, maledictio;» partim in opere, ut rixæ, pugnæ, seditiones, vul-» nera, diversimodè loquendum est, secundum re-» gulam suprà datam: Nam 1. Indignatio, quæ est» inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se» indignè à tali tractari, communiter est veniale:» imò si ex justo rationis judicio procedat, nullum» est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque» ad deliberatum odium, & contemptum personæ» graveui. 2. Tumor mentis, quo quis morosè ex-» cogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationi-» bus animum tumefacit, quale peccatum sit, judi-» candum est ex qualitate vindictæ, quæ excogita-» tur. V. *Tol. l. 8. c. 58.* 3. Clamor, cum iratus ex-» tollit vocem, multa inordinatè & confusè effun-» dens, est veniale communiter, nisi aliud addatur.» 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà *l. 3. t. 2.*» c. 1. 5. Contumelia, quâ quis proximo malum» aliquod objicit, cum intentione illum inhonoran-» di, est ex genere suo mortale. »

Dixi, *animo inhonorandi*, quia animo corri-» gendi, humiliandi, aliâve ratione, potest Supe-» rior verbum aliquod aliàs contumeliosum obji-» cere; quomodo Christus vocavit Apostolos stul-» tos; & Apostolus Galatas insensatos: In quo ta-» men peccari potest, si modus debitæ correctio-» nis excedatur, vel subditus graviùs dehonoretur,» quàm per delictum meruit. V. *Bald. d. 34. num.*» 16. Item, ùt docet *Cajet.* potest contumelia esse» venialis tantùm, si sit parva tantùm; vel si sit tan-» tùm materialis, sine intentione dehonorandi,» modò non sequatur læsio notabilis honoris pro-» ximi: Et sic excusantur, saltem à mortali, multi» parentes, dum filios vocant asinos, &c. Item» mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, con-» viciis se onerantes: quia cùm fides iis non habea-» tur, non læditur graviter honor. *V. Bon. t. 3. q. 2.*» *p. 5.* Denique si joci causâ, & per convenientem» recreationem, leves defectus objiciantur, urba-» nitas est, secundùm *D. Thom. 2. 2. q. 72. a. 2.*,» dummodo alter non contristetur, nec ad iram» moveatur. »

V. Contumelia etiam fit facto, tum indirectè,» ùt si imaginem, vel literas alterius conculces,» comburas; tum directè, ùt si virum honestum» fuste cædas, ad januam ejus cornua &c. apponas;» vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius» lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & deri-» sio, quando fit signis, ùt naso rugato, labiis ex-» tensis &c. intendendo proximi confusionem;» quæ si sit gravis, vel saltem proximus eâ graviter» contristetur, mortalia sunt, *Bon. Mol. Bald. l. 3.*» *d. 3. &c. ex S. Tho.* »

Circa quæ Nota. Quòd qui per contu-» meliam læsit alterius honorem, teneatur»

»hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa: Hoc »autem fieri potest, vel per honorificam & amicam salutationem, vel invitationem ad mensam, »vel petitionem veniæ, (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit gravis. »*Lugo de pœn. d. 15. n. 53.* Adde, quòd contumeliæ »mortalis qualitatem in Confessione explicare, »non sit necessarium, ùt contra *Fill. &c.* docet *Azor, Sa, Molin. Lug. d. 16. num. 269.*

» VI. Maledictio, quâ quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere »suo mortale.

» VII. Rixæ, si modum non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes: Suntque »hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam; alter enim potest se defendere, cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia.

347. »RESp. Acedia, sive animi tædium, potest ex »D. *Thom. 2. 2. q. 35. a. 2.* dupliciter usurpari, 1. Generaliter, pro omni animi remissione in »exercitio virtutum, eò quòd labor aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia & tædio de »divina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia »laboriosa servari debeat, & sic amicitiam illam »non curet. *Unde resolvuntur*:

» I. Acedia accepta primo modo, tum demum »est peccatum mortale, cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

» II. Acedia accepta secundo modo ex se est »mortale, quia repugnat charitati Dei.

» Ex quo de filiabus Acediæ quóque facilè judicari potest, quæ sunt sequentes:

» I. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut quâ ipsum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, quod tenebatur; » aut quâ contemnit Dei beneficium, v. g. desiderando non fuisse natum, aut agnovisse Christum» &c. Est autem ex genere suo mortale. »

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ» mortale quóque est. »

III. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt. »

IV. Torpor, cùm bona fiunt non cum debito» fervore. »

V. Evagatio mentis, quâ quis in exercitio spiritualium evagatúr circa illicita; sive per cogitationem, & dicitur curiositas; sive per locutionem, & dicitur verbositas; sive per inquietudinem, & dicitur inquietudo; quæ communiter» sunt venialia. *V. D. Thom. q. 35. Lay. l. 2. t. 3. c. 9.*» *Tol. l. 8. c. 70.* »

Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali; v. g. in» recitandis Horis canonicis; celebranda, vel audienda Missa, *Regin. Palaus t. 6. d. 1. p. 3. Trull. l. 1.*» *c. 6. d. 1.* contra *Tambur. de. exp. sacrif. lib. 4. c. 3.*» ubi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem esse tantùm veniale; licèt concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem, esse mortale, propter gravem irreverentiam & periculum erroris. »

Dixi, *ad implendum præceptum*: nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantùm» veniali, est peccatum veniale tantùm, *S. Tho. Nav.*» *Less. l. 2. c. 37. d. 11.* Imò nullum, si non tam intendat orare, quàm verba precum recitando, pio» exercitio se occupare, quia non formaliter, sed» materialiter tantùm orat; v.g. cùm quis manibus» laborans, psalmos, aliasve preces recitat aut cantat, non animo orandi, sed cavendi cogitationes» vanas, vel recreandi se. *Sanch. conf. p. 2. l. 6. c. 2. d.*» *31. Trull. c. 7. d. 10.* V. suprà *l. 4. c. 2. d. 2.* »

FINIS TOMI PRIMI.

